Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

Sifre Ḳodesh

ʿim targumim u-veʾurim mi-meḥabrim shonim

Sefer Ṿa-yiḳra

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 595 [1834 oder 1835]

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-8888

Visual Library

Bibliotheca
D. ORIS JOSEPHI ŽALUD
LIT C* IV/1
No 1720

ספרי קדש

עם

תרגומים ובאורים

ממחברים שונים

אבני נזר מתנוססות בהדר התבנית וביקר התכנית

הוציאם לאור

משה הלוי לנדא.

ויקרב משה את אהרן ואת בניו (ויקרא ח' ו').

Prag 1834,

Druck und Verlag des M. I. Landau.

UNIVERSITÄT POTSDAM
Universitätsbibliothek
1577

ספר

נתיבות השלום

והוא חבור כולל

חמשת חמשי התורה

הוגה על פי תקון סופרים

עם

תרגום אונקלוס ופיר"שי, ותרגום אשכנזי ובאור

מאת

הרב החכם הכולל

רבי משה מדעסויא נ"ע.

ועל שדי תרומות אונקלוס המתרגם ורש"י, יצא עתה

המעמר

ללקט אורות בשביליהם ובתלמי שאר המפרשים ז"ל.

****

ספר ויקרא

שנת ת"ק צ"ה לפ"ק.

VAJIKRA.

פראג

דרוק אונד פערלאג דעם משה הלוי לנדא.

הקדמת

והתנצלות כותב הבאור על ספר ויקרא.

אמר הק' נפתלי הירץ בן לא"א ע"ר כה"ר ישעכר בער ווזל זצ"ל.

מאשר יקרה בעיני המלכה המפוארה שעשה ריעי ומיודעי החכם הכולל הרבני המופלג זך השכל ודובר לאות כמוד מוה"ר משה מדעסויץ נר"ו שהעתיק את תורת אלהינו ללשון אשכנז המורגלת בגלילות הללו, להועיל לאנשי עדתנו, ועניתה בי זירתי הנלבת על דלתות המחברת הזאת, כי בה ספרתי תהלת המעתיק ותהלת מלאכתו, על כן נדרשתי לדורשי, שאזלו ממני לשאת אתם במשא הקדש לבאר את ספר ויקרא, כי אמרתי אבר להיה לפועלי לדק, ואם לא נעלם ממני כי הקשו לשאול, כי הספר הזה מלילותיו עמוקים מאד, וקשה לבארו על דרך הפשט, לפי שמראשו ועד סופו כלו הלכות גדולות ושמועות רחבות שכל גופי תורה תלויין בהן, זה הים גדול, והנחלים היוצאים ממנו שוטפים על כל גדותיהם, ועוברים על הבריאות הרבות שבספר תורת כהנים ועל רובי המצניות וסוגיות התלמוד, שם תנויים גדולים יהלכון, כי גאו המים, ואיך יכנס דג קטן מדגי רקק כמוני במים העדירים החלה! לך אתי בה' אלהים מחסי הנדרש לדורשיו הוא יחנני, ובעצתו ינחני, ובחסדו אתים יעד עמדי, להחת כל לט מדרך קבלת תבותינו הנאמנה, וזאת שנית לכל לאמר מדרך הפשט הנכור המתקבל על הדעת, יחדיו יהיו תמים על הרוח האחד ואם הדרך לר לעשות פשר דבר בין הפשט ובין המדרש שנראין רחוקים זו מזו, לאמרתי יש תקוה רק לא יחנני אלהים להניח הורות הדרשים על בוריין, שאם נעמוד עליהן יתברר לנו שאין דברי המדרש אלא עומק פשט הכתוב, ורחוקים יעשו קרובים, וכמו שכתבנו בפתחתנו לבית הראשון מספרנו גן נעול (דף ח' ע"ב) ועל הדבר הזה התפללתי, וחלילו שאתי מגמת לבי וחכתוב את הספור הזה, ובקשתי ה' עלי השלמתיו, ונפשי בל ידעה מה ההגלים ה' את דרכי אם לא.

ובבאורי זה נשתדלתי עיני אל לרפואה רחצי בני ישראל שבחרו את תורת אלהינו על דרך הפשט ועל סדר המקראות, שעליהן נשען גם הרב המעתיק נר"ו בהעתקתו, האחד הוא רחב המפרשים מאור עינינו רש"י ז"ל, והשני הוא הנשר הגדול רשב"ם ז"ל, ואחריהן החכם רחב"ע ז"ל, הרביעי הוא רבינו רמב"ן ז"ל, ועליהן תשוף מלתי, פעם לפרש, פעם להוסיף ופעם לחדש פשטים נהורות הדרשים ונכוונות המקראות ובדברי התוספות בגרייתא דת"כ, וביותר שמתי עיני על פרושי רש"י ז"ל, דבריו מה נעמו, כלו זהב טהור, ובמקומות שהזיגה ידי, העמדתי דבריו, ופרקתי מעל פרושיו מה שטענו עליו רחב"ע ורמב"ן ז"ל, ולפעמים גם נושא כליו החזיק המופלא הרב הגדול רח"ם ז"ל תמה עליו, וייבבתי תמיהתו. והנה מדברי הבאור יבין הקורא דעת הרב המעתיק נר"ו בהעתקתו, אל מי מקדושים פנה, אם לדעת רש"י ז"ל או לדעת זולתו מן המפרשים הנ"ל, אם הסכים לבאורו, או נחר לו דרך לעלמו, כי במקומות שלא הסכימה דעתו לדבריו, כתב את היפר בעיניו בין שני קלקי מרובע בלשון המתחיל למר המתרגם, וכן נהון לעשות, כי חלילה לנשוא פנים בתורה.

והנה כתבתי כל דבר בשם אומרו, והלשונות הנכתבות שתם מלבי דברתים, ילידי שכלי הדל המה, והשגיאה הנמלאת בהם עלי תבוא. ובעבור שכל בתורי המחברת הזאת לא נעשו בעלם ורחשונה, כי אם על תודות ההעתקה החשבנזית לבאר על מה יסודות החכם המעתיק נר"ו הסכעו, לכן גם בבאור הספר הזה שכלו הלכות, קלרנו מאד ועזבנו תורך הפלפול והמשא ומתן שבין דעות מפרשי הת"כ והגמרא, ולא כתבנו מזה רק מה שהיה הכרחי לבאר פשט המקרא, וגם המעט שכתבנו הוא בלשון קלרה, כי המעיינים בו לחנשי שכל והם מבינים מדעתם, ואין שונין לחכם ואין מפרשין לחכם, ולכן גם בהעתקתי דברי זולתי, לא העתקתי לשונו ממש, אלא בעמים

הקדמת המבאר

שלפעמים הלריך החכם ההוא בלשונו, וביותר הרמב"ן ז"ל שהרחיב פשטיו בלמרים לחיים, ולי נאה לקלר כמו שלמרנו, לבל כתבתי רק פרי לקריו ותוכן דעתו, כי ספרי המפרשים הנ"ל הם ביד כל לדם, והרולה לבדוק לחרי ידרוש הדבר מעל ספריהם.

והמפרשים הגדולים הנ"ל לע"פ שים לכל לחד דרך בפני עלמו בידוע לכל, הלד השוה שבהן שכלם בדרך הפשט ילכו, מדרך הדקדוק לא יסורו, ומדרך פסקי הטעמים לא יליזו, שומרים משפט הלשון, ומותנים לב על סדר המליצה, עם שאר התנחים הלריכים לבעלי הפשט, החפלים להבין במקרא מפורש ושום שכל, לעמוד על עומק הכונה הרחשונה שים בכל דבור ודבור מדבורי האלהיים החלה, ולריך לזה חכמת לב ועומק המחשבה, ושאר ספרי חכמי הדורות לא זכרנו בניליר זה, לפע"י שהם יקרים ונכבדים מאד, כמו פי' הרב ר' יצחק אברבנאל ז"ל ופי' הרב ר' משה אלשיך ז"ל ופי' הרב ר' יצחק עראמה ז"ל ודומיהן, לין הולכים על דרך הפשט הגמור, ואם דבריהם מן ושכל טוב ואשרי המטה אזן למכמתם ולמוסרם, הם כמו דרשות ועניני חקירות וטעמי תורה ורמזים וסודות, ופי' הרב אלב"ג ז"ל בספר זה לפע"י שהולך על דרך קבלת חכמים ז"ל כמעט לינו אלא מעתיק דברי הבריתות והאלכות שבתלמוד, וכן בפי' החכם ר"ע ספורנו ז"ל ובפי' הרב החזקוני ז"ל לא אלתי דברים לבדר על ידיהן הורות הדרשים והמליצות, ואולם ספרי הדרשות שחוברו על התורה, לפע"י שגם הן מלאים דעת ומפיקים תבונות, לין להם עסק עם הפשט.

כי נורא המקום הזה לבאר לאמרות ה' על דרך הפשט, כי הם לאמרות טהורות המזקקות שבעתים, ולכן לני הקטן גם מבני גילי אף כי נגד שרי תורה הרחשונים שזכרנו, בחשר בחתי לבאר הספר הקדוש הזה, ועלו על דעתי פשטים חדשים לא בחרוס הקדמונים הללו, לאמרתי אל לבי מה לי פה לדבר בסתומות בחלה, או להטיף מלין על ביאורי לגבי שם אלא הגעתי בחכמה לקרסוליהם, אז עמדתי מרעיד ואומר מה לעשה היום, אחשה או אדבר, אם אדבר ירחתי פן אבולע ואם אחשה ירחתי פן יקרני עון, כי אמת גם מאיון תבמח, ולפעמים גם ביד קטני לרץ ייטיב אלהים, בחשר התולעת הקטנה שרים ושרות שני עם עדנים, והדבורים תאירנה היכלי מלך, ואולי בין דברים רבים שכתבנו דברי אמת לומחות ביניהן, ואם אכשל תחת לשוני ואטחתי לאלהים, על כן התאמלתי וגליתי גם את דעתי הקלרה, כי אמרתי כל לנבות דורש ה' ולפניו גלוי כי את החמת אני מבקש. ושכל אפלי לרומם ולהדר דברי תורתינו בפשטים נעימים, הערבים על אזן שומעת, למען יכנסו הדברים בלב שומעיהם, ויתנו כבוד לה' אלהינו ולדבר קדשו. גם לחזק קבלת אבותינו נגד הדוברים על דבריהם עתק, להרחות שקבלתם מוכרעת מפשטי הכתובים. גם לבאר אחת הנה ואחת הנה אמונות ודעות טהורות, המבדירות את הנפש לירחת ה' ולעבודתו. ובהיות כוונתי רלויה, האמנתי כי אדבר ירלה גם בעיני ה' גם בעיני ישרי לב, ומה שגיאתי יבינו לי וידינוני לכף זכות, כי בהלכות עמוקות המבאלה קרובה, והטעות לפתח רובן. גם אני יושב לבדי, ואין אתי בכל אלה לא רב ולא מורה, לא מבר ולא תלמיד, ועל העוסקים בתורה בד בבד אמרו רז"ל שוחלין ומתעסקין. גם מימים רבים חלי הזמן נאחו בי, ותמורות הימים הבהילוני, ואיך בלוק העתים אתהלכה ברחבה של תורה הלריכה דעת בלולה ולב טהור. ועוד שגיאות מי יבין, בזה ובזה קרה לאחר היו לפני, ובזה ובזה יקרה לאחר יבואו אחרי, ועל כל שגיאה אנסה אהבת האמת, האהוב לך אל אמת.

כי אתה ה' אלהים אמת, הן אמת אפלת בטוחות, ונפתוס אכמה תודיעני, כי במחשבים הושבתני, אין עוד בניך ולא אתנו יודע עד מה, את מי נשאל ומי יגיד לנו, בלתן בלתן תעינו, היינו כחולמים, ואני בחלומי הנני עומד על שפת היס, והיס הולך וסוער עלי, אנת ה' אל תשטפני שבלת מיס, ואל תבלעני מצולה, העמד במרחב רגלי, ואל תבל אפי דבר אמת עד מאד, כי לותך קויתי כל היום, אל יבושו בי קויך ה' אלהים לבאות, אל יבלמו בי מבקשיך אלהי ישראל.

ויקרא א

צריך להגיה ריוח ד' שיטין ויתחיל לכתוב בתחלת שיטה המישית

א (א) וַיִּקְרָא אֶל־מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר

א זעירא

יהוה

תרגום אונקלוס

א (א) וּקְרָא לְמֹשֶׁה וּמַלֵּיל יְיָ עִמֵּיהּ מִמַּשְׁכַּן

זמנא

(א) ויקרא אל משה. לכל דברות ולכל לוויים קדמה קריאה לשון חבה לשון שמלאכי השרת משתמשין בו שנ' וקרא זה אל זה (ישעי' ו') לפי שיש האומות עובדי כוכבים ומזלות נגלה עליהן בלשון ערעי וטומאה שנאמר ויקר אלהים אל בלעם (במדבר כ"ג): ויקרא אל משה. הקול הולך ומגיע לאזניו וכל ישראל לא שומעין יכול אף להפסקות היתה קריאה ת"ל וידבר לדבור היתה קריאה ולא להפסקות ומה היו הפסקות משמשות ליתן ריוח למשה להתבונן בין פרשה לפרשה ובין ענין לענין ק"ו להדיוט הלמד מן ההדיוט: אליו. למעט את אהרן ר' יהודה אומר י"ג דברות נאמרו בתורה למשה ולאהרן וכנגדן נאמרו י"ג מיעוטין ללמדך שלא לאהרן נאמרו אלא למשה שיאמר לאהרן. ואלו הן י"ג מיעוטין. לדבר אתו. מדבר אליו. וידבר אליו. ומועדתי לך. כולן בתורת כהנים. יכול שמעו

באור

א (א) ויקרא אל משה, יש קריאות רבות שאחריהן מלת אל, ורבות שאחריהן אות למ"ד, ולדעתי אותן שאחריהן למ"ד כשהקרוא רחוק ממנו, ושלח לאחריו שיבוא אליו, כמו ויקרא לכל עבדיו (בראשית כ' ח'), ויקרא למשה ולאהרן לילה (שמות י"ב ל"ג), קראו לי לבית שבע (מלכים ב' ו' כ"ח), ויקרא ה' למשה אל ראש ההר (שמות י"ט כ'), ויקרא לבנימלך ליצחק (בראשית כ"ו ט'), וכן כל חבריהן, וכן כשיבוא לאחריו מלת את; ואותן הסמוכים למלת אל הם פנים אל פנים, זה קורב לו, והקריאה היא דרך כבוד לנביא, כמו ויקרא ה' אלהי' אל האדם (בס ג' ט'), ויקרא מלאך ה' אל אברהם (בס כ"ב י"א), ויקרא יעקב אל בניו (בס מ"ט ב'), ויקרא אליו ה' מן ההר (שמות י"ט ג'), ויקרא אליהם משה (בס ל"ד ל"א), ויקרא יהושע אל כל איש ישראל (יהושע י' כ"ד), שהיו סמוכים לו, ויקרא יהושע לכל ישראל (בס כ"ג ב'), שהיו יושבים בעריהם, ויקרא ה' אל שמואל (שמואל ג' ג' ד'), וכן כל חבריהן; ואם נאמר ויקרא אל משה ביום השביעי (שמות כ"ד ט"ז), ונתן לו רשות, מ"מ היה קרוב אל מקום הכבוד, ונסמוך יתבאר. [לשון המתרגם ויקרא אל משה, הצעיר ויקרא ה' אל משה וידבר אליו, וכן דרך ל"הק נבוא שני פעלים על פועל אחד, שיזכיר הפועל אחר הפעל השני, ובכר זכרנו זה]: ויקרא אל משה, לדעת רשב"ם ורמב"ן ז"ל אב על ענין שלמעלה שאמר ולא יכול משה לבוא אל אהל מועד כי שכן עליו הענן (שמות מ' ל"ה), וקראו לבוא אל האהל, ולפי כן דעת רבותינו ז"ל שאמרו כתוב אחד אומר ולא יכל משה לבוא אל אהל מועד וגו', וכתוב אחד אומר ובבוא משה אל אהל מ"מ, בא הכתוב הראשון והכריע ביניהן כי שכן עליו הענן, כל זמן שהיה הענן לא היה בא, נסתלק הענן היה בא, ולדעתם ז"ל כשנסתלק הענן בא מאליו, שכן אמרו אהרן בכל יבוא ולפי משה בכל יבוא, ולכן לא הכריעו מכתוב ויקרא אל משה כלפי בקריאה כלפי כלי קריאה, כי הם סוברים שלפי קריאה זו ליתן לו רשות לבוא, אלא עומד באהל, וקודם שנדבר עמו קרא תחלה בשם משה משה לחבבו ולזרזו, וכן אמרו בשם יומא מניין אלא יאמר אדם דבר לחבירו אף"כ קורהו תחלה שנאמר ויקרא וידבר הקדים קריאה לדבור, וכן שנו בת"כ ויקרא וידבר הקדים קריאה לדבור, כלומר בשביל הדבור, לא ליתן לו רשות ליכנס, גם אלת אל יורה עליו כמו שכתבנו. ואומר אני עוד שהכתובים עלמם מכריעים כדעת רבותינו ז"ל, כי בכל מקום שקראו לבוא, נאמר לאחריו שבא אל המקום ההוא, ואותן שהן לאחר שבא נכתבו סתם כי בבר היה שם, ולכן לאחר שירד הכבוד על הר סיני, ויקראו לעלות אל ההר, נאמר וירד ה' על הר סיני ויקרא ה' למשה אל ראש ההר (שם י"ט כ'), נאמר לאחריו ויעל משה, וכן בסוף משכנות ויכבון כבוד ה' על

הר

המעמר

א (א) ויקרא אל משה, לשון רש"י לכל דברות ולכל לוויים קדמה קריאה וכו', ויקרא אל משה הקול הולך וכו', יכול אף להפסקות כן וכו' ע"כ. פירוש לדבריו הוא, כי

הרגום אשכנזי א

א (א) הער עוינג ריעף דעם משה, אונד רעדעטע מיט

תרגום אשכנזי

מיט אים אוים רעם שטיפטם־
צעלטע, וויא פֿאלגט: (ב) רע־
דע מיט דען קינדערן ישראל

ויקרא א

יְהוָה אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר:
(ב) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ

אלהם

ר ש "י

אונד

שמעו את קול הקריאה ת"ל קול לו קול
אליו משה שומע וכל ישראל לא שמעו:
מאהל מועד. מלמד שהי' הקול נפסק

והימר

תרגום אונקלוס

זִמְנָא לְמֵימָר: (ב) מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

ולא היה יוכל חוץ לאהל יכול מפני שהקול נמוך ת"ל את הקול (במדבר ז') מהו הקול הוה הקול המפורש
(בתהלים כ"ט) קול ה' בכח קול ה' בהדר קול ה' שובר ארזים. אם כן למה נאמר מאהל מועד מלמד
שהי' הקול נפסק. כיוצא בו וקול כנפי הכרובים נשמע עד החצר החיצונה (יחזקאל י"ו) יכול מפני
שהקול נמוך ת"ל כקול קל שדי בדברו (שם) ת"כ למה נאמר עד החצר החיצונה שכיון שמגיע שם היה
נפסק: מאהל מועד לומר. יכול מכל הבית ת"ל מעל הכפרת (במדבר ז') יכול מעל הכפרת כולה
ת"ל מבין שני הכרובים: לומר. לא ולמור להם דברי כבושין בשבילכם הוא נדבר עמי שכן מצינו שכל
ל"ח שנה שהיו ישראל במדבר נמושים מן המרגלים ולילך לא נתייחד הדבור עם משה שנאמר ויהי
כאשר תמו כל האנשי המלחמה למות וידבר ה' אלי לאמר אלי היה הדבור. ל"ח לא ולמור להם דברי
והשיבני אם יקבלום כמה שנאמר ויצא משה את דברי העם וגו' (שמות י"ט):

(ב) אדם

באור

הר סיני ויכסהו הענן ששת ימים (שם כ"ד ט"ז), ויקרא ה' למשה ביום השביעי מתוך הענן (שם שם),
נאמר לאחריו ויבא משה בתוך הענן וגו' (שם י"ח), אבל קודם שירד הכבוד על ההר נאמר ומשה
עלה אל האלהים ויקרא אליו ה' מן ההר לאמר כה תאמר וגו' (שם י"ט ג'), לא קראו לעלות אל
ההר אחרי עלה קודם הקריאה, ואינה אלא הקדמה לדבור, ועליו אמר בבריית' ד"ת כ"ב דבור הר
סיני יוכיח אחיו לכל ישראל והקדים קריאה לדבור, גם זאת עליו במכילתא ויקרא אליו ה' מן ההר
וגו' מגיד שקדמה קריאה לדבור, וכן במרא' הסנה שנאמר ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה וגו'
ויאמר אל תקרב הלום וגו' (שם ג' ה'), מאחר שהזהירו אל תקרב הלום ידענו שאינה אלא משום
חבה, ועליה אנינו בת"כ מה סנה הקדים קריאה לדבור, וכן כאן אם תאמר שקראו לנוח אל האהל,
היה לו לומר לאחריו ויבא משה אל האהל וידבר ה' אליו, עכשיו שנסמך דבור לקריאה אינו אלא
לחבב ולזרוז, וזהו פי' ויקרא וידבר הקדים קריאה לדבור, כלומר לפי שנסמך דבור לקריאה ולא
נאמר ביניהן ויבוא אל האהל מועד, זהו פשט הכתוב, וזהו פי' הברייתא, ודברי רבינו הלל בפי'
דבור הר סיני יוכיח נכונים, ולא כפי' הראב"ד ז"ל. ומה שתמה הראב"ד ז"ל אם הוא מקרא ויקרא
אליו ה' מן ההר, לית לימר מה להלך הזה שהן מתוך החג, וקריאה זו לא היתה מתוך החג,
תשובתו בלבו שכן שנה משה להר סיני שהוא לכל ישראל, וגם הדברות שאחרי שתי קריאות הראשונות
לא היו לכל ישראל, אלא שהכוונה שקדמו לדברות שהיו תנאים ולריכין לעשרת הדברות שהיו לכל
ישראל, וכן נאמר לנחנו שהקריאה הראשונה היתה קודם לדבור שהיה תנאי לעשרת הדברות שהיו
מתוך החג. והתימה לדעת הראב"ד ז"ל למה נכתבו שלשה קריאות בסיני, ולמה לא נלמד מקריאה
ראשונ' שלא היתה לכל ישראל ולא מתוך החג, ואף אני תניתי להלן מועד. והבן. [לימר המתרגם
פי' הרמב"ן והרשב"ם ז"ל הוא ממדרש תנחומא, ואינו סותר לדברי חז"ל בת"כ, כי נראה שהקריאה
שאחריה מלת אל תורה אל הכרזה בקול לעומד מרחוק, בל"ח (אייגענ זוראפען), ואם היא סמוכה
לאל דבור, אז היא ליכנס עמו בדבריס ולאחבו (אייגענ רופען), עם (רַאטין), ועם כל זה גם
נתינת הרשות לגשת במשמע, לאל קריאה שאחריה מלת את היא הצווי לגשת לבד, בל"ח (אייגען
רופען), עם (מַקוזַאטין)]: וידבר וגו' לאמר, הבדלנו במקומו בין לשונות אלו ואבריהן, וכאן
תרמוז

המעמר

כל מקום שנאמר וידבר ויאמר או לשון צווי, קדמה תמיד קריאה, אם גם לא נתפרש בה, והקריאה
היתה משה משה לשון חבה, כמפורש בת"כ, לולם בהפסקות, והמה אלא נזכר בהם לא דבור
ולא אמירה וצווי, לא קדמה קריאה, כי היא לך חלק מהכנואה הקודמת, והפסיק, לך ליתן
ריוח למשה וכו'. אל משה, הרב המאסר רבה לתת חק ולא יעבור כי בכל מקום שיבוא הפעל

קרח

ויקרא א

תרגום אשכנזי ב

אלהים אדם כי־יקריב מכם
קרבן ליהוה מן־הבהמה מן־

הבקר

תרגום אונקלוס

וְתֵימַר לְהוֹן אֱנָשׁ אֲרֵי יְקָרֵיב מִנְכוֹן קוּרְבָּנָא
קֳדָם יְיָ מִן בְּעִירָא מִן תּוֹרֵי וּמִן עָנָא תְּקָרְבוּן

ית

מן הגזל: הבהמה. יכול לקח חיה בכלל ת"ל נקר ולמן: מן הבהמה. ולא כולה להוליא את

הרובע

ערע

ר ש"י

(ג) לדם כי יקריב מכם. כשיקריב בקרבנות נדבה דבר הענין: לדם. למה נאמר מה לדם הרשות לא הקריב מן הגזל שהכל הי' שלו לקח לא תקריבי

באור

מרמז שכל לשונו של דבור על המרחיב דברי' בענין שהוא דורש, כדרך חכמי' בשמדברי' בהלכה, ומוציאין ונותנין בכל פרטיה בשכל ובניחה, וכמו שמדברים בני אדם זה עם זה על עסקיהם, כמו שז נדברו ירבי ה' חיים אל רעהו (מלאכי ג' ט"ז), דבר החיב לחזוני החרן (בראשית מ"ב ל'), ולשונו תדבר מספט (תהלים ל"ז ל'), אבל לאמירה יונח על כל דבר שפתים, כמו ויאמר המלך מי בחלר (אסתר ו' ה'), ויאמר המלך יבא (שם), ולא יתבן על ניולא בזה לשון דבור. וזהו פי' לאמרם ז"ל דבור קשה לאמירה רבה, שכל דבור בכח השכל, ואמירה גם על דבר שפתים, לא פי' קשה רוגז וזימה, וכבה לשון רבה, שהרי כתוב ויאמר יהודה הוליאוה ותשרף, ויאמר המלך תלוהו עליו. ולפי שנמוך רוח אלהים על הנביא יבוננהו בלותו הענין שדובר אליו בכל פרטיו, וכרגע יבין בו מה שאין הפה יכול לדבר, וכדרך שלמה בנביונו, על כן אמר רוח ה' דבר בי ומלתו על לשוני (ש"ב כ"ג ב'), פי' דבר בי והביאני עומק הדברים, גם שם מלין על לשוני לאמרם, והן שירין. וכן משה כל פעם בבואתו הביאו בלותו הענין יותר מכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש בו עד סוף כל הדורות וגם שם מלין בפיו לאמר, לאמרות קלרות הכוללות הכל, והן לאמרות התורה שבכתב, שנאמר עליהן לאמרות ה' לאמרות טהורות כסף לרוף וגו' (תהלים י"ב ז'), ועל שתי אלה נאמר בכל מקום וידבר לאמר, וזהו תורה שבכתב ושב"פ. והמשכיל יבין: אליו, לאמרו מכמים למעט את אהרן, וי"ג דברות בתורה למשה ולאהרן, ובגמרן י"ג מעוטין למעט את אהרן. וכל זה לפי שמעיקרי התורה ולא קם נביא עוד כיחזקאל כמשה וגו' (דברים ל"ד י'), שבכלל מכל הנביאים שקבל התורה בנבואה, ואין בכח נביא אחר לקבל החור הגדול הזה בנבואתו, וזהו אשר ידעו ה' פני' אל פני' (דברים ל"ד י') שע"פ פרושיו על מלת פנים מתבאר מה שאמרנו, לבן אם יבוא נביא לחדש מלוה או יאמר בנבואה הלכה כפלוני הרי הוא נביא שקר, ולבן הולרכו י"ג מעוטין אלא נטעה שבי"ג דברות הללו הוצרה אהרן למשה בחור הנבואה: מאהל מועד, שרצו יעד, והיעידה היא בלע"ז (דיא בעסטימונג), ולבן נקרא המשכן כן, לפי שהוא המקום המיועד שירחה שם בבוד ה' לדבר עם משה ולצוות על ישראל, וכשפורש להלן עולת תמיד לדורותיכם פתח ח"מ לפני ה', אשר אועד לכם שמה לדבר אליך שם (שמות כ"ט מ"ב), כלומר קריאתיו אהל מועד, לפי שהוא מיועד לדבר אליך שם, וסמך ואמר ונועדתי שמה לבני ישראל ונקדש בבודי, כי שם נראה בבודו לישראל בשמיני למלואים, ודומה לו ולא יהונתן השדה למועד דוד (ש"א כ' ל'), פי' למקום אשר יעדו אבל החבן החול, לא

זמן

המעמר

קרא ואחריו למ"ד, הוא שם הקרוא רחוק ממנו, ושם נקבר עם השם נמלת אל, יורה, שהקרוא קרוב אליו, עיין בדבריו; וכבר העיר ידידי מהרמ"ל בספרו פתרון המלות ע"ז, כי מלינו ויקרא פרעה אל משה ולאהרן (שמות ח' כ"ה), ושם גם נאמר כי האל"ף של אל משה עומד במקום שנים ובשורו אל משה ואל אהרן, בכל זאת הלא הקריאה הזאת היתה ברחוק מקום. ואחר בעיני יפלא עד מאוד, כי הרב המאחר הניח לראשי פסוק ויקרא ה' אל שמואל (ש"א ג' ד') והעלים עין ממה שבתב בלידו (ח') וכן אלי כי ה' קורא לנער, סוף דבר אין למדין מן הכללות החלה. (ב) אדם כי יקריב, הרב המאחר השכיל מאוד ליתב קושית התום' בסוכה (דף ל') עיין בדבריו, ולדעתי

תרגום אשכנזי

ויקרא א

ערע אָפּפּער פּאָן פּיה, ענט־
וועדער פּאָן רינדפּיה, אָדער
קליינעם

הַבָּקָר וּמִן־הַצֹּאן תַּקְרִיבוּ אֶת־
קרבנכם

ר ש "י

תרגום אונקלוס

הרובע ותת הנרבע: מן הבקר. להוליח חת הנקר. להוליח חת הנעבד: מן הלחן. להוליח חת המוקלה: ומן הלחן. להוליח חת הנוגח שהמית. כשהוח חומר למטה מן הענין מן הנקר שחין ת"ל להוליח חת הטריפה: תקריבי. מלמד

יַת קוּרְבָּנְכוֹן: (ג) אִם עֲלָתָא קוּרְבָּנֵיהּ מִן
חורי

באור

זמן שקבע לו כמו שחזנו רל"ק והמפרשים ז"ל, וכן בית מועד לכל מי (לעיל ל' כ"ג), לאותות ולמועדים (בראשית א' י"ד), ליעד המקומות החוכך והרוחב, וליעד הזמנים, וכן אלה מועדי ה' (ויקרא כ"ג ד'), ושם לפרש עוד בעז"ה, וכפי' ס' בראשי' פרשתינו: מאהל מועד, הדביר וההיכל נקראים לאהל מועד, והעזרה נקראת פתח א"מ או חצר א"מ, וכמ"ש לפנינו (פסוק ג'), ולפי שהדבור היה מעל הכפרת מבין שני הכרובים, וכאן אמר מאהל מועד, למדנו שלא היה משה שומע הקול עד שבא אל אהל מועד, וזהו שאמרו בת"כ מאהל מועד מלמד שהי' הקול נפסק, ולא היה יוצא חוץ לאהל מועד וכו', מא"מ יכול מכל הבית כלו וכו' ת"ל מבין שני הכרובים דברי ר' עקיבא, ועל הפסק הקול אמר דברי ר' עקיבא, ורמיה לדאמרינן מספרי פ' נשא כתוב א' לומר ודברתי אתך מעל הכפרת מבין שני הכרובים (שמות כ"ה כ"ב), וכתוב א' אומר וידבר ה' אליו מא"מ, בא הכתוב הראשון והכריע ביניהן ואמרו משה אל א"מ לדבר אתו וישמע את הקול וגו' מבין שני הכרובים (במדבר ז' פ"ט), משה בא אל א"מ וקול יוצא ממנו שמיש לבין שני הכרובים ומדבר אליו, ושם הכתוב הראשון אומה לרבותינו שאמרום אמר מבין שני הכרובים? ההכרע היה מתחלת הכתוב ואמרו משה אל א"מ וישמע את הקול וגו' למדנו שהיה צריך לבוא אל א"מ, ולא לא היה שומע, ילמדנו שהיה הדבור נפסק ולא יצא חוץ לא"מ, והוא שאמרו משה בא אל א"מ וקול יוצא וכו', והן הן דברי ר' עקיבא בת"כ. והבן: (ב) דבר ואמרת, כמו שפרשנו וידבר לאמר הנאמר על השם, כן פירוש דבר ואמרת הנאמר על משה, שנצל מלוה היה אומה לישראל דינין והלכות ופרושיהן, שהוא כדבור, גם אמר להן מה שנכתב בתורה, כמו שנאמר לו מפי הקב"ה, וכמפורש בשם עירובין: א"ב, זאת המלה בלשון במקומה, ודע שהיא לבדה שם למחובר מגולם ונשמת חיים, לצל חיים הוא גם על המלאכים, כמו והחיות וגבריאל (דניאל ט' כ"ו), גם על הנ"ח כמו חיים ותחתו בתו של אל נח (בראשית ז' ב'), ולבן נכתב לשם בראש פרשיות הקרבנות הנתיים על כל חטא והרהורי לב, וכן כתו' לשם כי יחי' בעור בשרו (לקמן י"ג ב'), שהוא תחלת פרשיו' הטומאות כי החטאי' והטומאו' היוצאו' מן הגוף הן לשם לבדו, בעבור שהוא לשם, וכן כתוב כי יעשו מכל חטאת השם (במדבר ה' ו'), או כי יגע בטומאת לשם. ודע כי לשם שם המין וכולל זכר ונקבה כמו שאמר זכר ונקבה ברא אותם ויברך אותם ויקרא את שמם לשם (בראשית א' כ"ז): כי יקריב, כשירצה להקריב, כי לא נאנו השם על דברי עולה או זבח כמפורש בנדבות ירמי': יקריב, כל מעשה הקרבן שעל ידיהן יכשר לעלות לרצון נקראים בלשון הקרבה, כמו בפסל לשירים הקריבה חמאה (שופטי' ה' כ"ה). ויקריב שבפסוק זה על הפרשה, שם יקדים מעשרו בעל חי להיות קרבן לה', כי אסור להניח חולין לעזרה, וכן הקריבהו נא לפחתך (מלאכי א' ח'): מבם, שאור הכתוב לשם מכם כי יקריב קרבן לה', ורבותינו למדו מזה פרט לגזול, ולמרו בסוכה (דף ל' ע"א) לשם כי יקריב מכם אמר רחמנא והאי לאו דידיה הוא, תפסו הכתוב נלו לפי שמסדר הכתוב יצא להם, וממלת מכם עלמו למדו פרט למומר, ועם זה מתיצבת תמיהת התום' ז"ל שם. ואולי ירמוז שנאמר הקרבן כאילו הקריב נפשו לו נפש בנו, כאמרו האתן בכרי פשעי פרי בטני חטאת נפשי (מיכה ו' ז'): קרבן, שם דבר נופל לבד על הקרב לגבוה: לה', אמרו רבותינו בכל הקרבנות נאמר לה' בניו"ד ה"א, ולא לאלהים וכיוצא, אלא ליתן פתחון פה למינים לרדות, כלומר לפי שעושי' להקריב לבעלות נכתב תמיד שם המורה על ההויה לבדו שהוא מחויב המציאות, ושהמציא הכל מאין [א"ה המצוין, הנמצא לישראל בכל נרוחם], שאין לאחר נקרא בשם זה: מן הבהמה, פי' רמב"ן ז"ל שיעור הכתוב הוא לשם כי יקריב קרבן לה'

ה מ ע מ ר

זה בעלמו כוונת התום' בחולין (דף ה') שכתבנו על הקושי' הזאת וז"ל: ועי"ל דתרתי שמעית מיניה

קָרְבַּנְכֶם: (ג) אִם־עֹלָה קָרְבָּנוֹ
מִן־הַבָּקָר זָכָר תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ
אל

קלייגעם פֿיה דאַרבּרינגען.
(ג) ווען דאָז אָפּפֿער איין גאַנ־
צעם אָפּפֿער פֿאָן רינדפֿיה זיין
זאָלל, זאָ מום ער איין שטיק
פֿאָן מעננליכֿעם געשלעכֿטע, אָהנע לייבעספֿעהלער דאַרבּרינגען, פֿאָר דען איינגאַנג
דעם

תרגום אונקלוס

תּוֹרֵי דְּכַר שְׁלִים יַקְרֵבִינֵיהּ לְתַרַע מַשְׁכַּן
ומנא

ר ש"י

מלמד שבנים מתנדבים עולה בשותפות: קרבנכם. מלמד שהיו בלה נדבת לבור והיו עולת קין המזבח הבאה מן המותרות:

(ג) זכר. ולא נקבה כשהוא לומר זכר למעה שאין ת"ל זכר ולא טומעוס ואנדרוגינוס: תמים. בלא

מום

באור

מן הבהמה, מן הבקר ומן הצאן תקריבו, לפי שאחר כן לומר ואם מן העוף, ונפש כי תקריב קרבן מנחה, לומר אם מן הבהמה הוא יקריב מאלה הבנים, לא חיה ולא שאר בהמות, ויפה פי' לולי שהגזירה המפסקת היא תחת לה', ואפשר לפרש מן הבהמ' כמו אם מן הצאן ואם מן העוף, ולא הולרך פה למלת אם בעבור שנזכרת בראשונה, ולפי שבכלל בהמ' כל מיני בהמות וחיות, פרט בקר וצאן: מן, שלשה פעמי' מן יש בכתוב זה, דרשו רבותינו להוליא נוגח ורובע ונרבע ומוקל' ונעבד, שהן ע"ז ג"ע וס"ד החמורות, ועוד לפרש בעז"ה (פרשה כ"ב כ"ה): תקריבו, מלמד שבנים מביאין עולה בשותפות, מפי' רש"י ז"ל, וה"ה יותר ונקראת עולת השותפין טעונה סמיכה בכלם, ונסכים קרבים משלה', מפי' רמב"ן ז"ל: קרבנכם, מלמד שהי' בלה נדבת לבור, והי' עולת קין המזבח הבאה מן המותרו', מפי' רש"י ז"ל, ולפי שלב ב"ד מתנה עליהן, היא עולת לבור, מפי' רמב"ן ז"ל. ולפי הפשט יאמר כדין היחיד המביא נדבה, כן דין עולת חובה של לבור שבאה ממינים אלו, ונעשית כמשפט זה, וכאמרו ויקרב את העולה ויעשה כמשפט (ויקרא ט' ט"ז), כמשפט עולת נדבה האמור כאן: (ג) אם עלה קרבנו, אם רולה להקריב עולה, קרבן שבלה עולה לאשים, ואין מהן מלק לכהנים ולבעלים, ולא"כ אמר ואם זבח שלמים קרבנו, כי השמות הללו נודעים בתורה בכמה מקומות בספרים הראשונים: מן הבקר, אם רולה להביא מן הבקר עגל או פר: תמים, בלי מום, כאמרו תמים זכר בבקר בבהמים ובעזים כל אשר בו מום לא תקריבו, ודרשו תמם, ואומר אני לפי שגזרות הבתב הזה בלם מורים על הלפיסה, כמו ויתם הכסף (בראשית מ"ז ט"ו), ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות (דברים ב' ט"ז), ספו תמו מן בלהות (תהלים ע"ג י"ט), בן התאר תמים מונח על לפיסת הבר, ובהיותו על החי הנשלח, יורה על לפיסת החסרון והרע, לבן בשנכתב על הגוף יורה שתם בל חסרון מגוף הזה, כמו זכר תמים, שיהיה בלי מום דופי וחסרון, ובשנכתב על הנפש, יורה שדרבי הנפש הפיא תמימים מבל רע, בלם הולבים בשעגלי לדק, ובשנכתב על הלב כמו יהי לבבי תמי' בחוקיך (שם קי"ט פ'), יורה שבבלו הולך מסרים, לבן בו בבלות ושעות, ובפי' לם' בראשית בתרגומו יותר. [לומר המתרגם לי נראה שדרב תמים הוגה על היושר וההויה בלי מחסור ובלי עודף, וגדרו מליאת בל הפרטים הנייבים לל התבלית בלי יתר ובלי נטול והוא נרדף עם שרש בלה, ויתם הבסף הוא במו ויבלה הבסף, שבבר נתנו בל מה שהי' בידם, וכן תמו למות, שמתו בלם, תמו דברי לויב, בלו תפלות דוד. ועל הלב יאמר שהוא תמים, בלומר ימלאו בו בל המדות והתבונות בלי עודף ובלי מחסור, בי אם נמא ושעור המניח לל התבלית, שהוא לשרי הלדם וחייו הנלחיים]: יקריבנו, יקדישנו, במו לדם

בי

המעמר

ע"ב, ועיין במהרש"ל ומהר"ם שם. קרבנכם, לדעת רש"י ורמב"ן יורה בנוי הרבים על עולת נדבה של לבור הבאה לקין המזבח, והרב המבאר לומר, שלפי הפשט, הבוונה על עולות חובות לבור, עיין עליו, לולם בבר נאמר לדם בי יקריב, הרי שלח דבר ב"ח מנדבה, ולא מקרבן חובה, וכמו שבתב הוא עלמו על מלת בי, ולזה לדקו דברי רש"י ורמב"ן שמעולת נדבה של לבור הבתוב מדבר, שהם נחים מן המותרות, ואם לח יותר לח יביאו, ולבן שייך שפיר בי יקריב, ועילת

חובה

תרגים אשכנזי

ויקרא א

רעם שטיפטסצעלטעם מום
ער עם דאַרבריינגען, דאַמיט עם
אי'ם גנאַדע אויסווירקע פֿאַר
דעם עוויגען. (ד) ער זאָלל זיי=

אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד יַקְרִיב אֹתוֹ
לִרְצֹנוֹ לִפְנֵי יְהוָה: (ד) וְסָמַךְ יָדוֹ

על

נע

רשי

תרגום אונקלום

מום: ל פתח אהל מועד. מטפל בהנאתו
עד העזרה. מהו לומר יקריב יקריב לפני
נתערבה עולת ראובן בעולת שמעון יקריב
כל א' לבש מי שהוא וכן עולה דחולין ימכרו החולין לנדבי עולות והרי הן כולן עולות ותקריב כל אחד לבש
מי שהוא יכול לפילו נתערבה בפסילין לו בשחיטו מיגו ח"ל יקריבנו: יקריב לותו. מלמד שכופין לותו
יכול בעל כרחו ת"ל לרצונו הא כיצד כופין לותו עד שיאמר רוצה אני: לפני ה' וסמך־לין סמיכה בנמה:

וְזֹאת הַתּוֹרָה לְעֹלָה הִוא הָעֹלָה עַל מוֹקְדָהּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ כָּל־הַלַּיְלָה עַד־הַבֹּקֶר וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ:

ויסמוך

(ד) על

באור

כי יקריב ופרשנוהו למעלה, שהמקדים בעל מום למזבח עובר בל"ת, שנא' כל אשר בו מום לא תקריבו (לקמן כ"ב כ'), ואמרו בפ"ק דתמורה (דף ו' ע"ב) שהיא אזהרה למקדים בעל מום למזבח, וכאן עשה: פתח אוהל מועד, כן: קריבת העזרה. ונעמו נראה לי לפי שהדגיר וההיכל במזבח מכוסות, ובנית עולמים מקורות, לכל העזרה שבמזבח ושבנית עולמים חלר הוי ופתוח מלמעלה, על כן נקרא פתח ח"מ בעבור הפתיחה, וכן עולת תמיד לדורותיכם פתח ח"מ, כי התמיד נשחט בעזרה, ואזר לועד לכם שמה שב על לאהל מועד. לכל רש"י ז"ל לפי שפרשת תלוה פתח ח"מ, בחלר המשכן שהוא לפני הפתח, ולני מגמגם בו, ועוד יתבאר (פרשה ג' ב'). [ח"ה, בל"ח מתורגם ע"פ פירש"י, שעל דעתי שם פתח הוגח בכל מקום על החלל שבו ונכנסין ויולחין, לא על הפתוח מלמעלה, ועוד שאהל הוא המקום המכוסה מלמעלה, ויהיה זה הפך הפתח, ואין זה מדרכי הלשון לחבר בין הפכים. וכוונת רש"י ז"ל שאל פתח לאהל מועד הוא הגדול, עד היכן יביאנו]: יקריב אתו, היא הבאתו מביתו לעזרה, וזה מוטל על הנעלים, וזהו שבאו בת"כ מלמד שהנעלים מטפלין בו ומביאין לותו עד פתח ח"מ, ופרשו לדעתי שהייבין הנעלים באחריותו עד שיביאוהו אל פתח ח"מ, ורחיה שנא' רק קדשיך אשר יהיו לך וגו' תשא ונאת אל המקום (דברים י"ב כ"ו), ושנו בספרי ר' מאיר אומר עד שיושלים חייב באחריותו, ור' יהודה אומר עד לשבת באר הגולה, וכך פירשו ר' מאיר לומד מקום מקום ממעשר שני שהוא יושלים, ור' יהודה לומד מן אשר יגידו לך מן המקום ההוא (שם י"ז ז'), שהוא העזרה מקנה שכינה, ולכן מחייב עד לשבת באר הגולה, שהיא הלשכה השניה שבעזרה, והראשונה היא לשבת הגזית, כמו שבנינו בשם מדות, אלא לפי שלשבת הגזית חליה בקדש וחליה בחול כמו שאמרו בשבת יומא, לאומרא הוא דלא דק, וזה כשטת הת"כ שמטפל בו עד פתח ח"מ, דשתם ספרא ר' יהודה: לרצנו, יביאנו נכונה שיהיה לו לרצון לפני ה', להפיק רצונו של מקום ב"ה, וכן כל רצון האמור בקרבנות כך ענינו, כמו לרצנכם תזכחוהו (ויקר' י"ט ה'), וכן לרצנכם תמים זכר בבקר וגו' (שם כ"ב י"ט), כלומר הביאוהו שיהיה לכם לרצון, ועל כן תמיד זכר יהיה, ואחריו, כל אשר בו מום לא תקריבו כי לא לרצון יהיה לכם (שם שם כ'), זהו פשוטו של מקרא, וכן מתורגם בל"ת, ולרצותינו יש בו מדרש שכופין לותו עד שיאמר רוצה אני. [ח"ה, יתכן שהוליאו הדרוש הזה מכנוי הוי"ו, שמן הראוי יאמר לרצון לי, כמו שתורגם לבקלום לרעות לי', ומלשון לרצונו יש לדרוש לרצון הדבק במקריב, לף שאין בזה הכרע, כי כן דרך בנוי השם בל"ה, מלבד שאין תיבת רצון בלשון המקרא מורה על הבחירה החפצית, כי אם על הפך הנעשה, כמו שבארנו פעמים רבות, וכמו שכתב רש"י ז"ל (דברים ל"ג ט"ז) על ורצון שכני סנה, עם כל זה הדרשה תדרש. ולולם סדר הנחת הטעמים מסכים עם פשוטו של מקרא]: (ד) וסמך, מלאנו כל

לשון

המעמר

מובה של לבור מרבינן מן ויעשה כמשפט (לקמן ט' ט"ז). ובאזר הרלינו הדברים האלה לפני ידידי ר' יוסף ווייסע נ"י הרלני כי דברי הרב המגיד הם בתוך דעת הת"כ בסוף פרשה ג' קרבנכם לרבות נדבת לבור הנתם מקין האוכל ל"א ממקום שהיחיד מביא משם הלבור מביא ע"כ, ונראה

מזה

ויקרא א

תרגום אשכנזי ד

עַל רֹאשׁ הָעֹלָה וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו

נע האַנד אויפֿלעגען, אויף דען קאָפּף דעס גאַנצען אָפּפֿערס, זאָ ווירד עס איהם צור גנאדע אַנגי

תרגום אונקלוס

ד ש"י

(ד) וְיִסְמוֹךְ יָדָיו עַל רֹאשׁ עֹלָתָא וְיִתְרְעֵי לֵיהּ

(ד) על ראש העולה. להניח עולת חובה לסמיכה ולהניח עולת הגלן: העולה. פרט לעולת העוף: ונרצה לו. על מה כוח מרצה לו מ"ת על כריתות ומיתות בית דין לו מיתה בידי שמים לו מלקות הרי ענין חמור

באור

לשון סמיכה סמוך למלואים ולנופלים, כי הם נשענים בכל כחם על עוזריהם, וגם המטה שהחזק נשען עליו בכל כחו, לשון אחר יסמך ידיו עליו ונתן בנפו ונקבה (מלכים ב' י"ח כ"ו), וכתוב וילפות שמעון וגו' ויסמך אליהם (שופטים ט"ז כ"ט), ולשון בנח ויסול הבית (שם שם ל'), וע"ד המשל סומך ה' לכל הנופלים (תהלים קמ"ה י"ד), כי יסול לא יוטל כי ה' סומך ידו (שם ל"ז כ"ד), למדנו מזה שהסמיכה על הקרבן בכל כח הסומך, ועל כן לא נאמר בקרבנות בשום מקום והניח ידו על ראש קרבנו, לו ושם ידו, כמו שים ימינך על ראשו (בראשית מ"ח י"ח), וזהו שאמרו בגמרא (זבחים דף ל"ג ע"ח) לשון רב יוסף כל הסומך ראשו ורובו מבחוץ, מ"ט כל כחו בעינן, אלא ראיתי מי שפי' מתין להם דין זה ושיהיה מעכב בסמיכה, ומדברנו לתה למד שהוא מפורש במלת וסמך. ידו, קדמונינו ז"ל העתיקו שהסמיכה בשתי ידי', וכן הדעת נותנת שם וסמך שנינו שיסמוך בכל כחו, גם מפורש כן בסמיכת שעיר המשתלח שנא' וסמך להרן את שתי ידיו על ראש השעיר והתודה (ויקרא ט"ז כ"א), ואמרו חכמים (ת"כ פרשת אחרי מות) מלמד שהסמיכה בשתי ידים, בנין אב לכל הסמיכות שיהו בשני ידים, לבד בגמר' ראיתי שאחלי על משנתנו (מנחו' דף ל"ג ע"ב) מנח הני מילי (פי' שהסמיכה בשתי ידים) לאמר ריש לקיש דאמר קרא וסמך להרן את שתי ידו כתיב ידו (פי' אחר יו"ד) וכתיב שתי זה בנה לב כל מקום שנאמר ידו (פי' לגל סמיכת בהמה) הרי כאן שתים על שיפרט לך הכתוב לאחת, ואם כן ידו שב על לאחת משתי ידיו, ורמב"ן ז"ל הניח דברי הברייתא בפשוטם, ואחל ולא ידעתי למה נכתב בכל אחר הסמיכות ידו, וסוגית התלמוד שהבאנו היא תשובה על אחלתו, ולי עוד ראיה ברורה שדרך הכתוב לומר ידו לשתיהן, כי הש אמר למשה וסמכת את ידך עליו (במדבר כ"ז י"ח), ובמעשה נאמר ויסמוך את ידיו עליו וילוהו (שם שם כ"ג), ואם יש דרשה שעל בטוחת עין, סוף סוף אין מקרא יולא מדי פשוטו. וגלה הכתוב זאת בשעיר המשתלח, לפי שסמוך לו והתודה עליו וגו', ללמדנו שכל סומך מתודה על קרבנו ווידוי דברים: ראש העולה, ולא על הלואר ולא על הלדדין: ונרצה לו לכפר עליו, כמו ונמלאתי לכם (ירמי' כ"ט י"ד), האדרך להם (יחזקאל י"ד ג'), וכן ונרלה לו שב על השם שיהיה נרלה לו, נגד מה שאמר לרלונו לפני ה', שיכוון להפיק רלון מה', מבטיח שירלה לו השם ויכפר עליו ובמקומו נתרנו שכל לשון רלון לינו נופל אלא על דבר שלפעמים לפבר שלינו רולה בו, ופעמים יבוב לפו וירלה בו, כמו כרלות פני אלהים ותרלני (בראשית ל"ג י'), כי על הנה שטם את יעקב, ועתה רלה בו. כי רולה ה' בעמו (תהלי' קמ"ט

המעמר

מזה, כי לף שעיקר הפרשה נאמרה על עולת נדבה בתו בה למודים שונים לעולת חובה, וכפו שמלתנו בת"כ, אלא שהרב המבאר הוסיף ללמוד מקרבנכם שעולת חובה נעשית כמשפט עולת נדבה וכאמרו ויקרב את העולה ויעשה כמשפט שכ"ל, וא"כ רבינו אחרי רבתי, כי אם כלל העשיה של עולת חובה יולא מקרא דקרבנכם, ח"כ מה לורך לקרא ויעשה כמשפט שהקריבוהו חז"ל במנחות (דף כ"ג ע"ב) להקיש עולת חובה לעולת נדבה, עכ"ל ידידי הג"ל. (ד) ונרצה לו, הרב המבאר כתב, שכל לשון רלון לינו נופל אלא על דבר שלפעמים לפבר שלינו רולה בו, ופעמים יבוב לפו וירלה בו וכו' ע"ש, וגם זה אחד מן הכללות שלינם כוללים שהרי נא ומיאריס תרלה (ד"ה א' כ"ט י"ז) האם יש עת אלא ירלה מיאריס? וכן ואתן שלמה רלונו (משלי י"א א') ועוד רבים. והעיקר לדעתי הוא, כי רלון בעלם הוא היפך הכעס (זיעבע, זוהאוועזען), ובזה נבדל מן מפן שהוא משקת הנפש (דער וויללען, דאַז פֿערלאַנגען) אם לרלון ואם לנעם, לולם בבר אמרנו פעמים

תרגום אשכנזי

ויקרא א

עָלָיו: (ה) וְשָׁחַט אֶת־בֶּן הַבָּקָר
לִפְנֵי יְהוָה וְהִקְרִיבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן
הכהנים

אַנגענאָממען ווערדען, איהן צו
פֿערזעהנען. (ה) מאַן זאָלל
דאַז יונגע רינד פֿאָר דעם עווי־
גען שלאַכטען, אונד דיא זעה־
נע

תרגום אונקלוס

ר ש"י

לִיהּ לְכַפָּרָא עֲלוֹהִי: (ה) וְיִכּוֹס יַת בַּר תּוֹרֵי
קֳדָם יְיָ וְיִקְרְבוּן בְּנֵי אַהֲרֹן כַּהֲנַיָּא יַת דְּמָא

לשון זבחים הם לשון מרלה שלק על עשה ועל
לשון זבחים לעשה: (ה) ושחט וגו' והקריבו
הכהנים

באור

קמ"ט ד'), כי עד הנה היה בזעם, ועתה אב ורלה נם, וכן כל חוטח לא לרלון הוא לפני ה', וע"י תשובה וקרבן ונרלה לו, ולין כן מלת חפן, שהוא תמידי כמו כל לאשר חפן ה' עשה וגו' (שם קל"ה ו'). ולפשר לפרש ונרלה לו על הקרבן, שיהי' לו לרלון לכפר עליו, כי בתוב כי מצחת' בהם מום נם לא ירלה לכם (ויקר' כ"ב כ"ח), שלא יהיו לכם לרלון, ושני הפרושים קרובים, וקרוב לזה דעת הרב המעתיק לל"ח: לכפר עליו, לפי שעשה והתשובה לפני אלהיו, ישמע השם קולו ויכפר עליו, וכן מלינו וכפר בעדו ובעד ביתו (שם ט"ז ו'), שהוא כפרת ווידוי דברים, כמו שלפרש בעז"ה (פרשה ט"ז ו'), לכל עיקר הכפרה היא בדם, וסמיכה לינה מעכבת והקרבן כשר, על כן לאמרו בת"כ הוליל ומלינו שלין כפרה אלא בדם, מה ת"ל וסמך ונרלה, אלא ללמד שאם עשה לסמיכה שירי מלוה בלילו לא כפר וכפר, וכמו שאמרנו שהסמיכה היא כפרת ווידוי דברים, שיעשוך לבו לפני ה': לכפר עליו, לאמרו רבותינו שהעולה מכפרת על עשין ועל לאוין הנתקן לעשה, ויש נזה דברים, לבל לינן לריכין לפשט המקרא, שעל דרך בלל העולה מכפרת על הרהורי הלב נם בעבירות החמורות, ולאמרו במדרש שעל כן נקראת עולה, מענין והעולה על רוחכם היו לא תהי' (יחזקאל כ' ל"ב), וזה נם דעת רלב"ע ז"ל, והרמב"ן ז"ל החריך זה: לכפר, רד"ק ז"ל נם' הזרעים שרש כפר פי' לכפר לשון הסרה וקנוח, ולין כן וכפרת לותה מנית ומחון בכפר (נרחמי' ו' י"ל), שהו' לשון כסוי וכן ועשית כפרת (שמו' כ"ד י"ז), ולדעתי בלן לשון כסוי הן, כי לם בפרה בקרבנות הסרת העונות בדבריו ז"ל, לא יתבן לאחריו מלת על, אלא מ"ש לכפר מעליו, וכמעט בבל מקום שנאמר בפרה בקרבן לאחריו מלת על לו עליו, לבל הוא כמו וכפרת לותה שיכסו' בכסוי, וכפרה הוא מבסה על החטן, וכן התשובה והקרבן מכפר ומבסה על החטא שלא יראה עוד, וכן ולא תקחו כפר ליפת רוצח (במדבר ל"ה ל"ב), ממון לבסות על עון נפשו, וכן בלם. ורד"ק ז"ל נסתייע מן הגמרא שאמרו מזבח מזיח מזבח מכפר, והקשו היינו מזיח היינו מכפר, והשיבו מזיח גזרות מכפר עונות, ולמד מזה שאותיות לשון הסרה ולכן הקשו היינו מזיח וכו', ולם כדבריו מה השיב התלמוד? ולדעתי הפי' מה לי מסיר עון מה לי מבסה עון? והשיבו מזיח ומסיר גזרת שבבר נגזרו על החוטא, מכפר ומבסה על עונות שלא תלא הגזרה, וכן לכפרה פניו במנחה (נרחמית ל"ב כ"ח), לבסה במנחתי בעם נפשו, והנן: (ה) ושחט, בעל הקרבן או הבהן, שאחיטה בזרה פזר, והוא לשון מזיבה לפי שלריכה הולבה והבלחה, וכן תן שחוט לשונם וגו' (ירמי' ט' ז'), וכן פי' בגמרא זבחים: בן הבקר, בסמיכה קרלו עולה וכן בהפשט ונתוח, לפי שמיוחדים בקרבן, לבל בשחיטה שנוהגת גם בחולין קרלו בן הבקר וגם מבלן רלינו שחיטה בחולין מן התורה, ונזבחים (דף י"ל ע"ב) לאמרו שחיט' לאו עבודה היא ופי' שם הר"ר יעקב מאורלינש ז"ל לפי שבוה בחולין ובמוקדשין, ולא מבעי עבודה לוה המקום שחיטה, וזה מסכים לפרושנו בפשט הכתוב: לפני ה', בעזרה, ולם כבר לאמר לל פתח ח"מ יקריבנו, הייתי לומר לאחר שסמך והתודה עליה בעזרה, יוליכנה וישחטנה בחון שלא ללבלך הקדש, שהרי נוהגת גם בחולין, ת"ל לפני ה': והקריבו, כבר לאמרנו (פסוק ג') שעל בל עבודה הלריכה להיות בקרבן, נופל עליו לשון הקרבה [וב"ב הרמב"ן שהקריבו

המעמר

פעמים, בי לם גם יש הבדל רק בשמות נרדפים, בבל זאת המלין לא יעיס לבו תמיד על ההפרש הזה, ולבן בל מבריתיו עוזי בלונו (תהלים כ"ג כ"ח) שעשוהו לך במו מפלנו.

(ה) את

ויקרא א

הַכֹּהֲנִים אֶת־הַדָּם וְזָרְקוּ אֶת־
הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב אֲשֶׁר־
פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: (ו) וְהִפְשִׁיט
את

תרגום אונקלום

וְיִזְרְקוּן יַת דְּמָא עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר
דִּי בְתָרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא: (ו) וְיַשְׁלַח יַת עֲלָתָא
ויפלג

תרגום אשכנזי ט

נע אהרן'ס, דיא פריעסטער,
זאללען דאז בלוט דערברינגען,
ב אונד דאז בלוט אום דען אל=
טאר, דער פאר דעם איינאנג
דעס שטיפטצעלטעם איז,
שפרענגען. (ו) מאן זאלל פאן
דעם

ר ש " י

הכהנים. מקבלה וחילך מלות כהונה למד על הזאיטה שבזרה בזר: לפני ה'. בעזרה: והקריבו. זו ק"ל שהיא הרחבה ומשמעה לשון הולכה למדנו שצתיהן בבני אהרן: בני אהרן. יכול חללים ת"ל הכהנים: את הדם. וזרקו את הדם. מה ת"ל דם דם שני פעמים להניח את שנתערב במינו או בשאינו מינו. יכול אף נפסולים או בחטאות הפנימיות או בחטאות החילוניות שאלו למעלה והיא למטה ת"ל במקום אחר דמו: וזרקו. עומד למטה וזורק מן הכלי לכותל המזבח למטה מחוט הסיקרא כנגד הזויות לכך נאמר סביב שיהא הדם נתון בארבע רוחות המזבח או יכול יקיפנו כחוט ת"ל וזרקו וא"א להקיף בזריקה. אי וזרקו יכול בזריקה אחת ת"ל סביב הא כילד נותן שתי מתנות שהן ארבע: אשר פתח אהל מועד. אלא בזמן שהוא מפורק: (ו) והפשיט
וגו'

באור

שהקריבו הוא לשון קרבן, שיעצו מן הדם קרבן, וכן תרג' המתרגם האשכנזי (דאַרברינגען) שהוא לשון קרבן], ויות' שהעבודה עיקרית כל שכן שיאמר עליה הקרבה, ולכן והקריבו הנאמר כאן, הוא על קבלת הדם מלאחר הנחמה נמזרק, שממנו יזרוק על המזבח, כי הקבלה עבודה לחצולה שאחר השחיטה, ואי אפשר בלעדה, ולזה הכתוב שיעצה בני אהרן הכהנים, שיריבה כהן וכלי שרת, וזהו שאמרו מקבלה וחילך מלות כהונה, כי השחיטה בזרה בזר, ואילו לא נאמר לאחריו וזרקו את הדם, היינו מפרשים והקריבו על זריקת הדם שהיא עיקר הכפרה, ואלוי לומר עליה יותר לשון הקרבה, וכן דעת חכמים נפי' מלה זו, שהרי שנו בת"כ והקריבו זו קבלת הדם, אתה אומר זו קבלה, או אינו אלא זריקה כשהוא אומר וזרקו הרי זריקה אומר וכו', ואם יהיה פי' והקריבו והגישו כמו ופרעה הקריב (שמו' י"ד י'), היה ראוי לומר והקריבו זו הולכת הדם למזבח, אלא שאין זה פרושו רק הקרבה של עבודה, והולכה אינה עבודה מחוייבת, ואפשר לבטלה אם שותט בלא המזבח, אבל קבלה עבודה גמורה היא בקרבן, ואף על גב והקריבו גם הולכה, שמצינו בקרבן והקריב הכהן את הכל (ויקרא ו' י"ג), ואמרו זו הולכת אברים לבגד. וכן הולכת הדם אם שותט רחוק מן המזבח, לריבה כהן, והוא בכלל מקבלה וחילך מלות כהונה, וכן רב אסדא אמרה לימר (זבחים דף י"ד ע"ב) הולכה בזר כשרה, אף דמו דכתיב ממלת והקריבו: וזרקו, כל מקום שנאמר כלי נאמר וזרק, ואין זורק מעליך אלא בנחת, וכן וזרקתי עליכם מים טהורים (יחזקאל ל"ו כ"ה): על המזבח סביב, זורק מן הכלי אחי זריקות מכלי המזבח ולמטה, אחת בקרן מזרחית לפונית, והשניה בקרן מערבית דרומית נתון על הזויות כמין גס, והרי הוא על מקלת ארבע כתלי המזבח וזהו סביב, שאין פי' סביב כאוב המקיף, שהרי נאמר כל עמודי החצר סביב (שמו' כ"ז י"ז), ולא היו כי אם עשרים עמודים בארך מאה אמה, וכן והלויס יחנו סביב למשכן (במדבר ג' כ"ג), אך ענינו לארבע רוחות, אם כן ואם מעט: פתח אהל מועד, מזבח הנחשת שבעזרה, לפי שאמר והקריבו לא נאמר שיביאוהו בהיכל, ת"ל פתח אהל מועד: (ו) והפשיט, יפשיט עורה, כמו ופשט את בגדיו
(ויקרא

המעמר

(ה) את הדם, לשון רש"י מה ת"ל דם דם שני פעמים וכו' עד סוף המאמר, פי' לדבריו דמרבוי דם דם מייתי שאם נתערב דם עולה במינו, שהוא דם עולת חצר או לפילו בשאינו מינו, והוא על שני פנים, אם שנתערב בדם קרבן אחר השוה עמו בדין הזאות כמו דם עולה בדם שלמים,
שניהם

ויקרא א

אֶת־הָעֹלָה וְנִתַּח אֹתָהּ לִנְתָחֶיהָ׃ (ז) וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֵשׁ עַל־ הַמִּזְבֵּחַ וְעָרְכוּ עֵצִים עַל־הָאֵשׁ׃ (ח) וְעָרְכוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת הַנְּתָחִים אֶת־הָרֹאשׁ וְאֶת־הַפָּדֶר

תרגום אשכנזי

דעם גאַנצען אָפּפֿער ראַז פֿעלל אַבציהען, אונד יענעס אין דיא געהעריגע שטיקע צערלעגען. (ז) דיא זעהנע אהרן׳ס דעם פֿריסטערס זאָללען פֿייער אויף דעם אַלטאַרע מאַכען, אונד האָלץ אויף דאַז פֿייער אָרדנען. (ח) היערויף זאָללען דיא זעהנע אהרן׳ס דיא פֿריעסטער דיא שטיקע, וויא אויך דען קאָפּף אונד דאַז פֿעטט, אויף דען האָלצשטאָם, וועלכער

ויקרא א

וגו׳. מה ת״ל העולה לרבות את כל העולות להפשט ונתות: לותה לנתחיה. ולא נתחיה לנתחים: (ז) ונתנו בם. לף על פי שהאש יורדת מן השמים מלוה להניח מן ההדיוט: בני אהרן הכהן. כשהוא נכיהונו הא לא עבד בגגדי כהן הדיוט עבודתו פסולה: (ח) בני אהרן הכהנים. כשהם נכיהונם הא לא כהן הדיוט שעבד בשמנה בגדים עבודתו פסולה: את הנתחים ואת הראש. לפי שאין הראש בכלל הפשט שכבר הותז בשחיטה לפיכך הולרך למנותו לעלמו: ואת הפדר. למה נאמר לומר שמעלהו עם

רש״י

תרגום אונקלוס

וְיַפְלֵג יָתָהּ לְאֵיבְרָהָא׃ (ז) וְיִתְּנוּן בְּנֵי אַהֲרֹן כַּהֲנָא אֵישָׁתָא עַל מַדְבְּחָא וְיסַדְּרוּן אָעָא עַל אֵישָׁתָא׃ (ח) וְיסַדְּרוּן בְּנֵי אַהֲרֹן כַּהֲנַיָּא יָת אֵיבָרַיָּא יָת רֵישָׁא וְיָת תַּרְבָּא עַל אָעָא דִּי

באור

(ויקרא ו׳ ל׳), כי העור והשיער שעליו נהמה כמו הבגד לאדם: ונתח אתה, בעודה שלמה, כי תחלה פושט עור כלה, ואח״כ מנתח לותה: לנתחיה, הנפרד נָתַח, כל נתח טוב (יחזקאל כ״ד ל׳), כמו מן פָּתַח פִּתָּיָה, יתכנה לנתיחות, וכנוי נתחיה על נתחים שקבל בעל פה אתנותם להן העולה, והן המפורשות במסכת תמיד, לא שיעתם נתחיה לנתחים: והפשיט, בעל הקיבן וכן ונתח, ושב על לדאם כי יקריב וגו׳ כמו ושחט, כי הפשט ונתוח כשר בזר, ומה שאמרו מקבלה וחילך מלות כהונה, הוא בעבודת הדם, והולכת לבנים והקטרתן, שהן עבודות המזבח, והפשט ונתוח לינו מעכב, כמו שאמרו בת״כ: (ז) ונתנו בני אהרן, אף הדיוט מן המערבה, שמסדר גחלי אף על המזבח: וערכו עצים, יסדרו על הגחלים עליס כשורה, אלא יפלו הנתחים שיתנו עליהן, ונאמר בלשון רבים, וכן אמר בכל עבודות הכהונה, אמר רמב״ן ז״ל הטעם לפי שנאספים כהנים רבים בעת ה׳ לעשות את העולה, ואינו לעכב שהרי למטה אמר וערך הכהן אותם, אבל לא יתכן לומר כן בהולכה ובזריקה, לא דרך הכתוב לומר כן לפי שהמלוה על הכהנים בלם, שבהיות העולות רבים פעם יעבוד בהן זה ופעם זה, ולכן כל המעשים הנעשים בזר, יזכור בלשון יחיד וסמך ושחט והפשיט ונתח ורחץ, כרומז על בעל הקיבן שהחל בו: (ח) וערכו, את הנתחים כסדר על העלים, כשורך את הבלבן: את הראש, שהיו בכלל הנתחים, שכבר הותז בשחיטה: הפדר, לין לדעת טעם המלה הזאת ותונקלוס ז״ל תרגם תרבא, וכן דעת כל המפרשים ז״ל, ויאמר

המעמר

שבניהם טעונין שתי מתנות שהן לרבע, לו לף בקיבן שהיו שוה עמו במתנות, בגון דם עולה דדם נכור, שהנכור טעון מתנה לחת, כיון שבניהם נזרקו במקום לחד למטה מחוט הסקרלא הורלה לחזק הדם [לך שאם נתערב בדם הטעונים מתנה לחת מחלוקת ר״ל ור״י (זבחים לף פ׳) כי לדעת ר״ל יתן שתי מתנות שהן לרבע, ולדעת ר״י מתנה לחת]; לולם אם נתערב בדם קיבן שלריך זריקה למעלה מחוט הסקרלא לו לא יזרוק. (ו) את העולה, לשון רבים לרבות כל העולות וכו׳

ויקרא א

עַל־הָעֹלָה עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ: (ט) וְקִרְבּוֹ וּכְרָעָיו
ירחץ

תרגום אונקלוס

דִּי עַל אֶשְׁתָּא דִּי עַל מַדְבְּחָא: (ט) וְגוּפֵהּ
וכרעוהי

תרגום אשכנזי ו

פֿער איבער דעם פֿייער, אויף דעם אַלטאַר ליגט, אין אָרד־נונג לעצען. (ט) איינגעווייד, אונד פֿוסשטיקע זאָלל מאן טיט וואַסֿ־

ר ש"י

עם הרחץ ומכסה בו את בית השחיטה וזהו דרך כבוד על מעלה: לשון על המזבח. שלא יהיו הגזירין יוצאין חוץ למערכה:

באור

ויאמר רמב"ן ז"ל שלדעתו לימנו שם לחלבים כלם, רק לחלב הדק הפרוס, ומבדיל בין הקרנים, ולכך לאמרו ז"ל שיהא פורס הפדר על בית השחיטה, שזה דרך כבוד שלמעלה, כי החלב ההוא רצוי לפרסו ולכסות בו, וכן נהגו מצובי החומות לפרסו על הכלי, ודברי דברי טעם, ורציה שבקרבנות שנזכר בהן הקטרת החלבים כלם, לא נקראו בשום מקום בשם פדר, ויאמר עוד שהמלה מן ההפוכי' פדר פרד, שמבדיל בין הקרבים העליונים לתחתונים, וזה קלת רחוק: (ט) וקרבו וכרעיו ירחץ במים, שב על בעל הקרבן, שגם היא בכרה נזר. ומסדר הכתובים לפי רוחה שתחלה מקבל הכהן את הדם וזורקו על המזבח, ואח"כ הנעלים מפשיטים ומנתחים, ובאותו הזמן הולכים הכהנים ומסדרים את המערכה, וכשגמרו שניהן, הולכי' הנעלי' לרחוץ הקרב והכרעי', ובאותו הזמן לוקחים הכהנים את הנתחי' ועורכים אותם על העלים, וכשגמרו שניהן, חוזרים הכהנים ולוקחים גם הקרב והכרעים ועורכים אותם על הנתחים, ואח"כ מתחלה ועד סוף הכהנים והנעלים עוסקים בעבודת ה', לבד רמב"ן ז"ל לומר שאין הכתובים לאורים על הסדר, שלא קודם לכל ישימו הכהנים את ועלים, ואח"כ יפשטו וינתחו העולה, ואח"כ ירחצו הקרב והכרעים, ואח"כ יקריבו הכהנים את הכל המזבח, והאריך בדבריו, ולא רציתי בבריתא דת"כ ובגמר' הכרע שאין הסדר כך, שאין עולת יחיד כעולת התמיד בכל יום, שתקדם מערכה גדולה לכל, גם לשחיטת התמיד ולזריקת דמו, ובעולת יחיד על כל פנים שחיטה וזריקה קודמין, וכן יהיה הפשט ונתוח בנעלי' באותו הזמן שהכהנים מסדרים את ועלים על המזבח, וכן העלאת קרב וכרעים באחרונה שכן שנינו בתמיד שהקרב והכרעי' נתנין לבסוף האחרון להוליכם על הכבש, כי בעוד הראשונים לוקחים ומסדרין תגמור הראשה ונותלן האחרון, ואם בקרבן תמיד ממתינים הכהנים זה על זה, אין כן בקרבן נדבה: וכרעיו, פי' רשב"ם ז"ל רגליו, גם רד"ק ז"ל אמר בשם ערך שרגלי הבהמה לפי שהן כורעות בכריעת הנרכים נקראות כרעים, ואין כן אצל לו כרעים ממעל לרגליו (ויקרא י"ח כ"ז), ובדברנו פי' המפרש למס' תמיד (פרק ד' ב') אתך את הכרעים, רגלי הבהמה, ועל שם כריעה קרי להו כרעים, ולא ידעתי למה, שבפי הסנדלר הכרעים הם הפרק מן הירך עד מקום שבורע, ואותו לריך לרחון במים, לא ממקום הכריע ואילך שהוא הרגל, ורציתי לרחב"ד ז"ל בפי' למסכת תמיד אתך את הכרעים, הכרעים נקראו אותן שמקל החזה עד הפרק, ומן הפרק ולמעלה עד מקום חגורן נקראו ידים, כדתנן לקמן אתך את ידיו וכו' ובלשון בני אדם נקרא כתף, כלומר הכרעים הן אותן שמקל החזה, שבהמה בורעת עליהם, ולמעלה מהן הכתפים קרויים ידים, שהן במקום הידים באדם, לבד רגלים הם שנים האחרונים, שאם כדברי רד"ק ז"ל יהיו לכרעה רגלי הבהמה שעונות

רחילה

המעמר

וכו', לפי שהיה לו לומר לך והפשיטה, לכן דרשו לרבות כל העולות בין עולת נדבה בין עולת חובה. והפשיט, לומר הרב המבאר בסוף דבריו והפשט ונתוח היו מעכב כמו שאמרו בת"כ ע"כ, ובמחילת כבודו לא כן הוא, כי הת"כ לומר לך על פסולי מוקדשים, כגון שנשחט חוץ לזמנו, או חוץ למקומו, או שנשפך הדם וניזלף בהן אותם שהמזבח מקדשן (זבחים דף פ"ד) שאם עלו לא ירדו, המה לומר לריכין אם עלו בשורן הפשט, לבל עולה בשרה אם עלתה בשורה לריחב המזבח לריכה הפשט ונתוח במקומה, והקרנים מורידין ומדיחין כמו שכתב הרמב"ם (פ"ג מה' פסולי המוקדשין הלכה ג').

(ט) אשה

תרגום אשכנזי

ויקרא א

וואַססער אַבוואַשען, אונד דער פריעסטער אַללעס אויף דעם אַלטאַר אין רויך אויפֿגעהען לאַסטען, אַלס אין גאַנצעם אָפּפֿער פֿאַם פֿייער צו פֿער־ ערגה־

יִרְחַץ בַּמַּיִם וְהִקְטִיר־הַכֹּהֵן אֶת־ הַכֹּל הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה אִשֵּׁה רֵיחַ־ ניחוח

ר ש "י

תרגום אונקלוס

(ט) עולה. לשם עולה יקטירנו: לשם. כשיזחטנו יהא זורקו לשם הקרן וכל לשם לשון

וְכַרְעוֹהִי יְחַלֵּיל בְּמַיָּא וְיַסֵּיק כָּהֲנָא יַת כּוּלָּא לְמַדְבְּחָא עֲלָתָא קוּרְבַּן דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעֲוָא קדם

באור

רחילה, ולינו בן לגלח כמו שפרשנו, וכן נרחה ממשנתינו. שוב ראיתי להרב בעל תי"ט ז"ל, שכתב על פתך לת הכרעים, יתכן לומר דמירכים עד מקום הכריעה קורא כרעים ולא יותר, ויפה פי', וכן ת"ח ז"ל וגויה וכרעוהי יחליל במיא, לכל יכ"ע תרגם וכריסא ורגלוי גם המתרגם לל"ח תרגם (דיא פיסע) כדעת רשב"ם ז"ל [לאמר המתרגם, עיין מה שכתבתי בזה בפ' תצוה (שמות כ"ט י"ז)]: ירחץ, לין רחילת הכרעים בענבר שנדבק בהן לשפה כשגורעת עליהן, שהרי הופשט עורן, לכל גזרת הכתוב הוא, ולפשר לפי שהעולה בלה על הראש הלב, שמהראר מחשבות שגורות תמורות, כמו והעלה עולות וגו' כי לאמר לולי וגו' וברכי לילהים בלבנס וגו' (ליוב ל"ד ה'), רמז לטהרת הכרעים ברחילה על מחשבת ע"ז, כדרך כל הכרכים אשר לא כרעו לבעל (מלכים ל' י"ט י"ח), ועל מחשבת ג"ע, כמו תטען לאחר אשתי ועליה יכרעון אחרים (ליוב ל"ל י'), ועל מחשבות ג"ד, כמו וכלכ' לשכח תכרעו (ישעי' ס"ה י"ב), והקרב בעבור הגזל והחמס ומאכל תלוה של אסור, והרחילה כמו רחלו הזבו הסירו רוע מעלליכם מנגד עיני חדלו הרע (ישעי' ל' ט"ז): והקטיר, לשון קטרת והעלאת עשן, וכן קיטור החרן בקיטור הכבשן (נרחמית י"ט כ"ח), שתאכל האש הכל ויכלה בעשן, ולא יאשר ממנו כי אם הדשן, כאמרו ואש המזבח תוקד בו (ויקרא ו' ב'), ואם יתבאר: את הכל, בשביל הקרב והכרעים, שלא נזכרו עדיין בכלל ערכית הנתחים: עלה, חזר וקראה עלה, בעבור שאמר והקטיר הכהן את הכל, כי עלה היא כלה לאשים: אשה, שרצו חכז מהנפולים, ואש בתוספת ה"א, וכל הנאכל על המזבח ונעשה לאשן, הן עולה הן לימורי שלמים וקומן המנחה נקראים

המעמר

(מ) אשה, אמר הרב המבאר ואומר לפי שאין ה"א מיסוד השם וכו', ועוד שבראנוי היה ראוי להיות אשות וכו' ע"ש. ולא זכיתי להבין דבריו, כי מלבד שמלינו שמות הרבה שם נקבה ויתרבו ע"מ הזכרים כמו חטה חטים ועוד הרבה מאוד, הנה בנדה ומדה הה"א הוא סימן נקבה, לכן יבואו נרבים נשות מדות, אך אשה שהה"א נשמו"ל הוא שם זכר מדוע לא יולדק לאשים?. וידידי ר' יוסף ווייסע נ"י עמד לימין הרב ז"ל בריבי עמו וז"ל: לדעתי כוונת המבאר, מלחר שלא מלאנו ה"א לסימן המשקל גרידא, רק שהיא שרשית כמו בגל"ה לו לסימן נקיבה, ת"כ אין לשפוט בדרך הפשוט על ה"א של אשה שהרי שם נקבה, ווקודה ניר"ה במקום קמ"ץ כמו ויבא דוד נבָה (שמואל־ב' כ"א כ') כי שם העיר נב, אולם מלבד שלא מלאנו בכל שמות ל"הק עוד דמיון לזה שתבוא ה"א נקבה ואין לפניה קמ"ץ, גם רבוי הזכרים של מלת אִשֶּׁה שהוא אִשִּׁים, מעיד שאין הה"א סימן נקבה [ואם גם מלאנו לחיהו שמות של נמחים ובע"ח יולחים מן הכלל ובאים ביחיד עם סימן נקבה ורבוים ע"ד זכרים, בכל זאת פה שהזרות נראה מבלעדי זה גם הוא לנו לאות שאין ה"א אשה סי' נקבה] ומן ההכרח לומר שבאה הה"א נוספת לסימן המשקל כדי להבדילו מן אש ממש, אלא שה"א כזה זר הוא בלשוננו ע"כ; אולם עיני כל יחזו זרות בדבר הזה, אם נאמר כי אִשֶּׁה בא על משקל פֻּעָלָה ונפלם צָּחָה למאי (ישעי' ה' י"ג) וכמ"ש הרד"ק בשרשים שלו, שרש אש ושרש נחה, גם מה שאמר ידידי כי נבָה נאה שגו"ל במקום קמ"ץ ועיקר שם העיר נב, לבני לא כן יתבוא רק נב ונבָה שני שמות הם ונאסר הלמ"ד. והבוחר יבחר.

ויקרא א

תרגום אשכנזי ז

נִיחוֹחַ לַיהוָה: ס (ו) וְאִם־
מִן־הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ מִן־הַכְּשָׂבִים אוֹ
מן

צעהרען, צום אַנגענעהמען גע־
רוך, דעם עוויגען צו עהרען.
(ו) בהיננט ער איין גאַנצעם
אָפּפֿער פֿאָם קליינען פֿיה,
נעמליך פֿאָן שאַפֿען אָדער
ציגען

תרגום אונקלוס

ר ש "י

קֳדָם יְיָ: (ו) וְאִם מִן עָנָא קוּרְבָּנֵיהּ מִן
אמריא

לשון קח פוטי"ר בלעז: ניחוח. נחת רוח לפני שאמרתי ועשה רצוני: (ו) ואם מן הצאן. וי"ו מוסיף על ענין ראשון ולמה הפסיק ליתן ריוח למעה להתבונן בין פרשה לפרשה: מן הצאן מן הכבשים ומן העזים.
הרי

באור

נקריבים חובה, כלומר מאכל אש, לא כבשר ולחם הנאפה על האש, להיות מאכל לאדם, אלא כלו לאש, וכן קרבני לחמי לאשי (במדבר כ"ח ב'), נקרא לחם האש ומעודתו, ויפרש לאשי להאכל על האש, ובמשנה מנינו (זבחים דף מ"ו ע"ב) לאש שהם דברים הנזבח נזבח לשם שזבח לשם האש לשם אשים לשם ריח לשם ניחוח, ואמרו בגמרא לשם אשים, לאפוקי כבשה דלא, ופי' רש"י ז"ל על מנת לעשותו אשיכות בלויות בגאלים, כלומר כדרך שאולין למאכל אדם, אלא לשם אשים שיאכל באש עד תומו [ולשון רש"י פה, אשה, כשישחטנו יהא שוחטו לשם האש, וכל אשה לשון אש פוטייר בלע"ז עכ"ל, והוא פייערי, לוט פייער גשהעריג בל"ן, ואומר אני שהין ה"א אשה מיסוד השם, שמדרך הכפולים שמותיהן נקמן, כמו מן מדד מָדָּה, ומן נדד נָדָה, וכן נקוט סגול, ועוד שברבוי היה רצוי להיות לשות, כמו מן מדה מִדָּוֹת ומן נדה נִדָּוֹת, אבל מן אש' מלינו אִשֵּׁי ה' ונחלתו (דברים י"ח ו'), והנפרד מן אִשֶּׁי הוא שם אֵשׁ, כמו מן שֵׁן שִׁנַּי ומן קֹן קִנֵּי, אבל בא תוספות ה"א אשה להבדילו מן אש ממש, שכל אשה הוא שם המוקט שהוא מתנת אש, ולכן נרגים שהין לטעות בא על מכונו אִשִּׁי, וכן לחמי לְאִשָּׁי, כמו שָׁנַי לְשָׁנֶיךָ, ועוד יתבאר בעז"ה (פרשה יו"ד ח'): ריח, שהוא רוח, ומלת רוח בל"הק על הרוח הנושב לא על החויר היסודי, ועל כן לדעתי נקרא חוש זה חוש הריח, לפי שנבדל מאחר החושי' בענין הרוח, כי הוא לבדו על ידי הרוח יביא אליו תמרת המוחש, כי הריח מתפשט הלאה על ידי הרוח, והין זה מדת שאר החושים, הראות והשמע הינן צריכין לרוח נושב להביא המוחשים אליהן, ודי להן האויר היסודי, ולפי שכל העולה על האישים נאכל ונעשה לבזן, והין עולה ממנו כי אם הריח, נאמר ריח ניחוח, כביכול שריח הָאִשָּׁה ערבה לו, ועל מה שהוא לשם ריח, אמרו בגמרא לאפוקי לבריס שבלען והעלן, כלומר כיון שבלען שוב הינן מעלין ריח, והנה בשר ועלמו' וגדין וקרני' וטלפי' המתאכלין, הין ריחם ערב לאף האדם, וריח ניחוח הוא לה' שנעשה רצונו, כי השם לא יריח אלילה: ניחוח, שהוא נוח לבזן מנוחה, והוא כפול במשקל נילון, ולבזן מנוחה בארנו במקומו, שנופל על כל דבר המטולטל בשיכות אל מקומו, כמו ותנח התיבה (בראשית ח' ד'), והורחת שהוא זה יש לו ענפים רבים, יש מנוחה מטלטול המדות, כמו בלב נבון תנוח חכמה (משלי י"ד ל"ג); מנוחת החפץ, שכל חפץ דבר בא חפצו מטולטל עד שיגיע מה שחפץ, וזהו ענין נחת רוח, שעקר הרוח ומלא מנוחה; וכן לפי שחפץ ה' במעשה הצדק, כל פועל לדק בשיכול עושה לקונו נחת רוח שהשיג חפצו; וזה שאמרו בגמרא לשם ניחח, לשם הנחת רוח ופי' רש"י ז"ל הנחת רוח לפני הקב"ה שאמר ונעשה רצונו, אבל בפסוק וירח ה' את ריח הניחוח (בראשית ח' כ"א), פי' ראב"ע ז"ל הטעם שהניח הריח מהזעף, לו שיניח בא עליון, והין לורך בשתיהן: לה', לשם מי שאמר והיה העולם, בך פירשו בגמרא, כלומר לאותו השם הגדול יו"ד ה"א שאמר והיה העולם, שעל זה מורה ההויה, שהוא הבל, ובבר רמזנו ע"ז למעלה (פסוק נ'): (ו) ואם מן הצאן, מעשה עולת בקר ובלן שור, ומאד עמקו דרכי התורה, והין בידנו לדעת למה נאמרו בשתי פרשיות, ופרט בבן בקר מה שקלר בלאן, ופרט בלאן מה שקלר בבן בקר, סמיכה וקבלה והפשט שאמרו בבקר ולא בלאן, וכפון שאמר בלאן ולא בבקר, ואמרו בגמרא (זבחים מ"ח ע"ח) אמר קרא ואם מן הלאן, וי"ו מוסיף על ענין ראשון ולמד עליון מתחתון, וכ"ש תחתון מעליון: מן הכשבים או מן העזים,

לפי

מִן־הָעִזִּים לְעֹלָה זָכָר תָּמִים
יַקְרִיבֶנּוּ: (ד) וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יֶרֶךְ
הַמִּזְבֵּחַ צָפֹנָה לִפְנֵי יְהוָה וְזָרְקוּ
בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־דָּמוֹ עַל־
הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: (ה) וְנִתַּח אֹתוֹ
לִנְתָחָיו וְאֶת־רֹאשׁוֹ וְאֶת־פִּדְרֹו
וְעָרַךְ הַכֹּהֵן אֹתָם עַל־הָעֵצִים
אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ:
(ו) וְהַקֶּרֶב וְהַכְּרָעַיִם יִרְחַץ בַּמָּיִם
וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן אֶת־הַכֹּל וְהִקְטִיר
הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה הוּא אִשֵּׁה רֵיחַ
נִיחֹחַ לַיהוָה: פ שני

תרגום אשכנזי

ציגען: וואָ מוס ער איין שטיק מענליכעם געשלעכטס אהנע לייבעסגעהלער דאַרבאַרינגען. (ד) מאַן זאָלל עם אויף דער סיטטערנעכטליכען זייטע דעם אַלטאַרס פּאָר דעם עוויגען שלאַכטען, אונד דיא זאהנע אהרן'ס, דיא פריעסטער, זאָלען דאַז בלוט אום דען אַלטאַר שפּרענגען, (ה) עס אין דיא געהעריגען שטיקע צערלעגען, אייך דען קאָפּף אונד דאַז פּעטט; היערויף זאָלל דער פּריעסטער זיא אויף דען האָלצשטאָס, וועלכער איבער דעם פּייער אויף דעם אַלטאַר ליגט, אין אָרדנונג לעגען. (ו) אייננעוויידע אונד פּוס שטיקע זאָלל מאַן מיט וואַססער אַבוואַשען, דער פּריעסטער זיא אַלסדאַן אויף דען פּייער אויף דעם אַלטאַר אין רויך אויפּגעהען לאַססען; עס איוט אין גאַנצעם אָפּפּער, פּאָם פּייער צו פּערצעהרען, צום אַנגענעהמען גערוך, דעם

ואם

ר ש"י

הרי חלו ג' מיעוטין פרט לזקן ולחולה ולמוהס: (א) על יד המזבח. על לד המזבח: לפונה לפני ה'. ומין לפון בנמה:

תרגום אונקלוס

עווי

אִמְרָא אוֹ מִן בְּנֵי עִזָּא לַעֲלְתָא הְכַר שְׁלִים
יַקְרִבִינֵיהּ: (ד) וְיִכּוֹס יָתֵיהּ עַל צִידָא
דְמַדְבְּחָא צִיפּוֹנָא קֳדָם יְיָ וְיִזְרְקוּן בְּנֵי אַהֲרֹן
כָּהֲנַיָא יָת דְמֵיהּ עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר: (ה) וְיַפְלֵג יָתֵיהּ לְאֶבְרוֹהִי וְיָת רֵישֵׁיהּ וְיָת
תַּרְבֵּיהּ וְיסַדַּר כָּהֲנָא יָתְהוֹן עַל אָעַיָא דִי עַל אֵישָׁתָא דִי עַל מַדְבְּחָא: (ו) וְגַבָּא וְכָרְעַיָא
יְחַלֵּיל בְּמַיָא וְיַקְרֵיב כָּהֲנָא יָת כּוּלָא וְיַסֵּיק לְמַדְבְּחָא עֲלָתָא הוּא קוּרְבָּן דְמִתְקַבֵּל
בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ:

ואם

באור

לפי שיש חלוק ביניהן בשלמים, פרט בעולה שתהיה זכרה תמים: זכר תמים, דרשו רבותינו פרט לטומטום ואנדרוגינוס: יקריבנו, יקדישנו: (א) על יד המובח, לצד לפון המזבח למטה בעזרה, ועל כמו ועליו מטה מנחה (במדבר ג' כ'), סמוך לו, וזה פי' יד, כמו יד האל' שהוא בגלוי, וכן ולירכתי המשכן (שמות כ"ו כ"ב), ואינו נופל על גג המזבח לרוח לפון שלו, שאם כן היה לו לומר על המזבח לפונה, ולהלן שתמר ונסמת עליו את עולותיך (שמו' כ' כ"ד), תמרו במכילתא עליו תלנו, ויש מרבותינו למדו מזה, שקדשי קדשים שחטן בראש המזבח בדיעבד כאן: צפונה, מקיר הלפוני של מזבח עד הכותל הלפוני של העזרה, ובת"כ נחלקו בזה תנאים: (ג) והקריב הכהן את הכל, בענור הקרב והכרעיים, כמ"ש למעלה (פסוק ט') ומה שהוסיף

(יד) וְאִם מִן־הָעוֹף עֹלָה קָרְבָּנוֹ
לַיהוָה וְהִקְרִיב מִן־הַתֹּרִים אוֹ
מִן־בְּנֵי הַיּוֹנָה אֶת־קָרְבָּנוֹ: (טו) וְהִקְרִיבוֹ הַכֹּהֵן אֶל־הַמִּזְבֵּחַ
וּמָלַק אֶת־רֹאשׁוֹ וְהִקְטִיר

המובחה

תרגום אונקלוס

(יד) וְאִם מִן עוֹפָא עֲלָתָא קוּרְבָּנֵיהּ קֳדָם
יְיָ וְיַקְרֵב מִן שַׁפְנִינַיָּא אוֹ מִן בְּנֵי יוֹנָה יַת
קוּרְבָּנֵיהּ: (טו) וְיַקְרִבִינֵיהּ כַּהֲנָא לְמַדְבְּחָא
וְיִמְלוֹק יַת רֵישֵׁיהּ וְיַסֵּיק לְמַדְבְּחָא וְיִתְמְצֵי

דמיה

תרגום אשכנזי ח

עוויגען צו עהרען. (יד) ברינגט
ער אַבער זיין גאַנצעם אָפּפֿער
פֿאָן גע‌פֿליעגעל, דעם עוויגען צו
עהרען: זאָ זאָלל ער פֿאָן טור־
טעלטויבען אָדער יונגען טויבען זיין אָפּפֿער דאַרברינגען.
(טו) דער פריסטער נעהערט עם
צום אַלטאַר, קנייפּט דען
קאָפּף אַב, אונד לעסט זאָל־
כעם אויף דעם אַלטאַר אין רויך
אויפּ־

ר ש"י

(יד) מן העוף. ולא כל העוף לפי שנא' תמי' זכר בבקר בבזים ובעזי' תמות וזכרות בבהמה ולין תמות וזכרות בעופות יכול אף מחוסר זכר ת"ל מן העוף: תורים. גדולים ולא קטנים: בני יונה. קטני' ולא גדולי': מן התורי' או מן בני היונ'. פרט לתחלת הניהוג שבזה ובזה שהוא פסול

שגדול הוא לכל בני יונה וקטן לכל תורים: (טו) והקריבו. לפילו פרידה לחת יניח: הכהן ומלק. לין מליקה בכלי ללא בעלמו של כהן קודם בפרנו ממול העורף וחותך מפרקת עד שמגיע לסימנין וקולבן

באור

בבן לילן והקריב, לומרו רבותינו בזבחים (דף ג' ע"ח) שזו היא הולכת לבנים לבבא שלריכה כהונה, שמ"ל יכין לותן לבבא למלחם בס, ולח"ב מקטירי' לותן, ובבר רמזנו על זה (פסוק ה'): והקטיר, לת הכל המובחה, עולה הוא בלה ללחים כמו שבחנו (פסוק ט'): הוא, למעלה לומר לגון נקנה ונתן לתה לניתניה (ויקרל ל' ו'), כי בא על עולה שבכתוב, שהיל לגון נקבה, כמו על תמיד השבוים (במדבר כ"ח ו'), ומלת הוא בא על הכבב לו היה שהוא זכר, כלומר הכבב הזה עולה היה, ובכל מקום שלל נזכר עולה בכתוב קורהו לגון זכר, שבא על הנקבה: (יד) ואם מן העוף, בעוף לל נלמר זכר תמים, שהין תמות וזכרות בעופות, ולם תלמר נלמדנו בו"ו מוסיף כמו שלמדנו בקר מלהן ולהן מבקר, וכמ"ש (פסוק י'), מקרל מסורס הוא בפרשת לומר שלל יהיה בעוף, שהמר לרלובס תמים זכר בבקר בבזים ובעזים (ויקרל כ"ב י"ט), פרט לעוף, ומסס למדוהו רבותינו בת"כ, וכן פ' רש"י ו"ל מן העוף ולל כל העוף, לפי שנלמר תמי' זכר בבקר בבזים ובעזים תמות וזכרות בבהמה ולין תמות וזכרות בעופות, יכול לף מחוסר זכר, ת"ל מן העוף, ולגון לפי שנל' מוסב על מקרל של פרשת לומר הכ"ל, לל על זכר תמים הנלמר למעלה בבקר. ובלהן, וזהו שהקדים רבינו ז"ל תמות לזכרות, כי בפרשתנו זכר קודם בכתוב לתמים, [וכ"כ רש"י ז"ל בפי' בפ"ק דקדושין (דף כ"ד ע"ח) דקרל הנלמר בכל כלל הקרבנות קדרים ע"ב], וסרה תמיהת הרב ר' לליה מזרחי ז"ל: עולה קרבנו, שינה מלגון הנלמר בבקר ובלהן, כלומ' רק לעולה יהי', שהין עוף בל שלמי': והקריב, יקדים מבזי מינין ללו לבד, ובלהן לין בו כי לם בבזים ובעזים: התרים, גדולים ולל קבנים: בני היונה, קטנים ולל גדולים, שזהו הורלת מלת בני: (טו) והקריבו, לפילו תור לחת לו בן יונה לחת. לל המובח, מלמד שבעזית נרלטו של מזבח, לל בשזיטה שהיל על יבך, ולבן יקריבנו הכהן, שהין הבעלים רשלין לגעת לל המזבח, ומליקה עבודת קרבן היל לל בשזיטה, שבשזיטה לינה עבידה כמו שלמרנו (פסוק ה'): ומלק, לין חבר לינה זו במקרל, כי לל נזכרת רק בלן ובמקרת העוף, וקבלו חבמים ענינה ולמרו שהיל נעזית בעלמו של כהן מול ערפו של עוף, מולך בבשר עד שמגיע לסימנין וקולבן, ומבדיל לת הרלש מן הגוף, שהבתוב מלריכו להקטירו תחלה: והקטיר המובחה, לת הרלש לבדו, ולחר שנסע והסיר לת המורלה, חוזר ומקטיר לת הגוף,

כמו

תרגום אשכנזי

ויקרא א

אויפֿגעהען, נאַכדעם דאָס בלוט
אויסגעדריקט ווערדען, אַן דער
וואַנד דעם אַלטאַרס. (טז) דען
קראָפּף מיט דען פֿעדערן זאָלל

ער

רש"י

וקומץ: ונמלה דמו. לשון מין לחפים (משלי ל') כי לחפם המין (יג ג' י"ו) כונס בית הבחיטה על קיר המזבח והדם מתמלה ויורד: ומלק והקטיר ונמלה. לפשר לומר כן מאחר שהוא מקטיר הוא מולה אלא מה הקטרה הרשם בעצמו והגוף בעצמו. אף מליקה כן. ופשוטו של מקרא מסורס הוא ומלק והקטיר וקודם הקטרה ונמלה דמו כנר: (טז) מרחתו. מקום הרעי

בנצחה

תרגום אונקלוס

דְּמֵיהּ עַל כּוֹתַל מַדְבְּחָא: (טז) וְיַעְדֵּי יָת זָפְקֵיהּ באוכליה

באור

כמו שינוח (פסוק י"ז): ונמצה דמו, פי' רש"י ז"ל לשון מין לחפים (משלי ל' ל"ג), כי לחפם המין (יצעי' ט"ז ד'), כונס בית הבחיטה על קיר המזבח, והדם מתמלה ויורד, לכל רחב"ע ז"ל אמר ונמלה מבנין נפעל מגזרת שתית מלית (יצעי' נ"ח י"ז), וכן אמר רד"ק כמו וימין על מן הגזה (שופטים ו' ל"ח), לך שמריה ימלו יצחו (תהלים ע"ה ט'), וכן ונמלה דמו (ויקרא ל' ט"ז), מנחי למ"ד ה"ח, שנראו מלה, לכל מין לחפים מנחי העי"ן, ולם הורלת שתי הנראים על הכניאה והמליכה, לפשר לי להבדיל ביניהן, לותן שהן מנחי עי"ן לין התערובת נודע נהן עד לאחר המליכה, ולותן שהן מנחי למ"ד ה"ח, ניכר בהן תערובתן גם קודם לכן, כי הלנ והחמלה קוד' שיתפרדו נרלין כלחת, ולכן כי מין חלב יולין חמלה (משלי ל' ל"ג) מנחי עי"ן, ויפה המשיל להן (שם) ומין לף יולח דם, (שם) ומין לפי' יולין ריב, לכל השמרים ניכרין ביין גם קודם המליכה, לכן כתוב עליהן בכל מקום שרש מלה, וכן נכר הטל שעל הגזה קודם המליכה, וככה הדם נורידין, על כן נכתוב גם עליהן שרש מלה: ונמצה דמו, קודם לכן, כשמולקו מוליח דם כלו, לותו נרשם ובגוף ומוליח דמו, שחין לפרש ונמלה דמו על דם הגוף, והרשם נקטר קודם לכן בלי מלוי דם, כי לא מלינו בקרבנות שיקרבו לינרים על המזבח קודם זריקת הדם, כי הדם הוא בנפש יכפר, כמו שאמר רמב"ן ז"ל, ועל כרחך לאתה לומר שחין ו"ו ונמלה מהפך לעתיד, כמו ונגלה כבוד ה' (יצעי' מ' ה'), אלא ו"ו שמושית היא, והמלה עבר ועניינה וכבר נמלה דמו קודם הקטרת הרשם, וכן העתיק הרב המעתיק (נאַכדעם דאָס בלוט אויסגעדריקט ווערדען) ועל כן לא נכתבה מלוי דם קודם הקטרת הרשם, שאילו אמר ומלק ונמלה והקטיר, היה שב ונמלה על רשמו לבדו, והמלוי לריך ברשם ובגוף, שחיך תפרש ונמלה על דם הגוף כלו, ואחרין והקטיר המזבחה, המדבר על הקטרת הרשם לבדו, לכן נאמר ומלק והקטיר, שתיהן על הרשם, ואחריהן אמר ונמלה, שחין לטעות עתה שמדבר על מלוי הרשם לבד, שכבר הוקטר ואיך לאחר שהקטיר ימלה, וכן אין לטעות שמדבר על הגוף לבדו, שח"כ הקטיר הרשם קודם מלוי דם, אין לנו לפרש אלא שמדבר קודם הקטרת הרשם, ואנחנ לאחריו לפי שהמלוי ברשם ובגוף כלו כמו שאמרנו. והנן: קיר המזבח, מולה ברשמו של מזבח מעל חוט הסובב והדם שותת למטה על קיר המזבח: (טז) והסיר את מראתו, שרשו רשה, והדם מרחה לדעתי לינו שם של חפלה, אלא על מקום שמליכין שם חפלות ולכלוך, וכן ויזימהו למחרלות עד היום (מלכים ב' י' כ"ז), החי"ת נוסף גם הוא קרי וכתיב, וקרי למולאות, והמלה בלי ח"ת הוא מורלות, שהמקו' שעמד עליו בית הבעל, שם למקום חפלה ולכלוך, ומזה הוי מורלה ונגאלה העיר היונה (לפניה ג' ח'), וכן ושמתיך כְּרֹאִי (נחום ג' ו'), למקום שמליכין שם הגללות והחפלות, כי רשם הכתוב והשלכתי עליך שקוצים ונבלתיך (שם), כי תחת היות נינוה עיר הממלכה, נשא עליה שתהיה כרלי. לכל רשב"ם ז"ל פי' מרלתו, כמו ושמתיך כרלי, הוי מורלה ונגאלה, ענין ענוף המה ותרגומו זפקיה, והוא רעי וזבל, ולינו כן אלא לפי שהית' ירושלים מקום תועבות רבות, קרלה ע"ד המשל מורלה ונגאלה, מקום הלכלוך והגילול, וכן את מרלתו המקום שהגילול בתוכו וזהו הזפק ובני מעים. ומורלה נקבה ובנוי הזכר על העוף, לכל בנוי בנולתה על המורלה, כלומר עם הנולה לשבר על המרלה, וכמו שאמרש, וכן פי' רש"י ז"ל מרלתו מקום הרעי זה הזפק,

וכן

בְּנַצָּתָהּ וְהַשְׁלֵיךְ אַתָּה אֶצֶל
הַמִּזְבֵּחַ קֵדְמָה אֶל־מְקוֹם הַדֶּשֶׁן: ב

תרגום אונקלוס

בְּאוּכְלֵיהּ וְיַרְמֵי יָתֵיהּ בְּסִטַר מַדְבְּחָא קִידוּמָא
לַאֲתַר דְּמוֹשְׁדִין קִיטְמָא: (ז) וְיִפְרֵק יָתֵיהּ
בגדפוהי

תרגום אשכנזי ט

ער אַבזאָנדערן, אונר נעבען
דעם אַלטאַר הין ווערפֿען אויף
דער מאָרגענזייטע, וואָ דיא
אַשע הין קעמט. (ז) ער
ואלל

ר ש "י

הרעי זה הזפק: בנוֹלתה. עם בני מעיה
ונולה לצון דבר המלוס כמו כי גלו גם נעו
(ליכה ד') וזהו שתרגם לונקלוס בחוכליה
וזה מדרשו של לבלי יוסי בן חנן שאמר נוטל
את הקרקבן עמה ורבותינו ז"ל אמרו קודר סביב הזפק בסכין כעין לרוכה ונוטלו עם הנולה שעל העור. בעולת בהמה שהיא חוכלת ללא מלכוש בעליה נאמר והקרב והכרעים ירחץ במים והקטיר. ובעוף שמזון מן הגזל נאמר והשליך את המעי' שאכלו מן הגזל: אצל המזבח קדמה. במזרחו של בגד: על מקום הדשן. מקום שנותנים שם תרומת הדשן בכל בקר ודשון מזבח הפנימי והמנורה וכולם נגלעים שם במקומן:

ושפע

באור

וכן תרגם בתרגום לשכמי (דען קרָפֿן): בנצתה, עם הנולה שעל המורלה קותך מבחוץ נגד מקום הזפק הנשר עם הנולה שעליו ויטלנו עם הזפק, כמו שאמרו (זבחים דף ס"ה ע"ש) תניא נולתה נולה שלה, קודרה בסכין כמין לרוכה, כלומר העור והנולה שבנגד הזפק ולא יותר, ואמרו עוד (שם) יכול יקדיר בסכין ויטלנו, כלומר יטול הזפק לבדו, ויחזיר העור והנולה שבנגדו, ת"ל בנולתה נוטל הנולה עמה, ונולה הס לותן שעל עור העוף, וכן תרגם הרב המעתיק (מיט דען פֿערעכן) וכן דעת רש"י ז"ל בפי' שני, וכן נכון, ומזרח זה לדעתי והיא בפורלת שלתה נלה (בראשית מ' י'), הנלו הרמונים (ש"ה ו' י"ש), שהוא כמו נולות דקות, כלותן הפורלות בעור העוף, ופי' רלתון לרש"י ז"ל בנולתה עם בני מעיה, ונולה לצון דבר מלוס, כמו כי גלו גם נעו (ליכה ד' ט"ו), וזהו שתרגם לונקלס ז"ל בלוכליה, וזה מדרשו של לבלי יוסי בן חנן שאמר נוטל את הקרקבן עמה; ויפה הזיב עליו רמב"ן ז"ל שאין נולה בכל מקום אלא נולה ממש שעל העור, וגם הכתוב שהתייעב ממנו רש"י ז"ל פרושו על דרך לאזר, ויוסי בן חנן עצמו לימו חולק על חכמים שאמרו נוטלה עם הנולה שלה, אלא שלדעתו מרלתו כולל הזפק עם הקרקבן שגם הוא מקום גיחול ורעי, ורלוה לזה שאנו במזנה (שם דף ס"ד ע"ב) בא לו לנוף והסיל את המורל' ואת הנוצ' ואת בני מעיים היולאים עמה והשליכם לבית הדשן וזו כדעת אבא יוסי בן חנן, ואני נולה, ויפה דבר, אלא שלדעתי גם זה נאלקו מבולם, וגם דעת חכמים שמורלתו כולל הזפק ובני מעים שבתוכן מקומות הגיחול, אלא שחכמים סוברים שחותך בעוד רק בנגד הזפק, ומוליאו עם בני מעים היולאים כאחת עמו, וזהו שאנו ואת בני המעים היולאי' עמם, לא שיטל' בפני עלמן, ואבא יוסי סובר שלריך ליטול גם בני המעי', וזהו שאמר נוטלה ונוטל קרקבנה עמה, וח"כ לריך לקדור בעור יותר ליטול גם הקורקבן, וח"כ סתם מזנה בחכמים, וכלם מודים שקודר בסכין ונוטל העור עם הנולה שעליו, כן נראה לי, וכן נראה שם מן הסוגיא: והשליך, לשון זריקה, שפרשנוה (פסוק ה'): אוהה, מורלה לצון נקבה כמו שאמרנו, וזה כמו רלוה שהיו נולתה מתפרש על הקורקבן, שהיותן בני לבריס היה לו לומר אותן, אלא לדעת כלם קורקבן נכלל בכלל מורלתו: אצל המזבח, סמוך למזבח: קדמה, במזרחו

ה מ ע מ ר

(טז) אל מקום הדשן, לאמר המדפיס: לונקלוס תרגם לאתר דמושדין קיטמא, וזה לשון שהוסכין שם הדשן כן היא הגירסא בדפוס לונדרא, ומסתבר שהמניחים התקינו דמוקדין בקו"ף וכי"ם (ולא דמוקדין בלמ"ד כמו שכתוב בספרים) וטעמו מקום שלוברין ומכנידי דשון מזבח החילון והפנימי ודישון המנורה זה על גב זה עד שנעשה תל; כנד מזבחם (מצל

VAJIKRA.

תרגום אשכנז

ויקרא א

ואלל עם בייא דען פליעגעלן אויפֿרייסען, אבער ניכט אבּ־ זאגדערן, דער פֿריעסטער זאל עם אויף דעם אלטאר, אויף דעם האלץ־שטאם וועל־ כער איבער דעם פֿייער ליגט,

(יז) וְשִׁסַּע אֹתוֹ בִכְנָפָיו לֹא יַבְדִּיל וְהִקְטִיר אֹתוֹ הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ

עלה

אין

רש"י

תרגום אונקלוס

(יז) ושסע. לין זיסוע גלאט ניט וכן הוא אומר בזמזון ויסעסו כזסע הגדי (זופטים י"ד): בכנפיו. עם כנפיו לינו לריך למרוט כנפי נולתו: בכנפיו. נולה

בְּגַרְפּוֹהִי לָא יַפְרִישׁ וְיַסֵּק יָתֵיהּ כַּהֲנָא לְמַדְבְּחָא עַל אָעַיָא דִּי עַל אֵישָׁתָא עֲלָתָא

הוא

ממש והלא אין לך הדיוט שמריק ריח כנפים כשרפים ואין נפשו קלה עליו ולמה אמר הכתוב יקריב כדי שיהא המזבח שבע ומהודר בקרבנו של עני: לא יבדיל. לינו מפרקו לגמרי לשתי חתיכות גלאט קורעו מגבו. ואומר בעוף ריח ניחוח ובאומה ריח ניחוח לומר לך לי' המרכה ולי' הממעיט ובלבד שיכוין לשם לבו לשמים:

ונפש

באור

במזרחו של כבש שזה היו נותנין מולקת העוף ודמן מוכח הפנימי והמנורה, ועל זה אמר על מקום הדמן, ולפי שגם במזרחו של מזבח יש מקום דמן, שנורפין שם פסולי המוקדשין ואמורי קדשים קלים, אמר לכל המזבח בסמוך לו, שהוא למזרחו של כבש: (יז) ושסע, לין שסוע גלאט ניד, וכן הוא אומר ויסעסהו כזסע הגדי (זופטים י"ד ו'): בכנפיו, עם כנפיו, לינו לריך למרוט כנפי נולתו, כנפיו נולה ממש, כן פי' רש"י ז"ל, ולפרושו מתיר הכתוב להקטירו עם הנולה שעליו, לא בעולת בהמ' שלריכה הפשט, ושם כדבריו לינו ענין לכאן, יאמר והקטיר הכהן אותו בכנפיו, גם רמב"ן ז"ל טען עליו ואמר שאין כנפים נולה, גלאט אותן שעופף בהן, כמו כל לפור כל כנף (בראשי' ז' י"ד), יפרוש כנפיו לתימן (חיוב ל"ט כ"ו), ונולה הוא הדיעה שעל הגוף, כמו לרך האבר מלוא הנולה (יחזקאל י"ז ג'), וכן שנינו הכנפים והנולה טמאות ומטמאות, ואמרו פרט לחרטום ולפרנים לכנפים ולנולה, עוד טען שאם כן לא אמר הכתוב מליזו מקום יזסע אותו שם מלפניו או מגבו, ויפה שאל, ופי' הוא ז"ל ושסע אותו בכנפיו במקום כנפיו, והבי"ת בי"ת הכלי כמו בגבית בשלה. ולדבריו גם ללמד שיזסענו מגביו, ולפי שלא מלאתי במזבח ובגרייתא ובתלמוד לוך ועד כמה יזסענו, כי לשון המזנה (זבחים ס"ד ע"ב) יזסע ולא הבדיל ושם הבדיל כשר, לחשוב שזסעו בכנפיו, שחילו אמר ושסע אותו סתם, לא ידענו שם יחזו בשתי כנפיו ויזסענו, או בשתי רגליו, או במקום אחר בגוף, לכך אמר בכנפיו שבהן יחזו ויזסע, שלא הקפידה תורה שיהא השסוע על פני כל הגוף, ולשון הרב המעתיק (ער זקוק עם בייא דען פֿויגעלן אויפֿרייסען), ונראה כדבריהם: לא יבדיל, הכנף מן הגוף, ושם הבדיל כשר כמו שכתבנו, והטעם לפי שהוא לחר שהרלה דמו: והקטיר אותו, הגוף כי הקטרת הראש נאמר למעלה (פסוק ט"ו): על העצים, כמו עולת בהמה, ושב גם על

והקטיר

המעמר

כ"ז ג') תרגם התרמי יקיר מן תרויהון, שהפעל יקר בתרמי יורה ג"כ ענין רבוי ומשל; וזה התיקון וכון בעיני כי בודאי לא החליף תונקלוס מקום הדבר שהיה לכל המזבח במקום שפך הדמן (להלן ד' י"ב) שתרגם לחתר בית מיזבּח קיטמא שהיה מקום למחנה; ומה שכתב החכם בעל תוהב גר שתונקלוס לא הולרך להבדיל בלשונו בין זה לזה כי הוא דבר הלמד מעניני, דכתי' כאן לכל המזבח, זה ברור, דאם נלמוד סתום מן המפורש היה לו לתרגם לחתר דקיטמא להשוותו אל העברי.

עֹלָה הִוא אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ
לַיהוָה: ס ב (ג) וְנֶפֶשׁ
כִּי־תַקְרִיב קָרְבַּן מִנְחָה לַיהוָה

סלח

אין רויך אויפגעהען לאַסטען,
עס איזט איין נאַנצעם אָפּפֿער,
פֿאָם פֿייער צו פֿערצעהרען,
צום אַנגענעהמען נערוך, דעם
עוויגען צו עהרען.

ב (ג) בריגנט יעמאַנד איין שפייזאָפּפֿער דעם עוויגען צו עהרען, זאָ מוס זיין

הוּא קוּרְבַּן דְּמִתְקַבֵּל בִּרְעָוָא קֳדָם יְיָ:
ב (ג) וְאֶנָשׁ אֲרֵי יְקָרֵיב קוּרְבַּן מִנְחָתָא קֳדָם

ב (א) ונפש כי תקריב. לא נאמר נפש מכל קרבנות נדבה אלא במנחה מי דרכו להתנדב מנחה עני לפי הקב"ה מעלה

באור

והקטיר הרחמן: עלה הוא, לפי"ז שתין תמות וזכרות בעופות, נאמר לשון זכר, שהזכר חשוב יותר לו שכל על העוף: אשה, פרשנוהו (פסוק ט'): ריח ניחח לה', נאמר בעולת בהמה אשה ריח ניחח, ונאמר כן בעולת העוף ובמנחה, ללמדך שאחד המרבה וה' הממעיט וכלבך שיכוין לבו לשמים כך תאמרו רבותינו ז"ל, וכל זה לפי שין ידוי מצוית, ולכן תין בכך בלוס, כי הוא ב"ה תינו לריך לכלוס שהכל שלו, לכל כשהוין בהשג יד המרבה משוכח ומקבל שכר, וכן הוא בכל העבודות בכיות לב ונגבורה, כשאדם עושה מה שבכחו לעשות, שוה לגדול ממנו העושה כפלים כפי כחו, כמו שבארנו בבית ה' מספרנו בן נעול (חגר ד' חלון ב' וג'):

ב (א) ונפש, מלת נפש בתרגומה במקומו, ונקרית בן לורת הפי בעבור שהיא פועלת פעולו' תחת השמש, ונשמת החדש לעפ"י שהיא עליונה, ובהיותה חון לגוף, תפעל בדברים אלהיים עליונים, כל עוד שהיא קשורה בגוף, ופועלת על ידי כלי הגוף, נקרית נפש, על כן בכל התורה כלה מיוחסי' מעשה החדש טוב ורע לנפשו, ולא נזכר בזוס מקום לשון נשמה, כי היא שם לעורתו בעבור שהיא עליונה, נפוחה מן השם בחפיו, ופועלת בלי גוף, ושם נפש ירמוז לפעולות שבריכין להן כלי הגוף, ורלויה ויפח בחפיו נשמת חיים (בראשית ב' ז'), הרי שבבר היתה נשמת חיים קודם שנופחה בו, ואחריו אמר ויהי האדם לנפש חיה, מלמד שבאדם' עתה בגוף היתה נפש לפעול גם תחת השמש. ולפי שברצה הענין לומר אדם כי יקריב וגו', ידענו כי נפש האמור כאן היא נפש האדם, כי מלת נפש כוללת גם נפש הבהמה, שאין לה כח לפעול רק תחת השמש. ורבותינו ז"ל אמרו מי דרכו להניח מנחה עני, מעלה אני עליו כאילו הקריב נפשו, וזה מסכים לפרושנו על אדם כי יקריב מכם וגו' (לעיל פרשה א' ב'): כי תקריב, בנדבה, כמנואר (פרשה א' ב'): קרבן מנחה, לדעתי מלת מנחה דורון, לעשות נחת רוח למקבלו, כמו שפרשנו בפי' ניחוח (פרשה א' ט'), וקרוב לו בענין שם מנוחה, שלא שעל הקרבן בא שם מנחה להבדילו משם, וזה דרך הלשון להרבות השמות לייחד הדברים, וכן שְׁלָמִים שבכל הפרושים אינו במשקל שאר השמות לא מן שָׁלוֹם ולא מן שָׁלֵם כמו שיתבאר (פרשה ג' א'), וגם עולת בהמה היא ניחח, ואין טעם שנקרית זאת מנחה לפי שבאה מן הלמחים, שהרי מלאנו על בעלי חיים ולקחת מנחתי מידי (בראשית ל"ג י'), ועל גדי עזים לאמר גדעון והולכתי את מנחתי והנחתי לפניך (שופטים ו' י"ח), והכל הביא מנכרות לאנו, ונקרית מנחה כמנחת קין שהיתה מפרי האדמה, ונאמר על פר שהקריב חליה ויהי בעלות המנחה וגו' (מלכים א' י"ח ל"ו), אבל הבתו' חלק את הקרבנות בשמותיהן, קרבן בקר ולאן ועוף יקרא עולה, לפי שבלה למזבח ואין ממנה מאכל לכהנים ולבעלים, וקרבן בהמה של שחה שלמים כמו שיתבאר (פרשה ג' א'), ושל הודאה תודה, ושעל כפרת חטאו' ואשמות חטאת ואשם, ולפי שאין כל זה נוהג בלמחי נדבה, שאינה עולה שהרי הציבים נאכלין לכהנים, ואינה שלמים ותודה שאין ממנה דבר לבעלים קרוי מנחה, שעל כל פנים היא ריח ניחח, ורלויה ממנחת חוטא של קרבן עולה ויורד שלא קרוי מנחה אלא חטאת, כאמרו כי חטאת היא (ויקרא ה' י"ח), למדנו שאם מנחה יתבן על

ויקרא ב

סֹלֶת יִהְיֶה קָרְבָּנוֹ וְיָצַק עָלֶיהָ שֶׁמֶן
וְנָתַן עָלֶיהָ לְבֹנָה: (ב) וְהֵבִיאָהּ אֶל־
בְּנֵי אַהֲרֹן הַכ�ֹּהֲנִים וְקָמַץ מִשָּׁם
מלא

תרגום אשכנזי

אָפּפֿער פֿאָן דעם פֿיינסטען
מעהלע זיין, ער זאָלל אויף דאָ־
רויף גיסן אונד ווייהרויך דאַרויף
לענען. (ב) ריזעם ברינגט ער דען
זעהנען אהרן׳ס, דען פריסטערן,
דער פריעסטער ניממט דאָפֿאָן
איינע

רש״י

מעלה תהי עליו כאלו הקריב נפשו: סלת יהי׳ קרבנו. הלומר הרי עלי מנחה סתם מביא מנחת סלת שהיא הראשונה שבמנחות ונקמלת כשהיא סלת כמו שמפורש בענין לפי שנאמרו כאן חמש מיני מנחות וכולן באות לתנויות קודם קמילה תון מזו לכך קרויה מנחת סלת: סלת. לתן סלת אלא מן החטין שנאמר סלת חטים ולתן מנחה פחותה מעשרון שנאמ׳ ועשרון סלת למנחה (ויקרא י״ד) עשרון לכל מנחה: ויצק עליה שמן. על כולה: ונתן עליה לבונה. על מקלתה מניח קומן לבונה עליה לכד ק׳ ומה רחית לומר כן שתין רבוי אחר רבוי בתורה אלא למעט: ד״א שמן על כולה מפני שהוא נגלל עמה [ונקמץ עמה] כמו שנ׳ מסלתה ומשמנה ולבונה על מקלתה שאינה נגללת עמה ולא נקמלת עמה שנאמר על כל לבונתה שלאחר שקמץ מלקט את הלבונה כולה מעליה ומקטירה: ויצק ונתן והביאה. מלמד שיציק׳ ונלילי׳ כשרי׳ כזר: (ב) הכהני׳ וקמץ.
מקמילה

תרגום אונקלוס

יְיָ סוּלְתָּא יְהֵי קוּרְבָּנֵיהּ וְיֵרֵיק עֲלָהּ
מִשְׁחָא וְיִתֵּן עֲלָהּ לְבוּנְתָּא: (ג) וְיֵיתֵינַהּ לְוָת
בְּנֵי אַהֲרֹן כַּהֲנַיָּא וְיִקְמוֹץ מִתַּמָּן מְלֵי קוּמְצֵיהּ
מסלחה

באור

כל הקרבנות. ורשב״ם ז״ל פי׳ ג״כ לשון דורון משרש נחה לפי שמביאה לקרבן, ואינו נראה לי. והרב המעתיק תרגם (חיין שפייזאָפּפֿער), ויותר נראה תרגומו נפי׳ ויבח קין מפרי האדמה מנחה לה׳, שתרגם (חיין גאטטענק), שהוא הדורון המניח דעת מקבלו. [ס״ת״ה, שם מנחה נאמר בכללות וביחוד, נאמר בכללות על הדורון המוכח מקטן לגדול, שבאו לקדש את פניו, והוא כולל ס״ב גם כל הקרבנות, ואולם בקרבנות נאמר ביחוד על הקמץ הקרב לגבוה, והמזבח הקרב יקרא נסך, יזכור תמיד הקרבן ומנחתו ונסכו, והמתרגם לריך שיתרגם בכל מקום כפי ענינו °]: סלת, סלת של חטים, ובמנחת מלוחים מפורש סלת חטים (שמות כ״ט ב׳): סלת יהיה קרבנו, כל המנחות האמורות בענין הם סלת, לבל זו לבדה נקראת מנחת סלת, וזהו סלת יהיה קרבנו, כי נקמלת בעודה סלת, והאמורות לאחריה נאפות קודם קמילה, ועל כן לא אמר שם סלת יהיה קרבנו, כמו שם עולה קרבנו מן הבקר שהרי כלן באות עולת, אלא האומר הרי עלי מנחה סתם, מביא מנחת סלת שהיא הראשונה שבמנחות, ועליה אמר ונפש כי תקריב קרבן מנחה, שנדר סתם להביא מנחה, סלת יהיה קרבנו, ותעשה כמעשה האמור לפנינו: ויצק עליה שמן, המביא אותה יולק שמן על כל ונותן עליה לבונה, כי מקמיצ׳ ואילך מלות כהונה, ולא זכר זו בלילה, כמו בשתי מיני מנחות הסמוכות, ירמה לי לפי שמעשה מנחת סלת כך היא, תחלה נותן שמן בכלי ועליה נותן הסלת, וחוזר ונותן שמן על הסלת ונולל בו הסלת, ואח״כ נותן לות׳ בכלי שרת ויולק עליה שמן, ונותן עליה הלבונ׳, וכין הכל לוג שמן לעשרון, ואח״כ מביאה אל הכהן להגישה ולקמילה, ולכן במנחת סלת שהיא הראשונה, פורט לנד המינין שמביא, שהן שמן סלת ולבונה, ומודיע מה שמותר לזר לעשות בה לאחר שנתקדשה בכלי שרת, שהן היציקה ונתינת לבונה, והגשתה אל הכהן, לבל נתינת השמן פעמים בכלי והכלילה שהן בכלי חול, לא זכר כאן ונכתבו במנחות הסמוכות: ונתן עליה לבונה, מניח קומן לבונה על מקלת המנחה, שאין הלבונה נקמלת עמה: (ב) והביאה, מוליך לותה בכלי שרת אל הכהנים, ואם הולכת דם פסולה זר, לין דומים, כי הדם כלו למזבח המתנות והזריקים, לבל כשמביא המנחה תהא רחוק עדיין למזבח עד שיקמלנה, וזריקה לכהנים, גם דם מקבלה ואילך מלות כהונה, וקבלה קודם הולכה: משם, לאמרו מכאן שמקום מרגלי הזר עומדות, ללמדך שהקמילה כשרה בכל העזרה: וקמץ, כפי הפשט נראה לי כי וקמן לשון לבירה, כמו ותעש
האמן

ויקרא ב

מְלֹא קֻמְצוֹ מִסָּלְתָהּ וּמִשַּׁמְנָהּ
עַל כָּל־לְבֹנָתָהּ וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן
את

תרגום אשכנזי יא

איינע האַנד פֿאָלל, פֿאָם מעה־
לע אונד פֿאָם אֶעלע, נעבסט
אַללעם ווייהרויך; דער פריע־
סטער לעסט דען דופֿט דאַפֿאָן
אין

תרגום אונקלוס

מִסָּלְתָהּ וּמִמִּשְׁחָהּ עַל כָּל לְבוֹנָתָהּ וְיַקְטֵר כהנא

ר ש"י

מקמילה ולילך מלות כהויה: וקמן מסס. ממקו' ארגלי הזר עומדו' ללמדך שהקמילה כשרה בכל מקום בעזרה לפ ני"ח למה זה מקום דריסת רגלי ישראל: מלא קמצו. יכול מבורן מבלבן ויולח לכל לד ת"ל במקום אחר והריס ממנו בקומצו (ויקרא ו') לא יהא כשר אלא מה שבתוך הקומץ אי בקומצו יכול אפי' ת"ל מלא הא כיצד חופה שלש אצבעותיו על פי ידו וזהו קומץ במשמע לשון העברית: על כל לבונתה. לבד כל הלבונה יהא הקומץ מלא: לבונתה והקטיר. לפ הלבונה בהקטרה: מלא קומצו מסלתה ומשמנה. הא

באור

הארן בשבע שני השבע לקמלים (ברחצית מ"ח מ"ד), כלומר יעשה ממנה לבור, ועדיין אין אנו יודעין כמה יבור ממנה, חזר ואמר מלא קמצו, מה שיוכל לבור בפסת ידו, אם כף ידו גדולה יבור הרבה, ואם קטנה מעט. ודע כי אונקלס תרגם על לקמלים לאוקרין, ופי' רמב"ן ז"ל ענינו שהאפורות שאוקרין בהן יקראו קמלים, כי בלחת הפחתים (שמואל ב' י"ז ט') תרגם יונתן בחדק מן קומלין, וכן כל פחת תרגם קומלא, והוא קרוב מן חופר גומן בו יפול (קהלת י' ח'), כי הגימ"ל והקו"ף שמותיות החיך מתחלפין במקומות הרבה. ודברי ורחים בעיני נכונים מאד, ואם כן אמר וקמן, לרמוז על כף היד, כי אין בכל איברי האדם גם אחד שיעשו בפחת, זולתי היד שיוכל לכופפה בפחת לקבל בה, שמטעם זה עלמו נקראת כף שיוכל לכופפה, וכמו שיתבאר בעז"ה (פרשה י"ח כ"ז), וזהו וקמן מסס בחלל אחד, ופי' בחיזו חלל ואמר מלא קומצו, שאין זה חלל פסת ידו, וכאמרו ויקרב את המנחה וימלא כפו ממנה (ויקרא ט' י"ז), והרב המעתיק תרגם (חייגע האַנד פֿאָל), וזה נאמת ענין הקומץ וכמו שאמרנו. ורש"י ז"ל כתב מלא קמצו, יכול מבורן, מבלבן ויולח לכל לד, ת"ל במקום אחר והריס ממנו בקומצו, לא יהא כשר אלא מה שבתוך הקומץ, אי בקמצו יכול אפי' ת"ל מלא, הא כיצד חופה ג' אצבעותיו על פי ידו, וזהו קומץ במשמע לשון העברית, ואיני מבין דברי רבינו, איך הוא במשמע הלשון, וקומצו משמע בפסת היד כלו כמו שאמרנו, גם מן הגמרא נראה שאין זה במשמעות הלשון, שאמרו (מנחות דף י"ח ע"ב) אמר לי' אביי לרבא כיצד קומצין, אמר לי' כדקמצי אינשי, ופי' רש"י ז"ל בכל האצבעות, והשיגו עלי' מברייתא זו זרת זו קמילה, שמתחיל הקומץ מאותה שאצל הקטנה, ותירלו אלא להשוות, ונסוף אמרו אמר רב ספא משיטת לי וקמן כדקמצי אינשי, הרי שנדחו דברי הברייתא, וכן פסק הרמב"ם ז"ל (מעשה קרבנות פרק י"ג הל' י"ג), ואילו קמילה בשלש אצבעות במשמע לשון וקמן, לא היה חולק על זה, גם רשב"ד ז"ל אמר בפי' לת"כ אמר שאינו יודע מאין להם, ונהוא לדעת זה הלכה למשה מסיני. ואולי זה שאמר רבינו ז"ל זהו קומץ במשמע לשון העברית, אינו על קמילה בשלש אצבעות, אלא על הבור בפסת יד האדם, ועל דרך שפרשנוהי. [ס"א, מה שכתב רש"י ז"ל שזהו קומץ במשמע לשון העברית, הכוונה ממה שהוזכר בלשון הזה גם קמילה לאצבע שאצל הזרת, משמע שמשם מתחילין לקמוץ המנחה, לא כדקמצי אינשי במעשה חול שלהם בכל האצבעות, כמ"ש רב ספא, כי שם נאותו אצבע הנקרא כן ע"ש התחלת הקמילה בקודש, ואחרי שהגדול אינו חופה את פסת היד, לא נשארו אלא ג' אצבעות, שבהן קומץ את המנחה, כנ"ל]: מסלחה ומשמנה, שהשמן הוא בכל המנחה שהיא בלולה בו ויולק עליה,

---

המעמר

ב (ב) מלא קמצו, לשון רש"י: וזהו קומץ במשמע לשון עברית ע"ש, ועיין בנאור, והנכון מה שפירש הרב המתרגם ג"ע, ובדבריו פירש גם הרב נעל קרבן להרן בפירושו לת"כ (פרשה י') את דברי רש"י.

ויקרא ב

אֶת־אַזְכָּרָתָהּ הַמּוּבְּחָה אִשֵּׁה רֵיחַ
נִיחֹחַ לַיהוָה: (ג) וְהַנּוֹתֶרֶת מִן־
הַמִּנְחָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו קֹדֶשׁ
קָדָשִׁים מֵאִשֵּׁי יְהוָה: ס (ד) וְכִי
תקרב

תרגום אשכנז

אין רויך אויפֿשטיגען, אויף דעם אַלטאַר, פֿאַם פֿייער צו פֿערצעהרען, צום אַנגענעהמען מען נערוך, דעם עוויגען צו עהרען. (ג) וואַם פֿאַן דעם שפּייזעאָפּפֿער איבריג בלייבט, גע־הערט דעם אהרן אונד זיינען זוהנען, אַלס דאַז אַללערהיילינסטע פֿאַן דען פֿייראָפּפֿערן דעם עוויגען. (ד) ווען
רוא

ר ש"י

סלת סם קמץ ועלה בידו גרגיר מלח לו קורט לבונה פסולה: לזכרתה. הקומץ העולה לגבוה הוא זכרון המנחה שנו מזכר בעליה לטובה ולנחת רוח: (ג) לאהרן ולבניו. כהן גדול נוטל חלק ברוחב שלח במחלוקת וההדיוט במחלוקת: קדש קדשים. הוא להם: מאשי ה'. אין להם חלק בה אלא לאחר מתנות הפנים: (ד) וכי תקרב וגו'.
שלמה

תרגום אונקלוס

כַּהֲנָא יָת אַדְכָּרְתָּהּ לְמַדְבְּחָא קוּרְבָּן דְּמִתְקַבֵּל
בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ: (ג) וּדְיִשְׁתָּאַר מִן מִנְחָתָא
לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי קוּדָשׁ קוּדָשִׁין מִקּוּרְבָּנַיָּא
דייָ

באור

שכל מן הלבונה לינו מעלה בכפו כלום, כי היא מונחת במקום אחד מן המנחה כמ"ש (פסוק ו') ומסלקה קודם הקמילה, ואחר שהקטיר הקומץ מקטיר גם הלבונה בפני עצמה: על כל לבונתה, מלבד כל לבונתה יהיה כפו מלא מסלתה ומשמנה, כמו שאמרנו, ועל כמו מלבד, וכן על עלת התמיד שנאמרו (במדבר כ"ח י'), מלבד עולת התמיד: אזכרתה, כולל קומץ המנחה וקומץ הלבונה שניהן נקטרים על המזבח, ואילו לא יקטיר רק קומץ המנחה, היה לומר והקטיר הכהן לותו, ויתור על הקומץ שנזכר סמוך לו, אבל בעבור שצריך להקטיר גם הלבונה קרא לשתיהן אזכרתה, ולפי שנלחם הפנים הין ממנו קומץ למזבח, לפיכך על הקטרת הלבונה והיתה ללחם לאזכרה לפני ה', כי אזכרה שם לקומץ שלח ולבונה העולים על המזבח, נגזר מן זכירה, שהם מזכירים המקריב לטובה לפני ה', ורחיה שנמנחת סוטה לפיכך לא יצק עליה שמן ולא יתן עליה לבונה כי מנחת קנאות הוא מנחת זכרון מזכרת עון (במדבר ה' ט"ו), הא למדת שמנחת נדיקים מזכרת זכות, ואחר יזכור כל מחותיך (תהלים כ' ד'). ודע שכל זכירה הסמוך לשם מורה על יום הגמול לטוב או לרע, כי הין שנאמר לפני כשלח בנודו, שלח כל זמן שלח בא יום הגמול נדמה כשנית, ולכן על הגמול יאמרו זכירה, ועוד לשון נעי"ה בפרשת שם בחוקותי. ורשב"ע ז"ל אמר רבים פרשוהו כריח וקטרת כמו זכרו כיין לבנון (הושע י"ד ח'), ובשטה זו תרגם הרב המעתיק (דען דופט) [וכתב הריח העולה מן הדבר המריח יכונה בל"ה שם זכר ולזכרה, כמו מזכיר לבונה, כי הריח הוא רושם הדבר אחר הסתרו והעלמו מיתר החושים, וכן הזכר הוא שומר רשמי הדברים אחר העלמ' מן החושים, וכל"ת יקרא הריח העולה מנוף המריח (דופט)], ולפרושינו מזכיר לבונה כמו שומט השור לריח ניחח, כן מניח לבונה לעורר בלבונה הנקטרת שיזכרהו השם לטובה: (ג) והנותרת מן המנחה, לפי שגם על הזירים קדושת המנחה כמו שיתבאר בסמוך לכך אמר והנותרת לך והנותר: לאהרן ולבניו, למדו רבותינו שאהרן וכל כ"ג נוטל חלק ברוחב לחזו מנה שלמה, לא כפי שיגיע לחלקו כשיתחלק בין לנצי המשמר, והנשאר מתחלק בין בניו לים כאחיו: קדש קדשים מאשי ה', לפי"ש שנאכלת לכהנים לא יצאה מקדושתה, שלח קדש קדשים היא כמו הקומץ שקרב על המזבח, כי נתונה היא לכהני' מפני ה', ממתנות הרשויות להיות מאכל אש על המזבח לריח ניחח, שלח שהקב"ה נתן חלק זה מאשיו לכהנים, לכן דומה לחלק שעלה על האשים, וזהו מה שאמרו חכמים ז"ל כהנים משלחן גבוה קא זכו וכמפורש בפרשת לו, וכן אמר גם שם לז תאכלה ממן חלקם נתתי לותה מפני קדש קדשי' היא כחטאת וכאשם (ויקרא ו' י'), כל זכר בבני אהרן יאכלנה (שם שם י"ח), ושם לפרש יותר בעז"ה, זהו פשוטו של מקרא, ורבותינו דרשו עוד מכאן זה שלין הזירים מותרין באכילה לכהנים עד שיקטר הקומץ: (ד) וכי תקרב,

תַּקְרִיב קָרְבַּן מִנְחָתְךָ מַאֲפֵה תַנּוּר סֹלֶת חַלּוֹת מַצּוֹת בְּלוּלֹת בַּשָּׁמֶן וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחִים בַּשָּׁמֶן: ס (ה) וְאִם־מִנְחָה

תרגום אונקלוס

דַיָּי: (ד) וַאֲרֵי תְקָרֵיב קוּרְבַּן מִנְחָתָא מַאֲפֵה תַנּוּרָא סוּלְתָא גְּרִישָׁן פַּטִּירָן דְּפִילָן בְּמִשְׁחָ וְאַסְפּוּגִין פַּטִּירִין דְּמִשִׁיחִין בְּמִשְׁחָ: (ה) וְאִם מנחתא

תרגום אזכנוי יב

דוא אַבער אין שפּי־זועאפּפער ברינגסט, דאַן אים אָפֿען נע־באקען ווירד, זאָ זאָללען עס אונגעוויערטע קוכען פֿאָם פֿיינ־סטען מעהלע זיין, מיט אֶעל איינגעקנעטען, אונד אונגעוי־ערטע פֿלאַדען מיט אֶעל בע־שטריכען. (ה) איזט אַבער דאַן אֶ־

רש"י

אומר הרי עלי מנחת מאפה תנור ולמד הכתוב שיהיו לו חלות בלולות ורקיקין החלות מזוחין. ונחלקו רבותינו במשיחתן י"מ מזחן ומחזר ומזחן עד שכלה כל השמן שבלוג שכל המנחות טעונות לוג שמן ויש לומרי' מזחן כמין כ"י ושאר השמן נאכל לכהני' ומה ת"ל בשמן בשמן ב' פעמי' להכשיר שמן שני ושליבי היובל מן הזתים ואין לריך שמן רחשון אלא למנורה שנאמר בו זך (שמות כ"ז) ושנינו במנחות כל המיחות הלטויות לפני קמילתן ונקמלות ע"י פתיתה כולן בלות עשר עשר חלות והאומר הה רקיקין בלה עשר רקיקין: (ה) ואם מנחה על המחבת. שאומר הרי עלי מנחת מחבת וכלי הוא שהי' במקדש שתופין בו מנחה על האור בשמן והכלי לינו עמוק אלא לף ומעשה המנחה שבחוכו קשין

שמתוך

באור

תקדים: מאפה תנור, שאומר הרי עלי מנחת מאפה תנור: סלת חלות מצה, זכר שתי מינין חלות מלות ורקיקי מלות, רלה מביא רקיקין, וי"ו ורקיקי כמו לו, וכן ומכה לביו ולמו (שמות כ"ל ט"ו), ואין הכרע מן הכתוב לם רשאי להביא מאלה חלות ומאלה רקיקין, ויש הזה מחלוקת תנאים, ומלינו במנחת מלואים שהיו הה חלות ורקיקין, וזה כדמות רליה לדברי האומר מביא: חלות מצות, למדו בת"כ ר' יהודה אומר מלות מלות, למלות שוו ולא שוו לגלילה, החלות בלולות, והרקיקין משוחים, וזה בדרך הפשט, ולמדו עוד כיולא בו אמר ר' יהודה ועשית כיור נחשת וכנו נחשת לרחלה, יכול כשם שמרחילין מן הכיור מרחילין מן הכן, ת"ל נחשת נחשת, לנחשת שוה לו ולא לרחילה, כיולא בו אמר ר' יהודה ועשית חצר משפט וכו' יכול כשם שזה כפול כך זה כפול, ת"ל זהב זהב, לזהב שוה לו ולא לכפילה, וזהו ענין נאות במשפט הלמון שכופל דבר אחד פעמי', להשוות שני הדברים רק בדבר המפורש בשתיהן, וגם כאן בא ללמדנו שלא נתן הגלילה לרקיקים והמשיחה לחלות ומנחת סלת שנאמרה לפניה, אין הה חלות כי נקמלת סלת, אבל זו נאפית תחלה חלות מלות או רקיקי מלות, ואחר לפייתן פותתן לפתיתים וקומן מהן: בלולה בשמן, מחלוקת בדבר, י"מ בולגן בעודן סלת, נותן שמן בגלי ועליו סלת ועליו שמן ובולגן, וי"מ לאחר לפייתן, אבל לינה לריכה יליקה כמו מנחת סלת כמו שיתבאר (פסוק ו'): ורקיקי, פי' רד"ק ז"ל שהרבו ריק מלשון דלות ורקות, אבל ליני יודע לענין מה דלו מאלו', ושניהן טעונין מתן שמן בגלי, ואם חלה בלול', הרקיק משוח', ואם החלה נקמלת לאחר גלילה כדברי חכמים, הרקיק שאין סלתה בלולה בשמן קודם לפייה, היא דלה ממנה, אבל לרבי שאומר בולגן חלות לריך טעם לשם רקיק, ואולי סובר שהמשיחה מעט, ושאר השמן שבלוג נאכל לכהנים, על כן היא דלה, כי החלות הבלולות טעונות השמן כלו, ואולי החלות עבות, והרקיקים דקות ואפשר שזהו גם כוונת רד"ק ז"ל. ובפי' רשב"ם ז"ל חלות עבות, ויש לומרים עגולות מלשון חליל שבדברי קדמונינו: משוחים בשמן, שנינו בם' כל המנחות כיולא מושמן כמין כי (שהיא כף יונית כמין ט' שלנו) ושאר השמן נאכל לכהנים: (ה) ואם מנחה, לם תקדים מנחה על

המחבת

ויקרא ב

עַל־הַמַּחֲבַת קָרְבָּנְךָ סֹלֶת בְּלוּלָה
בַּשָּׁמֶן מַצָּה תִּהְיֶה: (ו) פָּתוֹת אֹתָהּ
פְּתִים וְיָצַקְתָּ עָלֶיהָ שֶׁמֶן מִנְחָה
הִוא: שלישי ס (ז) וְאִם־
מִנְחַת מַרְחֶשֶׁת קָרְבָּנֶךָ סֹלֶת
בשמן

תרגום אשכנזי

אָפֶּר איין שפייזאָפֶּר אין דער
פֶּאַנע, זאָל עם פֶּאם פֵּיינ=
סטען מעהלע, מיט אֶעל איינ=
גענעטן אונד אונגעזויערט זיין.
(ו) מאַן צערבריכט עם אין שטי=
קען, אונד אַלסדאַן גיעסעט
דוא אֶעל דאַרויף; עם איזט איין
שפייזאָפֶּער. (ז) ווען דאַ
שפייזאָפֶּער אין איינעם נא=
פֶּע געבאַקען ווערדען זאָל, זאָ טוס עם פֶּאם פֵּיינסטען מעהלע מיט אֶעל צורעכט גע=
ווער=

רשי

שמחוך שהיא לפה החור שורף את השמן. וכולן טעונות ג' מתנות שמן יציק' ולבונה ומתן שמן לכלי קודש לעשייתן: סלת בלולה בשמן. מלמד שבוללן בעודן סלת: (ו) פתות אותה פתים. לרבות כל המנחות הנילפות קודש קמילה לפתיתה: ויצקת עליה שמן מנחה היא. לרבות כל המנחות שלא יכול לתף מנחת מחבת תנור תלמוד לומר עליה. לוליח את החלות ולא לוליח את הרקיקין ת"ל היא: (ז) מרחשת. כלי הוא שהיא במקדש עמוק ומתוך שהיא עמוקה שמנה לבור ואין החור שורפו לפיכך מעשי מנחה העשויין לתוכה רותחין. כל לבר רך ע"י משקה נראה כרותח ומיענע: לחבר

תרגום אונקלוס

מִנְחָתָא עַל מַסְרִיתָא קוּרְבָּנָךְ סוּלְתָּא דְפִילָא
בְּמִשְׁחָא פַּטִּיר תְּהֵי: (ו) בְּצַע יָתָהּ בִּיצוּעִין
וּתְרִיק עֲלָהּ מִשְׁחָא מִנְחָתָא הִיא: (ז) וְאִם
מִנְחַרְתָּא דְרַדְתָּא קוּרְבָּנָךְ סוּלְתָּא בְּמִשְׁחָ
תתעביד

באור

המחבת, כה יהיה מספטה: סלת בלולה בשמן, כמו שאמרנו נותן שמן בכלי ונותן עליה סלת ובוזר ונותן עליו שמן ובוללה, ואופה אותה על מחבת שנמקדש: (ו) פתוח אותה פתים, המלות שנאמרו תחלק לפרוסות, ומאותן הפרוסות יקמוץ הכהן כמו שאקחה את לחם (בראשית י"ח ה'), וכן כל המנחות הנילפות קודש קמילה, טעונות פתיתה: פתים, ולא תיפרנה לפרורין, ושנו חכמים בנזית: ויצקת עליה שמן, היציקה נבר למדנו במנחת סלת, וכל המנחות הוקשו זו לזו בפסוק והנפשת (פסוק ז'), ולא נאמר במנחת מחבת, אלא למעט מנחת מלפה תנור החמורה לפניה שאינה טעונה יציקה: מנחה היא, כלומר הוחיל ומנחה היא ולריכה קומץ למזבח, לריך שיפתת אותה פתים, ומכאן לכל המנחות הנעשות בכלי שטעונין פתיתה, לבד משתי הלחם ולחם הפנים, לפי שאין מהן קומץ למזבח: (ז) ואם מנחת מרחשת, לם תקדים מנחת מרחשת, כה יהיה מספטה, ולפי שלחם מלפה תנור ומחבת ומרחשת ידועים גם בחולין, שרגילין בני אדם לאפות חלות ורקיקין בשלשה מינים הללו, דבר עליהן בהוה, שגם במקדש היו הכלים הללו לאפות בהן לחם קודש: סלת בשמן העשה, כמו שאמרנו שיתן הסלת בשמן שבכלי ושמן על גביו, וזהו בנין אב לכל המנחות שנעשים כן, וכן יציקה בלילה ולפייתה מלות ופתיתה אין לורך להאמר בכל אחד ואחד, שבלם נלמדות זו מזו בפסוק הסמוך: מרחשת, שנו רבותינו (מנחות דף ס"ג ע"ב) מה בין מחבת למרחשת, מרחשת יש לה כסוי, מחבת אין לה כסוי דברי ר' יוסי הגלילי, ר' חנינא בן גמליאל אומר מרחשת עמוקה ומעשיה רותחין רבין, ומחבת לפה ומעשיה קדין, ובגמרא אמרו דר' יוסי הגלילי גמרא גמירי לי' לא ממשמעו' המלות, שלם מרחשת לשון רחב לבי דבר טוב (תהלים מ"ה ב'), שהוא נסתר, גם מחבת מלשון למה נתבשת לברוח (בראשית ל"א כ"ז), ודברי ר' חנינא בן גמליאל מפורשין בכתוב אחד, וכל מנחה אשר תאפה בתנור וכל נעשה במרחשת ועל מחבת (ויקרא ז' ט'), סמך ני"ת לכל תנור ומרחשת, כי המנחה מכוסה בתוכן, ומלת על סמוך למחבת, לפי שאינו אלא לפה על גבה, ולפי שמרחשת עמוקה היו מעשיה רבין, לכל מחבת

שנה

ויקרא ב

תרגום אשכנזי יג

בַּשֶּׁמֶן חֻצָּשֶׂה: (ח) וְהֵבֵאתָ אֶת־
הַמִּנְחָה אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מֵאֵלֶּה
לַיהוָה וְהִקְרִיבָהּ אֶל־הַכֹּהֵן
וְהִגִּישָׁהּ אֶל־הַמִּזְבֵּחַ: (ט) וְהֵרִים
הַכֹּהֵן מִן־הַמִּנְחָה אֶת־אַזְכָּרָתָהּ

והקטיר

ווערדען ׃ (ח) דאַז שפּייזאָפּפֿער, וועלכעס היערוים פֿערפֿערטיגט וועדען זאָלל, ברינגסט דוא פֿאָלגענדער געשטאַלט דעם עווינען: דער אָפּפֿערנדע נעמליך ברינגט עם דעם פּריעסטער, דיזער ברינגט עס הין צום אַלטאַר. (ט) דער פּריעסטער ניממט דאַזאָן דען טהייל, וועלכער אין דופֿט

אויפֿשטייגען זאָלל, לעסט עם אויף דעם אַלטאַרע אין רויך אויפֿגעהן, פֿאָם פֿייער פֿערצעהרען

תרגום אונקלוס

ר ש " י

תְּחַעֲבִיד: (ח) וְתַיְתֵי יָת מַנְחָתָא דְּיִתְעֲבֵד
מֵאִלֵּין קֳדָם יְיָ וְיַקְרְבִינַהּ לְוָת כָּהֲנָא וְיַקְרִבִינַהּ
לְמַדְבְּחָא: (ט) וְיַפְרֵישׁ כָּהֲנָא מִן מַנְחָתָא יָת

אדכרתה

(ח) לשון יעשה מלאכה . מלחך מן המינים הללו : והקרינה . בעליה על הכהן : והגישה . הכהן על המזבח . מגישה לקרן דרומית מערבית של מזבח : (ט) את אזכרתה

באור

שהוא עם דופנה, היו מעשיה קטין שאם היו רבים היו נגרעין ממנה, והיה לפשר לומר שבהיות מרחשת עמוקה היה לה כשוי, לכל מחבת שלפה, היה הכשוי שוקף את המנחה, ולי"כ ר' יוסי הגלילי דבר על הכלים ור' חנינא בן גמליאל על מעשי המנחה לכל לא משמע כן מן הגמרא שאמרו גמרא גמירי לי': (ח) והבאת את המנחה, כתוב זה כולל כל המנחות הנאפות החמורות למעלה, כי במנחת סלת כתיב נאמר מנחה לה', גם מפורש והגישה אל בני אהרן הכהנים, ולא נאמר כן במנחו' האפויו', וכן לא נאמר בהן קמילה והקטרה, לכן חזר וכללן כאן: לה', לשם מי שאמר והיה העולם, כמו שפרשנו (פרשה ו' ט'), גם והקרינה אל הכהן, והרב המעתיק תרגם (בריגסט דוא פֿאָלגענדער גשטאלט דעם עווינען), ולדעתו שעור הכתוב שתביא את המנחה לה' בצופן שתגיד לך והוא והקרינה וגו': יעשה, לשון יתוקן כהלכתו האמור בפרשה, כמו לא עשה שמעו (ז"כ י"ט כ"ה), והמלה זכר על מנחה שהוא נקבה, לכן פי' רד"ק ז"ל שיש בו לשון נסתר נופל ולא פירש לותו, ולדעתי הוא כמו ויהי כל הארץ ודומיהן: והקרינה אל הכהן, פי' רש"י ז"ל בעליה, וזהו כמו והגישה אל בני אהרן הכהנים האמור במנחת סולת, כמו בספל לדירים הקרינה חמאה (שופטים ה' כ"ה), ולפי שכבר תקנה ונאפה בכלי שרת, ועכשיו נותנה לכהן להעלותה לריח ניחח, הרי ההבאה מלורכי הקרבן, על כן אמר והקרינה: והגישה אל המזבח, יגיש לותה הכהן אל קרן דרומית מזרחית של מזבח, ואם הקמילה כאשה בכל העזרה, לריכה תחלה הגשה למזבח בכהן, ובמנחת סלת לא נאמרה, לפי שחזר ופירשה בפרשת לו, ואמר הקרב לותה בני אהרן לפני ה' (פרשה ו' ז') ושם לפרש נעז"ה: (ט) והרים הכהן, זהי קמילה והקטרה שלא נתפרשו עדיין במנחות האפויות, וטעם שבמנחת סלת אמר וקמץ וכאן אמר והריס, לפי שתרומה זו מפורשת למעלה שהיא הקומץ, ולריך שיהיה מסלתה ומשמנה לא מן הלבונה, לכל קומץ של לבונה מקטיר בפני עלמה, לכן כאן שמלוה על שתיהן, הולרך לומר והריס לכלול קומץ ולבונה, כי שתיהן תרומה לה' לעלות על המזבח, ואילו אמר וקמץ, לא היתה הלבונה בכלל, לכן אמר את אזכרתה ולא אמר את קומלה, כי אזכרה כולל קומץ ולבונה כמ"ש (פסוק ב'), לכל רש"י ז"ל פי' את אזכרתה היא הקומץ, ואין דבריו ז"ל מוכך שכולל גם הלבונה, אלא שקבר בדבריו, שהרי אמרו בברייתא לזכרתה נזכרים בה, נזכרים בקמילתה ונזכרים בלבונתה. ולדעתי כך פירושו, תחלה מפרש לשון אזכרתה, שנקרלת המנחה כן לפי שנזכרים בה לפני ה', וכמו שפרשנו (שם), ואח"כ מפרש במה נזכרים, ואמר בקמילה ובלבונתה שעולין על המזבח, ואמרו עוד ר' שמעון אומר

נאמר

וְהַקְּטֹרֶת הַמְּזֻבָּחָה אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ
לַיהוָה: (י) וְהַנּוֹתֶרֶת מִן־הַמִּנְחָה
לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו קֹדֶשׁ קָדָשִׁים
מֵאִשֵּׁי יְהוָה: (יא) כָּל־הַמִּנְחָה

רעז, צום אַנגענעהמען גערוך,
דעם עוו׳גען צו עהרען. (י) וואָס
פֿאָן דעם שפייזעאָפּפֿער אי׳ב׳
ריג בלייבט, נעהערט דעם
אהרן אונד זיינען זוהנען, אַלס
דאַז אַללערהייליגסטע פֿאָן דען
פֿייעראָפּפֿערן דעם עוו׳גען.
(יא) אַללעם שפייזעאָפּפֿער,

אשר

תרגום אונקלוס

וְאַדְכָּרָתָהּ וְיַסֵּיק לְמַדְבְּחָא קוּרְבַּן דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ: (י) וּדְיִשְׁתְּאַר מִן מִנְחְתָּא
לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי קוּדָּשׁ קוּדָּשִׁין מְקוּרְבָּנַיָּא דַיְיָ: (יא) כָּל מִנְחְתָּא דִי תְקָרְבוּן קֳדָם יְיָ לָא

התעבד

באור

נראה כאן לזכרה ונאמר להלן לזכרה מה להלן מלא הקומץ אף כאן מלא הקומץ, ואינו תולה על ת״ק, כי הלשון הזה שנוי בנרייתא במקומו בפרשת תמור ואין שם דעת לחזרת, ושם מקומו ללמוד שהלבונה הבאה עם לחם הפנים לריבה להיות שני קמצין לשתי מערכות, והלבונה גם היא נתחלה מלא קומצו, לפי שבמנחת סלת סמוכה אל סלת וזמן המנחה שמפורש בה מלא קומצו, וכן נראה מפורש בנרייתא דת״כ (פרשה ח׳ פיסקא ט׳), ולא אמר כן הרא״ם ז״ל ולא מפרשי הת״כ ז״ל: אישה ריח ניחח לה׳, בכר פירש כן במנחת סלת, ועכשיו כולל גם המנחות הנאפות לענין זה: (י) והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו, בכר נאמר זה במנחת סלת, ועכשיו השוה לה המנחות הנאפות, שגם שיריהן הן להרן ולבניו. ואומר אני כי הכתוב הזה עד נאמן על יוצר קבלת רבותינו ז״ל, כי להלן אמר וכל מנחה לבר תאפה בתנור וכל נעשה במרחשת ועל מחבת לכהן המקריב לותה לו תהיה (פרשה ז׳ ט׳), וכל מנחה בלולה בשמן וחרבה לכל בני להרן תהיה איש כאחיו (שם שם י׳), הרי שלפי משמעות הכתוב מנחה בלולה שהיא מנחת סלת תהיה לכל בני להרן והמנחות הנאפות לכהן המקריב, ואיך אמר כאן על הנאפות והנותרת מן המנחה להרן ולבניו? אלא נכון הוא בשעת רבותינו שאמרו לכהן המקריב יכול לו לבדו, ת״ל לכל בני להרן תהיה, יכול לכלן ת״ל לכהן המקריב, הא כיצד לבית אב של יום המקריבין לותה, ולדבריהם כל המנחות שוות בענין המחלוקת, וכמו שעשוה לותם הכתוב בעלמו בפרשה זו, ובמנם תמה רמב״ן ז״ל על דבריו ואמר שהוליאו המקר׳ מפשוטו, גם רא״מ ז״ל לא התיישבה דעתו בדבר זה, ורבותינו לאו הדבר מפורש בתורה, גם המקראות שבפרשת לו מוכיחים כפי פשוטן על דעת רבותינו ז״ל, כמו שנבאר בעז״ה בהגיענו שמה. ורשב״ע ז״ל נמנחת סלת על להרן ולבניו, פי׳ ולכל הכהנים בזוה, ועל להרן ולבניו הנאמר במנחו׳ הנאפות, פי׳ להרן ולבניו לחריו, והטעם לכהן המקריב כי כן כתוב על שתי המנחות, לחלתו קושיתו ורלה להנכל ופי׳ להרן לבדו, ולבניו לחריו, הכהן מבניו לחריו שיקריבנה לו תהיה, וזה דרך מעוות נכתובים, לפרש שתי לשונות שוות בפרושים שונים, ועוד למה לא אמר והנותרת מן המנחה לכהן, והרי בפשוק שלפניו אמר והיים הכהן, לכל פרושו בטל, ודברי מכמיס קיימים: קדש קדשים, גם זה בכר אמור במנחת סלת, ועכשיו נשנה בשביל המנחות הנאפות, ונחזרנוהו (פסוק נ׳), ומלילת קדש קדשים, לפי שגם שלמים ותודה וחביריהן קדושים, לבל מנחה ומטלת ואשם קדושים מהן, שאין נאכלין חלא לפני׳ מן הקלעי׳ ולזכרי כהנה, נקראים קדש קדשים, שהן קדש בין הקדשים, וחביריהן קדש נגד חולין, וכן וינחל להרן להקדישו קדש קדשים (ל״ה ח׳ כ״ג י״ג), כי שבט לוי קדש נגד ישראל, ואהרן ובניו קדש נגד הקדושים: (יא) כל המנחה, הן המנחות האמורות בפרשה זו, והן המנחות המפורשות במקום אחר, בלא אמורות להעשות חמץ, חוץ מאתי הלחם שנאין חמץ, גם מקנת לחמי תודה, לבל אין מהן דבר למזבח ולכן אמר אשר תקריבו לה׳, כלומר לותן שיש מהן דבר למזבח, ועוד יראה לי לפי הפשט שאמר כל המנחה גם על מנחה לחת, ועינינו שלא נלב־

הקומץ

ויקרא ב	תרגום אשכנז יד
אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַיהוָה לֹא תֵעָשֶׂה חָמֵץ כִּי כָל־שְׂאֹר וְכָל־דְּבַשׁ לֹא תַקְטִירוּ	ראַז איהר דעם עוויגען צוגעהערן בריינגט, זאָלל ניכט נעזויערט ווערדען: דען איהר זאָלט ניכטס פּאָן זויערטייג אָדער האָ=
תרגום אונקלוס	ר ש י
תִתְעֲבֵד חֲמִיעָא אֲרֵי כָּל חֲמִיר וְכָל דְּבַשׁ לָא תסקון	לעכמה. הוא ס קומן: (יא) וכל דבש. כל מתיקת פרי קרויה דבש: קרינן

באור

הקומן העולה ממנו על המזבח לפוי בחמן, אלא גם שיריו מנחת כלית שהיו לכהנים לאחר הקטרת הקומן, לאורין לאפותו חמן, וכן מפורש על השיריים לא תאפה חמן (פרשה ו' י'), וזה לפרש וכמו שכתבנו (פסוק ג'): לא תעשה חמץ, זכר לשון עשייה ולא לשון הקטרה, לחייבו על כל מעשה ומעשה, אם החמילה בליטה או בבלילה וכיוצא, גם לפי שכולל גם השיריים שהופין הכהנים לעצמן, לא היה לפשר לומר לא תקטירו: חמץ, אם מן קומן, שכל דבר המחמץ טעמו כמו קומן, וכן כי יתחמן לנפי (תהלים ע"ג כ"א), כי בינת לב השמחה במעונה, ולכן תמצל ליין, וכשתתבלבל בהזנתה יאמר כי יתחמן לנפי, כיון המתחמן: כי כל שאר וכל דבש, יפרש מלת חמץ, שהיו אלא שאור שהיה עיסה המחמצת הכל, לא שאר דגרים חמוצים, כגון שעירב קומן בנסכים או במנחות היו עובר: כל, לאמרו בת"כ לרבות המעט ממנו ותערובתו, וכן כל דבש: שאר וכל דבש, הכתוב מתיחל בחמץ לבדו, וסיים בשאור ובדבש, ולא לאמר מיד לא תעשה חמץ ודבש לפי שהדבש היו אסור אלא בקומן העולה למזבח, אבל השיריים הכהנים מותרין לעשות בדבש, ולפי שבכלל לא תעשה קומן ושיריו כמו שזכרנו, לכן נאמר

המעמר

(יא) כל שאר וכל דבש, הרב המנהר הציג על הרלב"ע שאמר כי הדבש מחמין, ואמר כי אין הדבש מחמין ע"כ. דע שאין זה הלכה פסוקה, שהרי אמרינן בפסחים (דף ל"ו ע"ו) אין לבין ניין שמן ודבש, ואם לא תשרף מיד, דברי ר' גמליאל, הרי שהדבש דינו כמו שאור, ומהאי ברייתא הלה התוס' (שם ל"ה ע"א ד"ה מי פירות) להוכיח שמה שאמרינן מי פירות אין מחמיצין היינו שאין נהן כח, אבל לאו היכא ע"ב, גם לדעת ר"ת שפירות אין מחמיצין כלל אם עירב נהן מים המה ממהרות יותר להחמין, ולכן תשרף מ"ד, וכן פסק הרמב"ם פ"ה מה' מ"ומ הל' ב' שמי פירות אין מחמיצין הוא לך אם לא נתערב נהם מעולם כל שהו מים ע"ב, וא"כ לפקו דברי הרלב"ע. גם מה שהעיר על הרלב"ע שמה לו להניח רקי' מעזרת, הלא הרקי' מוכחת מפסוק הסמוך, גם זה חנם ירדפהו, כי לדעתו שהדבש מחמין, נוכל לפרש קרבן רחבית לך על שתי לחם, ותקריבו לותם על שאור ודבש שרצחי להחמין שתי לחם בין בשאור ובין בדבש, וכן משמע מדבריו לקמן שפירש קרבן רחבית על שני עשרונים המונפים לפני ה' בחג השבועות ע"כ, ולא הזכיר כלל הבכורים. והנה במ"ש הרלב"ע ויש להם בדמות רקיע בספר עזרא ע"כ, העיר ידידי ר' יוסף ווינסע נ"י וז"ל: נתקשו כל מפרשי הרלב"ע בדבריו שלא, היה מקום הכתוב הזה בספר עזרא, עד שכלם גזרו לומר שזכרה היתה לפניו (עיין בדברי מפרשיו גם' מרגלית טובה); והרקי' היה מס' ד"ה כ' וכפרוש הדבר הרבו בני ישראל לחצית דגן תירוש ויצהר ודבש (ל"ח ה') ואני אומר אין זכרה לפני הרלב"ע, והוא כוון על הכתוב ולהניח לת בכורי אדמתינו ובכורי כל פרי כל עץ (נחמיה י' ל"ו) שכתב שם בפירושו פרי כל עץ, הם נזכרים בפסוק גפן ותאנה ורימון ושאר העלים והם ז' מינים וכן אמרו חז"ל אין מביאין בכורים אלא משבעת המינים שבבל ע"כ, הרי שלדעתו מוכח מכתוב הזה בנחמיה [וקראתו ספר עזרא, כדרכו לכלול עזרא ונחמיה יחד שם זה כמו שהניח גם' לאמור בפסוק לך בעשור וגומר וכן כתוב בס' עזרא לכו לחמו משמנים ושתו ממתקים ע"כ, והוא פסוק בנחמיה (ח' י')] שדבש הנאמר בז' המינים תמרה ושעורה וגו' זית שמן ודבש, הינו אלא פרי עץ והוא תמרים כמו שאמרו חז"ל בברכות (מ"ו ע"ב) בירושלמי פס"ק דבכורים וכי"ב, עכ"ל, ודבריו נכונים.

תרגום אשכנזי

האָניג, אַלס פַּייעראָפּפֿער דעם
עווּיגען צו עהרען, אין רויך
אויפֿגעהען לאָססען. (יג) אַלס
אָפּפֿער דער ערשטלינגע זאָלט

איהר

ר ש " י

(יב) קרבן רחצית תקריבו לותס • מה ת
לך להניח מן השחור ומן הדגש קרבן רחצית
שתי הלחם של עלרת הנתים מן השחור
שנאמר

ויקרא ב

תַּקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַיהוָה:
(יג) קָרְבַּן רֵאשִׁית תַּקְרִיבוּ אֹתָם
ליהוה

תרגום אונקלום

חַסְקוּן מִנֵּיהּ קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ: (יג) קוּרְבַּן
קֻדְמֵי תְּקָרְבוּן יַתְהוֹן קֳדָם יְיָ וּלְמַדְבְּחָא לָא
יתסקון

באור

נאמר תמן לגבי, לכל סוף הכתוב לא תקטירו ממנו, שמדבי על הקומץ העולה על המזבח יפה הזהיר על חמן ועל דגש: דבש, פי' רש"י ז"ל כל מתיקות פרי קרוי דגש, ופרוש כהלכה שלין טעם לישור הדגש לפי שמחמץ, שהרי לין מי פירות מחמילין, ועוד שחילו מעוש חמן היה לסור גם בשירי מנחות, לכל גזרת הכתוב לחסור כל מתיקות למזבח, כל שהוא דגש, הן דגש לרעים לו דגש קניס לו דגש כל פרי עץ שתי לפשר לומר דגש לרעין לו קניס לגבי, שהרי לתר קרבן רחצית תביאו לותס, ודגש נבורים הוא תמרי'. ורחב"ע ז"ל שכתב שחור הוא המחמין גם כן הדגש, ורניס לתרו שפי' דגש תמרי', וכן כל לרץ זבת חלב ודגש, ויש להס כדמות רחיה גס' עזרא, לינו כן כי הדגש לינו מחמין, ורחיתו מס' עזרא לך למותר, כי הרחיה מוכחת מכסיק הסמוך, גם רשב"ס ז"ל פי' וכל דגש פירות החילן, תמרים קרויים דגש, כלומר כמו תמרים הקרויים דגש בתורה, שהן לחת מז' מינים כן כל פירות החילן, גם הרב בעל משב' למלך דבר על זה (ה' לסורי מזבח פרק ה' ח'), והעלה מדברי הגמרא והתוס' ז"ל שכל פירות החילן קרויים דגש: תקטירו, לפילו בקטרת, בדתניא לס נתן בה דגש פסולה והוא הדין שחור, ותפס דגש לפי שהוא יפה לקטרת: (יב) קרבן ראשית תקריבו, מה ת לך להניח מן השחור ומן הדגש קרבן רחצית שתי הלחם של עלרת הנתים מן השחור שנאמר חמץ תתפיתה, ובכורים מן הדגש, כמו בכורי תלנים ותמרים, מפי' רש"י ז"ל, לכל במדרש חכמים לא למרו כן, כי מה לורך להתיר כאן חמץ בשתי הלחם, והוא מפורש בפרשת לתור למלוה, וכן דגש בבורים, גם הכתוב לא לסר רק להקטיר ממנו לשה לה', ולין בשתי הלחם ובבורי' לשה, לכן נראה לי שעור הכתוב כך, לל תשחר לא תסרתי לך ללא מנחת נדבה חמץ, לא מנחת חובה שלויתיך להניחה חמץ, ללא לעפ"י שקרבן רחצית תקריבו לותס לה', לל המזבח לא יעלו לריח ניחח, שלס העלה בזית משתי הלי"ם או מדגש הבכורים לל המזבח עובר בלאו בלילו הקריב מנחת חמץ מחולין נדבה למזבח, ועוד לפרש בעז"ה (פרשה ו' י"ג). גם הרמב"ן ז"ל בפרשת לו כתב ולתי תמה בשהוליף הכתוב מלאו השחור קרבן רחצית תקריבו, למה לא לתר ג"כ וקרבן תודה, והביא כי הכתוב לומר ולל המזבח לא יעלו לריח ניחח, ולחם התודה הין ממנו למזבח כלום וכו', ולתי תמה עליו שגם שתי הלחם הין ממנו למזבח כלום, וכן בבורים, ורולה לתי שהרגיש בקושיתנו ולכן כתב עוד לולי לא הולרך הכתוב' לשיור ההוא, ללא בעבור הדגש, שלא נתפרש בבורים שינולו מן הדגש, וכלל השחור עמו ולתר בשניהם קרבן רחצית תקריבו לותס לכל בשחור המפורש במקומו, הין לורך לפרש לותו, כי לא יתלה הכתוב במחלליה מות יומת מון מעבודת הקרבנות, ובעבות לשת לחיך מון הין היבמה, ולע"פי שטעמו דחוק בפי' הכתוב, תלמד מדבריו כי כדין שלנו על פי' רש"י ז"ל, ובפי פירושנו הין לורך לומר כאן וקרבן תודה, כי לינה רק נדבה, ללא שמלבד זה נשיב על תמיהת הרמב"ן ז"ל בסמוך: קרבן ראשית, נקראו שתי הלחם קרבן רחצית לפי שהיו המנחה הרחשונה מן התבואה החדשה, שנאמר והקרבתם מנחה חדשה לה', שתהא חדשה לכל המועות של חטין ושל שעורין הנלות מן החדש, וירחה לי שבכלל קרבן רחצית גם לחמי תודה, כי התרומה נקראת רחצית, רחצית דגנך, וכן החלה רחצית עריסותיכם, וכן כל המורם להנתן להכהן רחצית הוא, כי תחלה תורם התרומה, ואח"כ יחלל הנשאר לנעלים, ובלחמי תודה נאמר והקריב ממנו לחד מכל קרבן תרומה לה', לכהן הזורק לת דם הזבחים

ויקרא ב

תרגום אשכנזי טו

לַיהוָה וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ לְאֵ֫יעֲלֵ֥ה לְרֵ֣יחַ נִיחֹ֑חַ׃ (יג) וְכָל־קָרְבָּ֗ן מִנְחָתְךָ֙ בַּמֶּ֣לַח תִּמְלָ֔ח וְלֹֽא־ תַשְׁבִּ֥ית מֶֽלַח בְּרִ֖ית אֱלֹהֶ֑יךָ מֵֽעַל מנחתך

איהר זיא צוואַר דעם עוויגען צו עהרען דאַרבּרינגען, אַבער אויף דען אַלטאַר צום אַננעגעהמען ג׳ערוך זאָלען זיא ניט געבראַכט ווערדען. (יג) אַללע דיינע שפייזאָפּפֿער, מוסט דוא מיט זאַלץ בעשטרייען; דאַז זאַלץ, אַלס איין בינדעס דיינעס גאָטטעס, זאָללסט דוא ניכט אין דיינען שפייזאָפּפֿערן פֿעה׃

תרגום אונקלוס

ר ש ״ י

יִתַּסְקוּן לְאַתְקָבָלָא בְּרַעֲוָא׃ (יג) וְכָל קוּרְבַּן מִנְחָתָךְ בְּמִלְחָא תְּמַלַּח וְלָא תְבַטֵּיל מְלַח קְיָם אלהך

שנאמר חמן תלפיות (ויקרא כ״ג) וניכורים מן הדבש כמו ניכורי תלנים ותמרים: (יג) מלח ברית. שהברית כרותה למלח מעלת

ב א ו ר

לו יהיה (פרשה ז׳ י״ז), דומה לשתי הלחם ולשבורים הנתנין לכהן, וח״כ ובכל קרבן רחצית, שחפילו מלוחה תרומת חמן הניתן לכהן, לח יעלה ממנה דבר על המזבח, וזהי תשובה נכונה על תמיהת הרמב״ן ז״ל: לה׳, תביחו לוחש בעזרה לתנופה, ולח לקרבן המזבח, רשב״ם ז״ל. וכן לחמי תודה בחין בעזרה לתנופה: לריח ניחח, לכל העלה שלוך לו דבר לשם עלים לינו עובר, כך שנו בת״כ: (יג) וכל קרבן מנחתך, כנגד בחרנו (פסוק ח׳) שהם מנחה יחמר על כל הקרבנות שהן כלם מנחה לה׳, והניחוהו בייחוד על הכלל מטעם המנוחר שם, לכן לחמר עתה שכל קרבן שתקריב מנחה לה׳ הן עולה הן שלמים הן מנחה תמלח במלח: במלח החמלח, חלו לחמר תמלח לבד, הייתי לומר כמי מלח, ת״ל במלח מלח ממש, כ״ה בת״כ: ולא תשבית, כל השנחה בטול והפסק, ועוד לדבר עליו בעז״ה (פרשה כ״ג ג׳ ול״ג): ברית אלהיך, פי׳ רש״י ז״ל שהברית כרותה למלח מעלת ימי בראשי׳ שהובטחו המי׳ התחתונים לקבל במזבח במלח ונסוך המים בחג, וזה דרך לגדה. ורלב״ע ז״ל פי׳ הכנסתיך בברית והשבעתיך שלח תקריב תפל ולח יחכל כי הוח דרך בזיון, וזה דרך רחוקה, גם כפי הקבלה בדיעבד יולח בגרגיר מלח לחד, לכל ברית חלהיך לדעתי הוח ברית עולם בעלת ימי בראשית כי לו נתן השם חוק לכל דבר, עליו נחמר לם לח בריתי יומם ולילה חקות שמים וחרץ לח שמתי (ירמי׳ ל״ג כ״ה), ולנח חמר והקמותי לת בריתי לתך, שנו יקיים ברית עולם, שלח יחבדו המינין כלם במבול, שלכל לחד נכרת ברית, והוח חקו ושבעו לעד לעולם, וברית מלח הוח שיתקיים לח ינחש ולח יתליע, גם בו יחמרו כל מיני מזון מההבחם, ולין כמוהו בענין זה בכל המזונות שתחת השמש, וגזרת השם הוח שיהין ממנו על כל הקרבנות העולות למזבח, להורות על הקיום, ולפי שנכרת ברית למלח שיתקיים, לכן כל קיום עולם שתחת השמש נמשל לברית מלח, כמו שכתוב שנתנה לזרע להרן עד עולם, חמר ברית מלח עולם היח (במדבר י״ח י״ט), וכן המלכות שנתנה לדוד ולזרעו עד עולם, נחמר ה׳ חלהי ישרחל נתן ממלכה לדוד על ישרחל לעולם לו ולבניו ברית מלח (ד״ה ב׳ י״ג ה׳), והתבונן שחמר כתן ברית חלהיך, ובכל הפרשה לח נזכר שם חלהים, כמו שבחרנו (פרשה ח׳ ב׳), לפי שהם חלהים נזכר תמיד בברית שמים וחרץ, כי חלהים שם הדיין והשופט, שעשע על כל דבר בחכמה, ונתן לכל דבר מקו בנדק, ומוק נתן למלח שיתקיים, ובפרושנו לפ׳ בראשית בחרנוהו. ולרמב״ן ז״ל פוה דברים לחרים קחם מספרו, (והרב המעתיק פי׳ המלח הוח נמוי לקיום הדבר על תמונתו וכמותו מבלי שנוי ותמורה כלל, כי הדבר הנמלח לח יתעפש לף לח ימיח, ולזה הוח תחר לברית קיים ונחתן, ברית מלח, הוח הברית לחבר ישמר על תמונתו מבלי חסרון ותוספות, ולפ הקרבן הוח מורה על קיום הברית לחבר כרת ה׳ עמנו): בריח, לפרשנו בעז״ה (פרשה כ״ו ט׳): מעל

ה מ ע מ ר

(יג) מלח ברית אלהיך, עיין בנלוח, ובבר למרתי במצמר לספר במדבר (י״ח י״ט) לחבר יכח

בבר

תרגום אשכנזי

ויקרא ב

פּעהלען לאַסטען, פֿיעלמעהר זאָללכט דוא בייא אַללען דיי־ נען אָפּפֿערן אויך זאַלץ בריי־ גען. (יד) ווען דוא דיא ערשט־ לינגע אַלס שפּייזאָפּפֿער דעם עווי־

מִנְחָתֶךָ עַל כָּל קָרְבָּנְךָ תַּקְרִיב מֶלַח: ס (יד) וְאִם־ תַּקְרִיב מִנְחַת בִּכּוּרִים לַיהוָה

אביב

רש"י

מצות ימי נחצות שהונעתו המים התחתונים ליקרב במזבח במלח וניסוך המים נאג: על כל קרבנך. על עולת בהמה ועוף וחמורי כל הקדשים כולן:

(יד) ואם תקריב. הרי אם מצטרף בלשון כי אהרי לין זה לשות שהרי במנחת העומר הכתוב מדבר שהיא חובה וכן ואם יהי' היובל וגו' (במדבר ל"ו): מנחת בכורים. במנחת העומר הכתוב

מדבר

תרגום אונקלוס

אֱלָהָךְ מֵעַל מִנְחָתָךְ עַל כָּל קוּרְבָּנָךְ תְּקָרֵיב מִלְחָא: (יד) וְאִם תְּקָרֵיב מִנְחַת בְּכוּרִין קֳדָם

"

באור

מנחתך, מכל הקרבים אתניח לי למנחה, אבל בחולין לא לויתיך על כן: על כל קרבנך, על עולת בהמה ועוף ועל חימורי כל הקדשים כלם, מפי' רש"י ז"ל: (יד) ואם תקריב מנחת בכורים, לחמו רבותינו ז"ל שבמנחת העומר הכתוב מדבר, שהיא באה לחביב בעצת ניסול התנופה, ומן השעורים היא באה, נאמר כאן לחביב, ונאמר להלן כי השעורה לחביב, וכמו שכתב כפי' רש"י ז"ל, גם רשב"ם ז"ל פי' ואם תקריב, לכשתקריב מנחת העומר ויפה פי', שכן קבלת לחנותנו והיא האמת. ולשון ת"כ ואם תקריב מנחת בכורים לה' זו מנחת העומר, מניין היא באה מן השעורים, לו יכול מן החטים, ת"ר תלעזר נאמר כאן לחביב ונאמר לחביב במלרים, מה לחביב האמור במלרים שעורים, אף כאן שעורים. והרח"ם ז"ל תמה מניין להם שבמנחת העומר הכתוב מדבר, ואם בשביל שכתוב שכתוב מנחת בכורי' ובשומר כתוב רחצית קלירכם, שמא בשתי הלחם של עלרת הכתוב מדבר, שגם בה נאמר בכורי' לה', והשיב שהיתה קבלה בידם ממשה רבינו ע"ה שהעומר בא מן השעורים, ומלינו כתוב כאן לחביב קלוי באש, וקבלו ג"כ לחביב ממלרים שהוא שעורים, ולאחר שהכתוב מדבר במנחת שעורים, ידעו

שבמנחת

המעמר

כבר לאור, כי כן הוא דרך בני קדם, שאם יזמינו לפני לורח מאכל ממולח ויאכל ממנו, כבר כרתו עמו ברית ע"ז, וזה לדעתי גם הכוונה כאן, כלומר בניכול יכרות ברית עמנו על זבח, ולכן לא נתנו שעור למלח, שאפילו בגרגיר אחד די. — ואולי בשבור זה בא שם אלהים ולא שם המיוחד והבן. (יד) מנחת בכורים, הרב המאיר שפך חמתו על הרח"ע, שפירש, שהכוונה על מנחת בכורים, אם יתבד מבכורי פרי אדמתו, עיין בדבריו, לולם אם גם אמת שדבריו יתנגדו לדברי קבלה הנה הוא לת עומו ישא בזה, אך בכל זאת אין לנו להתעצמו שדרכו דרך עקלקלות בשדר המקראות כמו שכתב הרב המאיר, כי מה שהקשה למה לא וכתב למעלה אחר מנחת סלת שהיותו סלת כמוהו? מי הגיד לו שלדעת הרח"ע היה מניחה סלת? הלא לפי פשטות הכתוב היתה באה גרש שהוא טחינה גסה כגריסין ולא היה מנפה ממנו בנפרה כלום, אך הריס קומן למזבח, והשאר לכהנים, ולזה לא נכללה בשאר המנחות שהן סלת. גם מה שטען, מדוע לא מלינו במנחת עומר בפרשת אמור מה משפטה? ואמר ואם תתעקש לומר שמא כך דעת התורה, ת"כ היה רשאי לומר גם שתהיה לכהן וכו', ע"ז, לדעתי אין זה קושי' כלל, כי נאמר שדין העומר שוה לדין הבכורים, ובאחר הבכורים אך לריכים הניפה לפני המזבח (דברים כ"ו ד') כן העומר לא לריך רק הנפה, ובאחר לא פירש שם בני תנוף משפט הבכורים למי יהיו, כי סמך על מה שנאמר (במדבר י"ח י"ג) בכורי כל אשר בארלם וגו' לך יהיה, כן סמך גם כאן על מה שנאמר שם (י"ב) רחצית אשר יתנו לה' לך נתתים, ומעומר הוא רחצית קלירכם כמפורש באמור, ות"כ לולא

קבלת

ויקרא ב

אָבִיב קָלָיו בָּאֵשׁ גֶּרֶשׂ בַּרְמֶל

חקריב

תרגום אונקלוס

יְ אָבִיב קָלֵי בְּנוּר פֵּירוֹנָן רַכִּיכָן

תקריב

תרגום אשכנזי מז

עווינען דאַרבּרינגסט. פֿאָן רוי. פֿען קאָרנאָערען, אַם פֿייער געזענגט, אונד אין גרויפן צערשטאָ.

רש"י

מדבר שהיה נתה לנדב נזעת ניזול התבואה ומן העשורים היה נתה נאמר כאן נדב ונאמר להלן כי העשורה נדב (שמות ט'): קלוי באש. שמיבשין אותו על האור נחבש של קלחים שאלולי כן היה נטחנת נריחים לפי שהיה לחה: גרש כרמל. גרוסה כעודה לחה גרש לשון שבירה וטחינה גורסה נריחים של גרוסות כמו ויגרס בחלן

באור

שפמנית העומר מדבר, וכמה רחוקים דנרים אלו מדעתי, אלא כפשוטו שהכתוב קרא מנחת נכורים, ואין זה אלא העומר שהוא רחזית הקניר, שהי לפשר לומר זתי הלחם, שהרי אין נזתי הלחם קומן למזנח, וכאן אמר שיקטיר קומלה, וגם אם תאמר שפרשת לעמר סתם וכאן פירש שיקמוץ ממנו נאמרו והקטיר הכהן את לזכרתה מגרזה ומשמנה וגו' (פסוק ט"ז), איך אפשר לומר כן והכתוב לומר חמן תלפיוה (פרש' כ"ג י"ז), ולמעלה אמר קרבן רחזית תקריבו וגו' ואל המזנח לא יעלו לריח ניחח (פסוק י"ד), וכמו שפרשנוהו, ועוד מכמה טעמי' מחנרר שהכתו' מדבר נמנחת העומר וכמו שאוכיח לפניו, ולכן לא הלטרכו רבותינו לנרר זה נרחיות, אנל רצו לנרר שמנחת העומר היתה של שעורים, ואדנר גם על זה נסמוך. ואם עדיין יאמר הטוען שמא הכתוב מדבר נמנחת נדבה של יחיד, כשמני' מנחה מנכורי שדהו לה', להודות לו על חסדו, וכמו שדמה רחכ"ע ז"ל שפי' ואם תקריב מנחת נכורים, רניס לומרו שמלת אם חיוב (כלומר שפרשוהו על מנחת העומר), ולפי דעתי כי אין לורך כי החיוב הוא רחזית נכורים (כלומר להניח בית ה' רחזית הפירות שנכרו תחלה) לא הנכורים (כלומר לא מנחה מנכורים) והרוצה להניח מנחה מנכורים נדבה מניח; אנל דרך זה עקלקלות נסדר המקרות, שאם נמנחת נדבה מדבר, למה לא נכתבה למעלה אחר מנחת סלת, נהיות' מנחת סלת כמוה, ושוב לא היה לריך להכת' אנל פסוק ואם תקריב מנחת נכורים וגו', ואחרין יאמר והנחת את המנחה הזאת יעשה מחלה וגו' שהם כלל שלשה המנחות להנשה ולקמילה ולהקטרה, וככה יכלול גם מנחת נכורים, ומה לורך עוד נפסוקי' הסמוכי' ונתת עליה שמן וגו' (פסוק ט"ו), והקטיר הכהן את לזכרתה (פסוק ט"ז), אין זה אלא שהרחשונות נדבה, וזאת מנחת לנור, ולכן נכתבה נפני עלמה נאחרונה; עמוד והתבונן שלא תמלא נמנחת העומר נפ' לשון מה משפטה, כי לא תאמר שם יש ממנה למזנח או לא, כי סתם ואמר והנחתם את עומר רחשית קלירכם אל הכהן (פרשה כ"ג י'), והניף את העומר לפני ה' לרלונכם וגו' (שם שם ה')? ואם תשיב שסמכה תורה על האמור נדין הסנחות נפרשת ויקרא, אין מנחת העומר דומה להן שכלן נדבה ויש חובה, כלן מנחת יחיד ויש מנחת לנור, כלן נחות סולת, ויש מלילות נשמן, כלן חטים ויש שעורים, ויותר היינו דנין אותה משתי הלחם שאין מהן דבר למזנח. ואם תתעקש לומר שמא כך דעת התורה, אם כן היה רחוי לומר נה שתהיה לכהן כי נכתבה קודם שתי הלחם, אין זה אלא שהיא מפורשת כאן שלריכה שמן ולבונה וקמילה והקטרה כנל המנחות, ולכן לא הולרך לפרש שם עוד. ועוד אמרו בת"כ ואם תקריב מנחת נכורים לה', זו מנחה נאה חובה (פי' זהו העומר) יכול נדבה (פי' מלמון ואם, ותשוה למנחות החמורות למעלה) כשהוא אומר והנחתם את עומר רחשית קלירכם אל הכהן לימד שאינה נאה אלא חובה. ויותר מפורש בת"כ פרשת אמור לכל שתי הלחם, שאמר ר' שמעון אם תאמר זו מצל לבוד ולהלן מצל יחיד, אמרתי לאו אם זו רחשית קניר אין להלן נכורים לה', ואם להלן נכורים לה' אין זו רחשית קניר, וזש לפרשנה בעז"ה. וטעם שלא נזכרו פה דין השיריים, אם הן לאהרן ולבניו, או דין אחר להן, תשמע ממני בעז"ה (פרשה ו' י').

המעמר

קנלת מז"ל אשר מפיהם אנו חיים עיני כל יקוו זרות נפי' הראב"ע. אביב, קרב המנחר אשר

תרגום אשכנזי

שטאסען, זאללסט דוא דיא שפייזאפפער דיינער ערשט־לינ־

תַּקְרִיב אֶת מִנְחַת בְּכוּרֶיךָ׃

ר ש " י

נתן (ליכה ג') וכן גרסה נפתי (תהלים קי"ט) : כרמל־ נעוד

ונתת

תרגום אונקלוס

תָּקְרֵיב יַת מִנְחַת בְּכוּרָךְ :

ותתן

באור

נפרשה זו לבד המנחות הדומות זו לזו בתתן שמן ולבונה וקמילה ומירים, והן חמש מיני מנחות התמורות כאן שבללן מנחת העומר, וכל התחרות ליתן עין להן, כי מנחת חוטא עני ומנחת קנאו' ליתן בהן שמן ולבונה, ולחם הפנים ושתי הלחם ליתן מהן קומץ למזבח, ומנחת חבתין ומנחת חנוך ליתן בהן שירים שבלן למזבח. וכתבתי כל זה לפרש המקראות על מכונן, ולהרחות שדברי מקבלי התורה נאמנו מאד: אביב, כל המנחות מקדים סלת, וזו לריכה שתתקדש לגיב, כי מלת לגיב על השבלים שהזרע מבושלת בתוכן, כמו כי בחדש האביב יצאת וגו' (דברים ט"ז א'), בחדש שהתבואה עומדת בקמותיה, וכן כי השעורה לגיב והפשתה גבעול (שמות ט' ל"א) שעמדה מבושלת בשבלים, כי העומר קוברין לותו בליל י"ו בניסן, ומביאין הקציר לעזרה ושם בוררין ודשין וטוחנין לותו. וזרע המלה לגב, כמו עודנו בלגו (ליוב ח' י"ב), שזהו משקל הכפולים כמו מן קנן קנו ומן חנן חנו, וכן לרחות בלגי הנחל (ז"ה ו' י'), וכן תרגם הרב המעתיק (רייפען קארן־אהרען). ורחב"ע ז"ל אמר נקרא כן בעבור שהוא רחון, והוא מגזרת לב; ולדעתו שהכתוב מדבר במנחת נדבה לינה רחון, לפי קדמותו לחרים, ולפי בעבור שהוא רחון מלחיו, מה טעם להזכירו לחר שאמר מנחת בכורים, ונהיות שמדבר במנחת העומר וקראה לגיב, מסתבר נדע שבאה מן השעורים, שהן מבושלות בחדש ניסן בחרן ישראל ובסביבותי', ולין כן החטים שקציר שלהם הוא בחדש סיון, ורלוה וחג שבועות וגו' בכורי קציר חטים (שמות ל"ד כ"ב), ועל כן נוכחה השעורה במלרים ולא החטה, כאמרו כי השעורה לגיב וגו' (שם ט' ל"ב), והחטה והכוסמת לא נזכו כי לפילות הנה (שם), שמתלחרות להבשל, ומלרי' וח"י שבועות וזמן קציר תבואו' שלהם שוה, ולולי שזהו עכשו מה שאמרנו למעלה בשם רבותינו נאמר כאן לגיב ונאמר להלן במלרים לגיב, מה להלן שעורה וכו', שאינה גזירה שוה מקובלת לכל שהרי ר' עקיבא למדו ממקום לחר, אלא רלוי שלגיב של עומר נאמר על השעור' המתבשלת בעת ההיא וכן הוא בארץ ישראל, הם לעזן נאמר להלן במלרים, אלא היה לריך לפרש במלרים, אלא רומז שנאמר כן על ארץ הקרובה לח"י שהיא מלרים. אלא שעדיין יש לפקפק שמא העומר בא מחטים העומדים בשדה טובה שממהרו להתבשל גם בימי ניסן, או שהגיא אלים, ועל כן חזר ר' עקיבא ולמד בענין לחר: קלוי באש, יש בזה מחלוקת במס' מנחות (דף ס"ו ע"א) שם שנינו קלרהו ונתנוהו בקופות, הניאוהו לעזרה והיו מהבהבין לותו בחור כדי לקייס בו מלות קלי (כלומר שהבהבו השבלין שקלרו בחור) דברי ר' מאיר, וחכמים לומרים בקנים, ובקולחות מובטין לותו כדי שלא יתמעך, נתנוהו לחבוב, ולחבוב היה מנוקב, כדי שיהא החור שליט בכלו, (כלומר תחלה מובטין הזרע מן השבלים, ולח"כ נותנין השעורים בחבוב שתשלוט בהן החור). ולחבר לומר לפי שהעומר מתיר שלשה מיני מזון העשוין מן התבואה החדשה בחמרו ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו וגו' (ויקרא כ"ג י"ד), דקדקה תורה שיהיה העומר כולל לותן, שהוא עלמו לחם, שזירין הכהנים מלות, גם הוא קלוי בחש, גם גרש כרמל, ומלת קלוי על הגריפה, לא על הזריפה לחפר, ושרשו קלה, וקלוי בינוני פעול כמו העשוי לכם במלרים (שמות ג' י"ו), ולפי שהגריפה תתן ע"י נרזל חס, דקדקה תורה ולמרה בחש, וכן חבר קלס מלך בכל בחש (ירמי' כ"ט כ"ג), וכן תרגם הרב המעתיק (מיט פייער געזענגט): גרש כרמל, טחון ושבור, כמו גרסה נפתי לתאנה (תהלים קי"ט כ'), והזי"ן והסמ"ך מתחלפין, כי לחר שהוכהב בחש טוחנין לותו בריחים של גרוסות, כמו שבינו (מנחות

המעמר

לחבר חשק לרדוף לת הרחב"ע מרדף בלתי חשך, הביג גם פה עליו על שפירש לגיב מן לב, ולמר ולם בעבור שהוא רחון לבמקים מה טעם להזכירו לחר שאמר מנחת בכורים ע"כ ע"ש, ולדעתי הכוונה, שמלוה מן המובחר להביא למנחת נדבה של בכורים (לפי דר' הרחב"ע) מן המין לחבר יתבשלו תחלה, ומלותו המין יביא הפירות לחבר הבשילו רחון, ולזה בח בכורים ולגיב.

ויקרא ב

(טו) וְנָתַתָּ עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְשַׂמְתָּ עָלֶיהָ לְבֹנָה מִנְחָה הִוא: (טז) וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־אַזְכָּרָתָהּ מִגְרְשָׁהּ

ומשמנה

תרגום אונקלוס

(טו) וְתִתֵּן עֲלָהּ מִשְׁחָא וְתְשַׁוֵּי עֲלָהּ לְבוּנְתָּא מִנְחָתָא הִיא: (טז) וַיַּסֵּיק כַּהֲנָא יָת אַדְכָּרְתָּהּ

מפרוכה

תרגום אשכנזי יז

לינגע דאַרבּרינגען. (טו) דוא מוסט אֶעל דאַרויף גיעכען אונד ווייהרויך דאַרויף לעגען, עס איזט איין שפייזעאָפפער. (טז) דער פריעסטער זאָלל דען טהייל, וועלכער אין דופּט אויפּ־ שטייגען זאָלל, פּאָן דען גרוי־ פען

ר ש ״ י

בעוד הכר מלח שהתנוחה לחה ומלחה בקצין שלה ועל כן נקרחים המלילות כרמל וכן כרמל בנקלוטו (מלכים ג׳ ל׳): שלמים

באור

סם שם) נתנוהו נרחים של גרוסות והוליקו ממנו עשרון, שהוא מנופה בי״ג נפה, כלומר שנטחן נרחים של גרוסות המשברות לותן לשברים קטנים, ואינו טוחן דק דק, שלא יתערבו הסובין בנס׳ עם הסלת ולחר הטחינה מעבירו מנפה גסה לדקה ממנה י״ג פעמים, עד שמוליא משלש סאין עשרון לחד למנחת העומר שהוא מנופה מלד וסלת נקיה. וגם הרב המעתיק תרגם גרש כרמל (אין גרויפען נעהשטאָפען), ומלת כרמל תרגם (קאָרן־וֶוערען), הכוונה שהמיי המנחה בשבלים וקצין, וכן נראה לבחורה מלשון רש״י ז״ל, שפי׳ כרמל בעוד הכר מלח, שהנוחה לחה ומלחה בקצין שלה, ועל כן נקרחים המלילות כרמל, וכן כרמל בנקלוטו, ולפי׳ זה יקשה שהיה לומר לחניב כרמל קלוי בחג גרש, כמו שתרגם המתרגם (פּאָן רייפּען קאָרן־וֶוערען, פּאָן פֿייער געזענגט), ועוד גרש כרמל סמוך לטעם, ולפי לפשר שטוחן המלילות, שהרי תחלה מונחין השבלים קודם שמהבהן בלור, ולחר ההבהוב הטחינה. גם הוא נגד הדעת שיטחנוהו בשבלין. ולדמה כי לפרושו כרמל טעם לגרש, למה גורסין לותו לשברים, ולא טוחנין לותן היטב הדק, לפי שבח העומר כרמל מלילות לחות ומלחות, ולא יטחן דק דק, יתערבו בו הסובין, לכן בתחלה גורסין לותו, ולח״כ יולילו הסולת ע״י י״ג נפות וכמו שלמדנו, וממלת כרמל למדו למדין שלריך העומר להיו׳ מחנוחה לחה, שהיותה בקמה ומנוסלת גרעיניה ספוגים וממלחים הקנים, וזהו שלמדו רבותינו (מנחות ס״ו ע״ב) דבי ר׳ ישמעלל תנא כרמל בר מלח, בר הוא רמז השבולת העבה בבר, לריכה להיותה מלח, שלא נקלרת קודם לכן, מתיבשין הגרעינין ומתקלרת השבולת, ומזה תבין למה היתה קלירת העומר בליל י״ו ודוחה לפילו שבת, שלא יקלר קודם לכן תיבשנה המלילות, וזהו שלמדו (שם קף ע״ב ע״ל), לפי שמלוה להניח מן הלח, מניין שלא לח מלח מן הלח יניח מן היבש ת״ל תקריב, ופי׳ רש״י ז״ל מן הלח, דבתיב כרמל, כי לפשר שיהיה רלוי להקלר ולהניב ויבש, בהיותו נקלר ליזו ימי׳ קודם הפסח, וכן כל כרמל שנמלא בתוכה מדבה לחה בשבולת שלה והן המלילות, ובפרשת לתור לי״ה לפרש עוד. ורלוי לתרגם (אין גרויפען נעהשטאָפענען פֿרישען קערנערן): תקריב את מנחת בכוריך, מלשון הנתוב נראה שהוא חובה, ושמכר על מנחה לחת ילועה שהיא העומר, ולולי כן היה לומר תקריבנה ודיו, והנה פי׳ הכתוב שלל תקריבנה לעזרה סלת כשאר מנחות, אלא תניב קלוי בחג: (טו) ונתת עליה שמן, כמו שלמרתי לך במנחת סלת, שמן בכלי ושמן על הסולת בשלילה ושמן ליקיה, ולפי שמפורש למעלה, שלא ולמר ונתת עליה שמן, שהוא לוג השמן ונתרבה כל זה במלמר מנחה היא: ושמת על. לבונה, על מקלתה ומוזר ולוקחה ממנה קודם הקמילה, כמו שפרשנו: מנחה הוא, כמו כל מנחת סלת, לכן שוין מעשיה למעשה מנחת סלת: (טז) והקטיר הכהן את אזכרתה, שהוא הקומן, וידענו שקצין ממנה כמו שמפורש למעלה (פסוק ג׳): מגרשה ומשמנה, כמו מסלתה ומשמנה, לפי שלא שלמו שלת חטים כמו שנתבנו (פסוק ח׳), ומנחה זו שעורים לפר מגרשה תחת מסלתה, והכוונה שיקמוץ מן עשרון הסלת, שיי מסלת סאי׳ גרש לחר שנפר בי״ג נפות: על

כל

תרגום אשפנזי

כּען אונד דעם אֶעל, נעבסט אַל־
לעם ווייהרויך, אין רויך אויפּ־
נעהען לאַססען; עם איזט איין
פֿייעראָפּפֿער, דעם עוויגען צו
עהרען.

ויקרא ב ג

וּמִשַּׁמְנָהּ עַל כָּל־לְבֻנָתָהּ אִשֶּׁה
רביעי
לַיהוָה: פ

ג (ז) וְאִם־זֶבַח שְׁלָמִים קָרְבָּנוֹ אִם
מן

ג (ז) איזט אַבער, זיין אָפּפֿער איין פֿרויד־
רינד־

רשי

ג (א) שלמים. שמטילים שלום בעולם.
ל"ל שלמים שיש בהם שלום למזבח
ולכהנים ולבעלים:
ותת

תרגום אונקלוס

מְקָרְבָהּ וּמְמָשְׁחָהּ עַל כָּל לְבוֹנְתָהּ קוּרְבָּנָא
קֳדָם יְיָ:

ג (ז) וְאִם נִיכְסַת קוּדְשַׁיָּא קוּרְבָּנֵיהּ אִם כֵּן
חורי

באור

כל לבונה, מלבד הלבונ' שמקטירה בפני עצמה, והיא נכללת לזכרתה, וכמו שפרשני פסוק ג': אשה לה', הקומן והלבונה יהיו מתן לחם לפי מי שאמר והיה העולם, כמ"ש פרשה ל' ט', ולא אמר ריח ניחח, לפי שהיא מיוחדת לה, וכבר נאמר בה ריח ניחח (פסוק ב'), ועוד שבעומר כבר נאמר והניף את העומר לפני ה' לרצונם (פרשה כ"ג י"ח), וידענו שהוא ריח ניחח:

ג (א) ואם זבח שלמים קרבנו, הקדיש עולה ומנחה שהן קדש קדשים, ועתה ידבר בשלמים שהן קדשים קלים, והנפרד ממלת שלמים הוא שָׁלֵם, ומלאנו וְשָׁלֵם מריחכם (עמוס ה' כ"ב), כמו מן מלך מלכים, ומן חדר חדרים, לפי שבתורה לא מלאנוהו ונפרד, כמו שמלאנו עולה מנחה חטאת ואשם, לפי שהיא מרובה בכל מקום בשם שלמים. ובפי' רשב"ם ז"ל לשון שלמים משמע לשון נדר שבריך לשלם את נדרו והוא לשון תשלומי', ואינו נכון כפי דקדוק המלה כי הנפרד מן תשלומים שָׁלוֹם כמו בתו ימי הַשָּׁלוֹם (שם ל"ג כ'), וברבוי שְׁלוֹמִים, כמו את שְׁלוֹמִים לריב ציון (ישעיה ל"ד ח'), ועוד גם נודר עולה חייב לשלם ותקרא גם היא כן? ורמב"ן ז"ל עשאו לשון שלמות, כמו תכנית שלמות וכל חפלו לשלים, וגם פרושו לינו כמשפט הלשון, שבלשון שלמות הנפרד שָׁלֵם וברבוי שְׁלֵמִים, כמו התכנים החלה שלמי' הם לתתנו (ברחשית ל"ד כ"ח), ועיקר כדעת רבותינו ז"ל שעשאוהו לי שָׁלוֹם, ואמרו בת"כ רי"ח כל המביא שלמי' מביא שלום לעולם, וברבים פירש"י ז"ל שלמים שמטילין שלום בעולם, ואם ברבוי יאמר שְׁלוֹמִים, כמו ולשלומים למוקד (תהלי' ס"ט כ"ג), דומה לענין שבארנו על שם מנחה (פרשה ב' ח'), שהניח שם זה לייחד בו הקרבן, ואם ענינו כמו מנוחה, וכן שלמי' שם לייחד בו הקרבן, וענינו כמו שם שָׁלוֹם וּשְׁלוֹמִים כי שלום כל"ק היא ההשלמה, כמו השלום לכיכם הזקן (בראשית מ"ג כ"ז), רחה נא את שלום לחיך ואת שלום הנלן (שם ל"ז י"ד), כי הלרה נלחמת בנפש, וכשהנפש שוקטת מכל מלחמת לרה ורעה היא בשלום, וקרבן שלמים הוא מרוב שמחה, פעמים ברכת ה' בכל חשר לו, לו שהגיעו טובה גדולה וזובח שלמי שמחה להודות לה' חסדו ולספר טובו, ופעמים שנמלט מלרה, וזובח זבחי תודה להודות לה' כי גמל עליו, וכמ"ש בפרשת לו, ועל ידי שמודה לחלהיו ומכיר טיבו מושך על עלמו חסד עליון ויזמור לותו השם ויהיה כל חשר לו שלום, לא בלותן שובחי חלוה, החומרים בחנו ועולם ידינו עשה לנו, לו מקרה היה לנו, בי יהיו בים נגרם, חין שלום חמר ה' לרשעים. והרב המעתיק שתרגמו (פריידען־אָפּפֿער), יפה תרגם כפי הכוונה, שכל זובח שלמים לנו שמח בכל הטוב, לו גם שנעשה לו, חבל כפי המלות חפשר לתרגם שלמים (וואהלערגעהען): זבח שלמים, כן הוא קרוי בכל הפרשה, וחין כן עולה וחטאת ואשם שלא נסמך להן מלת זבח, והטעם לפי שבשר השלמים נחבל לבעלים, וקורא לבני ניתו ולחוהביו ומיודעיו שיחבלו מזבחו, ובמובח ריעים יהלל לת השם, ויספר להם חסדיו, גם להרבות

חובלים

מִן־הַבָּקָר הוּא מַקְרִיב אִם־זָכָר
אִם־נְקֵבָה תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ לִפְנֵי
יְהוָה: (ב) וְסָמַךְ יָדוֹ עַל־רֹאשׁ
קָרְבָּנוֹ וּשְׁחָטוֹ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד
וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־
הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: (ג) וְהִקְרִיב
מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אִשֶּׁה לַיהוָה אֶת־
הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת

כל

תרגום אשכנזי יח

רינדפיה, זא קאן ער פאם מענלישן אדער ווייבליכען נע־ שלעכטע, אבער אהנע לייבעכ־ פעהלער, דאַרבּרינגען, פאר דעם עווינען. (ב) לעגט זיינע האנד אויף דען קאפף זיינעם אפפערס, אונד מאן שלאכ־ טעט עס אם איינגאנגע דעם שטיפטכצעלטעם. דיא קינ־ דער אהרן׳ס, דיא פריעסטער זאללען דאס בלוט אום דען אל־ טאר שפרענגען. (ג) פאן דעם פריידענאפפער ברינגט ער, אלם פייראפפער דעם עווינען

צו עהרען: דאס אונשליטט, וועלכעם דאס איינגעווייד בעדעקט, נעבסט אללעם אונ־ שליט־

תרגום אונקלוס

ר ש ״ י

תּוֹרֵי הוּא מְקָרֵיב אִם דְּכַר אִם נוּקְבָא שְׁלִים
יַקְרֵבִינֵיהּ קֳדָם יְיָ: (ב) וְיִסְמוֹךְ יְדֵיהּ עַל־רֵישׁ
קוּרְבָּנֵיהּ וְיִכְסְנֵיהּ בְּתָרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיִזְרְקוּן בְּנֵי אַהֲרֹן כָּהֲנַיָּא יָת דְּמָא עַל מַדְבְּחָא
סְחוֹר סְחוֹר: (ג) וְיָקְרֵב מִנְכְסַת קוּדְשָׁיָא קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ יָת תַּרְבָּא דְחָפֵי יָת גַּוָּא וְיָת

(ג) ואת כל החלב וגו׳. להניח חלב שעל הקנה דברי ר׳ ישמעאל ר׳ עקיבא אומר להניח

באור

לוכלים שלא ינוח בזר קדם לידי נותר, לכן נקראו זבח שלמים, כי זבח הוא סעודה של שמחה, כמו וקרא לך ואכלת מזבחו (שמות ל״ד ט״ו), כי זבח היום לעם בבמה (ש״א ט׳ י״ב), כי זבח מצפה לנו בעיר (שם כ׳ כ״ט), מה שאין כן שאר הקרבנות שאינן לסעודת הבעלים אינן קרוים זבח, וכבזי עלרת הן סעודת שמחה לכהנים, כמו שיתבאר בהגיענו לשם בעז״ה: אם מן הבקר, בבר נאמר בראש הסדר אדם כי יקריב וגו׳ מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם (פרשה א׳ ב׳), שכולל כל מיני הקרבנות שיהיו ממינים אלו, לכן שתם ואמר כאן אם מן הבקר הוא מקריב: אם זכר אם נקבה, בין שיקדיש זכר בין שיקדיש נקבה, תמי׳ יקריבנו ולא בעל מום, שתפ״י שאין זכרות בשלמים, יש תמות: יקריבנו, יקדישנו, גם יקריבנו אל פתח אהל מועד, וקבר כאן וסמך על המעולה בעולה (פרשה א׳ פסוק ג׳ וג׳): לפני ה׳, בעזרה: (ב) קרבנו, אחר שנעשה קרבנו, לא בעודו חולין: פתח אהל מועד, בכל מקום בעזרה, ואינו לריך לפון בעולה: וזרקו, והקבת הדם לא נאמר כאן, שבבר למדנו בעולה שמקבלה ואילך מלות כהונה, וכן לא נכתב להורות הולבה בשלמים שהרי היא בעודה שאפשר לבטלה לפילו בעולה, וכמ״ש בפרשה ז׳ ה׳: סביב, שתי מתנות שהן לרבע, ובאלבעונו (שם שם): (ג) והקריב מובח השלמים, הקרבה זו לינה למזבח להקטיר, שהרי נאמר לאחריו והקטירו אותו בני אהרן וגו׳, אלא שיביאו הבעלים לימורי השלמים אל הבהן, ובשאר פרשיות הסמוכות קורא הבאת לימורין הללו בשאין הקרבה, ולא אמר והריס מזבח השלמים אשה לה׳, כמו בשאר כהן מביא ופר העדה, וכן לא אמר והסיר מזבח השלמים, כמו בשעיר נשיא ואחאת יחיד, לפי שבזבח שלמים יש עבודה לבעלים בלימוריו, שהיא מלות התנופה שנאמרה בפרשת לו את אהרן, ועליה אמר והקריב מזבח השלמים אשה לה׳, שיקריבו הבעלי׳ לימורין הללו לתנופה, שתפ״י שזריקת דם בהנים, אחת בבעלים, כאמרו ידיו תביאנה את אשי ה׳ וגו׳ להניף אותו תנופה לפני ה׳ (פרשה ז׳ ל׳): את החלב המכסה, לפי שנאמר

תרגום אשכנזי

שליטטע, דאז אן דען איינגע-
וויידען איזט. (ד) דיא ביידען
נירען, נעבסט דעם אונשליטטד
דאראן, וועלכעם אן דען לענ-
דען זיצט, אונד דאז נעטץ אן
דער

ר ש " י

להניח חלב שעל הדקין: (ד) הכסלים.
פלונק"ין בלע"ז שהחלב שעל הכליות
כשהנתמה מיה הוא נגוזה הכסלים
למטה

ויקרא ג

כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב:
(ד) וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב
אֲשֶׁר עֲלֵהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים

ואת

תרגום אונקלוס

כָּל תַּרְבָּא דִּי עַל גָּוָא: (ד) וְיָת תַּרְתֵּין כּוּלְיָן
וְיָת תַּרְבָּא דִּי עֲלֵיהוֹן דִּי עַל גִּסְסָיָא וְיָת חַצְרָא

די

באור

כל חלב לה' (פרט' ג' ט"ז), כל חלב וכל דם לא תאכלו (שם שם), כי כל אוכל חלב מן הבהמה
וגו' (פרט' ז' כ"ה), יכול לקח חלב דפנות בכלל, שהוא החלב הדבק לבלעות, ושגם הוא נקרא
חלב בל"ק, ויעלה למזבח, והאוכל יתחייב כרת, ת"ל את החלב המכסה וגו', ללמדנו חלו
לגבי נקרקיס חלב לעלות על המזבח, ושאוכליהן בכרת, לכל חלב דפנות הינו נקרא חלב והינו
רחוי להקטרה ומותר באכילה. וחמשה פעמים פרט הכתוב כן, האחד בצלמי נקר, והשני
בצלמי כסב, והג' בצלמי עז, והד' בפר כהן משיח, והה' בחטאת בפרשת לו, ולמדונו רבותינו
ז"ל שכלן כתובים בשביל חלב הדפנות, הא' לחולין שלא יהא לוכליו בכרת, והב' שהינו לפילו
בטהרה, והג' למוקדשין לפטור לוכליו מכרת, והד' לפוטרו מלזהרה, והה' שהינו בעמוד
והקרב למלוה, לכל לסורה להקריב על המזבח, ומה שאמרנו שדעת הבריית ללמדנו שאין
חלב דפנות נקרא חלב בלשון הקדש ומותר, זה למדתי מדברי רמב"ן ז"ל שהעיד לפרש ענין
זה לאמר שם חלב בל"ק השומן הנפרד, שהינו עם הבשר כדבר אחד, כי השומן המתערב
בבשר והינו נפרד ממנו יקרא שומן, כענין ויטמן ישורון ויבעט (דברים ל"ב ט"ו), ויאכלו
ויבעטו וישמינו וגו' (נחמי' ט' כ"ה), וכן בכל מקום, והחלב הוא הנפרד עליו קרוש ונקלף
לא יתערב הלשון בהם בשום מקום, כאמרנו בשר שמן, לא בשר חלב, וכן בשאר לשונות
הגויים שמותיהן חלוקין, והוא מה שפי' הכתוב כאן ובכל מקום לינו הן החלבים שבהמה.
ואומר לך עוד כי יש ראיה לדברי רבינו משה ז"ל מחכמת הלשון, כי חֵלֶב וְחָלָב שרש אחד
להם, וכן שׁוּמָן וּשָׁמֶן שרש אחד להם, וערך שׁוּמָן לְחֵלֶב, כערך שָׁמֶן לְחָלָב, כי השמן
מעורב בזית הינו נפרד הימנו, והוא עמו בשר אחד והינו יולא אלא ע"י כתיתה, לכל
החלב מונח בבחל לא מעורב בו והינו עמו בשר אחד, שהרי הבחל הין בו משום בשר בחלב,
וכן השומן מעורב בבשר והינו נפרד ממנו, והחלב הוא הנפרד ממנו, הינו מחובר בבשר,
והינו עמו כבשר אחד, וזהו שבאו רבותינו ז"ל בת"כ ותת כל החלב לשר על הקרב, ר' ישמעאל
לומר מה חלב המכסה את הקרב קרוש ונקלף, לף כל קרוש ונקלף, להניח חלב שעל הקיבה,
לעפ"י שהינו פרוש עליו כשמלה, וכל שכן לותו שעל הדקין שהוא ג"כ פרוש, ור' עקיבא לומר
מה חלב המכס' את הקרב תותב קרוש ונקלף, הין לי אלא תותב קרוש ונקלף, להניח החלב
שעל הדקין, שהוא בעל שלשה סימנין הללו, לכל לותו שעל הקיבי לא"ם שהוא קרוש ונקלף
הינו תותב ומותר, פי' תותב פרוש כשמלה, היא שמלתו לשונו תרגומו היא תותבי': (ד) ואת
שתי הכליות, תמיד לומר הכתוב לשון זה שתי הכליות, וכליו' שתים במזמע ולמדו רבותינו שאם
מסרה כוליא אחת מחמת חולי פסול: ואת החלב אשר עליהן, שהוא את"כ אלא הבשר שעליהן, לע"ם
שהכליו' עלמן בשר ואלא חלב: הכליות, נקראו כליות בעבור כח תלות המזגל, כמו ונספה
וגם כליתה נפשי, מפי' הקב"ע ז"ל, ורבותינו ז"ל לומרו לב מבין כליות יועלות, כלומר עליהן
כיוצ כח העלה שבנפש, והוא ענין לומתי, כי כמו מן התלוה שבכליות, בח מעשה החבור
והחולדה, כן עלה בלשון הקדש על הסכמה גמורה, כמו שבלרנו בפי' שלישי מס' גן נעול
ומן ההסכמה הגמורה יבוא המעשה, ולא לחריך פה: אשר על הכסלים, יש זוה מחלוקת
תנחים בת"כ ובפי' רש"י ז"ל הכסלים, פלונקין בלע"ז שהחלב שעל הכליות כשהנתמה מיה
הוא

ויקרא ג

וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד עַל־
הכליות

תרגום אונקלוס

דִּי עַל כַּבְדָּא עַל כּוּלְיָתָא יַעְדִּנַּהּ: (ה) וַיַּסְקוּן
יחיה

תרגום אשכנוי יט

דער לעבער; נעבסט דען ני־
רען, זאלל ער עם אַבזאָנדערן.
דיא

רשי

למטה וזהו החלב שתחת המתנים שקורין
בלע"ז לוניי"ש לונן הנרלה למעלה
בנוסה הכסלים ובתחתיתו הכבר סופהו:

היותרת. הוא דופן המסך שקורין לימברי"ש ובלעז תרמי חלרת דכבדא: על הכבד. שיטול
מן הכבד עמה מעט ובמקום אחר הוא אומר ואת היותרת מן הכבד (ויקרא ט'): על הכבד על
הכליות

באור.

הוא בנוסה הכסלים למטה, וזהו החלב שתחת המתני' שקורי לונדילו"ש, לונן הנרלה למעלה
בנוסה הכסלי', ובתחתיתו הכבר סופהו, והוא לשון מגומג'. [°ולשון הרב המעתיק, כן
הנוסחה בספרי' הנדפסי', והיא נלתי מתוקנת, כי מה ענין בנוסה הכסלים למטה, וברש"י
כ"י יש שבידי מלחתי בלשון הזה, הוא (ר"ל החלב) בנוסה הכסלי', והם (ר"ל הכליות)
מלמטה, וכן הוא ברש"י כ"י עם רשב"ם, וכל הדבור שם בלשון הזה, שחלב הכליות בשהמה
חי' בנוסה הכסלי', והם מלמטה, שתחת המתני' לונן הנרלה בנוסה הכסלי' ובתחתיתו הכבר
סופהו ע"כ, ונרלה שהוא מדוקדק היטב. והנה פלונק"ש בל"ח (ועבדען, דיקבען), לונדיל"ש
בל"ח (מַבעו), והוא הטבור, ולף בזה נוסחת הכ"י נרלה מדוקדקת, שם נשמט הלשון
הזה°]: הכסלים, מגזרת ככני השמים וכסיליהם (ישעי' י"ג י'), מפי' רלב"ע ז"ל. ואיני
יודע מה ענין זה לזה, ועוד הנפרד מן כסלים פָּסֶל, כמו ויעש פימה על כסל (חיוב
ט"ו כ"ז) ונפרד כסיליהם הוא פְּסִיל, ולדעתי כמו שהלב מבין, וכליות יועלות, כן הכסלים
מקום הבטחון, כי מחלת המקום הזה גורמת פחד דלגה ועלבון, הנקרלת חלי הישפלקלנ"דרי
[°ח"ה, בלשון יון הישפלקלנ"דר שם לחלק מן הבטן, מקום הכבד והטחול וקלת הלבטומלח,
וממנו נגזר שם החולי מחלו"ס הישפלקלנדרי"לקום°], שבהיות בחלקים חלו דם נעבר ולחה
זרה תוליד המחלה הזאת, ועליה נאמר כי כסלי מלאו נקלה (תהלים ל"ח ח'), ונקלה לחה
מחליקה, ומטעם זה עלמו, כל עוזב ירלת חלהיו ופחדו ובוטח על חילו ועל שרירות לבו, נקרא
כסיל, וזה הפך מן החכם, על כן נאמר חכם ירא וסר מרע וכסיל מתעבר ובוטח (משלי
י"ד ט"ז), ועל הבטחון בהון אמר לא שמתי זהב כסלי (איוב ל"ד כ"ד), ועל הבוטחים בה'
אמר ויצמו בחלהים כסלם (תהלים ע"ח ז'), ועליו נאמר כי ה' יהיה בכסלך (משלי ג' כ"ו),
ולולי מטעם זה עלמו אמר כוכבי השמים וכסיליהם, כי הכוכבים הם השבעה הידועים
הנרלים לנו, והכסילים הם המזרחים שקורלים סטלי"טין או טרלנקנ"טין, ולפי שנרלין
בבוטחים על כוכביהם שהולכים תמיד בשעלותיהם ומתנועעים מסביב להם ומקבלים אורם
מהם, נקראים כסילים: היתרת על הכבד, פי' רש"י הוא דופן המסך (שקורין לימברו"ש
[עיין פ' תלוה (שמות כ"ט י"ג), והוא בל"ח (דמז נעטן?)] ובלשון תרמי חלרת דכבדא, ורשב"ם
ז"ל פי' שמיותר וגדל על הכבד: על הכבד, שמו את"כ הדבר שקול, שם יטול מן הכבד
על היותרת, או מן היותרת על הכבד, כשהוא אומר (פרשה ט' י') ואת הכליות ואת היותרת
מן הכבד מן החטלת הקטיר המזבחה, למדנו שיטול מן הכבד על היותרת, פי' רלב"ד ז"ל
שאין לומר על הכבד מלבד הכבד, כמו על כל לבונתה (פרע' כ' ב'), או על כמו עם כמו על
לחן לבן (נרחמי' ל' מ"ח), שאם כן היה לו לומר יסירם, וכן אין לומר שיטול הכבד כלו
ומעט מן היותרת עמו, שאם היה לו לומר יסירנו (ולדעתי הכבד כלו אי אפשר, שבמקומות
רבות מפורש הקרבת היותרת, והכבד לא נזכר בשום מקום) ועל כרחך על סמוך לו כמו על
הנשים (שמות ל"ה כ"ב), ולמדנו שיטול קלת הסמוך לניטל, ושבשיו הדבר שקול אם היותרת
ניטל

המעמר

ג (ד) היותרת, לשון רש"י: הוא דופן המסך שקורין לימברו"ש וכו' ע"כ, עיין מרפח לשון ברכות
(מ"ד ב') ד"ה ויותרת הכבד (ד"ח).

הַכְּלָיוֹת יְסִירֶנָּה: (ה) וְהִקְטִירוּ
אֹתוֹ בְּנֵי־אַהֲרֹן הַמִּזְבְּחָה עַל־
הָעֹלָה אֲשֶׁר עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר
עַל־הָאֵשׁ אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ
לַיהוָה: פ
(ו) וְאִם־מִן־הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ לְזֶבַח
שלמים

תרגום אשכנזי

(ה) דיא זעהנע אהרנס, זאל־
לען עם אויף דעם אלטאר,
נעבסט דעם טענליכען בראנד־
אפער, אויף דעם אלצ־
שטאם, וועלכער איבער דעם
פייער ליגט, אין רויך אויפגע־
הען לאסטען, פאם פייער פער־
צעהרט, צום אנגענעהמען גע־
רוך, דעם עוויגען צו עהרען.
(ו) איזט אבער זיין פרייד נאך

ר ש"י פשר

הכליות. לבד מן הכבד ולבד מן הכליות יסירנה לזו: (ה) על העולה. מלבד העולה למדנו שתקדים עולת תמיד לכל קרבן על המערכה:

תרגום אונקלוס

יְתֵיהּ בְּנֵי אַהֲרֹן לְמַדְבְּחָא עַל עָלְתָא דִּי עַל
אָעַיָּא דִּי עַל אֶשְׁתָּא קוּרְבַּן דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעֲוָא
קֳדָם יְיָ: (ו) וְאִם מִן עָנָא קוּרְבָּנֵיהּ לִנְכְסַת
קודשיא

באור

ניתל כלו וקלת מן הכבד הסמוך, לו שמנים מעט מן היותרת דבקה בכבד, כשהוא לומר להלן ואת היותרת מן הכבד, משמע שלוקח היותרת כלה והפרישה מן הכבד, והקטירה המזבח, וכאן לומר על הכבד, למדנו שלוקח מעט מן הכבד עמה: על הכליות יסירנה, מלבד הכליות, וכן פי' רש"י ז"ל לבד מן הכבד ולבד מן הכליות יסירנה לזו, פי' דבריו לבד המועט מן הכבד, כדמוכח מכתוב דלהלן וכמו שאמרנו, כי לא רצה רבינו ז"ל לפרש על הכבד כמו מן הכבד, שלא מצינו שמוש זה בלשון עלי, וכמו שאמר רשב"ם ז"ל, ועם זה נסתלקה תמיהת רא"ם ז"ל, לבד לפרושנו מתפרש על סמוך, ושעור הכתוב ואת היותרת יקח כלה סמוך לכבד, שנוטל קלת מן הכבד עמה, מלבד הכליות הנזכר קודם לכן, ואין לפרש על הכליות עם הכליות, שהרי הי' לריך לומר יסירם, לכל עדיין אין טעם למה נזכרו הכליות פעם שנית, לולי לפי שאמר ואת שתי הכליות ואת החלב אשר עליהן, הייתי לומר שלוקח הכליות בשעור חלביהן ושגם הן חלב, חזר להדמותן ליותרת שנדונין כמוה, ואין שם חלב עליהן לאסרן בתחילה: (ה) והקטירו אחו, מלת לותו שב על קרבנו שנרמז בענין, כי החימורין הם הקרבן, ואילו היה נסמך לפסוק שלפניו, היה רלוי לומר לותם, כי החמורין רבים; לכל נעז נאמר והקטירם (פסוק ט"ז) ושם לפרש נעז"ה: על העלה, מלבד העולה, למדנו שתקדים עולת תמיד לכל קרבן על המערכה, כן פי' רש"י ז"ל ולא מלאתיו בת"כ גם בגמ' לא למדוהו ממקו' זה כמו שאמרו (מנחו' מ"ט) וערך עליה העולה ואמר רבא העולה עולה רחצונה, והתוספות ז"ל תמהו גם על זה ואמרו דבפ' כל התדיר למדו בן מפסוק מלבד עולת הבקר, ועתה מוסיף רבינו ז"ל פסוק שלישי? ועוד שהשלמים נדבה ואיך תקדמנה לתמיד שהוא עולת הבנור? לכל ירלה לי על העולה, כמו על הכבד, תלתו ונסמוך לה, לפי שנפרשת העולה לומר ונתנו בני אהרן הכהן וגו' וערכו עלים על האש, וערכו בני אהרן הכהנים את הנתחים וגו' (פרשה ק' ח'), ולפי שהיה לריך לחזור ולומר כל הסדר האמור להלן, לכן אמר תחת כל זה על העולה, כלומר סמוך לה, כסדר שערך נתחי העולה על עלים ערוכים על האש, כן יערוך אימורי השלמים על עלים הערוכים על האש: אשה, פרשנוהו (פרשה ק' ט'), כי אלבי השלמים מאכל אש הוא, ומלת אשה נאמר בנקר ובכבש ובעז, לכל ריח ניחח נאמר לבד בנקר ובעז ולא בכבש, לה' נאמר לבד בנקר ובכבש ולא בעז, ולאש נאמר בכבש לבדו ולא בנקר ועז, ואמרו רבותינו מניין ליתן את האמור בשלן בכל אחד ואחד, ת"ל אשה אשה אשה לגזירה שוה: (ו) ואם מן הצאן, לפי שהיה שם כבש, ושם עז, ואין בשלן רק בכבש ועז, אילו קבר הכתוב היה לריך לומר שתי פעמים זכר או נקבה תמים יקריבנו, אחד בכבש ואחד בעז, לכך

הקדים

שְׁלָמִים לַיהוָה זָכָר אוֹ נְקֵבָה
תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ׃ (ז) אִם־כֶּשֶׂב הוּא־
מַקְרִיב אֶת־קָרְבָּנוֹ וְהִקְרִיב אֹתוֹ
לִפְנֵי יְהוָה׃ (ח) וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ
עַל־רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ וְשָׁחַט אֹתוֹ לִפְנֵי
אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶת־
דָּמוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃ (ט) וְהִקְרִיב

מזבח

פּאָר דעם עוויגען צו עהרען,
איין שטיק פּאָם קליינפּיה, זאָ
קאַן עס פּאָם מענליכען אָדער
ווייבליכען געשלעכט זיין, אַבער
אָהנע לייבעספּעהלער. (ז) ווילל
ער איין שאַאף אָפּפּערן, זאָ
זאָלל ער עס פּאָר דען עוויגען
ברינגען, (ח) זיינע האַנד אויף
דען קאָפּף זיינעם אָפּפּערס לע־
גען, אונד עס שלאַכטען פּאָר
דעם שטיפּטסצעלט; דיא קינ־
דער אהרן׳ס זאָללען דאַז בלוט
אום דען אַלטאַר שפּרענגען.

פּאָם

קוּדְשָׁיָא קֳדָם יְיָ דְּבַר אוֹ נִדְבָּא שְׁלִים
יַקְרְבִנֵּיהּ׃ (ז) אִם אִימַר הוּא מְקָרֵיב יָת
קוּרְבָּנֵיהּ וְיִקְרֵיב יָתֵיהּ קֳדָם יְיָ׃ (ח) וְיִסְמוֹךְ
יָת יְדֵיהּ עַל רֵישׁ קוּרְבָּנֵיהּ וְיִכּוֹס יָתֵיהּ קֳדָם

(ז) אם כשב. לפי שיש בחמורי הכשב מה שאין בחמורי העז שהכשב לליתו קריבה לכך נמלקו לשתי פרשיות: (ח) וזרקו. שתי מתנות שהן ד׳ וע״י הכלי הוא זורק ואינו נותן בחלבע חלק חטאת:

(ט) חלבו

מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיִזְרְקוּן בְּנֵי אַהֲרֹן יָת דְּמֵיהּ עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר׃ (ט) וְיָקְרֵיב מִנַּכְסַת

קודשיא

באור

הקדיש ואם מן הצאן קרבנו וגו׳: יקריבנו, יקדישנו: (ז) אם כשב, לפי שיש בחמורי הכשב מה שאין בחמורי העז, שהכשב לליתו קריבה לכך נחלקו לשתי פרשיות, מפי רש״י ז״ל, וכן הוא בת״כ: והקריב, מייב להניחו על העזרה, ופרשנוהו (פרשה ו׳ ג׳): (ח) לפני אהל מועד, בנקר אמר ושחטו פתח לאהל מועד, ומשמעו בחלק מן העזרה שהיה לפני הפתח, וכאן אמר לפני לאהל מועד, להכשיר כל הרוחות לכפון ההיכל ולדרומו, וחמורי ההיכל במערב, ובעז חזר ואמר לפני לאהל מועד לפסול הלשכות הנמויות בעזרה לשחיטה, כי אין השחיטה בהן לפני לאהל מועד, ולמדנו שאין פתח ה״מ הרוח שלפני הפתח, אלא העזרה כלה נקראת פתח לאהל מועד, לפי שהוא פתוח לפני ה״מ, כמ״ש (פרשה ו׳ ג׳), וכן תרגם דעת הרמב״ם ז״ל (פרק ה׳ מהלכות מעשה קרבנות) שכתב ומניין שהשחטין קדשים קלים בכל העזרה לפילו לחורי ההיכל, שהרי נאמר בשלמי׳ ושחטו פתח לאהל מועד, להכשיר כל הרוחות, שהרי לא ייתד להם רוח, ולשון המשנה מסייעתו שלמים קדשים קלים שחיטתן בכל מקו׳ בעזרה, ומשמע בין במזרח בין במערב לחורי ההיכל, ובגמר׳ (מנחו׳ כ״ה ע״ב) אמרו תנא קמא סבר תלת׳ קרלי כתיבי חד לגופי׳ דנבחי לאהל מועד, וחד להכשיר לדדין, וחד לפסו׳ לדי לדדין, ולשטה זו כך פרושו חד לגופי׳ שלריכין קדשים קלים להשחט בעזרה, וחד להכשיר כל הלדדין לרבע רוחות העזר׳, וחד לפסול לדי לדדין שהן הלשכות הנמויות נחתת מן הלדדין. והרב בעל כ״מ ז״ל הלה למחוק פסוק זה ולהגיה במקומו ושחטו לפני לאהל מועד, ומדברינו תרתה שאין לורך, וכן על חפילו לחורי ההיכל, אמר הרב ז״ל לריך למוד מנין לו, והלמוד מפורש מדברינו שהוא בכלל הלדדין, ובפי׳ אמרו (שם) לול קטן היה לחורי בית הכפרת וכו׳ כדי להכשיר את העזרה לאכילת קדשי קדשים ולשחיטת קדשים קלים, והוא לחורי ההיכל: (ט) והקריב, מפורש למעלה

פסוק

תרגום אשכנזי

ויקרא ג

(ט) פֹּאם פֿרייד̈ענאָפּפֿער ברינגט ער אַלס פֿייעראָפּפֿער, דעם עווינגען צו עהרען; אַללעס אוּנ שליט דאַפֿאָן נעמליך דאַז גאַנצע שוואַנצשטיק, ואלל ער

העצה

מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אִשֶּׁה לַיהוָה חֶלְבּוֹ הָאַלְיָה תְּמִימָה לְעֻמַּת

רש"י

תרגום אונקלוס

(ט) חלבו. המוכחר שבו ומהו זהו החליה תמימה

קוּדְשָׁא קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ תַּרְבֵּיהּ אַלְיְתָא שלמתא

באור

(פסוק ג') : חלבו האליה תמימה, כבר בארנו (פסוק ג') שאין קרוי חלב רק לותו שהוא תותב קרוש ונקלף ומה שאינו כן נקרא שומן, ולכן החליה לענ"ד שהיא שמנה מאד, אין שומנה חלב, ומהו הנאמר פה חלבו החליה תמימה? וכן לאמר רמב"ן ז"ל אם החליה חלב תאסר בהכילה, שהכתוב לומר כל חלב וכל דם לא תאכלו, ואם גם השומן בכלל חלב בדברי הכתוב הזה, ל"ב יאסר כל שומן שבבהמה בכתפים ובגלעים, ולא תתירנו לפי שאינו קרב למזבח, שהרי הכתוב לא אמר כל חלב אשר יקריבו לה' לא תאכלו, אבל אמר כל מין בהמה שמקריבים ממנה קרבן יאסור חלבה, שאם נאסר כל דבר הקרב ממנ' למזבח, יהיו גם הכליות והיותרת על הכבד אסורים לפי שעולין למזבח, אבל באמת לא אסר רק הנקרש חלב, שהוא תותב קרוש ונקלף, לפיכך אינו קרב למזבח, כגון החלב שעל הטחול, ושאינו נקרש חלב מותר לע"פי שהוא קרב כגון הכליות והיותרת מן הכבד והחליה, וכן נאמר במלואים ולקחת מן האיל החלב והחליה (שמות כ"ט כ"ב), ובמעשה נאמר ויקח את החלב ואת החליה (ויקרא ח' כ"ה), כי אין החליה חלב, ודבריו ברורים מאד, אולתי מקרא זה חלבו החליה תמימה לריך פירוש. וכב סעדיה גאון ז"ל אמר שאסר וי"ו והחליה וכבר השיבו על פי' זה ראב"ע ורמב"ן ז"ל. ולדעת רמב"ן ז"ל פרושו שיקריב ממנו חלבו בחליה תמימה, כי אם יסיר החליה תמימה עד העלה, יוסר עמה חלב רב, המחובר בה בלב פנימי, וכן אמרו בת"כ להניח את החלב הסמוך לחליה, וזהו חלב שבין הפקוקלות. ואם הדין אמת, ולמדוהו ממלת חלבו שהוא מיותר, אינו פשט הכתוב, ומה שפי' הרב ז"ל עוד שהשיעור הכתוב הזה בשיעור הכתוב ואת כל חלבו יקריב ממנו את החליה וגו' (פרשה ז' ג'), שאמר כלל ואח"כ פרט, וכן כאן חלבו כלל לכל המורם ממנו, ואח"כ פרט החליה תמימה וגו', ונשתתו תרגם הרב המעתיק (מַוועם חוכטוישט דאַפֿאָן, נעמליך דאַז גאַנצע טוואַנצטטיק וכו') אין שני הכתובים דומים, כמו שיבין כל מסתכל בהם, גם אם הפסיק הטעם בין הכלל, ובין הפרטים, וכאן סמוך חלבו החליה בנגינה. ולדעתי מלת חלב כל"ה על כל המיטב והמובחר שבכל דבר, כמו ואכלו את חלב הארץ (בראשית מ"ה י"ח), חלב כליות חטה (דברים ל"ב י"ד), בהרימכם את חלבו ממנו (במדבר י"ח ל'), וכמו שפי' רש"י ז"ל חלבו המובחר שבו, ומה הוא החליה תמימה. גם רמב"ן ז"ל התעורר על זה, וכן חלב אם פרטי על חלקי השומן שבגעל חי, שהן תותב קרוש ונקלף, כי הוא המיטב והמובחר, וממנו מקריבים על המזבח, אלא שאם נזכר חלב סתם הוא אם פרט על תותב קרוש ונקלף, אבל כשנכתב על שאר דברים מובחרים, לריך להסמך אצלו הדבר ההוא ולהיות נכנוי, ומעתה התבונן החזהרה נאמרה סתם כל חלב וכל דם לא תאכלו אין במשמעו רק תותב קרוש ונקלף, וכן חלב שור וכשב ועז לא תאכלו (פרש' ז' כ"ג), כי כל אוכל חלב מן הבהמה וגו' (שם כ"ה) נזכר תמיד סתם, ובשהוא על מיטב אחר, נזהר הכתוב תמיד במליתו אלא ונתנה לאשה שהוא חלב ממש, לכן בשלמי נקר שאמר את החלב המכסה וגו' (פרשה ג' ג'), שהוא חלב ממש, אמר לאחריו ואת שתי הכליות וגו' ואת היותרת על הכבד, פרטן בשמות ולא זכר שם חלב עליהן, וכן בעז, ואין לתעות בהן שאע"פ שקרבין למזבח אין שם חלב עליהן, ובכשב לא אמר חלב החליה תמימה, שאינה חלב אלא שומן, אבל אמר חלבו, והכוונ על הכשב, שהחליה הוא מיטב הכשב, ואין מלת חלבו כלל לכל הנאמרין אחריו, כמו שאשב רמב"ן ז"ל, אלא פרט לחליה לבדה, שהיא חלב הכשב, לא חלב שור ועז, וכן הוא מובחר שאינו חלב ממש, שאז יהיה גם חלב נקר ועז, שהרי התורה אסרה כל חלב מן המינים הקרבים למזבח, אבילו אינו קרב כמו חלב הטחול, וכמו שאמרנו

למעלה

הֶעָצָה יְסִירֶנָּה וְאֶת־הַחֵלֶב
הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל־
הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב: (י) וְאֵת
שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר
עֲלֵהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־
הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד עַל־הַכְּלָיֹת
יְסִירֶנָּה: (יא) וְהִקְטִירוֹ הַכֹּהֵן
הַמִּזְבֵּחָה לֶחֶם אִשֶּׁה לַיהוָה: פ

בייא דעם ריקגראַד אַבשניידן, אויך דאָז אונשליט, וועלכעם דאָז איינגעוויידע בעדעקט, נעבסט דעם אונשליטט, וועלכעם אַן דען איינגעוויידען זיצט; (י) דיא ביידען נירען, נעבסט דעם אונשליטט דאַראָן, וועלכעם אַן דען לענדען זיצט, אונד דאָז נעטץ אַן דער לעבער (נעבסט דען נירען זאָלל ער עם אַבזאָנדערן). (יא) דער פריעסטער זאָלל עם אויף דעם אַלטאַר אין רויך אויפגעהען לאַססען, אַלס אייגע שפייזע, דיא פֿאָם פֿייער פֿערצעהרט ווירד, דעם עוויגען צו עהרען.

תרגום אונקלוס ר ש"י

שַׁלְמְחָא לָקְבֵיל שַׁדְרָתָא יַעֲדִינַהּ וְיָת חַרְבָּא דְּחָפֵי יַת גַּוָּא וְיָת כָּל חַרְבָּא דִּי עַל גַּוָּא: (י) וְיָת תְּרֵתִין כּוּלְיָן וְיָת חַרְבָּא דִּי עֲלֵיהוֹן דִּי עַל גִּסְסָיָא וְיַת חַצְרָא דְּעַל כַּבְדָּא עַל כּוּלְיָתָא יַעֲדִינַהּ: (יא) וְיַסְּקִינֵיהּ כָּהֲנָא לְמַדְבְּחָא לְחֵם קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ:

תמימה: לעמת העלה. למעלה מן הכליות היועלות: (יא) לחם אשה להי'. לחמו

באור

למעלה, ונפר כהן מזיח (פרש' ד' ח') לחר ואת כל חלב פר החטאת אתם, לפי שפיר' נו לת החלב המכסה לת הקרב וגו', שהוח חלב ממש, ולחריהן זכר שתי הכליות ויותרת ולח לחר לכלם חלב, לכל בשעיר נשיח לחר ואת כל חלבו (שם י"ט) נכנוי, וכן בשעירת יחיד לחר ואת כל חלבה (שם ל"ח) נכנוי, וכן בכשבת יחיד, ופירש נכל לחד שבולל כל מוכחר שבו העולה למזבח, הן חלבים ממש, הן יותרת וכליות, שבכלן הוסיף שיעשה כמו שיעשה בקרבן זבח השלמים, לבד נפר העדה שחמר ג"כ ואת כל חלבו יריס ממנו (שם י"ט) נכנוי, ולח לחר שיעשה כמו בזבח השלמים מטעם שיתבחר שם, ולח לחר בחחד מהן ואת כל החלב סתם, כי לפי שלח פירש בהן החלבים, ומוטב לבלול חליה וכליות ויותרת, ולח יוכח עליהן שם חלב סתם, על כן חמר בכנוי שהוח מיטב פר החטאת לעלות למזבח ושיהו חלב בחולין, כי חין חליה וכליות ויותרת חסורין בחולין, וכן בחשם חמר ואת כל חלבו יקריב ממנו חת החליה ואת החלב המכסה חת הקרב (פרשה ז' ג'), ואת שתי הכליות וגו' (שם ד'), לח חמר ואת כל החלב יקריב ממנו חת החליה, כי חין חליה חלב, לכן חמר כל חלבו כל מוכחר של חשם שהוח מן הכשבים, ופירש מה הוח חת החליה ואת החלב המכסה וגו' ואת שתי הכליות, שכל חלה חלבי חשם הם, וכן כחן חמר שיקטיר מן הכשב חשה לה', מיטב שלו שהוח החליה והחלב המכסה חת הקרב וגו', וגם בעל העטמים הניח כן, שהרי נשקר ונעז הפסיק תחת לה', וסמך הנקטרים כלם, ונכשב לח הפסיק תחת לה', חלח חקרו עם חלבו החליה, והפסיק נמלת יסירנה, ללמדנו שחין חלבו שם כלל לחלביו כלם כמו שחשב רמב"ן ז"ל, חלח חלבו כמו המיטב שלו, שהוח החליה, ובו הפסיק לפי שנוהג נכשב לבד, ות"ב חבר החלבים הנוהגין גם נשקר ועז, וכן בחשם הפסיק בזקף בין החליה ובין החלבי', ועוד לדבר על כל חחד במקומו בעז"ה, להרחות שכל המקרחו' מכריעי' הכלל הזה, המברר יוכר קנלת רבותינו ז"ל: לעמת העשה, למעלה מן הכליות היועלות, מפי' רש"י ז"ל, ותונקלם ז"ל תרגם לקביל שדרתח, וכן העתיק המתרגם החשכנזי, וכן נרחה נכון, שקרח השדרה עלה, כי דומה לען שיונחים ממנו ענפים, וכן מן השדרה מתפשטים הלנעות, והחנרי' הפנימים דנקים נה: (יא) לחם חשה לה', כמו חת לחם חלהיהם הם מקריבים (פרש' כ"ח ו'), חת קרבני לחמי לחשי

(יג) וְאִם־עֵז קָרְבָּנוֹ וְהִקְרִיבוֹ לִפְנֵי יְהוָה: (יג) וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל־ רֹאשׁוֹ וְשָׁחַט אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶת־דָּמוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: (יד) וְהִקְרִיב מִמֶּנּוּ קָרְבָּנוֹ אִשֶּׁה לַיהוָה אֶת־ הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב: (טו) וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד עַל־ הַכְּלָיֹת יְסִירֶנָּה: (טז) וְהִקְטִירָם

חכחן

(יב) איזט זיין אָפּפֿער פֿאָן ציע־ גען, זאָ זאָלל ער עס פֿאָר דעם עויגען דאַרברינגען. (יג) זיינע האַנד אויף דען קאָפּף לעגען, אונד עס אם איינגאַנג דעס שטיפֿטסצעלטעס שלאַכטען, דיא קינדר אהרן'ס זאָללען דאַז בלוט אום דען אַלטאַר שפרענ־ גען. (יד) פֿאָן דיעזעם זיינעם אפּפֿער ברינגט ער, אַלס פֿיי־ עראָפּפֿער דעם עוויגען צו עה־ רען, דאַז אונשליטט וועלכֿעס דאַז איינגעווייד בערעקט, נעבסט דעם אונשליטט וועל־ כֿעם אין דעם איינגעווייד זיטצט; (טו) דיא ביידען ני־ רען, נעבסט דעם אונשליטט דאַראַן, וועלכֿעם אַן דען לענ־ דען זיטצט; אונד דאַז נעטץ אַן דער לעבער (נעבסט דען ני־ רען, זאָלל ער עס אַבזאָנדערן).

ר ש "י

לחמו של אש לשם גבוה: לחם. לשון מאכל וכן נאחיתה עץ בלחמו (ירמי' י"ח). ענד לחם רב (דניאל ה'). לשחוק עושים לחם (קהלת י"ו): חקת

תרגום אונקלוס

(יב) וְאִם מִן בְּנֵי עִזַּיָּא קוּרְבָּנֵיהּ וְיַקְרֵבִינֵיהּ קֳדָם יְיָ: (יג) וְיִסְמוֹךְ יַת יְדֵיהּ עַל רֵישֵׁיהּ וְיִכּוֹס יָתֵיהּ קֳדָם מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיִזְרְקוּן בְּנֵי אַהֲרֹן יַת דְּמֵיהּ עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר: (יד) וְיַקְרֵיב מִנֵּיהּ קוּרְבָּנֵיהּ קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ יַת תַּרְבָּא דְחָפֵי יַת גַּוָּא וְיַת כָּל תַּרְבָּא דִי עַל גַּוָּא: (טו) וְיַת תַּרְתֵּין כּוּלְיָן וְיַת תַּרְבָּא דִי עֲלֵיהוֹן דִי עַל גִּסְסַיָּא וְיַת חַצְרָא דְעַל כַּבְדָּא עַל כּוּלְיָתָא יַעֲדִינַהּ: (טז) וַיַּסֵּיקִינוּן

כהנא

באור

(במדבר ג"ח ב'), וכן כאן דבוק עם חזה, סעודת לח; לפי שהכהנים והבעלים נוטלים חלקם מן הזבחים ונמחים נהן, תמר על החיטורים שהן לחם חזה לה', ונאחזב כעולה שכלה למזבח שאמר נה לחמי לאשי: (יב) ואם עז קרבנו, שם המין, לא ממין העזים קרבנו (וכולל זכר ונקבה) וכן מן הכשבים לו מן העזים החמור בעולה, כי שם הזכר תיש, אבל לא יקריב בלשון הקדש בשם הבהמות, כי נרומם שם לחד לזכר ולנקבה כגמל (וחמור?) וטפן ולרנבת וחזיר, ובעופי' יונה ותור, ולבן לא יקריב ויאמר בשב ושור לנקבה, כמו ושור לו שה לותו ולת בנו לא תשחטו, ונוהג לבד בשבשה ופרה, כדעת האומר אין מוצאין לזרע החג, וכן מן העזים זכר תמים, מן התיישים, ואם עז קרבנו זכר לו נקבה, וכן שם לא תציג ילו די שה, בשבה לו שעירת עזים, מפי' רמב"ן ז"ל: לפני ה', בעזרה: (טו) והקטירם, בנקר וכבש אמר לותו, ומפורש למעלה (פסוק ה'), אבל בעז אמר והקטירם, ושב על החמורין

וטעמו

הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה לֶחֶם אִשֶּׁה לַיהוָה: (ז) חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם כָּל־חֵלֶב וְכָל־דָּם לֹא תֹאכֵלוּ: פ

המישי

וידבר

(טז) דער פריעסטער לעסט עס אויף דעם אַלטאַר אין רויך אויפגעהען, אַלס איינע שפייזע דיא פַּאם פַּייער פַּערצעהרט ווירד, צום אַנגענעהמען גערוך; אַללעם אונשליטט ווירד דעם עווינען צו עהרען גענאָפּפּערט. (יז) איין עווינעם געזעטץ פֿיר אייערע נאַכקאָממען, אין אַללען אייערן ווָאהנפלעטצען: אַללעם אונשליטט, אונד אַללעם בלוט זָאללט איהר ניכט עסען.

דער

תרגום אונקלוס

ר ש"י

כַּהֲנָא לְמַדְבְּחָא לְחֵם קוּרְבָּנָא לַאֲתַקָּבָלָא בְּרַעֲוָא בָּל חַרְבָּא וְכָל דְּמָא לָא תֵיכְלוּן: (ז) קְיָם עָלָם

(יז) חקת עולם. יפה מפורש בת"כ כל הפסוק הזה:

מכל

לְדָרֵיכוֹן בְּכֹל מוֹתְבָנֵיכוֹן כָּל חַרְבָּא וְכָל דְּמָא לָא תֵיכְלוּן:

באור

וטעמו נראה לי לפי שמקנת החמורין חלבים וחסורין בחולין, ומקנתן נשר כמו החליה ויותרת וכ' הכליות, כלל זני המינים בחלת והקטירם, שוין לענין ההקטרה, ובו הפסיק הענין, כי המפסיק הוא בחלת המזבחה, ולחריו לחמר לחם לחה לריח ניחח כל חלב לה', כי נשר פרשנו (פסוק ט'), שנכל מקום שנאמר חלב סתם הוא תותב קרוס ונקלף, ולפי שאמר בפסוק שלאחריו כל חלב וכל דם לא תאכלו, ולא הזהיר על חליה וכליות ויותרת לעפ"י שגם הם עולים למזבח, הודיע כי עיקר הקרבן הוא החלב, כי לחם לחה ריח ניחח הוא כל חלב לה', והוא החסור בחולין, לא הנקטרים עמו, לעפ"י שהן חלב קרבנו' ומיטב נתתיהן לחן חלב בת לחן, כן נראה בעיני. ורחב"ע ז"ל פי' כל חלב לה' כלל, ולחר שהחלב והדם נגזות הם לחסורים לנם, ולחיי יודע מה לורך לכלל זה המפורש בשלש פרשיות סמוכות בכל פרטיו, ועוד ח"כ גם חליה וכליות ויותרת עולים לגבוה ויהיו לחסורים, ועוד לם הוא כלל למה שלאחריו למה לא לחמר כל חלב וכל דם לה': (יז) חקת עולם לדרהיכם, מלת חוק נחרנו במקומו, והכלל כמו מוסדות החרן והשמים שעליהן חין להוסיף ומהן חין לגרוע, נקרחים חקים, כמו הידעת חקות שמים (לעיל ל"ח ל"ג), חק נתן ולא יעבור (תהלים קמ"ח ו'), כן מלות התורה חקים, חין להוסיף וחין לגרוע, כמו וביום השמיני יומל (פרשה י"ב ג'), מיום השמיני והלחה ירלה (שם כ"ב כ"ז), על לרנע נפות בסותך (דנרים כ"ב י"ב), נחדם השניעי נחלד לחדם (פ' כ"ג כ"ד), בעשור לחדש (שם פסוק כ"ז), בחמשה עשר יום לחדש (ל"ד) ודומיהן, שילוה על מספר על משקל לו על מדה, חין לחסר וחין להקדים, חין להוסיף וחין לגרוע, שהן חקים קנועים בדרך הקדם, ויש מלות שחינן חקים שלא נתנה בהן תורה זמן ומדה, כמו לחנת השם וירלחתו ות"ת וכיולא, ולכן לפי שלא לחסר מכל הנהמה רק החלב והדם, לא הנשר לעפ"י שקרב נעולה, ולא חליה וכליות ויותרת לעפ"י שקרבין נחימורי שחר הקרבנות, ונחסר לכל לדם וכנל דור חק נתן ולא יעבור, לחמר חקת עולם לדורותיכם, בין בדור שמקריבין קרבנות, בין בדור שהמקדש חרב, גם נכל מושבותיכם בין בחרן בין בח"ל, חק הוא שנכל חלב וכל דם לא תאכלו:

המעמר

(טו) כל חלב לה', כתב הרחב"ע: זה הכלל מלחר שהחלב והדם לגבוה הם לחסורים לנם ע"כ, והרב המבחר תפס לותו בדרכו ללחמר כי לא דבר נכונה עיין בדבריו, ולדעתי לחז הרחב"ע לת דרכו (לקמן ז' כ"ג) שלא נחסר חלב חולין לך חלב מוקדשין ע"ש, ולזה לחמר כי כל חלב לה' הוא כלל, כלומר שכולל החלבים החסורים והמה לחבר לה', וע"ז נחמר כל חלב וכל דם לא תחכלו, ולא יקשה לך מדם שחסור בחולין, שבר המלין הרחב"ע בעד עלמו עיין בדבריו במקום הנזכר.

תרגום אשכנזי

ויקרא ד

ד (ב) דבר עוויגע שפראך צו משה, וויא פאלגט:
(ג) זאג דען קינדערן ישראל׳ס, וועז אייגע פערזאן אוים פער־זעהען זינדיגען וועירד געגען דיא פערבאטע דעם עוויגען, אונד וועירד עטוואס דאפאן בעגעהען זינ־

ד (ב) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר נֶפֶשׁ כִּי־תֶחֱטָא בִשְׁגָגָה מִכֹּל מִצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה וְעָשָׂה מֵאַחַת מֵהֵנָּה:

ר ש ״ י

ד (ב) מכל מצות ה׳. פירוש רבותינו למן חטאת נפש על דבר שדומה לה ועברת בשגגתו חטאת: מלחת מהנה. ממקצת לחת מהן כגון הכותב בשבת שם משמעון נח מנחור דן מדניאל:

תרגום אונקלוס

ד (ב) וּמַלֵּיל יְיָ עִם משֶׁה לְמֵימָר: (ג) מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימָר אֱנָשׁ אֲרֵי יֶחוֹב בְּשָׁלוּ מִכֹּל פִּקּוּדַיָּא דַיְיָ דִי לָא כַשְׁרִין לְאִתְעֲבָדָא וַיַּעֲבֵד מִן חַד מִנְּהוֹן: (ג) אִם כַּהֲנָא

באור

ד (ב) נפש, על שם נפש רמזו למעלה (פרשה ג׳ ח׳), ולכן בכל הפרשיות שזוכר בה חלוקי הקרבנות הבחין על חטא, לומר נפש, שבעבור היותה נשמת אדם לנפש שנקדרה בגוף, יקרו לה השגגות והחטאים: תחטא, כמו קולע נחכן אל השערה ולא יחטיא (שופטים כ׳ ט״ז), כי אין חטא אלא לשון הסרה מן הדרך שהוטה מדרך האמת, והולך בדרך שקר, כי הדרכים שהורה למו הקב״ה הם דרכי האמת, והדרך שבשגגו המלוי גם הוא, נקרא דרך שקר, כמו דרך שקר הסר ממני ותורתך חנני (תהלים קי״ט כ״ט), כי יש בכל דבר שני דרכים הפוכים זו מזו, כמו קדושה וטומאה, עבודה ומנוחה, נדיבות וכילות, רחמים ואכזריות, והחכמים העליונה תורה לאדם הדרך אשר ילך בה בכל דבר, וכשהטה ממנה והולך בדרך שבשגגה נקרא חוטא, ויש נוטה בזדון כי ילכו תקפו, ויש חוטא בלי דעת סבור שעושה כהוגן, כגון נתחלף לו חלב בשומן, לחותו בחשתו, או שטעה, לא ידע שחלב זה אסור, לא ידע שאלחכה זו אסורה בשבת, ואין כן עון שנופל על המעות לת היושר כמו ויישר העוויתי (לחיוב ל״ג כ״ז), ושתי חלה במחשבה, כמו ולישרי לב שמחה (תהלים ל״ו י״ח), ולהפך עקשי לב, המעותים היושר כגון חושב רעה, שחוטא בזדון על פי מחשבתו, ואין זה קרוי שקר אלא שוא, על זה נאמר הוי מושכי העון בחבלי השוא (ישעיה ה׳ י״ח), וזה חוטא תמיד בזדון כי מהפך לור לחשך, על כן אמרו רבותינו ז״ל חטאים אלו השגגות ועוכות הם הזדונות, כלומר בלשון חטא תתכן גם השגגה, כי לי לאשר לפרש אין חטא אלא שוגג, שכמה פעמים נכתב על הזדון כמו אלא חטא העם הזה חטאה גדולה (שמו׳ ל״ב ל״ח), גם ה׳ העביר חטאתך לא תמות (שמואל ב׳ י״ב י״ג), ודומיהן שהן על המזידים, אלא כמו שאמרנו יש חוטא במזיד ויש בשגגה, ולפי שחטא נופל גם על המזיד, נאמר כאן ובכל הפרשה בשגגה, וגם׳ גן נעול (בית ח׳ חדר ב׳ חלק ב׳ וג׳) התבארו דברים אלו: מכל מצות ה׳, זה על כי חטאת, שהחטא היא הנעיה, שנטתה מכל מצות ה׳: אשר לא תעשינה, עשין ולאוין קרוים מצות, כי על העשין לוה לעשותן, ועל הלאוין לוה להזהר מהן, ורמיה וינו ה׳ אלהים על האדם לאמר וגו׳ ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו (בראשית ב׳ ט״ז), ולפי שאמר מכל מצות ה׳ הכולל עשין ולאוין, חזר ופרש שנטתה ממצות ה׳ אשר לוה שלא תעשינה, והוא הלך ועשה, ולמדנו שאין חטאת באה על ביטול מצות עשה, אפילו יש בבטולה מזיד כרת כגון פסח ומילה, וכן קבלו רבותינו שאין חטאת באה על לא תעשה שלא על אותן שדומן כרת, ובבריית דת״כ למדו כלן מע״ז שנאמר בה תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה, הוקשו כלם לע״ז, מה ע״ז דבר שחייבין על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת, אף כל שחייבין על זדונה כרת, יש על שגגתו חטאת: ועשה מאחת מהנה, לפי שאמר מכל מצות ה׳, פירש שאין ענינו שיחטא מכלן, שלא מלינו מהן שיהיה, שבעבותו

(ג) אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא לְאַשְׁמַת הָעָם וְהִקְרִיב עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא פַּר בֶּן־בָּקָר תָּמִים לַיהוָה לְחַטָּאת: (ד) וְהֵבִיא אֶת־הַפָּר אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי יְהוָה וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל־ ראש

(ג) זונדיגעט דער געזאַלבטע פריעסטער, אונד ציעהט דאַס דורך דעם פֿאָלקע איינע שולד צו, זָאָ זאָלל ער, וועגען דער זינדע, דיא ער בעגאַנגען, איין יונגעס רינד, אָהנע לייבעס פֿעהלער דעם עוויגען צו עהרען, צום זינדאָפּפֿער ברינגן. (ד) ער זאָלל דאַז רינד אַם איינגאַנג דעס שטיפֿטסצעלטעס פֿאָר דעם עוויגען דאַרברינגען, ער לעגט דיא האַנד אויף דען קאָפּף דעם שטיערס, אונד שלאַכ־

תרגום אונקלוס ר ש"י

רַבָּא יֶחוֹב לְחוֹבַת עַמָּא וְיָקְרֵיב עַל חוֹבְתֵיהּ דִּי חָב תּוֹר בַּר תּוֹרֵי שְׁלִים קֳדָם יְיָ לְחַטָּאתָא: (ד) וְיֵיתֵי יַת תּוֹרָא לְתָרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא לָקֳדָם

(ג) לפי הכהן המשיח יחטא לחזמת העם · מדרשו לינו חייב אלא בהעלם דבר עם שגגת מעשה כמו שנאמר לחזמת העם ונעלם דבר מעיני הקהל ועשו ופשיטו לפי לגדה כשכהן גדול חוטא לחזמת העם הית·

זה

באור

שבעשותו אחת מהנה חייב חטאת: מאחת מהנה, היה לו לומר אחת מהנה, או ועשה מהנה, ויפה פרשוהו בת"כ כ' שמעון אומר ועשה אחת (כלומר אם היה אומר ועשה אחת מהנה) יכול עד שיכתוב את כל השם, עד שיקרוג את כל הנפה עד שיעשה את כל הנפה, ת"ל מאחת, אי מאחת יכול אפילו כתב חות אחת, אפילו חרג חוט אחד וכו' ת"ל ועשה אחת (כלומר שהי' לו לומר לבך ועשה מהנה), הא כיצד עד שיעשה מלאכה שכיולא בה מתקיימת: (ג) הכהן המשיח, הכ"ה: יחטא, שיעשה דבר מאסר לא תעשינה בשגגה: לאשמת העם, שבחטאו יאשמו גם העם, ויפה אמרו רבותינו הושוה מזיח לנסור, מה נסור אינן חייבין פר אלא בהעלם דבר ושגגת מעשה, אף מזיח אינו חייב פר בשגגת מעשה בעבד, כגון שחלף לו חלב בשומן, אלא בהעלם דבר שיעשה בהלכה, ויעשה כהוראתו, ולמדוהו מן לאשמת העם, שאם חטא על פי הוראתו, הרי זה גם לאשמת העם שסומכים עליו ועושים בהוראתו, כי הוא הכהן הגדול ותורה ינקשו מפיו, אבל חטא בשגגת מעשה לבד, אין העם נכשל על ידו. ורשב"ם ז"ל כתב מכאן דרשו הרי מזיח כנסור, אך לפי הפשט משמע לפי שבהנהים נאמר יורו משפטיך ליעקב וגו' וכל שכן כהן גדול שהוא מומחה לרבים אם יחטא בהוראתו יחטיאו גם העם עמו. ורש"י ז"ל כתב כשכ"ה חטאת לאשמת העם היא, זה שהן תלויין בו להתכפר עליהן להתפלל בעדם ועשה מקולקל: והקריב, והקדים: אשר חטא, כמו יחטא שעשה דבר אחר לא יעשה, וכן אמרו רבותינו שאע"פי שהוא מזיח לנסור שריך העלם דבר, אינו דומה להן במעשה, שאם הורו ב"ד וטעו ועשו הקהל חייבין, אבל הורה מזיח ועשו העם אינו חייב, עד שיעשה הוא בהוראתו, שהרי הכתוב אומר אחר אחת, וטעמו נראה לי לפי שעל הוראת ב"ד אמר לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך (דברים י"ז י"א), הרי הם מחטיאים בהוראתם את העם, אבל מזיח אין העם חייבין לעשות בהוראתו: פר בן בקר, אמרו מכאן יכול זקן ת"ל בן, אי בן יכול קטן ת"ל פר, הא כיצד זה פר בן ג': לחטאת, בשביל שיאמר שהוא לחטאת, וכך שמו נעבו' שהוא לכפר על חטא: (ד) לפני ה', בלפון, כי פתח ת"מ הוא לפני ה', לך הוסיף לפני ה' לרמוז על לד הלפון, כשמורש בפרשת לו שמקום שחיטת החטאת בשחיטת העולה, ולפי

שתיכף

תרגום אשכנזי

שלאַבטעם דאַז רינד פאַר דעם עוויגען. (ה) דער נעזאַלבטע פריעסטער ניממט פאַן דעם בלוטע דעס שטיערס, ברינגט עס אין דאַז שטיפטצעלט. (ו) דער פריעסטער טונקט זיין נען פינגער אין דאַז בלוט, שפרענגעט פאַן דעם בלוטע זיעבען מאַל פאַר דעם עוויגען, נעגען דען פאַרהאַנג דעם הייליגטהומס. (ז) פערנער טהוט ער פאַן דעם בלוטע אויף דיא נ עקקען דעם אַלטאַרס, וואַ

דיא

ר ש " י

זה שהן חלויין בו לכפר עליהם ולהתפלל בעדם נעשה מקולקל: פר. יכול זקן ת"ל בן לי בן יכול קטן תלמוד לומר פר הא כיצד זה פר בן שלש: (ה) אל אהל מועד. למזבח ובנית עולמים להיכל: (ו) את פני פרכת הקדש. כנגד מקום קדושתה מכוון כנגד בין הבדים. לא היו נוגעים דמים בפרכת ואם נגעו נגעו:

(ו) ואת

תרגום אונקלוס

יי וְיִסְמוֹךְ יַת יְדֵיהּ עַל רֵישׁ תּוֹרָא וְיִכּוֹס יַת תּוֹרָא קֳדָם יְיָ: (ה) וְיַיְתֵב כָּהֲנָא רַבָּא מִדְּמָא דְּתוֹרָא וְיֵיתֵי יָתֵיהּ לְמַשְׁכַּן זִמְנָא: (ו) וְיִטְבּוֹל כָּהֲנָא יַת אֶצְבְּעֵיהּ בְּדָמָא וְיַדֵּי מִן דְּמָא שְׁבַע זִמְנִין קֳדָם יְיָ קֳדָם פָּרוּכְתָּא דְּקוּדְשָׁא: (ז) וְיִתֵּן כָּהֲנָא מִן דְּמָא עַל קַרְנַת מַדְבְּחָא קְטֹרֶת

ויקרא ד

רֹאשׁ הַסֵּפֶר וְשָׁחַט אֶת־הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה: (ה) וְלָקַח הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ מִדַּם הַפָּר וְהֵבִיא אֹתוֹ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד: (ו) וְטָבַל הַכֹּהֵן אֶת־אֶצְבָּעוֹ בַּדָּם וְהִזָּה מִן־הַדָּם שֶׁבַע פְּעָמִים לִפְנֵי יְהוָה אֶת־פְּנֵי פָּרֹכֶת הַקֹּדֶשׁ: (ז) וְנָתַן הַכֹּהֵן מִן־הַדָּם עַל־קַרְנוֹת מִזְבַּח קְטֹרֶת

הסמים

באור

שתיכף לסמיכה שחיטה, תהיה הסמיכה גם היא לפני ה' בנפון: ראש הפר, ולשון היה לו לומר, ודרשו רבותינו לרבות פר י"הכ לסמיכה: לפני ה', בנפון כמו שפרשנו: (ה) ולקח הכהן המשיח, מלוה בו, ואם קנל כהן הדיוט כשר: מדם הפר, דמו היה לו לומר, וקבלי רבותינו ז"ל מדם הנפש, לא מדם הבשר ולא מדם התמלית, כי שמות הנע"ח הם על נפשותיהם ופעולותיהם, ופרשנוהו בספור מעשה בראשית, לכן מדם הפר תינו ולא דם שנפשו תלויה בו: אהל מועד, הוא ההיכל כמו שפרשנו (פרשה ח' ג'): (ו) וטבל והזה, לילו נאמר והזה הכהן בלשונו מן הדם, היינו שומעי' שיטבול לשבעו פעם אחת במזרק שהדם בו, ושבעיו שפירש וטבל והזה, למדנו שעל כל הזאה טבילה, לפי"ו שיש בטבילה אחת להזות ממנו כמה פעמים, וכן אמרו בת"כ וטבל והזה, על כל הזאה טבילה: לפני ה', אמרו חכמים יכול על כל הבית, כלומר לאיזו לד שבהיכל שהוא רוצה, ת"ל את פני פרכת, כלומר לכל מערב שכל הפרכת המבדיל בין הקדש ובין קדש הקדשים, יכול על פני הפרכת כלה, כלומר לנפון או לדרום הפרכת, ת"ל הקדש, מלמד שמכוון כנגד בין הבדים, כלומר בחלבע הפרכת המכוון כנגד מקום הארון, ומזה כנגד בין הבדים מבחון: (ז) על קרנות, על כל קרן יתן וזהו מתן לרבע: מובח קטרת הסמים, לפי הפשט נראה לי לפי שמלוה לתת מדם פר זה על קרנות מזבח הפנימי, והקטרת לימוריו הוא על מזבח העולה כמפורש בסמוך (פסוק י'), אמר הטעם לפי שאין מזבח הפנימי כמזבח הנחשת שהוא לעולה ולזבח, אלא מיוחד הוא למזבח קטרת הסמים, שלוה בפרשת ואתה תלוה להקטיר עליו בבקר ובערב, ולהקטרה זו לבדה הוא לא להקטרת לימורין ופדרים של קרבנות, כמו שכתוב שם לא תעלו עליו קטרת זרה ועולה ומנחה וגכך לא תסכו עליו (שמות ל' ט'), ואחריו נאמר וכפר אהרן על קרנותיו אחת בשנה מדם חטאת הכפורים אחת בשנה יכפר עליו לדורותיכם (שם שם י'), ואינו ממעט רק

הקטרה

ויקרא ד

הַפָּמִים לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר בְּאֹהֶל
מוֹעֵד וְאֶת ו כָּל־דַּם הַפָּר יִשְׁפֹּךְ
אֶל־יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה אֲשֶׁר־
פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: (ח) וְאֶת־כָּל־
חֵלֶב פַּר הַחַטָּאת יָרִים מִמֶּנּוּ
אֶת־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה עַל־הַקֶּרֶב
ואת

ניטמט ער דאָפֶּאן, דאָז אונשליטט, וועלכעם דאָז איינגעווײדע בערעקט, נעבסט דעם
אונ׳

תרגום אונקלוס

בּוּסְמַיָּא קֳדָם יְיָ דִּי בְמַשְׁכַּן זִמְנָא וְיַת כָּל
דְּמָא דְתוֹרָא יִשׁוֹד לִיסוֹדָא דְמַדְבְּחָא דַעֲלָתָא
דִּי בִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא: (ח) וְיַת כָּל תַּרְבָּ הוֹרָא
דְחַפְיָאתָא יַפְרִישׁ מִנֵּיהּ יַת תַּרְבָּא דְחָפֵי עַל
גוא

ר ש ״ י

(ו) ואת כל דם. שירי הדם: (ח) ואת כל
חלב פר. חלבו היה לו לומר מה ת״ל פר
לרבות פר של י״הכ לכליות ולחלנים
ויותרת: החטאת. להניח שאירי ע״ח
לכליות ולחלנים ויותרת: יריס ממנו.
מן המחובר שלא ינתחנו קודם הסרת
חלבו

תרגום איבנעזי כד

דיא שפּעצרייען פֿאר דעם עוו׳
נען נעריבערט ווערדן, וועלכער
אים שטיפֿטסצעלטע שטעהט,
דאָז איבריגע בלוט דעם
שטיערס זאלל ער אַן דען נרונד
דעם אָפּפֿערַאלטַארס, וועל׳
כער פֿאר דעם איינגאַנגע דעם
שטיפֿטסצעלטעס שטעהט,
אויסגיעסען. (ח) אַללעס אונ׳
שליטט דעס זינדענשטיערס

ואת

באור

הקטרה ונסך, לא מתית דם של קרנות פנימיים, כמו דם פר מזיח ועבה ושעירי ע״ז, ולא נזכרו שמה, לפי שדם הכתוב מדבר בקרנו חובה, והוא דם פר ושעיר י״הכ לבדו, שבריך לחדון לכפר עליו לחת בשנה, לכל פר מזיח ועבה שחין בחין על חטא לא נזכרו, ולכן כחן שנזכרו לחמר על מתן דמס מזבח קטרת הסמים, להורות למה נותן דמס על קרנותיו, ולימוריהן חינו מקטיר עליו לפי שחין עליו זוס הקטרה, רק קטרת סמים של מלוה בנקר ובערב, ומזה לנו למדין לפר ושעיר של י״הכ, לע״פ שדמס נתן בפנים, לימוריהן נקטרים על מזבח העולה, כי להלן כתוב ואת חלב החטאת יקטיר המזבחה (פרש׳ ט״ז כ״ה), ולא פירש היכן חס על מזבח הפנימי לו על מזבח החילון, כי סמך על המפורש בפר מזיח, שקרחו קטרת סמים לעם״י שדמו נתן עליו, וביחר שיקטיר לימוריו על מזבח העולה, לפי שחין עליו זוס הקטרה רק קטרת סמים. ובפר י״ב פי׳ רש״י ז״ל יקטיר המזבחה, על מזבח החילון, דחילו בפנימי כתוב עליו לא תעלו עליו קטרת זרה ועולה ומנחה, ודבריו נכונים, ומדבריו התבחר הענין: ואת כל דם הפר, שירי הדם: הפר, דמו היה לו לומר, לפרו רבותינו לרבות פר י״הכ לבפינה: פתח אהל מועד, זה יסוד מערבי המבוון נגד פתח ההיכל: (ח) ואת כל חלב פר החטאת, חלבו היה לו לומר, מה ת״ל פר לרבות פר של י״הכ לכליות ולחלנים ויותרת, מפי׳ רש״י ז״ל, לכל לבון הבריחת בת״כ לרבות חלב פר של י״הכ לשתי כליות ויותרת הכבד, וחלת הנוסחת נכונה, שהרי הקטרת החלב מפורש ואת חלב החטאת יקטיר המזבחה, לכל כליות ויותרת לחין מפורשין, וכמו שחמרנו (פרשה ג׳ ט׳) שכל מקום שנחמר חלב סתם, לחינו חלא תותב קרוס ונקלף, וחין בכללו כליות ויותרת, ולכן לריכין להלמד מפר הפנימי של מזיח, וכמן שחמר חלב סתם, לפי שפירש חת החלב המכסה וגו׳, שהן חלבים ממש, והן עיקר החימורין, כמו שפרשנו (זס ט״ז), ואח״כ פרט גס הכליות והיותרת בפני עלמן: ירים ממני, לכל לימודי שלמים לחמר והקריב, כמו שחמרנו (זס ג׳) לפי שטעונין תנופה, ובחטאת שחין טעונין תנופה לחמר ירים, ונוסף על חלק שהוח לגבוה שמתעלה על שחר חלקי הפר, וכן על קומן המנחה לחמר והרים, וכן על החלה כתוב חלה תרימו תרומה (במדבר ט״ו כ׳), ועל תרומת מעשר כהרימכם חת חלבו ממנו (זס י״ח ל׳), לפי שהחלה מתעלה על העיסה כלו, והתרומה על הכרי כלו להיות קדש לכהן:

ממנו

תרגום אשכנזי

וְאֵת כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב:
(ט) וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֵת־הַחֵלֶב
אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים
וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכָּבֵד עַל־
הַכְּלָיוֹת יְסִירֶנָּה: (י) כַּאֲשֶׁר יוּרַם
מִשּׁוֹר זֶבַח הַשְּׁלָמִים וְהִקְטִירָם
הַכֹּהֵן עַל מִזְבַּח הָעֹלָה: (יא) וְאֶת־
עוֹר הַפָּר וְאֶת־כָּל־בְּשָׂרוֹ עַל־
ראשו

אונשליטט וועלכעס אַן דעם איינגעוויידע זיטצט. (ט) דיא ביידען נירען נעבסט דעם אונשליטט דאראַן, וועלכעם אַן דען לענדען זיטצט, דאַז נעצט אַן דער לעבער (נעבסט דען נירען זאָלל ער עם אַבוּאנ־ דערן), (י) זאָ וויא זאָלכעם אַבגענאָמען ווירד, פּאָן אייר־ נעם אָכסען דער צום פּריידנ־ אָפּפּער געבראַכט ווירד; דיע־ זע לעסט דער פריעסטער אויף דעם אָפּפּעראַלטאַר אין רויך אויפּגעהען. (יא) דאַז פּעלל דעם שטיערס אַבער, אונד אַללעם פּלייש דאַפּאָן, נעבסט
ראשו

רש"י

מלנו. ת"כ: (י) כאשר יורם. מלותן למורין המפורשין בשור זבח השלמים וכי מה פירש בזבח השלמים שלח פירש כאן שלח להקישו לשלמים מה שלמים לזמן אף זה לזמו ומה שלמים שלום לעולם אף זה שלום לעולם. ובזחיטת קדשים מלריכו ללמוד היאנו שאין למדין למד מן הלמד בקדשים. בפרק ליזהו מקומן: על הכבד על הכליות. על רלשו ועל

תרגום אונקלוס

גַּוָּא וְיָת כָּל תַּרְבָּא דִּי עַל גַּוָּא: (ט) וְיָת תַּרְתֵּין כּוּלְיָן וְיָת תַּרְבָּא דִּי עֲלֵיהוֹן דִּי עַל גִּסְסַיָּא וְיָת חַצָּרָא דְעַל כַּבְדָּא עַל כּוּלְיָתָא יַעֲדִינָה: (י) כְּמָא דִּי מְתְפְּרַשׁ מִתּוֹר נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא וְיַסֵּיקִינוּן כָּהֲנָא עַל מַדְבְּחָא דַעֲלָתָא: (יא) וְיָת מָשַׁךְ תּוֹרָא וְיָת כָּל בְּסָרֵיהּ עַל רֵישֵׁיהּ וְעַל
כרעוהי

באור

ממנו, מן המחובר שלח ינתחנו קודם הסרת חלבו כן פי' רש"י ז"ל: (י) כאשר יורם משור זבח השלמים, פי' רש"י ז"ל מלותן לימורים המפורשים בשור זבח השלמים, וכי מה פי' בזבח השלמים שלח פירש כאן, שלח להקישו לשלמים מה שלמים לזמן אף זה לזמו, ומה שלמים שלום לעולם אף זה שלום לעולם. וכפי הפשט יראה לפי שפר זה נח על חטחת הכהן המשיח, ולח נאמר בהקטרת לימוריו חשה ריח ניחח לה', הייתי לומר שחינו ריח ניחוח, על כן הקישן לימורי שלמים, כמו שהשלמים הבחין משמחה להודות לה' ערבים לפניו, כן לימורי פר זה חגיגים, ויעלו לרלון על מזבחו, ואם תדקדק זהו עלמו מה שחמרו מה שלמים שלום לעולם אף זה שלום לעולם. והרי זה למד ונמלח מלמד על שלמים שלקיחת החמורין שלהם היא תרומה, שנא' כאשר יורם: (יא) ואת עור הפר, לפי שנאמר בעולה והפשיט לת העולה ונתן לותה לנתחיה, חמר בחטחת זו חיניך עורה עליה: ואת כל בשרו,
שלם

המעמר

ד (י) כאשר יורם, לשון רש"י: בזחיטת קדשים מלריכו וכו', פירוש לפי שנשחטו ע"ז המפורשים בסדר שלח לך נזכר הקטרת שתי כליות ויותרת, ולמדין זאת מן הפסוק וחטאתם לפני ה' על שגגתם (שם ט"ו כ"ה) חטאתם אלו שחירי ע"ז, שגגתם זה פר העלם דבר של לבור, לומרה תורה חטאתם הרי הוא בשגגתם (זבחים פרק ג"ב) תולם גם בפר העלם דבר של לבור המפורש בפרשה שלפנינו לא ידענו הקטרת הכליות ויותרת לך מהיכן ועשה לפר כאשר עשה לפר החטאת
(לקמן

ראשו ועל־כרעיו וקרבו ופרשו׃
(יג) והוציא את־כל־הפר אל־
מחוץ למחנה אל־מקום טהור
אל־שפך הדשן ושרף אתו על־
עצים באש על־שפך הדשן ישרף׃ פ

ואם

תרגום אונקלוס

כְּרָעוֹהִי וְגַוֵּיהּ וְאוּכְלֵיהּ׃ (יג) וַיִפְקֵית כָּל תּוֹרָא
מְבָּרָא לְמַשְׁרְיָתָא לַאֲתַר דְּכִי לַאֲתַר בֵּית
מֵישַׁד קִיטְמָא וְיוֹקֵד יָתֵיהּ עַל אָעַיָא בְּאֶשְׁתָּא
עַל אֲתַר בֵּית מֵישַׁד קִיטְמָא יִתּוֹקַד׃

ואם

תרגום אשכנזי כה

קאָפּף, פֿוס־שט־יקע, איינגע־
ווייד איינד מיסט, (יב) דען גאַנ־
צען שט־יער אַלזאָ ברינגט ער
הערוים, אויסערהאַלב דעם
לאַגערס, אַן אי־ען ריינען
אָרט, וואָ דיא אַשע הין גע־שיט־
טעט ווירד, פֿערברענט עס
דאַועלבסט אין פֿייער, אויף
דעם שוטטע דער אַשע ואלל
עם פֿערברענט ווערדען.

רש"י

כולן לשון תוספת הן כמו מלבד: (יב) אל מקום טהור. לפי שיש מחין לעיר מקום מוכן לטומאה להשליך לתוכו מנוגעות ולבית הקברות הולרך לומר ממון למחנה זה שהוא חון לעיר שיהא המקום טהור: מחון למחנה. חון לשלש מחנות ובנית עולמים חון לעיר כמו

ועל כרעיו.

שפירושו רגותיו נמס' יומא ונסנהדרין: אל שפך הדשן. מקום שמוסכין בו הדשן המסולק מן המזבח כמו שנ' והוליח את הדשן ש מחון למחנה: על שפך הדשן ישרף. שחין ת"ל אלא ללמד שחפי' לחן שם דשן:

באור

שלם: על ראשו, שהוא כמו מותו בשחיטה, מכל מקום לחינו לריך להפרידו מן הגוף כמו שלריך לעשות בעולה שחמר ואת ראשו ואת פדרו: ועל כרעיו, דנוקים בשברו, לא כמו בעולה שחמר ואת הקרב ואת הכרעים ירחן במים: וקרבו ופרשו, הקרנים בלי רחילה, אלא עם הפרש שבתוכן, מניח הכל כמו שהוא לפי שחין מהן דבר לגנוה: ופרשו, הוא הרעי שבתוך המעים, ונקרא כן לדעתי לפי שמתפרש ויולא מכל מי: (יב) והוציא את כל הפר, זה שנ־טתי כל חלקי האברים שנפר, לומר לך שלא יפשיט ולא יחתך, אלא יוליאנו שלם לבית השריפה, ולכן קורחו פר שהוא מנותח חין שם פר עליו, וכן אמרו בברייתא דת"כ ואת עור הפר וגו' והוליח, מלמד שהוא מוליאו כלו והוא שלם, אבל בחון יחתכו כדרך שמנתח את העולה ויזרקנו, שהרי מן והוליח את כל הפר היינו אומרים מוליאו שלם ולמה נכתב ואת עור הפר ואת כל בשרו וגו' ואל ראשו ועל כרעיו, מה ראשו וכרעיו האמורים להלן ע"י כתוב, אף כאן ע"י כתוב, ואמת תאמר מה להלן ע"י הפשט אף כאן ע"י הפשט, ת"ל וקרנו ופרשו שהיו לריך לראות קרניו וכרעיו, וכמו כן היו לריך להפשיטו: למחנה, חון לשלש מחנות, ובנית עולמים חון לעיר, וכמו שלמדו בת"כ: מקום טהור, לפי שיש מחון לעיר מקום מוכן לטומאה להשליך שם מנוגעות ולבית הקברות הולרך לומר שיהא המקום טהור: אל שפך הדשן, מקום שמוסכין בו הדשן המסולק מן המזבח, כמו שנאמר והוליח את הדשן אל מחון למחנה אל מקום טהור (ויקרא ו' ד'), ואע"פ שנאמר שם מקום טהור הולרך לומר גם כאן מקום טהור, להודיענו שמדבר על מקום דשן המוזכר, לא שפך דשן חול: על עצים באש, בהקטרת העולה נאמר על העלים לחזר על האש, העלים הכשרים לסערכה, וכאן נאמר עלים שהכל כשרין לחפילו קש תבן וגבנה: באש, ולא בשיד ולא בגרגן: על שפך הדשן ישרף, על מקום שמוכן לשפוך שם הדשן, ואע"פי שבשעת שריפתו חין שם

המעמר

(לקמן פסוק כ') ואע"פ' שעירי ע"ז למד מן הלמד לזה בא כאן כאחר יורם וגו', ואם חין ענין לפר המשיח שהרי נתפרש בו כל זה תהיו ענין לפר העלם של לבור והוה כאלו הוא בתוך שבירוש בפר העלם של לבור, ויכולין למילף שעירי ע"ז ממנו.

תרגום אשכנזי

(יג) וועדיא גאנצע געמיינדע ישראל'ס אירערט, זא דאס איינע זאכע פיר דיא אויגן דער שׁ פערזאממלונג פערבארגאיזט,

זיא

ר ש ״ י

(יג) עדת ישראל. אלו סנהדרין: ונעלם דבר. טעו להורות בחת מכל כריתות

ויקרא ד

(יג) וְאִם כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ וְנֶעְלַם דָּבָר מֵעֵינֵי הַקָּהָל וְעָשׂוּ

אחת

תרגום אונקלוס

(יג) וְאִם כָּל כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל יִשְׁתְּלוֹן וְיֶהֵי מְכַסָּא פִּתְגָמָא מֵעֵינֵי קָהָלָא וַיַעְבְּדוּן

חד

באור

דתן, וכן מתורגם בל״ח: (יג) ואם כל עדת ישראל ישגו, אלו סנהדרין, ומלת עדת שרשו יעד, המלועז בעטטיאמען, וכמ״ש (פרשה ח' ח'), וכן כל כנסיה הלשון' שמתכונין כלם לדבר ח', נקראת עדה, כלומ' לענין שנועדו יחדיו לעשות דבר, ולכן הסנהדרין הנאספים להורות בין דם לדם ובין דין לדין קרויים עדה, וכן אלהים נצב בעדת אל (תהלים פ״ב ח') עד מתי לעדה הרעה הזאת (במדבר י״ל כ״ז), שנועדו כלם בחלק להוליך דבה על הארץ, וכן ישראל כלם כשהן נועדים לעשות מלוה, נקראים כלם עדת ישראל, כמו ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל, וכן ולא תהיה עדת ה' בלתי אחד אין להם רועה (במדבר כ״ל י״ז), שכלם נועדים לירשה את ה' ולעבדו במלותיו, ל״ש כאן הדבר שקול, והוא שבינינו בת״כ עדת ישראל יכול בכל העדה הכתוב מדבר, ת״ל כאן עדה, ולהלן נאמר עדה ושבטו העדה והצילו העדה מה עדה האמורה להלן ב״ד, אף כאן ב״ד, אי מה עדה האמורה להלן ב״ד של כ״ג, אף כאן של כ״ג, ת״ל עדת ישראל העדה המיוחדת שבישראל, זו סנהדרי גדולה היושבת בלשכת הגזית, כלומר הואיל והדבר שקול היה לו לומר ואם כל הקהל או כל קהל ישראל ישגו, כמו ונעלם דבר מעיני הקהל, אבל נאמר עדת ישראל ללמוד מעדה להלן, כך נ״ל: ישגו, בנהן משיח נאמר יחטא, וכן בנשיא, וכן בהדיוט ובסנהדרין לא נאמר חטא, לכי שאלן אינן חייבין עד שיעשו, והמעשה הוא החטא, אבל סנהדרין חייבין על הוראתן אע״פי שלא עשו הם עצמן, ואין כאן חטא, שלא שגגה, כמו בשגגה היולדת מלפני השליח (קהלת י' ה'), שהוא שגגת הדעת שטעו בהוראה, והורו שלא כהלכה: ונעלם דבר מעיני הקהל, כמו וה' העלים ממני (מלכים ב' ד' כ״ו), ומלת קהל על מקסף לנאים, לותן שהם עם אחד נקראים קהל, כי נקהלים יחד לכל דבר שיקרה ביניהם, כמו גוי וקהל גוים יהיה ממך (בראשית ל״ה י״ח), הקהל חקה אחת וגו' (במדבר ט״ו ט״ו), והקהל העם אינן מסכימים תמיד לדבר אחד, אלו למלחמה ואלו לשלום, לא כהוראת עדה, ואם כן קהל הנאמר כאן לפי פשוטו על העם כלו וכולל ב״ד וגבור, והעלם דבר הוא, שלא ידעו מעשה המעשה, וכבר אמרנו ששגגת הוראה תלוי בב״ד, ופי' הכתוב לדעתי כך הוא אם עדת ישראל שהן הסנהדרין ישגו בהוראה, כגון שאמרו הקהל פיהם בדבר תורה, ושגו העדה, ואם כן נעלם דבר ההלכה מעיני הקהל כלו, הן ב״ד הן לבור, ועשו הקהל ע״פ שגגה זו אחת מכל מלות ה' אשר לא תעשינה, אז חייבין ב״ד וקהל נפר אחת, וכל יחיד ויחיד שעשה על פיהן פטור, ויולח מזה שאין ב״ד חייבין עד שיעשו הקהל ע״י העלם דבר, אבל אם ידע אי' מן העומדין שטעו ב״ד, ולמעשה עשה על פיהן, או שחטאו בשגגת מעשה לבדו בדבר שהורו ב״ד חייב העושה חטאת, וכן למדנו שהמעשה תלוי בקהל, שהרי סמך ועשו על ונעלם דבר מעיני הקהל שהן כלל ישראל, וכל הפי' הזה בהלכה, שכן שנו בת״כ הורו ב״ד ועשו יכול יהו חייבין ת״ל הקהל ועשו, הוראה תלוי' בב״ד והמעשה בקהל. ובריש הוריות שנינו הורו ב״ד וידע אי' מהן שטעו או תלמיד וראוי להוראה והלך ועשה על פיהן וכו' חייב, פי' חייב חטאת בפני עלמו מפני שלא תלה בב״ד: דבר, למדנו רבותינו ונעלם דבר ולא נתעלם מלוה כלה, וכן שנינו בהוריו' הורו ב״ד לעקור את כל הגוף, למדנו מין נדה בתורה, מין שבת בתורה, מין ע״ז בתורה הרי אלו פטורין, הורו לבטל מקלת ולקיים מקלת חייבין וכו' שנא' ונעלם דבר דבר ולא כל הגוף, ונגמר' למדנו שהוא ג״ש דבר דבר מזקן ממרא שנא' לא תסור מן הדבר, והטעם שאם עקרו כל הגוף אינו קרויה הוראה, זיל קרי בי רב הוא, וכן למדנו שם, למר שמואל לעולם אין ב״ד חייבין עד שיורו בדבר שאין הלכוקין

מודיס

אַחַת מִכָּל־מִצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא־
תֵעָשֶׂינָה וְאָשֵׁמוּ: (יז) וְנוֹדְעָה
הַחַטָּאת אֲשֶׁר חָטְאוּ עָלֶיהָ
וְהִקְרִיבוּ הַקָּהָל פַּר בֶּן־בָּקָר
לְחַטָּאת וְהֵבִיאוּ אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל
מוֹעֵד: (טו) וְסָמְכוּ זִקְנֵי הָעֵדָה
אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הַפָּר לִפְנֵי
יהוה

תרגום אונקלוס

חַד מִכָּל פִּקּוּדַיָּא דַיְיָ דִּי לָא כַשְׁרִין לְאִתְעֲבָדָא
וְיחוֹבוּן: (יז) וְיִתְיְדַע חוֹבְתָא דִּי חָבוּ עֲלָהּ
וְיָקְרְבוּן קְהָלָא תּוֹר בַּר תּוֹרֵי לְחַטָּאתָא וְיֵיתוּן יָתֵיהּ לְקֳדָם מַשְׁכַּן זִמְנָא:
(טו) וְיִסְמְכוּן סָבֵי כְנִישְׁתָּא יָת יְדֵיהוֹן עַל רֵישׁ תּוֹרָא קֳדָם יְיָ
ויכוח

תרגום אשכנזי כו

ווא בעגעהען איינעם פֿאַן דען
פֿערבאָטען דעם עווִיגען, אונד
ווערדען אִיהרע שולד נעוואַהר.
(יז) נאַכהער נעמליך ווירד דיא
זינדע בעקאַנט, וועלכע זיא בעגאַנגען האָבען; (טו) דיא עלטעסטען
דער געמיינדע זאָללען אִיהרע
הענדע אויף דאָס הויפּט דעם
שטיערס

רש"י

כריתות שכתובה שהוא מותר: הקהל ועדו. שעדו הכתוב על פיהם:

לח

באור

מודיס הו, אלא לדוקים מודיס הו לינו בכלל הזהרה, וזהו ונעלם דבר, כי דבר המפורש בתורה על שהלדוקין מודיס הו לין זה נעלם מהם, כי הוא מפורש לעיניהם: מעיני, מעיני משפט הכתל: ואשמו, העדה והקהל, אלו על שגגתם ואלו על חטאתם, ומלת ואשם, שיאשם עלמו שעשה בכה, ויתעצר על מעשהו ומעלמו נשמע שיודע עתה חטאתו, גם לאשמת העם יתפרש בכה, שיחזיק עלמו לאשם מלד בעבור שהוא הכה"ג בעל בעמיו. ורלב"ע ז"ל פי' וכן משפט הכה"ג, ואם לינו נזכר, כי אם לא הודע אליו חטאתו לא יקריב פר חטאת, והזכיר עם כל עדת ישראל ונודעה החטאת שהכהן יתכן שיודיעוס ואין מי יודיע לכהן רק מעלמו, ולא ידעתי למה כשיגה כה"ג בדיני תורה לא יורוהו חכמי ישראל שקבלו משפט ההלכה: (יד) ונודעה החטאת אשר חטאו עליה, אם ואשמו עינו שיודעים שגגו ורולים בכפרה, נכתב ואשמו על שנודע להם מדעתם, ואחריו ונודעה החטאת ע"י אחרים, אם הרלו להם חכמים שישראל שהורו להתיר האסור, ויותר נראה שגב על הקהל, כלומר שנודעה לב"ד שחטאו הקהל על פיהם, כי לדעת שחטאו הקהל הוא לחכמים לא לכל הקהל, על כן לא נאמר ונודעה להם החטאת כמו שכתוב בנשיא ויחיד בשגגת מעשה, כי כאן נודע החטאת לב"ד, והב"ד לומרים לקהל שעשו ושגו ושלריכין להביא כפרה על חטאתם: [ס"ה בל"ז מתורגם אשם (דיא שולד געווַהר ווערדען), כמו שניאר המכאר, אלא שנלבור לא נאמר לו נודע כמו בנשיא ויחיד, כי אם ונודעה, כי ניחיד לאשר איכר החוטא מעלמו שחטא ורולה להתכפר, וזהו ואשם, ולאשר שיודיעוהו אחרים, ויתחייב קרבן, לכך נאמר לו הודע, אבל בלבור הכל בכלל, הן האשמים והן המודיעים, לכך נאמר ונודעה החטאת, עיין תרגום [אשכנזי]: עליה, בנשיא נאמר לאשר חטא בה, כי הנשיא הוא העושה, אבל ב"ד מייבין על ההורא' והקהל הם העושים שעשו ע"פ ב"ד, כתוב עליהם: והקריבו הקהל, והקדימו: הקהל, בפרייתא ובמשנה נחלקו תנאים כמה פרים מביאין, י"א כל שבט נקרא קהל ומביא, וי"א קהל מביאין וב"ד מביאין, וי"א ב"ד ולא קהל מביאין: (טו) זקני העדה, מן המיוחדים שבסנהדרין כ' יהודה אומר מאה, כ' שמעון אומר שלשה: ידיהם, לשון רבים ידי כל יחיד

יְהוָה וְשָׁחַט אֶת־הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה׃
(ט) וְהֵבִיא הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ מִדַּם
הַפָּר אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד׃ (י) וְטָבַל
הַכֹּהֵן אֶצְבָּעוֹ מִן־הַדָּם וְהִזָּה שֶׁבַע
פְּעָמִים לִפְנֵי יְהוָה אֵת פְּנֵי
הַפָּרֹכֶת׃ (יא) וּמִן־הַדָּם יִתֵּן וְעַל־
קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה
אֲשֶׁר בְּאֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת כָּל־הַדָּם
יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה
אֲשֶׁר־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃ (יב) וְאֵת
כָּל־חֶלְבּוֹ יָרִים מִמֶּנּוּ וְהִקְטִיר
המזבחה

שטיערם לעגען פָּאר דעם עווי־
גֶּן, אונד יעמאַנד דען שטיער
שׁלאַכטען פָּאר דעם עוויגען.
(ט) דער געוואַלבטע פריסטער
ברינגט פָּאן דעם בלוטע דעם
שטיערס אין דאַז שטיפּטם־
צעלט, (י) דער פריעסטער
טונקט זיינען פינגער אין דאַז
בלוט, שפרענגט פָּאן דעם בלו־
טע זיבען מאַל פָּאר דעם עווי־
גען, נעגען דען פָּארהאַנג.
(יא) פָּערנער טהוט ער פָּאן
דעם בלוטע אויף דיא עקקען
דעס־אלטאַרס, דער פָּאר דעם
עוויגען, נעמליך אים שטיפּם־
צעלטע שטעהט; דאַז איבריגע
בלוט גיעסט ער אַן דען גרונד
דעם אָפּפּערַאלטאַרס, וועל־
כער פָּאר דעם איינגאַנגע דעם

שטיפּטס־צעלטעס שטעהט, אוים. (יב) אַללעס אונשליטט ניממט ער דאַפָּאן, לעסט עס
אויף

(יז) לפני פני הפרכת. ולמעלה הוא אומר
לפני פרכת הקדש מגד למלך שפרחה
עליו מדינה לפי מיעוטה פרחה פמליה
שלו מתקיימת ואם כולה פרחה אין
פמליה שלו מתקיימת לפי כאן כשחטא כהן
משיח עדין יש קדושת המקום על המקדש
מה־ת"ש כולם ח"ו נסתלקה הקדושה:
(יח) יסוד מזבח העולה לפי פתח לאהל
מועד. זה יסוד מערבי שהוא כנגד הפתח:
(יט) ואת כל חלבו ירים. לע"פ שלפי
פירש כאן יותרת ושתי כליות למדין הם
מועטה לפי כאשר עשה וגו' ומפני מה

לפ

וְיִכּוֹם יַת תּוֹרָא קֳדָם יְיָ: (טז) וְיָעֵל כַּהֲנָא
רַבָּא מִן דְּמָא דְתוֹרָא לְמַשְׁכַּן זִמְנָא:
(יז) וְיִטְבּוֹל כַּהֲנָא אֶצְבְּעֵיהּ מִן דְּמָא וְיִזֵּי
שְׁבַע זִמְנִין קֳדָם יְיָ יַת קֳדָם פָּרוֹכְתָּא:
(יח) וּמִן דְּמָא יִתֵּן עַל קַרְנַת מַדְבְּחָא דִּי
קֳדָם יְיָ דִּי בְמַשְׁכַּן זִמְנָא וְיַת כָּל דְּמָא יֵשׁוֹד
לִיסוֹדָא דְמַדְבְּחָא דַּעֲלָתָא דִּי בְתָרַע מַשְׁכַּן
זִמְנָא: (יט) וְיַת כָּל תַּרְבֵּיהּ יַפְרֵישׁ מִנֵּיהּ

ויסיק

באור

ויקיד, כן דרשו בת"כ, ופרשוהו בפי' וסמך הנאמר בעולת נקר: ושחט את הפר לפני ה', בלפון: (יז) הפרכת, לפי הפשט לין לוכך לומר פרכת הקדש, שמעשה בני הפריס הוין, לכל רבותינו ז"ל דרשוהו: (יח) באהל מועד, בהיכל, ולמעלה פי' שהוא מזבח קטרת הסמים, ולין לוכך להזכירו פעם שנית: (יט) ואת כל חלבו, מתן שנע ומתן לרכע חזר ופירש, לפ"י שמפורשים נפר כהן משיח, לפי הפשט לפי שהן שתי חטאות חלוקות, זו למשיח, וזו לעבור, ולין מתן דמן נוהג בחטאת יחיד, לין עבודות החלד ידועות מן השני, לכל הסרת המימורין שנוהגין בכל החטאות גם בשיח גם ביחיד, ולפי שהוין בכל לח הולרך לחזור ולהכתב

כאן

הַמּוֹבֵחָה: (כ) וְעָשָׂה לַפָּר כַּאֲשֶׁר
עָשָׂה לְפַר הַחַטָּאת כֵּן יַעֲשֶׂה־לּוֹ
וְכִפֶּר עֲלֵהֶם הַכֹּהֵן וְנִסְלַח לָהֶם:
(כא) וְהוֹצִיא אֶת־הַפָּר אֶל־מִחוּץ
למחנה

אויף דעם אַלטאַר אין רויך
אויפֿגעהען. (כ) מיט דיעזעם
שטיערע פֿאַרפֿאהרט ער, זאָ
וויא מיט דעם שטיערע צום
זינדאָפּפֿער, עבען זאָ זאָלל ער
מיט דיעזעם אומגעהען; הי׳
מיט זאָלל זיא דער פריעסטער
פֿאַרזוהנען, אונד איהנען פֿאַר־
נעבען ווערדען. (כא) דען שטיער אַלוֹאָ ברינגט ער הערוים אויסערהאַלב דעם לאַגערס,
פֿער׳

תרגום אונקלוס

וַיַּסֵּיק לְמַדְבְּחָא: (כ) וַיַּעֲבֵד לְתוֹרָא כְּמָא
דִּי עֲבַד לְתוֹרָא דְּחַטָּאתָא כֵּן יַעְבֵּד לֵיהּ וִיכַפֵּר
עֲלֵיהוֹן כַּהֲנָא וְיִשְׁתְּבֵיק לְהוֹן: (כא) וַיַּפֵּיק
יַת תּוֹרָא לְמִבְרָא לְמַשְׁרְיָתָא וְיוֹקַד יָתֵיהּ
כמא

רש״י

לא נתפרשו בו תנא דבי ר׳ ישמעאל
מכל למלך שזעם על לוהבו ומיעט בפרישתו
מפני חיבתו: (כ) ועשה לפר. זה כתיב
עשה לפר החטאת כמו שמפורש בפר כהן
משיח להניח יותרת ושתי כליות שפירש שם
מה שלא פירש כאן ולכפול במלות העבודות
ללמד שאם חסר אחת מכל המתנות פסול
לפי שמלינו בניתנין על מזבח החילון שנתנן במתנ׳ אחת כפר הולרך לומר כאן שמתנה אחת מהן מעכבת:
אחר

באור

כאן: המובחה, מזבח העולה המפורש בפר משיח: (כ) ועשה לפר כאשר עשה לפר החטאת, כמו שמפורש בפר כהן משיח להניח יותרת ושתי כליות שפירש שם ולא פי׳ כאן, ולכפול במלות העבודות, ללמד שאם חסר אחת מכל המתנות פסול, לפי שמלינו בניתנין על מזבח החילון שנתנן במתנה אחת כפר, הולרך לומר כאן שמתנה אחת מהן מעכבת, מפי׳ רש״י ז״ל, וזה נכון בשטתו למעלה (פרשה ג׳ ט׳), שלא לומר כאן ואת כל חלבו יסיר כאשר יוסר מזבח השלמים, כמו שנהג בניסוך ויסוך החמורי׳ בפרשה, לפי שכאן מפורש ועשה לפר כאשר עשה לפר החטאת, שהוא פר כהן משיח, וכו מפורשים גם יותרת וכליות, ולפי שכולל גם הלה, הולרך לומר חלבו בכתוי, לכלול הלה, שכל מקום שנאמר חלב סתם אינו אלא חלב ממש, ולפי שאנו למדין פר העדה מפר משיח שכל המעשים שמפסרת החלבים ואילך, על כן לומר ועשה לפר כאשר עשה לפר החטאת, כי פר העדה נקרא בכל הפרשה פר סתם, וכן פר כהן משיח נקרא פר סתם עד שמזכיר הקטרת חלבים, שאמר ואת כל חלב פר החטאת וגו׳, ופרטו ועשה לפר זה עוד שאר עבודות שלא נתפרשו בו, ומה הן, כאשר עשה לפר החטאת כן יעשה לו, חלו המפורשין בפר החטאת שהוא מהקטרת החלבין ואילך יעשה גם לפר העדה: וכפר עליהם הכהן, על העדה ועל הקהל, והורחת וכפר פרשנו (פרשה ח׳ ד׳): ונסלח להם, כן כתוב בכל הפרשיות חלל הכפרה, כי הסליחה עם ה׳, ומנטיח כשיכפר עליהם הכהן נקרבן זה, יסלח לחטאתם ולעונותם, כמו וסלחת לעוני (תהלים כ״ה י״ח), שלא נא
לעון

המעמר

(כ) ועשה לפר, לשון רש״י: ולכפול במלות העבודות וכו׳, כבר ביאר רש״ם שהוי״ו של ולכפול שעורו כמו או, כי רש״י פוסק על שני סעיפים, בתחלה הניח דעת ר׳ ישמעאל (בפרק בית שמאי) כי ועשה לפר, בא לרבות יותרת ושתי הכליות, ואח״כ דעת הת״ק שלא בא לרבות היותרת והכליות, שהרי כתיב בפרה, והקטרת החמורין היתה מעכב הכפרה, ולזה פירש, שיורה על הזולות, שאם נתן מתנה אחת לא כיפר.

תרגום אשכנזי

ויקרא ד

פֿערבראַנט איהן, זאָ ווי אר
דען פֿאָריגען שטיער צו פֿער־
ברענען אַנגעוויזען וואורדע;
דיעזעם איזט איין זינדאָפֿ־
פֿער פֿיר דאַז פֿאָלק. (כב) זינדי־
געט איין פֿירשט, אונד בעגע־
העט אוים פֿערזעהען איינעם
פֿאָן דען דינגען, דיא דער עווי־

גע

ר ש"י

(כב) לאחר נשיא יחטא. לשון לאחרי הדור שהנשיא שלו נותן לב להניח כפרה על שגגתו ק"ו שמתכרט על זדונותיו:

לו

ויקרא ד

לַמִּחְנֶה וְשָׁרַף אֹתוֹ כַּאֲשֶׁר שָׂרַף
אֶת הַפָּר הָרִאשׁוֹן חַטַּאת הַקָּהָל
הוּא: פ
(כב) אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא וְעָשָׂה אַחַת
מִכָּל־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהָיו אֲשֶׁר

לא

תרגום אונקלוס

כְּמָא דִּי אוֹקִיד יַת תּוֹרָא קַדְמָאָה חַטַּאת
קְהָלָא הוּא: (כב) אִם רַבָּא יֶחוֹב וְיַעְבֵּד חַד
מִכָּל פִּקּוּדַיָּא דַיְיָ אֱלָהֵיהּ דִּי לָא כַשְׁרִין

לאתעבדא

באור

לעון העם וגו' (במדבר י"ד י"ט), כי בכל הסגנות יש גם קלת עון, שלא נזהר כראוי בכבוד ובמורא הש"ת, ובא לכלל חטא מצד מצוה לו מצגת תלמוד, וע"י הקרבן יסלח הש"ת לעונו, ויכפר על חטאתו. ובפר כהן משיח לא זכר כפרה וסליחה, לא בעבור שהוא הזורק והמקטיר, כי גם בפר י"ה הוא העובד, וכתוב ובפר בעדו ובעד ביתו, ולולי לפי עצתי הפריס עבודתם בכה"ג, והוקשו זו לזו, גם כפרת פר העלה בעבו ובעד כל ישראל, וכמו שבארנו בהוריות הורה עם הלבור ועשה עם הלבור מתכפר לו עם הלבור, שגם הוא בכללן, לא הולרך לומר כן בפרו: (כא) כאשר שרף את הפר הראשון, במקום הדשן, ועל עליס בחץ, ומנותם לנתחים, ולע"פי שבכר לעיל ועשה לפר כחצר עשה, הייתי לומר שעל המעשים הנעשים בפנים נאמר, לא על הנעשים מחון למחנה: חטאת הקהל הוא, לא נאמר במשיח פר המשיח הוא, ולא בנשיא ולא בהדיוט לבד בפר העלה, לפי שהב"ד הורו בשגגה, והעם עשו על פיהם, הולרך לומר שתיהן לריכין להתכפר בפר זה, והוא הקהל, כי קהל כולל עדה ולבור: הוא, הפר: (כב) אשר נשיא יחטא, רבותינו דרשו לשון לאחרי, לעיל ר' יותן בן זכאי לאחרי הדור שהנשיא שלו מביא חטאת על שגגתו, לא על שגגתו מביא חטאת ק"ו שמתכרט על זדונו, לא נשיא שלו מביא חטאת, ק"ו הדיוט. וכפי הפשט לעיל ר"ל שהוא הפוך, וכן הוא לאחר יחטא הנשיא, וכאילו לומר ולא לאחר יחטא הוא נשיא. ורשב"ם ז"ל פי' ההפוך כאילו לעיל נשיא יחטא, כמו ולאחר נתן כתר מלכות בראשו, כמו וכתר מלכות לאחר נתן בראשו, ואין לריכתו ברורה: נש"א, הוא המלך וכן ועבדי דוד נשיא להם לעולם (ל"ה ג' ל"ד כ"ד), ויש נשיא שבט, כמו נשיא לאחד ליום (במדבר ז' י"ח), ואמרו בברייתא יכול נשיא שבט בנחשון ת"ל ועשה לאחת מכל מצות ה' אלהיו, ולהלן במלך נאמר למען ילמד ליראה את ה' אלהיו (דברים י"ז י"ט), מה להלן נשיא שאין על גביו אלא ה' אלהיו, אף נשיא האמור כאן שאין על גביו אלא ה' אלהיו, ודבריהם לאמת, גם תדעת נותה בן, שהתורה קבעה בשלשה הפרשיות אלוקי קרבנות לשלשה חוטאים שבשלם הש"ת על עמו, האחד הכ"ה שנאמר עליו והכהן המשיח לאחר יולק על דמו ממן המזבח, והשני הב"ד הגדול שבלשכת הגזית, שנאמר עליהם ועשית ע"פ הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא לא תסור מן הדבר וגו', והשלישי המלך שנאמר עליו שום תשים עליך מלך וגו' שתהא לאימתו עליך, לכל נשיא שבט לו נשיא בית לב, לא מלינו שנאמרו בהש מלות פרטיות יותר על המלות שנלטוו בו כל ישראל, ורשב"ם ז"ל אמר הוא נשיא שבט לו נשיא בית לב ואין טעם בדבריו: ה' אלהיו, לאמרנו בש"ת רבותינו שאין על גביו אלא ה'

המעמר

(כב) אשר נשיא יחטא, כתב הרשב"ם: נשיא שבט לו נשיא בית לב, ועליו לאמר הרב המגיה,

אין

ויקרא ד

לֹא־תֵעָשֶׂינָה בְּשִׁגְגָה וְאָשֵׁם:
(כג) אוֹ־הוֹדַע אֵלָיו חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר
חָטָא בָהּ וְהֵבִיא אֶת־קָרְבָּנוֹ שְׂעִיר
עִזִּים זָכָר תָּמִים: (כד) וְסָמַךְ יָדוֹ
עַל־רֹאשׁ הַשָּׂעִיר וְשָׁחַט אֹתוֹ

במקום

תרגום אונקלוס

לְאִתְעֲבָדָא בְּשָׁלוּ וְיֵיחוֹב: (כג) אוֹ אִיתְיְדַע
לֵיהּ חוֹבְתֵיהּ דִּי חָב בָּהּ וְיֵיתֵי יָת קוּרְבָּנֵיהּ
צְפִיר בַּר עִזִּין דְּכַר שְׁלִים: (כד) וְיִסְמוֹךְ
יְדֵיהּ עַל רֵישׁ צְפִירָא וְיִכּוֹס יָתֵיהּ בְּאַתְרָא

דיכוס

תרגום אשכנזי כח

נע זיין גאָטט פֿערבאָטען, אונד ערקענענט זיינע שולד פֿאָן זעלבסט: (כג) אָדער דיא זינדע וועלכע ער בעגאַנגען, ווירד איהם זאָגסט בעקאַננט גע= מאַכט: זאָ ברינגט ער צום אָ= פּפֿער איינען ציעגענבאָק, אָהנע לייבעספֿעהלער. (כד) לענט זיינע האַנד אויף דען קאָפּף דעם באָקעס, שלאַכטעט איהן

אן

ר ש "י

(כג) או הודע. כמו אם הודע הדבר. הרבה לו יש שמשמין בלשון אם ואם במקום או וכן לו נודע כי עור נגף הוא (שמות כ"ח): הודע אלין. כשחטא היה סנור שהוא היתר ולאחר מכאן נודע לו שחיסור היה:

במקום

באור

אלהיו, לך מצינו לשון זה בנביאים, כמו אל נא את פני ה' אלהיך (מלכים י"ג ו'), ואליהו אמר ה' אלהי, לפי שהן מיוחדים מכל העם בדוח אלהים שעליהם, ומתייחד שמו של הקב"ה עליהם, כמו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב, וכן אלהי ישראל, לפי שהם לו ממלכת כהנים וגוי קדוש, וכן המלך נלחם עליו רוח אלהים, ואתוי לומר ה' אלהיו שחין על גביו אלא ה' אלהיו, ולפי שגם נשיא שבט לפעמים שיהיה ליב אלהים שיחכן לומר עליו ה' אלהיו, למדו מן ה' אלהיו האמור להלן. ורבנ"ם ז"ל פי' ה' אלהיו, כלומר אם ירא שמים הוא, ולא במזיד אלא בשוגג, ואינו מבין זה, כי נפי' יאמר בשגגה, ואם לרמוז שלריך שלא יעשה במזיד, אבר כתוב לאבר לא תעשינה בשגגה, ואמרו חכמים יכול מומר שחינו שב מידיעתו: ואשם, כשנודע לו חטאו, מחזיק עלמו ורואה להתכפר, כי השגגה גם היא לחטא תחשב לאדם, שאם היא שגגת מעשה, סנור שהוא היתר והוא חלב וביולת, לא היה לו למהר ולאכול או לעשות טרם ישאל על הדבר, ואם סנור שהוא מותר, כל שכן שגגת תלמוד עולה זדון, והיה לו לישאל לת פי מורה, ולכן יחשב עלמו על שגגתו: (כג) או הודע אליו חטאתו, פי' רש"י ז"ל כמו אם הודע הדבר, כמו לו נודע כי עור נגף הוא (שמות כ"ח ל"ו), ולפרושנו על ואשם שמחזיק עלמו על המעשה, ואין זה רק לאחר ידיעתו שחטא, לאמר לו הודע אליו ע"י לאחרים, וכן נראה דעת רשב"ם ז"ל שאמר לו הודע כמו אם הודע, כך רגילין לפרש, ואני לומר ואשם לו הודע אליו ע"י לאחרים. וכן הלכה שאם הוא לא ידע שאכל חלב, ובאו לאחרים ואומרים חלב אכלת, או סנור שאכלב זה מותר ובאו ואמרו לו שהוא אסור מיד קרבן, לפי' עד לאחד לפי' לשה ושפחה, לכל כשאכיח ואומר לא אכלתי כגון שנשבע ממנו, או מה שאכלתי היה צומן, לפי' שניס מעידים שהיה חלב סעור, וזהו שנו בת"כ הודע אליו ולא שאמרו לו לאחרים, יכול לעפ"י שאינו מכחיש ת"ל לו הודע אליו, כלומר הודע משמעותו ע"י לאחרים, ואליו משמעותו שהודיעוהו חטאו, פרש למכחיש שאינו יודע גם עתה: חטא בה, שיודע לו בשה חטא, לכל נדה ולחותו עמו בבית, ואינו יודע בחיזו מהן שגג, חלב ונותר לפניו ואינו יודע מה לכל לינו חייב, ויש מרבותינו שאמרו פרט למתעסק: שעיר עזים זכר תמים, שעיר עזים ניחוע שהוא זכר והוסיף זכר לעכב,

שלא

המעמר

אין טעם בדבריו עכ"ל, ואולם טעמו עמד בו במלת נשיא, שאם תהיה הכוונה על המלך לבדו היה לריך לכתוב הנשיא בה"א הידיעת כנודע, ואם גם שאר הראש"ם נגד הקבלה החמתית, לא שנה במשפט הלשון.

בְּמָקוֹם אֲשֶׁר־יִשְׁחַט אֶת־הָעֹלָה
לִפְנֵי יְהוָה חַטָּאת הִוא: (כה) וְלָקַח
הַכֹּהֵן מִדַּם הַחַטָּאת בְּאֶצְבָּעוֹ
וְנָתַן עַל־קַרְנֹת מִזְבַּח הָעֹלָה
וְאֶת־דָּמוֹ יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד מִזְבַּח
הָעֹלָה: (כו) וְאֶת־כָּל־חֶלְבּוֹ יַקְטִיר
הַמִּזְבֵּחָה כְּחֵלֶב זֶבַח הַשְּׁלָמִים
וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן מֵחַטָּאתוֹ וְנִסְלַח
לוֹ: פ ששי
(כז) וְאִם־נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה

אַן דעם אָרטע, וואָ מאן דאַז
גאַנצע אָפּפֿער שלאַכטעט,
פֿאָר דעם עווינגען; ער אזוי איין
זינדענאָפּפֿער. (כה) דער פּריע־
סטער נימיט פֿאָן דעם בלוטע
דעם זינדענאָפּפֿערם מיט זיי־
נעם פֿינגער, טהוט עם אויף
דיא עקקען דעם אָפּפֿעראַל־
טאַרס, דאַז איבריגע בלוט
גיעסט ער אַן דען גרונד דעם
אָפּפֿעראַלטאַרס אויס. (כו) אַל־
לעם אונשליטט דאַפֿאָן לעסט
ער אויף דעם אַלטאַרע אין רויך
אויפֿגעהען וויא דאַז אונשליטט
פֿאָן דעם פֿרידענאָפּפֿער;
הירמיט זאָל אזהן דער פּריע־
סטער פֿאָן זיינען זינדען פֿער־
זעהנען, אונד איהם פֿערגעבען
מעם
ווערדען. (כז) ווען אַבער אייניע פערזאָן אוים דעם פֿאָלקע אוים איררטהום וינדיגט, אינ־
דעם

רש"י — תרגום אונקלוס

(כד) במקום אשר ישחט את העולה. בצפון
שהוא מפורש בעולה: חטאת הוא. לשמו
כשר שלא לשמו פסול: (כה) ואת דמו. שיר־
הדם: (כו) כחלב זבח השלמים. כאותן
אימורין המפורשים בעז"ה אימור לכל שלמים:
כאשר

(כד) בְּאַתְרָא דִּי יִכְּסוֹס יָת עֲלָתָא קֳדָם יְיָ חַטָּאתָא הוּא:
(כה) וְיִסַּב כָּהֲנָא מִדְּמָא דְּחַטָּאתָא בְּאֶצְבְּעֵיהּ
וְיִתֵּן עַל קַרְנַת מַדְבְּחָא דַּעֲלָתָא וְיָת דְּמֵיהּ
יֶשׁוֹד לְיסוֹדָא דְּמַדְבְּחָא דַּעֲלָתָא: (כו) וְיָת
כָּל תַּרְבֵּיהּ יַסֵּיק לְמַדְבְּחָא כְּתַרַב נִכְסַת
קוּדְשַׁיָּא וְיכַפַּר עֲלוֹהִי כָּהֲנָא מֵחוֹבְתֵּיהּ וְיִשְׁתְּבֵיק לֵיהּ: (כז) וְאִם אֱינַשׁ חַד יֶחוֹב

באור

שלא תטעה שמותר להניח שעיר עזים, ולפי ירבה מניח שעירת עזים כהדיוט הוסיף זכר לעניין:
חמים, בחלוקי החטאות נריך להזהיר בכל אחד מהן שיהי' תמים: (כד) במקום אשר ישחט
את העלה, נפר מצית ופר עדה לא אמר כן, וכלם לריכין לפון, כמו שפירש בלו את אהרן, כי
שם נאמר והניח את הפר על פתח א"מ, והוא העזרה וכשאומר לאחריו ושחט את הפר לפני ה',
הרי זה לפון, וכן נפר העדה, אבל בשעיר נשיא ושעירת וכשבת יחיד לא נאמר שיניח חטאתם
על א"מ, הולרך לומר שטעונה שחיטה בלפון כמו העולה, ולפי מפורש להלן במקום אשר תשחט
העולה תשחט החטאת, לפרו מכמים שנכתב עוד לקבעו מונה: חטאת הוא, נפר מצית כתוב
פר בן בקר וגו' לחטאת, וכן נפר עדה, אבל נאן לא נאמר כן לאמר חטאת הוא. ורבותינו
דרשו חטאת הוא, לשמו כשר שלא לשמו פסול: (כה) הכהן, כהן הדיוט: מובח העולה,
לא על המזבח הפנימי כפר מצית ועדה: דמו, שירי הדם: (כו) כחלב זבח השלמים, כאותן
אימורים המפורשים בנקר ונעז של שלמים. לפי שאמר אלנו הולרך לומר כחלב זבח השלמים
בעבור יותרת הכנד ושתי הכליות המפורשים שם, שהרי היא חטאת מילונה ואינה דומה לפרי
החטאת האמורים למעלה: (כז) ואם נפש אחת, לא נא למעט שנים או שלשה או יותר
שחטאו

מֵעַם הָאָרֶץ בַּעֲשֹׂתָהּ אַחַת מִמִּצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא־תֵעָשֶׂינָה וְאָשֵׁם: (כח) אוֹ הוֹדַע אֵלָיו חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא וְהֵבִיא קָרְבָּנוֹ שְׂעִירַת עִזִּים תְּמִימָה נְקֵבָה עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא: (כט) וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַחַטָּאת וְשָׁחַט אֶת־הַחַטָּאת בִּמְקוֹם הָעֹלָה: (ל) וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל־קַרְנֹת מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ:

ח דעם זיא נעמליך איינעם פאן דען דינגען בעגעהט, דיא דער עווינע פערבאטען, אונד ער־קאננעט איהרע שולד פאן זעלבסט; (כח) אדער דיא זינדע וועלכע זיא בעגאנגען, ווירד איהר זאנסט בעקאננט גע־מאכט; זא ברינגעט זיא צום אפפער פיר איהרע זינדע איי־גע ציעגע, אהנע לייבעספעה־לער, (כט) לעגט דיא האנד אויף דען קאפף דעס זינדאנא־פפערס, יעמאנד שלאכטעט דאז זינדאנאפפער, אן דעם ארט דעס גאנצאנאפפערס. (ל) דער פריעסטער ניממט מיט זיינעם פינגער פאן דעם בלוטע, טהוט עם אויף דיא עקקען דעס אל־טאערס, דאז איבריגע בלוט גיעסט ער אן דען גרונד דעס אלטאערס.

ואת

תרגום אונקלוס

בְּשָׁלוּ מֵעַמָּא דְאַרְעָא בְּמַעְבְּדָה חַד מִפִּקּוּדַיָּא דְיְיָ דִי לָא כַשְׁרִין לְאִתְעֲבָדָא וְייַחוּב: (כח) אוֹ אִיתְיְדַע לֵיהּ חוֹבְתֵיהּ דִי חָב וְייֵתֵי קוּרְבָּנֵיהּ צְפִירַת עִזִּין שַׁלְמָתָא נְקֵיבְתָּא עַל חוֹבְתֵיהּ דִי חָב: (כט) וְיִסְמוֹךְ יְדֵיהּ עַל רֵישׁ חַטָּאתָא וְיִכּוֹס יָת חַטָּאתָא בְּאַתְרָא דַעֲלָתָא: (ל) וְיִסַּב כָּהֲנָא מִדָּמָהּ בְּאֶצְבְּעֵיהּ וְיִתֵּן עַל קַרְנַת מַדְבְּחָא דַעֲלָתָא וְיָת כָּל דְּמָהּ יֶשׁוֹד

ליסודא

באור

שחטאו בשגגה זיהו פטורים אלא שכל העוגגין מעם הארץ נחשב כל אחד לעצמו, וקורא אני עליו ואם נפש אחת, ומביא כל אחד את חטאתו: מעם הארץ, מי שלא גדלו הפס על אחיו, לעפ"י שהוא בר וגדול, בכלל עם הארץ הוא, ואין ביזראל לגמי אלהים במלות הפס, כי אם הכהן הגדול המשוח בשמן המשחה, והמלך אשר יגאר הפס, וב"ד הגדול עם המופלא שהן במקום שנעים זקניס ומשה על גביהן, ולכן הורו ב"ד ולא היה שם המופלא שבב"ד פטורין, כמו שבארנו בהוריות ובת"כ, ושלשה אלה הם המושלים בעם, הכה"ג לכל דבר המזבח והמקדש וב"ד הגדול להורו' ולשפוט בין דם לדם בין דין לדין, והמלך ביכלתו המושלט, וכל האחרי' הם תחת יד אלה, והן נקראים עם הארץ, לפילו הכהנים והלויס ושרי הלשלות וביולא: בעשתה אחת ממצות ה', במשיח בתוך ועשה ועשה ועשו, ובנשיא ועשה, וכאן נאמר בעשותה שבא על הנפש, למעט נפש אחרת, שהיא לנדה תעשה הדבר שחייבין עליו חטאת, והוא שלמדו רבותינו מכאן העושה כלה ולא העושה מקלתה, כיצד שנים לוחזין במלגז ולוגזין, בכרכר ושונטים, בקולמוס וכותבין, בקוס והוליקוס לר"ה פטורין: ואשם, בעל הנפש ההיא כשידע שגגתו: (כח) או הודע אליו, ע"י לחרים, ופרשנוהו למעלה: שעירת עזים, נקבה, והוסיף תמימה נקבה אלא תאמר שרשאי להביא נקבה, וכל שכן שעיר, אלא חוכם היה: (כט) במקום העלה, בלפון, ורבותינו דרשוהו: (ל) כל דמה, ולמעלה אמר ואת דמו,

ודרשו

(לא) וְאֶת־כָּל־חֶלְבּוֹ יָסִיר כַּאֲשֶׁר הוּסַר חֵלֶב מֵעַל זֶבַח הַשְּׁלָמִים וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן וְנִסְלַח לוֹ: פ

(לב) וְאִם־כֶּבֶשׂ יָבִיא קָרְבָּנוֹ לְחַטָּאת נְקֵבָה תְּמִימָה יְבִיאֶנָּה: (לג) וְסָמַךְ אֶת־יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַחַטָּאת וְשָׁחַט אֹתָהּ לְחַטָּאת

במקום

תרגום אשכנזי

(לא) אַללעם אונשליטט זאָנ= דערט ער אַב, זאָ וויא זאָל= כַּעם פַּאָם פַּריידענאָפּפֿער אַב= געזאָנדערט ווירד, דער פּריע= כטער לעסט עס אויף דעם אַלטאַר אין רויך אויפֿגעהען צום אַנגענעהמען גערוך, דעם עווינען צו עהרען. היערמיט זאָלל איהן דער פּריעסטער פֿערזעהנען, אונד איהם פֿער= געבען זיין. (לב) ניממט ער אַבער אין שאָף צו זיינעם זונ= דענאָפּפֿער, זאָ מום ער אין ווייבליכעם אָהנע לייבעספֿעהלער בריננען. (לג) ער לענט

זיינע האַנד אויף דען קאָפּף דעס זונדענאָפּפֿערס, יעמאַנד שלאַכטעט דאַז זונדענאָפּפֿער,

אן

תרגום אונקלוס

ר ש"י

(לא) כאשר הוסר חלב מעל זבח השלמים. כלומרי עז החמורים בשלמים: (לג) ושחט אותה לחטאת. שתהא שחיטתה לשם חטאת:

כאשר

לִיסוֹדָא דְמַדְבְּחָא. (לא) וְיַת כָּל תַּרְבֵּהּ יַעֲדֵי כְּמָא דְאִתְעֲדָא תְּרַב מֵעַל נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא וַיַּסֵּיק כַּהֲנָא לְמַדְבְּחָא לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ וִיכַפֵּר עֲלוֹהִי כַּהֲנָא וְיִשְׁתְּבֵיק לֵיהּ: (לב) וְאִם אִימַר יַיְתֵי קוּרְבָּנֵיהּ לְחַטָּאתָא נוּקְבָא שְׁלִימְתָּא יַיְתִינַהּ: (לג) וְיִסְמוֹךְ יַת יְדֵיהּ עַל רֵישׁ חַטָּאתָא וְיִכּוֹס יָתַהּ לְחַטָּאתָא בַּאֲתַר

ד׳

באור

ודרשו רבותינו עליו, ולפרש פשוטו של מקרא נאתי: (א) כאשר הוסר, מפורש בשעיר נשיא: לריח ניחח לה', לא נאמר כן בשלשה חטאות החמורים למעלה, כי התורה כתבה מליצות שונות בפרשיות הללו, וכלם מוריס הלכות גדולות, ובא זה ולמד על זה, כמו בשעיר נשיא לבד נאמר אשר חטא נה, ללמד שיודע לו במה חטא, וכלן למדין הימנו, ניחיד נאמר בעצמה אחת פרט לבניס שעשו, וכלן למדין הימנו, בשביל נאמר מאחת מהנה, שהינו לריך לגמור המלאכה כלה, וכלן למדין הימנו, וכן כל השנויים הבאים בהן האחד מלמד על חברו, וכן לריח ניחח לה', כלן למדין הימנו שעולים לריח ניחוח, ולכן בראש הענין אמר נפש כי תחטא וגו' כלל, ואח"כ פרט אם הכהן המשיח, לכלול בכלל כל החמורין בענין ללמוד האחד מן השני בכל הדברים שלא הנדילה תורה ביניהם בפירוש, כגון זו פר וזו שעיר זו שעירה לו בשבת, אלו נתן דמן בפני' וגלו בחוץ וכיולא: (לב) ואם בבש, לא הניח ממין בשב לחטאת יביא נקבה, רקב"ע ז"ל, ולמעלה (פרשה ג' י"ב) בבר פרשנו שהכתוב לא הקפיד בבך: יביא יביאנה, יפה נדרש בת"כ: (לג) ושחט אתה לחטאת, לא נאמר כן בראשונות, ואמרו רבותינו שתהא שחיטתה לשם חטאת, וכן ולקח הכהן מדם החטאת, שיהא קבול דמה לשם חטאת, וכפר עליו הכהן מחטאתו, שתהא כפרה לשם חטאת, מכאן אמרו שחט שלא לשמה, קבל שלא לשמה, הלך שלא לשמה, זרק שלא לשמה פסול, ושאר הפעולות למדין מזה כמו שכתבנו: במקום,

בנפון

בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת־הָעֹלָה׃
(לג) וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הַחַטָּאת
בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל־קַרְנֹת מִזְבַּח
הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ אֶל־
יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ׃ (לד) וְאֶת־כָּל־חֶלְבָּהּ
יָסִיר כַּאֲשֶׁר יוּסַר חֵלֶב הַכֶּשֶׂב
מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן
אֹתָם הַמִּזְבֵּחָה עַל אִשֵּׁי יְהוָה
וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל־חַטָּאתוֹ
אֲשֶׁר־חָטָא וְנִסְלַח לוֹ׃ פ

ונפ״ש

אַן דעם אָרטע, וואָ מאַן דאַז
גאַנצע אָפּפֿער שלאַכטעט.
(לג) דער פריעסטער ניממט
מיט זיינעם פֿינגער פֿאָן דעם
בלוטע דעם זינדאָפּפֿערס,
טהוט עס אויף דיא עקקען דעם
אָפּפֿעראַלטאַרס, דאַז אי׳ברי־
גע בלוט גיעסט ער אַן דעז
פֿ גרונד דעם אַלטאַרס. (לה) אַל־
לעם אונשליטט זאָנדערט ער
אַב, זאָ וויא זאָלכעם פֿאָן אי״י־
נעם שאַף צום פֿרידענאָפּ־
פֿער אַבגעזאָנדערט ווירד; דער
פריעסטער לעסט עס אויף דעם
אַלטאַר אין רויך אויפֿגעהען,
אונטער אַנדערן דינגען, דיא
דעם עווינען צו עהרען, אין פֿיי־
ער פֿערזעהרט ווערדען. היר־
מיט זאָלל דער פריעסטער אויף דיא זינדע דיא ער בעגאַנגען פֿערזעהנען, אונד איהם
פֿערגעבען זיין.

ווען

דִּי יִכּוֹס יַת עָלָתָא׃ (לג) וְיִסַּב כָּהֲנָא מִדְּמָא
דְּחַטָּאתָא בְּאֶצְבְּעֵיהּ וְיִתֵּן עַל קַרְנַת מַדְבְּחָא
דַּעֲלָתָא וְיַת כָּל דְּמֵהּ יֵשׁוֹד לִיסוֹדָא דְּמַדְבְּחָא׃
(לה) וְיַת כָּל חַרְבֵּהּ יַעְדֵּי כְּמָא דְּמִתַּעֲדָא
תּוֹרָב אִימַּר מִנְכְּסַת קוּדְשַׁיָּא וְיַסֵּק כָּהֲנָא יָתְהוֹן לְמַדְבְּחָא עַל קוּרְבָּנַיָּא דַּייָ
וִיכַפֵּר עֲלוֹהִי כָּהֲנָא עַל חוֹבְתֵּיהּ דִּי חָב וְיִשְׁתְּבֵיק לֵיהּ׃

(לה) כאשר יוסר חלב הכשב. שמתרגמו
לשון נקליה לפ שמלת כשהיא נלקח כשהוא
מעונה לקליה עם התמורין: תמי ה׳. כל
מלרות הפ העשויות לשם פועלים נלע״ז:

ואינש ומעה

באור

נלפון, ופרשנוהו למעלה: (לה) חלב הכשב, החלבים עם הקליה תמימה ויותרת ושתי
כליות, כן מטלת מן הכשבים טעונה קליה: על אשי ה׳, לפ נכתב כן בכל התמורים, אלא
סתם סיקטירם על המזבח, ונאן למד כשיקטירם על המזבח יערוך חותם על העליה תחר על
הפ, כדרך שהוא בעולת הנקר, שהן תמי ה׳, וכאן למדין ממנו. ורש״י ז״ל פי׳ על מדורת
הפ העשויות לשם (פולייש) נלע״ז [וברש״י כ״י (פוייעלש) נלע״ז ובל״ף (פייערוסגען), עכ״ל],
דומה לפרשנו אלא יניח פ זרה ויערוך עליו עליה מבחוץ אלא על תמי ה׳:

תרגום אשכנזי

ה (ה) ווען זיך איינע פערזאָן פֿערזונדיגט, זיא הע= רעט נעמליך איינען אייד, וואָ= דורך זיא בעשוואָרען ווירד, דיעזעלבע אַבער וויים איין צייגנים, זיא האַט נעהמליך עטוואַם געזעהן, אָדער וויים עם זאָנסטוואָן

ויקרא ה

ה (ה) וְנֶפֶשׁ כִּי־תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע אִם־לוא

רש"י

ה (א) ושמעה קול אלה. נדבר שהוא עד שהגיעוהו שבועה שאם יודע לו בעדות

תרגום אונקלוס

ה (ה) וְאֵינָשׁ אֲרֵי יֵחוֹב וְיִשְׁמַע קַל מוֹמֵי וְהוּא סָהִיד אוֹ חָזָא אוֹ יְדָע אִם לָא יְחַוֵּי ויקבל

באור

ה (א) ונפש כי תחטא, לח נאמר כאן בשגגה, לפי שקרבן עדות נאה על המזיד כשוגג מזיד הוא שיודע בעצמו שיודע עדות, וכופר בדון ושובר על השבועה שהשביעוהו, ושגגתם כילד מזיד בעדות ושבועה לכל שוגג בקרבן, שאינו יודע שהתחייב על זה קרבן, לכל שוגג בעדות, שכשת עדותו בשעת שבועה, ואח"כ נודע לו פטור מקרבן, ולפי שביאור הדבר מזיד לח נאמר בה בשגגה, וכן בסוף הפרשה בשבועת הפקדון שנאה ג"כ על המזיד, לח נאמר בה בשגגה, ולפיכך בכל הנזכרים בפרשה שהן שוגגין, נאמר בכלן ונעלם, לפי שלח אמר ברחב הענין בשגגה, לכל שבועת העדות שהיא רק מזיד לח נאמר בה ונעלם, ורחב"ע ז"ל נטה בפרושו מדרך הקבלה, ושכח פרשת שבועת פקדון, גם נעלם ממנו שלח נכתב בשבועת העדות ונעלם ממנו: ושמעה קול אלה והוא עד, פי' רש"י ז"ל נדבר שהוא עד בו השביעוהו שאם יודע לו בעדות שיעיד לו, ותחזוב שעל כן לח אמר הכתוב והשביעוהו באלה והוא עד, כי אין במשמעותו שקבל על עצמו השבועה שהשביעוהו עליה, לכל ושמעה קול אלה היא קבלת השבוע' שאמר לאמן, כי מלת שמיעה בל"הקיורה על קבלת הדבר שמע כמו שמע ישראל (דברים ו' ד'), טוב הדבר שמעתי (מלכים ח' כ' מ"ב), ובלשון חכמים יאמרו לח שמיע לי כלומר לח סניתי לי, שאם היינו מקבל שוה לחינו שומע: עד או ראה או ידע, פי' רמב"ן ז"ל שאינן שלשה ענינים, כי אין עד בלי ראיה או ידיעה, שלח שמע קול אלה בדבר שהוא עד אין בראיה בין בידיעה, שם לח יגיד יש עליו עון, וכן נראה מדברי רש"י ז"ל שאמר בדבר שהוא עד בו השביעוהו, ופירשו רבותינו יש עדות שתועיל בראיה בלח בידיעה, כילד מנה הלויתי לך בפני פלוני ופלוני, וטוען לח היו דברים מעולם ביניהו ויעידו, זוהי ראי' בלח ידיע', אאין העד יודע למה נתן לו המעות, רק מעיד שראה נתינת מעות, והלוה טוען לח היו דברים מעולם שקבלתי מידך ממון, מתחייב בעדות זה, מנה הודית לי בפני פלוני ופלוני יבואו ויעידו זהו ידיעה בלי ראיה: אם לוא יגיד ונשא עונו, לח הבנתי פי' המקרא, זה מכחיש בעדות ונשבע לשקר, והתורה מחייבתו קרבן, ומה טעם שם לוא יגיד ונשא עונו, שם קודם הקרבן אין לורך להאמר, ושם אחר הקרבן, הרי אמר וכפר עליו הכהן וגו' ונסלח לו, ולח ראיתי מי שפי' בזה דבר. ולדעתי דומה שבועת העדות לשבועת פקדון, שבהם מזידין, וכמו שאמר בפקדון והיה כי יחטא ואשם והשיב לת הגזלה לאשר גזל וגו', ואת לאמו יניח לה', כי לח יועיל הקרבן על העוונו לאחרו שגזלו או שעשקו, ולריך להשיב לו הגזלה או העושק או הפקדון, כן שבועת העדות

המעמר

ה (א) ונפש כי תחטא, כתב הרב המגיה: והרחב"ע נטה בפירושו מדרך הקבלה [כי לדעתו הענין הוא שם שכח העדות והוא שוגג] ושכח פרשת שבועת הפקדון וכו', והנה נעלם ממנו, כי הרחב"ע בעצמו כתב בשבועת הפקדון (לקמן פסוק כ"ה) וז"ל: זה האשם הוא נזדון, ודברי יחיד הם, שגם זה האשם תלוי, הרי שלדעתו גם זה האשם בח על ספקו, שאחר שנשבע נולד ספק בנפשו שם הוא חייב לו או לח, ולריך לשלם הקרן כדין בדי ושמש, ומוסיף חומש, לפי שנשבע עליו, ומביא אשם תלוי עד שיתאמת שלשו שהוא חייב, וזו מביא חטאת קבועה כדין בכל אשם תלוי, ואם כן גם זה מיירי בשוגג גמור שבועת שבועה לח ידע דבר. אם לא יגיד, הרב המגיה

ויקרא ה

לֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ: (ג) אוֹ נֶפֶשׁ
אֲשֶׁר תִּגַּע בְּכָל־דָּבָר טָמֵא אוֹ
בְּנִבְלַת חַיָּה טְמֵאָה אוֹ בְּנִבְלַת

בהמה

תרגום אונקלוס

וַיְקַבֵּל חוֹבֵיהּ: (ג) אוֹ אֱנָשׁ דִּי יֶקְרַב בְּכָל
מְדַּעֲם מְסָאֲב אוֹ בְּנִבְלַת חַיְתָא מְסַאֲבָא

או

תרגום אשכנזי לא

ווען זיא דיעזעם ניכט אַנצייגט,
אונד דאַרורך איינע מיסעטה=
טהאַט צוביעסען האַט; (ג) אָ=
דער עס ריהרעט יעמאַנד עט=
וואַם אונריינעם אַן, ענטוועד=
דער דאַז אַאם איינעם אונריי=
נען געווילדעם אָדער דאַז אַאם

איי=

ר ש"י

בעדות שיגיד לו: (ב) לו נפש אשר תגע וגו'.
ולאחר הטומאה הזו יהכל קדשים לו יכנס
למקדש שהוא בזר שזדונו כרת כמ' שנועות

נדרם

באור

העדות לא יועיל הקרבן על מה שהעוה נגד חברו, שכפר בעדו' ואבד ממונו, על כן לפי שלשה תורה לחייבו קרבן שיתכפר על החלה שבמע ועל שבועת בעדות, הקדימה לשם לוא יגיד ונשא עונו, שעל כל פנים שם לא יגיד עדותו ישא עונו, ולא יכופר לו בקרבן זה, אלא ירצה את חברו עד שימחול לו או ישלם מניתו, וכן נראה מסוגית הגמרא (נ"ק קף כ"ה ע"ב) שאמרו תניא היודע עדות לחברו ואינו מעיד לו פטור מדיני אדם ואייב בדיני שמים, ופריך במאי עסיקינן, לילמא בבי תרי פשיטא דקורייתא הוא שם לוא יגיד ונשא עונו, אלא בחד, ואע"פ שהכתוב מדבר בנשבע ואח העיד, ידעו שאפילו אחר שנתכפר לו על השבועה, עובר על שם לא יגיד, וכמו שפרשנו, והוא הדין שעובר על לא יגיד שם אין שבועה כלל, ומתיבת זה קושית התוספות ז"ל שם, וזה מחוור מאד: [כ"ה, ולי נראה שגם תינות ונשא עונו אינם תשובת התנאי, כי שם מן התנאי, יאמר שלא הגיד עדותו ונשא העון עד כה, ועתה הוא מתחרט, ורוצה להפטר ממנו; וכמו שיאמר בשוגג ונעלם ממנו והוא ידע ואשם, וכל זה מהתנאי, כן יתכן לומר במזיד שלא הגיד עדותו, שנשא העון עד כה על לבו, ולא היתה לאלו העלמה כלל, ותשובת התנאי לסוף והביא לת אשמו וגו'°]: (ב) או נפש אשר תגע וגו', ולאחר הטומאה הזו יהכל קדשים לו יכנס למקדש שהוא דבר שזדונו כרת, כמסכת שבועות נדרש כן, רש"י ז"ל, וכן אמרו בת"כ ומנין שהינו מדבר שלא בטומאת מקדש וקדשיו, תהיר ועשה על ידי טומאה, וחייב קרבן על הטומאה, מה עושה ואזהרה בטומאת מקדש וקדשיו, אף קרבן על טומאת מקדש וקדשיו. וזהו פשט הכתוב שהרי אין ישראל מוזהרים מליגע בטומאות, ואפילו כהנים המוזהרים על טומאת מת, אינן מזהרים על מגע ונבלה ושרץ, ואיך מחייב הכתוב עליהן קרבן, הא אינו מדבר רק בשוגג למקדש לו יהכל קדש בטומאי, אבל רבו חכמי' שאפשר שמחייב לכהן שנטמא בשוגג לנפש, לו ישראל שנטמא לנפש בשגגה כשעולה לרגלות את פני ה', לכך למדו בגזרה שוה שאין הכתוב מדבר אלא בדבר שזדון כרת, והוא טומאת מקדש וקדשיו: בכל דבר טמא, בזה הטומאה, כמו שהולך ומפרש, ואין בכלל אלא מה שבפרט, וכן מתורגם בל"ן: בנבלה חיה טמאה, מלת נבלה על גוף מת בין אדם בין בהמה, כמו והיתה נבלתך למאכל לעוף השמים (דברים כ"ח כ"ו), ותמיד לנגדי, כי לדעתי המלה הזאת לנגדי, על הגוף ועל הנפש כי נָבָל וּנְבָלָה שהן על מעשה הנפש, דומים בשרש לִנְבָלָה וְנִבְלָה שהן על

הגוף

הערה

המבאר והרב המתרגם נלחמו בפי' המאמר הזה עיין בדבריהם; ולי נראה שאם לא יגיד נמשך על קול אלה, והשיעור שמע קול אלה (שהשביע אים לותם) אם לא יגיד ונשא עונו, כי כן הי' לשון המשביעים, ויהיה והוא רואה או ידע מאמר מוסגר ולזה נא בתתנא בדינו. (ב) או בנבלת חיה, עיין בנאור בהוראת מלת נבלה, ולדעתי מלת נבל ונפל בחבר הם דומים במבטא, כן הם דומים בהוראתם כי כל עלה שבר יבול עד מהרה יפול לארץ, וכן החיה המתה מאליה תחתיה תפול, וכן יאמר בעל ל"ן (חיין געפֿאַלענעם פֿיה), וכן נקרא האיש, שבר ירד ויפול ממעלתו המוסרי, נפל, וכמו כן בל"ן.

תרגום אשכנזי

ויקרא ה

בְּהֵמָה טְמֵאָה אוֹ בִּנְבֵלַת שֶׁרֶץ
טָמֵא וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא טָמֵא
וְאָשֵׁם: (ג) אוֹ כִי יִגַּע בְּטֻמְאַת אָדָם
לכל

איינעם אונריינען בֿיהמס, אָדער דאַ אַם איינעם אונריינען קליינען טהיערעם, אונד עם קעממט איהם אין בֿערגעסענהייט, ער איזט אַבער דאָך אונריין, אונד האַט זיך בֿערשולדעט; (ג) אָדער ער בעריהרעט איינע מענשליבֿע אונריינקייט, נאַך אַללען אַרטען דער

רש"י

נדיב כן: ונעלם ממנו. הטומאה: ואשם. בלכלת קדש או בנבילת מקדש: (ג) בטומאת מדם. זו טומאת מת:
לכל

תרגום אונקלוס

אוֹ בִּנְבֵלַת בְּעִירָא מְסַאֲבָא אוֹ בִּנְבֵלַת רָחִישׁ
מְסָאֲב וְיֶהֵי מְכַסְּיָא מִנֵּיהּ וְהוּא מְסָאֵב וְחָב:
(ג) אוֹ אֲרֵי יְקָרֵב בְּסוֹאֲבַת אֱנָשָׁא לְכֹל
סאובתיה

באור

הגוף, כי הגוף כשנקבר בארץ לינו גנאי, כי יצוב על העפר כמו שהיה ומתכסה מעין רוח', לכל גוף חדש המוטל על פני השדה לחית הארץ ולעוף השמים היא נבלה, כי מתעפש ומוליד ריח רע ומתגוול לעיני הרואים, וזהו והיתה נבלתך וגו' (שם), וכן נתנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים וגו' (תהלים ע"ט ג') וכדומה, ולפי שגופי הבהמות והחיות דומין להיות על פני השדה, ומתגוללים לכל רואה, קרויים נבלות, רק הנשחטים למאכל אין בהן נוול, כי יטהרו בשרם וימליחוהו אלף יסרח ועולה על שלחן חדש, לכל מתה מאליה, או נתנבלה בשחיטה פסולה קרויה נבלה, כי יאליכוה בדומן על פני חוץ, וזהו הנוול היותר גדול שיקרה לגוף, וכן מי שמוריד נכוד נפשו לעשות מעשים מגונים ומכוערים המחרידים דעת הקדש, יקרא נבל, ומעשיו נבלה: חיה טמאה, הוא הדין נבלת חיה טהורה כמו בני ואיל מטמאה טומאת נבלה, לולי זכר חיה טמאה, שהיא בעותה נבלה וודאי, שבהיותה טמאה אין שחיטה מטהרתה, להוליך חיה טהורה שחוטה לפילו נמלאת טרפה חיזה נבלה, וכן פי' בנבלת בהמה טהורה. לכל חכמים לאמרו בת"כ מה ת"ל טמאה, שיכול אין לי אלא כלה, בזית ממנה מניין ת"ל טמאה. וגם הדרשה הזאת כפי הפשט היא, כי חיה משמע שלמה, שכשיו שחלה הכתוב בטמאה, כמו שבזית מזיה טמאה לאסור, כן הנוגע בבזית של נבלה מחיה ובהמה חייב בקרבן האמור בפרשה: בהמה טמאה, לאמרו שבריך טמאה, שיכול אין לי אלא נבלה עלמה, קרנה שערה חיבורה מניין ת"ל טמאה, וגם זה בפשוטו, כמו שכל המחובר לטמא טמא, כן לענין מגע להתחייב בקרבן: שרץ טמא, מלת שרילה באמרו בפרשת ברחשית, והיא על התנועה, ויורה על פחיתת מי שה נגד זולתו מן החיים, כאילו אין בו דבר חיים רק התנועה, ונקרא ג"כ רמש, בשבור שרומש על הארץ, ושמנה שרצים הם המטמאים במותם והם הנזכרים בפרשת שמיני, ועוף לא זכר, שאין נבלת העוף מטמאה במגע, רק נבלת עוף טהור מטמאה בבית הבליעה, ולפי"מ שים שרץ הארץ שחיתו מטמא במותו לא היה שריך לומר טמא כי מפורש הוא שם, על כן לאמרו בת"כ מה ת"ל טמא, שיכול אין לי אלא בשרו, דמו לרופו ערומו מניין ת"ל טמא, וגם זה פשוט, כמו שלענין טומאה דם וכרוף ועצם טמאים, כן לענין מגע להתחייב בקרבן: ונעלם ממנו, נחלקו בו רבותינו ז"ל, ר' אליעזר ור' עקיבא אומרים שעל העלם טומאה וידיעת מקדש וקדש מחייבו הכתוב, לכל ידיעת הטומאה והעלם קדש ומקדש פטור, ור' ישמעאל אומר ונעלם ונעלם ג' פעמים לחייבו על העלם טומאה ועל העלם קדש ומקדש. ומן התלמוד נראה שתפשו בשתת ר' ישמעאל, ולדעתו נאמר כי ונעלם ממנו קדש או מקדש, והוא טמא יודע שהוא טמא, ונעלם ממנו שכחוב אחריו על העלם טומאה, והוא יודע יודע קדש או מקדש, לכל רש"י ז"ל פי' ונעלם ממנו הטומאה, ואשם בלכלת קדש או מקדש, וזוהי שתת ר' אליעזר ור' עקיבא, פי' כן לפי שעל כל פנים על זה חייב לדברי כלם: [°והוא ידע, פי' הרלב"ג והרשב"ם שנודע לו עתה שהוא טמא, וע"י זה הוא אשם, וכן משמע מסדר הטעמים°]: ואשם, שנודע לו שנטמא, או שאכל קדש, ומאחי' נפשו, ומנקש בפרה, וכמו שנאמרו בפרושו: (ג) בטומאת אדם, זו טומאת מת: לכל טמאתו אשר יטמא

לְכָל מְמְאָרָתוֹ אֲשֶׁר יִטְמָא בָּהֶּ
וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא יָדַע וְאָשֵׁם:
(ד) אוֹ נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבַטֵּא
בִּשְׂפָתַיִם לְהָרַע ו אוֹ לְהֵיטִיב
לכל

דער אונריינקייט, דאַדורך
דער מענש אונריין ווערדען
קאַן, אונד עס קעממט איהם אין
פֿערגעסענהייט, ער ערקעננט
אַבער הערנאַך, דאַס ער זיך
פֿערשולדעט; (ד) אָדער עס
שווערט יעמאַנד, לעסט נעמ=

ליך דען אייד איבער דיא ליפּפען פֿאַהרען, זיך עטוואַס אַנגענעהמעס אָדער אונאַנגע=
נעה=

תרגום אונקלוס

סְאוּבְתֵּיהּ דִּי יִסְתָּאַב בָּהּ וְיהֵי מְכַסֵּא מִנֵּיהּ
וְהוּא יְדַע וְחָב: (ד) אוֹ אֵינָשׁ אֲרֵי יְקוֹם
לְפָרָשָׁא בְּסְפָוָן לְאַבָּאשָׁא אוֹ לְאוֹטָבָא לְכֹל
די

ר ש "י

לכל טומאתו. לרבות טומאת מגע זבין
וזבות; מאיר יעמ. לרבות המוגע בטועל
נדה: בה. לרבות טולע נבלת עוף טהור:
ונעלם. ולא ידע שנכח הטימאה: וחטא.
בלכילי קדש או בניאת מקדש: (ד) בשפתי.
ולא בלב. להרע: לעצמו או להטיב לעצמו

באור

בה, כנוי טומאתו שב לאדם, כלומר לכל מיני טומאות שיש באדם זבים וזבות נדות ויולדות
וטועל נדה, ולכל אחת מהן יטמא בה הטהור, וכמו שמפורש להלן, ואם תאמר אם נאמרו
טומאות קלות, כל שכן חמורות שנפסוק זה, כבר אמרו בת"כ שאלולי שנאמרו גם החמורות,
הייתי אומר על הקלות מביא עולה ויורד, ועל החמורות אחת קטנה, ואלו לא נאמרו אלא
חמורות הייתי אומר על הקלות אלא כלום: (ד) כי תשבע, בנפעל, וכן כל שבועה שבמקרא
לשון נפעל שנשבע ע"י אחר, לפי שבועה מרמזת לאסור' כי היא שבועת שוא, שכל המזכיר שם
שמים לבטלה ולא לצורך היא שוא, ולכן לא יתכן לשון שבועה בקל שמורה על הרמון, אלא
בנפעל ע"י אחרים, כגון שגבעו ממנו ממון וכפר, שייכוהו ב"ד שבועה, והרי הוא נשבע, ועל
כן לא מצינו בכל המקרא לשון שבועה על שוא, אבל כתוב לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא
(שמות כ' ז'), ופרושו לא תשא שמו על שפתיך, כמו ובל אשא את שמותם על שפתי (תהלים
ט"ז ד'), וכן אחר לא נשא לשוא נפשי (שם כ"ד ד'), לא נשא על שפתיו, וכן בשבועת בטוי
אבל ולא אבל, שהתורה מחייבתו קרבן, אחר שיבוע ע"י אחרים, כגון שהכיחוהו למה אבל
והיה לו להמנע מלאכול לטעם מן הטעמים, ונשבע שלא אבל לו להפך, וכן להשא לוכל ולא
לוכל גם כן בשעת שבוע' הכריחוהו בדבריהם להשבע, ואם נשבע מעצמו בלי שום הכרח לעפ"י
שהוא בכלל ונפש כי תשבע ומתכפר בקרבן, עונו יאא, בעבור שנשא את השם לשוא, וכן
כל לשון שבועה הסמוכה אל השם ג"כ בנפעל, לפי שההבטחות בשבועה הן על תנאי, ואין
המובטחים יודעים אם יתקיים, וכשרולה השם להודיענו שתחול ההבטחה יבטיח בשבועה,
והרי בכיכול נשבע לעורך: לבטא בשפתים, לא בלב לפי' גומר בלבו בשבועה לעשות כך או
כך, לשון חייב עד שיבטא בשפתיו, כן דרכו רבותינו בת"כ, והוא פשוטו של מקרא, ולחשוב
עוד שמלת לבטא בלשון עברי כמו בלועז (אויסגעשטאטען), או כמו שתרגם המתרגם התאכזי
(אויבער דיא ליפּפען פֿאַהרען), כי מדרך הנשבע על ידי תוכחות לחשים, כאשר יאם לבנו קופץ
ונשבע, וזהו לבטא בשפתים, שדומה מלין מחוץ לשפתיו, וכן יש בוטה במדקדוק חרב (מצלי
י"ב י"ח), שדומה ובועט בשפתיו מלין מכחיבים הנפש כמי שדוקר בחרב: להרע או להיטיב,
להרע לעצמו, כגון להתענות וביולא, לא להרע לאחרים כגון להכותם או לקחת ממונם,
לפי שאינו דומה להשבה שבכתוב, כי השבה בין לו בין לאחרים רשות ולהרע חיסור, אלא
להרע לעצמו, ולהטיב לו או לאחרים, וכן כתוב נשבע להרע ולא ימיר (תהלים ט"ו ד'),
ואם לאחרים בכלל היה לו לומר נשבע להטיב ולא ימיר, אבל נשבע להרע להתענות או שאר
ענוי נפש המותרים בעצמו, וכן למדו רבותינו בת"כ, וכן למדו מזה שהנשבע לעבור על המלוה פטור שאינו

תרגום אשכנזי

ויקרא ה

כ לְכֹל אֲשֶׁר יִבַּטֵּא הָאָדָם בִּשְׁבֻעָה וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא־יָדַע וְאָשֵׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה: (ה) וְהָיָה כִּי־יֶאְשַׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה וְהִתְוַדָּה אֲשֶׁר חָטָא עליה

נעהמעס צו טהון (וויא דער מענש זיך צו ווייליגן איינען איד ענטפֿאהרען לעסט), אונד עס קעמט איהם אין פֿערגעסענהייט; נאהער אבער ערקענט נעט ער, דאס ער זיך אויף איינע פֿאן דיעזען אַרטען שולדיג נעמאַכט האט; (ה) זאָל ער זיינע שולד אין אירגענד אייניעם שטיקע ערקענט, זאָ זאָלל ער בע־

תרגום אונקלוס

ר ש " י

כ דִּי יְפָרֵישׁ אֱנָשָׁא בְּקִיּוֹם וְיֶהֵי מְכַסָּא מִנֵּיהּ וְהוּא יָדַע וְחָב לַחֲדָא מֵאִלֵּין: (ה) וְיֶהֵי אֲרֵי יֵחוֹב לַחֲדָא מֵאִלֵּין וְיוֹדֵי דִּי חָב עֲלָהּ: וייחי

כגון לוכל ולא לוכל לישן ולא לישן: לכל לשון נטילה. לרבות לשבעה: ונעלם ממנו. ועבר על שנותו כל שה בקרבן עולה ויורד כמפורש לקמן לכל שבועה שיש בה כפירת ממון לישה בקרבן זו חלת נחשם:

באור

דומה להטבה שהיא רשות, ולהרע כגון זו לשון הרשות נידו: לכל אשר יבטא, כולל הכל לפילו דברים שאין בהן הרעה והטבה, כגון לזרוק לגן ליס לו לא, וזכר בפרט להרע לו להטיב, ללמדנו שמדבר בדברי הרשות הרעה כמו הטבה: האדם בשבעה, לשון רבותינו ז"ל פרט לקטן, ומהורש"י המלה למדוהו, כי אם לשם מיוחד לחדש לנדו, ולשון בכללו בעל חי לחר, והחדש נגדל בזה מכל החייס שיש בו בחירה להטיב לו להרע, לכן כל מה שיעשה בבחירתו הן טוב הן רע, יתכן עליו שם חדש בפעולתו, לכל לשון לינגו מיוחס לשם חדש: ונעלם ממנו, פרש למזיד, ולשון רבותינו על העלם שבועה הוא חייב, ולשון חייב על העלם חטן, ופרשו בתלמוד כגון שנשבע שלא לאכול פת חטים, ושכח ושבור שנשבע לאכול פת חטים ואכל, זהו העלם שבועה וידיעת חטן; וידיעת שבועה והעלם חטן, כגון שבועה שלא לוכל פת חטים, והושיב ידו לסל ליטול פת שעורים ועלתה בידו פת חטים. והנה לפי משמעות להרע לו להטיב הוא להבא כגון לוכל ולא לוכל, שלא שמרבוי לכל לחזר יבטל החדש למד ר' עקיבא גם לשבר לאכלתי ולא אכלתי, ושאלו בתלמוד שגגת שבועה לשבר היכי דמי לי דידע מזיד הוא לי שלא ידע לשון הוא, והשיבו בלומר יודע לני שבועה זו לסורה וזכור שאכל, לבל ליני יודע שם חייבין עליה קרבן שם לא, ולין בינה לשבועת העדות שנאמרו למעלה, שעל כן לא נאמר בה ונעלם לחייבו על המזיד כשוגג, שלא ידיעת חיוב קרבן: והוא ידע, שם להבא ידע, ושם שנשבע לשבר ידע שחייב בקרבן, ולפי פשוטו והוא ידע שנפשו יודעת שחטא זה והיא לשמה, מתחייבת ורולה לשוב ולהתכפר, כמו כי פשעי לני לדע שמושך חטאיו לל נפשו: לאחת מאלה, החמורים למעלה בשבועת העדות, או בטומאת מקדש וקדשיו או בשבועת בטוי, ובת"כ דרשו מקרא זה פעמי' לחייבו על כל אחת ואחת, ופעמים לחייבו אחת על כמה דברים, הן בשבועת העדות, הן בטומאת מקדש וקדשיו, והן בשבועת בטוי: (ה) והיה כי יאשם לאחת מאלה, מיד כשיעלה על לבו שהוא חשם באחת מאלה: והתודה אשר חטא עליה, לומר רמב"ן ז"ל לין זה הסדר, שלא תאלה יביא קרבנו וסומך עליה ומתודה, וכן לומרו בת"כ מניין שודוי על מי, נאמר כאן ווידוי ונאמר להלן ווידוי, מה ווידוי האמור להלן ווידוי על מי, אף כאן על מי, וכן למדו מעלין עליה שטעון סמיכה. ולדעתי לע"פי שכל החטאות החמורי' למעלה נאמר בכל אחת סמיכה, ואף זו כן, ולא נאמרה כה בפירוש, לפי שהוא עולה ויורד, ופעמים מביא עוף ופעמים מנחה, ובאלו אין סמיכה, לכן לא אלה הדבר בסמיכה, שלא נווידוי להורות שעל כל פנים יתודה גם בשביא עוף או מנחה, כי הווידוי עיקר הכל שהיא התשובה והרלאת הדברים שיביר חטאו וידעמו ויתחרט עליו ויבקש סליחה ויקבל על עלמו שלא יעוד שוד לכאלה, וגם בקרבן נדבה ובכל קרבן שובה אומר ווידוי הדברים, שכל מזכר כאן

עָלֶיהָ׃ (ו) וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ לַיהוָה עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא נְקֵבָה מִן־הַצֹּאן כִּשְׂבָּרָה אוֹ־שְׂעִירַת עִזִּים לְחַטָּאת וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן מֵחַטָּאתוֹ׃ (ז) וְאִם־לֹא תַגִּיעַ יָדוֹ

די

בעקענען, וואס ער געזינדיגט האט. (ו) אונד צו זיינעם שולדאָפּפער דעם עווּיגען, וועגען זיינער זינדע, וועלכע ער בעגאַנגען, איין ווייבליכעם שאָף, אָדער איינע ציעגע צום זינדאָפּפער דאַרבּרינגען; דער פּריעסטער זאָלל איהן פּאָר זיינער זינדע פֿערזוהנען. (ז) רייכט אַבער זיין פֿערמעגען

ניכט

תרגום אונקלוס

(ו) וייתי ית חוֹבְתֵיהּ לְקֳדָם יְיָ עַל חוֹבְתֵיהּ דִּי חָב נוּקְבָא מִנְּעָנָא אִמְּרְתָא אוֹ עֻתְּרַת עִזִּין לְחַטָּאתָא וִיכַפַּר עֲלוֹהִי כָּהֲנָא מֵחוֹבְתֵיהּ׃ (ז) וְאִם לָא תְּמְטֵי יְדֵיהּ כְּמָסַת שֵׂיתָא וְיַיתֵי

ית

באור

בפרט לפי שבועת העדות מביא על זדון: כמו שפרשנו, וכן שבועת בטוי לשעברי זדון גמור הוא כמ"ש (פסוק ד'), ואפילו טומאת מקדש וקדשיו קרוב לזדון, כי מי שהוא טמא, לריך הטמא לגוש טומאתו על לבו ויטהר ממנה ועל כל פניס לל יבואנה, כן יגע לל כל קדש, לו יכנס למקדש, והס מן העברות החמורו' ביותר שיש בהן מלול הגס, לת מקדש ה' טמא, וחלל לת קדשיו, וכן נשבע על שקר שנית' בו ולא תשבעו בשמי לשקר וחללת לת שם ללהיך, ולפי שכל הקרבנות שמזכרו עד הנה הן נתין על שגגות, למדנו כלן שגם למזידין יש סליחה, בתנלי שם ידעו פשעיהס, והודו על חטלתיהס, על כן פרט כלן והתודה, שבמקום לחר לומרו וכפר לעפ"י שלח שמך, שהסמיכה לינה מעכבת הכפרה, וכמה שכתוב (פרשה ו' ד'), לבל כלן והתודה לשר חטל עליה, הדעת נותנת שהוידוי מובה, כי עשה בזדון, ומה יתרלה לל שלהיו כי שם נשובו שלין, ולעולם ווידוי זה הוא בסמיכה: חטא, כבר פרשנו בראש הענין (פרש' ד' ב') שמלת חטל כולל שוגג ומזיד: והתודה, שרשו ידה מנחי פ"ח יו"ד, כמו נהתודע יוסף לל לחיו (בראשית מ"ה ל'), ושרש רד"ק ז"ל בס' השרשים שיש בו שתי הוריות, הלחד וידוי ותודה כמו והתודה, ותן לו תודה (יהושע ז' י"ט), והשני הלול ושבח כמו הודינו לך ללהים (תהלים ע"ה ג'), הודו לה' כי טוב (שם ק"ו ל') וכיולל, ולדעתי כלן הוריה לחת להן בלועז (בעקענען), קלתן שמודה על חטל ושון, כמו לודה עלי פשעי (שם ל"ב ה'), וכדרך ומודה ועוזב ירוחס (משלי כ"ח י"ג), וההפוך הוא המכסה פשעיו, וקלתן שמודה בגדלת השם בטובו ובחסדיו, ולינו מכחד לספר טובו ונפלחותיו, וזהו הודו לה' כי טוב (בעקענעטט לו גאָטט, דאָם ער גיטיג איזט), כ לעולם חסדו, וכן הודינו לך ללהים, וכן ועתה ללהינו מודים לחנחנו לך ומהללי' לשם תפלרתך (ד"ה ל' כ"ט י"ג), לנו מודים ומכירים כי העושר והכבוד וכל הגדולה מלפניך מיוד היא לנו, ונהללך בשבחות על רוב הטובה שהשפעת לנו, ובזה המלוה בלשון התפעל, כי החוטל לריך שיסיס חטליו לל לבו, ויבין רוע המעשה, וגדלת מי שחטל נגדו, וזהו הורלת ההתפעל, וכן והתודו לת עונס וגו' (פרשה כ"ו מ'), שיתנו לל לבס להכירס: (ו) והביא לת לשמו, טעס לשמו לפרש בעז"ה (פסוק י"ט), שהרי חטלת היא: נקבה מן הצאן, לעכב, לפי"ש שהוא עשיר גדול, לל יביא מן הבקר, ולל זכר: מחטלתו, וכן כתו' בדלות, שבדלי דלות כתוב על חטלתו, לפי שנחמר שם מחלת מחלה, וכלן שסתס כתיב מחטלתו ולל כל חטלתו, שהס שגג שתים היו מתכפר בקרבן לחד, ורבותינו דרשו שהס חטל כשהוא עשיר, והפרים מעות לכשבה לו לעשירה והעני, יביל ממקלתן שתי תורים, הפרים מעות לשתי תורים והעני יביל ממקלתן עשירית האיפה, וזהו מחטלתו ולל כל חטלתו, הפרים מעות לעשירית האיפה והעשיר יוסיף עליהן ויביל קרבן עשיר, וזהו על חטלתו: (ז) ואם לא תגיע ידו, לפי שהיל היל הלוקחת הפרים, שם לל תוכל להשיג חפלה, דומה כחילו היל קלרה וחינה מגעת בדבר ההוא, ורשב"ע ז"ל לומר, כי היל היא העושה כל מלאכה והיל הקונה רמז למי

תרגום אשכנזי

ניט הין צו איינעם לאַמע, זאָ ב־ינגט ער צו זיינעם אָ־ פּפֿער, פֿיר דיא שולד, וועלכע ער זיך צוגעצאָגען, צווייא טור־ טעלטויבען אָדער צווייא יונגע טויבען, דעם עווינגען צו עהרען איינעם דאַפֿאַן צום זינד־ פּפֿער, אונד איינעם צום גאַנ־ צענאָפּפֿער. (ח) ער ברינגט זיא צום פריעסטער, דיעזער אָפּפֿערט דאַז שטיק צום זינ־ דענאָפּפֿער צו ערשט, ער קנייפּט נעמליך הינטען, אונטער דעם נעניקע, דען קאָפּף

אב

ויקרא ה

דֵּי שֶׁהּ וְהֵבִיא אֶת־אַשְׁמוֹ אֲשֶׁר חָטָא שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ־שְׁנֵי בְנֵי־יוֹנָה לַיהוָה אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעֹלָה: (ח) וְהֵבִיא אֹתָם אֶל־הַכֹּהֵן וְהִקְרִיב אֶת־אֲשֶׁר לַחַטָּאת רִאשׁוֹנָה וּמָלַק אֶת־רֹאשׁוֹ מִמּוּל

ערפו

תרגום אונקלום

יַת חוֹבְתֵיהּ דִּי חָב תַּרְתֵּין שַׁפְנִינִין אוֹ תְרֵין בְּנֵי יוֹנָה לֳקָדָם יְיָ חַד לְחַטָּאתָא וְחַד לַעֲלָתָא: (ח) וְיֵיתֵי יַתְהוֹן לְוָת כָּהֲנָא וְיָקְרֵיב יַת דִּי לְחַטָּאתָא קַדְמֵיתָא וְיִמְלוֹק־יַת רֵישֵׁיהּ

ר ש " י

(ח) והקריב את אשר לחטאת ראשונה. מטעת קודמת לעולה לפי שהדבר דומה לבעלים שנכנס לראות פרקליט שנכנס דורון בידיו:

ולפ

באור

שאין לו: די שה, משמעות הכתוב הוא שאין בידו לקנות שה מבשפו, ועל כן לאמרו רבותינו ז"ל אין לומרי' לו ללוות, לו להתעסק בתומות: די שה, כל הנריך לקרבן שה, וכן לאמרו ז"ל יש לו שה ואין לו לרבים מניין שיביא קרבן עני ת"ל די שה: שתי תרים או שני בני יונה, משום תורים שניים, ומשום בני יונ"ה שני', ועוד כי מפורש בענין שיהי' אחד חטאת ואחד עולה, ואמר שתי שני לעבב, שיכול הואיל והעשיר מביא בשתיהם או שעירה לחטאת, לפי שאין לעני אלא אחד או בן יונה יביאנו לחטאת ודי, הולרך לומר שיהיו שניים, ואם לאו אינו מתכפר לו: שהו' נקבה, שני זכר, כי תורים גדולים ואפי' נקבות, ובני יונה קטנים זכרים, לפי שהעשיר מביא נקבה, הייתי אומר שהלל בשמיא עוף יהיה נקבה לכך אמר בני להכשיר הזכרים, ואמת תאמר לפי שמביא מן העוף על כל פניס לריך שיהיה זכר ת"ל שתי להכשיר הנקבות, ואולי יאמר אי יהיו שניהם זכרים או נקבות, לא אחד זכר ואחת נקבה: אחד לחטאת ואחד לעלה, לעון זכר שכן מנהג הלעון, ואם הן נקבו' החטאת והשני עולה, ויאמר רחב"ע ז"ל בשם רב יצחק כי טעם אחד עולה, בעבור שלא תגיע ידו, אולי עלה על רוחו מחשבת, כלומר שהרהר על הפשר בעבור עניו, ולדבריו אין טעם לשני דלות, ורחב"ע אמר שהאחד כנגד הזימוריס, והשני חטאת כמשפט, ואם רמב"ן ז"ל שבח פרושו, רחוק בעיני לנקט טעם על מיני הקרבנות ומשפטיהן: (ח) והביא אותם אל הכהן, לפי הפשט לפי שהקרבנות בהמה סומך עליהן ושוחטן ומשם ואילך מצוי בכוונה, אבל עוף לרי' שיביאנו אל הכהן, כי המליק בכהן, על כן אמר והביא לותם אל הכהן, ורבותינו ז"ל דרשו מלמד שחייב בטבול הבאתן, וכן בכל החטאות והאשמות, ובאלמנותו בפרשת עולת העוף: והקריב, יש לפרש שבבואו אל הכהן יקרוב על האחד שם חטאת, ועל השני שם עולה, והקריב אל יד הכהן ברחבונה לותו שקרוב לחטאת, כי נתינתו להקרבה אל הכהן, לאמר עליו והקריב, כמו בספל תרומי' הקריבה ממנה (שופטי ה' ט') ובאלמנותו בפי' והקריבו בני אהרן, ועל כן הגיעה מפסקת תחת רחבונה, שבבעלים מדבר, ואעפ"כ יפה למדו מכאן שהוא בנין אב לכל החטאות הבאות עם העולות שתהא חטאת קודמת לעולה. [ס"ח"ה, לדעתי הוא על דרך כלל ופרט וכלל ואח"כ פרט, לאמר שהכהן יקריב בתחלה את החטאת, כיצד? ומלק את ראשו וגו', ולכך הבדילו בעל הטעמים°]: ומלק, מנותק למעלה: ממול

ערפו

עָרְפּוֹ וְלֹא יַבְדִּיל: (ט) וְהִזָּה מִדַּם
הַחַטָּאת עַל־קִיר הַמִּזְבֵּחַ
וְהַנִּשְׁאָר בַּדָּם יִמָּצֶה אֶל־יְסוֹד
הַמִּזְבֵּחַ חַטָּאת הִוא: (י) וְאֶת־
הַשֵּׁנִי יַעֲשֶׂה עֹלָה כַּמִּשְׁפָּט וְכִפֶּר
עליו

צום גאנצען אפּפער, נאך פּאַרגעשריעבענער ווייז; דער פּריעסטער פּערזאהנט איהן

תרגום אונקלוס

מְקַבֵּיל קֳדָלֵיהּ וְלָא יַפְרֵישׁ: (ט) וְיַדֵּי מִדְּמָא
דְּחַטָּאתָא עַל כּוֹתַל מַדְבְּחָא וּדְיִשְׁתָּאַר בְּדְמָא
יִתְמְצֵי לְיסוֹדָא דְמַדְבְּחָא חַטָּאתָא הִוא:
(י) וְיָת תִּנְיָנָא יַעֲבֵיד עֲלָתָא כְּדִחֲזֵי וְיכַפַּר
עלוהי

תרגום אשכנזי - לד

אב, ואנדערט איהן אבער ניפט
דאפּאן, (ט) שפּרענגט פּאן דעם
בלוטע דעם זינדענאפּפערס,
אן דיא וואנד דעם אלטאַרס;
וואס פּאם בלוטע איבריג
בלייבט, ווירד אם באדען דעם
אלטאַרס אויסגעדריקט; דיע-
זעס איזט דאז זינדענאפּפער.
(י) דאז צווייטע בעריטעט ער

רש"י

ועי"

ולא יבדיל. לינו מולק אלא סימן ל': עורף. הוא גובה הריאה המצפיע לצד הגואר: מול עורף. מול הרואה את העורף והוא לוקה כל לאוהי הגואר: (ט) והזה מדם החטאת. בעולה לא הטעין אלא מלוי ובחטאת הזאה ומלוי לוקה בעורף ומתיר והדם ניתז והולך למזבח: חטאת הוא. לעמה כשרה אלא לעמה פסולה: (י) כמשפט. כדת התמורה בעולת העוף על נדבה בריאה הפרשה

באור

ערפו, עורף הוא גבה הריאה המצפיע לצד הגואר, ומול עורף, מול הרואה את העורף, והוא לוקה כל לאוהי הגואר, מפי רש"י ז"ל, וכן בת"כ מול הרואה את העורף וכן הוא לומר והוא יוצא ממולי, ועורף נגד פניס, ומול עורף כנגד הגרון, והוא רואה את העורף: ולא יבדיל, לדבת מקלת תכמים בגמרא לינו לריך להבדיל כמו בעולת העוף אלא מולק סימן לאחד ודיו, לכל בת"כ לאמרו אס הבדיל פסול: (ט) והזה מדם החטאת, עלמו לא בלבע ולא בכלי, אלא לוקח בגוף העוף ומעלה ומוריד בכח והדם ניתז מעלמו על קיל המזבח: והנשאר בדם, לי לאבר אילא כלו בהזאה, לכן הנלאר בדם ימלה אל יסוד המזבח, ע"י שלוחק בכח בקיר המזבח כמו שפי' רש"י בפ' ק"ק (דף ס"ל ע"ב), או בין אתי לכבועתיו, כמו שפירש רש"י בפ"ק דמנחות (דף ג' ע"א), הדם מתמלה ויורד אל יסוד המזבח, ומזה למדנו שהזאה למטה מחוט הסובב, שאס למעלה כמו עולת העוף, לא ימלה הדם על היסוד, אלא על הסובב, ובעולת העוף לא הלריך הזאה אלא מלוי, ובשתיהן לשון נפעל למעלה כתוב ונמלה, וכאן ימלה, והטעם לפי שלשון נפעל נופל על הנעשה ע"י דבר אחר, וזהו עלמו המלוי שבובע בית מליקתו אל קיר המזבח, ומתמלה ע"י שוחק החזן, אבל ההזאה בידי הכהן לבדו, ומזה נראה שהכוון בפי' רש"י ז"ל בפרק ק"ק שבובע לותו בקיר המזבח, ובפרק קדשי קדשים לאמרו ונעביד מעלאי והדר נעביד מתתאי, כלומר שאת ההזאה בקיר העליון והמלוי בקיר התחתון, לאמר רבא מי כתיב ימלה יאלה כתיב דממילא משמע, פי' אס הכהן ירד למלות הדם על קיר התחתון, היה לו לומר ימלה בקל או בפיעל, שמוסב על הכהן שיעוד ויעשה בן, עבשיו שנאמר ימלה משמע ממילא, שעומד במקומו והדם שותת על היסוד: יסוד המזבח, המזבח עשר אמות מן הקרקע עס מקום המערכה, עלה אמה וכנס אמה מכל הלדדין, והאמה הנכנסת נקראת יסוד המזבח: חטאת הוא, לפיכך משונה בעבודתו מעולת העוף, ולפי הפשט שינהגו בשאר כדין שאר חטאת בהמה המפורש בפ' לו, שאין עוף מפורש שס, ורבותינו דרשו לשמה שאינה אלא לשמה פסולה: (י) ואת השני יעשה עלה כמשפט, כדת התמורה בעולת העוף על נדבה בריאה הפרשה, לשון רש"י ז"ל, ודומה לו ויקרב את העולה ויעשה כמשפט (פרשה ט' ט"ז), פי' ז"ל המפורש בעולת

ויקרא ה

עָלָיו הַכֹּהֵן מֵחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא
וְנִסְלַח לוֹ: ס שביעי (יז) וְאִם־
לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ לְשֵׁתֵּי תֹרִים אוֹ
לִשְׁנֵי בְנֵי־יוֹנָה וְהֵבִיא אֶת־קָרְבָּנוֹ
אֲשֶׁר חָטָא עֶשִׂרֶת הָאֵפָה סֹלֶת
לְחַטָּאת לֹא־יָשִׂים עָלֶיהָ שֶׁמֶן
וְלֹא־יִתֵּן עָלֶיהָ לְבֹנָה כִּי חַטָּאת
הוא

תרגום אשכנזי

וועגען דער זינדע ריא ער בע־
נאגגען, אונד זאָ ווירד אים
פֿערגעבען. (יז) יוען אבער זיין
פֿערמעגען אויך צו צווייען טור־
טעלטויבען אָדער צווייען יונגען
טויבען ניכט הינרייכט, זאָ
ברינגט ער, וועגען זיינער זינ־
דע, איין צעהנטעל פֿיינעם מעהל
צום זינדאָפּפֿער דאר, זאָלל
אבער קיין אֶהל דאַרויף טהון,
אויך קיינען וויהרויך דאַרויף
לעגען, דען עס איזט איין זינ־
דאָפּפֿער.

ר ש"י

חטאת: (יא) כי חטאת הוא. ולפי שהיה קרבנו מהודר:

תרגום אונקלוס

עֲלוֹהִי כַּהֲנָא מֵחוֹבְתֵּיהּ דִּי חָב וְיִשְׁתְּבֵיק לֵיהּ: (יז) וְאִם לָא תַדְבֵּיק יְדֵיהּ לְתַרְתֵּין
חטאת
שַׁפְנִינִין אוֹ לְתַרְתֵּין בְּנֵי יוֹנָה וַיְיתֵי יָת קוּרְבָּנֵיהּ דִּי חָב חַד מִן עַסְרָא בְּתַלַּת סְאִין סוֹלְתָּא לְחַטָּאתָא לָא יְשַׁוֵּי עֲלָהּ מְשָׁחָא וְלָא יִתֵּן עֲלָהּ לְבוֹנְתָּא אֲרֵי חַטָּאתָא הִיא:
וייתינה

באור

נדבה בויקרא, והוא פשוטו של מקרא, אבל לא היה לריך להאמר בשתי המקומות, שאם הוא עולה למה לא יעשה כמשפט, על כן אמרו בפ' י"ט ויעשה כמשפט, כמשפט עולת נדבה למד על עולת חובה שטעונה סמיכה, ומשונה לשון הכתוב שהיה לו לומר ואת השני יעשה כמשפט העולה, כלומר כדת התורה בעולת העוף של נדבה, כי דבר זה לריך ללמדנו, לפי שבאה על חטא, מעשיה כמשפט עולת נדבה, עכשיו שאמר ואת השני יעשה עולה כמשפט, משמעו לפי שהוא עולה יהיה כמשפט החטאת, יפה דרשו מכמיס בת"כ כמשפט חטאת בהמה של עשיר שזלת חליפין לה, שתהיה כמוה מן החולין וניוס ונידו הימנית, ור' ישמעאל דורש כמשפט חטאת העוף, מה חטאת העוף מליקה ממול ערפו, לף עולת נדבה ממול ערפו, ור"ל בר"ס דורש כמשפט חטאת העוף, מה חטאת העוף מולה ומזה, לף עולת העוף כן: ונסלח לו, מה שחסר בחטאת בהמה פירש כאן, לפי שקרבנו יורד יש כפרה וסליחה, וכן נוהג בכתוב בכל הפרשיות הללו, והן למדין זו מזו, ובכל בחרנו כן למעלה: (יא) ואם לא תשיג ידו, שאין לו ממון, ובמנורע מפורש ואם לל הוא ואין ידו מגעת (פרשה י"ל כ"ח), וכן אמרו גם בת"כ שמא ואין ידו מגעת יש לו ואינו מוצא ליקח ת"ל ואם לל הוא, ואפשר כאן אין צורך לפי שאמר תחלה ואם לא תגיע ידו שהיא מדלות, ולפי שלשון הנגת יל גם לפי שעה שמצאנו לפי שלאחר זמן יגבה מעות ויעשיר יביא עשירית האיפה מיל בחסר הוא גם, וזהו שאמרו רבותינו ואם לא תשיג ידו, אמר ר' יהודה חכינה מלוה בשעתה שמיל הוא מביא עשירית האיפה, ואין ממתינין לו עד שיעשר ויביא כשבה או שעירה, ובמנורע קבע לו יום: קרבנו, כאן לא אמר אשמו, אלא בלשון האמור במנחת נדבה סלת יהיה קרבנו, ללמדך ששתיהן שוין בעשירית האיפה וזהו שאמרו בת"כ אשר חטא עשירית האיפה, אין לי אלא חובתו עשירית האיפה, מניין לקרבן נדבתו עשירית האיפה, ת"ל קרבנו עשירית האיפה: עשירת האפה, אחד מעשרה לשלש סאין, שהן שבעה רביעית ועוד בשריתת ת"כ, ויאמר רשב"ע ז"ל עשירית האיפה מאכל לשים אחד ניוס אחד: סלת, חטים: לחטאת, שיביאו לשם חטאת: ישים, בפרשת מנחות נאמר יליקה ובלילה ומשיחה ועשייה אבל שמן, לכן שאין אומר לא ישים לבלול כלן, כל שהוא שימה: עליה, בעודה עשירית האיפה לחטאת, אבל נותן על שיריה: כי חטאת הוא, ואין בדין
שיהא

ויקרא ה

הוּא: (יג) וְהֵבִיאָהּ אֶל־הַכֹּהֵן
וְקָמַץ הַכֹּהֵן מִמֶּנָּה מְלוֹא קֻמְצוֹ ס
אֶת־אַזְכָּרָתָהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה
עַל אִשֵּׁי יְהוָה חַטָּאת הוּא:
(יג) וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל־חַטָּאתוֹ
אֲשֶׁר־חָטָא מֵאַחַת מֵאֵלֶּה
ונסלח

תרגום אשכנזי לה

רענאפפער. (יג) ער ברינגט עס צום פריעסטער, דער פריעסטער ניממט איינע האנדפאל דאפאן, אלס איינען טהייל, דער אין דופט אויפשטייגען זאלל, לעסט איהן אויף דעם אלטאר אין רויך אויפגעהען, אונטער דען דינגען דיא פאם פייער פערצעהרט ווערדען, דעם עווינגען צו עהרען; עס איזט איין זינדענאפפער. (יג) דער פריעסטער פערזעהנט איהן וועגען דער זינדע, דיא ער אין איינעם פאן דיעזען דינגען בעגאנגען

תרגום אונקלוס

(יג) וְיֵיתֵינַהּ לְוָת כַּהֲנָא וְיִקְמוֹץ כַּהֲנָא מִנַּהּ מְלֵי
קוּמְצֵיהּ יָת אַדְכָּרְתַּהּ וְיַסֵּק לְמַדְבְּחָא עַל
קוּרְבָּנַיָּא דַיְיָ חַטָּאתָא הִיא: (יג) וִיכַפֵּר עֲלוֹהִי
כַּהֲנָא עַל חוֹבְתֵּיהּ דִּי חָב מֵחָדָא מֵאִלֵּין
וישתבק

רש"י

(יב) חטאת הוא. נקמלה ונקטרה לשמה כשרה שלא לשמה פסולה: (יג) על חטאתו לשם חטא. כאן שנה הכתוב שהרי בעזירות ובדלות נאמר מחטאתו וכאן בדלי דלות נאמר על חטאתו דקדקו רבותינו מכאן שאם חטא כשהוא עזיר והפרים מעות לכשנה לו עזירה והעני יביא ממקצתן שתי תורים הפרים מעות לשתי תורים והעני יביא ממקצתן עזירית החיפה [לכך נאמר מחטאתו] הפרים מעות לעזירי החיפה והעזיר יוסיף עליהן ויביא קרבן עזיר לכך נאמר כאן על חטאתו: מחטת מלה.

מחמת

באור

שיהא קרבנו מהודר, מפי רמ"י ז"ל כפי הפשט, ונמצאת סומכת פירש הכתוב כי מנחת קנאות היא מזכרת עון, וכאן כן מנחת חוטא המתודה וגו', מנחתו מזכרת זכות, ולפ"כ אין רצוי שיתן עליה שמן ולבונה, ולפי שבדלות כשמיא עוף, מוסיף על עוף נדבה שלריך שתים, ובדלי דלות פוחת לפי ממנח' נדבה שמן ולבונ' על כן כתב הטעם כי חטאת היא: (יב) והביאה, בכלי שרת, וזו בנעל ומפורש במנחת נדבה, ולמדנו שבן הדין במנחת חוטא: מלא קמצו, גם זה מפורש שם, וכן לזכרתה: על אשי ה', וכן העוף לעולה, וכן חלבי חטאת בהמה, ומה שאסר למעלה פי' כאן, וחזי ה' בתרנו למעלה: חטאת הוא, ירמוז על שיריה שתאכל לזכרי כהונה לפנים מן הקלעים, כי אין חטאת מנחה מפורש בפרשת לו לת לאהרן, ואכילת שיריה לכהנים מפורש שם (פרשה ז' י'), לכל רבותינו דרשו שיהא כל מעשיה לשם חטאת, פרט לנקמלה שלא לשמה: (יג) וכפר עליו הכהן וגו' מאחד מאלה, על לחת משלש עבירות אלה, ושמעה קול אלה, ושבועת בטוי וטומאת מקדש וקדשיו, רשב"ם ז"ל, ואם הזבחים נראין

המעמר

(יב) את אזכרתה, למעלה בפרשה ג' כתב הרב המאור ז"ל: לזכרתה כולל קומץ המנחה וקומץ הלבונה שניהם נקטרים על המזבח, ואילו לא יקטיר רק קומץ המנחה היה לומר והקטיר הכהן אותו וכו' ע"ש, ומה יענה כאן במנחת חוטא שלא היה בה לבונה, ומלת לזכרתה לא עניין כלל, כי היה די באמרו וקמץ הכהן ממנה מלא קמצו והקטיר? אבל החמת שהתורה בחה לך להורות שנקומץ לבד יעלה זכרונו לרצון לפני ה' שעיקר הכפרה תלוי בו, ולא נזכר קומץ לבונה שם כלל, וכמו שפירש רמ"י שם.

תרגום אשכנזי

ויקרא ה

וְנִסְלַח לוֹ וְהָיְתָה לַכֹּהֵן
כַּמִּנְחָה: ס (יד) וַיְדַבֵּר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: (טו) נֶפֶשׁ
כִּי־תִמְעֹל מַעַל וְחָטְאָה בִּשְׁגָגָה

מקד שי

גאנגען, אונד איהם ווירד פֿער־
געבען. דאַז איבריגע געהערט
דעם פריעסטער, זאָ ווי א שפּיי־
זעאָפּפֿער. (יד) דער עוויגע
שפּראַך צו משה, ווי פֿאָלגעט:
(טו) איינע פערזאָן ריא עטוואַס
פֿעראונטרייעט, אונד אוים
איררטהום עטוואַס פֿאָן דען
הייי־

רש"י

מחת משלם כפרות התמורות בעניו לו בעזירות לו בדלות לו בדלי דלות. ומה ת"ל איכול התמורים שנהפס יהיו בכשבה לו שעירה והקלין יהיו בעוף והקלין שנקלין יהיו בעזירית החיפה תלמוד לומר מחת מחלה להשוות קלין לחמורין לכשבה לפס הזיגה ידס ולת התמורין לקלין בעזירית החיפה בדלי דלות: והיתה לכהן כמנחה. ללמד על מנחת חוטא שיהיו שיריה נאכלין זהו לפי פשוטו. ורבותינו דרשו והיתה לכהן ולפס חוטא זה כהן הוא תהא בשלר מנחת (נדבת) כהן שהיא בכלל תהיה לא תאכל: (טו) כי תמעול מעל. אין מעילה בכל מקום אלא שנוי וכן הוא אומר וימעלו באלהי אבותיהם וזנו אחרי אלהי עמי הארץ (ד"ה א' ה') וכן הוא אומר בחוטה ומעלה בו מעל (במדבר ה' י"ב), וכן שנוי בת"כ וכלומר שגיאה מרשות הקדש לרשות חול וכן החוטה יכלה מרשות הבעל לרשות הבועל, וכן וימעלו באלהי אבותיהם שזינו עבודתו וזנו אחרי אלהים אחרים, ויפה אמר רש"ס ז"ל אחין זה פתרון מלת מעל בכ"מ, שהרי בפרשת אשם גזלות נזכר מעילה, ואין בתשומת יד ופקדון ועושק שנוי מרשות לרשות, אלא הגרסא הנכונה אין מעילה אלא שנוי, כלומר אין מעילה האמורה פה אלא שנוי, ורבא"ע ז"ל אמר תמעול מעל, דבר שנתכפה עליו מגזרת מעיל, ואיני מבין טעמו שאם רוצה שהוא מכוסה ממנו, כפי'נאמר וחטאה בשגגה, וכל החטאת בשגגה יהיו מעילות. ולדעתי מלת מעל, כמו מה על, כמו שמתרגמים בלשון, בלי על, אחין עליו פחד עליון, וכן מה על, אחין לדון הדבר נחשב בעיניו, ויכתב על כל מחזיק במה אחינו אלו, ומנזה בעל הדבר, וכן בחוטה ומעלה בו מעל, שנזתה בגוד בעלה שהוא לדונה לזנות עם אחרים, וכן וימעלו באלהי אבותיהם שנקרו בגבודו וזנו לאחרי אלילים, וכן כל חוטא בדון אחינו חוטא לגבוד השם נקרא מעילה, כמו לא אן המקדש כי מעלת (ד"ה ב' כ"ו י"ח), וימת אחול במעלו אשר מעל בה', (שם ח' י' י"ג), וכן אשם גזילות שמשקר במי שהמעות אלו מועל בנעליו, גם היא מעילה בה' וכמו שאפרש בעז"ה, וכן שנוי בספרי פרשת נשא, אין לו לשון כי יעשו מכל חטאת האדם למעול מעל בה', אין מעילה בכל מקום אלא אשור, וכן הוא אומר וימעלו באלהי אבותיהם וזנו וימעלו בני ישראל מעל בחרם (יהושע ז' א'), ואומר וימת אחול במעלו אשר מעל בה', ואומר בעוזיה לא אן המקדש כי מעלת, ואומר ומעלה בו מעל, הא אין מעילה אלא שיקור, למדנו

מדבריהם

באור

נראין כן לא היה לורך להכתב שכבר נאמר למעלה והיה כי יאשם לאחת מאלה, אבל חכמים ז"ל בת"כ דרשו עליו, וכבריאם הוקשו על רא"מ ז"ל, ולפי שאין לריכין לפשוטו של מקרא לא נאריך בפרושם: והיתה לכהן כמנחה, ללמד על מנחת חוטא שיהיו שיריה נאכלי' לכהנים זהו לפי פשוטו, ורבותינו דרשו והיתה לכהן לפס חוטא זה כהן הוא, תהא בשאר מנחת נדבת כהן שהיא בכלל תהיה לא תאכל, ואומר אני שרבותינו לא פירשו כפשוטו, לפי שאינו לריך, כי נאמר וכל מנחה בלולה בשמן וחרבה לכל בני אהרן תהיו איש כאחיו (פרשה ז' י'), וחרבה היא מנחת חוטא ומנחת סוטה, אלא והיתה לכהן כמנחה לאחרת של נדבה, מה היא בכלל אף חוטאת בכלל: (טו) נפש כי תמעול מעל, פי' רש"י ז"ל אין מעילה בכל מקום אלא שנוי, וכן הוא אומר וימעלו באלהי אבותיהם וזנו אחרי אלהי עמי הארץ (ד"ה א' ה' כ"ה), וכן הוא אומר בסוטה ומעלה בו מעל (במדבר ה' י"ב), וכן שנוי בת"כ וכלומר שגיאה מרשות הקדש לרשות חול וכן הסוטה יכלה מרשות הבעל לרשות הבועל, וכן וימעלו באלהי אבותיהם שזינו עבודתו וזנו אחרי אלהים אחרים, ויפה אמר רש"ס ז"ל אחין זה פתרון מלת מעל בכ"מ, שהרי בפרשת אשם גזלות נזכר מעילה, ואין בתשומת יד ופקדון ועושק שנוי מרשות לרשות, אלא הגרסא הנכונה אין מעילה אלא שנוי, כלומר אין מעילה האמורה פה אלא שנוי, ורבא"ע ז"ל אמר תמעול מעל, דבר שנתכסה עליו מגזרת מעיל, ואיני מבין טעמו שאם רוצה שהוא מכוסה ממנו, כפי'נאמר וחטאה בשגגה, וכל החטאת בשגגה יהיו מעילות. ולדעתי מלת מעל, כמו מה על, כמו שמתרגמים בלשון, בלי על, אחין עליו פחד עליון, וכן מה על, אחין לדון הדבר נחשב בעיניו, ויכתב על כל מחזיק במה אחינו אלו, ומנזה בעל הדבר, וכן בחוטה ומעלה בו מעל, שנזתה בגוד בעלה שהוא לדונה לזנות עם אחרים, וכן וימעלו באלהי אבותיהם שנקרו בגבודו וזנו לאחרי אלילים, וכן כל חוטא בדון אחינו חוטא לגבוד השם נקרא מעילה, כמו לא אן המקדש כי מעלת (ד"ה ב' כ"ו י"ח), וימת אחול במעלו אשר מעל בה', (שם ח' י' י"ג), וכן אשם גזילות שמשקר במי שהמעות אלו מועל בנעליו, גם היא מעילה בה' וכמו שאפרש בעז"ה, וכן שנוי בספרי פרשת נשא, אין לו לשון כי יעשו מכל חטאת האדם למעול מעל בה', אין מעילה בכל מקום אלא אשור, וכן הוא אומר וימעלו באלהי אבותיהם ואומר וימעלו בני ישראל מעל בחרם (יהושע ז' א'), ואומר וימת אחול במעלו אשר מעל בה', ואומר בעוזיה לא אן המקדש כי מעלת, ואומר ומעלה בו מעל, הא אין מעילה אלא שיקור, למדנו

מדבריהם

ויקרא ה

מִקַּדְשִׁי יְהוָה וְהָבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ לַיהוָה אַיִל תָּמִים מִן־הַצֹּאן בערכך

תרגום אונקלוס

מִקּוּדְשָׁיָא דַיְיָ וְיַיתֵי יָת אֲשָׁמֵיהּ קֳדָם יְיָ דְּכַר שְׁלִים מִן עָנָא בפורסניה

תרגום אשכנז לו

הייליגטהימערן דעם עווינען ענטציהעט, ברינגט צום שולד־אָפּפֿער דעם עווינגען צו עהרען איינען ווידדער פֿאָן דעם קלייענען

ר ש ״ י

מקדשי ה׳. שנהנה מן ההקדש והיכן הוזהר נאמר כאן חטא ונאמר להלן חטא בתרומה ולא ישלו עליו חטא (ויקרא כ״ב) מה להלן הזהיר אף כאן הזהיר אי מה להלן לא הזהיר אלא על האוכל אף כאן לא הזהיר אלא על האוכל ת״ל תמעול מעל ריבה: קדשי ה׳. המיוחדים לגבי יאלו קדשים קלים: אייל

באור

מדבריהם שכלם כתובים על המזבח שהוא הזדון, וא״כ מצוה כאן שנאמר לשון מעילה על השוגג, והוא תמה בעיני, ורחיתי לרש״ס ז״ל לחר שפי׳ תמעל מעל שענינו על המוליך מרשות קדש לרשות חול, לעפ״י שלא נהנה, אמר עוד שאם כן הכתוב ידבר על שני דברים, האחד כשם כי תמעל מעל שהוליך מרשות קדש לרשות חול לעפ״י שלא נהנה, או מטאה בשגגה מקדשי ה׳ שנהנה לע״פ שלא שנה מרשות קדש לרשות חול, כגון שאתה נכוס של זהב, שלא הוליך ולא שינה ולא פגם רק נהנה מעל, ואם נקבל דבריו כפשוטן, שכל מוליך מרשות קדש לרשות חול לע״פ שלא נהנה כלל מעל, כגון שלקח שלש של הקדש ונתנה לתוך כיסו והלך לביתו וא״כ החזירו לגזבר, שלא נהנה כלל, יתפרש הכתוב שאחלתו מדבר בזמיד, שמעל והוליך מרשות קדש לרשות חול, כשהחזירו ולא נהנה, מתכפר בלשם האמור בענין, אבל נהנה בזמיד הרי הוא לחכמים נאזהרה ומלקות, ולרבי במיתה, וסוף הכתוב בשגגה שנהנה בשוגג מן הקדש, לעפ״י שלא הוליך ולא שנה ולא פגם, מתכפר גם הוא בלשם, וגם חייב לשלם מה שנהנה וחומשו, ולכן בפרשה זו נאמרה כפרת קרבן קודם דין התשלומים, וכפרשת אשם גזלות נאמר דין התשלומים קודם לקרבן, לפי שבאן יש שתי חלוקות בכתוב, מוליך מרשות לרשות שלא נהנה חייב משלם, ונהנה בשגגה משלם, הקדים תחלה הקרבן ששתיהן חייבין בו, ואחריו אמר ואת אשר חטא מן הקדש ישלם וגו׳ כלומר אם חטא ונהנה ג״כ ישלם קרן וחומש, אבל בפרשת אשם גזלות כל המקרים שם בעלי תשלומים הם, הקדים התשלומים תחלה, שהיה רחוים להיות קודם הבאת קרבן, וא״כ כי תמעול מעל הנאמר כאן הוא לשונות של מעילה בכל מקום שבלן על הזדון. ומסתם משנה (מעילה דף כ׳ ע״ח) משמע כן, דתנן נטל אבן או קורה של הקדש הרי זה לא מעל, נתנה לחבירו הוא מעל וחבירו לא מעל, ומפרש לה בגמרא בגזבר שהקדשות מסורות לו, ולכן לא מעל לפי שלא הוליך מרשות הקדש לרשות חול, אבל נתנו לחבירו, הרי הוליך לרשות חולין מעל, ולהרמב״ם ז״ל דעת לחרת בענין זה, (הלכות מעילה פ״ו הלכה ז׳) וכבר הזיגו הרחב״ד ז״ל, וא״כ כשעשה בן בזדון, לע״פ שאין הקדש מתחלל בזדון, מכל מקום הרי היא מעילה שיתחייב עליה קרבן לכפר עליו, ואם נהנה בזדון חייב מלקות או מיתה, אבל לא מצאתי מפורש לא במשנה ולא בתלמוד, שמצית קרבן על מעילה בזדון כשאינו נהנה, גם לא מצר בלחד מספרי מפרשי התלמוד ז״ל, וגם אני אין בידי להכריע דעתי, ואין בזה הלכה למעשה, רק כתבתיו לפרש המקראות, ואם אינגו כן לא אוכל ליישר לא לשון הכתוב ולא לשון של תמעל מעל על פי פשוטו, או שנאמר לפי שהקדש חמור מאד, ורצוי לו לאדם להשגיח על עצמו מאד ולהזהר שלא יבטל להקל בלחד מקדשי ה׳, קורא הכתוב שגגתו בלשון מעילה, והעניין קרוב לומרו ונשא עונו (פסוק י״ז), וכמו שאמר בשגגה: וחטאה בשגגה, פרשנוהו: מקדשי ה׳, שסרה מדרך טרחוי לנהוג עם קדשי ה׳: קדשי ה׳, המיוחדים לגבי, יאלו קדשים קלים מפי רש״י ז״ל ובת״כ מפורש הכל: איל, נכש הוא בן שנה, ואיל בן שתי שנים שהוא חזק, כמו ואילי נתיך לא חכלתי (בראשית ל״א ל״ח), ואת אילי הארץ לקח (יחזקאל י״ז י״ג): מן הצאן, אינו מיהים לעבות שוטה וסרבת ונכסת רק תמים בלי מום, ועוד לפרש

תרגום אשכנזי

ויקרא ב

בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף־שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל־
הַקֹּדֶשׁ לְאָשָׁם: (טז) וְאֵת אֲשֶׁר
חָטָא מִן־הַקֹּדֶשׁ יְשַׁלֵּם וְאֶת־
חֲמִישִׁתוֹ יוֹסֵף עָלָיו וְנָתַן אֹתוֹ
לַכֹּהֵן וְהַכֹּהֵן יְכַפֵּר עָלָיו בְּאֵיל
הָאָשָׁם וְנִסְלַח לוֹ: פ
(יז) וְאִם־נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְעָשְׂתָה

נען פֿיעה אָהנע לייבעסֿעה־
לער, אַם ווערטהע פֿאָן צוויי־ען
שקלים, היילינן נעוויכֿטם. דיע־
זעם צום שולראָפּפֿער; (טז) וואַם
ער אַבער פֿאָן דעם היילינטהו־
מע אוים פֿערזעהען ענטצאָגען,
מום ער בעצאָהלען, אונד דען
פֿינפֿטען טהייל נאָך הינצולע־
גען; ביידעם גיבט ער דעם
פריעסטער; דער פריע־
סטער אַבער פֿערזעהנט איהן
דורך דען ווידדער צום שולד־
אָפּפֿער, אונד זאָ ווירד איהם פֿערגעבען. (יז) ווען איינע פערזאָן זינדיגעט, בעגעהעט

אחת

נעמ־

רש"י

תרגום אונקלוס

לשון קצה כמו ולת לילה חרן הוליך (מ"ב כ"ד) לף כלן קצה בן ג' שנים: בערכך. כסף שקלים שיהא שוה ג' סלעי': (טז) ואת אשר חטא מן הקדש ישלם. קרן וחומש להקדש:

בְּפוּרְסָנֵהּ כְּסַף סַלְעִין בְּסֶלַע קוּדְשָׁא לְאָשָׁמָא:
(טז) וְיַת דִּי חָב מִן קוּדְשָׁא יְשַׁלֵּם וְיַת חוּמְשֵׁיהּ
יוֹסֵף עֲלוֹהִי וְיִתֵּן יָהֵיהּ לְכַהֲנָא וְכַהֲנָא יְכַפַּר
עֲלוֹהִי בְּדִכְרָא דְאָשָׁמָא וְיִשְׁתְּבִיק לֵיהּ: (יז) וְאִם אֱנָשׁ אֲרֵי יֶחוֹב וְיֶעְבֵּד חַד מִכָּל

פקודיא

באור

בערכך כסף שקלים, שיהא שוה ג' סלעים, מפי רבי"ז ז"ל, וכ"ף בערכך נוסף כן אמר רש"י ז"ל, ולדעתי לפבר לפי ערך המטבע ושויה בגמלוס הוא במשפט הגזיל והבד, שיכוונו לעצותה עשרים גרה השקל בשקל הקדש, אמר בערכך נוכח הגויד והבד, שיהיה ערך החסר שני שקלים, כמו שהם מעורכים בערכך מטבעות השקלים בשקל הקדש: שקלים, מיעוט שקלים שנים: לאשם, שיפרש המעות לשם חסר: (טו) ואת אשר חטא מן הקדש ישלם, כדבר שחטא ממנהג דרך הקדש, מה שהוה הנחתו מן הקדש ישלם: ואת חמישיתו יוסף עליו, לילו אמר ואת חסר חטא מן הקדש וחמישתו ישלם, הייתי לומר נהנה עשרים משלם כ"ד עבדיו שאמר יוסף עליו נהנה עשרים משלם כ"ה, שההוספה חמשית מבין הכל, והוא שנינו בת"כ וחמישתו יוסף עליו שיהא הוא וחומשו חמשה: ונתן אותו לכהן, קרן וחומש יתן לכהן, שהוא גזבר על ההקדשות, ומלת אותו על סך הכל קרן וחומש. ורשב"ם ז"ל פי' ונתן אותו לכהן, את לילו חסר יתן לכהן לכפר בו, ולדבריו היה רלוי להכתב במקרא שלפניו, גם לא מלינו על קרבן לשון נתינה, אלא והביא לו והקריב: והכהן, אחר שנשלם קרן וחומש להקדש יכפר עליו הכהן בילו האשם מה שחטא לה' ועל מעלו אחר מעל, ונסלח לו: (יז) ואם נפש כי תחטא, הפרשה הזאת מדברת גמי שבא ספק כרת לידו ולא ידע לוס עבר עליו אם לאו,

כגון

המעמר

(טו) ואת חמישתו, כתב הרב המבאר לילו אמר ואת אחר חסר וחמישיתו ישלם וכו' ע"ש, ולדעתי לא כלל הפסוק קרן וחומש אחד לפי שאין דיניהן שוין, שהרי הקרן מעכב הכפרה, והחומש לילו מעכב כמפורש בס"ק (דף קי"ח) ולזה חלקן הכתוב, ואמר על החומש יוסף עליו שלילו מעיקר הכפרה. והכהן, אמר הרב המבאר אחר ישלם קרן וחומש וכו', ולא דק שהרי החומש לילו מעכב כאחר נאמרו.

ויקרא ה

תרגום אשכנזי לז

אַחַת מִכָּל־מִצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא
תֵעָשֶׂינָה וְלֹא־יָדַע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא
עֲוֹנוֹ: (יח) וְהֵבִיא אַיִל תָּמִים מִן־
הַצֹּאן

נעמליך איינעם פֿאָן־דען דינ־
גען, דיא דער עוויגע פֿערבאָ־
טען, ווייס עם אַבער ניכט נע־
ווים, אין וויא וויים זיא זיך
פֿערשולדעט, אונד איהרע
מיססעטהאַט צו ביסען האַט:

(יח) זאָ ברינגט זיא דעם פריעכטער איינען ווידדער פֿאָן דעם קליינען פֿיה, אָהנע לייבעס־
פֿעהר

תרגום אונקלוס

ר ש " י

פִּקּוּדַיָּא דַיְיָ דִי לָא בְשָׁרִין לְאִתְעֲבָדָא וְלָא
יְדַע וְחָב וַיְקַבֵּל חוֹבֵיהּ: (יח) וַיֵּיתֵי דְּכַר שְׁלִים
מִן

(יז) ולא ידע ואשם והביא. הענין הזה מדבר במי שנעלם ספק כרת לידו ולא ידע לאיזה עבר עליו אם לאו כגון חלב ושומן לפניו ונסבור שהיתר ואכל את האחת ומרו לו אחת של חלב היתה ולא ידע אם זו של חלב לכל הרי זה מביא לאשם תלוי ומגין עליו כל זמן שלא נודע לו שודאי חטאת: ולא ידע ואשם ונשא עונו. רבי יוסי הגלילי אומר הרי הכתוב ענש את מי שלא ידע על אחת כמה וכמה שיענש את מי שידע. רבי יוסי אומר אם נפשך לידע מתן שכרן של לדיקים לך ולמד מאדם הראשון שלא נלטווה אלא על מלות לא תעשה ועבר עליהם הרי כמה מיתות נקנסו עליו ולדורותיו וכי איזו מדה מרובה של טובה או של פורענות הוי אומר מדה טובה אם מדת פורענות מעוטה הרי כמה מיתות נקנסו לו ולדורותיו מדה טובה המרובה היושב לו מן הפגולין והנותרות והמתעלה כ"ש על אחת כמה וכמה שיזכה לו ולדורותיו ולדורות דורותיו עד סוף כל הדורות. ר' עקיבא אומר הרי הוא אומר ע"פ שנים עדים או שלשה עדים וגו' אם מתקיימת העדות בשנים למה פרט לך הכתוב שלשה אלא להביא שליחי להחמיר עליו ולעשות דינו כיולא בהלו לענין עונש והזמה אם כך ענש הכתוב לנטפל לעוברי עבירה כעוברי עבירה על אחת כמה וכמה שישלם שכר טוב לנטפל לעושי מלוה כעושי מלוה. ר' אלעזר בן עזריה אומר כי תקנור קליך בשדך ושכחת עומר בשדה הרי הוא אומר למען יברכך וגו' קבע הכתוב ברכה למי שנאת על ידו מלוה שלא ידע אומר מעתה היתה שלא לרוחה בשנפיו ונפלה הימנו ומלקה העני ונתפרנס בה הרי הקב"ה קובע לו ברכה:

נערכך

באור

כגון חלב ושומן לפניו, ונסבור שהיתר, ואכל את האחת, אמרו לו אחת של חלב היתה ולא ידע אם זו של חלב לכל, הרי זה מביא אשם תלוי ומגין עליו כל זמן שלא נודע לו שודאי חטאת, ואם יודע לו לאחר זמן יביא חטאת, והכתוב אומר ואם נפש כי תחטא, ומשמעו שחטאה, וכן למטה ועשתה אחת משמעו שוודאי עשתה, ענינו לע"פי שחטאה ועשתה אשם זה יכפר עליו, וכל שכן אם היתר לכל: מכל מצות ה' אשר לא תעשינה, כלשון הנאמר בחטאת מזיד ולבור ושגיאה והדיוט, שאינן נאין רק על דברים שזדונן כרת, אף אשם תלוי אינו בא אלא על ספק דבר שזדונו כרת: ולא ידע, אם חטא אם לא חטא, ספק חלב לכל, ספק שומן לכל, לכל בחטאת כתוב ונודעה החטאת אשר חטאו עליה (פרש' ד' י"ל), או הודע אליו חטאתו, (פרשה ד' כ"ג), שעכשיו יודע שחטא: ואשם, שמתנים עמו שבא לידי ספק כרת, ומנקש כפרה: ונשא עונו, בכל הפרשיות נאמר חטא וחטאה, ולמה נאמר כאן עונו? ולמה לא נאמר ונשא חטאו, כמו חטאו יצא הים ההוא (במדבר ט' י"ג)? ועוד שבודאין לא נאמר ונשא חטאו, ובספק מחמיר עליו לומר ונשא עונו? לפי הפשט לא היה יכול לומר ונשא חטאו כי חטא הוא העברה שעשה, ושמא לא חטא כלל והיתר לכל, והכתוב אינו אלא מפרש מהו ואשם, שאינו דומה לאבריו החמורים למעלה שעברו וודאי, לכל יאשם עצמו שלא נתן לב ליזהר על האזהרות שהיו לפניו אם מותרות או אסורות, ונהג קלות ראש במלות ה' החמורות, וזהו עון, כמו שפרשנו בפי' נפש כי תחטא, גם אם לכל היתר, שהרי כמו כן היה לפשר שיאכל לישוב, וזהו ונשא עונו, שמאשים עצמו ומוצא עונו על לבו ומנקש כפרה, לכל בוודאי חטאים אין לריך לומר כן, לכל

מכמים

ויקרא ה

תרגום אשכנזי

הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ לְאָשָׁם אֶל־הַכֹּהֵן וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל שְׁגָגָתוֹ אֲשֶׁר־שָׁגַג וְהוּא לֹא־יָדַע וְנִסְלַח לוֹ: (יט) אָשָׁם הוּא אָשֹׁם אָשַׁם לַיהוָה: פ

פּעהלער, אין דעם וועלכען דער שולדאָפּפֿער, דער פּריעסטער פֿערזעהנט וועגען דעם אירר טהומס, דען זיא בעגאַנגען אונד נישט געוווּסט וויס, אונד זאָ ווירד איהר פֿערגעבען. (יט) דיעזעם איזט איין שולדאָפּפֿער, דיא פֿערזאָן האַט זיך נעגען דען עוויגען פֿערשולדעט.

וידבר

דער

רש"י

(יח) בערכך לאשם. נערך החמור למעלה: לאשר שגג והוא לא ידע. הא לא ידע לאחר זמן לא נתכפר לו בחטאת זה עד שיניח חטאת הא למה זה דומה לעגלה ערופה שנתערפה ואחר כך נמלא ההורג הרי זה יהרג: (יט) לאשם הוא לאשם האשם. הרחמן כולו קמון שהוא שם דבר והחסרון מליו קמון וחלין פתח שהוא לשון פעל וה"ת מקרא שלא לצורך הוא כבר נדרש הוא בת"כ: לאשם האשם. להביא לאשם שבאה תרופה שיהא לו בן שתי שנים ויהא נכשף שקלים יכול שאני מרבה לאשם גזיר ואשם מלמוד ת"ל הוא:

נפש

באור

מכמים לומרו ר' יוסי הגלילי לומר הרי הכתוב עכ"ת את מי שלא ידע, עאכ"ו שיענש את מי שידע, ועוד יש בת"כ דברי תנאים רבים בענין זה, וקצת מדבריהם הניח רש"י ז"ל בפירושו, ולקח סותרין דרך הפשט, שסוף סוף לא ידע והכתוב קורא העלם ידיעתו עון, ולפרש פשוטו של מקרא בתי': (יח) בערכך, פרשנוהו, ומה ערכך החמור למעלה בנכסף שקלים, אף כאן בכסף שקלים. לאשם, שיהא מפריש מעותיו לשם אשם: שגגתו אשר שגג, נכלן נאמר על חטאתו, וכאן נאמר על שגגתו, כמו שאמרנו לולי היתר אכל, וכל לשון חטא העברה מדרך התורה, וזה לא עבר כלל, אבל שגגה נופל גם על עון שהקל ראוי במלות ה', שלא שאל תחילה אם מיסור או היתר מונח לפניו, וכן ואם כל עדת ישראל יגגו, שעשו בהוראה אע"פי שלא חטאו, וכן בשגגה שיולא מלפני השליט (קהלת י' ה'), ועל השגגה יכפר הכהן: והוא לא ידע, כשמקריב קרבנו לאו יודע עדיין אם חטא או לא, ועל כן האשם מכפר, הא אם נודע לו לאחר זמן לא נתכפר לו בשם זה, עד שיניח חטאת, הא למה זה דומה לעגלה ערופה שנתערפה ואח"כ נמלא ההורג הרי זה יהרג: (יט) אשם הוא, פי' כן בשם זה ולא בשמות אחרות, לא בשם מעילות הנאמר לפניו, ולא בשם גזלות שלאחריו, לפי שכל המניחין לשם הן חוטאין ודאי, ואפשר לקרוא קרבנותיהן חטאות, שהרי באין על חטא, אבל זה אי אפשר לקרוא בשם אלא לשם, כי לא יקרא חטאת ושמא לא חטא: אשם אשם לה', לפי שאמר לשם הוא פירש לנו שרצוי לו להביא כפרה, בין היתר אכל בין לשון אכל, ואל תאמר לשם היתר אכל הרי הוא כחולין לעזרה, אלא לשם לשם לה', שנאמה נשבו לה' שבאלה לידי ספק כרת, כמו שאמרנו שהיה לו להיות זהיר לבלתי עשות רע, ובשוגג ולחקור אם היתר או לשון לפניו, ולפי שלא עשה כן יפת עונו ולשם לשם לה', ומכאן אתה למד לכל המניחין על שוגג שהן לשמים, כמו שכתבנו למעלה, ולכן בכל השוגגים נאמר לשון לשמה, במשיח לשמת העם, בלבור ולשמו, בנזיר ולשם, בהדיוט ולשם, בחטאת עולה ויורד ולשם והוא ידע ולשם, והיה כי יאשם לאחת מאלה, והניח את לשמו וביולא, וראויין להקרא לשמות, אלא שבהגה תורה לקרוא לכל קרבנות הבאין על שגגת כרת חטאת, ובכללן שבועת עדות ושבועת ביטוי שהיו על בסירת ממון, כמו שפרשנו

למעלה

ויקרא ה

תרגום אשכנזי לה

(כ) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃
(כא) נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וּמָעֲלָה מַעַל
בַּיהוָה וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן
או

(כ) רער עוויגע שפראך צו משה, ווא פאלגט: (כא) וען איינע פערזאן זינדיגעט אונד בעגעהט איינע אונטרייע גע־גען דען עוויגען, לי־גנעט נעמ־ליך זיינעם נעבענמענשען אַב,

ענטוועדער עטוואס, דאס איהם צור פערוואהרונג גענעבען, אדער זאנסט אנפערטרויעט

וואר־

תרגום אונקלוס

ר ש"י

(כ) וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃ (כא) אֱנָשׁ
אֲרֵי יֶחוֹב וְיִשְׁקַר שָׁקָר קֳדָם יְיָ וִיכַדֵּיב בְּחַבְרֵיהּ
בפוקדנא

(כא) נפש כי תחטא. לומר רבי עקיבא מה תלמוד לומר ומעלה מעל בה' לפי שכל הטלוי והגוזל והמותן לינו עושה שלח בעדים ובשטר לפיכך נזמן שהוא מכחש מכחש בעדים ובשטר לכל המפקיד לכל חבירו ולינו רולה שתדע בו בשמה שלח שליחי שביניהם לפיכך

באור

למעלה, וכל החטרים שלינן על שגגת כרת ולקי, קרלה לנד חטא, דומה למה שאמרנו על סם מנחה, ועינן חטא וחטמה הוא המלועז (בעטוידיגונג), שחוזב על עלמו שהוא חטא ושהרע לעלות, ונפשו נטהלה מחטמתה, וכן החטימם חלהים יפלו ממועלותיהם (תהלים ה' י"ח), נקט שיתן הטא מוך בלבנם שיחרדו ויבהלו ממעשיהם שעשו, ויפלו ממועלותיה' שיעלו לעשות מרוב פחד וממורך לב, וכן תחטא שומרון כי מרתה בחלהיה (הושע י"ד ח'), כלומר תפול בלרת לב על מעשיה כי מרתה בחלהיה, וכן לכל חטמים לנחנו (ברחשית מ"ב כ"ח), כלומר רחוי לנו להיות בפחד ולרת לב בעבור החטחה הגדולה שעשינו, והיא המבהלת חת נפשותינו, לכל רמב"ן ז"ל לומר שחין טעם למה סם הקרבן החד חטחת, וסם החד חטא, וכלן יבואו על חטח, ולומר כי סם חטא מורה על דבר גדול, שבעונו רחוי להיות סמם נחנד בו, והתחמן הרב להוכיח שכל המניחין חטא כנדה חטחתם מחד, ולח לעתיק דבריו ולח לחוכח עם כנוד תורתו, כי סוף סוף גם בכל השוגגין המתכפרים בחטחת, נכתב לעון חטמה, וכפ' נשח נחמר, וחטמה הנפש ההיח, וסם ידבר על כלל הלחוין שנחמר כי יעשו מכל חטחת החטא, ופרטו גזל הגר: חשם, הרחשון כולו קמ"ן שהוח סם דבר, והחחרון חליו קמ"ן וחליו פתח שהוח לעון פעל, וח"ת מקרח חלח לעורך הוח, כנר דרוש הוח בת"כ, מפי' רש"י ז"ל, וחם גם כפשוטו פרשנוהו, לין הדרשה סותרת הפשט: (כא) נפש כי תחטא, לח נחמר נשגגה, כי המנויין בפרשה זו מזידין הן: ומעלה מעל בה', גם מעלה מעל בנעל דבר, שכל החמורין בעניו גוזל ממון בעליו חלח כדין, כמו ומעלה בו מעל (במדבר ה' י"ב), לכל יודיע שמלבד המעל הזה מעלה מעל בה', פלוני לכל חחד חלקו, וכשלוקח חלק חבירו מועל בה' שהכל שלו ולחבר חפן יתננו, ועובר על מלותיו, וחלל מועל בקדש לח נחמר בה', שחין לזרך, כי חין להקדש חלון חלח הגס, וכשחומר כי תמעול מעל חינו חלח להקב"ה ונכתב כן לכל קדש, ולכל ממון חול בפרשה זו, ולכל קנין כמו בסוטה, וגם על כלל העברות בפרשת נשח כי יעשו מכל חטחות החדם, ללמדנו שכלם נקראים מעילות, שחין לך עוזה לחת מחלה רק בשיעשל מעל בחדוניו ובכבודו. ורבותינו חמרו בת"כ מה ת"ל ומעלה מעל בה' לפי שהמפקיד לכל חבירו חינו רולה שתדע בו בשמה, חלח שליחי שביניהם, לפיכך בשהוח מכחש בשליחי שביניהם, וזה נהוג בפקדון לפיכך נזכר בראשונה, וה"ה תשומת יד וכל דבר שהחד בוטח בחבירו מירחת ה', בשמכחים מכחים בהקב"ה: וכחש, לשון הכחשה בשחומר להיפך מדברי חבירו, זה טוען לי בידך פקדון

המעמר

(כא) וכחש בעמיתו, כתב הרב המנחר ויש הנדל בין הכחשה לכחשה וכו', עיין בדבריו, ומה שחמר

תרגום אשכנזי

וואָרדען, אָדער איין געראוב־
טעם גוט, אָדער ער האַט זיי־
נעם נעבענמענשען עטוואָס
אונגערעכטער וויזע פֿאַרעט־
האַלטען; (כג) אָדער ער
האַט עטוואָס פֿערלאָרנעם גע־

ויקרא ה

אוֹ־בִתְשׂוּמֶת יָד אוֹ בְגָזֵל אוֹ עָשַׁק
אֶת־עֲמִיתוֹ: (כג) אוֹ־מָצָא אֲבֵדָה
וכחש

רש"י

לפיכך כשהוא מכחש מכחש בשלשה שבועות:
בתשומת יד. שמא בידו ממון להתעסק לו
במלוה: או בגזל. שגזל מידו כלום: או
עשק. הוא שכר שכיר:

תרגום אונקלוס

בְּפוּקְדָנָא אוֹ בְשׁוּתָפוּת יָדָא אוֹ בְגֵזֵילָא
אוֹ עָשַׁק יַת חַבְרֵיהּ: (כג) אוֹ אַשְׁכַּח אֲבִידְתָּא
וכדיב

באור

פקדון, הם לומר לין לך בידי כלום, ולין כן שקר, שלינו מכחישו שלא מבטיח דבר לחבירו ולינו מקיימו נקרא משקר, לו מגיד דבר הפך האמת וכמו שיתבאר בסמוך בעז"ה, ויש הבדל בין הכחשה להכחשה, פעמים עושה חברו בדבי כמו זה שאמרנו, ופעמים מכחש ואומר לאמת דברת ואעפ"כ הדין עמי, כגון הגביה בבית שלי כשאין הגביה מארץ יהודה לסור שלי ביתו בעבור הגבוהה, אמר לו לאמת הוא, אבל עתה בא שלי הגבוהה שתשוב עמי, וכל שהן ממין הרשעון שאחריו בי"ת כמו כאן וכתב בעמיתו, שמכחיש בשלש ובדבריו, וממין השני שאחריו למ"ד כמו שנאמר שם כתב לו: בעמיתו, פי' רשב"ע ז"ל רעהו ויתכן שהוא בעומתו, ולדעתי המלה בנויה מן עם, ומלת עם מן עם, כי לותן שהן עם אחד הם קרובים זה לזה והוו בעמיתו, לית מעמו שהוא עמו לית שיהיה, והוו שאמרו בת"כ בעמיתו פרט לבנוה, ועמיתו השני פרט לאחרים, כלומר מעמים לאחרי', שאם כתב ונשבע לינו מניח קרנן: בפקדון, בלוע"ז (אין פערוואהרונג), שיהיה שמור אצלו עד לעת שיתבענו ממנו: בתשומת יד, הוא מלוה לו נתן לו מעות בשותפות לעשות ולאת לו. ויאמר רשב"ם ז"ל בתשומת יד, שותפות שאם ירדו עמו, ולינו כן אצל כולל מלוה ושותפות, וטעם שאתי אצל נקראים תשומת יד, לומר לני לפי שכל המכרים לין להם רשות לעלות במה שנתן להם, לבד מלוה לו מעות שותפות שנמסרו לו להוציא לו ליעשות וליתן להם כטוב בעיניו נקרא תשומת יד, כמו ויקח את כל אצלו מידו (במדבר כ"ח כ"ז), כלומר מרשותו, וכן תשומת יד, הוא ממון המושם ברשותו לעשות בהן כרצונו: בגזל, שגזל ממנו בחזקה, כמו ויגזול את התכית מיד המצרי (ד"ה ח' י"ח כ"ג), ולין רוצה להעיד על הדבר: עשק את עמיתו, פי' רשב"ע ז"ל בשתר, ולדבריו כוללת גזבה וכיוצא שהיא בשת'. ולינו כן אצל עשק נופל כמו על שכר שכיר, כמו לא תעשוק שכר שכיר עני ואביון (דברים כ"ד י"ד), וכיוצא בזה שכובש תחת ידו מה שרצוי לו לתת לחבירו, לא דבר שלקח מחבירו, לכן בכלן נאמר בי"ת בפקדון בתשומת יד בגזל, ולא נאמר בי"ת בעשק, לפי שכלן היו בעין קודם שבאו לידו, ועכשיו מכחש בהן, אבל עושק לא היה בעין, הולרך לומר לו עשק, שעשה עושק ומכחש בעמיתו, וכן לאמרו מכמים לא תעשוק את רעך, זה הכובש שכר שכיר וכן פי' רש"י ז"ל: (כב) או מצא אבדה וכחש בה, כגר לאמר ומכחש בעמיתו בפקדון, ומוסר על כל המכרים, ולמה מזכיר לומר בפקדון ומכחש בה? לפי שהרבעה הרשעונים יודע את בעל הממון, ומכחש בפקדון וגזל ותשומת יד ועשק עצמן, ולומר שלינו יודע מהן כלום, אבל לפעמים שמוצא פעמים לינו יודע

למי

המעמר

שאמר וכל שהם ממין הרשעון לאחריו בי"ת, כוונתו שאם יבוא ביום הוא הבי"ת, אבל מלאנו גם בלא יהם כלל ממין זה כמו ותכחש שרה (בראשית י"ח ט"ו) וכמוהו. או בחשומת יד, הרב המבאר הזיג כדרכו על הרשב"ע שאמר כי תשומת יד הוא השותפות שאם ירדו עמו, ואמר עליו ולינו כן אצל כולל מלוה ושותפות וכו', והנה הרשב"ע הלך בעקבות המתרגם הנאמן לונקלוס שהעתיק בשותפות ידא, וכן הוא בתרגום המיוחס ליב"ע, וגם הרד"ק בשרש שוס פירש כן, וכתב הרד"ק עוד שם שהמ"ס נסבו"ל אצל כמנהג כי רלוי בפת"ח וכן הוא בספר הללי נטילוטילא עכ"ל.

ויקרא ה

וְכִחֵשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל־שֶׁקֶר עַל־
אַחַת מִכֹּל אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה הָאָדָם
לַחֲטֹא בָּהֶנָּה: (כג) וְהָיָה כִּי־יֶחֱטָא
וְאָשֵׁם וְהֵשִׁיב אֶת־הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר
גול

תרגום אונקלוס

וְכַדִּיב בָּהּ וְאִשְׁתַּבַּע עַל שְׁקָרָא עַל חֲדָא מִכֹּל
דִּי יַעֲבֵד אֱנָשָׁא לְמֵיחַב בְּהֵן: (כג) וִיהֵי אֲרֵי
יֶחֱטֵי וְיֵחוֹב וְיָתֵיב יָת גְּזֵילָא דִּי גָזַל אוֹ
יָת

תרגום אשכנזי לט

פֿונדעז, לייגנעט עם אַב, אונד
שוועדט איינעז פֿאַלשעז אייד;
איבערהויפט איינע זאַכע, דיא
איין מענש בעגעהט, אונד זיך
דאַראַן פֿערזינדיגט; (כג) ווען
ער נון געוויסיגעט האַט, אונד
זיינע שולד ערקענעט, זא זאַלל
ער דאַז גערויבטע וויעדער גע־
בען

ר ש "י

(כב) וכחש בה. שכפר על אחת מכל אלה
אשר יעשה האדם לחטא ולהשבע על שקר
לכפירת ממון: (כג) כי יחטא ואשם.
כשיכיר בעלמו לשוב בתשובה ולדעת
ולהודות

באור

למי היא, ובעל האבדה שריאה אבידתו תחת ידו ותובעהו, יוכל לכחש בו שמא שקר הוא,
ואינו חייב עד שיכחש בה, כלומר באבדה עצמה, שטוען אלא מלא אבדה כזו, וזהו כחש בודאי:
ונשבע על שקר, כולל כל החמשה המזכירים, כי אחר שכחש, נשבע על שקר לו בפקדון או
על כל אחת מהן, ורבי"ע ז"ל אמר פרושו לו נשבע על ממון שיבקש ממנו, והעד לו
מכל אשר יעשה עליו לשקר, והוא כדרך שפי' למעלה תשומת יד שותפות, ואינו נכון כמו
שבארנו תשומת יד גם ההלוואות, וגם הרחיה שהביא לאמרם בעז"ה, שאינו כמו שחשב,
ונראה שבדעתו כי לבד בכפירת ממון שכתוב לידו בהיתר לריך שיבוא לשקר, ובאחרים שהן מעניני
הגזל חייב בכל האמור בפרשה גם אם לא נשבע עליהן לשקר, ואינו כן אלא החמת כמו
שקבלו מבמינו ז"ל שהתורה מדברת בשבועת הפקדון: שקר, לא אמר על כחש, שאפילו בדבר
שאינו מכחישו, כל שנשבע על שקר חייב, כגון שמכר לו יין בלול במים, וחברו אינו יודע,
אלא שאמר לו יין שקניתי ממך אינו טוב, והוא נשבע שהיין טוב ואין בו תערובת כלל,
הרי נשבע על שקר בדבר שבממון וחייב, [ס"ק"ה לפי פשוטו של מקרא נראה לי, שהנשבע על
כחש לפשר שהוא שוגג, ומכחש בעמיתו מה שהוא תובע ממנו ונשבע על כחשו, והוא לא ידע,
לכך כ"ל על שקר, שכל המשקר יודע שאין הדבר כמו שהוא אומר ס]: על אחת, פי' רש"י ז"ל
על אחת מכל אלה אשר יעשה האדם לחטוא ולהשבע על שקר לכפירת ממון. ולפשר לפי שזכרה
תורה חמשה אלו, דאתה תורה כל מה שדומה לחמשה הללו, כמו מכחש בפקדונה, או מערב
מים ביין, בלבקיי בשמן, מי מעיין בדבש וכיולא השנויין בת"כ, על כלם חייב, ואמרו וכחש
בעמיתו יכול בדברים ת"ל בפקדון, דבר שבממון, לי מה פקדון שאין לו רשות להוליאו, ת"ל
בתשומת יד, לי מה אלו שיש בהן מתנת יד, ת"ל בגזל, לי מה שאתן דברים בטלים
מכשות בעליהן, ת"ל עושק שאינו נושל אלא כופף מה שבריר ליתן, לי מה אלו שדעת שניהן
יודעת, ת"ל אבדה, לי מה אלו דברים שאפשר לדעתן, ת"ל על שקר לפילו המערב מים
ביין וכיולא, שאי אפשר לדעתן, לי מה אלו נזקים של ממון, מניין תובל אדם בחדם קנין
בקניין קניין בחדם אדם בקניין, ת"ל על אחת מכל אשר יעשה האדם לחטוא בהנה. וזה בחמת בדוד
גדול במקרא, שהתורה זכרה רק אחד מכל מין שאפשר להמלא, ומהן למדין כלם: (כג) והיה
כי יחטא, בין מזיד בין שוגג, ובגמרא גם היא זדון, שאינו חייב על שיזיד בממון ובשבועה,
ושגג בקרבן, אלא ידע שחייבין על זדון זה קרבן: ואשם, שיחתם עלמו ונתרגזהו למעלה, ויפה
אמר רש"י ז"ל כשיכיר בעלמו לשוב בתשובה ולדעת ולהודות כי יחטא ואשם, כי לריך ווידוי כמו
בשבועת עדות ושבועת בטוי, ולא הולרך למדרש עוד בזאת, גם בפרשת נזיר מפורש הוא:
והשיב את הגזלה, בפסוק זה לא נאמרו על סדר שלמעלה, וירחה לי הטעם שלמעלה סדרן
ללמוד מהן כל הדומים להם, כמו שאמרנו ממדרש חכמים, וכאן סדרן מן החמור אל הקל,

תרגום אשכנזי

ויקרא ה

בען, אָדער דאַז אונרעכט,
וואַס ער נעמליך אונגערעכ=
טער ווייזט פֿאַרענטהאַלטען
האַט, אָדער וואַס אירגם צו
פֿערוואַהרען געגעבען וואָר=
דען, אָדער דאַז פֿערלאָרנע,
וועלכעם ער געפֿונדען האַט,
(כד) אָדער אויך וואָריבער
ער זאָגט פֿאַלש געשוואָרען
האַט: דיא הויפטסוממע מום ער בעצאָהלען, אונד דען פֿינפֿטען טהייל נאָך הינצו

וְנֶפֶשׁ כִּי־תֶחֱטָא וּשְׁמְעָה קוֹל אָלָה וְהוּא־עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע אִם־לוֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ: (ה) וְנֶפֶשׁ כִּי תִגַּע בְּכָל־טְמֵא אוֹ בְנִבְלַת חַיָּה טְמֵאָה אוֹ בְנִבְלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה אוֹ בְנִבְלַת שֶׁרֶץ טָמֵא וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא טָמֵא וְאָשֵׁם: (ג) אוֹ כִּי יִגַּע בְּטֻמְאַת אָדָם לְכֹל טֻמְאָתוֹ אֲשֶׁר יִטְמָא־בָהּ וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא יָדַע וְאָשֵׁם: (ד) אוֹ נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבַטֵּא בִשְׂפָתַיִם לְהָרַע אוֹ לְהֵיטִיב לְכֹל אֲשֶׁר יְבַטֵּא הָאָדָם בִּשְׁבוּעָה וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא יָדַע וְאָשֵׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה: (ה) וְהָיָה כִּי יֶאְשַׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה וְהִתְוַדָּה אֲשֶׁר חָטָא עָלֶיהָ: (ו) וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ לַיהוָה עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא נְקֵבָה מִן־הַצֹּאן כִּבְשָׂה אוֹ שְׂעִירַת עִזִּים לְחַטָּאת וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן מֵחַטָּאתוֹ: (ז) וְאִם־לֹא תַגִּיעַ יָדוֹ דֵּי שֶׂה וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ אֲשֶׁר חָטָא שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְנֵי־יוֹנָה לַיהוָה אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעֹלָה: (ח) וְהֵבִיא אֹתָם אֶל־הַכֹּהֵן וְהִקְרִיב אֶת־אֲשֶׁר לַחַטָּאת רִאשֹׁנָה וּמָלַק אֶת־רֹאשׁוֹ מִמּוּל עֹרְפּוֹ וְלֹא יַבְדִּיל: (ט) וְהִזָּה מִדַּם הַחַטָּאת עַל־קִיר הַמִּזְבֵּחַ וְהַנִּשְׁאָר בַּדָּם יִמָּצֶה אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ חַטָּאת הוּא: (י) וְאֶת־הַשֵּׁנִי יַעֲשֶׂה עֹלָה כַּמִּשְׁפָּט וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן מֵחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא וְנִסְלַח לוֹ: (יא) וְאִם־לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ לִשְׁתֵּי תֹרִים אוֹ לִשְׁנֵי בְנֵי־יוֹנָה וְהֵבִיא אֶת־קָרְבָּנוֹ אֲשֶׁר חָטָא עֲשִׂירִת הָאֵיפָה סֹלֶת לְחַטָּאת לֹא־יָשִׂים עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְלֹא־יִתֵּן עָלֶיהָ לְבֹנָה כִּי חַטָּאת הוּא: (יב) וְהֵבִיאָהּ אֶל־הַכֹּהֵן וְקָמַץ הַכֹּהֵן מְלֹא קֻמְצוֹ אֶת־אַזְכָּרָתָהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה עַל אִשֵּׁי יְהוָה חַטָּאת הוּא: (יג) וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא מֵאַחַת מֵאֵלֶּה וְנִסְלַח לוֹ וְהָיְתָה לַכֹּהֵן כַּמִּנְחָה: (יד) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: (טו) נֶפֶשׁ כִּי תִמְעֹל מַעַל וְחָטְאָה בִּשְׁגָגָה מִקָּדְשֵׁי יְהוָה וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ לַיהוָה אַיִל תָּמִים מִן־הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ אָשָׁם הוּא: (טז) אֶת אֲשֶׁר חָטָא מִן־הַקֹּדֶשׁ יְשַׁלֵּם וְאֶת־חֲמִשִׁתָיו יֹסֵף עָלָיו וְנָתַן אֹתוֹ לַכֹּהֵן וְהַכֹּהֵן יְכַפֵּר עָלָיו בְּאֵיל הָאָשָׁם וְנִסְלַח לוֹ: (יז) וְנֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְעָשְׂתָה אַחַת מִכָּל־מִצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה וְלֹא יָדָע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ: (יח) וְהֵבִיא אַיִל תָּמִים מִן־הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ לְאָשָׁם אֶל־הַכֹּהֵן וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל־שְׁגִיאָתוֹ אֲשֶׁר שָׁגָג וְהוּא לֹא יָדָע וְנִסְלַח לוֹ: (יט) אָשָׁם הוּא אָשֹׁם אָשַׁם לַיהוָה: (כ) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: (כא) נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וּמָעֲלָה מַעַל בַּיהוָה וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן אוֹ בְתֹשֶׂמֶת יָד אוֹ בְגָזֵל אוֹ עָשַׁק אֶת־עֲמִיתוֹ: (כב) אוֹ מָצָא אֲבֵדָה וְכִחֵשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל־שָׁקֶר עַל־אַחַת מִכָּל־הָאָדָם לַחֲטֹא בָהֶם: (כג) וְהָיָה כִּי יֶחֱטָא וְאָשֵׁם וְהֵשִׁיב אֶת־הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל אוֹ אֶת־הָעֹשֶׁק אֲשֶׁר עָשָׁק אוֹ אֶת־הַפִּקָּדוֹן אֲשֶׁר הָפְקַד אִתּוֹ אוֹ אֶת־הָאֲבֵדָה אֲשֶׁר מָצָא: (כד) אוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר־יִשָּׁבַע עָלָיו לַשָּׁקֶר וְשִׁלַּם אֹתוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִשְׁתָיו יֹסֵף עליו

רש"י

ולהודות כי יחטא ואשם: (כד) נראה. הילך הקרן ראש הממון: [ממון המשלם נראה מוסיף חומש פרט לתשלומי כפל]: [וחמשיתיו. נכתה התורה חמישית הרבה לקרן

תרגום אונקלום

יַת עוֹבָדָא דִּי עֲשָׁק אוֹ יַת פּוּקְדָּנָא דִּי אִתְפְּקַד לְוָתֵיהּ אוֹ יַת אֲבֵדְתָּא דִּי אַשְׁכַּח: (כד) אוֹ מִכֹּל דִּי אִשְׁתְּבַע עֲלוֹהִי לְשִׁקְרָא וְיַשְׁלֵם יָתֵיהּ בְּרֵישֵׁיהּ וְחוּמְשֵׁיהּ

באור

כי הגזל נחזקה קנה מכלן, וחזרו העשק שכונם שכר שכיר עני ואביון שהלוו הוא נושא את נפשו, וחברו הפקדון שמכחים נמי שהחמין בו, וחבריהן האבדה הקלה מכלן: אשר גזל, כפשוטו, ורבותינו למדו ולא גזל אביו משלם עליו חומש ולא קרבן, אלא הקרן לבד, וסמכיהו ללשון הכתוב אשר גזל ולא גזלת אביו, ואילו למד והשיב את אשר גזל, הייתי אומר שאפילו קרן גזלת אביו אינו משלם, ת"ל הגזלה מכל מקום וכן בעושק: הפקד, מבנין הפעל, ע"י בעליו לו שלומי בעליו שע"י הפקיד אצלו הפקדון הזה, ודרשו רבותינו כל זמן שעמו יושבנו, אין עמו מושיב לו דמיו: (כד) או מכל אשר ישבע עליו לשקר, כלן החזיר הכתוב לבד תשומת יד, ומוכל למד שעליו כתוב לו מכל אשר ישבע, ומזכר בחתונה לפי שהיא קלה גם מן האבדה, כי מלוה להוליאה נתנה, ולפי שיש בתשומת יד פרטים רבים כלן מיני משא, ומתן שבין בני אדם למד לו מכל אשר ישבע עליו לשקר, היה לפשר לומר כי על כן לא החזירו הכתוב בבירור, לפי שבכלן כל זמן שלא השיב אין הקרבן מכפר עליו, לבד תשומת יד, שהרי מתחלה להוליאה נתנה, ועכשיו שמודה הוא עליו בתורת מיב שישלם לאחר זמן, ויביא קרבנו, וכשמשלם נותן לו קרן וחומש, אבל בגמרא למד רב חסדא בתשומת יד, שייחד לו בלי שדומה לפקדון, ורוצה לומר שרמב"ם ז"ל לא הניח מימרת רב חסדא בהלכותיו, ומ"מ אפילו לא ייחד חייב בחומש ואשם, ותרצה שאין מקרא זה רחיה לפי' רשב"ע, ולפרושו למה לא חזר הכתוב להזכיר תשומת יד שהיא שותפות: ישבע, שדרך בני אדם לתבוע עליהן, וכשמכחים יביעוהו ב"ד, ונשבע על שקר, או גם מון לב"ד שנשבע מאליו על תביעת בעל חייבו: ושלם, לאחר שכפר ונשבע, אבל כפר ולא נשבע חינו בחומש ואשם, ולכן חזר לומר או מכל אשר ישבע עליו לשקר, ולא למד או מכל אשר יחטא ללמדנו שאם לא נשבע לשקר חינו בחומש ואשם: ושלם, לפי שאמר והשיב ושלם אין הכוונה שצריך להשיב הפקדון או הגזלה בעין, וגם ישלם דמיה וחומשה, כדרך הנוהג שמשלם תשלומי כפל, שהרי בעושק אין הדבון, אבל לפי הפשט למד והשיב את הגזלה או הפקדון או האבדה בעין, ואם איננה ישלם אותו בממון, כי בתשומת יד ועושק לא יתכן הדבון אותו הדבר בעצמו: בראשו, העיקר והוא הקרן, כמו הראש שהוא עיקר החי, ובלע"ז (קַאפּיטאַל): וחמשיתיו, פי' רשב"ע ז"ל מיעוט רבים שניים, והם שני חומשים, נעשה

המעמר

(כד) וחמשיתיו יוסף עליו, עיין נבאור נמה שהשיג הרב על הרשב"ע, ולא רחה כלל דבריו נפ'
נשא

ויקרא ח

עָלָיו לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֻנוּ בְּיוֹם אַשְׁמָתוֹ: (כה) וְאֶת־אֲשָׁמוֹ יָבִיא לַיהוָה אַיִל תָּמִים מִן־הַצֹּאן

בערבך

תרגום אונקלוס

וְחוּמְשֵׁיהּ יוֹסֵף עֲלוֹהִי לְדִי הוּא דִילֵיהּ יִתְּנִנֵיהּ בְּיוֹמָא דְחוֹבְתֵיהּ: (כה) וְיַת אֲשָׁמֵיהּ יַיְתֵי קֳדָם יְיָ דְּכַר שְׁלִים מִן עָנָא

בפורסניה

תרגום אשכנזי מ

זעטצען דעם עס געהערט, זאָלל ער דיעזעם צושטעללען, זאָ באַלד ער זיינע שולד ערקענעט. (כה) צום שולדאָפּפֿער אַבער דעם עוויגען צו עהרען, איינען ווידדער פֿאָן קליינפֿיעה, אָהנע לייבעספּעהלער

רש"י

לקרן לחד שלם כפר בחומש ונשבע והודה מוסיף חומש על לותו חומש וכן מוסיף והולך עד שיתמעט הקרן ונשבע עליו פחות משוה פרוטה]: לאשר הוא לו. למי שהממון שלו:

באור

שזה המשל זרון, הלך בדרך הפשט ונכח ותמציתו יוסף עליו שבפרשת נשא, שגם הוא בזרון, ואין בו רק חומש לחד, והחמת בקבלת מכמינו ז"ל שנאמר לשון רבים ללמד שמוסיף חומש על חומש עד שתתמעט הקרן משוה פרוטה, כגון שנשלם הקרן וכפר בחומש, דינו בקרן להוסיף חומש, וכן בשני ובשלישי עד שיתמעט פחות משוה פרוטה. ולפי הפשט ירחה לי כי ושלם לותו, על כל החמורין בשנין פקדון וגזל וחבירתן, כל לחד ולחד, וחמשתיו של כל לחד ולחד, כלומר תשלומי הרשע משלם בדרך חוב, שכן קבל מחברו, לכל החומשים שמשלם הוא גרס לעצמו שישלם לותן, לבי שבחם ונשבע על שקר, ועליהן לומר וחמשתיו, ללמדנו שכלן שוין זה לזה לשנין החומש, הלוחה הקלה כגזלה החמורה, לכל במעילה ובגזל הגר שלח נאמר בהן רק דבר לחד נחיר לשון יחיד: יסף עליו, שיהא הוא וחומשו חמשה ובחרנוהו: לאשר הוא לו, פי' רש"י ז"ל למי שהממון שלו, ולפי שהכתוב לומר והשיב ושלם, ולמי ישיב ושלם זולתי למי שחייב לו, עד שצריך לומר לאשר הוא לו, ולפשר שסבור הייתי שהקרן ישלם לבעל חובו והחומש להקדש כמו הקרבן, לומר לאשר הוא לו, למי שחייב לשלם הקרן יתן גם החומש שהוסיף עליו: ביום אשמתו, פי' רש"בע ז"ל טעמו ביום שובו מאשמתו, גם רשב"ם ז"ל פי' כשיתודה לשוב מחטאתו על לחד מכל החמורים למעלה, ויש לפרשו כפשוטו ביום אשמתו, כמו והיה כי יחטא ואשם, שיביר חטאו ויתוני על לב, וכן ביום אשמתו, ביום שמתאים עצמו והכל לחד, ורבותינו למדו מכאן כילד ישלם י"ח כשעת ההולאה, שהוא יום שחטא בו שלח יד, וי"ח כשעת התביעה, שהוא עיקר יום החטא שכתב ונשבע: (כה) מן הצאן, ידענו כל חיל מן הלאן הוא, שכל אין לשון חיל אלא קשה, ולכן אמרו בן שתי שנים, ובכל מיני החיים יש רכים ויש קשים, והגדולים והחזקים שבהן יקרא חיליהן, כמו וחת חילי החרן לקח (יחזקאל י"ז י"ג), על כן הולרך לפרש מן הלאן שהוא הבכר הגדול, וכן וחילי נאנך לא אבלתי (בראשית ל"ו ל"ח),

והה

המעמר

נשא ה' שאמר שם (פסוק ז') וחמשתו יוסיף עליו שם הוא מתודה מעצמו (כי שם נאמר והתודה) ואם יש עדים עליו יוסיף שני חמישיות הרי להדיא שלא נעלם מעיניו מה שהרגיש האבאר, רק שלדעתו פרשת הפקדון בויקרא ואמרה בענין אחר, דהיינו אם יש עדים עליו; ואם למנם שכתב הרשב"ם כי בשבועת הפקדון מביא אשם תלוי כמו שכתבתי בתחלת הפרשה (פסוק ו'), יש לומר שלדעתו כל זמן שלא נזכר מעצמו על חטאו, גם אם נתו עדים חינו מביא אלא אשם תלוי, ואף שלדעת חז"ל מביא חטאת קבועה לפילו אם הוא מכחיש את העדים ומכ"ש אם הוא מסופק, הנה על הרשב"ם לא ירחה זה זר בעינינו, מאחר שסר גם בעיקר הפשט מדרבי חז"ל בזה; אולם בסוף דבריו שם הודה לדברי חז"ל בענין החומש ואמר וז"ל: ומעתיקי הדת יאמרו חומש החומש (פירוש שצריך להוסיף חומש על החומש אם שלם את הקרן וכפר בחומש כמו שמפורש בניחור כאן) ודעתם רחבה מדעתינו ע"כ, והרב המבאר הניח את כפירתו ולא את הודאתו.

תרגום אשכנזי

בְּעֵרְכְּךָ לְאָשָׁם אֶל־הַכֹּהֵן׃ (כו) וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה וְנִסְלַח לוֹ עַל־אַחַת מִכָּל אֲשֶׁר־יֵעָשֶׂה לְאַשְׁמָה בָהּ׃ פ

ו (ו) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר׃ (ב) צַו אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו לֵאמֹר

פֿעהלער, אין דעם ווערטהע דעם שולדאָפּפֿערס, דעם פֿריעסטער ברינגען׃ (כו) דער פֿריעסטער פֿערזעהנט איהן פֿאָר דעם עוויגען, זאָ זאָלל איהם פֿערגעבען ווערדען ווען דעם־עניגען, זאָ ער בעגאַנגען, זיך דאַראַן צו פֿערשולדען.

ו (ו) דער עוויגע שפּראַך צו משה, ווייא פֿאָלגעט׃ (ב) גיב אהרן אונד זיינען זעהנען פֿאָלגענדערען בעפֿעהל׃

זאת

דיע׳

ר"שי

ו (ב) צו לית להרן. אין לו חלק לגזן זרוז מיד ולדורות לומר רבי אומרים ביותר לריך הכתוב לזרז בסקים שים לו חסרון כיס׃

זאת

תרגום אונקלוס

בְּפוּרְסָנֵיהּ לְאָשָׁמָא לָוֹת קֳדָמָא׃ (כו) וְיכַפַּר עֲלוֹהִי כָּהֲנָא קֳדָם יְיָ וְיִשְׁתְּבֵק לֵיהּ עַל חֲדָא מִכֹּל דִּי יַעְבֵּד לְמֵיחַב בָּהּ׃

ו (ו) וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃ (ב) פַּקֵּיד יָת אַהֲרֹן וְיָת בְּנוֹהִי לְמֵימַר

דא

באור

וזה נראין לפי לכל לילך שמכר לחרי כן בתורה שהוא מן הגזן, והולרך להאמר כן בחטא, לפי שבעולה ובשלמים מפורש מן הבקר ומן הגזן, אבל בחטא לא נאמר ולפי שאמר לילך הולרך לומר מן הגזן, ובחטא גזל הגר אמר לילך הכפורים שהוא המפורש בפרשה זו, אבל כל לילך של שלמים שבתורה לא הולרך לומר אבלו מן הגזן לפי שמפורש אבל שלמים שהיו בזן אבלו מן הבקר ומן הגזן: בערכך, המפורש למעלה שני סלעים ובלרגומו: (כו) לפני ה', לפי שלא זכר עד הנה מעזי החטא שחיטתו וזריקת דמו בקרא, לאמר בקללה לפני ה', כמו שנאמר בעולה ובחפאת, לפי שכאן הפסיק ענין החטאת, והלמורין למעלה למדין מזה, ובפרשת לו יפרע הכתוב הכל: על אחת, לא שיכפר בחטא אחד על כל החמורים בפרשה, אבלא על אחת מכל אשר יעשה, על אחד מהן שיהיה, אבל תבעוהו על גזל ועל פקדון, וכחש ונשבע בשתיהן חייב שתי חטאות: לאשמה בה, להיות חטא בה, והאל"ף בשת"ם בגבור אות הגרון, ולולי זאת מצאנו בחירק, כמו לְיִרְאָה לְשָׁמְצָה. ורבותינו דרשו לאשמה בה, פרט לפחות משוה פרוטה, כלומר שאין בני אדם מקפידין עליה, ואינו מחזיק לאשמה על נפשו בעבורה:

ו (ב) צו, פי' רש"י ז"ל לא חלק לגזן זרוז מיד ולדורות, לאמר ר' שמעון ביותר לריך הכתוב לזרז בסקים שים חסרון כיס, ובספרי (פרשת נשא) אין לזוי חלק מיד בשעת מעשה ולדורות, ובקדושין לאמרו תנא דבי ר' ישמעאל אין לו חלק לגזן זרוז מיד ולדורות, ומלינו לו בקרבן תמיד, ומפורש שהיתה מיד עולת תמיד העשויה בהר סיני (במדבר כ"ח ו'), ונאמר עולת תמיד לדורותיכם (שמות כ"ט מ"ב), גם בנרות מפורש מיד ולדורות, וכן בשלוח טמאים מפורש מיד ולדורות, ובערי הלויט נאמר ג"כ לו, וכן בירושת הארץ ותחומי גבוליה, וכן בזן, וכלן מיד ולדורות, כי לפי שפי' הכתוב בזיזו מהן שהן מיד ולדורות, אף כלן כן, ולדעתי אנו למדין מזה שכל מלות התורה הן מיד ולדורות, שכלן קריים מלות, כמו ואתנה לך וגו' והתורה והמלוה (שמות כ"ד י"ב), אלה המלות ודוגמתן הרבה, ולמדנו שכלן מיד ולדורות, וזה עיקר גדול בתורה, ושמא תאמר פרשת ונתנו ללויט, לא נהגה עד לאחר ירושה וכבוש וחלוקת הארץ ג"כ לא היתה מיד, אין פי' מיד ממש, אלא כשאפשר לעשותה מיד, וזהו לדעתי פי' לזון הספרי אין לזוי אלא מיד בשעת מעשה, כלומר משעת שאפשר לעשותה מיד היא נוהגת, וכן הוא בכל מלות התורה, כמו תרומה ומעשרות וכל המלות התלויות בארץ, מיד שיבאו וחלקו התחילו לנהוג ולכן מיד שעברו הירדן התחילו לכבוש, ומיד שכבשו וחלקו נתנו ללויט ערים לשבת, וכן בכל דבר: אהרן ואת בניו, למעלה בפרשה אמר

צו ו

זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה הִוא הָעֹלָה עַל מוֹקְדָה עַל־הַמִּזְבֵּחַ כָּל־הַלַּיְלָה עַד־הַבֹּקֶר וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ׃

מ׳ זעירא ולבש

תרגום אשכנזי מא

דיעזעם איז דיא פֿערארד־ נונג פֿיר דאז נאנצע אָפּפֿער, איין זאלכֿעם נאנצע אָפּפֿער זאָל דיא נאנצע נאכֿט הינ־ דורך, ביז אַן דען מאָרגען, אויף דער פֿייערשטעלע דעם אַל־ טאַרם ליענען בלייבען, אונד דאז פֿייער דעם אַלטאַרם זאָל אויך דעם נאכֿטס דאַרויף ברענ־

תרגום אונקלוס

דָּא אוֹרַיְתָא דַּעֲלָתָא הִיא עֲלָתָא דְּמִתּוֹקָדָא עַל מַדְבְּחָא כָּל לֵילְיָא עַד צַפְרָא וְאֶישָׁתָא דְּמַדְבְּחָא תְּהֵי יָקְדָא בֵּיהּ׃ (ג) וְיִלְבַּשׁ כַּהֲנָא

ד ש י

זאת תורת העולה. הרי הענין הזה נא׳ ללמד על הקטר אלנים ואיברים שיהא כשר כל הלילה וללמד על הפסולין אי זה מהם עלה ירד ואי זה מהם עלה לא ירד שכל תורה לרבות הוא בא לומר תורה אחת לכל העולי׳ ואפילו פסולין שחסר עלו לא ירדו: היא העולה. למעט את הרובע ואת הנרבע וכיוצא בהן שלא היה פסולן בקדש שנפסלו קודם שנתנו לעזרה

לבושין

באור

דבר אל בני ישראל, כי מדברת מהלכות הקרבנות, וישראל מביאין לפנים, ובלעז אמר לו את להרן, כי מדבר במעשה הקרבנות, שהיה מעשה כהנים, מפי רמב״ן ז״ל: זאת תורת העלה, נבר מפורשת כל תורת העולה ומשפטה בפרשת ויקרא, ולא זכר בפרשה זו עוד דבר ממעשיה, לכל החל ממה דסייס, כי אם לחזר והקטיר הכהן את הכל המזבחה, ולחזר כאן שנהיותה על האש על המזבח, תוכל להיות אם כל הלילה עד הנקר. וכבותינו דרשו שמלת תורה לרבות את על הפסולין שנפסלו בקדש שלא ירדו ושאין פסולן בקודש כגון רובע ונרבע וכיוצא שירדו: הוא העלה על מוקדה, כלומר תורת העולה שאמרתי היא העולה שלמרה בפרשת ויקרא מעשה הקרבתה וזריקת דמה והעלאתה על האש לחזר על המזבח, והלילה אני מלוה לך עתה שתהיה אם כל הלילה למוקד אש עד הנקר, ואע״פ שחזרי כל הקרבנות מתעכלים כל הלילה? אין שלמים וחטאת ואשם חובה בכל יום, לכך העולה שנאמר חובה בנקר ובין הערבים, ועל כל פנים היא תהיה על מוקדה לפילו כל הלילה עד הנקר: ואש המובח תוקד בו, עוד בנקר, גם לחזר שנתעכלו לימורין ופדרים, ולפילו נתעכלו בחלי הלילה, לא תכבה האש שעל המזבח, כמו שיפרש למטה בענין, והמוקד יהיה מאש המזבח עלמה, לא שיניח אש ממקום אחר לעשות מוקד על המזבח, אלא מאש שהיה לילה בו, ממנה יעשו מוקד ביום: תוקד בו, במזבח, ולא יורידנה מעל המזבח להבעירה מוץ ממנו, כי היא לחצי ה׳. ובפי׳ רחב״ע ז״ל תוקד בו, ולא חוץ ממנו, לכל רשב״ם ז״ל פי׳ תוקד בו בלילה כמו ביום, ואיני יודע למה נאמר, שכבר אמר על מוקדה על המזבח כל הלילה? ולפי׳ שדעתו כמו שפרשנו למעלה שגם אם נתעכלו בחלי הלילה, לא תכבה האש, אלא אש המזבח תוקד בו בלילה,

ועפ״י

המעמר

ך (א) זאת תורת העולה היא העלה, לדעתי יאמר מלת עולה בכלל וביחד, בכלל על דבר העולה למזבח להקטרה, יהיה חלב או בשר או הכליות ויותרת הכבד, וביחוד על הקרבן שהוא כלו כליל, וכאן תהיה כוונת המלה על הורחתה הכללית, ואם כן אין מקום לקושיית הרב המנחר שהלא אימרי כל הקרבנות מתעכלים כל הלילה. על מוקדה, הרב בעל תקון סופרים כתב בשם מ״ב ות״ת ז״ל: והה״ת נחה בלא מפיק והיתה רחויה בנפיק עכ״ל, לולם לא כן דעת הרחב״ע שאמר וה״ת מוקדה נוסף, או מוקד ומוקדה הם שני שמות, גם לונקלוס לא תרגם בנגוי, ופעקנותם הלך הרמב״מן.

תרגום אשכנזי

צ ו ו

(ג) וְלָבַשׁ הַכֹּהֵן מִדּוֹ בַד וּמִכְנְסֵי־
בַד יִלְבַּשׁ עַל־בְּשָׂרוֹ וְהֵרִים אֶת־
הַדֶּשֶׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת־
הָעֹלָה עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוֹ אֵצֶל
הַמִּזְבֵּחַ: (ד) וּפָשַׁט אֶת־בְּגָדָיו
ולבש

ברענגען. (ג) דער פריעסטער זאלל אַלסדאן דעם מאָרגענס זיין לייענעם קלייד אַנציהען, אונד ליינענע ביינקליידער אַן זיינען בלאָסען לייב אַנלעגען, דיא אַשע וועגנעהמען, אין יועלכֿע דאַז פֿייער אויף דעם אַלטאַר דאַז נאַנצע אָפּפֿער פֿערצעהרט האַט, אונד זיא נעבען דעם אַלטאַר הינלענען. (ד) ער ציהעט אַבער דיעזע קליידער אוים, אונד לעגט אַנ

ר ש י

לְמזרה: (ג) מדו בד. היה הכתונת ומה ת"ל מדו שתהא כמדתו: על בשרו. שלא יהא דבר חוצץ ביניהם: והרים את הדשן. היה חותה מלא המחתה מן המאוכלות הפנימיות ונותן במזרחו של בבש: הדשן אשר תאכל האש. מלאכל האש את העולה. ועשתה דשן מלותו דשן יריס תרומה ושמו לכל המזבח:

תרגום אונקלום

לְבוּשִׁין דְּבוּץ וּמִכְנְסִין דְּבוּץ יִלְבַּשׁ עַל
בְּסְרֵיהּ וְיַפְרֵשׁ יָת קִיטְמָא דִּי תֵיכוֹל אֶשְׁתָּא
יָת עָלָתָא עַל מַדְבְּחָא וְישַׁוֵּינֵיהּ בְּסְטַר
מַדְבְּחָא: (ד) וְיַשְׁלַח יָת לְבוּשׁוֹהִי וְיִלְבֵּשׁ
לבושין

(ד) ופשט את בגדיו. לין זו תורה שלא ילבוש בהולאת הדשן בגדים שבוש משמש בהן תמיד

ב א ו ר

לעפ"י שלין עליה נתחים להתעכל: (ג) ולבש הכהן, הפסיק העיון בתרומת הדשן, ולפי שרלה לדבר על עריכת לחם המערכ' נצקר נצקר ותרומת הדשן קודמת למערכה גדולה, ולח"כ חוזר לעניין הריחון והלחם על המזבח תוקד בו, כלומר כמו שלמרתי ולחם המזבח תוקד בו, וכמו שיתבלר: לבש הכהן, כשעומדין בית לבי משיחת לותו הכהן שעלה עליו הגורל לתרום הדשן, ילבש בגדי כהונתו, ללמד שהיה עבודה ולריכה בגדי כהונה: מדו בד, היה הכתונת המלסה כל הגוף, [כ"ה לתרגום תרגם מדו לבושין, וכן תרגמתי] ומלת מדו כולל כל בגד המלסה לת הגוף כלו, כי שרשו בד, שהיה המדה, מדת הלחים, וכן וילבש לחול לת דוד מדיו (שמואל ב' י"ז כ"ח), כי הם עשויים כפי מדת גוף הלחים, וזהו שלמרו חכמים מדו כמדתו, לפי שלת לומר כתנת בד, שלולי לומר כתנת נמשמע לף לרוך לו קלר ממדתו: בד, של נוץ, והם קלי הפשתן שהן גדולין בדין, ולין כן הלמר: ומכנסי בד, כמו כן מלינו בלבנט, שלל"כ הוא מחוסר בגדים, וזכר רק לתי ללה שהם על בשרו בלו; ונהם בד, והייתי חוגב שלת ילבש' כשעוסק בדשן שלת ילכלך בגדי קדש, לכן לומר שילבש' וכל שכן המלבש' שהי' רק על רגלו, והלבנט לינו בד, לבל נת"כ למדו תנחי' מלבש' ולבי"ט מן הכתוב': על בשרו, דרך בגוד, יהוא כמו לבשר הערוה, כמו לו בחתים בשרו מזבו (פרשה ט"ו ג'), וכן הוא לומר ועשה להם מכנסי בד לכסו' בשר ערו' (שמות כ"ח מ"ב). והרים את הדשן, כמו והרי'ממנו בקמלו (לקמן פסוק ח'), וכן וחת כל חלב פר החטלת יריס ממנו (פרשה ד' ח'), לפי שמתעלים הקומן והחמורין על שחר חלקי הקרבן, וכן כאן הדשן שחותה נמחתה כל יום היה תרומת הדשן, תרומה של דשן רב שהוא על המזבח, ולכן הלריך להניחה לגבי המזבח, כמו מורמה ונולה, וקבלו מכמינו שהיו נגלעים נמקומם כדחמרינן בירומל, וכן רחוי להן: אשר תאכל האש את העלה, לומרו בת"כ והרים לת הדשן, יכול עליה, ת"ל העולה, לי עולה יכול לימרי עולה, כלומר שלא נשרפו עדיין לגמרי לדשן, ת"ל תשר תאכל החש, הם כילד חותה מן המאוכלות הפנימיות ויורד, פי' שמפנה גחלי העלים לילך ולילך, ומן המאוכלות הפנימיות של לימרי העולה נוטל מלא המחתה, לקייס מלות תרומת הדשן, ודיה במלוי קומלו כמו תרומת קומן של מנחה, רק מוסיף כרלונו עד מלוי המחתה: ושמו, נוחת, ושמו, כלו, ושמו שלא יפזר, כך שנוי בת"כ, וכל זה לכבוד התרומה; אצל המזבח, במזרחו של בבש כמו שכתוב והשליך לותה אצל המזבח קדמה לל מקום הדשן (פרשה ט' ט"ז): (ד) ופשט את בגדיו, בגדי כהונה, ולבש בגדי' לחרים; גם לותן שלובש בגדי

וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים וְהוֹצִיא אֶת־
הַדֶּשֶׁן אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה אֶל־
מָקוֹם טָהוֹר: (ה) וְהָאֵשׁ עַל־
הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד־בּוֹ לֹא תִכְבֶּה וּבִעֵר
עָלֶיהָ הַכֹּהֵן עֵצִים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר
וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה וְהִקְטִיר
עליה

תרגום אשכנזי מב

אַנדערע קלײדער אָן, ווען ער
דיא אַשע אוים דעם לאַגער
הינוים ברינגט, אַן איינען רײ־
נען אָרט. (ה) דאַז פֿײער
אויף דעם אַלטאַר מוס דאַרויף
ברעננען, עס זאָלל ניכט ער־
לעשען, דער פּריעסטער יע־
דען מאָרגען פֿרישעם האָלץ
דאַרויף לעגען, דאַז טענליפֿע
נאַנצע אָפּפֿער דאַרויף אָרד־

נען אונד הערנאַך דיא אָפּפֿערשטיקקע דער פֿרייד־ענאָפּפֿער דאַרויף אין רויך אויפֿנעהמען

תרגום אונקלוס

לְבוּשִׁין אוֹחֲרָנִין וְיַפֵּיק יָת קִיטְמָא לְמִבְרָא
לְמַשְׁרְיָתָא לַאֲתַר דְּכִי: (ה) וְאֶשְׁתָּא עַל
מַדְבְּחָא תְּהֵי יָקְדָא בֵּיהּ לָא תְחֶמֵי וְיַבַּעַר
עֲלָהּ כָּהֲנָא אָעִין בְּצַפַּר בְּצַפַּר וְיסַדַּר עֲלָהּ
עלתא

ר ש י

לאַם־

תמיד. בגדי שבהן קדרה לרבו על ימוג בהן כום לרבו לכך ולבש בגדים לחרים פחותין מהם: והוליא לת הדשן. הלבור בתפות כשהות הרגה ולין מקום למערכה מוליאו משם ולין זה חובה בכל יום לבל התרומה חובה בכל יום: (ה) והלש על המזבח תוקד בו. רבה לין יקידות הרבה.

על מוקדה. ולת המזבח תוקד בו. והלש על המזבח תוקד בו. לת תמיד תוקד על המזבח. כולן נלרבו בפ' יומל שנחלקו רבותינו במנין המערכות שהיו שם: וערך עליה העולה. עולת תמיד

ב א ו ר

פהנה הן, חלל פחותין מהן, וזהו שחמרו ת"כ בגדיו בגדים מקיש בגדים שפושט לבושב, מה בגדים שפושט הרלוייס למלחכתו, לף בגדים שלובש הרלויין למלחכתו, ל"ב למה נחמר לחרים פחותין מהן. ולפי שבגדי כהנה לינו חובה חלל דך לחדן, כמו שכתב רם"י ז"ל חלל ילבלך בהולחת הדשן בגדים שהוח משמש בהן תמיד, בגדים שבשל בהן קדרה לרבו לל ימוג בהן כום לרבו, ולפי שהינו חובה לף בף הכתוב שחל יחמר שם חלבש פחותין לפנוס בעבודה כחילו בזויה בעיני, חלל שם רוחה לובש פחותין, וים מרבותינו שחמרו שהין הולחת הדשן בבגדי כהנה: והוליא את הדשן, כל הדשן הנשחר מן הקרבנות והעלים הרבים, שלובין חותו כל יום בתפות על המזבח, ובשהרבה ולין מקום למערכה, מוליחו משם, ולין זה חובה בכל יום, חבל התרומה חובה בכל יום: מחוץ למחנה, לשלש מחנות: טהור, פרשתיו בפר משיח: (ה) והלש על המובח תוקד בו, חוזר לענין הריחשון זה שחמרתי כל הלילה עד הבקר ולת המזבח תוקד בו, שמל כשנור לחת עד הבוקר תוקד ולל יכבה, והריש לת הדשן, ויניח שם מדשה להבעיר מערכה ליום זה, ובן בכל יום ויום, חלל כשיריש הדשן וגם לחרי כן עוד תהיה לש המזבח של לחמ יוקדת בו, כי לל תכבה כלל, רק בבקר בבקר יבער עליש על האש היוקדת לל יניח שם מדשה מחון על המזבח, ובן לל יבעיר העלים למטה ויעלם, חלל לריך שיבערם בחש שעל המזבח, וכן לחמרו רבותינו שהלתת חליתה תהיה בראש המזבח, זהו פשוטו של מקרל. אבל לפי שבספל ענין זה פעמי' על מוקד' על המזבח, ולת המזבח תוקד בו, והלש על המזבח, לת תמיד תוקד, למדו רבותינו מכאן מנין המערכות, י"ל שנים ו"ל שלשה ו"ל ארבעה: ובער, כל הבער על לת מלהטת וחוכלת סביבותיה, כמו ויבער ביעקב בלש להבה אכלה סניב (חיכה ב' ג'), והן העלים המעלים להבה ונוערים: בבקר בבקר, חין ספק שמשו פעמים רבות ביום ובלילה עלים על האש שלל יכבה אבל הכתוב הזה מלמד שבכל בקר לריך שיעריך מערכה קודם עולת התמיד, וגם אם ים לש ועלים הרבה מלוה להוסיף בבקר בבקר שני גזירי עלים עם תמיד של שחר, וכן בתמיד של בין הערבים, ולמדונו מן וערכו בני אהרן הכהנים לש על המזבח וערכו עלים על האש (פרש' ח' ח'): וערך עליה, על האש, והעריכה מפורשת בפרשת ויקרל שהן הנתחים. העלה, לפי הפשט כמו העולות

שהן

תרגום אשכנזי

לאַסטען. (ו) איין בעשטענ־
דיגעם פֿייער זאָלל אויף דעם
אַלטאַר ברעננען, ניט ערלע־
שען

צו ו

עָלֶיהָ חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים: (ו) אֵשׁ
תָּמִיד תּוּקַד עַל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא

תכבה

רש"י

היה תקדוש: חלבי השלמים. אם יביאו אם שלמי. וכבותינו למדו מכאן עליה על עולת הבקר השלם כל הקרבנות כלם מכאן שלח יהא דבר מחוסר לתמיד של בין הערבים: (ו) אם תמיד. אם שנאמר בה תמיד היה שמדליקין בה את הנרות שנאמר בה להעלות נר תמיד (שמות כ"ז) אף היה מעל מזבח החילון תוקד: לא תכבה. המכבה אם על המזבח עובר בשני לאוין:

תרגום אונקלום

עָלָתָא וַיְסֵק עֲלָהּ תַּרְבֵּי נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא:
(ו) אֶשְׁתָּא תְּדִירָא תְּהֵי יָקְדָא עַל מַדְבְּחָא
לא

וחת

באור

שהן נדבות, וכן חלבי השלמים נדבות, ולא זכר חטאת ואשם, ומפשר חלבי השלמים, החלבים המורין בשלמים, שהן עלמן לותן שחטאת ואשם, ולפי שנאמר העולה, למדו רבותינו שהיא עולת התמיד שתקדוש לכל הקרבנות: עליה, על המערכה של אם ועליה המורה בענין, ורבותינו ז"ל למדו מכאן על עולת הבקר השלם כל הקרבנות כלם, מכאן שלא יהא דבר מחוסר לתמיד של בין הערבים, כמו שפי' רש"י ז"ל, ולפי שפשט הלשון עליה הראויה הרחשונה לפשר לפרש עליה על המערכה הזו השלם הכל, לא על עליית הנערכים עם תמיד של בין הערבים: (ו) אש תמיד, לפי שאמר היה העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר, שלא נח אלא ללמד שמותר להחעכל כל הלילה, לא שאריכין להתעכל כל הלילה עד הבקר, ותאמר אם נתעכלה בחלות הלילה אין לנרך עוד לאח, לכן נוה אם תמיד תוקד על המזבח, בין יש עליה לפר בין אין, תוקל אם על המזבח, ותמיד בכל זמן, כמו שאמר בת"כ תמיד לפילו בשבת לפילו בטומאה: לא תכבה, תי"ו תכבה על האש, ונכתב שני פעמים לעבור עליו בשני לאוין כדברי רש"י ז"ל, ורמב"ם ז"ל כתב (הלכות מעשה קרבנות) המכבה אם המזבח לוקה שנאמר לא תכבה לפילו גחלת אחת, לפילו הורידה מעל המזבח ובבה לוקה, וטעמו לדעתי שהוא הראשון והאש על המזבח תוקד בו לא תכבה, כל אם שעל המזבח יהיה מוקד, לא תכבה כלל מן האש ההוא, על כן המכבה לפילו גחלת אחת לוקה, ופסוק אם תמיד מלוה על הכהנים שיביאו המזבח תמיד, לא תכבה האש לא ביום ולא בלילה, ואם התעלנו להבעירה על

שבבה

המעמר

(ו) לא תכבה, אמר הרב המבאר: ורמב"ם כתב בהלכות מעשה הקרבנות (כ"ל הלכות תמידין ומוספין כי שם פ"ב הלכה ו' מקומו) המכבה אם של מזבח לוקה וכו', ע"ש, וזלה הוא ז"ל לפרש דעת הרמב"ם כדעת הרמב"ן שהלאו לא תכבה נפסוק אם תמיד הוא אזהרה לכהנים, אולם אין כן כוונת הרמב"ם, שא"כ היה לו למנות בסדר המלות גם לאו זה לכהנים, שאם גם הינו לוקה עליו לפי שאין זו מעשה, ובל זאת רלוי בכלל הלאוין, אבל הוא לא מנה אלא מה שעשה אחת להבעיר אם על המזבח תמיד, ומלות לא תעשה אחת לא תכבה, ובניהם הניח הפסוק האחרון אם תמיד, ולא הראשון, הרי שלא יחשוב והאש על המזבח תוקד בו בכלל המלות. וירלה לי, כי לדעתו עיקר המלוה, הוא אם תמיד הנזכר בסוף הפרשה, והפסוקים הקודמים הם אך הקדמות והלטות לזה, וכמו שכתב בשרשי המלות שרש יו"ד, שאין רלוי למנות ההקדמות שהן לתכלית מן התכליות. ולדעתו המשך הכתובים כך הוא, אמר שהזכיר תורת הדשן, אמר אחר הדשן יקח ולא הגחלים, אך אם המזבח תוקד בו ולא תכבה, והוסיף עוד ובער עליה הכהן וגו', וכל זאת לפי שאם המזבח תוקד תמיד, והוא התכלית והמלוה נפרט, והנך רואה שלא הניח הרב מלות המערכה, לפי שאינה רק הכנה שלא תכבה האש, וגם בשרש ט' כתב הרמב"ם ז"ל שלא נניח לרבוי הלוויין והאזהרות כי בלם הם לחזק ואין למנותן בפני עלמן.

תְּכֻפֶּה: ס (ז) וְזֹאת תּוֹרַת
הַמִּנְחָה הַקְרֵב אֹתָהּ בְּנֵי־אַהֲרֹן
לִפְנֵי יְהוָה אֶל־פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ:
(ח) וְהֵרִים מִמֶּנּוּ בְּקֻמְצוֹ מִסֹּלֶת
המנחה

שען. (ז) דיעזעם איזט דיא
פֿעראָרדנונג פֿיר דאַז שפּייזע־
אָפּפֿער: דיא קינדער אהרן'ס
ברינגען עס פֿאָר דעם עווי־
גען צום אַלטאַרע הין. (ח) דער
פֿריעסטער ניממט זיינע
האַנד פֿאָלל פֿאָן דעם פֿיינ־
סטען

לָא חִטְּפֵי: (ז) וְדָא אוֹרַיְתָא דְּמִנְחָתָא דְּיַקְרְבִין
יָתָהּ בְּנֵי אַהֲרֹן קֳדָם יְיָ לְקֳדָם מַדְבְּחָא:
(ח) וְיַפְרֵישׁ מִנַּיְהּ בְּקוּמְצֵיהּ מִסּוֹלְתָּא דְּמִנְחָתָא
ומשחח

(ז) וזאת תורת המנחה. תורה לאחת לכולן להטעינן שמן ולבונה החמורין בענין שיכול לתן לי טעונות שמן ולבונה אלא מנחת ישראל שהיא נקמלת מנחת כהנים שהיא כליל מניין ת"ל תורת: הקרב לפניה. היא הגשה בקרן דרומית מערבית: לפני ה'. הוא מערב שהוא לגד לפתח מועד: אל פני המזבח. הוא הדרום שהוא פניו של מזבח שהכבש נתון לתוכו הרוח: (ח) [והרים ממנו. מן המחובר שיהא עשרון אלא נבת אחת בשעת קמילה:] בקומצו. אלא יעשה מדה לקומץ: מסלת המנחה ומשמנה. מכאן שקומץ ממקום שנתרבה שמנה: [המנחה. אלא

תהא

באור

שכבה מלילה עומדין אלמו אבל אינו לוקה אתין דו מעשה, וכן דעת רמב"ן ז"ל: (ז) ואת תורת המנחה, היא המפורשת בפרשת ויקרא, ונתפרשו שם משפטיה, וכאן משלים מה שלא נאמר שם, וכמו תורת העולה שלמעלה, משלים מהקטרה ואילך, כן במנחה משלים מהקטרה ואילך ללמד משפט הזריקה, כמו שיתבאר, וזהו פשוטו של ענין: הקרב אחה, כמו תורת העולה שנאמרה על הקטרה ואילך, נתחדשו בה ג"כ דברים רבים מענין הפסולין שעלו למזבח אינו ירדו ואינו לא ירדו, ודיני המערכות ומשפט האש שעל המזבח, כן מנחה שנאמרה בעבור דיני הזריקה, נתחדשו בה דינים במנחה עלמה, כי לא נאמרה הקרבה בפרשת ויקרא במנחת סלת, שצריך להגישה בקרן דרומית מערבית כי לפי שנ' לפני ה' שהוא מערב לגד ההיכל, ונאמר אל פני המזבח שהוא דרום פניו של מזבח, שהכבש נתון שם, הא כיצד מגישה בקרן דרומית מערבית, ואחת ההקרבה בכלי שהמנחה בו, כמו והקריבה אל הכהן והגישה אל המזבח (פרשה ב' ח'), מה הקרבה בכלי אף הגשה בכלי ואין לורך שיגע הסלת במזבח, אלא הכלי לבדו: חורת המנחה, תורה אחת לכלן להטעינן שמן ולבונה החמורין בענין, שיכול אין לי טעונות שמן ולבונה אלא מנחה שזריה נאכלין מנחת כהנים שהיא כליל מניין, ת"ל תורה, כן הוא בת"כ: הקרב אחה, מקור מבנין הכבד הנוסף. ובאומר זה שאמרתי לך בסדר ויקרא והגישה אל המזבח, רלוני שיקרבה בחזרו של קרן מערבית דרומית: (ח) והרים ממנו, בעבור הקומץ ולבונה הולרך לומר והרים, שאיתהן תרומה, ומפורש בפרשת ויקרא: בקמצו, פרשנוהו (ויקרא ב' ג'): מסלת המנחה ומשמנה, אינו קומץ אלא מן הסלת והשמן שבלול בה, לא מן הלבונה, אלא כל הלבונה מלקט מעל המנחה בפני עלמה ומקטירה כלה, וזהו שהפסיק ואמר ואת כל הלבונה אשר על המנחה, כלומר לא מקלתה כמו שעשה בסלתה ושמנה. ולפי הפשט זכר בתן מנחת סלת, שהרי אמר שיקמוץ מסלתה ומשמנה, וכל שאר המנחות אינן נקמלות סלת אלא לאחר אפייתן, לפי שעליה נא לדין נפ' זו נדין הזריזים, ואעפ"כ כל מה

שנתחדש

המעמר

(ח) בקמצו, לשון רש"י אלא יעשה מדה לקומץ ע"כ, והוא ניומא (מ"ז ע"א) ופירש רש"י שם אלא יעשה כלי למדת קומלו וימדוד בה קומץ מן המנחה.

תרגום אשכנזי

צו ו

הַמִּנְחָה וּמִשַּׁמְנָהּ וְאֵת כָּל־
הַלְּבֹנָה אֲשֶׁר עַל־הַמִּנְחָה
וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה רֵיחַ נִיחֹחַ
אַזְכָּרָתָהּ לַיהוָה: (ט) וְהַנּוֹתֶרֶת
מִמֶּנָּה יֹאכְלוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מַצּוֹת
תֵּאָכֵל בְּמָקוֹם קָדֹשׁ בְּחֲצַר אֹהֶל־
מועד

סטען מעהלע דעם שפייזע־
אָפּפֶּערס, אונד פָּאן דעם
אֶהלע, אונד אַללען ווי־
רויך, דער אויף דעם שפייזע־
אָפּפֶּער ליעגט, אונד לעסט
אויף דעם אַלטאַרע רען רוֹפֶּט
דאַפָּאן צום אַנגענעהמען נערוך
אויפֿשטייגען, העם עוויגען צו
עהרען. (ט) וואַס דאַפָּאן
איבריג איזט, זאָללען אהרן
אונד זיינע זעהנע עסטען; אין
אונגעזויערטען קוכען זאָלל עס נעגעסטען ווערדען, אַן איינעם הייל יגען אָרטע, אים
הא־

תרגום אונקלוס

ד ש י

וּמְמַשְׁחָהּ וְיָת כָּל לְבוֹנְתָּא דִי עַל מִנְחְתָּא
וַיַּקִּיק לְמַדְבְּחָא לְאִיתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא
אִידְכַּרְתָּהּ קֳדָם יְיָ: (ט) וּדְישְׁתְאַר מִנָּהּ יֵכְלוּן
אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי פַּטִּיר תִּתְאֲכֵיל בַּאֲתַר קַדִּישׁ
בדרח

תהל מעופֿנט בחמרט:] ואת כל הלבונה
לחר על המנחה והקטיר. זמלקט לח
לבונתה לחמר קמילה ומקטירו ולפי שלח
פירש כן חלח נחמת מן המנחות נויקרח
הולרך לזמות פרשה זו לכלול כל המנחות
כמשפטן: (ט) במקום קדוש. ותיזהו בחלר
לחהל

באור

שנתחדש בפרשה זו בנוף מעשה המנחה, נוהג גם בשחר המנחות, שהרי לחמר ונחת תורת
המנחה, תורה לחת לכלן לכל מה שחמור בעניין: אוכרחה, מפורש למעלה (פרשה ב' ב'):
(ט) והנותרת, פרשנוהו (פרש' ב' ג'): יאכלו אהרן ובניו, בסדר ויקרח לחמר והנותרת מן המנחה
לאהרן ולבניו (שם), שומע חני הלו יחכלו כלו לח יחכלו, חו יתנה בממון למי שירלה,
פי' כאן יחכלו לאהרן ובניו, שחייבים בכהנים לאכול שירי המנחות: במנחת מחפה
תנור נחמר סלת חלות מלות וגו' ורקיקי מלות, ובמנחת מחבת נחמר מלה תהיה, ומנחת
מרחשת הוסיף להן בפסוק והבחת לת המנחה וגו' שנחמר כל המנחה חשר תקריבו לה' לח
תעשה חמץ (שם י"ח), ולפי שנחלקות מלות, ונקמלות לחזר לפייהן, לח הולרך לומר על השירים
שיהיו מלות, לכך מנחת סלת שירים סלת, הייתי חומר שמותירין הכהנים לחכלן חלוט, על
כן חזר וכתב כאן מנחת סלת, להזהיר על השירים מלות תחכל. לכל היה לפשר להכתב יחכלו
לאהרן ובניו מלות, וחזר לומר תחכל למלוה, וכן לחמרו בת"כ מלות תחכל מלוה, לפי שהיתר
ונחסרה וחזרה והותרה וכול' תחזו' להתירה הרחטון, ת"ל מלות תחכל מלוה: במקום קדש,
היח העזרה, ושרש קדש מורה על הבדל סגלת הקדש מן החול, כמו ולהבדיל בין הקדש
ובין חחול (פרשה י' י'), וחול על המנהגים שנוהג כל חדם נדבריס לחזר תחת השמש, וקדש
הוח על המנהג המתעלה מהן, ומטעם זה הנפלחות שעושה הגוי, לפי שחינן במנהגו של עולם
נקרחים דרך הקדש, כמו חלהיהם בקדש דרכך וגו' וסמך לחת החלל עושה פלח (תהלים ע"ז ט"ו),
ובזירם מי כמוך נחדר בקדש, וסמך נוחל תהלות עושה פלח (שמות ט"ו י"ח), וכן העזרה
שעומדים בו ענודת המזבח על מי חקים ומנהגים במלות חלהים, לח כמנהגי בני חדם
העומדים בחלרות מלכים, נקרח מקום קדוש: בחצר חהל מועד, העזרה, ונחכנוהו גם'
ויקרח, ולח חמר בפתח ח"מ, לפי שפתח מגולה וחלר ח"מ כולל גם הלשכות המקורו' הנגויות
בעזרה, וגם יחכלו הכהנים לת מתנותיהם. וחזר שנחמר זה לח היה לריך לומר במקום
קדוש, וחמרו בת"כ שחילו חמר במקום קדוש הייתי חומר במחנה לוי', שגם הוח קדוש נגד
שחר המקומות שחין זבים וזבות נכנסין לשם, וחילו נחמר בחלר ח"מ לח התרנו הלשכות הנגויות
בחול

מוֹעֵד יֵאָכֵלוּהָ: (י) לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ חֶלְקָם נְתַתִּי אֹתָהּ מֵאִשַּׁי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא כַּחַטָּאת וְכָאָשָׁם: (יא) כָּל זָכָר בִּבְנֵי אַהֲרֹן יֹאכְלֶנָּה חָק עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם מֵאִשֵׁי

תרגום אשכנזי מב

האָפּע דעם שטיפּטסנעצעל־
טעם זאָללען זיא עם פּערצעה־
רען. (י) עם זאָלל ניבט נע־
זיערט נעבאַקען ווערדען, איך
האבע עס צו איהרעם אַנטהייל
געגעבען, פּאָן סיינען צום
פּייער בעשטימטען אָפּפּערן;
עס איזט איין־אַללערהיילי־
גסטעס, זאָ ווי זינדאָפּפּער
אונד שולדאָפּפּער. (יא) יערע מאַננספּערזאָן אונטער דען קינדערן אַהרן'ס דאַרף עס
עסען, ריעזעם זייא אויף עוויגע צייטען פּיר אייערע נאַכקאָממען אין בעשטימטער
טהייל

תרגום אונקלוס

בְּדָרַת מַשְׁכַּן זִמְנָא יִכְלוּנַהּ: (י) לָא תִתְאֲפֵי חַמְיָא חוּלָקֵהוֹן יְהַבִית יָתָהּ מִקוּרְבָּנַי קוּדָשׁ קוּדְשִׁין הִיא כְּחַטָּאתָא וּכְאָשְׁמָא: (יא) כָּל דְּכוּרָא בְּבָנֵי אַהֲרֹן יִכְלִינַהּ קָיְמָא עָלַם לְדָרֵיכוֹן מִקורבניא

ר ש"י

לחל מועד: (י) לא תאפה חמץ חלקם. לפי הזירים לחמורים נחמץ: כחטאת וכאשם. מנחת חוטא הרי היא כחטאת לפיכך קמלה אלא לזמה פסולה מנחת נדבה הרי היא כאשם לפיכך קמלה אלא לזמה כאשם: (יא) כל זכר. לפילו בעל מום למה נאמר לם

באור

בחול ופתוחות לקדש, ת"ל במקום קדוש לרבות גם אלו: (י) לא תאפה חמץ, כמו שאמר מלות תאכל על הזירים, בא ליתן ל"ת על הזירים אלא תאפה חמץ, ות"ל תאפה אב על והנותרת: חלקם נתתי אותה מאשי, הנותרת הזו נתתי לחלקם מחצי, כלומר היא דומה לקומץ, שהוקטר על חצי ה', אחין הנותרת קדשים קלים, אלא המנחה כלה היתה רשויה לעלות של חצי, ואני הפרשתי להם החלק הזה מחצי, לכן דין אחד לנותרת עם הקומץ העולה לאחים, מה העולה לאחים הזהרתי לא תעשה חמץ, אף הזירים לא תאפה חמץ, וכן אמרו בפ' כל המנחות אם החמיצו זירים עונר בל"ת, ולמדוה ממקרא זה: קדש קדשים הוא, כקומץ עלמו שהרי חלקתיו מחצי: כחטאת וכאשם, שאלניהן עולין לאחים, ונשרם שהוא לכהנים קדש קדשי הוא ונאכל לפני ' מן הקלעים לזכרי כהנה, כן נותר מן המנח' קדש קדשי היא. ומאי אחמ' עדיין לא לאמר' פרש' חטאת ואשם, ועוד מה לורך לומר כן ובמנחה עלמה נאמר קדש קדשים היא? הטעם לפי שבהמה מלינו עולה שבלה למזבח, לכן חטאת ואשם שהן ק"ק בעולה, בשרן שהוא לכהנים, הלעת נותנת שהן חלק מחצי ה' לאכלן בקדש, אבל מנחת ישראל לא מלינו שבלה למזבח, הייתי לומר הקומץ לבד ק"ק לא שירי המנחה, על כן נאמר שהמה לחטאת ואשם, כן נראה לי לפי פשוטו, ורבותינו דרשו עליו בת"כ, ואין הדרש סותר פשוטו של מקרא: (יא) כל זכר, אלא הנקבות: כל, לאמרו רבותינו לרבות בעלי מומין, ואם לאכילה בבר אמור לאם אלהיו מקדשי הקדשים וגו' (פרש' כ"ח כ"ב), אלא לרבות בעלי מומין למחלוקת ועוד יתבאר (בס): חק עולם לדורותיכם, לי אפשר לומר בלי הפסק, כי חרב מקדש ובטלו מנחות, אלא חק עולם כל זמן שמקדש קיים, והוא לדורותיכם פעם בנוי פעם חרב, כל דור שמקדש בנוי נוהג חק זה, ועתיד המקדש להבנות ב"ב, וינהג חק זה לעולם, ובת"כ חק עולם לבית עולמי', לדורותיכם שינהג הבבר לדורות, כלומר בית עולמים הוא המקדש שבנה שלמה, ואמר עליו בנה בניתי בית זבול לך מכון לשבתך עולמים,

תרגום אשכנזי

צו ו

מֵאִשֵּׁי יְהוָה כָּל אֲשֶׁר־יִגַּע בָּהֶם יִקְדָּשׁ: פ
שני

(יב) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:
(יג) זֶה קָרְבַּן אַהֲרֹן וּבָנָיו אֲשֶׁר־
יקריבו

טהייל אַן דען פֿייער אָפּפֿערן דעם עווינען; וואָס דאַראַן אַנריהרט, וואָלל חיילינ ווין.
(יב) דער עווינע שפּראַך צו משה, וויא פֿאָלגט: (יג) דיזע זעם איזט דאַז אָפּפֿער, וועלס כֿעם אהרן אונד ווינע זוהנע
עם

ר ש ״ י

אם לתכילה הרי ככר למוד לאם מלהיו מקדשי הקדשים וגומר תלת לרבות נעלי מומין למחלוקת: כל אשר יגע וגו׳. קדשים קלים או חולין שיגעו בה וינלעו ממנה: יקדש. להיות כמוה שאם פסולה יפסלו ואם כשרה יאכלו כאומר המנחה: (יג) זה קרבן אהרן ובניו. אף ההדיוטות מקריבין עשירית האיפה ביום שהן מתחנין לעבודה לאכל
כהן

באור

כי אם הוא עתה חרב, עתיד להבנות לעולמים, וינהג מק זה בדורות ההם: מאשי ח׳, אין להם אלא לאחר מתן תורה: כל אשר יגע בהם יקדש, פי׳ ויצ״ט ז״ל קודש הנגיעה יהי׳ טהור, ואין טעם לפי׳ זה כי לא מלינו בכל המקרא יקדש על טומאת הגוף, אלא יטהר כמו לא יאכל עד אחר יטהר (פרש׳ כ״ב ד׳) וביום השביעי יטהר (במדבר י״ט י״ב), ואם על ההכנה וטהרת הלב יאמר יתקדש בהתפעל, כמו הנשמים אל ה׳ יתקדשו (שמות י״ט כ״ב), והתקדשתם והייתם קדושים (פרש׳ י״ל מ״ל), אבל יקדש בקל ענינו יהי׳ קודש, ואין זה אלא כדברי רבותינו שאם נגע בה חולין או קדשים קלים ובלע ממנה מקו׳ הבלוע קדש קדשים כמוה, אם פסולה יפסלו, ואם כשרה יאכלו כאמור שבה, כמו שפי׳ רש״י ז״ל, וגם ראב״ע ז״ל אמר כל אשר יגע, במנחה בחטאת ובאשם הוא קדש לגמי, ות״כ שנו כל אשר יגע בהם יקדש, יכול אע״פ שלא נלע, ת״ל בהם מצינלע, וכן שנו אבל חטאת כל אשר יגע בשרה יקדש, יכול אע״פי שלא נלע, ת״ל בשרה עד שינלע, ויש נגיעה על נב הדבר נלי בלוע כמו הנגיעות החמורין אבל טומאה, וכמו כל הנוגע בהר (שמות י״ט כ״ג), אבל נגיעה החמור כאן היינו שלא בלוע, ועיקר הלמוד מחטאת שאמר וכל אשר יגע בשרה, ואמרו פרט לעלמות וגידין וקרנים וטלפים, לפי שאין מהן בלוע, וכאן אמר בהם, לגלול המנחה והחטאת והאשם בדין אחד: יקדש, יהיה דינו כדין קדש שנלע ממנה, ורק המלק שנלע, כמו שאמרו יכול לא יגע במקלתו יהא כלו פסול, ת״ל כל אשר יגע בהם יקדש, הא כילד תוך מקום שנלע. וכך פרושו לדעתי שאם מקלתו חוסר כלו, יאמר כל אשר ינלע ממנו יקדש, עכשיו שהלה החיסור בנגיעה, אין לך שלא מקום הנגיעה לפי שנלע, תוך לותו והשאר מותר: (יג) זה קרבן אהרן ובניו, פי׳ ראב״ע ז״ל לו אשר מבניו תחתיו, ולפירושו זה המקרא מדבר במנחת כה״ג, וכן פי׳ רשב״ם ז״ל לפי הפשט בני אהרן הכהנים הגדולים העומדי׳ תחתיו, וחכמים דרשו שכל כהן הדיוט בשעשה עבודה ראשונה לריך חינוך במנחה, ולני רוחה שבפי פרושם אין סדר למקראות, וכמו שאמר אם הכהן המשיח יחטא (פרשה ד׳ ג׳), יאמר זה קרבן הכהן המשיח אשר יקריב לה׳ ביום המשח אותו וגו׳ מנחה תמיד דחק עולם לה׳ מחליתה נקר ומחליתה בערב? ואם כבר אמר זה קרבן אהרן ובניו וגו׳ ביום המשח אותו שהן אהרן והמשוחים מבניו תחתיו, למה חזר לומר והכהן המשיח תחתיו מבניו? אבל כל מקום שנאמר אהרן ובניו בתורה, ענינו כה״ג והכהנים הדיוטים, כמו שיתבאר (פרשה כ״ד ג׳), וכן זה קרבן אהרן ובניו כפשוטו, שכל יתחנכו בפע׳ ראשון במנח׳ זו, אין כה״ג אין כהן הדיוט, ויקריבו׳ רק ביו׳ המשח אות׳ פעם אחת, ואח״כ אמר מנח׳ תמיד, כמו ומנח׳ תמיד, כלומר המנח׳ הזאת תהי׳ ג״כ תמיד, וחזר ופירש שהכ״ג לבדו יעשנה תמיד, וזהו והכהן המשיח תחתיו מבניו וגו׳, ואילו ידבר רק על כה״ג מה ענין ביום המשח אותו עם מנחה תמיד, מיום המשח אותו מנחה

צו ו

יַקְרִיבוּ לַיהוָה בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ
עֲשִׂירִת הָאֵפָה סֹלֶת מִנְחָה תָּמִיד
מַחֲצִיתָהּ בַּבֹּקֶר וּמַחֲצִיתָהּ
בָּעֶרֶב: (יד) עַל־מַחֲבַת בַּשֶּׁמֶן
תֵּעָשֶׂה מְרֻבֶּכֶת תָּבִיאֶנָּה תֻּפִינֵי
מנחת

תרגום אשכנזי מה

אַם טאַג זיינער זאַלבונג
דעם עוו׳גען צו עהרען דאַר־
ב׳ינגען זאָללען: יעדער צייט
איין צעהנטעל איפה פֿיינעס
מעהל, צום שפייזאָפּפֿער;
דיא העלפֿטע דעס מאָרגענס,
אונד דיא העלפֿטע דעס אַ־
בענדס. (יד)־ אין איינער
פּפֿאַננע זאָלל עם מיט אֶהל

צורעכט געמאַכט ווערדען, אַבנעזאָטטען זאָללסט דוא עם ברינגען, צוויבאַק אונד אין
שטיקען

תרגום אונקלוס

בְּיוֹמָא דְּיַרְבּוּן יֶתְחֵי חַד מִן עַסְרָא בְּתְלַת
סְאִין סוֹלְתָא מְנָחְתָא תְּדִירָא פַּלְגוּתַהּ בְּצַפְרָא
וּפַלְגוּתַהּ בְּרַמְשָׁא: (יד) עַל מַחֲרִיתָא בְּמִשַּׁח
תִּתְעֲבֵיד רְבִיכָא תַּיְתִינַהּ תּוּפֵינֵי מְנַחַת
ביצועין

רש״י

כהן גדול בכל יום שלמ׳ מנחת תמיד
וגו׳ והכהן המשיח תחתיו מנייו חקת עולם
וגו׳: (יד) מרככת. חלוטה ברותחין כל
לרכה: תופיני. לשויה לפיות הרכה לאחר
קליטת׳ לופה בתנור ומוזר ומטגנה במחבת:
מנחת

באור

תמיד היה רצוי להאמר, על כן אמר רחב״ע ז״ל רבים לומרים כי זה כי״ת תחת מ״ס, והטעם כי מיום המשח לותו, הנה זה חייב להקריב מנחתו תמיד, אבל אין לורך לדוחק זה כמו שאמרנו: המשיח אותו, פי׳ רחב״ע ז״ל לותו לאחר יולק על ראשו שמן המשחה, ואין זה הכרע, שגם בניו נקראים משוחים לפי שמתחנכים לעבודה, שנא׳ ואת בניו תקריב וגו׳, ומשחת לותם לאחר משחת את אביהם וכהנו לי (שמו׳ מ׳ ט״ו), וכן אלה שמות בני אהרן הכהנים המשוחים אחר מלא ידם לכהן (במדבר ג׳ ג׳), וכן ביום המשח לותו, כלומר כל כהן כשומשח לדורות למלאת ידו לעבוד עבודה, לריך שיקריב תחלה מנח׳, אבל תאר משיח אין אלא שנמשח בשמן המשח׳, שהוא הכה״ג, ואילו אמר ביום המשח לותם הייתי לומר שלא נאטרו כן אלא בשעת הרחלון כשנמשחו אהרן ובניו כאחד: מחציתה, במפיק ופרושו מחלית המנחה אלא, מביא למקדש עשירית האיפה למנחה, ואוכלה לותה לבנים האחד לבקר והשני לבין הערבים, לא שיביא מחלית מביתו בבקר ומחלית בערב, וכן הוא בגמרא: מחציתה בבקר, שב על מנחה תמיד, שהיא מנחת חבתין של כה״ג, ועליה אמר מחליתה בבקר ומחליתה בערב, אבל מנחת חנוך של כה״ג והדיוט אין לורך לפרש, כי היא בכל המנחות שבאין עשרון ומקריבו בשעת אחת: (יד) על מחבת בשמן תעשה, בכר בכתב שמן למנחת מחבת בפרשת ויקרא, ושמן הנאמר כאן להוסיף לה שמן: מרבכת חביאנה, אמר רחב״ע ז״ל אין לו לא, ויש מי שאומרים רבה, וי״ו נמהרה, אבל רש״י ז״ל פי׳ חלוטה ברותחין כל לרכה, וכן הוא, ורשב״ם ז״ל לומר לפי ענייני רבה בשמן, ולפי שהיא מאפה תנור לריך להרבותה בשמן: תביאנה, וכן תקריב הכהן עלמו יעבוד עבודתה, וכן הוא בתוספתא דמקלים: תפיני, פי׳ רחב״ע ז״ל טעמו תקון ואין לו ריע, ורשב״ם ז״ל אמר לשון לפייה, אל״ף חסרה, והניח דוגמות, ורש״י ז״ל פי׳ לפויה לפיות הרבה לאחר קליטתה לופה בתנור ומוזר ומטגנה במחבת, מפרש מלת תפיני שמשעותו לשון

לפיות

המעמר

(יד) מרככת, לדעת המפרשים שעניינו כמו רבה, נחלף הכ״ף בבי״ת, והוא כמו לא רבבה בשמן, (יחזקי׳ ל׳ ו׳), והרחב״ע כתב וחין לו לא, והנה מלבד שבאה המלה הזאת גם לקמן (ז׳ י״ב) עוד היא נמלאת בד״ה הא(כ״ג כ״ט)וְלַמְרַבֶּכֶת, וכמו שהעיר ידידי מהרמ״ל בפתרון המלות, ומן החימת

על

תרגום אשכנזי

מִנְחַת פְּתִים תַּקְרִיב רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה: (טו) וְהַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ תַּחְתָּיו מִבָּנָיו יַעֲשֶׂה אֹתָהּ חָק־עוֹלָם לַיהוָה כָּלִיל תְּקֻטָּר: (טז) וְכָל־

מנחת

שטיקען צערבראָכען זאללסט דוא דיעזעם שפייזאָפפער, צום אַנגענעהמען גערוך, דעם עווינגען צו עהרען אָפפערן; (טו) דער געזאַלבטע פריע־סטער, וועלכער פאָן דען דעהנען אהרן'ס איהם פאלגען וירד, זאָלל עם צובערוטטען אויף עווינג צייטען, איין

מנחתם

בעשטימטטער טהייל דעם עווינגען צו עהרען מום גאַנץ אין רויך אויפגעהן. (טז) אללע

שפיי־

ר ש"י

מנחת פתים. מלמד שטעונה פתיתה: (טו) המשיח תחתיו מבניו. המשיח תחתיו: כליל תקטר. אין נקמלת להיות איריה נאכלין אלא כולה כליל וכן כל מנחת כהן

תרגום אונקלוס

בִּיצוּעִין תְּקָרֵב לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ: (טו) וְכָהֲנָא דְאִיתְרַבָּא תְּחוֹתוֹהִי מִבְּנוֹהִי יַעֲבֵיד יָתָהּ קְיָם עָלַם קֳדָם יְיָ גְּמִיר תִּתַּסָּק: וכל

באור

לפיות רבות, לכך זה שאמר שתופה בתנור וחק"כ מטגנה במחבת לימו נלמד מזה, ומסדר הכתוב משמע שתחלה מטגנה על מחבת וחק"כ תופה בתנור, ונגמרת למדוה מן תופיני תלפה נלה תלפה נח, ושלת תפיני כולל מלפה תנור ומחבת שהכל לפייה, כי אמר מלפה תנור, ולחריו וחס מנחה על המחבת כלומר לפני במחבת או במרחשת. ולפשר שלכיך לעשות תחלה י"ב חלות ולאפותן מעט בתנור וחק"כ על מחבת, וכותת כל חלה לשנים, מחלית כל לחת בנקר, ומחליתה בין הערבים, לח שיהפה שם חלות שלמות בנקר, ושם החתרות בין הערבים, או שיהפה כלה בנקר, וינית שכה לבין הערבים, חלח תופיני שיהיו נאכות שלן בנת לחת, וחק"כ תהיה מנחת פתים שמותן לחלחין, ומקריב החלי בשחר וחלי בין הערבים, וכן פסק רמב"ם ז"ל (מעשה קרבנות פרק י"ג), ורחב"ד ז"ל חולק עליו, ומדברי הכתוב נלוה לפסק ר"מ ז"ל, גם הרב בעל משנה למלך למד פתיתת החלות ממקרח זה, והוכיח הדברים מן המשנה והגמרח, ולין להאריך: (טו) והכהן המשיח תחתיו מבניו, לח שנן משיח יעשנה תחת לנין, חלח סדר המקרח כדברי הס"י ז"ל המשיח מבניו תחתיו, שיהי' כ"ג תחתיו, ולפשר שעל כן נכתב כן, לפי שכל המשוחים דור דור בניו הס והייתי לומר שנח ללמד שלין מקריב לדורות מנחת חביתין רק כ"ג בן כ"ג, על כן סמך תחתיו למשיח, וכנוי תחתיו על להרן הנזכר נרחש הענין, לעפ"י שלכיו כהן הדיוט: חק עולם לה', דבר קבוע הוח זה לה' מן הכס"ג: כליל תקטר, לח יקח ממנה

קומן

המעמר

על הרב המנחר שהניח דברי הרחב"ע ולח הרגיש בזה. (טו) כליל תקטר, הרב המנחר השיג על הרח"ם על לח דבר, והחליט שכליל לינו נופל על עולה רק על מנחת כהן לבד, והביח לרחיה לז תחפון זכחי לדק עולה וכליל (תהלים נ"ל כ"ח), והוח כדעת הרחב"ע שם שלמר כליל מנחת כהן, חולם מה יעשה בפסוק וכליל על מזבח (דברים ל"ג י') שם נודחי לין הכוונה על מנחת כהן לבד, גם הרחב"ע עלמו כתב שם בליל היח העולה, ומדוע לח תקרח העולה בליל ביון שהיח כלה בליל, וח"כ לדקו דברי הרח"ם בלמרו מבני שפירום בליל עולה כמו וכליל על מזבח שפירושו עולה הנשרפת כלה ע"כ, וכוונתו מבוחרת, כי כמו שתקרח העולה בליל, כן תקרח מנחת כהן בליל, שהיח ג"כ נקטרת כלה, וכן שם בתהלים נרחה שלח כוון המלין דוקח על מנחת כהן, שהינה לך לב"ה גו לעתים רחוקים, לך בחו בני שמות נרדפים בענין לחזק כדרך המליצה, וכפי לחר למרתי לעיל (פסוק ו') שעולה יאמר גם על הלימורין העולים על המזבח הקרבנות, ח"כ יהי' עולה וכליל פה שני ענינים כלחר יבין הקורח מעלמו.

צו ו

מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא
תֵאָכֵל: פ
(ז) וְזֹאת תּוֹרַת הַחַטָּאת הִוא קדשים
קֹדֶשׁ קָדָשִׁים:
(ח) עַל יַד אֲשֶׁר תִּשָּׁחֵט הָעֹלָה
תִּשָּׁחֵט הַחַטָּאת לִפְנֵי יְהוָה קֹדֶשׁ
קָדָשִׁים הִוא:
(ט) הַכֹּהֵן הַמְחַטֵּא אֹתָהּ הוּא יֹאכְלֶנָּה
מְבֻשָּׁל בַּקֶּלַח תֵּאָפֶה וּבְשֶׁמֶן
מְבֻשָּׁלָה תֵּאָפֶה וְחָלֵת תִּהְיֶה:
(י) וְכָל מִנְחָה יָבֵשָׁה לְכָל בְּנֵי אַהֲרֹן
תִּהְיֶה אִישׁ כְּאָחִיו:

תרגום אשכנזי מו

שפייזאָפּפֿער איינעם פּריע־
סטערס זאָללען נאַנץ נעאָ־
פּפֿערט אונד ניכט געגעסטען
ווערדען. (י) דער עוויגע
שפּראַך צו משה, וויא פֿאָל־
געט: (יא) רעדע צו אהרן
אונד זיינען זוהנען, אונד זאַג
אוהנן: דיעוועם איזט דיא פֿער־
אָרדנונג פֿיר דאַז זינדעאָפּ־
פּפֿער: אַן דעם אָרטע, וואָ
מאַן דאַז גאַנצע אָפּפֿער שלאַכ־
טעט, זאָללען אויך דאַז זינדע־
אָפּפֿער פֿאָר דעם עוויגען
גע־

תרגום אונקלוס ר ש י

(ו) וְכָל מִנְחָתָא דִכָהֲנָא גְמִיר תִּהֵי לָא נכון על גדנה כליל תהיה: (ט) כליל. כולה
חְאֲכֵיל: (ז) וְדָא אוֹרַיְתָא דְחַטָּתָא הִיא קָדָם יְיָ קוֹדֶשׁ קוֹדְשִׁין: סוס לגבוה:
(ח) מַלֵּיל עִם אַהֲרֹן וְעִם בְּנוֹהִי לְמֵימָר המטעם
דָא אוֹרַיְתָא דְחַטָּתָא בַּאֲתַר דִי תְחְנַכַּס עֲלָתָא תִּתְנַכַּס חַטָּאתָא קָדָם יְיָ קוֹדֶשׁ
קודשין

באור

קומץ ומקריב הקומץ לבדו, והזיריס לבדס, חלח כליל תקטר הכל בנת חחת, שהכל שוה נה, וזהו כליל וחינו על עולה כמו שחמר רח"מ ז"ל, חבל זה הסס נופל לבד על מנחת כהנים, ורחיה לז תחפון זנחי לדק עולה וכליל (תהלים ל"ח כ"ח), ולפי שחלת כליל מן כל יחמר תקטר, כלומר הכל להקטר, וכן כלילת יופי (ליכה ב' ט"ו), כלה יפה, כליל תכלת (שמות כ"ח ל"ח), כלו תכלת, [ס"ח ה על דרכי הוח סס מופנט, ובח בלי שמוש כמשפט תוחר הפעל ס]: (טו) וכל מנחת כהן, שד נדבה, מפי' רש"י ז"ל, כלומר לח מנחת חינוך של כהן הדיוט החמור בענין חלח כל מנחת כהן לפילו מנחת נדבה שלו, וכן לחמרו בת"כ לין לי חלח מנחת חובתו מנחת נדבתו מניין ת"ל וכל מנחת כהן, לחבל עשירית החפה של כהן על חטח לינה כליל, חלח הקומן קרב לבדו והזיריס לבדס, כמו שכתוב והיתה לכהן כמנחה, ולמר ר"ש (ת"כ פ' ויקרח) כמנחת ישרחל שהיח נקמלת, ולפ כן לינה כליל, ושמח תחמר למה נוכיחנה מכלל וכל מנחת כהן כליל תהיה, לפי שחין עשירית החיפה של חוטח בכלל מנחה, שהכתוב קורח לחותו חטחת, שנחמר עשירית החפה סלת לחטחת, וכן בכל הפרשה קרחה חטחת ולח מנחה, וכמ"ש (פרשה ח' ג') והנן: לא האכל, ליתן ל"ת על לינלתן: (יח) דבר אל אהרן, גס זחת הפרשה על הכהנים לבדס: ואח תורת החטאח, נפרשת ויקרח נתר סדר ההזחות של החטחת פנימיות ושל חילוניות, והקטרת חלביהן, ושרפת הפנימיות, וכאן מלמד על הנותרת מן הכשר לחר הקטרת החלבים, מה יעשה בו, דומה לזחת תורת המנחה שנחמרה בעבור הזיריס: במקום חשר תשחט וגו', לפי שמלינו בחטחת נשיח ויחיד מפורש שיחטו לותן במקום חחר יחטו חת העולה, לח נכתב כחן חלח לרבות חטחות פנימיות שנחמר בהן סתם לפני ה' שתהח שחיטתן בלפון, ות"כ זהו שחמר לרבות כל חטחת שלח תהח שחיטתן חלח בלפון, ור' חלישזר חומר מכחן לעולת חובה שטעונה לפון ומכחן חטחת העוף טעון לפון, שהרי הוקשו כחן עולה וחטחת, ועולת העוף לינה טעונה לפון, פי' לפי שהוקשו כחן עולה וחטחת, וכל חטחת חובה, חף עולת חובה כמוה שטעונה לפון, שלח נחמרה לפון חלח בעולת נדבה: קדש קדשים הוח, וק"ק טעון לפון, ולמדנו מכחן שכנגד עשרת חלפ"י שהן שלמים טעונין לפון

תרגום אשכנזי

קָדָשִׁים הֵוא: (יט) הַכֹּהֵן הַמְחַטֵּא
אֹתָהּ יֹאכְלֶנָּה בְּמָקוֹם קָדֹשׁ
תֵּאָכֵל בַּחֲצַר אֹהֶל מוֹעֵד: (כ) כָּל
אֲשֶׁר־יִגַּע בִּבְשָׂרָהּ יִקְדָּשׁ וַאֲשֶׁר

געשלאַכטעט ווערדן; עם
איזט אין אַללערהיילינסטעם.
(יט) דער פריעסטער, וועלכער
זינדענאָפּפער ברינגט, זאָלל עם
אויך פּערצעהרן; אַן איינעם
היילינען אָרט, אים האָבּ דעם
שטיפטסצעלטעם, זאָלל מאַן
יזה
עם עססען. (כ) ווען אַם פּלוישע אַנריהרט, זאָלל היילג זיין; אונד ווען מאַן פּאָן
דעם

רש"י

(יט) המחטא לותה. העובד עבודותיה שהיא נעשת חטאת על ידו: המחטא לותה יאכלנה. הרוצה לעבודה ילא טמא בשעת זריקת דמים שהיו חולק בשכר וח"ל לומר שאוסר אחר בהנים באכילתה חון מן הזורק דמה שהרי נאמר למטה כל זכר בכהנים יאכל לותה: (כ) כל אשר יגע בבשרה. כל דבר לוכל לאשר יגע ויבלע ממנה: יקדש. להיות
כמוה

תרגום אונקלוס

קוּדְשִׁין הִיא: (יט) כָּהֲנָא דְּמְכַפַּר בְּדָמָהּ יֵיכְלִינַּהּ
בְּאַתַר קַדִּישׁ תִּתְאֲכֵיל בְּדָרַת מַשְׁכַּן זִמְנָא:
(כ) כֹּל דִּי יֶקְרַב בְּבִשְׂרָהּ יִתְקַדַּשׁ וְדִי יַדֵּי
מדמה

באור

נפון לפי שהן קדש קדשים: (יט) הכהן המחטא אתה, הזורק את דמה, שזהו עיקר עבודתה, כי נדש יכפר על החוטא, ומצינו כל לשון חטוי בענין הכנד על ההזיה, כמו ויקח משה את הדם ויתן על קרנות המזבח וגו' ויחטא את המזבח (פרשה ח' ט"ו), וחטאת על המזבח (שמות כ"ט ל"ו) וכן וחטאו ביום הכפורים (במדבר י"ט י"ט), וכן תחטאני באזוב ותטהר (תהלים נ"א ט'), ותחשוב שכל החמורין בנגד הפובין מאותן שנאכל, נקל חָטָא חָטָאתָ על הנטיה והחסרון, ובנגד על הסרת החסרון כמו ודשנו את המזבח (במדבר ד' י"ג), שיסירו הדשן, וכן וחטאת שיסירו החטא, וזהו המחטא לותה שעושה מעשה חטוי שלה ע"י כפרת הדם, ולולי כי שמה מצוה על דם שנאה לחטא את החטא שהוכנת עליו, ונעשית קדש קדשים החמורין והנכנד; וכן טרפה לא הנאתי אליך לחנני לחטנה (ברחשית ל"ח ל"ט), הייתי צריך למלאת החסרון מביתי. ורחב"ע ז"ל לומר הכהן המחטא, טעמו הזורק דם כלילו לומר המסיר חטא החוטא, וכן תרגם לונקלוס ז"ל כהנא דמכפר בדמיה, וכן שנינו במשנה לפי' טמא בשעת זריקת דמים, וטהור בשעת הקטר חלבים לינו חולק בשכר, למדנו שהמחטא על הזורק נאמר, ורש"י ז"ל לפי' העובד עבודותיה שהיא נעשית חטאת על ידו, פי' עבודותיה עבודת דם, שעל ידו נעשית חטאת, ומסירה חסרון החטא, גם בפ' שבול יום פירש"י המחטא הזורק את הדם. ורח"ם ז"ל לומר שהוצרך לפרש כך לפי שנ' לותה, שאם על הדם היה לריך לומר לותו, ולינו כן שהיא היא, שע"י זריקת הדם עושה לותה לחטאת, כמו וחטאת על המזבח (שמות כ"ט ל"ו), שהוא ע"י הדם הנזכר שם: יאכלנה, לפי הפשט אין לפרש שהמצוה על הכהן הזורק את הדם שיאכלנה לבדה, שהרי מפורש לפנינו כל זכר בכהנים יאכל לותה, ועוד לין לפשר לומר כן, שנאר הכשב הגדול משקלו מאתים לטרות, יאכלנה לים לאחד ביום ולילה עד חלות, ונעל נראה יבוא לידי נותר, לבל הי' נראה שהיא לכהן המחטא, והוא יקרא עליו לבניו ולמשפחתו הזכרי' ולאחיו הכהני' מי שירלה, ולאחלק להם מנות כרלונו. ואם כן יאכלנה לינה לאכילה ממש, אלא יזכה בה, לעשות בה כרלונו, שגם זה בלשון אכילה, כמו יגיע כפיך כי תאכל (תהלים קכ"ח ב'), והוא המלוש (געניסען), וכן והשליטו לאכול ממנו (קהלת ה' י"ח), וכל אי יאכל, לבל לינו שליט עליו שיהיה חלקו לעשות בו כחפלו, לבל רבותינו לאמרו שאין יתרון לזורק דמה על שאר כהני בית אב, ונאמר הכהן המחטא שיהא ראוי לאחטא, ילא טמא בשעת זריקת דמי שהיו חולק בשכר: (כ) כל אשר יגע בבשרה, מפורש למעלה (פסוק י"ח): ואשר יזה
מדמה

צו ו

וְזֶה מִדָּמֹה עַל־הַבֶּגֶד אֲשֶׁר יִזֶּה עָלָיו תְּכַבֵּס בְּמָקוֹם קָדֹשׁ: (כא) וּכְלִי־חֶרֶשׁ אֲשֶׁר תְּבֻשַּׁל־בּוֹ

ישבר

תרגום אשכנזי מז

דעם בלוטע אויף איין קלייד שפריצעט, זאָל זאללסט דוא דיא שטעללע, וואָרויף דאָז בלוט געשפריצט וואָרדען, אַן איינעם ה יליגען אָרטע וואַשען. (כא) אירדענעם געפֿעס, אין וועלכעם עס געקאָכט וואָרדען

תרגום אונקלוס

מִדָּמֵהּ עַל לְבוּשָׁא דִּי יֵדֵי עָלָהּ תְּחַוַּר בְּאַתַר קַדִּישׁ: (כא) וּמָן הַחֲסַף דִּי תְתְבַּשֶּׁל בֵּיהּ יִתְבָּר

ר ש "י

כמוה לא פסולה תפסל ולא היא כזרה תאכל כאומר שכה: ואתר יזה מדמה על הנגד. ולא הזה מדמה על הנגד לותו מקום הדם הנגד לאחר יזה עליה תכבס

ואם

נתוך העזרה: לאחר יזה. לאחר יהא נזה כמו לא יטה לאחרן מנלס (לעיל ט"ו) יהא נטוי:

ישבר

באור

מדמה, פי' רש"י ז"ל, ולא הזה מדמה על הבגד וכו' לאחר יזה יהא נזה, כמו לא יטה לאחרן מנלס (לעיל ט"ו כ"ח), יהא נטוי, ולדעתו הוא מן הנפעל, כמו ינזה, וטעמו לאמר רש"מ ז"ל לפי שאין הכתוב מדבר על האיש המזה, אלא על הבגד מקבל ההזאה. ורלב"ע ז"ל לאמר בשם ר' משה הכהן שהוא כמו יטה מבנין הקל, ובפתחות הי"ד מהבגד, והאות המובלע הוא נו"ן, כי שרשו נזה, וכן ויז מדמה על הקיר (מלכים ב' ט' ל"ג), והעיד עליו שיפה דקדק, וכן נראה לי שצד על המזה, ומפי' הכתוב למדתי לפי שאין לריך בכאן, רק דם שלאו להזאה, לא דם שניתז מלאחר הנחת' קודם שנתקבל בכלי, ולא דם הנזלר לאחר ההזאה, אלא מדם שניד הכהן המזה, על כן לאמר ואחר יזה מדמה על הבגד, כלומר כשהכהן מזה דם החטאת, ויזה אלא בכוונה מדמה על הבגד, בין על בגד שעליו, לו על לאזו בגד שיהיה, לאחר יזה עליה, כלומר החתיכה מן הבגד לאחר יזה עליה תכבס, וכן שנינו בפ' דם חטאת אין טעון כאאם אלא הדם שנתקבל בכלי ולאלאי להזאה, כלומר לא דם לוחר, ולא דם שיריים: תכבס, כל בגדים נופל על העבלת בתמיס ע"י מים ניתר ובורית, לבן אינו נופל כי אם על בגדים, אבל על הגוף נכתב תמיד לשון רחילה, וכן תכבס להסיר הדם שעליו ע"י מים וסממנין המעבירין בתמי נדה מון ממי רגלים: במקום קדש, בעזרה, ואין לטעות שהוא מחנה לויה, כי מפורש בענין שהוא חלר ח"מ. ורלב"ע ז"ל לאמר בעבור שהחטאת קדש לוה הדם לבכם המקום שנפל מדמה על הבגד במקום קדש הוא חלר ח"מ כי יש הפרש בין קדש וטהור, ויפה דבר שיש הפרש בין קדש וטהור, אבל הטעם שאמר שלוה הדם כן בעבור שהחטאת קדש, אינו מספיק שגם העולה והאשם ק"ק ואין דין זה נוהג בהן, אלא מומרח הוא שהאמירה תורה בחטאת לבדה, וכן אמר רמב"ם ז"ל (המ"ק פ"ח ה'). ולכן תמה אני על רשב"ם ז"ל שפי' תכבס אלא יהא נאסר בנותר שבשרפה, ואיני מבין מה נותר יש בטבת דם יבש הנלוע בבגד, ואם בכלי חרס אמרה תורה ישבר בעבור שאינו יולא מידי דופיו ונעשה נותר, אין זה בעבור לאו לא תותירו, אלא שאם חוזר ומבשל בו פולט בלועו ואוכל נותר, וכל זה לא יתכן בטבת דם שבבגד, ועל כרחך אין טעם שבירת כלי חרס לפי שנעשה נותר, שהרי הנותר נאסר בשבריו, וכמו שאכרם בפסוק הסמוך, ועוד שאין בדם לאסור נותר שאנינו פרק בית שמאי דבריס שחייבין עליהן משום פגול חייבין עליהן משום נותר ומשום טמא מון הדם, ועוד שאם משום נותר, כל שכן אם נטף מרוטב החטאת על הבגד שילטרך בכוס, ובברייתא ת"כ שנינו מדמה ולא מרוטבה, ועוד שא"כ יהא גם בשאם ובשלמים, ובפירוש נתמעטו שם בברייתא כמו שאמרנו: (כא) וכלי חרש אשר תבשל בו, החטאת: ישבר, לפי שהבליעה

המעמר

(כ) תכבס, כתב הרב המאור שלשון בכוס אינו מופל כי אם על בגדים וכו' ע"ש, וזה לאמת, כי לא נאמר

יִשָּׁבֵר וְאִם־בִּכְלִי נְחֹשֶׁת בֻּשָּׁלָה וּמֹרַק וְשֻׁטַּף בַּמָּיִם: (כח) כָּל־זָכָר בכהנים

דען, מוס צערבראָכן ווערן דען; אויב עס אַבער אין אײַנעם קופּפֿערנעם געפֿיס געקאָכט וואָרדען, זאָל אַלל עס מיט וואַסער געשיידערט אונד אויסגעשפילט ווערדען. (כט) יעדע מאַננספּערזאָן אונטער דען פריעסטערן

רש"י תרגום אונקלוס

(כא) יִשָּׁבֵר. לפי שהבליעה שנבלעת בו נעשת מותר והוא הדין לכל הקדשים: ומורק. לשון תמרוקי הנשים (לעיל ב') לשון ורמינט בלע"ז: ומורק ושוטף. לפלוט את בליעתו לכל כלי חרס למקך המתוך כאן שהינו יולא מידי דופיו לעולם: (כב) כל זכר

וְאִם בְּמָנָא דְנְחָשָׁא תִּתְבַּשֵּׁל וְיִתְמְרִיק וְיִשְׁתַּטַּף בְּמַיָּא: (כט) כָּל דְּכוּרָא בְּכַהֲנַיָּא יֵיכוֹל יָתֵהּ קודש

באור

שנבלעת בה נעשית מותר, וה"ה לכל הקדשים, מפי רש"י ז"ל, ואין דעת רבינו ז"ל שנעשה מותר ועומד על לאו של מותר, שאין סברת שיעבור בבלוע מצוי מותר, דאם לא כן גם חס ושבר עליו הבלוע במקומו, והיה לו לאסור לגמל קדשים בכלי חרס מחמלה, לפי שעל כרחו גם לידי מותר, אלא גם לומר לפי שהינו יולא מידי דופיו, אין לו תקנה אלא שבירה, שאם יחזור ויבשל בו, הבלוע שבתוכו פולט לתוך התבשיל ואוכל מותר, וכפי' רס חטאת (לקמן ל"ה ע"ב) שנה ר' שמעון לומר קדשים קלים אין טעונין מריקה ושטיפה, ופי' רש"י ז"ל ותי"ט הרי הבלוע שעשה מותר ופולטו בהיתר לאחר זמן, מודה ר' שמעון דבעי הגעלה כדותיהן, הרי שאין מגיד רק על פליטה, וכן על מה שהינו ותכמים לומרים עד זמן אכילה (זבח ל"ט ע"ב) ופירשו בגמרא ממתין להם כל זמן אכילה, הוכיחו התוספות ז"ל דלא קיימו הכתוב מריקה ושטיפה לאוליא הבלוע עד לאחר שנעשה מותר, הרי שאין מגיד לעבור על לאו של מותר בבלוע שהינו ורואה לעין, גם כפי' פסיקתא זוטרתא כתוב מה טעם כלי חרס יאסר, לפי שבישלה בו חטאת היום, ואם יבוא למחר לבשל בו חטאת, פולט חטאת של אתמול בחטאת של היום, והוא מותר מעורב בקדשי', לפיכך טעון שבירה: ומרק ושטף במים, אמר רשב"ע ז"ל מרק ושטף מבנין אלא נזכר שם פועלו, ופה ומורק בחולם בעבור הרי"ם אלא תדגש, במשקל לא זרק עליו, מגזרת מרקו הרמחים, כי המ"ם שרש. ולדעתי מרקו הרמחים (ירמי' מ"ו ד'), נחצי מרוק (ל"ה ג' ד' ט"ז), יש לפרשו על ההלהבה שיזהיר ולא יהיה עליו דופי, וכן ובתמרוקי הנשים (לעיל ב' י"ב), שממרק בשרם ומלהיבו, וכן יש לפרשו על ההרקה שיולית מה שבלוע בו, כמו ותת תמרק שפוך (שופטים ו' כ'), ומרק פגולים כליהם (יחזי' מ"ה ד'), וכמו שאמר רד"ק ז"ל גם' הנשים שנקיות המיס שתשבל בהן הבשר מרק לפי שיש בו מריקת הבשר, וכן גם על דרך זה לפרש לפרש תמרוקי הנשים, שמריקין הזוהמא מן הבשר, גם מרקו הרמחים שיולים מתעריהן; גם נחצי מרוק, שהוליאו ממנו העפרורית ושוא נחצי טוב. ולפי' הרשון יהבר הכתו' כאן שיסירו מה שדבק בכלי מן התבשיל וילחלחוהו במים, כדרך שעושין המבשלות בקערות ובוסות ואין זה הולאת הבלוע אלא מרק ושטף שיהין בלונן, רק מרק מבפנים ושטף מבחון, ואם כפי' השני יהבר על הולאת הבלוע בו, ואין זה אלא ע"י הגעלה בחמין, ואם כן יאמר הכתוב שהינו לריך שבירה, אלא שימרק תלחתו שבלע ע"י הגעלה בחמ, שנותן לתוכו חמין להגעילו, ואחר ההגעלה ישטפנו בלונן מבחון, ואחזוב שזאת היא מחלוקת תנאים, תכמים אומרים מריקה בחמין והיא הגעלה, ושטיפה בלונן, זה כהורלה השניה, ורבי אומר שהיין בלונן

המעמר

עאמר בנוס על הגוף, רק בדרך השאלה נאמר בנפש על טהרת הנפש ונקיון מעון, כמו הרג בנפשי מעוני (תהלים ל"ח ד') כנפשי מרעה לבך (ירמי' ד' י"ד) ועוד הרבה כזומה.

בַּכֹּהֲנִים יֹאכַל אֹתָהּ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים
הִוא: (נג) וְכָל־חַטָּאת אֲשֶׁר
יוּבָא מִדָּמָהּ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד
לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ לֹא תֵאָכֵל בָּאֵשׁ
תִּשָּׂרֵף: פ

וואח

תרגום אונקלוס

קוּדְשִׁין קוּדְשִׁין הִיא: (נג) וְכָל חַטָּאתָא דִּי
יִתְעַל מִדְּמַהּ לְמַשְׁכַּן זִמְנָא לְכַפָּרָא בְּקוּדְשָׁא
לָא תִתְאֲכֵיל בְּנוּרָא תִתּוֹקַד:

ודא

סטערן דאַרף עס עסען, עס
איזט אין אַללערהיילינגסטעס.
(נג) יעדעס זינדענאָפֿער אַבער,
פֿאָן דעסען בלוטע מאַן אין
דאָז שטיפֿטסגעצעלט ברינגט,
אין דעם היילינגטהומע צו פֿער-
זעהנען, זאָלל ניכט געגעסען,
זאָנדערן אים פֿייער פֿער-
ברענט ווערדען.

ריע.

רש"י

זכר בכהניס יאכל אות'. הא למדת שהמחטא
אות' החמור למעלה לא להוציא זולתי הכהני'
אלא להוציא את שאינו ראוי לחטוי: (נג) וכל
חטאת וגו'. שאם הכניס מדם חטאת
החילוה לפניס פסולה: וכל. לרבות שאר
קדשים:

באור

בלוון, והוא בהורלה הרחבונה, לכל מודה רבי שמלבד מריקה ושטיפה; לריכה תמלה הגעלה להוליח הבלוע, וירחה שלדעת רבי לא הלריך הכתוב להזהיר עליו; כי מפורש בכלי מדין שלריכי' כלי מתכות העבר בחש, רק הוסיף חדוש שלריך גם מריקה ושטיפה, ולדעת זה יתפרש וי"ו של ומרק ושטף, כלומר מלבד ההגעלה הידועה, גם ימרק ויטחף במים, ורש"י ז"ל פי' ומרק ושטף, לפלוט את בליעתו; וזה כדעת חכמים, ואמר ומורק לשון תמרוקי הנשים (שקורמע"נט בלע"ז, והוא (עקורמע"נט) ובל"ח (שייערן, ריין מאכען): (נב) קדש קדשים הוא, כבר אמר כן למעלה, וירחה לי שהרחיק על החטאת עלמו לקבוע לו לשון; והשני על הכשר הנשאר לכהניס שגם הוא ק"ק ולריך שינהגו בו כחמור לאכלו כל זכר לפנים מן הקלעים; כדרך שנאמר בשירי מנחה, לפי שבחטאת הבנימיות יש הבדל בין דם לבשר, דם נשלב קרב על המזבח, והבשר נשרף חוץ למחנה, שמא תאמר כל שכן שבשר חטאת החילונית בבדל מאד מן הדם והחלבים לעניין קדושתו; הולרך לומר ק"ק היא, שגם היא מאזי ה' חלק לכהניס, וכמ"ש במנחה: (נג) וכל חטאת אשר יובא מדמה; חטאת פנימיות כמו פר מזיח פר העלם דבר של לבור ושעירי ע"ז, ופר ושעיר של י"הכ, שבכלן נאמרו הזחות לפניס לו לפני ולפניס, ונשרפין בבית הדשן, ובח הכתוב ליתן ל"ת על אכילתן, זהו לפי פשוטו, וכן פי' רשב"ם ורחב"ע ז"ל, וכן פי' רמב"ן ז"ל והוא מדרשו של ר' יוסי הגלילי בת"כ ובזבחי' ומולה שגם דם חטאת חילונה ודם שאר הקרבנו' בזיבח לפניס נשרפין, ולמדוהו מפסוק הן לא הובח את דמה וגו', לכל רש"י ז"ל פי' שאם הכניס מדם חטאת החילונה לפניס פסולה, וגם זה נרחה בפשט הכתוב, לבד אמרו לבפר בקדש שאינו כמשמעו לפי' זה, שהרי הינה מכפרת בי נפסלה בהבחה זו ובעבור כן נשרפת; לכל אמר לבפר שעל דעת כן הכניסה להזות מדמה בקדש; ואע"פי שלא הזה פסולה; ואפשר שאם הכניסה שלא על דעת לבפר בה בקדש הינה פסולה, שהרי לדעת ר' שמעון הינה פסולה עד שיזה ממנה, זהו תוכן דברי רמב"ן ז"ל, ניפה דבר: בקדש, על מזבח הזהב בהיכל, לו שהביא מדם פר מזיח ופר עלה ושעירי ע"ז לפני ולפניס, ויאמר רחב"ע ז"ל מקום הפרכת יקרא קדש, בי החלר ואם הוא קדש בנגד ס"מ חול, וכן יקראן לפניס מהפרכת קדש בנגד ס"מ, כמו בזאת יבוא אהרן אל הקדש, ואין הדבר כן כי ממלת הקדש אין הברע שגם החלר נקרא קדש כמו לכל תאכלו אותה בקדש, והכל מזנה שכינה, ואמרו בזאת יבא אהרן אל הקדש (פרשה ט"ז ג') נאמר על מקרא שלפניו ואל יבא בכל עת אל הקדש מבית לפרכת וגו' שהוא ק"ק, לכל לאבר יובא מדמה אל אהל מועד; לומו אלא אל ההיכל וק"ק; כי השורש שמה פתח ס"מ או אחר ס"מ; וכל שיובא אל ס"מ,

ז (ח) דיעזעם איזט דיא פּער־
אָרדנונג פֿיר דאַז שולד־
אָפּפֿער, עס איזט איין הייי־
ליגטהום פֿאָן דער ערשטען
קלאַססע. (ט) אַן דעם אָרטע,
וואָ מאַן דאַז נאַנצע אָפּפֿער
שלאַכטעט, זאָלל אויך דאַז
שולדאָפּפֿער גשלאַכטעט ווער־
דען, דאַז בלוט זאָלל מאַן אויף
דעם אַלטאַר הערום שפּרענ־
גען. (י) אַללעם אונשליט דאַ־
פֿאָן זאָלל מאַן אָפּפֿערן, נעמ־
ליך דאַז נאַנצע שוואַנצשטיק,
דאַז אונשליטט וועלכעם דאַז
איינגעווייד בערעקט. (יא) דיא
ביידען ניערען נעבסט דעם
אונשליטט דראַן, וועלכעם אַן
דען לענדען זיטצט, אונד דאַז
נעטץ (מיט דער לעבער, נעבסט דען ניערען, זאָלל ער עס אַבזאָנדערן). (יב) דער
הכהן

פּריע־

ר ש "י

ז (א) קדש קדשים הוא. הוא קרנ ותין תמורתו קרנה: (ג) ואת כל חלבו וגו'. עד כאן לא נתפרשו לימורין בחמש לכך הולרך לפרשם כאן לכל חטאת כנר נתפרש בה בפרשת ויקרא: את החליה. לפי שחמש לינו בה חלא חיל לו נכש ואיל וכבש נתרנו בחליה:

חמש

תרגום אונקלום

ז (ח) וְדָא אוֹרַיְתָא דַּאֲשָׁמָא קוּדָשִׁין קוּדְשִׁין
הוּא: (ט) בְּאַתְרָא דִּי יִכְסוּן יַת
עָלָתָא יִכְסוּן יַת אֲשָׁמָא וְיַת דְּמֵיהּ יִזְרוֹק
עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר: (י) וְיַת כָּל דַּרְבֵיהּ
יְקָרֵיב מִנֵּיהּ יַת אַלְיְתָא וְיַת דַּרְבָּא דְּחָפֵי
יַת גַּוָּא: (יא) וְיַת תַּרְתֵּין כּוּלְיָן וְיַת דַּרְבָּא
דִּי עֲלֵיהֶן דִּי עַל גִּסְסָיָא וְיַת חַצְרָא דְּעַל כַּבְדָּא עַל כּוּלְיָתָא יְעַדִּינַּהּ: (יב) וַיַּסִּיק יַתְהוֹן
כהנא

באור

בין להיכל בין לק"ק, שהרי פשוטו של מקרא בחטאות פנימיות מדבר וכמו שאומרנו. ולאמרו לכפר בקדש, ענינו שיוצא על דעת להזות ממנה, ומלת בקדש דרשו בח"כ לרבות שילה ובית עולמים:

ז (א) **וזאת** תורת האשם, לא נתפרשו בפרשת ויקרא מתן דמו ולימוריו: קדש קדשים הוא, רבותינו דרשוהו בת"כ: (ב) במקום אשר ישחטו, בפסוק המפורש בעולה: ואת דמו יזרוק, מקבל הדם במזרק וזורק על המזבח מן הכלי כמו שמקבל בעולה, לכל חטאת מתן דמה בחלנע: סביב, כמו שנאמר בעולה, שתי מתנות שהן ארבע למטה מחוט הסיקרא, וכמו פרשנו: (ג) ואת כל חלבו, מה שהוא חלב בחמש ופי' את החליה, ולינו חלב בקר ועז, וכמו שפרשנו (פרשה ג' ט'), ולפי שלא נתפרשו לימורין בחמש עד כאן, לכך הולרך לפרשם כאן: יקריב ממנו, להוליכו אל המזבח ולתת עליהן מלח: האליה,

חמש

הַכֹּהֵן הַמְּזַבֵּחַ אִשֶּׁה לַיהוָה אָשָׁם
הוּא: (ו) כָּל־זָכָר בַּכֹּהֲנִים יֹאכְלֶנּוּ
בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ יֹאכַל קֹדֶשׁ קָדָשִׁים
הוּא: (ז) כַּחַטָּאת כָּאָשָׁם תּוֹרָה
אַחַת לָהֶם הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יְכַפֶּר־בּוֹ

תרגום אשכנזי מט

פריעסטער לעסט עם אויף
דעם אַלטאַר אין רויך אויפ־
גיהען, אַלס איין פַּייעראָפּפֶער
דעם עוויגען צו עהרען, עם
איזט איין שולדאָפּפֶער.
(ו) יערע מאַננספערזאָן אונ־
טער דען פריעסטערן דאַרף
עם עסען, אַן איינעם היילי־
גען אָרטע זאָלל מאַן עם עס־

לו

סען, עם איזט איין אַללערהיילינסטעס. (ז) דאַז זינדענאָפּפֶער אונד דאַז שולדאָפּפֶער
האַבען איינערליי פַּערָארדנונג, דער פריעסטער, וועלכער דאַמיט פַּערזעהנט, דעם זאָלל

עם

תרגום אונקלוס

כַּהֲנָא לְמַדְבְּחָא קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ אֲשָׁמָא
הוּא: (ו) כָּל דְּכוּרָא בְּכַהֲנַיָּא יֵיכְלִינֵיהּ בְּאַתַר
קַדִּישׁ יִתְאֲכֵיל קוּדְשִׁין קוּדְשִׁין הוּא:
(ז) כְּחַטָּאתָא בֵּן אֲשָׁמָא אוֹרַיְתָא חַדָּא לְהוֹן
כהנא

רש"י

(ה) לחם הוא • עד שיגיע זמו ממנו לימד על לחם שמתו בעליו לו שנתכפרו בעליו לף ע"פ שעומד להיות דמיו עולה לקיץ המזבח לפי שחטו שתם ליהו כשר לעולה קודם שנתק לרעייה וליהו בא ללמד על הלחם שיהא פסול אלא לשמו כמו שדרשנו הוא הכתוב בחטאת לפי שלחם לא נאמר בו לחם הוא אלא לאחר הקטרת אמורין

והוא עצמו אלא הוקטרו לאוריו כשר: (ו) קדש קדשים הוא • בתורת כהנים הוא נדרש: (ז) תורה אחת להם. נדבר זה: הכהן לחטאת יכפר בו • הראוי לכפרה חולק בו פרט לטבול יום ומחוסר כפורי וחוץ:

עור

באור

לחם ליהו בא אלא לומר לו כשב, ואיל וכשב נתרבו בחלים: (ה) אשה לה', כמו שנאמר בעולה ובשאר הקרבנות עולה הוא לחם ריח ניחח לה', וכן עולה הוא, ובמנחה אמר מנחה היא וכן בחטאת נפש ובדלות ודלי דלות פעמים חטאת היא, וכן נאמר כאן בלחם לחם הוא, וכלן נדרשים במדרש רבותינו, ולפי פשוטו כל אלה באים לכפר על הנפש, ועל שם עון הנפש הם נקרבים, לכן נמתן דמן וחמוריהן אמר עולה הוא או מנחה הוא, כלומר שמכפר על העולה על הוא, ועל החטאת ועל האשם לכל שלמיס ותודה שהן לשמחה ולהודיה לא נאמר זבח שלמיס הוא או תודה הוא: (ו) במקום קדוש, בעזרה כמו החטאת: קדש קדשים הוא, ת"כ הוא נדרש: (ז) כחטאת כאשם תורה אחת להם, אי אפשר לומר שהחטאת והאשם שוין זה לזה בכל דבר, שהרי מתן חטאת לחיו כמתן דם האשם, זה למעלה וזה למטה, זה בלבוע וחרבע מתנות והאשם זורק בכלי שתי' שהן חרבע, דם חטאת שניתז על הבגד טעון כבוס, וחין כן דם האשם, אלא שב על מקרא שלמדנו לענין תכילת הבשר, שתאכל לזכרי כהנה

בזכר

המעמר

ז (ה) אשם הוא, לשון רש"י: עד שיגיע זמו ממנו וכו', פירוש לדבריו, שהתורה לחרה לחם הוא שיהיה בהווייתו כל זמן שלא ניתק זמו ממנו, והוא לחם הכ"ל יחמרו הוליחו וירעה, שהחם שמתו בעליו או שנתכפרו בחוק כשון שנאבד והבילו לחר תחתיו, וחע"ב נמלח הרחשון, שהיו ירעה עד שיסתחב ויפסל דמיו לעולת קין המזבח, ולכן לחם הקריב לשם עולה קודם שנפל בו מום כשר, לפי שעומד להיות עולה לחם יסתחב, חבל קודם שחמרו הב"ד הוליחו וירעה, עדיין שמו עליו וחם הקריבו לשם עולה פסול.

תרגום אשכנזי

צ ו ו

לֹו יִהְיֶה: (ח) וְהַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב אֶת־
עֹלַת אִישׁ עוֹר הָעֹלָה אֲשֶׁר
הִקְרִיב לַכֹּהֵן לֹו יִהְיֶה: (ט) וְכָל־
מִנְחָה אֲשֶׁר תֵּאָפֶה בַּתַּנּוּר וְכָל־
נעשה

עם געהערען; (ח) אונד דער־
יעניגע פריעסטער, וועלכער
איינעם מאננעם גאנצעם אָ־
פפער דארברינגט, זאָ זאלל
דאז פעלל דעם גאנצן אפפערס,
דאז ער דארגעבראכט, דעם
פריעסטער געהערען. (ט) יע־
דעם שפייזאפפער, דאז אים אפען געבאקען, אדער אין אינעם נאפפע, אדער אין דער
פפאנ־

ר ש "י

תרגום אונקלוס

(ח) עור העולה תמר הקריב לכהן לו יהיה. פרט לטבול יום ומחוסר כפורים וחוץ שלין מולקים

כַּהֲנָא דִּי יְקַרֵב יָתַהּ דִּילֵיהּ יְהֵי: (ח) וְכַהֲנָא
דְּמָקְרֵב יָת עֲלַת גְּבַר מְשַׁךְ עֲלָתָא דִּי יְקָרֵיב
לְכַהֲנָא דִּילֵיהּ יְהֵי: (ט) וְכָל מִנְחָתָא דִּי תִתְאַפֵּי בְּתַנּוּרָא וְכָל דְּתִתְעֲבִיד בְּרַדְתָּא

ב א ו ר

בחלר ח"מ, וכמו שהחטאת היא לכהן המחטא לותה, שהוא הזורק דמה, כן תאמר, הכהן תמר יכפר בו על הנפש, והוא זריקת הדם, שנאמר כי הדם הוא בנפש יכפר (פרשה י"ז י"ח), לו יהיה. ולבד חטאת ואשם שוין בזה, כי העולה בלה לאשים, והשלמים בזרן לבעלים, וזהו בחטאת כאשם תורה אחת להם, ויפה פי' רש"י ז"ל תורת אחת להם, בדבר זה, כלומר לעפ"י שחלוקין במתנותיהן, בדבר זה תורה אחת להם: לו יהיה, דומה למה שנאמר בחטאת ומבואר מדברו שם: (ח) והכהן המקריב את עלת איש, לומרו רבותינו שתהא רחויה לחיים; פרט לנחטה שלא במקומה, לבל נחטה שלא לשמה, לעפ"י שלא עלתה לבעלים לשם חובה; עורה לכהן: עור העלה, הוא הדין לכל עורות קדשי קדשים שהן לכהנים, ולא היה לריך לכתוב, לפי שהעור הולך אחר הבשר, שהרי בפרים ובעזירים שבזרן נאלף גם העור בזרפה, וא"כ חטאת ואשם וזבחי שלמי לבור שהבשר לכהנים גם העורות לכהן, לבד עולה שהיא כליל למזבח, הולרך לומר שהעור שהיא בכלל הקטרה לכהן יהי', וכן הוא בת"כ, וכן מה עולה ק"ק ועור' לכהן, אף כל ק"ק עורה לכהן; לבל עורות קדשים קלים אין הכהנים זוכין בהן: אשר הקריב, אחר שהקריב לשם; לבל קודש שהקריב אינו זוכה בו: לכהן לו יהיה, לילו אמר לו יהיה לבד תפרש על אים שנאלף הבתוב, על כן הוסיף לכהן, וילו אמר לכהן יהיה, היינו אומרים שינהג בעור לד קדושה, במו בל מתנות הקדשים שהן לכהן, על כן הוסיף לו יהיה; שיהיה בקנין בספו ממש למבנו למי שירלה, בך נ"ל לפי הפשט, ולא שתהיה לכהן המקריב לבדו, אלא לבית לל העובדים בחותו יום שחולקין לערב בעורות, וכמו שפרשנו בחטאת ואשם, ואשר הקריב הרחוי להקרבה פרט לחונן ושבול יום ומחוסר כפורים שאינן חולקין: (ט) וכל מנחה, זכר בבתוב זה שלשה מנחות החמורות בפרשת ויקרא, מלפה תנור מחבת ומרחשת, יהיו לכהן המקריב לותה; ובפסוק הסמוך לאמר לבל מנחה בלולה בשמן שהיא מנחת סלת, וחרבה שהיא מנחת חוטא ומנחת קנאות, תהיה לבל בני אהרן לית בחיו, ואמר רמב"ן ז"ל שטעם ההפרש ביניהן מפני שטרח הבהן בלפייתן רחוי להרבות שברו, ואין טעם זה נבון, בי ליאת המנחה ולפייתה בשלים ומהגשה ואילך מלות בהונה, במו שבארנו בפרשת ויקרא, אלא הטעם שמפורש והגותרת מן המנחה לאהרן ולבניו (פרשה ב' י'), וא"כ ליננה לבהן המקריב לבדה, וכמו שהוכחנו שם, ולפי מה שאמרנו (פרשה ו' י"ט), שזוכה בה לחלק לותה בדלונו לחיו הבהנים, יפה יתקיימו שני הבתובים, לך רבותינו ז"ל אמרו לבהן המקריב לבית לל יום שמקריבין לותה, ואמר רמב"ן ז"ל שלא רלו לפרשה בפשוטו לפי שאמר וכל מנחה בלולה בשמן וחרבה, והרי זה בולל לבל המנחות שבעולם שבלן בלולות או חרבות, וגם זה אינו נראה לי, בי על הקומץ יקבר, שאלו נקמלות לאר שנאפו בתנור או במרחשת או במחבת, ולותן שבתוב השני נקמלות סלת, לבל רבותינו רלו מבורש גם על החפויות שיהיו לאהרן ולבניו, לא למקריב לותה לבדה וכמו שבארנו, ועוד שבבה נאמר בחטאת ואשם, וגם אי אפשר לומר שיהיה לו

נַעֲשָׂה בַּמֵּרְחֶשֶׁת וְעַל־מַחֲבַת
לַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב אֹתָהּ לוֹ תִּהְיֶה:
(י) וְכָל־מִנְחָה בְלוּלָה־בַשֶּׁמֶן
וְחֲרֵבָה לְכָל־בְּנֵי אַהֲרֹן תִּהְיֶה
אִישׁ כְּאָחִיו: פ שלישי
(יא) וְזֹאת תּוֹרַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים
אֲשֶׁר־יַקְרִיב לַיהוָה: (יב) אִם עַל־
תודה

תרגום אונקלוס

וְעַל מַסְרֵיתָא לְבַהֲנָא דְּמָקְרֵיב יָתָהּ דִּילֵיהּ
תְּהֵי: (י) וְכָל מִנְחָתָא דְּפִילָא בְּמִשְׁחָ וּדְלָא
פִּילָא לְכָל בְּנֵי אַהֲרֹן תְּהֵי גְּבַר כְּאָחוּהִי:
(יא) וְדָא אוֹרַיְתָא דְּנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא דִּי יְקָרֵיב
קֳדָם יְיָ: (יב) אִם עַל תּוֹדְתָא יַקְרִבִינֵיהּ

פּאַננע צובערייטעט ווירד,
זאָלל דעם פריעסטער געהע=
רען, דער עם דאַרברינגט.
(י) מיט אֶהל איינגעקנעטע=
טעם אָדער טראָקענעם שפיי=
זאָפּפֿער זאָלל אַללען זוהנען
אהרן'ס געהערען, איינעם
ווי א דעם אַנדערן. (יא) פּאָל=
גענדעם איזט דיא פֿעראָרד=
נונג פֿיר דאַז פֿרייד־ענאָפּפֿער,
דאַז מאַן דעם עווינגען צו עהרען
דאַרברינגען וירד. (יב) ווען

ר ש "י מאַן

מולקים בעורות: (ט) לכהן המקריב אותה וגו'. יכול לו לבדו תלמוד לומר לכל בני אהרן תהיה. יכול לכולם ת"ל לכהן המקריב הא כיצד לבית לחם של יום שמקריבין אותה: (י) גלולה בשמן. זו מנחת נדבה: וחרבה. זו מנחת חוטא ומנחת קנאות שאין בהן שמן: (יב) אם על תודה יקריבנו. אם על דבר הודאה,

על

באור

לבדו, כי מפורש כל זכר בכהניס יאכל אותה, וכן בחגס, וכמו שנחטאת וחגס פרוזו בית חג הרחויס להקריב, כן לכהן המקריב הנאמר במנחה רחוי להתפרס כן, ואולס הנאמר לחריו וכל מנחה בלולה בשמן וגו', עניינו שגס חלה דינן כן, וזכרן בפירוש ללמדנו שגס שירי המנחות החלה נאכלים לכהניס, מנחה בלולה בשמן בעבור מנחת העומר שלח נתפרסו שיריה בפרסת ויקרא, ומנחה חרבה שהן מנחת חוטא ומנחת קנאות גס הן לח נתפרסו דיני השיריס, ופרסן כאן, ואתס לכל בני אהרן תהיה חיס כאחיו, ללמדנו כי לכהן המקריב הנאמר בחטאת וחגס ובעור העולה וגס במנחה עניינו על כלל המקריבים בחותו היו' בעזרה, וכן לפרש מה שנאמ' במנחת סלת ובמנחות החבויות והנותר' מן המנחה לאהרן ולבניו (פרש' ג' ג'), שחינו לכל כהן שירלה, חלח לכהן המקריב, כמו לכל בני אהרן תהיה חיס כאחיו, שעניינו לכהן המקריב, כלומר לכל בני אהרן המקריבים בחותו משמר, וזוהי בחמת שעת רבותינו ז"ל, והדעת מסכמת עליה. אבל רמב"ס ז"ל אמר שעל כן חזר להזכיר מנחת סלת, לפי שהיח מתחלקת סלת לזה מעט ולזה מעט, הייתי אומר שתתחלק מנחה כנגד מנחה, הולרך לומר שכל מנחה מתחלקת ביניהן, וכבר פרשנו (פרשה ו' ט') שגס מנחת סלת נחפית אחר הקמילה, ונאמרו מלות תאכל, לח שיאכלנה סלת אלוט ברותחין: נעשה, שס התואר לשון נקבה כמו אין אבן נרחה, ואשר היה ונעשה ליום אחד בסגול הוח לשון זכר. מדברי רחב"ע ז"ל: במרחשת, רחיה שהיח שס כלי שיש לה בסוי, וזהו הורחת הבי"ת, ומחבת אין לה בסוי על כן על מחבת, ופרשנוהו בפ' ויקרא, וסמך כאן תנור למרחשת לפי ששניהן הנתון בהן מבושל, וזהו בתנור במרחשת, ובפרשת ויקרא זכר מחבת בין תנור למרחשת בעבור משפטיהן, וגס מפורש: (יא) ואח תורת זבח השלמים, גס עיקר פרשה זו מה שינהג מהקרבת דס ותימורין ותילך כי יבוח על זמן תכילת הנאר, ולכן הולרך להזהיר בפרש' זו על הפגול התלוי בזמן התכילה, וחלת לבני אהרן שלח יחשבו מחשבת פגול בעבודתן, ועל כן כאמר בראש הענין דבר אל אהרן ואל בניו לאמר, ולפי שבפרשה זו מדבר על חלק מן הקרבן הנאכל לבעלים ולכהניס, זכר עמו דין הלחס הנאכלת ואין ממנו לחשה לה': אשר יקריב להי', לפי שבפרשה זו ערב דברים שהן על הבעלים, כמו הבחת לחס וזמן האכילה ודיני טומחה, הוסיף לחזר יקריב להי', כלומר לחפ"י שהענין כלו לאהרן ולבניו, תורת זבח השלמים ישמור גס החים המקריב אותן: (יב) אם על תודה

ג תּוֹדָה יַקְרִיבֶנּוּ וְהִקְרִיב עַל־זֶבַח הַתּוֹדָה חַלֹּת מַצּוֹת בְּלוּלֹת בַּשֶּׁמֶן וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחִים בַּשָּׁמֶן וְסֹלֶת מֻרְבֶּכֶת חַלֹּת בְּלוּלֹת בַּשָּׁמֶן: (יג) עַל־חַלֹּת לֶחֶם

חמץ

מאן עם צום דאנקאפפער ברינגען ווילל, זאָ מוס מאן בייא דעם דאנקאפפער ברינגען: אונגעזויערטע קוכען מיט אֶהל איינגעריהרט, אונד אונגעזויערטע פלאדען מיט אֶהל בעשטריכען, אונד גע־זאטטענעם פיינעם מעהל צו קוכען מיט אֶהל אנגעקנעטעט (יג) נעבסט געזויערטען קוכען

ר ש "י ואלל

על נס שנעשה לו כגון יורדי הים והולכי מדברות וחבושי בית האסורים וחולה שנתרפא שהן צריכין להודות שבתוב בהן יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם ויזבחו זבחי תודה (תהלים ק"ז). לחם על לחת מחלה נדר שלמים הללו שלמי תודה הן וט נוטות

תרגום אונקלוס

וְיַקְרֵיב עַל נִכְסַת תּוֹדָתָא גְּרִיצָן פַּטִּירָן דְּפִילָן בְּמִשַּׁח וְאִיסְפּוּגִין פַּטִּירָן דְּמִשִּׁיחִין בְּמִשַּׁח וְסוֹלְתָּא רְבִיכָא גְּרִיצָן דְּפִילָן בְּמִשַּׁח: (יג) עַל

גריצן

לחם החמור בענין ואין נאכלין חלק ליום ולילה כמו שמפורש כאן: והקריב על זבח התודה. לרבות מיני לחם חלות ורקיקין ורבותה שלשה מיני מנחה וכתיב על חלות לחם חמץ וגו' וכל מין ומין עשר חלות כך מפורש במנחות וגישורן ממש אחין ירושלמיות שהן עם מדבריות עשרים עשרון: מרובת. לחם חלוט ברותחין כל לורכו:

יקריב

באור

יקריבנו, שרצו יהא, וכלן שהן מצורף זה על הולקה כמ"ש (פר' ה' ח'), פעמים מודה כי הפס טוב ויצר וכדומה בתועבות כאלה, כמו הודו לה' כי טוב (תהלי' ק"ו ח'), פעמים מידה על עצמו כי לא טוב עשה, כמו תודה עלי פעלי לה' (פס ל"ב ה'), והתודה לשר חטא עליה (פרשה ה' ה'), ופעמים נמלט מצרה ומודה כי הפס גחל לותו ופדה נפשו מרעה וזונח להולקה, כמו תרבעה שבריכין להודות, הולכי מדברות, ואסירי בחל, וחולה שנתרפא, ויורדי הים בשוכם ליעשה, שבכלן נאמר בם' תהלים יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם (תהלים ק"ז ח'), וסמך ויזבחו זבחי תודה ויספרו מעשיו ברנה (פס ק"ז כ"ב), ועל זה אמר לפס על תודה יקריבנו, שניהל מצרה ומודה להודות לה' חסדו, וזונח שלמי תודה, הם טעונות לחם החמור בענין, וגם תודה נקרלת זבח שלמים, וכלולה בפרשת זבח שלמים החמורה בפרשת ויקרל, וזהו שאמר רש"י ז"ל לפס על לחת מחלה נדר שלמים הללו שלמי תודה הן, ואין נאכלין חלק ליום ולילה כמו שמפורש כאן, וכן אמר רחב"ע ז"ל ולפס על תודה, טעמו שיתן תודה לפס שנמלט מצרה, ונפסו' ולפס נדר נעז"ה יתבאר יותר: זבח התודה, הוסיף מלת זבח, כמו זבח שלמים, מעשה שאמרנו שכל זבח קשורה, וקורל לחציו ורעיו לאכול מזבחו, לספר להם חסדי ה', ולאמרו ויספרו מעשיו ברנה, ואמר וירוממוהו בקהל עם ובמושב זקנים יהללוהו (פס פס ל"ב): בלולה בשמן, בשרן סלת, וענינו חלות לפוויות מסלת בלולה בשמן, כן פי' רש"י ז"ל פרשת ויקרל ולחה תלוה: חלות מצות, ורקיקי מלות, שתי הלה הן מנחת מלפה תנור החמורים בפרשת ויקרל ופס מבואר: וסלת מרבכת, לחם חלוט ברותחין כל לרכו, כן פי' רש"י ז"ל, והיה כמו מנחת מבשלין שגם זה נאמר מרבכת תביאנה. ובתוב על מחבת בשמן תעשה וגו' תופיני, וכן סלת מרבכת החמור כאן, וכמו שפסק רמב"ם ז"ל כיצד היה המורבכת חלוטה ברותחין, ולח"כ לופה לותה מעט, ולח"כ קולה לותה בשמן על המילפס וכו' וזהו הרבוך החמור בכל מקום, ולפס כן לחמי תודה כאן שני מיני מלפה תנור, ומין מחבת: (יג) על הלת לחם חמץ, ענינו כמו על עולת התמיד יעשה, כלומר מלבד עולת התמיד, וכן כאן מניח עשרים עשרונים, ולופה מהן תרבעים חלות, מכל מין עשר, ועשר מהן חלות חמץ, כל חלה עשרון, ומעשר עשרונים הנשיים לופה שלשה מיני מלות החמורות בענין, מכל

מין

חֲמֵץ יַקְרִיב קָרְבָּנוֹ עַל־זֶבַח תּוֹדַת שְׁלָמָיו: (יד) וְהִקְרִיב מִמֶּנּוּ אֶחָד מִכָּל־קָרְבָּן תְּרוּמָה לַיהוָה לַכֹּהֵן הַזֹּרֵק אֶת־דַּם הַשְּׁלָמִים לּוֹ יִהְיֶה: (טו) וּבְשַׂר זֶבַח תּוֹדַת שְׁלָמָיו

ביום

תרגום אשכנזי נא

זאלל ער אללעם דיעזעם צום אפפער ברינגען, בייא זיינעם דאנק־ אונד פרייד־עפפער. (יד) איין שטיק פאן יעדעם בראדפפער ברינגט ער אלם איינע העבע דעם עווינן דאר; דיעזעם זאלל דעם פריעסטער געהערען, וועלכער דאז בלוט דעם פרייד־נאפפערם שפרענג־

טע. (טו) דאז פלייש פאן דיעזעם דאנק־ אונד פרייד־עפפער מוס אן דעם טאגע גע־

תרגום אונקלוס

גְּרִיצָן דִּלְחֵם חָמִיעַ יְקָרֵיב קוּרְבָּנֵיהּ עַל נִכְסַת תּוֹדַת קוּדְשׁוֹהִי: (יד) וְיַקְרֵיב מִנֵּיהּ חַד מִכָּל קוּרְבָּנָא אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ לְכָהֲנָא דְּזָרִיק יָת דַּם נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא דִּילֵיהּ יְהֵי: (טו) וּבְסַר

נכסת

רש"י

(יג) יקריב קרבנו על זבח. מגיד שאין הלחם קדוש קדושת הגוף ליפסל ביולא וטבול יום ומלנות לחולין בפדיון עד שיזרק הזבח: (יד) לחד מכל קרבן. לחם ת' מכל מין ומין יטול תרומה לכהן העובד עבודתה והזורק לכהן לבעלים ובשרה לבעלים חוץ מחזה ושוק שבה כמו שמפורש למטה תנופת חזה ושוק שלמים: (טו) ובשר זבח תודת שלמיו. יש כאן

באור

מין עשר חלות, כל חלה שליסית עשרון, כמו שלמדו רבותינו מן הכתובים, ומלמדו על חלות לחם חמן כמו רחיה שחלות לחם חמן מרובות כשלשה מינים של מלה. שוב ראיתי לרמב"ן ז"ל שכתב על חלות לחם חמן כמשמעו עליהן, שיניח חלות לחם חמן, ועליהן יוסיף להניח קרבנו שהוא לחם מלה המזכר, ועשה עיקר לחם חמן ושאר הלחם עליו בעבור שהוא מרובה נגד כל שאר המינין, ורשב"ם ז"ל פי' על חלות, כמו וינוחו החנשים על הנשים, והטעם עם חלות: על זבח תודת שלמיו, הזבח עיקר, ורבינו רבותינו מזה שאין הלחם קדוש קדושת הגוף עד שיזרק הזבח, ושיזרק עליו, כלומר על מנת שיקדש הלחם עמה: (יד) והקריב ממנו אחד מכל קרבן, חלה לחת שלמה מכל מין לחם, ומלת נוטל תרומה לרבינו חלות, ולשון רש"י ז"ל לחם לחד מכל מין ומין יטול תרומה לכהן העובד עבודתה והשאר נאכל לבעלים, ובשרה לבעלים חוץ מחזה ושוק שבה, כמו שמפורש למטה תנופת חזה ושוק בשלמים, והתולה קרויה שלמים: תרומה לה', למדו רבותינו נאמר כאן תרומה לה', ונאמר בתרומת מעשר תרומה לה', מה להלן לחד מעשרה לף כאן ת' מעשרה, ולפי שהקפידה תורה לחד מכל קרבן, שיהא שלם, למדנו שאופה מכל מין עשרה חלות, שהם פחות, או יותר, נמלא מפריש פרוס: לכהן הזורק את דם השלמים, הרחוי לזריקה, והן לנסי נית לא כ של יום הטבורין, ולא אמר לכהן המקריב, שלא נטעה שמקריב קומץ מן הלחם של מלה לכך פירש הזורק לת דם השלמים: (טו) ובשר זבח תודת שלמיו, פי' רש"י ז"ל כאן רבויין הרבה לרבות חטאת ואשם ואיל נזיר וחגיגת י"ד שיהו נאכלין ליום ולילה, כן נדרש בת"כ ובזבחים שלהי כל הפסולים, ושם אמרו וחגיגה הבאה עם הפסח, ופרשו רבים הלל ורמב"ן ז"ל שלמים הבאין ממותר הפסח, לכל חגיגת י"ד נאכלת לשני ימים, וזה תלוי במחלוקת תנאים, ואין להאריך בזה בפשט המקרא, שהיה לו לומר ובשר זבח תודתו, והוסיף שלמיו מרבה בשר כל הנאכלין שאינו מפורש בהן זמן לאכילתן, שיהו נאכלין כשלמי תודה ליום ולילה, שהרי אמרו רבותינו ז"ל

שכלן

המעמר

(טו) ובשר זבח תודת וגו', בנקוד שלפנינו נכתב ופרשו רבים הלל ורמב"ן וכו' והוא ט"ס, ול"ל ופרשו רבינו

תרגום אשכנזי

צו ז

בְּיוֹם קָרְבָּנוֹ יֵאָכֵל לָא־יַנִּיחַ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר: (ט) וְאִם־נֶדֶר וְאוֹ נְדָבָה

זבח

געגעסטען ווערדען, אַן ווועל־כֶּעם עם נעאָפֿפֿערט ווערדן; כּאַן זאָלל ניכטס דאַפֿאָן בּיז כּאָרגען לאַסטען. (ט) איזט עם אַבער אַיין געליבּרע אָדער

זבח

ר ש " י

תרגום אונקלוס

נְכָסַת תּוֹדַת קוּדְשׁוֹהִי בְּיוֹם קוּרְבָּנֵיהּ יְתָאֲכֵיל לָא יַצְנַע מִנֵּיהּ עַד צַפְרָא: (ט) וְאִם נִדְרָא

או

רבויין הרבה לרבות מטלת וחגם וחיל נזיר ומגיפת תרבע עצר שיהיו נאכלין ליום ולילה: ביום קרבנו יאכל. וכזמן בזרה זמן לחמה: לא יניח ממנו עד בקר. לחוכל הוא כל הלילה, ומלת יום על שלשה דרכים, האחד יום של מעשה נרחבית שהוא כ"ד שעות ומתחיל מערב עד ערב, כמו ויהי ערב ויהי בקר יום אחד, והשני כל כ"ד שעות הם יום, יתחילו מתי שיתחילו, והוא מעת לעת, כמו מהלהרים עד הלהרים כל פעם שיסוב השמש גלגלו הוא יום שלם, כי יום מדת זמן של יום ולילה, והשלישי שם פרטי לזמן האור עליו נאמר ויקרא אלהים לאור יום, ורוב מלות התורה נוסדים על יום של מעשה נרחבית מערב ועד ערב, ומקצתן על זמן האור, ובקרבנות על יום של מעת לעת, היום הולך אחר הלילה ועליו נאמר כאן ביום קרבנו יאכל, שהוא יום הזביחה והלילה שלאחריו שהן בתוך כ"ד שעות, ולא כ"ד שעות שלמות, אלא לא יניח ממנו עד בקר אפילו נשחט אחר חצות, לא יאכל רק עד בקר, ונרא' שמצוה לאכלו ביום הקרבתו, אלא שאם לא אכלו כלו או שלא אכל ממנו כלום ביום הקרבתו, מותר לאכלו כל הלילה, אלא שלא יניח ממנו עד בקר, וכן נדרש בת"כ אכל הנאכלין לב' ימים ולי' אחד ומסברת גם בתורה כן הוא: לא יניח ממנו, נזדון, כי אם הנשר מרובה ואין לו קרובים שיאכלו עמו, מה יעשו לעצות, וירמה שהזבח תודה ושלמים רצוי לו להקדים קרובי' שיאכלו עמו כדי שלא יבא לידי נותר, ורמז לדבר זבחי שלמים עלי היום שלמתי נדרי, על כן יצאתי לקראתך לשחר פניך ואמצאך (משלי ז' י"ד ט"ו), כלומר כריך הני לחובתי' ורעים שיאכלו אתי, וזהו שקרא לותן הכתוב תמיד זבח תודה זבח שלמים, ללמדנו שהן תמיד זבח משפחה, לספר מעשיו בקהל עם, כי בשר הנקל הגדול, כשיקבל ליום ולילה עם לחמי תודה, לריבין לוכלי' רבי' שלא יבוא לידי נותר, וכשהותיר בזדון עובר בל"ת: (טו) ואם נדר או נדבה, נדר שהיה בדרה לו בדקנה, ונדר נדר לאלהי ישראל שאם יקרנו כך לו כך יניח קרבן שלמים, ונתקיים חפלו ומקריב נדרו, כמו וידר יעקב נדר (בראשי' כ"ח כ"ב), ונדבה שנדב' רוחו להקריב קרבן לה', וזהו נדבה, וכשקבל עליו נדר או נדב', דינו כאמור בענין שנאכלת לשני ימים ולילה אחד ואינה טעונה לחם, וזהו פי' דברי רבותינו מה בין נדר לנדבה, נדר הרי עלי, נדבה הרי זו, שהרי כל עצמו של נדר הוא שפק, שאם יבוא לו כך, יעשה כך, ואי אפשר אלא באומר הרי עלי, שאם יקרנו להפך אינו מתחייב כלל, וכן כל האומר הרי עלי, כי סוף סוף ל' זה על נדר נשביל דבר ואינו מפרים מיד, אבל נדבה מקדישה מיד ואומר הרי זו. ורשב"ם ז"ל פי' ואם נדר או נדבה, שאמר הרי עלי שלמים, שזהו לשון נדר ותשלומים, ובבל אמרנו שאין שלמים לשון תשלומים, ועוד כמו שנדר ונדבה קרויים תשלומים, כן חייב לשלם את התודה, ויפה אמר רשב"ם ז"ל ואם נדר, שבעת שפתיו בלר לו,

ה מ ע מ ר

רבינו הלל ורמב"ן וכו', ועיין במזרחי כי משם לקוחים דבריו. ביום קרבנו, כתב הרב המגיד ז"ל ומלת יום על שלשה דרכים וכו' ע"ש, לקחו דבריו ממלת יום הנאה אבל מצות, אולם יש גם יום עוד בדרך רביעי, שם ענינו כמו עת, וכמ"ש הרד"ק בשרשים ע"ש, ורוב ביום ההוא הנזכר ביעודי הנבואה על העתיד, הוא מזה הענין.

צו ז

תרגום אשכנזי נב

זֶבַח קָרְבָּנוֹ בְּיוֹם הַקְרִיבוֹ אֶת־זִבְחוֹ יֵאָכֵל וּמִמָּחֳרָת וְהַנּוֹתָר ממנו

פֿרייווילליגעם אָפּפֿער, זאָ זאָלל עם אַן דעם טאָגע, דאָ ער זיין אָפּפֿער דאַרברינגט, גענעסטען ווערדן, אונד טאָגם דאַרויף (אַבער נור וואָס אי"ב=

תרגום אונקלוס

ר ש "י רינ

אוֹ נִדְבָתָא נִכְסַת קוּרְבָּנֵיהּ בְּיוֹמָא דְיַקְרֵיב נִכְסָתֵיהּ יִתְאֲכֵיל וּבְיוֹמָא דְבָתְרוֹהִי וּדְיִשְׁתְּאַר מניח

וממחרת והנותר ממנו. נרחטן יאכל. וי"ו זו יתירה היא ויש במוהו הרבה במקרא כגון וחלה בני לבעון ותיה וענה (נרחטית ל"ו) תת

באור

ונדבה, שנדבה רוחו לותו להביא זבח לשם לא לנדר ולא לתודה: זבח קרבנו, קרבן להיות זבח לקרואים עליו: ביום הקריבו, שם הפעל מהבנין הכבד הנוסף, והפסיק בנגינה תחת יאכל, לפי שנאמר למלה, שרצוי לו לאכול ממנו ביום ההקרבה, וכן אמרו בת"כ: וממחרת, היתר הכתוב לאכול לותו שני ימים והיה לו לומר וביום השני כמו והנותר מבשר הזבח ביום השלישי, ולמה אמר וממחרת? ורמה בעיני לפי שמלת יום יורה כאן על כ"ד שעות, כמו שפרשנו בתורה, וכמו ביום הקריבו את זבחו יאכל שהוא עם הלילה שלאחריו, ואילו אמר וביום השני, היינו מפרשין גם זה עם לילה שלאחריו, ויהיה מותר לאכול עד בקר יום שלישי, ואין זה הדרך הנכונה, שאין שלמים נאכלים אלא לשני ימים ולילה אחד, על כן אמר וממחרת, ללמדנו שאינו אלא יום שאחר הלילה הראשון, לא לור ליום שלישי, שאינו בכלל מחרת, כי אין מחרת אלא על יום של מעשה בראשית המתחיל מן הלילה, וכן להלן אמר ביום זבחכם יאכל וממחרת והנותר עד יום השלישי באש ישרף, ושם הדבר מתבאר יותר, לפי שבאן בתוך אחריו והנותר ממנו יאכל, ואפשר לחשוב שהנותר אחר המחרת יאכל עוד בליל יום הג', כמו שאמר בתודה לא יניח ממנו עד בקר, לכל בפ' קדושים בתוך אחריו והנותר עד יום השלישי באש ישרף, מפורש שבתחלת יום שלישי הוא נותר, וזהו תחלת ליל שלישי, שעל כן אמר ג"כ ממחרת שהוא יום שני עד הערב, שכן מחרת בכל המקרא, וידענו כי יום שלישי הוא יום של מעשה בראשית שמתחיל מן הלילה. ורח"מ ז"ל כתב שאם רבינו יצחי' הראשון בפרושו לת"כ שכך היא קבלה בידנו היא אפי היא עד משה רבינו מסיני שאלמים נאכלין לשני ימים ולילה אחד, ולדברינו מלבד הקבלה הדבר מפורש במקרא, וכן דעת חכמים ז"ל בת"כ, ובפסחים (דף ג' ע"א) שאמרו ת"ל עד יום, עד יום הוא נאכל, ולא לור ליום ג', ויש פירשו רבינו חייים כהן ז"ל דעד יום השלישי עד ולא עד בכלל, תחלת יום ג' הוא לילה שלפניו שהוא לור ליום ג', ואם הוא נכתב בקרבנות שיומן מעת לעת, ונוכל לומר ולא עד בכלל ואעפ"כ יהיה נאכל גם לור ליום ג', הדבר למד ממלת ממחרת כמו שאמרנו, ולדעתי בעבור קושיתנו פי' רש"י ז"ל בענין אחר, לכל תתיצב מדבריו: וממחרת והנותר ממנו יאכל, פי' רש"י ז"ל בראשון יאכל, וי"ו זו יתירה היא, ויש כמוה במקרא הרבה כגון וחלה בני לבעון ותיה וענה, תת וקדש ולבא מרמס, ובעבור הכתוב לדעתו וממחרת יאכל הנותר ממנו בראשון. לכל רמב"ן ז"ל אמר שגם שם הוי"ו יתירה תפרש, וממחרת הנותר ממנו בראשון יאכל, לא שיותר לדעת, ואם כן אין לנו לריכין לומר שוי"ו נוספת, אלא שאם היה אומ' ביום הקריבו את זבחו יאכל וממחרת, הייתי אומר שיאכל מקלתו ביום ראשון ומקלתו ביום שני ולריך להשאיר ממנו לאכילת המחרת, על כן חזר ופירש והנותר ממנו יאכל, הנותר מאכילת יום ראשון, לא שישאיר בכוונה כלו אן מקלתו ליום המחרת, וזהו דעת רבותינו בת"כ. לכל הנגינה מסכמת לדעת רש"י ז"ל, שאם כדברי רמב"ן ז"ל, היה לו להפסיק במלת וממחרת, כמו שהפסיק בפרשת קדושים, לכל אם הוי"ו נוספת יפה אמר וממחרת הנותר ממנו בראשון יאכל, ולמדנו ג"כ שאינו רשאי להניח מדעתו למחרת, ועתה

שפירש

המעמר

(טז) והנותר ממנו, כתב הרלב"ע ז"ל וי"ו והנותר ממנו כפ"ת רפה בלשון ישמעאל וכו' עיין מ"ש בנרחטית (פ' ב') על פסוק והלרן היתה, בשם ילידי ר"ו הנ"ל.

תרגום אשכנזי

צו ז

ריג בלייבט) דאַרף מאַן אויך דאַפֿאַן עסטען. (יז) וואַס פֿאַן דעם פֿליישע דעם אָפּפֿערס איבריג בלייבט, זאָלל אַם דריטטען טאָגע פֿערברענט ווערדן. (יח) האַט אַבער פֿאַן דעם פֿליישע דער פֿרייד[ע]נ=

ר ש " י

תת וקדם ולבת מרמס (דניאל ח'): (יח) ואם האכל יאכל וגו'. נמחצב בצחיטה לאכלו בשליחי הכתוב מדבר יכול אם לאכל ממנו בשליחי יפסל למפרע ת"ל המקריב לותו

מִמֶּנּוּ יֵאָכֵל: (יז) וְהַנּוֹתָר מִבְּשַׂר הַזֶּבַח בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף: (יח) וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל מִבְּשַׂר־זֶבַח שלמיו

תרגום אונקלוס

מִנֵּיהּ יִתְאֲכֵיל: (יז) וּדְיִשְׁתְּאַר מִבִּשְׂרָא נִכְסְתָּא בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה בְּנוּרָא יִתּוֹקַד: (יח) וְאִם אִתְאֲכָלָא יִתְאֲכֵיל מִבְּסַר נִכְסַת קוּדְשׁוֹהִי ביומא

באור

שפירש הכתוב כאן לא הולרך עוד לפרש נפ' קדושים, ולדעתי אין הוי"ו נוספת, והכתוב מלאד בנותר שני דברים, לאמר תחלה ביום הקריבו את זבחו יאכל, שמלוה עליו לאכול כלו ביום הקרבתו, ולא"כ לאמר וממחרת, שאם לא אכל ממנו כלום ברחשון יוכל לאכלו כלו ממחרתי, וכן אם אכל מקלתו ביום רחשון, הנותר ממנו יאכל למחרתו, ולאינו לא נק"ו, שהייתי אומר על כל פנים יאכל כלו ביום אחד לו ברחשון לו בשני: (יז) והנותר מבשר הזבח, ביום השני בערב, שהוא סוף המחרת, ולכן הפסיק בנגינת הטעם במלת הזבח, שאינו דבק עם ביום השליטי, כי בתחלת ליל שליטי נעשה נותר ואסור באכילה, וביום השליטי דבק עם בחם יִשָּׂרף, לעם"י שאסור מבערב, לאינו נשרף עד נקר יום שליטי, ומלת ביום על עת האור, כמו שפרשנו (פסוק ט"ו), ולולי כן לא היה לריך להאמר, אלא והנותר מבשר הזבח בחם ישרף, וזהו שאנו רבותינו ז"ל ביום הוא נשרף ולא בלילה, וזה בנה אב לכל הנשרפין שאוכלין אותן ביום ולא בלילה, לא שאינו נשרף רק ביום השליטי, אלא אם עבר ולא שרפו בשליטי, אוכף לאחרי כן: (יח) ואם האכל יאכל, אם נפרש פרושו כפשוטו שאם יאכל מבשרו ביום השליטי לא ירלה הקרבן

המעמר

(יח) ואם האכל יאכל, כתב הרשב"ם, מכמים עקרוהו מפשוטו, ופרשוהו על המחשב לאכול ביום השליטי ע"כ, והרב המבאר העמיק שלה להרלות כי פשטות הכתוב לא יסבול פירוש אחר זולת דרש ז"ל, לולם אם גם מובה עלינו לשמוע בלמודים של דברי ז"ל, בכל זאת לא לפדקה תחשב לנו, אם נתעקש בפשטות הכתוב להעמיד הדרש על חלו, ולא כן עשו הראב"ע ורשב"ם ורד"ק, אך לאמרו במקומות אחלה כי כן הפשט, וז"ל דרשו כך וכך ולדעתם רחבה מדעתינו. והנה מה שאמר הרב ז"ל: שאם נפרש פרושו בפשוטו וכו', לא ידעתי ליישב לותו על מנוני, שאם לאמר לא ירלה ידענו שלא נחשב לו לקרבן וכו', ע"ש, לדעתי אין זה מוכח כלל כי מלת לא ירלה תורה אך שלא יעלה לרלון לפני ה' ולא קיים המלוה להביא קרבן לריח ניחח לה', אבל אין לריך להביא קרבן אחר, כי הוה בחילו לא נדר ולא הקריב, ומה שלא נאמר כן גם לקמן (כ"ב כ') לפי שנאמר על כאן שהוא בנין אב שכל לא ירלה לו לא לרלון עשינו שיביא קרבן אחר, ויותר יקשה לדעת ז"ל שאמרו כי פגול אך במחשבה, מדוע לא נזכר לקמן (י"ט ז') גבי פגול כלל ולא יחשב שהוא העיקר? ועוד שאם גם להלן היה הדעת נוטה שיביא קרבן אחר לפי שפשט והקדים בעל מום, בכאן שלא פשט הייתי אומר שהכוונה אך שלא קיים המלוה וכמו שכתב הרב עלמו במאמר שלפנינו ז"ל, ועוד אם אחד מן הקרואים לאכלו מה טעם לא יחשב לבעלים לקרבן ע"כ, ולזה היה מן הלורך לבאר טעם לא יחשב לו הוא, שהיה להם לבעלים להזמין קרואים רבים שלא יבוא לידי נותר וכמו שביאר הרב בתחלת הפרשה, ואחר אחר בא לידי נותר היה להם להזהר שלא יכשל בו אים, כי בהם החשמה שנותר כאחר אמרנו. ומה שאמר הרב ועוד שלא מלאנו בכל המקרא יחשב לו לא יחשב שמתפרש כמו זה וכו' ע"ש, נעיני לא יחשב זר אם תחסר מלה ומובנת

מעניה

צו ז

תרגום אשכנזי נג

שְׁלָמִים בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לֹא יֵרָצֶה
המקריב

אָפּפֿער אויך אַם דריטטען טאָגע געגעסטען ווערדען זאָל=
לען, זאָ ווירד דאָס אָפּפֿער
ניכט

תרגום אונקלוס

ר ש " י

בְּיוֹמָא תְלִיתָאָה לָא יֶהֵי לְרַעֲוָא דְּמָקְרֵיב
יהיה

לותו לא יחשב נשגת הקרבה הוא ופסל ולינו ופסל בשליעי וכן פירושו נשגת הקרבתו

באור

הקרבן, והמקריב לותו לא יחשב לו לקרבן, וצריך להגיה קרבן לחבר, כי פגול יהיה, ומלבד שלא ירצה, גם הנפש שאכלה הנותר עונה תשא, לא ידעתי לייחס לותו על מבושו, שאם תמר לא ירצה שעינינו כמו כל לחבר בו מוסף לא תקרינו כי לא לרצון יהיה לכם (פרשה כ"ב כ'), ידענו שלינו נחשב לקרבן, ולמה הוסיף המקריב לותו לא יחשב לו? ועוד שלא מצינו בכל המקרא יחשבנלו לא יחשב שמתפרש כמו זה, כי תמיד נסמך לו הענין, כמו ויחשבה לו לצדקה (נרחשי ט"ו ו'), ותחשב לו לצדקה (תהלים ק"ו ל"א), דס יחשב להיות ההוא (פרשה י"ז ד'), והכרמל ליער יחשב (ישעי' כ"ט י"ז), וכן כלם, וכלן נאמר סתם, והיה לו לומר המקריב לותו לא יחשב לו לרצון, ומה שתרגם יב"ע מן דמקריב יתיה לא יתחשיב ליה לזכו, מדעתו הוסיף מלת לזכו, שלא מצינו במקרא? ועוד שהיה לו לומר המקריב לותו לא ירצה ולא יחשב לו, כי מלת לו נופל גם על ירצה, כמו ונרצה לו לכפר עליו (פרשה ח' ד') לו לא ירצה ולא יחשב למקריב לותו, עכשיו שאמר תחלה לא ירצה, ואח"כ המקריב לותו, נראה שמדבר עם שנים? ועוד מה טעם לומר פגול יהיה, יאמר פגול הוא, ואם נאכל כלו, מה יהיה פגול? ועוד אם אחד מן הקרואים אכל ממנו חוץ לזמנו מה טעם לא יחשב לבעלים לקרבן, והכתוב לומר ואם האכל יאכל יהיה מי שיהיה? ועוד למה אמר והנפש האוכלת ממנו, ובו יכבר, והיה לו לומר והנפש האוכלת עונה תשא? ועוד איך אפשר לומר אחר שנעשה הכל באכלתו, הדם נזרק על המזבח והוקטרו האימורין, יחזור ויפסיל למפרע כמו שהקשו רבותינו ז"ל בת"כ? לכן נראה נרור שאין כוונת הכתוב אלא כמלת רבותינו ז"ל שאמרו בת"כ והובא בזבחים (דף כ"ט ע"א) ואם האכל יאכל וגו' אמר ר' אליעזר כוף אזוך לשמוע ממחשב לאכול מזמנו ביום השליעי הכתוב מדבר, או אינו אלא באוכל מזמנו ביום השליעי, תמרת אחר שהוא כשר

המעמר

מעניני, הלא מלתו פסוקי רגיש שתאסר מלה ויסמוך הכתוב על המוכן, ואינו מן הצורך למלות כזה דווקא במלה האסרה כאן. ויותר יהיה מוזר לנו פי' הרב שאמר, כי אם האכל יאכל שעורו אם להאכל יאכל, האם זה סגנון לשון עברית? ואיה לאיתוי נמלת המקור נקשר עם נכל"ם, ואחריו פעל בדרך ההחלט? כי המקור עם הפעל יבוא רק לחזק הפעולה, לולם בבוא המקור עם לותיות נכל"ם, שהם במקום מלות ה'חם, אך לשם המקרה יחשב כנודע לכל מבין בלשון, וא"כ מה ענין לו לפעל שלאחריו? ואין ספק כי גם הרב הרגיש שאחת בפירושו נגד מגפט הלשון, לכן אמר, לחשוב כי המקור עם העתיד הורחק על הזמן העומד והבא וכו', ומי לא ירחה כי דבריו דחוקים מאוד. גם מה שהקשה בעמרו, ועוד מה טעם פגול יהיה, יאמר פגול הוא ואם נאכל כלו מה יהיה פגול? עכ"ד, ולא זכיתי להבין כוונתו כלל, כי הענין הוא לנתינת טע' שלזה לא יחשב לו והנפש האוכלת עונה חשא, לפי שהבשר ההוא ראוי להיות פגול ולהשרף באש, וגם לדעת חז"ל שתעובר לורתו יולדק זה, וא"כ מה לי אם נאכל כלו או לא? ועל יתר טענותיו נל חציו, כי כל אים ירחה את הלזן לחבר לזן הרב להקשות, אך לנחון ולהרוס את דעת הרשב"ם שאמר כי חז"ל עקרו את הכתוב מפשוטו, אם גם לא הניח את דבריו. ואנכי נל יודע מה זה יתמהון לבב הרב נגד פשטות הכתוב שהנונה לאכילה ממש, הלא גם רבי עקיבא דחה רחית ר"ח, שאמר וכי לחר שהוא כשר יחזור ויפסול, ואמר ר"ע הן מצינו בזב וזבה ובומרת יום שבן נחזקת טהרה וכיון שראו סתרו, אף אתה אל תתמה ע"ז שתע"פ שהוכשר יחזור ויפסול, ואם גם ר"ח הציב לו כאשר הניח הרב, הן לא ידענו עוד אם קבל ממנו או לא. גם תרגום המיוחס ליב"ע העתיק לא יתחשב ליה לזכו, הרי שפירש הכתוב שהנעלים אינם מתכפרים ולא כדעת חז"ל, ואף כי מלתנו אים נאכילת בשר נפרה, כמו שדרשו ז"ל ואכלו אשר כופר בהם, הכהנים אוכלים וכו' ומדוע לא נאמר שאם נאכל הבשר בעון נותר נעדר הכפרה לגמרי ויפסל הקרבן למפרע? והלא סבת פרטי דיני הקרבנות נעלמה מאתנו מכל

תרגום אשכנזי

צו ז

ניט נעדיג אַנגענאָמען, עס
זאָל דעם ניט אַנגערעכנעט
ווערדען, דער עס נעבראַכט
האַט, זאָנדערן פֿערוואָרפֿען זיין (אָדער, דער עס דאַרפֿרינגט, מום דיעזען גערַאַנ־
קען

ר ש " י

תרגום אונקלוס

הקרבתו לית תעלה זאת במחשבה ולא תחשב פגול יהיה: והנפש האוכלת ממנו. לפילו בתוך

יְחֻשַּׁב לֹא יִחָשֵׁב לַיהוָה מֻרָחָק יְהֵי וְאֵינָשׁ דייכול

באור

יחזור ויפסול, וכשהזיד ר"ע על סברת ז, אמר לו ר' אליעזר הרי הוא אומר המקריב בשעת הקרבה הוא נפסל ואינו נפסל בשליחי, ועתה יחשב המקריב על לפניו, שאין ולא הלכל יאכל לאכילה ממש, אלא כמו מסר למ"ד ועניינו אם להאכל יאכל מבשר זבח שלמיו ביום השליחי, כלומר אם שחטו, קבל או הוליך דמו, או זרקו על המזבח במחשבה זו שיאכל גם ביום השליחי, אז לא ירצה הקרבן, אינו עולה לרצון לבעליו, ויפה תרגמו הרב המעתיק (חויך מן דרייטטען טהייל געגעסטען ווערדען אזא זען), ולפי שבכל המקרים לא מלינו האכל יאכל כי אם בזמן ובפרשת קדושים ושתיהן לגבי פגול, לחשוב כי המקור עם העתיד הורחקו על הזמן העומד והבא, כי לפי שמדבר על המחשב מיד בשעת עבודה על ענין האכילה שיאכלנו מיד, ואם יותר ממנו עד יום השליחי יאכל גם הנותר, ולפי זה כדרך שומע בהמת חולין, לבן הוא ענין פלילי, כי לית קדם ה' חלל, כי הפסד הנדחל בין הקדש ובין החול בזמן ובמקום, שקבע בקדשים לכל לחד זמן לאכילתו, ומקום לאכילתו, ומי שמיקל במחשבתו בחתת מחשבי חלה, ושוחט במחשבת חוץ לזמנו או במחשבת חוץ למקומו, עושה קדש חול ופוסל הקרבן: המקריב אחו לא יחשב לו, לחד שאמר שפסל הקרבן הזהיר לית הכהן המקריב שלא יחשב לו, כלומר שלא יחשוב כן, וזהו כפי משפט הלשון, שאל יבוא זאת במחשבתו, כמו ולמה תחשב כזאת (שמות ג' י"ד ט"ו), וכן כאן שאל יחשוב זאת המחשבה הנזכרת בפסוק זה, וכן אמרו בגמרא (שם) לחריס אומרים לא יחשב במחשבה הוא נפסל, ואינו נפסל בשליחי, ופי' רש"י ז"ל המקריב אותו לא יחשב מחשבה זאת, ועוד שם (שם ע"ב) אמר ר' יוחי מניין למחשב בקדשים שהוא לוקה שנאמר לא יחשב, ופי' רש"י ז"ל קרי בי' לא יחשב (פי' בקל או בפעל) להזהיר כהנים על כך, ונסמוך יתנאר גם לשנות הקריאה אין לורך, כי משפטו להיות בנפעל ולהסמך למלת לו: לא יחשב לו, כל לשון מחשבה בגוין הקל מונח על מחשבות שהן בדרכי אחר החושבים, כי בני אדם נבדלין במחשבותיהם כפי הבדל נטיותיהם הפנימיות, ע"ד משל על עני ותכונן יחשוב הרחמן מחשבות רחמים, והאכזרי יחשוב מחשבות אכזריות, וכן הוא בכל דבר, לכל החושב מחשבות זרות, בין שהן מחשבות חכמה או סכלות, אחין כל אולתו חושב כן, יניחו עליו הנפעל, כלומר הוא מוכרח מנטייתו המופלגת, גם יוסיפו מלת לו, המורה שהחושב הזה נבדל מאחר בני אדם במחשבתו זאת, כמו הלא נכריות נחשבנו לו (בראשית ל"א ט"ו), לפי שהתאכזר לפילו עם יולדי חלציו, ואין כן דרך אחר האכזרים, וכן מאפס ותהו נחשבו לו (ישעי' מ' י"ז), לפי שהמחשבה העמוקה הזאת היא כפי חכמת האל לבדו, שאין חקר לתבונתו, ובאחרנו כל זה ברמנה בניית השליחי מס' גן נעול, וכן כאן לפי שהכהן עומד לשרת לפני ה', ונאמר עליו כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא (מלאכי ב' ז') חליצה לו לחשוב כוונת נעבודתו, ואם יחשוב לאחד כן מהפלגת סכלותו, יאמר עליו הנפעל, ועל דרך זה בלה התזהרה לא יחשב לו לדעת ר' יוחי, ולדעת לחריס נאמר כן לפרש ענין ואם האכל יאכל שמדבר על המחשב, לא על האוכל, והוא שפי' רש"י ז"ל לא יחשב לו, כן פרושו בשעת הקרבתו לא תעלה זאת במחשבה ואם מחשב פגול יהיה, לא אמר לא יחשוב כן, אלא לא תעלה זאת במחשבה, ומדברנו תבינהו, ואולם אם עושה כן בזדון, שמתאמן לפגל במחשבתו הקדשים, הרי הוא מנתץ הסם לחלל כל קדש וכופר בקדושה עליונה, עליו אמרו (תנות פ"ג) המחלל את הקדשים וכו' אין לו חלק לע"הב: פגול יהי', וכן ומרק פגולים כליהם (ישעי' ס"ה ד'), ותונקלס ז"ל תרגם מרחק יהי,

---

המעמר

וכל, ואין לתנו יודע מה ומדוע יהיה הקרבן הזה בלופן זה ולא בלופן אחר (עיין מה שכתב המורה ח"ג פרק ל"ב) עד כי נחליט מלד הסנהדרין שרצוי להיות כך וכך. לא יחשב לו, הרב המנחר נקט

תרגום אשכנזי נד

יְהִיָה וְהַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מִמֶּנּוּ עֲוֹנָהּ תִּשָּׂא: (יט) וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר־יִגַּע בְּכָל־טָמֵא לֹא יֵאָכֵל בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף וְהַבָּשָׂר כָּל־טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר:

והנפש

קען ניכט האבען, דען עס ווירד דאדורך פערוואָרפען), דיא פערזאָן, וועלכע דאַפאָן איסט, טרעגט איהרע מיסעטהאט. (יט) דאז אָפפערפליש, וועלכעם עטוואס אונריינעם בעריהרט, זאלל ניכט געגעסן, זאָנדערן פערברענט ווערדען, ווען זאָנסט אָפפערפליש בעטריפט, זאָ קאָן יערער ריינע דאַ-

תרגום אונקלוס

ר ש " י

וְיֵיכוֹל מַנְיֵהּ חוֹבֵיהּ יְקַבֵּיל: (יט) וּבְסַר קוּדְשָׁא דִּי יְקָרֵב בְּכָל מְסָאַב לָא יִתְאֲכֵיל בְּנוּרָא יִתּוֹקַד וּבְסַר קוּדְשָׁא כָּל דְּדַכְיָ לְקוּדְשָׁא יכול

בתוך הזמן עונה תשא: (יט) והבשר. של קדש שלמים יכול יגע בכל טמא לא יאכל: והבשר. לרבות לכר שילא מקלתו שהפנימי מותר: כל טהור יאכל בשר. מה תלמוד לומר לפי שנאמר ודם זבחיך ישפך והבשר תאכל

באור

ובת"י פסול יהא, ורד"ק ז"ל אמר הוא הבשר שנשתנה ריחו ומראהו, וכן לשרו ז"ל פגול טעון שריפה כלומר שאינו נשרף עד שתעבר צורתו, ואם כן יתיישב לשרו פגול יהיה, שימתינו עד שיהיה פגול, ובפרשת קדושים אמר פגול הוא, ומשמעו מעת שחשב עליו כן נקרא פגול, לולי ע"ש העתיד לפי שאינו עומד עוד לאכילת אדם אלא להתפגל, ואין פגול רק בחושב מחשבת חוץ לזמנו, לאכל מחשבת חוץ למקומו, או מחשבת שנוי הפסי וכיולא לעניי"ן שפוסלין הקרבן, לאינו נקרא פגול, ואין האוכל ממנו חייב כרת: והנפש האכלת ממנו, לפילו בתוך זמן לאכילתו, עונה תשא, לפי שהבשר הזה פגול יהיה, תעבור צורתו ויצרף, כי לפי שעד כאן דיבר על החושב שבמחשבתו שחשב לאכלו חוץ לזמנו נשאה הקרבן פסול ולא יראה, בא ללמד עתה שהאוכל ממנו עונו יגע: עונה תשא, כמשא נכד יכבד עליה עון זה, שעל ידו תיענש כרת, כמו שלמדנו בגזירה שוה עון עון מנותר האמור בפרשת קדושים: (יט) והבשר, ה"א הבשר על המזבח למעלה והבשר זבח תודת שלמיו, מבשר זבח שלמיו, כלומר לא בשר קדש זה יגע בכל טמא, לא יאכל, וזו אזהרה לטהור האוכל בשר קדש שנטמא, ובסוף זבר דיני נותר ופגול וטומאה וחלב ודם הנוהגים בכל הקדשים, ושב על הענין כלו הנזכר למעלה, וכל שכן הוא מקדשים קלים: והבשר, גם זה הוא הנזכר למעלה בשר קדש של שלמים: כל טהור יאכל בשר, כל מי שהגעלים רוצים להקדיש לאכול

המעמר

מצוות רבות להבדיל בין חשב הנאמר בקל ובין נחשב בנפעל, והנה אין בידי ס' גן נעול לעיין עליו, לך מזהרני על כל הלדיים ולא מלאתי גם מקום אחד שלא יתפרש בפשוטו, ועיקר הוראתו הוא מענין חשבון (בערעכנעט וועדען), כמו ולא יחשב אתם (מ"ב כ"ב ז'), ולדעת החכם בעל זעגיום הוא תולדה מן הפעל וחשב עם קורהו (ויקרא כ"ה כ'), אולם מלאתו גם בקל מהוראה זאת, לא יחשוב ה' לו עון (תהלים ל"ב ב') והוראתו (מערעכנען, נורעכנען), ומזה נאמר גם כן על הכנסת דבר בגדר מה (פיר עטוואס בעמכטעט, בעהאלטען, לו מיינער בעווייסען קומסט בערעכנעט וועדען), כי כל דבר הנכלל בגדר עולה עמו במנין, כמו ואין כסף נחשב (ל"ה ג' ט' כ') [דאז זילבער וואר פיר ניכטס בערעכנעט, ד"ה ניכט בעמכטעט], וכן כל המשלים שהניף הרב ודומיהם, כולם יתפרשו כמשמען בלי לאן, וכן יהיה הענין כאן, ולא יחשב לו שלא יעלה לבעלים לחשבון ויביאו קרבן אחר, ולכן הגכון לדעת ר' יונתן שאמר המחשב בקדשים לוקה שנית' לא יחשב (זבחים כ"ט ע"ב) כחשב פירש רש"י שם ז"ל לא יחשב, קרי ביה לא יחשוב ע"כ שאם הוא הקל, ולא כדעת הרב שגם בנפעל הוראתו פועל.

(כ) וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־תֹּאכַל בָּשָׂר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַיהוָה וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ: (כא) וְנֶפֶשׁ כִּי־תִגַּע בְּכָל־טֻמְאָה בְּטֻמְאַת אָדָם אוֹ

בבהמה

תרגום אשכנזי

(כ) ווען אַבער יעמאַנד פֿאָן דעם פֿלייש דעם פֿרייד־ענאָפּפֿערם איסט, וועל־כעם דעם עווינגען צו עהרען בעשטימט איזט, אינדעם ער איינע אונריינקייט אַן זיך האַט, זאָ זאָלל דיעזעלבע פֿערזאָן אויס איהרעם פֿאָלק אויסגעראָטטעט ווערדן.

(כא) ווען יעמאַנד עטוואָס אונריינעס אַנריהרט, אַן דיא אונריינקייט איינעס מענשען, אָדער

אַן

ר ש " י

תחכל (דברים י"ג) יכול לא יאכלו שלמים אלא הנעלים לכך נאמר כל טהור יאכל בשר: (כ) וטומאתו עליו. בטומאת הגוף הכתוב מדבר לאכל טהור את הטמא חינו עונש כרת אלא לזהיר והבשר לאור יגע בכל טמא וגו'. ולזהרת טמא שאכל את הטהור חינו מפורש בתורה אלא חכמים למדוה בגזרה שוה. שלש כריתות למורים בלאוכלי קדשים בטומאת הגוף ודרשוס רבותינו בשבועות אחת לכלל ואחת לפרט ואחת ללמד על קרבן עולה ויורד שלא נאמר אלא על טומאת מקדש וקדשיו:

יעזה

תרגום אונקלום

יֵיכוֹל בְּסַר קוּדְשָׁא: (כ) וְאֵינַשׁ דִּי יֵיכוֹל בִּסְרָא מִנְכַּסַת קוּדְשַׁיָּא דִּי קָדֶם יְיָ וְסָאוֹבְתֵּיהּ עֲלוֹהִי וְיִשְׁתֵּיצֵי אֵינָשָׁא הַהוּא מֵעַמֵּיהּ: (כא) וְאֵינַשׁ אֲרֵי יְקָרֵב בְּכָל מְסָאַב בְּסַאֲבַת אינשא

באור

לאכול מזבח רשאי לאכול ממנו בתנאי כשיהיה טהור מכל טומאה, ודבר טוב הוא עושה, שעי"כ חינו בא לידי נותר, וכן אנו אומ"כ לפי שנאמר ודם זבחיך ישפך והבשר תאכל (דברים י"ב כ"ז), יכול לא יאכלו שלמים אלא הנעלים, לכך נאמר כל טהור יאכל בשר. ורשב"ם ז"ל אמר כל טהור יאכל בשר טהור, ולא ידעתי טעמו שעל בשר קדש שנטמא כבר הזהיר, גם בתוכ נאמר בשר סתם: (כ)והנפש אשר האכל בשר מזבח השלמים אשר לה', והוא הדין לכל הקדשים, ומקרא מפורש הוא לפי שהיו מקריב מכל זרעכם לכל הקדשים אשר יקדישו בני ישראל לה' וטומאתו עליו ונכרתה וגו', לפי שהיו מזרע לאהרן והוא לרוע לו זב נקדשים לא יאכל עד אשר יטהר (פרשה כ"ב ג' ול'), וכפי פשט המקרא אם הזהיר לבני אהרן אלא יאכלו קדשי קדשים בטומאת הגוף, ואין צורך להזהיר עליהן ישראל, שאפילו זר טהור לא יאכל קדש, ובאן הזהיר לכל ישראל על בשר זבח השלמי' הנאכלין לכל אדם אלא יאכלוהו בטומאת הגוף, לפי חכמים ז"ל דרשוהו במדת כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד, לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כלו יצא, מה שלמים מיוחדים קדשים שקדושתן קדושת מזבח, אף אין לי אלא כל דבר שקדושתו קדוש' מזבח, יצאו קדשי בדק הבית, ולא שמענו שמי' קדשי' חבר יקדישו בני ישראל לה' הנאמר בפרשת תמורה חינו אלא קדשי מזבח: וטמאתו עליו, בעוד טומאתו עליו, שטומאה יולא מגופו, כמו זב ומצורע ובעל קרי, אבל בשיטהר מטומאתו מותר לאכול קדשים, לכן אין לפרשו על טומאת בשר קדש, שאינו יולא מידי טומאתו לעולם, ועוד טמאתו טמאת עלמו שיולא מגופו, כי נוגע בטומאה חינו טומאתו, וטומאת בשר חינו אלא על ידי נגיעה, ועוד למדו חכמים נג"ם שמדבר על לובל קדש בטומאת הגוף, והכל פשט המקרא: (כא) ונפש כי תגע, אם נוגע בטומאה חייב כל זבן טמא עלמו שנאמר בכתוב הראשון, אלא שבכלל יגע נוגע נמת שלריך הזאה שלישי ושביעי, ולא למדנו הימנו לאפילו טומאה יולאת מגופו, וכן הכתוב הראשון בטומאת עלמו כגון זב ומצורע, שאעפ"י שטהרו והערב שמשן, הרי הן מחוסרי כפורים וקורא לזי וטומאתו עליו, והכתוב השני בטומאתו' קלות טומאת ערב: בכל טמא, בכל בעל חי טמא, לפי לובלין ומשקין וכלים חינן מטמאין אדם ובכל טמא הכל בכלל גם המת: בטמאת אדם, שנגע בזב בזבה במצורע או בטמא

מת

בְּבֶהֱמָה טְמֵאָה אוֹ בְּכֹל־שֶׁקֶץ טָמֵא וְאָכַל מִבְּשַׂר־זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַיהוָה וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ: (כא) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: (כב) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר כָּל־חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וָעֵז לֹא תֹאכֵלוּ: (כג) וְחֵלֶב נְבֵלָה וְחֵלֶב טְרֵפָה יֵעָשֶׂה לְכָל־

מלאכה

תרגום אשכנזי נה

אן איין אונריינעם פֿיה, אדער זאנסט אן איין אונריינעם שיי= זאל, אונד פֿאן דעם פֿליישע דעם פֿריידענאפּפֿערם איסט, וועלכעם דעם עווינען צו עה= רען בעשטיממט איזט, זאלל אוים איהרעם פֿאלקע אויסגע= ראטטעט ווערדען. (כא) דער עווינע שפּראך צו משה, וויא פֿאלגעט: (כב) רעדע צו דען קינדערן ישראל׳ם, וויא פֿאלגעט: אללעם אונשליטט פֿאן איינעם אכסען, איינעם לאממע אדער איינער ציעגע, זאללט איהר ניכט עססען.

(כד) דאז אונשליטט פֿאן איינעם געפֿאללענען, אדער פֿאן איינעם צערריסענען פֿיהה,

קאן

תרגום אונקלוס

ר ש " י

אֵינָשָׁא אוֹ בְּבְעִירָא מְסַאֲבָא אוֹ בְּכָל שֶׁקֶץ מְסָאַב וְיֵיכוֹל מִבְּסַר נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא דַּיְקָרָם יְיָ וְיִשְׁתֵּיצֵי אֵינָשָׁא הַהוּא מֵעַמֵּיהּ: (כב) וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר: (כג) מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימָר כָּל תְּרַב תּוֹר וְאִמַּר וְעִזָּא לָא תֵיכְלוּן: (כד) וּתְרַב נְבֵילָה וּתְרַב תְּבִירָא

(כד) יעשה לכל מלאכה. נח ולימד על החלב שהיו מטמא טומאת נבילות: ואכל לא תאכלוהו. למרה תורה יצא לימור נבלה וטריפה ויחול על איסור חלב שאם לאכלו יתחייב לף על לאו של נבילה ולא תלמר אין איסור חל על איסור:

יתעבד

באור

מת ונדה ויולדת: בבהמה טמאה, נבללת בהמה טמאה וכן מפורש בפ׳ עולה ויורד, ויאמר רמב״ן ז״ל לאז הכתוב דרך קצרה והזכיר קצת הטמאים וה״ה לכלן, כי גם נבללת בהמה טהורה אם נגע בה ואכל קדשים חייב כרת, ויש לפרש בהמה טמאה האמור כאן, על טומאת נבלה בין טהורה לאכילה בין טמאה, ואין כן בפרשת ויקרא שפירש נבללת בהמה טמאה, ואם כן נזכרו הטומאות כלן: שקץ טמא, כל שקץ טמא לאכילה, ומלת טמא על הנבלה, והן הזרלים המטמאין במותן, המזכרים בפרשת שמיני, ואין כן בפרשת ויקרא שפי׳ נבללת ארן טמא, ואם מפורש: ונברתה, לפרש בעו״ה (פרשה כ׳ג׳): (כג) דבר אל בני ישראל, בפרשה הזאת אין בה מצוה לבני אהרן בפרט, על כן נאמרה לכל ישראל: חלב, מלת חלב מפורש (פרשה ג׳ג׳וט׳): שור וכשב ועז, הן המינין שמקריבין מהן קרבנות בהמה, כמפורש בפרשת ויקרא: לא תאכלו, חלבם לאכילתו חולין, כמו שיתבאר לפנינו: (כד) והלב נבלה, מתה מלליה או נתנבלה בשחיטה: טרפה, שנטרפה מחיה ואינה יכולה להחריא, או שיש בה חולי שנודעלי תמות: יעשה לכל מלאכה, אם לומר שמותר בהנאה, חלב בשרה ג״כ מותר למלאכה, ובתרגום יב״ע ותריב חיוח דמקלקלת וכו׳ אפשר דיתעביד לכל עבידתא, נרס תריב חיוח דמכשרת יתסק על מדבחא, ומיכל לא תכליניה, וזה תמה כי חלב בהמת חולין הכשרה לאכילה לינו למזבח, אבל לדעת המתרגם נתאר כן לאותו הדור שלא הותר להן בשר תאוה, ולפי שהיו נריכין להקריב הכל שלמים, לין חלב שיעשה למלאכה בבהמה, רק חלב נבלה וטרפה, ואמרה תורה קצ״י שלין חלבם קרב אבל לא תאכלוהו, ולכן לדורות שהותר בשר תאוה שוין בשר וטרפה שהחלב אסור באכילה

תרגום אשכנזי

מְלָאכָה וְאָכֹל לֹא תֹאכְלֻהוּ:
(כה) כִּי כָּל־אֹכֵל חֵלֶב מִן־הַבְּהֵמָה

קאן צו אללערלייא ארבייט נע־
ברויכט וועדען, אבער עם־
סען זאללט איהר עם ניכט;
(כה)דען וועד אונשליטט איסט
פאן איינעם זאלכען פיעה, דא־

אשר

תרגום אונקלוס

יִתְעֲבֵד לְכָל עֲבִידְתָּא וּמֵיכַל לָא תֵיכְלוּנֵיהּ: (כה) אֲרֵי כָּל דְּיֵיכוֹל חֲרָבָא מִן בְּעִירָא דִּי

יקרבון

באור

נתכילה ומותר נמלאכה, לכל רבותינו למדנו שבח לעמד על החלב שהיו מטמא טומאת נבלות: לכל מלאכה, בין מלאכת חולין בין מלאכת קדש, וכן הוא בת"כ: ואכל לא תאכלהו, לאסור ועומד הוא מפוש נבלה וטריפה, לכל לאמרה תורה שינוח לאיסור נבלה וטריפה ויחול על איסור חלב שהיה לכלו יתחייב גם על לאו של נבלה לו טריפה, ולא תאמר אין לאסור חל על לאסור. ורמב"ן ז"ל לאמר לפי שאמר כי כל לוכל חלב מן הבהמה אשר יקריב ממנה, שמא היה עולה על הדעת לומר שהנבלה והטריפה יהנו כמין שלא יתקרב ממנו, ויהי חלבה מותר, הולרך להזכיר לאסורו, ולפי פרושנו שהפרשה מדברת עם דור המדבר שהקריבו הכל שלמים הולרך להאמר, שלא יעלו על הדעת שאין לאסור חלב רק בבהמת קדשים שמקריבין ממנה החלב לה', ות"כ לדורות יהיה חלב חולין מותר, לכן סמך לו דין חלב נבלה וטריפה, שאע"פ שגם במדבר לינו למזבח, יש לאסור כרת בלכילתו, וממנו נשמע לחלב חולין ולדורות. ורמב"ן ז"ל לשטתו שאין לאסור כרת על חלב רק בבהמת קדשים פי' לפי שאשר הנבלה והטריפה לאסורות והאסור הוא הנאר, ובעבור שאין חלבם קרב על המזבח, שמא יחשוב האדם שהוא מותר, ע"כ הזהיר ולכל לא תאכלהו, ודבריו סותרין זא"ז שאם האסור רק בנאר, גם לינו קרב לגבי מזבח, למה ולכל לא תאכלהו, אם חלב חולין מותר, גם אין דבריו נמונים, כי מה לי נאר נבלה וטריפה מה לי חלבו, והבהמה שתנבלה תתנבלה כלה, כמו חלב טמאה שהומה בלאסור לנארה: (כה) כי כל אכל חלב, נותן טעם למה השוה חלב נבלה וטריפה לחלב העולה על החדש, לפי שאין האסור בעבור שחוכל מחלק גבוה, שלא כל לוכל חלב ממין הבהמה אשר יקריב ממנה המקריב קרבן לה', שהן שור וכבש ועז האמורין בראש הענין, ונכרתה הנפש ההיא, וע"כ האסור בין בקדשים בין בחולין, ואילו כונת הכתוב על לוכל חלב הבהמה הקרבה לגבוה, היה לו לומר כי כל לוכל חלב מזבח השלמים אשר לה', כמו שאמר בפגול

ובטומאה

המעמר

(כד) ואכול לא תאכלהו, הרב המאור הזיע על הרמב"ן ע"ז, ואם גם בניס הדגותיו מלוש, ודברי הרמב"ן בטלין ומבוטלין כאשר הוא הרב בפסוק הבא בטוב טעם ודעת, בכל זאת בשתי הקושיות שהקשה פה עליו, לך ינאר את דבריו נאר היטב, כי זה בעלמו כונת הרמב"ן באמרו, וידוע שאשר הנבלה והטריפה לאסורות, והאסור הוא הנאר, (ר"ל מפני שנאשרם לאסור נאסר גם חלבם ולינו יולא מכלל הנאר, לולם הלריכה התורה לאסור, שלא תעלה על דעתך שהחלב לינו בכלל נאר) ובעבור שאין חלבם קרב לגבי מזבח יחשוב האדם שהוא מותר ע"כ הזהיר ולכל לא תאכלהו עכ"ל, וכיון שנאר גלה לנו שחלב נבילה וטריפה הוא בכלל נאר (כי לולא זאת מדוע יאסר והלא לינו קרב לגבי מזבח) ממילא ידענו גם בחלב בהמה טמאה לאיסור כרת, ולזה נאמר כרת רק בפסוק הבא על בהמה נבילה וחלב טריפה וכמו כן בחלב טמאה לאיסור כרת, ולזה נאמר כרת רק בפסוק הבא על בהמה אשר יקריבו ממנו לה'; ודע שלא נא הרמב"ן להורות חלילה, כמו שחשבו רבים, וכן שלמים, אך כוון לפרש פשטות הכתוב, ובעיקר הדין כאר הודה אל הקבלה החמימית ז"ל, בפ' רחה (י"ב ט"ו) בלבי ובחיל שאינו קרב ע"ג המזבח, וחלב הלבי גם חלב החיל מותר, והנה חזוק לדברי רק סמכנו על קבלת חבותינו עכ"ל, ואין ספק שבוונתו, כי מפשטות הכתוב אם נראה שכמו שחלב לבי וחיל מותר, כן הותר ג"כ חלב בהמה שלא עלה ע"ג המזבח והוא כדבריו כאן, רק שבכל זאת אין לזוז

מקבלת חז"ל.

אֲשֶׁר יַקְרִיב מִמֶּנָּה אִשֵּׁה לַיהוָה
וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מֵעַמֶּיהָ:
(כו) וְכָל־דָּם לֹא תֹאכְלוּ בְּכָל
מושבתיכם

תרגום אשכנזי נו

פֿאַן מאַן דעם עוויגען צו עה=
רען פֿייעראָפּפֿער ברינגט,
דיעזע פערזאָן, וועלכע נעגעס=
סען, זאָלל אוים איהרער נאַ=
ציאָן אוסגערָאטטעט ווערדען.

(כו) קיינערלייא בלוט זאָללט איהר עסּסען, אין אַללען אייערן וואָהנפלעטצען, ווערדער
פֿאַן

תרגום אונקלוס

יַקְרִבוּן מִנֵּהּ קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ וְיִשְׁתֵּיצֵי אֵינָשָׁא דְּיֵיכוֹל מֵעַמֵּיהּ: (כו) וְכָל דְּמָא לָא
חיכלון

באור

ונטומלה, עכשיו אחמר מן הבהמה אשר יקריב ממנו אשה לה', אין לו פתרון אלא כמו ממין הבהמה, שכל נודר ונודב חייב להביא מהן אשה לה', שהן המינין שברשות הענין, ולהלן אמר חקת עולם לדורותיכם בכל מושבותיכם, כל אלב וכל דם לא תאכלו (פרשה ג' י"ז), ושב על החלב שממנו ידבר שם לאסרו בכל הדורות אע"פי שהמקדש חרב, וכן בכל מושבותיכם בין בארץ בין בח"ל, ולמדנו שנוהג גם בחולין, וכאן לא אמר בכל מושבותיכם על החלב, בשביל שלמד מן חלב נבלה וטרפה כמו שאמרנו, על כן זכר כאן מושבות על דם לבדו, זהו פשוטו של מקרא בהלכה, כי חלב חולין בכרת בכל דור ודור, ורשב"ע ז"ל נטה בפי' מן הדרך השני, ואמר שחלב חולין מותר, ובכל מושבותיכם לרבות גמורה, כי כן כתוב לכל אחד, וז"כ לא נאכל לאחם בגלות, לפי שלא הקריבו העומר [או שלי בגלה, שהיו תלוי בעומר ללא ביום שמביאין לותו בו, כמו שיתבאר בעז"ה (פרשה כ"ג י"ד)] וכל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו, על הקדשים שהוא דבק עם מקרא שלאחריו, כי כל לוכל חלב מן הבהמה אשר יקריב ממנה, להוליא חלב כל אשר שהיו קרב לאלמים, ודבריו בטלים ממה שפרשנו בפשוטו של מקרא, ואשר השיב עליו רמב"ן ז"ל בדברי טעם, האחד שנפרשת ויקרא אמר סתם כל חלב, ולא פס שור ושנאי, וכאן ג"כ אמר תאלה כל חלב שור וכשב ועז, הכולל קדשים וחולין, ועוד שאסר חלב נבלה וטרפה באיסור חלב, ולא קרבנות לאסם, ועוד שכתוב חקת עולם לדורותיכם בכל מושבותיכם, ולא בכל עניני הקרבנות בכל מושבותיכם, לפי שאין רק במשכן ובמקום אשר יבחר ה', ורשב הגמורה שאמר מן הבהמה אשר יקריבו ממנה קרבן לה', ופירושו מן המין הקרב, שבן נאמר בערכין ואם בהמה אשר יקריבו ממנה קרבן לה' כל אשר יתן ממנו לה' יהיה קדש, ופרושו בהמה שמקריבין ממנה קרבן לה', וכן ואם כל בהמה טמאה אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה', אמר בפירוש מן הבהמה הטמאה שאין מקריבין ממנה, ולא הכלל בין יקריבו ממנה, או אשר יקריב שפרושו אשר יקריב אדם ממנה, ודומה לו וכי ימות מן הבהמה אשר היא לכם לאכלה, מן המין הנאכל לא שהיא עלמה תאכל, ועוד אם האסור בעבור שקרב למזבח, למה לא הזהיר גם על יותרת הכבד ושתי הכליות, ועוד אם בקדשים מדבר, למה הולרך לומר בשרש הענין כל חלב שור וכשב ועז, וידוע שאין מקריבין אלא מהם, ודבריו ברורים. ובמשנה תורה אלא הזכיר לאסור חלב, כי אם מן הבשר ידבר, כאמרו בכל אות נפשך תאכל בשר (דברים י"ד כ'), אבל חלב בשר הזהיר עליו, ולפי שהתיר הבשר הייתי טועה שגם הדם המובלע בבשר מותר, הולרך לומר שדמו לא יאכל, אשף על פי שאינו מיוב עליו כרת עובר בלא תעשה: (כו) וכל דם לא תאכלו, לפי
שנפרשת

המעמר

(כו) וכל דם לא תאכלו, כתב הרב המבאר ז"ל: וגם זה רצוי שהכתוב לוסר גם חלב חולין וכו' ע"ב, ולא ידעתי מדוע יצוב הפסוק הזה על ענין המקרא שלפניו, הלא כאן בלל לעוף ולבהמה ולא הזכיר אשר יקריב ממנה, ולזה גם חלב תורים ובני יונה הקריבין על המזבח מותרין, לפי שלא נזכר עוף בפסוק הקודם, וכל המעיין היטב בדברי הרשב"ע, יחזה בעיניו כי כזה כונת דבריו. ומה שאמר הרב עוד, וזה ברור, והלא במשנה תורה נאסר דם בבשר תלוה עב"ל, הוא הלבר אשר דבר הרשב"ע

תרגום אשכנזי

מוֹשְׁבֹתֵיכֶם לָעוֹף וְלַבְּהֵמָה׃
(כז) כָּל־נֶפֶשׁ אֲשֶׁר־תֹּאכַל כָּל־
דָּם וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא
מֵעַמֶּיהָ׃ פ
(כח) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר׃
(כט) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
הַמַּקְרִיב אֶת־זֶבַח שְׁלָמָיו לַיהוָה

פאָן נעפּליגעל, נאָך פּאָ פּיעה.
(כז) יעדע פּערזאָן, וועלכּע
אירגענד איינערלייא בלוט
אימט, זאָלל אוים איהרער
נאַציאָן אויסגעראָטטעט ווער-
דען. (כח) דער עוויגע שפּראַך
צו משה, ווייא פּאָלגט: (כט) זאַ-
גע דען קינדערן ישראל׳ס:
ווער זיין פּריידענאָפּפער דעם
עוויגען צו עהרען ברינגן ווילל,
זאָלל

רש"י

(כו) לעוף ולבהמה. פרט לדם דגים וחגבים: בכל מושבותיכם. לפי שהיה תוכת העוף וחינה תוכת קרקע מהגת בכל מושבות ובמסכת קדושין בפ"ק מפרש למה הולרך לומר:

יביא

תרגום אונקלוס

תֵּיכְלוּן בְּכָל מוֹתְבָנֵיכוֹן דְּעוֹפָא וְדִבְעִירָא׃
(כז) כָּל אֱנָשׁ דִּי יֵיכוֹל כָּל דָּמָא וְיִשְׁתֵּיצֵי
אֱנָשָׁא הַהוּא מֵעַמֵּיהּ׃ (כח) וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה
לְמֵימָר׃ (כט) מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימָר
דְּמָקְרֵיב יָת נִכְסַת קוּדְשׁוֹהִי קֳדָם יְיָ יֵיתֵי

יהיו

יח

באור

שנפרשת ויקרא סתם ואמר כל חלב וכל דם לא תאכלו, וחזר ופירש כאן שאין לאסור חלב נוהג רק בבהמה לאחר יקרבנו ממנה קרבן לה׳, הייתי אומר שבן הדין בדם, שאינו לאסור רק שור כשב ועז ומותר בחיה ובעוף, ובדם בהמה טמאה, לכן בו רק מצוה טובתה לא לאסור דם, על כן פירש וכל דם לא תאכלו יהיה מאיזו מין שיהיה בין טהורה בין טמאה בין בהמה בין חיה ועוף, בכלן יש כרת לאוכליו, לא שור כשב ועז לבד, אלא לעוף ולבהמה, כי בכלל בהמה גם החיה הנאכלת ואלא תאכל, בין טהור בין טמא, וגם דם עוף בין ממין הקרב תורים ובני יונה, ובין שאר המינים כשרים לו טמאים, וגם זה רחיה שהכתוב לאסור גם חלב חולין, שאם תאמר בקדשים מדבר, יבוא גם המקרא הזה על הענין האמור למעלה לאסור דם בהמת קדשים ועוף הקרב תורי ובני יונה, וזה שקר כי במצוה תורה פי׳ לאסור דם בשבר תלוה: לעוף ולבהמה, פרט לדם דגים וחגבים שהורים שמותר באכילה, ופרט לדם שקלים וממשים שאין נהן מצוה לאסור דם, [ס"ה שמוע הלמ"ד כמו לכל כליו תעשה נחשת (שמות כ"ז ג'), והוא לפרט שאחרי כלל או לכלל שאחרי פרט, כמו שנאמרו בבמה מקומות°] : (כז) כל דם, מן הבהמה והעוף, כי אינו חייב כרת על דם חברו: ונכרתה, כאן פי׳ העונש ולפי שנאמר בענין הקרבנות, יש להבין שאינו חייב כרת אלא על דם היולא בצאת שחיטה דם שנפש יולאת בו, וזהו בקבלת רבותינו ז"ל, ולהלן שנאמר אכל בשר ולא נאמר בו כרת, הוא דם האברים שנאלחו: (כט) דבר אל בני ישראל, לפי שהנעלים מניפין, גם המלוה עליהן לתת חזה ושוק מתנה לכהן, על כן דבר אל בני ישראל: המקריב, בעל הקרבן המביא זבח שלמים לה׳ להקריבו בבית ה׳: זבח שלמיו, הכל בכלל נדר ונדבה וחבת תודה, כמבואר למעלה

המעמר

הרלב"ע עשמו בחמרו, והרחיב הגמורה שאמר במצוה תורה בשבר תלוה שהוא חול שיאכלנו כלו ולא הוליא רק את דמו לבדו בשלשה מקומות ואין זכר לחלב כלל ע"כ, ואיך הסך הרב את דבריו להיות לו למופת ?

תרגום אשכנזי נז

יָבִיא אֶת־קָרְבָּנוֹ לַיהוָה מִזֶּבַח שְׁלָמָיו: (ל) יָדָיו תְּבִיאֶנָּה אֶת אִשֵּׁי יְהוָה אֶת־הַחֵלֶב עַל־הֶחָזֶה יְבִיאֶנּוּ אֶת הֶחָזֶה לְהָנִיף אֹתוֹ

תנופה

זאָלל דעם עוויגען פֿאָן זיינעם פֿרידענאָפּפֿער פֿאָלגענדעם דאָרברינגען: (ל) מיט זיינען הענדען ברינגט ער דיא פֿייערפֿאָר דעם עוויגען: דאָס אונשליט נעמליך ברינגט ער אויף דער ברוסט נעלעגט, אונד צוואָר דיא ברוסט, אום דאָס

תרגום אונקלוס

ר ש י מיט

יַת קוּרְבָּנֵיהּ קֳדָם יְיָ מִנִּכְסַת קוּדְשׁוֹהִי: (ל) יְדוֹהִי יֵיתִין יַת קוּרְבָּנָא דַייָ יַת תַּרְבָּא עַל חַדְיָא יֵיתְיֵנֵיהּ יַת חַדְיָא לַאֲרָמָא יָתֵיהּ

ארמותא

(ל) ידיו תביאנה וגו'. שתהא יד הבעלים מלמעלה והחלב והחזה נתונים בה ויד כהן מלמטה ומניפן: את אשי ה'. ומה הן החיצים את החלב על החזה: יביאנו. כשמביאו מביא המטבחים נותן חלב על החזה וכשנותנו ליד הכהן המניף נמצא החזה למעלה והחלב למטה והוא האמור במקום לחר צוק התרומה וחזה התנופה על לחצי החלבים יביאו להניף וגו' (ויקרא י') ולאחר התנופה נותנו לכהן המקטיר ונמצא החזה למטה והוא שנא' ויטימו החלבי' על החזות ויקטר החלבים המזבחה (ויקרא ט') למדנו שצלשה כהנים זקוקין לה כך מפורש במנחות: את החלב על החזה יביאנו. פי' רש"י ז"ל כשמביאו מביא המטבחים נותן חלב על החזה, וכשנותנו ליד הכהן המניף, נמצא החזה למעלה והחלב למטה, והוא האמור במקום לחר צוק התרומה וחזה התנופה על לחצי החלבים יביאו להניף וגו' (ויקרא י' ט"ו), ולאחר התנופה נותנו לכהן המקטיר, ונמצא החזה למטה, וזהו שנאמר ויטימו את החלבים על החזות ויקטר החלבים המזבחה (שם ט' י"ט) למדנו שג' כהנים זקוקין לה, כך מפורש במנחות: התנופה, שם דבר, ולמדו רבותינו מוליך ומביא לחרבע רוחות, וכן נחכתם לה תניף על קמת רעיך (דברים כ"ג כ"ו), והחרמת מתנועע לילך ולחזר, ולומה לו החזן מניף בסודרין, שמניף לילך ולחזר, ותרומ' פרשו שהוא מעלה ומוריד, שהוא הרמ' כמו ותרם מעל החרן (בראשי' ז' י"ז). וע"ד הפשט נפרש עוד למה החזה נקרא תנופה והצוק תרומה, ומעשה שהיהן הוה: את החזה, מביא להניף אותו תנופה, לא להקטירו על החצים, כי היה לאהרן ולבניו, כמפורש בשמוך, ויאמר רמב"ן ז"ל כי לפי הפשט החזה מונף עם החלבים לא הצוק, והכתוב שלמר ואת החזות ואת צוק הימין הניף אהרן תנופה (פרשה ט' כ"א), כי לחזרי כן יחזור ויניף בפני עצמם, וכשותינו לומרו שהיה נותן החלבים על יד הבעלים וחזה וצוק למעלה מהן. ודבריו תימה לם לדעתו כן הדין לדורות בשלמים, למה אין מזה דבר בפרשה זו, ולוה על תנופה לחת החלבים עם החזה, ולם יאמר בשמיני למלואים היה הורלת שעה ולדורות אין תנופה לצוק כלל, מה ישנה בפסוק צוק התרומה וחזה התנופה על לחצי החלבים יביאו להניף תנופה לפני ה' (פרשה י' ט"ו), ומדבר לדורות, מפורש שתיהן בתנופה עם החלבים, והלמת שבפי פשט הכתוב שתיהן בתנופה, וכן לומר וזה לך תרומת מתנם לכל תנופות בני ישראל לך נתתים וגו' (במדבר י"ח י"ח), ולם אין הצוק בתנופה לא נזכרה בכלל המתנות המפורשי' שם כלן, ושעם שלמר כאן החזה לבדה, לפי שעד כאן הצוק בכלל לחצי ה' הוא וכשהוא לומר יביו תביאנה את לחצי ה' הצוק בכללן, שהרי לחצי חיל המלואים הוה ולקחת מן החיל החלב והאליה ואת החלב המכסה את הקרב ואת יותרת הכבד ואת שתי הכליות ואת החלב לשר עליהן ואת שוק הימין

ולא

באור

למעלה: יביא את קרבנו לה', הוא עלמו יביא לה' החלק מן הקרבן שהוא לגבוה, לא שיקריבנו הוא עלמו על המזבח, לחא כמו שיפרש בכתוב הסמוך, לא כמו חטאת ולחם שחין הבעלים עושין בחימוריהן דבר עבודה: (ל) ידיו תביאינה את אשי ה', לחר שהורמו החלבים מן הקרבן, להנתן על לחצי ה', יביאם בעל הקרבן על שתי ידיו אל הכהן לתנופה לפני ה', והבעלים מניפין, ויד הכהן תחתיהן, כמו שלמרו חז"ל: את החלב על החזה יביאנו, פי' רש"י ז"ל כשמביאו מביא המטבחים נותן חלב על החזה, וכשנותנו ליד הכהן המניף, נמצא החזה למעלה והחלב למטה, והוא האמור במקום לחר צוק התרומה וחזה התנופה על לחצי החלבים יביאו להניף וגו' (פרשה י' ט"ו), ולאחר התנופה נותנו לכהן המקטיר, ונמצא החזה למטה, וזהו שנאמר ויטימו את החלבים על החזות ויקטר החלבים המזבחה (שם ט' י"ט) למדנו שג' כהנים זקוקין לה, כך מפורש במנחות: התנופה, שם דבר, ולמדו רבותינו מוליך ומביא לחרבע רוחות, וכן נחכתם לה תניף על קמת רעיך (דברים כ"ג כ"ו), והחרמת מתנועע לילך ולחזר, ולומה לו החזן מניף בסודרין, שמניף לילך ולחזר, ותרומ' פרשו שהוא מעלה ומוריד, שהוא הרמ' כמו ותרם מעל החרן (בראשי' ז' י"ז). וע"ד הפשט נפרש עוד למה החזה נקרא תנופה והצוק תרומה, ומעשה שהיהן זה: את החזה, מביא להניף אותו תנופה, לא להקטירו על החצים, כי היה לאהרן ולבניו, כמפורש בשמוך, ויאמר רמב"ן ז"ל כי לפי הפשט החזה מונף עם החלבים לא הצוק, והכתוב שלמר ואת החזות ואת צוק הימין הניף אהרן תנופה (פרשה ט' כ"א), כי לחזרי כן יחזור ויניף בפני עצמם, וכשותינו לומרו שהיה נותן החלבים על יד הבעלים וחזה וצוק למעלה מהן. ודבריו תימה לם לדעתו כן הדין לדורות בשלמים, למה אין מזה דבר בפרשה זו, ולוה על תנופה לחת החלבים עם החזה, ולם יאמר בשמיני למלואים היה הורלת שעה ולדורות אין תנופה לצוק כלל, מה ישנה בפסוק צוק התרומה וחזה התנופה על לחצי החלבים יביאו להניף תנופה לפני ה' (פרשה י' ט"ו), ומדבר לדורות, מפורש שתיהן בתנופה עם החלבים, והלמת שבפי פשט הכתוב שתיהן בתנופה, וכן לומר וזה לך תרומת מתנם לכל תנופות בני ישראל לך נתתים וגו' (במדבר י"ח י"ח), ולם אין הצוק בתנופה לא נזכרה בכלל המתנות המפורשי' שם כלן, ושעם שלמר כאן החזה לבדה, לפי שעד כאן הצוק בכלל לחצי ה' הוא וכשהוא לומר יביו תביאנה את לחצי ה' הצוק בכללן, שהרי לחצי חיל המלואים הוה ולקחת מן החיל החלב והאליה ואת החלב המכסה את הקרב ואת יותרת הכבד ואת שתי הכליות ואת החלב לשר עליהן ואת שוק הימין

תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה: (לא) וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־הַחֵלֶב הַמִּזְבֵּחָה וְהָיָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו: (לב) וְאֶת שׁוֹק הַיָּמִין תִּתְּנוּ תְרוּמָה לַכֹּהֵן מִזִּבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם: (לג) הַמַּקְרִיב אֶת־דַּם הַשְּׁלָמִים וְאֶת־הַחֵלֶב מִבְּנֵי אַהֲרֹן לוֹ תִּהְיֶה שׁוֹק הַיָּמִין

למנה

מיט פּאָר דעם עוויגען איינע וועגדונג צו מאַכען. (לא) וועז דער פּריעסטער דאַז אונשליט האַט אויף דעם אַלטאַר אין רויך אויפגעהען לאַסען, זאָ געהערט דיא ברוסט דעם אהרן אונד זיינען ועהנען. (לב) אויך דיא רעכטע שולטער זאָלסט איהר דעם פּריעסטער אַלס איינע העבע נעבן פּאָן אייערן פּריידעאָפּפּערן. (לג) דעריענינע פּאָן אהרן'ס זועהנען, וועלכער דאַז בלוט דער פּריידעאָפּפּער אונד דאַז אונשליט פֿאַרברינגט, דעם וואָלל דיא רעכטע שולטער צו

טהייל

ר ש י

תרגום אונקלוס

זֶה שיהא הוא מן החיזים לפי שנאמר את אשי ה' את החלב על החזה יכול שיהא אף החזה לחיזים לכך נאמר ואת החזה להניף וגו': (לא) והקטיר הכהן את החלב. ואחר כך והיה החזה לאהרן למדנו שאין הנשר נאכל בעוד שהחמורים למטה מן המזבח: (לב) שוק. מן הפרק של תרומה הגבוהה עם הרוץ עד הפרק התחתון של רגל: (לג) המקריב את דם השלמים וגו'. מי שהוא ראוי להקטיר חלביו יהא טמא בשעת זריקת דמים או בשעת הקטר

אֲרֵמוּתָא קֻדָּם יְיָ: (לא) וַיַּסֵּיק כָּהֲנָא יָת תַּרְבָּא לְמַדְבְּחָא וִיהֵי חַדְיָא לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי: (לב) וְיָת שׁוֹקָא דְיַמִּינָא תִּתְּנוּן אַפְרָשׁוּתָא לְכָהֲנָא מְנִכְסַת קוּדְשֵׁיכוֹן: (לג) דְּמְקָרֵיב יָת דַּם נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא וְיָת תַּרְבָּא מִבְּנֵי אַהֲרֹן דִּילֵיהּ יהי

באור

(שמות כ"ט י"ג), מנה שוק הימין בכלל חזי ה', וכן במעשה ואת שוק הימין וגו' ויקטר המזבחה על העולה (פרשה ח' כ"ה כ"ח), והחזה הניף לבדה, ונאמר מיכל המלואים למשה היה למנה (שם כ"ט), ולכן הולרך לומר כאן, שלדורות תהיה החזה בתנופה עם החלבים בחד, לכל על שוק הימין לא הולרך לומר כן, שבחיל המלואים ג"כ הונפה עם החלבים, ומהו שהולרך לומר ואת שוק הימין תתנו תרומה לכהן, לא כמו בשבעת ימי מלואים שהיתה למזבח, כי לדורות תהיה לכהן, זהו בפשוטו, וכפי קבלת רבותינו ז"ל: (לא) והקטיר הכהן את החלב, חלב שהם שם לתותב קרוס ונקלף, והוא הדיוקר כמו כל חלב לה' (פרשה ג' ט"ז), ופרשוהו שם, ויותרת וכליות אין לורך להזכירם, שכבר מפורשי' בפרש' שלמים שהן למזבח, וכמו שאמר תחלה את החלב על החזה יביאנו (פרש' ז' ל'), ושמא תאמר מנין שגם חליה ויותרת וב' כליות בתנופה למדו רבותינו בת"כ אין לי אלא חלב מניין לרבות החזה ת"ל חזה, כשהוא אומר יביא לרבות חליה, מחזי ה' לרבות ב' כליות, יביאנו לרבות יותרת הנבד, וה' רמיה לרבינו (פרשה ג' ט') שגם לדעת רבותינו ז"ל חלב שהם רק על תותב קרוס ונקלף: והיה החזה, פירש שלא יקטירנה, כמו הכליות והיותרת, שלא תהיה לאהרן ולבניו למנה, לפי שבשבעת ימי מלואים, היה החזה למשה, אמר כאן שלדורות היא ממתנות כהונה, והוא לאהרן ולבניו: (לב) ואת שוק הימין, שהיתה במלואים בכלל חזי ה' לתנופה ולהקטרה, לדורות דינם בחזה התנופה, לאחר שהונפה תהיה תרומה לכהן: שוק, מן הפרק של תרכובה הגמורה עם הרוץ עד הפרק התחתון של סוכך של רגל, מפירש"י ז"ל: (לג) המקריב, הזורק את דם השלמים, כמו שפרשנו (פרשה ו' ה'), שעל כל עבודות הקרבן יפול לשון מקריב, כמו שאמרו והקרינו זו קנלה או לינו שלא זריקה: ואת החלב, המקטיר החמורין על המזבח, וגם זה מקרי: לו תהיה, לא

לְמָנָה: (לג) כִּי אֶת־חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֶת־שׁוֹק הַתְּרוּמָה לָקַחְתִּי מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִזִּבְחֵי שַׁלְמֵיהֶם וָאֶתֵּן אֹתָם לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וּלְבָנָיו לְחָק־עוֹלָם מֵאֵת

בני

תרגום אונקלום

יְהֵי שׁוֹקָא דַיְמִינָא לְחוּלָק: (לג) אֲרֵי יָת חַדְיָא דַאֲרָמוּתָא וְיָת שׁוֹקָא דְאַפְרָשׁוּתָא נְסֵיבִית מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִנִּכְסַת קוּדְשֵׁיהוֹן וְיָהֲבִית יָתְהוֹן לְאַהֲרֹן כַּהֲנָא וְלִבְנוֹהִי לְקְיָם

עלם

תרגום אשכנזי נו

טהויל וועדען: (לג) דען דיא בחוסט דער וועגדונג אונד דיא שולטער דער העבע, נעהמע איך פֿאָן דען פֿרייד־ענאָפּפֿערן דער קינדער ישראל׳ס, אונד גע־בע זיא דעם פּריעסטער אהרן אונד זיינן זעהנן, אלס איין עווי־געס רעכט, דאָס איהנען צו קעמטט

ר ש "י

הקטר חלבים שחיטו חולק נכסר: (לד) התנופה התרומה. מוליך ומביא מעלה

שיתנוה לאיזו כהן שירלה הגר במדינה, חלק שתיהן חזה ושוק הן לבית לב העובדין, ורחיה מכתוב הסמוך ותתן אותם לאהרן הכהן ולבניו, ממלת אותם למדנו כי אמרו והי׳החזה לאהרן ולבניו, אינו חלק לומר שהיה מכאן ואילך ממתנות כהונה, וכבר פרשנו למעלה הכל. ורחב"ע ז"ל שאמר שוק הימין לזורק הדם, והחזה לכל הכהנים, לא עמד על טעם הכתוב כהוגן, ואין לנטות מדברי הקבלה, כי הם ידעו האמת, גם דרשו ממלת המקריב מי שרשאי לזריקה ולהקטר חלבים, יצא שמא בשעת זריקת דמים שחיטו חולק נכסר: (לד) חוה החנופה ואת שוק התרומה, לפי שגם במלואים היתה החזה למשה למנה, ולא נעשה בה דבר בקדש רק התנופה, קראה חזה התנופה, לבד שוק שהיה במלואים חלק מחצי ה׳ קראה תמיד שוק התרומה, כמו ותת כל חלב פר החטאת ירים ממנו (פרשה ד׳ ח׳), והרים ממנו בקמלו (פרשה ו׳ ח׳), שהיה תרומה לגבוה, ולמד הכתוב שגם עכשיו שניתנה לאהרן ולבניו, לינהו כמו נותרת המנחה וכשר חטאת ואשם, שהן חלק מחצי ה׳ שנאמר עליהן חלקם נתתי לותם מחצי, ולכן הן קדש קדשים, ולריכין להאכל לפנים מן הקלעי׳ ולזכרי כהנה, וכמו שפרשנו שם, אלא חזה ושוק דומים לשאר בשר השלמים הנאכל לבעלים, שנאכלין בכל העיר לכל אדם, כן הם נאכלין לכהנים לישהם ולעבדיהם, ועל זה אמר הכתוב לקחתי מאת בני ישראל מזבחי שלמיהם ואתן אותם לאהרן ולבניו, כלומר לא לקחתי אותם מעל לאמי לחצי, חלק לקחתי אותם מאת בני ישראל, מחלק השלמים הנאכל לבעלים, כן נראה לי. שוב ראיתי לרמב"ן ז"ל בפרשת שמיני שכתב שוק התרומה וחזה התנופה פי׳ רש"י ז"ל לשון שאר הזנף ושאר הורס, ולמה חלקן הכתוב תרומה בשוק, ותנופה בחזה, לא ידענו שמניהן בהנפה ובהרמה, ואמר הוא ז"ל שהטעם לפי שבמלואים היה השוק תרומה לה׳ והוקטר עם הלחם והחלבים, לא יקרא בשם תנופה, כי תנופתו היתה עם החלבים והלחם כדי להקטירם לה׳, לבד החזה הניף בפני עלמו ולינו חלוק משאר הבשר רק בתנופה, וזכה בו משה להיות לו למנה, ובמלואים ואילך זכו לאהרן ובניו בשוק בתרומתו לה׳ וכזה בתנופתו, ושאר הבשר לבעלים, יקרא לעולם השוק תרומ׳, והחזה תנופה, כאשר היה ביום הזכות, ובמחני בדבריו. חלק אחני תמה על דבריו הרחשונים שזכרנו למעלה שאמר לפי המשט אין תנופה רק בחזה לבדה, ולפי שברתו בפרשת שמיני היה לו לפרש דברי הפרשה הזאת על דרך שפרשנוס להתחיל הפשט עם קבלת רבותינו ז"ל: לחק עולם, לדבר קלוב תמיד, לא פחות ולא יותר: מאת בני ישראל, נראה מיותר, ואת"ל אמרו מרמז כל ישראל, כלומר שכלם נראים בו, כי ממנחה וחטאת ואשם הנותרת לכהנים, וכן עור העולה, לבד שלמים שחמוריהן לגבוה, והבשר והעור לבעלים, אם אין חזה ושוק לכהנים, אין לכהנים חלק בכל בזבחי השלמים, והם עובדים עבודתם, ורחוי שיהיה להם חלק, כי גם מן החולין קלוב להם זרוע ולחיים וקבה, ואין כן בקדשים, וגם על זה יורה לחק עולם, כמ"ש לא פחות ולא יותר, וכן שנוי במשנה (חולין ריש פ"י):

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (לה) זֹאת מִשְׁחַת
אַהֲרֹן וּמִשְׁחַת בָּנָיו מֵאִשֵּׁי יְהוָה
בְּיוֹם הַקְרִיב אֹתָם לְכַהֵן לַיהוָה:
(לו) אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לָתֵת לָהֶם
בְּיוֹם מָשְׁחוֹ אֹתָם מֵאֵת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתָם:

קעמפט, פֿאָן דען קינדערן ישראל'ס. (לה) דיעזעם איזט אהרן'ס זאַלבונגסרעכט, אונד דאַז זאַלבונגסרעכט זיינר זער= נע, פֿאָן דען פֿייעראָפּפֿרן דעם עוויגען, דאַז איהנען אַן דעם טאָג צוגעאַללען, דא מאַן זיא הינצוגעפֿיהרט, דעם עווי= גען פריעסטערליך צו דיענען; (לו) דאַז דער עוויגע אַן דעם

זאת

טאָג, דא מאַן זיא נעזאַלבט, בעפֿאָהלען האַט, איהנען צו געבען, פֿאָן זייטען דער קינדער ישראל'ס, אַלס אין עוויגעם געזעטץ פֿיר איהרע נאַכקאָממען.

די=

תרגום אונקלוס

עֲלַם מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (לה) דָּא רְבוּת אַהֲרֹן וּרְבוּת בְּנוֹהִי מְקוּרְבָנַיָּא
דַּייָ בְּיוֹמָא דְּיַקְרְבוּן יָתְהוֹן לְשַׁמָּשָׁא קֳדָם יְיָ: (לו) דִּי פַקִּיד יְיָ
לְמִתַּן לְהוֹן בְּיוֹמָא דְּרַבּוּן יָתְהוֹן מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קְיָם עָלַם לְדָרֵיהוֹן:

דא

באור

(לה) זאת משחת אהרן, זאת גרמה גדולת משחת אהרן ומשחת בניו, כל הלמוד בענין שיקחו חלקם מאזי ה', משחת ואשם ומנחה ועור העולה וחזה ושוק של שלמים. משחת, לשון גדולה, כמו למשחה ולמלא גם את ידם (שמות כ"ט כ"ט), וכן משיח לשון גדולה, כמו כה אמר ה' למשיחו לכורש, אל תגעו במשיחי, ואין לנו לריכין לפרש שכר משחת, כמו שפי' רשב"ם ז"ל שכר משחת אהרן ובניו מה שנאמר בנו את אהרן עור העולה בשר חטאת ואשם לחמי תודה וחזה ושוק של שלמים והותר' מן המנחה, וכן פי' רשב"ע ז"ל, אלא כפשוטו: [° ק"ה לי נראה שמוסב על חק עולם הנאמר בפסוק הקודם, והוא כמו חק משחת אהרן וגו' °] ביום הקריב אתם לכהן לה', לדעתי לפי שלא התחילה המתנ' ביום שנמשחו, שהרי ביום רחצון למלואים היתה המשיחה כמוכר לפניו בענין, וכל שבעת ימי המלואים לא זכו בהן, שהרי החטאת נשרפ', והעולה כליל, ושוק הימין עלה על המזבח, והחזה היה למשה למנה, ובשר השלמים אכלו כדין בעלים, על כן פירש ביום הקריב אותם לכהן לה', שהוא יום השמיני שהתחילו לעבוד במקדש, וממנו ואילך זכו בכלן:
(לו) אשר צוה ה' לתת להם ביום משחו אתם, לפי שיום שנמשחו בשמן המשחה, אלא כמו שפי' ביום הקריב אותם לעבודה שהוא שמיני למלואים, ומלת משחו, כמו גדל אותם וכמו שפרשנו, והוא יום שהתחילו לעבוד במקדש, וכן ביום המשח אותו (פרשה ו' י"ג), שהוא על תנוך העבודה, ובו ביום הקריבו ישראל עולה וחטאת ומנחה ושלמים, כאמרו ואל בני ישראל תדבר לאמר קחו שעיר עזים לחטאת וגו' (פרשה ט' ג'), ושם נאמרו שיאכלו בשר החטאת, והנותרת מן המנחה וחזה ושוק של שלמים, וגם שיקחו עור העולה, כמפורש שם קחו את המנחה הנותרת מאזי ה' ואכלוה וגו' כי חקך וחק בניך הוא מאזי ה' כי כן לויתי (פרשה י' י"ג), למדנו שבאותו היום נוה להם משה על זה, ונאמר ואת חזה התנופה ואת שוק התרומה תאכלו וגו' כי חקך וחק בניך נתנו מזבחי שלמי בני (שם י"ד), ועל בשר חטאת ואשם נוה להם ג"כ שיאכלוהו, וליתיה בשרפוהו לאמר להם אכל תאכלו אותה בקדש כאשר צויתי (שם י"ח), ואין ספק שגם על עור העולה נוה כן, וגם כן הכתוב בפשוטו שביום משחו אותם נוה שיהיו בכל שלה הקרבנות שנעשו ביום ההוא: חקת עולם לדרתם, לא על הקרבנות היום ההוא לבד נוה כן, אלא חקת עולם לדורותם, בכל

המעמר

(לה) זאת משחת, עיין מה שכתב ידידי החכם מהרמ"ל בהוספת מלת משחה בפסוקו פתרון המל'

(לו) וְאֵת הַתּוֹרָה לְעֹלָה לַמִּנְחָה
וְלַחַטָּאת וְלָאָשָׁם וְלַמִּלּוּאִים
וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים: (לז) אֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בְּהַר סִינָי בְּיוֹם
צַוֹּתוֹ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב
אֶת־קָרְבְּנֵיהֶם לַיהוָה בְּמִדְבַּר
סִינָי: ס

רביעי

וידבר

תרגום אונקלוס

(לו) דָּא אוֹרַיְתָא לַעֲלָתָא לְמִנְחָתָא וּלְחַטָּאתָא
וּלְאָשָׁמָא וּלְקוּרְבָּנַיָּא וּלְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא: (לז) דִּי
פַּקֵּיד יְיָ יַת מֹשֶׁה בְּטוּרָא דְסִינָי בְּיוֹמָא דְפַקָּדוּתֵיהּ יַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְקָרָבָא יַת
קוּרְבָּנֵיהוֹן קֳדָם יְיָ בְּמַדְבְּרָא דְסִינָי:

מעלה ומוריד: (לו) ולמלואי. ליום מינוך הכהונה:

קח

זמליל

תרגום אשכנזי נפ

(לו) דיזעם איזט דיא פֿערָארד=
נונג פֿיר נאַנצע אָפּפֿער, שפּיי=
זעאָפּפֿער, זינדענאָפּפֿער אונד
שולדאָפּפֿער, אויך פֿיר דיא
איינווייהונגסאָפּפֿער אונד פֿיר
פֿרייד־נאָפּפֿער, (לז) וועלכע דער
עווינע דעם משה אויף דעם
בערגע סיני בעפֿאָהלן, אַלס ער
דען קינדערן ישראל׳ס בע=
פֿאָהלן, איהרע אָפּפֿער דעם
עווינען צו עהרען דאַרצוברינגן,
נעמליך אין דער ווּיסטע סיני.

דער

ר ש "י

(לו) ולמלואים. ליום שמלאו בו משה ואהרן ובניו שבעת ימים, שהקים המשכן באחד בניסן, ונטל עשרה קרבנות בכל יום, ולא הוקם עד יום ראש חדש ניסן שני, שנאמר (שמות מ, יז) ויהי בחדש הראשון בשנה השנית וגו׳, ומשה היה מקריב בכל יום מן הקרבנות שהקריבו נשיאי ישראל, ומשה היה מקריבם ומשמשם, ומשמש בכהונה גדולה שבעת ימים, ומשה היה כהן הדיוט

ח (ו) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:
(ב) קַח אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו אִתּוֹ
וְאֵת הַבְּגָדִים וְאֶת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה
וְאֶת פַּר הַחַטָּאת וְאֵת שְׁנֵי
הָאֵילִים וְאֵת סַל הַמַּצּוֹת: (ג) וְאֶת
כָּל־הָעֵדָה הַקְהֵל אֶל־פֶּתַח אֹהֶל
מוֹעֵד: (ד) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה

יהוה

תרגום אשכנזי

ח (א) דער עווינע שפראך צו משה, זויא פאלגעט:
(ב) נים אהרן נעבסט זיינען זעהנען, דיא קליידונגס־שטיקע אונד דאס זאלבאהל, דען זונ־דענאפפערשטיער, דיא צוויא וויידדער, אזנד דען קארב דער אונגעזויערטען קובען, (ג) אונד לאס דיא נאנצע נעמיינדע פאר דעם איינגאנגע דעם שטיפטס־צעלטעם זיך פערזאממלן.
(ד) משה טהאט, זויא אים דער

עווינע

ר ש "י

ח (ב) קח את אהרן. פרשה זו נאמרה שבעת ימים קודם הקמת המשכן שתין מוקדם ומאוחר בתורה: קח את אהרן. קחנו בדברים ומשכהו: ואת פר החטאת וגו'. אלו החמורים בענין לוחות המלוחים כולהם תלוה ושבעתן ביום רחצן למלואים חזר וזרזו בשעת מעשה: (ג) הקהל אל פתח אהל מועד. זה אחד מן המקומות שהחזיק מועט את המרובה:

תרגום אונקלוס

ח (א) וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר: (ב) קָרֵיב
יָת אַהֲרֹן וְיָת בְּנוֹהִי עִמֵּיהּ וְיָת
לְבוּשַׁיָּא וְיָת מִשְׁחָא דְרָבִיתָא וְיָת תּוֹרָא
דְחַטָּאתָא וְיָת תְּרֵין דְכָרִין וְיָת סַלָּא דְפַטִּירַיָּא:
(ג) וְיָת כָּל כְּנִישְׁתָּא כְּנוֹשׁ לְתָרַע מַשְׁכַּן
זִמְנָא: (ד) וַעֲבַד מֹשֶׁה כְּמָא דִי פַקֵּיד יְיָ

יהיה

באור

אשר כתבתי להורותם (שמות כ"ד י"ב), ובת"מ מזר ולמדם בלותו הלשון שיאמרם ליעקב וביכתבם בתורה, וכן דעת רבותינו ז"ל שאמרו בת"כ שכל הקרבנות נאמרו בללותיהם ופרטיהם בהר סיני, אבל להרמב"ן ז"ל יש דברים לאחרים, וכמדומה לי שתין הולכין על פשט המקרא:

ח (ב) קח את אהרן, פרשה זו נאמרה שבעת ימים קודם הקמת המשכן, שתין מוקדם ומאוחר בתורה, כן פי' רש"י ז"ל, וזהו דעת רז"ל שבת"ג נאמרה פרשה זו, ושמיני למלואים היה כ"ח ניסן בו הוקם המשכן ולא נתפרק עוד עד נסיעת להר סיני, ומכ"ג נאחר עד כ"ף ניסן הקימו משה בכל יום להקריב קרבנות המלואים ותזר ופרקו, וא"כ פרשה זו שנאמרו בה מעשה ימי המלואים, נאמרה קודם פרשת ויקרא אל משה שנרשם הענין, שהיה בר"ח ניסן בשכבה הענן את ה' מלא את המשכן, ורמב"ן ז"ל האריך בזה, ויתפרש עוד בראש פרשת ויהי ביום השמיני: קח, לשון זה נופל על המוצך דעת אחר להלוטו בדברים ובאן שבתיו, כמו ולוקח נפשות חכם (משלי י"א ל'), שמוצך בדבריו נפשות אל הדרך הטוב, וכן כי יקח איש אשה ובעלה (דברים כ"ד ג'), שמדבר על לבה ומטה דעתה אליו שתנשא לו: הבגדים, בגדי כהונה הנזכרי' בפרשת ואתה תלוה: פר החטאת וגו', החמורים בענין לוחות המלואים, ועבדו ביום רחצן אל מלואים זרזו בשעת מעשה בהן כל החמור בענין זה: (ג) ואת כל העדה וגו', עשה במעמד כל העדה, שיהו נוהגין קדושה בבהונה, ת"כ: פתח אהל מועד, הוא העזרה לפני ההיכל, ומאחו שזה אחד מן המקומות שהחזיק מועט את המרובה, ומלת עדה מדברו למעלה (פרשה ד' י"ג), ונופל על ישראל כלו, ולפעמים על זקני ישראל שיהי העדה, לכן פי' רחב"ע ז"ל רחבי הבתים והזקנים, אבל כפי הפשט אנ על ישראל כלו, כי ביום השמיני נאמר ולזקני ישראל בעבור קרבנות העם, אבל כאן נאספו כלם לראות מה שנעשה עם אהרן ובניו, ולפשר שמדבר בלשון להזכיר המקום שיקהלו שמה, והבתים רחבונם יכנסו בפתח ח"מ, והאחרים יעמדו קרוב לו: (ד) כאשר צוה ה' אתו, לא הולרך לאזור

יְהוָה אֹתוֹ וַתִּקָּהֵל הָעֵדָה אֶל־פֶּתַח
אֹהֶל מוֹעֵד: (ה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־
הָעֵדָה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה
לַעֲשׂוֹת: (ו) וַיַּקְרֵב מֹשֶׁה אֶת־אַהֲרֹן
וְאֶת־בָּנָיו וַיִּרְחַץ אֹתָם בַּמָּיִם:
(ז) וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת־הַכֻּתֹּנֶת וַיַּחְגֹּר
אֹתוֹ בָּאַבְנֵט וַיַּלְבֵּשׁ אֹתוֹ אֶת־
הַמְּעִיל וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת־הָאֵפֹד
ויחגר

תרגום אונקלוס

יְחֵיה וְאִיתְכַּנֵּישַׁת כָּנִישְׁתָּא לְתָרַע מַשְׁכַּן
זִמְנָא: (ה) וַאֲמַר מֹשֶׁה לִכְנִישְׁתָּא דֵּין פִּתְגָמָא
דִּי פַקֵּיד יְיָ לְמֶעְבַּד: (ו) וְקָרֵיב מֹשֶׁה יָת
אַהֲרֹן וְיָת בְּנוֹהִי וְאַסְחֵי יַתְהוֹן בְּמַיָּא: (ז) וְיָהַב
עֲלוֹהִי יָת כְּתוּנָא וְזָרִין יְחֵיה בְּהֶמְיָנָא וְאַלְבֵּשׁ יְחֵיה יָת מְעִילָא וְיָהַב עֲלוֹהִי יָת אֶפּוֹדָא
וריז

עווינע בעפֿאהלען, דיא נעמיינדע פֿערזאמלטע זיך פֿאר דעם איינגאנג דעס שטיפֿטס צעלטעס. (ה) משה שפראך צו דער נעמיינדע: דיזעס האט דער עווינע צו טהון כע פֿאהלען. (ו) ליעס היער אויף אהרן אונד דעסען זעהנע הינצוט־רעטען, וואוש ויא מיט וואסער, (ז) לענטע איהם דען לייבראק אן, כאנד איהם דען גירטעל אום, צאג איהם דאס אונטערקלייד אן, טהאט דען מאנטעל דאראוף, גירטעט איהן

רש"י

(ה) זה הדבר. דברים שתרלו שלחני עושה לפניכם נוני הק"בה לעשות ואל תתמהו לבטודי ולבזוד לחי לחני עושה. כל הענין הזה פירשתי בותתה תלוה.
לת

ב א ו ר

ולפרש דבר, רק ותקהל העדה אל פתח א"מ, להודיע שעשו גם ישראל כן, אבל לאהרן ובניו ידעינו שבאו שם בלחוד בענין: (ה) זה הדבר, דברים שתרלו שלחני עושה לפניכם, נוני הקב"ה לעשות. ומה שנאמר בפרשת תלוה, לת הגיד עדיין לישראל, ועכשיו הרשם מה שנאמר לו: (ו) ויקרב משה, לפי שזכר מה שדבר אל העדה, לתר שבכללותו לדבר הקריב לת אהרן אליו לעשות עמו מה שנלטוה. ורתב"ע ז"ל פי' ויקרב, אל הכיור, ותין נורך: וירחץ אתם במים, יש במשמעו טבילת כל הגוף, כמו ורתן במים לת בשרו ולבשם (ויקרא ט"ז ד') התתור במעשה י"הכ, והסנרת נותנת כן כמו כה"ג הלובש בגדי זד בי"הכ טעון טבילה, וכן כל פעם שמחליף מנדים לבגדים, כל שכן במלותים שלבשו בגדי קדש בפעם הרתשון, וכן יש במשמעו רחילת ידים ורגלים קודם עבודה, וזהו שתמרו בת"כ בתות' שעה זכו לקדוש ידים ורגלים, בתותה שעה זכו בטבילת יום הכפורים, ובפ' תלוה נתמר ורחלת לותם במים (שמות מ' י"ב), ופי' רש"י ז"ל טבילת הגוף, ופי' רת"ם ז"ל בעבור בי"ת במים שעל קדוש ידים ורגלים נתמר ירחלו מים, והתמת שתיהן בכלל: וירחץ, פי' רתב"ע ז"ל בנווי, ותינו מוברח, לולי לכבוד קדושת הכהונ', ולהרתות ליזרתל גדולתם, סייע מזה בכל, שהרי הלביסם ג"כ, ויתמר רמב"ן ז"ל שהכתוב ספר שלבשם רתן, אבל לת היתה רחילתם בתחת, אלא תחלה רתן לאהרן והלביסו ומשתו, ותת"כ רתן בניו והלביסם: (ו) ויתן עליו את הכתנת, לפי שהכתונת רתבה ותלויה על הגוף, תמר ויתן עליו: ויחגר אתו באבנט, מפורש להלן: וילביש אתו את המעיל, הזכיר בו לביסה לפי שהוא תרוך מלתתריו וקלר מלפניו, ומעיל פי' עליו רמב"ן ז"ל בפרשת תלוה: ויתן עליו את האפד, גם הוא רתב, ונקרא תפוד לתעם"י
שתינו

וַיַּחְגֹּר אֹתוֹ בְּהַשֶּׁבֶ הָאֵפֹד וַיֶּאְפֹּד
לוֹ בּוֹ: ° (ח) וַיָּשֶׂם עָלָיו אֶת־הַחֹשֶׁן
וַיִּתֵּן אֶל־הַחֹשֶׁן אֶת־הָאוּרִים וְאֶת־
הַתֻּמִּים: (ט) וַיָּשֶׂם אֶת־הַמִּצְנֶפֶת
עַל־רֹאשׁוֹ וַיָּשֶׂם עַל־הַמִּצְנֶפֶת
אֶל־מוּל פָּנָיו אֶת צִיץ הַזָּהָב נֵזֶר
הַקֹּדֶשׁ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־
מֹשֶׁה: (י) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־שֶׁמֶן
הַמִּשְׁחָה וַיִּמְשַׁח אֶת־הַמִּשְׁכָּן
וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בּוֹ וַיְקַדֵּשׁ אֹתָם:

° מלי התורה בפסוקים ויז

תרגום אשכנז

איהן מיט רעם באַנדע רעם
מאַנטעלם פֿעסט, אונד באַנד
איהם דען מאַנטעל אום.
(ח) טהאַט דען ברוסטשילד דאַ-
רויף, לעגטע אין דען ברוסט-
שילד דיא אורים אונד תמים,
(ט) זעטצטע איהם דען בונד
אויף, הינג איבער דען בונד,
דעם אַנגעזיכטע צו, דאַז גאָל-
דענע בלעך (נעמליך דיא היי-
ליגע קראָנע), זאָ ווי א דער
עוויגע דעם משה בעפֿאָהלען.
(י) משה נאַהם דאַז זאַלב-
אֶהל, זאַלבטע דיא וואָה-
נונג אונד אַללעס, וואַס דאַ-
הין געהערט, אונד ווייהטע
עס דאַרורך צום הייליגען גע-

ר ש " י

(ח) לת החורים. כתב על שם המפורש:
(ט) ויתן על המצנפת. פתילי תכלת
הקנועי' בין ותן על המצנפת נמצא הין
תלוי במצנפת:

ויז

תרגום אונקלוס

וְזָרִין יָחִיהּ בְּהֵמְיַן אֵפוֹדָא וְאַתְקֵן לֵיהּ בֵּיהּ:
(ח) וְשַׁוִּי עֲלוֹהִי יַת חוּשְׁנָא וִיהַב בְּחוּשְׁנָא
יַת אוּרַיָּא וְיַת תּוּמַיָּא: (ט) וְשַׁוִּי יַת מַצְנַפְתָּא
עַל רֵישֵׁיהּ וְשַׁוִּי עַל מַצְנַפְתָּא לְקֳבֵיל אַפּוֹהִי
יַת צִיצָא דְדַהֲבָא כְּלִילָא דְקוּדְשָׁא
כְּמָא דִי פַקִּיד יְיָ יַת מֹשֶׁה: (י) וּנְסֵיב מֹשֶׁה
יַת מִשְׁחָא דְרִבּוּתָא וְרַבִּי יַת מַשְׁכְּנָא וְיַת כָּל דִּי בֵיהּ וְקַדֵּישׁ יַתְהוֹן:

באור

שלינו חוגר לת הגוף בעבור החשב הרבוק בו, וזהו ויחגור לותו בחשב החפוד: ויאפד לו בו, שעל ידו היה לפוד בבגד זה. והרב המעתיק בבחורו לפ' שמות, (פרשה כ"ח ד'), היטב לדבר על משפט הבגדים ותבניתן, ולבן לת לחריך בבחורן, כי שם מקומם: (ח) ויתן אל החשן לת האורים ולת התמים, פי' רש"י ז"ל כתב על שם המפורש וגם על זה דבר הרב המבאר בפרשת ולקחת תלוה, ולני מוסיף בזה שמלת לורים שרשו לור, בעבור לור המלהים שיונת על הכהן המלובש בו, ומלת תומים שרשו תמם, שלעפ"י שכל הבבוחות לור הם, נוסף עליהן החורים הללו שהן תומים, והטעם שבבר פרשנו (פרשה ח' ג'), שעם תמיס על לפיסת כל חסרון שיש בדבר, ולפי שהבבוחות כלן על תנלי, ולין יודע לם חסר חקול הבזרה לו לת, שהרי על כן מלינו לעזן שבועה לכל השם, שבהיות עמה שבועה בטוחים לנו שתתקיים הבזרה, וכמו שרמזנו (פרשה ה' ד'), ולין כן החורים הללו, שכל מה שיגיד הכהן במשפט החורים כן יהיה בלי תנלי, על כן נקרלו תומים, וזהו שלמרו רבותינו ז"ל תומי' שמתימין לת דבריהם, כלומר שממלליס מה שיגזרו, וגו זכה שבט לוי לבדו, מפה במדה לפי שהיו תמימים עם השם בכל הנסיונות שבסו יסרלל לת השם במדבר, על כן לומר תומיך ולוריך לליש חסידך (דברים ל"ג ח'), הקדיש תומיך שעליו ירמוז שזכו בו שבט לוי נוסף על לור הבבוחה שזכו חלין השבטים כלם, ולומר הטעם לשר נסיתי במסה וגו' החומר לחכיו ולקמו וגו', כלומר שהיו תמימים:
(ט) וישם על המצנפת, ע"י פתילי תכלת שבמצנפת היה הין תלוי במצנפת: (י) ויקדש אתם,

(יח) וַיַּז מִמֶּנּוּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ שֶׁבַע פְּעָמִים וַיִּמְשַׁח אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כַּנּוֹ לְקַדְּשָׁם: (יט) וַיִּצֹק מִשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה עַל רֹאשׁ אַהֲרֹן וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ לְקַדְּשׁוֹ: (כ) וַיַּקְרֵב מֹשֶׁה אֶת־בְּנֵי אַהֲרֹן וַיַּלְבִּשֵׁם כֻּתֳּנֹת וַיַּחְגֹּר

אתם

תרגום אונקלוס

(יח) וְאַדִּי מְנָּה עַל מַדְבְּחָא שְׁבַע זִמְנִין וְרַבִּי יַת מַדְבְּחָא וְיָת כָּל מָנוֹהִי וְיָת כִּיּוֹרָא וְיָת בְּסִיסֵיהּ לְקַדָּשׁוּתְהוֹן: (יט) וְאָרִיק מְמִשְׁחָא דְּרְבוּתָא עַל רֵישָׁא דְּאַהֲרֹן וְרַבִּי יָתֵיהּ לְקַדָּשׁוּתֵיהּ: (כ) וְקָרֵיב מֹשֶׁה יָת בְּנֵי אַהֲרֹן וְאַלְבֵּשִׁינוּן כְּתוּנִין וְזָרֵיז

יתהון

תרגום אשכנזי סא

ברויך. (יח) שפריצטע אויך דאַפֿאַן אויף דען אַלטאַר זיע־בען מאַהל, זאַלבטע דען אַל־טאַר אונד אַללע זיינע גע־רעטהע, אויך דאַז בעקען אונד דען פֿום, אום זיא רעם היילי־גען גענברויך צו וויהען. (יט) גאַס פֿאַם זאַלבאַהל אויף־דאַז תויפֿט אהרן׳ס, זאַלבטע איהן, אום איהן רעם היילינען דיענסט צו וויהען. (כ) אהרן׳ס זוהנע ליעם ער הינצוטרעטען, לענ־טע איהנען לייברעקע אַן, באַנד

ר ש "י

(יא) ויז ממנו על המזבח. לפי ידעתי היכן נלטווה בהזאות הללו: (יב) ויצק. ויימצא. בתחלה יולק על ראשו ואח"כ נותן בין ריסי עיניו ומוסך בחלבעו מזה לזה:

(יג) ויחגר

באור

עצמם קדש, שיהיה הבגין הזה וכל אשר בו לענייני קדש, מוכן להזרקת הדמים, ולעבוד בו עבודות קדושת ע"י כהניו הקדושים, וכן כל קדוש שבעגין, וכמו שפרשנו (פרשה ו' ט'): (יא) ויז ממנו על המזבח, כתב רש"י ז"ל לפי ידעתי היכן נלטווה בהזאות הללו, ורמב"ן ז"ל מצא לפי שאמר וקדשת את המזבח והיה המזבח קדש קדשים (שמות מ' י"ח), שמלבד המשיחה יוסיף קדוש בהזאות, וזהו תוספות והיה המזבח ק"ק, שיוסיף עליו קדוש יותר משאר הנמשחים המשכן וכל כליו, כי המזבח שהוא כלי לקרבנות לילו פחות מכלי המקריבים שאמר עליהן והזית על אהרן ועל בגדיו וגו' (שם כ"ט כ"ח), וק"ו הוא, וכל קדוש המזבח בהזאות שבן בתוך והזה עליו מן הדם בחלבעו שבע פעמים וטהרו וקדשו מטמאות נ"י (לקמן ט"ז י"ט), כל שכן בתחלה שלריך קדוש מעומאת וזרות, ואין דעתי נוחה בדברין, שאמ' בעבור שהוא קדוש מכלי המקריבים קדשת האהרן והכפרת יתירה עליו ולא הזה עליהן, וקדוש יותר לדעתי שנלמד ממקרא ופר חטאת תעשה ליום על הכפרים וחטאת על המזבח בכפרך עליו ומשחת אותו לקדשו (שמות כ"ט ל"ו ל"ז), זכר הזאת דם לחטאת ולכפר, ומשיחה לקדוש, וסמך לו שבעת ימים תכפר על המזבח וקדשת אותו, הוקש הקדוש לכפור, שאין קדוש המזבח לבד במשיחה כמו המשכן וכליו אלא גם בהזאה כמו הדם, וזהו שזכר שם המזבח לבדו, ולא המשכן וכליו, לפי שהוא ענין פרטי למזבח שלריך גם הזאה בשתי המשיחה: (יב) ויצק, תחלה הלביש את אהרן, ואח"כ משח את המשכן, וכליו ומיד משח את אהרן שיהא המשכן והמקרי' בו מוכנים כאחת, ושם נאמר והקרבת את אהרן ואת בניו ורחלת אותם וגו' (שם מ' י"ג), כלל הכל באחד, אבל במעשה הלביש תחלה אהרן למשוח אותו עם המשכן באחד, ואח"כ הלביש את בניו: וימשח אתו, היליקה על הראש, ואח"כ מוסך בין ריסי עיניו: (יג) ויקרב משה את בני אהרן, למעלה הקדימן לטבילה, ולאחר שטבלן הלביו הבגדים, והקריב את אהרן להלבישו ולמשוח אותו, וכשגמר לעשות זאת, חזר והקריב בני אהרן אלין להלבישם, ואין צורך לדברי רשב"ם ז"ל: וילבשם, לא נזכר

בגדין

אֹתָם אַבְנֵט וְחָבַשׁ לָהֶם מִגְבָּעוֹת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ (יד) וַיַּגֵּשׁ אֵת פַּר הַחַטָּאת וַיִּסְמְכוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ פַּר הַחַטָּאת׃ (טו) וַיִּשְׁחָט וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַדָּם וַיִּתֵּן עַל־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב בְּאֶצְבָּעוֹ וַיְחַטֵּא

תרגום אשכנזי

איהנען נירטעל אום, אונד זעטצטע איהנען האָהע מיטצען אויף, וויא דער עווינע דעם משה בעפאָהלען. (יד) היערויף ליעס ער דען זינדענאָפפער שטיער הינצופיהרען, אהרן אונד זיינע זעהנע לענטען איהרע האנדע אויף דען קאָפף דעס זינדענאָפפערשטיערס. (טו) משה שלאַכטעט איהן, נאַהם דאַז בלוט, טהאַט דאָפאָן מיט זיינעם פינגער אויף דיא עקען רעס אַלטאַרס אומהער, ריינינגט דאַדורך דען אַלטאַר

ר ש " י

(יג) ויחבש. לשון קשירה: (טו) ויחט את הדם. יָתְהוֹן הֲמֵינִין וַאֲחֵקִין לְהוֹן כּוֹבָעִין כְּמָא דְיְיָ פַּקִּיד יְיָ יָת משֶׁה: (יד) וַיַּקְרֵב אֵת פַּר הַחַטָּאת וַיִּסְמְכוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת יְדֵיהֶם עַל רֵישׁ תּוֹרָא דְחַטָּאתָא: (טו) וּנְכִיס וּנְסִיב מֹשֶׁה יָת דְּמָא וִיהַב עַל קַרְנַת מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר בְּאֶצְבְּעֵיהּ

תרגום אונקלוס

באור

בענין שמשח לותם, לבד בסוף הענין לומר שהזה מן הדם ומשמן המשחה על אהרן ועל בניו ועל בגדיהן, למדנו שלא יקח שמן על ראשו ולא משחם, וכן בפרשת תצוה נזכר על אהרן לבדו, ולקחת את שמן המשחה ויצקת על ראשו ומשחת אותו (שם כ"ט ז'), אבל בהקמת המשכן נאמר ומשחת אותם כאשר משחת את אביהם (שם מ' ט"ו), ולימנו על המשיחה בשמן לבדו שהרי לא נאמר שם יליקה באהרן, אבל קבר וסמך על המפורש בשתי הפרשיות, והכונה איז משמן המשחה עליו ועליהם ועל בגדיהן, שעל ידי כן קדש אותן ואת בגדיהן לעבודה, ואין כן יליקה ומזיקה של אהרן שהיא לקדושת כהונה גדולה, וכן ואת אהרן ואת בניו תמשח (שם ל' ל'), האמור בפרשת השמן, סמך על המפורש כאן, שבו יצק ומשח את אהרן, ובו הזה על אהרן ובניו ובגדיהם, וכן דעת רמב"ן ז"ל שלא היו בבניו רק הזאה, והכתובים מתיישבים בדברנו: ויחבש, פי' רש"י ז"ל לשון קשירה, וירצה שכל הדבק בגוף נקרא חבוש, כמו תחבושת שמותנין על המכה, וכן ויחבוש את חמורו (בראשית כ"ב ג'), שקשור בגוף, וכן מגבעות דבוקים היטב בראש: (יד) ויסמך, כל לשון זה אחר זה: (טו) וישחט, השוחט, כי שחיטה בזרה בכל לשון, [ס"ה בפ' תצוה נאמר ומשחת את הכר, ומלשון הת"כ שם משמע שנימי המלואים לא הוצרכו זר בשחיטה, והיו משה השוחט, ויתכן שעשה כן להורות לותם לקדוקי השחיטה, כמו שהיו עובד כוכבים הללו, להרחות להם כל דיני העבודה, ולשון וישחט ויקח משה כמו שכתבתי בתחלת ויקרא, שכן דרך הלשון כאשר יבואו שני פעלים עם פועל אחד]: ויקח משה, זו קבלה בכלי שלריכה כהונה, ובשבעת ימי מלואים שמש משה רבינו ע"ה, ולא הוכשרו לאהרן ובניו לעבודה עד שמיני למלואים: סביב, בעולה נאמר וזרקו וגו' על המזבח סביב, (פרשה ו' ה'), ופרשנו שם שלריכה שתי מתנות שהן ארבע, אבל בחטאת דורות לא נאמר סביב כי דמה נתן על ארבע קרנות, וגם על זה יולדק לומר סביב, רק שאין לוזק להאמר, שאם הוא על ד' קרנות ידענו שהוא סביב, אבל כאן שים לטעות במלת קרנות, שהן שתים, הולרך להכתב סביב ללמדנו שנתן על ארבעתן, ולולם בחטאת דורות נלמד ארבע מתנות מבלשה פעמים קרנות הנכתבים בחטאת ניחוח והדיוט: ויחטא, פרשנו למעלה שהסיר מסרונו,

אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־הַדָּם יָצַק אֶל־
יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ וַיְקַדְּשֵׁהוּ לְכַפֵּר
עָלָיו: (טו) וַיִּקַּח אֶת־כָּל־הַחֵלֶב ה׳
אֲשֶׁר עַל־הַקֶּרֶב וְאֵת יֹתֶרֶת ק׳
הַכָּבֵד וְאֶת־שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־
חֶלְבְּהֶן וַיַּקְטֵר מֹשֶׁה הַמִּזְבֵּחָה:
(ז) וְאֶת־הַפָּר וְאֶת־עֹרוֹ וְאֶת־
בְּשָׂרוֹ וְאֶת־פִּרְשׁוֹ שָׂרַף בָּאֵשׁ
מִחוּץ לַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה: (יז) וַיַּקְרֵב אֶת אֵיל
הָעֹלָה וַיִּסְמְכוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־
יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאָיִל: (יט) וַיִּשְׁחָט
וַיִּזְרֹק מֹשֶׁה אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ

סביב

תרגום אשכנזי סב

אַלטאַר, דאַז איבריגע בלוט
גאָס ער אַן דען גרונד דעם אַל־
טאַרס, ווייהטע איהן דאַדורך
דעם הייליגען געברויך, אום
דאַרויף צו פֿערזעהנען.
(טז) נאַהם אַללעם אונשליט,
ווען־לַעם אויף דעם איינגע־
ווייד אי׳ז: דיא נעטץ איבער
דיא לעבער אונד דיא ביידען
ניערען, נעבסט דעם אונשליט,
דאז דאַראַן איזט, ליעם עם
אויף דעם אַלטאַרץ אין רויך
אויפֿגעהען. (יז) דען שטיער
זעלבסט, פֿעלל, פֿליש, אונד
מיסט, פֿערברעננטע ער אוי־
סערהאַלב דעם לאַגערס,
ווי א דער עוויגע דעם משה
בעפֿאַהלען האַט. (יח) אַלס־
דאַן ליעס ער דען ווידדער
צום נאַנצען אָפּפֿער הינצו־
ברינגען; אהרן אונד זיינע
זוהנע לענטען איהרע הענ־
דע אויף דען קאָפּף דעם

ווידדערס. (יט) משה שלאַכטעט איהן, שפרענגטע דאז בלוט אויף דען אַלטאַר אום־
הער

תרגום אונקלוס

ר ש"י

וְדַבֵּי יַת מַדְבְּחָא וְיַת דְּמָא אֲרִיק לִיסוֹדָא
דְּמַדְבְּחָא וְקַדְּשֵׁיהּ לְכַפָּרָא עֲלוֹהִי: (טז) וּנְסִיב
יַת כָּל תַּרְבָּא דִּי עַל גַּוָּא וְיַת חַצַר כַּבְדָּא
וְיַת תַּרְתֵּין כּוּלְיָן וְיַת תַּרְבְּהֶן וְאַסִּיק מֹשֶׁה
לְמַדְבְּחָא: (יז) וְיַת תּוֹרָא וְיַת מַשְׁכְּהֵיהּ וְיַת בִּסְרֵיהּ וְיַת אוּכְלֵיהּ אוֹקִד בְּנוּרָא מִבָּרָא
לְמַשְׁרְיָתָא כְּמָא דִּי פַקֵּיד יְיָ יַת מֹשֶׁה: (יח) וְקָרֵיב יַת דִּיכְרָא דַּעֲלָתָא וּסְמָכוּ אַהֲרֹן
וּבְנוֹהִי יַת יְדֵיהוֹן עַל רֵישׁ דִּיכְרָא: (יט) וּנְכִיס וּזְרַק מֹשֶׁה יַת דְּמָא עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר

לת המזבח. חטאו וטהרו מזרות ליכנס
לקדושה: ויקדשהו. בעבודה זו: לכפר
עליו. מעתה כל הכפרות: (טז) הכבד.
לכך הכבד שסי' נועל מעט מן הכבד עמה:
קיל

באור

ויפה פי' רש"י ז"ל מטאו וטהרו מזרות ליכנס לקדושה: יצק, מן הכלי: ויקדשהו, הכינו וקדשו בעבודה זו: לכפר עליו, שיהא רשוי מעתה לכפר עליו כל הכפרות: (טו) ואת חלביהן, החלב תמיד על שתי הכליות, כנזכר בפרשת ויקרא (פרשה ל' ט'): (יז) ואת הפר, יכלול נפר הקרב אלא נזכר, כי למעלה לתמר וקרבו ופרשו (שם שם י'), גם עלמות קרנים גידין וטלפים, לו ו"ו ואת עורו נוסף, כמו וזרק את הפרה לעיניו את עורה ואת בשרה ואת דמה על פרשה יפרק (במדבר כ"ט ה'). מדברי רמב"ן ז"ל: (יח) איל העלה, התמוד

: תרגום אשכנזי

סָבִיב: (כ) וְאֶת־הָאַיִל נִתַּח לְנְתָחָיו
וַיִּקְטֵר מֹשֶׁה אֶת־הָרֹאשׁ וְאֶת־
הַנְּתָחִים וְאֶת־הַפָּדֶר: (כא) וְאֶת־
הַקֶּרֶב וְאֶת־הַכְּרָעַיִם רָחַץ בַּמָּיִם
וַיַּקְטֵר מֹשֶׁה אֶת־כָּל־הָאַיִל
ח הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה הוּא לְרֵיחַ־נִיחֹחַ
אִשֶּׁה הוּא לַיהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה: (כב) וַיַּקְרֵב אֶת־הָאַיִל
השני

הער. (כ) דען ווידער צער־
גליערטע ער אין זיינע
שטיקע, ליעס דען קאָפּף, דיא
שטיקע אונד דאַז פּעטט אין
רויך אויפּגעהען, (כא) דאַז
איינגעוויידע אונד דיא קניע־
שטיקע וואש ער; הערנאַך
ליעס משה דען גאַנצען ווידּ־
דער אויף דעם אַלטאַר אין
רויך אויפּגעהען אַלס איין גאַנ־
צעס אָפּפער, צום אַנגענעה־
מען גערוך, פּאָם פּייער צו
פּערצעהרען, דעם עוויגען גע־
וויהט, זאָ וויא דער עוויגע
דעם משה בעפּאָהלען האַט. (כב) נאַהער ליעס ער דען צווייטען ווידער, נעמליך דען
איינ־

תרגום אונקלוס

סְחוֹר: (כ) וְיָת דִּיכְרָא פַּלֵּיג לְאֵיבְרוֹהִי וְאַסֵּיק מֹשֶׁה יַת רֵישָׁא וְיָת אֵיבְרַיָּא וְיָת תַּרְבָּא:
(כא) וְיָת גַּוָּא וְיָת כָּרְעַיָּא חַלֵּיל בְּמַיָּא וְאַסֵּיק מֹשֶׁה יַת כָּל דִּיכְרָא לְמַדְבְּחָא עֲלָתָא הוּא
לְאֵיתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קוּרְבָּנָא הוּא קֳדָם יְיָ כְּמָא דִּי פַקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה: (כב) וְקָרֵיב יַת
דִּיכְרָא

באור

נפרשת תלוה (שמות כ"ט): (כ) נתח לנתחיו, המנתח, כי כשר בזר, ומפורש בפרשת ויקרא, וקלר בהפשט שהוא מפורש שם, זה דעת רמב"ן ז"ל, ולקני מסופק בדבר, שהיה לו לומר שהעור היה למשה המקריב לותו, כמו שנזכר בעור העולה לדורות שהיה לכהן המקריב, וכמו שאמר בחוה שהיה למשה למנה, לולי העור נקטר עמו, והיה הורלת שעה בעולת המלואים, על כן לא נזכר הפשט בפרשה: ויקטר משה את הראש וגו', לותן הקטיר תחלה על העלים, כמו שאפרש: (כא) רחץ במים, הרותן, כי כשרה בזר כמנותר בפרשת ויקרא, והולרך משה להוליך הנתחים זה לחר זה, כי הולכת לחנרים למזבח פסול בזר, ולא היה עדיין כהן לסייעו, ובעוד שהקטיר משה הרחץ והנתחים והפדר, רמז לים לחר לת הקרב ולת הכרעים, ולחר שרחלום הקטיר משה גם הלה, ועליו לומר ויקטר משה לת כל האיל המזבחה, כלומר, לותן האמורים בפסוק רחלון, גם הקרב והכרעים, ודומה לו והקטיר הכהן לת הכל המזבחה, (לעיל ו' ט'), וגם פרשנותו, ומכאן רחיה לפרושינו שם. לבל רמב"ן ז"ל פי' ויקטר משה לת הרחץ ולת הנתחים בזמן ההקטרה, לחר רחילת הקרב והכרעים, וזהו ויקטר משה לת כל האיל, כי הכל הקטיר בחחת, הלא שהפרידם ללמד שאין הלתחים טעונין רחילה. ולעיני יודע לאיזו צורך ילמדנו זה, ומפורש בפרשת העולה (שם שם) שהרחילה לנד נקרב וכרעים:

כאשר

המעמר

ח (כ) נתח לנתחיו, עיין במה שכתב הרב המגיה, ולדעתי לדקו דברי הרמב"ן שגם כאן הפשיט לת העולה, כי אין לנו להרגות בהוראות שעה מה שלא נזכר בתלמוד, ומה שלא זכר הכתוב שהעור היה למשה, לפי שאין זה מדרך כבוד למלך וכה"ג (כאשר היה משה בעת ההיא) כי לקח עור איל לעלמו, כי מזה התנופה הוא קודם ויש מצוה בהכילתו, ולכן היה לריך ליטול לותו, לבל העור שהוא חולין גמור וממונו של כהן ואם אינו רולה אינו מן המיוח ליטול לותו, מפני כן לא הזכיר הכתוב שזכה בו משה.

הַשֵּׁנִי אֵיל הַמִּלֻּאִים וַיִּסְמְכוּ אַהֲרֹן
וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאָיִל:
(כג) וַיִּשְׁחָט וַיִּקַּח מֹשֶׁה מִדָּמוֹ וַיִּתֵּן
עַל־תְּנוּךְ אֹזֶן־אַהֲרֹן הַיְמָנִית
וְעַל־בֹּהֶן יָדוֹ הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן
רַגְלוֹ הַיְמָנִית: (כד) וַיִּקְרֵב אֶת־בְּנֵי
אַהֲרֹן וַיִּתֵּן מֹשֶׁה מִן־הַדָּם עַל־
תְּנוּךְ אָזְנָם הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן יָדָם
הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן רַגְלָם הַיְמָנִית
וַיִּזְרֹק מֹשֶׁה אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ
סביב

איינעטצוננסווידדער דינצ־
פיהרען, אהרן אונד זיינע
זהנע לענטען איהרע הענדע
אויף דען קאפף דעם ווידדערם־
(כג) משה שלאַכטעטע איהן,
נאהם פאן זיינעם בלוטע,
בראַכטע עם אַן דאַז הערפאָר־
ראַגענדע קנאָרפעל אַם רעכ־
טען אָהרע אהרן'ס, אַן דען
דוימען זיינער רעכטען האַנד,
אונד אַן דען גראָסען צעהען
זיינעם רעכטען פוסעם.
(כד) ליעם דיא זהנע אהרן'ס
הינצוטרעטען, בראַכטע פאַן
דעם בלוטע אַן דאַז הערפאָר־
ראַגענדע קנאָרפעל איהרעם

רעכטען אָהרעם, אַן דען דוימען איהרער רעכטען האַנד אונד אַן דען גראָסען צעהען
איהרעם רעכטען פוסעם, אונד שפרענגטע דאַז איבריגע בלוט אויף דען אַלטאַר אום־
הער

תרגום אונקלוס

דִּיכְרָא תִנְיָנָא דְּכַר קוּרְבָּנַיָּא וְסָמְכוּ אַהֲרֹן
וּבְנוֹהִי יָת יְדֵיהוֹן עַל־רֵישׁ דִּיכְרָא: (כג) וּנְכִיס
וּנְסֵיב מֹשֶׁה מִדְּמֵיהּ וְיַהַב עַל רוּם אוּדְנָא

רש"י

(כב) איל המלואים. איל הנלמים. מלואים לשון נלמים שממלאין ומנלימין את הכהנים בכהונתם:

ודלת

דְּאַהֲרֹן דְּיַמִּינָא וְעַל אִלְיוֹן יְדֵיהּ דְּיַמִּינָא וְעַל אִלְיוֹן רַגְלֵיהּ דְּיַמִּינָא: (כד) וְקָרֵיב
יָת בְּנֵי אַהֲרֹן וְיַהַב מֹשֶׁה מִן דְּמָא עַל רוּם אוּדְנֵיהוֹן דְּיַמִּינָא וְעַל אִלְיוֹן יְדֵיהוֹן
דְּיַמִּינָא וְעַל אִלְיוֹן רַגְלֵיהוֹן דְּיַמִּינָא וּזְרַק מֹשֶׁה יָת דְּמָא עַל מַדְבְּחָא
סחור

באור

כאשר צוה, מוסב על עבודת לול העולה: (כב) איל המלואים, לול הנלמים, שהמלואים לשון נלמים, שממלאין ומנלימין את הכהנים בעבודתם לשון רש"י ז"ל. ויאמר רמב"ן ז"ל כל הקרבנות החלה בזין למלאת את ידם, כדכתיב וזה הדבר לאשר תעשה להם לקדש אותם לכהן לי לקח פר אחד בן בקר ואלי' שנים תמימים (שמות כ"ט ו'), והטיב כי לול השני נקרא לול המלואים, לפי שהוא סוף קרבנות הללו, ובו תמלא ידם, כי כלם מעכבין בעינן, ואמר עוד כי החטאת בא לכפר על המזבח ולקדשו, והעולה להרלאה על הכהנים, והנלמים תודה לפי שהיתן להם בניתו וכחומותיו יד ושם, לפך הנלמים לבדם על מלוי ידיים. ולי נראה כפשוטו, כי בפר החטאת נהגו במתן דמו והקטרת חלביו כמשפט החטאת, ובלפת הפר מצינו כדוגמתן בחטאת הפיימיות, ועוד שהולרך להזרק לפי שלא היה לו תוכלין, שלא נהגו להקן ובניו עליון, וכן בלול העולה נהגו בו כמשפט כל עולה, לבד לול השני לינגו על דרך הנלמים, כי לא בא על נדר, ולא נדבה ולא תודה, כי לא נמלטו מצרה, ולא נהגו במתן דמו כמו בשאר נלמים, כי כלן הזה ממנו על תזן והקן להקן ובניו, וכן בהקטרת חמוריו לא נהגו כדין שאר נלמים שהשוק ולחי התרומה נאכל לכהנים, וכאן עלו על המזבח, גם בלכילת הבשר

לא

סָבִיב: (כה) וַיִּקַּח אֶת־הַחֶלֶב וְאֶת־
ה הָאַלְיָה וְאֶת־כָּל־הַחֵלֶב אֲשֶׁר
ק עַל־הַקֶּרֶב וְאֵת יֹתֶרֶת הַכָּבֵד
וְאֶת־שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־חֶלְבְּהֶן
וְאֵת שׁוֹק הַיָּמִין: (כו) וּמִסַּל הַמַּצּוֹת
ק אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה לָקַח חַלַּת מַצָּה
אַחַת וְחַלַּת לֶחֶם שֶׁמֶן אַחַת
וְרָקִיק אֶחָד וַיָּשֶׂם עַל־הַחֲלָבִים
וְעַל שׁוֹק הַיָּמִין: (כז) וַיִּתֵּן אֶת־
הכל

הער. (כה) נאַהם דאַז אונ־ שליט, דען שוואַנץ אונד אַל־ לעם אונשליט, וועלכעם אויף דעם איינגעווײדע איזט, דאַז נעטץ איבער דיא לעבער אונד דיא ביידען ניערען, נעבסט דעם אונשליטטע, דאַז דאַרויף איזט, אויך דאַז רעכטע שול־ טערשטיק. (כו) אוים דעם קאָרבע מיט אונגעזייערטען קוכען, דער פֿאָר דעם עווי־ גען שטונד, נאַהם ער איינען אונגעזייערטען קוכען, אויך איינען אֶהלקוכען אונד איינען פֿלאַדען, לענטע עם אויף דיא אונשליטשטיקע אונד אויף דאַז רעכטע שולטערשטיק, (כז) גאַב דיעזעם אַללעם אהרן אונד

רש"י תרגום אונקלוס

(כו) וחלת לחם שמן. היה רגוכה שהי' מרכה בה שמן כנגד החלות והרקיקין כך מפורש במנחות: ויקטר

סְחוֹר סְחוֹר: (כה) וּנְסֵיב יַת חַרְבָּא וְיַת אַלְיְתָא וְיַת כָּל חַרְבָּא דִי עַל גַּוָּא וְיַת חַצַּר כַּבְדָּא וְיַת תַּרְתֵּין כּוּלְיָן וְיַת תַּרְבְּהוֹן וְיַת שׁוֹקָא דַיְמִינָא: (כו) וּמִסַּלָּא דְפַטִּירַיָּא דִי קֳדָם יְיָ נְסֵיב גְּרִיצְתָּא פַּטִּירְתָּא חֲדָא וְגְרִיצְתָּא דְלֶחֶם מְשַׁח חֲדָא וְאִסְפּוֹג חָד וְשַׁוִּי עַל תַּרְבָּיָא וְעַל שׁוֹקָא דַיְמִינָא: (כז) וְיָהַב

יה

באור

לח נהגו כדין שלמים שכל טהור יאכל מותו, וכאן נאכל לאהרן ולבניו ונאסר לזרים, על כן לימנו שלמים, שלח קרנו של מלואים, כלומר של שנהג רק בימי המלואים, ואין כדוגמתו עוד: (כו) ומסל המצות אשר לפני ח', הקרבנות שהן בעלי חיים עמדו מחוץ לפתח לכל מועד, עד שהקריבום לעזרה ולזאת שלח יטילו גלליס, על כן כתוב ויגש את פר החטאת (פרשה ח' י"ד), שהגיעו למקום הקדש, וכן ויקרב את איל העולה, ויקרב את האיל השני, לכל סל המלות מיד העמידו לפני ה' בעזרה, שהרי נתקדשו בשפיית נתנור, על כן לח נאמר שלחו הגשה לו הקריבה, וזהו שאמר לפני ה': חלת מצה אחת, זהו ככר לחם אחת האמור בפרשת ותאת תלוה, והיה משקל ככר לח ככר זהב לו כסף [°ע"פ עיין מה שכתבתי בזה בפ' תלוה (שמות כ"ט כ"ג)°]: וחלת לחם שמן, היה רגוכה שהיה מרכה בה שמן כנגד החלות והרקיקין, מפירוש רש"י ז"ל: וישם על החלבים, כאן לח אמר על החלב כמו שאמר למעלה (פרשה ז' ל'), לפי שכולל יותרת הכבד ושתי הכליות והחליה, לאמר חלבים לכלול שתי מיני חלב, האחד חלב ממש, שהן שהן תותב קרוס ונקלף, והשני שהן מיטב הקרבן כמו החליה וחבריו, כי מיטב הדבר נקרא ג"כ חלבו, כמו שפרשנו (פרשה ג' ט'), ודברי רשב"ע ז"ל לח יתכנו: ועל שוק הימין, לשון י' שעלתה לגבוה, לח כללה בכלל החלבים, לפי שנתנה להורות לאהרן ולבניו, לח יתכן לכללו בכלל חלבים, כפי שתי

ההורלות

הַכֹּל עַל כַּפֵּי אַהֲרֹן וְעַל כַּפֵּי בָנָיו
וְנָפְךָ אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה׃
(כח) וְלָקַחְתָּ מֹשֶׁה אֹתָם מֵעַל כַּפֵּיהֶם
וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה עַל־הָעֹלָה
מִלֻּאִים הֵם לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה
הוּא לַיהוָה׃ (כט) וְלָקַחְתָּ מֹשֶׁה אֶת־
הֶחָזֶה וְהָנֵף אֹתוֹ תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה
מֵאֵיל הַמִּלֻּאִים לְמֹשֶׁה הָיָה לְמָנָה
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ *

ויקח

תרגום אשכנזי סך

אונד ויינען זעהנען אין דיא
הענדע, ליעם זיא איינע ווענ=
דונג מאַכען פאַר דעם עוויג=
גען. (כח) משה נאַהם עם איה=
נען אויס דען הענדען, ליעם
עם אויף דעם אַלטאַר, נאַך
דעם גאַנצען אָפּפֿער, אין דויך
אויפֿשטיינען; עם ווער דאַז
איינזעטצונגסאָפּפֿער, צום אַנ=
גענעהמען גערוך, פֿאַם פֿייער
צו פֿערצעהרן, דעם עוויגען גע=
וויהט. (כט) משה נאַהם דאַז
ברוסטשטיק, מאַכטע דאַמיט
איינע ווענדונג פֿאַר דעם עוויג=
גען; דיעזעם ווארד פֿאַם איינ=

חזה

ועטצונגסווידדער דעם משה צו טהיילע, ווייא דער עוויגע דעם משה בעפֿאַהלען.
משה

תרגום אונקלוס

יַת פּוּלָא עַל יְדֵי דְאַהֲרֹן וְעַל יְדֵי
דְבָנוֹהִי וְאָרֵים יַתְהוֹן אֲרָמָא קֳדָם יְיָ׃
(כח) וּנְסִיב מֹשֶׁה יַתְהוֹן מֵעַל יְדֵיהוֹן וְאַסֵּיק
לְמַדְבְּחָא עַל עֲלָתָא קוּרְבָּנַיָּא אִינוּן
לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קוּרְבָּנָא הוּא קֳדָם יְיָ׃ (כט) וּנְסִיב מֹשֶׁה יַת חַדְיָא וַאֲרִימֵיהּ
אֲרָמָא קֳדָם יְיָ מְדַכַּר קוּרְבָּנַיָּא לְמֹשֶׁה הֲוָה לְחוּלָק כְּמָא דִי פַקִּיד יְיָ יַת מֹשֶׁה׃

ר ש"י

(כח) ויקטר המזבחה. מזה שמז כל שבעת ימי המלואים בחלוק לבן: על העולה. לחר העולה ולח מלינו שוק של שלמים קרב בכל מקום חון מזה: נוה

ונסיב

ב א ו ר

ההוראות: (כז) על כפי אהרן, כפי להרן ובניו נוחנים כלחד לת הכל ומניפין כלחת, שהרי נחמר תנופה, ולח שתי תנופות, כדלמרינן במנחות שלין תנופה נוהג בחובדין, ומפורש היכי לעניד ליניף והדר ליניף תנופה לחמר רחמנח ולח שתי תנופות, ורלב"ע ז"ל לחמר הניף לת להרן ובניו כלחר הניף להרן לת הלויס, ולינו כן: וינף, מזה שמז במקום כהן, וכן בכל התנופות הבהן מניף ידו תחת יד הבעלים ומניף: (כח) ויקטר המובחה, לשון רש"י ז"ל מזה שמז כל שבעת ימי המלואים בחלוק-לבן: על העלה, פי' רש"י לחר העולה, ולח ידעתי לליזו טעם פי' הכתוב זה, ולח לחמר בעולה על מלבי החטלת, וירלה בפשוטו, שהקטירם על גתי העולה לח על מלבי החטלת שהיו על המזבח: מלאים הם, כמו שלמרנו שתין ליל זה כחיל של שלמים, שתין שוק הימין ולחמי תודה עולין למזבח, וזה מלואים לפי שעה: (כט) ויקח משה את החזה, בשלמי דורות מניף מלבים ושוק וחזה כלחת, לבל במלואים שהוקטר השוק, הניף תחלה כל החימורין שהן למזבח, והחזה שהיה למשה הניפה לבדה: מאיל המלאים, לפי שהוח ליל מלואים לל שלמים, ובח לחנוך שימלחו בו להרן ובניו יהיסס לעבודה

ה מ ע מ ר

(כז) על כפי אהרן, הרב המבחר הביח לשון הרלב"ע ז"ל: ורלב"ע ז"ל לחמר הניף לת להרן ובניו כלחר הניף להרן לת הלויס וכו' עב"ל, ל"ל כלחר יניף וכו', כלומר מזה הניף להורות לחיך יניף להרן. (ד"ח)

(ג) וַיַּקְהֵל מֹשֶׁה אֶת־כָּל־הָעֵדָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: (ד) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לַעֲשׂוֹת: (ה) וַיַּקְרֵב מֹשֶׁה אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו וַיִּרְחַץ אֹתָם בַּמָּיִם: (ו) וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת־הַכֻּתֹּנֶת וַיַּחְגֹּר אֹתוֹ בָּאַבְנֵט וַיַּלְבֵּשׁ אֹתוֹ אֶת־הַמְּעִיל וַיִּתֵּן עָלָיו אֶת־הָאֵפֹד וַיַּחְגֹּר אֹתוֹ בְּחֵשֶׁב הָאֵפֹד וַיֶּאְפֹּד לוֹ בּוֹ: (ז) וַיָּשֶׂם עָלָיו אֶת־הַחֹשֶׁן וַיִּתֵּן אֶל־הַחֹשֶׁן אֶת־הָאוּרִים וְאֶת־הַתֻּמִּים: (ח) וַיָּשֶׂם אֶת־הַמִּצְנֶפֶת עַל־רֹאשׁוֹ וַיָּשֶׂם עַל־הַמִּצְנֶפֶת אֶל־מוּל פָּנָיו אֶת־צִיץ נֵזֶר הַקֹּדֶשׁ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: (ט) וַיִּקַּח מֹשֶׁה מִשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּמִן־הַדָּם אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ וַיַּז עַל־אַהֲרֹן עַל־בְּגָדָיו וְעַל־בָּנָיו וְעַל־בִּגְדֵי בָנָיו אִתּוֹ וַיְקַדֵּשׁ אֶת־אַהֲרֹן אֶת־בְּגָדָיו וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־בִּגְדֵי בָנָיו אִתּוֹ: (י) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו בַּשְּׁלוּ אֶת־הַבָּשָׂר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְשָׁם תְּאכְלוּ אֹתוֹ וְאֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר בְּסַל הַמִּלֻּאִים כַּאֲשֶׁר צִוֵּיתִי

לאמר

תרגום אונקלוס

(ג) וְנִסֵּיב מֹשֶׁה מְמַשְׁחָא דְּרַבּוּתָא וּמִן דְּמָא דִּי עַל מַדְבְּחָא וְאַדִּי עַל אַהֲרֹן עַל לְבוּשׁוֹהִי וְעַל בְּנוֹהִי וַעַל לְבוּשֵׁי בְנוֹהִי עִמֵּיהּ וְקַדִּישׁ יָת אַהֲרֹן יָת לְבוּשׁוֹהִי וְיָת בְּנוֹהִי וְיָת לְבוּשֵׁי בְנוֹהִי עִמֵּיהּ: (ד) וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי בַּשִּׁילוּ יָת בִּסְרָא בְּתָרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וְתַמָּן תֵּכְלוּן יָתֵיהּ וְיָת לַחְמָא דִּי בְסַל קוּרְבָּנַיָּא כְּמָא דִּי אְתְפַּקֵּדִית

למימר

באור

לעבודה, לא היו רשויין עדיין שיתכלוהו, על כן למשה היה למנה, ולא לאהרן ולבניו, ולכן נשר החטאת שהיה כמו חטאת דיוחר, הוצרך להשרף, אחין לו מוכלין: (ל) ויקח משה מן המשחה, לאהרן ממח נשר על ראשו מתן המשחה ובזיקה, ועכשיו חזר והזה עליו מתן המשחה ומן הדם, וירקה שעיקר הזאת המתן לקדש את בגדיו, לפי בניו לא נמשחו על ראשם, רק הזה עליהם ועל בגדיהם, ועל ידי כן קדשם, לכן דקדק הכתוב לומר על אהרן על בגדיו, לא לומר ועל בגדיו, וכן לומר ויקדש את אהרן ולא לומר ואת בגדיו, כי נשר נתקדש במשיחה ובזיקה, לפי בניו לומר ועל בניו ועל בגדי בניו, וכן לומר ואת בניו ואת בגדי בניו, כי נתקדשו המה ובגדיהם בהזאה זו, ואם בלוחה לא הבדיל בלשון, פירש לנו כאן הטעם: ומן הדם אשר על המזבח, לא ידעתי לם מערבן להזאות הללו, כמו ולקח מדם הפר ומדם השעיר ונתן על קרנות המזבח? וכן לא נתברר לי מה טעם לאחר ההזאות הללו עד לאחר הקטרת חלבי חיל המלואים, ובלוחה ההזאות קודמין להקטרה? לולי לפי שלמר לם וקדש הוא ובגדיו ובניו וגו', למד משה שההזאות מאחרים לכל שעל ידיהן יהיו קדושים לגמרי, כי לא זכר קדוש לא במשיחה ולא במתן בהונות, ומה שלמר וימשח אותו לקדשו, היינו שיקדש לגמרי, חלא לאחר ההזאות, שעל ידיהן נתקדשו הוא ובניו עמו, מדברי רמב"ן ז"ל: (לא) בשלו את הבשר, הם בעלמם, והלמור בלוחה ובשלת את בשרו בלווי, מפי' רלב"ע ז"ל: פתח א"מ, בעזרה, וכן בלוחה ובשלת את בשרו במקום קדש (שמות כ"ט ל"ו), כמו בשר חטאת ולחם שהן ק"ק, לא בשר שלמים, כי חיל מלואים הוא: ושם תאכלו אתו, גם זה לימו בשר שלמים הנאכל בכל העיר ולכל הלחם, חלא בשר חיל המלואים בשר חטאת

ולחם

לֵאמֹר אַהֲרֹן וּבָנָיו וְאֶכְלֻהוּ׃ (נג) וְהַנּוֹתָר בַּבָּשָׂר וּבַלֶּחֶם בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵפוּ׃ * (נג) וּמִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵצְאוּ שִׁבְעַת יָמִים עַד יוֹם מְלֹאת יְמֵי מִלֻּאֵיכֶם כִּי שִׁבְעַת יָמִים יְמַלֵּא אֶת־יֶדְכֶם׃ (לד) כַּאֲשֶׁר עָשָׂה בַּיּוֹם הַזֶּה צִוָּה יְהוָה לַעֲשֹׂת

לכפר

בעפֿאהלן, נעמליך אהרן אונד דעסטען זוהנע זאללען עס עסען. (נג) וואס אם פֿלייש אונד ברויט איבריג בלייבט, זאללט איהר פֿערברענען. (נג) פֿאן דעם איננאנגע דעס שטיפֿטס צעלטעס זאללט איהר אין ויעצען טאגען ניכט ווענגעהען, ביז אייערע אינזעטצונגסטאגע פֿאלנדיא זינד; דען ויעצען טאגע זאלל אייערע אינזעטצונג דויערן. (לד) וואס

מאן הייטע פֿארגעקאמען, האט דער עווינע בעפֿאהלען, פֿערנער פֿארצונעהמען, אום

לְמֵימַר אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי יֵיכְלוּנֵיהּ׃ (נג) וְדִישְׁתָּאַר בְּבִישְׁרָא וּבְלַחְמָא בְּנוּרָא תּוֹקָדוּן׃ (נג) וּמִתְּרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא לָא תִפְּקוּן שַׁבְעָא יוֹמִין עַד יוֹם מִשְׁלַם יוֹמֵי קוּרְבָּנֵיכוֹן אֲרֵי שַׁבְעָא יוֹמִין יְקָרֵיב יַת קוּרְבָּנֵיכוֹן׃ (לד) כְּמָא דִי עֲבַד בְּיוֹמָא הָדֵין פַּקִּיד יְיָ לְמֶעְבַּד

אי״ך

(לד) לוה ה׳ לעשות. כל שבעת הימים. וכוותיהו דרשו לעשות. זה מעשה פרה. לכפר

באור

ותשם, וכחמרו וזר לא יאכל כי קדש הם (שם שם ל״ג), וכן הלחם, על כן לחמר לשבר נשל המלואים שהוא לחם מלואים לא כלחמי תודה: (לב) והנותר בבשר ובלחם, לא לוה שאל יותירו, כי בשר החיל והלחם רב מכדי לאכילת אהרן ובניו ליום ולילה, ואין זה כפשם שנאמרו עליו רבים, ולפי שנוהגי יותר לא לוה רק שאל יאכלו הנותר מהן ביום השני, כמו שמפורש שם לא יאכל כי קדש הוא (שמות כ״ט ל״ד), ולפי שנשנר נאמר שם, גם פירש שם עד הבקר, לא הולרך להתפרש כאן, והבי״ת בשתי המלות תשתם כמו מ״ם מן הבשר ומן הלחם, ואפשר שעניינו שהנותר בבשר וללחם יותר מכדי לאכילת אוכליהן, והנאמר שם ואם יותר, מורה שעל כל פנים הם לא יניחוהו לידי נותר, אלא יתעללו באכילתו: [ל״ה בפ׳ ויקהל (שמות ל״ה ח׳), ובהקדמת הספר הודעתי ההבדל שבין שמוש הבית לשמוש המ״ם, והבחינות השונות לשר בהן לשר פעם משבר ומלחם ופעם בשבר ובלחם ע״ש]: (לג) ומפתח א״מ לא תצאו שבעת ימים, מיום שתתחילו המלואים, יהיו נשמרה עד יום מלאות יום מלואיכם, שהוא יום השמיני שבו מלאו המלואים ונכנסו לעבודה, ולילה שבעת הימים עם הלילות שלאחריהן, לא שילאו בערב יום השביעי וילנו להלילם, אלא מהתחלת המלואים עד יום השמיני שנכנסו לעבודה, הולרכו פרישה מביתם, וזהו שפי׳ בענין ופתח א״מ תשבו יומם ולילה, תחלה יומם ולאח״כ לילה, וכמו שאפרש בעז״ה: כי שבעת ימים ימלא את ידכם, בכל יום יקרבו קרבנות מלואים למלא את ידכם לכהונה. ולאח״ע ז״ל לשר תפסר מלת קן, כאילו אמר כי קן שבעת ימים, לזמן, ואינו כן כי ימלא את ידכם על קרבנות שבעת הימים, וכן תרגם אונקלוס ז״ל לרי שבעת יומין יקריב ית קורבניכון, והאמת שהוא זמן שבעת ימים: ימלא את ידכם, לדעתי כל מלוי ידים הוא נתינת כח לאדם, שמשה לותו לעשותו דבר, ואשר יעשה יהיה לרצון בעיניו, וילועז (בעפֿולמאכטיגען), שהוא נתינת כח לעשות מעשה, וכן ע״י הקרבנות הללו מלא משה את יד אהרן ובניו, שיעבדו עבודת ה׳ במקדשו בעד כל ישראל, ומלת יד על הכח, ומלוי יד הפך חוסר יד או קלר יד, שימלא כחם לעשות, ורש״י ז״ל פי׳ בפ׳ ואתה תלוה בענין אשר, והרב המעתיק בנחומו שם פירש דבריו, והכל הולך לענין אחד: (לד) כאשר עשה ביום הזה, פי׳ לאח״ע ז״ל משה, והיה רלוי להיות כאשר עשיתי אלא שכן

תרגום אשכנזי

אייך צו כַּפֶּר עֲלֵיכֶם. (לה) אַם פֿ
איינאַנגע רעם שטיפֿטסצעל.
טעם זאָללט איהר זיבען
טאָגע, טאָג אונד נאַכט, בליי-
בען, אונד דאַזיעניגע בעאָב-
אַכטען, וואָס רער עווִיגע פֿער-
אָרדנעט האַט, זאָ ווערדעט
איהר ניכט שטערבען; דען זאָ
אויט מיר בעפֿאָהלען ווָארדען.
(לו) אהרן אונד זיינע זעהנע
טהאָטען אַללעס, וואָס רער עווִיגע דורך משה בעפֿאָהלען.

ר ש"י

לכפר. זה מעשה יום הכפורים. וללמד שכהן גדול טעון פריסה קודם יום הכפורים שבעת ימים וכן הכהן העורך את הפרה: (לה)ולא תמותו. הא אם לא תעשו כן הרי אתם חייבים מיתה: (לו) ויעש אהרן ובניו. להגיד שבחן שלא הטו ימין ושמאל:

ויהי

תרגום אונקלוס

לְכַפָּרָא עֲלֵיכוֹן: (לה) וּבְתַרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא
תֵּיתְבוּן יוֹמָם וְלֵילֵי שַׁבְעָא יוֹמִין וְתִטְּרוּן יָת
מַטְּרַת מֵימְרָא דַיְיָ וְלָא תְמוּתוּן אֲרֵי כֵּן
אִתְפַּקֶּדֶת: (לו) וַעֲבַד אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי יָת כָּל
פִּתְגָמַיָּא דִּי פַקִּיד יְיָ בִּידָא דְמֹשֶׁה:

והוה

ב א ו ר

דרך לשון הקדם כמו והיה יחזקאל לכם למופת, ואת יפתח ואת שמואל. ולדעת המתרגם האשכנזי מסר העושה והוא כמו כאשר עשה העושה, או כמעשה הנעשה היום יעשה שבעת הימים. ולי נראה לומר כי ימלא את ידכם שב על הפס ב"ה, שהוא במעשים הללו שעל ידיהן ימלא את ידם לקדש לו לכהנת עולם, וע"ז אמר כאשר עשה הפס ביום הזה שמלא את ידכם בקרבנות שהוקרבו, כוה ה' לעשות כל שבעת הימים שתהיו פתח ח"מ לכפר עליכם, והכפרה היא עצמה מלוי יד לכהונה, כי הכפרה עיקר הכל: (לה) ופתח א"מ תשבו יומם ולילה, למעלה אמר לא תצאו וכאן בעבור העבודה, שבכל יום יראו סדר העבודה, ויניפו תנופה, ויאכלו בשר החיל הקרב יום יום, כמו ומן המקדש לא יצא (לקמן כ"ח י"ב), שאמרו עליו שלא יניח עבודתו וילך, לכל אחר כלות העבודה וכן בלילה נאמר שילכו לאהליהם לעסוק בדברי חול, על כן כוה שיהיו כפתח ח"מ שבעת ימים יומם ולילה, כי שבעת ימים הללו קדש הם להם וצריכין להיות פרושים מכל דבר, להתעסק בדברי קדש, ולכן יומם ולילה ישבו בקדש, לא יצאו אל אחה ולא יתעסקו בדבריהם, וע"ז נאמר ושמרתם את משמרת ה' ולא תמותו, שכל לעורך לפי שעה מותרין לצאת, וכן אמר רשב"ע ז"ל לא תצאו, י"ח לא תצאו שבעת ימים, ובלילה היו יוצאים לצרכם, והנכון בעיני שילכו בשעת הטורך ביום ובלילה, וחכם גדול אמר כי חצרו מקום בחנר ח"מ, וזה רחוק, והכתוב לומר ויכנו כאי ישראל את משה שלשים יום (דברים ל"ד ח'), כאילו אין שם רגע שלא היו בוכים? ויפה דבר, וכן נסכות תשבו שבעת ימים (לקמן כ"ג מ"ד), ואין טורך לשבת כה תמיד, שלא שתהיה הסכה בית דירתם, וכן ובחג ח"מ תשבו, שיהי' שם מקום מושבם, שיתעסקו תמיד בדברי קדש בשלות הפס, שכל לשלח לדברים ההכרחיים, לא אמר עליהם: צוויתי, מפי הגבורה מבנין שלא מכר שם פועלו, לפי שכל האמור בענין מכר בצווי בשרשי ואתה תצוה, וכאן הגיד לנו בשבת הדבור, ולכן אמר כאשר צויתי לאמר לאהרן וכניו יאכלוה, לבד מה שצוה להם לשבת פתח לאהל מועד שבעת ימים לא נזכר שם, אמר כאשר צויתי עתה מן הפס, לא כדברי רשב"ע ז"ל: (לו) ויעש אהרן ובניו, להגיד שבחן שלא הטו ימין ושמאל, מפי רש"י ז"ל:

ויהי

משֶׁה: ס ט (ח) וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי קָרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וּלְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל: (ג) וַיֹּאמֶר

ס (ח) עס וואר אם אַלטען טאַגע, דאַ ריעף משה דען אהרן, דעמסעלבן זועהנע אונד ריא עלטעסטן ישראל'ס, (ג) אונד שפראַך צו אהרן:

תרגום אונקלוס

ט (ח) וַהֲוָה בְּיוֹמָא תְמִינָאָה קְרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי וּלְסָבֵי יִשְׂרָאֵל: (ג) וַאֲמַר

ר ש י

ט (א) ויהי ביום השמיני. שמיני למלואי הוא רחש קדש ניסן שהוקם המשכן בו ביום ונטל עשר עטרות הנבואה בסדר עולם: ולזקני ישראל. להשמיעם

באור

ט (א) ויהי ביום השמיני, למלואים, ולפי הפשט הוקם המשכן בר"ח ניסן, ולמדו ביום אחד לחדש הראשון תקים את המשכן (שמות מ' ב'), ובו ביום כסה הענן את ת"מ וכבוד ה' מלא את המשכן, כנזכר בסוף פקודי (שם שם ל"ה), וכשכר הענן בח משה אל ת"מ והכר עמו הפרשיות החמורות מן ויקרא עד כאן, ולח התחילו שבעת ימי מלואים, ובשמיני לחדש כהנו לאהרן ובניו בבהונה, ולח נעשה כל החמור בענין זה. לפל רבותינו ז"ל ורש"י ז"ל בפטחים למדו שמיני למלואים היה ר"ח ניסן, ולותו היום נטל עשר עטרות, כמו שלמדו בבריית דת"כ, ולח כן שבעת ימי המלואים היו מכ"ג בחדר עד ר"ח ניסן, ובוה שכתוב ביום לחד לחדש תקים לת המשכן, ענינו שיעמוד כן מעתה ולילך, שכל שבעת ימי המלואים היה מעמידו ומפרקו בכל יום פעמים, ולדבריהם לומר רמב"ן ז"ל שהמעשה הנלמד בפוף פקודי הוא הנלמד כאן כי היום ה' נראה לליכם, כי בשמיני כסה הענן לת ת"מ וכבוד ה' מלא לת המשכן, לבל לדעתי לינו הכרחי, שלא בב"ג בחדר בשהוקם בתחלה, ענן ה' שהלך לפניהם, הוא לשר כסה לת להל מועד, שהוא ההיכל וק"ק שנקרא להל מועד, לא העזרה שנקרא' פתח ת"מ או מלר ת"מ, וכבוד ה' מלא לת המשכן מבפנים ולא נראה לבני ישראל, כי לסורין ליכנס שם, ומזה ידע ולא נכנס עד שנסתלק הענן, והסתתר הכבוד על הכפרת, לבל כי היום ה' נראה לליכם ענין לשר הוא, וכן וירא כבוד ה' לל כל העם, וכמו שלמדים בזבח"ם. ולם יום השמיני ר"ח ניסן, ת"ל מה שלמר ויהי בחדש הראשון בשנה השנית בחלק לחדש הוקם המשכן (שם שם י"ו), ולמר בענין ויערוך עליו ערך לחם לפני ה' (שם כ"ג), ויעל הנרות לפני ה' (שם כ"ה), ויקטר עליו קטרת סמים (שם כ"ז), ויעל עליו לת העולה ולת המנחה (שם כ"ט), לטפ"י שכבר ותכהן להרן, והיו העבודות בו ובניו, כבר פי' רש"י ז"ל שם לף ביום שמיני למלואים שהוא יום הקמת המשכן שמת משה והקריב קרבנות לבור, חוץ מלותן שנלטוו בו ביום, ולדעת מקלת המפרשים ז"ל גם בתלמוד יש דעות מלוקות לם יום השמיני היה ר"ח ניסן לו בשמיני בו, גם רחב"ע ז"ל החריך בענין זה סוף פרשת פקודי גם הרב המעתיק נפרוזו לפרשת פקודי החריך זה, ולין בו הכרח כל כך לענין פשט המקרא: קרא משה לאהרן ולבניו, הכתוב לומר ופתח ת"מ תשבו יומם ולילה, והיו שם להרן ובניו, ול"ב לין לומר קרא שיכנסו ממוץ לפתח ת"מ, שלא כמו ויקרא לל משה, שהיה קריאה של חבוב ושל זרוז, לבל לפי הכלל שיסדנו (פרשה ל' ל') שבל קריאה שלחריה למ"ד הקרוב רחוק ממנו, ושלא לחריו שיבוא לליו, גם כלן בכלות שבעת ימי המלואים בנקר יום השמיני הלכו להרן ובניו מפתח ת"מ, כי לא נודע להם עדיין שביום הזה יעבדו העבודה ויגלה כבוד ה' לעיני ישראל עד שקרא לותם משה ולמר להם כי היום ה' נראה לליכם. ועוד יותר נראה פי' רחב"ע ז"ל שלמר קרא משה לאהרן ולבניו, ויצלו מפתח לל מועד, פי' משה היה בחוץ, ושלא לחריהם לקרוא לותם שיבואו לליו, וחז יצלו מפתח ת"מ, ולוה לותם על דבר הקרבנות, והולרך שיצלו לקחת הקרבנות: ולזקני ישראל, קרלם בחותו היום, שלמעו מפי להרן הקרבנות שיביאו על בל ישראל, כי זקני ישראל הם הב"ד והסנהדרין והם יעזו בעד העדה בלה: (ב) ויאמר אל אחרן, שהוא הרלם ועליו מוטל הנהגת המשכן

שמיני ט

ה אֶל־אַהֲרֹן קַח־לְךָ֨ עֵגֶל בֶּן־בָּקָר
לְחַטָּאת וְאַיִל לְעֹלָה תְּמִימִם
וְהַקְרֵב לִפְנֵי יְהוָֹה: (ג) וְאֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר קְחוּ שְׂעִיר־
עִזִּים לְחַטָּאת וְעֵגֶל וָכֶבֶשׂ בְּנֵי־
שָׁנָה תְּמִימִם לְעֹלָה: (ד) וְשׁוֹר
ב וְאַיִל לִשְׁלָמִים לִזְבֹּחַ לִפְנֵי יְהוָֹה
וּמִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן כִּי הַיּוֹם

יהוה

תרגום אשכנזי

נים איין יונגעס רינר צום זינ־
דענאָפּפֿער, אונד איינען ווידּ־
דער צום גאַנצען אָפּפֿער פֿיר
דיך, ביידע אָהנע פֿעהלער,
אונד פֿיהרע זיא פֿאָר דען
עוויגען. (ג) צו דען קינדערן
יש־אל׳ס שפריך, וויא פֿאָל־
געט: נעחמעט איינען ציע־
גענבאָק צום זינדענאָפּפֿער,
אויך איין יעהריגעס קאַלב אונד
איין יעהריגעס לאַם, אָהנע
פֿעהלער צום גאַנצען אָפּפֿער.
(ד) פֿערנער איינען אָכסען
אונד איינען ווידדער צום פֿרי־
דענמאָהל, פֿאָר דעם עוויגען
צו שלאַכטען, אויך איין מיט אָהל איינגעקנעטעטעם שפייזאָפּפֿער; דען הייטע ווירד
דער

רשי

(ב) קח לך עגל. להודיע שכפר לו הקב״ה על ידי עגל זה על מעשה העגל שעשה:
(ד) כי היום ה׳ נראה אליכם. להשרות שכינתו

תרגום אונקלוס

לְאַהֲרֹן סַב לָךְ עֵיגַל בַּר תּוֹרֵי לְחַטָּאתָא וּדְכַר
לַעֲלָתָא שְׁלִמִין וְקָרֵיב קֳדָם יְיָ: (ג) וְעִם בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל תְּמַלֵּיל לְמֵימָר סָבוּ צְפִיר בַּר עִזִּין
לְחַטָּאתָא וְעֵגֶל וְאִמַּר בְּנֵי שְׁנָא שְׁלִמִין לַעֲלָתָא: (ד) וְתוֹר וּדְכַר לִנְכְסַת
קוּדְשַׁיָּא לְדַבָּחָא קֳדָם יְיָ וּמִנְחָתָא דְפִילָא בְּמִשְׁח אֲרֵי יוֹמָא דֵין יְקָרָא
דיי

באור

כלו, נגיד ומלוה מה יעשה: קח לך, משלך ולצורכך: עגל בן בקר, בן שתי שנים: ואיל, נס הוא בן שתי שנים, לכל עגל שתים וכבש בני שנה הם: והקרב לפני ה׳, הקדישם לקרבן: (ג) ואל בני ישראל, הוא יכוה לזקני ישראל שיקדישו הקרבנות המצורים בעד כל ישראל: תמימם, שב על העגל ועל הכבש לא על החטאת, וכן נראה מן הענינו, ולא זכר תמימים בחטאת העם וכבלמים, יראה בעיני לפי שחטאת לאהרן ועולתו ממין פחות, כי חטאת מזיח וחטאת י״ה של כ״ג פר בן בקר, גם עולתו מן הבחן, הזכיר שבכל זאת יהיו תמימים, לכל חטאת הבאה על חטא נקבה תמימה, ובאן זכר, אין לנוכך לומר שיהיה תמים, והעולה שההדיוט לא רולה מביא פר ואיל, ובאן עגל וכבש, הולרך לומר תמימם, ובשלמים שהן מן המובחרין בנקר ובצאן ובקרים ידענו שצריכין להיות תמימים: (ד) ושור ואיל לשלמים, לא באילי המלואים, אלא שלמים ממש, שהנו בהן כדין שלמים החמורין בפרשת ויקרא ובפרשת נו: לובח לפני ה׳, לעשות זבח שמחה לפני ה׳, לשמוח על כל הטובה שעושה עם ישראל, שמשרה שכינתו בתוכם, כמו שזבח המלך שלמה ביום חנוך המקדש שלמי שמחה, ועל כן נכתב לשון להורות שהן קדשים שלמי שמחה, וזהו ואת חזה התנופה ואת שוק התרומה תאכלו במקום טהור, ואינה לריכה מקום קדש, ושלמי עלרת שהן ג״כ שלמי נבור הן קדש קדשים, ואלו לעצ״י שהן לנבור הן לזבוח לפני ה׳, ולא נזכר בענין מי תאכלו את הבשר, וירחה שהיה בשהן נאכל לכל לדם, ואשלוהו זקני ישראל בשמחה לספר בקהל עם חסדי ה׳ אשר עשה ליעראל: ומנחה בלולה בשמן, לא מנחה חרבה שבאה על חטא שקרויה חטאת, אלא בלולה בשמן כמנחת נדבה החמורה בפרשת המנחות, ורק באן מלינו מנחת נדבה בלבור בשני עלמה, וכן פי׳ רש״י ז״ל (פרשה י׳ י״ב), ואכלוה מלות, מה

ת״ל

יְהוָה נִרְאָה אֲלֵיכֶם: (ה) וַיִּקְחוּ
אֵת אֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה אֶל־פְּנֵי אֹהֶל
מוֹעֵד וַיִּקְרְבוּ כָּל־הָעֵדָה וַיַּעַמְדוּ
לִפְנֵי יְהוָה: (ו) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה
הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה תַּעֲשׂוּ
וְיֵרָא אֲלֵיכֶם כְּבוֹד יְהוָה: (ז) וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן קְרַב אֶל־הַמִּזְבֵּחַ
ועשה

רער עוויגע אייך ערשיינען.
(ה) זיא בראַכטען דאַז, וואָס
משה בעפֿאָהלען, פֿאָר דאַז
שטיפֿטסצעלט. דיא גאַנצע
געמיינדע טראַט הינצו אונד
שטונדען פֿאָר רעם עוויגען.
(ו) משה שפּראַך: דיעזעס,
דאַז רער עוויגע בעפֿאָהלען
זאָללט איהר טהון, זאָ ווירד
דיא העררליכקייט רעם עוויגען
אייך ערשיינען. (ז) אונד
שפּראַך פֿערנער צו אהרן:
טריט הין צום אַלטאַרע, בריי־
גע־

תרגום אונקלוס

דַּיְיָ מְחַגְּלֵי לְכוֹן: (ה) וּנְסִיבוּ יָת דִּי פַקֵּיד
מֹשֶׁה לֶקֳדָם מַשְׁכַּן זִמְנָא וּקְרִיבוּ כָּל
כְּנִישְׁתָּא וְקָמוּ קֳדָם יְיָ: (ו) וַאֲמַר מֹשֶׁה דֵּין
פִּתְגָמָא דִּי פַקִּיד יְיָ תַּעְבְּדוּן וְיִתְגְּלֵי לְכוֹן יְקָרָא דַיְיָ: (ז) וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן קְרַב
למדבחא

רש"י

שכינתו במעשה ידיכם לכך קרבנות הללו
בחין תוכה ליום זה: (ז) קרב אל המזבח.
שהי' להרן נוש וירא לגשת אמר לו משה
למה

באור

ת"ל לפי שהיה מנחת נסור ומנחת שעה וחין ביולח בה לדורות, הולרך לפרט בה דין שחר מנחות, לח כרחב"ע ז"ל שחמר ומנחה, היה סלת לכל לחד ולחד, דמה שהיה מנחת כסכים הנחה עם קרבן לבור, ולינו כן כי מנחת שמיני נקמלה ונחכלו שיריה, ומנחת נסכים חין ממנה קומן חלח כלה למזבח, וכמ"ש רמב"ם ז"ל (מע"ק פ"ב ה"): כי היום ה' נראה חליכם, פי' רש"י ז"ל להזהרות שכינתו במעשה ידיכם, לכך קרבנות הללו בחין תוכה ליום זה, והזהרתי שכינה שחמר לפנים כדעת רמב"ן ז"ל שכבוד ה' ימלח חת המשכן, והוח הנחמר בסוף פקודי, לח יהוח על החח שילחה וחכלה חת הקרבנות, וזה דעת רחב"ע ורשב"ם ז"ל, ועוד לפרש (פסוק ו'): (ה) ויקחו, שהביחו מן המחנה קרבנותיהם, לחותן שהן לחהרן, ולחותן שהן על ישרחל: חל פני חו"מ, הביחום חל העזרה, שהיה לפני לוהל מועד: ויקרבו כל העדה, כמו שעשו נימי מלוחים שנחמר וחת כל העדה הקהל חל פתח ח"מ, וחמר ותקהל העדה חל פתח ח"מ (לעיל ח' ג' ד'): (ו) ויחמר משה, פי' רחב"ע ז"ל כשר לחמר להם משה זה הדבר עשו, שיתנו שעיר ועגל וכבש ושור ואיל, לז ירחה להם כעוד ה', והטעם על החם שילח, ולח יסר פרושו לרמב"ן ז"ל, והדין עמו, כי המלוה היה לחהרן, ולחהרן יחוה לזקני ישרחל. ורמב"ן ז"ל פי' שחזר וחמר להם זה הדבר ובו' שיקרבו הקרבנות על הסדר שילום, ולח"כ ירחה להם הכעוד, ובעבור שחמר כי היום ה' נרחה חליכם, חזר וחמר שירחה להם בעבורו. ולדעתי תחלה דבר לחהרן לכדו בעבור קרבנותיו, ובעבור שילוה לזקני ישרחל על קרבנות העם, וחמר לו כי היום ה' נרחה חליכם, ולעון זה בולל לוך הכעוכה ורוח חלהים בכל מקום, כמו שיתבחר (פסוק כ"ג), ולח יתכן לומר כן רק לחהרן ולבניו ולזקני ישרחל, שהם כלם שרי חלהים, ורוחים במרחות חלהים, כמו שמלינו בהר סיני וירחו חת חלהי ישרחל וגו' (שמות כ"ד י'), וכן בנטיחת כיום מנוך המשכן שירחה חליהם ה', ובשובתו הקרבנות קרבו כל העדה ועמדו לפני ה', וחמר להם משה זה הדבר שחתם רוחים מהנחות קרבנות הללו לכפר בעדכם נוה לי ה' שתעשו כן, ושירח חליכם כעוד ה', וזהו רחיית הכעוד לעיני כל ישרחל, שנרחה כעודו בעמוד ענן, וכנזכר בענין, וזהו כעוד ה' לח רחיית נרוחה, ועוד לפרש בעז"ה (פסוק כ"ג): (ז) ויחמר, לחהר שדבר לכל ישרחל, חזר לנוות חת לחהרן שיעבוד עבודתיו: קרב חל חמובח, פי' רש"י ז"ל שהיה לחהרן נוש וירח לגשת, לחמר לו משה למה לחתה

תרגום אשכנזי

גע דיין זינדענ־ אונד דיין ברַאנדאָפּפֿער, אונד פֿער־ זעהנע פֿיר דיך אונד פֿיר דאָז פֿאָלק, דוא ברינגסט נעמליך נאָכּחער דעם פֿאָלקס אָפּפֿער, אונד פֿערזעהנסט פֿיר זיא, ווי א רער עוויגע בעפֿאָהלען. (ח) אהרן טראָט צום אַלטאָר אונד שלַאָכּטעט דאָז קאַלב צום זינדענאָפּפֿער, וועלכּעם פֿיר איהן ווַאר. (ט) דיא זעהנע אהרן'ס בראָכּטען איהם דאָז בלוט, ער טונקטע זיינען פֿינ־ גער דריין, בראָכּטע עס אויף דיא עקען דעם אַלטאָרס, דאָז איבריגע בלוט גאָס ער אָן דען

ר ש"י

למה לחתה נוס לכך נגחרת: חת חטאתך. עגל בן בקר: וחת עולתך. החיל: קרבן העם. שעיר עזים ועגל וכבש. כל מקום שנאמר עגל בן שנה הוא ומכאן לחתה למד:

שמיני ט

וְעָשֹׂה אֶת־חַטָּאתְךָ וְאֶת־עֹלָתֶךָ וְכַפֵּר בַּעַדֶךָ וּבְעַד הָעָם וַעֲשֵׂה אֶת־קָרְבַּן הָעָם וְכַפֵּר בַּעֲדָם כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה: (ח) וַיִּקְרַב אַהֲרֹן אֶל־הַמִּזְבֵּחַ וַיִּשְׁחַט אֶת־עֵגֶל חַטַּאת אֲשֶׁר־לוֹ: (ט) וַיַּקְרִבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶת־הַדָּם אֵלָיו וַיִּטְבֹּל אֶצְבָּעוֹ בַּדָּם וַיִּתֵּן עַל־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־הַדָּם יָצַק אֶל־יְסוֹד

המובח

תרגום אונקלום

לְמַדְבְּחָא וְעֲבֵיד יָת חַטָּאתָךְ וְיָת עֲלָתָךְ וְכַפֵּר עֲלָךְ וְעַל עַמָּא וְעֲבֵיד יָת קוּרְבַּן עַמָּא וְכַפֵּר עֲלֵיהוֹן כְּמָא דִּי פַקֵּיד יְיָ: (ח) וּקְרַב אַהֲרֹן לְמַדְבְּחָא וּנְכֵיס יָת עֶגְלָא דְחַטָּאתָא דִּי לֵיהּ: (ט) וּקְרִיבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן יָת דְּמָא לֵיהּ וּטְבַל אֶצְבְּעֵיהּ בְּדָמָא וִיהַב עַל קַרְנָת מַדְבְּחָא וְיָת דְּמָא אֲרִיק לְיסוֹדָא דְמַדְבְּחָא:

ויח

באור

נגח לכך נגחרת. ונת"כ יש נוסח לנגיס, ולפי פשוטו אמר רמב"ן ז"ל קרב אל לפון המזבח ועשה שם החטאת והעולה שמחיטתן נלפון, ואמר משה בן בקלרה שנכנר ידע להרון זה. אך אם כנר הגיד לו דיני הקרבנות, אפילו בקלרה אין לורך להזכירו, כמו שלא זכר דבר מההלות והקטרות. ולדעתי לפי שהמזבח קדש קדשים, ועליו יסרתו הכהנים לנדם להקריב אלב ודם, ונאמר ואל המזבח לא יגש כי מום בו (פרשה כ"ח כ"ג) שלא יגש אליו כלל, גם אם לא יעבוד, כמ"ש שם, וכן אך אל אלי הקדש ואל המזבח לא יקרבו (במדבר י"ח ג'), הנאמר בלויס זרים, גם כתוב בל הנוגע במזבח יקדש (שמות כ"ט ל"ז), שלפי פשוטו הקרב אל המזבח ונוגע בו, לריך שיהיה קדוש מן הקדושים שנאמר עליהן שיהיו לאלהיהם, על כן בשעה שהוא להחיל בעבודה, ושהוא הקדוש אמר הקריב ה' אליו, אמר לו קרב אל המזבח, כלומר מעתה נתקדשת לגשת אל המזבח, ופירש ועשה את חטאתך ואת עולתך, שיתקן קרבנותיו, לכפר על המזבח שנזאה ונהקטרה, ודברו קרובים לדברי רמב"ן ז"ל, ושוד יתבאר (פסוק ט) בוונת הפסוק הזה: ועשה, תקן את חטאתך ואת עולתך, כמו שחיטה בלפון, וקבלה בכלי שרת: וכפר, בדמו: בעדך ובעד חעב, בפר החטאת תכפר בעדך, ואח"כ תעשה קרבן העם ותכפר בעדם הרמב"ן, וכן דעת רמב"ן ז"ל, ואין סדר הכתוב ולא הנגינה מסכמת, ולמה לא נפרש כמו שכתוב, לומר שעל קרבנותיו יתודה בעדו ובעד העם החלויין בו ויכפר עליו ועליהם, כמו סר משיח בשיחת לחמת העם, ועוד יעשה את קרבן העם לכפר בעדם, כי משיח לא יתכפר בשעיר עזים: (ח) ויקרב אהרן אל המובח, שקבל עליו מלות בהונה לעמד לפני ה' להקטיר אלב ודם, ואולי טרם הקל בעבודתו,

נגש

הַמִּזְבֵּחַ: (י) וְאֶת־הַחֵלֶב וְאֶת־
הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת מִן־הַכָּבֵד
מִן־הַחַטָּאת הִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:
(יא) וְאֶת־הַבָּשָׂר וְאֶת־הָעוֹר שָׂרַף
בָּאֵשׁ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה: (יב) וַיִּשְׁחַט
אֶת־הָעֹלָה וַיִּמְצְאוּ בְּנֵי אַהֲרֹן

גרונד דעם אַלטאַרס. (י) דאַז
אָפּפֿערפֿעטט, דיא ניערען
אונד דאַז נעטץ איבער דיא
לעבער פֿאָם זונדערנאָפּפֿער,
ליעם ער אויף דעם אַלטאַר
אין ריך אויפֿגעהען, ווי א דער
עווינע דעם משה בעפֿאָהלען.
(יא) פֿלייש אונד פֿעלל פֿער־
ברעננטע ער אויסער האַלב
דעם לאַגערס. (יב) הערנאַך
שלאַכטעט ער דאַז נאַנצע
אָפּפֿער, דיא זעהנע אהרן'ס
ריי"ס

תרגום אונקלוס

(י) וְיָת תַּרְבָּא וְיָת כּוּלְיָתָא וְיָת חַצְרָא מִן
כַּבְדָּא מִן חַטָּאתָא אַסֵּיק לְמַדְבְּחָא כְּמָא
דִּי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה: (יא) וְיָת בִּשְׂרָא וְיָת
מַשְׁכָּא אוֹקִיד בְּנוּרָא מִבָּרָא לְמַשְׁרְיָתָא: (יב) וּנְכִיס יָת עֲלָתָא וְאַמְטִיאוּ בְּנֵי אַהֲרֹן

ר ש"י

(יא) ואת הבשר ואת העור וגו'. לפי מלינו
חטאת חילונה נשרפת חלק זו ושל מלואים
וכולן על פ' הדבור: (יב) וימלילו. לשון
הוצטה והזמנה:

באור

נגע תחלה אל המזבח למקום שחסור לילך שם לים זר, להרחות לכל העדה כי בו בחר ה' והוא הקדוש שמותר לו לגגוע במזבח, והשתחוה שם לה', ואח"כ הלך לעשות עבודה, והחל בשחיטת עגל החטאת לשכר לו: (ט) ויקרבו בני אהרן את הדם אליו, לפי ידעתי מה לורך לכהנים רבים להולכת הדם והכל במזרק אחד, ואם לאהרן שחט וקבל היה מוליך גם כן, ולשון שהקריב לבד הזורק והמקטיר, שעיקר כפרה בדם והקטרת חימורין, שהן העבודות שעל המזבח, אבל שחיטה וקבלה והולכה נעשו בבניו, וזהו קרב אל המזבח שלוהו שהוא יעלה על המזבח לעשות העבודות הנעשות בו, ואם יעשה החטאת והעולה לבסר בעדו ובעד העם, וכן לומר ויקרב אהרן אל המזבח, שעשה שאר לוהו לעבוד עבודות המזבח, ואם עמד על השחילו אליו את הדם לזרוק, ואת החמורין והניתחים להקטיר, ומלת ויצחט על העולה, שחיטה בזרה לפילו בזר וקבלה בהן, וכן הולכה אל המזבח בהן, ולמהר הדבר, ושיהו בניו בלב בתוך העבודה עמדו בשורה, וקבלו המזרק מיד המקבל, כמו שבנינו לגל שחיטת הפסח, וכן הניחו לגיו לחמורי החטאת והשלמים, וכן הניתחים כמו שהתחיל בעניין, ועם זה נתן הכל, ושל כן בתוך בסוף וירד מעשות החטאת וגו' כי עד הנה לא זז ממזבח: ואת חדם, הנשאר במזרק: (י) ואת החלב, המלבים המכוסים בפרשת ויקרא המכסה ואשר על הקרב ועל הכליות: מן החטאת, לפי ידעתי למה נאמר, לפשר ללמדנו שהפירים בדרך שיפירו מחטאת לורות לפי פחות ולפי יותר, וזהו כאשר לוה ה' את משה, שלוהו כן בפרשת החטאת: הקטיר המזבחה, מלת הקטיר המזבחה: מלת הקטיר כפרשנו בפרשת ויקרא, ואם אין שם על המזבח לפי יתכן לומר הקטיר, ולכן רשב"ם ז"ל שאמר בפי' ויקטר על המזבח, שם לותו על המזבח, ונכוח שם מעלה נקטר, אין פרושו נראה לי, שהי' לו לומר ויצם על המזבח, ופי' כן לשטתו בפי' ויקחו שני בני אהרן, וגם פרושו שם לפי נתברר לי, כמו שפרשתי: (יא) ואת הבשר ואת העור, לפי מלינו חטאת חילונה נשרפת חלק זו ושל מלואים, וכלן ע"פ הדבור מפי' רש"י ז"ל: שרף באש, השרף, כי אהרן לפי זז מפיקים המזבח עד שכלה הכל, ואפשר שנשרף שאר גמר העבודה ע"י אהרן עלמו: (יב) וישחט את העולה, השוחט: וימצאו, פרשנו שעמו (פסוק ט'), ומלי וימלילו כי' רש"י ז"ל לשון הוצטה והזמנה, וכן תרגם הרב המעתיק, ויפה כי' וי"ש הנדפס כי ויקריבו וכין וימלילו, הקרבה נוסף על המקרב דבר אל מבנו, לעם"י שלילו נותן לותו אל ידו,

כמו

תרגום אשכנזי

שמיני ט

רייַטען איהם דאַז בלוט, אויף דעם אַלטאַר שפרענגטע עס אויף דעם אַלטאַר אומהער. (יג) דאַז גאַנצע אָפּפֿער רייַטען זיא איהם אין צערלעגטען שטיקען, נעבסט דעם קאָפּף, אונד אויף ליעם עס אויף דעם אַלטאַר אין רויך אויפֿגעהען, (יד) וואוש אויך אייגעווייד אונד פֿום שטיקע, אונד ליעם זיא איבער דעם גאַנצען אָפּפֿער, אויף דעם אַלטאַר, אין רויך אויפֿשטייגען. (טו) היערויף בראַכטע ער דעם פֿאָלקעם אָפּפֿער דאַר, נאַהם נעמליך דען זינדעאָפּפֿערבאָק, וועלכער פֿיר דאַז פֿאָלק וואַר, שלאַכטעטע איהן, אונד בעהאַנדעלטע דיעזעם כראשון

אֵלָיו אֶת־הַדָּם וַיִּזְרְקֵהוּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: (יג) וְאֶת־הָעֹלָה הִמְצִיאוּ אֵלָיו לִנְתָחֶיהָ וְאֶת־הָרֹאשׁ וַיְקַטֵּר עַל־הַמִּזְבֵּחַ: (יד) וַיִּרְחַץ אֶת־הַקֶּרֶב וְאֶת־הַכְּרָעַיִם וַיְקַטֵּר עַל־הָעֹלָה הַמִּזְבֵּחָה: (טו) וַיַּקְרֵב אֶת קָרְבַּן הָעָם וַיִּקַּח אֶת־שְׂעִיר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לָעָם וַיִּשְׁחָטֵהוּ וַיְחַטְּאֵהוּ

רש"י

רגום אונקלום

(טו) ויחטאהו. עשהו כמשפט חטאת ראשון: לֵיהּ יָת דְּמָא וְזָרְקֵיהּ עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר: (יג) וְיָת עֲלָתָא אַמְטִיאוּ לֵיהּ לְאֵיבְרָהָא וְיָת רֵישָׁא וְאַסֵּיק עַל מַדְבְּחָא: (יד) וְחַלֵּיל יָת גַּוָּא וְיָת כְּרָעַיָּא וְאַסֵּיק עַל עֲלָתָא לְמַדְבְּחָא: (טו) וְקָרֵיב יָת קוּרְבַּן עַמָּא וּנְסֵיב יָת צְפִירָא דְּחַטָּאתָא דִּי לְעַמָּא וְנַכְּסֵיהּ וכפר

באור

כמו נסמל לדורים הקריבה חמלה (שופטים ה' כ"ה), לכל המלאה לינו חלק שנותנו לידו, כי מלא נקל על דבר שבא לידו, כמו שתמרו (נ"מ ב' ע"ח), ומלאתה דלתי לידי משמע, ובהפעיל כשמליכו מיד ליד עד יד מבנו, ולבן בחטאת לבד אמר ויקרינו, כי דם חטאת לבד נותן בלבנע, ול"כ המזרק ביד המקריב, ולהכן טובל בו לבנעו וכן אמר ויטבול לבנעו בדם, וזהו והקריבו, לבל עולה ושלמי' שזורק מן המזרק, היו לריכין לתת המזרק בידו, וזהו וימליכו, שהם המליכו לזולתו לידו: סביב, מפורש בפרשת ויקרא: (יג) ואת העולה, גוף העולה כלה: המציאו, נתנו הנתחים לידו ממש להקטירן: לנתחיה, כמו שנתחין עולה, ונתח לחר נתח נתנו לו, ואת הראש, שלינו נכלל נתח שבבר הוזכר בשחיטה: (יד) וירחץ, הרומן שלפי' בזר כשרה, ובעוד שהמליכו לליו הנתחים, רחן הרומן לת הקרב ולת הכרעים, והמליכו לותן לליו שלחרונה, והקטירן על החג על המזבח, וזה רלוים לפרשה: (טו) ויקרב את קרבן העם, החטאת והעולה והשלמים והמנחה, שהיו עד הנה נתונין בלד לחר בעוד שנעשו קרבנותיו, הקריב עתה לעשות עבודתן, ורחב"ע ז"ל פי' על המזבח, ולין יתכן זה ולחריו נזכרה השחיט' והחטוי [ס"ה על דעתי הוא דרך כלל ולחריו מעשה, שלינו חלק פרטו של רלשון, כמשפט הלשון. יאמר עתה הקריב לת קרבן העם, כילד? לקח שעיר החטאת וגו', ולבן בתחלת הפרט נאמר שנית לשר לעם, להורות שלינו חלק פרטו של החמור למעלה ס]: שעיר החטאת אשר לעם, כבר אמר לת קרבן העם, גם לז לאמר כן בעולה, ומזר ואמר לשר לעם בשלמים, ולרך טעם, ונראה כשפורט המינים לומר לשר לעם, ובעולה ומנחה שלינו פורט, חלק עולה מנחה, לינו לומר לשר לעם: ויקח, לחד מן הנגיס וכן ויחטאהו: ויחטאהו, מתן דמו, והוא נקרא חטוי, שנכפר

שמיני ט

רִאשׁוֹן: (ט) וַיִּקְרַב אֶת־הָעֹלָה וַיַּעֲשֶׂהָ כַּמִּשְׁפָּט: * (י) וַיַּקְרֵב אֶת־ הַמִּנְחָה וַיְמַלֵּא כַפּוֹ מִמֶּנָּה וַיַּקְטֵר עַל־הַמִּזְבֵּחַ מִלְּבַד עֹלַת הַבֹּקֶר:

וישחט

תרגום אשכנז סט

זעם אָפּפֿער, וויא דאַז פֿאָרגעג. (ט) בראַכטע דאַז גאַנצע אָפּפֿער דאַר, אונד גינג דאַ= מיט אום, נאַך פֿאָרגעשריבע= נער וויזע. (י) בראַכטע אַלס= דאַן דאַז שפּייזאָפּפֿער, נאַהם איינע האַנדפֿאָלל דאַפֿאָן, ליעם עם אויף דעם אַלטאַר אויסער דעם מאָרגענאָפּפֿער. דאַ=

אין רויך אויפֿשטיגען: אַללעם דיעזעם טהאַט ער

תרגום אונקלוס

וְכַפֵּר בְּדִדְמֵיהּ בְּקַרְמָאָה: (ט) וְקָרֵיב יָת עֲלָתָא וַעֲבָדָהּ כְּדָחֲזִי: (י) וְקָרֵיב יָת מִנְחָתָא וּמְלָא יְדֵיהּ מִנָּהּ וְאַסֵּיק עַל מַדְבְּחָא בַּר מֵעֲלַת

רש"י

כרחזון. כעגל אלו: (ט) ויעשה כמשפט. המפורש בעולת נדבה נויקרא: (י) וימלא כפו. היא קמיצה: מלבד עולת הבקר. כל אלה

באור

שמכפר ומעביר החטרון, וכמו שפרשנו (פר' ו' י"ט) וכן תרגם לונקלוס ז"ל וכפר בדמיה, גם רלב"ע ז"ל אמר ויתכן שהוא כפר נו החטאת, ורש"י אמר עשהו כמשפט חטאת, כלומר שחטאת בדמו כדין חטאת בלבד על קרנות קרנות: בראשון, לעם"י שחטאת נקנה לא אמר כרחזוה, כי על העגל ידבר, וזהו שפי' רש"י ז"ל כרחזון, כעגל אלו, ולא אמר כחטאת אלו, גם רלב"ע ז"ל לא אמר כרחזון, היא עגל החטאת, וזהו דברי רש"מ ז"ל נרחזון לי: (טז) ויעשה כמשפט, כמשפט כל עולה המפורשת בפרשת ויקרא, ולא אמר כרחזון שהוא החיל, כמו שאמר בחטאת, לומר לפי שבחטאת לא אמר כמשפט לפי שיש חטאת פנימית וחטאת חילונה, ולפיכי יודע כמשפט מי, הולרך לומר כרחזון שהיה ועשה בחטאת חילונה, מה שאין כן העולה שאין בה חלוקי עבודות, שתם ולמר ויעשה כמשפט, כלומר כמשפט העולה: (יז) ויקרב את המנחה, המקריב אותה ליד לחרן: וימלא כפו ממנה, זהי הקמילה, ומלת קמן פרשנוה, ותבין שהיא מלא כפו: מלבד עלת הבקר, פי' רש"י ז"ל כל אלה עשה לחר

המעמר

ט (יו) מלבד עולת הבקר, הרב המנחר הקשה, לדעת רש"י היה לו להזכיר זה בסוף לחר השלמים ע"ש, ולי נרחה כי כבר ידעו שעולת הנוקר קדמה לכל הקרבנות, לכן הולרך לפרש כאן, לפי שהקרבנות האלה היו לך הורחת שעה והיו קדשי קדשים לא נודע מנחש, לולי נחוש היו להם קדימה על התמיד, לולם שלמים שהקריבו היו לך שלמי שמחה, כמו שהקריבם שלמה נחנוכת הבית, וכן דוד בהעלותו לת הלרון, והם קדשים קלים ובשרם נאכל לכל לדם כמ"ש הרב לעיל (פסוק ל'), בהם וודלי לא יעלה על הדעת שיקדימו לעולת התמיד. ומ"ש הרב בסוף דבריו וזלת תשובה לקושית רש"ס ז"ל, הנה שערי תשובתו ננעלו ממני, כי על הקושיח השנייה שהקשה הרש"ס, לם יהיה הכוונה שמלבד עולת התמיד יעשה גם לת אלה (וכדעת הרב) מלוע לא הזכיר גם מלבד עולת החודש (לדעת החומר שמיני למלואים ר"ח היה) כמו שבת בר"ה מלבד עולת החודש ומנחתה ועולת התמיד ומנחתה (במדבר כ"ט ו'), על קושיח זלת לא עלה לותו דבר, ות"כ כוונתו לך ליתב קושיתו הרלשונה, והיא, שלם יהיה הענין חון מעולת התמיד היה לו להזכיר זה מיד לחר ויקרב לת העולה ויעשה כמשפט שזניהן ממין ז' הס, ולא לחר המנחה, ועל זה הלה הרב לומר, כי בא הכתוב להורות שלא נפטרו בעולת חובת היום ובמנחתם מעולת התמיד ומנחתה, הנה לם כדבריו כן יהיה נודלי היה מן רלוי שיאמר הכתוב מלבד עולת הבוקר ומנחתה כמו שבת בשאר מקומות, וכל המעיין בדברי הרש"ס ירלה שדייק בלישניה ולומר שהיה לו לכתוב מלבד עולת החדש ומנחתם ועולת התמיד ומנחתם. ולם נלומר שהרב ז"ל כוון (וכן נרחה

תרגום אשכנזי

(יח) דאַרויף שלאַכטעט ער דען אָבסען אונד דען ווידער, אַלס אִפּפֿער צום פֿריידענ־ מאַהל, פֿיר דאַז פֿאָלק; דיא זעהנע אהרן'ס רייַכטען איהם דאַז בלוט (ער שפרענגטע עס אויף דעם אַלטאַר אומהער; (יט) אויך דיא אונשליטט שטיק־ קע פֿאָם אָבסען, אונד פֿאָם ווידער דאַז שוואַנצשטיק, דאַז בערעקענדע, דיא ניע־ רען אונד דאַז נעטץ אובער

ר ש"י

שמיני ט

(יח) וַיִּשְׁחַט אֶת־הַשּׁוֹר וְאֶת־הָאַיִל זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לָעָם וַיִּמְצְאוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶת־הַדָּם אֵלָיו וַיִּזְרְקֵהוּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: (יט) וְאֶת־ הַחֲלָבִים מִן־הַשּׁוֹר וּמִן־הָאַיִל הָאַלְיָה וְהַמְכַסֶּה וְהַכְּלָיֹת וְיֹתֶרֶת הכבד

תרגום אונקלום

עֲפָרָא: (יח) וְנָכֵיס יָת תּוֹרָא וְיָת דְּכַרָא נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא דִּי לְעַמָּא וְאַמְטִיאוּ בְּנֵי אַהֲרֹן יָת דְּמָא לֵיהּ וְזָרְקֵיהּ עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר: (יט) וְיָת תַּרְבֵּיָא מִן תּוֹרָא וּמִן דְּכַרָא אַלְיְתָא וְחַפֵּי גַוָּא וְכוּלְיָתָא וַחֲצַר כַּבְדָּא: ושויאו

באור

לאחר עולת התמיד, ולפרושו היה לו להזכירו בסוף לאחר השלמים? לכל לפי שבכל יום מקריבין עולת תמיד ומנחתו, והיום נצטוו להקריב עולה ומנחה מוצת היום הודיע שלא נפטרו בהן מקרבן תמיד, שלא עולה ומנחה זו הקריבו מלבד עולת הבקר, לכל שלמים לאין נקריבין מובה בשאר הימים, ובפרשת מלואים שבסדר לו לא לאמר מלבד עולת הבקר, לפי שבימי המלואים לא היה מנחה, ועולת התמיד לריכה מנחה, ולאת תשובה לקושית רש"מ ז"ל: (יח) וישחט, השוטט כמו שפרשנו: (יט) ואת החלבים מן השור, המפורשים בפרשת ויקרא, על כן הפסיק בענינה: ומן האיל, גם הלליה: והמכסה, פי' רש"י ז"ל מלא המכסה את הקרב. ורמב"ן ז"ל הקשה לפרושו, למה זכר לבד חלב זה ולא החלבים האחרים, ופי' הוא המכסה על כל החלבים, כי כל חלב הקרב למזבח הוא מכסה, החלב חלב המכסה את הקרב, והשני כל החלב אשר על הקרב וגם הוא מכסה והחלב אשר על הכליות מכסה עליהן, וכן אשר על הכסלים, וכמו שאמרו חלב שהשער קופה לותו מותר, שעל הכסלים אשר רחמנא ולא נתוך הכסלים. ויפה פי': והכליה, פי' רמב"ן ז"ל מן החיל המליחו הליה וחלב, ומשניהם הכליות ויותרת הכבד, ולין לשון הכתוב משמע כן, ולדעתי ואת החלבים מן השור כולל כל הקרב ממנו למזבח החלב והכליות והיותרת שנקראים חלבים בלשון רבים, שכולל החלב ממנו, והקרבים עמו שהן מיטב הקרבן וכמו שפרשנו, ואילו לאמר ואת החלבים מן השור והחיל היינו אומרים שחלבים חלב ממנו, ונכתב לשון רבים בשביל השור והחיל,

ועוד

המעמר

נראה מדבריו לשונו) לך על מ"ש הרמ"ס ז"ל, לכל לדעת החכם בן עזרא שאמר שבעת ימי המלואים היו לאחר הקמת המשכן ושפי' מלבד עולת הבוקר תון מעולת הבוקר, לא ידעתי מה תהיה תשובתו על מה שלא נכתב בהם מלבד עולת הבוקר כמו בשמיני עכ"ל, וע"ז יש לומר שבשם לין מקום לטעות שהרי לא נאה עמה מנחה ועולת התמיד לריכה מנחה, הן לא ידעתי מאין הוליח לו שלא נאו בעולת לול המלואים סולת ונסכים כדין כל עולה הן ליחיד והן לצבור (וכמ"ש הרמב"ם נפ"ב מהלכות מע"הק הלכה ב') ומה לנו להרבות בהוכחות שעה, ומ"ש שפיר היינו יכולין לאמר שהם פוערין תמיד של שחר, ואף כי שהמנחה הנזכרת כאן אין לה ענין כלל עם מנחת תמיד ונסכיה, שהיא סלת ובלה בלול, וכאן אך מנחת נדבה שהיא נאפת ונחבלת לבהנים כמפורש לקמן (י' י"ב).

הַכָּבֵד: (כ) וַיָּשִׂימוּ אֶת־הַחֲלָבִים
עַל־הַחֲזוֹת וַיַּקְטֵר הַחֲלָבִים
הַמִּזְבֵּחָה: (כא) וְאֶת הֶחָזוֹת וְאֶת
שׁוֹק הַיָּמִין הֵנִיף אַהֲרֹן תְּנוּפָה
לִפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה:
(כב) וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת־יָדָו אֶל־
הָעָם וַיְבָרְכֵם וַיֶּרֶד מֵעֲשֹׂת

ירין קרי החטאת

תרגום אונקלוס

(כ)וְשַׁוִּיאוּ יָת חֲרָבַיָּא עַל חַדְוָתָא וַאֲסֵיק חֲרָבַיָּא
לְמַדְבְּחָא: (כא) וְיָת חַדְוָתָא וְיָת שׁוֹקָא
דַיְמִינָא אֲנִיף אַהֲרֹן אֲרָמָא קֳדָם יְיָ כְּמָא
דִי פַקִּיד מֹשֶׁה: (כב) וַאֲרִים אַהֲרֹן יָת יְדוֹהִי
לְעַמָּא וּבָרְכִנוּן וּנְחַת מִלְּמֶעְבַּד חַטָּאתָא

תרגום אשכנזי

דיא לעבער, (כ) דיא אוף־
שלויִ־שטיקע לענטען זיא אויף
דיא ברוסטשטיקע, אונד ער
ליעם דיא אונשליטשטיקע אויף
דעם אַלטאַר אין רויך אויפֿגע־
הען. (כא) מיט דעם ברוסט־
שטיק אונד דעם רעכטען
שולטערשטיק מאַכטע אהרן
איינע וועגדונג פֿאַר דעם עווי־
גען, וויא משה בעפֿאַהלען.
(כב) אהרן האָב זיינע הענדע
נעגען דאָז פֿאָלק אויף, אונד
גאָב איהנען דען זעגען, נאַכ־

רש"י דעם

חלב המכסה את הקרב: (כ) וישימו את
החלבים על החזות. לאחר התנופה נתנן
כהן המניף לכהן אחר להקטירם נמלקו
העליונים למטה: (כב) ויברכם. ברכת
כהנים יברכך יאר ישף: וירד. מעל המזבח:
וינח

באור.

ועוד לפי שבחיל המלואים היה גם הטוק בכלל החלבים, הולרך לפרש בחיל זה שמיטב שלו לבד החליה ושתי כליות ויותרת, לבל החלב ממש שחין לטעות בו לומר סתם המנח': (כ) וישימו את החלבים, על הטור והחיל, וכוללים גם חליה ויותרת וכליות, שהכל בכלל חלבים, כמו ואת החלבים מן השור, לבל רמב"ן ז"ל לומר שהחליה והיותרת והכליות יתנו למטה, והחלבים עליהן, והכל על החזות, והחלבים לבדם נרחין למעלה, והוא דרך כנוד בהקטרה, ופי' ויקטר החלבים המזבחה, עם שחר המזבחים, ולחינו נרחה שיסמיט הכתוב הקטרת היותרת והכליות, חלח כמו שחמרנו שמלת החלבים נוללת הכל, והטעם שחמר רמב"ן ז"ל בעבור שהיות ההקטרה גדולה בחלבים יזכירה, וכן ותחכל וגו' חת העולה ואת החלבים (פסוק כ"ד), טעם חלוש הוח, ונמקרא שהביח לרחיה גם בו מלת חלבים כוללת הכל: (כא) ואת החזה, מן השור והחיל: ואת שוק הימין, של גל לחד מהם: הניף אהרן תנופה, זהו קודש ויסמו לת החלבים, וזכר חחלב זריקה והקטרה שהן עיקר, ולפי שחמר ויקטר החלבים המזבחה, מזר והודיע לחיזו לוזך שם לותם על החזות, ולחמר שהיה זאת בעבור התנופה, שהחזה גם היח לריכה תנופה עם החלבים, ולפי שזכר תנופת החזה, הולרך להזכיר שגם שוק הימין הונף עם החזות, לפי שבחיל המלואים הונף השוק עם החלבים, לפי שנקטר עמהם, ולח"כ הניף החזה לבדם, הולרך לומר כאן שניוס זה הונפו שתיהן עם החלבים לפי שהיו שתיהן מחנה להכהנים כנזכר בענין, וכן המלוה לדורות. כמו שפרשנו (פרשה ז' ל'), לח כמו שחשב רמב"ן ז"ל שהניף לותן פעם שנית לבדה, לחר שהניף החזה עם החלבים, וכבר השיבונו על דבריו (שם): כאשר לוה משה, בפרשת הקרבנות, וכמו שחמרנו: (כב) וישא אהרן, זוהי מלות נשיחות כפים: אל העם, כנגד העם, כדרך המברכים שמניחין ידיהם על רחש המתברך, כמו ויבלע ישרחל לת ימינו ויסת על רחש לפרים (בראשית מ"ח י"ד), וכן הכהנים פיסת ידיהם פתוחות כנגד העם: ויברכם, ברכת כהנים המפורשת להלן יברכך יחר ישף (במדבר ו' כ"ד כ"ה כ"ו), וכן פי' רש"י ז"ל, וחם המלוה כתובה בנוסח הפקודים כבר נחמרה בהקמת המשכן, גם שם מסוכה לל ויהי ביום כלות משה להקים

תרגום אשכנזי

שמיני ט

דעם ער דאָז זינדענאָפּפֿער, בראַנדאָפּפֿער, אונד דיא פֿרידע־ דענאָפּפֿער פֿערריכטעט האַט־ טע, גינג ער האראַב. (כג) משה

ר ש "י

תרגום אונקלוס

(כג) ויצא משה ואהרן וגו'. למה נכנסו. מלתי נפרשת מלואים בגרייתא הנוספת על ת"כ שלמו למה נכנס משה עם אהרן

באור

מוֹעֵד וַיֵּצְאוּ וַיְבָרְכוּ אֶת־הָעָם
וַיֵּרָא כְּבוֹד־יְהוָה אֶל־כָּל־הָעָם: *
(כד) וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי יְהוָה וַתֹּאכַל
עַל־הַמִּזְבֵּחַ אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־
החלבים

סטען), אונד פֿערצעהרטע אויף דעם אָפּפֿערַאלטאַר דאָ גאַנצע אָפּפֿער זאַמטט דען

תרגום אשכנזי עא

וויערער הערוים קאַמען, זע־
נעטען זיא דאָ פֿאָלק, אונד דאָ
ערשיען דער גאַנצען נאַציאָן
דיא הערליכקייט דעם עוויגן.
(כד) עם פֿוהר איינע פֿלאַממע
פֿאָן דעם עוויגען אויס, (נעם־
ליך אויס דעם אַללערהיילי־

אונ־

תרגום אונקלוס

לְמַשְׁכַּן זִמְנָא וּבָרִיכוּ יַת עַמָּא וְאִתְגְּלִי
יְקָרָא דַיְיָ לְכָל עַמָּא: (כד) וּנְפַקַת אֶשָׁתָא
מִן קֳדָם יְיָ וַאֲכָלַת עַל מַדְבְּחָא יַת עֲלָתָא וְיָת

תרביא

ר ש"י

מזה ואהרן. לאחר שירד אהרן מעל המזבח בלו מזה ואהרן אל אהל מועד שכל העדה היו עומדים על פתח אהל מועד:] וילכו ויברכו את העם. למרו ויהי נועם ה' אלהינו עלינו (תהלים ל') י"ר שתשרה שכינה במעשה ידיכם לפי שכל ז' ימי המלואים שהעמידו משה למשכן ושמש בו ופרקו בכל יום לא שרתה בו שכינה והיו ישראל נכלמים ואומרים למשה משה רבינו כל הטורח שטרחנו שתשרה שכינה בינינו ונלא שנתכפר לנו עון העגל לכך אמר להם זה הדבר אשר צוה ה' תעשו וירח אליכם כבוד ה' להרן אחי כדאי ומשוב ממני שעל ידי קרבנותיו

באור

שעשו כל אשר צוה ה' לעשות ביום ההוא, בלו אל היכל ואולי אל קדש הקדשים להתפלל ולהתחנן שירצה הש"ת מעשיהם וישרה שכינתו בישראל, וקרוב לזה יש בבראשית דת"כ, והביאה רש"י ז"ל בפרושו, ומין ספק שבנאמו על פי הדבור, לו שבנים להרן להשתחות, כמו שבנינו (תענית פ"ג) בזמן שהכהן גדול נכנס להשתחות וכו' שאפי' למי שבור שלינו מותר ליכנס להשתחות אלא בגמר עבודה, גם כאן בגר גמר להרן העבודה, ושם הוכנסו להם שירצה כבודו אל העם, ושירצה את קרבנותיהם, לז ילאו ויברכו את העם, בלי נשיאת כפים, אלא בדרך שבחר שלמה את כל קהל עדת ישראל ביום חנוכת המקדש, לאחר שירדה שכינה ורלו גם מן השמים, אף כאן כשברכו את העם וירח כבוד ה' אל כל העם, שבעבור הברכה רלו כבוד ה' נגלה לעיניהם, וברכו אותם שזכו לכך ושירצה לקהים אותם מכאן ואילך וביומא בברכות היתויו' ליום זה, וקרוב לזה דעת רש"י ז"ל, וגם הוא שמו בבראשית: וירא כבוד ה' אל כל העם, כבוד נגרל נראה לעיני העם, וידעו כי ה' שוכן בקרבם, ואינני כמו וירח אליו ה'(בראשית י"ח ל'), ואראה את אדני יושב על כסא (ישעי' ו' ל'), שהוא במראה הנבואה, אבל ראיית כבוד ה' הוא הענן והכבוד נראה בו, כדמות אור יקר נשגב מן האור הידוע לנו, וזה פי' וירח אליכם כבוד ה'(פסוק ו'), וכן ראו בתוך המקדש כאמרו וכל בני ישראל רואים בראת האש וכבוד ה' על הבית ויכרעו אפים ארצה והשתחוו והודות לה' כי טוב כל"ק (ד"ה ב' ז'ג'), וכבה יד כבוד ה' על המזבח לעיניהם, ותצא אש ותאכל על המזבח, והולו לה' על חסדו, וכן והנה כבוד ה' נראה בענן (שמות ט"ז י'), וביומא תמיד על כבוד מושב לעין, ובלי ספק שביום זה הי' תוספת אורה וכבוד, והוא מן הדברים המבליחים שמדרך התורה לקלור בהם ולהעלים עיניהם, ובשאר מקומות שנזכר גלוי שכינה בענן, הי' דבור ומלות אבל כאן חינו אלא לכבוד ישראל להודיעם כי רלה אלהים את מעשיהם, ודומה לזה פי' רמב"ן ז"ל בפרשת וירח אמר שנגלה לאברהם השכינה למעלה וכבוד לו, כענין שנאמר במשכן וילאו ויברכו את העם וירח כבוד ה' אל כל העם, כי מפני השתדלותם במלות המשכן זכו לראיית השכינה לא לצוות להם מלוה או לדבור כלל, אלא גמול במלוה הנעשית כבר, להודיע כי רלה אלהים את מעשיהם, והאריך שם, וזהו כדברנו, אלא שאצל אברהם היה מראה נבואה, אבל רשב"ם ז"ל פי' וירח כבוד ה', כילד? ותצא אש מלפני ה' ותאכל וגו', הנה לדעתו אש מן שמים הוא ראיית הכבוד, ואין פירושו נראה לי: (כד) ותצא אש מלפני ה', כלומר ממקום שנראה שם כבוד

שמיני ט י

הַחֲלָבִים וַיַּרְא כָּל־הָעָם וַיָּרֹנּוּ
וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם: י (ו) וַיִּקְחוּ
בְּנֵי־אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אִישׁ

מחתתו

תרגום אשכנזי

אונ׳ שליטט שטיקען; דאז גע־
זאמטע פֿאלק זאה עס, ויא
כוא׳טען איין פֿרוידענגעשרייא
אונד פֿיעלען אויף אויהר אנ־
געזיכט.

י (ו) דיא זעהנע אהרן׳ס
אבער, נדב אונד אביהוא,
האט־

תרגום אונקלוס

חֲרָבָא וַחֲוָא כָּל עַמָּא וְשַׁבָּחוּ וּנְפָלוּ עַל
אַפֵּיהוֹן:

י (ו) וּנְסִיבוּ בְנֵי אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא גְּבַר

ר ש י

קרבנותיו וענודתו תזרה אכיל׳ בנס ותדשו
שהמקום נתר נו: (כד) וירונו . כתרגומו:
ותלש

באור

כבוד ה׳, יצאה לג לחלטים בדרך פלא: ותאכל, כל העזת וכלוי נקרא לכילה, כמו וירב היער לאכול בעם מאזר לכלה הזרע (שמואל ב׳ י״ח ח׳), וכן ויאכלו (בראשית י״ח ח׳), כי המלאכים נבחש שמו הנתן לפניהם לחין, וכן ותאכל על המזבח, והוצאל למזון הבע״ח, לפי שהאוכל לועס בזיניו ומכלה מה שנותן לתוך פיו, וגם הרב המצתיק תרגם ותאכל (אוכד פעלעהרטע): את העלה, עולת התמיד ועולת אהרן ועולת העם: החלבים, מן העגל של אהרן ומצעיר עזים לחזר לעם, ומן הזור והחיל לאלמים, וכולל המכסה והחלויות והיותרת וכליות, ולא זכר המנחה, כי מלא כף סולת מעט הוא, וכבר היה נאכל מתוך הדיוט שעל המזבח, וכמו שיתבאר: וירא כל העם, כבוד ה׳, והחל שילחה מלפניו: וירנו, מרוב שמחה היו מרננים בקול רנה להודות לה׳ מסדו, ועל רב טובו לבית ישראל, כמו שהיה בימי שלמה שאמר והודות לה׳ כי טוב כל״ח (ד״ה ב׳ ז׳ ג׳), וכן כל לשון רנה שבמקרא שבחות מתוך שמחת לב, כמו ותרון לשון אלם (ישעי׳ ל״ה ו׳), רננו לדיקים בה׳ (תהלי׳ ל״ג א׳), וכן ת״ח ז״ל ונשבחו, וכן הצתיק הרב המצתיק (זיח אשכטען אין פֿרוידענגעטרייא), ומה שנאמר ויעבור הרנה במחנה (מלכים ח׳ כ״ב ל״ו), לדעתי שב על מלך לרם, שבשפל לחלב לויבו שמח והעביר כרוח במחנה שישוב לים לביתו ולארלו, כי לא היה חפץ להלחם רק עם מלך ישראל, ורבותינו ז״ל דרשו בלבוד רשעים רנה: ויפלו על פניהם, כמו שאמר להלן בעניין כזה ויכרעו לחיים לרלה על הרלפה ויסתחוו (ד״ה ב׳ ז׳ ג׳), לך לדעתי כל מקום שנזכר נפילה על פנים רומז עוד להסתר המחשבות, לם יש ענין נשגב ממחשבת החומר, ויש לי בזה דברים רבים, לבל לא לחריך כאן, והוליע כי מלד התפללו על רוב הכבוד, כי לא עלה על דעתם שיעשה ה׳ כן להם:

ו (א) ויקחו בני אהרן, לדעתי בשרלו בני לחרן רוב הכבוד והטובה שעשה הש עם עמו וכהניו, שהקרי׳ לניהם העולה והמנחה והחטאת והאלמים, וכלם ערבו לגבוה, נועלו יחדיו לעבד לת הש גם בקטרת, ולכנם לשני בהיכל להקטירו, ולינגו הקטרת הקרבה

המעמר

(כד) וירנו, הרב המלאר החליט שכל רנה במקרא שבחות מתוך שמחה, ולאן לבאר ויעבור הרנה במחנה (מלכים ח׳ כ״ב ל״ו) עיין בדבריו, לולם בפסוק הקדימה רנתי לחזינה תפלתי (תהלי׳ י״ז ח׳) נראה מענינו שלינו תודה משמחת לב, לך תרגם ממלחוב לב וכמ״ש הרלב״ע שם רנתי בקול גדול כמו ויעבור הרנה ע״כ, וכן שמעה לקלים רנתי הקדימה תפלתי (שם ס״ה ג׳) שביאר מיד, מקלה האזן לליך לקרא בעטוף לבי (שם פסוק ג׳), ולף הכתוב תרגם במקום הזה קבל ה׳ בעותי ולא שנותי כדרכו, ולכן החמת בדעת רוב המפרשים כי רנה יאמר בכלל על הרמת קול (וכמו שהורגלו חז״ל לומר היו מרננים לחריו וכני״ב) ועל קול שזון ושמחה בפרט.

מַחְתָּתוֹ וַיִּתְּנוּ בָהֵן אֵשׁ וַיָּשִׂימוּ
עָלֶיהָ קְטֹרֶת וַיַּקְרִיבוּ לִפְנֵי יְהוָה
אֵשׁ זָרָה אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אֹתָם:

ויצא

תרגום אונקלוס

מַחְתְּיָתֵיהּ וְיָהֲבוּ בְּרוֹן אֵישָׁתָא וְשַׁוִּיאוּ עֲלָהּ קְטוֹרֶת בּוּסְמִין
וְקָרִיבוּ קֳדָם יְיָ אֵישָׁתָא נוּכְרָיְתָא דִּי לָא פַקִּיד יַתְהוֹן:
ונפקת

תרגום אשכנזי עב

האַטטען יעדער זיינע רויכ־
פּפאַננע גענאָממען, פּייער
הינין גענטהאַן, אונד וויהרוך
דאַרויף גענאָמט, בראַכטען
אַלוא פֿאָר דען עווינגען פֿרעמ־
דען פּייער, וועלכעם ער איהּ־
נען ניכט בעפֿאָהלען האַטטע.

באור

הקרבה בכל יום בבקר ובערב, אלא מדעתם עשו כן, וכמו שיתבאר: ויחנו בהן אש, מן הגחלים שעל מזבח הנחשת, וזהו דעת ר' ישמעאל בת"כ ונס לדעת ר' עקיבא שאמר מן הכיורים נטלו, לא תעלו בזה, שהרי לא נצטוו להקטיר קטרת זו, שילטרמו לקחת אש מעל המזבח כמו שנצטוה לעשות הכ"ג בי"הכ, ואולי יותר נכון שיקחו מן הכיורים, ולא מאשי ה' אשר על המזבח, כמו שתבין מדברנו (פרשה ו' ו'): עליה, על האש: ויקריבו לפני ה', בהיכל, כמו מזבח קטרת הסמים לפני ה' (לעיל ד' ו'), ויש אל המזבח אשר לפני ה' (לקמן י"ו י"ח): אש זרה, פי' רבנ"ם ז"ל שזה המעשה היה קודם שילח האש מלפני ה' ותאכל על המזבח, שהרי היה קטרת אל אחר והיה קדמת לאכרים, ואז יצא אש מלפני ה' מבית קדש הקדשים דרך מזבח הזהב, ושם מלאה בני אהרן אחל מזבח הזהב, מקטירים קטרת שהיה קודם להקטרת תמיד וערפה לותם, ומשם יצאה אל מזבח העולה ותאכל על המזבח את העולה ואת החלבים, ואמר כי ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם, הוא עשמו ותצא אש אל פסוק ראשון, והניח דוגמת ממקראות אחרות, ואין פי' זה נכון, כי לדעת רבותינו ז"ל שמיני למלואים היה כ"ח ניסן, כבר הקטיר משה קטרת אל אחר, כמו שבארנו (פסוק ח'), ואם כפי הפשט שהיה שמיני לחדש, היתה עבודת הקטרת בכ"ג, כי עבודת היום היתה בכ"ג? ועוד למה לקחו איש מחתתו, והקטרת אחת ולא שתים? ועוד שהקטרת שבכל יום היה על המזבח, והם נתנוהו על המחתה? ועוד אם כן נעוד להרן בעזרה עומד ומקריב קרבנות היום, מתו הם בהיכל, וכשנא אל"כ משה ואהרן אל אהל מועד, היו מולכים שם פגריהם, ואיך ילאו וברכו את העם ואחריו ולא הגידו דבר, כל זה דברי תימה, ולמה נסרם המקראות, ונעזוב פשוטן של דברי' שהקטירו קטרת זו מדעת עצמם, והכתוב עצמו לומר לאהר לא לוה לותם, וקטרת אל אחר נצטוו להקטיר, ואם הרב ז"ל רצה לייאב זה ואמר לאהר לא לוה לותם ביום זה, לעפ"י שבאחר הימים כתוב ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח, היום לא לוה, אלא רצה משה שיביאו אש אל הדיוט, לפי שהיו מלפים לירידת אש גבוה, ולא טוב היום להניח אש זרה, כדי שיתקדש ע"י וידעו הכל כי אש יצא מן השמים, כמו שאמר אליהו ואש לא תאחזנו, לפי שהיה רוצה לקדש ע"י ירידת האש מלמעלה, כל זה תמה בעיני, שאם ביום זה לא נתנו אש על מזבח העולה, איך נאמר בענין ואת החלב וגו' הקטיר המזבחה, וכן כתוב בעולה ובמנחה ובשלמים, ואין הקטרה בלא אש, ומה שחשב הרב ז"ל להביא על זה רמזנו עליו (פסוק יו"ד), ואין לקבל תשובתו, ועוד קלילה לנדב ואביהוא קרובי השם שיעברו על מלות משה במקום שיש קלול השם? ועוד מה אהר לא לוה לותם, אהר לוה אלא לעשות? והאמת לדעתי שהכתובים נאמרים על הסדר, ונדב ואביהוא גדולי עולם היו, וחלילה להם לעבור בזדון את פי ה', אבל מרוב שמחה נתערבבה דעתם ליכנס לפנים להקטיר כל אחד קטרת סמים דקה, ולא נצטוו מפי משה שיעשו כן, אלא מדעתם עשו, והזו אהר לא לוה לותם, אבל האש שנטלו היה ממזבח החילון כמשפטו בכל יום, לו מן הכיורים וכמו שאמרנו, ואין אש זרה הנאמר כאן אש ממש, אלא כמו אשה ריח ניחח שענינו מאכל אש כאילו אומר מתנת אש זרה, אלא נצטוו עליה, וכמו שפרשנו (פרשה ט' ט'), זמן אשה ה' הנפרד אש, כמו קנו מן קנני וישן מן שנני, ומעם אלא אמר קטרת זר, כמו לא תעלו

תרגום אשכנזי

(ג) אַלֶם נון דיא פַֿלאַממע פַֿאָן דעם עוויגען הערוים פַֿוהר, פַֿערצעהרטע זיא דיעזעלבען, אונר

שמיני י

(ג) וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי יְהוָה וַתֹּאכַל אותם

ר ש"י

י (ב) ותלח אש- רבי אליעזר אומר לא מתו בני אהרן אלא ע"י שהורו הלכה בפני משה

תרגום אונקלוס

(ג) וּנְפַקַת אֶשָׁתָא מִן קֳדָם יְיָ וַאֲכָלַת יַתְהוֹן ומיתו

באור

עליו קטרת זרה וגו' (שמות ל' ט'), לפי שקטרת זרה היה על שתי עניינים, האחד כפי רש"י ז"ל (שם) שכל קטרת מלבד קטרת חוגה זרה היה, והם לא ענרו על לחו זה, כי לא הקטירוה על המזבח, שהכתוב מעיד ויקחו שני בני אהרן איש מחתתו וגו', וישימו עליה קטרת, הרי שהקטירוה על המחתה, והענין הוא כמו שתרגם אונקלוס ז"ל קטרת זרה קטרת בוסמין מוכרחין, ממרקחת סמים זריס, וגם על זה לא ענרו, כי הם הקטירו קטרת כשרה, ולכן הולרך לומר אש זרה, מתנת אש זרה, שמו אש במחתה ונתנו עליה קטרת, ולא נזכרה מתנת אש כזו בתורה, לבד כי"ה שמקטיר כה"ג קטרת כזו לפני ולתוכ, ועדיין לא נאמרה להם פרשת י"הכ, שהרי נאמר כה לאחרי מות שני בני אהרן, והוא שפירש אשר לא לוה אותם, והוא הזרות אשר לוה שיקריבו ביום זה קטרת כזו, וביותר שנכנסו לפנים בהיכל לו בק"ק, לא שענרו על לחו ואל יבוא בכל עת אל הקדש, שעדיין לא הוזהרו עליו, שעל כן נאמר לאחרי מות שני בני אהרן וגו' ואל יבוא בכל עת אל הקדש (לקמן ט"ז ב'), לבל היה רשוי לקדושי עליון כנדב ואביהוא להיות לגועים, כאמרו והבנע לבת עם אלהיך (מיכה ו' ח'), ולירוח מגזת אל הקדש אם לא נקראו לבוא שם, ולבלתי הניח מתן אש מדעת עלמם, טרם ישאלו פי משה רבם ואהרן אביהם, ושטחו בזתים על ההקרבה ועל הקרינה, לא שענרו אלילה על לחו מפורש בתורה, וכל שכן אשר אשר ענרו על מלות משה אשר מפי הגבורה אשר להבעיר אש במשכן ביו"ד זה כדי שיתקדש ע"י נגיעת אש מן המזבח, אשר מעולם לא לוה משה כן, ואין זכר בכתוב מענין זה, אשר ביום זה היה מערכה על המזבח בכל ז' ימי מלואים שקדמו, וקטרת של שחר של אותו היום כבר היתה קרבה בזמנו ע"י משה, ואשר הולרך הכתוב להזכירו, כמו אשר זכר שעשה עולת התמיד, ועל כרחנו נאמר שהיתה אש יוקדת על המזבח, שהרי בשבעת ימי המלואים, היה אש והקטירו בכל יום קרבנות המלואים וביון שבערה פעם אחת לוך בכתה, והכתוב לומ' אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה, ואם בשבוע שיתקדש ע"י וידעו כי נגע אש מן השמים, אין נגך כלום, והרב ז"ל הפריז על המדה, כי העולה והחלבים הנקטרים על אש הדיוט לריכין כמה שעות עד שיתעכלו, ובאותו היום אחר שערך הכל על האש, רלו ישראל כי אש יצאה מלפני ה', וברגע אכלה את העולה ואת החלבים, אש השריפה עצם, פתאום היה הכל לאפר, לולי נאכלו מכל וכל ולא נשאר אפילו דשן, וזה הפלא ופלא שבא האש הנפלאה הזאת, לז ידעו בלא כי מאת ה' היתה זאת, דומה ממש לאש מן השמים ביום חנוך בית עולמים שלמה. סוף דבר לא מטעו שני גדולי עולם הללו לעבור על אחת מן האזהרות המפורשות, רק שענרו גבול המוסר והבניעות, ובעבור גדולתם נחשב להם לעון ומתו. שוב ראיתי שכן דעת רבותינו בברייתא דת"כ שאמרו ויקחו שני בני אהרן, אף הם בשמחתם ביון שראו אש מאת ה', עמדו להוסיף אהבה על אהבה, וזה כדברנו שמרוב שמחה שראו אש מאת ה' שלחכה הכל, הוסיפו אהבה על אהבה לעשות לפני ה' גם בקטרת חשבה נוסף על קרבנות החנוך שהקריבו בו ביום, ואמרו עוד ויקריבו לפני ה' אש זרה אשר לא לוה אותם, ר' יעקב אומר יכול אש זרה ממש, ת"ל אשר לא לוה אותם, הכניסוה בלא עלה וגם זה כדברינו שלקחו הגחלים מעל המזבח במשפט, אבל היה החשבה עלמו זר לפי שלא נלטוו להקטירו, ועל זה אמרו הכניסוה בלא עלה, וכן אמר ר' עקיבה שלא נמלכו במשה רבם, וכן אמר ר' אליעזר שמתו לפי שהורו הלכה בפני רבן, דעת כלם שנתחייבו בענוש שענשו מלבן לא שנחלקו אלילה על משה, אלא שנגזרה עליהן להבת המקום ב"ה ועשו מה שעשו, וכן דעת כל התנאי' שחטאו בהקרבה ובקרינה, שהרי אמר בכתוב אחד בקרבתם לפני ה' וימותו (פרשה ט"ז ל'), שהיה הקרינה, וכתוב בהקרינם אש זרה לפני ה', שהיה בהקרבה, ולדעת ר' יעקב שאמר שתוי יין נכנסו למקדש, תדע שאחר מיתתן הזהיר הנותרים אלא

אוֹתָם וַיְמָתוּ לִפְנֵי יְהוָה׃ (ג) וַיֹּאמֶר
משה

תרגום אונקלוס

וּמִיתוּ קֳדָם יְיָ׃ (ג) וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן
הוא

מזה רבן. רבי ישמעאל אומר שתוי יין נכנסו למקדש תדע שאחר מיתתן הזהיר הנותרים שלא יכנסו שתוי יין למקדש משל למלך שהיה לו בן בית וכו' כדאיתא בויקרא רבה׃

תרגום אשכנז עג

אונד ויא שטארבען פאר דער ערשיינונג דעם עוויגען.
(ג) משה שפראך צו אהרן
(דער

ר ש "י

באור

שלא יכנסו שתוי יין, לין כוותו שנחטא זה מתו, שהרי לא נלטוו עדיין, אבל היין גרם להם שחטאו, כי לולי ששתו והתערבב דעתן, לא היו גדולים ונטועים כאלה עושים מעשה זה מדעת עלמן: [°ת"ה יש מרז"ל לאמרו שחטאו בלא זרה ממש, וכך שנינו בת"כ (סי' כ"ג) דבר אחר כיון שראו בני אהרן שקרבו כל הקרבנות ונעשו כל המעשים, ולא ירדה שכינה לישראל, אמר להן רבונו של עולם וכי יש תנשיל בלא פת, מיד ונטלו פת זרה ונכנסו לבית ק"ק וכו', וכן אמר ר"ע שם (סי' ל"ב) שנטלו פת מן הכיריים, והיתה ת"כ פת מקהלירט°]: (ב) ותצא אש מלפני ה', לפי שעשו מה שעשו לכבוד השם, נגדם נמותם, ומתו בלא שילוה מלפני השם, וכן לאמרו בת"כ לאמר להם הקב"ה אני אכבד אתכם יותר ממה שכבדתם אותי, אתם הכנסתם לפני אש טמאה, אני אשרוף אתכם באש טהורה, ולא אש טמאה ממש, שאין באש טומאה, גם אם לקחוהו מן הכיריים, וכאומרם ז"ל הלא כה דברי כאש וגו' מה אש אינו מקבל טומאה אף ד"ת אינן מקבלין טומאה, אלא טמאה להקריבה, כי לא לוה אותם להקריבה, כמו ואם כל עדת טמאה אחד לא יקריבו ממנה קרבן לה' וגו' (פ' כ"ז) שאינו טמאה ממש, אלא בעלת מום הכשרה לאכילה ושמאה להקריבה: וימתו לפני ה', כשנערה גם אש מעזרן מיים לא הלכו לאחוז ואח"כ מתו, אלא מתו לפני ה' במקום שהקריבו הקטרת: (ג) ויאמר משה אל אהרן,

פי'

המעמר

ו (ב) ותצא אש, לשון רש"י: ר' אליעזר אומר לא מתו בני אהרן אלא על ידי שהורו הלכה בפני משה רבן, ר' ישמעאל אומר שתוי יין נכנסו למקדש וכו', והוא בעירובין (י"ב ע"א), פירוש שהורו הלכה שדרכו מעלמא שאע"פ שהאש יורד מזמים מצוה להביא מן ההדיוט, ולא שאלו את משה על זה, והנה אם גם טעו בדבר עלמו כמ"ש הרב רבי"ו ז"ל, שאין ללמוד מפסוק המדבר ממזבח העולה לענין הקטרת, עכ"פ אין בזה עון מיתה, וגם לא נמנה הקרבת אש זרה בכלל הלאוין, ואף אם יהיה באיזה אופן משפט מיתה בידי שמים לאינו מן ההכרח שתהיה בו יד ה' מיד בעצותו, ואין ספק ת"כ, כי בשביל החטא הזה לא נגפם ה' ביום שמחת לב כל העם וברב חסדו היה נוהג עמם, כאשר למדנו שנדב ואביהוא היו לפני בני ישראל ונתחייבו כליה בעת ההיא וה' אמר להם ולא רצה לכלותם בשעמד הנכבד, אולם שנת מיתתם בלותו שעה היתה בעבור שפגמו בכבוד הרב שהצווה בנודו לכבוד המקום ויש בזה חלול השם, כי אם כהני ה' מורי העם בל יכבדו עבד ה' נאמן בזיתו לא יפריעו את העם ובדי בזיון וקלף, והיה מן הראוי לפגוע בהם מיד בדין המחלל ג"ש בפרהסיא; וכן לדעת ר' ישמעאל שאמר שתוי יין נכנסו למקדש, לאינו מבזיון שהקריבו אש זרה כי כתוב מפורש היא ויקריבו לפני ה' אש זרה, אך שבעבור זאת לא מתו וכמו שאמרנו, אבל היו גם שתוי יין ולא הזכיר זאת הכתוב בעבור כבודם, כי זה יורה על קלות דעת ופחיתות המדות, ואף אם לא נלטוו עדיין ע"ז (כמו שהקשה הרמ"ם) הלא מדרך המוסר ותורת החדש היה להם להזהר מזה, ואין לך חלול השם גדול ממנו, אם הכהנים לאל עליון יבואו לשמוד ולשרת לפניו והמה שתוי יין, ולדעתי זה כוונת הכתוב, הוא אשר דבר ה' בקרובי אקדש ועל פני כל העם אכבד, כלומר בשבור זה דבר ה' כן וגזר עליהם מיתה, לפי שרצונו שקרוביו יקדשוהו ועי"ז על פני כל העם אכבד, והמה להפך חללו את כבודו, וע"ז אמר וידום אהרן שאף שדבר משה אתו קשות נתן בשפר פיהו וידום.

ומה שכתב הרב המגיד ז"ל: ועל כרחנו נאמר שהיתה האש יוקדת על המזבח, שהרי בשבעת ימי המלואים היה אש, והקטירו בכל יום קרבנות המלואים, וכיון שנערה פעם אחת איך

תרגום אשכנזי

(דער דאָריבער בעשטירצט
ווער: דיעזעם איזט עם,
ווּאָס דער עווינע גישפּראָכען:
דורך דיא, ווּעלכע זיך מיר נאָ-
חען, ווּילל איך גיהיילינגעט,

שמיני י

מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן הוּא אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה לֵאמֹר בִּקְרֹבַי אֶקָּדֵשׁ וְעַל־

פני

תרגום אונקלוס

ר ש"י

אונך

(ג)הוּא לְמֵאֵר דבר וגו'. הֵיכָן דִּבֶּר וּמוֹעֲדַי הוּא דִּי מַלֵּיל יְיָ לְמֵימַר בְּקָרִיבַי אֶתְקַדַּשׁ
שמה לבני ישראל ונקדש בכבודי (שמות כ"ט) ועל
על תקרי בכבודי אלא במכובדי לומר לו משה
לאהרן לאחי יודע הייתי שיתקדש הבית במיודעיו של מקום והייתי סבור לו כי לו בך עכשיו
רואה

באור

פי' רשב"ם ז"ל כשמע לאהרן היה רואה להניח פעם דה ולהתאבל על בניו, ואמר אליו משה אל תתאבל
ואל תבכה ואל תניח עבודה, כי ה' דבר בקרובי אקדש, בכהנים גדולים הקרובים אלי לעבדני אני
ה.לה להתקדש, ולא יחללו עבודתי, שכן אמר לו הקב"ה והכהן הגדול מאחיו וגו' את ראשו לא יפרע
ואת בגדיו לא יפרום, ומן המקדש לא יצא ולא יחלל את מקדש אלהיו, הא אם לא יצא קדש, ואין
מוקדש ומאומר בתורה, ועל פני כל העם אכבד, זהו שכתוב שמרתי את בניו מתים, ומניח
אבלו בעבודת בוראו. ואין שמעו נראה לי, שאם כבר נאמרה פרשת טומאה לאהרן, שלילה לקדוש
ה' כמותו שיניח עבודתו ויבא על שאירך משה להזכירו, ואם לא נאמרה עדיין, היה לו לומר לאהרן
בך קבלתי שהכהן הגדול מאחיו לא יטמא גם לשאה קרובים, ושיעבוד תורן ולא יחלל, ומה טעם
למאמר קצר זה שאמר לו בקרובי אקדש. ולדעתי נראה משה את אהרן, שלא יצטער לאשר
שהיו בניו שלילה חוטאים בסתר, ועל כן נשרפו כמו אש ה', שלא מקלוני השם היו, מן הקדושים
אשר באהרן, ובעבור גדולתם נענשו, כי כן דרכו של הקב"ה להקדיש בקרובים אליו, וזהו שאמר
הוא אשר דבר ה' לאמר בקרובי אקדש, כשדבר בי בהר סיני והודיעני את דרכיו, אמר לי
בקרובי אקדש, ועכשיו אנו רואין מעשה זה בעיני, שנקדש בהן המלך אקדוש, כי דקדק
עמהם מלך על מלך שאפילו מתוך נשגעותי להבה בהו שפרצנו, למען דעת כי השם קדוש ומרומם
על מחשבת בני האדם, שאדרך האדם לזעום על קרוביו ונוצץ ליהם פניס מלאכתו אותם,
והשם נותן להשך, וכן קרה למשה ולאהרן שבעבור חטא אחד שחטאו במי מריבה, שמקנאתם
על כבוד המקום ב"ה נאמר אליו, וקנאה עליהם מיתת, ונאמר גם השם מי מריבת קדש
וגו' ויקדש בם, וא"כ נתקיים מאמר בקרובי אקדש גם במשה גם באהרן, והלבריס דומים
כי נדב ואביהוא היו כהנים מצוינים, ועשו תרבה להתקדש ולעשו סדר העבודה, וטרם גמרו
העבודה הרחצונה מתוללו זה לפני ה', ככה משה ואהרן שאחרו הרבה להכניס את ישראל לאהרן,
ומעט קודם שבאו לאהרן מתו, ומה שאמרו חכמים שכור הייתי לו בי לו בך, עכשיו אני רואה
שהן גדולים ממני ומאד, לשוף נגלה שאקדש גם בהם: ועל פני כל העם אכבד, פי' רש"י
ז"ל כשהקדוש ב"ה עושה דין בצדיקים, מתירא ומתעלה ומתקדש, אף כן בצדיקים כל שכן
ברשעים, וכן אמר רשב"ע ז"ל באשר תראה בקרובי קדושתי, לו לחיה נכבד, ועל פני כל העם
אכבד

המעמר

כתה והכתוב אומר לא תמיד תוקד על המזבח ע"כ, מאוד יפלא בעיני איך אחד שמלוה זאת
נהגה גם במדבר בכל עת ובכל שעה, ומה יעשו בנסעם עם הלא הבוערת? וגם אם מ"ל
שמרו שלא זירדה מן השמים היתה רבונם בארי גם בנסעם והיו בוחן עליו בשכתר (עיין
רש"י במדבר ד' י"ג), הנה בכל זאת הכהנים לא קיימו העשה לערוך המערכה ולהוקיד לא תמיד,
וא"כ גם בשבעת ימי המלואים שהיה משה מעמיד המשכן ומפרקו ולדעת ר' יוסי בן יהודה
(המכילתא דשלואים) אף בשמיני העמידו ופרקו, לא חלה כלל המצוה הזאת.

שמיני י

פְּנֵי כָל־הָעָם אֶכָּבֵד וַיִּדֹּם אַהֲרֹן:
(ד) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל־מִישָׁאֵל וְאֶל
אֶלְצָפָן בְּנֵי עֻזִּיאֵל דֹּד אַהֲרֹן
וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם קִרְבוּ שְׂאוּ אֶת־
אֲחֵיכֶם מֵאֵת פְּנֵי־הַקֹּדֶשׁ אֶל־
מִחוּץ לַמַּחֲנֶה: (ה) וַיִּקְרְבוּ וַיִּשָּׂאֵם

בכתנתם

הקורא יטעות הגריב קודם התרסח

תרגום אשכנזי ער

אונד פֿאַר דעם אַנגעזיכטע
דער גרעסטן נאַציאָן פֿער-
הערליכט זיין; אונד אהרן
בערוהיגטע זיך. (ד) משה ריעף
מישאל אונד אלצפן, דען זהה-
נען עוזיאל'ס, דער אהרן'ס
פֿאַטער-ברודער וואַר, שפּראַך
צו איהנען: טרעטעט הינ-
צו, טראַגעט אייערע פֿעט-
טערן פֿאַר דעם הייליגטהום

ווענ, אויס דעם לאַגער הינוים. (ה) זיא טראַטען הינצו, אונד טרוגען זיא אין איהרען לייב-

רעק-

תרגום אונקלוס

וְעַל אַפֵּי כָּל עַמָּא אֶתְיַקַּר וּשְׁתֵיק אַהֲרֹן:
(ד) וּקְרָא מֹשֶׁה לְמִישָׁאֵל וּלְאֶלְצָפָן בְּנֵי עֻזִּיאֵל
אֲחֵבוּהִי דְּאַהֲרֹן וְאָמַר לְהוֹן קִרִיבוּ סַלְּקוּ יָת
אֲחֵיכוֹן מִן קֳדָם אַפֵּי קוּדְשָׁא לְמִבְרָא
לְמַשְׁרְיָתָא: (ה) וּקְרִיבוּ וְנַטַלוּנוּן בְּכִתּוֹנֵיהוֹן

למברא

ר ש " י

ראתה לני שהם גדולים ממני וממך:
וידם אהרן. קבל שכר על שתיקתו ומה שכר
קבל שנתייחד עמו הדבור שנאמרה לו לבדו
פרשת שתויי יין: בקרובי. בשהקב"ה עושה דין
בי כל העם לשבח. בשהקב"ה עושה דין
בל־יקים מתירא ומתעלי ומתקלס אם כן
בחלו כ"ש ברשעי וכ"ה אומר נורא אלקים
ממקדשיך (תהלי' ס"ח) אל תקרי ממקדשיך
אלא ממקודשיך: (ד) דד אהרן. עזיאל

לקי עמרם הי' שנאמר ובני קהת וגו': שלח את אחיכם וגו'. כאדם האומר לחבירו העבר את
המת מלפני הכלי שלא לערבב את השמחה:

(ה) שבתנתם

באור

לשבח ויירחו ממני. ואפשר שהכונה עוד כשאני עושה דין בקרובי אקדש כמו שפרשנו, ועל פני
כל העם, כשאני עושה דין בכל עם ועם לשבח יכבד שמי לעיני הגוים וידעו כי גבור ונורא אנכי,
כמו מי זה מלך הכבוד ה' עזוז וגבור ה' גבור מלחמה (תהלים כ"ד ח'), וכן ואכבדה בפרעה
ובכל חילו, ע"י אותות ומופתים שנלחם עמם: וידם אהרן, שהיה בוכה בקול ואז שתק מפני
רמב"ן ז"ל, והוא לשון שתיקה, כמו ידמו כאבן (שמות ט"ו ט"ז), וכן רש"י ז"ל פי' לשון שתיקה,
וירחה לי שאינו לשד שתיקה מקול בכיה, אלא הוא ענין סבלנות ודממת הגיד, שלא תשבוב
מחשבות יגון והרהורי לבר, מה שלועזין (בעדולד), כמו דוס להי והתהולל לו אל תתחר במעלילי
דרכו וגו' (תהלים ל"ז ז') כלומר שתשקוט נפשו ממהומת הקנאה והנעם נרשעים מעליהים דרכם,
וכן יאב נדד וידום (איכה ג' כ"ח), טוב ויחיל ודומם לתשועת ה' (שם שם כ"ו), ובן אהרן שקט
לבו מהלטער, ודנקה נפשו בה' המתקדש בקדושיו: (ד) קדבו, משמעות המלה שיקרבו אל
המקום שהיו שם המתים, והיה נעזרה, שאם נהיגל, היה לו לומר בואו אל הקדש, וזהו
שאמרו בגמרייתא דת"כ לא מתו בני אהרן אלא בחוץ מקום שהלויים מותרים שם ליכנס שנאמר
ויקרבו וישאום בכתנותם, ת"כ למה נאמר וימותו לפני ה' נפסח המלך והולילים, כלומר
שהגיפה של מות היתה בפנים, ועם הגיפה הולילין לחוץ ושם מתו, ר' עקיבה אומ' לא מתו
אלא בפנים שנאי וימותו לפני ה', וכמו שפרשנו למעלה (פסוק ג'), ת"כ למה נאמר ויקרבו
וישאום בכתנותם, שהטילו בהם חנית של ברזל וגררום לחוץ, ולא נכנסו לפנים, לפי שהיה
אסור להולילים מבלי שינוחו להיכל: מאת פני הקדש, אפילו לדעת האומר שמתו בעזרה מקום
שהלויים מותרין ליכנס גם הוא קדש בנגד המחנה, וכן אמר רחב"ע ז"ל: אל מחוץ למחנה,
לכנסם: (ה) ויקרבו, פרשתיו. בכתנתם, של המתים, ולמדנו שלא נשרפו אפי' בגדיהם,

תרגום אשכנזי

רעקען אויס דעם לאַנד היי־
נוס, וויא משה גישפראָכען
האַטטע. (ו) משה שפראַך
צו אהרן, אלעזר אונד איתמר,
זיינען זהנען, איהר זאָללט
אייער הויפטהאַר ניכט ווילד
וואַכסען לאַסטען (וויא דיא
ליידטראַגענדען טהון), אונד
אייערע קלייִדער ניכט צער־
רייסען, דאַמיט איהר ניכט
שטערבעט, אונד עֶר (נאָטטס
נעמליך) איבער דיא גאַנצע

שמיני י

בְּכָתְנֹתָם אֶל־מְחוּץ לַמַּחֲנֶה
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה: (ו) וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־אֶלְעָזָר
וְאִיתָמָר בָּנָיו רָאשֵׁיכֶם אַל־
תִּפְרָעוּ וּבִגְדֵיכֶם לֹא־תִפְרֹמוּ
וְלֹא תָמֻתוּ וְעַל כָּל־הָעֵדָה
יקצף

ר ש " י

(ה) נכתנותם. על מתיס מלמד שלא נשרפו בגדיהם אלא נשמתס כמין ג' קוטין של אש ונכנסו לתוך גופותיהס: (ו) אל תפרעו. אל תגדלו שער מכאן שאבל אסור בתספורת אבל אתס אל תערבנו שמחתו של מקום: ולא תמותו. אתס אתה

תעבו

תרגום אונקלוס

לְמִבְרָא לְמַשְׁרְיָתָא כְּמָא דִי מַלֵּיל מֹשֶׁה:
(ו) וְאָמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וּלְאֶלְעָזָר וּלְאִיתָמָר
בְּנוֹהִי רֵישֵׁיכוֹן לָא תְרַבּוּן פֵּירוּעַ וּלְבוּשֵׁיכוֹן
לָא תְבַזְּעוּן וְלָא תְמוּתוּן וְעַל כָּל בְּנֵי שְׁתָּא

יהי

באור

וגם נמותס היו עליהס, להורות כי הקדושים הללו רחוץ ללכת נגדי כבוד ותפארת, שהוה עליהן מצמן מצחת קדש, וגס מדרך הסכרת ידענו שלא הפציטוס נקדש, לכל רמז שלא נגעו נמתים עלמס, שלא נשלוס בכתנותס, שחזו בצולי הכתנות ונשלוס עד מחוץ למחנה וקברו לותס, ובשבלו מחוץ למחנה הפציטו בגדי הכהונה וקברו לותס בתכריכי מתים, ויאמרו רמב"ן ז"ל שאחרי כן טהרו הבגדים הקדושים והיו לשאר כהניס: (ו) ויאמר משה אל אהרן, לשלשתן לוה כל החמור בענין, ולהלן נלטוה עליהן הכהן הגדול לבד, שנאמר והכהן הגדול מאחיו אשר יוצק על ראשו שמן המשחה וגו' את ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרום, ומן המקדש לא יצא (ער'כ'ח י' י"נ), שלא יניח עבודה ויצא, שלא יעבוד לחון, לכל כהן הדיוט מותר בשלשתן, ומשלל עבודה בתכינות, ובאן הזהיר עליהן לו ולבניו, לפי שהיו כלס נמשחים בשמן המשחה כמו שאחר בסוף הענין כי שמן משחת ה' עליכס, לכל לדורות כהן הדיוט פורע ופורס ואינו מקריב לחון. וכן פי' רשב"ס ז"ל, ורש"י ז"ל אמר אל תערבנו שמחתו של מקוס, לכל רמב"ן ז"ל אמר לאשר שיהיה זה נוהג כל ימיהס בשלשתן ואיתמר ויהיה דינס כמשוח מלחמה שאינו פורע ואינו פורס ואינו מטמא למתים כנ"ג, לכל לאינו מקריב לחון, וכל זה בעבור שנמשחו בשמן המשחה, ויהיה זה טעס כי שמן משחת ה' עליכס, ונרחין דבריו ועוד לפרש: תפרעו, גדול שער בלשון גזיר גדל פרע שער ראשו (במדבר ו' ה'), וכן ופרע לא ישלחו (יחזקאל מ"ד כ'), כמו כי פרוע הוא (שמות ל"ב כ"ה), ואל תפרעו (משלי ח' ל"ג), שהוא הערבוב בלי סדר, ובלועז (פֶּערווילדערט), וכן דרך מי שאינו מסתפר שערותיו מגולגלי בלי סדר וקצוב ומתגוללים, וכן לענין הנפש בשאינו מתקן מדותיו על פי החכמה הרי הוא פרוע, וכן התרת קלעת השער נאמה המתקשטת בשערותי' נקרא פריעה, כמו ופרע את ראש האשה (במדבר ה' י"ח), וכן תרגם החכם המעתיק (כיפֶּט ווילד ווערדען לאסטען): לא תפרמו, לא תקרעו כדרך המתאבלים על מת: ולא תמותו, הא אם תעשו כן תמותו: ועל כל העדה יקצף, ולא מוסב גם על זה, ולא על כל העדה יקצוף, כי לאס תכפרו בעדס ואס

המעמר

(ו) ראשיכם אל תפרעו, עיין נשאור, ובמכילתא לישתא מיכן לחמרו הלוגי ג"ד אין מתעסקין עליהס

שמיני

יִקְצֹף וְאֶחָיכֶם כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל יִבְכּוּ אֶת־הַשְּׂרֵפָה אֲשֶׁר שָׂרַף יְהוָה: (ז) וּמִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵצְאוּ פֶּן־תָּמֻתוּ כִּי־שֶׁמֶן מִשְׁחַת יְהוָה עֲלֵיכֶם וַיַּעֲשׂוּ כִּדְבַר מֹשֶׁה: פ (ח) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:

תרגום אונקלוס

יְחֵי רוֹגְזָא וְאָחֵיכוֹן כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבַכּוּן יָת יוֹקִידְתָּא דִּי אוֹקִיד יְיָ: (ז) וּמִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא לָא תִפְּקוּן דִּלְמָא תְמוּתוּן אֲרֵי מְשַׁח רְבוּתָא דַּייָ עֲלֵיכוֹן וַעֲבָדוּ כְּפִתְגָמָא דְּמֹשֶׁה: (ח) וּמַלֵּיל יְיָ לְאַהֲרֹן לְמֵימָר:

הרגום אע כנזי עה

נאציאן צירנע; אייערע ברידער אבער, דאז נעזאמטע הויז ישראל'ס, זאלען דען בראנד בעווייגען דען דער עווי־גע אנגעצינדעט האט. (ז) אונד פֿאן דעם איינאנגע דעם שטיפֿטסשעלטעם זאלט איהר ניכט ווענגעהען, איהר מעג־טעט זאנסט שטארבען, דען דאז זאלבאהל דעם עווינען אייט אויף אייערעם הויפטע; זיא

יין

טהאטען וויא משה גשפראכען. (ח) דער עווינע שפראך צו אהרן, וויא פֿאלגט:

יין

תרגום אונקלוס

ר ש"י

תעצו תמיתו ויחיכם כל בית ישראל. מכין שלרתן של תלמידי חכמים מוטלת על הכל להתאבל עה:

יין

חמר

באור

אחם תחטאו ייקלף עליכם על כל העדה יקלוף: ואחיכם כל בית ישראל, שמא תלטערו שאני מליה אחכם לומר כן, וכדי שיזין לאחיכם המתים, שלא יבכו ולא יספדו להם, לכך תדעו כי יקרו בעיני מאד, והגני מלוה שיבכו כל בית ישראל את הצרפה אשר שרף ה' על אשר תלקו מהם שרי ישראל שלה, ומה שליויתי עליכם הנהגי', הוא בענין קדושתכם שאתם קדושים לעבודתי ולא תתגלוה: (ז) ומפתח א"מ לא תצאו, שלא תניחו העבודה ותלכו להתאבל, לכל שלא בשעת עבודה מותרין לצאת לקרכם, כמו שקרוי הגומר בסוף לו וכם פרשנוהו, וכן אמרו ר"ל בת"כ, והרמב"ן ז"ל האריך בזה, ואמר שזה לאהרן לבדו שהיה מקריב ביום זה אונן, אבל בניו שהיו מקריבין אוננין מה טעם להזהירם? ואמר שהוא לאזהרה לדורות לכל כהן שלא יניח עבודה ויילך בשיכול לעשותה, או שהיה הוראת שעה לבני ביום זה בלבד. ולדעתי אפשר לפי שבני אהרן לבדם ומשחו בשמן המשח', היה עליהם משפט הכ"ג ונדול זו שמקריבין אוננין, ושעליו אמר כי שמן משחת ה' עליכם, אבל בניהם שיהין ומשחים שלחי הכה"ג, לכל דעת רבותינו ז"ל היו כן שאמרו וכי הם הקריבו והלא לחי הקיבתי: (ח) אל אהרן לאמר, למשה שיאמר לאהרן, וכמו שפרשנו (פרשה ז' ל'), ונחיוד הלין הדבור בתורה לכבודו, וכפי' רשב"ע ז"ל אל אהרן, כי נביא היה, ויש זה נכון, שאעפ"י שהיה נביא לא היה נביא תורה, ועיקר כפרושו השני ע"י משה, כמו דבר אל אחז, וכן ויאמר ה' אל דוד אבי יען אשר היה עם לבבך וגו', ומפורש גם' שמואל שהיתה הנבואה לנתן הנביא.

המעמר

עליהם, פירוש שאין מתאבלין, והטעם לדעתי לפי שורשה כאילו ירע בעיניהם משפט הכ"ד שדרכה הם לנו לעשות כי סך שרים ואשתתם חבופר כמו שאמרו בפרוגי ב"ק יש להם חלק לע"הב, ומכ"ש כאן שנאחרן משפטם מאת אדון כל האדץ יתב"ש.

בבאכם

תרגום אשכנזי

(ט) ווין אדער זאנסט עמוואם בערושענדעם זאללסט הוא אונד דיינע זוהנע ניכט טרינקן, ווען איהר אין דאז שטיפטס־צעלט

שמיני י

(ט) יַיִן וְשֵׁכָר אַל־תֵּשְׁתְּ וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ בְּבֹאֲכֶם אֶל־אֹהֶל מועד

ר ש " י

תרגום אונקלוס

(ט) יין ושכר. יין דרך שכרותו: נזהכם אל תהל מועד. לין לי תלת נבואכם אל היכל נגזרת למזבח מנין נאמר נאין ביאת תהל מועד ונאמר בקידוש ידים ורגלים ביאת במיינלבון

(ט) חֲמַר וּמְרַוֵּי לָא תִשְׁתֵּי אַתְּ וּבְנָךְ עִמָּךְ

באור

הנה"ח: (ט) יין ושכר אל תשת, נחלקו בו תנאים בברייתא, חכמים אומרים, אחינו חייב מיתה על שיהא יין דרך שכרותו, רביעית יין בן ארבעים יום, אבל אחת פחות מרביעית, או יין מגיתו אינו במיתה אלא באזהרה, ועל שאר המשכרים אינו חייב כלום, ואם כן דומה ליין ושכר האמור אצל נזיר שמותר בשאר המשכרין, ואינו אסור אלא ביין, וכמו הנזיר בענבר שפורש עצמו מן היין לגמרי אלא קדוש, כן לענין קדושת המקדש הנכנס בו לריך לפרוש מן היין, לאפילו פחות מרביעית ואפילו יין מגתו אחינו משכר, על הכל באזהרה, אלא לפי שהחמירה תורה יותר בשכר והוא בעוגם מיתה, אחינו שהקפידה גם על השכרות, ולכן לעפ"י שעל שאר המשכרין אין מיתה ואין באזהרה למלקות, עובר עליהן בלאוין תורה, וכל שכן הוא מן להבדיל ולהורות שבשוקים הסמוכים וכמ"ש, ור' יהודה מפרש שכר לרבות שאר המשכרין כולם לאזהרה, ועל היין במיתה לפי' פחות מרביעית ואפילו יין מגתו, ואם כן לאזור יין בענבר קדושה, ושאר כל המשכרין בענבר בלבול הדעת, ור' אליעזר סיבר ג"כ כר' יהודה, שעל היין במיתה, ועל שאר המשכרין בלאו הרה, אלא שגם על היין אינו חייב רק בשעתהו דרך שכרותו רביעית ובן מ' יום, אבל פחות מרביעית או מגתו לו שנתן לתוכו מים שאינו משכר אינו חייב, וא"כ לדעת שלשתן אמור שתוי יין משאר שאר משכרים, וכל זה בענבר קדושת המקו', ובן לדעת שלשתן הקפידה התור' על השכרות, ובמ' (בריתו' י"ג ב') פסקו ההל' כר' שיעזר, כן נראה מהלכות רמב"ם ז"ל: אל תשת אתה, לכבוד נהוניתו הגדולה ייחדו לבדו לבן אמר אל תשת: ובניך אתך, שהן כהנים כמוך, אבל זרים לא הוזהרו שלאו זה שאפילו בני אהרן שאינן כשרים לכהונה, כגון חללים ובעלי מומין ותמעטו ממקרא זה, והטעם מתבאר מדברינו בסמוך: בבאכם אל אהל מועד, זהו היכל, ולפי הפשט חייבת הכתוב על הכניסה לבדה, לאפילו לא עבד, בענבר קדושת המקום, וכן דעת רמב"ם ז"ל (בריאת מקדש פ"ח ה' ט"ו), אלא שהבדיל בין ביאה בלי עבודה, ובין עובד שתוי, שהעובד נמיתה, והנכנס בלי עבודה באזהרה, ועל זה התעורר רמב"ן ז"ל ואמר (בתמ' המצות ל"ת ע"ג) אם פשוק זה נאמר לאפילו על ביאה ריקנית, יתחייב עליה מיתה שנאמר בו ולא תמותו ואם הכתוב מדבר בביאת עבודה לבד, בביאה בלי עבודה מניין לו לאזהרה, ולפי הפשט

המעמר

(ט) בבאכם, כתב הרב המגיד ז"ל: למדנו שעיקר הטעם הוא בשביל העבודה ועליה אמר ולא תמותו, תדע שאילו ביאה ריקנית ועבודה זרה בעוגם יאמר שתויי יין ושכר לא תגשו אל אוהל מועד וכו', עיין בדבריו. והנה מה שאמר הרב, שיאמר הכתוב שתויי יין וכו' אינו נכון בעיני, כי לא מצאנו בכל המקרא מלת שתוי, וז"ל הרד"ק בשרשיו, ומה שאמרו רבותינו ז"ל שתוי לא יתפלל, הוא שם תואר ולא פעול, כי המים או היין הוא השתוי על דרך פעול או נשתה על דרך נפעל, אבל מה שאמרו שתוי, הוא שם תואר כמו עלוס, ואמרו בלשון הזה להפריד בינו ובין השכור, כי השתוי לא שתה כל כך כמו השכור ע"כ, וא"כ מי זה יגיד לנו שם שתוי נמצא בתורה זולת בשפת עברית, והוא בלשון מקרא; כי לא לחנם שחכמינו ז"ל הביאוהו לפעמים בהוראת תואר כמ"ש הרד"ק ז"ל, והשתמשו בו לזה הענין, לשון מזנה לחוד; גם שותי יין לא יובדק לומר, כי אז תהיה המונה על המורגלים לשתות יין לא גם כעת אך יינם מעליהם בנודע.

ומה שכתב הרב בסוף דבריו: וברור אצלי שגם הרמב"ד בעיקר הדין סובר כמוהו שמוזהר על כניסה בלי עבודה רק וכו' ואיה אלא הזיגו בראש הפרק עכ"ל ע"כ, לא זכיתי להזיג בדבריו

שמיני י	תרגום אשכנזי עו
מוֹעֵד וְלֹא תָמֻתוּ חֻקַּת עוֹלָם לדרחיכם	צעלט געהעט, דאמיט איהר נ׳כט שטערבעט; איין עוויגעם גע׳
תרגום אונקלוס	ר ש׳ י
בְּמֵיעַלְכוֹן וְלַמַשְׁבְּוָתְנָא וְלָא תְמוּתוּן קְיָם עָלַם לדריכון	לכל מועד מה להלן עשה גיזת מזבח בניות לכל מועד לף כאן עשה גיזת מזבח כניות

באור

הכתוב מסכי׳ לסגר׳ רמב״ם ז״ל, לחזוק שהוא סובר שהכתוב מזהיר גם על בילה ריקנית, ללא שהוסיף ולא תמותו כמפחיד, שלא תבואו קרוב הדבר שתעבדו שם ותמותו, וכן נראה מלשונו לאמר ובניך לאחר, לומר מזהיר שלא לכהני׳ כשרים לעבוד׳, לא לזרים ולא חללים ובעלי מומין, למדנו שעיקר הטעם הוא בשביל העבודה, ועליה לשון ולא תמותו, תדע שאילו בילה ריקנית ועבודה שוין בעונש יאמר שתויי יין ושכר לא תבואו אל אהל מועד ולא תמותו, עכשיו שאמר יין ושכר אל תשת וגו׳ בבואכם אל ה״מ, עינינו בבואכם אל ה״מ, במקום העבודה ובשעת העבודה אל תשתו יין ושכר, ואין תמותו שם תעבדו׳, ומכלל זה נשמע שהנכנס בשוכרה, ושלינו עובר בלאו זה אלא בשנכנס ביום בשעת עבודה, וכן הדין במזבח, שאם יעלה על המזבח שתוי, אפילו לא יעבוד, עובר בלאו, ואם עבד חייב מיתה, ואין האזהרה אלא על ההיכל ועל המזבח שהן מקומות העבודה, אבל בעזרה אפילו בלא המזבח, או בין האולם ולמזבח מותר לבוא מן התורה, וזה נגד סברת רמב״ם ז״ל שחייב לותו מלקות שם נכנס מן המזבח ולפנים, ולא מלאנו בן, ומה שמנינו (כלים פ״ק) בין האולם ולמזבח מקודש ממנו שאין בעלי מומין ופרועי ראש נכנסין לשם אינו אלא מדרבנן כמו שאמרו בגמרא, וכבר אבלי שגם רמב״ד ז״ל בעיקר הדין סובר כמוהו שמוהר על כניסה בלי עבודה, רק על מה שאמר ר״מ ז״ל שם נכנס מן המזבח ולפנים, הציג ואמר זה לא מלאתיו שלא כשהוא קרב למזבח וכו׳, אבל לפנים מן המזבח מעלות דרבנן הן ואין בהם מלקות ולא מיתה, וזהו כלברנו, והמבין יבין, והרב בעל כסף משנה ז״ל הבין מדבריו שטעתו ושטת הרמב״ן ז״ל אחת היא, ולדעתי אינו כן, ורחיה אלא הציגו נראה הפרק, וכן נאמ׳ אבל רחיצת ידים ורגלים שנוהגים אל אהל מועד או בנשחט אל המזבח לשרת ירחצו מים ולא ימותו (שמות ל׳ כ׳), אפילו לא ישרת עובר על״ת כפשט לשון שנוהגים אל ה״מ, וכלשון שנשחט, אלא לאמר או טרם ישרתו על המזבח, כי מזהי׳ על ההגשה, והוסיף לשרת בעובר ולא ימותו, שאין מיתה אלא בעובד, וכן אמרו בברייתא רבי אומר נאמר כאן שנוהגים אל ה״מ ונאמר שם שנוהגים אל ה״מ, מה להלן עשה את הילוכה בבילה, ואת המזבח בה״מ, ואינו חייב אלא בשעת העבודה, אף שנוהגים אל ה״מ האמור כאן עשה את הילוכה בבילה ולמזבח בה״מ, ולא יהא חייב אלא בשעת העבודה, למדנו שאינו חייב אלא בהיכל ומזבח שהן מקומות העבודה, ורק בשעת העבודה, וכן תזהיר בבעלי מומין אך על הפרכת לא יבוא ואל המזבח לא יגש כי מום בו (פרשה כ״ח כ״ג), אפי׳ בילה בלי עבודה, ושם אפרש יותר בעז״ה, ורמב״ן ז״ל סובר שאין האזהרה אלא בשעובד שתוי, וכשאינו עובד אינו חייב כלום על הכניסה, ומקודש בשעת עבודה עבודה ממש שצריך לעבוד שתוי, ואין פשט הכתוב משמע כן, לדבריו יאמר שתם שתוי יין ושכר אל יעבוד ולא ימות, וכן יאמר ברחיצת ידים ורגלים, ואין לאהל מועד ואין המזבח נכלל, שכלן מקומות של עבודה הן: חקת עולם לדרתיכם, לא תתם בעבור שנמצאתם בשעת המעשה, ולא היום שתתחנך המשכן, אלא חקת עולם אילה ובית עולמים לדור

דור

המעמר

כוונה נכונה, ולדעתי לית לו אלך לכ״מ תהיה הרחיה, כי לדעת הכ״מ שהרמב״ד הציג גם על החיוב לם לא עבד, ה״כ לא היה מקום להציג ברחיצת הפרק (הלכה ח׳) שפם לא הזכיר בפירוש אלא עבד, אבל כאן אמר אף על פי שלא עבד עבודה הואיל והוא רחוי לעבודה ונכנס בשעת עבודה, אבל לדברי הרב שהרמב״ד מולה שאם לא עבד בלאו, ורק יצא לחלק על מן המזבח ולפנים, הנה זה בכר נזכר בתחלת הפרק, כי אם אמר בל בהן וכו׳ אסור לו להכנס מן המזבח ולפנים. אולם נאמת יש ליישב זה גם לדעת פרש, כי אם נאמר אך שאסור להכנס, ואינו מפורש עוד, שעובד בלאו, ואולי אינו רק מדרבנן, לבן המתין לו הרחב״ד עד כה שאמר בפירוש שהוא לוקה.

תרגום אשכנזי

שמיני י

געזעטץ בייא אייערן נאכקאמען (י) דאמיט איהר הילגעם אונד געמיינעם, ריינעם אונד אינריינעם אונטערשיידען, (י) וויא אויך דיא קינדער

לְדֹרֹתֵיכֶם: (י) וּלְהַבְדִּיל בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַחֹל וּבֵין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהֹר: (יא) וּלְהוֹרֹת אֶת־

בני

רש"י

כדילת לכל מועד: (י) ולהבדיל. כדי שתבדילו בין עבודה קדושה למחוללת הא למדת שאסר ענב פסל: (יא) ולהורות. למד שאסור

תרגום אונקלוס

לְדָרֵיכוֹן: (י) וּלְאַפְרָשָׁא בֵּין קוּדְשָׁא וּבֵין חוֹלָא וּבֵין מְסַאֲבָא וּבֵין דַּכְיָא: (יא) וּלְאַלָּפָא יַת בְּנֵי

ישראל

באור

דור: (י) ולהבדיל בין הקדש, לדברו (פסוק ט') שבלשה התנאים מודים שהמירה תורה בין יותר מאחר המשכרין בשבור קדושת המקד', וכן מודים בלם שהקבילה תורה על השכרות, לפיכך לא שתה יין, אם כן יפה אמר ולהבדיל, כלומר כמו שאסרתי שתוי במקדש, והאמרתי עליו שמיתה לו באזהרה בשבור קדושת המקום שנכנס בו, יש עוד לפרש בענין השברו' בשבור להבדיל ולהורו' כי המגולגל בשכרותו יעשה בין קדש לחול ויטעה בהוראותיו, וזהו טעם וי"ו ולהבדיל שחילו אמר להבדיל, הייתי לומר אל תשתו יין ושכר לפי שכריכין להבדיל ולהורות ואין הדבר כן שעיקר האזהרה והעונש בשבור קדוש' המקדש והעבודה, שחילו בשבור להבדיל ולהורות מה לי יין מה לי שאר המשכרים, ולמה על היין לבדו נמיתה, וכל שכן לחכמים ור' יהודה המחייבין על היין לפי' מעט ומגתו שחילו משכר כלל, עכשיו שאמר ולהבדיל בו"ו הוא ענין לאחר, כלומר מלבד קדושת המקדש שבשבורו אסרתי יין ושכר, יש עוד בענין השכרות ליסור בשבור להבדיל ולהורות, ומודים כלם שלענין ההוראה לריך שיעשה רביעית המשכר, ושאין עליו לא מיתה ולא אזהרה, כי בתוב זה ענין אחד הוא, כמשכר שזכרו שמוטל עליהם להבדיל ולהורות, ושיתמרו גם אז מן השכרות, אבל לא נכתב על זה עונש ולא אזהרה, וכן דעת הרב המעתיק בהעתקתו, שוב ראיתי שכן דעת רמב"ן ז"ל בספר המלות (ל"ת ע"ג) שאין על להבדיל ולהורות אזהרה אלא עשה, שאלו הגיח מבלי עשה עשה, והסתייע מלשון הברייתא בת"כ שנאמר אתה ובניך במיתה ואין ישראל בהוראתם במיתה אלא באזהרה, היה לומרים בלשון המורגל להם ואין ישראל בהוראתן במיתה אלא באזהרה, ודרך זה יבר בספר הכתובים: הקדש ובין החל, אתה ובניך אתך תבדילו בין הקד' ובין החול, שתורו לעם מה בין קדש לחול, הן מקומות הקדש, הן בשר קדש וכלי הקדש, שינהגו בהן כראוי, וכן להבדיל בין ימים של קדש לימים של חול וכדומה לזה: ובין הטמא ובין הטהור, זהו בחולין, כמו הבע"ח הטהורים לאכילה והטמאים, וכן טומאות הגוף וטהרתו, מה הן הדברים המטמאין, וכן טומאת נגעים וטהרתן: החל, אמר ראב"ע ז"ל שהוא מלשון חלול, ואומר לפי כי חול הפך ממלת קדש, כי אין חלול לשון בזיון או רעה, אלא ענין פחות וגרוע מדבר המתעלה ממנו, וגם הפחות נכבד בפני עלמו, אבל חול הוא לעמת הקדש, המתעלה עליו ונבדל ממנו, כי כל קדש נעלם ונבדל מענין חול, ומה שאסור בקדש מפני קדושתו, אין בזיון ואין רע בשיעשה בחולין, וזה ענין ימי חול נגד ימי קדש, ומקומות חול נגד מקומות קדש, וכלי חול נגד כלי קדש, ומאכל חול נגד מאכל קדש, ולכן תמלת תמיד לשון חלול בקדשים, שענינו שנוהג בקדש כדרך שנוהג בחולין, ולדעתי עוד שמטעם זה נקרא גם חול לעמת הטפר, שהחול גרוע ממנו מאד, שחינו כאוי לזריעה ולמיחה כמו הטפר, ובפרשת אמור בעז"ה נדבר עוד בזה: (יא) ולהורות את בני ישראל, וכן אתם תורו את ב"י את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון, בכל דברי התורה הזאת, כענין יורו משפטיך ליעקב וגו' (דברים ל"ג י'), ככל אשר יורו יתכם הכהנים (שם כ"ד ח'), וזהו את כל החקים וגו', שהן כלל התורה והמלוה, וחבר תחלה בין הקדש ובין החול, לפי שזולת על הכהנים לבדם שומרי המקדש וכליו, ובן בין הטמא ובין הטהור, יש מהן מלוה על הכהנים, כמו טומאת נגעים וטהרתן, אבל שאר החקים יכולים כל חכמי ישראל להורות,

אהרו

שמיני י

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־הַחֻקִּים
אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֲלֵיהֶם בְּיַד־
מֹשֶׁה: פ רביעי
(יג) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל
אֶלְעָזָר וְאֶל־אִיתָמָר ו הַבָּנָיו
הַנּוֹתָרִים קְחוּ אֶת־הַמִּנְחָה
הַנּוֹתֶרֶת מֵאִשֵּׁי יְהוָה וְאִכְלוּהָ
מַצּוֹת אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ כִּי קֹדֶשׁ
קָדָשִׁים הִוא: (יג) וַאֲכַלְתֶּם אֹתָהּ
במקום

תרגום אשכנזי עז

דער ישראלים אללע דיא נע=
זעטצע לעהרען קעננט, וועל=
כע איהנען דער עווינע דורך
משה האט אגען לאססען.
(יב) משה זאגטע צו אהרן אונד
זיינען נאך איבריגען זעהנען,
אלעזר אונד איתמר: נעהמט
דאס פאן דען פייעראפפערן
דעס עווינען איבריגבלייבענרע
שפייזעאפפער, אונד עססעט
עס, אין אונגעזויערטעם בראָ=
דע, נעבען דעם אלטאר, דען
עס איזט אללערהייליגסטעס:
(יג) א הר מיסט עס אלזא אן
אי=

תרגום אונקלוס

יִשְׂרָאֵל יַת כָּל קְיָמַיָּא דִּי מַלֵּיל יְיָ לְהוֹן
בִּידָא דְמֹשֶׁה: (יב) וּמַלֵּיל מֹשֶׁה עִם אַהֲרֹן
וְעִם אֶלְעָזָר וְעִם אִיתָמָר בְּנוֹהִי דְּאִשְׁתְּאַרוּ
סָבוּ יַת מִנְחָתָא דְּאִשְׁתְּאַרַת מִקוּרְבָּנַיָּא דַּייָ
וְאִכְלוּהָ פַּטִּיר בְּסְטַר מַדְבְּחָא אֲרֵי קוּדָשׁ
קוּדָשִׁין הִיא: (יג) וְתֵכְלוּן יָתַהּ בַּאֲתַר קַדִּישׁ
ארי

רש"י

אחסור אינור בהורקה יכול יהא חייב מיתה
תלמוד לומר לקח וניך לקח ולא תמותו
כהנים בענודתם במיתה ואין חכמים
בהוראתם במיתה: (יב) הנותרים. מן
המיתה מלמד שחף עליהן נקנסה מיתה על
עון העגל הוא שנאמר ובפקדי ופקדתי עליהם ח'
מחד להשמילו (דברים ט') ואין השמד אלא
כלוי בנים שנאמר והשמיד פריו ממעל
(עמוס ב') ותפלתו של משה בטלה מהכה
שנאמר ותכלל גם בעד אהרן בעת ההיא

(דברים שם): קחו את המנחה. אף על פי שחתם לוננין וקדשים חסורים לחונן: את המנחה. זו מנחת שמיני ומנחת נחשון: ואכלוה מצות. מה תלמוד לומר לפי שהיה מנחת נסוך ומנחת שעה ואין כיוצא בה לדורות הוצרך לפרש בה דין שאר מנחות:

וחק

באור

זכרו בפני עצמו, שגם זה הכהנים עיקר: אשר דבר, לא אמר אשר לו, כי הנר דברים רבים, כמו שפרשנו בראש הספר, והן ההלכות ופרושי המצות שקבל בנבואה ונמסרו לכהנים וחכמים, והם מוריס בישראל: (יב) הנותרים, נחיים: קחו את המנחה הנותרת מאשי ה', לאחר שנקטר הקומץ, והיה לו לומר קחו את יתרת המנחה, לפי הטעם נרור ממה שפרשנו בפרשת לו, שהנזירים הם במנחה עצמה, כחילו רחויה כלה להיות לאחים כשולת בהמה וכמנחת נסכים, לפי שנתן לכהנים מחלק נבוה, ועל זה אמר קחו את המנחה הנותרת מאשי ה', לא מותרי מנחה, לפי המנחה עצמה, כחילו נחלקה לחלקין, לא כאשר שלמים נגד תימוריהן הנקטרים ולכן מכלה מצות, כמו החלק הנקטר שכו' עליו כי כל שאר וכל דבש לא תקטירו, וכן לפי המזבח מקום הקדש שנקטר שם הקומץ, וזהו שהוסיף כי קדש קדשים היא, כלומר דין הנותרת כדין הקומץ: (יג) ואכלתם אתה במקום קדוש, כאר אמר לפי המזבח, לפי זה לדורות שאריכין תמיד לחכול שיהי מנחו' במקום קדש לפנים מן הקלעים, גם בלשכות הנזויות נעזר' כמו שפרשנו, ולפשר שהיה יום זה הורשת שעה שיאכלוה לפי המזבח:

כי

אײנעם הײליגען אָרט עסטען, עם אײזט דער פַּֽיר דיך אונד דײ־ נע זוהנע פַּאן דען פַּייערָא־ פַּֽעֶרן דעם עוויגען בעשטים־ טע טהײל, דען זוֹ אײזט מיר בעפַּאהלען ווָארדען. (יד) דיא בְּרוסט דער ווענדונג אונד דאַז שולטערשטיק דער העבע אַ־ בֵּער, עסט איהר בלאָם אַן איי־ נעם רײנען אָרט (ווען ער אויך ניֵּט הײליג אײזט) אונד צוואַר זאָוואהל דוא, אַלס דײנע זוה־ נע אונד טעכטער מיט דיר, דען עם אײזט דער פַּֽיר דיך אונד דײנע זוהנע פַּאן דען פַּרײידענ־ אָפַּֽעֶרן דער קינדער ישראלים, בעשטימטע טהײל. (טו) דאַז שולטערשטיק דער העבע אונד דיא ברוסט דער ווענדונג, ברינגט מאַן מיט דען צו פַּייערָאפַּֽעֶרן בעשטימטען אונשליטשטיקען, אום איינע ווענ־ דונג

בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ כִּי חָקְךָ וְחָק־בָּנֶיךָ הוּא מֵאִשֵּׁי יְהוָה כִּי־כֵן צֻוִּיתִי: (יד) וְאֵת חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה תֹּאכְלוּ בְּמָקוֹם טָהוֹר אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ אִתָּךְ כִּי־ חָקְךָ וְחָק־בָּנֶיךָ נִתְּנוּ מִזִּבְחֵי שַׁלְמֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (טו) שׁוֹק הַתְּרוּמָה וַחֲזֵה הַתְּנוּפָה עַל אִשֵּׁי הַחֲלָבִים יָבִיאוּ לְהָנִיף תְּנוּפָה

לפני

ר ש"י

(יג) וחק בניך. לין לבנות חק בקדשים: כי כן צויתי. בתורות יאכלוה: (יד) וזת חזה התנופה. של שלמי נבור: תאכלו במקום טהור. וכי זת הרחבות' תאכלו במקום טמא שלא הרחבות' שהם קדשי קדשים הוקקו לכילתם במקום קדוש לפל שלו לין לריכים תוך הקלעים לפל לריכים הם ליאכל תוך מחנה ישראל שהוא טהור מליכנם שם מלורעים מבלן שקדשים קלים נאכלין בכל העיר: אתה ובניך ובנותיך. אתה ובניך בחלק לפל בנותיך לא בחלק אלא אם תתנו להם מתנות רשאות הן לאכול בחזה ושוק אלו אינו אלא אף הבנות בחלק ת"ל כי חקך וחק בניך נתנו חק לבנים ולין חק לבנות: (טו) על אשי החלבים

תרגום אונקלוס

אֲרֵי חוּלָקָךְ וְחוּלַק בְּנָךְ הִיא מְקוּרְבָּנַיָּא דַּיָּי אֲרֵי כֵּן אִתְפַּקְּדִית: (יד) וְיָת חַדְיָא דַּאֲרָמוּתָא וְיָת שׁוֹקָא דַּאֲפָרְשׁוּתָא תֵּיכְלוּן בַּאֲתַר דְּכֵי אַתְּ וּבְנָךְ וּבְנָתָךְ עִמָּךְ אֲרֵי חוּלָקָךְ וְחוּלַק בְּנָךְ אִתְיְהִיבוּ מִנְכְּסַת קוּדְשַׁיָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל: (טו) שׁוֹקָא דַּאֲפָרְשׁוּתָא וְחַדְיָא דַּאֲרָמוּתָא עַל קוּרְבָּנֵי חַרְבַּיָּא יֵיתוּן לַאֲרָמָא

ארמא

באור

כי חקך, כלומר הנותרת מכל מנחה היא חקך הקבוע לך וחק בניך מאשי ה', מחלק נבוה כמו שפרשנו: כי כן צויתי, שתאכלו מנחת שמיני לותה החמור למעלה נפרשה, לפי שבשבעת ימי המלואים שרבו הפרים הנקרבים, הולרך לנוות על מנחת יום השמיני שיאכלוה כדין כל נותרת שבפרשת לו, ואע"פי שהיו לונגין ואין לונן לוכל בקדשים, לוה על מנחה זו שיאכלוה, ועוד לפרש: (יד) ואת חזה התנופה וגו', פרשוה בפרשת לו: תאכלו, אע"פי שבשבע' ימי מלואים הוקטר הזוק על המזבח, זוק השלמים של יום זה תאכלו במקום טהור: טהור, היה נאכלת לפנים מן הקלעים בקדש, אלא נאזל, לפל לריך שיהיה המקום טהור, והוא מחנה ישראל, ולדורות נאכלין בכל העיר, במקום המזומר מטומאה, אבל מלורעין נכנסים לשם: מובחי שלמי בני ישראל, אלו מזבחיהם לא חלק מאשי ה', ולפי שמחלקם נתנו דיבן בדין השלמים עלמן, כמו שהן נאכלין בכל העיר, כן המוסר מהם כיולא בהן: (טו) שוק התרומה וחזה התנופה וגו' יביאו, מביאי השלמים: על אשי החלבים, על מתנות הנתבין לאש מן החלבים, ולמעלה פרשנו מלת חלבי

לִפְנֵי יְהוָה וְהָיָה לְךָ וּלְבָנֶיךָ אִתְּךָ
לְחָק־עוֹלָם כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה: *
(טז) וְאֶת וּשְׂעִיר הַחַטָּאת דָּרֹשׁ
דָּרַשׁ משֶׁה וְהִנֵּה שָׂרֻף וַיִּקְצֹף עַל־
אֶלְעָזָר וְעַל־אִיתָמָר בְּנֵי אַהֲרֹן
הַנּוֹתָרִם לֵאמֹר: (יז) מַדּוּעַ לֹא־

כ דָּרַשׁ נרחם שטה והוא חני התורה בתינוק אכלתם

דיא נאך איבריגען זעהנע אהרן׳ס, אונד שפראך:
(יז) וואַרום האַבט איהר ניכט

תרגום אונקלוס

אַרְמָא קֳדָם יְיָ וִיהֵי לָךְ וְלִבְנָךְ עִמָּךְ לְקְיָם
עָלַם כְּמָא דִי פַקֵּיד יְיָ: (טז) וְיָת צְפִירָא
דְחַטָּאתָא מְחַבַּע חַבְעֵיהּ משֶׁה וְהָא אִתּוֹקַד
וּרְגֵיז עַל אֶלְעָזָר וְעַל אִיתָמָר בְּנֵי אַהֲרֹן
דְאִשְׁתְּאַרוּ לְמֵימָר: (יז) מַדִּין לָא אֲכַלְתּוּן

תרגום אשכנזי עח

דונג פֿאר דעם עוויגען דאַמיט
צו מאַכען, זיא זינד אַבער דיר
אונד דיינען זעהנען אויף עוויג
צום אַנטהיל בעשטימט,
וויא דער עוויגע בעפֿאהלען.
(טז) נאַך דעם זינדענאָפּפֿער־
באָק ערקונדיגטע זיך משה,
אונד זיעהע! ער ווער פֿער־
בראַננט; דאַ צירנטע משה
איבער אלעזר אונד איהמר

ר ש " י אן

החלנים. מכאן שהחלנים למטה נשעת תנופה ויצוב המקרקעות שלא יכחישו זה את זה כגון פירשתי את שלשתן נגו את אהרן: (טו) שעיר החטאת. שעיר מוספי ר"ח ושלשה שעירי חטאת קרבו בו ביום שעיר עזים ושעיר נחשון ושעיר ר"ח ומכולן לא נשרף אלא זה ונחלקו בדבר חכמי ישראל יש אומרים מפני הטומאה שנגעה בו בשרף ויש אומרים מפני תינות נשרף לפי

שהוא קדשי דורות לכל נקדשי שעה סמכו על משה שאמר להם במנחה ואכלוה מלות: דרש דרש. שתי דרישות הללו מפני מה נשרף זה ומפני מה נאכלו אלו כך הוא בת"כ: על אלעזר ועל איתמר. נשביל כבודו של אהרן הפך פניו כנגד הבנים וכעס: לאמר. אמר להם השיבוני על דברי: (יז) מדוע לא

אכלתם

ב א ו ר

כאשר צוה ה', נפרשת לו ועתה נאמר לי שהיום תאכלו הפעם הראשון החזה והשוק, וגם קדשים קלים אסורים לאונן כמו שכתוב לא אכלתי באוני ממנו, לכל היתה הורשת שעה ביום זה, שלא יהגו תנויות, מטעם נקרובי תקדם, וכמו שפרשנו: (טו) ואת שעיר החטאת, דברי הפרשה סתומים, ורש"י נשטת רבותינו פי' שמדבר על שעיר מוסף ר"ח, וזה כשטתם ז"ל שאמרו למלואים היה ר"ח ניסן, ונחלקו רבותינו ז"ל יש אומרים מפני טומאה שנגעה בו נשרף, וי"א מפני תינות נשרף, לפי שהוא קדשי דורות, לכל נקדשי שעה סמכו על משה שאמר להם במנחה ואכלוה, כמו שהעיד רש"י ז"ל בפרשתנו, ובגמר' נשתו ונתנו לשני הדיעות לייחס המקרקעות, גם רשב"ם ז"ל מפי' בדרך זה ולפי הפשט תני תמה אם נוה להם משה שיאכלוה, כמו שאמר בחשר לויתי, ומשה ידע שהן חוננים, תיך ענטו על דבריו שהן דברי הפס, ואם לא נוה שיאכלוה, למה קנף עליהם, ואיך יאמר בחשר לויתי, ורש"י ז"ל נשטתו פי' בחשר לויתי במנחה, ודברי תורה כפטיש יפוצץ סלע, ולפרש דמה נתקנף משה ואהרן לפי משמעו הכתוב, ירחה בעיני כי שעיר החטאת נין שיתפרש על שעיר חטאת המפורש בענין למעלה קחו שעיר עזים לחטאת, או על שעיר ר"ח, הכל ענין אחד, כי הפס נוה למשה שיאמר לאהרן ולבניו שיאכלו נותרת המנחה וחזה ושוק של שלמי העם, ולא נוהו על אכילת החטאת, וכן משה נוה לבנך על אכילת מנחה וחזה ושוק, ולא דבר נלוס מאכילת חטאת, וסנור משה לפי שהמנחה ושלמים חיון לבשר הנלרך הפס לנוותו שיאכלוהו חוננין, אבל החטאת שנח לנשר על עון העדה, ואריכין הכהנים לאכול מבשרו והבעלים מתכפרין, לא היה לריך לנוו' על אכילתו, ובל שכן הוא, כי כבר הגיד להם דיני החטאת בפרשת נו, וידעו שבשר חטאת חילוה נאכל לבהנים בעזרה, לכן בשרף עליו והגילו לו בשרפוהו, קנף שהיה להם לאכלו: ויקצף על אלעזר, חשב שהם עשו כן שלא מדעת לניהם, ועל כל פניס הרחה עלמו בחושב כן לכבוד אהרן: לאמר, כדברי האלה, כלומר לא דבר אליהם בקלסו דברי גנאי אלילה, אלא זאת הוא אשר אמר להם. (יז) מדוע,

מלא

אַכַלְתֶּם אֶת־הַחַטָּאת בְּמָקוֹם הַקֹּדֶשׁ כִּי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא וְאֹתָהּ נָתַן לָכֶם לָשֵׂאת אֶת־עֲוֹן הָעֵדָה לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם לִפְנֵי יְהוָה: (יח) הֵן לֹא־הוּבָא אֶת־דָּמָהּ אֶל־הַקֹּדֶשׁ פְּנִימָה אָכוֹל תֹּאכְלוּ אֹתָהּ כַּקֹּדֶשׁ כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִי: (יט) וַיְדַבֵּר

אהרן

אין איינעם היילינען ארטע דאז זינדענאפער נעגעסען? דא עס דאך איין אללערחויפטליגסטעם איז, אונד גאטט עם אייך נעגעבען, דיא זינדע דעם פאלקעם צו איבערנעהמען, פאר דעם עווינגען נעמליך אויף זיא צו פערזעהנען. (יח) דאז בלוט דאז אין איז יא ניכט אין דאז הייליגטהום הינײן געבראכט ווארדען, אלזא העטטעט איהר עם ואהל אין

איינעם היילינגען ארטע עסען זאללען, וויא איך בעפאהלען. (יט) אהרן שפראך צו משה:

יַת חַטָּאתָא בַּאֲתַר קַדִּישׁ אֲרֵי קוּדְשִׁין קוּדְשִׁין הִיא וְיָתָהּ יְהַב לְכוֹן לְסַלָּקָא עַל חוֹבֵי כְנִישְׁתָּא לְכַפָּרָא עֲלֵיהוֹן קֳדָם יְיָ: (יח) הָא לָא אִתְעַל מִדְמָהּ לְבֵית קוּדְשָׁא גַּוָּאָה מֵיכַל תֵּיכְלוּן יָתָהּ בְּקוּדְשָׁא כְּמָא דִי פַקִּידִית: (יט) וּמַלֵּיל

אהרן

לכלתם את החטאת במקום הקדש. וכי מותן לקדש לאכלום והלא שריפה ומהו אומר במקום הקדש אלא אמר להם שמא תאמרו לקלעים יפלה ונפסלה: כי קדש קדשים היא. ונפסלין ביולא והם אמרו לי לאו אמר להם הואיל ובמקו׳ הקדש היתה מדוע לא אכלתם אותה: ואותה נתן לכם לשאת וגו׳. שהכהנים לוקלים ובעלים מתכפרים: לשאת את עון העדה. מגיד שעיר ראש חדש הי׳ שהוא מכפר עון טומאת מקדש וקדשיו שחטאת שמיני וחטאת ניחון לא נכפרה בעו: (יח) הן לא הובא וגו׳. אחילי הובא הי׳ לכם לשריפה כמו שנאמר וכל חטאת אשר יובא מדמה וגו׳ (ויקרא ו׳): אכל תאכלו אותה. הי׳ לכם לאכלה ק״פי שאתם לוונים: כאשר צויתי. לכם במנחה: (יט) וידבר אהרן. אין לשון דבור אלא לשון עז שנאמר וידבר העם וגו׳ (במדבר כ״ל) אף שאר

משה

באור

מלה מורכבת מן מה ומן דעת, כמו מה הטעם תאר במעזיכם: במקום הקדש, כדין שאר חטאת שהוא קדש וגאכל בעזרה: ואתה, החטאת הזאת: נתן לכם, לאכילה: לשאת את עון העדה, כמו כל חטאת הנאור הקרבין בחדשים ובמועדים, שהן לכפר על העדה, וכמו שמניחו בריש שנועות, ונאכלין בקדש לכהנים, וכן זו נתה היום בתוך המשכן לשאת את עון העדה ולכפר עליהם, על ידי זריקת הדם והקטרת החמורין ואכילת הנשר בקדש לכהנים, ושם על שירי המנחה נויתי שתאכלוה, וכן חזה ושוק של שלמים, כל שכן נשר החטאת: (יח) הן לא הובא, לין חטאת זו פנימית, שאמרתי אליה וכל חטאת אשר יובא מדמה אל א״מ לכפר בקדש לא תאכל בחוץ תאכלו, כי תילונית היתה גם לא הובא מדמה לפנים בעזות, שהרי הייתי פה עמכם, ולא נכנס אדם לפנים: אל הקדש פנימה, לפני שהעזרה גם היא קדש, כמו שאמר בנתוב זה תאכל תאכלו אתה בקדש, על כן הוסיף פנימה שהוא ההיכל והדביר: אכל תאכלו, היה לכם לאכלה בקדש בעזרה, וכפל לכל תאכלו לחזק, לאכלו מיד ביום ההקרבה, וגם כל הלילה עד הבקר, ומדוע מהרתם לשרוף אותו: כאשר צויתי, בדין חטאת חילונה ולפי שהדבר מוכרע מעצמו, לא הוצרכו לומר הגזרה: (יט) וידבר אהרן, כבר פרשנו (פרשה ז׳ ח׳) כי דבור קשה, שמוכיח דבריו בטענות על שכל וכן כאן השיב להרן למשה, אתה מוכיח את בני בחילו מדעת עצמן עשו כן, דע כי על פי עצו, ואני סובר לפי שלוך הדם היום אתאמר להו שנאכל בוהרת המנחה וחזה ושוק של שלמים, ולא לוך שנאכל

אַהֲרֹן אֶל־מֹשֶׁה הֵן הַיּוֹם הִקְרִיבוּ
אֶת־חַטָּאתָם וְאֶת־עֹלָתָם לִפְנֵי
יְהוָה וַתִּקְרֶאנָה אֹתִי כְּאֵלֶּה
וְאָכַלְתִּי חַטָּאת הַיּוֹם הֲיִיטַב
בְּעֵינֵי

תרגום אונקלוס

אַהֲרֹן עִם מֹשֶׁה הָא יוֹמָא דֵּין קָרִיבוּ יַת
חַטָּוֹתְהוֹן וְיַת עֲלָוָתְהוֹן דָּתְהוֹן יְיָ וְעָרָעָן יָתִי
עָקָן כְּאִלֵּין וְאִלּוּפוֹן אֲכָלִית חַטָּאתָא יוֹמָא
דֵּין

תרגום אשכנזי עמ

זיהע! הייטע האבען זיא (מיינע
זעהנע נעמליך) איהר זינדענ=
אָפּפֿער אונד גאנצעסאָפּפֿער
דאַרגעבראַכט, פֿאָר דעם
עווינגען, אונד זאָלכֿערגע=
שטאַלט איזט מיר ווידערפֿאַה=
רען, העטטע איך נון זינדענ=
אָפּפֿער הייטע געגעסען, ווער=

ר ש "י דע

מזה קלף על אלעזר ועל איתמר ואהרן
מדבר הוא ידעת שלא היתה אלא מדרך
כבוד. אמרו לימו בדין שיהא אבינו יושב
ואנו מדברים לפניו ולימו בדין שיהא תלמיד
מזיד את רבו יכול מפני שלא הי' באלעזר
להזיד ת"ל ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי

חלבה וגו' (שם ל"ח) הרי בשרלה דבר לפני משה ולפני הנזיפים זו מלתי בספרי על פניס שני: הן היום הקריבו. מהו אומר אלא אמר להן משה אמת זרקתם דמה לוונים שהלוך שעבר אלא אמר לו אהרן וכי הם הקריבו שהם הדיוטות אני הקרבתי אתי כהן גדול ומקריב לוון: ותקראנה אותי כאלה. לפילו לא היו המתים בני אלא אחר קרובים שאני חייב להיות לוון עליהם כאלו בגון כל החמורים בפרשת כהנים שהכהן מטמא להם: ואכלתי חטאת. ואם אכלתי חטאת הייטב וגו': היום. אבל אנינות לילה מותר שאין לוון אלא יום קבורה: הייטב בעיני ה'. אם שמעת בקדשי שעה

אין

באור

שנאכל גם בשר החטאת, אין זה אלא הוראת שעה שנאכל קדשים היום באנינות, לותן שהן לנדבה ולשמחה כמו מנחה ושלמים אבל לא חטאת וכך פי' הכתוב: הן היום הקריבו, העולה והחטאת בשר הקריבו היום לפני ה' ונעשו הקרבנות כהלכתן, הזריקה והקטרת אבני החטאת, שהן העבודות המעכבין בפרה: ותקראנה אותי כאלה, לאחרי כן קרוני כאלה הגרות שאתה יודע שמתו שני בני המשוחים לאחר גמר העבודה: ואכלתי חטאת היום, ואם הייתי לוכל היום חטאת, שהיא מלוה שאינה מעכבת הכפרה הייטב בעיני ה', שנאכל בשר החטאת לכפר על עון העד', ואיככה לוכל לוון והשיגני עון בני, ואימו דומה למנחה וחזה ושוק שאינן לכפר, אבל העולה והחטאת הן לכפר, וכאמרו ועשה את חטאתך ואת עולתך וכפר בעדך ובעד העם (לעיל ט' ז'), וכמו שחטאת אהרן ובניו שהיתה חטאת חילונה בשרפה על פי הדבור, כן דנתי לעשות בחטאת העם לפי שקרוני כאלה, ואעפ"י שלא נויתנו על זה בפירוש, הנה לא נויית לי היום לאכלו, ואמרתי הואיל ולא נטוויתי מפי הגבורה לאמרו לי' שיזרוק כמו פר חטאת שלי, שהרי אימו נאכל אלא ליום ולילה, בתוך האנינות של בני, והואיל שאין אמו יכולין לאכול ממנו נויתי לשרפו, שלא יבוא בשרו לידי נותר, ולפי שאין רצוי לשרפו בלילה, כמפורש בכל הקדשים נויתי לשרפו מיד, כמו פר חטאת שלי, והדין דין אמת, שהלי גם לדורות ההלכה כה"ג מקריב לוון ואימו לוכל לוון, וזה שבוה לאכול המנחה וחזה ושוק לוון, הוראת שעה היתה בשמיני למלואים: היום, היום והלילה שלאחריו שנאכל בו בשר חטאת, שכל כ"ד שעות שבכלל יום אחד כמו ובשר זבח תודת שלמיו ביום קרבנו יאכל, ואם פרשתיו: הייטב בעיני ה', אמרו המדקדקים שהה"ן זרה, כי הפתח והדגש שלאחריו מורים על הידיעה, ולא תבוא ה"ן ידיעה בעתידים, ואם ה"ן התימה היתה לוניה להנקד בחטף פתח ויו"ד רפה, ובפתיחתנו הזניה לפ' גן נעול אמרנו שהיא מורכבת מידיעה ומתמיה, ויפה תתפרש ההרכבה הזאת לדעת רבותינו ז"ל שאמרו שנחלקו על שעיר ר"ח, והשיב אהרן יפה אמרת בשעיר העם ושעיר נחשון שהם קדשי שעה שיאכלום לוונים, לא כן שעיר ר"ח שהוא קדשי דורות, ועל ההולקה תתכן ה"ן הידיעה שזה ייטב בעיני ה', על החלוקה שחלק עליו תתכן התימה, הייטב בעיני ה', אבל לפי מה שפרשנו אין לם טעם, ואולי גם

לפי

תרגום אשכנזי

שמיני י יא

דע דיזעם דעם עוויגען וואָהל־
געפֿאַללען? (כ) משה הערטע
דיזעס, אונד עס געפֿיעל איהם.
יא (א) דער עוויגע שפּראַך
צו משה אונד אהרן,
שפּראַך נעהמליך צו איהנען:
(ב) רעדעט צו דען קינדערן
ישראל׳ס, וויא פֿאַלגעט: דיע־
זעם איזט דאַז טהיער, ועל־
כּעם

ר ש "י

אין לך להקל בקדשי דורות: (כ) וייטב
בעיניו. הודה ולא בוש לומר לא שמעתי:
יא (א) אל משה ואל אהרן. למשה יאמר
ויאמר לאהרן: לאמר
אלהם. אמר ליאמר לאלעזר ולאיתמר.
או אינו אלא לאמר לישראל כשהוא אומר
דברו אל בני ישראל הרי דבור אמור לישראל
הא מה אני מקיים לאמר אליהם לבניו לאלעזר ולאיתמר: (ב) דברו אל בני ישראל. את כולם השוה
להיות אלוקי׳ בדבור זה לפי שהושוו בדמימה וקבלו עליהם גזירת המקו׳ מלהבה: זאת החיה. ל׳ חיים
לפי

תרגום אונקלוס

דִּין הֲתַקִּין קֳדָם יְיָ: (כ) וּשְׁמַע משֶׁה וְשַׁפַּר
בְּעֵינוֹהִי:
יא (א) וּמַלֵּיל יְיָ עִם משֶׁה וְלַאֲהַרֹן לְמֵימַר
לְהוֹן: (ב) מַלִּילוּ עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימָר הָא
חיתא

באור

לפי׳ זה לאמר אליהם ייטב בעיניו ה׳ לכילת מנחה ושוק לא ייטב לכילת חטאת: (כ) וישמע משה, מלת שמיעה על הקבלה, כמו והנה לא שמעת עד כה (שמות ז׳ ט״ז), שמע ישראל (דברים ו׳ ד׳), וכמו שפרשנו (פרשה ה׳ ח׳), וכן וישמע משה שקבל דברי אהרן ויטבו בעיניו, כי עתה הבין ברוח קדשו שהדין עם אהרן שעל כן לא רצה השם שיצוה לאהרן לאכול בשר החטאת במקום הקדש: וייטב בעיניו, מעצה אהרן שברך החטאת מיטלת לב, ושהיה שבל בעיניו ולא החמין בעלמו שיכפר יום זה בלכילת בשר על עון העדה:

יא (א) אל משה ואל אהרן, למשה יאמר לאהרן, כמו שבארנו בראש הסדר, ונתיחד אהרן בדבור זה בעבור שבו הוזהרו על הטומאות בעבור קדש ומקדש, ועליו מוטל להבדיל להבדיל בין הקדש ובין החול בין הטמא ובין הטהור: לאמר אלהם, למשה ולאהרן, ומזה ים להוכיח על כל לאמר הכתוב בוידבר ה׳ אל משה, כי פרושו לאמר למשה, הרשב״ם ז״ל, ולפי האמת כן הוא שפרשנו בראש הסדר, אין מזה הוכחה גמורה, כי רבותינו ז״ל פי׳ לאמר אליהם לאלעזר ולאיתמר, ודבריהם נראין, כמו שנהזכר משה לבדו לא נאמר לאמר אליו, כן לא יתכן בהזכרת משה ואהרן לכתוב אליהם, ואחותו המעם שנתיחד אהרן בדבור ניתיחדו בו בניו, שהן הכהנים המבדילים בין קדש לחול ובין טמא לטהור: (ב) דברו אל ב״י, משה ואהרן ובניו למדו תורה לישראל, כמו שאמרו ז״ל כיצד סדר משנה: זאת החיה, מלת היה כוללת

המעמר

יא (ב) זאת החיה, הרב המגיה אמר שזאת בת להורות, שכל שבר נאכל יהיה בחיים מיתו ולא מת קודם שיצוח בהלכתו, עיין בדבריו, ועל דרך הפשוט הוא כלל ופרט וכלל ופרט, כמנהג המקרא, ואמר תאלה זאת החיה, והיא כוללת כל הבע״ח כמו שזכר הרב, ואחרי כן פרט מן־הבהמה כל מפרסת פרסה, ומכל שבר בחיים שבר יש לו סנפיר וקשקשת, ומן העוף לא תאכלו את אלה, ומן שרץ העוף במובר; והנה אם גם החלם בכלל חיה, אין לשפוט מזה שהוא בכלל
חיסור

אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ מִכֹּל־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר
עַל־הָאָרֶץ: (ג)כֹּל וּמַפְרֶסֶת פַּרְסָה
ושסעת

תרגום אונקלוס

חֵיְתָא דִּי תֵיכְלוּן מִכָּל בְּעִירָא דִּי עַל
אַרְעָא: (ג) כֹּל דְּסָדְקָא פַּרְסָתָא
ומטילפא

לנקר את החולה וכו' כדאיתא במדרש ר' תנחומא: זאת החיה. מלמד שהי' מצה לוחץ בחיה ומרקה לותה ליזרקל זאת תאכלו וזאת לא תאכלו: את זה תאכלו וגו'. לף בזרקי המים לחז מכל מין ומין ומרקה להם. וכן בעוף את אלה תשקצו מן העוף. וכן בזרקים וזה לכם הטמא: זאת החיה מכל הבהמה. מלמד שהבהמה בכלל חיה: (ג) מפרסת. בתרגומו סדיקה: פרסה. פלח"ט בלעז:

פֿעס איהר אונטער דען פֿיער,
פֿיסיגען טהיערען אויף דער
ערדע, עסטען דירפֿט: (ג) וואס
אונטער פֿיערפֿיסיגען טהיע,
רען גענטהיילטע קלויען האט,

רש"י וואָ=

לפי שיזרקל דבוקים במקום ורחויין להיות חיים לפיכך הבדילם מן הטומאה וגזר עליהם מתות ולחומות עובדי כוכבים ומזלות לא תסר בלום מזל לרופא שנכנס

באור

כוללת כל המינים, מלאם ועד בהמה ועד עוף ורמש, הכל נפש חיה, שבכל המינין יש נפש חי', ורוחי' תולה הארץ נפש חיה למינה בהמה ורמש וחיתו ארץ למינה (בראשית א' כ"ג), הרחמן כלל שבהמה ורמש וחיתו ארץ פרט, וכן כתן זאת החי', זאת נפש חי' תסר תאכלו מכל מיני הבע"ח שיש בהן נפש חיה: מכל הבחמה, בכלל נפש חי' כל הבע"ח, וגם החדש שגם בו נאמר ויהי האדם לנפש חי', ולבן פשידבר על חיות המדבר הרעות, יסמך עליהן בנוי ויאמרו חיה רעה, כמו חיה רעה אכלתהו (בראשית ל"ז ל"ג), או חית השדה, כמו והשלחתי בכם את חית השדה (פרשה כ"ו כ"ב), או חית הארץ, כמו וחיתו ארץ למינה (בראשית א' כ"ד), או חית יער, כמו כל חיתו ביער (יחזקי' ל"ו ט'), ויקראו בן בייחוד הבריות הקשות הטורפות בעבור כחם ותוקפם, והביתיים נקראים בשם בהמה. ודע כי בהמה כוללת ג"כ המינים פלם ההולכים על הארץ זולת החדש, כמו חדש ובהמת השדה (שמואל א' י"ז מ"ד), וממה שבחרנו תבין כי עתה שנאמר מכל הבהמה, ידענו שאין החדש בכלל ענין הפרשה, אין בו לפילו חיסור דבריהם, וכמו שהורו רשב"ם ורמב"ן ז"ל, כי מכל הבהמה בא ללמד על זאת החיה שאין החדש בכלל, ולא היה לריך לומר רק זה תסר תאכלו מכל הבהמה וגו', והוסיף זאת החיה, לחשוב לפי הפשט שמלוה גם על החיות שהנאכל לריך שיהי' חי ויחט כהלכתו, לא מתה מלליה, וכן ממעט טרפה, כי מלת חי גם על הבריאות שלא יהיה בם מחלה שתמות ממנה, גם רבותינו ז"ל למדו מן הכתובים שאין בכלל בהמה ובהמה בכלל חיה, ובהיות מלת בהמה כוללת כל הבע"ח זולתי החדש למדנו שבלן שהן בלי סימני טהרה הן-טומאות הן ביתיות בכלל החיסור הן, ומלבד הלאוין המפורשים בהן עובר גם בעשה; על הארץ, לפי שכוללת הבע"ח הטהורין שבארץ יש בים, לא תחשוב שגם הם מותרין לאכול, תמר על הארץ, לבל יותן שבים בלם לסורין זולתי דגים שהן בעלי סנפיר וקשקשת, וכן הוא בת"כ יכול לף חי' ובהמת הים, ת"ל על הארץ להוליא את שבים: (ג) כל מפרסת פרסה, מפרסת בתרגומו סדיקה,

המעמר

לסור ויהיה חלב לחה ודם לחדש לסור, כי אין בכלל לחלוק מה שבפרט, ומאחר שלא נכלל החדש בתוך הפרט, ש"כ לא דבר ממנו כלל וכלל. ומה שתמר הדב ופרות מלת בהמה כוללת כל בע"ת זולת החדש וכו', ירלה לי כי הפריז על המדה, ולא נכללו בפסוד שמים דגי הים ודמש האדמה במלת בהמה, ולא גם תמצו חיה בכלל בהמה, הכוונה לך על חיות הפרלות (וכמו שהזכיר בתן תרנגת שלינה מן הבהמות הביתיות) ולא עופות ודגים ודומיהם, והדבר פשוט. ומן הנתוב שהביא הפ' לעיל החדש ובהמת תושיע ה', אין רלוף כלל, כי אם כוונת המלין להודיע כי השגחת הבורא ית"ש גם על החדש מגחר ברוחין גם על שאר לְיצורים הפקותים מעברנו, והיה די לו להזכיר הבהמה, כי בהמה נאמר בפרט על הביתות, ויען כי קרובים הם לנו, נוכל להתבונן לליך גם עליהם עיני ה' פקוחות לתת להם את מכלם בעתו. (ג) מפרסת פרסה ושסעת שסע, הרב

תרגום אשכנזי

וואָפֿאַן נעהמליך דיא קלויען גאַנץ דורכגעשפאַלטען זיד, אונד וויעדערקויענר איזט

שמיני יא

וְשִׂסַּעַת שְׂסַע פַּרְסֹת מַעֲלַת גֵּרָה

בבהמה

דאָז

רש"י

וסוסעת שסע. שמובדלת מלמעלה ומלמט' בשתי לפרנין כתרגומו ומטילפת טלפין זיש שפרסותיו סדוקות מלמעלה ואין סוסעות ומובדלות לגמרי שמלמטה מחוברות: מעלת גרה. מעלה ומקיחה האוכל ממעיה ומחזרת לותו לתוך פיה לנתבו ולטחנו הסק: גרה. כך שמו ויתכן לתתו מגזרת מיס הנגרים (שמואל ב' ד') שהוא

תרגום אונקלוס

וּמַפְלְגָא פִילְגִין פַּרְסָתָא מַסְקָא פִישְׁרָא

בבעירא

באור

פרסה פלוגיט"י בלע"ז (בל"ח פוסוהלוע), וסוסעת שסע שמובדלת מלמעלה ומלמטה בשני לפרנים כתרגומו ומטלפת טילפין, זיש שפרסותיו סדוקות מלמעלה, ואין סוסעת ומובדלת לגמרי שמלמטה מחוברות, כן פרש"י ז"ל, ולפרושו אין פתרון מפרסת כפתרון פרסה, כי מפרסת לשון בקיעה כמו בתרגום פריסית מלכותך (דניאל ה' כ"ח), ופרסה היא כף הרגל בלע"ז פלוט"ח, ואם ניאמר לדעת רבינו ז"ל לפי שכל כף רגל יש בו חלבעות חלוקות, נקרא פרסה, מטעם זה גם כף היד תקרא כן, ועוד החלבעות סוסעות ומובדלות לגמרי, לכל רשב"ם ז"ל פי' מפרסת פרסה לפרין לחד בעין מנעל ולא לפרנים בכל חלבע כלרנבת וסמן, וסוסעת שסע מובדלת הפרסה לשני', ולא פרסה לחת שלמה בסוס וחמור, ופרושו מחור מחד, ולפי זה פתרון הכתוב כך הוא, כל בהמה שבתולדת' מפרסת פרסה, זיש נרגלה לפורן כדמות מנעל המכסה לת הרגל, ובן בתולדתה סוסעת שסע שנרחה כשתי פרסות, טהורה לאכילה, ואומר לני שהרגל בעלת הלפורן כעין מנעל הוא הנקרא בל"ה פרסה למי שמכסה לת הרגל, מלשון ופרשו השמלה (דברים כ"ב י"ז), ופרשו נגד כליל תכלת (במדבר ד' ו'), ובן כל לשון פריסה בשי"ן או בסמ"ך כולם מעניין זה הס, כי הש"ן והסמ"ך ענין לחד להס, כמו הלח פרס לרעב לחמך (ישעיה נ"ח ז'), זיפרוס שלחנו לפני העני הרעב, ובן עוללים שחלו לחם פורש לין להם (איכה ד' ד'). לכל רד"ק ז"ל בשרש פרס אומר לע"פ שנכתבו בש"ן ענינם ענין חתיכה ואומה לו בדברי רז"ל הנותן פרוסה לעני, ובן בח הלשון בפריסת הידים והגוף בלכל מרוב הלעב כמו תתיפח תפרש כפים (ירמי' י"ד ל"ח), פרשה ליון בידיה (איכה א' י"ז), והן כתובים בש"ן, ונכתב בסמ"ך ולח יפרוסו להם על לכל (ירמי' י"ו ז'), ואין כן בעתי חלח כלם לשון ופרשו השמלה, ויפרוש כפיו השמימה (ד"ה ב' ו' ז'), פרשי כנפים (שמות ל"ז ט'), ובן תפרש כפיה, פרשה ליון בידיה, כי דרך השקוע בלעב פורש כפיו למעלה מרחבו ומהם ולועק, ובן ולח יפרשו להם על לכל, על פריסת שמלה על השלחן לאכול, כמו פרס לרעב לחמך, והנה כל"ה כולם בענין לחד, לכל פרוסה ופורס שבלשון רז"ל תרגום הוא כמו פריסת מלכותך שנם' דניאל, וכן ופרשו כאיר נסיר (מיכה ג' ג') לינו ל' פרוסות חלח יאמר שעורכים עור עמי ושחרם, כמו שיעשו עם הדבר לאר נסיר, ועם הבשר לאר בקלחת. והנה לפרושו לח יתכן לומר על כף הרגל פרסה, חלח בחותן שיש עליהן לפורן כעין מנעל המכסה עליו, כמו רגל השור והחמור והסוס והמקנה, לכל כף רגל של שחר הבע"ח שיש להן חלבעות ועל כל חלבע לפורן לינו נקרח פרסה במקרח, ולח נכתב עליהן בסוס מקום, לכל כתוב פרסות סוסיו (ישעי' ה' כ"ח), שעטת פרסות חבריו מרעש לרכבו (ירמי' מ"ז ג'), שהן הסוסים והרכב, ופרסות נהמה לח תדלחם (יחזקאל ל"ב י"ג), שהן המקנה והחמור והסוס הלהופים לחנמי

המדינה

המעמר

המבאר הזיג על דברי רש"י, עד שאמר שדבריו סותרין זח"ז, עיין בדבריו, ובאמת כי לפירש"י וסוסעת שסע הוא לביאור מלת מפרסת, כלומר שמפרסת נקראת לך לם היא סוסעת שסע ולח זולת בן, וכן כתב ידידי מהרמ"ל בפתרון המלות שלו, וכמו כן כוון הרמ"ם ז"ל בשער ירח' כל המעיין בספרו, ומרה בזה תלונת המבאר.

בַּבְּהֵמָה אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ: (ד) אַךְ
אֶת־זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה
וּמִמַּפְרְסֵי הַפַּרְסָה אֶת־הַגָּמָל כִּי־
מעלה

דאו דירפֿט איהר עסטן.
(משלת, דאז וויעדער
הערויף ברינגט · גרה, דאז
געקויעטע) · (ד) פֿאלגענדע
אללט איהר פֿאן דעם וויע־
דערקויענדען פֿיעהע, אונד

פֿאן דעם פֿיעה מיט געשפאלטענען קלויען ניכט עסטן: דאז קאמעל, דען עם איזט

צוואר

תרגום אונקלוס

ר ש ״ י

בְּבְעִירָא יָתָהּ תֵּיכְלוּן: (ד) בְּרַם יַת דֵּין לָא
תֵּיכְלוּן מִמַּסְּקֵי פִּישְׁרָא וּמִמְּפַרְסְקֵי פַּרְסָתָא יַת
גמלא

דהוא נגרר לזר הפה ותרגומו פיזרת שעל ידי הגרה האוכל נפשר ונמוח: בהמה. תיבה יתירה היא לדרשה להתיר את השליל הנמלך במיני חמו: אותה תאכלו. ולא בהמה טמאה והלא נאמרה הא אלא לעבור עליה בעשה ולא תעשה:

מבשרם

באור

המדינה, לא תזהר פרסה (שמות י' כ"ז), נאמר על המקנה שיזבחו מהן לה', ועוד לפרש לפנינו בעז"ה. [° ל"ה בתרגומי הלכתי בשטת המפרשים הקדמונים, לכל דברי הרב המבאר נראין לי יותר, וע"פ דרכו כך ראוי לתרגם: וואס הופּמאגעל חוכד געשפּאלטענע קלויען האט, זיא דאס נויויז הופּמאגעל דאַרוים וועדען °] : מעלת גרה, המאכל שירד דרך הגרון לקלטומכו תוזרת ומעלה לותו אל הפה ללועסו פעם שנית, וכן תרגם הרב העתיק (דאז וויעדער הערויף ברינגט דאז געקויעטע). ואמר רד"ק ז"ל לפשר שדברו גרה, לכל לפי שהענין קרוב לגרון, וענין גרון קריב לגרגרת שמנו לותו כפולים. לכל רש"י ז"ל אמר גרה כך שמ', ויתכן להיות מגזרת מיס הגרים, שהוא נגרר לזר הפה, ותרגומו פיזרת, שעל ידי הגרה האוכל נפשר ונמוח, ודבריו יפרים שהוא מן הכפולים ושרשו גרר, כי משקלי שמות הכפולים מַפְעֵה מִדָּה גַּדָּה, ולפי שאות הזיין מודגשת על משרון אות הכפל, ורי"ם גרה לינה מקבלת דגש נשלם בלי"י שתחת הגימ"ל. לכל טעם דבינו ז"ל שאמר שהוא נגרר לזר הפה, קשה בעיני כי בלשון עברי לא מלאנו לשון גרירה רק על הנסירה, כמו מגוררות במגרה (מלכים ח' ז' ט'), גם במשנה גורר לדם מטה כזת ופספל מענין זה הוא, לפי שמגררים בחרן ועושין גומות, וקרוב לומר שהגרירה היא הלעיסה, כי הלועס מגרר בשיניו ומפרר המאכל כמו שמגרר במגרה, ומזה הושאל שם דבר גרה למאכל הנלעס שהוא מגורר בשיניים, ול"ל מעלה גרה היא שמעלה הגרה פעם שניה, לל הפה, ולל זה כוון לונקלס ז"ל שתרגם מסיק פיזרת, פשר הוא תרגום של נמס ונמוח וקרוי פשר למאכל הנלעס שנמוח בלעיסה, והבהמה הטהורה מסיק פעם שני הפשר, לל לפי שנמוח על ידי שמעלהו, שהרי בשעת ההעלאה קורהו גרה: מעלת, שם הפועל, כי מַעֲלָה בסמיכות מעלת: בבהמה, . בא יתירה היא לדרשה להתיר השליל הנמלך במיני חמו, מפי' רש"י ז"ל: (ד) ממעלי הגרה וממפרסי הפרסה, מלותן שהן מעלה גרה ומלותן שהן מפרסי פרסה, כי לותן שאינן מעלי גרה ולא מפרסי פרסה ידענו שהן לסורים שהרי לא התיר אלא לותן שיש להם הסימנים הללו, ומדברינו תבין שקלת הטמאין יש להן פרסה, שהוא הפרן המבסה את הרגל, אבל אינה שסועה לשתי פרסות, ורק שלשה שע"ח נגררו כן, והן הסוס והחמור, ועוד בהמה לחת שאמה לשבר"ח, וכל שאר הבע"ח הטמאין אין להם פרסה כלל, ושתיהן יפרש לפנינו בפרשה, יהולך הכתוב לפרש לסור לותן שהן בעלי סימן טהרה לחד, לפי שאמר כל מפרסת פרסה וגו' מעלת גרה בבהמה, פן תאמר לו מפרים פרסה, לו מעלת גרה, גם לם היה כתוב ומעלת גרה בוי"ו, הייתי מפרשו כמו ומכה לכיו ולמו לחלק, לכן פירש הכתוב שלריכין שתי סימני טהרה, כי פרט לותן שהן בעלי סימן טהרה לחד, ולסר לותן כמו בעלי שני סימני טומלה, לפי שאין בהן סימן שני של טהרה, כמו שזכר לכל לל לחד, ופרסה לינו מפרים טמא הוא לכם, וכן לכל שפן וארנבת (פסוק ה'), וכן בחזיר לאמר והוא גרה לא יגר טמא הוא לכם (פסוק ז'), למדנו שטומלתן

תרגום אשכנזי

צוואר וויעדערקויענד, האט אבער קיינע געשפאלטענע קלויען, דיעזעם זאלל אייך אונריין זיין. (ה) אויך ניכט דאס קאנינכען, דען עס איזט צוואר וויעדערקויענד, האט אבער קיינע געשפאלטענע קלויען, דיעזעם זאלל אייך אונריין זיין. (ו) ואת־

ווייא

שמיני יא

מַעֲלֵה גֵּרָה הוּא וּפַרְסָה אֵינֶנּוּ מַפְרִיס טָמֵא הוּא לָכֶם: (ה) וְאֶת־ הַשָּׁפָן כִּי־מַעֲלֵה גֵּרָה הוּא וּפַרְסָה לֹא יַפְרִיס טָמֵא הוּא לָכֶם: (ו) וְאֶת־

הארנבת

תרגום אונקלוס

גַּמְלָא אֲרֵי מַפֵּיק פִּישְׁרָא הוּא וּפַרְסָתָא לָא סְדִיקָא מְסָאֲב הוּא לְכוֹן: (ה) וְיָת טַפָּנָא אֲרֵי מַפֵּיק פִּישְׁרָא הוּא וּפַרְסָתָא לָא סְדִיקָא מְסָאֲב הוּא לְכוֹן: (ו) וְיָת אַרְנְבָא

ארי

באור

בעבור שחסר מהן סימן טהרה השני, ועכשיו שפי' הדבר לא הולרך לומר בכתוב הרחשון ומעלת גרה בו"ו, והיה רחוי לומר ע"ד כלל שבעלי סימן אחד טמאים, ומעם שפרטם בשם אמר רמב"ן ז"ל שחזר ופירש לרבותה חלו מפני שחין לחריס בעולם בעלי סימן אחד, ובספרעו גן נעול אחדעו בזה לבדים (ס"ח אחד ק' מלון), ובהיו' שפירש טעם לאיסור בעלי סימן טהרה לחוד, לפי שיש בהן סימן טומאה לחוד, ידענו כל שחינו מעלה גרה ומפרים פרסה טמאין, וכן דעת רמב"ן ז"ל, וכל שכן לדברעו שלא בא הכתוב הזה אלא לפרש הרחצון, שחין האיסור לבד בבעלי שתי סימני טומאה, אלא שבריכין להיות ג' סימני טהרה, אבל רש"י ז"ל פי' מבשרם לא תאכלו חין לי אלא אלו, שאר בהמה טמאה שחין לה שום סימן טהרה מניין, לאמרת ק"ו ומה אלו שיש בהן קצת סימני טהרה וכו' ומאחר שבריאתן דת"כ נאלח הגמל האמן הארנבת והחזיר מן הכתוב, ושאר בהמה טמאה מק"ו, נאלחת מצות עשה שלהן מן הכתוב, מצות ל"ת שלהן מק"ו, ואמר רמב"ן ז"ל שלעתו לריכה עולה בהוגן בפי סוגית התלמוד שחין עונשין מן הדין, אלו היה שנוייה כדעת האומר עונשין מן הדין, אלו שחינה מתרלחת: ופרסה איננו מפרים, שחין בתולדתו לגדל לפורן שיכסה רגלו כמגבל, וכן אמר לכל אדם ולכל לרכנת, ואמר שחין לו פרסה כלל, אין לורך לומר ושסע אינו שוסע, לבל החזיר שיש לו פרסה כעין מגבל, בהיות שחין הפרסה לבדה מועיל, כי הסום והחמור גם הם בעלי פרס', וסימן טהרה הוא בהיותו שסוע לשתי פרסות, על כן אמר דו פי מפרים פרסה הוא ושוסע שסע פרסה, לבל לפי' רש"י ז"ל שפרסה הוא פלוג"ח מה טעם לומר ופרסה אינו מפרים, והיה לו לומר ושסע אינו שוסע, שהרי גם לזה נסדק מלמעלה, אין הסדק מועיל כלום, ועוד שלדעת רבינו ז"ל פי' ופרסה אינו מפרים שחין בו סדק כלל, ולמטה בענין אמר לבל הבהמה לאשר היא מפרסת פרסה ושסע אינה שוסעת (פסוק כ"ו), ופי' רש"י ז"ל בגון גמל שפרסתו סדוקה למעלה לבל למטה היא מחוברת, ויהיו הכתובים סותרים זה את זה, ואין לומר על מפרשי דבריו ז"ל שלא התעוררו על זאת: טמא הוא לכם, לאכילה אבל לנגיעה בעודם חיים אין בהם טומאה: (ה) השפן, דרכו לחפות בסלעים, כאמרו הצפנים עם לא עלום ויעשו בסלע ביתם (משלי ל' כ"ה), ונאמר סלעים מחסה לצפנים (תהלים ק"ד י"ח) [ונחלקו בזה מעתיקי התורה הקדמונים כאשר זכר המתרגם האשכנזי]: ופרסה לא יפרים, בגמל אמר מפרים, ובצפן יפרים, ובארנבת ופרסה לא הפריסה, אולי רומז שאל תחשוב מולד בלי פרסה ולאחר ימים יפרים ת"ל ופרסה לא יפרים, ושמא תאמר היה לו ונסתלק ת"ל ופרסה לא הפריסה: (ו) ואת הארנבת, אמר

המעמר

(ה) ואת השפן, הרב בעל פתרון המלות אמר שהוא החיה הנקרא (שפרינגהאזע) וכן הנרים החכם בעשעניות בספר המליס אלו שרש שפן, ועיין מה שכתבנו בניחור לספר משלי (ל' כ"ו).

מבשרם

שמיני יא

תרגום אשכנזי פב

הָאַרְנֶבֶת כִּי־מַעֲלַת גֵּרָה הִוא וּפַרְסָה לֹא הִפְרִיסָה טְמֵאָה הִוא לָכֶם: (ו) וְאֶת־הַחֲזִיר כִּי־מַפְרִיס פַּרְסָה הוּא וְשֹׁסַע שֶׁסַע פַּרְסָה וְהוּא גֵּרָה לֹא־יִגָּר טְמֵא הוּא לָכֶם: (ח) מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ

ובנבלתם

(ו) וויא אויך ניכט דעז האזען, דען ער איזט צוואר ווידער, קויענד, האס אבער קיינע גע, שפאלטענע קלויען, דיעזער זאלל איך אונריין זיין. (ז) ענדלך אויך ניכט דאז שוויין, דען עס האט צוואר נעפוהי לטע קלויען, אונד זיי, נע קלויען זינד דורכגעשפאל, טען, עס ווידערקויעט אבער ניכט, דיזעס זאלל אייך אונ, ריין זיין. (ח) פאן אהרעם פלייש זאללט איהר ניכט עססען, אונד איהר אאס

ניכט

תרגום אונקלוס

ד ש י י

אֲרֵי מַסָּקָא פִּישְׁרָא הִיא וּפַרְסְתָּא לָא סְדִיקָא מְסָאֲבָא הִיא לְכוֹן: (ז) וְיָת חֲזִירָא אֲרֵי סְדִיק פַּרְסְתָּא הוּא וּמַטְלְפָּא טַלְפִּין פַּרְסָתָא וְהוּא פִּישְׁרָא לָא פָּשַׁר מְסָאֲב הוּא לְכוֹן: (ח) מִבִּסְרֵהוֹן לָא תֵיכְלוּן וּבְנִבְלָתְהוֹן לָא

תקרבון

(ח) מבשרם לא תאכלו. לין לי לאנ אלו אחר שהמ' טמאה שלין לה שוס סימן טהרה מניו לומרת קל ותומר ומה אלו שים בהן קנת סימני

באור

לומר רמב"ן ז"ל שיקרא כן כל"ה הזכר והנקבה ממנו, וכן היענה, ובעופות היונה לין שם הזכר חלוק מן הנקבה, ויש רגיש שמותם בלשון זכר ולין לנקבותיהם שם לחר, כמו גמל שפן חזיר דוב ערוב, כמו גמלים מניקות (בראשית ל"ב ט'), וכן תורבשובות, ולכך כתוב שתי תוריס או שני בני יונה, וזכר בתוריס שהן לשון זכר שתי, ודיונה שני להודיע שלין קבידת בהם, ויפה פי', גם בספרי חכמי הטבע ראיתי שלרוב הנקבה כופה לת הזכר לתסמים, ולמעט לין זכרות הזכר ניכר בו, ומזה יש שעם למה נקרא המין על שם הנקבה: היא, לפי שעם המין לשון נקבה: (ז) ושסע שסע פרסה, שפרסה אלו שסועה לשתים, במשנה תורה שלמר ברלש הענין לך לת זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי פרס' השסועה, למרולת החזיר כי מפריס פרסה הוא שתם, וממילא ידענו שפרסתו שסועה, ממה שלמר תחלה השסועה לחר שלין בעל סימן זה רק חזיר לבדו, לכל כלן שלמר ברלש הענין וממפריסי הפרסה ולא למר השסועה, הולרך לומר בחזיר ושוסע שסע פרסה, כך נראה לי לפי המשל, לכל בשחיטת חולין דהשו ממלת השסועה שבמשנה תורה זו היה שים לה ג'נפים וג' שדרלות: גרה לא יגר, לפרושנו כך פרושו מה שגרר בפיהו ולעשו פעם לחד, לא יגר פעם שני, שלינו מעלהו ללועסו פעם שני, ולונקלס ז"ל שתרגם והוא פשרת לא פשר יסבור כן מה שלים לא ילעוס עוד לו מה שמיחה בלעיסתו לא ימח' ע"י לעיסה שניה, ולפי' רש"י ז"ל פשרת לא פשר הכל על ההעלמה מקור ושתיד: (ח) מבשרם לא תאכלו, בשר הוא הגוף וכולל הבשר

והחלב

המעמר

(ח) מבשרם לא תאכלו, לשון רש"י: לין לי לאנ אלו שחר שהמה טמאה שלין לה שוס סימן טהרה מניו, לומרת ק"ו ומה אלו שים בהם קנת סימני טהרה וכו' והוא ברייתא בת"כ, והרמב"ן הציג על זה והקשה ולא לין עונשין מן הדין ע"ש, והנה הרב המגיד בפרק ב' מהלכות מלכלות אסורות גם הוא בעל קרבן להרן הלריכו בזה בלומרי נועם, לולם ירלה לי עוד כי לדעת האומר שעשם שלין עונשין מ"הד הוא, לפי שלולי יהיה העונש עוד תמור ממנו, הוה יהיה זה לך אם

תרגום אשכנזי

נ׳כט אַנריהרען (צו דער צייט נעמליך ווען איהר איך רין האַלטען מיסבעט), דיעזע זאָל־

שמיני יא

וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגָּעוּ טְמֵאִים הֵם לָכֶם

רש״י

לען

תרגום אונקלוס

סימני טהרה לסוטות וכו׳: מנחות. על חֲקֹרְבוֹן מְסָאֲבִין אִנּוּן לְכוֹן: (ט) יַת דֵּין

תיכלון

בשרס נחזהרה ולח על עלמו׳ וגידין וקרנים וטלפים: ובנבלתם לח תגעו. יכול יהו ישרחל מוהרים על מגע נבלה תלמוד לומר לחמור חמור הכתוב ונומר (ויקרח כ״ח). כהנים מוהרין ולין ישרחל מוהרין קל וחומר מעתה ומה טומחת מת חמורה לח הזהיר בה חלח כהנים טומחת נבלה קלה לח כל שכן ומה תלמוד לומר לח תגעו נרגל:

סנפיר

באור

והחלב וכל היולח מהן שדומה לבשר שיש בו טעם, ולכן לרשו רבותינו ז״ל על בשרס נחזהרה ולח על עלמות וגידין וקרנים וטלפים: ובנבלתם לא תגעו, לפילו נשחטה קדויה נבלה, לפי שחסורה בלכילה, לין שחיטה מטהרתה מידי נבלה, לכן לומר סתם, כמ״ש (פרשה ה׳ ב׳), לבל במותרין נלמר וכי ימות מן הבהמה לשר היח לכס ללכלה הנוגע בנבלתה יטמח עד הערב (פסוק ל״ט), להוליח שחושה: לא הגעו, לס תרלו להיות טהורים ללכול קדש לו ליכנס למקדש, לין רשחי לכס ליגע בנבלתם, ולינו לזהרה כמו טומחת מת לכהן, שלס ישרלל מותרין להטמח בטומחה חמורה כל שכן בטומחת נבלה הקלה, ונת״כ לומרו לחרים לומרו יכול לס נגע לדש בנבלה ילקה לרבעים, ת״ל ולחלה תטמלו, יכול לס רלה לדש לת הנבלה ילך ויטמח ת״ל ובנבלתם לח תגעו, הח כילד הוי לומר זה רשות, וילמר רמב״ן ז״ל זה עיקר הדין מן התורה. ודע כי שרה תורה דין הטומחה בכל לרבעה המינין, בטהורים, ובבעלי סימן טהרה לחד, ובטמלים מפרים פרסה, ובטמלין ההולכים על כפס, בטהורים וכי ימות מן הבהמה לשר היח לכס ללכלה הנוגע בנבלתה (פסוק ל״ט), לבל בשחטה ילקה מידי נבלה, ובבעלי סימן לחד ובנבלתם לח תגעו, לפילו בשחטה, ובטמלים מפריסי פרסה בגון שור וחמור לבל הבהמה לשר היח מפרסת פרסה וגו׳ כל הנוגע בהס יטמח (פסוק כ״ו), ובטמלין שלין להס פרסה וכל הולך על כפיו וגו׳ וכל הנוגע בנבלתם יטמח עד הערב (פסוק כ״ז) וכגון הכל, ויתבלרו עוד במקומותיהן: טמלים הם לכם, מלת טומלה על הלכילה ועל הנגיעה, ולכן בשרן המים לח נלתב טומלה לפי שלינן מטמלים נמוחס, ללח שקן הס לכס וכן בצוף ודרמש לח נזכר מטעם זה טמלים הס לכס:

את

המעמר

בדבר הלמד מק״ו לח נתפרש בו לימור כלל כי לז לח ידענו מומר הלימור, לולם כלן שגם בלי ק״ו היח עומדת בללו הנח מכלל עשה זלת החיה לשר תלכלו, ל״ב זולת הק״ו בודלי לין להוסיף על הלימור, ולזה שפיר יכולן למילף הללו בק״ו, ולולי גם זה כוונת הרב המגיד ולח כמו שהבין נעל קרנן להרן. ולדעת ידידי ר׳ יוסף ווייסע נ״י הדבר ברור, שלין כוונת הרב המגיד כי לס לומר, שק״ו זה לינו לולח גלוי מילתל בעלמל, ובק״ו כזה לוקין כמבולר בסנהדרין (ע״ו ע״ל), כי וודלי לח נסתר מנגד עיניו שרבינו ז״ל בעלמו כתב בספר המלות דלוקין על לכילת בהמה טמלה שיש לה ב׳ סימני טומלה לף שגם דלינו לולח גלוי מילתל בעלמל, ומה שדייק הרב המגיד ז״ל בלישניה ולח לומר סתם לטעם רבינו משום גלוי מילתל, הוח עפמ״ש התוס׳ בסנהדרין (דף פ״ה ע״ל) דגלוי מילתל הוח דוקל לס הכתוב מיירי ממנו ע״ש, והולרך לבלר שגם כלן מיירי קרל בבהמה שיש לה ב׳ סימני טומלה, וח״כ לין בדברי סתירה לרמב״ם, כמ״ש המגיד למלך ז״ל, כי לס משנה לדבריו, וגם רבינו יוסף קלרו ז״ל בכללי הגמרל שלו הנין טעם דברי הרב המגיד ז״ל משום גלוי מילתל. והוח הוסיף עוד ולומר דבללו ק״ו מוכל לימור זה מן הכתוב דבכלל מלתים מנה, ועיין במחק לסון הרמב״ם בהקדמתו לס׳ המלות לחר שרש ר״, וגם הדברים מתקוררים בשמלה, ולין כלן המקום להלריך ע״ב.

לָכֶם: (ט) אֶת־זֶה תֹּאכְלוּ מִכֹּל
אֲשֶׁר בַּמָּיִם כֹּל אֲשֶׁר־לוֹ סְנַפִּיר
וְקַשְׂקֶשֶׂת בַּמַּיִם בַּיַּמִּים וּבַנְּחָלִים
אֹתָם תֹּאכֵלוּ: (י) וְכֹל אֲשֶׁר אֵין
לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת בַּיַּמִּים
וּבַנְּחָלִים מִכֹּל שֶׁרֶץ הַמַּיִם וּמִכֹּל
נפש

אונד שופפען האַט, פֿאָן אַללעם וואַס אים וואַסער אויסקריכט אָדער זָאַמעט אים וואַס

לען אייך אונריין זיין. (ט) פֿאַל־
נענדעס דירפֿט איהר פֿאַן
דעם, וואַס אים וואַסער
לעבט, עסטען: וואַס אים
וואַסער פֿלאָסטפֿעדערן אונד
שופּפען האַט, זָאוואַהל אין
זיען, אַלס אין פֿלוסטען, דיע־
זעם דירפֿט איהר עסטען;
(י) וואַס אַבער אין זיען אָדער
פֿלוסטען ניכט פֿלאָסטפֿעדערן

תרגום אונקלוס — ר ש י

תֵּיכְלוּן מִכֹּל דִּי בְמַיָּא כֹּל דִּי לֵיהּ צִיצִין וְקַלְפִּין בְּמַיָּא בְּיַמְמַיָּא וּבְנַחֲלַיָּא יָתְהוֹן תֵּיכְלוּן:
(י) וְכֹל דִּי לֵית לֵיהּ צִיצִין וְקַלְפִּין בְּיַמְמַיָּא וּבְנַחֲלַיָּא מִכֹּל רִיחֲשָׁא דְמַיָּא וּמִכֹּל נַפְשָׁא

(ט) סנפיר. חלו שצט נסס: קשקשת. חלו קליפין הקבועים בו כמו שנאמר ודגיון קשקשים הוא לנוס (שמואל ל' י"ז): (י) שרץ. בכל מקום משמע דבר נמוך שרוחב וגד

באור

(ט) את זה תאכלו, כלומר כל מי שיש בו סימנים אלו, כי המינים רבים, וכן וזאת החיה האמור למעלה, אבל רבותינו דרשו מלמד שהיה מזה לוקח ומראה לחותה לישראל זאת תאכלו וזאת לא תאכלו וכן בשרץ המים וכן בעופות וכן בשרצים: במים, מלת מים כולל הכל, מי הים, מי נחל, מי נהרות ויאורים ומים חאר בכלים, כי הדגה מתרבה בכלן, על כן זכר מים סתם, כלומר מכל חאר יגדל במים: סנפיר וקישקשת, סנפיר חילו שצט בהן, וקשקשת חלו קליפין הקבועים בו כמו ודגיון קשקשים הוא לנוס, לשון רש"י ז"ל, ויחמר רמב"ן ז"ל שחין קבועין ממש דבקים בעור הדג, חלח הם הקליפים העגולים שגלדם דומה לספורן שהן נפשטים מעור הדג ניד לו בסכין, ולכן חמרו בגמרח דקשקשת לבוחח היח, ולשון התוספתח חלו הן הקשקשים שגלובש בהן וסנפירין שצט בהן, פי' כמו לבוש שפושטו הלובש, כן יסורו הקליפים החלו מן הדג ניד, וחין כן מה שדבק בעור ממש: במים, יהיו במקום שיהיו בבורות ובכלים מכונסין בידי חדם: ביַמים, הגדולים, שנחמר עליהן ולמקוה המים קרח ימים (כרחשית ח' י'), שהן החללים הגדולים שברח הסם ניום הבליעי שנקוו בהן המים שכסו חת החרן: ובנחלים, הן העמוקות בחרן שנוחלים בהן מי המעיינות ומי גשמים, והולכים ומתגדלים תמיד עד שנופלי' לחל הים, וכמו שנחמר כל הנחלים הולכים חל הים (קהלת ח' ח'), ואמר המשלח מעיינים בנחלים (תהלים ק"ד י'), כי הם נוחלים חל מקום הנחל, ולכן נקרח נחל, שנוחל מי המעיינות ומי הגשמים. ותרחה שהכתוב מתיר הדגה שבכל המינות כשהם בעלי סנפיר וקשקשת, וכן חמרו בברייתח בימים זה הים הגדול שנחמר ולמקוה המים קרח ימים, ובנחלים חלו הנהרות שנחמר ונהר יולח מעדן וגו' חין לי חלח ימים ונהרות וכו' עד שחתה מרבה מים שבנהרות ת"ל במים: (י) וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת בימים ובנחלים, לח זכר במים, לפי שלכל הסברות חם השרינו בכלי מותר לשחותן עם המים: מכל שרץ המים, שרץ שם כולל לכל בעל תנועה, והיח הסגולה היותר פחותה שבנע"ח המבדיל חותם מן הדוממים והצמחים, ולכן בשנכרים בע"ח פחותים עם מעולים מהן, יקרחו לפחותים שרץ בשרך המעולים, ולכן שרץ המים כולל הנרמז' הקטנים שבמים כדמות תולעים, שחין להם צורת הדגה, וילמדנו שלח תחמר הבדיל בין לחסור למותר בדגים, והחיר בעלי סנפיר וקשקשת, ולחסר דגים שחין להם סנפיר וקשקשת, חבל שרץ המים שחינן ממיני הדגה יהיו מותרים, על כן חזר ואמר וכל חשר חין לו

שמיני יא

נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר בַּמַּיִם שֶׁקֶץ הֵם לָכֶם: (יא) וְשֶׁקֶץ יִהְיוּ לָכֶם מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ וְאֶת נִבְלָתָם תְּשַׁקְּצוּ: (יב) כֹּל אֲשֶׁר אֵין לוֹ

סנפיר

תרגום אשכנזי

וואַסער לעבעדיג איזט, איזט אייך איין גרייל. (יא) אונד זאָלל אייך יעדער־ציים איין גרייל בלייבען, פּאָן איהרעם פֿליישע זאָלט איהר ניכט עסען, אונד פּאָר איהרעם אַאס זאָלט איהר אַבשיא האַבען. (יב) וואַס אים

רשי

ונד על הארץ: (יא) ושקץ יהיו. לאסור את פיהונים לאס יש בו בנותן טעם: מבשרם. לינו מוהר על הסנפירים ועל העלמות: ואת נבלתם תשקצו. לרבות יבחושין שסיננו יבחושין מושי"לונ"ש בלע"ז: (יב) כל אשר אין לו

לו

חרגום אונקלוס

חַיְתָא דִי בְמַיָּא שְׁקָצָא אִנּוּן לְכוֹן: (יא) וְשִׁקְצָא יְהוֹן לְכוֹן מִבְּשְׂרְהוֹן לָא תֵיכְלוּן וְיָת נִבְלְתְּהוֹן תְּשַׁקְּצוּן: (יב) כֹּל דִי לֵית לֵיהּ צִיעִין וְקַלְפִּין

בסיא

באור

סנפיר ושקשקת בין שהוא ממין דגים, בין שהוא מין המים, ובין שהוא מנפש החיה שבמים, הם שקץ ותועבה: נפש החיה, הם נריות גדולות שבים, ופרים ורמים זכר ונקבה, והן חיות היס הידועים, שאיני ממיני הדגה, והייתי לומר להתירן לפי שאין סימן סנפיר ושקשקת נוהג בהן, ת"ל וכל אשר אין לו סנפיר ושקשקת לאסרן: ר"ש"י על דעתי נלוד הכתוב כך הוא: מכל מרן המים, כל מה שהמים מוציאים, כמו שנאמר ישרלו המים שרץ וגו', והן כל הנריות הנולדות בים ונדלות שם, מכל נפש החי' לוכר במים, להניא את הנריות הנולדות ביבשה וגדלות במים ונקרלות (משפויבין) בריות בים ובינשה, ומיניהם רמים כידוע, ועל הדרך הזה מתורגם בל"ש]: שקץ הם לכם, כמו שקץ תשקצנו ותעב תתעבנו (דברים ז' כ"ו), כלומר דבר נתעב ומגולל, לא שהן שקץ בעלמם, כי הם נריות שנרח הבם, ומלילה שיצרח הבם דבר מסוקן, אבל הוסיף מלת לכם, כלומר לעם קדוש במוצם יחשבו לשקץ שלא יאכלום: (יא) ושקץ יהיה לכם, כפי הפשט שקץ הם לכם כמודיע שהנריות שבמים שקץ הם לבם, ולחריו חוזר ומלוה ושקץ יהיו לכם, שאל יקל זה הדבר, כי יהיו בעיניכם כדבר מסוקן, ומפרש לענין מה, מבשרם לא תאכלו, וזה עשה ולא תעשה, ורבותינו ז"ל דרשו ושקץ יהיו לאסור ערוביהן אס יש בו בנותן טעם: מבשרם, פרשתי: ואת נבלתם תשקצו, אין אתו יודעין לאיזה ענין נאמר, אם לאסור אכילה, בבר אמור מבשרם לא תאכלו ואם לטומאה אין טומאה מוהנת בהן, ומהו אם כן השקץ בנבלתם, והיה נראה לפרש לאסור נבלתם בהנאה, כדבר מסוקן, ושאינו לעשות סחורה בהן, ואל זה כוון יב"ע שאמרו ית נבלתהון תשקצון ומן חייתהון תתרחקון תרגומו כמו שקץ תשקצנו הנאמר בע"ז, אבל לא כוון להלבה שהן מותרין בהנאה, אלו את למד על נעלי סנפיר ושקשקת שאינן נרוכין שאישה לו כתובה, ושהמתי' מלליהן מותרין לאכילה, לכן אמר בעמאים ואת נבלתם תשקצו, שאסורין בחייהן לשחטן או לנוחרן ולאכלן וגס כמותן, ללמדנו שהטהורים גס נבלתם מותרת, אבל רבותינו ז"ל אמרו לרבות יבחושין שסננן, כלומר לעצם"י שהתרתי לך לשחוט מי כלים שהשדילו, אין זה אלא בהיותן חיים ומעורבים במים, אבל אס סננן המים, ונפרדו יבחושין מהם, את נבלתם במותם תשקצו ואסורין באכילה, ורש"י כתב יבחושין מושי"לונ"ש בלע"ז, והוא בל"ש (קוויינע פֿיקען) או (מוקקען): (יב) כל אשר אין לו וגו', לפי הפשט לא נתפרש בפסוק זה

הגר

המעמר

(יא) ואת נבלתם תשקצו, פירש"י לרבות יבחושין שסיננן, יבחושין מושי"לונ"ש בלע"ז, והוא מוטערקע (מיקקען), וכמו שפירש פולין (ס"ז ח') כמין יתושין דקין הנמצאות במרתפות של יין. (ד"ה).

שמיני יא

סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת בַּמַּיִם שֶׁקֶץ
הוּא לָכֶם: (יג) וְאֶת־אֵלֶּה תְּשַׁקְּצוּ
מִן־הָעוֹף לֹא יֵאָכְלוּ שֶׁקֶץ הֵם
אֶת־הַנֶּשֶׁר וְאֶת־הַפֶּרֶס וְאֶת
העזניה

תרגום אונקלוס

בְּמַיָּא שְׁקָצָא הוּא לְכוֹן: (יג) וַית אִלֵּין
תְּשַׁקְּצוּן מִן עוֹפָא לָא יִתְאֲכְלוּן שְׁקָצָא אִנּוּן
נשרא

תרגום אשכנזי פד

וואַסער ניצט פֿלאָסקעדערן
אונד שׂפּעזן האַט, זאָלל
אי־דאיין גרייל זיין. (יג) פֿאָל־
גענדע אַרטען פֿאָם געפֿלי־געל
זאָללט איהר שׂיאָן, זיא זאָל־
לען ניצט גענעסען וועדען,
זיא זינד איין גרייל: דען
אַדלער, דען ביינבערצער
אונד

רש"י

לו וגומר. מה תלמוד לומר איכול אין לי
איסור מותר אלא המיגלה סימנין אלו ליכנה
הצירן במים מניין ת"ל וכל אשר אין לו סנפיר
וקשקשת במים הא אם היו לו במים תצ"פי
שהצירן בעלייתו מותר: (יג) לא יאכלו.

לרבות את המאכילן לקטנים שכך משמעו לא יהו נאכלין על ידך אוחינו אלא לאסרן בהנאה ת"ל לא תאכלו (דברים י"ד) באכילה אסורין בהנאה מותרין: כל עוף שנאמר בו למינהו למינהו יש
בחותו

באור

דגר, לולי הכתוב הזה מרבה הבריות הגולדות ביבשה וגדלות במים, שזכר הרב המעתיק (פסוק י') וקרקס (מאפיבין), ועליהן לחמר כל אשר אין לו סנפיר וקשקשת והולך במים, אעפ"י שגולד ביבשה ואי נים וביבשה, הואיל ואי במים ואין לו סנפיר וקשקשת שקץ הוא, ורבותינו ז"ל לחמרו שיכול לומר אין לי אמותר אלא המיגלה סימנין אלו ליבשה, הצירן במים מניין ת"ל וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת במים הא אם היו לו במים, אעפ"י שהצירן בעלייתו מיתר: (יג) ואת אלה תשקצו מן העוף, לכל בהמה לחמר זאת החיה, וכן בדגים את זה תאכלו וכן בארץ העוף המותרין לך את זה תאכלו וגו', זה וזאת על הסימנים, כלומר המסומן מהן בסימנים אלו תאכלו, ובשוכר פרטים בשומות לחמר אלה כמו בעופות טמאים ובחגבים טהורין: לא יאכלו שקץ הם, לעניין זה יחשבו כשקץ אלא יאכלו, אבל בהנאה מותרין, ומלת תשקצו ליסראל ידבר בעבור מעלת נפשותיכם תשקצום אלא תאכלום, לא שהן שקץ בעלמותן, כי הן ממיני מעשה בראשית: הנשר, [°ל"ה ידעינו שאין אנו בקיאים בשמות העופות ולא בסימניהם, וכבר השתדלו קדמונינו בקלתם, ובתרגומי הלכתי בעקבות המתרגמים הקודמים היוונים והערבים, לא לחתוך הדין על פיהם, או להכריע שבן הדבר בלי ספק, כי אם דרך סברת בעלמא, אלא להגיד השמות בלי תרגם בלל, ואם יש ספק בלבך, כלך לדרך אחר°] ידוע הנקרא (מדוער), ובמליאות הנגואה מלאנו בנשר יעיר קנו וגו' (דברים ל"ב י"ל), בנשר יעוף השמים (משלי כ"ג ה'), אם על פיך יגביה נשר וכל הענין שם (חיוב ל"ט ל'), והלאומות החלו יש בעוף הנקרא מדוער, [°וחז"ל לחמרו בסימני הנשר שאין לו לגבש יתירה וחסק ואין קורקבנו נקלף ודורס ואוכל, והוכיחו בתוספות מזה שאינו מדוער, כי יש לו לגבש יתירה, וכמדוינתינו רבינו העוף הידוע שקורין מדוער ובדקנוהו ומלאנוהו בלי לגבש יתירה°], ובפי העופות הטמאים יהיו דברי מעטים, מטעם שלמר הרב המעתיק שאין אנו בקיאין בהן ובסימניהם, ומה שים לבבר עליהן, כבר השפיל עליו הרב הנ"ל, ובדברי פי חכם מן: [°הפרס, כפי הסכמת רוב המתרגמים הוא מין נשר וכן העזניה, ויתכן שנתפרשו בשמותיהן, ולא לחמר את הנשר למינו, לפי
שנתיחדו

הערה

(יג) את הנשר, נקלח כן לפי שהעוף הזה מצוי נוכותיו ומחליפם כמה פעמים, ועל זה נאמר תתקדש כנשר נעוריך (תהלים ק"ג ה'), ונכללו בשם זה גם שאר עופות הטורפים כמו העיט (גייער), וע"ז נח הרמיני קלחתך בנשר (מיכה ל"ט י"ז). עיין בספר המלוס להחכם גשעניוס שרש נשר. ואת הפרס, גם הוא מין נשר, ואולי נקרא כן, בעבור כי יפרוש כנפיו ויחריכם עד מקום שנת
יעוף

תרגום אשכנזי

אינר דען שווארצען אדלער.
(ז) דען ווייסען האביכט, דען
שווארצען האביכט נאך אללען
ארטען דעסזעלבען. (טו) דען
ראבען נאך אללען ווינען אר-
טען. (טז) דען שטרויסען-
נעל

שמיני יא

הָעֲנִיָּה: (יד) וְאֶת־הַדָּאָה וְאֶת־
הָאַיָּה לְמִינָהּ: (טו) אֵת כָּל־עֹרֵב
לְמִינוֹ: (טז) וְאֶת־בַּת הַיַּעֲנָה וְאֶת־

התחפס

ר ש י

נאתו המין שלין דומין זה לזה לא נמרתיהם
ולא בשמותיהם וכלן מין לאחד:
הנן

תרגום אונקלוס

נְשְׁרָא וְעֹר וַעֲזְיָא: (יד) וְדַיְתָא וְסָרְפִיָתָא
לְזָנֵהּ: (טו) יַח כָּל עוּרְבָא לְזָנֵיהּ: (טז) וְיַח

כח

באור

שנתיחדו בסימנין, שהנשר אין לו סימן טהרה כלל, ופרס ועזניה יש לכל ז' מהן לחד מסימני הטהרה, כמו שתרגמ"ל בחולין (דף ס"ג), והנה פרס נרמה שהוא המין הנקרא בלעזון רומי חסמי פרשגט ובל"ז (בייבערעלער) ע"ש שהוא פורס עצמות, מלעזון ותת עצמותיהם פלחו ופרסו בלשון נסיר (מיכה ג' ג'), ורז"ל לחמרו על הפרס והעזניה ללא שכיחי בישיב: העזניה, לחמרו המפרשי' שהוא מן עוז והנו"ן נוסף, ויש מין נשר הנקרא בלעזון רומי (וואלוערייא) לעולם כחו, והוא הנקרא בל"ז (דער סוחרנע אדלער), והגהין תרגמו חלינענ"ק והוא (גרייף) בל"ז, וכתב עליו הרמב"ם שטעה, כי זה השם בלעזון ישמעאל על דבר שלא נשלם ולא היו ולא נברא חלא למשל, וכן יודו חכמי לשונם, ז"ל לא יתכן שיאמר השם דבר שלא היו[°] : (ד) [°הדאה, וגו' ובמשנה תורה לחמר והרחה ותת החיה והדיה למינה (דברי' י"ד י"ג), ולחמרו רז"ל (חולין דף ס"ג) רחה ודחה תחת היח, וכן חיה ודיה ולר' לנויה שם דחה ורחה וחיה ודיה לחד היח, והנה רחה על שם שרוחה ניותר (חולין שם), ודחה מן כחשר ידחה הנשר, על שם שמניר לעוף, ויתכן גשם חיה מלעזון הזה, שהרוחה לותו ישחל חי', כי בשעט רגע יתעלם והסימנין הללו ימנלו בעוף הנקרא (האביכט) בל"ז, וגם' רחה (דברים י"ד י"ג) כתב יג"ע והרחה ותת החיה והדיה למינה, ודייתת חיורתת ותוכמתת, דהיח חיכו ודייתת לונה, ותל תתמה שפרט לך הכתוב המינים הללו, לחרי שכלל הכל ולחמר למינה, לפי שכל המינין חזכר הכתוב חלוקין בשמניהם, כמו שחמרו ז"ל[°] : למינה, [°כתב רש"י ז"ל כל עוף שנלמר בו למינה למינו למינהו, יש בלותו המין דומין זה לזה לא בחרליהם ולא בשמותם וכלם מין לחד, עכ"ל, ולא פרטן הכתוב לפי שהן דומין בסימניהם, והנה מין בל"ז (פֶּרט או גְּטטוכ)[°], ולדעתי המינים נחלקים על ידי הנפשות, כלמרו תולת החלק נפש מי' למינה (נרחשית פ' כ"ד), כלן שהן בעלי נפש לחת הן מין לחד, כי פעולותיהן ומנהגיהן דומים לעפ"י שחינן דומים זה לזה בחרלה ובשם, וזהו לדעתי פי' מלת תמונה, שפרטו מין, כמו מין ברש בין השם תבונה, ומורה על מעשה שרמז בו עושהו על פעולת דבר יקוע, לעפ"י שחינו דומה לו בתבנית, כמי שעושה בלם בעל קרניים יורה על השמש או על הירח, שהיח תמונת השמש לח תבניתה, ומזה תבין פי' לח תעשה לך פסל וכל תמונה, כי תמונה שב על חשר בשמים ממעל, לפי שחי חפשר לנו לעשות תבניתו חלח תמונתו: (טו) [°ערב, תרז"ל זה עורב לוכמת, וכן הוח לומר שקורות בעורב (שיר ה' י"ח), חת כל עורב להביח חת הצמקי, והוח הלבן, למינו להביח מין לחר דמי ריצי' לליונה (חולין ס"ג)[°] : (טו) [° ואת בת היענה, תונקלוס

המעמר

יעוף שמימה. (יד) ואת האיה, לולי הוח עוף השוכן בחיים, ומזה נקרח חיה (דער חיגזוחנער, דער חיגזעלבעוחהנער), והחכם בעזעניוס כתב בשרש דיה (שהוח לחת עם חיה לשעת מז"ל) שהוח שם עוף מה הטורף ומשכנו בחרבות, וז"כ נלמר שנחלף העין בחל"ף, ומענין עי השלה (מיכה ז' נ') וחף כי לי ועי דומים בענינם כמו בהנרחתם כי שניהם לינם מן היסוד הגמור. (טו) כל ערב למינו, כתב הרמב"ם: מלעזון ערב בעבור שקורותו עכ"ל, ויכה דבר, שכן לחמרו גם תז"ל זה ערב לוכמת. (טז) בת היענה, לולי בת הוח מענין בנחלי הבתות (ישעי' ז' י"ט) שהוחלתו שממה

שמיני יא

תרגום אשכנזי פה

הַחֲחָמָס וְאֶת־הַשָּׁחַף וְאֶת־הַנֵּץ
לְמִינֵהוּ: (יז) וְאֶת־הַכּוֹס וְאֶת־
הַשָּׁלָךְ וְאֶת־הַיַּנְשׁוּף: (יח) וְאֶת־
ההנשמת

גער, דיא שוואַלבע (וי"מ פַּאַל־
קע) דאַז מעערהוהן, אינד
דען שפּערבער נאַך אַללען
זיינען אַרטען. (יז) דען אוהו,
דען פישרייגער אונד דיא
נאַכטאויילע. (יח) דיא פּלע־

תרגום אונקלוס

רשי דער

בַּת נַעֲמִיתָא וְצִיצָא וְצַפַּר שַׁחֲפָא וְנָצָא
לְזִנּוֹהִי: (יח) וַחֲדָיָא וְשַׁלֵּינוּנָא וְקִיפוֹפָא:

(טז) הנץ. לית פרויר בלעז: (יז) השלך. פירשו רבותינו זה העולה דגים מן הים וזהו בת"ל ושלינונא: כוס וינשוף. הס

באור

אנקלוס ויב"ע תרגמו את נעמיתא, והוא הנקרא בל"ז (סטרויספוגעל), ובמס' כלים (פרק י"ז) למדנו שעורין כלים מכילת הנעמית, ובמס' שבת (קכ"ח ע"ב) למדו שברי זכוכית מוכלכ לנעמיות, ופירש"י שם את היענה, והסימנין האלו ידועים שהם נשוף הנקרא (סטרויספוגעל), ונקרא את היענה, וברבו לבנות יענה (לעיל ל' כ"ט), גם כיענים נמדבר (לעיכה ד' ג'), וכתב הרד"ק שהם עופות שוכני מדבר, ומשמיעים קול יללה, ולולי שעל זה נקראו יענים, מן ענה, כמו יעלים מן עלה, וכן את היענה מלעון הזה, כמו כן בליעל, והרא"ע כתב (שמות כ"ג י"ט), בשר היענה יבש בעץ, ואין המנהג שיאכלנו לדם, כי אין בו ליחה, ולא יאכל מכל המין רק הבת, כי היו נקבה וקטנה, ויש בה מעט ליחה, ולא כן הזכר הקטן. ור"ל למרו וכי בת יש לה ליענה, אלא לרבות בילתה: החחמס, כפי המתרגמים ללעז הערב, הוא העוף שקורין (טווַלבע), וגם הוא מהעופות הדורסים, כמו שאמרו עליו המוקדים, ומפרשים למרו שהוא הפחלק, ושמו נקרא לו, לפי שהוא חמסן גדול בעופות: השחף, למרו שהוא מן שחפת, והוא חולי המכחש הבשר ומדללו (חויסלעהרפיעבער), וכפי העתקת הקודמים הוא העוף שקורין בל"ז (מעערהוהן), שאין כמוהו לל הבשר: [ה הנץ, פי' רש"י ז"ל ליפר"ויר וכן הועתק בל"ז, וכתוב המכינתך יאכל כן יפרוס כנפיו לתימן. ורא"ע למר יש לו נוקה רבה, והקרוב שהוא הידוע הפורס כנפיו תמיד לפתח דרוס, כי ינקש מקום חס, ואין בזה ספק בעדות הכתוב שהנאנו: (יז) ואת הכוס, הועתק בל"ז (אוהו), וכתב הרב המביתיק תרגומו קדיח וכמ' נדה קדיח וקפוף ופרש"י עוף הטועק בלילה, ופניו דומות לבל אדם, ומכינו הייתי ככוס מרבות (תהלים ק"ב ו'), כי מטבעו לשכון בחורבות: השלך, פי' רבותינו זה העולה דגים מן הים, וזהו בת"ל ושלינונא: [ה הינשוף, רש"י ז"ל למר כוס וינשוף הס

המעמר

מזרם נתה (ועיין רד"ק שרש נת) ויתורגם (דער קרֶאַלער מין דער וויסטע). ואת השחף, לדעת רוב המפרשים הוא שם לעוף דל הבשר מאוד מענין שחפת, וכן שחיף עץ סביב (יחזקאל מ"ז מ"ז) ענינו עליס דקיס, ויפה העיר החכם בעזעניוס שאם הכוונה על העוף הנקרא (מעערהוהן) יפלא הלא לא הזכיר בפסוק הזה רק עופות הקרליים והעוף הזה הוא ימי. ואת הנץ, לדעת הרא"ע נקרא כן בעבור שיש לו נוקה רבה, ורד"ק למר בשרש נקה, ויתכן שיקרא הנץ מזה הענין, כלומר שיש לו כח בגולתיו ובכנפיו לעוף הרבה כמו שאמר המכינתך יאכל כן יפרוס כנפיו לתימן (לעיל ל"ב כ"ו). (יז) ואת הכוס, כתב הרא"ע: ויש לומרים שהוא נכסה מעין לדם ושוכן בחרבות, והחכם בעזעניוס הניח בשרש כוס בשם בקַמַרט שהוא העוף שקורין (פעוקטן), ונקרא כן בעבור שהזק דומה לכוס, ואין זה סותר למה שנאמר בכוס מרבות, כי העוף הזה יהיה לשוט על לגמי מים במצבות מבטחות כמו מרבות, והרד"ק בשרשים למר ורבינו שלמה פירש פלקו"ן ולותו שקורין פלקו"ן הוא נמלה גיטוג ולדין בו בני הלדם שחר העופו', ולחר שאמר הכתו'כוס מרבו' ירלה שהוא מדברי עכ"ל הרד"ק, ולולי כ"ל בפירוש רבינו שלמה פעוקטן, ולא פחוקטן, והוא כדעת שהניח החכם הנ"ל. ות"ת כוס קדיח וינשוף קפוף, והכשדי בתהלים (ק"ב ז') תרגם כוס קפוף, ונראית כי המינים האלה נכללים בסוג לחד (וויגען). ואת השלך, לדעת החכם בעזעניוס הוא הנקרא (טטולפעוקטן) וכן דעת ידידי מהרמ"ל. ואת הינשוף, לדעת רוב המפרשים הוא מן

תרגום אשכנזי

דערמויז, דען פעליקאן אונד דען גרינשפעכט. (יט) דען שטאָרך, דען בערג־אַלק (י"מ העהער), נאַך אַללען אַרטען, דען אויערהאַהן אונד

דיא

ר ש ' י

לוחי"ט הטועקים בלילה וים להס לפתות כלדס ועוד לחר דומה לו שקורין י"ן: (יח) תנשמת. היח קלנח שו"רין ודומה לעכבר הפורח בלילה ותנשמת החמורה בצרלים היח דומה לה וחין לה עיניס וקורין לה טל"פח: (יט) החסידה. זו דיה לבנה ליגונ"ייה ולמה נקרח שמה חסידה שעושה חסידות עם חברותיה בחונות: החנפה. היח דיה רגזנית ונרחה לי שקורין לחותה היו"רון: הדוכיפת. תרגמו הגר וכרגלתו

כפולה

חרגום אונקלוס

(יח) וּבוֹתָא וְקָאתָא וְיַרְקְרִיקָא:

(יט) וְחַוָּרְיְתָא וְאִבּוֹ לְוָנָהּ וְנַגַּר טוּרָא

ש מ י נ י י א

הַתִּנְשֶׁמֶת וְאֶת־הַקָּאָת וְאֶת־הָרָחָם: (יט) וְאֶת־הַחֲסִידָה הָאֲנָפָה לְמִינָהּ וְאֶת־הַדּוּכִיפַת וְאֶת־

העטלף

ב א ו ר

לוחי"ט (והוח שועט"טי ובל"ח חייע) הטועקים בלילה, וים להס לפתות כלדס, ועוד לחר דומה לו שקורין ייב"ן (ל"ל היב"ו, מין חייע) עכ"ל], ולין כוונתו שכוס וינשוף מין לחד, לפי שניהם נפסוק לחד לפי שניהם טועקים בלילה: (יח) התנשמת, כתב רש"י הוח קלב"ח שורי"ן (טוֶוע סורי"ס, ובל"ח פּלעדערמויז) ותנשמת החמורה בצרלים היח דומה לה ולין לה עיניס, וקורין לה טלפח (טאַפּע, ובל"ח מוילוואָרף) עכ"ל, וכתב הרב המעתיק ולולס נרל"ק משמע שהוח ממין הטועקים בלילה, וים לפרשו קוי"ן: [°הקאח. בגמרח (חולין דף ס"נ) קלת זה הקיק והוח בערבי העוף שחנו קורין לו (פעליקאן), ודרכו לבלוע שבלולים גדולים עם קטני' ומתחממי' בימישיו והוח מקיח לותס ולוכל לת הגרן לחר שתוכס", וירלה שעל זה נקרח קלת°] : הרחם, תרגומו יבקרוקא, וזה שהעתיק הרב המעתיק (דען גרינשפעכט), ויב"ע תרגס ויח ערקריקח: (יט) החסידה, זו דיה לבנה ליגנייה מפרש"י ז"ל ובל"ח (שטאָרק), ולמר רלב"ע ז"ל היח הנרלית למועדים יקועים בשנה, וכן כתוב גס חסידה בשמים ידלה עת בוחנה (ירמי' ח'ז'): האנפה, בגמ' חולין זו דיה רגזנית, שדרכה להתלוקף מהר, [°ועל השוף המוכר במקום הזה בתרגום החשבנזי למדו בעלי התולדות שלין כמוהו נוח להתקלף, ולמתלמדים הקודמים דעות שונות בפתרון זלת המלה, עד שקלתם לממו שהוח הספחפאגייה, ורש"י ז"ל כתב וכמדומה לי הוח שקורין לותו הירון (הערלאג, ובל"ח מייהער העהר°] : הדוכיפת, הוח תרגום הגר [°לונקלוס תרגמו נגר טורא,

וכתב

ה מ ע מ ר

כף, וממשפחת (חיוכן) ולדעת קלת הוח (בלאזהוהן) כמו שכתב החכם געזעניום בספר המלים שלו, ולמר עוד שהוח מזכר בתורה לבל עופות המים (השטים על פני המים), לולס זה לך לדעת בחכמרט שפירש כוס הוח (פעליקאן), לבל לדעת יתר המפרשים לינגו כן (עיין לעיל). ובדומי מהרמ"ל גס הוח הסכים שזה הוח (בלאזהוהן) ולמר שהוח מענין נשפת נרוחך, יען כי נרוח קטן הולך העוף הזה סביב סביב. כוס וינשוף, פירש"י הס לוחי"טים וכו', עיין מרפח לשון נרכות (ג"ז נ') ד"ה חון מן הפיל ושס ד"ה קריח (והעיקר קדיח בלי"ת וחכו תרגו' של כוס) (ד"ה). (יח) ואת התנשמת, ת"ח ובותח נכי"ת ולח נכ"ף, וכן הוח בלשון התלמוד נחות (חולין ס"נ ח'), ועיין מרפח לשון הס ל"ה נלוות בצרלים (ד"ה). ואת הרחם, חולי מן הרחמך ה' חזקי (תהלים י"ח נ') שענינו כמו שפי' המפרשים שהנה, כהורחתו בלרמית ועברית, ותהיה הכוונה על העוף הנקרח (מַכְטִיגַאל) שהוח יפתה לת בת זוגו בקול נעימות שלהפה, ונקרח נפי המזדרים (דער פֶּאגעל דער ליעבע). (יט) ואת החסידה האנפה, לין החסידה מתוארת בלילת החנפה, לל יחסר ו' העטוף בחנפה, והעד במענה תורה (י"ל י"ח). וכתב הרלב"ע ז"ל: ו"ח שהיח מסורת חסל בדרך רלוקה ע"כ, ירלה לי כוונתו, שבפי לומות העם מלו ועד עתה, בל גד בתוך הפיח לחר תקונן שם. ואת הדוכיפת, לולי הוח

שמיני יא

הָעַטֵּלֵף: (כ) כֹּל שֶׁרֶץ הָעוֹף

החלך

תרגום אשכנזי פו

דיא ווידעהאָפֿף. (כ) יעדעס קריעכענדע געפֿליגעל, דאָז אויף

תרגום אונקלוס

וַעֲטַלֵּפָא: (כ) כל רִיחֲשָׁא דְעוֹפָא

דמהלך

ר ש"י

כפולה ונלענז הרו"פֿת ולמה נקרת שמו חוכיפת שהולכות כסות וזו היא כרבלתו ונגר טורח נקרת על שם מעשיו כמו שפירשו

רבותינו במסכת ניטין בפרק מי שאחזו (ס"ח ע"ב): (ב) שרץ העוף. הם הדקים הנמוכים הרוחצין

על

באור

וכתב המתורגמן שהוא שקורין לו בל"ז (חויערהמֶן), והר"י ז"ל כתב שהוא הופ"ת בלע"ז, ובל"ז (ווידעהאָפֿף): העטלף, כתב רל"ק הוא העכבר בעל כנפי' לשון בלילה, והוא הנקרת בל"ז (פֿלעדערמויז), ואם כן הוא התחיל הכתוב במלך העופות, שהוא הנשר, ומיים נדומה לעכבר, שהוא כמו לשלשי בין עוף לשרץ השורץ על הארץ]: (ב) כל שרץ העוף, פי' רש"י ז"ל הם הדקים הנמוכים הרוחצין על הארץ, כגון זבובים ולרעין ויתושין ומגנים. ושען עליו רמב"ן ז"ל לית יקרת עוף בשעור גודל גופו ושרץ העוף בשעור קטנו, והעטלף קטן הרגלים, וריבים ממיני הארבה שרגליהם גדולים ממנו, ולא יקרת שרץ העוף בהם, והר"ר אליעזר מזרחי ז"ל לשון שפוות רש"י ז"ל שהוא קטן בגופו, בעוף זבובים, ובזקנים בגון נמלים, ובנשיות חולד ועכבר וחומט כמו שפי' רש"י ז"ל בפי' ישרצו המים, ואם הוא קטן בגופו לע"פי שהוא גדול מבעלי מין לחבר, הרי הוא שרץ בלחוחו המין, ולא ידעתי זה כי סוף סוף לארבה מן עוף וגדול מעטלף ות"כ לגופו הקטן בגופו. ורמב"ן ז"ל פי' שפרושו בלשון ההולך על הארבע, כי כל עוף הילך על שני רגלים ליחדו זקוף ורחצו למעלה וסומך על בנפיו להתעופף תמיד, ולכן יקרת עוף בגף ועוף סתם, לכל בעלי ד' רגלים הולכים נמוכים, ולוחרם ורחצם למטה בארבע ולכך יקרת שרץ העוף, ולכריו נפיים. וחומים על מלת שרילה לאמר רמב"ן ז"ל בפי' ישרצו המים (בראשית א' כ'), שלשת לשונות ענין שרילה בשעם תנועה, שתרגם שרץ ורמז ריחוף דרחיץ, ואמר שיפה פי'. ולדעתי לשת ענין שרץ לשון חיות ותנועה, לכל לבד יקרתו בן הפחותים שבבע"ח, כי שם זה יורה שאין בו רק נפש חיה מתנועעת, לא כמעלת נפשות החיות והבהמות ועופות, שיש להן פעולות שונות כמבורם, וגם הם בעלי עלמות, לכל כל הולך על ארבע פחותים מהן מאד, והזוחלים בלא שרץ הן, כי אין בלחד מהם ענין תשמיש בנבד, והם השרץ העיקר על הארץ, כי החיות והבהמות מלבד תנועתם ומעשיהם הטבעיי', יש להם מדות, והם בעלי למוד לתשמישי בני אדם, כמו הסוס לרכוב ולהגהיג וללחום, והשור לחרוש, והחמיר לשאת משאות, והכלב יכיר בעליו וישמור בית אדוניו, וביולת בכל אלה, וכן העופות בעלי למוד השיר וביולת, ואין גם אחד ממדות הללו בחיות הים, ולא בשרץ העוף ושרץ הארץ, זולתי התנועות והמעשים הטבעיים שיעשה כל מין מהן בחקו ובטבעו, אפילו הוא במדבר אין יושב, ואם מעשיהם הם ממלאות תמיד

המעמר

מן דמך בחילוף הדומות, וכמו שיאמר בל"ז לכל מיני העיט (גייער), ות"כ רלוי פה לתרגם (שטאָפֿער) לפי שהוא נדחף ומבוהל להתנפל על גב החיות לשר יטרוף. ואח הדוכיפת, פירש"י תרגול הנר וכרבלתו כבול ובלע"ז הופ"ת וכו', המעתיקים תרגומהו (ווידעהאָפֿף), וזה לינו אלא טעות וכמו שהוכחתי במערכי לשון ערך נגר טורח בהערה לשכחת כי הבלע"ז הופ"ת לינו שם העוף כ"א תאר לכפות לשר לו, וטעמו בלשון לשכה קופפע, קאָפּפּקראָנט, קאָפּפּביטעל, ועיין במרפא לשון מולין (ס"ג ח') ד"ה שהוא פסוח, ולין להסתפק שגם לדעת רש"י הדוכיפת הוא העוף הנקרת בל"ז חויערהמֶן. (ד"ה) (כ) כל שרץ העוף, הרמב"ן הגיג על רש"י, ואמר שלדבריו גם העטלף יהיה בכלל שרץ העוף, עיין בניחור, ולדעתי בשר נשמר רש"י מזה בחמרו הנמוכים הרוחצים על הארץ, הרי שהתנה שיהיה רוחץ על הארץ, כי שרץ הוא מענין רץ כמו שכתב הרד"ק כאן, וכן נאמר שקץ מעגין ויקץ מוחף, ועיין בניחור

בראשית

שמיני יא

הַהֹלֵךְ עַל־אַרְבַּע שֶׁקֶץ הוּא לָכֶם: (כח) וְהָאֹכֵל מִנִּבְלָתָם יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב שֶׁקֶץ הוּא לָכֶם: (כט) וְזֶה־לָּכֶם הַטָּמֵא בַּשֶּׁרֶץ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ הַחֹלֶד וְהָעַכְבָּר וְהַצָּב לְמִינֵהוּ: (ל) וְהָאֲנָקָה וְהַכֹּחַ וְהַלְּטָאָה וְהַחֹמֶט וְהַתִּנְשָׁמֶת: (לא) אֵלֶּה טְמֵאִים לָכֶם בְּכָל־הַשֶּׁרֶץ בְּמֹתָם כָּל־הַנֹּגֵעַ בָּהֶם יִטְמָא עַד הָעָרֶב: (לב) וְכָל־אֲשֶׁר יִפֹּל עָלָיו מֵהֶם בְּמֹתָם יִטְמָא מִכָּל כְּלִי־עֵץ וּבֶגֶד וְעוֹר וְשָׂק כָּל־כְּלִי אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מְלָאכָה בָּהֶם בַּמַּיִם יוּבָא וְטָמֵא עַד הָעָרֶב וְטָהֵר: (לג) וְכָל־כְּלִי חֶרֶשׂ אֲשֶׁר יִפֹּל מֵהֶם אֶל־תּוֹכוֹ כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא וְאֹתוֹ אֲשַׁבֵּר: (לד) מִכָּל־הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל אֲשֶׁר יָבוֹא עָלָיו מַיִם יִטְמָא וְכָל־מַשְׁקֶה אֲשֶׁר יִשָּׁתֶה בְּכָל־כְּלִי יִטְמָא: (לה) וְכֹל אֲשֶׁר יִפֹּל מִנִּבְלָתָם עָלָיו יִטְמָא תַּנּוּר וְכִירַיִם יֻתָּץ טְמֵאִים הֵם וְטְמֵאִים יִהְיוּ לָכֶם: (לו) אַךְ מַעְיָן וֹבוֹר מִקְוֵה מָיִם יִהְיֶה טָהוֹר וְהַנֹּגֵעַ בְּנִבְלָתָם טָמֵא יִהְיֶה: (לז) וְכִי־יִפֹּל מִנִּבְלָתָם עַל־כָּל־זֶרַע זָרִע אֲשֶׁר יִזָּרֵעַ טָהוֹר הוּא: (לח) וְכִי־יֻתַּן מַיִם עַל־זֶרַע וְנָפַל מִנִּבְלָתָם עָלָיו טָמֵא הוּא לָכֶם: (לט) וְכִי־יָמוּת מִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר הִוא לָכֶם לְאֹכְלָה הַנֹּגֵעַ בְּנִבְלָתָהּ יִטְמָא עַד הָעָרֶב: (מ) וְהָאֹכֵל מִנִּבְלָתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד הָעָרֶב וְהַנֹּשֵׂא אֶת־נִבְלָתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד הָעָרֶב: (מא) וְכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ שֶׁקֶץ הוּא לֹא יֵאָכֵל: (מב) כָּל־הוֹלֵךְ עַל־גָּחוֹן וְכָל־הוֹלֵךְ עַל־אַרְבַּע עַד כָּל־מַרְבֵּה רַגְלַיִם לְכֹל הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ לֹא תֹאכְלוּ כִּי־שֶׁקֶץ הֵם: (מג) אַל־תְּשַׁקְּצוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָּהֶם וְנִטְמֵתֶם בָּם: (מד) כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אָנִי וְלֹא תְטַמְּאוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל־הַשֶּׁרֶץ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ: (מה) כִּי אֲנִי יְהוָה הַמַּעֲלֶה אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אָנִי: (מו) זֹאת תּוֹרַת הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף וְכָל־נֶפֶשׁ הַחַיָּה הָרֹמֶשֶׂת בַּמָּיִם וּלְכָל־נֶפֶשׁ הַשֹּׁרֶצֶת עַל־הָאָרֶץ: (מז) לְהַבְדִּיל בֵּין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהֹר וּבֵין הַחַיָּה הַנֵּאֲכֶלֶת וּבֵין הַחַיָּה אֲשֶׁר לֹא תֵאָכֵל:

תרגום אשכנזי

אויף פֿיערען גיהט, זאָל אייך אין גרויל זיין. (כח) יעי דאָך דירפֿט איהר פֿאַלגען דעם פֿאַם פֿיערפֿיסיגען גיפֿלי געל עסען, וואַם צוויא שפּרינגפֿיסע האַט אָבערהאַלב דער רעפֿטען פֿיסע, דאַמיט אויף דער ערדע צו היפֿפֿען. (כט) פֿאָלי

רש"י

על האָרץ כגון זבובין וכרעין ויתושין ומגפי: (כא) על ארבע. על ד' רגלים: ממעל לרגליו. סמוך לגוחרו יש לו כמין שני רגלים לצד ד' רגליו וכשרולה ליעוף ולקפוץ מן האָרץ מחזק בהותן שני כרעים ופורח ויש מהן הרבה בהותן שקורין בענוב"ש לפי שיש להן קילין בהן צד' סימני טהרה נאמרו בהם לארבע רגלים ולארבעה כנפים וקרסולין אלו כרעים הכתובים כאן וכנפיו חופין את רובו וכל סימנין הללו מצויים בהותן שבינותינו לפי שיש שרשען לרוך ויש שאין להם זנב ולריך שיהא שמו

באור

תמים דעים, גם מפיקים הרוחה לאדם כמו מעשה הדבורה ותולעת המשי ורגים ניולא בהם, אין זה רק התועלת הטבעית שלהן, שעל ידיה תעשה זאת ותפיק טובתה, כמו שתפיק האדמה זרועיה, והארי יפיקו המחצבים, לפי אין בעלי למוד ולא לתשמישי האדם, וכן בנהרות המים ובזיות הים, אין גם אחד לתשמיש כזה, על כן כלם נקראי' ארץ, כאמרו מכל ארץ המים, הרי שהטהורי' והטמאים בשם ארץ יקראו, ולכן לאמר יצרצו המים ארץ נפש חיה, ובפרושינו על ספר בראשית האמרנו: שקץ הוא לכם, לאבלם כי אתם עמי, ועל כן אמר לכם לא שהם שקץ בעלמותם, כי הם מעשה ידי יוצר כ"ה: (כא) אך את זה תאכלו, מי שיש בו סימן זה המפורש לפנינו מותר באכילה: ממעל לרגליו, פי' רש"י ז"ל סמוך לגוחרו יש לו כמין שני רגלי', לצד ד' רגליו וכשהוא לעוף ולקפוץ מן האָרץ, מתחזק בהותן שני כרעים ופורח, וירוקה שאלה הענים שמתחזק בהן לפי שהם נראים קלרים מארבעה רגליו בשעה שאינו קופץ, דומים לכרעים שהן עד הרגל, כי בשעה שרולה לקפוץ מפשיט כפלי כרעיו ואז יתריכו יותר מרגליו, כי נועץ אותן בקרקע ומניף גופו על ידיהן וקופץ: לנהר בהן על האָרץ, אמר רשב"ע ז"ל אין לו אח, והמתרגם אמר לקפוץ בהן כמו מקפץ והטעם דולג, לפי למה אין לו אח הוא מלשון אויתר ממקומו, שנופל על הקפילה ממקום למקום, ונראה מפשט הכתוב שבעלי ד' רגלים או שהם מעופפים, או הולכים ברגליהם, ובעלי שתי כרעים, לצד שיעופו בכנפיהם, וילכו ברגליהם כמו הזבובים, קופלים ג"כ ממקום למקום בהאָרץ, בלי עזרת כנפיהם ורגליהם, אלא בכרעיהם שממעל לרגליהם, ולכן אמר לנתר בהן על האָרץ כי יעופו בכנפיהם, ובאָרץ ילכו בזבובים על רגליה', בעדות הכתוב לך את זה תאכלו מכל שרץ העוף ההולך על ארבע, למדנו שגם הטהורים מהלכי רגלים הם: ונוסף בטהורים הקפון שעושים בכרעיהם, ויש לצדד לזה לפון רש"י ז"ל שהבאנו על זה, את

המעמר

בראשית (ל' כ'), ולכן העטלף שאין מדרכו לרחף על האָרץ, כי ביום הוא יושב בסתר החגוים ובלילה יפרח בחויר, הינו בכלל שרץ העוף שהולך על ארבע. (כא) ממעל לרגליו, לפון רש"י: סמוך לגוחרו יש לו כמין שני רגלים וכו' ויש מהן הרבה בהותן שקורין בענוב"ש, הין זה לי"ל כ"ש לפון

(כב) אֶת־אֵלֶּה מֵהֶם תֹּאכֵלוּ אֶת־
הָאַרְבֶּה לְמִינֵהוּ וְאֶת־הַסָּלְעָם
לְמִינֵהוּ וְאֶת־הַחַרְגֹּל לְמִינֵהוּ
וְאֶת־הֶחָגָב לְמִינֵהוּ: (כג) וְכֹל
שֶׁרֶץ הָעוֹף אֲשֶׁר־לוֹ אַרְבַּע
רְגָלִים שֶׁקֶץ הוּא לָכֶם: (כד) וְלָאֵלֶּה
תטמאו

תרגום אונקלוס

(כב) יַת אִלֵּין מִנְּהוֹן תֵּיכְלוּן יַת גּוּבָא
לְזַנְיֵהּ וְיַת דְּשׁוֹנָא לְזַנּוֹהִי וְיַת חַרְגּוֹלָא לְזַנּוֹהִי
וְיַת חֲגָבָא לְזַנּוֹהִי: (כג) וְכֹל רִיחֲשָׁא דְעוֹפָא
דִּי לֵיהּ אַרְבַּע רִיגְלִין שִׁקְצָא הוּא לְכוֹן:
ולאלין

תרגום אשכנז פז

(כב) פֿאלגענדע דירפֿט איהר
אַלזוֹ דאפֿאן עסבן: ארבה,
סלעם, חרגול אונד חגב,
נאך אללען אַדמען דערזעלבן; (כג) אללעם איבריגע
קריעכענדע נעפֿליגעל, דאז
בלאָס פֿיער פֿיסע האַט, (אונד
קיינע שפרינגפֿיסע) זאָללען
אייך איין גרויל זיין. (כד) אַן
פֿאלגענדען זאָללט איהר אייך
פֿערן

רש"י

שמו חגב ובזה לין לנו יודעים להבדיל
ביניהן: (כג) וכל שרץ העוף וגו'. נח ולמד
שחס ים לו חמש טהור: (כד) ולאלה.
העתידין לומר בענין למטה תטמאו כלומר
בנגיעתם

באור

(כב) את אלה מהם, בעלי השמות המוזיין לפנינו: את הארבה, לח נעתקו ללשון לועז, לפי שלין בידנו לתרגמם: (כג) וכל שרץ העוף, כבר נאמר זה למעלה, פי' רמב"ן ז"ל לפי הפשט כלומר כל שרץ העוף חצר לו ארבע רגלים לבד ולין לו כרעיים המזכירים שקץ הוא לכם, ורש"י ז"ל כתב נח ולמד שחס ים לו חמש טהור, וזהו מדרש חכמים נת"כ, ושם כן לח חסרים תורה מחוסרי כרעיים, כי לם נבעלי ארבע רגלים, חבל בעלי חמש שבעוף מותרין, ורלב"ע ז"ל לומר יתכן שים שרץ שים לו ד' רגלים, ולח ילך בהן רק יעוף לבדו, פי' דבריו ממה שלמר ההולך על ארבע, הייתי מתיר בעל ארבע שלינו הולך רק מעופף, הולרך לומר עוד חצר לו ד' רגלים שתם שחפילו לינו הולך שקץ הוא, חבל לין הדעת סובלת שבעל ד' רגלים לח ילך: (כד) ולאלה תטמאו, פרשנו למעלה (פסוק ח'), והוא מבנין התפעל, ודגש הטי"ת על מסרון תי"ו הבנין, כלומר כשתגעו בהן, לחת מטמלין עלמיכם, ותלטרכו להטהר קודם שתגעו לל הקדש לו לבוח למקדש: ולאלה, פי' רש"י ז"ל העתידין להלמר למטה תטמלו, וכן פי' רשב"ם

המעמר

לשון שפניח זמגמסטן (הייטערקע) ובלשון רומי זמקוסטס (ד"ה). (כב) את הארבה, מלשון רבוי (רלב"ע). ולת הסלעם, הרד"ק בשרשיו הביח לת המלה הזחת בין המרבעים, ובלמת כי שרשו סלע והמ"ם למשקל, ונקרח כן לפי שעבור שהמין הזה משכנו בסלע, וכן לומר הרלב"ע מין יעלה בסלעים, לו מטעם לחר בלתי נודע, ולדעת החכם בעזעניום הוח נגזר מן בלע, (עיין בספר המלים שלו ערך בלע וערך סלעם). ולת החרגל, שרשו חרג והלמ"ד למשקל (ובכר יעדתי מלמר מיוחד להסיג גבול הרלשונים לשר לומרו כי לך לותיות הלמנת"י יוכשרו לסימן המשקל) והוח מן ההפוכים כמו חגר, כמו שמלינו בתהלים ויחרגו ממסגרותיהם (תהלים י"ח מ"ו) וכשמועל (ב"ב מ"ו) ויחגרו, והענין שם כמו שביחרו הרד"ק על התנועה הפסחית (היקען) וכן דעת החכם בעזעניום, וגם חז"ל הזכירו במלת חיגר תמורת פסח, ויהיה זה שם נלה לחדבים לשר יעתר ברגליו, לו שבעורו דומה כחילו חגור חגורה, גם יש לומר שנחלף הקו"ף בגימ"ל, והוח מן חרק. ואת החגב, לדעת ידידי רי"ו יהיה זה מענין חגוי סלע בחילוף
היקוע, וגרדף עם סלעם.

תרגום אשכנזי

שמיני יא

תִּטַּמְּאוּ כָּל־הַנֹּגֵעַ בִּנְבֵלָתָם יִטְמָא עַד־הָעָרֶב: (כה) וְכָל־הַנֹּשֵׂא מִנִּבְלָתָם יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב: (כו) לְכָל־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר הִוא מַפְרֶסֶת פַּרְסָה וְשֶׁסַע אֵינֶנָּה שֹׁסַעַת וְגֵרָה אֵינֶנָּה מַעֲלָה טְמֵאִים הֵם לָכֶם כָּל־הַנֹּגֵעַ בהם

פֿעראונרייניגען, נעמליך ווער דאַז אַם דאַפֿאַן בעריהרט, זאָלל ביז אַבענד אונריין זיין. (כה) אונד ווער פֿאַן איהרעם אַאסע טרעגט, מום זיינע קלייד̈ער וואַשען אונד ביז אַבענד אונריין זיין. (כו) איבער־הויפּט, אַללע פֿיערפֿיסיגען טהיערע, ריא געטהיילטע אַבער ניכט דורכגעשפאַלטענע קלויען האַבען, אָדער ניכט ווידערקויענד זינד, דיע זע זאָללען איך אונריין זיין. ווער זיא (נאַך איהרעם טאָדע) בעריהרט זאָלל אונריין זיין

בהם

רש"י

בנגיעתם יש טומאה: (כה) וכל הנושא מנבלתם. כל מקום שנאמר טומאת מגע חמורה מטומאת מגע שהיא טעונה כנוס בגדים: (כו) מפרסת פרסה ושסע ליננה שוסעת. כגון גמל שפרסתו סדוקה למעלה אבל למטה היא מחוברת כאן למדך שנבלת בהמה טמאה מטמאה ובעגין שנאמר בפרשה

תרגום אונקלום

(כה) וּלְאִלֵּין תִּסְתָּאֲבוּן כָּל דְּיִקְרַב בְּנְבֵילְתְּהוֹן יְהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא: (כה) וְכָל דְּיִטּוֹל מִנְּבֵילְתְּהוֹן יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיֵהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא: (כו) לְכָל בְּעִירָא דִּי הִיא סְדִיקָא פַּרְסָתָא וְטַלְיָן לָא אִיתָהָא מַסְּקָא וּפְשִׁרָא לָא אִיתָהָא מַסָּקָא מְסָאֲבִין אִנּוּן לְכוֹן כָּל דיקרב

באור

רשב"ם ז"ל ולזלה תטמאו לכם תגעו בנבלתם ומפרש והולך בהמות טמאות, וזהו דרך לשון, ודברי רשב"ע ז"ל זרים שנאמר ולזלה תטמאו לכל זרע העוף בעל ד' רגלים, ואת אלה תשקצו מן העוף (כלומר העופות הטמאים), ודעת אחרים שפי' לזלה לכל הבהמה וכל הולך על כפיו, ולכי דעתי שמלת אלה על כל הנזכרים למעלה, ומלבד שדבריו מותרים קבלת לשונינו, אין הכתוב משמע כן, שהרי בזרעים ועופות טמאים מדבר, יאמר וכל המגע בנבלתם יטמא וגו', אבל ולזלה תטמאו כך משמעו החמורין למעלה לענ"י שאסרתי אותם באכילה, נמותם אינן מטמאים בנגע ובמשא, ואת אלה שאסרתי בעגין מלבד שאסרתים באכילה ברוחב הענין גם בטומאתו בנבלתם, גם לכל הבהמה אין לו טעם רק כפי הפי' המקובל, כי אב על ולזלה תטמאו ופי' לכל הבהמה וכל הולך על כפיו, אבל אם ולזלה על החמורין למעלה, הי' לו לומר וכל הבהמה: כל הנגע, כאן פי' מה משפט נוגע בנבלה, יטמא עד הערב, לא עוגע לאחר, ולמדנו שהחמור למעלה ובנבלתם לא תגעו לחייבו מלקות, אלא משמעו הרוצה להיות טהור, לא יגע בנבלתם, והכתוב קבע כאן בטהרה שצריך טבילה להטהר מטומאתו, ועוד יתבאר (פרשה ט"ו ס"ח): (כה) וכל הנשא מנבלתם, כל מקום שנאמר טומאת מגע חמורה מטומאת מגע שהיא טעונה כנוס בגדים, לשון רש"י ז"ל: יכבס, כל לשון כנוס בכל המקרא נופל על בגדים לא על הגוף: (כו) לכל הבהמה [ס"ה אין שמוש הלמ"ד בזה כמו למ"ד ולזלה תטמאו החמור למעלה, שהרי נשוא המאמר טמאים הם לכם, אבל הוא למ"ד הכללי שזכרתי לך פעמים רבות, שענינו בל"ת (איבערהויפט), כמו לכל יתדות האהל°]: אשר היא מפרסת פרסה, שים לבורן ברגלה בעין מנעל, אבל שוסעת ליננו שסע, שחינו חלוק לשתים, והם הסוס והחמור והלעבר"ח כמו שנאמרנו למעל'(פסוק ג'), ורשב"ם ז"ל אמר לענ"י שהיא מפרסת פרסה, אבל שסע אין סדוקה כסוס וחמור, ויפה מי', אבל רש"י ז"ל אמר כגון גמל שפרסתו סדוקה, אבל למטה היא מחוברת, ודברנו על זה (פסוק ל'): טמאים הם לכם, ליזהר עמי טמאים לאכילה, וכן אמר אבל וכל הולך על כפיו,

שמיני יא

בָּהֶם יִטְמָא: (כו) וְכָל הוֹלֵךְ עַל־
כַּפָּיו בְּכָל־הַחַיָּה הַהֹלֶכֶת עַל־
אַרְבַּע טְמֵאִים הֵם לָכֶם כָּל־הַנֹּגֵעַ
בְּנִבְלָתָם יִטְמָא עַד־הָעָרֶב:
(כח) וְהַנֹּשֵׂא אֶת־נִבְלָתָם יְכַבֵּס

כגדיו

תרגום אונקלוס

דְּיִקְרַב בְּהוֹן יְהֵי מְסָאַב: (כו) וְכֹל דְּמְהַלֵּךְ
עַל יְדוֹהִי בְּכָל חַיְתָא דְּמְהַלְכָא עַל אַרְבַּע
מְסָאֲבִין אִנּוּן לְכוֹן כָּל דְּיִקְרַב בִּגְבִילְתְּהוֹן יְהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא: (כח) וּדְיִטּוֹל יַת

גבילתהון

תרגום אשכנזי פח

זיין. (כז) וואס אונטער פֿיער־
פֿיסינגען טהיערען אויף טאפּ־
פען גערהט, דיעזע זאללען
אייך אונריין זיין; ווער רַאז
צאם רַאפּאן בעריהרט זאלל
ביז אבענד אונריין זיין.
(כח) ווער פֿאן איהרעם אַאסע
טרעגט, מוס זיינע קלייִדער
וואַ־

רש"י

הפרשה פירש על בהמה טהורה: (כו) על כפיו. כגון כלב ודוב וחתול: טמאים הם לכם. למגע:

באור

למדנו מפורש שבעלי שני סימני טומאה לאסורים בתכילה, ולכן מבשרם לא תאכלו החמור נרתע הענין לכלל בעלי סימן אחד על כל הטמאים שבענין, שהרי נאמר לכלו הלזו טמא הוא לכם, וכן בעלי ג' סימנין שנאמר גם בהן טמאים הם לכם, צוין להם בדין זה: (כו) וכל הולך על כפיו, הם בעלי שני סימני טומאה, שאין להם לפורן כעין מנעל, אלא חלוקי לבבעות, הם הנקראים בגתות הולכים על גפיהם, כי בעלי פרסה הולכין על לפרנס בעל מנעל, ובכלל הולך על כפיו כל הבהמות והחיות שבעולם, כי מלבד שלשה שאמרנו בפסוק שלפנינו, החחרים כלם הולכים על שער לף שנתה פף רגלה הלא על האדץ (שם כ"ח ג"ו), ויש בפות ידים וכפות רגלים, כי מלת לף שרשו כפף, כמו מן טפף טף ונקרא פנימית היד לף, לפי שהאדם יוכל לכפוף אותה, כמו שרמזנו (פרשה ב' ג'), וכן נאמר כפות זהב שתים עשרה, לפי שהם כפופים בתבנית יד כפופה, וכן נקרא תחתית הרגל לף, לפי שיוכל לכפוף אצבעות רגליו לצד פניו, ונעשה כלף, לבל ארץ העוף והארץ האורן שאין להם לף רגל לכפוף, נקראו הולכי' על רגליה', וזה ענין ברור. ורש"י ז"ל פי' וכל הולך על כפיו, כגון כלב ודוב וחתול, וכן פי' רשב"ם ז"ל, ואיני מבין מה בין אלו לשאר ב"ח שנקראו הולכים על כפס, גם בבראשית דת"כ לא לאמרו כן, לבל שנו כל הולך וגו' זה הקוף, כל הולך להכי' את הקופד ואת מולדת הסנאים, ואת אלה השרה ואת כלב היס, והוא לענין טומאה, וחכרו בריות הללו המשונים מטעמים אחרים, ואינו ברין לפשט הכתוב, סיף דבר לפרושו כתוב דין לאסור לתכילה ודין טומאה נרתע הענין בבעלי סימן אחד, וכתוב עתה לאסור לתכילה וטומאה בבעלי פרסה שאין שסועים ואינן מעלה גרה, ואח"כ כתב שתיהן בהולך על כפיו שאין לו פרסה כלל, ובסוף הענין יזכיר דין טומאת נגלה בבעלי שני סימנין שהורים הטהורים לתכילה: בכל החיה החלכת על ארבע, לפרושי זולתנו מה טעם הוסיף לומר כן, וכל הענין מדבר בחיות ובהמות ההולכים על ארבע, לבל לפרושו שהולך על כפיו כולל כל הבריות שאין להם פרסה, ויש להן כף רגל שכלן הולכים על כפות רגליהם, ולפי שבכלל זה גם כן העוף הטהור, שים לו כף רגל ויבול לכפפו והולך על כפו, הוצרך לומר שאין לאסור זה לאמור אלא בכל חיה ההולכת על ארבע, לא העוף, וכן למעט האדם ההולך על כפו, ופמ"ג (פסוק ב'), וכן להוליא קלת מן הרמש ההולך על כפו, שאינו מטמא במותו: טמאים הם לכם, לאסרם באכילה, כמפורש בתחלת הענין: בנבלתם, לפי שלא שנר עד הוה לותן שאין להם פרסה כלל, אמר בנבלתם כשהן חיין: (כח) והנושא, לשון משיאה על המטלטל ממקום למקום ע"י דבר אחר, כמו וישאו את התבה (בראשית ז' י"ז), ורות הקדים נשא את האדמה (שמות י' י"ג), כאשר ישא האומן את היונק, ונשא המן מותר (דניאל ב' ל"ה), וכן כאן שמיטה ממקומה, וכן אמר רשב"ם ז"ל והנושא משיט ממקומו לשם"י שלא נגע, לבל יהי טעון נבלה על כתפו, ולא נגע ולא זז ממקומו אינו טמא וכן שנינו במס' זבים, ובתרגום ירושלמי

תרגום אשכנזי

ואשער, אונד ביז אבענד אונ־
ריין זיין; דיעוע אלזא זאללען
אייך אונריין זיין. (כט) פאל־
גענדעם זאלל אייך אונריין זיין
אוונטער דען קריכטהיערען,
ריא אויף דער ערדע קריכען:
דאז וויעזעלבען, דיא מויז,
אונד דער לויבפראש (י"מ
שילדקרעטע) נאך אללען אר־
טען. (ל) דער איגעל, דער

שמיני יא

בְּגִוָּיו וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב טְמֵאִים
הֵמָּה לָכֶם: ס (כט) וְזֶה
לָכֶם הַטָּמֵא בַּשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל־
הָאָרֶץ הַחֹלֶד וְהָעַכְבָּר וְהַצָּב
לְמִינֵהוּ: (ל) וְהָאַנָקָה וְהַכֹּחַ

והלטאה

ר ש "י

(כט) וזה לכם הטמא. כל טומאות הללו
יש לחיסור לכילה חלק לטומאה ממש
להיות טמא במגע ונאסר לאכול תרומה
וקדשי וליכנס במקדש: החלד. מוש"טילה:
והלב. פויי"ט שדומה לספרדע: (ל) לנקה.
הרי"נו

תרגום אונקלוס

נְבֵילָתְהוֹן יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיֵהֵי מְסָאַב עַד
דְּמַשְׁא מְסָאֲבִין אִנּוּן לְכוֹן: (כט) וְדֵין לְכוֹן
דְּמְסָאַב בְּרִיחֲשָׁא דְּרָחֵישׁ עַל אַרְעָא חוֹלְדָא
וְעַכְבְּרָא וְצַבָּא לְזַנּוֹהִי: (ל) וְזַלָּא וְכוֹחָא

וחלטתא

באור

מתורגם נושא מסיט. טמאים הם לכם, למגע ולהיסט: (כט) וזה לכם הטמא, דרשו עליו רבותינו בת"כ שהרי נסמוך למר הלה הטמאים לכם, לפי שפרטן בטמית, וכל השרץ השורץ על הארץ טמא לחכילה, כמשואר בסוף הענין (פסוק מ"ב), אבל אין טומאות הללו לענין אכילה, אלא לטומ' ממש להיות טמא במגע ונאסר לאכול תרומה וקדשים: השרץ על הארץ, למיעט כדוגמתן שהן נים: החלד [כתב רש"י ז"ל מוסטי"לה, והוא בל"ז (ווזעזל): והצב, פירש"י פויי"ט, ובערש"י כ"י (פרויט) והיא מלה נוצרת בלשון ההוא כעין המלה בל"ז (פרשט, פרשט), והרד"ק כת' גרייזב"ט בלע"ז, והוא הנקרא בל"ז (גרשזפרשט), ור"ת בתור פתרו (טיודברוט), והוא (טיודקרעט): (ל) והאנקה, פירש"י הרי"נו, והוא העריסא"ן, ובל"ז (מיגעל): והכח, רש"י לא פתר התיבה הזאת כלל, ותרגום ויב"ע גם הם לא תרגמו אותה וכן עשה המתרגם התשבזי, ויש בתרגום המזרח מין (מיידעקס) נקרא בערבי (נחרי"ל), והוא נודע לרוב בכו וגבורתו, כאשר כתבנו

הערה

(כט) החלד, לדעת הרד"ק הוא החיה הנקראת בפי חז"ל חולדה (ועיין בתוי"ט פסחים פ"ח מ"ג), לולם החכם בשעניוס לומר שהוא הנקרא (מוילוואורף), כי שרש חלד יורה בערבי על החפירה, וח"כ לפי זה החולדה שזכרו חז"ל, כי לפי מדרך השרץ הזה לעשות נחתים. והצב, לפי הוא השרץ הנקרא (טיודקרעטע) ונאמר כי מזה הענין נקראים העגלות המכוסות בשם לבים (יחזי' ס"ו כ') לפי שהגב מכוסה מקליפתו, וכן העיר מהרמ"ל בפ' נשא (ז' ג') עיין בדבריו שם בפתרון המלות שלו. והחכם בשעניוס לומר שהגב הוא מין לחד ממשפחת (מיידעקסען) ע"כ, ואולי מפני שהוא עב בגופו נקרא בב מענין בעוב לבה, כמו מן חב לבה. והצב, לועז רש"י פויי"ט (פרשט), עיין מרפא לשון נדה (נ"ו ח') ד"ה זבובי. (ד"ה). (ל) והאנקה, כתב הרד"ק בשרש אנק, ולפשר שהנקרא כן לפי שלועק תמיד, ופירשו רבינו שלמה בשר"ח בלע"ז וח"כ לינגו (חיגעל). והכח, כתב הרד"ק בשרשיו וז"ל: כתב רבי יונה והוא הנקרא בערבי כרו"ן, והוא שמין הגב, ורבינו שלמה ז"ל כתב שהוא מה שקורין לו בלע"ז לוויר"ט. והחכם בשעניוס

וְהַלְּטָאָה וְהַחֹמֶט וְהַתִּנְשָׁמֶת:
(לח) אֵלֶּה הַטְּמֵאִים לָכֶם בְּכָל־
הַשֶּׁרֶץ כָּל־הַנֹּגֵעַ בָּהֶם בְּמֹתָם
יִטְמָא עַד־הָעָרֶב: (לט) וְכָל אֲשֶׁר־
יִפֹּל עָלָיו מֵהֶם וּבְמֹתָם יִטְמָא
מִכָּל־כְּלִי־עֵץ אוֹ בֶגֶד אוֹ עוֹר אוֹ
שק

כח, אונד דיא אידעקסע, דיא בלינדשלייכע (י"מ שנעק, קע) אונד דער מוילוואורף.
(לח) דיעזע זאללען אייך אונ־ריין זיין אונטער דען קריעכ־טיערען, ווער זיא נאך איהרעם טאדע בעריהרט, זאלל ביז אבענד אונריין זיין.
(לט) אונד אללעס וואס־ואכ פאן איהנען נאך איהרעם טאדע פאללען ווירד, זאלל

אונריין זיין, עס זייא העלצערנעס גערעטהע, געוואנד, פעלל אדער זאק, אללעס

נע־

תרגום אונקלוס

וְחַלְטָא וְחוּמְטָא וְאַשׁוּתָא: (לח) אִלֵּין
דְּמָסָאֲבִין לְכוֹן בְּכָל רִיחֲשָׁא כָּל דְּיִקְרַב
בְּהוֹן בְּמוֹתְהוֹן יֶהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא: (לט) וְכָל

רש"י

הרי"ט: הלטאה. לייזרל"ה: חומט. לימל"ה: תנשמת. טלפ"ח:
(לב) נמיס

דִּי יִפֵּל עֲלוֹהִי מִנְּהוֹן בְּמוֹתְהוֹן יֶהֵי מְסָאַב מִכָּל מָאן דִּי־אָע אוֹ לִבּוּשׁ אוֹ מִשַּׁךְ אוֹ שַׁקָּא
כל

באור

כתבו עליו בעלי התולדות בלשון ערב, ואין לו שם מיוחד בלשון לחוד: והלטאה, פירש"י לייזרל"ה ובל"ח (חיידעקס): והחמט, פירש"י לימל"ה, בל"ח (בוידטשוייכע): והתנשמת, טלפ"ח, והוא טלפ"ע, ובל"ח (מוילוואורף)°]: (לא) אלה, המנויין למעלה: במתם, לכל הבהמות לומר שנבלתם, ונשרצים במותם, ואין מת גם הוא נבלה שכן כתוב לו בנבלת שרץ טמא (פרשה ה' ג'), וכן כתוב בעוף וכל לשון יבול מנבלתם עליו, לולי לפי שהשרצים נבלה שקן הם, שמנה שרצים יכלו מן הכלל לטמא, ולפי שנרועין מכלם לפשר לטעות שגם בחייהם נשרס קרוי נבלה, פירש נתן נמו־ס, ואין זה כמו וכי ימות מן הבהמה אשר היא לכם לאכלה (פסוק ל"ט), שלשם מתה, לכל שחוטה שחיטה מטהרתה, לכל במותם לפיכך שחוטי', שביון שהם שקן לאכילה, שוב אין ההגינה מועלת להעלותם מטומאתם, ולמד מטומאת בהמות וחיות הטמורות למעלה, לכל שרנותינו ז"ל סמכוהו למלת בהם וחמר בהם לע"פ שחוטים: (לב) וכל אשר יפל, כל שיהי', כי השרץ מטמא בכ־דשה ולכן נכתבו הדינים הללו לכל השרצים, ונחמת מוסר גם לנבלת בהמה וחיה, שאם נפל מנבלה כשיעור טומאה על אחד מן הכלים האמורים בענין מטמאין בשרץ: מכל, ולא כל כלי עץ, ולמדו מכמים ליזו כלים מטמאין, וליזו מהן אינן מקבלים טומאה: עץ, ולא כלי חגבי' ולא כלי אדמה מפי' רשב"ם ז"ל, וכלי אדמה הם אותן שלא קלו בשור, אבל כלי שתר הקלויין נאם, אע"פי שלא יתכשל בהן דיוכ ככלי חרס: בגד, כמר או פשתים מצי או קנבוס: או עור, של בהמת וחית האדם, אבל עור מית היס אינו מקבל טומאה, מה בגד גדולו באדם,

אף

המעמר

שכח ההוראה הזאת בספר המלים שלו ולא הביאה כלל. והלטאה, לדעת החכם גשעניוס הוא מן לוט שעינו מכוסה, ונחמת כי מלינו לאט את פניו (שמואל ב' י"ט ה') שנאלף הוי"ו בחל"ף, וא"כ יהיה כאן מן ההפוכים, כמו אנק ונאק למעלה במלת אנקה. והלטאה, ת"ח ו־מ ל־ט ת"ח, בחי"ת ולא בה"ח, והמתורגמן בשרש ל־ט ת"ח הביאו בה"ח, וכתב שלדעת אונקלוס הה"ח היא

שמיני יא

שַׂק כָּל־כְּלִי אֲשֶׁר־יֵעָשֶׂה מְלָאכָה
בָּהֶם בַּמַּיִם יוּבָא וְטָמֵא עַד־
הָעֶרֶב וְטָהֵר׃ (לג) וְכָל־כְּלִי־חֶרֶשׂ
אֲשֶׁר־יִפֹּל מֵהֶם אֶל־תּוֹכוֹ כָּל
אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא וְאֹתוֹ תִשְׁבֹּרוּ׃

מכל

תרגום אשכנזי

נערעטהע, וואָמיט מאַן עט־
וואָס פֿערר־כֿטען קאַן, עס
מום אין וואַסער גענטהאַן
ווערדען, אונד בלייבט אוני־
ריין ביז אַבענד, הערנאַך
איזט עס ריין. (לג) וואַן עט־
וואָס דאַפֿאָן אין אירדענעם
נעשירר פֿאַללען ווירד, זאָ
זאַלל אַללעם וואָס דארין איזט, אונריין ווין, אונד דאַז נעשירר זעלבסט מיסט אידר

צער.

ר ש " י

(לב) נמיס יופי. וקף לאחר טבילתו טמא הוא לתרומה עד הערב ותח"כ וטהר בהערב השמש: (לג) אל תוכו. ין בלי חרס מטמא אלא מלויו: כל אחר בתוכו יטמא. הכלי חוצר ומטמא מה שבתוכו: ואותו תשברו. למד שאין לו טהרה

תרגום אונקלוס

כָּל מָאן דִּי תֶּחֱעֵיד עֵיכִידְתָּא בְּהוֹן בְּמַיָּא
יִתְעֲל וְיֵהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא וְדֵכֵי: (לג) וְכָל
מָאן דְּחַסַּף דִּי יִפֵּל מִנְּהוֹן לְגַוֵּיהּ כֹּל דִּי
בְגַוֵּיהּ יֵהֵי מְסָאַב וְיָתֵיהּ תְּתַבְּרוּן: (לד) מִכָּל

מיכל

באור

לף עור שגדולו בארן: שק, טלית של עזים, מפי רשב"ם ז"ל, כלומר כל העשוי מעזות עזים מקבל טומאה כשק, ונאמר שק ללמד שצריך שיהיה טווי ואדות פרט לחבלים ולמשיחות שאינן לרוגין, הינן מקבלים טומאה, שהרי להלן נאמר וכל בגד וכל כלי עור וכל מעשה עזים (במדבר ל"א כ'), ומעשה עזים לצמת שק הנאמר כאן, ולמדנו שכל מעשה עזים מקבל טומאה, ולפי שנאמר כאן שק סתם למדנו שגם העשוי משער חזיר ומזנבה של פרה מקבל טומאה, ולמדין טומלת מת וטומלת ארן כל לאחד מהברו, זו שיטת מכמינו ז"ל והוא הפשט הנכון: אשר יעשה מלאכה בהם, ולא תמיד בסוי, שאין עזים בתוכם כלום, מפי רשב"ם ז"ל: במים יובא, זהו הטבילה המטהרתו מטומאתו, ואם לא יבוא במים הינו יולא מדי טומאתו לעולם: וטמא עד הערב, לענין שיעלה במים עדין טמא כל יום הטבילה עד הערב ואז יטהר, ורבותינו ז"ל דרשוו את ואהר כאחד, שהוא טהור לאחר טבילה לחולין ולמעשר, וטמא לתרומה עד שיעריב שמש: (לג) וכל כלי חרש, כלי עפר שקלין לותן בתור: אל תוכו, הין כלי חרס מטמא אלא מלויו, הין נוגע בלופניו הין לא נוגע, הין שנפל לאויריו, הין שכפה הכלי על הטומאה, ואחר יפול דבר טהור, וכן וכל אחר יפול עליו מהם במותם הין נפל ארן עליו הין נוגעו הן בארן: כל אשר בתוכו יטמא, מפי רש"י ז"ל הכלי חוצר ומטמא מה שבתוכו, כלומר מה שבתוכו נטמא מן הכלי עלמו, לא מלויו אלא הכלי ראשון, והחוכלין שבתוכו שני לטומאה, וכמו שהכלי נעשה ראשון לענין"י אלא נוגע בטומאה, כן הכלי חוצר ומטמא חוכלין שבו לענין"י שאינו נוגע בהן, כגון שמונחים החוכלין בכלי, ואין כלים מקבלין טומאה מלויר כלי חרס, והרי החוכלין אינן נוגעין בכלי חרס הטמא לענין"ב הם טמאים, וכן אם הכלי אלא חרדל, שהכלי אינו נוגע בכלו אלא במה שסמוך לדפנות, ולענין"ב הכל טמא שהרי אמר כל אחר בתוכה יטמא, ואי אתה יכול לומר שכל אחד מטמא אחרו שהרי אין כביכה בכל אחד, ועוד שאין אוכל מטמא אוכל, ועוד ת"ב זה שני וזה שלישי והשלישי לא יעשה רביעי, ומתוכו שני למדו רז"ל לתוכו ראשון שנאמר על אויריו לענין"י שלא נגע: ואתו תשברו, אינו יולא מטמאתו עד שיעבר עליו יום ראשון עוד למלאכתו הראשונה,

אכל

המעמר

ערשית, וזה ראשון שתאסר בשם זה לבד מה"ת הידיעה, ונאמרת נקרא הארץ לטהרה, וכן הוא במשנה (ס"פ דאהלות מ"ו) זנב של לטהרה כני' הערוך, ונקרא בלרמי וביוני פלטת (ד"ה).

שמיני יא

(לד) מִכָּל־הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל
אֲשֶׁר יָבוֹא עָלָיו מַיִם יִטְמָא וְכָל־
מַשְׁקֶה אֲשֶׁר יִשָּׁתֶה בְּכָל־כְּלִי

יטמא

תרגום אשכנזי צ

צערבראַכן. (לד) פֿאַן יע־
דער אַרט שפּייזע, דיא גע־
נאָסטען ווירד, אונד וואָראַן
וואַסטער געטרונקען איזט,
זאָלל אונריין זיין. אויך אַל־
לעם גטרענק, דאַז געטרונ־
קען ווירד, זאָלל אין אַללער־

לייא

תרגום אונקלוס

מֵיכַל דִּי מְתָאכֵיל דִּי יֶעֱלוּן עֲלוֹהִי מַיָּא יְהֵי
מְסָאב וְכָל מַשְׁקֵי דִּי יִשְׁתֵּיתֵי בְּכָל מָאן יְהֵי

מסאב

רש"י

טהרה במקוה: (לד) מכל האוכל לאכר
יאכל. מוסב על מקרא העליון. כל אכר
בתוכו יטמא מכל האוכל לאכר יאכל
יבוא עליו מים והוא בתוך כלי חרס הטמא

יטמא וכן כל משקה לאכר יהיה בכל כלי חרס הטמא יטמא למדנו מכאן דברים הרבה למדנו
אחין לוכל מוכאר ומתוקן לקבל טומאה עד שיבאו עליו מים פעם אחת ומשבאו עליו מים
פעם אחת מקבל טומאה לשולם ולפי' נגוב והיין והשמן וכל הנקרא משקה מכשיר זרעים
לטומאה כמים שכך יש לדרש המקרא לאכר יבא עליו מים או כל משקה לאכר יהיה' בכל כלי יטמא
האוכל ועוד למדו רבותינו מכאן אחין ולד הטומאה מטמא כלים שכך שניהו יכול יהו כל הכלים
מטמאין מחויר כלי חרס ת"ל כל אכר בתוכו יטמא מכל האוכל לוכל ומשקה מטמא מחויר כלי חרס
ואין כל הכלים מטמאין מחויר כלי חרס לפי שהארץ את הטומאה והכלי שנטמא ממנו ולד הטומאה
לפיכך הינו חוזר ומטמא כלים שבתוכו. ולמדנו עוד שהארץ שנפל לתוויר תנור והפת בתוכו ולא נגע
הארץ בפת התנור רחקון והפת שנייה ולא נתמ' רואין את התנור כאלו מלא טומא' ותהא הפת תחילי'
אשם אתה אומר כן לא נתמעטו כל הכלי' מליטמא מחויר כלי חרס שהרי טומאה עלמ' נגעה בהן מגבן
ולמדנו עוד על ניחת מים שהינה מכאר' זרעים אלא אם כן נפלו עליהן משנתלשו אשם אתה אומר
מקבלין הכאר במחובר אין לך אלא נח עליו מים ומהו אומר אכר יבא עליו מים. ולמדנו עוד שאין
אחין לוכל מטמא אחרים אלא אם כן יש בו כבילה שנאמר אכר יאכל לוכל הנאכל בפת אחת ושיערו חכמי'

אין

באור

אבל אין לו שהרה במקוה, לעם"י שאין טומאה דבר ממש שתלע בחרס, כמו בלוע של איסור,
שאי'בו וכלי חרס אכר תאבל בו יאבר (פרשה ו' כ"ח) העידה עליו תורה שאינו יולא מידי דפיו לעולם,
כאן גזרת הכתוב הוא, וכן פי' רא"ם ז"ל: (לד) מכל האכל, פירש הכתוב ענין הראשון כל
אכר בתוכו יטמא, שמא תאמר גם כלים ונגדים שבתוכו טמאין, אלא מכל האוכל לא אמרתי
לך אלא לוכלין ומשקין, ולמדנו שאין ולד הטומאה מטמא כלים: אשר יאכל, לאדם, פרש
לאוכלי בהמה, ופרש לסרוח: אשר יבוא עליו מים יטמא, כריך שיהיה מוכאר לקבל טומאה,
על ידי מים שבאו עליו, אבל אם לא באו עליו מים אינו מוכאר לקבל טומאה, ואם אבר אומר
בעניין וכי יותן מים על זרע וגו' (פסוק ל"ח), זהו בטמאת מגע, אבל בטמאת מחויר כלי חרס
שהוא חדוש בפני עצמו, הייתי לומר לפילו אינו מוכאר יטמא, לבך כתוב לאכר יבוא עליו מים,
ומלת יבוא אינו אלא עתיד במקום עבר, אשם לא בא עליו מים בשעה שהיה בכלי חרס, ובאו עליו
אם יבא אינו טמא: וכל משקה אשר ישתה בכל כלי, מים יין ושמן וכיולא, שהיו בכלי חרס
שנטמא גם הן טמאים מחוירו ועשה אתי חלוקות לפי שהולרך לומר אבל לוכל לאכר יבוא עליו מים,
אבל משקין מוכשרין ושומדים: בכל כלי, להוליא מי בורות שיחין ומערות שאינן מקבלים טומאה,
וכמו שפירש למטה בענין, וכן לענין כלי חרס אם בפלו על מי בור, אין המים הנכנסי' בחוירו
טמאין בעודם מחוברים, זהו כפי הפשט. ויש מרבותינו ז"ל שאמרו אין למשקים טומאה מן התורה
כל עיקר, ודרשו וכל משקה אשר ישתה, לענין הכאר, שהיין והשמן וכל הנקרא משקה מכשיר
זרעים לטומאה כמים, וכך פתרון המקרא לאכר יבוא עליו מים או כל משקה לאכר ישתה בכל כלי,
יטמא האוכל, ועל זה שנינו (עדיות פ"ח ז') העיד יוסי בן יועזר איש צרידה וכו' ועל משקה בית

תרגום אשכנזי

לויא געפֿעס אונריין וועדען קעננען. (לה) אַללעס, וואָס רויף עטוואָס פֿאָן אירעם אַאסע פֿעללט, זאָל אונריין ווין

שמיני יא

כ יִטְמָא: (לה) וְכֹל אֲשֶׁר־יִפֹּל מִנִּבְלָתָם עָלָיו יִטְמָא תַּנּוּר וכירים

ר ש " י

לין נית הבליעה מחזיק יותר מכלית תרנגולת: (לה) תנור וכירים. כלים המטלטלין

תרגום אונקלוס

מָסָאָב: (לה) וְכֹל דִּי יִפֵּל מִנְּבֵילָתְהוֹן עֲלוֹהִי יהא

באור

מטפחיים דכן: משקה, סס, ואני הייתי משקה, פועל, הרמב"ם ז"ל: (לח) וכל אשר יפל מנבלתם עליו יטמא, לפי פשוטו עד כאן דבר מכלי עץ שריכין תוך ועל גגדים ועל כלי חרס שלא יטמא מגבי, ועתה ידבר על שאר כלים ממתכות שהן מטמאין מגבן, שכל לאחר יפול מהן עליו יטמא, ואינן לריכין שכירה, שלא טנילה כמו כלי עץ, לבל נת"כ לרשותו על לנר מן המת: תנור וכירים יחץ, שהיו חרס מחרסי החומה, ומטמאין מאויר, ואין לטעות שהכתוב נוחר כן גם על תנור וכירים של מתכות, שהרי לאמר יותן, ואין למתכות נתילה, וכן לאמרו נת"כ, שלא"פ שנתילה על הריסת מחובר, וגם תנור מתכות לאשר לחברו נאחרן, כולל הנתילה גם שנר שלקיו, וזה לינו במתכות, לבל אין דינן ככלי חרס, שלריכין להיות מתטלטלין, ואם קבועין נקרקע אינן מקבלים טומאה, שאין טומאה במקום נר ותנור וכירים לפי שקבועין נקרקע, מקבלין טומאה, וגזרת הכתוב הוא, ולכך חלקן מזאר כלי חרס, כך נראה בעיני לפי פשוטו, וזה בשטת רשב"ם ז"ל שאמר בפי' המשנה (כלים סוף פ"ה) שכל הכלים הבנויין בארץ טהורין, שלבל תנור וכירים שנאפס הכתוב. ורש"י ז"ל שפי' תנור וכירים כלים המטלטלין הן, וזן כלי חרס, ויש להן תוך וצופת שת הקדרה על נקב החלל, ושניהם פיהם למעלה, אין כוונתו שאינן מתטמאין שלא בתלוש, לבל הוא נותן טעם למה מתטמאין כשהן מחוברים לפי שהן כלים המטלטלין ממקום למקום, ואינו מדייק בטיט לארץ שלא לפי שעה, וכן רלוני לו בשטת (דף קכ"ה ע"ח) שאמרו תנור וכירים יותן, שלי"ח כיון לחבריה בארעא בגופי דארעא דמי קמ"ל, ופי' רש"י ז"ל שהייתי לומר שהן כשאר בתים וכקרקע דמו הואיל וחברן שלא לנקבי טומאה, קמ"ל יותן, דאע"ג דשייכא בי' לשון נתילה, כלומר למחובר הוא טמא, וכל שכן מחוסר נתילה, ולכן פי' כאן כלים המטלטלין הן, ואין זה כדברי רמ"ם ז"ל שכתב שרש"י ז"ל חולק בזה על רמב"ם ז"ל גם רמב"ן ז"ל כתב בא לומר שיהיה דין התנור והכירים שהן עשויין מטיט, ומסיקין החור מתוכן וחופין הפת בתוכן נחבורן לקרקע, שיקבלו טומאה ואין להם טהרה במקוה כדין כלי חרס שהן הקדרות והקתוניות החבויות בבצק שהן מטלטלין. ורשב"ם ז"ל שאמר התנור ללאם לאפות, והכירים לבשל הבשר יותלו כי טמאים הם חלת גזרת מלך, תולי כוון למה שאמרנו שאין דינן כשאר כלים המחוברים לקרקע, ואם אין זאת כוונתו לא הבנתי טעמו, שעל כלי חרס לאמר ג"כ ולותו תשבורו: יחץ, שרשו נתן, מבנין פועל כמו לא יקם, לא שייך להתילו, שלא שאין לו טהרה בטבילה, ולא שיתבנו הדק לעפר, שלא כמו שקבלו מבמינו ז"ל ושנוי במס' כלים (פ"ה ו' ט'), ומלת נתילה במקרא על הריסת דברים המחוברים בארץ, כמו ונתן את הבית (ויקרא י"ד מ"ה), שיפריד חלקיו עד היסוד, ואת מנדל פנואל נתן (שופטים ח' י"ז), ותתנו הבת ס (יחזקאל כ"ב י') ודומיהן, וכן כאן דבר על המחובר בארץ שלריך שיתבנו לחלקים, גם להסיעו מיסודו שגודר הטיט המדביקו בקרקע, וכן שנינו במס' כלי' (פ"ה ז'). ורמב"ן ז"ל כתב לאמר יותן ולא לאמר יחבר, ללאמד שאין לריך לחברן עד שלא ימלא במבתו חרס לחתות לא מיקוד, שלא יהרסם ולא יכנס לעשות מלאכתם, כי ענין נתילה הריסת בנין כמו ונתלו הבתים, ונתן הבית. ופרושו במלת נתילה יחבר, לבל תמה אני עליו מה שפי' במלת יחבר והרי בכלי חרס נאחר ואותו תשברו, ואם נשברו עד שאין עושים מלאכתם טהורים, וכן תנור אם חלקו עד שאינו עושה מלאכתו הרי הוא שבירתו, שלא הוכרך לומר יותן ללמדנו שחחבר גם על המחובר בארץ, וכן פי' רש"י ז"ל בשטת הנתילה לא שייכא שלא בבנין מחובר, ובשאין מחובר שבירה שייכא בי', וכל שכן תלושין שמטמאין, כמו שחברו למעלה מעמו, ויותן מלמד שאפילו נתלוש אם אינו מחבר חרסיהן, שלא מסיר הלמודין שמתחברים בהן יולאין מידי טומאתם, ומחובר יוסף גם ממקום חבורו, כן כ"ל, ושיוסף גם

ממקוס

וְכִירַיִם יִהְיֶה טְמֵאִים הֵם וּטְמֵאִים יִהְיוּ לָכֶם: (לו) אַךְ מַעְיָן וּבּוֹר מִקְוֵה־מָיִם יִהְיֶה טָהוֹר וְנֹגֵעַ בנבלתם

סטערנע, וואָרין וואַסער אויפֿבעהאַלטען ווירד, זאָלל ריין בלייבען, וואָס הינגעגאַן

ווין, באַקאָפֿען אונד הערד מום אײַנגעבראָכען וועדען, זײַא זינד אונריין; דיעזע אַלזאָ זאָללען אײַך אונריין זיין. (לו) אבער קוועלל אונד צי־

תרגום אונקלוס

יְהֵי מְסָאָב הַנּוּר וְכִירַיִם יְתַרְעוּן מְסָאָבִין אִנּוּן וּמְסָאָבִין יְהוֹן לְכוֹן: (לו) בְּרַם מַעְיָן וְגוּב בֵּית כְּנִישְׁתָּא מַיָּא יְהֵי דְּכֵי וּדְיָקְרַב בנבילתהון

ד ש"י

המטלטלין הם והן של חרס ויש להן תוך ושופת על נקב החלל לת הקדרה יש־ניהם פיהם למעלה: יותן. שלין לכלי חרס טהרה בטבילה: וטמאים יהיו לכם. שלא תאמר מלוה לני לנותלם ת"ל וטמאים יהיו לכם לם רלה לקיימן בטומלתן רשלי:

(לו) לך מעין ובור מקיה מים. המחוברים לקרקע לין מקבלים טומלה ועוד יש לך ללמד יהיה טהור העובל בהן מטומלתו: ונוגע בנבלתה יטמא. לפי' הוא בתוך מעין ובור ונוגע בטומלתם

יטמא

באור

ממקוס מבורו בקרקע, לין זה בהוראת מלת יבנר: טמאים הם, כל זמן שהן שלמים הרי הן בטומלתן לעולם: וטמאים יהיו לכם, פי' רש"י ז"ל שלא תאמר מלוה לני לנותלם ת"ל וטמאים יהיו לכם לם רלה לקיימן בטומלתן רשלי, וכן שנוי בגמרייתא דת"כ: (לו) אך מעין ובור מקוה מים, פי' רמב"ן ז"ל לין המים במקוה מקבלין טומלה בחבורם לקרקע לם יפול בהם הטומלה, וכן לתר רשב"ם ז"ל לפי הפשט לין מים מכונסים בקרקע מקבלין טומלה, שלא כמו שפירש למעלה מסקה לשר ישתה בכל כלי יטמא. ולשטת מקלת מרבותינו ז"ל שלמרו לין טומלה למסקין כל עיקר מן התור', ל"כ גם בתלמוד טהורין, לריך לפרש זה הכתוב שמדבר על טהרת הטומלות במקוה, ולכן פי' רש"י ז"ל לך מעין ובור מקוה מים המחוברים לקרקע לין מקבלין טומלה, ועוד יש לך ללמד יהיה טהור העובל בהן מטומלתו, ולפי שעד הנה זכר כל הכלים והובלין ומסקין המקבלים טומלה, זכר עתה הובלין ומסקין שלינן מקבלין טומלה, והן לותן המחוברין לקרקע, וזהו שלמר לך מעין ובור מקוה מים, לעפ"י שינע בהן טומלה יהיה טהור, וכן כל שרץ שרוע בקרקע טהור: מעין, כמו לתה בקעת מעין ונחל (תהלים ע"ד ט"ו), נחל הוא הנהר הגדול ההולך על היס ומעין הוא נחל הנוזל חל הנהר, כמו המשלח מעיניס בנחלים (שם ק"ד י'), וחס המעיין טהור כל שבן הנהר, [°ל"ה ירחה שהמים בחשר יללו ממקורם המכוסה למקום נגלה, יקרלו מעין, וכחשר ימשכו ויזלו משם בתוך יקרלו נהר לו נחל, וזהו עניו המשלח מעיניס בנחלים, שע"י גזרתו יזלו מי המעין חל הנחל°]: ובור, חפור בידי חדם, כמו כי יכרה חיש בור (שמות כ"ח ל"ג), ומקוה מים סמוך לבור בנגינה, כלומר בור שנקווים בו מים כי יש בור ריק לין בו מים, וכן פירש רחב"ע ז"ל, וחס כן מקוה לינה לריכה מים נובעים, וכן דעת רבותינו ז"ל שלמרו דין תורה שם' סלה מים בין שחובין בין לינן שחובין מטהרין, ובור הכתוב כאן הוא מים שחובין, וזה דעת רמב"ם ז"ל (הל' מקוחות פ"ד ח') אלא שמדברי סופרים מים שחובין פסולין למקוה ולמדוה בהיקש בת"כ, לומרו מעין מה מעין בידי שמים לף מקוה בידי שמים, פרט למלא בנתפו ועשה מקוה מתחלה, חס מה מעין שלין בו תפיסת יד לדם, שלא תפרוהו ידי לדם, לף מקוה שלין בו תפיסת יד לדם ת"ל בור, כלומר שנכרה בידי לדם הרי שהעלה קונקוס נרחב הגב לנגבם וירדו גשמים ונתמלחו שובר לת הקונקוס, והמים היורדים מהן לבור כשרים למקוה. ונוגע בנבלתם יטמא, כפר לתר למעלה שנבלת העוף מטמא, לבל הולרך להלתר, לעפ"י שמעין ובור טהור, חס יש בהן הובלין חו לדם חו כלים הנוגעים בשרן מתטמחין בו, ולח תלתר כל שבמעין לינו מקבל טומלה, וזהו שחמר בת"כ ונוגע בנבלתם יטמא, הלל לומר לפילו הם בתוך המים, שהייתי לומר היחיל והחרן מעלה לת הטמחים מטומלתן, והמקוה מעלה לת הטמחין מטומלתן, מה החרן מבלת לת הטהורים שלטמא, לף

המקוה

תרגום אשכנזי

דאז אַאס בעריהרט זאַלל אונ-
ריין זיין. (לז) פֿעללט פֿאַן
איהרעם אַאסע אויף זאַמען,
דער צום אויסזאַען בעשט ממט
איזט, איוט ער היין; (לח) איזט
אַבער ווַאסער אַן דען זאַמען

גע-

שמיני יא

בְּנִבְלָתָם יִטְמָא: (לז) וְכִי יִפֹּל
מִנִּבְלָתָם עַל־כָּל־זֶרַע זָרוּעַ אֲשֶׁר
יִזָּרֵעַ טָהוֹר הוּא: (לח) וְכִי יֻתַּן־מַיִם

על

ר ש " י

תרגום אולנקום

יטמא. אלא תאמר ק"ו ומה מטהר את
הטמאים מטומאתם ק"ו שיגיל את הטהור
מליטמא לכך נאמר ונוגע בנבלתם יטמא:
(לו) זרע זרוע. זריעה של מיני זרעונין:
זרוע. אם דבר הוא כמו ויתנו לנו מן
הזרועים (דניאל ח'): טהור הוא. למדך
הכתוב אלא הוכשר ונתקן לקבל טומאה עד שיצא עליו מים: (לח) וכי יותן מים

בְּנִבֵּילָתָהוֹן יְהֵי מְסָאַב: (לז) וַאֲרֵי יִפֵּל
מִנְּבֵילָתְהוֹן עַל כָּל בַּר זַרַע זְרִיעַ דִּי יִזְרַע
דְּכֵי הוּא: (לח) וַאֲרֵי יְהֵיהַבוּן מַיָא עַל בַּר

זרעא

על

באור

המקוה יגיל את הטהורים מלהטמא, ת"ל ונוגע בנבלתם יטמא, לפילו-הם בתוך המים, פי'
החרן מעלה את הטמאים, אם זרע מאכל טמא בחרן ונזרע בה יגלה מידי טומאתו, וכן מקוה
מטהרת טמאים, הייתי לומר כשם שהחרן מגלת את הטהורים מלהטמא, שהמחובר לקרקע
הינו מקבל טומאה, כן המחובר למעין לא יקבל טומאה: (לו) וכי יפל מנבלתם, זהו דין לוכלין
טהורים, כמו המים שנקרקע הינן מקבלים טומאה, כך לוכלין המחוברין לקרקע הינן מקבלים
טומאה, לכן כשנפל מנבלתם על כל זרע זרוע אפי' יזרע טהור הוא: זרע, כל תבואות השדה
נקרא זרע, כמו עשב מזריע זרע (בראשית א' י"ב), הא לכם זרע (שם מ"ז כ"ג), וכן בילודים
נקראים זרע כמו ולזרעך אחריך (שם י"ז ז'), זרע אדם וזרע בהמה (ירמיה ל"א כ"ו), וכאן שמחבר
על זרע למחי האדמה, הדגן ופרי העץ והירקות, הוסיף זרוע, שהן הזרעונין הנזרעים בחרן
ומחוברין בה: [° זרוע, שם דבר, כמו ויתנו לנו מן הזרועים (דניאל א'), זרועים לשון רביה,
וזרוע לשון יחיד, והשעור זרע זרוע, זריעה של מיני זרעונין, (רש"י ורשב"ם)°]: אשר יזרע,
שדרכו להזרע ועומד שורש בחרן, לו אפי' יזרע, כמו אפי' הוא זרוע עתה ועומד בשדה, שמדרך
הכתובים לדבר בלשון עתיד, כמו ואם גנב יגנב מעמו (שמות כ"ב י"א), אם טרף יטרף יביאהו
עד (שם ל"א י"ג), וכיוצא בהן: טהור הוא, שהמחובר לקרקע הינו מקבל טומאה, ואפילו
תלוש שהוכשר לקבל טומאה ונטמא, וחזר וזרעו בחרן ונזרע בה, לפי"ז שחין זרעו כלה, הלומת
ממנו טהור, וכמו שאנו אומ"כ מניין לזרעים טמאין שנזרעו בחרן ת"ל אפי' זרע טהור, שאם תאמר
גם במחובר מקבל טומאה, תיק הבדיל הכתוב בין זרעים מוכשרים לזרעים שאינן מוכשרים, וכי
יש זרעים מחוברים בעולם שלא ירדו עליהן גשמים, אין זה שלא שהכתוב הרחבון מטהר
המחוברין שלא יקבלו טומאה לפי"ז שבאו עליהן מים וודאי, והכתוב האמי מבדיל בתלושין
מקבלין טומאה, בין אם הוכשרו במים לגמרי הוכשרו, ועכשיו ידענו שאפי' שאינן מחוברין מקבלין
טומאה, כן אינן מכשירין במחובר, שאם תאמר לפי"ז שאינן טמאין במחובר, המים היורדים
עליהן מכשירין אותן לקבל טומאה לכשיתלשו, תיק יאמר בתלושין וכי יותן מים על זרע וגו',
שעניינו אם יותן יוכשר ואם לאו הינו מוכשר, ואין לך תלוש שלא הוכשר בעודו מחובר, וזה פי'
מה שאמרו (חולין ק"ח ע"ב) כשם שאין מקבלין טומאה אלא לכשיתלשו, כך אין מקבלין הכשר
עד שיתלשו, ובמדומה לי שבדברנו מתישב מה שהקשה שם לתוספות ז"ל, כן נראה לי בפשט
מקרא זה, אבל רש"י ז"ל פירש למדך הכתוב שלא הוכשר ונתקן לקרות לוכל לקבל טומאה עד
שיצא עליו מים, ולפי' זה הכתוב מיותר כי לאחרי אמר וכי יותן מי' על זרע וגו' טמא הוא לכם,
מכלל שאם לא הוכשר במים טהור, גם אלמלי כלי חרס שבר אמר אינו עולה מים (פסוק
ל"ה), וכמו שהקשה עליו רש"ם ז"ל, אולי קצר דבינו ז"ל בלשונו, וכוונתו שאין למד דיני הכשר
ושכיוצא להיות בתלוש וכמו שבארנו. ורשב"ם ז"ל פי' אפי' זרע שקרקע טהור, כל המחובר
לקרקע הינו מקבל טומאה וזה כדברנו: (לח) וכי יותן מים על זרע, מלמד על זרע שלוש

שמיני יא

עַל־זֶרַע וְנָפַל מִנִּבְלָתָם עָלָיו
טָמֵא הוּא לָכֶם: ס (לט) וְכִי
יָמוּת מִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר־הִיא לָכֶם
לְאָכְלָה הַנֹּגֵעַ בְּנִבְלָתָהּ יִטְמָא
עַד־הָעָרֶב: (מ) וְהָאֹכֵל מִנִּבְלָתָהּ

יכבס

תרגום אונקלוס

וְרָעָא וְיִפֵּל מִנְּבֵילְתְּהוֹן עֲלוֹהִי מְסָאֲב הוּא
לְכוֹן: (לט) וַאֲרֵי יְמוּת מִן בְּעִירָא דִּי הֵיא
לְכוֹן לְמֵיכָל דְּיִקְרַב בְּנִבֵילְתָּהּ יְהֵי מְסָאֲב
עַד רַמְשָׁא: (מ) וּדְיֵכוּל מִנְּבֵילְתָּהּ יְצַבַּע

לבושוהי

קנלת טומאה פעם אחת אוב לינו נעקר הימנו: (לט) בנבלתה. ולא בעצמות וגידין ולא נקרנים וטלפים ולא נעור:

והנושא

תרגום אשכנזי צב

געבראַכט וואָרדען, אונד עס פֿעללט פֿאָן אירעם אַאסע דאַרויף, זאָ זאָלל ער אייך אונריין זיין. (לט) ווען פֿאָן דעם פֿיעה, דאָ אייך צו עסן סען ערלויבט איזט, איינעם פֿאָן זעלבסט שטירבט, ווער דאָ אַם דאַפֿאָן בעריהרט, זאָלל ביז אָן דען אַבענד אונריין זיין. (מ) ווער פֿאָן אירע

רש"י רעם

על זרע. לאחר שנתלש אפס תאמר יש הכשר במחובר לין לך זרע שלש הוכשר: מים על זרע. בין מים בין אחר משקין בין הס על הזרע בין זרע נופל לתוכן הכל כדרך בת"כ: ונפל מנבלתם עליו. לפ משמוגד מן המים שלש הקבילה תורה שלש להיות עליו אם לוכל ומטיהר לו הכשר

והנושא

באור

שאינו מקבל טומאה עד שיוכשר על ידי מים לאחר שנתלש, ואילו שני הכתובים מדברים בענין אחד, הראשון בשאינן מוכשרין, והשני בשהוכשרו, היה לומר וכי יותן עליו מים, אבל לפי שהמקרא הראשון בזרעים מחוברים, חזר ואמר בשני על זרע, כלומר על זרע שלום שאינו זרוע עתה באדן: יתן, מבנין פועל בין על ידי בעל הזרעים, בין שלא מדעתו, כגון ע"י לאחר לו שירדו עליהן גשמים, והיה אפשר לומר כי יבואו מים על זרע, כמו שנאמר למעלה אשר יבוא עליו מים, ולמדו רבותינו יותן כמו יתן בקל שהוא בדגון, לפי"ז שגם הגשמים מכשירים, לפיך שירדו בתחלתן לו בסופן לרצונו, כמו שביארנו (מכשירין פ"ט מ'). (לט) וכי ימות מן הבהמה, לאחר שפרט טומאת הטמאים לאכילה, הן בעלי סימן טומאה אחד, והן טמאים המפריסים פרסה, והן טמאים ההולכים על כפס בלא עתה למד דין טומאה לבעלי שתי סימני טהרה, שמותרין לאכילה על ידי שחיטה, וזו אין בהם טומאה, כי אין בשרם המת קדוי נבלה, כמו שנאמרו (פרשה ה' ב'), אבל כי ימות מאליה ממיני הבהמה הנאכלת, או שנתנבלה בשחיטה פסולה, בשרה נבלה ומטמאה בנבלת הטמאים לאכילה: לכם לאכלה, שמינה מותר באכילה בשחיט' רלויה: בנבלתה, בשר הנבלה נאסר ואסרו, ויפה אמרו ולא בעצמות וגידין, ולא בקרני' וטלפים, ולא בעור, כי חלקי הגוף הללו הם לתשמישי האדם, כי מעצמות וקרנים וטלפי' יעשו כלים, ומגידין ינימין לכלי שיר, והעור יעשה למלאכה, ואין שם נבלה עליהן ולכן אין מטמאין: (מ) והאכל מנבלתה, על דיך הפשט הכתוב מדבר בלוכל כדרך האוכלים, שנוגע ונושא מה שהוא לוכל, ונטמא במגע ובמשא, והולרך לכך שלא תאמר לוכל טומאתו יותר חמורה מטומאת ערב, וכתב לכל בהמה טהורה, בעבור שהאדם בנקל יעשה ויאכל ממנה שיחזוב שהיא שחוטה, וה"ה לנבלות בהמות החסורות, שלא שדבר הכתוב בהוה, ובפי מדרשו בא ליתן שיעור לנוגע ולנושא שהיא כדי לאכילה ושיהא בזית, ונכתב

המעמר

(מ) והאכל מנבלתה, הנכון כמו שפירש הרשב"ם ז"ל: ולפי הפשט האוכל טמא לעפ"י שלא נגע בילין, עמו שכתוב נבלה וטריפה לא יאכל לטמאה נה ע"כ.

יִכַּבֵּס בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב
וְהַנֹּשֵׂא אֶת־נִבְלָתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו
וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב: (מח) וְכָל־
הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ שֶׁקֶץ
הוּא

רעם זאלען אויסט, מום זיינע קליידער וואשען, אונד ביז אן דען אבענד אונריין זיין; ווער דאן אהרעם אאכט טרעגט, מום זיינע קליידער וואשען אונד ביז אן דען אבענד אונריין זיין. (מח) אללעס קריעכטהיער, דאס אויף דער ערדע קריעכט, איזט איין גרויל

לְבוּשׁוֹהִי וְיֵהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא וּדְיִטּוֹל
יַת נְבֵילְתֵּהּ יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיֵהֵי מְסָאַב עַד
רַמְשָׁא: (מח) וְכָל רִיחֲשָׁא דְּרָחֵישׁ עַל אַרְעָא
שקצא

(מ) והנוגע לת נבלתה. ממורה טומאת מגע מטומאת שהנוגע מטמא בגדים והנושע לין בגדיו טמאין שלא נאמר בו יכבס בגדיו: והאוכל מנבלתה. יכול תטמאנו לכילתו בהוה תומר בנבלת עוף טהור נבלה וטרפה לת יאכל לטמאה בה (ויקרא כ"ג) אותה מטמאה בגדים בלכילתה ואין נבלת בהמה מטמאה בגדים בלכילתה שלא מצת בגון שם תאבה לו תביאו בגיית הגלייע' שם בן היה ת"ל האוכל ליתן שיעור לנושא ולנושע כדי לכילה והוא כזית: וטמא עד הערב. לעם"י שטבל לריך הערב השמש: (מא) השורץ על הארץ. להוליח לת הייתושין שבבליסין ושנפולין ולת הזיזין שבעדשים שהרי לא שרלו על האדץ שלא בתוך האוכל

לאכל

באור

ונכתב בנבלת בהמה טהורה, והיה לכאן מפי רמב"ן ז"ל: וטמא עד הערב, לאחר שטבל: (מא) וכל השרץ, לאסור לאכילת חיות ובהמות עופות ודגים טמאים מפורשים למעלה, לבד מרץ האדץ שהן הרוחשים והולכים על רגליהם, שלא זכר עדיין לאסור לאכילתן, שלא מנה רק שמנה שרלים המטמאין במותן, בא עתה לתת ל"ת על לאכילתן, אין יוצא מן הכלל אין שמונה המטמאין, בין מבריהן שאינן מטמאין, בין רוחשין בין הולכין על רגליהן, כלם שקן הם ואסורים באכילה: השרץ, פי' רש"י ז"ל אין קרוי שרץ שלא דבר נמוך קלר רגליס שאינו נראה שלא כרוחש ונד. ובבר גלינו דעתנו (פסוק כ') שרץ יאמר בכל אין על הפחותים שבהן, וכל אית האדץ הם על שתי מינין, קלתן מפרימי פרסה, וקלתן הולכים על כפס שים להס כף רגל שיוכל להכפף, לכל השרלים הן לותן הרוחשים, הן בעלי רגליס דקים שאין להם כף, לא קרלס הולכים על כפס, שלא בעלי רגליס כל הולך על לרבע עד כל מקבה רגליס (פסוק מ"ב), וכן שרץ העוף אין לו כף רגל, לאמר גם בהם ההולך על לרבע (פסוק כ'), לשר לו כרעים ממעל לרגליו (פסוק כ"א), וקלתם שים להם כף כלולים בכלל כל הולך על לרבע, ולא לאמר כל הולך על לרבע כפות רגליו, לפי שמקלת בעלי לרבע אין להם כף רגל, גם אין לורך להאמר, כי בהמות הולרך לומר בן להבדילה מבעלי פרסה, וכל המליות שבעניין מיוחדות לפי פרושנו: השרץ על האדץ, גם השורן שים אין לו סנפיר וקשקשת אסור, וכבר הזהיר על שרן המים למעלה (פסוק י"ח), ולפי שכל לשר במים בין טהורין בין טמאין נקרל שרן, ובאמרו ישרלו המים וגו' ובמה שכתוב למעלה (פסוק כ'), לבן כאן שהזהיר על כל השרלים, הולרך להוסיף השורן על האדץ, להוליח שרן מים שים לו סנפיר וקשקשת, זהו כפי פשוטו, עוד למדו רבותינו השורן על האדץ, להוליח השורלים נפילות ולא יכלו לאויר שמותרין ואין אסורין עד שילאו לאויר וישרלו: שקץ הוא,

לעניין

דוא לא יאכל: (מג) כל° הולך
על־גחון וכל ו הולך על־ארבע
עד כל־מרבה רגלים לכל־
השרץ השרץ על־הארץ לא

° ו' רבתי והוא קלי התורה בלותיות תאכלום

תרגום אונקלוס

שקצא הוא לא יתאכל: (מג) כל דמהלך
על מעוהי וכל דמהלך על ארבע עד כל
כגיאות רגלין לכל ריחשא דרחיש על
ארעא

גרייל, זאלל ניט געגעסען
ווערדן. (מג) וואס אויף דעם
בויך שלייכט, אדער אויף
פיערען געהעט ביז אויף יע־
דעם פיעלפיסיגע, איבער־
הויפט אללעם קריעכענדע,
דאז נאהע אן דער ערדע
קריעכט, זאללט איהר ניט

לכל מזיקתו לחייב ושרצו הרי נאסרו: לא יאכל. לחייב על המאכיל כאוכל ואין קר־
סרן אלא דבר ומוך קצר רגלים שאינו נראה אלא כרוחש וגו': (מב) הולך על גחון. זה
נחש ולשון גחון שחייה שהולך את ונופל על
מעיו: כל הולך. להביא השלשולין ואת
הדומה לדומה: מרבה רגלים. זה עקרב: כל. להביא את החפושית שקרבו"ט בלע"ז ואת הדומה
לדומה: מרבה רגלים. זה נד"ל סרן שיש לו רגלים מרובות ועד שזנבו לכאן ולכאן וקורין לו
לינטפי"ד

באור

לענין מה הם תועבה ושקץ, לענין לכילה שלא יאכלום ישראל, ופרשתינו למעלה: (מב) כל הולך
על גחון, כל המינים הטמאין שנאסרו למעלה, כלם בעלי רגלים, על כן הודיע שמחוסרי
רגלים ההולכים על גחון, כגון הנחש והתולעים הדומים לה ההולכים על בטנם כלם שקץ הם,
ולשון גחון שחייה לשון את ונופל על מעיו, ובלשון תלמוד לייתיך גולת גחין ולחיש לה. וירקה
בעיני כי הנחש בבריאה ראשונה היה הנכנד שנכל מית האדם הולך על בפיו בגרשה בפ' בראשית,
וכשנתקלל נאמר לו תרור תאכל כל הבהמה וכל חית השדה (בראשית ג' י"ד), לפי שכלן ירדו
ממעלתן, תאכל תרור מהן, כי לא תסול כפי מעלתך, אלא על גחונך תלך שלא יהיה לך
רגלים כלל, ותשוה עם הנרוע שבסרן החרן, כגרשה מפרש"י זו: [° וכל הולך על ארבע, זה
עקרב: כל, להביא את החפושית ואת הדומה לדומה (ת"כ), וברש"י שבדפוס חפושית (שקרבוט)
בלע"ז, וירקה שהוא (טקטרפיקן), וכשני הכ"י שבידי לימו°]: עד כל מרבה רגלים, זה נד"ל
סרן שיש לו רגיים מרובות ועד שזנבו לכאן ולכאן, וקורין לו לינטפים, (הונדערטפיסער [° ווארט
שמו כך), וכל לרבות את הדומה והדומה לדומה (ת"כ °]. מרבה רגלים, אם לסרן ידוע,
וכמו שאמרו רז"ל בת"כ, זו נדל, ושעור המקום כל בעל רגליס יותר מד' יסורין גם כן עד הסרן
הנקרא מרבה רגלים: לכל השרץ השרץ, גם כאן הוסיף השורץ על הארץ בשביל סרן המים,

בעלי

המעמר

(מב) כל הולך, לשון רש"י: להביא השלשולין ואת הדומה לדומה, וכן הוא בת"כ, ושלשולים
המה תולעים ארוכים כמו שפירשו המזרחי ובעל קרבן אהרן ז"ל (ונקראו כן לדעתי לפי שהם
דומים לשלשלת). ועל הדומה לדומה, פירשו לרבות הסרנים אשר ידמו להולך על גחון, כגון
לוחש שיש להם סימני רגלים מעט, אלא שהם מתגלגלים על מעיהם כעין הנחש לו שידמו
להולך על ארבע כגון לוחש שאין רגליהם כ"כ נכרים. כל, פירש"י להביא את החפושית
שקרבו"ט ואת הדומה לדומה ע"כ כל"ל, וסופר מלופר הוסיף אחר מלת שקרבוט „ונראה
שהוא בל"ט טקטרפיקן", וזה אינו אלא טעות כי שקרבו"ט בל"ל הוא הסרן הנקרא בל"ט
קעפער, והוספה זו לא נמצאת בחומש פרנקפ רל"ח, ועיין מרפא לשון ע"ז (כ"ח ב') ל"ה תרבה
לחיבותא. (ד"ה). מרבה רגלים, פירש"י זה נד"ל וכו', לא ידעתי על מה עשו המגיהים
החדשים ככה להפריד האותיות במלת נד"ל ולעשותה כמלה לועזית, והלא הוא תלמוד ערוך

סוף

תרגום אשכנזי

שמיני יא

עסטן, דען זיא זינד איין גרויל. (מג) מאַכט אויערע זעעלען ניכט צום גרויל, דורך קריעכענדע טהיערע, פֿאראונרייניגעט אייך ניכט מיט דענזעלבען, דען איהר קענ=

תְּאכְלוּם כִּי־שֶׁקֶץ הֵם: (מג) אַל־תְּשַׁקְּצוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָהֶם

ונטמתם

ר ש " י

טינטפיל"ם: (מג) אל תשקצו. נאכילתן שהרי כתיב נפשותיכם ואין שיקוץ נפש נמגע וכן אל תטמאו נאכילתם:

ונטמתם

תרגום אונקלום

אַרְעָא לָא תֵיכְלִינוּן אֲרֵי שִׁקְצָא אֲנוּן: (מג) לָא תְשַׁקְּצוּן יָת נַפְשָׁתְכוֹן בְּכָל רִיחֲשָׁא דָּרְחִישׁ וְלָא תְסְתָּאֲבוּן בְּהוֹן וְתִסְתָּאֲבוּן פּוֹן בהון

באור

בעלי סנפיר וקשקשת, ורבותינו ז"ל דרשו להניח תולעים שבעיקרי זתים ותמרים, ע"פ שלא פרשו נקרוי עורן על התמרים לפי שמזהיר הפרי לעץ, ויש חומרים להניח תולעים שבחילזון עלמו, [ס' ושמוע הלמ"ד לכל הוא לכלול הפרטים המזכרים בלעון תכנזי (מיבערהויפט) כמה שכתבתי לעיל ס']. (מג) אל תשקצו את נפשותיכם, עכשיו פירש מה שאמר בשמץ לשונות על שקץ וטמא טומאה, כי בשרן המים ובעוף ובזרלים נאמר בכלן שהן שקץ, ובבהמה וחיה נאמר לעון טומאה, ותאמר לוך קרוס שקץ וטמאים, וכלס מעשה ידי יוצר בראשית הן, על כן אמר אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ, לא אמר בכל השרץ השורץ על הארץ, לפי שפסוק זה כולל כל הכתוב בפרשה, על שרץ המים ושרץ העוף ושרץ הארץ, אמר אל תשקצו את נפשותיכם, אף על פי שהבריות הללו לוקין שקץ בעלם, בערך נפשותיכם היקרות שקץ הם, כי משקיצים את נפשותיכם, ומלת נפש נאמרו (פרשה ג' ל') שנקראת נשמת האדם נפש, בענוני שהיא קשורה בגוף, ופועלת בדם האדם, שע"כ פועל האדם פעולותיו תחת השמש, ולפי שפעולת האדם צריכין להיות בלתק ובכשרון לשמור תורה ומלוה להמשיך על עצמו לור חסד אלהיו, נלטוו ישראל להזהר מכמה דברים ומאכלות האסורות הגורמים שקון בדם, שלא יוכל לקבל בו נשמתו ברחוי, ועי"כ מתרחק מאור העליון, ואם אין אנו יודעים סוד הטומאה הפנימית הזאת כמו שאין אנו יודעין טעם טומאות הגוף המוגע בהן, ועל הסוד הזה אמר אל תשקצו את נפשותיכם, שהזרלים גורמים שקון בדם שנו חבור נפש האדם ובשרו. וכתב רשב"ע ז"ל ולא תשקצו להיות מגולות ומטונפות, ולא תטמאו בהם, ידוע כי הגוף הנאכל יצוב בשר בגוף האוכל: ולא תטמאו בהם, אם תאכלם, לא שמזהיר על הנגיעה, וכן אמר רש"י ז"ל אל תשקצו נאכילתן, שהרי כתיב נפשותיכם, ואין שקוץ נפש בנגע, וכן אל תטמאו נאכילתן, וירמה שהלבר כמו שאמרנו שהוא ל"ת על היה ובהמה שאין נאכלות שנאמר בהן טומאה, כמו בגמל שאמר טמא הוא לכם (פסוק ד'), וכן בחגריו בעלי סימן אחד, ובמינים מפריסי פרסה האסורי' אמר טמאים הם לכם (פסוק כ"ו), ובהולך על כפיו אמר טמאים המה לכם (פסוק כ"ט), ועל כלן מזהיר כאן על אכילתן ואמר ולא תטמאו בהם, ומ"כ לזהרת כלם מפורשת בתורה, אלא שבבעלי סימן טומאה לאחד הוסיף מבזרם לא תאכלו, וכבכרו על זה למעלה (פסוק ז'):

ונטמתם

המעמר

סוף אלו טריפות (ס"ז ב') כל הולך לרבות את החפושית ואת הדומה לחפושית, מרבה רגליים זה נדל וכו' ופירש"י נדל מחה רגלים קורין לו ע"כ, וכן לועז כאן כמבואר (ד"ה). (מג) אל תשקצו את נפשותיכם, הרב המתרגם ז"ל העתיק (מחכט אויערע זעעלען ניכט לוט גרויל) ולפע"ד נכפי נחות לשון תכנזי יותר נכון לתרגם (ענטווידערע אויערע זעעלען ניכט) והנוחר יבחר.

שמיני יא

וְנִטְמֵתֶם בָּם: (מד) כִּי אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם
קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי וְלֹא
תְטַמְּאוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל־
הַשֶּׁרֶץ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ:
(מה) כִּי ׀ אֲנִי יְהוָה הַמַּעֲלֶה אֶתְכֶם
מארץ

תרגום אונקלוס

בְּהוֹן: (מד) אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהָכוֹן וְתִתְקַדְּשׁוּן
וּתְהוֹן קַדִּישִׁין אֲרֵי קַדִּישׁ אֲנָא וְלָא תְסָאֲבוּן
יָת נַפְשָׁתֵיכוֹן בְּכָל רִיחֲשָׁא דָּרָחֵישׁ עַל
אַרְעָא: (מה) אֲרֵי אֲנָא יְיָ דְּאַסֵּיק יַתְכוֹן
מארעא

חרגום אשכנוי צד

קעננעט זעלבסט דורך זיא
אונרייניגע געשעפֿטע ווערדען.
(מד) אך בין דער עוויגע אייער
גאָטט, איהר זאָלט אייך אַל-
זאָ הייליג האַלטען, זאָ ווער-
דעט איהר הייליגע געשעפֿטע
זיין, דען אך בין דער הייליגע.
איהר זאָלט אייך אַלזאָ יאַ
ניכט דורך קריעכענדע טהיע-
רע פֿעראונרייניגען; (מה) דען
איך בין דער עוויגע, וועלכער

רשיי

ונטמתם בם. לא תאכלו מטמאי' בהן בתוך
לף לוי מטמא לתוכם בע"הב וביוצת
מגלה: (מד) כי אני ה' אלהיכם. כשם
שאני קדוש שאני ה' אלהיכם כך והתקדשתם
קדשו ילמכם למטה: והייתם קדושים.
לפי שאני קדש תהיו למעלה ובשילם
הבא: ולא תטמאו וגו'. לעבור עליהן

בלאוין הרבה וכל לאו מלקות וזהו שלמדו בגמרא לכל פוטיתא לוקה מלבע נמלה לוקה תמנ מרבעה
לוקה שנ: (מה) כי אני ה' המעלה אתכם. על מנת שתקבלו מלותי העלתי אתכם[ד"ח כי אני ה' המעלה
אתכם

באור

ונטמתם בם, לא תטמאו בהם, תדעו שתדבק טומאתם בנפש לא בנשר כמוהו בטומאה, אלא
הנפש, שלא תפעל בה הנשמה בנפש וכמ"ש, וזהו שלמדו רבותינו ז"ל לא תטמאו בהם, סופכם
ליטמא בם, כי בקלקול הנפש שהם גורמים יהיה סבה שתטמאו ותתרחקו מעל פני, ומלת
ונטמתם חסר אל"ף, כמו מרגית השבה (דברים י"ח י"ב), ויאמר ואבי"ע ז"ל י"ח שהן שני שרשים,
כמו מדוע נטמינו בעיניכם (ישוע י"ח ג'), ונטעמו בלחם שתין לו דעת, והוא פי' נלה מסכים
לפרושנו: (מד) כי אני ה' אלהיכם, לפי שהוא עמכם בדרך הקדש, לא כדרך שאני נוהג עם
שאר העמים, וזה כולל דברי הברית שכרת עם אברהם וזרעו, ואחרונהו בפי' לפי' נרחבת:
והתקדשתם, לפי שניכן לתם להתקדש ע"י החקים והמשפטים שצויתי לתכם, עשין ול"ת,
ולא לבני נח התרתי בל נפש חיה לאכלה, לתם תבדילו בין טהה שאסרתי ובין מה שהתרתי, ולא
תעשו כן והייתם קדושים, מבטיח לני לתכם שתהיו קדושים, כי לת רוח קדשי לתן בתוככם:
כי קדוש אני, דרכי בקדש, ולתם לריכין להדמות לפי כחכם והלכת בדרכיו, ועוד כי קדוש
לני, עמי הקדושה ויש בידי לקדש לתכם על כן תשמינו בהבטחתי שתשמרתי והייתם קדושים:
ולא תטמאו, פי' רש"י ז"ל לעבור עליהן בלאוין הרבה, וכל לאו מלקות, וזהו שלמדו בתלמוד
לכל פוטיתא לוקה ד', נמלה לוקה ה', לרעה לוקה שנ. וכבל זאת כפי פשוטו לפי שבכל העניו
נאמר בשרלים לשון שקץ ולא לשון טומאה, הוסיף ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ, שמלבד
השקוץ גורמים טומאת הנפש שאמר עליו ונטמתם בם: הרמש על הארץ, מלת רומס לגבאי,
שבהזכר בהמה וחיה עם הזרלים בעלי רגלים ורוחשים, נקרלים הם רמס, כמו תולא החקן
נפש חיה למינה בהמה ורמש וחיתו ארץ, דומה למלת ארץ שהוא גבאי רומז שאין בו יתרון רק
התנועה, כן רמש שאין בו יתרון רק הרמיסה, ומלת רמש בזי"ן דומה למלת הסם בסמ"ך, וכלן
על ההליכה לבלות כמו תרמסנה רגל (ישעי' כ"ו י'), רמום חלני (עם ח' י"ב), ורמס וטרף ואין
מציל (מיכה ה' ח'), וירמסהו העם (מ"ב ז' י"ז), בלומר שבמקום שדורסים מכלים ומזיקים:
(מה) כי אני ה', שמת תשמרו למה שותנו הוא ה' החקים החלה, ולא הוא כן בכל גוי, על כן אמר

תכם

תרגום אשכנזי

שמיני יא

מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם
לֵאלֹהִים וְהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי
קָדוֹשׁ אָנִי: (מו) זֹאת תּוֹרַת
הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף וְכֹל נֶפֶשׁ הַחַיָּה
הָרֹמֶשֶׂת בַּמָּיִם וּלְכָל־נֶפֶשׁ
הַשֹּׁרֶצֶת עַל־הָאָרֶץ: (מז) לְהַבְדִּיל
בֵּין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהֹר וּבֵין
החיה

אייך אוים מצרים נעפֿיהרט
האָט, אום פֿאַן אייך אַלס
אייער גאָטט פֿערעהרט צו
זיין, איהר מיסט אַלזאָ הייליג
זיין, דען אייך בין דער היילי-
גע. (מו) דיעזעם איזט דאַז
געזעץ פֿאַן פֿיערפֿיסיגען טהיע-
רען, אונד גענפֿליעגעל, פֿאַן
אַללעם לעבענדיגען, דאַז זיך
אים וואַססער רעגט, זאָ ווייא
פֿאַן אַללעם בעזעעלטען, דאַז
אויף דער ערדע קריכֿט.

(מז) וואָרנאַך צו אונטערשיידען איזט, צווישען דעם רייגען אונד דעם אונרייגען, אונד
צווי-

רש"י

תרגום אונקלוס

מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם לְמֶהֱוֵי לְכוֹן לֶאֱלָהָא וּתְהוֹן
קַדִּישִׁין אֲרֵי קַדִּישׁ אֲנָא: (מו) דָּא אוֹרַיְתָא
דִבְעִירָא וּדְעוֹפָא וּדְכָל נַפְשָׁא חַיְתָא דְרַחֲשָׁא
בְּמַיָּא וּלְכָל נַפְשָׁא דְרָחֲשָׁא עַל אַרְעָא:
(מז) לְאַפְרָשָׁא בֵּין מְסָאֲבָא וּבֵין דַּכְיָא וּבֵין
חיתא

לתכם נכולן כתיב הולכתי וכאן המעלה
תגיד דבי ר' ישמעאל מלמד לך העליתי
את ישראל ממצרים אלא בשביל שאין
מטמאין בשרצים דיים ומעליותא היא
בגייהו זהו לשון מעלה] : (מו) להבדיל.
לך בלבד השונה אלא שתהא יודע ומכיר
ינקי בהן: בין הטמא ובין הטהור. לריך
לומר בין תמור לפרה והלא כבר מפורשים
הם אלא בין טמאה לך לטהור' לך בין נאכל
מבין של קנה לנאכל רובו: ובין החיה הנאכלת. לריך לומר בין בבי לעכור והלא כבר מפורשי'
הם

באור

לתת מיינים לעבדני בתורתי ובמלותי, כי העליתי לתכם מארן מלרים, שמעתי נלקבם והולכתי לתכם מכור הנרזל בלוחות ובמופתים, ולז קניתי לתכם לעבדים שתשמרו תורותי הנבלחות, שעל מנת בן הולכתי לתכם להיות לכם לאלהים, ולפי שהיתה ההעלאה הזאת להיות לכם לאלהים, להזהרות שניתי בתוכבם, ולשפוך את רוחי עליבם, לריך שתהיינה נפשותיכם מזוכבות מלוד, ולבן תתקדשו מכל הדברים הגורמים שקון וטומאה בנפש, גם רש"י ז"ל פי' על מנת שתקבלו מלותי העליתי לתכם: והייתם קדשים, לבן לני מלוה לתכם שתהיו קדושים, פרושים מכל שקון וטומאה, כי קדוש לני, פרוש מכל פסרון, ולתם בפי כתכם תלבו בדרבי, והתקדשתם והייתם קדושים וגו', גם שתהיו בדלי שיבבון ביניבם המלך הקדוש, הרלבון הודעה והבטחה, והזהי מלוה וגזרה: (מו) זאת תורת הבהמה, ויש בבלל בהמה כמפורש ברלח הענין: והעוף, כל עוף בגף גם שרן העוף ההולך על לרבע: נפש החיה, דגים וחיות הים, כי על ישראלו המים שרן נפש חיה, פי' ויברח אלהים לת התנינים הגדולים ולת בל נפש הזיף הרומשת אשר שרלו המים למיניהם (בראשית א' ב' כ"א): ולבל נפש השרלח על הארץ, הפסיק בגריות המים בין בהמה ועוף ובין שרן הארץ, ואבר בגגינה בהמה ועוף עם בריות שבמים, לפי שמבל לותן שיש בהן מינין מותרין ומינין לסורין, שהן בהמה ועוף וחית הים, והפריד מהן נפש השולטת על הארץ, שאין גם לחד מינין השרלים המותר לאבילה: (מו) להבדיל בין הטמא ובין הטהור, בגד בהמה ועוף ונפש החיה שבמים, לפי שמבלתן טהורין מסימניהן המפורשים בפרשה, ומבלתן בעלי סימני טומאה טמאין לאבילה, ואת התורה היא מורה דרב להבדיל ביניהן: ובין החיה הנאבלת, בגד ובבל ונפש השולטת על הארץ, שהן החיות אשר לא תאבל ממיניהן גם אחת, ולריבין להבדל

שמיני יא יב	הרגום אונקלוס
הַחַיָּה הַנֶּאֱכֶלֶת וּבֵין הַחַיָּה אֲשֶׁר לֹא תֵאָכֵל: ס	צווישען דעם לעבענדיגען ווע־ זען, דאָס צו עסכען ערלויבט, אונד דעם לעבענדיגען וועזען, דאָס צו עסכען פֿערבאָטען איזט.
יב (ס) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: (ג) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר	יב (ס) רער עווּיגע שפּראַך צו משה, ווּיא פֿאָל, גיעט: (ג) רעדע מיט דען קינדערן ישׂראלים ווּיא פֿאָל,

נעט: ווען אײנע פֿרוּיא זאָמטען צור וועלט ברינגט, אונד געבעהרט איין מענלי־כעם קינד

תרגום אונקלוס	ר ש"י
חַיְתָא דְּמִתְאֲכְלָא וּבֵין חַיְתָא דְּלָא מִתְאֲכְלָא:	הם חלק בין שנולדו בה סימני טרפה לשנולדו בה סימני טרפה פסולה:
יב (ס) וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר: (ג) מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר אִתְּתָא אֲרֵי חַבְּלַת וְתֵלֵיד דְּכַר	יב (א) אשה כי תזריע. למה נ' שמלמי כאן שיכירתו על חדש לאחר כל בהמה וחיה ועוף במצאה נרחצת כך תורתו נתפרשה

באור

מן החיות הנאכלות, שים במינן טהורין לאכילה, כי הטרפים גם הם בכלל החיות, שהרי אמר תולת הארץ נפש חיה למינה ומפרש בהמה ורמש וחיתו הארץ (שם שם כ"ד), שכלם בכלל נפש חיה, כך נראה בעיני כפי פשוטו של מקרא. ורשב"ם ז"ל אמר להבדיל בין הטמא בעוף ובשרץ המים ובין החיה הנאכלת ע"פ התורה אשר לא תאכל ע"פ התורה, ולא ידעתי למה הפרידן, ובכלן ים להבדיל בסימניהן. ורמב"ן ז"ל כתב כי בין הטהור ובין הטמא שהבדיל בכל הנזכרים בין הטמאים לטהורים לענין הטומאה, ולענין לאכילה נבדיל בין החיה הנאכלת, כלומר נפש החיה הנאכלת על פי התורה במים ועל הארץ, ובין החיה אשר לא תאכל, ולשון בין הטמא לטהור לא יתכן, שכלן טהורים בחייהן. גם רבותינו ז"ל בדרשתם אמרו בין הטהור לטמא, לפיך לומר בין חמור לכרה, והלא כבר מפורשים הם, אלא בין טמאה לך לטהורה לך בין נאחט רובו של קנה לנאחט חציו, ובין החיה הנאכלת, לפיך לומר בין לבני לעורב והלא מפורשין הן אלא בין שנולד בה סימני טרפה בשרה, לנולד בה סימני טרפה פסולה, פירשו גם הם טהור וטמא לענין לאכילה:

יב (ב) אשה כי תזריע, לדעתי פרושו כמו עשב מזריע זרע (בראשית א' י"א), כי העשב בתולדתו ימלך זרע, כי בראש השנולת גרעיני הזרע שהן הפרי ומזריעים בו מן הזרע שיזרע בארץ ומכח החמה העוזרת לזה, ובן האשה דומה בחמה, יזרע בה האיש זרעו, והיא בכחה ובתולדתה מזרעת ומלמחת הזרע ותניחנו לידי פרי שהוא הולד, וזהו כי תזריע וילדה זכר. ורשב"ם ז"ל פי' כי תזריע, כי תתעבר, ויפה פי', שבימי ההריון מזרעת עד עת הלידה שהזרע נגמר, כמו שתעשה הארץ בין עת הזריעה לזמן בשול התבואה, והרב המעתיק העתיק (וען אײנע פֿרוּיא זאָמטען צור וועלט ברינגט, אונד געבעהרט איין מענלי־כעם קינד), כוון גם כן על ימי ההריון שזה הוא מזרעת הזרע: זכר, ירמה בעיני שנקרא הבן זכר בעבור הזכר המוליד, כמו שנקראת הבת נקבה בעבור נקבותה, כי הזכר עצמו נקרא זכר, וממנו הושאל על החיים כלו, ולפי שבשעת לידה אין להבדיל אם זכר אם נקבה אלא בשעה המקום, עד שיגדלו וירחו סימנין לחריס, לכן אמר וילדה זכר, ואם נקבה תלד. וירחה לי עוד טעם הקרא הזכר הזה זכר, לפי שנראל בענין זה מכל לישני הגוף, שמתנועע מעצמו על ידי הזכרין כמפורסם לכל, ואין כן פעולת הזכר אחר, ואם כן בשאמרה תורה המול לכם כל זכר (שם י"ז י'), פרשה המקום שימולו בו שהוא הזכר, ונפי' ס' נרחצת הרחבנו בזה:

ומאה

תרגום אשכנז

קינד, זאָ זאָלל זיא זיבען טאָגע אונריין זיין, זאָ לאַנגע אַלס זיא ביא איהרען מאָנאַטליכען שמערצען אַבגעזאָנדערט בלייבען מוס. (ג) אַם

ר ש ״ י

תרגום אונקלוס

נתפרשה לחר תורת נהמה מיס ועוף: כי תזריע. לרבות שלפילו ילדתו מקוי שמחה ונעשה כעין זרע לחו טמחה לידה: כימי נדת דותה תטמא. לפדר כל טומחה החמורה ננדה מטמחה בטומחת לידה ושפילו נפתח הקבר בלח דם. דותה לשון דבר הזב מגופה. לשון לחר לשון מדוה. וחולי שלין לחזה רוחה דם שלח תחלה ולחריה כנדין עליה:

תשב

באור

וטמאה שבעת ימים, [״וי״ן דוטמאָ לחזינת התיחי, ויתורגם (זח) כמ״ם פעמים רבות, והכונה״] טומלת לידה, לפילו לל רלתה דם: כימי נדת דותה תטמא, כמו שהיל טמחה בשבעת ימי נדתה, ובמפורש בסדר זה, בן תטמל בלידתה שבעת ימים הלופין, ולל נזכר רחיית דם, שלפילו נפתח הקבר בלי דם טמחה: גדת, מן הכפולים ושרשו נדד במשקל גזת, ולדעתי זלת בחלה על הדם הנודד מן הגוף שהתולדות דוחהו, ולפי שע״י הנדידה הזלת יקרה לה מדוה, שרלתה ולחריה כנדי עליה, לחר דותה, כמו וכל לנב דוי (ישעי׳ ל״ה׳), ופי׳ כימי נדת דותה, בטומלת הימים שהיל טמחה בעבור נדת דותה בין רלתה כל שבעה ובין לל נדד הדם רק פעם לחד היל טמחה שבעה ימים, ומטמחה בכל מיני טומלות המפורשים לחלה, בן הדין ביולדת, בין שופעת יום יום, בין נפתח הקבר בלי דם, היל טמחה שבעה בטומלת הנדה. ורש״י ז״ל פי׳ דותה לשון דבר הזב מגופה לשון מדוה וחולי, שלין לחזה רוחה דם שלח תחלה ורלתה ולחריה כנדין עליה, ויפה לחר רמב״ן ז״ל שלח ידע מלין מוכח יהיה דותה לשון דבר הזב בלשון הקדש, ולפי שרש״י ז״ל תרגמו בשתי ענינים, לחזוב שהלשון הרלשון מפרש מלת נדת, ועל זה לחר דבר הזב מגופה, והלשון השני מפרש מלת דותה, ועל זה לחר לשון מדוה וחולי, וח״כ יפרש גם הוח מלת נדה בפרושנו, לחל להלן (פרשה ט״ו י״ח) פי׳ בנדתה כמו מתבל יבידוהו, שהיל מנודה ממגע בל לדם, וכן פרשוהו המפרשים ז״ל, ועוד בעז״ה לוכיח פרושנו (שם, גם פרשה י״ח י״ט): [״ח״ה, הלבתי בשבת המפרשים הקדמונים לתרגם מלת נדה מלשון נדודה ומרוחקת מבעלה (מבזאנדערונג), שעל הנדוד הזה יתבן לומר שזמנו שבעת ימים, לחבל נדידת הדם מגופה לינו שבעת ימים, ולין יחמר שבעת ימים כימי נדידת הדם, והרחב״ע נרלה שהוח מפרש כדעת המחבר״]. והנן: (ג) וביום, יום תורה שתס

מקובר

המעמר

יב (ב) נדת דותה, לשון רש״י: דבר הזב מגופה וכו׳ ע״כ, ותהיה המלה על משקל לשון חרמית כנודע, כי תרגום זוב לוב, ונחלפה הפי״ת בוי״ו, ולין זה בי יספר הכתוב בלשון חרמית כנודע, ומה שרלה הרב המחבר לפרש דבריו הוח לדוק מלוד ולינו מתיחב על לשון רש״י ז״ל. וגם חכמינו ז״ל השתמשו בשרש דוה על הזיבה, כמו שלמרו לין החזה טמלה עד שילח מדוה מדרך עדותה. (ג) וביום השמיני, לכלורה לין למלוה הזלת ענין כלן שלך מן החזה ידבר, וירלה לי שרמז לנו בכתוב זה הטעם מדוע נוה להמול ביום השמיני ולח להכניסו בברית מיד בלחתו מרחם, ובחר לנו לפי שהחזה טמלה שבעת ימים ובזמן הזה היל מרוחקת מבעלה ומכל לדם, ולח רלה השם ית״ב, כי תחב היום זמלת לבה בבוח בקבל ה׳ בודדה וסורה. ולם גם לוה ה׳ לאברהם לבינו ע״ה המילה לשבעת ימים, הנה לין ספק שגם לבותינו הקדושים החזיקו בפרישת נדה מלד

המוסר, ועיין מ״ב בפ׳ מלוטע (ט״ו י״ט).

תורגום אשכנזי צו

תורגום אונקלוס

רש"י

חזרת יב

יָמוֹל בְּשַׂר עָרְלָתוֹ: (ד) וּשְׁלֹשִׁים
יוֹם וּשְׁלֹשֶׁת יָמִים תֵּשֵׁב בִּדְמֵי
טָהֳרָהּ בְּכָל־קֹדֶשׁ לֹא־תִגָּע וְאֶל־
המקדש

אַבטען טאַגע, זאָלל מאַן איהם
דיא פֿאָרהויט אָבשניידען.
(ד) תערנאַך זאָלל זיא דרייא
אונד דרייסיג־טאַגע מיט דעם
רייגען בלוטאַבנאַנגע צוברינ־
נען, נידטם היליגעם בעריה־
רען

יִתְגַּזַר בִּסְרָא דְעָרְלְתֵיהּ: (ד) וְחַלָּתִין וְחַלָּתָא
יוֹמִין תֵּתֵיב בְּדַם דְּכוּ בְּכָל קוּדְשָׁא לָא תְקָרֵב
ולמקדשא

(ד) תשב. יהין תשב חלת לשון עכבה כמו ותשבו בקדש (לעיל ט'). ויש בחלוני ממדת (ברחשית י"ג): נדמי טהרה. לעש"י ערוחה טהורה: נדמי טהרה. לח מפיק ה"ח והוח שם דבר כמו טוהר: ימי טהרה. ספיק ס"ח ימי טוהר שלה: לח תגע. לזהרה לחוכל וכו' כמו שנויה בינמות: בכל קדש. להבות חת התרומה

באור

מחובר מכ"ד שעות, כמו וטמחה שבעת ימים, כמו ויהי ערב ויהי בקר יום לחד (ברחשית ל' ה'), ופרשנוהו בפי' ס' ברחשית, ויש יום תורה על עת החור, כמו ויקרח לאלהים לחור יום (שם שם), וכן וביום השמיני ביום ולח בלילה, שלם על יום שלם יחמר ובשמיני, שהרי לפניו כתוב וטמחה שבעת ימים, וכן לפי הפשט, כמו שבעת ימי טומחה חוק לכל יולדת זכר, כן יום השמיני למילה חוק לכל זכר היולד, וילענו שדוחה שבת, ורבותינו ז"ל סמכוהו לתינת וביום, ודרשו ביום לפילו בשבת: ימול, הלב, חו המוהל: בשר ערלתו, הבשר שיש עליו ערלה, יחתוך הערלה המכסה חותו וזהו לשון הזכר שזכרנו למעלה הערלה המכסה לת הזכר החמור למעלה, ונפי' ס' ברחשית הוכחנו שכל לשון המכסה על הדבר ויפיו נקרח ערלה, ולכן התחום המכסה בינת הלב, נחמר ומלתם לת ערלת לבבכם (לברים י' ט"ז), ועל הזדון המכסה לת שמיעת החזן, שלח יקשיב לתכמה, נחמר ערלה חזנם (ירמי' ו' י'), ועל החולי המכסה יופי הדבור, נחמר וערל שפה (שמות ו' י"ח), וכן העור המכסה תמונת שבר הזכר וממחס תבניתו היח ערלתו, ועוד יתבחר (פרשה י"ט כ"ג), והכוונה: (ד) תשב בדמי טהרה, יהין כשבעת ימים רחשונים שהן כימי נדה, וחסורה לבעלה, ומטמחה במגע ובמושב, כי ל"ג ימים הללו הן דמי טהרה, הדמים שטהר בהן, שהיח מותרת לבעלה לחרי שטבלה מלידתה, חבל בכל קדש לח תגע וחל המקדש לח תבח עד מלאת ימים החלו, וחפילו רחתה יום ל"ג ופסקה, הרי היח מותר ליגע בקדש וליכנס למקדש, ולפי שמספר ימים חלו מטהרין חותה לקדש לכן גם שם לח רחתה בהן דם טומחה לקדש ולמקדש, ומטעם זה חמר תחלה תשב בדמי טהרה, וחחריו חמר עד מלאת ימי טהרה, ללמדנו שהלמים והימים שוין, שחיהן לטהרת הקדש, חבל לבעלה טהורה מיום השביעי והלך, זה פשט הכתוב וכן קבלו רבותינו ז"ל: תשב, פי' רש"י ז"ל לשון עכבה כמו ותשבו בקדש, ולפרושו ענינו תמתין עוד ל"ג ימים מלגע בקדש ולבנים למקדש חעפ"י שהיח טהורה לבעלה. ורמב"ן ז"ל פי' תשב כמו ימים רבים תשבי לי לח תזני ולח תהיה לזיס (הושע ג' ג'), כי הלשה השוכנת עם בעלה תקרח יושבת לו, כי לפי שבו' ימים רחשונים חסורה לבעלה ולקדשים, חמר שחחרי השבעה תשב עם בעלה, חבל לח תגע בקדש ולח תבח למקדש, וזה רחוק. והחריך עוד בפי' שלישי, ולדעתי לפשר מלת תשב כמו בחלק היושב על הכלים (שמואל ח' ל' כ"ד), שלישו יושב ממש, חלח חומר הכלים ומשגיח עליהן, וכן כחן תשב על דמי טהרה, תשגיח על הימים החלה ותשתמר עלמה בהן, ופי' הכתוב לחיזו ענין, וחמר בכל קדש לח תגע וגו', כלומר לפע"י שחינה כריכה להשתמר עוד ממשכב בעלה ומגיעת חולין, תשתמר מגעת חל קדש ומקדש: [°בדמי טהרה, לח מפיק ה"ח, והוח שם דבר כמו טוהר (רש"י), ולכן ת"ח נדם דכו בלח כנוי: ימי טהרה, מפיק ה"ח, ימי טוהר שלה, (רש"י), לכן ת"ח יומי דכותה°]: בכל קדש, ק"ק וקדשים קלים ותרומה, ומותרת במעשר, מה מקדש קיפור נטילת נשמה כרת, חף קדש: לא תגע, חמרו רבותינו נגיעה זו לכילה היח, מה ניחת

מקדש

תרגום אשכנזי

תזריע יב

רען, אונד ניכט אין דאז הויס ליגטהום קאממען, ביז איהר רײניגונגסצייט פֿאראיבער איז. (ה) נעבעהרט זיא אַבער איין ווייבליכעם קינד, זא זאלל זיא צווייא וואָכען, זא ווי בייא איהרער געווענהליכען אַבזאָנדערונג אונרײן זיין, אונד זעכס אונד זעכציג טאַגע אין רײנעם בלוטאַבגאַנגע צוברינגען. (ו) ווען איהר רײניגונגסטאַגע פֿאראיבער זינד, פֿיר איינען זאָהן, אדער פֿיר איינע טאָכטער, זאלל זיא איין יעהריגעס לאַם צום גאַנצען אָפּפֿער, אונד איינע יונגע טויבע אדער איינע טורטעלטויבע, צום זינדאָפּפֿער, דעם פּריסטער פֿאָר דעם איינגאַנגע דעם שטיפֿטסצעלטעם ברינגען. (ז) ריעזער זאָלל עס פֿאָר דעם עוויגען דאַרברינגען,

אונד

וְלִמְקַדְּשָׁהּ לָא תֵיעוֹל עַד מְשַׁלַּם יוֹמֵי דְכוּתָהּ: (ה) וְאִם נוּקְבָתָא תְּלִיד וְתֶהֵי מְסָאבָא אַרְבְּעָה עֲסַר כְּרִיחוֹהָהּ וְשִׁתִּין וְשִׁתָּא יוֹמִין תְּתֵיב עַל דַּם דְּכוּ: (ו) וּבְמִשְׁלַם יוֹמֵי דְכוּתָהּ לִבְרָא אוֹ לִבְרְתָּא תַּיְיתֵי אִמַּר בַּר שַׁתֵּיהּ לְעָלְתָא וּבַר יוֹנָה אוֹ שַׁפְנִינָא לְחַטָּאתָא לְתָרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא לְוָת כַּהֲנָא: (ז) וְיִקָּרְבִינֵיהּ קֳדָם יְיָ

ויכפר

ר ש " י

תרגום אונקלוס

התרומה לפי זמן טהרתה יום לרוך זכטלה לסוף ז' ימים ממה מעריב לט"ה עד שקיע' ה' ה' על יום לרבעי' שלמחר תביא את כפרת טהרתה: (ז) והקריבו. למדך שאין מעכבה לאכול בקדשי' שלא לאחר מהם ולא זה סוף זה קטלת שכ' וכפר עליה וטהרה מי

שהוא

באור

מקדש כרת לף לכילת קדש בטומאת הגוף כרת, לאכל נוגע לינו בכרת, ומשמעו גם נגיעה שאורה ליגע בקדש, לאכל בפרק הלוו הן הלוקין לומר ר' יוחנן שמכתוב זה לזהירה לטמא שלא יגע בתרומה וזה בפשט הכתוב: (ה) נקבה, פרש"והו: שבעים כנדתה, לחומן שני שבועות, תהיה טומאתה בטומאת הנדה בשבע' ימי נדת', לאכל מכאן ולילך טהורה לנעלה כל ס"ו ימים בין לא רחתה בין לא רחתה: חשב על דמי טהרה, תשתמר מקדש וממקדש, וסמך הכתוב על המפורש למעלה, וטעם מספר ימים הללו הם גזרת מלך. והרמב"ן ז"ל כתב בזה דברים, ולינן הכרחים לפשט הכתוב: (ו) לבן או לבת, שתהין הזכרת בנה, כי הנוף כבנין, והיה ראוי להיות בנת, ותחת בתו בנתו, ובא הדגש על חסרון המו"ן, [ס' ולמ"ד לבן לו לבת הוא למ"ד הכללי, בין ימים הזייכים לבן, ובין ימים הזייכים לבת ס"ן]: אל פתח אהל מועד, לא בעזרת ישראל כי מ וסר כפורים לסור לנשים למקנה שבינה, לאכל בעזרת נשים שגם היא פתוחה לפני הבית, ושם תתן קרבנה לכהן, ואחר שיכפר עליה לז טהרה לבוא למקדש: (ז) והקריבו לפני ה', העולה בהינה והחטאת בהיגה, ובכלל הקרבה כל עבודת הדם והקטרה על המזבח, כמו שבארנו בסדר ויקרא וסמך על המפורש שם: וכפר עליה, כמו וגרלה לו לכפר עליו בעולת נדבה,

וממה

עָלֶיהָ וְטָהֵרָה מִמְּקֹר דָּמֶיהָ וְאֹת תּוֹרַת הַיֹּלֶדֶת לַזָּכָר אוֹ לַנְּקֵבָה: (ח) וְאִם־לֹא תִמְצָא יָדָהּ דֵּי שֶׂה וְלָקְחָה שְׁתֵּי־תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְנֵי יוֹנָה אֶחָד לְעֹלָה וְאֶחָד לְחַטָּאת וְכִפֶּר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן וְטָהֵרָה: פ

יג (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר: (ב) אָדָם כִּי־יִהְיֶה

בעור

מען, דער פריעסטער זיא פֿערזעהנען אונד זיא ריין זיין.

יג (א) דער עוויגע שפראַך צו משה אונד אהרן, וויא פֿאלגעט: (ב) ווען זיך אַן דער הויט אי־

נעם

תרגום אונקלוס

וְיַכַּפֵּר עֲלָהּ וְתִדְכֵּי מִסְּאֲבַת דָּמָהּ דָּא אוֹרַיְתָא דְּיַלְדָּתָא לְדַכַּר אוֹ לְנוּקְבָא: (ח) וְאִם לָא תַשְׂכַּח יָדָהּ כְּמִיסַת אִמְרָא וְתִסַּב תְּרֵין שַׁפְנִינִין אוֹ תְּרֵין בְּנֵי יוֹנָה חַד לְעָלָתָא וְחַד לְחַטָּאתָא וְיַכַּפֵּר עֲלָהּ כַּהֲנָא וְתִדְכֵּי:

יג (א) וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וְעִם אַהֲרֹן לְמֵימָר: (ב) אֱינָשׁ אֲרֵי יְהֵי בְּמֶשַׁךְ

בסריה

רש"י

שהוא נתן לכפר בו הטהרה תלוי': וטהרה. מכלל שצד כתן קרויה טמאה: (ח) אחד לעולה ואחד לחטאת. לא הקדימה הכתוב אלא למקרה לכל להקריבה חטאת קודם לעולה כך שנינו בזבחים בפרק כל התדיר:

זבחים

באור

וממה שכתבנו שם תבינהו: וטהרה, על ידי הכפרה הזאת תטהר ממקור דמיה, ליגע בקדש ולבוא למקדש: (ח) ואם לא תמצא ידה, פרשתיו בפרשת עולה ויורד: אחד לעלה, לפי"ש שעולה נכתב ראשון, חטאת קודמת להקרבה, והיא העיקר: וטהרה, ממקור דמיה כמו שכתוב למעלה:

יג (א) אל משה ואל אהרן לאמר, למשה תיאמר לאהרן, ולפי שטומאת הנגעים וטהרתן תלויה בכהני', הוסיף ואל אהרן: (ב) אדם, פי' רבותינו ז"ל אלא לומר לך מניין שהאדם להבנים הגרים, וכן תדע כי יקריב מכם (ויקרא א' ב'), ואין הדברים דומים, שבקרבנות דרכו רבותינו כן לרבותו לסמיכה, לפי לנגעים אין טורח לרבותו שכבר נאמר תורה אחת יהיה לכם ולגר, וכבר כתבנו טעם זכרון שם אדם בשתי מקומות הללו בתחלת פרשת ויקרא: אדם כי יהיה בעור בשרו, כתב רשב"ם ז"ל כל פרשיות נגעי אדם ונגעי בגדים ונגעי בתים ומכלותיהן וחבורן הסגרים ושערות לבנות ושער צהוב אין לנו אחר פשוטו של מקרא כלום, ולא על נקיות דרך אלו בני אדם, אלא המדרש של חכמים וחקותיהם וקבלותיהם מפי החכמים הראשונים הוא העיקר, ודבריו חמורה, ואם כל זאת רצוי לנו לפרש פשט

המקרא

תרגום אשכנזי

נעם מענשען איינע ערהאבענע שיינענדע, אדער אננעלויפענע שטעללע אדער איין פלעקען צויי

תזריע יג

בְּעוֹר־בְּשָׂרוֹ שְׂאֵת אוֹ־סַפַּחַת אוֹ

בהרת

ד ש י

יג (ב) שאת לו ספחת וגו׳. שמות נגעים הן ולבנות זו מזו:

בְּסָרְיָה עֲמֻקָּא אוֹ עַדְיָא אוֹ בַּהֲרָא וְיִהֵי

במשך

נהרת

תרגום אונקלוס

באור

המקרא וליבר הכתובים נדרך קבלת חכמים: בעור בשרו, נרקה בעור, לא בבשר שתין עליו עור, שאם לקה בגופו והיפשט העור, תין בתוכו המקום דיני נגעים, וכמו שכתב רמב״ם ז״ל (הלכות טומאת צרעת פ״ה הלכה ג׳), ורשב״ם ז״ל פי׳ לפי שלפנינו תמר כי יהיה בו נגע נרקה לו בזקן, הולרך כתן לומר בעור בשרו, וזה דקוק, כי הנגע בעור הרקה לו הזקן גם הוא בעור הבשר, כי מלת בשר על הגוף כלו, [כ״ה, לפעמ״כ ים הבדל בין מקום הבשר למקום השער, כי תין נרקה ובזקן בשר, כי אם עור לבד ולא יקרא עור ובשר, כי אם במקים שיש בשר בין עור ועלם]: שאת או ספחת או בהרת, שמות נגעים הן ולבנות זו מזו, מפי׳ רש״י ז״ל, ובנגעים שבינו מרקות נגעים שניש שהן מרבעה, בהרת עזה בשלג, שניה לה בסיד ההיכל, והשלת בקרוס בילה, שניה לה בקרוס בילה, ושאת ובהרת מפורשים בפתוב, והתולדות למדו השאת בלמר לבן, שניה לה בקרוס בילה, ושאת ובהרת מפורשים בפתוב, והתולדות למדו ממלת ספחת, שהיא לשון טפלה, כמו ספחני נא על אחת הכהונות, וחמרו חכמים הטיל הכתוב ספחת בין שאת לבהרת לומר בשם שיש תולדה לשאת בך יש תולדה לבהרת, עזה שבכלן לבן בשלג, ודיהה שבכלן קרוס בילה, ותין מחלוקת בזה, לבל המחלוקת על למר לבן וקרוס בילה מי האב ומי התולדה, ועוד נדבר בזה (פסוק ז׳), וכפשט הכתוב תין הבדל בין שתי הדעות, כי התולדות והתולדות תין אחד להן, ובלן מבטרפות זו לזו, אפילו אלי גרים עז בשלג ואלי גרים בקרוס בילה מבטרפין, ובבר שתלו בגמרא למה זכר ארבע מרקות יחמרו מקרוס בילה ולמעלה טמא ומבטרפין זו עם זו, והשיבו כדי שיהיה בקי בהן ובשמותיהן: שאת, פרשו רבותינו לשון גובה כמו ועל הגבעות הגשאות, כמרקה הבל גבוה מן החמה, ויתבאר לפנינו (פסוק ז׳), ורש״י ז״ל שפי׳ בכתוב הסמוך כל מרקה לבן עמוק הוא כמרקה חמה עמוקה מן הבל, ולפי שגם השאת לבנה, לריך לומר לדעתו שלשון גובה שחמרו חכמים היא בנגד העור אלא לר׳ מאיר שחמר שאת בקרוס בילה הי׳ גבוהה במרקיתה משלשה נגעים האחרים, ולחכמים שחמרו כלמר לבן היא גבוהה נגד בהרת, וזהו דעת רשב״ם ז״ל שחמר שאת לשון גובה, שהיא לבנה כל כך בבהרת, לבל הבהרת לבנה היא, כדכתיב בהיר הוא נשחקים, ורקית עמוקה יותר, כמרקה חמה עמוקה מן הבל, ולפנינו ידובר על זה, לבל רשב״ע ז״ל שפי׳ שאת כמו שרפה, וכן והמשאת החלה (שופטים כ׳ מ׳), ויש שם דוד (שמואל ב׳ ה׳ כ״ו), ויתבן שנקרא כן שהשם תולדתה להבשת למעלה, לינו נכון כמו שיתבאר (פסוק ג׳). ספחת, בבר פרשו שחמרו חכמים שהיא לשון טפלה, לתת תולדה לשאת שנאמר לפניה, שהיא מרקה קרוס בילה, ותולדה לבהרת שנאמר לאחריה, והיא מרקה סיד ההיכל, ודבריהם הם פשט הכתוב, כי שרש ספח הוא לשון טפל נגד העיקר, ויורה גם ההתרגות, כמו ונספחו על בית יעקב, שמרגים נפשות על בית יעקב, לבל הם טפלים להם ופחותים מהם, וכן

ספחני

המעמר

יג (ב) שאת, כתב הרב המתרגם: ואונקלוס שתרגם עמקא לא ידעתי כוונתו ע״כ, דע כי אונקלוס סובר כדעת הרמב״ם בפ״ו מהלכות טומאת צרעת, שכל הנגעים הינם מטמאין עד שיהיה מרקה נגע עמוק מעור הבשר, וכן כתב שם הרב בעל כ״מ וז״ל: וכן נרקה דעת אונקלוס שתרגם עמקא ע״כ, ואף שאמר זה לאחר השגת הראב״ד, הנה נרקה לעין שהב על דעת הרמב״ם. וירקה לי שאונקלוס בילר שאת כדעת הראב״ע, שהוא מצרין שרפה, כלומר שנרקה עמוק כאילו נתלבן מאוס האש, והנה גם סיד ההיכל הוא לך לבן מאפרת האש. או ספחה,

כתב

בהרת והיה בעור־בשרו לנגע צרעת

תרגום אונקלוס

במשך בהרית למכתש סגירו ויתחזי לות נהרת · חנרנורות טיי"ח נלע"ז וכן נהיר הוח אהרן

צייגען ווירד, אונד עם קענט טע צן דער הויט צום שאדען רעם

רש"י

באור

ספחני נח לל תחת הכהנות, ירב מספרם לכל יהיה טעל להם ופחות מהם, וכן מרחות נגעים שניה לכנות ועקרים וכן שחת ובהרת, שחת עז נמינו בלונן שחינו מזהיר, והוח מרחה למר לבן נקי, וכן יומו, ויש שחת פחות ממנו שהוח מרחה קרום בילה, וכן בהרת עז במינו בלונן המזהיר, והוח מרחה השלג, ויש בהרת פחותה ממנה שהוח מרחה סיד ההיכל, ולפי שהתורה ותנה בנגעים שלשה סימני טומחה שער לבן, ופסיון, ומחיה, ומדרך הבהרת בשלג להפוך שער ללבן, ומדרך השחת בכמר להוליד מחיה, לכל תולדותיהן פעמים לח יביחו סימני טומחה הללו, לכל יולידו הפסיון שתשה הנגע לחר שנעשת ימי הסגר, על כן קרחה תורה ספחת לנגע הפסיון המטמח וכן תולדותיהן של שחת ובהרת ועליה נחמר בענין והנה פשתה המספחת בעור (פסוק ח'), וח"כ מלת ספחת יורה על התולדות העשלות ועל פסיון נגע, והוח דרך נחות להבין פשוטי המקרחות ולהבין דברי חכמים, ועוד יתבחרו דברים חלו בפי' הפרשה. ורמב"ע ז"ל פי' ג"כ שהוח מגזרת ספחני נח, ונסבחו על בית יעקב, חלי שיתחבר חל מקום לחד, ואינו נכון בעיני כי שחת ובהרת גם הן חלייס חוברו חל מקום לחד: בהרח, כבר חמרנו בשם חכמים שהיח עזה בשלג, ותומר לחני שחין זה פי' מלת בהרת כמו שחמר רשב"ם ז"ל ותמר שהוח לשון זריחת לור כמו בהיר הוח בשחקים, שהרי כתוב על הבהק שהוח למטה מד' מרחות ונעשים בהרות נהות לבנות (פסוק ל"ט), גם רבותינו לח לחמרו כן, שהרי אנו מת"כ יכול בשם שהיח שליבי לכתוב כך תהח שליבי למרחות, ת"ל ושם בהרת לבנה היח, היח לבנה וחין למעלה הימנה, ומה תהח לבנוניתה בשלג, שחמ' והנה מריס מלוטעת כשלג; ושם מלת בהרת תורה על זריחת לבן כשלג, לין יעלה על דעתנו שהיח שליבי למרחות, ועוד שחת הוח לשון גבוה נגד בהרת, לכל לין בהרת חלח לשון כתם שהרח יזו מרחה שתהיה, ולכן פי' בסמוך ושם בהרת לבנה היח (פסוק ז), להוליח שחור ירוק וחדום, וכן דעת רש"י ז"ל, כי פי' בהרת חברנורות טיי"ח בלע"ז [°(והוח טחז"ע, ובל"ח פוטקקען)°], וכן נהיר הוח בשחקים, וזה וכון־שחין נהיר לשון חור, חלח לשון כתם שהענינים עושים כדמות כתם ומכסים חור השמ, וסוף המקרח יוכיח ורוח עברה ותטהרם, כי הרוח מעניר לת הע.נים ומטהר לת השחקים מכל כתם, והחמת כמו שחמרו חכמים לין שחת חלח גבוהה, שהוח מרחה לונן שחינו מזהיר בעין, וכמ"ש (פסוק ד'), ובהרת עזה בלונן יותר מבלס כמו שלמדו מן בהרת לבנה היח, שחין לבנה למעלה הומנה, על כן חמרו שהיח עזה כשלג, ועוד לפרש בעז"ה. [°ח"ה, שחת מתורגם (ערהבענטייגענדע טטעלוע), כמו שחרז"ל, שהוח לשון גוהה, ותנקלוס שתרגמו עמקח לח ידעתי כוונתו, ומלת ספחת יתבן לשטות הכתוב שענינה הקנון והחסיפה חל מקום לחד, ומתורגם (טנגעלוויפֿען), ובהרת מתורגם (פֿוטקקען), כמו שכתוב רש"י ז"ל°]: והיה בעור בשרו לנגע צרעת, לפי השמט נרחה בעיני, כי לרעת שם תלי ידוע בנוף,

המעמר

כתב הרל"ק בשרשיו: ספחת ומספחת היח החזרת הנחספת והנקבלת יחד, וח"כ היח מחוברת מחבעבעות קטנות יחדיו, ולין כן השחת והבהרת כי הנה רק נגע לחד, ובזה בזה השגת הרב המנחר מעל הרחב"ע. חו בהרח, לפעתי לדקו דברי הרשב"ם שענינו לונן ונוגה כמ"ש הרל"ק בשרשיו וכן דעת הרלב"ג בלשונו, שפירש בהיר הוח בשחקים מזהיר ומבהיק וכן הורחתם בלרמית וערבית (עיין בשבר המלין להחכם בעזעניוס). ומה שהקשה הרב המבחר שהרי גבי בהק לחמר ג"כ בהרות והוח למטה מד' מרחות הנגעים, הנה שם פירש הכתוב וביחר בהרות כהות, וח"כ מלת בהרות תורה לך על הלונן והנוגה (כי גם הבהק יש לו נוגה מה ככל דבר לבן וכמו שפי' הרל"ק בשרש בהק) בין שהוח עז כשלג ובין שהוח למטה מקרוס בילה, ולזה הולרנו חז"ל ללמוד שבהרת הנלמרה כלן היח עזה כשלג. ומה שהקשה עוד ולמה שחת הוח לשון גבוה נגד בהרת, לח זכיתי

תרגום אשכנזי

דעם אויסזאַטצעם וועלדען, זאָ זאָלל מאַן איהן צום פריעסטער סטעלן אדער צו איינעם פּאָן דען פריעסטערן זיינען זוהנען ברינגען. (ג) וואן נון דער פריעסטער דען שאַדען צאַן דער הויט בעזיהעט, אונד

תרגום יונתן

ר ש ' י

הוא כזחקיס (לויב ל"ז): אל אהרן וגו'. גזירת הכתוב היא שתהיה טומאת נגעים ועהרתן תלוי על פי כהן:

(ג) הפך

תרגום אונקלוס

אַהֲרֹן כַּהֲנָא אוֹ לְוָת חַד מִבְּנוֹהִי כַּהֲנַיָּא:

(ג) וְיֶחֱזֵי כָּהֲנָא יָת מַכְתְּשָׁא בְּמִשַּׁךְ בְּסְרָא

תוריע יג

צָרַעַת וְהוּבָא אֶל־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אוֹ אֶל־אַחַד מִבָּנָיו הַכֹּהֲנִים: (ג) וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע בְּעוֹר־

הבשר

באור

לינו כמו הזמין, תלוי החלי הזה מדרכו להרחות חולה נשור, על ידי לחת ממרחות הליכן, והמרו'הללו הם נגע הצרעת ומטמאין כהיות כהן סימני טומאה שער לבן או מחי' או פשין, והנגעים הללו נהוגי' בתולדות, ולזין כנגעי בגדים ובתים שהן חון ממנהגו של עולם, תלוי כאו טומאת קרי וזיבה ונדה הנהוגי' בתולדות ומטמאין, כן טומאת נרעת עור בשר בישראל גזרת הכתוב היא, ולפי שלפעמים חלי הצרעת שנגוף לא יוליד נגע בעור הבשר, לזה והיה בעור בשרו לנגע נרעת, תלוי רשב"ם ז"ל פי' שיהיה מקום הנגע בשר לבן, כלומר מצורעת כשלג כך נקרא הנגע בשהות לבן, ולא ידעתי מה בא ללמדנו, ומפורש בפרשה שמרחות נגעים לבניס הם, [ר"ח על דעתי נגע שם כולל לכל מדוה הבא מסבה אחת לגוף, מלשון נגיעה, ומין נגע יקרא נגע נרעת, והוא לפי שהיה טמא, ושעור הכתוב כך הוא, לפי כי ילקה בעור בשרו מקום גבוה, או מקום נגרר, או מקום מלויין בבתם, ולפעמי שיהי' לו שוב להיות נגע הצרעת שהוא טמא, לז יביאוהו אל הכהן]: והובא, מבנין אלל נזכר שם פועלו, ולפילו הלרוע חכם ומורה ויודע שהוא טמא מוחלט, יביאוהו לבוא אל הכהן, לפי שטומאת נגעים וטהרתן לריכין להיות על פי כהן, ורחב"ע ז"ל פי' ברצונו ושלא ברצונו, כי הרואה בו לחד מסימנים אלו יביאנו שיבא, ועוד לתרץ (פרשה י"ד ד'): או אל אחד מבניו הכהנים, לבהן המשיח או לאחד הכהנים ההדיוטים: מבניו, כל שהן בניו לפילו בעלי מומין: הכהנים, יאמר אלליס, עוד קבלו רבותינו ז"ל שכל חכם מישראל רואה את הנגעים, וזן לטומאה ולטהרה, אלא שאומר לכהן עם החזן לומר טמא והוא אומר טמא, לומר טהור והוא אומר טהור, ונזרת הכתוב הוא, שתין טומאה וטהרה אלא מפי כהן: (ג) וראה הכהן את הנגע בעור הבשר, אין לו לכהן לבקר על חלי הצרעת שבגוף, אלא לרחות ולהתבונן על הנגע שהולידה

המעמר

להבין דבריו, כי מה הצרם יש בזה בין פירוש רש"י לרשב"ם, הלא לכלם בהרת עזה כשלג, ומה לנו בזה אם הוא במונן מלת בהרת או לא? ות"כ אין ספק שזאת דיהה ממנה, ולכן היא גבוה. ונדברי הרשב"ם שלשני נפל טעות שכתב ז"ל: שאת לשון גבה שאינה לבנה כ"כ כבהרת, ובהרת לבנה היא כלכתיב בהיר הוא בשקיס ונרחית עמוקה יותר מבהרת הצמה עמוקה מן הכל ע"כ, ול"ל ונרחית עמוקה יותר משאת, והבן. בהרת, פירש"י מבהרורות טיי"ח נלע"ז ע"כ, בלשון יון כתוב טק"ס וכן בירמי' (י"ג כ"ג) ל"ה חברבורותיו ותרגומו בל"ח במנוקר בנקור. (ד"ה). (ג) ושער, כתב הרב המבאר: ולא גם לאת מימן טומאה היה לו לומר ושערה בנגע, כי שערה יאמר על קוט אחד וכו' ע"ש, הנה נודעי אין כוונתו כי שערה לא יאמר על הקנון, שהרי מצינו תאמר שערת בשרי (לויב ד' ט"ו) וכן בשמואל ב' (י"ד מ"ה) ועוד כמוהם, אלא לדעתו שערה יאמר גם על אחד, שכן בא קולא אל השערה (שופטים כ' ט"ז) אלא שער בשר הוא תמיד על הקנון; אולם היה לו להרב ז"ל להרגיש, כי בפסוק הבא נאמר ושערה, והוא ע"פ המסורה רבה וגם נאה הנגינה על הה"א, ות"כ היא לנוקבא וכן תרגם אונקלוס והרב המתרגם

נלע"ז

הַבָּשָׂר וְשֵׂעָר בַּנֶּגַע הָפַךְ וְלָבֶן וּמַרְאֵה הַנֶּגַע עָמֹק מֵעוֹר בְּשָׂרוֹ נֶגַע צָרַעַת הוּא וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן וְטִמֵּא אֹתוֹ: (ד) וְאִם־בַּהֶרֶת לְבָנָה הוא

תרגום אשכנזי צמ

שפּינדעט, דאַס דאַז האָאר אַם שאַדען ווייס געוואָרדען, אונד דער שאַדען טיעפֿער צו זיין שיינט, אַלס דיא איבריגע הויט, זאָ איזט עס דער שאַדען רעם אויסזאַצעס, זאָ באַלד דער פּריעסטער דיעזעס זיהט, זאָלל

ער איהן פֿיר אונריין ערקלעהרען. (ד) איזט עס אַבער איין וויסער פֿלעקען אין דער הויט,

תרגום אונקלוס

וְשַׂעְרָא בְּמַכְתָּשָׁא אֲהָפִיךְ לְמַחֲוַר וּמֶחְזֵי מַכְתָּשָׁא עָמִיק מִמֶּשֶׁךְ בִּסְרֵיהּ מַכְתַּשׁ סָגִירוּתָא הוּא וְיַחְזִינֵיהּ כָּהֲנָא וְיַסְאֵב יָתֵיהּ: (ד) וְאִם בַּהֲרָא חִוָּרָא הִיא בְּמֶשֶׁךְ בִּסְרֵיהּ

רשי

(ג) הפך לבן. מתחלה שחור והפך ללבן בתוך הנגע ומעוט שער שניס: עמוק מעור בשרו. כל מראה לבן עמוק הוא כמראה חמה עמיקה מן הכל: וטמא אותו. יאמר לו טמא לתה שער לבן סימן ט מלפ הוא גזירת הכתוב:

ועמיק

(ד) ועמוק

באור

שהולידה נעור הבשר, לפ יש בו סימני טומאה לפ לה: ושער, לאמרו רבותינו מיעוט שער שניס, כי מלת שער על השערות כלפ, [°(בל"ח דמז החאר)°], כמו בלשון שער (ברחשית כ"ה כ"ה), ואפ גפ לפחת סימן טומאה, היה לו לומר ושערה בנגע, [° כי שערה יאמר על חוט לחד, בל"ח (חיין החאר) °], וסרה קושית רש"י ז"ל: בנגע, העומדים בתוכו לפ לומן שחולה לו ושוכנים בתוכו, ולריך שיהפ עיקרן בנגע לבן, ואף על פי שרחבן משחיר טמא, והלבנונית כל שהוא: בנגע הפך לבן, הנגע הפך השער לבן, לכל קלמה שער לבן לנגע לימו סימן טומאה, שאפ תאמר קלמה שער לבן לבהרת מטמא, היה לו לומר ושער הפך לבן בנגע, וכן שניהם בנגעים, ובתורת כהניס: הפך, פי' רשב"ע ז"ל טעמו נהפך ללבן, ולדעתי כמו והיה הפכה שער לבן (לקמן פסוק י'), שהשחת הפכיה, וכן כאן שב על הנגע, שהפך הנגע עור השער ללבן: לבן, לפ לחלוס ולפ שחור ולפ ירוק, ואפילו לסוג לימו סימן טומאה בנגע עור בשר, וכן לאמרו בת"כ: ומראה הנגע עמק מעור בשרו, למראה עין הרואה מראה כאילו הנגע עמוק מן העור, לכל בשוה הם על שטח לחד, וכן לאמרו בת"כ מראה הנגע עמוק, ואין ממשו עמוק, ורשב"ע ז"ל שפי' יותר יש בעמקו מעומק העור, ואיננו במו שפל, לימו נכון, שת"כ יאמר והנגע עמוק מעור בשרו, לכל מראה הנגע פרושו בדברי רבותינו שמראה כן לעין הרואה, כמראה החמה שמראה עמוקה מן הכל, ועוד לפרש: נגע צרעת הוא, הוא נגע לרעת שאמרתי עליו והיה בשור בשרו לנגע לרעת, כלומר נגע שנולד מלרעת שבנוף, זהו לפי פשוטו, ועוד דרשו בו מכמיס בת"כ: וראהו הכהן וטמא אחו, מיד שירחה הכהן סימנים הללו, יאמר לו טמא לתה, ואין לורך להסגירו ולהמתין על סימניס לאחרים: (ד) ואם בהרת לבנה הוא, למעלה לפ לאמר בהרת לבנה, לפי שפירש סימניה מראה עמוק מן העור

המעמר

לל"ח בלי כנוי. הפך, לפ ידעתי מדוע מלן הרב המבאר בפי' הרשב"ע, שהוא כמו והפך, הלפ פעל הפך גם הוא עומד כמו ותהפוך ותלך לאחריה (דה"ב ט' י"ב) וכן כלו הפך לבן (להלן י"ג), ומה שבא לקמן והיה הפכה שער לבן, כבר בחר הרב בעלמו שם, לפי שאין מדרך השחת להפוך השער ללבן לאמר שהשחת הזאת הפכה לוחו וכו' ע"ש, וכן תרגם לונקלוס כאן לתהפיך למחוור ונדרכו הלך גם המתרגם האשכנזי ז"ל. (ד) ואם בהרת לבנה, כתב הרב המבאר שגם זה רחוי לדבריו שאין בהרת על הלבנונית והזריחה ע"כ, וכוונתו שת"כ לפ היה לריך להוסיף לבנה, לולפ כבר לאמרו, שהורלת בהיר הוא לכל דבר המבהיק ומזהיר, יהיה מגוזה לבן לו לחוס וביולפ זה, ומפני כן לריך להוסיף תואר לבנה לפ מלת בהרת.

תרגום אשכנזי

דער שיין איזט הינגעגען דאָך
ניכט טיעפֿער אַלס דיא איבריגע הויט, אויך איזט דאָס האָאר
ניכט

ר ש י

תזריע יג

הוּא בְּעֹר בְּשָׂרוֹ וְעָמֹק אֵין־
מַרְאֶהָ מִן־הָעוֹר וּשְׂעָרָה לֹא־
הפך

תרגום אונקלוס

(ד) ועמוק לין מרחה · לית ידעתי פירושו: וַעֲמִיק לֵית מֶחְזָא מִן מַשְׁכָּא וּשְׂעָרָה לָא
והסגיר
אתהפיך

באור

ושער הפך לבן, ולפי לפשוטו בן לגי במרחה לבן, לפי כלן שלין מרחיה עמוק מן העור, ושערה לא הפך לבן, הייתי לומר שהכתוב מדבר בנהרת לחומה שחורה או ירוקה, לכך נאמר ושם נהרת לבנה, שלעולם אין הכהן נוקק לגי למרחה לובן, שהן מרחה לרבצה מראות נגעים, וגם זה רחייה לדברנו שלין מלת נהרת על הלבנונית והזריחה: ועמק אין מראה מן העור, כבר הודענו (פסוק ג'), שלפי דעת רש"י ז"ל כל מרחה לבן עמוק הוא, כמרחה חמה עמוקה מן הכלל, וגם רמב"ם ז"ל דעתו כן הלבנות טומאת צרעת (פ"ו הלכה ו'), ולדעתם דברי הכתוב הזה קשים, לפי על נהרת לבנה אמר שלין מרחה הנגע עמוק מן העור, ולכן כתב רש"י ז"ל לפי ידעתי פרושו, ולין לקבל דברי רמב"ן ז"ל שאמר שלינו מרחה עמוק לגי כשערה הפך לבן, לכל גם שערה לפ הפך לבן, השער השחור המפוזר בו יבטל עומק הנגע מעיני הרואה, שהרי שתי שערות לבנות מטמאות, לעפ"י שיש בו רבות שחורות והרי הן מבטלין העומק, ועוד הלובן תלוי בעיקרן וכלן שהו, ולפי' רלשן מפחיד טמא, ועוד שכבר למדנו למעלה ערבוביתו לומרו לין שתי גי גבוהה, וגם כל מרחה לבן עמוק הרי השתי בפשט לבן ולפי תהיה גבוהה, וגם זה נגד הנהרת, כבר לאר רמב"ן ז"ל גי מבינו בכתוב לכל שתי שמרחה עמוק מן העור, וכן כתוב רלב"ד ז"ל ולאמר לפ גי בנהרת, לכל בשתי מרחהו גבוה מן העור, שלין שתי גי גבוהה, לכל חכמים ז"ל בת"כ לפ לומרו גי שתי מובהקת כמרחה הכל שהן גבוהין ממרחה החמה, מה ל' עמוק עמוקה כמרחה החמה שהן עמוקים מן הכל, ולפ לומרו שכל מרחה לבן עמוק, וטעם כל זה לדעתי, לפי שעיון הלובן לין העין מקבלו ומתבזר בו, וגוון השחור ושאר המרחות נקבעים בעין, ולכן נראין גבוהים מן הלבן, לכל לין זה רק במרחה לובן המזהיר בדמיון קור החמה ודומה לו הבגי שהוא עז בלובן ומזהיר בעין, וזהו בנהרת לבנה עזה מלד שאמר עליה ומרחה הנגע עמוק מעור בשרו, וכן מרחה סיד ההיכל שהיה סיד עז בלובן, דומה לבגי בעניין זה שמזהיר לעין, ולכן לומרו חכמים שהיה תולדת בהרת ושניה לה, ויש מרחה לבן שלינו מזהיר לעין, והוא מרחה הנמר לף שהוא לבן מלד גרחה גבוהה משאר הגוונים, ומרחה לובן קרוס בילה דומה לו בעניין זה, ופחות בזהר מן הנמר, לכל לינו לבן כמוהו, לכן לומרו חכמים שאת כנמר לבן שלבנוניתו יותר מכל מיני לובן שלינן מזהירין לעין, ותולדתו קרוס בילה פחות ממנו בלובן, ולמטה מקרוס בילה בהק ועהור, וכ' מלינ לומר שהשאת כקרוס בילה, ותולדתו נמר לבן, קורח לפ לותו שגרחה יותר גבוהה מכלן, שעל כן קרלתו תורה שאת, לכל נמר לבן לעפ"י שהוא לבן מקרוס בילה, לינה גרחית גבוהה כמוה, ומדברנו תבין למה ר' מלינ נתן התולדה הלבנה ביותר לשאת, וסיד הפחות ממנה בלובן לבהרת העזה מכלן, שנראה זה דבינו שמשון מקולי ז"ל בפי' המשנה (נגעים פ"ח ח'), לפי שגם וסיד לובן מזהיר, וקרוס בילה ונמר לבן לובן שלינו מזהיר, והתולדות לריכין להיות מעין האבית, ועל דרך זה נפרש הכתובים בעז"ה: ואם בהרת לבנה הוא, למעלה מדבר בשרוקה הכהן מיד סימני טומלה, ועתה ילמדנו שלפעמים כתם לבן בעור, מתחיל להתלבן קרוב ללבנונית הגלי ועדין לינה עזה שתרחה עמוקה מעור הבשר, לכל גרחית בשתי לחד עם העור, וזהו מרחה סיד ההיכל שהיה תולדת הבהרת, כי הוא ממין לובן מזהיר בעין, לך לא עזה כמוה, ולא הפכה עדיין שער לבן, ולפשר שתניע להיות עזה כגלי ותרחה עמוקה מן העור ותהפוך שער לבן, לו שתעמוד במרחיתה וכן זה, על כן יסגיר לת הנגע שבעת ימים ולפ"ז נתחלה בשרוקה נגע לומת בעור ומלבין, לעפ"י שלינו גרחה עמוק מן העור, גם לא הפך עדיין השער ללבן לריך הסגר לולי שגם שער לבן לו פסיון לו מחי' ויעמד · ולתחוב כי בהרת עזה כגלי, מדברה

להלי"ד

הַפֶּךְ לָבָן וְהִסְגִּיר הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע
שִׁבְעַת יָמִים: (ה) וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן
בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְהִנֵּה הַנֶּגַע עָמַד
בְּעֵינָיו לֹא־פָשָׂה הַנֶּגַע בָּעוֹר
וְהִסְגִּירוֹ הַכֹּהֵן שִׁבְעַת יָמִים

שניה

ניט ווייס געוואָרדען, זאָ זאָלל
דער פְּריעסטער דען שאַדען זיי-
בען טאָגע איינשליסן לאַססען.
(ה) ווען איהן גוט דער פריע-
סטער אם זיבעטען טאָגע ווי-
דער בעזעהט, אונד פֿינדט
דאָס דער שאַדען געבליבען
וויא ער וואָר, אונד האָט זיך
ניט אין דער הויט אויסגע-

ברייטעט, זאָ זאָלל איהן דער פריסטער נאָכמאָהלס זיבען טאָגע איינשליעסען לאַססען.

אָם

תרגום אונקלוס

אִתְהַפִּיךְ לְמַחֲוַר וְיַסְגֵּר כָּהֲנָא יָת מַכְתָּשָׁא
שָׁבְעָא יוֹמִין: (ה) וְיֶחֱזִינֵיהּ כָּהֲנָא בְּיוֹמָא
שְׁבִיעָאָה וְהָא מַכְתָּשָׁא קָם כַּד הֲוָה לָא
אוֹסִיף מַכְתָּשָׁא בְּמַשְׁכָּא וְיַסְגְּרִינֵיהּ כָּהֲנָא

רש"י

והסגיר. יסגירנו בבית לחד ולא ירחה
עד סוף הנגוע ויוכיחו סימנים עליו:
(ה) בעיניו. במראהו ובשיעורו הראשון:
והסגירו שנית. הא לא פשה נשנוע
ראשון טמא מוחלט:

נהה

באור

להוליד שער לבן וטמאה, ע"כ תחלה סתם הכתוב וטמר ורואה הכהן וגו' ושער נהפך לבן ומראה הנגע עמוק משור נשרו, שזה תלוי בזה, ולפי שמראה השלג תהפוך השער לבן, שהוא סימן טומאה, וכבר מראה זה בכל מקום נטומאה גמורה, כמו והנה מריס מלוערת כשלג, וילא מלפניו מלוע כשלג, כי לנו יודעין מדעתנו שבהיות המראה כשלג יש בה שער לבן וטמא, לכל במראות שלמטה הימנה, כמו בהרת כסיל, פעמים יראו בה סימני טומאה ופעמים תטהר ועליה אמר עתה ואם בהרת לבנה וגו', וזהו פי' מ"ש למעלה (פסוק נ') ונסגיר הכהן את הנגוע ואין למעלה הימנו, וכמה תהיה לבניונתה כשלג, שנאמר והנה מריס מלוערת כשלג, בלומר הבהרת שבניה תורה הימנה נאמרה ושער נהפך לבן ומראה הנגע עמוק משור נשרו וגו' וטמא יטמא, היא לחודה שהיא כשלג, כי יש בה שער לבן וטמא, וע"כ הביאו רחיה מן מלוערת כשלג, ועל דרך שפרשנוהו, ומלחתי רבי' מתרגם יע"ש שנפסוק ורואה הכהן וע' תרגם ונחזיה דמכתשא עמיק למחוור כחלגא יתיר ממשך בשרא, ונפסוק זה תרגם ואם נהרת תיוורתא כסיל היא נמשך בשרי' ועמיק ליה חזויה למחוור כחלגא יתיר מן מבטיה, הרי שהנין הפסוק כדברנו, ולפי שאין מראה העומק לבד מטמא, ידענו שגם שאת ותולדתה הנגוהין כך דיניהן שאם נראו בתחלה פני שער לבן, לריכין הסגר, ואם נתחדש בהן שער לבן או פס ון מטמאין, וזהו שבאנו ואם בהרת לבנה אין לי אלא בהרת לבנה מנין לרבות את השחין, תלמוד לומר למטה שאת לבנה, ומנין לרבות שאר מראות, תלמוד לומר ואם נהרת, כך נראה לי: והסגיר הכהן את הנגע, יאמר לו מוסגר אתה, ולא יגע בחדש ובלים שמלוע מוסגר מטמא כמוחלט: (ה) וראהו הכהן, את נעל הנגע, ובתוך שבעת הימים אינו לריך לביא אליו לבקר את נגעו: עמד בעיניו, פי' רש"י ז"ל במראהו ובשיעורו הראשון, והסגירו שנית, הא אם פשה בשנוע ראשון טמא מוחלט, ואין כוונת דבריו ז"ל שאם אין עומד במראהו הראשון טמא, ונגון שבאתה יותר קרוב לשלג או לסיד, אלא שלא ירד למטה ממראה תחתונה של ד' מראות נגעים, שאם ירד אעפ"י שפשה טהור ואינו לריך להסגירו, ואם פשה טמא אעפ"י שבאתה ממראה שמא למראה טמא אחר, וכל זה כולל מלת בעיניו, שאין פרושו כמו ועינו בעין הבדולח (במדב' י"ח ז'), שלא מבחנו עין על המראה רק בלשון יחיד, ובלשון רבים הוא לשון עינים ממש, ושוב בשיעורו מפורש לא פשה הנגע בעור, וכמו שהתעורר ע"ז הרח"ס, ואמר שדעת רש"י שמלת בעיניו כמו בעיניו, כמו שפרשו קלת המפרשים לולי יראה ה' בעיני, בעיניי, וכמו שתרגם המתרגם עין יעקב בעין ברכתיו, וכן הרבה מלמוד מעין שמנה עשרה מעין כל נוסחה ונוסחה, וכן עמד בעיניו בעיניו,

תרגום אשכנזי

תזריע יג

(ו) אַם זיעבענטען טאָגע בעי זיעהט איהן דער פריעסטער נאָכמאָהלס, פֿינדעט ער דאַס דער

שְׁנִית: (ו) וְרָאָה הַכֹּהֵן אֹתוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שֵׁנִית וְהִנֵּה כֵּהָה

הנגע

ר ש " י

תרגום אונקלוס

(ו) כהה. הוכהה ממראיתו הא לאו עמד במראיתו

שַׁבְעָא יוֹמִין תִּנְיָנוּת: (ו) וְיֶחֱזֵי כָּהֲנָא יָתֵיהּ בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה תִּנְיָנוּת וְהָא עַמְיָא מַכְהָשָׁא

באור

לכל בת"כ לומרו עמד בעיניו אין לי אלא בעיני עלמו, בעיני תלמידו מניין ת"ל ואם בעיניו, נראה שפירשו בעיניו עיניים ממש, שבשרואה הנגע ביום השביעי בפי מראה עיניו עומד במקום שעמד בפעם הראשון, לא זו ממראיתו הטעת ולא ממקומו, ולכל הפרושים זה פשט המקרא, כל שעומד במראה אחד מד' מראות ונגעים עמד בעיניו הוא כמו שבאינו בנגעים, ורק ממעט אם כהה ממראיתו ואת ללובן שהוא למטה מקדום בילה, שילא מכלל מראות הטומאה לימנו לריך הסגר, וכן אם בשבעת ימי הסגר ונהפך שערה ללבן, גם כן שנוי מראה הוא שלא עמד בעיניו ועמד מוחלט, וזה אין לריך לומר שכבר נאמר למעלה שהפיכת שער לבן סימן טומאה היא, לכל הכתוב מחדש דין אחר שאין עמד בעיניו לבד לעניין שער לבן, אלא לא פשה הנגע בעור, שבשבעת ימי הסגר לא פשה, הא אם פשה אעפ"י שלא נגעה במראה, ואין בה שער לבן ט"א, כן נראה לי: (ו) שניה, הפעם השני שבכל שבעת הימים אינו זקוק לו: והנה כהה הנגע, לא שאם עמד בעיניו טמא, אלא בין בשבוע ראשון בין בשני אין שנוי מראה עושה כלום, שאם פיה הנגע בתחלה קרוב לשלג, ובסוף שבוע ראשון כהה למראה סיד, אין הכהות הזה מועילו, וכן אם היה תחלה כסיד ונהפך קרוב לשלג, אין עזות המראה מטמאו, אלא לריך להסיר פעם שנית, וכן בסוף שבוע שניה בין שנתכהה מסיד לשלג בין שנתב' משלג לסיד, נקרא עומד בעיניו, והכל תלוי בפסיון אם פשה טמא ואם לא פשה גם בשבוע שני הרי הוא טהור, וכן שנינו (נגעים פ"ד ז') היתה עזה ונעזית כהה, כהה ונעזית עזה הרי היא כמו שהיתה, ובלבד שלא תתמעט מד' מראות, כן שנינו בת"כ וכן הורה רמב"ם ז"ל (הלכות ט"ל פ"ח הלכה י"ח) והוסיף שאין עזות המראה סימן טומאה ולא כהייתו סימן טהרה, אלא אם נתמעט למטה מד' מראות. ומה שנאמר והנה כהה הנגע ולא פשה וגו', שאם כהה מד' מראות טהור, וכן אם לא כהה ולא פשה ולא נולדה, נו שער לבן או מחיה הרי זה טהור, ואין פי' דבריו שנאת הכתוב רק ללמד שאם כהה מד' מראות טהור, שזה מפורש למטה ואיש או אשה כי יהיו בעור בשרם וגו' בהרות כהות לבנות בהק הוא פרח בעור טהור הוא (פסוק ל"ח ל"ט), אלא בא ללמד שאם כהה למראה בהק, אעפ"י שפשה, או שנעזית קרוב לשלג אלא שלא פשה הרי זה טהור. לכל רבינו שמעון מקובי ורמב"ן ז"ל פי' והגה כהה ללמד שאפי' נתהה משלג לסיד, או מסיד לשלג, אין לנו לומרים נגע אחר הוא וחוזר ומסגירו בתחלה, אלא מטהרו, וכן אני לומר לדעתם שאל תאמר אם נתהה ממראה למראה אשר ופשה, ירמה בתחלה שאין הפשיון מטמא בתחלה, אלא אפילו נהה עומד בעיניו הוא והפשיון מחליטו. ולדעתי מלת כהה אינו נופל לנד על שאלות מראה שאינו עז בלובן, אלא כל נהה לשון חולשה וחסרון כח, ונופל גם על הנגע עלמו, שבהיו' הנגע עז בכחו מוליד סימן טומאה, או שער לבן או מחיה, אבל נגע חלוש ונהה, אין בכחו להוליד סימנים אלו, ולפי שאמר ולא פשה הנגע בעור וטהרו הכהן, ולא התנה הכתוב ושערה לא הפך לבן, ומחיה אין נו, שהרי אם נולד בו אחת מאלו אעפ"י שלא פשה הרי זה טמא, על כן הקדים והנה כהה הנגע, שהנגע אלוי שלא יוליד בהלה, ולבן אם לא פשה טהור, וכמו שאמרנו (פסוק ל') שהכתוב מדבר בספחת תולדת נהרת ואחת שהן מראה סיד וקרו' בילה, וכן ותכהין עיניו מראות (בראשית כ"ז א'), שנפל חולשה בעיניו שמנעה מהן פרחות, וכן וכעון תאר ידע כי מקללים להם בניו ולא נהה נס (שמואל ב' ג' י"ג), שנשוריהם לא החלים כח עזותם וחדונם נקרנם שלא ימיח ויגבר נס. וכן בלשון חכמים, יקר יד נהה, כלומר יד שמלאית שהיא חלושת הכח, וכן תתפרש מלת נהה בכל הפרשה, והכתובים יתישבו על מכונם בעז"ה וזה מסכים לקבלת חכמים. ורש"י ז"ל שפי' נהה, סולהה ממראיתו, הא לאו עמד במראיתו, או פשה טמא דבריו תמוהים. ונראה שמעון מקובי ז"ל

הַנֶּגַע וְלֹא־פָשָׂה הַנֶּגַע בָּעוֹר
וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן מִסְפַּחַת הִוא וְכִבֶּס
בְּגָדָיו וְטָהֵר: (ז) וְאִם־פָּשֹׂה
תִּפְשֶׂה הַמִּסְפַּחַת בָּעוֹר אַחֲרֵי
הֵרָאתֹו אֶל־הַכֹּהֵן לְטָהֳרָתוֹ
וְנִרְאָה שֵׁנִית אֶל־הַכֹּהֵן:
(ח) וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה פָּשְׂתָה
המספחת

תרגום אשכנזי קא

דער שאַרעען זיינען גלאַנץ פֿער־
לאָרען, אונד זיך ניכט אין דער
הויט אויסגעברייטעט האַט,
זאָ זאָלל איהן הער פֿריעסטער
ריין שפּרעכען, עס איזט אי־
נע אַנגעלויפֿענע שטעללע,
ער זאָלל זיינע קליידער וואַשען
אונד ריין זיין. (ז) זעהן זיך
אַבער דיא אַנגעלויפֿענע
שטעללע, נאַכדעם זיא דער
פֿריעסטער צור ריינשפּרעכונג
בעזעהען האַט, דעננאָך אין
דער הויט אויסברייטעט, זאָ
זאָלל זיא וויעדערום דעם פֿריעסטער גענייגט ווערדען; (ח) זיהעט נון דער פֿריעסטער, דאַס
זיך

תרגום אונקלוס

ר ש " י

וְלָא אוֹסִיף מַכְתָּשָׁא בְּמַשְׁכָּא וִידַכְּיֵנֵּהּ כַּהֲנָא עָדְיְתָא הִיא וְיַצַּבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיִדְכֵּי:
(ז) וְאִם אוֹסָפָא תּוֹסִיף עָדְיְתָא בְּמַשְׁכָּא בָּתַר דְּיִתְחֲזֵי לְכַהֲנָא לְדַכָּיוּתֵיהּ וְיִתְחֲזֵי חִנָּנוּת לְכַהֲנָא: (ח) וְיֶחֱזֵי כַּהֲנָא וְהָא אוֹסִיפַת
עריהא

נמראיתו לו פצה טמא: מספחת. סם נגע טהור: ובכם בגדיו וטהר. הוחיל ומזקק להסגר נקרע טמא וכריך טבילה:
וטמאו

באור

בתב בפי' המשנה פצט הכתוב וודאי משמע כהבריו, לכל לי לפצר כי במשנה ובבריית מוכח להפך. וכפי פרושנו במלת כהה, גם פצט הכתוב מבריח קבלת חכמים. ורח"ם ז"ל ובעל ק"ח ז"ל האריכו לייצב פרושו, ולח ערכו לי דבריהם, חולי יש לפרש דבריו כך, הוכהה ממראיתו למטה ממראה ד' מרחות נגעים, וחז לפילו יש בו שעה לבן לו מחיה לו פסיון טהור, הח לח עמד במראיתו בחת ממרחות נגעים וגולד בו שער לבן, שנזכר למעלה שהוח סימן טומחה, לו פצה טמא, ויהיו דבריו מכוונים כהלכה: בעור, שלח הרחיבה מקומה בעור שסביב לו. וטהרו הכהן, מלטמח טומחת לרעת: מספחת הוא, פי' רש"י ז"ל שם נגע טהור, לפי שספחת החמור למעלה הן שניות לבחת ולבהרת, על כן חמר מספחת החמור כחן שם נגע טהור. ותונקלוס ז"ל תרגם ספחת עדיף, ומספחת עדיתא, יפרש לפי הפצט שספחת החמורה למעלה וכחן טעם לחד לו, והטומחה והטהרה תלויה בסימנין שלח חין בו לחד מג' סימני טומחה טהור, ולח פצה היח ספחת של טומחה, לכל יב"ע תרגם הרחשון קלופי, והשני קלופי מעטלח: וכבס בגדיו וטהר, הוחיל ומזקק להסגר נקרע טמא וכריך טבילה: (ז) ואם פשה תפשה וגו', כלומר לחר שטהרו הכהן, וזהו לחרי הרחותו של הכהן לטהרתו, שהוח סוף ימי הסגר השני, שנו יטהר המוסגר, שחין נטומחת עור נשר יותר משני הסגרים. וחילו לומר סתם ולח פצה תפצה המספחת לחרי כן, הייתי חומר לחר הסגר רחשון, שפשתה בימי הסגר השני, לכל לחר שטהר פעם לחת, חין פסיון מטמא, הוליך לומר לחרי הרחותו של הכהן לטהרתו: ונראה שניח חל הכהן, לריך שיובח לכהן שרחהו, ושהו פעם שני, וחילו לומר ורחהו הכהן לח יתכן שנית, שהרי הוח הפעם השלישית, לכל שנרחה של הכהן הוח שנית, כי בפעם הרחשון הרחה לותו של הכהן, ועתה יראנו שנית חבל בסוף ימי ההסגר לריך הכהן לבוח חליו ולרחותו, [כ"ה", יתכן שלומר שנית, שהוח פעם שני של הרחותו של הכהן לטהרתו, שנו הוח מדנכ"] : (ח) פשתה המספחת, נגע שטומחתה בפסיון, ולח
הולידה

תרגום אשכנזי

זיך דיא אַנגעלויפֿענע שטעללע אין דער הויט אויסגעבריימטע האַט, זאָ זאָלל דער פֿריסטער איהן פֿיר אונריין ערקלעהרען עם איזט דער אויסזאַטץ.
(ט) יוען דער שאַדען דעם אויס זאַצעם אַן איינעם מענשען זיך צייגט, אונד פֿאָר דען פֿריעסטער געבראַכט ווירד, (י) דער פֿריסטער זיהעט, דאַס איינע ווייסע ערהאַבענע שטעללע אין דער הויט איזט, דיא דאַז האָאר

ר"ש"י

(ח) וטמאו הכהן. ומטמאו הרי הוא מוחלט וחקוק לכפרים ולתגלחת ולקרבן העמור בפרשה וזאת תהיה: לרעת היא. המספחת הזאת. לרעת לשון נקבה. נגע לשון

תרגום אונקלוס

עֲדִיתָא בְּמַשְׁכָא וְסָאֲבִינֵיהּ כַּהֲנָא סְגִירוּתָא הִיא: (ט) מַכְתַּשׁ סְגִירוּ אֲרֵי תֶּהֵי בְּאֱנָשָׁא וְיִתְיְהֵי לְוַת כַּהֲנָא: (י) וְיֶחֱזֵי כַּהֲנָא וְהָא עמקא

באור

הולידה שער לבן נקרא מספחת, ועל כל פנים היא מקרוס בילה ולמעלה, וכשפשתה לותם המספחת טמא מוחלט, ואין לומרין הרחבונה טהורה וזאת חדשה, ותעטרך הסגר, חלק ושמחו הכהן: צרעת הוא, כלומר לינה כמספחת טהורה האמור לפניו, חלק לרעת עור בשר היא, שהפשיון סימן טומאת לרעת, כמו שער לבן, ואין ביניהם חלק שמראה הפשיון לריכה להיות לה לחת ממראות הנגעים כמו המוס עלמה, ומראה שער לבן טמא לפילו חס לבנונית השער למטה מקרוס בילה כמו שאמרו בת"כ: (ט) נגע צרעת כי תהיה באדם, לדעתי דברי התורה הולכין על הסדר, שברוב הענין אמר שלת לו ספחת או נהרת, ופירשה מן האחרון אל הרלשון, וכן הוא נרוב המקומות, כמו תהו ובהו וחשך, שבר תחלה תקון החשך יהי אור, ואחריו תקון בהו, יהי רקיע יקוו המים, ואחריהן תקון התהו תדשא הארץ, וכן ואתן ליצחק את יעקב ואת עשו, ואתן לעשו את הר שעיר, גם כאן פירש תחלה בהרת עזה כשלג, ואחריו בהרת ספח שלרינה הסגר, ואחר כן מי' מספחת טהורה ומספחת שפשתה העמלה, ועתה יפרש שלת, ולכן התחיל בענין חדש נגע לרעת כי תהיה בחדש, כמו שאמר ברוב הענין והיה בעור בשרו לנגע לרעת, כי עד כאן דבר ממראה הנרחית עמוקה מעור הבשר או שוה עליה, כמו בהרת וספחת, ועתה יבאר על שלת שסימנה להיות גבוהה מן העור, והוא מראה לבן לבן ותולדתה קרוס בילה או להפך לדעת ר' מאיר, ודין שלאחן שוה, כי בהרת וספחת ושאת שלאחן מטמאין או בשער לבן או בפסיון או במחיה, חלק שלדעתי דברה תורה בהווה וחברה בהרת שער לבן, כי מין נגע לרעת עזה כשלג העמוקה מן העור דרכה להוליד שער לבן, ואלל ספחת שלמטה הימנה הפסיון, כי דרכה לפשות ולהגדיל, ואלל שלת הגבוה ממראה העור המחיה, כי דרכה להולידה, ולעולם פשיון או מחיה שם מולדו בהרת מטמאין, וכן שער לבן ומחיה בספחת, ושלת שער לבן ופשיון, ובת"כ שנו למדנו לשלת שהיא מטמא במחיה, ומניין לרבות שלר המראות ת"ל נגע לרעת, כלומר גם שלר המראות יש להן שם זה ולכן שוין בדיניהן: והובא, מפורש למעלה: (י) וראה הכהן והנה שאת לבנה, לפי שמלת שלת אין במשמעו לובן, רק דבר הנראה גבוה מן העור, ויקרה כן גם בשלר המראות, על כן אמר לבנה, ולא אמר עמוק מן העור, לפי שאין מראה השלת עמוק, חלק נראית גבוהה, אבל בהרת שמראה עמוק מעור הבשר, ואי אפשר חלק במראה הלובן כמו שפרשנו, לא הולרך לומר (פסוק ג') בהרת לבנה, אבל אבל בהרת שאין מראה עמוק מן העור, הולרך לומר (פסוק ד') ואם בהרת לבנה, וכן כאן בשלת שהיא גבוהה הולרך לומר לבנה, זהו ייעוד המקראות, ואין גבוהה ועמוק סימני טומאה, חלק סימני נגע לרעת להבדילן בשלותיהן:

תזריע יג

וְהָיָה הַפֶּכָה שְׂעַר לָבָן וּמַחֵית בָּשָׂר חַי בַּשְּׂאֵת: (יא) צָרַעַת נוֹשֶׁנֶת הִוא בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ וְטִמְּאוֹ הכהן

תרגום אונקלוס

עַמְקָא חִוָּרָא בְּמַשְׁכָּא וְהִיא הַפֶּכֶת שַׂעְרָא לְמֶחְוַר וְרוּשְׁמָא בְּסַרְהָא חַיָּא בַּעֲמִיקָתָא: (יא) סָגִירוּת עַתִּיקָא הִיא בְּמִשְׁכֵּהּ בְּסָרִיהּ ויסאבניה

נוסנת היא. מכה יצנה היא תחת המחיה וחבורה זו

תרגום אשכנזי קב

האַאר ווייס גענאַצט האַט, אַדער דאַס מיטטען אין דיעזער ערהאַבענען שטעללע געוונען דעם פּליישׂ פערפּאַרגעקווּאָלען, (יא) זאָ איזט עס אַין אַל טער אויסזאַטץ אין דער הויט דעם פּליישעם, דער פּריסטער זאָלל

רש"י

לשון זכר: (י) ומחית. שינמי"נט בלע"ז שהפך מקלת הלובן שבתוך הנתק למרפה נשר לף הוא סי' טומלה. שער לבן בלף מחיה ומחיה בלף שער לבן ות"פ שלף נאמרה מחיה בלף בנתק לף בכל המרפות ותולדותיהן הוא סי' טומלה: (יא) נרעת נרחית בריחה מלמעלה ותחתיה מלאה לחה

באור

והיא הפכה שער לבן, לפי שאין מדרך הנתק להפוך השער ללבן, לפיכך שהנתק הזה הפכה לותו, אבל נבהרת עמוק מעור הבשר שזה כשלג שמדרכה להפכו, לפיכך (פסוק ג') ושער בנגע הפך לבן כלומר כדרכו: ומחית בשר חי בשאת, לפי שבריך שתי סימנים שער לבן ומחיה, אלף שער לבן לו מחיה, וכן דעת רעל הטעמים שהפסיק תחת מלת לבן, ואילו לריך שתיהן היה לו להפסיק במלות בעור, וף"כ וף"ו ומחית כמו לו וכמו ומכה לכיו וחמו (שמות כ"ף ט"ו), וכן מלינו למעלה בענין שער לבן לנד סימן טומלה וטמא, ועוד שלפנינו לפיכך פרט בכלו טהור, ו"עפ"כ בשחין ובלף מחיה טמא, הרי שהמחיה לבדה סימן טומלה, אלף שהכתוב מזכיר כל סימני טומלה שיוכל הכהן לרחות בתחלה, והן שער לבן ומחיה, לחילו פסיון לינו סימן בתחלה, וחמר שיטמלנו מיד, וחף"כ יפרש דיני המחיה, וכמו שהגי הכתוב בנהרת שתחלה לפר כל הסימני' שמרחיה עמוק מן העור ושער הפך לבן, לפע"י שאין לורך שיהי' מרחה עמוק מן העור, וחף"כ חמר וחס בהרת לבנה וגו', זהו לפי הפשט, אבל בת"כ לפרו יכול עד שיהא בה שער לבן ומחיה, ת"ל לרעת נוסנת היא, היא טמלה ואינה לריכה דבר אחר לסעדה, וירחה לי פרושו דלרעת נוסנת אנ לנד על המחיה, שמטמלה אלף הסוכה, ולמדנו שמחיה לבדה מטמלה, ולפי שנאמרו שתיהן, דרשו מזה שמקום בהרת כגריס הקילקי מרובע שהן ל"ו שערות: ומחית, לשון רפולה כמו עד חיותם, כי בשר חי הוא בשר בריח המרגיש, פלומר בתוך הנגע יש בשר בריח שאינו לבן, והנגע מקיפתו מכל לד, זהו סימן טומלה, ובפי' רשב"ע ז"ל ומחית פירוש בשר חי, והנה הבשר אלף יכנים לינו כן, ורש"י ז"ל פי' שינמי"נט בלע"ז [°(כל"ף בעזכרהייט, היילוכ)°], שנהפך מקלת הלובן שבתוך הנתק למרפה בשר, וכבריהם כדברינו, אלף שאין לורך שיהפך מקלת הלובן למרפה בשר, שהרי גם אס מתחלה הנתיקה בתוכה מקום בשר חי ג"כ טמא, וכמו שיתבאר בסמוך. ורשב"ם ז"ל פי' ומחית בשר חי, לף כמו מבושל, כי אס חי, שגדלה מחיכת בשר מתוך הנגע, ולף ידעתי טעמו, אלף מחיה בשר החדש עלמו, מקום שאין בו מרפה נגע, לף בשר שגדל מחדש: (יא) צרעת נושנה היא, פי' רש"י ז"ל מכה יצנה היא תחת המחיה, וחבורה זו נרחית בריחה מלמעלה, ותחתיה מלאה לחה, אלף תתכר הוחיל ועלתה מחיה לטהרה, ואס רש"י ז"ל חמר לפני זה שהמחיה סימן טומלה, אין דבריו סותרין זה לת זה, אלף דבריו הרחבונים דין תורה וגזרת המקום שמחית בשר חי סימן טומלה, ועתה מפרש שהכתוב נותן טעם לטומלת המחיה, שאל יחמר החדש שמחית בשר חי רלוי שיהיה סימן טהרה, אלף סימן הוא לנרעת נוסנת היא תחת הבשר החי, ועם זה הסירותי מעליו תלונת רח"ל ז"ל, וים לפרש טעם הכתוב שמחיה שבתוך הנגע סימן שיא נרעת נוסנת שהתחזקה בבשר, ואינה נדחית לאחר לגמרי, ולכן בשאר מקום אי אלף נתהפך ללובן אלא שנדחה הלובן

לפנים

תרגום אשכנזי

זאל איהן פֿיר אינריין ערקלע־
רען, ער ברויכט איהנ־ט איינ־
שליעסען צו לאסטען, דען ער
איזט אונריין. (יג) וועז אבער
דער אויסזאטץ אין דער הויט
אויסבליהעט, אונד בערעקט
דיא גאנצע שאדהאפֿטע הויט,
פֿאם קאפֿף ביז צו דען פֿיסען,
זא וויים דער פריעסטער זיהען
קאן; (יג) דער פריעסטער זיהעט, דאס דער אויסזאטץ דאז גאנצע פֿליייש בערעקט, זא

תזריע יג

הַכֹּהֵן לָא יַסְגִּרֶנּוּ כִּי טָמֵא הֽוּא׃
(יג) וְאִם־פָּרוֹחַ תִּפְרַח הַצָּרַעַת
בָּעוֹר וְכִסְּתָה הַצָּרַעַת אֶת כָּל־
עוֹר הַנֶּגַע מֵרֹאשׁוֹ וְעַד־רַגְלָיו
לְכָל־מַרְאֵה עֵינֵי הַכֹּהֵן׃ (יג) וְרָאָה
הַכֹּהֵן וְהִנֵּה כִסְּתָה הַצָּרַעַת אֶת־
כל

רש"י

לחה שלח תמר הוחיל ועלתה מחיה
לטהרה׃ (יב) מראשו. של אדם ועד
רגליו׃ לכל מראה עיני הכהן. פרט לכהן
שחשך

תרגום אונקלום

וְיָסְאֲבִינֵיהּ כַּהֲנָא לָא יַסְגְּרִינֵיהּ אֲרֵי מְסָאֲב
הוּא׃ (יג) וְאִם מְסָגָא תְסָגֵּי סְגִירוּתָא
בְּמַשְׁכָּא וְחַפֵּי סְגִירוּתָא יַת כָּל מְשַׁךְ
חִיוֵּי עֵינֵי כַּהֲנָא׃ (יג) וְיֶחֱזֵי כַּהֲנָא וְהָא חַפֵּת
סגירותא

באור

לפניס, וחזר הנגר החי, ולדעתי דעת חכמים ז"ל כן הוא שלמדו מזה כין שקדמה מחיה לבחת
כין שקדמה בחת למחיה, ומדכרנו תבין דבריהם. לא יסגרנו הכהן, בניתו לראות מה יהיה
בו עוד, כי טמא הוא מוחלט, ולריך לבאתו חון לבאתו מחנות, וכן הדין בבהרת החמיר למעלה
(פסוק ג'), ולא נכתב שם לבי שלהלן לא פירש עדיין דיני ההסגר, כך נראה לי: (יב) ואם
פרוח תפרח הלרעת, למעלה אמר לא פשה הנגע בעור, ופשיון נגע הוא שיתפשט בעור
יותר והפשיון בכל שהוא, וזה סימן טומאה, וכאן לא אמר שפרח הנגע, אלא ואם פרוח תפרח
הלרעת, כלומר הלרעת שנגופו שהולידה בעורו הנגע נגרים, עתה פרחה בכל המקומות,
והולידה בהן מראה נגע, שהלבינה ידיו ורגליו וכל גופו, מלשון הפריחה הגפן (ש"ה ו' י"ח),
פרח מטה לאהרן (במדבר י"ז כ"ג), שהגזע יולי עץ ועלים רבים לגמול פרי, וכן פריחת הלרעת
בעור: הצרעת, שיהא בפריחה אחד מד' מראות הנעים, פרט לנהק שאינו טהור בפריחה:
וכשהה הצרעת את כל עור הנגע, כלומר את כל עור הגוף שבו הנגע, כמו שפירש מראשו
ועד רגליו, מראש אדם זה ועד רגליו, ושפש אלא אמר את כל עורו, ירמה בעיני שבא ללמדנו
שאין הפריחה לריכה להיות בנגע עלמו, כגון שהיה מראה הנגע כסיד או בקרום בילה, ומראה
הפריחה כשלג או כמר לבן וכשהה כל גופו, אעפ"י שלא כסתה את הנגע, ועדיין עומד
במראיתו טהור, וזהו את כל עור הנגע ולא הנגע עלמו, זהו לפי פשוטו. ורבותינו דרשו את
כל עור הנגע, עור הראוי לקבל נגע, פרט לשאין המורד ולמכוה המורדת, פי' שאין ומכוה
שלא נרפאו, וי"ת נהן ליתה ולא העלו קרום מלמעלה שאין מקומם מטמא בנגע, מקומות בחלו
אינן מעכבים את הפריחה: מראשו עד רגליו, כנר אמר את כל בשרו, ובא להוליא ראש וזקן
ורגלים, מראשו ולא תוך ראשו וזקנו, ועד רגליו ולא תוך רגליו, שאין לריך נהן פריחה, כך
הוא בנגעי' פרק שני וכת"כ: לכל מראה עיני הכהן, פרט לבית הסתרים, שאינן נראין למראה
עיניו כשאר מקומות הגוף, וזה מפורש בתוכת נגעים פ"נ: (יג) והנה כסתה הצרעת, לרעת
לרעת החמור למעלה נכאן למדנו מהן בתורת כהנים שאין דין פריחה נשלת לבדו החמור
בעונין שלא נוהג בכל המראות, ושאין לנהן הפריחה לריך שיהיה מראה השלת, שלא כל הרגע
מראת

חזרי יג

כָּל־בְּשָׂרוֹ וְטִהַר אֶת־הַנָּגַע כֻּלּוֹ
הָפַךְ לָבֶן טָהֹור הוּא: (יד) וּבְיוֹם
הֵרָאוֹת בּוֹ בָּשָׂר חַי יִטְמָא:
(טו) וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַבָּשָׂר הַחַי
וְטִמְּאוֹ הַבָּשָׂר הַחַי טָמֵא הוּא
צָרַעַת הִוא: (טז) אֹו כִּי יָשׁוּב

הכשר

תרגום אונקלוס

סְגִירוּתָא יַת כָּל בְּסָרֵיהּ וְיַדְכֵּי יַת מַכְתָּשָׁא
כֻּלֵּיהּ אִתְהֲפִיךְ לְמַחֲוַר דְּכֵי הוּא: (יד) וּבְיוֹמָא
דְּיִתְחֲזֵי בֵּיהּ בְּסָרָא חַיָּא יְהֵי מְסָאַב: (טו) וְיֶחֱזֵי
כָּהֲנָא יַת בְּסָרָא חַיָּא וְיִסְאֲבִינֵיהּ בְּסָרָא חַיָּא
מְסָאַב הוּא סְגִירוּתָא הִוא: (טז) אוֹ אֲרֵי
יהוב

תרגום אשכנזי קג

זאָלל ער דען שאַרען ריין
שפּרעכען, ווען אַללעם ווייס
געוואָרדען, זאָ איזט ער ריין.
(יד) זאָ באַלד זיך אַבער געזונ־
דעם פֿלייש דאַרין צייגט, איזט
ער אַנריין. (טו) זאָ וויא דער
פּריעסטער דאַז געזונדע פֿלייש
געוואַהר ווירד, מוס ער איהן
פֿיר אונריין ערקלעהרען, דאַס
געזונדע פֿלייש איזט אונריין,
עס איזט דער אויסזאַטץ.
(טו) ווען אַבער דאַז געזונדע

ר ש י

שחוך מחוירו: (יג) [כולו הפך לבן. שחין
נרפא בכל העור כשר חי טהור הוא:]
(יד) וביום הראות בו בשר חי. לפי למחה
בו מחיה הרי כשר כיצד שהמחיה סימן
טומאה. ללמד הרי שהיה הנגע בתחל
מעזרים ולרבעה רפאי לבריס שחין
מטמאים מפוס מחיה לפי שחין נרפא
הנגע כולו כתחל שפופיס לילך ולילך
וחזר רפא הלבן ונתגלה שפוע על ידי
שומן כגון שהבריח ונעשה רשב ונרפאת בו המחיה למדנו הכתוב שטמא: וביום. מה ת"ל לללמד
יש יום שאתה רואה בו ויש יום שחין אתה רואה בו מכאן אמרו מקן נותנין לו כל ז' ימי המשתה לו
ולאכטליתו ולבסותו ולביתו וכן ברגל נותנין לו כל ימי הרגל: (טו) לרעת הוח. הבשר ההוח.
בשר

באור

מרפות מלטרפין בפורח לטהרו: וטהר את הנגע, וכל שכן הפריחה: כלו הפך לבן, כמו
הנגע לז טהור, ולמדנו שהפריחה מטהרת בין שהוחלט לחר רחייה רחשונה, ובין שהוחלט
סוף שבוע רחשונה, ובין שהוחלט בסוף שבוע שניה, בין לחרי הפטור שעשהו בסוף שבוע שניה,
וגולד בה מקיה וטמאו וחח"כ פרח בכלו וכן הדין בשער לבן, וכן בפסיון, לכל פרוח מן הטהור
טמא, כגון שבתחלה היה כלו לבן, לו שטהרו ופרח בכלו, הרי זה נגע טמא לפ יש בה סימני
טומאה המפורים למעלה, וכן משמעות הכתוב שחין פריחה מטהרת לולא כשיטהר על ידו לת הנגע,
לת הפורח בטהור: (יד) וביום הראות בו בשר חי יטמא, לפ לחר שפרח בכלו חזר להרחות
בו במקום לחר בשר חי בבעדשה הוח טמא, ולעפ"י שכבר למדנו שמחית בשר חי מטמא, חין זה
לולא לפ הוח בנגע שנאמר ומחית בשר חי בשלת (פסוק י'), לפל עכשיו שהפריחה טהרתו,
שוב חין בשר חי בנגע, שהרי חין בו עוד נגע, ולח תהיה המחיה סימן טומאה, לכן לומר
שבהרחות בו בשר חי הפריחה כלה תחשב כנגע, כמו בהרת גדולה בתחלתה, והמחיה בנגע
וטמא, כך נרחה בעיני לפי הפשט. וכבותינו ז"ל למדו מזה שחצ"י שחין רחשי לבריס שבחלס
מטמחים מפוס מחיה, לפ פרחה לרעת בכלו, ונתגלו רחשי לבריס מחיה הוח וטמא, ורש"י ז"ל
פי' הכתוב על מחיה שהוח בנגע שנרחית ברחשי לבריס, לפ נתלה שבוע הלבן ע"י שומן כגון
שהבריח ונעשה רשב ונרחית בו המחיה למדנו הכתוב שמטמא, ולפרושו חין כתוב זה מדבר על
מחיה שנולד לחר הפריחה, לח כדברי רש"י ז"ל: (טו) וראה הכהן, לצפ"י שחמרתי יטמא,
לריך שירחנו הכהן ויטמאנו, לפי שטומחת נגעים וטהרתן גזרת הכתוב שתהיה בכהן: הבשר
החי טמא הוא, לפל שער לבן הזוהר לחר הפריחה לינו מטמא, לפי שהמחיה סימן לרעת, כמו
שחמר לרעת נוגעת היח, ולבן מטמחה גם לחר שפרח בכלו, וזהו שחמר לרעת הוח. (טו) או כי ישוב,
לפ

תרגום אשכנזי

תזריע יג

פֿאַליש זיך וויידער פֿערענדערט, אונד וויים ווירד, זאָ זאָלל עס פֿאָר דען פּריעסטער קאָמען. (ז) ווען דער פּריעסטער ערקענט, דאַס דער שאָדען וויים געוואָרדען, זאָ זאָלל ער איהן ריין שפּרעכען, דאַן איזט ער ריין. (ח) ווען יעמאַנד אין זיינר הויט איינע ענטצינדונג האַט, זיא ווירד גיהיילט, (ט) אַן דעם אָרטע דער ענטצינדונג אַבער ענטשטעהט איינע וויים ערהאַבענע שטעללע, אָדער

שלישי

(י) וּבָשָׂר כִּי־יִהְיֶה בּוֹ־בְעֹרוֹ שְׂחִין וְנִרְפָּא: (יט) וְהָיָה בִּמְקוֹם הַשְּׂחִין שְׂאֵת לְבָנָה אוֹ בַהֶרֶת

לבנה

ר ש " י

בשר לשון זכר: (יח) שחין. לשון חמוס שנתחמס הבשר בלקוי הבא לו מחמת מכה שלא מחמת החור: ונרפא. השחין העלה קרוסה וכמקומו העלה נגע לאחר: (יט) לו בהרת לבנה אדמדמת. שחין הנגע לבן חלק שלא פתוך ומעורב בשתי מראות

לובן

תרגום אונקלוס

יְתוּב בִּסְרָא חַיָּא וְיִתְהַפֵּיךְ לְמַחֲוַר וְייֵתֵי לְוָת כַּהֲנָא: (יז) וְיֶחֱזִינֵיהּ כַּהֲנָא וְהָא אִתְהַפֵּךְ מַכְתְּשָׁא לְמַחֲוַר וְיַדַּכֵּי כַּהֲנָא יָת מַכְתְּשָׁא דְּכֵי הוּא: (יח) וְאֵינָשׁ אֲרֵי יְהֵי בֵּיהּ בְּמַשְׁכֵּיהּ שְׁיְחָנָא וְיִתְסֵי: (יט) וְיְהֵי בַּאֲתַר שְׁיְחָנָא עַמָּקָא חִוָּרָא אוֹ בַהֲרָא חִוָּרָא סַמְקָא וְיִתְחֲזֵי

לכהנא

באור

שם לא שנוי הבשר החי ונהפך ללבן, כמו לו נודע כי שור נגח הוא (שמות כ"ח ל"ו), אל תתמה מעתה יהא נדון בנהרת גדולה ויסגר בתחלה, אלא נדון בפורת בכולה לאחר הטומאה וטהור: ללבן, ולא תמר וכסתה לותו, כל שהוא מראה לבן תמילו לבהק שהוא למטה ממראות נגעים, לעפ"י שבתחלה שם נשאר מקום כמראה בהק, לא כסתה הכרעת את כלו ועמד, אבל לבסוף שנהפך המחיה לבוהק טהור, כן למדנו מבריית דת"כ: ובא אל הכהן, יבוא הדבר אל הכהן, שהרי מוכלט הוא בסימן המחיה, ואיך יבוא אל מבין הטהורים, אך בא עד לפני המחנה, והכהן יצא מחוץ למחנה, במ"ג (פרשה י"ל ג'): (יז) וראהו הכהן, את נגע המחיה: הנגע, מקום המחיה: טהור הוא, לפי שכלו הפך לבן טהור: (יח) ובשר כי יהיה בו בערו שחין, כשיהיה בגוף חולי כגון גרב או חזזית והבחיתה העור, או שחפת או דלקת ויכולת, או שלקה בחלן או בעץ ונעשה מכה והפציד העור, והוא שחין לשון חמוס, שעל ידי כל אלה מתחמס הבשר ומבזית העור, כמו בלשון משנה אם שחונה תהי' גשומה, אבל אם נולד מחמת החור זהו מכוה החמורה למטה בענין: ונרפא, שחין המכה מוליכה עוד ליחה והעור הנריח, אבל כל זמן שמעלה טריה, אין מקומו מטמא בנגעים, וזהו שקראו חכמים שחין המורד: (יט) והיה במקום השחין, במקום שהיה תחלה שחין נולד עתה שאת לבנה או בהרת לבנה, כלומר אחת מד' מראות נגעים: שאת לבנה, מלמד שהיו מטמאה שלקה, בהרת לבנה אדמדמת, מלמד שהיו מטמאה בפתוך, ומניין ליתן את החמור בנהרת בשאת, ואת החמור בשאת בנהרת,

ת"ל

לְבָנָה אֲדַמְדֶּמֶת וְנִרְאָה אֶל־
הַכֹּהֵן: (כ) וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה
מַרְאֵהָ שָׁפֵל מִן־הָעוֹר וּשְׂעָרָה
הָפַךְ לָבָן וְטִמְּאוֹ הַכֹּהֵן נֶגַע־
צָרַעַת

תרגום אונקלום

לְכָהֲנָא: (כ) וְיֶחְזֵי כָּהֲנָא וְהָא מַחְזָהָא מַכִּיךְ
מִן מַשְׁכָּא וּשְׂעָרָה אִתְהֲפִיךְ לְמַחֲוַר וְסָאֲבִינֵיהּ
כָּהֲנָא

תרגום אשכנזי קד

אין האָכֿראָטה אונד ווייסער
פֿלעקקען, זאָ מוס עס דעם
פּריעסטער געזיגט ווערדען.
(כ) זיהעט דער פּריסטער, דאַס
דער שין דאַראָן טיפֿער איזט,
אַלס דיא איבריגע הויט, אונד
דאַס האָאר איזט ווייס געוואָר-
דען; זאָ זאָלל איהן דער פּריע-
סטער פֿיר אונריין ערקלערען,

ר ש "י עס

לונן ואודם: (כ) מראה שפל. ואין
ממשה שפל חלק מתוך לבנינותו הוא נראה
שפל ועמוק כמראה חמה עמוקה מן הכלל:
נגע

באור

ת"ל נגע לרעת, נת"כ: אדמדמת, שיש מראה לודם בלונן הנגע, פתוך ומעורב בשתי מראות, ובמשנה נחלקו תנאים במראה הפתוך, ואמר לאדמדמת, כי המלות הכפולות ע"ן ולמ"ד שלהם יורו על ההפלגה, וכן פירשו רבותינו ז"ל ירקרק ירוק שבירוקין ואדמדם לודם שבאדומים, וכן כאן מראה לודם שבו לריך להיות לודם חזק. ולפי הפשט מלת לאדמדמת לעפ"י שסמוכה לנהרת, שגם גס על שלת, ונאלו לאמר שלת לבנה לאדמדמת, לו נהרת לבנה לאדמדמת, והכלל שכלן קורלה הכתוב נגע לרעת להשוותן זו לזו כמו שאמרו חכמים נת"כ, ולא בנגע שאין לבד מטאת הפתוך, אלא בכל נגעי עור בשר, וכתב בשאין שדרכו להראות בו מראה זו, ואם נולדה בשאר המקומות ג"כ טמא, וכמו שנהגה תורה בשער לבן, בפשיון ובמקיה, שקבע בכל אחד בפרשה בפני עלמה: (כ) שפל מן העור, ראב"ע ז"ל לאמר שיש הבדל

בין

המעמר

(יט) לבנה אדמדמת, הרב המתרגם תרגם(איין האָכֿראָטה אוכד ווייסער פֿלעקקען), והרב המבאר לאמר וכן כאן מראה לודם שבו לריך להיות לודם חזק ע"כ, ולא ידעתי לכוון דבריהם, כי לדעת כל החלשים הנגע הפתוך הוא כדם לו יין שנפלו מהם לזיזהו טיפות לכום של חלב או מים, ואם כן לוך יהי' זה לודם חזק (האָכֿראָטה) ובפרט בפתוך שבהרת שהוא לדעת הת"ק (נגעים פ"ח מ"ב) כיין המזוג בחלב, ולפירוש הרב מברטנורא לבנוניתו מרובה והאדמימות שבו מועט, גם לדעת ר' ישמעאל ור' עקיבא, שאמרו כיין המזוג במים לריך שיהיה הלבנונית ניכר באדמומית כמ"ש הרב בעל תי"ט שם, וכן כתב רז"י בפירוש בשבועות (דף ו' ע"ח) על כיין המזוג במים, שאז מראהו לא לודם ולא לבן, ואיך יאמר הרב שהוא (האָכֿראָטה)? והנכון כמ"ש הרמב"ם בפירוש המשנה (נגעים פי"ח מ"ד) ז"ל: לאמר הזה במראות נגעים ירקרק או אדמדם, ושרש מדברי הלשון אלא יהי' נוסף לות או לותיות חלק לענין מה, ויש לותיות נוספות מה שיוסיף לזרוז ולהפלגה, וכאשר אמר ירקרק או אדמדם ולא אמר ירוק או לודם לפי זה בזה חזק הירקות וחזק האדמימות, וכן אמר בנגעי לדם לבנה אדמדמת, ענינו ג"כ החזק באדמימות, ר"ל שיהיה זה המראה המעורב, מן הלובן עם חזק האדמימות, ויהי' ממנו המראה הנקרא פתוך עכ"ל. הנה מבואר כי מראה הנגע כאשר הוא לפנינו לינו לודם חזק, אך יהי' דומה בחילו הוא מהול מלובן ולודם חזק ויתהוה מבין שניהם המראה הפתוך, ולכן יפה תרגם ידידי מהרמ"ל בהעתקתו התורה מלה במלה (ווייסרהטהוֿיך) כי בלמת כן יהיה מראה הנגע לעינינו. והנה המתרגם הרמב"ם ז"ל תרגם בתחלה (האָכֿראָטה) ולבסוף (דונקעלראָטה) ולא היתה כוונתו כי שם לכוון יותר תרגומו מול דברי חז"ל לאדמדם לודם שבאדומים ונו' ולהורלה זאת מכוונת יותר מלת (דונקעלראָטה), ואל יפלא בעינינו בשנותו לת טעמו כזה לחזוק מתרגומו הראשון, כי כיולא בזה למלא במלת טעפות, במלת גדי, במלת לחן וכדומה.

צָרַעַת הִוא בַּשְּׂחִין פָּרָחָה:
(כח) וְאִם וּיְרֵאֲנָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה אֵין־
בָּהּ שְׂעָר לָבָן וּשְׁפָלָה אֵינֶנָּה מִן־
הָעוֹר וְהִיא כֵּהָה וְהִסְגִּירוֹ הַכֹּהֵן
שִׁבְעַת יָמִים: (כט) וְאִם־פָּשֹׂה תִּפְשֶׂה
בָּעוֹר וְטִמֵּא הַכֹּהֵן אֹתוֹ נֶגַע הִוא:
(ל) וְאִם־תַּחְתֶּיהָ תַּעֲמֹד הַבַּהֶרֶת
לֹא פָשְׂתָה צֶרֶבֶת הַשְּׂחִין הִוא
וטהרו

עם איזט דער שאַרען דעם אויסזאַטצעם, דער אַן דער ענטצינדונג אויסבליהעט. (כח) זיהעט אַבער דער פריע, סטער, דאַס קיין וויסעם האַאר דאַרין איזט, דער שיין איזט אויך ניכט טיעפער אַלס דיא איבריגע הויט, אונד זיא האַט קיינען גלאַנץ, זא זאָלל איהן דער פריעסטער זיבען טאַגע אייגנשליסען לאַססען. (כט) ווען עם זיך אין דער הויט אויסבריי, טעט, זא זאָלל עם דער פריע, סטער פיר אונריין ערקלערען,

עם איזט דער שאַרען דעם אויסזאַטצעם; (כג) בלייבט אַבער דער פלעקען אַן זיינער שטעללע, אונד האַט זיך ניכט אויסגעבריייטעט, זא איזט עם בלאָס דיא נאַרבע דער ענט,
צינ=

רש"י

(כב) נגע הוא. הסגת הזאת לו הכהרת:
(כג) תחתיה. במקומה: לכרת הסחין. כתרגומו רוסס שיחוק לילך רוסס החמוס הנכר בנבר. כל לכרת לשון רגישת עור הנרגע מחמת חימום כמו ונכרתו בה כל פניס [יחזקאל כ"ח] רייט"ריד בלע"ז: לכרת. רייטי"מנט בלע"ז:

תרגום אונקלוס

כַּהֲנָא מַכְתַּשׁ סְגִירוּתָא הִיא בְּשִׁיחָנָא כְּגִיאָה:
(כח) וְאִם יְחֲזִינֵהּ כַּהֲנָא וְהָא לֵית בָּהּ שַׂעֲרָא
לְמֶחְוַר וּמַכְיָא לֵיתָהָא מִן מַשְׁכָּא וְהִיא
עַמְיָא וַיַסְגְּרִינֵיהּ כַּהֲנָא שַׁבְעָא יוֹמִין:
(כט) וְאִם אוֹסָפָא רָסִיף בְּמַשְׁכָּא וְיִסְאַב
כַּהֲנָא יֶחֱזֵהּ מַכְתְּשָׁא הִיא: (כג) וְאִם בְּאַתְרָהָא קָמַת בַּהַרְתָּא לָא אוֹסִיפַת רוּשַׁם שִׁיחָנָא
היא

באור

בין עמוק לשפל, וכן נראה בעיני, שהיכן עמוקים מן העור, הלוך שהעמוק נמוך יותר משפל, על כן הוא כתוב למעלה לכל בהרת עזה כשלג (פסוק ג'), לכל בהרת כשלג ופתוך בתוכם לימו עמוק כמוהו, והיא שקוע הכתוב שפל מן העור: (כא) ושאלה איננה מן העור, פרשנוה למעלה שהיא בהרת שחינה כשלג הלוך כסיד, ולפי שחין השאלות והעומק סימן טומאה, שהרי שאת ותולדתה גנוהין, דבר נהוה, לפי שעדיין לינה שפלה לין נה שער לבן: והיא כהה, שהוא וגע הלום מהוליד שער לבן, שהן תולדות של שאת ובהרת וכמ"ש ענין זה (פסוק ל"ו), ויוכל להיות שחחרי כן תעוז ותהשכנו על כן והסגירו, ועוד שמא תפשה ותעמד, ובתרגום יב"ע מטול דהיא עמיק וזה כדגרנו: (כב) ואם פשה תפשה בעור, העור החמור למעלה בעורו שחין, לח שפשתה בעור הנבר, ומחיה לינו סימן טומאה בנגע השחין, ולכן לין בענין רק שני סימני טומאה שער לבן ופשיון, ושגם הדבר לפני שהמחים היא נבר מי פריח, וכאן לי לפבר שהרי המקום שחין, שלשם"י שנרפא, עדיין מקומה לילקת: נגע היא, הנהרת הזאת: (כג) ואם תחתיה, במקומה, כלומר שלח משתה לעמוד במקום שלח היה קודם לבן
תחתיה

המעמר

(כג) צרבת, לשת הרד"ק והרמב"ן הוא מעניין שריפה, ולשתם יהיה שכף ונרד וכן לרף מן
המתחלפים

תורי ע יג

וּמְחֻסַּרוֹ הַכֹּהֵן: ס רביעי שני (כד) אוֹ
בָשָׂר כִּי־יִהְיֶה בְעֹרוֹ מִכְוַת־אֵשׁ
וְהָיְתָה מִחְיַת הַמִּכְוָה בַּהֶרֶת
לְבָנָה אֲדַמְדֶּמֶת אוֹ לְבָנָה:
(כה) וְרָאָה אֹתָהּ הַכֹּהֵן וְהִנֵּה נֶהְפַּךְ
שער

תרגום אונקלוס

הֵיא וְיַדְכִּנֵיהּ כַּהֲנָא: (כד) אוֹ אֱינָשׁ אֲרֵי
יְהֵי בְּמַשְׁכְיֵהּ כְּוָאָה דְנוּר וּתְהֵי רוּשַׁם כְּוָאָה
בַּהֲרָא חַוָּרָא סַמָּקָא אוֹ חִוָּרָא: (כה) וְיֶחֱזֵי
יָתָהּ כַּהֲנָא וְהָא אִתְחֲפִיךְ שַׂעֲרָא לְמֶחְוָר
בבהרתא

תרגום אשכנזי קה

צינדונג, דער פריעסטער זאלל
איהר ריין שפרעכען. (כד) ווען
יעמאַנד איין בראַנדגעשוויהר
אַן זיינער הויט האַט, אונד
נאַך דער הוילונג דעם בראַנד,
געשוויהרם ענטשטעהט איין
האַבּראָטה אונד ווייסער,
אַדער, איין ווייסער פֿלעקען;
(כה) דער פריעסטער זיהעט,
דאַם

רש"י

(כד) מחית המכוה. שנים"ניט כשחיתה המכוה הפכה לבהרת פתוכה לו לבנה חלקה וסימני מכוה וסימני שחין הן ולמה חלקן הפתוב לומר שחין מלטרפין זה עם זה נולד חלי גרים בשחין וחלי גרים במכוה לא ילונו כגרים:
גרשם

באור

תחתיה, ולולי שזאת נוונת המלה, אין לה פתרון כלל, שכל עומד בלשון מקום שיעמוד, עומד תחתיו, וכן והכהן המציא תחתיו מכניו, כלומר במקומו, שממלא מקומו בגדולה, וזהו שאמר לא פשתה, לכן לפילו נשארה גדולה כמו שהיתה טהור, שהרי עמדה תחתיה: צרבת חשחין היא, לפשר טעם הוא למה לינו מחייבו הסגר שני, כמו בנגע עור בשר, לפי שאין זה חלק לרבת השחין, ומלת לרבת פי' רש"י ז"ל כתרגומו רושם שיחנל, לינו חלק רושם החמום הניכר בבשר, כל לרבת לשון רגיעת עור הנרגע מחמת חמום, כמו ונלרבו נה כל פנים רייטרי"ד בלע"ז, לרבת רייטי"שמנט בלע"ז [°וברש"י כ"י עם רשב"ם ריט"ניט בלע"ז לרבת ריטרי"שמנט בלע"ז, והוא רעטירימע"נט מלשון (לוזשאמען ליעהטען, חיינטרוואפֿפען)°], ורלב"ע ז"ל לאמר כטעם מוקד וחום ולהבת, והכל לאחד, כי הכתוב מדבר בשאין שהעלה עור בקליפת הטוס, ועדיין השאין בשבר, וכן לאמרו בת"כ לרבת שהאת מקומה לרוב, ושיהא מקומה ניכר, ולאמרו שאין ונרפא, נרפא ולא נרפא, וכן הוא לומר למטה לרבת השאין היא, עד שתקרוס בקליפת הטוס: וטהרו, לפי נולד בה שער לבן לע"פי שלא פשתה טמא וזהו שאמר למעלה והיא בהה, הא לא בימי הסגר העיזה להוליד שער לבן טמא, וכמו שהוכחנו למעלה: (כד) מכוח אש, שרשו כוה, וכן כויה תחת כויה (שמות כ"ל כ"ה), ומכות במשקל מנגה עיר (יחזקאל מ' ב'), וכויה במשקל כוסי רויה (תהלים כ"ג ה'), והן שני משקלי שמות וכן הרבה: מחיית המכוה, כל זמן שהעור מורד ומעלה לחה, לינו מרפות נגעים מטמאים בו, לפי כשמתחיל להעלות לרוכה ונגלד עליו עור בקליפת הטוס, אז מטמאים בו הנגעים, ועליו לומר מחית והיתה מחית המכוה, כמו שאין ונרפא, ודומה לזה פי' רש"י ז"ל מחית המכוה שנים"ניט כשחיתה המכוה נהפכה לבהרת פתוכה לו לבנה חלקה, וסימני שאין וסימני מכוה שוין הן, ולמה חלקן הכתוב, לומר שאין מלטרפין זה עם זה, נולד חלי גרים בשאין וחלי גרים במכוה לא ילונו כגרים, וכן הוא את"כ:
בהרת

המעמר

המתחלפים, והחכם בעזעניום בספר המלים שלו ערך לרבת לאמר, שלדעת ת"ל שרשהן בערבית ע"ש. (כד) מכוח אש, כתב הרב המבאר שרשו כוה וכו', ומכות במשקל מנגה עיר עיין בדבריו, הנה לחז הרב לשון קצר מאוד, כי כוונתו שהם"ל לשרש והמ"ם למשקל, ויהיה בעיקרו מכוה כמו מנגה, אך יען שבלה ה"ל הנקבה נשמטה ה"ל השרש כדיוה. ונשלמת מיה התחלפה ה"ל השרש
לתי"ו כמו מיה

שֵׂעָר לָבָן בַּבַּהֶרֶת וּמַרְאֶהָ עָמֹק מִן־הָעוֹר צָרַעַת הִוא בַּמִכְוָה פָּרָחָה וְטִמֵּא אֹתוֹ הַכֹּהֵן נֶגַע צָרַעַת הִוא: (כו) וְאִם וִרְאֶנָּה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה אֵין־בַּבַּהֶרֶת שֵׂעָר לָבָן וּשְׁפָלָה אֵינֶנָּה מִן־הָעוֹר וְהִוא כֵּהָה וְהִסְגִּירוֹ הַכֹּהֵן שִׁבְעַת יָמִים: (כז) וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אִם־פָּשֹׂה תִפְשֶׂה בָּעוֹר וְטִמֵּא הַכֹּהֵן אֹתוֹ נֶגַע צָרַעַת הִוא: (כח) וְאִם־תַּחְתֶּיהָ תַּעֲמֹד הַבַּהֶרֶת לֹא־פָשְׂתָה בָעוֹר

והוא

תרגום אשכנזי

דאַס דאַז האַאר אין דעם פלעקן ווייס געוואָרדן, אונד שיינט טיפער צו זיין, אַלס דיא איבריגע הויט, זאָ איזט עס דער אויסזאַטץ, דער אַן דער שטעללע דעס בראַנדעס שוויהרס אויסגעבליהעט, דער פריסטער זאָלל איהן פֿיר אונרין ערקלעהרען, עס איזט דער שאַדען דעס אויסזאַטצעס. (כו) זיהעט אַבער דער פריעסטער דאַס קיין ווייסעס האַאר אין דעם פלעקען איזט, דער שיין איזט ניכט טיפער אַלס דיא איבריגע הויט, אונד ער האַט קיינען גלאַנץ; זאָ זאָלל איהן דער פריעסטער זו בען טאַגע אייגשליסען לאַסען. (כז) דער פריעסטער בעזיהעט איהן אַם זיבענטען טאַגע וויעדער; האַט זיך דערזעלבע אין דער הויט אויסגעבריטעט, זאָ זאָלל איהן דער פריעסטער פֿיר אונריין ערקלעהרען, עס איזט דער שאַדען דעס אויסזאַטצעס. (כח) בלייבט אַבער דער פלעקען אַן זיינער שטעללע, האַט זיך ניכט אויסגעבריטעט אין

דער

תרגום אונקלוס

בְּבַהַרְתָּא וּמְחָזָהָא עָמִיק מִן מַשְׁכָּא סְגִירוּתָא הִיא בְּכְוָתָא וְיסָאֵב יְתֵיהּ כָּהֲנָא מַכְתֵּשׁ סְגִירוּתָא הִיא: (כו) וְאִם יְחִוִינֵהּ כַּהֲנָא וְהָא לֵית בְּבַהַרְתָּא שֵׂעַר חִוַּר וּמַבֵּיכָא לֵיתָהָא מִן מַשְׁכָּא וְהִיא עַמְיָא וְיַסְגְּרִנֵּיהּ כָּהֲנָא שַׁבְעָא יוֹמִין: (כז) וְיחְוִינֵיהּ כָּהֲנָא בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה אִם אוֹסָפָא תוֹסִיף בְּמַשְׁכָּא וְיסָאֵב כָּהֲנָא יְתֵיהּ מַכְתֵּשׁ סְגִירוּתָא הִיא: (כח) וְאִם בְּאַרְהָא קָמַת בַּהַרְתָּא לָא אוֹסִיפַת

במשכא

באור

בחרת, וכן שלת כמו שמילך בשאול: (כח) עמק מן העור, בעבור נהרת לבנה, ולעיל נגד לחמדמת תמר שבל, ולמדין זו מזו: (כו) ושפלה אינה, וכל שכן שלבנה עמוקה, ונגד לחמדמת דבר, שלא פתוכה וכתוב בריכה האגר, וכל שכן לבנה חלקה: כהה, פרשו למעלה לפי שהיה חלושה, ליכן שנה כמרלה הזיד, ולשון צעוד תצו ותקפוך שבר לנו לו תפזה על כן לריכה הסגר, וכן תרגום יב"ע מטול דהיך עמיק, לשון קפק בעבור שהיה עתה כהה, והזמן יגיד מה יהיה בה: (כו) ביום השביעי, להשגיח שפשה ימלמו, ובשאין למר פתם ולם פשה תפזה בעור (פסוק כ"ג), שלא רלתה ביום השביעי שלח פשה, ושהר לותו, ולח"כ חור ופשה הרי הוח טמל, כמו בנגעי עור שבר כמבוחר למעלה (פסוק ז'), ושאין ומביה דין לחד להם ולמדין זו מזו:

והיא

וְהִוא כֵּהָה שְׁאֵת הַמַּכָּוָה הִוא וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן כִּי־צָרֶבֶת הַמַּכָּוָה הִוא: פ חמישי

(כט) וְאִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי־יִהְיֶה בּוֹ נֶגַע בְּרֹאשׁ אוֹ בְזָקָן: (ל) וְרָאָה הכהן

תרגום אונקלוס

בְּמַשְׁכָּא וְהִיא עַמְיָא עַמֵּק כְּוָאָה הִיא וַיְדַכְּיֵנֵיהּ כַּהֲנָא אֲרֵי רוּשַׁם כְּוָאָה הִיא: (כט) וּגְבַר אוֹ אִתְּתָא אֲרֵי יְהֵי בֵּיהּ מַכְתָּשָׁא בְּרֵישׁ אוֹ

תרגום אשכנזי קו

דער הויט, אונד האַט קיינען גלאַנץ, זָא איזט עם בלאַם דיא פֿאַם בראַנדגעשוו הר ערהאַ־ בענע שטעללע, דער פריע־ סטער זאָלל עם ריין שפרעכען, דען עם איזט דיא נאַרבע דעם בראַנדגעשוויהדם. (כט) איינע מאַננס, אָדער פֿרויענספער, זאָן, דיא איינען שאַדען האַט אַם קאָפּפֿע אָדער אַם באַרטע,

ר ש "י

(כט) בראש או בזקן. כתב הכתוב לחלק בין נגע שבמקום שער לנגע שבמקום בשר שזה סימנו בשער לבן וזה סימנו בשער להוב: וכו

באור

(כח) והיא כהה, פלונתא שלא הפנה שער לבן, כמו והנה כהה הנגע ולא פשה הנגע פעור (פסוק ו') ושם פרשנוהו, חולשתה מטהרתה ואינם צריכה להסגר פעם שנית. ויפה תרגם יג"ע והיא עמיא, לא כמו שתרגם הרחזון מטול דהיא עמיא, כי הרחזון נתינת טעם, והשני ודאי שלא הפך שער לבן, שאם כימי הסגר גולד שער לבן לעפ"י שלא פשתה טמאה: שאת המכוה היא, שלא פשתה לינה נגע, שלא של מכוה היא, ובאחין לא נאמר כן, לפי שבאחין לאמר שתיהן שלא לבנה או נהרת לבנה, ובמכוה זכר לבד נהרת לבן אתם שלא המכוה היא, שדין לאחד לבהרת ולשלת: צרבת המכוה היא, פרשנו למעלה שהוא מאוס המכוה, ומותן טעם למה שלא המכוה שפשתה, לפי שהיא רק לרבית המכוה: (כט) ואיש או אשה, זכר בנתקים לים או לשה, לפי שאמר נרחב או בזקן, הייתי לומר מי שחסר בו נתק זקן מטמא, לשה שחין לה זקן, לא תשמע לפילו בנתק הרחב, תלמוד להזכיר שתיהן, נרחב לחים או לשה, או בזקן לחים: בו, הלים עיקר: בראש או בזקן, הכתוב מחלק בין נגע שבמקום שער לנגע שבמקום בשר שזה סימנו בשער לבן, וזה סימנו בשער להוב, שהפך שער שאר שבו להוב, נתק הוא, כך שמו של נגע שבמקום שער מפי רבי"ו ז"ל, הגין רמב"ן ז"ל שכוונת רבינו כי נגע הנתק נרחה במקום שער, שעדיין שערות הרחב או הזקן במקומם, ופרשת ואיש כי ימרט ראשו מדברת כשנשרו השערות ויקרח הרחב יהיה טהור מטומאת נתקים, ותמה עליו כי הרחב והזקן בעוד השיער עליהן אינן מטמאין במרחות נגעים כלל. ולדעתי נגע שבמקום שער שאמר רבינו ז"ל אינו אלא שחר הרחב והזקן שהן מקומות המגדלים שער, אבל עכשיו מקום הנגע פנוי משער, שזהו עיקר הנגע שנתקו השערות ממקומם. וכן זה שאמר נתק הוא, כך שמו של נגע שבמקום שער, אין כוונתו שהוא

המעמר

(כט) בראש או בזקן, הרב המאיר הביא לשת ר"ת מקולי (והוא בפ"י בנגעים) שמרית שער של נתק עתיד לזגור, ואמר וזהו לשון נתק כמו ונתוק וכרות (לקמן כ"ב כ"ד) ע"כ, ולא ידעתי לעומק דעתו, כי לכאורה זאת היתה לשתור, שהרי אם כיון שנתקו הנגעים שוב לא יחזרו למקומם ולא ילמחו לחרים תחתיהם? ולדעת ידידי ר' יפת וויסע נ"י יש להלדיקו, רק שהביאו בלשי מדייקים קלת, ולא כוון בלמדו וזהו לשון נתק, שמלה זאת תורה תמיד על עקירת דבר החזור, כי אם רלה להניח שחין במשמעות שרש נתק עיקור דבר שלם עם שרשו כי אם נתיקת חלק מן הכל, (להיכך ממלת מרט, שהורלתה עקירת השער מגזעו עד שיאחר המקום ההוא חלק כמ"ש שאחר) וכן נתוק וכרות, שניתק חלק הכים שאחר הנתק המחופר עמו בשער לחד.

תורה יג

הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע וְהִנֵּה מַרְאֵהוּ עָמֹק מִן־הָעוֹר וּבוֹ שֵׂעָר צָהֹב דק

תרגום אשכנזי

(ל) דער פריעסטער בעזיעהט אֹהן, אונד ער שיינעט טֹ'ע, פֿער צו ווין אַלס דיא איבריגע הויט, אונד איזט דיננעם גאַלדנעלבעם האַאר דאַראַן, זא

רש"י

(ל) וגו שער להב. שנהפך שער אחור שנו

תרגום אונקלוס

בְּדָקָן: (ג) וְיֶחֱזֵי כַּהֲנָא יָת מַכְתְּשָׁא וְהָא מְחֻוֵּהִי עָמִיק מִן מַשְׁכָּא וּבֵיהּ שַׂעַר סוּמָק דערק

באור

שהוא שם כלי פתרון, לפי שהשער עליון לומח הוא, וכמו שהנין רמב"ן ז"ל, חלק השם נגע זה נתק בעבור שנתק השער ממקום זה, שהוא סימן הנגע, לא כנגעי עור בשר שמותיהן שלת ובהרת בעבור מרחותיהן, כי נגע הרחם והזקן טומאת הנתק, לא מרחה הלובן כי מטמא בכל המרחות לבן שחור וירוק, ולבן נקרא שמו נתק. וכן מה שאמר רבינו זה סימנו בשער לבן, וזה סימנו בשער להוב, אין כוונתו שלענין המרחות שוה לגרעת עור בשר שמטמא בל' מרחות הנרחין תחת השיער, כמו שהנין רמב"ן ז"ל, ותמה עליו שדברי סותרים זה את זה, שלהלן (פסוק מ"ב) פירש לא כמרחה נתקין של מקום שער שאין מטמאין בגרעת מרחות בהרת ותולדתה שלת ותולדתה, לכל כוונתו על הבדל סימן טומאה שלהן, שעל ידו הוא מוחלט, שבנגעי עור בשר שער לבן מחליטו, ובנגע שבמקום שער, שער להוב מחליטו, כי המרחות לבד אינן מטמאין, ולולס מלבון לא כמרחה נתקין של מקום שער משמע שגם בנגע הנתק יש שנוי מרחה, לכך שאין לריך להיות ממרחות נגעים של עור בשר, לכך כל המרחות שוין בנתק בין לבן בין ירוק בין שחור, וכמו שבנו נתוספתא הנגעים מטמאים בכל המרחות לשילו לבני' בשחור ושחורים בלבן ומטמאים בשער להוב דק שמרחיו כתכנית הזהב, ועדיין אין לנו יודעים מה בין פרשה זו של נתקי הרחם שיטמאו בו בכל המרחות ושער להוב, לפרשת ולוים כי ימרט רחבו קרח הוא, שמטהרו מטומאת נתקין, ומטמאו במרחות נגעי עור בשר ובפשיון ובמחיה, ובשתיהן מקום הנגע קרוח ונתוק מן השער, ואומר רמב"ן ז"ל שהנתק הוא כשער ימרט למלעות הרחם, והשער מקיף את הנתק מכל לד, וקרחת וגבחת הוא שימרט לחורי הרחם כלו, או שימרט מבחת פניו כלו, ואין סביבות הנגע שער כלל, לז אינו נידון בסימני רחם וזקן. וכאינו שמצון מקולי ז"ל פי' שמריטת שער של נתק עתיד לחזור, וזהו לצון נתוק כמו ונתוק וכרות (פרשה כ"ב כ"ל), נתקו בפות רגלי הכהנים (יהושע ל' י"ח), לכל קרחת וגבחת שנאמרה בהן המריטה, הוא שאין השיער עתיד לחזור, שיאחר הרחם מלק ומלובן, כעין נתאת ממורט (מ"ש ז' מ"ה), וכמו כרק מרוטה (יחזקאל כ"ש י'), ואין זה נתק לכל קרח הוא גבח הוא ושהור, וכשיוש בקרחת וגבחת נגע לרעת טמא בנגע עור בשר, באחת מל' מרחות נגעים ובסימני מחיה ופשיון, ואחר שרמזנו זה נקדים, נאחר דעתנו בפי' הכתובים בעז"ה: (ל) הנגע, מרחה שנתחדש ברחם או נזקן במקום שנתקו שערותיו משונה מעור הרחם או הזקן: מראהו עמק מן העור, זהו מרחה בהרת עזה כשלג, לא שלריך להיות לחת ממרחות נגעים בנתק, לבל בא ללמדנו שאעפ"י שים בו מרחה בהרת עזה, אין לורך שיהיה שערה הפך לבן, לבל טמחה בשער להוב דק, ואם הדך לבן חינה מטמחה בנתק, וקרוב לומר שדבר הכתוב בהווה, כי דרך מרחה בהרת העמוקה מן העור, להפוך בנתק השער לבהוב, ועל כן אמר תחלה שבהיות בנתק מרחה עזה זו שהפך לשער להוב שהוא טמא, ואח"כ זכר אם חינה עמוקה ובכלל זה כל המרחות המשונות מן העור, שכלן מטמאין בנתק, אם הפכו שער להוב, או פשו בעור טמא, וזה דומה לסדר שאמר הכתוב ברחם העונין בנגעי עור בשר, והבן: שער, מיעוט שער בניס: צהב, זורח כמרחה זהב, [° וכתב רש"י להוב כמו זהוב לורב"ל בלע"ז וגרחה שהוא מלבון אר, בל"ח (גאלב), חלק שאין

התיבה

תוריע יג

דָּק וְטִמֵּא אֹתוֹ הַכֹּהֵן נֶתֶק הוּא צָרַעַת הָרֹאשׁ אוֹ הַזָּקָן הוּא: (לא) וְכִי־יִרְאֶה הַכֹּהֵן אֶת־נֶגַע הַנֶּתֶק וְהִנֵּה אֵין־מַרְאֵהוּ עָמֹק

מן

תרגום אונקלוס

דַּעֲדָק וְיָסֵאב יְחֵיהּ דְּהָנָא נִתְקָא הוּא סְגִירוּת רֵישָׁא אוֹ דִיקְנָא הוּא: (לא) וַאֲרֵי יֶחְזֵי כָּהֲנָא יָת מַכְתַּשׁ נִתְקָא וְהָא לֵית מִחֲזוֹהִי עָמִיק

תרגום אשכנזי קז

זאָ זאָלל איהן דער פריעסטער פֿיר אונריין ערקלערן, עם איזט דער בעזע גרינד, דער אויסזאַץ אַם קאָפּף, אָדער אַם באַרטע. (לא) ווען אַבער דער פריעסטער רעז שאַדען דעם גרינדעם בעזיהעט, אונד פֿינ דעם, דאַם צוואַר זיין שיין ניכט טיעפֿער איזט אַלם דיא

ר ש "י

אבו להוכ: נתק הוא. כך שמו של נגע שבמקום שער:

ושער

באור

התיבה מדוקדקת נראה, וכב"י שבידי לינו"] : דק, כך רגיל להיות שער הנתק חלוש ודק, וכת"כ שמו דק לקוי קלר דברי ר' עקיבא ר' יוחנן בן נורי אמר לפילו לרוך: נתק הוא, לין ספק שים הבדל בין שרש נתק לשרש מרט, לבל לין נראה בעיני שהורחת נתק על נתיקת שער החוזר ולומח, והורחת מרט על שער שחינו חוזר ולומח וכדברי ר"ם מקולי ז"ל, שהרי סך נשם ולבל נשם לאוזר ולצמוח, וכמו שאמר רמב"ם ז"ל (הלכות ט"ל פ"ה ח'), ונקרח קרחת וגבחת, לבל ההבדל שביניהן הוח המבדיל בטעם שתי פרשיות הללו, והוח על דרך זה, נתק נקרח לם מחמת חולי הלרעת שבשער, לבד השער לח כמו, ובעשה דק עד שבשיגעו בו ביד כפרך בחמלעיתו, מלשון כחשר יתק פתיל הנעורת בהריחו לם (שופטים י"ו ט'), והמוט המשלש לח במהרה יתק (קהלת ד' י"ב), שכן דרך חוט חלש דק להתק לחלחין, והו נגע הנתק, שלרע' הרחש גברה עד שהודקו מקלת שערו' הרחש על שיתקו בחשמוש היד, ונתקיש גם טופליס משרשם, ולכן הניתוק הזה לבדו סימן לרעת הוח, יהיה מלינו מרחה שיהיה, והפרשה השניה המדברת במריטת שער הוח בשהערות טופלין ממקום מבורן, מחמת חולי לו זקנה לו שחבל לם שהשירן, והשערות הטופליס שלמים וגסים בנתחלה, ולינן נתקים מחליהן בחשמוש היד לחלחין, כמו ולחיי למורטים (ישעיה נ' ו'), שמרט ועוקר מן הזקן שערות בריחות ושלמות, והנתק הוח נגע לרעת הרחש והזקן ומטמח בשער להוב, כי לי לפשר לנתק חלח על ידי לרעת הרחש, לבל ההמרטה יקרה גם לבריחים לו מחמת חולי שחין בו לרעת. ולפי שזחת היח מחלת הנתק שהשיער שעליו דק דק, לבן יהפוך מקלת שער דק לשהוב, כמו שבמרחה עור בשר יהפכנו ללבן, ולותו שער לשהוב דק לקוי וחלוש, ולין לורך לרעת הרחש והזקן שיהיה בו לחת מד' מרחות נגעים לבל מטמח בכל המרחות, שעל כל פנים על ידי חולי הנתק משתנה העור ממרחיתו, וזוהי ענין התוספתח שהשלמו למעלה, ועם זה נכון הכל: צרעת הראש, הנתק הזה בח מלרעת הרחש לו הזקן וטמח, וחכמים למדו מכלן שלין בהרת ושלר מרחות נגעים מטמחים ברחש שחינו קרח, לומרו נתק הוח לרעת הרחש לו הזקן הוח לין לרחש ולזקן טומלה חלח מטומלת נתקים לבד, כלומר לין לרחש ולזקן שים עליו שיער טומלת לרעת, חלח טומלת נתקין לבד, לבל קרחת וגבחת דומה לנגעי עור בשר, שהרי חלק הוח בעור הבשר: (לא) וכי יראה הכהן, בתחילה: והנה אין מראהו עמק מן העור, לעפ"י שמרחהו לינו עמוק מן העור, וגם לין בו שער להוב, זו לין לריך לומר שכבר לומר שבשער להוב סימן טומלה, לבל בח ללמד שבל המרחות שוין בנתק, ולין לורך שיהיה בו לחת מד' מרחות נגעים, שהרי למעלה בנגעי עור בשר לומר ולם בהרת לבנה היח בעור בשרו ועמוק לין מרחה מן העור (פסוק ד'), הוסיף לבנה חלח בעשה לומר שגם שאר המרחות מטמלין וכמו שפרשנו שם, ל"ל כלן שסתם לומר והנה לין מרחהו עמוק מן העור, ולח לומר לבנה, למדנו שמטמח בכל המרחות:

ושער

תרגום אשכנזי

תזריע יג

מִן־הָעוֹר וְשֵׂעָר שָׁחַר אֵין בּוֹ וְהִסְגִּיר הַכֹּהֵן אֶת־נֶגַע הַנֶּתֶק שִׁבְעַת יָמִים: (לג) וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְהִנֵּה לֹא־פָשָׂה הַנֶּתֶק וְלֹא־הָיָה בּוֹ שֵׂעָר צָהֹב וּמַרְאֵה הַנֶּתֶק אֵין עָמֹק מִן־הָעוֹר: (לד) וְהִתְגַּלָּח

ג' רבתי

איבריגע הויט, עם איזט אבער אויך קיין שוואַרצעם האָאר דאַראַן, זאָ זאָלל דער פריע־סטער דען שאַדן דעם גרינדעם זיעבען טאָגע איינשליסען לאָס־סען. (לג) אם זיבענטען טאָגע בעזיהעט דער פריעסטער דען שאַדן וויעדער, פֿינדעט ער, דאָס דער שאַדן דעם גרינ־דעם זיך ניכט אויסגעבריי־טעט, אויך קיין דיננעם גאָלד־געלבעם האָאר דאַראַן, אונד

ואת

דער שיין דעם גרינדעם ניכט טיעפֿער איזט, אַלס דיא איבריגע הויט, (לד) זאָ זאָלל דער־

זעל־

רשי

תרגום אונקלוס

(לא) ושער שחור אין בו. הא לאו היה בו שער שחור טהור ואין לריך להסגר שהשער שחור סימן טהרה הוא בנתקים כמו שנאמ' ושער שחור צמח בו וגו': (לב) והנה לא פשה וגו'. הא לאו פשה לו היה בו שער להוב טמא: (לג) והתגלח. סגיבות הנתק:

ואת

מִן מַשְׁכָּא וְשַׂעַר אוּכָם לֵית בֵּיהּ וַיַסְגֵּר כָּהֲנָא יָת מַכְתַּשׁ נְתָקָא שַׁבְעָא יוֹמִין: (לג) וְיֶחֱזֵי כָּהֲנָא יָת מַכְתַּשָׁא בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה וְהָא לָא אוֹסִיף נְתָקָא וְלָא הֲוָה בֵּיהּ שַׂעַר סוּמָק וּמְחֲזֵי נְתָקָא לֵית עָמִיק מִן מַשְׁכָּא: (לד) וְיִגַּלַּח

סהרני

באור

משער שחר אין בו, מיעט שער שניס, הא לאו היה בו שער שחור טהור ואינו לריך להסגר, שהשער השחור סימן טהרה הוא בנתקים, כמו שאמר ושער שחור צמח בו נרפא הנתק, אלא כל שערות הנתק נעשים דק דק למראה להוב, או לדקותן וחולשתן נופל מעיקרן, לכן לריך הסגר לראות לאו יפשה או יצמח בו שער להוב: (לב) והנה לא פשה הנתק, הא לאו פשה טמא, ואין הכתוב לומר לא פשה הנגע, לפי שאין הפשיון תלוי בנגע, שהיא מראה שנתחדש בעור ע"י הלרעת שיגלל, אלא לומר והנה לא פשה הנתק, שהוא חולשת השיער ונפילתו מן העור, שבו תלוי הפשיון, שאם נתקו יותר פרי הוא טמא: ולא היה בו, כשראהו עתה שער להוב, הא לאו צמח בו שער להוב בשעת ימי הסגר טמא: ומראה הנתק, לפילו גם מראה הנתק אין עמוק מן העור, אף על פי כן לריך הסגר שני, והוא הדין לאם היה עמוק מן העור, אלא שהכתוב דבר בהווה, שאם הוא מראה בהרת עזה העמוקה, יהי' בו שער להוב דק, וכמ"ש (פסוק ל'): (לג) וההגלח, נסתפעל, לפי שאין גלוח זה כגלוח שביום טהרתו, שנאמר והיה ביום השביעי יגלח את כל שערו שלריכה להיות נכהן וכתער, וזו נעשתה ונכנל לקדש ונאיזו דבר שירלה, והורלת ההתפעל על

הפועל

המעמר

(לב) אין עמוק מן העור, לתמה על הרב המתרגם כי בפסוק הקודם העתיק (רמך לומר זיין טיין ניכט טיעפֿער איזט דיא איבריגע הויט) והוא כפי הקבלה וכמו שפי' הרב המנחר, ואין לומר כהעתקתו (אונד דער שיין דעם גרינדעם ניכט טיעפֿער איזט) שמשמע שאם הוא אינו עמוק יהיה מטורע מחלט, וזה נודאי לימ וכמ"ש הרב המנחר.

וְאֶת־הַנֶּתֶק לֹא יִגְלֶחַ וְהִסְגִּיר הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּתֶק שִׁבְעַת יָמִים שֵׁנִית׃ (לד) וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּתֶק בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְהִנֵּה לֹא־פָשָׂה הַנֶּתֶק בָּעוֹר וּמַרְאֵהוּ אֵינֶנּוּ עָמֹק מִן־הָעוֹר וְטִהֲרוֹ אֹתוֹ הַכֹּהֵן

וכבס

תרגום אשכנזי קח

זעלבע זיך שערען לאַסען, דיא שטעללע וואָ דער גרינד איזט, מוס ער אַבער ניט בע־שערען. אונד דער פריסטער זאָל דען גרינד נאָכמאַהלם זיבען טאַגע איינשליסען לאַס־סען. (לד) אַם זיבענטען טאַ־גע בעזיהט ער איהן, פֿינדעט ער, דאַס דער גרינד זיך ניט אין דער הויט אויסגעברייטעט, אונד דער שיין ניט טיעפֿער

וכבס

איזט אַלס דיא איבריגע הויט, וָאָזאָל איהן דער פריעסטער רײַן שפרעכען, ער וואַשט

זיי־

תרגום אונקלוס

ר ש"י

סַחֲרָנִי נִתְקָא וּדְעִם נִתְקָא לָא יְגַלַּח וַיַסְגֵּר כַּהֲנָא יַת נִתְקָא שַׁבְעָת יוֹמִין תִּנְיָנוּת׃ (לד) וְיֶחֱזֵי כַּהֲנָא יַת נִתְקָא בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה וְהָא לָא אוֹסִיף נִתְקָא בְּמַשְׁכָא וּמְחַזּוֹחֵי לַיְתוֹהִי עָמִיק מִן מַשְׁכָא וְדַכֵּי יְתֵיהּ כַּהֲנָא

ויצבע

ואת הנתק לא יגלח. מניח אתי שערות סמוך לו סביב כדי שיהיה נכר שם פשה שאם יפשה יעבור השערות ויגלח למקום הגילוח

באור

הפועל והמקבל כאחד וכפי רצונו: ואת הנתק לא יגלח, למדו מכמיס נת"כ וכי מה יש בו, גלח סמוך לנתק לא יגלח, והטעם כדי שיוכר פסיון הנתק, וכן אנינו (נגעים פ"י ה'), כיצד מגלחין את הנתק, מגלח חולה לו, ומניח אתי שערות סמוך לו, כדי שיהא ניכר שם פשה, ושם בן מלת ואת כמו ועם שהוא לאחד משמושיו, כלומר השער עם הנתק לא יגלח, וכן תרגם לונקלוס ז"ל ודעם נתקא לא יגלח, ולבד נתק המוסגר יש לומר וכי מה יש בו, שלולי היה בו שער להוד לא היה מסגירו, שהוא מוחלט, ולולי היו בו שערות ממראות לאחרות שחור לו ירוק היה מטהרו, לפי נתק טמא לפשר שיש שערות רבות מראה להוד דק, וזהו מסכים לדברנו בפי' מלת נתק, שאינו כמו מריטה שנופלים השערות כלם מן השורש, נשופש חזקים ונריחים, גלח דק לקוי ונפרך, ולכן נאמר מלת ואת, שמשמעו מורה גם על הנתק עלמו, לפי שהוא גם ל"ת על נתקין טמאים שיש בהן סימן טומאה של שער להוד שלא יגלחנו, ורחיה מת"כ מניין לתולש סימני טומאה מתוך נגעו שעובר בל"ת ת"ל ואת הנתק לא יגלח, והוא כפשוטו שלומד מזה לנתק שיש בו שער להוד, לא על המגלח השער שהניח סמוך לו, שהרי אין זה תולש סימני טומאה, והרב נעל משנה למלך שחשב להוכיח ממשנה דלעיל שאין מראה הנתק משנה ממראה העור, שאם תאמר שמשנה במראהו מה לורך להניח שער סמוך לו, כדי שיהא ניכר שם פשה, והרי ניכר הפסיון במראה כמו פסיון לרעת עור בשר, ולא היא, כי אין הפסיון במראה, שלא בנתק עלמו, ובאמרו והנה לא פשה הנתק (פסוק ל"ב), ולכן לריך שער סמוך לו להכיר הפסיון. ורש"י ז"ל פי' מניח אתי שערות סמוך לו סביב כדי שיהא ניכר שם פשה, שאם יפשה יעבור השערות ויגלח למקום הגלוח, ודבריו תמוהים נעיני, כי הפשיון הוא בשער הסמוך שאם נתקו גם הם ונשרו הרי זה פשיון, ומה ענין מקום הגלוח לכאן, ועוד פסיון המראה נודע גם שם יגלח הכל, כמו נגע עור בשר, ואין סבק שאם יפשה ואילך לאזו תלמיד כתב כן על הגליון וטעה, כי לשון רש"י ז"ל בשני כ"י שיש ביד הרב המעתיק נר"ו אינו כתוב רק מניח שני שערות סמוך לו סביב כדי שיהא ניכר שם פשה: (לד) ומראהו איננו עמק מן העור, אין הדבר תלוי במראה וכמו שאמרנו, ופתרונו וכן על פי דברנו למעלה (פסוק ל'), שהיות מראהו עמוק מן העור מפני השער להוד, ולפי שנסוף

ההסגר

וְכֵהֶם בְּגָדָיו וְטָהֵר: (לה) וְאִם־
פָּשֹׂה יִפְשֶׂה הַנֶּתֶק בָּעוֹר אַחֲרֵי
טָהֳרָתוֹ: (לו) וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן וְהִנֵּה
פָּשָׂה הַנֶּתֶק בָּעוֹר לֹא־יְבַקֵּר הַכֹּהֵן
לַשֵּׂעָר הַצָּהֹב טָמֵא הוּא: (לז) וְאִם־
בְּעֵינָיו עָמַד הַנֶּתֶק וְשֵׂעָר שָׁחֹר
צמח

תרגום אשכנזי

זיינע קלײדער אונד איזט רין.
(לה) פֿערבריטעט זיך אבער
דער נרינד אין דער הויט,
נאכדעם ער רין געשפראכען
ווארדען, (לו) דער פריעסטער
בעזיעהט איהן, אונד פֿינדעט
דאס דער נרינד זיך אויסגע־
בריטעט, זא האט דער פריע־
סטער נישט ערשט נאך דעם
גאלדנעלבען האאר צו זעהען,
ער איזט אונרין. (לז) איזט
דער נרינד זא געבליעבען ווי ער ווער, אונד עס איזט שוואַרצעס האאר דערַאן נע־
וואכסען

רש"י

פגילות: (לה) לאחרי טהרתו. אין ליתלמ
סוגה לאחר המיטור מנין לף נסוף שבוע
ראשון ונסוף שבוע שני ת"ל פשה יפשה:
(לו) ושער שחור. מנין לף הירוק והאדום
שהיו נהוג ת"ל ושער לשון (ס"א ולמה)
נהוג דומה לתכלת' הוהג. להוג כמו זהוב
תור"כלת

תרגום אונקלוס

וְיִצְבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיִדְכֵּי: (לה) וְאִם אוֹסָפָא
יוֹסֵף נְתָקָא בְּמַשְׁכָּא בָּתַר דְּכוּתֵיהּ: (לו) וְיֶחֱזֵינֵיהּ
כַּהֲנָא וְהָא אוֹסֵיף נְתָקָא בְּמַשְׁכָּא לָא יְבַקַּר
כַּהֲנָא לִשְׂעַר סוּמָק מְסָאֲב הוּא: (לז) וְאִם
כַּד חֲזָה קֳדָם נְתָקָא וּשְׂעַר אוּכָם צָמַח בֵּיהּ

באור

ההסגר הדגר תלוי בספיון לו בשער להוג, שנלחת מהן שהתחדש טמא, והספיון מפורש והנה
לף פשה הנגע, תנל שער להוג לף נזכר, לפר ומרחהו לינגו עמוק, כלומר שלף העז להוליד
שער להוג: וכבם בגדיו, כמו בנגעי עור בשר לתר הסגר שני: (לה) ואם פשה יפשה, לעפ"י
שהספיון נתחלה לינו סימן טומלה, לם פשה לתרי טהרתו, תל תומר עתה בנגע חדש הוא, ולף
יטמלוהו הספיון שנף נתחלה, תלף דינו כפיון הנף בימ' הסגר ומטמא, תנל שער להוג שנתחדש
לתר הטהור לין לורך לומר שהוא טמא, כי שער להוף בין נתחלה בין נסוף לעולם סימן טומלה:
(לו) לא יבקר, לשון בקר תור שנמלים בו לורת הדבריס, וכן לף ינקר בלורת הנתק לרחות לם
שער להוג למא בו, וכמו שלמרנו שהשער להוג טמא וודלי, תלף יטמלנו בפיון לבד: (לז) ואם
בעיניו עמד הנתק, לפי הפיון שב על בסוק שלמיו שפשה הנתק בעור והרי הוא טמא, למר ולם
בעיניו עמד הנתק, שלף הלך לו הפיון, לם שער שחור למא בו נרפא הנתק וטהור, שהרי לי
לפשר לפרש שעמד בעיניו ולף פשה, שלם הוא בסוף הסגר שני, גם לם לף למא בו שער שחור
טהור שכן לומר למעלה וטהר לותו הכהן, ולילו פירש הכתוב דין שער שחור תנל סוף הסגר רלשון,
לף ידענו שהשער השחור מטהר גם טמא מוחלט, עכשיו שנכתב לחר פיון שמחליטו לטומלה,
ידענו שהשער שחור מטהר המוחלט וכל שכן המוסגר, שהכתוב שב גם על כל החמור בענין, שלפי
מרחהו עמוק מן העור וכו שער להוג דק, גם לם עמד בעיניו, ולף הלך לו שער להוג, תלף
שלמא בו שער שחור, נרפא הנתק ומוזר ומטהרו לחר שהיה מוחלט, וכן בתחלה לם יש בו שער
שחור, לע"פ שיש בו שער להוג הינו מטמא, כמבואר (פסוק ל"ח), ולין כן בנרעת עור בשר,
שפתי שערות לבנות מטמאין לע"פי שהשורות הדבה בו, לפי שסימן הנרעת היא נתיקת השיער,
וכיון שלומלות שערות בריאות לין כאן עור נתק, על כן הוסיף נרפא הנתק: שחר, דגר שהוה
שהערות

המעמר

(לו) ושער שחור, פירש"י מניין לף הירוק והאדום שהיו להוג וכו' להוג כמו זהוב תור"כלת"ח
בלע"ז ע"כ, זהו בל"ל היפה ובלעז תישליך מרפעלוך (פֿויטערגאָלד, טיימערגאָלד) (ד"ה).

צָמַח־בּוֹ נִרְפָּא הַנֶּתֶק טָהוֹר הוּא
וְטִהֲרוֹ הַכֹּהֵן: ס (לח) וְאִישׁ
אוֹ־אִשָּׁה כִּי־יִהְיֶה בְעוֹר־בְּשָׂרָם
בֶּהָרֹת בֶּהָרֹת לְבָנֹת: (לט) וְרָאָה
הַכֹּהֵן וְהִנֵּה בְעוֹר־בְּשָׂרָם בֶּהָרֹת
כֵּהוֹת לְבָנֹת בָּהַק הוּא פָּרַח בָּעוֹר
טהור

וואַלטען, זאָ איז דער גרינד
נעהיילט, ער איז ריין, דער
פריעסטער זאָלל איהן ריין
שפרעכען. (לח) איינע מאַננס,
אָדער פֿרויענספערזאָן, דיא
אַן איהרער הויט, פֿלעקען האַט,
וויסע פֿלעקען, (לט) דער
פריעסטער זיעהט, דאַס אין
דער הויט וויסע פֿלעקען זינד,
דיא קיינען גלאַנץ האַבען, זאָ
איז עס אין פֿריעלאיסשלאַג, דער אין דער הויט הערפֿאָר געבליהעט האַט, ער
איז

תרגום אונקלוס

אִתְסֵי נְתָקָא הֲכִי הוּא וַידַכְּיֵנֵיהּ כַּהֲנָא:
(לח) וּגְבַר אוֹ אִתְתָּא אֲרֵי יְהֵי בְמִשַׁךְ בְּסָרְהוֹן
בַּהֲרָן בַּהֲרָן חִוָּרָן: (לט) וְיֶחֱזֵי כַּהֲנָא וְהָא
בְּמִשַׁךְ בְּסָרְדְּהוֹן בַּהֲרָן עֲתִין חִוָּרָן בּוֹהָקָא
הוא

ר ש"י

לורנ"ל נלע"ז: טהור הוא ומהרו הכהן.
הא טמא שטהרו הכהן לא טהור:
(לח) נהרות. חברבורות: כהות לבנות.
שאין לובן שלהן עז ולא כוהה: (לט) נהק.
כמין לובן הנראה בנשר לדם לדוס
שקורין רו"ש בין חברבורות לדמימותו
קרוי

באור

שנערות הנחורים על הרוב שחורות, והוא הדין ירוק לדוס ולבן כל שאינו להוב דק מטהרו: צמח
בו, מחדש, כמו ויחל שער רחלו לצמח (שופטים ט"ז כ"ב), כי נפילת שער הנתק אינה כנפילת
שער מזקנה שאינה חוזרת ולומחת, אלא כשנשר חולי לרעת הנתק, יצוח העיר לצמח שער בריא
המרחה הנהוגה לחדש זה, אבל שער להוב פעמים לא צמח בו אלא הנתק הפך לותו לשער להוב,
ולכן אמר ובו שער להוב דק, ולא אמר שצמח בו: וטהרו הכהן, לפי שאמר טהור הוא, כשנור
אתה צילך לבירו, והכתוב מדבר כמלוע מוחלט לאחר הפשיון ודינו להטהר ככל הכתוב בפרשת
זאת תהיה תורת המלוע ביום טהרתו, על כן הוסיף וטהרו הכהן, כלומר זה שאמרתי טהור
הוא לפי שנרפא, ומעתה יטהרנו הכהן בכפרים ובתגלחת, וכת"כ לאמרו טהור הוא וטהרו הכהן,
הא טמא שטהרו הכהן אינו טהור: (לח) ואיש או אשה, לאחר שהשלים דיני נגעי עור בשר
ושאיהם, ודיני נגעי שאין ומכוה, ודיני נגעי ראש וזקן, הודיע עתה שהמראות שבריבין הסגר,
והמזליעין בשאני טומאה הם מקרוש בילה ולמעלה, כמו שקבלו מכמים בפי' שאת או ספחת
או נהרת, אבל כל מיני לובן שהן למטה מקרוש בילה, או שאר המראות שאין לריבין הסגר,
וזהו ענין פרשה זו, ואמרו אים או חשה, ידענו שהאשה שוה לאים בכל נגעי עור בשר, וכלן
מטמאין בה עד מראה שהיא טהור: בעור בשרם, הן נגעי עור בשר, כי לרעת הראב
והזקן שהוא הנתק מטמא בכל המראות כמו שאמרנו: בהרת, בשר פרשנו שאין לשון בהרת על
הלובן העז שלא כתם יהי' שיהי', והפ' הזאת ראיה לדברנו, שהיא מדברת מנתק שהוא למטה
מקרוש בילה וקורלו בהרות, גם רש"י ז"ל פי' בהרות, חברבורות: בהרח לבנח, אמר לשון
רבים, שאפילו יש בו בהרות רבות שאין מטמאין אותו וכל שכן אחת, ואמר לבנות, שאפילו הם
מראה לובן שאין מטמאין, וכל שכן אם ממראות אחרות: (לט) בהרח כהות לבנות, פירש"י ז"ל
שאין

המעמר

(לח) בהרות לבנות, גם זה אין ראיה שבהרת אין עניינו זריחה (וכמו שחשב הגר המגיה), כי גם
הלובן הכהה למטה מקרוש של בילה יש לו נוגה מה, והעד שקראו הכתוב נוהק שהוא זוהר.
(לט) בהק, פירש"י כמין לובן הנראה בבשר לדם לדוס שקורין רוש"ו, ע"כ, מלה זו לועז הוא

תרגום אשכנזי

טָהֹר הֽוּא׃ ס ששי שלישי (מ) וְאִישׁ
כִּי יִמָּרֵט רֹאשׁוֹ קֵרֵחַ הוּא טָהֽוֹר
הוא

תרגום אונקלוס

הוּא סְגִי בְּמַשְׁכָּא דְּכִי הוּא׃ (מ) וּגְבַר אֲרֵי
יִתַּר שְׁעַר רֵישֵׁיהּ קְרֵיחַ דְּהוּא דְּכִי הוּא׃
ואם

איזט ריין. (מ) ווען איינעם
דיא האַארע אויספַאַללען, זאָ
איזט ער אין קאַהלקאָפף, ער
איזט

ר ש " י

קרוי נהק כחים עדשן שבין עדשה לעדשה
מבהיק הבשר בלובן לח׃ (מ) קרח הוא
טהור הוא. טהור מטומאת נתקין שאינו
נידון

באור

שאין לובן שלהן עז ללח כיהה, ואין מלת כהה בכל מקום שוה בטעמו, שהרי בהסגר שני על לרעת עור בשר נאמר והנה כהה הנגע, ואפילו עז טהור וכמו שפרשנו שם, כי אין כהה לבד על כהיית מראה, ללח על כל רפיון פעמים רפיון מראה, ופעמים רפיון הנגע, שאין נבחה להניח סימני טומאה, ואין קורח כהות אותן הבהרות שהן חלושות בלובן למטה ממראה קרוס בילה, ולפשר שבן דעת בעל הטעמים שסמך בנגינה כהות לבנות, להורות שמדבר על חולשת מראה לובן, שהוא למטה מד' מראות המטמאות, ואילו היה שב על הנגע, היה לו לסמוך בנגינה בהרות כהות, ולהפריד מהן פ"ת לבנות. והבן: בהק הוא, כמין לובן הנראה בבשר לדם לחוס שקורין רוס"ו [ס והוא רוס"ח ובל"ח (רַאטהקאָפף) ס] בין חברבורות לדמומיתו קרוי נהק, כחים עדשן, שבין עדשה לעדשה מבהיק הבשר בלובן לח כן פי' רש"י ז"ל. וללח מלאנו זאת בשקוס לחר בתני הקדם, לבל בלשון חכמים ז"ל השתמשו בשרש זה על הזהר, ואמרו מבהיק מסוף העולם ועד סופו. ואונקלוס ז"ל פתר בהרת נהרח, ונהק תרגם נוהקא, לבל יג"ע תרגם נהרת נהקא, ונהק תרגם לאר שהוא לשון לובן, כמו לתונות לאורות (שופטים ה' י'), לאר לאר, ולפשר כמו שאמרה תורה על מראות נגעים שבעור וטמאו הכהן לרעת הוא (פסוק ח'), אמרה על מראות כהות הללו, שאין סבתן לרעת ללח בהק יש בבשר זה, והוא פרח בעור ועשה בהרות הללי, ולכן טהור הוא, ואינו לריך להסגירו כלל: (מ) ואיש, בין איש לאשה, ולא נאמר איש אלא לענין שלמטה איש פורע ופורם ואין האשה פורעת ופורמת כך אמרו בתורת כהנים. ואיש כי ימרט ראשו, בשר פרשנו כי מריטה היא נפילת השער ממקום חבורן, ועידס שלמיס ובריאים, לפעמים יקרה בן מחולי, או מן הזקנה, או שאכל סם שמשיר השער, ועל כלם אמר כי ימרט ראשו בנפעל על ידי סבה, בין שאין השער עתיד לאזור, בין שעתיד לאזור, כל זמן שהרחם ממורט הרי הוא קרח וטהור ממראה נתקין, וכן פירש רש"י ז"ל טהור מטומאת נתקין, שאינו נדון בסימני רחם וזקן שהן מקום שער, אלא בסימני נגע עור בשר בשער לבן ומחיה ופסיון. ובשר אמרנו (פסוק כ"ט) שאין דעת רש"י ז"ל שבמקום הנתק יש שער, אלא שהרחם והזקן מקום גדול שער, לבד מקום הנתק שנתקו קלת השער מחמת לרעת, אבל קרחת וגבחת שאינו מחמת לרעת, נדון הרחם והזקן בעור הבשר שאינו מקום גדול שער, ומטמא בד' מראות נגעים ובסימניהם, והוא בשוטו של מקרא, יאמר שאם נשרו שער הרחם מחמת חולי או זקנה, אינו לריך להסגר כמו נתק לראות אם יבוא בו שער להוב או פסיון, אלא קרח הוא טהור הוא, כלומר שאין נפילת שער זה מלרעת, כי השערות הנופלים בריאים וחזקים כדרכן, לא כשער הנופל מלרעת הנתק שהן דקים נפרכים ונתקים בשמוש היד: ראשו, לא זכר הזקן
שאין

המעמר

המעתיק רַאטהקאָפף, וזה לינו כי רש"י נוהן על הגיהור הנמנה לבעלי מומין בשנה דבכורות פ"ז (מ"ה ב') ולא על בעל שער לחוש, ועיין רש"י ברכות (נ"ח ב') ד"ה גיהור ובמרפא לשון שם (ל"ח ב') ד"ה גיהור (ד"ה). (מ) ואיש כי ימרט, כתב הרב המנחר, ולא נאמר חים אלא לענין שלמטה חים פורע ופורם וכו' ע"ש, והרחב"ע אמר ולא הזכיר האשה בעבור הליחה הרבה חים בה לא יקרח האשה בדמות עשב עכ"ל, וכן הורה הנסיון שלא תמצא קרחת בנשים כי אם על המעט.

תורי ע יג

הוּא: (מח) וְאִם מִפְּאֵת פָּנָיו יִמָּרֵט
רֹאשׁוֹ גִּבַּח הוּא טָהוֹר הוּא:
(מט) וְכִי־יִהְיֶה בַּקָּרַחַת אוֹ בַגַּבַּחַת
נֶגַע לָבָן אַדַמְדֶּם צָרַעַת פֹּרַחַת
הִוא בְּקָרַחְתּוֹ אוֹ בְגַבַּחְתּוֹ:
(מג) וְרָאָה אֹתוֹ הַכֹּהֵן וְהִנֵּה שְׂאֵת־
הנגע

תרגום אשכנזי קי

איזט ריין · (מח) פַאלַלען איהם
אויף דער זייטע זיינעס אַנגעזיכטס דיא האַארע אויס, זָא
איזט ער איין פַאַרדערקאַהל־
קאָפף, ער איזט ריין · (מט) צייגט זיך אַן דער קאַהלען הינטער אָדער פַאַרדערזייטע איין דונקעלראָטה אונד ווייסער שאַדען, זָא איזט עם דער אויסזאַטץ, דער אַן דער קאַהלען הינטער אָדער פַאַרדערזייטע איין

טע אויסגעברָאכען · (מג) ווען איהן דער פריסטער בעזיהעט, אונד פינדעט, דאַס איינע דונ־

תרגום אונקלוס

(מח) וְאִם מֶקֶבֶל אַפּוֹהִי יִתַּר שַׂעַר רֵישֵׁיהּ
גְּלוּשׁ הוּא דְּכֵי הוּא: (מט) וַאֲרֵי יְהֵי בְּקָרְחוּתָא
אוֹ בְּגַלְּישׁוּתָא מַכְתַּשׁ חִוַּר סַמּוֹק סְגִירוּת
סַגְיָא הִיא בְּקָרְחוּתֵיהּ אוֹ בְּגַלְּישׁוּתֵיהּ:
(מג) וְיֶחֱזֵי יָתֵיהּ כָּהֲנָא וְהָא עָמִיק מַכְתָּשָׁא
חור

ר ש " י

נידון בסימני רקק וזקן שהן מקום שער חלק בסימני נגע שור בשר (בשער לבן) ומחיה ופסיון: (מא) ופס מכאת פניו. משפוע קדקד כלפי פניו קרוי גבחת וחף הלדעין שמכאן ומכאן בכלל ומשפוע קדקד כלפי לאחוריו קרוי קרחת כן פירש רש"י ז"ל וכן הוא בת"כ, וחלקן הכתוב לקרחת וגבחת לעשי"ן שהיהן טהורים, לומר שאין מלטרפין זה עם זה, ואין פוסין מזה לזה, חלי גריס קרחת וחלי גריס גבחת אינן מלטרפין, וגריס בחד מהן סמוך לשני אין הפסיון בשני מטמא: גבח הוא, המלה הזאת לא מלאנוה רק בפרשת לרעת הרקק ונגעי בגדים, וכן אמר רבנ"ע ז"ל גבח אין לו חבר מן מהפרשה הזאת, והוא שם התואר ולפי שקרחת נופל על כל מקום קרוח שברקק, לריך טעם למה משפוע קדקד בלפי לאחוריו קורא קרחת, ותאדו קרא, ומשפוע קדקד כלפי פניו קורא גבחת ותאדו גבח, ואפשר לומר שלאחורי הרקק מקום שער בכל אדם, לכן כשמרט יקרא קרח, אבל מפאת פניו בני אדם רגיל שפדאתם גבוה והולך חלק למעלה ותאדו גבח, כמו הריס גבוניס (תהלים ס"ח י"ז), על גבי מרגו מורגיס (שם קכ"ט ג'), נעל מלא גבוה, או נעל פניס גבוהים, ולכן גם מי שפדאתו קלרה ושערותיו מכסיס לותו, כשמרט נקרא גבח: (מב) נגע לבן אדמדם, פתוך כמו או נהרת לבנה אדמדמת (פסוק י"ט), והוא הדין כל הנגעים של ד' מראות מטמאין בקרחת וגבחת, שהרי אמר לפניהו כמראה לרעת עור בשר, ואפשר שדבר שהוא שדרך נגעי הרקק להיות מראה פתוך, וכמו שבכל פרשת נגעים דבר שהוא וכמו שפרשהו בכל מקום: צרעת פרחת הוא, לאמרו רבותינו לרעת מלמד שהיא מטמא' במחיה, פורחת מלמד שהיא מטמאה בפסיון, היא מלמד שאינה מטמאה בשער לבן, ואמה על רש"י ז"ל שכתב בשער לבן מחיה ופסיון, ורלוני בלשון רש"י בשני כ"י ישנות שניד החכם המעתיק נר"ו, בחד כתוב מחיה ופסיון, ולא נזכר שער לבן, ובשניה כתוב לבד חלא בסימני נגע עור בשר, ולא נזכר בו שער לבן מחיה ופסיון, ובשניהם טובים, לכל ברש"י שלנו אין תלמיד טועה הוסיף שער לבן, ורלוי למחקו: (מג) וחנה שאת הנגע לבנה אדמדמת, כמו נגע הבהרת, כלומר לשר בהרת,

באור

שאין מדרכו להמרט ודבר נהוה, וסוף סוף דין אחד להן: (מא) ואם מפאת פניו, משפוע קדקד כלפי פניו קרוי גבחת, וחף הלדעין שמכאן ומכאן בכלל, ומשפוע קדקד כלפי לאחוריו קרוי קרחת כן פירש רש"י ז"ל וכן הוא בת"כ, וחלקן הכתוב לקרחת וגבחת לעשי"ן שהיהן טהורים, לומר שאין מלטרפין זה עם זה, ואין פוסין מזה לזה, חלי גריס קרחת וחלי גריס גבחת אינן מלטרפין, וגריס בחד מהן סמוך לשני אין הפסיון בשני מטמא: גבח הוא, המלה הזאת לא מלאנוה רק בפרשת לרעת הרקק ונגעי בגדים, וכן אמר רבנ"ע ז"ל גבח אין לו חבר מן מהפרשה הזאת, והוא שם התואר ולפי שקרחת נופל על כל מקום קרוח שברקק, לריך טעם למה משפוע קדקד בלפי לאחוריו קורא קרחת, ותאדו קרא, ומשפוע קדקד כלפי פניו קורא גבחת ותאדו גבח, ואפשר לומר שלאחורי הרקק מקום שער בכל אדם, לכן כשמרט יקרא קרח, אבל מפאת פניו בני אדם רגיל שפדאתם גבוה והולך חלק למעלה ותאדו גבח, כמו הריס גבוניס (תהלים ס"ח י"ז), על גבי מרגו מורגיס (שם קכ"ט ג'), נעל מלא גבוה, או נעל פניס גבוהים, ולכן גם מי שפדאתו קלרה ושערותיו מכסיס לותו, כשמרט נקרא גבח: (מב) נגע לבן אדמדם, פתוך כמו או נהרת לבנה אדמדמת (פסוק י"ט), והוא הדין כל הנגעים של ד' מראות מטמאין בקרחת וגבחת, שהרי אמר לפניהו כמראה לרעת עור בשר, ואפשר שדבר שהוא שדרך נגעי הרקק להיות מראה פתוך, וכמו שבכל פרשת נגעים דבר שהוא וכמו שפרשהו בכל מקום: צרעת פרחת הוא, לאמרו רבותינו לרעת מלמד שהיא מטמא' במחיה, פורחת מלמד שהיא מטמאה בפסיון, היא מלמד שאינה מטמאה בשער לבן, ואמה על רש"י ז"ל שכתב בשער לבן מחיה ופסיון, ורלוני בלשון רש"י בשני כ"י ישנות שניד החכם המעתיק נר"ו, בחד כתוב מחיה ופסיון, ולא נזכר שער לבן, ובשניה כתוב לבד חלא בסימני נגע עור בשר, ולא נזכר בו שער לבן מחיה ופסיון, ובשניהם טובים, לכל ברש"י שלנו אין תלמיד טועה הוסיף שער לבן, ורלוי למחקו: (מג) וחנה שאת הנגע לבנה אדמדמת, כמו נגע הבהרת, כלומר לשר בהרת,

תזריע יג

תרגום אשכנז

הַנֶּגַע לְבָנָה אֲדַמְדֶּמֶת בְּקָרַחְתּוֹ אוֹ בְגַבַּחְתּוֹ כְּמַרְאֵה צָרַעַת עוֹר בָּשָׂר: (מד) אִישׁ־צָרוּעַ הוּא טָמֵא הוּא טַמֵּא יְטַמְּאֶנּוּ הַכֹּהֵן בְּרֹאשׁוֹ

נגעו

דונקעלראָטהע אונד ווייסע שטעללע זיך ערהאַבען אַן דער קאָהלען הינטער אָדער פֿאָר, דערזייטע, דיא זאָאויסזיהט, וויא דער אויסזאַטץ אין דער הויט, (מד) זאָ איזט דער מאַן

אויסזעטציג, ער איזט אונריין, דער פריסטער מוס איהן אונריין שפרעכען, אין האַט זיינען

שאי

רש"י

תרגום אונקלוס

החמור נפרצת עור בשר לדעת כי יהיה בעור בשרו ומה לחמור נו שמטמא בלרבע מרחות ונדון בשתי שנועות ולא כמרחה לרעת החמור בשחין ומכוה שהוא נדון בשנוע אחד ולא כמרחה נתקן על מקום שער שאין מטמאין בלרבע מרחות שאת ותולדתה נהרת ותולדתה: (מה) נרחבו נגעו. אין לי אלא נתקן מנין לרבות שאר המונגעים ת"ל טמא יטמאנו לרבות את כלן על כלן הוא לומר נגדיו יהיו פרומים וגומר:

חַוֵּר סַמּוֹק בְּקָרְחוּתֵיהּ אוֹ בְגַלְישׁוּתֵיהּ כְּמֶחֱזֵי סְגִירוּת מְשַׁךְ בְּסָרָא: (מה) גְּבַר סְגִיר הוּא מְסָאֵב הוּא סָאָבָא יְסָאֲבִינֵיהּ כַּהֲנָא בְּרֵישֵׁיהּ

מבחשיח

פרומים

באור

כי מרחה הצלת לינה מטמא, עד שיהיה בו סימן טומאה, וכאן לריך להיות מחיה נצלת, או לאחר הסגר יפשה, לפי שלא נתפרשו סימני טומא' נגעי הראש בפרשה, שלא תאמר שהמרחה עלמה מטמא בקרחת וגבחת, תאמר והנה שאת הנגע, ללמד שהמרחה עיון בפני עלמו, והנגע עיון בפני עלמה, וכמו שאתם במרחה לרעת עיר בשר החמורה בפרשת אחם כי יהיה בעור בשרו שאת או ספחת או בהרת, שלריכה להיות לה לאחת מד' מרחות הנגעים, ולריך שיולד בה סימן טומאה ונדון בשתי שנועות, וכן דין נגעי קרחת וגבחת, לא כמרחה לרעת החמורה בשחין ומכוה שהוא נדון בשנוע אחד, ולא כמרחה נתקן שאין מטמאין בשאת ובהרת ותולדותיהן שאר בכל המרחות, ולמעלה (פסוק י"ט) תאמר בהרת לבנה אדמדמת, וכאן תאמר שאת הנגע, למדנו גם לשאת שמטמאה פתוך, וכן תולדותיהן, ואולי גם כאן דבר בהווה שרגיל נגע הראש להיות שאת פתוך, ובעור הבשר בהרת פתוכה: (מד) איש צרוע, בכל הפרשה תלה הטומאה בנגע לא בגופו, שתאמר (פסוק נ') נגע לרעת הוא, ולא תאמר חיים לרוע הוא, וכן (פסוק ח') וטמאו הכהן לרעת היא, לא תאמר לרוע הוא, וכן במחיה ובשאין ובמכוה ובנתק, לפי שעד כאן דבר על משפט הנגע מראותיו וסימניו, ועכשיו שפסק, מדבר על משפט החיים בעל הנגע, שלא תאמר שנגע הצרעת הטמאה היא על אבר אחד מן הגוף, ואעפ"י שמטמא את בעליה, יסתיר מקום הנגע ויהיה, שלא חיים לרוע הוא, אלא לרוע הוא, וזה פי' ועשם למקרח שלאחריו והלרוע וגו': טמא יטמאנו הכהן, לעפ"י שאמרתי טמא הוא, לריך שיטמאנו הכהן ויאמר לו טמא אתה, כמו שנאמר בראש הענין (פסוק נ'): בראשו נגעו, לפי הפשט היה שב על נגעי הראש שסיים בהן, כי מקרא שאינו לריך הוא, ועוד מה בין נגע הראש לנגע עור בשר בענין זה, שבאן נאמר וטמאו הכהן, אבל חוזר על כל הנגעים החמורים בפרשה, שבעל הנגע הוא חיים לרוע וטמא, ודינו כאמור למטה בענין, כי בראשו נגעו, כמו דמך בראשך, שהוא חייב בדמו שגרם שאת לעלמו, וכן הוא במעשיו גרם לעלמו הנגע, שעי"כ בדד ישב מבלי מגעי אדם וכמו שאפרש בסמוך. [ס"א לעפ"כ נראה שהוא מוסב על נגעי הראש, שבהן הוא מדבר, ולפי שדינו מסוכה מדין לרעת מקום השער, לאמר בראשו נגעו, בלומר אין הנגע הזה מובדל מנגעי שאר הגוף, אלא שהוא בראש, ואחרי שאין שם שער, דין הוא לו עם נגעי עור

בשר

תורי יג

נִגְעוֹ: (מה) וְהַצָּרוּעַ אֲשֶׁר־בּוֹ הַנֶּגַע בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרֻמִים וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָרוּעַ וְעַל־שָׂפָם יַעְטֶה וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא: (מו) כָּל־יְמֵי אשר

אויסגעהיללט געהען, אונד „אונריין"! „אונריין"! אויסרופֿען. (מו) זאָ לאַנגע ער דען שאַ-

תרגום אשכנזי קיא

שאַדען אַם קאָפּפֿע. (מה) איין אויסזעטציגער, דער דען שאַדען האַט, זאָלל צעריסען ענע קליי- דער טראַגען, זיין הויפט- האָאר ווילד וואַכסען לאַסען, ביז איבער דען ליפּפּענבאַרט

תרגום אונקלוס

מַכְתָּשִׁיהּ: (מה) וּמְגִירָא דִּי בֵיהּ מַכְתָּשָׁא לֶבוּשׁוֹהִי יְהוֹן מְבַזְּעִין וְרֵישֵׁיהּ יְהֵי פְרִיעַ וְעַל שָׂפָם כְּאֵבֶלָא יִתְעַטַּף וְלָא תְסְתַּאֲבוּן וְלָא תְסְתַּאֲבוּן יְקָרֵי: (מו) כָּל יוֹמִין דִּי מַכְתָּשָׁא ביה

ר ש " י

(מה) פרומים. קרועים: פרוע. מגודל שער: ועל שפם יעטה. כאבל: שפם. שער הסנטרים גרמ"ן בלע"ז: וטמא טמא יקרא. מזמיע שהוא טמא ויפרשו ממנו:

נדד

באור

נגע°]: (מה) והצרוע, כפי פרושו על נרחצו נגעו, יהיה וי"ו והצרוע מזמם כמו כי, לפרש נרחצו נגעו שלפניו, כלומר זה שאמרתי נרחצו נגעו שמעתיו גרמו לו הצער הזה, לפי שהחיים הצרוע חינו דומה לשאר הטמאים, שלא נגדיו יהיו פרומים וגו': אשר בו הנגע, שנראתו פרח גו נגע, לא נראת בלי נגע, ורבותינו דרשו לפילו כה"ג מצורע שנלטוה על פרימה ופריעה, כריך לקרוע ולפרוע: פרמים, קרועים, וכן לאמרו בת"כ: פרוע, פי' רש"י ז"ל מגודל שער ופרשתיו (פרשה יו"ד ו'), לכל חכמים כחלקו בזה, ומה שפרשנו הוא דעת ר' אליעזר, ור' עקיבא מדמהו לנגדיו יהיו פרומים, שהן חון לנוף, לף רחצו יהיה פרוע חון לנוף שיעלה רחצו ויסיר השוחר מעליו, ולשון פרוע נופל גם על זה, כמו פריעת מילה, וכן ופרע הכהן את ראש החזה, סיסיר שמלת רחצה ויסתור שערה, ושתיהן במשמעות המלה: ועל שפם יעטה, סופה רחצו כאבל, בת"כ, ויאמר רחב"ע ז"ל למעלה מהשפה, והמ"ס מהצורע והעד ולא עשה שפמו, ויפה פי' רש"י ז"ל שפם, שער השפתים, גרנין בלע"ז [° ח"ה לא מלאתי התינה הזאת בלשון נרפת °] כי שפה ושפתים נופל על הגזר החדוש שסביבות הפה, ושפם הוא מקום שער השפתים, וילוה שיבסה הרחץ עד הפה, כי פיו פתוח שיקרא טמא: יעטה, בנגדיו מגזרת עוטה לור מפי' רחב"ע ז"ל, ויאמר עוד שלא יזיק נרוח פיו, ולין זה הטעם כי נדד יבכון שלא נענוי לבלות, כמו פרימה ופריעה, וכן ת"א ז"ל ועל שפם כאבילא יתעטף: וטמא טמא יקרא, יקרא לבני ילדם המתקרבים אליו, טמא טמא לני סורו מני, או לפי שיוצא עטוי רחץ ולינו רוחה, יקרא טמא טמא, שלא יתקרב אדם אלינו לחשוב שהוא שכל, לבן יודיע שהוא טמא, ומלת יקרא נאה על קורא בקול גדול להשמיע למרחוק, כמו הריעותי קולי ותקרא (בראשית ל"ט ט"ו), ושאר הטמאין חייבין גם כן להודיע אל הקרב אליהן שהן טמאין, כמו שאמרו בת"כ, שלא יהן לומרים סמוך אליהן, והמצורע העטוף נרחץ יקרא טמא טמא: (מו) כל ימי אשר הנגע בו יטמא,

לין

המעמר

(מה) ועל שפם יעטה, לאמר הרחב"ע והטעם שלא יזיק נרוח פיו, והרב המבאר הסיב עליו, ואמר שאין זה הטעם כי נדד יבכון, במחלת כנודו לין מענין נדד יצב שלא יקרב איש אליו, אך שלא יזור איש עמו ואפילו מצורע לאחר כמפורש בת"כ, לולם כבר לאמרו בפירוש שמצורע קורא ואומה ואורם, ולמי יזדווג אם אין איש לאתו, וגם הוא מותר בתשמיש המטה (רמב"ם פ"י מהלכות טומאת צרעת הלכה ו'). שפם, פירש"י שער השפתים גרמן"ן בלע"ז ע"כ, וזהו גרמאין (טנויטש) עיין מרפא לעין שנת (קכ"ט ב') ל"ה מלה שפמי. (ד"ה). (מו) כל ימי אשר הנגע בו, דנרי הרב המבאר פה לא זכיתי להבין, כי מה שלוק יש בין שמאה היולאת מגופו ובין טומאה

הנפה

תרגום אשכנזי

שאדען אן זיך האט, דער אונ־
רין מאכט, זאלל ער אויך
אונרין זיין; ער זאלל איינזאם
בלייבען, זיינע וואהנונג זאלל
אויסערהאלב דעם לאגערם
זיין. (מז)איין געוואנד אין וועל־
כעמדער שאדן דעם אויסזאט־
צעם ענטשטעהט, אין וואללען

אי

תזריע יג

אֲשֶׁר הַנֶּגַע בּוֹ יִטְמָא טָמֵא
הוּא בָּדָד יֵשֵׁב מִחוּץ לַמַּחֲנֶה
מוֹשָׁבוֹ: ס (מז) וְהַבֶּגֶד
כִּי־יִהְיֶה בּוֹ נֶגַע צָרַעַת בְּבֶגֶד

צמר

רש"י

(מו) בדד יצא. שלא יהיו טמאים יושבים עמו. ולמרו רבותינו מה נתנה מאחר טמאים ליצא בדד הואיל והוא הבדיל בלשון הרע בין איש לאשתו ובין איש לרעהו לף הוא יבדל: מחוץ למחנה. חוץ לג' מחנות:

לפצרים

תרגום אונקלוס

בְּיוֹם יְהֵי מְסָאַב מְסָאַב הוּא בְּלְחוֹדוֹהִי יֵתֵיב
מִבָּרָא לְמַשְׁרְיָתָא מוֹתָבֵיהּ: (מז) וּלְבוּשָׁא
אֲרֵי יְהֵי בֵּיהּ מַכְתַּשׁ סְגִירוּ בְּלִבּוּשׁ עַמַּר אוֹ

בלבוש

באור

לין טומאתו לימים כמו נוגע במת לו בחרן, שלא פעם זמן רב פעם קצר, ותלויה בנגע, שכל הימים שהנגע בו יטמא, כי טומאתו יוצאת מגופו, וכן בזב וזבה שנאמר כל ימי זוב טומאתו (פרשה ט"ו כ"ה), על כן הוסיף טמא הוא, כלומר גופו טמא, ואיך יטהר בימים, וכן לומר נזבה טמאה היא, וזהו שתרגם יב"ע יהא מסאב, מטול דמסאב הוא: בדד ישב, תמוה מכל הטמאין, שנאמר ויצאו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש (במדבר ה' ג'), מחנה לכל אחד ואחד, טמא מת משלח ממחנה שכינה, זב משלח גם ממחנה לויה, תמוה מהן מלורע שמשלח גם ממחנה ישראל, על כן בתוב בדד ישב, שלא יהיו הטמאין האחרים יושבים עמו, ולילו כתב לבד בדד ישב, היה משמע שיש בניתו בחדר לבד ואין אים עמו, כמו ישב בדד וידום כי נטל עליו (איכה ג' כ"ח), על כן הוסיף מחון למחנה מושבו מרומז מכל בני אדם, ואין זה שלח אם משלח חון לשלש מחנות, שאם יושב בעירו כמו טמא מת וזב אינו בדד. ואמרו רבותינו ז"ל מה נתנה מאחר טמאים ליצא בדד, הואיל והוא הבדיל בלשון הרע בין איש לאשתו ובין איש לרעהו לף הוא יבדל, ודרשה זו רמז' לפרושנו על ברחשו נגעו והבן: (מו) והבגד כי יהיה בו נגע צרעת, אין זה נוהג ולא כמנהגו של עולם, וכן נגעי בתים, לפי שנוגע בהיתים ולא בבעלים, ואין הבגדים מטמאים אלא אם כן נעשו בהם מלאכה, ואין הבתים מטמאים אלא אם כן נכנס בעל הבית לבדוק את הנגע, ואפילו הכי אמרה תורה יבא הכהן וראה והנה נפשט הנגע בבתים, ואין הבגדים מטמאים אלא אם כן נגעו בהם בני אדם, לפיכך נאמר בהם והנה לא פשה הנגע בבגד

תורה יג

צֶמֶר אוֹ בְבֶגֶד פִּשְׁתִּים: (מח) אוֹ בִשְׁתִי אוֹ בְעֵרֶב לַפִּשְׁתִּים וְלַצֶּמֶר אוֹ בְעוֹר אוֹ בְכָל־מְלֶאכֶת עוֹר: (מט) וְהָיָה הַנֶּגַע יְרַקְרַק ו אוֹ

אדמדם

תרגום אונקלוס

בְּלִבּוּשׁ כְּתָן: (מח) אוֹ בְשָׁתְיָא אוֹ בֶעֱרְבָא לְכִתָּנָא וּלְעִמְרָא אוֹ בְמַשְׁכָא אוֹ בְכָל עֲבִידַת מָשָׁךְ: (מט) וְיֶהֵי מַכְתָּשָׁא יָרוֹק אוֹ סְמוֹק

כלבושא

רש"י

(מח) לפשתים ולצמר. של פשתים או של צמר: או בשוה. זה עור שלא נעשה בו מלאכה: או בכל מלאכת עור. זה עור שנעשה בו מלאכה: (מט) ירקרק. ירוק שבירוקין

תרגום אשכנזי קיב

אָדער ליינען געוואַנד, (מח) אין דער קעטטע אָדער אים איינע שלאַג פֿאָן ליינען אָדער וואָל, לע, אָדער אַן לעדער, אָדער אַן ארביט אוים לעדער. (מט) דיא שאַדהאַפֿטע שטעל, לע זעהט דונקעלגרין אוים

אדמדם

באור

פרט, אין בכלל חלק מה שבפרט, שאין טומאת נגעים רק בצמר ופשתים, ואין צמר חלק של רחלים, לא צמר גמלים וארנבים ומולה של עזים, ואילו נאמר וכי יהיה נגע לרעת בנגד צמר או בנגד פשתים, לא תמרתי חלק שכלו צמר או כלו פשתים עכשיו שנאמר והנגד לרבות את הכלאים, ומה פשתים לבנה בבריותו אף צמר לבן, לא רחלים בעלי לבנים, ולא שתיהן הלבושים בידי אדם: (מח) או בשתי, הוא החוט ההילך לאורך הבגד: או בערב, הוא החוט העובר בו לרוחב, ומלת בשתי מן בת לי אלהים, כי הפתות יהרסון (תהלים י"ח ג'), שהוא יסוד הבגד, והערב ההולך לריחבו וקרוי כן לפי שמערב החוטין כלם: לפשתים ולצמר, של פשתים או של צמר. כן פירש רש"י ז"ל, או שהן מוכנים לעשות מהן בגד פשתים או בגד צמר, [ח"ה שמוע הלמ"ד כמו שהודעתיך פעמים רבות, סימן כללי, בין שיהי' פשתים או צמר, וכן לכל לשון ועשה העור למלאכה דלהלן (פסוק נ"ח)]: בעור, זה עור שלא נעשה בו מלאכה, כן פי' רש"י ז"ל, כלומר שלא נעשה ממנו כלי, אבל נעשה בו תקון עור, פרט לס לינו מעופן: מלאכת עור, פי' רש"י ז"ל זה עור שנעשה בו מלאכה, כלומר שנעשה ממנו כלים, לבל עורות שרוצה לעשות מהן רצועו' לסנדלים ולא עשאן עדיין, לינן מטמאים בנגעים, ואין חלו שלא עורות הגדלים נחרן, לבל עורות חית היס לינן מטמאין בנגעים, מת"כ: (מט) ירקרק או אדמדם, כן הוא מרחה נגעי הבגדים, ואמרו בת"כ יכול כל מרחה ירוק ת"ל ירקרק ירוק שבירוקין, יכול כל מרחה אדום, ת"ל אדמדם אדום שבאדומים, וכן כתב רש"י ז"ל בפרושו, ופרשתיו (פסוק י"ט): בבגד או בעור, כגר לחמורים למעלה, וחזר ופרטן והפך מן הסדר הלמור למעלה, ירחה

לפי

המעמר

עוק, ולכן הקפידה תורה לך על בגדי צמר ופשתי' ועור, שהס כשות לעור אדם ובהם יתנשה, גם לדעת הרלב"ג הוא לך מקרה טבע, ומנה בדברים אלו נוגעים בעיקרי הלמונה הרשות נתונה לכל לים שיבור לו דרך היסר בעיניו בפי משפט שכלו, ולזה הבוחר יבחר.

לך לוכי לתמלא על הרמב"ן, כי נרחה שדברי סותרין זה"ז, כי בתן לומר שכל הנגעים בין בבשר ובין בבגדים ובין בבתים לינס בטבע כלל ולא הוה בעולם לך מכת חלקים היו בדרך פלא על חטא ועון, ולקמן בפרשת סוטה לומר וז"ל: והנה לין בכל משפטי התורה דבר תלוי בנס, זולת העין הזה שהוא פלא ונס קבוע שיעשה ה' וכו' ע"ש? ולי כוחו עס, שלא נמלא נס קביע בסוטה, שתמיד לס תשכח לחתו יעשה ה' הפלא הזה, מה שאין כן בנגעים. (מט) ירקרק או אדמדם, תמהני על הרב דון יצחק אברבנאל שאין מדרכו להתנגד לדעת רבותינו ז"ל בעניני פרישות, שכתב שירקרק ואדמדם לינו היוק והחזק, אלא כמרחה הדם היצא שאין החזק

חזק

תרגום אשכנז

תזריע יג

בּ אֲדַמְדָּם בַּבֶּהָרֶת אוֹ בָעוֹר אוֹ־בַשְׂתֵּי
אוֹ־בָעֵרֶב אוֹ בְכָל־כְּלִי־עוֹר נֶגַע
צָרַעַת הוּא וְהָרְאָה אֹתוֹ־הַכֹּהֵן:
(כ) וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע וְהִסְגִּיר
אֶת־הַנֶּגַע שִׁבְעַת יָמִים: (כא) וְרָאָה
אֹתוֹ־הַכֹּהֵן בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי כִּי־פָשָׂה
הַנֶּגַע בַּבֶּהָרֶת אוֹ־בַשְׂתֵּי אוֹ־בָעֵרֶב
אוֹ בָעוֹר לְכָל אֲשֶׁר־יֵעָשֶׂה הָעוֹר
לְמִלְאָכָה צָרַעַת מַמְאֶרֶת הַנֶּגַע
טמא

אדער דונקעלראטה, אים גע־
וואנדע אדער אים, לעדער,
אין קעטטע אדער איינשלאג,
זא וויא אן אללערלייא לעדערן
גערעטהע, זא איזט עם דער
שאדן דעם אויסזאטצעם,
אונד מום דעם פריעסטער גע־
צייגט ווערדן. (כ) דער פריע־
סטער בעזיהט דען שאדן,
אונד מום איהן זיעבן טאג
פערשליסען לאסטן. (כא) אם
זיבענטן טאג בעזיהט ער
איהן וויעדער, פינדעט ער,
דאס דער שאדן זיך אויסגע־
בריייטעט, אים גאווואנדע, אין
קעטטע אדער אינשלאג, אדער אים לעדער, אין אללען קונסטאדבייטען, וואצו
דאו לעדער גאברויכט ווירד, זא איזט עם אין שערליכער אויסזאץ, ער
איזט

ר ש"י

תרגום אונקלוס

בהרת: לחודס. לזון סילון ממיר פוי"נטש (נא) לרעת ממארת. בְּלֶבוּשָׁא אוֹ בְמַשְׁכָא אוֹ בִשְׁתָיָא אוֹ בַעֲרָבָא
אוֹ בְכָל מָאן דְּמַשְׁךְ מַכְתַּשׁ סְגִירוּתָא הוּא
וַיְחַזֵּי לְכָהֲנָא: (כ) וְיֶחֱזֵי כָּהֲנָא יָת מַכְתָּשָׁא וְיַסְגַּר יָת מַכְתָּשָׁא שָׁבְעָא יוֹמִין:
(כא) וְיֶחֱזֵי יָת מַכְתָּשָׁא בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה אֲרֵי אוֹסִיף מַכְתָּשָׁא בְּלֶבוּשָׁא אוֹ בִשְׁתָיָא אוֹ
בַּעֲרָבָא אוֹ בְמַשְׁכָא לְכָל דִּי יִתְעֲבִיד מַשְׁכָא לְעִיבְדְּתָא סְגִירוּת מְחַזְרָא מַכְתָּשָׁא
מסאב

באור

לפי הפשט לפי שאמר ירקרק או אדמדם, טעינו לומר שהאחד מראה נגע למר ופשתים והשני מראה נגע העור, חזר וכתבן וסמך עור לנגד, וכלי עור לשתי וערב, שתי המראות נוהגין בכלן: נגע צרעת הוא, אלה המראות הם נגע לרעת שאמרתי עליו והנגד כי יהיה בו נגע לרעת ואינו לריך עוד סימן טומאה לטמאו, כמו נגעי עור בשר שלריך שער לבן או מחיה או פסיון, ואם אין אחת מאלה אינו נגע לרעת אפילו מראה עזה כאלו, ובנגדים כשעומד במראהו נהפך שני טמא בלי סימן אחר: (נא) כי פשה הנגע בבגד וגו', חזר לפרוט כלן, ולמדו רבותינו שצא ללמד אפילו אין הפסיון סמוך לנגע, אלא כל מקום שפשה בנגד או בשתי וכו' נקרא פסיון ומוקלט לטומאה, לא כמו בנגעי עור בשר, אלא שהפסיון הסמוך בכל שהו, והרחוק בגריס, וזה פשה הנגע, שיהיה הפסיון הרחוק כשיעור נגע: צרעת ממארת הנגע,

פי'

המעמר

חזק, והוא כפירוש הראשון שהניח הראב"ע שהכהן יורה כאן על חסרון ונגד דעת חז"ל. והראה את הכהן, כמו אל הכהן, כן כתב הרד"ק, ונאמת לא נמלא ההפעל מן ראה כי אם ניחם הפעול בכל מקום, חוץ אחה מראה (שמות כ"ה מ') אחר מראיך, (שם כ"ו ל') וכדומה.

(נא) צרעת ממארת, ת"ל סגירות מקורת נוי"ן ולא נסע"ך, וכמו שהניח הרמב"ן ז"ל:

אונקלוס

טָמֵא הוּא: (נג) וְשָׁרַף אֶת־הַבֶּגֶד
אוֹ אֶת־הַשְׁתִי וְאוֹ אֶת־הָעֵרֶב
בַּצֶּמֶר אוֹ בַפִּשְׁתִּים אוֹ אֶת־כָּל־
כְּלִי הָעוֹר אֲשֶׁר־יִהְיֶה בּוֹ הַנָּגַע
כִּי־צָרַעַת מַמְאֶרֶת הִוא בָּאֵשׁ
תשרף

תרגום אונקלוס

מְסָאַב דְּהוּא: (נג) וְיוֹקֵד יָת לְבוּשָׁא אוֹ יָת
שְׁתָיָא אוֹ יָת עַרְבָא בַּעֲמְרָא אוֹ בְּכִיתָנָא
אוֹ יָת כָּל מָאן דְּמִשַׁךְ דִּי יְהֵי בֵּיהּ מַכְתָּשָׁא
אֲרֵי סְגִירוּת מְחַוְרָא הִיא בְּנוּרָא תִּתּוֹקַד:
ואם

תרגום אשכנזי קיג

איזט אונריין. (נג) מאן זאלל
דאז קלייד, קעטטע אדער איינ־
שלאג, אין וואללע אדער ליי־
נען, זאָ וויא דאז לעדערנע
גרעטהין, וואראן דער שאדען
זיין וויירד, פֿערברעננען, עם
איזט אין שערליכער אוים־
זאטץ, ער מוס פֿערברעננט
ווער־
ר ש "י

פוייל"ט בלעז. ומדרשו תן בו מחרה
אלל תהל' הימנה: (נב) בצמר או בפשתים.
אל צמר או אל פשתים זהו פשוטו. ומדרשו
יכול יביא גיזי צמר וחניכי פשתן ויערפס
עמו ת"ל היה בהם תזרח לומה לריכה
ד"ח עמה. ת"כ מת"ל בצמר או בפשתים
להוליח

ב אור

פי' רשב"ם ז"ל כמו סילון ממזיר וקון מכחיב, וכן המחרה והמהומה, לשון קללה וחסרון, אבל רש"י ז"ל פי' לשון סילון ממחיר פוייל"ט בלע"ז (ובל"ח לוגעשפיטלט, שטעבענד), וכן לשון רשב"ע ז"ל כמו סילון ממזיר, ואחר שסילון כמו קון, יהי' ממזיר כמו מכחיב, והמ"ם הב' נמלת ממחרת שרש ותיבה מגזרת מחרה, וכן דעת רד"ק ז"ל בשרשים שורשו מחר וכן נכון. ולדעתי יאמר כן בנגעי הבגד, לדמותו לסילון ממזיר שלח יכלה לבל, כי נגעי עור נשר קשה"י שמחליטין לטומאה, יש תרופה ורפואה לאחר זמן, כאמרו ורפא נגע הלרעת מן הגרוע (לקמן י"ד ג') אבל בגד מוחלט אין לו תקנה אלא ישרף והוא לרעת ממארת, כמו הקון והסילון שנשרף ישרפו, כן הבגד המנוגע הזה בלא ישרף, וכמו סילון שהוא ממזיר לאחר, שכני אדם נוגעים בו, כן זה לרעת ממארת לאחר, שמכלה את הבגד כלו: (נב) בצמר או בפשתים, אל צמר או אל פשתים זהו פשוטו לשון רש"י ז"ל, ופי' רא"מ ז"ל שכוונתו שבי"ת בצמר בפשתים, בני"ת והנותר בבגד ובלחם כמו מן, מן הבגד ומן הלחם, וכן ביום השמיני להלחה, כמו מיום השמיני והלאה, וכן בצמר או בפשתים, מלמד או מן הפשתים. וסוף סוף מקרא אחינו לריך הוא שיהא מפורש למעלה, ולריכין אנו לדרשת רבותינו ז"ל שבא להוליא את התולעות, שאם יש תולעת בבגד ממין אחר, לינו נשרף עמו, וכן שנינו (נגעים פרק י"ח י'), חלוק שנראה בו נגע מגיל את התולעות שבו, לפילו הן תרגמן, כלומר וכל שכן זהב וכסף שאין מינן מטמאין בנגעים כלל, וכן נראה מפשוטו של מקרא שהוסיף לאחר יהיה בו הנגע, כלומר החלקים שיש בו טומאת הנגע, והוא בצמר או בפשתים או את כל כלי העור, שהן לבדן מקבלין טומאת הנגע: צרעת ממארת הוא, לפשר שאחר לומר כן, לתת טעם למה תשרף, ולא יוכל להשליכה למקום טמא, ואמר שהיא לרעת ממארת לאחרים, כמו סילון ממזיר המכחיב לאחרים, ואם לא ישרף לפשר שיזק לבגד לאחר שינחל ממנו
הנגע

ה מ ע מ ר

ותרגום אונקלוס תרגם סגירות מאחרת שעשאו כן מן סלון ממזיר (יחזקאל כ"ד כ"ד) שכן קורין בלרפית לקולים המכחיבים תזרי, כאחרת בנגבת דעמרת (בראשית מ' ח'), שקולי טיבותיך ושדי לאחזרי (שבת ס"ג ב') ע"כ, וע"ז מהן רש"י שלועז פויינט"ם בלע"ז, ויחזקאל שם פירש סלון ממזיר כמו לרעת ממארת פוניי"ש ע"כ, וכן נכון והוא פאמאיאנט (שטעבענד) (ר"ה) אחרי

תְּשֻׁרָֽף׃ (נג) וְאִם יִרְאֶה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה לֹא־פָשָׂה הַנֶּגַע בַּבֶּגֶד אוֹ בַשְׁתִי אוֹ בָעֵרֶב אוֹ בְכָל־כְּלִי־עֽוֹר׃ (נד) וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְכִבְּסוּ אֵת אֲשֶׁר־בּוֹ הַנָּגַע וְהִסְגִּירוּ שִׁבְעַת־יָמִים שֵׁנִית׃ (נה) וְרָאָה הַכֹּהֵן אַחֲרֵי הֻכַּבֵּס אֶת־הַנֶּגַע וְהִנֵּה

לא

תרגום אונקלוס

(נג) וְאִם יֶחֱזֵי כָּהֲנָא וְהָא לָא אוֹסִיף מַכְתָּשָׁא בִּלְבוּשָׁא אוֹ בְשָׁתְיָא אוֹ בְעַרְבָא אוֹ בְכָל מָאן דְּמִשְׁךְ׃ (נד) וְיִפְקֵיד כָּהֲנָא וְיַחֲוְרוּן יָת דִּי בֵיהּ מַכְתָּשָׁא וְיַסְגְּרִינֵיהּ שַׁבְעָא יוֹמִין תִּנְיָנוּת׃ (נה) וְיֶחֱזֵי כָּהֲנָא בָּתַר דְּחַוָּרוּ יָת מַכְתָּשָׁא וְהָא

לא

תרגום אשכנזי

וועירדען. (נג) זיהעט דער פריעסטער אַבער, דאַס דער שאַדען אים געוואַנדע, אין קעטטע אָדער איינשלאַג, אָדער לעדערנען גערעטהע זיך ניכט אויסגעברייטעט האַט, (נד) זאָלל דער פריעסטער בעפֿעהלען, דאַס מאַן דאַז שטיק וואַשע, וואָראַן דער שאַדען איזט, אונד מאַן זאָלל עס נאָכמאַהלם זיעבען טאַגע פֿערשלעסען. (נה) פֿינדעט דער פריעסטער, נאָכדעם דער שאַדען געוואַשען

רש"י

להוציא לת התומריות שבו שהן ממין לחבירתן: (נד) לת חזר בו הנגע. יכול מקום הנגע בלבד ת"ל לת לחזר בו הנגע יכול כל הבגד כולו טעון כבוס ת"ל הנגע הא כיצד יכבס מן הבגד עמו: (נה) לחרי הוכבס. לשון העשות

באור

הנגע: (נג) לא פשה הנגע בבגד, לת פשיון שמוך ולת פשיון רחוק: (נד) וכבסו, כל כביסה כתוב על בגדים, והיה ללמן הבגדים מכתמיהן ומכל שחרורית הנלמק בם, ונעשית על ידי נתר וכורית וכיולת, כמו לם תבכסי בנתר ותרבי לך בורית ונכתם עונך לפני (ירמי' ב' כ"ב), וכן כאן ילוה הכהן שיכבסו בגד המנוגע הזה בנתר וכורית להסיר ממנו כתם הנגע: את אשר בו הנגע, לת הבגד לו לת השתי לו לת הערב לו לת העור, זהו לפי פשוטו, ורבותינו ז"ל למרו יבול הנגע לבגד, ת"ל לת לחזר בו הנגע, הא כיצד יכבס מן הבגד עמו; שחילו הבגד בלו, היה לומר וכבסו לת הבגד, וחילו הנגע לבדו היה לומר וכבסו לת הנגע: (נה) הכבס לת הנגע, פי' רשב"ע ז"ל שם הפועל שלא נזכר שם פועלו מהבגין הבגד הנוסף, והדבר כן הוא, רק שהוא מורבב, שהם

המעמר

(נה) אחרי הֻכַּבֵּס, הרב המנוסר העמיק עלה בבוונת ההרבנה הזאת עיין בדבריו, והביא לו רש' מדברי רד"ק, קולם לדעתי מה שבתב הרד"ק בשמלול ובשרשים שהוא מורבב מן שלש נזכר שם פועלו ומן ההפעל, אין כוונתו שהוא מורבב משתי הורלות הבנינים הללה, שא"ב מה יעשה ביתר המשלים שזכר לא התפקדו לחרי לחזר הטמלה ובדומה, כי מה שהמליכו לחחרונים בנין התפעל, הוא דבר מדש' מקרוב בא לא שערוכו הרלשונים (עיין תל"ע דפוס פרנקפ"ט ערך' התפעל בהערה); לך דעתו שתנועותיו המה מורבנים מן הפעל ומן התפעל, ובהורלתו הוא לך התפעל לבד ונחלפה חיר"ק הה"ל בקמ"ץ חטף לו בשור"ק קטן לפני דגש, ומה שאמר שמלול (שער פעלים טור השני) ולינו זר ממו שבתבו לבינים, כוונתו שלינו ההפעל כמו שחשב הרלב"ע, ות"ב יהיה דגש הפ"ל גש תנועת היו"ן שלש כמשפט, לך הוא בהתפעל, וחילוף התנועות והדגש לתשלום התי"ו לא לזר יחשב בעיניו. ולחרו הדברי' והתחתה הלנו אומר כי גם כאן הוא בהתפעל גרידא, ושיעור הכתו' לחרי הֻכַּבֵּס (המכבס) לת הנגע; ובא בהתפעל להורות שבבס לותו יפה יפה, כי גם בשקידה והתמידה מהורלת בהתפעל כמו בהתהלך בתפלל וכדומה (ועי' עוד מה שבתבתי בפסוק הנפ)

חוריע יג

לֹא־תָפֹךְ הַנֶּגַע אֶת־עֵינוֹ וְהַנֶּגַע לֹא־פָשָׂה טָמֵא הוּא בָּאֶשׁ תִּשְׂרְפֶנּוּ פְּחֶתֶת הִוא בְּקָרַחְתּוֹ

או

תרגום אונקלוס

לָא שְׁנָא מִכְּתָשָׁא מִן בַּד דָּוָה וּמִכְּתָשָׁא לָא אוֹסִיף מְסָאֵב הוּא בְּנוּרָא תּוֹקְדִינֵיהּ סַגְרָא הִיא בְּשִׁחִיקוּתֵיהּ אוֹ בְּחַדְתּוּתֵיהּ:

ואם

תרגום אשכנזי קיד

שׁעֶן וועֶרדען, רַאם ער זיינע פַּאַרבע ניט פֶּערוואַנדעלט, אוּנד זיך אויך ניט אויסנע־ברייטעט האַט, וָא איזט דאַז שטיק אונריין, אונד מום פֶּער־ברענט וועֶרדען; עם איזט אינע צעהרונג אַן דער אונ־

ר ש ״ י

העצות: לא תפך הנגע את עינו. לא תוכיחה ממראיתו: והנגע לא פשה. שמענו שאם לא הפך ולא פשה טמא ואכ״ל לא הפך ופשה הפך ולא פשה לזיני יודע מה יעשה לו ת״ל והסגיר את הנגע מ״מ דברי ר׳ יהודה וחכ״א כולי בדחיתא בתורת כהנים ורמזתי׳ כאן לשם המקרא על חופניו: פחתת היא. לשון גומא כמו בתחת הפחתים (שמות ל״ז) כלומר שפלה היא נגע שמראיו נשקעים: בקרחתו או בגבחתו. בתרגומו בשחיקותי׳ או בחדתותי׳.

באור

הוא מן ההפעל היה רצוי להיות הָכְפֵּס, לפי הכתב מורכב עמו ההתפעל התכנס, וכן אמר כד״ק ז״ל בשרש זה הכתב מקור מורכב מההתפעל וממה שלא נזכר פועלו מהנוסף. ושתי פעמים יש בפרשה זו ההרכבה הזאת, ושלשה פעמים בלי הרכבה, ומלילה עמוקה היא, כי הורלת ההפעל על ידי למעליים, והן הדברים שמכנסים בו נתר וכודית וכיוצא, ומהורלת ההתפעל על ההפך והדמיון, כמו יש מתעשר, יש מתרושש, הנה נתחכמה וכיוצא, והכניסה היא שמלבנת הבגד ומעבירי כתמיו, לכן נפסוק זה שאמר והנה לא הפך הנגע את עינו, לא היה כאן כניסה, על כן הרגיש המלה מהפעל והתפעל, שהכנס בנתר וכודית מכנסים, ולא כונס שלא התכנס בדמיון, שלא נאתנה מראהו, ולפי שדעת הכהן היה שיסור ממנו הנגע ע״י הכנוס, לשון אמר וכנסו: והנה לא הפך הנגע את עינו, לא נהפך למראה אחר שאינו מטמא, כגון לשחור לו לאחלת, שאילו הפך עשור לשם״י שפשה, ואם מירוק שנירוקין נעשה ירוק זהו שהה החמור בעניין (פסוק נ״ו), שדינו יקרע וגילח הבגד, וכל החלוקות הללו כלל רש״י ז״ל באמרו לא שהה ממראיתו, פי׳ דברים שעדיין ירוק שנירוקין לו לחוש שבחלומין, שלא שהה להיות ירוק לו לחוש, וכל שכן שהפך עינו למראה טהור אין דינו כשריפה, ויש הפך עינו ואינו טהור, כגון שנהפך מירקרק לאדמדם ומאדמדם לירקרק שבניהן שימני טומאה, ועל זה אמרו בשריפת דת״כ הפך ולא פשה לזיני יודע מה יעשה לו, כלומר שהפך ממראה טמא למראה טמא אחר ולא פשה, וכל שכן אם פשה, ר׳ יהודה חומר על זה באמר והסגיר את הנגע שבעת ימים, שכדון בנגע חדש ובריך הסגר בתחלה, ואפילו פשה אין הפסיון מטמא בתחלה, וחכמים סוברים שהוא כעמד בעינו, ואינו קורא הפך את עינו שיטהר אלא בשנהפך למראה טהור, וזהו שבאינו (נגעים י״ג י״ב) נאתנה ופשה נאתנה ולא פשה כאילו לא נאתנה ר׳ יהודה חומר ירקה בתחלה, ואם כן ממאמר לא הפך הנגע את עינו ולא פשה כלן למדין הימנו, שאם לא הפך ולא פשה טמא, כל שכן לא הפך ופשה, ולמדנו שאם הפך עינו למראה טהור אין פשה אין לא פשה טהור הוא, ואם הפך למראה טמא, לחכמים לא הפך עינו, ולר׳ יהודה הפך עינו ואינו בשריפה, אלא נגע אחד הוא וירקה בתחלה, ואם לא הפך עינו למראה אחר אלא שנעשה מירוק שנירוקין ומחוש שבחלומים ירוק לו לחוש, זהו שפירש לפנינו והנה כהה הנגע: פחתת הוא, פי׳ רשב״ם ז״ל לשון מראה שמשנית ומשבר, וכן אמר רחב״ע ז״ל אין לו את במקרא והוא ידוע בלשון רז״ל ובעמו משמרון הוא שחירע בקרחת הבגד או בגבחתו, וזה תמה, שלמעלה כבר אמר לרעת ממראית היא, ומה טעם לחזור ולאמרו ולעשות מלשון מראה ללשון מקרה אחרת, ועוד שאינו נמצא בלשון הקדש, גם בלשון חכמים לא מלאנו משקל פחתת, ורש״י ז״ל פי׳ לשון גומא, כמו בתחת הפחתים, כלומר שפלה היא נגע שמראיו שוקעין, וכן אמרו בשריתת פחתת שיהו כל מראה שוקעין, כלומר עמוקים כמונחים בפחת, וכשמוך לפרש: בקרחתו או בגבחתו, תרגם אונקלוס ז״ל

תרגום אשכנזי

תוריע

רעכטען, אדער רעכטען זייטע. (נו) זיעהעט אבער דער פריעסטער, דאס דער שאדען דען גלאנץ פֿערלאָרען, נאכדעם ער געוואשען ווארדען

אתו

ר ש " י

תרגום אונקלוס

(נו) וְאִם חֲוָא כַּהֲנָא וְהָא עַמְיָא מַכְתָּשָׁא בְּחַר

דחורו

קרחתו. שחקים יצניס ומפני המדרש שהולרך לגזרה זאת מנין לפריחה בנגדים שהיא טהורה נאמרה קרחת וגבחת בחדש ונאמרה קרחת וגבחת בנגדים מה להלן פרח בכולו טהור אף כאן פרח בכולו טהור לכך לחז הכתוב לעון קרחת וגבחת ולענין פירושו ותרגומו זהו משמעו קרחת לעון יצניס וגבחת לעון חדשים כלומר בלחריתו או בקדמותו שהקרחת לעון לחורים והגבחת לעון פנים כמו שכתוב ואם מפחת פניו וגו' והקרחת כל שסופע ויורד מן הקדקד ולחריו כך מפורש בתורת כהנים:

באור

בשחקיותיה או בחדותיה. ופי' רש"י ז"ל דבריו קרחת לעון יצניס וגבחת לעון חדשים, כלומר בלחריתו או בקדמותו, שהקרחת לעון לחורים, וגבחת לעון פנים, כמו שאמר ואם מפחת פניו ימרט רחשו גבח הוא, והקרחת כל שסופע ויורד מן הקדקד ולחריו, ורבי חליה מזרחי ז"ל פי' בשם המפרשים קרחת משמע שנקרח מן המוכין שעליו שהוא יפן והוא בשחקיותיה, וגבחת חדש שעליין המוכין גבוהין עליו, כמו בגבהתו ה"ל וחי"ת מתחלפין. ורחב"ע ז"ל אמר בשם הגאון שפירוש בקרחת הפאה האחרת, כי בגבחת היא מפאת פני הבגד, אם כן יהיה קרח מאחור הראש, ואמר רחב"ע ז"ל שיפה פירש, קורח לכל הבגד העליון בגבחת שהוא כלפי הפנים, וכן מתורגם בלשון לחזכו (דיו רעכטע זייטע) ולכל הבגד הזני שהוא לחורי הבגד קרחת, כמו בקרחתו שהוא לחורי הראש, וכן מתורגם בל"ח (דיו חוכרעכטע זייטע), והושלו השמות הללו מקרחת וגבחת הראש, מטעם שכתב רש"י ז"ל מבריית דת"כ שהולרך לגזרה שיה, מנין לפריחה בנגדים שהיא טהורה, נאמרה קרחת וגבחת בחדש, ונאמר' קרחת וגבחת בנגדים, מה להלן פרח בכלו טהור אף כאן פרח בכלו טהור, ופי' הכתוב לדעתי כך הוא, פחת לשון גומה ועומק, וחין פחת סימן למרחה הנגע שלריך להיות שקוע בבגד כמו שפי' מפרשי הת"כ, לכיון שהלריך להיות לחוס שבחומים וירוק שבירקרקים, והמרחות הללו שוקעים הם, חין לורך להחמר, וחין זה כמו ומרחה הנגע עמוק משור בשרו (פסוק ג'), שלהלן יש מרחה שוה ויש גבוהה כמו שבשרנו שם, ועוד אם פחת סימן מיוחד לנגעי הבגד, היה רחוי להכתב למעלה בתחלת הענין או בסוף הסגר רחשון, ועוד שלח מלחו במחניות נגעי פחת, גם רבינו משה ז"ל בהלכותיו לח זכרו, חבל כמו שחמר למעלה לרעת ממחרת הנגע (פסוק נ"ח) להבדילו ממרחה עור בשר, שחין לו תרופה חלח ישרף, כן רלה להבדילו בסוף ימי הסגר שני, מנגעי עור בשר בהסגר שני, שלהלן אם לח פשה הנגע חמר וטהרו הכהן מספחת היח (פסוק ו'), ונגע בגד חם לח פשה בסוף הסגר שני ישרף, מטעם הדבר שמרה תורה פחת היח בקרחתו או בגבחתו, כלומר חני מעיד לעם"י שלח פשה לרוחב ולחרך הבגד, כיון שעמד הנגע בעיניו י"ל ימים, פחה בעומק הבגד וזהו פחת היח, שחם היה נגע בגבחת הבגד כלפי פנים, פשה בקרחתו לבד הזני, וחם היה בגבחתו לבד הזני, פשה בקרחתו לבד פנים, ולפי שחינו חלח טעם, לח זכרוהו בהלכות: (נו) וחנה כהה, לח חמר והנה הפך הנגע חת עיניו, לפי שבכלל הפך עיניו, שנחתה למרח' טהור, והרי הוח טהור לגמרי, חבל כהה על נגע חלוש כמו שבשרנו (בפסוק ו'), ובנגעי עור בשר נרחה חולשתו בשלח הפך שער לבן, חו שמרחהו לעשה ממרחה ד' מרחות נגעים ולח פשה, ובאן נרחה חולשתו, בשירד ממרחהו הרחשון שהיה ירוק שבירוקים חו לחוס שבחומים, ועכשיו הוח ירוק חו לחוס, חפח תחמר כהה שחין לו עוד מרחה ירוק חו לחוס, ח"כ סר הנגע וטהר כמנוחר למטה בענין, וכן חמרו בת"כ כהה למרחה שניה, כלומר מירקרק לירוק: הבבם, לפי שעדיין

המעמר

(נו) והנה כהה הנגע אחרי הכבם אותו, להעמיד פירושו נמלת הבבם, הולרך הרב המחבר לעזות

תורה יג

אֹתוֹ וְקָרַע אֶתוֹ מִן־הַבֶּגֶד אוֹ מִן־הָעוֹר אוֹ מִן־הַשְׁתִי אוֹ מִן־הָעֵרֶב: (נ) וְאִם־תֵּרָאֶה עוֹד בַּבֶּגֶד אוֹ־בַשְׁתִי אוֹ־בָעֵרֶב אוֹ בְכָל־כְּלִי־עוֹר פַּרַחַת הִוא בָּאֵשׁ

תשרפנו

תרגום אונקלוס

דְּחַוָּרוּ יְהֵיהּ וְיַבַּע יְהֵיהּ מִן לְבוּשָׁא אוֹ מִן מַשְׁכָּא אוֹ מִן שְׁתָיָא אוֹ מִן עַרְבָּא: (נ) וְאִם תֶּחֱחֵזֵי עוֹד בְּלְבוּשָׁא אוֹ בְשְׁתָיָא אוֹ בְעַרְבָּא אוֹ בְכָל מָאן דְּמַשַׁךְ סַגְיָא הִיא בְּנוּרָא תּוֹקְדִינֵיהּ

תרגום אשכנזי קמו

דעז, זאָ זאָלל ער איהן אוים דעם געוואַנדע אָדער איים דעם לעדער, אוים קעטטע אָדער איינשלאַג הערויסרייסען. (נ) ציגט זיך הער נאַך ווידער אַן דעם געוואַנדע, אַן קעטטע אָדער איינשלאַג, אָדער אויך אַם לעדערנעז נערעטהע, זאָ איזט עס איין שאַדען דער ווידער אוים.

ר ש "י

(נו) וקרע אותו, יקרע מקום הנגע מן הבגד ויסרפנו: (נז) פורחת היא. דבר המחזר ונומח: באש תשרפנו. את כל הבגד:

וסר

באור

הנגע במקומו, והכנוס לא הועיל, שלא לאחרי שכנסו לותו, כהה הנגע מאליו, שאילו פעלו הכנוס היה לו לומר והנה כהה הנגע אחר נגע, לאחר הכנס מצמצו ואחר הכנוס נהה, שאילו הועיל הכנוס היה מעניר הכתוב לגמרי כמו שנזכר בסוף הענין, ושוב לפילו העמידו הכנוס על מרחה שני, עדיין הכתוב בו ומקומו נקרע ונשרף והוא כילו לא נגע כלל, לכן הורכבה המלה גם בפסוק זה, ומטעם שאמרנו (פסוק נ"ה): וקרע אתו, יקרע מקום הנגע מן הבגד ויסרפנו מפי רש"י ז"ל, וכן הוא בת"כ שאמרו יכול יקרע בו קרע קטן לקיים מלות קריעה, ת"ל לותו, כלומ' כלו, יכול יפשלנו ויניחנו במקומו, כלומר יכול לאחר שקרעו יתפרנו ויפלגנו עם הבגד, ת"ל מן הבגד, שיהא מונדל ממנו, יכול ישליך את הקרעים לאשפות ת"ל באש תשרפנו את אשר בו הנגע למד על הקרעים שטעונין שרפה, כלומר גם הקרע הזה יש בו נגע, וטעון שרפה, וזהו פשט הכתוב וכן פי' רש"ס ז"ל תחלה אמר באש תשרפנו, ואחר ופי' כיצד, שאם כהה יקרע לבד מקום הנגע ויסרפנו, ואם חזר עוד ישרוף כל הבגד: (נז) ואם הראה עוד, משמע במקומה, ולפי שנקרע מקומה הרחמן מן הבגד, לפרו מכמים שטולה על מקום הקרע מטלית, ויש לומרים שאינו לריך: בבגד, לע"פי שטולה במקומה מטלית, אם חזר הנגע באיזו מקום שיהיה בבגד, הרי הוא פורחת ויסרף: פרחת הוא, דבר המחזר ונומח, מפי רש"י ז"ל, ולעש"י שלא פשתה יותר משיעור הנגע שקרע, קרויה פורחת, וכן אם היה הקרע נגע ירקרק והפורח לחמדם לו להפך טמא ויסרף הבגד, ולא תאמר נגע קדם הוא ויסגר, שלא פורחת היא, שהלרעת הרחמנה שבגד עודנ' פורחת והנגע שנרחה עתה מן היסן העמיק הוא ויסרף, ופורחת

זב

המעמר

לעשות לו פה מסעד, לך העמודים לאחר עליהם נשען פירושו ירוסבו מלוד, כי מה שאמר לאחרי הכנס משמע שהכנוס לא הועיל לו לך מעלמו נשתנה, לא ידעתי לוך זה במשמעותו (אם לא נאמר שהרב ז"ל דרש מלת לאחרי על הדיוק וזה רחוק), וכבר נודע שכל זמן שהבגד לא, לא נוכל להכיר אם כהה הנגע או לא, עד לאחר הניגוב, ואם הכנוס יהיה לגלי הועיל מדוע לותה התורה בו? ומה שאמר ועוד שאילו העמידו הכנוס על מרחה שני וכו' לא זכיתי להבין, כי מה לנו אם מקומו נשרף, שכ"פ הועיל הכנוס כי כהה הנגע, ועל ידי זה הכיל את יתר הבגד.

וכבם

תרגום אשכנזי

בלויטע: זאָ מוסט דוא דאַז שטיק, וואָרין דער שאַדען איזט, פֿערבראַנט. (נח) דאַז געוואַנד, דיא קעטטע, דער איינשלאַג, אָדער דאַז לעָ, דערנע גערעטהע, וועלכעם מאַן געוואַשען, אונד דער שאַדען איזט אויסגעגאַנגען, זאָלל נאָכמאַהלס געוואַשען ווערדען, אונד ריין ווין.

תרגום אונקלוס

דיע׳

יַחְוֵי בֵּיהּ מַכְתָּשָׁא: (נח) וּלְבוּשָׁא אוֹ שְׁתָיָא אוֹ עַרְבָא אוֹ כָּל מָאן דְּמֶשֶׁךְ דִּי יִתְחַוַּר וְיַעְדִּי מְנָהוֹן מַכְתָּשָׁא וְיִצְטַבַּע תִּנְיָנוּת וְיִדְכֵּי:

דא

תזריע יג

תִּשְׂרְפֶנּוּ אֶת אֲשֶׁר־בּוֹ הַנָּגַע: (נח) וְהַבֶּגֶד אוֹ־הַשְׁתִי אוֹ־הָעֵרֶב אוֹ־כָל־כְּלִי הָעוֹר אֲשֶׁר תְּכַבֶּס וְסָר מֵהֶם הַנָּגַע וְכֻבַּס שֵׁנִית

לו קרי — וטהר

רש״י

(נח) וסר מהם הנגע. לפי כשכבסום בתחילה על פי כהן סר ממנו הנגע לגמרי: וכבס שנית. לשון טבילה תרגום של כבוסין שבפרשה זו לשון ליבון ויתחוור מן מזה שלמינו.

באור

שב על והבגד כי יהיה בו נגע לרעת (פסוק מ״ז), וכן ואם פרוז תפרח הלרעת (פסוק י״ג), כלומר נגע זו לרעת פורחת היא וכן ואם תראה עוד, כי דמה הנגע שבבגד זה למטה פורח, לכן לעפ״י שקרע מקום הנגע מן הבגד, שראו שבבגד עדיין פורח, ולכן טעון שריפה, וכן קרח נגע החוזר בבית, שנאמ׳ ואם ישוב הנגע ופרח בבית אחר חלן את האבנים וגו׳ לרעת ממארת הוא בבית טמא הוא (לקמן י״ד מ״ג ומ״ד), ולריך נתילה, וכן הבגד לריך שריפה, והשכל מורה עליו שברי נגע הראשון עודנו בטלאי הנקרע, וא״כ הפורח פסיון הוא, ולפי׳ בשבוע ראשון היה טעון שריפה כמו שנת׳ למעלה (פסוק נ״ה ונ״ו), וא״כ נחת תשרפנו הנאמר כאן, לומר שב על המקום הפורח, אלא על הבגד בלו: את אשר בו הנגע, הבגד לו השתי לו הערב או כל כלי העור, ורבותינו למדו מלמד גם על הקרעים שטעונין שריפה, וכמו שפרשנו (פסוק נ״ו), לפי כראב״ע ז״ל שכתב לפי שאמר תשרפנו, פחר כי מקום הנגע לבדו ישרף, ולפדריו יאמר פחד תשרף את פחר בו הנגע, לפי תשרפנו שב על הבגד, לפי על וכבסו את פחר בו הנגע יפה דרשו יכבס מן הבגד עמו לפי הבגד בלו וכמ״ש (פסוק נ״ה): (נח) והכבס, בסוף ימי הסגר ראשון שלוה הכהן לכבסו, לפי כשהכבסנו סר ממנו הנגע לגמרי, ולפי שהועיל הכינים לפי הוכנסו המלה: וכבס שניח, פי׳ רש״י ז״ל לשון טבילה, תרגום של כבוסין שבפרשה זו לשון ליבון ויתחוור, מן. מזה שאינו ללשון חלק לטבול, לפי תרגומו ויצטבע וכן כל כבוסי בגדיס שהן לטבילה מתורגמין ויצטבע, וכן אמרו בת״כ, השניה לטהרו, והראשונה להסניר את נגעו, ולדעתי שבהוא ללשון שטופין ע״י סממנים, נזכר בפרשה ההפעל, המורה על פועלים למלעייס, וכאן שהוא לטהרה אמר וכבס בפועל, והלבון הוא להעני׳ כתמים בסממנים, וכשבגד לבן בא במים, לפ״י שלא יכנס בגתה וגורית, ע״י שפשוף לבד מתלבן ג״כ קלת מזהוריתו ומזוהמתו, לכן כל

טבילת

המעמר

(נח) וכבס שניח, לשון רש״י: לשון טבילה, תרגום של כבוסין שבפרשה זו לשון ליבון ויתחוור, מן מזו שאינה ללשון שלא לטבול לפי תרגומו ויצטבע, וכן כל כבוסי בגדים שהן לטבילה מתרגמינן ויצטבע עכ״ל, פירוש, היכא שהבגד בעצמו טעון טבילה, תרגומו ויצטבע, כי הורגלת לבא בלשון ארמית כמלת טבל בעברית, וכן תרגום ירושלמי וטבלתם בדם ותלבעון בדמא. ומן התימה על המתורגמן שלא הבחין כלל על החילוק הזה, וכתב בדרך כלל, כבוס מתורגם פעם בלשון חוור ופעם בלשון לבע, ולא הבדיל ביניהם במקומה, הלא שבחית תרגום שיהלמי הג״ל. (מפי ידידי רי״וו).

וְטָהֵר: (נט) זֹאת תּוֹרַת נֶגַע־צָרָעַת
בֶּגֶד הַצֶּמֶר וְאוֹ הַפִּשְׁתִּים אוֹ
הַשְּׁתִי אוֹ הָעֵרֶב אוֹ כָל־כְּלִי־עוֹר
לְטַהֲרוֹ אוֹ לְטַמְּאוֹ: פ
יד (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵאמֹר: (ב) זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת
הַמְּצֹרָע בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ וְהוּבָא אֶל־
הַכֹּהֵן: (ג) וְיָצָא הַכֹּהֵן אֶל־מִחוּץ
לַמַּחֲנֶה וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה נִרְפָּא
נגע

תרגום אשכנזי קמז

(נט) דיעזעם איזט דיא פּער־
אָרדנונג פּאַם שאַדען דעס
אויסזאַצעס, אין וואַללען
אָדער לייענען געוואַנד, אין
קעטטע, אָדער איינשלאַג
אָדער אין אַללערליא לעדער־
נען גרעטהע. וויא ער פּיר ריין
אָדער אונריין צו ערקלעהרען
איזט.

יד (א) דער עווינע שפּראַך צו
משה, וויא פּאַלגעט:
(ב) דיזעס זאַלל דיא פּעראָרד־
נונג פּיר דען אויסזעצינגען זיין,
וען ער וויעדער ריין ווירד: ער
זאַלל פּאָר דען פּריעסטער גע־
בראַכט ווערדען, (ג) נעהמליך

רער פריעסטער גאהט הינוים, אויסערהאַלב דעם לאַגערס; זיהעט דער פריעסטער נון, דאַס
דער

תרגום אונקלוס

ר ש " י

(נט) דָּא אוֹרַיְתָא דְּמַכְתַּשׁ סְגִירוּ לְבוּשׁ עַמְרָ
אוֹ כִיתָּנָא אוֹ שְׁתָיָא אוֹ עַרְבָּא אוֹ כָּל מָאן
דְּמַשְׁכָּךְ לְדַכָּאוּתֵיהּ אוֹ לְסָאבוּתֵיהּ:
יד (א) וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר: (ב) דָּא
תְּהֵי אוֹרַיְתָא דְּסָגִירָא בְּיוֹמָא דְּדָכוּתֵיהּ

שאינו ללבוש אלא לטבול לפיכך תרגומו וילטבע וכן כל בגדיו שהם לטבילה מתולגמין ויטבע:

יד (א) זאת תהיה תורת וגו'. מלמד שאין מטהרין אותו בלילה: (ב) אל מקום למחנה. הוי לג' מחנות שכשתלה שם בימי

וְיֵהֵיתֵי לְוָת כַּהֲנָא: (ג) וְיִפּוֹק כַּהֲנָא לְמִבְרָא לְמַשְׁרְיָתָא וְיֶחְזֵי כַּהֲנָא וְהָא אִתְּסֵי מַכְתַּשׁ
סגירותא

באור

טבילת בגדים נקרא כבוס, ולכן תרגומו ויטבע, כי וטבל תרגם ויטבול: (נט) זאת תורת, בזמר דיני לרעת עור בשר וכיוצ"ב לא אמר זאת תורת, לפי שלא נפסק הענין כלו, שעוד צריך לכתוב דיני טהרה בפרשה הסמוכה, אבל לרעת הנגדים שנאמר משפטם בענין, שאין בהן שלא טהרה וטבילה לו פרישה בלבד, לכן אמר זאת תורת וגו' לטהרו לעמלו, כלומר הכל אמרתי לך כל דיני טהרתן, וכל דיני טומאתן, לא חסר לבר: בגד העמר, שם בגד הנמר, וכפי' רשב"ם ז"ל לרבע סמוכים יש, ובמקרא חמשה גבורי חיל מלחמת עבודת בית (ד"ה א' ט' י"ג), וכולן סמוכי' אל השם שהוא סומך לכל הסופלים:

יד (ב) תורת המצרע ביום טהרתו, התורה האמורה בפרשה שלמעלה היא לימי הסגרו והחלטו, וזאת תהיה תורת המלוע ביום טהרתו: ביום טהרתו, ביום שיעלה שנאמנה נגעו: והובא, פרשתיו (פר' י"ג ג'): (ג) ויצא הכהן, לפי שהמלוע יושב בדד מחוץ למחנה, פעמים שמרחיק כמה פרסאות מן העיר למלוח לו מוצב בימי חלוטו, וחין הכהן חייב לילכת אליו, אלא והובא אל הכהן, שהמלוע בא על לפני שער העיר, ולפי שאסור עדיין ליכנס אל המחנה, לריך הכהן לילת אליו ולעשות כמפורש בענין, וזהו ויצא הכהן וגו': מחוץ למחנה, מחנה ישראל, שהמלוע משתלח חוץ לשלש מחנות, כמו שביארנו (כלים פ"ח ז') עיירות המוקפות חומה מלוע משתלח מהן: וראה הכהן, יתבונן בנגע ובסימניו: והנה, כשיתבונל לו שכן הוא כדברי הלוע שהוא אליו, שנרפא הנגע, וכן כל והנה לדעתי

תרגום אשכנזי

דער שאַרפן דעם אויסזאַטצעם אַן דעם אויסזעטציגען געהיילט זייא, (ד) זאָ לאַסט ער פֿיר דען רייניצושפרעכענדען, צווייא גע= זונדע, ריינע פֿעגעל ברינגען, אויך צעדערן האָלץ, אונד האָפּ=

חולעת

מצורע יד

נֶגַע־הַצָּרַעַת מִן־הַצָּרוּעַ: (ד) וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְלָקַח לַמִּטַּהֵר שְׁתֵּי־צִפֳּרִים חַיּוֹת טְהֹרוֹת וְעֵץ אֶרֶז וּשְׁנִי

ר ש " י

דימי חלוטו: (ד) חיות. פרט לטריפות: טהורות. פרט לעוף טמא לפי שהנגעים נחין על לבן הרע שהוא מעשה פטפוטי דברים לפיכך החקקו לטהרתו לפרים שמפטפטין תמיד בכפלוף קול: ועץ ארז. לפי שהנגעים נחין על גסות הרוח: ושני

תרגום אונקלוס

סְגִירוּתָא מִן סְגִירָא: (ד) וְיִפְקֵיד כָּהֲנָא וְיִסַּב לְמְדַכֵּי תַּרְתֵּין צִפָּרִין חַיִּין דַּכְיָן וְאָעָא דְאַרְזָא

וצבע

באור

על דבר מסופק שמתבונן עליו לדעת הוא, כשיתברר הדבר לומר והנה, כמו ויהי בבקר והנה היה לאה, שבלילה היה בספק, ובבקר התברר לו שהיא לאה, וכן וירא והנה היל (בראשית כ"ב י"ג), וכן כאן, וזהו שתרגם אונקלוס ז"ל ויחזי כהנא ושו לאתסי. ורשב"ם ז"ל פי' על והנה תומים נבטנה (בראשית כ"ה כ"ד), כל והנה על כל דבר חדוש רגיל לומר כן, ושם כוונתו חדוש ידיעה וכרוב דבר, מסבימים דבריו לדברנו, ושם חדוש ממש לומי יודע מה חדוש יש בראיות הנגע: נרפא נגע הצרעת מן הצרוע, לומרנו (פרשה י"ג ג'), שהבראת חלי בגוף, וכשיוליד לאחת ממרחות הלובן בשור בגע הוא, ובשיכפא הנגע, לאפ"י שעדיין הבראת בגופו, יטהרנו הכהן מטומאתו, וזהו שאמר שילחה הכהן אם נרפא נגע הצרעת, והוסיף מן הצרוע, לפי' עדיין לרעתו בגופו טהור הוא כשאר חולים שאינן מטמאין. ור' יונה הספרדי המדקדק אמר כי נרפא נגע הצרעת מן הצרוע הוא הפוך, והיה לחוי להיות נרפא הצרוע מנגע הצרעת, והשיב עליו רשב"ם ז"ל מכאן כי נרפא הנאק טהור הוא, ועוד כי נרפא הנגע, ויפה השיב, ובאמת תלמד מדברנו שעיקר המחלה היא הצרעת, ומרפה הנגע אינו מחלה אלא סימן טומאה, לכן לא תלה רפואת הנגע בצרוע אלא בנגע עצמו, ובת"כ שנו והנה נרפא, שהלך לו נגעו, הצרעת, שהלך לו שער לבן, מן הצרוע, שהלכה לה המחיה, כלומר לו שהלך המרחה בלה, לו שעמדה והלך סימן טומאתה שער לבן לו המחיה טהור: (ד) וצוה הכהן, לאחד מן החגשים שהביאו לוחו, כאמרו והובא: ולקח, החיים הזה: למטהר, בשביל הצרוע המטהר, הרואה עתה לטהר עצמו מטומאתו, כי הוא מן ההתפעל, ודגש הטי"ת מורה על מסרון תי"ו הנסין: חיות, בריאות, וכן עד חיותם (יחזקאל ה' ח'), וכן כי חיות הנה (שמות ח' י"ט), בריאות ונעלי כח להפליט כלי עזר המילדת, כי הבריאות היא החיים, שם כאות הנפש פועלות נפש בלי מוגע, וזהו פי' ושנות חיים יוסיפו לך (משלי ג' ב'), לאחר החולה קצת פעולות נפשו כמו מתים, וזה קרוב לדברי האומר (חולין ק"מ ח') שחיין רואי הבריס שלהן פרט למחוסר אבר, וי"ח חיות פרט לטריפה, כלומר שעתידה למות, וזה כדעת האומר טריפה חיה היה, ובת"כ שנו חיות פרט לשחוטה, לאמרו כן על החתך הנשחטת שלא יבילנה שחוטה, כי התחרת המשתלחת אי אפשר בשחוטה: טהרות, פרט לטמאות, וזה יתכן שם לפור כולל טמא וטהור, כי בתלמוד ירושלמי נחלקו ים אומרים עוף טהור קרוי לפור, ויש אומרים כל העופות בין טמא בין טהור קרוין לפרים, ובמב"ן ז"ל בפרושו התריך בזה, ולדעתו ז"ל שם לפוך הוא כלל לעופות הקטנים המצויים בנקר לנפף ולעורר, ומלשון תרמית הוא נפרת, כמו יעוב ויכפוך (שופטים ז' ז'), פי' יצחק בנקר, ואמר התשחק בו בנפור ותקשרנו לנערותיך (איוב מ' כ"ט), כי דרך הנערים לשחק בעוף קטן, וגרסין דבריו נכונים, ושם כן לריך טהרות פרט לטמאות, ואותן שהבריס לפור שם לעוף טהור, נאמר טהורות פרט לשחורות לאכילה, כגון לפרי עיר נדמת ועוף שהרג את הנפש, וחלופי ע"ז: ועץ ארז, לפי

המעמד

יד (ד) חיות, כתב הרב המגיד בריאות, כי הבריאות הוא החיים וכו', וזה קרוב לדברי

מצורע יד

תּוֹלַעַת וְאֵזֹב: (ה) וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְשָׁחַט אֶת־הַצִּפּוֹר הָאֶחָת אֶל־כְּלִי־חֶרֶשׂ עַל־מַיִם חַיִּים: (ו) אֶת־

הצפר

תרגום אונקלוס

וְצַבַּע זְהוֹרִי וְאֵזוֹבָא: (ה) וְיִפַּקֵּיד כָּהֲנָא וְיִכּוֹס יַת עָפְרָא חֲדָא לְמָאן דַּחֲסַף עַל מֵי

מבוע

מותן לותן תחילה בכלי כדי שיהא דם נכור נכר נהם וכמה הן רביעית: (ו) את הלפור

תרגום אשכנזי קיז

האָכּראָטהע וואָללע אונד דאַז קרויט היזאָפּ. (ה) אויף דעם פריעסטערס בעפֿעהל, שלאַכטעט יעמאַנד דען איינען פֿאָגעל, אין איין אירדען געפֿעס איבער פֿרישעם וואַסער.

רש"י

תולעת וחזוב. מה תקנתו ויתרפא יפסיל עלמו מגלותו בתולעת וכחזוב: עץ ארז. מקל של ארז: שני תולעת. לצון של למר נבועה זהורית: (ה) על מים חיים. מבוע

באור

שם החילן, ועץ ארז תתיכה מחילן זה, ואמרו חכמים מלוותו שיהא נאמה לארך, ועוביו כחלק רגיע מעובי כרע המטה: ואזב, ארז הוא הגדול שבלמחים, וחזוב הקטן שבהן, וכן אמר רחב"ע ז"ל שהעד מדברי חכמת שלמה: ושני תולעת, שני הוא מרחה לאדום, ולפי שיש כמה מינין לצבוע בהן מרחה לאדום אמר ושני תולעת, לאדם לצבוע מתולעת, והוא לדעתי התולעת הידועה שלאמומיתה מזהיר שקורין קוטשניליא, חלח שתולעת זו נמלח בחמערי"ק האדמה, ואם כן נלטרך לומר שהיתי נולעת בימי' ההם, ונשכח לחרי כן, [°ח"ה עיין מה שפי' בו בפ' תרומ' (שמות כ"ה ד')°]. ורש"י ז"ל פי' לצון של למר לצבועה זהורית, כלומר לח בשרייתה של שערות לאדומים, חלח לצבועה בידי לאדם, והזהורית היא לאדמימות של צבע תולעת, ובת"כ אמרו ושני יכול פיקס, כלומר לצבע לואדם ידוע שאינה מתולעת, ת"ל תולעת, לי תולעת יכול לאחד מן הלצועין, כלומר לצבע תולעים לאחרים, כמו חלזון שבצבו תכלת, ת"ל שני הא כילד זו זהורית טוענה, כלומר מתולעת הלוצעת לאדום הטוב המזהיר: (ה) וצוה הכהן, למניח הלפרים, ושחט על פיו לת האחת, ובת"כ ולוה הכהן לווי בכהן ושחיטה בכל לאדם דברי ר' יוסי בר"י, ר' אומר לא שחיטה בכהן, ולדעת ר' יפרע ולוה הכהן למניחיהן שיניחו כלי חרס ומים חיים הנזכרים בכתוב זה שלא יזכרו תחלה, ולבן למעלה ולוה הכהן ולקח כלם מודים שהלקיחה בכל לאדם, שאיך יתבן לצות אם הוא עלמו העושה, בן נ"ל, והרב בעל ק"ח פי' בענין אחר: אל, פי' רחב"ע ז"ל כמו על ובן אל הנער הזה התפללתי, [°ח"ה, ועל דעתי שעור הכתוב שישחט לת הלפור, בענין שיזוב דמו אל כלי חרס, על מים חיי' שבתוכו, ואין לוכך שתהיה השחיטה בעלמה למעלה מן הכלי°]: על מים חיים, שנתן תחלה בכלי חרס: מים חיים, שנובעין תמיד מן האדן ואינן פוסקים, ונקראים חיים לפי שמתגברין ונובעין, כמו החי שמתנועע תמיד כל זמן שהוא חי, ולא ממעין לכזב שמימיו פוסקין לפעמים, וכן חייס לצון נהיות נמ"ם (פסוק ד'), כלומר שרחויין לשתייה והן טובים, לא מים מלוחים נובעין ולא חמים, והוא מה שאמו בת"כ מים חיים ולא מים מלוחים ולא מים פוצרים

המעמר

האומר (חולין ק"מ ע"ח) שאין רחבי חיברים שלהן פרט למחוסר אבר, וי"ח חיות פרט לטריפה, כלומר שעתיד למות, וזה בדעת האומר טריפה חיונה חיה ע"כ. ובמחילת כבודו שיטת הש"ם לא משמע הכי, שאם נאמר כי למ"ד פרט למחוסר אבר חיות ענינו בריאות, א"כ לאיך לאמרו שם על טהורות למעוטי טריפות, הניחא למ"ד טריפה חיה (פי' כי אז לא יצטרכו מיעוט לטריפה מן חיות) אלא למ"ד טריפה חיונה חיה מאי איכא למימר (הרי נפקא לן מיעוט טריפה מחיות), ואם כדבריו כן יהי' שהחיות יורה גם על הבריאות, א"כ גם למ"ד טריפה חיה יש להוליא מיעוט לטריפ' מן חיות, שאם גם חיה תחיה, הרי היא חילה וחינה בכלל חיות, ונפרט לפי מ"ד התום' שם בד"ה טרפות מחיות נפקא, שגם למ"ד טריפה חיה, חינה חיה זמן מרובה ע"ש.

מצורע יה

תרגום אשכנזי

הַצִּפֹּר הַחַיָּה יִקַּח אֹתָהּ וְאֶת־עֵץ
הָאֶרֶז וְאֶת־שְׁנִי הַתּוֹלַעַת וְאֶת־
הָאֵזֹב וְטָבַל אוֹתָם וְאֶת־הַצִּפֹּר
הַחַיָּה בְּדַם הַצִּפֹּר הַשְּׁחֻטָה עַל
הַמַּיִם הַחַיִּים: (ז) וְהִזָּה עַל הַמִּטַהֵר
מִן־הַצָּרַעַת שֶׁבַע פְּעָמִים וְטִהֲרוֹ
וְשִׁלַּח אֶת־הַצִּפֹּר הַחַיָּה עַל־פְּנֵי
הַשָּׂדֶה: (ח) וְכִבֶּס הַמִּטַהֵר אֶת־

(ו) הויערוף ניכמט ער דען לעבענדען פֹאגעל זאמט דעם צעדערן האלץ, דער האַ־ראָטען ווּאללע, אונד דעם היזאפען, טונקט דיעזעם אל־לעם, נעבמט דעם לעבענדען פֹאגעל, אין דאָז בלוט דעס גע שלאַכטעטען פֹאגעלס, וועל־כעם אונטער דעם פֹרישען וואַסער אי׳זט, (ז) בעשפרענגט דען ריינצושפרעכענדען דאַמיט זיעבען מאַהל, רייניגעט איהן אונד לעסט דען פֹאגעל אויפֿם פֹעלד פֹליגען. (ח) דער ריינגעשפראָכען ווערדען זאָל, וואַשט היערוף זיינע קלייד׳ער, שער־

בגדיו

רש״י

הצפור החיה יקח אותה. מלמד שחינו קודם עמהם חלק מפריסה לעלמה לכל העם והחזוד כרוכין יחד בלשון הזמורית כענין שנאמר ואת עץ הארז ואת שני התולעת ואת האזוב קיחה אחת לשלשתן יכול בשם שחינה בכלל תגודה כך לא תהח בכלל טבילה ת״ל ובטל אותם ואת הצפור החיה החזיר את הכפור לכלל טבילה:

זיבח

תרגום אונקלוס

מַבּוּעַ: (ו) יָת צִפָּרָא חַיְתָא יִסַּב יָתַהּ וְיָת
אָעָא דְאַרְזָא וְיָת צִבְעָא זְהוֹרִי וְיָת אֵזוֹבָא
וְיִטְבּוֹל יָתְהוֹן וְיָת צִפָּרָא חַיְתָא בְּדְמָא דְצִפָּרָא
דְּנִכְסְתָּא עַל מֵי מַבּוּעַ: (ז) וְיִדֵּי עַל דְּמְדַכֵּי
מִן מַגִּירוּתָא שְׁבַע זִמְנִין וִידַכְּיִנֵיהּ וְיִשַׁלַּח
יָת צִפָּרָא חַיְתָא עַל אַפֵּי חַקְלָא: (ח) וְיִצְבַּע

דמדכי

באור

פוגרים ולח מים מכנים ולח מים מנטפים: (ו) את הצפר החיה יקח אתה, מלמד שחינו קודה עמהם חלק מפריסה לעלמה, לכל העם והחזוד כרוכין יחד בלשון הזמורית, כענין שנאמר ואת עץ הארז ואת שני התולעת ואת האזוב קיחה אחת לשלשתן, יכול כשם שאין הכפור בכלל התגודה, כך לא תהח בכלל טבילה, ת״ל ובטל אותם ואת הכפור החיה, החזיר את הכפור לכלל טבילה, מפי רמ״י ז״ל והוא כפשוטו של מקרא: על המים החיים, לשר שם הכפור קרוא למעלה מן המים, או על כמו עם, כמו על הנשים (שמות ל״ה כ״ב), כלומ׳ לח בשם לחר מן הכפור הזה, חלח נחותו שם כפור שהוח מעורב עם המים החיים, ורחב״ע ז״ל חמר על המים, שהשם מעורב עמם, וזה קרוב לדברינו: (ז) והזה, שרשו נזה, והוח מן ההפעיל: המטהר, הרולה להטהר מטומחת הלרעת, שהיח טומחת הנגע: וטהרו, כלומר גם הזחה זו לריכה לטהרתו, לח שהוח טהור בהזחה זו, שהרי לריך עוד לכל הדברים החמורים כענין למנינו, ועל כן בעל הטעמי׳ חנר ושלחו עם ושלח: על פני השדה, לומרו בת״כ שלח יעמוד ביפו וישלחנה ליס, שלח יעמוד בניבת וישלחנה למדבר, שלח יעמוד חוץ לעיר וישלחנה כלפי העיר, ובקדושין (פ״ל דף נ״ז ע״ב) מסמע שחחר ההזחה מוכר הכהן לעיר ומשלח הכפור משם על פני השדה, ויפה נמל המים, וגבית מלרניך למדבר: (ח) וכבס המטהר את בגדיו, מלותה טבילה ותילך לינו מטמח עוד משנה, לכל עדיין מטמח לדם ונגדים במגע:

את

מצורע יד

בְּגָדָיו וְרָחַץ אֶת־כָּל־שְׂעָרוֹ בַּמַּיִם וְטָהֵר וְאַחַר יָבוֹא אֶל־
הַמַּחֲנֶה וְיָשַׁב מִחוּץ לְאָהֳלוֹ שִׁבְעַת יָמִים: (ט) וְהָיָה בַּיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי יְגַלַּח אֶת־כָּל־שְׂעָרוֹ אֶת־רֹאשׁוֹ וְאֶת־זְקָנוֹ וְאֶת גַּבֹּת
עֵינָיו וְאֶת־כָּל־שְׂעָרוֹ יְגַלֵּחַ וְכִבֶּס
אֶת־בְּגָדָיו וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמָּיִם
וְטָהֵר

תרגום אונקלוס

דְּמַדְּבֵי יַת לְבוּשׁוֹהִי וְיַגַּלַּח יַת כָּל שְׂעָרֵיהּ
וְיִסְחֵי בְּמַיָּא וְדַכֵּי וּבָתַר כֵּן יֵעוֹל לְמַשְׁרִיתָא
וְיֵתֵב מִבָּרָא לְמַשְׁכָּנֵיהּ שַׁבְעָא יוֹמִין:

(ט) וְיְהֵי בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה יְגַלַּח יַת כָּל שְׂעָרֵיהּ יַת רֵישֵׁיהּ וְיַת דִּקְנֵיהּ וְיַת גְּבִינֵי
עֵינוֹהִי וְיַת כָּל שְׂעָרֵיהּ יְגַלַּח וְיַסְבַּע יַת לְבוּשׁוֹהִי וְיִסְחֵי יַת בְּסָרֵיהּ בְּמַיָּא
וידכי

תרגום אשכנזי קיח

שערעט זיך אללע זיינע האארע
אבֿ, באדעט זיך אין וואססער
אונד ווירד רין; ער דארף
נעמליך הערנאך אינז לאגער
קאממען, יעדאך מוס ער זיך
נאך זיבען טאגע אויסערהאלב
זיינעס צעלטעס אויפהאלטען.
(ט) אם זיבענטען טאגע אבֿער
שערט ער זיך אללע זיינע האא-
רע אבֿ, ואוואהל פאם קאפף,
אלם פאם בארטע, דיא אוי-
גענברוינען, איבערהויפט אל-
לעם האאר שערעט ער אבֿ,
וואשט זיינע קליידער, באדעט
זיך אין וואססער אונד ווירד
ריין

רש"י

(ח) ויצו מחוץ לאהלו. מלמד שאסור בתשמיש המטה: (ט) את כל שערו וגו'. כלל ופרט וכלל להביא כל מקום כנוס
שער

באור

את כל שערו, לא שער בית הסתרים, כשפורש לשניהו: במים, לפילו במי מקוה: אל המחנה, מחנה ישראל: וישב מחוץ לאהלו, לפי"י שצא אל המחנה, יהיה כמנודה ואסור מתשמיש המטה כן הוא בת"כ, ואמה עוד אין לאהלו אלא לאשתו שנא' שובו לכם לאהליכם, וזהו פשט הכתוב, לא כדברי רבותינו ז"ל, שאמר וכבס וגלח את כל שערו כלל, ורחץ במים וטהר בערב במשפט, ולא"כ שב לפרש, כי זה יהיה לאחר ימים שבעה, ופרט כי יגלח כל שערו את ראשו ואת זקנו, ולדבריו אין כאן אלא גלוח אחד, ובערב זה טהור גמור, ובא אל המחנה, ול"כ אין טעם לאמרו ויצו מחוץ לאהלו שבעת ימים, שהרי עד כאן הוא מחוץ לעיר, יאמר והיה ביום השביעי יגלח ללמדנו שכל המעשים הללו יעשה ביו' השביעי, ולמה בכל מקום אומר מחוץ למחנה, ועתה אומר מחוץ לאהלו, ועיקר נקבלת חכמים שביום טהרתו לאחר שעשה כל הלאמור בענין מותר לגוף את המחנה, אבל אסור בתשמיש המטה שבעת ימים כאבל, וכל אותן שבעת ימים הוא אב הטומאה, לטמא אדם וכלים במגע לא במשא, כמו שביארנו (כלים פ"א מ'), לאבות הטומאות וכו' והמלוכלך בימי ספרו וכו' הרי אלו מטמאין אדם וכלים במגע:

(ט) והיה ביום השביעי, מיום בואו אל המחנה: וגלח את כל שערו, כלל: את ראשו, לפי' קיר שנאמר נו תער לא יעבור על ראשו, אם ובערע ונרפס יגלח את ראשו: ואת זקנו, לפי' כהן שנא' בו ופאת זקנם לא יגלחו, מגלח לגרעתו: ואת גבת עיניו, פרט, ואת כל שערו יגלח חזר וכלל, מרבה כל מקום שצא הגרחה בהוה ערום כעובר וכמוסק, וממעט בית הסתרים, וכן שניהו (וגעים פ"ג ד'), כשם שנרחה לנגעו כך נרחה לתגלחתו: וכבס את בגדיו, שלובש שחינו מטמא אותן עוד במגע, וכנוס בגדי' שלמעלה אותן שיצד עליהן,

---

המעמר

(ח) את כל שערו, הכל המבאר החליט לא שער בית הסתרים, וכי תאמר לקמן בפסוק ט' (והוא

מצורע יד

וְטָהֵר: (י) וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִקַּח
שְׁנֵי־כְבָשִׂים תְּמִימִם וְכַבְשָׂה
אַחַת בַּת־שְׁנָתָהּ תְּמִימָה וּשְׁלֹשָׁה
עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה
בַּשָּׁמֶן וְלֹג אֶחָד שָׁמֶן: (יא) וְהֶעֱמִיד
הַכֹּהֵן הַמְטַהֵר אֶת הָאִישׁ הַמִּטַּהֵר

ואחם

תרגום אשכנזי

ריין. (י) אם אַפּטען טאַגע ברינגט ער צוויי שאַפֿע אָהנע פֿעהלער אונד אײן יעהרינגעם שאַף ווייבליכען געשלעכטס אָהנע פֿעהלער, דרייא צעהנטהייל פֿיינעם מעהל, צום שפייזאָפּפֿער מיט אֶהל אַנגעקנעטעט, אונד אײן לוג אֶהל. (יא) דער ריינינגענדע פריעסטער שטעללט דען מאַן, דער גערייניגעט ווירד, אונד

רש"י

שער ונרקה: (י) וכבשה אחת. לחטאת: ושלשה עשרונים. לנסכי ג' כבשים הללו שחטאתו ואשמו של מצורע טעונין נסכי: ולוג אחד שמן. להזות שבע וליתן ממנו על תנוך אזנו ומתן בהונות: לפני

תרגום אונקלוס

וְיִדְכֵּי: (י) וּבְיוֹמָא תְמִינָאָה יַסֵּב תְּרֵין אִמְרִין שְׁלִמִין וְאִמְּרְתָא חֲדָא בַּת שַׁתָּה שְׁלִמְתָא וְתַלְתָא עֶסְרוֹנִין סוֹלְתָא מְנָחְתָא דְפִילָא בְּמִשְׁחָ וְלוּגָא חַד דְּמִשְׁחָא: (יא) וְיָקִים כָּהֲנָא דְמָדְכֵּי יָת גַּבְרָא דְמִדְכֵּי וְיָתְהוֹן קֳדָם

באור

שחינו מטמא עוד כמוצב כמו שפרשנו: (י) בת שנתה, שעברה עליה שנה, לפי שגם למניין עולם: ושלשה עשרונים סלת מנחה, לנסכי שלשה כבשים הללו, שחטאתו ואשמו של מצורע טעונין נסכים, מפי רש"י ז"ל וכן הוא בת"כ, ואשמו גם יכול אף למנחה, כלומר שעשרונים הללו הן מנחה בפני עלמן כשהוא אומר והעלה הכהן את העלה ואת המנחה המזבחה, לימד שחינו חלק מנחת בהמה, כלומר לפי שהיה כלול כמו העולה למדנו שהיה מנחת בהמה, שגם היה בכני עלמה תהיה נקמלת ושיריה לכהנים, גם למדוהו רבותינו ממקרא אחר הכתוב בפרשת נסכים: בלולה בשמן, כל עשרון מנחה יהיה בלול בשמן כדין המפורש להלן, לכל עשרון רביעית ההין שמן שהן שלשה לוגין: ולוג אחד שמן, להזו' שבע ולתת ממנו על תנוך אזנו ומתן בהונות, ולע"פי שמצורע עשיר מביא ג' עשרונות והדל עשרון אחד, אין הן בלוג שמן אחד, העשיר לא ירבה: (יא) והעמיד, הכהן יעמיד את המטהר ושלשה הכבשים לאשם

המעמר

מרב"י) כלל ופרט וכלל מרבה כל מקום שער הנרקה כשהוא עושה בעודר ומוסק, וממעט בית הסתרים, והניח דחיה ממעוט בנגעים (פ"ב מ"ד) ע"ב, ותמהני הלח למרינן בסוטה (דף ט"ז), דלמ"ד דדרשינן כלל ופרט בכהן הלכה היא שמלח בית הסתרים, ולעיל (דף ז' ע"ח) אמר רב לחזי דלמ"ד דדרשינן כלל ופרט ממעטינן בית הסתרים, ולר"ע דדרים כל התורה כולה נרבוי ומיעוט, מרבינן הכל ולח מיעט אלא שער החוטס ע"ב, וכן כתב הרב בעל תוספות י"ט בפ"י דנגעים משנה ג', דלמ"ד מתניתין בפרק ג' לומר להלכה, גם הרמב"ם ז"ל בפי"ח מהלכות טומאת צרעת הלכה ז' פסק שיגלח את כל הגוף לף השער ובית השערה, לל לף השער בתוך החוטס, וגם על זה השיג הרלב"ד וחמר, והלח היכה שער של בית הסתרים ע"ב ובנספף משנף שם. ומעתה לין נזר הרב להלכה פסוקה שחינו מגלח בית הסתרים, ובפרט שם בסטות הכתוב מסכים עם ההלכה. ולין לומר שגם הרב לל כוון כי שם על שער החוטס לבדו, כי מלבד שלין זה כלל נמשמעות לשונו, הנה הוא למד בכלל ופרט וח"כ הוא דלח כרבי עקיבח, לחזר יבין כל מעיין (ועיין במזרחי ובקרבן לאהרן כי לין להאריך).

מצורע יד

וְאֹתָם לִפְנֵי יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל
מוֹעֵד: (יג) וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת־הַכֶּבֶשׂ
הָאֶחָד וְהִקְרִיב אֹתוֹ לְאָשָׁם וְאֶת־
לֹג הַשָּׁמֶן וְהֵנִיף אֹתָם תְּנוּפָה
לִפְנֵי יְהוָה: * (יג) וְשָׁחַט אֶת־
הַכֶּבֶשׂ בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת־
החטאת

תרגום אונקלוס

יד בְּתַרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא: (יג) וְיִסַּב כַּהֲנָא יָת
אִמְרָא חַד וְיָקְרֵיב יָתֵיהּ לַאֲשָׁמָא וְיָת לוּגָּא
דְּמִשְׁחָא וְיֵרִים יַתְהוֹן אֲרָמָא קֳדָם יְיָ:
(יג) וְיִכּוֹס יָת אִמְרָא בַּאֲתַר דִּי יִכּוֹס יָת
חטאתא

תרגום אשכנזי קיט

דיא אָפּפֿערשאַפֿע, פֿאָר דען
עוויגען, אַם איינגאַנגע דעם
שטיפֿטסגעצעלטעם. (יב) היע=
רויף ניממט דער פֿריעסטער
דאַז איינע שאָף, כרינגט עם
צום שולד אָפּפֿער, נעבסט
דעם לוג אֶהל, ער מאַכט
נעמליך מיט ביידען איינע וועג=
דונג פֿאָר דעם עוויגען.
(יג) שלאַכטעט הערנאַך דאַז
שאָף, אַן דעם אָרטע, וואָ
ר ש " י מאַן

(יא) לפני ה'. בזבח נקמור ולא בעזרה
עלמה לפי שהוא מחוסר כפורים:
(יב) והקריב אותו לאשם. יקריבנו לתוך
העזרה לשם אשם: להניף. שהוא טעון
תנופה חי: והניף אותם. את האשם
ואת הלוג: (יג) במקום אשר ישחט וגו'.
על

באור

להבינם אל המאמר נעניין: לפני ה' פתח אהל מועד, כבר פרשנו (פרשה ח' ג'), שהעזרה
היא פתח לאהל מועד, גם עזרת נשים והחיל הפתוחות למעלה מכלל פתח ח"מ הן, לאכל
לכני ה' היא העזרה שהיא מחנה שכינה, והוסיף פתח ח"מ, ללמדנו שאינו בעזרה עלמה
שהרי הוא מחוסר כפורים וחייב כרת על ביאתו למקדש, אלא לאמרו חכמים שעומד בשער
נקמור והתירה לו התורה להכנים בהונו ותמוך לזנו לפנים בשביל המתנות להטהר מצרעתו:
(יב) הכבש האחד, מצני הכבשים האמורים בענין: והקריב אחו לאשם, יקריבנו לשם,
כמו זכר תמים יקריבנו (פרשה ח' ג'), יקריבנו, וכן זה, יקריבנו לשם אשם, כי על המביא
לא אמר רק שמביא שני כבשים וכשבה אחת, לא שיקרא עליהן שם מי אשם ומי עולה, כי
הכהן יבחר אחד מהן ויקריבנו לאשם, וזהו ואת לוג השמן, שהרי אין ממנו דבר למזבח, אבל
יקריבנו לכבר עם האשם להזות ממנו לפני ה', ולאת ממנו על גוף המצורע, [ס"ה נראה שהוא
על דרך כלל ופרט פרט, אמר שהכהן יקריב את הכבש לאשם ואת לוג השמן: כילד? והניף
אותם וגו' ותנופת השמן והזאתו זהו דרך הקרבתו, ועל הדרך הזה מתורגם בל"ת]: והניף
אהם, האשם והלוג ושניהם תנופה אי: (יג) ושחט את הכבש, אבל שחיטה קודמת בכל
לשם, כי השחיטה גם בבהמות חולין, כמו ושחט את בן הבקר (פרשה ח' ה'), ושם פרשנו:
במקום אשר ישחט וגו', על ירך המזבח בלפון, ומה ת"ל והלא כבר נאמר בתורת אשם בפ'
ו את להרן שהאשם טעון שחיטה בלפון, לפי שאלו זה מכלל לשמות לידון בהעמדה יכול
תהא שחיטתו במקום העמדתו לכך נאמר ושחט במקום אשר ישחט וגו' מפי רב"י ז"ל והוא
מגרייתא דת"כ, ואם גם החטאת והעולה בהעמדה, כי ואותם אב על כל המונח לכפרת
ולטהרת המצורע, ונאמר שישחטו במקום העמדתן, על כרחך פי' את החטאת ואת העולה,
המפורשין

המעמר

(יג) במקום אשר ישחט, כתב הרב המגיה: ולפי שעדיין יש מקום לומר שישחט האשם במקום
שחיטת חטאת ועולה זו ושחיטת שלשתן במקום העמדתן על כן הוסיף במקום הקדש ע"כ, ולא
ירדתי לסוף דעתו, שאם נאמר שהסברת המליצה היא לשחוט החטאת והעולה במקום העמדתן,
ע"כ

תרגום אשכנזי

מאן דאז זינדענאפפער אונד
דאז נאנצע אפפער שלאכטעט,
נעמליך אן דעם היילינן ארטעז
דען דאז שולדאפפער האט דער

מצורע יד

הַחַטָּאת וְאֶת־הָעֹלָה בַּמָּקוֹם
הַקָּדֶשׁ כִּי כַחַטָּאת הָאָשָׁם הוּא

לכהן

פריע.

רש"י

על ידך המזבח בצפון ומה ת"ל והלא כבר נאמר בתורת חטאת קדשים תשחט את החטאת בצפון לפי שילא זה מכלל לעשות לילון בהעמדה יכול תהא שחיטתו במקום העמדתו לכך נאמר ושחט במקום חטאת וגו': כי כחטאת. כי ככל החטאות החוטא

תרגום אונקלוס

חַטָּאתָא וְיָת עֲלָתָא בַּאֲתַר קַדִּישׁ אֲרֵי
כְּחַטָּאתָא אָשְׁמָא דְּהוּא לְכָהֲנָא
קודש

באור

המפורשין בפרשת ויקרא ונפ' בו את לחרן, שהרי לא פירש כאן מקום שחיטתן, ולא לאמר ושחט אותו במקום אחר ישחטו את החטא, שגם הוא מפורש בו את לחרן? לפי שמלבד זה הוצרך להקיש במקרא זה חטא לחטאת לענין מתן דמיס וחימוריס, במו שיתבאר, הקישו ג"כ לאשם ולעולה לענין השחיטה, ושוב הרי אלו באין ללמד על חטא שלא ישחט במקום העמדתו, ונמלאו למדין שגם שחיטתן היא בצפון לא במקום העמדתן. ולפי שעדייף ים מקום לומר שישחט החטא במקום שחיטת חטאת ועולה זו ושחיטת שלמיהן במקום העמדתן, על כן הוסיף במקום הקדש, שהוא המקום המפורש בפרשת ויקרא בשחיטת בו, שהוא בצפון העזרה, ועתה מתפרש מה שחזנו עוד בברייתא אין לי אלא חטא במקום הקדש, מניין אף חטאת ועולה במקום הקדש ת"ל את החטאת ואת העולה במקום הקדש, הרי שנאין ללמד ומנאנו למדין על דרך שאמרנו, יסרה תמיהת מפרשי הת"כ ז"ל: כי כחטאת, פי' רש"י ז"ל כי ככל החטאות החטא הזה הוא לכהן, ככל העבודות התלויות בכהן הוא לחטאת, שלא תאמר הואיל וילא דמו מכלל שחר לחטאת ליתן על תנוך ובהונות, לא יהא טעון מתן דמיס וחימוריס לגבי המזבח, לכך נאמר כי כחטאת החטא הוא לכהן, יכול יהא דמו נתן למעלה כחטאת ת"ל וכו', וכן הוא בזבחיס (דף מ"ט ע"ב), רק לשון ככל העבודות התלויות בכהן הוא לחטאת, תמוה קלת, שבחטאת חיכן שהם חטאת בחלבע ולמעלה, והם חטא ככלי ולמטה, ומלת לכהן הניח לרבינו ז"ל לברש בן, ואולי מלת לכהן כפשוטו לומר שבשר חטא זה הוא לכהן כשאר החטאת, מה בשר חטאת חיכו נאכל לכהן עד לאחר שזורק הדם והורמו החלבים, כן החטא הזה טעון תחלה מתן דמיס וחימוריס למזבח קודס שיוכשר בשרו לכהן, ולמדנו שהחטא הזה הוא לחטאת ככל מתיליו, ורחים מבריית ת"כ שזנו על כי כחטאת החטא הוא לכהן מה חטאת דם מזבח מתירה, אף חטא דם מזבח מתירו, כלומר שזה לחטאת שבריך מתן דם וחימורין למזבח להתיר הבשר לכהן, לא שדם נהונות ואזן מתירם, ועל כן אמר הכתוב קדש קדשים הוא, שכן נאמר בחטא כל זכר בכהנים יאכלנו במקום קדוש יאכל קדש קדשים הוא, כחטאת כחטא תורה אחת להם הכהן אשר יכפר בו לו יהיו (פרשה ז' ו'), ולכן לא זכר בסוף הכתוב עולה

המעמר

ת"כ מה לריך לקרא לרבות החטא שתהיה גם שחיטתו במקום העמדתו, ומדוע יגדע הוא מבריו? כחטאת האשם, בספריס שלפנינו נכתב בסוף דבורי רש"י ת"ל וכו' עד ת"כ ע"כ ותו לא מידי, ורבינו שלי' המזרחי אמר ת"ל זאת תורת החטא, לכל התורה לרבות הוא בא ולרבות חטא מלועע למתן דמיס שלו שיהיו למטה, חולס ת"כ יש נוסחא אחרת, (עיין שם בקרבן אהרן). ודברי הרב המגיה בדברי הספר הנזכר אמר, ותמוה קלת שבחטאת חיכן שוין, שהם חטאת בחלבע ולמעלה, והם חטא ככלי ולמטה, ומי כהאכס ויודע ספר דבר, כי בענין למטה ולמעלה, כבר סולית רש"י עלמו זה מכלל בנזבר, ובענין חלבע וכלי הלא הא בהא תליא, שכל הנתן למטה בכלי, והניתן

מצורע יד

לַכֹּהֵן קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא: (יד) וְלָקַח
הַכֹּהֵן מִדַּם הָאָשָׁם וְנָתַן הַכֹּהֵן
עַל־תְּנוּךְ אֹזֶן הַמִּטַּהֵר הַיְמָנִית
וְעַל־בֹּהֶן יָדוֹ הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן
רַגְלוֹ הַיְמָנִית: (טו) וְלָקַח הַכֹּהֵן
מִלֹּג הַשָּׁמֶן וְיָצַק עַל־כַּף הַכֹּהֵן
השמאלית

תרגום אשכנזי קכ

פריעסטער אַנצוועהען, וויא
איז זיינר ענאָפֿער; עס
איזט אין אַללערה יליאסטעס.
(יד) דער פריעסטער ניממט
פֿאָן דעם בלוטע דעם שולד-
אָפּפֿערס, בתינגט עס אַן דאָס
הערפֿאָרראַגענדע קנאָרפעל
אַם רעכטען אָהרע דעסיעני-
גען, דער גערויניגעט ווירד,
אונד אויף דען דוימען זיינער

רעכטען האַנד, אונד אויף דען גראָסען צעהען זיינעס רעכטען פֿוסעס. (טו) היערויף ניממט
דער פריעסטער פֿאָן דעם לוג אָהל, אונד גיעסט דאַפֿאָן אין דעם פריעסטערס לינקע האַנד,
טונקט

תרגום אונקלוס

קוֹדֶשׁ קוֹדָשִׁין הוּא: (יד) וְיִסַּב כָּהֲנָא מִדְּמָא
דַּאֲשָׁמָא וְיִתֵּן כָּהֲנָא עַל רוּם אוּדְנָא דְמַדַּכֵּי
דְּמִימְנָא וְעַל אִלְיוֹן יְדֵיהּ דְּמִימְנָא וְעַל אִלְיוֹן
רַגְלֵיהּ דְּמִימְנָא: (טו) וְיִסַּב כָּהֲנָא מִלּוּגָא
דְּמִשְׁחָא וְיֵרִיק עַל יְדָא דְכָהֲנָא דְשְׂמָאלָא:

רש"י

פתגם הזה הוא לכהן בכל עבודות התלויות
בכהן הוצרה תגש זה לחטאת שלח תלמד
הוציל וילח דמו מכלל אחר חצמות לינתן
על תנוך והבוהנות לח יהח טעון מתן דמים
וחמורים לגבי מזבח לכך נחמר. כי בחטאת
החגש הוח לכהן יכול יהח דמו ניתן למעלי
כשטחת תלמוד לומר וכו' בתורת כהנים:
(יד) תנוך, גדר חמלעי שבחון ולבון תנוך לח נודע לי, והפותרים קורין לו טנדרום:
תנוך לח נודע לי והפותרים קורין לו טנדר"ום: לכהן. גדול:

לפני

באור

ע"ה, לפי שהיח כלה למזבח, ואין ממנה לכהן, חבל לעיון הינדה עצמה לח הצוה חותן
הכתוב כמו שחמרו ת"ל וזחת תורת החגש, תוכה חחת לכל החמנות וחגש מלורע בכלל שיהח
דמו ניתן למטה, וכן הזחה בכלי: (יד) ולקח הכהן מדם האשם, מקבל ניקו, כמו ונתן
הוח כעינמו של כהן, חבל לם חזורק מקבל בכלי כמו בכל החמנות, ולמדנו רבותינו שני כהנים
מקבלים חת דמו חחד בכלי וח' ניד, זה שמקבל בכלי נח נזרקו על המזבח, וזה שמקבל ניד נח לו
לחבל מלורע: תנוך, גדר חמלעי שבחון ולבון תנוך לח נודע לי, והפותרים קורין לו טנדרום,
מפי' רש"י ז"ל. ובח"כ חמרו ונתן של תוך, יכול על תוך ולחי, ת"ל על נוך, חי על נוך יכול
על גובה של חזן, ת"ל תוך נוך, הח כיצד זה גדר החמלעי, ויכלה לי שחצובה מלה מוכנבת,
תורה על הפנים ועל החיצון בגובה החזן, כי תוך פנים, ונוך גובה מלבון וגבה ה' נכב על
חימת תוך (עמוס ז' ז'), והחל"ף נוספת, למדנו שהוח בין פניהם בגדר החמלעי. ותונקלס
ז"ל שתרגם על רום חודנא, חמר כן להכניח פנים החזן, וחצב שהמלה לבון גובה כמו שפרשנו,
חבל יב"ע תרגם על גדירת מבעת: [°ח"ה עיין מ"ש גם תבנה (שמות כ"ט כ')°]: בהן, גדול:
(טו) ולקח הכהן מלג השמן, לפי הפשט יראה שחינו לוקח השמן כלו, שחם כן היה חומר
ולקח הכהן חת לוג השמן ויצק, חבל מלוג משמע שלוקח נבלי קלת מלוג השמן ויוצק לותו,
כי חיך יכוק כלו, ואין כפו מחזקת לקבלו ויגר לחרץ, וחס כן לח חמר מה יעשה בשמן הנשחר
בלוג, חבל חכמים חמרו שחירי הלוג מתחלק לכהנים (ס"פ כל התדיר), ואינו נחבל חלח בעזרה
לזכרי כהונה כשאר ק"ק שהרי הוקש לאשם: כף, פרשתיו (פרשה י"ח כ"ו): על כף הכהן

השמאלית

המעמר

יהניתן למעלה בחינב בנודע. (יד) תנוך, פירש"י גדר חמלעי שבחון והפותרים קורין לו
טנדרו"ם ע"כ, מבואר (שמות ב"ט כ'), ועיין מרפח לשון בטורות (ג"ן ח') ד"ה החגש סוס (ד"ה).

מצורע יד

הַשְּׂמְאִלִית: (יח) וְטָבַל הַכֹּהֵן
אֶת־אֶצְבָּעוֹ הַיְמָנִית מִן־הַשֶּׁמֶן
אֲשֶׁר עַל־כַּפּוֹ הַשְּׂמְאִלִית וְהִזָּה
מִן־הַשֶּׁמֶן בְּאֶצְבָּעוֹ שֶׁבַע פְּעָמִים
לִפְנֵי יְהוָה: (יט) וּמִיֶּתֶר הַשֶּׁמֶן
אֲשֶׁר עַל־כַּפּוֹ יִתֵּן הַכֹּהֵן עַל־תַּנּוֹךְ
אֹזֶן הַמִּטַּהֵר הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן
יָדוֹ הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן רַגְלוֹ
הַיְמָנִית עַל דַּם הָאָשָׁם:

תרגום אשכנזי

(טח) טונקט זיינען רעכטען צייגעפינגער אין דאז אהל, דאז ער אין דער לינקען האנד האט, אונד שפרעננט דאס פאן זיבען מאהל פאר דעם עווינען. (יז) פאן דעם איבריגען אהלע אין זיינער האנד ברינגט ער אן דאז רעכטע אהר קנארפעל דעסיענידגען, דער גערייניגט ווירד, אן דען דוימען זיינער רעכטען האנד, אונד אן דען גראסען צעהען זיינעם רעכטען פוסעס, איבער דאז בלוט דעם שולד־

אפפערס

ר ש " י

והנותר

תרגום אונקלוס

(טז) לפני ה'. נגד בית קדשי הקדשים: (טז) וְיִטְבּוֹל כַּהֲנָא יַת אֶצְבְּעֵיהּ דְּיַמִּינָא מִן
ולת
מִשְׁחָא דִּי עַל יְדֵיהּ דִּשְׂמָאלָא וְיַדֵּי מִן מִשְׁחָא
בְּאֶצְבְּעֵיהּ שְׁבַע זִמְנִין קֳדָם יְיָ: (יז) וּמִשְׁאַר מִשְׁחָא דִּי עַל יְדֵיהּ יִתֵּן כַּהֲנָא עַל רוּם
אוּדְנָא דְמִתְדַּכֵּי דְּיַמִּינָא וְעַל אִלְיוֹן יְדֵיהּ דְּיַמִּינָא וְעַל אִלְיוֹן רַגְלֵיהּ דְּיַמִּינָא עַל דְּמָא
דאישמא

באור

השמאלית, היינו כף הכהן המטהר, רק כן דרך נחות בל"ה, והעד הפסוק הבא לאחריו, כן פי' רחב"ע ז"ל, וכן נראה מסברא, שאם נותן על כף עצמו צריכה להיות השמאלית, כדי שיטבול בה הימנית, לבל יהי הילוקה לכף חברו מה לי ימנית שלו או שמאלית, או שנאמר שכך גזרת הכתוב, וזה דעת רבותינו ז"ל שמצוה ליתוך לתוך כף חברו, כמו שבארנו (נגעים פרק י"ד י') ונטל מלוג השמן וילק לתוך פיו של חברו, ואם ילק לתוך כף עצמו יצא: (טו) מן השמן, בכל לשון טבילה לאחריו בי"ת כמו וטבל וגו' בדם הצפור השחוטה לבד כאן וכפר העלם דבר, וילאה שלשון טבילה על הלחלוחית שהוא מקבל, ולכן פעם מדרך הלשון שאתה בי"ת לפי שמקבל בנגיעו בדבר שנטבל בו, ופעם יסמך אליו מן, לפי שנטבל ממנה: כפו השמאלית, מזה הוכיח רחב"ע ז"ל שהוא על כף עצמו בל"ל, ואין הברע, שכמוי כפו יוכל לשוב על הכהן הנזכר בפסוק שלפניו שקבל השמן בכפו: והזה מן השמן באצבעו, לא היה לריך לומר אלא והזה שבע פעמים, ולפי שהוסיף מן השמן באצבעו, ילמדנו שבכל שבע הפעמים יהיה השמן באצבעו, בהזאה לחדושה בראשונה, ולפי שכל פעם יחסר, ידענו שעל כל טבילה הזאה, וכן תמרו ושבל והזה על כל הזייה טבילה: לפני יהוה, נגד בית ק"ק: (יז) על דם האשם, אין לריך להמתין

עד

המעמר

(טז) על כפו השמאלית, לשון הרב המבאר: ומזה הוכיח הרחב"ע ז"ל שהוא על כף עצמו בל"ל, ואין הברע וכו' ע"ש, ולי נראה שהרחב"ע כוון לדברי הרב שעמו בפסוק הקודם, שאמר שבן נראה מסברא שאם נותן לכף עצמו לריך להיות השמאלית, כדי שיטבול בה הימנית, לבל יהי הילוקה לכף חבירו, מה לי ימנית שלו או שמאלית שלו.

מצורע יד

(יח) וְהַנּוֹתָר בַּשֶּׁמֶן אֲשֶׁר עַל־כַּף
הַכֹּהֵן יִתֵּן עַל־רֹאשׁ הַמִּטַהֵר
וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה:
(יט) וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶת־הַחַטָּאת
וְכִפֶּר עַל־הַמִּטַהֵר מִטֻּמְאָתוֹ
וְאַחַר יִשְׁחַט אֶת־הָעֹלָה:
(כ) וְהֶעֱלָה הַכֹּהֵן אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־
הַמִּנְחָה הַמִּזְבֵּחָה וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן
וטהר

תרגום אשכנזי קבא

אפּפֿערם. (יח) וואם אין זיינער האַנד נאָך אַן אֶהל צוריק בלייבט, ברינגט ער אויף דאָז הויפּט דעס־ענינען, דער נע־ריינינגט ווירד; אַלזוֹ פֿער־זעהנט דער פּריעסטער אויף אירן, פֿאַר דעם עווינען. (יט) דער פּריעסטער מאַכט היערוף דאָז זינדענאָפּפֿער צו רעכט, פֿערזעהנט אויף דען ריין צו שפּרעכענדען, אונד שלאַכטעט זאָדאַן דאָז גאַנצע אָפּפֿער. (כ) צולעטצט ברינגט דער פּריעסטער דאָז גאַנצע

אָפּפֿער, נעבסט דעם שפּייזעאָפּפֿער, אויף דען אַלטאַר; אַלזוֹ פֿערזעהנט דער פּריעסטער

תרגום אונקלוס

אויף

ר ש " י

דַּאֲשָׁמָא: (יח) וּדְיִשְׁתָּאַר בְּמִשְׁחָא דִּי עַל (כ) ואת המנחה. מנחת נסכים של בהמה:
ועזרון
יְדָא דְּכָהֲנָא יִתֵּן עַל רֵישָׁא דְּמִדַּכֵּי וְיכַפַּר
עֲלוֹהִי כַּהֲנָא קֳדָם יְיָ: (יט) וְיַעֲבֵד כַּהֲנָא יָת חַטָּאתָא וְיכַפַּר עַל דְּמִדַּכֵּי מִסְּאוֹבָתֵיהּ
וּבָתַר כֵּן יִכּוֹס יָת עֲלָתָא: (כ) וְיַסֵּיק כַּהֲנָא יָת עֲלָתָא וְיָת מִנְחָתָא לְמַדְבְּחָא וְיכַפַּר
עלוהי

באור

עד שיהיה המקום נגוע, וכן לין לוקך שבשעת הזאה זו, יהיה שם עדיין הדם, שהרי במצורע לא אמר על מקום דם החטאת (פסוק כ"ח), לעם"י שנכנר נגוע, גם רבותינו למדו מלמד שיקדם הדם לשמן, או לינו חלק יש שם דם יתן, לין שם דם כלומר שנתקנח לא יתן, ת"ל על מקום דם החטאת: (יח) והנותר בשמן, בית במקום מן, כמו שכתוב במצורע לא (פסוק כ"ט), ולפשר שפרושו כאן שהחלק בשמן שנקרא נותר, ורמזנו על זה למעלה (פרשה ח' ל"ב), כי ההזיות ונתינתו על תנוך ובהונות מעכב, לכל נתינת השמן על ראשו לעם"י שלא נעשה לינו מעכב כפרה וטהרה, וזוהי דעת ר' יוחנן בן נורי שאומר (נגעים פרק לחרון), שירי מלוה הן, לכל לר' עקיבא שאומר שם נתן כפר שם לא נתן לא כפר, יתפרש בי"ת כמו מן: [ס"ה, עיין מ"ש מהורלת הני"ת והמ"ס בס' ויקהל (שמות ל"ח ח'), ובס' פקודי (שם ל"ח ל'), ועל הדרך ההוא מתורגם בל"א]: וכפר עליו, טימאה גדולה זו שכתה חלי הנפש, כי נכחש עונו לפני ה', ובמעשים הללו יכפר עליו, כי יכסה על עון נפשו לפני ה', ולא יראה עוד למזכרת עון, ולשון כפרה נתרנו (פרשה ח' ד'): (יט) ועשה הכהן את החטאת, היה הכתוב כי חטאת יחיד בלה נקבה, ואין לוקך לפרש מה יעשה בה, כי מעשה חטאת מפורשים בפרשת ויקרא: וכפר על המטהר, זוהי כפרה שניה, שהחטאת מכפה: ואחר ישחט את העלה, לאחר שכפר בדם החטאת ישחט את העולה ויזרוק דמה, קודם שהעלה לתוכי החטאת, כמו שבינינו פרק כל התדיר (דף פ"ט ע"ח) דם חטאת קודם לדם עולה, לינכי עולה קודמים לתוכי חטאת: (כ) והעלה הכהן את העלה, שהיה כלה למזבח: ואת המנחה, שלשה עשרונים החמורים למעלה שהן נסכי בהמה, עשרון לכל כבש, וחבשים עם העולה לפי שלשת העשרונים הם כלין למזבח כמו העולה, ואין מהן דבר לכהנים, כמו חטאת ואשם שנאכלין לכהנים: וכפר עליו, זהו כפרה עליונית, שמכפרת העולה. ורמב"ן ז"ל כתב טעם למיני כפרות הללו,

ואין

מצורע יד

וְטָהֵר: ס שלישי חמישי (כח) וְאִם־ שׁ
דַּל הוּא וְאֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת וְלָקַח ק
כֶּבֶשׂ אֶחָד אָשָׁם לִתְנוּפָה לְכַפֵּר
עָלָיו וְעִשָּׂרוֹן סֹלֶת אֶחָד בָּלוּל
בַּשֶּׁמֶן לְמִנְחָה וְלֹג שָׁמֶן: (כט) וְשֶׁתֵּי
תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אֲשֶׁר תַּשִּׂיג

יד ו

תרגום אשכנזי

אויף איהן, אונד היערמיט
איזט ער ריין. (כח) ווען ער
אַבער אַרם איזט, אונד זיין
פֿערמעגען ניכט הינרייכט, זא
ניממט ער אין שאף צום
שולדאָפּפֿער, צור וועגזונג,
דאַמיט אויף איהן פֿערזעהנט
ווערדע, אין צעהנטהייל פֿיי־
נעם מעהל מיט אֶהל אַנגע־
קנעטעט, צום שפּייזאָפּפֿער,
אונד אין לוג אֶהל, (כט) צווייא
טורטעלטויבען אָדער צווייא יונגע טויבען (וואָצו זיין פֿערמעגען הינרייכט), דאַפּאָן זייא

איינס

ר ש "י

(א) ועשרון סלת לחד. לכבשה שהוא לחד יביא עשרון לחד לנסכיו: ולוג שמן. לית ממנו על הנזקות ושמן של נסכי המנחה לא הוקק הכתוב לפרש:

ביוס

תרגום אונקלוס

עֲלוֹהִי בַּהֲנָא וְיִדְכֵּי: (כח) וְאִם מִסְכֵּן הוּא וְלֵית יְדֵיהּ מַדְבְּקָא וְיִסַּב אִמַּר חַד אֲשָׁמָא לַאֲרָמָא לְכַפָּרָא עֲלוֹהִי וְעִשְׂרוֹנָא סוּלְתָּא חַד דְּפִיל בְּמִשַּׁח לְמִנְחָתָא וְלוּגָא דְמִשְׁחָא: (כט) וְתַרְתֵּין שַׁפְנִינִין אוֹ תְרֵין בְּנֵי יוֹנָה דִּי

באור

וחין מפעט הכתוב: וטהר, לקדש ולמקדש: (כא) ואם דל הוא, מלת דל לפעמים על מוסר הממון וזה הרבה, ופעמים על מוסר הכבר, כמו דלות ורעות תלר (נרחזית מ"ח י"ט), מהוע לחם ככה דל בן המלך (זמואל ב' י"ג ד'), ופעמים על חוסר הדעת, כמו וחני חמרתי חך דלים הם נוחלו כי לח ידעו דרך ה' (ירמיה ה' ד'), ומזה לדעתי מלות ה' חונן דל (מחלי י"ט י"ז), וכחרנוהו (לכות פ"ב ט'), ולפי שגם נעל מעט הממון יקרח דל כנגד העשיר שים לו הון רב, לכן הוסיף וחין ידו מגעת, שקורה ידו לפילו להגיע ג' הכבשים הלמורים בענין, וחילו חמר וחין ידו מגעת, הייתי חומר שים לו ממון ורולה לקנות וחינו מונח, ת"ל וחס דל הוח, שחין לו מה לקנות, וכן חמרו בת"כ וחס דל הוח, שומע חני דל ממה שהיה בן מלח מנה ונעשה בן ממחים מנה ת"ל וחין ידו מגעת וכו', ונפרעת ויקרח בחרנו (פרשה ה' ז' י"ח): כבש חחד אשם לתנופה, כשמיח שלשה כבשים, על הבהן להקדים חחד מהן לחשם כמו שחמרנו (פסוק י"ב) ובדלות שחינו מניח חלח כבש חחד ניחוע שהוח לחשם: לתנופה לכפר, חעפ"י שחין תנופה מכפרת, כי הדם הוח נפשם יכפר, חבל הוח נחתן טעם לשה כבש זה חשם, ולח חטחת חו עולה, לפי שחשם עיקר הכפרה, כי מעשה חטחת ועולה של מלורע כמעשה של חטחת ועולה, וכבר מלחנו בקרבן עולה ויורד שמניח עוף תחת בהמה, חבל מעשה חשמו לינו ככל החשמות, שהרי לריך תנופה חי, לכן הכבש החחד שהיה להניח יהיה לחשם לתנופה, וכבותינו חמרו לתנופה לכפר וכי יש תנופה מכפרת, חלח ללמד שחם עשה תנופה שירי מזוה כחלו לח כפר וכפר: ועשרון סלת חחד בלול, שעור הכתוב ועשרון חחד סולת, בלול בשמן למנחה, חבל בעל הטעמים חבר חחד עם בלול בשמן, סובר שמלת חחד מיותר, כי די במלת עשרון, חבל יחמר, שהעשרון החחד הזה לריך לו לוג שמן, וח"כ שלשה עשרונים לריכין שלשה לוגין, וכת"כ חמרו מלמד שכל עשרון ועשרון טעון לוג כדברי חכמים, ורש"י ז"ל פי' לכבש זה שהוח לחד, יביח עשרון לחד לנסכו, לפשר שרולה לייחד מלת לחד שהוח כמו לכבש החחד: ולוג שמן, לית ממנו על הנזקות, ושמן של נסכי המנחה לח הוקק הכתוב לפרש: (כב) חשר תשיג ידו, שיכלו תשלה לידו, [ס"ה, יתכן לפי הפשט שהקודש במקרח קודש נמעלה, וחס

יָדוֹ וְהָיָה אֶחָד חַטָּאת וְהָאֶחָד
עֹלָה: (כג) וְהֵבִיא אֹתָם בַּיּוֹם
הַשְּׁמִינִי לְטָהֳרָתוֹ אֶל־הַכֹּהֵן אֶל־פֶּתַח
אֹהֶל־מוֹעֵד לִפְנֵי יְהוָה: (כד) וְלָקַח
הַכֹּהֵן אֶת־כֶּבֶשׂ הָאָשָׁם וְאֶת־לֹג
הַשָּׁמֶן וְהֵנִיף אֹתָם הַכֹּהֵן תְּנוּפָה
לִפְנֵי יְהוָה: (כה) וְשָׁחַט אֶת־כֶּבֶשׂ
הָאָשָׁם וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הָאָשָׁם
וְנָתַן עַל־תְּנוּךְ אֹזֶן־הַמִּטַהֵר
הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן יָדוֹ הַיְמָנִית
וְעַל־בֹּהֶן רַגְלוֹ הַיְמָנִית: (כו) וּמִן־
הַשֶּׁמֶן יִצֹּק הַכֹּהֵן עַל־כַּף הַכֹּהֵן
הַשְּׂמְאלִית: (כז) וְהִזָּה הַכֹּהֵן
בְּאֶצְבָּעוֹ הַיְמָנִית מִן־הַשֶּׁמֶן אֲשֶׁר
עַל־כַּפּוֹ הַשְּׂמְאלִית שֶׁבַע פְּעָמִים
לפני

איינם צום זינדענאפפער, אונד
איינם צום גאנצען אפפער.
(כג) אם אכטען טאגע זיינער
רייניגונג ברינגט ער זיא דעם
פריעסטער, פאר דען איינ=
גאנג דעם שטיפטסגעצעל=
טעם, פאר דען עוויגען.
(כד) דער פריעסטער ניממט
דאז שאף צום שולדאפפער
אונד דאז לוג אהל, אונד ער,
דער פריעסטער נעמליך,
מאכט דאמיט אינע ווענדונג
פאר דעם עוויגען. (כה) מאן
שלאכטעט דאז שאף דעם
שולדאפפערס; דער פריע=
סטער ניממט פאן דעם בלו=
טע דעם שולדאפפערס,
ברינגט עס אן דאז רעכ=
טע אהרקנארפעל דעסיעניגן,
דער גערייניגעט ווירד, אן
דען דומען זיינער רעכטען
האנד אונד אן דען גראסען
צעהען זיינעם רעכטען פוסעם.
(כו) פאן דעם אהלע גיעסט

ער אין זיינע, דעם פריסטערס, לינקע האנד. (כז) שפרענגט מיט זיינעם רעכטען פינגער, פאן דעם אהלע, דאז אין זיינער לינקען האנד איזט, זיעבען מאהל פאר דעם עוויגען,

ברינגט

תרגום אונקלוס

רש"י

חַדְבִיק יְדֵיהּ וִיהֵי חַד חַטָּאתָא וְחַד עֲלָתָא:
(כג) וְיֵיתֵי יַתְהוֹן בְּיוֹמָא תְמִינָאָה לְדָכוּתֵיהּ
לְוָת כַּהֲנָא לְתָרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא קֳדָם יְיָ: (כד) וְיִסַּב כַּהֲנָא יַת אִמְרָא דַּאֲשָׁמָא וְיַת לוּגָא
דְּמִשְׁחָא וִירִים יַתְהוֹן כַּהֲנָא אֲרָמָא קֳדָם יְיָ: (כה) וְיִכּוֹס יַת אִמְרָא דַּאֲשָׁמָא וְיִסַּב
כַּהֲנָא מִדְּמָא דַּאֲשָׁמָא וְיִתֵּן עַל רוּם אוּדְנָא דְּמִדַּכֵּי דֵּימִינָא וְעַל אִלְיוֹן יְדֵיהּ דֵּימִינָא
וְעַל אִלְיוֹן רִגְלֵיהּ דֵּימִינָא: (כו) וּמִן מִשְׁחָא יֵרִיק כַּהֲנָא עַל יְדָא דְכַהֲנָא דִּשְׂמָאלָא:
(כז) וְיַדֵּי כַּהֲנָא בְּאֶצְבְּעֵיהּ דֵּימִינָא מִן מִשְׁחָא דִּי עַל יְדֵיהּ דִּשְׂמָאלָא שְׁבַע זִמְנִין קֳדָם

(כג) ביום השמיני לטהרתו. שמיני לספרים
ולהזאת עץ ארז ואזוב ושני תולעת:
על

באור

ידו מצנת לשתי תורים, לא יביא בני יונה, וכן מתורגם נל"ח]: והיה, על פי הכהן:
(כג) ביום השמיני לטהרתו, שמיני לספרים ולהזאת עץ ארז ואזוב ושני תולעת:

מצורע יד

לִפְנֵי יְהוָה: (כח) וְנָתַן הַכֹּהֵן מִן־
הַשֶּׁמֶן אֲשֶׁר עַל־כַּפּוֹ עַל־תְּנוּךְ אֹזֶן
הַמִּטַהֵר הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן יָדוֹ
הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן רַגְלוֹ הַיְמָנִית
עַל־מְקוֹם דַּם הָאָשָׁם: (כט) וְהַנּוֹתָר
מִן־הַשֶּׁמֶן אֲשֶׁר עַל־כַּף הַכֹּהֵן
יִתֵּן עַל־רֹאשׁ הַמִּטַהֵר לְכַפֵּר
עָלָיו לִפְנֵי יְהוָה: (ל) וְעָשָׂה אֶת־
הָאֶחָד מִן־הַתֹּרִים אוֹ מִן־בְּנֵי
הַיּוֹנָה מֵאֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ: (לא) אֵת
אֲשֶׁר־תַּשִּׂיג יָדוֹ אֶת־הָאֶחָד
הַחַטָּאת וְאֶת־הָאֶחָד עֹלָה עַל־
הַמִּנְחָה וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל הַמִּטַהֵר
לִפְנֵי יְהוָה: (לב) זֹאת תּוֹרַת אֲשֶׁר־

הרגום אשכנז

(כח) בריגט פֹּאן דעם אֶהל, דאַז
אין זיינער האַנד איזט, אַן דאַז
רעכטע אָהרקנאָרפל דעס עי־
ניגען, דער ערייניגעט ווירד,
אַן דען דוימען זיינער רעכטען
האַנד, אונד אַן דען גראָסען
צעהען זיינעס רעכטען פֿוסעס,
אַן דיעזעלבע שטעללע, וואָ
דאַז בלוט דעס שולדאָפּפֿערס
איזט. (כט) וואַס פֹּאַן דעם
אֶהלע אויף דער האַנד דעס
פריעכטערס נאָך איבריג איזט,
בריגט ער אויף דאַז הויפּט
דעסיענינגען, דער ערייניגעט
ווירד, אום פֹּאַר דעם עוויגען
אויף איהן צו פֿערזעהנען.
(ל) אַלסדאַן זאָלל ער איינע
פֹּאַן דען טורטעלטויבען אָדער
יונגען טויבען צורעכטע מאַ־
כען, (נאַכדעם נעהמליך דאַז
פֿערמעגען הינרייכענד ווער),
(לא) וואַס זיין פֿערמעגען
אויפֿגעבראַכט, ווירד איינס
דאַפֿאַן צום זינדאָפּפֿער, אונד דאַז אַנדערע צום נאַנצען אָפּפֿער געמאַכט,
נעבכט דעם שפייזאָפּפֿער, ווי אויך דער פריעסטער אויף דען צו רייניגענדען
פֹּאַר דעם עוויגען פֿערזעהנעט. (לב) דיעזעס איזט דיא לעהרע פֿיר דעניניגען,

בו

מצורע יד

לִפְנֵי יְהוָה: (כח) וְנָתַן הַכֹּהֵן מִן־
הַשֶּׁמֶן אֲשֶׁר עַל־כַּפּוֹ עַל־תְּנוּךְ אֹזֶן
הַמִּטַהֵר הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן יָדוֹ
הַיְמָנִית וְעַל־בֹּהֶן רַגְלוֹ הַיְמָנִית
עַל־מְקוֹם דַּם הָאָשָׁם: (כט) וְהַנּוֹתָר
מִן־הַשֶּׁמֶן אֲשֶׁר עַל־כַּף הַכֹּהֵן
יִתֵּן עַל־רֹאשׁ הַמִּטַהֵר לְכַפֵּר
עָלָיו לִפְנֵי יְהוָה: (ל) וְעָשָׂה אֶת־
הָאֶחָד מִן־הַתֹּרִים אוֹ מִן־בְּנֵי
הַיּוֹנָה מֵאֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ: (לא) אֵת
אֲשֶׁר־תַּשִּׂיג יָדוֹ אֶת־הָאֶחָד
הַחַטָּאת וְאֶת־הָאֶחָד עֹלָה עַל־
הַמִּנְחָה וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל הַמִּטַהֵר
לִפְנֵי יְהוָה: (לב) זֹאת תּוֹרַת אֲשֶׁר־

רש"י

כח) על מקום דם האשם. לפיכך נתקנח
הדם למד שאין הדם גורם אלא המקום
גורם:

תרגום אונקלוס

יְיָ: (כח) וְיִתֵּן כַּהֲנָא מִן מִשְׁחָא דִּי עַל יְדֵיהּ
עַל רוּם אוּדְנָא דְמִדַּכֵּי דְיַמִּינָא וְעַל אִלְיוֹן
יְדֵיהּ דְיַמִּינָא וְעַל אִלְיוֹן רַגְלֵיהּ דְיַמִּינָא עַל אָתַר דְּמָא דַאֲשָׁמָא: (כט) וּדְיִשְׁתָּאַר מִן
מִשְׁחָא דִּי עַל יְדָא דְכַהֲנָא יִתֵּן עַל רֵישָׁא דְמִדַּכֵּי לְכַפָּרָא עֲלוֹהִי קֳדָם יְיָ: (ל) וְיַעֲבִיד
יַת חַד מִן שַׁפְנִינַיָּא אוֹ מִן בְּנֵי יוֹנָה מִדְּחַדְבִיק יְדֵיהּ יַת דִּי חַדְבִיק יְדֵיהּ יַת חַד
חַטָּאתָא וְיַת חַד עֲלָתָא עַל מִנְחָתָא וְיְכַפַּר כַּהֲנָא עַל דְּמִדַּכֵּי קֳדָם יְיָ: (לא) דָּא אוֹרַיְתָא

דר

באור

(כח) על מקום דם האשם, פרשתינו (פסוק י'): (ל) מאשר תשיג ידו, לולי למדנו שאם לא נתן ליתן
רק תור או בן יונה אחד יעשנו הכהן למטלת, שאין העולה מעכבת כפרתו: (לא) את אשר
תשיג, שם הציג שניהן יהיה החטאת מטלת והשני עולה, ורבותינו דרשו על שלשה פעמים הצ
יד המצורעים בפרשה: על המנחה, על מנחת החטאת שקדמה למטלת העוף: (לב) זאת תורת

מצורע יד

בְּוֹ נֶגַע צָרַעַת אֲשֶׁר לֹא־תַשְׁקִיף יָדָיו
בְּטַהֲרָתוֹ: פ רביעי ששי
(לג) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־
אַהֲרֹן לֵאמֹר: (לד) כִּי תָבֹאוּ אֶל־
אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם
לַאֲחֻזָּה וְנָתַתִּי נֶגַע צָרַעַת בְּבֵית
אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם: (לה) וּבָא אֲשֶׁר־
לוֹ הַבַּיִת וְהִגִּיד לַכֹּהֵן לֵאמֹר
כנגע

תרגום אשכנזי קבג

דער דען אויסזאַטץ אַן זיך
האַט ׳ ווען זיין פֿערמענען
ניצט הינרייצט, אונד ער ריין
ווערדען זאָלל. (לג) דער עווי־
שפּראַך צו משה אונד אהרן,
וויא פֿאָלגעט: (לד) ווען איהר
אין דאַז לאַנד כנען קאַממט
דאַז איך אייך צום איינעמטהום
איינגעבע, אונד איך אין איינעם
הויזע אייערעם איינעמטהי־
לי־צען לאַנדעם דען אויסזאַטץ
ענטשטעהען לאַססע, (לה) זא
זאָלל דעריענינע, דעם דאַז
הויז געהערט, קאָממען, דעם
פריעסטער בעריצטען אונד

תרגום אונקלוס

דִּי בֵיהּ מַכְתַּשׁ סְגִירוּ דִּי לָא רַתִּיבִיק
יְדֵיהּ בְּדַכּוּתֵיהּ: (לג) וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה
וְעִם אַהֲרֹן לְמֵימָר: (לד) אֲרֵי תֵּעֲלוּן לְאַרְעָא
דִּכְנַעַן דַּאֲנָא יָהֵיב לְכוֹן לְאַחְסָנָא וְאֶתֵּן
כנגע
מַכְתַּשׁ סְגִירוּ בְּבֵית אַרַע אַחֲסַנַתְכוֹן: (לה) וְיֵעוֹל דְּדִי לֵיהּ בֵּיתָא וְיחַוֵּי לְכַהֲנָא

ר ש ״ י

(לד) ונתתי נגע צרעת. בשורה היא להם שהנגעים באים עליהם לפי שהטמינו האמוריים מטמוניות של זהב בקירות בתיהם כל מי שהיו ישראל במדבר ע״י הנגע מותן הבית ומולקן:
כנגע

באור

אשר בו נגע צרעת, תורת מכר הנסמך, זלת תורת הנרפא לאחר היה בו נגע לרעת: אשר לא תשיג, לפי שהיה גם תורת מלורע עמיר, ירלה בעיני שהוא כמו ולאחר, כלומר וכן היה תורת הלל לאחר לא תשיג ידו בטהרתו להביא שלשה בשבים, ללמדו מה יעשה, לו זלת תורת לאחר בו נגע לרעת, איך יעשה בטהרתו, והן הדברים האמורי׳ בפרשה, מה שיעשה ביום טהרתו, ומה שיעשה בשמיני לטהרתו, וכן היה תורת לאחר לא תשיג ידו, ומלת בטהרתו אב לשניהן. ויב״ע שתרגם דא תהוי גזרת לחזיית דביה מכתש לורעתא, ירלה שבון לזה כלומר תורת הנרפא לכהן לאחר שהוחלט, שהוא ביום טהרתו: (לג) ואל אהרן, פרשנו (פרשה י״ג ל׳): (לד) נתו לכם לאחזה, היה הארץ שירשו בשעלו ממלרים, והיתה להם לאחזה, לאל בתי ישראל שבחולה לארץ, לו גם בחרלות שניתן השם ב״ה במתנה לא״י ע״ה, ולא נתנו לאחזה לעולי מלריים, כנון קיני וקניזי וקדמוני אין בתי ישראל שבהם מטמאים בנגעים: ונתתי נגע צרעת, ללמדנו שהנגעים הללו אינן ממנהגו של לעולם, אלא בדרך מופת, וכאשר כתבנו כן למעלה (פרשה י״ג מ״ז): בבית ארץ אחוזתכם, בבית בתי ארץ שהיא אחוזתכם, אבל מקום שלא בבאו עדיין מידי הבנענים אין הנגעים מטמאים בו: (לה) ובא אשר לו הבית, לפי הפשט לפשר שם השביר ביתו לאחר, ונראה בו נגע, אין הדבר בו הולך אל הכהן, אלא מי שהבית שלו, וזהו לאחר לו הבית שהוא לדון לבית, וכן לאחר הוא לו יתננו ביום לשמתו (ויקרא ו׳ ג׳), ואין לי הכרע מדברי המפרשים והבריימות, ונת״כ לאמרו ובא לאחר לו הבית, אלא יאמר ביד שליח: והגיד, כל לשון הגדה ביאור דברים, שיבא ויתן עם הכהן על דבר זה, הכהן יאמר לו כך קרה

ה מ ע מ ר

(לד) ונתתי נגע צרעת, גם על נגעי הבתים לאמר הרלב״ג שהוא לך מקרה טבעיי, לולא הרד״ק שכתב שבנגעי בגדים נראה גם הוא לרעה זלת, בבתן מתן יתלן בה והסבים גם הוא שנגעי הבתים הם בדרך פלא וגם. (לה) ובא אשר לו הבית, הרב המבאר נסתפק בזה, לם החוב
הוא

מצורע יד

כְּנֶגַע נִרְאָה לִי בַּבָּיִת: (לו) וְצִוָּה
הַכֹּהֵן וּפִנּוּ אֶת־הַבַּיִת בְּטֶרֶם יָבֹא
הַכֹּהֵן לִרְאוֹת אֶת־הַנֶּגַע וְלֹא
יִטְמָא כָּל־אֲשֶׁר בַּבָּיִת וְאַחַר כֵּן
יבא

רש"י

(לה) כנגע נראה לי בבית. אחילו הוא חכם ויודע שהוא נגע ודאי לא יפסוק דבר ברור לומר נגע נראה לי חלא כנגע נראה לי: (לו) בטרם יבא הכהן וגומר. שכל זמן שאין כהן מזקק לו אין שם תורת טומאה: ולא יטמא כל אשר בבית. שאם לא

תרגום אונקלוס

לְמֵימָר כְּמַכְתְּשָׁא אִתְחֲזֵי לִי בְּבֵירְתָא:
(לו) וִיפַקֵּיד כָּהֲנָא וְיַפַּנּוּן יַת בֵּיתָא עַד לָא
יֵעוֹל כָּהֲנָא לְמֶחֱזֵי יַת מַכְתְּשָׁא וְלָא יְסָהֲאַב
כָּל דִּי בְּבֵיתָא וּבָתַר כֵּן יֵעוֹל כָּהֲנָא לְמֶחֱזֵי
יח

באור

הדבר, והוא יגיד לו, וחכו שאמרו בת"כ והגיד לכהן, ידקדק הכהן כילד בת הנגע לביתו: לאמר, למימרה הסמוכה, כך יאמר לו כנגע נראה לי בבית: כנגע, דרך מוסר שלא יחליט ויורה לפני הכהן שהוא נגע, לעפ"י שאין טומאה וטהרה תלוי על פי הכהן, וכן למדו תפילו תלמיד חכם ויודע שהוא נגע וודאי לא יגזור ויאמר נגע נראה לי בבית, תלוי כנגע: נראה לי בביח, למדנו שלא ילך על פי מה שמע מדברי חכמי ביתו, תלוי על פי מה שראה בעיניו, כדי שיוכל לפרש דבריו ולהגיד הכל לכהן, וירחה טעמו של דבר לפי שמטות הכהן לריך לפנות את הבית, לריך שיבין הכהן מדבריו שהוא נגע ממש ממראות המטמאין, ואין כן במראה לרעת עור בשר ובגדים: בביח, מתוכו, שאינו מטמא מאחוריו: (לו) וצוה הכהן ופנו את הביח, נראה שהוא גזרת הכתוב שלא יטמאו כלי הבית מטומאת הנרעת, ומלת ופנו לשון נביא, וכי' רחנ"ע ז"ל בעל הבית ואנשי ביתו, וטעם הרבים לפנותו מהרה: בטרם יבא הכהן וגו', שכל זמן שאין כהן מזקק לו, אין שם תורת טומאה: ולא יטמא כל אשר בבית, שאם לא יכנסו ויבא הכהן וירחה הנגע מזקק להסגר וכל מה שבתוכו יטמא, למדנו שבשראה הכהן שהוא נגע וודאי, לריך שיאמר מיד שלריך הסגר, ולא יחרים עד שיפנו הבית, ואם תמת כמו שחשבנו (פסוק ל"ה), כי לחר לו הבית לחזה, לא הדר בתוכו, הרי הנגע לחמת לחון הבית, ואין שם רוגה שיטמאו כלי הדר בו, גם אם אין הדבר כן, פעמים שים בבית כלים שאולים מלחרים, ולמה ילקה בשביל זה, וכן משמע לשון כל לחר בבית בין לי בין לחרים. ולפי שהפנייה הזאת גזרת הכתוב, לחר שיפנו כל לחר בבית, לפילו חכילי עליס חכילי קניס, שאינן בני קבול טומאה, והדבר ספק אם מקבלים טומאה בבית אחו לו, ויהיה ולא יטמא כל לחר בבית דברים המקבלים טומאה: ואחר כן, לחר שהבית פנוי: אה הביה, גם הבית לריך שיראה, אם ראוי לט מלת

נגעים

המעמר

הוא בהשגיר ביתו לאחר, על לחנוי הבית לנוח ואם על המשכיר? ואמר שלא מלא הכרע במשניות ובגרייתות ע"ב, ולבעל"ד יש הכרע בגרייתא דת"כ (פרשה ה' פי' ה'), ומייתי לה בימא (דף י"ב ע"ח), שאם שנינו לחוזקם לחוזה מטמאה בנגעים ואין ירושלים מטמאה בנגעי' (לפי שירושלים לא נחלקה לשבטים) אמר ר' יהודה אני לא שמעתי אלא בית המקדש בלבד, (כי ר"י סובר שירושלים נחלקה לשבטים), ואם נאמר שחוזק וכל לחר לו הבית לינה אלא כי

אם

מצורע יד

יָבֹא הַכֹּהֵן לִרְאוֹת אֶת־הַבָּיִת׃
(לו) וְרָאָה אֶת־הַנֶּגַע וְהִנֵּה הַנֶּגַע
בְּקִירֹת הַבַּיִת שְׂקַעֲרוּרֹת
יְרַקְרַקֹּת אוֹ אֲדַמְדַּמֹּת וּמַרְאֵיהֶן
שפל

תרגום אונקלוס

יח בֵּיתָא׃ (לו) וְיִפַּנֵּי יַת מַכְתְּשָׁא וְהָא מַכְתָּשָׁא
בְּכוֹתְלֵי בֵּיתָא פַּחֲתָן יַרְקָן אוֹ סַמָּקָן וּמְחַזְיֵהֵן
מכיך

הרגום אשכנזי קכד

דאז הויז צו בעזעהען, (לו) וועז
ער נון דען שאַדען בעטראַ־
טעט, אונד פֿינדעט זאָלכען זאָ
בעשאַפֿען, דאַס אַן דען ווענ־
דען דעס הויזעס דונקעלגרינע,
אָדער דונקעלראָטהע פֿערט־
פֿונגען זיך צייגען, איהר שיין
נעהם׃

ר ש "י

לא יפנהו ויבא הכהן ויראה הנגע מקק להסגר וכל מה שבתוכו יטמא ועל מה חסה תורה לא יפנהו ויבא הכהן ויראה הנגע מקק להסגר וכל מה שבתוכו יטמא ועל מה חסה תורה אם על כלי שטף יטבל׳ ויטהרו ואם על לובלין ומסקין יאכלם בימי טומאתו הא

לא חסה תורה אלא על כלי חרס שאין להם טהרה במקוה׃ (לו) שקעורות. שוקעות במרחיבן׃
וחללו

באור

נגעים, כי יש בתים שאין מטמאין, שלריך להיות מרובע בעל ד׳ כותלים, כמו שבארנו בנגעים ובת"כ, בית עגול בית טריגין לינו מטמא בנגעים, ר"ל: (לו) וראה הכהן את הנגע והנה הנגע, נגע נגע מלמד שאין הבית מטמא אלא בזמני גזירה: בקירות הבית, בחלת מן הקירות, שהרי לומר שפל מן הקיר, ויש מרבותינו לומרים שיהיה על שני קירות שהן בקיר אחת, וזהו נקרן זוויות: שקעורות ירקרקת או אדמדמה, לדעתי שקעורות תאר לבנים, שבנים שקועות בקירות שקעורות, והמלה מורכבת מן שקע ומן ערה, שקע יורה על היות החלן שקועה בפנים, וערה יורה להפך שחפר לחלנו מן הקיר, כשיקלו הטיט מסביבותיה, כמו ערו ערו עד היסוד בה (תהלים קל"ז ז׳), וכמו ויערו את החרון (ד"ה כ"ד י"ח), כי כן הם לריכין להיות לענין טומאת נגעי׳, שבנים תלושים שחוברו בפנים ע"י טיט, וכמו שנראה מלשון הכתובים שבענין וחלנו את הבתים וגו׳ ואת הבית יקליע מבית וגו׳ (פסוק מ׳ ומ"ח), הרי שמדבר על בתים תלושות שבקיעום בקיר ע"י טיט, ועכשיו חוזר ומערה לותן מן הקיר, שבל קיר של סלע משמת ימי נראית, לו קורות שהן על פני הקיר לו עפר שבקיר אין הנגעים מטמאין בהן, ופי׳ הכתוב כך הוא ורלה את הנגע והנה הנגע בקירות הבית, כי לפי שלמעלה סתם ונתתי נגע בבית ארץ אחוזתכם, בנגע נראה לי בבית (פסוק ל"ד ול"ה), והכל בכלל בין שנראה בקיר או בקורה או בקרקע הבית, בין בחבניו בין בעלין בין בעפרו, פי׳ עתה שהגיע לריך
להיות

המעמר

אם על אדון הבית, אם בן למה לריכין לר"י למעט בית המקדש מאחזתכם הרי הוא ממועט ממילא, כי מי זה האדון אשר יגוע על הכהן? הלא אחזת ה׳ הוא ונחלתו? ועוד דאמרינן בירושלמי (י"ג ג׳) שבתי בנסיות שים בהן דירה לחזן מטמאין בנגעים לף שאין להם בעלים. ואם בשתי הרחיות הללה יש עוד לדחוק וליתב, הנה הרחיה היותר חמתית היא שעל הסוכר לבוא, ממה דאמרינן בירושלמי (שם), שמקשה הלא לו למה לי, ומתרץ למי שמייחד ביתו לו ואינו רולה להשתמש בכלי לאחר ואומר שאין לו, הקב"ה מפרסמו בשמפנה את ביתו וכו׳, ואם החונה תמיד על בעל הבית, מה פרסום יש בזה, הלא הכלים של סוכר הן? ועיין עוד מ"ש הרב המגיה בפסוק הנה בד"ה ואם אמת כמו שחשבנו וכו׳ ותרתח שנעלם מעיני הרב ז"ל מאמר ירושלמי שהבאתי.
(לו) שקעורות, לדעתי נכונים הם דברי הרש"ס, שלדעת רש"י ות"כ, יהיה האומר ומרחיבן שכל לך יתר בחור למלת שקעורות, שלא תאמר שיהי׳ עמוק במקום, כי אם במרחה, וכמו שאמרנו בנגעי אדם שמה שאמר הכתוב ומראהו וגו׳ במרחה ולא במקום, ולזה כוון גם הרב בעל תרגום אשכנזי שהעתיק (איהר טיין נעהאלך מיזט טיעפער), והחכם בעזעניום בספר המלין שלו, הסכים גם הוא כי שקעורות הוא מענין עומק, לך אמר שהוא נגזר מן קערה והש"ן כמו שהבאת מן להב (עיין בדבריו), וכ"כ גם ידידי מהרמ"ל בפתרון המלות שלו.

תרגום אשכנז

נעהטליך איזט טיעפֿער, אַלס דיא איבריגע וואַנד: (לח) זאָ זאָלל דער פריעסטער אוים דעם הויזע העראוים גענהן, פֿאַר דען איינגאַנג דעם הויזעס

מצורע יד

שִׁפְלָה מִן־הַקִּיר: (לח) וְיָצָא הַכֹּהֵן מִן־הַבַּיִת אֶל־פֶּתַח הַבָּיִת וְהִסְגִּיר

אח

תרגום אונקלוס

מַבִּיךְ מִן כּוֹתְלָא: (לח) וְיִפּוֹק כַּהֲנָא מִן בֵּיתָא לִתְרַע בֵּיתָא וְיַסְגַּר

יח

באור

להיות בקירות הבית, ואף לא בכל מה שבקיר, אלא כשיראה בקיר שקערורות ירקרקות או אדמדמות, לבנים שקועות בקירות, שיהיו מקצתן ירקרקות או אדמדמות, אז יסגיר את הבית, ואפילו בכל המקרה לשון נקבה, כמו והאבן גדולה על פי הבאר (בראשית כ"ט ב'), לבנים שלמות (דברים כ"ז ו'), לא תבנה אתהן גזית (שמות כ' כ"ה). ולרש"י ורמב"ם ז"ל דעת אחרת בפי' שקערורת ונדבר עליה בסמוך. ורשב"ם ז"ל פי' שקערורות מין אחד מן המראות שאנשי מוכיחין עליו ירקרקות או אדמדמו' וכמו אמוצי' נרודים שנזכרים שהן מיני מראו', וקרוב לזה אמר רד"ק ז"ל שם' השרשים שפירשו בו שחורות, ושב"כ שוקעות ומראיהם ירקרק או אדמדם, ודומה כי המלה היא מורכבת מן שקע ומן שער, כי הוא ענין שחרות ועכירות, וכל זה תמה בעיני, כי נמצא שנינו (נגעי' פ"ג מ') הנתיס מטמאין בג' שנועות ובג' סימנין בירקרק ואדמדם ובפסין, ומשקערורת לא שנה כלום, גם בנגעי בגדים לא נאמר כלל והיה הנגע ירקרק או אדמדם (פרשה י"ג מ"ט), לא נבע אחר מעורב בו, וכמו שנה (שם משנה ז') הבגדים מטמאין בג' שנועות ובג' סימנין בירקרק ואדמדם ובפסין, ועוד שנינו (נגעים פי"א ד') הבגדים מטמאין בירקרק שבירוקין ואדמדם שבאדומים, ואם תלוך להן מראה השחרות לא יהיה עוד אדום שבאדומים או ירק שבירוקין, ואם תאמר בנתים נראין גם לשחרות היה לו לשנות דין זה בנתים, ומשנתינו הטוה המדה בשתיהן, ועוד אם שקערורת מראה בפני עצמה, למה שקערורת ירקרקות סמוכות בנגינה, ואם הינה מראה בפני עצמה, אלא שחרות מעורב בירקרק או באדמדם, ויהיה ענינו כמו בלועז (טווערלוך גרין מֶרער טווערלוך רעטה) היה ראוי להיות להפך ירקרקות או אדמדמות שקערורת, שבן דרך לשון העברי, וכמו שכתוב בפתוך שבלבן בהרת לבנה אדמדמת (פרשה י"ג כ"ד) גם אין לשון המקרא מתיאב בפי' זה וכמ"ש בסמוך: ומראיהן שפל מן הקיר, מראה האבנים הללו שבהן הנגע שפל ממראה הקיר, אבל המקרא קצה, שהרי נתן סימן ירקרקות או אדמדמות, שפרושו ירוק שבירוקין ואדום שבאדומים, וכלי ספק המראות הללו נראין שפלות, ומה לורך להתנות שיהיה מראיהן שפל מן הקיר, אם אינו שפל אינו ירוק שבירוקין ולא אדום שבאדומים, שהרי בנגד נתן ג"כ שני סימנים הללו, ולא אמר שיהיה מראיהן שפל מן הבגד, גם במצניות תכמים לא זכרו התנאי הזה, וירחה בעיני שאין זה בכתוב תנאי להיות ג"כ שפל מן הקיר, אלא ספור הוא שאתי המראות הללו בהיותן בלבני הבית שלא כמנהגו של עולם, יהיה מראיהן שפל מן הקיר, והולרך לומר כן בבתים ולא בבגדים, לפי שהבגדים אינן מתטמאין בנגעים אלא למר ופשתים לבנים, לא לבנועים בין בידי אדם בין בידי שמים, ולכן ניכר בהן מראה הנגע תמיד, אבל הבתים מטמאין בנגעים בין לבנועין בידי אדם בין לבנועין בידי שמים, כמו שבארנו בתוספתא והלכות רמב"ם ז"ל (ט"ל פרק י"ד), ופעמים שהבית לבוע בתחת ממראות אלו, ותאמר איך יוכר הנגע, לכן הודיע הכתוב שהאבנים שבהן הנגע יהיו תמיד מראיהן שפל מן הקיר. אבל רש"י ז"ל פי' על שקערורת, שוקעין מראיתו, ויפה תמה הרא"ם ז"ל למה ל"ב נאמר לאחריו ומראיהן שפל מן הקיר, גם רמב"ם ז"ל התנה כן, ואמר (שם) כשיוחה הכהן וירחה הנגע שקוע ירקרק או אדמדם, ומה שאמר רא"ם ז"ל שהוא תוספות ביאור על שקערורת, רחוק מאד. ולכל הפרושי' לא אבין למה אמר שקערורת ירקרקות או אדמדמות שאתן לשון רבות נקבות, והכל שב לפי' זה על מלת הנגע שבכתוב, ונגע לשון יחיד זכר, ואין לך לומר שזב על מלת בקירות, שהרי נסמך לו ומראיהן שפל מן הקיר, אבל אם שקערורת תאר לאבנים הכתוב מתיאב על מבנו ודברי חכמים מתיאבים, גם ברייתא דת"כ כפי שגורס רד"ק ז"ל וכמ"ש למעלה מצמו שוקעות ומראיהן ירקרקות או אדמדמות, נראה שתרגמו שקערורת על האבנים השקועות בקיר, ממש כלבבנו: (לח) ויצא הכהן מן הבית אל פתח הבית, לא ילך לביתו ויסגיר, ולא יעמוד בפתח תחת המזקף

מצורע יד

אֶת־הַבַּיִת שִׁבְעַת יָמִים: (לט) וְשָׁב הַכֹּהֵן בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְרָאָה וְהִנֵּה פָּשְׂתָה הַנֶּגַע בְּקִירֹת הַבָּיִת: (מ) וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְחִלְּצוּ אֶת־הָאֲבָנִים אֲשֶׁר בָּהֵן הַנֶּגַע וְהִשְׁלִיכוּ אֹתָהֶן אֶל־מִחוּץ לָעִיר אֶל־מָקוֹם טָמֵא:

ואת

תרגום אשבנזי קמה

טרעפֿען, אונד זאָלען זיעבען טאָגע פֿערשליעסען. (לט) וועט דער פּריעסטער אָם זיעבענטען טאָגע וויערער קעממט, אונד זיעהעט, דאָס דער שאָדען אין דען וואָנדען דעם הויזעס צוגענאָממען: (מ) זאָ זאָלל ער בעפֿעהלען, דאָס מאָן דיא שטיינע הערוים ציעהע, אָן וועלכען דער שאָדען איזט, אין איינען אונריינען אָרט.

ריעזע ווירפֿט מאָן אויסערהאַלב דער שטאָדט,

דאָז

תרגום אונקלוס

רש"י

יַח בֵּיתָא שִׁבְעָא יוֹמִין: (לט) וְיָתוּב כָּהֲנָא בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה וְיֶחֱזֵי וְהָא אָסִיף מַכְתְּשָׁא בְּכוֹתְלֵי בֵּיתָא: (מ) וְיִפְקֵד כָּהֲנָא וְיִשַׁלְפוּן

(מ) וחלצו את האבנים. כתרגומו ו־אלפון יטלם מגם וחלצה נעלו לשון הסרה: אל מקום טמא. מקום שאין טהרות מצתמצו׳

יַח אָבָנַיָּא דִּי בְהֶן מַכְתְּשָׁא וְיִרְמוּן יָתְהֶן לְמִבְרָא לְקָרְתָּא לַאֲתַר מְסָאָב:

יח

באור

ויסגיר, חלק נגד המסקוף מבחוץ, וחס הלך לביתו והסגיר לו שעמד בתוך הבית תחת המסקוף והסגיר כשר כדיעבד: והסגיר, מדברי הכתוב לוין הכרע חס הוא סגירה ממש, והיינו שיסגור דלת הבית, שהרי בנגעי עור בשר נאמר ג"כ והסגיר הכהן את הנגע וגו׳ (פרשה י"ג ד׳), וכן נאמר בבגדים (שם נ׳), ואינו חלק שיאמר הכהן שבעל נגע זה לו בגד זה מוסגר שבעת ימים, לח שיסגירנו ממש, וכן בלון לפשר שיאמר בית זה מוסגר שבעת ימים, וכמו שהאריך בזה הרב בעל משנה למלך (הלכות ע"ל פי"ד ה׳), ואומר שכן דעת רמב"ם ז"ל, ודעת רש"י ור"ם ז"ל שהו׳ סגירת הדלת ממש, ולדעתם יש לי לחלק בחדש ובגדים לומר והסגיר את הנגע, וחס נאמר על סגירה ממש היה לו לומר והסגיר את הבית, והסגיר את הבגד, לכל כאן לומר והסגיר את הבית לח והסגיר את הנגע נראה שהוא סגירה ממש: (לט) וראה, והתבונן: והנה פשה, מתנכר לו שפשה ומפורש למעלה (פסוק ג׳): פשה, לפילו כל שהוא וזה בסימן הסמוך: בקירת הבית, לפילו ריחוק מן הרחבון, ובלבד שיהיה בשיעור נגע בגרים, ולח ניחר הכתוב רק לחס פשה, ולח ניחר מה דינו חס מלחו עומד בעיניו, חס יפטרנו חו לח, וחי לפשר לומר שיפטרנו חס הנגע עדיין עומד בעיניו, שבסוף הענין נאמר והנה לח פשה הנגע בעיני לחרי הטוח לת הבית וטהר הכהן לת הבית כי נרפח הנגע, למדנו שלח יטהרנו עד לחר חליפה וטיחה, לח העומד בעיניו, וח"כ מה יעשה לו כשעמד בעיניו, ח"ל לומר שיחלץ ויטוח, שהרי לין הכתוב מחייבו כן רק חס פשה, ולמרו רבותינו שמסגירו ונותן לו שבוע שני, וחס בסוף שבוע שני עוד עומד בעיניו לו שפשה חולן וקולה ועח, כמו בפשה בנרחבון: (מ) וצוה הכהן וחלצו, הלווי בכהן והחליפה בכל לחד: וחלצו, לשון הסרה ממקומו כמו וחלצה נעלו (דברי׳ כ"ה ט׳), וכן ת"ח ז"ל ויאלפון, ונזכר הכבד לפי שלחליצת חבנים מן הקיר נריכין כלים, ולין כן חליצת נעל: בהן, כמו לליה לפרשנו על שקערורות ירקרקות לו לדמדמות, שכלן על החבנים המנוגעות: אל מחוץ לעיר, כמו חל מקום ידועה שהוא מחוץ לעיר מוכן להשליך שם חבנים כחלה, ולילו נאמר והשליכו יתהן חוץ לעיר לו מחוץ לעיר, הייתי לומר שכל לחד ישליך למקום שירלה, כן ל"ל: אל מקום טמא, לין מקום טמח שלין קרקע בת קנול טומלה, לכן לומרו בת"כ שיהח מקומו טמא, כלומר המקים שישליכום שם יקרלו טמא, וחכו שפי׳ רש"י ז"ל חל מקום טמא,

מקום

מצורע יד

(מא) וְאֶת־הַבַּיִת יַקְצֶע מִבַּיִת סָבִיב וְשָׁפְכוּ אֶת־הֶעָפָר אֲשֶׁר הִקְצוּ אֶל־מִחוּץ לָעִיר אֶל־מָקוֹם

טמא

תרגום אונקלוס

(מא) וַיַת בֵּיתָא יְקַלְּפוּן מְגָיו סְחוֹר סְחוֹר וְיִרְמוּן יַת עַפְרָא דִּי קַלִּיפוּ לְמִבְרָא לְקַרְתָּא לַאֲתַר

מסאב

רש"י

מצטמצות שם למדך הכתוב שהחגנים הללו מטמאות מקומן בעודן בו: (מא) יקציע. רבוע"ר בלע"ז ובלעזון מזנה יש הרבה: מבית. מבפנים: סביב. סביבות הנגע ת"כ נדרש כן מיקוף הטיח שסביב לבני הנגע: הקלו. לשון קלה תאר קלעו נקלוע הנגע סביב:

הקלות

באור

מקום שלין טהרות מצטמצות שם, למדך הכתוב שהחגנים הללו מטמאות מקומן בעודן בי: (מא) ואת הבית יקציע, פי' רש"י ז"ל רבוניר בלע"ז [°ובערש"י כ"י רובניי"ר בלע"ז, ובל"ח בעטנייידען)°], ובלעזון מזנה יש הרבה, ורשב"ם ז"ל אמר יקלף, כמו יעשהו במקלועות (יעני' מ"ד י"ג), ולפי שנסמוך אמר תאר הקלו, והן שנים שרשים קלע וקלה, וגם קלה לשון כריתה וקלוף, כמו לקלות ביזרעל (מ"ב י' ל"ב), קלות עמים רבים (חבקוק ג' י'), אומר אני שורש קלע שנינו שמקלף בשוה מצני הלבדים שעושה זויות יצר, וזהו יעשהו במקלועות, שהוא הכלי בעלת הזויות ייצר בו החתן מה שכורת, ולכן נקראו ירכתי הבית מקלועות כמו למקלועות המשכן בירכתים (שמו' כ"ו כ"ג), לפי שצני הלבדים פוגעים בזויות במיצור, וכן אתן יקלוף סניגור החתן שחלן מכל הלבדים בשוה, ויעשה כן במקלועות, שיהיו הזויות מקבילות: מבית, מבפנים, במקום שיצב שם החתן המנוגע בקיר קולף מסניב לו הטיח, וסניב שב על הזבן שחלן, לח סביב הבית כלו, שאם כן היה לו לומר ואת הבית יקלע, ובן אמרו רשותינו בת"כ. ורש"בע ז"ל אמר י"ל יקציע שיפלגו המקלוע, ואין זה נכון שכבר פשה הנגע בבית רק יקציע כל הבית, ולא דבר נכונה, שהפשיון מטמא בכל שהוא והוא עם הקוס על אבן אחת, ואם פשה גם לאבן אחרת, תטמא גם זו: ושפכו, לפי שהעפר שמוציאין ניתן בכלי לו בשק, יתבן לומר ושפכו, ועל החגנים אמר והשליכו: הקצו, זה שרשו קלה מהבנין הכבד, לפי שההקלות בלי, ולא אמר תאר הקציעו, כי אינו נופל אלא על מלאכת ההקצעה, שיהיו הזויות מכוונות, לא על העפר שהוקלה במקלועות, ועליו אמר תאר הקלו, כלומר שכרתו במקלוע. ורש"י ז"ל פי' הקלו לשון קלה, תאר קלעו נקלוע הנגע סניב, וברור לי שכוון למה שאמרנו, ואם רש"מ ז"ל לא פי' כן. ורשב"ם ז"ל אמר הקלו, יש לומר שפתרונו לשון קלוע, מדכתיב לאחרי הקלות את הבית, נמלא שהקלוע קרוי הקלות, שהרי הלשון כתוב למעלה ואת הבית יקציע; ואינו כן ונמו שיתבאר (פסוק מ"ג). אבל ראב"ע ז"ל אמר והקלו מגזרת קלה, כי קלתו היה למעלה הסירו לגדו, ואין צורך לדוחק זה, ולדעתי גם הקלה נקרא כן בעבור שמשם ואילך נכרת ואסר, והבנין על הכריתה,

ושרש

המעמר

(מא) יקציע, אמר הרב המגיה בסוף דבריו שהפשיון מטמא בכל שהו, והוא עם הקוס על אבן אחת וכו', פירוש קוס ממלת חס, ועניינה על עיקר הנגע ושרשו, ולהיפך מן פשיון, ומלה זאת נזכרת כמה פעמים בפס"י נגעים ועוד במקומות אחרים. יקציע, לועז רש"י רבוני"ר וזהו בל"ז רעזער, ובל"ר וחיט' רעדערע (אבטאבען, אבקראצען), ובחומש פרשת בל"ח הגי' רוניי"ר בל"ח (בעטנייידען, אבבערעבען), כמו שליעז מחתך בשבת (קמ"ו ב'), וכן כ"ל נמרפח לשון חס. (ר"ה).

מצורע יד

טָמֵא: (מג) וְלָקְחוּ אֲבָנִים אֲחֵרוֹת
וְהֵבִיאוּ אֶל־הַתַּחַת הָאֲבָנִים וְעָפָר
אַחֵר יִקַּח וְטָח אֶת־הַבָּיִת:
(מג) וְאִם־יָשׁוּב הַנֶּגַע וּפָרַח בַּבַּיִת
אַחַר חִלֵּץ אֶת־הָאֲבָנִים וְאַחֲרֵי
הַקְצוֹת אֶת־הַבַּיִת וְאַחֲרֵי הִטּוֹחַ:
(מד) וּבָא הַכֹּהֵן וְרָאָה וְהִנֵּה פָּשָׂה
הנגע

תרגום אונקלוס

מְסָאֲב: (מג) וְיִסְבוּן אַבְנִין אָחֳרָנִין וְיַעֲלוּן
לַאֲתַר אַבְנַיָּא וְעַפְרָא אוֹחָרָן יִסַּב וְיִשְׁוֵי יָת
בֵּיתָא: (מג) וְאִם יְהוֹב מַכְתְּשָׁא וְיִסְגֵּי בְּבֵיתָא
בָּתַר דְּשַׁלִּיפוּ יָת אַבְנַיָּא וּבָתַר דְּקַלִּיפוּ יָת
בֵּיתָא וּבָתַר דְּאִתְּשָׁע: (מד) וְיֵעוֹל כָּהֲנָא וְיֶחֱזֵי
והא

הרגום אשכנזי קכו

אַן איינען אונרייגען אָרט.
(מג) כּיאַן זאָלל אַנדערע שטיינע
נעהמען, אונד שטאַמט דער
אויסגעבראָכענען שטיינע אין=
זעטצן, אויך אנדערע קאלקיר=
דע נעהמען אונד דאָז הויז טינכן.
(מד) בליהעט דען דער שאַדען
ווידערום אם הויז אוים, נאָכ=
דעם מאן דיא שטיינע הערוים=
גענאָמען, נאכדעם דאָז הויז
אַבגעקראַצט אונד גענינכט
ווארדען, (מד) דער פריעסטער
קעמטט, אונד זיעהעט, דאַס
דער

רש"י

(מג) הקלות. לשון העצות וכן הטוח
לבל חלק לת התבנים מוסב הלשון לל
התלש שחלבן והוח משקל לשון כבד כמו
כבר דבר: ואם ישוב הנגע וגו'. יכול תזר
בו ביום יהח טמח ת"ל ובא הכהן אם ישוב
מה שיבה התמור להלן בסוף שבוע לף שיבה
התמורה כתן בסוף שבוע: (מד) ובח הכהן
ורחה והנה פשה. יכול לח יהח התזר טמח
ללח

והא

באור

ושרש קלן דומה לו, וגם רד"ק ז"ל בשרשיו לתר קלב קלן קלה ענינם לתד לשון כריתה ותתוך:
(מב) אבנים אחרות, לל מלבני הבית הזה מקיר לתר שבו, וכן לתרו בת"כ ובמשנה: והביאו,
לל הבית: אל התת, במקום שיבנו התבנים הרלשונים: וטח, מנתי העין, שרבו טוח, והשם
טיח, כמו לים הטיח (יחזקאל י"ג י"ב), וזה ידוע: (מג) ואם ישוב הנגע, למעלה לתר שלם
פשה בשביע רלשון יקליע הבית, ולתר עשה שלם ישוב הנגע ופרח בבית, ולתרו חכמים משל
מזר לים מלוני למקומו, כשיחזור הנגע לאותן התבנים, כלומר לע"פי שים עשה לבנים לתרות
שלינן מבית המנוגע, ישוב הנגע למקומו הרלשון, ויפרח באותן התבנים שהניחו לל הבית, וזהו
שלתר לתר חלן לת התבנים, שזהו חדוש שהתבנים שהיה בהן הנגע חלן מן הבית, ופרח עשה
בתבנים החדשות הללו. ולבן בעל הטעמים שם התתנתח תחת התבנים: ואחרי הקצוח את
הבית, גם לתר שהגרית העפר שהיה סביבות התבנים הרלשונים, ולחרי הטוח טיח חדש סביבות
התבנים החדשות, חלח תוכל לומר שלתר דבר מן הנגע הרלשון סביבות התבנים, שעל ידי כן פרח
בתבנים שהניחו, חלח שזב הנגע למקומו. ורבותינו ז"ל למדו ממלת בבית, שלם נרלה במקום
לתר בבית בשני גריסין הרי הוח בחוזר ונותן לת הבית, ומלת הקלות מקור מן ההפעיל, וכן
הטוח, ולפי שמדבר על העפר שברתו מן הקיר, לח על מעשה הקניעה, בח מלת הקלות כמו
שלתר למעלה הקלו, לח כדברי רשב"ם ז"ל: (מד) ובא הכהן, לח בלתותו היום חלח לסוף
שבעה, כמו שלמדו רבותינו בת"כ: וראה, יתבונן במרלה הנגע, שם היה מרלה טמלה ובשיעור
המטמא: והנה פשה הנגע בבית, לשתי לל שיבת נגע קרוי פסיון, והדעת נותנת כן, שהרי
חללו התבנים שהיו בהן הנגע, וכל הנרלה עתה במקומו על התבנים החדשות עודף על הנגע
הרלשון, וכשהוח בשני גריסין לריך נתילה, לפילו נרלה פחות מנגע הרלשון, בגון שהתבנים
שחללו היה עליהן נגע בשלשה גריסין, וכשזב הנגע הוח בשני גריסין, ג"כ פסיון הוח, שפשה
הנגע שבבית, על שלשה גריסין הרלשונים שניטלו ממנו, וכן שם נרלה במקום לתר מן הבית,

תמיד

מצורע יד

הַנֶּגַע בַּבַּיִת צָרַעַת מַמְאֶרֶת הִוא בַּבַּיִת טָמֵא הִוא: (מה) וְנָתַץ אֶת־הַבַּיִת אֶת־אֲבָנָיו וְאֶת־עֵצָיו וְאֵת כָּל־עֲפַר הַבַּיִת וְהוֹצִיא אֶל־מִחוּץ

לעיר

תרגום אונקלוס

וְהָא אוֹשֵׁיף מַכְתָּשָׁא בְּבֵיתָא סְגִירוּת מְחַוָּרָא הִיא בְּבֵיתָא מְסָאֲב הוּא: (מה) וְיִתְרַע יַת בֵּיתָא יַת אַבְנוֹהִי וְיַת אָעוֹהִי וְיַת כָּל עֲפַר בֵּיתָא וְיִפֵּיק

למברא

תרגום אשכנזי

דע־ שאַרעו אין דעם הייזע צוי גיענאַממען, זאָ איזט עס איין פֿיַרד־ערב־ל5ער אויסזאטץ אם ה־זע, עס איזט אונריין. (מה) מאַן מום דאַז הוז איינרוי סיון, נעמליך דיא שטיינע, דאַז האַלץ אונר אַללען קאַלק דים הויזים אוים אייני אַנדער נעהמען, אונד אוי

רש"י

אלא ר"ל פשה נאמר לרעת ממארת נבתי ונאמ' לרעת ממארת בנגדי מה להלן טמא את החוזר לע"פ שאינו פוג' אף כאן טמא את החוזר לע"פ שאינו פושה ר"ל מה ת"ל והנה פשה אין כאן מקומו אל מקרא זה אלא ונתן את הבית היה לו לכתוב אחר ואם יאמר הנגע וראה והנה פשה הא לא בא ללמד אלא על נגע העומד בעיניו בשבוע ראשון ובא בסוף שבוע שני ומלאו שפשה אלא פירש הכתוב למעלה כלום בעומד בעיניו בשבוע ראשון ולמדך כאן בפשיון זה שאינו מדבר אלא בעומד בראשון ופשה בשני ומה יעשה לו יכול יתלנו כמו שסמך לו ונתץ את

באור

תמיד פשיון הוא, שפשה על מה שהיה תחלה, שהרי הנגע הראשון במקומו בתנאים שאלו, והרי הנגע מכת הבית, ודומה לענן פורח, וכלשון הכתוב ופרח נבית, שזה סימן שעודו נבית, וכן לשון הכתוב בנגד שחזר בו הנגע לאחר שנקרע ממנו, שאמר פורחת היא בעם תשרפנו (לעיל י"ג נ"ו), ופרשוה למעלה, ואם כן יפה לומר על נגע החוזר והנה פשה הנגע, ואין לנו לריכין לומר שאין כאן מקומו אל מקרא זה, ושאי אפשר להעמידו במקומו, אלא המקרא כתוב כהלכה וכמשפטו, רק שאין לורך להאמר, שהרי כל שיבת נגע פשיון הוא, כיון שהנגע הראשון במקומו על התנאים שאלו, כמו בנגדים שהוא במקומו על הטלאי שקרע מן הבגד, ואינו דומה לנגע חדש שבריך הסגר מתחלה, שאין זה אלא חדש אלא פשיון על הראשון, לכך בא ללמד על פשיון של שבוע שני שחולין וקולה ושח ונוחן לו שבוע שלישי לראות אם יחזור, וכן דעת רבותינו ז"ל שהרי לאחרי שלמדו ג"ם לרעת ממארת מנגדים שהנגע החוזר מטמא בלי פשיון, אמרו אם סופנו לרבות את החוזר מה ת"ל ונתן הכהן וראה והנה פשה הנגע, הרי לו, לא שאלו רק מה ת"ל, מקרא שאינו לריך הוא, לא לוך שאפר לומר כן, לפי שאין מלת פשה סותר ההלכה, ואלא תאמר שעל כן נאמר שבריך פשיון ממש בנגע החוזר בתחלה בג"ם מנגדים שאין החוזר לריך פשיון. ורמב"ן ז"ל לתקן מלת פשה כפשוטו לאמר שמלת פשה לשון תוספות, נאמר על דבר מוסף על אחר, כמו ומוסף גם הוא על עונאינו (שמות ל' י'), ומוספה נחלתן (במדבר ל"ו ד'), ונאמר על דבר החוזר, כמו יוסיף ה' שנית ידו (ישעי' י"ח י"ח), ויתנבאו ולא יספו, לא חזרו עוד להנבא, וכאן נאמר על החזרה, לא שנעקיר הכתוב ממקומו ונקבענו במקום אחר, וממה שפרשנו תרתה שהכל בפשוטו שהחוזר תמיד פשיון ממש הוא, וגם רש"י ז"ל שכתב אין באן מקומו אל מקרא זה, כוונתו שלא היה לריך להאמר במקום זה, ונראה עוד בפי הפשט שעל כן נאמר בנגע החוזר והנה פשה, ללמדנו שאין פשיון מחייב נתילה, אלא פשיון חוזק הנגע, אבל כל זמן שהתנאים במקומן אין הפשיון נורס נתילה ואין לורך ללמדנו כך בפושה בשבוע ראשון, שהרי מפורש למעלה, אבל בא ללמד על העומד בראשון ופושה בשני שאינו נותן אלא חולין וקולה ושח, וכן אמרו רבותינו ז"ל וסמכוהו על לשון המקרא ואב הבהן ובא הבהן זו היא שיבה זו היא ניתה: צרעת ממארת הוא, פרשוה בנגעי בגדים (פרשה י"ג נ"ח), וכן כאן שאין תרופה לבית זה ולריך נתילה, כשלון ממחיר שאין לו תקנה וחרוף ישרף: בבית, בכל הבית, ולכן חוזר ופורט: (מה) ונתץ את הבית, אלא לתילה פרשנו (לעיל י"ח ל"ה), וכן

מצורע יד

לָעִיר אֶל־מָקוֹם טָמֵא: (מו) וְהַבָּא
אֶל־הַבַּיִת כָּל־יְמֵי הִסְגִּיר אֹתוֹ
יִטְמָא עַד־הָעָרֶב: (מז) וְהַשֹּׁכֵב
בַּבַּיִת יְכַבֵּס אֶת־בְּגָדָיו וְהָאֹכֵל

בבית

תרגום אונקלוס

לְמַבְרָא לְקַרְתָּא לַאֲחַר מְסָאֲב: (מו) וּדְיֵיעוֹל
לְבֵיתָא כָּל יוֹמִין דְּיַסְגַּר יֶהֱוֵי מְסָאֲב עַד
רַמְשָׁא: (מז) וּדְיִשְׁכּוֹב בְּבֵיתָא יְצַבַּע יָת

לבושיהי

תרגום אשכנזי קכז

סערהאַלב דער שטאַדט אַן
איינען אונריינען אָרט ברינגען.
(מו) ווער אין דאַז הויז קעמעט,
זאָ לאַנגע מאַן עס פֿערשלאָס=
סען, זאָלל ביז אַם אַבענד אונ=
ריין זיין. (מז) ווער אין דעם
הויזע שלעפֿט, מום אויך זיינע
קלייַדער וואַשען, ווער אין דע=

ר ש "י

הבית ת"ל ואפ הכהן ובא הכהן ולמד ניתי מציו' מה ציבה חולין וקולה וטח ונותן לו שבוע אף ביתה חולין וקולה וטח ונותן לו שבוע ואם חוזר נותץ לא חזר טהור ומניין שאם עמד בזה ובזה חולין וקולה וטח ונותן לו שבוע ת"ל (ובא) ואם בא יבא כמה הכתוב מדבר אם בפוש' בריאתן הרי לומר לא נפוצה בשני הרי לומר הא לימו לומר (ובא) ואם בא יבא אלא את שבא בסוף שבוע שני ורואה והנה לא פשה זה העומד מה יעשה לו יכול יפטר וילך כמו שכתוב כאן וטהר את הבית ת"ל כי נרפא הנגע לא טהרתי אלא הרפוי ומה יעשה לו ביתה לחורה למעלה וביתה לחורה למטה מה בעליונה חולין וקולה וטח ונותן לו שבוע דגמר לה זהו שיבה זהו ביתה אף בתחתונה כן כו'כדתי'ת"כ. גמרו אל דבר לינתיה אלא בנגע החוזר לאחר אלילה וקילוי וטיהה ואין החוזר לריך פטיון. וסדר המקראות כך הוא. ואם יסוב. ונתץ. והבא אל הבית. והאוכל בבית. ואפ הכהן ורואה והנה פשה. ודבר הכתוב בעומד בריאתן שנותן לו שבוע שני להסגירו ובסוף שבוע שני להסגירו בא ורואהו שפשה ומה יעשה לו חולין וקולה וטח ונותן לו שבוע חזר נותץ לא חזר טעון כפרים אחין בנגעים יותר מאלשה שבועו': (מח) ואם בא יבא. לסוף שבוע שני: ורואה והנה לא פשה. מקרא זה בא ללמד בעומד בעיניו בריאתן ובשני ומה יעשה לו יכול יטהרנו במשמעו אל מקרא וטהר הכהן את הבית תלמוד לומר כי נרפא הנגע לא טהרתי אלא את הרפוי ואין רפוי אלא הבית שהוקלה והוטח ולא חזר הנגע אבל זה טעון אלילה וקילוי וטיהה ושבוע אליבי וכן המקרא נדרש ואם בא יבא בשני ורואה והנה לא פשה יטיחנו ואין טיח' בלא אבן וקילוי ואחרי הטוח את הבית וטהר הכהן את הבית אם לא חזר לסוף השבוע כי נרפא הנגע ואם חזר בבר פורש על החוזר שטעון ניתילה: (מו) כל ימי הסגיר אותו. ולא ימים שקלף את נגעו יכול אחני מוליח המוקלט שקלף את נגעו ת"ל כל ימי: יטמא עד הערב. מלמד שאין מטמא בגדים יכול אפילו שהה בכדי אכילת פרס ת"ל והאוכל בבית יכבס את בגדיו. אין לי אלא אוכל אוכב מניין ת"ל והשוכב אין לי אלא אוכל ושוכב לא אוכל ולא שוכב מניין ת"ל יכבס יכבס ריבה ת"כ למה נאמר אוכל ושוכב ליתן שיעור לשוכב כדי אכילת פרס:

באור

כאן לריך שיסח את הבית מיסודו, כמו שפורט את אבניו ואת עליו ואת כל עפר הבית, שנאמר אלה הן הבית ומהן נבנה: (מו) והבא אל הבית, ולא שהה בו אלא יום אחד, כמו שאפרש: והבא אל הבית כל ימי הסגיר אתו, שבוע ראשון, וכן אם לא פשה בראשון, והסגירו שבוע שני, הבא אל הבית טמא, ולא אחרי שאלן וקולה וטח, שאם קודם הסגירו נכנס אדם לבית הינו טמא, אבל נגע החוזר הבא אל הבית קודם שנתץ אותו טמא, שהרי מוקלט הוא ועומד לנתילה, ורבותינו למדו כן מן כל ימי: יטמא עד הערב, אבל הינו טעון כבוס בגדים: (מז) והשכב בבית, אע"פי שהיה נראה בתחלה שבניתה לבדה הינו מטמא בגדים, רק השוכב או האוכל בבית מטמא בגדים, קבלו רבותינו שאפילו לא שכב ולא אכל, אלא שהה בבית כדי שיעור אכילה, שהוא כדי אכילת פרס מטמא בגדים, וכן יורה גם לפי הפשט, שעל כן האוכל והשוכב מטמאין בגדים, לפי שאריכין לשהות בו, שאריך זמן לאוכל שיאכל כדי אכילת פרס, וכן העיף הנכנס בו לנוח, לריך זמן שישכב וינוח, אלא שאמרה תין מדת זמן, אבל

מצורע יד

בַּבַּיִת יְכַבֵּס אֶת־בְּגָדָיו: (מח) וְאִם־
בֹּא יָבֹא הַכֹּהֵן וְרָאֹה וְהִנֵּה לֹא־
פָשָׂה הַנֶּגַע בַּבַּיִת אַחֲרֵי הִטַּח
אֶת־הַבַּיִת וְטִהַר הַכֹּהֵן אֶת־הַבַּיִת
כִּי נִרְפָּא הַנָּגַע: (מט) וְלָקַח לְחַטֵּא
אֶת־הַבַּיִת שְׁתֵּי צִפֳּרִים וְעֵץ אֶרֶז
וּשְׁנִי תוֹלַעַת וְאֵזֹב: (נ) וְשָׁחַט
אֶת־הַצִּפֹּר הָאֶחָת אֶל־כְּלִי־חֶרֶשׂ
עַל־מַיִם חַיִּים: (נא) וְלָקַח אֶת־

עץ

תרגום אשכנזי

הויז איסעט, מום זיינע קליידער וואשען. (מח) ווען אבער דער פריעסטער קעממט, אונד זיהעט, דאס דער שאדען אים הויז ניכט צוגענאממען, נאכדעם מאן דאס הויז געטינכעט, זא זאלל דער פריעסטער דאס הויז רוין שפרעכען, דען דער שאדען איזט גיהיילט. (מט) מאן ניממט, אום דאס הויז צו ענטזינדיגען, צוויי פֿאגעל, אויך צעדערנהאלץ, האכראטהע ואללע, אונד הייזאפ, (נ) שלאכטעט דען איינען פֿאגעל אין אין אירדען גפֿעס, איבער פֿרישעם וואסער. (נא) היערוף ניממט ער דאז

תרגום אונקלוס

לְבוּשׁוֹהִי וְדֵיכוֹל בְּבֵיתָא יְצַבַּע יַת לְבוּשׁוֹהִי: (מח) וְאִם מֵעַל יֵעוֹל כַּהֲנָא וְיֶחֱזֵי
וְהָא לָא אוֹסִיף מַכְתְּשָׁא בְּבֵיתָא בָּתַר דְּאִתְּשַׁע יַת בֵּיתָא וְיַדְכֵּי כַּהֲנָא יַת בֵּיתָא
אֲרֵי אִתְּסֵי מַכְתְּשָׁא: (מט) וְיִסַּב לְדַכָּאָה יַת בֵּיתָא תַּרְתֵּין צִפָּרִין וְאָעָא דַּאֲרָזָא
וּצְבַע וְהוֹרְמָנָא וְאֵזוֹבָא: (נ) וְיִכּוֹס יַת צִפָּרָא חֲדָא לְמָאן דַּחֲסַף עַל מֵי מַבּוּעַ:

באור

יג אינור לאוכל תכילת פרס, ולכן מזכיר בזה חלה, שדרך בני חדש לנוח לבית לאכול לו לאכב בו, ונלמד זמן אוכב מאוכל, וכן נלמד לכל אורחה בו כדי תכילת פרס, תפילו לא תאכל ולא תאכב מטמא בנדיש, תאכל יכול מיד ניתמר בסמוך ראתון בטמא ותינו מטמא בנדיש: (מח) ואם בא יבא הכהן וגו', כלומר תזר שחלן וקלה ועז והסגירו שבעת ימים, בא ומצא שלא פשה הנגע למקומו, וזה פירוש לא פשה הנגע בבית, שתילו תזר היה פסיון, תפילו תזר כמות שהיה, ולפעמים תפילו פחות ממנו, כמו שפרשנו למעלה (פסוק מ"ב), תלא שהיה לו לומר ותם לא שב הנגע בבית לתרי וגו', ללמדנו גם כאן דין תדש בעומד בעיניו בשבוע ראשון ובשבוע שני, שלא"פ שלא פשה בשני לריך תלילה וקילה וטיהה, ולכן כתב תכל דין נגע החוזר תם לא פשה נרפא הנגע ויטהר את הבית, תכל קודם תלילה וטיהה תעפ"י שלא פשה, תין הבית טהור, ולמדנו שתם עמד בעיניו בשבוע ראשון בשני תינו טהור, תלא לריך תלילה וטיהה, כמו תם פשה בראשון תו עמד בעיניו בראשון ופשה בשני, וגם זה למדו רבותינו ז"ל מלשונות הכתוב כמו שכת בפי' רש"י ז"ל, כללו של דבר המקרתות מתפרשין כסדרן, וכל תתד נכתב במקומו, והריעין שתינן מפורשים נדרשים מכן מדרך הסברת, ויותר מזה על דרך שדרשום רבותינו ז"ל, ארמז עליהן הכתוב בדברים קלרים וכנ"ל: הטח את הבית, קנר הכתוב וזכר הטיח שהיה תחרונה, וקדמו לה החלילה והקלישה, ולמעלה זכר שלשתן כפי הענין מטעם שכתבנו: וטהר הכהן את הבית, בדרך שיפרש בסמוך: כי נרפא הנגע, תין עוד נגע בבית, שהתנים שהיה בהן הנגע הוסרו ממנו, ולא פרח בו עוד, הרי שנרפא הנגע, ולמדנו שתם הנגע עמד בעיניו בראשון ובשני שתין הבית טהור, שסרי לא נרפא הנגע, וכנ"ל: (מט) לחטא, כמו וחטאת את

עֵץ־הָאֶרֶז וְאֶת־הָאֵזֹב וְאֶת־שְׁנֵי
הַתּוֹלַעַת וְאֶת הַצִּפֹּר הַחַיָּה וְטָבַל
אֹתָם בְּדַם הַצִּפֹּר הַשְּׁחוּטָה
וּבַמַּיִם הַחַיִּים וְהִזָּה אֶל־הַבַּיִת
שֶׁבַע פְּעָמִים: (נג) וְחִטֵּא אֶת־
הַבַּיִת בְּדַם הַצִּפּוֹר וּבַמַּיִם הַחַיִּים
וּבַצִּפֹּר הַחַיָּה וּבְעֵץ הָאֶרֶז וּבָאֵזֹב
וּבִשְׁנִי הַתּוֹלָעַת: (נד) וְשִׁלַּח אֶת־
הַצִּפֹּר הַחַיָּה אֶל־מִחוּץ לָעִיר
אֶל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה וְכִפֶּר עַל־הַבַּיִת
וְטָהֵר: * (נה) זֹאת הַתּוֹרָה לְכֹל־
נֶגַע הַצָּרַעַת וְלַנָּתֶק: (נו) וּלְצָרַעַת
הַבֶּגֶד וְלַבָּיִת: (נז) וְלַשְּׂאֵת

ולסאתת

דאָז צערערנהאָלץ, דען הי־
ואָפּ, דען האָכּראָטהען פּאַ־
דען, אונד דען לעבענדען
פּאָגעל, טינקט אַללעס אין
דאַז בלוט דעס געשלאַכטע־
טען פּאָגעלס, אונד אין דאַז
פּרישע וואַסער, אונד בע־
שפּרענגט דאַז הויז זיבען
מאָהל: (נג) ענטזינדיגעט דאַז
הויז מיט דעם בלוטע דעם פּאָ־
געלס אונד דעם פּרישען וואַס־
סער, אויך מיט דעם לעבענ־
דען פּאָגעל, נעבסט דעם צע־
דערנהאָלץ, היזאָפּ אונד דער
האָכּראָטען וואָללע, (נג) לעסט
דען לעבענדען פּאָגעל אויסער־
האַלב דער שטאַדט אויפּם
פּעלד פּלינגען; היערמיט פּער־
זעהנט ער אויף דאַז הויז, אונד
עס ווירד רײַן. (נד) דיזעם איזט
דיא לעהרע פּיר אַללען שאַדען
דעם אויסואַטצעם, אונד פּיר

דען גרינד; (נה) פּיר דען אויסואַטץ אים געוואַנדע, אונד אַם הויזע; (נו) בייא איינער ער־
הָא־

תרגום אונקלוס

(נז) וְיִסַּב יָת אָעָא דַּארְזָא וְיָת אֵזוֹבָא וְיָת צִבְעָא זְהוֹרִי וְיָת צִפָּרָא חַיְתָא וְיִטְבּוֹל יַתְהוֹן
בְּדְמָא דְּצִפָּרָא נְכִסְתָּא וּבְמֵי מַבּוּעָא וְיֵרֵי לְבֵיתָא שְׁבַע זִמְנִין: (נח) וְיַדְכֵּי יָת בֵּיתָא בְּדָמָא
דְּצִפָּרָא וּבְמֵי מַבּוּעָא וּבְצִפָּרָא חַיְתָא וּבְאָעָא דַּארְזָא וּבְאֵזוֹבָא וּבְצִבְעָא זְהוֹרִי: (נט) וְיִשְׁלַח
יָת צִפָּרָא חַיְתָא לְמִבְרָא לְקִרְוְתָא לְאַפֵּי חַקְלָא וִיכַפַּר עַל בֵּיתָא וְיִדְכֵּי: (ס) דָּא
אוֹרַיְתָא לְכָל מַכְתַּשׁ סְגִירוּתָא וּלְנַתְקָא: (סא) וְלִסְגִירוּת לְבוּשָׁא וּלְבֵיתָא: (סב) וּלְעַמְקָא
ולעדיא

באור

המזבח (ח' ט"ו), הכהן המחטא אותה (לעיל ו' י"ט), ושם פרשתיו: (נג) וכפר על הבית,
יכפה בו מרפא הבית, ועיין מוטמתו: (נד) לכל נגע הצרעת, לרעת הבחין והמכוה,
ונגעי קרחת וגבחת, ועצם שנזכרו בפני עצמן לפי שבאלתן נלמד בהרת לבנה מדממת, שהן
הפתוכים: ולנתק, שהיו מטמא במקות נגעים, חלת בכל מרחה ובשער להוט: (נה) ולצרעת
הבגד, שמטמא בירקרק ואדמדם, וכן זאת התורה לרעת הבית שמטמא במקות אלו:
(נו) ולשאת, וכן זאת תורת מרקת נגעים המטמאים בעור הבשר ופרצופו למעלה (י"ג ב'):
להורות

תרגום אשכנז

האבענען, אנגעלויפענען אדער פלעקיגען שטעללע; (ז) דאר־נאך צו אורטהיילען, וועז עט־וואס ריין, אדער וועז עם אונ־ריין איזט. דיעזעם איזט דיא לעהרע פיר דען אויסזאטץ.

טו (ח) הער עווינע שפראך צו משה אונד אהרן, וויא פאלגעט: (ט) רעדעט מיט דען קינדערן ישראל׳ס, אונד זאגעט איהנען: וועז יעמאנד אן זיינעם גליעדע דען פלום האט, אן זאלל זיין אויספלום אונריין

ר ש י

(נו) להורות ביום הטמא וגו׳. לחזה יום מטהרו ולחזה יום מטמאו:

טו (ב) כי יהיה זב. יכול זב מכל מקום יהא טמא ת״ל מבשרו ולא כל בשרו לחלק שחלק הכתוב בין בשר לבשר זכיתי לדין טמא בזב וטמא בזבה מה זבה ממקום שהיא מטמאה טומאה קלה נדה מטמאה טומאה חמורה זיבה לא הזב מקום שמטמא טומאה קלה קרי מטמא טומאה חמורה זיבה: זובו טמא. לימד על הטפה שהיא מטמאה. זב דומה למי בלק של שערין ודקוי ודומה ללובן ביצה המוזרת שבבית שרע קשור כלובן ביצה שחינה מוזרת:

רר

מצורע יד טו

וְלַמַּפַּחַת וְלַבֶּהָרֶת: (ח) לְהוֹרֹת בְּיוֹם הַטָּמֵא וּבְיוֹם הַטָּהֵר זֹאת תּוֹרַת הַצָּרָעַת: פ

טו (ז) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר: (ט) דַּבְּרוּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמַרְתֶּם אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה זָב מִבְּשָׂרוֹ זוֹבוֹ

ממא

תרגום אונקלום

וְלַעֲדָיָא וּלְבַהֲרָא: (ח) לְאַלָּפָא בְּיוֹם מְסָאֲבָא וּבְיוֹם דַּכְיָא דָּא אוֹרַיְתָא דְּסַגִּירוּתָא:

טו (ז) וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וְעִם אַהֲרֹן לְמֵימָר: (ט) מַלִּילוּ עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימְרוּן לְהוֹן גְּבַר גְּבַר אֲרֵי יְהֵי דָּאִיב מִבְּשָׂרֵיהּ

דוביח

באור

(נו) להורת, אלו הן דיניהן שיורו הכהנים על פיהן ביום הטמא, על פי סימני טומאה הנזכרים למעלה יטמאו, ואלו הן דיניהן שיורו על פיהן ביום הטהור, שעל פי סימני טהרה האמורים יטהרו החדש הבנוי או הבית ביום טהרתן:

טו (א) וידבר ה׳ אל משה ואל אהרן, הכהנים יפריזו בין זבה לנדה, כאשר לחז״ל בין דם לדם, ועתה יבא לנאר הטמאים מדבר נסתר, כי הלרעת נגע גלוי, ממי׳ רחב״ע ז״ל: (ב) כי יהיה זב מבשרו, כמו זבת חלב ודבש (שמות ג׳ ח׳), שמרוב חלב נוטף מדדי הבהמה, ומרוב שומן הפרות יטפו עסיס, וכן זב מבשרו שנוטף מחליו טיפין טיפין בלי כונה, לא כשבבת שרע שיורה לתוך גרונו, וכן ותזה כי תהיה זבה, לפי שדם נדות יזוב מחליו, ולכן לגבל שבבת שרע לומר ותים כי תלא ממנו ז״ח, ובתוספת׳ לומרו מה בין זובו לשבבת שרעו, זובו בא מבשר מת, ושבבת שרעו מבשר חי, זב דומה ללובן ביצה המוזרת וז״ח קשורה כלובן ביצה שחינה מוזרת, ולפי שהוא מחלה בכלי הזרע, שחין בכחם להחזיק הזרע בתוכן ונוטף מעלמו, נקרא זב: מבשרו, כגון לערות הזכר, מפי׳ רחב״ע ז״ל, ומלשון בן גדלי בשר (יחזקאל ט״ז כ״ו), לשון בשר חמורים בשרם (שם כ״ג כ׳), וכן דם יהיה זבה בנדתה. ורבותינו ז״ל לומרו יכול זב מכל מקום, כלומר מפי מחוטמו או מאזנו, ת״ל מבשרו ולא כל בשרו, ולחלק שחלק הכתוב בין בשר לבשר, זכיתי לדין טמא בזב וטמא בזבה, מה זבה ממקום שהיא מטמאה טומאה נדה הקלה, מטמאה טומאה זיבה חמורה, לא הזב ממקום שהוא מטמא טומאה קרי הקלה, מטמא טומאה זיבה החמורה: זובו טמא הוא, למד על הטפה שהיא מטמאה, שכל דם היוצא מפי בלמה חינו מטמא, רק זובו ודוקו ומימי רגליו מטמאים

טומאה

מצורע טו

טָמֵא הוּא: (ג) וְזֹאת תִּהְיֶה טֻמְאָתוֹ בְּזוֹבוֹ רָר בְּשָׂרוֹ אֶת־זוֹבוֹ אוֹ־ הֶחְתִּים בְּשָׂרוֹ מִזּוֹבוֹ טֻמְאָתוֹ הוּא: (ד) כָּל־הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עליו

תרגום אונקלוס

דּוֹבֵיהּ מְסָאָב הוּא: (ג) וְדָא תְּהֵי סְאוּבָתֵיהּ בְּדוֹבֵיהּ רִיר בְּשָׂרֵיהּ יַת דּוֹבֵיהּ אוֹ חָתִים בְּשָׂרֵיהּ מִדּוֹבֵיהּ סְאוּבָתֵיהּ הִיא: (ד) כָּל מִשְׁכְּבָא דִּי יִשְׁכּוֹב עֲלוֹהִי דּוֹבָנָא יְהֵי מְסָאָב וכל

תרגום אשכנזי קכט

זיין. (ג) מיט זיינער אונריינקייט, ווען פלוסס־ענע בעשאפענדע איז דאס גליעד פון זיין פלוס פארשטאפט אדער פארשטאפט איז, זיין פלוס איז זיין אונריינקייט. (ד) יעדע לאגערשטעטע, וואוהין דער פלוסיגע זיך לייגט, זאל

רש"י

(ג) רר. לשון ריר זוב את בשרו: את זובו. כמו ריר שילח גלול: או החתים. שילח עב וסותם את פי החמה ונסתם בשרו מעצת זובו זהו פשוטו. ומדרשו מנה הכתוב הרחבון רחיות שתים וקרח טמא שנאמר זב מבשרו זובו טמא הוא ומנה הכתוב השני רחיות שלם וקרח טמא טומאתו בזובו רר בשרו את זובו או החתים בשרו מזובו טמאתו היא הוא כילד שתים לטומאה והשליבי מזקיקתו לקרבן: (ד) כל המשכב. הרחוי למשכב יכול לפי

באור

טומאה תמורה: (ג) ואת התיה טמאתו בזובו, לפי כונת המאמר על מה שהוא מטמא, בגון מגע משכב ומושב, אין זה מקומו, אלא בפסוק שלאחריו, לכל הכווה על איזו חופן תהיה הזיבה שיקרא זב ויטמא, ובפי' רשב"ם ז"ל ואת וגו' הטעם כי הזוב הוא על ג' דרכים, ויבה פי', ורבותינו למדו מכאן שטומאתו תלויה בזובו, ואינה תלויה בימים כזבה שאינה רואה בשלשה ימים רצופים, וזב מטמא בג' רואות ביום אחד: רר בשרו את זובו, פעל משם ויורד ריר על זקנו (תהלים ק"ל ב'), והוא הרוק הדק הנוטף מן הפה ויורד על הזקן, וכן הזיבה היוצאה ממנו קלוש ונוטף מבשרו: או החתים בשרו מזובו, החתים שרשו תתם, כמו כי תתום הוא (ישעיה כ"ט י"ח), והחתים מן ההבעיל, ופי' רש"י ז"ל שילח עב וסותם את פי החמה, ונסתם בשרו מעצת זובו, ולפרושו יאמר לו נחתם בשרו מזובו, ואפשר החתים יולח, שבשרו החתים את פיו, מפני זובו שהינו יולח, והוא פי החמה, וכשהתולדות דומהו לחברי כך לחון יולח טפות ענות, ולולי שעליו אמר רשב"ם ז"ל שהתאבר הזוב ונקרש, ולא יצא הקרי בשכבו עם האשה, שעל כל כנים היו מטמא עד שילח לחון, כמו שאמרו רבותינו מבשרו עד שתצא טומאתו חון לבשרו, ולכל הפרושים ילמדנו הכתוב שהזוב מטמא בין יולח בלול כריר בין יולח עב: טומאתו היא, כל לחד מצני דרכים הלו, טומאתו היא לעמת טומאה תמורה: (ד) כל המשכב, הרחוי למשכב, פרט לם שכב על הדלת ועל דף הכור שהינו רחוי למשכב, יכול כל רחוי למשכב תפילו מיוחד למלאכה לחרת ת"ל

המעמר

טו (ד) כל המשכב אשר ישכב, לשון רש"י: יכול לפי' מיוחד למלאכה לחרת, ת"ל לחבר ישכב, לחבר שכב לא נאמר אלא לחבר ישכב, המיוחד תמיד לכך ע"כ. ודבר זה נוסד על כלל גדול בדקדוק הלשון, כי לם יאמר העתיד על הומן העבר, יורה על התמידות, כמו על פי ה' יחנו (במדבר ט' כ') ככה יעשה חיוב (חיוב ק' ה') וכדומה, וכלל זה הובא בכמה מקומות בדברי רש"י ז"ל.

תרגום אשכנזי

זאלל אונריין זיין, אונד יעדעס
נערעטהע, דאַרויף ער צו זיטצן
פּפלעגט, זאלל אויך אונריין
זיין (ה) ווען יעמאַנד זיינע לאַ־
נערשטעטע בעריהרט, זאלל
ער זיינע קלייִדער וואַשען, זיך
אין וואַסער באַדען, אונד
ביז אבענד אונריין זיין. (ו) ווער
אויף דעם נערעטהע זיטצט,
וואַרויף דער פּלוסזיטינע צו
זיטצען פּפלעגט, זאלל זיינע
קלייִדער וואַשען, זיך אין וואַס־
סער באַדען, אונד ביז אבענד אונריין זיין. (ז) ווער דען בלאָסען לייב דעם פּלוסזיטינען
בע־

מצורע טו

עָלָיו הַזָּב וְטָמֵא וְכָל־הַכֵּלִי אֲשֶׁר־
יֵשֵׁב עָלָיו יִטְמָא: (ה) וְאִישׁ אֲשֶׁר
יִגַּע בְּמִשְׁכָּבוֹ יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ
בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב: (ו) וְהַיֹּשֵׁב
עַל־הַכֵּלִי אֲשֶׁר־יֵשֵׁב עָלָיו הַזָּב
יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא
עַד־הָעָרֶב: (ז) וְהַנֹּגֵעַ בִּבְשַׂר
הזב

רש"י

לפי' מיוחד למלאכה לאחרת ת"ל לזר
יכבס לזר יכבס לא נאמר אלא לזר יכבס
המיוחד תמיד לכך יצא זה שאומרין לו
עמוד ונעשה מלאכתנו: לזר יכבס. יכבס
לא נאמר אלא לזר יכבס עליו הזב
במיוחד תמיד לכך: (ה) ואיש אשר
יגע במשכבו. לימד על המכבס שחמור מן
המגע שזה נעשה לכ הטומאה לטמא אדם
לטמא בגדים והמגע שחינו משכב חינו אלא
ולד הטומאה וחינו מטמא אלא לוכלין
ומשקין: (ו) והיושב על הכלי. לפי' לא נגע לפי' כ' כלי' זה על זה כלן מטמאין מדו' מושב וכן במשכב:

וכי

תרגום אונקלוס

וְכָל מָאנָא דִּי יִתֵּיב עֲלוֹהִי יְדֵי מְסָאֲב:
(ה) וּגְבַר דִּי יְקָרַב בְּמִשְׁכְּבֵיהּ יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי
וְיִסְחֵי בְמַיָּא וִידֵי מְסָאֲב עַד רַמְשָׁא:
(ו) וּדְיִתֵּיב עַל מָאנָא דִּי יִתֵּיב עֲלוֹהִי זוֹבָנָא
יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיִסְחֵי בְמַיָּא וִיהֵי מְסָאֲב
עַד רַמְשָׁא: (ז) וּדְיִקְרַב בְּבִשְׂרָא זוֹבָנָא יְצַבַּע
לבושוהי

באור

ת"ל לזר יכבס עליו המיוחד למצוה, יכול זה שאומרים לו עמוד ונעשה מלאכתנו: יטמא, טומאה חמורה, לטמא לאדם ובגדים, לא טומאת מגע, שהתורה החמירה במשכב ומושב ומרכב יותר מכל שאר הדברים שהוא נוגע בהן, שכלן נעשים ראשון ואינן מטמאין לאדם וכלים, ולפי נעשים לא הטומאה לטמא לאדם וכלים, ונכתוב הסמוך יפרש טומאה זו: וכל הכלי, המושב כמשכב, במיוחד למושב, פרט לא שאומרים לו עמוד ונעשה מלאכתנו, ולכן בשתיהן נאמר בלשון עתיד יכבס יטב, ולא שכב ויטב: (ה) ואיש אשר יגע במשכבו, לא אמר אלא שוכב עליו הזב, לפילו אינו שוכב עליו בשעת מגע, המשכב לא הטומאה לטמא לאדם הנוגע לטמא בגדים, ומגע שאינו משכב אינו אלא ולד הטומאה, ואינו מטמא אלא לוכלין ומשקין, ולמדנו שמשכב הזב חמור מדבר אחר שנוגע בו הזב כמו שפרשנו (פסוק ל'): יכבס בגדיו, שהן עליו בשעה שנוגע במשכבו, וכן מטמא כל הכלים, אבל אינו מטמא לאדם וכלי חרס, ואחר שפירש אינו מטמא לפילו כלים ובגדים, וכל שכן שאינו מטמא לאדם וכלי חרס, רק מטמא טומאת משקין להיות תחלה: (ו) והישב על הכלי, לפילו עשר מושבות זו על גב זו, והזב יושב בתחתון והטהור במושב העליון, לפי' יושב הטהור על הטן שאינו מקבל טומאה טומאת התחתון נוקע ועולה ומטמא את הטהור לעם"י שלא נגע, וכן הדין במשכב לפי' עשר מלעות זו למעלה מזו, טמאין כלם, וכתב בלחד דין נגיעה וכאני דין מושב ומשכב: (ז) והנוגע בבשר הזב,

המעמר

(ו) יכבס בגדיו, פירש הנה המגיע שהן עליו בשעה שנוגע במשכבו וכו' אבל לאחר שפירש אינו מטמא

מצורע טו

חַזָּב יְכַבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב: (ח) וְכִי־יָרֹק הַזָּב בַּטָּהוֹר וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב: (ט) וְכָל־הַמֶּרְכָּב אֲשֶׁר יִרְכַּב עָלָיו הַזָּב

יטמא

תרגום אשבנזי קל

בעריהרט, זאָלל זיינע קליידער וואַשען, זיך אין וואַסער באַדען, אונד ביז אַבענד אונריין זיין. (ח) ווען דער פֿלוסזיקטיגע אַן אייגען ריינען מענשען שפּייַעט, זאָלל ער זיינע קליידער וואַשען, זיך אין וואַסער באַדען, אונד ביז אַבענד אונריין זיין. (ט) וואָס

צום רייטצייג געהערט, וואָרויף דער פֿלוסזיקטיגע צו רייטען פֿלעגט, זאָלל אונריין

דין

תרגום אונקלוס

לְבוּשׁוֹהִי וְיִסְחֵי בְמַיָּא וְיֶהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא: (ח) וַאֲרֵי יְרוֹק דּוֹבָנָא בְּדַכְיָא וַיְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיִסְחֵי בְמַיָּא וִידֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא: (ט) וְכָל מֶרְכְּבָא דִּי יִרְכַּב עֲלוֹהִי דּוֹבָנָא יְהֵי

מסאב

רש"י

(ח) וכי ירוק הזב בטהור. ונגע בו לו נאלו שהרוק מטמא במשא: (ט) וכל המרכב. לע"פ שלא יצא עליו כגון התפוס על סרגת שקורין לר"כין טמא מושב מרכב והתוכף שקורין לל"וו טמא טומאת מושב:

וכל

באור

דומה למונע במשכב ומושב, שמטמא בגדים וטמא טומאת ערב, והבתוב מלמדנו שאינו טמא טומאה כזו עד שיגע בבשרו ממש, לכל נוגע בבגדי הזב לינו מטמא בגדים וכלים, שאעפ"י שהן על גופו לינן חמורים במשכב ומושב שהנוגע בהן מטמא בגדים גם הוא לינן הזב שוכב עליו, זהו פשוטו של מקרא: בבשר הזב, לפי פשוטו בשר הזב כולל כל גופו, ובכללו גם בית הבתרים, כמו כי יהיה זב מבשרו, ולמדנו שאפילו נגע במקום שהטומאה יולאת מגופו אינו חמור מנוגע במשכב ומושב: (ח) וכי ירק הזב בטהור, שנגע רוקו בדבר טהור, הרוק מטמא כמו הנגיעה בבשר הזב וטעון כבוס בגדים, וכן מטמא במשא לע"פי שלא נגע, למדו חכמים בטהור, מה שביד טהור טמאתי לך: ירק, שבשר רקק, ויש שורש קרוב לו ירק, כמו ותניח ירוק ירק בפניה (במדבר י"ב י"ד), וירקה בפניו (דברים כ"ה ט'), והוא הדין לניחו וניעו וריירו ומי שפיו שהכל נכלל רוק, כי מלת רקק מיפל על ליחה עבה, ולשון חכמים דגים מן הרקק נברלו. ובת"כ שנו אין לי אלא רוקו כיחו וניעו רירו ומימי החף שלו מניין ת"ל וכי ירוק, ופי' רש"י ז"ל ו"ו דוכי דרים, ואולי למדוהו ממלת ירק שבשר רקק והכל בכלל: (ט) וכל המרכב, הכלים המיוחדים לרכיבה, מטמאין לעפ"י שאינו רוכב, לכל אם רכב על המשכב ועל המושב, אינן יולאים מכלל משכב ומושב ומטמאין בגדים גם במגע, וכן התוכף שיושב עליו הרוכב מושב הוא

ומטמא

המעמר

מטמא וכו' רק מטמא טומאת מושקין להיות תחלה ע"כ, הנה אחז לשון המשנה דזבים (פ"ה משנה ו') והביא לך מלי דנר, כי אם נאמר מטמא מושקין להיות תחלה (ולא מטמא טומאת מושקין כמו שכתב הרב) והאוכלין להיות שניים. ובאמת אין זה לורך כלל לפירוש הבתוב, כי לך דמושקין נעשין תחלה אינו אלא גזרה דרבנן כמבואר אם, גם הת"כ לא אמר רק פירש אינו מטמא בגדים והיה לו לומר ומטמא אוכלין ומושקין כמו שכתב לעיל וכמו שהוא בדברי רש"י ז"ל: (ט) וכל המרכב, פירש"י כגון התפוס על סרגת שקורין אלגו"ן וכו', עיין מרפא לשון ערוגין (כ"ז ח') ד"ה תפוס דאוכף, והנלע"ז של אוכף שהוא ברש"י מושב נדפוס, ועיין מרפא לשון נ"ק דף י"ז ע"ב ד"ה אוכף ובמרפא לשון פרק כ"ג דכלים משנה ג' ד"ה זכר. (ד"ה).

תרגום אשכנזי

זיין. (י) וואר עטוואס בעריהרט, דאז ער אונטער זיך צו האבען פּפֿעלגט, זאלל ביז אבענד אונ= ריין זיין; וואר דיעוע דינגע טרעגט, מום זיינע קלײדער וואשען, זיך אין וואסער באַ= דען, אונד ביז אבענד אונריין זיין. (יא) וואן דער פֿלוסוכ= טיגע בעריהרט, בעפֿאר ער זיך דיא הענדע אבגעוואשען (דאז הויסט, בעפֿאר ער זיך צור רייניגונג געבאדעט האט), זאלל זיינע קלײדער וואשען, זיך אין וואסער באדען, אונד

בז

מצורע טו

יְטָמֵא: (י) וְכָל־הַנֹּגֵעַ בְּכֹל אֲשֶׁר יִהְיֶה תַחְתָּיו יִטְמָא עַד־הָעָרֶב וְהַנּוֹשֵׂא אוֹתָם יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב: (יא) וְכֹל אֲשֶׁר יִגַּע־בּוֹ הַזָּב וְיָדָיו לֹא־שָׁטַף בַּמַּיִם וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ

במים

תרגום אונקלוס

מְסָאַב: (י) וְכָל דִּי יִקְרַב בְּכֹל דִּי יְהֵי תְּחוֹתֹהִי יְהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא וְדַיְטוֹל יַתְהוֹן יְעַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיִסְחֵי בְּמַיָּא וְיְהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא: (יא) וְכָל דִּי יִקְרַב בֵּיהּ דּוֹבָנָא וִידוֹהִי לָא שְׁטַף בְּמַיָּא וְיַעַבַּע לְבוּשׁוֹהִי

ויסחי

רש"י

(י) וכל הנוגע בכל אשר יהיה תחתיו. על זב לא ולימד על המרכב שיהא הנוגע בו טמא ואין טעון כבוס בגדים והוא אומר במשכב מבמרכב: והנושא אותם. כל האמור בענין הזב זובו ורוקו ושכבת זרעו ומימי רגליו והמשכב והמרכב משאן מטמא לדם לטמא בגדים: (יא) וידיו לא שטף במים

באור

ומטמא נמגע כמו במשא, ומרכב הוא הכלים שהן לרכיבה וכמו שפי' רש"י ז"ל בגזרת התפוס על סרגך שקורין לרכו"ן [°בל"ז זאטטעלגורט, זאטטעלקנעכט°] טמא משום מרכב, והחוכף טמא משו' מושב: (י) וכל הנוגע בכל אשר יהיה תחתיו, על זב, כן פירש"י ז"ל, כלומר לא תחתיו של מרכב, אלא כשיגע לדם במרכב וכל כלי המרכב שהיו תחת הזב יטמא הוא ולא בגדיו, לפי הכלים שהמרכב נשא עליהן אם לא נגעו בו, לפי טעמין ולא מטעמין, כמו שאמרו בת"כ יכול תחתיו של מרכב, שהן הכלים שתחת המרכב אלא נגעו בו יטמאו, דין הוא, פי' דין הוא אלא יטמאו, כי אם הזב החמור לינו מטמא כלי שטף אלא נמגע, מרכב הקל לינו דין אלא יטמא כלי שטף אלא נמגע, ולמדנו כי לענין נגיעה הקילה תורה במרכב ממשכב ומושב, שהנוגע בהן טעון כבוס בגדים, והנוגע במרכב לינו מטמא בגדי' וכלי': והנושא אותם, על כל האמורים בענין אמר הזב זובו ורוקו ושכבת זרעו ומימי רגליו ומשכבו ומושבו ומרכבו, משאן מטמא לדם לטמא בגדים: (יא) וכל אשר יגע בו הזב, בכר אמר למעלה והנוגע בבשר הזב (פסוק ז'), ומה לי טהור נגע נטמא, או טמא נטהור, ושנה הדבר לפי שאמר למעלה בבשר הזב מטעם שנאמרו, למד עתה שגם נגיעת יד מטמאה כנגיעת שאר הגוף, שהרי אמר וידיו לא שטף במים, הרי שמדבר על נגיעה כדרך הנוגעים שהיא ביד, כך נראה לפי פשוטו, ועוד למעלה מדבר לבד בלדם הנוגע, ובאן הוסיף ללמד דין כלי חרס ושומשת מקף, וללמד דין טבילה וכמו שיתבאר: וידיו לא שטף במים, פי' רש"י ז"ל כיצד אלא טבל מטומאתו וחבילו מסך מזונו וספר שבעה ומחוסר טבילה מטמא בכל טומאותיו, כי לפי שבשר לנו לומר שאם נימי זובו שטף ידיו, לפיכך לא טבל כל גופו לא יטמא בנגיעתו בידיו, שהרי טומאת קרי הקלה נאמר בו ורחץ את כל בשרו במים, כל שכן זב החמור, אלא יוציל שטיפת ידים בלי טבילה ולכן לא הצריכו רבותינו מקרא ללמד ממנו שמדבר על טבילת הגוף כלו, ולא לאמרו כדרכם שידיו יכול ידיו ממש ת"ל וכו' לפי שאי אפשר לאמרו, ושעם שזכר בתוך הטבילה לשרץ בעז"ה: שטף במים, זה שהוליך הכתוב שבילת גופו של זב בלשון שטיפת

ידים

מצורע טו

בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב: (יג) וּכְלִי־
חֶרֶשׂ אֲשֶׁר־יִגַּע־בּוֹ הַזָּב יִשָּׁבֵר
וְכָל־כְּלִי־עֵץ יִשְׁטֹף בַּמָּיִם:
(יג) וְכִי־יִטְהַר הַזָּב מִזּוֹבוֹ וְסָפַר

לו

תרגום אשכנזי קלא

ביו אַבענד אונריין זיין. (יב) איין
אירדען גערעטהע, דאז דער
פֿלוסוּפּטיגע בעריהרט, מום
צערבראָכען ווערדען, אונר
אַללעס העלצערנע אין וואַסער
אוסגעוואַשען ווערדען. (יג) ווען
דער פֿלוסוּפּטיגע פֿאָן זיינעם
פֿלוסעס בעפֿרייעט ווירד, זאָ
צעהלט

תרגום אונקלוס

וְיִסְחֵי בְמַיָּא וְיֵהֵי מְדָאַב עַד רַמְשָׁא: (יג) וּמָאן
דַּחֲסַף דְּיֵיקְרַב בֵּיהּ דּוֹבָנָא יְחַבַּר וְכָל מָאן
דְּעָא יִשְׁתְּטֵף בְּמַיָּא: (יג) וַאֲרֵי יְדַכֵּי דּוֹבָנָא

מדוביה

ר ש"י

נמ"ס. כשוף שלח טבל מטומאתו וחפילו
פסק מזובו וספר שבעה ומטומר מבילה
מטמא בכל טומאותיו ומה שהוליך הכתוב
טבילת גופו של זב בלשון שטיפת ידים ללמדך
שאין בית הסתרים טעון ביאת מים שלח
אבר הגלוי כמו הידים: (יב) וכלי חרס
אבר יגע בו הזב. וכולל אפילו נגע בו מאחוריו כו' כדאיתא בתורת כהנים עד שיגעו שהוא כטבלו הוי
אומר זה הסטו: (יג) וכי יטהר. כשיפסוק:

באור

ידים, ללמדך שאין בית הסתרים טעון ביאת מים, שלא אבר הגלוי כמו הידים, כן פי' רש"י
ז"ל וכן הוא בת"כ, ונס' פסיקתא זוטרתא דבר אחר וידיו זה גופו, שנאמר חית ידך (יעני'
נ"ז י'), כלומר חית עצמך, ורשב"ם ז"ל פי' ידיו משל לאותו מקום, כמו אבלה ומחתה פיה
(משלי ל' כ'), אך מסיק הוא שלא כדעתו (שופטים ג' כ"ד). אבל אין הענינים דומים, ולדעתי
יאמר הכתוב לפי פשוטו, שהידים עסקניות הן ונוגעות בכל מקומות הגוף, שעמים בלותו
המקום, פעמים נפה פעמים בלח, ונדבק בהן זוב וזוב גמימי הלח, על כן לריך שיטפם
היטב במים קודם טבילה להעביר הלחה הטמאה הדבקה בהן, שלא יחאר עליהן לחה טמאה
לח עלמה לו טבילתו, והוא הדין כל מקום בגוף שדבק בו לחת מלמה לריך שיטבף במים
להעבירו, שלא אבר הכתוב בהווה שדרך אלה להדבק בידים, ולפי שזוב טומאה יולאת
מגופו, ולא נזכר קודם לכן טבילת הגוף בעבור טומאה היולאת מגוף החלם, נאמר כאן דין
השטיפה להלריכה להעביר הלחה הטמאה, וכן בנדה וזבה ויולדת ובעל קרי, והטבילה עלמה
אינו לריך לאמרו כאן, שנאמרה בסוף ורחץ בשרו במים חיים וטהר (פסוק י"ג), לכל טומאה
שאין לאה יולאת מגופו כמו טמא מת ונגע לרעת ומגע שרץ ונבלה אינו לריך שטיפה אלא
רק שלא יהא אבר חופץ, גם אבר טהור שמקפיד עליו חוזר. ומלת שטף על השטיפה להעביר
אבר ממקומו, וכן אמר רשב"ם ז"ל שהוא להעביר לכלוך שיש אבר ממקומו, כמו ומרק ושטף
במים (ויקרא ו' כ"ח) להעביר שומן החטאת שבכלי, וכן תשטוף ספיחיה עפר ארץ (איוב י"ד
י"ט): (יב) וכלי חרש אשר יגע בו הזב, מאוירו כמו שלמדו רבותינו מכלי חרס החמור בחטאת,
ולפי שאפשר הכתוב לשון נגיעה למדו ממנו טומאת היסט, ואין טומאת היסט בכל התורה
כולה אלא זב: וכל כלי עץ ישטף במים, גם זו טבילה כמו וידיו לא שטף במים, ונזכר לשון
שטיפה מלותו הטעם עלמו, שלפעמים ידי הזב מלאות ליחה טמאה, ובנגעו בכלי נדבקה בו
הלחה, על כן בשיטבל לריך שישטף במים להעביר הטומאה הדבקה בו: (יג) וכי יטהר הזב
מזובו, לשון טהרה נופל על סור ענין רע, בין בגוף בין בנפש, כאלין החסרון נרחה עוד
נקרא טהרה, כי ממבלת החטאת בלב יטמאנו, וכבלה ירחה בו עוד יטהר הלב, ונאמרו
ומחטאתי טהרני (תהלים נ"א ד'), לב טהור ברא לי אלהים (שם י"ב), וכן בשוב הלחה אל
מקומה הרחוי בגוף ולא תרחה עוד מחליה החולה נקרא' טהרה, ועל זה אמר כאן וכי יטהר הזב,
לא שטהר עדיין מטומאתו, אלא כמו שמפרש מזובו, שאין זרעו זב עוד לאחר, אלא כגון בבלי
הזרע כמו בל אדם, וכן אמרו בת"כ וכי יטהר, בשיפסוק מזובו: וספר לו, לבי שאין סביכה

תרגום אשכנזי

מצורע טו

לוֹ שִׁבְעַת יָמִים לְטָהֳרָתוֹ וְכִבֶּס
בְּגָדָיו וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בְּמַיִם חַיִּים
וְטָהֵר: (יד) וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִקַּח־
לוֹ שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה
וּבָא וְלִפְנֵי יְהוָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל
מוֹעֵד וְנָתַנָם אֶל־הַכֹּהֵן: (טו) וְעָשָׂה
אֶתְּם הַכֹּהֵן אֶחָד חַטָּאת וְהָאֶחָד
עֹלָה וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה
מִזּוֹבוֹ: ס ששי שביעי (טז) וְאִישׁ
כִּי־תֵצֵא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת־זָרַע וְרָחַץ
במים

זעהט ער זיעבען טאגע נאך זיינעם בעפרייעט ווערדען, וואשט זיינע קלייידער, באדעט זיינען בלאסען לייב אין פרישעם וואססער, אונד זאלל דאדורך ריין ווערדען. (יד) אם אכטען טאגע זאלל ער צוויא טורטעלטויבען, אדער צוויא יונגע טויבען נעהמען, צום איינגאנגע דעם שטיפטסגעצעלטעם פאר דען עוויגען קאממען, אונד זאלבע דעם פריעסטער געבען: (טו) דער פריעסטער זאלל איינע אלס איין זינדענאפפער, דיא אנדערע אלס איין גאנצעם אפפער צורעכט מאכען, אונד אזוי איהן פאר דעם עוויגען פערזוהנען, ווען זיינעם פלוססעם. (טז) וון פאן יעמאנדען דער זאמען ענטגעהט, באדעט ער זיינען גאנצען

רש"י

שבעת ימים לטהרתו. שבעת ימים טהורי מטומאת זיבה שלו ירקה זוב ומולן רלופין: ורחצו

תרגום אונקלוס

מְדוֹבְיֵה וְיֵמְנֵי לֵיהּ שַׁבְעָא יוֹמִין לְדָכוּתֵיהּ
וְיַצְבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיִסְחֵי בִּשְׂרֵיהּ בְּמֵי מַבּוּעַ
וְיִדְכֵּי: (יד) וּבְיוֹמָא תְמִינָאָה יְהַב לֵיהּ תַּרְתֵּין שַׁפְנִינִין אוֹ תְרֵין בְּנֵי יוֹנָה וְיֵיתֵי לָקֳדָם יְיָ
לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיִתְּנִינוּן לְכָהֲנָא: (טו) וְיַעְבֵּד יָתְהוֹן כָּהֲנָא חַד חַטָּאתָא וְחַד
עֲלָתָא וִיכַפַּר עֲלוֹהִי כָּהֲנָא קָדָם יְיָ מִדּוֹבְיֵהּ: (טז) וּגְבַר אֲרֵי תִּפּוֹק מִנֵּיהּ שְׁכוּבַת זַרְעָא

באור

ימים אלו אין צריך בעבור טהרתו לומר לו: שבעת ימים לטהרתו, שבעת ימים הללו טהורים מטומאת זיבה, וזהו מספר המופלט מהמתוקר המורה על דבוק הימים, לא ימים מפוזרין, ואם רצה באחד מהן זיבה אין הימים הראשונים עולים מן המנין, אלא סותר מנינו, ומיום שפסק מתחיל למנות מתחלתן: במים חיים, הנובעים מן הארץ, ולפי שמתנועעים ומתפשטים תמיד נקראים חיים, אבל מי גור ומקוה עומדים כמתים בלי תנועה, וכמ"ש (פרשה י"ד ה'): וטהר, מטומאתו שהיו מטמא עוד, וכת"כ דרשו על זה: (יד) לו, לכפרתו: ובא לפני ה', לדעתי הוא כמו יבוא כל צורך להשתחוות לפני (יציעי ס"ו כ"ג), עדיך פל בשר יבואו (תהלים ס"ה ג'), כי יבוא להשתחות לה' ולהודות לו על חסדו שטהרו מזובו: פתח אהל מועד, לשורה בשער נקמר מקום שטבולי יום עומדים, ומכאן למדו שהזב טובל ביום השביעי לטהירתו, שהילו טובל בלילה, איך יבוא לעזרה ומחוסר הערב שמש: (טו) ועשה אותם הכהן, הכהן יפריש לחד לחטאת ולחד לעולה, כן פירשו רבותינו ולמדו מן המקרא שאם הפריש הזב בשקנאם הפרש הפרש, שאם ועשה על מעשה החטאת והעולה היה לו לומר והקריבם הכהן לחד לחטאת ולחד לעולה: וכפר עליו, במתן דמים, וכתב רמב"ן ז"ל שצריך קרבן להודות לה' שרפא לותו ושהרו, וצריך חטאת לכפר על חטאו, אלא יגרוס לו עוד אלי: מזובו, מפני זובו שהיה לים זב ושמא, ועתה שפסק יכפר על חרפת נפשו בקרבן זה: (טז) תצא, פי' רחב"ע ז"ל אלא ברצונו, ולא ידעתי למה, שהכתוב מדבר על לוקח ועל לוקח, הן שבא עם האשה, הן במקרה לילה, ואם בעבור ז' זוב לומר ואשה אשר יהיה זב אותה וגו', הוא בעבור האשה כמו שיתבאר (פסוק י"ח): שכבת

מצורע טו

בַּמַּיִם אֶת־כָּל־בְּשָׂרוֹ וְטָמֵא עַד־
הָעָרֶב: (יז) וְכָל־בֶּגֶד וְכָל־עוֹר
אֲשֶׁר־יִהְיֶה עָלָיו שִׁכְבַת־זָרַע
וְכֻבַּס בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב:
(יח) וְאִשָּׁה אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אִישׁ אֹתָהּ
שִׁכְבַת־זָרַע וְרָחֲצוּ בַמַּיִם וְטָמְאוּ
עַד־הָעָרֶב: פ
(יט) וְאִשָּׁה כִּי־תִהְיֶה זָבָה דָּם
יהיה

תרגום אשכנזי קלב

צען לייב, אונד איזט בײ אַבענד
אונריין. (יז) יעדעם געוואַנד
אָדער לעדער, וואָראַן זאַמען
געקאָממען איזט, זאָלל אין
וואַסער געוואַשען ווערדען,
אונד בײ אַבענד אונריין זיין.
(יח) וואַן יעמאַנד אײנער פֿרוי
פֿלישליך בײאוואָהנעט, זאָ
זאָללען זי בײדע אין וואַס־
סער באַדען, אונד בײ אַבענד
אונריין זיין. (יט) וואַן אײנע
פֿרוי אירען פֿלוס האַט,
נעהמליך דאַס אירה אַבפֿלוס
ווירק־

תרגום אונקלוס

וְיִסְחֵי בְמַיָא יָת כָּל בְּשָׂרֵיהּ וְיֵהֵי מְסָאַב עַד
רַמְשָׁא: (יז) וְכָל לְבוּשׁ וְכָל מְשַׁךְ דִי יְהֵי
עֲלוֹהִי שְׁכוּבַת זַרְעָא וְיֶצְטַבַּע בְּמַיָא וְיֵהֵי
מְסָאַב עַד רַמְשָׁא: (יח) וְאִתְּתָא דִי יִשְׁכּוֹב

ר ש י

(יח) ורחצו במים. גזירת מלך היא שתטמא הלזה בניקה ואין הטעם מפני נוגע בשכבת זרע שהר מגע בית הסתרים הוא: (יט) כי תהיה זבה. כל מחמד מכל לשברים ת"ל והיא גלתה את מקור דמיה אין דם מטמא אלא הבא מן המקור: דם

גְּבַר יָתַהּ שְׁכוּבַת זַרְעָא וְיִסְחוּן בְּמַיָא וִיהוֹן מְסָאֲבִין עַד רַמְשָׁא: (יט) וְאִתְּתָא אֲרֵי תְהֵי

באור

ורע, פי' רחב"ע כמו שכבת הטל, מגזרת ונבלי שמים מי יסביב (לעיל ל"ח ל"ז), וכן רל"ק בס' הזרעים לומר שבכבת הטל עניין ירידה ושפיכה, ונכון להיות מזה שכבת זרע. ולדעתי לין שכבת הטל לשון שפיכה, כי מלאנו טל בלי מלת שכבת, ולמה לנד לגל המן יקראנו שכבת הטל, לגל לפי שהיה הטל שוכב לרבה לנקות את האדן והמן יורד עליו, וטל שוכב עליו מלמעלה, שלא ירד עליו דבר מן האויר, על כן במקום זה לנד קוראו שכבת הטל, גם מי יסביב לינו לשון שפיכה אלא לשון שכיבה, כי נבלי שמים הם המקומות שהמים העליונים נתנן, והמשילם לנדיס מלאים מים כמו כשנר נבל יוצרים (ישעי' ל' י"ד), כי הם השניהם כפי הסדר שסדר להן, גם הענניס נקראים נפיס, לפי שהן בנף לים שעובר בו דבר, וכן המים בעננים, וכן שכבת זרע, הזרע היוצא מן האדם ע"י המשכב, ושמנו לו מלת שכבת להבדילו ממלת זרע שהוא על התולדות, כמו והקם זרע לאחיך (בראשית ל"ח ח'), זרע לאברהם עבדו (תהלים ק"ה ו'), לשבר לח מזרעך הוא (בראשית ט"ז י"ב) וכן כלם, והכלל כל מקום שמדבר על הענים, לומר זרע, ובשמדבר על יציאת זרע מן הגוף לומר תמיד שכבת זרע, ונאחרה מלה זו להבדיל ביניהן דרך כנוד, להורות שאין רצוי שילא זרע מן האדם שלא לצורך המשכב להעמיד תולדות לא לנטלה: כל בשרו, לומרו חכמים מים שכל בשרו עולה בהן, ומה הן לומה על לומה נרוס ג' לאות נמלאת שיעור המקוה לרבעים סאה: (יז) וכל בגד וכל עור, וכן כל שאר הכלים, כמו שלמרו רבותינו בתורת כהנים כמו בגד ועור הנאמר בצרעת והנאמר בנגעים: וכבס, כל טבילת בגדים קרוייה כבוס, ומטעם שבארנו (פרשה י"ג ל"ה): (יח) ואשה אשר ישכב איש אתה, לא לאמר ואים לאמר ישכב את לשה שכבת זרע, לפי שהדין שבתחלת הוא טומאת הלשה, כי טומאת האים ידענו מן ואים כי תלא ממנו ש"ז, כמו שבארנו, ועתה למד שגם הלשה לריכה טבילה, וכמו שפי' רש"י ז"ל מגזרת ת"כ גזרת מלך היא שתטמא הלשה בניקה ואין הטעם מפני נוגע בש"ז, שהרי מגע בית הסתרים הוא, ולכן החל בעיקר: (יט) ואשה כי תהיה

מצורע טו

יְהִיֶה זָבָה בִּבְשָׂרָהּ שִׁבְעַת יָמִים תִּהְיֶה בְנִדָּתָהּ וְכָל־הַנֹּגֵעַ בָּהּ יִטְמָא עַד־הָעָרֶב: (כ) וְכֹל אֲשֶׁר

חשכב

תרגום אונקלוס

דַּיְיבָא דָּם יְהֵי דּוֹבָה בְּבִשְׂרָהּ שַׁבְעָא יוֹמִין תְּהֵי בְּרִיחוּקָהּ וְכָל דְּיִקְרַב בָּהּ יְהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא: (כ) וְכֹל דִּי תִשְׁכּוּב עֲלוֹהִי

כריחוקה

תרגום אשכנזי

ווירקליכעם בלוטן איזט אַן איהרעם גליעדע, זאָ זאָלל זיא זיעבען טאַגע אין איהרער אַבזאָנדערונג בלייבען, אונד ווער זיא בעריהרט, ביז אַבענד אונריין זיין. (כ) אַללעס, ווָאָ=

רויף

רש"י

יהיה זבה בבשרה. לין זובה קרוי זוב לטמא אלא אם כן הוא לדוש: בנדתה. כמו ומתכל יניחוהו (לעיל י"ח) שהוא מנודה ממגע כל אדם: תהיה בנדתה. לפילו לא רחתה אלא רגייה רחצונה:

ואם

באור

זבה, בין דם נדה בין דם זיבה, יתבן לכאורה כל' זיבה, כמו שפרשנו למעלה (פסוק ג'), שהוא כמו זכת אלב ודבש, שמרוב אלב ודבש שבהמות ושפירות זב לאון, וכן מותר דם שחוזה, שהתולדות לא תבילנו, תדקק לאון, ובכלל זה דם נדה ודם זיבה, והתורה הבדילה בין דם לדם, שבעת ימים רחצונים תקרלנו דם נדה, ואם תוסיף לזוב תקרלנו דם זיבה, לבן יפה אמר בתחלת הענין ואשה כי תהיה זבה, לין זיבתה בשעת הלדים שהוא הקרי הלבן, אלא דם יהיה זובה בבשרה, הדם היולא ממקור אלה הוא זיבתה שתטמא בה, ואלת בשרה בנוי לאותו המקום כמו שפרשנו שם, ואינה מטמאה בלובן, ומרלה דמים מסורשים במשנה ובגמרא, ואמרו רבותינו כי תהיה זבה, יכול מלחד מכל לבריה, ת"ל והיא גלתה את מקור דמיה לין דם מטמא אלא הבא מן המקור, שהיא המקום היקוע שבתולדתו הוא מקור נובע דם: שבעת ימים תהיה בנדתה, פי' רש"י ז"ל בנדתה, כמו ומתכל יניחוהו, שהוא מנודה ממגע כל אדם, ולפי' זה לא ידעתי למה תקרלו לבד בשבעת ימים רחצונים, וגם בימי זיבתה היא מנודה, וגם הזב היה רלוי להקרלו כד בעבור שהוא מנודה, גם לשון הכתוב לינו מתיצב, שצדיין לא דבר שתהיה נדה, והיה לו לומר תחלה שבעת ימים תהיה נדה, אלא בנדתה משמעו הנדה המיוחד לה תהיה בו שבעת ימים, אלא ירלה הכתוב במ"ש (פרשה י"ב ג') שמלת נדה שרשו נדד, כמו סבה מן סביב, מדה מן מדד, והוא שם התאר לבעלת הדמים, כי בתולדת כל אשה שים לה אורח בגופה, שהדם נודד מן הגוף, מלשון כלפור נודדת מן קנה כן לים נודד ממקומו (משלי כ"ז ח'), שהוא על ההעתקה ממקומו אל מקום אחר, וכן דם האשה נודד מן הגוף שפה משכן הדם, ויולא חוץ לגוף, ולפי שזאת היא תולדת האשה וכל הנשים שוין בה, הודיעה תורה שיליאת דם שבעה ימים היא תולדת האשה, ובהן תקרלו נדה, וזהו שאמר שהדם הזב מן האשה לין בלו דם זיבה הבא מן התולדות, כמו כל זוב האיש שהוא הבא מתולדות האיש, אלא שבעת ימים רחצונים שתזוב בהן דם, תהיה בנדתה כפי תולדתה, ואחר כן אמר ואשה כי תזוב וגו' אלא עת נדתה או על נדתה, זהו הבא מן התולדות ותקרלו זבה הלריכה ימי נקיים וקרבן, לא הנדה, ולכן זב וזבה ומלוקע לעפ"י שטומאתן חמורה מנדה לין שם נדה עליהן, לפי שבלן הבא מן התולדות ומחלה פרטית לאיש לאחד, וזה הפי' מחוור מאד: שבעת ימים תהיה בנדתה, בין רחלה כל שבעה, ופסקה בשביעי טובלת לערב ועהורה לנעלה, בין שרחלה רק פעם לאחד טמאה כל שבעה: יטמא עד הערב, ומטמא בגדים, לבל לינו מטמא לדם וכלי חרס: (כ) וכל אשר תשכב, המיוחד לשכיבתה מטמאה לפ"י אלא נגעה בו, וכן וכל אשר תשב

עליו

המעמר

(יט) בנדתה, הרב המאור השיג על רש"י במה שפירש שהיא מנודה ממגע כל אדם, עיין בדבריו, ולי נראה שגם קודם מתן תורה היו נוהגין להרחיק מאד את האשה בעת נדת לה

לורף

תִּשְׁכַּב עָלָיו בִּנִדָּתָהּ יִטְמָא וְכָל
אֲשֶׁר־תֵּשֵׁב עָלָיו יִטְמָא: (כד) וְכָל־
הַנֹּגֵעַ בְּמִשְׁכָּבָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו
וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב:
(כה) וְכָל־הַנֹּגֵעַ בְּכָל־כְּלִי אֲשֶׁר־
תֵּשֵׁב עָלָיו יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ
בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב: (כו) וְאִם
עַל־הַמִּשְׁכָּב הִוא אוֹ עַל־הַכְּלִי
אשר

תרגום אשכנזי קלג

רויף זיא אין וועהרענדער אַב־
זאָנדערונג ליעגט, זאָלל אונ־
ריין זיין; אַללעס, וואָרויף זיא
זיטצעט, זאָלל אונריין זיין.
(כה) ווער איהרע לאַגערשטעט־
טע בעריהרט, זאָלל זיינע קלי־
דער וואַשען, זיך אין וואַסער
באַדען, אונד ביז אַבענד אונ־
ריין זיין. (כו) וועד איין גע־
רעטהע בעריהרט, אויף וועל־
כעם זיא זיטצען פֿלעגט,
זאָלל זיינע קלייַדער וואַשען,
זיך אין וואַסער באַדען,
אונד ביז אַבענד אונריין זיין.

(כג) איזט עם אויף דער לאַגערשטעטע, אָדער אויף דעם גערעטהע, אויף וועלכעם זיא זיטצט

תרגום אונקלוס

בְּרִיחָקָהּ יְהֵי מְסָאָב וְכֹל דִּי תֵּתִיב עֲלוֹהִי
יְהֵי מְסָאָב: (כה) וְכָל דְּיִקְרַב בְּמַשְׁכְּבָהּ
יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיִסְחֵי בְמַיָּא וְיֵהֵי מְסָאָב עַד
רַמְשָׁא: (כו) וְכָל דְּיִקְרַב בְּכָל מָאן דְּתֵתִיב
עֲלוֹהִי יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיִסְחֵי בְמַיָּא וְיֵהֵי
מְסָאָב עַד רַמְשָׁא: (כג) וְאִם עַל מַשְׁכְּבָא הוּא אוֹ עַל מָאנָא
די

רש"י

(כג) ואם על המשכב הוא. הזוכב לו היושב על משכבה לו על מושבה לפילו לא נגע בה לף הוא בדת טומאה החמורה במקרא העליון שטעון כנוס בגדים: על הכלי. לרבות את המרכב: [בנגעו בו יטמא. לימו מדבר אלא על המרכב שנתרבה מעל הכלי

באור

עליו המיוחד למושב: (כא) וכל הנגע, כמו משכב הזב: (כג) ואם על המשכב, רבותינו פירשו הכתוב הזה שמדבר על הזוכב על משכבה לו היושב על מושבה, לע"פי שלימו נוגע טמא ומטמא בגדים, ובנגעו בו לימו אב על משכב ומושב המפורשים במקרא זה, אלא על המרכב הרמוז במלות על הכלי, ועליו לבד למד בנגעו בו יטמא עד הערב, שאין נוגע במרכב מטמא בגדים, ולפי שלמעלה כשדבר במגע לא נזכר מרכב, כללו בפסוק זה לעניין מדרש ולעניין מגע, זהו ענין המקרא לדעת רבותינו, וכן פי' רש"י ז"ל ואם על המשכב היא, הזוכב לו היושב על משכבה לפילו לא נגע בה, לף הוא בדת טומאה החמורה במקרא העליון שטעון כנוס בגדים, על הכלי לרבות את המרכב, בנגעו בו יטמא, ולימו טעון כנוס בגדים, שהמרכב לין

המעמר

שורף בגדים, ודבר זה ידוע עוד עתה בין הגוים שלא יקרב איש אל אשה בעת ההיא, ולכן היתה נקראת בשם נדה בפי העם, ומ"ש רש"י שהיא מנודה ממגע כל אדם, אין הכוונה מצוה טומאה, לף שהיה זה מדרך המוסר להתרחק מאשה נדה עד מאד, כמו שהוא בחרגות הקדש עד היום הזה. ומן התימה על הרב, שלא לכוון בדברים סדר תזריע שדברי רש"י ז"ל, שאם נדה הוא מענין נגעי האדם, ונעלם מעיניו שרש"י ז"ל נעלמו בתב בלון טעם מלת נדה על ההרחקה.

מצורע מו

אֲשֶׁר־הִוא יֹשֶׁבֶת־עָלָיו בְּנִגְעוֹ־בֹו יִטְמָא עַד־הָעָרֶב: (כד) וְאִם שָׁכֹב יִשְׁכַּב אִישׁ אֹתָהּ וּתְהִי נִדָּתָהּ עָלָיו וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים וְכָל־

המשכב

תרגום אונקלוס

דִּי הִיא יָחְבָא עַלּוֹהִי בְּמִקְרְבֵי · בֵּיהּ יְהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא: (כד) וְאִם מְשַׁכַּב יִשְׁכַּב גְּבַר יָתָהּ וִיהֵי רֵיחוּקָהּ עֲלוֹהִי וְיֵהֵי מְסָאַב שַׁבְעָא יוֹמִין וְכָל

מ׳שכבא

תרגום אשכנזי

זיטצט, איתרעם ער עם בע״ רירהרט, זאָלל ער ביז אַם צַבענד אונריין זיין. (כד) ווען זיא יעמאַנד בעשלעפֿט, אונד איהרע אַבזאָנדערונג אַלזאָ אויך אַן איהן קאָממט, זאָלל ער זיבען טאַגע אונריין זיין

דיא

רש״י

הכלי:] נגעו בו יטמא. ולימו טעון כנוס בגדים שהמרכב לין מגעו מטמא לדם לטמא בגדים [לכל משלו מטמא לדם לטמא בגדים]: (כד) ותהי נדתה עליו. יכול יעלה להגלה שאם נח עליה בחמשה לנדתה

באור

לין מגעו מטמא לדם לטמא בגדים, וזהו כדברו, לכל פעולו של מקרא סתום, כי בעל העצמים הפסיק במלת בו, והרי לדבריהם סוף המקרא דבק בנגעו בו יטמא עד הערב, שהוא על הזוגע במרכב, ולין לקבל מה שפי׳ רלב״ע ז״ל בדרך הפשט ולא על המשכב הוא שב על הכלי לשכר תשב עליו, והנה הכלי על המשכב, לו כלי על כלי על כן הטומאה קלה, כי לית יכול על הכלי לשכר תשב עליו, וכלי המשכב מושב, ודימו כמשכב, ולמה יגרע טומאתו בהיותו על המשכב שלא יטמא הזוגע בו בגדים, ולא כלי טהור, לית יכול עליו מלת הוא, ולא נזכר בפסוקים שלפניו, ועוד שהכלי הטהור נעשה רחצון ולימו מטמא לדם כלל, גם בספר פסיקתא זוטרתי התקשה בפירוש המקרא הזה, ונראה מדבריו שפירש גם כן שב על כלי טהור שעל משכב הנדה, שמטמא לדם במגע ולא בגדים, וקראו טומאת חבורין, ולמר שכן שניו (זבים פ״ה ד׳), חמרי טמא על הטהור וחבורי טהור על הטמא טמא, וזה תמה, כי חבורין שנו בתוספתא שהן שערו ולפרנו ושניו, וטמא גם לטמא בגדים, לכל כלי שעל המשכב לימ מטמא לדם כלל. ולדעתי פשוטו של מקרא כך הוא, לפי שים בנדה עין טומאה שלישה נוגע, שהיה מטמא לת בועלה טומאת שבעה, כנזכר בתוך הסמיך, לכן לחר שלמר למעלה (פסוק י״ט) טומאת מגעה, ולמר (פסוק כ״ג וכ״ד) טומאת מגע משכב ומושב שלה, חזר ולמר שלין בכל טומאות הנדה רק טומאת ערב, לבד כשהיכב עמה שטמא טומאת שבעה, וזהו שלמר ולא על המשכב הוא, לפילו שכב הלדם על משכבה, לו על הכלי לשכר היה יושבת עליו, שיכב הלדם על מושבה, לפילו בעת שהיה יושבת עליו, וכל זה עשה בנגעו בו, שגם נגע במשכב ובמושב והרי כלן טומאת מדרס וטומאת מגע, והנדה עלמה קרובה חלין, לעפ״כ יטמא רק עד הערב, ולא שכב יכב לים לותה וגו׳ לכל לא שכב לים לותה, זה מטמא טומאת שבעה, ונכון עתה שלא זכר כנוס בגדים, שלין לורך להלמר, שלא הנוגע ריקן מטמא בגדים, כל שכן שוכב ונוגע כשהיא יושבת עליו, וכל עלמו של מקרא לימו אלא להקל שלא יטמא רק טומאת ערב, זהו פשוטו, אלא לפי שלא נזכר מרכב בלשה, שמכוהו למלת הכלי, ושלא תלמר שהוא מרכב למשכב ומושב, שמכיהו למלמר בנגעו בו יטמא עד הערב: (כד) ואם שכב וגו׳, לכל השוכב עמה לימו בכלל הלמור למעלה שלין מטמלין לדם וכלי חרס לפילו בשעה שהשכבין לו נוגעים בטומלה, ולין טמלין רק טומלת ערב, וזה חמור בנדה עלמה, שתהיה טומלת נדתה עליו, וכמ״ש: ותהי נדתה עליו, יכול יעלה להגלה, שלא נח עליה בחמשה לנדתה לא יטמא אלא ג׳ ימים כמותה, ת״ל ושמא שבעת ימים, ומה ת״ל ותהי נדתה מה היא מטמא לדם וכלי חרס, לף הוא מטמא לדם וכלי חרס, לשון רש״י, וכן הוא בת״כ, כלומר טומלת נדתה תהי עליו שיטמא כמוה לדם וכלי חרס, [ס״ל מסדר הטעמים משמע כמו שפי׳ הרלב״ע, שתיכות ותהי נדתה עליו הן מן התנאי לא מתשובת התנאי, והשעור שלא שכב יכב לים לותה וע״י כך תבא נדתה עליו, יהיה טמא שבעת ימי׳, וכן מתורגם בל״ת ס״]: וכל המשכב, לם

מצורע טז

הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר־יִשְׁכַּב עָלָיו יִטְמָא: ס (כה) וְאִשָּׁה כִּי־יָזוּב זוֹב דָּמָהּ יָמִים רַבִּים בְּלֹא עֶת־נִדָּתָהּ אוֹ כִּי־תָזוּב עַל־נִדָּתָהּ כָּל־יְמֵי זוֹב טֻמְאָתָהּ כִּימֵי נִדָּתָהּ תִּהְיֶה טְמֵאָה הִוא: (כו) כָּל־הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר־תִּשְׁכַּב עָלָיו כָּל־

ימי

תרגום אשכנזי קלד

דיא לאַגערשטעטטע, וואָרויף ער ליעגט, זאָלל אונריין זיין. (כה) זוען איינער פֿרויא דאַז בלוט פֿילט טאַגע אויסער דער צייט איהרער אַבזאָנדערונג אַבפֿלִיעסט, אָדער עס פֿליעסט איהר אַב איבער דיא געוועהנליכע אַבזאָנדערונגס־צייט, זאָ לאַנגע איהר דיא אונריינקייט אַבפֿלִיסט, זאָלל זיא זיין וויא אין איהרער אַבזאָנדערונגסצייט, זיא איזט

אונריין. (מ) יעדע לאַגערשטעטטע, וואָרויף זיא אין דען טאַגען איהרעם פֿלום־סעם

תרגום אונקלוס

מַשְׁכְּבָא דִּי יִשְׁכּוֹב עֲלוֹהִי יְהֵי מְסָאַב: (כה) וְאִתְּתָא אֲרֵי יְהוֹב דּוֹב דְּמָהּ יוֹמִין סַגִּיאִין בְּלָא עִדַּן רִיחוֹקָהּ אוֹ אֲרֵי תְּדוּב עַל רִיחוֹקָהּ כָּל יוֹמֵי דּוֹב סְאוֹבְתָּהּ כְּיוֹמֵי רִיחוֹקָהּ תְּהֵי מְסָאֲבָא הִיא: (כו) כָּל מַשְׁכְּבָא דִּי תִשְׁכּוֹב עֲלוֹהִי כָּל

כל

ר ש "י

לנדתה לא יטמא אלא שבעה ימים כמותה ת"ל וטמא שבעת ימים ומה ת"ל ותהי נדתה עליו מה היא מטמאה לדם וכלי חרס אף הוא מטמא לדם וכלי חרס: (כה) ימים רבים. שלשה ימים: בלא עת נדתה. לאחר שיצאו שבעת ימי נדתה: או כי תזוב. את שלשת הימים הללו: על נדתה. מופלג מנדתה יום אחד או היא זבה ומצטרפת חזון בפרשה זו ולא כדת

הנדה אזו טעונה שבעה נקיים וקרבן והנדה לינה טעונה ספירת נקיים אף־שבעת ימים תהי' בנדתה בין רואה בין שלינה דואה ודרשו בפרשה זו לאחד עשר יום שבין סוף נדה לתחלת נדה שבל שלשה רבופין שתראה באחד עשר יום הללו תהא זבה:

באור

הכתוב מטיל עליו טומאת נדתה לכל דבר ידענו שעושה משכב ומושב אב הטומאה כמוה, ולא היה לריך לומר וכל המשכב אשר ישכב עליו יטמא, אלא מתוך הכתוב משכב ומושב שלו מטומאה ממורה לטומאה קלה, שאעפ"י שנדתה עליו ומטמא לדם וכ"ש כמוה, לענין משכב ומושב חלוק ממנה, שאין משכב ומושב שלו מטמאין לדם לטמא בגדים, אלא משכב ומושב שלו מטמאין לגד לוכלין ומשקין: (כה) ואשה כי יוב, כבר פרשנו שמשבעת ימים ואילך כשתראה דם אינו קרוי דם נדה, שאין בתולדת הגשים שיתקבץ החורח יותר מג' ימים, לכן מה שראתה עוד זיבה הוא אלו בגוף כמו הזוב בחיב, ולריכה שבעה נקיים וקרבן: יוב זוב דמה, כבר אמרנו שעל שתי הדמים יאמר לשון זיבה, אלא שדם הנדה טנעי, ועל זה אמר שאם זוב דמה שבתולדתה לשה, יזוב ימים רבים בלא עת נדתה, שתראה דם נגד תולדתה, שהתולדות הוא לרח קבוע, שהוא עת נדתה, והיא תראה בלא עת נדתה, לו כי תזוב על נדתה, לאחר שגמרו ז' ימי נדה, תראה עוד דם, לא היא זבה זה: ימי רבים, ג' ימים, מפי' רש"י ז"ל, ובת"כ הוציאו תנאים דגר זה בדרכים רבים, שבשראתה שלשה ימים רלופים הרי היא זבה גדולה, ולריכה ספירת שבעה וקרבן לכל רואתה רק יום אחד, שומרת יום שכנגדו, ואם לא ראתה בו טובלת לערב וטהורה, ואמרו רבותינו י"ל יום יש בין נדה לנדה, וספורת בתחלה שבעה והן ימי נדה, ואם תראה ג' ימים בי"ח יום שלאחריהן, בין סמוכין לימי נדתה בין מופלגין הרי היא זבה: כל ימי זוב טמאתה, לפיכך זבה קטנה שראתה רק יום אחד או שנים, שאינה אלא שומרת יום כנגד יום, מטמאה משכב ומושב כזבה גדולה: כימי נדתה תהיה, לענין טומאה, שמטמאה את בועלה כנדה,

מצורע טז

יְמֵי זוֹבָהּ כִּמְשִׁכְבַ נִדָּתָהּ יִהְיֶה־ לָהּ וְכָל־הַכֶּלִי אֲשֶׁר תִּשְׁכַּב עָלָיו מָמְא יִהְיֶה כְּטֻמְאַת נִדָּתָהּ: (כז) וְכָל־הַנּוֹגֵעַ בָּם יִטְמָא וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־ הָעָרֶב: (כח) וְאִם־טָהֲרָה מִזּוֹבָהּ וְסָפְרָה לָהּ שִׁבְעַת יָמִים וְאַחַר תִּטְהָר: * (כט) וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי תִּקַּח־לָהּ שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְנֵי יוֹנָה וְהֵבִיאָה אוֹתָם אֶל־הַכֹּהֵן אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: (ל) וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶת־הָאֶחָד חַטָּאת וְאֶת־

האחד

תרגום אשכנזי

סעם צו ליעגען פּפֿלעגט, זאָלל פּאָן איהר געהאַלטען ווערדן, וויא דיא לאַגערשטעטטע אין איהרער אַבזאָנדערונג; אַל־ לעם גערעטהע, וואָרויף זיא זיטצט, זאָלל אונריין זיין, וויא דיא אונריינקייט איהרער אַבזאָנדערונג. (כז) ווער דיעזע דינגע בעריהרט, זאָלל אונ־ ריין זיין, זיינע קליידער וואַ־ שען, זיך אין וואַססער בא־ דען, אונד ביז אַבענד אונריין זיין. (כח) ווען זיא פּאָן איהרעם פּלוססע פּרייא ווירד, זאָ מוס זיא זיעבען טאַגע צעהלען, הערנאַך זאָלל זיא ריין זיין. (כט) אַם אַכטען טאַגע ניממט זיא צווייא טורטעלטויבן אָדער צווייא יונגע טויבען, ברינגט זיא צום פּריעכטער, פּאָר דען איינגאַנג דעם שטיפּטסנעצעל־ טעם. (ל) דער פּריעסטער זאָלל דיא איינע אַלס זינדענאָפּפֿער, דיא אַנדערע אַלס

איין

תרגום אונקלוס

כָּל יוֹמֵי דּוֹבָהּ כְּמַשְׁכַּב רִיחוֹקָהּ יְהֵי לָהּ וְכָל מָאנָא דִּי תֵתֵב עֲלוֹהִי מְסָאַב יְהֵי כְּסוֹאֲבַת רִיחוֹקָהּ: (כז) וְכָל דְּיִקְרַב בְּהוֹן יְהֵי מְסָאַב וְיַצַּבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיִסְחֵי בְּמַיָּא וְיְהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא: (כח) וְאִם דְּכְיַאת מִדּוֹבָהּ וְתִמְנֵי לָהּ שַׁבְעָא יוֹמִין וּבָתַר כֵּן תְּדַכֵּי: (כט) וּבְיוֹמָא תְמִינָאָה תִּסַּב לָהּ תַּרְתֵּין שַׁפְנִינִין אוֹ תְרֵין בְּנֵי יוֹנָה וְתֵיתֵי יָתְהוֹן לְוָת כַּהֲנָא לְתָרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא: (ל) וְיַעֲבֵיד כַּהֲנָא יָת חַד חַטָּאתָא

ויח

באור

כי טמאה היא: (כו) כמשכב נדתה יהיה לה, כמו שהמשכב שעוכבת עליו בימי נדתה טמא, כן תחשב לה משכבה שעוכבת עליו בימי זובה: כטומאת נדתה, כטומאת מושב נדתה: (כח) ואם טהרה מזובה, מנוקר למעלה (פסוק י"ג): ואחר תטהר, כתב רמב"ן ז"ל ואחר תטהר, כזב, ועל דרך הפשט שתרחץ במים חיים כזב, לכל הטומאות הקלו בטהרת הזבה, שתטהר כדרך שאר הטהרים מטומאתם במי מקוה, והטעם להם לפי שלא היה לריך לומר ואחר תטהר שלעניין זה בכלל מים היא, ולא בא הכתוב להזכיר אלא החלוק שבין נקבה לזכר שתהיה זובה בדם, ולחלק בין עת נדתה, ובין שלא עתה, ולא בא ואחר תטהר אלא לרבות לה טהרה ככל הטהרין שבתורה שהן במי מקוה, ויפה פירש: (כט) וביום השמיני, פרשתיו למעלה (פסוק י"ד): (ל) ועשה הכהן, גם זה פרשנוהו (פסוק ט"ו):

מזיב

מצורע טו

הָאֶחָד עֹלָה וְכִפֶּר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן
לִפְנֵי יְהוָה מִזּוֹב טֻמְאָתָהּ:
(לא) וְהִזַּרְתֶּם אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
מִטֻּמְאָתָם וְלֹא יָמֻתוּ בְטֻמְאָתָם
בְּטַמְּאָם אֶת־מִשְׁכָּנִי אֲשֶׁר
בְּתוֹכָם: (לב) זֹאת תּוֹרַת הַזָּב

ואשר

תרגום אונקלוס

וְיַת חַד עֲלָתָא וְיכַפַּר עֲלָהּ כָּהֲנָא קֳדָם יְיָ מִדּוֹב
סְאוּבְתָּהּ: (לא) וְתַפְרְשׁוּן יַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מִסְאוֹבָתְהוֹן וְלָא יְמוּתוּן בְּסוֹאֲבַתְהוֹן
בְּסַאֲבֵיהוֹן יַת מַשְׁכְּנִי דִי בֵינֵיהוֹן: (לב) דָּא

אוריתא

תרגום אשכנזי קלה

איין נאַנצעם אָפּפֿער צורעפֿט
מאַפֿען, אונד אויף זיא פֿאָר
דעם עוויגען פֿערזעהנען, וועל-
גען דעם פֿלוססעם איהרער
אונרייניגקייט. (לא) איהר זאָללט
דיא קינדער ישראל'ס אַבהאַל-
טען פֿאָן פֿעראונרייניגונג, דאַ-
מיט זיא זיך ניכט דורך פֿער-
אונרייניגונג דען טאָד צוציע-
הען. וועו זיא נעהמליך מיינע
רעזידענץ פֿעראונרייניגן,
וועלכע אונטער איהנען איזט. (לב) דיעזעם איזט דיא פֿעראָרדנונג פֿיר דען פֿלוסזיכטי-
גען

רשי

(לא) והזרתם. לזן מזיהה לגלל פריסה וכן
נזורו לחור (ישעי' ח') וכן מזיר לחיו
(נרחנית מ"ט): ולא ימותו בטומאתם. הרי
הכרת על מטמא מקדש קרוי מית': (לב) זאת
תורת הזב. בעל ראייה לחת ומהו תורתו
ולאחר תלה ממנו שכבת זרע הרי הוא כבעל

קרי

באור

מזוב טמאתה, ובזב לאמר מזובו סתם כי זוב הזכר תמיד טומאה היא לחייבו קרבן, אבל זוב הנשה בעת
נדתה שלחינו טומאתו לחייבה קרבן, סבר מזוב טומאתה, שזוב זה טמא יותר מזוב נדתה: (לא) והזרתם,
שרצו נזר כמו מן נגד נפץ נאמר והנזרתם, והפרשתם לותו (מלאכי ב' י"ג), כן נאמר מן נזר
והזרתם, ודגש עין הפעל מורה על חסרון ו"ן השרש, והנזירות היא ההפרשה, כמו נזיר
לחיו (נרחנית מ"ט כ"ו), וינזרו מלחרי (יחזקאל י"ד ז'), נזורו לאחור (ישעיה ב' ד'), כמו
שאמרו בת"כ, והמלוה להנשים כי עליהם לאמר ולהבדיל בין הקדש ובין החול ובין הטמא ובין
הטהור (ויקרא י' י'), ולהורות את בני ישראל וגו' (שם שם י"א), ולכן נרחה הענין נזכר
להרן, שהם יורחיקו את ישראל מדנגים שיטמאו בהן, כמו מגע זב ונדה וזבה, וכן יבוו
לטמאים שיטהרו בהלכתן. ובגמ' דרשו מזה לזהרה לבני ישראל שיפרשו מנשותיהן סמוך לוסתן
כלומר שירחיקום מלהטמא, וזה בסכינת הלשה בהיותה סמוך לוסתה, כן תרלה נדה בשעת
תשמיש: ולא ימתו בטמאתם, לס ישמאו בחת מטומחות החמורות בענין, לו שנטמאו
גס ויתעללו להטהר מהן, יבואו לידי חיוב מיתה, ושמ תלמר הלח לינן נזהרין על חלה,
על כן בירך בטמאם את משכני אשר בתוכם, כי לפשר שיבואו לל מקדשי לשר בתוכם ויתחייבו
מיתה לשמים: (לב) זאת תורת הזב, בכתוב הסמוך חזר ולמר והזב לת זובו לזכר ולנקבה,
ופרשו רבותינו שהרלתון מדבר על זב בעל ראיה לחת ודינו כבעל קרי שטובל בו ביום וכשהעריב
שמשו טהור, בין זב בין זבה, ויפה סמכן הכתוב, והנזכרים בכתוב הסמוך כלם טמאים טומאה
חמורה. ולפי הפשט זכר תחלה טומאות יוכאות מן החיים, שהן זיבה וקרי לענין טומאתן
וטהרתן, שזב טעון ספירת שבעה ובעל קרי טומאת ערב, זב טעון ביאת מים חיים, ובעל קרי

טובל

המעמר

(ל) מזוב טמאתה, עיין בניחור, ולי נרחה, שלכן לתר הכתוב מזוב טומאתה, לפי שיש בחשה
גם זוב טהור לגמרי, כחשה שיושבת על דם טוהר, משח"כ בזב, וסבר הכתוב מזוב טומאתה
לומר שהיא מביחה קרבן על זוב טומאתה, ולח ביולדת שמביחה קרבן גם בלי רחות דם כלל,

וגם

וְאִשָּׁה תִּצְאֶ֣ה מִמֶּ֔נּוּ שִׁכְבַ֥ת־זֶ֖רַע לְטָמְאָה־בָ֑הּ׃ (לג) וְהַדָּוָה֙ בְּנִדָּתָ֔הּ וְהַזָּ֖ב אֶת־זוֹבוֹ֑ לַזָּכָ֣ר וְלַנְּקֵבָ֔ה וּלְאִ֕ישׁ אֲשֶׁ֥ר יִשְׁכַּ֖ב עִם־טְמֵאָֽה׃ פ

טו (ח) וַיְדַבֵּ֥ר יְהוָ֖ה אֶל־מֹשֶׁ֥ה אַחֲרֵ֖י מ֣וֹת שְׁנֵ֣י בְנֵי־אַהֲרֹ֑ן בקרבתם

גען, אונד דעניעניגען, דעם דער זאַמען ענטגעהט, אונד דאַדורך אונריין איזט׃ (לג) וויא זיך דיא שמערצליידענדע אין איהרער אַבואַנדערונג צו פֿער־האַלטען, זאָ וויא דער פֿלום־זיכט־גע, עם זיא מאַננס־אָדער פֿרויענספערזאָן, וועגען זיינעם פֿלוסעם, אונד פֿיר דען מאַן, דער מיט אייַנער אונריינען צוזאַמען ליעגט.

טז (ח) דער עוויגע שפראַך צו משה, נאַכדעם דיא ביידען זוהנע אהרן׳ס דאָו לעבען פֿערלאָרען, אַלס זיא נעמליך

ר ש ״ י

קרי וטמא טומאת ערב: (לג) והזב את זובו. נשל שתי נקיות ועשל שלש שתורתן מפורשת למעלה:

טז (א) וידבר ה׳ ח׳ משה אחרי מות שני בני אהרן וגו׳. מה תלמוד לומר [ס״ח

תרגום אונקלוס פֿאר

אוֹרַיְתָא דִּדְכוּרָא וְדִי תַפּוֹק מִנֵּיהּ שִׁכְבַת זַרְעָא לְאִסְתָּאָבָא בָּהּ׃ (לג) וְלִדְסָאוֹבְתָּא בְּרִיחוֹקָהּ וְלִדְדַאֲבִית הַוַּיְהּ לַדְּכַר וּלְנוּקְבָא וְלִגְבַר דְּיִשְׁכּוֹב עִם מְסָאֲבְתָּא׃

טז (ח) וּמַלֵּיל יְיָ עִם משֶׁה בְּתַר דְּמִיתוּ תְּרֵין בְּנֵי אַהֲרֹן בְּקָרוֹבֵיהוֹן אֶשְׁתָּא

ב א ו ר

טובל נמי מקוה, לכל הזבה לינה טעונה מים חיים: לטמאה בה, לפי הפשט רומז על החזה, כשזכב לוים לוחה שכבת זרע תעמוד גם היא ובריכ׳ טבילה, וזהו לטמאה בה הכילל גם הנשכבת ומלת בה על שכבת זרע ולפי שזב לטמאה בה על הקרי לבדו, הפסיק בעל הטעמים במלת הזב, ולא הפסיק במלת זרע: (לג) והדוה בנדתה, כבר פרשנוהו (פרשה י״ב ב׳), ולמעלה (פסוק י״ט), כי נדה תאר לכל לחזה בעת הוסת, ולפי שהיא מחלה טבעית ומרגשת לעד בגופה תקריח דוה, ועל זה לאמר והדוה בנדתה, שזלת תורת החזה הדוה מדוה על ימי נדתה: וחוב את זובו, וכן הוא תורת כל זב בזובו, כל לחד כפי דרכו, לזכר נמרלה לובן שהוא זוב שלו, ולנקבה נמרלה לודם שהיא זוב שלה: ולאיש אשר ישכב עם טמאה, עם נדה לו זכה, שטומלתה עליו טומלת שבעה, ולמעלה זכר שהחזה תטמא מקרי החים, וכלן טומלת החים מדם החזה, כך נ״ל:

טז (א) וידבר ה׳ אל משה, כבר פרשנו (פרשה ז׳ ח׳), כי דבור נופל על הרחבת הדברים דברי טעם ושכל טוב, ולשון לחירה על המלמרים הקלונים בחכמה, מה שילמר שלי תוספות וכלי גרעון, וכן כלן לחרי מות שני בני לחרן, דבר של משה והודיעו בנבואה טעם מיתתם, וקדושת הדביר והיכל והגזרה, ועבודת הכהן הגדול ביום הכפורים, ולחריו כתוב ויאמר ה׳ של משה דבר של לחרן לחיך, לומר מה שילמר משה ללחרן, וכן הדברים שיכתוב גם בתורה, שלא שכעל פה פירש לאהרן פירוש המלמרים הללו, וזהו דבר של לחרן לחיך, שתדבר לו בהרחבת דברים פי׳ הלמירות שתלמר לו: לחרי מות שני בני אהרן, פרשנו למעלה (פרשה ז׳ י׳) שחלילה

ה מ ע מ ר

וגם דמה טהור נימי טהרה. (לב) לטמאה בה, כתב הרב המנקר, לפי הפשט רומז על החזה וכו׳ ע״ב, ולא ידשתי לזיך יהיה מלת לטמאה שהיה נענין הקל פעל יולא, מלחר שלא מלאנו פעל טמא בקל יולא, כי לין לומר שכוונתו במלת לטמאה שגם החזה תהיה נטמאת בה, מלחר שלא מכרה החזה בפסוק זה כלל, וגם האתרגם הרמב״ן ז״ל לא תרגם כי לם כמו שנרלה מפשטות הכתוב, שכוונתו על החים, וכן תרגם לונקלוס לפשתלבה.

בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי־יְהוָה וַיָּמֻתוּ׃
(ג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר
אֶל־אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאַל־יָבֹא בְּכָל־
עֵת אֶל־הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית לַפָּרֹכֶת
אֶל־פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָאָרֹן

ולא

תרגום אונקלוס

נוּכְרֵתָא קֳדָם יְיָ וּמִיתוּ׃ (ג) וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה
מַלֵּיל עִם אַהֲרֹן אָחוּךְ וְלָא יֵהֵי עָלֵיל בְּכָל
עִדָּן לְקוּדְשָׁא מְגָּיו לְפָרוֹכְתָּא לָקֳדָם
כַּפּוּרְתָּא דִּי עַל אֲרוֹנָא וְלָא יְמוּת אֲרֵי

בעננא

(ב) ויאמר ה׳ אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבא

תרגום אשכנזי קלו

פֿאר דען עווינען הינטראַטען
אונר שטאַרבען. (ג) דאַ זאַג=
טע דער עוויגע צו משה: רעדע
מיט דיינעם ברודער אהרן,
דאַס ער ניכט צו יערערצייט
אין דאַס הייליגטהים, איננער=
האַלב דעם פֿאָרהאַנגעם קאָמ=
מע, נעמליך פֿאָר דען דעקעל,
וועלכער אויף דער לאַדע ליגט,

דאַ=

רש"י

[ס"ת אין אתו יודעים מה נאמר לו בדבור
הזכרון] היה רבי אלעזר בן עזריה מושלו
מצד לאולה שנכנס אצלו רופא אמר לו אל
תאכל טוגן ואל תשכב בטחב. בא אחר ואמר
לו אל תאכל טוגן ואל תשכב בטחב אלא
תמות כדרך שמת פלוני זה זאת יותר מן
הראוי לכך נאמר אחרי מות שני בניו:

אלא ימות כדרך שמתו בניו:

ולא

באור

לבני אהרן קדושי עליון שיחטאו בזדון לעבור את פי ה׳ ואת פי משה עבדו, ומה שנאמר ויקריבו
לפני ה׳ אש זרה, פרושו מתנה אשר לא נזה להם, לא שנצטרו על הזהרה מפורשת בתורה, ומפני
שאמר עברו על ואל יבוא בכל עת אל הקדש שהוא בפנימיתה, והם נכנסו לפנים אלא בדת, לכן
אמר כאן אחרי מות שני בני אהרן, ללמדנו אלא נאמרה אזהרה זו למשה עד אחרי מות שני
בני אהרן, וזה כפי פשוטו, אבל בברייתא אמרו שהאזהרה נאמרה קודם לכן, והעונש אחרי כן:
בקרבתם לפני ה׳ וימתו, פירש למה מתו, לפי שקרבו אל ה׳, והיה ראוי לגדולים שבמותם
ינהוג בהיעות בעלמם, לבלתי גשת אל הקדש, ואם מלאכת המקום נ״ה עשו, היה להם
לילך במשה רבינו, ולאהל פיו, ואם היו עושים כן, היה משה שולח אחת ה׳, כמו שעשה
בנשא שני, והיה הדם מודיע לו ענין הפרשה ואל יבוא בכל עת אל הקדש, וזהו אחת בקרבתם,
כאשר קרבו לפנים לפני ה׳, לא שמתו בעבור ההקטר לבד, שהרי שמו הקטרת על האש בחוץ,
כאמרו ויתנו עליה קטרת, ויעמדו עליה קטרת, ואח״כ כתוב ויקריבו לפני ה׳ אש זרה אשר לא צוה
אותם, ואילו חטאו בהקטר היה להם למות מיד, אבל מתו בעבור שנכנסו לפנים, ויפה נמצא
הענין דבר אל אהרן אחיך ואל יבוא בכל עת אל הקדש וגו׳ ולא ימות, שהלה הענין בפנימית
פנים אלא כמלותו, בין לעבוד אלא בדת בין שנכנס ביאה ריקנית: בקרבתם, אמר רשב״ע
ז״ל מלת בקרבתם שם הפעל, וה״ת לקרבה אל המלאכה שבה תי״ו כמנהג ה״ת הנקבה, ונכון
הוא: (ב) דבר אל אהרן אחיך, שיפרש לו טעם מיתת בניו, ויבין כי גורל המקום מזה,
ואל יבוא בכל עת אל הקדש, וזה טעם וי״ו ואל, [ס״ה שמות הוי״ו כמו אי״ן], דבר אל אהרן
אחיך שאל יבא, כמו דבר אל בני ישראל ויסעו (שמות י״ד ט״ו)°]: אחיך, לשון רבותינו
לרבות בניו, שכן בן האח יקרא אח, כמו כי נשבה אחיו (בראשית י״ד י״ד), וכל שכן הוא, גם
ראינו שמתו שני בניו בעבור כן, אבל משה לינו בכל יבא: בכל עת, לפילו פעם אחת לשנה,
ואלו לשון ואל יבוא אל הקדש וגו׳ בזאת יבוא וגו׳ הייתי אומר ביום הכפורי׳ מותר לבוא כל
היום כל פעם שירצה לכן הוסיף בכל עת, שמלבד שאסור לבוא שם כל השנה כלה, כמפורש
בסוף הענין, אלא גם ביום שמיתר ליכנס אל יבוא בו בכל עת, רק לעבודת פנים שנלטווה
עליה בפרשה זו, וכן לשון ת״כ: אל הקדש מבית לפרכת, העזרה וההיכל גם הם קדש, כמפורש
בפרשיות שלמעלה, לכן לשון מבית לפרכת שהוא הדגיר, והוסיף אל הקדש לרבות את ההיכל,
שעל הבית כלו בזהרה ומקום הארון במיתה: אל פני הכפרת, שענן ה׳ עליו: אשר על
הארן

תרגום אשכנזי

אחרי מות טז

דאַמיט ער ניכט אומקאָממע, דען איך ווערדע אין איינער וואָלקע איבער דעם דעקעל ערשיינען. (ג) מיט פֿאָלגענדעם דעם זאָלל אהרן אין דאָס הייליגטהום קאָממען, מיט אייניעם יונגען שטיער צום זינדענאָפּפֿער, אונד מיט איינעם

וְלֹא יָמוּת כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה עַל־הַכַּפֹּרֶת: (ג) בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן אֶל־הַקֹּדֶשׁ בְּפַר בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת וְאַיִל לְעֹלָה: (ד) כְּתֹנֶת־בַּד קֹדֶשׁ

ילב"ש

ווידדער צום גאַנצען אָפּפֿער. (ד) איינען לייבראָק פֿאָן לינוואַנד דעם הייליגטהומם זאָלל

ער

תרגום אונקלוס

ר ש"י

ולא ימות. שלא בזו הוא מת: כי בענן אראה. כי תמיד לחני נראה שם עמוד ענני ולפי שגלוי שכינתי שם יזהר שלא ירגיל לבוא זהו פשוטו ומדרשו לא יבא כי אם בענן הקטורת ביום הכפורים: (ג) בזאת. גימטריא שלו ארבע מאות ועשר רמז לבית רחצון: בזאת יבא אהרן וגו'. אף זו לא בכל עת כי אם ביום הכפורים כמו שמצורף בסוף הפרשה בחדש השביעי בעשור לחדש: (ד) כתנת בד וגו'. מגיד שלימו משמש לפניים בשמנה בגדים שהוא משמש בהן בחון שים בהם זהב לפי שהיו קטיגור נעשה סניגור שלא בארבעה בהיותו ועולן של כון: קדש

בַּעֲנָנָא אֶתְגְּלִי עַל בֵּית כַּפּוּרְתָּא: (ג) בְּדָא יֵהֵי עָלִיל אַהֲרֹן לְקוּדְשָׁא בְּתוֹר בַּת תּוֹרֵי לְחַטָּאתָא וְדִכַר לַעֲלָתָא: (ד) כְּתוּנָא דְבוּצָא

דקודשא

באור

האהרן, המכסה על האהרון, שנו לחות העדות מכתב אלהים: ולא ימות, הוא לשם יבוא אל מקים האהרון ימות: כי בענן אראה על הכפרת, זה טעם שאמר אל פני הכפרת ולא אמר אל פני האהרון, לפי שעונש המיתה בעבור שמיקל בכבוד המקום ב"ה הנזכר על הכפרת, שעליו ענן כבוד ה', וכל הרואה הענן שעל הכפרת יודע שמה נגלו האלהים, וכשמיקל ראש לגעת שם חייב מיתה, וזהו פי' כי בענן אראה על הכפרת, וכן בבנין בית עולמים כשירד הענן ידעו כלם שנגלה בו שכינה, לז לאמר שלמה ה' אמר לשכון בערפל (מלכ' ח' ח' י"ב), כי הכבוד לא יראה לעין, רק הענן נראה, ומעיד שהכבוד שוכן בו, וראיה מדברי משה שאמר לאחר עין בעין נראה אתה ה' (במדבר י"ד י"ד), ופי' הדבר וענך עומד עליהם (שם שם), ובעמוד ענן אתה הולך לפניהם יומם ובעמוד אש לילה (שם שם), וכל לראניים שנה רצו ישראל את העמודים האלה, שעליהן אמר נראה אתה ה', לפי שידעו שהכבוד שוכן בקרבם, וכן כי בענן אראה על הכפורת, כך נראה בעיני פשוטו של מקרא. ורש"י ז"ל פי' תמיד לחני נראה שם עמוד ענני, ולפי שלוי שכינתי שם יזהר שלא ירגיל לבוא זהו פשוטו, ומלשון לחני נראה שם עמוד ענני, יראה שכוון לדברנו, לח כדברי רח"ם ז"ל, עוד אמר רש"י ז"ל ומדרשו לא יבא כי אם בענן הקטרת ביום הכפורים, כלומר שהקטרת רחצון, שנו נכנס לפנים תחלה, וממלת בענן למדו שעשה מעלה עשן לריק להיות בקטרת: (ג) בזאת, בסדר ובמשפט שאומר לך יבוא אהרן אל הקדש לאחר לפני, וגם זה לא בכל עת אירצה, אלא פעם אחת בשנה כמו שיפרש בסוף הענין, ומלת זאת תשמש זכר ונקבה, [ס"ח במקום שלא הוזכר המין יבא בשלם נקבה, וכבר העמדתיך על הכלל הזה בספר מ' וכ'ב]: הקדש, העזרה והמיכל והדביר, כי בשלשה המקומות יעבוד עבודתו ביום זה, ותח"כ פי' שיבוא גם מנית לפרכת, שנח' והניח מנית לפרכת (פסוק י"ג): בבד ב' בבקר, שלה יקנה משלו, כי הם לכפר עליו ועל לחיו הכהנים: (ד) כתנת, לחר שיבוא אל הקדש ביום זה, יפשוט את בגדיו, וילבש תרגעה בגדי בד הללו: בד, פרשנותו (פרשה ו' ג'): קדש, שיהיו משל הקדש, מפי' רש"י ז"ל, וכן הוא בת"כ ותמרו אין לי אלא שלו בלבד

ה מ ע מ ר

טז (ד) כתנת בד קדש, כתב הרלב"ע ז"ל: ולא הזכיר הלפוד והחושן ומעיל האפוד כי

כבר

אחרי מות טז

וְלָבַשׁ מִכְנְסֵי־בַד יִהְיוּ עַל־בְּשָׂרוֹ
וּבְאַבְנֵט בַּד יַחְגֹּר וּבְמִצְנֶפֶת בַּד
יִצְנָף בִּגְדֵי־קֹדֶשׁ הֵם וְרָחַץ בַּמַּיִם

את

תרגום אונקלוס

דְקוּדְשָׁא יִלְבַּשׁ וּמִכְנְסִין דְבוּץ יְהוֹן עַל
בְּשְׂרֵיהּ וּבְהֶמְיָנָא דְבוּצָא יְסַר וּמַצְנַפְתָּא
דְבוּצָא יָחִית בְּרֵישֵׁיהּ לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא אִינוּן
ויסחי

תרגום אשכנזי קלז

ער אַנציהען, אונד לויענע
ביינקלייד ער אַן זיינעם לייב
האַבען, מיט אויעם לויענען
גירטעל זיך אומבינדען אונד
איינען לויענען בונד אויפֿצוּעט=
צען; עס זינד הייליגע קלייד ער,
דאַהער ואָלל ער זיך פֿאַרהער
באַ=

ר ש " י

ילבש . שהיו מגל הקדש : ילבש . כתרגומו יקיח בריזיה יניח ברחצו כמו ותנח בגדו (בראשית ל"ט) ולחתתיה : ורחץ במים . לותו היום טעון טבילה בכל חליפותיו. וחמש פעמים

באור

מניין לרבות שאר בגדי כהונה גדולה ובגדי לחיו הכהנים, ת"ל בגדי קדש הם לרבות את כלן, כי לפי שמניח ביום זה, קרבנות מצלו, הייתי לומר שגם ילבש מצלו, הודיע שהבגדים יהיו מגל הקדש. ורמב"ן ז"ל אמר לפי הפשט אמר בשמנה בגדים ועשו בגדי קדש לאהרן לחיך, יאמר שגם הלה בגדי קדש הם. וזה קשה שאם בגדי כל השנה קדש, כל שכן לותן שלובש לפני ולפנים, ועוד כתוב על יום זה שזה לכתנת על כל ימות השנה שאניהן בד, והכתוב לומר כתנת בד קדש ילבש, והגראה לי כפי הפשט שהכל בא על ענין שלמעלה בזאת יבוא לאהרן אל הקדש, שכולל גם הדביר מול פני הכפרת, ועליו לומר בגדי קדש הם, בגדים שעובד בהם לפני ולפנים, ולא יעבוד בהן בשאר ימות השנה אלמו נכנס לפנים, ולכן נאמר אצל כתנת, לפי שגם בשאר ימות השנה הכתנת בד, ואעפ"כ לא ילבש בהן כתנת שעבד בו לפני ולפנים, ואח"כ אמר על כלם בגדי קדש הם, לא לתשמיש שאר ימות השנה, ורזיה אחכמים קבלו שאסור לעשות בהן לחילו לי"ה אחר, ולמדוהו מן והניחם שם שטעונין גניזה: יצנף, פי' רש"י ז"ל כתרגומו יחית בריזיה יניח ברחצו, כמו ותנח בגדו ולחתתיה, ורמב"ן ז"ל תמה על לונקלוס למה תרגם לותה בהנחה, ולא תרגם בלשון המיוחד לנניפה ממש, שיגלגלנה ברחצו בנניף, ואמר לולי לינגו בלשון הארמית, כי גם הנניפות והרדידים שניעשים תרגם יב"ע כתריח, ולין לנניהם לשון נגניף ונמגנפת, רק לשון הקדש בשניהם מלנפת. ולדעתי לין זה שעשה לונקלוס, כי הכתוב לומר ונמגנפת בד יגנוף, ולא יגנוף הנחה הבי"ת מיותר, ולא לין בלשון הרמי הלה זו, למה תפס רש"י ז"ל דברי המתרגם שתרגם כן מדוקק לשונו, אלא שהנניפה נופל על בגד לרוך שלונפין לותו בעגול סביב הרחב, ולין סנרוך שהכ"ה גוף בגד לרוך סביב רחצו כל יום, אלא שמלנפתו

המעמר

כגר מזכר ונשמע קולו בבואו אל הקודש (שמות כ"ח ל"ה) ע"כ, הנה לדעתו שמע גם כה"ג ביום הכפורים בשמנה בגדים והוא נגד הקבלה, לך כגר נודע כי החכם הזה לא יטה לחון תמיד לשמוע בלימודי חז"ל, חולם לחנכי לחתומם על מה שהניח הרב המאחר לספר שמות (שם) בשם הרמב"ן (ולא ידעתי לחנה דבריו אלה כי במקום הזה לינם) ואמר ונשמע קולו ויבנם לפני אלוהיו בחילו ברצות, כי לין לבוא בהיכל המלך פתוח ע"כ, וא"כ ממ"נ אם המונח על קדש הקדשים, הלא לא היה לבוא מעיל בבואו שמה, ואם יבוון על ההיכל, מה הבדל יש בין כה"ג ובין שאר בהנים, הלא גם המה בחו אל ההיכל בניחה, ומדוע לא ילבשו גם המה מעילים? וכן יקשה לדעת הרשב"ם, שאמר לפי שלוה הקב"ה וכל אדם לא יהיה בהלל מועד בבואו לכפר בקודש, לנך לוה שישמע קולו בבואו ויתרחקו השומעים, הרי שגם הרב סבר, כי בבואו לכפר בקודש בניחה היה מעילו עליו.

VAJIKRA.

תרגום אשכנזי

באַדען, אונד זיא הערנאַך אַנ־
לעגען. (ה) פֿאַן דער גע׳מיינדע
דער קינדער ישראלים זאָלל ער
צווייא ציעגענבעקע צום זינדע־
אָפּפֿער, אונד איינען ווידדער
צום גאַנצענאָפּפֿער נעהמען.
(ו) צוערשט זאָלל אהרן זיינען
שטיער צום זינדענאָפּפֿער
דאַרברינגען, אונד פֿיר זיך
אונד זיין הויז פֿערזעהנען.
ער

אחרי מות פז

אֶת־בְּשָׂרוֹ וְלֶחֱמָם: (ה) וּמֵאֵת
עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִקַּח שְׁנֵי־שְׂעִירֵי
עִזִּים לְחַטָּאת וְאַיִל אֶחָד לְעֹלָה:
(ו) וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת־פַּר הַחַטָּאת
אֲשֶׁר־לוֹ וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ:

ולקח

רש״י

פעמים היה מחליף מעבוד׳פנים לעבודת חון ומחון לפנים ומגנה מבגדי זהב לבגדי לבן ומבגדי לבן לבגדי זהב וכל חליפ׳ טעון טבילה ושני קדושי ידים ורגלים מן הכיור:
(ו) את פר החטאת אשר לו. התמור למעלה ולמדך כאן שמעלו הוא בח ולא מעל לגבור: וכפר בעדו ובעד ביתו. מתודה עליו עונותיו

ועונות

תרגום אונקלוס

וְיִסְחֵי בְמַיָּא יָת בִּשְׂרֵיהּ וְיִלְבַּשִׁינוּן: (ה) וּמִן
כְּנִישְׁתָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל יִסַּב תְּרֵין צְפִירֵי
עִזִּין לְחַטָּאָה וּדְכַר חַד לַעֲלָתָא:
(ו) וְיָקְרֵיב אַהֲרֹן יָת תּוֹרָא דְחַטָּאתָא דִּי
לֵיהּ וְיְכַפַּר עֲלוֹהִי וְעַל אֵינַשׁ בֵּיתֵיהּ:

ויסב

באור

שמלבישתו למעלה מנגד תורך מעת שנעשית ע״י עושי הבגדים, וכן מזכר במעשה עם אחר הבגדים, כי המלבשת בשני הדקת הוא שמניחו עליו בעת לחת, לכל הפעל יגוף יש לטעות שמעלו סביבות הדקת, שהרי להלן לחמר ושמת המלבשת על דקתו (שמות כ״ט ו׳), וכן ויסר את המלבשת על דקתו (ויקרא ח׳ ט׳), ולא זכר בשתיהן לגיפה, ושלא נטעה שמלבשת של י״הכ היה לגוף עתה סביב הדקת, תרגם יחית בריזיה כמו יתיס, לומה ללשון הנכתב במלבשת של כל ימות השנה, ולחמר יגוף מלשון מלבשת, שבהיותו על הדקת נדקה בגוף, וזה עלמו טעם רש״י ז״ל שלחמר בתרגומו להכילנו מלטעות בפי׳ יגוף, כך כ״ל: ורחץ במים, לותו היום טעון טבילה בכל חליפותיו, וחמם פעמים היה מחליף מעבודת פנים לעבודת חון ומחון לפנים, ומבגד מבגדי זהב לבגדי לבן, ומבגדי לבן לבגדי זהב, ובכל חליפה טעון טבילה ושני קדושי ידים ורגלים מן הכיור, לשון רש״י ז״ל, וכן שנוי בת״כ ולמדוהו מן המקרחות: (ה) ומאת עדת בני ישראל, מלת עדת פרשנוהו (פרשה ד׳ י״ג), כי כל ישראל מכוונין ביום זה לסליחת עון: לחטאת, מפורש בענין שלח קרב רק לחד מהן, והשני משתלח חי למדבר, לכל יגיד שמפריזין שתיהן לחטאת, לכם׳ על חטאות ישראל ופשעיהם, לח שמפריזין לחד לעזאזל, כי לח יקדישו מחלה קונן לעזאזל, חלח הם מפריזין שני שעירים לחטאת, ומלות הפס היח שיגריל עליהן הכהן, ויעשה לחד חטאת לה׳ להקריבו על המזבח, ולזה שהשני ישלחו למדבר, ולכן לכל ההפרשה לחמר על שתיהן לחטאת, כלומ׳ לכפר על פשע וחטאה, שהלחד קרב, והשני יתודה עליו הכהן, ויתן עליו לת כל עונותם, וכן תרלה בכל הפרשה לחרי כן שלח נקרח המשתלח עוד חטאת:
(ו) והקריב אהרן, מכל הקרבנות הלמורים שעומדים בעזרה, יקריב חלין תחלה פר החטאת לשר לו, גו יתחיל עבודותיו, ומלת והקריב הנשה, כמו ויקרב משה לת להרן וגו׳ (פרשה ח׳ ו׳): אשר לו, פי׳ רש״י התמור למעלה ולמדך כאן שמעלו הוא בח ולא מעל לגבור, ולפשר שהוא כנותן טעם למה יתחיל בפר החטאת, לפי שעלו הוא וכח לכפר עליו, ורלויה שיתודה תחלה על עלמו טרם יכפר על העדה כלה: וכפר בעדו, מתודה עליו עונותיו ועונות ניתו כי הנה והתפללה מכפרים, וכן פירש רש״י ז״ל, וכן שנינו בברייתא דת״כ זה ווידוי דבריס, ולמדוהו מכפרה של שעיר המשתלח שנלמר גו יעמד חי לפני ה׳ לכפר עליו (פסוק י׳), ולין

אחרי מות טז

(ז) וְלָקַח אֶת־שְׁנֵי הַשְּׂעִירִם וְהֶעֱמִיד אֹתָם לִפְנֵי יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: (ח) וְנָתַן אַהֲרֹן עַל־
שני

תרגום אונקלוס

(ז) וְיַסַּב יַת תְּרֵין צְפִירִין וְיָקִים יַתְהוֹן קֳדָם יְיָ
בְּתָרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא: (ח) וְיִתֵּן אַהֲרֹן עַל
תרין

תרגום אשכנזי קלח

(ז) ער נימט דיא ביידען בעקע, שטעללט זיא פֿאָר דען עווינען הין, אַם איינאַנגע דעם שטיפֿטסנעצעלטעם׃ (ח) לענט אויף דיא ביידען בעקע צווייא
לאָ׳

רש״י

ושונות ניתו: (ח) ונתן להרן על שני השעירים גורלות. מעמיד לאחד לימין ולאחד לשמאל ונותן שתי ידיו בקלפי ונוטל גורל
נימין

באור

נו מתן דמיס, ולמדנו עוד ולא נפשך לומר ופרשוהו בגמרא שמא תאמ׳ למעוד מעשיר הנעשה נפגיס שהוא כפרה בדם, תלמוד לומר והקריב להרן וגומר וכפר בעדו ובעד ניתו, ועדיין לא נאחט. ותמה לני על רשב״ם ז״ל שאמר לפי הפשט יניאנו בעזרה כדי להקריב אתו לכפרה, כמו שמפורש לפנינו ושחט את פר החטאת אשר לו, ולין דבריו ורלין שהרי הפסיק בגורלות, ועוד שאזר ולמר והקריב להרן את פר החטאת אשר לו, וכפר נעדו ובעד ניתו, ולא״כ למר ושחט את פר החטאת אשר לו, ולא לא תפרש וכפר על ווידוי דברים היא היא, ולמה ירחיק לפרשו על ווידוי דברים, ובפי׳ כתוב כן בשעיר המשתלח, ובעולה נאמר וסמך ידו על ראש קרבנו ונרלה לו לכפר עליו (ויקרא א׳ ד׳), ואחריו ושחט את בן הבקר וגו׳, הרי שבסמיכה שהיא הוידוי מכפר, כי לעם״י שעיקר כפרה בדם לא לין ווידוי והכנעת לב לין תפן בקרבנו, כמו שאמרו רבותינו שלא עשה סמיכה שירי מנוה כאילו לא כפר, והאמת שניוס הסליחה עיקר הכל התשובה והודוי, לכן הודוי הראשון היה על עלמו ועל ניתו, שהן אחזו וניו, שעליו מוטל להוכיחס ולהשיבס בדרך, ולכן טרס החל בעבודת היום, הקריב פר חטאתו והתודה על עלמו וניתו שיהיה זכאי לכפר על העדה כלה, כמו שבניו לא כילד היה מתודה אלא הזה חטאתי עויתי ופשעתי לפניך אני וניתי, אלא הזה כפר נא וכו׳, [ס״ה קשה״כ לינו זו משנתו של מקרא, שהוא על דרך הנזכר בגרייתא של ר״ל בן ר״י הגלילי, כל כלל ולאחריו מעשה, לינו אלא פרטו של ראשון, הזכיר (פסוק ו׳) דרך כלל שיקריב בתחלה את פר החטאת אשר לו, ויכפר על ידו בעדו ובעד ניתו, כילד? עתה יבאר דרך פרט, בתחלה יעשה גורלות, לפי שיצטרך לה״כ לערב דם הפר עם דם השעיר, כדי לגמור הזאת דם הפר, ובדי שלא יצטרך להפסיק במעשה עבודתו, אמר שיגרול קודם שחיטת הפר, לא״כ חזר ואמר (פסוק י״ח) עתה יתחיל בהקרבת הפר אשר בשרנו, כילד? ושחט את פר החטאת וגו׳ עד פסוק כ׳, שכל נגמרה הקרבת הפר והזאת דמו, זהו על דעתי פשוטו של מקרא, ומיתור הכתובים דרשו ר״ל מה שדרשו ס״]: ביתו, כמשמעו אשתו ובניו שהן ניתו של אדם, ונסמוך לפרש יותר: (ז) ולקח את שני השעירים, כלומר אחר שהתודה על פרו יניאנו במקומו וילך ויקח את שני השעירים, ולא נאמר בהן והקריב, לפי שאין לינו עושה בהן עבודה לא ודוי ולא שחיטה עד אחר הקטרת קטרת: והעמיד אותם לפני ה׳, מעמידן בשער נקנור מכוון כנגד בית ק״ק פניהם למערב ואחוריהם למזרח, ולפי שלפני ה׳ משמע בהיכל שהרי בעזרה הוא עומד, הוסיף פתח א״מ שהוא העזרה אלא שמעמידן נגד בית ק״ק והוא לפני ה׳, ולמדנו שעתידין עומדים לפני ה׳ לעבודתו, וכמו שאחרנו (פסוק ה׳): (ח) ונתן אהרן על שני השעירם גרלות, לא שיתן על כל אחד שני גורלות אלא שעור הכתוב שיקח מן הקלפי גורלות, ואותן גורלות שהוליא יתן עליהם, וחזר ופי׳ גורל אחד לה׳ יתן על שעיר זה, וגורל אחד לעזאזל יתן על השעיר השני, זהו לפי הפשט. ורבותינו למדו גורלות שיהיו שוין שלא יעשה אחד גדול ואחד קטן, א׳ שלכסף וא׳ של זהב, א׳ של שיש וא׳ של סנרוע, ופי׳ רש״י ז״ל תוכן עשייתו, מעמיד א׳ לימין וא׳ לשמאל, ונותן שתי ידיו בקלפי, ונוטל גורל בימין וחכרו בשמאל ונותנן עליהן, זה שכתוב בו
לפס

תרגום אשכנזי

לאָזע, איין לאָז פֿיר דען עווי-
גען, אונד איין לאָז פֿיר עזאזל.
אהרן

אחרי מות מז

שְׁנֵי הַשְּׂעִירִם גֹּרָלוֹת גּוֹרָל אֶחָד לַיהוָה וְגוֹרָל אֶחָד לַעֲזָאזֵל:

°כרוז עמוד כ"ה ז"ו סימן

רש"י

בימין וחברו בשמאל ונותן עליהם לית שכתוב בו לשם הוי ולית שכתוב בו לעזאזל משתלח לעזאזל: עזאזל. הוא הר עז וקשה לוק נבוה שנאמר הרן גזרה מתוכה, ובת"כ שנינו למקום הקשה בהרים. ובפרק שני שעירי תניא עזאזל קשה שבהרים, וכן הוא אומר ולית לילי האדן לקח, דרשוהו כמו עזז לל לשפ"י שים ז"ן בין לל"ף ללמ"ד, ודגריסם למת כמו שלפרש. ורשב"ע ז"ל שכתב אמר הגאון כי עזאזל שם הר, ונקרא כן בעבור שהוא תקיף, כי טעם זכר השם בטעם הרבי לל יקותיאל, והגאון הלוי תפשו כי הלל"ף במלת עזאזל בין ז"ן לזי"ן, ולרעתי אין תפיסת רב השר הלוי תפיסה, ובאמת הוא הלל"ף נחה בין ז"ן לזי"ן ולירי של הלל"ף הניחו תחת הזי"ן, לפי שבהבדל לות השרש מורה על ההפלגה, כמו ירקרק לחמדם, וכמ"ש (פרשה י"ג), ובאן רומז על הפלגת העזות, ולפי שרשו עז, לילו נסמכה זי"ן לזי"ן לא היה כפל לות השרש אלא נכתב בשרשו שלש על כן הוטלה הלל"ף בין זי"ן לזי"ן, ויהיה בשני פעמים עז, ועוד לנאר לפנינו (פסוק כ"ב) דעתי נפי' המלה

הזאת

המעמר

(ח) לעזאזל, כתב הרלב"ע ואם יכולת להבין הסוד שאחר מלת עזאזל תדע סודו וסוד שמו, כי יש לו חברים במקרא, ואני אגלה לך קצת הסוד ברמז בהיותך בן שלשים ושלש תדענו ע"כ. ועליו אמר הרמב"ן והנה ר' אברהם נאמן רוח מבשה דבר, ואני הרכיל מגלה סודו וכו' ובאור דבריו ע"פ מאמר חז"ל שעשיר זה היה דורון לשר של עשו (שמות). לולם לדעתי סוד אמר גלה הרמב"ן ז"ל ולא סודו של הרלב"ע, כי הלא ידענו את החיים ואת שיחו, הוא ילך לאור החכמה הנגלית ולמוגה פשטות הכתוב, ולזה יראה לי שהרלב"ע נטה לדעת הרמב"ם במורה (ח"ג פרק ל"ב) בענין כוונת הקרבנות, שאמר שהכוונה הראשונה בקרבנות היתה, לפי שהיה לו המנהג המפורסם בכל העולם כלו וכל העמים רגילין בו להיות העבודה הכוללת לאלהיהם להקריב מיני בע"ח וכו' ולא נזרה חכמתו יתברך לכוות לותנו שניח מיני העבודות ההם כלם ולבטלם, כי אז לא יעלה בלב לקבלו לפי שטבע האדם נוטה תמיד אל המורגל וכו' (עיין בדבריו) ובאר הניח הרמ"ן בהקדמתו לספר ויקרא מאמר רב הענין ויקר הערך מדברי חז"ל, שמסכים לזה, שאמרו בויקרא רבה בפסוק לאחרי מות, רבי פנחס בשם ר' לוי אומר משל לבן מלך שלנו היה גם עליו והוא למוד לאכול נבלות וטריפות, אמר המלך זה יהיה תדיר על שלחני ומעלמו הוא נדור, כך לפי שהיו ישראל אחר ע"ז במצרים היו מביאים קרבניהם לשעירים וכו' אמר הקב"ה יהיו מקריבין לפני בכל עת קרבנותיהן והם נפרשים מע"ז ע"כ, ולזה אזב הרלב"ע שגם העזאזל היה לך בעבור שהורגלו בכר להוביל אל לשעירים, הם שלילי האשון והרעה בעיניהם, ולמצן בל יזבח לים עוד לבמו שלה, יחדה התורה שעיר אחד בשנה לאחר יפן עליו כל העונות והפשעים.— ואחרי ההגעה הזאת שאחר לך דברי הרלב"ע, אמר "ואם יכולת להבין הסוד שאחר מלת עזאזל" כוין בזה אל הנאמרה שפן אחר לעזאזל בפסוק י"ד, שלדעתו הבנין לף העזאזל האוכן במדבר כידוע שעשירים ירקדו שם, "תדע סודו וסוד שמו" ירצה בזה כי עזאזל הוא מענין עז (ונרדף עם שעיר, רק שהוא שם נולל לכל המין כנודע), ונפשלה הזי"ן כי עז

הוא

אחרי מות טז

(ט) וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת־הַשָּׂעִיר
אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגּוֹרָל לַיהוָה
וְעָשֵׂהוּ חַטָּאת: (י) וְהַשָּׂעִיר אֲשֶׁר
עָלָה עָלָיו הַגּוֹרָל לַעֲזָאזֵל יָעֳמַד־

חי

תרגום אשכנזי קלט

(ט) אהרן ברינגט דען באק,
אויף וועלכען דאס לאז פיר דען
עוויגען געפאללען איזט, דאר,
אונד מאכט איהן צום זינדענ-
אפפער. (י) דער באק, אויף
וועלכעו דאס לאז פיר עזאזל
נעפאללען איזט, זאלל לעבענ-

דינ

תרגום אונקלוס

(ט) וְיָקְרֵיב אַהֲרֹן יָת צְפִירָא דִי סְלִיק עֲלוֹהִי
עַדְבָא לְשָׁמָא דַיְיָ וְיַעְבְּדִנֵּיהּ חַטָּאתָא:
(י) וּצְפִירָא דִי סְלִיק עֲלוֹהִי עַדְבָא לַעֲזָאזֵל

יתקם

רשי

שנאמר לרן גזרה תתוכה: (ט) ועשהו
חטאת. כשמניח הגורל עליו קורא לו שם
ואומר לה' חטאת: (י) יעמד חי. כמו
יועמד מי על ידי לחריש ותרגומו יתקם

כד

באור

הזאת: (ט) והקריב אהרן, לפי שצריך לקרות לו שם ולקדשו לקרבן חטאת, לפיכך והקריב:
עלה עליו, כלומר שעלה גורל השם עליו ניד הלוקח מן הקלפי, לו שהוכח על גבו הגורל לה',
כמו תזר לך עלה עליה עול (במדבר י"ט ג'): ועשהו חטאת, הכהן יקרא לו בית שם חטאת,
כי השני לינגו חטאת שחינו קרב, וכן שנו בת"כ שיאמר לה' חטאת, ולא לפשר לומר ועשהו כדין
חטאת, שהרי למטה בענין הוא לומר ושחט את שעיר החטאת, לא כראב"ע שפי' ועשהו חטאת
שיחטנו. ובת"כ עוד ר' יטעאל לומר לא היה לריך לומר חטאת, אינו לומר חלק לשם, לדיוק-
פרושו לפי שמתחלה נבר לוקחו שני שעירי עזים לחטאת, ועתה שמגריל עליהן די שיאמר לה'
ואנו יודעין שהוא חטאת קרב לה', לא כפי' הרב בעל ק"ח שלדעת ר' יטעאל ועשהו חטאת בכשהו
שיקרינגו לחטאת, חלא גם לדעתו קריאת שם היא חלא שאינו לריך להזכיר חטאת, שבשיאמר
לה' ידענו שהוא חטאת גמור: (י) והשעיר וגו', לא יקרא חטאת, כי לא יקרב במקדש, ולא
יזה מדמה הזאות, חלא יעמד חי: יעמד חי, מן ההפעל, והרחוי להיות יועמד בשורק, והוא
קמץ בעבור אות הגרון שאחריו, כמו יחרם כל רכושו, ומכר ההפעל נגד והעמיד לאותם שהוא
מן ההפעיל, ועליו אמר יעמד כמו שהעמד מן הכהן כן יעמד חי, לא יעשה בו דבר נקדש:

לשני

המעמר

הוא מן הכפולים, ולא את הרמב"ע לא לבו אל דברי הגאון הלוי שהניח בתחלת דבריו. ומה
שאמר עוד "בהיותך בן שלשים ושלש תדענו" הכוונה (כמו שפירש הרמב"ן) על פסוק ולא יזבחו
עוד את זבחיהם לשעירים (לקמן י"ז ז') שהוא הפסוק הל"ג מפסוק זה, לא וחשוב. והנה לנכוי
לך לפרש דברי הרמב"ע בחתי ולא להכריע עם החמת לחתו. (ט) ועשהו חטאת, לפי הכלל
שנידנו, שהוי"ו הנלוה לפעל עבר, עם יקדם לו פעל עבר הוא לך לחבור ולא להפוך, ח"כ לפי
הורחתו הפשוטית היה לומר ויעשהו חטאת, כי פעל ועשהו מוסב על הפעל הקודם לו תזר עלה
וגו' וח"כ ע"פ הכלל המונח הורחתו עבר, ונרחה לי שמזה למדו חז"ל ביומח (מ' ע"ב) ועשהו
חטאת, הגורל עושהו חטאת ואין השם עושהו חטאת, ולזה יולדק העבר, תזר עלה עליו הגורל
לה' ועשהו (פירוש הגורל כבר עשה לותו) חטאת בשעה שעלה עליו. חלא שנאמת ועשהו מוסב
על והקריב, שהוא ג"כ עבר מהיפך לעתיד, ותזר עלה הוא רק מאמר מוסגר, ולא זה פשט
הכתוב על נכון. והנה הרב המבאר אמר ולא כהרמב"ע שפי' ועשהו חטאת שיחטנו וכו' חבל
נאמת אין דעת הרמב"ע שיחטנו מיד שהרי הוא עלמו כתב לקמן (פסוק ט"ו) ושחט את שעיר
החטאת ועתה יחטנו בלאתו ע"כ, חלא כוונתו כי ועשהו חטאת ענינו כמו לעשותו חטאת שיחטנו
בעתו, ולדעתו אחר שהפיל הגורל היה מפריש את השעיר שעלה עליו הגורל לה' מן השעיר השני
ומיד מקרב אותו אל ההיכל וזהו והקריב. (י) יעמד חי, כתב הרב המבאר מן ההפעל, והרחוי

להיות

אחרי מות טז

חַי לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עָלָיו לְשַׁלַּח
אֹתוֹ לַעֲזָאזֵל הַמִּדְבָּרָה׃
(יז) וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת־פַּר
הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ
וּבְעַד בֵּיתוֹ וְשָׁחַט אֶת־פַּר

החטאת

תרגום אשכנזי

דיג פאר דען עוויגען הינגע־
שטעללט ווערדען, אום איבער
דענזעלבען צו פערזעהנען
(נעמליך דיא זינדען דער קינ־
דער ישראל'ס דאַרויף צו בע־
קענען), אונד איהן הערנאַך
צום עזאזל אין דיא ווי׳סטע צו
שיקען. (יז) הירויף זאָלל אהרן
זיינען שטיר צום זינדעאָפּפער
דאַרברינגען, פיר זיך אונד זיין הויז פערזעהנען; ער שלאַכטעט נעמליך זיינען שטיער צום

זינ־

רש"י

כד מי. מה תלמוד לומר לפי שנאמר
לשלח אותו לעזאזל ויכול יודע שלוחו מת
למיתה מת לחיים לכך נאמר יעמד מי
עמידתו חי עד שישתלח מכאן ששלוחו
למיתה: לכפר עליו. שיתודה עליו כדכתיב
והתודה עליו וגו': (א) וכפר בעדו וגו'.

וידוי

תרגום אונקלוס

יִתְקַם כַּד חַי קֳדָם יְיָ לְכַפָּרָא עֲלוֹהִי
לְשַׁלְחָא יָתֵיהּ לַעֲזָאזֵל לְמַדְבְּרָא: (יז) וְיִקְרֵיב
אַהֲרֹן יָת תּוֹרָא דְחַטָּאתָא דִי לֵיהּ וִיכַפַּר
עֲלוֹהִי וְעַל אֵינַשׁ בֵּיתֵיהּ וְיִכּוֹס יָת תּוֹרָא

דחטאתא

באור

לפני ה' לכפר עליו, לפי"ז שנאמר הקרבנות מכפרים נמותן נמתן דם, זה יכפר עליו הכהן עונות בני ישראל לפני ה' בעודנו חי, ואמר הטעם לשלח אותו לעזאזל המדברה, כדי שישלחוהו חי וילך לעזאזל ויצא עליו את כל עונותיהם אל ארץ גזרה, וכפרה זו מבוארת בענין שהיה וידוי דברים, שנאמר וסמך אהרן את שתי ידיו על ראש השעיר החי והתודה עליו את כל עונות ב"י וגו' ונתן אותם על ראש השעיר, ואמרו רבותינו יעמד חי מה ת"ל, כלומר ידענו שלח יצא, שהרי אמר לשלח אותו וגו', לפי שחיגו יודע שלוחו למיתה לו לחיים, ת"ל יעמד חי לפני ה' עמידתו חי לפני ה', אבל שלוחו למיתה, ועוד יתבאר בעז"ה (פסוק כ"ב): (א) והקריב אהרן, לעשות עבודה בני' בפרו, ומהו וכפר בעדו ובעד ביתו, שסומך פעם שני עליו ומתודה עליו ועל לוי הכהנים, כי לאחר שהתודה על עצמו ועל אחיו הזרים ובניו החשובים בגופו, עתה רוחי שיכפר גם על לוי הכהנים והוא ביתו הנאמר כאן, שבלן קרויין ביתו, שנאמר בית אהרן ברכו את ה' (תהלים קל"ה י"ט), וכן שנינו בת"כ: ושחט, שוחט ומקבל את הדם, ונותנו ביד

כהן

המעמר

להיות יעמד בשו"ק (כוונתו בשו"ק קטן והוא הקנו"ן) והוא קמ"ץ בעבור אות הגרון וכו' עיין בדבריו, והוא מדברי הרשב"ע, לכאל לית כן הוא, כי רוב הפעלים מהשלמים יבואו בקמץ חטף בעניין הפעל בשאר יגיד שמו עליו, אך לדעת הרד"ק בעוד אות הגרון אחריו יבוא הה"פ בקמ"ץ גדול בעבור המתג (עיין תל"ע דפוס פרשב"ג). — וידידי ר' יוסף ווייסע נ"י עמד גם פה לימין הרב המנחר ז"ל, נאמרו שדבריו הם מוסכים על דברי רש"י שכתב יעמד מי כמו יעמד מי על ידי לחזרים, ומזה נראה כי ים מילוק לדעתו בין הפעל בעל בקמץ חטף והבא בקנו"ן, והרחזון מורה על היות הפעול בעלמו מסבב את הפעולה הנעשית בו (על דרך הקיבעל לשון המליצו המדקדקים החדשים) אך לפ נקודתו בקבוץ, לז הפעול לינגו פועל ומסבב בשום לופן, ולפ"ז פה שהורלתו העמדה ע"י לחרים כמ"ש רש"י ז"ל לית יוכדק נקודת ק"ז, לפ לית כמ"ש הרשב"ע והרב המנחר ז"ל שבא רק מפני אות הגרון, ורחיה לזה מדברי התום' במגלה (י"ב ח') על מאמר חז"ל שם לשון הגלה, שגלה מעלמו, וכתבו בתום' שם ודרש ליה מדלא כתיב לשון הוגלה ע"כ. ובנר דרך במסלה" הוחת גם החכם ר' יוסף סלעש מציר רויזנין בנבורי הערתי' לשנת תקל"ח.

הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ: (יג) וְלָקַח
מְלֹא־הַמַּחְתָּה גַּחֲלֵי־אֵשׁ מֵעַל פ
הַמִּזְבֵּחַ מִלִּפְנֵי יְהוָה וּמְלֹא חָפְנָיו ב
קְטֹרֶת סַמִּים דַּקָּה וְהֵבִיא מִבֵּית
לַפָּרֹכֶת: (יג) וְנָתַן אֶת־הַקְּטֹרֶת
עַל־הָאֵשׁ לִפְנֵי יְהוָה וְכִסָּה עֲנַן
הַקְּטֹרֶת אֶת־הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־

העדות

זינדענאפפער. (יב) ניממט דיא
רויכפפאננע פאלל גליהענדר קאהלען, פאם אלטאר
דער פאר דעם עוויגען וישטעהט,
אונד ביידע הענדע פאלל קליין
געשטאסענעם רויכווערק,
אונד ברינגט עס אינערהאלב
דעם פארהאנגם. (יג) דא-
זעלבסט פאר דעם עוויגען,
לעגט ער דאז רויכווערק אויף
דאז פייער, זא דאם דיא
וואלקע פאן דעם רויכווערקע,
דען דעקעל, דער אויף דעם

תרגום אונקלוס

ר ש ״ י צ״ג

דְּחַטָּאתָא דִּי לֵיהּ: (יב) וְיִסַּב מְלֵי מַחְתָּתָא
גּוּמְרִין דְּאֶשָׁא מֵעִלְוֵי מַדְבְּחָא מִן קֳדָם
יְיָ וּמְלֵי חָפְנוֹהִי קְטוֹרֶת בּוּסְמִין דְּקִיקִין
וְיָעֵיל מָגָיו לְפָרוּכְתָּא: (יג) וְיִתֵּן יָת קְטוֹרֶת
בּוּסְמַיָּא עַל אֶשְׁתָּא קֳדָם יְיָ וְיִחְפֵּי עֲנַן
קְטָרְתָּא יָת כַּפּוּרְתָּא דִּי עַל סַהֲדוּתָא וְלָא
ימות

הכפורים היה מחזירם למכתשת: (יג)

וידוי שני עליו ועל לחיו הכהנים שהן כלן
קרויים ניתו שנאמר בית אהרן ברכו את ה'
וגו' (תהלי' קל"ה) מכאן שהכהני' מתכפרי'
בו וכל כפרתן לינה אלא על טומאת מקדש
וקדשיו כמו שנת' וכפר על הקדש מטומאות
וגו': (יב) מעל המזבח. החילון: מלפני ה'.
מלד שלפני הפתח והוא לד מערבי: דקה.
מה תלמוד לומר דקה והלא כל הקטרת
דקה היתה שנ' ונחקת ממנה הדק (שמות ל')
אלא שתהא דקה מן הדקה שמערב יום
על הפם. שבתוך המחתה:

ולא

באור

כהן למדם בו שלא יקרוש, כדי שילך תחלה ויקטיר קטרת בפנים: (יב) גחלי אש, גחלים בוערות לא עוממות: מעל המזבח, החילון: מלפני ה', מלד המזבח שלפני פתח ההיכל, והוא לד מערבי: חפניו, של הכהן, הגדול כפי גדלו והקטן כפי קטנו: קטרת סמים דקה, כשר נאמר ונחקת ממנה הדק (שמות ל' ל"ו), ובי"ה דקה מן הדקה שמערב י"הכ היה מחזירה למכתשת: והביא, את הכף והמחתה מבית לפרכת, לקדש הקדשים, ואם הוא מביאם ידעינו שנתנם לשם: (יג) ונתן, לאחר שיהיה בפנים, יתן את הקטרת על האש: לפני ה', בין שני בדי הארון מול הכפרת, כך הוא פשוטו של מקרא ובן קבלו רבותינו, לכל הלדוקים לומרו שיתקן מבחון ויכנים בפנים והביאו חכמים מפסוק זה, ואם דרשו כי בענן ארשה על הכפרת אינו לפנים בענן הקטרת, וחכמים הביאו שלא ללמדנו שיהיה בקטרת עשב מעלה עשן, שיהא מתמר ועולה במקל, ומלבד זה אין הכרע כי לפי פשוטו על ענן הכנוד הוא מדבר כמו שברשנו (פסוק ב'): וכסה ענן הקטרת, רבותינו למדו מזה שאם לא נתן בה מעלה עשן או שחסר אחת מכל סמניה חייב מיתה, ולפי פשוטו לפי שאמר ואל יבוא בכל עת וגו' ולא ימות כי בענן ארשה על הכפרת, בי"הכ יכנס תחלה בקטרת, ויקטירנה מול הכפרת לפני ה', גם ענן הקטרת יכסה את הכפרת שענן ה' עליו, ולא ימות, ולבן תאר עשן הקטרת כאן בלשון ענן, נגד כי בענן ארשה, וי"ע תרגם ויחפי ענן תנן קטורתא, ועל ולא ימות תרגם ולא ימות שחשב מלהכנס קדש ה', כלומר לשעה שמקטיר לפני ה', לא יקרנו בחשך קרה להיות בקרבתם לפני ה', וכן תרגם למעלה וימותו, ומיתו בחשך מלהכנס, ודבריו קרובים

לדברנו

תרגום אשכנזי

אחרי מות טז

צייגניסס לעגט, גאַנץ פֿער־
היללע, דאַמיט ער ניכט אומ־
קאָמע. (יד) היערויף ניטמט
ער פֿאָן דעם בלוטע דעם
שטיערס, שפרענגט דאַפֿאָן
מיט זיינעם פֿינגער אָבען גע־
גען דיא פֿאָרדערזייטע דעם
דעקעלס הין; אונד אונטען
פֿאָר דעם דעקעל, שפרענגט
ער ז עבען מאַהל מיט זיינעם
פֿינגער פֿאָן דעם בלוטע.

הָעֵדוּת וְלֹא יָמוּת: (יד) וְלָקַח מִדַּם
הַפָּר וְהִזָּה בְאֶצְבָּעוֹ עַל־פְּנֵי
הַכַּפֹּרֶת קֵדְמָה וְלִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת
יַזֶּה שֶׁבַע־פְּעָמִים מִן־הַדָּם
בְּאֶצְבָּעוֹ: (טו) וְשָׁחַט אֶת־שְׂעִיר
הַחַטָּאת אֲשֶׁר לָעָם וְהֵבִיא אֶת־

דמו

(גו) אַלסדאַן שלאַכטעט ער דען באָק צום זינדענאָפֿפֿער פֿיר דאַז פֿאָלק, ברינגט זיין בלוט אינ־

תרגום אונקלוס

רש"י

יְמוּת: (יד) וְיִסַּב מִדְּמָא דְּתוֹרָא וְיִדֵּי בְּאֶצְבְּעֵיהּ
עַל אַפֵּי כַּפּוּרְתָּא קֳדוּמָא וְלָקֳדָם כַּפּוּרְתָּא
יַדֵּי שְׁבַע זִמְנִין מִן דְּמָא בְּאֶצְבְּעֵיהּ: (טו) וְיִכּוֹס
יָת צְפִירָא דְּחַטָּאתָא דִּי לְעַמָּא וְיָעֵיל יָת

דמיה

ולא ימות. הא לא עשאה כתקנה חייב מיתה: (יד) והזה באצבעו. הזאה אחת במשמע: ולפני הכפרת יזה שבע. הרי אחת למעלה ושבע למטה: (טו) אשר לעם. מה שהפר מכפר על הכהנים מכפר השעיר על ישראל והוא השעיר שעלה

באור

לדגרמו: (יד) ולקח, לאחר שהקטיר הקטרת יולח מק"ק אל העזרה, ולוקח המזרק שנו דם הפר מן הרובד הרביעי שבעזרה, ונכנס פעם שני לק"ק, ועומד במקום שעמד, ומעלמו נשמע שילח ועתה נכנס פעם שני, וכן ושחט את שעיר החטאת (פסוק ט"ו) לא זכר שילח ומובן ממה שנאמר לאחריו והניח את דמו אל מבית לפרכת: מדם הפר, מדם שבמזרק יקח בלבנעו להזות: והזה באצבעו על פני הכפרת, ולא פירש כמה יזה למעלה, ולפי שלא נא הכתוב לסתום אלא לפרש, הרי זה הזאה אחת, ורבותינו ז"ל למדו שבדם השעיר מפורש שהיו אלא הזאה אחת, לפי שנאמר בו והזה אותו, והזאת דם הפר נלמד היטנו, כי אמר ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר, שיהו הזאותיהן שוות, והזאות שלמטה בשעיר הסתומים, נלמדים מהזאות שבע של פר המפורשים: על פני הכפרת קדמה, לא שיזה על הכפרת, אלא כמו על פני כל אחיו נפל (בראשית כ"ה י"ח), כלומר שעומד בין שני בדי הארון ומזה ההזאות כלן כמוך לכפרת, וטפי הדמים נופלים לאחרן, מריש ידו למעלה מן הכפרת ומזה הזאה אחת כנגד עובי הכפרת, ולפני הכפרת יזה שבע, ג"כ נגד עובי הכפרת שמריש ידו למעלה עד סודו של כפרת, כמו שביארנו (יומא כ"ג ע"ב) ולא היה מתכוון להזות למעלה לו למטה אלא למליף, כלומר ההזאה לא היתה אחת למעלה ממש ואינה למטה ממש אלא למליף, ופירשו בגמרא כמנגדתן, שמריש ידו למעלה, אבל ההזאה היא על מקום אחד, וכן הכהן מריש ידו על הכפרת וההזאות כלן מזה במקום אחד, כלומר נגד סודו של כפרת שם מטיל הדם מלבנעו, וכן יודע כמניח למעלה (תהלים ע"ד ה'), תרגומו יליף בקורוסתא היך גבר דמריש יהודי, וזהו שאמרו (יומא דף נ"ה ע"ב) תנא כשהוא מזה אינו אלא על הכפרת אלא כנגד עוביה של כפרת, וכמו שפי' רש"י אינו מזה על הכפרת על גבה, אלא כנגד עוביה, ולא היו דמים נוגעים בה, כלומר כנגד עוביה מטיף הדם מלבנעו, והטיפין נופלים לאחרן בין בהזאה אחת למעלה, ובין בשבע שלמטה, אלא כשהוא להזות אחת שלמעלה, מגביה ידו תחלה למעלה מן הכפרת, ומלדדה למטה עד כנגד עובי הכפרת ומזה, ובהזאות שלמטה מגביה ידו למעלה עד כנגד עובי הכפרת ומזה, וזהו שאמרו (שם) כשהוא מזה למעלה מלדד ידו למטה כשהוא מזה למטה מלדד ידו למעלה: (טו) ושחט, לאחר שגמר עבודת דם הפר נפנים, יולח אל העזרה ושוחט את השעיר שעלה עליו הגורל לה': אשר לעם, לא היה לריך לומר, שהרי

אחרי מות טז

דָּמוֹ אֶל־מִבֵּית לַפָּרֹכֶת וְעָשָׂה
אֶת־דָּמוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְדַם הַפָּר
וְהִזָּה אֹתוֹ עַל־הַכַּפֹּרֶת וְלִפְנֵי
הַכַּפֹּרֶת: (טז) וְכִפֶּר עַל־הַקֹּדֶשׁ
מִטֻּמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִפִּשְׁעֵיהֶם
לְכָל־חַטֹּאתָם וְכֵן־יַעֲשֶׂה לְאֹהֶל
מועד

תרגום אשכנזי קמא

איננערהאַלב דעם פָּאר־
האַנגם, אונד בעהאַנדעלט
דיעזעם בלוט, וויא ער דאַז
בלוט דעם שט׳ערם בעהאַנ־
דעלט, שפרענגט נעמליך דאַ־
פָּאן אָבען גענען דען דעקעל
אונד אונטען פָּאר דעם דעקעל.
(טז) דאַדורך פָּערזעהנט ער
אויף דאַז הייליגטהום, וועל־
גען דער אונרייניגקייטען דער
קינדער ישראל׳ס, אונד

וועגען איהרער איבערטרעטונגען, אין אַללען איהרען זינדען; עבען אַזוֹ מאַכט ער
עם

תרגום אונקלוס

דְּמֵיהּ לְמַגָּיו לְפָרוּכְתָּא וַיַּעֲבֵיד לְדְמֵיהּ כְּמָא
דִּי עֲבַד לְדָמָא דְתוֹרָא וְיֵדֵי יָתֵיהּ עַל
כַּפּוּרְתָּא וְלָקֳדָם כַּפּוּרְתָּא: (טז) וִיכַפַּר עַל
קוּדְשָׁא מְסוֹאֲבַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמְמָרְדֵיהוֹן
לְכָל חַטָּאֵיהוֹן וְכֵן יַעֲבֵיד לְמַשְׁכַּן זִמְנָא
דשרי

רש"י

שעלה עליו הגורל לשם: כאשר עשה
לדם הפר. תחת למעלה ושבע למטה:
(טו) מטומאות בני ישראל. על הנכנסין למקדש
בטומאתן ולא נודע להם בסוף שג׳ לכל חטאת׳
וחטאת היא שונג: ומפשעיהם. לפי הנכנסין
מזיד בטומאה: וכן יעשה לאהל מועד.
כשם שהזה משניהם נפנים תחת למעלה
ושבע

באור

לין בענין שעיר לכפר על הכהנים, לפי פרושו יאבר לכפרת העם, וכמו שפי׳ רש"י ז"ל מה שהפר מכפר על הכהנים מכפר השעיר על ישראל: והביא את דמו מבית לפרכת, לפי הפשט לפ שלא נאמר כן לגבי דם הפר, הולרך להכתב כאן, שאילו לא נאמר הייתי טועה לפרש ועשה את דמו שיזיתנו לפני ולפנים כמו דם הפר, לפי מספר ההזאות לא ידענו, שהרי סתם הכתוב והזה אותו וגו׳ עכשיו שנאמר והניח, ידענו כי ועשה מדבר על ההזאות שיהיו הזאותיו שוין להזאות הפר יאת למעלה ושבע למטה: והזה, זהו מה שעשה בו, וי"ו והזה כמפרש והוא כמו להזות, גם יעשה כן נאמנע כמו שמפורש בדם הפר: על הכפרה, נאמרותו למעלה (פסוק י"ד): (טז) וכפר על הקדש, זהו קדש קדשים שבו ארון וכפרת שבם ה׳ נקרא עליו, וכפר עליו בקטרת ובהזאת דם, שלא תסתלק שכינה מעל ישראל בעבור טומאתם ופשעיהם, כמו שבעת ימים תכפר על המזבח וקדשת אותו (שמות כ"ט ל"ז), שיהיה ק"ק וכשר להקריב עליו אחי ה׳, וכן וכפר על הקדש, שיהא ראוי להשרות השכינה בתחתונים, וראיה שבאהל רבו עונותינו נסתלקה שכינה מעל ארון ברית ה׳: מטמאת בני ישראל, לפי הפשט כולל כל העברות החמורו׳ הגורמי׳ סילוק שכינה שנאמר קרויים טומאות, בע"ז נאמר למען טמא את מקדשי ולחלל את שם קדשי (ויקרא כ׳ ג׳), בעריות נאמר ולא תטמאו בהם (שם י"ח ל׳), ובש"ד נאמר ולא תטמא הארץ אשר אתם יושבים שה אשר אני שוכן בתוכה, וכן שאר העבירות, ובגללן יכפר על הקדש: ומפשעיהם לכל הטאתם, גם על הפשעי׳ שמרדו בה׳ ובדבר קדשו למרוק מעליהן עול מלכותו ותורותיו ומצותיו, ללמד נדרני חטאתם, שהן הדרכים הרעים שגברו בשם התאוה והחמדה. לפי דעותינו אמרו שעשיר זה מכפר על טומאת מקדש וקדשיו, ואמרו מטומאות ולא כל טומאות, והן טומאות מקדש וקדשיו שחלקן הכתוב מכלל הטומאות שהן בעולה ויורד, ור׳ שמעון אומר ממקומו הוא מוכרע שנאמר וכפר על הקדש מטומאות, מטומאתו של קדש, ומכפר על השוגגין שהיון בני קרבן, בגון שיש ידיעה בתחלה ולא בסוף, וכן על המזידין שנכנס בטומאה מזיד, שנאמר ומפשעיהם, והיון פשע שלא מדד, וגם לדעתם ז"ל נכון מה שפרשנו במליצת וכפר על הקדש: וכן יעשה לאהל מועד,

אחרי מות טז

מוֹעֵד הַשֹּׁכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ טֻמְאֹתָם:
(יז) וְכָל־אָדָם לֹא־יִהְיֶה בְּאֹהֶל
מוֹעֵד בְּבֹאוֹ לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ עַד־
צֵאתוֹ וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ
וּבְעַד כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל: (יח) וְיָצָא

אל

ישראלים פֿערזאמלונג. (יח) הירויף נעהט ער הער.

פֿאר

תרגום אונקלוס

דְּשָׁרֵי עִמְּהוֹן בְּגוֹ סוֹאֲבַתְהוֹן: (יז) וְכָל אֱינָשׁ
לָא יְהֵי בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא בְּמֵיעַלֵיהּ לְכַפָּרָא
בְּקוּדְשָׁא עַד מִפְּקֵיהּ וִיכַפֵּר עֲלוֹהִי וְעַל אֱינָשׁ
בֵּיתֵיהּ וְעַל כָּל קְהָלָא דְיִשְׂרָאֵל: (יח) וְיִפּוֹק

תרגום אשכנזי

עס מיט דעם שטיפֿטצעלטע,
דאַז מיטטען אונטער איהרען
אונרייניגקייטען דאַשטעהט.
(יז) ניעמאַנד זאָלל אין דעם
שטיפֿטצעלטע זיין, ווען ער
הינין גאַהט, אים היילינגטהו־
מע צו פֿערזאָהנען, ביז ער ווי־
דער הערויס קאָממט; אַלזאָ
זאָלל ער אויף זיך, זיין הויז,
אונד דיא גאַנצע פֿערזאַמלונג

ר ש"י

ומצא למטה כך מזה על הפרכת מכאן
מצניעם לחת למעלה ומצא למטה: הטוכן
לחם בתוך טומאותם. לפי שהם טמאים
שכינה ביניהם:
(יח) אל

באור

כמו שעשה בק"ק, כשם שהזה מצניעם בפנים לחת למעלה וז' למטה כך מזה על הפרוכת
מבחוץ מצניעם לחת למעלה וז' למטה, ולפי שלשון מקטיר מבחוץ, אב על ובפר, שעיקר
כפרה בדם, ולפי גם הקטרת מכפרת בס"א (פסיק י"ז), מ"מ לפי לטעות, שהרי לך לומר
רק ליטול מלא חפניו קטרת סמיס דקה, ולהניחו אל מבית לפרכת, לפל המזרק שבו דם הפר
והשעיר, יש בו להזאות רבות, גם לך הולרך לברש בלשון מקום זה בלהל מועד, שבבר מלינו
כדוגמתו בפר מעיח ובפר העלם דבר שיבית דמו אל לפל מועד, ושם מהן לפי פרכת
הקדש: השכן אתם בתוך טמאתם, אב על לפל מועד שהוא במחנה, שבו יעבדו בית ישראל
לת הבש, ולפי שהוא מקום קדוש ראוי שיבון בין טהורי', ולפי שבב גם על ובפ' על הקדש
שהוא הדביר, לפל לינו דרך בבוד שלמעלה, כי הקדש הוא האחרון והבפרת שבש ה' נקרא
עליו, על בן בתב לפל לפל מועד שבולל הבית בלו, וילעבו כי הבש שוכן בו, וכן ולא תעשה
לת הארץ לשר לתם יושבים בה לשר לני שוכן בתוכה, ולמר הטעם כי לני ה' שוכן בתוך בני
ישראל, וכן בלן לומר וכן יעשה לל"מ השוכן לתם בתוך טומאתם, בלומר ולני ה' שוכן בו,
וזהו שלמרו בת"כ השוכן לתם בתוך טומאתם, לפי שהם טמאים שבינה ביניהם, בלומר ל"מ
כמוי לשבינה שהיא ביערלל: (יז) וכל אדם לא יהיה באהל מועד, בהיכל לפל בעזרה מותר,
ולטעם' שבכל השנה לסור לאדם לבוא בהיכל שלא בשעת עבודה שנא' ולל יבוא בכל עת אל
הקדש, ובי"הב בל העבודות לינן בשירות שלא בבה"ג, הולרך ללמרו לפי שלריך בהן לסייעו,
למרס במזרק בדם הפר שלא יקרוש בעודו מקטיר בפנים, והייתי לומר שמותר להביאו עמו,
במו שבכל יום הבהן המקטיר קטרת מבנים עמו בהיס המסייעים לותו, במו שבינו (תמיד
פ"ו ג') הזהיר שבל אדם לא יהיה בא"מ, שלא ממרס בעזרה, ולבן על מה שבינו (יומא דף
מ"ג ב') ונותנו למי שממרס בו על הרובד הרביעי שבהיכל, מקשה בגמרא והא בתיב וכל אדם
לא יהיה בא"מ, ומתרן רב יהודה תני של היכל, בלומר בעזרה ברובד רביעית מן ההיכל ולא
הקשה מן וחל יבוא בכל עת, לפי שלורך עבודה הוא: בקדש, בקדש הקדשים ובהיכל: וכפר
בעדו ובעד ביתו, בפר: ובעד בל קהל ישראל, בשעיר, לפי שבפרו לאר ובפר בעדו ובעד
ביתו, לפל בשעיר לא נאמר עדיין שיבפר על בית ישראל בלו, אלא שבמעשים הללו שעשה
בפנים ועל הפרכת, יבפר בעדו ובעד ביתו, ובעד בל קהל ישראל, ורבותינו למדו (יומא נ"ז
ע"ב) שרומז על הקטרת שמבפר עליו ועל הבהנים ועל בל ישראל ובלס שין בו, שמלינו בפרה
לפל קטרת שנאמר ויתן לת הקטרת ויבפר על העם: (יח) ויצא אל המזבח אשר לפני ה',

אֶל־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה
וְכִפֶּר עָלָיו וְלָקַח מִדַּם הַפָּר וּמִדַּם

השעיר

תרגום אונקלוס

לְמַדְבְּחָא דִי קֳדָם יְיָ וִיכַפַּר עֲלוֹהִי וְיִסַּב
מִדְּמָא דְתוֹרָא וּמִדְּמָא דְעַפִּירָא וְיִתֵּן עַל

קרנת

המזבח הזקיקו לנקות מן המזבח ולחון ויתחיל מקרן מזרחית לפונית: וכפר עליו. מה היה כפרתו

הרגום אשכנזי קמב

פַּאר פַּאר דען אַלטאַר, דער
פַּאר דעם עוו׳גען שטעהט,
אונד פַּערזעהנט דאַרויף; ער
נימט נעמליך פַּאן דעם בלוט ג
דעם שט׳ערם, אונד דעם באַק־

ר ש ״ י קעס

(יח) על המזבח תזר לפני ה׳. זה מזבח הזהב שהוא לפני ה׳ בהיכל ומה תלמוד לומר ויצא לפי שהזה ההזאות על הפרכת ועמד מן המזבח ולפנים והזה ומתנות

באור

אחר שגמר בהיכל מתנות שעל הפרוכת, הולך משם אל מזבח הזהב, כמו שצוינו (יומא נ״ח ע״ב) ויצא אל המזבח תזר לפני ה׳, זה מזבח הזהב, ופי׳ רש״י ז״ל שם שהיו מזבח החיצון לאו לפני ה׳ הוא, וכן כתוב בפר מזיח וכפר העלם דבר אל לביר. ומלבד זה מוכרע מעצמו כמ״ש, ומשם תאמר הלא עומד בהיכל ואיך נאמר ויצא? שנו בת״כ לאמר ר׳ נחמיה לפי שצוינו בפר הבא על כל המלות שבהן עומד חוץ למזבח ומזה על הפרכת, יכול אף זה כן ת״ל ויצא אל המזבח, היכן היה לפנים מן המזבח, ואילו היה לומר ויצא אל המזבח גם כן היינו דורשים כן, אבל מלת ויצא בא להזקיקו עוד לצאת חוץ למזבח כלו, ולהתחיל ההזאות מקרן מזרחית לפונית, שהרי כשהולך מן הפרכת פונה במערב המזבח תחלה, ומשם היה רגיל להתחיל אלא שהכתוב לומר ויצא, וכן אמרו בגמרא (יומא נ״ח ע״ב) דכולי עלמא מיהא בהיכל קרן דפנה בריצה לא עבידי מאי טעמא אמר שמואל דאמר קרא ויצא אל המזבח, עד דנפיק מכולא מזבח, וכן שנו רבותינו ז״ל, ובחנם תמה עליו הרב ר׳ אלי׳ מזרחי ז״ל. ודברי רחב״ע ז״ל שכתב ויצא אל המזבח, הוא מזבח העולה, תבין מדברינו שהן דברי שגגה, ועוד משם על מזבח העולה, אין בענין הזאות על המזבח שבהיכל, ומהו משם כן וכפר להורן על קרנותיו אחת בשנה מדם חטאת הכפורים (שמות ל׳ י׳), ומשם מלת ויצא הגיחו לומר כן, לא עמד על הורקתה, שאין יכולה בכל מקום על היותה מחדר לחדר או מבית לבית או מן העיר אל חוץ לעיר וכיוצא, אבל הנתתה גם על מעתיק ממקומו למקום אחד בחדר בבית בעיר או בשדה שהוא עומד, ויתורגם (בל״ח פַּאַרטריקקען) רק משם יורה על יכולה ממקום למקום אחר יכתב אבלו מלת מן כמו ויצא הכהן מן הבית אל פתח הבית (פרשה י״ד ל״ח), ויצא יעקב מבאר שבע (בראשית כ״ח י׳), וכשאין אבלו מלת מן יורה גם על ההעתקה במקום שהוא עומד, כמו בכל הארץ יצא קום (תהלים י״ט ה׳), שקום נעתק בכל הארץ כלה, וכן ועליו חגור חרב מלומדת על מתניו בתערה והוא יצא ותפל (שמואל ב׳ כ׳ ח׳), כלומר שנעתק ממקומו לנשת אל עמשא, וכן עבדך יצא בקיר המלחמה (מלכים א׳ כ׳ ל״ט), כלומר שנעתק ממקומו, כי אז יצא ה׳ לפניך (שמואל ב׳ ה׳ כ״ד), וכן אשר יצא לפניהם ואשר יבוא לפניהם (במדבר כ״ז י״ז), בכלן הענין מה שצוינו (פַּאַרטריקקען), וכן כאן לא אמר ויצא משם אל המזבח אלא ויצא פתרונו שיעתיק בהיכל מהלאה למערב המזבח אל מזרחו: וכפר עליו, ומהו יכפר עליו, ולקח מדם הפר וגו׳ בהזאת דם הוא מכפר עליו, וטעם ו״ו ולקח לגלות על וכפר עליו, אבל בתרגום יד״ע ויכפר עליו בחטאות מליא, ירמה שלדעתו וכפר עליו ענין בפני עצמו שקודם ההזאות יכפר בדברי דברי׳ ובתפלה, וכן כתב בפי׳ וכפר על הקדש ויכפר על קודשא בחטאות מליא, שבכל עבודה יתחנן למלהיו, כמו וכפר בעדו שהוא על ווידוי דברים, שגם עליו אמר ויכפר בחטאות מליא, ודברי טעם הם: מדם הפר ומדם השעיר,

מעורבים

המעמר

(יח) ויצא אל המזבח, הרב המגיה תבע את הרחב״ע ואמר, משם ויצא אל המזבח הכוונה על מזבח העולה ח״כ אין בענין הזאות על המזבח שבהיכל, ומהו ח״כ יכפר על קרנותיו אחת

בשנה

אחרי מות פז

הַשָּׁעִיר וְנָתַן עַל־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: (יט) וְהַזֶּה עָלָיו מִן־הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ שֶׁבַע פְּעָמִים וְטִהֲרוֹ וְקִדְּשׁוֹ מִטֻּמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (כ) וְכִלָּה מְכַפֵּר אֶת־הַקֹּדֶשׁ וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְהַקְרֵיב

תרגום אשכנזי

קעס, ברינגט דאַפֿאָן אַן דיא עקען דעם אַלטאַר רונד אום־הער: (יט) שפרענגט פֿאָם בלוטע מיט דעם פֿינגער זיבען מאָהל דאַרויף, רייניגעט עם אונד הייליגעט עם דאַדורך, וועגען דער אונריינקייט דער קינדער ישראלס. (כ) וען ער דען דאַמיט פֿערטיג איזט, דאַז הייליגטהום, דאַז שטיפֿטסצעלט אונד דען אַלטאַר צו פֿערזעהנען, זאָ פֿיהרט מאַן את דען

רש"י

ולקח מדם הפר ומדם השעיר מעורבין זה לתוך זה: (יט) והזה עליו מן הדם. לחר שנתן מתנות בחלבעו על קרנותיו מזה שבע הזאות על גגו: וטהרו. ממה שעבר: וקדשו. לעתיד לבא:

תרגום אונקלוס

קַרְנַת מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר: (יט) וְיַדֵּי עֲלוֹהִי מִן דְּמָא בְּאֶצְבְּעֵיהּ שְׁבַע זִמְנִין וַיְדַכְּיֵנֵיהּ וְיַקְדְּשִׁינֵיהּ מְסוֹאֲבַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (כ) וְיִשֵּׁיצֵי מְלְכַפָּרָא עַל קוּדְשָׁא וְעַל מַשְׁכַּן זִמְנָא וְעַל

באור

מעורבים זה בזה, לח מכל לחד בפני עלמו, ולמדוהו בת"כ מפסוק על קרנותיו לחת בזנה מדם מטלת הכפורים, ולח כל לחד בפני עלמו הול שתים, ויש בזה מחלוקת ר' יחמיה ור' יונתן: ונתן, בחלבעו מן הדם על קרנות המזבח, ולין לריך לחמרו שבן מפורש לגבי כל מתנות מטלת: (יט) והזה עליו, מזה שבע הזאות על גגו של מזבח, ולפי בחלבעו, לפי שבכל התורה לח מלינו הזאות על טהרו של מזבח, וירלה לי שמה שחמר בפרשת ואתה תלוה וכפר לחרן על קרנותיו לחת בזנה, שלח נזכרו ההזאות שעל טהרו, כי חזר לומר מדם מטלת הכפורים לחת בזנה יכפר עליו, סוף הכתוב רומז על ז' הזאות שעל טהרו: וטהרו, מטומלת בני ישרלל, שכל לשון טהרה נגד טומלה: וקדשו, בהזאות הללו יקדשנו לעתיד שיהיה קדש, והקטרת שיקטירו עליו יום יום יהיה לרלון לפני ה', לפי שעכשיו טהרו, לריך קדושה לחרת לקדשו לעתיד, כמו שמן המשחה שנתקדשו בו מתחלה כל כלי המשכן, וכמו הרלשת דמי שנתקדש בו מתחלה מזבח החילון, וזהו שחמרו רבותינו בת"כ וטהרו לשעבר, וקדשו לעתיד לבוח: (כ) וכלה מכפר, לחזור שעשה העבודה הזאת, שהה כלה כל עבודות הפנימיות, לז יקריב לת השעיר החי: את הקדש, עבודות שבדביר הקטרת ומחן דש פר ושעיר, שהן לכפר על טומלת מקדש וקדשיו של לפני ולפנים: ואת אהל מועד, המתנות שעל הפרכת, שהן לכפר על טומלת היכל וקדשיו, ולמר רמב"ן ז"ל כגון מנורה ושלחן ולחם הפנים והפרוכת עלמה: ואת המזבח, מתן

ד'

המעמר

בזנה מדם מטלת הכפורים וגו' עיין בדברים, והנה בחפזו לרדוף לחרי הרלב"ע, העלים עיניו ממה שלמר החכם הזה (בפסוק ט"ו) על וכן יעשה לאוהל מועד וז"ל: זיזה שבע פעמים לפני הפרכת ועל מזבח הקטרת ע"כ, ולדעתי סגר הרלב"ע כי דין הוח לכל מטלות להזות מהם על קרנות המזבח, וח"כ זה שהוח דמו לפני ולפנים מן הרלוי שיזה דמו במזבח הזהב, כי הזאות במזבח החילון היו מדם הפר ומדם השעיר יחדיו ולין זה כדרך ההזאות בשחר החטאות, וכלל הכתוב במלמר וכן יעשה לאוהל מועד הזאות פר ושעיר במזבח הזהב כי סמך על מה שכבר נלמר וכפר לחרן על קרנותיו וגו'. ולקמן בפסוק ל"ג הניח הרב המבחר ז"ל לת דברי הרלב"ע האלה בעלמו, והציג עליהם, ולפי דבריו תקור גם השגתו שם, עיין עליו.

אֶת־הַשָּׂעִיר הֶחָי׃ (כח) וְסָמַךְ אַהֲרֹן
אֶת־שְׁתֵּי יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַשָּׂעִיר
הַחַי וְהִתְוַדָּה עָלָיו אֶת־כָּל־עֲוֹנֹת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת־כָּל־פִּשְׁעֵיהֶם
לְכָל־חַטֹּאתָם וְנָתַן אֹתָם עַל־

ידיו קרי ראש

תרגום אשכנז קמג

דען לעבענדיגען באָק הער,
(כח) אהרן דריקט זיינע בײדען
הענדע אויף דען קאָפּף דעם
לעבענדיגען באָקעס, אונד
בעקעננעט דאַרויף אַללע
מיסעטהאַטען דער קינדער
ישראל׳ס, אַללע איהרע פֿער־
ברעכֿען, איהרע זינדען אַללער־
לייא; דיעזע ברינגט ער דאַ־
דורך

תרגום אונקלוס

מַדְבְּחָא וְיָקְרֵיב יַת צִפִּירָא חַיָּא׃ (כח) וְיִסְמוֹךְ אַהֲרֹן יַת תַּרְתֵּין יְדוֹהִי עַל רֵישׁ צִפִּירָא
חַיָּא וְיִוַדֵּי עֲלוֹהִי יַת כָּל עֲוַיַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיַת כָּל מְרָדֵיהוֹן לְכָל חֲטָאֵיהוֹן וְיִתֵּן יַתְהוֹן עַל

ריש

באור

ד׳ ומתן ז׳ שעל המזבח הפנימי, ואמר רמב״ן ז״ל שמכפרים על טומאת מזבח עצמו וקדשיו כגון הקטרת, וכן דם פר העלם דבר: והקריב, יקריבנו חלין להתודות עליו: (כא) וסמך, פרשנוהו (פרשה ד׳ ד׳): שתי ידו, בנין לב לכל הסמיכות שהן בשתי ידים, וג״ז פרשנוהו (שם), ובתרגום יב״ע ית תרתין ידוי בסדרן חדק ית ימינה על ימיניה על ריש לפירק חייק, לפרש מלת שתי וידו מספר יו״ד, ומפרש שתים שנרשין כאחת, שמניח ידו הימנית על השמאלית, וכן כן יש טעם לכל הסמיכות שנאמר בכלן ידו, והסמיכה בשתי ידים: והתודה, יודה שחטאו ופשעו ישראל לפניו, וכבר פרשנו זה וגם טעם ההתנצל (פרשה ה׳ ה׳): עונות בני ישראל, מחשבות רעות מחשבות תועות, שחשבו תועה על ה׳ ועל דבריו ועל מעשיו, ושרשו עוה על שם שמעותים היצר, ועל כן עוברים על מצותיו, כי לא ישרו בעיניהם, ולשון הסר מזידים, כמו עונה בה (במדבר ט״ו ל״א), ועליו אמר הוי מושכי העון בחבלי השוא (ישעיה ה׳ י״ח), ובתרגומו בספרנו גן נעול (בית ע׳ חדר ב׳ חלון ו׳): פשעיהם, הן המרדים, שהסכימו בלבם לפרוק עול המלוה מעל צוארם, כמו לו תפשע לבנה (מלכים ב׳ ח׳ כ״ב), כמדינה המורדת לנטות מיד המלך, וזה יהיה לפעמים מרוב התאוה שגברה בלב והרבו לחטוא, ובשלימן מתנחמים בלבם לשוב מהן, לסוף יסכים הלב לפרוק עול שמים מעליו, וזהו פשעיהם לכל חטאתם, כי החטאים הם דרכי הילך פעולות דרכי הנפש בחרם סכלות, שהן טבעיים ללב האדם, כדרך כי יגר לב האדם רע מנעוריו (בראשית ח׳ כ״א), ופרשנוהו (שם), ותבין כי החטא לפעמר שיהיה בשגגה, סבור שהוא בשר כשר, והוא נבלה, שהוא שומן והוא חלב, לכל עון וכל שגן פשע תמיד מזיד, וסבת העון שיחשוב רע, וכן סבת הפשע שירבו ויעצמו העונות עד שיסכים לפשוע, היא החטאה שהן דרכי לבו הרעים, שכאשר יתגברו, להקל מעליו פחד השם, יעות ויחשוב רע, ובאחרית יבוא לפרוק עול לפשוע, ונגד זה אמר תחלה את כל עונות בני ישראל, והוסיף ואת כל פשעיהם, ועל שתיהן אמר לכל חטאתם שגרמו להם להעוות ולפשוע, ובאילו אמר לזכור להם נרחמים שהן בני אדם שהחטאים נטועים בהם, והם הגיאום לעון ולפשע, וכשיזכו לפני יסלח להם, לכל לון הכתוב מזכיר סדר הוידוי, כי בוידויו ילך על הסדר, ויבקש תחלה סליחה על החטאים הכוללים הנגזרות, גם הזדונות מלד שילכו תקפו, ואחריו על העונות שבאו לחשוב רעה על ה׳ ועל מצותיו ולסוף גם על הפשעי, שמרדו והסכימו לפרוק עול, וכן שנינו בת״כ כילד היה מתודה לנוף השם חטאו עוו פשעו לפניך עמך בית ישראל וכו׳: ונתן אתם על ראש השעיר, העונות והפשעים לוין נתפסים ביד לומר עליהן שיתנם על ראש השעיר, לכל ונתן אותם כמו ונתן אותו על כל ארץ מלרים (בראשית מ״ו מ״ג), שמלות פיו נתן אותו לשלוט על מלרים וכן רבים כיולא בהם, וכן כאן יאמר שכלן יהיו נתונים על ראש השעיר, וגם זה לינוי בבא האדם ונזרתו, לכל מבטיח שאם יעשה הכהן כאדר הזה, יבואו על ראש השעיר,

והרי

תרגום אשכנזי

דורך אויך דען קאפף דעם באָ־
קעס, אונד שיקט איהן דורך
איינען דאַזו בעשטעללטען מאַן
אין דיא ווייסטע. (כב) דער באָק
טרעגט אַללע איהרע
מיסעטהאַטען אין אין פּער־
ווינשטעם לאַנד. זוּ שיקט
ער דען באָק אין דיא ווייסטע.
ווען

ר ש "י

אחרי מות טז

רֹאשׁ הַשָּׂעִיר וְשִׁלַּח בְּיַד־אִישׁ
עִתִּי הַמִּדְבָּרָה: (כב) וְנָשָׂא הַשָּׂעִיר
עָלָיו אֶת־כָּל־עֲוֹנֹתָם אֶל־אֶרֶץ
גְּזֵרָה וְשִׁלַּח אֶת־הַשָּׂעִיר בַּמִּדְבָּר:

ובא

תרגום אונקלוס

(א) לית עתי. המוכן לכך מיום לתמול: רֵישׁ צְפִירָא וְיִשְׁלַח בִּידָא גְּבַר דְּזַמִּין לְמֶהֱךְ
לְמַדְבְּרָא: (כב) וְיִטּוֹל צְפִירָא עֲלוֹהִי יַת כָּל עֲיֵיתְהוֹן לְאַרְעָא יָתְבָא וְיִשְׁלַח יַת צְפִירָא
במדברא

באור

והרי הוא כמותן לאוסרו על רעהו, וכן ונתת מהודך עליו (במדבר כ"ז כ'), שיתן עליו מהוד רוחו הטובה ולשון זה ביד האדם להחליל מרוחו על רוח זולתו, לכל האדם יעצה זאת, לא יסמוך מצה לת ידיו עליו, ויעמידהו לפני העדה, וילוהו לעיניהם, וכשעצה מצה כן הרי הוא כאילו הוא נתן עליו מהודו, ורואים שבמעצה נזכרו סמיכה והעמדה ולוויה, ונתינת ההוד לא זכר, ולפיכך אמר ויעץ מצה בלשון לוהו ה', לפי שהרבעי' שהיא ונתת מהודך עליו, נתקיים מעצמו ע"י שלשה הדברים שהיו בידו לעשות: ושלח, אמר סתם ולא אמר ושלחו, לכלול השעיר עם השומרות הנתונים עליו: איש עתי, פי' רש"י ז"ל המוכן לכך מיום לתמול, ובתורת כהנים אמרו עתי שיהא מזומן, וקרוב לומר שהכתיב מלוה בשהכהן מתודה עליו, בלוותו העת יהיה שם לא יום מוכן עומד שלא בעזר' הלוקח לת השעיר ומוליכו מיד אל המדבר, ואילו לא אמר עתי, הייתי סבור שיוכל להשתלח לאחר זמר כל העבודות, לכך נאמר עתי, שענינו בלוותו העת עצמו, ועל זה אמרו שיהא מזומן, לא שיהיה מזומן מלתמול, רק מזומן בשעת הווידוי, כדי שיוליכנו מיד אל המדבר, לפי רד"ק ז"ל בספר השרשים פי' לא עתי, שהוא לשון לעת, כי אמר לא מזומן ללכת שם שהולך שם עתים הרבה, גם רשב"ם ז"ל פי' לא עתי בקי בדרכים ומדברות ורגילין בכל עת שעולחין לשם, ולשני מבין טעמם, וכל ההולך לשם יודיעוהו לנה ילך, גם מלוין לשם לנשים מסכה למדבר, כמאחר במצוה, לפי עתי מזומן מיד בלוותו העת, ולבן דרשו עתי לפילו בשבת, עתי לפילו בטומאה, שהייתי לומר י"הכ שאל להיות בשבת, ימתינו לשלחו עד הערב, עכשיו שכתוב עתי מזומן בשעת הווידוי, וכשיגמור ישלחנו, ידענו שאפילו בשבת ובטומאה: (כב) ונשא, השם מבטיח שלא יתן הכהן עליו עון בית ישראל, יען השעיר עליו לת כל עונותם אל ארץ גזרה, ולא יהיו עוד למכשול לבית ישראל: ארץ גזרה, לא אל מדבר מרעה לאן, כמו וינהג לת הלאן לחר המדבר (שמות ג' א'), אלא אל ארץ גזרה, כמו והמה מיד גוגרו (תהלים פ"ח ו') ארץ השכרתת לת יושביו, שמת מבלי כל, ורשב"ם ז"ל פי' ארץ חרבה שאין בה שום תבואה, שהיא גזרה ונכרתת מכל טוב: ושלח את השעיר במדבר,

המעמר

(א) איש עתי, הרב המנחר מאן יאמר בשירוש הרד"ק והרשב"ם (שאמרו כי לית עתי הוא לשון הרגיל ללכת במדבר ויודע בו דרך ונתיב) ואמר הלא מלוין לותו לנשים מסכה למדבר, לולם בלשת הלווים הזלת לינה כלל ממלות התורה לך מתקנות חכמים שעשו סכות לנוח שם; ואומרין לו הרי מזון והרי מים כמפורש במס' יומא (ס"ז ע"ח) ולילך תשמוך התורה על זלת? ותי"ע אמר מזומן לעתו, לו מהגו ללכת בכל עת בכפורים, לולם מה שכתב עוד וז"ל לאמרו שהנושא הוא כהן ודבריהם לאת, הנה לא דבריהם לאת דברי לינם לאת, שהרי אמרו בפירוש (שם ס"ו ע"ח) הכל כשרין להוליכו, אלא שעשו כהנים גדולים קנ"ב ולא היו מניחים ישרל להוליכו וכו', ע"ש, הרי שגם לדעתם לין נוגעת הכתוב על כהן לוקח, (כב) ושלח את השעיר במדבר

אחרי מות טז

(כג) וּבָא אַהֲרֹן אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד

ופשט

תרגום אונקלוס

בְּמַדְבְּרָא: (כג) וְיֵעוֹל אַהֲרֹן לְמַשְׁכַּן זִמְנָא (כג) ופשט לאהרן לאהל מועד.

וישלח

תרגום אשכנזי קמץ

(כג) ווען אהרן וויעדער אין דאס שטיפטסצעלט הינין גיהט

נעהמ=

רש"י

תמרו

באור

לפי שנכר לומר ושלח ביד לים עתי המדבה, הזכי על לים עתי שכנותו על ארץ גזרה ישלחנו במדב', ולם תדמהו לל ושלח לת הלבו' החיה על פני השדה (פרשה י"ד ז'). לין נעשם לתיבת במדב' כי במדב' הוח עומד, יאמר ושלח לת השעיר, ועוד יאמר על פני המדב', נמו על פני השדה, ונאמת לין לזוז מקבלת לבותינו ז"ל, שלמדו מן יעמד מי שישלוחו למיתה, והדעת נותנת כן שאם שלוחו לחייס יהח מותר בתחילה שלח לומרה תורה שלח לתקלה, ולין יאמר השעיר שהופרש לחטאת ונשח עליו עון בית ישראל כלו, ולולי גם במלת ושלח השני ירמוז שיומת, שזהו קצת מהותרת השרש הזה, שלוח גמור מן החייס למות, כי החרב נקרח בשניר כן שלח, כמו ויש שלח לרוב (ד"ה ב' ל"ב ה'), בשלח יעבורו (לייוב ל"ו י"ב), ולדעת י"ח שהביח רד"ק ז"ל בשרשים מזה ויישלחס ביד פשעם (שם ח' ד'), רגלי שלחו (שם ל' י"ג), וכן כתן, וכמו שפירשנו (ייומח דף ס"ז ע"ח) דוחקו לחזיריו והוח מתגלגל ויורד ולח היה מגיע לחני ההר עד שנעשה לבדים לבדים, ולדעתי לין זה בכח הגלגול, כי לחשם"י שיומת כרחתו לין הכרח שיעשה לבדים וכל שכן שיקרנו כן קודם שהגיע לחני ההר, ויהיה כן בכל זמה ומנה, לבל מעשה נסים הוח, ולבותינו ספרו לנו במשנתם לת מעשה ה' כי נורח, וזהו ענין עזחזל שכתב למעלה לשלח לותו לעזחזל המדבר, שמלת עזחזל כולל הענין האמור במשנתינו, ולפשר שיקרנו כן בלרן טובה, לבל גזרת הכתוב שיהיה שלוחו לעזחזל במדבר. ורליתי בתרגום יב"ע דבר שהנחני, כי תרגם על ושלח לת השעיר במדבר ויפטור גברח ית לפירח למדברח דלוק ויסוק לפירח על טוריח דבית הדורי וידחפניה רוח זיקח מן קדם ה' וימות, וזה נרח' יפר, שכשדוחפו לחזיריו רוח עזה יולח מלפני ה' ומפרק עלמות השעיר, ולח יפלר עלם לל עלם, ועל זה שנינו לח היה מגיע לחני ההר עד שנעשה לבדים לבדים, שהוח מדרך הנפלחות לרמוז על מחיית עון בית ישראל, גם לם הצו לים רבע, גם לם הקצו לבבם מחד. לם יבוכו ימחו עוונותיהם ברוח עזה מלפני ה' שלח יעמוד דבר כנגדו, ולכן בסדר עבודת הספרדים שתקנה לחד מן הכהנים הגדולים נזכר בה ענין הדחיפה ונעשה לבדים לבדים והוסיף ולומר כך ימחו עוונות עמך בית ישראל, כלומר כשרלה לים עתי מה שקרה לשעיר, היה לומר כך ימחו וכו'. ולדעתי מלת עזחזל כולל ענין זה, כי עזה תאר לרוח, כמו ברוח קדים-עזה כל הלילה (שמות י"ד כ"ל), ולפי שהה"ח לינה נחה בחמלע התיבה, נתחלפה בחל"ף, ומלת זל גם היח תחר לרוח פתלומי רוח קשה מחד המפרק בנין החדם כרגע, ורוח זה מלוי במדינת תרבי"ץ, שעליו נחמר ימטר על רשעים פחים חש וגפרית ורוח זלעפות מנת כוסס (תהלים י"ח ו'), ורוח זלעפות הוח לותו שחמרנו, והמלה מורכבת מן זל ועפות, שנקרח זל, ועף וממית כרגע, וכן זלעפה לחזתני מרשעים וגו' (שם קי"ט כ"ג), והוח על דרך השיר, ולם כך בדרך הטבע הנהוגה כל שכן כשיולח בדרך פלח, ולם כן עזחזל מורכב מן עזה וזל, כלומר רוח עזה של זל, שממנה יתפרק לחתיכות וימות מיד, ולפי שנכר חמר למעלה לשלח לותו לעזחזל המדברה, לח הוכרך לחמרו כחן שנית, חלח שתם ושלח לת השעיר במדבר וכחילו חמר ושלח לת השעיר לעזחזל במדבר, ויותר שמדבר על השעשה, ולפי שחין זה ביד החדם, שתם ישלחנו שם במדבר לחזר ישלחנו, והעיקר שיהח שלוחו לעזחזל, ולח בייחוד חלח בחרן גזרה, ועם זה מתייחב הכל על הדעת: (כג) ובא אהרן אל אהל

מועד

המעמר

בדבר; כתב הרשב"ם ז"ל: לפי פשוטו, לשלח לותו מי של ההריס לחזר במדבר, כמו שמלחנו בספורי מלורע ושלח לת הלפור החיה על פני השדה לטהרו מטומחתו חף כחן לטהר לת בני ישראל מטומחותיהם ישלחו לל המדבר והוח מקום מרעה הבהמות כלבתיב וינהג לת הלחן לחר המדבר ע"כ, והרב המנחר עמד לנגדו להפיל דבריו תרלה (חם גם לת שמו על שפתיו לל נשח

מטעם

תרגום אשכנזי — אחרי מות טז

וּפָשַׁט אֶת־בִּגְדֵי הַבָּד אֲשֶׁר לָבַשׁ בבאו

(נעהמליך דאַז רייִערגע־ שירר אַבשׂוהאָלען, דאַז ער דאַזעלבסט האַט שטעהען לאַססען), זאָ ציהעט ער דיא ליינענע קלייִדער אויס, דיא ער אַנגעצאָגען, אַלס ער אין דאַז הייִ־

רש"י — תרגום אונקלוס

וְיַשְׁלַח אֵת הָאִישׁ הַשֹּׁלֵחַ לעזאזל

לאמרו רבותינו אחין זה מקומו של מקרא זה ונתנו טעם לדבריהם במסכת יומא ולאמרו כל הפרשה כולה נאמרה על הסדר חוץ מציאה זו שהיה לאחר עזיית עולתו ועולת העם והקטרת חלבי פר ושעיר שנעשים בחוץ בנגדי זהב וטובל ומקדש ופושטן ולובש בגדי לבן. וכן על להעל מועד להוליך את הכף ואת המחתה שהקטיר בה הקטרת לפני ולפנים: ופשט את בגדי הבד. לאחר שהוליכה ולובש בגדי זהב לתמיד של בין הערבים. וזהו סדר העבודות. תמיד של שחר בבגדי זהב. ועבודת פר ושעיר הפנימים וקטרת של מחתה בבגדי לבן. ולילו וליל העם ומקלת המוספין בבגדי זהב. והולכת כף ומחתה בבגדי לבן. ושירי המוספין ותמיד של בין הערבים וקטרת היכל שעל מזבח הפנימי בבגדי זהב. וסדר המקרבות לפי העבודות כך הוא. ושלח את השעיר במדבר ורחץ את בשרו במים וגו'. ולילו ועשה את עולתו וגו' ואת חלב החטאת וגו' וכל הפרשה עד ואחרי כן יבא אל המחנה ואחר

באור

מועד, הכתוב לימנו לומר למה יבוא שם, שכבר נזכרו כל העבודות הנעשות יום זה בפיר ובהיכל, ואין עוד דבר לעשות שם, ולמדונו רבותינו שציוה זו היה לקדש קדשים להוליך את הכף ואת המחתה שהניח שם שחרית בין בדי הארון, ולריך שיהיה לבוש בגדי בד שבואו שם, ואחר שהוליכם תמו כל ביאות פנים ביום זה, ואין לורך עוד לו לבגדי בד, ולכן ופשט את בגדי הבד אצר לבש בבואו אל הקדש, והניחם שם שעונין גניזה ולא יחשמ בהן ליום כפורים אחר. וכן אמר רמב"ן ז"ל שלא יתכן לומר שהכתוב מגוה שיבא לאהרן אל להעל מועד אלא דבר, רק לפשוט שם בגדיו ולהיות ערום בהיכל ה', ולהניחם שם לגנזן, ועל כרחנו וכן לאהרן אל ת"מ לעבוד עבודה לא הולרך הכתוב להזכירה, והיה הולכת הכף והמחתה, אלא אחין זה מקומו של כתוב, כי הולכת כף ומחתה היה אחר עזיית לילו ולילו העם, כמו שלמדו רבותינו מן המקראות, ולכן אמרו (יומא דף נ' ע"ב) כל הפרשה כולה נאמרה על הסדר חוץ מפסוק זה, ואעפ"כ יש להסביר למה נכתב כאן, כי סדר עבודת יום זה כך היה, תמיד של שחר ומוספי היום שבפ' פנחס בבגדי זהב, ולא זכרם הכתוב בפרשה זו, שהיא מדברת רק בקרבנות של אהרן ושל עדת ישראל, אחין כמותם במועדים לחבריו, לחרי כן נכנס להקטיר קטרת של מחתה ולהזות דם פר ושעיר בדביר ובהיכל בבגדי לבן, לאחר כן מקריב שעיר הנעשה בחוץ שהוא מכלל מוספי היום, ולילו ולילו העם ותמיד של בין הערבים בבגדי זהב, ולת"כ נכנס בבגדי לבן להוליך את הכף ואת המחתה ולאחר כך מקטיר קטרת ומטיב את הנרות בבגדי זהב, הרי תמש פעמים שלובש ומחליף בגדים לכל לאת שבילה ושני קדושי ידים ורגלים, ואם כן הכתוב אמר כאן ובא אהרן אל ת"מ, כדי לסמוך כל הנעשה ביום זה בבגדי לבן, לפי שברוב הענין אמר שכבואו אל הקדש ביום זה ילבש בד, הולך ומונה על הסדר כל עבודותיו שעובד בבגדים הללו עד ושלח את השעיר במדבר ולפי שהעבודות שלאחריהן כלן בבגדי זהב, לא רלה להפסיק ביניהן בהולכת כף ומחתה

המעמר

מעשה הנעלם מחתנו) והשתדל בדרכו להוכיח, כי גם פעמים הכתוב לא יסבול פירוש אחר זולת המקובל לנו מפי חז"ל, ירלה הקורא המסביל ויעפיט ביניהם, ואנכי לא רציתי להאריך בזה, כי מה שים להשיב על דברי הרב הלא הוא נוכח פני כל מעיין, ובחמת מה יתן ומה יוסיף זה, כי סוף כל סוף אנו חין לנו אלא לקבלה האמתית ומנה לא נזוע.

בְּבֹאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ וְהֵנִיחָם שָׁם׃
(כד) וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם
בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ וְלָבַשׁ אֶת־בְּגָדָיו
וְיָצָא וְעָשָׂה אֶת־עֹלָתוֹ וְאֶת־עֹלַת
הָעָם וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד הָעָם׃ *
(כה) וְאֵת חֵלֶב הַחַטָּאת יַקְטִיר
המובחה

תרגום אשכנזי קמה

היילינגטהום געהען וואלטע,
אונד פערוואהרט זיא דא־
זעלבסט. (כד) ער באדעט זיין־
נען לייב אין וואסער, אן אין־
נעם היילינגען ארטע, ציהעטע
זיינע נעווהנליכע אמטסקליי־
דער אן, גיהט הינוים, ברינגט
זיין גאנצעם אפפער אונד דעם
פאלקעם גאנצעם אפפער; אל־
זו זוללל ער אויף זיך אונד דאז
פאלק פערזהנען. (כה) דאז אינשליטט דעם וינדענאפפערם, לעסט ער אויף דעם
אל׳

תרגום אונקלוס

לְקוּדְשָׁא וַיַּעֲנִינוּן תַּמָּן׃ (כד) וְיֵסְחֵי יָת
בְּשָׂרֵיהּ בְּמַיָּא בַּאֲתַר קַדִּישׁ וְיִלְבַּשׁ יָת
לְבוּשׁוֹהִי וְיִפּוֹק וְיַעְבֵּיד יָת עֲלָתֵיהּ וְיָת עֲלַת
עַמָּא וְיְכַפַּר עֲלוֹהִי וְעַל עַמָּא׃ (כה) וְיָת
תַּרְבָּא דְחַטָּאתָא יַסֵּיק לְמַדְבְּחָא׃ (כו) וּדְמְוַדֵּיל
יח

רש״י

וחזר כך ובא לאהרן׃ והניחם שם. מלמד שטעונין גניזה ולא ישתמש בלותן לרבעה בגדים ליום הכפורים לאחר׃ (כד) ורחץ את בשרו וגו׳. למעלה למדנו מורחץ את בשרו ולבסוף שבחוה מצנה מבגדי זהב לבגדי לבן טעון טבילה שבלותה טבילה פשט בגדי זהב שעבד בהן עבודת תמיד על אחר ולובש בגדי לבן לעבודת היום וכאן למדנו שבחוה מצנה מבגדי לבן לבגדי זהב טעון טבילה׃

במקום קדוש. המקודש בקדושת עזרה והיא היתה בגג בית הפרוה וכן לרבע טבילות הבלות חובה ליום לכל הרחצונה היתה בחיל׃ ולבש את בגדיו. שמנה בגדים שהוא עובד בהן כל ימות השנה׃ ויצא. מן ההיכל אל החלר שמזבח העולה שם׃ ועשה את עולתו. חיל לעולה החמור למעלה בזאת יבא לאהרן וגו׳׃ ואת עולת העם. חיל לאחד לעולה החמור למעלה ומאת עדת בני ישראל וגו׳׃ (כה) ואת
חלב

באור

ומאחר שהיא בבגדי לבן, כי היא בין תמיד לקטרת, על כן סמכה כאן לאחר העבודות שהן בבגדי לבן, וזהו ובא אהרן אל א״מ כלומר לאחר שאני מותם עתה עבודות בגדי לבן, עוד לריך שיבוא אל א״מ בבגדים אלו, ואח״כ יפשטם והניחם שם, ואת הניחה היא להוליא את הכף ואת המחתה, והענין נכון מאד׃ (כד) ורחץ את בשרו, שב על ואלח את השעיר למדבר, שנו וגמרו כל עבודות שהן בבגדי לבן, יחזור ויטבול ולבש את בגדיו שהן שמנה בגדים שעובד בהן כל השנה, וממה שאמר למעלה ורחץ את בשרו ולבסוף (פסוק ד׳), למדנו שבחוה מבגדי זהב לבגדי לבן טעון טבילה, ומכאן למדנו שגם כשמצנה מבגדי לבן לבגדי זהב לריך טבילה׃ במקום קדוש, המקודש בקדושת עזרה, והיא היתה בגג בית הפרוה, וכן כל ד׳ טבילות הבאות חובה ליום, לכל הרחצונה לתמיד של אחר שהיתה בכל יום, היא היתה בחול׃ ויצא, פי׳ רש״י ז״ל מן ההיכל אל החלר שמזבח העולה שם, ואני תמה שבבר היה בחלר בשטבל, גם קודש לבן, כי שעיר המשתלח היה עומד בעזרה, ולחזוב שילוחה זו מבית הטבילה, שילח מלשנה זו אל המלר להקריב שאר הקרבנות, לו כמו וילח אל המזבח (פסוק י״ח)׃ את עלתו, יעשנה כמשפט כל עולה, והוא אל לעולה החמור למעלה בזאת יבא לאהרן וגו׳׃ עלת העם, החמור למעלה ומאת עדת בני ישראלוגו׳׃ וכפר בעדו, בעולתו׃ ובעד העם, בעולתם, גם הקרבה זו לריכה לכפרת הכהנים והקהל ביום זה, ומהן מזה על המזבח החיצון בעזרה, לא מדם הפר והשעיר, וכמ״ש (פסוק י״ח)׃ (כה) ואת חלב החטאת, לימודי פר ושעיר, והם החלבים והמיעב ובכללן יותרת ושתי הכליות, כלומר כל הנקרא חלב אל לימודי חטאת, יקטיר מן פר החטאת ומשעיר החטאת, וכמ״ש (פרשה ח׳ ג׳ וט׳ ופרשה ד׳ ח׳)׃ יקטיר המזבחה,

אחרי מות טז

הַמִּזְבֵּחָה: (כו) וְהַמְשַׁלֵּחַ אֶת־
הַשָּׂעִיר לַעֲזָאזֵל יְכַבֵּס בְּגָדָיו
וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמָּיִם וְאַחֲרֵי־
כֵן יָבוֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה: (כז) וְאֶת
פַּר הַחַטָּאת וְאֶת וּשְׂעִיר הַחַטָּאת
אֲשֶׁר הוּבָא אֶת־דָּמָם לְכַפֵּר
בַּקֹּדֶשׁ יוֹצִיא אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה
ושרפו

תרגום אשכנזי

אַלטאַר אין רויך אויפֿשטיינען. (כו) דער דען ציענענבאָק צום עזאזל גענראַכט האַט, וואַשט זיינע קלייִדער, באַדעט זיינען לייב אין וואַסער, הערנאַך קאַן ער ווידער אין דאָס לאַגער קאָמטען. (כז) דען שטיער צום זינדענאָפֿפֿער אויד דען באָק צום זינדענאָפֿפֿער, דערען בלוט אין דאָס הייליגטהום גענראַכט ווערדען צום פֿערזעהנען, זאָלל מאַן אויסערהאַלב דעם לאַגערס

ארמי אונקלוס

יַת צְפִירָא לַעֲזָאזֵל יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיִסְחֵי
יַת בְּשָׂרֵיהּ בְּמַיָּא וּבָתַר כֵּן יֵיעוֹל לְמַשְׁרְיָתָא:
(כז) וְיַת תּוֹרָא דְּחַטָּאתָא וְיַת צְפִירָא דְּחַטָּאתָא
דִּי אִתְעַל מִדְּמְהוֹן לְכַפָּרָא בְּקוּדְשָׁא יַפִּיק
למברא

רש"י

חלב החטאת. למזבח פר ושעיר: יקטיר המזבחה. על מזבח החילון דהילו בפנימי כתיב לא תעלו עליו קטרת זרה ועולה מנחה (שמות ל): (כו) לאחר הוצאת דמם. להיכל לפני ולפנים:

באור

על מזבח החילון, ולמעלה (פרשה ד' ז' ח') נתרגזהו: (כו) והמשלח את השעיר לעזאזל, חיים עתיד שמכיאו לנוף ודוחפו לאחוריו, שעל ידי כן מטלטו לעזאזל, וכמ"ש (פסוק כ"ב): יכבס בגדיו וגו', לפי שהשעיר הזה נוטל עליו עונות בני ישראל, מטמא לדם ובגדים, ובבריתא לתורו יכול הוא גזרת מלך, כלומר לא בעבור טומאה, ת"ל ואחרי כן יבוא אל המחנה, מה ואחר האמור להלן במלורע בטומאה אף כאן מפני טומאה. וכאן דקדק הכתוב ופי' לעזאזל ולא אמר והמשלח את השעיר במדבר כמו למעלה (פסוק כ"ב), ונראה שעיקר הטומאה מתחלת בשנדחף למטה, שהוא השלוח לעזאזל וכמו שבארנו שם, וזהו דעת ר' שמעון שזנו (יומא ס"ז ע"ב) מלימתי מטמא בגדים משילח חון לחומת ירושלים ר"ש אומר משעת דחייתו לנוף, ובגמרא (שם ע"ב) משילח חון לחומת ירושלים דברי ר' יהודה, ר' יוסי אומר עזאזל וכאן עד שהגיע לנוף ר' שמעון אומר וכו' זורקו בבת אחת ומטמא בגדים, ופי' רש"י ז"ל קסבר דחיפתו וזריקתו היא שלוחו, וזהו כענין שבארנו: (כו) אשר הובא את דמם, להיכל ולפנים ולפנים, ולא היה לריך להכתב כי אין בענין רק פר חטאת לחד ושעיר חטאת לחד, ומפורש שזה מדמן לפנים, לכל בא ללמד טעם שריפתן וטומאתן, לפי שהוצא דמן לפנים, וללמד על כל חטאת פנימי כמו פר מזיח ולבור ושעירי ע"ז שהן בשריפה, שכלן מטמאין בגדים, ומלת הובא מן ההפעל, ולא נאמר לאחר הניח, שלא נעשה שרק בעבור שהביאן הכ"ג בבגדי לבן בפנים על כן מטמאין: יוציא, להרן בלווי על דעת רמב"ן ז"ל, והנכון יוליח המוליח, וכן ושרפו השורפים, רמב"ן ז"ל. מחוץ למחנה, חון לשלש מחנות כמו שפרשנו (פרשה ד' י"ב) שלא כיון שילח חון למחנה לחת המתעסק לשרפו

המעמר

(כו) אשר הובא, כתב הרב המנחר, ולא היה לריך להכתב, כי אין בענין רק פר חטאת לחד ושעיר חטאת לחד ע"כ, ולא זכיתי להבין דבריו, כי הלא יש ביום הזה גם שעיר חטאת של מוספים שהוא נאכל לערב כמנחר במנחות (דף ל"ט ע"ח).

וְשָׂרְפוּ בָאֵשׁ אֶת־עֹרֹתָם וְאֶת־
בְּשָׂרָם וְאֶת־פִּרְשָׁם: (כח) וְהַשֹּׂרֵף
אֹתָם יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ אֶת־
בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַחֲרֵי־כֵן יָבוֹא אֶל־
הַמַּחֲנֶה: (כט) וְהָיְתָה לָכֶם לְחֻקַּת
עוֹלָם בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בֶּעָשׂוֹר
לַחֹדֶשׁ תְּעַנּוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם וְכָל־
מלאכה

תרגום אשכנזי קמו

גערם העריים טראגען; אונד
איהר פֿעלל, פֿלייש, אונד
מיסט אין פֿייער פֿערברענגען.
(כח) דער זיא פֿערברענגט,
וואשט זיינע קלײדער, באדעט
זיינען לייב אין וואסער, הער-
נאך קאן ער וויעדער אין דאס
לאגער קאמען. (כט) דיעזעם
ע זאלל אייך צום עוויגען געזעטצע
זיין: אם צעהנטען טאג דעם
זיבענטען מאנאטס זאלט
איהר פֿאסטען אונד גאר קיין
ווערק

תרגום אונקלוס

לְמַבְרָא לְמַשְׁרְיָתָא וְיוֹקְדוּן בְּנוּרָא יָת מַשְׁכֵיהוֹן וְיָת בִּשְׂרְהוֹן וְיָת אוֹכְלֵיהוֹן:
(כח) וּדְמְוַקֵּד יַתְהוֹן יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיִסְחֵי יַת בִּשְׂרֵיהּ בְּמַיָּא וּבָתַר כֵּן יֵעוֹל לְמַשְׁרְיָתָא:
(כט) וּתְהֵי לְכוֹן לְקָיֵם עָלַם בְּיַרְחָא שְׁבִיעָאָה בְּעַשְׂרָא לְיַרְחָא תְּעַנּוּן יַת נַפְשָׁתְכוֹן וְכָל
עיבידא

באור

לשרפו מטמא בגדים: את עורם וכו', לפיך שיתחנו קודם שישרפנו, לפי לינו לפיך הפשט וכמו שבארנו (שם): (כח) והשרף אתם, כל המסייע בשעת שרפה לפילו רגיל כלם מטמאים כמו שאמר ושרפו, לפ המלית לת החור והמסדר עלי המערכה: (כט) והיתה לכם, המלוה שלוה עבדיו, ליסור מלאכה ועניו נפש. ורבי"ע ז"ל פי' והיתה לכם, העבודה הזאת, ולינו ניהה בעיני, שעליו נוה למטה בענין (פסוק ל"ד), ועוד שח"כ היה לו לומר והיתה זאת לכם: לחקת עולם, כן נקראים מלות התורה, שהן חקים קנועים בחכמה לפ ימוטו, כמו חקי שמים ולרץ, שנאמר עליהן חק נתן ולפ יעבור (תהלים קמ"ח ה'), לפ ימוטו החקים האלה מלפני (ירמיה ל"ג ל"ו), וכל שבן חקי התורה שהן קדם, ונתנו לישראל, ועל כן אמר לכם, גם בת"כ אמרו לכם ולפ לאחרים, וכמו שחקי שמים ולרץ קנועים ועומדים לפ ישנו ולפ יפליפו, לפ יוסיפו ולפ יגרעו, כל ככך בשמים שומר בסדרו עתו ומועדו, כן חקי התורה קנועים, לין לשנות ולין להוסיף ולין לגרוע, ומוק המלוה הזאת היא במועדה בעשור לחדש השביעי, לפ בחדש אחר ולפ ביום אחר: בחדש השביעי, מהו המוק הזה ומתי יהי'? בחדש השביעי בעשור לחדש תענו לת נפשותיכם וגו', ואמר הטעם כי ביום הזה יכפר וגו', כלומר הוא היום שיעשה בו הכהן כל האמור בענין למעלה: תענו את נפשתיכם, אמר רבי"ע ז"ל לפי שכתוב ותתענג בדבן נפשכם, ידענו כי הענוי הפך התענוג והוא הלוס ונאמר וגם בענה תשביע, שטעמו כמו ותפק לרעב נפשך (ישעי' נ"ח י'), והכלל כל ענוי שימלא במקרא דבק עם גם הוא הלוס. ויפה דבר, והכלל שניתן אמת ויש לו יסוד במשפט הלשון, כי בשמת החדש מתוארת גם בעבור התחברה לגוף שתשתמש בכחותיה תחת השמש כמו שרמזנו (פרשה ג' ח'), והתחברות הזאת תעמוד על ידי המאכל והמשקה, ולפ תתן מבלעדן לבן בשימנעו ממנה נקרא ענוי גם, ואם גם השינה הכרחית לגוף, לי לפשר לגוות עליה, שאין ברצון החדש להמנע ממנה, שלפעמי' יבן שלפ מדעתו. ובת"כ למדוהו במה מלינו, ולמרו עוד תענו לת נפשותיכם ענוי שיהא בבית נפשותיכם ואיזו זו מניפה ושתייה, ולדעתי פרושו שיהא בפרישות בית הנפש ואין זה פלפ מניפה ושתייה, שע"י קשורת הנפש בניתה שהוא הדם: וכל מלאכה, יתבאר בעז"ה

בפרשת

תרגום אשכנזי

מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ הָאֶזְרָח וְהַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכְכֶם: (ל) כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְהוָה תִּטְהָרוּ:

וועדר קיין ארבעט טוהן, דער איינהיימישע אונד דער פרעמדע, דער בייא אייך זיך אויפהעלט; (ל) דען אן דיעזעם טאגע פאר זעהנט מאן אויך אייך, אום אייך צו רייניגען, פאן אללען אייערן זינדען זאללט אייהר פאר דעם עווינגען רייין ווערדען.

שבת

תרגום אונקלוס

עִיבָדָא לָא תַעְבְּדוּן יַתְבָא וְגִיּוֹרָא דְיָתְגַּיְרוּן בֵּינֵיכוֹן: (ל) אֲרֵי בְיוֹמָא הָדֵין יְכַפַּר עֲלֵיכוֹן לְדַכָּאָה יָתְכוֹן מִכֹּל חוֹבֵיכוֹן קֳדָם יְיָ תְּדַכְּיוּן:

שבא

באור

בפרשת למור: האזרח, דמה כל אחד מזרע ישראל לאזרח, שהזריחה היא לשמש, כמו וזרח השמש (קהלת א' ה'), וזרח לו השמש (בראשית ל"ב ל"ב), ולפי שזורח יום יום, מפורסם ונודע במעלתו, ודומה לו המיוחסים מדור דור למשפחותיהם, לא כן הגר שלא הכירוהו ולא ידעו למבותיו מקדם, וכן באזרח הענן (תהלים ל"ז ל"ה), שהוא הען הגדול שעמד ביפיו דורות רבים, לא כן ניץ יובל וימל, ולא מלאנו תאר לזרח בכל המקרא רק על ישראל. ורד"ק ז"ל בשרשים פי' לזרח היא התוצב והקדמון בעיר, כי הוא מגולה לכל, וידוע מי הוא ומשפחתו, אבל הגר הוא מכוסה ולא ידע אדם מי הוא ומי משפחתו: והגר הגר בתוככם, לדעת רד"ק ז"ל בשרשים מלת גר מגזי עי"ן שרשו גור, ושנינו שהוא גר לחתנו, פעמים הוא גוי וקבל עליו שלא לעבוד ע"ז, וים שנתגייר והתיהד והוא שהזהירתו התורה על ענין המצות, ודעת רשב"ם ז"ל שהוא כמו גרגיר שנכרת מן הסעיף שהוא האזרח, ולדעתי שרשו גיר מן הכפולים, מענין לשון חכמים גורר אדם מטה, גריר לבתרייהו, וכן מגרות במגרה (מלכים א' ז' ט'), כי כלי המגרה נמשך מלד לגד, וכן הגר מתגורר מפה לפה, וכתוב הגם על האלמנה אשר אני מתגורר עמה, וכמו.קו שן ש"ם קין שנן כן גר שרשו גרר, וכיוצוי וגין גֵּרוּ (דברים א' ט"ז) בלעזי, בעבור הרי"ם שלינו מקבל לגג, וכן מעלת גרה כמ"ש (לעיל י"א ג'), וים שלשה מיני גרים, הא' שגר בעיר לזמן ימים והולך לו, והשני שהתישב בעיר ונוהג במנהגיו הראשונים, וזהו גר תושב, והשלישי שהתישב וקבל עליו תורה ומלוה והיה בחד מאזרח הארץ, וזהו גר לדק, ועליו נאמר והגר הגר בתוככם להבדילו מגר המתגורר על לזמן ימים, ומגר תושב, וכן נהג בכל המקומות, כמו וכי יגור אתכם גר ועשה פסח לה' (שמות י"ב מ"ח), תורה אחת יהיה לכם ולגר הגר בתוככם (שם מ"ט), וכן כלם כמו שנרמוז בכל המקומות: (ל) כי ביום הזה, כמו שפרשנו שהוא היום בעלמו שיכפר בו הכהן עליכם בעבודותיו המפורשים למעלה: לטהר אתכם, על ידי כפרה זו יטהר אתכם, לני מכטיח לכם שיטהר את נפשותיכם מעומאת חטאתיכם, ולכן תכינו עלמיכם לטהרה זו על ידי העניו והשניתה, וכמו ונתן לותם על רחם השעיר (פסוק כ"ח), שפרשנו שעל ידי עבודתו ווידויו יעשה ה' כן, כן ע"י עבודותיו יטהר הש אתכם, והרי הוא כאילו הוא עושה, כי לין טהרת הנפשות ניד הכהן, אלא ניד ה', כאמרו וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טומאותיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם (יחזקאל ל"ו כ"ה): מכל חטאתיכם, נכל המקרא טהרה וטומאה הם לעמת זה, כי הטומאות הן החטאים, שהן מעשה התזוה והרשעה, שנאלים כלם נדרכי הנפש, כמו הזמה וכלל התאוות הרעות והחמדות הרעות, וכשמואלים בלב ומאלים אותו מחשבות כאלה יטמאוהו, וקרא לאדם להחטים מעל לבו, ולהניח בו מחשבות טהורות של חכמה ובלק, ולפי שהחטאים הם הטומאות, לכן בכל המקרא סמוך לשון טהרה אצל חטאים, לא אצל עונות, כמו הרב בכסני מעוני ומחטאתי טהרני (תהלים נ"א ד'), וחם החטאים מוליש בלב, יגיע גם לכלל עון ופשע, כמו שפרשנו

(פסוק

אחרי מות טז

(לא) שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן הִיא לָכֶם וְעִנִּיתֶם
אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם:
(לב) וְכִפֶּר הַכֹּהֵן אֲשֶׁר־יִמָּשַׁח אֹתוֹ
וַאֲשֶׁר יְמַלֵּא אֶת־יָדוֹ לְכַהֵן תַּחַת
אביו

תרגום אשכנזי קמז

(לא) עס איזט פֿיר אייך איין רו־
העטאג פֿאן דער ערשטען
קלאכטע, איהר מיסט אבער
אויך אן דעמזעלבען פֿאטטען ז
דיזעם איזט איין עוויגעם גזעטץ.
(לב) קינפֿטיג פֿערזעהנט דער־
יעניגע פריעסטער, דען מאן
זאלבען, אונד אין דאס אמט איינזעטצען ווירד, אן וויינעם פֿאטערס שטעללע דען דיענסט צו
פֿער־

תרגום אונקלוס

(לא) שַׁבָּא שְׁבָתָא הִיא לְכוֹן וּתְעַנּוֹן יַת
נַפְשָׁתְכוֹן קְיָם עָלָם: (לב) וְיִתְכַּפַּר כָּהֲנָא
דְּיִתְרַבֵּי יָתֵיהּ וְדִי יְקָרֵיב יַת קוּרְבָּנֵיהּ לְשַׁמָּשָׁא
תחות

רש"י

(לב) וכפר הכהן לשון ימשח וגו'. כפרה זו
של יום הכפורים היתה כשרה לכל הכהן
גדול לפי שנאמרה כל הפרש בלהרן הולרך
לומר בכהן גדול הבא לחחריו שיהא כמוהו:
ולשון ימלא את ידו. [שיכול] אין לי אלא
המשוח בשמן המשחה מרובה בגדים מנין
ת"ל ולשון ימלא את ידו וגו' והם כל הכהני' גדולים שעמדו מיכאן ולילך שבימיו נגמה ללוחית
של שמן המשחה: לכהן תחת אביו. ללמד שאם בנו ממלא את מקומו הוא קודם לכל לדם:

ויעש

באור

(פסוק כ"ח), ולכן בקש ומחולתי טהרני, והתפלל לב טהור ברח לי אלהים (תהלים נ"א י"ב), שהוא העיקר, וכן כתוב אחר שאמר לטהר אתכם, פירש מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו, זאת הטהרה היא מכל חטאתיכם, הרחמנות לא יזכרו, גם הוא יטהר לנגכם לבל תחטאו עוד, ובהיות הלב טהור מחטאתיו אין עוד עון ופשע, ובמשנה אמרו (יומא דף פ"ה ע"ב), דרש ר' אליעזר בן עזריה מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו, עבירות שבין אדם למקום י"הכ מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו אין י"הכ מכפר עד שירלה את חבירו, למד בן ממלינת לפני ה', ולפרושנו הוא כפשוטו, שהטהרה שמטהר הכהן, מיד ה' היא לנו, שיהן בו לב אדם לב טהור, וזאת היא דעת ר' עקיבא, שבן גמו אם עוד אמר ר' עקיבא לאדיכם ישראל לפני מי אתם מטהרין, ומי מטהר אתכם אבינכם שבשמים, שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם וגו' ואומר מקוה ישראל ה', מה מקוה מטהר את הטמאים, אף הקב"ה מטהר את ישראל, דעתו כדברנו וכפשוטו של מקרא: (לא) שבת שבתון היא לכם, כל לשון שבת ושביתה אינו ענין מנוחה, אלא פרושו הפסיק ובטול שיפסיק ביום זה מכל מלאכה וענין חול ויקדש היום הזה לה', וכמ"ש בעז"ה (פרשה כ"ג ג'), וגם בשבת נאמר שבת שבתון ולכן אין ביניהן חלוק כלל, אבל נוסף י"הכ על שבת, שמלבד שביתת חול ממלאכה, יש בו עוד הפסק ענין חול מאכילה ושתיה ותענוגים, שבליל בשבת שבתון, לכן אחר שבת שבתון הוסיף ועניתם את נפשותיכם: חקת עולם, לפי שלמעלה תלה טעם היסור מלאכה והענוי בכפרת הכהן, שמא תחשוב בזמן שאין מקדש וכהן, אין איסור מלאכה, ואין ענוי, לכך אמר שבת שבתון היא לכם, נוהג היא לכם לעולם כמו שבת בראשית, גם ועניתם את נפשותיכם ביום זה בכל דור ודור הכל חקת עולם, תמיד תעשו כן בעשור לחדש השביעי: (לב) וכפר הכהן, אחר שלוה על קדושת היום לישראל ואסר עליהן באכילה ושתיה ובמלאכה, בין בזמן המקדש בין בגלותן, חזר לענין הראשון, לפי שהמלוה ביד להרן, שמא תחשוב הוא לבדו יעשה כן בפעם הזאת בשיבוא יום עשור לחדש השביעי, לו מדי שנה בשנה בכל ימי חייו, ואחריו לא יהיה כן, רק ישראל מייבין בו בענוי ובאסור מלאכה, אלא המלוה שלויתי על להרן נוהגת על כל כהן גדול שיהיה בכל דור ודור תחתיו: ימשח אתו, הגזיח במלות הכתוב: ואשר ימלא את ידו, יתנך לאותו לכהן תחת אביו, ואמרו רבותינו אין לי אלא המשוח בשמן המשחה מרובה בגדים מניין ת"ל ואשר ימלא את ידו וגו', ופי' רש"י ז"ל שהן כל הכהנים הגדולים שעמדו מימות יחזיה ואילך, שבימיו נגמה ללוחית של שמן המשחה, גם יש מזיח ומרובה בגדים בזמן אחד, שהרי מתקנין כהן אחד לשמש תחתיו אם יקרע פסול בבגדיו, וכתב שבתב רמב"ן ז"ל: החת אביו, לפי

תרגום אשכנזי

אֲבִיו וְלָבַשׁ אֶת־בִּגְדֵי הַבָּד בִּגְדֵי
הַקֹּדֶשׁ: (לג) וְכִפֶּר אֶת־מִקְדַּשׁ
הַקֹּדֶשׁ וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־
הַמִּזְבֵּחַ יְכַפֵּר וְעַל הַכֹּהֲנִים וְעַל־
כָּל־עַם הַקָּהָל יְכַפֵּר: (לד) וְהָיְתָה־
זֹאת לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם לְכַפֵּר עַל־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִכָּל־חַטֹּאתָם אַחַת
בַּשָּׁנָה וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה: פ

דביעי

וידבר

פֿערזעהען, דיעזער זאָלל אויך דיאָ ליינענע קלידער, דיא קלידער דעם היילינטהומס, אַנצוטהען: (לג) ער פֿערזעהנט נעמלידאויף דאַז אַלערהיילי־גסטע, פֿערזעהנט אויף דאַז שטיפֿטסצעלט אונר אויף דען אַלטאַר, אונר פֿערזעהנט אויך אויף דיא פריסטער אונד אויף דאַז גאַנצע פֿאָלק דער פֿער־זאַמלונג. (לד) דיעזעם זייא אייך אין עוויגעם געזעטץ, אויף דיא קינדער ישראל, וועגען אַללער איהרער זינדען, צו פֿערזעהנען, איינמאַהל אים יאָהרע. מאַן טהאַט וויא דער עווינע דעם משה באַפֿאָהלען.

דער

ר ש "י

(לד) ויעש כאשר צוה וגו'. כשהגיע יום הכפורים עשה כסדר הזה ולהגיד שבחו של אהרן שלא היה לובש לגדולתו אלא כמקיים גזירת מלך:

תרגום אונקלוס

תְּחוֹת אֲבוּהִי וְיִלְבַּשִׁינַּת לִבּוּשֵׁי בוּצָא לִבּוּשֵׁי
קוּדְשָׁא: (לג) וְיכַפַּר עַל מַקְדַּשׁ קוּדְשָׁא וְעַל
מַשְׁכַּן זִמְנָא וְעַל מַדְבְּחָא יְכַפַּר וְעַל כָּהֲנַיָּא
וְעַל כָּל עַמָּא דִּקְהָלָא יְכַפַּר: (לד) וּתְהֵי דָּא לְכוֹן לְקְיָם עָלַם לְכַפָּרָא עַל בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל מִכָּל חוֹבֵיהוֹן חַדָּא בְּשַׁתָּא וַעֲבַד כְּמָא דִי פַּקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה:

ומליל

באור

שכהן המשיח הרשעון מיקום תחתיו הוא גמו נאמר תחת לבניו, ועוד להרן הוא לבי כל הקמים לסריו, כמו לאברהם לביכם (ישעיה נ"א ב'), זהו לפי הפשט. ורבותינו למדו מכאן שאם גמו ממלא את מקומו הוא קודם לכל לדש: ולבש, כל כ"ה לדורות ילמד ג"כ בגדי הגד: בגדי הקדש, בגדים לבנים נהן לפני ולפנים: (לג) וכפר, גם הוא יכפר את מקדש הקדש, מנית לסרכת על פני הכפרת, וכמו שפרשנו (פסוק ט"ז): ואת אהל מועד, הזאות שעל הפרכת ב"מ ועל מזבח הפנימי, לכל וכן יעשה לת"מ הנאמר למעלה, לי לפשר לפרשו על מתן לרבע שעל קרנות מזבח הקטרת כמו שאנו רגיל"ע ז"ל, שהרי לא עשה כן בקדש הקדשים רק לאחת למעלה ושבע למטה, וכן יעשה בת"מ על הפרכת: ואת המזבח, מזבח העולה: יכפר, דרשו רבותינו ללו העזרות: ועל הכהנים, יכפר בוידוי על הכהנים, בעדו ובעד ביתו ולחיו הכהנים: עם הקהל, כל עם ועם שנקהל, והן לרים וישראלים, ורז"ל דרשו יכפר ללו הלויים: (לד) והיתה זאת לכם לחקת עולם, זאת הכפרה בשבעה בד ועל הסדר שלויתי, תהיה לחקת עולם לעשות בן פעם לחת בכל שנה בעשור לחדש השביעי, כי לפי שאמר בזאת ינא להרן אל הקדש, אומר שלי שאם יעשה כסדר זה, מותר לבוא בכל עת שירצה, או שאם לינו רולה לבוא אל הקדש כלל הרשות בידו, לכן לאמר שתהיה זאת העבודה לחקת עולם, שחייב לעשותה ביום הכפורים, ולין רשות בידו למנוע עלמו מבוא אל הקדש, ולינו רשאי לעשות כן בכל עת שירצה, אלא לאת בשנה, פעם לחת בשנה ביום שאקק לו: ויעש, להרן, קיים מה שלוהו, ופירש רמב"ן ז"ל שנזהר כל ימיו מבוא מבית לפרכת זולתי בי"הכ, ועשה עבודת י"הכ כאשר צוה ה' את משה,

וירקה

אחרי מות יז

יז (ז) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:
(ב) דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו וְאֶל
כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם
זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר:
(ג) אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
ישחט

תרגום אשכנזי קמח

יז (ז) רער עוויגע שפראך צו משה, וויא פֿאלגעט:
(ב) שפריך צו אהרן, זיינען קינדערן אונד אַללען קינדערן ישראל, אונד זאַג איהנען: דיזעם האַט רער עוויגע בעפֿאָהלען: (ג) יעדערמאַן אוים רעם הויזע ישראל'ס, רער איינען

תרגום אונקלוס

יז (ז) וּמַלֵּיל יְיָ עִם משֶׁה לְמֵימָר: (ב) מַלֵּיל
עִם אַהֲרֹן וְעִם בְּנוֹהִי וְעִם כָּל בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן דֵּין פִּתְגָמָא דִּי פַקֵּיד יְיָ לְמֵימָר: (ג) גְּבַר גְּבַר מִבֵּית יִשְׂרָאֵל דִּי יִכּוֹם

ר ש "י

יז (ג) רער ישחט שור לו כגון. במוקדשים הכתוב מדבר שנאמר להקריב קרבן

תור

באור

וירמה שבח לשבחו שלח הרחר לומר משה שנכנס לפני ולפנים בכל עת, והזהיר לותו עליו במיתה כי ידע שתורת משה לחיו לעת שנלטווה כן מפי הגבורה, וזהו שאמרו בת"כ כאשר ליוה ה' את משה, להבין שומע מפי משה כשומע מפי הקדש, ודקדקו כן שלח נאמר ויעש כאשר ליוה משה:

יז (ב) דבר אל אהרן ואל בניו, המקריבים שלח יקרבו בחוץ: בני ישראל, מניחי הקרבנות שלח ישחטו בחוץ: זה הדבר, לפי שמליצת המלוה הזאת קשה לאזן, שעל שפיכת דם נהמה שהותר גם לבני נח שנאמר כירק עשב נתתי לכם את כל (בראשית ט' ג'), יאמר דם יקשב לאיש ההוא דם שפך, ושמא תחשוב שהם דברי משה לחייב עליהן, הקדים זה הדבר שאר ליה ה' לומר שבלותו הסגנון שמעתי מפי הגבורה, וללמד על כל המלות שדבר בלשון שמע, ובת"כ אמרו מלמד שהפרשה נאמרה בכח אמר וכו', בגין לב לכל הפרשיות שנאמרו בכה אמר, ומתפרש מדברנו: (ג) איש איש מבית ישראל, אפל על ע"ום שיש שיב מצוס שוחט ומעלה בחוץ, ועוזין במות בכל מקום ומעלין לבמים: אשר ישחט, נחלקו רבותינו ז"ל יש סוברים שהפרשה כלה מרחשה ועוד סופה נאמרה במוקדשין, תחלה ענש כרת על השוחט בחוץ, ופרשת ואליהם תאמר להזהיר על ההעלאה, אפל בשר תאוה לא נאסר להם מעולם, ומה שכתוב כי ירחיב ה' אלהיך את גבלך וגו' ואמרת אוכלה בשר כי ירחק ממך המקום וגו' בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר היא לבאות על ההחיטה, שבמדבר היה מותר בחולין בשר בחירה, וזוהי שטת ר' עקיבא פ"ק דחולין (דף י"ז ע"ח), ועל דרך זו שנויה הברייתא בת"כ, ועל דרכה פי' רש"י ז"ל את הפרשה הזאת. ויש סוברים שהפרשה הראשונה מדברת בחולין, שבמדבר אסר להם לאכול בשר חולין, והוכרכו לזכות הכל זבחי שלמי', ולסוף מ' שנה חזר והתיר להם בשר תאוה כשהם לארץ, וזוהי שטת ר' ישמעאל והיא הקרובה לפשט הכתוב', ולשטה זו הפרשה הראשונה

המעמר

יז (ג) איש איש, עיין בנאור, והנה גם הרחב"ע פירש הפרשה על בשר תאוה, אך שאמר וזהו המלוה תלויה גם בבית המקדש רק בכל מקום שהוא קרוב לירושלים, והקרוב ידענו מדברי קבלה, כי אם היה המקום רחוק יזבח ויאכל בשר כי בן בתוב ע"כ, ויהיה לדעתו מה שנאמר בדברים (י"ב כ' וכ"א) כי ירחיב וכי ירחק, דוקא שבריחוק מקום הותר ולא בקירוב, אולם בבר נאמר (שם ט"ו) רק בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר וגו' בכל שעריך, גם נראה שהוא בעצמו חזר מפירושו כי כתב שם על כי ירחיב, וכבר הזכיר זה להוסיף כי ירחק ממך המקום, וגם זה הפסוק על מקום שהיו מארץ כנען ומשפטו כמשפט ערוך.

אחרי מות יז

יִשְׁחַט שׁוֹר אוֹ־כֶשֶׂב אוֹ־עֵז
בַּמַּחֲנֶה אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁחַט מִחוּץ
לַמַּחֲנֶה: (ד) וְאֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד
לֹא הֱבִיאוֹ לְהַקְרִיב קָרְבָּן לַיהוָה
לִפְנֵי מִשְׁכַּן יְהוָה דָּם יֵחָשֵׁב לָאִישׁ
הַהוּא דָּם שָׁפָךְ וְנִכְרַת הָאִישׁ
הַהוּא

תרגום אשכנזי

אָבֶּסען, אָדער איין לאַם, אָדער
איינע ציעגע אים לאַגער, אָדער
אויסער דעם לאַגער שלאַכטען,
(ד) אַבער ניכט פאָר דען איינ־
גאַנג דעס שטיפטסצעלטעס
געבראַכט האָבען ווירד, דעם
עוויגען צו עהרען, פאָר זיינער
וואָהנונג, איין אָפּפער דאַר צו
ברינגען, דעמיעניגען זאָלל
דאָס בלוט, ווועלכעם ער פֿערגאָסען, צור בלוט־שולד געראַכענט, אונד ער אוים זיינער
נאַ־

רש"י

קרבן: במחנה. חוץ לעזרה: (ד) דם יחשב. כשופך דם הלדם שמתחייב בנפשו: דם שפך. לרבות

תרגום אונקלוס

תּוֹר אוֹ אִמַּר אוֹ עִזָּא בְּמַשְׁרִיתָא אוֹ דִי
יִכּוֹס מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא: (ד) וְלִתְרַע מַשְׁכַּן
זִמְנָא לָא אֲיְתִינֵיהּ לְקָרְבָּנָא קוּרְבָּנָא קֳדָם
יְיָ קֳדָם מַשְׁכְּנָא דַּיְיָ דְּמָא יִתְחַשַּׁב לְגַבְרָא הַהוּא דְּמָא אֲשַׁד וְיִשְׁתֵּצֵי אֵינָשָׁא הַהוּא
מעמיח

באור

הלשונה לוסרת השחיטה מחון לחלל מועד על דרך כלל, בין חולין בין מוקדשין, וכל שכן הוא, ויפה למדו ממנו עונש לשוחט מוקדשין בחון, ופרשה השניה מדברת בשוחט בפנים, אלא שהעלה בחון אגב הוא מייב כרת, ועש זה תמיהב קושית רש"י ז"ל, גם מדברי רמב"ן ז"ל נראה כן, אבל לא נתריך פה: שור או כשב או עז, מלשה מיון הראויין ליעהל להקריב, אבל לבי ואיל שחינן בני הקרבה אפילו לדעת האומר שהפרשה לוסרת בשר תאוה, היו מותרין במדבר, שהרי במזנה תורה כשחוט והתיר להם בשר תאוה אמר לך בשחר יאכל את הלבי ואת האיל כן תאכלנו (דברים י"ב כ"ב), למדנו בי לבי ואיל הותרו לאכול גם במדבר, וכן הוא בגמרא (חולין י"ז ע"ב): במחנה, בשיבו מחנה שיהיה, מחנה לויה לו מחנה ישראל, כל שחינו במחנה שכינה פתח אהל מועד שהיא העזרה מייב כרת: מחוץ למחנה, חוץ לכל מחנה במדבר גם חוץ ממחנה ישראל: (ד) פתח אהל מועד, העזרה: לא הביאו, מי: [ס"ת, בבר הזכרתי זה במקום אחר שבא פה הפעל בעבר, והוא זמן מורבב (ווירד ניכט גענאַכט האַבען) ואלו אמר לא יביאו הי' במשמע לאחר שחיטה, ואין לזה תועלת עוד בהבאתו, לבך אמר הביאו, ואולם להלן (פסוק ח' ט') שאמר יעלה עולה או זבח, לחייב גם את המקטיר בחון, אמר יביאנו בעתיד]: להקריב, להיות קרבן לה': לפני משבן ה', לא תביאנו גם, ושחטנו בחון, אלא שיחטנו בעזרה ויקבל הבהן דמו ויזרקנו על המזבח לפני משבן ה' לבפר עליו: דם יחשב, הדם הנותת על פני השדה, בשוחט בחון, יחשב בשופך דם, לא בדם נפש: שפכתי והנותיו למים, אלא דם שפך, בחילו שפך דם שחייב על שפיכתו, והיא דם חלב, לבן בשהתיר בשר תאוה אמר לעשי שאסרתי לך לאכול דם, על החלן תשפכנו במים (דברים י"ב ט"ז), כלומר לא יחשב לך עוד בדם, אלא בשופך מים: יחשב, מבנין נפעל, ובחלק אלישי מס' גן נשוא פרשנו שאע"פ שאין לשון הכרת יחבן על המחשבה הנפעל בו על שלשה דברים, והאחד מהן אם בשי מחשבת בל מוצב הדבר בן, והשם ב"ה יכוה שנחשוב עליו להפך ממחשבותנו, ולבן כאן שבשי מחשבותנו אין רע בשפיכות דם נהמה, ונמלות השם דם יחשב, ועושין עליו במלקות, בשכר הנפעל, וכן על שדה החלן יחשב (לקמן כ"ה ל"ח), ונחשב לנפ תרומתבם (במדבר י"ח כ"ז), והדומים להם: דם שפך, פרשנוהו, ורבותינו דרשו לרבות
את

אחרי מות יז

הַהוּא מִקְרֹב עַמּוֹ: (ה) לְמַעַן אֲשֶׁר
יָבִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־זִבְחֵיהֶם
אֲשֶׁר הֵם זֹבְחִים עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה
וְהֵבִיאָם לַיהוָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל
מועד

תרגום אונקלוס

מֵעַמֵּיהּ: (ה) בְּדִיל דִּי יַיְתוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת
דִּבְחֵיהוֹן דִּי אִינוּן דָּבְחִין עַל אַפֵּי חַקְלָא
וְיַיְתִינוּן קֳדָם יְיָ לְתָרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא לָוֹת

תרגום אשכנזי קמא

מ' נאציאן אויסגעראטטעט ווער־
דען: (ה) דאמיט דיא קינדער
ישראלים איהר שלאכטפיעה,
דאז זיא ביזהער אויף דעם
פעלדע געשלאכטעט־האבע,
דעם עוויגען צו עהרען, פאר
דעם איינגאנג דעם שטיפטס־
צעלט

רש"י

לזבוח לית הזורק דמים נחון: (ה) לשר
הס זובחים. לשר הס רגילים לזבוח:
לעזירוס

באור

לית הזורק דמים נחון: (ה) למען אשר יביאו וגו', לויתי כן, אלא יחטו לים לית שורוקת שיו בכל מקום שירלו בשדה, לכל יניחוס כלס על מקום לחד, ולא נלחד המקומות שיכחרו נו הס, אלא והניחוס לה', ולא שיקרינו לשמים נלחד המקומות, אלא זלת ההכחה לה' היל על פתח ח"מ לל הכהן, ולא שיניחוס שם ליד הכהן להקדישס ולח"כ יחטוס נחון, אלא וזכחו זכחי שלמים לה' לוחס וזרק וגו' שיהיו קרנים זכחי שלמים כמשפט הלמור בשלמים נפרשת ויקרל, כך הוא פשוטו של מקרל, ובפי הגרולה טעם כל זה לפי שהמלריס רלו עבודת השעירים, שהמלריס בטומלחס ובהבליהס, לל היו לוכלים בשר תלוה, כמו שכתוב בי תועבת המלריים ללכול לת העברים לחס, לבל כשחטו לגלוליהס היה מנהגס לזרוק על פני השדה, ודס שותת על הלרן, ומתלספים הקרוחים על הזבח ויושבים סביבות הדס ולוכלי' הבשר, ועל זה לותה תורה לל תלכלו על הדס לל תגחשו ולל תעוננו (לקמן י"ט כ"ו) וכמו שלפרש שם ולכן כשיללו ממלריס, לסרה להס תורה בשר תלוה, לפי שחנו נמדבר על פני השדה, לבל בסוף לרבעים שנה בלו לל לרן נושבת, ויושבו בעריהס ובבתיהס, לין הזביחה עוד על פני השדה, בי לס בבתיס לו במקולין כדרך יושבי העיירות, ולין לחוש עוד לחשד הרלשון, התיר להס בשר תלוה לגמרי, גס לזובח בשדה, לבד שלל יאכל על הדס, ולכן למר ואכלת בשעריך בכל לוות נפשך (דברים י"ב כ"ו), וכן רק בכל לוות נפשך תזבח ואכלת בשר כברכת ה' ללהיך לשר נתן לך בכל שעריך (שם שם ט"ו), שכר השעירים לרמוז שלינן עוד על פני השדה, והזביחה על הרוב בשעירים ובבתים, וזהו טעם הכתוב שלמר למען לשר יביאו ב"י לת זבחיהס לשר הס זובחים על פני השדה, כלומר בשר תלוה שלסרתי עתה במדבר טעמו לפי שזובחים על פני השדה, כל לחד שוחט סביב להלו ולוכל סמוך לו לת זבחו עם קרוביו וריעיו, ודומה למנהג הזובחים לשעירים, על כן יניחוס לה' לל פתח ח"מ, וכמו שפרשנו, וזהו עיקר פשוטו, ומלבד זה יולאי מלריס ידעו גלולי מלריס, ולסוף מ' שנה היה דור לחר, גס במדבר היה להס המן, ולא היה הבשר הכרחי להן, רק מתלוה יתירה ומבטן חסר, שמטעם זה פסק השלו מיד, כמו שנלמרנו בספר ח"ב (פרשה ט"ז ל'), ונוסף על זה שהיה

המעמר

(ה) למען אשר יביאו, הרב המבחר לומר שלא לכלו המלריים בשר תלוה כמו שכתוב בי תועבת המלריים ללכול לת העברים לחס וכו', ולין לולו מלא דברי נבולה, בי מה שנלמר בי לא יוכלון המלרים ללכול לת העברים לחס בי תועבה הוא למלריס (בראשי' מ"ג ל"ב), הוא לפי שהעברים מנשי מקנה היו ותועבת מלריס בל רועה לתן, ולזה לא התחברו להס ולא חנלו עמהס לא לחס ולא בשר, ובשר זה נודע עוד עתה בהודו המזרחית לבת (פארמס) לא יבולו בקהל הכתות האחרות.

תרגום אשכנזי

אחרי מות יז

מוֹעֵד אֶל־הַכֹּהֵן וְזָבְחוּ זִבְחֵי שְׁלָמִים לַיהוָה אוֹתָם: (ו) וְזָרַק הַכֹּהֵן אֶת־הַדָּם עַל־מִזְבַּח יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְהִקְטִיר הַחֵלֶב לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה: (ז) וְלֹא־יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת־זִבְחֵיהֶם לַשְּׂעִירִם אֲשֶׁר הֵם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם חֻקַּת עוֹלָם

צעלטעם דעם פריעסטער ברינגען, אונד אַלס פֿרייד־ענ־אָפּ־פֿער דעם עוויגען צו עהרען שלאַכטען, (ו) דער פריע־סטער דאַז בלוט אויף דען אַל־טאַר דעם עוויגען, דער אַם איינגאַנג דעם שטיפֿטס־צעל־טעם שטעהט, שפרענגען, אונד דאַז אונשליט צום אַנגענע־מען נעהרוך, דעם עוויגען צו עה־רען, אין רויך אויפֿשטיינען לאַסטען; (ז) אונד זיא אַלזאָ איהר שלאַכטפֿיעה ניכט מעהר

חחיח

דען וואַלד־טיפֿלען אָפּפֿערן מעגען, דענען זיא פֿערבוהלטער ווייז נאַהענגען; דיעזעם

זאלל

רש"י — תרגום אונקלוס

(ז) לשעירים. לשדים כמו ושעירים ירקדו. כַּהֲנָא וְיִכְסוּן נִכְסַת קוּדְשִׁין קֳדָם יְיָ יַתְהוֹן:

(ו) וְיִזְרוֹק כַּהֲנָא יַת דְּמָא עַל מַדְבְּחָא דַיְיָ בְּתָרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיַסֵּיק תַּרְבָּא לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ: (ז) וְלָא יַדְבְּחוּן עוֹד יַת דִּבְחֵיהוֹן לְשֵׁידִין דִּי אִינוּן טָעַן בַּתְרֵיהוֹן

קים

באור

שהיו כלם בקרוב מקום לפני המזבח, לכל בחרן ישראל שהן ברחוק מקום, גם הקרובים למקדש מותרים בשאר תלוה, ושעם זה הוסיף לפרש במשנה תורה (דברי'), לכל רש"י ז"ל פי' לשאר הם זובחים, לשאר הם רגילים לזבוח, כלומר שהיו רגילים לזבוח במלרים על פני השדה, ונגרלה לפנימו ממלת עוד (פסוק ז') ולדברמו הוא בפשוטו, ורשב"ם ז"ל פי' לשאר הם וכו' ויש מהם שעושים לשעירים ולא לשמים, וגם זה מסייע לפרושנו בפי פשוטו של מקרא: ווובחו, מי שירלה, ויותר נרחה שהן הבעלים ושב על הכיהוס, כי שחיטה בזרה בזר: אוחם, לילו אמר וזבחו זבחי שלמי, היה לפשר לומר שיחטוט בחון, לכל תחלה יביהוס לל ח"מ, עם זבחי שלמים, על כן אמר אוחם, כלומר חלה שהביהו לל פתח ח"מ יזבחו שם: (ו) וזרק, פתורה פרשה זריקה והקטרת חלבים, לע"פי שאמרה וזבחו זבחי שלמים, וכבר מפורש בפרשת ויקרל שהשלמים טעונין זריקת דם והקטר חלבים, לפי שמדבר על המקריב לא לנדר ולא לנדבה ותודה, חלא לאכול בשר, שגם זה דינו כשאר שלמים: לריח ניחח, פרשנו למעלה (פרשה ח' ט') והודיע שבשיכון לשמים, לע"פי שזוחט לאכול הבשר, הרי הוא ריח ניחוח לה', ומרבה שלום: (ז) ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים, לשדים, כמו ושעירים ירקדו שם (ישעי' י"ג כ"ל), ושעיר על רעהו יקרל (שם ל"ד י"ד), וכן תרגם לנקלוס, לכל יב"ע כתב לטעות דמתילין לשידי, ואמר רשב"ם ז"ל שנקראו השדים כן בשנור שיחשר הגוף הרוחה לותם, והקרוב בשנור שירלו לותם המשוגעים כלמות שעירים, ומלת עוד תורה שכן היו ישראל עושים במלרים. ורמב"ן ז"ל החריך לדבר על ענין השדים, לכל אין לורך לפשט הכתוב, ומשך מקרא זה למעלה לפי שאמר לשר הם זובחים על פני השדה, ותאמר מה נכך ומה בין זובח על פני השדה, לו זובח בבית, לכן אמר ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירם, שכן היה דרך הזובחים לשעירים וכמ"ש (פסוק ה'): אשר הם זנים אחריהם, פי' רשב"ם ז"ל, כל מבקש לותם ומאמין בהם, הוא זונה מתחת לבעלו, שיחשוב כי יש מי שייטיב לו ירע מון מהשם הנכבד והנורא, וכל מי שנוטה לשר דבר רע מתלוחו, נקרא זונה לשריו כמו ולא תחזו לשרי לבבכם ולשרי עיניכם לשר אתם זונים לשריהם (במדבר ט"ו ל"ט), וכל הזונה לשר תלוחיו, זונה

מלשרי

תְּהִיֶה־זֹּאת לָהֶם לְדֹרֹתָם: ס
(ח) וַאֲלֵהֶם תֹּאמַר אִישׁ אִישׁ מִבֵּית
יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר אֲשֶׁר־יָגוּר
בְּתוֹכָם אֲשֶׁר־יַעֲלֶה עֹלָה אוֹ־
זָבַח: (ט) וְאֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד
לֹא יְבִיאֶנּוּ לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ לַיהוָה
וְנִכְרְתָה הָאִישׁ הַהוּא מֵעַמָּיו:
(י) וְאִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן־
הגר

זאלל איין עווינעם נעזעטץ
פֿיר אייערע נאכקאמען זיין.
(ח) פֿערנער זאללסט דוא איהם
נען זאגען, יעדערמאן אוים
דעם הויז ישראלס, אדער
איין פֿרעמדער דער בייא אייך
זיך אופֿהעלט, דער איין נאנ־
צעם אפֿפֿער אדער איינמאהל
אפֿפֿער דארברינגען, (ט) אונר
ניכט פֿאר דען איינגאנג דעם
שטיפֿטסצעלטעם פֿיהרען זוירד
אום עם דעם עוינעז צו עהרען
צוריבטען צו לאסטען, דערזעל־
בע זאלל אוים זיינער נא־

ציאן אויסגעראטטעט ווערדען. (י) אונד ווען איין מאן אוים דעם הויז ישראלס, אדער
איין

תרגום אונקלוס

קַיָם עָלַם תְּהֵי דָא לְהוֹן לְדָרֵיהוֹן: (ח) וּלְהוֹן
תֵּימַר גְּבַר גְּבַר מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן גִּיּוֹרַיָא
דְּיִתְגַּיְרוּן בֵּינֵיכוֹן דִּי יַפֵּק עֲלָתָא אוֹ נִכְסַת
קוּדְשַׁיָא: (ט) וְלִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא לָא

סס (יצעי' י"ג): (ח) לזבר יעלה עולה.
לחייב על המקטיר בחוץ כבחוט בחוץ
שהם שחט לחד והעלה חבירו שניהם חייבין:
(ט) ונכרת. זרעו ונכרת וימיו נכרתין:
כל

יַיחַיְנֵיהּ לְמֶעְבַּד יָתֵיהּ קֳדָם יְיָ וְיִשְׁתֵּיצֵי אֱנָשָׁא הַהוּא מֵעַמֵּיהּ: (י) וּגְבַר גְּבַר מִבֵּית
ישראל

באור

מלחרי חלהיו, כמו הכמתה כל זונה ממך (תהלים ע"ג כ"ז), כלומר הזונה עם לחר בלהבתה
לותו וזונה מבעלה ועוזבת לות: חקת עולם, פרשנותו (פרשה י"ו כ"ט): ואת להם,
לסוף לרבעים שנה התיר להם בשר תאוה, וחקת עולם שב על ולא יזבחו עוד לת זבחיהם
לב ירים, גם על השוחט מוקדשין בחוץ, על כן לומר תהיה זאת להם: לדרתם, בכל הדורות,
שכל זמן שהבל מועד במקומו כמו בשלה ונוב וגבעון שמוטי חוץ בכמה לסור, ויש דורות שהן
שעת היתר הבמות: (ח) ואלהם תאמר, כמו תלמר עוד, וכנותינו דרשוהו (פ' פרת חטלת):
הגר בישראל, זה גר לדק, כי הגויס מקריבים בבמה לזמים, ולמעלה פרשנו (פרשה י"ו
כ"ט): אשר יעלה עלה או זבח, למדו מכלן רבותינו על הלשלה, לשילו שחט בחוץ והקטיר
בחוץ חייב, וכן ל' שוחט ול' מקטיר שניהן חייבין, ועל דרך הפשט עכשיו מדבר על מוקדשין שהם
העלה עולה לו זבח בבמה בשעת ליסור הבמות, חייב כרת משום שחוטי חוץ, לכל זובח על
פני השדה לזמים בשעת היתר הבמות לין בו כרת, כי לם נאמר רק במדבר ומעשם שלמרנו,
ושוה בזה חולין למוקדשין, שמעשה שהותר בשר תלוה, יעלה זביחת שדה מכלל לסור, ולינו
חייב ללל על מוקדשין לבדן כשהלן בבמה בשעת לסור הבמות, ובמה מקום מיוחד וגבוה
לשחוט עליו, ויש בזה מחלוקת תנלים (זבחים דף ק"ח ע"ל) יש לומרים לינו חייב עד שיעלה
לרלש מזבח, וכ' שמיון לומר לחילו העלה על הקצן לו על הסלב חייב, ועליו לומר לשר יעלה
עולה לו זבח, והעלייה היא לשחוט ולזרוק דמו ולהקטיר לימוריו, ועל כלן חייב, כלומרו למעלה
לשר יזבח שור וגו' (פסוק ג') וכמ"ש, ויפה לומר עולה לו זבח, מכל למעלה שהיה בחולין
לל נלמר עולה וזבח: (י) ומן הגר הגר בתוכם, גר לדק, שלין העומות נזהרין על הדם,
ויש

אחרי מות יז

הַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם אֲשֶׁר יֹאכַל כָּל־
דָּם וְנָתַתִּי פָנַי בַּנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת
אֶת־הַדָּם וְהִכְרַתִּי אֹתָהּ מִקֶּרֶב
עַמָּהּ: (יא) כִּי נֶפֶשׁ הַבָּשָׂר בַּדָּם
הִוא וַאֲנִי נְתַתִּיו לָכֶם עַל־הַמִּזְבֵּחַ
לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם כִּי־הַדָּם
הוא

תרגום אשכנזי

איין פֿרעמדער, דער בייא אייך
זיך אויפֿהעלט, עטוואָם בלוט
איסטעט; זאָ ווילל איך מיינען
צאָרן אויף דיא בלוטעסטענדע
פערזאָן לעגען, אונד זיא אוים
איהרער נאַציאָן אויסראָטטען;
(יא) דען דער לעבענסגייסט
אַללעם פֿלייששעם (אָדער דאַז
פערזענליכע דער לעבענדיגען
געשעפֿע) איזט אים בלוטע;
איך האַבע דאַהער פֿאַראָרד-
נעט, דאַם עס פֿיר אייך אויף דען אַלטאַר קאָמטען זאָלל, אויף אייערע לעבענסגייסטער
ד. ה. אויף אייערע פערזאָנען) צו פֿערזוהנען; דען דאַז בלוט איזט עס, וועלכעס פֿיר דען
לע-

רשי

(י) כל דם. לפי שנאמר בנפש יכפר יכול
לא יהא חייב אלא על דם המוקדשים ת"ל
כל דם: ונתתי פני. פנאי שלי פונה לפני
מכל עסקי ועוסק בו: (יא) כי נפש הבשר
על כל בריה נדם היא תלויה ולפיכך נתתיו
[על המזבח] לכפר על נפש החלדם תבא
נפש ותכפר על הנפש:

כל

תרגום אונקלוס

יִשְׂרָאֵל וּמִן גִּיּוֹרָיָא דְּיִתְגַּיְּרוּן בֵּינֵיכוֹן דִּי
יֵכוּל כָּל דְּמָא וְאֶתֵּן רוּגְזִי בְּאֵינָשָׁא דְּיֵיכוֹל
יָת דְּמָא וְאֵישֵׁיצֵי יָתֵיהּ מָגוֹ עַמֵּיהּ: (יא) אֲרֵי
נִפְשָׁא בִּשְׂרָא בְּדָמָא הִיא וַאֲנָא יְהַבְתֵּיהּ לְכוֹן
עַל מַדְבְּחָא לְכַפָּרָא עַל נַפְשָׁתֵיכוֹן אֲרֵי דָמָא
הוא

באור

וים דעת יקיד בסנהדרין שנאסר להם הדם: כל דם, לפי שנאמר בנפש יכפר, יכול לא יהא
חייב אלא על דם המוקדשין, ת"ל כל דם, ובמסנה תורה כתהיר בשר חולין, מפורש רק את
דמו לא תאכל וגו' (דברים ט"ו כ"ג): פני, מלת פנים פרושה בראשה, ונקראת החלק מן הגוף
פנים, שים גו חמשה קושים המנהיגים את הגוף, וכן כחות מנהיגי הנפש כלה נקראים
פנים, כמו החכמה והדעת והשכל והבינה, כמו את פני מבין חכמה (משלי י"ז כ"ד), ירחתו
על פניכם (שמות כ' י"ז), ורבים כחלה וכן ההנהגה העליונה שהיא בחכמה בתבונה ובדעת
נקראת פנים, כי כל דרכיו משפט, הכל כפי שורת החכמה, וכשאומר ונתתי פני, כאמרו ונתתי
את משפטי הלדק, ופירש והכרתי אותה מקרב עמה, כלומר לא יקרא ממשפט חכמתי:
(יא) כי נפש הבשר בדם, את ללמדנו למה חייב כרת האוכל דם, שאם תאמר שהוא דבר
נתעב וטמא, למה יותן על מזבח ה' הטהור, על כן פי' שאין הדם בעלמו מגואל, אלא
שאסרו בתכילה לפי שנפש כל בשר בדם היא הן נפש היא הן נפש בהמה ועוף, כלומר התחברות
הנפש עם הבשר הוא על ידי הדם, שגו תפעל נפש כל מין ומין, שמכח הנפש יתנועע הדם תנועתו
ויקיה את הבשר, וכן יש בדם חלקים דקים לאין מספר ממינים שונים המתפעלים מכחות
הנפש הרבות, ודם כל בעל חי משונה מדם בעל חי ממין אחר, כפי ערך נפשו הנטועה
בו, שתפעול בדמו פעולות הלריכות למין זו, ולכן אסרתיו לישראל בתכילה, וכמו שאמרם
(פסוק י"ד): ואני, כלומר אני ה' שאין להרהר אחר מקותי ומשפטי: נתתיו לכם על המזבח,
נזרתי שיזרק למענכם גבל המזבח: לכפר על נפשותיכם, זהו פי' לכם, כלומר להיות כפרה
על נפשותיכם, על חטאי נפש החלדם מכם: כי הדם הוא בנפש יכפר, בעבור הנפש שהיתה
קשורה בו יכפר על הנפש שחטאה, ובפי' רשב"ע ז"ל בנפש שיש בו יכפר והטעם נפש תחת
נפש, וי"ת כמו על נפשותיכם ואין לו טעם לאחר שאמר על נפשותיכם, וזה כדברנו, רק מה
שאמר

אחרי מות יז

הוּא בַנֶּפֶשׁ יְכַפֵּר: (יג) עַל־כֵּן
אָמַרְתִּי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל־נֶפֶשׁ
מִכֶּם לֹא־תֹאכַל דָּם וְהַגֵּר הַגָּר
בְּתוֹכְכֶם לֹא־יֹאכַל דָּם: (יג) וְאִישׁ
אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר הַגָּר
בְּתוֹכָם אֲשֶׁר יָצוּד צַיִד חַיָּה אוֹ־
עוֹף אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְשָׁפַךְ אֶת־דָּמוֹ

וכסהו

תרגום אשכנזי קנא

לעבענסנייסט (דאז הייסט: פֿיר דיא פערזאָן) פֿערזעהנעט. (יג) דאַרום האַבע איך צו דען קינדערן ישראל'ס געזאַגט, קיין נע פערזאָן פֿאָן אייך זאָלל בלוט עסען, אויך דער פֿרעמדע, דער זיך בייא אייך אויפֿהעלט, זאָלל קיין בלוט עסען. (יג) יעדער מאַנפֿאָן דעזקינדערן ישראל'ס, אָדער אין פֿרעמדער וועלט בייא איהנען זיך אויפֿהעלט, דער איין ווילדפֿרעט, עס זייא איין טהיער, אָדער אייגען פֿאָ־

געל, פֿעננט, וועלכעס געגעסטען וועדען זאָלל, מוס דאַז בלוט דאַפֿאָן אויסלויפֿען לאַס־

סען

תרגום אונקלוס

הוּא עַל נַפְשָׁא מְכַפֵּר: (יג) עַל כֵּן אֲמָרִית
לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל אֱנָשׁ מִנְּכוֹן לָא יֵיכוּל
דָּם וְגִיּוֹרָיָא דְיִתְגַּיְרוּן בֵּינֵיכוֹן לָא יֵיכוּל
דָּם: (יג) וּגְבַר גְּבַר מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן
גִּיּוֹרָיָא דְיִתְגַּיְרוּן בֵּינֵיכוֹן דִּי יְצוּד צֵידָא
חֵיְתָא אוֹ עוֹפָא דִּי מְתָאֲכֵיל וְיֵשׁוֹד יָת דְּמֵיהּ

ר ש "י

(יב) כל נפש מכם. להזהיר גדולים על הקטנים: (יג) לאסר יצוד. לין לי אלא ליד לווזין ותרנגולין מנין תלמוד לומר ליד מכל מקום לא כן למה נאמר לאסר יצוד אלא שלא יאכל בשר אלא בהזמנה זאת: לאסר יאכל. פרט לטמאים:

דמו

באור

שאמר בנפש שים בו, דעתו שים בו בעודו חי, גם רש"י ז"ל פי' כי נפש הבשר, שלא כל בשריה בדם היא תלויה, ולפיכך נתתיו לכפר על נפש האדם, תבלת נפש ותכפר על הנפש: (יב) על כן אמרתי, מטעם זה אסרתי כל דם לבני ישראל, לפי שהיתה הנפש קשורה בו לא בעבור שקרב על המזבח ג"כ לא יאסר בחולין, לו שלא בחולין רק ממינין הקרבין לגבי המזבח, כמו אסור חלב שחיטו נוהג חלא בשור כשב ועז, אבל לאסורו מפני שנפש הבשר בדם היא, ולכן נאסר כל דם בהמה חיה ועוף, שהן כלן מן החרן, וכמ"ש (פסוק י"ז): והגר, גר לדק שקבל תורה ומלוה: (יג) ומן הגר הגר בתוכם, גם זה גר לדק: יצוד, דבר הכתוב בהווה שדרך חיה ועוף להיות נלודים, שגם השוטר לווזין ותרנגולים שבבית חייב בכסוי הדם, וכמו שלמדו רבותינו בת"כ: חיה, אע"פי שבהמה בכלל חיה, וכמו שבארנו (לעיל י"ל ג'), ואם כן תאמר דבר הכתוב בהווה, והוא הדין בהמה, וכמו שבאינו לווזין ותרנגולים, לפי פשוטו אם היה כאן בהמה בכלל חיה היה הכתוב אומר בהמה ועוף, כי גם חיה בכלל בהמה וכמ"ש (בס זב) שבכל המקומות במקרא שסמוך חיה לעוף אין בהמה בכלל, וכן קבלו רבותינו שאין כסוי דם נוהג בבהמה, ובגמרא (חולין דף פ"ז ע"ל) למדו כן מקרא על האדן תשפכנו כמים, מה מים אינו צריך כסוי, אף דם בהמה אינו צריך כסוי: ושפך את דמו, כי אם המיתם באדן, והדם שותת אינו צריך לכסות אותו, שהרי הבשר אסור משום נבלה, אלא שלא אותו חי, והוא יספוך את דמו בשחיטה כאדה, ואז יכסה דמו בעפר, ולכן מבר בעל הטעמים ושפך את דמו עם

וכסהו

תרגום אשכנזי — אחרי מות יז

סען, אונר מיט ערדע בערעקען: (יד) דען דאַז מיט דעם לעבענסגייסטע פֿערבונדענע בלוט איז דאַז פֿערזענליכע אַללעם לעבענדיגען פֿלייישעס. איך האַבע צו דען קינדערן ישראל'ס געזאַגט: איהר אכלו זאָלט דאַז בלוט פֿאָן קיינעם לעבענדיגען פֿלייישע עסען, דען דער לעבענסגייסט (אָדער דאַז פֿערזענליכע) אַללעם לעבענדיגען פֿלייישעס, איז איינם מיט זיינעם בלוטע, ווער עס

ר ש "י — תרגום אונקלוס

(יד) דמו בנפשו הוא. דמו הוא לו במקום הנפש שהנפש תלויה בו: כי נפש כל בשר דמו היא. הנפש היא הדם. לפי שבשר לשון

וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר: (יד) כִּי־נֶפֶשׁ כָּל־ בָּשָׂר דָּמוֹ בְנַפְשׁוֹ הוּא וָאֹמַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דַּם כָּל־בָּשָׂר לֹא תֹאכֵלוּ כִּי נֶפֶשׁ כָּל־בָּשָׂר דָּמוֹ הוּא כָּל־

וְיַכְּסִינֵיהּ בְּעַפְרָא: (יד) אֲרֵי נַפְשָׁא כָּל בִּשְׂרָא דְּמֵיהּ בְּנַפְשֵׁיהּ הוּא וַאֲמָרִית לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דַּם כָּל בִּשְׂרָא לָא תֵיכְלוּן אֲרֵי נַפְשָׁא כָּל בִּשְׂרָא דְּמֵיהּ הִיא כָּל דְּיֵיכְלִינֵיהּ יִשְׁתֵּיצֵי:

באור

וכסהו בעפר: וכסהו בעפר, פי' רשב"ם ז"ל כי אז לא יהא רשות לאכילה, ואין זה נכון, שאם כן גם דם בהמה יתחייב כסוי. ורשב"ע ז"ל אמר שצוה לכסות כל דם שחיטה קרב לגבי מזבח, שלא יחשוב הרוצה בריחותו והוא דם נבלי ואיל לו עוף כי זבח נזבח לע"ז, ולא ידעתי למה יחשוב זאת, וידע שהן מותרין לאכילה וצריכין להזחה, ויותר יש לדקדק על זה כשירצה דם שור לו שה, רק אין לנו לחפש אחר טעמי המצות, אם אין להם עסק להבנות פשט המקרא:

(יד) כי נפש כל בשר, בין בהמה בין חיה ועוף דמו בנפשו הוא, כי לפי שאמר למעלה כי נפש הבשר בדם היא, ופרשנו שהנפש תפעל בדם החי כל פעולותיה, שמת תאמר בנאת הנפש אין הדם בלוש, כמו אדם שיצד בנית בנאתו אין בנית לות ממנו, והכל אחד אם יצד בנית לו בשדה או במדבר, לכן אמר כי נפש כל בשר דמו בנפשו הוא, כלומר דם החי לבדו נותר שתוכל הנפש להתקשר עמו, כי דמו בנפשו הוא, שים בדם חלקים דקים המתפעלים מכחות הנפש ועוזרים לפעולותיה, ואם אין אלה אין קשר בין הנפש והגוף, ובעבור אלה החלקים שהן בדם הנוגע לפעולת הנפש, והם נשחרים בו בנאת הנפש, אמרתי לבני ישראל בעלי הנפשות היקרות שהבדלתי מכל העמים להיות לי, דם כל בשר לא תאכלו, לפילו ממינין שאינן קרבין לגבי מזבח: כי נפש כל בשר דמו הוא, בין נפש אדם, בין נפש הבע"ח היא הדם, כלומר שפועלת בגוף כל אחד בפי תכונת דמו וחלקיו, ולכן כל לוכליו יכרת, לכי שמערב חלקי דם הפחותים מאד עם חלקי דמו הנכבדים, ויתקלקל בפעולות נפשו, כי נפש האדם ממעל, והיא נשמת חיים, וכשתחברה בגוף נעשית נפש, כאמרו ויפח באפיו נשמת חיים (בראשית ב' ז'), ואחריו ויהי האדם לנפש חיה, ונפש הבהמה מלמטה, כלומר שלא נבראת רק לתשמיש האדם, ואין נכחה לפעול פעולת אדם בנדק ובמשפט ובדעת אלהים, כאמרו תולע האדם נפש חיה למינ' (שם ח' כ"ד), וכמו שרמזנו (לעיל ב' ז'). ואולי מטעם זה לוה שיכסה דמן בעפר, להראות שחלקם ונחלתם בעפר. ומשפטי ה' אמת נדקו יחדיו, שעל כן דם אדם מותר מן התורה, שאין בו טעם זה לאוסרו, וכן דם דגים מותר, לפי שנאמר עליהן בכלל יישרצו המים, ואין דמן בדם שאר הבע"ח לפעולות נפש בחדות, וכמ"ש (לעיל י"ז כ'),

המעמר

(יג) וכסהו בעפר, הרב המגיה השיג על הרשב"ע ואמר ויותר יש לדקדק על זה כשירצה דם שור לו שה ע"כ עיין בדבריו, ולפענ"ד יראה, שכוונת הרשב"ע שלא היה מן הנוכח להזהיר כאן על שור וכבש, שהרי עתה היה נאסר לשחוט שור ושה חוץ לאוהל מועד, וא"כ אין מקום לחפש זה. אף מה שהשיג על הרשב"ם שלדבריו גם דם בהמה יתחייב בכסוי תקשי לויהו לנפשיה שאמר להלן (פסוק י"ד) ואולי מטעם זה לוה שיכסה דמן בעפר, להראות שחלקם ונחלתם בעפר.

אחרי מות יז

אֹכְלָיו יִכָּרֵת: (טו) וְכָל־נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל נְבֵלָה וּטְרֵפָה בָּאֶזְרָח וּבַגֵּר וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב וְטָהֵר: (טז) וְאִם לֹא יְכַבֵּס וּבְשָׂרוֹ לֹא יִרְחָץ וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ: פ

וידבר

תרגום אשכנזי קנב

עם איסטעט, זאלל אויסגע־ראָטטעט ווערדען. (טו) יעדע פערזאָן, אין אינהיימישער אָדער פֿרעמדער, דער פֿאָן איינעם גענֿאַללענען אָדער צערריסענען פֿיעה עסטען ווירד, זאלל זיינע קלייד־ער וואַשען, זיך באַדען, אונד ביז אויף דען אַבענד אונריין זיין, הערנאַך איזט ער ריין; (טז) וואַשט ער אַבער זיינע קלייד־ער ניכט, אָדער באַדעט זיך ניכט, זאָ האַט ער פֿיר זיינע מיסעטהאַט צו ביסען.

תרגום אונקלוס

(טו) וְכָל אֱנָשׁ דִּי יֵכוֹל נְבֵילָא וּתְבִירָא בְּיַצִיבָיָא וּבְגִיּוֹרָיָא וְיַצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיִסְחֵי בְּמַיָּא וְיֵהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא וְיִדְכֵּי: (טז) וְאִם לָא יְצַבַּע וּבְשָׂרֵיהּ לָא יַסְחֵי וְיַקְבֵּיל חוֹבֵיהּ:

ומליל

רש"י

זכר. נפש לגזן נקבה: (טו) לאכר תאכל נבלה וטרפה. בנבלת עוף טהור דבר הכתוב שאין לה טומאה חלה בשעה שנבלעת בבית הבליעה ולמדך כאן שמטמאה באכילתה ואינה מטמאה במגע וטרפה האמורה כאן לא נכתב חלה לדרוס וכן שניהן יכול תהא נבלת עוף טמא מטמאה בבית הבליעה ת"ל טרפה מי שיש במינו טרפה יצא עוף טמא שאין במינו טרפה: וכבס בגדיו. אם יאכל קדש או יכנס למקדש חייב על טומאה זו ככל שאר טומאות: (טו) ובשרו לא ירחץ ונשא עונו. על רחילת גופו ענוש כרת ועל כנוס בגדיס במלקות:

באור

ולכן לינו מצחית דס לדס האוכלו, כן נראה בעיני: (טו) וכל נפש, לולי נסמוך לכאן, לפי שבשעת כרת על הדס, הודיע טעס הדבר שלא מפני טומאה נאסר, שהרי האוכל דס שחוטה בזוגג לינו טמא, ולולו לאכל בשגגה נבלה או טריפה הקלה, לריך טבילה ובגדים, ואס לא יטבר ואכל קדש או נכנס למקדש חייב כרת, וכל שכן נוגע בטומאה חמורה: נבלה וטרפה, אין לסרס שאינו טמא עד שיאכל ממנה, שהרי מפורש להלן שמטמאה במגע, ואס תתעקש שבמגע לינו. מטמא בגדים, יאמר נושא כי מפורש והנושא את נבלתה יכבס בגדיו וטמא עד הערב (לעיל י"ל מ'), ועוד שאס כן בבר נאמר למעלה והאוכל מנבלתה יכבס בגדיו וטמא עד הערב (שם שם), לכל האמת כדברי רבותינו שבכאוב הזה כולל נבלת עוף טהור לפי שאינו מטמא במגע, שיטמא בבית הבליעה, בלי מגע והיסט, וכגון שתאבו לו חברו בפיו, ולשולם הכאוב כולל גם האוכל נבלת בהמה טהורה וטמאה, ומדבר כדרך האוכלים שנוגע ונושא מה שהוא אוכל ונטמא במגע ובמשא לטמא בגדים, וכמו שכתבנו שם בשם רמב"ן ז"ל, וזכר טרפה שאסורה בשחיטה לאכילה, וכשמתה דין טומאתה הוא לכזרה שמתה, וכן נבלת בהמה טמאה שאינה יולאה בשחיטה מידי נבלה. ולדעת רבותינו נכתב טרפה ללמדנו שאין נבלת עוף טמא מטמא בבית הבליעה: באזרח, בין שתהיה בין החזרת מבני ישראל עלמן, וכמו שפרשנו (לעיל ט"ז כ"ט): ובגר, גר לדק, לכל גר תושב שאינו מקבל ברית אין לו דין זה, ואעפ"י שלא נאמר כאן לאכר יגור בתוככם, אין לטעות, לפי שבפירוש התירה תורה נבלה וטרפה בלכילה לגר תושב, שנאמר לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה (דברים י"ד כ"ח), ואיך יטמא גוף ובגדים, ועוד שהענין מקובר למעלה בלמדו וכל נפש לאכר תאכל, ואחר שלפניו לאמר ואיש איש מבני ישראל ומן הגר הגר בתוככם אין לורך לכפול וכללן במלת לזרח וגר, לכל את"כ לאמרו לי גר יכול לפילו גר תושב, ת"ל לזרח מה לזרח בן ברית אף גר בן ברית, והיה עולה על דעתם לומר כן לפי שלא נאמר הגר בתוככם, וזה חזוק לדבנו (לעיל ט"ז כ"ט): (טז) יבבס בגדיו: ונשא עונו, אם לכל קדש או נכנס למקדש חייב כרת על טומאה זו ככל

תרגום אשכנזי

אחרי מות יח

יח (ז) רער עיונע שפראך צו משה, וויא פאלגעט:
(ב) רעדע מיט דען קינדערן ישראלים, אינד זאגע איהנען: איך, רער עווינע, אייער גאט (בעפאהלע אייך דיעזעם):
(ג) איהר זאללט ניכט זאָ טהון וויא אים לאנדע מצרים געשיע העט, וויא איהר געוואהנט האבט, אויך ניכט זאָ וויא אים לאנדע כנען נעשיעהט, וואהין איך אייך פיהרען ווערדע; נאך

א"ה.

ר ש י

יח (ב) אני ה' אלהיכם. אני הוא שאמרתי בסיני אנכי ה' אלהיך (שמות כ') וקבלתם עליכם מלכותי מעתה קבלו גזרותי רבי לומר גלוי וידוע לפניו שסופן לפתק בעריות בימי עזרא לפיכך נתן עליהם בגזרה אני ה' אלהיכם דעו מי גוזר עליכם דיין ליפרע ונחמן לשלם שכר: (ג) כמעשה ארץ מצרים. מגיד שמעשיהם של מצריים ושל כנעניים מקולקלים מכל האומות ואותו מקום שיצאו בו ישראל מקולקל מן הכל: אשר אני מביא אתכם שמה. מגיד שאותן

תרגום אונקלוס

יח (ז) ומליל יי עם משה למימר: (ב) מליל עם בני ישראל ותימר להון אנא יי אלהכון: (ג) כעובדי עמא דארעא דמצרים די תיבתון בה לא תעבדון וכעובדי עמא דארעא דכנען די אנא מעיל יתכון לתמן לא

וכחקתיהם

באור

שאר הטומאות, ותמרו רב תינו על רחיצת גופו בברית, ועל כנום בגדיו במלקות: עונו, פרשנוהו (לעיל ט"ז כ"ח), ולפי שאין עברה זו דומה לכל על הערוה לו לחוכל איסור איכרו תקפו, שהן החטאים מדרכי יצר הלב, וזו לו לעבר הלך איקל במחשבתו בקדש ובמקדש, לכן נקראת עון, וכן פרשנו (לעיל ה' י"ז):

יח (ב) אני ה' אלהיכם, לשני המצוה, הוא ה' המצוי המחויב הנשבע מעקול דעת כל הנמלאים, שהייתי לכם לאלהים בייחוד, כי הבדלתי אתכם מכל העמים להיות לי, לשמור משפטי וחקתי לא הודעתים לכל גוי, ועליכם לקבל כי החקים הללו יוכלים מפי, שחקקתי חקים לשמים ולארץ, וחקקתי תורת החלם, ואני חקקתי לכם החקים שתשמרו בם, כי רובי הערוות חקי עליון הם, אין לדעת סודם, ואין לנקד טעמם אלא אני ה' אלהיכם הגוזר אותם אין להרהר אחריהם: (ג) כמעשה ארץ מצרים, מלת מעשה נופל על כלל מעשה בני אדם, לא על חקי המדינה שנזרו עליהן מלכי הארץ ושוטריה, והיו מעשה לשני מצריים מקולקלים מאד יותר משאר לומות, הולכים אחרי ההבל ועושים רשות איזון מפורשים בתורה בחזקות מיוחדות, כי לא חסר כל מה שעשו המצריים, שהרי נשאו נשים ויולידו בנים, ובנו בתים ונטעו גנות, ואלה לא חסר הכתוב ליעקב, לפי שאין מעשה מצרים בייחוד, ולא מעשה ארץ כנען לבדן, אלא מעשה כל בני אדם, ואת"כ אמרו יכול לא יבנו בנינים ולא יטעו נטיעות כמותם, ת"ל וכחוקותיהם לא תלכו לא אמרתי אלא בחקים החקוקים להם ולאבותיהם ולאבות אבותיהם, ומה היו עושי' החים ניתן לחיים וכו': וישבתם בה, לא שאני מרחיק אתכם מהבלי מצריים וכנען לבד, ושמותר לכם ללמוד ולעשות הבלי שאר העמים, אלא לכן אני מזהיר מצריים לפי שיצאתם מה והורגלתם במעשיהם, ולכן אני מזהיר כנען, לפי שאני מביא אתכם שמה אלא

תלמה

וּבְחֻקֹּתֵיהֶם לֹא תֵלֵכוּ: (ד) אֶת־
מִשְׁפָּטַי תַּעֲשׂוּ וְאֶת־חֻקֹּתַי
תִּשְׁמְרוּ לָלֶכֶת בָּהֶם אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם: (ה) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־
חֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה

אתם

תרגום אונקלוס

לָא תַעְבְּדוּן וּבְנִימוֹסֵיהוֹן לָא תֵהָכוּן: (ד) יָת
דִּינַי תַּעְבְּדוּן וְיָת קְיָמַי תִּטְּרוּן לְהַלָּכָא בְּהוֹן
אֲנָא יְיָ אֱלָהְכוֹן: (ה) וְתִטְּרוּן יָת קְיָמַי וְיָת

דיני

תרגום אשפנזי קנג

איהרען געזעצען זאללט איהר
ניט ווַאנדלן. (ד)מיינע רעכטע
זאללט איהר אויסאיבען, אונד
מיינע גיזעצען זאללט איהר
בעאבַאכטען, דאַרנאך אי״ה
ערן לעבענסווַאנדעל איינצו־
ריכטען, איך בין דער עווִיגע
אייער גאָטט! (ה)בעאבַאכטעט
מיינע גיזעצען אונד מיינע
רעכטע, דורך דיא דער מענש,

ר ש ״ י

אחותן שממין שבבבו ישראל מקולקלים
מכולם: וכחוקותיהם לא תלכו. מה הניח
הכתוב שלא אמר אלא הלא הלנו ומוסות שלהן
דברים החקוקים להם כגון טרטיות
ולטרטיות רמ״ח הלו דרכי האמורי שמנו
חכמים: (ד) את משפטי תעשו. הלו דברים

דקדוקי

החמורים בתורה במשפט שהלו לא נאמרו היו כדאי לגזרן: ואת חוקותי תשמרו. דברים שהן
גזרת המלך שיכר הרע מגיד עליהם למה לנו לגזרן כגון הכילת חזיר והביאת שפטנז וטהרת מי
חטאת לכך נאמר אני ה׳ גזרתי עליכם אי אתה רשאי ליפטר: ללכת בהם. אל תפטר מתוכם שלא
תאמר לעולתי חכמת ישראל אלך ואלמד חכמת האומות: (ה) ושמרתם את חוקותי וגו׳. לרבות שאר

באור

תלמדו לעשות כמעשיהם: ובחקותיהם לא תלכו, מלת חק בלשונהו, וכן שחוקותיהם שנאמר
כאן, דברים שחקקו מלוך דור במלכיהם איך יעבדו לאלהיהם, וחקי המשפט שנמדינה, שכל
יושבי המדינה חייבין ללכת בהם, אתם לא תלכו בחקות הללו אפילו לצבוע לעמים, כגון אם
חקקו להם שהמתפלל לשקוץ ילבש בגד אדום, או ירוק, או עשוי בתמונה ידועה, לא תעשוקו
לכם בחוק הזה לעמים. ובת״כ לאמרו וכחוקותיהם לא תלכו, וכי מה הניח הכתוב שלא נאמרו
והלא כבר נאמר לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש וגו׳ אלא שלא תלכו בנימוסות שלהם בדברים
החקוקין להם (כלומר הנימוסות שעמו חוק לכל יושבי תרגם שלנו בהם) כגון תיטרטיות
וקרקסאות, והם מיני לחוק הידועים, שעשו ניוס לידם לבנות עליהם, וכל אלה לא תלכו
בהם ואפילו לעמים, וזה כדברנו: (ד) את משפטי תעשו, כל משפט בנוי על יסודות קבועות,
ויש משפטים בכל מדינה, אבל יסודות המשפט מקולקלין, אבל משפטי השם יסודתן דרכי
צדק, ועל פיהן הכין משפטיו, על זה כתוב בלדק תשפוט עמיתך (לקמן י״ט ט״ו), וכמו
שאברם בעז״ה, ואמר משפטי ה׳ אמת צדקו יחדו (תהלים י״ט י׳), עליהן נגויין כל הדינין
והעונשין שבתורה וכן כל משפטי בני הלדם, מה משפט העבד ומשפט האמה ומשפטי המקדין
והריבות, ועל דרך כלל בכל דבר מעשה שיש לשפוט עליו צדק מה לעשות, תעשו כמשפטי, שהם
משפטי לפי דבר דבר היה משפט לצדק, וכן תעשוה, וזה בנגד מעשה ארץ מלרים וכנען,
שהיו שופטי׳ על מעשיהם ונוהגים בהם כפי העולה על רוחם: ואת חקתי, חקי הלדק שלוה
עליהן הקב״ה לכל ישראל, כמו חקת שבת ומועדים ושנוי י״הכ ומילה וכלומה להן, הכל במועדו
ונקבע יפוע, תשמרו בלבבכם ללכת בהם, כי חקים ומשפטים כוללים כל מלות התורה וכאמרו
ומי גוי גדול אשר לו חקים ומשפטים לדיקים ככל התורה הזאת (דברים ד׳ ח׳), וכלם לדיקים:
אני ה׳ אלהיכם, דעו מי האומר, אני ה׳ אלהיכם, וכמו שפרשנו: (ה) ושמרתם את חקתי
ואת משפטי, למעלה אמר עשייה לכל משפט, ושמירה לחקים, ועכשיו לוה שמירה על שתיהן

ועשייה

תרגום אשכנזי

אחרי מות יח

וויין ער זיא אויסאיבט, עווינעם לעבען ערהעלט; איך דער עווינע (פֿערוויגערע רעזעם)! (ו) ניעמאַנד זאָלל אייגער בלוטספֿערוואַנדטען פערוואָן, אידי

אַתֶּם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם אֲנִי יְהוָה: ס ששי (ו) אִישׁ אִישׁ אֶל־כָּל־שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ

לא

רש"י

תרגום אונקלוס

דקדוקי הפרשה שלח פרט הכתוב בהם: דבר אחר ליתן שמירה ועשייה לחוקים השמירה ועשייה למשפטים לפי שלא נתן שלח עשייה למשפטים ושמירה לחוקים: ודי בהם. לעולם הבא ואם תאמר לעולם הזה והלא סופו הוא מת: אני ה'. נאמן לשלם שכר:

דֵּינַי יְיָ יַעְבֵּד יַתְהוֹן אֱנָשָׁא וְיֶחֱי בְּהוֹן בְּחַיֵּי עָלְמָא אֲנָא יְיָ: (ו) גְּבַר גְּבַר לְכָל קָרִיב בשרית

(ו) לח

באור

ועשייה על שתיהן, כי השמירה היא בלב, כמו ותניו שמר את הדבר (בראשית ל"ז י"א), וזה התלמוד ונתינת הדברים על לב, שעליהן אמר והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך (דברים ו' ו'), ועל ידי כן יטפר הלב ויקל לו לעשות בתלמודו, כי לא המדרש עיקר שלח המעשה וזהו שאמר אשר יעשה אותם האדם וחי בהם. ובת"כ תמצאו זו המשנה, ללמד שהם זה המעשה: האדם, נשמת האדם עולה למעלה, והגוף ימזיכנו למטה, ואם ימות מכל עניני הגוף בעליונים ימות בע"ה, ואם יהנה בהמות גלי דעת יכרית ונפשו מלוך החיים העליונים, ועל ידי החקים והמשפטים הללו יוכל לפלס לורחותיו בחכמה, ויחיה בע"ה ובע"ה, וזהו אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, ותונקלוס ז"ל תרגם וחי בהם, ויחי בהון לעלמא דאתי, מסכים למה שפרשנו, וכמו שמצינו (אבות פ"ו) גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושיה בע"ה ובע"ה, ובאחרונה בפרשנו אם: אני ה', אשר מאתי הכל, לי נאה לומר שהחיים קשורים עם משפטי וחקתי: (ו) איש איש, לשון רבותינו שהוא כלל, ערות אביך וערות אמך יגו' פרט, כלל ופרט חזר בכלל שלח מה שים בפרט, כלומר לא נמסר הדבר לשקול הדעת לחסור עוד אחרות שחינן מפורשים בפרשה מכת ק"ו וסברת, חזן לך שלח מה שבפרט, ומניין אם מצלים היך הייתי דן מסברת לערות, תבל לפי שהוא מדה בתורה כלל ופרט חזן בכלל שלח מה שבפרט, ידענו שחזן להוסיף גם אחת על המפורש בכתוב, ולכן כתבה תורה הכלל והפרט, יש מן הערוות שהן שוות בזכר כמו האם והאחות והבת וכיוצא, ויש מהן שחינן שוות בזכר רק לאסורות בעבור בעליהן שהן שוות בזכר כמו כלתו ואשת אחיו, יש מהן שאסורות בעבור שהנקבות שוות בזכר זו לזו כמו חמה ואתי אחיות, ועל כלן אמר בכלל זה יש אל כל שוות בזכר לא תקרבו וגו', ואחריו בא הפרט ללמדנו לאיזו מכל מין הן שוות בזכר, וחזן בכלל שלח מה שבפרט כמו שאמרנו, ויש מן הערוות שחינן שוות בזכר אם לא, כמו אשת איש וגדה וזכר ובהמה, וחינן בכלל יש יש אל כל שוות בזכר, לפי שלא הוצרכו למדת כלל ופרט, שחין להוסיף עליהן במדת ק"ו ומסקול הדעת כמו בערוות שוות בזכר: שאר בשרו, לדעתי מלת

שאר

המעמר

יח (ה) וחי בהם, הרשב"ע אמר לבאר שהם חיים לעוסיהם בשני עולמות וכו' והוא כמו כן פירוש הרב המבאר ז"ל, לולם תונקלוס שתרגם ויחי בהון בחיי עלמא, כוון אף לעולם הבא, ולכן העתיק ביסס הבי"ת, כלומר בעולם הבא חיה יחיה, וכן תרגם יונתן ויחי בהון בחיי עלמא וחולקיה עם לדיקיא, ומשב"ס כתב אבל אם לא יעשה ונכרתו הנפשות העוסות מקרב עמם, ויבאה מזה שבוונתו על חיי העולם הזה, ולפני הרב המבאר היתה גירסת תונקלוס ויחי בהון לעלמא דאתי, והענין אחד עם הנוסח שלפנינו.

ערוה

אחרי מות יח

לֹא תְקָרְבוּ לְגַלּוֹת עֶרְוָה אֲנִי יְהוָה: ס (ז) עֶרְוַת אָבִיךָ וְעֶרְוַת אִמְּךָ לֹא תְגַלֵּה אִמְּךָ הִוא לֹא

חגלה

תרגום אונקלום

בְּשָׁרְיָה לָא תִקְרְבוּן לְגַלָּאָה עֶרְיָא אֲנָא יְיָ: (ז) עֶרְיַת אֲבוּךְ וְעֶרְיַת אִמָּךְ לָא תְגַלֵּי אִמָּךְ

היא

תרגום אשכנזי קנד

איהרע בלעסע אויפצורעקען, זיך נאהען; איך דער עוויגע (פֿערביטע דיעוועם)! (ז) דוא זאללסט דיא בלעסע דיינעס פֿאטערס (דאז הייסט דיא בלעסע דיינער מוטטער ניכֿט אויפֿרעקען), זיא איזט דיינע מוט=

ר ש " י

(ו) לא תקרבו. להזהיר הנקבה כזכר לבד נאמר לשון רבים: לגי ה'. נאמן לגלס שכר: (ז) ערות לביך. זו אשת לביך לו לינו אלא כמשמעו נאמר כאן ערות לביך ונאמר להלן ערות לבין גלה (ויקרא כ') מה להלן אשת לבין אף כאן אשת לביו: וערות אמך. להביא אמו

באור

שאר נגזר מן שארית, והטעם החדש לעלמו כמו העיקר, וכני משפחתו שהם מעלמו ומשרו, שארית בשרו הם, שנתהוו כלם מבשר אחד, וכן לדעתי פי' הגם לחם יוכל תת לחם יכין שאר לעמו. שאינגו טעם כפול, אלא הלחם עיקר, וכל הסעודה שאר, כי הבשר והלפת ושאר המאכלים שארית הסעודה הם: תקרבו, בנוי לשבינה, וכן ותקרב אל הנביאה (ישעיה ח' ג'), וקרוב למלת אל תגשו אל תשה (שמות י"ט ט"ו), כן פי' רשב"ם ז"ל, ונכון הוא, אלא לפי שאומר לא תקרבו לגלות ערוה, למדו חכמים שמזהיר גם על קריבה המביאה לידי גלוי ערוה, והיא שבינה בקרוב בשר, כי תקרבו הכל במשמע: ערוה, שרשו ערה, וכפי' ערות הארץ בחתם לרחות (בראשית מ"ב י"ב), פי' רש"י ז"ל גלוי הארץ, מהיכן היא נותה להבבם, כמו את מקוה הערה, וכמו ערום וערירי (יחזקאל ט"ז ז'), וכן כל ערוה שבמקרא לשון גלוי, ואין דעתו ז"ל שכל גזרות הבשר הזה לשון גלוי, שהרי קללון לשון שפיכה, כמו ותער כדה (בראשית כ"ד כ') ויערו את הארון (ד"ה ב' כ"ד י"ח), אבל שם דבר ערוה בכל המקרא לדעתו לשון גלוי, אבל לא ידעתי לך נופל על אותו המקום המכוסה לשון גלוי? ועוד הכתוב אומר לגלות ערוה? אבל רשב"ם ז"ל אמר ערוה דבר מגונה, נתפס לריך להתכסות, ועל ערות הארץ פי' בעבור היות המנהג להסתיר הערוה שהוא דבר מגונה על כן אמר על דרך משל, או בעבור היות הערוה נסתרת כך אתם נאים לרחות סוד הארץ, ולדבריו אין ערוה גלוי אלא שם דבר לאותו המקום, ולדעתי כל לשון ערה וערוה הוראתן טוה, וכלם לשון שפיכה, ולכן החיברים שבחדם שאינן משמשים רק למשפך, שהן הנקבים התחתונים שבאיש ואשה נקראים ערוה, ואינן דומים לנקבי הפה והלוף והאזן, שנטועים בחדם לתשמישים לחריש, לשכול ולשתות ולדבר, ולשאוף רוח ולהריח ולשמוע, אבל התחתונים שאינן אלא למשפך, נקראים ערוה על שם תשמישן, ולפי שיש שתי מקומות לתשמיש זה, כשאמרה תורה לא תקרבו לגלות ערוה, מזהיר על נדרכה ועל שלא כדרכה, ומלת ערוה על כל אחת מהן, כמו שקבלו רבותינו ז"ל, ושם תפקפק לומר שמא הכתוב מדבר לבד בנדרכה, כבר סמכוהו רז"ל עוד למקרא לא תשכב משכבי אשה וכמו שאמרנו שם, ועוד אפרש בעו"ה (לקמן כ' י"ח): אני ה', המלוה זאת: (ו) ערות אביך, יש מרבותינו אומרים כמשמעו, וכן ערות אחי אביך שיתחייב בעונג שאיש, ויש אומרים ערות אחיך

ענינו

המעמר

(ז) ערות אביך וערות אמך, לדעת הרב המתרגם האשכנזי יהיה הגי"ו של וערות אמך לכיאור (נקהאויך) כמו ועשה ברוב אחד (שמות ב"ה י"ט) ועוד כמוהו, וזה נכון בדרך פשטות הכתוב, ודרשת חז"ל ידוע.

תרגום אשכנזי

מוטטער, דוא זאָללסט איהר בלעסע ניכט אויפדעקען. (ה) דוא זאָללסט דיא בלעסע דיינער שוועסטער ניכט אויפדעקען, עס איזט צוגלייך דיא בלעסע דיינעס פאַטערס. (ט) דיא בלעסע דיינער שוועסטער, זיא זיא דיינעס פאַטערס אָדער דיינער מוטטער טאָכטער, אִם הויז געבאָרען, אָדער אויסער דעם הויז געבאָרען, איהרע בלעסע זאָללסט

אחרי מות יח

תְּגַלֵּה עֶרְוָתָהּ: ס (ט) עֶרְוַת
אֵשֶׁת־אָבִיךָ לֹא תְגַלֵּה עֶרְוַת
אָבִיךָ הִוא: ס (ט) עֶרְוַת
אֲחוֹתְךָ בַּת־אָבִיךָ אוֹ בַת־אִמֶּךָ
מוֹלֶדֶת בַּיִת אוֹ מוֹלֶדֶת חוּץ לֹא

חגלה

רשי

למו שאינה חסת לכיו: (ה) ערות חסת לכיך. לרבות לאחר מיתה: (ט) בת לכיך. לף בת לנוסה נמצמע: מולדת בית לו מולדת חון. בין שאומרי' לו לאכיך קיים לת למה ובין שאומרי' לו הולך לת

אחרון

תרגום אונקלוס

דְּהִיא לָא תְגַלֵּי עֶרְיָתָהּ: (ח) עֶרְיַת אֲחַת
אֲבוּךְ לָא תְגַלֵּי עֶרְיָתָא דְּאָבוּךְ הִיא: (ט) עֶרְיַת
אֲחָתָךְ בַּת אֲבוּךְ אוֹ בַת אִמָּךְ דְּיַלִידָא מִן
אֲבוּךְ מִן אִתָּא אוֹחֳרִי אוֹ מִן אִמָּךְ מִן גְּבַר
אוחרן

באור

עניכו חסת לכיך, וכן פי' רש"י ז"ל ערות לכיך זו חסת לכיך, לו לימו חלק כמשמעו נאמר כאן ערות לכיך ונאמר להלן ערות לכיו גלה, מה להלן חסת לכיו לף כאן חסת לכיו, וערות חסת לכיך לל תגלה לרבות לאחר מיתת לכיו, ואמר רמב"ן ז"ל זה בחסת כפי משמעות הכתוב, ויפה דבר שבדוגמתו יש בפרשה, שחלה החזרפה בבעלה כמו ערות לכיך היא, ערות לאחיך היא, וכל שכן שמלימו כן על חסת לכיו ערות לכיו גלה, לכל כפי הפשט ירלה שעיקר הכתוב הוא להזהיר על משכב הלס, וגס ערות לכיך על הלס, וזכר לקב ולס, לפי שאין בכל העריות האלו שגוגע בניאתו לשני שאריו כי לס זו לבד, כי חסת הלס וחסת דודו וכלתו וחסת הלח, לינן שאריו, לבד משכב לס שהיא והיא שאריו, ולס חסת לחיו וחסת דודו לסורות בעבור ערות הלח והדוד, כל שכן משכב הלס שמלבד שהיא ערוה נוסף עוד שהיא ערות לכיו, ולפי שהחזרה על הלס, חזר ופירש לאך היא לל תגלה ערותה, ורמב"ן ז"ל פי' ג"כ כפי פשט זה קרוב לדברינו. ואין לנו לומר ערות לכיך על הנקבה האוכלת עם לכיה, וערות לאך על הזכר הבא על לאו, ולס כן יהיה לישור הבא מפורש בתורה, מכלל ערות לכיך, שנאמרה על שתיהן כמו כל החזרות הללו, שהרי בכל הפרשה תלה החזרה בזכרים והנקבות בכלל הנפשות העוברות, ולמה כאן יכתוב החזרה על הנקבה: (ח) אשת אביך, שאינה לאו: ערות אביך הוא, כמו שפורש ואין לחבר יבכב את חסת לכיו ערות לכיו גלה (לקמן כ' י"ח:) (ט) ערות אחותך בת אביך, לף בת לנוסה נמצמע: מולדת בית או מולדת חוץ, פנויה, כך נראה בעיני לפי פשוטו, מפי' רשב"ס ז"ל, ולישי מבין טעמו, בין יתרגם בית פנויה שיושבת בבית לביה, וחון נשואה, כמו ובלשים בנות שלח החולה (שופטים י"ב ט'), ובין שיתרגם חון פנויה, שאין לה בית, מה ההבדל ביניהן? ומה טעם למלת מולדת. ולחב"ע פי' מולדת בית שנולדה בחרוסין

המעמר

(ט) מולדת בית או מולדת חוץ, עיין בלקוט, ובכוונת הרשב"ס שהניח נראה לי שלדעת הרשב"ס מולדת בית היא שנולדה ללביו בביתו מחתו, ומולדת חון הוא שנולדה בחון פנויה והיא לנוסת לביו, ולמר בפנויה על דרך ההוה, כי לל יבבר הכתוב מחת לים שהוא בדרך זר, ול"ב דעת הרשב"ס והרלב"ע שולה בנקבה לחד.

אחרי מות יח

חֲגַלֵּהּ עֶרְוָתָן: ס (י)עֶרְוַת בַּת־
בִּנְךָ אוֹ בַת־בִּתְּךָ לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָן
כי

תרגום אונקלוס

אוֹחֲרָן לָא תְגַלֵּי עֶרְיָתְהֶן: (י) עֶרְיַת בַּת
בְּרָךְ אוֹ בַת בְּרַתָּךְ לָא תְגַלֵּי עֶרְיָתְהֶן אֲרֵי
עריתך

תרגום אשכנזי קנה

זאללסט דוא ניכט אויפרעקען.
(י) דיא בלעסע דיינער זאהנס-
מאכטער אדער טאכטער
טאכטער זאללסט דוא ניכט
אויפ-

רש"י

ממנו וניון שהיא מלוי לתר: ערות בת בנך. קל ותומר לבתך קלך לפי שאין מזהירין מן הדין למדוה
מגזרה

באור

נלמוסין וקדושין, ומולדת חון, חון מהמנהג, ואין המלילה מתייבדת בפי' זה, ועוד לחותך
ת לבניך הכל במשמע גם התנוסה וכיו שאמרנו. והנכון בפי הפשט הוא דעת חכמים שאמרו
שאפילו נולדה לחותו מחייבי כריתות וכל שכן מחייבי לאוין לחותו היא, והרי לחותו ממזרת לו
נתינה ואם בת עליה חייב כרת כעל לחות בזרה, ופירשו בין שאומרין לו לבניך קיים בין שאומרין
לו הולך לחותך היא, ויהיה פי' מולדת בית, הילודה מאם היושבת ביתה, ומולדת חון,
ילודה מאם שבריבה לבאת חון מבית בעלה, וכן פי' רש"י ז"ל, והוסיף בנון ממזרת לו נתינה,
כלומר גם אם הלחות ממזרת שנולדה מלחת מחייבי כריתות, לו שהיא בת נתין שאין לבניה
מיוחלל, לחותו היא, וכן פי' דבריו רא"מ ז"ל. ואולי לשטת חכמים ים לפרש עוד מולדת כמו
מלרלך וממולדתך ומבית לבניך (בראשית י"ב ל'), ורליתי בלבדן מולדתי (לסתר ח' ו'),
שהוכיחו בפרושנו על ס' בראשית שהן על המשפחה, וכן מולדת בית, שאמה ממשפחה הרלויה
לבית זה, לו שאמה מולדת חון, ממשפחה זרה לבית זו, בנין חייבי כריתות ולאוין, לכל
חונקלוס תרגם דלידת מן לבוך מן לתתת לחורי לו מן לתך מגבר לוחרן, ואם כדבריו יהיה
ללא לורך, כי לחותך בת לבניך לו בת לתך אין לו פתרון כי אם על דרך זה, ולרמב"ן עוד
פשט לחר, ומסוף דבריו נראה שלא יצר גם בעיניו ולא לתלריך [ל"ה, מדברי חונקלוס המתרגם
נראה שהוא מפרש מולדת על הבת, לא על האם, ומלשנו שנקראו הבנים מולדת, כמו
ומולדתך לשר הולדת (בראשית מ"ח ו'), וכן משמע דעת בעל הטעמים, ולזה יצדו בעיני
דברי הראב"ע ז"ל: מולדת בית, שנולדה לבניו לו לתמו על משפט בית ישראל ע"י לרוסין
וקדושין, ולשון בית שנולדה מלשה היושבת עם בעלה בבית כמשפט, ומולדת חון שתשב לבניו
לשה לו שתשפשה לתו מחיץ לתר, ושכב עמה, ויעלה על הדעת שאין לחוש לשאר הבא מן
הזנות, שהוא הפקר, לכך הולרך להזהיר עליו, ורבוי דלף את חנוסה במשמע, הוא מדרש
חכמים, ואין להקשות ממנו על דרך הפשט, וגם חז"ל לתרו שאין התנוסין מכלל העריות לפי
שאינן שאר (יבמות ל"ז ע"ח), ואין ל"ב את חנום' במשמע לולי מדרש חז"ל[ל"]. ערוהן, ערות
כל לחת מהן: (י) ערות בת בנך, ולא זכר הבת, מלבד שהיא לסורה כ"ש מבת בתו שנלשה
מבת הבת, שלא גם לבתו מלשתו לפי הפשט מקרא שאינו לריך הוא, שהרי לפנינו לתר ערות לשה
ובתה לא תגלה, ל"ב כל שובב עם בתו גלה ערות לשה ובתה, שלא שנאמר בת בנך ובת בתך,
לפי שלהלן את בת בנה ואת בת בתה לא תקח מדבר בלשתו מן הנשואין, הכתוב הזה מדבר
לילך שיהיה לפילו חנם לשה והוליד בת לו בן, לסור בבתו ובבת בתו זבבת בנו, לבל על
בתו מלנוסתו אין לנו מקרא מפורש, אם לא שנאמר בק"ו מבת בתו, וכמ"ש בגמרא גלויי מלתא
בעלמא הוא, ורבא לתר שבת מגו"ש הנה הנה זמה זמה, ועוד לפרש: ערוהן, ערות כל
לחת מהן: ערוהך הנה, לפשר שהוא ג"ב טעם למה הזמיט הבת, שלא זבר רק לותן שהן
ערוה לו ולא לבניו, לבל בתו גם ערות לבניו היא שהיא בת בנו, לבל בת בנו ובת בתו אין
לסורין לבניו מן התורה שלא שניות מדברי סופרים, וכמו שאמרו בשבועות ל"ח ע"ב מה

שבפרט

תרגום אשכנזי

אחרי מות יח

כִּי עֶרְוָתְךָ הֵנָּה: ס (יח) עֶרְוַת
בַּת־אִשֶּׁת אָבִיךָ מוֹלֶדֶת
אָבִיךָ אֲחוֹתְךָ הִוא לֹא תְגַלֶּה
עֶרְוָתָהּ: ס (יט) עֶרְוַת
אֲחוֹת־אָבִיךָ לֹא תְגַלֵּה שְׁאֵר
אָבִיךָ הִוא: ס (כ) עֶרְוַת
אֲחוֹת־אִמְּךָ לֹא תְגַלֵּה כִּי־שְׁאֵר
אִמְּךָ הִוא: ס (כא) עֶרְוַת אֲחִי־
אביך

אויפֿדעקען, דען זיא זינד דיינע אייגענע בלעסע. (יח) דיא בלעסע דיינער שטיעפֿמוטטער טאָכטער, דיא פֿאָן דיינעם פֿאַטער ערצייגט, אונר אַל־זאָ דיינע שוועסטער איז, איהר בלעסע זאָללסט דוא ניכט אויפֿדעקען. (יט) דיא בלעסע דיינער פֿאַטערשוועסטער זאָללסט דוא ניכט אויפֿדעקען, זיא איז אייגע בלוטספֿרוואַנדטע דיינעם פֿאַטערס. (כ) דיא בלעסע דיינער מוטטערשוועסטער זאָללסט דוא ניכט אויפֿדעקען, דען זיא איז אייגע בלוטספֿרוואַנדטע דיינער מוטטער. (כא) דיא בלעסע דיינעם

ר ש " י

מגזרה שוה נמס' יבמות: (יא) ערות את תשת תניך. לימד שחייב על לחותו משפחה ונכרית לכך נאמר בת תשת תניך ברחויה לקדושין: (יד) ערות תני תניך לא תגלה. ומה היא ערותו של תשתו לא

תקיב

תרגום אונקלוס

עֶרְיָתְךָ אִינִין: (יח) עֶרְיַת בַּת אִתַּת אָבוּךְ
דְּיַלְדָא מִן אָבוּךְ אֲחָתָךְ הִיא לָא תְגַלֵּי
עֶרְיָתָהּ: (יט) עֶרְיַת אֲחַת אָבוּךְ לָא תְגַלֵּי
קָרִיבַת אָבוּךְ הִיא: (כ) עֶרְיַת אֲחַת אִמָּךְ
לָא תְגַלֵּי אֲרֵי קָרִיבַת אִמָּךְ הִיא: (כא) עֶרְיַת

באור.

שכפרט: (יא) ערות בת אשת אביך, שהיא מולדת תניך לאותך היא, לכל בת תשת תניך שהיא מולדת תניך, כגון שנשא תניו תשה והיתה לה בת מתים לחר מותרת לבנו, שהיא מולדת תניו לא בתו ולא ממשפחתו, ובשנשא לותה היתו פוגע בתניו בעל ידי כלל, ולדעת חכמים (יבמות דף כ"ג ע"ח), בת הכתוב הזה לחייבו על לחותו מן הנשואה בבני לחוין, משום ערות לחותך בת תניך, ומשום ערות בת תשת תניך, לכל לחותו מן התוסה שהיא תשת תניו, תינו חייב תלת תשת, וכן פסק רמב"ם ז"ל, ולפי שהי' החתות בת החב החמורה למעלה, לח נזכרה עוד בפרשת קדושים, וכמו שיתבחר שם בזוה"ק: אשת אביך, לימד שחינו חייב על לחותו משפחה ונכרית, לכך נאמר בת תשת תניך, ברחויה לקדושין, לשון רש"י ז"ל, ותפילו לחכמים שחמרו שבת הכתוב לחייבו שתים על לחותו מן הנשואה, מודים שעל לחותו משפחה ונכרית תינו חייב, כמו שלמדוהו מן החשה וילדיה תהיה לחדוניה, גם כפי הפשט הוח למד מן מולדת תניך, שמלת מולדת על המשפחה כמ"ש (פסוק ט'), שלריכה הבת להיות ממשפחת לבו, וחז חייב עליה משום לחותו, לכל בתו הנולדת לו משפחה ונכרית, לין הבת ממשפחת לבו, שבנך הבח משפחה ונכרית תינו קרוי בנך וכן בתך, ומה שהוסיף רש"י ז"ל לומר ברחויה לקדושין הוח להבדילה מחייבי כריתות, שלין קדושי תבו תופסים בה, וחייב על מולדת חוץ בב"ל (פסוק ט') לפי שחייבי כריתות רחויין לקדושי לחרים, לכל שפחה ונכרית לינן רחויין לקדושין כלל, וכן לחרו בגמרת (יבמות כ"ג ע"ח): (יב) אחות אביך, בין מן הלב בין מן החס: (יג) אמך, בין מן הלב בין מן החס, ויתבחר עוד (פרשה כ' י"ט): (יד) ערות אחי אביך לא תגלה, לחי תבו מן הלב, לכל בת תשת לחי תבו מן החס, ובת לחי חמו בין מן הלב בין מן החס, זינן לכל שניות מדברי סופרים, ובבר פרשנו (פסוק ז') שלדעת יש מרבותינו בת לחייבו שתים

משום

אחרי מות יח

אָבִיךָ לֹא תְגַלֵּה אֶל־אִשְׁתּוֹ לֹא
תְקָרֵב דַּדְתֵּךְ הִוא: ס (טו)עֶרְוַת
כַּלָּתְךָ לֹא תְגַלֵּה אֵשֶׁת בִּנְךָ הִוא
לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָהּ: ס (טז)עֶרְוַת
א ש

תרגום אשכנזי קנו

נעם פֿאַטערס ברודערס וואַלסט
דוא ניכט אויפֿדעקען, דוא
זאַלסט נעמליך זיינער פֿרויא
ניכט בייאוואהנען, זיא איזט
דיינע טאַנטע. (טו) דיא בלע־
סע דיינער שוויעגערטאָכטער
זאַלסט דוא ניכט אויפֿדעקען,
זיא איזט דיא פֿרויא דיינעס
זאַהנעס, איהרע בלעסע וואַלסט דוא ניכט אויפֿדעקען. (טז)דיא בלעסע דיינער ברודער־
פֿרויא

תרגום אונקלוס

אַחֲבוּךְ לָא תְגַלֵּי לְאִתְּתֵיהּ לָא תְקָרֵב אִתַּת
אַחֲבוּךְ הִיא: (טו) עֶרְיַת בַּלָּתָךְ לָא תְגַלֵּי
אִתַּת בְּרָךְ הִיא לָא תְגַלֵּי עֶרְיָתָהּ: (טז) עֶרְיַת

ר ש "י

תקרב: (טו) לאת נוך היא. לא תאמרי
אלא בזמן שבנך חי ואת בה פרט לאנוסה
ושפחה ונכרית:

ערות

באור

מצוה זכר ומצוה לחי לבניו, ועל דרך הפשט ירצה לי, לפי שמכאן ואילך מונה ערוות שאינם אלא בזכר כמו שפרשנו למעלה (פסוק ו'), ואעפ"כ נתחייבים לו בחייהן לפי שנצוותי לשתי הקרוב לו, ודומה בשוכב עם בעליהן שהן אלא בזכר, הזכיר כן בפעם הראשון ואמר ערות לחי לניך לא תגלה, ופירש הכונה, אל תחשוב לא תקרב, שאם תקרב אליה יחשב לך כמגלה ערות לחי לא, וכמו שפי' רש"י ז"ל ערות לחי לניך לא תגלה, ומהו ערותו אל תחשוב לא תקרב, והדבר ברור: דדתך היא, הוא דודך, והיא תצוכה כמוהו וכדודתך היא וכמו שאמרנו, ובפי' רלב"ע ז"ל דודתך היא, תצוכה היא כדודתך, לבל מה שכתב עוד והנה מה יעשו הסומכים במלות על התורה לבדה כי לא אסר הכתוב אשת לחי האם, ולא אם האב ולא אם האם, על כן אנחנו לריכין לקבלה, אם כוונו אלולי הקבלה היינו מתירים לותן לגמרי וגזרו עליהן בקבלה מצוה שניות, יפה דבר, לבל אם דעתו שהן אסורות מן התורה בערוות החמורות בפרשה, דברי שגגה הן, כי אין ערוה של תורה אלא המפורש בפרשה, וכן דעת מעתיקי התורה אין חולק על זה, ומסוף דבריו הכריחנו להחזיק לותו, שאמר ויתכן אלא הזכיר אשת לחי האם כי נלמוד מאשת לחי האב והזכירה בפרשת קדושים, גם הזכורות אלא הזכירם, הכתוב דבר על ההוה, רלוונו אלדעתו כלן ערוות הם, ואין זה אמת, והקבלה שנשען עליה סותרת דבריו, גם לאמרו שהזכירה בפרשת קדושים, לוונו כן, שנאמר ואיש אשר יקח את דודתו ערות דודו גלה (לקמן כ' כ'), וזו אשת לחי לניו, והכתוב סמך על המפורש בפרשה זו, ולומר לכי כי יד לחזו תלמיד שאוונו הגון, אלו נפי' החכם זה וכתב דברי בורות הללו:

(טו) ערות כלתך, שרצו כלל, שעניני הכללות, כמו כלילת יופי (לחיכה ב' ט"ו), כלילת תקטר (לעיל ו' ט"ז), ומזה הענין כלל ופרט, ואמר רד"ק ז"ל גם' הזרזים כלה קדוריה (ירמי' ב' ל"ב), החשה בימי מופתה כל יפיה וכל תכשיטיה לז הם, ונקראת לפילו אחר החפה כלה לחמיה ולחמותה, ערות כלתך, כלתו אשת פנחס (שמואל א' ד' י"ט), כמו שנקרא אתן כל ימיו לחמיו ולחמותו, ע"י מפתו שהיה אתן בחמת, ולא ידעתי מעמו למה יקרא האתן כן תמיד, אף כי הכלה בעבור כלילת יפיה בימי מופתה, ולדעתי הבן בונה בית לניו אחריו להעמיד המשפחה, והבנין ע"י החשה, נקראת גם היא כלה שהיא כלילת הבית, ולכן נקראת כן לבד לחמיה וחמותה, כי את ניתם תשכלל, לבל אתן על סם שמעכ אתי המשפחות ולכן גם הוא נקרא כן תמיד: אשת בנך הוא, לעפ"י שהיה אשרך אשת בנך היא וערות בנך אתה מגלה, כמו שפרשנו (פסוק י"ד), ורבותינו למדו לא אמרתי אלא בזמן שבנך חיות בה, פרט לאנוסה ושפחה ונכרית, ויש ללמוד טעם מזה שאמר ערות כלתך להוציא אלו, שאין נכלל כלה המשכללת הבית, אלא הנשואה כדת משה וישראל, ועם זה הותרה תמיהת הרמ"ם ז"ל: (טו) ערות אשת אחיך לא תגלה, והם

תיננה

תרגום אשכנזי

פרויא זאללסט דוא ניכט אויפ־
דעקען, עס איזט דיא בלעסע
דיינעס ברודערס. (יז) דיא
בלעסע איינער פרויא אונד
איהרער טאכטער זאללסט
דוא ניכט אופדעקען, דוא
זאללסט איהרעס זאהנעס
אדער איהרער טאכטער טאכ־
טער ניכט נעהמען, איהרע בלעסע אויפצודעקען, זיא זינד בלוטפערוואנדטשאפט, דאס

אחרי מות יח

אֵשֶׁת־אָחִיךָ לֹא תְגַלֶּה עֶרְוַת
אָחִיךָ הִוא: ס (יז) עֶרְוַת
אִשָּׁה וּבִתָּהּ לֹא תְגַלֶּה אֶת־בַּת־
בִּנָּהּ וְאֶת־בַּת־בִּתָּהּ לֹא תִקַּח
לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ שַׁאֲרָה הֵנָּה זִמָּה

רש"י

(יז) ערות לאשה ובתה. לא לאסר הבאים
שלא על ידי עבירה הרחבונה לכך נאמר לא
תקח לשון קיחה וכן לענין העונש תאסר
יקח את לאשה ואת לחמה (סנ) לשון קיחה
לכל לגבי לאשה מותר ליטול בתה: שארה
הנה. קרובות זו לזו: זמה. עלה

תרגום אונקלוס

ערבי

אַחַת אָחוֹךְ לָא תְגַלֵּי עֶרְיָתָא דְּאָחוֹךְ הִיא:
(יז) עֶרְיַת אִתְּתָא וּבְרַתָּהּ לָא תְגַלֵּי יַת בַּת
בְּרָהּ וְיַת בַּת בְּרַתָּהּ לָא תִּסַּב לְגַלָּאָה עֶרְיָתָהּ
קְרִיבִין אִנִּין עֵיטַת חֲטָאִין הִיא: (יח) וְאִתְּתָא

עם

כתרגומו

באור

לוקנת שארך, ערות אחיך היא, וכמו שפרשנו (פסוק י"ב), ובין מן האב בין מן האם, כמו
אחותו שאסורה בין מן האב בין מן האם, לא כאשת דודו שהיתה אלא בדודו מן האב, ובגמרא
(יבמות דף נ"ה) למדוהו מן ערות אחיו גלה (לקמן כ' כ"א), ועוד אפרש בעז"ה (סנ): (יז) ערות
אשה ובתה, פי' רש"י ז"ל לא לאסר הבאים אלא ע"י עבירה הרחבונה, לכך נאמר לא תקח
לשון קיחה, וכן לענין העונש תאסר יקח את לאשה ואת לחמה לשון קיחה, לכל לגבי לאשה מותר
ליטול בתה, וכבר בארנו זה (פסוק י'): אשה ובתה, לא נשא לאשה, לאסור בבתה, ולא
נשא הבת לאסור בלחמה שהיא חמותו, ולכן כתב הפסיק הטעם, ושוב לאסר את בנה ואת בתה,
ובפרשת קדושים לחמר הפך ולחים לאסר יקח את לאשה ואת לחמה, לפי שכאן במשמע שלא לקח
לאשה בנשואין, לאסור לנוח על בתה ועל בת בנה ובת בתה, לכל מותר לנוח אל חמותו בזנות
ולין בו ברית, פי' להלן לאסר יקח את לאשה ואת לחמה לאסור חמותו, ולאחר שנלמדו שהיקן
לא הילוך עוד שם לפרש לאסור מעלת בחמותו, שנלמדין מן המפורשים כאן, כמו שאסר בבת
בן לאשתו ובבת בתה, כן לאסור בלא חמותו ובלא חמיו, ועוד יתבאר בעז"ה בפרשת קדושים:
לא תקח, אל נשא האם, שוב לין לקוחין בבת בנה ובבת בתה, שאין קדושין תופסין בהם,
ומה טעם לחמר לא תקח, ויותר הטה לשון רש"י ז"ל שהוציא ממנו שלא לאסרן בכתוב אלא ע"י
ניאוקי הרחבונה, לולי לי' לא תקח לגלות ערותה שהיה במשמע שלא יקח לאת מלבה, ולאח"כ
יגלה ערות לחמה שהיא חמותו, לולא חמותו לו אם חמיו, וכן אם נשא האם לא יגלה ערות
הבת לו בת בנה לו בת בתה: ערותה, היא הגניה האסורה עליו: שארה, כאן לין האסור
בעבור שהן שאר בשרו, ולא בעבור שהן ערות לאחד מקרוביו, כמו לאשת לאחיו ולאשת דודו, לכל
לאסורות בעבור שהן שאר בשר זה לזה, ובמשל תאמר הרי מותר ליטול לאשה ודודתה שהן ג"כ שאר
הבשר, לכן הוסיף זמה היא, בלשון לאסור מצוס זמה: זמה חוא, תרגם לונקלוס עלת חטיון
היא, ופי' רש"י ז"ל שילכך יועלך לחטוא, ורמב"ן ז"ל תמה ולחמר לא ידעתי טעם לזה שכל
העריות גם העברות האחרות היכר יועלו לחטוא, ויפה שלל, והוא ז"ל פי' כי אם זמה נגזר
מן כאשר זמם לעשות לאחיו, ומחשבה ההגונה יקראו מזמה, ולזנות העשוי במחשבה בסתר
יקרא זמה, וכאשר הוקשה עליו שכל העריות הן זמה, הוסיף שבאשה ובתה ובתה ולחמה,
בשיבנג עם לאת שהיא לאשו יחשוב בלאחרת בעבור קרבתם ודמיונם ותהיה שכבת שניהם לו

זמה

אחרי מות יח

הֽוּא: (יח) וְאִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ לֹא
תִקָּח לִצְרֹר לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ עָלֶיהָ
בְּחַיֶּיהָ: (יט) וְאֶל־אִשָּׁה בְּנִדַּת
טמאתה

הרגום אשבנז קנז

ווארע אונצוכט. (יח) דוא זאללסט ניכט איינע פרויא נעבען איהרער שוועסטער נעהמען, אייפערזוכט צו עררעגען, נעבען איהר, אונד בייא איהרעם לעבען, אויך איהרער שוועסטער בלעסע אויפצודעקען. (יט) איינער פרויא, דיא אין איהרער אונרייגען אבואנדעה

תרגום אונקלוס

עִם אֲחָתָהּ לָא תִסָּב לְאַעָקָא לָהּ לְגַלָּאָה
עֶרְיָתָהּ עֲלָהּ בְּחַיָּהָא: (יט) וְלָאִתְתָּא בְּרִיחוּק

ר ש י

כתרגומו עילת חטאין עילרך יועלך לחטא:
(יח) לא לחותה. שתיהן כאחת: לצרור.
לצון לרה לעשות לת זו לרה לזו: בחייה.
למדך
סאובתה

באור

זמה, נענין נני תמורה שאמרו ז"ל, ולכן למר ערות לשה ובתה, ולל לומר ערות בת לשתך לל תגלה, ולמר ואיש לשר יקח לת לשה ולת למה, ולל לומר ערות בת לשתך לל תגלה (כלומר להורות שגם משנב המותרת שהיל לשתו זמה היל בעבור משנבתו בשניה), ולם כדבריו יהיה כן גם בשתי לחיות, גם לין דקדוקו נכון, שגם מומה לרעה, כמו יתפשו במזימות זו חשבו (תהלים י' כ'), לין לללהים כל מזמותיו (שם שם ד'), ולין מזמות ירשיע (משלי י"ב ב'), והנלל כל מזמה המזכרת שתם לחל החדש היל לרעה, וכשהוא לשבח נסמך לו מלת תבונה דעת לו תושיה, כמו נלוך חושים ומזמה (משלי ג' כ"ל), לנער דעת ומזמה (שם ל' ד'), ולין מזמה משנבה פשוטה, ללל עומק עיון והתבוננות משנבה על יתר משנבות הלב, פעמים בענין טוב פעמים בענין רע, ולפי שלין ברשה תבונות והשתקעות משנבות לדם יותר מבזונות, הניחו עליהן שם זמה שתם, והתורה מעידה שמשנבות זמה מתבוננות מלד במשנב לשה ובתה ולשה ולמה, כי השם כל יכר משנבות מבין, כלומרו כי הוא ידע יכרנו (תהלים ק"ג י"ד), ולכן נתן הטעם זמה היל, שעל ידי המשנב הזה הלב מתטמל מלד, כי גוברת בו הזמה השנואה להשם ב"ה, ועוד לפרש (לקמן כ' י"ד), ודקדוק הרמב"ן ז"ל בלשון הכתובים לומת ומתקיים גם לדברנו, שבשביל המותרת תתגבר בו ג"כ הזמה: (יה) ואישה אל אחתה לא תקח, פירש"י ז"ל שתיהן כאחת, כי ולשה לל לחותה, משמעו שתיהן כאחת, לל שתקדמן כאחת, שהרי לומרו בגמ' שכל שלין קדושין תופסין בה בזה לחר זה, לין תופסין בה בבת לחת, ולין כאן כית כלל, ללל שתקדם לחת, ונעשית השנייה לחות לשתו, וכשבל עליה חייב כרת, ופי' שתיהן כאחת שתיהן בחייהן, ובמסורת בחייה, מרט לחר מות הרלשונה: לצרר, פי' רש"י ז"ל לי לרה, לעשות לת זו לרה לזו, וכן לומר רשב"ם ז"ל כמו וכעסתה צרתה, שתי נשים לחים לחד שקראן צרות זו לזו, שכל לחיני יודע למה נלמר, כי הלסור משום ערוה, לל בעבור שהן צרות, ובערות לשה ובתה לל שכר לצרור, וגם הן צרות, ורליתי לרמב"ן ז"ל שכתב לצרור לותן זו לזו, כי הן רלויות שתהיינה לוהבות זו לת זו לל שתהיינה צרות, ולל לזכר כן בלשה ובתה ולשה ולמה, כי הנה שכר ולסורות גם לחר מיתה, וזה דחוק שגם החיות שכר, ולסורה לחר גרושי הרלשונה, ולפשר לפי שלמר ולשה ל לחותה לל תקח, חזר ופירש בין שהוא לצרור, שלקח גם השנייה לשה, והרי הן צרות זו לזו, לו לגלות ערותה שכל עליה רק פעם לחת בזנות חייב כרת, כי לפי שלחר מות הרלשונה קדושין תופסים בשנייה, הוצרך לומר שבחיי הרלשונה, לל יקח השנייה, כפי מחשבתו בדרך לקוחין, גם לל יבוא עליה, ולפי' זה יפה הפסיק בעל הטעמים במלת תקח. ורד"ק ז"ל בשרשים הניח ובעסתה צרתה בשרש צור, לשל לצרור הוא מן הכפולים, כמו לרור לת המדינים (במדבר כ"ה י"ז), ולרור לתכם (שם ל"ג נ"ה), ומוכל לומר שהכתוב מודיע שאם יבוא עליה בחיי השניה לורר הוא לה ועושה רעה גדולה, כי לפי שמותרת לו לחרי מות הרלשונה, לשר שאם יבוא עליה בחייה עושה לה כמעשה לורר ולויב: עליה, על הרלשונה שלקח בקדושין גמורין: בחייה, למדך שאם גרשה לל יצא לת לחותה כל זמן שהיל בחייה, מסירוש רש"י ז"ל, וגם מזה רלית לדברנו שלין טעם הלסור בעבור שעשות לרות זו לזו: (יט) ואל אשה בנדת טומאתה,

הרגום אשכנוז

דערונג איזט, זאללסט דוא ניט בייאיאהנען, איה״ע בלעסע אויפצוד עקען. (כ) מיט דער פרויא דיינעם נעבענמענשען זאללסט דוא דיך ניט פלייש־ליך פערמישען, דורך ד׳א אונריין צו ווערדען. (כא) פאן דיינעם זאמען זאללסט דוא ניט הינ־גע־

ר ש ״ י

למדך שלא גרשה לא יצא לה לחזותה כל זמן שהיא נחיים:

(כא) למולך

אחרי מות יט

טְמְאָתָהּ לֹא תִקְרַב לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ: (כ) וְאֶל־אֵשֶׁת עֲמִיתְךָ לֹא־תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ לְזֶרַע לְטָמְאָה־בָהּ: (כא) וּמִזַּרְעֲךָ לֹא־תִתֵּן

להעביר

תרגום אונקלום

סְאוּבְתָהּ לָא תִקְרַב לְגַלָּאָה עֶרְיָתָהּ: (כ) וּבְאִתַּת חַבְרָךְ לָא תִתֵּן שְׁכוּבְתָּךְ לְזַרָעָא לְאִסְתַּאָבָא בָּהּ: (כא) וּמִבְּנָךְ לָא תִתֵּן

באור

נימוס שנודד דס טמא מגופה, והן ימי נדה וזיבה הטמורים בפרשת מלורע, ולפי שמלת נדה הלמור כאן כולל כל דס הנודד מגופה נדה וזיבה הולרך להוסיף מלת טומלתה, כי יש נדידת דס טהור ליולדת זכר ונקבה כמפורש בפרשת תזריע: לא תקרב לגלות ערוחה, לפי שהנדה נוהג גם בלשתו שובבת חיקו, הוסיף בה לא תקרב, שבהיות לבו גם בה והיא עמו בבית, הזהיר על הקריבה המביאה לידי גלוי ערוה, וכמו שהזהיר כן בלשם הענין על דרך כלל בכל העריות, והנה הכתובים מבארן ולילך לומן שאר לא לבועל ולא לבועלת, והן לרבעה נדה ולשת לים זכר ונה״ה זהו תוכן סדר הכתובים בפרשה זו: (כ) ואל אשת עמיתך, לדעתי שרשו עם, וממנו מלת עם, שהוא על הקבון שבל לחד דבק עם חבריו, וכן עמיתי עמיתו עמיתך, וכולל בל לומי המין, לבל רל״ק ז״ל בשרשים לומר משרשו עמת, ופירושו חבר, וממנו לעמת העלה יסירנה, (ויקרא ט׳ ג׳), לנכח העלה, ישבאו החופנים לעומתם (יחזקאל ל״ב ח׳), לנכחם, וגם לדעתו בולל בל לומי העם, שבל לחד מהם זה לעמת זה, וכמו שלומרים בלשון לוע״ז (דיין ישבעני מענם): תחן, יתבאר בעז״ה (פרשה כ׳ ט״ו): לא תחן שבבתך לורע, בפי הנראה לשון לגלות ערוה לנשלי, בנוי למשבב של טומלה, שהרי בבל השבינות המותרות יעשה בן לבל לא יקרלו בן בבל המקרש, חלק לשון ידיעה לו בילה, ולבן נבתב לשון גלוי ערוה בבל הנשים האסורות משום שלר, ובן בנדה, לפי שבלן חקי הסם הם, ולולי שלסרן הבתוב לא ידענום מדעתנו, נבתב בבל לחד שהמשבב עמהן הוא גלוי ערוה, לבל לותן שהן תועבות גם בשקול הדעת אין לורך להזביר בהן לשון זה, ולבן לא נזבר בלשת לים ובזבר ובהמה גלוי ערוה לפי שהן לסורות גם משקול הדעת, ומשבב לשת לים נקרא נלוף, במו שבתוב בפרשת קדושים, ולבן לומר לא תתן שבבתך לזרע: לזרע, פי׳ רמב״ן ז״ל לפי שלא יבקה בל הנוגע בה, הולרך לומר לזרע, שלולי לומר לא תתן שבבתך בלבד היה נראה שיהיר לפילו שובב עמה לחבק ולנשק, וכאן בחייבי בריתות יהזיר, על בן הזביר שבבתך לזרע, לפרש בי במשגל יזהיר, פירש דבריו שלא תשבב עמה בדרך השובב עם לשה להוליד זרע, שלריך שיערה בה, לבל לא שערה לף על פי שלא גמר ביאתו חייב, שלולי היה לריך גמר ביאה, היה נראה שבבת זרע במו בשפלה מרופה, לבל מלת זרע בבל מקום לינהו על הזרע היולא מן הגוף, חלק על הבניס, בדרך הבלל שלמרנו (לעיל ט״ו ט״ז), וזהו פשוטו של מקרא. ורלב״ע ז״ל לומר בי המשגל על שלשה דרבים, הלחד לפריה ורביה, והשני להקל מלחת הגוף, והשלישי לתלוה וזמה, על בן לומר לזרע, שלולי לפריה ורביה לסור: לטמאה בה, זוהי טומלת הנפש, עליה לומר שלמה נולף לשה תשר לב משבית נפשו הוא יעשנה (משלי ו׳ ל״ב), בי המעשים הללו משחיתים הנפש ומטמלים לותה: (בא) ומזרעך לא תתן, לחר שזבר העריות, שמשבשם משחית הזרע, שהמולך מהן בלילור הוא זרע פגום, סמך להן לזהרה זו שהיא ג״ב על הזרע, שלא נטמא בניני במעשה התועבה הזאת לבל זבר ובהמה שנזברים לאחריה אין מהן נולד: לא תתן להעביר למלך, ע״ז

אחרי מות יח

לְהַעֲבִיר לַמֹּלֶךְ וְלֹא תְחַלֵּל אֶת־
שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה: * (כב) וְאֶת־
זָכָר לֹא תִשְׁכַּב מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה
תּוֹעֵבָה הִוא: (כג) וּבְכָל־בְּהֵמָה
לא

תרגום אונקלוס

לְאַעֲבָרָא לְמוֹלַךְ וְלָא תְחַיֵּל֫ית שְׁמָא דֵאלָהָךְ
אֲנָא יְיָ: (כב) וְיָת דְּכוּרָא לָא תִשְׁכּוֹב מִשְׁכְּבֵי
אִתְּתָא תּוֹעֲבָתָא הִיא: (כג) וּבְכָל בְּעִירָא
לא

תרגום אשכנזי קנוז

נעבען, דעם נעטצען מולך צו
עהרען, דורך דאז פייער צו
פיהרען, אונד דען נאמען דיי־
נעם גאטטעם דאדורך ענט־
היילינגען; איך דער עווינע
(פערב׳טע דיזעם)! (כב) איי־
נעם מאנסען ואללסט דוא ניכט
דוא

ר ש ״ י

(כא) למולך. ע״ז היא שמה מולך וזו היא עבודתה שמוסר בנו לכומרי׳ ועושין שתי מדורות גדולות, ומעבירין את הבן ברגליו בין שתי מדורות האש: לא תתן. זו היא מסירתו לכומרים: להעביר למולך. זו העברת האש:

באור

היא שמה מולך, וזו היא עבודתה, שמוסר בנו לכומרים, ועושין שתי מדורות גדולות, ומעבירין את הבן ברגליו בין שתי מדורות האש, לא תתן, זו היא מסירתו לכומרים להעביר למולך, זו העברת האש, לשון רש״י ז״ל. ורמב״ן ז״ל טען עליו ואמר שהוא מעבירו בתוך האש ממש, ובאמרם בגמרא במשורתא דפורענותא, גם הן הכומרים מעבירין אותו, כי איך יתחייב הוא מיתה בעבודת אחרים, אלא הוא עצמו מעביר, וכן אמר הכתוב מעביר בנו ובתו באש, אלא האש מוסרו לכומרים ועושים בו עבודות טמאות, ואח״כ מחזירים אותו לאביו, והוא מעבירו בלהב האש, ומניין ראיה מן הירושלמי שאמרו לעולם חייב עד שימסרנו לכומרים ויטלנו ויעבירנו בלומר שיחזור ויטלנו מהם ויעבירנו באש, ולפי׳ זה יאמר הכתוב לא תתן זרעך לכומרים, לעשות בו בשוליהם, למען תעבירנו באש למולך, ועוד יתבאר (פרשה כ׳ ג׳): ולא תחלל את שם אלהיך, מלת שם נופל על פרסום כח גבלה בנו, וגם תפארת אלהינו נודע לכל, שהוא נאדר בקדש וקדשנו בתורותיו ובשכון שכינתו ביניתו, והעושה זאת מחלל שמו הגדול ית׳, ועוד לפרש (שם פסוק ג׳): (כב) ואת זכר לא תשכב משכבי אשה, לפי שהשכינה כולל גם המשכב נמטה לאת, הוקרך לפרש משכבי האשה, שמדבר על גלוי ערוה כמו משכב האשה, ולפי שאין זכר משכב האשה כדרכה, הוקרך לרמוז כאן במלת משכבי על שני משכבים, וכמו שרמזנו (פסוק ו׳), וכמו שאמרו רז״ל: תועבה הוא, המשכב הזה היא תועבה, דבר נתעב לפניו בתולדה, והאזהרה על השוכב ועל הנשכב, ויאמר רשב״ם ז״ל לא יאמר שמלאנו הן שכבתי עמם את אבי, הנה אזהרה לשוכב ולנשכב, ויפה העיר עליו רמב״ן ז״ל ל״ל למה לא היתה האזהרה בכלל ובכל בהמה לא תתן שכבתך, כי הנשים בכלל התורה, ועל דעתו העיר רמב״ן ז״ל לפי שהיה שכור, והם גרמו לו התנועה להוליך זרעו, הן השוכבות. ולי יראה שעשה״י שכאן לא יתכן לומר תשכב על הנעשל בעבור שמפורש משכבי האשה, את לוט דברה דרך מוסר שכבתי במטה עם אבי, ולא זכרה הבעילה, וכן ושכבה בחקיך (מלכים ג׳ ח׳), על השכיבה בלבד, וזה דרך כבוד. ובגרייתא אמרו ר׳ עקיבא לומר ואת זכר לא תשכב, קרי ביה לא תשכב, בלומר בנפעל, והרי זה גם אזהרה לנשכב, ואחזוב שמדרך פשוטי הכתובים בכל הפרשה נכתבה האזהרה על הזכר השוכב, והנקבה הנשכבת בכלל האזהרה, וכמו שאמר בסוף ובזכרתו הנפשות העושות, וא״כ גם באזהרה זו נהג כן שאלה בשוכב והנשכב בכלל האזהרה, וגם עליהן אני קורא ובזכרתו הנפשות העושות, אלא לפי שבכל האחרים הנשכבת נקבה הטפלה לזכר, ובאן שניהם זכרים חפצו רבותינו לסמוך גם אזהרת הנשכב על המקרא ואמרו שאלת תשכב יש לקרות תשכב בקמ״ץ וליר״י: (כג) ובכל בהמה, לא אמר ואת כל בהמה, או ואל כל בהמה, לפי שהשכיבה בולל שכיבה קרוב בשר, והכתוב מדבר בחייבי מיתה, דקדק לומר ובכל בהמה שמדבר

אחרי מות יח

לֹא־תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ לְטָמְאָה־בָהּ וְאִשָּׁה לֹא־תַעֲמֹד לִפְנֵי בְהֵמָה לְרִבְעָה תֶּבֶל הוּא: (כד) אַל־תִּטַּמְּאוּ בְּכָל־אֵלֶּה כִּי בְכָל־אֵלֶּה נִטְמְאוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־אֲנִי מְשַׁלֵּחַ מִפְּנֵיכֶם: (כה) וַתִּטְמָא הָאָרֶץ

ואפקד

אוניוינגעט, דיא איך פָּאר איך אויסטרייבע. (כה) דאָז לאַנד איזט דאַדורך אונריין גע־

תרגום אשכנזי

דוא דך פַּליישלך פַּערמישען, דורך דאַסועלבע אונריין צו ווערדען. אויך איינע פַּרוויא זאָלל ניכט דעם פַּיעה הינהאַלטען צור שענדונג, עם וויזט אויף אַרטען). (כד) פַּראונריינען איך ניכט מיט דיעזען דינגען, דען מיט דיעזען דינגען האַבען דך דיא פַּעלקער פַּער־

ווָאר־

ר ש י

(כג) תבל הוא. לשון קדם וערוה וניאוף וכן ותפי על תבליתם (ישעי' יו"ד). דבר אחר תבל הוא לשון בלילה וערבוב זרע אדם וזרע בהמה:

תרגום אונקלוס

לָא תִתֵּן שְׁכוּבְתָךְ לְאִסְתָּאָבָא בָּהּ וְאִתְּתָא לָא תְקוּם קֳדָם בְּעִירָא לְמִשְׁלַט בָּהּ תִּבְלָא הוּא: (כד) לָא תִסְתָּאֲבוּן בְּכָל אִלֵּין אֲרֵי בְכָל

אִלֵּין אִסְתָּאֲבוּ עַמְמַיָּא דִּי אֲנָא מַגְלֵי מִן קֳדָמֵיכוֹן: (כה) וְאִסְתָּאֲבַת אַרְעָא וְאַסְעֲרִית

חובה

באור

על הרביעה, וטעם ונכל לדעתי בין זכר בין נקבה, כי חייב בין כדרכה בין שלא כדרכה, וכמ"ש רמב"ם ז"ל (איסורי ביאה פ"ק ט"ו), וכן בין בא על הבהמ' בין הבית בהמה עליו וח"כ בהמה זכר ונקבה בגלל: לא תחן, גם זה יתבאר (לקמן כ' ט"ו): לטמאה בה, לטמא ונפגו ולהשחיתה: ואשה לא העמד, בהלון, ולא היה לכאור לומר תעבד בקל, שהרי היא הנעבדת, וכן לא היה לכאור לומר תעבד בנפעל, שהוקשו שלא בהלוגה, ובאונס פטורה, על כן אמר לא תעמוד: לרבעה, לנוונה זו תעמוד לפניה, שירבע אותה הבהמה, מלשון בהמתך לא תרביע כלאים (לקמן י"ט י"ט), והוא שפך בה זרע בהמה, ומלשון חכמים זמן הרביעה על הנשים, ולמדנו שאינה חייבת אלא על אותו מעשה, ובכל העריות מזכיר השוכב והמשכבת בגלל שניהן עוברים, וקורא אני עליהן ונכרתו הנפשות העושות (ובמ"ש פסוק כ"ג), לבד בשכב בהמה, שאין הבהמה בכלל הנפשות העושות, אם לא נאמר רק לזהירה לזכר השוכב עם בהמה, היינו לומרים אין לנו אלא מה שפרט הכתוב, אבל אשה נרבעת אינה בכלל זה, לכן הוקרך לכתוב לזהרה גם עליה: תבל הוא, פי' רש"י ז"ל לשון קדם וערוה וניאוף וכן ותפי על תבליתם, דבר אחר תבל הוא לי' בלילה וערבוב זרע אדם וזרע בהמה. ורמב"ן ז"ל כתב לענדי הדקדוק לאמרו שזאת המלה מהנפעל כמו תמם יהלוך (תהלים ל"ז ט'), והתי"ו נוסף, ואומרו כי טעמה כמו השחתה, ולא ידעתי טעמם, כי השחתה משרש בלה, גם כל העריות משחתם הם, ואם בעבור שאינו מינו ולא מוליד, הנה גם בשוכב עם בלתו נאמר תבל עזו (לקמן כ' י"ג), גם רד"ק ז"ל בשרש בלל אמר תבל עזו בפלס תמם יהלוך מן מסס, ולפי שמבלבל זרעו עם מי שאינו ראוי להזדווג עמו אמר תבל, ואם כן הוא בכל העריות יאמר כן, ועוד לדבר על זה בעו"ה בפרשת קדושים: (כד) אל תטמאו בכל אלה, האמורים בענין, לפי שלא נאמר טימאה רק בחצות לים ובבהמה, למדך שכלן מטמאין הנפש: תטמאו, מן ההתפעל, לא תטמאו עלמינכם: כי בכל אלה נטמאו, בהן, על קלתן הוזהרו עליהן, כמו תרבעה שנזכרו בחקרונה חצות לים, ושריפת הבניס לעבודה זרה וזכר ובהמה, וכן ערות אם ואחות מן האם: משלח מפניכם, לגלות אשר אני מגרש מפניכם, ואם בשעת הדיבור עדיין ישבו בארץ, כבר שולחו קלתן לבניס כמ"ש (פסוק כ"ג), גם נאמר על הגזרה שילקה בבר מבי עליון, כנזכר בסוף משפטים: (כה) ותטמא הארץ, גם תועבות מצריס דומיס לתועבות מצבי כנען, אלא לפי

אחרי מות יח

וְאֶפְקֹד עֲוֹנָהּ עָלֶיהָ וְתָקְאָ הָאָרֶץ
אֶת־יֹשְׁבֶיהָ: (כו) וּשְׁמַרְתֶּם אַתֶּם
אֶת־חֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי וְלֹא
תַעֲשׂוּ מִכֹּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה
הָאֶזְרָח וְהַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכְכֶם:
(כז) כִּי אֶת־כָּל־הַתּוֹעֵבֹת הָאֵל
עָשׂוּ אַנְשֵׁי־הָאָרֶץ אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם
וַתִּטְמָא הָאָרֶץ: (כח) וְלֹא־תָקִיא
הארץ

תרגום אשכנזי קנט

וואָרדען, איך האַבע דיא
מיסעטהאַטען, דיא דאַרויף
געשעהען זינד, געאַהנדעט,
אונד דאַז לאַנד האַט זיינע בע־
וואָהנער אויסגעשפיען. (כו) בע־
אָבאַכטעט איהר אַלזאָ מיינע
געזעטצע, אונד מיינע רעכטע,
אונד בעגעהט קיינעס פּאָן
דיעזען אַבשיילישקייטען, זאָ־
וואָהל דער איינהיימישע אַלס
דער פֿרעמדע דער זיך בייא
איך אויפהעלט; (כז) דען אַל־
לע דיא אַבשיילישקייטען האַבען דיא איינוואָהנער דעס לאַנדעס פּאָר אייערער צייט בע־
גאַנגען, אונד דאַז לאַנד איזט דאַדורך אונרײן געוואָרדען. (כח) דאַמיט דאַז לאַנד אייך
ניכט

תרגום אונקלוס

חוֹבָה עָלָהּ וְרוֹקִינַת אַרְעָא יָת יָתְבָהָא:
(כו) וְתִטְּרוּן אַתּוּן יָת קְיָמַי וְיָת דִּינַי וְלָא
תַּעְבְּדוּן מִכֹּל תּוֹעֲבָתָא הָאִלֵּין יַצִּיבָא וְגִיּוֹרָיָא
דְּיִתְגַּיְרוּן בֵּינֵיכוֹן: (כז) אֲרֵי יָת כָּל תּוֹעֲבָתָא
הָאִלֵּין עַבְדוּ אֱנָשֵׁי אַרְעָא דִּי קֳדָמֵיכוֹן וְאִסְתָּאֲבַת אַרְעָא: (כח) וְלָא תְרוֹקֵן אַרְעָא
יתבון

ר ש ״ י

(כח) ולא תקיא הארץ אתכם. מצל לבן מלך שהאכילוהו דבר מלוס שאין עומד במעיו אלא מקיאו כך ארץ ישראל אינה מקיימת עוברי עבירה ותרגומו ולא תרוקן ל׳ ריקון מריקה עצמה מהם:
הנפשות

באור

שהנעניים הם יושבי הארץ הנאהרת להשרות השכינה, גרמו טומאה גם לארץ, ולא תוכל הארץ לשאת קומם: ואפקד עונה עליה, כמו ופקוד על עונה עליה, כלומו העון על הארץ, והפס פקד וגזר על העון אשר עליה שימוש ממנה, וכן ומשתי את עון הארץ ההיא ביום אחד (זכריה ג׳ ט׳), ומלת פקידה כמו ויפקד פקידים (בראשית מ״ח ל״ד), שמופל על המצוה דבר על ענין מה, וכן פקד הפס דבר שעל ידו ימוש העון, וחזר ופירש מה פקד עליה: ותקיא הארץ את יושביה, כמו שמקיא דבר הנגעל בעיניו, כן הקיאה הארץ מתוכה את יושביה הנגאלים והמתועבים: (כו) ושמרתם אתם, ישראל היהרשים את הרצפ: התועבת האלה, למדך שכולן תועבות הן, ואפ לא נאמר תועבה רק במשכב זכר: והגר, גר לדק שנכנס לברית, ועל כן הגר בתוכם, ופרשוהו (לעיל ט״ו ב״ט): (כז) כי את כל, כלומר מה שאמרתי שנטמאו הגויס בכל אלה, ונטמאת הארץ, הוא בעבור שהמעשים הללו הפ תועבות ולכן מטמאים הנפש ומטמאין הארץ: האל, כמו האלה, כמו ההפ ההמה, ורבותינו ז״ל דרשו עליו: עשו אנשי הארץ אשר לפניכם, למי שבבר אמר כי בכל אלה נטמאו הגויס אשר מלפניכם, ועוד לנשי הארץ אשר לפניכם נמשמע קודם להפ דורות רבות, והלא הפ לנשי הדור ההוא, אלמוא שבבר מדורות רבות הקיאה הארץ משפחות רבות מן הכנענים והרפאים שנתמלאה פלאתם ממעשה התועבות הללו, והושיבה אחריהם, כמו ואשר נפולו משפחות הכנעני (בראשית ו׳ י״ח), שהן ממשה האזרוחים ערקי סיני נמרי חמתי ואלוהי, שירשו פלשתים מזרע מלרים את ערימם כמו שהוצחנו בפרושנו לס׳ בראשית, וזהו שפפר הכתוב כאן והודיע שגרושי האומות ההפ היו נעבור שטמאו הארץ בתועבות הללו: (כח) ולא תקיא הארץ אתכם, עם הכלל ידבר, שלא ילכו בחקות
התועבות

תרגום אשכנזי

אחרי מות יח

ניט אויסשפייע, ווען איהר
עם פֿאראונרייניגעט, זאָ וויא עם
דאָ פֿאלק אויסגעשפיען, דאָ
פֿאר אייך דאָרין געווען.
(כט) דען ווער פֿאָן דיעזען
אַבשיילישקייטען איינע בע=
נעהט, דיא פערזאָנען, דיא
זאָלכעס בעגאַנגען, זאָללען
אויס איהרער נאַציאָן אויסגע=
ראָטטעט ווערדען. (ל) בעאָב=
אַכטעט אַלזאָ וואָס אך אייך
פֿאָרשרייבע, קיינעס פֿאָן דען
אַבשיילישען גענאָטצען אויס=
צואיבען, דיא פֿאר אייך
אויסגעאיבט ווארדען, פֿאראונ=
רייניגעט אייך ניט דורך דיעזעלבע; איך דער עווינע אייער גאָטט (בעפֿעהלע אייך דיעזעס)!

וידבר

רש"י

(כט) הנפשות העושות. הזכר והנקבה
נאמרו: (ל) ושמרתם את משמרתי.
להזהיר בית דין על כך: ולא תטמאו
בהם כי אני ה' אלהיכם. הא אם טמאתם
אני אלהיכם ואתם נפסלים מלהרי
ומה הגוף יש לי בכם ואתם מתחייבים
כליה לכך נאמר כאן ה' אלהיכם:

דער

תרגום אונקלוס

יַתְכוֹן בְּסָאוֹבֵיכוֹן יָתֵהּ כְּמָא דִּי רוֹקִינַת יָת
עַמָּא דִּי קָדָמֵיכוֹן: (כט) אֲרֵי כָּל דִּי יַעְבֵּד
מִכֹּל תּוֹעֲבָתָא הָאִלֵּין וְיִשְׁתֵּיצוֹן נַפְשָׁתָא דִּי
יַעְבְּדוּן מְגוֹ עַמֵּהֵין: (ל) וְתִטְּרוּן יָת מַטְּרַת
מֵימְרִי בְּדִיל דְּלָא לְמֶעְבַּד מִנַּיְמוֹסֵי תּוֹעֲבָתָא

דִּי אִתְעֲבִידָא קָדָמֵיכוֹן וְלָא תִסְתָּאֲבוּן בְּהוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהָכוֹן:

ומליל

באור

התועבות הללו, שתהיה הרגועה מוחרת להם בעלת מליהם וגריה', כי תקיל לותם הארץ, כאשר קלה לגוי אשר לפניהם, ואני לא תפקתי זה, כי בכם בחרתי להיות לכם לאלהים ולהוציא לתכם בארץ הזאת המוכנת להאדמת הבניה לטוב לכם ולכל עמי הארץ, וכמו שאמר שלמה בתפלתו, ואם תגלו ממנה לשחית מועדי בארץ, אין מקדש ואין מזון ואין עוד גדולות ונוראות, ובפרשת קדושים פירש הכתוב ושמרתם את כל חקותי וגו' ולא תקיל לתכם הארץ לשון אני מביל לתכם שמה לשבת בה (לקמן כ' כ"ב), כלומר הארץ שאני נותן לכם למען תשבו בה לשמור תורותי ושחשבון בתובה, וממה שכתב רמב"ן ז"ל בענין זה (פסוק כ"ה) יתבאר פרושו בפסוק זה: (כט) כי כל, עתה פירש דין היחיד, שאם ימלא לאחד מניהם לשון בעזה לאת מכל התועבות הללו, לעשה"י שלא על כל העדה יקלוף, ולא יגרום שתקיל הארץ את יושביה, עונש היחיד הזה הוא שתכרת נפשו מקרב עמו, ותבינו כי גדולה העבירה הזאת בעיני שהיא גורמת הכרתת הנפש, ושאם תתעצם לחוק בכל העדה ואין מוחה בידם תטמא הארץ ותקיל לתכם: ונברחו, יש דעות רבות בפי' ענין זה, ונדבר על זה בעז"ה (לקמן כ' ג' וכ"ג ל'): הנפשות העושות, הזכר והנקבה נאמרו, לשון רש"י ז"ל, ובכר רמזנו על זה (פסוק כ"ג): (ל) ושמרתם את משמרתי, הדברים שלויתי לכם למשמרת, תשמרו לותם, ועם הב"ד יתבר, תשגיחו על עמי, ולא תניחם להמשך לחר חקות מלרים וכנען לחוקק חקים בתלה בתרלו, אלא כמו שאמר ושמרתם לתת חקתי ואת משפטי (פסוק כ"ו), וזהו לשלתי עשות מחקות התועבות לשר נעשו לפניכם שלא תעשו חקים של תועבות כתלו, וזה על הכלל, כי קניעות חקים במדינה מסור ביד זקני העם שופטיו, ונפי' רש"י ז"ל ושמרתם את משמרתי, להזהיר ב"ד על כך, ויפה פי': ולא תטמאו

יט (ב) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: (ג) דַּבֵּר אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם קְדֹשִׁים תִּהְיוּ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי יְהוָה אלהיכם

תרגום אונקלוס

יט (ב) וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר: (ג) מַלֵּיל עִם כָּל כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן קַדִּישִׁין תְּהוֹן אֲרֵי קַדִּישׁ אֲנָא יְיָ אלהכון

תרגום אשכנזי קם

יט (ב) רער עווינע שפראך פערנער צו משה וויא פאלגעט: (ג) רעדע מיט דער גע־מיינדע דער קינדער ישראל'ס, זאגע איהנען נעהמליך איהר מיסט הייליג זיין. דען איך דער עוויגע אייער גאטט, בין חיי־

רש"י

יט (ב) דבר אל כל עדת בני ישראל. מלמד שנאמרה פרשה זו בהקהל מפני שרוב גופי תורה תלוין בה: קדושים תהיו. הוו פרושים מן העריות ומן העבירה

באור

בהם, לפשר שהיו לזהרה על היחיד העובר בסתר, ואם הוא על הכ"ד, יזהיר בעבור טומאת הארץ שמא יטמאו בהם תמת הארץ, כנ"ל (פסוק כ"ח): אני ה' אלהיכם, פרשנו בראש הענין:

יט (ב) עדת בני ישראל, מלמד שנאמרה פרשה זו בהקהל, מפני שרוב גופי תורה תלויין בה, מפי' רש"י ז"ל, וכן הוא בת"כ, ולדעתי הטעם לפי שכל המצות שנאמרו בפ' זו עד וידבר הסמוך כל ישראל חייבין בהן, ולא נתיחד בה מצוה להכניס לבדן, ולפי שהן גופי תורה, ורובם נוהגים בכל שעה לזמרם ולעשותן, נאמרה בהקהל, ואמר עדת ישראל, כי מלת עדת נופל על הכנסיה כלה כשמתכוונין כלם לדבר אחד ועל דעת אחת כמו שנאמרנו (פרש' ד' י"ג): קדשים תהיו, מלת קדושה היא ההתעלות על דבר הפחות ממנו, ויש קדושות הרבה כי הגזור מן סתלות הנקלות מאד, כמו תועבת הזמה, והמתקלים האסורים, נקרא קדוש, שנאמר והייתם לי קדושים כי קדוש אני ה' (לקמן כ' כ"ו), וזה כתוב בסוף העריות ומאכלות אסורות, ויש מתקדש מאלה, ויזהרו קצה במותר לו, שהוא בניאת נשיו הרבות, ויהיה בסוגאי יין ובזוללי בשר, וידבר דברי נבלה, ורמב"ן ז"ל קראו נבל בדרשות התורה, ויש מתקדש גם מאלה, ויזהיר זמנו בדברי חול וכל עניני לאסף ולכנוס ועל עבודה רבה תמיד לו, וימעט בהגיון תור' ומשנות תמת, וכן יש קדושה למעלה מקדושה, עד שתמיד יזכה להתקדש למדי, עד שלא יחוש לכל מקרי העולם הטובות והרעות, כי לבו קדוש ומתרומם על הכל, ודבק בשלהיו, וכמו שזכרה תורה (פרשה כ"ח ו'), ואם לפרש בענ"ה, ולכן סתמה תורה ואמרה קדושים תהיו, כל אחד נפי כחות נפשו, יהיה פרוש ונבדל מפחיתיות יצרו הרע בטבעו, ויתגדל ויתרומם עליו, ויפה פי' רש"י ז"ל קדושים תהיו הוו פרושין מן העריות ומן העבירה, שכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה, פי' דבריו לפי שהעריות יכר לכ האדם נוטה מליו מאד, מי שפרוש מהן, בידוע שיש בו כח קדושה ורוממות, ולכן נכתב קדושה לכל עריות, וכן יתקדש משאר הפחיתיות שהיכר נוטה מליהן: כי קדוש אני ה' אלהיכם, נאמרו והלכת בדרכיו (דברים כ"ח ט'), ואמרו ז"ל

המעמר

יט (ב) קדשים תהיו, יפה אמר הרב המבאר כי יש קדושה בטהרת הנפש וקדושה בגוף המעשה, ולזה מכאן ועד פסוק ז' יזהיר תמיד אחרי קדושת החלה לרופות, ויקדים קדושת הנפש לקדושת הגוף, כי היא קודמת גם בזמן גם במעלה כנודע; אמר לים אמו ואביו תירלו, שהוא ירחת ההתרוממות ותלויה בנפש, ואחר כן את שבתותי תשמרו שהוא השמירה במעשה; לל תפנו אל האלילים, היסור הפנייה במחשבה, ואלקי מסכה לא תעשה לך, לזהרת המעשה, אמר וכי תזבחו וגו' לרלונכם תזבחו, והיא תיכיח את קרבנו בחסן גמור ורוח נכון (וכמו שנכאר) ואת"כ ביום זבחכם יאכל. כי קדוש אני, בת"כ, לומר שאם אתם מקדישים עלמיכם

תרגום אשכנזי

היילוג. (ג) איין יעדער האַבע עהרפֿורכט גענגען פֿאַטער אונד מוטטער, אונד בעאָבאַכטע מיינע רוהעטאַגע; איך, דער עווי.

קדושים יט

אֱלֹהֵיכֶם: (ג) אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ אֲנִי יהוה

ר ש"י

העבירה שכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה. אשה זונה וחללה וגו' (ויקרא כ"א) לפי ה' מקדשכם. ולא יחלל זרעו לפי ה' מקדשו (שם). קדושים יהיו לאלהיהם: (ג) גבר מן אמיה ומן אבוהי תהון דחלין וית יומי שבתא די לי תטרון אנא יי

תרגום אונקלוס

אֱלָהֲכוֹן: (ג) גְּבַר מִן אִמֵּיהּ וּמִן אֲבוּהִי תְּהוֹן דַּחֲלִין וְיָת יוֹמֵי שַׁבָּתָא דִּי לִי תִּטְּרוּן אֲנָא יי

לשם זונה וחללה: (ג) לפי שמו ולכבוד תורתו. כל אחד מכם תיראו אביו ואמו זהו פשוטו. ומדרשו

באור

ז"ל מה הוא קדוש לשון אתה היה קדוש, ולכן היא מצוה סתומה כי כוללת מיני קדושות רבות כמו שאמרנו, וכל אחד מישראל מייב בקדושות המפורשות בתורה, כמו קדושת הערוות, וקדושת מאכלות אסורות, ואותן שאינן מפורשות בלילות במאמר קדושים תהיו, ומייב בהן כל אחד כפי כח נפשו, והקדושה דרך השם הוא, לא בעבור דברים שהן פחיתיות כי הוא שוכן עד מרום וקדוש, נעלם לאין חקר גם מדרכי הקדושים, אלא לעם"י שעשה הכל בחכמה, ויסד בכל הדברים חקות קבועות, גם בקדש דרכו לעשות נפלאות נגד חקות הטבע, כמו שעשה רבות למען ישראל במצרים ועל הים ובמדבר גם בארץ ישראל, וכבה מיינים אתם להתקדש במחשבה ובמעשה נגד טבע לבבכם, לשמור תורותי ומצותי שהן בקדש, על כן אמר אלהיכם כמו אני ה' אלהיך, ובאחרונה ברחבה בפי' ס' חכמת שלמה (פרשה ט"ו ח'): (ג) איש אמו ואביו תיראו, החל בעיקר הראשון, שידעו כי הקדש נפרץ בגלס אלהים, ושאין לדעתו מקרה בלדת הבהמה אלא בהשגחת השם, שאבר נשמה עליונה בגוף, להיות נפש חיה תחת השמש, וזהו תקונו, בין בטוב לו בין בגר לו, כי יש תקוה ואחרית לנפש החדש, ויום הגמול על כל דרכי החדש ומעשיו, ולפי שחבותיו שותפין בילידתו, ועל ידם נעשה החפץ העליון, וכמו שאמרו קדמונינו ז"ל לכן מייב במורא ובכבוד, אבל המכחיש במעלת בלס החדש והשגחת יוצרו עליו, אין מקום לכל התורה ולכל המצוה, גם לא יירא את חבותיו משקול דעתו, כי אין דעת החדש מכרעתה, שאם תאמר יירא ויכבד לפי ילדותו וגדלותו והטיבו עמו, לא יקיימנה רק מי שחי חיים טובים, אבל בני עניים העטופים בערב מנעוריהם, ובאחר גדלו שלחוש אבותם מעל פניהם, ומתגוררים בארצות נחוסר כל ובוחרים מות מחיים, אין טובה יכירו לאבותם, יאמרו אבות אינו להנאתם כוונו, ואוי לנו כי ילדונו, אבל היא מצות ה' בדרך הקדש, על כן אמר בדברות אחרות בבד את אביך ואת אמך כאשר צוך ה' אלהיך (דברים ה' ט"ו), כלומר לא משקול דעתך, אלא בעבור שצויתיך לעשותה, ולפי שקדושת המחשבה הזאת, יסוד התורה והמצוה כלה, הקדימהו לכל, וכן אחס בה ואהבת לרעך כמוך, וגם אחרם: איש, כל אחד מכם תיראו אביו ואמו, זהו לפי פשוטו, מפי' רש"י ז"ל, וגם יש בו מדרש חכמים הובא בפרוש: תיראו, ירמת בנוך, כמו שאמרו ז"ל לא יזהו מורא לא יעב במקומו ולא ידבר במקומו ולא יסתור את דבריו, כמו

המעמר

עלמיכם מעלה אני עליכם בלילו קדשתם אותי, וחס אין אתם מקדישים עלמיכם, מעלה אני עליכם בלילו לא קדשתם אותי, או אינו אלא חס מקדשים אותי הריני מקודש וחס לאו אינו מקודש, ת"ל כי קדוש אני, בקדושתי אני בין חס מקדשים אותי ובין אין מקדשים אותי ע"כ, והוא דרוש נכון, ותהיה הוראת מלת כי, כמו וסלחת לעוננו כי רב הוא, לפי"ש ברב הוא, ועוד כמוהו, וכן גם בלן קדושיו תהיו לקדש אותי, הלא כי מנלעדי זה קדוש אני אלקיכם. (ג) איש אמו, לדעתי נכונים דברי המפרשים שאמרו עיקרי עשרת הדברים לא ביאור, וכמו

קדושים יט

יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: (ד) אַל־תִּפְנוּ אֶל־
האלילם

תרגום אונקלוס

יי אֱלָהֲכוֹן: (ד) לָא תְחַפְּנוּן בָּתַר מַעֲוָן
ודחלן

תרגום אשכנזי קמא

עווינע, אייער גאָטט! (ד) האַלט
טעט אייך ניכט צו דען געטצען,
אונד

ר ש " י

ומדרשו אין לי אלא איש אשה מניין כשהוא אומר תיראו הרי כאן שנים אם כן למה נאמר איש ואשה שפקד בידו לעשות לכל אשה רשות לאחרים עליה: למו ואביו תיראו. כאן הקדים אם לאב לפי שגלוי לפניו שהבן ירא את אביו יותר מאמו ובכבוד הקדים אב לאם לפי שגלוי לפניו שהבן מכבד את אמו יותר מאביו מפני שמאלתו בדברים: ואת שבתותי תשמרו. סמך שבת למורא אב לומר לך על פי שהזהרתיך על מורא אב אם יאמר לך אלל את השבת אל תשמע לו וכן בשאר כל מצות: אני ה' אלהיכם. אתה ואביך מיבי' בכבודי לפיכך אין תשמע לו לבטל את דברי. אי זהו מורא לא יעב במקומו ולא ידבר במקומו ולא יסתור את דבריו. ואיזהו כבוד מאכיל ומשקה מלבים ומניעל מכ ים ומוליך: (ד) אל תפנו אל
האלילים

באור

כמו את ה' אלהיך תירא (דברים י' כ'), שמדבר על יראת רוממות, ובאמרם ז"ל הקיש מורא אב ואם למורא המקום, וכבר יסדנו בספר גן נעול (בית ה' אזהרה ט') שכל לשון מורא שאין לפניה לו לאחריה אות מ"ם, כלם על יראת כבוד ורוממות: ואת שבתותי תשמרו, זה העיקר הגדול, שידעו כי השם ברא את העולם מאין בכחו הגדול, ונתן לכל דבר חוקו כפי מספר חכמתו, ולכן אם ירבה יוכל לבטל מעשיו, והן הן דרכי הנפלאות לעינינו, כי מה' לא יפלא דבר, ומי שמכחיש בזה כופר בתורת ישראל, שמלותיה יוסדות על הנפלאות, והעיקר מלות השבת, כי אות היא כי בשת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ, וכמו שאמרו (חולין קפ ב' ע"ש), גם כל המועדים נלטוו על זכר נפלאותיו לאבר עשה, ולכן לאבר אים למו ואביו תיראו סמך ואת שבתותי תשמורו, וכן סמכן בעשרת הדברי': תשמורו, במשבת הלב, וכן כל שמירה שבמקרא, כמו ואביו שמר את הדבר (בראשית ל"ז י"ח) ויורה על מניעות הדבר, כמי שאומר הוא שלא יאבד, כן האדם שומר בלב מה שחשקה נפשו בו והשומר עושה, כדרך ושמרתם ועשיתם (דברים ד' ו'), ומורא האמור במשבת הלב, גם במעשה לא יסתר דבריו ולא יבזהו וכמ"ש, וכן שמירת השבתות במשבת הלב, גם במעשה שלא יחלל לותם: אני ה' אלהיכם, אני יצרתי עולמי בחכמה, ואני יצרתי רוח אדם בקרבו, ולפי שאני אלהיכם עושה נפלאות למענכם, וקדשתי לתכם לי, לויתי לתכם לקדש שבתות, ולירוא האמור: (ד) אל תפנו אל האלילם, זהו העיקר השלישי, שידעו רוממות השם כי מרום וקדוש הוא, ויאמינו בו בדרך אמת, ולא יעשבו במחשבתם לפנות אחרי האלילים, ומלת אלילים הנפל מן אל, ומופל על כל דבר שאינו במציאות ואין בו מועיל, ורוחיה הן רופאי אליל בלבם (ישוב י"ג ד'), על כן הוא אחד משמות הע"ז, כמו כי כל אלהי העמי' אלילים (תהלים ל"ו ה') ועל כן אחשוב שאין האזהרה הזאת לבד על עבודת אלילים, שא"כ אין מקומה אחר
מורא

המעמר

ונמו שיטה, לולם לא אמר הסדר לולי להרחות שאין קדימה במלות ושאין לאמר לבל הבתובה בראשונה הבי נבואה היא, ובאמר מבמינו ז"ל הוי זהיר במלוה קלה בחמורה שאי אתה יודע מתן שכרן של מלות (אבות פרק ב' משנה ל'). תיראו, בדברות אמר בבד, ובאן הוסיף הירחה הפנימית, והיא כי מעשי אבותיו יהיה לנוייס בעיניו ולא יהרהר אחריהם, ומה נאמרו אמרי חז"ל באן הקדים אב לאם וכו' כמו שהניח רש"י ז"ל. ואת שבתותי תשמורו, למעלה אמר זמור את יום השבת, ובאן הזהיר על השמירה, שהיא לדעתי כדרכה לרוב על העשיה לשמור ולעשות, ומעניין זה בדברות האחרונות שמור את יום השבת (ועיין מ"ש בהמעמר לספר דברים בפרשת ואתחנן שם). (ד) אל תפנו, הוא מענין לא יהי' לך אלהים אחרים, אף שבאן הוסיף
שנם

תרגום אשכנזי

אונד מאַכט אייך קיינע אַבגעטטר
טער אוים ערץ׳ אין דער
עוויגע אייער גאָטט! (ה) ווען
איהר פֿריידענמאַהל דאָם עווי־
גען צו עהרען האַלטעט, זאָ
האַל־

ר ש ״ י

האלילים. לעבדם. אלילים. לשון אל כלא הוא מצוד: ואלהי מסכה. תחילתן אלילים הם שם אתה פונה לחריסם. סופך עושה אותם אלוהות: לא תעשו לכם. לא תעשו לאחרים ולא לחריס לכם וא״ת לא תעשו לעצמכם אבל לאחרים עושין לכם הרי כבר נאמר לא יהי׳ לך (שמות כ׳) לא אלך ולא אל לאחרים: (ה) וכי תזבחו וגו׳. לא נאמרה פרש׳ זו אלא ללמד שלא

תהא

קדושים יט

הָאֱלִילִם וֵאלֹהֵי מַסֵּכָה לֹא תַעֲשׂוּ
לָכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: (ה) וְכִי
תִזְבְּחוּ זֶבַח שְׁלָמִים לַיהוָה

לרצנכם

תרגום אונקלוס

וְדַחֲלָן דְמַתְכָא לָא תַעְבְּדוּן לְכוֹן אֲנָא יְיָ
אֱלָהֲכוֹן: (ה) וַאֲרֵי תִכְסוּן נִכְסַת קוּדְשִׁין

קדם

באור

מורח לאכות ושבת, לאבל כוללת גם קדושת מחשבת לדם בחמונתו, שיהיה הכל בדעת נכונה כפי הדעות שקבל מפי התורה והנביאים והחכמים והתולדות הנחמנות שיולית מהן בשקול דעתו, ולא יפנה לבבו אחר ההבלים ודברי שכלות שיחמינו בהן השכלים ועקבי לב, ובכלל זה כל ההבלים שיקראו בלועז (אַבערגלויבען), שאין להן יסוד בדעת האדם, והדבק בהן לסוף יחשוב תועה על ה׳, כמו שיתבאר, וזהו מה שאמרו רבותינו אל תפנו, אל מדעתכם: חפנו, בלב, כמו ואם יפנה לבבך (דברים ל׳ י״ז), אשר לבבו פונה (שם כ״ט י״ז): ואלהי מסכה לא תעשו לכם, מסכה היא אל בסף וזהב שהם נתכים בדפוס, והן הצלמים, וזכר מסכה ולא פסל עץ ואבן, וכמו שנזכר בעשרת הדברים, כי אם יזהיר על ע״ז גמורה, וכאן גם על לאו המקרא; שמזהיר על מחשבת אלילים, שבכללן דמיונות והבלים, ולפי שלזה הדם לעשות דמות כרובים מזהב, שמא ידמה לזו מחשבת הבל, ויעשה מסכה לדם גבוה על כן הזהיר על המסכה, וכל שכן פסילי עץ ואבן; ויתפרש מלת לכם כפשוטו; לפי״ז שכפי מחשבתו, עושה לכבוד הדם; וכן ואלהי מסכה לא תעשה לך (שמות ל״ד י״ז), עם המלמין שם׳ יהנה, וסמך לו שמירת שבת ומועדים כמו כאן; וכן לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם (שם כ׳ כ״ג), הכל על טעם אחד, וממקרא זה למדין שהפונה אל מחשבות הבל, לסוף יחשב גם בעיקר ויעשה מסכה; וקרוב לזה אמרו רבותינו בת״כ, גם רש״י ז״ל פירש תחלתן אלילים הם, ואם אתה פונה לאחריהם, סופך עושה אותם אלוהית: אני ה׳ אלהיכם, נאמר ממחשבות כל חושב, גם בהר סיני לא ראיתם כל תמונה: (ה) וכי תזבחו; זהו העיקר הרביעי על קדושת המלות, שידעו כי מעשיהן נאמרים ממעשים הללו בעצמן כשעשים כחולין; ולכן יעשום בדעת נכונה ובהדרת קדש; ובכל המלות עיקר הכל כונת הלב והמחשבה הנכונה; כאמרם ז״ל רחמנא לבא בעי; לפי שאין בכלן גם אחת שתפסל בכוונה של הבל לו שיבנע על המעשה בעבור גמות המחשבה לבד הפנול, שאם חשב בקרבן מחשבת חון לזמנו האוכל ממנו לפילו בזמנו חייב כרת, לכן זכר אותה כאן בעניני הקדושות: זבח שלמים, מפורש (לעיל ג׳ ו׳), ודין פגול ונותר

נוהג

המעמר

שגם לחשוב בעניני ע״ז אסור, וכן כתב הרמב״ן על תפנו אפילו בלב להסתכל. ואלהי מסכה, הוא מענין לא תעשה לך פסל; לפי שבח לרבות כאן לאזהרה על עשייה סתמית; כי לדעת הרמב״ן הכוונה בלא תעשה בדברות הוא לפי למען עבדם, ולפי זה אין בכלל הלאוין נאמרו שעיקר המלוה לפי על העשייה רק על העבודה (עיין ספר המלות לרמב״ם) ואיסור עשייה בא מכח לאו דכאן, ולפי לדעת הרמב״ם שגם נאסרה העשייה; הנה שם היה לפי לעשות ע״ז לעצמו, וכאן הזהיר גם על העושה לאחרים אפילו לעכו״ם; וכן אמרו בספרא העושה ע״פ לעצמו

עובר

קדושים יט

לִרְצֹנְכֶם תֵּזָבֵחוּ: (ו) בְּיוֹם זִבְחֲכֶם
יֵאָכֵל וּמִמָּחֳרָת וְהַנּוֹתָר עַד־יוֹם
הַשְּׁלִישִׁי בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף: (ז) וְאִם
האכל

תרגום אשכנזי קסב

האלטעט עם זאָ, דאַס עס
אייך צור גנאַדע אַנגענאָממען
ווערדע. (ו) אַן דעם טאָגע אייע-
רעם פֿרייד־ענמאָהלס, אונד
טאָגס דאַרויף, מאָג דאַפֿאָן
געגעסטען ווערדען, וואָס אַבער אַם

ביז אויף דעם דריטטען טאָגע איבערגעבליבט, ווערדע פֿערברענט. (ז) האָט אַבער אַם
דריט־

תרגום אונקלוס

קֳדָם יְיָ לְרַעֲוָא לְכוֹן תִּכְסוּנֵיהּ: (ו) בְּיוֹמָא
דְּיִתְנְכֵּיס יִתְאֲכֵל וּבְיוֹמָא דְּבָתְרוֹהִי וְדִ: שְׁתְאַר
עַד יוֹמָא תְּלִיתָאָה בְּנוּרָא יִתּוֹקַד: (ז) וְאִם
מתאכלא

רש"י

תהא זביחתן חלה ע"מ ליאכל בתוך הזמן
הזה אתם לקבוע להם זמן תכילה הרי כאן
נאמר אם נדר או נדבה זבח קרבנו וגו'
(ויקרא ז'): לרצונכם תזבחוהו. תחילת
זביחתו תהא ע"מ נחת רוח יהיה לכם
לרצון אתם תחשבו עליו מחשבת פסול לא ירצה עליכם לפניו: לרצונכם. לנפוי"לימנטו זהו לפי
פשוטו. ורבותינו למדו מכאן למתעסק בקדשים שפסול שלריך שיתכוין לשחוט: (ו) ביום
זבחכם יאכל. כשתזבחוהו תשחטהו על מנת זמן זה שקבעתי לכם כאן: (ז) ואם
האכל

באור

מוהג בכל הקרבנות, חוץ מן זבח שלמים, שנשחט נאכל לבעלים ולכל לאדם וכל העיר, גם קליש
מקרבן תודה, שאינו נאכל חלא ביום קרבנו, ויבוא להדמותן לבשר חולין, על כן מייב כאן
על תאילתן כדי שם תהב לאכלן תוך זמנו, וכל שכן תודה, ויותר קדשי קדשים שאינן נאכלין
חלא לזכרי כהונה לפנים מן הקלעים: לרצונכם תזבחהו, תהא כוונתכם שיהא לרצון לכם,
שתצפה לה' מנחתכם, ותזהרו בם בקדושה כמצות ה' המפורש בכתוב הסמוך, וכן יקריב אותו
לרצונו לפניו ה', ומבואר למעלה (פרשה ח' ג'), וכן פי' רש"י ז"ל: לרצונכם, לנפלטימינטו
גלע"ז, [°כמו לפלח־זמענט, בל"ח (בעזעפֿטיגונג, וואהלגעפֿאלגן)°], זהו לפי פשוטו, אבל
רשב"ם ז"ל פי' לרצונכם, שיהא תמימים לשמיכה ולכל מצפטיו של קרבן וכמו שמפרש והולך
ולשני רוצה שנזכרו בענין זה: (ו) ביום זבחכם יאכל, זהו פירוש של לרצונכם תזבחהו, שתשגיחו
בלבבכם שנשחט בדרך הקדש לאכול הבשר ביום זביחתו, או ממחרת שם אינו יכול לאכול כלו
ביום הזה, אבל הנותר ממנו עד יום השלישי, לעפ"י שעודנו טוב למאכל, לא יאכל עוד
ממנו, כי יצרף בחם, זהו פשוטו של מקרא, וכן אמרו רבותינו, אלא בא ללמד אלא שאם
תהא זביחתו חלה ע"מ לאכול ממנו תוך הזמן הזה, אתם לקבוע להן זמן תכילה כאן נאמר
ואם נדר או נדבה וגו' (לעיל ז' ט"ז): יאכל, מלוה מן המובחר: וממחרת, אם לא יכלת
לאכלו כלו ביום ראשון, ומלת ממחרת אינו נופל רק על היום בעוד השמש במרומים, אבל יום
הנאמר בקרבנות כ"ד שעות, לכן ביום זבחכם עם הלילה שלאחריו, ולא כן מחרת, וכאן
דברנו על זה (לעיל ז' ט"ז): באש ישרף, נשקר אל יום השלישי: (ו) ואם האכל יאכל, כאן
נאמר

המעמר

עומר משום שני לחוין. (ה) לרצונכם תזבחהו, לפי הפשוט הכוונה, חין אתם מוכרחים לזבוח זבח
לה' אלא לרצונכם תזבחו כאשם חטאת ולא שלם לעת המוכשר, ולכן לא תקריבו אם לא תרצו
אתם לכם כל כך קרוחים עד שלא יותר ממנו עד יום השלישי, ואולי גם זה כוונת הרחב"ע
שכתב ז"ל ואמר תזבחו לשון רגיש כי על הרוב דבר הכחוב שיתחברו לבשים על זבח אחד ע"כ.
ובענין פסול עיין מה שכתבתי לעיל (ז' י"ז).

תרגום אשכנזי

קדושים יט

דריטטען טאַג נאָך דאַפֿאָן
געגעסטען ווערדען זאָללען,
זאָ איזט עס פֿערווארפֿען, אונד
ווירד ניכט צור גנאַדע אַנגע=
נאָממען. (ח) ווער דאַפֿאָן
איסטעט, האַט זיינע שולד צו
טראַגען, דען ער האַט איין
הייליגטהום דעם עוויגען ענט=
ווייהעט, דיעזעלבע פערטאָן,
זאָלל אוים איהרער נאַציאָן אויסגערָאָטטעט ווערדען. (ט) ווען איהר אייער פֿעלד
ערנד=

וְהָאָכֹל יֵאָכֵל בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי פִּגּוּל
הוּא לֹא יֵרָצֶה: (ח) וְאֹכְלָיו עֲוֹנוֹ
יִשָּׂא כִּי־אֶת־קֹדֶשׁ יְהוָה חִלֵּל
וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ:
(ט) וּבְקֻצְרְכֶם אֶת־קְצִיר אַרְצְכֶם
לא

רש"י

תרגום אונקלום

האכל יאכל וגו'. אם היינו ענין לחזן לזמנו שהרי כבר נאמר ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו וגו' (שם) תנהו ענין לחזן למקומו יכול יהיו מייבין כרת על אכילתו ת"ל והנפש האוכלת ממנו עונה תשא (שם) ממנו ולא מחבירו יכול הנשחט במחשבת חזן למקומו: (ח) ואכליו עונו יישא. גנותר גמור מדבר ובמס' כריתות למדוהו מגזרה שוה: (ז) פגול. מתועב כמו ומרק פגולים כליהם (ישעי' ס"ה):

(ט) לא

מַחְאָכְלָא יִתְאֲכֵל בְּיוֹמָא תְלִיתָאָה מְרַחַק
הוּא לָא יְהֵי לְרַעֲוָא: (ח) וּדְיֵיכְלוּנֵיהּ חוֹבֵיהּ
יְקַבֵּיל אֲרֵי יַת קוּדְשָׁא דַּיְיָ אַחֵיל וְיִשְׁתֵּיצֵי
אֵינָשָׁא הַהוּא מֵעַמֵּיהּ: (ט) וּבְמַחְצַדְכוֹן יַת
חצדא

יחא. בנותר גמור מדבר ובמס' כריתות למדוהו מגזרה שוה: (ז) פגול. מתועב כמו ומרק פגולים כליהם

באור

נאמר כן בפרשת לו (שם י"ז) ושם פרשנוהו, והוכחנו שכפי פשט הכתוב אינו מדבר אלא במחשב בשעת שחיטה לאכול מזבחו ביום השלישי, ואז פגול יהיה, והאוכל ממנו לפילו בתוך זמנו מייב כרת, וכן כאן שאמר ואם האכל יאכל ביום השלישי, וזה הפך מן הכתוב שלפניו שאמר שיזבחוהו להאכל ביום זבחו וממחרת, אלא לפי שכבר נאמר שם, למדו רבותינו שם אינו ענין לחזן לזמנו, תנהו לחזן למקומו, שם תשב כן בשעת זביחה הרי הוא פסול, שהשם הבדיל לאכילת בשר קדש מאכילת בשר חולין בקביעת זמן לאכילתו, ובקביעת מקום לשחיטתו ולאכילתו, לכן מחלל בזמן ובמקום: פגול, פרשנוהו (שם שם): לא ירצה, לא יעלה לרצון לפני ה', ולא יהיה לרצונכם: (ח) ואכליו עונו ישא, לשון שלמדנו מכאן חזן למקומו בשם אינו ענין, אין לוכליו בכרת, כמו שלמדו רבותינו מן המקרא, לכל הכתוב הזה מדבר על האוכל נותר ביום השלישי, ובאוכל פגול תוך זמנו, שתם ואמר והנפש האוכלת ממנו עונה תשא, ולמדו מכאן עון שחייב כרת: ואכליו, לפי פשוטו כל לאחד מאכליו עונו ישא; עונו, שחשב רעה על מנות השם, והקל בקדשו, וכבר פרשנו מלת עון (לעיל ד' ז'): קדש ה' חלל, דמה במחשבתו כאלו חלל בשר חולין רע לאכול בשר חולין ימים רבים, כל זמן שהוא טוב למאכל, כן בשר קדש, והוא קדש ה' חלל, ולכן ונכרתה: (ט) ובקצרכם את קציר ארצכם, והוא העיקר החמישי יזהיר על קדושת הארץ, גם בדברי חול, כאשר יקצירו את קצירם, יעזבו מהן לעניים, ודבר זה נוהג לבד בארץ אשר השם שוכן בה, כמו שבזה והארץ לא תמכר לצמיתות כי לי הארץ וגו' (לקמן כ"ה כ"ג), כן בזה על תנועת הארץ לתת מהן מתנות עניים, ומלת בקוצרכם, פעל מן הקל, והיה ראוי להיות הקוץ בקמץ קטן, כמו שאמר ראב"ע ז"ל: קציר,

התבואה

קדושים יט

לֹא תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ לְקֻצְרֶךָ
וְלֶקֶט קְצִירְךָ לֹא תְלַקֵּט:
(י) וְכַרְמְךָ לֹא תְעוֹלֵל וּפֶרֶט
כרמך

תרגום אשכנזי קסג

ערנדטעט, זאללסט דוא דאז
ענדע דיינעס פעלדעס ניכט
פאללענדס אבערנדטען, אויך
וואס אויפצעלן פאן דער
ערנדטע אבפעללט, ניכט אויפ־
לעזען. (י) אין דיינעם ווינ־
בערגע זאללסט דוא קיינע נאכלעזע האלטען, אונד דיא אויפצעלנען טרויבען דיינעס
ווינ־

תרגום אונקלוס

חֲצָדָא דְאַרְעָכוֹן לָא תְשֵׁיצֵי פְּאָתָא דְחַקְלָךְ
לְמִחְצַד וּלְקָטָא דְחַצָּדָךְ לָא תְלַקֵּט: (י) וְכַרְמָךְ
לָא תְעַלֵּל וְנִיחָרָא דְכַרְמָךְ לָא תְלַקֵּט
לעניי

ר ש " י

(ט) לא תכלה פאת שדך. זיניח פאה
בסוף הסדה: ולקט קצירך. שבלי' הנופרים
בשעת קצירה אחת אותיות לאבל שבל אינן
לקט: (י) לא תעולל. לא תעול עוללות
שבה והן ניכרות לי זהו עוללות כל אחין
לו

באור

התנותם כשהיו בשולה ורחויה להקצר נקראת קצירה: לא תכלה, כמו ויכל משה את המלאכה (שמות מ' ל"ג), שהוא גמר הדבר, וכן לא תכלה לגמור הקציר כלו לעצמך, אלא הנח ממנו חלק לעניים, והחלק הזה יהיה בפאת השדה בסוף השדה, בחלת מפאותיו, שבלו סוף שדה הן. וזה ההבדל שבין רוח ובין פאה, אלו אומרים רוח לפון רוח דרום, ואנו אומרים פאת לפון ופאת דרום, רוח לפון הוא לד לפון, כי העומד בחמלע השדה משם מתחילין לחבע הרוחות, ע"ד משל בלפי פניו רוח מזרח, ובלפי לחיריו רוח מערב, ומשם הרוחות הילכים ומתפשטים תמיד, לבל פאת לפון הוא קלה הלפון של הדבר ההוא, ולבן פאת שדך הוא סוף השדה, ואילו אמר לא תקצור פאת שדך, הייתי אומר שלריך להניח לחבע הרוחות סביב השדה בלה בסופם, במו לא תקיפו פאת רחשבם שבולל הפאות בלם, עבשיו שאמר לא תכלה שהוא גמר הקציר, למדנו שקוצר הבל לבד המעט שמניח בפאה לחת, בך נראה לי, ובת"כ אמרו לין פאה אלא בסוף: שדך, לבל שדה ושדה חייב להניח פאה: לקצרך, לא תגמור עם קציר הפאה, אלא הנח הפאה בחחור. ורבותינו בת"כ ובתלמוד (שבת דף כ"ג ע"ב) נתנו טעמים למה אמרה תורה להניח פאה בסוף השדה: ולקט קצירך, שבלים הנופלים בשעת הקצירה אחת או שתים, שאין נלקחים עם האלומ', אלא נלקטין לאחד לאחד וזהו ל' לקיטה, כי המאסף חוסף מלא חפניו, וכן ואחם תלוקטו לאחד לאחד בני ישראל: (י) וכרמך לא העולל, לא תעול עוללות שבה, אמרו חכמים לזוהי עוללות כל שאין לה לא בתף ולא נטף, ופרשוהו בחוספתא, וכתב רמב"ם ז"ל (הלבות מ"ע פ"ד י"ח) למה נקרא שמו עולל, מפני שהוא לבחר האשבולי בעולל לחים, וירלה שמדרך הבולר להניח העוללות, ואחר גמר הבליר יבוא לקחת העוללות, והשניה נקרא מעולל, וזהו שבחב בי תבלור כרמך לא תעולל אחריך (דברי' כ"ד כ'), במו אחר בליריך, שאם קיחת העוללות בבל הבליר היה אומר ולא תבלור עוללות כרמך, אבל בהיותו מעשה בפני עלמו לא יפול עליו לשון בליבה, אלא לשון מעולל, וכן עולל יעוללו בגפן שארית ישראל (ירמי' ו' ט'), ומפורש אם בולרים באו לך הלא יעזירו עוללות (עובדיה א' ה'), וכן ויעללוהו במסלות (זופטים כ' מ"ה), שהיה שנית אחר ההלג הרב הראשון, וכן בעוללות אם כלה בליר (ישעי' כ"ד י"ג), וזהו וכרמך לא תעולל: ופרט כרמך, גרגרי ענבים הנופלים מן האשבול בשעת בליבה, והוא לשון בלל ופרט שבדברי

המעמר

(י) וכרמך לא תעולל, הוא הפיעל מנחי העין לו מבפולים, ועניינו בריתת העוללות, בי זה מהורלות בנין הבבד להורות על ההיפוך במו חָפַר (ענטוואורפען) וכן מָפַשׁ (ענטלוויגען), וכן תעולל להסיר העוללות (מפירוש הראב"ע), וגם בנין הקל מלאנו בזה, במו ושם אניס

תזמור

תרגום אשכנזי

ווייטערגם נים אויפלעזען: דעם ארמען, אונד דעם פרעמדען זאללסט דוא זיא לאסען ארן; איך, דער עוויגע, אייער גאטט! (יח) איהר זאללט נים שטעהלען, אויך אייגער דעם אנדערן נים טאן אבליגגען, אונד

קדושים יט

כַּרְמְךָ לֹא תְלַקֵּט לְעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: (יח) לֹא תִגְנֹבוּ וְלֹא־תְכַחֲשׁוּ וְלֹא־

תשקרו

ר ש " י

לו לא כחף ולא נטף: ופרט כרמך. גרגרי ענבים הנופרים בשעת בציר: אני ה' אלהיכם. דיין ליפרע ואיני גובה מכם אלא נפשות שנאמר אל תגזול וגו' כי ה' יריב ריבם וגו' (משלי כ"ב): (יא) לא תגנובו. לזהרה לגונב ממון לא תגנוב שבעשרת הדברות לזהרה לגונב נפשות דבר הלמד מענינו דבר שחייבין עליו מיתת בית דין: ולא תכחשו. לפי שנשבע בה (ויקרא ה') מצלם קרן וחומש למדנו שונא לזהרה מנין ת"ל לא תכחשו: ולא תשקרו. לפי שנאמר ונשבע על שקר ישלם קרן וחומש למדנו

תרגום אונקלום

לַעֲנִיָּא וּלְגִיּוֹרָא תְּשִׁבּוֹק יַתְהוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן: (יח) לָא תְגַנְּבוּן וְלָא תְכַדְּבוּן וְלָא תְשַׁקְּרוּן אינש

באור

שבדברי חכמים, כי בחשבון גרגירים רבים, ולא קראו לקט שהרי אמר לא תלקט, לפי שבתבואות כל שבלת יחידי, אבל זו שקבוע בחשבון יש לה סך פרט בעודה בו וגדל החשבון כלו, ולזה שאם יפול הפרט, לא ילקט לחתו, גרגיר מכאן וגרגיר מכאן: לעני, שרשו ענה וכן ענו מזרע זה, והענין לחד שנפשו נענה, אלא שענו הוא בדעתו, ועני גם בעבור דלותו ושפלותו: ולגר, זה גר לדק ואעפ"י שלא נאמר הגר תתכם, למדוהו בת"כ ממקרא ללוי לגר ליתום ולאלמנה מה לוי בן ברית אף גר בן ברית: תעזב אתם, שב על כלם על פאה ולקט ופרט ועוללות: תעזב, הנח לפניהם והם יבאו: אני ה' אלהיכם, מקדש לתכם נמלותי יותר מכל העמים: (יא) לא תגנבו, זהו העיקר הכתוב, והוא על הדברים שבין אדם לחברו, שיתקדשו מדברי התורה והחמדה, ויתדמו לדרכי הש"ה, שהוא לדיק וישר, ולא עולתה בו וכמו שירמוז: לא תגנבו, בממון הנתוב מדבר, ולמד מענינו ולא תגנוב שבעשרת הדברים למד גם הוא מענינו שמדבר גם על גונב נפשות, ועשה שנכתבו האזהרות בכתוב זה לשון רבים, לדעתי נגד עשיר ורש יחד, שגם רש אין לו כל מוזהר עליהן, גם אם העשיר אינו מקפיד, כי המעשים בעלמן מאוסים בעיני ה', וכן מזהיר לגונב את שלו מן הגזל, לאעפ"י שנוטל את שלו, אלא לריך שיוליאנו מתחת ידו במכשפ, וכן למדנו בת"כ בן בנ בנ לומר לא תגנוב את שלך מאחר הגונב שלא תרמה גונב: ולא תכחשו, כבר פרשנו (לעיל ה' כ"ח), כגון שתבע ממנו בקדון או מלוה או אבדה, והלה לומר לא היו דברים מעולם, ושם שני מיני כחש, והאחד אחריות בי"ת והשני אחריו למ"ד, וכל שמכחש את חברו בשקר נקרא מכחש. אבל רשב"ם ז"ל פי' לא תכחשו, כפירת ממון המופקד בידו כדכתיב וכחש בה, לא תשקר ממון שהלויהו, ותמה אני עליו כי בפירוש כתוב וכחש בעמיתו בפקדון או בתשומת יד וגו' (לעיל ה' כ"ח), ותשומת יד שותפות במ"ו או מלוה, ועיקר כדברינו, ולא תכחשו אפילו כחש לו חברו במלוה, ויש לזה פקדון ביד המלוה, אל יאמר מכחש גם אני בפקדון, ואתחלס ממנו מה שהלויתי לו, אלא לא תכחשו, הודה לו על הפקדון, וממונך הופיע ביד נ"ד: ולא תשקרו, השקר כולל כל מה שהיה נגד דרך החכמה, כמו שקר שנאתי ותורתך אהבתי (תהלים קי"ט קס"ג), דרך שקר הסר ממני ותורתך חנני (שם שם כ"ט), וכל מי שאינו נוהג עם חברו בהוגן הולך עמו בשקר, כמו

המעמר

תומר כרמך (להלן כ"ה ג') שעניני כריתת הזמורות, וגם תטעי נטעי נעמנים (ישעיה י"ז) הוא לדמות קלת מענין זה.

קדושים יט

תְּשַׁקְּרוּ אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ: (יג) וְלֹא־
תַעֲשֹׁק אֶת־רֵעֲךָ וְלֹא תִגְזֹל לֹא־
תָלִין

תרגום אונקלוס

אֵינַשׁ בְּחַבְרֵיהּ: (יב) וְלָא תְשַׁתְּבְעוּן בִּשְׁמִי
לְשֶׁקְרָא וְתֶחֱיֵל יַת שְׁמָא דֵאלָהָךְ אֲנָא יְיָ:
(יג) לָא תַעֲשׁוֹק יַת חַבְרָךְ וְלָא תֵינוּס לָא
חֲבִית

תרגום אשכנזי קסד

ניטט ליגען. (יב) איהר זאָלט
בייא מיינעם נאָמען ניטט
פַאַלש שוועָרען, אונד דאַ-
דורך דען נאָמען דיינעם גאָט-
טעם ענטהיילִיגען; איך דער
עוויגע! (יג) דוא זאָלסט
דיינעם נעבַּסטען ניטט פַאָר-
ענטהאַלטען, ניטט רויבען;
דוא

רש"י

למדנו עונש לזהרה מניחת"ל ולא תשקרו. לא תגנובו לא תכחשו לא תשקרו ולא תשבעו. אם גנבת סופך לכחש סופך לשקר סופך ליטבע לשקר: (יב) ולא תשבעו בשמי. למה נאמר לפי שנאמר לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא יכול לא יהא חייב אלא על

אם המיוחד מניין לרבות כל הכנויין ת"ל לא תשבעו בשמי לשקר כל אם שם לי: (יג) לא תעשוק.

זה

באור

כמו אם תשקוד לי ולגיני ולנכדי (בראשית כ"ח כ"ג), שתלך עמי בדרך שקר להיות כפוי טובה, וכאחות בנין הכבד ענינו שעושה שקר בדבר פיו, כמו ולא לשקר בחמונתי (תהלים פ"ט ל"ד), וכן כאן אם הבטחת לחברך בחמונתך, לא תשקר בחמונתך ובדבריך, לו שמכר לו יין בחמונה, לא ימהלנו במים, וכן כל כיולא בזה, ונכתב לשון רבים, שלא יקר הוא במשקר בו: איש בעמיתו, שב על כחש ושקר, ומלת בעמיתו בתרגומו (שם שם): (יב) ולא תשבעו בשמי לשקר, כולל כל החמורים, שאם תבעו על גנבה, או על פקדון ומלוה, ועל כל דבר שקר שעשה לו, לא יבעו לשקר, וכן בתוב ונשבע על שקר (לעיל ה' כ"ג), כי השקר כולל כל מה שהוא נגד דרך האמת, ונשבע לקיים השקר שהוא עושה, כגון נשבע שלא גנב, שלא הפקיד אותו שלא הלוהו שלא הבטיח לו כך או כך, הוא נשבע לשקר, ועשה תשבעו בנפעל פרשהו (לעיל ד' ד'), וכשכחש ונשבע, או משקר ונשבע עובר שתים, וכמ"ש רמב"ם ז"ל (הלכות שבועות פ"ו): בשמי, מפורש במקום אחר שהשבועה היא בשם ה', כאמרו שבעת ה' תהיה בין שניהם, ונשמו תשבע (דברים י' כ'), ולמה נאמר כאן בשמי, אמרו רבותינו לפי שנאמר לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא, יכול אין לי מיניס שלא על שם המיוחד בלבד, מניין לרבות את כל הכנויין ת"ל בשמי, כל שם שיש לי: וחללת את שם אלהיך, נאמרו למעלה (לעיל י"ח כ"ו), כי הנשבע בשם לשקר, מחלל שם אלהיו, שנוהג בו מנהג חולין להמיר בדיבור בפחות מחפציו: (יג) לא תעשק, כל החמורין למעלה עושים בסתר, כי ירחים מנעל דינם, הגנבה בסתר, והמכחש והמשקר לפי שירא שיחייבוהו בבית דין, על כן מכחשים ומשקרים, ואם יתחייבו שבועה נשבעים גם לשקר, והגזברים עתה עושים בחזקה, ואין מורא נעל דין עליהם, ולכן אתם בהם וירחת מאלהיך, כי הוא העד והוא הדיין, ואם אין זרוע אתה, אין מיד השם מציל: תעשק, העושק יעשה מן החזק לחלש, כמו והנה דמעת העשוקים ואין להם מנחם ומיד עושקיהם כח וגו' (קהלת ד' א'), וכן כל עושק שנמקרא על שם זרוע העושק את הנשלים, ועושה בפרהסיא כמו הגזלן, ולכן הם סמוכים במקרא זה, שלא שהעושק חינו נוטל מיד זולתו, אבל כופס לעלמו מה שחייב לו, כמו כופס שכר שכיר, וכן אמר לא תעשוק שכיר עני ואביון וגו' (דברים כ"ד י"ד), הרי שהעושק חזק, והעשוק עני ואביון, ואין כח לו להוליאו מידו, וכאמרו ולא יקרא עליך אל ה' וגו' (שם שם י"ט), כי קללה ידו מהושיע לה, וכן אמרו ר"ל שהעושק הוא הכופס שכר שכיר, וכן כל כיולא בזה, כשם שידו מלוה לו פקדון לו יופס בניתו, ואינו רולה להחזיר לו, לא נסתר ונכתב, שלא נחזק יד הרי זה בכלל עושק, ורשב"ע ז"ל שכתב לא תעשוק את רעך בסתר, אין דבריו נראין בעיני, כי עיקר העושק כמו הגזל בחזקה: ולא תגזול, זהו שלוקח מידו בחזקה, כמו ויגזול את החניח

חרגום אשכנזי

דוא זאללסט דען לאהן דעם טאגלעהנערם ניכט איבער נאכט בייא דיר בלייבען לאסטען, ביז מארגעז.

קדושים יט

תָּלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר אִתְּךָ עַד־בֹּקֶר:
(יד) לֹא־תְקַלֵּל חֵרֵשׁ וְלִפְנֵי עִוֵּר

לא

(יד) דוא זאללסט קיינעם טויבען פלוכען, קיינעם בלינדען אנשטאם אין רעדע וועג

לעז

ב ש " י

זה הכתוב שבר שכיר: לא תלין. לשון נקבה מוסב על הפעולה: עד בקר. בשכיר יום הכתוב מדבר שילוחתו מבשקעה חמה לפיכך זמן גבוי שכרו כל הלילה ובמקום אחר הוא אומר לא תבוא עליו השמש (דברים כ"ד) מדבר בשכיר לילה שהשלמת פעולתו מבעלת עמוד השחר לפיכך זמן גבוי שכרו כל היום לפי שנתנה תורת זמן לבעל הבית עונה לנקש מעות: (יד) לא תקלל חרש. יכין לי שלא חרש מניין לרבות כל אדם ת"ל בעמך לא תאור (שמות כ"ב) ח"כ למה נאמר חרש מה חרש מיוחד שהוא בחיים אף כל שהוא בחיים יצא המת שאינו בחיים: ולפני

עור

תרגום אונקלום

תָּבִית אַגְרָא דַּאֲגִירָא לְוָתָךְ עַד צַפְרָא:
(יד) לָא תְלוּט דְּלָא שְׁמַע וְקֳדָם דְּלָא חָזֵי

לא

ב א ו ר

מיד המלרי: לא תלין, תי"ו תלין לדעת רש"י ז"ל לשון נקבה מוסב על הפעולה, ולא פירשו כתי"ו של תעשוק ושל תגזול, לפי שלא מצא מלה זו לשון זכר בשום מקום, ולא פירשו כן משום ערוה שאינו מצוי לבוא (לעיל כ"ד ז'), לכן פירשו על הפעולה שיהיה עומד: פעלת, פי' רשב"ם ז"ל כמו שכירות, וכן ופעולתו לפניו (ישעיה מ' י'), ויתכן היותו דרך קצרה, והטעם שכר פעולתו, ונס' בריבוי מנוחר לכללו שכל הכלל שכין לשון פעולה עבודה מעשה ומלאכה, והכלל כל לשון פעולה על הכוונה שיכוין העושה במעשהו הן טוב הן רע, ולהגדיל עון זה אמר פעלת, כלומר העני הזה שכר עלמו לעבודת אדם להחיות נפשו ונפשות אנשי ביתו, כמו שנאמר כי עני הוא ואליו הוא נושא את נפשו (דברים כ"ד ט"ו), וזה נקרא פעולה: אתך, לינו חייב אלא מ"כ יום בידו ולינו משלם, שנאמר אתו, כמו אל תאמר לרעך לך ושוב ומחר אתן ויש אתך (משלי ג' כ"ח), אבל אם אין מעות בידו אין השכר נן אתו, וכן אמרו בגמרא (ב"מ דף קי"ח ע"א) יכול אפילו אין לו ת"ל אתך עם אתך: עד בקר, בשכיר יום הכתוב מדבר שילוחתו מבשקעה חמה, לפיכך זמן גבוי שכרו כל הלילה, ובמקום אחר הוא אומר לא תבא עליו השמש מדבר בשכיר לילה, שהשלמת פעלתו מבעלת עמוד השחר, לפיכך זמן גבוי שכרו כל היום, לפי שנתנה תורה זמן לבעל הבית עונה לנקש מעות, מפי רש"י ז"ל, והוא מדברי רבותינו ז"ל בברייתא דת"כ ובתלמוד פירשו הדבר שאין לומר כאן בשכיר לילה, ובמשנה תורה מדבר בשכיר יום, שהרי שכירות היום משתלמת אלא בסוף, ואיך בשכיר לילה יעבור בבקר, ובשכיר יום יעבור בנוף השמש, ועדיין היינו זמן תשלומים, ודבריהם נאמנים, לא כדברי רשב"ם ז"ל שפי' ולא תלין, שכיר לילה, והנה ממלין פעולת שכיר גם הוא לינו ירא מכ"ד, כי לומר לו לך ושוב ואין אתי, אבל לפני המקום ב"ה גלוי שעובר עברה, כמו שני פלוגין המסוכים לו מלאחריו: (יד) לא תקלל חרש, לפי הפשט שני הלשון כפשוטם להזהיר מהרע מאין פתח בע"ד וב"ד, כמו המקלל חרש שאינו שומע, ולא יוכל לריב עמו, והנותן מכשול לפני עור שאינו רואה, אלא וירחת מאלהיך השומע כל ורואה כל, ומזה תלמד לכל עושה רע בסתר, שאין לומר שהקפידה תורה לבד על קללת החרש ומכשול לפני עור, וכי תעלה על דעתך שמותר לקלל שום אדם מישראל, או להכשילם, אלא כמו שאמרנו, וכן נאמר אלהים לא תקלל ונשיא בעמך לא תאור (שמות כ"ב כ"ז), לפי שמדרך האדם המתחייב בדין לקלל את הדיין, והמוכרח לעשות בגזרת המושל לקלל את המלך, וכן מדרך האדם להקל בקללת החרש שאינו שומע ולא מלטער בה, לפיכך פרט אלו, וכל שכן שאסור לקלל שאר בני אדם המלטערים בה: ולפני עור לא אחן מכשול, כמו ונתתי מכשול לפניו (יחזקאל ג' כ'), אבל הפקח רואה

ה מ ע מ ר

(יד) לא תקלל חרש, כתב הרשב"ם ושעמו נרי"ם כי משקל דגש הוא (והכי"י לתשלום) כמו

עור

לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה: * (טו) לֹא־תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט לֹא־תִשָּׂא פְנֵי־דָל וְלֹא

תהדר

תרגום אונקלוס

לָא חְשִׁים תַּקָּלָא וְתִדְחַל מֵאֱלָהָךְ אֲנָא יְיָ: (טו) לָא תַעְבְּדוּן שְׁקַר בְּדִין לָא חַבֵּב אַפֵּי

מסכינא

ר ש " י

עור לא תתן מכשול. לפני הסומא נדבר לא תתן עצה שאינה הוגנת לו אל תאמר לו מכור שדך וקח לך חמור ואתה עוקף עליו ומוטלה הימנו: וירא מאלהיך. לפי שהדבר הזה אינו מסור לבריות לידע אם זה לטובה או לרעה ויכול להשמט ולומר לטובה נתכוונתי לפיכך נאמר בו וירא מאלהיך המכיר מחשבותיך וכן כל דבר המסור ללבו של אדם העושהו ואין אחר הבריות מכירות בו נאמר בו וירא מאלהיך: (טו) לא תעשו עול במשפט. מלמד שהדיין המקלקל את הדין קרוי עול שנאמר ומשוקן חרס ותועבה שפעול קרוי תועבה שנאמר כי תועבת ה' כל עושה עול (דברים כ"ה) והתועבה קרויה שקר וחרס שנאמר ולא תניח תועבה אל ביתך והיית חרם כמוהו שקר תשקצנו וגו' (שם ז'): לא תשא פני דל. אלא תאמר עני הוא זה והעשיר חייב לפרנסו לזכנו בדין ונמלא מתפרנס בנקיות: ולא תהדר פני גדול. אלא תאמר

באור

ונזהר ותובעו על מעשהו, ואינו מדבר בעור ממש, אלא שאסור להכשיל שום אדם בשום דבר שיהיה, בהיותו כעור בדבר ההוא, שאינו מרגיש שמכוין להפרע לו, והעושה אינו ירא ממנו, שיוכל לומר לטובה נתכוונתי, וכן תרגומהו רבותינו ז"ל לא תאמרו ולפני עור לא תתן מכשול, לפני סומא בדבר, בא ואמר לך את אין פלוני מה היה לכהנה, אל תאמר לו כשרה, והיא אינה אלא פסולה, היה נוטל ממך עלה, אל תתן לו עלה שאינה הוגנת לו וכו' אל תאמר לו מכור את שדך וקח לך חמור ואתה עוקף עליו ונוטלה ממנו, שמא תאמר עלה טובה אני נותן לו, והרי הדבר מסור ללב, שנאמר וירא מאלהיך אני ה', רצה שהכל בכלל מכשול, הן בתורה כמו הכשלתם רבים בתורה (מלאכי ב' ח'), והן בגופו והן בממונו ומלת נתינה על כל דבר: וירא מאלהיך, זהו יראת עונש, כדרך הכלל שכל לשון יראה שאחריו מ"ם הוא יראת עונש, כמו שאמרנו (פסוק ג'): אני ה', רוצה כל אחד מיראי: (טו) לא תעשו עול במשפט, העול בכל דבר לאסור, שכן אמר כי תועבת ה' אלהיך כל עושה אלה כל עושה עול (דברים כ"ה ט"ז), ואמר במשפט שאינו מדבר כאן לבד בעול ממש שמרמיע לדיק ומלדיק רשע עקב אחד, אלא מלד החמלה או מדרך מוסר, וחזן למשפט החמלה טובה, והמוסר יקר, אבל במשפט רע הוא, כי המשפט לאלהים הוא, ויקוב הדין את ההר, וזהו שפירש לא תשא פני דל וגו', ולכן בעל העשמים שם המפסיק תחת גדול, כי עד כאן האמר מאוהב: לא תשא, כמו אולי ישא פני (בראשית ל"ב כ"א), אבל לא ישא פנים (דברים י' י"ז), ומלת פנים רמזנו עליה (לעיל י"ג י'), שנאמר על הנהגת הנפש, ונשיאת פנים הוא שמעניר על רוע מנהגו בענינים מן הענינים, ונאבד נעיניו כאילו לא פעל רעה, ומדרך בן אדם לחמול על הדלים, המשקרים בממון, ויאמרו יסוריו מעבירין אותו על דעתו, ואם הדיין עושה כן במשפט עול הוא, כי הוא חייב לשפוט כפי שורת הדין על קו הצדק בלי נטיה אל רחמים וחמלה. וקרוב לזה אמרו רבותינו אלא תאמר עני הוא זה, הואיל ואני והעשיר חייבין לפרנסו

תאמר

המעמר

עוד ובזה ע"כ, ונאמת אם גם לא יהי' מהדגושים כמו תֵּבֵל והיולי הנגינה מלרע בעבור התנועה הגדולה עם נח נראה לאמריה, לך נדקו דבריו שהוא מהדגושים, כי בן מצאנו לרוב שמומי הגוף יבואו

תרגום אשכנזי

אַבטע ניכט דאַז אַנועהן אוינעם פֿאַרנעהמען, זאָנדערן ריכטע דיינען געבֿאָטען נאַך דער גערעכטיגקייט. (טז) געהע נכט אַלס אַנברינגער אונ=

קדושים יט

תֶּהְדַּר פְּנֵי גָדוֹל בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ: (טז) לֹא־תֵלֵךְ רָכִיל

בעמיך

ר ש " י

תאמר עשיר הוא זה בן גדולים הוא זה החיך לביישו ותרחה בנשתו עונש ים בדבר לכך נאמר ולא תהדר פני גדול: בצדק תשפוט עמיתך. כמשמעו. דבר אחר הוי דן את חבירך לכף זכות: (טו) לא תלך רכיל. אני אומר על זה שכל מגלי מדנים ומספרים לשון

תרגום אונקלום

מְסַכְּיְנָא וְלָא תְהַדַּר אַפֵּי רַבָּא בְּקוּשְׁטָא תְּדִינִיהּ לַחֲבָרָךְ: (טז) לָא תֵיכוֹל קוּרְצִין

בעמך

באור

לפרנסו, לזכנו ונמצא מתפרנס בנקיות, לכך נאמר לא תשא פני דל: ולא תהדר פני גדול, מלת הדר נתרגמוהו גם' מגדל הלבנון, והוכחנו שענינה בכל מקום על סגלה גיד בדבר, שהיא יתרון על לותה הסגלה עלמה בדבר לחר, כמו חכם שבחכמים, עשיר שבעשירים, גבור שבגבורים, רוב חכמתו רוב עשרו ורוב גבורתו הדר לו, ויונעז (זיין פֿאָרלוג), וכן הדין בכל ענייניו, ועל זה נאמר לא תהדר פני גדול, שלא יתן לו יתרון (פֿאָרלוג) במשפט נגד בעל ריבו, ובעבור מלת פני רחינו כי מדבר על גדולת הנפש, כי פני על מנהגי נפשו כמו שבארנו, בגון גדול בתורה וחכמה, כמו שלמה לי אל הגדולים (ירמיה ה' ה'), והלים משה גדול מאד (שמות י"ח ג'), ומדרך בני לדם להדר לת החכמים ולבנדם, והוא מלות הנם, כלמרו והדרת פני זקן, גם לם בשנגה יחטלו יכסו עליהן לבנוד תורתם וחכמתם, לבל בדין לסור להדרו בדברים ולחפות על בבודו, ועוד לתה עושה, שלא לא תביר פנים במשפט, וכל שבן גדול בעושר לו במשפחה, שלא תהדרנו: בצדק תשפט עמיתך, שפוט בלם על קו הלדק, כפי החקים שבתבתי לך שבלם לדיקים: תשפט, בנר פרשנו (לעיל י"ח ד'). כי לדק ומשפט שני ענינים, לדק הן היסודות והחקים, כמו דין הגנב, דין השומרים, דין התובעים, והן חקי התורה שהן לדיקים, ועל פיהן יפסיד השופט יקוק בלעתו דבר משפט הבא לפניו, עד שיוליחנו כפי הלדק, לבל לם לין חקי המדינה לדיקים, בשיפוט על פיהן הדיין הלדיק, המשפט בלי שול, לבל לינהו משפט לדק: (טז) לא תלך רכיל בעמיך, לא תלך בנתי בני עמך לרגל לותם, לשמוע סודותם, ולהגיד לזה מה שרלה לו שמע מחברו, לנם"י שלינו מבוין לרעה לעורר לינה ומדנים, שכמה תקלות יולאין מזה, כלמרו הולך רכיל מגלה סוד ונאמן רוח מכסה דבר (משלי י"ח י"ג), וכל שבן לם הולך רכיל לשלח מדנים, שהוא לשון הרע גמורה, על זה לומר חנני רכיל היו בך למען שפך דם (יחזקאל כ"ב ט'): בעמיך, לבל שונאינו והמלחמים בנו, מותר לשלוח מרגלים לעמוד על סודם להנזל מידם, כמו שמלינו בכתובים, לוליעל כן סמוך מחשבות נעלה תכון ובתחבולות עשה מלחמה (משלי כ' י"ח), גולה סוד הולך רכיל וגו' (שם י"ט י"ג): רכיל, המחזיר בעיירות וקונה מזה ומוכר לזה שומע מה שזה לריך לקנות וזה למכור נקרא רוכל, וכן השומע מזה ומספר לזה נקרא רכיל, וכן פי' רש"י רשב"ם רלב"ע ורמב"ן ז"ל, ויפה לומר רמב"ן ז"ל שלהנדיל בין שניהם שם זה רובל פועל

המעמר

יבואו במשקל הזה (עיין תורת ל"ע ח"ח משקל פעל). (טז) לא תלך רכיל, הנכון כדעת רש"י שרובל ורכיל המם בחילוף גימ"ל וכ"ף, וכענין ולא רגל על לשונו (תהלי' ט"ו ג') וכן מְרַגֵּל ונקרא הסוחר העובר ממקום למקום רוכל, והשחורה תבונה רְכֻלָּה (יחזקאל כ"ז ה') או מרכלת (שם כ"ז כ"ד), והשלשון ההולך מבית לבית להגיד לבל לים מה שמע או ראה מזולתו, נקרא הולך רכיל, גם מדרך הסוחרים לחזר יחזרו על הבתים במרכלתם, ונפרע מוכרי בשמים לנשים שהם נקראו

קדושים יט

בְּעַמֶּיךָ לֹא תַעֲמֹד עַל־דַּם רֵעֶךָ אֲנִי יְהוָה: (יז) לֹא־תִשְׂנָא אֶת־

אחיך

תרגום אונקלוס

בַּעֲמָךְ לָא תְקוּם עַל דְּמָא דְחַבְרָךְ אֲנָא יְיָ: (יז) לָא

תשני

תרגום אשכנזי קסו

טער דיינעם פֹּאלקע הערום, שטעהע ניכט צוריק בייא דער נעפֿאַהר דיינעם נעפֿטטען; איך, דער עווינע! (יז) האַם־סע דיינען ברודער ניכט אים הער־

ר ש " י

לשון הרע הולכים בנתי רעיהם לרגל מה ירחו רע לו מה יעמדו רע לספר בשוק נקראים הולכי רכיל הולכי רגילה

משפי"ומנט בלע"ז. ורחיה לדברי שלח מצינו רכילות שחיו כתוב בלשון הליכה לח תלך רכיל הולכי רכיל נחשת וברזל (ירמיה ו') ושחר לשון הרע חין כתוב בו הליכה מלשני בסתר רעהו (תהלים ק"ח) לשון רמיה (שם ק"ב) לשון מדברת גדולות (שם י"ב) לכך חני חומר שהלשון הולך ומרגל שהכף נחלפת בגי"מל שכל החותיות שמולחיהם ממקום לחד מתחלפות זו בזו בי"ת בפ"ח וגימ"ל בכ"ף וקו"ף בכ"ף ומו"ן בלמ"ד וז"ין בס"מך וכן וירגל בעבדך (שמואל ב' י"ט) רגל במרמה לחמר עלי רעה וכן לח רגל על לשונו (תהלים ט"ו) וכן רוכל הסוחר ומרגל לחר כל סחורה וכל המוכר נשמים להתקשט בהם הנשים על שם שמחזר תמיד בעיירות נקרח רוכל לשון רוגל. ותרגומו לח תיכול קורטין כמו ואכלו קרניהון דיהודאי חכלו כיה קורטח כי מלכח (דניחל ג') נרחה בעיני שהיה משפטם לאכול בבית המקבל דבריהם שוס הלשט' והוח גמר חזוק שדבריו מקויימים ויעמידם על החמת וחותה הלשטה נקרחת חכילת קורטין לשון קורן בעיניו (משלי ו') שכן דרך כל הולכי רכיל לקרון בעיניהם ולרמוז דברי רכילותן שלח יבינו שחר הנומעים: לח תעמוד על דם רעך. לרחות במיתתו וחתה יכול להכילו כגון טובע בנהר וחיה לו לסטים בחים עליו: חני ה'. נחמן לשלם

ב א ו ר

פועל ושם זה רכיל תחר בעלמו כמו סרים נזיר, כי בנפשו הוח ועליו תשוב, כלומר שהיח מחת ממדות הנפש, הנך נחמן רוח, גם יפה דקדק רש"י ז"ל שהולכי רכיל כמו הולכי רגילה משפיימ"נט בלע"ז (ובל"ח טשפיקנערייא), כי לח מצינו לשון רכילות שחינו כתוב בלשון הליכה, ושחר לשון הרע חין כתוב בו הליכה, מלשני בסתר רעהו (תהלים ק"ח ה'), לשון רמיה (שם ק"כ ג'), לשון מדברת גדולות (שם י"ב ד'), וזהו כדברנו בפי' הכתוב שחינו מדבר על לשון הרע ממש, וקל וחומר הוח שם הרכיל שחינו מכוון לרעה עובר בלחו, כל שכן מגלה סוד להרע בו בלשון הרע. ויחמר רש"י ז"ל עוד שהכ"ף נחלפת בגימ"ל שחיהן ממוכח המיך, וכן וירגל בעבדך, רגל במרמה לחמר עלי רעה, לח רגל על לשונו, כלומר שדומים לרכיל בכ"ף, ומנקלוס ז"ל תרגם לח תיכול קורטין בעמך, ופי' רשב"ם ורמב"ן ז"ל, תיכול לשון הממעת קול, שמספר ומגיד מה שרחה לו שמע בבית חבירו, וכן קרח בגרון, תרגם יונתן מכלי, ירעש מן שמיס (ש"ב כ"ב י"ד) מכלי: לא העמד על דם רעך, לשון בני חדם נופל על הרוב, לפי שלוימיך לח תלך רכיל בעמיך, לל תחמר גם שם נורע לי שלומדים עליו להרגו, לו שרודפים לחביו, חיני לריך לגלות חזנו, לו להיות לעזר לו, ת"ל ולח תעמוד על דם רעך, כלומר לל תעמוד במקומך, סמוך לדם רעך הקרוב להשפך, ללח חמן כח ולך להכיל דמו מיד רודפיו, לו מסכנה גלויה, וכן חמרו חכמים ומניין לם רחית טובע בנהר לו לסטים בחים עליו לו חיה רעה בחה עליו שחייב חתה להכילו ת"ל לח תעמוד על דם רעך, וחמרו שוד מניין לרודף לחזר חבירו להרגו ושחר הזכור ושחר נערה המחורסה שחייב חתה להכילו בנפשו ת"ל לח תעמוד על דם רעך, והכל כלול בנפשו המקרח: אני ה', לל נדיק, חני מכיר על כל חלה: (יז) לא

ה מ ע מ ר

נקראו ביחוד רוכלים בש"ס רש"י ז"ל והרד"ק בשרש רכל, בספר חדשות ולגלות כוד שחר להמציך לב הקונים. בעמך, לפי הפשוט דבר הכתוב בהווה, כי סוחות עם שחר לח ידע, גם מי יעמוד לדברי לשון הרע; וחולי עמך הוח כמו קריבך, כמו בחוך עמי חנכי יושבת (מלכים ב' ד' י"ג). (יז) לא השנא, הרב המבחר הבית לת דברי הרשב"ם, שכל לח השלים חת דבריו, כי הוח

הוסיף

תרגום אשכנזי

הערצען ! דוא קאַננסט דיינעם נעכסטען פֿערווייזע געבען (ווען ער דיך בעלידינט האַט נעהמליך), טראַגע איהם אַבער דאַז פֿערגעהען ניכט נאַך. דוא

קדושים יט

אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת־עֲמִיתֶךָ וְלֹא־תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא:

לא

רש"י

שכר ונאמן ליפרע: (יז) ולא תשא עליו חטא. לא תלבין את פניו בדברים:

לא

תרגום אונקלוס

תְּשַׁנֵּי יָת אָחוּךְ בְּלִבָּךְ אוֹכָחָא תּוֹכַח יָת חַבְרָךְ וְלָא תֶּתְקְבֵּיל עַל דִּי לֵיהּ חוֹבָא:

לא

באור

חשנא את אחיך בלבבך, שנאה ותהבה הם שתי מדות הפוכות זו מזו בנפש, ואינן תלויות בשכל ובמחיה, אלא בתולדת הנפש עצמה, ולכן נפש זאת תאהב מקנת דברים, ותשנא מקנתן, ונפש אחרת להפך, ע"ד משל זה אוהב ערים וזה אוהב אדמה, זה אוהב מלאכה זו, וזה מלאכה אחרת, וכן מתפשטות על כלל הבע"ח, זה אוהב סוס, וזה אוהב כלב, וכן על כלל בני אדם, זה אוהב בעל מדות אלו, וזה בעל מדות אחרות, ולכן השנאה והאהבה מיוחסים בכל המקרה לנפש כמו שנאתי נפש דוד (ש"ב ה' ח'), הגידה לי שהבה נפשי (ש"ה ח' ז'), וכן כלם, ואינן מיוחסים ללב, שאלת לב בכל מקום נופל על מעשה הבחירה ומשפט השכל, ואין האדם מושל על מה שנטוע בנפשו, להפוך אהבתה לשנאה או שנאתה לאהבה, ולא יכונו השם על מה שאין בידנו לעשות, אלא שמשנאת נפש לא תעלה תקלה לאדם השנוא לה, ולא תשחית החמלה, כי אם ירחמנו ממילא יחמול עליו ויעזרהו, לכן לא הזהירה תורה עליה, אלא לא תשנא את אחיך בלבבך, כאן נאמר בלבבך ללמדנו שאין האזהרה על שנאת נפש, כדרך שנאת החכמים לכסילים, ושנאת הפקחים לשוטים, אלא האזהרה על שנאת הלב, במשפט שכל הלב, אם נטבע בנפשו לאוהב לותו, אלא שעשה לו רעה, ושפט בלבו לשנוא לותו, ומשנאה כזו יצאו תקלות גדולות, כמו לאבשלום ואמנון שהיה ביניהם אהבת אחים, וכשהרע לו אמנון בדבר תמר, שנא לאבשלום את אמנון בלבו, ורצה התקלה שיצאה מזה, וכן נאמר פעם אחת אהבת לב, וזהו ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך, וגם זה במשפט השכל, אלא שתלוק על מעשיו ועל מלותיו, וכן אמרו ז"ל בספרי בכל לבבך, אלא יהא לבך חלוק על המקום ב"ה, וכן כתוב ורעת לים לחיו אל תחשבו בלבבכם (זכרי' ז' י'), ואיש את רעת רעהו אל תחשבו בלבבכם (שם ח' י"ז) וזה פי' לא תשנא את אחיך בלבבך, והדברים ברורים. וכש"ס ז"ל פי' אם גמלך רעה, לא תתרצה לפניו כאוהב, ובקרבו ישים מרבו, לא טוב אל תשנאהו בלבך, ולפרושו האזהרה גם אם מגלה שנאתו הוא לו. וגם רמב"ם ז"ל דעתו כן הוא, שהרי בהלכות (דיעות פרק שבי ו') מביא לדוגמא לאבשלום שנאמר עליו ולא דבר אבשלום עם אמנון למרע ועד טוב כי שנא אבשלום את אמנון וגו', הרי שהרגה לו שנאתו, וכן שנינו לזהו שונא כל אלא דבר עמו שלשה ימים: הוכח תוכיח את עמיתך, נזר לו מטלו, ודבר על לבו דברי דעת, ללמדו הדרך הנכונה, ויודה על מטלו ויעזוב דרכו, ואם אתה עושה כן לא תשא עליו חטא כמו שאפרש, וכולל דברים שבין אדם למקו' ובין אדם לחברו, אם הרע עמך לא תשמור עליו שנאה בלב בעבור מעשיו, אלא הוכחהו והעמידהו על האמת, וכל לשון תוכחה שבמקרא הסמוך אצל אדם הוא נזוף דברים בדעת, עד שיודה לו שכשלו, לא על עונש ומוסר, שאין מבררים החטא, כי יאמר שונאם אלא כדין, אבל נכתב על עונשי שמים, כי הוא לבדו ב"ה מוכיח בתוכחת מוסר, כי לדיק ויסר הוא ובוחן לב וכליות, וכן והוכיח במישור לענוי ארץ (ישעיה י"א ד'), שיבור להם תעלומות חכמתו, כי לא יתכן לומר שיענים לענוי ארץ, וכן כלם, ונאמנים נספרנו מעין גוים: ולא חשא עליו חטא, בעבורו, כמו כי עליך נשאתי חרפה (תהלים ס"ט ח'),

---

המעמר

הוסיף אלא הוכח תוכיח זהו על מה שעשה לך ומתוך כך יהי' שלום ולא תשא עליו חטא בלבך ע"כ,

קדושים יט

(יח) לֹא־תִקֹּם וְלֹא־תִטֹּר אֶת־בְּנֵי עַמֶּךָ וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ אֲנִי יהוה

תרגום אונקלוס

(יח) לָא תְקוֹם וְלָא תְטַר דְּבָבוּ לִבְנֵי עַמָּךְ וּתְרַחֲמֵיהּ לְחַבְרָךְ כְּוָתָךְ אֲנָא "

תרגום אשכנזי קמז

(יח) דוא זאָללסט דיך ניכט רֵאַכען, אויך ניכט צאָרן האַלטען נעגען דיא קינדער דיינעס פֹאָלקעס; ליעבע דיינען נעכסטען זאָ וויא דוא דיך זעלבסט

רש"י ליעבסט

(יח) לא תקום. אמר לו הזהילני מגלך אמר לו לאו למחר אמר לו הזהילני קרדומך אמר לו היני מזהילך בדרך שלא הזהלתני זו היא נקימה. ואי זו היא נטירה ר"ל הזהילני את קרדומך אמר לו לאו למחר אמר לו הזהילני מגלך אמר לו הא לך ואיני כמותך שלא הזהלתני זו היא נטירה שנוטר הליבה בלבו אע"פ שאינו נוקם: ואהבת לרעך כמוך. אמר רבי עקיבא זה כלל גדול בתורה:

באור

כלומר בעבורך נשתי חרפה, וכאמרו וחרפת חורפיך נפלו עלי (שם סט י'), וכן ולא תשא עליו חטא, לא תשא בעבורו עליך חטא, כי עשית את שלך, הוכחת לותו ולא קבל, אבל בשלא תוכיחהו לולי יהיה בך חטא, לפי שהיה בידך לתקן את אשר עות, וכן תרגם לנקלוס ז"ל ולא תקניל על לליה חונה, ובת"כ לאמרו יכול את מוכיחו ופניו מתנות (פי' שתפרסם חטאו נרגיש להלבין פניו, וכן פי' רש"י ז"ל ולא תשא עליו חטא, להלבין פניו נרגיש) ת"ל ולא תשא עליו חטא, תרגמו תשא כמו עליו משל ישאו ומליצה (חבקוק ב' ו'), ויש משלו ויאמר (במדבר כ"ג ז'), נשאו נהרות קולם (תהלים ל"ג ג'), כלומר שלא יפרסם עליו חטאו להלבין פניו. ויש לפרש עוד ולא תשא כמו נושא עון ופשע וחטאה (שמות ל"ד ז'), שהוא ענין סליחה, שאל תמחול לו חטאו, שלא הוכיחהו והשיבהו למוטב, לולי מלת עליו שהיה לו לומר ולא תשא חטאו, ומליצות התורה יולות לכמה טעמים והכל לאמת ונהלכה. (יח) לא תקם, כאשר עשה ליכן תעשה לו, שלא לך תקום מיד, ולא תטור בלבך מה שעשה לך להנקם לעת אחר, כמו נוקם ה' לצריו ונוטר הוא לאויביו (נחום א' ב'), כי שהוא נטר, ועניינו על שימת לב על הכה, כמו ומשתים לנוטרים את פריו (ש"ה ח' י"ב), שכל רבותינו ז"ל קבלו לפי' נוטר רעתו בלבו ואינו מוסב להנקם, וכ"ש נטירה להנקם, וקבלו ג"כ שאין הב' מדבר שלא בדברים שבממון, כמו שאמרו בת"כ לאיזהי נקימה אמר לו הזהילני מגלך אמר לו לאו, למחר ת"ל הזהילני קרדומך, ת"ל אינו מזהילך כדרך שלא הזהלתני, זו היא נקימה, אמר לו הא לך ואיני כמותך שלא הזהלתני זו היא נטירה, וכן אמרו בגמרא (יומא ל"ג ע"ח) והטעם לפי שאין על זה ביולא בזה משפט ב"ד, ואם יתירו לעצמן הנקימה והנטירה, תרבה השנאה והקטטה יום יום, ולסוף יאבד הקנון המדיני, ולכן הזהירה תורה להתקדם מפחיתות בחלה, שכל יחזוב זה לים רע עין ומדתו פחותה, ולמה יחזוה לו גם אני, לנהג עמו בנדבת לב, ומעלמו יקח מוסר, ועם זה יתרבו השלום והאהבה, ואין כן דברים הנוגעים לגוף ולנפש, שעל רובן יעשנו הב"ד, והעזוק יניח את עוזקו במשפט, ואם אי אפשר להניחו למשפט ונוקם ממנו אינו עובר בלאו, ורחים גדולה ממה שאמרה תורה בדין גואל הדם, וכפי הנראה החזהרה הזאת היא גם למלכי ישראל ולנדוליו, שאם ימרדו העם, כמו שעשו ישראל לדוד במעשה לבשלום, אל יעשו גם נקמה בתוכחת חימה, ואל יטרו מעשיהם בלבנם, וזהו שאמר את בני עמך, מותר להם להלחם עם שונאיהם ולהוקם מהם, אבל לא ינקמו מבני עמם, שלא יחמלו עליהם ויזיבום למוטב: ואהבת לרעך כמוך, אם הכונה כדעת מדרשי המקרא ז"ל שיהנה כל אדם בשאר

המעמר

גם בתרגום המיוחס ליונתן העתיק תחלת הכתוב כפירושו ואמר לא תמלטון שעיעית (דגרי חלקלקות) בפומכון למיסני ית לחבוכן בלבבון. והרב בעל תרגום לשנגזי לא סר כלל מדרך הרשב"ם, ובאמת הוא פירוש נאה ומקובל עד מאד. (יח) בני עמך, גם פה דבר הכתוב בהווה, וכמו שאמרו מז"ל לומר לו הזהילני מגלך וכו', הנהוג בקרובים ובשכנים, כי בשמת הנקמה והנטירה מדות פחותות הנה עד מאד ושומר נפשו ירחק מהם. ואהבת לרעך כמוך,

תרגום אשכנזי

ליעבסט אך, דער עוויגע!
(יט) בעאבאכטעט מיינע גע=
זעטצ=

ר ש " י

(יט) את חקותי תשמרו. ולא הקבהמתך לא תרביע כלאים

קדושים יט

מ יהוה: (יט) אֶת־חֻקֹּתַי תִּשְׁמֹרוּ
בהמתך

תרגום אונקלוס

יי: (יט) יָת קְיָמַי תִּטְּרוּן
בעירך

באור

לוהב לת עלמו, יפלח מאד שילומו על דבר שחיבו בכח שוס נפש, לי לפשר שיהב הקדס לת זולתו, וביותר לים נכרי לו, כחשר לוהב לת עלמו, גס לין לנוות על להבה לו על שנלה, שלין הקדס מוסל עליהן, כמו שלמרנו (פסוק י"ז), ועוד ק"ל לריך שיתכפל על לרת כל זולתו, בעל לרת נפשו, ומייו לינן חיים, שלין לך שבה שלף ירלה לו יסבע בלרת לחד מישרלל, וכן לעניו הטובה לריך שייטיב לזולתו, כל מה שייטיב לעלמו, וגס זה רליון רוח, גס רלוימי לרמב"ן ז"ל, שלמר וטבס ולהבת לרעך כמוך הפלגה, כי לף יקבל לב הקדס שיהב לת חברו כלהבתו לת נפשו, ועוד שכבר נת ר' עקיבל ולמד חייך קודמין לחיי חביך, ומה שכתב בפי' מלוה זו, מעל ספרו תדרשנו, ועוד הכתוב סתם ולהבת לרעך כלדיק כרשע בחנס בסבל, וזה תמה גדול, ולם רשב"ם ז"ל לומר ולהבת לרעך כמוך, לס רשך הוח לם טוב הוח לבל לס הוח רשע לף כדכתיב ירלת ה' שונאי רע, לין לקבל פי' זה, כי המלוה כוללת לבל ישרלל. ולומר לני שלין מלת כמוך בל"ק כולל כוונה זו, חלף בחוך פרושו הדומה לך, כמו כי כמוך כפרשה (ברלשית מ"ד י"ח), דומה לתה כמוני לשעלת פרשה, לין נגון וחנס כמוך (שם מ"ח ל"ט), שוה לך ודומה לך, וכן מי כמכה בחלים ה' (שמות ט"ו י"ח) וכן כלס, וכן כתן פרושו ולהבת לרעך, שהוח כמוך שוה לך ודומה לך, שבשרח גס היח בלשם חלהים, והרי הוח לדס כמוך, וזה כולל לכל בני לדס, שבלן ובשרים בלשם, ועל זה לומר ר' עקיבל זה כלל גדול בתורה, ור' עקיבל עלמו שנה זה הכלל בפשיטו חביב לדס שנברח בלשם (לבות פ"ג), ועוד גס לס עבדיו מרגיב, נברח בדמות חלהי' בממלכה ובכהירה, ויוכל לבחור בטוב, ועל זה לומר בן עזלי זה ספר תולדות לדס כלל גדול ממנו, לבי שבמקיל זה נלמר בדמות חלהים עשה לותו, ובן עזלי שוה זה הכלל בפשיטו לל תהי בו בלבל לדס וכו' (לבות פ"ד) וכן לומר שלמה בו לרשהו מסר לב ולים תבונות יתרים (משלי י"ח י"ב), יפרשנו הכל בפרושנו על מס' לבות, ולריך להסתר בלועז (ויעבע דייטען בעלסטען דער דיר בוייך חיוט), ולס בן סתם הכתוב ולף פירש קלב להבה זו, ובף הלל הזקן ופירש הדבר מה דשני לך לחבוך לף תעביד, שעל כל פנים לף תעשה לו דבר שלם יעשנה לך תלטער, וזה לומת ברור שלשור לינו לביר לו לנוות שום לדס לביק לו רשע, לבד על דרך המשבע לו על דרך תוכלת מלהנה להשיבו לשוטה, וכמו שזיהה תורה מיתה לשופך דם לדם, לס חנס לו סבל לס לביק לס רשע, ולומרה הטעם כי בלשם חלהים עשה לת הלדס (ברלשית ט' ו'), כן הוח לענין מה דשני לך וכו', ולילו פי' כמוך שתלהבנו כעלמך, מלבד שלף נלטרך לפרושו על הלל, חלף שמיעט והקטין נדבריו כוונת המלמר. ולולם המליצה המורגלת בל"ק על התוכב זולתו כלהבת עלמו והיף לוהבו בנפשו, כמו להבת דוד ויהונתן, שנלמר ויהבו יהונתן בנפשו (שמואל ל' י"ח ל'), ולומר כי להבת נפשו להבו (שם כ' י"ז), ולם ממנה ידבר הכתוב, היה לו לומר ולהבת לרעך בנפשך, ומה פלף בין להבת דוד ויהונתן, שלמר עליה נפלחתה להבתך לי מלהבת נשים, לם בל ישרלל חייב לחהוב בנפשו, לבל עיקר כמו שלמרנו, שלמר ולהבת לרעך נלמר סתם, ונמסר לחכמים בעלי הקבלה, גם בעל הטעמים העמיד הטפחל תחת לרעך, שלילו מבר בנגינה לרעך כמוך, יתפרש ריע שהוח כמוך בלדק בחכמה וביושל, לבן מבר בנגינה ולהבת לרעך, שיהב לת בלס, והפריד מלת כמוך, ומצחה פרושו שהוח לדס כמוך, ולפי שהמכוב לת בלס הלדס, ומתנוון בשלתו מטיב לנפשו ולבל הלדס, חתמה תורה הבל במלוה זו, כמו שהתחילה חיש לחמו ולחיו תירלו, וכמו שפרשנו (פסוק ב'), והמליצה מזוקקת שבשתים, ולף נלטרך עוד לדברי רמב"ן ז"ל שלמר שהיח הפלגה, חלף ברה היח בשמע: לרעך, בלב"ד, והשכל

המעמר

כבר לומר הרב המתרגם בתחלת שבתים ולשון רבה בדרך מבקר הנלחמן, שלם גם דברי הרב

קדושים יט	תרגום אשכנזי קטן
בְּהֶמְתְּךָ לֹא־תַרְבִּיעַ כִּלְאַיִם שָׂדְךָ לֹא	זעטצע, דיין פֿיעה זאללסט דוא נכט אין פֿערמישטער גאַטטונג צוואַממען ברינגען,
תרגום אונקלוס	ר ש " י
בְּעִירָךְ לָא תַרְכִּיב עִירוּבִין חֻקָּלָךְ לָא	כלאים וגו' מקיש חלו גזרת מלך שחין טעם לדבר

באור

שבכל המקומות שמור לקהנה מלת את, כמו ואהבת את ה' אלהיך (דברים ו' ה'), ויאהב גם את רחל (בראשית כ"ט ל'), וכן כלם, וגם זה מופת על פרושנו, כי את ואותו מורים על עצם הדבר, והוא בהיות סגולה מיוחדת בחזוב, שבעבורה יאהבנו מכל זולתו, ואין זאת הקהנה המזורה כאן חלת בעבור עניו כלל שכלו ח"ם כמוהו ונברחים בגלם, על כן כאן ובפסוק ואהבת לו בחוך לח נאמר את ואותו, חלת ל"ד שעגינה דבר חובה לו, וזה משפט הלשון בכל מקום, כמו שרש חמונה שלשעמי' לאחריו כ"ת, ופעמים למ"ד, והשמין בה' (בראשית ט"ו ו'), כי לח האמין להם (שם מ"ה כ"ו), ופרשנוה בפרושנו לפ' בראשית, וכן שרש כחש וכחש בעמיתו (לעיל ה' כ"ח), כחש לו (מלכים ח' י"ג י"ח), ובאחרונהו (לעיל ה' כ'), והמבין יבין: [ס"ח"ה, כל דבריו דברי חן וכבל טוב לעשיהם, ואחרי כל השומע לתוכחתו, לבל ילין פשעות הכתובים מורה עליהם, ולדעתי שעור הכתוב כך הוא, לח תשנא את אחיך בלבבך, הזהיר שלח לבד יאמר מעשות לרעהו כמעשה השונא, להכותו, לקללו או לעשות לו רעה, כי אם אף בלבנו ובקרבנו לח ישנאנו, ומלתנו שילוה השם ב"ה אף על מדות הנפש, כי גם הן מסורות לבחירה, וביד הנכון למשל עליהן בכח מכיחתו, כמו שלוה לח תחמוד, (עיין מה שכ' הרשב"ע בשחור הדבור הזה, ומ"ש בשלוחו נפ' יתרו), וכן לוה על האהבה בכמה מקומות, כגון ואהבת הגר והשנך ונאמר להלן ואהבת לו כמוך, הוכח תוכיח את עמיתך, אם גמלך רע, הוכיחנו על פניו וברר לו רעתו, ולח תשח עליו החטח שחטח בגדך, לשמרו בלבך עד יום פקדך אותו, כי אם תוכיחנו מיד, אולי יתנלל או יאוש ונאם, וע"י כך תשוב האהבה בלבבם: לח תקום, לעשות לו כאשר עשה לך, ולח תעור, רעתו בדברי' או במחשבה: ואהבת לרעך כמוך, בכל מדות ודרכי האהבה שאתה אוהב את עצמך, במדות ודרכים ההם תאהב את אחיך, ואין הכתוב מדבר בכמות האהבה, כי אם באיכותה, וכדי להבין זה לריך להקדים, שים במדע הנפש אין ובמה, בנון האהבה, כי יתבן שיאהב האדם גם דבר שאין בו רוח חיים, ואולם אין איכות האהבה שוה בכל הדברים לח יאהוב האדם את בהמתו כאשר יאהב את בנו, ולח יאהוב את חפציו וסגולותיו כאשר יאהוב את אשתו, אף לח יאהוב את כספו ואת זהבו, כאשר יאהוב את גפנו ואת תאנתו, וכן כל כיולא בזה, ואף בדברים הדומים לענין איכות האהבה, יש הבדל בכמה, שהוא החזק והחולשה, ויש שיאהב את בנו הקטן יותר מן הגדול, יאהב את גביע הכסף יותר מאשר בליו, או יאהב את סוסו יותר מחמורו, וכן בכיולא בזה, ובכל מקום שאי אפשר להטיב לשני הדברים הנאהבים, יקדם הנאהב ביותר, והוא היתרון בכמות ובמעלת האהבה, מעתה מלות השם שנאהוב את רעינו בכל דרכי האהבה אשר בשם נאהוב את עלמנו, שהיא האהבה היותר נשגבה באיכות, ובכל מקום שלח תתנגד אהבת זולתנו לאהבת עלמנו האמתי על כל הלדק והיושר, מחוייבים אנו לעשות לזולתנו כל מה שהיינו עושים לטובתנו, ואולם לח ילחיק בכל זה האהבה בחוזק ואולה, ואם כפי משפט הלדק והיושר לח נוכל להטיב לזולתנו, מבלעדי שנזיק לעלמנו נזק גלתי רחוי, יתבן שתקדם אהבת עלמנו, כמו שאמרו"ל חייך קודמין לחיי חבירך, והכלל שהתורה לח כוונה פה אל כמות האהבה, שאין לורך בו אלא במקום ההתנגדות שאי אפשר לקיים שניהם, כי אם אל איכות האהבה, במקום שאין התנגדות בין שני הדברים הנאהבים, ואז תאהב לרעך כמוך, ובכל דרכי ההטבה שאתה מטיב לעלמך, אתת מטיב לרעך, לח לתועלת האוהב או הנאהב, כאשר יאהב האדם את חפציו וסגולותיו, כי אם לתועלת ותוצת הנאהב, כאשר אתה אוהב את עלמך]: (יט) את חקתי תשמרו, מלת אוק באחרונהו (לעיל ג' י"ז), שהוא ענין

המעמר

המבקר הם דברי חן וכבל טוב, אין פשעות הכתובים מורה עליהן, ובאור הוא שהכוונה לריך לתועלת

תרגום אשכנזי

דיינען אַקער ניט מיט פֿער־
מישטעם זאַמען בעוֹאָען,
אונר קיין קליד אַן דיך קאָמ־
מען

קדושים יט

לֹא־תִזְרַע כִּלְאַיִם וּבֶגֶד כִּלְאַיִם

שעטנז

רשי

לדבר: ובגד כלאים. למה נאמר לפי שנאמר לא תלבש שעטנז למר ופשתים יחדיו (דברים כ"ב) יכול לא

תרגום אונקלוס

לָא תִזְרַע עִירוּבִין וּלְבוּשׁ עִירוּבִין

שעטנז

באור

שאין להוסיף עליו ואין לגרוע ממנו, כמו חקי התורה הקבועים במועדם, גם במספרם גם במשקלם, וממין זה לשון כלים, לפרה תורה הרכבת שני מיני בע"ח, והרכבת שני מיני למחים, וזריעת שתי מיני תבואות, ולביאת למר ופשתים שעטנז, ולא לפרה הרכבת המחלבים, תערובת זהב וכסף ונחשת, ולא לביאת שני מיני למר, על רחלים ועל גמן, ולא למר ומשי ולא פשתן ומשי, וכיוצא הרבה, רק אלו הנזכרים, והוא חוק הפס בתורה. ומה שדבר רשב"ם ורמב"ן ז"ל בטעם מלוה זו, יש להשיב מכלאי זרעים וכלאי בגדים שאין הטעם נהוג בהם, והכלל שאין לנקש טעמי המלות, כי הם חקי אלהים, וכן פי' רש"י ז"ל חקים אלו גזרת מלך שאין טעם לדבר, כלומר לבני אדם, כי על הפס נאמר אלהים הנין דרכה והוא ידע את מקומה (איוב כ"ח כ"ג). ומה שאמרו בגמרת ירושלמי חקים שחקקתי לאדם הראשון, ובפרק ארבע מיתות חקות שחקקתי לך כבר לבני נח, היינו טעם אלו מלוה, לאסור הרכבת אילן סרק בתך מאכל ותך מאכל בצן מאכל, לפי שנאמר בהן במעשה בראשית למינהו לאסור כלאים, ויצאו דגאים מן הכלל אלו נאמר בהן למינהו, וכן תך סרק על תך סרק שהוא בכלל דגאי, כמו שמפורש לגלגו בפי' ס' בראשית: בהמתך, גם בהמת לחרים על בהמת לחרים, וכל שכן בהמתו על בהמת לחרים, או בהמת לחרים על בהמתו, כי המעשה עלמו אסור, שאם לשון את חקותי תשמרו, חקים שחקקתי לך כבר שנאמר בבהמות למינה, מה לי בהמתו מה לי בהמת לחרים, וכן למדו מזה שאפילו בהמה על חיה וחיה על בהמה, טהורה על טמאה וטמאה על טהורה, בין בארץ בין בח"ל, לפי שאינה מלוה התלויה בארץ, ואולי לומר בהמתך שאפילו בהמתך אינה לאסורה לך אלא להרביע לותה, אבל הנרבעת וגם הנולד מהן מותר באכילה, וכן שכן בהמת לחרים: הרביע, לשון רביעה פרשנו (לעיל י"ח כ"ג), ותרביע בהפעיל לפי שהוא המחברם ביחיו, כמו שאמרו בגמרא: כלאים, לשתי טעם המלה הזאת, לפי שמחבר שני דברים לא יתכנו להיות מחוברים, והרי הם על דרך משל בכלוחים בעל כרחן, כי שרש המלה כלח: שדך, בין שלך בין של אחר ואפילו של נברי, כמו שאמרנו בכלאי בהמה, ונאמר שדך על שדות שבארץ שהיא בחלקך בארץ, לא שדות של ח"ל כמו שאמרו בתלמוד, גם לפי שאינו אסור אלא לזרוע כלאים, ואם זרע לו שדהו נברי הזרע היולא מות' באכילה, לאמר שדך לרמוז לאפילו שהיא שלך, גם בה לא אסרתי אלא לזרוע בה כלאים, אבל מה שצמחה מותרין באכילה, ובכלל זו הרכבת שני מיני אילנות בין בארץ בין בח"ל, כי גם הם עלי האדמה: ובגד כלאים, כאן לא אמר ובגדיך לא תעשה כלאים, לפי

המעמר

לתועלת רעך ולהנאתו וכו' (עיין ד"בריו), והדבר נכון עד מאד כפי מעשה הלשון, כי הוראת הלמ"ד הוא התכלית והמטרה, ולזה אמר ואהבת לרעך שתשתדל להטיב לרעך כאשר תחפוץ להועיל לנפשך, ולזה לא בא ייחס הפעול לא, כי זה מורה שיאהב את עצם רעהו כעלמו, וזה מן הנמנע, ובא הלל ופירש הכתוב, שגם אין הכוונה להטיב לרעהו כאשר ייטיב לנפשו, שגם זה אי אפשר, שא"כ אם יהי' לו כר אחד או כסאה אחת ובא אחיו התכיון היה ראוי לתת לו, וכמו שאמרו על ושוב לו עמך כל הקונה ע"ע קונה אחון לעלמו וכו', אבל העניין הוא מה דעלך סני לחברך לא תעביד, וזה גם כוונת הרמב"ע שיאהב הטוב לחבירו כמו לנפשו כלומר שייטיב לחבירו וכו' וא"כ לא יחסר דבר, ולא כמו שחשב הרב המבאר לקמן (ל"ד) ע"ש. והנה על מ"ש הרב המבאר לרמים לפירושו מן הנגינה שהעמיד הטפחא תחת לרעך, הגיד ידידי ר' יוסף

ווייסע

קדושים יט

שַׁעֲטְנֵז לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ: (כ) וְאִישׁ כִּי יִשְׁכַּב אֶת אִשָּׁה שִׁכְבַת זֶרַע וְהוּא שִׁפְחָה נֶחֱרֶפֶת לְאִישׁ

והפרה

תרגום אונקלוס

שַׁעֲטְנֵז לָא יִסַּק עֲלָךְ: (כ) וּגְבַר אֲרֵי יִשְׁכּוֹב יַת אִתְּתָא שְׁכְבַת זַרְעָא וְהִיא אַמְתָא אֲחִידָא

לגבר

מיצטי"ר בלע"ז כמו חזיין לנחזי דחית דהון שחגו מפרזין לגון כמס פליטר"ן ולגון שעטנז פירש מנחס מחברת למר ופשתים: (כ) נחרפת לקוים. מיועדת ומיוחדת לקוים ולימי יובל לו רמיון

במקרא

תרגום אשכנזי קסט

מען לאַסטען, רַאז אויס ליי= נען אונד וואַללען פֿערמענגט איזט. (כ) ווען יעמאַנד איינע פֿרויא בעשלאפֿט, זיא אַבער איזט איינע לייבאייגענע, דיא איינעם מאַננע אייגען איזט,

אונד

ר ש "י

לח יכנס גיזי למר וחגילי פשתן ת"ל נגד. מניין לרבות הלבדים ת"ל שעטנז דבר שהוא שוע טווי ונוז ותומר לחי נוז לשון דבר הנמלל וגזור זה עם זה לחבר

באור

לפי שחין עובר על המעשה, כי מותר ליסרחל לעשות כלחי בגדים למוכרן לגוי, לחבל בגד כלחים שעטנז, לחפילו עשחן גוי, לח יעלה עליך, על הלבישה עובר, וכן הוח חומר לח תלבש שעטנז למר ופשתים יחדו, וחס כן בגד הנחמר כחן חינו חלח למר ופשתים: שעטנז, במשנה תורה ניתר שעטנז חינו חלח למר ופשתים יחדו, לח מעתר מינין, ומלת שעטנז חין נידמו לפרשה, חבל רבותינו פרשוה בקבלתם שהיח מורכבת מללשה מלות שוע טווי ונוז, וחמרו בת"כ והביחו רש"י ז"ל בפרושו ובגד כלחים מה ת"ל (פי' למה נחמר כחן בגד), לפי שנחמר לח תלבש שעטנז למר ופשתים יחדו יכול לח יכנס גיזי למר וחגילי פשתן ת"ל בגד, ומנין לרבות חת הלבדים (פי' לכדין חינן חרוגים בכגד העשוי מחוטין טווין, חלח עשויים מלמר ופשתים טרופים יחדו ושוטים), ת"ל שעטנז, דבר שהוח שוי: טווי ונוז, ולדעת רמב"ם ז"ל (כלחים פ"י כ') הלבדין כלחים של תורה הן, ורחב"ד ורמב"ן ז"ל נחלקו עליו, וכן בפי' שוע טווי ונוז נחלקו גדולי עולם, וכפי פשט דברי הברייתח נרחה שלומד משעטנז לימור שוטין, שהן המחוברים היטב בטרוף, שהן הלבדין, ולימור בגדים כשהן חוטין טווין למר בפני עלמו ופשתים בפני עלמן, וחח"כ הן חרוגים יחד להיות בגד לו קשורים יחד, שזהו לשון נוז נלישה ועקמומית, שכל חרוג לו קשור מתעקש החוט, ולח לחריך בענין זה: לח יעלה עליך, להלן חמר לח תלבש, ומניין שלח יחכסה בו ת"ל כחן לח יעלה עליך, לי לח יעלה עליך יכול לח יפשיל חת הקופה לחחריו ת"ל לח תלבש עליך למעט תחתיו, וכן חמרו מותר חתה להניחו תחתיך, חבל חמרו חכמים לח תעשה כן שלח תהיה נימוח חחת עולה על גזרו: (כ) ואיש כי ישכב, גם זה מחקי הפס, כמו שיתבחר: שכבה זרע, בכל הערוות המערה בגומר, ובפרחה חרופה לריך שבבת זרע גמר בילה, ושבבת זרע בחרנוהו (לעיל ט"ו ט"ז): והוא שפחה נחרפת לאיש, פי' רש"י ז"ל בפרחה בנערות קלה שפרחה וחלים בת חורין

המעמר

ווייסע לויך הניח מעשה לסתור, כי לדעתו שמלת כמוך הוח תוחר לרעך כמו שכתוב לרעך שהוח כמוך שוה לך וכו' היה לו לבעל הטעמים לחבר מלת לרעך עם מלת כמוך, ולהפך לדעתנו בפשטות הכתוב, כי כמוך הוח תוחר חל החהבה, תלדק הנחת הטעמים היטב. (כ) והיא שפחה, כתב הרחב"ע וז"ל: חמרו המכחישים כי לינה יהודית, והנכון על דרך הפשוט שהיח הנזכרת בפרשת וכי ימכור לים לת בתו וגו' ע"כ, ולין ספק כי נפל טעות בדפוס, כי ודחי לח יקרח לחכמינו ז"ל מכחישים ח"ו, ובין לר' ישמעחל ובין לר"ע בשפחה בנערות הכתוב מדבר, רק שנחלקו חס היח שפחה ולקית חו מליה חת חורין, ובחמת כ"ל המעתיקים, כי

תרגום אשכנזי

אינד ניכט לאזגעקויפט וואר־
דן, אויך ניכט זאנסט איהרע
פרייהייט ערהאלטען האט,
זא שטעהט דיא גייסעלצוכט
ראדויף, שטערבען אבער זאל־
לען

ר ש "י

במקרא ובשפחה כנעני׳ אחליה שפחה ואחלי׳
בת חורין המאורסת לעבד עברי שמותר
בשפחה הכתוב מדבר: והפדה לא נפדתה.
פדויה ולינה פדוייה ואתם פדיון בכסף:
לו תופשה. בשטר: בקרת תהיה. היא
לוקה

קדושים יט

וְהָפְדֵּה לֹא נִפְדָּתָה אוֹ חָפְשָׁה לֹא
נִתַּן־לָהּ בְּקֹרֶת תִּהְיֶה לֹא יוּמָתוּ

כי

תרגום אונקלום

לְגֹבֶר וְאִיתְפְּרָקָא לָא אִיתְפְּרַקַת בְּכַסְפָּא
אוֹ חֵירוּתָא לָא אִתְיְהִיבַת לָהּ בִּשְׁטָר בְּקוֹרְתָּא
תְּהֵי בָּהּ לָא יְמוּתוּן אֲרֵי לָא אִיתְחֲרָרַת:

וייתי

באור

מורין המאורסת לעבד עברי שמותר בשפחה כנעני׳ הכתוב מדבר, ופרושו בשטת ר׳ עקיבא, כי לר׳ ישמעאל מדבר בשפחה ודאית, כמו שמצינו (בריתות דף י״ח ע״ח), ולדעת שני התנאים, יפה קורהו חיים להבדילו ממנה, שהיא שפחה ממש שאינה יוכלת לעולם, והוא לעם״י שנמכר לעבד, חינו עבד ממש, שהרי יוכל בשם, ולינו בכל דבר כחיים מבני ישראל, ורחיה שלמרו (מכילתא פרשת יתרו) כי תקנה עבד עברי, התורה קורחתו עבד בעל כרחה, כלומר כפי החמת הין שם עבד עליו, וכחמרו כי לי בני ישראל עבדים (לקמן כ״ה נ״ה), ואם בדעת י״ח שמדבר בעבד כנעני כריך טעם למה לח חמר נחרפת לאיש, מיועדת ומיוחדת לחים, ואיני יודע למיון לו במקרא, מפי רש״י ז״ל. ורמב״ן ז״ל דמה זאת המלה חל בימי חרפי בימי נערותי, וכמו המצרת יקרא נער, כן הפילגש המצרפת לזכיה תקרא נערה, והוא נחרפת שהיה נערה לחים שאינה לשתו לנמרי, ואין נחת בפי׳ זה. ורשב״ם ז״ל פי׳ שהוא כמו עם חרף נפשו למות (שמות כ״ב ד׳), מסר נפשו למות, וכן נחרפת מסורה לחים, כלומר שם חלוניו יתן לו לשכה (שמות כ״ב ד׳), ודבריו נכונים, ולעם״כ גם המלה ל׳ חרפה, וכן בימי חרפי, כי הילדות והבחרות הכל ומרגה סכלות, וכן החורף נגד הקין, ולכן כל מסירה חל חרפה ובזיון נקרא חרף, חרף נפשו למות, שבזה וחרף נפשו למסור חותה למות חלח לסבול שעבוד הבר, וכן כתן לפי שנמסרה לעבד זה לבזיון, שיולידו ולדות שימשו חת הרב, קרחה נחרפת, והנפעל יורה שנמסרה מיד לחר והוח החדון, ולפי שעיקר מסירה זו לבעילה, לינו מוב חלח בבעולה לח בלרוסה כמו שחמרו בבריתות, חלח שהס סמכו זה למלה הזחת בענין לחר כמו שחמר רש״ם ז״ל: והפדה לא נפדתה, מזה למד ר׳ עקיבא שנפדית במקנה, ולח נפדתה לגמרי, חליה שפחה וחליה בת חורין, ומסורה לבן חורין מפני לד שפחות שבה, ולעבד כנעני מפני לד חרות שבה, ורק מותרת לעבד עברי, שהרי מותר בשפחה כנעניח וכל שכן בזו: והפדה, מקור מבנין הפעל, ואתם פדיון בכסף: או חפשה לא נתן לה, חלח נתן לה טעד שחרור, וחפשה טעד של חופש, כמו ובתב לה ספר כריתות ונתן בידה (דברים כ״ד ח׳), וכן בתן חמר לח נתן לה, וכן ואת בית לבני יעשה חפשי בישראל (ש״ח י״ז כ״ה), שהמלך נותן לו בתב שפטור ממסים שאחר עבדיו חייבים: בקרת תחיה, פי׳ רש״י ז״ל היא לוקה ולח הוא, יש על בית דין לבקר חת הדבר
חלח

המעמר

כן דרכו לקרוח חת חז״ל וכן חמר מפורש בפסוק כ״ח וז״ל: והמעתיקים חמרו שחליה שפחה וחליה חמה והוא חמת ע״כ, ואח חת דרכו, להיות במקום חחד שמחל דוחה דברי חז״ל, ובמקום חחר ימינו מקיפים בחזר הערכו ע״ז במקומות שונים. בקרת, החכם בשערכים חמר שהוא מלשון חרמית, ואם ענינו במו מקד בלשון עברית בהורחת המקידה לעונג (ליכטיגונג, שטראפע) וכדעת חז״ל.

כִּי־לֹא חֻפָּשָׁה: (כא) וְהֵבִיא אֶת־
אֲשָׁמוֹ לַיהוָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל
מוֹעֵד אֵיל אָשָׁם: (כב) וְכִפֶּר עָלָיו
הַכֹּהֵן בְּאֵיל הָאָשָׁם לִפְנֵי יְהוָה
עַל־חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא וְנִסְלַח לוֹ
מֵחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא: פ שלישי וכי

לען זיא ניכט, דען זיא איזט ניכט פֿרייא געווען. (כא) ער זאָלל אויך דעם עוויגען צו עה־ רען פֿאָר דען איינגאַנג דעם שטיפֿטסצעלטעם זיין שולד־ אָפּפֿער ברינגען, איינען ווידּ־ דער נעמליך צום שולדאָפּפֿער. (כב) דער פּריעסטער זאָלל איהן פֿאָר דעם עוויגען מיט דעם ווידדער דעם שולדאָ־ פּפֿערם פֿערזוהנען, וועגען

דער זינדע דיא ער בעגאַנגען, דאַ ווירד איהם דיא בעגאַנגענע זינדע ערלאַסטען ווערדען.

(כא) וַיְיתֵי יָת אֲשָׁמֵיהּ קֳדָם יְיָ לְתָרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא דֵּיכְרָא לַאֲשָׁמָא: (כב) וְיכַפַּר עֲלוֹהִי כָּהֲנָא בְּדֵיכְרָא דַּאֲשָׁמָא קֳדָם יְיָ עַל חוֹבְתֵיהּ דִּי חָב וְיִשְׁתְּבֵיק לֵיהּ מֵחוֹבְתֵיהּ דִּי חָב: וארי

לוקח ולא הוו ים על בית דין לבקר את הדבר שלא למיבו מיתה כי לא חפצה ותין קדושיה גמורין ורבותינו למדו מכאן שמי שהוא במלקות תהא בקרבי שהדיינים המלקין קורין על הלוקה אם לא תשמור לעשות וגו' והפלא ה' את מכותך וגו' (דברי' כ"ח): כי לא חפצה. לפיכך תין חייב עליה מיתה שתין קדושיה קדושין הא אם חופצה קדושיה קדושין וחייב מיתה: (כב) ונסלח לו מחטאתו אחר חטא. לרבות את המזיד בשוגג:

באור

שלא לחייבו מיתה, כי לא חפצה ותין קדושיה גמורים. וקרוב לזה אמר רשב"ם ז"ל כמו לא יבקר (לקמן כ"ז ל"ג), כך פתרוהו דונש ומנחם, יבקרו ב"ד אם לא חופצה לא יחייבו מיתה בחצת תים. ורמב"ן ז"ל אמר שכל המפרשים פירשו כן, ותין פירושם מתוק בפיו, כי בידוע שיבוקר הדבר, ולא ימיתו אדם חנם, וכן יבקרו בכל חייבי מיתות, ועוד קצה בעיני, שבכל מקומות התורה לא נאמר כן, כמו ולנערה לא תעשה דבר וגו' כי בחטא יקום איש על רעהו וגו' לא אמר בקרת תהיה, ולדעתו ז"ל הי' מלת יחידי' בכתוב, ומורגלת בחרמי' ובלשון רבותינו ז"ל מלשון הפקר, כי עיקר הלשון הנקר בני"ת, כמו בית שמחי אומרים הנקר לעניים הנקר, וכיולא בזה' שהביא בפרושו להוכיח שהמלה בני"ת, ופי' הכתוב לע"פי שהיה נחרפת לחיים, בקרת תהיה לו כלו' מופקרת תחצב תלנו כי לא חופצה להיות בחצת תים, וגם פרושו דחוק הן בפי' המלה, והן בכתוב, כי אין צורך להאמר, אם מפורש לא יומתו כי לא חפצה, ועוד איך יקרהנה הפק' אם היא במלקות והוא בחצם, ולדעתי עיקר כפי' רש"י ורשב"ם ז"ל שהמלה מן לא יבקר וגו', ותינו שב על כי לא חפצה מטעם שאמרנו, אלא לפי שהוא בין מזיד בין שוגג פטור מעונש בידי אדם, והיה לבדה כשהיא מזידה חייבת מלקות בידי ב"ד, וכמו שקבלו רבותינו ז"ל, וללמדנו זאת אמר בקרת תהיה, עליה לבד יבקרו הב"ד אם שוגג, או מזידה, אבל עליו ותין צריכין לבקר לפי שפטור גם במזיד והניחה תורה עונש שלה מסור בעל פה לחכמי', והם קבלו שהיא במלקות, וחזר ואמר לא יומתו הוא והיא כדין נוקף ונוקפת, כי לא חפצה ותין קדושיה קדושין גמורין, ללמדנו שגם עליהן הנקור אם לחייב אם למות, אלא לחייבה עונש אחר שהוא מלקות, כי לא יומתו הוא והיא: כי לא חפצה, הא אם חפצה חייבין מיתה, ולפי שלמעלה נזכרו שתיהן בכסף וחופש שטר, וסיים בחופש לבד, למדו קבלת מרבותינו שתין גומר בה אלא השטר: (כא) והביא את אשמו, הוא ולא היא, בין שוגגת ובין מזידה חייבה מביאה אשם: אשמו, כמו מכל מלאת ה' ואשמו (ויקרא ד' י"ג), וכן והביאו את אשמו לה' איל תמים מן הצאן, שתחייבים עצמו על מעשהו ורומה להתכפר: איל אשם, אלא איל פרשנותו (לעיל ה' ט"ו), ולפי שכל התשמות שוין שבתין איל, קראה תורה כאן ואמרה איל אשם, שהוא הידוע המפורש אם, וידענו שצריך להיות מן הצאן בכסף שקלים: (כב) על חטאתו, בין שוגג בין מזיד, שהרי במזיד

תרגום אשכנזי

(כג) ווען איהר אינו לאַנד קאַממט אונד אַללערלייא אָבסטבוימע פּפֿלאַנצעט, זאָ זאָללט איהר דיא פֿרוכט דאַ-פֿאָן אַלס אייגע פֿאָרהויט אַנ-

ר ש " י

(כג) וערלתם ערלתו, וטעמתם לטעימתו יהא לטוס ונסתם

קדושים יט

(כג) וְכִי־תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ וּנְטַעְתֶּם כָּל־עֵץ מַאֲכָל וַעֲרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ

את

תרגום אונקלוס

(כג) וַאֲרֵי תֵּעֲלוּן לְאַרְעָא וְתִּצְּבוּן כָּל אִילַן דְּמֵיכַל וּתְרַחֲקוּן רַחֲקָא

יח

ב א ו ר

מדבר בקרת תהיה, וזה רחים אמלת חטאת כולל שתיהן וכמו שפרשנו (לעיל ד' ג'), ולא נכתבה פרשה זו בין מקות הערוות בפרשת לחדי מות, לפי שלימנה מכללן, שבכל הערוות ונכרתו הנפשות העושות, הלוים והלשה עון, וכאן הלוים פטור, שבכלן כרת וכאן לאו הוא מלקות בעדים, ואם אין עדים פעורה מכרת, והנה מצוה מצפט זה מכל מצפטי הערוות כמו שפרשנו במצוה ובגרייתא, גם הבלת קרבנו מצוה מצאר הבלת הקרבנות, ולכן נאמרה פרשה זו כאן בכלל לת מקותי תשמורו: (כג) וכי תבאו אל הארץ, גם זה מחוקי התורה, למה שלש שנים יהיו הפירות ערלים, ואל תשים לבבך רשב"ם ז"ל שאמר כי הפרי הבא עד שלש שנים אין בו תועלת ומזיק, ואם כדבריו למה לא תנהג בותן שנטעו עכו"ם קודם שבאו לארץ, ולא בנטיעות ח"ל, ולא בפירות של עכו"ם, כמו שנוהג בכל מקום לפסור דגים ובהמה ומיה שדמה עליהן: תבאו אל הארץ, כל המלות האמורות עד כאן, נהגו גם במדבר, אבל נטיעת עלים לא יתכן במדבר לא מקום זרע גפן ותאנה ורמון, ואם כן היכו ממעט עליהם שנוטע ישראל בח"ל, או שעל כן לומר כי תנוחו אל הארץ, שהיא מלוה נוהגת לבד בארץ ולא בח"ל, ויש בזה מחלוקת בין חכמי ישראל אם עלמה נוהג בח"ל או לא, ולדעת כל אחד יש טעם לפשט הכתוב וכמו שנאמרנו: ונטעתם כל עץ מאכל, אבל הנטוע קודם לכן היכו חייב בערלה: וערלתם ערלתו את פריו, פי' רש"י ז"ל וטעמתם לטעימתו, יהא לטוס ונסתם מלהנות ממנו, ולדעתי כל ל' ערלה שנמקרא כאן מכוער המכסה על יופי הדבר, כי ערלת בשר מלוסה, מכסה תבנית הגויד על עטרה שלו כמו שרמזנו (לעיל י"ב ג'), וערל לב משל כאן הטעמות והסכלות המכסה על בינת הלב, וערל אזן גם הוא משל כאן קושי המכסה על שמיעת האזן שלא יוכל שומע בתוכחת המוכיח, וערל שפה כאן משל המכסה על שפתיו שלא תדברנה בראוי, וכן אתם גם אתה והערל (תנקוק ג' ט"ז), והתכסה בכאן של גנות וחרפה, ורחים וקיקלון על כנודך (שם שם), וכן במלות הזה יתכן כאילו הפירות בג' שנים

רחשונים

ה מ ע מ ר

(כג) וכי תבואו, כתב הרב המבאר ואל תשבה לדברי הרשב"ם ז"ל וכו' והשיב על טעמו שלש תשובות, ובאמת על כלן יש תשובה, כי מה שאמר מדוע לא תנהוג בותן שנטעו העכו"ם קודם שבאו לארץ, לדעתי ליכה תשובה כלל, כי קודם ירושה ויישוב הותרו להם אפילו בתלי דחזירי, ולדעת כל המפרשים הרמב"ן והרדי"ק ובעל ספר החינוך וכ"כ הרמב"ם ז"ל טעם האיסור בקלת בעלי חייהם כי יחזיקו ויגרשו לו בחות הנפש או בחות הגוף, ובכל זאת הותרו לזן כי לא היה להם מה לאכול, בשרט ערלה שנדיין לא נטעו נרמים ועץ פרי והיו מוכרחים לאכול מכל אשר מלאה ידם. ועל מה שהקשה מפירות ח"ל, באמת הבר זה היא שנוייה במחלוקת כדאיתא בפ"ק דקדושין (דף ל"ט ע"ח) וכמי שהביא גם הרב עצמו להלן. ומה שאמר עוד-אחדש לא תנהוג בעכו"ם, על זאת אני אומר כי לא תשבה התורה על הדיוק המעט המניע בזמן מן הזמנים, ולא הבריכה אם שנוח לכרם נכרי לנקר אם כבר עברה עליו את ערלתו ואם לא, ואף כי לדעת הרמב"ן שאמר כי רוב הילנות לא יוליחו פרי כלל עד השנה הרביעית, ואם יוליחו מעט לא יתנו טעם וריח טוב בפירות ורובם הם רקובים, חולם אם יעב לים כרם או עץ אין ספק כי מפריו יאכל תמיד הוא ולנגדי ביתו — גם הרמב"ן הסכים עם הרשב"ם ואמר לאמת הדבר, שהפרי בתחלת

נטיעתו

קדושים יט

אֶת־פִּרְיוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל: (כד) וּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִת יִהְיֶה כָּל־פִּרְיוֹ קֹדֶשׁ הִלּוּלִים

תרגום אשכנזי קעא

זעהען זי דרייא יאהרע זאלל זיא אייך אלם פֿאָרהויט אנצו= זעהען זיין, אונד ניכט געגעס= סען ווערדען. (כד) אללע פֿרוכט דעס פֿיערטען יאהרס, זייא איין הויליגטהום, צור דאנק=

תרגום אונקלוס

יַת אִבַּיהּ תְּלַת שְׁנִין יְהֵי לְכוֹן מְרָחַק לַאֲכָדָא לָא יִתְאֲכֵיל: (כד) וּבְשַׁתָּא רְבִיעָאָה יְהֵי כָּל אִבַּיהּ קוּדֶשׁ תּוּשְׁבְּחָן קֳדָם

רש"י

ונסתם מליהנות ממנו: שלש. שנים יהיה לכם ערלים. מלימתי מונה לו מצעת נטיעתו יכול אם הניעו לחקר שלש שנים יהא מותר תלמוד לומר יהא בהוויתו יהא: (כד) יהיה כל פריו קדש. כמעשר שני שכתוב בו וכל מעשר הארץ וגו' קדש לה'

(לקמן כ"ז). מה מעשר שני לאו נאכל חוץ לחומת ירושלים אלא בפדיון אף זה כן ודבר זה הלולים לה' הוא שנושאו את לשבח ולהלל לשמי':

להוסיף

באור

רחזונים כמו מכסה מחוסה על העץ, ועליו לומר וערלתם ערלתו את פריו, כלומר לעפ"י שפרי האילן הן הדרו ויפיו, אתם תערלו ערלתו את פריו, תחשבו על עץ זה שים עליו ערלה שהיא פריו, ולפי שפריו כמו ערלה לא יאכל, ויש לנדד דברי רש"י ז"ל לענין זה: שלש שנים יהיה הענין: לכם, ישראל שקדשתי אתכם במלותי, לא שהן ערלה בעלמן, שהרי נאכלין לבני אדם, וגם לכם מותרין בשנטען עכו"ם לעלמו, וכן שקן הם לכם, כמו שבארנו (לעיל י"ח י'): ערלים, זאת המלה קצה שהיא לשון תאר רבים, כי מן ערל נאמר כי כל הגוים ערלים (ירמיה ט' כ"ה), ואיך תשוב על יהיה, אבל ענינו על הפירות הנזמחים עליו, שיחשב לכם כעין לומת פירות ערלים ומחוסים, ומפרש לאיזו ענין, ואמר לא יאכל מה שנומח עליו: (כד) קדש הלולים לה', כמעשר שני שכתוב בו וכל מעשר הארץ מזרע הארץ מפרי העץ לה' הוא קדש לה' (לקמן כ"ז ל'), כלומר קנוי הוא לה' וקודם הוא, אלא שנתן אותו לך לאכלו במקום אחר יבחר לשכן שמו שם, ולשמוח שם לפני ה' להללו ולשבחו, כאמרו ואכלת שם לפני ה' אלהיך וגו' מעשר דגנך ותירושך וגו' למען תלמד ליראה את ה' אלהיך (דברים י"ד כ"ג), וכן קדש לה' הנאמר בנטע רבעי, קנויים הם לה', והוא נתן אותם לבעליו לנהוג בו כמו בפירות מעשר, שיאכל אות' או כסף פדיונם בירושלים. ולפי פשוטו על כן נאמר הלולים, להורות שאין קדש ממש להנתן לכהן, אלא שלא יאכלם בחוצי ובטומאה בחולין, אלא לריך לעלות לירושלים לאכול אותם שם בהלולים בתושבחות ובתהלות להשם ב"ה, והלולים שמזה נהלל ונהודה, כמו ויעשו הלולים (שופטים ט' כ"ז), ואם כן למדנו שקדושתו בקדושת מעשר

המעמר

נטיעתו עד שנה הרביעית הוא רב הליחות מזיק מאוד ואינו טוב לאכלה, כדג שאין לו קשקשת וכשאר המאכלים הנאסרים בתורה, שהם רעים גם לגוף ע"כ.

והרב המורה נתן הטעם נמלוה הזאת להרחיקנו מהבלי העמים (עיין במורה ח"ג פרק ל"ז) ונן עשה נרוב החקים האלה כשעטנז וכשר בחלב ודומיהם, והרחה כי תכליתם היה להסיר מלבנו כל לחמונות שוא ותוהו, עיין בדבריו.

כד) קדש הלולים, כתב הרמב"ן והנכון יאכלנו וכו', וזה אינו בקבלת חז"ל שאמרו שים לו אלול כמעשר שני, ורחיתי גם בתרגום המיוחס ליב"ע שהעתיק ומתפרק מן בהנא.

תרגום אשכנזי

דאַנקאָפֿונג, דעם עוויגען צו עהרען. (כה) אים פֿינפֿטען יאָהרע אַבער קענענעט איהר דיא פֿרוכֿט פֿערצעהרען, דאַמיט דורך זאָלל דער ערטראָג פֿערמעהרט ווערדען; איך בין דער עוויגע אייער גאָטט. (כו) איהר זאָללט ביים בלוטע קיינע מאָל

קדושים יט

הַלּוּלִים לַיהוָה: (כה) וּבַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁת תֹּאכְלוּ אֶת־פִּרְיוֹ לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: (כו) לֹא תֹאכְלוּ עַל־

הדם

רש"י

(כה) להוסיף לכם תבואתו. המלוה הזאת שתזמרו תהיה להוסיף לכם תבואתו שנשברה לני מנרך לכם פירות הנטיעה. היה רבי עקיבא לומר דברה תורה כנגד יצר הרע שלא יאמר אדם הרי אנכי שנים לני מלטער בו חנם לפיכך נאמר להוסיף לכם תבואתו: לני ה'. המבטיח על כך ונאמן לשמור הבטחתי: (כו) לא תאכלו על הדם להרגה

תרגום אונקלוס

יי: (כה) וּבְשַׁתָּא חֲמִישֵׁיתָא תֵּיכְלוּן יַת אִבְּיהּ לְאוֹסָפָא לְכוֹן עֲלַלְּהֵיהּ אֲנָא יְיָ אֱלָהְכוֹן: (כו) לָא תֵּיכְלוּן עַל דָּמָא

לא

באור

מעשר, שמפורש בו הלולים שלו, והכתוב לא אמר ובשנה הרביעית תאכל פריו קדש הלולים לה', לולי הייתי סומע שלריך לאכול הפירות עלמם, ונאמת מות' לאלל לותם על כסף, ולהעלות הכסף לירושלים לקנות בו בקר וצאן לזבחי שלמים ולשמחה, ולכן אמר סתם שיהיה פריו קדש הלולים לה' בין הן בין הנקח בכספם, ועל כן בעל הטעמים הפסיק בגרשים תחת פריו: (כה) ובשנה החמישית תאכלו את פריו, כמו חולין, לא שלריך לאכלם, אבל תאכל כולל גם כל מיני הנאות, לאכלם ולעשות בהם שחורה וכיולא, וכמו שיתבאר: להוסיף לכם תבואתו, לומר לני לפי פשוטו של מקרא, לפי שגם בשנה הרביעית מותר לאכול לותם בא הכתוב להבדיל בין לאכילת שנה רביעית, לאכילתן בשנה החמישית, כי מעות רביעית לריך שיקנה בהן בקר וצאן לאכילה להלולים, וכשהתנותה לו בכסף פדיונם רב, אין לו מהן כלום רק מה שיאכל הוא וביתו בירושלים, והנותר יאכלו עמו לוי וגר ויתום ואלמנה, ואסור לו לעשות בהן שחורה, ולא תכספם בלולרו, או להוליאו בלרכי גופו לבגדים וכיולא, אבל פירות ממש שנאמר בהן תאכלו את פריו, משרע שזאת האכילה כוללת כל מיני הנאה, וזהו להוסיף לכם תבואתו, שתעשו בתבואתו הכל להוסיף לכם הון ושוער, כדרך אדוני האדמה הוספים הון ושוער בתבואת אדמם, ומלת תבואתו, כמו כי טוב סחרה מסחר כסף ומחרון תבואתה (משלי ג' י"ד), ובלועז (אויקינפֿטע) מה שמניח הפרי, ומכלל זה אתה שומעים שפירות שנה רביעית אינן אלל לאכילה בירושלים. ורש"י ז"ל פי' הכתוב כפי מדרש חכמים, והכל אמת, ודברי תורה כפטיש יפולג סלע: (כו) לא תאכלו על הדם, לפי פשוטו הוא דבר למד מענינו, לו תזבחו ולא תעשנו, שכן זה מין ממיני הטומאות הללו הוא, וכן פי' רשב"ם ז"ל ואמר ענינו שאוכלין על קבר ההרוג לשם מכשפות שלא ינקום לו ענין מכשפות אחר, וכן פי' רמב"ן ז"ל ואמר ענינו שהיו עובדים הדם ומאספים אותו בגומא, והשדים מתקבלים שם כפי דעתם ואוכלים על שלחנם להגיד להם העתידות, וכבר פרשנו (לעיל י"ז ה'), שעל כן אסר להם במדבר בשר תאוה, לפי שהיו שוחטין על פני השדה, וקרוב לו יושבים ואוכלין בשר, אבל בעודם לחין ויושבו בעריה' ובנתים התיר להם לשחוט בשר תאוה בכל מקום, אבל לזהרת לא תאכלו על הדם במקומה עומדת, שאסור לקבוע סעודתם אלל הדם, שזה דרך הזובחים לשעירים, ולדעתי עוד כן בימי שאול שנאמר ויעש העם אל השלל ויקחו לאן ובקר ובני בקר וישחטו ארלה ויאכל העם על הדם (ש"א י"ד ל"ב), פי' במקום שנתת הדם בשלו ואלו ואכלו, ובאשר אמרו לשאול העם מושחם לה' לאכול על הדם (שם שם ל"ג), לזה גלו אלי היום אבן גדולה (שם שם) ואמר הגיאו אלי איש שורו ואיש שיהו ושחטתם בזה ואכלתם ולא תחטאו לה' לאכול

על

הרגום אשכנזי קעב

הַדָּם לֹא תֻנַחֲשׁוּ וְלֹא תְעוֹנְנוּ׃
(כז) לֹא תַקִּפוּ פְּאַת רֹאשְׁכֶם וְלֹא

תשחית

צייט האַלטען, אַפּטעט ניט
אויף שלאַנגען־בעוועגונג,
אויך ניט אויף דען צוג דער
וואַלקען, (אָדער האַלטעט

אייך אַן קיינע אַבערגליבישע פֿאַרבעדייטונג אונד זייך קיינע טאַגעווועהלער). (כז) איהר
זאָללט דאַז האַאר ניט רונד אַם הויפּטע נעמַכט דען פֿאַרדערעקען אַבנעהמען, אויך
זאָללמט

תרגום אונקלוס

לָא תְנַחֲשׁוּן וְלָא תְעַנְנוּן׃ (כז) לָא תַקְּפוּן
פָּאַתָא דְּרֵישְׁכוֹן וְלָא תְחַבֵּיל יָת פָּאַתָא

דקנך

רש"י

להרבה פנים נדרש בסנהדרין שלח יאכל מבשר קדשים לפני זריקת דמים ותזהרה לאוכל מבהמות חולין עד שתלח נפשה ועוד הרבה: לח תנחשו. כגון חלו המנחשין בחולדה ובעופות פתו נפלה מפיו לבני הפסיקו בדרך: ולח תעוננו. לשון עונות ושעות שחומר יום פלוני יפה להתחיל מלחכה שעה פלונית קשה לגחת: (כז) לח תקיפו פחת רחשכם.

זה

באור

על הדם (שם שם ל"ד) פי' שיזחטו כלם על החצן שעמו חלל להל המלך, וכל חחד היה לריך להוליך הבשר השחוט חל חהלו, ועי"כ היו נשמרים מחכול על הדם, זהו כפשוטו. ורבותינו ז"ל דרשו מפסו' זה כמה דברים וכלם ליסורי תורה הן, חלח שחין לוקים על חחד מהן לפי שהוח לחו שבכללות: על, חכל ובסמוך, כמו וסכת על החרון (שמות מ' ג') ודומיהן: לא תנחשו, פי' רש"י ז"ל כגון חלו המנחשין בחולדה ובעופות, פתו נפלה מפיו לבי הפסיקו בדרך, וכן הוח בת"כ, כלומר כל הסומך לעשות מעשיו על פי חלו ההבלים שחין בהן ממש, ומה' יסור לבו, הרי הוח מנחש שהזהיר עליו הכתוב, חבל חם חינו סומך מעשיו עליהן חין בכך כלום, והסמיכה היח כמו עבד חברהם ויהונתן, שעל פי מה שקרה להם עשו מעשיהם, חלח שהלדיקים הללו לח סמכו על ניחוש של הבל חלילה, כי היה ובין לבם בה', ושחלו ממנו שיזמין להם הדברים שחקחו לחות, דברים שחינן במנהגו של עולם, וכחשר מלח הסס שחלתם היה רחוי שיחזק לבבם לעשות על פיהם ולדעת כי ה' מלליח מעשיהם, וזהו שחמרו (חולין דף כ"ה ע"ח) כל נחש שחינו כחליעזר עבד חברהם ויהונתן בן שחול חינו נחש, ונפרושו לם' ברחשית הרחבנו בזה: ולח תעוננו, פי' רש"י ז"ל לשון עונות ושעות, שחומר יום פלוני יפה להתחיל מלחכה, שעה פלונית קשה לגחת, וזו דעת ר' עקיבה, ויש לומרים חלו לוחזי עיניים, ויהיה שרשו עין מהבנין המרובע: (כז) לא תקפו פאת ראשכם, לחמרו בת"כ סוף רחשבם, וחלו הן הבדעין מכחן ומכחן, וכבר פרשנו (פסוק ט') כי הסוף נקרח פחה, וזהו סוף רחשבם, חלח שמלשון זה כל שהוח סוף יהח לסור, כמו שער הפדחת ושער סוף הגלגלת, חבל לפי שהוליחו בלשון הקשה למדנו שחין לסור חלח הבדעין מכחן ומכחן, שחם מגלחן מקיף שער הרחש כלו, וכמו שפי' רש"י ז"ל המשוה בדעיו לחמורי חזנו ופדחתו, נמלח היקף רחשו עגול סביב שעל לחורי חזניו עקרי שערו למעלה מבדעיו הרבה, פי' לפרושו סוף הרחש שהוח הגלגלת מכוון כנגד הפדחת, והשער של מטה מן הגלגלת הינו שער רחש חלח שער העוקף, ומכחן שער הרחש מוקף בעגול, לבד הבדעין הנמשכים למטה, שהן משער הרחש, שהרי הילדים שחין להם זקן, יש להם שער הבדעין, וכשמגלח הבדעין ומשוה לותם עם הפדחת ולחורי חזניו, רחשו מוקף כלו, ומלת תקיפו שרשו יקף, כמו הקיפו עלי יחד (תהלים פ"ח י"ח), מקיפים לת היס סביב (מלכים ל' ז' כ"ד), ודומיהן, ומכחנו עוד שרש נקף מחסרי נו"ן, ועניני

המעמר

(כו) ולא תעוננו, לדעת הרחב"ע הוח משרש ענן, כי ידוע שכהני החלילים נשחו לשמים עיניהם להתבונן בתמונת הענינים ומזה התנבחו חזות שוח, ועל הבלים כחלה חמר הנביח ומחותות השמים חל תחתו (ירמי' י' ב'). (כו) לא תקיפו פאח רחשכם, עיין בנשוח מה שכתב משרש המלה

קדושים יט

תַּשְׁחִית אֶת פְּאַת זְקָנֶךָ׃ (כח) וְשֶׂרֶט לָנֶפֶשׁ לֹא תִתְּנוּ

בבשרכם

תרגום אשכנזי

זאללסט דוא דיא עקען דיינעם באַרטעם ניכט גלאַטט אַבּ־ פוטצען. (כח) אום איינעם טאָדטען ווילען זאללט איהר אייך קיינען שניטט אינז

פלייש

רש"י

זה המשוה לדעיו לאחורי חזנו ולפדחתו וגמלת הקף רחבו עגול סביב שעל לחורי לחזיו עקרי שערו למעלה מלדעיו הרבה: פאת זקנך. סוף הזקן וגבוליו והן חמש אתים בכל לחי ולחי למעלה לגל הראש שהוא רחב ויש בו שתי פאות ולחת למטה בסנטרו מקום חנוך שני הלחיים יחד: (כח) ושרט לנפש. כן דרכן של

בבשרכון

תרגום אונקלוס

דְּדִקְנָךְ׃ (כח) וְחֵבוּל עַל נַפְשָׁא דְּמִית לָא תִתְּנוּן

באור

וענינו הסרה, כמו ונקף סבכי יער (ישעיה י' ל"ד), נקף זית (דס י"ז ו'), ובנין הכבד תאמר גם כן תקיפו, כמו מן נגע וכי תגיעו בפסח וחולה (מלאכי ג' ח'), ומחכמת הכתוב שנאמרה במלה שהיא לשון הסרת השער כמו לחותן שנאמרו ו"ן, גם לשון הקפה סביב נאותן שמנחי ע"ן, ולמדנו שאפילו במספרים לסור, שאינו תולה החיסור בהשחתה אלא בהקפה: תקפו, לשון רבים, לאמרו רבותינו ז"ל לחייב את המקיף ואת הניקף: ולא תשחית את פאת זקנך, למד מענינו שמדבר על פאות מיוחדות שבזקן, וקבלו רבותינו ז"ל שהן חמש, שתים מכאן ושתים מכאן ואחת מלמטה, וכמו שפי' רש"י ז"ל שתים בכל לחי ולחי למעלה לגל הראש שהוא רחב ויש בו שתי פאות ואחת למטה בסנטרו מקום חנוך שני הלחיים יחד: תשחית, לאמרו בת"כ לפי שנאמר להלן ופאת זקנם לא יגלחו, יכול אפילו גלחו במספרים כגחער יהא חייב, ת"ל לא תשחית פאת זקנך, יכול אפילו לוקחו במלקט ורהיטני יהא חייב, ת"ל לא יגלחו, הא כיצד גלוחים הם השחתה הוי לומר זה תער, ופי' הר"ן ז"ל תער מגלח השער מעיקרו, ולזי תוהה דמספריים חדים כעין תער גם הן מחליקין כתער, ועל כן אנה יכול אפילו גלחן במספרים כנתער, כלומר שהחליק הפאות כמו בתער, גם התער לאינו מגלח השער מעיקרו. ולדעתי לשון השחתה נופל על המכלה דגר בבת אחת בלף ובחמה, ודומה לו התער שבהענרה אחת על הבשר לוקח אלי הזקן בבת אחת או פאה כלו בבת אחת, לבל במספרים אי אפשר אלא מעט מעט, והתורה לומרת ולא תשחית למדנו שעל גלוח של תער מקפיד, ויפה לאמרו אי לא תשחית יכול אפילו לקחו במלקט ורהיטני, כלומר שהן הלוקחים הפאה בבת אחת כמו תער, לא כמו שפירשו ז"ל שמשחיתים השער מעיקרו וכמו שפרשנו, לכן אמר להלן לא יגלחו שאינו אסור אלא ע"י גלוח, ותער מגלח כמו שמלינו ביום ההוא יגלח ה' בתער השבירה וגו' (ישעיה ז' כ'), וכן מספרים, לבל מלקט ורהיטני לאינן כלי גלוח, ולפי שהלריכה תורה גלוח והשחתה, אין זה אלא תער: (כח) ושרט לנפש, השריטה ידוע בדברי רז"ל הרבה, סרט סריטה בכותל, וכשעושהו בבשר יהיה מנורה, וכפי הנראה היו העכו"ם נוהגין לעשות שריטה ידוע בבשר בשעת להם מת, לאינו מחשבה רעה שהיו חושבים על הנפש, וזהו שרט לנפש, כי לא אמר לא תשרטו בשרכם לנפש אלא שרט לנפש במדבר על שריטה ידועה שהיא בעבור נפש, לותה לא תתנו בבשרכם, כמו וכתובת קעקע לא תתנו בכם, שהיא נתינה בכוונה, ובמשנה תורה נאמר לא תתגודדו (דברים י"ד א'), כמו ויתגודדו במשפטם בחרבות (מ"א י"ח

המעמר

המלה הזאת, לולם בחמת אין הכרע בכל שום לענבי שרם יקף, אך שרם בלם נקף, ולו שתי הורקות, אחת מענין הסבוב כמו נתן, והשנית מענין כריתה בנקף זית (ישעי' י"ז ו'), וכן גם דעת החכם בעשעיום בספר המלים שלו, גם הרד"ק בשרם יקף אחת, ואפשר שיהיה זה הפעל מפעלי הגו"ן, כי אם יהי' מן יקף היה רחוי לבוא ע"ד הנחים ולא ע"ד החברים כנודע

קדושים יט

בְּבִשַּׂרְכֶם וּכְתֹבֶת קַעֲקַע לָא
תִתְּנוּ בָּכֶם אֲנִי יְהוָה: (כט) אַל־
תְּחַלֵּל אֶת־בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ וְלֹא־
תזנה

תרגום אשכנזי קעג

פֿלייש געבען, איך קיין איינ־
געאֶצטעם מאַהל אַן איך טוּאַ־
כען; איך, דער עוויגע!
(כט) ענטווייהע דיינע טאָכטער
ניכט, זיא צור אונצוכט צו
פֿער־

תרגום אונקלוס

בְּבִשְׂרְכוֹן וְרִשְׁמִין חֲרִיתִין לָא תִתְּנוּן בְּכוֹן
אֲנָא יְיָ: (כט) לָא תַחֵיל יַת בְּרַתָּךְ לְאַסְיָעוּתָהּ
ולא

ר ש " י

של לאמוריים להיות מזרטין בשרם כשמת להם מת: וכתובת קעקע. כתב המחוקה ושקוע שהינו נמחק לעולם שמקעקעו במחט והוא מזהיר לעולם: קעקע. לשון והוקע לוחם (במדבר כ"ה) והוקענוס (שמואל ב' כ"ג) תוחבין עץ בארץ ותולין לוחם עליהם ונמלאו מחוקין ותחובין בקרקע פורפוי"נט בלע"ז: (כט) אל תחלל את בתך להזנותה. נמוסר בתו
פנויה

באור

י"ח כ"ח), והוא בכלל ושרט לנפש: וכתבת קעקע, מכתב של קעקע, שצורת מכתב בשרו כמין לוחיות, וממלא השריטות עם דיו לו כחול, והיא הקעקע, ובמשנה (מכות דף כ"ח ע"ח), כתב ולא קעקע, קעקע ולא כתב הינו מיד עד שיכתוב ויקעקע, בדיו ובכחול ובכל דבר שהוא רושם, ולפי' זה וכתובת על השריטה, וקעקע על הרשימה נדיו לו בלבד, שלשון וכתובת לא תתנו בכם, בכם מורה על מכתב של שריטה, לא על מכתב שעל העור. ול"ג כתב ולא קעקע על השורט לוחיות ולא השחין בדיו, וקעקע ולא כתב על הרושם בדיו והינו שורט, וכך הגיהו מלשון רמב"ם ז"ל (עכו"ם וחוקותיהם פי"ב י"ח) שאמר כתב ולא רשם בלבד, לו שרשם בלבד ולא כתב בשריטה פטור עד שיכתוב ויקעקע, הרי שקרא השריטה כתיבה, והרשימה קעקע, וכן נכון כי קעקע מן המרובעים לדעת רד"ק ז"ל בשרשים, והוא מורגל בלשון חכמים מקעקע כל הצורה כלה וחוזר מריש לבעליו, וכן כאן שהמכתב חסור נעור וקיים בו ע"י הלבע, לכל שרט לנפש הינו קיים שחוזר ונרפא. לו כמו שפי' רש"י ז"ל קעקע, לשון והוקע לוחם והוקענוס, שתוחבין עץ בארץ ותולין לוחן עליהן, ונמלאו מחוקקין ותחובין בקרקע פורפוי"נט בלע"ז (פורפרוייאנט, ובלשון אשכנז דורכגראבענד הייסט גרחאבענד), כתב המחוקה ושקוע שהינו נמחק לעולם, שמקעקע במחט והוא מזהיר לעולם, ולדעת רבינו ז"ל שהמחט שחותב בעור וכותב בו יש עליו לבע שחור שנכנס בכתיבה ומזהיר לעולם, וסוף סוף וכתובת על השריטה, שצורת לקעקע, שהוא על ידי לבע הנכנס בשריטה, לכל רבי' עובדי' מדרשורת ז"ל הבין שהקעקוע היא השריטה, והמכתב היא הרשימה, ולשון המקרא וכתובת קעקע הפוך, ושינוי ונתנת בתוך הקעקע לא תתנו בכם, והתנא שנה עד שיכתוב ויקעקע נמשך לאחר לשון המקרא, ולדברנו לשון המקרא ולשון התנא הכל על הסדר: בכם, לא לאחר בבשרכם, לפי שהינו כמו שרט בנפשו, אלא בעור הנפשו כמו אדם כי יהיה בעור בשרו (לעיל י"ג ב'), ושם נאמרנוהו: (כט) אל תחלל את בתך להזנוהה, לפי שעם קדוש אתה לי, אל תנהגו בזרעכם מנהג חולין שנוהגים בהן שאר העמים, שים בהן קדשות ומופקרות לכל בעבור אחתן, ואתה אל תחלל את בתך להפקירה לזנות לכל, ובכלל זה, אפילו למוסרה לאיש אחד שלא לשם אישות וקדושין, שאם הותר דבר זה, ימסרנה היום לזה ומחר לאחר, והיא תמסור עצמה בעבור אחתן לכל דורש אותה, והרי היא מופקרת לכל, ועל זה נאמר לא תהיה קדשה מבנות ישראל (דברים כ"ג י"ח), ואינו דומה לחונם ומפתה שחייבה תורה ממון ולא מלקות, כי חונם ומפתה מקרה, לא מדעת לגיה, וגם היא לא הניחה עצמה לכך, לכל מוסר בתו לו היא שמוסרת עצמה בשביל ממון וכיוצא אלולין הוא, שאעפ"י שמנוי הבא על הפנויה שלא לשם אישות לא עשאה זונה, כאן תבוא לידי זנות ממש, שיבואו עליה גם מי שאין קדושין תופסין לו בה, שהרי תהיה מופקרת לכל, ועל כן אמר להזנותה, שעל ידי שימסרנה שלא לשם אישות, יעשנה זונה, ולכן אפילו מוסרה למי שקדושין תופסין לו בה עובר
בלאו

תרגום אשכנזי

קדושים יט

פֿערפֿיהרען, דאַמיט דאַז לאַנד
ניכט אונציכטיג אונד פֿאַללער
שאַנדטהאַט ווערדע. (ג) בע=
אָבאַכטעט מיינע רוהעטאַגע,

תרגום אונקלוס

תְּזַנֶּה הָאָרֶץ וּמָלְאָה הָאָרֶץ זִמָּה:
(ג) אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי

חיראו

רש"י

אונר

פנויה לביתה אלא לשם קדושין: ולא תזנה
הארץ. אם לא תהא עושה כן הארץ מזנה את
פירותיה לעשותן במקום אחר ולא באריכם
וכן הוא אומר וימנעו רביבי' וגו' (ירמי' ג'):
(ל) ומקדשי תיראו. לא יכנס לא במקלו ובמנעלו ובאבקת שעל רגליו ואע"פי שאני

מזהירכם

באור

בלאו, וכן דעת רש"י ז"ל, ואין עוד עליו תלונת הרמב"ן ז"ל, וכן הורה רמב"ם ז"ל. ויפה אמר רשב"ם ז"ל להזהותה, זונות של פנויה להיות בקדשה, וכן אמו את"כ אל תחלל וגו', לא אמרתי אלא חלול שהוא לשם זונות, ואיזה זה המוסר לחברו בתו פנויה שלא לשם אישות, וכן היא המוסרת עצמה שלא לשם אישות: ולא תזנה הארץ, כלומר אם תעשה כן מתרבה הזונות בכל הארץ, בהיות קדשות מופקרות לכל, כאמרו ואיש ואביו ילכו אל הנערה (עמוס ב' ז'). והלא הזונות בארץ, לפי שגם הארץ קדושה, ואתה מחללה ברבות הזונות, כאמרו ותטמיפי ארץ בזנותיך וברעתך (ירמיה ג' ב'), שהרי על הערוות אמר ותקיא הארץ את יושביה (לעיל י"ח כ"ה), ולא תקי' הארץ לתכם וגו' (שם כ"ח), ומדברנו שם תבין שמלבד שמחלל זרעו, גם מוסיף בענוי הארץ: ומלאה הארץ, ע"י המעשים הללו תמלא הארץ זמה, שעל כל דרך ועל כל פתח עינים יבאו קדשות להחטיא כל עובר לרוח, ורבה מחצנות זמה, ולעון ומלאה הארץ על יושבי הארץ כל עובר ושב עליה, כמו ומלאה הארץ דעה את ה'. ולפי שמלת זמה נכתב בערוות, ובאן מדבר בפנויה, לאמרו את"כ ר"ח בן יעקב לומר מתוך שהוא נא על נשים הרבה ואינו יודע על איזו מהן נא, והיא שקבלה מאנשים הרבה, ואין יודע מאיזו מהן קבלה, שגג ונשא לבתו, שגג והשיאה לבנו, נמצא הוא נשוי לבתו, ובנו לאחותו, נמצא ממלא את העולם ממזרים, וזהו פשט יפה, ומסכים עם מלת להזנותה: (ל) את שבתתי תשמרו, כנגד נאמר בריש הענין (פסוק ג'), להזהיר על קדושת המחשבה וכמ"ש שם, ועכשיו מדבר שהתיחדו ישראל לבד מכל הגוים הללו, כי לא לזה שבת לשאר העמים ולא כלם לריכין להודות על חדוש העולם, ולכן אמר אל תחלל את שבתי להזנותה, כדרך הקדשות שבכל העריות, לאמר את שבתותי תשמורו, כי שם נאמר אות היא ביני וביניכם לדורותיכם לדעת כי אני ה' מקדשכם (שמות ל"א י"ג), כי יום השבת הנאמר במעשה בראשית, היא דבקות השביתה בתחתונים, כי לאחר שכלה מלאכתו בששת ימים, וכנס בעולמו לנוחו ולקדשו, ובששרו בני אדם בדורות הראשונים מאחרי ה', אמר בלבותם ובזרעו להיות להם לאלהים, להשכין שכינתו בתוכם לעבדם, ולכן אותם לבד לוה על יום השבת שהוא קדש, להיות אות כי עם זו קדש הם, והשומר את יום השבת, יודע שהוא וזרעו קדש, ולא יחלל זרעו בשאר העמים, גם ישתמר מכל המעשים שהזהיר עליהן למעלה: ומקדשי תיראו, מקדשי תהר בתוכם, תיראו ירמת כבוד ולא תעשו דבר הגורם טומאת הארץ שמקדש ה' בתוכו, כאמרו ולא תטמא את הארץ אשר אתם יושבי' בה אשר אני שוכן בתוכה וגו' (במדבר ל"ה ל"ד), ולפי שאמר ולא תזנה הארץ וגו' שלא יגרמו טומאת הארץ,

תמר

המעמר

(ל) את שבתותי תשמרו, אם תמנם דברי הרב המבאר בענין שבת שנלטוו בו לך בני יעקב, נכונים ויצרים למוליכי דעת, מ"מ בעיקר הדבר ירחה לי, שאם גם בני נח מחוייבים להאמין בחדוש העולם, חינן נזקקין להאמין כי בששת ימים ברא ולקים את הכל וינח ביום השביעי, כי על זאת לא יעיד הכל, ולך למו בני ישראל נתנה בזה הקבלה למורשה, וח"כ מדוע יאמרו

את

קדושים יט

תִּירָאוּ אֲנִי יְהוָה: (לא) אַל־תִּפְנוּ אֶל־הָאֹבֹת וְאֶל־הַיִּדְּעֹנִים אַל־

תבקשו

תרגום אונקלוס

וְלֵבֵית מַקְדְּשִׁי תְּהוֹן דַּחֲלִין אֲנָא יְיָ: (לא) לָא תְחַפְּנוּן בָּתַר בִּידִין וְזִכּוּרוּ לָא תְתְבְּעוּן

לאסהאבא

תרגום אשכנזי קעד

אונד האַבט עהרפֿורכט פֿאָר מיינעם היילינטהום; איך, דער עווינג! (לא) האַלטעט איך ניכט אַן טאָדטענבע= שווערער אונד צויבֿענדייטלֹער, זוכט

רש"י

מזהירכם על המקדש ת"ל את שבתותי תשמרו לין בגין ב"המק דוחה שבת: (לא) אל תפנו אל האובות. לזהרה לבעל לוב וידעוני. בעל לוב זה פיתום המדבר מבחיו. וידעוני המכניס עצם היה בשמה

ידוע לתוך פיו והעצם מדבר: אל תבקשו. להיות עסוקים בם אלא תעסקו בם אלא מטמאין לפני

באור

אמר ומקדשי תיראו, כלומר תנו כבוד לה' אלהיכם השוכן בתוככם, ומלת תיראו בתורה (פסוק ג') שהוא יראת רוממות, כמו שאמרו רבותינו ז"ל לעולם יהא אדם ירא שמים בינו לבין עצמו ובתרמילו במעלליו בחפונדתו ובחנק שעל רגליו ולא יעשנו קפנדריא ורקיקה מק"ו, נלמוד אלו הן פעולת המורא, שיכבד המקום הנורא הזה בכל אלה, ועיקר המורא והכבוד נלמד בעבור כבוד השוכן בו: (לא) אל תפנו, כמו אל תפנו אל האלילים (פסוק ד') והפנייה כולל הכל, לפנות לאחריהן בלב להאמין במעשים המתועבים הללו ולאהוב אותם, ולשאול בהם גם לעשותם, ואם כן מקרא זה אזהרה לבעל אוב וידעוני העושה מעשה והן בסקילה, ואזהרה על השואל מבעל אוב וידעוני, שבניהן פונין לאחריהם, ואפילו הנטייה במחשבת הלב, וכן יש להוכיח מבריתא דת"כ שזכרה שתיהן, אבל לא ימלא דך מעניר בנו ובתו באש וגו' ושואל אוב וידעוני (דברים י"ח י' וי"ח), מדבר בבעל אוב וידעוני עצמן, שהן שואלין באוב, וכמו כל החמורים בכתוב זה שנאמרו מעשה, אבל השואל בבעל אוב באזהרה, ולכן אינה במשנה (סנהדרין דף ס"ה ע"ח) הרי אלו בסקילה, והשואל בהן באזהרה, לא כיה והשואל בהן, כי השואל באוב הוא העושה מעשה, אבל השואל אינו אלא השואל מבעל אוב, שהוא נשאל מבעל אוב, כמו שאמרה את מי תעלה לך (שמואל א' כ"ח י"ח), והתוספות ז"ל גם שהקשו אם באוב זה לאזהרה לבעל בהם יתחייב כרת, שהרי אמר (פרשה כ' ו') והנפש אשר תפנה אל האובות ואל הידעונים לזנות אחריהם וגו' והכרתי אותו מקרב עמו, אין הכתובים דומים כי להלן מפורש אלא לזנות אחריהם, שהוא העושה מעשה ומייב כרת, וכן כל לזנות על המעשה, כמו לזנות אחרי המלך (לקמן כ' ה'), כי תאל לזנות (לקמן כ"ב ז'): האבת, שם התוענה כך היא, והעושה מעשים אלו

המעמר

את השבת? (לא) אל האבות, ימים רבים עמדתי על דברי הרמב"ן שאמר מגזרת הכתוב שבעה (לעיל ל"ב י"ט) כי הם עיקר זאת המומנות ע"כ, ולא ידעתי מה ענין זה לזה, עד שמצאתי בדברי החכם בעזעניום בפירושו לספר יצירה, שאמר כי בעל אוב הוא המשמיע קול מנטנו (בויכרעדנער) כי הנטן דומה לנוקד. וזה קרוב לדברי חז"ל זה פיתום המדבר מבחיו, כי נקל הוא על החנשים החלה לשום עצם בנית השחי ויהי נשמע הקול משם עד כי יחשבו השומעי' שהעצם מדבר כנודע. ואל הידעונים, כתב הרמב"ן מגזרת דעת שיבקשו לדעת העתידות ע"כ. אל האבות ואל הידעונים, נרוב ספרים הגי' בתונקלוס בידין [וזהו פיתום במשוך במשנה סנהדרין (ס"ה ח') בעל אוב זה פיתום וכו' ועיין מערכי לשון ערך בדין], וזכורו, ותום' סנהדרין (ס"ה ב') ד"ה מעלה בזכורו הביאו לשון אוב וידעוני מתרגמינן בידין וזכורין, והמתורגמן במלת זכר הביא ת"ח וזכורו בז"ן וביאל והעיר שם שאין הפרש בתרגום לבין ליענח ליאיד (ידעוני) ובין ליענח דרגים (ידעונים), ומה שכתב עוד שם ובתרגום ירושלמי

ידעוני

תרגום אשכנזי

זוכט אייך ניכט דורך רייעלבע צו פֿעראונרייניגען; איך דער עוועג, אייער גאָטט! (לג) פֿאָר איינעם גרויען הויפּטע זאָללסט דוא אויפֿשטעהען, דאָז אַנזע־

קדושים יט

תִּתְקַדְּשׁוּ לְטָמְאָה בָהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: (לג) מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם

והדרת

רש"י

לפני ולני מתעב לתכם: לני ה' ללהיכם. דעו לת מי לתם מקליפין במי: (לב) מפני שיבה תקום. יכול זקן לעמתי ת"ל זקן לין זקן

תרגום אונקלוס

לְאִסְתָּאָבָא בְהוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהָכוֹן: (לג) מִן קֳדָם דַּסָּבָר בְּאוֹרַיְתָא תְּקוּם וְתֶהְדַּר אַפֵּי

סבא

באור

אלו נקרא בעל חוב, כלומר אין העוסק במעשה החוב, ורחיה ועשה חוב וידעוני (ד"ה ב' ל"ג ו'), וכן בקשו לי לחת בעלת חוב (ז"ח כ"ח ז'), קסמי נח לי בחוב (שם שם ח'), וכן הידעונים שם התוענה, ואין נודע לנו מה הם המעשים הללו. ורבותינו ז"ל למרו בעל חוב, זה פיתום המדבר מצחו, וידעוני זה המדבר בפיו, ותיתין מעשה בשפים ע"י גלגלת של מת ועלם של חיה שעמה ידוע, ואין להאריך בזה, שכבר נברתו דברים הלו מדורות רבים מן האחרונות הידועות לנו: אל תבקשו לטמאה בהם, כל מבקש נוסף לדבר בכל לב, כמו שם תבקשנה בכסף (משלי ב' ד'), כי הינו מזהיר הל תבנו לדעת מה מעשיהן, שאם עושה כן להבין ולהורות מותר כמו שאמרו לא תלמד לעשות, אבל אתה למד להבין ולהורות, על מה הזהיר הל תבקשו לטמאה בהם, לתור שחריהן מהבנתו לותן לטמאה בהם להתטמא במחשבות הללו טומאת נפש, כמו מחשבות זמה המטמיאים הנפש ומטמאים לותה כן הלו, וזהו שאמרו בת"כ, מלמד שהיו בתין עליו על החדש, שלא"כ הבנה דעתו להן ונטמא להן, כלומר לא בשחוב עליהן בלי פניית דעת וטומאה, ובמחשבות ערוות שהין לומר עליהן שיהשוב להבין ולהורות נחמ' סתם הל תטמאו בכל אלה (פרשה י"ח כ"ד): אני ה' אלהיכם, אשר נותיתי אתכם קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלהיכם, כמו שפי' במשנה תורה בפרשת כי אתה בא אל הארץ וגו': (לב) מפני שיבה תקום, אחר שהזהיר על קדושת המחשבות מכל מחשבת הבל ואליליס ובשפים, שלא יפנה אחרי המתפארים בידיעת הטומאות כמו מעונן ומנחש ואוב וידעוני, בוה עתה שיכבדו את החמת, ויתנו כבוד לחכמים וליודעים, הן על אתי דרכים. הדרך האחד שחכמו על ידי נסיונות ברוב שנים, כי היושבים בימיהם הרבים עמדו על דברי רבים מה טוב ומה רע, כאמרו בישישים חכמה וגו' (איוב י"ב י"ב), והדרך השני על ידי התורה, שלמד

תורה

המעמר

ידעוני תרגום זכורין וכל אוב ואובות אובא ואובין ע"כ, זה בודאי ט"ס, וכל אוב ואובות בין יחיד ובין רבים מתורגם בכל מקום באונקלוס וניונתן לנביאים ובתרגום התורה המיוחס (בטעות) ליונתן ובתרגום ירושלמי בידין בלשון רבים, (וכמו שהובא ג"כ במתורגמן מלת נד ואין זכרון שם מתרגום אובא ואובין), וכל ידעוני וידעונים מתורגם בלשון יחיד. ובמלת דכר כתב המתורגמן בתרגום ירושלמי תרגום של אוב דכורו וכו' ע"ש, גם כאן אין להסתפק שהוא טעות, ויתכן כי שם אוב נדפס שם אלא במקומו ול"ל בתרגום ירושלמי תרגום של נחשים דכורו, לקרות נחשים (במדבר כ"ד ח') למשל נדכורו (בנוסחאות שלנו הגי' למשתלח נדכירא לקדמות־קסמיא) ואונקלוס תרגם אוב זכורו ע"כ, ונכון הוא לתקן בתרגום אונקלוס זכורו במקום דכורו כמו שהוא בתרגום יונתן לנביאים (שמואל א' כ"ח ג' ט'. מלכים ב' כ"ג כ"ד. ישעי' ח' כ', י"ט ג') לשינוי דתלמוד נקטו. והחכם בעל חובב גר שהקשה גם"ע בספרק ד' מיתות שנינו בברייתא שהמעלה בזכורו הוא בעל אוב אבל לא בעל ידעוני ואונקלוס תרגם ידעוני זכורו? מעלים עיניו מדברי תום' במקומו ד"ה מעלה בזכורו וז"ל: ויש לתמוה קלת דהוי ליה למנקט המעלה בידין שהוא תרגומו של אוב? ע"כ, ובעל קובב גר מהפך התמיה בחומר חומת דהוי ליה לאונקלוס (וליונתן) לתרגם אוב זכורו. (ד"ה).

קדושים יט

וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ
אֲנִי יְהוָה: ס רביעי ששי (לג) וְכִי־
יָגוּר אִתְּךָ גֵּר בְּאַרְצְכֶם לֹא תוֹנוּ
אֹתוֹ: (לד) כְּאֶזְרָח מִכֶּם יִהְיֶה לָכֶם
הגר

תרגום אשכנזי קעה

הען איינעם אַלטען פֿערזה־
רען, אונד דאַדורך עהרפֿורכט
בעציינען פֿאָר דיינעם גאָטטע,
איך דער עוויגע! (לג) ווען
איין פֿרעמדער זיך אין איינ־
רעם לאַנדע אויפֿהעלט, זאָ
מיסטעט איהר איהן ניכט דרי־

קען. (לד) דער פֿרעמדלינג, וועלכער זיך בייא אייך אויפֿהעלט, זאָלל אייך זאָ גוט
אַלס

תרגום אונקלוס

סָבָא וְתִדַּחַל מֵאֱלָהָךְ אֲנָא יְיָ: (לג) וַאֲרֵי
יִתְגַּיַּר עִמְּכוֹן גִּיּוֹרָא בְּאַרְעֲכוֹן לָא תוֹנוּן
יָתֵיהּ: (לד) כְּיַצִּיבָא מִנָּכוֹן יְהֵי לְכוֹן גִּיּוֹרָא
דיתגיר

רש"י

זקן אלא חכמה: והדרת פני זקן. לחזקו הדור לא יצא במקומו ולא יסתור את דבריו יכול יעלים עיניו כמי שלא ראהו לכך נאמר וירחת מאלהיך אמרי דבר זה מסור ללבו של עושהו שאין מכירו בו אלא הוא כל דבר המסור ללב נאמר בו וירחת מאלהיך:

(לג) לא תונו. לונאת דברים לא תאמר לו לאמת היית עובד ע"ז ועכשיו אתה בא ללמוד תורה שנתנה מפי הגבורה:

(לד) כי

באור

תורה וחכמה, וזה יתכן גם בלעיר לצנים, והוא נכנד מן הרחמן מאד, ועל רחמן אמר מפני שיבה תקום, כשתראהו עומד תקום מפניו לכבדו, וכל שיבה במשמע כמו שאמרו (קדושין דף ל"ב ע"ב) אימי בן יהודה לומר כל שיבה במשמע, ואמר ר' יוחנן הלכה כאימי בן יהודה, אפי' בור בתורה נענש לפניך תקום מפניו להרחות שאתה חולק כבוד גם לבעלי החכמה מלך הנסיון, ואם הצד לא עשה כלום בבחירתו, אלא רוב בנים יודיעו חכמה מעלמן, ועל כן נאמר אם דבר שיבה, ולא אם התאר צד, כי אלוקת כבוד היא לשיבה שהודיעה לו חכמה, לא בעבור פני הצד, ואת"ל אמר והדרת פני זקן, זה חכם בתורה, שראוי לכבוד מפני כבוד בעמתו שנטה לנו לעמול בתורה ונעשה חכם, וזהו פני זקן, כי הפנים על הנפש, כמו שבארנו (פסוק ט"ו), ומלת הדר נופל על היתרון כמו שבארנו (שם) שיהיה יתרונו בלבך על שאר בני לדם, וזה דרך קוהב חכמה שיהדר בלב ובמעשה את החכמים, וכן אמרו ז"ל לזהו הידור לא יצא במקומו ולא ידבר במקומו ולא יסתור את דבריו, ודומה לזה אמרו במורח לא ואם כמ"ש (פסוק ג'), וכל שכן שיקו' מפניו שצייב לפילו לצא לחמתי: וירחת מאלהיך, כבר בארנו (פסוק י"ד), שבהיות לחריו מ"ם הוא ירחת עונש, ונכתב על דבר מסור ללב, שאינו יכול להודיע לאדם אחר, לפי שלעיני אדם יקום ויהדר את החכמים בדברים ובמעשים, ובלבו יהיה בזוה חכמה ומוסר, או לפי שזונח הוא להם יתרחק מחברתם שלא ילטרך להדרם, על כן נאמר על זה וירחת מאלהיך, גור לך מפני אלהיך הבוחן לבבות, כי יביאך במשפט על בזיון תורתו וירחיו, גם הבותינו ז"ל בת"כ פי' כן, אלא שדברו על חלק המעשה, שאמרו יכול אם ראהו יעלים עיניו כאילו לא ראהו, הא כל דבר שהוא מסור ללב נאמר בו וירחת מאלהיך:

(לג) וכי יגור אתך גר, זה גר צדק, ופרשוהו (פרשה ט"ז כ"ט): בארצכם, גם בא"ל לסור להזנות הגר, ונכתב בתורתכם לפרש הונאה זו מה היא שבהיותה בארצכם, שנתתי לכם לנחלה, כן תאמרו לגו נתנה מורשה, ויקל בעיניכם הגר הגר לתכם, שאין לו חלק ונחלה בה ותונו אותו בדברים להשפילו ולבזותו, וכן כל לשון הונאה שבמקרא על בעלי הכח נגד חסרי כח, שמרויחים מחסרון החלש כנגדם, כמו יתום ואלמנה הונו בך (יחזקאל כ"ב ז'), והאכלתי את מוניך את בשרם (ישעיה מ"ט כ"ו), וכן אל תונו איש את אחיו (פרשה כ"ה י"ד), בהיותו דל השפל ממך, וכן כאן, וכמו שפרשנו שאל יהא בזוי בעיניך בעבור שהוא מעט אחר ואחרון אחרת. ורבותינו אמרו ת"כ שלא תאמר לו אמת היית עובד עכו"ם ועכשיו נכנסת תחת כנפי השכינה, גם זו פרט מעניני ההונאה, וכבר הוכיחו לפי שנוהג גם בגלות שאין לנו אלא נחלה להתפלר בה: (לד) יהיה לכם הגר, כבר אמר

להלן

תרגום אשכנזי

קדושים יט

הַגֵּר וְהַגָּר אִתְּכֶם וְאָהַבְתָּ לוֹ כָּמוֹךָ כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: (לה) לֹא־תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט בַּמִּדָּה בַּמִּשְׁקָל וּבַמְּשׂוּרָה

אַלס איינהיימישער זיין, דוא זאָללסט איהן ליעבען, ווייא דוא דיך זעלבסט ליעבעסט, דען איהר זייד אויך פֿרעמדע לינגע געווען אים לאַנד מצרים; איך דער עוויגע, אייער גאָטט! (לה) איהר זאָללט קיין אונרעכט טהון אים גערישטע, אים מאַס דער פֿלעכען, אים געווישט, אונד

רש"י

תרגום אונקלוס

(לד) כי גרים הייתם. מוסב אצל תלמר לחברך: לגר ה' אלהיכם. אלהיך ואלהיו אני: (לה) לא תעשו עול במשפט. אם לדין הרי כבר נאמר לא תעשו עול במשפט ומהו משפט האמור כאן היחס המדה והמשקל והמשורה מלמד שהמודד נקרא דיין שאם

דְּיִתְגַּיַּר עִמְּכוֹן וִיתַרְחֵם לֵיהּ בְּוָתְךָ אֲרֵי דָּרִין הֲוִיתוּן בְּאַרְעָא דְּמִצְרָיִם אֲנָא יְיָ אֱלָהָכוֹן: (לה) לָא תַעְבְּדוּן שֶׁקֶר בְּדִין בְּמִשְׁחָתָא

במהקלא

עקר במדה הרי הוא כמקלקל את הדין וקרוי עול ומצוקן חרס ותועבה וגורם לחמשה דברים האמורים בדיין מטמא את הארץ ומחלל את השם ומסלק את השכינה ומפיל את ישראל בחרב ומגלה אותם מארצם: במדה. זו מדת הדין: במשקל. כמשמעו:

באור

להלן (במדבר ט"ו ט"ז), תורה אחת ומשפט אחד יהיה לכם ולגר הגר אתכם, אלא כאזרח מכם יהיה משפט לכם הגר הגר אתכם: ואהבת לו כמוך, זאת המלילה פרשנות (פסוק י"ח), ולא היה צריך להאמר, שכבר נכלל במלות ואהבת לרעך כמוך, אבל נכתב לעבור עליו בשני עשין לפי שבא לחסות תחת כנפי השכינה, וכן לא תונו אותו, כבר נאמר כן בישראל וגר לדק בכלל, ונאמר עוד וגר לא תונה, כל זה לעבור בלאוין הרבה, וכמו שאמרו (ב"מ דף נ"ט ע"ב), וכן לעניין ההלכה הנו חייבין משום ואהבת לרעך כמוך, ומשום ואהבת לו כמוך, וכן אמר רמב"ם ז"ל בספ"ה מעשה (ר"ז), ונוסף על זה נאמר ואהבתם את הגר (דברים י' י"ט), ומה טובים דברי רז"ל לומנו על הגר כמו שלומ על עלמו, שנאמר ואהבת את ה' אלהיך, ונאמר ואהבתם את הגר, ולא אמרו לומנו על כל אדם ואהבת לרעך כמוך, שאין דומה הנאמר בלמ"ד, שאינו סגולה פרטית נגאהב למלות אהבת המקום ב"ה שנאמר בה את, כי אין קץ לסגולותיו העליונות המעוררות אהבתנו אותו, אבל בגר אמר ואהבתם את הגר, בעבור שים בו סגלה פרטית יותר משאר בני אדם, שעזב אביו ואמו ומעיין, ובא לקבל עליו עול תורה ומלוה, וזה דומה אל ואהבת את ה' אלהיך. ורחב"ע ז"ל פי' לרעך, על דעת רבים שהלמ"ד נוסף כלמ"ד לאחנך ועל דעתי שהוא כמשמעו שיאהב הטוב לאחרו כמו לנפשו, אבל ת"כ חסר מלת את הטוב בתוכו, והוא קרוב לדברי רמב"ן ז"ל שמדבר על סור הקיצה מן הנפש בכל הדברים, וכפי מ"ם למעלה (פסוק י"ח) מתיישב הכל: כי גרים הייתם בארץ מצרים, והמלריים הנו לחכם והעבידו נפש בפרך, שאמרו לנו הארץ, ונפרעתי מהם ביד חזקה להשיב חרפתם אל חיקם, כי היו סדרי המכות מכוונות להכניע גאון לנפש, כמו שבארנו בס' ח"ב, על כן תשמרו לחם ולא תונו את הגר בארלכם [ל"ח ה"ה, עיין מה שכתבתי למעלה (שמות כ"ב ט')]: אני ה' אלהיכם, אשר עשה למענכם נסים ונפלאות, יהגדלתי לחכם על אלוניכם ומוניכם: (לה) לא תעשו עול במשפט, אם לדין הרי כבר נאמר לא תעשו עול במשפט, ומהו משפט האמור כאן, היח המדה המשקל והמשורה, מפי' רש"י ז"ל, וכן הוא שנוי בת"כ, והוא פשט הכתוב, ומלת במשפט על כל תקון דבר בניגת לב כפי הלדק, וירלה בעיני כי כאן מדבר עם שרי האלף שהם המלדקים המדות והמשקלות והאיפות, שלא יעשו עול במשפט להקטין או להגדיל, להעשיר יחידים במדינה וכיולא, ולהלן נאמר לא יהיה לך בביסך אבן ואבן וגו' (דברים כ"ה י"ג) לא יהיה לך בביתך איפה ואיפה וגו' מדבר עם היחיד לא יהיה לו אבן קטנה למכור, ואבן גדולה לקנות בה, וזה לא יאבן בשרי האלף, וזהו בביסך בביתך, וכאן אמר במשפט ולשון רבים: במדה, במדת קרקעות, שלריך לה חכמת המדידה והם יודעים משפט הדבר, רק ישעו את ההמון: במשקל,

קדושים יט

וּבַמִּשְׁפָּרָה: (לו) מֹאזְנֵי צֶדֶק אַבְנֵי־
צֶדֶק אֵיפַת צֶדֶק וְהִין צֶדֶק יִהְיֶה
לָכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־
הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:
(לז) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־כָּל־חֻקֹּתַי וְאֶת־
כָּל־מִשְׁפָּטַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם אֲנִי
יְהוָה: פ

חמישי

וידבר

תרגום אונקלוס

בְּמַתְקָלָא וּבְמִכְיָלְתָּא: (לו) מְאָזְנָן דְּקִשׁוֹט
מַתְקָלָן דְּקִשׁוֹט מְכִיָלַן דְּקִשׁוֹט וְהִינָן דְּקִשׁוֹט
יְהוֹן לְכוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהְכוֹן דִּי אַפֵּיקִית יַתְכוֹן
מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם: (לז) וְתִטְּרוּן יַת כָּל קְיָמַי
וְיַת כָּל דִּינַי וְתַעְבְּדוּן יַתְהוֹן אֲנָא יְיָ:

ומליל

תרגום אשכנזי קעו

אים מאַם דעם הויפֿענם.
(לו) ריכֿטיגע וואָגע, ריכֿטיגעם געוויכֿט, ריכֿטיגעם שעפֿעלמאַם אונד ריכֿטיגעם קאַנענמאַם מיכט איהר האַבען; אין, דער עוויגע אייער גאָטט, דער אין אייך אוים דעם לאַנדע מצרים געפֿיהרט האַבע! (לז) בעאָבאַכטעט אַללע מיינע געזעטצע אונד אַללע מיינע רעכֿטע, אונד האַלטעט זיא; איך דער עוויגע!

דער

רש"י

ובמשורה. היא מדת הלח והיבש: (לו)מאזני צדק. הם המשקולי' שבוקלין בנגדן: איפת. היא מדת היבש: הין. זו היא מדת הלח: אשר הוצאתי אתכם. על מנת כן. ד"א אני הבחנתי במלרים בין טיפה של בכור לטיפה שאינה של בכור ואני הנאמן ליפרע ממי שטומן מסקלותיו במלח להמות את הבריו' שאין מכירין בהם:

ואל

באור

כולל המאזנים והאבנים: ובמשורה, פי' רש"י ז"ל זו מדת הלח והיבש, ואם מלאנו ומיש במשורה תשתה (יחזקאל ד' י"ח), לומר רואים כי היא מדת הלח לבד, חולי הוא שם מדה ללח וליבש, ומן הכתוב שלאחריו נראה כן, שנגד משקל אמר מאזני צדק אבני צדק, ונגד משורה אמר איפת צדק והין צדק, שהן מדות יבש ולח [° ח"ם, וז"ל לאמרו שהמשורה אחד משלשים ושלש בלוג, ונת"ל נחלקו בה°]: (לו) מאזני צדק, מאזנים העשוין כדין, לא מאזני מרמה, שכמה מיני מרמה יש במשקה מאזנים כיוצא: אבני צדק, הן המשקולי' שבוקלין בנגדן, מפי' רש"י ז"ל: איפת, היא מדת היבש: והין, זו היא מדת הלח: אני ה' אלהיכם, הייתי לכם לאלהים, לגזור עליכם חקים ומשפטים, לא הודעתים לכל גוי: אשר הוצאתי וגו', כמו אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מלרים (שמות כ' ב'), לפי שאתם כאן הענין כלו לאמר בסוף אשר הוצאתי אתכם מא"מ, אתם קבלתם עליכם עול מלכותי במלרים, ועל תנאי זה הוצאתי אתכם משם, קבלתם עליכם מלכותי קבלו גזרותי. זהו כפי הפשט, אבל רבותינו ז"ל פרשוהו על ענין הסמוך לו על תנאי כך הוצאתי אתכם מארץ מלרים, על תנאי שתקבלו עליכם מלות מדות, שכל המודה במלות מדות מודה ביליאת מלרים, וכל הכופר במלות מדות כופר ביא"מ, וי"ש בזה כוונה עמוקה פרשנוה בפי' לס' ח"ם (פרשה י"ב י"ג): (לז) ושמרתם את כל חקתי, ענין אמירה ועשיה וענין חקים ומשפטים, נאחרנו למעלה (פרשה י"ח פסוק ד' ה'), ומזר לאמרם כאן בגמר הפרשה כלה:

המעמר

(לה) ובמשורה, עיין בדברי הרב המאור, והנה לנכי מלאתי גרסאות מתחלפות בדברי רש"י ז"ל, בחיזה ספרים נאמר ובמשורה זו מדת הלח ולח זולת, ובקלתם נאמר מדת לח ויבש, ועיין

תרגום אשכנזי

כ (ח) דער עוויגע שפּראַך פּערנער צו משה, וויא פּאָלגעט: (ב) זאַג אויך דיעזעם דעם קינדערן ישראל׳ס: יעמאַנד פּאָן דעם קינדערן ישראל׳ס, אָדער איין פּרעמדער, דער זיך אונטער דעם פּאָלקע ישראל׳ס אויפֿהעלט, אונר פּאָן זיינעם זאַמען דעם געטצען מולך איבערגיבט, זאָלל געטער־ מוח טעט

קדושים כ

כ (ח) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:
(ב) וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תֹּאמַר אִישׁ
אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר הַגָּר
בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִתֵּן מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ

ר ש "י

כ (ב) ואל בני ישראל תאמר. עונשין על החזהרות

תרגום אונקלוס

כ (ח) וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר: (ב) וְלִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל תֵּימַר גְּבַר גְּבַר מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן גִּיּוֹרָא דְּיִתְגַּיְּרוּן בְּיִשְׂרָאֵל דִּי יִתֵּן מִזַּרְעֵיהּ
למולך

באור

כ (ב) ואל בני ישראל תאמר, כל הנאמר בפרשה שלמעלה שנוהג בכל־ איש ואיש, נאמר אל כל עדת בני ישראל, לפי פרשה זו שנאמרו בה עונשין על החזהרות, דבריה שנמסרו לבתי דינין, נאמר ואל בני ישראל תאמר: איש איש, לפי פשוטו ענינו כמו יהיה מי שיהיה, וכן בתרגום לזכנזי (יעמאנד), ויב"ע תרגם גבר טלי, לו סיב, ורבותינו ז"ל בת"כ דרשו עליו: ומן הגר, גר צדק: אשר יתן מזרעו למלך, יש חכמים לומרים מולך ע"ז גמורה, וי"ל שהוא מין ממיני הכשפים, ולדעת האומר שהיה ע"ז בא לענוש כרת ושקילה על כל העובד ע"ז בעבודה זו של מולך לפע"י שהיא עבודה המיוחדת לה, וכבר זכרנו (פרשה י"ח כ"ו), שלדעת רמב"ן ז"ל היו מעבירין הבנים בתוך ממש, והיה חוכלת גם עד שמתי', ורבותינו למדוהו בג"ש נאמר במלך לא תתן להעביר למלך, ונאמר להלן מעביר בנו ובתו באש, מה להלן באש אף כאן באש, וכן משמעות הכתובים שמגדילים התועבה הזאת מאד על כל שאר מיני ע"ז, לפי זה אלא בעבור שהיכת דם הבנים והכזרות החבות, שנאמר ויבנו את במות הבעל אשר בגיא בן הנום להעביר את בניהם ואת בנותיהם למלך אשר לא כויתים ולא עלתה על לבי לעשות התועבה הזאת (ירמיה ל"ב ל"ה), ואינו חייב אלא בשמעביר מזרעו, לפי המעביר עצמו באש פטור כמו שאמרו בגמרא, ואם רש"י ז"ל הוכיח מסוגיא זו שאין העברה באש למלך ברישה, אלא מכך זה לפי זה, כבר הזיב רמב"ן ז"ל שמהעברה באש חייב מיתה, ובשהעביר עצמו פעם אחת ולא יכול לשוב, פטור מדין ג"ד, ומדברי רבותינו

המעמר

ועיין מ"ש ידידי מהרמ"ל בפתרון המלות שלו להניח דבריו מדברי חז"ל, ומדברי הרחב"ע בי הגירסא מדת הלא ולא זולת היא העיקר. וגם כזה נכונים דבריו, שעיקר המלה הזאת הוא שורה בחילוף הזי"ן, ועניינו על יושר המלה בשורת הדין. וידידי ר' יוסף ווייטע נ"י הוסיף בי ע"פ הדברים הללו נכונו דברי חז"ל ובמשורה אלא יאמרו, ונוונתם אלא יתן רק הרשוי על פי שורת הדין ולא יאמרו את מדת הלא כחילו לעשות להוסיף והוא לך למחסור.

כ (ב) אשר יתן מזרעו למלך, עיין בנחור, והרמב"ם בספרו המורה (ח"ג פרק ל"ו) האריך מדוע עשתה התורה חיזוק בזה ע"ז זולת יותר משאר עבודת האלילים, וידידי מהרמ"ל העתיק את דבריו, למעלה (בפרשה י"ח בסוף כ"ו) בספרו פתרון המלות, קחם נא משם, ומדבריו תבין מדוע מעביר עצמו פטור; לולם ממה שדרשו מזרעו ולא כל זרעו נראה שחצנו שדרשו את בניהם ממש ובדעת הרמב"ן, ולכן המעביר כל זרעו פטור, וכמ"ש הרח"ה בספר החינוך פרשת אחרי מות, שהכומרים הזקנים היו מנטיחים את החנות שאם יקריבו בן אחד למולך

קדושים כ

מוֹת יוּמָת עִם הָאָרֶץ יִרְגְּמֻהוּ
בָאָבֶן: (ג) וַאֲנִי אֶתֵּן אֶת־פָּנַי בָּאִישׁ

ההוא

תרגום אונקלוס

לְמוֹלֶךְ אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵיל עַמָּא בֵּית יִשְׂרָאֵל
יִרְגְּמוּנֵיהּ בְּאַבְנָא: (ג) וַאֲנָא אֶתֵּן יָת רוּגְזִי

בגברא

פנאי עלי סונה לחני מכל עסקי ועוסק בו: בחים.

תרגום אשכנז קעז

טעט ווערדן: דאז געטיינע
פֿאלק זאלל איהן מיט שטיינען
צו טאדע ווערפֿען. (ג) איך
ועלבסט ווערדע אויך מיינען
צאָרן אין איינען זאלכען מענ־
שען

ר ש ״ י

האזהרות: מות יומת. בנ״ד ואם לוין כח
בנ״ד עם החרן מסייעין לותן: עם הארץ.
שנג ו נגררת החרן שעתידין לירש את
החרן ע״י מלות הללו: (ג) ואתן את פני.
ולא בנבור שאין כל הנבור נכרתין:

כי

ב א ו ר

רבותינו בהגדה יש כמו רמיה לדעת רמב״ן ז״ל, שבמקרח שהנחנו הכתוב על העברה בחם
למלך נאמר בו אשר לא צויתי ולא עלתה על לבי, ואמרו ז״ל לא לויתי להבריחם, ולא עלתה
על לבי ליפתח, ולא יתכן זה אם העברה כמולך היתה אלא להעניר מכל זה לגד זה: מות
יומת, בנ״ד ולכן הפסיק בתן בעל הטעמים: עם הארץ, פרשנותו (פרשה ד׳ כ״ז), שלבד
המלך, והכ״הג וסנהדרי גדולה תינן בכלל עם הארץ, וכל החתרים קרויים עם הארץ, כי
אלשה אלה הם השופטים העליונים, ולכן אמר אחר שנתחייב מיתה בנ״ד, רגמוהו עם הארץ,
בדרך ויל כל העם בתחרונה (דברים ט״ז ז׳), ורש״י ז״ל פי׳ אם אתן בא בנ״ד עם הארץ
מסייעין אותן, וכן הוא בת״כ, וכאולו אמר מות יומת בנ״ד, או עם הארץ ירגמוהו, אבל
אין זה אלא אחר שנתחייב בנ״ד, לא בדרך קנאה ונקימה: באבן, שם הכלל כמו ויהי לי
שור וחמור (בראשית ל״ב ה׳), ורבותינו דרשו מלמד שאם מת נאבן אחת ילא: (ג) ואני
אתן את פני, מלת פני פרשנותו (פרשה י״ז י׳), שיפטהו השם על התוענה הגדולה הזאת,
ויכריתהו מקרב עמו, ומוסב על מקרא שלפניו, השם ירגמוהו באבן, ואני אכריתנו מקרב עמו,
ומכאן אני למד שהכריתות האמורות בתורה הן לע״הב, שאם בע״הז אחר שמת איך יכרת,
ואין לך לפרש שאם לא יומת ע״י ב״ד, כגון שאין בת בידם או שענר בסתר יכרת מקרב
עמו בקוצר ימים, שזה אמור למטה בענין ואם העלם יעלימו וגו׳ לבלתי המית אותו (פסוק
ד׳), ושמתי אני את פני באיש ההוא וגו׳ והכרתי אותו (שם ה׳), ומה לי העלם יעלימו,
או ענר בסתר, או שאין בת בידי ב״ד להרגו, ואם כל חייבי מיתות אומרין להם התודה,
שכל המתודה יש לו חלק לע״הב, כמו שבארנו בסנהדרין (דף מ״ב ע״ב) הכתוב מדבר בשלח
עשה תשובה, מלבד שנסקל בע״הז, מכריתנו מעמיו לאחר המות, וזה להפך מן ואתה תבוא

אל

ה מ ע מ ר

למולך לא שאר הבנים יכליהו עד מאד, ולכן היה זה מהזרות שיעניר כל זרעו, ולא חייבה
התורה עליו. (ג) ואתן את פני, אמר הרב המבאר ומכאן אתה למד שהכריתות האמורות
בתורה הם לע״הב וכו׳, ואם גם אמת נכון הדבר כי כרת ענינו לע״הב, מ״מ מכאן אין ראיה
מוכרחת, כי מוכל לומר שהבוונה כי יעשה ה׳ אותו ולא יצליח לו עם ובאחרית בחרן ויאסרנו מנין
ונכד בעמיו, וכמו שאמר הרמב״ם במקום הנזכר, יען הוא התחכם לאחר בניו בהבל הזה,
לכן תנכי לאמיתם, וכן כתב הראב״ע ואני אתן את פני בחים ההוא אם היה בסתר, וי״ל כי
טעמו להכריית זרעו ע״כ, פירוש דבריו, כי לדעת קלת, מאמר ואני אתן את פני הוא בפני
עלמו, וי״ל כי הוא נמשך על והכרתי אותו וכו׳ דהיינו אני אתן בו את פני להכריית זרעו,
והנך רואה כי גם הוא פי׳ כרת על מיתת הבנים, ולדעת חכמינו ז״ל שני מיני כרת הם.

תרגום אשכנזי

שען לעגען, אונד איהן אויס זיינעם פאלקע אויסראטטען, דאמרום דאס ער פאן זיינעם זאמען דעם מולך איבערגעבען, מיין הייליגטהום צו פאראונרייניגען, אונד מיינען הייליגען נאמען

קדושים כ

הַהוּא וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ מִקֶּרֶב עַמּוֹ כִּי מִזַּרְעוֹ נָתַן לַמֹּלֶךְ לְמַעַן טַמֵּא אֶת־מִקְדָּשִׁי וּלְחַלֵּל אֶת־שֵׁם קדשי

ר ש "י

כי מזרעו נתן למולך. לפי שנאמר מעניל בנו ובתו באש בן בנו וכן בתו מנין ת"ל כי מזרעו נתן למולך. זרע פסול מנין תלמוד לומר בתתו מזרעו למולך: למען טמא את מקדשי. את כנסת ישראל שהיא מקודשת לי

תרגום אונקלוס

בְּגַבְרָא הַהוּא וְאֶשֵׁיצֵי יָתֵיהּ מִגּוֹ עַמֵּיהּ אֲרֵי מִזַּרְעֵיהּ יְהַב לְמוֹלֶךְ בְּדִיל לְסַאָבָא יָת מַקְדְּשִׁי וּלְאַחָלָא יָת שְׁמָא דְקוּדְשִׁי: (ד) וְאִם מכביש

באור

על לבותיך בצלם (בראשית ט"ו ט"ו), וזה יכרת מקרב עמו, והוא בנין אב לכל הכריתות האמורות בתורה שהן מיני עונשים המגיעים לנפש היולדת שהיא נחשבת על עמה, וכן לחברת רשעים נכרתה (תהלים ל"ז ל"ח), שנכרתים מארץ החיים, וזה פי' ותהי לחריפי כמוהו (במדבר כ"ג י'), ועל החכמה נאמר כי הם יש לאחרית ותקותך לא תכרת (משלי כ"ג י"ח), ולאחרית לאחר החיים הללו, וכמו לאחינה לאחריתה (תהלים ע"ג י"ז), לך בחלקות תצית למו וגו' (שם שם י"ח), והרי רבותינו ז"ל למדו הכרת תכרת הנפש ההיא, הכרת בע"ה תכרת לע"הב, וכל שכן נותן מזרעו למולך, שעובד ע"ז וגם רוצח את בנו, ללמד שהם ז"ל למדו שיש גם כרת בע"הז שימיו נכרתין, ובכל זאת אנו רואין רשעים גמורים ולפעמים מזקינין ברשעתם, והיכן כרת של אלו, אם לא לע"הב, ומדרך הסברא אין כל הכריתות שוות, הן בזמן והן בלבד הנפש, וסוף סוף העובר על אחת מהן ולא שב בחייו, נפרשין ממנו בחזית מיני הכריתות בחזריתו, שוב ראיתי בפי' החכם ר"ע ספורנו ז"ל ואני אחן את פני, אם לא יאוב מרשעו, בעופן שלא תהא מיתתו כפרתו, והכרתי אותו, זה בהכרת יונן לחיי עולם, אחר שרגמוהו באבן, אחין להכריתו עוד בע"הז, ויפה דבר: כי מזרעו נתן למלך, אחר העובדים עבודה זרה נותנים לה חוק הראוי לעשים כמו זובח קרבן לע"ז, והרשע הזה נותן למולך זרעו, שמרוב טומאת לבו לא חמל על זרעו, לעבוד אותה בדבר שהיא תועבה בעיני הש"י, כמו שאמר אצר לא לויתי ולא דברתי ולא עלתה על לבי, כי רחום וחנון וקדוש הוא: למען טמא את מקדשי, כדרך קדש ישראל לה' רשית תבואתו (ירמיה ב' ג'), והרשע הזה מטמא קדש ה' אצר אהב להעבירו למלך הגבוה הזה, דומה למה שפרשנו (פרשת י"ח כ"ג) שנאמרה לזכרת מולך, אחר הערות שנולדים מהם ממזרים, לומר אחר שהקדשתיך מטומאת המשכב להיות זרעך מקודש לי, לא תעביר זרע קדש למלך, וכן מפורש בקבלה וגם את בניהם אצר ילדו לי העבירו להם לאכלה (יחזקאל כ"ה ל"ו). וקרוב לזה מי' רש"י ז"ל למען טמא את מקדשי, את כנסת ישראל שהיא מקודשת לי כלשון ולא יחלל את מקדשי, וכן כולל טומאת המקדש עצמו, כי שופך דם ילדים נקיים לתועבה הזאת, ועל זה נאמר ולא תטמא את הארץ וגו' אצר אני שוכן בתוכה (במדבר ל"ה ל"ד), כלומר הארץ אצר מקדשי בתוכה, שדומה למטמא את מקדש ה'. ורמב"ן ז"ל כי' עוד לפי שהקריב מזרעי למולך, ואח"כ יבוא אל מקדש ה' להקריב קרבן מטמא את המקדש, כי קרבנותיו טמאים ותועבה לשם, והוא עצמו טמא לעולם שנטמא בראשה בעצה, כמו שאמר בתוב וידעוני לטמאה בה, וכתיב וגלוליהם טמאום ואצר שאמר וגם את בניהם אצר ילדו לי וגו' אמר עוד זאת עשו לי טמאו את מקדשי ביום ההוא (יחזקאל כ"ג ל"ח), וכל הפירושים הללו אמת: ולחלל את שם קדשי, כאמרו ומזרעך לא תתן להעביר למלך ולא תחלל את שם אלהיך (פרשה י"ח כ"א), ובאמרו שם טעמו וכלל כל הזונה מאחרי השם ושוכל כרביו או דורש עתידות מזולתו, ונראה שנזכר זה שם וכלן לכלל תוצאת המולך, לפי שהרשע הזה עובד לותו בהקרבת בניו, ותוסף שבן הלזן החל,

והרי

קדושים כ

קָדְשִׁי: (ה) וְאִם הַעְלֵם יַעְלִימוּ עַם
הָאָרֶץ אֶת־עֵינֵיהֶם מִן־הָאִישׁ
הַהוּא בְּתִתּוֹ מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ לְבִלְתִּי
הָמֵית אֹתוֹ: (ו) וְשַׂמְתִּי אֲנִי אֶת־
פָּנַי בָּאִישׁ הַהוּא וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ

והכרתי

תרגום אונקלוס

מְכַבֵּשׁ יְכַבְּשׁוּן עַמָּא בֵּית יִשְׂרָאֵל יָת
עֵינֵיהוֹן מִן גַּבְרָא הַהוּא בְּדִיהַב מִזַּרְעֵיהּ
לְמוֹלֶךְ בְּדִיל דְּלָא לְמִקְטַל יָתֵיהּ: (ו) וְאֶשַׁוֵּי
אֲנָא יָת רוּגְזִי בְּגַבְרָא הַהוּא וּבְסַעֲדוֹהִי

ואשיצי

תרגום אשכנזי קעח

לְ נאַמען צו ענטווייהען. (ד) ווען
אַלזאָ דאַז געמיינע וועלען איהר
רע אויגען פֿאָן איינעם זאָלכען
מאַננע אַבציהען, דער פֿאָן זיין
נעם זאַמען דעם מולך גיבט,
איהן ניכט אומצוברינגען: (ה) זאָ
ווערדע איך מיינען צאָרן אויף
איינען זאָלכען מענשען אונד
זיינע פֿאַמיליע ריכטען, אונד

איהן

ר ש " י

לי כלצון ולא יחלל את מקדשי (ויקרא כ"ו):
(ד) והם העלם יעלימו. הם העלימו בדבר
לחל סוף שיעלימו בדברים הרבה הם
העלימו סנהדרי קטן סוף שיעלימו סנהדרי
גדולה: (ה) ובמשפחתו. למר ר"ש וכי משפחה
מה חטאה אלא ללמדך שאין לך משפחה

שיש

באור

והרי הוא מחלל את קדשו, ליחס לו תועבה גדולה ומכזריות ומרן שיקבץ לנכנדו הריגת הבנים, והוא עלמו לחזר לא לויתי ולא עלתה על לבי, וכמו שאמר כי כל תועבת ה' לחזר שגם עשו לאלהיהם כי גם את בניהם ואת בנותיהם ישרפו באש לאלהיהם (דברים י"ג ל"ח), והזהיר את שלא נעשה כן לבמים, ונאמר עוד זאת עשו לי טמאו את מקדשי ביום השבת וגו' (יחזקאל כ"נ ל"ח), הרי שהיו מיחסים עבודת המולך למעשה כשר ורלוי לגבוה. ורמב"ן ז"ל אמר (פרשה י"ח כ"ח), שכאשר ישמעו הגוים שכבד את המולך בזרעו, ויקריב מבהמתו קרבן לה' הוא חלול השם, וזה קרוב לדברינו: (ד) ואם העלם יעלימו, לילו אמר לבד לבלתי המית אותו, היה מוסב על הבעיטים, ובשאומר בתתו מזרעו למולך למדנו שמדבר גם על הרוצים המעשה, ומעלימי עיניהם בלילו לא רצו, לבלתי המית אותו בעבותם לבי שמרחמים עליו, ואין לריך לחסים על כבוד השם המתחלל במעשהו, ולא על דם נפשות נקיים השפוך, ואין לריך לומר שם הסנהדרין עלמם יעלימו עיניהם ולא ימיתוהו שתחול נקמת ה' עליהם: (ה) ושמתי אני, למעלה (פסוק ג') אמר ואני אתן את פני, וכן לפנינו (פסוק ו') אמר ונתתי את פני, גם (פרש' י"ז י') אמר ונתתי פני בנפש ההולכת את הדם וכאן אמר ושמתי, לדעתי הוא כמו ויש ה' לקין אות (בראשית ד' ט"ו), ושמתי בהם אות (ישעי' ס"ו י"ט), שהיה אות בגוף, והטעם לפי שהולך חמור מלד שכרת משני העולמי', כמו שאמר עם הארץ ירגמוהו באבן, גם ואני אתן את פני לע'הנ, לאמר עתה שלא לא ימיתוהו בתים לעשה, ושמתי אני את פני בתים ההוא, שימות במגפה, גם והכרתי אותו לע"הנ, וכן הגוי שם פני בכם לרעה (ירמיה מ"ד י"ב), שנאמר על החרב והרעב והדבר שימותו גם, ואין בן לוכל דם, לו פונה אל האוכות: ובמשפחתו, בפרושנו לספר בראשית פסוק למשפחותיהם

יבאו

המעמר

(ה) ובמשפחתו, עיין בבחור ובריקנ"ע, והנה לדעת כלם יהי' הכוונה על האנשים החטאים לבדם, וכמו שאמרו בת"כ שם הוא חטא משפחתו מה חטאה, לולם בכר מבאנו פוקד עון אבות על בנים, ושם גם אמרו חז"ל בלוחזין מעשי אבותיהם בידיהם, הלא יפלא מאמרם בעון נדרים בניס קטנים מתים שנאמר ובכל מעשי ידיך, והלא ע"ז יקשה שם הוא חטא בניו הקטנים מה חטאו? לכן אמרתי אני בלבי שהענין כך הוא, ידוע לכל מבביל כי המות בעבמו אינו רע כלל, לנפש אשר תבא לאחרי כי היא החליפה עולם עובר בעולם עומד, ולו ית"ש כפלים לתוצית

להנחילה

קדושים כ

וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ וְאֶת כָּל הַזֹּנִים אַחֲרָיו לִזְנוֹת אַחֲרֵי הַמֹּלֶךְ מִקֶּרֶב עַמָּם: (ו) וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תִּפְנֶה אֶל הָאבֹת וְאֶל הַיִּדְּעֹנִים לִזְנוֹת

אחריהם

תרגום אשכנזי

איהן, זאמט אללען דיא זיינער אונצוכט פאלגען, דעם נעטצען מולך אנצוהאנגען, אוים איהר נאציאן אויסראטטען.

(ו) דיא פערזאן, וועלכע זיך אן טאדטענבעשווערער אונד צייכענדייטלער האלטען ווירד, איהר

תרגום אונקלוס

וְאֵשֵׁצֵי יָתֵיהּ וְיָת כָּל דְּמָתָן בַּתְרוֹהִי לְמִטְעֵי בָּתַר מוֹלֶךְ מִגּוֹ עַמְּהוֹן: (ו) וְאֵינָשׁ דִּי יִתְפְּנֵי בָתַר בִּידִין וּזְכוּרוּ לְמִטְעֵי בַּתְרֵיהוֹן

ואתן

ר ש " י

זיש נה מוכח שאין כולם מוכסין שכולם מזהירין עליו: והכרתי לותו. למה נאמר לפי שנאמר במשפחה יכול יהיו כל המשפחה בהכרת ת"ל לותו לותו בהכרת ולא כל המשפחה בהכרת שלא ניסורין: לזנות אחרי המולך. לרבות שאר ע"ז שעבדה בכך ולפילו לאין זו עבודתה:

באור

ילפו מן התיבה הוכחנו שבכל המינים יש משפחות, כמו מין הסוס מין החמור, כלם מין אחד, לבל משונים סוסי מדינה זו מסוסי מדינה אחרת, והדומים ממש נקראים משפחה, וכן במין האדם, יש משפחות שדומים בטבע נפשותיהם, כמו המשפחות שנזכרו בכתובים, קינין בעלי חכמה, נעלי גבורה, וכמו משפחת הכהנים והלויים וכן כלם, וגם הדומים במעשה התועבות ובמחשבות טומאה נקראים משפחה, כלמרו מן המשפחה הרעה הזאת (ירמי' ח' ג'), ולכן לותן המעלימים עין מן התועב הזה ומחפים עליו, קרוי הכתוב משפחתו, כי דומים אליו בטבע נפשם. וקרוב לזה לאמרו את"כ לאמר רבי שמעון וכי מה חטאה המשפחה, אלא ללמדך שאין לך משפחה שיש בה מוכח שאין כלן מוכסין, שיש בה לסטים שאין כלם לסטים, מפני שמחפין עליו, כלומר לסטים שבמשפחה ואינן מרחיקים לותו מחברתם כלה לסטים שאין הלסטיות רע בעיניהם, לולי כן לא היו מחפין עליהם ולא מחבבין לותן, וכן כאן אלו המעלימים עיניהם משפחתו הן ובניהן עמו: והכרתי אתו ואת כל וגו', לפי שלא לאמר והכרתי לותם, אלא לאמר תלה והכרתי לותו וחזר לומר ולות כל הזונים לחריו, למדנו שאין המשפחה בהכרת לע"ה כמותו, שהרי לא עשו התועבה, לכן והכרתי לותו לבדו, לבל במשפחה לגזים לת פני בע"ה שבניהן ניסורין, ועל כן חזר ואמר שלא יש במשפחה שהלכו בעלתו לעשות כמוהו לו שמייעו בדבר יכירתו גם המה וזהו ולות כל הזונים לחריו לזנות לחר המולך, פי' לזנות על העושה מעשה כמו בפסוק שלא יהיו, וכמו שפרשנו (פרשה י"ט ל"ח). וכת"כ לאמרו והכרתי לותו מה ת"ל לפי שנא' ובמשפחתו יכול תהא משפחתו בהכרת, ת"ל לותו לותו בהכרת ואין משפחתו בהכרת שלא ניסורים, ותניהו מדברנו:

(ו) והנפש אשר תפנה, לדעת האומר מולך לינה ע"ז יפה סמכו אל אוב וידעוני שגם הן בכלל לדעת עתידות, ולדעת האומר שהוא ע"ז, סמך אליו אוב וידעוני שגם הן בכרת: לזנות

אחריהם

המעמר

להגילה יש מלוכר החיים, ויפה שעה לחת בע"ה מכל חיי הע"ה, לך אל הקרונים ונפרט אל החנות הוא רע מאד, כי ירחו בגוע לחיהם ונמות בניהם לחר טפחו וכבו והם ישחו גלמוד ושומם, ולזה הגני לומר כי מה שלא פוקד עון לבות על בניס וגו' הענין שבניו ובני בניו ולא גם דור רביעי ילקה (כי יותר הוא יולא מדרך הטבע) ימותו כלם ועיניו רואות, וכן גם כאן הכוונה כי משפחתו ולחלקיו ימותו בחייו ולחרי כן ימות גם הוא בפח רוח ונפש מרה— ולא תשיבני שלא ניו רע נמות, לוך תהי' מיתה בידי שמים לעונש על עון, דע ידידי! כי תכונת הנפש ביום הפרדה מן הגוף עוד נעלמת מעיני כל חי, ואין ספק כי לחים לחר אין לו טעם משפט מות מתוקה שנת מותו. והנפש השוטחת היא תמות בעניו רע.

אַחֲרֵיהֶם וְנָתַתִּי אֶת־פָּנַי בַּנֶּפֶשׁ
הַהִוא וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ מִקֶּרֶב עַמּוֹ:
(ז) וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים
כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: *
(ח) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־חֻקֹּתַי וַעֲשִׂיתֶם
אֹתָם אֲנִי יְהוָה מְקַדִּשְׁכֶם: (ט) כִּי־
אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יְקַלֵּל אֶת־אָבִיו

ואת

תרגום אונקלוס

וְאֵרֵן יָת רוּגְזִי בְּאֵינָשָׁא הַהוּא וְאֶשֵׁיצֵי יָתֵיהּ (ז) וְתִתְקַדְּשׁוּן
מִגּוֹ עַמֵּיהּ: (ז) וְתִתְקַדְּשׁוּן וּתְהוֹן קַדִּישִׁין אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהָכוֹן: (ח) וְתִטְּרוּן יָת קְיָמַי
וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן אֲנָא יְיָ מְקַדִּשְׁכוֹן: (ט) אֲרֵי גְּבַר גְּבַר דִּי יְלוֹט יָת אֲבוּהִי וְיָת אִמֵּיהּ
אתקטלא

חרגום אשכנזי קעט

איהנען אַנצוהאַנגען, אויף דיע־
זעלבע פערזאָן וועלכע איך מיי־
נען צוּרן ריכטען, אונד זיא
אוים איהרער נאַציאָן אוים־
ראָטטען. (ז) האַלטעט אייך
היילוג, זאָ וועלכעט איהר היי־
לוג זיין, דען איך בין עוויגע בין
אייער גאָטט! (ח) בעאָבאַכ־
טעט מיינע גזעטצע אונד האַל־
טעט זיא, איך בין דער עוויגע,
דער איך היילוגעט! (ט) ווער
פֿער מאַן זיינעם פֿאַטער אָדער

ר ש " י

(ז) והתקדשתם. זו פריעות ע"ח:

ב א ו ר

אחריהם, לעשות מעשה, וכן כל לשונות על המעשה, ופרשנוהו (פרשה י"ט ל"ח): והכרתי אותו, היה לו לומר והכרתי לותה מקרב עמה כי נפש לשון נקבה, ורבותינו ז"ל אמר מלתנו נפשים, גם כל נפש תרגעה עשר, וכן והכרתי לותו, וזה דוחק כי רק מלתנו מגודלות לת נפשים (יחזק' י"ג כ'), וכן כל נפש תרגעה עשר, לכל כתן בתוכ לחד לומר תפנה, בנפש ההיא, ויסמוך לו לותו עמו זר מלד, לולי ירמוז ליום הדין הגדול שיקום בנוף ונפש ויכרת מקרב עמו. ובת"כ לומרו לפי שהוא לומר לים לו לחשה כי יהיה בהם לוב לו ידעוני וגו' עונש שמענו לזהרה מניין, ת"ל לל תפנו לל האובות ולל הידעונים, עונש ולזהרה שמענו, כרת לח שמענו, ת"ל והנפש לשר תפנה לל האובות ולל הידעונים: (ז) והתקדשתם, הקדישו עלמיכם, תתרוממו בלבבכם ממחשבות בזויות וממעשים בזויים כלשה, כדרך וגם הכהנים הנגשים לל ה' יתקדשו (שמות י"ט כ"כ), והן לותן שזכר בפרשה מולך ולוב וידעוני וכדומה מכל מיני ע"ז וכשפים, וכן לומרו בת"כ זו קדושת פריעת עכו"ם, לו לינה תלת קדושת כל המלות, כשהוא לומר קדושים תהיו, הרי קדושת כל המלות למור, ומה ת"ל והתקדשתם זו קדושת פריעות ע"ח וזה רמיז לפרושו (פרשה י"ט ב') שכל המלות האמורות בפרשה שלמעלה קדושות הן: והייתם קדשים, לם תעשו לת שלכם ותתקדשו לני מנטיל לכם שתהיו קדשים: כי אני ה' אלהיכם, בידי לקדש לתכם ולהעלותכם על כל מנהגי העולם: (ח) ושמרתם את חקתי, כמו כן תשמרו לת מקתי, גם לותן שתינו כפי שקול דעת האדם, ולולי נזהרו עליהן לל היו נזוות לתכמי לב, כי גם שלה לם תשמרום ותעשום תתקדשו נהן, כי לני ה' מקדשכם על ידיהן: (ט) כי איש איש אשר יקלל, המקיש שלויתי לכם לעשות, תשמרו מחד לעשותם, כי לם תתעללו בשמירתן, לסוף תסבר שתגיעו בגללם למות בידי ב"ד, ומכל החקים שנאמרו בעניין, לין בזדון לחת מהן מיוב מיתה זולתי מקלל לביו ולמו, ומחלל שבת, ועובד למולך, ועושה לוב וידעוני, ומקלת הערוות, ולזהרת המולך נזכרה בפרשת לחרי מות, ולכן החל כה בפרשה זו ותייב עליה שקילה, ולזהרת לוב וידעוני נלמרה בסוף פרשה שלמעלה, לכן נלמר עונש שלה בסוף פרשה זו, ומלות מורת הב ולם נלמרה בתחלת הפרשה הקודמת, על כן החל בעונשה בפרשה זו, ולל נלמר כאן עונש מחלל שבת, שכבר מפורש מחלליה מות יומת, גם שקילה מפורש בספר במדבר, ולם נלמר ומקלל לביו ולמו מות יומת (שמות כ"ל י"ז), הולרך לשנותו לחייבו גם לחתר מיתה, ועוד לפי שהלה להזכיר עונשי הערוות, שהיא קדושת הזרע, סמך לו עונש מקלל לביו ולמו, שהוא ג"כ בעבור קדושת הזרע שהן אותיות בילידתו, וכמו שנתבלנו (פרשה י"ט ג'): יקלל,

תרגום אשכנזי

קדושים כ

זיינער מוטטער פלוכן ווירד, זאלל דעם טאדעם זיין, ער האט פאטער אדער מוטטער געפלוכט, אונד דאדורך זיין לעבען פערווירקט (זיינע בלוט־שולד לינגט אן אימם, ער האט עם זיך זעלבסט צו צו שרייבען). (י) ווען יעמאנד מיט איינער עהעפרויא עהעברוך טרייבט, מיט דער פרויא זיינעם נעכסטען עהערוך בעגעהעט, דאס זאלל דער עהעברעכער אונד דיא עהעברעכערין דעם טאדעם זיין. (יא) ווער זיינע שטיעפמוטטער בעשלעפט,

וְאֶת־אִמּוֹ מָוֹת יוּמָת אָבִיו וְאִמּוֹ
קָלֵל דָּמָיו בּוֹ: (י) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִנְאַף
אֶת־אֵשֶׁת אִישׁ אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת־
אֵשֶׁת רֵעֵהוּ מוֹת־יוּמַת הַנֹּאֵף
וְהַנֹּאָפֶת: (יא) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב
את

דער

רש"י

תרגום אונקלום

(ט) קבין וחמו קלל. לרבות לאחר מיתה: דמיו בו. זו סקילה וכן כל מקום שנאמר דמיו בו דמיהם גם ולמדנו מאוב וידעוני שנאמר בהם נתנן יגמו לותם דמיהם גם. ופשוטו של מקרא כמו דמו בנפשו אין נענש על מיתתו אלא הוא שהוא גרם לעצמו שיהרג: (י) ואיש. פרט לקטן: אשת איש. פרט לאשת קטן, למדנו שאין קדושין לעכו"ם ולשפחה חיבתי לך: אשת עמיתו. פרט לאשת עכו"ם למדנו שאין קדושין לעכו"ם: מות יומת הנואף והנואפת. כל מיתה האמורה בתורה סתם היא אלא חנק:

אֲתְקְטָלָא יִתְקְטֵיל אֲבוּהִי וְאִמַּיהּ לָט קְטָלָא
חַיָּב: (י) וּגְבַר דִּי יִגּוּף יַת אִתַּת גְּבַר דִּי
יְגוּף יַת אִתַּת חַבְרֵיהּ אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵיל
גַּיָּפָא וְגַיָּפְתָּא: (יא) וּגְבַר דִּי יִשְׁכּוּב יַת
אתת

באור

נשם המיוחד ולמדוהו רבותינו מן הכתוב: את אביו ואת אמו, פי' רשב"ם ז"ל מושך עצמו ואחר עמו וכן הוא ואחר יקלל את אמו, וכן אמרו רבותינו ז"ל שחייב על קללת אחד מהן: אביו ואמו קלל, רבותינו למדו מכאן לרבות לאחר מיתה, לפי שמצינו לאחר מיתה פטור, חייב במקלל, ורשב"ם ז"ל אמר טעם אביו ואמו קלל, כלומר תועבה גדולה עשה: דמיו בו, זו סקילה, וכן כל מקום שנאמר דמיו בו דמיהם גם, ולמדנו כן מאוב וידעוני שנא' בהם נתנן יגמו לותם דמיהם גם, ופשוטו של מקרא כמו דמו בנפשו, אין נענש על מיתתו אלא הוא, שהוא גרם לעצמו שיהרג, מפי' רש"י ז"ל, כלומר דמיו בו ולא באחר, והוא עתיד לתת דין וחשבון שגרם בעונותיו לעצמו שיספך דמו, שהרי כל חייבי מיתות מתודין שתהא מיתתן כפרתן ומה לישנו שב דמיו בו: (י) ואיש, פרט לקטן: אשת איש, פרט לאשת קטן, למדנו שאין קדושין לקטן, ועל זאת אמרתי חיבתי לך, לאחר יגוף את אשת רעהו, פרט לאשת עכו"ם למדנו שאין קדושין לעכו"ם, מפי' רש"י ז"ל, וכן שנוי בת"כ. ויב"ע תרגם על אשת איש לחרושה, ואשת רעהו בעולה, וכפי הורשות המלות אני תמה אלא תרגם להפך, כי אשת איש משמע יותר בעולה שהוא לישנא. ולפי פשוטו בכל העריות לפסר שיעבור לבא על הערוה, ולא יעשה חמס לבעלה, שהרי חמו וכלתו ודודתו ואשת אחיו אסורות גם לאחר מיתת בעליהן, ואחר העריות לפסר בפנויות, לבד אשת איש, מלבד הערוה עושה חמס גדול לבעלה, כמו שנזכר בס' מצלי כי קנאה חמת גבר ולא יחמול ביום נקם (משלי ו' ל"ד), והייתי אומר שעיקר האיסור בשביל החמס, לבל יוכל עמה ברצון בעלי, כמו לגבי זמה מחליפים נשותיהם, אינו חמור כל כך לפיכך דקדקה תורה ואמרה לפסר יאבד את אשת איש, לפסר יגוף את אשת רעהו, כלומר בין אשת איש בחמס, בין אשת רעהו ברעותה, תמיד חייב מיתה: יגאף, לשון ניאוף נופל על זנות אשת איש, וכן אמרו רבותינו ז"ל אין ניאוף אלא באשת איש, לפי שאין בכל העריות חמס לבד שם היא גם אשת איש, נקראת בייחוד ניאוף, ואולי אף שפרש המלה נאף, בכללו אף שפרשו חנק, שמעלה אף הבעל וקנאתו:

מות

קדושים כ

אֶת־אֵשֶׁת אָבִיו עֶרְוַת אָבִיו גִּלָּה
מָוֹת־יוּמָתוּ שְׁנֵיהֶם דְּמֵיהֶם בָּם:
(יג) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־כַּלָּתוֹ
מָוֹת יוּמְתוּ שְׁנֵיהֶם תֵּבֶל עָשׂוּ
דְּמֵיהֶם בָּם: (יג) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב
אֶת־זָכָר מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה תּוֹעֲבָה

עשו

תרגום אשכנזי קפ

דער האַט זיינעם פֿאַטערס
בלעסע אויפֿגעדעקט, זיא זאָל=
לען ביידע דעם טאָדעם זיין,
זיא האַבען איהר לעבען פֿער=
ווירקט. (יג) ווען יעמאַנד זיינע
שוויעגערטאָכטער בעשלעפֿט,
זאָ זאָללען זיא ביידע דעם טא=
דעם זיין, זיא האַבען איינע
שענדליכע פֿערמישונג בעגאַנ=
גען, אונד איהר לעבען פֿער=
ווירקט. (יג) ווען יעמאַנד איינע

מאַננספּערזאָן אויף איינע ווייבליכע אַרט בייוואָהנט, דאַ האַבען זיא ביידע איין גרייל בע=
גאַנ=

תרגום אונקלוס

אִתַּת אָבוּהִי עֶרְיָתָא דַּאֲבוּהִי גַּלִּי וְאִתְקְטָלָא
יִתְקְטְלוּן תַּרְוֵיהוֹן קְטָלָא חַיָּבִין: (יג) וּגְבַר
דִּי יִשְׁכּוֹב יַת כַּלָּתֵיהּ אִתְקְטָלָא יִתְקְטְלוּן
תַּרְוֵיהוֹן חַבָּלָא עֲבָדוּ קְטָלָא חַיָּבִין: (יג) וּגְבַר דִּי יִשְׁכּוֹב יַת דְּכוּרָא מִשְׁכְּבֵי אִתְּתָא
תועבתא

ר ש " י

(יב) תבל עשו. גנאי. ל"ל מבלבלין זרע
האב בזרע הבן: (יג) משכבי אשה.
מכנים כמכחול בספורת:

יעקב

באור

מות יומת, כל מיתה האמורה בתורה סתם היינו הלא חנק: (יא) את אשת אביו, בין שהיא אמו בין לאת לבין שהיא אמו, ועדיין לא למדנו שחייב על אמו לנוסף, שהיא לאת לבין, לכך נאמר ערות אביו גלה להקיש ולדון ג"ש, נאמר כאן ערות לבין גלה, ונאמר להלן ערות לבין וערות אמך לא תגלה (פרשה י"ח ז'), ערות לבין זו לאת לבין, או היינו הלא לבין ממש (וכמו שאמרו חכמים לחייבו שתים), נאמר כאן ערות לבין גלה ונאמר להלן ערות לבין ומה כאן לאת לבין לא להלן לאת לבין, ומשמע בין לאת לבין שהיא אמו ובין לאת לבין שהיא אמו, וחזר לכתוב וערות אמך, לחסרה משום לא תעשה"י שהיא לאת לבין כגון נוסף, ולמדנו בג"ש זו גם עונש הנאמר כאן מחזרה הנאמר להלן מה להלן גם בהמו שהיא לאת לבין, לא עונש כן, כך דרשו רבותינו בת"כ והוא כפשט הכתוב כמו שפרשנו שם, וע"כ עונש זה כולל החזרות כלם החמורות בענין זה בפרשת לחרי מות: ערות אביו גלה, פי' רש"י ז"ל דבר גדול עשה, ולדעתי כפי הפשט לפי שאת לבין שהיא אמו, זכר טעם העונש שע"פ ערות לבין גלה, לעם"י שהיא נכריה לו, כמו ערות לאיך היא, וכמו שנאמרו שם: (יב) ואיש אשר ישכב את כלתו, כל העריות החמורות בפרשת לחרי בין לאת לא לכלתו, לין נהן מיתת ב"ד, לכך כאן סמך מיד כלתו לאת לבין, לאבר לותן שהן במיתה, וערות בת בנך לא זכר בעונשין, כי בכלל לאה ובתה היא כמו שיתבאר, והחמורים שם בין לאת לבין לכלתו שהן חייבי כריתות נזכרו כאן בלחרונה: תבל עשו, פי' רש"י ז"ל גנאי, לשון לאר מבלבלין זרע האב בזרע הבן, ולפי יודע לטוין הדבר, שגם בלאת לבין בלבול זה, ובבר רמזנו על זה (פרשה י"ט כ"ג): (יג) את זכר, בפרשת לחרי הקדים ערות לאה ובתה לזכר, לפי שסמך כל העריות המולידי, ועל כן הניח זכר ובהמה בלחרונה, וכמו שרמזנו שם (פרשה י"ט כ"ח), וכאן סמך כל חייבי מיתות ב"ד, ולכן לבר תחלה לותן שהן בסקילה, לבל לאה וחמותה הן נשרפה: משכבי אשה, מכנים כמכחול בספורת, כן פי' רש"י ז"ל והוא לפי פשוטו, ודבותינו ז"ל למדו את"כ מגיד שבני משכבות נאמרה, כי יתעלל לומר הרי זה את ללמד ונמלא למד, כלומר אין לורך ללמד שחייב שלא כדרכו בזכר, שהינה הלא שלא כדרכה, ונמלא למד

לכל

תרגום אשכנזי

גאַנגען, זיא זאָלַלען דעם טאָ־
דעם זיין, זיא האַבען דאַו לע־
בען פֿערווירקט. (יד) ווער אויי־
נע פֿרויא אונד איהרע מוט־
טער היראַטהעט, דער האַט
שאַנדטהאַט געטריבען. מאַן
זאָלַל איהן אונד זיא פֿערברע־
נען, דאַמיט קיינע שאַנדטהאַט
אוני

קדושים כ

עָשׂוּ שְׁנֵיהֶם מוֹת יוּמָתוּ דְּמֵיהֶם
בָּם: (יד) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת־
אִשָּׁה וְאֶת־אִמָּהּ זִמָּה הוּא בָּאֵשׁ
יִשְׂרְפוּ אֹתוֹ וְאֶתְהֶן וְלֹא־תִהְיֶה

זמה

ר ש י

(יד) יִשרפו אותו ואתהן. לי אתה יכול לומר לשתו הרשעה ישרפו שהרי נשתה נהיתר

תרגום אונקלוס

תּוֹעֲבָתָא עֲבָדוּ תַּרְוֵיהוֹן אִתְקְטָלָא יִתְקְטְלוּן
קְטָלָא חַיָּבִין: (יד) וּגְבַר דִּי יִסַּב יָת אִתְּתָא
וְיָת אִמָּהּ עֲבֵרַת חֶטְאִין הִיא בְּנוּרָא יוֹקְדוּן יָתְהֵן וְלָא תְהֵי עֲבֵרַת

חטאין

באור

לכל העריות שחייב על שלש כדרכה, וכבר למדנו שהיה במשמעות מלת ערוה: (יד) אשר יקח את אשה ואת אמה, נכלן נאמר שכיבה, וכאן זימה הכתוב ואמר לשבר יקח, ללמדך שלינו חייב אלא דרך לקוחין, שנשא אשה, ואח"כ בא על אמה, אבל אם בא על אמה, אבל אנס או פתה אשה, מותר לישא אמה או בתה או אחותה, מכאן אמרו נושאין על האוסה ועל המפותה, והאונס והמפתה על הנשואה חייב, ואין כן לפנינו ואיש אשר יקח את אחותו, שהרי אין קדושין תופסין בה, ועשה שנאמר באחותו לקוחין אפרש בעז"ה, אבל כאן שתופסין קדושין בריאונה, דקדקה תורה לשבר יקח ע"י לקוחין ממש, כן למדנו מבריית דת"כ ומיבמות (דף כ"ז ע"ח): את אשה ואת אמה, לפי פשוטי המקראות רלינו שנזכרו בפרשה זו לעונשין כל העריות שנזכר למעלה בהזהרה, לבד ערות בת בנך או בת בתך, וכן ערות אשה ובתה לא תגלה את בנה ואת בת בתה לא תקח, שתי אלו לא נזכרו בעונשים, ובמקומם אמר ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה, והיה היה, אלא אם נשא האם, שאח"כ בא על בתה, קורא אני עליו ערות אשה ובתה לא תגלה, ואם נשא הבת, ואח"כ בא על אמה, קורא אני עליו ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה, וכמו שנאמרו בת בנה ובת בתה של אשתו, כן אם נשא הבת ואסרו עליו חמותו נגד בת אשתו כמו שאמרנו, ואם חמותו נגד בת בתה, ואם חמיו נגד בת בנה, שהרי אשתו בת בתה של אם חמותו, ובת בן אם חמיו, וכיון שנאסרו בת אשתו מאיש אחר ובת בנה ובת בתה, כל שכן בתו ובת בנו ובת בתו, שהן בכלל אשה ובתה והן זרעו כמו שאמר כי ערותך הנה, ואותן שמאשתו אינן ערותו, כי אם שאירה הנה, אלא שאין שריפה מפורשת בתוך רק בחמותו, והוא המקרא ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה, לכל אם חמותו ואם חמיו, בת אשתו ובת בנה ובת בתה, ובתו ובת בתו ובת בנו מאוסתו אין העונש מפורש בהן, הוכרנו מבמים ללמדם בגזירה שוה, זמה זמה הנה הנה, נאמר כאן זמה היא, ונאמר אצל ערות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה לא תקח וגו' שאירה הנה זמה היא (פרשה י"ח ז'), מה להלן בת בנה ובת בתה אף כאן אם חמותו ואם חמיו, ומה כאן שריפה אף להלן שריפה, וכן נאמר בשאה ובתה שאירה הנה ונאמר אצל בת בנו ובת בתו כי ערותך הנה, מה בשאה ובתה שריפה שהרי נאמר בהן זמה היא אף בתו ובת בתו ובת בנה אפילו מאוסתו בשריפה: אחו ואחהן, לפי הפשט לפי שהכתוב הזה כולל כמה גופים בתה ובת בתה ובת בנה, בתו ובת בתו ובת בנו, וחמותו וחמה ואם חמיו, לכך ואתהן בלשון רבים, אחם שכב עם גופים מחולקין כלם בשריפה. שוב מלאתי בס' פסיקתא זוטרתי ולמה הולילו הכתוב בלשון אתהן שמשמע לא שתיהן, כדי ללמדך על שתיהן דין אחד בשאה ואמה ובשאה ובתה והוא הדין לדורות שנאוספו עליהן בת בתה ובת בנה, אבל רבותינו ז"ל נחלקו ר' ישמעאל אומר ואתהן אצל מהן, שלי אפשר לומר שתשרף השאה שנשא ראשונה, שהרי נהיתר לקחה ולא נאסרה

עליו

וְמָה בְּתוֹכְכֶם: (טו) וְאִישׁ אֲשֶׁר
יִתֵּן שְׁכָבְתּוֹ בִּבְהֵמָה מוֹת יוּמָת
וְאֶת־הַבְּהֵמָה תַּהַרְגוּ: (טז) וְאִשָּׁה
אֲשֶׁר תִּקְרַב אֶל־כָּל־בְּהֵמָה
לרבעה

תרגום אונקלוס

חֲמָאִין בֵּינֵיכוֹן: (טו) וּגְבַר דִּי יִתֵּן שְׁכוּבְתֵּהּ
בִּבְעִירָא אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵיל וְיָת בְּעִירָא
תִּקְטְלוּן: (טו) וְאִתְּתָא דִּי תִקְרַב לְוָט בְּעִירָא
למשלט

תרגום אשכנזי קפא

אונטער אײַך געדולדעט ווער־
דע. (טו) ווען יעמאַנד איינעם
פֿיהע בייאשלעפֿט, זאָלל ער
דעם טאָדעם זיין, אונד דאַז
פֿיהע זאָללט איהר אויך אום־
ברינגען. (טז) ווען איינע פֿרויא
זיך צו איינעם פֿיהע העלט, דאַז
עם

רש"י

נהיתר ולא נאסרה עליו אלא אשה ובהמה
הכתובין כאן שתיהן לאסור שנאת חמותו
ובהמה ויש מדרשותינו שאומרי' אין כאן אלא
חמותו ומהו לתהן את אחת מהן ולשון
יווני הוא הן אחת: (טו) ואת הבהמה
תהרגו. אם אדם חטא בהמה מה חטאה
אלא מפני שגרמה לאדם תקלה על ידה לפיכך אמר הכתוב תסקל קל וחומר לאדם שיודע להבחין
בין טוב לרע וגורם רעה לחביריו לעבור עבירה. כיוצא בדבר אתה אומר אבד תאבדון את כל
המקומות (דברים י"ב) הרי דברים ק"ו ומה אילנות שאינן רואין ואינן שומעין על שנאת תקלה
ע"י אמרה תורה השחת ברוש וכלה המטה את חביריו מדרך חייס לדרכי מיתה על אחת כמה וכמה:

באור

עליו, ור' עקיבא אומר ואחתן שתיהן, שהכתוב מדבר שזכב עם אמותו ואמה, ואין ביניהם אלא משמעות דורשין ופשט הכתוב, כי שון שכלן נשריפה, ורבא אמר יש ביניהם אמותו לאחר מיתת אשתו, שלדעת ר' עקיבא אינו חייב רק כשניהן בחייס, כהורגת אלת לאחתן, כלומר שעוד שניהן בעולם האוטלת היא תשרף: ולא ההיה זמה בחוככם, גם' לאחרי פרשנו שמזכב ערויות הללו מרבה טומאת זימה ביותר, ולכן אסר בהן ג' דורות למעלה וג' דורות למטה, ולפי שכל ערויות זמה הן, ואפילו המתחנון בערויות לעם"י שאינו בא עליהן, ממלא נפשו מחשבת זמה, סמך כאן ולא תהיה זמה בתוככם, כאומר אני מלהיכם שונא זמה, ולכן אחס אשר קדשתי אתכם לי, לא תהיה זמה בתוככם: (טו) ואיש אשר יתן, לפי שהוא נגד הטבע הנטועה באדם, שאפילו הבע"ח לא יזדווגו ברצון למי שאינו ממינם, אמר אשר יתן שכבתו לא אשר יזכב כמו שאמר בשאר הערויות, וכן אמר בשחטה (פרשה י"ח כ"ג), וכן בשחטת אשת איש (שם כ'), לפי שגם זה וגד דעת האדם בעבור התשם שברשותו (פסוק י') ובעבור הזרע שיזכב על שם אב אלא הולידו: בבהמה, טעם בי"ת בבהמה, ולא אמר את כמו בכל הערויות, פרשנו למעלה (פרשה י"ח כ"ג): מות יומת, בסקילה כמו שיתבאר (פסוק ט"ו), ולא אמר מות יומתו, אלא להשוות אדם ובהמה, לכן אמר מות יומת על האדם לבד, כי כן נכתב בכל התורה לשון זה על עונש האדם לבדו, ולפי אלא יתכן להאמר על הבהמה, אמר עוד ואת הבהמה תהרגו, ובסמוך יתבאר עוד, ואמרו רז"ל למדנו עונש לזוכב, לנזכב מניין, ת"ל כל זוכב עם בהמה מות יומת (שמות כ"ב י"ח), אם אינו ענין לזוכב תנהו לנזכב, לזכרה מניין הרי הוא אומר לא תתן שכבתך לא תתן שכיבתך, למדנו שאין דעת רבותינו ז"ל לפרש לא תשכב לזוכבתך על הנזכב, לא כדעת רבע"ע ז"ל שהבאנו למעלה (פרשה י"ח כ"ג): ואת הבהמה תהרגו, אם אדם חטא בהמה מה חטאה, אלא לפי שגרמה לאדם תקלה על ידה אמרה תורה תסקל, ק"ו לאדם שיודע להבחין בין טוב לרע וגורם רעה לחבירו לעבור עבירה, כיוצא בדבר אתה אומר אבד תאבדון את כל המקומות וגו' (דברים י"ב ב'), הרי הדברים ק"ו ומה אילנות שאינן רואין ואינן שומעין על שנאת תקלה על ידם אמרה תורה השחת ברוש וכלה המטה את חבירו מדרך חייס לדרכי מיתה על אחת כמה וכמה, מפי' רש"י ז"ל, וכן הוא שנוי בת"כ עם עוד דוגמות אחרות: (טז) ואשה אשר תקרב אל כל בהמה, נזדון שמתקרבת אלאה אתרבע, וזה פי' לא

תרגום אשכנזי

קדושים כ

לְרִבְעָה אֹתָהּ וְהָרַגְתָּ אֶת־הָאִשָּׁה וְאֶת־הַבְּהֵמָה מוֹת יוּמָתוּ דְּמֵיהֶם בָּם: (יז) וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִקַּח אֶת־ אֲחֹתוֹ בַּת־אָבִיו אוֹ־בַת־אִמּוֹ וְרָאָה אֶת־עֶרְוָתָהּ וְהִיא־תִרְאֶה

את

עס איהר בייאוואהנע, זאָ זאָללט איהר דיא פֿרויא אונד דאַז פֿיה אומברינגען, זיא זאָל= לען דעם טאָדעס זיין, זיא הא= בען איהר לעבען פֿערווירקט. (יז) וואָן יעמאַנד זיינע שוועסטער ניממט, זיינע האַלבשוועסטער פֿאָן פֿאַטערליכער אָדער מיטטערליכער זייטע, אונד זיא לאַסטען זיך אויינער דעם אַנדערן בלעסע געליסטען, זאָ

איזט

תרגום אונקלוס

לְמִשְׁלַט בָּהּ וְתִקְטוֹל יַת אִתְּתָא וְיַת בְּעִירָא אִתְקְטָלָא יִתְקְטְלוּן קַטָּלָא חַיָּבִין: (יז) וּגְבַר דִּי יִסַּב יַת אֲחָתֵיהּ בַּת אֲבוּהִי אוֹ בַת אִמֵּיהּ וְיֶחֱזֵי יַת עֶרְיָתָהּ וְהִיא

חזי

באור

תעמוד החמור בחזרה, וסם פרשנו (לעיל י"ח כ"ג): כל בהמה, בין גדולה בין קטנה: לרבעה, מנוקר (סם שם): מות יומתו דמיהם בם, מנוקר למעלה, ולפי הפשט מה טעם לומר על הבהמה שדמה בה ולפן בשפיכת דם נהמה דין וחשבון, ועוד כבר לומר והרגת את האשה ואת הבהמה, ולמה חזר לומר מות יומתו, לכל לפי שנשוכב לומר מות יומת ואת הבהמה תהרגו, ונשבכנת לומר והרגת את האשה ואת הבהמה, ולפי יודע בלשון מיתה, חתם על שניהם מות יומתו דמיהם בם, ומוסב על השוכב ועל הנשבכת ללמדנו שחייבין בסקילה, ודמיהם בם יתפרש כמו בכל העריות שנכתב בן ולמד מלוב וידעוני שמפורש בהם סקילה, ולבן בעל הטעמים הפסיק במלת הבהמה. ולם רבותינו ז"ל לומרו בשוכב מות יומת בסקילה, לתה לומר בסקילה, לו בל' מכל המיתות שבתורה, ת"ל ואת הבהמה תהרגו, נלמר כלן הריגה ונלמר להלן (במסית) הריגה (כי הרוג תהרגנו) (דברים י"ג י') מה הריגה האמורה להלן סקילה (שנלמר וסקלתו באבנים ומת) (שם שם י"ח), לף כלן בסקילה; לדעתי לין זה למוד גמור, אלא ולמדו בלם מן מות יומתו דמיהם בם, אלא לפי שלשון הריגה נופל תמיד על מיתת סייף, כמו הרגו בחרב (במדבר ל"א ח'), בן תאמר כי דמיהם בם יתבן גם על מיתה אחרת שאינה סקילה כמו כלן, הוצרכו להזכיר שלשון הריגה נופל גם על סקילה, כמו שמלינו במסית ומדיח, ואחר שרלינו שבולל גם סקילה, גם כלן פרושו בן לפי שנלמר דמיהם בם, ולא מלאו בכל המקום לשון הריגה על סקילה לבד במסית ומדיח, שהילו עיקר הלמוד ממסית ומדיח, ק"ל בנשבכת שלמר והרגת את האשה ואת הבהמה מות יומתו, יבוא ג"כ ממסית ומדיח, והם ז"ל דרשו והרגת את האשה וגו' בסקילה לתה לומר בסקילה לו לינו וכו' ת"ל דמיהם בם, ולהלן נלמר דמיהם בם (בלוב וידעוני) מה דמיה' בם האמור להלן בסקילה (שנלמר בלבן ירגמו אותם) לף כלן סקילה, ועוד מה לורך בלל להכתב דמיהם בם, ועוד לם מות יומתו דמיהם בם שב על האשה ועל הבהמה, היה לו לומר גם בפסוק שלפניו מות יומתו, לו והרגת את האיש ואת הבהמה, ועוד למה למדונו ממסית ומדיח, ילמדונו מן והרגת את האשה וגו' שנלמר בו בפי' דמיהם בם, ודוחק לומר לפי שמפורש שם סקילה, בך ק"ל: (יז) ואיש אשר יקח את אחתו, בכל העריות שלין קדושין תופסין בהן לומר לשב ישבב ולכן לומר לשב יקח, וגם בלמותו לין קדושין תופסים בה, לומר לני שבל הבתוב מדבר לפי מסבנת השוכב עמה; ללמדנו לפילו לינו מבוין לזנות, אלא שנושא לותה, וסבור שעושה בהוגן, בשבו הוא ויברת במו שיתבאר: בת אביו או בת אמו, וכל שבן בת בניו ולמו: וראה את ערותה, גם זה שינה הבתוב מבל העריות, לדעתי גם זה בפי מסבנתם, שלינן עושים למלאת תלותם, ומתוקף יצרם הרע, אלא הוא והיא פושבים שזווגם הגון, וטרלוי לאדם ניותר להזדווג עם אחותו, וזוהי מלת רלה בל"ה,

שבועה

קדושים כ

תרגום אשכנזי קפב:

אֶת־עֶרְוָתוֹ חֶסֶד הוּא וְנִכְרְתוּ

לעיני

איזט עם בלוטשאַנדע, זיא זאָללען פֿאָר דען אויגען אירער נאַציאָן אויסגעראָטטעט ווערדען

תרגום אונקלוס

ר ש"י

תֶּחֱזֵי יַת עֶרְיְתֵיהּ קַלָּנָא הוּא וְיִשְׁתֵּיצוּן

לעיני

(יז) חסד הוא. לשון חרפה וקלון. ומדרשו אם תאמר קין נשא לאחותו חסד עשה המקום לבנות עולמו ממנו שנאמר עולם

באור

שנאמר לגלות ערותה יותר מערות שאר הנשים, וכן היא תרלה את ערותו, שתנאר יותר להזדווג נאחיה מהזדווג עם אחר, וכמו בכל מקום אשר תרלה (דברים י"ב י"ג), כי ראיתי פניו כי מלך (ז"א ט"ז ח'), והתורה תמרה ערותה ערותו, לפי שבאמת הוא ערוה עליה והיא ערוה עליו שמלת ערוה לנשאי וכמ"ש (פרשה י"ח כ'), כי ערות האחות לולי שאסרה לותה תורה, היה עולה על דעת האדם, שהיא ראויה לאדם ביותר מכל הנשים, שהם לוהבים זו את זו מלד האחוה, ובהיותן מזרע אחד דומים זו לזו ויהיה השלום ביניהן, והנשים אשר יולידו ידמו להן ביותר, וכמ"ש רמב"ן ז"ל (שם ו') שלולי חקי השם אין לאדם נשואים הנושים, כמו שיאסר את בתו לבנו הגדול ממנה, וינחילם בנחלתו ויפרו וירבו בניתו, והרי תחלת משתיתו של עולם כך היה, האשה הראשונה לוקחה מלבע האדם, ובניהם נולדו עם נשותיהם, קין ותאומתו והבל ותאומתו, ולולי לא חטא האדם, והעולם היי עומד מנורך בתבניתו הראשון היו כל בני אדם נולדים זכר ונקבה כאחד והם היו ואשתו, ויפה הוכיחנו כן בבואנו לם' בראשית, ות"כ הנושא אחותו על דעת זו, עושה כפי מחשבתו דבר הגון וטובה גדולה, שבואר בה מכל הנשים היותר יפות וטובות: חסד הוא, גם זה כפי מחשבת הנושא לותה, שמעשה חסד הוא בעיניהם, וכמו שאמרנו שבואר הוא והיא שעושין חסד זה עם זה ועושה גדולה, ולין המלה יולאת מידי פשוטה, שבכל מקום עניינה על הפלגת טובה, כי מלת לדק על שורת הדין במשקל נכון, ולכן נדלים שני השמות הללו, כי לדק תמיד על האמת והנכון כפי החכמה, וכמו שבארנו (פרשה י"ט כ'), לגל חסד לפי שהיו חלק הפלגת טובה, לם עושהו לדיק, יעשהו בדרך לדק, ויפליג להטיב עם הרלוים לו, ולם עושהו רשע, יפליג בטובה לרשעים כמוהו, ותהיה חסדו חטאה, וזה לדעתי פי' לדקה תרומם גוי וחסד לאמים חטאת (משלי י"ד ל"ד), הלדקה היא תרומם ותגדל גוי, ולין כן החסד, שלפעמים חסד לאמים חטאת, לם לדקה רחוקה מהם, וכן חסד הנאמר בלן הוא לפי מחשבת האח והאחות, לגל כפי מדת הלדק הוא חטאה גדולה, ולכן ונכרתו לעיני בני עמם, כן נראה בעיני. ובת"כ שנו חסד הוא, ושמא תאמר קין נשא את אחותו ת"ל חסד הוא, והעולם מתחלתו לא נברא אלא בחסד, שנאמר כי אמרתי עולם חסד יבנה (תהלים פ"ט ג'), וענין המדרש הזה פשט הכתוב הוא, שלין כוונתו שהולרך להיות כן לבנות העולם ממנו כנראה מפי' רש"י ז"ל, וכמו שתרגם יב"ע, אלא גם לדעתם חסד הוא שב על ואיש אשר יקח אחות אביו בן, ושמא תאמר והרי אמת הוא שנשא קין לאחותו, ועל זה אמר לינו דומה העולם מתחלתו לע"ה, שמתחלה לא נברא אלא בחסד, ואחר שנתקלקל בחטא האדם, תברת הנפש העושה זאת. אבל רש"י ז"ל פי' חסד הוא, לשון חרפה וקלון, וכן פי' רבינו מנחם חסד לאומים חטאת לשון חרפה, וכבר השיב רמב"ן ז"ל ואמר רחוק הוא להיות אלת חסד בלשון הקדש משמש בהפוכים בלה, והנתונים משנאים ומהללים באלת חסד, אבל מיסודו בלשון חרפה, וגם לותו הלשון מבדיל ביניהם, זה מתורגם חסדו וזה מתורגם מיסודו, ועל פי' רבינו מנחם שבארנו אמר שבעתו הוא לשון תהפוכות, כי לדקה וחסד נזכרים בפסוק זה, והם החיים התאומים הנזכרים בכל מקום, כמו רודף לדקה וחסד (משלי כ"א כ"ב), לני ה' עושה חסד ומשפט בלרץ (ירמי' ט' כ"ג), ודבריו נכונים, אלא שהוא ז"ל פי' חסד הוא חיים חסד הוא, כלומר שהיה רלוי לו לעשות חסד עם לחותו להשיאה לבעל, והוא עוכר לותה על כן יכרת, ולין פי' זה מתוק לחיך. וכן מה שפי' על ורלה את ערותה, לפי שהשם והאחות ישנים יחד, ולינו לריך לגלות עוליה, גם זה לין טעם, ונראין

תרגום אשכנזי

קדושים כ

וועדען, ער האַט דיא בלעסע זיינער שוועסטער אויפגענעקט, פֿיערציג זיינע שטראַפֿע. (יח) ווען יעמאַנד איינע פֿרויא בעשלעפֿט, דיא איהרע ריינע נונג האַט, ער דעקט איהרע בלעסע אויף, אונד בעריהרט איהרע בלוטקוועללע, אונד זיא ווירד

לְעֵינֵי בְנֵי עַמָּם עֶרְוַת אֲחֹתוֹ גִּלָּה עֲוֹנוֹ יִשָּׂא: (יח) וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִשְׁכַּב אֶת־אִשָּׁה דָּוָה וְגִלָּה אֶת־עֶרְוָתָהּ אֶת־מְקֹרָהּ הֶעֱרָה וְהִוא גִּלְּתָה

את

רש"י

עולם חסד יבנה (תהלי' פ"ט): (יח) הערה. גלה וכן כל לשון ערוה גלוי הוא והוי"ו יורדת בתיבה לשם דבר כמו זעזה מגזרת לוז קס ולוז זע (לעתיר ה') וכן לחזה

מגזרת

תרגום אונקלוס

לְעֵינֵי בְנֵי עַמְּהוֹן עֶרְיַת אֲחָתֵיהּ גַּלִּי חוֹבֵיהּ יְקַבֵּל: (יח) וּגְבַר דִּי יִשְׁכּוֹב יַת אִתְּתָא מְסָאבָא וְיִגְלֵי יַת עֶרְיָתָהּ יַת מַקְלָנָהּ גַּלֵּי וְהִיא

חגלי

באור

הדברים כמו שפרשנו, ותרגם שזכר קיהה באחותו ונחשת אחיו, כי בשתי אלה יוכל להתגבל שכוותו לטובה, וכמ"ש (פסוק כ"ו), ומהן נדע לשאר הערוות שבכל לופן מייב העובר, לפילו לא התניין לזמה ולזנות, כשעובר על חקי הקב"ה, יברת. [° ח"ה, בתרגומי הלכתי בשנת רמ"י ז"ל, וכמו שתרגם התונקלוס קלנת הוא, וכ"מ פשטות הכתוב, שבא להודיע תועבת העוזה, כמו זמה היא, תכל עשו, תועבה עשו, לשון קלל, וכן כלם, ודברי הרב המאור נ"י רחוקים בעיני מדרך הפשט°]: לעיני בני עמם, לדעתי חזר להזכיר בפרשת העונשין חייבי כריתות, כמו לחותו עם כל הנזכרים לחריה, לעם"י שעל כלן נכר לומר למעלה כי כל לשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות העושות מקרב עמם (פרשה י"ח כ"ט), בעובר שה סיף בכל לחד עונש בידי שמים שבחותו הוסיף לעיני בני עמם, לא כמו כרת של ליכל מלב ודם וכיולא, אלא לעיני בני עמם, ואם לין לנו מציגין ענין זה, למדנו הכתוב הכלימה שתציג הנפש לע"הב, שלין הכרת בפשר ולין רוחה אלא לעיני בני עמם יכרתו, ולעיני יודע אם לגמד על עצמו יבא, או על כלל הכריתות, שכלן נענשין לעיני בני עמם. ורמב"ן ז"ל פי' שתמות בנוער נפשם, בענין שירלו ויבינו יחד כי יד ה' עשתה זאת: ערות אחותו גלה, כלומר אם הוא מתחכם ומלמין כי חסד הוא, לני גזרתי שהיא ערוה עליו, כמו שאמר ערות אחותך בת לביך וגו' לא תגלה ערותן, ולפי שגלה ערותה עונו יבא, ובכר פרשנו (פרשה ל' ב' ו"ז כ"ל), ענין מלת עון וכל הנוגע לאחותו ומוסב כי חסד הוא, עון הוא, ועון ההפך מחסד, כי הפלגת טובה בדרך לדק שהוא החסד הגכון, נקרא יפר ומגרים, כמו אז תבין לדק מישרים ומגרים (משלי ב' ט'), וההפך מן יפר הוא עון, והרי הוא ההפך מן חסד הוא, ועשם שנזכר הוא לגדו, לפי שמוסב על לזהרה שעבר שנא' בה ערות לחותך וגו' לא תגלה, וכן ערות לחותו גלה, והיא בכלל כמו בלזהרת כל העריות, ולדעת רמב"ן ז"ל עונו יבא כל לחד מן הנזכרים, ועשמו שיהיה החטא ההוא לבוק בו מן העת ההוא, מעשיו לא יכליחו, וכבשה בו החלה ויחלה עד יומד בכרת, ולפרושנו עונו יבא עד בוא היום שיכרת לע"הב לם לא עשה תשובה: (יח) את אשה דוה, לשון מחלה שהיא חולה מדם היולד מגופה, וכולל דם נדות ודם זיבה, שבשתיהן היא דוה: את מקרה הערה, ת"ח ז"ל ית קלנת גלי, גם רש"י ז"ל פי' הערה גלה, וכן כל לי ערוה גלוי הוא, והוי"ו יורדת בתיבה לשם דבר, והדבר קשה שהוא עלמו וגלה לת ערותה, ויכפיל הכתוב דבר לחד בשני שמות של גלוי, כי על וגלה לת ערותה ת"ח ז"ל וינלי ית עריתה, ועוד לפי ת"כ למדו רבותינו מהערה שחינו לריך גמר גיטה ונחלקו על ההערמה י"ח זו נסיקת שמש וי"ח זו הכנסת עטרה, לם הערה גלוי כמו וגלה לת ערותה שנלמר בכל העריות, ולא למדו ממנה מה שלמדו מן הערה, לבל לפרושנו על שם דבר ערוה, שהוא שם לאנרים הנגרלים בגדים למשפטות, יהיה הערה פעל נגזר משם ערוה, מורה על הגעת החבר בשקור שלה, שהיא

ערותה

קדושים כ

אֶת־מְקוֹר דָּמֶיהָ וְנִכְרְתָה שְׁנֵיהֶם
מִקֶּרֶב עַמָּם: (יט) וְעֶרְוַת אֲחוֹת
אִמְּךָ וַאֲחוֹת אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה כִּי
אֶת־שְׁאֵרוֹ הֶעֱרָה עֲוֹנָם יִשָּׂאוּ:
(כ) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־דֹּדָתוֹ

ערוה

תרגום אונקלוס

חֲגַלֵּי יַת סוֹאֲבַת דְּמָהָא וְיִשְׁתֵּיצוּן תַּרְוֵיהוֹן
מְגוֹ עַמְּהוֹן: (יט) וְעֶרְיַת אֲחַת אִמָּךְ וַאֲחַת
אֲבוּךְ לָא תְגַלֵּי אֲרֵי יַת קְרִיבְתֵּיהּ גַּלֵּי חוֹבֵיהוֹן
יְקַבְּלוּן: (כ) וּגְבַר דִּי יִשְׁכּוֹב יַת אִתַּת
אחבוהי

תרגום אשכנזי קפג

ווילל׳נעט דאַרין, א׳הרע בלוט־
קוועלל׳ע אוי־פֿגוד׳עקען, זא זאל־
לען זיא ביידע אוים א׳הרער
נאַציאָן אויסגעראָטטעט ווער־
דען. (יט) דיא בלעסע דיי־
נער מוטטערשוועסטער אָדער
דיינער פֿאַטערשוועסטער,
זאָללסט דוא ניכט אויפֿד׳עקען,
דאָז הייסט, דיא בלעסע זיינער
בלוטס־פֿערוואַנדטען בעריהרן,

רש״י

מנזרת לח והערלה זו נחלקו בה רבותינו
יש לומרים זו נסיקת שפם וי״ל זו הכנסת
עטרה: (יט) וערות אחות אמך. שנה
הכתוב בתורתן לומר שהזהיר עליהם בין
על אחות לבניו ואמו מן האב בין על
אחיותיהן מן האם לבל ערות אחת אחי
לבניו לא הזהיר אלא על אחת אחי אביו

זיא מיסטען א׳הרע שטראַפֿע לייד׳ען. (כ) וועו יעמאַנד זיינעם פֿאַטערברודערס פֿרויא בע־
שלעפֿט

מן האב: (כ) אשר ישכב את דודתו. המקרא הזה בא ללמד על כרת האמור למעלה שהוא

באור

ערותה, ולפי שזה הורתו למדנו שעל הנגיעה בלבד זה במקור שלה או בהכנסת מקלתו חייב
ומולקים מהו הכנסתו חייבין עליו, ולכן חזר הכתוב והזכר בפרשה זו נדה, לעפ״י שלא הוסיף
בעונש, כי כרת שלה אמור בפרשה שלמעלה, ללמדנו על ההערלה שתתחייב בה, וילתה מן
הכלל ללמד על כל הערוות שבהערלה לבד חייב, ומלשון חכמים שאמרו והערה בה, נראה שלא
פרשוהו גלוי שלא הכנסת לבר, ונכתב דין זה בנדה לפי שהוא לשבח המותרת לו, והייתי לומר
שטעם הערוה הוא בעבור הזרע, שלא יוליד ממנה וולד הנולד בדם נד׳, לכך פי׳ שעל ההערלה
לבד חייב, וכל שכן בנדה. [° ת״ה, לשון ערוה לדעת לונקלוס ורס״י ז״ל יפול על המקום הרחוי
להתכסות, והפעל ממנו על גלוי המקום ההוא, ויהיה ת״כ בחור הכתוב וגלה את ערותה,
שהסיר הכסוי מעל המקום הרחוי להתכסות, ורז״ל שדרשו לשון הערה על התחלת הביאה,
פתרונו מלשון דבקות, כמו שאמרו על כמער לוז, כלומר הדבק בחברתו פה כנגד פה (עיין רד״ק שרש ערה) °]: והוא גלתה, לפי שאמר הערה, שמא תאמר הוא
לבד חייב לפי שהערה, לכך אמר והיא גלתה את מקור דמיה, כדרך לגלות ערוה, כלומר אף
היא חייבת שנתרצה שיערה בה, ואם הערלה גלוי לו דבקות היה לפשר לומר גם עליה והיא
הערתה את מקור דמיה: (יט) וערות אחות אמך, בפרשת לחרי הקדים לחות לא לאחות אם,
וכאן הפך הסדר, לולי ללמדנו שהן שקולין, לפי שהמשפחה מתייחסת לאב, הודיע שאחר אמו
גם היא אסורה בלשון אמור כזה: לא תגלה, בבר נאמרו לזהרות הללו בפרשת לחרי מות,
ואם ללמד הערלה, ומעונש יבלו, היה לו לומר ואיש אשר ישכב עם אחות אביו וגו׳ כמו שבא
הלשון בכלן, מכאן למדו רבותינו, בין שהיא אחות לאביו מאב בין מאם, ובין שהיא אחות לאמו
מאביה או מאמה כלן בכלל האזהרה הן, ואין בן אחת אחי אביו ממו שיתבאר: שארו הערה,
לומר כי את שארו הערה לשון יחיד, לפי שלשון הערלה היתה אחת בזכר כמו שפרשנו (פסוק י״ח)
ולפי שלא זכר את הנקבה כמו בנדה, הולרך לומר עונם יבלו לשון רבים היא והיא, ועונש יבלו
פרשנו למעלה (פסוק י״), ונאמר כאן פעם שנית הערלה, ובבר הוקבו העריות כלן לנדה,
לאמרו רבותינו שבא ללמד הערלה בבמה שחייב עליה, ומליכה זו בבר פרשוה (פסוק י״ו):
(כ) דודתו, אחת אחי אביו, אבל אחת אחי אמו אינו מוזהר עליה, כי בפירוש בתוב ערות

תרגום אשכנזי

קדושים כ

שלעפט, דאַ האַט ער דיא בלעסע זיינעס פֿאַטערברו־
דערס אויפֿגעדעקט, זיא מיס־
סען איהרע שטראַפֿע ליידען,
זאָללען קינדערלאָז שטערבען.
(כא) ווען יעמאַנד זיינעס ברו־
דערס פֿרויא ניממט, דיא וויא
איינע פֿרויא אין דער ריניגונג
אַנצוועהען, רער האַט דיא בלעסע זיינעס ברודערס אויפֿגעדעקט זיא זאָללען קינדערלאָז
בליי־
ען

עֶרְוַת דֹּדוֹ גִּלָּה חֶטְאָם יִשָּׂאוּ
עֲרִירִים יָמֻתוּ: (כא) וְאִישׁ אֲשֶׁר
יִקַּח אֶת־אֵשֶׁת אָחִיו נִדָּה הִוא
עֶרְוַת אָחִיו גִּלָּה עֲרִירִים יִהְיוּ:
ושמרתם

רשיי

תרגום אונקלוס

בעונש הליכת ערירי: ערירים. כתרגומו בלא ולד ודומה לו ואנכי הולך ערירי (בראשי' ט"ו) יש לו בניס קוברן אין לו בניס מת בלא בניס לכך אמר בנוי מקרואות אלו ערירים ימותו ערירים יהיו ערירים ימותו אס יהיו לו בעת עבירה לא יהיו לו כזימות לפי שקוברן בחייו ערירים יהיו ואס אין לו בעת עבירה יהיה כל ימיו כמו שהוא עכשיו: (כא) נדה היא. הטכיבה הזאת

אֲחֻבּוֹהִי עֲרִירָאָה דַּאֲחָבּוּדֵי גַּלֵּי חוֹבֵיהוֹן
יְקַבְּלוּן בְּלָא וְלַד יְמוֹתוּן: (כא) וְגֶבֶר דִּי
יִסַּב יַת אִתַּת אָחוֹהִי מְרַחֲקָא הִיא עֲרִיתָא
דְּאָחוּהִי גַּלֵּי בְּלָא וְלַד יְהוֹן: (כב) וְתִטְּרוּן
יח

ואס אין לו בעת עבירה יהיה כל ימיו כמו שהוא עכשיו: (כא) נדה היא. הטכיבה הזאת

באור

לחי לחניך לא תגלה לל לחתו לא תקרב דתך היא (פרשה י"ח י"ד), הרי שלא הזהיר על לחת לחי לחמו, ולכן לא נאמר בלזהרה ערות דודך לא תגלה, כמו כאן שאמר ערות דודו גלה, שא"כ היה בכלל דודו מאב ודודו מאס: ערות דדו גלה, לפע"י שהיא לינה שלרו, בניאה זו גלה ערות דודו, וקבלו רבותינו שלינו מזהיר אלא על לחי לביו מאב, לבל לחת לחי לביו מאס לינו מוזהר עליה, ולמדוהו מג"ש נאמר כאן ערות דודו גלה, ונאמר להלן או דודו או בן דודו יגאלנו (פרשה כ"ה מ"ט), מה להלן מן האב אף כאן מן האב, ולשון הכתוב מעיד, שלזהרה לא קראו דודו מטעם האמור, וכאן קראו דודו ולא לחי לביו למעט לחי לביו מאס: הטאם ישאו, על המזיד יאמר ג"כ מעת כמו שלרנו (פרשה ד' ל'): ערירים ימתו, המקרא הזה בא ללמד על כרת האמור למעלה שהוא בעונש הליכת ערירי, מפי' רש"י ז"ל, וזה על דרך האומר שהכריתות האמורות בתורה הן בע"ה זמת בקולר ימים ושרפו בכרת, לבל אס הכרת הוא בע"ה, כמו שנראה מפרשת המולך, הודיע בפרשה זו על עונשין, שמלבד הכרת הנאמר בפרשת לחרי מות על העריות בכללן, יש גס בע"ה עונשין, קללן ע"י ב"ד כמו חייבי סקילה ושריפה וחנק וקללן בידי שמים, והוסיף בלזהרתו עונו יבא, וכן בלחות אס ולחות לב, שתרגן בו בע"ה האלה והקללה, כמו שכתבנו בפס רמב"ן ז"ל, וכשוכב עס דודתו, חטאו יבא, ועוד ערירים ימותו, וכן בלחת לחיו, ותראה לפרושנו שכל האזהרות שבפרשת לחרי מזר וזכרן כאן להוסיף בעונש, ולותן שלא נזכרו בכלל הנזכרות הס למיתת ב"ד, לבד לחזה לל לחותה שלא בשניה כאן, לפי שהיא בכרת לבד, ולא עונש בע"ה לא בב"ד ולא בדין שמים: ערירים, כתרגומו בלא ולד, ויפה פי' רש"י ז"ל מלה זו בפרשת לך לך: (בא) ואיש אשר יקח את אשת אחיו, בין לחת לחיו מלביו בין לחת לחיו מלמו, ונס כאן זכר לקוחין, לפע"י שאין קדושין תופסין בה, לפי שהתיר לחת לחיו במקום מלוה, אס אין לו בניס, להקיים בס לאחיו, שמא תלמר לקחתה לפילו במקום בניס, להטיב עס בני לחיו להיות להס לאב, ולהטיב עס לשמתו, בין לחיו מלביו בין מלמו, שהרי אס אין בניס היה מלוה לקחתה, לכן למר נדה היא, תשבנה ותדמנה לנדה, שהיא לשתך המותרת לך, ובשתפסוק זובה תזור להיות מותרת לך, וכימי נדותה לסורה עליך לסור תמור, כן לחת לחיך בחיי בניס היא ערוה לך, כך נראה לי לפי פשוטו של מקרא שמדמה הגזיס שהן לפעמיס מלוה ולפעמיס לסור ברת. ורלב"ע ז"ל פי' הנדה לסורה גס תבא עת להיות מותרת, וכן יתכן בלחת האח, וכן כתב רבינו טוביה בר' לליעזר בם' פסיקתא זוטרתי: ערירים יהיו, זהו העונש בע"ה כמ"ש (פסוק כ') וברת מפורש בפרשת לחרי מות, לאמר רש"י

קדושים כ

(כב) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־כָּל־חֻקֹּתַי וְאֶת־
כָּל־מִשְׁפָּטַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא־
תָקִיא אֶתְכֶם הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי
מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה לָשֶׁבֶת בָּהּ: *
(כג) וְלֹא תֵלְכוּ בְּחֻקַּת הַגּוֹי אֲשֶׁר־
אֲנִי מְשַׁלֵּחַ מִפְּנֵיכֶם כִּי אֶת־כָּל־
אֵלֶּה עָשׂוּ וָאָקֻץ בָּם: (כד) וָאֹמַר
לָכֶם אַתֶּם תִּירְשׁוּ אֶת־אַדְמָתָם

ואני

תרגום אשכנזי קפר

בלייבען. (כב) בעאבאטעט
אללע מיינע געזעטצע אונד
רעכטע, אונד האלטעט זיא,
דאמיט דאז לאנד אין ועלכעם
איך אייך בּרינג, אום דארין צו
וואהנען, אייך ניכט. אוים־
שפיי. (כג) פאלגעט ניכט דען
געזעטצען דעם פאלקעם, ווע־
כעם איך פאר אייך אויסטרייי־
בע, דען עבען וויייל זיא דיזעם
אללעם נעטהאן, עקעלטע מיך
איהרער. (כד) אונד דעסוועגען
שפראך איך צו אייך: איהר
זאללט יענער ערדרייך איינ־
נעה־

תרגום אונקלוס

יַת כָּל קְיָמַי וְיַת כָּל דִּינַי וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן
וְלָא תְרַוֹקֵן יַתְכוֹן אַרְעָא דִּי אֲנָא מָעֵיל
יַתְכוֹן תַּמָּן לְמִיתַב בָּהּ: (כג) וְלָא תְהָכוּן
בְּנִימוֹסֵי עַמְמַיָּא דִּי אֲנָא מְגַלֵי מִן קֳדָמֵיכוֹן
אֲרֵי יַת כָּל אִלֵּין עַבָדוּ וְרָחִיק מֵימְרִי יָתְהוֹן: (כד) וַאֲמָרִית לְכוֹן אַתּוּן תֵּירְתוּן יַת

אריהון

רש"י

מנודה היא ומקוסה. ורבותינו דרשו לחסור
הערל' בה בנדה שהערלה מפורשת בה לת
מקורה הערה: (כג) ולקון. לשון מיאום
כמו קנתי בעיי (שם כ"ז) לשם שהוא קן
במזונו:

והכלתם

באור

ז"ל יש לו בניס קוברן, אין לו בניס מת בלא בניס, לכך שנה בשני מקראות אלו ערירים ימותו ערירים יהיו, ערירים ימותו, אם יש לו בניס לא יהיו לו כשמות, לפי שקוברן בניו, ערירים יהיו אם אין לו בניס ערירה, יהי' כל ימיו כמו שהוא עכשיו, והם דברי התלמוד (יבמות ד' נ"ה ע"ח) וכפי הפשט: (כב) ושמרתם, למעלה (פסוק ח') הזהיר על השמירה והעשייה, והחמיר בעונשין על היחידים העוברים, כריתות ומיתות נ"ד, ועכשיו חזר והזהיר עליהן בעבור טומאת הארץ, שאם ילכו בחקות הכנענים והאלריים יגלו ממנה, ולא תפן ה' בזה, כי אם בשביל ישראל על הארץ, שעי"כ יהי' המקדש על תלו ושכינתו בציון, על כן לשון אמר ולא תקי' לאחכם הארץ, כלומר השמרו שלא תקיא לאחכם, כי אני מניח לאחכם שמה לשבת בה, לא להגלות ממנה, וכמו שאחרנו (פרשה י"ט כ"ח): (כג) ולא תלכו בחקת הגוי, ילמד על הכלל שלא ילכו בחוקות הכנענים, שאם יעשו להם חקים כאלה יגרמו שתקיא אותן הארץ, וגם זה מבואר (שם ל'): כי את כל אלה, כמו עבודת המולך והכשפים והעריות: ואקץ בם, פי' רחב"ע ז"ל דרך משל, כמו ותקצר נפשו (שופטים י' ט"ז), ולדעתי הוא כמו וימאס מאד בישראל (תהלים ע"ח נ"ט), וקשה ממנו ואקוץ, כמו ונפשנו קלה בלחם הקלקל (במדבר כ"א ה'), וכן ואקוץ גם אנחנו לפני כדבר נתעב ומגואל, ומאסתי גם אנחנו עוד בארץ אחד לחי שוכן בה, ואינו כמו ויקולו מפני בני ישראל (שמות ז' י"ב), ויקץ מואב מפני העם (במדבר כ"ב ג'), כי כל שאחריו בי"ת פרושו כמו שאמרנו, וכן לאמרו בת"כ ואקוץ גם, כאלם הקץ ממזונו, שאינו סובל שיהיה עוד לנגד עיניו: (כד) ואמר לכם, לויתי לכם שתירשו לת אדמתם, כי ירושת הארץ ויושבתה מלוה גדולה, ונזכרת בכמה מקומות בתורה, ומטעם הגדול שבחנו למעלה (פסוק כ"ב), והרמב"ן ז"ל בתוספותיו על מנין המלות מנאה במצוה רגשית, ורמב"ם ז"ל שלא מנאה הוא לפי שלדעתו לא נהגה רק בימי משה ויהושע, ואילה מלוה לדורות, וסוף סוף כשנעשה תקי' הגורמים גלות לנו מבטלין מלות ישיבת הארץ: אתם תירשו את אדמתם, על

תרגום אשכנזי

נעהמען, איך ווילל עס איך צום בעזיטצע איינגעבען, דאז לאַנד, וואָרין מילך אונד האָניג פֿליסט; איך בין דער עווינע, אייער גאָטט, דער צווישען אייך אונד אַנדערן פֿעלקערן איינען אונטערשיעד מאַכט. (כה) איהר מיסט אַלזאָ אויך איינען אונטערשיעד מאַכען, צווישען רייגעם אונד אונריינעם פֿיהע, צווישען אונריינעם אונד רייגעם געפֿליגעל, אונד אייך ניכט זעלבסט צום גרייל מאַכען, דורך פֿיה, געפֿליגעל, אדער אויף עדדען קריכענדעם, דאז איך, אלם עט־

הבדלתי

קדושים כ

וַאֲנִי אֶתְּנָנָה לָכֶם לָרֶשֶׁת אֹתָהּ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־הִבְדַּלְתִּי אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים: (כה) וְהִבְדַּלְתֶּם בֵּין־הַבְּהֵמָה הַטְּהֹרָה לַטְּמֵאָה וּבֵין־הָעוֹף הַטָּמֵא לַטָּהֹר וְלֹא־תְשַׁקְּצוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בַּבְּהֵמָה וּבָעוֹף וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּרְמֹשׂ הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־

הבדלתי

תרגום אונקלוס

אַרְעָהוֹן וַאֲנָא אֶתְּנִינָהּ לְכוֹן לְמֵירַת יָתָהּ אַרְעָ עַבְדָא חָלָב וּדְבָשׁ אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן דִּי אַפְרֶשִׁית יַתְכוֹן מִן עַמְמַיָּא: (כה) וְתַפְרְשׁוּן בֵּין בְּעִירָא דַכְיָא לְמְסָאבָא וּבֵין עוֹפָא מְסָאבָא לְדַכְיָא וְלָא תְשַׁקְצוּן יַת נַפְשָׁתְכוֹן בִּבְעִירָא וּבְעוֹפָא וּבְכֹל דִּי תַרְחֵישׁ אַרְעָא דִּי אַפְרֶשִׁית לְכוֹן

לסאבא

רש"י

(כה) והבדלתם בין הבהמה הטהורה לטמאה. לין לריך לומר בין פרה לחמור שהרי מובדלין וגכרין הם אלא בין טהורה לך לטמאה לך בין שנאחט רובו של סימן לנאחט חליו וכמה בין רובו לחליו מלא שערה: תאסר הבדלתי לכם לטמא. לאסור:

ואנדיל

באור

כל פנים תירגו את לדמתם, אם ילכו מאליהם מוטב, ואם לאו תקחו אותה מידם במלחמה: ואני, אם הם גוים גדולים ועלומים מכם, אין בכך כלום, כי אני אתננה לכם, אני אכניע אותם, עד שתירגו את הארץ ירושת עולם: זבת, כמו מן קמה קמת רעך, (דברים כ"ג ב"ה), כן מן זבה זבת חלב, ובאדרונהו (פרשה ט"ו ג'), שנופל על הלחה היולאת מאליה, ואי אפשר לה להשאר בגוף שהיא מכונסת בו, שמרוב החלב שבבהמות יזוב מאליו, ומרוב עסים שבפירות יזוב לחון: ודבש, מתיקות הפירות ובאדרונהו (פרשה ג' י"ח): אני ה' אלהיכם, העושה נפלאות למענכם, אני אתן את הארץ בידכם: אשר הבדלתי וגו', להשכין שכינתי בתוככם, ובחרתי בארץ הזאת להיות מקדשי בתוכה, ועל כן לא תעשו מעשים שבעבורם תקיא הארץ אתכם: (כה) והבדלתם, וכשם שהבדלתי אתכם מן העמים, כן תבדילו אתם בין הבהמה הטהורה לטמאה, ובין העוף הטמא לטהור, לותן שהתרתי לכם יחשבו בעיניכם לטהורים, והאסורים לטמאים, ואם כלם מעשה ידי הם, ואין בהן אקון בעלם אלילה אל תשקצו את נפשותיכם וגו', לכם יאקלו אם תאכלום כי הבדלתי אותם לכם מאחר המינין: בין הבהמה הטהורה, שבהמה הקדיש טהורה לטמאה ובעוף הקדיש טמא לטהור, לפי שבהמות מפורשים בטהורים בתורה, והן עשרה מינים, ובעופות מפורשים הטמאים, והן כ"ד מינים:

למא

קדושים כ

הִבְדַּלְתִּי לָכֶם לְטַמֵּא: (כו) וִהְיִיתֶם
לִי קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי יְהוָה
וָאַבְדֵּל אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים לִהְיוֹת
לִי: (כז) וְאִישׁ אוֹ־אִשָּׁה כִּי־יִהְיֶה
בָהֶם אוֹב אוֹ יִדְּעֹנִי מוֹת
יוּמָתוּ בָּאֶבֶן יִרְגְּמוּ אֹתָם דְּמֵיהֶם
בָּם: פ

ויאמר

תרגום אונקלוס

לְמֵאמָר: (כו) וּתְהוֹן קַדִּישִׁין קֳדָמַי־קַדִּישׁ
אֲנָא יְיָ וְאַפְרֵשִׁית יַתְכוֹן מִן־עַמְמַיָּא לְמֶהֱוֵי
פָּלְחִין קָדָמָי: (כז) וּגְבַר אוֹ אִתְּתָא אֲרֵי יְהֵי
בְּהוֹן בִּידִין אוֹ זְכוּרוּ אִתְקְטָלָא יִתְקְטְלוּן
בְּאַבְנָא יִרְגְּמוּן יַתְהוֹן־קְטוֹלָא חַיָּבִין:

ואמר

מלכות שמים: (כו) כי יהיה בהם אוב וגו'. כאן נאמר בהם מיתה ולמעלה כרת עדים והתראה בסקילה מזיד בלא התראה בהכרת ושגגתם חטאת וכן בכל חייבי מיתות שנאמר בהם כרת:

תרגום אשכנזי קפה

עטוואַם פֿאראורייניגענדעם,
אויסגעזאָנדערט האַבע.
(כו) איהר מיסט מיר געהיילי־
געט זיין, דען איך דער עווינע
בין איין הייליגעם וועזען, אונר
איך האַבע אייך פֿאָן אַללען
נאַציאָנען אַבגעזאָנדערט, דאַס
איהר מיין זיין זאָללט. (כז) מאַן
אָדער פֿרויא אונטער איה־
נען דיא טאָדטענבעשווערער,
אָדער צייכענדייטלער זיין וואר־
דען, זאָללען דעם טאָדעם

דער

רש"י

(כו) והבדיל לחכם מן העמים להיות לי:
שם לחלס מובדלים מהם הרי לחם עלי
ואם לאו הרי לחם על נבוכדנצר וחבריו.
ר' אלעזר בן עזריה אומר מנין אלא יאמר
אדם נפשי קלה בעבר חזיר לי לפשי ללבוש
בלחים אבל יאמר לפשי ומה לעשה ואני
שבשמים גזר עלי ת"ל והבדיל לחכם מן
העמים להיות לי שתהא הבדלתכם מהם
לשמי פורש מן העבירה ומקבל עליו עול

ואמר

באור

לטמא, שיהיו בעיניכם טמאין לאכילה, וזה שפי' רש"י ז"ל לטמא, לאסור: (כו) והייתם לי קדשים, תייבים אתם להיות לי קדושים, מתעלים על מנהגי שאר העמים, וכמו שאזהרנו (פרשה י"ט ב'): ואבדל אתכם וגו', מה שהבדלתי אתכם מן העמים להיו' לכם לאלהים ולשכון בתוככם, כל זה עשיתי שתהיו לי עמי ונחלתי, וכל מעשיכם יהיו לכבודי, ואע"פי שהתאוו לנשים ולמאכלים שאסרתי לכם, תמנעו מהן לכבודי, וזהו שאמרו בת"כ והבדיל רש"י ז"ל בפרושו ר' אלעזר בן עזריה אומר מניין שלא יאמר אדם נפשי קלה בעבר חזיר, אי אפשי ללבוש כלאים, אבל יאמר אפשי ומה לעשה ואני שבשמים גזר עלי, ת"ל והבדיל וגו' להיות לי, שתהא הבדלתם מהם לשמי, פורש מן העבירה ומקבל עליו עול מלכות שמים, ופרושו כמו שאמרנו שאין נדבריהם שלו מקום נטוע בטבע האדם, ולא בעבור טעם רפואת הגוף וכיוצא, אלא גזרת השם שהוא אלהי ישראל שהבדיל אותם ע"י חקים הללו מכל העמים, ולא יפרוש האדם מהן אלא בעבור שמקבל עליו עול מלכות שמים: (כז) ואיש או אשה, לפי שלא נכתב לזהרת אוב וידעוני זכ"ת שלהן בפרשת עריות, כי בפרשה (י"ט ל"א) אמר אל תפנו אל האובות וגו', ובפרשה זו (פסוק ו') אמר והנפש אשר תפנה אל האובות וגו' והכרתי אותו מקרב עמו, זכר גם עונש ב"ד שלהן אחר כל הנזהרים לפניו, ולפי שהולרך לומר אותו מקרב עמו לשון זכר, אמר ואיש או אשה, לא תאים לבדו. כי יהיה בהם אוב או ידעוני, שימלאו בהם מעשה אוב או מעשה ידעוני, ויעידו עליהם בב"ד שעשו כמעשים האלו, כי אין אוב וידעוני אשר לאחים אלא שם המעשה כך הוא בא"ם (פרשה י"ט ל"א): מות יומתו, על פי ב"ד: ירגמו אתם, כמו עם האבן ירגמוהו בתגן (פסוק ב') ושם מבואר:

VAJIKRA.

תרגום אשכנזי

כא (א) דער עווּיגע שפּראַך צו משה: רערע מיט רעז פּריעסטערן, דען זעהנען אהרן'ס, אונד זאַגע איהנען, מאַן זאָלל זיך אַן קיינער לייכע

אמר כא

כא (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לְנֶפֶשׁ לֹא־יִטַּמָּא

בעמיו

תרגום אונקלוס

כא (א) וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֵימַר לְכַהֲנַיָּא בְּנֵי אַהֲרֹן וְתֵימַר לְהוֹן עַל מִית לָא יסתאב

ר ש " י

כא (א) אמר אל הכהנים. תמור ואמרת להזהיר גדולים על הקטנים: בני אהרן. יכול חללים ת"ל הכהנים: בני אהרן. לפי בעלי מומין במשמע: בני אהרן. ולא בנות אהרן: לא יטמא בעמיו. בעוד שהמת בתוך עמיו יכול מת מצוה: כי

באור

כא (א) ויאמר ה' אל משה, פרשנו למעלה (פרשה ח' ח') שהתורה כוללת דברים רחנים ודברים קלרים, ודבור תמיד דברים רחנים, וכשנסמך לתורה לדבור, יורה שדבר נרחנה, גם כאן לומו לאמר לעם בלשון הבא בענין, וכן כאן ויאמר ה' אל משה בלשון הכתוב בענין, כן תמור אל הכהנים בני אהרן בלותו הלשון שאני אומר אליך, ועשה שלא נאמר גם כאן דבור ותמירה, ואלי ספק נדבר עמו והוראו ההלכות כלם בנבואה, לפרש בע"ה (פסוק כ"ד): אמר אל הכהנים בני אהרן, בפרשיות שלמעלה נאמר אל אהרן ואל בניו ולא אמר הכהנים, לפי שהם מלות בקרבנות ובמעלות הקדש שהם במקדש, אבל כאן שהזהיר מלהטמא למת לעולם, לפי' מון למקדש ושלא בשעת עבודה, מפני מעלתם ובהנת', לכן אמר הכהנים, כלומר שינהגו כבוד בעלמם, לפי שהם כהנים משרתי אלהינו, מדברי רמב"ן ז"ל. ובבותינו ז"ל דרשו בני אהרן יכול חללים, ת"ל הכהנים, בני אהרן אף בעלי מומין במשמע, בני אהרן ולא בנות אהרן, כמו שפי' רש"י ז"ל, ובפי הפשט לא זכר כאן אהרן, לפי שאמר בענין והנהן הגדול מאחיו וגו' שהוא על כל הכ"ג העומדים תחת אהרן שהן כלם בני אהרן, כי לאהרן עלמו לא יקרה לאחרי מות נדב ואביהוא דבר מטומאת שאה קרובים, וגם לזהרת פסולי הנשואין לא יתכנו בו, ואין כבודו להזכר עליהן כמו שלא הזכירו (פסוק י"ז) נמומין, וכמו שאמרנו שם בשם רמב"ן ז"ל: ואמרת אלהם, למעלה שנאמר אל אהרן ואל בניו, הוא בענין הקרבנות שמביאים ישראל, שלא שהם העומדים, אבל פרשה זו ושתי פרשיות שלאחריה המדברות בטומין ובטומאות שהן מונת הגוף לכהנים בפרט, החל לאמור אל הכהני' בני אהרן, כלומר מעבירו אלוה לך דברים שתאמר אל הכהנים בייחוד, שאינן נוהגים בישראל כלל, ואח"כ פרט מה הן הדברים האלו? ואמרת אליהם לנפש לא יטמא בעמיו והולך ומפרש עד כי אני ה' מקדשכם (פרשה כ"ב י"ט) ועוד אפרש (פרשה כ"ד), ורש"י ז"ל פי' לאמור ואמרת להזהיר גדולים על הקטנים, וכן דרשו ת"כ: לנפש, נקוד הגוף המת נפש, מטעם שנאמרו (פרשה ג' ח'), שנקראת נשמת האדם נפש בעבור שהתנברה בגוף, ועל ידו תפעל תחת השמש, שעל החבור הזה לאמר ויהי האדם לנפש חיה (בראשית ב' ז'), ולפי שהגוף סבת זה, שבהיותה מן לגוף אין לה עסק בכל אשר תחת השמש, לכן גם בלות הנשמה ממנו נקרא נפש, שהוא עלמו טעם שמטמא טומאה חמורה, בעבור

המעמר

כא (א) אמור אל הכהנים, ג' פרשיות החלה, קדושים, אמור, בהר, דנוקים יחלו, כי לחרי שדבר בסדר קדושת החומה בכללה, הזכיר בלאמור קדושת הכהנים משרתי עליון, ואח"כ בסדר בהר קדושת החרן מענין שמיטה ויובל. לנפש, מדרך הכתוב שאם המבוון על גוף המת, יאמר על הרוב נפש מת, כמו לקמן ועל כל נפשות מת, וירקה שמה דרשו חז"ל בת"כ ומניין לבנות אפי' הדם ת"ל לנפש, ולומר כי הדם הוא הנפש. ומה שדרשו גם להלן בל נפשות מת לרבות רביעית דם כמו שהביא רש"י שם, הבינו בן ממה שנאמר בנפשות בהמה, וכן

אמר כא

בְּעַמָּיו: (ג) כִּי אִם־לִשְׁאֹרוֹ הַקָּרֵב
אליו

תרגום אונקלוס

יִסְתָּאַב בְּעַמָּיה: (ג) אֱלָהֵן לְקָרִיבֵיהּ דְּקָרֵיב
ליה

תרגום אשכנזי קפו

אונטער זיינער נאַציאָן פֿער־
אונרייניגען. (ג) נור אַן זיין
נעם בלוטספֿרוינדע, דער

ר ש "י

(ב) כי אם לשארו. אין שארו אלא קרובה

באור

נעבור שהיה נפש לנפשות מיים עליונה שגם בעבור זה התבל ודיניו: יטמא, מן ההתפעל, ודגש המ"ם על סימן הבנין, ודגש הטי"ת להבלעת תי"ו הבנין, ופרושו לא יטמא עלמו: בעמיו, פי' רשב"ם ז"ל לא יש בעם הכהנים לא יטמ' לנפש אחת, שאילו היה בתוך לעמיו, היה משמע שלא יטמא לעמיו, כמו שבתוב לנפש לא יטמא, ופי' עוד לנפש הנמצא בעמיו לא יטמא. ולפרושו הרשזון לינו יודע מה לזרך לומר בעם הכהנים ומהם ידבר, גם לפי' השני למה הנמצא בעמיו, ומה חסר אם אמר לנפש לא יטמא, ובאמת מלת בעמיו קשה בעיני, למה נרוב המקומות יאמר מן עם בבני עמו עמך, ונמקלת המקומות בתורה לשון רבים, כמו בפרשה זו בעמיו, בעל בעמיו, בתולה מעמיו, זרעו בעמיו, וכן לכל החסיפה ויחסף אל עמיו (בראשית מ"ט ל"ג), גם במקלת הנבריות כמו ונכרתה הנפש ההיא מעמיה (פרשה ז' כ"ו כ"ז וכ"ה), וכל אחד מעם אחד? ואחזוב לינו לפי שמלת עם הוא על קנון בני אדם שהם זה עם זה, לכן על קנון האומה כלה יאמר עם, וכן על כל קנון פרטי שנאומה יאמר עם, כמו קנון הכהנים, קנון השרים, קנון החכמים, ולכל אחד מ' שנרה שהוא מתחבר עמהם, והנבבד יתחבר עם אנשים כערכו, יבב בסוד שרים ובסוד חכמים וכיולא, ועל זה נאה המליצה בעמיו שהם המיוחדים שנאומה שהן עמיו, ואמר שמוהר הכהן שלא להטמא לשום נפש אפילו אותן שהן עמיו בשות קרובו דודו או בן אחיו, בשות שהן אין אחד מהם גדול או שר הבאת או הנשיא, לא יטמא לו וכל שבן לשאר בני אדם, וכן פי' עמיו שנכתב על החסיפה שנאסף למחילת עמיו נבבדים וגדולים כמוהו, וכן הבריות שבהיותו מחברת הגדולים תכרת נפשו מחברתם, וכן כל בעמיו שבפרשה זו וכמו שאפרש. ורש"י ז"ל פי' בעמיו, בעוד שהמת בתוך עמיו יאת מת מלוה, ולשון ת"כ בעמיו בזמן שעמיו שם אינו מטמא יאת מת מלוה, ולשון זה מבוון יותר. [ס"ה, ירחה שכוונת הרשב"ם ז"ל בפי' השני לתרץ מה שדקדק בפי' הרחשון מדוע לא אמר לעמיו בשמוש הלמ"ד, ולכך אמר שהכוונה לנפש הנמצא בעמיו, והשעור לנפש מישראל שהם עמיו שאין העב"ום מטמאין בהאל המת, ואילו אמר עמו היה במשמע שבעם הכהנים לבד מדבר, וכ"מ פשטות הכתוב]: (ב) כי אם לשארו הקרב אליו, מלת שאר

המעמר

וכן אמרו בת"כ שתי נפשות ומת אחד. (ב) לשארו, עיין בשחור במה שהשגיל לפרש דברי הרשב"ם וכל דבריו נאמת ודבק נאמרים, חולם על מה שאמר בסוף דבריו וז"ל: אבל שמותר הכהן להטמא לאחותו דבר תורה הוא כמו שקבלו רבותינו ז"ל, ואין הרמב"ם ז"ל חולק על זאת שהרי פסק שם (פרק ג' הלכה ח') כל כהן המטמא למת חון מאשה מתים המפורשים בתורה או לאחותו בעדים והתראה הרי זה לוקה, הא למדת שמן התורה מותר להטמא לה אלא שאינה מפורשת וכו' ע"ש, יש לפקפק, כי מה ראיה מזה, שאף גם נאמר שמן התורה אינו מטמא לאחותו אך מכמים עשאוה כמת מלוה, אבל זאת פסק שפיר שאין לוקה עליו, והנה ירחה לי שדעת הרב לפי אלא הזכיר הרמב"ם מת מלוה וזכר לאחותו מזה נראה שאחותו אם גם אינה מפורשת בתורה (לפי שים לפרש לאחרו נמשך על לאמו ולאחיו וכו' בדרך כלל ופרט כמו שהנין הראב"ע) עכ"פ נאה כבר הקבלה כי אחרו זו לאחותו לכן תשב לותה, אך מת מלוה שלמדין רק דרך דרש מן בעמיו, לא קל אחיב; אך כל זה אינני שוה לי, כי עוד לא ידעתי איך יחליט הרמב"ם שכל כהן המטמא למת זולת אלה לוקה, והלא במת מלוה לא יקה, ומה לי זה אם הוא מפורש במקרא או שנאה עליו הקבלה כיון שסוף כל סוף הינו לוקה; חולם אם נאמר שלדעת הרמב"ם מטמא לאחותו רק בעבור שהיא במת מלוה, וכבל לומר שבעבור זה לא זכר כאן מת מלוה לפי שבבר נכלל זה באחותו, והדבר לריך עיון.

אֵלָיו לְאִמּוֹ וּלְאָבִיו וְלִבְנוֹ וּלְבִתּוֹ וּלְאָחִיו: (ג) וְלַאֲחֹתוֹ הַבְּתוּלָה

הקרובה

איהם נאָהע פֿערוואַנדט איזט: אַן זיינער מוטטער, זיינעם פֿאַטער, אַן זיינעם זאָהנע, זיינער טאָכטער, אונד זיי־נעם ברודער, (ג) אונד אַן זיינער שוועסטער, וועלכע נאָך יונגפֿער אונד אים הויז איזט

תרגום אונקלוס

לֵיהּ לְאִמֵּיהּ וּלְאָבוּהִי וְלִבְרֵיהּ וְלִבְרַתֵּיהּ וּלְאַחוּהִי: (ג) וְלַאֲחָתֵיהּ בְּתוּלְתָּא דְּקָרִיבָא

ליה

באור

בתרגו (פרשה י"ח ו') שנקראים כן קרובי הלדם ממשפחתו לפי שהן שארית בשרו, ויש שאר קרוב כמו השאה החמורים בענין, שאין קרובים יותר מהן, והרחוקים כמו לבני לבני אמו בן בנו ובן בתו ובן לחיו ובן לחותו ודוליו, ויש עוד הרחוקים יותר וכלם שאר, ורחיה לזה שנאמר לשארו הקרוב אליו ממשפחתו וירש לותם (במדבר כ"ז י"ח), הקרוב מהם ביותר, ולפניו נאמר ונתתם את נחלתו לאחי אביו (שם שם ט'), למדנו שדודו שארו, והרחוק עוד גם הוא שארו, על כן פירש כאן שהיו מעמיד כי אם לשארו הקרוב לו, ומזר ופירש ואמר לענין טומאה מי הם שאר קרוב? לאמו ולאביו וגו', כך הוא פשוטו של מקרא, אלא לפי שאין לורך להאמר, לאחר שפירש לותם בשמותיהן מי הם הקרובים הללו, לכן דרשו רבותינו ז"ל בת"כ שאין שארו אלא לאחת, שנאמר שאר אביך היא, ואין רחיתי מי שפירש רחיה זו, ונרחה לי שכך פרושו, לפי שאמר שארו, ואין אמר כי אם לשאר הקרוב אליו, לא בא להוסיף שאר על השאה המפורשים, אלא לאחת שהיא לבדה שארו, כי השאה שארית החיים פלג גופא, כמו שמלינו במעשה ברחצית (סוב רחיתי כן בפי' ילקוט שמעוני בשם הראב"ד ז"ל), ואין שאר אביו ואמו או אחד ממשפחתו, אבל אם תוסיף שאר אחר, הינו שארו לבדו, אלא הוא שאר קרוב יותר לאביו או לבנו ולבתו וביולא, ומניח רחיה מעורת לחות אביך לא תגלה, שהיא שארו, וקורחה שאר אביך, לפי שהיא שאר קרובה יותר לאביו, ופי' זה קבלה ביד רבותינו ז"ל שפשט המקרא כולל גם אחותו. ורמב"ם ז"ל שאמר (הלכו' אבל פ"ב ה"ו) ומדבריהם שיתאבל הא"ם על אחותו הבתולה, בבר פי' מוהרי"ק ז"ל שבל דבר שאינו מפורש בתורה ממש לעש"י שדינו דין תורה קורא רמב"ם ז"ל מדברי סופרים, ואחותו הינו מפורש בתורה, שהרי לשארו תרגום אונקלוס ז"ל לקריבי' דקריב לי'. ואפשר לי לומר שלדעת רמב"ם ז"ל לעש"י שמעמיד לה דין תורה, הינו אלא רשות לא מלוה כמו בשאה קרובים המפורשין, שנאמר עליהן לא יטמא שחייב להטמא להן, ולכן לא נאמר ולאחותו בו"ו אלא לשבר שארו עם השאה המפורשים, ועל זה אמר (שם הלכה ז') אחותו שלא נהן מתעמיד לה על כרחו, והינו מעמיד לה אלא מדברי סופרים עשוה כמת מלוה שאין לה קוברין, שביון שאין לה יורש אלא הוא, לא תמלא מי שיתעסק בה, והולרך לעשה זה בעבור מעמיד לה בעל כרחו שהוא גזרת חכמים שמדין תורה מותר להטמא לה, וחכמים עשוה כמת מלוה שחייב להטמא לה, ורחיה שאמו בת"כ מעשה ניוסף הבהן שמתה אחותו בערבי פסחים ולא רלה ליטמא לה, ודשפוהו חכמים ועמלוהו בעל כרחו, ומזה אתה למד שמן התורה הינו חייב להטמא לה, שאל"כ למה לא רלה להטמא לה, ומה שפרו לנו שדחפוהו חכמים ועמלוהו, פשיטא כל מלות עשה כופין עד שיקיים, אבל החיוב הינו אלא מד"ס, אבל שמותר הבהן להטמא לאחותו דבר תורה הוא כמו שקבלו רבותינו ז"ל, ואין רבינו מעה ז"ל חולק על זה שהרי פסק (שם פ"ג ה') כל בהן המטמא למת חוץ מאחיו האמורין' בתורה או אחותו בעדיים והתרחה הרי זה לוקה, הא למדת שמן התורה מותר להטמא לה, אלא שהינה מפורשת לפי שהינו מלוה כמו לשאה קרובים: הקרב, נדרש לדעת רבותינו ז"ל פרט לחרוסה, ואליו פרט לגרוסה שהינו מעמיד להן, ולשון זכר הקרוב אב על שארו, וכן פי' בספיקתא זוטרתי: לאמו ולאביו, זכר אם וקב ברחצוב', שמלבד האשר חייב במורחם ובכבודם לאחר מיתה בחיים: ולבנו, בת"כ דרש על כל החמורים שאין החחד למד מחברו ולריכין בלם להיות מפורשים, אין זה לורך לשאה הכתוב: (ג) ולאחתו הבתולה, למעט אם ידעה איש, וזהו אשר לא היתה

לאיש

אמר כא

תרגום אשכנזי קפז

הַקְּרוֹבָה אֵלָיו אֲשֶׁר לֹא־הָיְתָה
לְאִישׁ לָהּ יִטַּמָּא: (ד) לֹא יִטַּמָּא
בַּעַל בְּעַמָּיו לְהֵחַלּוֹ: (ה) לֹא־
יִקְרְחָה קָרְחָה בְּרֹאשָׁם וּפְאַת
יקרחו קרי וקנם

איוט, דאַס זיא נעמליך נאָך קיי־
נעם מאַנען צוגעהערט האַט,
אַן איהר זאָלל ער זיך פֿאַראונ־
רייניגען. (ד) זאָנסט אַבער
דאַרף דאָ הויפּט דער נאַציאָן
זיך ניעמאַלס פֿאַראונרייניגען,
אונד דאַדורך זיין אַנזעהען
שוועכען. (ה) זיא זאָללען זיך

אויף איהרעם קאָפּפֿע קיינע קאַהלע פֿלאַטטע שעערען, אויך ניכט דיא עקען דעס
באַר־

תרגום אונקלוס

ר ש "י

לֵיהּ דִּי לָא הֲוַת לִגְבַר לָהּ יִסְתָּאַב: (ד) לָא
יִסְתָּאַב רַבָּא בְּעַמֵּיהּ לְאַחֲלוּתֵיהּ: (ה) לָא
יְמָרְטוּן מָרַט בְּרִישֵׁיהוֹן וּפָאַתָא דְּדָקְנֵהוֹן
לא

(ג) הקרובה. לרבות את החרוסה: אשר
לא היתה לאיש. למסכת: לה יטמא. מלוה:
(ד) לא יטמא בעל בעמיו להחלו. לא יטמא
לאשתו פסולה שהוא מחולל בה בעודה עמו
וכן פשוטו של מקרא לא יטמא בעל בשארו
בעוד שהוא בתוך עמיו שיש לה קוברין שאין
מת מלוה ובאיזה אשר תמרתי בחותו שהוא להחלו להתחלל הוא מכהונתו: (ה) לא יקרחה קרחה.
על מת ולא אף ישראל הוזהרו על כך אלא לפי שנאמר בישראל בין עיניכם (דברים י"ד) יכול לא
יהא

באור

לאיש כלומר למסכת אין, פרט לחרוסה ומפותה, לעפ"י שלא נשאת היו מטמא לה, אבל אם לא נבעלה, לעפ"י שהיא בוגרת, או שאבדה בתולים ע"י הבאת עץ מטמא לה, וכן הוא בת"כ: הקרובה, לרבות את החרוסה, כל זמן שלא נבעלה לאיש מטמא לה: לה יטמא, מלוה, לא רצה לטמא מטמאין לותו בעל כרחו, כן שנו בת"כ, ונסמך אל אחותו שממנה מדבר, וכל שכן לאחרים: (ד) לא יטמא בעל בעמיו, ת"ח ז"ל לא יסתחיב רבא בעמיה לאחלותיה, וכן פי' רמב"ן ז"ל טעם בעל בעמיו כמו מבעלי יהודה, מלשון בעליו אין עמו (שמות כ"ב י"ג), ונקרב בעל הבית (שם שם ז'), כי הנבדלים יקראו לדונים, יאמר לא יטמא הנבדל בעמו להחל את כבודו, לא רק בנואף אל אחל מועד לבדו, אלא שלא יחלל מעלתו בטומאת המתים, ולפי שלדבריהם לריכין אנו לומר שהוא כפול, שכבר אמר לנפש לא יטמא בעמיו, נראה לדעתי יותר שלעפ"י כי בעל בעמיו כתרגומו רבא בעמיה, לא נאמר על הכהנים כמו לנפש לא יטמא בעמיו, אלא על הכהן הגדול לבדו, שהוא בעל בעמיו לדון וגדול בעמיו הנבדלים, כי לפי שהתיר לכהנים בני אהרן להטמא לקרובים, לא כמו שאסר עליה' בשמיני למלואים כמו שפרשנו שם, חזר ואמר שהכהן הגדול שהוא בעל בעמיו עומד באסורו הראשון ולא יטמא כלל לפילו לקרובים, ומלת להחלו, להתחלל לבדו בתוך עמיו, שהרי לא יטמא לקרובים ומלא לא יטמא מלא ימות עליו אחד מקרוביו, כל עמיו הכהנים פורצים, והוא לבדו מיטמא לו, ובסוף ענין חזר ופירש מי הוא בעל בעמיו, ואמר והכהן הגדול מאחיו וגו', ופרט כל דיניו גם בנשואין, ונראה הענין כלל אותו בכלל כל בני אהרן לענין הדינין המפורשין בהן, ולפי זה נוהג בין בנ"הג משוח בשמן המשחה, בין במרובה בגדים, וכדתנן (הוריות פ"ג ל') אין בין כ"הג משוח בשמן המשחה למרובה בגדים אלא פר הבא על כל המלות, קורהו בעל לא משיח, כן נראה בעיני. ורבותינו דרשו בעל ממש, לפי שהתיר להטמא לאשתו, חזר ואמר לא יטמא בעל בעמיו פעמים שהיו מטמא, כגון לאחד פסולה, וכן פי' רש"י ז"ל, ורשב"ם ז"ל פי' שם בעל בעם הכהנים לא יטמא לאשתו, להחלו, שהרי מתחלל מכהונתו, ולפי דברי חכמים לא מטמא לאשתו פסולה ומתוללת, אבל מטמא לאשתו בשרה, וכפי פשט אלו מה טעם הוקרך להזהיר עליה, והיה נכלל כל הקרובים והעם שהיו מטמא להן שנאמר עליהן לנפש לא יטמא בעמיו, אבל אם התיר במלת שאשתו אשתו, הוקרך להזהירן על הפסולה: (ה) לא יקרחה קרחה
בראשם

תרגום אשכנזי

באַרטעם אבפוטצען, אונד אַן
איהרעם לייבע קיינע איינ-
שניט.

אמר כא

זְקָנָם לֹא יְגַלֵּחוּ וּבְבְשָׂרָם לֹא

ישרטו

ר ש " י

יהא חייב על כל הרחק ת"ל בראשכם ולמד
ישראל מכהני' בנזרה אוה נאמר כאן קרחה
ונאמר בישראל קרחה מה כאן כל הרחק אף
להלן כל הרחק במשמע כל מקום שיקרא ברחק ומה להלן על מת אף כאן על מת: ופאת זקנם לא
יגלחו. לפי שנאמר בישראל לא תשחית (ויקרא י"ט) יכול לקטו במלקט והיטיבי לכך נאמר לא
יגלחו שאינו חייב אלא על דבר הקרוי גלוח ויש בו השחתה והוא תער: ובבשרם לא ישרטו שרטת.
לפי

תרגום אונקלום

לָא יְגַלְּחוּן וּבְבִשְׂרְהוֹן לָא יְחַבְּלוּן חֲבוּל:

קרישין

ב א ו ר

בראשם, להלן אמר בנים אתם לה' אלהיכם לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת
(דברים י"ד כ'), היה נראה לפי שהכהנים הוזהרו במלות יתרות הוסיף ברחק בכל הרחק
שישראל לא הוזהרו רק בין עיניהם, ישראל לא הוזהרו רק למת, והכהנים הוזהרו מכל וכל,
לכל רגותינו קבלו שצוין כהנים וישראל בלאו זה, ומה שנאמר כאן הוא עלמו מה שנאמר
להלן, ובא זה ולמד על זה, שכן תמרו קרחה לחייב על כל קריחה וקריחה, ברחק שיכול
תינו חייב אלא על בין העינים בלבד, ת"ל ברחק לרבות את הרחק כלו, יכול ישראל לא יתחייבו
על קרחות רגות אלא אחת, ולא יהו חייבים אלא על בין העינים בלבד, ת"ל קרחה קרחה
לגזרה שוה, מה כהנים חייבין על כל קרחה וקרחה, ועל הרחק בין העינים, אף ישראל כן,
ומה קרחה האמורה בישראל אין חייבין אלא על המת, אף קרחה האמור בכהנים לא יהו חייבים
אלא על המת, וסוף סוף דבריהם מתמיהים וכמו שאמר רח"מ ז"ל שאם גם ישראל חייבים על
הרחק בלו, למה נאמר בהן בין עיניכם, ולמה לא נלמד מהנזרת הכתוב, שכהנים שריבה בהן
מלות יתרות חייבין בכל הרחק, וישראל אינן חייבין רק בין עיניהם, והשאלה עלומה מאד,
ועוד יקשה בעיני אם כוין בכל ענין יאמר בישראל ולא תקרחו קרחה ברחשכם למת, והיינו
שומעים הבל מי בל שכן בהנים? וכפי הפשט ולייאב קבלת חכמים ז"ל ירחה בעיני שנפרשה
זו המדברת עם הכהנים משרתי ה', להזהירם בייחוד מקרוח קרחה, ומלעשות שרט, ולגלח
פאת זקנם לפי שכומרי עכ"ום זה הי' מנהגם לעכ"ום, כמו שמלינו בעובדי הבעל ויתגודדו
כמשפטם בחרבות וברמחים עד שפך דם עליהם (מ"ח י"ח כ"ח), והוא עלמו הזריעה הנזכרת
פה, וכן היו קורחים רחשיהם ומגלחים פאתי זקנם שהרי רבינו משה ז"ל כתב (הלכות עכ"ום
פרק י"ב ח') אין מגלחין פאתי הרחק כמו שהיו עושין עובדי עכ"ם וכו', ואמר עוד (שם הלכה
ז') דרך כהני עכו"ם היה להשחית זקנם לפיכך אסרה תורה להשחית הזקן וכו', ואמר עוד
(שם הלכה י"ג) גדידה וזריטה לחת היא, וכשם שהיו הגוים עורטים בשרם על מתיהם מפני
הצער, כך היו מוללין בעלמם לעבודת כ"ום שנאמר ויתגודדו כמשפטם, ואין ספק שגם
הקרחה היו עושים כהני עכ"ום, ולכן נתנו כל אלו בייחוד לכהני ה', שלא ינהגו כן בעבודת
ה', אבל ישראלים שאינן בני עבודה, אינן אסורים בקריחה ובזריעה אלא על מת, שכן היו
עושים עכו"ם למתיהם, וזהו ובשר לנפש לא תתנו בבשרכם, וכן לא תתגודדו ולא תשימו
קרחה בין עיניכם למת (דברים י"ד ח'), ובכלל זה גם הכהנים, שבעשותם כאלה למת חייבין,
וזה שאמרה הבריתא אף קרחה האמור בכהנים אינן חייבים אלא על מת, לא בא להוציא שאין
הכהנים חייבים אם עשו כאלה בעבודתן כדרך כהני הבעל, חלילה לומר כן, אלא בא להוציא
אם עשה כן על גיסו ועל סביותו שבעבה בים, כמו שמעטו כן בישראל, שהרי גם
רבינו משה ז"ל אמר כן בזריעה שאפילו בישראל בשורט לעבודת כוכבים חייבין, וכאן הוזהרו
הכהנים עליהן אפילו לשמים, ועתה הכתובים מתיצבים על מכונם, שבישראל נאסרו למת
ובלבד בהנים, ונוסף עליהן כהנים שאסורין לגשות כן בעבודת המקדש, ולכן הכתובים מלמדין
זה על זה, כמו שאמרה הבריתא, ולא הוצרך להתפרש בתלמוד והלכות שהוא בכלל ובחוקותיהן
לא תלכו, כל מה שמקקו הם לעכו"ם, אתם לא תעשו כן לשמים, וכמ"ש (פרשה י"ג ב'), ואולי
מנהג המשרטים למת היה לקרוח על הפדחת, ולכן אמרה בין עיניכם, אלא שאנו למדין זו מזו
שחייב על כל הרחק בין העינים: ופאת זקנם לא יגלחו, פרשנו למעלה (פרשה י"ט כ"ז), שבא למעט

אמר כא

יִשְׂרְטוּ שָׂרֶטֶת: (ו) קְדֹשִׁים יִהְיוּ
לֵאלֹהֵיהֶם וְלֹא יְחַלְּלוּ שֵׁם
אֱלֹהֵיהֶם כִּי אֶת־אִשֵּׁי יְהוָה לֶחֶם
אֱלֹהֵיהֶם הֵם מַקְרִיבִם וְהָיוּ קֹדֶשׁ:
(ז) אִשָּׁה זֹנָה וַחֲלָלָה לֹא יִקָּחוּ
ואשה

תרגום אשכנזי קפח

שניטטע מאַנען. (ו) זיא זאָלען איהרעם גאָטטע חיילג זיין, אונד דען נאָמען איהרעם גאָטטעס ניכט ענטווייהען, דען זיא זינד פּערזאָנען, וועלכע דיא פֿייעראָפּפֿער דעם עוויגען, דיא אָפּפֿערשפייז איהרעם גאָטטעס דאַרברינגען, דאַהער מיססען זיא חיילג

זיין. (ז) קיינע הורע קיינע ענטווייהטע פּערזאָן זאָללען זיא הייראַטהען אונד קיינע פֿרויא

תרגום אונקלוס

(ו) קַדִּישִׁין יְהוֹן קֳדָם אֱלָהֲהוֹן וְלָא יְחַלְּלוֹן
שְׁמָא דֶאֱלָהֲהוֹן אֲרֵי יָת קוּרְבָּנַיָּא דַיְיָ קוּרְבַּן
אֱלָהֲהוֹן אִינוּן מְקָרְבִין וִידֹון קַדִּישִׁין:
(ז) אִתְּתָא מַטְעָיָא וּמְחַלְּלָא לָא יִסְבּוּן
ואתתא

רש"י

לפי שנאמר בישראל וזרע לנפש לא תתנ
(סם) יכול זרע חמס זריטות לא יהא מייב
חלל אחת ת"ל לא יזרעו זרעת לחייב על
כל זריטה וזריטה אתיכה זו יתירה היא
לדרוש שהיה לו לכתוב לא יזרעו ואני יודע
שהיא זרעת: (ו) קדושים יהיו. על כרחם
יקדישום בית דין בכך: (ז) זונה. שנבעלה

בעילת ישראל האסור לה כגון חייבי בריתות לו נתין לו ממזר: חללה. שנולדה מן הפסולים שבהונה
כגון

באור

מלקט והיטני שאינן מגלחין וזה ידוע לרבותינו ז"ל, שאילו לא ילמדו הכתובים זה על
זה, יהיה לישראל האסור במלקט והיטני ולכהן מותר: שרטה, כמו זרט שם דבר בתוספת
תי"ו האמנתיו, ולמדו חכמים מזה שחייב על כל זריטה וזריטה, וכן בישראל: (ו) קדשים יהיו
לאלהיהם, לעפ"י שעל כל העבה נאמר קדושים תהיו, הכהנים הנגזים חלין יתקדשו ביותר,
כן להזהר מטומאת מת, וכן מטומאת מנהגי גוים והבליהם, יתרוממו בלבבם על מנהגי בני
אדם, וגם בעת שהרס הרחוק להם מגזים שהם כריע כחך להם, יעבדו במקדש ה' בשמחה
הרחויה לעבודתו, וזהו קדושה גדולה כמו שפרשנו (פרשה י"ט ב'), כי הבדלתי אותם מכל
משפחות ישראל לעמוד לשרת לפני: ולא יחללו, במנהגיהם את שם אלהיהם, כי הם כהני
ה', ואם בעבודתם ינהגו בכהני עכו"ם יחללו שמו הגדול הנקרא עליהם: כי, כמו שאמרנו
שבהיותם משרתי השם קודש הם: אשי ה', מנוחר (פרשה ח' ט'), שכל הקרבנות הנאכלות
על המזבח קרויים לחם ואשי ואשים בלומר מתנה על האש לה': לחם אלהיהם, אשי ה' הללו
קרויים לחמו, כמו את קרבני לחמי לאשי: והיו, גם המקריבים קדש לה', כמו העבודות שהם
עובדים: (ז) אשה זונה, כפי הפשט כמו זונה בכל המקרא המפקרת עצמה לזנות, ורז"ל
פי' שנבעלה בעילת ישראל האסור לה כגון חייבי בריתות לו נתין לו ממזר, וכן שנינו במשנה
(ינמות דף ס"ח ע"ב) וחכמים אומרים אין זונה אלא גיורת ומשוחררת ושנבעלה בעילת זנות, ופי'
רש"י ז"ל בעילת גוי ועבד פסלה, ושנבעלה בעילת זנות שנבעלה לפסול לה, כגון אחת מכל
העריות, וכגון את ישראל לנתין וממזר, ויש שטה לחברת שאין זונה מחייבי לאוין, אלא מחייבי
בריתות שאין קדושין תופסין בה וכן כותי ועבד, וסוף סוף הכל כלול בשם זונה שהיא המופקרת
לכל, כי המפקרת עצמה לזנות נאין עליה מי שירצה, ובכללן פסולין וחייבי בריתות וחייבי
לאוין, וחכמים שאמרו כן לא משום זונה הוליאוהו, אלא שכך קבלו מרבותיהם שהתורה פה שבכתב
ליקה על היא שנבעלה בעילת זנות: וחללה, תאר לנוקבה, ולזכר חָלָל בשני קמצין, והרד"ק

המעמר

(ז) וחללה, כרב המנאף תמם אין יכול תואר, אלא שהוא מן הקל, על אלול כנוד וקדש
שהוא

תרגום אשכנזי

פֿרויא דיא פֿאָן איהרעם מאַנ־
נע פֿערשטאָסען וואָרדען,
זאָללען זיא היראַטהען, דען
איין

אמר כא

וְאִשָּׁה גְּרוּשָׁה מֵאִישָׁהּ לֹא יִקָּחוּ
יג כי

ר ש"י

כגון בת חללה מכהן גדול לו בת גרושה (וחלוצה) מכהן הדיוט וכן שנתחללה מן הכהונה

תרגום אונקלוס

וְאִתְּתָא דְּמִתָּרְכָא מִבַּעֲלָהּ לָא יְסָבוּן אֲרֵי קדיש

באור

ז"ל בס' השרשי שרש חלל כתב, לפי חָלַל בקרבי (תהלים ק"ט כ"ב), פועל עבר כי חליו פתח, ונפעל חלל(יחזקאל כ"ח כ"ג) תחר, וכן ממותי חללי (שם שם ח'), או בחלל (במדבר י"ט י"ח), טובים היו חללי חרב מחללי רעב (איכה ד' ט'), וענין לחר כי חלל יהודה (מלאכי ב' י"ח), לל תחלל את בתך להזנותה (ויקרא י"ט כ"ט), והתחר מזה לשה זונה וחללה, ויתכן מזה הענין ותתה חלל רעב (יחזקאל כ"ח ל'), או מהענין הרחשון, וכת"י ותת מייב קטולת רשיעת, זה תיכן דבריו. ובעיני תמה איהיה תחר לחד לשני ענינים נפרדים, על ההריגה שהוח נקל התחר חלל חללים, ועל חלל כבוד וקדש, שהוח תמיד בשנין הנגד ג"כ התחר נקל חלל חללה, והחמת לדעתי הוח לפי שהענין שוה בשניהן, כמו שתחר חלל שהוח על ההריגה עניני שלח יחיה לחרי נפלו, כן תחר חלל וחללה על לבדן כבוד קדושה לדור דור, שחין לחריו חזרה, וכמו שסתם חלל הומת ע"י חרב או רעב, ולח עשה בעלמו כלום, שעל המעט שיהרוג לדם לת עלמו לדעת, כן חלל וחללה לענין קדשת כהונה שהוחל ע"י לחר, כמו שנח בקבלת רבותינו ז"ל שזוהי חללה זו שנולדה מלחד מכל הפסולים לכהונה, והרי היח לת עשתה עברה, ונעשית חללה ע"י מעשה לביה וחמה, וחין תרופה לחלל זה, שהנושח חללה והוליד ממנה בן, לותו הבן חלל, וחין תורת כהונה עליו, והרי הוח כזר מותר להעמיח למזבח, ונושח גרושה, וכן חס הוליד ממנה בת היח חללה, וכן זרע זרעו של חלל הס חללים לפילו עד ללף דור, כי חלל זכר חלל לעולם, וכן זרע הבת, רק חס נשחת חללה ליזרחל והוליד ממנה בת מותרת לכהונה, לבל כל זמן שהיח נשוחה לכהנים, תמיד זרעו חללים, ולכן וקרחת חללה על שם הזכר שהוח חלל; וחין כן כהן שעבר עברה כגון שנשח זונה או חללה או שהרג לת הנפש וכיוצח לזינו נעשה חלל, גם לין זרעו שמוליד מן המותרת לו חללים כך נרחה בעיני. וסוגית הגמרח מסייעת לי' זה שהס לחרו שגם חלמנה לכ"הג וזונה וגרושה לכהן הדיוט נעשית חללה בביחה זו ולוקין עליה משום חללה, ולכן הקשו (קדושין ד' ע"ז ע"ח) נולדה לין לח נולדה לח, והרי חלמנה וגרושה וזונה דלח נולד' והויח חללה, ומזני רבח לזוהי חללה שעיקרה מדברי תורה, וחין לריכין לפרש מדברי סופרים, כל שנולדה מפסולי כהונה, למדנו שפי' מלת חללה בתורה סתם היח על דרך שפרשנוה שהוח על ידי לחר, חלח חכמים למדו מן המקרחות שהס נתחללה על ידי בילת לחד מן הפסולים לכהונה היח גם כן חללה, לפי שגם הפוגע בעלמו יקרח חלל: לא יקחו, כל לחד מהכהנים: גרושה מאישה, לפי הפשט יראה שלהלן לומר וכתב לה ספר כריתות ושלחה מביתו (דברים כ"ד ח'), ולשון גרושין לח נאמר שם, כמו ויגרש לותם מלת פני פרעה (שמות י' י"ח), לכן חלו לומר ושאה גרושה היתה המליצה כוללת שניה שגרשה מן הבית לו מן העיר בעבור רעה שעשתה שגנבה לו שהלבינה וכיוצח, על כן הוסיף מלישה, שמדבר על נשואה שגרשה חישה, וחין זה חלח בספר כריתות, שהס לח כן הרי היח לחת חיש, והבותינו ז"ל דרשוהו לענין לחר: גרושה, לע"פי שלח גרשה מדעתו, שלח מלח נה דבר

המעמר

שהוח תמיד בפיעל עיין בדבריו, לולס כבר מלחנו שבח גם הבינוני מן הפיעל בהורחת הריגה ביד מְחַלֶּלֶךָ (יחזקאל כ"ח ט') שהוח עומד לעמת המלמר הרחשון לענין הרגך, ולף כי בח מְחֻלֵי חרב. (שם ל"ב כ"ו) שענינו כמו חללי חרב ח"כ מדוע לח נלמר גם בהיפך שבח חָלָל וענינו מְחֻלָּל. גם על מ"ש הרב להביח רחיה לפירושו מדברי ז"ל לזוהו חללה זו שנולדה וכו', בל ידעתי למה לח חקרח גם הנעלת לפסול לה בשם חללה בעלם, שהרי נפסלה ע"י לחר וחין תרופה למכתה לעולם, ולף חס נבעלת בשוגג (שהוח דומה ממש לחלל חרב) היח פסולה.

אמר כא

כִּי־קָדֹשׁ הוּא לֵאלֹהָיו: (ח) וְקִדַּשְׁתּוֹ
כִּי־אֶת־לֶחֶם אֱלֹהֶיךָ הוּא
מַקְרִיב קָדֹשׁ יִהְיֶה־לָּךְ כִּי
קָדוֹשׁ אֲנִי יְהוָה מְקַדִּשְׁכֶם:
(ט) וּבַת אִישׁ כֹּהֵן כִּי תָחֵל לִזְנוֹת
את

תרגום אשכנזי קפט

איין זאָלבער מאַן איזט זיינעם
גאָטטע הילג. (ח) דוא מוסט
איהן הילג האַלטען, דען ער
זאָלל דיא אָפּפערשפייזע דיי-
נעם גאָטטעם דאַרברינגען,
ער מום דיר הילג זיין, דען
איך דער עווינע, דער אייך
הילגעט, בין זעלבסט הילג.

(ט) דיא טאָכטער אינעם פריעסטערם, דיא זיך דער הוראַריא ערגיבט, האַט איהר
רען

תרגום אונקלוס

קַדִּישׁ הוּא קֳדָם אֱלָהֵיהּ: (ח) וְתַקְדְּשִׁינֵיהּ
אֲרֵי יָת קוּרְבַּן אֱלָהָךְ הוּא מְקָרֵיב קַדִּישׁ יְהֵי
לָךְ אֲרֵי קַדִּישׁ אֲנָא יְיָ מְקַדִּשְׁכוֹן: (ט) וּבַת
גְּבַר כָּהֲנָא אֲרֵי תַחֵיל לְמִטְעֵי מְקַדְּשַׁת
אבוהא

ר ש "י

הכהונה על ידי ביאת אחד מן הפסולים
לכהונה: (ח) וקדשתו. על כרחו אתם לא
רצה לגרש הלקהו ויסרהו עד שיגרש: קדוש
יהיה לך. נהוג בו קדושה לפתוח ראשון
בכל דבר ולברך ראשון בסעודה: (ט) כי
תחל לזנות. בשתחלל על ידי זנות שהיתה
בת זקוק בעל וזנתה או מן האירוסין או מן
הנשואין

באור

עדוה או רעה לאחרת, כגון לותן נשים שנופין בעליהן להוליכן בגט, גם הן לאסורות לכהונה:
כי קדש הוא לאלהיו, כל ישראל קדושים לאלהים, ולא הוזהרו בחללה, והכהן קדוש מהם,
ולכן נלטוה לזהירות יתרות בענין הקדושה, וזהו כנוי לאלהיו, והתפרש (פרשה ד' כ"ב):
(ח) וקדשתו, נהג בו מנהג קדושה, ותהיה מעלתו בעיניך למעלה ממעלת כל העם, ואמר
הטעם כי את לחם אלהיך הוא מקריב, כלומר תשוב אל לבבך יתרון קדושתו, שהרי בחרתי בו
להקריב לפני מלבי ודם זבחי, וכן אמרו רבותינו וקדשתו נהוג בו קדושה לפתוח ראשון בכל דבר
ולברך ראשון בסעודה, וכן בכל דבר מעלה, זהו כפי פשוטו, ועוד דרשו על קדושים יהיו, על
נשיא, כ"ד יקדישום בכך, וכן דרשו על וקדשתו שאם תימו רוצה לגרש על כרחו יגרש אם נשא
אשה פסולה לו: קדש יהיה לך, זהו פי' וקדשתו, לא בעל כרחך ומגזרת המקוש ב"ה, אלא
קדוש יהיה לך יאבד בעיניך לקדוש ה', כדרך וקרלת לשבת עונג לקדש ה' מנבד (ישעיה נ"ח
י"ג), כי נפשות המשפחה הזאת יקרות ביותר, כי נטוע בהן כח קדשה יתרה לעמוד בהיכל ה'
לשרת לפניו. ובת"כ אמרו קדש יהיה לך, לרבות בעלי מומין, לפי שאמר כי את לחם אלהיך
הוא מקריב, שמא תאמר אם תימו מקריב בגון בעלי מומין, תין תמו כריכין לקדשו ולכבדו על
כן הוסיף קדוש יהיה לך, הוא עצמו קדוש ה' יאבד לך: כי קדוש אני ה' מקדשכם, כמו
והייתם קדושים כי קדוש אני (פרשה י"ט מ"ה), ופרשנו שם לתני הקדוש, ובידי לקדש אתכם,
וכן כאן יאמר תני ה' מקדשכם כשם שקדשתי אתכם מכל העמים להיות גוי קדוש, כן קדשתי
את הכהנים מכלכם, ונתתי בהם רוח קדושה להיות משרתים במקדשי ולכן קדש יהיה לך:
(ט) ובת איש כהן, נתוסל כהן, כי לי לפשר לומר בְּהֵמָה, שאין תאר זה על הנקבות שאינן
עומדות במקדש: כי תחל לזנות, שרשו חלל מפעלי הכפל, ומשרש זה לשון תחלה, כמו החל
הנגף (במדבר י"ז י"ח), תחל את פחדך (דברים ב' כ"ו) ואם תחל מענין זה היתה הת"ו
מנוקדת בקמץ, גם מה טעם לומר שתחיל לזנות, יאמר כי תזנה, אבל תחל לשון חלול,
כמו שאמר רד"ק שיהכן להיות מענין הפעיל, והחי"ת רחוי להפתח, כמו למעני לעשה כי לך
יחל (ישעיה מ"ח י"ח), או שהוא מענין הפעיל והת"ו רחויה להפתח, כמו לא יחל דברו
(במדבר ל' ג'), וכן דעת רבותינו ז"ל שאמרו בת"כ כי תחל יכול אם חללה את השבת תהון
בשריפה

תרגום אשכנזי

אמר כא

רעז פֿאטער ענטוויהט, זאלל פֿערברענט ווערדען. (י) דער פריעסטער אבער וועלכער אונטער זיינען ברידערן דער פֿארנעהמסטע איזט, אויף דעסטען הויפט זאלבאהל גע־גאסטען, אונד דער אין זיין אמט איינגעזעצט ווארדען, דאס

אֶת־אָבִיהָ הִיא מְחַלֶּלֶת בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף: ס (י) וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל מֵאֶחָיו אֲשֶׁר־יוּצַק עַל־רֹאשׁוֹ שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּמִלֵּא אֶת־

ידו

ר ש "י

הנזופין ורבותינו נחלקו בדבר והכל מודים שלא דבר הכתוב בפנויה: את אביה היא מחללת. חללה ובזתה את כבודו שאומרים עליו לרוב שזו ילד לרוב שזו גדל:

(י) לא

תרגום אונקלוס

אָבוּהָא הִיא מְחַלְּלָא בְּנוּרָא תִּתּוֹקַד: (י) וְכָהֲנָא דְּיִתְרַבֵּא מֵאֲחוֹהִי דִּי יִתְרַק עַל רֵישֵׁיהּ מִשְׁחָא דְּרְבוּתָא וְדִיקְרֵיב יָת קוּרְבָּנַיָּיא לְמִלַּבַּשׁ יָת

לבושיא

באור

בגמרא, ת"ל לזנות בחללה בזנות לא בדבר אחר: את אביה היא מחללת, קדושת אביה הכהן היא מחללת, שהיות לבתו כהן לאל עליון, לא היה ראוי שתתחלל זרעו בזנות שתגרום שיחללו קדושת אביה ויאמרו עליו שים בו עמן דבר, ולכך יגלה ממנו בת כזו, וזהו שפי' רש"י ז"ל חללה ובזתה את כבודו, שאומרים עליו לרוב שזו ילד לרוב שזו גדל, וכן וסקלוה פתח בית אביה מטעם זה, שלא שביזרעל לא יאמר חלול, וכאן מחללת קדושת הכהונה, וקבלו רבותינו ז"ל שהכתוב מדבר בזנות שיש בה זיקת בעל, ולמדו ג"ש נאמר כאן לבית אביה ונאמר להלן פתח בית אביה מה להלן זנות עם זיקת הבעל אף כאן זנות עם זיקת הבעל, ונחלקו בדבר אם מן החרוסין או מן הנזופין: באש תשרף, בכל חייבי מיתות יאמר הכתוב תחלה מות יומת, כמו מות יומת עם הארץ ירגמוהו בחנן (פרשה כ' נ'), מות יומת דמיהם בם (שם שם י"ג), מות יומתו בחנן ירגמו אותם דמיהם בם (שם שם כ"ז), וכאן שתם ואמר באש תשרף, לפי שבכל מקום נכון לומר תחלה שפלוני חייב מיתה ואח"כ יאמר באיזה מיתה ימיתוהו, ולפי שכאן מדבר באותה שחיה במיתה לפילו בישראל, שהיא חרוסה או נזופה, שהן בחנק ובסקילה, ובבת כהן דינה בשריפה, על כן לא היה לורך לומר מות תומת, וזה כפי קבלת רבותינו ז"ל, מדברי הרלב"ג ז"ל, ויפה פי': (י) והכהן הגדול מאחיו, הנהנים, ולפרושנו למעלה (פסוק ד') יפרש מה שאמר לא יטמא בעל בעמיו, שהוא הכהן הגדול מאחיו, והוא הבעל והחלון עליהם, ומי הוא זה אשר יולק על ראשו שמן המשחה וגו': הגדול, לפי פשוטו שהוא חלון עליהם, אבל רבותינו אמרו שהוא על מעלית גופו ונפשו, שיהא גדול מאחיו בנוי ובעושר בכח ובחכמה ובמדות, וכל זמן שהנזופה בישראל ומשחו הנהנים הגדולים במלות הטם ע"פ נביא, הוא יבחר הגדול שבכלן בגדלת נפש, וכשפסקה נזופה ונבחר ע"פ אחיו הכהנים, לריך שיתנו עיניהם בלים שירלו בו הגוי והעושר והכח והמדות, וגם החכמה יוכלים להעיד, שיראין ממנו הלכה בכל מקום ויודע: יוצק על ראשו, דקדק הכתוב ביליקה ולא במשיחה, לפי שבני אהרן ומשחו גם הם עליהם ועל בגדיהם בהזאת שמן המשחה, אבל על ראש אהרן יולק השמן ומשחו לקדושת כהונה גדולה, ותבין זה מן המנוחר (פרשה ח' י"ג וי'): ומלא את ידו, שנתן לו הרשות והכח ללבוש

הערה

(ט) באש תשרף, הרב המבאר שבח את טעם הרלב"ג למה שלא נאמר בבת כהן מות תומת עיין בדבריו, אך מה יענה על אשה ואמה (למעלה כ' י"ד) שגם שם נאמר אך באש ישרפו ולא הוזכרה מיתת ב"ד עדיין; ואין להתעקש ולומר שבבר בא הכתוב בסוף סדר אחרי מות ובארתו הנפשות העושות, שנמשך גם על ערות אשה ואתה המזכר למעלה, שאם כן גם בעלת אביו ובלתו ושובב עם כהמה לא היה לפרש מות יומת.

אמר כא

יָדוֹ לְלַבֵּשׁ אֶת־הַבְּגָדִים אֶת־
רֹאשׁוֹ לֹא יִפְרָע וּבְגָדָיו לֹא יִפְרֹם: (יא) וְעַל כָּל־נֶפֶשׁ מֵת לֹא יָבֹא
לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא יִטַּמָּא: (יב) וּמִן־
המקדש

בע קאממען, זעלבסט אן פאטער אונד מוטטער זיך ניכט פאראונרייניגען; (יב) אויך דעם

תרגום אונקלוס

לְבוּשָׁיָא יַתְרִישָׁיהּ לָא יְרַבֵּי פֵּירְעַ וְלְבוּשׁוֹהִי
לָא יְבַזַּע: (יא) וְעַל כָּל נַפְשַׁת מִיתָא לָא
יֵעוֹל לַאֲבוּהִי וּלְאִמֵּיהּ לָא יְסָתָאֲב: (יב) וּמִן
מקדשא

תרגום אשכנזי קצ

ראס ער דיא אבערפריעסטער.
ליבע קלײדונג טראגען דארף,
דער זאלל בייא אײנעם טרויּ-
ערפאללע זיין הויפטהאאר
ניכט ווילד וואכסען לאססען,
זײנע קלײדער ניכט צעררײ-
סען, (יא) אונד צו קיינער לײ-

ר ש י

(י) לא יפרע. לא יגדל פרע על מנת
ותיזהו גדול פרע יותר מל' יום: (יא) ועל
כל נפשו' מת וגו'. בהלל המת: נפשות מת.
להניח רביעית דם מן המת שמטמא
בהלל: לאביו ולאמו לא יטמא. לא נא
אלא להתיר לו מת מצוה: (יב) ומן

באור

את הנגדים, שהן בגדי כהונה גדולה לשרת בם; ולפי שלא היה לריך לומר כן, כי מיניקת
שמן המשחה ידענו שמדבר בכה"ג, יש לומר ומלא לו מלא כמו ומכה אביו ואמו, כי לפי שבגדי
שרי לא היה שמן המשחה, כיון שמלא ידו ללבוש את הבגדים דין כהונה גדולה עליו, ואסור
בכל האמור בענין, ולא מבר לביעית הבגדים לבד, לפי שדין טומאה ופריעה ופרימה נוהג גם בשבות
מלאכה, שהיו משמש בשמנה בגדים: לא יפרע, פרשבוהו (פרשה י' ו') וכן לא יפרום, והוא על
מת, כמו שמבר שם בענין, וכן אמרו בת"כ ר"מ אומר את ראשו וגו' על מתו, כדרך שבני אדם
פורעים ופורמים על מתיהם. ורמב"ן ז"ל פי' על כל נפשות מת הנאמר לאהרן ובניו במשך לפניו,
יאמר שלא יפרע ולא יפרום על כל נפשות מת ולא יבוא עליו, והאמת שנוהג פריעה ופרימה
בכה"ג בכל עת, שאסור לו לשלא פרע לעולם וכן אסור לפרום, ומטעם זה נאמר בהן קודש
ועל נפשות מת, וכל שבן הוא אם על מתו שמתאבל עליו אסור בפריעה ובפרימה כל שבן שלא
על מתו, וזה דעת רמב"ם ז"ל בספסק (ה' ביאת מקדש פ"ח י') כהן גדול אסור לגדל פרע ולקרוע
בגדיו לעולם, שהרי תמיד הוא במקדש, ולכך נאמר בו את ראשו לא יפרע וגו', אבל כהן הדיוט
שמטמא לקרובים, פורע ופורם עליהם כדרך שאר אבלים, שהינו עובד בעודו טמא, ובבניסתו
למקדש אסור בפריעה ופרימה ואם עבד פרוע ראש או קרוע בגדים, לעפ"י שלא אללל עבודתו
חייב מיתה בידי שמים, ואעפ"י שגם פרוע ראש לא נאמר בכהן הדיוט, למדוהו מדברי קבלה
שנאמר ויין לא יאתו כל כהן ורחצם לא יגלחו ופרע לא יפלחו (יחזקאל מ"ד כ'), מה אתויי יין
במיתה לף מגודלי פרע במיתה, וירחה שלבך נאמר בכה"ג קודש ועל כל נפשות מת, ללמד
שהוא בעבור הכניסה והעבודה במקדש, שהוא תמיד עם מקריב מנחת בלילך בכל יום ועושק
תמיד בעניני המקדש, ללמדנו שכל עובד במקדש אסור בחלה בשעת עבודה לפילו כהן הדיוט,
ולפי שהינו מפורש שמנוהו לדברי קבלה שפירשה, וזה דרך נכון בפשט הכתובים: (א) ועל
כל נפשות מת לא יבא, כבר בארנו (פסוק ו') שהגוף נקרא נפש לאחר המות, לפי שעל ידו
היה האדם לנפש חיה, והיה לאמר לומר ועל כל נפשות לא יבא, אלא שלא מתפרש בהוגן,
כי למעלה אמר לא יטמא מבואר שמדבר בנפש מת, כי להלן מפורש שהטומאה באדם מת,
אבל מלא יבוא לא היינו אומרין בהינו ענין מדבר, על כן הוסיף לומר נפשות מת, שלא יבוא
בנית לו בהלל בים שם מת, ולמדנו שהוהר על טומאת האהל לעפ"י שלא נגע, ורבותינו דרשו
נפשות מת על רביעית דם מצוי מתיס שמטמאין לטומאה, כי הנפש היא הדם, שאמרו כי
נפש כל בשר דמו בנפשו הוא (פרשה י"ז י"ד), ופרשנו שיש בדם חלקים רעים שונים המתפעלים
מכחות הנפש: לאביו ולאמו לא יטמא, זוהי טומאת מגע, וכן כהן הדיוט בתוכן אסור לו
להטמא להן מוהר על אחיהן, ולמדוהו בג"ש לא יטמא לא יטמא מכה"ג: לאביו ולאמו לא
יטמא, וכל שבן לבנו ולבתו ולאחיו ולאחותו שמלבד הקורבה מייב במורשם ובבתולם גם לאשת

תרגום אשכנזי

דעסווענען ניט אויס דעם היליגטהומע געהען, דאמיט ער דאז היליגטהום זיינעם גאָטטעם ניט ענטווייהע, דען דיא קראָנע, זאלבע אהל זיינעם גאָטטעם, איזט אויף זיינעם הויפטע, איך דער עוויגע!

והוא

אמר בא

הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא וְלֹא יְחַלֵּל אֶת מִקְדַּשׁ אֱלֹהָיו כִּי נֵזֶר שֶׁמֶן מִשְׁחַת אֱלֹהָיו עָלָיו אֲנִי יְהוָה:

והוא

רש"י

המקדש לא יצא. לזמן הולך לאחר המטה ועוד מכאן למדו רבותינו שכהן גדול מקריב תמון וכן ממעון אף חס מתו לביו ואמו לזמו לריך לבאת מן המקדש אלא עובד עבודה: ולא יחלל את מקדש. אלמו מחלל בבך את העבוד שהתיר לו הכתוב אם כהן הדיוט שעבד תמון אלא

תרגום אונקלוס

מַקְדְּשָׁא לָא יִפּוֹק וְלָא יְחַיֵּל יַת מַקְדְּשָׁא דֶּאֱלָהֵיהּ אֲרֵי כְּלִיל מְשַׁח רְבוּת אֱלָהֵיהּ עֲלוֹהִי אֲנָא יְיָ:

והוא

באור

מותם, ורבותינו ז"ל בת"כ דרשו לאחיו ולאמו לא יטמא, אבל מטמא הוא למת מלוה: (יב) ומן המקדש לא יצא, ללבת אחר מטת אביו ולהתאבל עליו, מבלי שיטמא לו, ותלה הכתוב במקדש, ולא אסר עליו לבאת מביתו, לפי שלא אסר עליו להתעבב ולבבות על מיתת קרוביו, כי זה דרך כל אדם, והגון לו וחייב לאסוף עליהן, ולר' מאיר (סנהדרין דף י"ח ע"ב) יוצא לפילו אחר המטה, ור' יהודה שחוסר לפי שחוסם שכתר נפשו יבבת בהונתו ויגע בטומאה הרי שלדעת כלם מתאונן ומתעבב עליהן, אבל מן המקדש לא יצא, ממעטין שעושה במקדש לא יצא אחם עוסק בעבודה ושמע שמת לו מת, אסור לו להניח עבודתו ולבאת, שאם יניחנה מעבבת בב, לרון לבבות ולהתאבל על מתו, לעון יחבב לו, שבהיותו קדוש ה' וגדול מכל אחיו, תרב קדושתו ושמחת לבו בעבודת ה' מרוב כל, ויתרומם על העבב ועל תמרור נפשו גם בעות שאחרו הקדוב עליו, וכמו שפרשנו למעלה (פרשה י"ט ב') שזהו דרך הקדושים, אבל היא רק מדרגת קדושת כהן גדול, שאפי' אחר הכהנים הקדושי' גם הם לאלהיהם יהיו מייבין ביתרון הקדושה הזאת, ונלטוו להטמא לקרובים החמורים בענין וכשעובדים בתנינות מחללים עבודתם, כי יודע השם שאין זה בכחם להתרומם גם על העבבון הזה ולעבדו בשמחה: ולא יחלל וגו', שאם בעבבת לבו יניח העבודה וילא, הרי הוא מחלל את מקדש אלהיו, כלומר שנוהג בו מנהג חול, שמניח למעשים דבר בשביל דבר אחר שבאבד בעיניו יותר, והוא מייב להרחות שאבן בעבודת אלהיו יותר מכל, וכמו שבתוב ויהי אהרן (פרשה י' ג') ונאדנוהו שם, ובכלל זה שמעט שאל יקטן בעיניו לאמר איבה אעבוד את אלהי, ותקרהנה אותי בחלה, אבל ולא יחלל את מקדש אלהיו, ותפרש הוי"ו לבתינת טעם כי לא יחלל את המקדש, שרואי הוא לעבוד תמון, וממילא נשמע שבהן הדיוט שעבד תמון מחלל, וכמ"ש (זבחים דף ט"ז ע"ב) תמון דמחיל עבודה מנא לן, דבתיב ומן המקדש לא יצא ולא יחלל הא אחר שלא יצא חלל, וא"כ דברי הבריימא בת"כ שאמרה ומן המקדש וגו' אזהרה שלא להניח עבודה ולבאת, וסוגיית התלמוד בזבחים עולים בהמון ובהלבה: אלהיו, בעבור רוב דבקות שבו בה', וכן קדושים יהיו לאלהיהם (פסוק ו') ונאדנוהו (פרשה ד' כ"ב): כי נזר שמן משחת אלהיו עליו, שמן משחת אלהיו הוא עליו נזר, כמו בין הזהב נזר הקדש (פרשה ח' ט'), כמו עטרה, ונקרא נזר שמזיר אותו מכל אחיו, שגדולתו רבה עליהן, לבן נופל על כל דבר קדוש, כמו שמן המשחה שמזיר את הנמשח בו מכל העם למעלה ולבבוד, וכן על מלבי בית דוד הנמשחים בשמן זה נאמר ועליו יציץ נזרו (תהלים קל"ב י"ח), וכן נוסח הבין שעליו מקוק השם קראו נזר הקדש, וכן בנזיר כי נזר אלהיו על ראשו (במדבר ו' ז'), והכלל זאת המלה על גדלה של קדושה, בהיותו פרוש מן הטומאות ומן התאוות, ורמז הכתוב בשלת נזר גם על הכהנים הגדולים שהיו בבית שני שאינן משוחים בשמן המשחה אבל בין נזר הקדש עליהם, וכן שמרו בת"כ: אני ה', שמרו בת"כ להגיד מה גרס, כלומר

אני

אמר כא

(יג) וְהוּא אִשָּׁה בִּבְתוּלֶיהָ יִקָּח׃
(יד) אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וַחֲלָלָה זֹנָה
אֶת־אֵלֶּה לֹא יִקָּח כִּי אִם־בְּתוּלָה
מֵעַמָּיו יִקַּח אִשָּׁה׃ (טו) וְלֹא־
יחלל
וְהוּא אִשָּׁה בִּבְתוּלֶיהָ יִקָּח׃

תרגום אשבנזי קצא

(יג) ער זאָל אייגע פֿרוי אין
איהרעם יונגפֿערנשטאַנדע
הייראַטהען. (יד) איגע וויטע,
ווע, פֿערשטאָסענע, ענטוויה,
טע, אָדער איגע הורע, זאָלפֿע
פערזאָגען זאָל ער ניפֿט היי,
ראַטהען, זאָנדערן איגע יונגפֿער אוים זיינער נאַציאָן זאָל ער הייראַטהען. (טו) ער
זאָל

תרגום אונקלוס

(יג) וְהוּא אִתְּתָא בְּבְתוּלָהָא יִסַּב׃ (יד) אַרְמְלָא
וּמְהַרְכָא וַחֲלִילָא מַטַעְיָא יִח אִלֵּין לָא יִסַּב
אֱלָהֵן בְּתוּלְתָא מֵעַמֵּיהּ יִסַּב אִתְּתָא׃ (טו) וְלָא

רש"י

(יד) חללה. שנולדה מפסולי כהונה׃
(טו) ולא יחלל זרעו. הא אם נשא אחת
מן הפסולות זרעו הימנה חלל מדין קדושת
כהונה׃

באור

לפי ה' יוכר נפשו, ולפי יודע כי כאן רב לעמוד בכל חלה: (יג) והוא, הלוים הגדול הזה שנויתי עליו קדושת כהלה, אל תאמר שרצוי לו להתקדש ביותר שאל כל אשה אל יגע, כמו שנלטוו במעמד הר סיני, אלא אשה יקח, חייב ליטול אשה בתולה: בבתוליה, הנפרד בתולים, והן מן העשות שלא יתפרדו לעולם כמו נשואים וזקוניס, ויש שמות שלא יתאכזו כמו כסף זהב וברזל, כמו שזכר רד"ק ורלב"ע ז"ל: (יד) אלמנה וגרושה, סדר הכתוב מן הקל אל החמור, אלמנה אין בה פגם כלל ומותרת גם לכהן, רעה ממנה הגרושה, שלא מלאה מן בעיני בעלה ואסורה גם לכהן הדיוט, רעה ממנה החללה שנולדה מפסולי כהונה, רעה ממנה הזונה, שפגמה עלמה בדבר עברה, ובכהן הדיוט הסדר מן החמור אל הקל זונה וחללה ואחריהן גרושה, ואיש הסדר הנכון, שלא שבבה"ג פתח בחללה שנתחללה בו שהוא אסור שלמנה ולכן הולרך להזכירס מן הקל אל החמור, ורבותינו בת"כ דרשו טעס שנאמרו כלן: וחללה זנה, כמו וזונה, שבבר אמר זונה וחללה אבל אלמנה גרושה לא אמר, אולי טעינו שבא לאסור לבה"ג גרושה גם לאחר מיתת בעלה שגרשה, ואיינו מתירים לבהן הדיוט גרושה לאחר מיתת המגרש, ולכן הפסיק בו"ו: את אלה לא יקח, אמרו רבותינו אלה לא יקח, ואס לוקח מחלל זרעו, ואין זרעו מן הגדה חולין, אע"פ שחייב כרת על ביאתה: כי אם בתולה מעמיו יקח אשה, לשון רבותינו מלמד שהוא מכוה על הבתולה, דומה לפרושנו על והוא אשה בבתוליה יקח אחייב ליטול אשה ומפסוק זה נראה בפירוש שהוא מכוה: מעמיו, לפי פשוטו יאמר מלבד שיזהר מקרת הפסולין לו, גם יקח בת גדולים, לאנשים שהן בערכו שרצוי לו להזדווג בהן, וכמ"ש פירוש בעמיו למעלה (פסוק ג'). [ס"ח, לפי דרכי גם פה הכוונה שיוכל לקחת בתולה מישראל שהם עמיו, ואילו אמר מעמו הייתי אומר בת כהן דוקא]:
(טו) ולא יחלל ודעו בעמ"ו, הא אם נשא אחת מן הפסולות זרעו ממנו חלל מדין קדושת

המעמר

(יג) והוא אשה בבתוליה יקח, כתב הרח"ה בספר החינוך ז"ל: והרלוים שזה נאסב בכלל מלות עשה ממה שאמרו ז"ל עושה היה ר"ע ממזר לפילו במחייבי עשה, ואילו זה בפרוש כ"ש בא על לאשה אחינה בתולה שהיא אסורה עליו בעשה, שהעיקר הוא אלינו לאו הבא מכלל עשה עשה עב"ד. הנה נראה שהרב סובר, שאס יהי' לאשה בבתוליה יקח רק רשות, לא נוכל להוליא ממנו לאו, והוא תמוה מאד, שהרי הוא בעלמו כתב לעיל (מלוה קנ"ד) על פסוק כל בהמה מפרסת פרסה וכו' לותה תאכלו, מן לותה תאכלו נדע שכל שאין בו שני הסימנים יהי כמוא מלאכלו וזה לאו הבא מכלל עשה ע"כ ע"ש, ואס אין ספק כי לותה תאכלו הוא רשות ולא מלוה. (יד) וחללה זונה, כתב הרלב"ע ומסר וי"ו הדבק, כמו שמם ירח

תרגום אשכנזי

אמר כא

זאָלל זיינען זאַמען ניכט בייא
דער נאַציאָן ענטווייהען, דען
איך בין דער עוויגע, דער איהן
הייליגעט. (טז) דער עוויגע רע־
דעטע פַּערנער מיט משה, וויא
פַּאָלגעט: (יז) זאַגע אהרן פַּאָל־
גענדעם: וועז יעמאַנד פַּאָן דיי־
נען נאַכקאָממען אין קינפַּטיגען
צייטען אייגען לייבעספַּהלער

יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו כִּי אֲנִי יְהוָה
מְקַדְּשׁוֹ: ס שני (טז) וַיְדַבֵּר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: (יז) דַּבֵּר
אֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר אִישׁ מִזַּרְעֲךָ
לְדֹרֹתָם אֲשֶׁר יִהְיֶה בּוֹ מוּם לֹא

יקרב

תרגום אונקלום

יַחֵל זַרְעֵיהּ בְּעַמֵּיהּ אֲרֵי אֲנָא יְיָ מְקַדְּשֵׁיהּ: (טז) וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:
(יז) מַלֵּיל עִם אַהֲרֹן לְמֵימָר גְּבַר מִבְּנָךְ לְדָרֵיהוֹן דִּי יְהֵי בֵּיהּ מוּמָא לָא

יקרב

באור

כהונה לבון רמ"י ז"ל, והוא לאו בפני עצמו, כמ"ש (קדושין דף ע"ח ע"ח) קדש ובעל לוקה
שתים מפיס לא יקח ומפוס ולא יחלל, בעל ולא קדש לוקה אחת מפוס לא יחלל, קדש ולא
בעל לינו לוקה, מה טעם לא יקח מפוס ולא יחלל, ולפי שהעיקר מפוס חלול זרע, למדנו
שזרעו הימנו חלל, ותאר חלל בדרשו (פסוק ז'): בעמיו, החפונים והגדולים כמ"ש (פסוק ג')
שאפילו חלמנת מלך או חלמנת כה"ג לפסורה לו, ולא הס עמיו ולנפשים בערכו, וכ"ש חלמנת
וגרושת הדיוט: כי אני ה' מקדשו, לפרו בספרא להגיד מה גרם לומר קדושתי שקדשתיו
בתתי בו נפש יקרה, גורמת שהזהרתי לותו נחלה להזהרו', ולפשר שכתוב מקדשו על הזרע, וגם
על זרעו, לפי ה' מקדש זרע להרן להיות מזרתי' בניתי', ולא יטמא בניות החפונות,
מחלל זרעו מהיות כהן לפני, כי החלל פסול מדין כהונה, ולין כן ישראל הבא על החפונות
לו, לעפ"י שפוגם זרעו, דינו כדין ישראל בכל דבר: (יז) דבר אל אהרן לאמר איש
מורעך, בפרשיות שלמעלה לפר על להרן ועל בניו, לפי שמטוס על הקרבנות וכיוצא, שהן
הפלרת למשפחה זו, לכל בפרשה זו המלרת על המומין, לילו לפר על להרן ועל בניו,
היה לריך לומר לים מכם לדורותיכם ולא ירלה להזהיר לת להרן עלמו על המומין, כי להרן
קדוש ה' כלו יפה מוס לין בו, ובת"כ שלמרו כל לים מה ת"ל לפי שנת' זרע להרן, לין לי
אלא זרעו, להרן עלמו מניין ת"ל כל לשר בו מום, פי' עלמו הכהן הגדול תחתיו מבניו וכמו
שיתבאר, מפי' רמב"ן ז"ל, ונכון הוא: אשר יהיה בו מום, חסרון גלוי בנוף שנרלה לעין שלינו
חמים, וכן ומוכיח לרשע מומו (משלי ט' ז'), פי' מנזר לו מומו שנרלה לכל, ולעפ"כ לוקח
לו קלון, וכ"ש יוסר רשע, וזה פרשנוהו נפ' מעין גניס ברחבה, וכן כלך יפה רעיתי ומוס
לין בך (ש"ה ד' ז'), שכן קרלה יונתי תמתי, בל"א (פעהלער), ומלת יהי' נגד מלת לדורותם,
ובין שנולד כן ממעי למו, ובין שנולד תמים ונתחדש בו מוס לפסור להקריב: לא יקרב
להקריב, רבותינו נת"כ למדו מן הסקרלות שלייניס על כל העבודות על ההזלות ועל
ההקטרות של כל מיני הקרבנות, ולמרו עוד מניין לרבות הילוקות והבלילות והתנופות והתנופות
וכו' ת"ל לא יגש להקריב, יכול יהו חייבים על בלס, ת"ל לחס, מה לחס מיוחד שהוא מפוס
עבודה, יללו אלו שלינן מפוס עבודה, שבבר פרשנו (פרשה ג' ג') שהילוקה והבליל' וכל הקודש
לקמילה

המעמר

עמד זנולה (חבקוק ג' י"ח) והנה לפס גס מלתנו עוד דוגמתם, בכל זאת לא יחדל מהיות
דרך זר, ולא יתבן לדקדק בפשטות הכתוב מדוע לא נאמר גס אלמנה גרושה כמ"ש המאחר ע"ב.

אמר כא

יִקְרַב לְהַקְרִיב לֶחֶם אֱלֹהָיו׃
(יח) כִּי כָל־אִישׁ אֲשֶׁר־בּוֹ מוּם לֹא
יִקְרָב אִישׁ עִוֵּר אוֹ פִסֵּחַ אוֹ חָרֵם
או

תרגום אשכנזי קצב

האבען ווירד, זאלל ער ניכט
הערבייא קאמען, אפפער־
שפייזע זיינעם נאטטעם דאר־
צוברינגען; (יח) דען עם גע־
צימט זיך ניכט, דאס איין מאן,
דער איינען לייבעספעהלער

האמ, הערבייא קאמען; איין מאן דער בלינד, אדער לאהם איזט, דער איין איינגעדרי־ קט־
טעם

תרגום אונקלוס

רש"י

יִקְרַב לְקָרְבָּא קוּרְבַּן אֱלָהֵיהּ׃ (יח) אֲרֵי כָל
גְּבַר דִּי בֵיהּ מוּמָא לָא יִקְרָב גְּבַר עַוֵּיר אוֹ
חגיר

(יז) לחם אלהיו. מאכל אלהיו כל סעודה קרויה לחם כמו עבד לחם רב (דניאל ה'):
(יח) כי כל איש אשר בו מום לא יקרב. לפי שהוא דורש יקרב כמו הקריבהו נא לפחתך (מלאכי א'): חרוס. שחוטמו סקוע בין שתי העינים שבוחל שתי עיניו כלפנים:

באור

לקמילה כצר בזר, וכמו שאמרו (מנחות דף י"ח ע"ב) לימד על יקיקה ובלילה שבשרה בזר ובן פסק רמב"ם ז"ל (מ"ק פ"י ה"ב כ"ג) וכל משאינן כצרין בזר עד שיבואו לבית הקמילה, וא"כ כהן בעל מום גרוע מזר שחסור גם בחלה, ואל תתמה על זה, כי זר לפילו בעל מום עושה מה שהתירו התורה לעשות, שאינו עובד בתורת כהן, לפי בעל מום כהן כשעושה כן נראה שנח בתורת כהונתו, וזה מולין בלפי מעלה, ולכן כל מה שעושה במקדש סומל לת המעשה, ועל זה נאמר כאן לת יקרב להקריב לחם אלהיו, וכן (פסוק י"ח) לת יקרב, ועוד (פסוק כ"ל) לת יגש להקריב לת אשי ה', לת אמר בשחר מהן לת יקריב, לפי הוסיף פעם לת יקרב ופעם לת יגש, ללמד שלת יקרב ולת יגש לעשות דבר הכשר להעשות בקרבנות הבאים להקריב על המזבח, ולכן שנינו (מדות פ"ב ה') מזרחית לפונית היה היתה לשכת העלים, שפשר הכהנים בעלי מומין מתלויים בעלים וכו' שלפי שחסור להן לסייע בשום עבודה לפילו מה שכשר בזר, היו עוסקים במלאכה זו, כך נראה לי, ורלים ממה שאנינו (חולין פ"ל ו') כשר בכהנים פסול בלויים, כשר בלויים פסול בכהנים, כי בעל מום כשר בלויים ופסול בכהנים, והרי הלויים מזוררים לפילו בעלי מומין, ולילו בכהנים גם כמו זלת לחסור בבעלי מומין, שכן נאמר ובני להרן הכהנים יתקעו בחלוצרות, ותניל (ספרי פ' בהעלותך), רבי עקיבל לומר תמימין ולל בעלי מומין, ורבי טרפון הודה לדבריו, ולכן לל הבנתי מה שכתב רמב"ם ז"ל (בילת מקדש פ"ט ה') שכל היולק והבולל וכו' לע"פ שנפסלו והרי הול מוזהר על כל חלו ולוקה לינו חייב מיתה, לולי שחינו שם על יולק ובולל, ומפרשי ספרו־ז"ל לת למרו על זה דבר, וכן תמה על הרב ר"ע מברטנורה ז"ל (זבחים דף קי"ב ע"ב) שעל מה שאנו ולין חייבין עליו לת משום זרות וכו', פירש לינו חייב מיתה לפע"י שנפסל לותו דבר שעבד בו, גם הרב בעל משנה למלך ז"ל (פ"ב מהלכות תמידין ומוספין) התעורר לין יהיה הזר טוב מבעל מום, ולל לתריך בזה, כי הנראה לדעתנו לפשט הכתוב כתבנו: לחם אלהיו, מאכל אלהיו כל סעודה קרויה לחם, כמו עבד לחם רב, לשון רש"י ז"ל, ולכן כולל כל הקרב למזבח: (יח) כי כל איש, לפע"י שהים זר מותר לעשות מלכת מעשים בקדש כמו יקיקה ובלילה, והרי לריך שיקרב לל הקדשים, כל הים לחסר בו מום לת יקרב, וכמו שיתבאר, ורש"י ז"ל פי' כי כל הים וכו' לת יקרב, לינו דין שיקרב כמו הקריבהו נא לפחתך (מלאכי א' ח'), ולין כוונתו ז"ל שהכהנים דומים ממש, כי בעל מום לינו מנזה חולין וגם בהלכות המלכים יעבוד, ולולי שגזר הכתוב שלת יעבוד בקדש, לת היה נח נדין, שלת הביאו לדוגמת: עור או פסח, כשר כת' רמב"ן ז"ל שהמומים הנזכרים בתורה לבות הן, ורבותינו בלרו מומים רבים נלמדים מהלה, ועוד דין סומל בעינו לחת בין בשתי עיניו, ועוד יש מומין ברלות שזכרו רבותינו, ובן פסח בין חגר בשתי רגליו בין בחת, ועוד שאר מומין ברגל שזכרו רבותינו, ושתי הלה מונעים פעולת חדש, החד מונע הרלות והשני ההליכה: או חרם, שחוטמו סקוע, לפע"י שאינו כוחל שתי עיניו

כלפת

אמר כא

אֹו שָׁרוּעַ: (יט) אֹו אִישׁ אֲשֶׁר־יִהְיֶה
בֹּו שֶׁבֶר רָגֶל אֹו שֶׁבֶר יָד: (כ) אֹו־
גִבֵּן אֹו־דַק אֹו תְבַלֻּל בְּעֵינֹו אֹו

גרב

תרגום אשכנזי

טעם נאַזענבין, אָדער איין גליד צו לאַנג האַט; (יט) איין מאַן, דער דען פֿום אָדער דיא האַנד געברָאָכען, (כ) איין בוקליגטער אָדער צוערג, איינער, דעם דאַז ווייסע אים

ר ש " י

שרוע. שחוד מלבריו גדול מחברו עינו לחת גדולה ועינו לחת קטנה או שוקו לחת ארוכה מחברתה: (כ) או גבן. מורידו"ש בלעז שגבינו עיניו שערן לארוך ומוכב: או דק. שיש לו בעיניו דוק שקורין

טי"לש

תרגום אונקלוס

חֲגִיר אוֹ חֲרִים אוֹ שְׁרֵיעַ: (יט) אוֹ גְּבַר דִּי
יְהֵי בֵּיהּ תְּבַר רַגְלָא אוֹ תְּבַר יְדָא: (כ) אוֹ
גְּבִין אוֹ דַקָּא אוֹ חִילְיוֹ בְּעֵינוֹהִי אוֹ גַּרְבָּן

או

באור

כלאת, ופי' רמב"ן ז"ל חרוס מלשון חרס עגין חרגן, ונקרא בעל חוטם שקוע כן, לפי שהחוטם הלרת פניס, כמו שאמרו אין מעידין אלא על פרלוף פניס עס החוטם, ומי שאין חוטמו כתוכר חוטמי בני אדם לורתי חרבה, ויש עוד מומין בחוטם זכרוס רבותינו ז"ל: או שרוע, הפך מן חרוס, כי הוא מגזרת מהשתרע, שהוא ההרחבה, שהאבר רחב וגדול ממה שראוי להיות, וכמו שפי' רש"י ז"ל שאחת מלבריו גדולה מחברתה עינו לחת גדולה ולחת קטנ' או שוקו לחת ארוכה מחברתה, וכן שנינו במומין (בכורות פ"ו י') עינו לחת גדולה ולחת קטנה לשון לחת גדולה ולחת קטנה, אלא שבת"כ שנינו שרוע זה שנשמטה ירכו, ואין זה פסם, שהרי אמרו בגמרא שנשתרבבה ירכו, ופי' רש"י ז"ל שאחת מירכותיו גדולה מחברתה, ודומה לזה בעין ובאזן, וכל שכן הוא, אלא לדעתי היוד שהוא האבר היותר גדול, בהיותו גדולה מחברתה נראה לכל ועליו נקרא שרוע, ואתי אלה לתין מוגעין בפעולות האדם, ולעפ"כ הס מומים גמורים: (יט) שבר רגל, רבותינו ז"ל מנו שוד מומים בנים ברגל, כשהוא משונה מרגל אחר בני אדם, וכן ביד, והכל בכלל אבר, אלא האבר מוס לעפ"י שאינו משתנה משאר יד ורגל, וכן שנינו בשברה עלם ידו ועלם רגלו לע"פ שאינו ניכר (בכורות פרק ו' מ'), כל שכן לותן המשונים ממנו: (כ) או גבן, לשון רש"י ז"ל קרוב מגזרת הרים גבנונים והגו"ן שרש והוא שם התאר וכן דק הוא כמשמעו להיות דק קצר קומה, ולע"פ שגם אלו מומין, כמו שבינו (פרק ז' ו') הקפח והגוס, לין דבריו נראים בשמעות הכתוב כי מה ענין גבן ודק עם תבלול בעיניו, אלא בגוף כלו, ותבלול דק בעין, ויותר יסמך תבלול לעור, אבל רבותינו שנו (שם פ"ז ב') לין לו בבינים לין לו אלא גבן אחד זהו גבן החמור בתורה, והוא מלשון גבות עיניו, שהן השיער שמעל עיניו ולפי' מסר אחת הרי זה מוס, וזהו גבן שהוא בעל גבן אחד, ועליו שנה לין לו אלא גבן אחד זהו גבן החמור בתורה וכל שבן לין לו בבינים כלל: או דק, בשנה שבינו (שם שם) ר' יוסי אומר כל שבבינו שוכבים, ואם פי' גבן שבערות בבינין לרובי' ושוכבי' על עיניו, יהיה דק להפך שבבינו דקים שאין בהם שער כלל, וזה דעת יב"ע וירושלמי שתרגמו לו דבבינו שבבן תפיין עינו לו לית שער בבבינוי, אבל לדעת חבמים שבבן הוא שאין לו בבינים יפרשו דק על נקודה שבשחור של עין, כמו הנוטה בדוק שמים וימתאם בחבל לשבת (ישעיה מ' כ"ב), ובת"כ דוק זה הדוק חלזון נחש ושינה מניין ת"ל או דק, כלומר דק בדמות נקודה עגולה לבנה בשחור שבעין, ומניין חלזון לו נחש ושינה שיש בה לובן נמשך בה בדמות תולע חלזון לו נחש לו עינה ת"ל לו דק. [ח"ה, רש"י ז"ל סי' גבן, סורסילי"ש בלע"ז (סורסילא, דער וַאגְגְעַבְרוינען האַט) שגביני עיניו שערן לרוך ומוכב: או דק, שיש לו בעיניו דוק שקורין טיל"ח, כמו הנוטה בדוק (ישעיה מ') עכ"ל, ושם בישעי' כתב בדוק בירושה, שקורין טייל"ח,

המעמר

(כ) או גבן או דק, הרב המתרגם החשבנזי ז"ל תרגם גבן בלעז הרל"ק בשרש גב שאמר מי שגבו

אמר כא	תרגום אשכנזי קצג
גָּרֵב אוֹ יַלֶּפֶת אוֹ מְרוֹחַ אָשֶׁךְ׃ כל	אויגע מיט רעם שוואַרצען פֿערמישט איזט, ווער דיא

טראָקענע אָדער פֿייסטע קרעטצע אַן זיך האַט, אָדער רעם דיא האָדען צערדריקט ווען;
ווער

תרגום אונקלוס

ר ש י	תרגום אונקלוס
טי"לח כמו הנוטה כדוק (ישעי' מ') : לו תגלל . דבר המגלגל את העין בגון חוט לבן הנמשך מן הלבן ופוסק בסירה שהיא עוגל המקיף את השחור שקורין פרוני"לח	אוֹ חָזָן אוֹ מְרִיס פַּחֲדִין : כל

והחוט הזה פוסק את העוגל ונכנס בשחור ותרגם תגלול חילין לשון חלזון שהוא דומה לתולעת לותו החוט וכן כיוצא מכאן יזרקל במומי הבכור חלזון נחש ועינג : גרב לו ילפת . מיני שחין הם . גרב זו החרס שחין היבש מבפנים ומבחון : ילפת . היא חזזית המלרית ולמה נקרא ילפת שמלפפת והולכת עד יום המיתה והוא לא מבחון ויבש מבפנים ובמקום אחר קורא לגרב שחין הלח מבחון ויבש מבפנים שנאמר וגרב ובחרס (דברים כ"ח) כשמך גרב אחל חרס קורא לילפת גרב וכשהוא סמך אחל ילפת קורא לחרס גרב כך מפורש בגכורות : מרוח אשך. לפי התרגו' מרים פחדין שפחדיו
מרוססין

באור

(טאיטש, לו טעלי"ח, בלי"ח חיין געווענדט), הרי שפי' נגזן כשטת ר' יוסף, ודק כשטת התכמים°]:
או חבלל בעינו, פי' רש"י ז"ל דבר המגלגל את העין, כגון חוט לבן הנמשך מן הלבן ופוסק בסירה, שהוא עוגל המקיף את השחור שקורין פרוני"ל (בל"ח ווינגענטערן), והחוט הזה פוסק את העוגל ונכנס בשחור, ותרגום תגלול חילין לשון חלזון, שהוא דומה לתולעת לותו החוט, וכן כיוצא מכאן יזרקל במומי הבכור חלזון נחש ועינג. ויפה פי', לע"ם שבגרייתא למדו על לו דק חלזון נחש עינג, זהו ללמד שם יש חוט לבן בשחור שהוא מוס במו נקודה עגולה, ולזינו עובר את השחור ליגע בלבן, לולי הסירה שלימה לכל תגלול היה כשחוט הלבן נמשך מלובן שבעין, ופוסק העוגל המקיף את השחור ונכנס בשחור, וזהו לשון תגלל שגולל הלובן שבעין עם השחור שבעין, והחוט הזה הוא ג"כ כתולעת מזוך כמו שאמר הגינו ז"ל בפי' דברי התרגום, ורק ה מפגתינו (בכורות פ"ו ב') הרי בעינן דק תגלול חלזון נחש ועינג, ולזיהו תגלול לבן הפוסק בסירה ונכנס בשחור, לדעתי הפי' תחלה מפרש דק שגם הוא תגלול חלזון נחש, לעם"י שחינו נקודה לולי כדמות חלזון נחש, שהוא מגלגל הרלות שחינו רואה בהוגן, ולבן שחל ולזיהו תגלול, כלומר שם כן מה בין דק לתגלול החמור בבתוב בפני עלמו, והגיב שהוא לבן הפוסק בסירה, שמגלגל את העין, ולזינו מונע הרלות, כך נרחה בעיני, לו כפי' רש"מ ז"ל בפ' דק. גם מתיגב מדברנו מה שתמה על רש"י ז"ל : או גרב, זו החרס, שחין יבש מבפנים ומבחון: ילפת, היא חזזית המלרית, ולמה נקרא ילפת שמלפפת והולכת עד יום המיתה, והיא לא מבחון ויבש מבפנים, ובמקום אחר לומר ובגרב או בחרס, קורא לילפת גרב לפי שסמוך לכל חרס, וכשסמוך גרב לילפת הוא החרס, מפי' רש"י ז"ל וכך מפורש בבכורות, וח"כ גרב תמיד נופל על שחין יבש, הן לא מבחון ויבש מבפנים, לו יבש מבחון ומבפנים, לבל לא מבפנים ומבחון מוס עובר הוא : מרוח אשך, פי' רש"י ז"ל לפי התרגום מרים פחדין, שפחדיו מרוססין,
שבכיס

המעמר

שגבו כפופה ויש לו מטוטרת על גבו ומעגין זה הריס גבוניס (תהלים ס"ח י"ז) ע"כ, ודק העתיק בסירוש הרלב"ע קלר הקומה, ולפי פשטות הכתוב הוא הגבון ועקר שרש גבן הוא מן גבה, וכן גבות עינים, גב המזבח, וכמו שכתב הרל"ק שם. רוח אשך, לדעת הרלב"ע מרוח הוא מגזרת רוח, ויותר נכון כדעת הרל"ק בשרשים שזרזו מרח (לערלייבען), כמו וימרחו על השחין ויחי (ישעי' ל"ח כ"ח). ולדעת ילידי ר' יוסף וויסע ני' עיקר שרש ריח הוא גם על כתיתה כמו שיורה שם רֵיחַיִם, ולף שם רוח, נהורלת התויר הנוזב, יש
לבחר

אמר כא

(כא) כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־בּוֹ מוּם מִזֶּרַע אַהֲרֹן הַכֹּהֵן לֹא יִגַּשׁ לְהַקְרִיב אֶת־אִשֵּׁי יְהוָה מוּם בּוֹ אֶת לֶחֶם אֱלֹהָיו לֹא יִגַּשׁ לְהַקְרִיב: (כב) לֶחֶם אֱלֹהָיו מִקָּדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים וּמִן־

הקדשים

תרגום אשכנזי

(כא) ווער פֿאַן דען נאַכקאָמע מען אהרן׳ס איינען לייבעס פֿעהלער האַט, זאָלל ניכט הינצוטרעטען, דיא פֿייערא פֿפֿער גאָטטעס דאַרצוברינגען; ער האַט איינען לויע בעסֿפֿעהלער, מום ניכט הינצוטרעטען דיא אָפּפֿערשפייז זיינעס גאָטטעס דאַרצוברינגען. (כב) ער קאַן צוואַר דיא אָפּפֿערשפייז זיינעס נאָטטעס זאָוואָהל פֿאָם אללערהיילי-

סטען

רש"י

מרוסרסין שבלי׳ שלו כתותין פחדיו כמו גידי פקדיו יעורגו (לויט מ׳): (כא) כל איש אשר בו מום. לרבות שאר מומין: מום בו. נעוד מומו בו פסול הוא לכם עבר מומו כשר: לחם אלהיו. כל מאכל קרוי לחם: (כב) מקדשי הקדשים. אלו קדשי הקדשים:

ומן

תרגום אונקלוס

(כא) כָּל גְּבַר דִּי בֵיהּ מוּמָא מִזַּרְעָא דְאַהֲרֹן כָּהֲנָא לָא יִקְרַב לְקָרָבָא יָת קוּרְבָּנַיָּא דַיְיָ מוּמָא בֵיהּ יָת קוּרְבַּן אֱלָהֵיהּ לָא יִקְרַב לְקָרָבָא: (כב) קוּרְבַּן אֱלָהֵיהּ מִקּוּדְשֵׁי קוּדְשַׁיָּא

ומן

באור

שבלים שלו כתושין, פחדו כמו גידי פחדיו יעורגו, ומרים בלשון ארמי הוא מעוך, תרגום ומעוך ומרים, וזהו הקרוב לפשוטו של מקרא, כי יש דעות לחרות בענין זה, כמו שפי׳ רש"י ז"ל, ויאמר רמב"ן ז"ל שזכרון המומין שבכתוב הולכים על הסדר מתחיל לקל כמו שבתוב על ספרו: (כא) כל איש אשר בו מום מזרע אהרן הכהן, כבר אמר לא יקרב מזרעך לדורותם, ומה טעם לומר עוד מזרע אהרן הכהן, יתיצב לפרושו על כי כל איש אשר בו מום לא יקרב, שבא לאסור על הכהנים בעלי מומין מעשים שהתיר לזר לעשות בקרבנות, ושמא תאמר שלא היתה אלא לזרים תמימים, לכל זרים בעלי מומין, כל שכן שיאסור עליהן לעשותן, לכן חזר לומר כל איש וגו׳ מזרע אהרן הכהן, לא אסרתי לך מומין אלא בזרע אהרן הכהן לא בזרים, ומה שמותר לזר תמים מותר לזר בעל מום: כל איש אשר בו מום, לרבות שאר מומין, מפי׳ רש"י ז"ל, וכן הוא בת"כ: אשי ה׳, פרשנוהו (פרשה ק׳ ט׳), ולפי הפשט לכלול הקטרת והלבונה, כל שהן מתנות גבוה: מום בו, נעוד מומו בו פסול, הא לא עבר מומו כשר: את לחם אלהיו, וכן למעלה (פסוק י"ז) אמר לחם אלהיו, כמו כי קדוש הוא לאלהיו (פסוק ז׳) ושם מבואר, כי לפי שבעל מום קדושת כהונה עליו, רק שחינו מקריב, לכן אמר לחם אלהיו, שהוא קרב לעשות בכהן הנראה והקדוש לאלהיו, ועל כן נאסר עליו הכל, אלא שעל העבודות שזר חייב עליו מיתה, בעל מום בחזרה ולוקה, ומה זר פטור עליו וכל שכן מה שמותר לזר, בעל מום חינו לוקה, לכל פוסל העבודה: (כב) לחם אלהיו מקדשי הקדשים, אלו קדשי קדשים: ומן הקדשים יאכל, אלו קדשים קלים, ועשה שנאמרו שתיהן פירשו במסכת זבחים והניחו רש"י ז"ל בפרושו, ולפי הפשט לילו נאמר קדשי קדשים הייתי אומ׳ שהתי׳ לו לאכול

מעשר

המעמר

לשאר מענין זה, כי נכאו לדחוק ולכתות את כל הכתוב בדרכו, ואחרי כן נוסף מ"ם על הזרע ועשה הפעל מרוח בפרטות על הכתיתה ואין זה זר בלשונו, כי כן פעל תחב עיקרו בלי ספק תחנה, תכן מגזע כנן, מכר נולד מן ברה (שאר כריתי לי) ואחרי שאר נוסף החות על הזרע נעשה לביקר וליסוד. ובזה תתיצב על נכון גם קושי׳ בעלי לשון על רבותינו בעלי המשנה ז"ל שהביא הרמב"ם בפירוש המשנה בים מסכת תרומות עכ"ד.

אמר בא

הַקְּדָשִׁים יֹאכֵל: (כג) אַךְ אֶל־
הַפָּרֹכֶת לֹא יָבֹא וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא
יגש

תרגום אשכנזי קצר

כטעז, אַלֶּם פֿאָם היילגען
עסעז, (כג) נור זאלל ער
ניכט הינטער דען פֿאָרהאַנג
קאָממען, אונד ניכט צום אַל־
טאַר

תרגום אונקלוס

וּמִן קוּדְשַׁיָּא יֵיכוֹל: (כג) בְּרַם
לְפָרוֹכְתָּא לָא יֵעוֹל וּלְמַדְבְּחָא לָא
יקרב

רש"י

ומן הקדשים יאכל. אלו קדשים קלים ואם נאמרו קדשי הקדשים למה נאמר קדשים קלים אם לא נאמר הייתי אומר בקדשי הקדשים יאכל בעל מום שמלינו שהותרו לזר שאכל משה בשר המלואים אבל בחזה

ושוק של קדשים קלים לא יאכל שלא מלינו זר חולק בהן לכך נאמרו קדשים קלים כך מפורש בזבחים:
(כג) אך אל הפרוכת. להזות שבע הזאות שעל הפרוכת: ואל המזבח. החילון ושניהם הוצרכו ליכתב
ומפורש

באור

מבשר הקרבנות, שלא יבואו לידי נותר אם החיכלין מעוטין, לכך נאמר ומן הקדשים יאכל שהן התרומות, כמו ולא יאכל מן הקדשים (פרשה כ"ב ו'), וכל זר לא יאכל קדש (שם שם י'), ללמדך שחולק בתרומה ובקדשי קדשים ככל לוי׳ הכהנים, ומותר לישראל ליתן התרומה שמפרים לכהן בעל מום, וזהו ומן הקדשים יאכל, שתהא פרנסתו ולחמו מן הקדשים, כמו ולחם יאכל מן הקדשים כי לחמו הוא (שם שם ז'), ובת"כ אינו יאכל, לף במחלוקת: (כג) אך אל הפרכת לא יבא, פי' רש"י ז"ל להזות שבע הזאות שעל הפרוכת, ואל המזבח לא יגש, מזבח החילון, ושניהם הוצרכו להיכתב במפורש בת"כ, והוא תמה בעיני למה בכר מעטנוהו מכל העבודות כמו שפרשנו (פסוק י"ג) לחיזו לזרך חזר והזהירו מן הזאות שעל הפרכת, שהן עבודות פנימיות, וכן שלא יגש אל מזבח העולה לעבוד עליו, שם לא שחזר להזהיר לכמוך שליו ולא יחלל את מקדשי שהם עבד חלל ועבודתו כפולה, ויותר נראה בפשוטו, שמזהירו גם על זיקה ריקנית שלא יבוא אל הפרכת להשתחוות שם, ושלא יגש אל המזבח החילון לעמוד על המזבח, לף על פי שאינו עובד, ולולי שאין כוונתו להחריך היה לפשר לפרש על דרך זו הגרייתא השנויה בתורת כהנים שרמז עליה רש"י ז"ל, ופרושו בשטת רמב"ם ז"ל שאמר (גירסת מקדש פ"ו ה') שכהן בעל מום לא יכנס למקדש מן המזבח ולפנים שנאמר אך אל הפרכת לא יבא ואל המזבח לא יגש, והם עבר ונכנס לוקה לף על פי שלא עבד, והם רמב"ן ז"ל חולק עליו ודעתו בפי' הכתוב כדעת רש"י ז"ל, ואמר כי מה שבינינו בין החולם ולמזבח מקודם ממנו שאין בעלי מומין ופרושי רחם נכנסין לשם (כלים פ"ק ט') אינו אלא מעלות דרבנן, כבר אמרנו (פרשה י' ט') שבענין שאמר מן המזבח ולפנים ים לחלוק עליו, שבעזרה מותר לילך מדין תורה לכילו בין החולם ולמזבח, ושעל זה השיגו גם הרמב"ד ז"ל, אבל בעיקר הדבר פשט הכתוב מסייעתו שהזהירו מבוא אל הפרכת בהיכל, ואל המזבח לא יגש, על המזבח לא יעלה, לפילו אינו עובד, וכן נאמר בזרי ואתה ובניך אתך תשמרו את כהונתכם לכל דבר המזבח ולמבית לפרוכת ועבדתם וגו' והזר הקרב יומת (במדבר י"ח ז'), זכר המזבח ולמבית לפרוכת כמו כאן, ואעפ"י שאינו חייב מיתה אלא על עבודה תמה, כמו שלמדו בגמרא מן עבודת מתנה אתן את כהונתכם, אסור לו לעלות על המזבח, לפילו לעשות מה שמותר לו, ולכן אמרו (זבחים קף ס"ה ע"א) אמר ר' עקיבא וכי תעלה על דעתך שזר קרב לגבי מזבח, וכן כאן בבעלי מומין, ושמא תאמר בעלי מומין שפסולין לעבודה, אינ יכנסו להיכל והרי הן בכלל ואל יבוא בכל עת אל הקדש, הולרך לאסור עליהן לפילו למלוה בגון לעשות רקועות, שהם מ כהנים תמימין לעבודתן, אסורין בעלי מומין ליכנס שם משום אל הפרכת וגו'. ובבריית דת"כ שנו יכול לא יכנס לעשות רקועות ת"ל אך, נראה ברור שהוזהרו בעלי מומין ליכנס מבית לפרכת מדין תורה לפילו בשאינו עובד, שהם בעבור ואל יבוא בכל עת נגעו בו כמו שחשב רמב"ן ז"ל, גם על כהנים תמימים יאמרו כן, ויותר יקשה שנחלקו (ערובין קף ק"ה ע"א) טומאין ובעלי מומין מי נכנס לעשות רקועות, והם בעלי מומין אסורין לבד ממעלות דרבנן, ת"כ לעשות מלוה שאינו עובר משום ואל יבוא, אינ יעלה על הדעת שיכנסו טמאין שמוזהרין על הכניסה, אין

תרגום אשכנזי

אמר כא

יִגַּשׁ כִּי־מוּם בּוֹ וְלֹא יְחַלֵּל אֶת־
מִקְדָּשַׁי כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשָׁם׃
(כד) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־
בָּנָיו וְאֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ פ
כב (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵאמֹר׃ (ב) דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־
בָּנָיו וְיִנָּזְרוּ מִקָּדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
ולא

טאַר הינטרעטען, דען ער האַט איינען לייבעס־עהלער; ער זאָלל מיינע היילינטהומער ניכט ענטווייהען, דע איך דער עווינע האַבע זיא געהיילי, גען. (כד) משה טרוג דיעזעם דעם אהרן, זיינען זעהנען, אונד אַללען קינדערן ישראלים פאָר.

כב (א) דער עווינע שפראַך פערנער צו משה, ווא־א־אַלגען: (ב) זאַגע אהרן

אונד זיינען זעהנען, דאַם זיא זיך צוווילען דער היליגטהומער דער קינדער ישראלים ענט־

תרגום אונקלוס

רש"י

יִקְרַב אֲרֵי מוּמָא בֵּיהּ וְלָא יַחֵל יַת מַקְדְּשַׁי אֲרֵי
אֲנָא יְיָ מְקַדְּשָׁחוֹן׃ (כד) וּמַלֵּיל מֹשֶׁה עִם אַהֲרֹן
וְעִם בְּנוֹהִי וְעִם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
כב (א) וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃ (ב) מַלֵּיל
עִם אַהֲרֹן וְעִם בְּנוֹהִי וְיִתְּרְשׁוּן

מקודשיא

ומפורש בתורת כהנים: ולא יחלל את מקדשי. שלא יעבד עבודתו מחוללת ליפסל: (כד) וידבר משה. המצוה הזאת: אל אהרן וגו' ואל כל בני ישראל. להזהיר בית דין על הכהנים:

כב (ב) וינזרו. לשון מרוחה אלא פרישה וכן הוא אומר וינזל מאחרי (יחזקאל י"ז) נזרו אחור (ישעי' ו') יפרשו

באור

זה אלא שבעל מום אחור ליכנס להיכל ולאזכר כשאר הכתוב וכדברי רמב"ם ז"ל: כי מום בו, כמו שאמר למעלה (ב' י"ח) לענין העבודה, אמר כאן לענין הכניסה: ולא יחלל את מקדשי, הזי"ן בפת"ח, ולא מלאנו כדוגמתו, שכל הלזרים הזי"ן בחיר"ק לצון יחיד, כמו למען שמי את מקדשי (פרש' כ' ג'), ולדעתי גם זה מוכיח שהוסבר על העבודה, ועל הכניסה למקומות המקודשים, וכלל שתיהן במלת מקדשי, הקרבנות שהן קדשי ה', ממלכ לחזן בעבודתו, והמקדש מחלל בכניסתו למקומותיו הקדושים, ועניין חלול מקדש שזוהג בו מנהג חולין, כמו ולא יחלל את מקדש אלהיו (שם כ"ח י"ב), להיות במקדשי לחללו (יחזקאל מ"ד ז'), הנני מחלל את מקדשי (שם כ"ד כ"ח), וזה יתכן בנכנס למקום המקודש שלא כדת, ואילו אין בכל הפרשה הזהרה רק על העבודה, מהו מקדשי במ"ס, שבשום מקום לא נאמר מקדש ומקדשים על הקרבנות, אלא קדשי קדשיך, אבל נולע גם המקדש בעבור הכניסה, ולפי שנולע גם הקרבנות, יפה למדו מזה את"ב ומניין שאם עבד עבודתו פסולה ת"ל ולא יחלל את מקדשי: כי אני ה' מקדשם, מלת מקדשם רבים, ומוסב על מקדשי, הני מקדש את הקרבנות, ואני מקדש את המקדש, ומי שנוהג בהם מנהג חולין, מחלל מה שקדשתי הני ה' הקדוש, ומה שהני מקדש הוא קדוש בהאת: (בד) וידבר משה אל אהרן וגו', לאחוז שמוסב על אחי פרשיות שלמעלה, כי ברהשונה לא נזכר לאהרן וישראל, ובשניה לא נזכרו בניו ובני ישראל, ועוד ברהשונה לא נזכר לצון הנזר, שיפרש להם הדברים בלא היטב, לכן אתם בסמוך זה שנאמר בו לנזר, ונזכרו בו לאהרן ובניו וכל ישראל ליתן את האמור בזה לזה, ורש"י ז"ל פי' אל בני ישראל, להזהיר בית דין על הכהני', ובן הוא בת"כ:

כב (ב) וינזרו, שרצו נזר לצון רחוק ופריזה, כמו ותזרחם את בני ישראל (שרצה ט"ו ל"ח), נזרו אחור (ישעיה ו' ה'), וכאן הנפעל, שיזהרו על הקדשים כהוגן, ועל ידי כן יפרשו

מהן

אמר כב

וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת־שֵׁם קָדְשֵׁי אֲשֶׁר
הֵם מַקְדִּישִׁים לִי אֲנִי יְהוָה:
(ג) אֱמֹר אֲלֵהֶם לְדֹרֹתֵיכֶם כָּל־
אִישׁ וְאִשׁ־יִקְרַב מִכָּל־זַרְעֲכֶם
אֶל־הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יַקְדִּישׁוּ בְּנֵי־
ישראל

תרגום אונקלוס

מְקוּדְשַׁיָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלָא יְחַלְּלוּן יָת שְׁמָא
דְקוּדְשִׁי דִּי אִינּוּן מְקַדְּשִׁין קֳדָמַי אֲנָא יְיָ:
(ג) אֵימַר לְהוֹן לְדָרֵיכוֹן כָּל גְּבַר דִּי יִקְרַב
מִכָּל בְּנֵיכוֹן לְקוּדְשַׁיָּא דִּי יְקַדְּשׁוּן בְּנֵי
ישראל

תרגום אשכנזי קצה

ענטהאלטען (דאמיט זיא מיי־
נען היילינגען נאמען ניכט ענט־
ווייהען), וועלכע זיא נעהמליך
כיר היילינגען; איך, דער עוי־
גע? (ג) זאגע אהנען, אין
צוקונפט־גען צייטען, ווער פאן
אייערן נאכקאממען דען הייי־
ליגטהימערן, וועלכע דיא קינ־
דער ישראלים מיר היילינגען,
זיך

ר ש"י

יפרשו מן הקדשים בימי טומאתן. ד"ל
וימנעו מקדשי בני ישראל לשר הם מקדישים
לי ולא יחללו את שם קדשי סרס המקרא
ודרשהו: לשר הם מקדישים לי. לרבות
קדשי כהנים עלמן: (ג) כל איש אשר יקרב.
אין קריבה זו אלא לאכילה וכן מלינו שנאמר

באור

מהן בטומאתן ולא יגשו בהן לטמאם, כי הפסוק הראשון כלל, יצוה על הנזירה מן הקדשים, שלשם עונש כרת אלא על האוכל קדש בטומאת הגוף, מ"מ חלול גדול הוא לטמאה בשר חטאת ואשם להוליאו לשרפה, ועוד כולל גם העבודה, שלא יעשו כהן במקדש בטומאה, וכמ"ש בסמוך: ולא יחללו את שם קדשי, שכל הנוהג מנהגי חול בדברים קדושים, מחלל שם השם, כי לפי שהשם קדש יצוה שקי קדש, לכן הנוהג בהם דרך קדש, מודה כי השם קדש, ומחלל לותם הרי הוא מחלל שם קדשו ית': אשר הם מקדשים לי, פי' רש"י ז"ל לשר הם מקדישים לי ולא יחללו את שם קדשי סרס המקרא ודרשהו, ובת"כ דרשו לשר הם מקדישים לי, לרבות קדשי כהנים עלמן, ולפי הפשט יראה בעיני, לפי שמזהיר על לוכל בשר ק"ק וקדשים קלים ותרומה בטומאת הגוף, והרי הן חלק הכהנים וחלק הבעלים, וקורא לותן קדשים וחלול השם, לשר הטעם לשר הם מקדישים לי, כי המפרים נהמה לחטאת לחשם לו לשלמים מקדים כלה לה', לכן לשפ"י שים בהן חלק כהנים, ובשלמים חלק לבעלים, הכל קדש מתחלת ההפרשה: אני ה', דעו לת שם מי לתם מחללים: (ג) אמר אלהם, כל החמור בענין: לדרתיכם, הן בדור זה הן בדורות הבאים: אשר יקרב, לין קריבה זו אלא לאכילה, שהרי ענש כרת, ולא יתכן זה על הנגיעה, כי בפסוק הסמוך לשר בקדשים לא יאכל (פרשה כ"נ ד'), וכן בפרשת לו לת לתרן נלמדו שתי בריתות זו אלל זו על האכילה, ולשם על הנגיעה מיבב, לא הוכרך לחייבו על האכילה, לבל לפי שלמר תחלה וינזרו מקדשי בני ישראל, שהיא החמקה לפילו מגעת גם, כי לסור לטמא קדשים בידים, והמטמלם עובר בל"ת, לשר עתה לשר יקרב, שהיא ההפך מן הנזירה, ולת"כ פירש שהקריבה החמורה שניהם שיקרב לאכול מהם. ורמב"ם ז"ל לשר (בילת מקדש פ"ד ה"ו) טמא שעבד במקדש חלל עבודתו ומייב מיתה בידי שמים על עבודתו לשפ"י שלא שהה שם שנאמר וינזרו מקדשי ב"י ולא יחללו לת שם קדשי ה"י מזהרה לעובד בטומאה, ולהלן הוא לומר ומתו בו כי יחללוהו, מה חילול החמור

המעמר

כב (ב) ולא יחללו, לדעת הרשב"ם יהי' מוסך עלמו ולשר עמו, ושיעורו ולא יחללו לת שם קדשי ולא יחללו לת לשר הם מקדישים לי. ומלשנו דמיונית לין מספר ע"ז בספרי הקודש.

תרגום אשכנזי

אמר כב

זיך נאהעט (אונד דאַפאַן אים סעט נעהמליך), זאָ לאַנגע איינע אונריינקייט אַן אהם איזט, דיעזעלבע פערזאָן זאָלל פאָר מיינען אויגען אויסגעראָטטעט ווערדען; איך, דער עוויגע! (ד) וועלכער מאַן פאָן דען נאַכקאָממען אהרן'ס דען אויסזאַטץ אָדער זאַמענפלום האַט, זאָלל פאָן דען הייליגטהיערן ניכטס עסען, ביז

יאכל

תרגום אונקלוס

ר ש י

ער

יִשְׂרָאֵל קָדָם יְיָ וּמְאוֹכְתֵּיהּ עַלּוֹהִי וְיִשְׁתְּיֵצִי אִינָשָׁא הַהוּא מִן קֳדָמַי אֲנָא יְיָ: (ד) גְּבַר גְּבַר מִזַּרְעָא דְאַהֲרֹן וְהוּא סָגִיר אוֹ דָאִיב

בקודשיא

לזהרת לכילת קדשי בטומאה בלשון נגיעה בכל קדש לא תגע לזהרה לאוכל ולמדוה רבותינו מג"ם (ס"ק מהיקצח) וח"ל לומר שחייב על המגיעה שהרי נאמר כרת על האכילה בלו לת להרן שתי כריתות זו לכל זו אם על הנגיעה חייב לא הוצרך לחייבו על האכילה וכן נדרש בת"כ זכרים נוגע חייב ח"כ מה ת"ל יקרב מזיכזר לזקרב שאין חייבים עליו מזוס טומאה אלא ח"כ קרבו מתירין וח"ת ג' כריתות בטומאת כהנים למה נאמר נדרשו במסכת שבועות לאת לכלל ולאת לפרט כו': וטומאתו עליו. וטומאת הקדש עליו יכול בנשאר הכתוב מדבר וטומאתו על נשך עליו וכטהור שאכל את הטמא הכתוב מדבר על כרחך ממשמעו את' למד גמי שטומאתו פורחת ממנו הכתוב מדבר וזהו הקדש שיש לו טהרה בטבילה: וכרתה וגו'. יכול מכל זה לנד זה יכרת ממקומו ויתישב במקום לאחר ת"ל לחני ה' בכל מקום לחני:

(ד) בכל

באור

שם חייב מיתה נ"ם לף כאן מיתה נ"ם, וח"כ הכתובי' כוללין שניהן, טמא שמש, ושמא שאכל קדש, והוא דינהרו מלעבוד וכן ינזרו מלאכול תרומתן בזרים, וכן הפסוק הזמי כל לים לאשר יקרב, במשמעו קרינה למזבח לעבודה, גם קרינה לאכילת קדשים, ועל אכילת קדשים אמר וכרתה: אשר יקדישו בני ישראל לה', אם גם על העבודה מדבר, יאמר שהקדשי' כמו עולה לו שלמים וחטאת ואשם ומנחה שיקדישו ב"י להקריבם לה' במקדש, לא יקרב הכהן הטמא לעבוד גם העבודה, ואם עבד חייב מיתה נ"ם, וח"כ מדבר על האוכל תרומה בטומאת הגוף, וכמו שאפרש: וטמאתו עליו, הטומאות שאפרש בפרשת נסמוך, ואם על העבודה אין לטעות, ואם על האכילה אין לפרש שמדבר בטומאת בשר, כי אם על לים שבאהל הכתוב, ועוד אם אם על הקדשים, היה לו לומר וטומאתם לשון רבים, ועוד וטומאתו עליו משמעו שעדיין טומאתו עליו, וכשיטבול יטהר, ואין זה בשאר אחין הטומאה יולאת ממנו, ושלשה הטעמים שנויים בת"כ, ועוד למדו כן בנ"ם מטומאתו שנאמר בפרשת פרה לדומה שמדבר מטומאת הגוף: מלפני, ממקום הקדש מעון לשאר הנפשות, כמו ויצא קין מלפני ה' (בראשית ד' ט"ז), שנורש מן העדן שאהרה אם הכניסה, וכפי' לם' בראשית בתרגומו, וכן מלפני ה' הוא בורח (יונה א' י'), שילא מח"י הר הקדש: אני ה', שנידי לעשות כן: (ד) איש איש מורע אהרן, הכהן, למעלה (פרשה כ"ב י"ג) פרשו בשם רמב"ן ז"ל למה לא נאמר להרן עלמו בפרשת מומין, וכן כאן אמר הרב ז"ל שהחל דבר אל להרן וחל בניו כי יתכן שיקרע גם להרן טומאת מגע נמת או בשרן, לכל כאשר זכר לרעת ושיבה, חזר ואמר לים לים מזרע להרן, כי לא יקרע זאת בגופו, כי מלאך ה' לבאות הוא: והוא צרוע או זב, בין מלורע מוסגר בין מוחלט, בין שב בעל ראיה אחת, בין בעל שלש ראיות, נקדשי' לא יאכל עד אשר יטהר, כדין שטהרה האמור בכל אחד מהן, כך היה נראה לפי פשוטו, ואם כן בכלל זה אשם טעון הבאת כפרה, לא יאכל בשום קדש עד שיביא קרבנו, אבל רבותינו קבלו שאכילה אותן שהן מפוסרי כפרה, כשנגלים לוכלין

במעבר

אמר כב

ג יאכל־עד אשר יטהר והנגע בכל־
טמא־נפש או איש אשר־תצא
ממנו שכבת־זרע: (ה) או־איש
אשר יגע בכל־שרץ אשר יטמא־
לו או באדם אשר יטמא־לו לכל
טמאתו: (ו) נפש אשר תגע־בו

וטמאה

תרגום אשכנזי קצו

ער ריין ווירד; וואָ עטוואָס
בעריהרט דאַז אַן איינער ליי,
פֿע אונריין געוואָרדען, אָדער
וועם דער זאַמען אַבגעגאַנגען
איזט; (ה) אָדער ווער איין קריי,
פֿענדעם טהיער בעריהרט, דאַז
איהן אונריין מאַכען קאַן;
אָדער איינען מענשען, דער
איהן אויף אירגענד איינע אַרט
אונריין מאַכען קאַן; (ו) דיא
פערזאָן, וועלפֿע איינע זאָכע
אונ־

תרגום אונקלוס

בְּקוּדְשַׁיָּא לָא יֵיכוֹל עַד דִּי יְדֵכֵּי וְדִיקְרַב
בְּכָל טְמֵא נַפְשָׁא אוֹ גְּבַר דִּי תִפּוֹק מִנֵּיהּ
שְׁכְבַת זַרְעָא: (ה) אוֹ גְּבַר דִּי יְקָרֵב בְּכָל
רִיחֲשָׁא דִּי יִסְתָּאַב לֵיהּ אוֹ בֶּאֱנָשָׁא דִּי
יִסְתָּאַב לֵיהּ לְכֹל סוֹבְחֵיהּ: (ו) אֱנַשׁ דִּי

רש"י

(ד) נכל טמא נפש. כמי שנטמא נמת:
(ה) נכל שרץ אשר יטמא לו. בשיעור הרקוי
לטמא בכעדשה: לו בלדם. כמת אשר
יטמא לו כשיעורו לטמא וחהו כזית: לכל
טומאתו. לרבות מוגע בזב ובנה נדה
ויולדת: (ו) נפש אשר תגע בו. בלחד

מן

באור

במעבר, הערב שמש לוכלין בתרומה, הניחו כפרקן לוכלין בקדשים, וממנוהו לגלגה בתוכים, אחד ולא יאכל מן הקדשים כי אם רחץ בשרו במים (פסוק ו'), הא אם רחץ יאכל, זהו למעבר, והשני ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים (פסוק ז'), וזהו לתרומה, והשליש יולדת שנאמר וכפר עליה הכהן וטהרה (פרשה י"ב ח'), למדנו שחינה טהורה עד אחר הבאת קרבן, הוא לקדשים. ואמרו שהפרשה הזאת מדברת בתרומה, ועד אשר יטהר כמו ובא השמש וטהר, שחינו די בטבילה לתרומה אלא בהערב שמש, וגם פשט הכתוב יתכן כפי קבלתם ז"ל שעל כן זכר תחלה לרוע וזב, שים בהן הכריכין לקרבן, ואמר עליהן בקדשים לא יאכל, כולל קדשי מזבח ותרומה ומעבר, כל אחד כפי דרכו; מעבר בטבילה ותרומה בהערב שמש וקדשים בהבאת כפרה, על כן סתם עד אשר יטהר הכולל טבילה והערב שמש וקרבן לכל אחד כדין טהרה הצריכה לו, אח"כ זכר הטומאות שחינן בהבאת קרבן, והבדיל בין טבילה להערב שמש וכמו שיתבאר בעז"ה: בכל טמא נפש, שנגע במי שנטמא במת: תצא ממנו שכבת זרע, שטמא טומאת ערב כמפורש למעלה (פרשה ט"ו ט"ז), וכן הנוגע בשכבת זרע, כמו שאמרו בת"כ, ולכן סמכן שחיתן נגיעות: (ה) בכל שרץ אשר יטמא לו, שהן שמנה שרצים המטמאים במותם, המפורשים בפרשת ויהי ביום השמיני, לכל רבותינו דרשוהו על השעורין, שאם נגע בזית מן המת לו מן הבלה וכעדשה מן השרץ, שהן שעוריהן לטומאה, לסוף בתרומת קדשים: או באדם אשר יטמא לו, לפי הפשט שנגע בזב לו במעורע נדה וזבה, שהרי כל המנויין הן בעלי טומאת ערב, וזהו לחד יטמא לו, כלומר שנגע בחלם טמא, כמו בכל שרץ לחד יטמא לו, כי על המת אין לומר לחד יטמא לו, שכל מת מטמא, והנוגע במת שטמא שבעה וכריך הזאה שליש ושביעי, אין לזוק שיזכירנו הכתוב, כי מפורש שהרתו בפרשת חקת לענין ניחת מקדש שזוה עם תכילת קדשים, ואם הזכירו היה לריך להזכיר טומאת שבעה והזאה כי איך יאמר לאחריו נפש אשר תגע בו וטמאה עד הערב, תכל ת"כ דרשו חלם זה המת, לכל טומאתו לרבות זבין וזבות נדה ויולדת, ואין ספק שאלת חלם כולל גם המת, והדין חמת: לכל טומאתו, לכל מיני טומאה שהחלם מטמא כגון זב ומצורע וכועל נדה, כשנגע בחחד מבעלי הטומאות הללו דינו כמפורש בענין: (ו) נפש, פתח בזיח, ואח"כ אמר נפש כי תגע בו וטמאה

עד

תרגום אשכנזי

אמר כב

אונרייניגקייט בעריהרט, זאלל ביז אַבענד אונריין זיין, אונד ניכט עהער פאָדען היילינטהי- מערן גענים עסן, ביז זיא זיך פאָר- הער גענאדעט האבן. (ז) ווען דען דיא זאָננע אונטערגעגאַנ-

וְטָמְאָה עַד־הָעֶרֶב וְלֹא יֹאכַל מִן־ הַקֳּדָשִׁים כִּי אִם־רָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמָּיִם: (ז) וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהֵר וְאַחַר יֹאכַל מִן־הַקֳּדָשִׁים כִּי

לחמו

גען איזט, זאלל ער ריין זיין, אונד נאַכהער וויעדער פאָן דען היילינטהימערן עסטען דירפען,

דען

רש"י

תרגום אונקלוס

מן הטמאים הללו: (ז) ואחר יאכל מן הקדשים. נקרא ביאמות בתרומה שמותר לאכלה בהערב השמש: מן הקדשים. ולא כל

יְקָרַב בֵּיהּ וְיֵהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא וְלָא יֵיכוֹל מִן קוּדְשַׁיָּא אֱלָהֵין אַסְחֵי בְשָׂרֵיהּ בְּמַיָּא: (ז) וּבְמֵיעַל שִׁמְשָׁא וְיִדְכֵּי וּבָתַר כֵּן יֵיכוֹל מן

באור

עד הערב, וחזר לומר ולא יאכל, לומי שהחל ביום לפי שכולל קדשי מזבח שאינן נאכלין אלא לזכרי כהונה, ועכשיו שידבר על המעשר והתרומה חזר לומר נפש, ולפי שמלת נפש כוללת גם הקטנים, חזר לומר ולא יאכל שכבר על מלת איש: הגע בו, נתחד מן הטמאים הללו, לשון רש"י ז"ל: ולא יאכל מן הקדשים, למעלה אמר נקדשים לא יאכל, לפי שכללו הכל כמו שאמרנו, וכאן שמדבר על המעשר אמר מן הקדשים: כי אם רחץ בשרו במים, לפי הפשט יאמר לעפ"י שהוה עד הערב, אם לא רחץ בשרו במים ליום טהור, אבל אם כן מה טעם לומר ושמחה עד הערב, לא יאמר אלא ירחץ בשרו במים ולא השמש וטהר, אבל נפי קבלת רבותינו יפה פשוטו של מקרא, תחלה אמר ושמחה עד הערב, שאפילו טובל מבעוד יום, ליום טהור עד הערב, ואסור ליגע למקדש ולאכול תרומה וקדשים, ואח"כ אמר ולא יאכל מן הקדשים כי אם רחץ בשרו במים, אבל אם טבל אפילו מבעוד יום מותר באכילת קדשים והוא המעשר, ולכן הפסיק, וחזר בפסוק הסמוך ואמר ובא השמש וגו' לענין תרומה כמו שיתבאר: (ז) ובא השמש וטהר, לא אמר כי אם רחץ בשרו במים ובא השמש וטהר אלא הפסיק, והחל בכתוב אחר ובא השמש וטהר ואחר יאכל וגו' לפי שהכתוב הזה מדבר בתרומה שאריכה הערב שמש: ובא השמש, יש שקיעת החמה עלמה, ועדיין אורה על הלופק כמו שעה ורביעית שעה, אבל ובא השמש האמר כאן על גילת האור, שהוא לאת הכוכבים, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (ברכות דף ב' ח') ממאי דהאי ובא השמש גילת אורו (כלומר שבא גם אור השמש שהוא לאת הכוכבים), ומאי וטהר טהר יומא (כלומר שנסתלק אור היום מכל וכל), דלמא גילת שמשו הוא (כלומר שקיעת החמה עלמה), ומאי וטהר טהר גברא, ותרלו ח"כ לימא קרא ויטהר, וזה דרך משמעות כי לפי הפשט גם אם ובא השמש על סור האור, מלת וטהר על האיש, וכן אמר רשב"ע ז"ל ידוע כי וטהר שב על הטמא, כמו וכפר עליה הכהן וטהרה, כי אין בפסוק זכר יום, רק חז"ל העתיקו, לפילו גילת השמש לא יאכל עד סור האור, ואמו זה הפסוק לשמשת, על כן אמרו טהר יומא: כי לחמו הוא, לפי פשוטו יאמר לעפ"י שהיה טמא, ולא היה רשאי לעבוד במקדש, מותר לאכול גם מן הקדשים שהוקרבו בימי טומאתו, כי לחמו הוא, שנתתי אותם לאכילת הכהנים בין מותרין לעבודה בין לאוסרין, וכמו שהותרו למעלה לבעלי

המעמר

(ז) כי לחמו הוא, לפי קבלת חז"ל שמתרומה הכתוב מדבר, וכבל לפרש שאמר כי בעבור זה התרתי לו לאכול בתרומה, אם גם הוא עדיין מחוסר כפרה, אף שגם תרומה קודם וגינה נאכלת רק לכהנים ולא כמו מעשר שנאכל לכל אדם, לפי שלאמו הוא, ואולי לא יהי' לו לאם מול.

אמר כב

לַחְמוֹ הִוא: (ח) נְבֵלָה וּטְרֵפָה לֹא
יֹאכַל לְטַמְּאָה־בָהּ אֲנִי יְהוָה:
(ט) וְשָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמַרְתִּי וְלֹא־
יִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא וּמֵתוּ בוֹ כִּי
יְחַלְּלֻהוּ אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשָׁם:
וכל

תרגום אשכנזי קצז

דען דיעזעם איזט זיינע שפ״ע.
(ח) אוכגעפֿאַללענעם אונד
צעררישענעם זאָלל ער ניכט
עכסען, אונד דאַדורך אונריין
ווערדען; איך, דער עוויגע!
(ט) זיא זאָללען דאַז וואַהל
בעאַכטען, ווען איך אידּ
נען אויפֿטראַגע, דאַמיט זיא
זיך קיינע שולד אויפֿלאַדען,
אונד דאַראַן שטערבען, ווען זיא זאָלפֿעם ענטווייהען; איך דער עוויגע, הייליגע דיא!

תרגום אונקלוס

מִן קוּדְשַׁיָּא אֲרֵי לַחְמֵיהּ הוּא: (ח) נְבִילָא
וּתְבִירָא לָא יֵיכוֹל לְאִסְתָּאָבָא בֵּהּ אֲנָא יְיָ:
(ט) וְיִטְּרוּן יָת מַטְּרַת מֵימְרִי וְלָא יְקַבְּלוּן
עֲלוֹהִי חוֹבָא וִימוּתוּן בֵּיהּ אֲרֵי יְחַלּוֹנֵיהּ אֲנָא

רש״י

קיין

כל הקדשים: (ח) נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה בה. לענין הטומ' הזהיר כאן שאם יאכל נבלת עוף טהור שאין לה טומאת מגע ומשא אלא טומאת אכילה בבית הבליעה אסור לאכול בקדשים וכאן הוזהרו לומר וטרפה מי שיש במינו טרפה יצא נבלת עוף טמא שאין במינו טרפה: (ט) ושמרו את משמרתי. מלאכול תרומה בטומאת הגוף: ומתו בו.

באור

לבעלי מומין (פרשה כ״ח כ״ב), ורבותינו בת״כ דרשו עליו: (ח) נבלה וטרפה, פי׳ רש״י ז״ל לענין טומאה הזהיר כאן, שאם יאכל נבלת עוף טהור שאין לה טומאת מגע ומשא אלא טומאת אכילה בבית הבליעה אסור לאכול בקדשים, וכן הוא בת״כ, שהרי לא זכר הכתוב רק טומאות היוצאות מגופו, או טומאת מגע, לכן הוצרך להזהיר עוד טומאת אכילה, שאינה אלא בנבלת עוף טהור, וזכר טרפה לדעת זה ללמד שאין טומאת בית הבליעה אלא במי שיש במינו טרפה יצא נבלת עוף טמא שאין במינו טרפה. ורשב״ם ז״ל פי׳ נבלה וטרפה לא יאכל לעפ״י שמליקת העוף הותרה להם שחומה לנבלה, וגם זה בגמרא וזכר טרפה לדעת זה, לפי שחומה לנבלה, והתרנוה כמו מליקת העוף. ולפי הפשט אפשר לפרש לפי שאמר ואחר יאכל מן הקדשים כי לאחו הוא, הזהיר שלא יאכלו נבלה וטרפה מן הקדשים, שאם נתנבלה בהמת קדש בשחיטה, או שנודע שטרפה, לפילו נודע אחר זריקת דמים, אסורין לאכול הבשר שאינו לאחם, שלא תאמר לא הזהיר על נבלה וטרפה אלא בחולין, לכל במוקדשין מותר לאכילה, גם אינן מטמאין במגע ובמשא, שהרי התיר למלוק עוף במוקדשין, לכן אמר לא יאכל לטמאה בה, לזהרה על האכילה, ואם יאכל ונטמא ואסור באכילת קדשים: (ט) ושמרו את משמרתי, הכהנים ישמרו את משמרתי, דברי שלויתי שישמרו בטהרה, שהיא התרומה והקדשים, שלא שעל הקדשי כגר הזהיר ברת על האכילתן בפרשת לו את אהרן, ובפרשה זו מדבר על התרומה שלא יאכלוה בטומאת הגוף, וכן פירש״י ז״ל ושמרו את משמרתי, מלאכול תרומה בטומאת הגוף: ולא ישאו עליו חטא, לא ישאו על הקדש חטא, כמו ונשא חטאו (פרשה כ״ד ט״ו), כלומר שישימו לב לדקדק על עצמן בעניני הטומאות, ויזהרו מאד מגעת אל הקדש, וזהו לשון ושמרו שהיא השמירה בלב, וזהי הזהירות הצריכה בקדשים, ואם מקלות ראש ישכחו וישגו בטומאתן ויאכלו קדש ישאו עליו חטא, כמו שהאל ויגזרו מקדשי בני ישראל, וכן כולל המקדש, שלא יקרבו אל הקדשים לעבוד עבודה בטומאה, כמ״ש למעלה (פסוק ג׳): ומתו בו כי יחללהו, אם יאכלו קדש בזדון, הן לאכלו בטומאת הגוף, או לעבוד עבודה בטומאה, יתחייבו מיתה בשמים, ומלת בחללו בתרגו (שם), ותמרו רבותינו כי יחללהו, פרט לטהור שאכל את הטמא, כלומר שאינו במיתה, שאינו חייב אלא בחללו את הקדש, ואין זה אלא אם הקדש טהור, והוא אוכל בטומאת הגוף: כי אני ה׳ מקדשם, הקינוחות הקרבין לפני קדשתים, ושמא מחלל לומס בעבודתו, וכן קדשתי לומן שהן לי־כילה,

ושמא

תרגום אשכנזי

אמר כב

(י) קיין געמיינער זאָל עט־ (י) וְכָל־זָר לֹא־יֹאכַל קֹדֶשׁ תּוֹשָׁב
ווּאָם הי ליגעם עסטען, דער כֹּהֵן וְשָׂכִיר לֹא־יֹאכַל קֹדֶשׁ:
היזבעדיענטע איינעם פרימ־ (יא) וְכֹהֵן כִּי־יִקְנֶה נֶפֶשׁ קִנְיַן כַּסְפּוֹ
סטערם, אונד דער לאָהנדיע־ הוא
נער זאָל ניכּטם הייליגעם עס־
סען. (יא) ווען אַבער אין פריעסטער איינע פערזאָן פֿיר געלד ערקויפֿט האַט, זאָ קאַן וּיא

רש"י

למדנו שהיה מיתה בידי שמים: (י) לא יאכל קדש. בתרומה הכתוב מדבר שכל הענין דבר זה: תושב כהן ושכיר. תושבו של כהן ושכירו לפיכך תושב זה נקוד פתח לפי שהוא דבוק ולזהו תושב זה נרצע שהוא קנוי לו עד היובל ולזהו שכיר זה קנוי קנין שנים שיולח בשנת היובל ולא יאכל בתרומתו: (יא) וכהן כי יקנה נפש

תרגום אונקלוס

יְיָ מְקַדְּשְׁהוֹן: (י) וְכָל חֵילוֹנַי לָא יֵיכוֹל קוּדְשָׁא תּוֹתָבָא דְכָהֲנָא וַאֲגִירָא לָא יֵיכוֹל קוּדְשָׁא: (יא) וְכָהֲנָא אֲרֵי יְקֵנֵי נְפַשׁ קִנְיַן כספיה

באור

ושמת החוכל לותם מחלל לותם: (י) וכל זר, שלינו מזרע להרן: לא יאכל קדש, בתרומה הכתוב מדבר, שכל הענין דבר זה, מפי' רש"י ז"ל, ולא תוכל לפרש שמלת קודש כולל כל קדשים, שאם כן בכללן גם קדשים קלים ומעשר שנקרא קדש, והן מותרין לזר: תושב כהן ושכיר, לפי הפשט תושב כמו גר תושב שלינו ענרי, ותושב כהן גוי שיושב בביתו של כהן וסומך על שלחנו, וכן שכיר שנשכר לזרוע חרישו ולעבוד עבודתו ולא"פי שהן חוכלי לחמו, בתרומה לא יאכלו, וכן תושב ושכיר לא יאכל בו (שמות י"ב מ"ד) החמור בכסף, שלין לפרשו שם על עבד ענרי נרצע לו יוכל בשב, שישראל גמור הוא, וכן שמו שם במכילתא תושב זה גר תיושב ושכיר גוי, וכן כולל תושב ושכיר ישראל, שיושב בבית כהן וחוכל לחמו, או שכירו, אבל שם קנוי עבד עברי לפשר לומר שיאכל בו, אבל מכתוב הסמוך הנו למדין שלא התירה תורה לאכול בתרומה אלא עבד בנעני, וכמו שאפרש, ולא"כ גם עבד עברי בכלל תושב כהן ושכיר הוא, ויהיה תושב נרצע שהוא עמו עד היובל, ושכיר יולא בשב, וכל שכן תושב ושכיר גוי לו ישראל שאין עבדיו שלא יאכלו בתרומה. ורש"י ז"ל שכתב לזהו תושב זה נרצע שהוא קנוי לו עד היובל, ולזהו שכיר שהוא קנוי קנין שנים שיולא בשב, ובא הכתוב ולמדך כאן שאין גופו קנוי לאדוניו שיאכל בתרומתו, לינו חולק על דברנו, אבל תופס זה שבאין האחרים ממנו בק"ו, לא שאין תושב ושכיר אלא נרצע ויולא בשב, ולזיה שבברייתא אמר יהוא שכיר מק"ו מתושב, והשינו לזלו נאמר תושב לגד הייתי אומר זה קנוי קנין שנים, ועוד שאמרו יכול לפילו קנה ע"ע יאכל בתרומה, ת"ל קנין כספו וגו', ולא יוכל לומר כן לא משמעות תושב ושכיר ע"ע היולא בשב או ביובל, ומשתה תבין דברי רמב"ם ז"ל שכתב (הלכות תרומות פ"ו ה') הזר אסור לאכול תרומה שנאמר וכל זר לא יאכל קדש, לפילו היה תושב כהן או שכירו שנאמר תושב כהן ושכיר לא יאכל בו, תושב זה שכיר שולם, שכיר זה שנים, ועבד עברי הרי הוא כתושב ושכיר, והרבה נתקשה הרב בעל כ"מ ז"ל בלשון זה, ומפשט הכתוב שפרשנו נכונים דברינו מאד: תושב כהן ושכיר, תושבו של כהן ושכירו, לפיכך תושב זה נקוד פת"ח לפי שהוא דבוק מפי' רש"י ז"ל, כלומר לא שם התושב או השכיר עלמו כהן: (יא) וכהן כי יקנה נפש, עבד כנעני שקנוי לגופו, לשון רש"י ז"ל, ולזיני יודע לזיך יולא לו כן מל' כי יקנה, וגם בעבד עברי נאמר כי תקנה עבד עברי (שמות כ"ל ב'), ולזין גופו קנוי לו, [ר"ת ה, נרצה ארם"י ז"ל הוכיח פירושו ממלת נפש]. ורש"ם ז"ל פי' בפסוק הקודם לפע"י שבל מקנת כספו של כהן תוכלים בתרומה, כמפורש בכתוב וכהן כי יקנה וגו' לזין זה אלא שם גופו קנוי, אבל עבד עברי לא הכתוב ולמדך כאן שאין גופו קנוי לאדוניו לאכול, ולזיני מבין זה שסרי תושב ושכיר נוכל לפרש על גוי או ישראל שאין עבדים קנויים בנכסף, ומקרא וכהן כי יקנה בעבד עברי, ולמדך שגופו קנוי לאדוניו לאכול, אבל בת"כ

אמרו

אמר כב

הוּא יֹאכַל בֹּו וַיֶּלֶד בֵּיתֹו הֵם
יֹאכְלוּ בְּלַחְמֹו: (יג) וּבַת־כֹּהֵן כִּי
תִהְיֶה לְאִישׁ זָר הִוא בִּתְרוּמַת
הַקֳּדָשִׁים לֹא תֹאכֵל: (יג) וּבַת־
כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה
וזרע

תרגום אשכנזי קצח

זיא דאַפֿאָן עסטען, זאָ אויך
אין זיינעם הויז געבאָרענע
שקלאַפֿען קענען פֿאָן זיינער
שפּייז מיטעסטען. (יג) ווען
אינעם פּריעסטערס טאָכטער
איינען געמיינען היראַטהעט,
זאָ דאַרף זיא ניכט מעהר פֿאָן
דען הייליגען גאַבען עסטען.

(יג) ווען אַבער דיא טאָכטער איינעם פּריעסטערס ויטטוויע אָדער געשיידען ווירד, אונד
האַט

תרגום אונקלוס

בַּסְפִּיהּ הוּא יֵיכוֹל בֵּיהּ וְיַלִּידֵי בֵּיתֵיהּ אִינּוּן
יֵיכְלוּן בְּלַחְמֵיהּ: (יג) וּבַת כָּהֲנָא אֲרֵי תְּהֵי
לְגֻבַר חִילוֹנִי הִיא בְּאַפְרָשׁוּת קוּדְשַׁיָּא לָא
תֵיכוֹל: (יג) וּבַת כָּהֲנָא אֲרֵי תְּהֵי אַרְמְלָא
ומתרכא

רש"י

נפש. עבד כנעני שקנו לגופו: ויליד ביתו. לרבות בני השפחות ולפי כהן לוכלת בתרומ' מן המקרא הזה שלף היל קנין כספו ועוד למד ממקרא לחר כל טהור בביתך וגו' בספרי: (יב) לחים זר. ללוי וישראל: (יג) אלמנה וגרושה. מן החים הזר:
וזרע

באור

דמרו יכול לפילו קנה עבד עברי יאכל בתרומה ת"ל קנין כספו יצא עבד עברי שאין כסף, וכך פרושו קנין יתכן להאמר על כל הנקנה כמו כי תקנה עבד עברי, לכל הוסיף קנין כספו ללמדנו, שהדבר הנקנה יהא שוה כסף ודומה לכספו, כמו הקונה שדה וכלים, לם רובה מוכר ומוכר חוזר בכסף לאחריס, גם מיחילן לבניו לאחריו, ודומה להן עבד כנעני היום קונהו ומחר מוכר ומוכרו לאחר, ומנחילן לבניו לאחריו, וכן בהמתו של כהן היל קנין כספו, לכן היל לוכלת בבראשי תרומה שהיל בכלל נפש לכל עבד עברי אין בו כסף, שאין בידו למכור לותו לאחר, אלל עובד גם וכשניעית יולל לאחרי מנס, ואינו מנחילו כמו שאר קנייניו, לינו קנין כספו, וזהו פשוטו של מקרל, שלבד עבדים כנעניס כספו של אדס הן, לל עבדים עבריס, וכן לל יקס כי כספו הוא (שמו' כ"ל כ"ל): נפש, לאר שהוכחנו שהכתוב מדבר בעבד כנעני, יתכן שאמר נפש, כי בקנין זה קונה נפשו, שנכנס במצות מילה ובכל המלו' שהאשה חייבת בהן, ועבד עברי הנקנה פוחת ממעלתו שהרי יוכל למסור לו שפחה כנענית להוליד ולדות: ויליד ביתו, בני העבדים והשפחות שנולדו בביתו, לפי שהן שלו וכספו הן יאכלו בלחמו בתרומה שהוא לחם הכהן, ויליד בית כל שכן מקנוי קנין כספו, ולפי פשוטו שב על ע"ע שמסר לו רבו שפחה כנענית, לעפ"י שלניו לינו לוכל הס לוכלין מדין יליד בית כי כספו הוא: (יב) ובת כהן כי תהיה לאיש זר, זר מן הכהונה לפילו לוי וישראל, לו זר לה לפילו כהן, וכמו שאנו אומ"כ לחים זר לין לי חלק ממזר, מניין לפילו ללוי ולישראל, ת"ל לחים זר, כלומר שרלוי להיות לה לחים, וכן למדנו מפסוק זה, שאפילו חלמנה לכה"ג גרושה וחלוצה לכהן הדיוט פסלה מן התרומה: הוא בתרומת הקדשים לא תאכל, נכל הפרשה לומר קדש וקדשים, וכאן לומר תרומת הקדשים, לכלול חזה ושוק ושל שאר השלמים הנקרלים תרומה, כמו שוק התרומה וחזה התנופה (פרשה י' ט"ו), והולרך לפסוק שניהן כמו שאמרו בת"כ, וללמד את פ"י שאם נתאלמנה לו נתגרשה וזרע לין לה שמותרת בתרומה, היינו מותרת בחזה ושוק: (יג) ובת כהן, המורה למעלה: אלמנה וגרושה, לו גרושה כמו ומכה לביו ולמו (שמות כ"ל ט"ו), גם לפשר בשתיהן, שאלת לזר ונתאלמנה, וחזר ונשלת לשני ונתגרשה, ולילו נלמר גרושה, הייתי לומר לסורה בתרומה לפי שאסורה לכהן הדיוט, לכל חלמנה שמותרת לכהן הדיוט, לפילו יש לה זרע תלכל בתרומה, לכך נלמר חלמנה, ולילו נלמר חלמנה, הייתי לומר כשלין לה זרע מוחרת, לכל גרושה לפילו לין לה זרע לסורה בתרומה,
לכך

תרגום אשכנזי

אמר כב

וְזֶרַע אֵין לָהּ וְשָׁבָה אֶל־בֵּית אָבִיהָ כִּנְעוּרֶיהָ מִלֶּחֶם אָבִיהָ תֹּאכֵל וְכָל־זָר לֹא־יֹאכַל בּוֹ: (יג) וְאִישׁ כִּי־יֹאכַל קֹדֶשׁ בִּשְׁגָגָה וְיָסַף חֲמִשִׁתוֹ עָלָיו וְנָתַן לַכֹּהֵן אֶת־הַקֹּדֶשׁ

האט קיינע קינדער, זאָ קאָן זיא ווידער אין איהרעם פאַטערס טערם הויז צוריק קעהרען, ווי אין איהרער יוגענד, אונד פאָן איהרעם פאַטערס שפייז עסען; קיין גענייגער אבער דאַרף דאַפאָן עסען. (יד)ווען יעמאַנד עטוואס היילינעם אין איררטהום נעניעמט, זאָ זאָלל ער דען פינפטען טהייל דאַצו לעגען, אונד זאָ דעם פריעסטער דאַז היילינע ער.

שטאַט

רש"י

חרש ולן לה. ממנו: ושבה. הת לאו יש לה זרע ממנו לאסורה בתרומה כל זמן שהזרע קיים: וכל זר לא יאכל בו. לא בת ישראל להיכיח את החוטן שמותר בתרומה זרות שמרתי לך ולא לנינות: (יד) כי יאכל קדש. תרומה: ונתן לכהן את הקדש. דבר הרשוי להיות

תרגום אונקלוס

וּמְתַרְכָא וּבַר לֵית לָהּ וְתָחוּב לְבֵית אֲבוּהָא כְּרַבְיוּתָהָא מִלַּחְמָא דַּאֲבוּהָא תֵּיכוֹל וְכָל חֵילוֹנַי לָא יֵיכוֹל בֵּיהּ: (יד) וּגְבַר אֲרֵי יֵיכוֹל קוּדְשָׁא בָּשְׁלוּ וְיוֹסֵף חוּמְשֵׁיהּ עֲלוֹהִי וְיִתֵּן

לכהנא

באור

לכך נאמרו שניהן: וזרע, בין זרע בין זרעה פוסלה מתרומה, ואפילו זרע זרעה פסול פוסלה מתרומה, חוץ מזרע זרעה מן הנפחה והנכרית, שנאמר וזרע לין לה, לריך שיהיה זרעה, לבל הגולד מן הנפחה והנכרית לינו זרעה: ושבה אל בית אביה, ילמה לי הפסד שהות תנאי כמו וזרע לין לה, כלומר מלבד שאין לה זרע, גם שבה אל בית לניה, אל מנפחה הראשונה, שאין לה עסק עוד עם מנפחת בעלה, פרט לנמת בעלה, והיא שומרת יבם, ותנאי אליבי שתשוב בנעוריה, טרם ידעה איש, פרט למעוברת, וכן שנו בת"כ ושבה אל בית אביה פרט לשומרת יבם, בנעוריה פרט למשוברת, ולולי שהן תנאים מה היה לורך להאמר, יאמר וזרע לין לה מלאם לניה תאכל, וכי הלריכה הכתוב שתשוב בבית לניה, והרי כל שאין לה זרע לפילו דרה בעיר לחרת לוכלת בתרומה, וכן משמע ויו"ו ושבה כמו ויו"ו של וזרע שבשניהן תנאים, וכן תרגמו יב"ע, לבל רמ"י ז"ל פי' ושבה, הת לאו יש לה זרע ממנו לאסורה בתרומה כל זמן שהזרע קיים, משמע מדבריו כי ושבה ענינו להתירה לשוב לבית לניה להיות אם בנעוריה לאכול מלחמו: מלחם אביה תאכל, בתרומה ולא בחזה ושוק: וכל זר לא יאכל בו, בגר נאמר למעלה (פסוק י'), לבן פי' רמ"י ז"ל לא בת ישראל להוליא את החוטן שמותר בתרומה, זרות שמרתי לך ולא לנינות. וכפי הפשט פי' רשב"ם ז"ל על בן לאו יש לה, ובעבורו לא תאכל היא, ויותר פשוט נראה לפי שדבר למעלה בזרים מן הבהונה, שנאמרו בלוי וליסראל, הוסיף בהן לפילו נשלת לבהן שאסור לה, הזרע המולד ממנו מבלל זר מן הבהונה ולא יאכל בו, לע"פי שהוא מזרע הבהנים. ורבותינו סמבוהו לענין שלאחריו, ונא ללמד שזר האוכל תרומה בשגגה חייב בחומש, לבל בת בהן שנשלת ליסראל ומת והניח זרע, לא תבלה תרומה לינו מבלמת חומש, וכן בהן שבבל תרומת חבירו לפי שאין זרים לה: (יד) ואיש, פרט לקטן: כי יאכל קדש, תרומה, לבל תוכל קדשי קדשים לחבר זריקת דמן בשוגג מבלם את הקרן לבהנים, והבהנים לוקחין נדמיו שלמים בן שנו בת"כ: המשיתו, שיהא הוא וחומשו חמשה, נשלח מוסיף הרגילות ממה שהוגה: ונתן לבהן את הקדש, לילו לומר לבד ונתן לבהן, היינו שומעים שבריך לשלם קרן וחומש לבהן לבל מה שנותן לו לינו תרומה, לבך לומר את הקדש, שעל הקרן והחומש לל קדושת תרומה וכן בן בריך לשלם לו דבר הרשוי להיות קדש, שאינו סורע לו מעות,

חלח

אמר כב

הַקֹּדֶשׁ: (טו) וְלֹא יְחַלְּלוּ אֶת־קָדְשֵׁי
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת אֲשֶׁר־יָרִימוּ
לַיהוָה: (טז) וְהִשָּׂיאוּ אוֹתָם עֲוֹן
אַשְׁמָה בְּאָכְלָם אֶת־קָדְשֵׁיהֶם כִּי
אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשָׁם: פ שלישי וידבר

היילינטהימער פערצעהרען: דען איך דער

תרגום אונקלוס

לְכַהֲנָא יַת קוּדְשָׁא: (טו) וְלָא יְחַלְּלוּן יַת
קוּדְשַׁיָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל יַת דִּי יַפְרְשׁוּן קֳדָם
יְיָ: (טז) וְיַקְבְּלוּן עֲלֵיהוֹן עֲוָיָן וְחוֹבִין בְּמֵיכַלְהוֹן
בְּסוּאֲבָא יַת קוּדְשֵׁיהוֹן אֲרֵי אֲנָא יְיָ מְקַדְּשֵׁהוֹן:
ומליל

תרגום אשכנזי קצט

שטאַטטען. (טו) זיא זעלבסט
זאָללען דיא היילינטהימער
דער קינדער ישראלים נעבט
ענטווייהען, וועלכע זיא נעהמי-
ליך, דעם עווינגען צו עהרען,
אויפנעהמען; (טז) אונד נעבט
פערשולדונג אויף זיך זעלבסט
לאַססען, אינדעם זיא אויזרע
עווינע היילינע זיא.
פער.

רש"י

להיות קדש אחינו פורע לו מעות קלח פירו'ש חולין והן נעשין תרומה: (טו) ולא יחללו וגו'. להחכילם לזרים: (טו) והשיאו אותם. את עצמם יטענו עון בחכלם את קדשיהם שהודלו לפס תרומה וקדשו ונחשרו עליהן. ותנקלוס את'רגם במיכלהון בסוחנא אלא לפורך תרגמו כן: והשיאו

אותם. זה לחד מטלמה לחיים שהיה ר' ישמעאל דורש בתורה שמדברים בחדש עלמו וכן ביום מלאת ימי נזרו יביא לאותו (במדבר ו') הוא יביא את עלמו וכן ויקבול לותו בני (דברים ל"ד) הוא קבר את עלמו כך נדרש בספרי:

באור

אלא פירות של חולין והן נעשין תרומה: (טו) ולא יחללו את קדשי בני ישראל, פי' רש"י ז"ל להחכילן לזרים, ורמב"ן ז"ל טען עליו אלא הוזכר לאו זה בתלמוד, אלא לאסור הוא לעשות כן כמו בשאר כל האסורין, ויפה טען, ותשובת הרשב"ם ז"ל על טענה זו היא מתברת לי ורמב"ן ז"ל פי' טעם הכתוב כי בני ישראל נמשך למעלה, והוא לזהירה שנית שלא יאכל קדש בעבור שירצה להזכיר בו העונש, ואמר והשיאו אותם את עלמם בשאר יאכלו את קדשיהם, ולפירושו היה ראוי לומר ולא יחללו את קדשיהם, ואם לתקן זה אמר כי בני ישראל נמשך למעלה, ובאלו שעור הכתוב ולא יחללו בני ישראל את וגו', הרי מלת קדשי סמוך, ושוב עונש זר האוכל תרומה מפורש למעלה ומתו בו כי יחללוהו, ובאן העונש סתום, ולפי פשט הכתוב נראה לי שמוסב על ראש הענין, שהלה אמר ויזהרו מקדשי ב"י ולא יחללו את שם קדשי, כולל כל הקדשים כמו שפרשנו שם, ופירשו מהן בטומאתן, ואת"כ זכר דיני התרומה ואסורה לזרים, לבן אחש הענין ולא יחללו את קדשי ב"י, פירשו מהן בטומאתן כי על קדשי מזבח כבר אמר אבר הס מקדישים לי, ופרשנו שעמו שהקרבן כלו יקדישו לגבוה, להקריב ממנו חלב ודם על המזבח, לבן הנשאר ממנו לאכילה קדושת הקרבן עליו ולפי שאין הדבר כן בתרומה, שאין ממנה דבר לגבוה, שהרי מתחלה מפרישים אותה להיות ללאמו של כהן, שמא תאמר הין זה חלול קדש כשיאכלוה בטומאה, חזר ופי' את אשר ירימו לה', שגם התרומה ירימוה קדש לה', אלא שהשם נתנה במתנה לזרע אהרן, בתנאי שינהגו בה בקדושה, כמו בשאר קדשים שאוכל קדש ונתן להם מאלין גבוה (טו) והשיאו אותם עון אשמה, שם יאכלו התרומה בטומאת הגוף, כמו שאוכלים לחם חולין שלהם יטענו על עלמם עון אשמה, כי אני ה' מקדשם, והיו קדש, וכן תרגם אונקלוס ז"ל ויקבלון עליהון עויין חובין, במיכליהון בסוחנא את קדשיהן, וזה בדעת ר' ישמעאל שהיה דורש שזה אחד מהם שהדברים בחדש עלמו, וזה אחד מהן. ורש"י ז"ל פי' את עלמם יטענו עון, בחכלם את קדשים שהודלו לפס תרומה זקדשו ונחשרו עליהן, לפטתו פי' שגם שם יחכילום לזרים, אבל מלת בחכלם מפעותו על הכהנים בעו ולא יחללו. ורבותינו ז"ל דרשו שוד מפסוק זה שהזהיר לאוכל טבל קודם שנטלה הימנו תרומ' גדולה ותרומת מעשר, ואמרו את אשר ירימו לה' בתחילין לתרום הכתוב מדבר: עון אשמה, עון שיחשם בו, שיתחייב עליו דין, כי המחלל קודש נקרא עון, שפושב מחשבות קלות רחש על עניני קדש, וכמ"ש (פרשה ז' ח'): כי אני ה'

אמר כב

(יג) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר׃
(יד) דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו וְאֶל כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־יַקְרִיב קָרְבָּנוֹ לְכָל־נִדְרֵיהֶם וּלְכָל־נִדְבוֹתָם אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ לַיהוָה לְעֹלָה׃
(טו) לִרְצֹנְכֶם תְּמִים זָכָר בַּבָּקָר

בכשבים

וזרגום אישכנזי

(יג) פֿיערנער שפראך דער עוויגע צו משה, וו א פֿאלגעט:
(יד) רעדע מיט אהרן, מיט זיינע נעף זעהנען, אונד מיט אללען קינדערן ישראלים, אונד זאגע איהנען: וועלכער מאן אוים דעם הויז ישראלים אדער איין פֿרעמדער אין ישראל, דער איין אפּפֿער ברינגען וויל, עם זייא וועגען געליבדע אדער אלם פֿרייאווילליגע גע־שענקע, דאם זיא נעמליך איין ואנצעם אפּפֿער דעם עוויגען צו עהרען ברינגען וואללען;
(טו) צור גנאדע אויפֿגענאמען

מען צו ווערדען: מום עם אהנע לייבעם־פֿעהלער, מענגליכען געשלעכטעם, פֿאן רינדפֿיה, שאף

רש"י

(יח) נדריהם. הרי עלי: נדבותם. הרי זו: (יט) לרצונכם. הביאו דבר הראוי לרצות אתכם לפני שיהא לכם לרצון לפני"מט בלעז והיזהו הראוי לרצון. תמים זכר בבקר בכשבים ובעזים. לכל בעולת העוף אין לריך תמות וזכרות ואינו נפסל בטוס אלא בחסרון אבר: לפלא

תרגום אונקלוס

(יג) וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:
(יד) מַלֵּיל עִם אַהֲרֹן וְעִם בְּנוֹהִי וְעִם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן גְּבַר גְּבַר מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן גִּיּוֹרָיָא בְּיִשְׂרָאֵל דִּי יְקָרֵיב קוּרְבָּנֵיהּ לְכָל נִדְרֵיהוֹן וּלְכָל נִדְבָתְהוֹן דִּי יְקָרְבוּן קֳדָם יְיָ לַעֲלָתָא: (טו) לְרַעֲוָא לָכוֹן שְׁלִים

באור

מקדשים, לכן עון גדול ביד המחללם: (יח) איש איש, לומרו רבותינו ללמד שהגויים נודרים ונדבות כישראל: ומן הגר בישראל, זה גר לדק שהוח כישראל: אשר יקריב קרבנו, שנדר להביח קרבן, או נדבו לבו להביאו, ורובה למלחת נדרו ולהפרים בהמה מעדרו, והוו לכל נדריהם לכל נדבותם, ויקריב יקדים, כמו לדם כי יקריב (פרשה ח' ג') ושם נחמנוהו: לכל נדריהם ולכל נדבותם, לכל מיני נדר ולכל מיני נדבה, ושם על בני ישראל, והנהגל שבין נדר לנדב בחרנו בפרשת לו את אהרן, וכמו שאומרו חכמים נדר הרי עלי, ונדבה הרי זו, כי סתם נדר הוח בעת לרה, כשיומר לם יעשה לי הדם כך, הרי עלי להקריב כך וכך, או שאומר לם יהיה לי כך, הרי עלי עולה, ויש נודר בלי תנאי שיקרבו כך אלא אומר הרי עלי להביח עולה או שלמים, לפי שאין בהמה מזומנת לפניו, אבל נדבה הוח המנדב ממה שיש בידו ואומר הרי בהמה זו לעולה, ולכן כשנודר חייב בתחריות, אבל נדבה שמייחד מיד הבהמה שרולה להקריב, אינו חייב בתחריות: יקריבו, יקדישו: לעלה, זכר תחלה עולה שנוהג בה זכרות ותמות, ובכר אומר זכר תמיס יקריבנו (פרשה ח' ג'), ולמד כאן שאם הקדיש בעל מום עובר בל"ת, אבל הקדיש נקבה לעולה לאע"פ שאינה קרבה אינו עובר בל"ת, כי בעל מום בזיון קדשים הוא אבל נקבה קרבה בשאר מיני קרבנות בהמה: (יט) לרצנכם, הביאו דבר הראוי לרלות אתכם לפני, שיהא לכם לרלון לפניימ"ט בלע"ז, ובל"א (בשעאפֿטיגונג), והיזהו הראוי לרלון תמים זכר, לשון רש"י ז"ל, ודומה לזה פרשנו בפסוק לרלונו לפני ה' (פרשה ח' ג'): תמים זכר בבקר בכשבים ובעזים, ולא נאמר עוף, מכאן למדו בתורת כהנים תמות וזכרות

בַּכְּשָׂבִים וּבָעִזִּים: (כ) כָּל אֲשֶׁר־
בּוֹ מוּם לֹא תַקְרֵיבוּ כִּי־לֹא לְרָצוֹן
יִהְיֶה לָכֶם: (כא) וְאִישׁ כִּי־יַקְרִיב
זֶבַח־שְׁלָמִים לַיהוָה לְפַלֵּא־נֶדֶר
אוֹ לִנְדָבָה בַּבָּקָר אוֹ בַצֹּאן תָּמִים
יהיה

שאפֿען אָדער ציעגען זיין;
(כ) וואָס איינען פֿעהלער האָט,
מיסט איהר ניכט דאַרברינגען,
דען עס ווירד ניכט צור גנאַ-
דע אויפֿגענאָממען ווערדען.
(כא) ברינגט יעמאַנד אין
פֿרייד־ענאָפֿער, דעם עוויגען
צו עהרען, אַלס איין בעזאָנדע-
רעם געליבדע, אָדער אַלס
פֿרייאַווילליגעם נעשענק, פֿאָן רינדפֿיה אָדער קלייניפֿיה, זאָ זייא עס אָהנע מאַנגעל, ווען
עם

דְּכַר בְּתוֹרָיָא בְּאִמְּרָיָא וּבְעוָיָא: (כ) כָּל (כא) לפלא נדר. להפרים נדבתו:
דִּי בֵיהּ מוּמָא לָא תְקָרְבוּן אֲרֵי לָא לְרַעֲוָא יְהֵי לְכוֹן: (כא) וּגְבַר אֲרֵי יְקָרֵיב
נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא קֳדָם יְיָ לְפָרָשָׁא נִדְרָא אוֹ לִנְדַבְתָּא בְּתוֹרֵי אוֹ בְעָנָא שְׁלִים
יהי

באור

נבהמה וחין תמות וזכרות בעופות, ופרשנוהו (שם פסוק י"ז), ולפי שעיקר הפרשה מזהרת במומין, שלח מקדימן למזבח עובר בלחו, הקדיש תמיס לזבר, ועניגו שם לרלונכם יהיה, לריך שתקדישו לי התמיס שבזכרים, ומלת תמיס בחרנוהו (שם פסוק ג'), שמלבד שלח יהח בו מום, גם לריך שיהיה למלוה ממבחר עדרו, נעדר כל חסרון, לבל חיגו עובר בל"ת חלח על בעל מום, ולהלן שמדבר מחזו מינין יקרים קרבנותיו, הקדיש זבר שלריך להקדים פר לעולה ולח פרה, ולותו הפר יהיה ג"כ תמיס: (כ) כל אשר בו מום, לפילו מום עובר לח תקדישו בעוד מומו בו, ולח יחמר לקדישנו ולמתין להקריבו עד שיעבור מומו, חלח כשמקדישו עובר בל"ת, כי בזיון הוח בקדשים: לא תקריבו, לח תקדישו, וכן שנו בת"כ לח תקריבו, לי משום בל תשחט הרי בל תשחט לחמור למטה, פי' לח תקריבו חלה לה', הח לינו לומר לח תקריבו, חלח משום בל תקדים: כי לא לרלון יהיה לכם, לח תפיקו רלון מה' שם תקריבו כחלה, ומלת רלון בחרנוהו (שם פסוק ג'): (כא) ואיש כי יקריב זבח שלמים לה', כולל שלמים ותודה, כי הגמלט מלרתו זובח תודה, וזהו לעגין הנדר שנודר נעת לרה, והמנדב מרוב שמחה וטובה, מניח שלמים הנחכלין לב' ימים ולילה ח': לפלא נדר או לנדבה, זהו פי' זבח שלמים, ומלת לפלא פי' רש"י ז"ל להפרים נדבתו, וכן לחמר רחב"ע ז"ל לפלא, לפרש, וכן ת"ח ז"ל לפרשת נדרה, ולח ידעתי לחיזו לורך נכתב לפלא וכל נודר ונודב לריך לפרש, ולחשוב כי מדרך הנודר נעת לרה, לנדור עולה שכלה למזבח, לח שלמים לשמחה, ורחיה לחנוח ביתך בעולות תשלם לך נדרי (תהלים ס"ו י"ג), לשר פלו שפתי ודבר פי בלרי, עולות מחים לעלה לך (שם שם י"ד וט"ו), ויפתח נדר עולה, חלח שלפעמים מלבד העולות, ירחיב נדרו להניח גם זבחי תודה בשמלט מלרתו, לספר לחחיו חסדי ה' על זבחו, וכן הנודר על בקשת טובה ג"כ ידור עולה, ולפלא נדר ידוע לפעמים גם שלמי שמחה, שבשיגיע הטובה יזבח זבחי שלמים, להודות בקהל רעיו כי טוב ה' לעולם חסדו, וזהו שחמר לפלא נדר, שיקריב זבח שלמים, חו תודת שלמיו שפירש עם הנדר, ולין כן נדבה הנחה מרוב שלוה מדרבה להיות זבחי שלמים, ולכן חמלח בכל מקום לשון הפלחה לכל נדר, כמו כי יפליח לנדור נדר נזיר (במדבר ו' ב'), כי לחרים נודרים עולה ושלמים, וזה ירחיב ויפרש נדרו להיות נזיר, וכן שם כי יפליח נדר בערכך נפשות (פר' כ"ז ג'), וגם לפרש. וההפלחה הזחת נזכרת גם' תהלים, חמר לך לזבח זבח תודה ובשם ה' לקרח (תהלים קט"ז י"ז), כחחילני לניח גם זבחי תודה ולרכן בשמך בתוך לחי, ולחריו נדרי לה' חשלם וגו' שהן העולות, ולחריהן חמר בחלרות בית ה' בתוכני ירושלים, רמז שכתוב על העולה, שתקרב כליל בחלרות

ה'

תרגום אשכנזי

עם גנעדיג אויפגענאממען ווערדען זאלל, עם מוס גאר קיינען לייבעם־פעהלער האבען. (כג) וואם מיט בלינדהייט בעי חאפטעט, נעבר־עפליך, פֿער, שטיממעלט איזט, וואם וואר, צען האט, מיט טראקנער אדער פֿייכטער קרעטצע בעהאפטעט איזט, זאלצע שטיקע מיסט איהר ניכט דעם עוויגען צו עהרען דאברינגען, אונד קיין פֿייעראפפֿער דאפֿאן דעם עוויגען צו עהרען אויף דען אלטאר לעגען.

אמר כב

יְהֹוָה לְרָצוֹן כָּל־מוּם לֹא יִהְיֶה־
בּוֹ: (כג) עָוֶרֶת אוֹ שָׁבוּר אוֹ־חָרוּץ
אוֹ־יַבֶּלֶת אוֹ גָרָב אוֹ יַלֶּפֶת לֹא־
תַקְרִיבוּ אֵלֶּה לַיהוָה וְאִשֶּׁה לֹא־
תִתְּנוּ מֵהֶם עַל־הַמִּזְבֵּחַ לַיהוָה:

ושור איי

ר ש "י

(כב) שורת. עם דבר על מום עורן בלעזון נקבה שלח יהא בו מום של עורון: או שבור. לח יהיה [ס"ח שלח יהיה שבור]: חרוץ. ריס של עין שנסדק או שנפגם וכן שתיו שנסדקה או נפגמה: יבלת. ורוח"ה בלעז: גרב. מין חזזית וכן ילפת. ולשון ילפת כמו וילפת שמשון (שופטים י"ו) שלחזה בו עד יום מיתה שלין לה רפואה: לא תקריבו. שלשה פעמים להזהיר על תתנו. הקדשתן ועל שחיטתן ועל זריקת דמן: ושאה לא מזהרת הקטרתן:

לרוע

תרגום אונקלוס

יְהֵי לְרַעֲוָא כָּל מוּמָא לָא יְהֵי בֵּיהּ: (כג) עַוֵּיר
אוֹ חְבִיר אוֹ פְּסִיק אוֹ יַבְלַן אוֹ גַרְבָּן אוֹ
חֶזְוָן לָא תְקָרְבוּן אִלֵּין קֳדָם יְיָ וְקוּרְבָּנָא
לָא תְתְּנוּן מִנְּהוֹן עַל מַדְבְּחָא קֳדָם יְיָ:

וחור

באור

ה', וסיפו על זבחי תודה, שהן נאכלין בכל העיר, ולכן אכל העולה (פסוק י"ח) לא אמר לשון הפלאה: תמים יהיה לרצון, לעם"י שבחין גם נקנות, תמימין יהיו: (כב) עורה, פי' רש"י ז"ל שם דבר על מום עורון בלשון נקבה, שלא יהא בו מום של עורת, כלומר שחינו תאר נקבה מן שור לזכר, שהיה ראוי לביות העי"ן בחיר"ק, ועוד למה לא יזכור הזכר, ועוד שבור וחרוץ על הזכר, אלא שם המום הוא בין לזכר בין לנקבה, אבל רשב"ע ז"ל פי' שהוא שם התאר לבין, ועין לשון נקבה: שבור, שים בו לבך שבור הוא יד או רגל או אפילו שבר זנב, כמו שמצינו בת"כ, כי הכל בכלל שבור, וכן כל שהוא בגלוי, אבל שבר פנימי שנסתר לינו מום, ולמדוהו ממומי אדם, ובעל מום של עורת לינו אלא בעין, ובעל מום של שבור באברים רגיש, ומה שפי' רש"י ז"ל או שבור, לא יהיה, רצונו בעל מום של לינכי שבור לא יהיה: חרוץ, בעל מום של חרוצה וסדוקה לא יהיה, כגון ריס של עין שנסדק או שנפגם, וכן שפתו שנסדקה או שנפגמה וכיוצא בהן, וחרוץ כמו גזול, כמו ומחרון תנוחתם (משלי ג' י"ד), שהן המחלבים הגזורים מן החרן, משפטיך תתה חרלת (מ"ח כ' מ'), גזרת, ובלשון משנה הרבה שמח יבשה חרין: יבלת, פי' רש"י ז"ל ור"וחה בלע"ז (וואַרצען), וכם דבר על מום הוא כמו עורת, ועניני אלא יהי' הקרבן בעל מום של יבלת וזהו שמצינו בת"כ יבלת, זה בעל יבלת: גרב, בעל מום של גרב וכן ילפת, ובחרגום למעלה (פרשה כ"ח כ'): לא תקריבו, זהו לאו על שחיטת בעל מום: אלה, אבל אתה מקריב את שנעבדה בו עבודה: ואשה, מתנת אם, וזהי הקטרה,

מלבד

המעמר

(כב) יבלת, נתב הרב המבאר שהוא שם דבר על מום עין בדבריו, ושלם הרד"ק אמר שהוא שם התואר לנהמה שים לה יבלת כמו חרון שהוא תואר, ומלבד שיפלא לפי דבריו למה הזכיר

התואריס

אמר כב

(כג) וְשׁוֹר וָשֶׂה שָׂרוּעַ וְקָלוּט נְדָבָה
תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ וּלְנֵדֶר לֹא יְרֻצֶּה׃
ומעוך

תרגום אשכנזי רא

(כג) איינען אָכסען אָדער
איין לאַם, דאַז איין גליד
צו לאַנג אָדער צו קורץ האַט,
קאַננסט דוא וואָהל צום פֿריי-

ווילליגען געשענקע מאַכען, אַבער פֿיר איין געליבדע ווירד עם ניכט וואָהל אויפֿגענאָממען.

תרגום אונקלוס

(כג) וְתוֹר וְאִימַּר יַתִּיר וְחַסִּיר נְדַבְתָּא
תַּעֲבֵד יָתֵיהּ וּלְנִדְרָא לָא יִתְרְעֵי׃
ודימרים

רש"י

איין

(כג) שרוע. לאבר גדול מחבירו: קלוט. פרסותיו קלוטות: נדבה תעשה אותו. לבדק הבית: ולנדר. למזבח: לא ירצה. איזה הקדש בא לרצות הוי אומר זה הקדש המזבח:

באור

מלבד שעובר על אחיתתן וזריקת דמם, עובר גם על הקטרתן: (כג) ושור ושה שרוע, פרשנוהו (פרשה כ"ח י"ח): וקלוט, לשרו בת"כ פרסת רגלו דומה לשל סוס, פרסת רגלו דומה לשל חמור, כלומר עגולים כשל סוס ושל חמור ואינן שסועין, ואם הם עגולין ולא שסועין זהו קלוט האמור בתורה, ויאמר רשב"ע ז"ל קלוט הפך שרוע, מגזרת עיר מקלט, שאינן רחבים כשל שור וזה: נדבה תעשה אתו, אין לפרשו בקדשי מזבח כמו לפלח נדר לו לנדבה, ושהבדיל בין שרוע וקלוט לשאר מומין, שכל המומין פסולין בין לנדר בין לנדבה, ושרוע וקלוט אינן פסולין אלא לנדר, שאם אמר הרי עלי שתם, לריך לשלם נדרו תמים, אבל אמר על שרוע וקלוט לבתחלה הרי זו עולה מותר להקריבה, כי אין הדעת סובלת שיקריב שרוע וקלוט למזבח, שהן מומין גלויין יותר מן המומין שנזכרו אחלה, והרי במומי אלו שכר שרוע אבל עור ופסח וחרוס, שהן המומין הגדולים מהנזכרים לאריכם, וכן קלוט בנהמה משונה, ועוד שדומה לסימן טומאה. והחמת בקבלת רבותינו ז"ל שאמרו"כ נדבה תעשה אותו לבדק הבית, והוא הדין לנדר לבדק הבית, כמו שדרשו נדבה תעשה אותו ולנדר, ולנדר למזבח לא ירלה ולא לנדבה, איזהו הקדש שלא לרלון, הוי אומר זה הקדש מזבח. ורמב"ן ז"ל רלה לתקן לשון המקרא כפי קבלתם ואמר רוב הנדבו' לבדק הבית, כמו שאמר במשכן כל נדיב לב הביאו את תרומת ה' (שמות ל"ה כ"ב), ובמקדש אני ביושר לבבי התנדבתי (ד"ה א' כ"ט ט"ז), ובבנין שני עם הנדבה לבית אלהים (עזרא ח' ד'), כי אין בענין בדק הבית חיוב רק נדבת הנפש, ומנהג הנותנים לבדק הבית שנדבה יביאו הרי זו לבנין, לפיכך כל נדבה שאם הוא לבדק הבית, ונדר שאם יאמר לקדשי מזבח, לך למזבח שאם תודה וגו' נדרי לה' אשלם וגו' (תהלי' קי"ו י"ד), אבוא ביתך בעולות אשלם לך נדרי (שם ס"ו י"ג) עלי אלהים נדריך אשלם תודות לך (שם נ"ו י"ג), והנותנים למזבח בנדרים יביאו, שם יעלו אלהים אבוא לפניו בעולה, וזהו ושור ושה שרוע וקלוט נדבה תעשה אותו, לכל אשר ידבנו, ולנדר לה' לא ירלה. ואם גם הרב רשב"ם ז"ל קבל דבריו אלי תמה, שכל פרשות הקדשות שהן לבדק הבית, מתחילות בלשון נדר אלא כי יפליא נדר בערכך נפשות לה' (פרשה כ"ז ב'), וכל דברי הפרשה שם סובבים על זה, וכן וידר יעקב נדר (בראשית כ"ח כ'), ולא היה לא לעולה ולא לקרבן, וכן וידר ישראל נדר וגו' והחרמתי את עריהם (במדבר כ"א ג'), והחרמים לבדק הבית, ובקדשי מזבח מצינו בנדבה לזבחה לך (תהלים כ"ז ו'), ושריו לנדבה לעם ולכהנים (ד"ה ב' ל"ה ח'), וכל נדיב לב עולות (שם נ' כ"ט ל"ו), התנדבו לבית אלהים (עזרא ג' ס"ח), ואפלו אם נודר נדר למזבח, ויש לבנין הבית לו לעשיים, וכן נדבה היא למזבח, גם לבדק הבית, שכל אומר הרי עלי ואינו מפרש מיד קרוי נדר, אפילו אינו בעבור נרה, לבן ירלה בעיני שהכתוב

תפס

המעמר

התוחרים שבור וחרוץ בלשון זכר ובלת בלשון נקבה, גם הוא במשנה שם דכר, כמו מותכין יבלת במקדש. ואולי יבלת הוא מענין והחרן תתן יבולה, והוא מה שנקרא בל"ק (אין חוים וואוכם), ובספר המליץ להחכם בעזעניוס בשמטה המלה הזאת.

תרגום אשכנזי

(כד) איין שטיק, דעסטען חאָ־
דען צערדריקט צערקוועטשט,
אַבגערייסטען, אָדער פֿערשניט־
טען זינד, זאָלט איהר ניט דעם
עוויגען צו עהרען דאַרבּרינגען,
אין

אמר כב

(כד) וּמַעוּךְ וְכָתוּת וְנָתוּק וְכָרוּת
לֹא תַקְרִיבוּ לַיהוָה וּבְאַרְצְכֶם
לא

רש"י

(כד) ומעוך וכתות ונתוק וכרות. בניליס לו בניד: מעוך ביליו מעוכין ביד: כתות. כתושים יותר ממעוך: נתוק. תלושין ביד עד שנפסקו חוטים שתלויין בהם לגמל נתונים הם בתוך הכיס והכיס לא נתלש: וכרות. כרותין בכלי ושודן בכיס: ומעוך. תרגמו ודימרים זהו לשונו בלרמית ל' כתישה: וכתות. תרגומו ודירסים כמו הבית הגדול רסיסי' (עמו' ו') בקיעות דקות וכן קנה המרוסס: ובאַרצכם לא תעשו. דבר זה לסרס שום בהמה וחיה

תרגום אונקלוס

(כד) וְדִימְרִים וְדִירְסִים וְדִישְׁלִיף וְדִיגְוִיר
לָא תַקְרְבוּן קֳדָם יְיָ וּבְאַרְעֲכוֹן לָא
חעבדון

באור

תפס בכל לחד לותו שים ללמוד השני ממנו, התיר נדבה לבדק הבית וכל שכן נדר, ואסר נדר למזבח וכל שכן נדבה, והטעם כל מתנדב בנפש חפלה מתנדב מרוב שמחה, ואומר הרי זו ואיך יפרים לבית אלה בעל מום ובזה, על זה נאמר הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך (מלאכי ח' ח'), לא כן נודר שאמר הרי עלי, ולפעמים בנוח מועד לשלם נדרו מכן לשלם ממיטב פרים, ואין בעדרו כי אם רזה ובעלת מום ואין ידו משגת לקנות מן השוק, והרי זה שאינו עושה דרך בזיון, ואסור לטעות שיעלה לרצון, לכן אמר ולנדר לא ירצה, וכל שכן לנדבה, ומאחרו נדבה תעשה לותו לבדק הבית, למדנו מלותו טעם עצמו כ"ש שיעשה לנדר, ועל זה דרשו בת"כ שנדבה שבאתה בכתוב מוסב על ולנדר, ונדר שבסוף הכתוב מוסב על נדבה, ורבים שאמר ואדרוש נוכל ויש בעדרו זכר ונודר וזובח משאת לה' (שם שם י"ד) מאחר הנודר ויש בעדרו זכר ומובחר, וזובח משאת, לכל נודר ואין בעדרו תמים ואין בידו לקנותו וזובח משאת, לעם"י שעובר בלאו אינו בחרור, ומקרא שלמעלה, וכי תגיעון עור וגו' הקריבהו נא לפחתך (שם שם ח'), על נדבה ידבר, ויפה זכר שרוע וקלוט שהן מומין גדולים בעבור נדבה תעשה לותו וכל שכן מומין לחרים, כי לחסור מזבח כבר נאסרו כל המומים למעלה, [ס"ה לפי פשוטו של מקרא נראה לי שבך פרושו, לחרי לחר לסר הקרבת בעל מום על המזבח, לשון שיכול לעשות ממנו נדבה לה', להקדישו לגורך גבוה המותר בו, והוא כמ"ש חז"ל לבדק הבית, והנדבה שיאמר הרי זה לבדק הבית, ולנדר לא יראה, כלומר שם יאמר הרי עלי שור לבדק הבית, לא יביא שרוע וקלוט או בעל שאר מומין. וכ"ל שהתירו נדרי בעל מום לבדק הבית, היינו שם יאמר הרי עלי שנור או חרון לבדק הבית, אבל שם יאמר שתם הרי עלי שור או שה לבדק הבית, לא יראה שם יביא בעל מום, ועל הדרך הזה מתורגם בל"ת]: (כד) ומעוך וכתוח ונתוק וכרות, בניליס לו בניד, מעוך ביליו מעוכין ביד, כמו שמה מעכו שדיהן (יחזקאל כ"ג ג'), כתוש, כתושים והוא יותר ממעוך, כמו וכתת נחש הנחשת (מ"ב י"ח ד'), כתית למשוך (שמות כ"ז כ'), נתוק, תלושין ביד עד שנפסקו החוטים שתלויין בהן, אבל נתונים הם בתוך הכיס, והכיס לא נתלש, וכרות כרותין בכלי ושודן בכיס, מפי' רש"י ז"ל, ויראה כי הרבעתן אינן דומים למומין הנזכרים תחלה, שהרי אינן בגלוי, וחכמים למדו מה שבר רגל ושבר יד בגלוי, אף כל בגלוי, אלא שנקראים מומים בעבור הסרוס, שהוא משחת אשיו מוליד, וכל הבע"ח נבראו לפרות ולרבות, כמו שנזכר במעשה בראשית, ולכן זכר הרבעה אלו בפני עצמן אינן דומים לשאר מומין שבכלן יש בזיון קדשים שיאמרו הקריבהו נא לפחתך, ואילו אין בהן בזיון, שעושין כן לפטמם, והם טובים לאכילה יותר מלותן שאינן מסורסין, עד שעולין על שלחן מלכים אבל אסורין למזבח לפי שהוא דבר משחת, ומשך לו ובאַרצכם לא תעשו, ללמדנו שמלות הדבר לפני היוצר ב"ה, ולוסר עליונו מעשים אלו בלוזהרה, ובהיות לחת מהן בהמה אסורה למזבח: ובאַרצכם לא תעשו, במקדש אסור להקריבה, ובאַרצכם כל מקום שאתם יושבים אע"פ שמותרין לאכילה, לא תעשו אתם דבר זה לסרס שום בהמה וחיה אפילו טמאה,

לפך

לֹא תַעֲשׂוּ: (כה) וּמַיִד בֶּן־נֵכָר לֹא
תַקְרִיבוּ אֶת־לֶחֶם אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל־
אֵלֶּה כִּי מָשְׁחָתָם בָּהֶם מוּם בָּם
לֹא־יֵרָצוּ לָכֶם: ס (כו) וַיְדַבֵּר
יהוה

אין אייערעם לאנדע זאלט עם
ניט מאכן. (כה) אונד פון
דער האנד איינעם אויסלענ-
דערס דערגלייכן ניט אנ-
נעהמען, אום עס צור אפפער-
שפייזע אייערעם גאטטעס
דארצוברינגען, זיא האבען
איינע פערשטימלונג אן זיך,

אלוא איינען לייבעספעהלער, אונד קענענען אייך ניט צור גנאדע אויפגענאממען ווערדען.

תַּעְבְּדוּן: (כה) וּמַיִד בַּר עַמְמִין לָא תְקָרְבוּן
יַת קוּרְבַּן אֱלָהְכוֹן מִכָּל אִלֵּין אֲרֵי חֲבוּלְהוֹן
בְּהוֹן מוּמָא בְּהוֹן לָא לְרַעֲוָא יְדוֹן לְכוֹן:
ומליל

וחפי' טמחה לכך נאמר בחרנכם לרבות כל קצר בחרנכם שחי לפסול לומרלך נלטוו על הסרוס חלק בחרן שהרי סרוס חובת הגוף הוא וכל חובת הגוף נוהגת בין בחרן בין בחוצה לחרן: (כה) ומיד בן נכר. לרמי שהביח קרבן ביד נהן להקריבו לשמים

לך תקריבו לו בעל מום וחע"פי שלך נפסרו בעלי מומין לקרבן בני נח שלח נפ בן מחוסרי חבר זחת נוהגת בנמה שבעדות חבל על המזבח שבמצבן לח תקריבו חבל תמימה תקבלו מהם לכך נאמר למעלה לפיכך לרבות ת החרמים שנודרים נדרים ונדבו'כיוצרץ: מזבחתם. חבולהון: לח ירלו לכם.

באור

לכך נאמר בחרנכם לרבות כל קצר בחרנכם, שחי לפסר לומר לך נלטוו על הסרוס חלק בחרן, שהרי סרוס חובת הגוף, וכל חובת הגוף נוהג בין בחרן בין בח"ל, מפי' רש"י ז"ל, וכן הוא בת"כ. ויש להוסיף שחין לומר שהטעם הוא לפי שמקריבין ממינין חלו קרבן לה', שחם כן היה לו לפסור כן בכל המומין שלך להטילן בבהמת חולין, חלך שנפסר לגו בעבור שהוא מחום בעצמו, ולמדנו שפסורו נוהג גם בחיה ובבהמה טמחה בחרן וכח"ל, וזה למדתי מדברי רלב"ג ז"ל: (כה) ומיד בן נכר, חין לפרש שפם תקנו בהמות מסורסות מבני הנכר, חף על פי שלך הזהירתי לותם על הסרוס, לך תקריבום לה', שפם כן חין נורך להזהר, שהרי הזהיר פתם, ומה לי סרסום בעצמו חו על ידי חחרים, לבל כפי פשוטו נרחה שבב על ומעוך וכתות וגו' שלך יקבלו בחלה מיד הגוים שנוקרין נדרים ונדבות ביפרחל, שמח תחמר לפי שלך נלטוו על הסרוס, וחינן מביחין לותן דרך בזיון חלך לבבוד, שבחרנם עולין על שלחן מלכים כמ"ש (פסוק כ"ד) חינן דומין לבחר מומין, על כן מזהיר שלך יקריבום, וחמ' הטעם כי מזבחתם בהם, שסוף סוף המזבח הוא נהם שהן מסורסין, והוא דרך מזבח נגד חקים שחקקתי נמעשה נרחנית, לכן מום בם, זה ההזבח הרי הוא כמום לחר, וכמו שפסור להעלות בעל מום על המזבח הן מיפרחל הן מעכו"ם כן חלה, ומזה נלמד לזהיר שלך להקריב נעלי מומין בקרבנות גוים, שהרי חמר מום בם לך ירלו לכם, שמענו שבחיות בו מום חסור להקריבו, ולפי שמדמה מזבח למום גמור למדנו שבל המזבחת עבירה בבהמה חסור כמום, כמו רובע ומרבע ונעבד וגונב, וזהו שחמרו (סנהדרין דף נ"ז ע"ח) דבי ר' ישמעחל תנח כל מקום שנחמר מזבחתם ע"ז ג"ע וע"ד בלומר גם הם מזבח וחסורין, גם רש"י ז"ל פי' הכתוב על חיסור הקרבת מומין וקרבנות עכ"ום ורבותינו ז"ל שלמדו ממנו שחין מקבלין שקלים מן הגוים לקנות בהן קרבנות לבור, לך הוליחו המקרח מפשוטו שהרי הם חמרו מניין שהנקבות בסרוס ת"ל כי מזבחתם בם, ר' יהודה חומר חין נקבות בסרוס, הרי שגם לדעתם פשט המקרח שב על ומעוך וכתות וגו', חבל דרשו דרשתם מן לחם חלהיכם, גם רמב"ם ז"ל חמר (הלכות ת"מ פ"ח הלכה ו') ולח קרבנות ישרחל לבד חלח חף קרבנות עכו"ם חם הקריבן והן ב"מ לוקה שנחמרומיד בן נכר לך תקריבו חת לחם חלהיכם מכל חלה, וכתב עליו מוהרי"ק ז"ל ולח קרבנות ישרחל וכו' מבוחר בכתוב, ויפה פי', גם להלן חמר (ה' שקלים פ"ח ז') חבל הכותים שנתנו מחצית השקל חין מקבלין מהם, ולח הזכיר ל"ת ולח בתוב שלמד הימנו, ועם זה התיצבה תמיהת רח"ם ז"ל: לא ירצו

יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר׃ (כז) שׁוֹר
אוֹ־כֶשֶׂב אוֹ־עֵז כִּי יִוָּלֵד וְהָיָה
שִׁבְעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ וּמִיּוֹם
הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה לְקָרְבַּן
אִשֶּׁה לַיהוָה׃ (כח) וְשׁוֹר אוֹ־שֶׂה
אתו

תרגום אשכנזי

(כו) דער עוויגע שפּראַך צו משה, וויא פֿאָלגט: (כז) איין אָכּס־קאַלב, שאַף־לאַם, אָדער ציעגען־לאַם, דאָז געבאָרען ווירד, זאָלל זיעבען טאָגע בייא זיינער מוטטער בלייבען, פֿאָם אַכטען טאָגע אָבער אַן אונד ווייטער ווירד עס טיכטיג צום

תרגום אונקלוס

(כו) וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר: (כז) תּוֹר אוֹ אִמַּר אוֹ עֵז אֲרֵי יִתְיְלִיד וִיהֵי שַׁבְעָא יוֹמִין
לופן

בָּתַר אִמֵּיהּ וּמִיּוֹמָא תְמִינָאָה וּלְהָלְאָה יִתְרְעֵי לְקָרְבָּנָא קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ: (כח) וְתוֹרָא
או

רש"י

לכפר עליכם: (כו) כי יולד. פרט ליוכח דופן

פייעראָפּפֿער, דעם עוויגען צו עהרען. (כח) איהר דירפֿט אויך פֿאָן רינד אָדער שאַף
פיעה

באור

לכם, פי' רש"י ז"ל לכפר עליכם, ואיני יודע ענין כפרה זו, כי מדבר בקרבנות עכו"ם ואינן לכפר על ישראל. וכת"כ שמנו לא ירצו לכם, מלמד שאינן מרצים, סובב על דרשתם שאין מקבלין שקלי עכו"ם לקנות בהן קרבנות לבור, כי אינן מרצים לכפר על ישראל. לך כפי הפשט שמדבר בקרבנות עכו"ם, לא תמר לא ירצו על הכפרה, אלא לפי שנחשב להם לרצון שבוו מקדש לה', ומחפשי לרן גויס יבואו להשתחות בו למלך ה' ולהקריב לו קרבן, אבל אם תקבלו מהם בעלי מומין שאסרתי לכם להעלותם על מזבחי, להם לא יחשב לעון, כי לא ניתנים על הדבר הזה, אבל לא לרצון יהיה לכם, ואין רצון בכל מקום לבד כפרה, אלא גם מזכרת טובה וזכות: (כו) שור או כשב או עז כי יולד, הנולד מן השור נקרא עגל, והנולד מכשב או עז נקרא שה, ולמדו מכאן שבור בן יומו נקרא שור, וכן כשב ועז, לרמוז שהן שלמים בלורתם בהולדם, כמו שהן בזקוניהם, ואין בן האדם שהוא בתחלה עולל וינוק, בהולדו בל ידע מה, עד יגדל וילמוד ויעמול, כי בו בשעת חייס והכח לבחור בטוב לו ברע, ואם יזכה ידמה בחכריתו לבר אלהין, ועל זה תמה המשורר מפי עוללים ויונקים יסדת עוז (תהלים ח' ג'), שהוא הקדש שבתחלתו עולל ויונק, גרוע משאר הבע"ח, ועליו תתן עוז להפליא לעשות, וכל זה להרחות שאינו מובל במעשה השם בעבור יתרון גופו על שאר הבע"ח אלא בעבור בבוד נשמתו בשיבחר בטוב, וכבר בארנו ענין זה בפי' מס' תבות (פר' ג' משנה ח'): יולד, כמנהג הילודים, פרט ליוכח דופן נחיי למו לו בשוחה: והיה שבעת ימים תחת אמו, כמו תחת יד פרעה (בראשית מ"ח ל"ה), תחת רשות אמו, כי היא תעזרהו בימים הראשונים, שתניקהו ותלבשהו ותשגיח עליו, לא שחייב הכתוב שתהיה למו כל ז' הימים, שאפילו מתה שעה אחת אחר שנולד, רשוי לקרבן משמיני ואילך, אלא דבר נהווה, וגם אם מתה מיד בשר משמיני ואילך, אלא שרצותינו למדו מזה פרט ליתוס שמתה למו בשעת לידה שפסול לקרבן, שאריך להיות שעה אחת תחת למו: ומיום השמיני והלאה ירצה, אם תקדישנו ותעלנו לה' ירצה: לקרבן אשה לה', להקדישו ולהעלותו על האשים, ללמד בשם שאסור להקריבו מחוסר זמן, בך אסור להקדישו מחוסר זמן: (כח) ושור

המעמר

(כו) שור, עיין בנחור, ואם גם בעיקר הענין בנים דברי הרב ז"ל ונחמדים להשכיל, בכל זאת הרעלם כי גם ילוד אשה בנאתו מרחם נקרא אדם, והעד אדם כי ימות באהל, בגם תינוק בן יומו מטמא. אחת אמו, לפי הפשוט הוא בשעתו לפי שדרך הוולד לעמוד בין רגלי אמו לינק מדדיה. (כח) ושור או שה, ת"ס ותורתם אחת כנ"ל, וכמו שהוא בכל הספרי

כ"י

אמר כב

אֹתוֹ וְאֶת־בְּנוֹ לֹא תִשְׁחֲטוּ בְּיוֹם
אֶחָד: (כט) וְכִי־תִזְבְּחוּ זֶבַח־תּוֹדָה
ליהוה

תרגום אשכנזי רג

פֿיעה, ניעמאַהלם דאַז פֿיעה
נעבסט זיינעם יונגען אַן איינעם
טאַגע שלאַבטען. (כט) וועז
איהר דעם עוויגען צו עהרען
איין דאַנקאָפֿער שלאַבטעט
זאָ

תרגום אונקלוס

או שֵׁיתָא לַהּ וְלִבְרָהּ לָא תִכְסוֹן בְּיוֹמָא
חָד: (כט) וַאֲרֵי תִכְסוֹן נִכְסַת תּוֹדָתָא קֳדָם
״

רש״י

דופן: (כח) לותו ואת בנו, נוהג בנקבה
אפסור לשחוט היום והבן לו הבת ואינו
נוהג בזכרים ומותר לשחוט היום והבן:
לותו ואת בנו. לף בנו ולותו במשמע:
(כט) לרצנכם

באור

או שה, וי״ו מוסיף על ענין רחבון, כמו שאמרתי לך מחוסר זמן, כן אלו לוסר לך לשחוט לותו ואת בנו, ואפילו בחולין, שאם במוקדשין לבד היה לו לומר ולותו ואת בנו לא תשחטו, והיה מוסב על שור או כשב או עז שברור הענין, וכן לומרו בחולין (דף ע״ח ע״ב) וכן לא תשחטו משמעו גם חולין, שבכל אסורי מזבח לא מלינו שהזהיר בלשון שחיטה לו זביחה סתם, אלא בלשון הקרבה, או ויזכור אללו הקרבן, או שנשחט לה׳, כמו לא תזבח לה׳ אלהיך שור ושה וגו׳ כל דבר רע (דברים י״ז א׳), הוסיף לה׳ אלהיך ללמד שאפילו בקדש אבל שחיטה סתם גם חולין במשמע: אשו ואת בנו, אף בנו ולותו במשמע, ולפי משמעית הכתוב לאסר האב עם בנו, או האם עם בנה, שבן דרך הבתובים להזכיר הזכרים והנקבות בכלל, כמו במומין וממחוסר זמן שנוהגין בנקבות כבזכרים, ונאמר בהן שור ולא פרה, גם בנו בכלל בתו ובתה מטעם זה עלמו, וזה לדעת מבני׳ האומר (חולין דף ע״ח ע״ב) לותו ואת בנו נוהג בין בזכרים בין בנקבות, ויש מחכמים לומרים לותו ואת בנו אינו נוהג בזכרים, וכן פי׳ רש״י ז״ל לותו ואת בנו נוהג בנקבה שאסור לשחוט היום והבן לו הבת, ואינו נוהג בזכרים, ומותר לשחוט האב והבן, ובגמרא למדו (בתובות דף קי״ח ע״ב) שיש ספק אם חוששין לזרע האב או לא, ולבן פסק רמב״ם ז״ל (ה׳ שחיטה פי״ד ה׳), שאם נודע וודאי שזהו אבי אין חוששין שניהן ביום אחד, ואם שחט אינו לוקה, ואם בווגת התורה אין חוששין לזרע האב, והיה הכלל הזה מסור בידינו בעל פה, נאמר ג״כ לותו ואת בנו, לפי שהיה עיקר הזרע שהולך נקרא על שמה, ייחס לה כאן לשון זכר, כמו לרגבת שנקרא כל המין על שם הנקבה מטעם קרוב לזה שפרשנו (פרשה י״ח ו׳), וכן ת״ק ז״ל ותורתה לו שיחת לה ולברה וכו׳: ביום אחד, לא כיום של קרבנות שהוא כ״ד שעות כמו שפרשנו (פרשה ז׳ ט״ו), אלא כיום הנאמר במעשה בראשית שהיום הולך אחר הלילה, ואם שחט האם אחר מבו׳, מותר לשחוט בנה אחר לאת הבכורים, כמו שבארנו (חולין פ״ה משנה ה׳) יום אחד האמור בלותו ואת בנו היום הולך אחר הלילה, לאת זו דרש שמעון בן זומא נאמר במעשה בראשית יום אחד, ונאמר בלותו ואת בנו יום אחד, מה יום אחד האמור במ״ב היום הולך אחר הלילה (שנאמר ויהי ערב ויהי בקר), אף יום אחד האמור בלותו ואת בנו היום הולך אחר הלילה, כלומר שאפשי שבכל כ״ד שעות קיוין יום, יום אחד משמעו בלותו יום של מעשה בראשית, ולא לאחריך בזה: (כט) וכי תזבחו זבח הודות לה׳, זבח תודה פרשנו (פרשה ז׳ י״ב), ואמרו רבותינו שהכתוב מדבר על תודה ועל כל
הנאכלין

המעמר

כ״י ובדפוסים מדויקים ויפים, ולא כמו שחשב החכם בעל תוספ גר להגיה לו רחילא ע״פ תרגום ירושלמי (הנודע ממתורגמן מלוחר), כי בבוודה לא תרגם לונקלוס לימר לו לימרא כמו שתרגם שה בכל מקום (עיין בראשית ל׳ ל״ב, שמות י״ב י״ג) ולא רחילא שבן לא תרגם שה בשום מקום, כי לימר יורה על הזכר, ורחילא על הנקבה ובאר בשלת שיחת הכולל שניהם להשוות תרגומו עם עיקר הדין שאסור לשחוט האם עם הבן לו הבת; ומה שהניח החכם הנזכר בשם בעל ספר יח״ר שמתמיה על זה כי שה ושיחת לינו מלשון לרמית,
גם

תרגום אשבנזי

אמר כב

לַיהוָה לִרְצֹנְכֶם תִּזְבָּחוּ: (ל) בַּיּוֹם
הַהוּא יֵאָכֵל לֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ
עַד־בֹּקֶר אֲנִי יְהוָה: (לא) וּשְׁמַרְתֶּם
מִצְוֹתַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם אֲנִי יְהוָה:

זאָ שלאַכטעט עס, דאַס עס אייך צור גנאַדע אויפֿגענאָמען ווערדע. (ל) אַן דעמזעלבען טאָגע זאָלל עס גענעסטען ווערדען, אידער מיסטעט ניט דאַן אויף דען פֿאָלגענדען טאָג שטעהען לאַס- סען; איך דער ולא עווי-

ר ש " י

(כט) לרצונכם תזבחו. תחלת זביחתכם הזהרו שתהא לרצון לכם ומהו הרצון ביום ההוא יאכל לא תזהיר אלא שתהא שחיטה על מנת כן אל תשחטוהו על מנת לאכלו למחר שאם תחשבו בו מחשבת פסול לא יהא לכם לרצון. דבר אחר לרצונכם להשתכם מכאן למתעסק שפסול בשחיטת קדשים ואע"פ שפרט הנאכלים לשני ימים חזר ופרט לנאכלי' ליום אחד שתהא זביחתן על מנת לאכלן בזמנן: (ל) ביום ההוא יאכל. לא נא להזהיר אלא שתהא שחיטה על מנת כן שאם לקבוע לו זמן לאכילה כגון כתוב וכגון זבח תודת שלמיו וגו' (ויקרא ז'): אני ה'. דע מי גזר על הדבר ואל יקל בעיניך: (לא) ושמרתם. זו המצוה: ועשיתם. זה המעשה:

תרגום אונקלום

יְיָ לְרַעֲוָא לְכוֹן תְּכַסוּן: (ל) בְּיוֹמָא הַהוּא
יִתְאֲכֵיל לָא תְשַׁאֲרוּן מִנֵּיהּ עַד צַפְרָא אֲנָא
יְיָ: (לא) וְתִטְּרוּן פִּקּוּדַי וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן אֲנָא
יְיָ

ולא

באור

הנאכלין ליום אחד כמו תודה ואיל נזיר: לרצנכם תזבחו, תחלת זביחתכם הזהרו שתהא לרצון לכם, ומהו הרצון ביום ההוא יאכל, לא תזהיר אלא שתהא שחיטה על מנת כן, ואל תשחטוהו על מנת לאכלו למחר, שאם תחשבו בו מחשבות פסול לא לרצון יהיה לכם שהי לומר שבח הכתוב לקבוע לו זמן לאכילה, כגון שאמר ובשר זבח תודת שלמיו וגו', מפי רש"י ז"ל וכן הוא בת"כ, ולמעלה (פרשה י"ט ה') נאמר כן על שלמים הנאכלין לב' ימים, וכאן בתודה הנאכלת ליום ולילה, ושם פרשנו טעם שזכר הנאכלין לב' ימים, ואעפ"כ זכר גם תודה, שלא תאמר לפי שחטה ע"מ לאכול ביום השלישי לא לרצון הוא, לפיכך ע"מ לאכול למחר לימנו פגול שהרי מלינו שלמים שנאכלין לשני ימים, על כן הזהיר גם בתודה שיזבחוהו לרצונם, ומהו לרצון ביו' ההו' יאכל, לפיכך אם זבח לותו לאכלו למחר פסול: (ל) ביום ההוא יאכל, יום שנאמר במוקדשים הוא כ"ד שעות, לפיכך לא כלו, שעכ"פ לא תותירו ממנו עד בקר, לפי"ש שעדיין הוא בכ"ד שעות לזביחתו משחת בקר נעשה נותר: אני ה', דע מי גזר על הדבר, ואל יקל בעיניך, לשון רש"י ז"ל, ומוסב על כל התמור למעלה, ולפשוט עוד שכאן חתם הענין כלו שתחלתו דבר אל כל עדת בני ישראל לאמר קדושים תהיו וגו', שהולך ומזהיר על קדושות רבות לישראל, ובקדושות המיוחדות לכהנים בעניני הטומאות והטומין ודברים הפוסלים בקרבנות לכן כמו שנאמר בתחלת הענין מזהרה על זובח שלמים שלא יפגל, כן חתם בהזהרה זו על זובח תודה, וחתם אני ה': (לא) ושמרתם, זו המצוה, ועשיתם זו המעשה, מפי רש"י ז"ל, וכנר בתרגו

המעמר

גם זה הוא לעיון רוח, כי מי יאמר על מלת זה שהיא תרמית ומי יוכיח שמלת שיתך תינה תרמית? הלא הרוחה ירחה נספר המלים ללשון כשדי ותרמי הנספח להסוליגלוטטא שהוא מלת שיתך, ונאמר שכ הורחתה נשבעי זה ובולל מין הזכר והנקבה, וכן כתב החכם הבלשן בעזעניום בספר המלין שלו, שה בלשון כשדי שיתך, ולכן חלילה לנו לשלוח יד בנוסחאות שגלות כי הדרישה והחקירה יורונו בשאר נוסחאות מובטחן. (ד"ה).

אמר כב כג

(לב) וְלֹא תְחַלְּלוּ אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי
וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי
יְהוָה מְקַדִּשְׁכֶם: (לג) הַמּוֹצִיא
אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם
לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה: פ רביעי
כג (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵאמֹר: (ב) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
ואמרת

תרגום אשכנזי רד

עוויגע! (לב) ענטוויהעט מיין נעמען הייליגען נאמען ניכט, איך ווילל געהיליגעט זיין אונטער דען קינדערן ישראל'ס; איך בין דער ווּיגע, דער אייך הייליגעט, (לג) דער אייך אויס דעם לאנדע מצרים געבּיהרט האט, אייער גאָטט צו זיין; איך דער עוויגע!

כג (א) דער עוויגע שפראך צו משה, וויא פאלגעט: (ב) רעדע מיט דען קינדערן

חרגום אונקלוס

ייָ: (לב) וְלָא תְחַלְּלוּן יָת שְׁמָא דְקוּדְשִׁי
וְאֶתְקַדַּשׁ בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנָא ייָ מְקַדִּשְׁכוֹן:
(לג) דְּאַפֵּיק יַתְכוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם לְמֶהֱוֵי
לְכוֹן לֵאלָהָא אֲנָא ייָ:

כג (א) וּמַלֵּיל ייָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר: (ב) מַלֵּיל עִם

ד ש "י

(לב) ולא תחללו. לעבור על דברי מזידין ממשמע שנא' ולא תחללו מה ת"ל ונקדשתי מסור עלמך וקדש שמי יכול ביחיד ת"ל בתוך בני ישראל וכשהוא מוסר עלמו יסור על מנת למות כל המוסר עלמו על מנת הגם אין עושין לו נס שכך מלינו בחנניה מישאל ועזריה שלא מסרו עלמן ע"מ הגס שנאמר והן לא ידיע להוי לך מלכא וגו' (דניאל ג') מכאן ולא מכיל ידיע להוי לך וגו':

(לג) המוציא אתכם. ע"מ כן: לחי ה'. נאמן לעשם שכר:

כג (ב) דבר אל בני ישראל וגו' מועדי ה'. עשה מועדות שיהיו ישראל מלמדין בהם שמעברין

באור

בחרנו זו (פרשה י"ח ד' ה'): (לב) ולא תחללו את שם קדשי, נאמר על כל המלות שבפרשיות שלמעלה, שלא תעברו על אחת מהן במזיד ובקלות ראש, כאילו אין לרוך בה, שאם תעשו כן הרי אתם מחללים את שם קדשי, ובכר בחרנו זה: ונקדשתי בתוך בני ישראל, לפי רולה להתקדש בתוך בני ישראל, לעיני הגוים, שברואתם שהם פורשים מתאוותיהם ונזורים מדרכי העמים בעבור חקי השם, ואין מהרסין לחריהן, לפי"י שטעמיהן נשגיים מדעתם, יתקדש שמו הגדול בעולמו, וכל המקיים מלוה אים בה חסרון כים, או העדר כבוד ואינו מוצא, מקדש שמו הגדול ית' בעולמו, וכל שכן אם מוסר נפשו להלטער או למות בעבור המלוה אין קדוש השם גדול ממנו, וכן אמרו בת"כ כשהוא אומר ונקדשתי מסור את עלמך וקדש שמי, יכול ביחידי, ת"ל בתוך בני ישראל המרובים: אני ה' מקדשכם, לפי לפי מלוה אתכם זאת, כי אם תשמרו חוקותי ומלותי, לפי ה' מקדשכם משרה עליכם רוח קדושה, ותתרוממו על כל המעשים, ויקל בעיניכם לבוז בממון בגוף ובנפש למען להבדתי: (לג) המוציא אתכם, כלומר הוא המוליח אתכם מארץ מלרים, בדרך הקדש בלוחות ובמופתים, להיות לכם לאלהים, כלומר להיות מנהיג אתכם על דרך פלא, ולא תכם לבד אלא תורות וחקים קדושים, להשכין שכינתי ביניכם, ולשפוך עליכם רוח קדשי, כמפורש בפרשת המילה, לפי לפי הוא המקדש אתכם, לא לכם בלבד אם לכל דבר אם תלכו בחקותי: אני ה', העושה כל אלה, ופרשנוהו (פרשה י"ח ב'):

כג (ב) דבר אל בני ישראל, פרשת המועדים כל ישראל שוין בה, והקדמת המוספים החלויים בהגיוס

תרגום אשכנזי

אמר כג

דערן ישראלים, אונד זאגע
איהנען, דיא פּעסטטאַג דעם
עוויגען, אַן וועלכען איהר היי־
ליגע פּערזאַמטלונג פּערקינ־
דיט

וְאֶמַרְתָּ אֲלֵהֶם מוֹעֲדֵי יְהוָה אֲשֶׁר־
תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֵלֶּה
הם

רש"י

תרגום אונקלוס

שמעבירין את השנה על גליות שנעקרו
ממקומם לעלות לרגל ועדיין לא הגיעו
לירושלים

עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן מְזַעֲדָיָא
דַיְיָ דִּי תְעָרְעוּן יַתְהוֹן מְעָרְעֵי קַדִּישׁ אִלֵּין
אינון

באור

נכהני' לא נתפרשו כה, לכן לומר דבר אל בני ישראל: מועדי ה', נאמרו (פרשה ל' ול' י"ג), שנאמרו יעד, והוא שלושין (בעטטיאַנען), וים יעידת מקום, כמו להל מועד (שמות כ"ז כ"א), למועד דוד (שמואל ב' כ' ל"ח), בית מועד לכל חי (איוב ל' כ"ג), ויעידת זמן כמו למועד אשר דבר אותו אלהים (בראשית כ"א ב'), למועד אשוב אליך (שם י"ח י"ד), ושתיהן נודעים על ידי מאורות השמים, כי לפי המזינות ורחבן מקו השוה, ומרחק מקום ממקום ומדינה ממדינה, ומהלך ימים מזו לזו לי אפשר לדעת אלא ע"י המאורות והכוכבים, וכן קביעות זמנים לשנות ולימים וליולח, על כן נאמר והיו לאותות ולמועדים (שם א'), אלת למועדים כולל הענין הגדול שאמרנו, ואלת לאותות גם הוא כולל ענין גדול פרשנוהו בפי' ס' בראשית, והנה יש מועדים קבועים בברית שמים וארץ שיגלו הכוכבים כפי מקומותיהם, כמו היום והחדש ומועד זרע וקציר וקור וחום, לכל המועדים הנזכרים בפרשה זו לינן בן, לכל כלם מועדים ידועים לכל לנאדר בקדש, לין להם התלות בחקות שמים וארץ הקובעים מועדיהם לכל נאי עולם, ונמסרו לכל ליזראל שהם קדש לה', על כן החל מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קדש, כלומר השם הגדול יעד הזמנים הללו לזמור נהן מקום ומלות קדש שלוח לעשות נהן: מקראי קדש, תונקלוס ז"ל תרגם דתערעון יתהון מערעי קדיש, ופי' רמב"ן ז"ל שעשאו מלשון אשר יקרה לחנם בחקרית הימים, לשון מחורע, נכל יום שיחרעו תעשו אותם קדש, ואיני יודע מה מלמדנו, והכתוב עלמו קבע כל אחד במועדו. ורשב"ם ז"ל פי' אשר תזמנו אותם זמני קדש, כל לשון קריאה שבכל מועדים, לשון קביעת זמן הוא, כמו קרא עלי מועד, וכן התרגום מערע קדיש, וים לפרש דעת המתרגם שינהגו עם מועדים אלו כעם דבר קדש, וזה דתערעון יתהון, שיהיו אסורים בעשיית מלאכה, ויעמדו נהן את השם להללו ולשבחו, ויכנדוש בנשות נקיה ובעונג. אבל יותר נרחי לי שלעתו ז"ל כל לשון קריאה על מי שמייחד לוים בין לחנאים, או יום מבין הימים, כמו ויקרא קרח ה' נשם בעלאל וגו' (שמות ל"ה ל'), שייחדו בשם, וכן לכלם שמות יקרא (תהלים קמ"ז ד'), שמייחד לכל אחד שמו ומעשהו, וכן כל קורא לזולתו מייחדו מבין האחרים, וכן קריאי העדה (במדבר ט' ט"ז), שמיוחדין בעדה לכל דבר עלה וגדולה, ולכן תרגם מערעי כנשתא, קרא עלי מועד (ויכה ט' ט"ו), ייחד עלי מועד, וכן תרגם ערע עלי זמן, וכן אשר תקראו אותם מקראי קדש, שתייחדו אותם להיות מיוחדים בין הימים להיות קדש נאסור מלאכה וליולח, ורמב"ן ז"ל פי' מקראי קדש שיהיו ביום זה כלם קרואים ונאספים לקדש אותו, כי מלוה היא על ישראל להקנן בבית ה' ביום מועד לקדש היום בפרהסיא בתפלה והלל לאל בשמות נקיה ולעשות אותו יום משתה, כמו שכתוב שם' עזרת על ראש השנה, ומקרא קדש מלשון קרואי העדה (במדבר ט"ז ב'), לאחרי כן יאכלו הקרואים (ש"א ט' י"ג), ואם נקבל לפרש מקראי קדש על דרך זה, מה טעם לומר אשר תקראו, אותם יאמר אשר יהיו לכם מקראי קדש, ואפשר לי לכלול בו עוד שלא תקראו לזמנים הללו בשמות שאתם קוראים למועדי מעשה בראשית, כמו יום ליולה שהוא שנה זרע וקציר קין וחרף, ותאמרו מועד יום השביעי, מועד יום ט"ו לחדש הראשון וליולח, לכל תקראו אותם מקראי קדש בשמות של קדושה, כמו שמפורשין בפרשה שנת לה', חג המלות לה', יום תרועה לה', יום הכפורים לה', חג הסכות לה', חג השבועות לה', וליולח במקראי קדש הללו, המורים שהימים הללו הם מועדי ה' וקדש הם לה',

שאסורין

אמר כג

הֵם מוֹעֲדָי: (ג) שֵׁשֶׁת יָמִים תֵּעָשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת

שבתון

תרגום אשכנזי רה

דאָגען זאָללט, זינד פֿאָלגענדע: (ג) זעקס טאָגע קאָן אַלע לערלייא קונסטאַרבייט פֿער־ריכטעט ווערדען, אַם זויעבענטען אַבער איזט דער העכסטע

תרגום אונקלוס

אִינּוּן מוֹעֲדַי: (ג) שִׁתָּא יוֹמִין תִּתְעֲבֵיד עֲבִידְתָּא וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה שְׁבַת שְׁבָתָא

מערע

רש"י

לירושלים: (ג) ששת ימים וגו'. מה ענין שבת לכל מועדות ללמדך שכל המחלל את המועדות מעלין עליו כאלו חלל את השבתות

באור

שאסורין במלאכה, כדרך וקריאת לשבת עונג (ישעיה נ"ח י"ג), גם נכלל בזה דעת הרב המתרגם שאמר [ס"ה הנכון לדעתי שהוא מענין וקריאתם דרור לכל יושביה (ויקרא כ"ה י'), שיודיעו ויפרסמו בדברים כל שבת ע"י התקיעות שהיו תוקעין, וכל כי"ט שלומי נ"ד, ושאר מיני ההכרזה והפרסום, שיום ההוא קדוש לה', כי יושבתו ממלאכתם, ויתקבלו לשמוע דבר ה' מפי רבני העם וחכמיו, ויתענגו במשמנים וממתקים כי קדוש הוא משאר הימים והם מועדי ה', והכל הולך לענין לחד°] לכל עיקר נעיני כתרגומו של אונקלוס ז"ל ועל דרך שפירשנו דבריו: אלה הם מועדי, הנאמרים בפרשה זו, לכל רבני חדשים לא נזכרו בה, לע"פ שים בהן קרבן מוסף, היינו בכלל המועדים הקדושים, חלק ממועדי המאורות על שם הלבנה שמתחדשת, וכן כולל י"ד בניסן שהוא מועד הפסח, וט"ז בו שהוא מועד העומר, לע"פ שאין מקראי קדש: (ג) ששת ימים, כל ששת ימיס שיש בשנה: תעשה מלאכה, מותר לעשות בהן מלאכה: וביום השביעי, שלכל ששת ימיס, הידוע להם לדעתי ממדבר סין בשירד המן, כי קודם לכן לא היה נודע, כי החשבון מתחיל משבת י"ב, ומי מעיד על חשבון זה, לכן משה שאמר והיה ביום הששי וגו' והיה משנה על לאשר ילקטו יום יום (שמות ט"ז ה'), משנו השומעים שהוא ששי לדבור, ולא אמר להם כן גב' לו גד' לשבוע, תמהו כאשר מלאו לאם משנה קודם לכן, ובאו נשיאי העדה והגידו זאת למשה, והציב הוא לאשר דבר ה' לאמר שבתון שבת קדש לה' מחר (שם שם כ"ג), כלומר היום הוא יום הששי שדבר ה', לא ששי לדבור אלא לשבוע כי שבתון שבת קדש לה' מחר: שבת, נפתיחתנו לם' גן נעול פרשנו ששבת שבת היינו על המניחה מבטול מלאכה, אלא עיקר הפסק יהיה מחיוב דבר שיהיה, כמו שקיים משער שבתו (חיבה ה' י"ד) שבת משום תופים (ישעי' י"ד ח'), ויבשות המן (יהושע ה' י"ב), ויבשתו שלשת החגיגים (חיוב ל"ב ח'), וכן ויבשות ביום השביעי מכל מלאכתו (בראשית ב' ב') שפסק ממלאכתו, לכן כשאמר שבת לה' אלהיך (שמות כ' י'), אחר ממה יבשות ואמר לא תעשה כל מלאכה, וכן כל שבת לה', שיפסוק מעניני חול ויקדש זה היום לה', כמפורש בנבואת ישעי'

המעמר

כג (ג) שבת שבתון, עיין בראשית, והנה הרב נטה לדעת הריק"ס שהניח הרד"ק בצרק לים, כי הוי"ן הוא להקטין, לא שלדעת המאחר מורה על קלות הקדושה של יו"ט נגד שבת, ולפירוש הריק"ס יבוון על תוספת שבת שהוא מעט. ואתה תחזה את הלחן שנלחן הרב בפירוש ממחרת השבת (פסוק י"ו) וכן בשבת שבתון בשמטה (פרשה כ"ה ד'); ולכן ירחה לי כי ההבדל בין שבת לשבתון הוא זה, כי שבתון הוא המקרה המופשט מן העשה, ולזה לא מלאנו יום שבתון, גם לא שבתון לה', לכל שבת הוא תואר לעת הנקדשת למנוחה, ועל כן גם יום השבת נסמך העשה לתאר שלו וכן שבת לה', שהיום הזה הוא קדוש לה'; והנה המועדי' הם תלויים בקביעות החדש ול"כ אין להם יום מיוחד לכך נאמר בהם שבתון שיהיה יום הזה לנו למנוחה אבל לא ניתן לו התואר שבת שלא הוקדש יום השבוע הזה להיות תמיד קדוש

לחמוש

תרגום אשכנזי

סטע פֿייערטאָג, צור הי לי׳
גען פֿערקינדיגונג, קיינע קונסט׳
ארבייט זאָללט איהר אַן רעמ׳
זעלבען פֿערריכטען, עס איזט
פֿייערטאָג דעם עוויגען צו עה׳
רען, אין אַללען אייערן וואָהנ׳
פלעצ׳

ר ש ״ י

השבתות וכל המקיים את המועדות מעלי׳
עליו כאלו קיים את השבתות:
אלה

א מ ר כג

שַׁבְּתוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ כָּל־מְלָאכָה
לֹא תַעֲשׂוּ שַׁבָּת הִוא לַיהוָה בְּכֹל
מוֹשְׁבֹתֵיכֶם: פ

אלה

תרגום אונקלוס

מָעֲרַע קַדִּישׁ כָּל עִיבִידָא לָא תַעְבְּדוּן שַׁבְּתָא
הִיא קֳדָם יְיָ בְּכֹל מוֹתָבָנֵיכוֹן:

אלין

ב א ו ר

ישעי׳, וכן כאן פי׳ כל מלאכה לא תעשו שבת הוא לה׳, ושם האריכנו: שבתון, וכן נאמר בי״כ לפי שבשניהן לאוין לפי׳ מלאכת אוכל נפש, והן שבת גם למועדי קדש, שמותר בהן מלאכת אוכל נפש, ולכן לא מנינו שם שבת על המועדים, אלא שבתון, כי יום השביעי״כ הן שבתות של שבתון המועדים: מקרא קדש, פרשנוהו: מלאכה, יש הבדל בין מלאכה ובין עבודה ובין מעשה ובין פעולה, וכמ״ש למעלה (בפרשה י״ט י״ג), וכאן נרמוז מעט על עבודה ומלאכה, יש עובד לעצמו, ויש נשכר לעבודת אחרים, ובכלל עבודה הכל, פעמים שעובד במלאכה, כגון חורש או זורע או כותב, ופעמים בדברים שאינן מלאכה, כגון ליטול משאות ממקום למקום, או לרון בעסקי רבו, או להלבישו ולהוליך כליו אחריו, כי שם מלאכה אינו נופל אלא על מעשה חומן שמצוה בו שנעני הדברים מצריתן, כיוצא בהנוי להועיל, כמו החורש משנה החדמה, וכן הזורע ומכסהו בעפר, או כותב שמצוה מרפה הנייר, וכן כל תבות מלאכות ותולדותיהן יש בהן שנוי להועיל, כי המקלקלין פטורין, והתורה אסרה המלאכות לא העבודות, כי לא נאמר לא תעבוד ביום השבת, ולכן מותר לטלטל אלאנו׳ וכסאות למקומות רחוקים בשביל האורחים, וכן לרון ברחובות, ולהוליך כלים בר״ה, אשר הן עבודות אינן מלאכות, שבמעשיו אינו משנה דבר, ולכן אינו עובר עליהן בלאו, אבל הן בעצמה, כי העושה רק מעשה חול אלו בשבת אינו מקדש היום לאלהיו אלא לעצמו, והוא שאמר שבת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך (שמות ל״ד כ״א), זכר עבודות ומלאכות שמותרין בהם, ויום השביעי שבת לה׳ אלהיך מלות עשה שיפסוק יום זה מכל דרכי חול מעבודה וממלאכה, ויקדשהו לה׳ אלהיו, ואח״כ אמר הלאו לא תעשה כל מלאכה, שפי׳ עליו במקום אחר כל העושה בו מלאכה יומת (שם ל״ה ב׳): שבת הוא לה׳, לא שיבטל למלוך מנוח מעבודת שבת הימים, אלא לה׳, בעבור השם שבת יום השביעי מכל מלאכתו, וברכו וקדשו, כן יפסוק הוא מלאכי חול אלו, ויקדש היום לאלהיכם: בכל מושבותיכם, שבת היא חובת הגוף, ואמר בכל מושבותיכם לדעת רמב״ן ז״ל לפי שהתיר עבודה במקדש בתמידין ומוספין, אמר שהאסור מוטל בכל מושבותינו, לא בבית השם, וכן אמרו במכילתא במושבות לי אתה מבעיר, ואתה מבעיר בבית המקדש, ולכן לא נאמר כאן חקת עולם לדורותיכם, כי שבת בראשית ידענו שהוא חקת עולם כימי השמים על הארץ, ובגמרא (קדושין דף ל״ד ע״ב) אמרו הוקיל שנאמר בענין המועדות הייתי אומר שבריבה קדוש ב״ד במועדות, ת״ל בכל מושבותיכם, ולפי הפשט לפי שאין מדת הימים שוה בכל הארצות ועת שהוא יום במדינה זו היא במדינה אחרת לילה

ה מ ע מ ר

למען בשבת בראשית ובשבת השמטה ויובל שהם שומרים פקודתם תמיד כל הימים והקדושה נדבקת ביום הזה ובשנה הזאת נתקרש בשם שבת. אך לא ממחרת השבת, לפי שממחרת הוא גבול ומיוחס ליום שעבר, ולכן אין לומר ממחרת השבתון, יען שבתון הוא מקרה ואינו נקבר בזמן כאשר אמרנו, והוכרח לומר ממחרת השבת שהוא תואר ליום. ושבת שבתון הוא התואר הנסמך אל המקרה להפלגה.

(ד) אֵלֶּה מוֹעֲדַי יְהוָה מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ
אֲשֶׁר־תִּקְרְאוּ אֹתָם בְּמוֹעֲדָם:
(ה) בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה
עָשָׂר לַחֹדֶשׁ בֵּין הָעַרְבָּיִם פֶּסַח
ליהוה

מאנאט אם ערשטען טאג דעם מאנאטס, צווישען ביידען אבענדען, ווירד דאס פסח

(ד) פלעטצען. (ד) דיעזעס אבער זינד דיא פעסטא דעס עווי־גען, אן וועלכען איהר הייי־ליגע פערזאמלונג פערקין־דיגען זאללט, יעדעס צו זיי־נער צייט: (ה) אים ערשטען

גע־

תרגום אונקלוס

(ד) אִלֵּין מוֹעֲדַיָּא דַיְיָ מְעָרְעֵי קַדִּישׁ דִּי תְעָרְעוּן
יַתְהוֹן בְּזִמְנֵיהוֹן: (ה) בְּיַרְחָא קַדְמָאָה בְּאַרְבְּעַת
עַשְׂרָא לְיַרְחָא בֵּין שְׁמַשַּׁיָּא פִּסְחָא קֳדָם יְיָ:

ובחמשה

ר ש "י

(ד) אלה מועדי ה'. למעלה מדבר בעבור שנה וכאן מדבר בקדוש החדש: (ה) בין הערבים. משש שעות ולמעלה: פסח לה'. הקרבת קרבן שמו פסח:

והקרבתם

באור

לילה, לומר הכתוב שכל מוצאותיו נעשה יום השביעי לשבר לנו שבת, והוא שבת לה': (ד) אלה מועדי ה', גם שבת ממועדי ה' הוא, כי למנות שבה ולקדש שביעי אין לו קביעות בחקי שמים וארץ, לכל נכדל בענין זה משאר המועדים, שהוא תלוי בימים, כל שביעי לימים הוא שבת, ואין כן המועדים, לא לומרה תורה בי"ד לחדש הראשון פסח ויום שלאחריו חג המלות ז' ימים, ומספר ימי' שלאחריו חג השבועות, ומספר כך ימים לאחריו יום תרועה, ולימים כך י"הכ, ולימים כך חג הסוכות, הלא כל מועד תלוי במספר ימים בחדש ידוע, לפי שאין החדשים שוים בכל השנים, אין הימים שבין מועד למועד שוין בכל השנים, הלא בזמן הבית תלוי בראייה, ובזמן הזה תלוי בסוד העבור של המחזור, ומלבד שתלויין בחדשי הלבנה לריכין אנו לעשות פסח במועד הנכון, וחג שבועות בימי קליר מטים, וסוכות במועד האסיף, לכן לומר אלה מועדי ה' המזכרים מכאן ואילך, לי"ם שהם מקראי קדש כמו השבת, והכל השוה שבהן שהן מועדי ה', מכל מקום לריך שתקראו אותם במועדם שקבעתי להם, כלומר תייחדו אותם ביום ידוע לחדש, ובמועד ידוע לשמח את הנביב וליר ואסיף: (ה) בחדש הראשון, אותו שלויתי לכם למנות ראשון שהוא ניסן, בלומרו ראשון הוא לכם לחדשי השנה (שמות י"ב ב'): בין הערבים, בפרשת נח פי' רש"י ז"ל משש שעות ולמעלה קרוי בין הערבים, שהשמש נוטה ללד מבואו לערוב, ולשון בין הערבים נראה בעיני אותן שעות שבין עריבת היום לעריבת הלילה, עריבת היום בתחלת שבע מכי ינטו ללדי ערב, ועריבת הלילה בתחלת הלילה. והשיג עליו ראב"ע ז"ל, ורמב"ן ז"ל ורא"ם ז"ל הלילו בעד פי' זה. ואין ספק שבדבריו כן הוא שמעת נטות השמש ללד מבואו עד שקיעת החמה קרוי בין הערבים, וכמו שאמרו בגמרא, וכן אין ספק שכל הזמן ההוא נקרא ג"כ ערב, ולפרש לשון בין הערבים לאחוב כי בלשון הקדש נקרא אלי היום עד תחלת שבע נקר, ומתחלת שבע עד שקיעת החמה נקרא ערב, נקר מלשון לא ינקר (פרשה י"ג ל"ו), שע"י חור השמש נגדלים הלורות, וערב מלשון ועם עונים לל תתערב (משלי כ"ד כ"א), שהלורות מתערבות, והטעם לפי שמתנקר עד הלהרי' החור הולך ומוסיף והכללים מתקלרין, ומהלהרים ואילך הכללים הולכים ומתרחבין, ונקרא זמן הערב עוד בין הערבים ללמדנו שעורו של ערב ושל נקר בממוצע ומאיזו רגע מתחיל הערב, כי הנחתו על רביעית חופק של כל לדש ממקום שהוא עומד עד קלה מזרח שלו שהוא מהלך ו' שעות של שמש, כי תחלת שעה שביעית מתחיל הערב הגמור ברביעית חופקו, שהוא ניחת השמש בקלה המזרח ומאז ואילך כל רגע ערב ממש במקומות שביניהן עד סוף שעה י"ב שהוא ניחת שמש גם לחדש זה, לכן כל שעה שעות הללו נקראים בין הערבים, ונודע כי הנקר עד סוף שעה שמית, ואין הפרש בין ערב לבין הערבים רק ערב לשבר להניח גם על שעה לחת מן השעות של לחר מנות, לכל בין הערבים מבדר שהוא על

לחר

תרגום אשכנזי

אמר כג

לַיהוָה: (ו) וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה חַג הַמַּצּוֹת לַיהוָה שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ: (ז) בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לא

געבראַכט, דעם עוויגען צו עהרען. (ו) אַם פֿינפֿצעהנ־טען טאַגע דיעזעס מאָנאַטס נעהען דיא פֿייערטאַגע דעס אונגעזויערטען בראָדעס אַן, דעם עוויגען צו עהרען, זיבען טאַגע מיסעט איהר אונגע־זויערטעס בראָד עסעו; (ז) אַם ערשטען טאַגע היי־ליגע פֿערזאַמלונג פֿערקינדיגען, אונד קיינע חאַנדוועּרקסאַרבייט פֿערריכטען; לא

אונד

תרגום אונקלוס

(ו) וּבְחַמְשָׁת עַשְׂרָא יוֹמָא לְיַרְחָא הָדֵין חַגָּא דְּפַטִּירַיָּא קֳדָם יְיָ שַׁבְעָא יוֹמִין פַּטִּירָא תֵּיכְלוּן: (ז) בְּיוֹמָא קַדְמָאָה מְעָרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן כָּל עִיבִדַת פּוּלְחָנָא לָא תַעְבְּדוּן:

וחקרבון

באור

לאחר חלות היום כלו, וזהו לפנות ערב (ברחבית כ"ג ס"ג), שענינו סמוך לשקיעת החמה, ולכן התיר הכתוב שחיטת הפסח מחצות היום ואילך, ואמר במצוה תורה שם תזבח את הפסח בערב, וכן במנורה נאמר בין הערבים ופעם בערב, וסרו טענת רשב"ע ז"ל: פסח לה', הקרבן הקרבן שמו פסח לשון רש"י ז"ל, ופי' רשב"ם ז"ל שבא ללמדנו שמו של יום לארבעה עשר לחדש קרוי פסח, ולדעתי לפי שאמר אלה מועדי ה' מקראי קדש, והחל ביום הארבעה עשר שהוא יום שנעשית מלאכה והיו מקרא קדש, וזכר לותו בענור שקנוע לו מועד שהוא נוסד במלכי המלוכי, והיו דומה לר"ח שלא נזכרו בפרשה, כי ר"ח הן מועדי חקות השמים, לכן לאמר פסח לה', לא לאמר תעשו פסח לה' או תזבחו זבח פסח לה', אלא פסח לה' על שם המועד, כלומר מועד של הקרבת הקרבן שמו פסח, וזה היה דעת רבינו שלמה ז"ל, וכן נזכר על דרך זה בפ' מועד יום הקרבת העומר: (ו) חג המצות לה', מתחיל חג המלות שנתפרשו ענינו בפרשת בא אל פרעה וזהו שנאמר שבעת ימים מלות תאכלו, וכאן חג לה': שבעה ימים, כל מקום שנאמר שבעת שם דבר הוא שנוע על ימים שהיו"ת נלע"ו סעטיע"ני, נל"ף (חיין זיעבענטויוג), וכן כל לשון שמונת שבת חמשת שלשת לשון רש"י ז"ל. והנה חג המלות שבעת ימים, כי אלו חוגגים לה' בתחילת המלה לזכר נסלחותיו כל שנעה, ומקריבין כל יום מוספין, לפי שלא נא הכתוב באן אלא לקבוע המועדים, לא לפרש הדינין שנתפרשו במקום אחר, ירמה שהוסיף שבעת ימים מלות תאכלו להשוות שבעת הימים זו לזו, ומסרה הדבר לחכמים איך ינהגו העם בקדושת ימי חול המועד, אלא שלמעת רמב"ם ז"ל (הלכות י"ט פ"ז ה"ו) אין לאסור מלאכה בח"ם מדברי תורה, וכן דעת ר"ת ז"ל, ולדעתם לא זכר הכתוב זה, רק בענור יום ראשון ויום שביעי, שבשניהם הזה לו בשבעת ימים הללו, הראשון מהם והשביעי שלהם מקרא קדש ואסור בעשיית מלאכה: (ז) יהיה לכם, ומהו קדושתו, כל מלאכת עבודה לא תעשו, כמו שאתם עושים בימות החול, ובפרשת בא פירשה תורה לך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם (שמות י"ב ט"ז), שהמלאכות שהן לצורך לוכל נפש מותרות, ואין זה מענין הפרשה שלא נאמרה רק לקבוע מועדי הימים המקודשים: מלאכת עבדה לא תעשו, פי' רש"י ז"ל לפילו מלאכות החשובות לכם עבודה ולורך, שיש חסרון כיס בבטלה שלהן, כגון דבר האבד, כך הבנתי מת"כ דקתני יכול לא תהו שלו מועד יהא אסור במלאכת עבודה וכו', ולא יצר פירושו בעיני רמב"ן ז"ל שיאמר הכתוב לא תעשה מלאכה דבר לבד, ויבואו שאר המלאכות בק"ו, ועוד היה רחוי שיאמר בן לא בשבת, ועוד הוכיח רמב"ן ז"ל מכל הברייתות והשמועות שבתלמוד שאין בתורה רמז לזו מלאכות מותרות בח"ם ואילו אסורו', ולכן פי' הרב ז"ל מלאכת עבודה היא כל מלאכה שהיא לצורך לוכל נפש, כי מלאכה שהיא בלוכל נפש היא מלאכת הנאה לא מלאכת עבודה, ולהלן (שמות י"ב

ט"ז)

לֹא תַעֲשׂוּ: (ח) וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה
לַיהוָה שִׁבְעַת יָמִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
מִקְרָא־קֹדֶשׁ כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה
לֹא תַעֲשׂוּ: פ

וידבר

תרגום אונקלוס

(ח) וְתַקְרְבוּן קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ שַׁבְעָא יוֹמִין
בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה מְעָרַע קַדִּישׁ כָּל עֲבִידַת
פּוּלְחָנָא לָא תַעְבְּדוּן:

ומליל

(ח) אונד זיבען טאָגע הינדורך
דעם עוויגען פֿייעראָפֿער
ברינגען, אַם זיבענטען אַבער,
מאַהלם היילינע פֿערזאַמלונג
פֿערקינדיגען, אונד קיינע
האַנדווערקסאַרבייט פֿערריכ־

טען

רש"י

(ח) והקרבתם אשה וגו'. הם המוספין
החמורים בפרשת פנחס ולמה נאמרו
כאן לומר לך שאין המוספין מעכבין זה את
זה: והקרבתם אשה לה'. מכל מקום אם
אין פרים הבא אלים ואם אין פרים ואלים
הבא כבשים: שבעת ימים. כל מקום שנאמר

שבעת אם לבד הוא שבוע של ימים שט"ו נל"ע וכן כל לשון שמונת שבת חמשת שלשת: מלאכת עבודה.
אפי' מלאכות החשובות לכם עבודה ולורך גדול חסרון כיס בטלה שלהן כגון דבר האבד כך הנאמ'
מתורת כהנים דקתני יכול לא יהו חולו של מועד יהא אסור במלאכת עבודה וכו':

רשזית

באור

ט"ז) שאמר בחג המלות כל מלאכה לא יעשה בהם, הולרך לפרש אך אשר יאכל לכל נפש הוא
לבדו יעשה לכם, ובפרשה זו כללה ענין זה בכל מועד במלית מלאכת עבודה, כי סמכה על
המפורש להלן, ובפרשת כל הבכור שאמור בחג המלות לא תעשה מלאכה, סמכה על המפורש
בחג המלות בפרשת בא, גם לא לאמרה אם כל מלאכה כמו בשבת וי"כ אלא מלאכה אתם,
כלומר לותה מלאכה שהזהרתיך עליה לא לוכל נפש, ואין ספק שדעת הרב נכון בפשט המקרא,
אלא שאין מלאכת עבודה מורה על הענין שאמר, ומה לי מלאכה של הנאה או לא, שתיהן
עבודות הן, ולפי הסברא יותר יש מלאכת עבודה בשוק ובתקון הסעודות, מכותב שתי לותיות,
או תופר שני תפירות, והוא עלמו אמר קרוב לזה בשעת הגמרא, ונראה לי שמלאכת עבודה
קרויה כל מלאכה שעובד בהן האדם לעלמו או לאחרים לימים רבים, כמו העבודות שבשדה
לחרוש ולזרוע ולנטוע ולקלור, וכן תופר וכותב ספרים וביולא שנעשים לימים רבים, כמו
הקולר להבנים לאולר לכל השנה, ותופר בגד להיות לתשמיש ימים רבים, ואין לריכין להעשות
ביום שיצטרכו להם, אלא נעשים קודם לכן ימים רבים, גם משתמרים לאחר כן ימים רבים,
לבד מלאכות לוכל נפש שהתירה תורה בי"ט, כלן אין יכולין להעשות קודם י"ט מבלי שיפוג
טעמן, ולא הותרו להעשות שמורים לימים רבים, אלא מה שלריך לוכל להשיב נפשו ביום זה,
על כן אסור לקלור או לטחון בי"ט, שכלן מלאכת עבודה הן, וכן כל כיולא בזה, לבד אותן
הלריכות ליומן כגון שחיטה ובישול ואפייה וליבה וביולא, שאם נעשו מאתמ מפסידין, וכן
למדנו שאסור לאפות או לבשל מי"ט לימי חול להתקייס לימים רבים שהרי זה מלאכת עבודה,
אלא שמקלת ממלאכות אלו אסרו חכמים, כגון לקלור ירקות ופירות, לע"פ שמפסידין, והתירו
מקלתן כגון שחיקת סמנין המפסידין, חולי גזרו על כל קבירה מן המחובר, ואין זה מענין
הפשט, שסוף סוף לפי שמפורש להלן שמלאכת לוכל נפש מותר בי"ט, רמזה התורה על היתר זה
כאן במלית מלאכת עבודה, ומה שאמרנו (פסוק ג') תמלא עוד שכל המלאכות הן לפעמים
עבודות, לבד המוליח מרשות לרשות, אף על פי שיעבוד האדם לוזלתו ליצא מצוותיו,
לא יעבדנו בייחוד למלאכת הוצאת מחט מרשות היחיד לרשות הרבים, והתורה רלתה להתיר
גם הולאה ביום טוב לאמרה כל מלאכת עבודה לא תעשו, פרט להולאה אף על פי שהיא
מלאכה הינה מלאכת עבודה, והבן: (ח) והקרבתם אשה לה', מתנות אמר, והם המוספין
האמורים בפרשת פנחס, ורמז עליהן כאן, לפי שקדש שבעת הימים הג המלות, אמר הטעם

לפי

(ט) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃
(י) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם כִּי־תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם וּקְצַרְתֶּם אֶת־
קְצִירָהּ וַהֲבֵאתֶם אֶת־עֹמֶר
רֵאשִׁית קְצִירְכֶם אֶל־הַכֹּהֵן׃
(יא) וְהֵנִיף אֶת־הָעֹמֶר לִפְנֵי יְהוָה

לרצנכם

טען. (ט) פֿערנער שפּראַך
דער עוויגע צו משה, ווייא
פֿאלגעט: (י) רעדע מיט דען
קינדערן ישראלס, אונד זאגע
איהנען: ווען איהר אין דאז
לאַנד דאז איך אייך איינגע־
בען ווילל קאַממען, אונד
ערנדטע האַלטען ווערדעט,
זא זאללט איהר אין עמר,
דאס ערשטלינגע אייערער
ערנדטע, דעם פריעסטער
ברינגען; (יא) דיעזער זאַלל מיט דעם עמר איינע ווענדונג מאַכען פֿאר דעם עוויגען, אייך

גנאַ־

ר ש "י

(י) כשתבאו את קצירכם. שתהא רשות לקציר: עומר: עשירית האיפה כך היתה שמה כמו וימודו בעומר (שמות ט"ז): (יא) והניף. כל תנופה מוליך ומביא מעלה ומוריד מוליך ומביא לעצור רוחות רעות מעלה ומוריד לעצור טללים רעים:

לרצנכם

תרגום אונקלוס

(ט) וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר: (י) מַלֵּיל
עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן אֲרֵי תֵּעֲלוֹן
לְאַרְעָא דִּי אֲנָא יָהֵיב לְכוֹן וּתְחַצְּדוּן יַת
חֲצָדָהּ וְתַיְתוּן יַת עוּמְרָא רֵישׁ חֲצָדְכוֹן לְוָת
כַּהֲנָא: (יא) וְיֵרֵם יַת עוּמְרָא קֳדָם יְיָ

לרעוא

תרגום אשכנזי

(ט) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃
(י) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם כִּי־תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם וּקְצַרְתֶּם אֶת־
קְצִירָהּ וַהֲבֵאתֶם אֶת־עֹמֶר
רֵאשִׁית קְצִירְכֶם אֶל־הַכֹּהֵן׃
(יא) וְהֵנִיף אֶת־הָעֹמֶר לִפְנֵי יְהוָה

לרצנכם

טען. (ט) פֿערנער שפּראַך
דער עוויגע צו משה, ווייא
פֿאלגעט: (י) רעדע מיט דען
קינדערן ישראלס, אונד זאגע
איהנען: ווען איהר אין דאז
לאַנד דאז איך אייך איינגע־
בען ווילל קאַממען, אונד
ערנדטע האַלטען ווערדעט,
זא זאללט איהר אין עמר,
דאס ערשטלינגע אייערער
ערנדטע, דעם פריעסטער
ברינגען; (יא) דיעזער זאַלל מיט דעם עמר איינע ווענדונג מאַכען פֿאר דעם עוויגען, אייך

גנאַ־

ר ש "י

(י) כשתבאו את קצירכם. שתהא רשות לקציר: עומר: עשירית האיפה כך היתה שמה כמו וימודו בעומר (שמות ט"ז): (יא) והניף. כל תנופה מוליך ומביא מעלה ומוריד מוליך ומביא לעצור רוחות רעות מעלה ומוריד לעצור טללים רעים:

לרצנכם

באור

לפי שמקריבין בכל יום מהם לשם לה', והוה כתיב להי': (י) כי תבאו אל הארץ, לרבות כנען שלרי ניתן לכם, לעם"י שבעת ופסח נוהגים במדבר, הקרבת העומר לית תנהג שם, ואם תאמר יביאו מקצירי ארץ ישראל אל המדבר להניף תנופה ולהקריב קרבן, לית כן הוא אלא וקצרתם את קצירה, תחלה תבחלוה ותהיה שלכם ותקצרו אתם את קצירה: והבאתם את עמר ראשית קצירכם, עומר הנקצר בתחלה, תביאו אל הכהן העומד לפתח במקדש, למדנו שעומר התנופה רשות לכל הקציר, ואילו לעמר והבאתם מרשית קצירכם עומר אל הכהן, לית היינו יודעין שהעומר עלמו רשות הקציר: עמר, מפורש להלן והעמר עשירית האיפה הוא (שמות ט"ז ל"ו): עמר, לשון שקצרו בלילי י"ו בניסן שלשה סאין, הביאו השבלים לעזרה, והיו מהבהבין אותן באור, ונתנום בתוכו כדי שיהא החור שולט בהלן, ושטחום בעזרה שתהא הרוח מנשבת בם, ודשים אותן וזורקין לריחים של גרוסות, ומוציאים ממנו עשרון שהוא מעופה די"ג נפה, שהוא מדת העומר ועליו אמר והבאתם את עמר רשית קצירכם אל הכהן, שהתקונים הללו נעשו בו קודם שעמד על עומר סלת, אלא שהכתוב קרן בהן וסמך על המפורש ואם תקריב מנחת בכורים לה' תביא קלוי באש גרש כרמל תקריב את מנחת בכוריך (ויקרא ב' י"ד), שמדבר במנחת העומר כמו שהוכחנו שם, וכתוב ונתת עליה שמן ושמת עליה לבונה (שם ט"ו), וכל אלו בשרין גם בזר, וכמו שנאמר במנחת סלת ויצק עליה שמן ונתן עליה לבונה (שם ב'), ואחריו אמר והבדיל אל בני אהרן הכהנים וקמן משם מלא קומצו (שם ג'), שמקמיצה ואילך מצות כהונה, כן במנחת העומר שלריכה תנופה מתנופה ואילך מצות כהונה, ועל לותו עשרון עם שמנו ולבונתו נאמר כהן והבאתם את עמר, וכל שלש סאין שהן קוברין בלילה זו להוליך משן העומר, נקרא על שם זה עומר רשות הקציר: (יא) והניף, כל תנופה מוליך ומביא מעלה ומורוד, מוליך ומביא לעצור רוחות רעות, מעלה ומוריד לעצור טללים רעים, מפי רב"י ז"ל, והתנופה היה חדוש שנתקדם כהן, שאחר המנחות היו מעונין תנופה, אבל

הגשה

לִרְצֹנְכֶם מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת יְנִיפֶנּוּ
הכהן

תרגום אונקלוס

לְרַעֲוָא לְכוֹן מִבָּתַר יוֹמָא טָבָא יְרִימִנֵּיהּ
כהנא

תרגום אשכנזי רח

גנאדע אויס צו ווירקען ז דען
טאג נאך דעם פעסטע זאלל
דער פריעסטער האמיט דיא
ווענ=

ר ש " י

לרצונכם. לס תקריבו כמצפט זה יהי לרצון לכם: ממחרת השבת. ממחרת י"ט הראשון של

באור

הגזה לקרן דרומית מערבית של מזבח לא נאמר כאן, שהוא מפורש בכל המנחות, וכן הקמיצה והקטרתו והכילת הזיריס לא נאמר כאן, שנתפרשו במנחת העומר בפרשת ויקרא שנאמר והקטיר הכהן את אזכרתה מגרשה ומשמנה על כל לבונתה תעה לה' (שס ט"ז), ושס נאמרהו: לרצנכם, לשון רש"י ז"ל לס תקריבו כמצפט זה יהיה לרצון לכם, וכן לרצונכם תמיד זכר וגו' (פרשה כ"ג י"ט), ושס מפורש: ממחרת השבת, ממחרת י"ט הראשון של פסח, שלס תתה לומר שבת בראשית, לי לתה יודע לפרש לשון רש"י ז"ל, וכן הוא בת"כ ר' יוסי לומר ממחרת השבת ממחרת י"ט, יכול ממחרת שבת בראשית, וכי נאמר ממחרת שבת בפסח, והלא לא נאמר אלא ממחרת השבת, והלא כל השנה מלאה שבתות לא וחזוב מלינו שבת, והרי זה בזוטה וחזקה לבטל דברי הכלוקים שהיו אומרים ממחרת שבת בראשית. וכן כתב רמב"ן ז"ל שזו גדולה שברייות בגמרא, כי מה טעם לומר כי תבואו אל הארץ וגו' תביאו עומר ממחרת שבת בראשית, שמעמנו נלמוד זמן מן השנה כשנבוא לארץ ונקבוע קבירה שיוף הכהן את העומר ממחרת השבת, גם אין לאנ השבועות זמן שנמנה, ועוד בשניס הבאות לאחרי כן, מתי נחל לספור, רק מיום החל מרמס בקמה כפי לשונו והלה דברי תורה. ולמי שוחל עוד גם שס בת"י נחל לספור. מהחל מרמס בקמה, מה נעשה בגלות, מלינה יום נחל לספור, ושס אין ספירה אין יום ממצים לאנ השבועות, והתורה אמרה בעלרת שקת עולם לדורותיכם בכל מושבותיכם, אבל שס ממחרת השבת י"ט ראשון של אנ המלות יבוא הכל כהוגן. אלא עדיין יוכל לומר שמא ממחרת השבת י"ט שביעי של פסח, וכבר שהלו בן בגמרא, וכפי הפשט יש לייחס שהילו דעת התורה על י"ט האחרון, היה לו לומר ממחרת האנ כי האנ שבעת ימים, וידענו שהוא ממחרת י"ט האחרון, עכשיו שאמר ממחרת השבת על כרחנו ממחרת י"ט ראשון. אבל סוף סוף יקשה שלא מינו לשון שבת של מועדים, אלא שבתון, ורק שבת בראשית וי"הב נקראים שבת, ועוד שבת זה י"ט, ושבוע שבתות שבענין זה עלמו שבועות, וכן עד ממחרת השבת השביעית, שבוע השביעי, ויאמר רמב"ן ז"ל כי יתכן שכל שבת הנזכר בפרשה שבוע, ושעם ממחרת השבת, לומר שביום הנפת העומר יתחיל לעשות השבוע בעינו, ול"כ יהיה היום ההוא מחרת לשבוע שעבר, שהילו אמר יהיה יום התנופה מחרת שבוע לימים העוברים, ולחשון לשבועות שיספור, עד שיהלים שבע' שבועות, ובעבור שהזכיר ושמשה עשר יום, אמר שינוף את העומר ממחרת השבוע הנזכר, ויספור ממנו שבע שבתות, ואין לטעות ביום לחבעה עשר, כי לא הזכיר ממנו רק בין הערבים. ואין הלעת נוחה בפרושו, כי מה טעם להיות יום ט"ו קן שבוע, ולינו שבוע לימים, ולא לימות החדש, ולדעתי לפשר שמלת מחרת נוכל גם על יום שני שבשבוע או יום שני בחדש, וכשנאמר מחרת השבוע או מחרת החדש, עניני היום שלחר תחלת השבוע או החדש, וכן נופל על יום שלחרי תום השבוע או החדש, ושס כן הוא ממחרת השבת הנאמר כאן פרושו יום שני שבשבוע זה, כי לפי שאמר למעלה שבעת ימים מלות תחכלו, והקרבתם לשה לה' שבעת ימים, שהוא שבוע של ימים הרי שבעת ימי האג שבוע, ועליו לאמר ממחרת השבת הידועה הנזכר לפניו יניפנו הכהן, ופרושו ממחרת הראשון שיקרה בשבוע זה, והוא ט"ז בניסן, כי ט"ו יום ראשון בשבוע זה, ומקראו ט"ז, ושמא תאמר ממחרת י"ט האחרון, שהוא מחרת של השבוע בלו, כבר אמרנו שס"ב יאמר ממחרת האג, כי אג המלות כל שבעת הימים, ומקראו מחרת י"ט האחרון, יבואו שאמר ממחרת השבת, לינו אלא מחרת ראשון שבשבת זו, וגם לפעת רמב"ן ז"ל יקשה שמא ממחרת השבוע של אג המלות, ועל כרחך תציג תשובה כזו, ויתבאר עול בשו"ה (פסוק ט"ו). [ס"א, גם לדברי הרב המבאר אין ממחרת השבת הזה דומה לממחרת השבת דלהלן פסוק ט"ו, כאשר יבאר שס, ועוד שאין לשון ממחרת שהוא לשון עם הזמן,

אלא

תרגום אשכנזי

א מ ר כג

הַכֹּהֵן׃ (יג) וַעֲשִׂיתֶם בְּיוֹם הֲנִיפְכֶם
אֶת־הָעֹמֶר כֶּבֶשׂ תָּמִים בֶּן־שְׁנָתוֹ
לְעֹלָה לַיהוָה׃ (יג) וּמִנְחָתוֹ שְׁנֵי
עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן אִשֶּׁה
לַיהוָה רֵיחַ נִיחֹחַ וְנִסְכָּהּ יַיִן רְבִיעִת
הַהִין׃ (יד) וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא

°ונסכו קדי — תאכלו

וועלכער מאַכט. (יב) אַן דעם טאָגע, דאַ דיעזעס געשיעט, העט, זאָללט איהר, דעם עוויגען צו עהרען, איין יעהרי־געס לאַם, אָהנע לייבעספּעה־לער, צום גאַנצען אָפּפֿער ברינגען. (יג) דאַז שפייזע־אָפּפֿער דאַצו, צוויי עהנע טעל פֿיינעס מעהל מיט אֶעל איינגעריהרט, אַלס איין פֿייער־אָפּפֿער, דעם עוויגען צו עהרען, צום אַנגענעהמען גערוך, דאַצו דאַז טראַנקאָפּפֿער, איין פֿיערטעל הין ווין. (יד) בראָד, זאַנגען מעהל אונד גרינע קערנער דירפֿט איהר

ניכט

ר ש״י

תרגום אונקלוס

בַּהֲנָא׃ (יג) וְתַעְבְּדוּן בְּיוֹם אֲרָמַתְכוֹן יַת
עוּמְרָא אֵימַר שְׁלִים בַּר שַׁתֵּיהּ לַעֲלָתָא
קֳדָם יְיָ׃ (יג) וּמִנְחָתֵיהּ תְּרֵין עֶשְׂרוֹנִין
סוֹלְתָא דְּפִילָא בְּמִשַׁח קוּרְבָּנָא קֳדָם
יְיָ לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא וְנִסְכֵּיהּ חֲמָרָא
רְבִעוּת הִינָא׃ (יד) וּלְחֵם וְקָלִי וּפֵירוּכִין לָא

על פסח שלא תהא לומר שבת בראשית לי תהא יודע תיזהו: (יב) ועשיתם וגו' ככב. תובא לעומר הוא נח: (יג) ומנחתו. מנחת נסכיו: שני עשרונים. כפולה היתה: ונסכו יין רביעית ההין. לע"פ שמנחתו כפולה יין נסכיו כפולים: (יד) קלי. קמח עשוי מכרמל רך שמיבשין לותו בתנור: כרמל. הן כליות שקורין גרניי"לים:

נכל

בא ו ר

שלא נוקר הסמוך לשחרי הזמן ההוא, ות"כ ממחרת השבת נוקר הסמוך לשבת מלשחריו, לשל שבתי' לקרות דדחיק ומוקי לנפשי', שהרי גם המכחישים הלומרים ממחרת שבת בראשית, ילטרכו לומר שלין לשון ממחרת השבת בפסוקי' י"ח וט"ו דומה לממחרת השבת בפסוק ט"ז, שהרי לא ספרתם לכם ממחרת השבת על שבת בראשית הוא לומר, לא יכלו חמשים היום כי לא ממחרת שבת בראשית השמינית, והתורה לתר' עד ממחרת השבת השביעית, ועל כרחם גם הם לומר שהכוונה אם (פסוק ט"ז) על השבוע השביעי°] : (יב) ועשיתם ביום הניפכם, את יום ניום, לשל קלירתו ותקונו בלילה כמו שלמרו רז"ל, והתורה סמכה קלירי העומר להבאתו שיהו סמוכין, לפי שלריך העומר להיות גרש כרמל, כר מלא, ולא נקלר לינו ימים קודם לכן לינו כרמל, ועוד שספירת העומר בלילה, והכתוב לומר מהחל חרמש בקמה תחל לספור שבעה שבועות, כלומר מתחלת הנפת חרמש על הקמה, שמענו שהיה נקלר תחלת ליל ט"ז: הניפכם, הכהן שליף העדה כלה: העמר, הוא עשרון סלת שנשחר משלש לימות שנלים, וקרלו תמיד על גס המזבח, לפי שמנחה זו לבדה מלא העומר מלומלם לא פחות ולא יותר, ולין כן שתי הלחם ולחם הפנים וכל מנחה הבלה בפני עלמה וכל מנחת נדבה לא הלה להוסיף על עשרון מוסיף, ונת"כ שנו שלשה שמות ים לו, עומר שנליס, עומר התנופה, עומר שמו, כלומר שמיוחד בשלשתן מכל המנחות שבא בשנליס, ולריך תנופה, ומלוי העומר: ועשיתם כבש, תובא לעומר הוא בא, לשון רש"י ז"ל, ולין רלונו שיעשבו זה לא זה, שהרי שנו בת"כ ועשיתם כבש לעם"י שלין עומר, ועשיתם עומר לעם"י שלין כבש, לשל רלונו שקרבן זה בא בגלל העומר, ולינו בכלל מוספי היום הלמורים בפרשת פנחס, ולכן לא נזכר שם: בן שנתו, לא שנה למנין עולם: (יג) ומנחתו, מנחת נסכיו שני עשרונים, ילא מכלל כל הכתוב ליתן שני עשרונים, יכול כשם שנכפל שלתו, כן יכפל יינו, ת"ל ונסכה יין רביעית ההין, וכן שמנו בשמן כל מנחת ככב: אשה לה' ריח ניחח, פרשנוס (פרשה מ' ט'): (יד) ולחם וקלי וברמל,

אמר כג

תֹּאכְלוּ עַד־עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה עַד
הֲבִיאֲכֶם אֶת־קָרְבַּן אֱלֹהֵיכֶם
חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל
מֹשְׁבֹתֵיכֶם: ס (טו) וּסְפַרְתֶּם
לָכֶם מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת מִיּוֹם

הביאכם

תרגום אונקלוס

תֵּיכְלוּן עַד בְּרַן יוֹמָא הָדֵין עַד אַיְתּוֹאֵיכוֹן
יַת קוּרְבָּנָא דֵאלָהָכוֹן קְיָם עָלַם לְדָרֵיכוֹן
בְּכֹל מוֹתָבָנֵיכוֹן: (טו) וְתִמְנוּן לְכוֹן מִבָּתַר

יומא

תרגום אשכנזי רמ

נישט עסטן, ביז אַן עבען
דיעזעם טאָגע, ביז איהר
דאָז אָפּפֿער אייערעם גאָט,
טעם געבראַכט האָבט; דיע,
זעם זייא אין עוויגעם געזעטץ
פֿיר אייערע נאָכקאָממען, אין
אַללען אייערן וואָהנפלעטצען.
(טו) איהר צעהלעט אַלסדאַן
פֿאָם אַנדערן טאָגע דעם פֿיי־
ערטאָגם, פֿאָם טאָגע, דאָ

איהר

ר ש " י

בכל מושבותיכם. נחלקו בו חכמי ישראל
שלמדו מכאן שהחדש נוהג בחולה לאכול וי"ט
לא בא אלא ללמד שלא נגזור על החדש
אלא לאחר ירושה ויבוא משכנתו וחלקו:
(טו) ממחרת השבת. ממחרת י"ט:

תמימות

באור

קלי קמח עצום מכרמל רק שמיבצרין לותו בתנור, כרמל הן קליות שקורין גרניי"ש, [°גרשה
ב"ל גרליי"ש, והוא בל"ז (געראסטעט), ויסיה שם הקליות העצויות ממיני דגן בעודן רכות
כרמל, והקמח העצוי מכרמל יקרא קלי°], מפי' רש"י ז"ל, וקלי כמו קלוי באש (פרשה כ'
י"ד), שהוא על המעשה וקלי שם התאר, וכן פי' רד"ק ז"ל בשרשיו: לא תאכלו, לפילו
למלות מכה: עד עצם היום הזה, לשון עכס היום לפרש בענין (פסוק כ"ח) שהוא על יום
של מעשה ברצונית, שהוא מערב ועד ערב, ויתכן כן לדעת רבן יוחנן בן זכאי שדרש והתקין
משחרב המקדש שיהא יום הקף כלו לסור, ושאסורו מן התורה, ועד עכס היום הזה ועל
בכלל, ובזמן הבית העומר מתירו, ועליו נאמר עד הביאכם את קרבן אלהיכם, ולדעת
החומר עד ולא עד בכלל, ובזמן הבית עומר מתיר, ובזמן שאין ב"ה קייס החיר מזרח
מתיר ובמ"ש (מנחות דף ס"ח ע"ב) ופי' רש"י ז"ל עד עכס היום עד מרחה היום, ולדעת
ר' יהודה פי' עכס היום, עלמו של יום, סוף סוף מודיס בכס שעכס היום על יום של מ"כ,
שכן כתוב בעלרת ובי"כ וכמו שיתבאר שם, ואפשר שגם לדעת זו הלילה היתה בכלל היתר,
אלא לפי שאמר עד הביאכם את קרבן אלהיכם, לא ניתר בזמן שאין ב"ה קייס אלא מצוה
הרחויה להבאת קרבן, והוא משחיר המזרח, ולכל הדיעות הולרך לומר כאן עד עכס היום
הזה כמ"ש (פסוק כ"ח), ואלא מתחלת היום, אלא עד הביאכם וגו' על שקרב העומר,
והוא עד הביאכם את קרבן אלהיכם, אבל אין הקרבת הכבש מעכב, וכן שנו בת"כ: חקת
עולם, ליום זה לא לבניו ולא לאחריו, ומלת חוק בלרנותו (פרשה ג' י"ז): בכל משבתיכם,
נחלקו בו חכמי ישראל, יש שלמדו מכאן שהחדש נוהג בח"ל, וי"א שלא בא אלא ללמד שלא
נגזור על החדש אלא לאחר ירושה ויבוא משכנתו וחלקו, מפי' רש"י ז"ל, ולסברת האומרים
יפה אמר לא תאכלו עד עכס היום הזה, אע"פי שאין עומר בעבור הזמן הזה, וחזר ואמר
עד הביאכם לזמן בנית המקדש קייס: (טו) וספרתם לכם, כל אחד ואחד כך שנוי בת"כ,
אבל בשמטה נאמר וספרת לך, שיהו בית דין סופרין ומברכין: ממחרת השבת, כמו שפרשנו
מחרת ראשון בשנוע של ימי החג, שמתחיל מליל ט"ז בניסן, שמנות הספירה בלילה, ואילו
אמר לבד מיום הביאכם את עומר התנופה, הייתי לומר שהספירה ביום, ואילו אמר ממחרת
השבת לבד, הייתי לומר שהוא מחרת למחרת הנאמר בתלה ויתחיל לספור מי"ז, לכך נאמר
מיום הביאכם וגו' וכן הוא לומר מהחל חרמש בקמה תחל לספור שבעה שבועות (דברים ט"ז
ט')

תרגום אשכנזי

אמר כג

איהר דאַז עמר דער וועגדונג
נעבראַכט, זיעבען גאַנצע וואָ-
כען, (טז) ביז אויף דען טאָג
נאָך דער זיעבענטען וואָכע,
צוהלט

הַבִיאֲכֶם אֶת־עֹמֶר תְּנוּפָה שֶׁבַע
שַׁבָּתוֹת תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה: (טז) עַד
מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת הַשְּׁבִיעִת תִּסְפְּרוּ

חמשים

ר ש"י

תרגום אונקלוס

תמימות תהיינה. מלמד שמתחיל ומונה
מבערב אחת לא כן לינן תמימו': (טו) השבת
השביעית. כתרגומו שבועתא שביעיתא:
עד ממחרת השבת השביעית תספרו. ולא

יוֹמָא טָבָא מִיּוֹם אֵיתוֹאֵיכוֹן יַת עוּמְרָא
דַּאֲרֵמוּתָא שְׁבַע שְׁבוּעָן שַׁלְמָן תְּהֵוְיָן: (טז) עַד
מִבָּתַר שְׁבוּעָתָא שְׁבִיעֵיתָא תִּמְנוֹן חַמְשִׁין

יומיו

באור

ט'), כלומר מעת שאתה רוצה להניף תרמיך על הקמה, אתה ליל קנירת העומר, שלריך להיות רוצה הקנין, ומאותו זמן תחל לספור: שבע שבתות, כתרגומו שבע שבוען ובמשנה תורה נאמר שבעה שבועות תספר לך (דב' טז), ונקרא שבוע על ימים שבת, בענין שבכל שבוע יום שבת, ולפי שאמר למעלה על שבעת ימי החג ממחרת השבת, קורא לכל השבועות שסופרין מהן שבתות: תמימות תהיינה, לפי שהשבוע הראשון שבו מתחיל המספר חסר יום, כי יום ראשון מימי החג לינו בכלל המנין, הייתי לומר שאותם הנשארים נחשבים שבוע, לפי שקורא שבעת ימי החג שבת לאחד, ת"ל תמימות תהיינה, שבע שבתות הללו תהיה כל אחת שלמת שבעה ימים, ואולי שגם בענין כן קוראן כאן שבתות שעכ"פ לריך שיהיה בכל אחת מהן יום השבת, ואם תאמר הראשונה רק שבת ימים, פעמים שאין בה שבת, כגון אם חל יום ראשון של חג בשבת, ורבותינו שאמרו ממחרת השבת ממחרת י"ט, דרשו תמימו' ללמד שמונה מבערב, שאם לא כן לינן תמימות: (טו) עד ממחרת השבת השביעית, כתרגומו שבועתא שביעיתא, ויום ראשון בשבוע השמיני הוא מחרת של שבוע שביעי, ואחר שאמר תמימות תהיינ', כל שבוע של ז' ימים ידענו שאין מחרת זה יום שני בשבוע השביעי, כמו ממחרת שבת של הקרבת העומר: עד וגו' תספרו, ולא עד בכלל והן מ"ט יום, חמשים יום והקרבתם מנחה חדשה לה' ביום חמשים תקריבוה, ואומר אני זה מדרשו, לכל פשוטו עד ממחרת השבת השביעית שהוא יום חמשים תספרו, ומקרא מסורס הוא לשון רש"י ז"ל. ואני תמה לפשט זה עדיין אין אנו יודעין אם החג ביום החמשים, או באחרון לימי הספיר', שעל כן פי' ביובל וקדשתם את שנת החמשים

שנה

המעמר

(טו) תספרו חמשים יום, נתנ הרב המבאר בסוף דבריו, אלא שהחכמים למדו ממנו שמלוה לממני יומי ומלוה לממני שבוע, לכל בכתוב אין זכר לימים וכו' ע"ב, והוא תמוה בעיני, כי לפי שיטת הגמרא נראה שספירת הימים היא העיקר, שהרי אמרו (במנחות ס"ו ע"ב) למימר מני יומי ולא מני שבוע למר זכר למקדש הוא, ואם ספירת השבועות מפורשת בתורה ולא הימי' היה לו למנות השבועות ולא הימים? גם כבר אמר רש"ה בספר החינוך שלו ז"ל: ויש מן המפרשים שהיה דעתם כי כוונת הכתוב למנות השבועות דוקא כשהן שלמות, לכל להזכיר בכל יום כך וכך ימים וכך וכך שבועות תינו לריך ע"כ, מכל זה נדע שעיקר המלוה ספירת הימים, כי תספרו חמשים יום היא המלוה לספירת הימים, ומה שאמר חמשים והלא היו חלא מ"ט, נאמר שמלת עד כמאמר הראשון (עד ממחרת השבת) עומדת במקום שניים, ושעורו תספרו עד חמשים יום, ויהיה גם כאן עד ולא עד בכלל, ויש לכוון זה גם בדברי רש"י ז"ל. וידידי ר' יוסף וויים נ"י הסיר כי מלתו דמיון לזה בשלקות תרבעים, שנאמר בכתוב תרבעים יכנו, ולפי קבלתינו לא כוון הכתוב אלא לל"ט, ומזה נראה כי דרך הכתוב להזכיר את קלה הגדול בשניו הסובבים, ומה נעמו בענין זה דברי הרש"ב בסוף פרק ערבי פסחים עיי"ש, עכ"ל.

חֲמִשִּׁים יוֹם וְהִקְרַבְתֶּם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַיהוָה: (יז) מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם תביאו

חרגום אונקלום

יוֹמִין וּתְקָרְבוּן מִנְחָתָא חַדְתָּא קֳדָם יְיָ: (יז) מִמּוֹתָבָנֵיכוֹן היחוו

תרגום אשכנזי ו

צוהלט אזהר פינפצין טאגע, אונד ברינגעט ואדאן נייע שפייזאפפער, דעם עוויגן צו עהרן. (יז) אוים אייערן וואהנ=

ר ש "י

עד נכלל והן לרגעים ותזעה יום: חמשים יום והקרבתם מלאה חדשה לה'. ביום חמשים

תקריבוה ולומר לנו זה מדרשו לכל פשוטו עד ממחרת השבת השביעית שהוא יום חמשים תספרו ומקרא מסורס הוא: מנחה חדשה. היא המנחה הרשומה שהוקלה מן החדש ות"ת הרי קרבה מנחת העומר לומר שהיא כשאר כל המנחות שהיו נלקה מן השעורים: (יז) ממושבותיכם. ולא ממולה לארץ:

לקמן

באור

שנה (פרשה כ"ה י'), וגם המדרש תמה לאחר חמשים יום עם והקרבתם, ואין לצדק המקרא סובלו, גם המפסיק תחת מלת יום, ועוד לשתיהן המקרא מיותר לאחר שפירש שתתחיל הספירה ממחרת י"ט, ושנספור שבע שבועות תמימות, וידענו שיכלה המספר לפני מחרת השבת השביעית, שהוא רשות לשבוע השמיני, גם נודע שהיום הבא אחר מ"ט הוא יום החמשים, לכל נכריותת דת"כ שנו תספרו חמשים יום, יכול יספור חמשים, ויקדש חמשים ואחד, ת"ל שבע שבתות תמימות תהיינה, לי שבע שבתות תמימות תהיינה יכול יספור מ"ח ויקדש יום מ"ט, ת"ל תספרו חמשים יום, הא כיצד מנה לרגעים ותזעה, וקדש יום חמשים כיוצא, והוא פשוטו של מקרא, וכן פרשו להודיענו שחג השבועות לינו ביום מ"ט ולא ביום נ"א הולרכו שני הכתובים להאמר, תחלה נאמר שבע שבתות תמימות תהיינה, ותמימות בלי חסרון ותוספת, ושוב אין לטעות לספור חמשים יום, ועל כרחנו תספרו חמשים יום לינו למחנן הספירה, אלא לעשות החג ביום החמשים, ולולי לא אמר רק שבע שבתות תמימות תהיינה והקרבתם מנחה וגו', הייתי אומר ביום מ"ט לספירה יהיה החג, עכשיו שנאמרו שתיהן כך תפרש שבע שבתות תמימות תהיינה ימי הספירה, עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום, עד ועד נכלל, כמו עד יום האחד ועשרים לחדש בערב (שמות י"ב י"ח), שאם תספרו ממחרת השבת עד מחרת השבת השביעית חמשים יום, אז והקרבתם מנחה וגו' בו תקריבו לא נסוף שבע שבתות, ולאחר שתלה הספירה בשבתות תמימות לא נימים, ידענו כי תספרו חמשים יום לינו ספירה של מלוה, אלא מצות בני אדם לקבוע יום החג, לא שיהיה רשות לשבוע החדש, אלא מחרת השבת השביעית, שאין בספירה יותר משבע שבתות, ולפי שאין ספירת יום חמשים זו למלוה לא אמר תספרו לכם, אלא שחכמים ז"ל למדו ממנו שמלוה לממני יומי ומלוה לממני שבוע, לכל נכתוב לין זכר לימים שלא אמר והיו לך שבע השבתות מ"ט יום, כמו שאמר בשמטה ויובל, גם להלן אמר שבעה שבועו' תספר לך: מנחה חדשה לה', היא מנחת רשות שנלקה מן החדש ושם תאמר הרי קרבה מנחת העומר, לינה בשאר כל המנחות שהיו נלקה שעורים, מפי רש"י ז"ל. וכן שנו בת"כ מנחה חדשה שתהי' חדשה לכל המנחות, כלומר שאין מביאין במקדש מתבואה חדשה שנכנסה בשנה זו מנחה, קודם שתי הלחם, שהוא זמן קלירה חטים, כמו שאמר וחג השבועות בכורי קליר חטים (שמות ל"ד כ"ב), ומנחת העומר לא קרית הכתוב חדשה, לפי שהיתה מתרת מנחות של חדש שלפי' מנחת קנאות של שעורים לינן מן החדש קודם לשתי הלחם, לכל שתי הלחם לא הקריב' תורה שיהיו רשות הקליר, אלא מתבואת הקליר החדש, רק שתהיה הרשומה מן החדש, שאם לינה רשומה לינה חדשה, שאם תפרש חדשה נעבור שהיה מן החדש גם שם קדמו לה מנחות לחרות, היה רשוי לומר מנחת חדש, כמו ויצן מפני חדש תוליחו (לקמן כ"ו י'), או מנחת חדשה של תבואה חדשה: (יז) ממשבתיכם. ולא ממולה לארץ כן הוא בת"כ וכן כי' רש"י ז"ל, ולינו דומה לל נכל מושבותיכם לרבות מולה לארץ, אלא לרבות מושבותיכם, כמו כי תבואו אל ארץ מושבותיכם אשר אני נותן לכם (במדבר ט"ו ב'), וכמו שכתב רמב"ן ז"ל:

לחם

תרגום אשכנז

ויאהנפלעטצען ברינגט איהר צווייא בראדע, צור וועגדונג, פאן צווייא צעהנטעל פיינען מעהלם מיסצען זיא זיין, אונד אלס געזויערטעם בראד נעבאקען ווערדען; דיעזעם זינד

אמר כג

תָּבִיאוּ לֶחֶם תְּנוּפָה שְׁתַּיִם שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת תִּהְיֶינָה חָמֵץ תֵּאָפֶינָה בִּכּוּרִים לַיהוָה׃ (יח) וְהִקְרַבְתֶּם עַל־הַלֶּחֶם שִׁבְעַת

א דגושה — כבשים

ערשטלינגע, דעם עווינ"ם צו עהרען. (יח) נעבסט דיעזעם אפפערט איהר ויעבען שטיק יעה־

רש"י

לחם תנופ'. לחם תרומה המורם לצד גבוה וזו היא המנחה החדשה האמורה למעלה: בכורים. רחשונה לכל המנחות לף למנחת קנאות הבאה מן החעורים לא תקרב מן החדש קודם לשתי הלחם: (יח) על הלחם. בגלל

תרגום אונקלוס

תַּיְתוּן לֶחֶם אֲרֻמְתָּא תַּרְתֵּין גְּרִיצָן תְּרִין עֶשְׂרוֹנִין סוֹלְתָא יְהֵוֶן חֲמִיעַ יְתַאֲפָן בְּכוּרִין קֳדָם יְיָ׃ (יח) וְתַקְרְבוּן עַל לַחְמָא שַׁבְעָא

אימרין

באור

לחם תנופה, יפרש מה היא מנחה חדשה האמורה כאן, ואמר שהיא מנחה כשאר המנחות הנקמלות, שהקומץ והלבונה למזבח כי זאת תהיה לבד לחם תבוי להגיף לחותו לה' כמו שאמר למטה בענין, לבל למזבח לא יעלה: שתים שני עשרונים, שתי לחמים, וכל החת עשרון: סלת תהיינה, סלת חטים: חמץ, פרשהו (פרשה ב' י"ח), ויאמר רמב"ן ז"ל לפי שהם תודה לה', שחקית קליר שמר לנו, וקרבן התודה יבוח על לחם חמץ, ולדעתו ז"ל נאמר שמנחת העומר היתה בלא לתודה, לפי שלא עבר עדיין קליר חטים שהוא העיקר ולכן היא מלה בכל המנחות גם מהן קומץ למזבח: בכורים לה', פי' רש"י ז"ל רחשית לכל המנחו', לף למנחת קנאות הבאה מן החעורים לא תקרב מן החדש קודם לשתי הלחם, לבל ת"כ לחמרו על מנחה חדשה, לין לי (שהרי רחשונה) אלא למנחות חטים, מנחת שעורים מניין, כשהוא חומר וביום הבכורים בהקריבכם מנחה חדשה וגו' (במדבר כ"ח כ"ו), אם אינו ענין למנחת חטים, תנהו עניין למנחת שעורים ועל בכורים לה' אמו, ר' שמעון חומר נאמר כאן בכורים לה' ונאמר להלן (פרשה ג' י"ד) בכורים לה', מה בכורים האמורים כאן של בבור, לף בכורים האמורים להלן של בבור, ובבר פרשנו זה (שם שם), ואמר עוד אם תאמר זו משל בבור ולהלן של יחיד, אמרת לאו אם זו רחשית קליר אין הלן בכורים לה', ואם הלן בכורים לה' אין זו רחשית קליר, דברים המחוסרין להלן אמרן הכאוב כאן, ופרושה נראה לי אע"פ שהעומר רחשית הקליר, הייתי אומר מנחת יחיד מרחשית קליר שדהו גם היא בכורים לה', עכשיו שנאמר בשתי הלחם בכורים לה' לפי שהיא רחשונה לכל המנחות לא בעבור רחשית הקליר, למדנו שפרשת ואם תקריב מנחת בכורים בעומר של בבור מדבר, שהיא הרחשונה לכל המנחות הבאות מן החדש, שאם של יחיד קרוי בכורים לה', תהיה היא הרחשונה מן החדש, ושוב אין עומר הבבור רחשית הקליר. והבן: (יח) והקרבתם על הלחם, תוכה ללחם, כך אמו ת"כ, לא שהלחם מעכב את הבבשים, שהרי אמו שם בבשים קודם"י שתין לחם, אלא לומר שתין חובת היום למוספין, אלא אלו בשביל הלחם הם באין והוא חובה ללחם וכמו שפרשנו בעומר (בפסוק י"ב), וכן פי' רש"י ז"ל על הלחם, בגלל הלחם תוכה ללחם, היסף בגלל הלחם, שתינו בא בגלל המוספין, אלא חובה ללחם, לבל ת"כ לא אמו בעומר (בפסוק י"ב) חובה לעומר, אלא שתם שעומר בא לצ"ם שתין בבש, ובבש קודם"י שתין עומר, וכאן שאמרו חובה ללחם, תינו לעבב, ולבן אמו מיד בבשים ק"ם"י שתין לחם, וכן אנינו (מנחות קף מ"ה ע"ב) הפר והאלי' והבבשי' והשעיר תינן מעבבין את הלחם, ואת הלחם מעבבן, ואינם חובה ללחם פירשו שם בגמרא, מלמד ש"א בבבשים קודם שנאתזיבו בלחם, בלומר במדבר הניחו בבשים בלי לחם, לא כמו שפי' רח"מ

אמר כנ	תרגום אשכנז ריא
כְּבָשִׂים תְּמִימִם בְּנֵי שָׁנָה וּפָר בֶּן בָּקָר אֶחָד וְאֵילִם שְׁנָיִם יִהְיוּ עֹלָה לַיהוָה וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם אִשֶּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה: (יט) וְעֶשְׂיתֶם שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת וְשֹׁנֵי כבשים	יעהריגע לעממער אָהנע לי. בעסַפֿעהלִיער, איין יונגעס אָבַּסענרינד אונד צוויא ווי. דער; דיעזע זאָללען נאַנצע אָפּפֿער זיין, דעם עוויגען צו עהרען נעבסט איהרעם שפּיי. זעאָפּפֿער אונד טראַנקאָפּפֿער, פֿאָם פֿייער צו פֿערצעהרען, צום אַנגענעהמען גערוך, דעם

עוויגען צו עהרען. (יט) איהר מאַכט אויך איינען ציעגען בּאָק צום וינדענאָפּפֿער, אונד צוויא

תרגום אונקלוס	ר ש"י
אִמְּרִין שַׁלְמִין בְּנֵי שְׁנָה וְתוֹר בַּר תּוֹרֵי חַד וְדִכְרִין תְּרֵין יְהוֹן עֲלָתָא קֳדָם יְיָ וּמִנְחָתְהוֹן וְנִסְכֵּיהוֹן קוּרְבַּן דְּמִתְקַבֵּל בִּרְעָוָא קֳדָם יְיָ: (יט) וְתַעְבְּדוּן צְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְחַטָּאתָא וחרין	כגלל הלחם תוכה ללחם: ומנחת' ונסכיהם. כמשפט מנחה ונסכי' המפורשי' בכל בהמה בם' נסכים ג' עשרונים לפר ושני עשרונים לאיל ועשרון לכבש (במדבר כ"ח) זו היא המנחה והנסכי' חלי ההין לפר ושליש' ההין לאיל ורביעית ההין לכבש: (יט) ועשיתם שעיר עזים. יכול שבעת כבשים ושעיר החמורים

באור

רח"מ ז"ל תוכה ללחם, שאם לא הניח לחם לימו מניח כבשים, ואין בהבר בן חילי נחלק לו שבעה כבשים החמורין בפסוק זה עם ג' כבשים של עלמים, שלדעת ר"ע אם אין לחם אין כבשים, כמו שאפרש: יהיו עלה, תחלה מונה מספר הקרבנות, וחזר לומר יהיו עולה לה', ולא אמר והקרבתם על הלחם לעולה שבעת כבשים, שאילו כן הייתי אומר שמעכבין זה את זה, ועכשיו שהפסיק הענין ואמר יהיו עולה לה', מלמד שעל כל כבש יקריבו אלה לעולה לעם"י שאין לחם, וכל שכן שיביאו לחם אם אין קרבנות, שהרי אמר על הלחם, שאלמלא הכתוב בלחם, וזהו לדעתי פי' הלמוד הזה שאינו מפורש בגמרא: ומנחתם ונסכיהם, אם מנחה שלהם ונסכים שלהם, כמו שהן מפורשים בכל בהמה בפרשת נסכים, שלשה עשרונים לפר ושני עשרונים לאיל ועשרון לכבש, ונסכיהם חלי ההין לפר, ושליש ההין לאיל ורביעית ההין לכבש יין לא בכבש העומר שנאמרה במנחתו: (יט) ועשיתם שעיר עזים, יכול שבעת כבשים ושעיר החמור נחומש הפקודים הם שבעת כבשים ושעיר החמורים נאן, בשחטה מגיע לקרים ולחלים אינן הן, אלא אלו קרבו בגלל לחם, ואלו בגלל היום, כן הוא בגרייתא דת"כ, וכן פי' רש"י ז"ל כלומר לע"פ שמין כבשים ושעיר שבפרשה זו עם שאין שבפרשת היחס, מפרים ואלים תדע שאינן הן, שהרי כאן פר אחד ואלים שנים, ושם פרים שנים ואיל אחד, ואמרו בגמרא לחזק זה שגם בשתנה הסדר כאן מזכיר כבשים תחלה, ואח"כ פר ואלים, ושם פרים ואיל תחלה ואחרי כן כבשים, וכן הדעת מכרעת שאין בכל הפרשה המוספין, לבד בגם העומר וקרבנות הנאין

המעמר

(יח) יהיו עלה, כתב הרב המבאר מלמד שעכ"פ יקריבו אלה לעולה לע"פ שאין לחם, וכל שכן שיביאו לחם אם אין קרבנות ע"כ, ולא ידעתי מה כ"ש הוא זה, שהרי לדעת בן בגם ור' שמעון בכבי שלמים מעכבים את הלחם ואין הלחם מעכב הבבשים, ואם שדעת ר"ע הוא שהיפך הוא לפי שדרש ג"ם יהיו מתהיינה במונח שם, לכל ולחי הסברת המילונה היא כר"ש ובן בגם, שנתנו טעם לדבריהם.

בעצם

תרגום אשכנזי

צוויא שטוק יעהרינג לעמיער צו פרייד־ענאפפער: (כ) דער פריעסטער זאלל, זאמט דעם בראדע דער ערשטלינגע, פאר דיעם עוויגען, איינע וועגדונג מאכען מיט דען צוויא לעמערן, זיא זאללען דעם עווי־גען גאה־ילינגעט אונד דעם פריעסטערם זיין. (כא) אן עבען דיעזעם טאגע זאללט

איהר

ר ש"י

התמורים כאן הם שנעת הבנצים ושעיר התמורים בתומם הפקודים בשלחה מגיע לכל פרים ואילים ושין הן לשון מעשה שלו לעצמן ושלו לעצמן שלו קרבו בגלל הלחם ושלו למוספין: (כ) והניף הכהן אותם תנופה. מלמד שטעונים תנופה חייס יכול כולם ת"ל על שני כבשים: קדש יהיו. לפי שצלמי

א מ ר כג

כִּבְשִׂים בְּנֵי שָׁנָה לְזֶבַח שְׁלָמִים: (כ) וְהֵנִיף הַכֹּהֵן אֹתָם עַל לֶחֶם הַבִּכּוּרִים תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה עַל־שְׁנֵי כְּבָשִׂים קֹדֶשׁ יִהְיוּ לַיהוָה לַכֹּהֵן: (כא) וּקְרָאתֶם בְּעֶצֶם הַיּוֹם

הזה

תרגום אונקלום

וּתְרִין אִימְרִין בְּנֵי שְׁנָה לְנִכְסַת קוּדְשָׁא: (כ) וִירִים כָּהֲנָא יָתְהוֹן עַל לֶחֶם בְּכוּרַיָּא אֲרָמָא קֳדָם יְיָ עַל תְּרֵין אִימְרִין קוּדְשָׁא יְהוֹן קָדָם יְיָ לְכָהֲנָא: (כא) וּתְעָרְעוּן בְּכָרַן יוֹמָא

הדין

ב א ו ר

הנחין על הלחם, מכלל שחינן מוספין, שלח זה בצבול העומר ושלו בצבול הלחם: לזבח שלמים, שתהא זביחתן לשם שלמים, כך הוא בת"כ וכסמוך יתבאר בעז"ה: (כ) והניף הכהן אתם וגו' תנופה, מלמד שטעונין תנופה חייס, שחילו זה תנופת חזה ושוק בנר נאמר בפרשת לו, ובתוב שם מזבחי שלמיהם לבלול שלמי לבור שטעונין תנופת חזה ושוק, שם כן תנופה החמורה כאן, שלריכין תנופה מחייס, וכן לאמרו בגמרא (מנחות דף ס"ב ע"ב): על לחם הבכרים וגו' על שני כבשים, פי' רש"י ז"ל יכול כלם, ת"ל על שני בבשים, תשם דעת ר' יוסי בן יעולם שאמר בבשים על גבי לחם, ומה לחי מקריב על שני בבשים להוליח שבעה, ולפירוש זה יאמר והניף הכהן שני הבבשים תנופה על לחם הבכורים, ולפי הפשטן והניף מושך עלמו ואחר עמו, והניף לותם שני בבשים הנזכרים לפניו על לחם הבכורים, וכן יניף לחם הבכורים על שתי בבשים, ושם אין לעשות שתי תנופות כמו שבארנו (פרשה ח' כ"ח), מלת על משמע כמו סמוך וכמ"ש (פרשה ט"ז י"ד) שהייתי לומר שיניף הבבשים לבד סמוך ללחם, לבך הוסיף על שני בבשים שגם הלחם בתנופה, ומניף לותן בלחד סמוכין זה לזה, וזה כדעת רבי שאמר מניח זה בלד זה ומניף, ובגמרא הקשו והא כתיב על, ותרלו רבי שבר על בסמוך: קדש יהיו לה' לכהן, מוסב על הבבשים ועל הלחם, לפי שצלמי יחיד קדשים קלים ובשרים נאכל לכל טהור, יכול לף חלו בן, ת"ל קדש יהיו לה' שהן קדש קדשים, בחטאת ובאשם שבשרן נאכל לפנים מן הקלעים לזכרי בהונה, בן חילו לבהן הס, וכן לפי שאין דבר מלחם הבבורים קרב לגבוה, שהרי הס חמן, ואמר עליהן קרבן רחשית תקריבו לותם לה' ואל המזבח לא יעלו לריח ניחח (לעיל ב' י"ב), וכמו שפרשנו שם, יכול שמותרין לזרים כמו לחמי תודה, ת"ל קדש יהיו לה' לבהן, שאוכלין לבד לבהנים, ושתיהן משלחן גבוה הס זוכים, שהס קדש לה' והוא נ"ה זיכה לותן לבהן, ובגמרא (מנחות דף מ"ב ע"ב) לאמרו מי כתיב קדש יהיה לה' ולבהן לה' לבהן כתיב, כדרב הונא דאמר רב הונא קנאו הבא ונתנו לבהן, וזה כדברנו, בך נראה נעיני פשוטו של מקרא: (כא) וקראתם בעצם היום הזה, זה שאמרתי לבר תקריבו

לותם

ה מ ע מ ר

כא) בעצם היום הזה, הרב המבאר הבבול בעולם בינתו לבאר כוונה העלמית של עלם היום

הזה

אמר כג	תרגום אשכנזי ריב
הַוָּה מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כל	איהר פֿעסט פֿערקינדיגען, חיליגע פֿערקינדיגונג זאָלל עם אייך זיין, אונד איהר זאָללט
תרגום אונקלוס	**רש"י**
דֵּין מְעָרַע קֻדְשָׁא יְהֵי לְכוֹן כל	דבלמי יחיד קדמיס קלים החקק לומר דבלמי לבור

באור

לותם מקרתי קדש תלה הם מועדי, גם היום הזה בכלל, כי תקרתו בעצם היום הזה, ופירש לזו קריאה, ותמר מקרת קדש יהיה לכם, שתייחדו היום הזה מבין שאר הימים, שכל מלאכת עבודה לא תעשו בו, לבל יריך טעם למה הוסיף בו בעצם היום הזה, ולא תמר סתם כמו בשאר המועדים, ומהו פי' בעצם היום הזה? ורמב"ן ז"ל התירך לדבר על זה (פסוק כ"ט), ותוכן דבריו שהמפרשים פרשוהו גוף היום הזה, וכן ולחם וגו' עד עצם היום הזה (פסוק י"ד), עד גוף היום, וכן בעצם השמים לעהר, גוף השמים שתין לפרש עצם היום תעלומו וכתו, שהרי גם הלילה בכלל, וביום הכפורים מפורש מערב ועד ערב תשבתו שבתכם (פסוק ל"ב), חלא לפי שלוה לספור מיום הבאת עומר להקריב מנחה חדשה ולהניף קרבנות החמורים בענין, הייתי לומר שהמועד תלוי בהלו, וכשתין מנחה וקרבן לחמו מועד ולא מקרת קדש, לתמר בעצם היום הזה מקרת קדש, גוף היום הוא מקרת קדש ולחסור בעשית מלאכה, וכן ביום הכפורים לפי שלוה ביום זה עבודות קרבנות לכפר על ישרחל, לכן בללוה על לחסור מלאכה וענוי היום, לתמר נהן בעצם היום הזה, שהן תלויין בגוף היום, ולפי' בזמן שתין קרבן נוהגים חלו, וכן בלחסור חדש שלמר עד הניחכם לת קרבן לחהיכם, הולרך לומר עד עצם היום הזה, שלחסור חדש תלוי בגוף היום הזה, שלפילו בזמן שתין עומר, החדש לחסור לפניו ומותר לחחריו, ומלת עצם על כח הדבר ותקפו, ולכן יזכיר בימים הנזכרים בעצם היום, כלומר שנוהגים הדברים בכח עצם הימים, לא בעבור דבר לחר שהן הקרבנות. ולדעתי לומת כי בעצם היום גוף היום, לבל לא מטעמו לבד שלי"כ לין טעם למליצה זו כשהיא סמוכה לענינים לחרים, כמו בעצם היום הזה בא וא וסם ויפת (בראשית ז' י"ג), וימל לת בשר ערלתם בעצם היום הזה (שם י"ז כ"ג), ויבבר ה' לל משה בעצם היום הזה לתמר, עלה לל הר העברים הזה וגו' (דברים ל"ב מ"ח מ"ח) ודומיהם, חלא לפי שמלת יום בלשון תורה גם על מעת לעת כ"ד שעות, והוא יום הנתמר בקרבנות במ"ם (פרשה ז' ט"ו), ועיקרו על יום של מעשה בראשית שהוא מערב ועד ערב, שעליו נוספות כל המלות, ואין לורך להודיע כן בהם, שכבר פירש בכתוב כן בחג המלות שתמרה בערב תחכלו מלות, ותמרה מיום הראשון עד יום החחד ועשרים לחדש בערב, ולפי שיום הנתמר בקרבנות על מעת לעת הולרכו חכמים ללמוד יום לחד החמור בלותו ולת בנו מיום לחד החמור במעשה בראשית, כמ"ש שם (פרשה כ"ג כ"ח), לפי שסמוך לקרבנות, לכן בחג השבועות שלא נכתב טעם החג בתורה כמו חג המלות וחג הסוכות שלא תמר שביום החמשים לספירה נקריב מנחה חדשה לה', ונניף עולה וחטאת ושלמים גם מוספין, והיינו לומרים שדומה יום זה ליום ט"ז בניסן שמקריבין בו מנחת העומר ובבא לעולה ומוספי היום, ולינו מקרת קדש ולא לסור מלאכה, על כן תמר שהוא מקרת קדש ולסור במלאכה, ולילו לא תמר בעצם היום הזה, הייתי לומר לפי שמקרת קדש זה ולסור מלאכה בשבור קרבנו היום, יהיה קדושתו ולם כ מלאכתו ביום שמקריבין בו, ובלילה שלאחריו שנלכלים בו המנחה והחטאת והשלמי', לכך נתמר בעצם היום הזה, היום עלמו ובפני עלמו שהוא יום של מעשה בראשית, לבל מעת לעת ל"פ שנקרא יום

המעמר

הזה, ולני לבוא לחריו למלות לת דבריו עוד משני מקומות ביחזקאל (כ"ד ג') נתמר, כתב לך לת שם היום לת עצם היום הזה סמך מלך בבל לל ירושלים בעצם היום הזה, המכוונה כי לא התחכם לקרב לל העיר בחשון לילה, ויהי במחרת מעשהו, לך בעצם היום לעיני השמש כי לא יבוא לת לגזי העיר מקומה, וכן בעצם היום הזה היתה עלי יד ה' ויבא לותי שמה (שם

מ'

תרגום אשכנזי

זאללט קיינע האנדווערקסאר־
בייט פערריכטען; דיעזעם
זייא איין עוויגעם געזעטץ, אין
אללען אייערן ווּאהנפלעטצען,
פיר אייערע נאכקאממען.
(כג) אינדעם איהר אבער
אין

אמר כג

כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תֵעָשׂוּ
חֻקַּת עוֹלָם בְּכָל־מוֹשְׁבֹתֵיכֶם
לְדֹרֹתֵיכֶם: (כג) וּבְקַצְרְכֶם אֶת־

קציר

רש"י

גבור שהן קדש קדשים: (כב) ובקצרכם.
חזר ושנה לעבור עליהם בשני לחנין. ת"כ
לבדימי בדבי יוסף מה ראה הכתוב ליתנה
בחמצע

תרגום אונקלוס

כָּל עֲבִידַת פּוּלְחָן לָא תַעְבְּדוּן קַיָם עָלַם בְּכָל
מוֹתְבָנְיכוֹן לְדָרֵיכוֹן: (כג) וּבְמֶחְצַדְכוֹן יַת

חצדא

באור

יום מין כלו עלם יום אחד, וכן יום הנף שהיו מקרא קדש, רק לזה להקריב בו מנחת העומר
וכבש לעולה ומוספי היום, הייתי לומר לדעת האומר עד ועד בכלל שהוא יום של קרבנות,
ויאסור החדש ביום ההקרבה ולילה שלאחריו, לכך נאמר בעלם היום הזה שהוא יום של מעשה
גרחציה, וכן לדעת האומר עד ולא עד בכלל, הייתי לומר שאסור עד שיעלו הקרבן, שזהו
מתחיל יום זה, נאמר עד עלם היום הזה להתיר משהחיר המזרח ומעשה שפרשנו (פסוק י"ל),
וכן בי"ה כמו שאפרש, ומעתה זכרון מלילה זו בכל המקומות על דרך זה, שלא תאמר שנכנסו
בתיבה בלהריס עד לאחריו, שלא בעלם היום הזה שעשה הכל בתוכו היום,
שהוא יום י"ז לחדש השני, וכן לא תאמר שמל אברהם מנשי ביתו מעת לעת, שלא בעלם היום
הזה שנדבר עמו קודם בוא השמש, וכן בתוכו היום שנדבר עם משה, לזהו עלה אל הר העברים,
וכמו רחיה ברורה מכתוב ויהי לעת בוא השמש לזה יהושע ויורידוס מעל העלים ויצליכם אל
המערה אשר נחבאו שם וישימו אבנים גדולות על פי המערה עד עלם היום הזה (יהושע י"ל
כ"ז), שלא תחשוב לפי שהיה סמוך לזקיעת החמה, היתה שימת האבנים בלילה שלאחריו,
על כן נאמר עד עלם היום הזה, הכל נעשה בעלם יום זה קודם הערב: מקרא קדש יהיה
לכם, זהו מלות עשה לקדש היום ההוא על דרך שפרשנו למעלה (פסוק ב' ופ' ג') ומי שהיו
מקדשו היו עובר בלאו, ות"כ לומר כל מלאכת עבודה לא תעשו, שעל עשיית מלאכה עובר
בל"ת, וכן לומר בשבת: חקת עולם, פרשתיו: בכל מושבותיכם, לפילו אם אין קרבנות,
תהיה הספירה ויום חמשים מקרא קדש ואסור במלאכת עבודה, וגם אם תפרש בכל מושבותיכם,
לפילו בח"ל בזמן שהמקדש קיים, מלת לדורותיכם כולל כל הדורות גם לאותן שבגלות:
(כב) ובקצרכם, פרשנוהו (פרשה י"ט), וחזר ושנה לעבור עליהן בשני לחנין, מפי רש"י
ז"ל. ויתכן לפי הפשט, בעבור שנוה על הקרבת העומר, שהוא רחשית קציר שעורים, ועל
שתי הלחם שהוא רחשית קציר חטים, שהן תבואות השדות כלם, חזר והזהיר על כחה ולקט,
כלומר כמו שצוויתיך להניח לי רחשית כל קציר, כן תתן סוף כל קציר שלך לעניים, ואם
תעשה כן תבורך בכל מעשה ידיך, ולכן לא זכר גם העולל ושכחת שבשדה, כי אינן ענין
למה

המעמר

מ' ח') הענין שלא נעשה זאת בחזיון לילה במראה הנבואה ולא בפועל, אך בעלם היום נעשה
זאת בהחלט, ומענין זה דרשת חז"ל על בעלם היום הזה ביהושע על יציאת מלרים, בעלומו של יום;
אולם מה שפירש הרב בפסוק עד עלם היום הזה ביהושע (י' כ"ז) ע"ש, נראה לי קלת דחוק,
כי מלבד שלדעת כל המפרשים ענינו שהגל הזה הוא עוד היום הזה, לא ידעתי מה יתן ומה
יוסיף זאת לנו לדעת אם הקימו הגל ביום או בלילה, ומדוע נמלך עי, גם אותו הורידו בעת
בוא השמש, נאמר אך עד היום הזה (שם ח' כ"ט). (כב) ובקצרכם, עיין בפאור, ולדעתי נא
הכתוב להורות, גם השדה שקוצר ממנו תבואה לעתי לחם, מייב בפאה, שלא נאמר הואיל

שכבר

אמר כג

תרגום אשכנז ריג

קְצִיר אַרְצְכֶם לֹא־תְכַלֶּה פְּאַת
שָׂדְךָ בְּקֻצְרֶךָ: וְלֶקֶט קְצִירְךָ לֹא
תְלַקֵּט לֶעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פ חמישי

(כג) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:
(כד) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ
יהיה

אין אייערעם לאנדע ערנדטע
האלטעט, זאללסט דוא דיא
ווינקעל דיינעם פעלדעם ניכט
פעללינג אבביעהען, נאך צור
נאכלעזע דיא אייגעלנען
אערען אויפזוכען, זאנדערן
דיעזעם אללעם דעם ארמען
אונד פרעמדלינג איבערלאכ־
סען; איך, דער עוויגע אייער
גאטט! (כג) פערנער שפראך
דער עוויגע צו משה, ווייא
פאלגעט: (כד) זאג דען קינ־

דערן ישראל׳ס פאלגענדעם: צם ערשטען טאגע דעם זיעבענטען כיאנאטם, זאלל איר

רוהע־

תרגום אונקלוס

ר ש ״ י

חֲצָדָא דְאַרְעֲכוֹן לָא תְשֵׁיצֵי אָחָא דְחַקְלָךְ
בְּחַצָּדָךְ וְלִקְטָא דְחַצָּדָךְ לָא תְלַקֵּט לַעֲנִיֵּי
וְלִגְיוֹרֵי תְּשִׁבּוֹק יְהוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן:
(כג) וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר: (כד) מַלֵּיל
עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימָר בְּיַרְחָא שְׁבִיעָאָה בְּחַד
לירחא

נחמלא הרגליס פסח ועזרת מכלן ורחם
השנה ויום הכפורים [וחג] מכלן ללמדך
שכל הנותן לקט שכחה ופאה לעני נרחוי
מעלין עליו כאילו בנה בית המקדש והקריב
(עליו) קרבנותיו בתוכו: תשוב. הוא לכתיב
והם ילקטו ואין לך לסייע לאחד מהם: אני
ה׳ אלהיכם. נאמן לשלם שכר:
(כד) זכרון

באור

למה נאמר בפרשה: העוב אתם, לי עזיבה על הפאה לענו מן הדבר ואין לו עוד עסק בו, והוא קרוב לשכיחה, כמו עזבני ה׳ וה׳ שכחני (ישעי׳ מ״ט י״ד), וכן ינהג עם הכלה והלקט, וזהו שפי׳ רש״י ז״ל הנח לפניהם והם ילקטו, ואין לך לסייע לאחד מהם: אני ה׳ אלהיכם, פרשנוהו (פרשה י״ט ב׳): (כג) וידבר ה׳, לכל חג השנועות לא נאמר ויבדר, לפי שמועדו תלוי ביום תנופת העומר, לכל יום התרועה וי״הכ וחג הסכות, שכל אחד מועדו מפורש נאמר בכל אחד דבור בפני עצמו: (כד) בחדש השביעי באחד לחדש, לפי שלא נאמר באחד לחדש השביעי, לחשוב שעור הנתוב הוא בחדש השביעי גם הוא לנס מועדי ה׳ נבוו בחדש הראשון, והולך ומונה באחד לחדש מועד זכרון תרועה, ובעשור בו י״הכ, ובט״ו בו חג הסכות, וכן מוה מועדי חדש הראשון בי״ד בו פסח ובט״ו בו חג המצות, לכל חג השנועות לא תלה בחדשו, אלא ליום חמשים מט״ו שבניסן, ואם כן המועדים בלא תלויים בחדש הראשון, שלוה להיות לישראל רחש חדשים, ובחדש השביעי שהיה רחש לחדשים קודם מתן תורה, כמו שאמרו בסכילתא לנס רחש חדשים ולא לאחר הר, כי הקדמונים היו מונים מתשרי, לפי שבחדש זה נברלו שמים וארץ בדברי ר׳ אליעזר שנאמרו דבריו, כמו שכתב רמב״ן ז״ל בפרש׳ בח. ואומר אני שעל כן נקרא החדש השביעי ירח האתנים, שהתחבטו המפרשים ז״ל בפרושו, ולדעתי עניו החדש שבו נברלו יסודות השמים והארץ, כי מלת איתן על הבחות הנטועים בשמים ובארץ מעת היותן, כמו

המעמר

שכבר נעשה בו מלוה יפטר, והוא הדין לעומר. (כד) בחדש השביעי, על ענין רחש השנה עיין בהמעמר לספר שמות (י״ב נ׳) מה שכתבתי שם.

תרגום אשכנזי

אמר כג

רוהעטאג זיין, אין וועלכעם צום אנדענקען נעבלאזען, אונד

יְהִיֶה לָכֶם שַׁבָּתוֹן זִכְרוֹן תְּרוּעָה

היי״

מקרא

רש״י

תרגום אונקלוס

(כד) זכרון תרועה. זכרון פסוקי זכרונות ופסוקי שופרות

לֵירְחָא יְהֵי לְכוֹן נְיָחָא דוּכְרָן יַבָּבָא

מערע

באור

כמו והלחנים מוסדי לרן (מיכה ו' ב'), וכן ליתן מושנך (במדבר כ"ד כ"ח), כלומר מושנך מבלר טנעי, ורחיה ושים בסלע קנך, ודרך נוגדים ליתן (משלי י"ג ט"ו), פי' כל כך חזק, כמו כח ליתן, וחל ליתן (דברים כ"ח ד'), שחינו עשוי בידי לדם חלח נטנע וכן כלם, וזה רחים לדעת ר' חליעזר, ואם כן בחחד לחדש השביעי הוח רחש השנה, וכמו שחקנו לעני בנסת הגדולה בתפלה זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום רחשון, ולח קרחו הכתוב כן לפי שרחשית השנה הוח בהכנם השמש במזל מחזנים, ואין זה נכל שנה בחחד לחדש השביעי, שאין שנות המחזור של ישרחל נאחר שוין זו לזו, חבל בח' לחדש השביעי גזרת הכתוב הוח, והוח ממועדי ה', ובספר יחזקחל נאמר בב"ה לגלותנו ברחש השנה בעשור לחדש השביעי (יחזקחל מ' ח'), חולי בשנה ההיח פנע יום רחש השנה הגמור ביום העשירי, חלח שרבותינו ז"ל פירשו שהיה שנת יובל: שבחון, לין שבחון כמו שבת, חלח קרח הכתוב שבת בי חם יום השביעי וי"הב, לפי שחסורין גם במלחכת חוכל נפש, ושחר המועדים כמו ר"ה וסוכות נקרחו שבתון, וכמו שרמזו (פסוק י"ח), וגם לנקלוס ז"ל תרגם שבת שבתון של שבת וי"הב שבת שבתא, וכל שבתון של מועדים תרגם נייחא, וזהו מלות עשה שיהיה לנו יום שבתון, ואחריו ל"ת כל מלחכת עבודה לח תעשו, וכן לשרו רבותינו שבתון עשה, וזה כמו השבת שים נו עשה שבת לה' לאלהיך, ופרשנו (פסוק ג') שהוח נגד שבת ימים תעבוד שגם העבודות שאינן בלאו, הן בעשה, וכן במועדים עונר על מלות שבתון. ורחיתי שכן דעת רמב"ן ז"ל שכתב שהוח מלוה להיות לנו מנוחה ביום טוב ולפי' מדברים שאינן מלחכה, חלח יטרח כל היום למדוך התבוחות, ולזקול הפירות והמתנות, ולמלח החביות יין, ולפנות הכלים והחבנים מבית לבית וממקום למקום, ואם היתה עיר מוקפת חומה ודלתותי' נעולות בלילה יהיו עומדים על החמורים, ולף יין ועוגים ותחנים וכל משח יביחו בי"ט, ותהיה השוק מלח לכל מקח וממכר, ותהיה החנות פתוחה והחנוני מקיף והשלחנים על שלחנם והזהובים לפניהם, ויהיו הפועלים משכימים למלחכתם ומשכירים עלמם כמו בחול לדברים חלו וביולח בהם, כי הימים טובים וגם השבת מותרים בכל חלה ואין בהם משום מלחכה, לכך למרה תורה שבתון שיהיה יום שביתה ומנוחה, לח יום טורח ועמל, וזה פי' טוב ויפה, חלו דברי הרב ז"ל, והעתקתים בהיותם מסכימים לפרושנו ומלמדים להועיל: זכרון תרועה, זכרון של תרועה, שתזכרו לפני המקום כ"ה על ידי תרועת שופר שתריעו בו, ולהלן פירש יום תרועה יהיה לכם (במדבר כ"ט ח'), שהתרועה חונה, וכחן פירש שתרועתנו מזכרת לותנו לפני חלהינו, ולהלן חלמר ביום שמחתכם ובמועדיכם וגו' ותקעתם בחלוצרות על עולותיכם וגו' והיה לכם לזכרון לפני חלהיכם (במדבר י' י'), לומנה כמו התרועה המזכרת כחן, כי היח בכל המועדים גם ברחשי חדשים, ועל הקרבן נחמרו על עולותיכם, וכחן מייחד יום זה לבד לתרועה, ולח על הקרבן, שהרי חת"ל לומר והקרבתם חשה לה', חלח להלן בחלוצרות וכחן תרועת שופר, להלן במקדש על הקרבן וכחן גם בגבולין לכל ישרחל, ורחיה קודש מזכר המוספין, הקדים יום תרועה יהיה לכם, גם חלה התרועה ביום, שהיח חובת היום לעפ"י שחין קרבן, ועוד להלן לומר ותקעתם, וכחן הקפיד על התרועה, חלף על פי שלמדנו שכל תרועה תקיעה לפניה ותקיע' לחחריה, רחינו שהתרוע' עיקר ביום זה חלח שהתורה לח פירשה למה תרועה, ולמה לנו לריכין ביום זה זכרון יותר משחר הימים, חבל נלמד מענינו שסמוך ליום הסליחה, ונודע כי יום תרועה זה הוח לעורר רחמי חלהינו שיזכרנו ברחמים שהיה כדחים לסליחה, והרי מלינו ויהי היום ויבואו בני החלהים להתילב על ה' (חיוב ח' ו'), למדנו שיש למעלה מזטינים ומלמדים חובה על מעשה בני החדם, וכן בחוב חבל מכיהו בן ימלח, וכן טעם מלות התרועה, כי היח תמיד בעת לרה, שכן נחמר וכי תבואו מלחמה על הלר הלורר חתכם והרעותם בחלוצרות ונזכרתם לפני ה' חלהיכם ונושעתם מחויביכם (במדבר י' ט'),

ולכן

מִקְרָא־קֹדֶשׁ: (כה) כָּל־מְלֶאכֶת
עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה
לַיהוָה: ס (כו) וַיְדַבֵּר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: (כז) אַךְ
בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה יוֹם
הַכִּפֻּרִים הוּא מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה
לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם

והקרבתם

תרגום אונקלוס

מָעֲרַע קַדִּישׁ: (כה) כָּל עִיבִידַת פּוּלְחָנָא לָא
תַעְבְּדוּן וּתְקָרְבוּן קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ: (כו) וּמַלֵּיל
יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר: (כז) בְּרַם בְּעַשְׂרָא לְיַרְחָא
שְׁבִיעָאָה הָדֵין יוֹמָא דְּכִפּוּרַיָּא הוּא מְעָרַע
קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן וּתְעַנּוֹן יַת נַפְשָׁתֵיכוֹן

ותקרבון

תרגום אשכנזי ריד

הייליגע פֿעסטפֿערקינדינונג נע־
האַלטען ווירד. (כה) קיינע האַנד־
ווערקסאַרבייט זאָללט איהר
פֿערריכטען, אונד זאָללט דעם
עוויגען צו עהרען, פֿייער־
אָפּפֿער ברינגען. (כו) פֿערנער
שפּראַך דער עוויגע צו משה,
ח וויא פֿאָלגעט: (כז) הינגעגען
אַם צעהנטען טאָגע דיעזעס
זיעבענטען מאָנאַטס (עס איזט
דער פֿערזעהנונגסטאָג), זאָללט
איהר הייליגע פֿעסטפֿערקינ־
דינונג אונד פֿאַסטטאָג האַל־
טען

רשי

סופרות לזכור להם עקידת יצחק שקרב תחתיו איל: (כה) והקרבתם וגו'. המוספין החמורין בחומש הפקודים: (כו) אך. כל לכין וריקין שבתורה מעוטין הן מכפר הוא לשבין ואינו מכפר על שאינם שבין: מקרא קדש. קדשהו בנשות נקייה ובתפלה ובשאר ימים טובים כמלכל ובמזהה ובנשות נקייה ובתפלה

באור

ולכן גם ביום זה לוה על התרועה, אלא שהיא בשופר, כמו שלמדו רבותינו מן תעבירו שופר הגאמר ביובל, גם כאן ע"ל פי' זכרון תרועה, ע"י התרועה תזכרו למקום, כדכתי' והרעותם בחלוצרות ונזכרתם וגו' ונושעתם מאויביכם, גם רמב"ן ז"ל פי' הכתוב על דרך זה, וכן תרגם הרב המעתיק (מן וועלכעם צום חַכדענקען גענוֹמען), אלא רש"י ז"ל פי' זכרון תרועה, זכרון פסוקי זכרונות ופסוקי שופרות, לא ראה לנו"ל רק לתת טעם לתרועת יום זה שהיא לעורר רחמים, ושראוי להתפלל ולהתחנן שיזכרנו לטובה בזכות קול תרועתנו, והן הן פסוקי זכרונות ושופרות שתקנו לנו לחנני בנשת הגדולה בתפלה, ועל כן נאמר כאן זכרון שנכון בתרועה זו שיזכרנו ברחמים: (כה) והקרבתם אשה לה', המוספין החמורים בחומש הפקודים, מפי' רש"י ז"ל: (כו) אך בעשור לחדש השביעי הזה, כל לכין וריקין שבתורה מעוטין הן, מכפר הוא לשבין ואינו מכפר לשאינן שבין, לשון רש"י ז"ל והוא ממדרשי רבותינו ז"ל. ורמב"ן ז"ל פי' לך כמו לכן לאמת הענין, כמו לכן נודע הדבר (שמות ג' י"ל), וכן לך בעשור לחדש, מבטיח שבעשור לחדש יהיה יום כפורים, ואינו יודע לך יפרש הרב ז"ל לך בחמשה עשר יום (פסוק ל"ו), כי לכן שם לורך הבטחה לאמת הדבר. ובשב"ס ז"ל פי' לך בעשור וגו' בשאר י"ט הותרה מלאכת אוכל נפש, אבל י"הכ שהוא יום עינוי כל מלאכה אסורה בשבת, ולדעת זו טעמו בטעם אבל, ואפשר שעשור הכתוב הוא לעפ"י שבל המועדים החמורים למעלה הם מקרא קדש גם להרבות בהן בשמחה ובסעודה, וכמו שאמר בם' בחדש על ראש השנה, הנה בעשור לחדש יום הכפורים הוא, מקרא קדש יהיה לכם, תקדשוהו בכל דבר מלבד בשמחת מאכל ומשתה ושאר תענוגים אלא ועניתם את נפשותיכם: ועניתם, פרשוהו (פרשה ט"ז כ"ט):

המעמר

(כו) אך בעשור לחדש, הרב המבאר הזיג על פירוש הרמב"ן שמפרש לך כמו לכן, עיין בדבריו

תרגום אשכנזי

א מ ר כג

וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַיהוָה: (כח) וְכָל-
מְלֶאכֶת לֹא תַעֲשׂוּ בְּעֶצֶם הַיּוֹם
הַזֶּה כִּי יוֹם כִּפֻּרִים הוּא לְכַפֵּר
עֲלֵיכֶם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:
(כט) כִּי כָל-הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא-תְעֻנֶּה
בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְנִכְרְתָה מֵעַמֶּיהָ:
(ל) וְכָל-הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה כָּל-
מְלָאכָה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה
וְהַאֲבַדְתִּי אֶת-הַנֶּפֶשׁ הַהִוא

מקרב

טען, אויך איין פייעראפפער דעם עוויגען צו עהרען בריני-גען, (כח) אן דיעזעם טאגע זאלסט איהר קיינערלייא קונסטארבייט פערריכטען, דען עם איזט דער פערזעה-נונגסטאג, אן וועלכעם איהר פערזוכנט וועردעט, פאר דעם עוויגען אייערעם גאטטע; (כט) דען יעדע פערזאן, וועל-כע אן דיעזעם טאגע ניכט פאסטעט, זאלל אוים א"ה-רער נאציאן אויסגעראטטעט וועردען; (ל) אונד איינע יערע פערזאן, דיא אן עכטען דיעזעם

מקרב

טאגע אירגענד אינע קונסטארבייט פערריכטעט, דיעזעלבע פערזאן וועלל איך אוים א"ה-

ר ש י

וכתפל': (ל) והאבדתי. לפי שהוא לומ' כרת בכל מקום ואיני יודע מה הוא כשהוא לומר והאבדתי למד על הכרת שאינו אלא מכאן: כל

תרגום אונקלוס

וּתְקָרְבוּן קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ: (כח) וְכָל עֲבִידָא
לָא תַעְבְּדוּן בְּכַרְכָּא יוֹמָא הָדֵין אֲרֵי יוֹמָא
דְכִפּוּרַיָא הוּא לְכַפָּרָא עֲלֵיכוֹן קֳדָם יְיָ
אֱלָהֲכוֹן: (כט) אֲרֵי כָּל אֱנָשׁ דִי לָא יִתְעַנֵּי בְּכַרְכָּא יוֹמָא הָדֵין וְיִשְׁתֵּיצֵי מֵעַמֵּיהּ:
(ל) וְכָל אֱנָשׁ דִי יַעֲבֵיד כָּל עֲבִידָא בְּכַרְכָּא יוֹמָא הָדֵין וְאוֹבֵיד יָת אֱנָשָׁא הַהוּא

מגו

ב א ו ר

והקרבתם אשה לה', כדכתיב בתמידי מוסף ובמנחת, לשון רש"י ז"ל: (כח) בעצם היום הזה, כבר נתבאר (פסוק כ"ח) מה שפי' רמב"ן ז"ל בזה, ומה שנראה לו, וכן כתב לפי שהלא הכתוב הכפיל בקרבנות היקריב הכהן המזיח ביום הזה, הייתי אומר שמעת שמתחיל העבודה אסור במלאכה וחייב בשבוי, לית קודש לכן ולא לחרי כן, לכן לומר בעצם היום הזה, בעצמו של יום זה שהוא מערב עד ערב, ולומר העשה בי יום כפורים הוא וגו', שהיום עצמו כפורי' לכפר עליכם, גם אם אין קרבנות, ולכן היום כלו אסור במלאכה וחייב בשבוי: לפני ה' אלהיכם, פרשנוהו (פרשה ט"ז ל'): (כט) תענה, מבעין פושל, לשון לא תענה ע"י מניעת המאכל והמשקה: ונכרתה, פרשתיו (פרשה כ' ג'): (ל) והאבדתי את הנפש ההוא, לפי

ה מ ע מ ר

בדבריו, לולא נכר המלין הרמב"ן בעד עצמו להלן (בפסוק ל"ט) בלשון ז"ל: ושיטת הכתוב שיאמר הלא מועדי ה' אשר תקראו אתם בלשם מקראי קדש להקריב בכלם תעשה לה', לכן ביום חמשה עשר לחודש השביעי הזה בעבור שהוא לאספכם את תבואת הארץ תחגו את חג ה' שבעת ימים וגו', שתוסיפו לעמוד לפני ה' בלולב וכו' ע"ש, ל"ל לדבריו יהי' גם לך הנאמר בסוכות לומת, שאם כל החגים הללה המה ימי שמחה ויום טוב, הנה החג הזה הוא בחזקת הנאמר להרבות בו בשמחה ועונג יען הוא עת האסיף.

ומה

אמר כג

מִקְּרֵב עַמָּהּ: (לא) כָּל מְלָאכָה לֹא
תַעֲשׂוּ חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם
בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם: (לב) שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן

הוא

תרגום אונקלוס

מִגּוֹ עַמַּיהּ: (לא) כָּל עִיבִידָא לָא תַעְבְּדוּן קַיָּם
עָלַם לְדָרֵיכוֹן בְּכֹל מוֹתָבָנֵיכוֹן: (לב) שְׁבַת

תרגום אשכנז רמו

איהרער נאַציאָן פֿערטילגען.
(לא) גאַר קיינערלייא קונסט.
אַרבייט זאָללט איהר אַן דעמ.
זעלבען טהן; דיעזעם זייא
איין עוויגעם געזעטץ, אין אַל.
לען אייערן וואָהנפלעטצען.
(לב) עם זייא אייך איין גראָסער

ר ש "י

(לא) כל מלאכה וגו'. לעבור עליו בלאוין הרבה תו להזהיר על מלאכת לילה במלאכת יום

באור

שהוא לומר כרת בכל מקום, ואיני יודע מהו, כשהוא לומר והלכדתי, למד על הכרת שאינו חלת לבדן, לשון רש"י ז"ל מכרייתת דתורת כהנים. ופירוש רבינו הלל שמלבד מן העולם בקוצר ימים, והרב בעל ק"ח ז"ל הסיב עליו שאם כן מהו לימו חלת לבדן, ומה דבר לחר יח, ואין זה שלמה, שהייתי לומר שיכרת גם לע"ה. עוד הקשה דכרת במשמע יותר קלור ימים מוהלכדתי, ועוד שאין מיתה קרויה הלבדה לאם הנפש קיימת, וגם זה רעוע שמלינו כלנו לבדנו (במדבר י"ז כ"ז) על המות, ונלמר ויאבדו מתוך הקהל (שם י"ו ל"ג), ושנינו (חלק דף ק"ט ע"ב) ר' חליעזר לומר עליהם הכתוב לומר ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל. והרב ז"ל פי' למד על הכרת שאינו מת בקוצר שנים, חלת לבדן לחילת נפש, בלבדה חלת תמלח עוד, ואין בן דעתי חלת גם כרת על הנפש, שהרי לאמרו הכרת תכרת הנפש הזאת (במדבר ט"ו ל"א) חלת כך פי' כרת זה של נפש לאיני יודע מהו, חם כרת ממש בענף הנכרת מן הגזע חלת יסוב חליו עוד וייכר ויפסד, חו כמו ספר כריתות (דנרים כ"ד ח') שמתרחקין זו מזו, ולפשר לשוב, כשהוא לומר והלכדתי למדנו שאינו כריתה ובטלה, חלת לבדן כדבר הנלבד שמתרחק ומחזר ונמלח, כמו ובלו החובדים בלרן לחזר (ישעיה כ"ג י"ג), כי רחוס ומנוח ה', ולחר כלות עונם הכרת שתלבד הנפש מגופה, יסוב ויכחס עליה, ולין כל הכריתות לבדן ממש, והרי שנינו כל ישראל יש להם חלק לע"ה, לבד מחותן השנויין שם, חלל מייבי כרת בכלל כל ישראל הן: (לא) כל מלאכה לא העשו, פי' רש"י ז"ל לעבור עליו בלאוין הרבה, חו להזהיר על מלאכת לילה כמלאכת יום, ושני הפרושים תמוהים, והרח"ם ז"ל התקשה בזה ולח ייסב הדבר כהוגן, ולדעתי לפי שבכל המועדים נלמר כל מלאכת עבודה לח תעשו, להתיר חוכל נפש והולחה מרשות לרשות כמ"ש (פסוק ו'), וביום הכפורים לומר וכל מלאכה לח תעשו, הייתי חומר שע"כ חסר חוכל נפש לפי שהוח יום עוני וחסור בחכילה ובשתיה, חלל הולחה שהותרה בכל המועדים וכן הבערה מותרין גם בי"ה, ואינו דומה לשבת, שבו שבת הסם מכל מלחכתו חסר הכל, חלל י"ה שוה בשעמו לכל המועדים ואין ביניהן חלח מלחכת חוכל נפש, לכן חזר והזהיר כל מלאכה לח תעשו וגו', ולמר השעם שבת שבתון הוח לכם, שדומה לשבת בראשית בכל פרטיו גם כן נלמר (פסוק ג') וביום השביעי שבת שבתון, עכשיו למדנו גם הולחה והבערה חסורים כן, ולכן על מה שנינו (כריתות דף י"ג ע"ב) ר"מ חומר חס היה שבת והוכיחו חייב, שלמרו בגמרח (דף י"ד ע"ח) לומר רבים זחת לומרת ערוב והולחה לשבת ואין ערוב והולחה לי"ה, השיבו עליו שפירושו חייב חף משום שבת, ובשלמה להוכיח כן ממה שנשנו לכל שביר המשתלח עתי לפילו בשבת, השיבו גם על הוכחה זו, ופיימו חלח דרפרס בדותח היח, ואין דרך התלמוד לומר על סברת חכם שהוח דבר בדוי חלח כדעת התורה וביותר שהוח על דרך משל ומתן של הלכה, זה הוכיח וחלו השיבו, ודברי שניהם אינן מופתים, לכל דבין לומרו שדבר בדוי הוח, שמפשט הכתוב נרחה שי"ה דינו בכל דבר בשבת. (לב) שבת

המעמר

ומה שלמר עוד, ולפשר שביעור הכתוב הוח וכו' עיין עליו, אין ספק שלדבריו כוון הרמב"ן שכתב ז"ל: וטיס לך בינור, בענור ביום מקרח קדש יום שמחה וכן כתוב בספר עזרח לכו חבלו משמנים ושתו ממתקים ע"כ.

תרגום אשכנזי

אמר כג

הוּא לָכֶם וְעַנִּיתֶם אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם
בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב מֵעֶרֶב עַד־
עֶרֶב תִּשְׁבְּתוּ שַׁבַּתְּכֶם: פ ששי
(לג) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:
(לד) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי
הַזֶּה חַג הַסֻּכּוֹת שִׁבְעַת יָמִים
ליהוה

רוהעטאג, אונד איהר זאללט פאַסטען, אַם ניינטען דעם מאָנאַטס זאללט איהר דעם אַבענדס אַנפאַנגען, אונד פאָן אַבענד ביז אַבענד אייערן רוהעטאג האַלטען. (לג) פּער• נער שפראַך דער עוויגע צו משה, וויא פאָלגעט: (לד) זאַגע דען קינדערן ישראלס וויא פאָלגעט: אַם פינפצעהנטען טאַגע דיעזעס זיעבענטען מאָ• נאַטס איזט דאַז לויבערהיט• טען• פעסט, זיבען טאַגע, דעם

עווי•

תרגום אונקלוס

שְׁבָתָא הוּא לְכוֹן וּתְעַנּוּן יַת נַפְשָׁתֵיכוֹן בְּתִשְׁעָה לְיַרְחָא בְּרַמְשָׁא מֵרַמְשָׁא עַד רַמְשָׁא תְּנוּחוּן נַיְחָכוֹן: (לג) וּמַלֵּיל יְיָ עִם משֶׁה לְמֵימָר: (לד) מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימָר בַּחֲמִשָּׁת עַשְׂרָא יוֹמָא לְיַרְחָא שְׁבִיעָאָה הָדֵין חַגָּא דְמַטְלַיָּא שַׁבְעָא יוֹמִין

קדם

באור

שבתון הוא לכם, כמו שאמרנו שדינו כדין שבת גרמית, ולהבדילו בטעם מן השבת, הוסיף לכם, כי לגל שבת שבתון הנאמר בשבת גרמית אמר שבת היא לה' (פסוק ג'), כי בו שבת מכל מלאכתו, ואין כן י"הכ, לגל שבת שבתון הוא לכם, לאם תשמרו היום הזה להיות לכם שבת שבתון: ועניתם את נפשתיכם, מלבד שהוא שבת שבתון לענין מלאכה, נוסף עליו יום זה שהוא לאסור באכילה ושתיה ושאר עינויים, כי בו תענו את נפשותיכם: בתשעה לחדש בערב, נבר אמר בעלם היום הזה בשביעי וכן בענוי, שמענו שהוא יום העשירי ממש, ויום גרמית מערב ועד ערב, וכמו שהספיק זה בחג השבועות, על כן קבלו רבותינו ז"ל שהכתוב מלמדנו כאן להוסיף מחול על הקדש בין מלפניו בין מלאחריו, ומתחיל מתשעה לחדש בערב קבלת קודש בניסת יום העשירי, וכמו שמוסיף לפניו, כן מערב עד ערב, ערב שני יהיה עליו תוספת בערב ראשון, ומוסב על שבת שבתון ועל ועניתם, שמוסיף לשבות ממלאכה ומוסיף להתענות, ולכן הלחנך תחת נפשותיכם, ולמדו מן תשבתו שבתכם, כל שבות שלחתה שובת בין שבתות בין י"ט לחתה מוסיף לפניהן ולאחריהן: תשבתו שבתכם, כבר בארנו שכל שביתה בטול והפסק והפסק הזה הוא מעניני חול ממלאכה ומאכילה ושתייה, לעשות היום הזה קדש לה' להדבק בו במחשבה ובמעשה, ולכן בכל התורה עשה של שבת בלשון שביתה, לעם"י שנאמר ויום השביעי (שמות כ' י'), וביום השביעי שבת וינפש (שם ל"ל י"ז), לא נאמר בשום מקום תנוח לו תנפש, כי עיקר המלוה היא השביתה שהוא ההפסק מכל דבר חול להדבק בה', ולכן כשלוה על הבהמה לאמר למען ינוח שורך וחמורך (שם כ"ג י"ב), ועל עבד כנעני וכן האמה אמר וינפש בן לאמתך והגר (שם שם י"ב), כי לא לינן בכלל שביתה רק בכלל מנוחה מטלטול מלאכ' ונפישה, כמ"ש בפתיחתנו הרחבונה לס' גן נעול והבן: (לד) חג הסכות שבעת ימים לה', בחג המלות לאמר חג המלות לה', ולאחריו שבעת ימים מלות תאכלו, לפי שבבר נתפרשו משפט המלות והבן ז' ימים חג בפרשת בא, לבן סתם ואמר חג המלות לה', ופירש ז' ימים מלות תאכלו מעשם שאמרנו שם, וידענו שבלן חג הם, לבל משפט הסוכה ושעמה לא נאמרה עדיין לאמר חג הסכות ז' ימים לה', בל שבעת הימים הם חג לה', ונסוף הענין פירש טעם הדבר, ולא היה לדך לומר חג הסכות בלל לולא נאמרה עשר יום וגו' חג שבעת ימים לה', ולמדתי

מנחייתא

אמר כג	תרגום אשכנזי רמז
לַיהוָה: (לה) בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־ קֹדֶשׁ כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ: (לו) שִׁבְעַת יָמִים תַּקְרִיבוּ אִשֶּׁה לַיהוָה בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְהִקְרַבְתֶּם אִשֵּׁה לַיהוָה עֲצֶרֶת הִוא כָּל־ מלאכת	עוויגען צו עהרען. (לה) אַם ערשטען טאַגע איז פֿייער, ליכט פֿעסטפֿערקינדיגונג, אונד דאַ זאָללט איהר קיינע האַנד, ווערקסאַרבייט פֿערריכטען. (לו) זיבען טאַגע הינדורך ברינגט איהר פֿייראָפּפֿער דעם עוויגען צו עהרען; אַם אַכטען טאַגע זייא וויעדערום פֿייערליכע פֿעסטפֿערקינדי, גונג, דאַ איהר דעם עוויגען

צו עהרען פֿייראָפּפֿער ברינגען זאָללט, עם איז אין ענטהאַלטונגסטאַג (אַן וועל, כעם

תרגום אונקלוס	ר ש י
קֳדָם יְיָ: (לה) בְּיוֹמָא קַדְמָאָה מְעָרַע קַדִּישׁ כָּל עִבִידַת פּוּלְחַן לָא תַעְבְּדוּן: (לו) שַׁבְעָא יוֹמִין תְּקָרְבוּן קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ בְּיוֹמָא תְמִינָאָה מְעָרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן וּתְקָרְבוּן קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ כְּנִישְׁין הִוֹן כָּל עִבִידַת	יום: (לו) עצרת היא. עלרתי לחכם לכלי כמלך שזימן את בניו לסעודה לכך וכך ימים כיון שהגיע זמן ליפטר אמר בני נבקש ממכם עכבו עמי עוד יום א' קשה עלי פרידתכם: כל מלאכת עבודה. לפילו מלאכה שהיא עבודה לכם שאם לא תעשוה ים מסרון כיס נדבר

באור

מנרייתא דתורת כהנים שאילו אמר בן, הייתי אומר בסכות שבעת ימים לחג שבעת ימי החג שבתר לפניו, עכשיו שאמר חג הסכות למדנו שהן ז' לחגונים ולא ז' לחרונים, והוא פשט הכתוב: (לו) תקריבו אשה, ואם איננו שוה בחשה חג הפסח, מפי רחב"ע ז"ל, כי מוספי החג אין קריבות יום לחד שוין לחבירו, והולכין ומתמעטין הפרים על הסדר, לכל החג לחד הוא: והקרבתם אשה לה', המיוחד ליום זה במוספין בפ' פנחס, כי הוא רגל בפני עצמו, ואינו מכלל חג הסוכות: עצרת הוא, רש"י ז"ל פירשו ע"פ מדרש תנחומא עלרתי לחכם לכלי, כמלך שזמן את בניו לסעודה לכך וכך ימים משהגיע זמן להפטר אמר בני נבקשה מכם עכבו עמי עוד יום לחד, קשה עלי פרידתכם, ולפי שמלינו גם בשביעי של פסח שנקרא לה' אלהיך (דברים ט"ז ח'), ירחה בעיני כפי הפשט לחר שנתם המלה עלר, כמו לם תעלרני (שופטים י"ג ט"ו), גם כאן עלרת שיעלרו עלמם מעשות כמעשה ימי חול, וזהו שפירש כל מלאכת עבודה לא תעשו, וכן להלן שאמר וביום השביעי עלרת לה' אלהיך, שיעלרו עלמם לעבוד השם, פירש לא תעשה מלאכה, כי כמו שעשה יום ראשון של חג הסכות מקרא קדש, ולא שביעי שלו, כן חג המלות ראשון שלו קדש, לכל שביעי לינו קדש בעבור חג המלות, שלא עלרת לה' אלהיך, וכן בסכות לוה על יום השמיני עלרת. ולפי שאינו בעבור חג המלות, ולא בעבור חג הסכות, ולא נלטוו בהן מלות מיוחדות להקרא על שמם, כי יום ראשון לחג המלות יש בו מלוה לאכול מלה בלילו, ועל שמו יקרא חג המלות, ואין כן שבת הימים שהן ראשות, ובחג השבועות יש בו מלוה קודמת לספור שבעה שבועות, ועל שמו נקר' חג השבועות, ובחג הסכות יש בו מלוה ליטב בסוכה ול' מינין, בר"ה מלוה להיות יום תרועה, וי"כ מלוה להתענות בו, יש לכל לחד שמו על שם המלוה המחוייבת בהן, לבד ז' של פסח ות' של ימי החג שאין בהן מלוה שיקראו עליהן, אין להן שם לחר כ"ח עלרת, יום שיעלרו בו ממלאכה ומעניני חול בעבור השם, כי הוא לוה עליהן, ומדרש תנחומא שהביא רש"י ז"ל כנותן טעם לדבר. גם רשב"ם ז"ל פי' עלרת, עלירת מניעת מלאכה, וקרובים לזה דברי

רחב"ע

מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ: (לז) אֵלֶּה
מוֹעֲדֵי יְהוָה אֲשֶׁר־תִּקְרְאוּ אֹתָם
מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ לְהַקְרִיב אִשֶּׁה
לַיהוָה עֹלָה וּמִנְחָה זֶבַח וְנְסָכִים
דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ: (לח) מִלְּבַד
שַׁבְּתֹת יְהוָה וּמִלְּבַד מַתְּנֹתֵיכֶם

ומלבד

תרגום אשכנזי

קיין מאַן זיך אַללער גע־
טע ענטהאַלטען טום), איהר
זאָללט קיינע האַנדוועַרקסאַר־
בייט אַן דעמזעלבען פּער־
ריכטען. (לז) דיעזעם זינד
דיא פֿעסטטאַגע דעם עוויגען,
אַן וועלכען איהר הייליגע פֿער־
קינדיגונג צו האַלטען האַבט;
דעם עוויגען צו עהרען, וועו־
דען פֿייראָפּפֿער דאַרגע־

ברַאַכט, גאַנצע אָפּפֿער, שפּייזאָפּפֿער, שלאַכט אונד טראַנקאָפּפֿער, יעדעם אַן זיי־
נעם טאַגע; (לח) אויסער דען שבת־טאַגען דעם עוויגען, אויסער דען גאַבען, אוי־

סער

ר ש י

בדבר: לא תעשו. יכול לא יהו חולו של מועד יהא אסור במלאכת עבודה ת"ל לא יהיו: (לז) עולה ומנחה. מנחת נסכים הקריבה עם העולה: דבר יום ביומו. חק הקבוע בחומש הפקודים: דבר יום ביומו. הא למה נאמר יומו בטל קרבנו:

תרגום אונקלוס

פּוּלְחַן לָא תַעְבְּדוּן: (לז) אִלֵּין מוֹעֲדַיָּא דַיְיָ
דִּי תְעַרְעוּן יָתְהוֹן מְעָרְעֵי קַדִּישׁ לְקָרָבָא
קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ עֲלָתָא וּמִנְחָתָא נִכְסַת
קוּדְשִׁין וְנִסּוּכִין פִּתְגָם יוֹם בְּיוֹמֵיהּ: (לח) בַּר
מִשַּׁבָּתָא דַיְיָ וּבַר מִמַּתְנָתֵיכוֹן וּבַר מִכֹּל

לך

באור

רמב"ן ז"ל: (לז) להקריב אשה לה', לפי זה פי' על חגר תקריאו אותם מקראי קדש, שהרי בר"ח ג"כ תחגו לה', ואינו נכלל מקראי קדש וכן ח"ה, אלא להקריב כמו ולהקריב וכך פרושו כל המועדים הנזכרים בענין הם מועדי ה', קבלתן תקראו אותן מקרא קדש, כמו שבת ויום כפורים וז' של חג המצות, ורחצון ושמיני של סכות, ור"ה וי"הכ, וקבלתן הן מועדי ה' להקריב בהן תחגו לה', לא שהן מקרא קדש, כמו חול המועד של פסח ושל סכות וי"ד לחדש ניסן, וט"ז בו, אבל כלם מועדים להקריב בהן תחגו לה': עלה ומנחה, מנחת נסכים הקרבה עם העולה, מפי רש"י ז"ל, לפי שהתורה הכירה על מוספי המועדים שבחומש הפקודים, שמקריבין עם כל עולה מנחה ונסכי', כמו שאמר בפרשת שלח לך, ואם כן אין מנחה כשאר מנחות הנאכלות, שלא מלינו מנחה זו במועדים, אלא מנחת נסכים שקרבה עם העולה. ולפי שבכל המוספין יש חטאות, ולא נזכר בפסוק זה, ושוד שאין בחד מהן בחומש הפקודים שנמי שלמי לבור וכאן לומר זבח, לחבוב שמלת זבח הנאמר כאן הוא על החטאות כי לפי שבאהן נאכל לכהנים, סרי הן זבח כמ"ש שזבח לאון שעודה הוא, והיא שעודה לכהנים, ואם נאמר שהכתוב כולל קרבנות המוספין גם הקרבנות שפרט כאן, יכלול עולה גם בגם הבא עם העומר, ופר בן בקר ואלים שניס של חג השבועות ומנחה יכלול גם מנחת העומר ומנחה חדשה, וזבח יכלול גם קרבן פסח, ושני כבשים לשלמים בחג השבועות, ועשיר עזים אחד לחטאת ושאר חטאת המוספין, ונסכים יכלול גם נסוך המים בסוכות, הכל דבר יום ביומו, שכל אחד מאלו ושל מוספין לריך להקרב ביומו הקבוע לו, הא למה נאמר יומו בטל קרבנו: (לח) מלבד שבתות ה', לפי שאעל שבת לא תאמר והקרבתם תחגו לה', עבשיו שזכר הקרבנות החמורים בענין, הזהיר לומר מלבד שבתות ה', שבכל אחת מהן מקריבין שני כבשים לעולה, כמבואר בחומש הפקודים, ולא תאמר בשבת והקרבתם תחגו לה', שאינו זוכר בן אלא במועדים שהן פעם אחת בשנה, אבל שבתות ה' רבות בכל שנה, ולמד עוד שאם אל אחד ממועדים אלו בשבת לריך להקריב עוד מוספי שבת, ולמאלו עוד שכל קרבנות המועדים דוחים

לת

אמר כג

וּמִלְּבַד כָּל־נִדְרֵיכֶם וּמִלְּבַד כָּל־
נִדְבֹתֵיכֶם אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַיהוָה׃
(לט) אַךְ בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ
הַשְּׁבִיעִי בְּאָסְפְּכֶם אֶת־תְּבוּאַת
הָאָרֶץ תָּחֹגּוּ אֶת־חַג־יְהוָה שִׁבְעַת
ימים

תרגום אונקלוס

גִּדְרֵיכוֹן וּבַר מִכָּל נִדְבַחֲכוֹן דִּי תִתְּנוּן קֳדָם
יְיָ׃ (לט) בְּרַם בְּחַמְשָׁת עַשְׂרָא יוֹמָא לְיַרְחָא
שְׁבִיעָאָה בְּמִכְנְשָׁכוֹן יַת עֲלַלְתָּא דְאַרְעָא
תְּחַגּוּן יַת חַגָּא דַייָ שַׁבְעָא יוֹמִין בְּיוֹמָא
קדמאה

תרגום אשכנזי ריז

סער אַללען נעליבדען, אונד
אויסער אַללען פַּרייאויללינען
נעשענקען, דיא איהר דעם
עווינען ווידמעט. (לט) יעדאָך
איזט נאָך פַּאַלנענדעם צו בע־
אַבאַכטען: ווען איהר דיא
פַּריכטע דעם לאַנדעם איינ־
געזאַמעלט, זאָללט איהר,
פַּאַם פַּינפצעהנטען טאַג אַן,
דאָז פעסט דעם עווינען זיע־

בען

רש"י

(לט) אך בחמשה עשר יום תחגו. קרבן
שלמים לחגיגה יכול תדחה את השבת ת"ל
אך הוחיל ויש לה תשלומין כל שבעה:
בחסכם את תבואת הארץ. שיהא חדש
שביעי זה בזמן אסיפ' מכאן שנלטוו
לעבר את השנים אחת לשנים העבור פעמים
שהוא בחמלע הקיץ או החורף: תחגו.
שלמי חגיגה: שבעת ימים. אם לא הניח

נזה

באור

את השבתות, ולא היה לורך לומר ומלבד קרבן רצוי מדשים, שאין מל נהם רק יום תרועה,
וכבר מפורש להלן מלבד עולת החדש וגו' (במדבר כ"ט ו'): מחנותיכם, הן הקרבנות שנודנים
בעבור כבוד הרגלים, כשעולים לרגל מביאין שלמי שמחה: כל נדריכם כל נדבותיכם, נדרים
ונדבות של כל השנה, כשעולין לרגל מביאין אותן לשם נדריהם ונדבותם, שלא לעבור בכל
תלחר, כמו שלמדנו בסוגיא ס"ק דר"ה (דף ג' ע"ב) וקודם לכן אינן עוברין, שרלוי להעלות
נדרים ונדבות בעתים הללו שכל החדש פנוי, וכל ישרלל נתספין, ויוכל לעבוד את ה' בשמחה
בקרבנותיו, כמו שנלטרנו בפתיחתנו הרלשונה לס' נן נעול, וגם הס קרבן נמועדים הללו
בחול המועד של חג המלות וס"ה של חג הסוכות: (לט) אך בחמשה עשר יום וגו' תחגו את
הג ה' שבעת ימים, כבר לומר למעלה בחמשה עשר יום וגו' חג הסכות שבעת ימים לה',
למעלה לוה על המועד, וכאן לוה תחוגו, שיביאו קרבן שלמים לחגיגה, יכול יביא כל שבעה,
ת"ל וחגתם לותו חג, יום לחד בשמע ולא יותר, ולמה נלמר שבעה לתשלומין, יכול
תדחה את השבת ת"ל אך, הוחיל ויש לה תשלומים כל שבעה, זהו לפי קבלת רבותינו ז"ל
והיא שטת רש"י ז"ל, אבל רשב"ם ז"ל פי' אך בחמשה וגו' לעם"י שרלוי השנה וי"הב בחים

לזכרון

המעמר

(לט) הג ה', עיין בנלוור בהורלת מלת חג, ולי נרלה שעיקר הורלת חגג וחג, הוא נגזר מן
חוג החרן (ישעי' מ' כ"ב) בחקו חוג (משלי ח' כ"ו) והוא מה שנקרא בל"ל (קרייז), והפעל
ממנו חק חג (ליוב כ"ו י'), ויען מדרך מחוללים לסבב בלכתם במעגל לכן יקרלו חוגגים,
כמו לוכלים ושותים וחוגגים (שמולל ח' ל' ט"ז) וכן נלמר יחוגו וינועו כשכור (תהלים ק"ז כ"ז)
לפי שהתנועה בסבוב, אם תתמיד תסבב תמהון לבב (בעטייבונג, טוויגדעג). ונקרלו הימים
החלה חג לפי שהיה מדרכם לנלות בעת כושת במחולות בנועד, והושאל שם זה גם על הקרבנות
הנלים בימים ההם, וילמר על החגגים ההולכים אל בית ה' המון חוגג (תהלי' מ"ב ה')

שהיה מנהגם לרקד ולנגן בדרך הזה, ודוד לעד.

תרגום אשכנזי

אמר כג

בען טיינ׳ן אוף פֿאלגענדע וויזע פֿי ערן: אם ע׳שטען טאגע איזט רוהעטאג, אונד אם אכטען טאגע דארויף איזט אבערמאהלם רוהעטאג. (מ) אם ערשטען טאגע נעהמט איהר פֿרוכט פֿאם בויטע הדר

וְיָמִים בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שַׁבָּתוֹן וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי שַׁבָּתוֹן: (מ) וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר

כפת

ר ש ״ י

תרגום אונקלוס

גזה יניח בזה יכול יהא מכיחן כל שנעה חלמו׳ לומר וחגותם לותו יום לחד בשמע ולא יותר ולמה נאמר שנעה לתגלומין: (מ) פרי עץ הדר. עץ שטעם עלו ופריו

קַדְמָאָה נָיְחָא וּבְיוֹמָא תְּמִינָאָה נָיְחָא: (מ) וְתִסְבוּן לְכוֹן בְּיוֹמָא קַדְמָאָה פֵּירֵי אִילָנָא

אחרוגין

באור

לזכרון ולכפרה סובות בח לשמחה ולהודאה, על שמילת בתיהם כל טוב בימי חסיפה, וקרוב לזה אמר רחב״ע ז״ל לפי שקודם לו זכר עניו נפש, חסר להתענות בחג הסכות שנאמר בו שמחה. ויש לפרש יותר על דרך זה לפי שלוה בחג זה על השמחה בפרשה זו, וכן במצוה תורה, אמר לך למעט קלות ראש והוללות, וכן בתוב להלן והיית לך אך שמח (דברים ט״ז ט״ו): באספכם את תבואת הארץ, שהיה בזמן חסיפה, ומג החסיף בלחת השנה (שמות כ״ג ט״ז), ובמצוה תורה מג הסכות תעשה לך בחספך מגרנך ומיקבך (דברים ט״ז י״ג), שהו׳ בימי הבציר, וכן אמר רחב״ע ז״ל תבואת הארץ, שדות וכרמים, ואמרו רבותינו בת״כ השתדל לעבר לת השנה שתעשה לת החג בחסיפת רוב כל הפירות, ובבר למדנו על העבור מן שמור לת חדש החביב (שם שם ח׳), חלת שהתורה כתבה בכל מועד עתי השנה פסח לבניב, ושבועות בבורי קליר חטים, וסוכות בחספכם לת תבואת הארץ להזהיר על העבור לקבוע השנים בתקון, שיבואו המועדים כלם בעת׳, ואם בשנה בעבור שנים, לת קיימנו גם מועד לחד בהלבתו לת פסח לפי שהיו לביב, ולת שבועות לפי שהיו קליר חטים, ולת סוכות לפי שהין בו חסיף: שבחון, לפי שבבר פירש למעלה ביום הרחמון מקרח קדש בל מלחבת עבודה לת תעשו, וכן ביום השמיני וגו׳, קלר בתן ואמר לבד שבני ימים תלו שבתון, שהיח השביתה ומנוחה, ולפי שחדש מלוה לבל שבעת ימי החג, חולי נאמר שהן קדושים יותר מחול המועד של פסח, חזר ואמר חין לבם חלת יום רחמון ושמיני שהן שבתון, ובל החקרים מ״המ: תחגו, שלמי מגוגה, ולפי שהן לשמחה נקראו חג על שם החג, כי חג במו קול המון חוגג (תהלים מ״ב ה׳), והיח תנועת בני חדם בשמחתם, במו שיפול על בל התנועות במו יחוגו וינועו בשבור (שם ק״ז כ״ז), ותנועת החגיגה היח לבבוד השם, ועל בן נקראים המועדים חג ה׳, וכן תחוג לי בשנה (שמות כ״ג י״ד), תתנועע בדוב שמחה לי ולבבודי. ועיקר שנאמר בתן ולת בחג המלות, לפי שסמוך גם למקרח שלחריו, שלוה על לקיחת ד׳ מינין שמסבנים בהן לת מזבח ה׳ בשמחה ובקול תודה, וזהו החגיגה והתנועה הגמורה, גם לפי שהוח זמן החסיפה, שמדרך בל בני חדם לשמוח ולחוגג, וכן המנהג בבל המדינות, לוה ליזרחל שיחוגו לותם לשם ה׳ ויעשו בו המלוה שלוה להם, וכל שבן שחר החגים: (מ) ולקחתם לכם, בל חחד ואחד יקח משלו: ביום הראשון, לפי שהוח לומר ושמחתם לפני ה׳ אלהיכם שבעת ימים, ידענו שהן שבעת ימים החמורים במקרח שלפניו, ומה טורך לומר ביום הרחמון והוח מבלל השבעה, חולי לפי שחמר וביום השמיני שבתון, הייתי טועה שמלות ד׳ מינין מתחיל ביום השני ומסיים בשמיני לבך לומר שיתחילו מיום הרחמון, גם זה בלו בשוטו של מקרח, מלבד שנזברו שתיהן לגופן וכמו שחבחר בסוף הבתו׳. וכת״כ שנו ביום ולת בלילה, שהיה לו לומר ברחמון, ואמר ביום ללמדנו שחינו יום של מעשה ברחמית בלו, במו ביום הרחמון שבתון, חלת שהן הוח על זמן מן היום שהוח חור, שעליו נאמר ויקרח חלהים לחור יום (ברחמית ח׳ ה׳), כי שבעת ימים החמורים בסוף הבתוב הייתי מפרש במו בבל מקום שנאמר ימים שהלילות עמהן, וזהו דעת מבמים בגמרח (סוכה דף מ״ג ע״ח): פרי עץ הדר, פי׳ רש״י ז״ל עץ שטעם עלו ופריו טוב, הדר הדר בחילנו מצנה

לצנה

אמר כג

כַּפֹּרֶת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ־עָבֹת

וערבי

תרגום אונקלוס

אֶתְרוֹגִין וְלוּלָבִין וַהֲדַסִּין וַעֲרָבִין דְּנָחַל

וחחדון

תרגום אשכנזי ריח

[אח־יג], פאַלמצווייגע, אייּ, נען אַסט פֿאָם בוימע עבות הדם

רשי

סוה: הדר. הדר בחילנו מזנה לצנה וזהו לתרוג: כפת תמרים. חסר וי"ו למד שחינו חלח לחת: וענף עץ עבות. שענפיו

באור

לצנה וזה לתרוג, ובת"כ לחמרו פרי עץ שטעם עלו דומה לפריו זה לתרוג, בן עזחי לומר הדר הדר בחילנו מזנה לחברתה, וכן לחמרו בגמרח פרי עץ שטעם עלו ופריו סוה זה לתרוג, והקשו ודלמח פלפלין, והשיבו שחי לפשר יקח לחת לח ניכרח לקיזה, יקח יותר פרי עץ לחמרה תורה ולח יותר, ולפי שרש"י ז"ל בוחר בדברים קרובים ופשוטים, להשיב על שחלת התלמוד הוסיף להוכיח הדר מחינת הדר, הדר בחילנו מזנה לצנה, שזה וודחי לבד לתרוג, כי חין פרי דומה לו בעניו זה חלח שכל זה לפסכתח, כי ה"ח הדר סורם, וחין המלה לשון דיבה, ויותר קרובים לפשט דברי חכמי' שחמרו פרי עץ שטעם עלו ופריו סוה, ולעפ"י שחלו ולימח פלפלין הוח דרך משל ומתן של הלכה, ועיקר הדבר היח מסורת ביחרחל מלבותיהם לנשי הקבלה. גם רמב"ן ז"ל חמר שכל חלו לסמכתות שעשו רבותינו ז"ל לקבלתם, והוח ז"ל פי' כי החילן הנקרח בלשון לרמית לתרוג, נקרח שמו בלשון הקדש הדר, כי פי' לתרוג חמדה, כדמתרגמינן ונחמד למרחה, דמרגנ למחזי, לח תחמוד, לח תרוג, ולשון חמדה והדר זוין בטעם, ונקרח העץ והפרי בשם לחד, כי כן המנהג נרוג, כמו מתנה לגוז ורמון, [°ח"ה, על הדרך הזה מחורגם בל"ח°], וממה שברשנו בפסוקולח תהדר פרי גדול (פרשה י"ט ט"ו), תרחה שלח יתכן בלי לקרות עץ מן היולים בשם הדר, כי הוח שם כולל לח פרטי לעץ לחד, שחם לשון הדר על יחרון שיש לדבר על דבר לחר, היתרונות רבים בעצים ובפירות, לזה יתרון במרחה, ולזה בטעם, ולזו בחריפות, ולזו בגודל, וח"כ חם יש יתרון לתרוג ברימו לו בניפיו, יש לפרי לחר יתרון בגדלו לו בטעמו, גם יש יפים ומריחים יותר ממנו, כמו פרי לנחנ"ס, ולכן לין לחד מחכמי התלמוד שעלה זה על דעתו, וכשחלו שמח פלפלין, לח השיבו בדרך תמה התורה לומרה הדר שהוח לשון יופי וחמדה ולתה לומר פלפלין, והוכרכו ללמוד מפרי עץ שטעם עלו ופריו סוה לסמוך הקבלה על המקרח, הרי שחין ללמוד ממלת הדר בחילו פרי הכתוב מדבר, חלח כך פירושו מלותו מין עץ שלויתיך לקחת מפריו, תקח ההדר שבמינו ומשובח, שיש לו יתרון במרחהו ובגדולו על שחר פירות המין ההוח, ולחר שקבלנו שהפרי הזחת היח לתרוג לריך ליקח לותו שיש לו יתרון על חביריו, וכך השיטוהו חכמים, וזהו שחמרו בגמרח לתרוג היכח פסול מלי טעמח הדר בעינן וליכח, וכן בעל כתמים ומנוקד וכיולח פסול מטעם הדר: כפת תמרים, פי' רמב"ן ז"ל פשוטו של מקרח יחמר שנקח לנו פרי עץ הדר ונקח כפות תמרים, וענף ח' מעץ עבות וענף ערבי נחל, לחד מכל מין, כי כפות תמרים מחובר חל ולקחתם לכם שהן הרבים, כי הלכה היח כר' עקיב', שחמר כשם שלולב לחד ולתרוג לחד, כך הדס ח' וערבה לחת, ולכך תרגם חנקלוס בכלן לשון רבים, מחובר חל ולקחתם לכם שהם הרבים; חבל לפי' זה יקשה למה זכר הכתוב בכלן לשון יחיד ובלולב לשון רבים כפות, כי ערבי נחל חין לורך לפרש וענף לחד מערבי נחל כמ"ש, ולדעתי גם כפות תמרים לשון יחיד, כי בתמרים לח יתכן לומר ענף בל"ה, לפי שכלו עלין נקרח הייחור על שמן, ולפי שעלי התמר שקועות דומות לכפות, נקרחים כפות וכשחומר כפות תמרים, הרי זה כילו יחמר עלי תמרים, כלומר ייחור של עלי תמר, וממלת כפות שמענו שהן ייחור שבו עלין זו לפנים מזו, לחחת מונחת בחברתה כמו בכף, ולולי כן היה לומר עלי תמרים, כמו ועלי תמרים (נחמיה ט' ט"ו): וענף עץ עבת, שענפיו קלועים כעבותות וכחבלים, וזהו הדס העשוי כמין קליעה,

---

המעמר

(מ) עץ עבות, כתב הרשב"ם ז"ל: קמון הוח כמו קדום טהור עמוק גדול, כלומר ענף של עץ מעובה

תרגום אשכנזי

[הרס (נל"ח) מירטהע], אונר
באַווייזען, אונד זייד פֿרעה.
לך פֿאָר דעם עוויגען אייע.
רעם גאָטטע, זיעבען טאַגע.
(מח) דיעזעם פֿעסט האַבט
איהר דעם עוויגען יעדעס
יאָהר זיעבען טאַגע צו פֿייערן;
אַלס אין עוויגעם געזעטץ פֿיר אייערע נאַכקאָממען, אים זיבענטען מיאָנאַטע מיט איהר

השביעי

אמר כג

וְעַרְבֵי־נָחַל וּשְׁמַחְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים: (מח) וְחַגֹּתֶם
אֹתוֹ חַג לַיהוָה שִׁבְעַת יָמִים בַּשָּׁנָה
חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בַּחֹדֶשׁ

רש"י

זענפיו קלופים כעבותות וכחבלים וזהו
הדס העבוי כמין קליעה:

הזרם

תרגום אונקלוס

עם

וְתֶחֱדוֹן קֳדָם יְיָ אֱלָהְכוֹן שַׁבְעָא יוֹמִין:
(מח) וְתַחֲגוֹן יָתֵיהּ חַגָּא קֳדָם יְיָ שַׁבְעָא יוֹמִין
בְּשַׁתָּא קְיָם עָלַם לְדָרֵיכוֹן בְּיַרְחָא שְׁבִיעָאָה

באור

לשון רש"י ז"ל, ורשב"ם ז"ל פי' ועוף עץ עבות קמון הוא (כלומר שאינו לשון עבותות); כלומר עוף של עץ משובח הרבה, ולפרושו אין לדעת לזה עץ הוא רק שיהיה מעובה, ולריך לומר שנודע במסורת מלכותינו כמו פרי עץ הדר: וערבי נחל, לומרו רבותינו גם הגדלים בהר ובנקעה בהרים, ולדעתי זה שמם בל"ה ערבי נחל, ולא יתכן בלשון זה לומר לשון יחיד ערבה, והטעם לפי שדרכן לגדל על נחלים ויבלי מים, והם מכסין עליהן ושומרין כל על המים, לכן נתן להן שם ערבי נחל, לשון ערב ותחבה, ובלועז (פֿערדונקעלונד), וגם הגדלים בהרים זה שמם, ולא יתפרדו, כי הרבים יחשבו לה עץ יחידי, אלא שבלשון מכמים מלינו ערבה, ולינו לשון תורה, ואין לנו לריכין לומר כדברי רמב"ן ז"ל ענף מערבי נחל, ויש מחכמים לומרים לתרגם ל' ולובב ל' והדס שלשה וערבי נחל שתים: ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים, לומרו בת"כ לפני ה' שלהיכם כל שבעה, ולא במדינה כל שבעה; משחרב בית המקדש התקין ר"י בן זכאי שיהא לולב נוטל במדינה כל שבעה, ואם בן נאמר ביום הראשון מובה לכל ישראל, ושבעת ימים במקדש: (מא) וחגתם אתו חג לה' שבעת ימים בשנה, לפי שהחג הזה הוא על רוב טובה שרוחין בימי האסיף, שהפירות כלם הם בגרן ויקב, שלא תאמר שכל פעם בזמנה שתרצה בראשה בחסמיך, תעשה לך חג בזה, לכך לומר שבעת ימים הללו שקבעתי לך הוא חג לה' ממועדי קדם, ואם תוסיף על ז' ימים הללו היו חג לה' ואין בו זכות ומלוה, וגם ז' ימים הללו לא יתכן רשלי לעשותן מתי שתרלה כל אחד בזמן מסיפתו, אלא חקת עולם לדורותיכם, לפיכך אין לכם נחלת שדה וכרם, וגם בתרלות שאין האסיף כלה בזמן זה, ואין המינין הללו

מלויין

המעמר

הרמב"ן, והרב ביאור כוונתו ואומר, כלומר שאינו מענין עבותות, ולא ידעתי לאיך יורה ע"ז קמלות פ"הם, ואם גם כמלת עבתות פ"הם בזו"ח, הלא נרגיש נכון הוא שיזכנה הקמ"ץ לזו"ח אם גם נח ניחיד פ"הם בקמ"ץ, לכן נראה לדעתי כי חלו בו ידי המעתיקי' לשר מחסרון ידיעה שלחו בו יד, ואין זה זר בדברי הרשב"ם כנודע ופ"ל עץ קמ"ץ קטן הוא (יהוא ליר"), עבות במו קדום וכו' וכוון למה שאמר הרד"ק במכלול מסקל פע, על אם בן, שאם הוא נסמיכות הקנין תשתנה הלי"י לסנו"ל כמו בן לברכם, לך אם הוא נהלטרפות התואר תשאר הת"ג כמו בן־פָּרָץ, וא"כ נאן שבח במקף אם תהיה הכוונה עץ של עבות היה לריך לבוא עץ בסגו"ל, אולם אם עבות הוא לך תואר לעץ, ובמסקל שמות התוארים קדוש טהור וכו' אז נכון לבוא לי"י במלת עץ, והמתג במקום נגינה:

אמר כג	תרגום אשכנזי רים
הַשְּׁבִיעִי תָּחֹגּוּ אֹתוֹ: (מב) בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים כָּל־הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכֹּת: (מג) לְמַעַן ידעו	עם פייערן. (מב) זיעבען טאגע זאללט איהר אין לויבערהיט־טען וואהנען. וואר איינהיי־מיש איזט אין ישראל זאלל אין לויבערהיטטען וואהנען; (מג) דאמיט אייערע נאכקאמ־מען

תרגום אונקלוס	ר ש"י
תְּחַגּוּן יָתֵיהּ: (מב) בְּמַטַלְיָא תְּתִבוּן שַׁבְעָא יוֹמִין כָּל יַתְבָיָא בְיִשְׂרָאֵל יֵתְבוּן בְּמַטַלְיָא: בדיל	(מב) החזרת. זה לזרח: ביזראל. לרבות את הגרים: (מג) כי

באור

מצויין לך, תמיד בחדש השביעי תחגו לזותו: (מב) בסכת תשבו שבעת ימים, זה שקיבלתיו למעלה חג הסכות, לפי שבעת ימי החג הללו תצאו בסכות, וכמו שבעת ימי חג ואסור מלאכה נוהגין בהן בין ביום בין בלילה, כן מצות סוכה נוהגת לילות כימים, אלא שרבותינו ז"ל אמרו בת"כ ימים ולא לילות מניין, ואמרו תיתי_דרך למוד מאהל מועד, שנאמר ופתח ח"מ תשבו שבעת ימים יומם ולילה (פרשה ד' ל"ה), אף כאן לילות בכלל, ויש דרך אחר ללמוד משבעה שבולוב שהן ימים ולא לילות, ת"ל תשבו שבעת ימים בח"מ, ותשבו שבעת ימים בסוכה, לגזרה שוה מה להלן ימים ולילות אף כאן ימים ולילות, ואע"פ שנראה שבשתי המקומות אין דבר מופנה, מ"מ דיין לצון מלצון שבשניהן נאמר תשבו, אמלת תשבו ענינה מקום שהאדם קובע שם ישיבתו, כמו ויצב יעקב בלהן מגורי לבניו (בראשית ל"ז ל'), וכענין שנאמר שם תשבו אין תשבו אלא בעין תדורו, מכאן לאמרו לוכל בסוכה ואותה בסוכה ומעייל בסוכה ומעלה כליו בסוכה, ולכל תשבו אל ח"מ גלה הכתוב יומם ולילה, שזו היא ישיבה ממש, ומלמד על תשבו האמור כאן שהוא ימי' ולילות, גם מלצון הכתוב נראה כן, שהרי ז' ימים אלו הן לוזן ז' ימים שבסוק שלפניו, והיה לו לומר שבעת הימים, ושבעת ימים משמען לאחרים שלא נזכרו, כי בעבור המשמעות הזה הולרך לומר למעלה (פסוק ל"ד) חג הסוכות, וכמו שפרשנו, לכל לכך לא אמר שבעת הימים שהיה מוסב על ז' ימים של לולב שנזכר לפניו, וידמו להן כלוזן הימים שהן בלי לילות: כל האזרח, כפרשנוזו (פרשה ט"ז כ"ט), ולא היה לריך לומר ביזראל, כי עמהם ידבר בפרשה זו, גם כל לזזרח יזראל הוא, לכל ענינו כל החזרח, וכל מי שהוא בכלל עדת יזראל שהן גירי לדק ועבדים משוחררים, וכן שנו בת"כ לזזרח זה לזזרח, ביזראל לרבות גרים ועבדים משוחררים, ואמרו עוד החזרח להוליח את הנשים, ובגמ' אמרו שכן הלכה מקובלת, והכתוב לסמכתא, ואמרו עוד כל החזרח לרבות את הקטנים, ופי' בגמרא לוזן שהן בני תוך, וכל זה לסמכתא. ורשב"ם ז"ל פי' כל החזרח, לפילו לוזן שיש להן בתים ישבו בסכות, ולין נחת בפי' זה, כי עם יושבי בתים מדבר, ויותר נראה להפך, כל החזרח לפילו לוזן שאוכלין כל ימות הקיץ בסכות, לריכין לעשות בחג סוכה לשם מלוה, וזה טעם כת"ח בי"ת בסכות, וכן הלכה. ולפי הפשט לפי שבמלות לולב אמר ושמחתם לפני ה' אלהיכם שהוא במקדש וכמו שפרשנו, שמא היינו לומרים שדומה לו מלות סוכה שהיא בגבולין, לכך הוסיף כל החזרח ביזראל ישבו בסוכות: ישבו בסכת, למדו רבותינו בסכות של כל דבר, ולינה לריכה סכך מד' מינין האמורין למעלה, וכן הוא לומר בעזרא לאו הבי והביאו עלי זית ועלי עץ שמן ועלי הדס ועלי תמרים ועלי עץ עבות לעשות סכות בכתוב (נחמיה ח' ט"ו) ועלי זית ועץ שמן הן מינין אחרים: (מג) למען ידעו דרחיבם, לצון ילויעה על צרור דבר והרגש פנימי פעמים הרגש נפשי, כמו הרגש המלות והמשלות הלחצונות והמבוררים במופתים, ופעמים הרגש חושי העושה רושם בנפש, ועליו לומר כאן למען ידעו דורותיכם, כשאתם עושים סכות ויושבים בהם ז' ימים, יעשה זה הרגש בנפש לעיני בניכם הרוחים, וידעו כי בסכות הושבתי וגו', לכל בלי מעשה לא תרגיש הנפש על ידי הספור לבד, וזה סגלה

לכל

תרגום אשכנזי

מען עם וויסען, דאס איך
דיא קינדער ישראלים האבע
אין היטטען וואהנען לאסען,

אלס

ר ש ״ י

(מג) כי בסוכות הושבתי. ענני כבוד:

צו

אמר כג

יְדַעְוּ דֹרֹתֵיכֶם כִּי בַסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי

את

תרגום אונקלוס

(מג) בְּדִיל דִּיְדְעוּן דָּרֵיכוֹן אֲרֵי בְמַטַּלַּת

ענגין

באור

לכל הדברים המעכבים שמקיים הרגל בנפש הרוצה: כי בסכות הושבתי וגו', פי' רש"י ז"ל ענני כבוד, פי' סכות מצל לענני כבוד שהיו סוככין על ישראל, להגן עליהם, כמו סוכה שעושין הסוככים על פני השדה להגנה. לכל ת"כ שנו כי בסכות וגו' ר' אליעזר אומר סכות ממש היו, ר' עקיבא אומר בסכות ענני כבוד היו, ואעפ"י שדברי ר' אליעזר נפשט המקרא, תפס רבינו ז"ל שטת ר' עקיבא, לפי שלא מצא בשום מקום שיצאו ישראל במדבר בסכות, ורחב"ע ז"ל שאמר שהיו עושים סכות במדבר, וכן רמב"ן ז"ל שאמר שלדעת האומר סכות ממש, החלו לעשותן בתחלת החורף מפני הקור כמנהג המזנות, ולכן המלוה בחדש השביעי, לימו נראה בדבריהם מן הכתוב שאמר בהוליאי אותם מא"מ, שמשמעו על תחלת לחתם מצם, כי לא אמר הושבתי את ב"י במדבר, ולמה סכות ולא לחלים כמנהג הנוסעים, ורחיה עוד לושינך בחלים בימי מועד (הושע י"ב י'). ואגיד לך דעתי, ידענו שדרך התורה בספורים לקצר במקום אחד, ולפרש במקום אחר, ומשבתי שנאיל נאת לבאות ה' בשעה אחת ממצרים, והיו מבוזרים במקומות רבות בגבן ובמצרים, יאד להם מצה מקום על פי ה' יתאספו שמה כלם, אלא מפה ואלה מפה, והמקום ההוא היה סכות, על זה כתוב ויסעו מרעמסס סכתה כשם מאות אלף רגלי הגברים לבד מטף (שמות י"ב ל"ז), ושב על סכתה כי לשם נסעו כלם, וכיוס שלא לאחריו כתוב ויסעו מסכות ויחנו בחיתם וגו', ואז נאמר והי הולך לפניהם (שם י"ג כ"א וכ"ב), אבל במסע הראשון בלילה יצאו בלא סכות, ובאן פירש הדבר כי בסכות הושבתי את ב"י, ומאחר לימתי היתה זאת, ואמר בהוליאי אותם מא"מ בליל ט"ו בניסן, לא במדבר כי שם היה הענן עליהם, ואין סכתה שם מקום לו כבר במדינת מצרים, אבל חנו על פני השדה, והשם קוראו סכות על שם הסכות שנהיו שם, ודומה לו ויעקב נסע סכתה ויבן לו בית ולמקנהו עשה סכות (בראשית ל"ג י"ז), חנה על פני השדה, והכתוב קראו סכות על שם הסכות שעשה שם יעקב, ורחיה על כן קרא שם המקום סכות, וזהי לדעתי סברת ר' אליעזר שאמר סכות ממש היו, כלומר זה שנאמר להלן ויסעו מרעמסס סכתה, לימו שם עיר לו כבר שהיה בא"מ, אלא סכות ממש היו שם, ולשון הבריית מורה על פי' זה שאם על סכות שעשו במדבר, היה לקוי לומר סכות ממש עשו להם, ושמחתי כי מלאתי זאת מפורש בבריית דמכילתא פרשת בא, שנו שם ויסעו ב"י מרעמסס סכתה סכות ממש היו שנאי ויעקב נסע סכתה דברי ר' אליעזר, וחכמי' אומרים אין סכות אלא מקום, שנאמר ויסעו מסכות ויחנו בחיתם, מה לחיתם מקום אף סכות מקום, ר' עקיבא אומר אין סכות אלא ענני כבוד שנאמר כי על כל כבוד חופה, הרי שמלוקחים שנויה על ויסעו מרעמסס סכתה שלדעת ר' אליעזר היו סכות ממש, ועליו לוה בסכות תשבו, והטעם כי בשובו' הושבתי את ב"י בהוליאי אותם מא"מ, שהוא במסע הראשון שיצאו בסכות, וא"כ דומה חג הסכות לחג המצות, כמו שבארתי

לעמו

המעמר

(מג) כי בסכות הושבתי, ת"ח לרני במטלת ענגין לותינית וכו' וכן הגי' ברוב ספרים וכן עיקר, כי תונקלוס קבל מרבי אליעזר ורבי יהושע במבוחר בגמלה (ג' ח'), ובוון על דברי רחמון מרבותיו בסוכה (י"ח ב') דאמר שם ענני כבוד היו וכמו שפירש"י כתן, ומזה מוכח גם כן שגירסת תלמוד שלנו עיקר ולא כמו שגרסינו בת"כ הובא בבחור, וי"ג בתונקלוס במטלת ענני ויהי' מסכון הנו"ן בשברון המ"ם בעברי ע"ד רחב הבליעי (שמואל ב' כ"ג ח') לברי ולרנים (מלכים ב' י"ח ד'). (ד"ה).

אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:
(מד) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת־מֹעֲדֵי יְהוָה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ

שביעי

וידבר

אַלס איך זיא אוים מצרים געפֿיהרט האַבע; איך, דער עוויגע אייער גאָטט! (מד) משה מאַכטע הירוף דיא פֿעסטע דעם עוויגען, דען קינדערן ישראל׳ם בעקאַננט.

פֿער׳ם

תרגום אונקלוס

עֲנָנִין אוֹתֵיבִיח יַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאַפָּקוּתִי יְתְהוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם אֲנָא יְיָ אֱלָהָכוֹן: (מד) וּמַלֵּיל מֹשֶׁה יַת סְדַר מוֹעֲדַיָּא דַייָ וַאֲלֵפֵינוּן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

ומליל

באור

לפי לת הנלק ענות מלות, כן נלתס הוציכס הסס נסכות. וכת"כ שנו בהוליאי לותס מלי"מ, מלמד שתף הסכות זכר ליליאת מלרים, ומתבאר מדברנו, תלת צים לשחול מתין היו סכות בליל זה לת"ר תלף בני תדם מלבד הנשים והטף, ותין הדעת סובלת שעשו להס סכות ללילה תחד, ולמחר נסעו משס לתיתס, ועוד מתין להס במקום ההוא כל כך למחים לכסות בהן סוכות הרבה כתלו, תולי נעשו במקום ההוא סכות לתיזו לורך, לפשר לתיליותיו של מלך שהסתופפו תתתיהן קודם לכן, תו תולי לפשר שהמיתס הסס בדרך פלת בלותו הליל, שינותו גתולים תתתיהן, והיו מכל מיני למחים הנותנים ריח שדרכן להמלת בעת התסיף, ולזכר נס זה לוף מלות סוכה בעת התסיף שנמלתים בעת ההיא כל מיני למחים ופסולת גרן ויקב, מסכים ללשון הושבתי לת ב"י, שנופל על נס שעשה הסס עמהס, ונקל בעיני ה' לעשות כן, ויקיוין של יונה יוכיח, ונגחולה התחרונה מפורש לתן במדבר תרז שטה וגו' (ישעיה מ"ח י"ח), ותס לת נזכר נס זה בתורה עס יליאת מלרים, נזכר כתן מפורש כי בסכות הושבתי וגו' המלמדנו פירוש סכותה התמור להלן, וכן דרכה של תורה, שהרי זכרה בספור דברים שמלתך לת בלתה מעליך ורגלך לת בלקה זה תרבעים שנה (דברים ח' ד'), ולת נזכר קודם לכן. ורשב"ס ז"ל כתב ג"כ פשוטו סוכה ממש, והתריך בטעם הדבר, ותוכן דבריו שבעת התסיף שהבתים מלתים בל טוב יעשו סוכות למען יזכרו כי בסכת הושבתי לת ב"י במדבר מ' שנה בלת ייסוב ובלת נחלה, ומתוך כך יודו למי שנתן להס נחלה ובתים מלתים בל טוב, ולת יתמרו בחנו ועוצם ידיו עשה לנו לת החיל הזה. ותיך נקבל זה וגס במדבר היה להס בל טוב בהמה ובהלה, בתמרו לת חסרת דבר (שם ב' ז'), ועוד היה לו לומר ישבו ב"י במדבר. [ס"ת"ה, תעפ"כ דברי הרשב"ס נרתין, ויש לשנות קלת בטעם הדבר, שהכוונה למען ידעו דורותיכם כתשר ישבו בנתיס מפותרים וטירות מלתות בל שניות ממדה, שתין המותר הזה הנרתי לתוסר התדס והבלתתו, ויזכרו שלת ישבו תלת בסכות כתשר יליאו מתרן מלרים, ותעפ"כ הי' עיניהס במרוס ההבלתה והתוסר בהיותס דבקים בה', וקרבת תלהים היא הטובה שתין למעלה ממנה. ומה רתקי בעיני דברי הרב המבתר במקום הזה, מי יוליך מלבו מעשה נסים בתלו, בתין סורס ויסוד לת במקרת ולת במדרש חז"ל? ומי יתמין שלת יזכור הכתוב פלת גדול כזה כי תס ברמז דק וקלוש, וכמעט שלת עמד תדס עליו מעת היותו עד היום הזה?]: אני ה' אלהיכם, שב על בל התמור למעלה, תני ה' תלהיכם תשר הפליא לעשות עמכס, המלוך על הדברים התלה: (מד) וידבר משה, לשון דבור פרשמוהו (פרשה ח' ח'), שפירש להס דיני בל מועד ומועד, במו שקבל בנבואה, מלבד הבתובים הנזברים בענין, בי פירש להס לת תמרות ה', ות"כ מלמד שהיה משה תומר להס הלבות פסח בפסח הלבות עלרת בעלרת והלבות החג בחג, וההלבות הן הן הדבורים:

תרגום אשכנזי

כד (ח) פֿערנער שפראַך
דער עוויגע צו משה,
וויא פֿאלגעט: (ג) בעפֿיהל דען
קינדערן ישראלס דאַס זיא
דיר קלאַרעס, געשטאַדענעס
אֶהל ברינגען, צור לייכטונג,
דאַמיט שטעטס ליכט אונטער
האַלט.

רש"י

כד (ב) צו לת בני ישראל. זו פרשת מלות הנרות ופרשת ותתה תצוה לח נאמרה אלח על סדר מלאכת המשכן לפרש צורך המנורה וכן משמע ותתה סופך לצוות לת בני ישראל על כך: שמן זית זך. שלשה שמני' יולחים מן הזית הרחצן קרוי זך והן מפורשין במנחו' ות"כ: תמיד. מלילי ללילה כמו עולת תמיד שחינה שלח מיו' ליו':

אמר כד

כד (ח) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵאמֹר: (ג) צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כָּתִית
לַמָּאוֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד:

מחוז

תרגום אונקלוס

כד (ח) וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר: (ג) פַּקֵּיד
יַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסְּבוּן לָךְ מְשַׁח
זֵיתָא דַכְיָא כְּתִישָׁא לְאַנְהָרָא לְאַדְלָקָא

בוציניא

באור

כד (ב) צו את בני ישראל, סמך מנורה ולחם הפנים לפרשה שלמעלה שנאמרו בה המועדים שהן פעם לחת בשנה או בשבוע בזמן קבוע, ועולת תמיד וקטרת שהן יום יום, הן לשעה יקועה, לכך מנורה ולחם הפנים הן תמיד, לח יסורו רגע ולחותן זכר כאן: ויקחו אליך, זו מלות הנרות, ופרשת ותתה תצוה לח נאמרה אלח על סדר מלאכת המשכן, לפרש צורך המנורה, וכן משמע ותתה סופך לצוות לת בני ישראל על כך, מפי רש"י ז"ל. ועל דרך כלל יש פרשיות רבות בתורה שנאמרו ונשנו, כמו השבת שבח בעשרת הדברים, ובמלאכת המשכן, ובפרשת המועדים, וכל פעם שנשנה בתחלתו הם מלילות ללמוד מהן הלכות ודברים חדשים, גם כאן בתחלתו ונשתנו המלילות מלותן שנאמרו שם, וכמו שיתבאר: ויקחו אליך, הלכך יבקשוהו ויביאוהו לליך, וכן ויקחו לליך פרה חדומה, מפי רמב"ן ז"ל: שמן זית זך, זך תאר לשמן, שלין בו תערובת שמרים, וכן שמו בזיריה משלג (חיכה ד' ז'), שהשלג לבן ונקי לין בו עפרורית, וכן דעת רבותינו ז"ל וכמו שפירש"י ז"ל ג' שמנים יולחים מן הזית הרחצן קרוי זך, והוח הכשר למנורה, ולותן שחזריו בשרין למנחות. ורלב"ע ז"ל פי' בפרשת ותתה תצוה שזך תאר לזית, שהן הגרגרים שלין בהן עפוש או שלח נאכלו קלתם, ועל כן הזכיר הכתוב זך לפני כתית, ובעיני לח יתכן לומר זך על פרי הזית שלח תאר טוב, וכתית ענין לחר יש בו, כי מה לורך לומר כתית כלל, שכבר קרלו שמן, ולין שמן שלח זית כתות, שכל שח ללמדנו שיוליח השמן למנורה על ידי כתיתה, לח ע"י קדות ושח ע"י טחינה, כמו שבלינו (מנחות דף פ"ו ע"ח) מגרגרו ברחם הזית וכותשו ונותן לתוך הכלי, זה רחצן, טעון בקורה זה שבי, טוחן וטוענן זה שלישי, הרחצן כשר למנורה ושאר למנחות, וענין הכתוב שיהיה השמן זך, וחוזר ומפרש שיהיה כתית, לח טעון ושח טחון ושח הוחזך, גם לח יתערב בו שאר מבחן וגם זה בכלל זך: למאור, לומר שבשמן והפתילה, שעל ידיהן נדבק האור בנר להאיר, נקרח מאיר, כי האור הוח העשה המאיר, והמאור למשעייס להאיר, המקיימי' לת האור, וכשעשה נרחצית ונרח האיר עם שמים ואין נרגע רחצן, והוח היקר מכל, שכל לח האיר בזולן, עד שנח שכל הכלים שנרח השם להיות מאורות, שנאמר עליהן יהי מאורות נרקיע השמים (בראשית ל' י"ד), ולמדנו שגם השמש מאור ולח האיר, כלי מקבל האור, ועשוי להתקייס בו לעולם, להאיר על האין, והמאור הקטן כלי מקבל אור השמש, וע"י כן מאיר באין, ובפי' ס' נרחצית הרחב ו בזה: להעלות, להדליק, ובד"ה (ב' ד' כ"ה), נאמר בשרש כשפט ומלת להעלות לפי שדרך שלשת הנר לעלות למעלה, ורבותינו למדו בת"כ שתהח שלהבת עולה: נר תמיד, האור האחזו במח ר נקרח נר, ועל שמו נקרח הכלי שהשמן

המעמר

כד (ב) להעלות נר תמיד, כתב הכלי המבאר: בפרשת ותתה תצוה פירש"י ז"ל כל לילה

אמר כד

(ג) מְחוּץ לְפָרֹכֶת הָעֵדֻת יַעַרְכֶנּוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר לִפְנֵי יְהוָה חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

תרגום אשכנזי רכא

(ג) דרויסען פאר דעם פארהאנגע דעם ציינניססעם, אים שטיפטסגעצעלטע, זאלל עם אהרן צו רעכטע מאכען, דאס עס פאר דעם עוויגען אלטע צייט פאם אבענד ביז צו דען מארגען

תרגום אונקלוס

בוצִינַיָא תְּדִירָא׃ (ג) מִבָּרָא לְפָרוּכְתָּא דִּסְהָדוּתָא בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא יְסַדַּר יָתֵיהּ אַהֲרֹן

רש"י

(ג) לפרכת העדות. שלפני הארון שהוא קרוי עדות. ורבותינו דרשו על גר מערבי שהוא עדות לכל בקי עולם שהשכינה שורה בישראל שנותן בה זמן כמדת חנכותיה וממנה היה

מרמשא

מתחיל ונה היה מסיים: יערוך אותו אהרן מערב עד בוקר. יערוך אותו עריכה הראויה למדת כל הלילה

באור

והפתילה והשמן הוא נר, כמו ועצית את נרותיה (שמו' כ"ה ל"ז): נר תמיד, בפרשת ואתה תצוה פי' רש"י ז"ל כל לילה ולילה קרוי תמיד, כמו שאתה אומר עולת תמיד ואינה אלא מיום ליום, וכן במנחת חבתין אמר תמיד ואינה אלא מחליפה בבקר ומחליפה בערב, אבל תמיד המשמר אלאחת הפנים הוא מצבת לצבת. אבל לדעת רמב"ם ז"ל היא שהנרות היו דולקין תמיד ביום ובלילה, ואמרו בהטיבו את הנרות (שם ל"ט ל"ז), ענינו שיתקן פתילה חדשה ושמן חדש למדת היום ויחזור ויליקם שיבערו עד הערב, ויולקים עליו גדולי עולם ז"ל, אלא שגם לדעת רש"י אלא היו דולקין רק בלילה, נאמר נר תמיד על נר המערבי, שבזמן שהשכינה בישראל נעשה לו נס, שלעמ"י שהיו נותן בה שמן אלא כמדת חנכותיה היה דולק כל היום עד הערב, וכשלא נעשה לו עוד נס זה, ומצאו כאה מדשנו וגותן בו פתילה חדשה ושמן חדש ומדליקו, ואמרו היו מדליקין הנרות בערב, וכן שנו בת"כ, וכן מפורש בשם' תמיד: תמיד, לא בשבת, תמיד לא בטומאה. ת"כ: (ג) מחוץ לפרכת העדת, מחוץ לפרכת המבדיל בין קדש הקדשים שבפנים לעזות העדות בארון ה', יציר את הנרות, לא בקדש הקדשים, כי לא לאורה הוא צריך: באהל מועד, בהיכל ולא בעזרה, כי אין להכל מועד בכל מקום אלא בהיכל והיכל, כמו שבארנו (פרשה ח' ג'): יערך, לשון ערך וסדר, שיתן בנרות שיעור כמדת הלילה, ופתילת מתוקנות הדולקין יפה, דומה לזה פי' רש"י ז"ל עריכה הראויה למדת כל הלילה, ושערו חכמים חכי לוג לכל נר ונר, והן כלקי לא לילי טבת ומדה זו הוקבעה להם: אתו, מוסב על נר תמיד, וכן לכל נר ונר, כמפורש בפסוק הסמוך: אהרן, וכן בפרשת בהעלותך נאמר בהעלותך את הנרות וגו' ויעש כן אהרן וגו' (במדבר ח' ג'), אבל בפרשת ואתה תצוה נאמר יערוך אותו אהרן ובניו (שמות כ"ז כ"א), שאין המצוה חובה על הכה"ג, אלא כל הכהנים כשרים להדלקת האמורה, שבמקומות שהכונה על הכה"ג לבדו, יאמר הכהן המשיח, כמו בשר העלם דבר ובמנחת חבתין ובעבודת י"הכ וכיולא, אבל כשאומר אהרן ובניו גם הכהני' ההדיוטים בכלל לא היו והמשוחים תחתיו, וכן כשאומר אהרן לבד אינו אלא לכבודו לפי שהוא לבוש המשפח', והרחצן שעובד בבית ה', וכן ואתה תרומת ה' לאהרן הכהן (במדבר י"ח כ"ח), אבל בפרשת בהעלותך פי' רמב"ן ז"ל שאהרן היה המדליק אותן כל ימיו, לפי"י שהמצוה בשרה בבניו, היה הוא מזדרז במצוה הגדולה הזאת הרומזת לדבר עליון, והאריך שם בדבריו: מערב עד בקר, אינו מוסב על יערוך אותו, שאין העריכה כי אם זמן קצר, אבל מוסב

המעמר

ולילה קרויה תמיד וכו' אבל לדעת הרמב"ם ז"ל היא שהנרות היו דולקין תמיד וכו', עיין בדבריו שלדעתו נראה מדברי רש"י אלא שחולק על הרמב"ם וסובר אלא היו דולקין הנרות רק בלילה, ולפענ"ד אין מזה הכרע כלל, שהרי פירש שם על להעלות, וכן על בהעלותך, מבלי עד שתהי' שלהבת עולה מאליה, הנה עיקר להעלות נאמר על הכהן המדליק וכתרגום

אונקלוס

תרגום אשכנזי

אמר כד

בְּקֶר לִפְנֵי יְהוָה תָּמִיד חֻקַּת עוֹלָם
לְדֹרֹתֵיכֶם: (ד) עַל הַמְנֹרָה
הַטְּהֹרָה יַעֲרֹךְ אֶת הַנֵּרוֹת לִפְנֵי
יְהוָה תָּמִיד: פ
(ה) וְלָקַחְתָּ סֹלֶת וְאָפִיתָ אֹתָהּ
שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה חַלּוֹת שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים

ברענגע, איין עוויגעם געזעטץ
פֿיר אייערע נאַכקאָממען.
(ד) אויף דעם לייכטער פֿאָן
ריינעם גאָלדע זאָלל ער דיא
לאַמפּען פֿאָר דעם עוויגען יע.
דערצייט צו רעכטע מאַכען.
(ה) אויך נימסט דוא פֿיינעם
מעהל, באַקעסט דאַפֿאָן
צוועלף קוכען, יעדער קוכען
זאָלל

יהיה

רש"י

תרגום אונקלוס

מַרְמְשָׁא עַד צַפְרָא קֳדָם יְיָ תְּדִירָא קָיֵם
עָלָם לְדָרֵיכוֹן: (ד) עַל מְנָרְתָּא דַכְיְתָא יְסַדַּר
יַת בּוֹצִינָיָא קֳדָם יְיָ תְּדִירָא: (ה) וְתִסַּב
סוֹלְתָּא וְתֵיפֵי יָתָהּ תְּרֵתָא עֲשָׂרֵי גְּרִיצָן תְּרֵין

הלילה ובוקר חכמים חלי לוג לכל נר
ונר והן כדאי לך ללילי תקופת טבת
ומדה זו הוקבעו להם: (ד) המנורה
הטהורה. שהיה זהב טהור. ד"ת על
שהיה על מנורה שמטהר' ומדבנה תחלה
מן החפר:

באור

על לפני ה' תמיד, שיערוך לותו הכהן, להיות הנר לפני ה' תמיד מערב עד בקר, אחם לא יעריבנו בעצמו, ובנה הנר קודם הבקר ענר על המנורה: חקת עולם לדרתיכם, כל זמן שים מצוה לו מקדש חוק זה נוהג: (ד) על המנרה הטהרה, היא מנורת זהב טהור הנאמר בלווי מעשה המנורה, עליה יערוך את הנרות, ויאמר רמב"ן ז"ל לפי שלהלן לא נאמר אלא יערוך לותו לאהרן ובניו וגו' והיה נמצטע על מנורה לו בלא מנורה, אם תצטר לו תאבד, כאשר היה בצועם מן הגולה, נאמר עתה על המנורה הטהורה, שלא ידליקו אלא על המנורה הטהורה, ויפה דבר, שכל זמן שמנורת משה קיימת חייב להדליק עליה, ואחשוב עוד שעל כן אחם הכתוב להלן ולא פירש שיערוך הנרות על המנורה, וגם כאן אחם תאלה ואמר מחוץ למרכת העדות בא"מ יערוך אותו, וכסוף אמר על המנורה הטהורה, גם לא פירש בשתי המקומות שיהיו שבעה נרות, אלא נר תמיד, ללמדנו שמותר להוסיף בהיכל עוד מנורות כמספט מנורה שעשה משה, ולהעלות עליהם נרות, אלא שעל כל פנים חייב גם להעלות נרות על מנורה טהורה שעשה משה, ומזה למד המלך שלמה שהוסיף עשר מנורות בהיכל, שכן נאמר ואת המנורות חמש מימין וחמש משמאל לפני הדביר זהב סגור (מ"א ז' מ"ט), ואמרו רבותינו חמש מימין המנורה של משה וחמש משמאלה, ונאמר בד"ה ויעש את מנורת הזהב עשר כמספטם, ויתן בהיכל חמש מימין וחמש משמאל, וכמספטם הוא המספט המפורש במנורת משה, ולפי שעיקר מלוה היא להעלות נר במנורה הטהורה אמר תביה לירבעם ומנורת הזהב ונרותיה לבער בערב בערב (ד"ה כ' י"ג י"ח), וכאשר עוד המנורה שעשה משה מותר לעשות מנורה אחרת כמו שעלו הגולה בימי עזרא, ואפילו יפוי המנורה ונפתוריה ופרחיה יהיו מעכבין, כמו שלמדו רבותינו ז"ל מאמרו מקשה היא (במדבר ח' ד'), לומר שאין מעכב אלא מקשה, אפילו זהב לית מעכב, וכמ"ש רמב"ן ז"ל בפ' בהעלותך: להבי ה' תמיד, שתהיה המנורה על מקומה בהיכל ה', כי אם היא בחון, אין מקום למלוה זו: (ה) ולקחת סלת, בלווי, וכן ואפית אותה, ובאה זו המלה מלרע והיא זרה, מפירוש ראב"ע ז"ל: אחת, הסלת, כי סלת

המעמר

אונקלוס, לך שבח לשון העלאה ולא אמר להדליק להורות שתהי' ההלכת עולה מאליה, וא"כ יגדקו דברי רש"י גם לדעת הרמב"ם, כי אם גם היו הנרות דולקין תמיד, עכ"פ ההעלאה לא היתה תמיד. ואם בחמת רש"י לומו סובר כדעת הרמב"ם שהרי הניח דרש חז"ל מנר מערבי, בכל זאת מכאן אין ראיה.

יִהְיֶה הַחַלָּה הָאֶחָת: (ו) וְשַׂמְתָּ
אוֹתָם שְׁתַּיִם מַעֲרֻכוֹת שֵׁשׁ
הַמַּעֲרֶכֶת עַל הַשֻּׁלְחָן הַטָּהֹר
לִפְנֵי יְהוָה: (ז) וְנָתַתָּ עַל־הַמַּעֲרֶכֶת
לְבֹנָה זַכָּה וְהָיְתָה לַלֶּחֶם לְאַזְכָּרָה
אִשֶּׁה לַיהוָה: (ח) בְּיוֹם הַשַּׁבָּת בְּיוֹם
הַשַּׁבָּת יַעַרְכֶנּוּ לִפְנֵי יְהוָה תָּמִיד
מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם:

והיתה

תרגום אשכנזי רכב

זאלל צ ווייא צעהנטעל האבען.
(ו) דיעזע לעגסט דוא אין
צוויא ש׳כטען, ועכם אויף
איינע ש׳כט, אויף רען טיש
פאן ריינעם גאלדע, פאר דעם
עוויגען. (ז) אויף יעדע ש׳כט
לעגסט דוא לויטערן ווי׳ה.
רויך, דיעזער ווייהרויך דיע.
נע דעם כראדטע צום פער.
דופטען, אין פייעראפפער,
דעם עווינגען צו עהרען. (ח) אל.
לע צייט, יעדעם מאהל אם
שבת, זאלל ער עם צו רעכטע
לעגען פאר דעם עווינגען; דיא

קינדער ישראל׳ס מיסטען עם הערגעבען, דיעזעם איזט אין עווינער בונד.

עם

תרגום אונקלוס

עָסְרוֹנִין תְּרֵי גְּרִיבָתָא חֲדָא: (ו) וּתְשַׁוֵּי
יַתְהֵין תַּרְתֵּין סִידְרִין שִׁית סִידְרָא עַל פְּתוֹרָא
דַּכְיָא קֳדָם יְיָ: (ז) וְתִתֵּן עַל סִדְרָא לְבוּנְתָּא
דַּכְיְתָא וּתְהֵי לְלַחְמָא לְאַדְכָּרָא קוּרְבָּנָא
קֳדָם יְיָ: (ח) בְּיוֹמָא דְשַׁבְּתָא בְּיוֹמָא דְשַׁבְּתָא
יְסַדְּרִינֵיהּ קֳדָם יְיָ תְּדִירָא מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

רש״י

(ו) שם המערכת. שם חלות המערכת
הלחת: השולחן הטהור. של זהב טהור.
ד״ח על טהרו של שולחן שלא יהו הסניפין
מגביהין את הלחם משל גבי השולחן:
(ו) ונתת על המערכת. על כל לחת משתי
המערכות היו שני בזיכי לבונה משל קומץ
לכל לחד: והיתה. הלבונה הזאת ללחם
לזכרה שאין מן הלחם לגבוה כלום אלא
הלבונה נקטרת כשמלקין לוחו בכל שבת

באור

נקבה: החלה האחת, כל לחת מי״ב חלות הללו, ובלה אלת יהיה בסימן הזכר, כמו ויהי כל החרן (בראשית י״ח ח׳), ותפשר שכפי משפט הלשון יורה שאין הכוונה שחלה לחת מן הי״ב חלות תהיה שני העשרונים ושאר החלות לוין נריכין להיות כן אלא יהיה כל לחת:
(ו) ושמת אותם, שם על סוף הכתוב, שיסמס על השלחן: שהים מערכות, שהי סדרים: שש המערכת, כמערכה לחת תסדר שם חלות, וכן בשניה, ולופן סדר כל מערכה מפורש במשנה: השלחן הטהור, שנאמר עליו ועשית שלחן וגו׳ ולפיל לותו זהב טהור (שמות כ״ה כ״ד), וגם זה לינו מעכב, שעולי הגולה עשו שלחן לחר, אלא כל זמן שלותו של משה קייס, מלוה לסדר עליו לחם הפניס, ולמדנו שמותר להוסיף על השלחן הזה, כמו שעשה שלמה שנ׳ ויעש שלחנות עשרה וינח בהיכל חמשה מימין וחמשה משמאל (מ״ח ז׳ מ״ט), שלומר לאותו של משה, וכמו שפרשנו במנורה: (ז) ונתת על המערכת, כשר לומר שם המערכת, ועליה לומר שעל כל מערכת יסים לבונה זכה, וכן פי׳ רש״י ז״ל על כל לחת משתי המערכו׳ היו שני בזיכי לבונה אלא קומן לכל לחד, ובת״כ למדוהו מן המקרא: על, אלא על הלחם, אלא על נסמוך שהוא שמוש תיכת על במקומות רבות, וכן לומרו בגמרא: וכה, נרומה מכל פסולת: והיתה, הלבונה העולה על המזבח: ללחם לאוכרה, לזכרון טוב לפני ה׳ כי הלבונה לשם לה׳, ומזכיר ללחם שיהיה לרצון, כי אין מן הלחם לגבוה כלום ולפי שהלבונה עולה על הלחים בשביל הלחם, הלחם הניתן לכהניס הוא חלק משני ה׳, כמו שיבי המנחה לחר שהוקטר הקומן, והבי הזיכים קדש קדשים, כן הלחם הזה קדש קדשים, כמו שיפרש בסמוך (פסוק ט׳): (ח) ביום השבת וגו׳, בשבת מסלק את היבוה ומקטיר הלבונה, ועורך את החדשה: מאת בני ישראל ברית עולם, לא מלתי לשון זה בשום מקום לבד מלחם הפניס, ולא רלתי

תרגום אשכנזי

(ט) עם געהערט אַבער אהרן אונד זיינען זוהנען, דיא פֿאר־ צעהרען עס אַן הייליגעם אָרְ־ טע; דען עס איזט איין הייליג־ טהום דער ערשטען קלאַססע, דאַז איהם אַלס איין בעשטענ־ דיגעם רעכט, פֿאַן דען אָפּפֿערן דעם עוויגען צופֿעללט.

אמר כד

(ט) וְהָיְתָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וְאָכְלֻהוּ בְּמָקוֹם קָדֹשׁ כִּי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לוֹ מֵאִשֵּׁי יְהוָה חָק־ עוֹלָם: ס (י) וַיֵּצֵא

בן

רש"י

איינסט

וצבת והיה לזכרון ללחם שעל ידה הוא מזכר למעלה בקומן שהוא לזכרה למנחה: (ט) והיתה. המנחה הזאת שכל דבר הבא מן התבואה בכלל מנחה הוא: ואכלוהו. מוסב על הלחם שהוא לעון זכר: (י) ויצא בן אחד ישראלית. מהיכן יצא

תרגום אונקלוס

קַיָם עָלַם: (ט) וִיהֵי לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי וְיֵיכְלוּנֵיהּ בַּאֲתַר קַדִּישׁ אֲרֵי קוּדְשִׁין הוּא לֵיהּ מִקָּרְבָּנַיָא דַיְיָ קַיָם עָלַם: (י) וּנְפַק בַּר

אחתא

באור

מי שמי משמו של מקרא זה. ותרגום ז"ל תרגם מן (קדם) בני ישראל קים עלם, ותומר לפי שנדרך הכתוב לומר את יום השבת וקדשו במעשה בראשית, שבו שבת ממלאכתו, והחל למלוך על יצוריו, ויתן להשכין שכינתו בתחתונים, שהוא בכלל ברית עולם של מעשה בראשית, וכמו שרמזנו (פרשה ב' י"ג) וכשסרו בני מדם מאחרי ה', ונכחר לאברהם וזרעו, נתקיים בהם הברית הזה, שהוא ברית עולם, ולכן בשבת הברית עם לאברהם וזרעו, לומר והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם (בראשית י"ז י"ג), שתהיו לאחם עם ה' המוחלים הטונות הכלולים ביום השבת של מ"ב, ועל כן להם לבד נוח על השבת, וכן אמר לעשות את השבת לדורותם ברית עולם (שמות ל"א ט"ז), לכן בלאחם הפניס שמלותן ביום השבת, ואין דוגמתן בשאר קרבנות לבור, עולות בתין בחול כמו בשבת, ושומר ושתי הלאחם שהן מנחות לבור בתין בחול כמו בשבת, לבד מנחת לאחם הפניס שמלותה בשבת, והיא שתים עשרה חלות במספר שנים עשר שבטי ישראל, לומר מאת ב"י ברית עולם, להורות כי בני ישראל מקריבין מנחה זאת לכבוד קדושת היום שנאלו שהוא ברית עולם, ועיקר הבריאה, שאם אין קדושה וברכה ושניהם בתחתונים אין כלום. וכת"כ שמו מאת ב"י, מרגון ב"י, ברית עולם, ממי שהכרית שלו, ונקל פרושו מדברנו, והבן. [ט"ס, ולי נראה שהוא מוסב על מה שלמטה, והשעור שבני ישראל יתנו את השלת, והיתה לאהרן ולבניו, ברית עולם מאת בני ישראל להקריב האחד לה', ואת עולם מאתי ה' לאהרן ולבניו, וכן מתורגם בל"ת°]: (ט) והיתה, המנחה הזאת, שכל דבר הבא מן התבואה בכלל מנחה הוא, מפי רש"י ז"ל, ויפה פי', כי לפי שאמר ושמת אותם שתים מערכות, שומע אני שהן שתי מנחות, ע"כ חזר לאמר והיתה שלשה מנחה אחת, וזה לדעתי פי' ונתת על השלחן לאחם פניס (שם כ"ה ל'), דמהו לפניס שהוא אחד, ואינהו כפולים, שתי עיניס שתי נקירים, שני לשתות, שתי אזניס, וכן ב' מערכות למנחה אחת, ורמב"ן ז"ל פי' והיתה על כל אחת מן המערכות, ואינו נראה לי: ואכלהו, מוסב על הלאחם שהוא לעון זכר, מפי רש"י ז"ל, ואעפ"י שהם י"ב לאחמים, כללם ג"כ להורות שהן נאכלים לאחד: במקום קדש, פרשוהו (פרשה ו' ט'): קדש וגו', כלומר שלריך להיות בו כמו בשירי מנחות שיש מהן קומן למזבח, שהוא חלקו מאזי ה', וכמו שפרשנו (פסוק ז'): לו, לכל אחד הנוטל חלקו ממנו, או לפי שאמר לאהרן ולבניו, הודיע שאינו לכלן חלק לו לבית חק של מעלה, וכבותינו אמרו לאהרן שלא במחלוקת, ולבניו במחלוקת: חק עולם, לבית עולמים: (י) ויצא בן אשה ישראלית, טעם שנכתב ספור זה כאן, לפי

המעמר

(י) ויצא, הרב המנחר אמר בסוף דבריו ז"ל: ועם כל זה נראה לי שכל לשון ויצא לכוונה

לפונה

אמר כד

בֶּן־אִשָּׁה יִשְׂרְאֵלִית וְהוּא בֶּן־אִישׁ מִצְרִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּנָּצוּ במחנה

תרגום אונקלוס

אִתְּתָא בַּת יִשְׂרָאֵל וְהוּא בַּר גְּבַר מִצְרָאִי בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִיתְנַצִּיאוּ בְּמַשְׁרְיָתָא בַּר אחתא

תרגום אשכנזי חכג

(י) איינסט גינג דער זאהן אייא נער ישראלית, אבער איינעם מצרישען מאננעם, אונטער דען קינדערן ישראל'ס אוים, אונד

ר"ש"י

רבי לוי אומר מעולמו יצא רבי ברכיה אומר מפרשה שלמעלה יצא לגלג ואמר גיוס הצבת יערכנו דרך המלך לחכול פת חמה בכל יום שמא פת קונות של חצעה ימים בתמיהה. ומתניתא אמרה מבית דינו של משה יצא מחויב בת ליטע לחללו בתוך מחנה דן תני להם מבני דן תני אמרו לו חיים על דגלו בחותם לבית חבותם כתיב ונכנס לבית דינו של משה ויצא מחויב עמד וגדף: בן חיים מלכי. הוא המלרי שהרג משה: בתוך בני ישראל. מלמד שנתגייר: ויינצו במחנה. על

באור

פירש המפרשים ז"ל על דרך הפשט, ולדעתי לפי שספר ויקרא כלו מדבר ועד כאן קדושות, קדושת הקרבנות, והזהיר מן הטומאות והעריות, ומועדי ה' הקדושים, וכל פרשת קדושים, וכמו שבארנו שם, ומכאן ואילך לא דבר עוד על קדושת הגוף והמלות, כי אם בקדושת הארץ שמטה ויובל, לכן נתחיל בתחילה הספור הזה, לפי שבפרשת קדושים התחיל חיים חמו וחביו תירחו (פרשה י"ט ג'), ובאחרונה שם טעמו, וכן בשדבר על העונשים, התחיל כי חיים חיים תשר יקלל את חביו ולא ימו מות יומת חביו וחמו קלל דמיו בו (שם כ' ט'), ועל ברכת השם לא הזהיר ולא הענים, ואם הוא חמור מלא ממקלל הוריו, לפי שאין מדרך בבוד שלמעלה להזהיר על ברכת השם הנכבד והנורא המיוחד, וחלילה לבני ישראל היולעים את ה' שיברכוהו, והדבר בעצמו נמנע, שהיודע לותו שהוא לבדו ומלתו הכל ואין מי יעמוד לפניו, קללתו לשנעון תחשב, ומי שיברך את השם מעיד על עצמו שאינו מאמין בו, ולא יזהיר השם בתורתו לבופרים בעיקר, על כן בלה לזהרה על המקלל את השם המיוחד, שלא תלהים לא תקלל (שמות כ"ב כ"ז), שבולל דיינים וכיולא וכמו שאפרש, לבל ספר הכתוב שקרה הדבר הרע הזה במחנה ישראל, שברך חיים את השם המיוחד, לא שהיה חיים מזרע ישראל חלילה, שלא בן חיים מלרי שהיה מלומד בתועבות מלרים, ולא ה' לא ידע, ומשלות משה ותשובת השם אינו למדין על דרך הספור דין פושע כזה: ויצא, לא פרשה תורה מהיכן יצא, ורש"י ז"ל העתיק מדרש רבותינו ז"ל מהיכן יצא, ר' לוי אומר מעולמו יצא, ר' ברכיה אומר מפרשה של מעלה יצא ולגלג, מתניתא אמרה מבית דינו של משה יצא מחויב, בת ליטע לחללו בתוך מחנה דן, אמרו לו מה טיבך לבאן אמר להם מבני דן אני, אמרו לו חיים על דגלו בחותם לבית אבותם כתיב, ונכנס לבית דינו של משה ויצא מחויב עמד וגדף, וסברת ר' לוי בולל מה שאמרנו שהעושה בן בופר בעיקר ויולא מעולמו כי אין לו בחלה וחלק בחיי עולם, וסברת ר' ברכיה היא טעם למה נסמך ספור זה לבאן, וגם זה מתיבב מדברנו, וסברת מתניתא היא טעם למה אמר בן אשה ישראלית והוא בן חיים מלרי, וגם זה מתיבב מדברנו. אבל רשב"ע ז"ל פי' כפשוטו שיצא מחללו, כמו יצאו נביים פתח להליהם (במדבר ט"ז כ"ז), וכן פי' רמב"ן ז"ל שהוא כמו ויצא בתוך העיר (אסתר ד' ח'), שיצא מביתו אל תוך העיר, וכן זה יצא מחללו וממקומו ובא בתוך העם, אבל אין זה מוברח כמ"ש לעיל יליאה למעלה (פרשה ט"ז י"ח), ועם בל זה נראה לי שבל לשון ויצא לבוונה בלב, להגיד כי הרשע הזה יצא לעורר מדנים להבעיס את ישראל: ויינצו במחנה, לפי שאמר ויצא בן אשה ישראלית לא נאמר שיצא חוץ למחנה,

---

המעמר

לפונה בלב ע"כ, קולם מלתנו פעל יצא גם על דברים שאין בהם רוח חיים כמו ויצא הגורל, כי תצא אש, ומה כוונה נייחס לחלה בפשטות הכתוב? וינצו במחנה, לדעתי אמר במחנה, להודיע כי עשה את הרשעה הזאת בתוך קהל ועדה, והיו עדים בדבר.

אמר כד

בַּמַּחֲנֶה בֶּן הַיִּשְׂרְאֵלִית וְאִישׁ
הַיִּשְׂרְאֵלִי׃ (יא) וַיִּקֹּב בֶּן־הָאִשָּׁה
הַיִּשְׂרְאֵלִית אֶת־הַשֵּׁם וַיְקַלֵּל
וַיָּבִיאוּ אֹתוֹ אֶל־מֹשֶׁה וְשֵׁם אִמּוֹ

שלמית

תרגום אשכנזי

אונד געריהט אים לאגער אין
שטרייט, דיעזער זאהן איינער
ישראלית מיט איינעם ישראל.
(יא) דער זאהן דער ישראלית
שפראך דען נאמען אים אונד
לעסטערטע, מאן. בראכטע
איהן פאר משה; — זיינע מוטר

טער

רש"י

על עסקי המחנה: ואיש הישראלי. זה
שכנגדו שמיחה בו מטע להלן: (יא) ויקב.
תרגומו ופריש שנקב שם המיוחד וגדף
והוא שם המפורש שמע מסיני: ושם אמו

שלומית

תרגום אונקלוס

אִתְתָא בַת יִשְׂרָאֵל וְגַבְרָא בַר יִשְׂרָאֵל:
(יא) וּפָרֵישׁ בַּר אִתְתָא בַת יִשְׂרָאֵל יָת שְׁמָא
וְאַרְגִּיז וְאַיְתִיאוּ יָתֵיהּ לְוָת מֹשֶׁה וְשׁוּם אִמֵּיהּ

שלמית

באור

לגלג שילח מקלה המחנה וכל לגל המחנה, ושם היתה מלה ומריבה ביניו ובין איש ישראלי לא זכרו הכתוב מי היה, גם לא טעם המלה. לולי דן המלרי דבר דבריס לאמר לא כן על ישראל, ושבח מנהגי לאבותיו וגדולתם, ואיש הישראלי התפאר והתהלל בה' שהוא לגלי ישראל לאמר גחלם ממלריס, והשפיל גתון פרעה ועבדיו בשעבור עמו, והתקלף בן המלרי וקלל, וזגר במחנה כי שם ענן ה', כאמרו לאמר עין בעין נראה לאתה ה' וענגך עומד עליהם (במדבר י"ד י"ד), ושם ב"ט הרשע הזה: בתוך בני ישראל, לא שהיה במלריס עם לגיו, ועכשיו בא, לגלג שהיה בתוך בני ישראל, ורואה את כל מעשה ה' הגדול, ולשם"כ התפקר לעשות מה שעשה: בן הישראלית ואיש הישראלי, להורות כי גוי הבא על בת ישראל הולד לינו ישראלי, ולעפ"י שפסקו בגמרא גוי הבא על בת ישראל הולד כשר, הרי לאמרו מזהמין את הולד שהוא פגום לכהונה, וכל שכן שאינו ישראלי בשם ליחוס ולנחלת הארן, מפי' רמב"ן ז"ל, ועוד האריך בזה, לכל לינו הכרחי לפשט הכתוב: (יא) ויקב, יש לומרים שפרושו ויפרש כמו לאר פי ה' יקבנו (ישעי' מ"ב ג'), החגשים לאר ונקבו בשמות (במדבר ל' ט"ז), ויש לומרים שהוא כמו מה לקוב (שם כ"ג ח'), והרחבון קרוב לפי דעתי, מפי' רשב"ם ז"ל. גם דעתי נוטה לפי' הרחבון, שלפי' השני הענין כפול, גם לונקלוס ז"ל תרגם ופריש, לכל יב"ע תרגם ופריש וחרף, הרכיב שני הפרושים, לולי יסבור שענין המלה תמיד פריסת שם, פעם לגדולה ופעם לקללה, כפי הענין שנכתב לכלו, וכאן הוא לגנאי שהרי נאמר לאריו ויקלל, ומלת ויקלל ת"ח ויב"ע ותרגיז, לכל חרף לינו קללה לגלג דברי חרוף, וש"כ ויקב לינו קללה לגלג פרוש לגנאי ולחרוף: השם, מלת שם על כל דבר כשים כח נגלה ממנו הנודע לבריות, שעי"כ יקראו לדבר ההוא בשם, כמו בהגלות מכמת החדש בינתו לו גבירתו, יקראוהו בשם מכס מבין לו גבור, על דרך זה הן שמותיו של הקב"ה, שבהגלות משפטיו ודיניו יקרא לאלהים, ובהגלות טובו יקרא טוב, ובהגלות רחמיו רחום, וכן בכל דבר, וכל שם יורה על ענין פרטי, לבד שם לחד שכולל בהוראתו כל הפרטים עד בלי מקר, והוא שם בן ד' לותיות, כי הוא מורה על ח' המציאות שהוא הכל יחיין עוד מלבדו, ונודע מזה שהוא הכל והכל בו, ולבן עליו יאמר שם שתם, וזהו ויקב בן האשה היזרעלית לת השם, שפרש שם בן ד' לותיות, וכן נאמר לירחה לת השם הנכבד והנורא הזה לת ה' אלהיך (דברים כ"ח נ"ח), והבן: ושם אמו, במקומש אמר ויקרינו לותו וגו' לל משה ולל אהרן ולל כל העדה, וכאן אמר ויביאו לותו לל משה, שהיה לפשר לחשוב שהיתה אמו ממשפחת משה, על כן לכבוד משה ולהגילו מכ"ד, לת הביאוהו לפני העדה כלה, על כן הפסיק ואמר ושם אמו שלומית לת דברי למטה דן, שאפילו משפטו לא היתה, לכל הביאוהו למשה

לבד

שְׁלֹמִית בַּת־הַדְּבָרִי לְמַטֵּה־דָן׃
(יג) וַיַּנִּיחֻהוּ בַּמִּשְׁמָר לְפָרֵשׁ לָהֶם
עַל־פִּי יְהוָה׃ פ
(יג) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר׃
(יד) הוֹצֵא אֶת־הַמְקַלֵּל אֶל־מִחוּץ
לַמַּחֲנֶה וְסָמְכוּ כָל־הַשֹּׁמְעִים אֶת־
יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁוֹ וְרָגְמוּ אֹתוֹ כָּל־
הָעֵדָה׃ (טו) וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

הדבר

תרגום אונקלוס

שְׁלֹמִית בַּת דִּבְרִי לְשִׁבְטָא דְדָן׃ (יג) וַאֲסָרוּהִי
בְּבֵית מַטְרָא עַד דְּיִתְפְּרֵישׁ לְהוֹן עַל גְּזֵירַת
מֵימְרָא דַיְיָ׃ (יג) וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃
(יד) אַפֵּיק יַת דְּאַרְגִּיז לְמִבְרָא לְמַשְׁרִיתָא
וְיִסְמְכוּן כָּל דְּשָׁמְעִין יַת יְדֵיהוֹן עַל רֵישֵׁיהּ
וְיִרְגְּמוּן יָתֵיהּ כָּל כְּנִישְׁתָּא׃ (טו) וְלִבְנֵי

ישראל

תרגום אשבנזי רכד

טער היעם שלומית, דיא טאכּ־
טער דברי׳ס, אויס דעם שטאַמ־
מע דן—(יג) מאַן טהאַט איהן
אינז געפֿענגנים, ביז איהנען
בעשייד געבראַכט ווערדע,
אים נאַמען דעם עוויגען.
(יג) היערויף שפּראַך דער עווי־
גע צו משה, וויא פֿאָלגעט:
(יד) לאַם דען לעסטערער
אויס דעם לאַגער הינוים פֿיה־
רען, אַללע דיא עם גיהערט
האַבען, זאָללען איהרע הענדע
אויף זיינען קאָפּף לעגען, אונד
דיא גאַנצע גיעמיינדע איהן
שטייניגען. (טו) דען קינדערן

ישראל׳ס

רש״י

שלומית בת דברי. שבחן של ישראל שפרסמה הכתוב לזו לומר שהיתה זוכה: שלומית. לשון פשוטה שלם עליך שלם עליך שלם עליכון מפשטת בדברים שולטת בשלום הכל: בת דברי למטה דן. מגיד שהרבע גורל שלחי לו גלחי לחכיו גלחי לשבטו כיולי בו להליבך בן לחיסמך למט׳ דן שבח לו שבח לחכיו שבח לשבטו: (יב) ויניחוהו. לשבת ולא הניחו מקושב עמו שהיה בשבת ק׳ ויודעי׳ היו שהמקושב במית׳ לכל לא פורש להם פחוזה מית׳ לכך

נאמר כי לא פורש מה יעשה לו. אבל במקלל הוא אומר לפרוש להם שלא היו יודעים שם חייב מיתה אם לאו: (יד) הסומכים. אלו העדים: כל. להניח את הדיינים: את ידיהם. לומרו לו דמך בראשך ואין אנו נענשי׳ במיתתך שאת׳ גרמת לך: כל העדה. בנמעמד כל העדה מכאן שסלוחו של אדם כמותו:

באור

לבד, לכבוד השם שלא לפרסם הגבלה הזאת לכל העדה: (יב) ויניחהו במשמר, במצות משה, לא דן מדעתו אם מקלל לחבירו ואמו נדון בסקילה כל שכן זה, שאין עונשין מן הדין, ואולי שנעבו אמור ניסורין ומיתה, או שיד ה׳ תהיה בו, כמו בצדעת קרח: לפרש, כמו מפורש וכן שכל (נחמיה ח׳ ט׳), והוא קרוב ללשון פריסת בגי״ן שמלית, כמו דבר פרוש שאין קלתו מנסה: על פי ה׳, בגזרת השם, לפי שלא נאמר למשה עד הנה דין המקלל המתינו על משה, שיפרוש להם דינו על פי ה׳: (יד) הוצא, מבנין הכבד המוסף, כמו הוסב את לחניך (בראשית מ״ג ו׳) שיכוה בשלוחי ב״ד שיוליכוהו: מחוץ למחנה, ישראל: וסמכו כל השמעים וגו׳, פי׳ רש״י ז״ל הסומעים, אלו העדים, כל להניח את הדיינים, את ידיהם, לומרים לו דמך בראשך ואין אנו נענשין במיתתך שאתה גרמתם לך, ולפי׳ זה ראוי להעמיד בן בכל יוכל ליהרג, ואפשר שחלוק מקלל משאר עוברי עבירה, שהשמיע לאזני העדים הסומעים עון פלילי כזה, ואוי לאזנים שכך שומעות, ועוד שהעדים לריכין להגיד בפיהם מה ששמעו, וכמו ששנינו במשנה (סנהדרין דף כ״ו ע״ב), ובן הדיינין שומעים מפי העדים הגלות הלבה, והרי היו חייבים לקרוע על עדותן, כמו שאמרו שם, לכן סומכים ידיהם על ראשו, לומר לתה גרמת לנו כל זאת, נקיים לגאנו, ואשמתינו תחול על ראשך, כענין שמיכת ידי הכה״ג על ראש השעיר המשתלח, שנותן עליו את עון בית ישראל: כל העדה, במעמד כל העדה, מכאן

תרגום אשכנז

ישראל׳ם כיאַטע פֿאַלגענד עם בעקאַננט: וועו זיינע גאָטט־היים לעסטערט, זאָלל פֿיר זיין פֿערברעכען ביסען; (טז) וועו אַבער דען נאַמען דעם עוויגען מיט לעסטערונג אויסשפריכט, דער זאָלל געטעדטעט ווערדען דיא גאַנצע געמיינע זאָלל איהן שטייניגען; אויך פֿרעמדער זאָ וואָהל, אַלס אייגהיימישער, וועו דען נאַמען צור לעסטערונג אויסשפריכט, זאָלל דעם טאָדעם זיין. (יז) וועו אירגענד

אמר כד

תְּדַבֵּר לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי־יְקַלֵּל אֱלֹהָיו וְנָשָׂא חֶטְאוֹ: (טז) וְנֹקֵב שֵׁם־יְהוָה מוֹת יוּמָת רָגוֹם יִרְגְּמוּ־בוֹ כָּל־הָעֵדָה כַּגֵּר כְּאֶזְרָח בְּנָקְבוֹ שֵׁם יוּמָת: (יז) וְאִישׁ כִּי יַכֶּה כָּל־

נפש

רש״י

(טו) ונשא חטאו. נכרת כשאין התראה: (טו) ונוקב שם. אינו חייב עד שיפרש את השם ולא המקלל בכינוי: ונוקב. לשון קללה כמו מה לקב: (יז) ואיש כי יכה. לפי שיאמר מכה לים וגו׳ (שמות כ״ח) אין לי אלא שהרג את האיש וקטן מניין תלמוד

תרגום אונקלום

יִשְׂרָאֵל תְּמַלֵּיל לְמֵימָר גְּבַר גְּבַר אֲרֵי יְרֻגֵּיז קֳדָם יְיָ וְיִסְבַּל חוֹבֵיהּ: (טז) וְדַיָּרֵישׁ שְׁמָא דַּייָ אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵיל מְרַגַּם יִרְגְּמוּן בֵּיהּ כָּל כְּנִישְׁתָּא בְּגִיּוֹרָא כְּיַצִּיבָא בְּפָרְשׁוּחֵיהּ שְׁמָא יִתְקְטֵיל: (יז) וּגְבַר אֲרֵי יְקַטּוֹל כָּל

באור

שעלוהו על לבם כמותו, מפי רש״י ז״ל וכן הוא בת״כ, ולפי פשוטו ירמוז שכל העולה לרגום הנבל הזה עושה מצוה, לכבוד ה׳ אלהיו: (טו) כי יקלל אלהיו, לשון רבותינו כי יקלל בכינוי ונשא חטאו הרי הוא בכרת נאמר כאן ונשא חטאו ונאמר להלן חטאו ישא האיש ההוא, מה להלן כרת לף כאן כרת, לפי נוקב שם ה׳ שהוא שם המיוחד חייב מיתה, ויאמר רחב״ע ז״ל הנכון שעלת חלום שם התאר, והמלאכים יקריאו אלהים, וכן הדיינין, ומי יוכל לדעת מה יש בלב המקלל, לף אם יפרש השם הנכבד שלישנו שם התאר ולא יתערב עם שם, כי הוא לבדו, והנה הטעם בעת שיקלל לא יפרש השם יומת בנקבו שם כאשר עשה בן המצרי, ולמען כבוד השם לא נזכר, ויפה פי׳. וזה טעם שעל הכינוי נכרת, כי השם לבדו יודע פשעו, והוא יכריתהו מארץ חייס, לפי שלא מפרש השם המיוחד יומת, ומלת יקלל שבכתוב זה נמשך לכתוב השני, כי לכבוד השם הנכבד והנורא המפורש בכתיב השני נאמר סתם ונוקב, כלומר אם בקללתו פירש השם יומת, לפי למעלה שאמר ויקלל לשון מלת השם תחת שם בן ד׳ אותיות, ובגמרא (סנהדרין שם כ״ו ע״ב) שאלו שמא ונוקב שם ה׳ יומת, שפירש השם באותיותיו לעפ״י שלא קלל יתחייב, ולזה הרתו לת ה׳ אלהיך תירא, כלומר את ירא רוממותו וכבודו, והוא נגד כבודו לפרש שמו, והשיבו שלזה לינה לזהרה, ולא מלינו שהזהיר עליו בל״ת, ורש״י ז״ל פי׳ ונוקב לשון קללה כמו מה לקוב, ואין כוונתו, שאין נוקב אלא לשון קללה, שהרי למעלה על ויקב פי׳ כתרגומו ופרש, לפי נוקב זה פרושו לשון קללה, לפי שעל פריצת השם לינו חייב, כמו שהוכיחו בגמרא, ושלת התלמוד הוא על דרך משל ומתן של הלכה, כי לפי הפשט נשמע ממלת יקלל שברצף הכתוב וכמו שאמרנו: (טו) רגום ירגמו בו כל העדה, כאן לשון בת״כ יהיו כל העדה בפעלי דבר לן, וזה כמו שפרשנו (פסוק י״ד): כגר באזרח, לפיל גר תושב וגוי מתגורר בתוכנו, שיקלל ויפרש השם יומת: בנקבו שם יומת, ירמה בעיני לפי שאזר לומר בנקבו שם יומת, ובו הוא מדבר, גם לא אמר השם כמו למעלה, שגב גם על מקרא שלפניו שאמר כי יקלל אלהיו בכינוי ונשא חטאו, ואמר עתה בנקבו שם יומת הכולל כל השמות, אם פירש שם המיוחד יומת בידי שמים, ואם פירש כינוי יומת בידי שמים בכרת, כי מלת יומת גם על מיתה בידי שמים, כמו והזר הקרב יומת (במדבר ו׳ כ״ח), שהוא בידי שמים, ויש לדעתי הבדל בין מות יומת ליומת ובמ״ם (פסוק כ״ח): (יז) ואיש כי יכה, פי׳ רחב״ע ז״ל יתכן שהכו אלה

אמר כד

נֶפֶשׁ אָדָם מוֹת יוּמָת: (יח) וּמַכֵּה
נֶפֶשׁ־בְּהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה נֶפֶשׁ תַּחַת
נָפֶשׁ: (יט) וְאִישׁ כִּי־יִתֵּן מוּם
בַּעֲמִיתוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לּוֹ:
(כ) שֶׁבֶר תַּחַת שֶׁבֶר עַיִן תַּחַת עַיִן
שֵׁן תַּחַת שֵׁן כַּאֲשֶׁר יִתֵּן מוּם בָּאָדָם

כן

תרגום אשכנזי רכה

איינען מענשען ערשלעגט,
זאָלל געטעדטעט ווערדען;
(יח) ווער איין פֵּיה ערשלעגט,
זאָלל עם בעצאָהלען, לייב פֵּיר
לייב. (יט) ווער זיינען נעבענ-
מענשען פֵּערלעטצט, דעם גע-
ביהרעט, וויא ער געטהאַן
האַט; (כ) ברוך פֵּיר ברוך, אויג
גע פֵּיר אויגע, צאָהן פֵּיר צאָהן,
וויא ער איינען פֵּערלעצט

האַט

תרגום אונקלוס

ר ש ״ י

נַפְשָׁא דֶּאֱנָשָׁא אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵיל: (יח) וְדִיקְטוֹל
נַפַּשׁ בְּעִירָא יְשַׁלְּמִינַהּ נַפְשָׁא חֲלַף נַפְשָׁא:
(יט) וּגְבַר אֲרֵי יִתֵּן מוּמָא בְּחַבְרֵיהּ כְּמָא דִי עֲבַד כֵּן יִתְעֲבִיד לֵיהּ: (כ) תַּבְרָא
חֲלַף תַּבְרָא עַיְנָא חֲלַף עַיְנָא שִׁנָּא חֲלַף שִׁנָּא כְּמָא דִי יִתֵּן מוּמָא בֶּאֱנָשָׁא

כן

תלמוד לומר כל נפש מכם:

(כ) כן

באור

הגלים זה לת זה, על כן נכתבה זאת הפרשה, וזה רחוק, ולדעתי לפי שהשוה כאן נבוד המקום לנבוד ב״ו, שעל מנרך הסם חייב סקילה, ועל מקלל אביו ואמו חייב סקילה, בשביל נבוד הכלם שהן שותפין ביוצרתו, וכמ״ש (פרשה י״ט ג׳), סמך לו דין מכה אדם שיהיה חייב מיתה, ומכה שאר הבע״ח אפי׳ שלא תנהו חייב אלא תשלומין, ליסד בלבנו בנוד כלם האדם וגדולתו, ומטעם שבארנו שם, (גם שם פסוק י״ח): כל נפש אדם, לפי שנאמר מכה חיה, אמר עתה כל נפש אדם בין אדה בין קטן, אפילו בנו או עבדו ואמתו, הרי הוא חייב מיתה מטעם המפורש בפרי׳ נח כי בצלם אלהים עשה את האדם: (יח) ומכה נפש וגו׳, אחר מכה נפש בהמה אפילו של אחרו, ישלמנה, ובמה? נפש תחת נפש, שיתן לו בהמה אחרת: (יט) ואיש כי יתן מום בעמיתו, גם כן לא היה מן הדין שיפדה נפשו בממון, ובאחר עשה כן יעשה לו, אלא שלא ניתן במשפט ב״ד, שבך קבלו אבותינו, שדברי התורה שבר תחת שבר עין תחת עין שן תחת שן באחר יתן מום באדם כן ינתן בו, לזו נתינת מום ממש, אלא תשלומי ממון, שמין לותו בעבד, ורואין מפסוק ולא תקחו כופר לנפש רוצח (במדבר ל״ה ל״ג), ואפילו שוגג הזהיר לקחת כופר מלנום לעיר מקלט, אבל על נתינת מום יש בפר ממון, ועוד שהבתוב לומר והכה איש את רעהו באבן או באגרוף ולא ימות ונפל למשכב, שיצלם בער רפוי ובשת ובושת, הרי שהוא דבר שבממון, ואין לך לומר שאין זה אלא מכות שמתרפאות, אבל נתן בו מום שאינו חוזר כמו שן ועין, כן יעשה לו ממש, הרי מנה פצע תחת פצע וחבורה תחת חבורה (שמות כ״ח כ״ה), והן דברים שחוזרים ומתרפאין, ועוד שאי אפשר לשון לתת בו מום באחר נתן בעמיתו, כמו שאמר רשב״ע ז״ל בשם הגאון מי שאסר שליטת קור עינו אין יכול לעשות כן בעין האובל, אבל הכל תשלומי ממון, וכל זה בדין ב״ד, אבל בדין שמים באחר עשה כן יעשה לו, שאין עונו נמחל לו בתשלומים, ואם לא שב בתשובה שלמה ולא התרצה לו חבירו, נכתם עונו לפני ה׳, והוא יפרע ממנו כי חייב שיעשה לו כאחר עשה, וכמו שכתב רמב״ם ז״ל בהלכותיו

(אובל

תרגום אשכנזי

האַט, זאָ זאָללטע איהם וויע־
דער געשעהען, (דאַהער ער
צור שאַדלאָזהאַלטונג פֿערבונ־
דען איז). (כח) וער איין פֿיעה
ערשלאָגט מום עם בעצאָהלען,
אונד וער איינען מענשען
ערשלאָגט, וירד געטעדטעט. (כט) גלייכעם רעכט זאָללט איהר אַללע האַבען,

אמר כד

כֵּן יִנָּתֵן בּוֹ: (כח) וּמַכֵּה בְהֵמָה
יְשַׁלְּמֶנָּה וּמַכֵּה אָדָם יוּמָת:
(כט) מִשְׁפַּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם כַּגֵּר

כאזרח

דער

רש"י

(כ) כן ינתן בו. פירבו רבותינו מאימו
ניניחמוס ממט ללא תשלומי ממון שמין
לותו כעבד לכך כתוב בו לשון נתינה דבר
הנתון מיד ליד: (כא) ומכה בהמה
ישלמנה. למעלה דבר בהורג בהמה וכאן דבר בעושה בה חבורה: ומכה לדם יומת. לפילו לא
הרגו אלא עשה בו חבורה שלא נאמר כאן נפש ובמכה לביו ואמו דבר הכתוב ובא להקישו למכה בהמה
מה מכה בהמה מחייס אף מכה לביו מחייס פרט למכה לאחר מיתה לפי שמלינו שהמקללו לאחר
מיתה מייב הולרך לומר במכה שפטור ומה בבהמה בחבלה שאס אין מבלה אין תשלומין אף מכה
לביו אינו מייב עד שיעשה בו חבורה:

תרגום אונקלוס

בֵּן יִתְיְהִיב בֵּיהּ: (כח) וְדִיקְטוֹל בְּעִירָא יְשַׁלְּמִינַהּ
וְדִיקְטוֹל אֱנָשָׁא יִתְקְטֵיל: (כט) דִּינָא חַד

יהי

(כב) אני

באור

(חוכל ומזיק פ"ה ג' ט'): (כ) כן ינתן בו, אמר רחב"ע ז"ל יש בי"ת תחת על כמו לעבר אני
רוכב בה (נחמי' ב' י"ג) ורבים כן, או פרושו כן ינתן בו אם לא יפדה, ואין פרושו השני נכון,
גם הרחבון אין לורך בו, כי הכתוב מדבר על מה שרלוי להיות שיתן בו מוס בזה, אלא שיעשה
בידי שמים, וע"י ב"ד יתחייב תשלומים שנבע לו הכתוב: (בא) ומכה בהמה ישלמנה, נבר
נאמר למעלה, ורש"י ז"ל פי' בשעת רבותינו למעלה דבר בהורג בהמה, וכאן דבר בעושה בה
חבורה, ומכה לדם יומת לפילו לא הרג, אלא עשה בו חבורה, אלא נאמר כאן נפש, ובמכה
לביו ואמו דבר הכתוב ובא להקישו למכה בהמה, מה מכה בהמה מחייס, אף מכה לביו מחייס,
פרט למכה לאחר מיתה, לפי שמלינו שהמקללו לאחר מיתה חייב, הולרך לומר במכה שהוא
פטור ומה בבהמה בחבלה, שאס אין מבלה אין תשלומים, אף מכה לדם לינו חייב עד שיעשה
בו חבורה, וכפי הפשט נראה שלמעלה דבר בראלית גמורה, שאמר כי יבה כל נפש לדם כנון
שתקע החרב בלבו, ועליו לאמר מות יומת בב"ד ימיתוהו, שבכל מקום במשפטי התורה שנאמר
מות יומת מקור ועתיד על מיתה בידי ב"ד, וכן למעלה מבה נפש בהמה שהמיתה,
וכאן מדבר גם על מבה לדם וחבל בו ומת מיד או לאחר זמן, שלפעמים אין בו מיתת
ב"ד, וכמו שבא בהלבות רמב"ם ז"ל (ה' רולח וב"נ פרק ג') המבה את חבירו בזדון בתבן
או בעץ והמיתו, לומדין הדבר שהבהו בו, והמקום שהבהו עליו, ובא ההבלה, ובא
ההורג ובא הנהרג, ואם פערוהו ב"ד, סוף סוף לפני הסס גלוי זדונו ועברם מיתתו,
ויעבט ביד הסס, ויומת בידי שמים, ובמ"ם (פסוק ט"ו), וכן ומכה בהמה ישלמנה, שחבל בה,
ויפה לאמר רבב"ם ז"ל מבה נפש בהמה ממיתה לגמרי ומבה בהמה ישלמנה חובל לעם"י שחינו
ממיתה לגמרי, וכמו שאמר למעלה במקלל מות יומת על מיתת ב"ד, ופעם שני יומת לגלול
עונש שמי' כן זכר שתיהן על מבה נפש לדם. [ס"ה, יתבן לפי פשטות הכתוב, שבא לבאר את
האמור למעלה, שהי' מן הדין לענוש מדה בנגד מדה, ולאמר כמו שהמבה בהמה, וחסר ממון
חבירו, רלוי שישלמנה, ומבה לדם שהרג נפש רלוי שיומת בן הי' רלוי שיתן מוס בלדם,
בלבד נתן מוס בחבירו, אלא שבמשפט בני לדם לי לפשר לעשות כך, ולריך שיקבעו לו תשלומין]:
(בב) משפט אחד יהיה לכם, נדין הורג נפש לדם ובהמה, כל הורג לדם יומת והורג בהמה
ישלם

אמר כד כה

בָּאֹרֶח יִהְיֶה כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃
(כג) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וַיּוֹצִיאוּ אֶת־הַמְקַלֵּל אֶל־מִחוּץ
לַמַּחֲנֶה וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ אָבֶן וּבְנֵי־
יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה׃ פ
כה (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בהר

תרגום אשכנזי רכו

דער פֿרעמדע וויא דער אײנ־
הײמישע, דען אין בין דער
עוויגע אייער גאָטט! (כג) משה
מאַכטע דיעזעם דען קינדערן
ישראל׳ס בעקאַננט; וואָרויף
מען דען לעסטערער אויס
דעם לאַגער הינוים פֿיהרטע,
אונד מיט שטיינען צו טאָדע
ווארף; דיא קינדער ישראל׳ס
טהאַטען אַלזוֹ וויא דער עווי־
גע דעם משה בעפֿאָהלען
האַטטע.
כה (א) דער עוויגע האַטטע

תרגום אונקלוס

יְהֵי לְכוֹן כְּגִיּוֹרָא כְּיַצִּיבָא יְהֵי אֲרֵי אֲנָא יְיָ
אֱלָהָכוֹן׃ (כג) וּמַלֵּיל מֹשֶׁה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְאַפִּיקוּ יָת דְּאַרְגִּיז לְמִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא
וּרְגָמוּ יָתֵיהּ אַבְנָא וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדוּ כְּמָא
דִּי פַקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃
כה (א) וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה בְּטוּרָא דְסִינַי

ר ש "י

(כב) יהי ה׳ אלהיכם. אלהיכן כלכם כשם שאני מיחד שמי עליכם כך אני מיחדו על הגרים: (כג) ובני ישראל עשו. כל המלוה להמורה בסקילה במקום אחר דקייה רגימה ותלייה

(א) בהר

באור

יצלם, כגר באזרח יהיה, גר המתגורר בארצכם מעמי הארצות דינו לענין זה באזרח: כי אני ה׳ אלהיכם, המלוה לחבירו על נך, ורז"ל פי׳ אלהי כלכם, כשם שאני מייחד שמי עליכם, כן אני מייחד שמי על הגרים, ולפרושו גר האומר כהן גר לדק שקבל עליו תורה ומצות, ואם כן מה טעם להאמר, אבל לך רחיתיו בבריית דת"כ: (כג) וידבר משה, פירש להם הדינין הללו: ובני ישראל עשו, כל המלוה המורה בסקילה במקום אחר דקייה רגימה ותלייה, מפי רז"ל, ולשון ת"כ לא לסמיכה אף לדחייה אף לתלוי׳ אף ללא תלין נבלתו על עץ, ולשון זה מתוקן יותר, כי סמיכה מפורש בהן בלוי ולא במעשה, וכל האחרים הוין מבוארין בהן אפי׳ בלוי. ורמב"ן ז"ל פ׳ בישלח עמו כן בעבור שלוה ה׳ לת משה, לת משנאתם לת בן המלרי:

כה (א) וידבר ה׳ אל משה בהר סיני לאמר, פי׳ רשב"ם ז"ל בהר סיני, קודם שהוקם להל מועד, אבל מקרא שאינו לריך הוא, מה לי שם נאמרה בסיני או בהל מועד ואין שמטה מלוה שהיתה לריכה להם במדבר, וכל שכן שלא נהגה קודם שהוקם ה"מ, שהולרך לימר שבגר נאמרה בסיני, ועל כן אמרו רבותינו בת"כ מה ענין שמטה להר סיני והלא כל המלות נאמרו מסיני, כלומר שאין ענין לשמטה שהיתה לריכה שתלטוה מיד בהר סיני, ועוד אילו לא נאמר מהר סיני, היינו יודעים שנאמרה שם, שהרי כל המלות נאמרו בהר סיני כדאתמרינן בזבחים, והשיבו אלא מה שמיטה נאמרו כללותיה ופרטיה ודקדוקיה מהר סיני אף כאן נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני, כלומר שמיטה נאמרה כללותיה בפרשת משפטים והשביעית תשמטנה ונטשתה ואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל חית השדה כן תעשה לכרמך לזיתך (שמות כ"ג י׳), ועוד שבת ימים תעביד וביום השביעי תשבות בחרים ובקליר תשבות (שם ל"ד כ"ח), וכאן חזר לומר פרטים בשמטה ויובל והדינין התלוין בהם, ואמר שנאמרו בהר סיני, ללמדך שכל המלות שנאמרו בסיני על דרך כלל, שנכתבו בלוחות בתורה, גם הפרטים שלהן נאמרו,

תרגום אשכנזי

צו משה אויף דעם בערג סיני געשפראכען, וויא פאלגעט: (ב) רעדע מיט דען קינדערן ישראלים, אונד זאגע איהנען: ווען איהר אין דאס לאנד קאממט, דאס איך אייך איינגעבע, זאל דאס לאנד דעם עוויגען צו עהרען איינע פייער

ב ה ר כה

בְּהַר סִינַי לֵאמֹר: (ב) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַיהוָה:

שש

ר ש "י

כה (א) בהר סיני. מה ענין שמיטה אצל הר סיני והלא כל המצות נאמרו מסיני אלא מה שמיטה נאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני אף כאן נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני כך שנויה בתורת כהנים. ונראה לי שכך פירושה

תרגום אונקלוס

לְמֵימָר: (ב) מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן אֲרֵי תֵיעֲלוּן לְאַרְעָא דִּי אֲנָא יָהֵיב לְכוֹן וְתַשְׁמִיט אַרְעָא שְׁמִטְתָּא קֳדָם

"

לפי שלא מצינו שמיטת קרקעות שנשנית בערבו' מואב במצ' תורה למדנו שכללותיה ופרטותיה כאן נאמרו מסיני ובא הכתוב ולמד כאן על כל הכור שנדבר למשה שמסיני היו כולם כללותיהן ודקדוקיהן

וחזרו ונשנו בערבות מואב: (ב) שבת לה'. למה ה' נסמ שנאמר בשבת בראשית:

יהיה

ב א ו ר

שלא שנמסרו למשה פרט שלא פרט, שכל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל לא ללמד על עצמו יצא, שלא ללמד על הכלל כלו יצא, וכן המצות שנאמרו מאהל מועד ובערבות מואב על דרך כלל, ונכתבו כללותיהן בתורה, גם הן נאמרו פרטיהן בגופה למשה, וזהו תורה שבעל פה, שעל כרחך לומרס. והלא כל המצות, ענינו רוב המצות אלמ תלמ כלן, הרי פשט שני, והרי פרשת נחלות, שהוצרך לצאת לת פי ה', שלא בא ללמד על המצות שנאמרו בסיני ובא"מ ובערבות מואב, שנאמרה כל אחת עם פרטיה: (ב) דבר אל בני ישראל, כשומר בספר זה לצוות על קדושת הגוף והמחשבות התחיל לדבר בקדושת הארץ השמטה והיובל, שלא יבטלוס יתחייבו גם עליהן גלות הארץ, כמו על העריות ועל ע"ז ושפ"ד, וכמו שאנחר בעז"ה בפרשת בחקותי: כי תבאו, לאחר ירושה וישיבה, שיש לכל אחד נחלתו בארץ, ובנראה מפסוק שם ויס תזרע שדך וגו': אל הארץ, המיוחדת היא לארץ כנען: אשר אני נתן לכם, אבל מה שאני נותן לכס, לשב"י שהיא מכלל המתנה שנתתי לאברהס, כנען קיני וקנזי וקדמוני שהן עמון ומואב וארץ אדום ועד נהר פרת, אין שביעית נוהג בהן, שהרי אינו נותן לותן לכס, ומי שקונה בהן שדות וכרמים, אין שמטה נוהגת בהן: ושבתה, לשון שביתה פרשנו (פרשה כ"ג ל'), שענין המלה הפסק ובטול, וכן כאן תפסוק הארץ מהצמיח זרועיה, כי לא תזרע ולא תעבד, ולא היה לשבר לתלות השביתה בדבר, ולומר ושנה השביעית תשנות מעבודת הארץ, שאינו דומה לשביתה האמורה בשבת, שהיא חובת הגוף בכל מקום ובכל זמן, אבל עבודה בשביעית אינה אסורה אלא בארץ, ובארץ אחרת מותר לזרוע ולקצור, ואין השביעית אלא לארץ: שבת לה', פי' רש"י ל' ה', כמו שנאמר בשבת בראשית, ובת"כ שנו (פסו' ד') שבת לה', שס שנאמר

ה מ ע מ ר

כה (ב) שבת לה', עיין במזרחי ובכאור, כי בעיקר הכוונה דעת שניהס עולה בקנה אחד, אולם לפי דעתי כוונת רש"י היא, כי נאמר בשבת בראשית שבת לה' לפי שאינו יום שמחה ותענוג אך יום שביתה לבד, גם בל יתעדן אדם בשביתה זאת ממנוח שבתו ומכבר הבר מכל מלאכת יד, לבן הוא רק לה' לכבוד בוראינו ית"ש אבל אסור בזה. וכן בשביעית אין ספק

כי

בהר כה

(ג) שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ וְשֵׁשׁ
שנים

חרגום אונקלוס

יְיָ: (ג) שִׁית שְׁנִין תִּזְרַע חַקְלָךְ וְשִׁית שְׁנִין

תכסח

תרגום אשכנזי רכז

פייער האלטען. (ג) זעקס יאה=
ר עהינדורך קאנסט דוא נעמ=
ליך דיין פעלד בעזאען, אין
עבען

באור

שנאמר בשבת בראשית שבת לה' כך נאמר בשביעית שבת לה' שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור, כל מלאכה שבשדך, וכל מלאכה שבכרמך וכמ"ש בעז"ה. ורבינו ז"ל שפי' לשם ה', כוונתו פשוטה, כמו יום מנוחה של שבת שהוא לשם ה', לפי שבו שבת מכל מלאכתו לא להנאת עלמו ולהתענג בו, כן שנה שביעית שבת לשם ה' שהוא נורלה הוא כוונה, לו החרן ומלוחם, ולכן לוה על שביעית השנה השביעית, זכר ליום השביעי שבו שבת מכל מלאכתו, לא שתכוון שתשבות החרן לחת לשבע שנים, כדי שתוסיף תת כחה, כמנהג עובדי אדמה. ומה שטען רמב"ן ז"ל שכל המועדים הם לשם ה', ולא נאמר בהחת מהן לה', אלא יאמר יהיה לכם שבתון וכי"הב יאמר שבת שבתון יהיה לכם, אינו טענה, שגם בחג המלות יאמר חג המלות לה', כלומר לשם ה', לא להנאתך, וכן חג הסכות שבעת ימי' לה', ואם כי"הב וסכות יאמר גם לכם, הרי שבת יאמר ג"כ קדש היא לכם, ושמטה והיתה שבת החרן לכם, ולאחם הסיע הרא"ם ז"ל כוונת רש"י ז"ל לדעת רמב"ן ז"ל שכוון לדרך הסוד, ועוד אכתוב דעתי בפרשה בעז"ה (בסוק ה'): (ג) שש שנים, יפרש מה היא שביעית החרן, ואמר שדך לא תזרע וגו', לא שתשבות מכל מלאכה שעושין בקרקע, כגון ליסד יסודות לבנות בתים, או לחפור בורות, או לעדור בהרים לחלוב לבנים ואחבות, אלא תשבות מחרישה וזריעה ודומיהן, וכן שנו בחורת כהנים ושבתה החרן, יכול מלחפור בורות סיחין ומערות ומלחקן את המקולות ת"ל שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור, וירלה בעיני עוד שעל כן הקדים גם שנים תזרע שדך וגם שנים וגו', שנראה מקרא שאינו לריך, שאילו אמר ושבתה החרן שבת לה' שדך לא תזרע, הייתי טועה לומר ושבתה החרן מכל וכל, שאפילו זריעה וקלירה שהיא לחיי נפש אסור, וכל שכן בנין וחפירה, עכשיו שנאמר גם שנים תזרע וגו', הודיר שאינו מזהיר אלא על זריעה וחמירה. ועל דרך רבותינו ז"ל גם שנים תזרע ולא בשביעית, ולאו הבא מכלל עשה עשה, ומאחר הזורע בשביעית עובר בלאו ועשה: שש שנים, לא אמר גם שנים, כמו גם שבת ימים תעבוד (שמות

כ'

המעמר

כי לא ינעם לנפש אכר וכורם אם שנה תמימה ימנע את ידיו מהבין בתוך מלאכתו, אבן בחגים ובמועדים שהם ימי גילה וחדוה, והותרה בהם מלאכת אוכל נפש, ואך ינוח מעבודה הקשה, נאמר כו לכם, והוא מסניס למה שאמרו ז"ל בריש פרק שני למסכת יו"ט ע"ב, ובא גם כי"הב לכם אף שים בו עוני נפש ולוש, לפי שביוש הזה יכופר כל עון ואין לך עונג גדול מזה. ומה שנאמר בחג המלות ובחג הסוכות לה', הנה נזכר אלהים תמיד שבעת ימים, וא"כ הכוונה על ימי ח"המ שאין בהם יו"ט אך מניעת שמחה לבד שלא לאחול אמן או שלא לשבת בניח, ולכן הוא אך לה'. ומה שבהג הרב, גם בשביעית נאמר והיתה שבת החרן לכם (לקמן פסוק ו'), אין מזה ראיה כלל, כי אם מוסב לכם על מלת לאכלה הנאה אחריו, ולא היה נכון לומר לה' לאכלה, גם קדש היא לכם שנא' בשבת בראשית אין לו ענין עם שבת לה' בשאר ימים כל מבואר. (ג) שש שנים, כתב הרב המבאר ולא אמר שבת שנים כמו שבת ימים וכו' ע"ש, ולי נראה, לפי שבמיכות המספר אל השם בגבול הזמני תורה תמיד על המשך הזמן ההיא בלי הפסק, וכמו שאמרו ז"ל על שלשת ימים של זב וליפים, (ובבר בארנו זה בספרנו הל"ע בערך שם המספר) ולכן בשבת ימי המעשה, שעל הרוב אים לו לאדם לעבוד עבודה מה בכל יום ויום, יבוא בסמיכות שבת ימים תעבוד וגו', אבל לא יהבן לומר שבת שנים לליפות תזרע שדך, גם אים שבת בלורת לו מבת ברד וכיולא, ולא תתן החרן יבולה ולא תאסף תבואתה ולזה בא בנפרד. ולדעת ידידי ר' יוסף ווייסע נ"י הדגניס שבועים, מאחר שלא יצדק לומר ע"ם אק בלשון שבת שנים, כי שנה

היא

תרגום אשכנזי

בהר כה

עבען דער צייט דיינען וויינ־
בערג בעשניידען, אונד דיא
פרוכטע דאַפאָן איינזאַמלען;
(ד)אים זיעבענטען יאָהר זאָבער
זאָלל דאָז לאַנד איינע האָהע
פייער האַלטען, איינע פייער
דעם עווינגען צו עהרען, דיין פעלד זאָלסט דוא ניכט בעזאָעמען, דיינען ווינבערג ניכט בע־

לא

רש"י

(ד) יהיה למרן. לשדות ולכרמים: לא

תרגום אונקלוס

תִּכְסַח כַּרְמָךְ וְתִכְנוֹשׁ אֶת עַלְלָתָהּ: (ד) וּבְשַׁתָּא שְׁבִיעָאָה נְיָח שְׁמִטְתָּא יְהֵי לְאַרְעָא שְׁמָטָתָא קֳדָם יְיָ חַקְלָךְ לָא תִזְרַע וְכַרְמָךְ לָא תִכְסָח:

באור

כ' ט'), לפי שעשת שנית על שנים, שהוא המספר המופשט מהמתואר, שכל אחד דומ' לחברו, ואין זה שלח בימים שכל ו' כ"ד שעה, אבל שנות השמטה ויבל שוין בפי סדר העבורין, הולרך לומר עד שנים: תזמר כרמך, תקלן זמורותיו, ותרגומו לא תכסח, ופי' רש"י ז"ל דומה לו קולים בסוחים, שרופה בלא בסוחה, והנה קלילת הזמורות בגפן לכמיחתו, כזריעה לשדה: ואספת את תבואתה, זהו הקליר לשדה, והכליר לכרם, שחוסף תבואת הארץ שלמחה בשנה ההיא אל הגרן ואל היקב, כמו ואנ האסיף בחסיף את מעשיך מן השדה, ושלשתן מסורין בשביעית, כמו שיבואר בשני פסוקים הסמוכים: תבואתה, שב אל הארץ המוכרת בפסוק הראשון, מפי' רשב"ע ז"ל, וזה לשת, ומלת תבואה שם כולל לכל מה שתניב הארץ, הדגן התירוש והיצהר והמחלבים וביולק, כמו ומחרון תבואתה (משלי ג' י"ד), מה שתניב החכמה, נבחר ממה שיניב החרוץ, וכל תבואות נבח שור (שם י"ד ד'), משנע השור להניב יתרון הרבה לבעליו, ולשיפת תבואה הוא אל האוצר לאכול לשנעה ולעשות שחורה, כמו שפרשנו (פ"י ט כ"ה): (ד) שבת שבתון, לשון התורה בשביעית כמו בשבת, שהרי במועדים לא נאמר אלא שבתון, ובשבת וי"הב לאמר שבת שבתון, וכן לאמר שבת היא לה', וגם בשביעית לאמר כן, לחשוב שבא ללמדנו שהשביעית דומה בחיסור עבודת האדמה, לשבת בכל המלאכות, לא שדומה במלאכה למועדים, שהתיר מלאכת אוכל נפש ליום המועד, והייתי אומר שגם בשביעית תינו חסור במלאכת הקרקע אלא בשורש וקוצר להכנים לאוצר ולשחורה, אבל מעט מה שצריך לבלבלת ניתו שהוא לוכל נפש מותר, לכך נאמר בו שבת שבתון שבת לה' כמו בשבת בראשית שאסור בו אפילו מלאכת אוכל נפש. וקרוב לי לומר שזולת דעת הבריית שאמרה נאמר בשביעית שבת לה' כמו בשבת בראשית, כלומר לא שבתון כמו במועדים, להשוות דינה לדין שבת, ולכן שבך לא תזרע כל מלאכה שבשדך, וכרמך לא תזמור כל מלאכה שבכרמך, כלומר אפילו מעט לתי נפש. והפי' הזה מוכרע, שאם פרושו כל מלאכה שבשדה לבד זריעה וזמירה, בבר שנה זה למעלה, ועוד שמלת ממעשה השדה התיר למעלה מן הכתוב, אבל לפרושנו נכון הכל, ולעתי כמו יום השביעי יום השבת בעבור הברכה והקדושה, שתהיה שביעה שרויה

נתחתונים

המעמר

היא שם נקבה, והי' ריקוי ל"כ לנוסח שם שנים (כי היולא לשר יצא מן הכלל הזה יחידי הוא בתיב ו' ד' לשלשת לתיותיהם) וזה קשה מאד על המבטח לומר שלשה לותיות דומות רלופות בלי הפסק כלל, ולזה נשתרה נקודת שם בגי"י, ועי"ז עם ה' גינה הבאה עליה נעשה הפסק בין שתי המלות.

לֹא תִזְמֹר: (ה) אֶת סְפִיחַ קְצִירֲךָ
לֹא תִקְצוֹר וְאֶת־עִנְּבֵי נְזִירֶךָ לֹא
תִבְצֹר שְׁנַת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ:
והיתה

ווינשטעקע ניכט איינלעזען; עס זאלל אין דעם לאַנדע איין פֿייערייאַהר זיין.
וואַס

תרגום אונקלוס

(ה) יַת כְּתָא חֲצָדָךְ לָא תַחְצַד וְיַת עִנְּבֵי
שְׁבָקָךְ לָא תְקַטּוֹף שְׁנַת שְׁמִטְּתָא יְהֵי
לארעא

והיא למחה מן הזרע שנפל מה בעת הקציר הוא קרוי ספיח: לא תקצר להיות מחזיק בו כשאר קציר אלא הפקר יהיה לכל: נזירך. שהנזרת והפרשת בני אדם מהם ולא הפקרתם: לא תבצור.
לותם

תרגום אשכנזי רכה

בעשניידען. (ה) וואַס פֿאָן דיי־
נער פֿאָריגען ערנדטע נאַכ־
ווּעכסט, דאַרפֿסט דוא ניכט
איינערנדטען, אויך דיא טרוי־
בען דער אונבעשניטטענען
וואַס

ר ש "י

לא תזמור. שקולין זמורותיה ותרגומו לא תכסח ודומ' לו קולים כסוחים (ישעי' ל"ג). שרופה באש כסוחה (תהלים פ'): (ה) את ספיח קציך. לפי' לא זרעתה

באור

בתחתונים, כן שנת השביעית רומזת על ברכה וקדושה שהיתה לחרן לולו לא נתקלקל העולם בחטאו של אד"ה, ולפי שעוד יתוקן לע"הב, לפיר בשנת השביעית מלאכת האדם, שלא יעמול האדם בזיעת אפו כדי לאכל לחם, אלא וכויתי את ברכתי לכם, ושתהיינה למחי השנה הזאת הפקר לכל, שהברכה העליונה לעתיד לבוא תהיה שוה לכל, ויהיו כל למחי העולם הפקר לכל, כמו בע"הז החויר והמים: (ה) את ספיח קציך לא הקציר, לפיר לא זרעתה והיא למחה מן הזרע שנפל מה בעת הקציר, והוא קרוי ספיח, לא תקצר להיות מחזיק בו כשאר קציר אלא הפקר יהיה לכל: נזירך. שהנזרת והפרשת בני אדם מהם ולא הפקרתם: לא תבצור.
לותם

באור

בתחתונים, כן שנת השביעית רומזת על ברכה וקדושה שהיתה לחרן לולו לא נתקלקל העולם בחטאו של אד"ה, ולפי שעוד יתוקן לע"הב, לפיר בשנת השביעית מלאכת האדם, שלא יעמול האדם בזיעת אפו כדי לאכל לחם, אלא וכויתי את ברכתי לכם, ושתהיינה למחי השנה הזאת הפקר לכל, שהברכה העליונה לעתיד לבוא תהיה שוה לכל, ויהיו כל למחי העולם הפקר לכל, כמו בע"הז החויר והמים: (ה) את ספיח קציך לא הקציר, ולפי שעוד יתוקן לע"הב, לפיר בשנת השביעית מלאכת האדם, שלא יעמול האדם בזיעת אפו כדי לאכל לחם, אלא וכויתי את ברכתי לכם, ושתהיינה למחי השנה הזאת הפקר לכל, שהברכה העליונה לעתיד לבוא תהיה שוה לכל, ויהיו כל למחי העולם הפקר לכל, כמו בע"הז החויר והמים: (ה) את ספיח קציך לא הקציר, והוא קרוי ספיח, לא תקצר להיות מחזיק בו כשאר קציר אלא הפקר יהיה לכל: נזירך. שהנזרת והפרשת בני אדם מהם ולא הפקרתם: לא תבצור

תרגום אשכנזי

(ו) וואס דיעזעס פֿייערציג יאהר איז
ברינגט, זאלסט אייך אללען
פֿרייא זיין צו עסען, דיר דיין
נעם קנעכטע, דיינער מאגד,
דיין

בהר כה

(ו) וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם
לְאָכְלָה לְךָ וּלְעַבְדְּךָ וְלַאֲמָתֶךָ
ולשכירך

רש"י

מותם לויך בונר חלק מן המוכר:
(ו) והיתה שבת הארץ וגו'. אף על פי
שאסרתים עליך לא באכילה ולא בהנאה
אסרתים חלק חלק תנהוג בהם כבעל הבית
חלק הכל יהיו שוים בה אתה ועבדך ושפחתך: שבת הארץ לכם לאכלה. מן השבות אתה אוכל ואין
אתה אוכל מן השמור: לך ולעבדך ולאמתך. לפי שנאמ' ואכלו אביוני עמך (שמות כ"ג) יכול יהיו

תרגום אונקלום

לְאַרְעָא: (ו) וּתְהֵי שְׁמִטַּת אַרְעָא לְכוֹן
לְמֵיכַל לָךְ וּלְעַבְדָּךְ וּלְאַמְתָךְ וּלַאגִירָךְ
ולחוכבך

באור

משבת שבתון ומן שבת לה', לכן בחסור זריעה וחמירה אמר שבת שבתון, שאין בשנה זו כלל וכלל, אבל לענין קבירת ספיח ובבירת נזירים, הרי הם נקברין ונבערים בשנה זו כמו בשנים אחרות אבל לא לחסוף אל הבית, אלא הרשות לכל אדם שהן הפקר, על כן אמר עליהן שבתון שעל כרחם בשנה זו שבתון, אלא תנהוג בקבירתן ובבירתן כמנהג שאר שנים, דומה לפרושו במלת שבתון הנאמר בפרשת המועדים: (ו) והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, לעם"י שאסרתים עליך, לא באכילה ולא בהנאה אסרתים, אלא אלא תנהוג בהם בבעל הבית, אלא הכל יהיו שוין בה, אתה ועבדך ושפחתך, לשון רש"י ז"ל. ורמב"ן ז"ל הוסיף בעבור שאמר שבת שבתון יהיה לארץ, אמר שתהיה השביתה המזכרת לכם לאכלה, ותהיו בה כלכם מאזר תולדת הארץ מעלמה בשביתה; וזה דוחק בלשון הכתוב. ופי' עוד שהשנה תקרא שבת הארץ, כאזר יקרא היום שבת ה' לו שבת סתם, והטעם על תבואת השבת, כי השבת לא תאכל: ולדעתי פרושו בפשוטו בשתי השנים אתם עתי' בעבודת שדה וכרם, אתם ועבדיכם מורעים וזורעים וזומרים, אבל שנה זו שהיא שבת הארץ, היא תהיה לכם לאכלה, לאכול תבואתה, בלם יחבתו מעבודת עבדים ועבירים, ואע"פ שלא יחלגו, כי הכל הפקר ויכולים לקחת מכל אחר חמלת ידם, וכמו שאמר והשביעית תשמטנה ונטשתה ואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל חית השדה (שמות כ"ג י"ב), ואם תאמר איך לא ידלגו אם אין חרים וקבין, סמך על המפורש בענין וכויתי את ברכתי לכם בשנה השבעית ועשת את התבואה לשלש השנים (מסוק כ"ו), וא"כ שבת הארץ גם לכם לשביעית, שאין לכם לעשות דבר רק לאכול ולשתות, ומנהג זאת המלה בל"הק על השולט בשלו ונהנה ממנו, היינו תוכל לאמו בדלגה ולא ירע שמאסר הוא ולא ימלא מה לאכול, כמו שגיע בפיך כי תאכל תאריך ושוב לך (תהלים קכ"ח ב'), שתאכלנו בשמחה, כמו שלמדו ממנו חיזקו עזיר השמח בחלקו, וכן אין אחר יתן לו התלהים עושר ונכסים וכנוד וגו' ולא יאליטנו התלהים לאכול ממנו (קהלת ו' ב'), והפוכו גם כל האדם אשר נתן לו התלהים עושר ונכסים והשליטו לאכול ממנו ולשאת את חלקו ולשמוח בעמלו זה מתת תלהים היא (שם ה' י"ח), וכן לאמר שאל ידלגו בעבור שאין חרים וקבין, אבל יהיה שנת שבת הארץ להם לאכלה, להנות מתבואותיהם העבדים והעבירים. [ס"ה, בתרגומי הלבתי בשטת רש"י והרמב"ן ז"ל, שבכי הנראה אין הכתוב מדבר אלא בתבואת השנה השביעית לאחרי שהזוה בהם השביר והתוסב, שאין מזונותם עליו, ולאחרי המבאר ראוי לתרגם כזה (דיוו פייער דעם יוהרם זאלן פֿון חייך מַוֹלן גענאסטען ווערדן, פֿון דיר וכו')]: לך ולעבדך ולאמתך, אתה ועבדך ואמתך הכנענים

המעמר

(ו) לאכלה, אמר הרב המבאר: ומנהג זאת המלה בל"הק על השולט בשלו ונהנה ממנו וכו' ע"ש, והנה מבארנו יוצאים מן המנהג הזה לרוב, ואכלתם ולא תשבעו (לקמן כ"ו כ"ו) ואכלתם בשר בניכם (שם כ"ט) ונהנה ונהנה, גם בפסוק שהביא הרב והשליטו לאכול ממנו, תשובתו בלדו שהרי שם (ט"ו) נאמר כל ימיו בחוסך יאכל ובעם הרבה וגו' וזה היה מכילה בשמחה וטוב לבב.

בהר כה

וְלִשְׁכִּירְךָ וּלְתוֹשָׁבְךָ הַגָּרִים
עִמָּךְ: (ז) וְלִבְהֶמְתְּךָ וְלַחַיָּה אֲשֶׁר
בְּאַרְצֶךָ תִּהְיֶה כָל־תְּבוּאָתָהּ
לֶאֱכֹל: ס (ח) וְסָפַרְתָּ
לְךָ שֶׁבַע שַׁבְּתֹת שָׁנִים שֶׁבַע שָׁנִים
שבע

תרגום אונקלוס

וּלְתוֹתָבָךְ דְּדַיְרִין עִמָּךְ: (ז) וְלִבְעִירָךְ וְלַחַיְתָא
דִּי בְאַרְעָךְ תְּהֵי כָל עַלָּלָהּ לְמֵיכַל: (ח) וְתִמְנֵי
לָךְ שְׁבַע שְׁמִטִּין דְּשָׁנִין שְׁבַע שְׁנִין שַׁבְעָא
זימנין

תרגום אשכנזי רכט

דיינעם לאָהנקנעמטע, אונד
דעם איינוואָהנער, וועלכער
זיך ביא דיר אויפהעלט.
(ז) אויך דיינעם פֿיעה אונד דעם
געווילדע אין דיינעם לאַנדע,
מום דער ערטראָג דיעזעם
יאַהרס צו עסטען איבערלאָס=
טען ווערדען. (ח) דוא צעהלכט
זיעבען זיאָלכער פֿייעריאַהרע,

רש"י

לתשירים בתכילי לעשירים ת"ל לך ולעבדך
ולאמתך הרי בעליך ועבדי' ושפחות לתשורי
כתן: ולשכירך ולתושבך. לף הגוים.
(ז) ולבהמתך ולחיה. אם חיה תוכלת בהמ'
לך כ"ש מזונותיה עליך מה ת"ל ולבהמתך
הקיש בהמה לחיה כל זמן שחיה תוכלת מן
השדה התכל לבהמתך מן הבית כלה לחיה מן השדה כלה לבהמתך מן הבית: (ח) שבתות שנים.
שמטות

באור

שהן קנין כספך, יתכלו תבואת השנה השביעית מגרנך ומיקבך, גם יתכלו מה שקולרין וגולרין
מפירות שביעית מן ההפקר, ולא ירע לבבך בהם, לתלתם מן הגורן, לפי שהיו עובדים לזמתך
בשנה זו, תלת גם להם יהיה שבת הארץ לתכלה: ולשכירך ולתושבך, שהן גוים שכורין למלאכת
ישראל, או גר תושב בשעריך, גם הם ישמחו בשבת הארץ ותהיה להם לתכלה, שלוקחין מן ההפקר
ואוכלין, ולכן הפסיק בעל הטעמים במלת ולזמתך, כי עבד ואמה קנין כספו וחייבין במקצת
מלות, ומזונותיהן עליו אוכלין עמו גם מתבואת שביעית, ושכיר ותושב אין מזונותיהן עליו אוכלין רק
מן ההפקר, ולהלן תמר והשביעי' תשמטנה ונטשתה ואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל חית השדה
(שמות כ"ג י"ח), שהוא על תבואות של שביעית ובאן הוסיף לפילו שכיר ותושב, וכל שכן לביוני
ישראל: (ז) ולבהמתך, בהמות בייתיות שפרנסתן מוטלות עליך, תאכל מה שיתן למאכל
בהמת מתבואת השנה השביעית, לפי"י שלא תהנה שנה זו מעבודתן, כדרך עבדך ואמתך: ולחיה
אשר בארצך, הם חיות הארץ שאינן מקנה האדם, ואין פרנסתן עליו, ימלאו גם הם תאותן
בשנה זו מן ההפקר, וכן הבהמה: התהיה כל תבואתה, כמו תבואתה של הארץ שנרמז
הענין, ללמדנו שכלן מותרין בפירות שתביא הארץ בשנת השבת, כך נראה לי לפי פשוטו של
מקרא, וממלית לתכלה, יפה למדו רבותינו ז"ל לתכלה ולא לסחורה. ועוד אמרו רבותינו
ז"ל כלה לתיה מן השדה, כלה לבהמתך מה שבבית, שאם אין החיה מולחה עוד בשדה, אז
זמן ביעור פירות שביעית שלריך בעל הבית לבער מביתו כל מה שאסף מתבואת השביעית
לתכול, ונחלקו גדולי עולם בענין הביעור, רש"י ותוס' וסמ"ג ורמב"ן ז"ל אמרו שלריך לבערם
מן הבית ולהפקירן לכל, ואחר שעשה כן, יוכל גם הוא לקחת מן ההפקר ולתכול, ולפברתם ז"ל
לתשוב שהוא דבר בטעמו, שאם כלה לתיה מן השדה, העניים והתיונים שלא הרבו לאסוף לא ימלאון
עוד מתיה בשדה, ואז זמן ביעורו העשירים מן הבית כל עודף עדיין ממה שאספו ולהפקירו,
הן מתכל אדם הן מתכל בהמה, לכל ענייס תינן לריכין לבער וכל מה שאספו תל בתים
היא שלהם, כמו שלמדו מן ותכלו תביוני עמך שנאמר להתירן לעניים לאחר זמן הביעור,
לכל רמב"ם ז"ל אמר שמלות הביעור היא שיתבדם ותסורין בתכילה, ואין לורך בזה לפשט
המקרא. ורמב"ן ז"ל כתב בענין זה דברים של טעם, ילמדם דורש אמת מספרו: (ח) וספרת לך,
נבות דין, כן שנו בת"כ, ותינו כמו וספרתם לבם ממחרת השבת (ויקרא כ"ג ט"ו), והוא דבר
בטעמו, כי לסמירת העומר יש יום מיוחד שמתחילים בו בלם, לכל התחלה למנות השמטה,
שם יהיה מסור לבל אדם, בל אחד יומה שהוא שני' מיום שהתחיל לזרוע שדהו, ויעשה בל
אחד שמטה בפי חשבונו, ולכן צריך שיהיה מסור לב"ד: שבע שבתות שנים, שבע שנים של

תרגום אשכנזי

נעמליך זיבענמאל זיבען יאהרע זא רעם דיעזע זיעבען פייער־
יאהרע צווײממען איינע צייט
פאן נין אונד פיערציג יאהרען
אויסמאכען. (ט) אם צעהנטען
טאג דעם זיעבענטען מא־
נאטם דאס יאר, זאללסט דוא
אין דיא טראמפעטע שטא־
סען

ר ש ״ י

שמט׳ג׳ניס יכול יעשה ז׳ג׳ניס רלופו׳ שמט׳ ויעשה יובל לחריסס ת״ל שבע שנים שבע פעמי׳הוי לומר כל שמט׳ושמטה בזמל׳: והיו לך ימי שבע וגו׳. מגיד לך שחצ״י שלח עשית שמטות עשה יובל לסוף מ״ט שנה ופשוטו של מקרא יעלו לך חשבון שנות השמטות למספר מ״ט, לשון רש״י ז״ל, ולפי ששבע שבתות השנים, הם שנות השבתון עלמו ולא יתכן לומר עליהן שהן מ״ט שנה, הוסיף מלת ימי, כי יום נאמר על מועד, וענינו מועדי שבע שבתות השנים, כלומר מספר המועדים שבכל אחת שנת שבתון יעלו למ״ט: (ט) והעברת, לשון ויעבירו קול במחנה, לשון הכרזה, מפי׳ רש״י ז״ל, וכן אמרו בגמ׳ (ר״ה דף ל״ד ע״ח), שאינו העברה בי״ד: שופר תרועה בחדש השבעי, אמרו רבותינו ז״ל שאין לריך לומר בחדש השביעי (שהרי אמר ביום הכפורים שמועדו בעשור לחדש השביעי), אלא בא ללמד על תרועת אחת השנה שהיא בחדש השביעי שתהא כזו, מה זו בשופר אף זו בשופר: בעשור לחדש ביום הכפרים, מי׳ רש״י ז״ל ממשמע שנאמר בי״הכ, יכול יודע שהוא בעשור לחדש ת״כ למה נאמר בעשור לחדש, אלא לומר לך תקיעה בעשור לחדש דומה שבת בכל מלכם ואין תקיעת כ״ה דומה שבת בכל מלכם אלא בי״ד לבד, וכן הוא בגרייתא דת״כ. ורח״מ ז״ל הקשה שלפי סדר הכתוב היה להם לומר ממשמע שנאמר בעשור לחדש יכול יודע שהוא בי״הכ, ומה ת״ל בי״הכ, ולדעתי לא אמרו כן לפי שאם היה אומר בחדש הז׳ בי׳ לחדש, ולא נזכר תביב או קליר או אסיף, אפשר לטעות שהוא עשור בניסן שהוא שביעי לתשרי, כי תשרי ר״ה לשנים, ושמיטין ויובלות בשנים תלויין, ורומזין למעשה בראשית, ותבינהו מדכתיב (פרשה כ״ג ל״ד), לכן שלו אם נאמר י״הכ יודענו שהוא בתשרי למה נאמר בעשור לחדש. ולפי הפשט יש להשיב שאילו נאמר בי״הכ היינו טועים שתרועה זו היא קודם הכנסת עלומו של יוס, לפי שנאמר בי״הכ ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש בערב (שם ל״ב) וכמו שפרשנו, לכך נאמר בעשור לחדש, ואין ערב

תשיעי

בהר כה

שֶׁבַע פְּעָמִים וְהָיוּ לְךָ יְמֵי שֶׁבַע שַׁבְּתֹת הַשָּׁנִים תֵּשַׁע וְאַרְבָּעִים שָׁנָה: (ט) וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר תְּרוּעָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ

ביום

תרגום אונקלוס

וְמָנִין וְיהוֹן לָךְ יוֹמֵי שֶׁבַע שְׁמִטִּין דְּשָׁנִין אַרְבְּעִין וְחֵשַׁע שְׁנִין: (ט) וְתַעֲבַר שׁוֹפַר יָבָא בְּיַרְחָא שְׁבִיעָאָה בְּעַשְׂרָא לְיַרְחָא

ביומא

כיפורי

באור

שבת שבתון, לא שבעה שנים של שבתון רלופים, אלא שבע שנים שבע פעמים, כלומר שבע פעמים תמנה שבע שנים, וכבר אמר שהשנה השביעית שבת, הרי לך בהן שבע שנים של שבת: והיו לך ימי וגו׳, מגיד לך שחצ״י שלא עשית שמטות עשה יובל לסוף מ״ט שנה, ופשוטו של מקרא יעלו לך חשבון שנות השמטות למספר מ״ט, לשון רש״י ז״ל, ולפי ששבע שבתות השנים, הם שנות השבתון עלמו ולא יתכן לומר עליהן שהן מ״ט שנה, הוסיף מלת ימי, כי יום נאמר על מועד, וענינו מועדי שבע שבתות השנים, כלומר מספר המועדים שבכל אחת שנת שבתון יעלו למ״ט: (ט) והעברת, לשון ויעבירו קול במחנה, לשון הכרזה, מפי׳ רש״י ז״ל, וכן אמרו בגמ׳ (ר״ה דף ל״ד ע״ח), שאינו העברה בי״ד: שופר תרועה בחדש השבעי, אמרו רבותינו ז״ל שאין לריך לומר בחדש השביעי (שהרי אמר ביום הכפורים שמועדו בעשור לחדש השביעי), אלא בא ללמד על תרועת אחת השנה שהיא בחדש השביעי שתהא כזו, מה זו בשופר אף זו בשופר: בעשור לחדש ביום הכפרים, מי׳ רש״י ז״ל ממשמע שנאמר בי״הכ, יכול יודע שהוא בעשור לחדש ת״כ למה נאמר בעשור לחדש, אלא לומר לך תקיעה בעשור לחדש דומה שבת בכל מלכם ואין תקיעת כ״ה דומה שבת בכל מלכם אלא בי״ד לבד, וכן הוא בגרייתא דת״כ. ורח״מ ז״ל הקשה שלפי סדר הכתוב היה להם לומר ממשמע שנאמר בעשור לחדש יכול יודע שהוא בי״הכ, ומה ת״ל בי״הכ, ולדעתי לא אמרו כן לפי שאם היה אומר בחדש הז׳ בי׳ לחדש, ולא נזכר תביב או קליר או אסיף, אפשר לטעות שהוא עשור בניסן שהוא שביעי לתשרי, כי תשרי ר״ה לשנים, ושמיטין ויובלות בשנים תלויין, ורומזין למעשה בראשית, ותבינהו מדכתיב (פרשה כ״ג ל״ד), לכן שלו אם נאמר י״הכ יודענו שהוא בתשרי למה נאמר בעשור לחדש. ולפי הפשט יש להשיב שאילו נאמר בי״הכ היינו טועים שתרועה זו היא קודם הכנסת עלומו של יוס, לפי שנאמר בי״הכ ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש בערב (שם ל״ב) וכמו שפרשנו, לכך נאמר בעשור לחדש, ואין ערב

תשיעי

המעמר

(ט) בעשור לחדש, הרב המאור רלה לתרץ קושית הרא״ם ואמר שהייתי טועה שהחדש השביעי הוא ניסן שהרי תשרי ר״ה לשנים, עיין בדבריו, ולא מצאתי בעיני, שהרי כבר נאמר החדש הזה לכם רחץ חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה (שמות י״ב ב׳), ומזה ידענו שאין תשרי ר״ה לחדשים. ויותר יראה לי שאם לא נאמר ביום הכפורים הייתי אומר שיתקעו בליל תשיעי שנו

מתחיל

בהר כה

בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר
בְּכָל־אַרְצְכֶם: (י) וְקִדַּשְׁתֶּם אֶת
שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וּקְרָאתֶם
דְּרוֹר בָּאָרֶץ לְכָל־יֹשְׁבֶיהָ יוֹבֵל

חוא

תרגום אשכנזי רל

טען, אַם פֿערזעהנונגסטאַג
נעהמליך, זאָללט איהר דיא
מראָמפעטע הערען לאַסטען,
דורך אייער גאַנצעם לאַנד.
(י) דאַז פֿינפֿציגסטע יאָהר
זאָללט איהר אַלזאָ הייליגען,
אונד אים לאַנדע אַללען איינ=
וואָהנערן פֿרייהייט אויסרופֿען;
דיע=

תרגום אונקלוס

בְּיוֹמָא דְכִפּוּרַיָּא תַּעֲבְרוּן שׁוּפָרָא בְּכָל
אַרְעֲכוֹן: (י) וְתְקַדְּשׁוּן יַת שְׁנַת חַמְשִׁין שְׁנִין
וְתִקְרוֹן חֵירוּתָא בְּאַרְעָא לְכָל־יָתְבָהָא יוֹבֵילָא

היא

ר ש "י

ניוס הכפורים. ממשמע שנאמר ניוס הכפורים לימי יודע שהוא נעשור לחודש ת"כ למה נאמר נעשור לחדש אלא לומר לך תקיע' נעשור לחדש דוחה את נכל מלכם ואין תקיעת שאר השנה דוחה את נכל מלכם אלא נבית דין נלנד: (י)וקדשתם. נגניסתה מקדשין אותה נבית דין ואומרים מקודשת השנה: וקראתם דרור. לעבדים בין גרלע בין אלא כלו לו אם שנים משנמכר לאמר ר' יהודה מהו לשון דרור כמדייר בי דיירא וכו' שאר נכל מקום שהוא רואה ואינו נרשות לאחרים: יובל הוא. שנה שלאחר מופלת משאר שנים נוקיעת שם לה לנדה

באור

תשיעי עשור לחדש: בכל ארצכם, מלמד שכל יחיד ויחיד מייב, כך שנוי בת"כ: (י) וקדשתם את שנת החמשים שנה, שנה שהוא לתשעה ולרבעים שנים שנת החמשים, ורבותינו ז"ל למדו מפי שנאמר נעשור לחדש יכול אין לי שנה מתקדשת אלא נעשור לחדש, כשהוא אומר וקדשתם את שנת החמשים שנה, מלמד שהיא מתקדשת מראש השנה, ות"כ כל לשוני עבודת התמה הם מר"ה ואילך, אבל אלו עבדים לאו עד לאחר שהעבירו שופר תרועה בארץ, וכן למדו עוד מפי ר' יוחנן בן ברוקא לא היו עבדים משועבדים נפטרים לבתיהם, ולא שדות מוזרות לבעליהן, אלא לוכלים ושותים ושמחים ועטרותיהם בראשיהם עד שהגיע י"הכ, הגיע י"הכ תקעו שופר, מוזרות שדות לבעליהן, ועבדים נפטרין לבתיהן, וכן בלשת פעם הכתוב, שלענין עבודת התמה אמר שנת היובל לשנת השמטה כמו שיפורש (פסוק י"ח), ומתחלת מראש השנה, וזהו שנה ממש ועליה קראה שנת החמשים שנה, אבל וקדשתם אלא נאמר על שנת השמטה, שב על תעבירו שופר וקריאת דרור, שהוא יחרון לשנת היובל על שנת השמטה, ואחת הקושה מתחלת מיום הכפורים, ולכן נאמר אחר והעברת שופר תרועה, כי על שביתת התמה נשנת השמטה, אמר ושבתה הארץ שבת לה', דומה לשבת נראשית שבשת השם ממלאכתו, ושנת היובל יקדישו בקריאת דרור בארץ, וקראתם דרור בארץ, זוהי הקדושה, כמו ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו (נראשית ב' ג'), כן תקדשו שנה זו לאלה כל עבדיכם לאחרו', ולהשיב השדות לבעליהן, ויהיו כל יושבי ארים ובעלי אחזה: דרור, אחת המלה על מי שהוא חפשי, ויובל לשבת בכל מקום שירצה, ולכן הלפור שהיו ניד לדם נקרא דרור, כמו ודרור קן לה (תהלים פ"ד ד'), וקריאת דרור הוא שיאלו העבדים חפשים, ובן שנו נתורת כהנים אין דרור אלא חירות, אמר רבי יהודה מה הלשון דרור, כמדייר בי דיירא ומסחר בכל מדינה, עשאו הכתוב מן דירה שיובל לדור במקום שירצה ולסחר בכל המדינות, וקודש לבן היה בבית רבו ועובד עבודתו: לכל ישביה, לפי הפשט שילוו לכל יושבי הארץ שיאלו העבדים

המעמר

מתחיל עשור לחודש, ואם כן היה לריך לכתוב ניוס הכפורים ניום ולא בלילה, ומה שאת לעיל (כ"ג כ"ד) נחדש השניעי נאחד לחדש זכרון תרועה, לפי שסמך על חומש הפקודים שאם נאמר ום תרועה (ועיין נמס' ר"ה ל"ד ע"ח). (י) וקדשתם, הרב המאור הניח דברי ר' יוחנן בן ברוקא

תרגום אשכנזי

דיעזעם זאל אייך אין יובעל•
יאהר זיין, אן ווערט עם יעדער•
מאן צו זיינם אייגענטומע אונד
יע•

בחר כה

הוּא תִּהְיֶה לָכֶם וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל־
אחוזתו

ר ש " י

ומה שמה יובל שמה על שם תקיעת שופר: ושבתם איש אל אחוזתו. שהשדות חוזרות לבעליהן

תרגום אונקלוס

הֲיא תְּהֵי לְכוֹן וְתְתוּבוּן גְּבַר לַאֲחֻסָּנְתֵּיהּ
וגבר

באור

חפצים, בין החזרת ביזתכל, ובין התוצניס מעמי הארץ, מי שקנה עבד עברי לריך לשלחו ביובל, וכמפורש (פסוק נ"ד), ורבותינו דרשו מזה שאין היובל נוהג אלא כל זמן שהשבטים כלם יושבים בה כל אחד בנחלתו: יובל הוא, שנה זו מובדלת משאר שניס בנקיבת שם לה לבדה, ומה שמה יובל שמה, על שם תקיעת שופר, כן פי' רש"י ז"ל. ורמב"ן ז"ל אמר אין המקרא מתיישב לפי' זה, שאמר תהיה לכם ושבתם וגו', ומה ענין זה לשם יובל אל תקיעה, וכן לא יצר בעיניו לפרש יובל היא נקודה בשם זה שקראתי לה, ותהיה לכם לכלכם ידועה בתקיעה שתתקעו בה להזכיר עניינה שתשובו איש אל אחוזתו ואיש אל משפחתו תשובו, וכן יובל היא שנת החמשים שנה לא תזרעו, כלומר ידועה בשם שתהיו נוהגין בה כך, שהרי פי' שופרות היובלים, קרני האילים, וכן תרגם יונתן שופרא דקרנא דיכרא, וכן בגמרא מאי משמע דהאי יובלא לישנא דיכרא הוא, שכן בערבי קורין לדיכרא יובלא, ולפי שצופר של י"הכ אינו מיוחד להיות אל אול, אבל כל השופרות כשרין בו, למה תקרא השנה שנת אול, לכן פי' רמב"ן ז"ל לשון הבלה, כי סמוך אל קדושתם דרוב שיהיו בלם בני תורין, ועליו אמר יובל היא, שנה יובל כל איש אל אחוזתו, וכן יובילוהו רגליו אל משפחתו, והשתמש בלשון זה בעניניס רבים, יובל שי (ישעיה י"ח ז'), ועל יובל ישלח ארזיו (ירמיה י"ז ח'), ונתנה הארץ יבולה (פרשה כ"ו ד'), אין יבול בנפנים (חבקוק ג' ט"ז). ולא נתקררה דעתי בפרושו, אלא בעיני פי' רש"י ז"ל עיקר, שנקראת שנה זו בשם מיוחד יובל, כי הלשון הזה מורה על ברכה ותירות, ואם אין לנו יודעין להוליאו מדעתנו, וזהו שאמרו בגמרא שהוא לשון ערבי דוכרא, על שם שהזכר הוא הבעל והמושל, והחזה תחת ידו, ולכן אמרו שופר של איל, וכמו שתרגם יונתן שופר היובל שופרא דקרן דיכרא, כי איל זכר הכבש כן שתי שניס החזק, כמו ואילי כאלוף לא תבלתי (בראשית ל"א ל"ח), דומה ואת אילי הארץ לקח (מלכים ב' כ"ד ט"ו), ולפי שיובל לשון ממשלה ותירות כל שופר שתוקעין עליו להשמיע קול ממשלה ותדנות יקרא שופר היובל, ויש שתי מיני תרועות האחד להכניע הלב ולהפחידו, כדרך שיתקע שופר בעיר ואם לא יחרדו, והוא לעורר בתשובה, וממין זה שופר ר"ה שנאמר בו זכרון תרועה, שהיא להזכיר אותנו לפניו הפס כמו שפרשנו (פרשה כ"ג כ"ד), ותרועה אחרת לסימן מליכה וממשלה, כמו שנזכר פעמים רבות בשהמליכו מלך שהיו תוקעין בשופר, וממין זה שופר תרועה של יום הכפורים, שהוא שופר יובל גדולה ותירות, והשבל בקול כי ים שני מיני תרועה, והשומעים יודעים לאיזה להכניע, ולאיזהו של גדולה, ומלאתי דבר זה מוסכם מן המקראות, כי נמתן תורה נאמר ויהי קול השופר הולך וחזק וגו', וכן מכונה בכל הפרשה, והיה קולו מעורר בלב השומע הכנעה וחרדה, לבד כשנתן סימן מתי יעלו נהר נאמר במשוך היובל המה יעלו בהר (שמות י"ט י"ג), שהתקבצו בזה המפרשים ז"ל, ולדעתנו נאמר כאשר ימשוך שופר היובל, שישמעו קול שופר של יובל, שהוא קול תירות ומלוכה, הוא סימן לשלוח הכנוד מן הבור, וזה מותרין לעלות, ופעם שני בהקפת עיר ירחו, לפי שנצר להם הנלחון והממשלה, לזה ליהושע ביום יום כשיקיפו את העיר ילכו שבעה כהנים לפני הארון ובידיהם שבעה שופרות היובלים, כלומר שיריעו עליו תרועת היובל, והם לבד הריעו, לסימן מלכות השם ושתפול העיר לפני עמו, וכן כל הענין שם מבואר לדברנו למי שמתבונן בו, ובכן לפי שאמר תחלה כי"הכ תעבירו שופר בכל מלכם, ואמר שיקראו דרור לכל יושביה, אמר יובל היא תהיה לכם, השנה הזאת היא לכם שנת יובל, שנת תירות וחרות, וא"כ יפה אמר רש"י ז"ל על שם תקיעת שופר, כלומר שתוקעין בה תרועת תירות וממשלה: ושבתם איש אל

המעמר

ברוקח וכו' והוא מת"כ, לפל בר"ה (ח' ע"ב) הגירסת כ' ישמעאל בנו של כ"י בן ברוקח, ועוד

אֲחֻזָּתוֹ וְאִישׁ אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשֻׁבוּ: (יח) וַעֲשִׂיתֶם אֶת־חֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וִישַׁבְתֶּם עַל־הָאָרֶץ לָבֶטַח: (יט) וְנָתְנָה הָאָרֶץ פִּרְיָהּ וַאֲכַלְתֶּם לָשֹׂבַע וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח עָלֶיהָ: (כ) וְכִי תֹאמְרוּ מַה־נֹּאכַל בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת הֵן לֹא נִזְרָע וְלֹא נֶאֱסֹף אֶת־תְּבוּאָתֵנוּ: (כא) וְצִוִּיתִי אֶת־בִּרְכָתִי לָכֶם בַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁת וְעָשָׂת אֶת־הַתְּבוּאָה לִשְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים: (כב) וּזְרַעְתֶּם אֶת־הַשָּׁנָה הַשְּׁמִינִת וַאֲכַלְתֶּם מִן־הַתְּבוּאָה יָשָׁן עַד־הַשָּׁנָה הַתְּשִׁעִת עַד־בּוֹא תְּבוּאָתָהּ תֹּאכְלוּ יָשָׁן: (כג) וְהַאֲרֶץ לֹא תִמָּכֵר לִצְמִתֻת כִּי־לִי הָאָרֶץ כִּי־גֵרִים וְתוֹשָׁבִים אַתֶּם עִמָּדִי: (כד) וּבְכֹל אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם גְּאֻלָּה תִּתְּנוּ לָאָרֶץ: (כה) כִּי־יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָכַר מֵאֲחֻזָּתוֹ וּבָא גֹאֲלוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו וְגָאַל אֶת־מִמְכַּר אָחִיו: (כו) וְאִישׁ כִּי לֹא־יִהְיֶה לוֹ גֹּאֵל וְהִשִּׂגָה יָדוֹ וּמָצְאָה כְּפִי גְאֻלָּתוֹ: (כז) וְחִשַּׁב אֶת־שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ וְהֵשִׁיב הָעֹדֵף לָאִישׁ אֲשֶׁר מָכַר לוֹ וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ: (כח) וְאִם־לֹא מָצְאָה יָדוֹ דֵּי הָשִׁיב לוֹ וְהָיָה מִמְכָּרוֹ בְּיַד הַקֹּנֶה אֹתוֹ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְיָצָא בַיֹּבֵל וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ: (כט) וְאִישׁ כִּי־יִמְכֹּר בֵּית מוֹשַׁב עִיר וְהָיְתָה גְאֻלָּתוֹ עַד־תֹּם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ יָמִים תִּהְיֶה גְּאֻלָּתוֹ: (ל) וְאִם־לֹא יִגָּאֵל עַד־מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תְמִימָה וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר־בָּעִיר אֲשֶׁר לוֹ חֹמָה לַצְּמִתֻת לַקֹּנֶה אֹתוֹ לְדֹרֹתָיו לֹא יֵצֵא בַּיֹּבֵל: (לא) וּבָתֵּי הַחֲצֵרִים אֲשֶׁר אֵין לָהֶם חוֹמָה סָבִיב עַל־שְׂדֵה הָאָרֶץ יֵחָשֵׁב גְּאֻלָּה יִהְיֶה־לּוֹ וּבַיֹּבֵל יֵצֵא: (לב) וְעָרֵי הַלְוִיִּם בָּתֵּי עָרֵי אֲחֻזָּתָם גְּאֻלַּת עוֹלָם יִהְיֶה לַלְוִיִּם: (לג) וַאֲשֶׁר יִגְאַל מִן־הַלְוִיִּם וְיָצָא מִמְכַּר־בַּיִת וְעִיר אֲחֻזָּתוֹ בַּיֹּבֵל כִּי בָתֵּי עָרֵי הַלְוִיִּם הִוא אֲחֻזָּתָם תּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (לד) וּמִגְרַשׁ עָרֵי מִגְרָשֵׁיהֶם לֹא יִמָּכֵר כִּי־אֲחֻזַּת עוֹלָם הוּא לָהֶם: (לה) וְכִי־יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ גֵּר וְתוֹשָׁב וָחַי עִמָּךְ: (לו) אַל־תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ וְחַי אָחִיךָ עִמָּךְ: (לז) אֶת־כַּסְפְּךָ לֹא־תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית לֹא תִתֵּן אָכְלֶךָ: (לח) אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לָתֵת לָכֶם אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים: (לט) וְכִי־יָמוּךְ אָחִיךָ עִמָּךְ וְנִמְכַּר לָךְ לֹא־תַעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדַת עָבֶד: (מ) כְּשָׂכִיר כְּתוֹשָׁב יִהְיֶה עִמָּךְ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל יַעֲבֹד עִמָּךְ: (מא) וְיָצָא מֵעִמָּךְ הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ וְשָׁב אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ וְאֶל אֲחֻזַּת אֲבֹתָיו יָשׁוּב: (מב) כִּי עֲבָדַי הֵם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם לֹא יִמָּכְרוּ מִמְכֶּרֶת עָבֶד: (מג) לֹא־תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ: (מד) וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ־לָךְ מֵאֵת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ עֶבֶד וְאָמָה: (מה) וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים הַגָּרִים עִמָּכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ וּמִמִּשְׁפַּחְתָּם אֲשֶׁר עִמָּכֶם אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם וְהָיוּ לָכֶם לַאֲחֻזָּה: (מו) וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם לִבְנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם לָרֶשֶׁת אֲחֻזָּה לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ וּבְאַחֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאָחִיו לֹא־תִרְדֶּה אִישׁ בְּאָחִיו בְּפָרֶךְ: (מז) וְכִי תַשִּׂיג יַד גֵּר וְתוֹשָׁב עִמָּךְ וּמָךְ אָחִיךָ עִמּוֹ וְנִמְכַּר לְגֵר תּוֹשָׁב עִמָּךְ אוֹ לְעֵקֶר מִשְׁפַּחַת גֵּר: (מח) אַחֲרֵי נִמְכַּר גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ אֶחָד מֵאֶחָיו יִגְאָלֶנּוּ: (מט) אוֹ דֹדוֹ אוֹ בֶן־דֹּדוֹ יִגְאָלֶנּוּ אוֹ מִשְּׁאֵר בְּשָׂרוֹ מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ יִגְאָלֶנּוּ אוֹ הִשִּׂגָה יָדוֹ וְנִגְאָל: (נ) וְחִשַּׁב עִם־קֹנֵהוּ מִשְּׁנַת הִמָּכְרוֹ לוֹ עַד־שְׁנַת הַיֹּבֵל וְהָיָה כֶּסֶף מִמְכָּרוֹ בְּמִסְפַּר שָׁנִים כִּימֵי שָׂכִיר יִהְיֶה עִמּוֹ: (נא) אִם־עוֹד רַבּוֹת בַּשָּׁנִים לְפִיהֶן מִכֶּסֶף גְּאֻלָּתוֹ יָשִׁיב מִמִּקְנַת כַּסְפּוֹ: (נב) וְאִם־מְעַט נִשְׁאַר בַּשָּׁנִים עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְחִשַּׁב לוֹ כְּפִי שָׁנָיו יָשִׁיב אֶת־גְּאֻלָּתוֹ: (נג) כִּשְׂכִיר שָׁנָה בְשָׁנָה יִהְיֶה אִתּוֹ לֹא־יִרְדֶּנּוּ בְּפָרֶךְ לְעֵינֶיךָ: (נד) וְאִם־לֹא יִגָּאֵל בְּאֵלֶּה וְיָצָא בַּשָּׁנָה הַיֹּבֵל הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ: (נה) כִּי־לִי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים עֲבָדַי הֵם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

השרה

תרגום אונקלוס

וּגְבַר לְזַרְעֵיתֵיהּ תְּחוּבוּן: (יח) יוֹבֵלָא הִיא שַׁנַת חַמְשִׁין שְׁנִין תְּהֵי לְכוֹן לָא תִזְרְעוּן וְלָא תְחַצְּדוּן יַת כַּדְּהָא וְלָא תְקַטְפוּן יַת אִילָנַיָּא דְּשַׁבְקָדָא: (יט) אֲרֵי יוֹבֵלָא הִיא קוּדְשָׁא תֶּהֱוֵי לְכוֹן מִן הַשְׂדֵה תֹּאכְלוּ יַת עֲלַלָהּ: (כ) וְאִם תֵּימְרוּן מָה נֵיכוֹל בְּשַׁתָּא שְׁבִיעָאָה הָא לָא נִזְרַע וְלָא נִכְנֵישׁ עֲלָלָנָא: (כא) וְאֲפַקֵּיד יַת בִּרְכָתִי לְכוֹן בְּשַׁתָּא שְׁתִיתָאָה וְתַעְבֵּד עֲלָלָא לִתְלָת שְׁנִין: (כב) וְתִזְרְעוּן יַת שַׁתָּא תְמִינָאָה וְתֵיכְלוּן מֵעֲלָלָא עַתִּיקָא עַד שַׁתָּא תְּשִׁיעָאָה עַד מֵיתֵי עֲלָלַהּ תֵּיכְלוּן עַתִּיקָא: (כג) וְאַרְעָא לָא תִתְזַבַּן לְעָלְמִין אֲרֵי דִּילִי אַרְעָא אֲרֵי תַּלְיָן וְתוֹתָבִין אַתּוּן קֳדָמָי: (כד) וּבְכֹל אַרְעָא דַּאֲחֻזַּתְכוֹן פֻּרְקָנָא תִּתְּנוּן לְאַרְעָא: (כה) אֲרֵי יִתְמַךְ אֲחוּכָא וְיִזְדַּבַּן מֵאֲחֻזָּתֵהּ וְיֵיתֵי פָּרִיקֵהּ דִּקְרִיבֵהּ וְיִפְרוֹק יַת דְּזַבִּין אֲחוּהִי: (כו) וְגַבְרָא אֲרֵי לֵית לֵהּ פָּרִיק וְתַדְבַּק יְדֵהּ וְתַשְׁכַּח כְּפוֹם פֻּרְקָנֵהּ: (כז) וְיִמְנֵי יַת שְׁנֵי זְבִינֵהּ וְיָתִיב יַתִּיר לְגַבְרָא דְּזַבַּן לֵהּ וְיָתִיב לַאֲחֻזָּתֵהּ: (כח) וְאִם לָא אַשְׁכַּחַת יְדֵהּ דְּיָתִיב לֵהּ וְיְהֵי זְבִינֵהּ בִּידָא דְּקָנֵי יָתֵהּ עַד שְׁנַת יוֹבְלָא וְיִפַּק בְּיוֹבְלָא וְיָתִיב לַאֲחֻזָּתֵהּ: (כט) וְגַבְרָא אֲרֵי יְזַבֵּן בֵּית מוֹתַב קִרְוָא וְתֵהֵי פֻּרְקָנוּתֵהּ עַד סוֹף שְׁנַת זְבִינוּתֵהּ יוֹמִין תְּהֵי פֻּרְקָנוּתֵהּ: (ל) וְאִם לָא יִתְפְּרֵק עַד דְּמִלְיָן לֵהּ שַׁתָּא שְׁלִימָתָא וְיְקוּם בֵּיתָא דִּבְקִרְוָא דִּי לֵהּ תְּרַע לְעָלְמִין לְקָנְיֵהּ לְדָרֵהּ לָא יִפַּק בְּיוֹבְלָא: (לא) וּבָתֵּי כְפָרַיָּא דְּלֵית לְהוֹן שׁוּר עַל חֲקַל אַרְעָא יִתְחֲשַׁב פֻּרְקָנָא תְּהֵי לְהוֹן וּבְיוֹבְלָא יִפְּקוּן: (לב) וְקִרְוֵי לֵוָאֵי בָּתֵּי קִרְוֵי אֲחֻזָּתְהוֹן פֻּרְקַן עָלַם תְּהֵי לְלֵוָאֵי: (לג) וְדִי יִפְרוֹק מִן לֵוָאֵי וְיִפּוֹק זְבִינָא בֵּיתָא וְקִרְוָא דַּאֲחֻזָּתֵהּ בְּיוֹבְלָא אֲרֵי בָּתֵּי קִרְוֵי לֵוָאֵי הִיא אֲחֻזָּתְהוֹן בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (לד) וְחַקְלָא דְּמִגְרְשֵׁי קִרְוֵיהוֹן לָא יִזְדַּבַּן אֲרֵי אֲחֻזַּת עָלַם הִיא לְהוֹן: (לה) וַאֲרֵי יִתְמַךְ אֲחוּכָא וְתִתְקַף יְדֵהּ עִמָּךְ וְתִסְעַד בֵּהּ גִּיּוֹר וְתוֹתָב וְיִתְקַיַּם עִמָּךְ: (לו) לָא תִסַּב מִנֵּהּ סַלְקָא וְרִבִּית וְתִדְחַל מִן אֱלָהָךְ וְיִתְקַיַּם אֲחוּכָא עִמָּךְ: (לז) יַת כַּסְפָּךְ לָא תִתֵּן לֵהּ בְּסַלְקָא וּבְרִבִּית לָא תִתֵּן אֲכָלָךְ: (לח) אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן דְּאַפֵּקִית יַתְכוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם לְמִתַּן לְכוֹן יַת אַרְעָא דִּכְנָעַן לְמִהְוֵי לְכוֹן לֵאלָהִין: (לט) וַאֲרֵי יִתְמַךְ אֲחוּכָא עִמָּךְ וְיִזְדַּבַּן לָךְ לָא תִפְלַח בֵּהּ פֻּלְחַן עַבְדָּא: (מ) כַּאֲגִירָא כְּתוֹתָבָא יְהֵי עִמָּךְ עַד שַׁתָּא דְּיוֹבְלָא יִפְלַח עִמָּךְ: (מא) וְיִפּוֹק מִנָּךְ הוּא וּבְנוֹהִי עִמֵּהּ וְיָתִיב לְגַבְרָא וּלְאַחֻזַּת אֲבָהָתֵהּ יְתוּב: (מב) אֲרֵי עַבְדַי אִנּוּן דִּי אַפֵּקִית יָתְהוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם לָא יִזְדַּבְּנוּן זְבִינֵי עַבְדָּא: (מג) לָא תִשְׁלַט בֵּהּ בְּתַקְפָּא וְתִדְחַל מִן אֱלָהָךְ: (מד) וְעַבְדָּךְ וְאַמְהָתָךְ דִּי יְהוֹן לָךְ מִן עַמְמַיָּא דִּי סְחוֹר לְכוֹן מִנְּהוֹן תִּזְבְּנוּן עַבְדָּא וְאַמְהָתָא: (מה) וְאַף מִבְּנֵי תוֹתָבַיָּא דְּדָיְרִין עִמְּכוֹן מִנְּהוֹן תִּזְבְּנוּן וּמִזַּרְעִיתְהוֹן דִּי עִמְּכוֹן דִּי אִתְיְלִידוּ בְּאַרְעֲכוֹן וְיְהוֹן לְכוֹן לַאֲחֻזָּה: (מו) וְתַחֲסְנוּן יָתְהוֹן לִבְנֵיכוֹן בָּתְרֵיכוֹן לְמֵירַת אֲחֻזָּה לְעָלְמִין בְּהוֹן תִּפְלְחוּן וּבְאַחֲכוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גְּבַר בְּאָחִיהּ לָא תִשְׁלַט בֵּהּ בְּתַקְפָּא: (מז) וַאֲרֵי תַּדְבַּק יְדָא דְּגִיּוֹר וְתוֹתָב עִמָּךְ וְיִתְמַךְ אֲחוּכָא עִמֵּהּ וְיִזְדַּבַּן לְגִיּוֹר תּוֹתָב עִמָּךְ אוֹ לְעִקַּר זַרְעִית גִּיּוֹר: (מח) בָּתַר דְּזִבִּין פֻּרְקָנָא תְּהֵי לֵהּ חַד מִן אֲחוֹהִי יִפְרְקִנֵּהּ: (מט) אוֹ אֲחוּהִי אוֹ בַר אֲחוּהִי יִפְרְקִנֵּהּ אוֹ מִקְּרִיבֵי בִסְרֵהּ מִן זַרְעִיתֵהּ יִפְרְקִנֵּהּ אוֹ אִם אַדְבְּקַת יְדֵהּ וְיִפְרוֹק: (נ) וְיִמְנֵי עִם קָנְיֵהּ מִן שַׁתָּא דִּזְבִינוּתֵהּ לֵהּ עַד שַׁתָּא דְּיוֹבְלָא וְיְהֵי כְּסַף זְבִינוּתֵהּ בְּמִנְיַן שְׁנִין כְּיוֹמֵי אֲגִירָא יְהֵי עִמֵּהּ: (נא) אִם עוֹד סַגִּיאָן בְּשַׁתַּיָּא לְפוֹמְהוֹן מִכְּסַף פֻּרְקָנֵהּ יְתִיב מִזְּבִינוּת כַּסְפֵּהּ: (נב) וְאִם זְעֵרָא אִשְׁתְּאַר בְּשַׁתַּיָּא עַד שַׁתָּא דְּיוֹבְלָא וְיִמְנֵי לֵהּ כְּפוֹם שַׁתַּיָּא יְתִיב יָת פֻּרְקָנֵהּ: (נג) כַּאֲגִירָא דְּשַׁתָּא בְּשַׁתָּא יְהֵי עִמֵּהּ לָא יִשְׁלוֹט בֵּהּ בְּתַקְפָּא לְעֵינָךְ: (נד) וְאִם לָא יִתְפְּרֵק בְּאִלֵּין וְיִפּוֹק בְּשַׁתָּא דְּיוֹבְלָא הוּא וּבְנוֹהִי עִמֵּהּ: (נה) אֲרֵי דִּילִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַבְדַי אִנּוּן עַבְדַי אִנּוּן דִּי אַפֵּקִית יָתְהוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן:

תרגום אשכנז רלא

יערערמאַן צו זיינעם נעשלעכטע צוריק קעהרט. (יח) דאַז פֿינפֿציגסטע יאָהר זאָלל אייך אַללע צייט איין יובעליאָהר זיין. איהר זאָלט ניכט זאָען, אויך דען נאָכוואַכם ניכט ערנדטען, אונד דיא אונבעשניטטענען וויינשטעקע ניכט אַבלעזען. (יג) דען ווייל עם איין יובעל-יאָהר איזט, זאָ מוס עם אייך הייליג זיין, דען ערטראָג דאָס

ר ש "י

לבעליהן: וחיים על מפתחו תשובו. לרבות את הגרעע: (יא) יובל היא שנת החמשים שנה. מה ת"ל לפי שנאמר וקדשתם וגו' כו' כדאיתא בראש השנה ובת"כ: את נזיריה. את הענבים המשומרי' לבעל בוסר אתה מן המופקרים כאשר שנאמר בשביעית כך נאמר ביובל ונמלאו שתי שנים קדושות

סמוכות זו לזו שנת מ"ט שמיטה ושנת החמשים יובל: (יב) קדש תהי' לכם. תופסת דמיה כהקדש יבול תלוש היה לאוכלין ת"ל תהיה בהווייתה תהא: מן השדה תאכלו. על ידי השדה אתה אוכל מן

באור

אחוזתו, שמשדות מוחרות לבעליהן, ויצוה כל אחד לשוב באחוזתו כדרך השדים שיש להם נחלת שדה וכרם: ואיש אל משפחתו תשובו, בין נמכר שם, בין נרצע יולא חפשי ביובל, לשוב אל בית אבותיו או אל משפחתו שהיה נפרד מהן, לעבוד אדון אחר, ולא יהיה עוד בשנה זו איש מכם עבד לאחר, אלא כלכם בני חורין: (יא) יובל היא, אחר שרמז על נחת השדות, ועל נחת העבדים לחורין, אמר שכמו כן היא שנת יובל שמחה וחירות לעשירים ולבעלי הנחלות ולעבדיהן הכנענים, אלא יעבדו שנה זו עבודת האדמה, אין זרע ואין קציר, אבל יתענגו לאכול מאוכלותיהן ומן הספקר, כמו שאחרנו למעלה (פסוק ו'): לא תזרעו, ולא זכר כאן ולא תזמורו, שבכלל זריעה זרע הדגן וזרע האילנות, שהנוטע אילן והזומר אותו בכלל לא תזרע, שאלת זרע גם על פרי העץ, כמו עץ פרי וגו' אשר זרעו בו למינהו, אבל קציר אינו נופל על האילנות, ולא בציר על תבואת הדגן, ורחיה שחסור לזמור, שהרי קורא את הבציר נזיריה: ספיחיה, הן ספיחי הספקר, של השמטה שנקברו בשביעית, ולמחו ביובל מזרע שנפלו: נזריה, פרשנוהו (פסוק ה'). ורשב"ם ז"ל פי' נזיריה, גדולי ענבים שנזרו לא תבצרו וכן ספיחים בתבואה, גלה דעתו שהנזירים הם ענבי' שנזרו בעת הבציר ולמחו שלא יבצרם, ולכן לא פי' למעלה על ענבי נזירך, כי מפורש ענבי, ותמה אני עליו, שאין ענבים הנוזרים לומחים להיות עץ הגפן, אבל יטעו גפן מן הזמורה, ואם לומחים לא יעשו פרי שנה ראשונה, ועוד אם יעשו פרי הרי הן שלש שנים ערלה, והאמת כמו שפרשנו שנזירך הם עלי הגפן שלא זמר, שלא יבצור ענביהם, וכן ולא תבצרו את נזיריה, לא תבצור ענבים מעלי נזיריה, ומדברנו תבין למה לא אמר למעלה שדך לא תזרע וכרמך לא תטע, שאם נוטע בשביעית או ביובל לא יצא ענבים בשנה ההיא, ואם יצא אסורין משום ערלה: (יב) כי יובל הוא, השנה הזאת שנת חירות וזרוה, לא שנת עבדות: קדש תהיה לכם, כמו שבת קדש הנכללת מימי חול לענין

המעמר

ים שם שנוי לשון קנת מת"כ ע"ש. ודע שגם לרומיים היה דמיון למנהג הזה, כי בחג לילס (סאטורנום) היו העבדים חפשים מלדוניהם לוכלים ושותים וחוגגים, והחדונים עמדו עליהם לשרתם, לך שלאחר החג שבו והתעבו תחת ידם, כנודע כל זאת לקורא בקורות ימי קדם.

תרגום אשכנזי

פאן קענעט איהר פאם פעל־
דע פערצעהרען. (יג) אן דיע־
זעם יובעליאהר גאלאנגעט
איהר, יעדער וויעדער צו זיינעם
איגענטהומע. (יד) זא אפט

בהר כה

הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ׃
(יג) בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת תָּשֻׁבוּ
אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ׃ * (יד) וְכִי־

איהר

ר ש ״ י

הבית אתם כלה לחיים מן השדה לתת לריך לבער מן הבית כאם שנאמר בצביעת כך נאמר ביובל: (יג) תשובו איש אל אחוזתו. והרי כבר נאמר ואבתם איש אל אחוזתו אלא לרבות המוכר שדהו ועמד גאלו וגאלה אחורית לאביו ביובל: (יד) וכי תמכרו וגו׳.

המכרו

תרגום אונקלוס

תְּדֵי לְכוֹן מִן חַקְלָא תֵּיכְלוּן יַת עֲלַלְתֵּהּ׃
(יג) בְּשַׁתָּא דְיוֹבְלָא הָדָא תְּתוּבוּן גְּבַר
לַאֲחֻסָּנְתֵּיהּ׃ (יד) וַאֲרֵי תְזַבּוּן זְבִינִין לְחַבְרָךְ

או

ב א ו ר

כל מלאכה, כן הצנה הזאת תהיה קדם מצאר הצנים לענין מלאכת האדמה, ורבותינו ז״ל דרשו שהיא תופסת דמיה כהקדש: מן השדה תאכלו, ע״י הצדה לתה לובל מן הבית, אתם כלה לחיים מן הצדה, לתה לריך לבער מן הבית, כאם שנאמר בצביעת כך נאמר ביובל, לשון רש״י ז״ל והוא ממדרש רבותינו ז״ל. ולפי פשוטו מן הצדה תאכלו, מה שהניחה הצדה מאליה שהן ספיחים ומזירים, לת ממה שזרעת ומרת: (יג) בשנת וגו׳, כבר אמר לאשלה ואבתם אתם לאחוזתו, לולי הייתי אומר שנותן רשות לגוב ולהחזיק באחוזתו, ואם היו רואה הרשות בידו, ויאמרו עד אחר היובל, לפי שצצנה זו היו נהנה מאחזתו, כי אין זרע ואין קציר, וכל היולא מאליו הפקר לכל, לכן אזר ואמר בשנת היובל הזאת תשובו וגו׳, כלומר גיזר אני שיהיו כל אתם נצנה זו לאחוזתו, כן נראה בעיני כפי פשוטו, אבל רבותינו דרשו שנא לרבות המוכר שדהו, ועמד גאלו וגאלה, אחורית לאביו ביובל, הפי׳ לדעתי שבכתוב הנאמר למעלה סאך לו ואין אל מאפאתו תשובו, והיינו לומרים שדומה לו ואבתם אתם אל אחוזתו, אם הוא מכירה לאתם שהיו ממאפאתו, לבן אזר לומר בשנת היובל הזאת תשובו אתם אל אחוזתו איש מכל מקום, אפילו אב אחוזה שגאל גאלו: (יד) וכי תמכרו, לפי שאמר תשובו אתם אל אחוזתו,

ה מ ע מ ר

(יג) בשנת היובל, הנכון כפי פשטות הכתוב כמו שהאריל הרמב״ן לתרגם בלשון לשונו, שהכוונה שע״ז תשובו אל אחוזתכם, כי זה תכלית הגאלה במלוה הזאת, כי דע לך קורת נעים! שאף אם עמקי מחשבות ה׳ ואין לנוף עד תכלית כוונת המלות, בכל זאת הראה לנו לחקור בטעמי המלות, אך בתנאי שבכל נחשוב כי הטעם אשר מלאנו הוא לבדו הכוונה המיוחדת ואין זולתו, כי מכמת הכורח ית״ש תכון במלוה אחת לתכליות שונות. והנך רואה שהרמב״ם ז״ל בספרו המורה נתן טעם לשמטה למען תוסיף התרן את יבולה, וא״כ אין עלינו לשמוח אם לא נעלים עין מן הנקודה הנפלאה שים במלות יובל בענין החכמה האלהית, והיא, שאם החפץ בשלוש עמו, רלה שהפי׳ מלב הקומה בכללה, על דרך הממולע בענין קניני הזמן, המרבה לא יכנה לוכרות ונכסים לאין קץ, והמעיט בל יחסר לאמו ולאם ביתו, ולבן נותה חכמתו יתעלה, שהארץ לא תאבר לגמיתות, למען בל תקנה מצאתה אחת נחלת אדם וכרם מאלות העם ויחיונו גאולם ויעבו חיל, ומצאת אים עני ורש אצר בצוני ובחוסר בל ימצוא שדהו תרד מטה, ולאלאיה יהיו הולכים ודלים ולא יגיעו עוד אל נחלת אבותם בל ימי האארן. ובבר מודעת זאת לבל יודעי העתים, כי בימים ההם היתה זאת רחצית תעלת מרי העם, אם נתנה האארן לנבנדיו להם בל כרם חמד וכל אלקה טובה ושמנה, וליתר העם לא נשאר נייר להחיות נפש בניהם העטופים בדעב; לולם לפי תקי תורתנו הקדושה לא תהי׳ זאת ולא תקום בתוך בני ישראל, בי אין בית אים למכור ולקנות שדה לגמיתות, ואך מספר שני תבואות הוא מוכר, וא״כ גם בי ימוך אים וינקב נושה את בל אשר לו מאדה ועד כרם, הן בנו או הוא יש יבנה לאיתנו בברחשונה, ע״י השווי הזה תכון הגלאת ואוצר החומה בבללה, וזה כוונת הבתוב בלן, בשנת היובל תשובו אים אל אחוזתו ולא נכר שוע לפני בל. (יד) וכי תמכרו, עיין בנאור מ״ש, לולם בחמת לא

בהר כה

תִּמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ אַל־תּוֹנוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו: (טו) בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחַר היובל

תרגום אונקלוס

אוֹ תְזַבֹּן מִן יַד חַבְרָךְ לָא תוֹנוֹן גְּבַר יַת אֲחוּהִי: (טו) בְּמִנְיַן שְׁנַיָּא בָּתַר יוֹבְלָא חזבון

מיד עמיתך: אל תונו. זו לונאת ממון: (טו) במספר שנים אחר היובל תקנה. זהו פשוטו לישב המקרא

תרגום אשכנזי רלב

איהר אַלזָ אײנער דעם אַנדערן דערן עטוואָם פֿערקויפֿט, אָדער אײנער פֿאָם אַנדערן עטוואָס קויפֿט, זָא מיסטעט איהר אײך אײנאַנדער ניכט בעפֿאָרטהיילען: (טו) נאַך אַנצאָהל דער יאָהרע, וועלכע

רש"י

לפי פשוטו כמשמעו ושוב יש דרשה מינן בגמרא מוכר מכור ליזרעל חברך ת"ל וכי תמכרו ממכר לעמיתך מכור ומניין אף בת לקנו' קנה מיזרעל חברך ת"ל לו קנה

באור

שמא תאמר לפי כן הקונה מפסיד מעותיו שנתן בעד השדה, לכן בא ללמדנו שאין מכירת הקרקעות נתרן יזרעל לחלוטין אלא כל מוכר ימכור על מנת שתשוב השדה ביובל, ואינו מוכר אלא שני תנובות, ועל פי חשבון זה ימכור המוכר ויקנה הקונה, ולא יונו איש את אחיו, כמו שמפרש בפסוק הסמוך במספר שנים וגו', וכמו שפי' רש"י ז"ל שזהו פשוטו לישב המקרא על מכניו, שעל ההונאה בא להזהיר, כשתמכור לו תקנה קרקע, דעו כמה שנים יש עד היובל, ולפי השנים ותנובות השדה שהיא רוויה לעשות ימכור המוכר ויקנה הקונה שהרי כיון להחזירה לו בשנת היובל, ואעפ"י שאמרו רבותינו ז"ל אין לונאה אלא במטלטלין, לא בקרקעות ועבדים ושטרות, כבר הסביר רמב"ן ז"ל שתי סברו' ישרות, שגם לפי הקבלה לא הוליכו המקרא מפשוטו, ותובן דבריו שלא הבדילו חכמים בין מטלטלין לקרקעות לענין הונאה, אלא לענין שיהא המקח בטל אם הונהו יותר משתות, ופחות ממנו מחילה היא, ובקרקעות אפילו יותר משתות המקח קיים, לפי שיחלו עליה כמו על פחות משתות במטלטלין, אבל שוין הן קרקעות למטלטלין שהמונה עובר בלאו על תונו לים את אחיו, שהרי הענין מדבר בקרקעות, וכן אעפ"י שאין לונאה בקרקעות, אין זה אלא בענין שווי השדה במקח, אבל אם הונהו במספר השנים, או שהטעהו שמוכר אותו לו לחלוטין, או שהטעהו בגודל השדה ובמספר תנובות, גם בקרקעות יש לונאה בדברים אלו, כשטעים בשדה ובמינין אפילו תחות משתות וכל שכן במטלטלין: תמכרו, לשון רבים, ועמיתך לשון יחיד, וחזר אחר כך קנין לומר בלשון יחיד, וגם בזה התעורר רמב"ן ז"ל, ומה שאמר לישב הדבר לא עלתה בו דעתי, ואחשוב שמכר אפשר שהיכם מוכרים, כגון זה מכר לאחרו בית פלוני וזה מכר לו תמורתו שדה פלוני וכך, והוא כמו אליפין, אלא שזה קבל דמים לגביתו וזה לשדהו, ועל שניהן אמר וכי תמכרו ממכר, כלומר כל אחד מכר ממכר לעמיתו, והזהיר לשניהן שלא יונו איש את אחיו, אבל בקנין כסף לי אפשר שיהיו שניהם קונים, אלא אחד מוכר ואחד קונה, ועל כן אמר לו קנה מיד עמיתך, שקנה שנשתו מכר עמיתו, והזהיר גם בו לשניהן אל תונו איש את אחיו, ולפי שאמר מיד עמיתך למדו רבותינו ז"ל שמדבר במטלטלין הנקנין מיד ליד, והבדילו בין מטלטלין לקרקעות לענין ההונא', וכמו שאמרנו, ואם כן למדנו בין באליפין בין בקנין כסף המונה עובר בלאו: אחיו, לרבות הונהו והוא אחיך: (טו) במספר, הוציא ותלה השדה ביובל, יהיה מקנתך כפי מספר השנים אחר היובל,

אם

המעמר

מלאתו מלת עמית בדבור כלל, ולדעתי הטעם לפי שהוא נגזר מן לעמת, וכלשון לך לים אחד יוכל לעמוד נכחו. ומה שבא לו קנה ביחיד, כבר פי' הרלב"ג שהוא בחסרון ענין ובזעורי קניתם קנה וכבים כמוהו, כי קנה הוא המקור ואין בו לא יחיד ולא רבים.

תרגום אשכנזי

בהר כה

נאך דעם יובעל פערשטריכען זינד, מוסט דוא פאן דיינעם נעכסטען קויפען, יענער אבער דיר נאך אנצאהל דער ערנדטע־יאהרע, דיא דוא צו ערווארטען האסט, פערקויפען (טז) יע גרעסער דיא מענגע דער יאהרע, דעסטא מעהר קאנגסט דוא פיר דען קויף גע־בען, אונד יע גרינגער דיא מענ־גע דער יאהרע, דעסטא וועניגער מוסט דוא דאפיר געבען, דען מאן פערקויפט דיר יא נור אייניע אנצאהל פאן ערנדטען. (יז) בעפארטהיילט אייניר דען אנדערן ניכט, זאנדערן פירכט

וירא את

רש"י

המקרא על לוסניו על הלוקח כח להזהיר כשתמכור לו תקנה קרקע דעו כמה שנים יש עד היובל ולפי השני' ותבואות הבאה שהיא רלויה לעצות ימכור המוכר ויקנה הקונה שהרי סופו להחזירה לו בשנת היובל לפי יש שנים מועטות וזה מוכרה בזמים יקרים הרי נתחנה לוקח ולפי יש שנים מרובות ולפי ממנה תבואת הרבה הרי נתחנה מוכר לפיכך לריך לקנותה לפי הזמן וזהו שנאמר במספר שני תבואות ימכר לך לפי מניין שני תבואות שתהא עומדת ביד הלוקח תמכר לו. ורבותינו דרשו מכאן שהמוכר שדהו חייבי לגאול פחות מכ' שנים שתעמוד ב' שנים ביד הלוקח ביום ליום ולפי יש שלש תבואות בחותן ב' שנים כגון שמכרה לו בקמותיה ושני חיבו יולא מפשוטו כלומר מספר שנים של תבואות ולא של שדפון ומשוט שנים שנים: (טו) תרבה מקנתו. ימכרנה ביוקר: תמעיט מקנתו. תמעיט בדמי: (יו) ולא תונו איש את עמיתו. כאן הזהיר על הונאת דברים

גבר

תְּבוֹן מִן חֲבָרָךְ בְּמִנְיַן שְׁנֵי עֲלַלְתָּא יְזַבֵּן לָךְ: (טז) לְפוּם סַגִּיאוּת שְׁנַיָּא תַּסְגֵּי וְבֵינוֹהִי וּלְפוּם זְעֵרוּת שְׁנַיָּא תְּוֵעֵר וְבֵינוֹהִי אֲרֵי מְנְיַן עֲלַלְתָּא הוּא מְזַבֵּן לָךְ: (יז) וְלָא תוֹנוּן

תרגום אונקלוס

בבא

לא הן משוטות לו עוד מרובות, כנגדן תתן בסף מקנת השדה. והטעם שהכתוב מדבר נגד הקונה, ולא כנגד המוכר במספר שנים לאחר היובל תמכר לעמיתך, לאחוב לפי אחין לדם מוכר לאחותו ולא מתוך הדחק, כמו שלאחר הקונה לא יעמוד והמוכר לא יתאנל (ויקרא ל"ב), ומתוך שמלטרך למעות, מדרך הלוקח להונות את המוכר כי מה יעשה: שני תבואות ימכר לך, לא לאלוטין, ולפסר זו על המוכר שלא יונהו למכור לו גוף השדה לאלוטין, וימכרנה בזול ויקפין הלוקח לקנותה, וכשיגיע היובל לריך להשיבה: (טו) לפי, לא יש עדיין שנים רבות עד היובל, כן תרבה בסף מקנתו, שמין כמה מוליכה בשנה אחת, ואח"כ מחשבין השנים עד היובל, ולפי רוב השנים יקנה ויכפול הכסף, ולפי מעוט השני', תמעיט בסף מקנתו, וגם בתוב זה עם הלוקח יפגר כמו שפרשנו טעמו: מספר תבואת, שעד היובל הוא מוכר לך לא גוף הקרקע, מפי רשב"ם ז"ל, ולפי שנגר לומר במספר שני תבואות ימכר לך, לפרש שלא יערוך החשבון על גוף הקרקע, לומר שכך וכך ערך דמי שדה זו לאלוטין, ועתה נמכרת על זמן של עשר לו עשרים שנה אתן לו כך וכך, אלא החשבון יהיה כמה שוין תבואות שדה זו בשנה אחת, ועל ערך זה ימכר התבואות של השנים שהן עד היובל: (יו) ולא תונו איש את עמיתו, לפי הפשט על תונו החשבון נין במטלטלין נין בקרקעות, כגון הונאה גלויה לכל, שהוכהו במדת הקרקע, או במספר השנים, או שמכרה לו לאלוטין, שנזה שוין קרקעות למטלטלין, ולריך להשיב לו גזלת ההונאה, וכמו שכתבנו

וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם: (יח) וַעֲשִׂיתֶם אֶת־חֻקֹּתַי
וְאֶת־מִשְׁפָּטַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם
אֹתָם וִישַׁבְתֶּם עַל־הָאָרֶץ לָבֶטַח:
(יט) וְנָתְנָה הָאָרֶץ פִּרְיָהּ וַאֲכַלְתֶּם
לשבע

תרגום אשכנזי רלג

פֿירכטע דיך פֿאָר דיינעם גאָט=
טע, דען איך, דער עוויגע,
בין אייער גאָטט. (יח) האַל=
טעט מיינע געזעצונגען, בעאָב=
אַכטעט מיינע רעכטע, אונד
בעפֿאָלגעט זיא, זאָ ווערדעט
איהר אין דעם לאַנדע זיכער
וואָהנען קעננען. (יט) דאַז
לאַנד ווירד זיינע פֿרוכטע הער=
גע=

תרגום אונקלוס

ר ש " י

גְּבַר יַת חַבְרַיָּה וְתִדְחַל מֵאֱלָהָךְ אֲרֵי אֲנָא
יְיָ אֱלָהֲכוֹן: (יח) וְתַעְבְּדוּן יַת קְיָמַי וְיַת דִּינַי
תִּטְרוּן וְתַעְבְּדוּן יַתְהוֹן וְתֵחְבוּן עַל אַרְעָא
לְרוֹחֲצָן: (יט) וְתִתֵּן אַרְעָא אִבָּהָ וְתֵיכְלוּן
למשבע

דבריס שלח יקניט לת חברו ולח ישיחנו
עלה שחינה הוגנת לו לפי דרכו והנחתו של
יוען וח"ת מי יודע חס נתכוונתי לרעה לכך
נחמר וירחת מלהיך היודע מחשבות הוח
יודע כל דבר המסור ללב שחין מכיר חלח
מי שהמחשבה בלבו נחמ'בו וירחת מלהיך:
(יח) ויבחתם על הארץ לבטח. שבטון שמטה
ויובל גולים שנחמר לז תרלה הארץ לת שבתותיה. והרלת לת שבתותיה (לקמן כ"ו) ושבעים שנה
של גלות כנגד ע' שמיטות שבטלו היו: (יט) ונתנה הארץ וגו'. ויבחתם לבטח עליה. שלח תדאגו
משנת

באור

שנתנו בסס רמב"ן ז"ל, ועכשיו מזהיר על הונלה במקח שחינה גלויה, והמונה יוכל להתנלל
שגם הוח קנהו נכך, לו שבעיניו שום כן, ולפי שהוח דבר המסור ללב, נחמר בו וירחת מלהיך
הלוחס כל ויודע מלפוני לב החדס. לנל רבותינו ז"ל למדונו שהכתוב הזה על לונלת דבריס
וכמו שפי' רש"י ז"ל, ולפי שהחדס מונה חברו בדברי קנטורים נשמעים לבני פנים, וכשילטער
חברו יחמר לח נתכוונתי להקניטך, חלח כך לו כך נתכוונתי, הונרך לומר וירחת מלהיך:
כי אני ה' אלהיכם, שלהיכם הוח הסס הנכנד והנורח לח נעלם ממנו דבר: (יח) וחקתי,
הקבועים ז' לשמטה וחמשים ליובל, תעשו הכל כמו שחקקתי, חל תשנו דבר, ופרשנו זה (פרשה
ג'): משפטי, הדינין וההלכות הנוסדים על יסודות החקים הללו: תשמרו, בלב, כי יהיו חניניו
עליכם, לז ועשיתם לותם, שגדול תלמוד שמביח לידי מעשה, ונחרנוהו (פרשה י"ח ד' ה'):
וישבתם, גם על כלל החקים והמשפטים ידבר, שבעברם על התורה יגלו מן החרן, וכמו
שנזכר בתוכחות, שלח נכתוב לכל מלות שמיטין ויובלות, לפי שבטולן גורם ג"כ שיגלו מן החרן,
וכמ"ש (פרשה כ"ו ל"ד) בעז"ה: לבטח, שלח תירחו שימלאו לוויבים בכם ויגלו מחכם ממנה:
(יט) ונתנה הארץ פריה, מלת פרי נופל על כל התנוחות, כמו מרחשית כל פרי החלמה
(דברים כ"ו ב'), וכולל חטה ושעורה וגם פרי העץ, ועל שתיהן לומר שתתן החרן פריה, כי
פרו ורבו (בראשית ח' כ"ח), מן פרי שהדבר הנולד הן בעצב החלמה הן בעץ הוח פריו, לנל
עיקר שם פרי יתבן יותר בעץ, שהעץ מתקיים גם בלי פרי, לנל עצב השדה בזיתים פריו
ימל ויבול, ולבן לומל להלן ונתנה החרן יבולה ועץ השדה יתן פריו (פרשה כ"ו ד'), וגם יתבאר
עוד בעז"ה: ואכלתם לשבע, שין פתרונו שימלאו די ספוקם למלאת רעבונם, שלח מלת שונע
בל"הק

המעמר

(יח) וישבתם על הארץ לבטח, תהיו שלוים ושקטים שין פרע ושין נוקה כאדר לומרנו (פסוק י"ג).
ומי

תרגום אשכנזי

בהר כה

נעבען, אונד איהר וועדעט
צור גענוגע צו עסעען האבען,
אונד זיכער וואהנען קענען.
(כ) איהר וועדעט פֿיעללייכט
זאגען: וואס זאללען וויר דען
אים זיעבענטען יאהר עסעען? ווייר זאללען יאַ ניכט אויסזאען, אונד דיא ערנדטע ניכט איינ-

לָשָׁבַע וְיִשְׁבַּתֶּם לָבֶטַח עָלֶיהָ׃
(כ) וְכִי תֹאמְרוּ מַה־נֹּאכַל בַּשָּׁנָה
הַשְּׁבִיעִת הֵן לֹא נִזְרַע וְלֹא נֶאֱסֹף
את

רש"י

תרגום אונקלוס

ברוך

מצות בלורית: ואכלתם לשובע. לף בתוך המעיס תהא בו ברכה: (כ) ולא נאסף. לא

לְמִשְׂבַּע וְתֵחְבּוּן לְרוֹחֲצָן עֲלָהּ׃ (כ) וַאֲרֵי תֵימְרוּן מָה נֵיכוֹל בְּשַׁתָּא שְׁבִיעֵאָה הָא לָא
נזרע

באור

בל"ה על ההסתפקות, אתהיה נפשם צמוקה, ולא תתאוה לדברים אחרים, ובלועז לשובע (לוק פֿערגניגען), וזהו ברכה גדולה, והסך לתה תאכל ולא תשבע (מיכה ו' י"ד), וזה דרך הרשעים שנדמה להם תמיד שחסר מהם דבר, כמו שבי' שלמה לדיק חוכל לשובע נפשו ובטן רשעים תחסר (משלי י"ג כ"ה), ולכן נאמר על המן ובבקר תשבעו לחם (שמות ט"ז י"ב), ולא שבקר לשבוע (שם שם ח'), ולחם שמים ישביעם (תהלים ק"ה מ'), לדה שלא להם לשובע (שם ע"ח כ"ד), לבי שאכלוהו לבדו תרשעים שנה, ודרך החדם שאין לו רק תבזיל אחד, שיתאוה לתבזיל אחר, ועוד מדיך החדם בשוכל תבזיל אחד יום יום להיות קן בו, ומן שמים היה לשבוע, ובפי' רוח חן לם' ח"ם (פרשה י"ז) נאמרו זה בזה: וישבתם לבטח עליה, לדעתי זה פרושו שיהבו לבטח לאיש ירחים מדאגת בלורת וחלייס וכיולח מלרות העולם, לבן לשעלה נאמר לבטח בסוף, ובפסוק זה אמר תחלה וישבתם לבטח, ואח"ב אמר עליה: (כ) וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית, בכל השנים התבואה מדשה נאכלת בשנה שלאחריה, ואם כן תבואת השנה השמינית שנקלרה בניסן ונסיון, היא מאכל לשנה השביעית, ולמה יאמרו מה נאכל בשנה השביעית, יאמרו מה נאכל בשנה השמינית, כי בשביעית אין זרע ואין קציר, על כן אמר רשב"ן ז"ל שהוא כמו מסורס וכי תאמרו בשנה השביעית מה נאכל, כלומר מה נאכל בשמינית, ואין טוב בעיני לשרש המקרא, ועוד מה טעם וכי תאמרו בשביעית, ושם בשמית ובחמשית ילקטו על רעבון השנה שאחר השמיטה, והיה לו לומר וכי תאמרו מה נאכל בשנה השמינית, ולדעתי הכתוב מתפרש מן החמור למעלה והיתה שנת האחרון לשם לאכלה (פסוק ו') ופרשנו מלת לאכלה הוא על השמחה שיעמדו לאכול תבואותיהם בהשקט בלי עמל בכני חורין וחרים, ועתה יפקח הדבר, שם תאמרו מה נאכל בשנה השביעית, לאיך לאמרת נאכל לאמנו בשמחה ובלי דאגה, הן לא נזרע בשנה זו ולא נאסוף בו תבואתנו, ואם בלינו לאכול מה שאכלותינו מתבואות השנה השמינית, יהיה לנו חרפת רעב ומחסור בשמינית: לא נזרע, והשביחים מעטים ולא יספיקו לבלנו, ולא אמר ולא נאמור, כי פרי העץ גדלים גם בלי זמירה ואם לא עובים ממוסם, אבל אמר ולא נאסוף את תבואתינו, שאעפ"י שבירות החילן שבשדותינו גדלים, אסור לנו לאספם הביתה כמו שנעשה בשאר השנים, להכניסן לאוכר אלא הם הפקר לכל, ופירות של שנה שנית כגר אבלנום בשביעית, גם השביחים העולים

המעמר

(כ) וכי תאמרו, לדעתי בחנם בלחנו המפרשים לבאר מדוע גם על שנה השביעית אמרו מה נאכל? כי הלא הדבר ידוע הוא, שבמה זרועים ופירות לא יתקיימו משנה לשנה ומיד בהאספם נאכלים, אף האליר מספוא לבהמה נקלר שתים ושלש פעמים בקיץ אחד, ואם יבלו הבקר מן הרפתים ולאן ממבלותיהם מאין יפי' להם בשר לאכול, והבטיח ה', שיעלה להם ברכתו בשנה הששית ולא יחסר להם בל דבר בשנים הבאות.

אֶת־תְּבוּאָתָהּ: (כא) וְצִוִּיתִי אֶת־
בִּרְכָתִי לָכֶם בַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית
וְעָשָׂת אֶת־הַתְּבוּאָה לִשְׁלֹשׁ
השנים

תרגום אונקלוס

נִזְרַע וְלָא נִכְנוֹשׁ יַת עַלַלְתָּנָא: (כא) וְאֲפַקֵּיד
יַת בִּרְכָתִי לְכוֹן בְּשַׁתָּא שְׁתִיתָאָה וְתַעְבֵּד
יח

תרגום אשכנזי רלר

ברינגען. (כא) זָא ווילל איך
אַבער מיינען זעגען פַּערהיי־
סען אים זעכסטען יאָהרע דאָס
עם איינע ערנדטע הערפֿאָר
ברינגע, אויף דרייא יאָהרע.
ווען

ר ש"י

על הבית: לת תבואתנו. כגון יין ופירות
התילון וספיחין הבאים מליהם: (כא) למלת
השנים. לקנת השמיט מניסן ועד ר"ה
ולשביעית.

באור

העולים מליהן לת נאסוף הניתה, וכן פי' רש"י ז"ל ולת נאסוף על הבית, לת תבואתנו כגון יין ופירות התילן וספיחים העולים מליהן: (כא) וצויתי את ברכתי, כל לשון ברכה, תוספות טובה, כתוקי קס היה בלדק ובמשפט, ולכן כל טובות שלמעלה נקרחים ברכה, לפי שנתנין בלדק ובמשפט, וכפ' כיוך לחברס לחל עליון (ברחשית י"ד י"ט), פרשתיו היטב: ועשת, הברכה שתלוה תעשה לת התבואה לשלש השנים, כי זלת הברכה היה תוספת כח שיתן השם בחרן על כל הפלח, שתין לפרש ועשת על החרן, שתין זכר חרן בענין, ומלת ועשת זרה, שהיה לו לומר ועשתה: לשלש השנים, לקנת השמיט מניסן ועד ר"ה ולשביעית ולשמינית שיזרעו בשמינית ויקלרו בניסן, לשון רש"י ז"ל, ולדעתו יש כתן הבטחה על שביעית שתחריה יובל, ועל כן פי' על עד השנה התשיעית וגו' עד חג הסכות של תשיעית, שהוח עת בוח תבואת שמינית לתוך הבית, שכל ימות הקין היו בשדה בגרנות, ובתשרי הוח עת החסיף לבית, ולדבריו חלו חסר שנת השמיט, שעת החסיף שלה בסכות של שביעית ושין כתן שלש שנים, חלח שביעית ושמינית, ויחמר רש"י ז"ל עוד פעמים שהיתה לריכה לעשות לחרבע שנים בשמיט שלפני השמטה השביעית, שהן בטלין מעבודת קרקע ג' שנים רלופות, ומקרח זה נחמר בשתי השמטות כלן, חבל יותר היה רחוי שיזכור הכתוב ברכה לד' שנים, ויהיו שלש כל שכן, וניותר שלמעלה ממנו מדבר ביובל, ורשב"ם ז"ל שחמר שזהו פשוטו של מקרח, לח למדנו מדבריו תשובה על מה שחלנו חבל רמב"ן ז"ל חמר שהכתוב בפי' ועשת חת התבואה לשלש השנים, בעבור שת היובל שתעשה השמיט לכל שנת השמטה והיובל והשנה שחחרי היובל כי כולה יש יחכלו, ואם כדבריו חיך חמר לחריו וזרעתם חת השנה השמינית, והיח שנת היובל? ומה שכתב שלח לומר שתזרעו בשנה השמינית כמנהג החרן, ולח תמהרו לחרוש ולזרוע ולבלור, כי עד בוח תבואתה לבית בעת החסיף בחג הסכות תחכלו יש, חין הדעת מתישבת בו, שהתחיל ביובל וסיים בשמטה פשוטה, וחיך ימהרו וזרע וקליר כל שנה כמנהג החרן, ועוד שהקבירה בניסן ונסיון ויבולים לחכול מתבואה קדשה, ואם הבטיח ברכה לשלש השנים, כל שכן שלח ידחגו על שנה לחת, ולכל הפרושים החלה חין טעם למה בפל הכתוב ואמר ואכלתם מן התבואה יש, וחזר לומר עד השנה התשיעית וגו' תחכלו יש, יחמר ואכלתם ישן עד בוח תבואתה, וידענו שחסיף שנה שמינית היח בחג החסיף של תשיעית. ולדעתי הכתוב מדבר על השמט, ועל השמטה השביעית שתחריה שנת היובל, כי לפי שבשמטה חמר והיתה שנת החרן לכם לחכלה וגו', חמר עכשיו וכי תחמרו מה נחכל בשנה השביעית, וכל שכן שידחגו בשנה השביעית שתחריה יובל, ועל שתיהן חמר ונותי חת ברכתי לכם בשנה הששית, שלח תדחגו מזגת השמטה, ולח משמטה ויובל שלחריה, כי חלוה ברכתי ועשת לשלש השנים, והן שנים שלמות, כי תבואת השנה הששית תבוח לל הבית בעת החסיף, והוח חג הסכות של שביעית, ויחכלו ממנה כל שנה השביעית, ושנת היובל שהיח השמינית, ושנה שתחרי היובל שהיח התשיעית שבה יזרעו ויקלרו, ועת החסיף שלה בחג הסכות של עשירית, ועד לותו הזמן יחכלו מתבואת עשית, וזהו לשלש השנים, וחזר ופירש שתיהן על שנת השמטה לחמר וזרעתם לחמר השמינית, כלומר שם תזרעו בשנה השמינית, שהיח השנה שתחרי השמטה הפשוטה, לז תחכלו מן התבואה כל השנה ההיח ישן מתבואת הששית, וזה שמוש הוי"ו של וזרעתם, ולענין

תרגום אשכנזי

(כב) ווען איהר דאַז אַכטע יאָהר וויעדער אויסזאָעט, זאָללט איהר נאָך פּאָן דער אַלטען ערנדטע צעהרען, ביז אים נייַנטען יאָהרע דיא פֿרוכט דאַפּאָן איינ־קעממט זאָללט איהר נאָך פּאָן דער אַלטען פֿרוכט צעהרען. (כג) גרונדשטיקע זאָללען ניכט

בהר כה

הַשָּׁנִים: (כג) וְזָרַעְתֶּם אֶת הַשָּׁנָה הַשְּׁמִינִת וַאֲכַלְתֶּם מִן־הַתְּבוּאָה יָשָׁן עַד ו הַשָּׁנָה הַתְּשִׁיעִת עַד־בּוֹא תְּבוּאָתָהּ תֹּאכְלוּ יָשָׁן: (כג) וְהָאָרֶץ לֹא תִמָּכֵר

לצמחת

רש"י

אויף

תרגום אונקלוס

ולצניעית ולשמינית שיזרעו בשמינית במרחשון ויקלרו בניסן: (כב) עד השנה התשיעית. עד חג הסוכות של תשיעית שהוא עת בוא תבואתה של שמיני לתוך הבית שכל ימות הקיץ היו בשדה בגרנות ובתשרי הוא עת החסיף לבית ופעמים שהיתה לריכה לעשות לחרבע שנים בשנית שלפני השמיטה השביעית שהן בטלין מעבודת קרקע שתי שנים רלופו' השביעי' והיובל ומקרא זה נאמר בשאר השמיטות כלן: (כג) והארץ לא תמכר.

ליתן

יַת עַלַלְתָּא לְחַלַת שְׁנִין: (כב) וְתִזְרְעוּן יַת שַׁתָּא תְּמִינָאָה וְתֵיכְלוּן מִן עַלַלְתָּא עַתִּיקָא עַד שַׁתָּא תְּשִׁיעָאָה עַד מֵיעַל עַלַלְתָּהּ תֵּיכְלוּן עַתִּיקָא: (כג) וְאַרְעָא לָא תִזַּבֵּן לְחָלוּטִין

ארי

באור

שמטה ויובל לומר עד השנה התשיעית, כלומר ואם לא תזרעו גם בשנה השמינית, שהוא בהיות יובל לאחר השמטה, לז תאכלו מתבואת שנית עד השנה התשיעית, עד ועד בכלל כל השנה התשיעית, וזהו שפי' עד בוא תבואתה תאכלו ישן, ומלת תבואתה שב על השנה התשיעית, כלומר עד בוא חסיף של שנה תשיעית, שהיה בחג הסכות של עשירית תאכלו ישן מתבואת שנית, נוסף על ישן דאשון, שהוא ישן גמור, וכמ"ש (פרשה כ"ו י'). ורבותינו ז"ל בת"כ אמרו גם כן שהכתובים מדברים על שמטה פשוטה, ועל שמטה שאחריה היובל, אלא שדרשו כן ממלות יתרות, ואני לפרש פשוטו של מקרא באתי. [ס"ה, הגרוזה בפי' רש"י והרשב"ם שהדברי' במשמען, ושאר שמטות הכתוב מדבר, והענין כך הוא, קניה השעורים בניסן, ומתפרנסים והולכים מן השעורים עד ניסן הבא, ומן החטין הנקנים בסיון עד סיון הבא, וכן לימי הקציר והחסיף לגפן ולזית ולתאנה ורמון, הפירות הנלקטים כל אחד בחדשו יספיקו על הרוב לבנים עשר חדש, וז"ש תבואת השנה הראשונה ואכלת בימות הקיץ של השנה ההיא וכל השנה השנית עד תחלת השנה השלישית בגלות החסיף והקציר של השנה השנית, מעתה אם לא יזרעו ולא יקצרו בשביעית לא יהיה להם שעורים בניסן של שביעית, ולא חטים בסיון, ויתמיד להם מחסור כל אחד מפירות הארץ בזמן החסיף שלו עד השנה התשיעית, וזהו ועשת את התבואה לשלש השנים, השעור כמ"ש רש"י, לקנות השנית מניסן עד ר"ה, ולשביעית ולשמינית כלה, עד השנה התשיעית, שאז יכלו ימי הקציר והחסיף של שמינית °]: (כג) והא"י לא תמכר, ליתן לאו על מזרת שדות לשעלים ויובל שלא יהא הלוקח נוטשה לעון רש"י ז"ל, ולפי' זה תמר דמכ"ן ז"ל שהיה לו לומר והארץ לא תקנה לשמיתות, והשיב שענינו לא תמכר לכם לשמיתות וכן לא ימכרו ממכרת עבד (פסוק מ"ב), תזכיר בלוקח שיוליאנו ביובל, ואמר הרב ז"ל עוד שיתכן שיהיה לא תמכר לאו גמור שלא ימכור לחתה לחלוטין, ואעפ"י שהיובל מפקיעה, הזהיר הכתוב למוכר לו לשייהם שלא יעשו ממכרם לשמיתות, ואם אמרו כן יעברו בלאו זה, ולא יועיל להם כי תאזור ביובל, וכך פירשו הרב רבינו מנה ז"ל, וכענין שאמרו בשמי דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני ולקי משום דעבר אהוסיפו דאלבש, ומלבד זה ירחה

לי

לִצְמִתֻת כִּי־לִי הָאָרֶץ כִּי־גֵרִים
וְתוֹשָׁבִים אַתֶּם עִמָּדִי: (כד) וּבְכֹל
אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם גְּאֻלָּה תִּתְּנוּ
לארץ

לאנדע, דאז אייער אייגענטהום איזט, זאלל בייא גרונדשטיקען דאז וויעדראיינלעזען
שטאטט

תרגום אונקלוס

אֲרֵי דִילִי אַרְעָא אֲרֵי דָיָרִין וְתוֹתָבִין אַתּוּן
קֳדָמָי: (כד) וּבְכֹל אַרַע אַחְסָנַתְכוֹן פּוּרְקָנָא
חתנון

ר ש " י

ליתן לאו על חזרת שדות לבעלי׳ ביובל שלא
יהא הלוקח נוכשה: לצמיתות. לפסיקה
למכיר׳ פסוקה עולמית: כי לי הארץ. אל
תרע עיניך בה שאינה שלך: (כד) ובכל ארץ
לחזחכם

תרגום אשכנזי רלה

אויף עוויג פֿערקויפֿט וועדען,
דען דאז לאַנד איזט מיין, איהר
אַבער זייד נור פֿרעמדלינגע
אונד געדולדעטע אויף מיינעם
באָדען. (כד) אין דעם גאַנצען

לי שתפזר שהמוכר מוכר לותה לחלוטין, והלוקח משלם ממון הרבה בעד גוף הקרקע, ועוזין קנוניח בשת היובל להחזיר לו השדה בשנה זו, וחוזר ומחזירה לו לאחר היובל, וז"כ לח תמכר כולל מוכר ולוקח, וגם על והארץ שלח תהיה נמכרת בין מוכר ולוקח, ועוד יכלול הכתוב הזה לזהירה למלך לו לקניני עם, שלח תמכר מן הארץ הזלת מחוז למלך לחר חליפין נמחוז לחר, שחין בידינו לכופו שיחזירנו ביובל, ולדעת רמב"ן ז"ל חין הכתוב לזהרה, שלח טעם, תנהגו ביובל ולל יקשה בעיניכם, כי לי הארץ ולימי רולה שתמכר לצמיתות, ופי׳ רש"י ז"ל נרלה יותר: לצמתת, לחלוטין, כמו למתו בנור חיי (ליכה ג׳ כ"ג), ימתיתם ה׳ חלהינו (תהלים ע"ד כ"ג), שלח יהיו עוד, וכן מוכר לצמיתות שלח תשוב חליו עוד: כי לי הארץ, חין זה טעם למה לח תמכר לצמיתות, שהרל שלו גם הבתים והמטלטלין, כמו לה׳ הארץ ומלואה (שם כ"ד ח׳), ועוד גם כשנמכרת ליד חחר לחלוטין, לח ילקה מתחת יד השם, חבל יחמר חני חדון הארץ, ובידי לנוות מה שחני חפץ בו, ולכן בעל הטעמים שם המפסיק תחת הארץ: כי גרים ותושבים חתם עמדי, זהו ענין חחר, שמח תחמרו הרי נתת לנו הארץ לחחוז עולם, ולנחנו חזרת הארץ, על כן חמר לעפ"י שכנגד שחר העמים חזרת הארץ לחם, ונתנה הארץ לכם לחחוזה לנחל חותה לבניכם לחריכם, עמדי חתם גרים ותושבים, כי לי הארץ, וחתם דומים כגרים שבחו מארץ רחוקה, וחדוני הארץ הרשה חותם להיות תושבים בחרלו, ונתן לכל חחד מחוז לשבת בו, שחין גוף הקרקע קנוי לו לעשות בו מה שירלה, וכן הוח בחמת כי החדם דומה בחרץ לגר, כי נשמתו ממעל, וירד ממקומו למטה לשבת בחרץ, וכן חמר דוד כי גר חנכי עמך תושב ככל חבותי (תהלים ל"ט י"ג), וחמר כי גרים חנחנו לפניך ותושבים ככל חבותינו ככל ימינו על הארץ (ד"ה ח׳ כ"ט י"ד), כלומר עוד מעט ונשובה חל המקום חשר יצחנו משם, ועוד חמר גר חנכי בחרץ חל תסתר ממני מלותיך (תהלים קי"ט י"ט), כלומר חיני מן הארץ שלח גר בח ממרומים, על כן חל תסתר ממני מלותיך, וכן גר ותושב חנכי עמכם (ברחשית כ"ג ד׳), בערבכם חיני נחשב לחזרח הארץ, שלח גר מארץ נכריה, שנעשה תושב בחרלכם: (כד) ובכל ארץ חחוזתכם, לרבות בתים ועבד עברי, ודבר זה מפורש בקדושין בפרק רחשון, ולפי פשוטו סמוך לפרשה של מחריו שהמוכר מחזתו רשחי לגחלה לחחר שתי שנים חו הוח חו קרובו, ומין הלוקח יכול לעשב, כך פי׳ רש"י ז"ל, וכן פי׳ רשב"ם ז"ל, ולח נכון הדבר בעיני רמב"ן ז"ל שיכלול בפרשת היובל פסוק זה, ויחמר בפרשה השניה כילד כי ימוך מחיך וגו׳ [ע"ש מ"ה מיך נדע שהתחלת הפרשה השניה מן כי ימוך מחיך? לדעת הרש"י והרשב"ם יחמר שהתחלתה מפסוק כ"ד, יחמר דרך כלל מלבד החזרה ביובל תתנו רשות למוכר חו לקרובו לגחול חת ממכרו, וחח"כ יפרש דיני הגחולה בפרט, כמשפט הכתוב בב"מ, והנרחה שהיליחה ביובל חין כסף לח תקרח גחולה, וכל לשון גחולה במקח וממכר הוח (וויעדערקויף) בל"ח, לכך יחמר גחולה תהיה לו וביובל ילח ע], שלח גחולה תתנו על נחת השנים ביובל, ולשון גחולה

תרגום אשכנזי

שטאַטט פֿינדען. (כה) ווען דיין ברודער פֿאַלט פֿערמעגען קעמט, אונד פֿאַן זיינעם אייגענטהום פֿערקויפֿט, זאָ קאַן זיין נעכסטער

בהר כה

לָאָרֶץ: ס רביעי (כה) כִּי־
יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָכַר מֵאֲחֻזָּתוֹ וּבָא
גאלו

רש"י

תרגום אונקלוס

תִּתְּנוּן לְאַרְעָא: (כה) אֲרֵי יְתַמַּכְּנָן אָחוּךְ
וְיִזְבַּן מֵאֲחֻסָּנְתֵּיהּ וְיֵיתֵי פָּרִיקֵיהּ דְּקָרִיב לֵיהּ
ויפרוק

לחזקתם. לרבות בתים ועבד עברי ודבר זה מפורש בקדושין בפרק רחבון. ולפי פשוטו סמוך לפרשה של לחריו שהמוכר לחזקתו רשאי לגאלה לאחר שתי שנים לו הוא לו קרובו ואין הלוקח יכול לעכב: (כה) כי ימוך אחיך ומכר. מלמד שאין לאדם רשאי למכור שדהו אלא מחמת דוחק עוני: מאחוזתו. ולא כולה למד תרן מיסייר שדה לעלמו:
וגאל

באור

כמו גאל ה' עבדו יעקב, שהוליח עבדו מיד המחזיקים בו, וגאלתי לחכם בזרוע נטויה, וכן גאלה תתנו לארן מיד הקונים המחזיקים בה אלא נתתיה להם לאחוזה. ודבריו אלו יראים, אבל בטעם למה נאמר מקרח זה אמר הרב ז"ל לפי שאמר כי לי הארן, וכל האדמות לו הנה, על כן אמר ובכל ארן לאחוזתכם לא בחולה לארן, זה לא נכון בעיני, כמו שיתבאר מפרושנו על כי לי הארן, ועוד שבראש הענין נאמר כי תבואו אל הארן אשר אני נותן לכם, ועוד בפי הלשת מה טעם למאמר כי לי הארן, אבל לדעתי זה הפסוק דבק עם אותו שלפניו והארן לא תמכר וגו', כי בראש הענין לא אמר רק ובשתם שים אל לאחוזתו (פסוק י'), ואמר שנית בשנת היובל הזאת תשובו איש אל לאחוזתו (פסוק י"ג), ואמרנו שבח למייבו שיעוד אל לאחוזתו, ועדיין לא שמענו בילד יתקייס דבר זה, וכי הלוקח יפסיד ממונו, ופירש שכל מכר וכל קנין שדות לא יהיו בגוף הקרקע, אלא בספר שני תבואות, ועבדיו בא הכתוב ליתן לא תעשה על הדבר, שאסור למכור לצמיתות ואסור לסופר לכתוב שטר מכירה על גוף הקרקע, ואסור לעדים להעיד על שטר כזה, וכל שכן שאסור לבית דין לקיים מה שכתוב בו, ועוד מזהיר שאם מכר אחד מישראל לאחוזתו לצמיתות, והמוכר והקונה רוצים בדבר, ונודע לב"ד, או מיגין ב"ד להוליח הקרקע בשנת היובל מיד הלוקח, ולהחזירה ליד המוכר וכופין אותו לשוב לאחוזתו, וכל שכן אם הלוקח מחזיק בקרקע, והמוכר מבקש דין השבה, שיעשו ב"ד שלהן בעל כרחו של לוקח, ועל זה אמר ובכל ארן אחזתכם גאלה תתנו לארן, אחם מיגין לתת גאלה לארן, להוליחה מיד המחזיק בה, וממלת נכל למדו את"כ לרבות בתים וע"ע, שבכלן אם יחזיק בהן הלוקח, מיגין ב"ד לגאלן מיד המחזיק בהן, ויש בזה דברים לשטת התלמוד בקדושין: (כה) כי ימוך אחיך, שרשו מכך מן הנפולים, כמו וימכו בעונם (תהלים ק"ו מ"ג), וכן דעת ר' יהודה המדקדק ורד"ק ז"ל בס' השרשים, ובח המלאפום תחת המולס, כמו ירון ושמח (משלי כ"ט ו'), אבל לדעת ר' יונה המדקדק ורלב"ע ז"ל הוא מנחי עי"ן, וכפי' המלה אמר רלב"ע ז"ל שהוא כמו דל ואביון, ואין כן דעתי, כי הדל חסר כל, כמו ואם דל הוא ואין ידו מצגת, והוא עם התושב, ואין עם תושב בשרש אחד, אלא ענינו שיפול וירד ממלנו לפילו נשאר לו קלתו, כגון שהיו לו קרקעות שוים עשרת אלפים, גם כספים ומטלטלין ואבד כספו ומטלטליו, ואין לו לפרנסת ביתו לו לאלם נשיו, ובריך למכור שדים קרקעותיו, וכן נעלתים ימך המקרא (קהלת י' י"ח), פי' תקרת הבית מתפלת ע"י עללה שלא תקן הבית בזמנו, וחכמינו ז"ל השתמשו גם הם בשרש זה ואמרו גבוה ונמוך, ונמוך במשקל נגוזו ועברו (נחום ג' י"ב), והוא הענין שפרשנו: כי ימוך אחיך ומבר, לשון רבותינו ז"ל אין לאדם רשאי למכור מאחוזתו, אלא כי ימוך, לא שימכור מאחוזתו לקנות בדמיהן בהמה בית לו כלים, או ליתן הכסף בחולנו: מאחוזתו, לשון רבותינו ז"ל מאחוזתו ולא כל
לאחוזתו

המעמר

(כה) ימוך, כל דברי הרב המנחר בשרש המלה הזאת נופלים המה על דברי רד"ק בשרש מכך ולדעתם

כחר כה

גְּאֻלּוֹ הַקָּרֵב אֵלָיו וְגָאַל אֶת מִמְכַּר אָחִיו: (כו) וְאִישׁ כִּי לֹא יִהְיֶה־לּוֹ גֹּאֵל וְהִשִּׂיגָה יָדוֹ וּמָצָא

כדי

תרגום אונקלוס

וְיִפְרוֹק יַת זְבִינֵי אָחוּהִי: (כו) וּגְבַר אֲרֵי לָא יְהֵי לֵיהּ פָּרִיק וְתַדְבִּיק יְדֵיהּ וְיַשְׁכַּח

כמסת

תרגום אשכנזי רלו

סטער פֿערוואַנדטער קאָממען אונד דאַז וויעדער איינלעזען, וואַם זיין ברודער פֿערקויפֿט האַט. (כו) האַט יעמאַנד קיינען וויעדעראיינלעזער, ער זעלבסט אַבער קאָממט וויעדער צו פֿער־

מע־

ר ש "י

וגאל את ממכר אחיו. ואין הלוקח יכול לעכב: (כו) ואיש כי לא יהיה לו גואל. וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואלים אלא

גואל

באור

שאמילו צריך למכור, לא ימכור רק כפי הצריך לו לפי שעה, לא שימכור הכל נגד אחת, ר"ל אליעזר בן עזריה ומה אם לגבוה אין אדם רשאי להחרים את כל נכסיו, שאכ"ו לעצמו, ולפי הפשט דבר במוכר מקצת, ומשחיר מקצת, ואעפ"כ רשאי ליגאל מקצת ממכר, וכל שכן מוכר כל אחוזתו: ובא גאלו, הפרשה מדברת במוכר שני תנועות עד היובל, שמותר לקרוב לו הוא עצמו לגאל שדהו מיד הקונה, ואינו יכול לעכב ולומר מספר שנים מכרת לי, אלא גואלה מידו מיד, ולפי שקרובי האדם מלטערים בגרתו, ואפשים להכילו ממנה, נקראי' גאליו, מטעם שפרשנו (פסוק כ"ד). וכפי הנראה מלשון הכתוב מצוה לקרוב שיגאל ממכר אחיו, ובמס' קדושין נחלקו בו ר"מ ור' יהושע אם וגאל מוצה לו רשות, ורמב"ם ז"ל פסק רשות, ולמדנו הכתוב שאין הלוקח יוכל למחות, אבל אחר שאינו קרובו אינו יכול לגאול השדה מיד הלוקח, כי זכות הלוקח קודם, אעפ"י בשיגאלנה תהיה ביד הגואל, ולא ביד המוכר ואין גאולה גמורה מכל מקום ישמח לב המך אם אחוזתו תחת יד גואלו הקרוב אליו, ולא ביד זרים, שקרובו אינו רוצה להרויח בפירותיו, גם יעשה עמו חסד בנמה דברים מה שלא יעשה הלוקח: הקרב אליו, כמו מאותן החמורים בפרשת אמור כי אם לשאנו הקרוב אליו (לעיל כ"ה נ'), אלא שאם לא יגאל אחד מהן, מצות הגאולה בקרובים הרחוקים מהן, והטעם מבואר מדברנו שיותר הוא קרוב לו, יהיה יותר לטובתו, ובת"כ אם הקרוב אליו, מלמד שהקרוב קודם: וגאל את ממכר אחיו, לא אמר את אחוזת אחיו, כי לא מכר את האחוזה עצמה, אלא התנועות וזהו שאמר ממכר אחיו, הדבר שמכר לאחר: אחיו, כמו כי תעשים אחים לנחנו (בראשית י"ג ח'), קרובים: (כו) ואיש כי לא יהיה לו גאל, וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואלים, אלא גואל שיכול לגאול ממכרו, מפי' רש"י ז"ל, והוא מת"כ, ובגמרא פי' רש"י ז"ל וכי יש לך וכו' והלא נעוד אחד מישראל קיים הוא קרוב לו, אלא שאין לו מי שיכול לגאול, שידו משגת לקיים הגאולה, ואם גאלו הקרוב אליו ניותר שעליו החוב לגאל עני הוא, שאר הקרובים כלם פטורים אעפ"י שידם משגת: והשיגה ידו, כסף: ומצא, שעכשיו נח לידו כמו שפרשנו (פרשה

ט'

המעמר

ולדעתם יהי' והשבו כגל יקפלון (חיוב כ"ד כ"ד) ע"ד ואבות, ויחל, מה אקוב ודומיהם, שגם דגם הפ"ח לתאלום עין הפעל. לולם הריק"ם מלן ימלן בזרות הזאת ויאמר, כי לכל הפעלים החלה יש שני שרשים, נכת ובתת, נדל ודלל, וכמו שמלאנו גם מול ונמל על ענין אחד, וכן הדין בגלם, וינוחו ת"כ כמשפט ע"ד מסרי הנו"ן, ולדעתו גם כאן יהי' נמך ומכך או מוך לחיים ות"כ נמוך הנזכר בדברי חז"ל הוא בינוני הפעול מנין הקל. ובא גאלו, הנה ה' יודע את לבות בני האדם כי יש אחר הנבע, ובכל התזהרות שהזהיר לא ימנע איש מלהונות את רעהו אם יש לגאל ידו, ומה יעשה העני שהשעה דוחקת לותו אם לא ימכור קונה לך פחות הרבה משוויו, ולזה גדרה התורה בעד הלוקח ונתנה גאלה גם בשנים שבין יובל ליובל, ות"כ הקונה לא ישמח אם קנה בזול, יען יירא כי בא יבוא הגואל, ולזה גם הקונה יחפון לקנות בדמי שווי האדם למען יעמוד המכר בידו עד היובל.

תרגום אשכנזי

ב ה ר כה

כְּדֵי גְאֻלָּתוֹ: (כז) וְחִשַּׁב אֶת־שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ וְהֵשִׁיב אֶת־הָעֹדֵף לָאִישׁ אֲשֶׁר מָכַר־לוֹ וְשָׁב לַאֲחֻזָּתוֹ: (כח) וְאִם לֹא־מָצְאָה יָדוֹ דֵּי הָשִׁיב

לו

מענען, אונד ערווירבט זאָ פֿיל, אַלם צום וויעדער־איינלעזען נע־טהיג איזט, (כז) זאָ זאָלל ער דיא יאַהרע זייט דעם פֿערקויף אַברעכֿנען, דען איבערראַסט דעמיעניגען ערשטאַטטען, דעם ער עס פֿערקויפֿט האַט, אונד וויעדער צו זיינעם אייגענ־טהומע געלאַנגען. (כח) איזט ער ניכֿט פֿערמעגענד איהם וויעדער צו בעצאַהלען, זאָ

בלייבט

ר ש "י

גואל שיוכל לגאול ממכרו: (כז) וחשב את שני ממכרו. כמה שנים היו עד היובל כך וכך כמה מכרתיה לך ככך וכך עתיד היית להחזירה ביובל ומלאת קונה מספר התבואות כפי חשבון של כל שנה תכלת אותה שלש שנים לו תרבע הולך את דמיהן מן החשבון וטול את השאר והשב את העודף בדמי המקח על התכילה שתכלה ויתנם ללוקח: לאיש אשר מכר לו. המוכר הזה שבח לגאלה: (כח) די השיב לו. מכאן שאינו גואל לכתחלה:

עד

תרגום אונקלוס

כְּמִסַּת כּוּרְקָנֵיהּ: (כז) וְיַחֲשֵׁב יַת שְׁנֵי זְבִינוּהִי וְיָתֵיב יַת מוֹתָרָא לְגֻבַר דִּי זַבֵּין לֵיהּ וְיָתוּב לַאֲחַסָּנְתֵּיהּ: (כח) וְאִם לָא אַשְׁכַּחַת יְדֵיהּ

כמסת

ב א ו ר

ט' ט'), ולמדו רבותינו שלש ילוה ויגאל, שלש בשבע יד, ושלש ימכור ברחיק ויגאל בקרוב, ברע ויגאל ביפה, כלומר אין מלוה עליו לעשות כן, ואם עושה אין הלוקח חייב להחזירה: כדי גאלתו, למדו רבותינו ז"ל לא יגאל חלין: (כז) וחשב, מבנין הפעיל היולא לשני, וכן הוא בכל לשון חשבון אין לאחד מהן בקל, לומר לוי לפי שמחשבה וחשבון לאחד, שכל חשבון יסודתו על מחשבות, שחושב על פרטים שנתן לחנרו, ועל פרטים שקבל, ועושין חשבון זה עם זה, מחשבה שנעלמה מזה יזכיר לו חברו וכן להפך, ולפי שמחשבו בו מחשבות לא חשב עליהן מלבו, נאמר וחשב בבנין היולא: וחשב את שני ממכרו, כמה שנים היו עד היובל כך וכך, כמה מכרתיה לך כך וכך, עתיד היית להחזירה ביובל, ומלאת קנית מספר התבואות, כפי חשבון של כל שנה, תכלת אותה שלש לו תרבע, הולך את דמיהן מן החשבון וטול את השאר, וזהו והשיב את העודף בדמי המקח על התכילה שתכלה ויתנה ללוקח, לשון רש"י ז"ל, ורשב"ם ז"ל פי' והשיב את העודף, מן השנים עד היובל שלא תכל עדיין, על שנים שתכל כבר, ודברי רש"י ז"ל מבוררין יותר, כי לית יתוב השנים העודפי', והשבה היא הדמים, וצריך לפתר העודף בדמי המקח שנתן על דמי התכילה שתכל, וחשבון זה יסודתו על מספר שני המכר: לאיש אשר מכר לו, המוכר הזה שבח לגאלה, לשון רש"י ז"ל, כלומר אינו עושה חשבון שלא עם הקונה שמכר לו הגואל שדהו, שלא יסיח הקונה מכר את השדה לאחר בממון הרבה, אינו צריך להשיב שלא הממון שקבל מן האיש שמכר מכר לו הגואל שדהו וכן הלכה: ושב לאחוזתו, מכאן ללמוד שגאולת הקרובים אינו שלא מיד הלוקח, ועכשיו שגאלן לותה היא תחת ידם, שהרי בגאולת הגואל לא אמר ושב לאחוזתו, ומעם ושב לאחוזתו למדנו הענין כלו, שאעפ"י שהוא עכשו מלא כדי גאולתו וגאל שדהו, אין לו רשות לגאל מיד לוקח זה, ולמוכרה לאחר, שלא ושב לאחוזתו צריך שיושב לאחוזתו, שלא נתנה לו תורה רשות לבטל המקח הראשון, שלא כדי שיושב לאחוזתו, לא לאחור ולמוכרה להרויח בכסף מקנתו, ולבך הקרוב גואל שעה"י אחין המוכר שב לאחוזתו מטעם שאמרנו (פסוק כ"ה), ועל כן אמר שם אין לאחים גואל, שוב לא תלוה האחוזה מיד לוקח זה ליד לוקח אחי, שלא תסילו השיבה יד המוכר וגאל את אחוזתו, ושב לאחוזתו, צריך שיושב לאחוזתו לא שימכרנה לאחר: (כח) די השיב לו, מה שצריך להשיב לו: ממכרו, תבואות השדה שמכר לו: ביד, ברשות: ויצא,

המוכר

בהר כה

לוֹ וְהָיָה מִמְכָּרוֹ בְּיַד הַקֹּנֶה אֹתוֹ
עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְיָצָא בַּיֹּבֵל וְשָׁב
לַאֲחֻזָּתוֹ: ס חמישי שלישי (כט) וְאִישׁ
כִּי־יִמְכֹּר בֵּית־מוֹשַׁב עִיר חוֹמָה
וְהָיְתָה גְאֻלָּתוֹ עַד־תֹּם שְׁנַת
מִמְכָּרוֹ יָמִים תִּהְיֶה גְאֻלָּתוֹ:

ואם

תרגום אשכנזי רלז

בלייבט דאַז פֿערקויפֿטע לאַנד
אין דען ענדען דעם קייפֿערס,
ביז צום יובעליאַהר. אים יו־
בעליאַהר אַבער ווירד עם ווי־
דער פֿרייא, אונד ער גאַלאַנ־
געט וויעדער צו זיינעם אייגע־
טהומע. (כט) ווען יעמאַנד איין
וואָהנהויז אין אייגער אוממוי־
ערטען שטאַדט פֿערקויפֿט, זאָ
דויערט דאַז וויעדעראיינלע־
זונגסרעכט דאַז גאַנצע יאַהר

נאַך דעם פֿערקויף; אין פֿעלליגעם יאַהר זאָלל עס וויעדעראיינגעלעזט ווערדען קעננען.

ווירד

תרגום אונקלוס

כְּמִסַּת דַּיָּתִיב לֵיהּ וְיהוֹן זְבִינוֹהִי בְּיַד דְּזָבַן
יְתֵיהּ עַד שַׁתָּא דְיוֹבְלָא וְיִפּוֹק בְּיוֹבְלָא וְיתוּב
לַאֲחֻסַּנְתֵּיהּ: (כט) וּגְבַר אֲרֵי יְזַבֵּן בֵּית מוֹתַב
קַרְתָּא מַקְּפָא שׁוּר וִיהֵי פּוּרְקָנֵיהּ עַד
מְשַׁלַּם שַׁתָּא דְזִבְנוֹהִי עִידָן בְּעִדָּן יְהֵי
פורקניה

רש"י

עד שנת היובל. שלח יכנס לתוך תוחה שנה כלום שהיובל משמט בתחלתו: (כט) בית מושב עיר חומה. בית בתוך עיר המוקפת חומה מימות יהושע בן נון: והיתה גאולתו. לפי שנאמר בשדה שיכול לגאלה משתי שנים ואילך כל זמן שירלה ובתוך שתי שנים הרחבונים חינו יכול לגאלה הולרך לפרש בזה שהוא חילוף שאם רלה לגאול בשנה רחבונה גואלה ולאחר מכאן חינו גואלה: והיתה גאולתו. שלי בית: ימים. ימי שנה שלימה קרויים ימים וכן תשב הנערה אתנו ימים (בראשית כ"ד):

וקס

באור

הממכר מיד הקונה בנוף היובל: ושב, המוכר לאחוזתו, ובנותיו דרשו מקרא זה בת"כ, וחינו לריך לכתב המקרא: (כט) בית מושב, סמוך כלומר בית דירה, ולולי קבלת רבותינו (פסוק ל') היינו לומרים שבח להוליח בית תבן וכיולא, והם ז"ל למדו שבהחישבו בה היתה עיר חומה, לח שהקיפוה חומה לאחרי שיבוו בנותיהן, ולמדנו מזה שלריכה להיות מוקפת חומה מימות יהושע בן נון: עיר חומה, שלי עיר חומה: והיתה גאולתו, לפי שכלל למעלה הגאולות כלם נחמר וכלל לרן לאחוזתם גאלה תתנו לארן, וכלל גאלה לאחו ביובל, ולאחו בתוך זמנו אם נגאל ע"י קרוב או ע"י המוכר עלמו, אמר על בית עיר חומה שתהיה גאולתו עד תום שנת ממכרו, וכתב רש"י ז"ל לפי שנאמר בשדה שיכול לגאלה משתי שנים ואילך כל זמן שירלה, ובתוך שתי שנים הרחבונים חינו יכול לגאלה, הולרך לפרש בזה שהוא חילוף, שאם רלה לגאול בשנה רחבונה גואלה, ולאחר מכאן חינו גואלה: שנת ממכרו, שנת שלימה מיום שמכרה, שאם מכרה בסיון, נגאלת עד סיון הבח, לח שנת עולם שתאלתה תשרי וכשובריה בסיון לח תגאל אלא עד תשרי: ימים תהיה גאלתו, כגון מכ"ז בסיון זה עד כ"ז שלי סיון הבח, לאפוי שאינה שנה שלי שם"ה ימים שהיא שנה ממש, שתנח השמש לנקודתה, אלא שנה שלי קניעות המחזור שהיא לפעמים שנ"ד ימים. וזה הכלל לדעתי שכשרולה להודיענו שיהיה החזון ע"פ קניעות המחזור קורא אח השנה ימים, כלומר מספר ימים שלי שנה זו, ובן ושמרת אח החקים הזאת למועדה מימים ימימה (שמות י"ג י'), לפי שתולה אותה בט"ו לחדש הרחבון, ונמועד החביב, ואנו לריכין להשוות השנים כפי שניהן, וע"י כך שנה אחת משונה מחברתה, ואינן שוות להיות כל אחת משם"ה ימים, לאמר מימים ימימה. ורש"י ז"ל פי' ימים תהיה גאולתו

בהר כה

(ל) וְאִם לֹא־יִגָּאֵל עַד־מְלֹאת לוֹ
שְׁנָה תְמִימָה וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר־
בָּעִיר אֲשֶׁר־לֹא חֹמָה לַצְּמִיתֻת
לַקֹּנֶה אֹתוֹ לְדֹרֹתָיו לֹא יֵצֵא בַּיֹּבֵל:
(לא) וּבָתֵּי הַחֲצֵרִים אֲשֶׁר אֵין־לָהֶם

ס"ו קרי חמח

תרגום אשכנזי

(ל) ווירד עם אבער איננער־
האלב איינעם פעלליגען יאהרס
ניכט איינגעלעזט, זא בלייבט
דאז הויז אין דער אוממויער־
טען שטאדט דעם קייפער פיר
זיינע נאכקאממען, אויף עוויג,
אונד ווירד אים יובעליאהר
ניכט פרייא. (לא) היזער אויף
דערפערן, דיא מיט קיינער
מויר

רש"י

(ל) וקם הבית וגו' לצמיתות. יצא מכאן אל מוכר ועומד בכאן אל קונה: לא יצא ביובל. לאמר רב ספרא לאם פגע בו יובל בתוך שנתו לא יצא: (לא) ובתי החצרים כתרגומו פלחין עיירות פתוחות מלין חומה ויש

תרגום אונקלוס

פורקניה: (ל) ואם לא יתפרק עד משלם
ליה שתא שלמתא ויקום ביתא די בקרתא
די ליה שורא לחלופין לדזבן יתיה לדרוהי
לא יפוק ביובלא: (לא) ובתי פצחיא די
ליח

באור

גאולתו, ימי שנה שלימה קרויים ימים, וכן תשב הנערה אתנו ימים, לא כוון הכתוב רק להודיענו שמלת ימים גופל על כל ימי השנה, ומדברו נכתב הדבר: (ל) ואם לא יגאל, לא פרשה תורה על ידי מי, ומדרך הספרא סמכה על המפורש בזה, שהגאולה על ידי קרובים, לו ע"י עצמו: לו, שב על ממכרו: שנה תמימה, הוסיף תמימה בענין שנה מעוברת, שהיתי לומר ימים תהיה גאולתו מרכה ימי שנה, לע"פי שלשון שס"ה ימים שתקרא שנת ממכרו, לכל שנה מעוברת שיהיה עודפים על שס"ה ימים, כיון שתמו ימי שנה גמורה של שס"ה ימים לא תגאל עוד, לכך נאמר תמימה שלא תחסר יום לאחד משנת המכירה מאחד לאחד, ואם השנה מעוברת נתעברה למוכר, וכל הפשט הזה בהלכה, שכן צוו ת"כ עד תום שנת ממכרו, לא שנה למנין עולם, תמימה חכמים לומרים שנה תמימה י"ב חדש מיום ליום, לפיכך אם נתעברה השנה נתעברה לו, ורבי שלמר שנה תמימה שס"ה ימים כמנין ימות החמה, מפרש ימים תהיה גאולתו, שהיו יכול לגאלה עד לאחר שני ימים למכירה: וקם הבית, אין לי אלא בית, מניין לרבות בתי בדים (שכותבין בו הזהים) בורות שיחין ומערות, והמרחצאות והשובכות והמגדלות, ת"ל אשר בעיר, כלומר כל מה שמוכר בעיר חומה זה דינו, ונאמר בית מושב, שאפילו בית החשוב והלהוב לאדם, הינו נגאל אלא תוך שנתו והינו יוצא ביובל, וכל שכן האחרים שהן למטה ממנו: לא חמה, כתיב וקרי לו, ודרשו רבותינו לעפ"י שלין לו עכשיו, והיה לו לפנים מיכן: לצמיתת, לאלוטין: לקנה אתו לדרתיו, אם מת הקונה הוא לבניו אחריו, ולפי הפשט לפי שנאמרו שתי גאולות בפרשה, האחת גאולה בתוך שני ממכר, והשניה גאולה ביובל, ועל כל אחת אפשר לומר לצמיתות, לכן פירש שהיא לצמיתות גמורה, שאתי הגאולות לינן נוהגין בו, על גאולת שנים אמר לקנה אותו לדרתיו, שאם קנהו על מ"ח שנה לא יגאל לא מידו ולא מיד בנו, ועל גאלת היובל אמר לא יצא ביובל, אבל רבותינו ז"ל דרשו על לא יצא ביובל, שאלמד גם על שנת ממכרו, שעדיין לוקה מכורה לצמיתות, ואם יפגע היובל בשנה זו לא יצא, וזהו שפי' רש"י ז"ל לאמר רב ספרא אם פגע בו יובל בתוך שנתו לא יצא: וקם, כמו ויקם השדה והמערה אשר בו לאברהם (בראשית כ"ג כ'), וכן כאן, ועניינו בלועז (עם זאָן טשהען בלייבען), שבתוך שנתו תולי לא יקום הקנין, ורש"י ז"ל פי' יצא מכאן של מוכר ועומד בכאן של קונה, והכוונה לאחת: (לא) ובתי החצרים, לדעתי העיירות שאין חומה להם סביב, וקראים חלריכ,

המעמר

(לא) ובתי החצרים, בגר הסניס הרמב"ן לפירוש הרמב"ן שבתי החלרים הם הבתים המפוזרים על

ב ה ר כה

חֲמָה סָבִיב עַל־שְׁדֵה הָאָרֶץ וְחָשֵׁב
וְאֵלָה תְּהִיֶה־לּוֹ וּבַיֹּבֵל יֵצֵא׃

ערי

תרגום אשכנזי רלח

מויער אומגעבען זינד, וועלכע
צו אַקערשטיקען גערעכנעט
עם פֿינדעט וויעדעראינלעזונג
שטאַטט, אונד אים יובל
ווירד דאַז פֿערקויפֿטע פֿרייא.

וואַס

תרגום אונקלוס

לֵית לְהוֹן שׁוּר מַקַּף מְחוֹר כְּחוֹר עַל חֲקַל
אֲרָעָא יִתְחַשְׁבוּן פּוּרְקָנָא יְהֵי לְהוֹן וּבְיוֹבְלָא
יפקון

ר ש " י

וז הרבה נספר יהושע הערים וחלריהם
בחלריהם ובטירותם: על שדה האחן
יחשב. הרי הן כשדות הנגחלים עד היובל
ויוחלין ביובל לבעליהם אם לא נגחלו:
גחלה תהיה לו. מיד אם ירלה וזה יפה

כמו מכח שדות שהשדות אינן נגחלות עד שתי שנים: וביובל יצא. בחנם:

ערי

ב א ו ר

לפי שפתוחין ונכנסין ויוצאין בהם בלי מונע, כמו חלר הבית שהוא פתוח ליכנס ולצאת, וחין כן הבית שיש לו תרגע חומות ופתחים לנעול ולפתוח, וכן תרגמו לונקלוס פתחין, ופי' רש"י ז"ל עיירות פתוחות מחין חומה, וז הרבה נס' יהושע הערים וחלריהם בחלריהם ובטירותם, והודיע הכתוב שהנתים הנמוין בחלרים, חשר חין להם חומה סניב, על שדה האחן יחשבו, דינם כדין שדה לחוזה, וגזרת הכתוב הוא, חין לו טעם בדעת האדם, כי החלרים גם הם ערי מושב כמו ערי חומה, וז פרזות רבות יפות וגדולות מערי מבלר חומה לדתים ובויח, ואעפ"כ דין בתיהן כשדה האחן, על כן נאמר יחשב בנפעל, לפי שהוא נגד מחשבות לבב האדם, והכלל הזה יסדנו למעלה בפי' דס יחשב לחיס ההוח (פרשה י"ז ד'), שאעפ"י שהמחשבה היח בבחירת האדם, ומושב כל אחד בפי סברתו, מ"מ יתבן הנפעל, אס לפי רלון האדם יחשוב כן, והשם היודע האמת יכוהו למשוב להפך, וכן הנדון בכתוב זה, וכן ונחשב לכם תרומתכם (במדבר י"ח כ"ז), וכיוצא בהן, ורמב"ן ז"ל לח אמר כן, ותוכן דבריו שבית עיר חומה, לחרי שנת ממכרו, שישב המוכר שנה תמימה בבית אחר, מתיחס מן הרחבון, ולח תמעט מחייתו אס יחלט, אבל בתי החלרים עשויין לסמיכת הבהמות, ולהיותם מושב לעובדי האדמה, על כן דינם כשדה האחן, ואין טעם זה הגון בפי פרושנו במלת חלרים, ועוד מה טעם לעיר גדולה מוקפת חומה לחרי מות יהושע בן נון, שתהין בדין חלרים. [ס"ח, שאעפ"כ נראה כדברי הרמב"ן ז"ל שהם נאותי' לפשטות הכתוב, שהפרזות הנמויות על פני השדה למושב החלרים ועובדי האדמה, נקראות חלרות (דערפֿטאפֿטען), לפי שאין שם אלא בתים וחלרות לח שווקי' וחנויות ובערים, כמו בערים הבלורות חומה ובריח, ובתי החלרות הם כמו חלק מן השדות, לפי שהן נמויות לגרנן, וזהו לשון על שדה האחן יחשב, ולח אמר כשדה האחן יחשב, כמו שנאמר ונחשב לכם תרומתכם כדגן (שם שם), לפי שאין הכוונה על ההשוות שבין הבתים ההם לשדות, כי אס שהבתי' נחשבות עם השדות לפי שהן חלק משדי האחן, ולכך דינם כדין השדות, וחולם כדי שלח יהיה דין הגחולה בכל עת, אמרו חז"ל שאין סומכין חלא על חומה שמוקפת בעת שנכנס לאחן, אס בשיחה ראשונה בימי יהושע, או בשיחה שניה בימי עזרא, וכן בשיחה שלישית בימות הגחולה לעתיד ב"ב): גאלה ההיה לו, כשדה האחן שנגחל מיד הלוקח עד שני ממכרו ער היובל, כן תהיה גחלת בתי חלרים, לח בבית עיר חומה שאינו נגחל רק עד תום שנת ממכרו, ואחר כן נחלט ללוקח: וביובל יצא, כשדה לחוזה אס לח נגחל יולח ביובל חנס, כן בתי החלרים

ה מ ע מ ר

על פני השדה למושב חלרים וכומים עיין בדבריו, והוא הדבר אשר דברנו, שעיקר ענין היובל

תרגום אשכנזי

(לג) ווּאַם דיא שטערטע דער לוים בעטרִיפֶּט, נעהמליך דיא חיוזער אין אירהרן אייגענם

בהר כה

(לג) וְעָרֵי הַלְוִיִּם בָּתֵּי עָרֵי אֲחֻזָּתָם

גאלח

טהומס

ר ש " י

תרגום אונקלוס

(לב) וערי הלוים • מ"ח עיר נתתו להם: יְפָקוּן: (לג) וְקִרְוֵי לֵיוָאֵי בָּתֵּי קִרְוֵי אַחֲסָנַתְהוֹן

גחולת

פורקן

באור

החלרים, לח נכנית עיר חומה שחין לו גחולת יובל, ומקרח זה רחיה למה שפרשנו למעלה (פסוק ל'), ורש"י ז"ל פי' גחלה תהיה לו, מיד לם ירלה, ובזה יפה כחו מכח שדות, שהשדות לינן נגחלות עד שתי שני', וביובל ילח חנם, והוח מבריית' דת"כ, שחחר שהושוה דינו לשדה ידענו שמהגין בו שתי הגחולות, לי' לומרו שבח הכתוב ליפות כחן מכח השדות, ולהשוותן לבתי ערי חומה שזמן גחולתן מתחיל מיד, חלח שחמרו חחר שנחת לו כח יפה שבשדות, וכח יפה שבבתי ערי חומה, יכול לח ילח ביובל, ת"ל וביובל ילח: (לב) וערי הלוים, מ"ח עיר שנתנו להם, לשון רש"י ז"ל, כלומר הערים שנתנו להם על פי ה' הם נקרחים כחן ערי הלוים, והבתים שבהן נקרחים כחן בתי ערי לחוזחם, כי הערים הללו לחוזחם הם כמפורש לפנינו, ולכן בתיהן ושריהן דין שדה לחזה להם, חבל בתי לויס שבערי ישרחל, לו שבנו עיר במדבר נחלת לימו שבט חין לעיר

המעמר

היובל היתה למען לח יפולו חיש מלחוזתו, וזה בחמת תקנה גדולה לעמי החרן, לשר לך תנובת שדותיהם יחכלו ומגז כבשימו יתכסו, כי להם לח יועיל הון ועושר לעשות מסחר וקנין, ולם ירבה להם כסף וזהב, עוד מעט ויחבד העושר ההוח בעוון רע ולין כל מלוחה בידם להחיות לת נפשם, ולזה טוב להם לם לין לחל ידיהם למכור לת נחלתם ממנו עולם; לולם החנשים לשר לוו למוצב למו עיר גדולה, לה דלתים ובריח, המה לרוב לו לומנים עושי מלחכת מרע ומוצב, לו סוחרים וכנעני לרץ ולהם הנכסף יענה לת הכל, יען יקנו לת הכל במחיר כסף, ולזה מן הטובה הגדולה להם, לם יוכלו למכור לת ביתם לצמיתות לחסוף הון, לו לעשות מלחכתם בחרילות לו לערוב מערב. לולם יען לפעמים יקר מקרה שהלומן לו הסוחר ילטרך למעות רק לפי שעה וימכור לת ביתו, ובימים מעטים ירוח לו ויתחבל על ביתו, לכן נתנה התורה שנה תמימה לגחול לך לח יותר, כי מתפחרת העיר להיות בה היכלות בנויים לחלפיות נחמדים למרחה עין, ולכן לם תהי' גחולת עולם לבית, הנה החיש לשר קנה בית לח יחזיק לת בדקו כרחוי, לף כי לח ייפהו ולח יוסיף עליו, כי יחמר למי לחני עמל, עוד מעט ויבח הגוחל ויקחנו מידי, לך בתי החלרים שהם רק למחסה לעובד החדמה מזרם ושלג מקור וחוס, לשדות החרן יחשבו לף המה.— ומה שחמרו חז"ל שהשדה לח יגחל עד שתי שנים מן המכירה, ובתי החלרים גם מיד, הדבר הזה נכון לפי מספט השכל, כי לת לחמו יביח החיש על לומנים שונים, לולם לם לח יהיה לו ולחובי ביתו מקים לעון, לין לך רעה גדולה מזו. (לב) וערי הלוים, הנה שבט לוי בכללו היו בספרי התורה להורות לעם לת המעשה לשר יעשון, לף יודעי בינה לכל דבר חכמה, ובפרט היו לריכים להגות בחכמת השיר והניגון, גם היה מן ההכרח להיותם נכונים ליום מועד לנוח בית ה' ולעמוד לשרת בהיכל קדשו, וח"כ לח למדה ידם לעשות מלחכת מחשבת, לף לח היו עושי מסחר וקנין, והחזיו לת נפשותם ממתנות בני ישרחל ומתבואות מגרש עריהם. גם קדושי ומברתי עליון בחלה, לח יחשקו נפשם בעושרות, ולח יבנו במו רמים בית לף כפי הלורך לחסות בלבם, ולזה מן הרחוי שגם לבתיהם גחולה תהי' מיד בשדה החרן, ויען כי יחות זחת לחנשים החקדים על דבר ה' להיותם שלוים ושקטים בלי דחגה ובלי תוגה, לכן נתן להם יתר שחת בגחולתם משחר שבטי ישרחל כי יוכלו לגחול בשדות בתיהם בכל עת כמבוחר, וגם מבירת הגזבר חינה מסקיעה מידם ומוזרת להם ביובל, כמו שקבלו חז"ל.

גְּאֻלַּת עוֹלָם תִּהְיֶה לַלְוִיִּם׃ (לג) וַאֲשֶׁר יִגְאַל מִן־הַלְוִיִּם וְיֵצֵא
מִמְכַּר־בַּיִת וְעִיר אֲחֻזָּתוֹ בַּיֹּבֵל כִּי
בתי

תרגום אשכנזי רלט

טהומסשטעדטען, זָא זאללען
דיא לוים איין עווִיגעם איינלע-
זונגסרעכט האבען. (לג) ווען
יעמאנד פָּאן דען לוים זעלבסט
עטוואם איינלעזעט, זָא ווירד

ראז פערקויפטע הויז, אונד ריא איינענטהומסשטאדט אים יובל וויעדער פרייא; דען ריא
היי׳

תרגום אונקלוס

פּוּרְקָן עָלַם תְּהֵי לְלֵיָאֵי׃ (לג) וְדִי יִפְרוֹק
מִן לֵיָאֵי וְיִפְּקוּן זְבִינֵי בֵיתָא וְקִרְוֵי אַחְסָנְתְּהוֹן
ביובלא

ר ש״י

גאולת עולם. גואל מיד לפי׳ לפני אחי
אנים לא מכרו אלא מדותיהם הנתונות
להם בגלפים לאמה סביבות הערים לו לא
מכרו בית בעיר חומה גואלין לעולם ואינו
חלוט לסוף שנה: (לג)ואשר יגאל מן הלוים.

ולא יקנה בית לו עיר מהם: ויצא ביובל. לותו ממכר של בית לו של עיר ויצוד ללוי שמכרו ולא יהי׳ חליט כאחר בתי ערי חומה של ישראל וגאולה זו לשון מכירה. ד״ח לפי שנאמר גאולת עולם תהי׳ ללוי׳ יכול לא דבר הכתוב אלא בלוקח ישראל שקנה בית בערי הלויים תבל לוי שקנה מלוי יהיה חלוט ת״ל ואשר יגאל מן הלויים תף הגואל מיד לוי גואל גאולת עולת: ויצא ממכר בית. הרי זו מלוה לחברת ולא לא גאלה יוצאה ביובל ואינו נחלט לסוף שנה כבית של ישראל: כי בתי ערי הלויים
היא

באור

לעיר ההיא דין ערי לויים: גאלת עולם תהיה ללוים, כפי פשטי מקראות הללו ירצה בעיני שנתן להם הקב״ה כל מיני גאולות המפורשות למעלה בשדה לאחוזה ובבתי ערי חומה ובבתי החצרים ועוד יותר מהן, והכתוב הולך ומונה הגאולות בקצרה, ואמר תהלה גאלת עולם תהיה ללויים, לא כבתי ערי חומה שאינן נגאלין רק עד תום שנת ממכרם, ואלה נגאלין לעולם עד היובל, וכן לא כשדה לאחוזה שאינה נגאלת כבתי בתים הרשומים, ואלה נגאלין מיד, וכן שנו בת״כ: (לג) ואשר יגאל מן הלוים, ולפי גם זאת כל הרוצה ליגאל מן הלויים יבוא ויגאל, לא כשדה לאחוזה שאינה נגאלת אלא בגואל הקרוב אליו או השיגה ידו ונאלה, ואלה נגאלין מכל משפחת הלוי, כל הרוצה יבוא ויגאל, ושעור הכתוב וכן לאחר יגאל מן הלויים יגאלנה, מי שירצה יגאל, וגם בגואל לוי נוהג דין זה, ולא תאמר לא נאמרו דברים אלו אלא בבן לוי שמכר ביתו ליזרעאל, אלא יוסקע מיד הלויים, לפי שכל אם אחד מן הלויים יגאל הבית מיד הישראל, לא תכלה מידו, אלא יוחלט באחר בתי ערי חומה, לפי שנאחר ביד לוי, אלא גם אם יגאל אחד מן הלויים, ולא יגאלנה הלוי המוכר מידו, ויצא ממכר בית, לא בבתי ערי חומה שאינן יולאין ביובל, אלא אם לא נגאל הבית, מיד הישראל לו מיד הלוי, ויצא ממכר בית הלוי מיד הקונה ביובל, וכן עיר לאחוזתו, אם נמכרה ולא נגאלה מן הלויים, לו שמכרו רשות בחזקת מעריהם לתשמיש הקונה ולא נגאל, אלא גם היא מיד הקונה ביובל כשדה לאחוזה, זהו פשט המקרא הסתום הזה לפי דעתי, ורשב״ם ז״ל אמר ואשר יגאל מן הלויים, שירצה לגאול, ואין לו במה לגאול, ויצא ממכר בית וגו׳, כלומר תשוב לו בחנם ביובל, ולפרושו הוא כדרך ואם לא מצאה ידו וגו׳ ויצא ביובל וכן לאחוזתו, לפי הפי׳ זה דחוק בלשון הכתוב, היה לו לומר ואם לא יגאל ויצא ממכר בית. ורמ״י ז״ל פי׳ ואשר יגאל מן הלויים, אשר יקנה בית לו עיר מהם ויצא ביובל לותו ממכר בית לו עיר וכו׳, וגאולה זו לשון מכירה, ד״ח יכול אין זה אלא בישראל שקנה מלוי, אבל לוי שקנה מלוי יהיה חלוט, ת״ל ואשר יגאל מן הלויים, אף הגואל מיד לוי גואל גאולת עולם, ויצא ממכר בית מלוה לחברת, אם לא גאלה יולאת ביובל, והפי׳ השני שוה ת״כ, ומסכים לפרושנו שהכתוב מדבר בשני דברים, ולרמב״ן ז״ל פרושים בזה קשה מסעמו. [ר״ל ה״ה, הוראה נכוונת הכתוב, לפי שאמר למעלה גאולת עולם תהי׳ ללויים, יכול שדה הלוי הנגאלת מלוי לאחר תהיה ביד הגואל לעולם, ולא תצא ביובל, לפי שלשון גאולת עולם סובל גם הפי׳ הזה, לכך אמר ואשר יגאל מן הלויים ויצא ממכר בית וגו׳, שאין הכוונה כמה שאמר גאולת עולם, אלא שיכול לגאול לעולם, שכל השדה הנגאלת תצא ביובל]: כי
בתי

תרגום אשכנזי

בהר כה

בְּתֹךְ עָרֵי הַלְוִיִּם הוּא אֲחֻזָּתָם בְּתוֹךְ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (לד) וְשֵׂדֵה מִגְרַשׁ
עָרֵיהֶם לֹא יִמָּכֵר כִּי־אֲחֻזַּת עוֹלָם
הוּא לָהֶם: ס (לה) וְכִי־
יָמוּךְ אָחִיךָ וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ
והחוקת

הייזער אין דען שטעדטען דער לוים זינד איהר אייגענטהום אונטער דען קינדערן ישראל׳ס. (לד) איין פעלד דאס אין דער נעהעגען איהרען שטעדטען ליגט, זאל נאר נים פערקויפט ווערדען קענען, זאנדערן איהר עוויגעס אייגענטהום בלייבען. (לה) ווען דיין ברודער נעבען דיר אבקעמט, אונד זיינע האנד זינקען לעסט,

ר ש"י

היא לחזקתם. לא היו להם נחלת שדות וכרמי׳ אלא ערים לשבת ומגרשיהם לפיכך הם להם במקום שדות ויש להם גאולה כשדות כדי שלא תמכר נחלתם מהם: (לד) ושדה מגרש עריהם לא ימכר. מכר גוזר שאם הקדים בן לוי את שדהו ולא גאלה ומכרה גוזר שיהא יובלה להכהנים

תרגום אונקלוס

בְּיוֹבְלָא אֲרֵי בָּתֵּי קִרְוֵי לֵיוָאֵי הִיא אַחֲסָנַתְהוֹן
בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (לד) וַחֲקַל רְוַח קִרְוֵיהוֹן
לָא יְזַדְּבַן אֲרֵי אַחֲסָנַת עָלַם הוּא לְהוֹן:
(לה) וַאֲרֵי יִתְמַסְכֵּן אֲחוּךְ וְתִתְמוֹט יְדֵיהּ עִמָּךְ
ותתקף

ביובל כמו שנאמר ביעקב ואם מכר את השדה לזמן אחר לא יגאל עוד (לקמן כ"ו) אבל בן לוי גואל לעולם:

והחזקת

באור

בהי וגו׳, לא היו להם נחלת שדות וכרמים, אלא ערים לשבת ומגרשיהם, לפיכך הם להם במקום שדות ויש להם גאולה כשדות, כדי שלא יופקעו נחלתם מהם, מפי׳ רש"י ז"ל: (לד) ושדה מגרש עריהם, כמפורש בפרשת אלה מסעי: לא ימכר, מכר גוזר, שאם הקדים בן לוי שדהו ולא גאלה ומכרה גוזר, שיהא יובלה להכהנים ביובל, כמו שנאמר ביעקב ואם מכר את השדה לזמן אחר לא יגאל עוד, אבל בן לוי גואל לעולם, לשון רש"י ז"ל, וכן הוא בת"כ ולמדנו זה לא ימכר מכר עולם, כלומר שלא ימכר לצמיתות, ת"ל כי אחוזת עולם הוא להם, כלומר אם החזירה על מכר עולם, מה תוכל לומר שהיא להם לאחוזת עולם, וכנגד זאת אמר (פסוק ל"ג) שהיא לאחוזתם, ועוד יאמר סתם כי היא לאחוזתם, וידענו שדיהם כדין שדה אחוזת ישראל, שנאמר עליהן למעלה והאדם לא תמכר לצמיתות, ועל כרחך במכר גוזר מדבר, שבזמן הזה באחוזת ישראל אינה יובלה ביובל למקדים, שלא היא כשדה החרם לכהנים, ואמר בלויים שלא ימכרנה הגוזר מטעם כי אחוזת עולם הוא להם, שתהיה אחוזתם לעולם, אפי׳ הקדישה גואלה לעולם, ומטעם זה עלמו אין לפרש הכתוב כפשוטו ושדה מגרש עריהם לא ימכר, כשדה אחוזת ישראל אפילו במספר שני תבואות, והכתוב שאמר גאלת עולם תהיה ללויים מדבר בבתים וערים, שאם כן מה טעם לומר כי אחוזת עולם הוא להם, ואין המכר בשדה האחוזה עלמו אלא לשני תבואות, אלא ערי הלויים האמור למעלה כולל גם שדה מגרש עריהם, שגם הם בכלל העיר, ודיניהן כדין הבית, ומה הולרך להוסיף בשדה מגרש דין מכר גוזר לפי שבאחוזת ישראל אינו יולא ביובל לבעל האחוזה המקדים לותה, ובלויים גואל לעולם, ובפרושנו זה נתסלקה תמיהת רש"מ ז"ל על דברי הברייתא, והתיצב פשוטו של מקרא: אחוזת עולם, שלא תצא מידם לעולם אפילו אם הקדישה, לא כאחוזת ישראל שחוזרת לעולם, שהרי אם הקדישה ומכרה גוזר יולאת מתחת ידי המקדים: (לה) וכי ימוך, פרשתיו (פסוק כ"ה): ומטה ידו עמך, המשיל העושר והנכסים אל היד בעלת העלמה והכח, ואמרן הנכסים להתמוטטת היד, ועליו הנמשל והחזקת בו, כאדם שרגליו מטים וקרוב לנפול, ואנשי מחזיק בו ומונעו מלנפול, כן

הלוהת

וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ גֵּר וְתוֹשָׁב וְחַי עִמָּךְ׃
(לו) אַל־תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית

וְיִרְאַתְ

(לו) דוא זאָללסט וועדער צינז נאָך איבערשום פֿאָן איהם נעהמען, זאָנדערן דיך פֿאָר דיינעם גאָט׃

תרגום אונקלוס

וְתֶחֱזַק בֵּיהּ דַּיָּר וְתוֹתָב וְיֶחֱי עִמָּךְ׃ (לו) לָא
תְּסַב מִנֵּיהּ חִבּוּלְיָא וְרִבְיָתָא וְתִדְּחַל מִן־אֱלָהָךְ

* נ״י יְהוֹר וְיִתּוֹתָב

זיחי

תרגום אשכנזי רמ

זָא זאָללסם דוא איהן אונטער־
שטיטצען, דאַם אויך דער
פֿרעמדע אונד געדולדעטע
ביא דיר לעבען מעגע.

ר ש ״ י

(לה) והחזקת בו. אל תניחהו שירד ויפול ויהיה קשה להקימו אלא חזקהו מעת מוטת היד למה זה דומה למשאוי שעל החמור עודהו על החמור ק׳ תופס בו

ומעמידו נפל לארץ חמשה אין מעמידין אותו: גר־ותושב. אף אם הוא גר או תושב ואי אתה יודע אם הוא תושב כל שקבל עליו שלא לעבוד ע״ז ואוכל נבלות: (לו) [נקך ותרבית. אל שויה כבנן ולעבור עליו בשני לאוין

באור

הלואת כסף למטה ידו כמחזיק בו, שאם תניחהו ליפול יקשה עליך לאחרי כן להקימו, והוא שאמרו בת״כ ומטה ידו עמך, אל תניחהו שירד, הא למה זה דומה למשא שעל גבי החמור, עודנו במקומו אחד תופס בו ומעמידו, נפל לארץ חמשה אין מעמידים אותו: עמך, אצלך וקרוב לך, שאתה יודע מה הוא לו: והחזקת בו, בו שב על אחיך לא על ידו, וכל שרש חזק בנגד הנוסף על התופס נכתו בחיזו דבר שלא ימוט: גר ותושב, לפי הפשט גר מארץ נכריה והוא תושב, כמו גר ותושב אנכי עמכם (בראשית כ״ג ד׳), והוא גר שקבל עליו שלא לעבוד ע״ז ואוכל נבלות, או גר מארץ נכריה שמתגורר בארץ, ואינו עובד ע״ז, ותושב מבני התושבים בארץ, ולפי שניהן שוין, לכך נאמר ת״כ גר זה גר צדק, ותושב גר תושב נבלות: וחי עמך, אם אין לו להחיות עצמו, חזקהו להחיותו, ואם כן מלת והחזקת על אחיך שלפניו ועל גר ותושב שלאחריו, ולכן בעל הטעמים הפסיק במלת עמך, שלא תלך אחיך אחרי כשיזוק ומטה ידו, שלא יהא לבעל מחסור, אבל גר תושב כשהגיע למחסור אתה מצווה להחיותו, ולדעת רבותינו שגר זה גר צדק כל הנזכרים בפסוק שוין להחזיקם כשימוכו ומטה ידם, וענין וחי עמך מצות עשה על פקוח נפש, ודעת רמב״ן ז״ל בספר המצות מצוה י״ח שגר הנלמד בקל על גר תושב נבלות: (לו) אל תקח מאחו נשך והרבית, לפי פשוטו מקרא זה מדבר שהלוהו סתם כסף או פירות, ולא התנה עמו שיתן לו נשך או תרבית, וכשהגיע הלוה ורוצה ליתן לו מרצונו נשך או תרבית, הזהיר שלא יקחהו ממנו, והכתוב הסמוך מדבר שלא יתן לו כשעבו בנשך, שלא יתנה כך עמו, ואם התנה עובר בלאו, משם״י שלא פרע לו בלוס, ויש מחלוקת בין גדולי המורים בענין נשך ותרבית מתוארת בין נותן סתם, או שאמר בשביל מעותי שהיו בטלות

המעמר

(לה) גר ותושב וחי עמך, המעתיקים התרגום הזה תרגום אונקלוס עם לשון הכתוב ועם דעת חז״ל שחלקו הכתוב לשתי מצות, החזק לישראל וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו, והשנית על הגר גר ותושב וחי עמך והעתיקו דַּיָּר וְתוֹתָב וְיֶחֱי עִמָּךְ, אולם הרמב״ן ז״ל כתב וז״ל: ״ואונקלוס עשה גר ותושב וחי עמך הכל מן המלוה יְדוֹר וְיִתּוֹתָב וְיֶחֱי עִמָּךְ וכו׳״ עכ״ל, וכן הגי׳ בדפוס ישן; ויפה העיר החכם בעל תוספ גר כי דעת אונקלוס לפי הנוסח הזה היא עצמה דעת בעל הטעמים, והוא שאין הכתוב הזה כולל אלא לשני אחד, וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך הוא התנאי שאר יפול בו הלווי, ע״כ בא החתם בעמך והחזקת בו גר ותושב וחי עמך הוא הלווי, ומלות גר ותושב ענינו יהיה גר ויהיה תושב כלומר יגור ויושב, ע״כ נאו בדרגת תניר בהפסק׳ פחותה ממלת וחי, כי עמך שבסוף הפסו׳ מוסב על שלאחן יגור עמך, יושב עמך, ויחיה עמך וכו׳ ע״כ, ודברי מי חכם מן. (ד״ה).

תרגום אשכנזי

בהר כה

גאָטטע פֿירכטטען, אונד דיי-
נען ברודער נעבען דיר לעבען
לאַססען. (לז) גיב איהם דיין
געלד ניכט אויף צינז, אונד
דיינען מונדפֿאַרראַטה ניכט
אויף איבערשוס. (לח) איך בין
דער עווינע אייער גאָטט, דער
איך אויס רעם לאַנדע מצרים
געי

רש"י

לאמן:] וירחת מאלהיך. לפי שדעתו של אדם נמצכת אחר הרבית וקשה לפרוש הימנו ומורה לעצמו היתר בשביל מעותיו שהיו בטלו'לכלו הוכרך לומר וירחת מאלהיך לו התולה מעותיו בחינו יהודי להלוותם לישראל ברבית הרי זה דבר המסור ללבו של אדם ומחשבתו לכך הוכרך לומר וירחת מאלהיך: (לח) אשר הוצאתי וגו'. והבטחתי בין בשור

תרגום אונקלוס

וְיִחֵי אָחוּךְ עִמָּךְ: (לז) יַת כַּסְפָּךְ לָא תִתֵּן
לֵיהּ בְּחַבּוּלְיָא וּבְרִבְיָתָא לָא תִתֵּן מֵיכְלָךְ:
(לח) אֲנָא יְיָ אֱלָהָכוֹן דִּי אַפֵּיקִית יַתְכוֹן
מארעא

בהר כה

וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ וְחַי אָחִיךָ עִמָּךְ: (לז) אֶת־כַּסְפְּךָ לֹא־תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית לֹא־תִתֵּן אָכְלֶךָ: (לח) אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי

אתכם

באור

בטלות מכלך, ואם הוא רבית קלוקה שאסור מן התורה לו לא, ואם לפרושנו בפסוק זה כשנותן לו בדרך רבית לסמוך על דבריו, כי לערם בשוטו על מקרא בחתי לא להורות הלכה: נשך ותרבית, חד שויוה רבנן ולעבור עליו בשני לאוין, לשון רש"י ז"ל, לכל רמב"ן ז"ל לאמר שלפי פשוטו נשך הוא המליה מנה שיתן לו כל שנה ושנה חמשה סלעים רבית, ולפי שמכלכן ועילה נקרא נשך כי לחריתו כנחש יעך, ותרבית הוא על שנה לחת, וזה לשון נושך, שלא יעלה יותר מן הסך ההוא, לכל הוא מרבית, וכשמוך לפרש בשי"ת: ויראת מאלהיך, לפי שלא הלוהו על מנת שיתן לו רבית, שלא מטוב לבבו, יורה לעצמו היתר לקחת לותו בשעת תשלומין, כשיתן לו הלוה הרבית מרצונו ודעתו, ולא יירח לדם שיעשהו בשביל זה, לאמר וירחת מאלהיך שיסרע ממך שם תעשה כן. ורש"י ז"ל פי' לפי שהלדם מורה לעצמו היתר בשביל מעותיו שהיו בטלות לכלו, הוכרך לומר וירחת מאלהיך, לו התולה מעותיו בנכרי להלותם לישראל ברבית, הרי זה דבור המסור ללבו של אדם ומחשבתו, לכך הוכרך לומר וירחת מאלהיך: וחי אחיך עמך, לחזק ולהזהיר ומדרשו אחדר לי' ריבית דליחי עמך, לוה בהחזרת ריבית קלוקה, כעין שאמר בגזל והשיב את הגזלה אחר גזל, מפי רמב"ן ז"ל, ולפי פשוטו אם אתה מלה לו בלי רבית לא וחי אחיך עמך, לכל כשיתן לך רבית חייו חיין מייס, כי ירח ללוות מפני הנשך: (לו) את כספך, פרשנוהו (פסוק ל"ו), וחולי יש הבדל בין נשך לתרבית, נשך נקרא כשמשלם מלה ושמנה בעבור מלה, שנושך מכספו ומפסיד, ותרבית לפשר בלי נזיכה, כגון שהלוהו מלה בוריס חטים על מנת שישלם לו מלה ושמנה, והוזלו החטים וקנה מלה ושמנה בפחות ממה שהיו שווין מלה בשעת ההלוחה, וזהו תרבית בלי נשך, ולכן לכל כסף נאמר נשך, ולכל אוכל תרבית שגם זה לפשר, ולפעמים יש נשך גם באוכל, וזהו נשך כסף נשך אוכל, וכל שבן הוא מתרבית, ורמב"ן ז"ל לאמר לפי דיוקו (בפסוק ל"ו) שהמנה להלוות את הכסף בנשך, בכל שנה יתן כך, והאוכל ילוהו עד הקציר, וחז יבדעתו מגדרו בתוספות קלוב, לכל בגמרא (ב"מ דף ס"ב ע"ב) הוכיחו שנשך ותרבית לחד הוא: (לח) אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי וגו', פי' רשב"ע ז"ל שאמר כן בעבור גר ותושב וזה עמך, כי אני ה' הולחתי אתכם מא"מ שהייתם גם גריס ונתתי לכם לחוזה, לכל רבותינו ז"ל לאמרו בת"כ על תנאי זה הולחתי אתכם מא"מ שתקבלו את מלות ריבית, שכל המודה במלות רבית מודה ביליאת מלרים, וכל הכופר במלות רבית בחילי כופר ביליאת מלרים, וטעם דבריהם שמלות רבית דעת הלדם תתירמו, שמעותיו בטלות והלוה מתעסק ומרויח בהן, ולמה לא יהיה יתרון גם למלוה, אלא שהוא חוק מחוקי התורה הנעלם משכול דעת הלדם, שנלטוו בהן ישראל שהוליא הגם אותם מ"מ בלחות ובשופתים, ועל כן לריכין

אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לָתֵת לָכֶם
אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן לִהְיוֹת לָכֶם
לֵאלֹהִים: ס ששי רביעי (לט) וְכִי־
יָמוּךְ אָחִיךָ עִמָּךְ וְנִמְכַּר־לָךְ לֹא־
תַעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדַת עָבֶד: (מ) כְּשָׂכִיר
בהושב

תרגום אונקלוס

מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם לְמִיתַן לְכוֹן יָת אַרְעָא
דִכְנָעַן לְמֶהֱוֵי לְכוֹן לֵאלָהָא: (לט) וַאֲרֵי
יִתְמַסְכֵּן אַחוּךְ עִמָּךְ וְיִזְדַּבַּן לָךְ לָא תִפְלַח
בֵּיהּ פּוּלְחַן עַבְדִין: (מ) כַּאֲגִירָא בְּתוֹתָבָא
יהי

תרגום אשכנזי רמא

נעפֿיהרט, אײַך דאַז לאַנד
כנען אײַנצוגעבען, אונד אײַער
גאָטט צו זײַן. (לט) ווען דײַן
ברודער נעבען דיר פֿערַארמט
אונד זיך דיר פֿערקויפֿט, זאָ
זאָללסט דוא איהן ניכט ווײַ
איינען לײבאײגנען אַרבײטען
לאַססען: (מ) ווײַ אײַן טאָג־
לעהי

ר ש י

לאחינו בנור אף לחי יודע ונפרע מן
המלוה מעות לישראל ברבית ואומר על
לוינו יהודי הס. ד"ח לאבר הולאתי לאתכם
מארץ מצרים על מנת שתקבלו עליכם
מצותי לפילו הן כבדות עליכם: לתת לכם
את ארץ כנען. בשכר שתקבלו מצותי;
להיות לכם לאלהים. שכל הדר בא"י לוי
לו לאלהים וכל היולא ממנה כעובד ע"ז: (לט) עבודת עבד. עבודה של גנאי שיהא ניכר בה כעבד
שלא יוליך כליו לחצרו לבית המרחץ ולא ינעול מנעלו: (מ) כשכיר כתושב. עבודת קרקע ומלאכת
לומנות

באור

נריכין לקבל חקי אלהים כמו שפרשנו (פרשה י"ט ל"ו), ולכן המזהה במלות רבית שהיא יפרה
מזה ביניהת מלרים, שהשם עזהה לזתות ומופתים, ועל כן יאזה על חקי קדש, והכופר
במלות רבית כחילו כופר ביניהת מלרים: להת לכם את ארץ כנען, לשכר בחר לשכתו מכל
הארלות: להיות לכם לאלהים, לתת מקדשו בתוכם ולהשכין שכינתו בינים שכינתו, ולין זה רק
בארץ כנען לשר בחר בה אלהים, מקום המקדש והעזרה והחזתות והמופתים, שאני נודע לכם
על ידיהן לאלהים אלהי ישראל, שאתם נבדלין לי מכל האומות, ולין כן כשאתם גולים ממנה,
שין חזין ולין לזות ומופת בארץ העמים, וגדמה כאילו אינני אלהיכם, שהרי לין יתרון שלכם
על העמים נראה שם, ולכן לויתי לכם המלות התלויות בארץ כגון שמטה ויובל, ורלוי לכם לקיימם
שלא תגלו מן הארץ, וכן בפרשת המילה סמך מתנת הארץ עם היות להם לאלהים שנא' ונתתי
לך ולזרעך אחריך וגו' את כל ארץ כנען לאחזת עולם והייתי להם לאלהים, ובפרושנו שם הרחבנו
בזה, והזו שזנו את"כ לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלהים מיכן אמרו כל בר ישראל
היושב בארץ ישראל מקבל עליו עול מלכות שמים, וכל היולא לחוצה לארץ כאילו עובד ע"ז, וכן
בדוד הוא אומר לאוריה הס לפני ה' כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד אלהים
אחרים (ש"א כ"ו י"ט), וכי עלתה על דעתנו שדוד המלך עובד ע"ז, אלא שהיה דורש ואומר כל
היושב בא"י מקבל עליו עול מלכות שמים, וכל היולא לחוצה לארץ כאילו עובד ע"ז: (לט) וכי
ימוך וגו' ונמכר לך, אמרו רבותינו ז"ל שלא ימכור עלמו אלא מפני הדחק, לא שימכור עלמו
להניח המעות בכיסו, או לקחת בו דבר: לך, בין מוכר עלמו בין מכרוהו ב"ד לא ימכר אלא
לך, מכריתא דת"כ: לא תעבד בו עבדת עבד, עבודה של גנאי שיהא ניכר בו כעבד, שלא
יוליך כליו אחריו לבית המרחץ ולא ינעול מנעליו, מפי רש"י ז"ל, וכן הוא בת"כ, ולפי שהתורה
קורלו אחיך, וקורלו עבד, אמרו שם אתה תנהג בו בלח, והוא יהנג בעלמו כעבד, וזה ענין
נלות בפי' הכתוב, וכן דרשו בו, בו אי אתה נוהג כעבד, אבל עובד אתה בבן חורין עבודת
עבד, כלומר בן חורין אחינו מכור לעבודת רבו, והשכיר עלמו לבנות ולהוליך כלים לבית המרחץ,
מותר להשתמש בו, שלא הקפידה תורה אלא במכור לכל דבר מפני דוחקו שאין דעתו להתבזות
בעבודות בזויות, אבל אם נשכר מדעתו לכך, אין לבו דוי על בזיונו, גם בן חורין עושה לרבו
הכתוב בן מפני כבודו, ואינו בזיון לו: כשכיר כתושב יהיה עמך, לבעל"י שמכר עלמו לך

תרגום אשכנזי

כִּתוֹשָׁב יִהְיֶה עִמָּךְ עַד־שְׁנַת הַיֹּבֵל
יַעֲבֹד עִמָּךְ: (מג) וְיָצָא מֵעִמָּךְ הוּא
וּבָנָיו עִמּוֹ וְשָׁב אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ וְאֶל־

לעהנער, איין נעדולדעטער
היזלינג, מאַג ער בייא דיר
זיין, אונד ביז צום יובעליאַהר
דיענען: (מג) אַלסדאַן אַבער
ציעהעט ער מיט זיינען קינדערן
פּאָן דיר וועג קעהרט צו זיינעם געשלעכטע צוריק, אונד געלאַנגעט וויעדער צום אייגענ־
אחזת

רש"י

לומנות בשלך שכירים התנהג בו: עד שנת היובל. אם פגע בו יובל לפני זמן שני היובל מוליכו: (מא) ובניו עמו. לתר ר' שמעון אם הוא נמכר בניו מי מכרן אלא מכחן שרבו חייב במזונות בניו: ואל אחוזת אבותיו. אל כבוד אבותיו ואין לזלזלו בכך:
טהום
לורעיתה
אחזת

תרגום אונקלוס

יְהֵי עִמָּךְ עַד שַׁתָּא דְיוֹבְלָא יִפְלַח עִמָּךְ:
(מג) וְיִפּוֹק מֵעִמָּךְ הוּא וּבְנוֹהִי עִמֵּיהּ וְיִתוּב

לומנות בשלך שכירים התנהג בו: עד שנת היובל. אם פגע בו יובל לפני זמן שני היובל מוליכו: (מא) ובניו עמו. לתר ר' שמעון אם הוא נמכר בניו מי מכרן אלא מכחן שרבו חייב במזונות בניו: ואל אחוזת אבותיו. אל כבוד אבותיו ואין לזלזלו בכך:

באור

בכסף שקבל, והרי הוא מכור לך לכל עבודתך, ולא יפטר ממך קודם זמנו, ותוכל לכופו לעשות כחצר תלוה עליו, תנהג עמו כשכיר שנשכר לך לעבודה ידועה, ולפי שחין השכירות משתלמת אלא לבסוף אם תעבד עבודתך עליו יניח עבודתך וילך לו, או כתושב היושב בביתך והוא מחוכלי לחמך, שמדרכו לעבוד לבעל הבית, אלא טובותיו, וכן תושב הארץ מדרכו לעבוד לאדוני הארץ, ובשתכניד על התושב יעזבך וילך לו מביתך או מארלך, ומדרך בני האדם שיהנו עם שכיר ותושב בדרך כבוד ולא יכבידו עליהן, כן יהיה העבד עמך: עד שנת היובל, בגר נאמר למעלה שהעבדים יוכלים ביובל, ואמרו רבותינו שבא ללמד אם פגע בו יובל לפני זמן שנים היובל מוליכו, בין מוכר עלמו בין מכרוהו ב"ד, בין נרלע קודם זמן לבליעתו בין לאחר זמן, ולפי פשוטו יאמר אלבד לענין זה הינו לומה לשכיר ותושב, שהוא חייב לעבוד עמך עד היובל, אחם מכר עלמו לבנים רבות, או נרלע שעובד עד היובל, אין לו רשות לצאת מתחת ידך עד שנת היובל, ולענין זה הוא בעבד ומוכר שקנית מן הגוים, ואז חייב אתה לשלחו חנם: (מא) ויצא מעמך הוא ובניו עמו, אמר ר' שמעון אם הוא נמכר, בניו מי מכרן, אלא מכחן שרבו חייב במזונות בניו, מפי רש"י ז"ל, ולפי פשוטו לא יאמר לו רבו אתה נמכרת לי ואני חייב לשלחך חפשי ביובל, הנח לי בניך שכשלשתים עד היום, ואשלשם מכחן ואילך שיעבדוני במקומך שהרי הם לא נמכרו לי, אלא חייב לשלח אותו ואת בניו עמו ביובל: ושב אל משפחתו, כאמור למעלה ואיש אל משפחתו תשובו (פסוק י'), ואמרו רבותינו שהמקרא הזה בא לרבות על מכרוהו ב"ד שתים או שלש שנים לפני היובל שהיובל מוליכו: ואל אחוזת אבותיו ישוב, לפי פשוטו אם היה לו לחזה, ומכר אותה בעניו, ואח"כ העני יותר ומכר עלמו, כשיולא ביובל ישוב אל משפחתו להיות חפשי כמותם, גם לאחוזתו היולאת מיד הקונה ביובל, ישוב אליה, אלא נאמר לפי שלזל בעלמו ונמכר לעבד אינו רחוי עוד שתהיה לו לאחוזה בארץ נכר ולחון, אלא גם לאחוזת אבותיו הנכבדים ישוב, ובת"כ אנו למה שהוחזקו משפחתו הוא שב לנני ר' מאיר, ר' יהודה אומר למשפחתו ולאחוזתו הוא שב, ואינו שב לשררה שהיה בו, וכן בגולה, פי' כך נאלקו בגולה לעיר מקלט וכו', וזה קרוב לענין שאמרנו, שהכתוב מרבה שיעוב אל משפחתו

המעמר

(מא) ויצא, לדעתי הפסוק הזה הוא לך לנתינת טעם, ואמר בעבור זאת ילא הוא ובניו ביובל, לפי שבשנה ההיא ישוב אל משפחתו ואל אחוזת אבותיו כי אין לך אדם בישראל שאין לו חלק ונחלה בארץ, ויעבדו הוא ובניו את אדמתם ולא יהיו לריכים להשתעבד עוד לאחר, ואם גם לא תספוק אדמת חלקו לפרנס אותו ואת נפש ביתו, הלא גם משפחתו יתנו לאדמתם ולנחלתם ושוב ישוב אליהם והמה יקעדוהו במשען לחם ובמשען מים.

אֲחֻזַּת אֲבֹתָיו יָשׁוּב: (מג) כִּי־עֲבָדַי
הֵם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם לֹא יִמָּכְרוּ מִמְכֶּרֶת עָבֶד:
(מג) לֹא־תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ וְיָרֵאתָ
מאלהיך

תרגום אונקלוס

לְזַרְעִיתֵהּ וּלְאַחֲסָנַת אֲבָהָתוֹהִי יְתוּב: (מב) אֲרֵי
עַבְדַּי אִינוּן דִּי אַפֵּיקִית יָתְהוֹן מֵאַרְעָא
דְּמִצְרַיִם לָא יִזְדַּבְּנוּן זְבוֹן עַבְדִּין: (מג) לָא
תִפְלַח בֵּיהּ בְּקַשְׁיוּ וְתִדְחַל מֵאֱלָהָךְ:
ועבדך

תרגום אשכנזי רמב

טהום זיינער עלטערן: (מב) דען
זיא זינד מיינע קנעכטע דאַ איך
זיא אויס מצרים געפֿיהרט
האַבע, זיא מיסען ניכט וויא
שקלאַפֿען פֿערקויפֿט ווערדען.
(מג) דוא מוסט ניכט מיט הער־
טע איבער איהן הערשען, אונד
דיך

ר ש ״ י

לחזות • חזקת: (מב) כי עבדי הם. שטרי
קדם: לא ימכרו ממכרת עבד • בהכרזה
כאן יש עבד למכור ולא יעמידנו על אבן
הלקח: (מג) לא תרדה בו בפרך. מלאכה
שלא לצורך כדי לענותו אל תאמר לו החס
לי לית הכום הזה והוא לימו לריך עדור
תחת

ב א ו ר

משפחתו ואל לחוזתו ולא יגרע ממשפחתו בעבור שנמכר לעבד, ולא נאמר רק אף גם
לשררתו ויתוש אם לא, ולכן רש״י ז״ל שפי׳ אל לחוזת לבותיו ואין לזלזלו בכך,
לחוזה חזקה, בשטת כ׳ מאיר היא, אלא שהוליף מלת לחוזה משטוטו, ולפשר שגם רבותינו
הניחו הפשט במקומו, וכמו שאמרנו, ורחיה שדרשו כן גם למעלה (פסוק י׳), ושם אין יתור
בכתוב: (מב) כי עבדי הם, מאז הם וזרעם עבדים לי, מטעם אשר הולאתי אותם מארץ
מצרים שעל ידי העובה הגדולה הזאת שעשיתי עמהם, לפדות גוי מקרב גוי בלותות ובמופתים,
נעשו לי עבדים, כמו שבארנו הענין הנכבד הזה בפי׳ רוח חן (פרשה ט״ו ס׳), ואיך יעבוד
בהם זולתי כדרך שעובדים בעבדים, אלא הנמכר מהם לאחר הן ע״י גנבה או מעלמו מדוחק
השעה, לעפ״י שיעבוד לקונה אותו, לא יהיה בעיניו בעבד להעבידו בבזיון, או להחזיק בו
לדורות, כי לא ימכרו ממכרת עבד לדברים אלה, אלא כשביר בתוכב יהגו בו, וביובל ילא
לחפשי ויטוב להיות לחדון, זהו פשוטו של מקרא, וזהו שאמנו בת״כ כי עבדי הם שטרי קדם
עליהם רחמון, לשר הולאתי לחכם מלרים, על תנאי אלא ימכרו ממכרת עבד, ואמרו
עוד דבר אחר לא ימכרו ממכרת עבד, אלא יעמידנו בסימטא ועל אבן הלקח, בהכרזה כאן
יש עבד למכור, ולא יעמידנו על אבן הלקח, כמו שפי׳ רש״י ז״ל, כלומר המכירה עלמה תהיה
בדרך בזוי, ולא תדמה למכירת עבד מעמים אחרים: (מג) לא תרדה בו בפרך, כמו וירדו
בדגת הים (בראשית א׳ כ״ו), שנופל על הנגיפה בכח בחקל ובדלותה, וכן הרודים בעם העושים
במלחמה (מלכים א׳ ה׳ ל׳), כדרך שמכריחים את הבהמות, ומלת בפרך על הקושי, וכן ת״א
בקשיו המשברת את הגוף, כמו ויעבידו מלרים את ב״י בפרך (שמות א׳ י״ג), על דרך שמעבדין
בעבדי כנעני, כמו שאמר וכי יכה איש את עבדו או את אמתו בשבט ומת תחת ידו (שם כ״א כ׳),
ואין כן ממשלה שהיא בלווי ולא תתכן בהמשך אחין כה דעת, לא בראב״ע ז״ל שפי׳ תרדה בו
בטעם ממשלה, אבל רבותינו ז״ל בת״כ שנו לא תרדה בו בפרך שלא תאמר לו תן לי את הכוס
הזה והוא לימו לריך לו וכו׳ עדור תחת הגפן עד שאבא, וכן פי׳ רש״י ז״ל מלאכה שלא לצורך
כדי לענותו, הוסיפו גם עבודות קלות בשהן שלא לצורך רק לענות הגוף ולשבר הלב, לא
שהוליאו המקרא מפשוטו: ויראת מאלהיך, שם הוא עבד נכנע ואיך ירא ממנו, ירא מאלהיך

ה מ ע מ ר

(מג) לא תרדה בו, הרב המאור אמר ואין כן הממשלה שהיא בלווי, ולא תתכן בהמה שאין
לה דעת, והשיג זה על הראב״ע ז״ל, שולם כבר בא תמשילהו במעשי ידיך (תהלים ח׳ ז׳) ושם
אין הכוונה על ממשלת אדם על חיים זולתו, וכן ומשל בשמני הזהב (דניאל י״ח מ״ג).

תרגום אשכנזי

בהר כה

דיך פֿאר דיינעם נאָטטע פֿירצ־
טען. (מד) קנעכט אונד מאַגד,
דיא פֿעללינ דיר לייבאיגענען,
קאַננסט דוא פֿאָן דען פֿעל־
קערן, דיא אום אייך הערום
וואָהנען, אוים איהנען קאַננסט
דוא קנעכט אונד מאַגד קויפֿען.
(מה) אוך אוים דען קינדערן
דער געזולדעטען, דיא זיך
בייא אייך אויפֿהאַלטען, אוים
איהנען קעננעט איהר קויפֿען
אונד אוים איהרעם געשלעכ־
טע, דאַז בייא אייך איזט, דאַז זיא נעהמליך אין אייערעם לאַנדע גענייגט האַבען, דיע־

מֵאֱלֹהֶיךָ: (מד) וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ
אֲשֶׁר יִהְיוּ־לָךְ מֵאֵת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר
סְבִיבֹתֵיכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ עֶבֶד
וְאָמָה: (מה) וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים
הַגָּרִים עִמָּכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ
וּמִמִּשְׁפַּחְתָּם אֲשֶׁר עִמָּכֶם אֲשֶׁר
הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם וְהָיוּ לָכֶם

לאחזה

תרגום אונקלוס

(מד) וְעַבְדָּךְ וְאַמְתָךְ דִּי יְהוֹן לָךְ מִן עַמְמַיָּא
דִּי בְסַחֲרָנֵיכוֹן מִנְּהוֹן תִּקְנוּן עַבְדִין וְאַמְהָן:
(מה) וְאַף מִבְּנֵי תוֹתָבַיָּא עַרְלָיָא דְּדָיְרִין
עִמָּכוֹן מִנְּהוֹן תִּקְנוּן וּמִזַּרְעִיתְהוֹן דִּי עִמָּכוֹן
דִּי אִתְיְלִידוּ בְּאַרְעָכוֹן וִיהוֹן לְכוֹן לַאֲחָסָנָא:

והחסנון

רש"י

תחת הגמן עד שתגיע שמיטת תשמר לין מכיר בדבר חס לגזוך לחס לחו ותומר לחני לו שהוח לגזוך הרי הדבר הזה מסור ללבו לכך נחמר וירחת: (מד) ועבדך ואמתך חשר יהיו לך. ח"ת ח"כ במה תשתמש בעבדי לימי מוגל בלומות לימי נוחל שהרי הזהרתני לח תחיה כל נשמה (דברים כ') חלח מי ימצחני: מאת הגוים. הס יהיו לך לעבדים: חשר סביבותיכם. ולח שבתוך גבול לרלכם שהרי הס למרתי לח תחיה כל נשמה: (מה) וגם מבני התושבים. שבחו מסביבותיכם ליגח נשים בלרלכם וילדו להס הבן הולך חחר החב ולימו בכלל לח תחיה חלח חתה מותר לקנותו כעבד: מהם תקנו. חותם תקנו:

באור

בי יביב לת רבותינו ז"ל שנו שמיט תשמר לגזוך עלמי לומי עושה, הרי הדבר מסור ללב, ולנך נחמר גו וירחת מחלהיך: (מד) ועבדך ואמתך חשר יהיו לך, לפי שעל הישרחלי חמר כי עבדי הם, חלח יהיו לך לעבדים, חמר ועבדך ושמתך חשר יהיו לך, כלומר לותן שיהיו עבדים לעבדך, תקנה מלת הגויס וגו', ורב"י ז"ל פי' חס תחמר חס כן במה חשתמש בעבדי לימי מוגל, בלומות לימי נוחל, שהרי הזהרתני לח תחיה כל נשמה, חלח מי ימצחני: מאת הגוים, פי' רב"י ז"ל הס יהיו לך לעבדים, ורח"ם ז"ל נדחק בלשון זה, כי הכתוב לומר מהם תקנו, ולדבתי כוונת רב"י ז"ל שחמר הס יהיו לך לעבדים, חס ימכרו לת עלמס לנס, כי לח חסרתי רק חלה שבגבול לרלכם, וכן מהם תקנו עבדים שיביחו מלרלות רחוקות למכורה ומלת מהם חשר וח"ו, וח"ב מלת הגוים לשר סביבותיכ', להוליח מלותן שבחרן שהן בכלל לח תחיה כל נשמה, וכמו שפירש"י ז"ל, לח שמתיר לקנות מן הגויס שבסביבותיה' בניהס ובנותיהס בחזקה לעבדים ולשפחות, חלח שמהס תקנו עבד ושמה שיביחו לחרלכם ומכרוס חס, כי יש סוחרים נפש לחס בגזבר בנכוחות לוב בס' יחזקחל: (מה) וגם מבני התושבים הגרים עמכם, בשו שמותר לכם להשתעבד בענו"ס לשר סביבותיכם, מותרין חתם גם בבני התושבים, והן גרים שקבלו עליהן שלח לעבוד ע"ז, כמו גר תושב החוכל בנבלות, לענ"י שהם גרים עמכם, חין להס דין ישרחל, חלח מהס תקנו, מלותן הבגיס תקנו מיד לבותם המוכרים לותם: וממשפחתם חשר עמכם, מלותן בני התושבים שהולידו לותן לבותיהן בלרלכם מבנות הבנעניס לענ"י שבל החם מבנעניס, הוחיל ולבותיהם גרים תושבים מלרלות לחרות, מותרין לתם לקנות לעבדים: והיו לכם לחחוה, מלבד שיהיו עבדים להשתעבד בם, גם לח יגחלו

לַאֲחֻזָּה: (מו) וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם
לִבְנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם לָרֶשֶׁת אֲחֻזָּה
לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ וּבְאַחֵיכֶם בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאָחִיו לֹא־תִרְדֶּה בּוֹ
בְּפָרֶךְ: ס שביעי (מז) וְכִי
תַשִּׂיג יַד גֵּר וְתוֹשָׁב עִמָּךְ וּמָךְ
אחיך

זע קענען אייער אייגענטהום
ווערדען. (מו) איהר קענעט
זיא אויך אייערן קינדערן נאַכ
איין ערבנוט הינטערלאַסען,
אונד אַלזאָ אויך עוויג אַלס
שקלאַוען געברויכען; אונטער
אייערן ברידערן דען קינדערן
ישראלס אַבער, זאָלל אייגער
איבער דען אַנדערן ניכט מיט
שטרענגע הערשען. (מז) ווען

אין פֿרעמדער אָדער גערולדעטער בייא דיר צו פֿערמעגען קעמעט, דיין ברודער
אבעף

(מו) וְתַחְסְנוּן יָתְהוֹן לִבְנֵיכוֹן בַּתְרֵיכוֹן לְמֵירַת
אֲחֻסְנָא לְעָלַם בְּהוֹן תִּפְלְחוּן וּבְאַחֵיכוֹן בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל גְּבַר בְּאַחוּהִי לָא תִפְלַח בֵּיהּ בְּקָשְׁיוּ:
(מז) וַאֲרֵי תַדְבֵּיק יַד עָרֵל וְתוֹתָב עִמָּךְ
ויחמכון

(מו) והתנחלתם אתם לבניכם. החזיקו
בהם לנחלה לעורך בניכם אחריכם. ולא
יתכן לפרש הנחילום לבניכם אחר"כ היה לו
לכתוב והנחלתם אותם לבניכם. והתנחלת'
כמו והתחזקתם: לשון בחירה. להבין כאיזה
צעמו ומלך במזרחיו אלא לירות בפרך:
(מו) יד גר ותושב. גר והוא תושב כתרגומו

ערל תותב וסופו מוכיח ונמכר לגר תושב: וכי תשיג יד גר ותושב עמך. מי גרם לו שיעשיר דבוקו עמך:
ומך

באור

ולא יקלו ביובל, אלא דינם כאחוזה שהיא שלך ואין לאחר חלק בו, וכמו שיפרש בתוך הפסוק:
(מו) והתנחלתם אתם וגו', זה פירוש והיו לכם לאחוזה, כשהם לאחוזה אחד מנחיל לבניו אחריו,
כן ינחילו עבדיהם לבניהם אחריהם, כי יכופו אותם להיות להם לעבדים, וזהו הרמיזה, וזה
ענין והתנחלתם, שהקונים יתעבדו גם ויכניעום, להיות גם עבדים לבניהם אחריהם, וזהו שפי'
רש"י ז"ל באמרו החזיקו בהם לנחלה לעורך בניכם, ולא יתכן לפרש הנחילו לבניכם, שאם כן
היה לו לכתוב והנחלתם אותם לבניכם, והתנחלתם כמו והתחזקתם ויפה פי', לפי תרגום אונקלוס
ז"ל תרגם ותחסנון יתהון: לרשת אחוזה, שיירשום אחריו כאחוזת שדה הבאה מאב לבניו: לעלם
בהם תעבדו, לפי הפשט בלי לומר שאינו יובל, אע"פי שאמר למעלה ואיש אל משפחתו
תשובו (פסוק י'), והעבדים הללו יש להם משפחה בארצם כאמור בפסוק הקודם לא ישובו
אליהן, אלא לעולם בהם תעבדו, ולענין זה הוא לאחוזה הקיימת לעולם, לא שדינה כאחוזה
שאין רשאי למכרה לצמיתות, אלא רשאי למוכרו למי שירצה לאלוטין, ורבותינו ז"ל בת"כ ובגמרא
דרשו עליו: ובאחיכם בני ישראל וגומר, ואין זה נגד לעולם שהם תעבדו, אלא שיהיה
נגאל בשני עבדותו ושילא בשש לו יובל, אלא היה לריך להאמר, כי מסורשין הגאולות למעלה
בפרשה, וכן האזהרה לא תרדה שם בפרך כבר נאמר למעלה, לכן פי' רש"י ז"ל ובאחיכם
וגו' יש באחיו, להבין כאיזה צעמו, ומלך במזרחיו אלא לירותם בפרך, והוא ענין נאה,
כמו שהעבדים העברים הנמכרים לנו, אין רשאי לנו לירות גם כמו בעבדים, כן הדין נוהג
בעבדי המלך ומזרחיו, לעפ"י שחייבין לשמוע לנשיאים ולעבוד למלכם, אינו רשאי להחזיק
בעבדים ולכוף אותם למלאכות קשות, לירות גם בפרך, אלא יהיו בעיניו כאחים, ויניהגם
לאט ולא יכניד עולו עליהם, אבל באחרים מותר לו לירות, וכמו שמלינו בשלמה אלא גם
גם אחד מישראל לאוכל בהר ובנוסח אבל כי אם הגרים והמותר ממשפחות הכנעני, ויפה מוסב
על ענין הפרשה כלה: (מז) וכי תשיג יד וגו', כמו והשיגה ידו ומלא (פסוק כ"ו), וכן זה
שהשיגה ידו למלוט הון: גר ותושב עמך, גר מארץ נכריה שנעשה תושב בארלך, כמו שפרשנו
למעלה (פסוק ל"ה), וכן אמר רש"י ז"ל גר והוא תושב כתרגומו ערל תותב, וסופו מוכיח ונמכר

חרגום אשכנזי

בהר בה

אִחִיךָ עִמּוֹ וְנִמְכַּר לְגֵר תּוֹשָׁב עִמָּךְ
אוֹ לְעֵקֶר מִשְׁפַּחַת גֵּר: (מח) אַחֲרֵי
נִמְכַּר גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ אֶחָד
מֵאֶחָיו יִגְאָלֶנּוּ: (מט) אוֹ־דֹדוֹ אוֹ
בֶן־דֹּדוֹ יִגְאָלֶנּוּ אוֹ־מִשְׁאָר בְּשָׂרוֹ

ממשפחתו

אבער קעממט אַב, אונד פֿער־
קויפֿט זיך אַן דען פֿרעמדען,
דער בייא דיר וואָהנט, אָדער
אַן איינען דער פֿאָן איינער
אויסלענדישען פֿאַמיליע אַב־
שטאַממעט; (מח) נאַכדעם
ער פֿערקויפֿט וואַרדען, פֿינ־
דעט דאַז אוינלעזונגסרעכט
שטאַטט; איינער פֿאָן זיינען
ברידערן לעזט איהן וויעדער
איין. (מט) אָדער איין פֿאַטערברודער אָדער פֿאַטערברודערס זאָהן, אָדער אויך זאָנסט

איין

רש"י

תרגום אונקלוס

וְיִתְמַסְכֵּן אֲחוּךְ עִמֵּיהּ וְיִזְדַּבַּן לַעֲרַל תּוֹתָב
דְּעַמָּךְ אוֹ לְאַרְמַאי מְזָרְעִית גִּיּוֹרָא: (מח) בָּתַר
דְּיִזְדַּבַּן פּוּרְקָנָא תְּהֵי לֵיהּ חַד מֵאֲחוֹהִי
יְפָרְקִנֵּיהּ: (מט) אוֹ אַחְבּוֹהִי אוֹ בַר אַחְבּוֹהִי
יְפָרְקִנֵּיהּ אוֹ מָקְרֵיב בְּשָׂרֵיהּ מִזָּרְעִיתֵיהּ

יפרקיניה

ומך לחיך עמו. מי גרם לו שימוך לדבוקו עמו על ידי שלמד ממעשיו: משפחת גר, זה הנכרי כשהוא לומר לעקר זה הנמכר לע"ז עלמה להיות לה שם ולא לחלוות שלא לחטוא עלי' ולשחוט מיס: (מח) גאולה תהיה לו. מיד לל תניחהו שיטמע עד שנת היובל שהרי כל עלמו לל קנאו אלא לעובדו עד היובל שהרי ביובל יצא כמו שנאמר למטה ויצא בשנת היובל וכנכרי שתחת

ידך הכתוב מדבר ואעפ"כ לא תבא עליו בעקיפין מפני חלול השם אלא בשבא ליגאל ידקדק בחשבון לפי המניע בכל שנה ושנה יבבה לו הנכרי מן דמיו לס היו עשרים שנה משנמכר עד היובל וקנאו בעשרי' מנה נמלא שקנה הנכרי עבודת שנה במנה ולס שהה זה אלא חמש שנים. ולא ליגאל יבבה לו חמשה מניס ויתן לו העבד ע"ו מניס וזהו והיה כסף ממכרו במספר שניס:

כימי

באור

לגר תושב: עמך, טפל לך: ומך אחיך עמו, שיפפל בערכו ויטפל לו: לעקר, פי' כשב"ס ז"ל שנעקר מזה המלכות רחוק מלרבים לא תושב ולא גר ולא גוי וזרה, ולשוי מנין דבריו, שלס נעקר והוא רחוק מן המדינה לילך נאמר ולס לא יגאל בללה ויצא בשנת היובל הוא וכניו עמו (פסוק נ"ד). ורש"י ז"ל פי' משפחת גר, זה הגוי, כשהוא לומר לעקר זה הנמכר לע"ז עלמה להיות לה שם, ולא לחלוות אלא לחטוא עליס ולשחוט מיס, והוא מת"כ, וכתב רמב"ן ז"ל שאס כן יאמר לעקר ומשפחת גר, וקרא ע"ז עקר, לפי שאדם חייב לשרש לחריה ולעקרה, ותרגום תרגס לארמאי, והוא הנכון, וזכר הכתוב הנמכר לגר התושב עמנו, והנמכר לעקר משפחת הגר שהוא הגוי עלמו, מל' עקר שרש (דניש ל"ג), ואמר משפחת גר, שהגר ותושב שהגיע ידו עמנו, התחבר בלא שמך עמו שימכר לעקר משפחתו. ולשבר לדעתי לפרש עקר שנעקר יחידי ממשפחתו שהיה בארץ נכריה, וכל אל תרלנו ומשתחר נה, ואינו תושב היושב בקרבנו, אלא מעובדי כו"ס, שאין לנו מניחין לו להיות תושב בשערינו, וכל זמן שהוא בארלנו נמנע מעובדה, והוא משפחת גר, שנעקר ממשפחת גר ונכריה לנו וגמכר אלין עכרי לשרתו: (מח) אחרי נמכר גאלה תהיה לו, מיד לל תניחוהו שיטמע עד שנת היובל, שהרי כל עלמו לא קנאו אלא לעבדו עד היובל, שהרי ביובל יצא, כמו שנאמר למטה ויצא בשנת היובל, לשון רש"י ז"ל, והיא מלות עשה לכל ישראל שנגאל אותו ואת"ל לוה בקרובים שהן קודמים, ושעם המלוה ברור אלא יטמע וילמד ממעשיהם, כי בשאר הנמכרים הגאולה בקרובים בשות, לשון הרמב"ן ז"ל: אחד מאחיו יגאלנו, אחד המיוחד שבהם, מכאן שאחיו מקניו קודם לאחיו מאמו ת"כ: (מט) או דדו, זה

אחי

מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ יִגְאָלֶנּוּ וְאוֹ־הַשִּׁיגַת
יָדוֹ וְנִגְאָל: (נ) וְחִשַּׁב עִם־קֹנֵהוּ
מִשְּׁנַת הִמָּכְרוֹ לוֹ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל
וְהָיָה כֶּסֶף מִמְכָּרוֹ בְּמִסְפַּר שָׁנִים
כִּימֵי שָׂכִיר יִהְיֶה עִמּוֹ: (נא) אִם־
עוֹד רַבּוֹת בַּשָּׁנִים לְפִיהֶן יָשִׁיב
גְּאֻלָּתוֹ מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ: (נב) וְאִם־
מְעַט נִשְׁאַר בַּשָּׁנִים עַד־שְׁנַת
היבל

תרגום אשכנזי רמח

איין בלוטס֯ערוואַנדטער אוים
זיינעם געשלעכטע קאַן איהן
איינלעזען; וויא אויך ווען ער
זעלבסט צו פֿערמעגען קעמט,
זאָ לעזט ער זיך וויערער איין.
(נ) ער רעכענעט אַלסדאַן מיט
דעם קויפֿער, פֿאַן דעם יאָהרע
אַן דאַ ער איהם פֿערקויפֿט
ווארדען ביז צום יובל, אונד
דאַז קויפֿגעלד טהיילט ער נאַך
אַנצאָהל דער יאָהרע איין,
אַלס ווען ער אַלס איין טאַג
לעהנער זאָ לאַנגע העטטע
בייא איהם זיין זאָללען.
(נא) זינד נון נאָך פֿיעלע יאָהרע
רעכנט דאַהין, זאָ מוס ער אין עבען דעם פֿערהעלטנישסע פֿאַן זיינעם קויפֿגעלדע, אַלס
איין לעזעגעלד צוריק גבען, (נב) זינד אַבער נור וועניג יאָהרע נאָך איבריג ביז צום יובל,

זאָ

תרגום אונקלוס

יִפָּרֵקִנֵּיהּ אוֹ דְּתַדְבֵּק יְדֵיהּ וְיִתְפָּרֵק: (נ) וְיַחֲשֹׁב
עִם זַבְּנֵיהּ מִשַּׁתָּא דְּאִזְדַּבַּן לֵיהּ עַד שַׁתָּא
דְּיוֹבְלָא וְיְהֵי כְּסַף זְבִינוֹהִי בְּמִנְיַן שְׁנַיָּא
כְּיוֹמֵי אֲגִירָא יְהֵי עִמֵּיהּ: (נא) אִם עוֹד

ר ש"י

(נ) כימי שכיר יהיה עמו. מזכין המגיע לכל שנה ושנה יחזר כחלו נשכר עמו כל שנה כמנה ויוכה לו: (נא) ואם עוד רבות בשנים. עד היובל: לפיהן. הכל כמו שפירשתי:

לג

סְגִיאוּת בְּשַׁנַיָּא לְפוּמְהֶן יָתִיב פּוּרְקָנֵיהּ מִכְּסַף זְבִינוֹהִי: (נב) וְאִם זְעִיר אִשְׁתְּאַר
בשניא

באור

לחי לחניו, בן דודו, זה בן לחי לחניו, לו מצוה נשדו ממשפחתו מלמד שהקרוב קודם, לו השיגה
ידו, יש עשרו, ונגאל ביד כל אדם, ת"כ, וזה כדברי רמב"ן ז"ל שכל אחד מישראל חייב לגאל אותו,
אלא שהקרובים קודמים, ונאמר יגאלנו אלמה פעמים, להבות את כל הגאולות שיהו בסדר הזה, בגון
שהה לחזה ובתי חצרים הנגאלים בקרובים, שיגאלו בסדר האמור פה, ויגאלנו האלישי פרט לאחד
שהוא הנמכר לישראל מכרייתא דת"כ: (נ) וחשב, פרשנוהו (פסוק כ"ז): קנהו, ושיעור מחשב
עם היורשים, שקונה עשרו כמיתת המדון: עד שנת היבל, ביובל יולא, אבל לשנו יולא
בשנו: והיה כסף ממכרו במספר שנים, יחשב כסף ממכרו שניתן לו בתוך מספר שנים שהן
משנת המכר עד היובל, ע"ד משל אם היה עשרים שנה משנמכר עד היובל, וקנאו בעשרים
מנה, משיע לכל שנה מנה, ואם שהה אלמו חמש שנים, מנכה לו חמשה מנים, ומחזיר לו ט"ו
מנים, ורבו לא ייבל לומר לא קניתיך לשנים, אלא אשעבוד אלי עד היובל, ואילו רלית להמכר
לי על ה' שנים לא הייתי קונה אותך, שעד הנה נשפלתי עמך ללמדך סדר עבודתך, להנות
ממך בשנים הנאות, ואין ה' מנים משיעים לה' שנים ראשונים, אלא כימי שכיר יהיה עמו,
לא כשכר הנמכר לישראל שאריך לעבוד מספר שנים, רק כימי שכיר לשנה: (נא) אם עוד רבות
בשנים, עד היובל, כגון זה שאמרנו שעבד ה' שנים, ועוד ט"ו שנים עד היובל: לפיהן, כפי
מספרם המגיע לכל שנה: ישיב, לפדיונו כסף נאולתו, הוא הנאול אותו: מכסף מקנתו,

מכנוס

תרגום אשכנזי

זאָ ווירד עס אין רעכטנונג גע-
בראַכט, נאַך דען יאָהרעז,
גיבט ער איהם לעוועלד.
(נג) וויא איין דינסטבאָטע, דען
מאַן אויף יאָהרע מיעטהעט,
זאָלל ער אַנגעוואהען ווערדען,
דוא מוסט ניכט צוגעבען, דאַס
ער איהן פּאָר דיינען אויגען
מיט שטרענגע בעהערשע.
(נד) ווירד ער אויף קיינע פּאָן
דיעזען אַרטען אויסגעלעזט,
זאָ געהט ער אים יובעליאָהר
אויס דעם דיענסטע, ער אונד זיינע קינדער מיט איהם. (נה) דען דיא קינדער ישראל'ס זינד מיר

לייב-

תרגום אונקלוס

בְּשַׁנְיָא עַד שַׁתָּא דְיוֹבְלָא וְיִתְחַשֵּׁב לֵיהּ בְּפוּם
שְׁנוֹהִי יְהֵיב יַת פּוּרְקָנֵיהּ: (נג) כַּאֲגִיר שַׁתָּא
בְּשַׁתָּא יְהֵי עִמֵּיהּ לָא יִפְלַח בֵּיהּ
בְּקַשְׁיוּ לְעֵינָךְ: (נד) וְאִם לָא יִתְפְּרַק

עבדים

בְּאִלֵּין וְיִפּוֹק בְּשַׁתָּא דְיוֹבְלָא הוּא וּבְנוֹהִי עִמֵּיהּ: (נה) אֲרֵי דִילִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

עבדין

ר ש " י

(נג) לא ירדנו בפרך לעיניך. כלומר ואתה
רואה: (נד) ואם לא יגאל באלה. בחלה
הוא נגאל ואינו נגאל בכסף: (נה) כי לי
בני ישראל עבדים. שטרי קודם:

לשני

בהר כה

הַיֹּבֵל וְחִשַּׁב־לוֹ כִּפְי שָׁנָיו יָשִׁיב
אֶת־גְּאֻלָּתוֹ: (נג) כְּשָׂכִיר שָׁנָה
בְּשָׁנָה יִהְיֶה עִמּוֹ לֹא־יִרְדֶּנּוּ בְּפֶרֶךְ
לְעֵינֶיךָ: (נד) וְאִם־לֹא יִגָּאֵל בְּאֵלֶּה
וְיָצָא בַּשָּׁנַת הַיֹּבֵל הוּא וּבָנָיו
עִמּוֹ: (נה) כִּי־לִי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל

פסוק

באור

מכניס הכסף שנתן לו בחשבון קנהו, וכמו שפרשנו: (נב) וחשב לו, הגואל לשלם לו השני'
המעטים הנותרים, ולא יאמר עבדת בו ט"ו שנים עודנו בחור, ועתה הזקין ובמה יחשבו
מעט מן השנים הנותרי' מה יוכל לעבוד בהן, אלא ישלם לו ויעיד את גאולתו, את כסף
גאולתו: (נג) כשכיר שנה בשנה יהיה עמו, לפי שנאמר לו על שנים רבים, לא יחשב אלא
כשכיר משנה לשנה, שכל שנה סוף עבודתו, וכן זה: לא ירדנו בפרך לעיניך, גם שרש
יגאל לא תניח את הגוי שירדנו בפרך לעיניך, אלא כשכיר וכתושב יהיה עמו, וכדרך שנאמר
בנאמר לישראל, וגם באחרונה (פסוק מ') לעיניך, לומר את"כ יכול יכנס בניתו לידע מה
הוא עושה לו ת"ל לעיניך, אין אתה מלוה אלא לעיניך, ופי' בפרך מנוחר למעלה (פסוק
מ"ג): (נד) ואם לא יגאל באלה, הדרכים החמורים למעלה על ידי קרוביו או על ידי עצמו,
ונעזר בעבדותו ואין מיסיב, לא לעולם יעבוד כעבד כנעני, אלא שעל כל פנים יוצא בשנת
היובל. ויכ"ע פי' באלה על השנים כי אמר ואין לא יתפרק באלין שניה, כלומר באותן מספר
השנים שמכר עצמו לעבד, אם ימנע בהן היובל יצא לחרות, וכוותינו אמרו באלה היא נגאל
(כלומר באלה הקרובים), ואינו נגאל בעצמו, וגם זה בפשוטו, שהרי אומר ויצא ביובל, ולא
זכר שיצא בשביעית, ועוד שאם יוצא בעצמו, איך אמר ואשב עם קונהו משנת המכרו לו עד
שנת היובל, ואם שביעית למכירה קודמת ליובל, הרי לריך לחשב עד השביעית: הוא ובניו
עמו, פרשנו למעלה (פסוק מ"ח), ובת"כ שמו אמר ר' שמעון מניין שגזל העכו"ם גזל וכו',
שנאמר ואשב עם קונהו, ידקדק עמו, שמא אינו מדבר אלא בעכו"ם שאינו תחת ידך ומה תוכל
לעשות לו, כשהוא אומר ויצא בשנת היובל הוא ובניו עמו, הא בעכו"ם שתחת ידיך הכתוב
מדבר, אם כן לברה תורה בעכו"ם שתחת ידיך, עלמ"ו בעכו"ם שאינו תחת ידיך, ת"ל התמירה
תורה על גזלו של עכו"ם, ק"ו על גזלו של ישראל: (נה) כי לי בני ישראל עבדים, נבר

נאמר

בחר כה כו	תרגום אשכנזי רמה
עֲבָדִים עֲבָדַי הֵם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: כו (ו) לֹא־תַעֲשׂוּ לָכֶם אֱלִילִם וּפֶסֶל וּמַצֵּבָה לֹא־תָקִימוּ לכם	לויבאיגען, מיינע לייבאיגענע זינד זיא, דא איך זיא אוים מצרים געפֿיהרט האבע; איך בין דער עוויגע אייער גאָטט! כו (ו) מאַכט איך קיינע נעפּצען, ערריכטעט איך קיין בילד, קיין דענקמאהל, אונר
תרגום אונקלוס	ר ש "י
עַבְדִין עַבְדַי אִינוּן דִּי אַפֵּקִית יָתְהוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם אֲנָא יְיָ אֱלָהָכוֹן: כו (ו) לָא תַעֲבְדוּן לְכוֹן טָעֲוָן וְצֶלֶם וְקָמָא לָא תְקִימוּן לְכוֹן וְאֶבֶן סְגִידָא לָא תחנון	לי ה' אלהיכם. כל המשעבדן מלמטה כאלו משעבדן מלמעלה: כו (א) לא תעשו לכם אלילים. כנגד זה הגמכר לנכרי שלח יאמר הואיל ורבי מגלה עריות אף אני כמותו הואיל ורבי עובד ע"ז אף אני כמותו הואיל

באור

נאמר למעלה (פסוק מ"ב), בגמכר ליזרחל שלח יעבוד עבודת עבד, ובילה ביובל, חזר לאמרו כאן בגמכר לגוי, לפי שבזה זיגחל ע"י קרובין או אחר או ע"י עצמו, לפי שהעבו"ס עובד בו עבודת עבד, שהרי לא הזהיר אלא לא ירדנו בפרך לעיניך, אבל על עבודה של גוף אניכר שהוא עבד לא הזהיר, על כן בזה זיגחל, שאין יהיה כעבד ולי בני יזרחל עבדים, והמקרא עצמו פרשנו למעלה (שם), ורמב"ן ז"ל כתב לפע"י שאין הגר תושב והעקר חייבין במלות היובל, לא יקנו את עבדי להם לעבדים: אני ה' אלהיכם, כל המשעבדן למטה כאילו משעבדן למעלה, מפי' רש"י ז"ל:

כו (א) לא תעשו לכם אלילם, מלת אלילים פרשנוהו (פרשה י"ט ד'), שנופל על ע"ז ועל כל עניני הבל שאינן כפי דעת האדם, ואחשוב שגם במקום הזה אינו מדבר בע"ז גמורה, שאינו ענין לכאן, ועוד כמה אזהרות יש בתורה על עשיית ע"ז ועל עבודתה, ולכן נאמר אלילים שכולל כל מיני מעשה הבלים ודמיונות של עובדי עבו"ס, לפע"י שאינן ע"ז, כגון הצורות הדמיונו' שהיו נוהגין לעשות כמו התרפים וכיולא: ופסל, שרשו פסל וענינו על צורה הנפסלת מעץ או מאבן, כמו פסל לך (שמות ל"ד א'), ויפסלו בוני שלמה (מ"ל ה' ל"ב), וגם זה אינו לע"ז לעבדו, אלא פסל של מלך וכיולא, כדרך שעושין הגוים בחרלוטם לזכרון ולנוי, וכן מצבה שהיא אבן אחת, כמו ויסך אותה מצבה (בראשית כ"ח י"ח), ובאמרו לא תקים לך מצבה אשר שנא ה' אלהיך (דברים ט"ז כ"ב), כלומר אפי' לשמים, ואם בימי האבות היתה אהובה, אחרי כן עשו אותה הבנענים חוק לע"ז, ונעשה שנואה להשם ב"ה, וכן פסל גם אם נעשה לכבוד השם אסור, ע"ד משל לפסול מאבן תבנית משה רבינו עם הלחות בידו ותבנית אהרן וקטרת בידו, לפאר בפסילים כאלה רחובות העיירות ודרכי הרבים, כדרך שעושין החומות בחרלוטם, כל זה אסור לנו לעשות בחרלנו: ואבן משכית, אסורה גם היא לתת אותה בחרלנו להשתחות עליה אפילו לשמים, לפי שהיה חוק לע"ז שהיו נותנין לפניה אבן מזבית להשתחות עליה, על כן נאסרה מכל וכל, [° ת"ה, הרל"ק בזרע שכח כתב שהוא מענין ליור מלשון הנטה שהדבר המלויר יניח בו האדם, ויתכן שהוא האבן אשר עליו חרטו צורות מזונות, נקרקות (היערוגליפען, בילדערשריפט), זכרתי עניים אבל חרטומי מצרים, והיו הצורות ההם להניחם ולחכמיהם כמו מכתב, רשמו על ידם העניים אשר רצו להעלימם מיתר העם, וכדי לכבדם בעיני ההמון חמרו עליהם שהן צורות נזקנות רצוי להשתחוות להן ולעבדם, ונשתיירו מן האבנים ההם עד היום הזה, והשם אוסר לנו לקיים הצורות החלה בחרלנו, אף לנוי או לזכר בלבד, והטעם כמו שזכור הרב המבאר°] לפי שהמעשים הללו מנגילין מחזנות הבל

תרגום אשכנזי

בהר כו

אונד דולדעט אין אייערעם
לאַנדע קיינען שטיין מיט בילד־
דערשריפֿט צור פֿערעהרונג,
דען איך בין דער עווינע אייער
גאָטט! (ג) בעאָבאַכטעט מיי־
נע פֿייערצייטען אונד האַבט
עהרפֿורכט פֿאָר מיינעם הייי־
ליגטהומע; איך דער עווינע!

ווען

ר ש ״ י

לָכֶם וְאֶבֶן מַשְׂכִּית לֹא תִתְּנוּ
בְּאַרְצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ כִּי
אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: (ג) אֶת־
שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ
אֲנִי יְהוָה: פ

אם

תרגום אונקלוס

חְתָנון בְּאַרְעָכון לְמִסְגַּד עֲלָהּ אֲרֵי אֲנָא יְיָ
אֱלָהֲכון: (ג) יָת יוֹמֵי שַׁבָּיָא דִילִי תִּטְּרון
וּלְבֵית מַקְדְּשִׁי תְּהוֹן דַּחֲלִין אֲנָא יְיָ:

אם

הוליל ורבי מחלל שבת לקי כמותו לכך נאמרו מקראות הללו ולקי הפרשיות הללו נאמרו על הסדר בתחלה הזהיר על השביעי' ולקי חמד ממון ונחשד על השביעית סופו למכור מטלטליו לכך סמך לה וכי תמכרו ממכר לק חזר בו סוף מוכר לחזותו לק חזר בו סוף מוכר את ביתו לק חזר בו סוף לוה ברבית כל הלוו החזרונות קשות מן הרחשונות לק חזר בו סוף מוכר את עלמו לק חזר בו לק דיו ליעבד הלק לפילו לעובדי כוכבי ומזלות. ואתן מכשול. לפני עור כמו ובכותי כפי (שמות ל״ג) שמכסין הקרקע ברלפת לבני: להשתחות עליה. לפי לשמים לפי שהשתחוה בפשוט ידים ורגלים היא ולסרה התורה לעשות כך חון מן המקדש: (ב) ולי ה׳. נאמן לשלם שכר:

לפ

באור

הכל ומקרבין לע״ז, ולכן נסמך לכאן שלא יקימו הדברים הללו בתרן הקדושה, לפי שהפרשה כלה מדברת בקדושת התרן שתנהוג בה שביעית ויובל, ושלא תמכר לצמיתות כי לי התרן, תחס הענין בתזהרות הללו שמדרך הגוים לפתר בהן טירותם ועריהם שלא יעשו כן ישרלל בתרלם, זהו לפי פשוטו, ובן הלכה שפסילי טורת לדם ודמות משמשי מרום לפילו לנוי לסורין בלא תעשה כמ״ש בגמרת (ר״ה דף כ״ד ע״ת), וכמו שפסק רמב״ם ז״ל (הלכות ע״ז פ״ג) ולמדוהו מן לא תעשון לתי, שהלה הלורות לבד לסורים, ובאן ידבר עם הב״ד ושרי התרן, וכל שבן שהזהרות הללו על תלילים ממש, ועל פסל הנעבד, כי בת״כ שנו תלילים, זה ת׳ מן השמות המגונים שנתגנו בהם עכו״ם לשם מעשיה, ופסל ומלבה לא תקימו, לילו המרקולים שעל גבי הדרכים, רשב״ג לומר לילו החמנים שברחבי הגגות. עוד למדו שם בנגד זה הנמכר לעכו״ם הבתוב מדבר, שלא יאמר הוליל ורבי עובד כו״ם לף לני לעבוד כו״ם, הוליל ורבי מגלה עריות לף לני לגלה עריות, הוליל ורבי מחלל שבתות לף לני לחלל שבתות, ת״ל לא תעשו לכם תלילים, וכן דרך רש״י ורמב״ן ז״ל: אני ה׳ אלהיכם, ולריכין לתם לקבל גזרותי, לא הזהירתים לבל גוי: (ב) את שבתתי תשמרו, כבר נאמר למעלה (פ׳ י״ט ל׳), ומלותו הטעם שהזכרנוהו שם, וכתב כאן שיזמרו בלב שבתו׳ ה׳ שהן אות בי אני ה׳ מקדשכם, שלות קדש לה׳ מכל העמים, ולכן נתן לכם את יום השבת, ואהיותכם קדש חייבין לתם לקבל עליכם מוקותי ומשפטי שהן בדרך הקדש, ובן את מקדשי תיראו ירלת רוממות, לדעת בי אני ה׳ שוכן בו, ולכן לא תעשו דבר הגורם חלול התרן שמקדשי בתוכה, כמו אלה הנזכרי׳ בפסו׳ הקודם, ובן חלול התרן בעטול השמטה ויובל, וגם הם בכלל את שבתותי תשמורו, ויפה נסמך מקרא זה כאן, כמו שיפה נסמך לענין הנזכר שמה: אני ה׳, דעו מי המלוה על זאת:

לפ

(ג) אִם־בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ וְאֶת־מִצְוֹתַי
תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם: (ד) וְנָתַתִּי

נשמיכם

תרגום אשכנזי רמו

(ג) ווען איהר נאך מיינען געזעצען וואנדעלט, מיינע געבאטע בעאבאכטעט, אונד זיא האלטעט, (ד) זאָ ווילל איך

תרגום אונקלוס

(ג) אִם בִּקְיָמֵי תְּהָכוּן וְיָת פִּקּוּדַי תִּטְּרוּן וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן: (ד) וְאֶתֵּן מְטָרֵיכוֹן

בעידנהון

ר ש " י

(ג) אם בחקתי תלכו. יכול זה קיום המלות כשהוא לומר ועשיתם אותם הרי קיום המלות למה לי מקיים אם בחוקותי תלכו את היו עמלים בתורה: ואת

מצותי תשמרו. הוו עמלים בתורה ע"מ לשמור ולקיים כמו שנאמר ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם

באור

(ג) אם בחקתי הלכו, שתלכו כמעגלותינם כפי החקים שחקקתי לכם, ולא תהיו נלוזים מהן, כדרך חקות השמים שכל ככב הולך כפי חקו הקבוע לו, ומלת אות נתרגמוהו (פרשה ג' י"ז): ואת מצותי, כלל המלות שאינן חקים, כמו שנאמרו (שם): תשמרו ועשיתם אותם, שב על החקים והמלות, ולשון שמירה ועשייה פרשנוס (פרשה י"ח ד'), ורבותינו ז"ל דת"כ לפי שנאמר שמירה ועשייה, דהאי תלכו על למוד התורה, וכן פי' רש"י ז"ל, שלשון הליכה נופל על המחשבות, כמו ויתהלך חנוך (בראשית ה' כ"ד): (ד) ונתתי גשמיכם בעתם, לומר לנו שהסדר שנהג הבתוב בברכות ובקללות נכון מאד, ועל כן החל בברכת ונתתי גשמיכם בעתם וגו' ולא בענין אחר וכמ"ש, אבל רמב"ן ז"ל האריך בזה, ותוכן דבריו שהקדים דבר הגשמים, שאם נתים בעתם יהיה התוצר זך וטוב, והמעיינות והנהרות טובים, ועי"כ יוסיפו הגופים בריאות וחיים, לאדם ובהמה יחדו, והפירות ירבו ויתברכו בהן, ועל זה לאמר ונתנה הארץ יבולה, מלת הארץ בכתוב זה על כדור התחתון כלו, כמו בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ (בראשית א' א'), הללו את ה' מן הארץ וגו' (תהלים קמ"ח ו'), וכל התולדות שבתתולים יכול הארץ היא, למחיה ובעלי נפש התנועה בלם, ועל כן היא הגדולה שבברכות, ואני תמה לדבריו ז"ל, ת"כ הכל בכלל ונתנה הארץ יבולה, ומה טעם לפרט ועץ השדה יתן פריו? ועוד שבריאות האדם וחייו נאמר למטה בענין ופניתי אליכם והפריתי אתכם וגו'? ועל דרך כלל אין פרושו כפי פשט המקרא. והחמת הברור שכל מיני ברכות וקללות שהן תחת השמש, ושעל ידיהן משלם הקב"ה שכר טוב לבני אדם הצדיקים בכל הארץ, ונפרע על ידיהן מעוזביו, מתחלקים לארבעה ראשי סדרים המפורשים בנבואת יחזקאל, שהן רעב, חיה רעה, חרב, ודבר, והפוכיהן הן הברכות שובע, שלום, וחיים, שנאמר ארץ כי תחטא לי וגו'

ושברתי

המעמר

כן (ג) אם בחקתי, דע שאם גם ואתנם מתחילין הסדר בפסוק הזה, הנה עיקר ראשית הפרשה מפסוק ו' כי שם מתחיל ענין אדם, ולאתנם נלאתי המפרשים להמשיך שני פסוקים הללו למעלה אל מלות שמטה ויובל, עיין בדבריהם שם. והזהיר על ע"ז ושמירת שבת ומורא המקדש, ועל שלש אלה אמר אם בחקתי תלכו, יען הם המה עמודי דת היסראלית. (ד) ונתתי, הרב המבאר ז"ל האריך מאד לבאר סדר וערך הברכות והקללות, ואם גם מן הובן בלשונו ובפתותיו עסים יטיפון, בכל זאת לא נמלט מן הלאן, בי ירלה להבדיק ערוב הענינים באשר יבין כל משביל בדבריו. ולדעתי הענין בן הוא, הנה בבר אמרנו בתחלת סדר אמור, שהבתוב יזהיר שלש קדושות, קדושת הבהנים, קדושת העם, וקדושת הארץ (עיין שם במעמר) וכנגדם יזהיר בדברי הברית ברבת הארץ, ברבת העם, וברבת הבהנים אם ישמעו, וקללת שלשתם אם ימאנו ויפתיתו לרבם (באשר אבאר בל זה במקומו). והנה בברבות, יען שקטה נפשו ורוחו רפתה, לבן שמר סדר הגיוני, פתח בשה לסיים, בברבת הארץ בנגד קדושתה

שהיא

תרגום אשכנזי

בחקתי כו

איממער דען רעגען צור רעכטען צייט גיבען, דער בּאדען זאָלל זיין געוועלבּט, אונד דער בוים אויף דעם פֿעלדע זיינע פֿרוכּט

וְנָתְנָה הָאָרֶץ יְבוּלָהּ וְעֵץ הַשָּׂדֶה יִתֵּן פִּרְיוֹ׃

וחשיג

ר ש "י

תרגום אונקלוס

בְּעִדָּנֵהוֹן וְתִתֵּן אַרְעָא עֲלָלְתָהּ וְאִילַן חַקְלָא יִתֵּן

יחן

לעשותם (דברים ה') : (ד) נשתה. נשעה שתין דרך בני אדם לנחת כגון בלילי שבתות : ועץ השדה. הן לילני ערק ועתידין

באור

ונברתי לה מטה לחם והשלחתי בה רעב והכרתי ממנה אדם ובהמה וגו' (יחזקאל י"ד י"ג), לו חיה רעה לשניר בארץ ושכלתה והיתה שממה מבלי עובר מפני החיה וגו' (שם שם ט"ו), או חרב תביא על הארץ ההיא וגו' והכרתי ממנה אדם ובהמה וגו' (שם שם י"ז), או דבר תשלח אל הארץ ההיא ושפכתי חמתי עליה בדם להכרית ממנה אדם ובהמה (שם שם י"ט), הרי מפורשין ארבעה סדרי המשפטים, שלשתן ד' סדרי ברכות, וארבעה רשעי המשפטים הללו כוללים כל השפטים הרעים והקלות הרעות המגיעים בחבל ארלה, וכמו שיתבאר בע"ה (פסוק ט"ז), וכן רשעי הברכות שלשתן, כוללים כל השכר הטוב והשוב שמגיעים לאדם בע"ה, וכמו שיתבאר (שם שם), וכך הם סדורים בפרשה זו, ארבעה סדרי ברכות בראשונה, וחי"ב ארבעה סדרי השפטים הרעים כמו שנבאר לפנינו. ודע כי נוסף על ד' סדרי ברכות וקללות הללו הנוהגים בישראל ובאומות כלם, יש סדר תמיני של ברכות שהינו מוהג אלא בישראל, שהוא הברית השכינה בהן, ומקדשו ואהר בתוכם, והנבואה ור"ח וניולח ענינים נשגבים נעלים לאין חקר ממיני הברכות האחרים, ולעומתם סדר קללה הפך ממנה, שהוא סלוק שכינה וחרבן המקדש וכיולח, וגן הם נזכרים בענין בראשונה. ועוד תדע שגם הברכות שבד' סדרים ראשונים בהן חלים על ישראל מתחלפים בדוב טובה מאותן הברכות בעלמן בשחלים על שאר העמים, שעל ישראל נאים בהפלגה גדולה בארץ פלץ, כמו שמנטיח בפרשה זו, וכן הוא בקללה, לולי רחמי השם והבטחתו הטובה שלא יכלנו ולא יעמדנו לעולם: ונתתי גשמיכם בעתם, זהו הסדר הראשון לעמת משפט רשע, והבטיח ברכה על השובע, שבללו הון ועושר וכל מיני הצלחה בבית ובשדה, ועיקר הכל הגשמים, שאם יעלור הגשמים אין מחיה לאדם ואין מגיר לבהמה, ויכרתו שניהן, וימכרו כל אשר להם להחיות את נפשם ויהי' עוני ורש כמו שיתבאר בקללות, ומלבד שהבטיח על הגשמים, הוסיף שירדו בעתם יורה ומלקוש, שאם יורדים שלא בזמני סימן קללה הם, ורבותינו ז"ל הוסיפו שאפילו בעתם בשיעורו ירדו בשעה שבני אדם יצטרכו שלא יבטלו, ומשבימים בנקר ונשעה הכל גריד: ונתנה הארץ יבולה, שרשו יבל, כמו מן ידע יודיעו ומן ילך יוליכו, כן יאמר מן יבל יובילו אי למורח (תהלים ע"ו י"ב), וכן דעת רד"ק ז"ל בס' השרשים, אבל רשב"ם ז"ל אמר יבולה, מן כי בול הרים יעלו לו, ולא נדע אם היו"ד שרש או לאינו שרש כמלת יקוש, וכפי ס' ברחשית הוכחנו כי בול ובול שתי ענינים, אבל בול ומבול שני שמות מענין אחד, וגובל שם יובל על תנועת השדה, שתוביל כל מיני למחיה הנבטולים עם הזרע שבתוכן, וזוהי ברכת הארץ שתתן בחה, שאם החלמה חלושה, כגון שזרעוה שנה אחר שנה, תחלש ולא יועילו גם הגשמים, כדרך שם שניה תזרע אדרבה, שלא תטורך לנוח כל שם השניה: ועץ השדה יתן פריו, העץ העומד בשדה משנה לשנה, יתן פריו, כמו שנאמרו (פרשה כ"ה י"ט), שלשון יבול על

המעמר

(שהיא שמטה ויובל) ונכלל גם במאמר ואת שבתותי תשמורו, ואחרי כן ברכת העם ולבסוף ברכת הכהנים כאשר אנאר; אבן בקללות לבו יסתער בקרבנו ועל שפתיו כאש לרבת, לא היה עוד שליט ברוח לשמוע ערך ההגיון (כי זאת יתנגד להרגשה העלומה כנודע) והוליח הרעיונות והכיורים כפי אשר עלו על לבו לפי משפט ההתפעלויות, ובסדר אשר השתלשלו בדמיונו, כי מאמרים ז"ל דברה תורה כלשון בני אדם הוא כלל גדול גם בשלילי הקדם ושיריו.

ובחתי

בחקתי כו

(ה) וְהִשִּׂיג לָכֶם דַּיִשׁ אֶת־בָּצִיר וּבָצִיר יַשִּׂיג אֶת־זָרַע וַאֲכַלְתֶּם לַחְמְכֶם לָשֹׂבַע וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח בְּאַרְצְכֶם: * (ו) וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ

תרגום אונקלוס

יִתֵּן אִבֵּיהּ: (ה) וְיַעֲרַע לְכוֹן דָּיְשָׁא לְקָטָפָא וּקְטָפָא יַעֲרַע לְאַפּוֹקֵי בַּר זַרְעָא וְתֵיכְלוּן לַחְמְכוֹן לְמִשְׂבַּע וְתֵיתְבוּן לְרוּחָצָן בְּאַרְעֲכוֹן: ואתן

תרגום אשכנזי רמז

פֿרוכט הערנעבען. (ה) אייע־ רע דרעשציט זאָלל ביז אַן דיא ווייגלעזע, אונד דיא ווינלעזע, ביז אַן דיא אויסזאַט רייפֿען; איהר ווערדעט לעבענסמיט־ טעל צור גענוג צו עסען האַבען, אונד זיפֿער אין אייע־ רעם לאַנדע וואָהנען. (ו) איך ווער־

ר ש " י

לעשות פירות: (ה) והשיג לכם דיש את בציר. שיהא הדיש מרובה ותהא עסוקים בו עד הבציר ובציר תעסקו עד עת הזרע: ואכלתם לשובע. לוכל קמעא והוא מתברך במעיו: (ו) ונתתי שלום. שמח

תלמיד

באור

על זרעוני הארץ, ולשון פרי על העצים, וכן והורדתי הגשם בעתו גשמי ברכה יהיו (יחזקאל ל"ד כ"ו), ונתן עץ השדה את פריו והארץ תתן יבולה וגו' (שם שם כ"ז), ומכל מקו' יבול כולל גם פרי העץ, כי העץ יוציל פריו, כמו וארץ יכיל בגמיים (זכריה ג' י"ז), וכן פרי כולל גם זרע הארץ: (ה) והשיג לכם דיש את בציר, דיסת התבואה הנקלרת בסיון, תשיג זמן בצירת הכרם שהוא בסוף הקין, שכל כך תרבה הארץ תבואתה, שתהיו עסוקין בדישתה עד זמן שתבצרו בקמיכם, ובעור הכתוב והשיג דיש את בציר לכם, כלומר לכם עמי השומרים תורתי ישיג דיש שלכם את בציריכם, וזהו הבטחה שבעת למיחת התבואות, לא יקרו לה שדפון וירקון וברד, ולא תאכלנה הסולעת וכיולא בזאת המכלות את המחים, לכל ימלאו כמה שערים, ואימר רחב"ע ז"ל התאחר בחסרך את מעשיך מן השדה ומן הכרם, ויפה דבר: ובציר, נגד ועץ השדה יתן פריו, שיהיו פרי הילון כל כך מרובות, שהבציר שהוא בסוף הקין ישיג ויגיע עד זמן הזרע שהוא בחורף: ואכלתם לחמכם לשבע. פעמים שהתבואות רבות, גם לחסיפים לא הנית בלי מקרה רע, וכשיאכלים יאכלום בעצבון ולא יהנו, ויבקשו דברים רבים לחריף שאין ידם משגת לותם וילטעמו, על כן הבטיח שיאכלו לחמם לשובע, שתשבע נפשם בשמחה וברוב כל ולא תבקש עוד דבר, וכמו שפרשנו (פרשה כ"ה י"ט), וכן זקן ושבע (בראשית ל"ה ל'), שהשיג הכל, ולא תאמרה נפשו הלוחי זכיתי להשיג דבר זה בחיי, ולהפך נאמר לעשיר בחוסל נפשו והוא נמות ולא ישבע, וזה פי' החגדה (ברכות דף כ' ע"ב) חיך לא תשח פנים ליזרחל, לחי כתבתי בתורתי ואכלת ושבעת וברכת, והן מדקדקין על עלמס עד כזית וכביצה, כלומר שנפשם שבעה באכילה מועטת, שהיא מדת הצדיקים: וישבתם לבטח בארצכם, שלא תלטרכו לעקור דירתכם, ללכת אל ארץ אחרת מפני הרעב, כמו שלימלך בימי השופטים, או מפני מחסור כל דבר, כי בברכת הארץ גם הון גם עושר תשיגו, בהיות המרעה רב לבהמה, ויביאו אליכם שלל הגוים לקנות תבואות ובהמות מאתכם, ולתם תשבו בם לבטח, ובזה השלים סדר הברכה שהיא לעמת קללת הרעב: (ו) ונתתי שלום בארץ, זהו שני סדרי הברכות הצניות שהן לעמת חיה רעה וחרב, שאין הכתוב מדבר על שלום יושבי הארץ זה עם זה, שהרי הלא לסם בחקותי תלכו וגו', ולסם אין שלום

ביניהם

המעמר

(ו) ונתתי שלום, עתה ידבר מברכת הגשם כנגד קללותיו, לעיל ונתתי שלום בארץ ושכבתם וגו' וכיולר על לישהו לומן יהי' זה, והשבתי חיה רעה וחרב לא תעבור וגו':

חרגום אשכנזי

בחקתי כו

וערדע נעמליך אייערעם לאַנ־
דע פֿריעדען געבען, זאָ דאַם
איהר ליגעט, אונד ניעמאַנד
אייך שטערע; דאַז רייסענדע
געווילד ווילל איך אוים אייע־
רעם לאַנדע אוסראָטטען,
אונד קיין קריגסשווערדט דורך
אייער לאַנד ציעהען לאַסטען. (ז) אייערן פֿיינדען ווערדעט איהר פֿיעלמעהר נאַכּזעטצען,
לפניכם

ר ש " י

תלמוד הרי מלכל והרי מצתה לפי ענין
שלום לין כלום ת"ל לחר כל זאת ונתתי
שלום בחרן מכלן שהשלום שקול כנגד הכל
וכן הוח לומר עושה שלום ובורח חת הכל:
וחרב לח תעבור בחרלכם. לין לריך לומר
שלח יבולו למלחמה חלח לפילו לעבור

דרך

חרגום אונקלום

(ו) וְאֶתֵּן שְׁלָמָא בְּאַרְעָא וְתִשְׁרוֹן וְלֵית דְּמָנֵיד
וַאֲבַטֵּל חַיְתָא בִּישְׁתָּא מִן אַרְעָא וּדְקָטְלִין
בְּחַרְבָּא לָא יְעִידוּן בְּאַרְעֲכוֹן: (ז) וְתִרְדְּפוּן
יָת בַּעֲלֵי דָּבְבֵיכוֹן וְיִפְּלוּן קָדָמֵיכוֹן לְחַרְבָּא:

ורדפון

אונד

ב א ו ר

ביניהם, ולים לת לחיו ישנאו, לינן הולכים בחקות הגס, חלח מדבר על השלום עם החיות
הרעות וזוחלי עפר ועם העמים הלוברים לותם, שכל חלו מלירים וגורמים מהומת לג,
ועליהן לומר ונתתי שלום בחרן, וכדרך ותית החרן השלמה לך (ליוב ה' כ"ג), כי החיות
מעוותיהם בחרן, גם מקנתן שחינן טורפי טרף הם מכלים התבואות וכיולח, כמו טועלים
המחבלים כרמים ודומיהן, ולין לריך לומר חיות רעות וזוחלי עפר: ושכבתם ואין מחריד,
כל כך תהיו נטוחים מחיה רעה, ומכל שקן ורמז הפוגע בחדם, שתשכנו בכל המקומות בשדות
וניערים, ולין מחריד לומר מדוע לתה עושה כן, כן יפגעו בך חית השדה, חו שלח יהיה מהן
מחריד לתכם, וכן מקרח מלח וכרתי להם ברית שלום והשבתי חיה רעה מן החרן, וישבו
במדבר לנטח וישנו ניערים (יחזקחל ל"ד כ"ה), הנטייחס שכמדבר מעון לריות ישבו לנטז,
וניערים שהם מרעה החיות ישכבו וישנו ולין מחריד, וכן כחן לומר על זה ושכבתם ולין מחריד,
וכן תשכבו ולח תפחדו מחרב לר שיפול בחרלכם, כי הכל שלום ולין מחריד: והשבתי חיה
רעה מן הארץ, עתה יפרש רחשית הכתוב, שיהיה שלום מן החיה ומן החרב, ולכן תשכבו
לנטח מפחד שתיהן, ולח לומר ושיה רעה לח תבוח בחרלכם, חלח והשבתי חיה רעה מן החרן,
ועניינו לעפ"י שיהיו בחרן, לחנית חמתם וטרפם, שכל השנתה לעון הפסק ובטול, כשהוח
בקל עניינו על בטול בריון לפי שעה, כמו תשכתו שכתכם (פרשה כ"ג י"ב), שהם רולה יש בידו
לעשות מלחכה, ובבנין הכבד הוח בטול ממש, שלעפ"י שהדבר מלוי מבטלו מכל וכל, כמו
חמן נפסח שחמר עליו תשביתו שאר מכתיכם (שמות י"ב ט"ו), לין לורך שיבערנו מן העולם,
לבל מבטל בלבו ומפקידו שחינו עוד שלו, וכן והשבתי חיה רעה מן החרן, שתהיה בחרן,
לבל לח תהיה חיה רעה, וכן כתוב לח ירעו ולח ישחיתו בכל הר קדשי (ישעיה י"ל ט'),
וזהי דעת ר' שמעון בברייתח דת"כ, שנו שם ר' יהודה חומר מעבירים מן העולם, ר' שמעון
חומר משביתן שלח יזוקו, חמר ר' שמעון לימתי הוח שבחו של מקו' בזמן שהין מזיקים, חו בזמן
שיש מזיקים ולין מזיקים, חמור בזמן שיש מזיקים ולינן מזיקים, ומביח רחיות על זה מן
הכתובים, ועם זה השלים הברכות שהן לעמת קללת חיה רעה: וחרב לא העבר בארצכם,
זוהי הברכה השלישית, שחע"פי שיתקבלו בכם העמים, ויהיו לכם לחויבים, לח תעבור חרב
בחרלכם, ומלת תעבור כמו ויעבור לנהר בחרן (ברחשית י"ב ו'), שהלך במדינה ממקום
למקום, וכנוהג שבעולם בחויבים בחים, עוברים במדינה, עד המקום שיפגעו בם יושבי
החרן ושם ילחמו חתם, ובחרלכם לח תעבור חרב, כי כחשר יחספו עליכם לח יכליתו לנוח
בגבולכם, חלח טרם יבנסו בגבולכם יפלו לפניכם, כמנוחר בסמוך: (ז) ורדפתם את איביכם,

כשתשמעו

בחקתי כו

לִפְנֵיכֶם לֶחָרֶב: (ח) וְרָדְפוּ מִכֶּם
חֲמִשָּׁה מֵאָה וּמְאָה מִכֶּם רְבָבָה
יִרְדֹפוּ וְנָפְלוּ אֹיְבֵיכֶם לִפְנֵיכֶם
לֶחָרֶב: (ט) וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם

והפריתי

תרגום אונקלוס

(ח) וְיֵרְדְּפוּן מִנְּכוֹן חַמְשָׁא מְאָה וּמְאָה
מִנְּכוֹן לְרִבּוֹתָא יַעֲרְקוּן וְיִפְּלוּן בָּעֲלֵי דָּבְבֵיכוֹן
קֳדָמֵיכוֹן לַהֲרָבָא: (ט) וְאֶתְפְּנֵי בְּמֵימְרִי

לאיטבא

תרגום אשכנזי רמח

אונד זיא זאָללען פַֿאר אייערעם
שוועדטע הינפַֿאַללען. (ח) פֿינף
פַֿאָן אייך זאָללען איהרער הונ=
דערט, אונד הונדערט פַֿאָן אייך
צעהנטויזענד אין דיא פֿלוכט
טרייבן; זאָ זאָללען אייערע פֿיינ=
דע פַֿאר אייערעם שוועדטע
הינפַֿאַללען. (ט) איך ווערדע
מיך צו אייך ווענדען אייך

רש"י

דרך הרלכם ממדינה למדינה: (ז) לפניכם
לחרב. לית בחרב דעהו: (ח) ורדפו מכם.
מן החלשים שבכם ולא מן הגבורים שבכם:
חמשה מאה ומאה רבבה. וכי כך הוא
החשבון והלא לא היה לריך לומר אלא מאה
מכם שני אלפים ירדפו אלא לית אימו דומה

מועטין העוסקין את התורה למרובין העוסקין את התורה: ונפלו אויביכם וגו'. שיהיו מפלין לפניכם
אלא בדרך החרן: (ט) ופניתי אליכם. לפנות מכל עסקי לבלם שבכם מצל למה הדבר דומה

למלך

באור

כשתשמעו שנאספים עליכם, לא תגורו מהם, לנוח מפניהם במלור, או להניחם על איזו
זמן ללכת, עד תאספו חיילותיכם לנגוח עליהם, אלא תהיו בטוחים להכליח ולהתגבר עליהם,
ולכן מיד תרדפו את אויביכם, ולא יקומו בפניכם, אלא ונפלו לפניכם לחרב ביום מלחמה,
אבל רש"י ז"ל אמר לא תעבור בדרככם, אע"ל אלא יבואו למלחמה, אלא אפילו לעבור
דרך הרלכם ממדינה למדינה, הולרך לפרש ונפלו לפניכם לחרב, לית בחרב דעהו, וכן הוא
בת"כ: (ח) ורדפו, לפי שאמר ורדפתם את אויביכם, טרם יעברו בדרככם, שמא תאמרו לריך
זמן לאסוף חיל להלחם עמהם, וכן כך יעברו בדרך ויבאתיהו בכאב ימלאו, לכן הוסיף שלא תלטרכו
לאסוף חיל, כי אם יבואו מלה, ירדפום חמשה; ואם יהיו רבבה, ומחנה גדולה כזו לריכה זמן
להתקבל ולעבור במדינה, כי לריכה למחיה, מה נקל שיתאספו מכם מלה אנשים, והם ירדפו
מחנה כלה: ונפלו, לא שיפול אחת אלהים עליהם וינוסו, ואם היו עומדים למלחמה, אי
אפשר שיגברו חמשה על מלה, וכל שכן מלה על רבבה, אלא אחם כשתלחמו עמהם יפלו לפניכם
לחרב, ועם זה אמרי הברכות שהן לעמת החרב והדם: (ט) ופניתי אליכם, כמו אל תפן אל
מנחתם (במדבר ט"ז ט"ו), כי אלשה סדרי ברכות שזכר למעלה הן נדבריס שחולה להם, כמו
ברכת החרן והעושר, השבעת חיה רעה, ומניעת החרב והדם, אבל הסדר הרביעי הזה
שהוא הבריאות והחיים ורבות לדם ובהמה, שהן לעמת קללת הדבר הדבק בגוף, המחליש
והממית וממעיט לדם ובהמה, לאמר ופניתי אליכם, כלומר כמו שאתנהג כל אשר מחולה לכם,
ואמנע מכם כל המילר לכם, עוד אפנה אליכם, ואתן לכם חיים בא ועלמה שתפרו ותרבו מאד

מאד

המעמר

(ח) ורדפו מכם, חז"ל אמרו אינו דומה מועטין העוסקין את התורה למרובין עיין רש"י, ועל
דרך הפשוט נקל הוא לאנשים רבים לערוך מלחמה נגד עם רב ממנו מאד, ממתי מספר אם
ילחמו עם אנשים כפי הערך הזה, כי לותמים רבים בתחבולה יעשו מלחמה, יתחלקו לאחדים
ויבואו אלה מפנים ואלה מאחור (כנודע זאת בחכמת מערכת הקרב), אולם אם יהיו אך

אנשים

תרגום אשכנזי

פֿרוכטבאר מאַכן, איך
פֿערמעהרען, אונד מיינען
בונד מיט אייך האַלטען.

בחקתי כו

וְהִפְרֵיתִי אֶתְכֶם וְהִרְבֵּיתִי אֶתְכֶם
וַהֲקִימֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם: *

איהר

רש"י

למלך שבשר פועלים וכו' כדאיתא בת"כ: והפריתי
לתכם. בפריה ורביה: והרביתי לתכם. בקומה
זקופה. והקימותי לת בריתי לתכם. ברית חדשה
לל כברית הרלשונה שהפרתם לותה ללל ברית חדשה
שלל תופר שנאמר וכרתי לת בית ישרלל ולת בית יהודה ברית חדשה לל כברית וגו' (ירמיה ל"ח):

ואבלחם

ואכלתם

תרגום אונקלוס

לְאֵיטָבָא לְכוֹן וַאֲפֵישׁ יַתְכוֹן וְאַסְגֵּי
יַתְכוֹן וַאֲקִים יַת קְיָמִי עִמְּכוֹן:

וחכלוו

באור

מלד: והפריתי אתכם, שרשו פרה, ונומל על דבר המוליד שכשו דבר לחר, כמו שרש פרה
רחם ולענה (דברים כ"ט י"ז), שורש המוליד רחם ולענה, וכן החדש המוליד בנים נקרל מפרה
לו פורה, והשם פרי שנופל על הדבר שהוליד, כמו ועץ הלדה יתן פריו (פסוק ד'), וכן
הבנים פרי החדש, כמו פרי בטנך (דברים ז' י"ג), והבטיח שיתן כח בתולדתם להפרות בנים,
שלל יהיו בהם עקר ועקרה, ולל חלשים וחומללים, לבל יהיו בריחים וחזקים להוליד: והרביתי
אתכם, לם החדש יוליד רק בן לחד לו בת לחת הרי הוא פורה, ושוב גם לם יוליד מלה,
לפשר שימותו הנולדים בנעוריהם, לכן הוסיף והרביתי לתכם, שיולידו הרבה, וילדיהן יגדלון
ויהיו לאנשים, ויהיו עם רב מלד, וכן תמלל בכל מקום נזכר תחלה הפריה ולחריו הרביה,
כאו פרו ורבו ומלאי לת הלרץ (בראשית ל' כ"ח), ולתם פרו ורבו ודומיהן, לבד בשתי מקומות
שהולרך להקדים רביה לפריה, וכם' בראשית נחרנוש: והקימותי לת בריתי אתכם, עכשיו
שמדבר על ברכת החדש עלמו, סמך לליו והקימותי לת בריתי לתכם, שלקי' בריתי לשר
כרתי עמכם, שהוא ברית ההנטחות הגדולות, והבטיחכם שומרי תורתי, לקימנה לעולם,
ומלינו והקמותי לת בריתי לתך ובחת לל התינה וגו' (שם ו' י"ח), ולל מלינו שכרת עדיין
עם נח ברית שיחמר עליו והקמותי לת בריתי לתך, ופרשנוהו בפי' לם' בראשית, שהברית
הזלת היל ברית שכרת השם נימי בראשית עם המין שברלו שיתקיימו, וכמו שנלמרנו (פרשה
ב' י"ג), ולפי שעל ידי המבול מחה לת כל היקום, לומר לנו שיקים הברית הזלת עמו, שיגלל
בתיבה עם משפחתו ושם שנים שנים ושבעה שבעה מכל המינין, ועל ידי כן יהיה לעולם שחרית,
וכן כלן נלמר על ברית עולם של יום השנת, שהוא הברית שיהרה שכינה בתחתונים, ויתקדשו
ויתברכו בקדושתו ובנפללותיו, ולמר שיקים בריתו זלת עם ישרלל, וכמו שיפרש בסמוך,
ודומה לי מלת בני ישרלל ברית עולם (פרשה כ"ד ט') ושם בלרמוהו, ורבותינו בת"כ למרו לפנה
מכל עשקי לשלם שברכם, כמו שפירש"י ז"ל, וזה גולל הברית הנפלח שלמרנו, שעליו לומר דוד
רננו עשית לתה ה' ללהי, נפלחותיך ומחשבותיך ללינו, לין ערוך לליך לגידה ולדברה עלמו
מספר (תהלים מ' ו'), כלומר עשית רבות בשמים ובלרץ, כמו מה רבו מעשיך ה' וגו' (שם ק"ד
כ"ד), והן החקים שיסד במעשה שמים ולרץ שם לחסד שם לשבט שנהן נוהג כל עמי הלרלות,
לבל נפלחותיך ומחשבותיך ללינו, שברית הקדושות והנפלחות הן לישרחל לבד, והנן: בריתי,
רש"י ז"ל בם' השרש' לומר שנשרשו ברת, לבל רחב"ע ז"ל לומר שהוח על משקל שבית, ובנותיו
בשנית (במדבר כ"ח ל'), ויהיה שרשו ברה מנוי למ"ד ה"ח, כמו ברו לכם לים (שמוחל ח' ט"ז
ח')

המעמר

לנשים לחדים, מי לפנים ומי ללחור? (ט) לת בריתי, עיין בנלור, והנכון כמו שכתב הרד"ק
בשרשים שרש ברת (ועמו הסכים גם החנס בשעשועים בספר המלים שלו) וז"ל: ויש לומרים כי
התי"ו מומרת בה"ח, והוח מן ונרח לתתן בחרבותם (יחזקחל כ"ג מ"ז) ולפ"פי שכתוב בחל"ף
ועמינו כריתה עכ"ל, ונקרח כן לפי שהיה דרכם לקיס כל דבר נתחו בעלי חיים לנזרים, כנודע
כל זלת מנרית בין הבתרים. ולדעת ידידי ר' יוסף ווייסע נ"י שרש המלה ב תיר בחילוף נגד
וכשב

בחקתי כו

(י) וַאֲכַלְתֶּם יָשָׁן נוֹשָׁן וְיָשָׁן מִפְּנֵי חָדָשׁ תּוֹצִיאוּ: (יא) וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי

כתוכחם

תרגום אונקלוס

(י) וְתֵיכְלוּן עַתִּיקָא דְעַתִּיק וְעַתִּיקָא מִן קֳדָם חַדְתָּא תְּפַנּוּן: (יא) וְאֶתֵּן מַשְׁכְּנִי

ביניכון

לתת לפנות התולדות למקום לחר לתת החדש לתוכן: (יא) ונתתי משכני. זה בית המקדש:

ולא

תרגום אשכנזי רמט

(י) איהר ווערדעט אַלסדאַן דען איבערפלום פּאָן פֿיעלען יאַהר. רען גענוסען, אונד דאַז אַלטע איממער פּאָר דעם נייען וועג. צוריימען האַבען. (יא) איך ווילל

רש"י

(י) וישן נושן. הפרות יהיו מצתמרין וטוענים להתייבן שיהא ישן הנושן על שלש שנים יפה לאכול משל לשתקד: ויבן מפני חדש תוליאו. שיהיו הגרנות מלאות חדש והאוצרות מלאות ישן ולריכים לתת לפנות התולדות למקום לחר לתת החדש לתוכן: (יא) ונתתי משכני. זה בית המקדש:

ולא

באור

ח'), וכן נכון, ומצרף זה להברות ונריה שהן על המזון, ומצרף לחר בר, כמו בר ולחם (בראשית מ"ה כ"ג), שהוא על התבואה, ועוד שרש ברר מן הכפולים, כמו ודעת שפתי ברור מללו (לעיל ל"ג ג'), ולומר לני שכלן קרובים בענין, והורלותיהן על דברים נקיים מפסולת, כל לחד כפי ענינו, התבואה הנקייה ממוץ ותבן נקראת בר, כמו מה לתבן לת הבר (ירמי' כ"ג כ"ח), והמזון העולה על השלחן שהוא נקי ויפה נקרא בריה ולהברות, והמחמרים הנקיים מכל שנוי וטעות נקראים ברורים, והלוים הנבחרים מכל העדה בלי מחלוקת שחין לערער עליהם נלמר ברו לכם, וכן על התינוקות המיוסדים בין שני לדדים, הטהורים מכל ערעור וטענה נקראי' ברית, כמו כל כורתי ברית, שכל לחד מחייב עלמו למברו לעשות לו כך וכך, לם הוא יעשה כך וכך, וקבעו התינוקות הללו בהלון שניהם בלי חולק ומערער עליהן, זהו ברית, ובריתת הברית הוא סימן הקיום וההבטחה, והיה מדרכם לכרות בקר וללן לשנים, ונעלי הברית עוברין בין בתריהם, וכן התינוקות שהתנה השם ב"ה עם מעשה בראשית, הם נרים וקיימים לעד לעולם: (י) ואכלתם ישן נושן, שתהיינה התבואות מרובות מלד, שתשארנה ממלסף של שתי שנים שלפניהן, וזהו ישן נושן, ושתהיה טובת טעם, משתמרת וטובה להתיישן שלש שקולו בים בהיותה בת שלש שנים: וישן מפני חדש תוליאו. גם בשנה השלישית לל תלכל כלה, שלש יהיו הגרנות מלאות חדש, והאוצרות מלאות ישן ולריכין לתת לפנות התולדות למקום לחר, לתת החדש בתוכן, ונהיות התבואה יתירה ממה שלריך למלכל יושבי הלרן, תהיה למקנה ולקנין ותעשרו בה. ולפי שהמקרא הזה לינו ענין לכאן, כי מקומו למעלה כשדבר על השנע, לחזוב כי לפי שלמר והפריתי לתכם והרביתי לתכם, שמא יאמרו לם נהיה לעם רב מאד לל תספיק נחלתנו להכיל לותנו לכלכלנו, חזר והבטיח שמלבד התולית הלרן זרע לעם רב כזה, שלש שתוסיף תבואתה, עד שיאכלו ישן נושן, ועוד לפי שלמר והקמותי לת בריתי לתכם, שהן הנפלאות והברכות העליונות שהן למעלה מן הטבע, חזר ורמז על ההבטחה ולויתי לת ברכתי לכם ועשת לת התבואה לשלש השנים (פרשה כ"ה כ"ח), שהן שנת השמטה והיובל והתשיעית שלאחריה, ולמר שם עד בוא תבואתה תאכלו ישן, ועליו לומר כאן ואכלתם ישן נושן, והוסיף ויבן מפני חדש תוליאו, שגם בהסיפת תבואת התשיעית יהיה עוד באוצרות מתבואת השנית, ויצטרכו להוליאה לתת במקומן חדש של תשיעית: (יא) ונתתי משכני בתוככם,

שרש

המעמר

ונשב, והוא על שם הנתרים. (י) ואכלתם ישן נושן, הנה חזר הכתוב עוד לברכת הלרן, כמו שלמר הרלב"ע התימה שתהיו רגיש, ומרוב התבואה יאכל מי שילכה יבן גם נושן יותר, והוא הדבר שדבר הרב המבלר. (יא) ונתתי משכני, זו ברכת הנהגיש נגד קדושתם (ובמו

שפירש

תרגום אשכנזי

בחקתי כו

וויל מיינע רעזירענג אונטער אייך אויפשלאגען, אונד מיין ווערט זאלל אן אייך קיינן מיס־ פאלל

בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ וְאֶת־מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם

ר ש " י

תרגום אונקלוס

ולא תנעל נפשי. לון רוחי קלה נפש. כל גאולה לשון

בֵּינֵיכוֹן וְלָא יַרְחֵק מֵימְרִי יתכון

באור

שרש זכן בל"ה לינו על היוצר קרוב לחברו, שהרי נאמר ולקח הוא ושכנו הקרוב אליו (שמות י"ב י"ד), טוב שכן קרוב מאח רחוק (משלי כ"ז י'), שמענו שיש שכן שאינו קרוב, לכל נופל על מי שמתעסק עמו ורולה בדבריו ובמעשיו, לפילו הוא במדינה לחרת, ומתעסק עמו בלגרות ובמ"ו ודברי ריעים, וחבו ההבדל בין יוצר בעיר לו שוכן בעיר, יוצר כמו והוא יוצר בסדום (בראשית י"ד י"ג), שם יצר לכל לא התעסק עם רשעי המקום, לכל והוא שוכן בלילוי ממרח (שם שם י"ג), שהיה לו עסקים וריעות עמהם, כי היו בעלי ברית לברם, וכן ונתתי משכני בתוכנם, שלתעסק עמנם ולהיה קרוב לנם, כי השם שוכן בישראל, ולכונה זו לוה שיעשו לו מקדש, בניכול בלילו דר בינייהם, וניתו בעירם, שם יתחרו פניו בעבודה ובתפלה, והוא יענם בחור הנבולה ורוח לאלהים, בדרך השכן עם שכניו, שבפי החמת לומר שלמה כי החמנם יצב לאלהים על האלן, הנה השמים ושמי השמים לא יכלכלוך (מלכים ח' ח' כ"ו), על כן לומר ועשולי מקדש ושכנתי בתוכם (שמות כ"ה ח'), וכן כל מתבודד לתורה ולתפלה, בניכול השם מתעסק עמו, יותר פניו אליו וילמדהו דעת ודרך תבונות, וימלטהו מכל רעה, וכן לומרו (לבות פ"ג מסנה ג') שנים שיושבים ועוסקים בתורה שכינה שרויה ביניהן, כי העולם התחתון נברא בשביל האדם לבדו, שבו נשמת חיים יודעת בטוב החל, ולמענו יש קשר בין השם ובין האדם, כי בלכתו בלרחות חיים, ישמח השם בניכול בעולמו, והעיקר הם ישראל עם קדושו, שעוסקים בדברי קדש ומעשים קדושים, ועל ידיהן עיקר שכינה בתחתונים, כמו שאמרו רז"ל לין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה, בלומר בשם משכנו, והבן: ולא תגעל נפשי אתכם, לא תקוץ נפשי לתכם, ולל תירלו שלחרי רוב דורות לקין בכם, ולחבר בלומה לחרת לתתה עליון עליכם, כי אני ה' לא שניתי, אם לתם תעשו לת שלכם ללכת בחוקתי תהיה משכני בתוככם לעולם. ויאמר רלב"ע ז"ל לינני כבן אדם שיגעל נפשו לשבת במקום אחד, ויפה פי', ולשון גיעול פי' רש"י ז"ל לשון פליטת דבר הבלוע בדבר, בלומר שלא תפליט נפשי לתכם, וגם זה קרוב לדברנו. ורמב"ן ז"ל מסביס לפרושו, לכל תמה לין יעלה בן על הדעת שתגעל נפשו שומרי תורה, ועל עוזבי תורה נאמר ולף גם זאת בהיותם בלרץ לויביהם לא מלסתים ולא געלתים, ול"ל מה לורך להבטחה זו, ולא היה הדב בדרך הפשט בלוס, ולני תמה עליו לדעתו גם המקרלות עלמן סותרים זה לת זה, שהרי לומר וגעלה נפשי לתכם (פסוק ל') ? והלמת שהגיעול על דרכים רבים, האחד כמו שאמרנו שיגעל נפשו לשבון תמיד עמהם, ועל זה הבטיח ולא תגעל נפשי לתכם, כי אני ה' לא שניתי, ויש גיעול בענור פעמים ולא יסלק שכינתו מהם ויפסטם ימים רבים עד ירלו עונם, ויבוד לשוב עליהם לטובה, ועל זה לומר וגעלה נפשי לתכם, ויש גיעול שליבי גיעול החלטי, לו שיעבירם מן האלן, לו שיפר בריתו לתם לעולמי עד, ועל זה הבטיח בסוף התוכחה ולף גם זאת וגו' לא מלסתים ולא געלתים לכלותם להפר בריתי לתם וגו', וכמו שלפרש שם, וזה בדור: נפשי, תרגם לנקלוס ז"ל מימרי, וכן תרגמו יב"ע, לסלק ממנו ית' לשונות של הגשמה, ומלינו ותקלר נפשו בעמל ישראל (שופטים י', ט'),

חמעמר

שפירש רש"י זהו כ"המק) כי הם העומדים בשמרות ה' לשמרו ומלחמו יאכלו. ולא תגעל נפשי, דע כי מדרך שפת עברית, שימוש לחרי החיוב שלילות המתנגד לחזק הענין, כמו יחי ראובן ואל ימות (דברים ל"ג ו'), וכן מת אתה ולא תחיה (מלכים ב' כ' ו') וכן רבים, ובזה סרה קושית הרמב"ן עיין בדבריו.

אֶתְכֶם: (יג) וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וְאַתֶּם

תהיו

תרגום אונקלוס

יַחֲכוֹן: (יב) וְאֶשְׁרֵי שְׁכִינְתִּי בֵּינֵיכוֹן וְאֶהֱוֵי לְכוֹן לֵאלָהָא וְאַתּוּן תְּהוֹן קֳדָמַי לְעַם:

אנא

יקוד העור: (יב) והתהלכתי בתוככם. לטייל עמכם בגן עדן כאחד מכם ולא תהיו מזדעזעים

ממני

תרגום אשכנזי רנ

פֿאַללען האבען. (יב) איך וועל דע אונטער אייך הערום וואנדלען, אייער גאָטט זיין אונר

איהר

ר ש " י

לשון סליחת דבר הנלוע בדבר כמו כי שם נגעל מגן גבורים (שמואל ב' א') לא קבל המזיחה שמושחין מגן שלא עור מבושל כדי להחליק מעליו מכת חץ או חנית שלא

באור

י"ל), וזה הוקשה מאד על הרב רבי' משה ז"ל בס' המורה, ופי' מה שפי', ולדעתי המליצה הזאת מוסדת על הכלל שאמרנו (פרש' ב' ח'), שנקראת נשמת האדם נפש בעבור שפועלת תחת השמש על ידי כלי הגוף, וכן ע"ד משל כח השם הפועל בעולם הזה בכל הנמלאים והנויות, והשכנות שים לו עם נברואי מטה וגם בשמים, יתארו בשם נפש, וכשיצייך דבר מהם מעל פניו יאמרו שנעלה נפשו בו, ואין לו עוד עסק עמו, וזה טעם ותקצר נפשו בעמל ישראל, בניכול באדם שיקרנו עמל בכל מעשיו, תקצר נפשו, ותמלא לעסוק בשום דבר, כמו ותקצר נפש העם בדרך, כן בניכול לפי שישראל תכלית העולם התחתון, ובעבורם הקצר בינו ובין הארץ, בשחטאו לפניו ומשלו בם שונאיהם, נאמר ותקצר נפשו, משל כאילו לא חפץ עוד בעולם זה, ואין לו עוד שכנות עמו: (יב) והתהלכתי בתוככם, יפרש ענין השכנות שלפניו, שמהבתי לתכם לתהלך בתוככם, וענין ההתהלכות לפרש בקלרה, כי פעמים רבות סמוך לאדם, כמו ויתהלך חנוך (בראשית ה' כ"ד), התהלך נח (שם ו' ט'), התהלך לפני (שם י"ז א'), התהלכתי לפניו (שם כ"ד מ'), שים הבדל בין הולך למתהלך, לותן שבנין הקל הורחק על התמן ללכת למקום ידוע, כמו ויעקב הלך לדרכו (שם ל"ב ב'), וילך חרנה (שם כ"ח י'), וכן כלם, ומתהלך לינו מכוין למקום ידוע רק לטייל, פעם כה ופעם כה, כמו לא יקוס והתהלך בחוץ (שמות כ"א י"ט), והוא הטיול הנה והנה, וכן ויתהלך על גג (ש"ב י"א ב'), וכן כלם, וכך הוא בהליכת מחשבת הלב, מי שמכוין לעמוד על דבר שחפץ לדעתו נקרא הולך, אבל החושב על דבר נחמד ללבו, ולינו מכוין להשיג ענין נסתר שבו, אלא חושב פעם כה ופעם כה מלהבינתו לת הדבר הזה נקרא מתהלך, וכמו מי שהולך למקום ידוע, לינו נותן לב על שדות יערים כפרים ועריס שפוגע בדרכו, רק מגמתו לבוא אל מחוז חפלו, אבל המתהלך נהנה מהליכתו, וכל מה שהוא רואה נותן לבו עליו ונהנה ממנו, כן הולך במחשבותיו לינו נהנה עד שהגיע חפלו ועמד על מה שרלה לעמוד עליו, אבל מתהלך במחשבותיו מלהבת הדבר, כל מחשבה ומחשבה משמחת לבו, גם כשחושב בפרטי הדבר הנודעים לו, יש לו קורת רוח, וזהו ההתהלכות שנזכר אצל הצדיקים, שכל כך היו אוהבים את המקום ב"ה, שהיו שמחים תמיד לחשוב בירלת ה', ומתענגים בזכרון נורלותיו ונפלאותיו, כדרך לשמך ולזכרך תלות נפש (ישעיה כ"ו ח'), וכן כניכול בהיות השם אוהב את ישראל ושוכן בתוכם, כל מחשבותיו אליהם, כי מתהלך בתוכם, רואה מעשה כל איש ואיש, וכל מה שהוא רואה יש בו נחת רוח לפניו, זה יושב ומתבונן בתורתו, וזה קורא שדהו ומניח פלה, וזה מניח ליצית בטליתו, וזה מלוה שלא לעני בשעת דחקו, וכיוצא לאלפים ענינים ומעשים שעולים לרצון לפני כסא כבודו, והיא ההתהלכות, כי הוא קרוב אליהם, ומשגיח על הכל, והכן: והייתי לכם לאלהים, בהיותי מתהלך בתוככם אנרך אתכם בברכות עליונות, ולעשה למענכם אותות לטובה, ומופתים ונפלאות לא נראו בארץ, שבעבור כן נקרא השם אלהי ישראל, לעם"י שהוא אלהי כל הארץ וכל הגוים, וההנטחה הזאת היא הגדולה שבכלן, שכוללת כל ההלטחות הנשגבות לאין חקר, ואין ערוך אליהן בכל טובות הע"ה, וכבר רמזנו קלת למעלה (פרשה כ"ה ל"ח), ובה הבטיח השם ב"ה לאבינו אברהם ע"ה כל הטובה הלפונה לו ולזרעו אחריו ברית קדם, באמרו להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך (בראשית י"ו ז'), ואמר והייתי להם לאלהים (שם שם ח'), ונפרושנו לס' בראשית

בארנוהו

תרגום אשכנזי

בחקתי כו

אידר זאלט מיינע נאציאן זיין.
(יג) איך בין דער עווינע אייער
גאטט, דער אייך אוים דעם
לאנדע מצרים געפיהרט, ניכט
לענגער איהרע קנעכטע צו זיין,
דער דיא שטאנגען אייערעס
יאכעס צעברעכען, אונד גע-
מאכט האט, דאס איהר
אופרעכט נעהען קענעט.
ווען

תרגום אונקלוס

תְּהִיוּ־לִי לְעָם: (יג) אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִהְיוֹת לָהֶם עֲבָדִים
וָאֶשְׁבֹּר מֹטֹת עֻלְכֶם וָאוֹלֶךְ
אֶתְכֶם קוֹמְמִיוּת: * פ

* נזבת כמנקה ובנ' וה' קורין ע"נ

ואם

ר ש"י

ממני יכול לא תירקו ממני ת"ל והייתי
לכם לאלהים: (יג) אני ה' אלהיכם.
כדאי אני שתאמינו כי אני יכול לעשות כל
אלה שהרי הוצאתי אתכם מארץ מצרים
ועשיתי לכם נסים גדולים: מוטות. כמין
יתד שני רצחי העול המעכבים המוסרה
שלא תלך מרצם הצור ויתיר הקשר כמו עשה לך מוסרות ומוטות (ירמי' כ"ז) קנילי"ש בלעז:
קוממיות. בקומה זקופה:

וא"ם

באור

בתרגומו, וגם בעל הטעמים חבר שני המאמרים בנגינה: ואתם החיו לי לעם, שתקרלו
עם ה', וכגוים לא תתחשבו: (יג) אני ה' אלהיכם, כדאי אני שתאמינו כי אני יכול לעשות
כל אלה, שהרי הוצאתי אתכם מארץ מצרים, ועשיתי לכם נסים גדולים, כן פי' רש"י ז"ל,
ונכון הוא, ובכלל זה דעו מי המבטיח כל אלה, אני ה' העושה כל, אני הוא אלהיכם, ובבר
ראיתם שאני אוהב אתכם, ומשגיח עליכם גם בשפלותיכם, שהרי הוצאתי אתכם מע"מ מהיות
להם עבדים, לא כמלך ב"ו הנלחם במלך אחר, ומוליך עמו ועבדיו מעבדותו, כדי שמעתה
יעבדוהו באותן העבודות שעבדו למלכם, אלא כהוציאי אתכם שברתי מטות עלכם, עשיתי אתכם
בני חורין וממלכת כהנים, ואולך אתכם קוממיות כשרים הולכים בקומה זקופה, וכן מכתן
ואילך אם תלכו בחקתי, אתהלך בתוככם והייתי לכם לאלהים, ואזוממכם מעלה מעלה:
מטה עלכם, שם נאמר ופרקת שלו מעל צוארך (בראשית כ"ז מ'), והעול קיים, ולעת אחר
לפשר שיתן עליו, וכאן אמר ושברתי מטת עלכם, שברתים מהיות עוד, כי אם תלכו בחקותי
תהיו עליון למלכי ארץ לדור דור. ומלת מטת פי' רש"י ז"ל כמין יתד שבני רצחי העול, המעכבים
המוסרה שלא תלך מרצם הצור ויתיר הקשר, כמו עשה לך מוסרו' ומוטות, [°קנילי"ש בלע"ז
(והוא קלוויליא, או שעוויללא, בל"ח טשיפט, כמגע°], ורשב"ם ז"ל פי' מטה עלכם, כדכתיב
עשה לך מוסרות, היא הרלועה שקושרין בה העול על ענן הקרוי מטת לפי שמט' ומרכין את
צואר הצור, וכפי הנראה מדבריו שהמוסירה היא מטות העול, אבל רד"ק ז"ל אמר שבשם מוט
בפי' ויקח חנני' הנביא את המוטה מעל צואר ירמי' וישברהו, לפיש"י שהמוטה לצון נקבה אמר
וישברהו נגד העול, כי המוטה היא העיל או נקרצת מוטה הרלועה שנקשר בה העול, ואני
תמה עליו שמביא ממוך לו פסוק מטות עץ שברת (ירמיה כ"ח י"ג), משמע שהמוטה עץ לא
רצועה, גם על מוסרה יפול לצון נתיקה, כמו ניתקה מוסרותיך (שם ב' כ'), ושבירה נופל
על עץ, לכן הנכון כפי' רש"י ז"ל: קוממיות, שרצו קוס, והשם קומה, כמו ואברת קומת
ארזיו (ישעיה ל"ז כ"ד) ורמי הקומה גדועים, ומן קומה ואתקוממים השם קוממיות, קוממים
בגוף, קוממים בשכל ובנינה, קוממים בגבורה, כי השם הגדיל לת ישראל והקימם על ככל
גפלאותיו, וכל דבר חלוש יקרא נופל, כמו אל יפול לב חדש עליו (ז"ח י"ו ל"ב), שהוא על
החומן, לא נופל לאנשי מכס (חוב י"ב ג'), שהוא על החכמה והבינה, והשם הפך הנפילות היא

קוממיות

(יד) וְאִם־לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וְלֹא תַעֲשׂוּ
אֶת כָּל־הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה: (טו) וְאִם־
בְּחֻקֹּתַי תִּמְאָסוּ וְאִם אֶת־מִשְׁפָּטַי
תִּגְעַל נַפְשְׁכֶם לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת אֶת־
כָּל־מִצְוֹתָי לְהַפְרְכֶם אֶת־בְּרִיתִי:
אף

תרגום אשכנזי רנא

(יד) ווען איהר מיר אַבער
ניט געהאָרכט, אונד האַל־
טט אַללע דיעזע געבאָטע
ניט, (טו) ווען איהר מיינע
געזעטצע פֿעראַכטט, אונד
אַן מיינען רעכטען איינען זאָל־
כען ווידערווילליגען האַבט, דאַס
איהר אַללע מיינע געבאָטע
ניט האַלטט, אונד דען
בונד מיט מיר ברעכט: (טז) זאָ
ווילל

תרגום אונקלוס

יד) וְאִם לָא תְקַבְּלוּן לְמֵימְרִי וְלָא תַעְבְּדוּן
יַת כָּל פִּקּוּדַיָּא הָאִלֵּין: (טו) וְאִם בְּקְיָמַי
חְקּוֹצוֹן וְאִם יַת דִּינַי תְּרַחֵק נַפְשְׁכוֹן בְּדִיל דְּלָא
לְמֶעְבַּד יַת כָּל פִּקּוּדַי לְאַשָּׁנָיוּתְכוֹן יַת קְיָמָי:
אף

ר ש "י

(יד) ואם לא תשמעו לי. להיות עמלים בתורה. ולדעת מדרש חכמים יכול לקיום המצות כשהוא לומר ולא תעשו וגו' הרי קיום מצות למור הא מה לעי מקיים ואם לא תשמעו לי להיות עמלים בתורה ומה ת"ל לי לעי אלא זה המכי' את רבונו ומכוין למרוד בו וכן בלעז סדום רעים וחטאים להמ"מקד (בראשית י"ג) מכירים את רבונם ומתכונים למרוד בו וכן בגמרוד גבור ציד לפני ה' (בראשית י') שמכירו ומתכוין למרוד בו: ולא תעשו. משלא תלמדו לא תעשו הרי שתי עבירות: (טו) ואם בחוקותי תמאסו. מואס בחקרים העושים: ואת משפטי תגעל נפשכם. שונא החכמים: לבלתי עשות. מונע את לחברים מעשות: את כל מצותי. כופר שלא כוויתים לכך נאמר את כל מצותי ולא נאמר את כל המצות: להפרכם את בריתי. כופר בעיקר הרי ז' עברות הרשומה נוברת השניה וכן עד השביעית ואלו הן לא למד ולא עשה

מואס

באור

קיימיות: (יד) ואם לא תשמעו לי, כבר נאמרו (פרשה ה' ו'), שמלת שמיעה בל"ה ענינו קבלת הדבר, ורצוי לאדם לקבל חקי אלהיו, גם דברים שאינן מתבררים לשכלו, שהרי מן המושכלות הראשונות הוא כי האדם לבדו יודע החכמת, ולכן אמר ואם לא תשמעו לי, מלת לי כולל מה שאמרנו, וזה קרוב למה שפי' רש"י ז"ל בשטת מדרש חכמים מה ת"ל לי, אין לי אלא זה המכיר את רבונו ומכוין למרוד בו, וזה כשברנו יודע רבונו שהוא המלמד לאדם דעת, ומי יחלוק עליו, ומורד בו, שאין דברי תורתו מתקבלין על דעתו: ולא תעשו וגו', אם אינן ערבים עליו ולא יתבונן בהם בשר לב, לא יעשה את המצות, שגדול תלמוד שמביא לידי מעשה, ואפילו מצות שדעת האדם מכרעתן לא יעשה: (טו) ואם בחקתי תמאסו, מלת חוק באמרנו (פרשה ג' י"ז), ולפי שאין יודעין ומתבררין לדעת האדם, ימאסו בהן, וזה גרוע מן המצות כי יודעים בטעמם, ולא יתכן לומר שימאסו אותם: משפטי, המשפטים הנוסדים על דרכי החקים שהן דרכי הלדק: תגעל נפשכם, מגזור למעלה (פסוק י"ח): לבלתי עשות, המיאום והגיעול יהיו עד תכליתן, כענין שאמרנו שם ומפרש מהו תכלית הגיעול, ולמר להפרכם את בריתי, שתכוונו להפר ולבטל את בריתי שכרתי עמכם, ואין רע מזה, ולכן בפסוק הבאון לומר ולא תעשו, שמדבר על בטול המצוה מתאוה ופריקת עול, ובפסוק זה שאמר שימאסו ויגעלו החקים והמשפטים, למען הפר הברית כלו, לומר לבלתי עשות, כלומר שעל כן לא יעשו המצות, לפי שמפלם להפר הברית לגמרי מתחת יד שלהי ישראל ולהיות בגויי הארצות, ולמר להפרכם כפי מחשבתם, כי איך יאמר ואפרו את בריתי, שאין זה בידם, שע"פ יעמוד הברית לעד כמפורש שם, יחזקאל על אותן שאמרו והיה כגוים כמשפחות האדמות לשרת עץ ואבן (יחזקאל כ' ל"ב), ולמר אף אני אעש' וגו', אם לא בידו חזקה ונחימה שפוכה אמלוך עליכם וגו' (שם ל"ד)

בחקתי כו

(טז) אַף־אֲנִי אֶעֱשֶׂה־זֹּאת לָכֶם
וְהִפְקַדְתִּי עֲלֵיכֶם בֶּהָלָה אֶת־
השחפת

תרגום אשכנזי

ווילל איך אויך זאלבעם געגען
אייך טהון, אונד מיט ענט=
זעטצען איבער אייך בעשטעל=
לען

ד ש"י

מוסיף בלחריס העוזין שוגע לת החכמים
מונע לת הלחריס כופר במצות כופר
בעיקר: (טו) והפקדתי עליכם. ופויתי
עליכם

תרגום אונקלוס

(טז) אַף אֲנָא אַעֲבֵיד דָּא לְכוֹן וַאֲסַעַר
עֲלֵיכוֹן בִּידָא חִלְּתָא שַׁחֲפָתָא וְקַדַּחְתָּא
מחשכן

באור

ל"ד), ועוד לפרש בעז"ה (פסוק מ"ד): (טו) את אני, כבר פרשנו למעלה (פסוק ד'), שסדרי הברכות לרבעה, וכנגדן לרבעה לחזי קללות, שהן רעב, חיה רעה, חרב ודבר, והיסוד הזה נאמן, וכן לרבעתן בסדרת החזיון, תחלה רעב, שנא' מזי רעב (דברים ל"ב כ"ד), ולחריו דבר, ולחומי רשף וקטב מרירי (שם שם), ולחריו חיה רעה, וזן בהמות תשלח בם עם חמת זוחלי עפר (שם שם), ולחריהן חרב, מחון תשכל חרב ומחדרים לימה וגו' (שם כ"ה), וכן מכות מלרים הנחלקים ללרבעה סדרים, כמו שנלרמו בפרושנו לפ' ח"ץ (פרשה י"ב), רלחזי הסדרים כך הן, הרלחון דם היה מכת רעב ולמחון, שנחוסר מי הנהר לין זרע ולין קליר גם למחון, השני ערוב, היה מכת חיה רעה, השליש דבר, היה מכת חרב, מה לי הורג בחרב בחנן לו בדבר, הרביעי מכת שחורות, היה מכת דבר, חלח שנמלרי' בלו לרבעתן שלח כמנהגו של עולם, ובלרבעה משפטים הללו כלולים כל הלרות והרעות המתחדשים תחת השמש, כל מיני עוני ודלות ומחסור כלול במכת רעב, כל מיני לער המגיע מבע"ח והדברים הלרסיים כלול במכת חיה רעה, כל מיני פלעים על ידי עלים וחנים ומתנות, פלעים וחבורות ונגיפות, בין מהליהן בן ע"י לר ולויב, כלולים במכת חרב, כל מיני התלולים ומכלובות בגוף, כלולים במכת דבר, וזה נכון ומיוסר מחד, ושם כן רלחזיהן רעב וחיה רעה חרב ודבר שבולן ממיתים, וכל הלרות בין ממיתין בין לינן ממיתין קללות וקשות, כלם תולדותיהן הן, וכן הם סדורין כאן בפרשה תחלה רעב, לחריה חיה רעה, לחריה חרב, ולחריה דבר, חלח קודם שזכר הסדרים הללו, הקדים תוכחה הכוללת תולדותיהן של חרב ורעב ודבר, והן קללות ובלות להנהילם שיזכרו עוונותיהם וישובו, ושם לח ישובו יכופו ד' רלחזי פורעניות הקשות, ולחריהן הסדר החמישי של קללות הללו המיוחד לישראל שתכליתן מרכן המקדש וגיעול נפש שהוח סילוק שכינה וגלות האדץ, נגד הסדר החמישי שבברכות, זהו לדעתי סדר הפרשה הזאת כפי הפשט מסכמת עם דברי הגבוחות, ועתה לפרש המקרחות: אעשה זאת לכם, [ס"ה, יתכן שהוח מוסב על סוף פסוק הקודם, והשעור קף לחי לפר לת בריתי עמכם ס"ן, כתב רלב"ע ז"ל ריקי מוח לומרו כי הקללות רבות מהברכות ולח לומרו לומת, רק נלמרו הברכות כלל, ונלמרו בקללות פרטים, לירוח ולהפחיד השומעים. ויותר מזה לחי לומר שהברכות רבות מקללות, ושם תשים לבבך לדברנו בענין מחלוקת הברכות והקללות תבין מדברי הקללות חסדי ה' ורחמיו על עמו, שהרי בברכות הבטיח שלם ילכו בחקתיו, יזיגום מיד סדרי הברכות כלם עד בלי די, ול"ל לם ימלסו בחקתיו להפר בריתו, היה רלוי שיחולו עליהם מיד הקללות הקשות כלם, ומן הכתובים למד למדין שגם לם ימלסו ויפרסו לח יזיגום הקללות כלחת, חלח ברלשונה יעשום בתולדות קלות להחרידם לולי ישובו, ושם לח ישובו יחלח בם רק סדר לחד, ושם עדן לח ישובו יפסטם בסדר הזני, ושם יעמדו במרדם יזיגום הסדר הג' והד', ושם בכל זלת לח ישובו, מז תזיגם הקללה הגדולה עד לחין מרפח, וכמו שיתבלר: והפקדתי, חלוה עליכם לרדות בכם, כמו ויפקד פקידים (בראשית מ"ח ל"ז), וכן לומר רלב"ע ז"ל בחדש פקיד על לחר יעשה קפלו כו: בהלה, מכה המבהלת לת הנפש, כמו ונפשי נבהלה מלד (תהלים ו' ד'), שהיה מביחה הזעקה ללב, חלח כל מחנותיו בלי סדר ומבולבלים, וכמו שיפרש, וכן על כל האמור בענין. [ס"ה, לחרי שלח לומר לת הבהלה, כמו שלומר לת השפת ולת הקדחת, נרלה שהיות בהלה תלר הפעל, והוח כמו פתלוס, נלוקן המנהיל,

וכן

בחקתי כו

הַשַּׁחֶפֶת וְאֶת־הַקַּדַּחַת מְכַלּוֹת עֵינַיִם וּמְדִיבַת נָפֶשׁ וְזָרַעְתֶּם לָרִיק זַרְעֲכֶם וַאֲכָלֻהוּ אֹיְבֵיכֶם: (יז) וְנָתַתִּי פָנַי בָּכֶם וְנִגַּפְתֶּם לִפְנֵי

איביכם

חרגום אשכנזי רנב

לען, אויסצעהרענדעם פֿיבער, אונד היטציגע קראַנקהייט, וועלכע דיא אויגען נאַך נענעזונג שמאַכטען לאַססען, אונד דאַזגעמיטה בעטריבען, איהר וועדעט פֿערגעבליך אייערן זאַמען זאָען, דען אייערע פֿיינדע וועדען דען גענוס האַבען. (יז) איך ווילל מיינען צאָרן איבער אייך ריכטען, דאַס איהר נעשלאַגען וועדעט

פֿאָן

חרגום אונקלוס

מְחַשְּׁכָן עֵינִין וּמַפְחָן נְפָשׁ וְתִזְרְעוּן לְרֵיקָנָא זַרְעֲכוֹן וְיֵיכְלוּנֵיהּ בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן: (יז) וְאֶתֵּן רוּגְזִי בְּכוֹן וְתִתְבְּרוּן קֳדָם בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן

וירדון

רש"י

עליכם: שחפת. חולי שמשחף את הגוף לשון (משלי כ"ח) אל תהי בסועי יין בזוללי בשר לסובאים ולזוללים ירוש משחפים. וקדחת חולי שמקדיח את הגוף ומחממו ומכעירו כמו בי לחם קדחה בחפי (דברים ל"ב): מכלות עינים ומדיבת נפש. העינים לופות וכלות לרחות שיקל וירפא ולאחר שלא ירפא ויחות וילחלחו הנפשות של המשפחה במותו. כל תלוה שחינה נחה ותוחלת ממושכה קרוין כליון עינים: וזרעתם לריק. תזרעו ולא תלמח ואם תלמח ואכלוהו לויביכם: (יז) ונתתי פני. פנחי שלי פונה לחני מכל עסקי להרע לכם:

זרזו

באור

זכן מתורגם בל"ח °]. את השחפת ואת הקדחת, הם חלויי הגוף המכלכלים דעת האדם, והן תולדות של דבר כמ"ל, שחפת, פי' רש"י חולי שמשחף את הבשר לשון (משלי כ"ג) אל תהי בסובאי יין בזוללי בשר, ע"ז נאמר (דברים כ"א) זולל וסובא יורש, תרגום אונקלוס דומה לנחות שהוקלה נפיחתו ומרחית פניו זעופה, וקדחת, חולי שמקדיח את הגוף ומחממתו ומכעירו, כמו כי לחם קדחה בחפי: מכלות עינים, פי' רש"י ז"ל העינים לופות וכלות לרחות שיקל וירפא וסוף שלא ירפא וימות וילחלחו הנפשות של המשפחה במותו, כל תלוה שחינה נחה ותוחלת ממושכה קרוין כליון עינים, ולפשר שמתיהן נאמר על החולה, שעינו כלות כל היום על רפואתו, ונפשו עליו תדאב ותתעלף על לרתו, ובהיות עינו כלות כל היום, אין מחשבת שמחה בלבו. ורמב"ן ז"ל אמר שלשה הלליי' יחשיכו עינים וילחלחו הנפש, ומלת מדיבות מסר חל"ף, כמו שקר מזון (משלי י"ז ל'): וזרעתם לריק זרעכם, תזרעו ולמח, לכל יהיה לריק ולחנם כל עמלכם, כי החויבים יחכלו יבול החרן, וגם זו מכת בהלה המכלכל הדעת, שפתחום יבוח החויב ויבחית הכל, חרדה ומחתה, וי"ו של ואכלוהו משמש כמו כי, ורמב"ן ז"ל פי' תזרעו ולא תלמח, ואם תלמח ואכלוהו לויביכם, וזוהי תולדות רעב, לכל קלה, כי לא יקח החויב כל יבול החרן, אלא במקו' שיפול שם יחכל יבולם, כמו והיה אם זרע ישראל וגו' ויחנו עליהם ויבחיתו את יבול החרן (שופטים ו' ג' ל'): (יז) ונתחי פני בבב, פרשנוהו (פרשה י"ז י'), לעם"י שהחויבים שולליס

המעמר

(טז) מכלות עינים, ילוע כי נהתגברות לחם הקדחת יתכלכל חוש הרחות, עיני החולה ירחו זרות ותהפוכות מתמוגות מכהילות מבחינות הנפש, וע"ז אמר מכלות עינים ומדיבות נפש. וזרעתם, לדעתי הוי"ו של וזרעתם משמש לנתינת טעם, ואמר כי המכות שחפת וקדחת יבואו בעבור חוסר לחם, כי נעקרות הרעב יבואו חלויים רעים ונמאסים. (יז) ונגפתם, לחר שאמר שהחויבים יחכלו יבול שדימו הוסיף שישראל לח יעלרו כח לעמוד נגדם ולהנריחם מן החרן, לך יפלו חללים לפניהם. ואמר עוד שלח יהיו החויבים גדול יגוד, לחר יקחו שללם וילכו לדרכם, כי לם וכדו בנם שוחיכם,

שתהיו

תרגום אשכנזי

בחקתי כו

פאן אייערן פיינדען זיי אייערע האסעסר וועדען איבער אייך גע־

אֹיְבֵיכֶם וְרָדְפוּ בָכֶם שְׂנְאֵיכֶם

ונסחם

ר ש ־ י

תרגום אונקלוס

וירדו בכם שונאיכם. כמשמעו ישלטו בכם. אחת מי"ג מפרשה זו אף לפי לעשה זאת. ליתי מדכר אלא בתף וכן אף לפי אלך עמכם בקרי: והפקדתי עליכם. שיהיו המכות פקודות אתכם מזו לזו עד שהרשעה פקודה לכלכם לגיהנם ואסמכוה להא: בהלה. מכה המבהלת את הבריות ולפי זו מכת מותן: את השחפת. יש לך אדם שהוא חולה ומוטל במטה לפני בזרו שמוב עליו ת"ל שחפת שהוא נשחף לו עתיד שהוא נשחף לפני נוף ולפי מקדיח ת"ל ואת הקדחת מלמד שהוא מקדיח לו עתיד שהוא מקדיח וסגור הוא בעלמו שיהיה ת"ל מכלות עיניים לו הוא לפי סגור בעלמו שיהיה לפני לאחרים סגורים שיהיה ת"ל ומדיבות נפש: וזרעתם לריק זרעכם. זורעה ולפי מלחמת ומעתה מה לויביכם נופים ולובלים ת"ל ואכלוהו לויביכם הא כיצד זורעה שנה רשעונה ולפי מלחמת שנה שניה מלחמת ולויביכם נופים ומולחים תבואה לימי המלוך ושנפנים מתים ברעב שלא לקטו תבואה לאחקד. ר"ל וזרעתם לריק זרעכם. כנגד הבנים והבנות הכתוב מדבר שאתה עמל בהם ומגדלן והחטא בא ומכלה לותם שנאמר לאבר שפחתי ורביתי לויבי כלם (לעיל כ') ונתתי פני בכם. כמו שנאמר בעובה ופניתי אליכם כך נאמר בזעה ונתתי פני מאלו למלך שאמר לעבדיו פנה לפני מכל עסקי ועוסק לפני עמכם לרעה: ונגפתם לפני לויביכם. שיהא המות הורג לתכם מבפנים ובעלי דבביכון מקיפין לתכם מבחון: ורדו בכם שונאיכם. שלפי מעמיד שונאים שלא מכם ובכם שבשעה שלומות העולם ע"ח עומדים על ישראל לינם מבקשים שלא מה שבגלוי שנאמר והיה לם זרע ישראל ועלה מדין ועמלק ובני קדם וגו' ויחנו עליהם ויאחיתו את יבול הארץ (שופטי' ו') לכל בשעה שלעמיד עליכם מכם ובכם הם מחפשים לאחר המעמוניות שלכם וכן הוא לומר ולאחר שכלו

באור

שוללים לתכם, לא לנקם מהם, אלא לתן פני בכם, שאם תעלו עליהם להניל לרשכם מידם, תנגפו לפני לויביכם, וזוהי תולדת חרב, לכל קלה, כדרך הנלחמים שהמחנה האחת גוברת על השניה, והלויבים המלחיצים יקחו השלל וילכו להם, וגם זה בהלה ובלבול הדעת חרדה ומהומה: ורדו בכם שנאיכם, זהו ענין לאחר, וכולל שנאת החיה, והיא תולדת משפט חיה רעה. וכן הוא כמו כי הוא רודה נכל עבר הנהר (מלכים ה' ד' כ"ד), שהיתה ממשלת שלמה מושלת עליהם, ומלוה עליהם מסים ותרגוניות, וכן לאמר שהמלכיות שהם שונאיכם, כמו לדוש עמון ומואב וכיולא שהן שונאי ישראל ותורתם, תהיה ממשלתם עליכם, ותתם כנושים תחתם, והם מלוים עליכם כרלונם, וכמו שהיה בימי השופטים בין שופט לשופט, וזהו ההבדל שבין לחיב לשונא, לחיב נופל על המכוין להשחית ולהמית, ונכתב כאן על המלחמה, לכל שונא נופל גם על הנוזה שבהו ולינו לאהוב לו כמו שפרשנו (פרש' י"ט י"ז), ולכן הפסיק בעל הטעמים בנגינה תחת לויביכם, וזוהי גם תולדת הסדר החמישי שהוא סלוק שכינה וגלות, שאין לאלהים מושיע לותם, כלילו לינו שוכן בישראל, לכל קלה, שבלתתם ילעקו אל ה' ויקם להם מושיע, וכמו

המעמר

שתהיו כנושים תחת ידם לעבוד עבודת עבד. והרב המנחר לשמור את דרכו שבנגד לרשעה שפטים לכרה תורה, לאמר על ורדו בכם שונאיכם וז"ל: זהו ענין לקלר וכולל שנאת החיה וכו' — ולא ידעתי לאיך יולדק על החיה רודה בלדם, והרב בעלמו נאר במעלה (כ"ה מ"ג) שמלת רדה נופל על הנשיאה בכח במקל וברלופה ע"ש.

וְנִכְשַׁלוּ אִישׁ בְּאָחִיו כְּמִפְנֵי חָרֶב וְרֹדֵף אֵין לָכֶם לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם: (יח) וְאַבַּדְתֶּם בַּגּוֹיִם וְאָכְלָה אֶתְכֶם אֶרֶץ אֹיְבֵיכֶם: (יט) וְהַנִּשְׁאָרִים מִכֶּם יִמַּקּוּ בַּעֲוֹנָם בְּאַרְצֹת אֹיְבֵיכֶם וְאַף בַּעֲוֹנֹת אֲבֹתָם אִתָּם יִמַּקּוּן: (כ) וְהִתְוַדּוּ אֶת עֲוֹנָם וְאֶת עֲוֹן אֲבֹתָם בְּמַעֲלָם אֲשֶׁר מָעֲלוּ בִי וְגַם אֲשֶׁר הָלְכוּ עִמִּי קֶרִי: (כא) וְגַם אֲנִי אֵלֵךְ עִמָּם קֶרִי וְהֵבֵאתִי אוֹתָם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיהֶם אוֹ אָז יִכָּנַע לְבָבָם הֶעָרֵל וְאָז יִרְצוּ אֶת עֲוֹנָם: (כב) וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקוֹב וְאַף אֶת בְּרִיתִי יִצְחָק וְאַף אֶת בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֶזְכֹּר וְהָאָרֶץ אֶזְכֹּר: (כג) וְהָאָרֶץ תֵּעָזֵב מֵהֶם וְתִרְצֶה אֶת שַׁבְּתֹתֶיהָ בְּהִשָּׁמָה מֵהֶם וְהֵם יִרְצוּ אֶת עֲוֹנָם יַעַן וּבְיַעַן מִשְׁפָּטַי מָאָסוּ וְאֶת חֻקֹּתַי גָּעָלָה נַפְשָׁם: (כד) וְגַם זֹאת בִּהְיוֹתָם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיהֶם לֹא מְאַסְתִּים וְלֹא גְעַלְתִּים לְכַלֹּתָם לְהָפֵר בְּרִיתִי אִתָּם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם: (כה) וְזָכַרְתִּי לָהֶם בְּרִית רִאשֹׁנִים אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם לִהְיוֹת לָהֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה: (כו) אֵלֶּה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים וְהַתּוֹרֹת אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה בֵּינוֹ וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי בְּיַד מֹשֶׁה:

בחקתי כו

תרגום אשכנזי רנג

וְנִכְשַׁלְתֶּם וְאֵין־רֹדֵף אֶתְכֶם: (יז) וְאִם־ עַד־אֵלֶּה לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וְיָסַפְתִּי לְיַסְּרָה אֶתְכֶם שֶׁבַע עַל־ חַטֹּאתֵיכֶם: (יח) וְשָׁבַרְתִּי אֶת־גְּאוֹן עֻזְּכֶם וְנָתַתִּי אֶת־שְׁמֵיכֶם כַּבַּרְזֶל

ואת

נעוואלט אויסאיבען; איהר ווערדעט פליעהען, דאַ אייך ניעמאַנד פֿערפֿאָלגט. (יז) ווער־ דעט איהר מיר אַלסדאַן נאָך ניכט געהאָרכען, זאָ ווערדע איך פֿאָרטפֿאַהרען, אייך, ווע־ גען אייערער זינדען, זיעבע־ פֿאַך צו צייטיגען, (יט) בין איך ענדליך אייערען טראָטצי־

גען האָכמוטה געבראָכען; דען היממעל ווערדע איך אייך ווייא אייזען, אונד דיא ערדע וויא

ערץ

תרגום אונקלוס

ר ש י

יַתְכוֹן: (יח) וְאִם עַד אִלֵּין לָא תְקַבְּלוּ לְמֵימְרִי וְאוֹסֵיף לְמַרְדֵי יַתְכוֹן שְׁבַע עַל חוֹבֵיכוֹן: (יט) וַאֲתַבַּר יַת יְקַר תּוּקְפֵיכוֹן וְאֶתֵּן יַת שְׁמַיָּא דְעִלַּוֵיכוֹן תַּקִיפִין כְּפַרְזְלָא

מלאחא

לית מקדשי לית גלון עוזכם (יחזקאל כ"ד):

לכלו שאר עמי ועורס מעליהם הפזיטו וגו' (מיכה ג'): ונסתם. מפני לימה: ולין רוזף לתכם. מבלי כח: (יח) ואם על אלה. ואם נעוד אלה לא תשמעו: ויספתי. עוד יסורים לחרים: שבע על חטאתיכם. שבע פורעניות על שבע עבירות החמורות למעלה: (יט) ושברתי את גאון עוזכם. זה בית המקדש וכן הוא אומר הנני מחלל את מקדשי את גאון עוזכם (יחזקאל כ"ד): ונתתי את שמיכם כברזל ואת ארצכם

נחושה

באור

וכמו שקרה פעם אחר פעם בימים ההם: ונסתם, כל כך תהיה לימת שונאיכם עליכם, שאם יבואו לגבוה לארבכם, תגוסו מפניהם, ואם אין בלבם להרע עמכם, וזהו ואין רודף לתכם, וכל האמורים הם בהלות המלחמות הבעת, ולא רחבי משפטים קשים שיזכרם אח"כ, רק להחרידם שיזובו אל ה', וכמו שמלינו בס' שופטים: (יח) ואם עד אלה, אחר שבאו עליכם כל אלה האמורים למעלה עדיין לא תשמעו לי: ויספתי ליסרה אתכם, מלבד המכות האמורות לוסיף מספר קשה מהרבעת ספרי הרעים, ליסרה אתכם, ונספרנו מעין גניס בארבו שרש יסר, ואמרנו שים שרש קרוב לו שהוא לשון ושוכחנו שאותן שהן בחל"ף הן על משקל הגוף, שם יאשרוהו במשמר שלא יבא מחוץ לגבול, כמו ויאסור אותו לכיניהם (בראשית מ"ב כ"ד), הסוס לאסור (מלכים ב' ז' י'), ואותן שהן ביו"ד הן על משקל כאות הנפש שפרנו גבולי החכמה ומוקותיה, ומוסר הנפש על שתי דרכים, האחד בדברים שיודיעוהו דברי יראת ה', עליו נאמר לקחת מוסר השכל (משלי ח' ג'), יראת ה' מוסר חכמה (שם ט"ו ל"ג), והשני מוסר עונש, וממין זה ויספתי ליסרה אתכם, להזיד כאות נפשיכם של הגבולים שגבלתי להן ע"י יסורין המחלישים יגר הלב, והדברים רחבים שם: שבע על חטאתיכם, לפי שהרבעה משפטים שזכר עתה קשים מאד, לאמר כל פעם שבע על חטאתיכם, על רוב הלהה, כאילו היא כפולה ומכופלת מכובד החטאת שחטאו, וכפי' רשב"ם ז"ל כלומר הרבה מכות על חטאתיכם, כמו שבע יפול לדיק וקם (משלי כ"ד ט"ז), ואור החמה יהיה שבעתים (ישעיה ל' כ"ו), והחזיקו שבע נשים (ישעיה ד' א'): (יט) ושברתי את גאון עוזכם, זהו משפט רעב, ונגד גאותם הוא מדבר שהן בוטחים על ארכם הטובה, והרקיע שעל ראשם שהוא זך וברית לגויות ומוריד טללים וגשמים בעתם, ואמר שיסבר את גאון עוזם, כי יתן השמים כברזל והארץ בנחשה: עוזכם, מלת עוז פרשוהו בס' מגדל הלבנון, שכל עוז בחול"ם על הבת הנפלא שלא יונוק, על כן כתוב על הנפלאות העליונות, כמו בזרוע עוזך פזרת לויניך (תהלים פ"ט י"ח), ה' עוזי ומעוזי (ירמי' ט"ז י"ט), ועל הרוח הקדש כמו יסדת עוז (תהלים ח' ג'), תרחיבני בנפשי עוז

שם

תרגום אשכנזי

בחקתי כו

ערץ זיין לאַסטען. (כ) אוי־
ערץ קראַפֿט זאָלל פֿערגעבענס
פֿערשוונדעט ווערדען, דען
אייער בּאָדען זאָלל זיין גע־
ווענֿט, אונד דער בוים דעס
לאַנדעס זיינע פֿרוכֿט ניכֿט
הער־

וְאֶת־אַרְצְכֶם כַּנְּחֻשָּׁה: (כ) וְתַם
לָרִיק כֹּחֲכֶם וְלֹא־תִתֵּן אַרְצְכֶם
אֶת־יְבוּלָהּ וְעֵץ הָאָרֶץ לֹא יִתֵּן
פריו

ד ש "י

תרגום אונקלוס

מִלְּאַחֲתָא מְטָרָא וְאַרְעָא דְּתִחוֹתֵיכוֹן חֲסִינָא
כִּנְחָשָׁא מִלְּמֶעְבַּד פֵּירִין: (כ) וְיִסּוֹף לְרֵיקָנוּ
חֵילֵכוֹן וְלָא תִתֵּן אַרְעֲכוֹן יְתָ עֲלָלְתָהּ וְאִילָן
ארעא

נחושה. זו קשה מזה שהם הולכ לומר והיו שמיך לכם על ראשך נחשת וגו' שיהיו השמים מזיעין כדרך שהנחשת מזיע והארץ לוקה מזיעה כדרך שאין הברזל מזיע והיא מעמרת פירותיה לכל כאן השמים לא יהיו מזיעין כדרך שאין הברזל מזיע ויהא חורב בעולם והארץ תהא מזיעה כדרך שהנחשת מזיע והיא מאכדת פירותיה: (כ) ותם לריק כחכם. הרי לכם שלש עשל שלש מרש שלש זרע שלש נכש שלש עדר ובשעת הקציר בא שדמון ומלקה לותו הרי שניו על זה קהות: ולא תתן ארכבם את יבולה. אף מה שאתה מוציל לה בשעת הזרע: ועץ הארץ. ואפי' מן הארץ יהא לקוי שלא יוציא פירותיו בשעת הראוי: לא יתן. משמש למעל' ולמטה לאן ואפרי:
לא

באור

(שם קל"ח ג'), ומה שנוטעים עליו עובדי אלילים, לו מצרים שנוטעים גם בני אדם, הם עושה בכבוי, שכבורים שהשגיח בהם ימלט, ויהיו עוד בחמת, ולכן אמר שלמה מגדל עוז שם ה' כו ירוץ לדיק ונשגב (משלי י"ח ז'), ועל הסקר כתוב ומלבות עוזך לאחן תרד (יחזקאל כ"ו י"ח), וכן כאן נאחן עוזכם בכבוי, לכי תשבור גאון עוזכם, הגאון שים לכם על עוזכם, כי אין לכם עוז רק אם תלכו בחוקתי, לכל בשתשלו אתן שמיכם הניש בברזל, לעמת ונתתי גשמיכם בעתם, ואת ארצכם הטובה אתן בנחשה, לעמת זשתנה האחן יבולה וגו', וכדוגמתו מלינו גאון על רוב טובה שנא' זה היה עון סדום לחומך גאון שבעת לחם, וכן פי' רשב"ם ז"ל ושברתי את גאון עוזכם, כדכתיב בשברי לכם מטה לחם (פסוק כ"ו), וכדכתיב גאון שבעת לחם היה לה, ומדרש אגדה שהוא בית המקדש, (וכן פירשו רש"י ז"ל), כדכתיב הנני מחלל את מקדשי גאון עוזכם, ולפי הפשט כמו שפרשתי, שכך מוכיח סוף המקרא ונתתי את שמיכם וגו', ואעפ"י שברייו נראין נכונים, שהרי אחרון מקדש נזכר בסוף (פסוק ל"ו), שהוא תכלית המערעיות כלם, וכמו שהיא ג"כ חמשית בברכות, כמו שפרשנו (פסוק ג'), מ"מ לפי שעיקר מעונן על ישראל הוא המקדש, לפי שהשם שוכן בו, ולכתרו כי תפארת עוזמו אתה וברלונך תרום קרננו (תהלים פ"ט י"ח), על כן בשהחל להזכיר על סדר ד' המשפטים, הקדים התכלית ושברתי את גאון עוזכם, והולך ופורט איך תנא אחר אחר על אחר עד תכלית כרת וגעלה נפשי אתכם וגו' והשמותי את מקדשיכם וגו' ואל זה כוונו רבותינו ז"ל, והוא ענין נאות בשתוב. [ס"ה, לי נראה שהוא מוסב על הפסוק הקודם, והשעור עד אשר אשבר את גאון עוזכם, כי עת יאמר על לומן הלב לנגף את כל המועדי' הקמים לנגדו, ואם יעבור את גבולו יקרא גאון, מעתה אם לא יוסרו בקללות אשר, ויתאמצו בכל אלה לילך בשרירות לבם, בגאוה וגאון, יוסיף ליסר אותם שבע על חטאתם, עד אשר ישבור ויכניע את הגאון ההוא, ועל הדרך הזה מתורגם בל"ק] : (כ) ותם לריק כחכם, למעלה אמר וזרעתם לריק זרעכם, שהוא על הזרע שנאמר לריק, כי הקוייב יקבלנו, ובאן מדבר על חלי רעב באין גשם, ומאכם את החלמה בחה, אמר שיקרבו וישרעו ויבלו מאד בכל עבודת שדה וכרם, לבל יהא בחם לריק, בכל התרבות יהי' שובע, ואתרבם הטובה לא תתן את יבולה שבאחה לתת, וכן עץ האחן הזאת לא יתן פריו, מעשה התמוד בפסוק הקודם, ומלת ותם, כמו ויתם הכסף (בראשית מ"ז ט"ו), ופרשנוהו
בראשה

בחקתי כו

פְּרִיו: (כח) וְאִם־תֵּלְכוּ עִמִּי קֶרִי
ולא

תרגום אונקלוס

אַרְעָא לָא יִתֵּן אִבֵּיהּ: (כח) וְאִם תֵּהָכוּן
קדמי

תרגום אשכנזי רנך

הערגעבען. (כח) וואנדעלט
איהר מיר צו־ווידער, אונד
וואלט

ד ש י

לא יתן פריו. כשהוא מפרה מזיר פירותיו הרי שתי קללות ויש כאן שבע פורעניות: (כא) ואם תלכו עמי קרי. רבותינו למדו

ערלי במקרה שלישי לא לפרקים כן תלכו ערלי במלות ומנחס פירש לשון מניעה וכן הוקר רגלך (משלי כ"ה) וכן יקר רוח (שם י"ז) וקרוב לשון זה לתרגומו של אונקלוס לי קושי שמקשים לכם לימנע

מהתקרב

באור

(ברשה פ' ג'), ומלת בחוקם כמו וחמרת כחי ועושם ידי וגו' (דברים ח' י"ז), שהוא כח החלם וטבעיו בעבודת האדמה, כלומר שיהיה עמלם ויגיעם לריק, כך נראה לי. וכפי' רשב"ע ז"ל ותתם לריק בחוקם, שיגעתם בעבודת האדמה, וזה מסכים לפרושנו במלת בחוקם, אבל רשב"ם ז"ל שפי' בחוקם, כח האדמה לא תוסף תת את כחה לכם, היינו כפי הפשט, גם סוף הכתוב לא יתכן לפי' זה: (כא) ואם תלכו עמי קרי, רבותינו למדו ערלי במקרה שלישי אלא לפרקים, כך תלכו ערלי במלות, כן פי' רש"י ז"ל, וכן פירשו רשב"ם ז"ל, אבל מנחם פירשו לשון מניעה כמו הוקר רגלך (משלי כ"ה ט"ז), ואמר רשב"ם ז"ל שהיינו כן כי הוקר מנחי פ"ח יו"ד, כמו מן יצב הוצב את לחמך (ברחשית מ"ז ו'), וקרי מן קרה מגזרת לקרה בה (במדבר כ"ג ט"ו), וכן מלאנו מן שבה ויצב ממנו שבי (שם כ"ח ח'). ורחב"ע ז"ל אמר רבים פרשוה גבורה וגלות, כאיש שיחזק לבו ולא יפחד, למען שלא יגולח, ואין ריע לו, ויש לומרים שטעמו כמו שאמרו הפלשתים כי לא ידו נגעה בנו מקרה הוא (שמואל ח' ו' ט'), וקרי חסר בי"ת, כמו כי שבת ימים עשה ה' (שמו' ל"ח י"ז), כמו בשבת, ואפשר לדעתי כי קרי שם המקרה, וכל הקורות הם באים בגזרת הפשט, ופלשתים שאמרו כי לא ידו נגעה בנו מקרה הוא, כדרך הרשעים דברו, לו שאמרו מקרה הוא ככל קורות העולם, לא בעבור תרון עוזו, וכן באין לחן פרושו שיאמרו מקרה הוא ולא ה' פעל זאת, כי אם כן מה טעם והלכתי לכם בחני עמכם בקרי (פסוק כ"ח), לכל ענינו אם תלכו עמי קרי, שגם במקרה הרעה הזאת שקרה לכם, תלכו עמי כמו שהלכתם עמי קודם לכן, וזהו שפי' ולא תאבו לשמוע לי, ועוד לפרשנו (פסוק כ"ג וכ"ד), ולדעתי שעל טעם זה תרגם אונקלוס ז"ל בקצין, שהקשו לנגד עיניהם הרעה גם כשיעבו' עליהן מקרה קשה כזו, ועד כאן לא אמר שילכו בקרי, לפי שהינו מזכיר לשון זה, אלא על אחת מארבעה שפטים הרעים, אבל הרחשונות תולדות השפטים היו כמ"ש (פסוק ט"ז), ועתה שהניח עליהם רעב, ועודם עומדים במרדם אמר ואם תלכו עמי קרי. [ר"ח"ה, על דעתי שרש קרה הונח על ההולך לקראת האדם, ובא לו מנגד פניו, והאל"ף בתיבת לקראת תמורת ה"א השורש, שהיה נאה בלשון התיבה, ואמר אשר קרך בדרך (דברים כ"ה י"ח), בא לקראתך, ויקר אלהים אל בלעם (במדבר כ"ג ח'), (ענטגעגען קאמען), והכונה כי הקרה ה' (ברחשית כ"ז כ') (האט ענטגעגען גאמען) שבא לו לעומת פניו ממולו, והנה קרי הוא השם המופשט מהמתואר, ובא בלשון שמוש, כי הוא תחר הפעל, וכן דינו כמו שזכרנו פעמים רבות, והשעור שההליכה תהיה הליכת קרי, לעומתו וממולו (ענטגעגען), וידוע שהדרכים על דרך השלמה הם פעולות והמעשים לשכר על ידם יגיע העושה לתכלית נרצה ממנו, והתכלית ההוא לשכר אליו יכונה הדרכים ההם, הוא מגמת פני העושה, ועל השם העושה כמעשיו וחפץ בתכלית ההוא הנרצה ומבוקש ממנו, יאמר שהוא הולך בדרכיו, או הולך לחריו, וזהו ענין ההליכה בדרכי ה' או לחרי ה', שיהיה מגמת פניו אל התכלית הנרצה להשם ב"ה, ומתנהג במדותיו, והמעלה היותר נכבדת היא ההתהלכות את ה' או עם ה' כידוע, מעתה על הממרה את פי ה' ומתכוין לעשות נגד רצונו, יאמר שהולך עמו קרי (וואנדעלט מיהם ענטגעגען, צו־ווידער), שהשם מגמת פניו הפך התכלית הנרצה להשם ב"ה, ומתנהג בדרכים ההולכים ממולו, ולכן הוא אומר להלן והלכתי אף אני עמכם בקרי, הכוונה שתהיה רצוני ותכלית מעשי הפך ומתנגד לרצונכם ותכלית

מעשיכם

תרגום אשכנז

וואָללעט מיר ניכט נעהאָרכען, זאָ לענג איך אייך איממער מעהר זיעבענפאַכע פלאַגע אויף, אום אייערער זינדען ווילען. (כב) דיא ווילדען טהיערע לאַססע איך איבער אייך לאָז, דיא זאָללען אייך קינדערלאָז מאַכען, אייער פֿיעה אויפֿפֿרעסען, אונד אייך זעלבסט אויפֿרייבען, דאַס

ב ח ק ת י כו

וְלֹא תֹאבוּ לִשְׁמֹעַ לִי וְיָסַפְתֶּי
עֲלֵיכֶם מַכָּה שֶׁבַע כְּחַטֹּאתֵיכֶם:
(כב) וְהִשְׁלַחְתִּי בָּכֶם אֶת־חַיַּת
הַשָּׂדֶה וְשִׁכְּלָה אֶתְכֶם וְהִכְרִיתָה
אֶת־בְּהֶמְתְּכֶם וְהִמְעִיטָה אֶתְכֶם

ונשמו

ר ש " י

מהתקרב אלי: שבע כחטאתיכם שבע פורענויות לחרים כמספר שבע כחטאתיכם: (כב) והשלחתי. לשון גרוי: ושכלה לתכם. אין לי אלא מיה מגלת שדרכה בך בהמה שאין דרכה בך מניין ת"ל ושן בהמות לשלח בם (דברים ל"ג) הרי שתים ומנין שתהא ממיתה בשניכת' ת"ל עם חמת זוחלי עפר מה אלו נושכין וממיתין אף אלו נושכין וממיתין כגר היו שנים בא"י חמור נושך וממית ערוד נושך וממית: ושכלה לתכם. אלו הקטנים: והכריתה את בהמתכם. מבחון: והמעיטה לתכם. מבפנים:

ונשמו

תרגום אונקלום

קֳדָמַי בְּקַשְׁיוּ וְלָא חֵיבוּן לְקַבָּלָא לְמֵימְרִי
וְאוֹסֵיף לְאֵיתָאָה עֲלֵיכוֹן מָתָא שְׁבַע בְּחוֹבֵיכוֹן:
(כב) וְאֵיגְרֵי בְכוֹן יָת חֵיוַת בָּרָא וְתַחְבֵּיל
יָתְכוֹן וְתִשֵּׁיצֵי יָת בְּעִירְכוֹן וְתֵזְעֵיר יָתְכוֹן

ויצדין

ב א ו ר

מעשיכם, ותתנגד לכם בכל דרכיכם, וכן מתורגם בל"ק (בו־ווידער וואַכדעלן) °]: ולא תאבו, לשון זה נופל על מי שגעלה נפשו בחיזו דבר ואינו חפץ בו, לעפ"י שבכלו יכריחהו להטות חזן, ולשון מאון הורחתו שנפשו חפלה בו, לכל שבלו מנגד לו, ולכן לפי שנפשטו בחכה הגדולה הזאת, והיה רצוי להם מכל הדעת לשוב אל ה', קרא סרבנותם ולא תאבו, וכן המגרר דבר לחברו בחופת, ולעפ"כ אינו רוצה לקבל, נופל עליו לשון לא חבה, וזהו ותוכחתי לא לביתם (משלי ל' כ"ה): ויספתי עליכם מכה, על מכת רעב החמורה, תוסיף מכה שניה של לרבעת משפטי הרעים, שהיא משלחת חיה רעה: בחטאתיכם, שלא לביתם שמוע, בחילו אין דעת בכם, גם אני אוסיף ליסר לתכם בחית השדה אין דעת בם: (כב) והשלחתי בכם, לשון גרוי, כמו הנני משליח בך (שמות ד' י"ז): חיח, לשון יחיד, וכן ושכלה והכריתה והמעיטה, כמו ויהי לי שור וחמור (בראשית ל"ב ה'), וכל על כל מיני החיות: ושכלה, כמו למה תשכל גם שניכם (שם כ"ז מ"ה), וכן דוב שכול (משלי י"ז י"ב), שממית בני לדם בפגיעתו: והכריתה, כמו זולתי יער המכלים עדרי הבהמות בלם, שאין יודעים להנצל: והמעיטה אתכם, שיכלו

לרבם

ה מ ע מ ר

(כא) ולא האבו לשמוע, הרב המבאר הבדיל בין שרש חבה בשלילה, ובין שרש מאן ו"ל: לשון זה נופל על מי שגעלה נפשו בחיזה דבר ואינו חפץ בו לעפ"י שבכלו יכריחהו להטות חזן וכו' עיין בדבריו, ואני בעניי לא מצאתי לזה הכלל הברע בנתני הקדם, והנה בחצר נאמר כאן שלא חבו לשמוע, כן נאמר בכל השם ית' ולא חבה ה' להחיך לשמוע אל בלעם (דברים כ"ג ו') והוא יתברך ודאי לא יעשה דבר המתנגד למשפט השכל — גם מצאנו מחנה לנגוע בפצי (חיוב ו' ז') ושם ודאי המיחון מפחת שנפשו קלה בהם ולא מפחת השכל, וכן מחנה הרפח (ירמי' ט"ו י"ח), אף בא שם תחבו ומעתם, ואם תמאנו ומריתם (ישעי' א' י"ט וכ') ושם עומד מחנה לעומת מאן.

בחקתי כו

וְנִשְׁמְרוּ דַּרְכֵיכֶם: (כג) וְאִם־בְּאֵלֶּה
לֹא תִוָּסְרוּ לִי וַהֲלַכְתֶּם עִמִּי
קֶרִי: (כד) וְהָלַכְתִּי אַף־אֲנִי
עִמָּכֶם בְּקֶרִי וְהִכֵּיתִי אֶתְכֶם
גַּם־אָנִי שֶׁבַע עַל־חַטֹּאתֵיכֶם:
(כה) וְהֵבֵאתִי עֲלֵיכֶם חֶרֶב נֹקֶמֶת
נקם

תרגום אשכנזי רנה

אייערע העערשטראַסען אֶרט
ווערדען. (כג) ווען איהר דאַ־
דורך נאָך ניכט גענציכטיגעט
ווערדט, אונד מיר איממער
נאָך צו־ווידער וואַנדעלט, (כד) זאָ
ווערדע אויך איך פֿאָרטפֿאַה־
רען איך צו־ווידער צו וואַנ־
דעלן, אויך איך פֿאָרטפֿאַה־
רען, אייך, וועגען אייערער זינ־
רען, זיעבענפֿאַך צו פּלאָגען. (כה) איך ווערע דאַז ראַכעשיווערדט איבער אייך ברינגען,
דאַז

תרגום אונקלוס

וְיַצְּדָן אוֹרַחֲתְכוֹן: (כג) וְאִם בְּאִלֵּין לָא תִתְרְדוּן
לְמֵימְרִי וְתְהָכוּן קֳדָמַי בְּקִשְׁיוּ: (כד) וְאַהֲךְ
אַף אֲנָא עִמְּכוֹן בְּקִשְׁיוּ וַאֲלֶקִי יַתְכוֹן אַף
אֲנָא שְׁבַע עַל חוֹבֵיכוֹן: (כה) וַאֲיְתֵי עֲלֵיכוֹן
דקטלין

רש"י

ונשמו דרכיכם. שכילי גדולי ושכילי קטני הרי שבע פורעניות שן בהמה שן חיה חמת זוחלי עפר ושכלה והכריתה והמעיטה ונשמו: (כג) לא תוסרו לי. לשון חלי: (כה) נקס

באור

לרעם ותבואתם וכלי ביתם, ורש"י ז"ל פי' ושכלה לתכם, לשון הקטנים, והכריתה את בהמתכם מבחוץ, והמעיטה לתכם מבפנים, ורלב"ע ז"ל פי' ושכלה לתכם, בהריגת קטנים, והמעיטה לתכם, בהריגת הגדולים, ואולי גם במלחמת זו מדרגית מכל הרחמים, תחלה תשכל לחד היה ולד הנה, ובשתקצו לבנכם, לביא מספר רב ויכריתו בהמתכם, ולם גם זה לא יועיל, לשליחם גם עליכם והמעיטה לתכם, שיהרגו מספר רב מכם: ונשמו דרכיכם, שרצו שמם, כמו מן סנב, נסבו על הבית (ברחצית י"ט ד') בנפעל, כן הנפעל מן שמם נשמו, כלומר מפחד החיה, יהיו דרכי המדינה שוממין, לין עובר ושב, ולא יוכלו לנקט לרכם, ולא יבוא לליהן לים לעזרם: (כג) ואם, כבר רמזנו על שרש יסר (פסוק י"ח), שענינו מלשר כחות הנפש, ויש מוסר של חכמה, ויש מוסר של לולת, כי המכריח כח החפץ, לבלתי יתבונן בתורה, הוא יוסר כח נפשו בלולת, עליו נאמר ומוסר לוילים לולת (משלי ט"ו כ"ג), ופרשנוהו בם' מעין גניס, וזהו והם עד הלה לא תוסרו לי, כלומר למעני לשמוע לקולי, לא שתיסרו בלולתכם כח הפחד והמורא שבכם, ותתחזקו לבלתי ירוח ממשפטי ודיני: והלכתם, לפי שאמר תחלה לא תוסרו לי, ידענו שפי' והלכתם עמי קרי, שעולכם תלכו עמי, גם בעבור עליכם המקרה הרעה הזאת, כאשר הלכתם עמי קודם לכן: (כד) והלכתי אף אני עמכם בקרי, לתנהג גם לני עמכם במקריס כאלה, כאשר נהגתי עמכם עד עתה, לא תסום עיני ולא תחמול עליכם, ונזכר זה כאן לפי שבבר הוכיחם שלשה פעמים מדרך חמלה, תחלה בתולדות המשפטים, ושנית במשפט הרעב, ושלישית במשפט החיה ולא נוסרו לו, עכשיו ינהג גם הוא עמהם בקרי, להביא עליהם שארית כל משפטיו הרעים שחסרו עד הנה, שהן מרב ודבר, שיבוא שתיהן בפעם הזאת: והכיתי, עד הנה אמר ליסרה לתכם לא תוסרו לי ועכשיו שלא לחנו לקחת מוסר, יקס מהם להבות לותם מכה רבה, ולכן אמר והכיתי: (כה) והבאתי עליכם חרב, כל הבאת חרב שבמקרא, היא מלחמת חיילות לויבים, מפי' רש"י ז"ל, וענין חרב במקרא זה לא כחרב הנזכר למעלה (פסוק י"ז) ונגפתם לפני לויביכם, שהיא תולדת משפט החרב, שנלחמים עם לויביהם ונגפים לפניהם, אלא אני מביא עליכם חרב של חיילות גדולות, לנקום

כחקתי כו

נְקַם־בְּרִית וְנֶאֱסַפְתֶּם אֶל־
עָרֵיכֶם וְשִׁלַּחְתִּי דֶבֶר בְּתוֹכְכֶם
וְנִתַּתֶם בְּיַד־אוֹיֵב: (כו) בְּשִׁבְרִי
לָכֶם מַטֵּה־לֶחֶם וְאָפוּ עֶשֶׂר נָשִׁים
לַחְמְכֶם בְּתַנּוּר אֶחָד וְהֵשִׁיבוּ
לחמכם

תרגום אשכנז

ראַז דען בונד ראָכען זאָלל, זאָ דאַס איהר וועדעט אין דיא פֿעסטען פלעטצע ציהען מיסען, דאַזועלבסט וועדט איך דיא פעסט אונטער אייך זענדען, דאַס איהר אייערן פֿיינדען דען דעננאָך אין דיא הענדע פֿאַללען מיסעט. (כו) וועדט איך אייערן בראָדשטאַב צערברעכען (דאַז הייסט, הונגערסנאָטה אונטער אייך זענדען), זאָ זאָללען צעהן וויבער אייער בראָדט אין אייניעם אָפֿען באַקען, אונד דאַז בראָדט נאַך דעם געווכטע

היים

רש"י

(כה) נקם ברית. יש נקם שאינו בברית כדרך אחר נקמות וזהו סמוי עיניו של לדקיהו. דבר אחר נקם ברית נקמת ברית"י לשון עברתם. כל הפלאת תרב שבמקרא היא מלחמת תילות לויניס: ונאספתם. מן החון אל תוך הערים מפני המלור: ושלחתי דבר בתוככם. על ידי הדבר ונתתם ביד הלויניס הלרים עליכם לפי שאין מליני' לת המת בירושלי' וכשהם מוליאים לת המת לקברו נתנין ביד לויב: (כו) מטה לחם. לשון משען כמו מטה עז (יחזקאל ד"ט): בשברי לכם מטה לחם. לשבור לכם כל מסעד לוכל והם תלי רעב (שם ה'): ואפו עשר נשים לחמכם בתנור אחד. מקוסר עליס: והשיבו לחמכם במשקל. שתהא התנוחה נרקבת ונעשית

תרגום אונקלוס

דְּקָטָלִין בְּחַרְבָּא וְיִתְפָּרְעוּן מִנְּכוֹן פּוּרְעָנוּתָא עַל דְּעָבַרְתּוֹן עַל פִּתְגָמֵי אוֹרַיְתָא וְתִתְבַּנְּשׁוּן לְקִירְוֵיכוֹן וְאֵיגָרֵי מוֹתָנָא בֵּינֵיכוֹן וְתִתְמַסְרוּן בְּיַד סַנְאָה: (כו) בְּדְאִתְבַּר לְכוֹן סָעִיד מֵיכְלָא וְיֵפְיָן עֲשַׂר נְשִׁין לַחְמְכוֹן בְּתַנּוּרָא חד

באור

מכם נקם נרית שענרתם: ונאספתם אל עריכם, לא תוכלו לעמוד נגדה להלחם עם חיילות נחלו, ותאספו אל ערי המבלר להזדנ בהן מפחד החרב המזכלת בחון: ושלחתי דבר בתוככם, בהיותכם במלור לסופים בערים, תשלח דבר בתוככם ונתתם ביד לויב, על ידי הדבר ימעטו לנגדי המלחמה ורפו ידיהן, ויהיה נקל לחויניס הלרים עליכם לכנוס המבלרים, ולז תנתנו ביד לויב, ויעשה עמכם כרלונו: (כו) בשברי לכם מטה לחם, בעבור שאני הולך עמכם הפעם בקרי, לשלח עליכם מקרים רבים, תשפטו גם בחלי רעב, כי בעת שיבולו עליכם הלויניס לשבור לכם מטה לחם, שלא יהיו לכם תבולות בשולרות, וכשתאספו אל הערים לא תספיק התבולה למאכל האנשים הרבים שבכל עיר ועיר, ויקרו לחנכם כאחת מרב דבר ורעב, ורעב זה קשה מרעב האמור למעלה, שבהיות הרעב מעולר שמים, אפשר להניח תבולות מחון למדינה, או לפחות רגליו ללכת חולה לארן, ורעב זה רעב של מהומה, שהלויניס מבחון ואין יולא ואין בא בעיר: מטה לחם, כמו המטה שהאדם חסר כח נשען עליו, כן הלחם משען לאדם להזיב נפשו חליו, וכן נאמר כל משען לחם וכל משען מים (ישעיה ג' ל'), ולפי שהמשיל החסרון הזה לשבר אמר מטה, כי המטה שהאדם נשען עליו אם ישבר יפול הנשען עליו: עשר נשים, כלומר הרבה, כמו זה עשר פעמים תכלמוני (לויב י"ט ב'), וכן עשרת מונים (בראשית ל"א ז'): בתנור אחד, פי' רש"י ז"ל מחוסר עליס, ורשב"ם ז"ל פי' לפי שהאפה החת לא תוכל למלא את התנור כולו, כלומר שאין לכל אחת כי אם מעט: והשיבו לחמכם במשקל, כל כך יהיה חוסר

המעמר

(כה) ונאספתם אל עריכם, ע"י שהמון רב יבוא לחסות בעיר, ישלח בהם דבר ורעב, כדרך העיר שבר מגזית רבים אם תבוא במלור ובמלוק. (כו) בשברי לכם, מוסב על ונתתם ביד לויב, בשברי לכם מטה לחם ועי"ז תבקרו להסגירכם ביד לויב מלמות ברעב.

לַחְמְכֶם בַּמִּשְׁקָל וַאֲכַלְתֶּם וְלֹא
תִשְׂבָּעוּ: ס (כז) וְאִם־
בְּזֹאת לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וַהֲלַכְתֶּם
עִמִּי בְּקֶרִי: (כח) וְהָלַכְתִּי עִמָּכֶם
בַּחֲמַת־קֶרִי וְיִסַּרְתִּי אֶתְכֶם אַף־
אֲנִי שֶׁבַע עַל־חַטֹּאתֵיכֶם:
(כט) וַאֲכַלְתֶּם בְּשַׂר בְּנֵיכֶם וּבְשַׂר
בנהיכם

תרגום אשכנזי רג

היים ברינגען, אונד איהר
ווערדעט עסען אונד ניכט
זאטט ווערדען. (כז) געהאר־
כעט איהר מיר דעננאך ניכט,
אונד וואנדעלט מיר צו־ווידער:
(כח) זא ווילל איך אייך אים
צארן ענטגעגען וואנדעלן, איך
ווילל אייך ציכטינען, זיעבען־
פאך, ווענען אייערער זינדען.
(כט) איהר זאללט דאז פלייש
אייערער זעהנע פערצעהרען,
אונד דאז פלייש אייערער טע־
טער

תרגום אונקלוס

חַד וַיתִיבְנוּ לַחְמְכוֹן בְּמִתְקְלָא וְתֵיכְלוּן וְלָא
תִשְׂבָּעוּן: (כז) וְאִם בְּדָא לָא תְקַבְּלוּן
לְמֵימְרִי וְתֶהֱכוּן קֳדָמַי בְּקִשְׁיוּ: (כח) וְאֵיהַךְ
עִמְּכוֹן בְּחֵקוֹף רְגָז וְאִירְדֵי יַתְכוֹן אַף אֲנָא
שָׁבַע עַל חוֹבֵיכוֹן: (כט) וְתֵיכְלוּן בְּשַׂר
בניכון

רש"י

פת נפולת ומצתדרת בתנור והן יהצות
ומוקלות לת האברים לחלקם ביניהם:
ואכלתם ולא תשבעו. זהו מקרה בתוך
המעים בלחם הרי שבע פורענות תרב
מלור דבר שבר מטה לחם חוסר עליס פת
נפולת מקרה במעיס ונתתם לינה מן
המן ין היל החרב:
במותיכם

לחם, שכל לחד יקפיד גם על דבר מועט, וכשיחלקו בקומד יירת שלא יבת חלקו לידו, ויטטרכו להשיבו במשקל, וכשבת שובע אין לחד מקפיד עליו ויחלקו בקומד, כך נראה לי. ורשב"ם ז"ל מפרש במשקל הביאוהו אל התנור, ובמשקל השיבוהו להאכילו לבעליס במשקל ובמלוס לחם לר ומים לחן, כדכתיב בן לחם הנני שובר מטה לחם בירושלים ואכלו לחם במשקל ובדאגה ומים במשורה (יחזקאל ד' ט"ז), וכפי הנראה אין הענינים דומים: ואכלתם ולא תשבעו, הפך ממה שנאמר בברכה ואכלתם לאכמס לשובע (פסוק ה'), ופרשנוהו שם, וכאן אמר שלא תשבעו, מפאד לכ וממהומה, שלא תהנה נפשם ממנו, ורשב"ם ז"ל פי' לפי שבמשקל ובמלוס יאכלוהו, ואם כן מקרא שאינו לריך הוא, ופירש עוד גם אם יאכל ממנו הרבה לא ישביע, כי מקרה תבוא בו, וכן פי' רש"י ז"ל: (כז) ואם, עתה יזכיר מין משפט תמיהי המיוחד לישראל, בנגד מין ברכה תמיהית שזכר למעלה לישראל, והודיע שאם גם לאחרי עבור עליהם קרבנה משפטיו הרעים, לא יאמינו לו, ומלת בזאת כמו בזאת יבוא אהרן (ויקרא ט"ז ג'), בזאת יבפר עון יעקב (ישעיה כ"ז ט'), כלומר בדברים האמרים בענין, וכן כאן ואם בזאת כל האמר בענין שלמעלה, שהן ד' המשפטים הרעים שענרו עליהן לא יאמינו לקול ה': והלכתם עמי, גם אתה מקריס הרעים האלו, כמו שהלכתם עמי קודם לכן: (כח) בחמת קרי, בחמה זיס מקריס האלו, כלומר תכלית הרעה הנמלאת במקרי' אלו כמו אל שמריה ימלו יאתו כל רשעי ארץ (תהלים ע"ה ח'), וכן פרשת כום החמה בנבואת יחמי': ויסרתי אתכם, הנטיח שגם יסורין הקשים האלו שיזכור אחין למעלה מהן, אינן אלילה מנקמה מוחלטת ושנאה, אלא מדרך מוסר לכפר על עוונותיהם ולהשיבם למוטב, שעל ידי אלו יתכפרו עוונותיהם ולסוף ישובו אל ה', כאמור למטה אז אז יכנע לבבם הערל ואז ירלו את עונם (פסוק מ"ג), וכמו שיתבאר בעז"ה:
(כט) ואכלתם בשר בניכם, גם זה משפט רעב, אחכי שהבאתי מרב נוקמת נקם ברית באתלכם,

תרגום אשכנזי

בחקתי כו

טער פֿערצעהרען. (ג) אין ווערדע, אייערע געטצען־הע־
העז פֿערטילגען אייערע זאָנ־
נעגבילדער אוים־אָטטען, אונר
אייערע אָזער אויף דיא אָזער
אייערער קאָטה־געצצען ווערפֿן,
אונר מיין ווועזן ווירד עקעל אַן
אייך

אחכם

ר ש"י

(ל) במותיכם. מגדלים וברניות: חמניכם. מין ע"ח שמעמידין על הגגות ועל שם שמעמידין בחמה קרויין חמני': ונתתי את פגריכם. תפוחי רעב היו ומוליחי'ירחתם מחיקם ומנזקים לותם וכריסו ננקעת ונופל עליה: וגעלה נפשי אתכם. זה

תרגום אונקלום

בְּנֵיכוֹן וּבְשַׂר בְּנָתֵיכוֹן תֵּיכְלוּן: (ג) וְאֶשֵׁיצֵי יָת בָּמַתְכוֹן וְאַקְטֵין יָת חַנְטְנָסֵיכוֹן וְאֶתֵּן יָת פִּגְרֵיכוֹן עַל פִּיגְרֵי טַעֲוָתְכוֹן וְיַרְחִיק

מימרי

באור

ונחפצתם אל העריס, ונוסרתם שם נרעב ונדבר, ולא תזעקו אלי לשוב מעונותיכם, לז תגיעו לתכלית חמת המוסר, ויגדל הרעב בעריכם, ותאכלו בשר בניכם, ועוד הקללות החמורות לאחריהן, ונמו שקרה כן בירושלים, כאשר הניח השם באחזנו חרב נוקמת של הכשדים, והיו נחפים בעריהם, והכשדים נרים עליהם, והיה חרב רעב ודבר בירושלים, ואעפ"כ לא שמעו לקול הנביא, ולא הסירו אלהי הנכר אשר עבדו להם, עד שגלו מארצם בחמה שפוכה, ונתקיימו התוכחות כלן. והנה אלשה מיני רעב החמורים בענין, הם האמורין בחקות, רעב של בלורת, ונתתי שמיכם כברזל וגו' ולא תתן ארצכם יבולה, והיא קלה מכלן שיש להניח תבואות מארצות אחרות, או לנסוע למדינה אחרת, רעב של מהומה, בשברי לכם מטה לחם וגו', שהן מסוגרים בעריס אין יוצא ואין בא, רעב של כליה, ואכלתם בשר בניכם וגו': ובשר בנותיכם תאכלו, כי הנשים דרכן להלחם ולנפול בחרב מלחמה, ומכובד לרת הרעב יאכלוס החצות, לכל הפנות אין לא מתות או נהרגות להיות מאכל: (ל) והשמדתי את במתיכם, לתם פרקתם עול מלכותי מעליכם, ועבדתם אלהים אחרים, ואני אלחתי עליכם אחרעת משפטי הרעים ליסרכם ולהשיבכם אלי, ולא שבתם עדי, עכשיו אני בעצמי אשמיד את במותיכם שהעמדתם עליהם ירחתכם, והכרתי את חמניכם ולא תאמרו כשאבטל מכם הע"ז, לקרב אתכם אלי, אלא ונתתי את פגריכם על פגרי גלוליכם, אשמיד הנעבדים עם עובדיהם, ולא תתמלאה סאתכם, וגעלה נפשי אתכם, אשפלך שבניתי מכם, ולא אתהלך עוד בתוככם, ועוד שאר הקללות החמורות לפנינו שאין למעלה מהן, וכל זה נתקייס בנו, שכאשר נתמלאה סאתנו בבית ראשון, ולא שבנו מעון ע"ז, באו עלינו כל האלות והקללות הכתובים בתורה, ומאז ואילך השמיד השם במותנו והכרית והאביד ע"ז מעמו ישראל, כי מיום לכתם בגלות בבל עד היום לא מלינו שעבדו ישראל עוד ע"ז, אבל געלה נפשם בנו, והיינו לחרפה ולשמה בגויס, וכמו שיתבאר: חמניכם, פירש"י ז"ל מין ע"ז שמעמידין על הגגות, ועל שם שמעמידין אותן בחמה קרויין חמנים, ולפרושו בשיעמדו הבמות שהן המגדלים יברתו מאליהן החמנים. וראב"ע ז"ל פי' חמניכם, מגזרת חמה, בתים העשויים להשתחוות לשמש, והני"ן נוסף כנו"ן נשים רחמניות, ונראין דבריו כי הבמות יקימו עליהן הפסילים, ובחמנים יעבדו לשמש, ורחיה עוד לא יקומו לשרים וחמנים, וסביב החצרה היו עובדים לע"ז, וכן בחמנים: פגריכם, גופותיכם, כמו פגר מובס, מפי' ראב"ע ז"ל, ולשבתי שם גוף מת פגר, מלשון אשר פגרו ללכת אחו (שמואל ח' ל' כ"ח), שהיה הבעלה, וכן יומא דמפגרי ביה רבנן, שהיו מבטלים ממדרש, וכן גוף האדם בחייו יעבוד ויעמול, וכשמת הוא פגר ובטל מכל מלאכה ומעשה, וכן על פגרי גלוליכם, שבאשר יעמדו ויכרתו, יהיו פגריס בטלים מהעבד ומהשבד, וזה על דרך משל: גלוליכם, שם גנאי לע"ז, מגזרת כאשר יגעל הגלל (מ"ח י"ד י'), מפירו' ראב"ע ז"ל:

ונחתי

אֶתְכֶם: (לא) וְנָתַתִּי אֶת־עָרֵיכֶם
חָרְבָּה וַהֲשִׁמּוֹתִי אֶת־מִקְדְּשֵׁיכֶם
וְלֹא אָרִיחַ בְּרֵיחַ נִיחֹחֲכֶם: (לב) וְהֵשַׁמְתִּי אֲנִי אֶת־הָאָרֶץ
וְשָׁמְמוּ עָלֶיהָ אֹיְבֵיכֶם הַיֹּשְׁבִים
בה

אייך האבען. (לא) איך ווערד אייערע שטערטע ווסטע מאכען אייערע הייליגטהימער צערשטערען, אונד אייערע ליעבליכען גערוכ ניכט ריכען (דאז הייסט, ניכט אננעהמען). (לב) יא איך ווילל דאז לאנד דערגעשטאלט צעררשטערען, דאם אייערע פיינד דע זעלבסט, דיא עם בעזיטצען ווערדען, זיך דאריבער ענטזעטצען זאללען.
אייך

מֵימְרִי יַתְכוֹן: (לא) וְאֵתֵּן יַת קִירְוֵיכוֹן חֲרָבָא
וַאֲגַרֵי יַת מַקְדְּשֵׁכוֹן וְלָא אֲקַבֵּל בְּרַעֲוָא
קוּרְבַּן בְּנִישְׁתְכוֹן: (לב) וַאֲגַרֵי אֲנָא יַת אַרְעָא
וְיִתְרְווֹן עֲלָהּ בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן דְיַתְבִין בָּהּ:
ויתבון

סילוק שכינה: (לא) ונתתי את עריכם חרבה. יכול מחדש בשהות תומר והשמותי אני את הארץ מה תלמוד לומר והשמותי מקיים חרבה מעובר וגו: והשמותי את מקדשיכם. יכול מן הקרבנות תומר ולא אריח הרי קרבנות למוריי הא מה אני מקיים והשמותי את מקדשיכם מן הגדוליו' שירות של ישראל שהיו מתקדשות ונועדות לבא שם הרי שבע פורענויות לכילת בשר בנים ובנות השמדת במות הרי שתים כריתות חמנים הין כתן פורענות אלא ע"י השמדת הבירניות יפלו החמנים שברחבי הגבות ויכרתו ונתתי את פגריכם וגו' הרי שלש סילוק שכינה לרבע חרבן ערים שממון מקדש מן הגדוליות ולא ריח קרבנות הרי שבע: (לב) והשמותי אני את הארץ. זו מדה
טובה

באור

(לא) ונתתי, כאשר תגעל נפשי אתכם, תאבדו כל התועלת לטובה שהיתי אתכם, הארץ אשר נתתי בה, והמקדש אשר שכנתי בו, ועבודת הקרבנות שהיו ריח ניחח לפני לכפר עליכם, ועל זה אמר ונתתי את עריכם חרבה, שיהיו הערים חרבות והרסות, והבתים הין יושב בהן, והשמותי את מקדשיכם המקומות המקודשים לשם שוממים, כמו על הר ציון שנשם שועלים הלכו בו (איכה ה' י"ח), ולא אריח בריח ניחחכם, אם תעלו לי עולה ומנחה לעשות לי נחת רוח, לא אריח בריח קרבנכם, כי לא לרצון יהיה, וזה ע"ד משל כאדם שיריח ה' את ריח הנחת (בראשית ח' כ"א), ובראשונה (בראשה ח' ט'), וכל זה פירוש וגעלה נפשי אתכם, כי לא תהיה משכני עוד ביניכם, ועל כן אמר מקדשיכם, שבהסתלק הכבוד מעל הכפרת, אינו עוד מקדש ה' אלא מקדשיכם, וכן אמר יחזקאל ע"ז ע"ל ונשמו המקדשי אלכם, והטעם נתחלה היו מקדשי: (לב) והשמתי אני את הארץ, כשתגלו ממנה לא תשאר הארץ לאחריכם בטובה ובכחה, אלא כאו שברכתיה כשיבאתם עליה, כן עתה אשים אני את הארץ, עד שתהיה תרפה לכל הרעית, ושממו עליה אויביכם היושבים בה, שימלאו בה מחסור כל דבר כל נגע וכל מחלה, להיות לאות לבני מרי, לדעת כי בגלל עונותיכם היתה זאת לה, כמו שאמר נפרית ומלח שרפה כל תרלה וגו' (דברים כ"ט כ"ב), ואמרו כל הגוים על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת וגו' (שם כ"ג), ואמרו על אשר עזבו
את

המעמר

(לא) והשמותי את מקדשיכם, שלא תאמר כי ה' יעביר גלולים מן הארץ למען יוקדש שמו בקרב הארץ הקדושה, לכן אמר שהעריס תהיינה חרבות והמקדש שומם — וזה קללת הכהנים כנגד קדושתם, כאשר אמרנו למעלה.

תרגום אשכנז

(לג) אייך אַבער ווילל איך אונ־
טער דיא פֿעלקער צערשטרייו־
עו, אונר רעַז שווערדט הינטער
אייך אויסציעהען. וועו רעו אייר
ער לאַנד ווירד ווימטע, אונר
אייערע שטעדטע אֶרד זיין,
(לד) זָא ווירד רעַז לאַנד זיינע
פֿיי־

ר ש ״ י

טובה ליזרעל שלח ימלאו התוכיחים נחת
רוח בתרגם שתהא שוממה מיושביה:
(לג) ואתכם אזרה בגוים. זו מדה קשה
שבשעה שבני מדינה גולים למקום אחד
רוחים זה את זה ומתנחמין ויזרעל נזרו
בגמרה (ירמי׳ ט״ו) בחדש הזורה שעורים בגפה ואין אחת מהן דבוקה בחברתה: והריקותי
בשבולף החרב מתרוקן הגרן. ומדרשו חרב הנשמטת לחריכם תינה חוזרת מהר בחדש שמריק את
המים ואין סופן לחזור: והיתה ארצכם שממה. שלח תמהרו לשוב לתוכה ומתוך כך עריכם יהיו
חרבה נרחות לכם חרבות שבשעה שחדש גולה מניתו ומכרמו ומעירו וסופו לחזור בחלו אין כרמו
וביתו חרבים כך שנויה בתורת כהני׳: (לד) אז תרצה. תשיים את שעם המקום שבשם על שמטותיה:
והרצת

בחקתי כו

בָּהּ: (לג) וְאֶתְכֶם אֲזָרֶה בַגּוֹיִם
וַהֲרִיקֹתִי אַחֲרֵיכֶם חָרֶב וְהָיְתָה
אַרְצְכֶם שְׁמָמָה וְעָרֵיכֶם יִהְיוּ
חָרְבָה: (לד) אָז תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת־

שבתתיה

תרגום אונקלוס

(לג) וַיְתִכוֹן אֵיבַדֵר בֵּינֵי עַמְמַיָּא וְאֵגְרֵי
בַּתְרֵיכוֹן דְּקְטָלִין בְּחַרְבָּא וּתְהֵי אַרְעֲכוֹן
עֲדָיָא וְקִרְוֵיכוֹן יְהוֹן חֲרָבָא: (לד) בְּכֵן תִּרְעֵי

באור

את ה׳ וגו׳ (שם כ״ד), ותהיה זאת לכם לחרפה ולמשל בגוים: (לג) ואתכם אזרה בגוים, כמו
ויזר על פני המים (בראשית ל״ב כ׳), מזרה ישראל יקבצנו (ירמיה ל״ח י׳), שהוא הפזור מעט בגוי
זה, ומעט בגוי אחר, שתהיו נפוצים בכל הארצות: והריקתי אחריכם חרב, כשתהיו בגוים
גולים ותומללים לא ירחמו עליכם, כמנהג בני אדם שלא יקנאו במדוכדים ויחמלו עליהם,
שלא תריק לאחריכם חרב, תמיד תהיה חרב שלופה מתערה הולכת לאחריכם שבכל מקום
שתבואו יעלילו עליכם ויהרגו לתכם: והיתה ארצכם שממה, כגר נאמר כן למעלה, ופי׳
רש״י ז״ל ע״פ מדרש ת״כ שלא תמהרו לשוב לתוכה ומתוך כך עריכם יהיו חרבה, נרחות לכם
חרבות, שבשעה שחדש גולה מניתו ומכרמו ומעירו וסופו לחזור, כחילו אין כרמו וביתו חרבים.
וכפי הפשט למעלה אמר ונתתי את עריכם חרבה הייתי סובר שהאויבים והגייסות כשיגלוס
יחריבו עריהם, כמנהג הגרים והמחריבים, על כן הוסיף והשמותי אני את הארץ, שילו עליה
השם תרבן ושממון, כשהוא נפרצת לגבים, עד שישוממו עליה האויבים היושבים בה,
ועדיין הייתי סובר שכל זה לפי שצה להודיע לכל העמים כי קנאת ה׳ עשתה זאת, לכל לאחר
דורו׳ רבים שבבר יהיו בגלות, תשוב הארץ לקדמותה ותתן יבולה לאויביה׳, וישבו
בהן, לכן הוסיף שגם לאחר שישבו בגוי, תפי׳ הארץ שממה, וממילא יהיו עריכ׳ חרבה, שלא
ישבו בהן שוכניכם, בעבור שממות הארץ שלא ימלאו מה לאכול, ושעם הדבר יפרש הכתוב
הסמוך, ורחב״ע ז״ל פי׳ כי והיתה תרצכם וגו׳ דבק עם הפסוק הבא לאחריו, והשעם כאשר
תהיה תרצכם שממה לו תרצה הארץ: (לד) או תרצה הארץ, פי׳ רחב״ע ז״ל מלת תרצה כמו
תשלים, וכן על ירצה בשביר יומו (לויב י״ל ו׳), כי נרצה עונה (ישעיה מ׳ ב׳), ולדעתי נלע
לשון רצון, שנופל תמיד על מי שהיה בבעם, ואח״כ נתעייס, כמו שפרשנו (פרשה ק׳ ד׳),
והמשל בחילו הארץ תכעס על יושביה שנעלו שבתותיה, שהיו רחויין לשבות בהן בשביר
קלוסתה, ובשהיה שממה מאין יושב אין זרע ואין קציר, תתפייס מבעוס עוד, והפיוס ע״י
שני דברים, האחד שיושביה שחללו קדושתה יסגו ממנה, והשני שלא תתן יבולה לגוים שהתישבו
בה, על השני אמר כל ימי השמה תשבות, ועל הראשון אמר ואתם בארץ אויביכם, וחזר ופירש
שעל ידי השמה, לו תשבות הארץ תהיה בטלם מעבודת האדמה, ועל ידי שאתם בארץ אויביכם,
תרצה את שבתותיה, את בעסה על שבתותיה שבטלו בשבתם עליה, וכל זה משל, בחילו הארץ

קוננת

שַׁבְּתֹתֶיהָ כָּל יְמֵי הַשַּׁמָּה וְאַתֶּם
בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיכֶם אָז תִּשְׁבַּת הָאָרֶץ
וְהֵרְצָת אֶת־שַׁבְּתֹתֶיהָ: (לה) כָּל־
יְמֵי הַשַּׁמָּה תִּשְׁבַּת אֵת אֲשֶׁר לֹא־
שָׁבְתָה בְּשַׁבְּתֹתֵיכֶם בְּשִׁבְתְּכֶם
עָלֶיהָ: (לו) וְהַנִּשְׁאָרִים בָּכֶם

והכאתי

פֿייערצייטען ערשטאַטטען, זאָ
לאַנגע עם נעמליך וויסטע זיין,
אונד איהר איידאין דעם לאַנדע
אייערער פֿיינדע אויפֿהאַלטען
וועדעט, דאַ ווירד דאַז לאַנד
פֿייערן, אונד ווינע פֿייערצייטען
ערשטאַטטען. (לה) זאָ לאַנגע
עם פֿערוויסטעט ליגען ווירד,
ווירד עם פֿייערן, דאַיר דאַס
עם אייערע פֿייערצייטען ניכט
געהאַלטען האַט, זאָ לאַנ=

גע איהר דאַרין געוואָהנט. (לו) וואַס דיעיענינגען בעטריפֿפֿט, דיא פֿאָן אייך איבערבלייבען,

זאָ

תרגום אונקלוס

אַרְעָא יַת שַׁמְטָתָהָא כֹּל יוֹמִין דַּצְדִיאַת וְאַתּוּן
בְּאַרַע בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן בֵּכֵן תִּשְׁמֵט אַרְעָא
וְתַרְעֵי יַת שַׁמְטָתָהָא: (לה) כָּל יוֹמִין דְּצַדְיאַת
תִּשְׁמֵט יַת דִּי לָא שְׁמַטַת בְּשַׁמְטֵיכוֹן כַּד
דַיְיתוּן יָתְבִין בָּהּ: (לו) וּדְישַׁתַּאַרוּן בְּכוֹן

ואעיל

ר ש " י

והרלת. למלך לת שבתותיה: [כל ימי
השמה. לשון העבות ומ"ם דגש נמקו' כפל
שממה:] (לה) לת תשר לא שבתה. שבעים
שנה של גלות בבל הן היו כנגד ע' שנות
השמיטה ויובל שהיו בשנים שהכעיסו ישרלל
בתרלם לפני המקום לרבע מחות ושלשים
שנה שלש מחות ותשעים היו שני עונם
משנמשו לחרן עד שגלו עשרת השבטים
ובני יהודה הכעיסו לפניו מ' שנה משגלו

עשרת השבטים עד תרבות ירושלים הוח שנחמר ביחזקלל [ד'] ותלתה שכב על לדך השמללי וגו' וכלית לת חלה ושכבת על לדך הימני וגו' ונשלת לת עון בית יהודה לרבעים יום ונבוחה זו נלמרה ליחזקלל בשנה החמישית לגלות המלך יהויכין ועוד עשו שבשים על גלות לדקיהו הרי לרבעי' ושש. ות"ת שנות מנשה חמשים וחמש היו מנשה עשה תשובה שלשים ושלש שנה וכל שנו' רשעו עשרים

ושתים

באור

קוננת על ישרלל שבטלו שבתותיה, ולח תנחס לרלות עד תשעים מתת יבולה וישרלל גולים. ורש"י ז"ל פי' לז תרלה, תפיים לת כעס המקום שכעס על שמטותיה, והרלת למלך לת שבתותי', וגם זה משל, כאילו החרן נתרנגה תרלה לת כעס המקום ב"ה, ומלת והרלת מנגין הכנד הנוסף, לפרושנו והרלת החרן לישרלל לת שבתותיה שבטלו, ותחזור לקבל לותם נרלון, ולמרו רבותינו ז"ל שבעים שנה של גלות בבל היו בנגד שבעים שנות שמטה ויובל שהיו בשנים שהכעיסו ישרלל בתרלם לפני המקום ב"ה, וכמו שבח בפי' רש"י ז"ל, וכן כתוב עד רלתה החרן לת שבתותיה וגו' למלאת שבעי' שנה (ד"ה ב' ל"ו כ"ח). [°ח"ה, כל לשון תשלומין מענין שלום רלוי ופיום שהחדם המשלם לחבירו מה שהוח חייב לו, משלים עמו ומרלה לותו מדין ודנריס שהי' לו עליו, וכן הלועז יחמר (בעלחהולען, עריטחטטען, בעפֿרידיגען, בעניגע וויסטען, בעמוגטוהן), והנל מענין רלוי, ויהיה ח"ל בחור מלת תרלה החרן (בעמוגטוהן, בעלחהולען, ערזעטצען), וכן ירלו לת עונם, החמור להלן°]: (לה) כל ימי חשמה השבת, נרחה שהכתוב הזה מדבר על שבעים שנה של גלות בבל, שהיו כנגד שבעים שנות השמטה והיובל שהיו בשנים שהכעיסו ישרלל בתרלם לפני המקום ב"ה, וכמו שכתב רש"י ז"ל בפרושו, ולפילו היו שנים נימי גלותם מכל העבירות שבידם, היו כדיכין להיות גולים והחלמה שממה, בעבור מספר שמטין ויובלות שבטלו, ולכן קודם שעלמו ע' שנה של גלות בבל לח התפלל דניחל על היעודה, עד שעלמו לפי חשבונו, לז התפלל שיסלח להם על כל עונותיהם ויושיעם: (לו) והנשארים

תרגום אשכנזי

זאָ ווילל איך איהנען פֿיינהייט אין דאַז הערץ לעגען, אין רעז לענדערן איהרער פֿיינדע, דיא שטיממע אייגעם רוישענדען בלאָטטעם ווירד זיא פֿערפֿאָלגען, אונד זיא ווערדען פֿליהען, וויא מאַן דאַז שווערדט פֿליעט העט, אונד פֿאַללען, דאַ זיא נייעמאַנד פֿערפֿאָלגעט. (לג) איינער וואָלל איבער דען אנדערן שטיר=

ב ח ק ת י כו

וְהֵבֵאתִי מֹרַךְ בִּלְבָבָם בְּאַרְצוֹת אֹיְבֵיהֶם וְרָדַף אֹתָם קוֹל עָלֶה נִדָּף וְנָסוּ מְנֻסַּת־חֶרֶב וְנָפְלוּ וְאֵין רֹדֵף: (לג) וְכָשְׁלוּ אִישׁ־בְּאָחִיו כמשני

רש"י

וזתיס כמו שאמרו בחגיגת חלק ושל לחמין שתים ושתת עשרה ליהויקים וכנגדן לנקדיהו לח ושבוע לארבע מלות ושלשים ושש שנה שמיטין ויובלות שנהם והם שש עשרה למלה לארבע עשר שמיטין ושתי יובלו' הרי לד' מלות שנה ס"ד לשלשים ושש שנה חמש שמיטות הרי שבעים חסר שתת ועוד שנה יתירה שנכנס' בשמיטה המשלמ' לשבעים ועליהם נגזר ע' שנה שלמיס וכן הוא לומר בל"ה (כ' ל"ו) עד רצתה הארץ את שבתותיה למלאת ע' שנה: (לו) והבאתי מרך. פחד ורך לבב מ"ס של מרך יסוד נופל הוא כמו מ"ס של מועד ושל מוקש: עלה נדף. שהרוח דוחפו ומכהו על עלה אחר ומקשקש ומוליך קול וכן תרגומו קל טרפף דשקיף וכן תרגומו של חבורה משקופי: ונסו מנוסת חרב. כאלו רודפים הורגים אותם: (לו) וכשלו איש

תרגום אונקלוס

וְאַעֲיֵל תְּבָרָא בְּלִבְּהוֹן בְּאַרְעָתָא דְּבַעֲלֵי דְבָבֵיהוֹן וְיֵרְדּוֹף יַתְהוֹן קַל טַרְפָּא דְּשָׁקִיף וְיֶעֱרְקוּן כְּמֵעֲרַק מִן קֳדָם דְּקָטְלִין בְּחַרְבָּא וְיִפְּלוּן וְלֵית דָּרְדִיף: (לג) וְיִתַּקְלוּן גְּבַר בְּאַחוֹהִי כְּמִקֳדָם דקטלין

ב א ו ר

בכם, שלח יפלו בחרב לויביהם, לח יעמדו בחרלות הגוים בהזקת, מלליהם בגויים לחר הם יושבים ביניהם שלח: והבאתי מרך בלבבם, לפי שהדבור עם כל ישרחל ידבר לנכח, וכשמזכיר יחידים הנזכרים מן החרב והדבר והרעב, ידבר עליהם בלשון נסתר: מרך, פי' רש"י ז"ל פחד ורך לבב, מ"ס של מורך יסוד נופל הוא, כמו מ"ס של מועד ושל מוקש, וכן אמר רחב"ע ז"ל שהוא מבעלי הכפל, אבל לח מלינו משקל שם כזה בנפולים, ונרחה כפי' רשב"ם ז"ל שחמר לינו לשון רך הלבב, כי המ"ס של מרך עיקר שהרי הגרון נמ"ס, כמו לחבל, לחבל בנכסף (דברים ג' כ"ט), וקרחת לשבת ענג, ולין חנכר כי חם בתלמוד בשחיטת חולין נחמרך בחלו טרפות, וכן נרחה שמורך יותר מרכות לב, לבן לח לחמר ירך לבבם, שלח והבחתי, שלח נחשוב שבח על הנזכרים מן הנרים בחרבם קודם שיגלו, לחמר שהמורך הזה יביח בלב חלו הנזכרים בחרלות לויביהם: ורדף אתם, כחילו ירדוף לותם, לחר שינוסו מקולו: קול עלה נדף, שרשו נדף, כמו כמוץ לחר תדפנו רוח (תהלים ל"ה ד'), ונדף הנפעל, שהעלה נדף מן הרוח, וכשמתנלגל מרעיש וגותן קול, ורש"י ז"ל פי' שהרוח דוחפו ומכהו על עלה לחר ומקשקש ומוליך קול, ולחמר שזהו דעת המתרגם קל טרפף דשקיף לשון חבטה, שדופות קדים שקיפין קדים, ולפשר שקיף כמו נדף בנפעל והוא על העלה עלמו, לח על עלה לחר שהוא מכה בו, שכן לחמר על שדופות שקיפין: ונסו מנוסת חרב, יגוסו להמלט על נפשם, כדרך שבני לדם נפשים להנלל מחרב לויביהם: ונפלו, כדרך הנפשים מפחד לב: ואין רדף, כל זה בשור לל ונתתי מורך בלבבם: (לו) וכשלו איש באחיו, כל כך יגוסו בחפזון להמלט על נפשם

ה ע מ ר

(לו) והבאתי מרך, עיין בשור חילוק דיעות בזרם מלת מרך, ובפר הבחתי למעלה בשלת מרוח חזק (זמור כ"ח כ') דעת ידידי ר' יוסף ווייסע נ"י כי חינו זר בזנ"ך לשון ערפים חזר בעלם מ"שן היו מן התערים לו הנחים, ולחרי כן נוסף לות להרחיב ההוברה והבה ערפיו לכל יסוד

עוד

כְּמִפְּנֵי־חֶרֶב וְרֶדֶף אֵין וְלֹא־
תִהְיֶה לָכֶם תְּקוּמָה לִפְנֵי
אֹיְבֵיכֶם: (לח) וַאֲבַדְתֶּם בַּגּוֹיִם
וְאָכְלָה אֶתְכֶם אֶרֶץ אֹיְבֵיכֶם:
והנשארים

שטירצען, אלם ווען דאז
שווערדט הינטער איהם ווארף,
הא דאך ניעמאנד נאכוועטצט;
איהר ווערדעט קיין אויפקאמ=
מען האבען פאר אייערן פיינ=
דען. (לח) אונטער דען פעל=

קערן ווערדעט איהר אומקאממען, דאז לאנד אייערער פיינדע ווירד אייך פערצעהרען.

דְּקָטְלִין בְּחַרְבָּא וְרָדִיף לֵית וְלָא תְּהֵי לְכוֹן
סְיָעָדָא קֳדָם בַּעֲלֵי דָּבְבֵיכוֹן: (לח) וְתֵיבְדוּן
בֵּינֵי עַמְמַיָּא וּתְגַמַּר יַתְכוֹן אֲרַע בַּעֲלֵי
דבבכון

לית נחזיו. כשירוצו לנוס יכשלו זה בזה כי
יהלו לרוץ: כמפני חרב. כאלו נוהגים
מלפני הורגים שיהא בלבנם פחד וכל שעה
סבורים שחדם רודפם. ומדרשו ובאלו לית
נחזיו זה ונכשל בעונו של זה שכל ישראל
ערבין זה בזה: (לח) ואבדתם בגויים.

באור

נפשם, שכל אחד יחשוב רק על הצלת נפשו, ולא יפנה לית לא לחזיו, עד שיכשלו לית נחזיו שמרוצתם יפיל זה את זה ויכשל: כמפני חרב, כדרך הנוסים מפני חרב, שלא יפנו לחזות על בניס מרפיון ידיס: ולא תהיה לכם תקומה, עס הכלל ידבר, כלומר דעו שגס לס תתחזקו בלבס להתקומס על לויבינס, כשיבואו עליכס יבח מרך בלבבכס, ולא תהיה לכס תקומה לפניהס, ומלת תקומה במשקל תנוחה תמונה, ושרשו מנחי העי"ן: (לח) ואבדתם בגוים, לאחר שיעד על החרב שתורק מתערה לאחריהס, לאמר שגס הדבר והחלאים ידביקו' סס, והחל ואבדתם בגויס, ופי' רש"י ז"ל כשתהיו פזורים תהיו לנודין זו מזו, ולמעלה (פרשה כ"ג ל') פרשנו, שיש לחבין שחוזר ונמלך, וכן ואבדתם בגויס ועניני שתפוצו מהלאה לאחריכס לממלכות הרחוקות מכס מאד, לא תדעו סס דבר מאחריכס וממשפחותיכס, ומשפחות לאחרות שנפוצו לרוח שני לא ישמעו מכס דבר, והרי לאחס כאנודים, ורחיה ונלו האובדים בארץ לאשור והנדחים בארץ מצרים (ישעיה כ"ז י"ג), כי לפי שמלכות אשור מתפשטת מאד למזרח העולם ולצפונו, רחוק מאד מהר הקדם, קרא לנלחים סס לובדים, ובת"כ שנו ואבדתם בגויס, ר' עקיבא לומר הלו עשרת השבטים שגלו למדי, כלומר לממלכה רחוקה מאד, אחרים לומרים אין לובדן אלא גולה וכו' וזה כדברנו: ואכלה אתכם ארץ איביכם, פי' רש"י הלו המתים בגולה, ופי' הקב"ע ז"ל מנהג כל הגולים למקום אחר שימותו רובס בהשתנות עליהס האויר והמים ומלבד זה ירחה שהוא קללה שתשיגס בארלות ההס לרות ומאסור ודבר שימותו רבים מהס:

המעמר

עוד, וה"כ ילדקו דברי הרמב"ע שהוא מפעלי הכפל בעיקרו ומקורו, ובכל זאת נכונה הכוונה במ"ס של מרך, וסרה השגת הרשב"ס ז"ל. (לז) ולא תהיה לכם תקומה, יש ספרים שהעתיקו בת"א ולא תהי לכון תקומה, ויש ספרים שנמלא בהס ולא תהי לכון סיעדא, ורוב לישנא עזר, סמיכה, ותמיכה, מתורגמים בלישנא סעד כמנואר במתורגמן; ובעל תוהב גר כתב: „ובספרים החדושים (?) סיעדא ולישנו תרגום של תקומה" ע"כ, ובאמת אין זה מבואר וסעד להחזיק במלת תקומה בתרגום אונקלוס, הלא גם מלת תַּיְקָא בתרגום המיוחס ליונתן לישנו תרגום של תקומה כי אס תרגום של מעקה (דברים כ"ב ח'), ושנינו גם כן גדר וסעד. (ד"ה).

תרגום אשכנזי

(לט) דיא איבריגען פֿאָן אייך
ועירדען צום טהייל דורך אייגע־
נע זינדע הינשווינדען, אין דעם
לאנדע אייערער פֿיינדע, זאָ וויא
אויך צום טהייל, דורך דיא זינ־

ר ש ״ י

כשהיו פזורים תהיו לנודים זה מזה:
ואכלה לחכם. אלו המתי' בגולי: (לט) בעונו'
לנותם לחם. כשחוזים מעשה לנותיהם
בידיהם: ימקו. לשון המסה כמו ימסו

ב ח ק ת י כו

(לט) וְהַנִּשְׁאָרִים בָּכֶם יִמַּקּוּ בַּעֲוֹנָם
בְּאַרְצֹת אֹיְבֵיכֶם וְאַף בַּעֲוֹנֹת

אבחם

תרגום אונקלוס

דְּבֵיכוֹן: (לט) וּדְישְׁתַּאֲרוּן בְּכוֹן יִתְמְסוּן
בְּחוֹבֵידוֹן בְּאַרְעָתָא בַּעֲלֵי דְּבֵיכוֹן וְאַף

בחובי

ב א ו ר

(לט) והנשארים בכם, פליטי רעב ודבר: ימקו בעונם, פי' רלב"ע ז"ל שהוא על משקל יסנו, ושתיהן מבעלי הכפל, מגזר' המק בזרו (זכרי' י"ד י"ב) שרשם כמק יהי' (ישעי' ה' כ"ז), וכ"כ רד"ק ז"ל והוסיף שכן בלשון חכמי' מקק של ספרי', שהוא מה שנקב מהם, וזהו שכ' כאן שהנשארים בחייהם ימקו ביסורין בעבור עונם, וכן גם' יחזקאל ל"ג י'), וכמו שהספרי' ושאר הדברים מעלים מקק ורקבון, כן בני אדם מעלים רקבון וחלייים בעמדם בעונם ובחטאת': ואף בעונת אבחם אתם ימקו, שנו רבותינו והלא כבר הבטיח המקום ליזרעאל שלישו דן החטת ע"י בניה ולא בניה ע"י לנותם, שנאמר לא יומתו לחטת על בניה וגו' (דברי' כ"ד ט"ז), אלא בזמן שהן תופסי' מעשה לנותם דור לאחר דור הן נדונין על ידיהן, כלומר מלבד שנדונין על מעשיהן נדונין גם על מעשה לנותם, וכן פי' רש"י ז"ל בשעונות לנותיהם לחם, כשחוזין מעשה לנותיהם בידיהם. וסוף סוף על עון לנותם עדיין יקשה, וכתיב לא יומתו בניה על לנות, על מעשה לנות. ולפי הפשט לאחוד, שהם נענשים על עונם, וגם על עון לנותם אלא עשו לפי אלא בא לידיהם, והנותן לבות רוחה שהם תופסי' מעשה לנותיהם בידיהם, כלומר שנפשם חפלה בהן, ולולו בא מעשה לידיהם היו מוטלין בלנותיהם, שהרי לנותינו לא שמעו לקול הנביאים שאלא הפשם לליהם, גם בהיותם במלוך ובמלוק הקשו ערפם ולא שבו אל ה', ולא הסירו גלולי ע"ז מעל פניהם, גם בטלו שמטין ויובלות, וכיולא בעונות החמורות שאין הבניס יכולי' לעשות, ונענשים עליהן דור ודור, שהרי המקדש חרב, וגלה כבוד מן הבניס אלא חטאו בחלה כמו שנענשו לנותיהם שחטאו, לפי שגלוי לפניו שאם יקרה בימיהם בחלה יחטאו בלנותם, וזהו לרוף הגלות, כי יש בכל דור מפידי עליון, הדבקים בה' בכל לבבם, לכל בניס מעם החרן שעלילותיהם נשחתות מאד, וימי הזעם מתריבים עד ימוד אל מיקס בפעלם, ולא"כ יגאלם, וכמ"ש (פסוק מ"ג), והענין ברור, ועל זה אמר שימקו גם בעונות לנותיהם שבדורות הרחשוני', עונות שגרמו החרבן והגלות, ורז"ל אמרו מחשבה רעה הין הקב"ה מקרפה למעשה, כוונתם לבד על המחשבה, כי לא יבוא מעשה לידו יאבד וימנע מעשותו, לא על הפכמה הגמורה והלב הרע שאם יבוא מעשה לידו יעשנה, שהיא העלה, כמו שרמזו (פרשה ג' ד'), ובחלק ג' מסנהדרין גן נעול הבדלנו בין לעונות של עבה ללעונות של מחשבה, ושם בתרנוהו. [ס"א"ה, חלילה לחלל לחשוב לאדם עון אחר לא חטא כאילו חטא, והנה לונקלוס תרגם בשטת הב"י וסף בחובי לשיש לאחידון בידיהון, ואין כן דעת מניה הטעמים שאחבה, מלת לאם עם ימקו, ולפי פירש"י הי' לו לאחבו עם הקודם. ואני אגיד לך את דעתי בזה, יש עונש נפש, והן הרעות שלא יאולו על ראש האדם, כי אם על דרך פלא למעלה מגדר התולדות, ואולם לאחרי בוקו והיותו, ידבק הרע בלדם, ויתמיד לבניו לאחריו על דרך הטבע, ולא יסור מזרעו, כי אם אחן בם השם להסירו מהם על דרך נסי, ד"מ גלות ישראל מעל אדמם, לא היתה בדרך התולדות, כי אם בדרון השם גרידא, ואולם לאחרי שבר גלינו, הנה הבניס הנולדים לנו גם הם סובלים עול הגלות על דרך טבעי, וכן היות בחרן ישראל שמי' בגרזל ולחרן בנחשה, הוא דרך נסי, שאין מתולדות החרן הנבחרת להיות כך, ואולם כאשר תבא הרעה הזאת בעון ישראל אז מדרך הטבע שימותו בני אדם ברעב, וימותו גם הבניס הקטנים אשר לא חטאו ולא ידעו בין ימינם לשמאלם, לולי יאבון השם בקיומם על

דרך

בחקתי מ

אֲבוֹתָם אוֹתָם יִמָּקוּ׃ (מ) וְהִתְוַדּוּ
אֶת־עֲוֹנָם וְאֶת־עֲוֹן אֲבֹתָם
בְּמַעֲלָם אֲשֶׁר מָעֲלוּ־בִי וְאַף

אשר

תרגום אונקלוס

בְּחוֹבֵי אֲבָהָתְהוֹן בִּישָׁיָא דַּאֲחִידִין בִּידֵיהוֹן
יְהֵימְסוּן׃ (מ) וְיוֹדוֹן יָת חוֹבֵידוֹן וְיָת חוֹבֵי
אֲבָהָתְהוֹן בְּשִׁקְרְהוֹן דְּשָׁקְרוּ קֳדָמַי וְאַף דִּי

תרגום אשכנזי רם

דע איהרער עלטערן, מיט
איהנען הינשווינדען. (מ) אַלס־
דאַן וועדען זיא איהרע אונד
איהרער עלטערן זינדע בעקענ־
נען, דאַס זיא טרייאלאָז אַן מיר
נע־

רשי

וכמוהו תמקנה בחוריהן (זכרי' י"ד) נמקו
קנורותי (תהלים ל"ח):

והעלתי

באור

דרך פלא. מעתה הרעות הללו תחלתם עונש נפשי, לא יגיעם הפסד כי אם על פשעי עלומי, וסופם עונש טבעי, לא יסיר' הפסד מן בני הנעגע וזרעו לחריו, כי אם בהיותם רחוי' לכך ביחוד. והנה הבטיח הפסד את יצר אל אלא יענוש את הבנים עונש נפשי בעון לבותם, וזהו שנאמר לא יומתו לבנות וגו', ואע"פ כן יתכן לומר לבנותינו חטאו ואינם ואנחנו עונותיהם סבלנו (איכה ד' כ"ט), כי מין הזכות לצר בידינו כדאי שיגאלנו הפסד על דרך פלא, ואנחנו מרודי' בגלי' המר בחטא' לבותינו, והנו ג"כ בעור הכתוב נתן ולא בעונות לנתם לתם ימקו, ומדוקדק לשון לתם וחבורו עם ימקו, שהם נענשים עם החנות וסובלים עמהם ועל ידם, שהעונש נמשך ונח להם ממילא]: (מ) וההודו את עונם, לדעתי אין פי' הכתוב שיעשו מרעתם ויתודו, כי מה טעם לומר אחריו לף אני אלך עמם בקרי? גם היה רחוי לומר אז יתודו, אבל לפי שאמר שימקו בעונם ובעון לבותם מטעם שנאמרנו שגניהם גם הם לבנם למרע לעשות כן כשיגוח לידם, על כן לוה ליחידי המתפללי' אל ה' בצרן לויניהם בעד אחרית ישראל, שיתודו את עונם ואת עון לבותם, כל מה שמעלו בו, וגם לצר הלבו עמו בקרי בימים ההם, בפורש למעלה בפורענויות, כל אלה יזכרו לפני ה', ויודו כי חטאו עוו ופשעו המה ולבותיהם בכל החטאי' הללו, ויכללו עלמן בכלל מעשה לבותיהם בחילו היו הם העושים, ומזה למד דניאל לסדר תפלתו בשהתפלל בגלות בבל שזכר עונות ישראל שבן בגלות ועונות מלביהם שריהם ולבותיהם, ואמר על החיים ועל המתים לצר חטאנו לך (דניאל ט' ח'), ואלא שמעו לקול הנביאים שהזהירו לותם, ואמר כמעלם לצר מעלו בך (שם שם ז'), בלשון הנאמר בחוטא שלפנינו, וכשנאו עליהם הרעות והשבטים הגדולי', הלבו בקרי ולא לבו שמוע לשוב מעוותיהם, כמו שנאמר בהן וגם לצר הלבו עמי בקרי, שהיה חלק בן הווידוי, והכתובים מלמדי' זה על זה, והוא ענין נאות לחנני דור ודור בגלותינו בענין הווידוי והתפלה, וגמה גדולה לישראל שבכל ימי זעם, שגם בהיותינו בארלות לויבינו, הקב"ה מתאוה לתפלתנו, ושומע ברחמים ווידוינו ואנחתינו, לולא זאת לא היה מלוינו על סדר הווידוי לוך תהיה: והתודו, כמו והתודה לצר חטא עליה (פרשה ה' ה'), שהוא מלוה ושם בארנוהו, וכן והתודו האמור כאן: במעלם, כמו נפש כי תמעל מעל (שם ט"ו), ובארנוהו שם: ואף, גם על זאת יתודו: אשר הלבו עמי, במעלם בקרי

המעמר

(מ) וההודו, קשור הפסוקים עד סוף הפרשה לדעתי בן הוא, לומר אם יתודו את עונם וגו' וגם יתודו (כלומר יכירו וידעו) שלף (אם) אני אלך עמם עוד בקרי לצר הבאתי אותם לארן לויניהם [והוי"ו של והבאתי משמש במקום לאבי, כמו וגבר ימות ויחלם (לויב י"ד י') שענינו לאבי לצר יחלם, ועוד כאלה שהביא רד"ק במכלול בתורלת הוי"ו] הנה יהי' זה לך למען יכנע לבבם הערל וגו', אם יעשו זאת אז וזכרתי את בריתי וגו', וגם לזכור לצר תעזב מהם וגו'. והוסיף עוד שגם בטרם יושבו בניס לגבולם ויהיו נפוליס בארן לויניהם, לא ימלכם אל הרחמים לבלותם, כי יזכור להם ברית ראשונים וגומר.

בחקתי כו

אֲשֶׁר־הָלְכוּ עִמִּי בְּקֶרִי׃ (מא) אַף־
אֲנִי אֵלֵךְ עִמָּם בְּקֶרִי וְהֵבֵאתִי
אֹתָם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיהֶם אוֹ־אָז יִכָּנַע
לְבָבָם הֶעָרֵל וְאָז יִרְצוּ אֶת־עֲוֹנָם׃
(מב) וְזָכַרְתִּי אֶת־בְּרִיתִי יַעֲקוֹב
סמלת ו׳ ואף

תרגום אשכנזי

נעהאַנדעלט, אונד מיר צו=
ווידער גאַווען האַבען.
(מא) ווען איך אַלסדאַן אויך
איהנען צו=ווידער וואַנדעלן,
אונד זיא אין פֵּיינדעם לאַנד
ברינגען וועדע, זָא ווירד איהר
פֵּערשטאָקטעם הערץ שאַנדע=
דעמיטיגעט ווערדען, אונד זיא
פֵּיר איהרע זינדע גענוגטהוען. (מב) איך אַבער ווערדע אַן מיינען בונד מיט יעקב, אונד אַן
מיי=

ר ש ״ י

(מא) והנחתי לותם. לכי נעלמי לניחם זו מדה טובה ליזרע שלח יהיו לומרי'הוחיל וגליגו בין האומות ע״ח נעשה כמעשיהם לכי לימי מניחם ללח מעמיד לכי לת נניחי ומחזירן לתחת כנפי שלחמר והעולה על רוחכם היו לח תהיה וגו' חי לכי חם לח ביד חזקה וגו' (יחזקחל כ'): לו לז יכנע.
כמו לו נודע כי שור נגח הוח (שמות כ״ח) חם לז יכנע. לשון לחר לולי שמח לז יכנע לכנס וגו': ולז ירלו לת עונם. יכפרו על עונס ניסוריהם: (מב) וזכרתי לת בריתי יעקוב. בחמשה מקומות נכתב מלח ולליהו חסר בחמשה מקומות יעקב נטל לות משמו של לליהו ערבון שיבח ויבוח גחולת
בניו

תרגום אונקלוס

הַלִיכוּ עִמָּדִי בְּקִשְׁיוּ׃ (מא) אַף אֲנָא אֵיהַךְ
עִמְּהוֹן בְּקִשְׁיוּ וְאָעֵיל יַתְהוֹן בְּאַרַע בַּעֲלֵי
דָבְבֵיהוֹן אוֹ בֵּכֵן יִתְכַּבַּר לִבְּהוֹן סַפְּשָׁא וּבְכֵן
יַרְעוֹן יַת חוֹבֵיהוֹן׃ (מב) וְדִכַּרְנָא יַת קְיָמִי
דעם

באור

נקרי, גם נכוח עליהם המקרים הקשים, וכמו שנחרנו (פסוק כ״ח): (מא) אף אני, חומר חני עוד שמן פסוק והתודו לת עונם וחילך עד סוף התוכחה כלם מקרחות של נחמה הן, כמו והתודו המלמדנו שחפלו הסה נתפלתנו גם נימי גליותנו, ושמח יחמרו יחזקל לס עוד חפן בנו, מדוע נותן לותנו למשסה בחרבו לויבינו, ולם לשלם לנו מדה כנגד מדה, לס כן כמו שהלכנו עמו נקרי גם נכוח עליהם כל השפטים הרעים, כן הוח נכל השפטים הרעים שמניח עלינו תמיד ממחם לותנו יותר, ושוב חין מקום לוויתוי ולתפלה, לכן חמר שחעם"י שגם חני הולך עמהם נקרי והנחתי לותם נחרן לויבינהם שהוח תכלית הקללה, חין כוונת שניהם שוב, כי לחם משנחם להפר הברית שניהי וביניכם, ולכן הלכתם עמי קרי, ושסגלו כל הרעות רק לנלתי שמוע ללי, ולני הולך עמכם נקרי, להכניע לנבבם הערל שתשובו ללי, כי להנחתי לותם, והלויתי שיגעו הנרות לל לנבבם, ותכנעו מעני, לז חסלח לכל לחר חטלו פשעו ועוו נגדי וילכה עוסם: או חו, כדרך גן לדם שחומר כל זחת תעשה לך לולי לז תתרלה לי, ורש"י ז"ל פי' כמו לו נודע כי שור נגח הוח (שמות כ״ח ל"ו), לס נודע, וכן לס לז יכנע, לשון לחר לולי, שמח לז יכנע לכנס וגו', והלשון הסני כפרושנו: ואז ירלו חת עוסם, לשון רלון, הוח העון שגרס כעס לפני, ירלו כמעשיהם הטובים כשיעשו ללי, וכשוגם שקבלו, וקרוב לזה פירש רש"י ז"ל יכפרו על עונס ניסוריהם: (מב) וזכרתי חת בריתי יעקוב, מיד שיכנע לנבס הערל ויעשו ללי, הנני מוכן לקבל תפלתם נרלון, לזכור לת הברית שכרתי עם החבות וגם החרן לזכור, החרן לשר בחרתי לשבתי, שהיה כל ימי הגלות חרכה ושוממה לזכרנה עתה, וכבר רמזנו (פרשה ג' ג') על לשין זכירה הסמוך לל הסה כי לין שכחה לפני כסא כבודו, לכל לפי שחלהי משפט ה', ונוהג הכל נלדק, יקרה פעמים כפי תרחות משפטיו הנעלמים ממנו, שיגיע לנדיק כמעשה הרשעים, ולרשעים כמעשה הנדיקים, והימים שהנדיק נגוע ומעונה, נדמה לנו כתילו לין זכרונו נת לפני הסה, וכן להפך נשלות הרשעים, לכל נכוח יום הגמול לטוב ולרע, ירחה לכל כי הסה זוכר מעשה בל לחת ולחת, והכל היה
שמור

וְאַף אֶת־בְּרִיתִי יִצְחָק וְאַף אֶת־
בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֶזְכֹּר וְהָאָרֶץ
אֶזְכֹּר: (מג) וְהָאָרֶץ תֵּעָזֵב מֵהֶם
וְתֵרֶץ אֶת־שַׁבְּתֹתֶיהָ בְּהִשָּׁמְמָה
מֵהֶם וְהֵם יִרְצוּ אֶת־עֲוֹנָם יַעַן
וּבְיַעַן בְּמִשְׁפָּטַי מָאָסוּ וְאֶת־חֻקֹּתַי
געלה

תרגום אשכנזי רסא

מיינען בונד מיט יצחק, אונד
אַן מיינען בונד מיט אברהם
דענקען, אונד דאַז לאַנד בע=
דענקען׃ (מג) דען דאַז לאַנד
ווירד פֿאָן איהנען פֿערלאַססען
זיין, דאַמיט עם פֿיר דיא פֿיי=
ערצייטען גענוגטהוע, זאָ לאַנ=
גע זיא עם ווירסטע ליענען לאַס=
סען, אונד דאַמיט זיא זעלבסט
פֿיר איהרע זינדען גענוגטהו=
ען׃ אַללדיאווייל אונד אין זאָ פֿערן זיא מיינע רעכטע פֿערוואָרפֿען האָבען, אונד מיינער גע=

תרגום אונקלוס

דְּעִם יַעֲקוֹב וְאַף יַת קְיָמִי דְּעִם יִצְחָק וְאַף
יַת קְיָמִי דְּעִם אַבְרָהָם אֲנָא דְּכִיר וְאַרְעָא
אֲנָא דְּכִיר: (מג) וְאַרְעָא תִּתְרְמֵיש מִנְּהוֹן
וְתַרְעֵי יַת שְׁמִטָּהָא בְּדָצְדֵיאַת מִנְּהוֹן וְאִינוּן
יַרְעוּן יַת חוֹבֵיהוֹן לְוָטִין חֲלַף דְּרָכָן אַיְתֵי
עֲלֵיהוֹן דְּבָדַיי קָצוּ וְיַת קְיָמַי רַחֲקַת נַפְשְׁהוֹן:

ר ש"י

בגיו: וזכרתי את בריתי יעקוב. למה נמנו
לחזורנית כלומר כדאי הוא יעקב הקטן לבך
ואם לינו כדאי הרי יצחק עמו ואם לינו
כדאי הרי אברה'עמו אהוא כדאי ולמה לך
נאמרה זכירה ביצחק אלא לאפרו על יצחק
גרמה לפני לבור ומונח על המזבח:
(מג) יען וביען. גמול וכגמול אחר במשפטי
מאסו

באור

שמור לפניו עד יום המועד, ולכן על יום הגמול נסמך תמיד אצל השם לשון זכירה, כמו ויזכור אלהים את נחתם ויזכור אלהים את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב (שמות ג' כ"ד), שנאמר על יום הגמול, וכן ויזכרה ה' (ש"א א' י"ט), ויזכור אלהים את נח וגו' (בראשית ח' א'), יזכור כל מנחתיך וגו' (תהלים כ' ד'), המנחות שהבאתי לו יזכור עתה לגמול לך טוב, וכן נתן לפי שזרע לוהביו שרויין בגרה, וכל העמים יושבים שלוים, האדון אחר בהר חרבה ושוממה וכל החרבות בנויות, שנאמר להו ואלו שבחים מלפני אלילה בדרך ותאמר ליון עזבני ה' וה' שכחני (ישעי' מ"ט י"ד), עכשיו שיגוח יום הגמול, ידעו כלם כי זוכר אני בריתי עם האבות, וברית עם האדון, ואמלא כל מה שהבטחתי להם: בריתי, פרשתיו למעלה (פסוק ט'): (מג) והארץ תעזב מהם, לדעתי כך פרושו, כמו שאמר למעלה שאעפ"י שהולך עם ישראל בקרי, אין זה מנחתו לותם, אלא להשיבם אליו יבנע לבבם הערל, וירצו עונם, ואז יזכור בריתי אבות וגם האדון יזכור, כן אחר לפרש, שאל יפחדו אם לא יבנע לבבם הערל, שמא עד נפח לא יושעו, אלא על ידי שממות האדון תרצה את שבתותיה, ועל ידי גלות ישראל ירצו את עונם, ואעפ"י שלא יעשו, כמפורש בנבואה שהבאתי אתמול, שנאמר דברו על לב ירושלים וקראו אליה כי מלאה צבאה כי נרצה עונה כי לקחה מיד ה' כפלים בכל חטאתיה (ישעיה מ' ב'), ודניאל אמר ושמח מטח ומלכותא החסינו קדישין (דניאל ז' כ"ב), וזהו שאמר והאדון תעזב מהם, ועי"כ תרצה את שבתותיה בהשמה מהם, ואז תזכרנה, והם בחייתם באדון תויניהם וקרו לותם לרות רבות ורעות ירצו את עונם, ובגלות הללו תזכור ברית אבותיהם: יען וביען, כי אעפ"י שחסדי לא תמוש מאתם לעולם, לייסרם בכל הפורעניות הללו, לגמול להם מדה כנגד מדה כי הם במשפטי מאסו, ואת חקתי געלה נפשם, כאמור בראש הענין (פסוק ט"ו), ואמרנו שם שהם געלה נפשם בחקת השם עד תכליתה, שבקשו לפרוק עול ולהפר בריתו להיות כגויי האדון, כאמרו להפרכם את בריתי, ולכן האדון לכל הפרעניות הללו, אצל דעו כי לא בעונותיכם אגמול עליכם, אתם בליתם להפר בריתי, ואני בכל היסורין שאביא

תרגום אשכנזי

בחקתי כו

גענטצע איבערדריסיג וואר־
דען זינד. (מד) אַללײן אויך
אַלסדאַן, ווען זיא זיך שׂאָן אים
לאַנגע איהרער פֿיינדע אויפֿ־
האַלטען, ווערדע איך זיא דעס־
ווענען ניכט פֿערווערפֿען, אויך
איהרער ניכט איבערדריסיג
ווערדען, זיא אויף צו רייבען,
מיינען בונד מיט איהנען פֿעל־
ליג אויף צו העבען, דען איך
בלייבע דער עווינע, איהר
גאָטט. (מה) דאַהער ווערדע איך דען פֿריינדשאַפֿטסבונד מיט איהרען פֿאָרפֿאַהרען אַללעצייט

מארץ

נעמ

רשׁי

מאסו: (מד) וגם זאת. וגם לפילו
לגני עובדה עמהם זאת הפורענות לבד
תמרתי בהיותם בארץ לויביהם לא תמאסם
לכלותם ולהפר בריתי לבד לחם:
(מה) ברית ראשונים. של שבטים:

והתורת

תרגום אונקלוס

(מד) וְאַף בְּרַם בְּדָא בְּמֶהֱוֵיהוֹן בְּאַרַע בַּעֲלֵי
דְבָבֵיהוֹן לָא אֶרְמֵשִׁינוּן וְלָא אַרְחֵיקִינוּן
לְשֵׁיצָיוּתְהוֹן לְאַשְׁנָאָה קְיָמִי עִמְּהוֹן אֲרֵי
אֲנָא יְיָ אֱלָהֲהוֹן: (מה) וְדִכְירְנָא לְהוֹן קְיָם
קַדְמָאֵי דִי אַפֵּיקִית יְהוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם

באור

מחניח עליכם, לגני רולה להפר בריתי עמכם. [ס"ה, יען וביען לגיו כפל לשון כמו שימשנו קלת המפרשי', כי יען הוח נתינת טעם (Motivation), שיכלו עליהם הרעות החלה בעבור מעשיהם, וביען עגינו שלח יתמיד העונש ההוח, כי לם כל זמן שיעמדו במרדם ויתמידו בחטחם, ולחרי לבד ירלו לת עונש יזכרם הלם וירחמם, וזהו שמום בי"ת וביען (חין זח פערן), וכן מתורגם בל"ח, וכוונת תנקלוס המתרגם נשגבה ממני]: (מד) ואף גם זאת, לעפ"י שגם זלת עשיתם, שרליתם להפר בריתי: בהיותם בארץ איביהם, בתכלית הגיעול, נלמרו ונעלם נפשי לחכם (פסוק ל'), שלם חין שום גדולה וכבוד לישרלל, וכלם רוחים כי מלם ה' נם וגעלם, לח מלסתי לחכם ולח געלתי לחכם לכלותכם מעל פני החלמה, חו להניח לחכם על החלמה, ולהפר בריתי לחכם, שלח תהיו לי עוד לעם לחד בחרן, ללח תמיד יעמיד זרעכם ושמכם, כמו שנלמר כי לעשה כלה בכל הגוים לשר הלחיתיך שמה ולחותך לח לעשה כלה וגו' (ירמיה מ"ו כ"ח), וכן תמיד תהיו לי לעם שומר בריתי ברית מילה וברית תורה: כי חני ה' חלהיהם, ולחני ה' לח חניתי, ולחר שכרתי ברית עם לבותינו להיות להם ולזרעם לחלהים לעולם, לח לפר בריתי בזמן מן הזמנים, וכמו שנתקיים זה בגלותנו, שלעפ"י סימים רבים יהיו בגלות עד היום, ועברו עלינו כל החלות והקללות הכתובות בתן ובמשנה תורה, עד היום העמידנו חלהינו בחיים, ולחנחנו ולבותינו שומרים בריתו ותופשים תורתו, כמו לם שבחנו שם חלהינו וגו' (תהלים מ"ד כ"ח), וכל הענין שם: (מה) וזכרתי להם ברית ראשונים, כללות הלרות, לחר שיקחו מיד ה' לרות גמול מעשיהם, לז לזכור להם ברית לחזונים, כמו שלמרנו (פסוק מ"ג) שלקן הימין על כל פניהם יהוב לקבו מהם, ויזכור להם ברית לחזונים, ולין זה כמו וזכרתי לת בריתי יעקב וגו', שהרי לחר לשר הולחתי לותו מ"מ, והלבות לח ילקו משם כי לם בניהם, וזה טעם שפי' רשב"ם ז"ל לבד למענם הולחתי לותם, ולחני לומר בפשוטו, תחלה הבטיח שלח יפר בריתו לחם בגלות, שלעפ"י שלין נביח ולותותינו לח רחינו, ולח נשתייר לנו דבר מכל ההלקות הנכללות בברית שכרת הלם עם לבותינו, לח הפר בריתו, כי הפרת ברית הוח בטולו לעולמי', וחלילה לו ית', לעשות כן, כי לקן זעם יהוב ירחמנו, ועל זה למר כלן בחתימת הענין, שלסוף וזכרתי להם

ברית

בחקתי כו

מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם
לִהְיוֹת לָהֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה:
(מו) אֵלֶּה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים
וְהַתּוֹרֹת אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה בֵּינוֹ
וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי בְּיַד־
מֹשֶׁה: פ

רניעי ששי

וידבר

תרגום אונקלוס

לְעֵינֵי עַמְמַיָּא לְמֶהֱוֵי לְהוֹן לֵאלָהָא אֲנָא יְיָ:
(מו) אִלֵּין קְיָמַיָּא וְדִינַיָּא וְאוֹרַיְתָא דִּי יְהַב
יְיָ בֵּין מֵימְרֵיהּ וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּטוּרָא דְּסִינַי בִּידָא דְּמֹשֶׁה:

תרגום אשכנז רסב

געדענקען, זאַ וויא איך זיא פֿאַר
דעם אַנגעזיכטע דער פֿעל־
קער אוים מצרים געפֿיהרט
האַבע, אום איהר גאָטט צו זיין,
איך דער עוויגע! (מו) דיעזעם
זינד דיא געזעצע, רעכטע,
אונד לעהרען, דיא דער עוויגע
אויף דעם בערגע סיני, דורך
משה געגעבען, אַלס איינען
בונד צווישען אים אונד דען
קינדערן ישראל'ס.

דער

רש"י

(מו) והתורת. לחת נכתב ולחת על פה
מגיד שכלם נתנו למשה בסיני:

באור

ברית ראשונים, כלומר כמו שזכרתי ברית לאבות לראשונים, כן לזכרנו לאחרונים, ופירש הכתוב מי הם הראשונים הללו שזכר להם בריתו, ומה כעל עמהם? ואמר אשר הוצאתי אות' מארץ מצרים לעיני הגויים, והם הראשונים שהיו בגלות מצרים בקוזי השעבוד, שנ' נהם ויאנח אלהים את נאקתם ויזכור להם את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב (שמות ב' כ"ד), וכשזכר להם בריתו הוציאם מארץ מצרים לעיני הגויים ביד חזקה ובזרוע נטויה ורצו הגויים כלם כי ה' הוא אלהי ישראל, כן באחרית הימים לזכור בריתי לאחרונים, והוא מוליאם מכל המקומות אשר נפלו שם לעיני הגויים באותות ובמופתים וידעו הגויים כלם כי אני אלהיהם, ברחמים את כל אשר אני עושה למענם, לא כן בהיותם בארץ אויביהם, שעש"י שלא הפריתי בריתי אתם, ומשגיח עליהם מסתר קדמי להטמיד נשבה בין שאבים רעים, לזיעני אלהיהם לעיני הגויים, כי אין אחר ואין הדר ליזראל בגלות, אין חזון ואין חוזה ולא מופת, להודיע על ידיהן שאני אלהיהם, זהו פשוטו של מקרא, ורז"ל דרשו בו ברית ראשונים, של שבטים, ויש לקרב פי' זה לדברנו: אני ה', העושה כל ולא יפלא ממני דבר, מבטיח כל אלה. [°אמר המתרגם, על דעתי המשך הנחומים מן והחזרו את עונם (פסוק מ') עד סוף פסוק מ"ה כך הוא, אמר (מ) שיחזרו את עונם לשוב בתשובה, ויאמנו ויתנו אל לב שהם ואבותם חטאו לאלהיהם והלכו עמו קרי, ונאמר (מא) לפי אני אלך עמם בקרי, ואביא אותם בארץ אויביהם, עד אשר יכנע לבבם הערל, אז ישלמו את עונותיהם וירצו את עונם בתשובתם אל ה', (מב) ואני אזכור את בריתי יעקב וגו', ואזכור גם את הארץ שלא תהיה עוד שוממה, ויושביה נדי' ונעים בארץ לא להם, (מג) כי היתה הארץ נעזבת מהם, כדי שתרצה את שבתותיה והם ירצו את עונם, כל עוד שמאסו במשפטי ובחקתי נפשם, ואולם עם כל זה (מד) לפי נהיותם בארץ אויביהם לכי לא למאס ולא לגעל אותם ולא הפרו את בריתי אני לא לפר את בריתי אתם, כי אני ה' אלהיהם קיים ונאמן בבריתו, ולזה (מה) אזכר להם ברית ראשונים והן האותות שזכר כאשר הוצאתי אתם מארץ מצרים לעיני הגויים, להיות להם לאלהים: אני ה', הי' הוא ויהיה ונאמנת לדורותם °]: (מו) אלה החקים, שנ' על כל החמור מפרשת ויקרא והילך, שהן חקים ומשפטים, חוקי אלהים, ומשפטיו הנעויין על החקים האלו, והתורת, נאו תורת העולה וכל הקרבנות, תורת נגע הנרעת ודומיהן: אשר נתן ה' בינו, הם תנאי הברית שנתן בינו ובין בני ישראל, שהם ישמרו החקים והמשפטים האלה, ואם ישמרום יהיה הוא להם לאלהים לעשות עמהם כגל נפלאותיו: בהר סיני, כשנתת הקב"ה ברית עם

ישראל

תרגום אשבנזי

בחקתי כז

כז (א) דער עווינע שפראך צו משה, וויא פאלגט: (ב) רעדע מיט דען קינדערן ישראלס אונד זאג איהנען: ווען יעמאנד איין בעזאנדערעם געלובדע טהוט, דיא שעטצונג געווישסער פערזאנען, דעם עווינען צו עהרען, פאן זיינעם פערמעגען אוים צו זעטצען; (ג) בעטריפפט דיא

כז (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: (ב) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ כִּי יַפְלִא נֶדֶר בְּעֶרְכְּךָ נְפָשֹׁת לַיהוָה: (ג) וְהָיֶה ערכך

שעט=

רש"י

תרגום אונקלוס

כז (ב) כי יפליא. יפרש נפיו: נערכך נפשות. ליתן ערך נפשו לומר ערך דבר שנפשו תלויה בו עלי: (ג) והיה ערכך וגומר. לין ערך זה לשון דמים חלף דין שהוח

כז (א) ומַלֵּיל יְיָ עִם משֶׁה לְמֵימָר: (ב) מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן גְּבַר אֲרֵי יַכְרֵשׁ נֵדֶר בְּפוּרְסָן נַפְשָׁתָא קֳדָם יְיָ: ויהי

באור

ישראל, כאמרו ויקח ספר הברית ויקרא בחזני העם וגו', ויקח משה את הדם וגו' ויאמר הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם על כל הדברים האלה (שמות כ"ד ז' ח'), היה הברית על החקים והמשפטים האלה שהיו ביד משה, שלמדוש כלם בגנוזה בבת נשמת משה המיוחדת מכל הנשמות שלפניו ושלאחריו לקבל תור התורה בגנוזה, כמו שפרשנו (פרשה ו' ח'), ולז נאמרו לו גם התוכחות האלה, ועל הכל נכרת ברית:

כז (ב) איש, גם לשה נכללו: כי יפלא, פירש"י ז"ל יפרים נפיו, גם רשב"ע ז"ל פי' יפליא, יפרים ויבחר, וכן אמר רשב"ם ז"ל יבדיל כמו לבון מפרש, שהנודר לריך לפרש בלשה ענין הוא נודר, וכמה הוא נודר, וכבר גלינו דעתנו בפירוש לפלא נדר או נדבה (פרשה כ"ב כ"ח), כי מה טעם לומר פירש דבריו, וכל נודר ונודב מפרש, אבל נכתב על המפליג לנדור מלשון הפלאה וזרות, וגם כתוב על הנודר עולה ושלמי תודה בלחת, והוא בפעל, ובלן בבנין הבבד הנוסף בעבור הפלאת הנדר וזרותו, שנודר ערך נפשות, כי מנהג הנודרים שידרו עולה ושלמים, או ממון לבדק הבית, וכן נאמר בנזיר כי יפליא לנדור נדר נזיר (במדבר ו' ב'), שים גו זרות שמזיר עלמו מן היין, ודומה להן והפלא ה' לת מכותך וגו' (דברים כ"ח כ"ט), בעבור הפלגת המבה וזרותה, וכן בלן כי יפליא נדר, שלין הפלאת הנדר ערב לפני הגם ב"ה, שהרי אמרו רבותינו ז"ל שנזיר מוטב הוא שיביא עלמו מן היין, וכן המפליא נדר בפשות, שגם רולה לתת דבר לבדק הבית, רלוי לו שידור כסף או זהב לת ערך נפשות, ולבן ושרו בעיני דבני רשב"ד ז"ל שאמר בהשגותיו (הלכות ערבין וחרמין פ"ג ט') שקיבלו הם בעין קנס, כלומים כסף על עבד, וכמו שנדבר עוד בזה: נדר, הערבין הם נדרים גמורים, שיחייב עליהן מבוס לת יחל דברו, ולת תחמר לבלמו ומבוס כל היולת מפיו יעשה: בערכך נפשות לה', מה היא ההפלאה והזרות שנודר לתת לה' ערך נפשו, ומלת בערכך, פי' רש"י ז"ל כמו ערך, וכפל הכפי"ן לת ידעתי מלינה לשון הוא, ורשב"ם ז"ל אמר שני הכפי"ן כפל הוא, כמו שתאמר מן אדוש תדמימות, ומן לבן לבוניות, ולין הבדון דומה לרלין, שגם מורה על ההפלגה, וכמו שפרשנו (פרשה י"ג י"ט) וכן כלם, ולת יתבן לומר כן על בערכך. ורשב"ע ז"ל כתב י"ת כי הכ"ף לנוכח הכהן וכבר כתבנו על פירוש מלה זו (פרשה ה' ט"ז) שהוא לנוכח הנ"ד והנסיך, שהמטבע מיוחר על פיהן, ויותר נרלה בעיני שהיא מלה מורכבת מן ערך ומן כה או ככה, או בשום כף הדמיון, במו לין בכל (דברים ל"ג כ"ו), ועינינו לפי שכל ערך עורך דבר אל דבר אחר, שאומר הרי עלי ערך פלוני, ודעתו לתת בערכו כסף או זהב לבית ה', משמעת המלה הזלת על הענין בלא ערך כך, וכמו שהולך ומפרש: (ג) והיה ערכך, אם יהיה נדר של הנודר הזה על זכר שהוא

המעמר

כז (ב) בערכך, עיין-מה שכתב יפיפי מהר"ם לנדא בפתרון המלות שלו.

עֶרְכְּךָ הַזָּכָר מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה
וְעַד בֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה וְהָיָה עֶרְכְּךָ
חֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף בְּשֶׁקֶל
הַקֹּדֶשׁ: (ד) וְאִם־נְקֵבָה הִוא וְהָיָה
עֶרְכְּךָ שְׁלֹשִׁים שֶׁקֶל: (ה) וְאִם מִבֶּן־
חָמֵשׁ שָׁנִים וְעַד בֶּן־עֶשְׂרִים שָׁנָה
וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר עֶשְׂרִים שְׁקָלִים
וְלַנְּקֵבָה עֲשֶׂרֶת שְׁקָלִים: (ו) וְאִם
מִבֶּן־חֹדֶשׁ וְעַד בֶּן־חָמֵשׁ שָׁנִים
וְהָיָה עֶרְכְּךָ הַזָּכָר חֲמִשָּׁה שְׁקָלִים
כסף

שעטצונג איינע מאננספערזאן פאם צוואנציגסטען ביז אם זעכציגסטען יאהרע, זא ווירד דיא שעטצונג אויף פינפציג שקל זילבער געזעטצט, נאך דעם שקל דעם היילינטהומס: (ד) איזט עם אבער איינע פרוי= ענספערזאן, זא ווירד דיא שעטצונג אויף דרייסיג שקל געזעטצט. (ה) ווען דיא פער= זאן צווישען פינף יאהרען אונד צוואנציג יאהרען אלט איזט, זא ווירד דיא שעטצונג דער מאננספערזאן אויף צוואנציג שקלים אונד דער פרויענס= פערזאן אויף צעהן שקלים נע= זעצט. (ו) איזט זיא אבער

פאן איינעם מאנאטע ביז פינף יאהרען, זא ווירד דיא שעטצונג דער מאננספערזאן אויף פינף=

(ג) וִיהֵי פּוּרְסָנֵיהּ דִּדְכָרָא מִבַּר עֶשְׂרִין שְׁנִין
וְעַד בַּר שִׁתִּין שְׁנִין וִיהֵי פּוּרְסָנֵיהּ חַמְשִׁין
סְלָעִין דְּכַסְפָּא בְּסֶלַע קוּדְשָׁא: (ד) וְאִם
נְקֻבְתָּא הִיא וִיהֵי פּוּרְסָנָהּ תְּלָתִין סְלָעִין:
(ה) וְאִם מִבַּר חֲמֵשׁ שְׁנִין וְעַד בַּר עֶשְׂרִין שְׁנִין וִיהֵי פּוּרְסָנֵיהּ דִּדְכָרָא עֶשְׂרִין סְלָעִין
וְלִנְקֻבְתָּא עַשַׂר סְלָעִין: (ו) וְאִם מִבַּר יַרְחָא וְעַד בַּר חֲמֵשׁ שְׁנִין וִיהֵי פּוּרְסָנֵיהּ דִּדְכָרָא

שהוא יוקר נין שהוא זול כפי שניו הוא הערך הקלוט עליו בפרשה זו: ערכך. כמו ערך וכפל הכפ"ין לא ידעתי מלישה לשון הוא: (ה) ואם מבן חמש שנים. לא שייהיו הגודר קטן שתין בדברי קטן כלום אלא גדול שאמר ערך קטן זה שהוא בן חמש

באור

מבן עשרים שנה עד זקן שהוא בן ששים שנה, שאמר עליו יהא ערכו עלי לשלם ככה, או נשרנו לבית ה': והיה ערכך וגו', ערך כך שנדר זה האיש, יהיה תמשיש שקל בשקל הקדש, ולא תאמר ערך נפש אדם לא יעריך אם כל הון ביתו יתן, אלא כפי המפורש בענין, והטעם לפי שאי אפשר לשלם דמיו בערך נפש אדם, ולכן אין הקצבה המפורשת בענין ערך דמיו ממש, אלא כמו שכתבנו בשם הרשב"ם ז"ל שהוא בעין קנס כמו שלשים שקלים של עבד, ואינו דומה לאומר דמיו עלי, שהנה מה שאחרים רוצים ליתן לקנותו לעבד, ומשמ לותו כעבד הנמכר בשוק, וכן כריך לשלם, אם שוה אלף שקלים כריך לשלם אלף, ואם הוא מנוול ומוכה שתין שתין לו דמיש הגודר פטור, לכל האומר ערכו עלי הין שמין אותו, וכן אמר רש"י ז"ל הין ערך זה לשון דמיש, אלא בין שהוא יוקר בין שהוא זול, כפי שניו הוא הערך הקלוט עליו בפרשה זו: (ד) ואם נקבה הוא, שנדר ערכה לה': (ה) ואם מבן חמש, לא שייהא הגודר קטן, שתין בדברי קטן כלום אלא גדול שאמר ערך קטן זה שהוא בן חמש שנים עלי, מפי רש"י ז"ל:

בחקתי מ

כֶּסֶף וְלַנְּקֵבָה עֶרְכְּךָ שְׁלֹשֶׁת
א שְׁקָלִים כָּסֶף: (ז) וְאִם מִבֶּן־שִׁשִּׁים
שָׁנָה וָמַעְלָה אִם־זָכָר וְהָיָה עֶרְכֶּךָ
חֲמִשָּׁה עָשָׂר שֶׁקֶל וְלַנְּקֵבָה
עֲשָׂרָה שְׁקָלִים: (ח) וְאִם־מָךְ הוּא
מֵעֶרְכֶּךָ וְהֶעֱמִידוֹ לִפְנֵי הַכֹּהֵן
וְהֶעֱרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן עַל־פִּי
אשר

תרגום אשכנזי

פֿינף שקלים זילבער, דיא שעטצונג דער פֿרויענספער־זאָן אַבער אויף דרייא שקלים געועטצט. (ז) איזט דיא פער־זאָן פֿאָן זעכציג יאַהרען אָדער דאַריבער, זאָ ווירד דיא שעט־צונג איינער מאַננספערזאָן אויף פֿונפֿצעהן שקל אונד איינער פֿרויענספערזאָן אויף צעהן שקלים געועטצט. (ח) איזט ער אַבער צו אונפֿערמעגענד, דיעוע שעטצונג צו בעצאַהלען,

רשי

ערים עלי: (ז) ואם מבן ששים שנה וגו'. כשמגיע לימי הזקנה תשה קרובה להחזב כחים לפיכך החים פוחת בהזדקנו יותר מכלים בערכו והחזה לימה פוחת חלק כלים בערכה דחמרי לימני סבח בניתח כחב בניתח סבחת בניתח סימח בניתח וסימנח טבח בניתח: (ח) ואם מך הוח. ערין ידו מצנת ליתן הערך הזה: והעמידו. לנערך לפני הכהן ויערימנו לפי הצנת ידו על מערין: על פי לחר תציג. לפי מה ערים לו יסדרנו ויחזיר לו כדי חייו מטה

תרגום אונקלוס

חֲמֵשׁ סְלְעִין דִּכְסַף וְלִנְקֵבְתָּא פּוּרְסָנָה
תְּלַת סְלְעִין דִּכְסַף: (ז) וְאִם מִבַּר שְׁתִּין
שְׁנִין וּלְעֵלָּא אִם דְּכוּרָא וִיהֵי פּוּרְסָנֵיהּ חֲמֵשׁ
עַשְׂרֵי סְלְעִין וְלִנְקֵבְתָּא עַשַׂר סְלְעִין: (ח) וְאִם
מְסַכֵּן הוּא מִפּוּרְסָנֵיהּ וְיָקִימִנֵּיהּ קֳדָם
כָּהֲנָא וְיִפְרוֹס יָתֵיהּ כָּהֲנָא עַל מֵימַר דִּי
תדביק

באור

(ז) ואם מבן ששים שנה, כשמגיע לימי הזקנה, החזה קרוב להחזב כחים, לפיכך החים פוחת בהזדקנו יותר מכלים בערכו, והחזה לימה פוחת חלק כלים בערכה, דחמרי לימני סבח בניתח פחח בניתח, סבחת בניתח סימח בניתח וסימנח טבח בניתח, לשון רש"י ז"ל: (ח) ואם מך הוא מערכך, ערשו מכך וכזרנוהו למעלה (פרשה כ"ה כ"ה), שעניני שפלות, פעמים נאמר על היורד ומשפל ממעמדו הרחשון, כמו כי ימוך לחיך ומכר מחזוחו (שם) שחינו לך וריק מכל, כי ים לו עדיין לחזוחו, ומוכר רק מקנתו, ולכן תחר זה יסמך לענין לחר, מחיו דבר הוח שפל, ולכן גם כחן נאמר וחם מך הוח מערכך, שמכנו שפל מערך כך שנדר כנון שחמר על כן כ' ערכו עלי, וחין בידו חמשים שקלים וכן בכל הערכים, ולילו לחמר וחם לל הוח, היה כ"ל וחין ידו מספת, שפט לחמר ערך כן חדש עלי, ויש בידו ה' שקלים, לל הוח לפל ידו מספת לערך קטן כזה, עכשיו שחזר וחם מך הוח מערכך, פי' הענין נלו, ורש"י ז"ל פי' וחם מך הוח, שחין ידו מספת ליתן הערך הזה, ומפכרנו התכהן: והעמידו, נחילו לומר והעמידו הכהן לפני הכהן, כחזר פרשתי על ויקן על כף הכהן השמלני' (פרשה י"ד ט"ו), ויסי' דרך נקוח, לו יהי' והעמידו, שיעמיד הנודר נפשו, מפי רשב"ע ז"ל, ושם דברנו על זה, וכשן שין כנוי והעמידו על הנודר, חלק על הנידר, ונוסל לדרש שהנודר יעמיד חת הנידר לפני הכהן שיערכנו כפי הסנ ידו: והעמידו לפני הכהן, יעמיד הנערך לפני הכהן, שיערכנו כפי הסנת ידו על מערין, כי לפי שחין בערכין יותר מחמשים שקלים, והוח חוק התורה כמו שפרשנו (פסוק ג'), למדה התורה עתה שחין הקנה הזמורה כפי חלק נמערין עתיר, לנל מערין עני לינו נותן חלק כדי הסנידו, וחלק להקל נהקדש, לריך העמדה לפני הכהן, שעליו מוטלין ענייני ההקדשות, והכהן יערין חת הנערך כפי הסנת יד המערין, חלק יהי' הערך תלוי ע"פ הדיוט חלק כפי דעת התורה ע"ם הכהן: על פי וגו', לפי מה שים לו יסדרנו, ויחזיר לו כדי חייו מטה כר

אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַנֹּדֶר וַעֲרִיכֶנּוּ הַכֹּהֵן: ס (ט) וְאִם־ בְּהֵמָה אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַיהוָה כֹּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ לַיהוָה יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ: (י) לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ וְלֹא־

ימיר

תרגום אונקלוס

תַּדְבִּיקֵיד נִדְרָא יְפָרְסִינֵיהּ כַּהֲנָא: (ט) וְאִם בְּעִירָא דִּי יְקָרְבוּן מִנַּהּ קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ כֹּל דִּי יִתֵּן מִנַּהּ קֳדָם יְיָ יְהֵי קוּדְשָׁא: (י) לָא

יחליפיניה

תרגום אשכנזי רסד

נאַך דעם פֿערמעגען דעם נעד־ לאָבענדען זאָלל דער פריע־ סטער שעטצען. (ט) איזט עס איין פֿיעה, וועלכֿעם מאַן דעם עווּיגען צו עהרען אָפּפֿערן דאַרף, זאָ זאָלל דאַזיעניגע שטיק, וועלכֿעם ער דעם עווי־ גען צו עהרען הינגענעבען, ועלבסט הייליג זיין. (י) ער דאַרף עס ניכֿט פֿערוועכֿסלען, אָדער

ר ש"י

נר ונסת וכלי לומנות לפי היה ממר מצחיר לו חמורו: (ט) כל לחר יתן ממנו. חמר רגל"ל זו עולה. לכריו קיימין ותמכר לנרכי עולה ודמיה חולין חון מדמי לוחו

החבר

באור

ונסת וכלי לומנות, לפי היה חמר מצחיר לו חמורו, מפי' רש"י ז"ל, ולפי זה אקל לחד דיו, ונחצב לתצלומין, שלפי' העצים חינו לריך לגבי פי, לבל חמר דמי פלוני עלי, לריך לגבי דמיו כפי מה שהוח שוה לפי ממנר נסוק, ולפי המקדיש עני, נותן מה שיש לו, ועל הגשחר נעשה בעל חוב להקדש, ולפי העצים לריך לגבי: (ט) ואם בהמה, לפי הפשט יתמר הכתוב, לפי"י שהמודר ערך נפשות מגלי דמים, וכן המקדיש בית ושדה וכיולא, גוחל מן ההקדש נדמים והמוקדש יולא לחולין, חין הדין כן בפקדי' בהמות הרחויין להקרב על גבי המזבח, חלא לפי שהקדישן שתם, ושתם הקדש לגדק הבית, לו שצירי לגדק הבית, כל שגר יתן ממנו לה' להקדש, יהיה קדש ולא יולא לחולין בגחולת דמים, חלא הפודה חותה מן ההקדש מגלי דמים להקדש, והיא תקרב על גבי המזבח, לפי שכר תקדש עולה, ולפי שנקנה זבחי שלמי' וכן פסק רמב"ם ז"ל (ערכין וחרמין פ"ה ז') המקדיש את בהמתו שתם או שהקדיש את נכסיו שתם, רולין בל בהמה תמימה הרחויה להקרב על גבי המזבח וברים ימכרו לנרכי עולות וכו' והדמים יפלו לנ"ה, ששתם הקדשות לנ"ה, וע"ז נחמר ולפי בהמה לגר יקריבו ממנה קרבן לה' וגו' בלומ' כל הרחוי לקרבן על גבי המזבח יקרב, והנה חסור להקדיש תמימין לנ"ה, וכמ"ש שם (הלכה ו') חלח שלפי הקדישן ימכרו ויפלו דמיהן להקדש, ולפי יקריבו על המזבח, וזהו שחמר הכתוב יהיה קדש, חלח יולחו לחולין כשחר הקדשות שנפדו, ורשב"ם ז"ל פי' בל לגר יתן ממנו לה', לפי הקדישו שתם יהיה קדש קרבן ולא לגדק הבית, לבל (תמורה פ"ז ח') שנינו שתם הקדשות לגדק הבית, וכמ"ש רמב"ם ז"ל, חלח שהוח מחלוקת ר"ח ור"י, ולולי כוונת רשב"ם ז"ל שלא"כ שהקדישו שתם והוח לגדק הבית, יהיה קדש קרבן וכמו שחמרנו, ולא לגדק הבית לחלוטין שיולא לחולין נדמים: ממנו, בהמה שם כלל לכל הקרב, כמו מן הבהמה מן הבקר ומן הלחן (פרשה ז' ב') ושם מפורש, וח"כ מלת ממנו על מין ממנה מין בקר לו כשב לו עז: (י) לא יחליפנו, לפי הפשט חליפין הוח על דבר חחר, שיתן חלף העולה ממון או כלי נסף ושהב לקדש, לפי"י שחליפתו שוה יותר ממנו, ולא ימיר הוח שנותן דבר שה עלמו תמורתו, בקר בבקר עז בעז לו כשב בכשב לבל בהמה על נסף וכיולא לימנו נופל עליו חלא לשון חליפין, והכתוב הבדיל בין חליפין לתמורה, שתם מחליף קרבן בנסף לו שהב, לפי"י שעובר על ל"ת, לין מעשיו כלום, שחין הדבר נתפס כלל להיות קדש, לבל הממיר בהמה בהמה בגון בקר כשב וע"ז נאן, והיה הוח ותמורתו יהיו קדש, ולכן מוכ ולמר, ושם הממיר ימיר בהמה בבהמה ולא חוכ לומר ושם החליף שלין החליפין קדש, ושם כן הממיר לינו עובר רק בלשון לחד, וזהו ששנינו (תמורה דף ג' ח') חלא שתם הממיר מומר וסופג לת החרנעים, ולא לומר שסופג חמוניס,

לבל

תרגום אשכנזי

בחקתי כז

אדער פערטוישען וועדער דאז גוטע מיט איינעם שלעכטען, נאך דאז שלעכטע טיט איינעם גוטען; וועז ער אבער איין שטיק פיעה מיט דעם אנדערן פערטוישט, זא זאלל עם זעלבסט נעבסט דעם דאפיר גענעבענען שטיקע היילוג זיין. (יא) איזט עם אבער איין שטיק אונריינעם פיעה, דאז מאן דעם עווי־

וְמֵיר אֹתוֹ טוֹב בְּרָע אוֹ־רַע בְּטוֹב וְאִם־הָמֵר יָמֵיר בְּהֵמָה בִּבְהֵמָה וְהָיָה־הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ׃ (יא) וְאִם כָּל־בְּהֵמָה טְמֵאָה אֲשֶׁר

לא

נעס גוטען; וועז ער אבער איין שטיק פיעה מיט דעם אנדערן פערטוישט, זא זאלל עם זעלבסט נעבסט דעם דאפיר

רש"י

תרגום אונקלוס

החבר: (י) טוב ברע. תס בנעל מוס לו רע בטוב וכל שכן טוב בטוב לו רע ברע: (יא) ותס כל בהמה טמאה. בנעלת מוס הכתוב מדבר שהיו טמאה להקריבה ולמדך הכתוב שאין קדשים תמימים יוצאין לחולין בפדיון

יַחֲלִיפִינֵיהּ וְלָא יַעֲבֵר יָתֵיהּ טַב בְּבִישׁ אוֹ בִישׁ בְּטָב וְאִם חַלָּפָא יַחֲלִיף בְּעִירָא בְּבְעִירָא וְיֵהֵי הוּא וְחִלּוּפֵיהּ יֵהֵי קוּדְשָׁא׃ (יא) וְאִם כָּל בְּעִירָא מְסָאֲבָא דִּי לָא יַקְרְבוּן מִנֵּהּ קורבנא

באור

שכל בגמרת דרשו (שם דף ט' ע"ח) לא יחליפנו בשל אחרים, ולא ימיר בשל עצמו. [ס"ה, נראה שהחליפין בלשון דומה, כמו בהמה בחפץ, או שלו בשל חבירו, שאין הדברים דומים לפי כוונת מחליפם, והמרה בדומים, כגון שלו בשלו, בהמה בבהמה, בנחינת למיונם, כפי כוונת הממיר]: טוב ברע, בהמה טובה ובריאה, בהמה רעה ורזה, כמו לת שבע הפרות יפות המראה והבריאות (בראשית מ"ח ד'), ושבע הפרות הרקות והרעות וגו' (שם כ"ז), כך נראה לפי פשוטו, שכל רבותינו דרשו והבילו רש"י ז"ל בפרושו טוב ברע, תס בנעל מוס, או בעל מוס בתס, וגם זה פשט המלה, כמו שאמרו בת"כ מניין לרע שהוא בעל מוס (כלומר מניין שבלשון הכתוב קורא גם בעל מוס רע), ת"ל לא תזנח לה' אלהיך שור ושה לשור יהיה בו מוס כל דבר רע, ומעתה למו למידין שתס הזהירה תורה על רע בטוב, כל שכן טוב בטוב ורע ברע, ותס תאמר תס לשרה רע בטוב כל שכן טוב ברע, הולרך להכתב בעבור ותס המר ימיר וגו' והיה הוא ותמורתו יהיה קדש, שתחול הקדושה על בעל מוס לפילו מוס קבוע, לפי"י שהמקדיש בעל מוס קבוע לינו קדוש: בהמה בבהמה, בהמה כולל נקר בשים ועזים, ללמדך שמאירין בקר בכבש או בשב בעז, ולין המורה בעופות ובמנחות: והיה הוא וגו', לחות הלשון הוא, לפי שהקרבן קדוש קדושת הגוף, ותס החליפו או המירו לא עשה כלום, כי לי לפשר שילח מקדושתו, לא יתכן לומר עליו יהיה קדש, כי הוא קדוש ועומד, אבל על התמורה שהיא חולין ועתה נעשית קדש, עליה נכון לומ' יהיה קדש, לכן לומר והיה הוא ותמורתו, שהקרבן נשאר קדש כמו שהיה וגם תמורתו, ולפי שהתמורה היתה תחלה חולין, לומר יהיה קדש שנעתיד יהיה הכל קדש. [ס"ה, לין הבינה סובלת הפירוש הזה כי מלת ותמורתו נדחלת נטעם מפסיק, ועוד שאלו מלת יהיה על התמורה לבדה, היה לו לומר תהיה, אבל שכן דרך הלשון ולאותה, מלת והיה היא סימן לעבר התנאי, ומלת תהיה היא דבור המלילות, וכמוהו (במדבר כ"א ח') והיה כל הנשוך וראה אותו וחי, וכן (שופטים ז' ד') והיה אשר אומר אליך זה ילך אתך הוא ילך אתך, וכן (שם י"ח ל"ח) והיה היונק וגו' והיה לה', ורבים ככה°]: (יא) ואם כל בהמה טמאה, לא

המעמר

(י) והיה הוא, דברי הרב המבאר בזה לא זכיתי להבין, כי מה הבדל יש בין והיה שהוא עבר מהופך לעתיד (שהרי יקדש לפניו עתיד) ובין יהי' שהוא העתיד גרידא, מלבד שאין הבינה סובלת פירושו, כמ"ש הרב המתרגם ז"ל. (יא) ואם כל בהמה טמאה, עיין במ"ש הרב המבאר, ולפי

הפשט

לֹא־יַקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַיהוָה
וְהֶעֱמִיד אֶת־הַבְּהֵמָה לִפְנֵי
הַכֹּהֵן: (יג) וְהֶעֱרִיךְ הַכֹּהֵן אֹתָהּ
בֵּין טוֹב וּבֵין רָע כְּעֶרְכְּךָ הַכֹּהֵן
כֵּן יִהְיֶה: (יג) וְאִם־גָּאֹל יִגְאָלֶנָּה

ויסף

תרגום אשכנזי רסה

עוויגען צו עהרען ניכט צום
אָפפֿער ברינגען דאַרף, זאָ
זאָלל מאַן דאַז פֿיעה פֿאָר דען
פריעסטער ברינגען, (יג) דער
פריעסטער זאָלל עם שעטצען,
וויא גוט אָדער שלעכט עם
זייא, בייא דער שעטצונג דעם
פריעסטערס זאָלל עם בליי=
בען. (יג) ווילל ער עם אַלס=

דאַן

תרגום אונקלוס

קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ וְיָקִים יָת בְּעִירָא קֳדָם
כָּהֲנָא: (יג) וְיִפְרוֹס כָּהֲנָא יָתָהּ בֵּין טַב וּבֵין
בִּישׁ כְּפוּרְסַן כָּהֲנָא כֵּן יְהֵי: (יג) וְאִם

רש"י

כפדיון חלח לח כן הוממו: (יב) כערכך
הכהן כן יהיה. לפחח כל חדם הבח לקנותה
מיד הקדש: (יג) ואם גחל יגחלנה. בבעלים
החמיר הכתוב להוסיף חומש וכן בקדשים

בית

באור

טמאה ממש לאכילה, כלשון הנאמר בפרשת שמיני, שהרי לומר לחבר לח יקריבו ממנה קרבן לה', ורבינו שלמן מקריבין להן למזבח כמו חיל וכבי ויחמור, ועוף בחכילה, ועל כרחך תפרש טמחין לקרבן בין טמחין לחכילה הו לח, לח כן למה לומר טמחה, יחמר ואם מן הבהמה חבר לח יקריבו ממנה קרבן לה', ועל כרחך שהכתוב מדבר במינים הקרבין למזבח חלח שהן טמחין למזבח מחמת מוס, וזהו שהכתוב מפרש חבר לח יקריבו ממנה קרבן לה', כלומר שזוהי טומחתה, שחירש בה לחד מן הדברים שלח יקריבו ממנה קרבן לה', כלומר שנפל בה מוס קנוע, וכן הלכה, כמו שמנו בת"כ יכול בבהמה טמחה הכתוב מדבר, כשהוח לומר ואם בבהמה הטמחה ופרה, הרי בהמה טמחה לחורה, הח לינו מדבר חלח בפסולי המוקדשין שיפדו, יכול יפדו על מוס עובר, ת"ל חבר לח יקריבו ממנה קרבן לה', יצח מוס עובר שהוח כשר להקריב למחר, וכן פירש"י ז"ל בנעלת מוס הכתוב מדבר שהיח טמחה להקרבה, ולמדך הכתו' שחין קדשים תמימים יולחין לחולין בפדיון חלח לח כן הוממו, ועיקר מה שבח ללמד שיולחין בפדיון לחולין בשהוממו, חבל שחין קדשים תמימים יולחין לחולין בפדיון מפורש בשני כתובים שלפני זה וכמו שפרשנו, חבל יותר נרחה בפשט הכתוב שמדבר על שתי דברים ולח כל בהמה טמחה בפשוטו, וחבר לח יקריבו ממנה קרבן לה', גם כל שחינן מקריבין ממנו לה' לפילו טהורה לחכילה, גם מן הבשרה להקרב', חלח שלח יקריבו חותה לה' בעבור מוס וכל דבר רע שחירש בה, כל חלה נפדין מן ההקדש ויולחין לחולין, וכפי הנרחה כן דעת רמב"ן ז"ל (פסוק כ"ז) ושם יתבחר עוד בעז"ה: והעמיד, המקדיש חותה, יעמידנה לפני הכהן שיערך חותה: (יב) והעריך הכהן חתה, כמה היח שוה להמכר לנורך חגלין, והקונה נותן הדמים הללו להקדש, והיח יולחת לחולין: בין טוב ובין רע, בין טובה לחכילה חו לחלחכה, כמו נריחות וטבות (בראשית מ"ל ה'), ובין רעה כחושה ורעת חולי, שחי לפשר לומר לענין מוס, שהרי בנעלת מוס הכתוב מדבר: כערכך, כערך כך של ממון שיחמר הכהן, כן יהיה נסף מקנתה לכל הבח לקנות חותה מיד ההקדש, ולפילו סוחרי בהמות לומרים שהיח שוה יותר, נמכרת על פי ערך הכהן, וכן חין לנרוע מערכו, וגזרת הכתוב הוח: (יג) ואם גאל יגאלנה, למעלה דבר

המעמר

הפשט יהי' טמחה כמשמעו שחסורה בחכילה, כי בהמה נחמר על הרוב חך על הבהיות, ובהם כל חשר לח יקריבו מהם לה', טמחים הם לנו, ולח הזכיר הכתוב החיות הפרטות, לפי שחין מדרכם להיות ברשות חדם בעודם חיים עד כי יוכל להקדישם, וגם הת"כ לח למד שהכתוב מדבר מפסולי המוקדשין, רק ממה שבח עוד ושם בבהמה הטמחה ופרה (להלן פסוק כ"ז).

תרגום אשכנזי

בחקתי כז

וְיָסַף חֲמִשִׁתוֹ עַל־עֶרְכֶּךָ׃ (יד) וְאִישׁ כִּי־יַקְדִּישׁ אֶת־בֵּיתוֹ קֹדֶשׁ לַיהוָה וְהֶעֱרִיכוֹ הַכֹּהֵן בֵּין טוֹב וּבֵין רָע כַּאֲשֶׁר יַעֲרִיךְ אֹתוֹ הַכֹּהֵן כֵּן יָקוּם׃ (טו) וְאִם־הַמַּקְדִּישׁ יִגְאַל אֶת־בֵּיתוֹ וְיָסַף חֲמִשִׁית כֶּסֶף־עֶרְכְּךָ עָלָיו וְהָיָה לוֹ׃ ס

ראן לאזקויפען, זאָמוס ער צו דער שעטצונג דען פינפטען טהייל הינצו לעגען. (יד) ווען יעמאנד זיין הויז אלס איין היילינטהום דעם עוויגען צו עהרען ווירמעט, זאָ זאלל עס דער פריעסטער שעטצען, וויא גוט אָדער שלעכט עס זייא; וויא דער פריעסטער עס שעטצט, זאָ זאלל עס בליי־בען. (טו) ווילל דער הייליגענדע זיין הויז לאזקויפען, זאָ מוס ער דען פינפטען טהייל דער שעטצונג נאָך הינצו לעגען, אלסדאן איזט עס ווידער זיין.

ואם

ס פרשת בחקתי

ואם ווען

תרגום אונקלוס

ר ש י׳

בית וכן במקדיש את השדה וכן בפדיון מעשר בני הבעלים מוסיפין חומש ולא שאר כל

מִפְּרַךְ יְפָרְקִנֵּהּ וְיוֹסֵף חוּמְשֵׁיהּ עַל פּוּרְסָנֵיהּ׃ (יד) וּגְבַר אֲרֵי יְקַדֵּשׁ יָת בֵּיתֵיהּ קוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ וְיַפְרְסִנֵּיהּ כַּהֲנָא בֵּין טַב וּבֵין בִּישׁ כְּמָא דִי יְפָרוֹס כָּהֲנָא כֵּן יְקוּם׃ (טו) וְאִם דַּאֲקַדֵּשׁ יְפָרוֹק־יָת בֵּיתֵיהּ וְיוֹסֵף חוּמֶשׁ כְּסַף פּוּרְסָנֵיהּ עֲלוֹהִי וְיֶהֵי לֵיהּ׃

ואם

באור

בשאר כל קדש; שמלמי׳ מה שערין הכהן וכאן מדבר בקדיש, וכן פי׳ רש״י ז״ל בבעלים הכתוב מדבר להוסיף חומש, וכן בקדיש בית; וכן בקדיש שדה, וכן בפדיון מעשר בני הבעלים מוסיפין חומש ולא שאר כל קדש, כלומר שמא תאמר שהקדיש הזה מדבר בכל קדש; מי שיגאלנה צריך להוסיף עוד חומש על ערכת הכהן; והכתוב שלמעלה מלמד שאין לבעלות ממקח שגזר הכהן; לכן הוסיף לברר הדבר בשה מלינו בבית ובשדה ובמעשר בני שהמורם נהן בכתוב שהבעלים הם המוסיפים חומש, ומלת יגאלנה מורה על זה, שלינו שלא בבעל כמ״ש (פסוק ט״ו): חמישתו, ממשית הכסף: על ערכך, על ערך כך של כסף שהעריך אותה הכהן הנזכר בפסוק שלפניו: (יד) ביחו, וכל נכסיו בכלל, כשהקדיש ביתו לו ממה שיש לו ורולה לגאל מוסיף חומש, כמו שבנו בת״כ; ולאחוב שברט ביתו, ללמדנו שעשה דין בית לדין כל הנכסים, כי למטה בענין מלמד דין שדה לאחוזה; שאם לא נגאלה מן המקדיש היא חרם לכהנים ואינה יולאת ביובל; ולפי שדין בתי החלרים היא כשדה האחן, היינו לומרים שהמקדיש ביתו ומכרה הנזכר לאיש אחר, יהיה ביובל קדש לכהן, לכן פרט דין הבית להשוותו לכל הקדשות שנגאלין לעולם ומכרין לעולם, ויולאין ביובל; ובמשנה (ערכין פ״ט ז׳) שנו בתי חלרים וכו׳ ויולאין ביובל, וזה מסורש וביובל יולא (פרשה כ״ה ל״ח), ושם פרשנוהו ע״פ ברייתא דת״כ כפי פשוטו, אבל בגמרא למדו אחר שהוקשו לשדה לאחוזה מקרא שאינו לריך הוא; ואמרו לא נלרכה אלא למקדיש וגאלה אחר מיד הקדש; הגיע יובל ולא נגאל, חוזר לבעלים ביובל; וזהו עלמו מה שאמרנו כאן בפשט הכתוב: קדש לה׳; לבדק הבית: כן יקום, יהי׳ לו תקומה לקונה לחומו, שיהיה שלו: (טו) יגאל את ביחו, ירמה שבעלים נופל לעון גאולה, ובשאר כל אדם לעון קנייה, כי מלת גאלה נופל על דבר שהיה ברשות בעליו, ובא לרשות אדון אחר; כשיולא מיד האדון ושב לבעליו, נגאל מיד שהיה תפום בו, אבל כשאינו שב לבעליו אינו גאלה, שהרי הוא עדיין ברשות אחר לא בידו ולא ביד קרובו: והיה לו, לקנין, והרי הוא שלו, ובשדה אמר וקם לו (פסוק י״ט), לולי שעל שדה יתכן לעון וקם, שהוא לדור דור; אבל בית אפשר שיפסח

ויחרב

(טז) וְאִם ו מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ יַקְדִּישׁ
אִישׁ לַיהוָה וְהָיָה עֶרְכְּךָ לְפִי זַרְעוֹ
זֶרַע חֹמֶר שְׂעֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל
כָּסֶף: (יז) אִם־מִּשְּׁנַת הַיֹּבֵל יַקְדִּישׁ
שדהו

ציג שקל זילבער. (יז) האט ער זיין פֿעלד נלייך נאך דעם יובליאהר נע־
היי־

תרגום אונקלוס

(טז) וְאִם מֵחֲקַל אֲחֻסַּנְתֵּיהּ יַקְדֵּשׁ גְּבַר קֳדָם יְיָ
וִיהֵי פּוּרְסָנֵיהּ לְפוּם זַרְעֵיהּ בֵּית זָרַע כּוֹר
שְׂעוֹרִין בְּחַמְשִׁין סְלָעִין דְּכָסֶף: (יז) אִם מִשַּׁתָּא
דיובלא

תרגום אשכנזי רסו

(טז) ווען יעמאנד פֿאן זיינעם
ערבאיינענטהומליכן פֿעלדע
איין שטיק דעם עוויגען צו עה־
רען הייליגעט, זאָ ריכטעט זיך
דיא שעטצונ נאך דער אוים־
זאַאט; דיא אויסזאַאט פֿאָן איי־
נעם חמר גערסטען פֿיר פֿינפ־

ר ש " י

כל אדם: (טז) והי' ערכך לפי זרעו. לח כפי טוויה אחת שדה טובה ואחת שדה רעה סדיון הקדשן שוה בית כור שעורים בחמשים שקלים כך גזרת הכתוב והוא שנח לגאלה בתחלת היובל ואם בח לגאלה בחמלעו נותן לפי החשבון שלש ופונדיון לשנ' לפי שחיני הקדש שלח למנין שני היובל שאם נגאלה הרי טוב ואם לאו הגזבר מוכרה בדמים הללו לאחר ושומדת ביד הלוקח עד היובל כשהגיע כל השדות המנורות וכשהיא יולאה מידו חוזרת לבהנים שלי אותו משמר שהיובל פוגע בו ומתחלקת ביניהם זהו המשפט האמור במקדיש שדה ועכשיו לפרשנו על סדר המקראות: (יז) אם משנת היובל יקדיש וגומר. אם משעברה שנת היובל מיד הקדישה

באור

ויחרב לח נאמר עליו לשון תקומה: (טז) ואם משדה אחוזתו, שירש מאביו או מאמו: והיה ערכך לפי זרעו, לח כפי טוויה, אחת שדה טובה אחת שדה רעה, פדיון הקדשן שוה בית כור שעורים בחמשים שקלים, כך גזרת הכתוב, מפי רש"י ז"ל: חמר שערים, מקום שיוכל לזרוע עליו חומר שעורים, וכתב רלב"ע ז"ל נתוב כי עשרת הנתים חומר (יחזקאל מ"ה י"ל), ושם כתוב החיפה והכת (שם שם י"ח), והוא זרע לחיפת שעורים בחמשה שקלים, וזו גזרת המלך בדמי העבד: (יז) אם משנת היובל, זה שאמרתי בחמשים שקל כסף אין זה אלא אם משנת היובל ואילך יקדיש שדהו, מיד אחר שגברה שנת היובל הקדיש שדהו, ומכרה הגזבר על מ"ט שנים עד היובל הבא, לז יתן הקונה בערך החמור בחמשים שקל כסף בעד זרע חומר שעורים, וזהו בערכך יקוס, כלומר אם יתן בערך כך מעות, יקוס השדה לקונה אותו עד היובל, כמו וקם לו (בסוק י"ט), אבל רש"י ז"ל פי' בערכך יקוס, בערך זה החמור יהיה, חמשים כסף יתן, תרגם יקוס על משפט הערך, שיקיים הערך החמור בענין. ורלב"ע ז"ל אמר ואם

המעמר

(טז) והיה ערכך, אם גם אין ספק שהחמשים כסף הם גזרת המלך, בכל זאת בתק הזה יש כוונה עלומה, ואיל, כי אם ימכור איש את שדה אחוזתו ויגאל אותו, לא יוכה איש את עמיתו, כי יחשב כפי כסף מקנתו כמפורש בסדר בהר, אולם במקדיש את שדהו, אם לא תתן התורה סך קצוב לפדיון, הלא הוכה יוכה אותו הגזבר, כי יחשוב זאת לו לבדקה אם לטובת ההקדש יוכה את רעהו, ומי יאמר לו מה תעשה? ולזה נתנה התורה ערך כפי מכמתה השוה לכל. אולם בנתים היה זה מן הנמנע, כי איך יהי' בית חומר והיכל אן משפט אחד להם. זרע חמר שעורים, ת"ל בית זרע כור שעורין, וזהו כמו בעברי כבית סאתים זרע וגו' (מ"ב י"ח ל"ב) והורלחו מקום ומדת הארץ לזרוע, וכן פירשו חז"ל הובא ברש"י בית כור שעורים, ובקלת ספרים הגי' בר זרע וזה טעות, כי בר זרע נופל על הזרע אחר יזרע אחר, כמו הא לכם זרע (בראשית מ"ז כ"ג) ולא על מקום זרע; וגם הזכם בעל חוסב בר בשר בנוסח היסר. (ד"ה)

תרגום אשכנזי

הילינעט, זאָ בלייבט עם בייא
דיעזער שעטצונג; (יח) האָט
ער עס שפעטער נאַך רעם יובל,
יאָהר נעהילינעט, זאָ רעכ־
נעט דער פּריעסטער דאָס גע־לד
נאַך דען יאָהר־ען, דיא נאָך
ביז צום יובליאָהר איבריג זינד,
אונד אַלזאָ געהעט פּאָן דער
שעטצונג עטוואָס אַב. (יט) ווען
נון

ר ש"י

הקדישה וכו' זה לגאלה (מיד): בערכך
יקום. כערך הזה החמור יהיה ממנים
כסף יתן: (יח) ולא לאחר היובל יקדיש. וכן
אם הקדישה מצות היובל וגאלתו ניד נוגר
וכו' זה לגאלה לאחר היובל: וחשב לו הכהן
את הכסף על פי הזמנים הנותרות. כפי
חשבון כילד הרי קנב דמיה של תרנעים
ותשע שנה חמשים שקל הרי שקל לכל שנה
ושקל יתר על כולן והשקל תרנעים ושמונה
פונדיונין הרי סלע ופונדיון לשנה אלא שאחר פונדיון לאחד לכולן ואמרו רבותינו שאותו פונדיון
קלבון לשרוטרוט והבא לגאול יתן סלע ופונדיון לכל שנה לשנים הנותרות עד שנת היובל: ונגרע
מערכך. מניין השנים ממצת היובל עד שנת הפדיון: (יט) ואם גאל יגאל. המקדיש לאותו יוסיף
חומש

תרגום אונקלוס

דְּיוֹבְלָא יְקַדֵּשׁ חַקְלֵיהּ בְּפוּרְסָנֵיהּ יְקוּם:
(יח) וְאִם בָּתַר יוֹבְלָא יְקַדֵּשׁ חַקְלֵיהּ וְיַחְשֹׁב לֵיהּ
כַּהֲנָא יָת כַּסְפָּא עַל פּוּם שְׁנַיָּא דְּאִשְׁתְּאַרָא
עַד שַׁתָּא דְּיוֹבְלָא וְיִתְמְנַע מִפּוּרְסָנֵיהּ:
(יט) וְאִם מַפְרֵק יִפְרוֹק יָת חַקְלָא דְּאַקְדֵּשׁ

יחיה

בחקתי כז

שָׁדֵהוּ בְּעֶרְכֶּךָ יָקוּם: (יז) וְאִם־
אַחַר הַיֹּבֵל יַקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ וְחִשַּׁב־
לוֹ הַכֹּהֵן אֶת־הַכֶּסֶף עַל־פִּי הַשָּׁנִים
הַנּוֹתָרֹת עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְנִגְרַע
מֵעֶרְכֶּךָ: (יח) וְאִם־גֹּאֵל יִגְאַל אֶת־

השרת

באור

ולא מצות היובל, בעבד העומד ומשמש עד היובל ולעולם כן כמו
שנאמר, ולהגריו יותר נכון לומר אם בצות היובל: (יח) ואם אחר היובל, לאחר
שעברו מספר שנים לאחר היובל, לא בשנה ראשונה שלאחר היובל, אלא מובלג מצות היובל,
ולמד מענינו שאמר על פי השנים הנותרות, ולא הקדיש מיד לאחר היובל, כל השנים שלמים,
גם שנת היובל עלמו לינו מספר השנים הכתוב, לכל רש"י ז"ל פי' אם הקדישה מצות
היובל, ונשתהה ניד הגואל וכו' זה לגאלה לאחר היובל, ולעם"י שהגריו ישרים שלין מילוק
בין אם הקדישה מיד או לאחרי כן, אלא בכל תלוי בזמן האמירה, פשט הכתוב הוא שהקדישו
לאחר היובל ומובלג ממנו, וילמדנו גם אם מהרה הגואל מיד יש לגרעון לשנים שעברו: את
הכסף, שנותן בעד השדה: על פי השנים, כפי חשבון, כילד הרי קנב דמיה של מ"ט
שנים חמשים שקל, הרי שקל לכל שנה, ושקל יתר על כלם, והשקל מ"ח פונדיונין שקל
ופונדיון לשנה, אלא שאחר פונדיון לאחד לכלן, ואמרו רבותינו שאותו פונדיון קלבון לשרוטרוט,
והבא לגאול יתן סלע ופונדיון לכל שנה לשנים הנותרות עד שנת היובל, לזון רש"י ז"ל:
ונגרע מערכך, מניין השנים ממצת היובל עד שנת הפדיון, מפי רש"י ז"ל, ואין לך לומר
שסוף מקרא אלמו לריך, שהרי תאמר ושב לו הכהן את הכסף על פי השנים הנותרות עד שנת
היובל, שמיד לאחר לעשות כענין הכתובים שמלם תמיד תמצים שקלים, אם מצות היובל,
לו אם לאחר היובל יהלם ה נרך התמר בגביר השנים הנותרות, גם אם מעט יהיו, לכן היסף
ונגרע מערכך, בענור השנים שעברו מצות היובל עד שנת הפדיון, ומודיע הכתוב שבשה
לא בשנים נגרע מערכך, ולשמים יוסף עליו אם יגאלנו המקדיש כאמור בסוף הפסוק:
(יט) ואם גאל, למעלה דבר במניחה שוה לחיב לאחר ועתה מלמד על מצבע הגאולה, וגאלה
בכעלים במ"ב (פסוק י"ג), וכאמרו המקדיש אותו, שחוזרת לרשותו, וחיבו חוזרת עוד ביובל
לרשות הק־ב, אחר הקונה מיד המקדש קובל פירות עד היובל, וכשמגיע היובל חוזרת
לרשות

הַשָּׂדֶה הַמְקֻדָּשׁ אֹתוֹ וְיָסַף
חֲמִשִׁית כֶּסֶף־עֶרְכְּךָ עָלָיו וְקָם לוֹ:
(כ) וְאִם־לֹא יִגְאַל אֶת־הַשָּׂדֶה וְאִם־
מָכֹר אֶת־הַשָּׂדֶה לְאִישׁ אַחֵר לֹא־
יִגָּאֵל עוֹד: (כא) וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ
בַּיֹּבֵל קֹדֶשׁ לַיהוָה כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם
לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ: ס (כב) וְאִם
אֶת־שְׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא

משדח

נון דעריענינע, דער דאָז פֿעלד
געהיילינגעט האָט, עס ווידער
איינלעזען ווילל, זאָ מוס ער
דען פֿינפֿטען טהייל דער
שעטצונג ואָך הינצו טהון, אי"ס
דאָן בלייבט עס אי"הם. (כ) לעזט
ער עס אַבער ניכט איין, אִדער
מאָן פֿערקויפֿט דאָז פֿעלד אָן
איינען אַנדערן, זאָ קאָן עס
ניכט מעהר איינגעלעזט ווער-
דען. (כא) ווען אַלזאָ דאָז פֿעלד
אים יובעליאַהר ווידער פֿרייא
ווירד, זאָ איזט עס דעם עווי-
גען הייליג, ווי"א איין פֿעלד

דער פֿערבאַננונג (נעהמליך ווי"א איין פֿעלד דאָז מאָן פֿעלליג הינגעגעבען האָט, וואָפֿאָן ווי"-
טער פֿאָרקאָמטען ווירד), דעם פריעסטער זאָלל דיעזעס זיין אייגענטהום צופֿאַללען.
(כב) האָט ער אַבער דעם עווינגען צו עהרען איין פֿעלד געהיילינגעט, דאָז ער געקויפֿט
האָט

תרגום אונקלוס

ר ש"י

יָהֵיה וְיוֹסֵף חוֹמֶשׁ כַּסְפָּ פּוּרְסָנֵיהּ עֲלוֹהִי
וְיקוּם לֵיהּ: (כ) וְאִם לָא יִפְרוֹק יָת חַקְלָא
וְאִם זַבִּין יָת חַקְלָא לְגֻבַר אָחֳרָן לָא יִתְפְּרִיק
עוֹד: (כא) וִיהֵי חַקְלָא בְּמִפְּקֵיהּ בְּיוֹבְלָא
קוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ כַּחֲקַל חֵרְמָא לְכָהֲנָא תְּהֵי
אֲחֻסָּנְתֵּיהּ: (כב) וְאִם יָת חַקַל זְבִינוֹהִי דִי
לא

חומש על הקנס' הזאת: (כ) ואם לא יגאל
את השדה. המקדים: ואם מכר. הגזבר
את השדה לאיש אחר: לא יגאל עוד. לצוג
ביד המקדים: (כא) והיה השדה בצאתו
ביובל. מיד הלוקחו מן הגזבר כדרך שאר
שדות היולאות מיד לוקחיהם ביובל: קדש
לה'. לא שיוג להקדש בדק הבית ליד
הגזבר אלא כשדה החרם הניתן לכהנים
שנא' כל חרם בישראל לך יהיה (במדבר י"ח)
אף זו תתחלק לכהנים על לותו משמר שיוס

הכתובים של יובל פוגע בו: (כב) ואם את שדה מקנתו וגומר. חלוקים בין שדה מקנה לשדה אחוזה

באור

לרשות הקדש, כמפורש בפסוק הסמוך: ויסף, יוסיף חומש על הקנסה הזאת לי' רש"י ז"ל, כלומר לא בלבד כשגואל מצות היובל בלי גרעון שמוסיף חומש, גם כשגואל לאחר היובל, ונוהן על פי השנים הנותרות, כפי הדמים שהוא משלם, כן מוסיף החומש, ובסף ערכך כולל ממשים שקלים שקל ופונדיון לשנה שנה: (כ) ואם לא יגאל, המקדים את השדה קודם שנת היובל: ואם מכר, הגזבר את השדה לאיש אחר, לא יגאל עוד, כלומר לא תבוא עוד ברשות הבעלים, וכמו שאמרנו שלשון גאולה נופל על מזרת הדבר למשפטו הראשון, כי אם לא נגאלה ולא נמכרה, בעוד היובל ועדיין היא ביד ההקדש דינה כדין שדה החרם, לא תגאל עוד, ואם מכרה בין יובל ליובל, ולא נשנת היובל מיד הקונה כדין כל שדה אחוזה היולאת ביובל, לא תשוב לרשות בעליה, אלא והיה השדה בצאתו וגו': (כא) והיה השדה בצאתו ביובל, מיד הלוקחו מן הגזבר כדרך שאר שדות היולאות מיד לוקחיהן ביובל, לשון רש"י ז"ל וכמו שפרשנו (פסוק כ'): קדש לה', לא שיוג להקדש בדק הבית ליד הגזבר, אלא כשדה החרם הניתן לכהנים, שנאמר כל חרם בישראל לך יהיה (במדבר י"ח י"ד), אף זו תתחלק לכהנים על לותו משמר שיוס הכתובים של יובל פוגע בו: ההיא אחוזתו, מה שהיה אחוזתו של מקדיש, יהיה עתה לכהן למחלה, וכן פי' רש"כס ז"ל תהיה אחוזתו, של מקדיש: (כב) ואם את שדה מקנתו וגו',

תרגום אשכנזי

האַט, אונד ניצט זיין ערבאיי־
גענטהום איזט, (כג) זאָ רעצ־
נעט אי־הם דער פריעסטער
דיא סוממאַ דער שעטצונג בין
צום יובעליאַהר, אונד ער גיבט
דיעזע שעטצונג אַלזאָ גלייך
אַלז אין היליגטהום, דעם
עווי־גען צו עהרען. (כד) אים
יובעליאַהר אַבער פֿעללט דאַז
פֿעלד

ב ח ק ת י כז

מִשְׁדֵּהוּ אֲחֻזָּתוֹ יִקְדַּישׁ לַיהוָה׃
(כג) וְחִשַּׁב־לוֹ הַכֹּהֵן אֶת מְכֻסַּת
הָעֲרֵכְךָ עַד שְׁנַת הַיֹּבֵל וְנָתַן אֶת־
הָעֲרֵכְךָ בַּיּוֹם הַהוּא קֹדֶשׁ לַיהוָה׃
(כד) בִּשְׁנַת הַיֹּבֵל יָשׁוּב הַשָּׂדֶה

לאשר

תרגום אונקלוס

לָא מִתְגַּאַל אַחֲסָנְתֵּיהּ יִתְקַדַּשׁ קֳדָם יְיָ׃
(כג) וְיַחְשֹׁב לֵיהּ כַּהֲנָא יָת נְסִיב פּוּרְסָנֵיהּ
עַד שַׁתָּא דְיוֹבְלָא וְיִתֵּן יָת פּוּרְסָנֵיהּ בְּיוֹמָא
הַהוּא קוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ׃ (כד) בְּשַׁתָּא דְיוֹבְלָא

יהוב

ר ש " י

שדה מקנה לא תתחלק לכהנים ביובל לפי שאינו יכול להקדישה קלח עד היובל שהרי ביובל היתה עתידה לצאת מידו ולשוב לבעלים לפיכך אם בא לגאלה יגאל בדמים הללו הקבועים לשדה לחזה ואם לא יגאל הוא בשנת היובל ישוב השדה לאחר קנינו מאתו לאותו שהקדישה וכן תאמר לאחר קנינו הלוקח הזה האחרון מאתו וזהו הנזכר לכך הולרך לומר לאחר לו לאחוזת הארץ מירושת אבות וזהו בעלים הראשונים שמכרוה למקדיש:

ב א ו ר

חלוק יש בין שדה מקנה לשדה לחוזה, שדה מקנה אינו מתחלק לכהנים ביובל, לפי שאינו יכול להקדי' קלח עד היובל, שהרי ביובל היתה עתידה לצאת מידו ולשוב לבעלים, מפי' רש"י ז"ל: אשר לא משדה אחוזתו, לין זה יתור לשון, שלפעמים יהיה שדה מקנתו, וגם יהיה לו לאחוזה, כגון שקיבל השדה מלבין לו מאחד ממוריש והקדישה בחיי המורים, והייתי אומר שהוא שדה מקנה וילא ביובל, לכן לאמר לא משדה אחוזתו, שקנה אותו ממי שאינו יורשו, פרט לא קנהו מאחד ממוריש, שרלוי להיות לו לאחוזה, דינו כדין שדה אחוזה שהוא לכהן, וכן שנינו בערכין (פ"ג ה'): (כג) וחשב לו הכהן, לעניין הגאולה ומכירה דינה כדין מקדיש שדה לחזוה שאמר למעלה (פסוק ט"ז), והיה ערכך לפי זרעו זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף, אם טובה ואם רעה, וכן נגאלת כפי השנים שאם הקדישה לאחר היובל יגרע מערך זה כפי השנים שעברו מבוקר (פסוק י"ח), ככה מקדיש שדה מקנתו וחשב לו הכהן, כלומר על פי השנים הנותרות עד שנת היובל, וזהו שאמר את מכסת הערכך עד שנת היובל, כי לדעתי מלת מכסת כמו חלק, חלק הערך של חמשים שקל כסף, המגיע לשנים הנותרות, שקל ושו דיין לכל שנה, וכן במכסת נפשות וגו' תכוסו על השה (שמות י"ב ד'), כפי חלק המגיע לאחבל הנפשות תחלוקו על השה, וכן כל לשון מכס חלק, כמו בשרשת מלאכת מדין: הערכך, כמו הערך, והוא הערך האמור למעלה והיה ערכך וגו' בחמשים שקל כסף, ועל כן בלה ה"ל הידיעה. ויפה תשרש לפרושנו על מלת ערכך (פסוק ג') שהכ"ף כמו כך לו ככה, שלו הכ"ף כמו לך תתכן ה"ל ידיעה עם הכנוי, ואם כן בשתי מלות מכסת הערכך כולל הכתוב כל האמור למעלה בגאולת שדה לחזוה, וכן אמר רש"י ז"ל אם בא לגאלה יגאל בדמים הללו הקבועים לשדה לחזוה: ונתן, לדעתי אב על שדה לחזוה ועל שדה מקנ' לפי שאמר בשדה לחזוה שהיא ביובל בשדה החרם לכהן, שמא תאמר גם כסף הערך כשגואל את השדה יהיה לכהן, שהרי בשדה לחזוה לא אמר הכתוב למי יתן מעות הערך, לכן זכר בסוף שיתן כסף הערך קדש לה', שיהיה לגזבר להקדש בדק הבית לא לכהן: ביום ההוא, שיתנה, בין שיתן ערך שלם בין שגואל לאחר היובל ונגרע מערכו, תמיד הוא קדש לה': (כד) בשנת היובל, בין שדה המקדים, בין שמכר הגזבר את השדה לאחר, ובין שבשנת היובל

הוא

לַאֲשֶׁר קָנָהוּ מֵאִתּוֹ לַאֲשֶׁר־לוֹ
אֲחֻזַּת הָאָרֶץ: (כה) וְכֹל־עֶרְכְּךָ
יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה
יִהְיֶה הַשָּׁקֶל: (כו) אַךְ־בְּכוֹר אֲשֶׁר
יבכר

פֿעלד וויעדער דעמיניגען
צו, פֿאַן וועלכעם ער עם גע־
קויפֿט האַט, נעהמליך דעם־
סען אייגענטהימליכעם גרונד־
שטיק עם איוט. (כה) אַללע
שעטצונגען געשעהען נאַך דעם
שקל דעם הייליגטהומס, צוואַנ־
ציג גרה אויף יעדען שקל גערעכנעט. (כו) דאַז ערשטגעבאָרענע שטיק, וועלכעם דורך

דיא

תרגום אונקלוס

יְתוּב חַקְלָא לְדַזַּבְּנֵיהּ מִנֵּיהּ לְדִדֵּי לֵיהּ
אַחֲסָנַת אַרְעָא: (כה) וְכָל פּוּרְסָנֵיהּ יְהֵי
בְּסֶלְעֵי קוּדְשָׁא עֶשְׂרִין מָעִין יְהֵי סְלָעָא:
(כו) בְּרַם בּוּכְרָא דִּי יִתְבַּכַּר קֳדָם יְיָ בִּבְעִירָא

רש"י

(כה) וכל ערכך יהיה בשקל הקדש. כל
ערכך שכתוב בו שקלים יהיה בשקל הקדש:
עשרים גרה. עשרים מעות כך היו מתחילין
ולאחר מכאן הוסיפו שתות וחמרו רבותינו
שם מעה כסף לדינר עשרים וארבע מעות
לסלע

באור

הוא נדיך ההקדש, יעוד הבדה לאחר קנהו מאתו לאינו מתחלק לכהנים, וכן לאינו לאחוזת
לקונה מיד ההקדש, ולא תאמר שהדיוט הקונה מהדיוט מספר שני תנועות הוא מוכר, והבדה
יולא ניובל כמבואר בפרשת בהר סיני, לאכל הקונה מיד ההקדש הוא לו לאחלוטין, אלא הבדה
יעוד לאחר קנהו מאתו, ולפי שלפעמים קונה מיד קונה אחר, ומאי תאמר שגזרת הכתוב
הוא שיעוד לאחר קנהו מאתו, הולרך לומר לאחר לו לאחוזת האדן, שאין זה אלא אם הוא
לאחוזת האיש שקנהו מאתו, לאכל קנה מיד קונה יעוד לבעליו הראשונים שהוא לאחוזתו, לאכל
רמ"י ז"ל פי' פן תאמר לאחר קנהו זה הלוקח האחרון מאתו, וזהו הגזבר לכך הולרך לומר
לאחר לו לאחוזת האדן: (כה) וכל ערכך יהיה בשקל הקדש, כל ערכך שכתוב בו שקלים יהיה
בשקל הקדש, לשון רמ"י ז"ל, הולרך לזה לפי שהערכין שמעריך הכהן, כגון והעריך הכהן
אותה בין טוב ובין רע (פסוק י"ב), וכן והעריכו הכהן בין טוב ובין רע (פסוק י"ג), הרי
מה שקובע הכהן צריך לאת, ומה לורך לומר מקרא זה, לכן פי' שמוסב על הערכין שקלבה
התורה בספר שקלים, כגון ערך נפשות וערך שדות, שהשקלים הללו הן שקל הקדש, שכל
שקל מהן הוא עשרים גרה, וכמו שפי' להלן במחלית השקל, ובפדיון הבכור, וכאותן שקלי
הקדש כן שקלי הערכין, ורא"מ ז"ל לא פי' כן: עשרים גרה, שם מטבע קטנה, אולי שעל
כן נקראת גרה מלשון מגוררות במגרה (מלכים ח' ז' ט'), וכמו מעלת גרה (פרשה י"ח ג'),
שהיא הנסירה, לאכל שקל הוא מלשון משקל, ואינו מלומש, וכמה מיני שקלים יש, הולרך
לומר שבשקלים האמורים בערכין הכוונה על שקל הקדש שיש בו עשרים גרה: (כו) אך בכור, לפי
הפשט אני אומר בעבור שכל הפרשה הזאת מדברת מהקדשות לבדק הבית, וקראן בלשון הקדש
קדש לה', כמו ואיש כי יקדיש את ביתו קדש לה' (פסוק י"ד), ואם מבדה לאחוזתו יקדיש איש
לה' (פסוק ט"ז), ועדיין לא נאמר שהבכור קדש למזבח, כי להלן בתוך קדש לי כל בכור
פטר כל רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לי הוא (שמות י"ג ב'), ואפשר שקדישנו לבדק
הבית, לכן אמר בפרשה זו אך בכור אשר יבכר לה' בבהמה כמו שלויתיך, לא יקדיש איש אותו,
כמו בית ושדה לאחוזה, כי אם שור או שה הוא הראוי למזבח, לה' הוא קרבן לה' הוא, ולבד
בבכור הולרך לומר כן, שאילו אחר הקרבנות שאם שקדשום בפיו לעולה לאטעות לאחד מן
הבלמים, בבר אמר למעלה ואם בהמה אשר יקריבו ממנו קרבן לה' וגו', אבל בבור שאינו אלא
קדוש מרחם, בא ללמדנו שאין קדושתו לבדק הבית, ובמשנה תורה נאמר בל הבבור אשר יולד
בבקרך ובצאנך תקדיש לה' אלהיך לא תעבוד בבבור שורך (דברים ט"ו י"ט), אפי' הפשט בא
ללמד שיקדישנו בצאתו מרח' להיות בבור ושיקרב על המזבח בקדושת בבור, לא שיתנו
וישחטם בו, ואח"כ יקרבנו, אלא לא תעבוד בבבור שורך וגו', כי תקדישנו מיד בפיך, וכן

דעת

תרגום אשכנזי

בחקתי כז

דיא ערשטגעבורט דעם עזוי־
נען געוידמעט איזט, קאַן ניע־
מאַנד הייליגען, עם זייא רינד
אָדער קלייניעם פֿיה, זאָ געהערט
עס אָהנעהין דעם עזוינען.
(כז) איזט עם איין אונריינעם
פֿיה, זאָ ווירד עם אום דען
שעטצונגספּרייז לאָז געקויפֿט, מאַן לעגט אַבער דען פֿינפֿטען טהייל דראַצו; ווירד עם אַבער
ואם
ניכט

רש"י

תרגום אונקלוס

לסלע: (כו) לא יקדיש איש אותו. לפי שהוא קרבן לאחר לפי שעתו שלו: (כז) ואם בבהמה טמאה וגומר. לין המקרא הזה מוסב על הבכור שאין לומר בבכור' בהמה טמאה ופדה בערכך וחמור לין זה שהרי לין פדיון פטר חמור חלוי טלה והוא מתנה לכהן ולימנו להקדש חלוי הכתוב מוסב על ההקדש שהכתוב שלמעלה דבר בפדיון בהמה טהור' שהוממה וכאן דבר במקדיש בהמה טמאה לבדק הבית: ופדה בערכך. כפי מה שיעריכנה הכהן:
ואם

באור

דעת רבי עקיבא דתניא מניין לנולד בבור בעדרו שמלוה להקדישו שנאמר הזכר תקדיש, כן נראה לי, לכל רש"י ז"ל פירש לא יקדיש איש אותו, לפי קרבן אחר לפי שעתו שלו, וכן אמר רשב"ם ז"ל לא יקדיש איש אותו לקרבן אחר, כי הוא עצמו קדוש בגר לקרבן בבור וזהו כדעת ר' ישמעאל בברייתא שאמר כתוב אחד אומר תקדיש וכתוב אחד אומר לא תקדיש, הא כיצד אומר מעתה מקדישו אתה הקדש עליו ואי אתה מקדישו הקדש מזבח, ואין הדרשה נגד פשט הכתוב, שגם מסברת שוה הבכור לכל הקדשות, שאי אפשר לשנותן מקרבן לקרבן. ורמב"ן ז"ל כתב על דברי רש"י ז"ל והנכון שיאמר לין לורך להקדיש אותו, כי אם הוא שור או שה לה' הוא מעצמו, והוא הוא כמו שלילות, ומשנה תורה שאמר תקדיש לה' אלהיך, ענינו שיהיה קדש ותגהג בו קדושה, ולא ידעתי מאין הפשיטו' הזה שאין לורך להקדיש אותו, אם רבותינו אמרו שמלוה להקדישו, וכן משמע מלשון קדש לי כל בבור, גם דבריו בפשטי הכתובים הללו לינן מתוקנים: יבבר לה', אשר יולד ראשון שהוא לה', כמו שפירש להלן קדש לי כל בבור בטר כל רחם וגו', ומלת יבבר מבנין פועל, ומן הפעל מלאנו לאחדיו יבבר (יחזק' מ"ז י"ח), יולא בבורי פירותיו, וכן יבבר שנולד ראשון, ואמרו רבותינו ז"ל שבא ללמד שאינו בבור עד אשר יבבר, כשבבר יולא מרחם אמו, אבל קודם שיולא מרחם יכול להקדיש העובר אם זבר יהיה לעולה או לשלמים שנדר להניח, מכאן אמרו מעוברין על הבבור להפקישו מכהן לשלם בו חובתו: (כז) ואם בבהמה הטמאה, לין המקרא הזה מוסב על הבבור, שאין לומר בבבור בהמה טמאה ופדה בערכך, וחמור לין זה שהרי לין פדיון פטר חמור חלוי טלה, והוא מתנה לכהן ולימנה להקדש, חלוי הכתוב מוסב על ההקדש, שהכתוב שלמעלה דבר בפדיון בהמה טהורה שהוממה ואלו דבר במקדיש בהמה טמאה לבדק הבית, לשון רש"י ז"ל, אבל לפי פשוטו של כתוב מוסב על מקרא שלפניו, ומדבר בפטר חמור, שבן מלינו במקום אחר, ואת בבור הבהמה הטמאה תפדה (במדבר י"ח ט"ו) ולימנו חלוי פטר חמור, וכמ"ש רמב"ם ז"ל (בבורים פי"ב ב' וג'), וכן כאן ואם בבהמה הטמאה שהוא החמור, שרלוי לו לפדותו בשה ולתת לוחו לכהן, והחמור מוחר לבעליו, ואם לימנו פודהו בשה ונאמר ערפתו (שמות י"ג י"ג), שיהרגהו בקופץ ואם לא פדהו בשה, חלוי הקדישו לבדק הבית, קדושת הקדש חל עליו, ולריך שיפדנו כפי שוויו בערכך ויוסיף חומש, ואם לא יגאלנו הוא עלמו ימבר לאחרים, ולריך שיתן גם להם את פדיונו,
ולא

וְאִם־לֹא יִגְאַל וְנִמְכַּר בְּעֶרְכֶּךָ׃
(כח) אַךְ כָּל־חֵרֶם אֲשֶׁר יַחֲרִם אִישׁ
לַיהוָה מִכֹּל־אֲשֶׁר־לוֹ מֵאָדָם
וּבְהֵמָה וּמִשְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ לֹא יִמָּכֵר
וְלֹא יִגָּאֵל כָּל־חֵרֶם קֹדֶשׁ־קָדָשִׁים
הוא

תרגום אשכנזי רסט

ניט איינגעלעזט, זא קאן מאן עס פיר דען שעטצונגס־פריז פערקויפן. (כח) אלעס פערבאננטע אבער, וועלכעס יעמאנד דעם עוויגען גיט עהרען אן מענשן, זיעה אדער איינעם הויפעס גרונדשטיק, אלס פערבאננטעס גוט ווירד נאך איינגעלעזט ווערדן, אללעס פערבאננטע איזט אין היילינגטהום דער ערשטען קלאס־

תרגום אונקלוס

יִתְפְּרֵק וְיוֹסִיף חוּמְשָׁא עֲלוֹהִי: (כח) בְּרַם כָּל
חֵרְמָא דִי יַחֲרִים גְּבַר קֳדָם יְיָ מִכֹּל דִּי לֵיהּ
מֵאֱנָשָׁא וּבְעִירָא וּמֵחַקַל אֲחֻסַנְתֵּיהּ לָא
יִזְדַּבַּן וְלָא יִתְפְּרֵק כָּל חֵרְמָא קוּדָשׁ קוּדְשִׁין
הוא

ר ש " י

וחס לא יגאל. על ידי בעליס: ונמכר בערכך. לאחריס: (כח) אך כל חרם וגו'. נחלקו רבותינו בדבר יש לומריס סתם חרמיס להקדש ומה תני מקייס כל חרם בישראל לך יהיה בחרמי כהניס שפירש ואמר הרי זה חרם לכהן וים שאמרו סתם חרמיס לכהן: לא ימכר ולא יגאל. אלא יתן לכהן לדברי האומר סתם חרמיס לכהניס מפרש מקרא זה בסתם חרמיס והאומר סתם חרמיס לבדק הבית מפרש מקרא זה בחרמי כהניס שהכל מודיס שחרמי כהניס אין להס פדיון עד שיגואלו ליד בהן וחרמי גבוה נפדיס: כל חרם קדש קדשיס הוא. האומר סתם חרמיס לבדק הבית מביא ראיה מכאן והאומר סתם חרמיס לכהניס מפרש כל חרם קדש קדשיס הוא ללמד שחרמי כהניס חליס על קדשי קדשיס ועל קדשיס קליס ונותן לכהן כמו שמצינו במסכת ערכין שם נדר נותן דמיהן וחס נדבה נותן את טובתה: מלדס. כגון שהחריס עבדיו ושפחותיו הכנעניס:

כל

באור

ולא תאמר אין לדס מקדיס דבר שאינו שלו, שהרי גוף החמור שלו הוא, ואין לכהן עליו אלא שה, וכשנותן לו השה יהיה החמור לבעליו, כך נראה לי, ולא מלאתי בהלכות סתירת דבר זה, גם לדעת רמב"ן ז"ל סמוך למקרא שלפניו, שאם הקדיש פטר חמור ופדה בערכך, ומקרא שלמעלה מדבר בבהמה טמאה ממש, גם מטהורה בעל מום אשר לא יקרינו ממנו קרבן לה', וכמ"ש (פסוק י"ח): ואם לא יגאל, על ידי הבעליס: ונמכר בערכך, לאחריס נלי תוספות חומש על הערך: (כח) אך כל חרם, נחלקו רבותינו בדבר, יש לומריס סתם חרמיס להקדש, ומה תני מקייס כל חרם בישראל לך יהיה (במדבר י"ח י"ד), בחרמי כהניס, שפירש ואמר הרי זה לכהן, וים שאמרו סתם חרמיס לכהן: לא ימכר ולא יגאל, אלא יתן לכהן, לדברי האומר סתם חרמיס לכהניס, מפרש מקרא זה בסתם חרמיס, והאומר סתם חרמיס לבדק הבית, מפרש מקרא זה בחרמי כהניס שהכל מודיס שחרמי כהניס אין להס פדיון עד שיגואלו ליד כהן, וחרמי גבוה נפדיס, כל זה מפי רש"י ז"ל, ודבריו מפורשין במסנה ובגמרא, וחס כן מקדיש לבדק הבית או מחריס לבדק הבית דין אחד להס, ואעפ"י שמלת חרם הוא על גוף הדבר, שזה עלמו לשון חרם, הואיל ואין שייך לבדק הבית כי אם מעות, על דעת זה החריס שיפלו המעות לבדק הבית, אבל חרמי כהניס שהן חרם גמור שמדבר ממנו בפסוק זה, גוף הדבר מוחרם לא ימכר ולא יגאל, אלא לכהן הוא לעשות בו כחפלו, ומצאנו ליד כהן הרי הוא כחולין: כל חרם קדש קדשים הוא לה', לפיכך הממיר הכיחוב בחרם, לשב"י שהוא לכהן, כי המחריס לגמיס, ואפילו למאי שאמר שאין החרם לכהניס עד שיכרוז לכהן, כיוצא המחריס להוליך דבר זה מרשות חול להיות קדש לה' ולמשרתי ביתו, נעשה הדבר קדש קדשים כעולה וכחטאת, ולכן כל זמן שהוא תחת יד המחריס, לסור בו כמו בדבר שהוא ק"ק, אלא שהוא

נ"ה

תרגום אשכנזי	בחקתי כז
קלאַסטע, אונד אויס דעם עוויגען. (כט) איין יעדער מענש, דער אַלס אין פֿערבאַננטער פֿעראורטהיילט וואָרדען, קאַן ניכט לאָזגעקויפֿט ווערדען זאָנ־	הוּא לַיהוָה׃ * (כט) כָּל־חֵרֶם אֲשֶׁר יָחֳרַם מִן־הָאָדָם לֹא יִפָּדֶה מוֹת יומת
רש"י	תרגום אונקלוס
(כט)כל חרם לשון יחרם וגו'. היוצ' ליהרג ולמר לחד ערכו עלי לא למר כלו': מות יומ'. הרי הוא הולך למו' לפיכך לא יפדה מין	הוא קֳדָם יְיָ׃ (כט) כָּל חֲרָמָא דִי יִתְחָרֵם מִן אֱינָשָׁא לָא יִתְפְּרֵיק אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵיל׃ וכל

באור

ב"ה נתן את החרמים מתנה לאהרן, כמו שאמר כל חרם בישראל לך יהיה כמו שנתן להם מצלמנו בשר הקרבנות ובן התרומה, וכיד הכהנים נעשה כשלהם ויולא לחולין, ויוכל המחרים לקנותו מידם, ואולי גם המחרים לבדק הבית, המועל בו קודם פדיון עונשו קשה מן המועל בשאר הקדש, ולכן בכל הפרשה הזכל ההקדשות אמר קדש לה', ואצל החרם אמר קדש קדשים היא לה', אצל רבותינו ז"ל למדו מזה שחרם של על קדש קדשים ועל קדשים קלים, כמו שביארנו (ערכין פ"ח ו'): מכל אשר לו, דבר שקנוייה לו קנין הגוף, כמו מטלטלין ועבדות ובהמה ועבדו ושפחתו הכנענים, שהן כלם קנין כסף, ונמ"ש נפי' ובהן כי יקנה נפש קנין כספו (פרשה כ"ג י"ח) ועליהן אמר כהן מכל אשר לו מחרם ובהמ' ומשדה אחוזתו, ולפי שהן ככסף מל עליהן קדושת דמים, ולכן בשהחרימם להקדש ופדין ונמכרין, וכשהחרימו סתם לו לכהנים, משנתו ליד הכהן הן כספו של כהן וחולין גמורים, ויוכל לקנותן מיד הכהן לכל אין לדם מחרים דבר שאינו שלו, כגון שהחרים בנו ובתו ועבדו ושפחתו העברים לו שהה מקנתו, שאין גופן שלו אם החרים לא אמר כלום: (כט) כל הדם, לפי הפשט בפסוק שלפניו דבר אם יחרם לים מכל אשר לו, ובאן לא אמר מכל אשר לו אלא אשר יחרם מן האדם, שהוחרם גוף האדם, לא בשעה שהוא מקנת כסף אלא שהחרימוהו אותן שהכח בידם להחרים גוף האדם לשמים, והוא חרם מלך וב"ד הגדול שמלוה לשמוע אליהן, ונאמר כל אשר ימרה את פיך יומת (יהושע א' י"ח), וכן והאיש אשר יעשה בזדון לבלתי שמוע אל הכהן וגו' ומת האיש ההוא (דברים י"ז י"ב), ואם המלך וב"ד הגדול הסכימו שמי ומי העושה זאת יחרם לה', אל החרם על גוף העושה, ואין לו פדיון דמים, אלא מות יומת, וכן מלינו שלוה יהושע בירושו והיתה העיר חרם היא וכל אשר בה לה' רק רחב הזונה תחיה היא וכל אשר אתה בבית וגו' (יהושע ו' י"ז), לכן אמילו הנמלטים בה מעמים אחרים שאין עליהן גזרת לא תחיה כל נשמה חרם הם ומות ימותו, ואמר וכל כסף וזהב וכלי נחושת וברזל קדש הוא לה' יבוא (שם שם י"ט), וכן וידר ישראל נדר לה' ויאמר אם נתן תתן את העם הזה בידי והחרמתי את עריהם (במדבר כ"א ג'), ונאמר וישמע ה' בקול ישראל ויתן את הכנעני ויחרם אתהם ואת עריהם (שם שם ג'), הרי שהמלך והעדה יכולת בידם להחרים גוף האדם לשמים אין לו תקנה ואין פדיון, אלא מות יומת, אצל כסף וזהב שהם מחרימים יבוא לאוצר בית ה', ועל זה אמר כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה מות יומת, ונאמר וכל אשר לא יבוא לשלשת הימים בעלת העדים והזקנים יחרם כל רכושו והוא יבדל מקהל הגולה (עזרא י' ח'), החרימו לבד הרכוש לא בעליהן, שאם החרימו גם האדם היו חייבים מיתה, אצל לוו שיבדל מקהל הגולה, וזה הי' העונש בשאול ויהונתן, שניהם מלחמה אמר חרום החיתם אשר יאכל לחם עד הערב ונקמתי מאויבי (שמואל א' י"ד כ"ו) שהיה זה חרם בעלת המלך והשרים, ובאשר שגג יהונתן ואכל היה נהרג, לפי שאין פדיון לחרם אשר יחרם מן האדם, לולי שהגילוהו העם ואמר ויפדו העם את יונתן ולא מת (שם שם מ"ה), ועיקר דבר זה למדתי מפי' רמב"ן ז"ל, וזהו גם דעתו בפשט הכתוב הזה, והוסיף לומר שאנשי יבא גלעד שעברו על שבועת הקהל ולא באו אל המלחמה, והובו כלם לפי חרב כנזכר בכתוב, אין הכתוב נותנת טעמו כל עדת ישראל רעה גדולה כזו להמית אנשים רבים מישראל שאינן חייבים מיתה, ופנחס היה שם, ועל פיו נעשה הכל, אצל שבועת העדה

יוּמָת: (כט) וְכָל־מַעְשַׂר הָאָרֶץ
מִזֶּרַע הָאָרֶץ מִפְּרִי הָעֵץ לַיהוָה
הוּא קֹדֶשׁ לַיהוָה: (ל) וְאִם־גָּאֹל
יִגְאַל אִישׁ מִמַּעְשְׂרֹו חֲמִשִׁיתֹו יֹסֵף

עליו

תרגום אונקלוס

(כט) וְכָל מַעֲשַׂר אַרְעָא מִזַּרְעָא דְאַרְעָא
מִפֵּירֵי אִילָנָא דַיְיָ הוּא קוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ:
(ל) וְאִם מְפָרֵק יְפָרוֹק גְּבַר מִמַּעֲשַׂרֵיהּ

חומשיה

תרגום אשכנזי רע

זאָנדערן מום שטערבען. (כט) אַלע צעהנטען דעם לאַנדעס, פֿאָן זאַאט אונד בוימפֿריכטען, זינד דעם עוויגען, אַלס איין הייליגטהום, דעם עוויגען צו עהרען. (ל) ווילל יעמאַנד פֿאָן זיינעם צעהנטען עטוואָס לאָזקויפֿען, זאָ מום ער דען

פֿינפֿ־

רש"י

לזין לו לא דמים ולא ערך: (ל) וכל מעשר הארץ. במעשר שני הכתוב מדבר: מזרע הארץ. דגן: מפרי העץ. תירוש ויצהר: לה' הוא. קנאו הקב"ה ומצוה הוא לך לעלות ולאכול בירושלים, כמו שנאמר ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירושך וגומר (דברים

י"ד): (לא) ממעשרו. ולא ממעשר חבירו. הפודה מעשר של חבירו לזין מוסיף חומש ומה היא גאולתו כדי להתירו באכילה בכל מקום והמעות יעלה ויאכל בירושלים כמו שנאמר ונתת בכסף וגומר (שם):

תחת

באור

היא החרם, שאמר עליו כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה מות יומת, וכן מצאנו ז"ל בהגדה בילמדנו תניא ר' עקיבא אומר החרם היא הסנוערה והסנוערה היא האחר, לכאורה יבא גלעד ועמרו על החרם ונתחייבו מיתה, ואמר הרב ז"ל עוד שזה היה טעותו של יפתח, כי חשב כמו שנגיד ישראל יוכל להחרים, והעובר על חרמו יומת, כן בידו לדור לעשות מחיש לו חשבה עולה לו זבח לה' ויחול הנדר, וטעה טעות גדולה, כי החרם יהיה על המורדים לכליותם לו על העובר תקנותם וגזרתם, שתקנו וגזרו לכבוד הש"י, לא חלילה לעולה לו לזבח, כי תועבת ה' היא, וכמו שבארנו (פרשה כ' י"ג), לכך אמרו במ"ר שאפילו הקדש דמים לא היה חייב, והדברים ברורים. וכש"י ז"ל פי' כל חרם אשר יחרם, היולא ליהרג ואמר אחד מהנו עלי לא אמר כלום, כי מות יומת, הרי הולך למות לפיכך לא יפדה, אין לו לא דמים ולא ערך, ואמר רמב"ן ז"ל שבהמותינו נחלקו בדבר, יש דורשים כן, ויש מהם אומרים שהיא חשובה לזייבי מיתות שאין לוקחין מהן כפר לפטרן, ואיתכן לדעתם ז"ל שהכתוב כולל דברים רבים, כמו לא תאכלו על הדם (פרשה י"ט כ"ו) וכמו שבארנו שם, וכמו לא יומתו אבות על בנים וגו' (דברים כ"ד ט"ז), שדורשים אותו בפיסול עדות הקרובים, ומפורש בהיתר עוד רק את בניהם לא המית בכתוב בספר תורת משה אשר צוה ה' לאמר לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות (ד"ה ב' כ"ה ד'), וכן מקרא של חרם וגו' יכלול דין המעריך מחויב מיתה, ודין חרם מלך וג"ד הגדול: (ל) וכל מעשר הארץ מזרע הארץ, במעשר שני הכתוב מדבר, שנקרא קדש לה', שצריך לאכול אותו או כסף פדיונו בירושלים, אבל מ"ר שניתן לבן לוי אחר שנטלה הימנו תרומת מעשר, הרי הוא חולין גמורין, כמו שכתוב ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגורן וכמלאה מן היקב (במדבר י"ח כ"ז): מזרע הארץ, דגן: מפרי העץ, כמו ומפרי העץ, שהוא התירוש והיצהר: לה' הוא, קנאו הש"י, ומצוה הוא לך לעלות ולאכול בירושלים, כמו שנאמר ואכלת לפני ה' אלהיך וגו' מעשר דגנך תירושך וגו' (דברים י"ד כ"ג), לשון רש"י ז"ל, כלומר שחינו לה' ממש כהקדשות וים מסור עליך, אלא שהוא נתן אותו לך שתאכלנו בשמחה בעיר הקדש בירושלים, ואולי שעל כן הוסיף קדש לה' לפרש אמרו לה' הוא שחינו לה' ממש ואסור לזרים, אלא שחין דינו כחולין הנאכלין בכל מקום, אך קדש לה' להאכל לפניו מן החומה: (לא) ואם גאל יגאל איש ממעשרו, ולא ממעשר חבירו, הפודה מעשר של חבירו חינו מוסיף חומש, ומה היא גאולתו כדי להתירו באכילה בכל מקום

והמעות

תרגום אשכנזי

עֲלֵיהֶן: (לג) וְכָל־מַעֲשַׂר בָּקָר וָצֹאן כֹּל אֲשֶׁר־יַעֲבֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט

העשירי

פֿינפֿטען טהייל הינזו זעטצען. (לג) דיא צעהנטען פֿאָם רינד= פֿיעה, אונד קליינפֿיעה, זאָ ווידא עם אונטער דעם שטאָבע

דורכ=

ר ש ' י

תרגום אונקלוס

חוּמְשֵׁיהּ יוֹסֵף עֲלוֹהִי: (לג) וְכָל מַעֲשַׂר תּוֹרִין וְאָן כֹּל דִּי יֶעְבַּר תְּחוֹת חוּטְרָא עֲשִׂירָאָה

יהי

(לב) תחת השבט. כשבא לעשרן מוליכן בפתח זה לחר זה ועשירי מכה בשבט לכוונה בסיקרא להיות ניכר שהוא מעשר

כן

באור

והמעות יעלה ויוכל בירושלים כמו שנאמר ונתתה בכסף (דס שם כ"ה), מפירוש רש"י ז"ל, וא"כ מה אחסר להלן במאכל תורה נאמר כאן שכשיפדנו צריך שיוסיף חומש, ונזכר בפרשה זו לפי שמדברת בהקדשות שהגוזל לעצמו צריך שיוסיף חומש שכן הדין במעשר לפי שהוא קדש לה', כשהתירו להלן בתוך מקום לפדותו בכסף, צריך הוספת חומש: (לב) וכל מעשר בקר וצאן, לא מצינו בתורה מלה מפורשת לעשר מעשר בהמה שנה שנה וכמו שפירש במעשר התבואות עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה (דס שם כ"ח), ובגמרא ת"כ אמרו מניין שמעשר בהמה בלומד מעשר העשירי יהיה קדש, ור' יוסי הגלילי לומד ממה שנאמר בנכור והעברת כל פטר רחם, וכאן נאמר כל אשר יעבור תחת השבט, ורבי למדו מן מלה המלות הסמוך לו, ור' עקיבא למד מעשר מעשר בשני מעשרות מדבר מעשר תבואות ומעשר בהמה, ולחזוב שיטת ר' עקיבא היא פשט המקרא שאמר עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה (דס שם כ"ח) לדעתי לוה במקרא זה על שתי המעשרות, כי מלת זרעך על זרע הארץ ועל זרע הבהמה, וכן מלת תבואות על שתיהן, כי הדגן והבהמות תבואותיו של אדם הן, שמיחין לו הון ועושר, כמו להוסיף לכם תבואתו (פרשה י"ט כ"ה), ועל שתיהן אמר היוצא השדה שנה שנה אחס על זרע השדה יאמר היוצא מעשך, או אשר תוליא שדך, אבל היוצא השדה ענינו כל היוצא על פני השדה למראה עיני האדם מדי שנה בשנה, זרעים שצמחו מאליהם יוצאים על פני השדה וכן ולדי הבהמה שנולדו מאליהם יוצאין על פני השדה, ואחריו פי' דין שתיהן, על זרע הארץ אמר ואכלת לפני ה' אלהיך וגו' מעשר דגנך תירושך ויצהרך, ועל מעשר בהמה אמר ובכורות בקרך וצאנך, אחין זה על בכורי פטר רחם לבד שהרי הבכור נאכל לכהנים, אבל כולל בכור ומעשר, וקרא גם למעשר בכור לפי שהוא החשוב מכל העדר, שנעשה קודש לה' כדרך אף לחי בכור לחתנהו (תהלים פ"ח כ"ח), וכן פרשה י"ב י"ז) לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך וגו', סמך שתי המעשרות מעשר זרע הארץ ומעשר הבהמה הנאכלין לכל אדם, ועוד הוצרך לקרות בכורות לפי שמדבר על המוכחרים שבמעשר, שהן להקרבה והבשר נאכל לבעלים, כי לפי שהמעשר חל על תם ובעל מום ומזוהם וביוצא שפסולין לגזבח כמה שכתבנו (פסוק ל"ג), לכן כאן שמדבר על ההקרבה הוצרך לקרות לחוץ ובכורות בקרך וצאנך, לא תאמר שהמעשר צריך להיות ממזהר העדר, אלא יהיה מכל אשר יעבור תחת השבט בין שמינה בין רזה בין תם בין בעל מום, תמיד העשירי יהיה קדש לה', ולא וקראו בכורות הבקר והצאן, רק לפי שנעשו קדש: תחת השבט, כמו שבארנו (בכורות דף ט"ו ע"ב) כילד מעשרן כונסן לדיר ועושה להן פתח קטן, כדי שלא יהיו שנים יוצאים לנתיב אחד, ומונה בשבט ל' ב' ג' ד' ה' ו' ז' ח' ט', והיוצא עשירי סוקרו בסקרא ואומר הרי זה מעשר, לא סקרו בסקרא ולא מנאום בשבט, או שמנאום רבוצים או עומדים הרי אלו מעושרים, היה לו מאה ונטל עשרה עשרה ונטל אחד אין זה מעשר ר' יוסי בנו יהודה אומר הרי זה מעשר, ובכתוב הסמוך אפרש בעזה"ש: יהיה קדש לה', לקרב למזבח דמו וחלביו, והבשר נאכל לבעלים, שהרי לא נתנה עם שאר מתנות כהונה, ולא מצינו שיהא בשרו ניתן לכהנים, לשון רש"י ז"ל, וכפי מה שפרשנו למעלה מפורש בכתוב שמעשר המעשר נאכל לבעלים בירושלים כאמרו ואכלת לפני ה' אלהיך וגו' ובכורות בקרך וצאנך,

וכן

בחקתי כז

תרגום אשכנזי רעא

הֲעֲשִׂירִי יְהֵיֶה־קֹדֶשׁ לַיהוָה: (לג) לֹא
יְבַקֵּר בֵּין־טוֹב לְרָע וְלֹא יְמִירֶנּוּ
וְאִם־הָמֵר יְמִירֶנּוּ וְהָיָה־הוּא
וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה־קֹדֶשׁ לֹא יִגָּאֵל:
(לד) אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינָי:

דורכגעהט, זאלל דאז צעהנטע שטיק דעם עוויגען געהייליגעט זיין. (לג) מאן זאלל קיינען אונטערשיעד מאכען, צווישען גוטעם אונד שלעכטעם, אונד ניכט אומטוישען, טוישט מאן עס אבער אום, זא מוס עס זעלבסט אונד דאז דאפיר נעטוישטע שטיק הייליג בלייבען, אונד ניכט לאזנע. קויפט וועדען. (לד) דיעזעם זינד דיא געבאטע, וועלכע

דער עוויגע אם בערגע סיני דעם משה פיר דיא קינדער ישראלים אויפגעטראגען.

חזק

תרגום אונקלוס

יְהֵי קוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ: (לג) לָא יְבַקַּר בֵּין
טַב לְבִישׁ וְלָא יַחֲלִפִּנֵּיהּ וְאִם חַלָּפָא יַחֲלִפִּנֵּיהּ
וְיֶהֱוֵי הוּא וְחַלּוּפֵּיהּ יְהֵי קוּדְשָׁא לָא יִתְפְּרֵיק:
(לד) אִלֵּין פִּקּוּדַיָּא דִּי פַקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה
לְוָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּטוּרָא דְסִינָי:

רש"י

כן עושה לטלאים ולעגלי' של כל שנה ושנה: יהיה קדש. ליקרב למזבח דמיו ותמוריו והבא' נחכל לבעלים שהרי לא נמנה עם אחר מתנות כהונה ולא מלינו שיהא נתן בשרו לכהנים: (לג) לא יבקר וגו' לפי שנא' (שם י"ג) כל מבחר נדריכם יגול יהא בורר ומוליא את היפה תלמוד לומר לא יבקר בין טוב לרע בין תם בין בעל מום חלה עליו

קדושה ולא שיקרב בעל מום חלה יאכל בתורת מעשר ואסור ליגזז וליעבד:

באור

וכן ממקרא לא תוכל לאמרו בשעריך וגו': (לג) לא יבקר, לפי שנאמר כל מבחר נדריכם (פרשה י"ג י"ח), יכול יהא נודר מוליא את היפה, ת"ל לא יבקר בין טוב לרע בין תם בין בעל מום חלה עליו קדושה, ולא שיקרב בעל מום חלה יאכל בתורת מעשר ואסור ליגזז וליעבד, לשון רש"י ז"ל, ואפשר לומר שזב על מקרא שלפנינו שאמר כל מבחר יעבור תחת השבט, מי שילה מעשרי הוא קדש, לא שיכנוס לדיר לנקר עדרו להפריש המובחרים למעשר, ואם עושה כן מינו קדוש בקדושת מעשר, ולפי שאמר העשירי סוברים חכמים שאין זה חלה על ידי מנין, או תחת השבט או שמנאם רבולים או עומדים, אבל נעל י' ממאה או ח' מעשרה ולא מנה מיני קורח עליו העשירי, ור"י ברבי יהודה סובר שלא הקביד הכתוב רק שלא יבקר בין טוב לרע, אבל אם נעל י' ממאה או ח' מעשרה בלומד מיזו שיגיעו לידו הרי זה מעשר: ולא ימירנו, לפי שמעשר בלי נקור לפעמים שיהי' העשירי חולה או בעל מום, וימירנו בשה טוב, על כן הזהיר ולא ימירנו: ואם המר ימירנו, יהיו שניהן קדש החת להקריב, ובעלת המום שתאכל בתורת מעשר, אבל על לא יבקר לא אמר דבר, לפי שאין המעשר חל עליו כלל ולריך לחזור ולעשר בהלכה: והיה הוא, פרשנו למעלה (פסוק י'): לא יגאל, וכן לא יגאל, שמא תאמר אם ילא בעל מום, הבעלים יגאלו אותו מיד ההקדש בתוספת חומש, שהרי אין עליו חלה קדושת דמים, ויכניסו הבהמות בעת שנית לדיר להעבירן תחת השבט, שלא שוב שילה עשירי הוא המעשר בין תם בין בעל מום, ונפטרו אותן שילוי מן המעשר: (לד) אלה המצות, מלות ה' הם חלה אשר נלטוו לישראל ביד משה, לא אחרות, וכמ"ש רבותינו ז"ל חלה המלות, אחין נביח רשאי לחדש דבר מעתה: אשר צוה וגו', שלא קם נביח במותו לקבל תקים ומשפטים עם כל הלמותיהן ופרטיהן בחור נמותו: אל בני ישראל, הקדושים לקבל חקי אלהים ותורותיו: בהר סיני, כלם נאמרו לו בסיני כשהיה עם ה' לאחר לא אכל ומים לא שתה, וחזר בח"מ ולמדו בלשון שיאמר כל מלוה לישראל, ובלשון שיתבנה בתורה, וכמ"ש (פרשה ז' ל"ח). וה' יאיר עינינו בתור תורתו, וירחמנו בישועתו אמן:

סכום פסוקי דספר ויקרא שמנה מאות וחמשים ותשעה **נטף** סימן. וחציו והנגיע בבשר הזב, ופרשיותיו עשרה, **בא גד** סימן. וסדריו **כ"ג**, ובחורתו **יהגה** יומם ולילה סימן. ופרקיו **כ"ו**, **ואהיה** עמך ואברכך סימן. מנין הפתוחות **שתים וחמשים**, והסתומות **ששו וארבעים**, הכל **שמנה ותשעים פרשיות**

דודי **צח** ואדום סימן.

סדר

הפטרות

לספר ויקרא

והפטרות למחר חדש, לשבת ר"ח, לפ' זכור, פרה, החדש, לשבת הגדול
ולד' ימי פסח ושבת חול המועד

עם פירוש רש"י ובאור ותרגום אשכנזי

וגם הוספנו

קריאת המפטיר לשבת ראש חדש ולפרשיות הנ"ל.

שנת ת"ק"צ"ה לפ"ק.

HAPHTAROTH.

פראג

דרוק אונד פערלאג דעס משה הלוי לנדא.

ברכות ההפטרה

קודם קריאתה יברך

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר
בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת:
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה
עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

ואחר קריאתה יברך

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם צוּר כָּל־הָעוֹלָמִים צַדִּיק
בְּכָל־הַדּוֹרוֹת הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה. הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם.
שֶׁכָּל־דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק:
נֶאֱמָן אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ וְדָבָר אֶחָד
מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן אָתָּה.
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל־דְּבָרָיו:
רַחֵם עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ
בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:
שַׂמְּחֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאֵלְיָהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ וּבְמַלְכוּת בֵּית
דָּוִד מְשִׁיחֶךָ בִּמְהֵרָה יָבֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר.
וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת־כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ
לוֹ שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן דָּוִד:

בשבת ובשבת ח"המ של פסח

עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת
הַזֶּה שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה לְכָבוֹד וּלְתִפְאֶרֶת.
עַל הַכֹּל יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ
שִׁמְךָ בְּפִי כָּל־חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ
הַשַּׁבָּת:

ליו"ט דפסח

עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים (בשבת וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה)
וְעַל יוֹם חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ (לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה)
לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה לְכָבוֹד וּלְתִפְאֶרֶת: עַל הַכֹּל יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל־חַי תָּמִיד
לְעוֹלָם וָעֶד. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ (השבת ו) יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים:

הפטרת מחר חדש

כשמואל א' סימן כ'

תרגום אשכנזי

(ה) וַיֹּאמֶר־לוֹ יְהוֹנָתָן מָחָר חֹדֶשׁ וְנִפְקַדְתָּ כִּי יִפָּקֵד מוֹשָׁבֶךָ: (ו) וְשִׁלַּשְׁתָּ תֵּרֶד מְאֹד וּבָאתָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־נִסְתַּרְתָּ שָׁם בְּיוֹם הַמַּעֲשֶׂה וְיָשַׁבְתָּ אֵצֶל הָאֶבֶן הָאָזֶל: (ז) וַאֲנִי שְׁלֹשֶׁת הַחִצִּים צָדָה אוֹרֶה לְשַׁלַּח־לִי לְמַטָּרָה: (ח) וְהִנֵּה אֶשְׁלַח אֶת־הנער

(ה) יהונתן זאגטע צו איהם (דוד): מארגען, אלס אם נייאמאנדסטאג, ווירסט דוא פארמיסט ווערדען, דא דיינע שטעללע אפען בלייבט; (ו) איבערמארגען נון געהע נאך טיפער הינאב, ביז דוא אן דען ארט קאממסט, ווא דוא שאן אם טאג יענער בעגעבענהייט דיך פארבארגען געהאלטען, אונד ווייל דאזועלבסט בייא דעם שטיינע אזל. (ז) איך ווערדע אן דעסטען זייטע דרייא פפייילע אבשיעסען, אלס וואללטע איך מיך אים ציעלטרעפפען איבען, (ח) אונד דען קנאפ-

ר ש י

(א) **מחר** חדש. ודרך כל לוכלי שולחן המלך לבוא ביום מועד אל השולחן: ונפקדת. לשני יפקדך ויאחל היכן לחתה: כי יפקד מושבך. שיהיה מושבך חסר שלחתה יושב בו ובן תרגם. יונתן ותיתבעי לרי יהא מרוח בית לסחריותך: ונפקדת. לשון זכרון: כי יפקד. לשון חסרון: (ב) ושלשת. שלשת ימים ולא תרד מאד כלומר לכשתגיע ביום השלישי תרד במקום סתר ותתחבא הרבה כי מאז יבקשוך ובאת אל המקום הסתר הזה לחבר לחתה נכתר בו היום שהוא יום מעשה מלחמה וכן תירגם יונתן ביומא דקולא שלחותו היום נסתר כמה שנאמר ויסתר דוד בשדה מיד ויהי החדש מחר: האבן האזל. לבן שהיא לות להולכי דרכים: האזל. הולכי הדרך וכן תירגם יונתן לבן לחתא לבן האות: (ג) צדה לורה. לא מפיק ה"א ופתרון לדה כמו לבד כל תיבה שלריכה למ"ד בתחלתה הטיל לה ה"א בסופה בלד לותה לבן לורה חלים למטרה כדי שלא יבין הנער וזה סימן יהיה לך ליומוא שם לתה לריך לברוח: (ד) והנה אשלח וגומר: ודרך המבקש מן הירוי הולך עד מקום שרולה שהבן הולך ולזינו יכול לכוין יפה פעמים שהוא מחפשו

ב א ו ר

(ב) **ושלשת**, תספור שלשת ימים ולא תרד מאד להחבא יותר במקום סתר משתהה בו בשני הימים הראשונים, כדכתיב ושלחתני ונסתרתי בשדה עד הערב השלישית (ז"ל כ' ה'), ולהלן נאמר ויסתר דוד בשדה מיד ויהי החדש מחר, ויונתן ת' תתבעי לחדש, כאלו כתיב תפקד מחר, ולזינו נכון לפי המעשה: ביום המעשה, כלומר יום שהי' מעשה השבועה שנשבע שאול ליהונתן שלא יומת דוד שהי' שם נסתר דוד בשדה (רד"ק) כנזכר בפרשה י"ט: האבן האזל, לבן שהיא לות להולכי דרכים, וכן ת"י לבן לחתא (מרז"י): (ג) צדה, הנראה שהיה יהונתן עומד מלד הלבן, והי' מורה החלים משם והלאה, ובזה הי' נקל לדוד לשמוע הקריאה לאשר יקרא יהונתן לנערו, ולא כמו שחשבו המפרשים, שהלבן היתה המטרה, כי לא היה מן הראוי כלל לשלוח הנער סמוך למקום המחבא, פן בחשבו החלים יעבור את המקום וירחה את הנסתר ובפרט כשהוא לומר הנה החלים ממך והלאה, שלא הנכון כמו שאמרנו, ושעם לדה בשדה שם הלבן, ואם שאחר המפיק, הנה לין זה מן הנמנע כידוע למדקדקים. ולדעת קלת המפרשים לדה לורה בשעם מלרה שעיר, ולזינו נכון, כי לוך לא יזכור לאיזה לד יורה, והרבה לדרים, ויונתן לא ת' מלת לדה כלל ובתב תחתיה מלה אחרת, שלחא גירין בקשתא לאדי: לשלח

תרגום אשכנזי

קנאפּפען אבשיקקען, אום דיא
פּײַילע וויעדער אויפּצוזוכּען.
שפּרעכּט איך נון צום קנאַפּ=
פּען, אונד זאַגע: „דיא פּפֿיי=
לע לויגען יאַ נעהער היער=
הער", זאָ נים דיעס פֿיר איין
צייכּן, דאַס דוא קאָממען
קאַנסט, דען דוא ביזט זיכער,
אונר האַסט, בייא גאָטט!
ניכּטס צו פֿירכּטען. (ה) שפּרע=
כּע איך אַבער צום קנאַפּפּען אַל=
זאָ: „דיא פּפֿיילע לויגען יאַ וויי=
טער הין", זאָ גענהע, דען דער
הערר האַט דיך ענטקאָממען
לאָסען. (ו) אונר דיא זאַכּע,
דיא ווער מיט אייגאַנדער פֿער= ס
אַברעדעט האַבען — זיהע מ
דער עוויגע איזט צייגע צווי=
שען אונז בוידען — בלייבט
עוויגליך. (ז) דוד היעלט זיך
אַלזאָ אים פֿעלדע פֿערבאָר=
גען. דער נייאמאָנדסטאַג קאַם

הפטרת מחר חדש

הַנַּעַר לֵךְ מְצָא אֶת־הַחִצִּים אֲשֶׁר
אָנֹכִי מוֹרֶה אֶת־הַנַּעַר הַנַּה הַחִצִּים ו
מִמְּךָ וָהֵנָּה קָחֵנּוּ וָבֹאָה כִּי־שָׁלוֹם
לְךָ וְאֵין דָּבָר חַי־יְהוָה: (ה) וְאִם־
כֹּה אֹמַר לָעֶלֶם הַנַּעַר הַחִצִּים
מִמְּךָ וָהֵלְאָה לֵךְ כִּי שִׁלַּחֲךָ יְהוָה:
(ו) וְהַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֲנִי וָאַתָּה
הִנֵּה יְהוָה בֵּינִי וּבֵינֶךָ עַד־עוֹלָם:
(ז) וַיִּסְתֹּר דָּוִד בַּשָּׂדֶה וַיְהִי הַחֹדֶשׁ
וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ עַל־הַלֶּחֶם לֶאֱכוֹל:
(ח) וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ עַל־מוֹשָׁבוֹ
כְּפַעַם ו בְּפַעַם אֶל־מוֹשַׁב הַקִּיר
וַיָּקָם יְהוֹנָתָן וַיֵּשֶׁב אַבְנֵר מִצַּד

אֶל קרי שאול

שאול

קומען אונד דער קעניג זעטצטע זיך צום עססען הין. (ח) דער קעניג זעטצטע זיך אויף זיינע
גיוועהנליכּע שטעללע אָבען אַן, אַן דער וואַנד: יהונתן בליעב שטעהען, ביז אבנר נעבען
שאול

ר ש " י

מחפצו והחן להלן ממנו פעמים שהוא הולך להלן מן החן ומחפצ והנחצ הזה יהיה לך: לא
לחמור לומר לנער וגו' קחנו וגו'. לא לתה בעלמך ממקום מחנותך וקחנו וגו' לחלי כי אין
לך לירח כי אלוים לך הקב"ה חפן שהכ כאן ולא תירח ואפילו שמעתי מלחת רעה: (ה) ואם
כה לומר וגו' לך כי אלחך. הקב"ה לומר לך לנרוח ולהמלט: (ו) והדבר אשר דברנו. ברי'
שברתנו יחד הנה ה' ביני וביניך עד על לותו דבר: (ח) אל מושב הקיר. נרחצ המטה אצל
הקיר: ויקם יהונתן. עמד ממקומו לפי שאין דרך הבן להיות מיסב אצל אביו שדרכן היה
לאכול

ב א ו ר

לי, להנאתי, וכמו שתרגמתי: (ד) קחנו ובאה, פירש הריק"ס, קח זה הסיאן ובא, וכן
תרגמתי: ואין דבר, רע וכת"י ולית מדבש נים: (ה) כי שלחך ה', כלומר יש לך להודות לה'
אשר נתן בלבבך העלה הזאת לנסות את אבי, ולהמלט טרם כלתה אליך הרעה מאתו. (ו) והדבר
אשר דברנו, דהיינו הברית אשר כרתנו היום תקיים עד עולם, כן נראה לי שעור הכתוב, ומאמר
הנה ה' וגו' שבועה שכן תקוים עד עולם, ומאמת תוכן ההתפעלות יבוא בלאמכ הדבור בין
הנוכח והנעדר כעין מאמר מוסגר: הנה ה' וגו', כת"י הם מימרא דה' ביני וביניך שהיד עד
עלאל: (ח) ויקם יהונתן, עמד ממקומו לפי שאין דרך הבן להיות מיסב אצל אביו, ודוד היה
מיסב בין יהונתן ובין שאול עבשיו שלא בא דוד לא הסיב יהונתן עד שיבא אבנר מלד שאול ואחר
כך יבא יהונתן מלד אבנר, ואם תאמר לא יבא כלל הרי הוא אומר להלן ויקם יהונתן מעל
השולחן

שְׁאוּל וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד: (ט) וְלֹא־
דִבֶּר שָׁאוּל מְאוּמָה בַּיּוֹם הַהוּא
כִּי אָמַר מִקְרֶה הוּא בִּלְתִּי טָהֹר
הוּא כִּי־לֹא טָהֹר: (י) וַיְהִי
מִמָּחֳרַת הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי וַיִּפָּקֵד
מְקוֹם דָּוִד וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־
יְהוֹנָתָן בְּנוֹ מַדּוּעַ לֹא־בָא בֶן־יִשַׁי
גַּם־תְּמוֹל גַּם־הַיּוֹם אֶל־הַלָּחֶם:
(יא) וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל נִשְׁאֹל
נִשְׁאַל דָּוִד מֵעִמָּדִי עַד־בֵּית לָחֶם:
(יב) וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֵנִי נָא כִּי זֶבַח
מִשְׁפָּחָה לָנוּ בָּעִיר וְהוּא צִוָּה־
לִי אָחִי וְעַתָּה אִם־מָצָאתִי חֵן

שאול פלאַטץ געאַמטן, אַבער זאָ, דאַס דוד׳ס שטעלע אָפּ־פֿען בליעב. (ט) שאול זאַגטע אַן דיעזעם טאַג ניכט דאַז מינ־דעסטע היעריבער: דען ער דאַכטע, עס איז איהם פּיעל־ליכט איינע אונריינקייט צו־געשטאָסען, פּאָן דער ער זיך נאָך ניכט גערייניגט האַט. (י) אַלס אַבער אויך אַם מאָר־גענדען טאַג דאַרויף, אַלס דעם צווייטען נייאָמאָנדסטאַג, דוד׳ס שטעללע נאָך אימ־מער אונבעזעטצט בליעב, דאַ זאַגטע שאול צו זיינעם זאָהנע יהונתן: וואַרום קאַם דער זאָהן ישי׳ם וועדער געסטערן נאָך הייטע צום מאַהלע? (יא) יהונתן אַנטוואָרטעט דעם שאול: דוד האַט זיך פּאָן מיר אורלויב נאָך בית לחם אויסגעבעטען,

בעיניך

(יב) אונד געזאַגט: לאַס מיך דאָך הינריזען, דען ווייר האַבען איין פֿאַמיליענפֿעסט אין דיעזער שטאַדט, וועלכעס מיר מיין ברודער אַנזאַגען לאַסען, וועז איך נון גנאַדע אין דיינען אויגען גע־פֿונ־

ר ש "י

לאכול מסובין על המטות וסיה דוד מיסב בין יהונתן ובין שאול ענטיו שלח בח דוד לח הסיב יהונתן עד שיסב לאכול מלד שאול ולח"כ יסב יהונתן מכל לאכול ולח תלמר לח יסב כלל הרי הוח לומר ויקס יהונתן מעל השולחן מכלל שיסב: (ט) מקרה הוח. קרי רלה בלתי טהור הוח ועדיין לח טבל לקריו שחילו טבל לקריו לין לריך הערב שמש לחולין: כי לח טהור. זו הוח נתינת טעם לדבר ולפי שחינו טהור לפיכך לח בח שלח יטמח לת הסעודה: (י) ממחרת החדש. ממחרת מיודע הלבנה: השני. ביום שני לחדש: (יב) והוח לוה לי לחי. גדול הניח לוה

ב א ו ר

השולחן בחרי לף מכלל שיסב (מרש"י). למנס טעס ויקס יהונתן כאן לימו שעמד ממקומו, כי הלח ידע שדוד לח יבוח לל השולחן, וח"כ למה יסב מתחלה? לחבל הטעם שעמד במקומו על רגליו עד שיסב לאכול, כי כן מלינו לשון ויקס שהוח ענין התמהה בדבר (בלייבען), כמו ויקס שלה עפרון (בראשית כ"ג): וישב אבנר מצד שאול, למנס בחופן שהי׳ נפקד מקום דוד, ועשס מכל, נעבור שלח הי׳ לים מפסיק בינו ובין שאול, לבבל הי׳ הריוח ביניהס: (ט) מקרה הואוגו׳, כלומר לולי מקרה בלתי טהור קרס לו, כי לח טהור כלומר והוח לח טהור עדיין מלות׳ הטומלה. (י) ממחרת החדש השני, ר"ל ממחרת כ"ח שהוח שני לחדש, ויונתן תרגם ביומי דבתרוהי דהוח עבור ירחח תנינח (רל"ק), ומלחה כדעת יונתן מדכתיב להלן ביום החדש השני, ולח ביום השני לחדש: (יב) והוא צוה לי אחי, כלומ׳ הדבר הזה שים לנו זכח משפח׳ בעיר לוה לי לחי כלומ׳ לוה לחי׳ לי, כדי שחבוח שם, וכן ויצוו

תרגום אשכנזי

השטרת מחר חדש

בְּעֵינֶיךָ אֶמְלְטָה־נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־
אֶחָי עַל־כֵּן לֹא־בָא אֶל־שֻׁלְחַן
הַמֶּלֶךְ׃ (יג) וַיִּחַר־אַף שָׁאוּל
בְּיִרְהוֹנָתָן וַיֹּאמֶר לוֹ בֶּן־נַעֲוַת
הַמַּרְדּוּת הֲלוֹא יָדַעְתִּי כִּי־בְחֹר
אַתָּה לְבֶן־יִשַׁי לְבָשְׁתְּךָ וּלְבֹשֶׁת
עֶרְוַת אִמֶּךָ׃ (יד) כִּי כָל־הַיָּמִים
אֲשֶׁר בֶּן־יִשַׁי חַי עַל־הָאֲדָמָה
לֹא תִכּוֹן אַתָּה וּמַלְכוּתֶךָ וְעַתָּה
שְׁלַח וְקַח אֹתוֹ אֵלַי כִּי בֶן־מָוֶת
הוּא׃ (טו) וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל
אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָמָּה יוּמַת
מֶה עָשָׂה׃ (טז) וַיָּטֶל שָׁאוּל אֶת־
הַחֲנִית עָלָיו לְהַכֹּתוֹ וַיֵּדַע יְהוֹנָתָן

כ

פֿונדעם האָב׳ן, זאָ מעכטע אין איין וועניג הינאיילען, אונד מיינע אַנפֿערוואַנדטען בעזו־כֿען: דאַהער איוט ער ניכט צום קעניגליכֿען טישע געקאָמ־מען. (יג) דאַ ענטבראַננטע דער צאָרן שאוליס איבער דען יהונתן, אונד ער זאַגטע צו איהם: אויסגעאַרטעטער, ווי־דערשפענסטיגער זאָהן! וויים איכ׳ס דען ניכט, דאַס דוא אַן דען זאָהן ישיס געפֿאַללען פֿינ־דעסט צו דיינער שאַנדע, אונד צור שאַנדע דיינער לייבליכֿען מוטטער? (יד) וואַהרליך! זאָ לאַנג דער זאָהן ישיס לעבט, ווירסט וועדער דוא נאָך דיינע רעגיערונג בעשטעהען קענ־נען: דאַרום שיקקע נאַך איהם, אונד שאַפֿע מיר איהן צור שטעללע, דען ער האַט דען טאָד פֿערשולדעט. (טו) יהונתן אַבער ערוויידערטע זיינעם פֿאַטער שאול, אונד שפראַך: וואַרום זאָלל ער שטערבען? וואַס האַט ער דען פֿערבראָכען? (טז) דאַ וואַרף שאול דען שפיעס נאַך איהם, אום איהן צו טרעפֿען. יהונתן מערקטע נון, דאַס עס פֿאָן זיי־

ר ש "י

נוה לי שהיה שם והוא לחי לליהב: אמלטה · לישקמו"ניר בלע"ז (מלה נוזנת עמי"סער ענטשולדיגען, חוסוויי־כען, עיין בגאור החדש לספר שופטים ג' כ"ו ובהמעמר לספר בראשית י"ט י"ז) לילך יום לחל וקנוח: (יג) נעות המרדות. לשון נוע לשה נעה ונדם יונלנית בשער תאמר זעוה מן זע כן תאמר נעוה מן נע והתי"ו מן הדיבוק שהוא דבוק למרדות: המרדות. שהיא רעויה למרדות ולייסר. ל"ל בשחטפו בני בנימין מבנות שילו שילחו לקול בכרמים היה שהול בייתן ולא רלה לחטוף עד שבאתה היא עלמה והעיזה פניה ורדפה לחריו: נעות. על שם הכרמים והוא גת כמו נעוה לרתמו. יטופין

ב א ו ר

על יוסף לאמר (בראשית ל' ט"ז), פי' שלוו של שלוחם לאמר ליוסף, וטעם והוא נוה במקום ואותו נוה, כטעם ולשת גם הוא במקום ולשת גם לו, שבא היפר במקום הנוטה: אמלטה נא, פי' ר' יצחי' לחמר ללכת ולחזור: (יג) בן נעות המרדות, בן סמוך ללעות ונעות סמוך למרדות, וטעם בן כטעם בן מות הוא, וטעם נעות ל' עווי ועקו', כלומר מצונה מדרך הפצוע, דהיינו שלותו המרדות שהוא נוחר בבן יפי לויבו הוא מצונה מכ' טעמים, ל' נמה שהבן מורד בהאב שלין שלם מורד בשלונו כי שם להסב המלוכה לעלמו, ולדברה מלבותו לא תכון כל הימים

תזר

כִּי־כָלָה הִיא מֵעִם אָבִיו לְהָמִית
אֶת־דָּוִד: (יז) וַיִּקְם יְהוֹנָתָן מֵעִם
הַשֻּׁלְחָן בְּחָרִי־אָף וְלֹא־אָכַל
בְּיוֹם־הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לֶחֳם כִּי נֶעְצַב
אֶל־דָּוִד כִּי הִכְלִמוֹ אָבִיו: (יח) וַיְהִי
בַבֹּקֶר וַיֵּצֵא יְהוֹנָתָן הַשָּׂדֶה
לְמוֹעֵד דָּוִד וְנַעַר קָטֹן עִמּוֹ:
(יט) וַיֹּאמֶר לְנַעֲרוֹ רֻץ מְצָא־נָא
אֶת־הַחִצִּים אֲשֶׁר אֲנֹכִי מוֹרֶה
הַנַּעַר רָץ וְהוּא־יָרָה הַחִצִּי
לְהַעֲבִרוֹ: (כ) וַיָּבֹא הַנַּעַר עַד־
מְקוֹם הַחִצִּי אֲשֶׁר יָרָה יְהוֹנָתָן
וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנַּעַר

ויאמר

תרגום אשכנזי ד

זיינעם פֿאַטער בעשלאָסען זייא, דוד צו טערטען, (יז) שטאַנד פֿאָלל פֿערדרוסעם פֿאָם טישע אויף, אונד נאַהם דיעזען גאַנצען צוויטען נייאָמאָנדסטאָג קיינע שפּייזע צו זיך, ווייל עם איהם דוד׳ם וועגען זעהר לייד וואַר, (יח) אונד איהן זיין פֿאַטער זאָ בעשימפֿט האַטטע. (יח) אַם אַנדערן מאָרגען גינג יהונתן אויפֿם פֿעלד הינוים נאַך דעם אויפֿענטהאַלטע דוד׳ם הין, אונר איין קלייַנער קנאַבע בעגלייטעטע איהן. (יט) צו דיעזעם זאַגטע ער: לויף, האָלע מיר דיא פֿייַלע וויעדער, דיא איך אַבשיעסע. דער קנאַפּע ליעף, אונד ער שאָם דען פֿייַל איהם פֿאָרבייא. (כ) וויא נון דער קנאַפּע פֿע אַן דיא שטעללע דעם פֿייַלעם קאַם, דען יהונתן אַבעגעשאָסען, ריעף איהם דיעזער

נאַך

ו ר ש י

יעופין נעווהי נחמר ולח מן הסס: (יז) ויעצב אל דוד. נשביל דוד: כי הכלימו אביו. נשביל דוד: (יח) למועד דוד, למועד אשר קבע לו דוד. (יט) להעבירו. החלי עבר את הנער:

מאכל

ב א ו ר

אשר בן יצי מי, וזה שאמר לנפשך, שיאמרו עליך שאתה עושה מעשה שגעון, ולבוזת ערות אמך שיאמרו שזנתה תחת אביך, ואין לתה בני, וזה שתרגם יונתן בר סרכניתך דמרדותך קשיא: (טו) כי כלה, נגמר הדבר בלב אביו להמית את דוד (רד"ק): (יז) ולא אכל וגו', מכ' סבות, מ' כי נעלב בעבור דוד ובעבור שהכלימו אביו בדבור ובמעשה (מרד"ק): (יח) למועד דוד, רבים פרשו למועד אשר קבע לו דוד, ואינו נכון, כי הוא אמר אליו בערב והוא הלך בנקר, אלא טעם למועד למקום המיועד אשר נסתר שם דוד, ורבים כן: (יט) להעבירו, אמרו הטעם להעביר החצים שהיו המטרה, וזה אינו נכון, כי אז ירצה בהכרת הנסתר מאחוריה, וכמו שכתב הערוך לעיל, ועוד יש בזה לאיזו תערובות, מתחלה אמר מצא את החצים, משמע שרבים ירה, ואח"כ אמר והוא ירה החצי לצון יחיד, ואח"כ ויבוא הנער עד מקום החצי, משמע שהי' שם נאמר, ויהונתן אמר הלא החצי ממך והלאה ואח"כ זעק וילקט את החצים לצון רבים. ולכן נראה לע"ד שהענין כך הוא שמתחלה אמר לנערו שירוץ פעם אחר פעם למצוא את החצים שיורה, והנה הוא מורה חצי אחד והנער רץ לקחתו, וירה יהונתן מיד עוד חצי אחר להעביר את הנער ממקום החצי הראשון, ולכן כשבא הנער עד מקום החצי הראשון ויאמר יהונתן הלא החצי ממך והלאה על הצד שירה, ויקח הנער את שניהם ויבוא אל אדוניו, ואולי שלשת החצים ירה בזה הסדר זה אחר זה, שיעבור תמיד החאחרון את הראשון ותמיד כשבא הנער עד

הקודם

תרגום אשכנזי

נאַך, אונר זאַגטע: דער פּפֿייל ליענט יאַ ווייטער הין; (כא) אונד ריעף איהם פּער= נער נאַך: פּאָרט! איילע! האַלטע דיך ניכט אויף. דער קנאַפּפּע יהונתן׳ס לאַז דיא פּפֿיילע אויף, אונר קאַם דאַ= מיט צו זיינעם העררן. (כב) דער קנאַפּפּע וואוסטע פּאָן ניכטס, נור יהונתן אונד דוד וואוסטען אום דיא זאַכע. (כג) יהונתן גאַב דעם קנאַפּפּען פּפֿייל אונד באָגען, אונד זאַגטע צו איהם: גיהע! ברינג דיזעם נאַך דער שטאַדט. (כד) דער קנאַפּ= פּע גינג, אונד דוד קאַם הינ= טער דעם שטיינע הערפּאָר, פֿיעל אויף זיין אַנגעזיכט צור ערדע, אונד ביקטע זיך דרייאמאַהל. זיא קיסטען אייגער דען אַנדערן, וויינטען אייגער מיט דעם אַנדערן, בעזאָנדערס אַבער וויינטע דוד זעהר. (כה) ענדליך זאַגטע יהונתן צו איהם: ציעהע אין פֿריעדען! וואַס וויר ביידע ביים נאַמען דעס עוויגען בעשוואָ= רען האַבען, אונד געזאַגט: גאָטט זייא צווישען מיר אונד דיר, צווישען מיינען נאַכקאָמען אונד דען דיינען! דאַז בלייבט עוויגליך.

הפטרת מחר חדש

וַיֹּאמֶר הֲלוֹא הַחֵצִי מִמְּךָ וָהָלְאָה׃ (כא) וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנַּעַר מְהֻרָה חוּשָׁה אַל־תַּעֲמֹד וַיְלַקֵּט נַעַר יְהוֹנָתָן אֶת־הַחִצִּי וַיָּבֵא אֶל־אֲדֹנָיו׃ (כב) וְהַנַּעַר לֹא־יָדַע מְאוּמָה אַךְ יְהוֹנָתָן וְדָוִד יָדְעוּ אֶת־הַדָּבָר׃ (כג) וַיִּתֵּן יְהוֹנָתָן אֶת־כֵּלָיו אֶל־הַנַּעַר אֲשֶׁר־לוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ הָבִיא הָעִיר׃ (כד) הַנַּעַר בָּא וְדָוִד קָם מֵאֵצֶל הַנֶּגֶב וַיִּפֹּל לְאַפָּיו אַרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים וַיִּשְׁקוּ ו אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ וַיִּבְכּוּ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ עַד־דָּוִד הִגְדִּיל׃ (כה) וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן לְדָוִד לֵךְ לְשָׁלוֹם אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְנוּ שְׁנֵינוּ אֲנַחְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה לֵאמֹר יְהוָה יִהְיֶה ו בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין זַרְעִי וּבֵין זַרְעֶךָ עַד־עוֹלָם׃

חֲצִים קרי — וביום

(כה) מאבל הנגב. מסטר מזרח דרומי: עד דוד הגדיל. הרבה לנכות: (כה) לך לשלום. והשבועה אשר נשבענו ה' יהיה עד עליה עד עולם:

השמים

באור

הקודם במקום קרא יהונתן לדוד וגו'. וזה יתישבו כל הפסוקים על נכון: (כג) כליו, קשתו וחניו (רד"ק): (כד) מאבל הנגב, ת"י מסטר מזרח דרומי, ויהי' ל"כ העקר מסר מן הכתוב, גם לא ידעתי לכון הטעם למה שנה מנגב לו מלפנים, ואמרתי לפי גלגי, לולי שם הנגב כנוי לחלק מעבור יבשותו, ע"ל תרן הנגב נתתני, ועניינו כמו מחבל החגר: עד דוד הגדיל, לנכות יותר מיהונתן (רש"י ורד"ק): (כה) אשר נשבענו וגו', הוא יהי' עד עולם, וכלעיל, חלק שהשבועה כתן על השבועה, ולעיל על הברית:

השמים

קריאה למפטיר בשבת וראש חדש

וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן וְנִסְכּוֹ: עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל־עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ:

וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עֹלָה לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם: וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַפָּר הָאֶחָד וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן לָאַיִל הָאֶחָד: וְעִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד עֹלָה רֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה: וְנִסְכֵּיהֶם חֲצִי הַהִין יִהְיֶה לַפָּר וּשְׁלִישִׁת הַהִין לָאַיִל וּרְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ יָיִן זֹאת עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה: וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת לַיהוָה עַל־עֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה וְנִסְכּוֹ:

הפטרת שבת וראש חדש

ניצעי' סימן ס"ו.

(ס) כֹּה אָמַר יְהוָה הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי
וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי אֵי־זֶה
בַּיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ־לִי וְאֵי־זֶה
מָקוֹם מְנוּחָתִי: (ג) וְאֶת־כָּל־אֵלֶּה
ידי

(ס) זאָ שפריכט דער עווינע:
דער הימעל איזט יאַ
מיין טהראָן, דיא ערדע מוי=
נער פּיסע שעממעל. וואָצו אוי=
נען טעמפּעל מיר ערבויען?
וואָצו איינען אָרט, וואָ מיינע
העררליכקייט רוהען זאָלל?
(ג) פֿירוואַהר מיינע מאַכט ער=
שוף

ר ש "י

(א) השמים כסאי. לויני ניריך לבית המקדש שלכם: לי זה בית. לשם הוא כדאי לשכינתי:
(ב) ואת כל אלה. השמים והארץ ידי עשתה ואת לשם לימלמתי שכינתי בתוככם
נהיותכם נשמעים לי לפי שכן דרכי להביט אל עני ונכה רוח וחרד על דברי לשל עתה אין לי
חפץ

ב א ו ר

(א) השמים כסאי, ע"ד שאמר שלמה הנה השמי' ושמי השמי' לא יכלכלוך אף כי הבי' הזה אשר
בניתי, ולא שיהי' הוא ית' ויף יושב ונכסא, אלא ד"מ כמלך שיושב על הכסא ורגליו
בשרפרף ומלוה על עמו מה יעשו (מרד"ק): אי זה בית אשר תבנו לי, כלומר וכי סבורים אתם שהבית
אשר אתם מניחים שם הזבחים שאני שוכן בו ושיכולני הבית כמו שמכיל הגוף, אלא אני לא בויתי
על הבית כ"ל כדי שיכינו ישראל לנפש אלי ויהי' להם מקום מיוחד לבוא שם להתפלל ולהעלות
הקרבנות

יְדֵי עָשְׂתָה וַיִּהְיוּ כָּל־אֵלֶּה נְאֻם־
יְהוָה׃ וְאֶל־זֶה אַבִּיט אֶל־עָנִי
וּנְכֵה־רוּחַ וְחָרֵד עַל־דְּבָרִי׃
(ג) שׁוֹחֵט הַשּׁוֹר מַכֵּה־אִישׁ
זוֹבֵחַ הַשֶּׂה עֹרֵף כֶּלֶב מַעֲלֵה
מִנְחָה דַּם־חֲזִיר מַזְכִּיר לְבֹנָה
מְבָרֵךְ אָוֶן גַּם־הֵמָּה בָּחֲרוּ
בִדְרָכֵיהֶם וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם נַפְשָׁם
חָפֵצָה׃ (ד) גַּם־אֲנִי אֶבְחַר
בְּתַעֲלוּלֵיהֶם וּמְגוֹרָתָם אָבִיא

להז

שוף דיעס גראָסע אַלל, דורך מיין געטטליך וואָרט ענטשטאַנדען אַללע וועזען. דאָרום בליקקע איך הולדרייך אויף דען דעמוטהסאַללען נור, דער צערשלאַגענען גמיטהס מיינען אויסשפרוך ציטטערנד עהרט. (ג) וויא! היער שלאַטעט מאַן איינען שטיער — דאָרט ווירד איין מענש געוואָרגט; אָפּפֿערט היער איין שאַף — בריכט דאָרט איינעם הונדע דאָגגניק; ווייהט שפייץ־אָפּפֿער היער — דאָרט דער זויען בלוט; רייכֿערט ווייהרויך היער — בעטעט דאָרט דען געטצען אַן? וועהלען זיא זאָ איהרע וועגע, האַט אַן זאָלכֿעם גרייל איהרע זעעלע לוסט? (ד) אָ! זאָ וועהלע אויך איך פֿערהענונג, דער איהריגען גלייך, בריינג׳ אונגליק

אי־

ר ש י

חפץ בכם שהרי שומט השור הזה לת בעליו וגזלו ממנו לפיכך זובח השה דומה לפני בעורף לת הכלב והמעלה לת המנחה הרי היא לפני כדם חזיר. והמזכיר לבונה מקטיר לבונה כמו מזכרתה והיתה לנחם לאזכרה: (ג) מברך און. מברך לתי בתשורת לונם מברך לון מתשיר לונם זהו פירושו ולשון ברכה נופל בתשור' שהיה להקבלת פניס כמו קח נא לת ברכתי עשו לתי ברכה ולאו לאלי: גם המה בחרו בדרכיהם. הס חפלים בדרכים הללו הרעים וגם לני לבחר ולחפוץ בתעלוליהם ולס תתמה מהו גס. כן דרך לשון עברית לומר שני גמין זה לצל זה כמו גם בחור גם בתולה גם לי גם לך גם לחבי' גם שנאה לשון לת יחידו גם הס גם לתס לף כאן גם הס בחרו וגם לני לבחר: (ד) בתעלוליהם. להתעולל בס לשון כי התעללת בי: ומגורתם. מה שהם

ב א ו ר

הקרנות לעורר לנס לבער המחשבות הרעות ולשרשם כדמות הדגר הנשרף על המזבח, ל"כ לס לתס עושים הרע ובלים לביתי וזובחים לפני הפסלתם הכוונה ולין לתס עושים בזה רלוני לצל ההיפוך, וזה לתס מכעיסים לותי (מהג"ל): (ב) ויהיו כל אלה נאם יי, נרלה טעם הכתוב לומר, הוית כל לצלה הדברים הי' נלום ה', כלומר בדבר ה' שמים נעשו: וחרד על דברי, ממהר ומשתדל לעשותו, כמו הנה מרדת לליני לת כל המרדה הזאת (מ"ב ד' י"ג), (ג) שוחט השור, כלומר הבי זה ילכה לפני לס על מזבחי יאמט שור, ועל מזבח החליליס זובח גם לדם, ולס הוא מקריב זה לשמי, ועוסף נלב נשם ע"ז, מעלה מנחה על שולחני הטהור ומעלה דס חזיר על במות השקוליס, מזכיר לבונה לפני, ומברך לון, שם עבודה זרה, על דרך הכתוב, ולון ותרפים הפגר, הנה בזה יחלל שמי ב' פעמים, (ד) במה בחרו בדרכיהם, במה שיתן כבודי לפסילים, (ג) במה שיסחית כוונת הקרבן ויחשוב בלבו לתת לי שוחד בהס, כלומר יתן לחליליו: גם המה, מוסב למטה בלומר גם המה בחרו, גם לני לבחר: (ד) בתעלוליהם, להתעולל בס, לשון כי התעללת בי (רש"י), ועשור הכתוב על דרך הס קשוטי בלת לל ולני לקניתס בלת עס, ומזה הטעם הוא מתורגם: ומגורתם, מה שהם יראים ממנו, והוא המלב

והרעב

לָהֶם יַעַן קָרָאתִי וְאֵין עוֹנֶה
דִּבַּרְתִּי וְלֹא שָׁמְעוּ וַיַּעֲשׂוּ הָרַע
בְּעֵינַי וּבַאֲשֶׁר לֹא־חָפַצְתִּי בָּחָרוּ׃
(ה) שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה הַחֲרֵדִים
אֶל־דְּבָרוֹ אָמְרוּ אֲחֵיכֶם שֹׂנְאֵיכֶם
מְנַדֵּיכֶם לְמַעַן שְׁמִי יִכְבַּד יְהוָה
וְנִרְאֶה בְשִׂמְחַתְכֶם וְהֵם יֵבֹשׁוּ׃
(ו) קוֹל שָׁאוֹן מֵעִיר קוֹל מֵהֵיכָל
קוֹל יְהוָה מְשַׁלֵּם גְּמוּל לְאֹיְבָיו׃
(ז) בְּטֶרֶם תָּחִיל יָלָדָה בְּטֶרֶם
יָבוֹא חֶבֶל לָהּ וְהִמְלִיטָה זָכָר׃
(ח) מִי־שָׁמַע כָּזֹאת מִי רָאָה

כאלה

איבער זיא, דאַז לאַנגע זיא
געפֿירטעט; דען אומזאָנסט
ריעף איך, קיינער ווילל פֿער־
נעהמען, איך רעדעטע אום־
זאָנסט, ניעמאַנד האָרכט אויף
איממער טהאַטען זיא, וואַם
מיר מיספֿיעל, ערוועהלטען
איממער דאַז, וואַם איך פֿער־
וואַרף. (ה) הערט גאָטטעס
אויספרוך, דיא איהר זיין
וואָרט עהרפֿורכטספֿאָלל פֿער־
עהרט! אייערע ברידער נעג־
נען זיך אייערע פֿיינדע, פֿער־
שטאָסען אייך אום מיינעס נאַ־
מענס ווילללען, אַבער פֿער־
הערליכט ווירד דער עוויגע
זיין! ווירר זיכטבאַר זיין צו אייר
ערער פֿרייד, אונד זיא —
טיעף בעשעמט! (ו) האָרך,
וועלך געטיממעל פֿאָן דער
שטאַדט? וואַם האַללט פֿאָם טעמפּעל וויערער? יאַ! עם איזט דעם עוויגען שטימע,
ער פֿערגילט זיינען פֿיינדען! — (ו) זיא אַבער (ציון) קום האַט זיא וועהען — אונד
זיא געבעהרט; אָהנע געבורטסעמפּפֿינדונג — גענעזעט זיא מעננליכער קינדער.
(ח) וועסטען אָהר האַט עם פֿערנאָממען? וועסטען אויגע האַט עם געזעהען?

וואור

ר ש "י

שהם ירחים: יען קראתי. שמעו שמוע ושוו לבי: ואין עונה. לומר שמעתי: (ה) החרדים
על דברו. הכדיקים המחרים בקרבה להתקרב על דבריו: למען לחיכם. פועני ישראל
המכזרים למעלה: שונאיכם מנדיכם. הלומרים קרב אליך אל תגע בי. ד"א למען לחיכם בני
עבו מנדיכם אבר לומרו לכם סורו טמא: למען שמי יכבד ה'. בגדולתנו הק"בה מתכבד שאנו
קרובים לו יותר מכם: ונראה בשמחתכם והם יבושו. הנביא לומר אבל לא כן הוא בדבריהם
כי בשמחתכם נרא' והם יבושו. למה: (ו) כי כל שאון שלהם בא לפני הקב"ה ממה שעשו בעירו וקול
יולא מהיכלו ומקטרג על מחריביו ולחרי כן קול ה' משלם גמול לאויביו: (ז) בטרם תחיל.
ליון חיל היולדת ילדה את בניה כלומר יתקבלו בניה לתוכה אבר היתה שוממה מהם ושכולה
והרי הוא בלילו ילדתן עכשיו בלא חבלי יולדה כי כל האומות יגיאוס לתוכה: והמליטה זכר.

כל

ב א ו ר

והרעב, מלשון ויגר מואב: (ה) אמרו וגו', שעור הכתוב לדעתי כך הוא, הנה לחמרו לחיכם
שהם שונאיכם ומרחיקים אתכם למען שמי, ע"ד הכתוב כי עליך הורגנו כל היום (תהלים מ"ד
כ"ג), למנוס תבוא עת שיכבד ה' בגלוי ונראה לכל בשמחתכם והם יבושו אז: (ו) קול שאון, בחזני
הנביא כאלו כבר באה את הישועה הזאת: (ז) בטרם חחיל, ליון חיל היולדת ילדה את בניה
כלומר יתקבלו לתוכה אבר היתה שוממה מהם ושכולה, והרי הוא כאלו יולדתן עכשיו בלא חבלי
יולדה, כי כל האומו' יגיאוס לתוכה (רמ"י): והמליטה, כל יציאת דבר בלוע קרוי המלטה
(הנ"ל)

כְּאִלָּה הַיְוחַל אֶרֶץ בְּיוֹם אֶחָד
אִם־יִוָּלֵד גּוֹי פַּעַם אֶחָת כִּי־חָלָה
גַּם־יָלְדָה צִיּוֹן אֶת־בָּנֶיהָ: (ט) הַאֲנִי
אַשְׁבִּיר וְלֹא אוֹלִיד יֹאמַר יְהוָה
אִם־אֲנִי הַמּוֹלִיד וְעָצַרְתִּי אָמַר
אֱלֹהָיִךְ: (י) שִׂמְחוּ אֶת־יְרוּשָׁלַם
וְגִילוּ בָהּ כָּל־אֹהֲבֶיהָ שִׂישׂוּ אִתָּהּ
מָשׂוֹשׂ כָּל־הַמִּתְאַבְּלִים עָלֶיהָ:
(יא) לְמַעַן תִּינְקוּ וּשְׂבַעְתֶּם מִשַּׁד
תַּנְחֻמֶיהָ לְמַעַן תָּמֻצוּ וְהִתְעַנַּגְתֶּם
מִזִּיז כְּבוֹדָהּ: (יב) כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה
הִנְנִי נוֹטֶה־אֵלֶיהָ כְּנָהָר שָׁלוֹם
וּכְנַחַל שׁוֹטֵף כְּבוֹד גּוֹיִם וִינַקְתֶּם
עַל־צַד תִּנָּשֵׂאוּ וְעַל־בִּרְכַּיִם

תשעשעו

וואורדע איין לאַנד יע נע=
ציייגט אין איינעם טאַגע? איזט
יע איין פֿאָלק מיט איינעם
מאַהלע ענטשטאַנדען? אַבער
ציון, אָהנע שמערצען ברינגט
קינדער זיא הערפֿאָר. (ט) וויא!
איך פֿיהרטע זיא צום ענטבין=
דונגסשטוהל, אונד זיא זאָלל=
טע ניכט געבעהרען? שפריכט
דער עווינע; איך בעשטיממ=
טע זיא צום קינדערציייגען,
אונד העממטע דיא געבורט?
שפריכט דיין גאָטט. (י) פֿרוי=
עט אייך איצט מיט ירושלים,
פֿראָהלאָקט מיט איהר, דיא
איהר זיא ליעבט! נעהמט אַנ=
טהייל אַן איהרער וואָננע,
דיא איהר זיא זאָנסט בעטרוי=
ערט! (יא) נעהערט אייך אין
גאַנצער פֿיללע פֿאָן דיעזער
טראָסטפֿאָללען ברוסט, גע=
ניעסט גאַנץ דער זעליגקייט
דער וויעדערגלעענצענדען ווער=

דע; (יב) דען זעהט! זאָ שפריכט דער עווינע: איך לייטע גליקזעליגקייט וויא אייננען באַך נאַך
דיעזער שטאַדט, וויא איבערשוועללענדען שטראָם, דער פֿעלקער רייכטהום הין, דאַס
אייער זייא דער גענוס, אויף דען אַרמען זאָללט איהר דאָרט געטראַגען ווערדען, זאַנפֿט גע=

וויעגט

ר ש "י

כל יכיולת דבר בלוע קרוי המלטה, והמליטה לישקומלי"ר בלע"ז (מלה נוזנת עיין בהפטרת
מחר מדם בסוק י"ב): (ח) היוחל ארץ ביום אחד. היבח חיל ליולד' לילד מלח ארץ בניס
ביום אחד: (ט) האני אשביר ולא אוליד. האני אביח את אמה על המשבר ולא אפתח
רחמ' להוליח עוברה כלומר שמא אתחיל בדבר ולא אוכל לגמור והלא אני המוליד את כל
היולדת ועכשיו שמא עלרתי בתמיה: (יא) מצד. לשון צדיס: תמוצו. שמוליי"ר בלע"ז. (זוסע"ר,
חויסזויגען, חייכזויגען): מזיז כבוד'. מכבוד גדול הזה וממשמ לבא לנו. זיז לישמוביי"מוט
בלע"ז (עיין למטה בנאור): (יב) וכנחל שוטף. אני נוטה אליה כנוד גויס: על צד.

על

ב א ו ר

(הג"ל): (ח) היוחל ארץ, היבוא חיל ליולדת לילד מלוח ארץ בניס ביום אחד (הג"ל): כי
חלה, כמעט שחלה גם ילדה: (ט) האני אשביר ולא אוליד, כלומר שמא אתחיל בדבר ולא
אוכל לגמור (הג"ל): (י) שמחו את ירושלים, עם ירושלים, ולולי כן הי' הפ"ם נקודה פת"ח, והעד
ציון אתה: (יא) משוד, כמו ושוד מלכים תיוקי, והוא כמו שד בפת"ח, ועל ד"מ ר"ל תענוג
(רד"ק): תמוצו, מפעלי הכסל, וטעם מליצה בכל ענין של תינקו ממדרגה יתירה מעט: מזיז
כבודה, מכבוד גדול הזה וממשמ לבוא לפה. זיז, לישמוביימט בלע"ז רש"י, כ"ל (עוספעמאכן)
בל"ת

תְּשָׁעֶשְׁעוּ: (יג) כְּאִישׁ אֲשֶׁר אִמּוֹ
תְּנַחֲמֶנּוּ כֵּן אָנֹכִי אֲנַחֶמְכֶם
וּבִירוּשָׁלַ͏ִם תְּנֻחָמוּ: (יד) וּרְאִיתֶם
וְשָׂשׂ לִבְּכֶם וַעֲצְמוֹתֵיכֶם כַּדֶּשֶׁא
תִּפְרַחְנָה וְנוֹדְעָה יַד־יְהוָה אֶת־
עֲבָדָיו וְזָעַם אֶת־אֹיְבָיו: (טו) כִּי־
הִנֵּה יְהוָה בָּאֵשׁ יָבוֹא וְכַסּוּפָה
מַרְכְּבֹתָיו לְהָשִׁיב בְּחֵמָה אַפּוֹ
וְגַעֲרָתוֹ בְּלַהֲבֵי־אֵשׁ: (טז) כִּי בָאֵשׁ
יְהוָה נִשְׁפָּט וּבְחַרְבּוֹ אֶת־כָּל־
בָּשָׂר וְרַבּוּ חַלְלֵי יְהוָה:
(יז) הַמִּתְקַדְּשִׁים וְהַמְטַהֲרִים

אל

תרגום אשכנזי ז

וויעגט וויא אויף מיטטערלי=
כעם שאָאסע. (יג) פֿיר וואַהר!
וויא איינע מוטטער איהרען
זאָהן טרעסטעט, זאָ טרעסטע
איך אייך, יאַ אין ירושלים
זאָללט טראָסט איהר פֿינדען,
(יד) איהר זאָללט עס איננע
ווערדען, וויא פֿריידע אייער
הערץ ערפֿיללט, וויא יעדע
קראַפֿט גלייך צוֹאַרטעם גרא=
זע אויפֿם נייע בליהט, זאָ ווירד
גאָטטעס מאַכט אַן זיינען
קנעכטען, זיין גרים אַן זיינען
פֿיינדען אָפֿענבאַר. (טו) זעהט,
וויא דער עוויגע אין פֿלאַממען=
דעם פֿייער ערשיינט, זיין
פֿראַכטוואַגען אין דיסטערן
וועטטערוואָלקען, אַללעס
הויבט דעם צאָרנעס גלוטה,
זיין שעלטען קינדען ליכטע

פֿלאַממען אַן. (טז) יאַ דער עוויגע ריכטעט דורכם פֿייער, ריכטעט דורכם שווערדט אַללע
וועזען — דער גאָטט גערכטעטען זינד פֿיעלע. (יז) יענע, דיא הייליגקייט ערהייכען, מיט
פֿער=

ר ש " י

על נכדי לומניכם. על גיסטין: תשעשעו. תהיו מזועזעין כדרך שמזעזעין את התינוק לישבניי"ר בלע"ז. (וזה פעל נופן בל"ל עסבאַלטי"ער, ערגעלען, בעזומטיגען, קולוויי"ז מאַכען, ועיין בהמעמר לס' במדבר י"ח ח', ועיין בשלחוני לספר ישעי') : (יד) ונודעה יד ה'. בעזותו נקמותיו ונוראותיו ידעו עבדיו את כח גבורת ידו: (טו) להשיב. נחמת אף יבוא על הרשעים: להשיב. לגריו בחימ' את לחמו: (טו) כי באש. על גיהנום ה' נשפט עם כריו ולפי שהוא בעל דין ודיין נופל בו לשון נשפט אלף הוא טוען טענותיו למלוך עונש ופשע וכן ונשפטתי אתו. הנני נשפט לחוך לשון וויכוח הוא דורשניי"ר בלע"ז (וזהו דיספער"נער מוכטערטיידען, בעטטיימען, מורטהיילען, ועיין בהמעמר לספר שמות כ"ח ט"ו, ועיין ישעי' ט"ז ג'). ופשוטו כי באש ה' ובחרבו נשפט כל בשר וכן רבים מסורסים במקילות: (יז) המתקדשים. המזדמנים אני ואתה נלך ליום כלוני לעבוד עבודת אלילים

ב א ו ר

וכל"ח בעוועגונג), וכענין הזה ה"ח מתורגם: (יב) תשעשעו, תהיו מזועזעים כדרך שמזעזעין את התינוק, לישבנייר בלע"ז (רש"י), ל"ל (עסבאַלטיער) וכל"ח (מוכטער מאַכען) ומתורגם (זאַכטע וויגען) כפי ענין הזעזוע הזה על הברכים: (יד) ועצמותיכם כדשא תפרחנה, היפך ורוח נכאה תיבש גרס, כי כמו שהלקוה והיגון יבשו עלמותיכם בגלות, כן כשתשוב לירושלים השמחה והששון יפריחו עלמותיכם (רד"ק): את עבדיו, עם עבדיו שתהי' יד ה' עמהם לטובה ועם אויביו לרעה (הנ"ל): (טו) להשיב, פי' הריק"ש להנעיר מן שביב אף, והוא על משקל להקל כל נכבדי ארץ, ואם זה בחירק וזה בצירי אחד הוא כנודע למדקדקים: (טז) נשפט, נפעל עומד, נטעם ונשפטתי אתו בדבר ובדם דיזקזקאל, וענינו שיכנס עמו במשפט, וכן נלחם בלחמתי: (יז) המתקדשים, מרחיצים עלמן בקדושים וכסי טמאים, כן הוא הענין בהתפעל, כמו והתברך בלבבו, מתבנך וחסר לקס (רד"ק): והמטהרים, דינו מתטהרים, כי הוא ג"כ מבנין
התפעל

אֶל־הַגַּנּוֹת אַחַר אַחַד בַּתָּוֶךְ
אֹכְלֵי בְּשַׂר הַחֲזִיר וְהַשֶּׁקֶץ
וְהָעַכְבָּר יַחְדָּו יָסֻפּוּ נְאֻם־יְהוָה׃
(יח) וְאָנֹכִי מַעֲשֵׂיהֶם וּמַחְשְׁבֹתֵיהֶם
בָּאָה לְקַבֵּץ אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם
וְהַלְּשֹׁנוֹת וּבָאוּ וְרָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי׃
(יט) וְשַׂמְתִּי בָהֶם אוֹת וְשִׁלַּחְתִּי
מֵהֶם פְּלֵיטִים אֶל־הַגּוֹיִם תַּרְשִׁישׁ
פּוּל וְלוּד מְשְׁכֵי קֶשֶׁת תּוּבַל וְיָוָן
הָאִיִּים הָרְחֹקִים אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ
אֶת־שִׁמְעִי וְלֹא־רָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי
וְהִגִּידוּ אֶת־כְּבוֹדִי בַּגּוֹיִם׃
(כ) וְהֵבִיאוּ אֶת־כָּל־אֲחֵיכֶם מִכָּל־
הַגּוֹיִם ׀ מִנְחָה ׀ לַיהוָה בַּסּוּסִים

אחת קרי וברכב

פֿערשטעלטער רוינה יט אין
געדטען שלייזען, דאָרט אין
איהרער מיטטע (דעם אונ־
וועזען) צו פֿרעהנען, יענע,
דיא אם פֿלייש דער זויא, אַן
גרייעל, אַן מיזע איהרע ליסטע
ביסען, אַללע זאָללען זיא פֿער־
געהען, שפריזט דער עווינע.
(יח) איך דער טהאַט אונד
געדאַנקע דורזשויעט, (פֿער־
קינדע), עס איזט צייט פֿעלקער
אונד נאַציאָנען צו זאַממעלן,
דאַם זיא קאָממען, אונד דיא
מאַיעסטעט ערקענענ: (יט) איך
מאַכע זיא דורך צייכען קענענט־
ליך — פֿאָן דען ערעטטעטען
אונטער איהנען זענדע איך
צו דען פֿעלקערן נאַך תרשיש,
פול אונד לוד — דען באָגען־
שיטצען, נאַך תובל אונד יון,
נאַך דען פֿערנסטען קיסטען,
דיא פֿאָן מיינעם רופֿע ניט גע־
הערט, ניט דיא מאַיעסטעט
געשויעט, דאַם זיא מיינע
הערליכקייט יענען נאַציאָנען פֿערקינדען. (כ) אוים אַללען פֿעלקערשטעממען פֿיהרע
זיא דאַן אייערע ברידער הער — איינע אָפּפֿערגאַבע דעם עווינען! — אויף רָאָס אונד וואַ־
גען

ר ש ״ י

פלונית: אל הגנות. שורעין שם ירק ושם היו מעמידין ע"ז: אחר אחד. כמה שתירגם יונתן סיעה אחר סיעה מתקדשים ומטהרים לעבוד סיעה אחר שגמרה חבירתה את עבודתה: בתוך. בחמלא הגינה כך היה דרכם להעמידה: (יח) ואנכי מעשיהם ומחשבותיהם בלה וגומר. ואנכי מה עלי לעשות מעשיהם ומחשבותיהם בלה אלי והיא תזקיקני לקבץ את כל הגוים ולהודיע שמעשיהם הבל ומחשבותם שהם חושבין למען שמי יכבד ה' יכינו שהוא שקר והיכן הוא לותו קיבוץ הוא האסיף שניכף זכריה ואספתי את כל הגוים אל ירושלים: וראו את כבודי. בהלחמי בהם במכת המק בשרו ועיניו ולשונו: (יט) ושמתי בהם אות וגו'. פליטים יגללו מן המלחמה ואני אשלחם כדי לילך לבשר לאיים הרחוקים את כבודי אשר ראו במלחמה ואף באותם פליטים אשי אחת מן האותות שנידונו חבריהם בהם כדי להודיע לרחוקים במגפה זו נגפו הלובאים על ירושלים:

(כ) ובכנים

ב א ו ר

התפעל, מרחיק עלמם טהורים ואינם, שהם מטהרים גופותם ורוחניים עלמם תמיד, והם עמחים במעשיהם הרעים ומטונפים (הנ"ל): אחר אחד בתוך, אחר אחת האשרות בתוך הגן (מהנ"ל): החויר והשקץ והעכבר, אשר הוקרבו לאלילים: (יח) ואנכי וגו', מקרא

וּבָרֶכֶב וּבַצַּבִּים וּבַפָּרָדִים
וּבַכְּרֹות עַל הַר קָדְשִׁי יְרוּשָׁלַם
אָמַר יְהוָה כַּאֲשֶׁר יָבִיאוּ בְנֵי
יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּנְחָה בִּכְלִי טָהוֹר
בֵּית יְהוָה: (כא) וְגַם־מֵהֶם אֶקַּח
לַכֹּהֲנִים לַלְוִיִּם אָמַר יְהוָה: (כב) כִּי
כַאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ
הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עֹמְדִים
לְפָנַי נְאֻם־יְהוָה כֵּן יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם
וְשִׁמְכֶם: (כג) וְהָיָה מִדֵּי־חֹדֶשׁ
בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא
כָל־בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי אָמַר
יְהוָה: (כד) וְיָצְאוּ וְרָאוּ בְּפִגְרֵי
האנשים

גען, אין זענפּטען, אויף מויל־
טהירען אונד דראָממעדאַרען,
הין צו מיינעם הייליגען בערגע,
נאַך ירושלים, שפריכט דער
עוויגע. — זאָ בראַכטען דיא
קינדער ישראל'ס פֿאָרמאַהלס
אָפּפֿערגאַבען אין אונענטווי־
העטען געפֿעסען דעם עוויגען
דאַר. — (כא) אונד אויך פֿאָן
דיעזען וועהלע איך אוים, זאָ
פריעסטער אַלס לעוויטע,
שפריכט דער עוויגע; (כב) דען
וויא דער הימעל אימער
נייא אונד דיא ערדע אימער
נייא, נאַכדעם איך זיא ערשאַפֿ־
פֿען, פֿאָר מיר דויערן, שפריכט
דער עוויגע, זאָ דויערט אייער
שטאַם אונד אייער נאַמע אימ־
מער פֿאָרט. (כג) מיט יעדעם
זיך ערנייענדען מאָנדע, מיט
יעדעם וויעדערקעהרענדען רו־
העטאַגע ערשיינען אַללע וע־
ען, מיך אַנצובעטען, שפריכט דער עוויגע. (כד) זיא געהן דאַן, אונד בעטראַכטען דיא לייכ־
נאַ־

ר ש " י

(כ) ובנבים. הם עגלות מטוקסות בחילות וחבל ודומה לו שד עגלות לב: ובכרכרות. בציר מחקים ומכרכרים כמו ודוד מכרכר. טריפי"ר בלע"ז (בל"ק שפריינגען ועיין מרפק לשון עירובין כ"ח ע' ד"ה מטפס). ומנחם פירשו לשון כעס כמו שלחו כר מושל ארץ: בחשר יביאו. מנחה בכלי טהור לרמון כן יביאו את לחיכם למנחת רצון: (כא) וגם מהם אקח לכהנים ללוים. מן הגוים המביאים לותם ומן המובחים לקח כהנים ולוים שמטומעים עתה בגוים מחמת לונסן ולפני גלוייס הכהנים והלוים שנהם ובחנור לותן מתוכן ויהיו שמשין לפני אמר ה' והיכן אמר הנסתרות לה' אלהינו כך מפורש בחגיגת תהלים:

(כד) תולעתם

ב א ו ר

קלר ושעור הכתוב לנכי אשר ידעתי כל מעשיהם ומחשבותיהם הנני אומר כי בזה עת לקבץ וגו', וכת"י וקדמי גלן עובדיהן ועשתוניהן עתידנא לכנשא וגו': (כ) ובצבים, מלשון שד עגלות לב, והם כלים מחוברים מעלים שנושאים בהם בני אדם ועושים אותה מנפנים בנגדיים נחים (רד"ק): ובכרכרות, הם הגמלים או שאר בהמה שהם קלים בהליכתם עד שמרוב מרוצתם ידמו שהם מרקדים, לפיכך נקראו בכרכרות, כמו ודוד מכרכר (הנ"ל): (כא) וגם מהם, מאותן הגוים המביאים שאר יקח לכהנים ולוים, כי כלם יהיו קדושים לה', וזה שקראם לעיל כלי טהור, ודמה בני ישראל המובאים בידי אלו הגוים לה', כמנחה שהביאו בני ישראל לפנים בכלי טהור, ומאמר המשל הזה הוא כעין מאמר מוסגר: (כב) השמים החדשים וארץ החדשה, קראם חדשים כי הם עומדים בחדושם ולא יבלו כמו שהיו שנוי שנבראו כן הם היום (רד"ק): (כג) מדי חדש בחדשו, כמו מחדש לחדש, ומלת די מורה על התמדת הדבר בלא הפסק

(הנ"ל)

תרגום אשכנזי

נאַמע יענער אַבטיילונגען מענשען, דערען וואורם ניט ערשטירבט, דערען פֿייער ניט ערלישט, איין שייואַל יעדעם שטערבליכען!

הפטרת שבת ראש חדש

הָאֲנָשִׁים הַפְּשָׁעִים בִּי כִּי תְוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה וְהָיוּ דֵרָאוֹן לְכָל־בָּשָׂר:

וְהָיָה מִדֵּי־חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָל־בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי אָמַר יְהוָה:

קריאה למפטיר בשבת פ' זכור

זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם: אֲשֶׁר קָרְךָ בַּדֶּרֶךְ וַיְזַנֵּב בְּךָ כָּל־הַנֶּחֱשָׁלִים אַחֲרֶיךָ וְאַתָּה עָיֵף וְיָגֵעַ וְלֹא יָרֵא אֱלֹהִים: וְהָיָה בְּהָנִיחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ ו לְךָ מִכָּל־אֹיְבֶיךָ מִסָּבִיב בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחֶה אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם לֹא תִשְׁכָּח:

הפטרת פרשת זכור

בשמואל א' סימן ט"ו.

(א) שמואל שפּראַך צו שאול: זיהע, מיך האַט דער הערר געזאנדעט דיך צום קענינג צו זאַלבען איבער זיין פֿאָלק, איבער ישראל; גע־הארכט נון אויך דער שטימע דעס ווויגען.

(א) וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל אֹתִי שָׁלַח יְהוָה לִמְשָׁחֲךָ לְמֶלֶךְ עַל־עַמּוֹ עַל־יִשְׂרָאֵל וְעַתָּה שְׁמַע לְקוֹל דִּבְרֵי יְהוָה:

(ב) זָה שפּריכט דער הערר צבאות: איך ווילל אַהנדען וואַס עמלק אַן ישראל געטהאַן, וואַס

כאן מתחילין הפטרה

(ג) כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת פָּקַדְתִּי אֶת אֲשֶׁר־עָשָׂה עֲמָלֵק לְיִשְׂרָאֵל

ר ש "י

(כד) תולעתם רמה התוכלת לית בגרם: ודאון. בניהנס: דרתון לגון בזיון ויונתן תירגם כמין שתי תיבות די רמיי עד דיימרון עליהון לדוקיא מיסת חזינך:

(א) ועתה שמע לקול דברי ה'. פעם אחת נסבלת עתה הזהר בעצמך:

מצור

באור

(הנ"ל): (כד) תולעתם, רמה התוכלת לית בגרם (רש"י): דראון, ענין מאוס, וכן לדרתון עולם (רד"ק): לכל בשר, תצר יניחו להשתחות לפני ה', כמו שזכר נפ' הקודש:

(ב) פקדתי, עתה לקי רוכה לפקוד ולגמול על עמלק לת לצר עשה ליזרעל (רד"ק):

וישמע

לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־שָׂם לוֹ בַּדֶּרֶךְ
בַּעֲלֹתוֹ מִמִּצְרָיִם: (ג) עַתָּה לֵךְ
וְהִכִּיתָה אֶת־עֲמָלֵק וְהַחֲרַמְתֶּם
אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ וְלֹא תַחְמֹל עָלָיו
וְהֵמַתָּה מֵאִישׁ עַד־אִשָּׁה מֵעוֹלֵל
וְעַד־יוֹנֵק מִשּׁוֹר וְעַד־שֶׂה מִגָּמָל
וְעַד־חֲמוֹר: (ד) וַיִּשְׁמַע שָׁאוּל אֶת־
הָעָם וַיִּפְקְדֵם בַּטְּלָאִים מָאתַיִם
אֶלֶף רַגְלִי וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אֶת־
אִישׁ יְהוּדָה: (ה) וַיָּבֹא שָׁאוּל עַד־
עִיר עֲמָלֵק וַיָּרֶב בַּנָּחַל: (ו) וַיֹּאמֶר
שָׁאוּל אֶל־הַקֵּינִי לְכוּ סָרוּ רְדוּ
מִתּוֹךְ עֲמָלֵקִי פֶּן־אֹסִפְךָ עִמּוֹ

ואתה

וואַם ער איהם צוגעפֿיגט,
אַלס ער הערויפֿצאָג אוים
מצרים. (ג) ציעהט אַלזאָ
הין שלאָגט דען עמלק, פֿער־
באַננט אַללעם זיינגט, אָהנע
שאָנונג טעדטט אַללעם, מענ־
נער אונד ווֹיבער אונד קינדער
אונד זייגלינגע, אָכּס אונד שאָף
אונד קאַממעל אונד עזעל.
(ד) שאול ענטבאָט הירוף דאַז
פֿאָלק, צעהלטט זיא מיט לעמ־
מערן, (אונד פֿאַנד) צוויי מאָל
הונדערט טויזענד מאַן פֿוס־
פֿאָלק, אונד נאָך צעהן טויזענד
פֿאָן דען לייטען יהודה:
(ה) שאול ריקטט גענען דיא
הויפּטשטאָדט עמלק'ס אונד
גריף זיא אַן אים טהאַלע:
(ו) לייעם אַבער פֿאָרהער דעם
קיני זאָגן: מאַכּט אונד טרעננט
אייך פֿאָם עמלק, אין קעננטע
אייך זאָנסט מיט פֿערטילגען,

דאַ

ר ש " י

(ג) משור ועד שה. שהיו בעלי בתים ומגדלין עלמן ודומין לבהמה: (ד) וישמע שאול. לשון הגרזה כמו ויזעק שאול: ויפקדם בטלאים. חמר לכל אחד ואחד שיקח טלה מבתיהם של מלך ואחר כך מנה את הטלאים לפי שאסור למנות את ישראל שנאמר גם לא יספר מרוב: (ה) וירב בנחל. וילחם בנחל. וכשהיו חומרו על עסקי נחל רב ודן את עלמו ומה בשביל נפש אחת חמרה תורה עריף עגלה בנחל בשביל כל הנפשות אלו לא כל שכן אם אדם חטא בהמה מה חטאה: (ו) אל הקיני. בני יתרו שהיו יושבין במדבר יהודה בנגב ערד שהלכו אצל יעבץ ללמוד תורה וערב הוא עמלק

ב א ו ר

(ד) וישמע, השמיע את העם שיקבלו אליו למלחמה, בל"ת (חויפֿביעטען, ענטביעטען): בטלאים, ולא יהיו בהם נגף בפקוד אותם: ועשרה אלפים את איש יהודה, שעורו ואת איש יהודה פקד עשרת אלפים, כי כן הוא אומר ויפקדם מאתים אלף, שהוא במקום ויפקוד אותם, ואולי שאיש יהודה היו פרשים, ולכן מנה אותם בפרט, כי הרשעוני' היו רגלי כנזכר בהדיא: (ה) וירב, ל' מלחמה כאמרו הרוב רב עם ישראל אם נלחוש נלחם גם, ר"ל שהוא נלחם עם עמלק במיעוט כי גם יכלו להלחם (מרלב"ג), ורד"ק הביא בשם ת"י ועקים מזריתיה וחגמ קרבא בנחלא, ובנסחאות שלפנינו נמצא לבד כזה ועקים מזריתיה בנחלא: (ו) ויאמר שאול אל הקיני, הרלון בו וכבר אמר קודם שנלחם בעמלק (רלב"ג), ואמר הרד"ק וז"ל ואע"פ שרלונו בטובת האדן כי הקיני עלו מעיר התמרים ויצאו עם בני יהודה במדבר יהודה, הלכו להם בלא לו מקלתם לצבת עם העמלקי כי יושבי קוהלים היו והיו נוסעים ממקום למקום כפי שהיו

מזדמן

וְאַתָּה עָשִׂיתָה חֶסֶד עִם־כָּל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל בַּעֲלוֹתָם מִמִּצְרָיִם וַיָּסַר
קֵינִי מִתּוֹךְ עֲמָלֵק: (ז) וַיַּךְ שָׁאוּל
אֶת־עֲמָלֵק מֵחֲוִילָה בּוֹאֲךָ שׁוּר
אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מִצְרָיִם: (ח) וַיִּתְפֹּשׂ
אֶת־אֲגַג מֶלֶךְ־עֲמָלֵק חָי וְאֶת־
כָּל־הָעָם הֶחֱרִים לְפִי־חָרֶב:
(ט) וַיַּחְמֹל שָׁאוּל וְהָעָם עַל־
אֲגַג וְעַל־מֵיטַב הַצֹּאן וְהַבָּקָר
וְהַמִּשְׁנִים וְעַל־הַכָּרִים וְעַל־כָּל־
הַטּוֹב וְלֹא אָבוּ הַחֲרִימָם וְכָל־
הַמְּלָאכָה נִמְבְּזָה וְנָמֵס אֹתָהּ
הֶחֱרִימוּ: (י) וַיְהִי דְּבַר יְהוָה אֶל־
שְׁמוּאֵל לֵאמֹר: (יא) נִחַמְתִּי כִּי־
הִמְלַכְתִּי אֶת־שָׁאוּל לְמֶלֶךְ כִּי־
שָׁב מֵאַחֲרַי וְאֶת־דְּבָרַי לֹא הֵקִים
וַיִּחַר לִשְׁמוּאֵל וַיִּזְעַק אֶל־יְהוָה

כל

רֹאַ איהר רָאָך ישׂרא׳ל ניטע ער־
צייגט האַבט אַלס זיא הערוי־
צאָגען פָּאָן מצרים! אונד קיני
טרעננטע זיך פָּאָם עמלק.
(ז) שאול שלוג דען עמלק פָּאָן
חוילה ביו נאַך שור הין, דאַז
אַן מצרים שטעסט. (ח) אונג,
דען קענינ עמלק׳ס נאַהם ער
לעבענדיג געפַאַנגען, דאַז
זעמטליכע פָּאָלק אַבער מאַס־
טע ער מיט דעם שווערדטע
ניעדער. (ט) שאול זאָוואָהל
אַלס דאַז פָּאָלק שׁאָנטען דען
אונג, אויך דאַז בעסטע אונטער
דען שאָפען אונד רינדערן, דאַז
מאַסטפיעה, דיא פייסטען
לעממער, אונד איבערהויפט
אַללעם וואַס גוט וואַר, אונד
וואָלטען עם ניכט פערבאַננען,
אַללעם פערוּכטליכע אונד
גרינגשעטציגע אַבער, פער־
באַננטען זיא וואָהל. (י) דאַ
וואַרד דאַז וואָרט גאָטטעס
דעם שמואל פָּאָלגענדערמאַס־
סען: (יא) עס רייעט מיך, דאַס
איך שאול צום קענינג אייננע־
זעטצט האַבע; ער איזט פָּאָן
מיר אַבגעוויכען אונד האַט מיי־
נען בעפַעהל אונערפיללט געלאַססען; דיעזעם קרענקטע דען שמואל, אונד ער פָּלעהטע

צום

ר ש "י

עמלק הנגעני מלך ערד עמלק היה שנאמר יושב הנגב ועמלק יושב בארץ הנגב: עם כל בני ישראל. שנהגו מסעודתו משה ואהרן וכל זקני ישראל והרי מעלה עליו כאלו עשה חסד עם כל בני ישראל: (ט) והמשנים. לשון לו דמיון והם הבריאים. ותומר לשון משנים כמו כפף משנה על שם שהוא כפול בגבר ובשומן וכן ופר השני שבע שנים: נמבזה ונמס. כמו נבזה והמ"ס מושנה על שם שהוא כפול בגבר ובשומן וכן ופר השני שבע שנים: נמבזה ונמס. כמו נבזה והמ"ס
שפילה נו: (יא) נחמתי. מחזנם עלתה בלבי על מלכות שאול שהמלכתי:

מליג

ב א ו ר

מזדמן להם ע"כ: (ט) ויחמול שאול, מעיד הכתוב שגם שאול חמל בעצמו על מיטב הצאן והבקר, ולא כמו שאמר לח"כ לשמואל שהעם לבד חמל: והמשנים, ת"י כמו הפוך והשמנים (רד"ק): וכל המלאכה, כעשב לרגל המלאכה תאר לפני: נמבזה, בתוספת מ"ם: ונמס, בחסרון

כָּל־הַלָּיְלָה: (יג) וַיִּשְׁכֶּם שְׁמוּאֵל
לִקְרַאת שָׁאוּל בַּבֹּקֶר וַיֻּגַּד
לִשְׁמוּאֵל לֵאמֹר בָּא־שָׁאוּל
הַכַּרְמֶלָה וְהִנֵּה מַצִּיב לוֹ יָד וַיִּסֹּב
וַיַּעֲבֹר וַיֵּרֶד הַגִּלְגָּל: (יג) וַיָּבֹא
שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל וַיֹּאמֶר לוֹ שָׁאוּל
בָּרוּךְ אַתָּה לַיהוָה הֲקִימֹתִי אֶת־
דְּבַר יְהוָה: (יד) וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל
וּמֶה קוֹל־הַצֹּאן הַזֶּה בְּאָזְנָי וְקוֹל
הַבָּקָר אֲשֶׁר אָנֹכִי שֹׁמֵעַ:
(טו) וַיֹּאמֶר שָׁאוּל מֵעֲמָלֵקִי
הֱבִיאוּם אֲשֶׁר חָמַל הָעָם עַל־
מֵיטַב הַצֹּאן וְהַבָּקָר לְמַעַן זְבֹחַ
לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ וְאֶת־הַיּוֹתֶר
הֶחֱרַמְנוּ: (טז) וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־
שָׁאוּל הֶרֶף וְאַגִּידָה לְךָ אֵת אֲשֶׁר

דבר

תרגום אשכנזי

צום עווינען דיא גאַנצע נאַכט.
(יג) דעם מאָרגענס מאַכט ער
זיך פֿריה אויף אום שאול ענט=
גענגן צו גענען, אונד מאַן בע=
ריכטעט איהן, שאול וויא נאַך
כרמל גענאָממען, האַבע דא=
זעלבסט אין זיענצייכען ער=
ריכטעט, זיך דאַרויף ווייטער
געוועגדעט, אונד זייא נאַך גלגל
הינאַבגענאַנגען: (יג) אַלס
שמואל ענדליך דען שאול
טראַף, רעדעטע איהן דיעזער
פֿאלגענדערמאַסטען אַן: גע=
זענעט זיסט דוא דעם העררן!
איך האַבע דעם העררן וואָרט
ערפֿיללט. (יד) יענער אַבער
ערווידערטע: וואָהער דען דיא
שטיממע פֿאַן שאַפֿען אונד רינ=
דערן, דיא אין מיינע אָהרען
דרינגט? (טו) אונד שאול אַנט=
וואָרטעטע: מאַן בראַכטע זיא
פֿאַם עמלק מיט, וואָזעלבסט
דאַז פֿאָלק דאַז בעסטע אונטער
דעם קלייגען אונד גראָסן פֿיעה
פֿערשאָנטע, אום עם דעם עוויי=
גען דיינעם גאָטטע צו אָפּפֿערן;
דאַז איבריגע האַבן וויר אַללעם

פֿערבאַננט: (טז) דאַרויף זאַגטע שמואל צום שאול: האַלטע אויף, איך ווילל דיר זאַגען וואַם

דער

ר ש "י

(יב) מציב לו יד. בונה לו מזבח הוא המזבח שנאמר בחלוקו וירפא את מזבח ה' ההרוס ויונתן תרגם והא מתקן ליה תמן לתר לבלגח ביה ביזתא: (טו) היף. כתרגומו לוריך המתן:

ב א ו ר

בחסרון אל"ף, ענינו וגמאם, והפוכו ימאסו כמו מיס, שהוא במקום ימסו: (יב) מציב לו יד, ת"י מתקן ליה תמן לתר לבלגח ביה בזתא, ולפ"ז יהי' העקר חסר מן הספור, ולכן נראה הטעם שהי' מציב לו שם לות לזכר הנלחון במלחמה, כי כן מלינו בדברי הימים הקדמונים שהיו שרי הלגף מכינים להם לותות בחלה על מקומות גבוהות ורמות, והקימו בראש הגם תמונת יד לסימן הכח והחוזק: ויסוב ויעבור, שחול: (יד) ומה קול הצאן, מדבתיב ומה נוי"ו נראה שהוא כתשובה על דברי שחול ולא בשחלה בפני עלמה, כלו' לם בחשת הקימות לת דבר ה', לוך לשמר שחשמע קול הלאן במחנה: (טו) מעמלקי הביאום, המכיחים, ובחלו לת יפע הוח ממנו מלומה, כי לם הביחום בראון העם לשר חמל וגו': (טז) הרף, לדבר חלי כדברים החלה

חשר

דְּבַר יְהוָה אֵלַי הַלָּיְלָה וַיֹּאמְרוּ
לָוַדַּבֵּר: (יז) וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הֲלוֹא
אִם־קָטֹן אַתָּה בְּעֵינֶיךָ רֹאשׁ שִׁבְטֵי
יִשְׂרָאֵל אָתָּה וַיִּמְשָׁחֲךָ יְהוָה
לְמֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל: (יח) וַיִּשְׁלָחֲךָ
יְהוָה בְּדֶרֶךְ וַיֹּאמֶר לֵךְ וְהַחֲרַמְתָּה
אֶת־הַחַטָּאִים אֶת־עַמָּלֵק
וְנִלְחַמְתָּ בּוֹ עַד־כַּלּוֹתָם אֹתָם:
(יט) וְלָמָּה לֹא־שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה
וַתַּעַט אֶל־הַשָּׁלָל וַתַּעַשׂ הָרַע
בְּעֵינֵי יְהוָה: (כ) וַיֹּאמֶר שָׁאוּל
אֶל־שְׁמוּאֵל אֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל
יְהוָה וָאֵלֵךְ בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר־שְׁלָחַנִי
יְהוָה וָאָבִיא אֶת־אֲגַג מֶלֶךְ־עֲמָלֵק
וְאֶת־עֲמָלֵק הֶחֱרַמְתִּי: (כא) וַיִּקַּח
הָעָם מֵהַשָּׁלָל צֹאן וּבָקָר רֵאשִׁית

דער ערר דיזע נאַכט צו מיר
געשפּראָכן, ער זאגטע צו
אים: רערע! (יז) שמואל
שפּראַך: וואַהרליך, דוא זאָלל־
סט־כּט ניכּט זאָ גערינג אין דיי־
נען אויגען זיין, אָבערהויפּט
דער שטעמע ישראלס, פּאָם
עוויגען צום קעניגע אי־בער
יש־אל איינגעזעטצט! (יח) ער
זאַנדטע דיך אויף דיעזען וועג,
אוד שפּראַך: געהע, פּער־
טילגע יענע פּרעפּלער, עמלק,
בעקעמפּע זיא, ביז דוא זיא
פּעללג פּערניכּטעט האַסט.
(יט) וואַרום נעהאָרכּטעסט דוא
נון דער שטימע דעם עוויגען
נ כּט, זאָנדערן פּיעלכּט בעני־
ריג איבער דיא בייטע הער,
אונר האַנדעלטעסט מיסּפּעל־
ליג אין דעם עוויגען אויגען.
(כ) שאול אַנטוואָרטעטע: וואָהל
געהאָרכּטע איך דער שטימע
דעם עוויגען, אונר גינג אויף
דעם וועג דען ער מיך געשיקט
האַטטע, אגג, דען קעניג
עמלקים ברינגע איך (געפּאַנ־
גען) הער, עמלק זעלבסט אַבער האַבע איך אויפּגעריעבען. (כא) דאַז פּאָלק נאַהם
אויך עטוואָם פּאָן דער בייטע, אַן שאָפּען אונד רינדערן, דאַז פּאָרצוגליכּערע אוים דעם

וַיֹּאמֶר קרי החרם

פּער־

ר ש "י

(יז) לאחז שבטי ישראל לאחס. ת"י שנטל הכוונה עבר בימת נביא כל עמח כמה שנאמר בנימין לעיר רוגס: (יח) עד כלותם אותם. הנם אחר אחך יכלו אותם: (יט) ותעט. כמו ותעף לשון עיט: (כא) ראשית החרם. מיטב החרם ונן לאחות לנוך כמה שנאמר בהרימכם את חללנו ממנו. ויונתן תרגם

ב א ו ר

אחר לא כן, כי אם אנכי אניד לך את אשר דבר ה' אלי מהדבר הזה שמאוס תלוי בך יותר מהעם, כי הי' לך למחות בהם, ולא לשבות ברצונם, כי אם קטן בעיניך אתה, מ"מ רצה שבטי ישראל אתה, אחר ה' משחך למלך, לבוא לעמו ישראל ולהנהג בחקי ה', ולא לשמוע בקולם להתנהג עליהם, לבן משחך ה' ממלך, כי ידוך רצוי לזה בעבור מורך לבנך: (כ) אשר שמעתי, כן הוא שמעתי בקול ה', יש כי שבות במקום אחר, ויש אחר שבות במקום כי: ואביא את אגג, כלומר אם לא המיתיו עם אחרים לא שלטתי לנפשו כי אם הניחותיו ויומת: (כא) ראשית החרם, ממיטב החרם כמו ראשית שמנים ישמזו (דד"ק), ולדעת מרי

הַחֵרֵם לְזִבְחַ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּגִּלְגָּל׃
(כג) וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הַחֵפֶץ לַיהוָה
בְּעֹלוֹת וּזְבָחִים כִּשְׁמֹעַ בְּקוֹל יְהוָה
הִנֵּה שְׁמֹעַ מִזֶּבַח טוֹב לְהַקְשִׁיב
מֵחֶלֶב אֵילִים׃ (כג) כִּי חַטַּאת־קֶסֶם
מְרִי וְאָוֶן וּתְרָפִים הַפְצַר יַעַן
מָאַסְתָּ אֶת־דְּבַר יְהוָה וַיִּמְאָסְךָ
מִמֶּלֶךְ׃ (כד) וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־
שְׁמוּאֵל חָטָאתִי כִּי־עָבַרְתִּי אֶת־
פִּי־יְהוָה וְאֶת־דְּבָרֶיךָ כִּי יָרֵאתִי
אֶת־הָעָם וָאֶשְׁמַע בְּקוֹלָם׃
(כה) וְעַתָּה שָׂא נָא אֶת־חַטָּאתִי
וְשׁוּב עִמִּי וְאֶשְׁתַּחֲוֶה לַיהוָה׃

ויאמר

פֿערבאַנטען ג׳טע, אום זיא דעם עוויגען רייגעם גאָטטע אין גלגל צו אָפּפֿערן. (כג) שמואל אַבער שפּראַך: זינד דען דעם עוויגען בראַנד־אונד שלאַכט־אָפּפֿער זאָ וואָהלגעפֿעלליג, וויא גערוֹאַרזאַם פֿיר דעם עוויגען שטיממע? ניין! גערוֹאַר־כען איזט בעסער דען אָפּפֿער, גערוֹאַרזאַם זיין בעסער, דען דער וויידער פֿעטט. (כג) וויידער־שפּענסטיגקייט אַבער וויא צויבערזונדע שטראַפֿבאַר, וויא דערזעלבקייט וויא אַבגעטערייא אונד בילדערדיענסט. דוא האַסט דעם עוויגען בעפֿאהל פֿערוואָרפֿען, ער פֿערווירפֿט דיך, דען קעניג. (כד) שאול אַנטוואָרטעט דעם שמואל: איך האַבע געזינדיגעט דאַם איך דעם עוויגען בעפֿאהל אונד דיינע וואָרטע איבערטרעטען, דאַם איך דאַז פֿאָלק געפֿירכטעט, אונד זיינעם פֿערלאַנגען גערוֹאַר גענעבען האַבע. (כה) פֿערצייהע דאָך דיעס־מאַהל מיינען פֿאהלטריטט, אונד קערע מיט מיר צוריק, דאַם איך דען עוויגען אַנבעטע.

שמואל

ר ש "י

תרגם קסם די חרמון: (כב) הנה שמוע. בקולו: מזבח טוב להקזיב מחלב אילים. וה מוסב על הנה שמוע מזבח טוב ולהקזיב מחלב אילים: (כג) כי חטאת קסם מרי ואון ותרפים הפצר. ובעונש על און ותרפים כן עונש על הפצר. וי"ת לרי כחוב גבוה דאחלין בקסמא כן חובת כל לינם דמסרב על מילי נבייא: הפצר. לשון תוספת וכן ויפצר בו הרגם עליו לנריס: (כד) יראתי את העם. דוקא האדומי שהי' חשוב בכולם:

באור

מורי ר' יוחנן נ"י אמר שאול שאמילו העם לא עברו את פי ה' בלקחם מיטב הצאן והבקר לזבוח לה', כי זה ג"כ חרם, אלא שהוא רחצית החרם, כלומר חרם מוכחר, כי כן מבינו שנקרא הקרבן חרם, דכתיב (ויקרא כ"ז כ"ח) כל חרם קדש קדשים הוא לה'. ויתורגם ת"י (דאי פלוק כאהת פאן דער בייטע טאחפע אונד ריכדער אוך אום אוין פאהלוי־כערעם בטגנגוט דעת עוויגען געאפפערט לו וועדרען): (כג) כי חטאת קסם מרי, מסר כ"ף הדמיון להורות על השווי הגמור, ונת"י לרי כחוב גבריא דאחלין בקסמא וגו', וכבר נודע שמלת חטאת כולל כן החטאת כן העונש, ולכן הרכבתי אלו ב' הענינים בתרגומי: ואון, לשון ע"ז, כדכתיב מזביר לבונה מבית און (ישעי' ס"ו), וכן תרגם ת"י מורי נ"י (עיין לעיל בהפטורת שבת ורחץ מדם): הפצר, ענין חוזק במעשה או בדברים, כלומר שיעשה בחוזקה נגד רצון האדם יתעלה: (כד) חטאתי, כאן הודה שחול על החמת. ושעם כי ירחתי בעם שעברתי, להיינו חטאתי

תרגום אשכנזי

(כו) שמואל אַבער זאַגטע צום שאול איך קעהרע ניט מיט דיר צוריק! דוא האַסט דעם עווינעז וואָרט פֿערוואַרפֿען, אונד דער עווינע העלט דיך פֿיר אינווירדיג פֿערנער קעניג איבער ישראל צו זיין, (כז) שמואל ווענדעטע זיך אום, ווען צו גיהען, דאַ ערגריף ער דיא עקע זיינעס געוואַנדעס, אונד עס צעררים. (כח) דאַ זאַגטע שמואל צו איהם: זאָ האַט דער הערר דיר הייטע דיא הערשאַפֿט ישראלים ענטריסען, אונד זיא דיינעם נעבאָסען גענעבען דער בעסערר איזט אַלס דוא. (כט) אונד ישראל'ס צופֿערזיכט ליגט ניט, בעדענקט ויך ניט, איזט קיין מענש, דער רייע פֿיהלט. (ל) יענער זאַגטע: איך האַבע געזונדיגט, אַבער עהרע מיך נור איצט פֿאָר דען עלטסטען מיינעס פֿאָלקעס אונד פֿאָר גאַנץ ישראל, אונד קעהרע מיט מיר אום, דאַס איך דען עווינגען דיינען גאָטט אַנבעטע. (לא) דאַ פֿאָלגטע שמואל דעם שאול, אונד דיעזער בעטע

הפטרת פרשת זכור

(כו) וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־שָׁאוּל לֹא
אָשׁוּב עִמָּךְ כִּי מָאַסְתָּה אֶת־דְּבַר
יְהוָה וַיִּמְאָסְךָ יְהוָה מִהְיוֹת מֶלֶךְ
עַל־יִשְׂרָאֵל: (כז) וַיִּסֹּב שְׁמוּאֵל
לָלֶכֶת וַיַּחֲזֵק בִּכְנַף־מְעִילוֹ
וַיִּקָּרַע: (כח) וַיֹּאמֶר אֵלָיו שְׁמוּאֵל
קָרַע יְהוָה אֶת־מַמְלְכוּת יִשְׂרָאֵל
מֵעָלֶיךָ הַיּוֹם וְנָתָנָהּ לְרֵעֲךָ הַטּוֹב
מִמֶּךָּ: (כט) וְגַם נֵצַח יִשְׂרָאֵל לֹא
יְשַׁקֵּר וְלֹא יִנָּחֵם כִּי לֹא אָדָם הוּא
לְהִנָּחֵם: (ל) וַיֹּאמֶר חָטָאתִי עַתָּה
כַּבְּדֵנִי נָא נֶגֶד זִקְנֵי עַמִּי וְנֶגֶד
יִשְׂרָאֵל וְשׁוּב עִמִּי וְהִשְׁתַּחֲוֵיתִי
לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ: (לא) וַיָּשָׁב שְׁמוּאֵל
אַחֲרֵי שָׁאוּל וַיִּשְׁתַּחוּ שָׁאוּל

ליחוד

ר ש " י

(כו) ויחזק בכנף מעילו. לפי פזוטו מצאנו שבשעת שמואל ללכת מאחרי שאול תפס שאול בכנף של שמואל לפי שהיה שאול מבקש ממנו שיבוא עד שיתפוס בגלגל שהיה שם לאכל מועד. ומדרש לגדה חולקים ואומרים מעילי של שמואל קרע שאול ויש שאומרים מעילו של שאול קרע שמואל ומשר לו סימן זה מי שיכרית כנף מעילו הוא ימלוך תחתיו והוא שאמר לו שאול לדוד ביום שברת את מעיל יפתי כי מלך תמלוך: (כט) וגם נצח ישראל לא ישקר. לפי שתאמר לפנינו לך יועיל עוד ליטול את המלוכה ממי שנתנה לו כי הקב"ה שהוא נצחונו של ישראל לא ישקר מליתן המלוכה שאמר ליתן:

תגג

באור

כמה שעברתי וגו' וכמה שירתי וגו': (כו) ויחזק, שאול בכנף מעילו של שמואל לכל ילך מאחרו, וכיון שנקרע אמר שמואל זהו לסימן שקרע ה' ממלכות ישראל מעליך: (כט) נצח ישראל, שבו ינצחנו על לויתיהם, ונאר לשון נצח, לפי שפות ענין קיום והתמדה, ואמר שלא ישנה לעולם

לַיהוָה: (לג) וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הַגֵּישׁוּ
אֵלַי אֶת־אֲגַג מֶלֶךְ עֲמָלֵק וַיֵּלֶךְ
אֵלָיו אֲגַג מַעֲדַנֹּת וַיֹּאמֶר אֲגַג אָכֵן
סָר מַר־הַמָּוֶת: (לד) וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל
כַּאֲשֶׁר שִׁכְּלָה נָשִׁים חַרְבֶּךָ כֵּן
תִּשְׁכַּל מִנָּשִׁים אִמֶּךָ וַיְשַׁסַּף שְׁמוּאֵל
אֶת־אֲגַג לִפְנֵי יְהוָה בַּגִּלְגָּל:
(לה) וַיֵּלֶךְ שְׁמוּאֵל הָרָמָתָה וְשָׁאוּל
עָלָה אֶל־בֵּיתוֹ גִּבְעַת שָׁאוּל:

טעטע דען עוויגען אַן. (לג) דאַ־
רויף זאַגטע שמואל: ברינגט
מיר דען אגג, קענג פֿאַן
עמלק, הער. אגג גינג גע־
לאַססען צו איהם הין, אונד
שפראַך: וואַהרליך! דער טאָד
האַט זיין ביטטערעס פֿיר מיך
פֿערלאָרען: (לג) שטואל ער־
ווידערטע: האַט דיין שווערדט
זאָ מאַנַּכען מיטטערן דיא קינ־
דער גערויבט, זאָ זייא אויך
דיינע מוטטער, וויא דיעוע
פֿרויען, דער קינדער בע־
רויבט; אונד טעדטעטע איהן
פֿאָר דעם עוויגען אין גלגל.

(לד) שמואל גינג דאַרויף נאַך רמה, אונד שאול צאָג הים נאַך גבעת שאול.

קריאה למפטיר בשבת פ' פרה

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר: זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה
אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר דַּבֵּר ו אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ
פָּרָה אֲדֻמָּה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין־בָּהּ מוּם אֲשֶׁר לֹא־עָלָה עָלֶיהָ
עֹל: וּנְתַתֶּם אֹתָהּ אֶל־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְהוֹצִיא אֹתָהּ אֶל־מִחוּץ
לַמַּחֲנֶה וְשָׁחַט אֹתָהּ לְפָנָיו: וְלָקַח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ
וְהִזָּה אֶל־נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל־מוֹעֵד מִדָּמָהּ שֶׁבַע פְּעָמִים: וְשָׂרַף
אֶת־הַפָּרָה לְעֵינָיו אֶת־עֹרָהּ וְאֶת־בְּשָׂרָהּ וְאֶת־דָּמָהּ עַל־פִּרְשָׁהּ
יִשְׂרֹף: וְלָקַח הַכֹּהֵן עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תוֹלָעַת וְהִשְׁלִיךְ אֶל־

חוך

ר ש י

(לב) לגג מעדנות. יונתן תרגם לגג מפנקא: לכן סר מר כמות. בחמת ילעתי כי סר וקרב עלי מרירת המות: (לג) כאשר שכלה נשים חרבך. להוסיף חלמנות מבעליהן שהיית מזנב בחורי ישראל: ויססף. מתנו לחרבנה וכן לתיבה זו דמיון ותרגום ויסתף ופסק ובגמרא שלנו יש הוה מפסק ויהיב לן חלוקת בלומר בוקע:

באור

לעולם בסוס ענין: (לב) מעדנות, הלך חליו בתענוג, כי בחר מותו מחייו (רד"ק), וזה ק"ב טעם כי סר מר המות, בלומר כי סר מרירותו ונהפך למתיקות: (לג) וישסף, ענין בקיעה בלבני מ"ל:

תּוֹךְ שְׂרֵפַת הַפָּרָה: וְכִבֶּס בְּגָדָיו הַכֹּהֵן וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמָּיִם
וְאַחַר יָבֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה וְטָמֵא הַכֹּהֵן עַד־הָעָרֶב: וְהַשֹּׂרֵף אֹתָהּ
יְכַבֵּס בְּגָדָיו בַּמַּיִם וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמָּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב:
וְאָסַף ו אִישׁ טָהוֹר אֶת אֵפֶר הַפָּרָה וְהִנִּיחַ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה
בְּמָקוֹם טָהוֹר וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת לְמֵי נִדָּה
חַטָּאת הִוא: וְכִבֶּס הָאֹסֵף אֶת־אֵפֶר הַפָּרָה אֶת־בְּגָדָיו וְטָמֵא
עַד־הָעָרֶב וְהָיְתָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם לְחֻקַּת
עוֹלָם: הַנֹּגֵעַ בְּמֵת לְכָל־נֶפֶשׁ אָדָם וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים: הוּא
יִתְחַטָּא־בוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִשִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטְהָר וְאִם־לֹא
יִתְחַטָּא בַּיּוֹם הַשְּׁלִשִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא יִטְהָר: כָּל־הַנֹּגֵעַ
בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר־יָמוּת וְלֹא יִתְחַטָּא אֶת־מִשְׁכַּן יְהוָה
טִמֵּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מֵי נִדָּה לֹא־זֹרַק
עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה עוֹד טֻמְאָתוֹ בוֹ: זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי־
יָמוּת בְּאֹהֶל כָּל־הַבָּא אֶל־הָאֹהֶל וְכָל־אֲשֶׁר בָּאֹהֶל יִטְמָא
שִׁבְעַת יָמִים: וְכֹל כְּלִי פָתוּחַ אֲשֶׁר אֵין־צָמִיד פְּתִיל עָלָיו
טָמֵא הוּא: וְכֹל אֲשֶׁר־יִגַּע עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה בַּחֲלַל־חָרֶב אוֹ
בְּמֵת אוֹ־בְעֶצֶם אָדָם אוֹ בַּקֶּבֶר יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים: וְלָקְחוּ
לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת וְנָתַן עָלָיו מַיִם חַיִּים אֶל־כֶּלִי:
וְלָקַח אֵזוֹב וְטָבַל בַּמַּיִם אִישׁ טָהוֹר וְהִזָּה עַל־הָאֹהֶל וְעַל־
כָּל־הַכֵּלִים וְעַל־הַנְּפָשׁוֹת אֲשֶׁר הָיוּ־שָׁם וְעַל־הַנֹּגֵעַ בָּעֶצֶם אוֹ
בֶחָלָל אוֹ בַמֵּת אוֹ בַקָּבֶר: וְהִזָּה הַטָּהֹר עַל־הַטָּמֵא בַּיּוֹם
הַשְּׁלִשִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְחִטְּאוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכִבֶּס בְּגָדָיו
וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָהַר בָּעָרֶב: וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא
וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִתּוֹךְ הַקָּהָל כִּי אֶת־מִקְדַּשׁ יְהוָה טִמֵּא
מֵי נִדָּה לֹא־זֹרַק עָלָיו טָמֵא הוּא: וְהָיְתָה לָהֶם לְחֻקַּת עוֹלָם
וּמַזֵּה מֵי־הַנִּדָּה יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְהַנֹּגֵעַ בְּמֵי הַנִּדָּה יִטְמָא עַד־
הָעָרֶב: וְכֹל אֲשֶׁר־יִגַּע־בּוֹ הַטָּמֵא יִטְמָא וְהַנֶּפֶשׁ הַנֹּגַעַת
תִּטְמָא עַד־הָעָרֶב:

(ו) וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:
(ג) בֶּן־אָדָם בֵּית יִשְׂרָאֵל
יֹשְׁבִים עַל־אַדְמָתָם וַיְטַמְּאוּ
אוֹתָהּ בְּדַרְכָּם וּבַעֲלִילוֹתָם
כְּטֻמְאַת הַנִּדָּה הָיְתָה דַרְכָּם
לְפָנָי: (ג) וָאֶשְׁפֹּךְ חֲמָתִי עֲלֵיהֶם
עַל־הַדָּם אֲשֶׁר־שָׁפְכוּ עַל־הָאָרֶץ
וּבְגִלּוּלֵיהֶם טִמְּאוּהָ: (ד) וָאָפִיץ
אֹתָם בַּגּוֹיִם וַיְזָרוּ בָּאֲרָצוֹת
כְּדַרְכָּם וְכַעֲלִילוֹתָם שְׁפַטְתִּים:
(ה) וַיָּבוֹא אֶל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־בָּאוּ
שָׁם וַיְחַלְּלוּ אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי בֶּאֱמֹר
לָהֶם עַם־יְהוָה אֵלֶּה וּמֵאַרְצוֹ
יָצָאוּ: (ו) וָאֶחְמֹל עַל־שֵׁם קָדְשִׁי
אֲשֶׁר חִלְּלָהוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּגּוֹיִם
אֲשֶׁר־בָּאוּ שָׁמָּה: (ז) לָכֵן אֱמֹר
לְבֵית־יִשְׂרָאֵל כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה
לֹא לְמַעַנְכֶם אֲנִי עֹשֶׂה בֵּית יִשְׂרָאֵל

כי

תרגום אשכנזי

(ו) גאָטטעס וואָרט וואַרד מיר וויא פֿאָלגט: (ב) מענ׳ שענזאָהן! דאַז הויז ישראל זיטצט אין זיינעם רייַע, אונד פֿעראונ׳ יגט עם דורך זיינע זיטטען אונד האַנדלונגען; אַב׳ שיילך וויא אונרייניגקייט אי׳ נער אַבגעזאָנדערטען זינד מיר איהרע זיטטען; (ג) דאַרום שיטטע איך מיינען גרים אי׳ בער זיא אוים וועגען דעם בלו׳ טעם, דאַז זיא אים לאַנדע פֿערגאָסען, אונד דיעזעם דורך איהרע גרייל פֿעראונרייניגט האַבען. (ד) איך צערשטרייע זיא אונטער פֿעלקער, וועריפֿע זיא אין לענדער אומהער, ריי׳ טע זיא נאַך איהרען זיטטען אונד האַנדלונגען. (ה) דיעזעם ווירד קונד אונטער דען פֿעל׳ קערן, אונטער וועלכע זיא גע׳ קאָממען, דיעזע ענטווייהעטען נון מיינען הייליגען נאַמען, אינ׳ דעם זיא פֿאָן איהנען זאָגען: דעם עוויגען פֿאָלק איזט דיעם, אוים זיינעם לאַנדע זינד זיא גע׳ קאָממען! (ו) איך אַבער ווילל שאָנען מיינעם הייליגען נאַ׳ מענס, דען דאַז הויז ישראל׳ס ענטווייהט האַט אונטער דען

כי

פֿעלקערן, אינטער וועלכע זיא געקאָממען. (ז) דאַרום זאָגע דעם הויזע ישראל׳ס, זאָ שפריכט גאָטט דער עוויגע: ניכט אייערנטוועגען, הויז ישראל! זאָנדערן מיינעם

הי׳

ר ש "י

(א) ויהי דבר ה' אלי לאמר: (ב) בן אדם בית ישראל יושבים על אדמתם וגו' בטומאת הנדה. המגילה הכתוב לנדה שנעלה מלפה מתי תטהר ותחזר לשוב אליה: (ה) ויבוז. לפי שאמר בית ישראל ברוח הפרשה קרוי כל הפרשה בלשון יחיד. ומדרש אגדה הקב"ה בא עמהם בגולה ומטה לזון מה היו אומרים השבחים הרי אלו עם ה' ולא היה לו יכולת להצילם במדרש תיכה רבתי: ויחללו את שם קדשי. השפילו את כבודי ומהו החילול באמור עליהם עם ה' אלה ומארצו יצאו ולא היה יכולת בידו להציל את עמו ואת ארצו: (ז) לא למענכם אני עושה. התשובה שתושיענה:

כִּי אִם־לְשֵׁם־קָדְשִׁי אֲשֶׁר חִלַּלְתֶּם
בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר־בָּאתֶם שָׁם:
(ח) וְקִדַּשְׁתִּי אֶת־שְׁמִי הַגָּדוֹל
הַמְחֻלָּל בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר חִלַּלְתֶּם
בְּתוֹכָם וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה
נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה בְּהִקָּדְשִׁי בָכֶם
לְעֵינֵיהֶם: (ט) וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם מִן־
הַגּוֹיִם וְקִבַּצְתִּי אֶתְכֶם מִכָּל־
הָאֲרָצוֹת וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל־
אַדְמַתְכֶם: (י) וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם
מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם מִכֹּל
טֻמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל־גִּלּוּלֵיכֶם
אֲטַהֵר אֶתְכֶם: (יא) וְנָתַתִּי לָכֶם
לֵב חָדָשׁ וְרוּחַ חֲדָשָׁה אֶתֵּן
בְּקִרְבְּכֶם וַהֲסִרֹתִי אֶת־לֵב הָאֶבֶן
מִבְּשַׂרְכֶם וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב בָּשָׂר:
(יב) וְאֶת־רוּחִי אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם
וְעָשִׂיתִי אֵת אֲשֶׁר־בְּחֻקַּי תֵּלֵכוּ
וּמִשְׁפָּטַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם:

וישבתם

הייליגען נאַמענס וועגען, דען
איהר ענטווייהט האַבט אונ־
טער דען פֿעלקערן, וואָהין
איהר געקאָמטען זייד, טהוע
איך דיעס, (ח) אונד הייליגע
מיינען גראָסען נאַמען, דער
אונטער דען פֿעלקערן ענט־
וייהט איזט, דען איהר אונ־
טער איהנען ענטווייהט האַבט;
דאַמיט זיא עס ווייסען דיא
פֿעלקער, דאַס איך דער עווי־
גע זיא, שפּרייכט גאָטט דער
הערר, וען איך דורך אייך
פֿאָר איהרען אויגען געהייליגט
ווערדע. (ט) איך נעהמע אייך
ויעג פֿאָן דען פֿעלקערן, זאַממ־
לע אייך אוים אַללען לענדערן,
אינד ברינגע אייך נאַך אייערם
ערדרייך, (י) שפּרענגע אויף
אייך רייניגונגסווואַססער, דאַס
איהר ענדליך ריין ווערדעט;
יאַ, פֿאָן אַלל אייערער אונ־
רייניגקייט אונד אַלל אייערן
גרייליען ווילל איך אייך רייני־
גען. (יא) איך געבע אייך אין
נייעס הערץ, אונד לאַססע
אינען נייען גייסט אין אייך
וואַלטען; זאָנדערע דאַז שטיי־
נערנע הערץ אוים אייערעם
קערפער, אונד געבע אייך אין
הערץ פֿאָן פֿלייש; (יב) אונד
לאַססע מיינען גייסט אין אייך
וואַלטען, אונד ווילל מאַכען,
דאַס איהר מיינען געזעצען פֿאָלגט, אונד מיינע בעפֿעהלע בעאָבאַכטעט, אונד דאַרנאַך
האַנ־

ר ש " י

(ח) וקדשתי את שמי. ומה הוא הקידוש ולקחתי אתכם מן הגוים: (י) מים טהורים. לחפר עליכם
ולעניך טומאותיכם כהזיית מי חטאת המעבירין טומאת המת: (יא) לב חדש. יכר שנתחדש לטובה:

ונקוטותם

באור

(ח) בהקדשי בכם לעיניכם, ת"י כד אתקדש בכון לעיניהן, ובמסורה קטנה נתוב, נספר־
מוגה בכם לעיניהם קרי, וכן מתורגם בל"ח: (יב) אשר בחקי תלכו, פעול ועשיתי כלו'
ע"י שאתן את רוחי בקרבכם תעשה שתלכו בחקי וגו', ולכן הוא מורכב בשימן יחס הפעול את:

(יג) וְיִשַּׁבְתֶּם בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי
לַאֲבֹתֵיכֶם וִהְיִיתֶם לִי לְעָם וְאָנֹכִי
אֶהְיֶה לָכֶם לֵאלֹהִים: (יד) וְהוֹשַׁעְתִּי
אֶתְכֶם מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וְקָרָאתִי
אֶל־הַדָּגָן וְהִרְבֵּיתִי אֹתוֹ וְלֹא־אֶתֵּן
עֲלֵיכֶם רָעָב: (טו) וְהִרְבֵּיתִי אֶת־
פְּרִי הָעֵץ וּתְנוּבַת הַשָּׂדֶה לְמַעַן
אֲשֶׁר לֹא־תִקְחוּ עוֹד חֶרְפַּת רָעָב ש
בַּגּוֹיִם: (טז) וּזְכַרְתֶּם אֶת־דַּרְכֵיכֶם
הָרָעִים וּמַעַלְלֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־
טוֹבִים וְנִקְמַרְתֶּם בִּפְנֵיכֶם עַל
עֲוֹנֹתֵיכֶם וְעַל תּוֹעֲבֹתֵיכֶם: (יז) לֹא
לְמַעַנְכֶם אֲנִי־עֹשֶׂה נְאֻם אֲדֹנָי
יֱהוִה יוָדַע לָכֶם בּוֹשׁוּ וְהִכָּלְמוּ
מִדַּרְכֵיכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל: (יח) כֹּה
אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה בְּיוֹם מַהֲרִי
אֶתְכֶם מִכֹּל עֲוֹנוֹתֵיכֶם וְהוֹשַׁבְתִּי
אֶת־הֶעָרִים וְנִבְנוּ הֶחָרְבוֹת:
(יט) וְהָאָרֶץ הַנְּשַׁמָּה תֵּעָבֵד תַּחַת
אֲשֶׁר הָיְתָה שְׁמָמָה לְעֵינֵי כָּל־
עוֹבֵר: (כ) וְאָמְרוּ הָאָרֶץ הַלָּזוּ

הנשמה

האנדעלט. (יג) אהר בעי וואהנט דאן דאז לאנד, וועל פעם איך איירן עלטערן גע גענבען, אונד זיד מיין פאלק, אונד איך בין אייער גאטט. (יד) איך בעפרייע אייך פאן אללען איירן אונרייניגקייטין בעפיחלע דעם גענטרייד, אונד פערמעהרע עס, לאכסע איך קיינען הונגער ליידען. (טו) א ך פערמעהרע בויכפרוכט אונד פעלדעספרוכט, דאמיט איהר ניעמאהלס מעהר דעם פארוואורף דעם הונגערליי דענס אונטער דען פעלקערן אויסגעוועצט זיד. (טז) דאן מעגט איהר צוריק דענקען צו אייערע בעזע זיטטען אונד אונ ערלע האנדלונגען, אונד אי ך זעלבסט פערצאגטען וועגען אייערער זינדען אונד אייערער גרויעלע. (יז) דאם איכם ניכט אייערנטוועגען טהוע, וועי דעט איהר דאן וואהל איינזע העז, שפריכט גאטט דער הערר! שעמט אייך אונד ער ראטהעט דאן אייערער זיטטען וועגען, הויז ישראל'ס! (יח) זא שפריכט גאטט דער הערר: צור צייט, וען אייך פאן צל לען אייערן זינדען רייני גע, ווילל איך דיא שטערטע וויע דער בעזעטצען, אונד דיא טריממער זאללן אויפגעבויעט

וועדדען; (יט) דער אדע באדען זאלל אנגעבויעט וועדדען, דא ער זאגכט דעם פארא בערגעהענדען אייגער וויכטע גליך. (כ) דאן וועדד מאן זאגען: וויא דיעם וויסטע לאנד

אי״

ר ש ״ י

(כז) ונקוטתם נפשיכם. דמוני״ר בלע״ז (דעמענע״ר זיך קוועלן, העפטיג עוטיטטעדט וועדדען) תמקו נעלמיכם נפשתכם על הגמול הרע תעשו גמלתם לפני ותני גומל לכם טובה: (יט) והארץ הנשמה תעבד. הארץ תעשה שממה עד הנה תהיה נעבדת וגזרעת:

(כ) היתה

הַנְּשַׁמָּה הָיְתָה כְּגַן־עֵדֶן וְהֶעָרִים
הֶחֳרֵבוֹת וְהַנְּשַׁמּוֹת וְהַנֶּהֱרָסוֹת
בְּצוּרוֹת יָשָׁבוּ: (כו) וְיֵדְעוּ הַגּוֹיִם
אֲשֶׁר יִשָּׁאֲרוּ סְבִיבוֹתֵיכֶם כִּי וַאֲנִי
יְהוָה בָּנִיתִי הַנֶּהֱרָסוֹת נָטַעְתִּי
הַנְּשַׁמָּה אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי
וְעָשִׂיתִי: * (כז) כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה
עוֹד זֹאת אִדָּרֵשׁ לְבֵית־יִשְׂרָאֵל
לַעֲשׂוֹת לָהֶם אַרְבֶּה אֹתָם כַּצֹּאן
אָדָם: (כח) כְּצֹאן קָדָשִׁים כְּצֹאן
יְרוּשָׁלַם בְּמוֹעֲדֶיהָ כֵּן תִּהְיֶינָה
הֶעָרִים הֶחֳרֵבוֹת מְלֵאוֹת צֹאן
אָדָם וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה:

* כספרדיים מסיימים כאן.

אויגעם גאַרטען עדן'ס גן גלייך
געוואָרדען! דיא וויסטען, אֶדען
אונד פֿערפֿאַללענען שטעדטע,
וויא פֿעסט נון וויעדערום אונד
וויא בעוואָהנט! (כו) דיא
פֿעלקער, דיא רונד אום אייך
הער איבריג בלייבען, וועדען
אינזעהען, דאַס איך דער עווי-
גע דיא פֿערהעערטען שטעד-
טע אויפֿגעבויט, דען אֶדען בא-
דען בעפֿפֿלאַנצט, איך דער
עווינג עס פֿערהייסען האַבע,
אונד אויך פֿאָללבראַכט. (כז) זאָ
שפריכט גאָטט דער הערר:
אויך דאַרין וועדע איך פֿאָן
דעם הויז ישראל'ס מיך ער-
ביטטען לאַססען, אונד איה-
נען טהון, דאַס איך איהרע
מענשענמענגע וויא דיא שאַפֿ
פֿערמעהרע, (כז) וויא דאַז
קלייניפֿיה צום הייליגען אָפּפֿער,
וויא דיא שאַפֿסמענגע צו
ירושלים אין דען פֿעסטטאַגען,
זאָ זאָללען דיא צערטרימערטען שטעדטע פֿאָללער מענשען וועדען, אונד איינזע-
הען, דאַס איך דער עווינג זייא.

רש"י

(כ) היתה כגן עדן. ענטיו נהפכה להיות כגן עדן: והערים החרבות. זה ימים רנים שכבזו בלורות ישבו: (כב) לבית ישראל. תחפלתם להם בתפלתם בדורשם לותי על זאת: תרגמ לותם. לחם נלחן לרוב: (כג) בלחן קדשים. שהיו נלח לירושלים במועדי פסחים. לשון לחר בתרגומו לסגינון בחינגא ולכלחינון בנעירא כלומר שלא יהו עונותיהם מזכיר עליהם:

קריאה למפטיר בשבת פרשת החדש

ואם חל ר"ח ניסן בשבת קורין לאחרון בס"ת שניה וביום השבת
ובראשי חדשיכם לעיל דף ס' ולמפטיר קורין בס"ת שלישי פרשה זאת.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר:
הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחָדְשֵׁי
הַשָּׁנָה: דַּבְּרוּ אֶל־כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בֶּעָשֹׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה
וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׂה לְבֵית־אָבֹת שֶׂה לַבָּיִת: וְאִם־יִמְעַט

הַבַּיִת מְהֻיוֹת מִשֶּׁהוּ וְלָקַח הוּא וּשְׁכֵנוֹ הַקָּרֹב אֶל־בֵּיתוֹ בְּמִכְסַת
נְפָשֹׁת אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ תָּכְסוּ עַל־הַשֶּׂה: שֶׂה תָמִים זָכָר בֶּן־
שָׁנָה יִהְיֶה לָכֶם מִן־הַכְּבָשִׂים וּמִן־הָעִזִּים תִּקָּחוּ: וְהָיָה לָכֶם
לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כֹּל
קְהַל עֲדַת־יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעַרְבָּיִם: וְלָקְחוּ מִן־הַדָּם וְנָתְנוּ עַל־
שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת וְעַל־הַמַּשְׁקוֹף עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר־יֹאכְלוּ אֹתוֹ
בָּהֶם: וְאָכְלוּ אֶת־הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי־אֵשׁ וּמַצּוֹת עַל־
מְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ: אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל בַּמָּיִם
כִּי אִם־צְלִי־אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל־כְּרָעָיו וְעַל־קִרְבּוֹ: וְלֹא־תוֹתִירוּ
מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ: וְכָכָה
תֹּאכְלוּ אֹתוֹ מָתְנֵיכֶם חֲגֻרִים נַעֲלֵיכֶם בְּרַגְלֵיכֶם וּמַקֲלְכֶם
בְּיֶדְכֶם וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּחִפָּזוֹן פֶּסַח הוּא לַיהוָה: וְעָבַרְתִּי
בְאֶרֶץ־מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה וְהִכֵּיתִי כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה וּבְכָל־אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי
יְהוָה: וְהָיָה הַדָּם לָכֶם לְאֹת עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר אַתֶּם שָׁם
וְרָאִיתִי אֶת־הַדָּם וּפָסַחְתִּי עֲלֵיכֶם וְלֹא־יִהְיֶה בָכֶם נֶגֶף
לְמַשְׁחִית בְּהַכֹּתִי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם: וְהָיָה הַיּוֹם הַזֶּה לָכֶם לְזִכָּרוֹן
וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ חַג לַיהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם תָּחֳגֻּהוּ: שִׁבְעַת
יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם
כִּי ו כָּל־אֹכֵל חָמֵץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם
הָרִאשֹׁן עַד־יוֹם הַשְּׁבִעִי: וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ וּבַיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלָאכָה לֹא־יֵעָשֶׂה בָהֶם
אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל־נֶפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם: וּשְׁמַרְתֶּם
אֶת־הַמַּצּוֹת כִּי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצֵאתִי אֶת־צִבְאוֹתֵיכֶם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם:
בָּרִאשֹׁן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצֹּת עַד
יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב: שִׁבְעַת יָמִים שְׂאֹר לֹא
יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם כִּי ו כָּל־אֹכֵל מַחְמֶצֶת וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא
מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל בַּגֵּר וּבְאֶזְרַח הָאָרֶץ: כָּל־מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ
בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם תֹּאכְלוּ מַצּוֹת:

הפטרת פרשת החדש

תרגום אשכנזי

יחזקאל שימן מ"ה

(ו) אללעם פֿאלק דעם לאנד דעם מום דיעזע העבע דעם פֿירשטען אין ישראל נעבען; (ז) דער פֿירשט אבער נימט איבער זיך דיא גאנצע אפּפֿער, דיא שפּיין אונד טראנקאפּפֿער פֿיר דיא פֿייערטאגע, נייאמאנדע אונד שבת־טאגע, איבערהויפּט פֿיר אללע פֿעסטצייטען דעם חויז ישראל, ער שאפֿפֿט אויך דיא זינדענאפּפֿער אן, אונד דיא מעהלאפּפֿער, וויא אויך בראנד־ אונד שלאכטאפּפֿער, צור פֿערזעהנונג פֿיר דאז חויז ישראל.

(ג) זא שפּריכט גאטט דער הערר: אם ערשטען טאגע דעם ערשטען מאנאטם נימסט דוא איין יונגעס רינד אהנע פֿעהל, אונד רייניגסט דאז הייליגטהום; (ד) דער פּריע־ סטער נעטוליך נימט פֿאן דעם בלוטע דעם ענטזונדיגונגס־ אפּפֿערס, אונד ברינגט עס אן דיא פּפֿאסטען דעם הויזעס, אונד אן דיא פֿיער ווינקעל אם פֿארשפרונג דעם אלטארס, אונד אן דיא פּפֿאסטען דעם טהארעס אם אינגערן הפֿא. (ה) עבען זא מאכּט דוא עם אויך אם זיעבענטען דעם מא־

נאטם

(ו) כָּל הָעָם הָאָרֶץ יִהְיוּ אֶל־הַתְּרוּמָה הַזֹּאת לַנָּשִׂיא בְּיִשְׂרָאֵל: (ז) וְעַל־הַנָּשִׂיא יִהְיֶה הָעוֹלוֹת וְהַמִּנְחָה וְהַנֶּסֶךְ בַּחַגִּים וּבֶחָדָשִׁים וּבַשַּׁבָּתוֹת בְּכָל־מוֹעֲדֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל הוּא־יַעֲשֶׂה אֶת־הַחַטָּאת וְאֶת־ הַמִּנְחָה וְאֶת־הָעוֹלָה וְאֶת־הַשְּׁלָמִים לְכַפֵּר בְּעַד בֵּית־יִשְׂרָאֵל:

כאן מתחילין הספרדים

(ג) כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה בָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ תִּקַּח פַּר־ בֶּן־בָּקָר תָּמִים וְחִטֵּאתָ אֶת־ הַמִּקְדָּשׁ: (ד) וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הַחַטָּאת וְנָתַן אֶל־מְזוּזַת הַבַּיִת וְאֶל־אַרְבַּע פִּנּוֹת הָעֲזָרָה לַמִּזְבֵּחַ וְעַל־מְזוּזַת שַׁעַר הֶחָצֵר הַפְּנִימִית: (ה) וְכֵן תַּעֲשֶׂה בְּשִׁבְעָה בַּחֹדֶשׁ

מאיש

ר ש " י

(א) אל התרומה הזאת. התמורה למעלה לדעת כל עם הארץ תהיה: (ב) ועל הנשיא. לומר לכי שהנשיא הזה נכהן גדול מדבי וכן כל הנשיא שבעולם ושמעתי משמו של רבי מנחם שבמלך מדבר: (ג) כה אמר ה' אלהים ברחבון בחדש לחדש וגו' תקח פר בן בקר תמים. הוא פר המלואים האמור ברחם הענין ולימד כאן שיהו המלואים בחדש ניסן: וחטאת. וטהרת: (ה) וכן תעשה בשבעה בחדש. י"ל כן תעשה כל שבעה וכן הוא אומר למעלה שבעת ימים יכפרו

על

באור

(א) כל עם הארץ וגו', ת"י כל עמא דארעא יהון עבדין ית אפרשותא הדא לרבא דישראל, ובעינן הכא תרגמתי, והתרומה הזאת מבוארת בפרשה הקודמת: (ג) תקח, נגד כלל העם מדבר: (ד) ולקח הכהן, פרש אחר כלל בדרך הכתוב, ובלמתוגם: מדם החטאה, מטעם

וחטאת

מֵאִישׁ שֹׁגֶה וּמְפֻתֵּי וְכִפַּרְתֶּם אֶת־
הַבָּיִת: (ו) בָּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר
יוֹם לַחֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם הַפֶּסַח חַג
שָׁבֻעוֹת יָמִים מַצּוֹת יֵאָכֵל:
(ז) וְעָשָׂה הַנָּשִׂיא בַּיּוֹם הַהוּא בַּעֲדוֹ
וּבְעַד כָּל־עַם הָאָרֶץ פַּר חַטָּאת:
(ח) וְשִׁבְעַת יְמֵי־הֶחָג יַעֲשֶׂה עֹלָה
לַיהוָה שִׁבְעַת פָּרִים וְשִׁבְעַת
אֵילִים תְּמִימִם לַיּוֹם שִׁבְעַת
הַיָּמִים וְחַטָּאת שְׂעִיר עִזִּים לַיּוֹם:

ומנחה

נאטם (מאנפֿעם אונפֿארזיכטי
גען אדער אונבעזאָנענען מענ
שען וועגען) אונד פֿערזעהנסט
דען טעמפּעל. (ו) אם פֿיער
צעהנטען טאַגע דיעזעם ער
שטען מאָנאַטם האַבט איהר
דאַז איבערשרייטונגסאָפֿפֿער,
אונד דאַרויף אין זיעבענטעגי
געם פֿעסטאַן וועלכעם אונגע
זיערטעם בראָד גענעסען
ווירד. (ז) דער פֿירשט ברינגט
אַן דיעזעם טאַגע פֿיר זיך אונד
פֿיר אַללעם פֿאָלק דעם לאַנ
דעם איינען שטיער צום זינ
דעאָפֿפֿער; (ח) דיא זיעבען
פֿעכטטאַגע הינדורך אַבעד

ברינגט ער טעגליך אַלס בראַנדאָפֿפֿער, דעם עווינען צו עהרען, זיעבען שטיערע
אונד זיעבען וויידער אָהנע פֿעהל, אוך יעדען טאַג איינען ציעגענבאָק צום זינדע
אָפֿפֿער

ר ש " י

על המזבח. ומנותינו כך פרשוהו נמנחות וכן תעשה פי שחיטו נאכל בשעה שנטיס שחרנו לכך
והורה ג"ד שלשם שחלב מותר ועשו שעשה שנטיס שסס רוב לבוד על פיהם שמניחין פר העלם
דבר: מלים שוגה ומפתי וגו'. הרי זה מקרא מסורס וכפרתם לת הבית מלים שוגה ומפתי
לחר שבעת ימי המלואים שיהא מזבח מחונך יביאו חטאותם ואשמותם ויתכפרו שנזמן שיזכחל
מכופרים הבית מכופר: (ו) שבועות ימים. ע"פ שמתחילין ממנו לספור שבעה שבעות. מלאתי:
מלות יאכל. ומלות יאכלו בו בחג: (ז) ועשה הנשיא ביום ההוא וגומר. רבותינו למדו שנקשו
לגנוז ספר יחזקאל שהיו דבריו סותרין ד"ת נרס זכור לטוב קנניה בן חזקיהו בן גוריון שיצב
בעליה ודרשו ונעונינו נעלם ממנו מה שדרש נקרבנות החלה פר בחיבעה עשר בניסן למה.
ואומר אני שמא נחרבה עשר בניסן של פסח רחמן שנתחנך בו הבית עומד ופר זה בא תחת
עגל בן בקר שהקריב לחרן בשמיני למלואים ומוזל שחס לא הקריבו בשמיני למלואים יקריבנו
בי"ד בניסן כדי שיתחנך לעבודה קודם י"ט לפי שעליו קרבנות ועולת המועד לעשות כמו שאומר
למעלה ועל הנשיא יהיה העולות והמנחה והנסך בחגים וגומר: (ח) שבעת פרים ושבעת אלים
תמימים ליום. והתורה אמרה פרים בני בקר שניס ואיל אחד אין לי להעמיד מקרא זה אלא
שבעה פרים ושבעה אלים לשבעת הימים פר ליום ואיל ליום ופא ללמד שאין הפרים מעכבין
זה את זה ולא האילים מעכבין זה את זה וכן שנינו במנחות אף לא הניחו מן המקרא הזה רמז
אלא ממקרא שנאמר למטה וביום החדש פר בן בקר תמים ושבעת כבשים ואיל אחד זה בא
ללמד כן וכן בירושלמי שבעה פרים ושבעה אילים ליום לירוף דבר יום ביומו עולה שבעה פרים
לשבעת ימים: וחטאת שעיר עזים ליום. שעירי הרגלים:

ומנחה

ב א ו ר

וחטאת את המקדש שגגר, ובמתורגם בל"ת: (ח) מאיש שוגה ומפתי, שמרוב שמחה על
חנוכת המזבח שמא נכנס מקום שאין לו רשות להכנס, או אכל שהי' פתי ולא
ידע שאסור להכנס, ונעבור זה יעשו כפרה ג"כ בשבעה לחדש (רד"ק): (ו) הפסח, שחיטת
הפסח (הג"ל): שבעות ימים, כמו שבעת ימים וכן לעומות אחד החלקים כמו לעומת בפת"ח,

(ט) וּמִנְחָה אֵיפָה לַפָּר וְאֵיפָה לָאַיִל
יַעֲשֶׂה וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה:
(י) בַּשְּׁבִיעִי בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם
לַחֹדֶשׁ בָּחָג יַעֲשֶׂה כָאֵלֶּה שִׁבְעַת
הַיָּמִים כַּחַטָּאת כָּעֹלָה וְכַמִּנְחָה
וְכַשָּׁמֶן: (יא) כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה
שַׁעַר הֶחָצֵר הַפְּנִימִית הַפֹּנֶה
קָדִים יִהְיֶה סָגוּר שֵׁשֶׁת יְמֵי
הַמַּעֲשֶׂה וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת יִפָּתֵחַ
וּבְיוֹם הַחֹדֶשׁ יִפָּתֵחַ: (יב) וּבָא
הַנָּשִׂיא דֶּרֶךְ אוּלָם הַשַּׁעַר מִחוּץ
וְעָמַד עַל־מְזוּזַת הַשַּׁעַר וְעָשׂוּ
הַכֹּהֲנִים אֶת־עֹלָתוֹ וְאֶת־שְׁלָמָיו
וְהִשְׁתַּחֲוָה עַל־מִפְתַּן הַשַּׁעַר וְיָצָא
וְהַשַּׁעַר לֹא־יִסָּגֵר עַד־הָעָרֶב:

(ט) אָפּ֫עֶר; (ט) אונד צום מעהל, אָפּ֫עֶר, איין איפה פֿיר יע, דען שטיער, אונד איין איפה פֿיר יעדען ווידדער, אונד צו יעדעם איפה איין הין עהל. (י) אַם פֿינפֿצעהנטען טאַג דעס זיעבענטען מאָנאַטס איזט אַבערמאַלס פֿעסט, אונד עס ווערדען ווייעדערום זאָלכע זיע, בען טאָגע פֿאָללבראַכט, זאָ, וואָהל אין אַנזעהונג דער זינ, דענ, אונד בראַנדאָפּפֿער, אַלס אויך דער מעהלאָפּפֿער אונד דעם עהלס. (יא) זאָ שפריכט גאָטט דער הערר: דיא פּפֿאָרּ, טע דעס איננערן האָפֿעס, דיא צור מאָרגענווייטע ליענט, זאָלל פֿערשלאָסען בלייבען, ווהע, רענד דען זעכס ווערקטאַגען; אַבער אַם שבת־טאָגע ווירד זיא געאָפֿענט, אונד זאָ אויך אַם נייאָמאָנדסטאָגע; (יב) דער פֿירשט קאָממט דאַן דיא האַללע הערויף ביז פֿאָר דיא פּפֿאָרטע, אונד בלייבט אָן דען פּפֿאָסטען דערזעלבען

והשתחוו

שטעהען, וועהרענד דאַם דיא פריעסטער זיין בראַנדאָפּפֿער אונד זיינע פֿרייד־ענאָפּפֿער צו, בעריטען, אַלסדאַן ביקט ער זיך אַן דער שוועללע דער פּפֿאָרטע, אונד געהט ווידער, רום וועג; דאָך ווירד דיא פּפֿאָרטע ביז אויף דען אַבענד ניכט ווידערום פֿערשלאָסען,

ואנ־

ר ש "י

(ט) ומנחה איפה לפר. מנחת הנסכים איפה לפר לויני יודע מה הוא שהרי למדה תורה שלשה עשרונים ויש לומר איפת קמח להוציא סלת עשרון מן הסאה שהיפה שלש סאין: ואיפה לאיל. אף זו קמח להוציא ממנה שני עשרונים סלת מנופה כל לרכה כמו שנזכרו שתי הלזם שתי עשרונות מסלת סאין. ואיפה לפר למדך שאם לא מלא סלת מנופה כל כך יביא משל עשרון לסאה: הין לאיפה. לא ידעתי למה וי"ל לא שיקריב ההין כולו אלא שנות היו בהין ויקריב שמן לפי הסלת במשפט הזכת לפר כמשפטו ולאיל כמשפטו לפי שנות של הין: (יא) שער החצר הפנימי הפונה קדים וגו'. שנו רבותינו במסכת מדות שני פתחין היו לו לשער המיכל לאחד בדרום ולאחד בלפון שבדרום עליו מפרש בקבלה אינו לא יבוא בו והיה סגור: (יב) דרך אולם השער מחוץ. כמו שאמור למעלה ואולמיו של החצר החלונה. דרך אולם השער של עזרה כלומר יכנס בדרך שער מזרחי שהוא משמש כניסה ויליחה ובא לו לאותו המשפט: ועמד על מזוזת השער. אותו שער הקטן הוא המשפט: את עולתו ואת שלמיו. עולת ראייה ושלמי מגיגה ומקרא זה מוסב על י"ט. (כך מלאתי בפירושים מדוייקים): ועמד על מזוזת השער. שער הפנימי הוא אמר בשר. מלאתי

המשפט

(יג) וְהִשְׁתַּחֲוּוּ עַם־הָאָרֶץ פֶּתַח הַשַּׁעַר הַהוּא בַּשַּׁבָּתוֹת וּבֶחֳדָשִׁים לִפְנֵי יְהוָה: (יד) וְהָעֹלָה אֲשֶׁר־ יַקְרִיב הַנָּשִׂיא לַיהוָה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת שִׁשָּׁה כְבָשִׂים תְּמִימִם וְאַיִל תְּמִימִם: (טו) וּמִנְחָה אֵיפָה לָאַיִל וְלַכְּבָשִׂים מִנְחָה מַתַּת יָדוֹ וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה: (טז) וּבְיוֹם הַחֹדֶשׁ פַּר בֶּן־בָּקָר תְּמִימִם וְשִׁשָּׁה כְבָשִׂים וְאַיִל תְּמִימִם יִהְיוּ: (יז) וְאֵיפָה לַפָּר וְאֵיפָה לָאַיִל יַעֲשֶׂה מִנְחָה וְלַכְּבָשִׂים כַּאֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה: (יח) וּבְבוֹא הַנָּשִׂיא

(יג) זאָנדערן דאַז פֹּאָלק בעטעט אַן דעָן שבת־טאַגען אונד נייאָמאָנדסטאַגען אַם אייננאַנגע דיעזער פּפֿאָרטע צום עוויגען. (יד) דאַז בראַנד־ אָפּפֿער, דאַז דער פֿירשט דעם עוויגען צו עהרען אַם שבת־ טאַגע דאַרברינגט, בעשטעהט אין זעכס שאָפֿען אָהנע פֿעהל אונד איינעם ווידער אָהנע פֿעהל; (טו) דאַז מעהל־ אָפּפֿער צום ווידער איזט איין איפה, צודען שאָפֿען אַבער, זאָ פֿיל ער נאַך זיינעם פֿערמע־ גען גענבען ווילל; אונד צו יע־ דעם איפה איין הין עהל. (טז) אַם נייאָמאָנדסטאַגע, איין יונגעם רינד אָהנע פֿעהל, אונד זעכס לעממער אונד איינען ווידער, אויך זעממטליך אָה־ נע פֿעהל; (יז) צום שטיער איין איפה, אונד צום ווידער

דרך

איין איפה אַלם מעהלאָפּפֿער, צודען שאָפֿען אַבער נאַך פֿערמעגענם, אומשטענדען, אונד צו יעדעם איפה איין הין עהל. (יח) וועָן דער פֿירשט קעממט, זאָ וויא ער דורך דיא

האַל־

ר ש "י

הפטרת בראשית מר מיפער קרבנו על מזבח קרב וחינו עומד על גביו: לא יסגר עד הערב. ולמה לא יסגר: (יג) והשתחוו עם הארץ. כל היום וגם כל הלילה ולערב יסגירוהו: (יד) ביום השבת שנה כבשים. לא ידעתי למה אמרה תורה שני כבשי' וביום השבת מצמע שבת בראשית ומצמע יום טוב ואומר לעני שבת זו תינה שבת בראשית אלא י"ט שחטון שבעה כבשים ושני אילים וכא ולמדך שאין מעכבין זה את זה ואם לא מלא שבעה יביא שנה ואם לא ימצא שני אילים יביא אחד כמו שדרשו חכמים לענין בחג שדם: (טו) מתת ידו. לימד שאין המנחות מעכבות זו את זו: (טז) וביום החדש פר בן בקר תמימים. מקרא זה דרשו רבותינו במנחות פר מה ת"ל לפי שנא' בתורה ובראשי חדשיכם פרים בני בקר שנים מנין שאם לא מלא שנים יביא אחד לכך נאמר פר ושנת כבשים מה ת"ל לפי שנאמר בתורה שבעה מנין שאם לא מלא שבעה יביא שנה לכך נאמר ושנת כבשים ומנין לפילו אחד ת"ל ולכבשים מאחר תשיג ידו. מלאתי: (יח) ובבא הנשיא. ביום החדש ובשבת

בראשית

באור

וכן ת"י שבעת ימים (הכ"ל): (טו) מתת ידו, כמו שאמר לעיל כמתנת ידו, כלומר כפי השגת ידו וכדמפורש להלן כאחר תשיג ידו, כן פירשו המפרשים. ואי מן תנריש לומר, שאם יתנו לכל הדיוט המקריב לכל לא לכל הנשיא, ולכן לומר טעם מתת ידו וכפי לאחר תשיג ידו, כפי שאפשר להכניס בה ויתורגם בל"ע (אייכע התנד פֿאָן, זיך פיעל ער איט דער התנד פֿאַסטען קעמן) והכוונה יבאר: (יח) ובבא הנשיא, בשבת ובראש חדש:

והבא

דֶּרֶךְ אוּלָם הַשַּׁעַר יָבוֹא וּבְדַרְכּוֹ
יֵצֵא: (ט) וּבְבוֹא עַם־הָאָרֶץ לִפְנֵי
יְהוָה בַּמּוֹעֲדִים הַבָּא דֶּרֶךְ שַׁעַר
צָפוֹן לְהִשְׁתַּחֲוֹת יֵצֵא דֶּרֶךְ־שַׁעַר
נֶגֶב וְהַבָּא דֶּרֶךְ־שַׁעַר נֶגֶב יֵצֵא
דֶּרֶךְ־שַׁעַר צָפוֹנָה לֹא יָשׁוּב דֶּרֶךְ
הַשַּׁעַר אֲשֶׁר־בָּא בּוֹ כִּי נֹכַח יֵצֵאוּ:
(י) וְהַנָּשִׂיא בְּתוֹכָם בְּבוֹאָם יָבוֹא
וּבְצֵאתָם יֵצֵאוּ: (יא) וּבַחַגִּים
וּבַמּוֹעֲדִים תִּהְיֶה הַמִּנְחָה אֵיפָה
לַפָּר וְאֵיפָה לָאַיִל וְלַכְּבָשִׂים מַתַּת
יָדוֹ וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה: (יב) וְכִי־
יַעֲשֶׂה הַנָּשִׂיא נְדָבָה עוֹלָה אוֹ־

יֵצֵא קרי

שלמים

הינטן אויף דעם טויער, זאָל ער אויך אויס־
גיין קעממט, זאָל ער נישט דער, ווי ער איז
אריין גענגען, זאָל ער אויס גיין דורך דעם
צפון טויער, וואָס איז אריין גענגען דורך
דעם דרום טויער, זאָל ער נישט אויס גיין
דורך דעם טויער, דורך וועלכן ער איז אריין
גענגען, נאָר ער זאָל אויס גיין דורך דעם
קעגן איבערשטן טויער. (י) ווען דער פֿירשט
גייט אריין, זאָל ער אויך גיין אין מיטן
פֿון זיי, ווען זיי גייען אריין, זאָל ער גיין
אריין, ווען זיי גייען אויס, זאָל ער אויס
גיין. (יא) אויף די יום־טובֿים אונ אויף
די מועדים זאָל דאָס מנחה־קרבן זיין אַ
איפה פֿאַר אַ פּר, אַ איפה פֿאַר אַ וויד,
אונ פֿאַר די לעמער אַזוי פֿיל, ווי זיין
האַנט וועט געבן, אונ אַ הין אויל פֿאַר
אַ איפה. (יב) ווען דער פֿירשט וויל אַ
נדבֿה מאַכן, אַ עולה אָדער אַ שלמים

ד ש " י

ביאור אזלין יחזקאל מצווין על הפרוזים והוא כח להשתחוות: דרך אולם השער יבוא ודרכו יצא. ציותו שער עצמו יבא ויצא מצוה לעצות העזרה קבדרים אבל במועדים שנאמר בהם יהיה כל זכורך וקוק הוא לעצות קבדרים כשהר העם היינו דכתיב בתוכם בנוסם יבא ובצאתם יצא: (יט) ובבוא עם הארץ וגו' דרך שער צפון וגו' כי נכחו יצא. מצוה עליהם שיתרחו בתוך העזרה יהא יפה: (כ) והנשיא. גם הוא כשנכנס לעזרה בשבתם היכל הדומי להשתחוות גם הוא מצוה עליו לעצות העזרה קבדרים ויצא דרך שער צפון ויבא דרך שער נגב עם שאר עם הארץ ויבנס ויצא נכחו דרך שער שהאר וזהו בתוכם בנוסם יבא ובצאתם יצאו כלם הנשיא עם שאר העם ולא יבא דרך שער המזרחי כדרך שהיה בא ביום החגם וביום שבת בראשית שהשער מזרחי הין נכחו שער במערב: (כב) וכי יעשה הנשיא נדבה. בשבת ימי המעשה: ובתת לו

לת

ב א ו ר

(יט) והבא וגו', הכתוב שהשמש בעבור רבוי העם, למנוע הבלבול והערבוב ושלא יזיקו זה לת זה: (כ) והנשיא, מועמד בשעם לתוכ, כלומר כשהוא נכנס לא יבא במועד במקום שיוצא, כי במועדים הוא בתוך העם, ולכן בנוסם יבוא ובצאתם יצא, משעם שזכרנו: (כא) ובחגים ובמועדים

שְׁלָמִים נְדָבָה לַיהוָה וּפָתַח לוֹ
אֶת־הַשַּׁעַר הַפֹּנֶה קָדִים וְעָשָׂה
אֶת־עֹלָתוֹ וְאֶת־שְׁלָמָיו כַּאֲשֶׁר
יַעֲשֶׂה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וְיָצָא וְסָגַר
אֶת־הַשַּׁעַר אַחֲרֵי צֵאתוֹ׃
(כג) וְכֶבֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ תְּמִימִם תַּעֲשֶׂה
עוֹלָה לַיּוֹם לַיהוָה בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר
תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ׃ (כד) וּמִנְחָה תַּעֲשֶׂה
עָלָיו בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר שִׁשִּׁית הָאֵיפָה
וְשֶׁמֶן שְׁלִישִׁית הַהִין לָרֻס אֶת־
הַסֹּלֶת מִנְחָה לַיהוָה חֻקּוֹת עוֹלָם
תָּמִיד׃ (כה) וַעֲשׂוּ אֶת־הַכֶּבֶשׂ וְאֶת־
הַמִּנְחָה וְאֶת־הַשֶּׁמֶן בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר
עוֹלַת תָּמִיד׃*) (כו) כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי

יֵעָשֶׂה קרי
יהוה

*) כאן מסיימין הספרדים

תרגום אשכנזי יח

עווּיגען צו עהרען ברינגען, עס
זייא בראַנדאָפּפֿער אָדער פֿרידע־
דענאָפּפֿער, זאָ ווירד אים
גלי כּפּאַללם דאַז טהאָר גע־
אָפּפֿיעט, דאַז צור מאָרגענזוי־
ט׳ג לויגט, וועהרענד מאַן זיין
בראַנדאָפּפֿער אָדער פֿרידע־
אָפּפֿער צובערייטעט, זאָ וויא
אַם שבת געשׂעהט; וועג ער
אַבער וועגגעהט, וועהרד דאַז
טהאָר וועדערום הינטער
איהם פֿערשלאָסען. (כג) פֿער־
נער ברינגסט דוא טעגליך
דעם עווּיגען צו עהרען איין
יעהריגעם לאַם אָהנע פֿעהל
צום בראַנדאָפּפֿער; אונד דיע־
זעם מוס איממער דעם מאָר־
גענם געשׂעהען; (כד) דאַצו
בערייטעסט דוא יעדען מאָר־
גען איין מעהלאָפּפֿער פֿאַן איי־
נעם זעכסטעל איפה, אונד איי־
נעם זעכסטעל הין עהל דאַצו,
אום דאַז מעהל דאַמיט אַנצו־
קנעטען, דיעזעם מעהלאָפּפֿער
דעם עווּיגען צו עהרען איזט איי בעשטימטער טהייל אויף איממערוועהרענדע צייטען. (כה)
אונטערבראָכען (כה) זאָללען זיא דאַז לאַם, דאַז מעהלאָפּפֿער אונד דאַז עהל מיט יעדעם
מאָרגען צובערייטען, דיעזעם איזט דאַז בעשטענדיגע אָפּפֿער. (כו) זאָ שפּריכט גאָטט דער

ר ש ״ י

הערר

לת השער וגומר. לפי ליכנס בו להיכל אלא עומד שם והכהנים יעשו את עולתו ואת שלמיו
והשתחוה ויצא אנחמר כאשר יעשה ביום השבת ומה לעמוד על מזוזת השער
ועשו הכהנים את עולתו וגו׳: לאחרי לאחיו. ואינו אומר כאן והשער לא יסגר עד הערב כמו
שאמור ביום השבת שביום השבת הוא אומר והשתחוו עם האדם פתח השער ההוא לפיכך מניחו
פתוח לכל בוקר לפי דרכם לבוא להשתחוות שכל אחד עסוק במלאכתו לפיכך וסגר את השער
לאחרי לאחיו: (כג) וכבש בן שנתו. עולת התמיד: (כד) עזית החיפה. יהושלמית שהיא
חומה על מדברית והן שני עשרונים האחד למנחת התמיד והאחד לאחיתין והוא על פי
שהאחיתין קריבין לאחלין מביא הוא בבקר עשרון אחד וחולהו כמו שאנו מנחות: לרוס
את הסלת. לאחפרי״ש בלע״ז. לספער״עזר, לו בעשפרענגען). לשון אחר לימלי״ר
בלע״ז (והוא מעלע״ר, לו מישען). לרס את הסלת לנתת ולבלול בו את הסלת
לשון רסוס כמו והכה הבית הגדול רסיסים ובלשון מזנה אחד היה עכה אף מרוסס:

באור

ובמועדים, כלו׳ לכל בזה יהיו שוים: (כב) ועשה, העושה, הוא הכהן, וכמו שאמר לעיל ועשו
הכהנים: (כד) חקות עולם, מטעם כי חקך ומק בניך (ויקרא יו״ל): תמיד, מוסב לכתוב

תרגום אשכנזי

הערר: ווען דער פּירשט יע־
מאַנדען פּאָן זיינען זעהנען איין
געשענק מאַכט, זאָ איזט עס
זיין ערבאיגענטהום, אונד
בלייבט זיינען קינדערן; עס
איזט איהר אייגענטהום דורך
דאַז ערבראַכט; (כז) שענקט
ער אַבער פּאָן זיינעם ערבגו־
טע איינעם זיינער דיענער, זאָ
געהערט עס דיעזעם ביז צום
אַלגעמיינען פּרייהיטסיאָהר,
פּעללט אַבער אַלסדאַן וויעדע־
רום דעם פּירשטען צוריק; נור
זיין ערבאיגענטהום איזט פּיר
זיינע נאַכקאָממען אונד בלייבט
דיעזען. (כח) זאָ קאַן אויך דער
פּירשט ניכטס פּאָן דעם ערב־
גוטע דעם פּאָלקעם נעהמען,
אונד זיא אום איהר אייגענטהום ברינגען, זאָנדערן קאַן נור זיין אייגענטהום זיינען קינדערן
פּערערבען, דאַמיט ניעמאַנד פּאָן מיינעם פּאָלקע פּאָן זיינעם בעזיטצע פּערטריבען ווערדע.

הפטרת פרשת החדש

יְהוֹוָה כִּי־יִתֵּן הַנָּשִׂיא מַתָּנָה לְאִישׁ
מִבָּנָיו נַחֲלָתוֹ הִיא לְבָנָיו תִּהְיֶה
אֲחֻזָּתָם הִיא בְּנַחֲלָה: (כז) וְכִי־
יִתֵּן מַתָּנָה מִנַּחֲלָתוֹ לְאַחַד
מֵעֲבָדָיו וְהָיְתָה לּוֹ עַד־שְׁנַת
הַדְּרוֹר וְשָׁבַת לַנָּשִׂיא אַךְ נַחֲלָתוֹ
בָּנָיו לָהֶם תִּהְיֶה: (כח) וְלֹא־יִקַּח
הַנָּשִׂיא מִנַּחֲלַת הָעָם לְהוֹנֹתָם
מֵאֲחֻזָּתָם מֵאֲחֻזָּתוֹ יַנְחִיל אֶת־בָּנָיו
לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־יָפֻצוּ עַמִּי אִישׁ
מֵאֲחֻזָּתוֹ:

הפטרת שבת הגדול

כתרי עזר במלאכי סימן ג'.

ובפראג ס"ל הפטרה זו רק בשבת הגדול שחל בערב פסח.

(ז) וְעָרְבָה לַיהוָה מִנְחַת יְהוּדָה
וִירוּשָׁלָם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים
קדמוניות

(ז) איינסט ווירד יהודה'ס
אונד ירושלים'ס אָפּפֿער
אַנגענעהם וויעדערום דעם
עווינען זיין, וויא אין דער פֿאָר־
וועלט

ר ש "י

(כז) שבת הדרור. שנת היובל: ושבת. כמו ושבה: אך נחלתו בניו להם תהיה. כמו אך לבניו תהיה נחלתו ולא תינתן לבמיתות לאחר:

באור

שלאחריו, תמיד יעשו את הכבש בשקר, ולכן נקרא עולת תמיד בשקר בתורה: (כו) כי יתן וגו', המפרשים לא נתנו טעם לכתובים כראוי, ולע"ד הטעם בזה כי יתן הנשיא מתנה לאחד מבניו, הנה לז תהי' המתנה הזאת נחלת הבן הזה וקיימת לבניו של זה הבן, ואין לאחיו חלק בה, כי לאחוסם היא נחלת לבניהם, לפיכך כי יתן הנשיא מתנה מנחלתו לאחד מעבדיו, לא יחיל העבד המתנה הזאת לבניו, כי אם תשוב ביובל לנשיא או ליורשיו, אך נחלתו לבדה, כלומר מה שנחל העבד מאבותיו היא נחלת בניו ולהם תהי', וכן לא יקח הנשיא מנחלת העם וגו': ושבת, כמו ושבה והתי"ו נמקיש ה"ל כמו כי תחלת יד והדומים להם (רד"ק). ואחד מן מפרשים לפיכך טעם ושבת לנשיא, שיהי' דין יובל לנשיא, כי היובל נקרא שבת כמו שאמרנו:

(א) וערבה לה' וגומר, ומתי יהיה זה, לאחרי שקרבתי אליכם למשפט ונערתי הרע מקרבכם,

וכמו

קַדְמֹנִיּוֹת: (ג) וְקָרַבְתִּי אֲלֵיכֶם
לַמִּשְׁפָּט וְהָיִיתִי עֵד מְמַהֵר
בַּמְכַשְּׁפִים וּבַמְנָאֲפִים וּבַנִּשְׁבָּעִים
לַשָּׁקֶר וּבְעֹשְׁקֵי שְׂכַר־שָׂכִיר
אַלְמָנָה וְיָתוֹם וּמַטֵּי־גֵר וְלֹא
יְרֵאוּנִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: (ג) כִּי
אֲנִי יְהוָה לֹא שָׁנִיתִי וְאַתֶּם בְּנֵי־
יַעֲקֹב לֹא כְלִיתֶם: (ד) לְמִימֵי
אֲבֹתֵיכֶם סַרְתֶּם מֻחָקַי וְלֹא
שְׁמַרְתֶּם שׁוּבוּ אֵלַי וְאָשׁוּבָה
אֲלֵיכֶם אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
וַאֲמַרְתֶּם בַּמֶּה נָשׁוּב: (ה) הַיִקְבַּע

אדם

וועלט טאַגען, אין לענגסטפֿער־
פֿלאָסענען יאַהרען. (ג) נאַ־
דעם איך אייערנטוועגען צום
גערעכטע הינגעטרעטען, אונד
איין ריסטיגער צייגע געווען
זיין וועלד ווידער צויבערער,
עהעברעפֿער, מיינאיידיגע,
ווידער דיא דען לאָהן דעם
מיעטהלינגם פֿאַרענטהאַלטען,
ווידטווע אונד וואַיזע דריקקען,
דעם פֿרעמדלינגם רעכט פֿער־
דרעהען, אונד מיין נידט פֿירכ־
טען, שפריכט דער עווינע
צבאות. (ג) דען זאָ וואַהר איך
דער עווינע! אונפֿערענדערליך
בין, זאָ זאָללט אויך איהר,
קינדער יעקב'ס נידט פֿעללינ
פֿערגעהען. (ד) וויא וואָהל
איהר פֿאָן דען צייטען אייערער
ערשטען פֿאַרפֿאַהרען אַן, פֿאָן

מיינען געזעטצען אַבגעוויכען זייד, אינד זיא נידט בעאָבאַכטעט האַבט; אַבער קעהרט נור ווידרום צו מיר צוריק, אונד איך קעהרע אויך ווידרום צו אייך צוריק שפריכט דער עווינע צבאות. שפרעכט איהר: „ווָאמיט זאָללען ווייר צוריק קעהרען?“ (ה) זאָלל דער מענש

פֿאָר־

ר ש ״ י

(ג) כי אני ה' לא שניתי. אף על פי שאני מאריך אפי לא שניתי דעתי עלי מנרשונה להטוב
את הרע ולשנות את הטוב: ואתם בני יעקב. אף על פי שמתים אתם בדעתכם ולא
גניתי מן הרשעים בחייהם: לא כליתם. לינוקם כליס מלפני והנחתי לי הנפשות לגבות מהם
דיני גיהנם וכן תרגם יונתן ואתון דבית יעקב מדמן דמתן בעלמא הדין דיניה פסיק
כלומר אתם סבורים לומר דיני נטל שאין עוד ליפרע ממנו. וכבותינו פירשוהו לא שניתי לא
הכיתי לומה ושניתי לה לכל אתכם העמדתי אחר פורענות הרבה ואילו כליס ואתם לינוקם
כליס: (ה) היקבע אדם. רבותינו פירשו לשון גזילה ולשון אומי הוא: המעשר והתרומה.

שאתם

ב א ו ר

וכיון שזכר בפ' הקודם ויצא מלרף וגו': (ב) וקרבתי, וכן והייתי, זמן מוכיח מעבר ועתיד, כמו
לעבר הולדת אחריהם (בראשית מ"ח ו') ועיין הבאור שם בשביל את"ה לרמב"ן ז"ל:
ובעשקי, מוסף אחר עמו, ונעשקי שכר שביר ונעשקי אלמנה ויתום, וטעם הזכיר
כאן ומיד עושקיהם כח (קהלת ד' א') כן נראה לי: ומטי גר, ת"י ומסטין דין גיורא,
וכוונת בעל הטעמים לא ידעתי למה קבר ויתום ומטי גר: (ג) כי אני ה' וגו', כלומר כמו
שאני לא אמנה כן אתם לא תכלו, כי לעולם תהיו מיוחדים בין הגוים להיות גוי אחד בארץ
כמו שאני אל אחד (מרד"ק): (ד) למימי, למ"ד הכולל, כלומר מימי אבותיכם עד עתה:
במה נשוב, כאלו לא מטאתם כלל נגדי, ואני אחשוב לכם מיד אחת מחטאתכם, קביעת
המעשר והתרומה: (ה) היקבע, רבותינו פירשו לשון גזילה ולשון אומי הוא (רש"י), כי

אָדָם אֱלֹהִים כִּי אַתֶּם קְבָעִים אֹתִי
וַאֲמַרְתֶּם בַּמֶּה קְבַעֲנוּךָ הַמַּעֲשֵׂר
וְהַתְּרוּמָה: (ו) בַּמְּאֵרָה אַתֶּם
נֶאֱרָרִים וְאֹתִי אַתֶּם קְבָעִים הַגּוֹי
כֻּלּוֹ: (ז) הָבִיאוּ אֶת־כָּל־הַמַּעֲשֵׂר
אֶל־בֵּית הָאוֹצָר וִיהִי טֶרֶף בְּבֵיתִי
וּבְחָנוּנִי נָא בָּזֹאת אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת אִם־לֹא אֶפְתַּח לָכֶם אֶת
אֲרֻבּוֹת הַשָּׁמַיִם וַהֲרִיקֹתִי לָכֶם
בְּרָכָה עַד־בְּלִי־דָי: (ח) וְגָעַרְתִּי
לָכֶם בָּאֹכֵל וְלֹא־יַשְׁחֵת לָכֶם אֶת־
פְּרִי הָאֲדָמָה וְלֹא־תְשַׁכֵּל לָכֶם
הַגֶּפֶן בַּשָּׂדֶה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת:
(ט) וְאִשְּׁרוּ אֶתְכֶם כָּל־הַגּוֹיִם כִּי־
תִהְיוּ

פֿאָרענטהאַלטען וואָס זיינעם נאָטטעם איזט, זאָ וו״א דאַז מיינע איהר פֿאָרענטהאַלטעט? שזרעפֿט איהר: „וואָס ענט־האַלטען וויר דיר פֿאָר?“ דען צעהנטען אונד דיא העבע. (ו) מיט דעם מאַנגעלם פֿלוך בעלאַסטעט, וואָללט איהר דאַז מיינע פֿאָרענטהאַלטען? א, טהעריכטעם פֿאָלק אַללעזאַמט! (ז) ברינגט נור אַלל דען צעהנ־טען אין מיינע פֿאָרראַטסקאַמ־מער, דאַם אין מיינעם הויזע נאַהרונג זיא, אונד פּריפֿט מיך דאַמיט, אָב איך אייך ניכט דעם הימעלם געווע־לבע אֶפֿענען, אונד אייך זעגען הראַב שטרעמען לאַססען וועהרד, אי־בערשווענגליך גע־נוג. (ח) דאַן וועהרע איך אויך אייערנטווענען דען פֿערצע־רער אַנשריייען, דאַם ער דיא עהרד־פֿריכטע ניכט פֿערדערבע, נאָך זאָללַ דער ווייַנשטאָק אים פֿעלדע אייך פֿראָונגליקקען, שפריכט דער עווינע צבאות. (ט) אונד אַללע פֿעלקער וועהרדען אייך גליקליך פּריייזען, דען איהר וועהרדט אין ווינשענס־

ווער.

ר ש ״ י

שאתם גוזלים מן הכהנים ומן הלויים היא גזלתי: (ו) במארה אתם נארים. על עון זה שאתי שולח קללה בזרעכם וחף על פי כן אותי קובעים: (ז) ויהי טרף. יהי מזון מלוי לבתי: (ח) וגערתי לכם באוכל. בחסיל וגזם האוכל לכם את תבואת האדמה והגפן:

(ט) תרון

ב א ו ר

מלאכי נבא בימי בית שני לאחר גלות בבל, שבבר היה מעורב קלת לעון הרמי בלעון הקודם, כנראה מתוך ספר דניאל עזרא ונחמיה: (ו) במארה וגו', כי תאמרו איך ניתן עין יפה מזה המעט, זה לא טוב שאתם קובעים אותי מפני המארה והחסרון אשר אתם נארים ומסרי' כי אדרבה זה העונש על שאתם קובעים המעשר והתרומה, לפנים בחנוני נא והביאו את כל המעשר אם לא הריקותי לכם ברכה (מראבע"ע): הגוי בלו, שבלם עוים בסבלות בזה הענין ולא ידעו ולא יבינו להבדיל הסבה והמסובב: (ז) ארבות השמים, עיין בחור שם זה בספר ת"הם לרמב"ן ז"ל (בראשית ז' י"ב): עד בלי די, ת"י עד דתימרון מסת, והמפרשים לפרו מה שאמרו, והנלון שעשורו כמו עד בלי ירח, כענין בלו שלמותיכם, לבלות שחול וכיולא, כלומר עד שבבר כלה ועבר הירח ולינהו, וכן עד בלי די שבבר ענבר הסנוס שיש לומר עליו די, ומתורגם בפי הענין: (ח) באוכל, בארבה האוכל את התבואה (רד"ק):

ארץ

תִּהְיֶו אַתֶּם אֶרֶץ חֵפֶץ אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת: (י) חִזְקוּ עָלַי דִּבְרֵיכֶם
אָמַר יְהוָה וַאֲמַרְתֶּם מַה־נִּדַּבַּרְנוּ
עָלֶיךָ: (יא) אֲמַרְתֶּם שָׁוְא עֲבֹד
אֱלֹהִים וּמַה־בֶּצַע כִּי שָׁמַרְנוּ
מִשְׁמַרְתּוֹ וְכִי הָלַכְנוּ קְדֹרָנִית
מִפְּנֵי יְהוָה צְבָאוֹת: (יב) וְעַתָּה
אֲנַחְנוּ מְאַשְּׁרִים זֵדִים גַּם־נִבְנוּ
עֹשֵׂי רִשְׁעָה גַּם בָּחֲנוּ אֱלֹהִים
וַיִּמָּלֵטוּ: (יג) אָז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי יְהוָה
אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וַיַּקְשֵׁב יְהוָה
וַיִּשְׁמָע וַיִּכָּתֵב סֵפֶר זִכָּרוֹן לְפָנָיו
לְיִרְאֵי יְהוָה וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ: (יד) וְהָיוּ

לי

ווערטהעם לאַנד בעזיטצען,
שפריכט דער עווינע צבאות.
(י) זיא נעהמן איבערהאַנד אייע־
רע רעדען ווידער מיך, שפריכט
דער עווינע. שפרעכט איהר:
„ווּאַס רעדען ווּיר ווידער דיך?"
(יא) איהר זאַגט: „פֿערגעבענס
איזט׳ס גאָטט צו דיענען; ווּאַס
פֿאָרטהיילט עס, דאַס ווּיר
זיינע בעפֿעהלע האַלטען? דאַס
געקריממט ווּיר געהען פֿאָר
דעם עווינען צבאות? (יב) פּרייי־
זען ווּיר דאָך דיא פֿרעכלער
גליקליך! אויך איבעלטהע־
טערן געהט עס ווּאָהל, אויך
גאָטטעם־פּריפֿער ענטקאָמ־
מען." (יג) דאַן אַבער אונטער־
רעדען גאָטטעספּירכטיגע זיך
מיט איינאַנדער: „ווּאָהל פֿער־
ניממט דער הערר אונד הערט,
ווּאָהל שטעהטס אים געדעכט־
ניספּוכע פֿאָר אהם איינגע־
טראַגען: פֿיר דיא גאָטט־
טעספֿערהערר אונד דיא זיינען נאַמען אַכטען!" (יד) דיעוע ווערדען

אַן

ר ש"י

(ט) ארץ חפץ. ארץ שחפצי בה: (יא) שוא עבוד אלהים. על חנם נעבדנו כי לא נקבל שכר: קדורנית. נשפל רוח: (יב) ועתה אנחנו מאשרים זדים ונומר. לאנחנו עבדנוהו ושמרנו משמרתו ועתה רואים לנו הרשעים מצליחים עד כי מאשרים לנו לותם על מעשה רשעם: גם נבחנו אלהים. לומר נראה מה יוכל לעשות לנו וימלטו מן הרעה ולא נכשלו: (יג) אז נדברו וגו'. לחני מציע על דבריכם לז נעשות הרשעים רשעם והטובים הלנו קדורנית מפני נדברו ירחי ה' שלא לידבק במעשיהם הרעים ולחני לח נשכחו דבריכם מלפני ולף על פי שחיני ממהר להשיב גמול כי הקשבתי ושמעתי

ולויתי

ב א ו ר

(ט) ארץ חפץ, שכלם יחפלו בה, והטעם תהיו לחפצי ארץ חפץ: (י) חזקו וגו', שב להוכיחם על מה שהיו לומרים כי לין דין ולין דיין (רד"ק), ונראה טעם ההמשך בעבור ולחברו לחכם כל הגוים, והם לחמרו לחנחנו מלחרי' זדים: עלי דבריכם, טעמו הפוך, דבריכם שלחם מדברים עלי, והעד מה נדברנו עליך לף שלין זה דעת בעל הטעמים: (יב) גם נבנו, לשון הכלחה וקיום: גם, לותן לשכר בחנו לחלהים כמלטים מעמל לחנוש ומנגעי נבי לחדם: (יג) אז, ביום לשכר ה' עושה ידברו ירחי ה' ליש לל רעהו בעדות הנסיון שיהיה ביום ההוא, שבחמת יקציף ה' ויבגיף על הרשעים ועל הטובים ויבחר בדבריהם, ויש לו ספר זכרונות כתוב עליו לירחי ה' ולחושבי שמו, ורבומים בו כל הזכיות שלהם וכל השכר שיקבלו בעבורן ליום הגמול, כן ל"ל בעש הכתוב: ויכתב ספר זכרון לפניו, ד"מ בלשון בני לדם שבותבים המלכים ספר זכרונות כי לין שכחה

לפניו

תרגום אשכנזי

הפטרת שבת הגדול

לִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת בַּיּוֹם אֲשֶׁר
אֲנִי עֹשֶׂה סְגֻלָּה וְחָמַלְתִּי עֲלֵיהֶם
כַּאֲשֶׁר יַחְמֹל אִישׁ עַל־בְּנוֹ הָעֹבֵד
אֹתוֹ: (טו) וְשַׁבְתֶּם וּרְאִיתֶם בֵּין
צַדִּיק לְרָשָׁע בֵּין עֹבֵד אֱלֹהִים
לַאֲשֶׁר לֹא עֲבָדוֹ: (טז) כִּי הִנֵּה הַיּוֹם
בָּא בֹּעֵר כַּתַּנּוּר וְהָיוּ כָל־זֵדִים
וְכָל־עֹשֵׂה רִשְׁעָה קַשׁ וְלִהַט אֹתָם
הַיּוֹם הַבָּא אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
אֲשֶׁר לֹא־יַעֲזֹב לָהֶם שֹׁרֶשׁ וְעָנָף:
(יז) וְזָרְחָה לָכֶם יִרְאֵי שְׁמִי שֶׁמֶשׁ
צְדָקָה וּמַרְפֵּא בִּכְנָפֶיהָ וִיצָאתֶם

וּפִשְׁתֶּם

אַן יענעם טאָגע, דען איך שאַפֿע, שפּריכט דער עוויגע צבאות, מיר אייגענטהום זיין, אונד איך ווערדע איהרער שאָנען, ווי אַיין מאַן זיין נעם זאָהנעם שאָנט, דער טרייא איהם איזט. (טו) אויך איהר ווערדעט דאַן אין אייך גערהען, אונד דען אונטער־שיעד זערהען צווישען דעם רעכטשאַפֿענען אונד דעם בעזעוויכט, צווישען דעם גאָט־טעסֿערהרער אונד דעם, זאָ איהן ניכט פֿערהרט; (טז) רען זערהט! ער קעממט יענער טאָג, ווי אַפֿענגלוטה ברעננענ־, אונד אַללע פֿרעפֿלער אונד אַללע איבעלטהעטער ווע־, דען דעם שטראָהע גלייך אויפֿ לאָדערן, אַן דיעזעם קינפֿט, וּפִשְׁתֶּם

גען טאָגע, שפּריכט דער עוויגע צבאות, דאַס איהנען ניכט ווארצעל, ניכט צווייג איבריג בלייבען ווירד. (יז) אייך אַבער, דיא איהר מיינען נאַמען פֿערכטעט, ווירד אַן יענעם טאָגע, דען איך שאַפֿע, שפּריכט דער עוויגע צבאות, דיא זאָננע דער הולד שיינען, הייליברינגענד מיט איהרען שטראַהלען. איהר ווערדעט הינויסגעהען, (אין איהרעם

וְאָנ־

ר ש "י

ולויתי לכתוב להם ספר זכרון והיו לי דגריהם מקויימים: (יד) ליום אשר אני עושה סגולה. אשר לקרתי והנחתי לבלם בו גמולו ושם תרקה אתכם מה בין לדיק לרשע: סגולה. לוכר לייזט"ווי בלע"ז (פוטטערחאָ, בעטטעק, וזהו נרחק בלשון חכמים): (טו) כי הנה היום בא, היום זה לשון שמח הוא שבך למדו חכמים אין גהינם לעתיד לבא חלק הקנ"ה מוליך חמה מנרתיקה ורשעים כדונין בה ולדיקים מתרפאין בה וזהו שנא' וזרחה לכם יראי וגו': שרש וענף. שרש וגר נרש:

(יו) ופשתם

ב א ו ר

לפניו יתנרך, וכן מספרך אשר כתבת כל הנמלא בתוך בספר (רל"ק): ולחושבי שמו, למדו המפרשים הטעם על החכמים המשבילים החושבים בדרכי ה'. למנס הנכון שהוא כ"ע של ירלי ה', כלומר שעם ה' נחשב בעיניהם, וכדמתורגם בל"ל: (יד) והיו, מלת סגלה דנקה עם והיו לי (רשב"ע): וחמלתי עליהם, שלא יעשם הרעה המכלה הרשעים (רל"ק): העובד אותו, שיקמול עליו החב יותר מעל כל בניו: (טו) כי הנה היום בא, המשיל יום המשפט לאש בוערת כמו שאמר למעלה כי הוא בא מבוקף (רל"ק): קש, כמו קש יבש יהיו שיכלו מהרה (הנ"ל): ולהט, פועל יולא, ומתורגם כפי הענין: (יז) וזרחה לכם יראי שמי, ביום אשר אני עושה אמר ה' בנאות, שעם נדקה וגו', כן שעור חלו ב' הכתובים כפי הנחת בעל הטעמים, וכן תרגמתי: שמש צדקה, היפך יום בוער בתנור, כי טעם שם נדקה מבואר מספר ת"ה לרמב"ן ז"ל והמשיל נדקות ה' וחסדיו לשמש שהיא מכי כל טוב בעולם התרכי: ומרפא בכנפיה, היפך ולהט לות'. וטע' בכנפיה על פרים' קרני לורו, וכן ק' בשחר פרוש על ההרים:

ויצאתם

וּפִשְׁחֵם כְּעֶגְלֵי מַרְבֵּק: (יח) וַעֲסוֹתֶם
רְשָׁעִים כִּי־יִהְיוּ אֵפֶר תַּחַת כַּפּוֹת
רַגְלֵיכֶם בַּיּוֹם אֲשֶׁר־אֲנִי עֹשֶׂה
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: (יט) זִכְרוּ
תּוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדִּי אֲשֶׁר צִוִּיתִי
אֹתוֹ בְחֹרֵב עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל
חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים: (כ) הִנֵּה אָנֹכִי
שֹׁלֵחַ לָכֶם אֶת אֵלִיָּה הַנָּבִיא לִפְנֵי
בּוֹא יוֹם יְהוָה הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא:
(כא) וְהֵשִׁיב לֵב־אָבוֹת עַל־בָּנִים
וְלֵב בָּנִים עַל־אֲבוֹתָם פֶּן־אָבוֹא
וְהִכֵּיתִי אֶת־הָאָרֶץ חֵרֶם:

הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֶת אֵלִיָּה הַנָּבִיא
לִפְנֵי בּוֹא יוֹם יְהוָה הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא:

ז' רבתי ויאמר

(יז) ופשחם. לשון שומן כמו כי תפושו כעגלה דשה: כעגלה מרבק. הכנוסים לרבקה לפטם קופי"ל בלע"ז (עיין מרפק לשון בב"מ ל' ק' ד"ה הכניסה לרבקה): (יח) ועסותם. וכבשתם ל' מיעוך ודומה לו ועס עשו דדי בתוליהן: (כא) והשיב לב אבות. להקב"ה: על בניס. על ידי בניס יאמר לבניס דרך תהפה ורלון לכו ודברו אל אבותיכם לאמוז בדרכי המקום וכן ולב בניס על אבותס כך שמעתי מפשו של ר' מנחס ורבותינו דרשוהו בממ' עדיות לשוס אלוס בעולס:

ויאמר

זאָננענגלאַנץ) אייך ווייזען, פֿייסטען קעלבערן גלייך, (יז) אונד דיא בעזעווי־כטער צערטרעטען, דיא אַשע אונטער אייערן פֿוסבאַללען זיין ווערדען. (יט) געדענקע דיא לעהרע מיינעס דיענערס משה, דיא געזעטצע אונד רעכטע, וועלכע איך איהם צו חורב פֿיר גאַנץ ישראל אויפֿגעטראַגען האַבע: (כ) זעהט איך שיקקע אייך דען פּראָפֿעטען אליה, בעפֿאָר יענער טאַג דעס עוויגען קעמפֿט, דער גראָסע! פֿורכטבאַרע! (כא) דיעזער ווירד דיא הערצען דער פֿאָטער זאַממט איהרער קינדער, אונד דיא הערצען דער קינדער זאַממט איהרער פֿאָטער צוריק ברינגען, אויף דאַס איך ניכט קאָממע, אונד דאַז לאַנד מיט פֿערניכטונג שלאַגע.

בעפֿאָר ער קעמפֿט יענער טאַג דעם עוויגען, דער גראָסע! פֿורכטבאַרע!

יהושע

ר ש "י

(יז) ופשחם. לשון שומן כמו כי תפושו כעגלה דשה: כעגלה מרבק. הכנוסים לרבקה לפטם קופי"ל בלע"ז (עיין מרפק לשון בב"מ ל' ק' ד"ה הכניסה לרבקה): (יח) ועסותם. וכבשתם ל' מיעוך ודומה לו ועס עשו דדי בתוליהן: (כא) והשיב לב אבות. להקב"ה: על בניס. על ידי בניס יאמר לבניס דרך תהפה ורלון לכו ודברו אל אבותיכם לאמוז בדרכי המקום וכן ולב בניס על אבותס כך שמעתי מפשו של ר' מנחס ורבותינו דרשוהו בממ' עדיות לשוס אלוס בעולס:

ויאמר

באור

ויצאהם, לשון השמם (רלב"ע): ופשחם, לשון רבוי, כמו ופשו פרשיו (רד"ק), כלומר שתתעדנו ותתענגו ותדשנו בשור השמם הזה, כעגלים המפוטמים המתענגים ומרקדים בשור השמם על פני גאות דשא: (יח) ועסותם, ענין הדריסה והכתישה, ומזה נקרא עסים המשקה היולא ע"י כתישה וסחיטה (רד"ק): כי יהיו אפר, אחרי אשר להט אותם היום הבא: (כ) הגדול והנורא, יש לפותרו על היום ויש לפותרו על האיש, וכן נתרגומי: (כא) והשיב, יזהיר האבות והבניס יחדיו לעבוד את ה' וטעם על כמו עם (מרד"ק). וטעם הכפל להעיד שיהיו כלם בניס כאיש אחד: פן אבוא והכיתי, כיון שהוא אינו רוצה שישובו, ולכן הבני עולם להם את אליהו לפני בוא יום ההוא בדי שיזהיר אותם וישובו:

הפטרת יום ראשון של פסח

תרגום אשכנזי

(ה) וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל־הָעָם הִתְקַדָּשׁוּ כִּי מָחָר יַעֲשֶׂה יְהוָה בְּקִרְבְּכֶם נִפְלָאוֹת: (ג) וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל־הַכֹּהֲנִים לֵאמֹר שְׂאוּ אֶת־אֲרוֹן הַבְּרִית וְעִבְרוּ לִפְנֵי הָעָם וַיִּשְׂאוּ אֶת־אֲרוֹן הַבְּרִית וַיֵּלְכוּ לִפְנֵי הָעָם: (ג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ הַיּוֹם הַזֶּה אָחֵל גַּדֶּלְךָ בְּעֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יֵדְעוּן כִּי כַאֲשֶׁר הָיִיתִי עִם־מֹשֶׁה אֶהְיֶה עִמָּךְ:

כאן מתחילין הספרדיים יהושע סימן ה'

(ד) בָּעֵת הַהִיא אָמַר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ עֲשֵׂה לְךָ חַרְבוֹת צָרִים וְשׁוּב מֹל אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שֵׁנִית:

ויעש

(ה) יהושע שפראך צום פֿאלק: האלטעט אייך בעריים, דען מארגען וועט ער עוועג וואונדער אונטער אייך פֿער־ריכטען: (ג) אונד צו דען פריע־סטערן שפראך ער פֿאלגענדר־מאסען: טראגט ריא בונדעס לאדע, אונד גיהט פֿאר דעם פֿאלק פֿאראוים, אונד זיא נאמען (דעס אנדערן מארגענס) ריא בונדעסלאדע, אונד גינגען פֿאר דעם פֿאלק הער. (ג) דער עוויגע זאגט צום יהושע: הייטע וועלד איך אנפֿאנגען דיך גראס צו מאכען אין דען אוגען דעס גאנצען ישראלס, אינדעם זיא ערקענגען וועלדן, דאס איך מיט דיר עבען זא זיין וועלדע, ווא איך כיט משה וואר:

(ד) אום דיזע צייט זאגט דער עוויגע צו יהושע: מאכע דיר שארפֿשנייידענדע מעסער, אונד האלטע איינע צווייטע אלגעמיינע בעשניידונג אזנטער דען קינדערן ישראלס.

אונד

ר ש "י

(א) ויאמר יהושע. ביום השלישי ויום ל' שלל מכל היה רשזון לג' הימים: התקדשו. הזדממו: כי מחר. בעבורכם לת הירדן: נפלאות. תרגם יונתן פריזן: (ב) ויאמר יהושע אל הכהנים. ביום המחרת: שאו לת לרון הברית. עד עכשיו נשלו הלויס והיום הכהנים: (ד) חרבות לרים. כתרגומו לזמלין חריפין וכן לף תעזב לור תרגו כשהחריפות נהפך לכלדין וחזינו מותך יפה וכן כל כלי יוכר עליך: שנית. שמלו כבר בליל יליחתם ממלרים קהל גדול יחד וזו פעם שנייה שכל תרגעים שנה שסיו ישרחל במדבר לף נשפה להם רוח לפונית ולף הי' להם יום נוף למול כמו שעשינו ביבמות. ורבותינו למדו שנית זו פרישת מילה שלף נתנה לאברהם לבינו

ב א ו ר

(א) התקדשו, תרגום יונתן לזדממו, וכן התקדשו בשר (במדבר י"ל י"ח), והטעם כמו שלמר הרל"ק ז"ל תהיו מזומנים לעבוך והכינו בליכם וכל דבריכם: (ב) ויאמר וגו', ביום המחרת (רש"י): (ג) אשר ידעון, ע"י הנסים שחני עושה על ידך כי בלשר הייתי עם משה להיה עמך, ועי"כ תגדל בעיניהם: (ד) בעת ההיא, לחרי שעברו לת הירדן: חרבות צורים, כתרגומו לזמלין חריפין וכן לף תעזב לור תרגו כשהחריפות נהפך לכלדין לזינו מותך יפה וכן כל כלי יוכר עליך (רש"י), ויהיה תרגום לור כל"ל (דיא טעיידע), ותרגום יוכר (גשטויפֿטען, גשטערפֿט), ועכינו משעם לר היפך הרוחב שחינו מקודד, וטעם חלבות לוריס לתר הרל"ק ז"ל ונסמך המתוקר לל התוחר כמו מי המריס, לו פירוש תרבות שיהיו להם חרבות: שניה, שמלו כבר בליל יליחתם ממלרים קהל גדול יחד וזו פעם שניה (רש"י)

(ה) וַיַּעַשׂ־לוֹ יְהוֹשֻׁעַ חַרְבוֹת צֻרִים
וַיָּמָל אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־גִּבְעַת
הָעָרְלוֹת: (ו) וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־מָל
יְהוֹשֻׁעַ כָּל־הָעָם הַיֹּצֵא מִמִּצְרַיִם
הַזְּכָרִים כֹּל וְאַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה מֵתוּ
בַּמִּדְבָּר בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתָם מִמִּצְרָיִם:
(ז) כִּי־מִלִּים הָיוּ כָּל־הָעָם הַיֹּצְאִים
וְכָל־הָעָם הַיִּלְדִּים בַּמִּדְבָּר בַּדֶּרֶךְ
בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם לֹא־מָלוּ: (ח) כִּיוֹ
אַרְבָּעִים שָׁנָה הָלְכוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
בַּמִּדְבָּר עַד־תֹּם כָּל־הַגּוֹי אַנְשֵׁי
הַמִּלְחָמָה הַיֹּצְאִים מִמִּצְרַיִם אֲשֶׁר
לֹא־שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
יְהוָה לָהֶם לְבִלְתִּי הַרְאוֹתָם אֶת־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבוֹתָם

(ה) אונד יהושע מאַכטע זיך שאַרפֿשניידענדע מעסר, אינד בעשניטט דיא קינדער יש־ר׳ם אויף דער אַנהעהע ערלות. (ו) עם האַטטע נעמליך פֿאַלק׳ גענדע בעוואַנדרנים מיט דיזער בעשניידונג: אַללעם מענלי־כע אונטער דעם פֿאַלקע, דאַז אוים מצרים גענאַנגען וואַר, אַללע קריעגסלייטע, וואַ־רען אין דער ווייסטענייא גע־שטאָרבען אויף דעם וועגע איהרעס אויסצוגעס אוים מצרים. (ז) דיעזעם פֿאַלק נון, זאָ פֿיעל איהרער אויסגעגאַנגען זינד, וואַר צוואַר שאָן בעשניט־טען; דאַז יענגע פֿאַלק אַבער, דאַז ערשט אין דער ווייסטענייא געבאָרען וואורדע, וועהרענד דער רייזע דיעזעם אויסצוגס אוים מצרים, האַטטע מאַן ני־כט בעשניטטען. (ח) (דען פֿיער־צ׳ג יאַהרע צאָגען דיא קינדער ישראל׳ם אין דער ווייסטענייא אומהער, ביז אַלל דאַז פֿאַלק

לתח

אויסגעשטאָרבען וואַר, דיא קריעגסלייטע נעהמליך, זאָ אוים מצרים געגאַנגען וואַרען, ווייל זיא דעם עוויגען שטיממע ניכט בעפֿאָלגט האַבען, דאַרום ער איהנען דען צוגעשוואָרען, דאַם זיא דאַז לאַנד ניכט זעהען זאָללטען, דאַז דער עוויגע אונזערן עלטערן צוגעשוואָרען

אונז

ר ש " י

לחנינו: (ה) גבעת הערלות. על שם המחורע נקרא שנעשה כמין גבעה: (ו) וזה הדבר. על ידי דיבור מל אותם אמר להם סנורים אתם ליגע לת החרן ערלים לך כך נאמר לאברהם ואתה לת בריתי תשמור וגו' ונתתי לך ולזרעך לחריך לת ארץ מגורך: כל העם היוצא. לא היו לחד מהם כאן שכולם מתו והם היו מולים שנא' כי מולים היו: (ז) לא מלו. כמו שפרשתי לא נשבה

רוח

ב א ו ר

(רש"י), וכענין הזה מתורגם בל"ת: (ה) גבעה הערלות, נקרא כן בשביל הערלות שנכרתו שם: (ו) וזה הדבר, שבשבילו מל יהושע (רד"ק): (ז) כל העם היוצאים, לפי הקטנים הנולדים במדבר ולא היו עדיין בן עשרים בשעת המרגלים, והנה אותם שהיו לא מבן עשרים שנה ומעלה מתו במדבר ומבן עשרים שנה ומטה נשארו מולים ולא הוצרך יהושע למול אלא הילודים במדבר שלא היו מלים אותם בדרך מפני הסכנה, ושעם לא מלו יושע, וכמו שאמר להלן כי לא מלו

אותם

לָחֵת לָנוּ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ׃ (ט) וְאֶת־בָּנֵיהֶם הֵקִים תַּחְתָּם אֹתָם מָל יְהוֹשֻׁעַ כִּי־עֲרֵלִים הָיוּ כִּי לֹא־מָלוּ אוֹתָם בַּדָּרֶךְ׃ (י) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־תַּמּוּ כָל־הַגּוֹי לְהִמּוֹל וַיֵּשְׁבוּ תַחְתָּם בַּמַּחֲנֶה עַד חֲיוֹתָם׃ (יא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ הַיּוֹם גַּלּוֹתִי אֶת־חֶרְפַּת מִצְרַיִם מֵעֲלֵיכֶם וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא גִּלְגָּל עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃ (יב) וַיַּחֲנוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּגִּלְגָּל וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַפֶּסַח בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב בְּעַרְבוֹת יְרִיחוֹ׃ (יג) וַיֹּאכְלוּ מֵעֲבוּר הָאָרֶץ מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח

מצות

אונז איינצוגעבען, איין לאַנד, וואָ מילך אונד האָניג פליעסט, (ט) א׳הרע קינדר אַבער נאַהם ער אַן איהרער שטאַטט אויף.) דיעזע נון בעשניטט יהושע, דאַ זיא נאָך אונבעשניטטען וואַרע, וויל מאַן זיא אויף דער רייזע ניכט האַטטע בעשניידען וואָללען. (י) אַלס נון אַללעם פאָלק זעממטליך בעשניטטען וואַר, ווילטען זיא אים לאַגער אויף א׳הרער שטעללע ביז זיא גענעזילט וואַרען. (יא) דער עווינע זאַגטע צום יהושע: היי׳טע האַבע איך דיא שאַנדע מצרים׳ס פאָן אייך אַבגעוואַלצט דאַרום נענאַנט מאַן דיעזען אָרט גלגל (דאַז וואַלצען) ביז אויף דען הייטיגען טאַג. (יב) דאַז פאָלק לאַגערטע אַלזאָ צו גלגל, אונד ריכטעטען דאַז א׳בער׳ שרייטונגסאָפפער צו אַם פיער׳ צעהנטען טאַג דעם מאָנאַטס געגען אַבענד אין דער עבענע פאָן ירחו, (יג) אונד אַסען דעם אַנדערן מאָרגענס נאַך דיזעם איבערשרייטונגסאָפפער פאָן

ר ש ׳ י

רוח לפניות והם עם שמלו עכשיו: (ט) ואת בניהם הקים תחתם. ואת בניהם שהקים תחתיה׳ הם הילודים במדבר לותם מל יהושע: (י) ויחנו בתחריהון ולא לרו על עיר: עד מיותם. מן המכה: (יא) גלותי. הסירותי את חרפת מלרים שהיו לומרים רלו כי רעה נגד פניכם כונב לחד יש שמו רעה והוא סימן של דם רולין למו לותו עליכם במדבר והוא שאמר משה במדבר למה יאמרו מלרי׳ לאמר ברעה הולילם והם לינם יודעים שהיא דם מילה וכשמלו בימי יהושע ונח לותו הדם הוסרה לותה החרפה שעדיין ערב רב שעלו עמהם היו מונים להם כך דרש ר״מ הדרשן: גלותי. הסירותי כמו גל מעלי חרפה. ויגל את המקום: (יג) ממחרת

ב א ו ר

לותם בדרך, כלומר בעבור הדרך (מהר״ל): (ט) הקים תחתם, לרשת את הארץ: (י) חיותם, הרפאם, כמו וימרחו על השחין ויחי: (יא) חרפת מצרים, לפי שילאו החנות ממלרים והיו הגבעים ערלים כמו המלריים, והעלה חרפה כמו שנאמר כי חרפה היא לנו (רד״ק): גלגל, נגבלה בו הפ״ח כי מן גלותי יאמרו גלל, וכן דרך לה״ק בשמות הלקוחים מן הפעל להוסיף בו אות לו לגרוע ממנו כמו כן מן ינחמנו שמואל כי מה׳ שאלתיו, וגם להפך סדר האותיות כמו יענן מן ענב (הר״ל): עד היום הזה, עד ימי הכותב, לולי כי זמן רב אחר המעשה הזה: (יב) ויעשו את הפסח, את זבח הפסח: (יג) מעביר הארץ, אמרו כי נקרא עבור הדבר שהוא מבחוץ שעברה, ולותה של שנה הבאה נקרא תבואה (רד״ק): ממחרת הפסח, הוא ט״ו

ניסן

מַצּוֹת וְקָלוּי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה׃
(יד) וַיִּשְׁבֹּת הַמָּן מִמָּחֳרָת בְּאָכְלָם
מֵעֲבוּר הָאָרֶץ וְלֹא־הָיָה עוֹד לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל מָן וַיֹּאכְלוּ מִתְּבוּאַת אֶרֶץ
כְּנַעַן בַּשָּׁנָה הַהִוא׃ (טו) וַיְהִי בִּהְיוֹת
יְהוֹשֻׁעַ בִּירִיחוֹ וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא
וְהִנֵּה־אִישׁ עֹמֵד לְנֶגְדּוֹ וְחַרְבּוֹ
שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ וַיֵּלֶךְ יְהוֹשֻׁעַ אֵלָיו
וַיֹּאמֶר לוֹ הֲלָנוּ אַתָּה אִם־לְצָרֵינוּ׃
(טז) וַיֹּאמֶר לֹא כִּי אֲנִי שַׂר־צְבָא־
יְהוָה עַתָּה בָאתִי וַיִּפֹּל יְהוֹשֻׁעַ אֶל־

סניו

פֿאַן דעם געטריידע דעם לאַנד׳ דעם אונגעזייערטע קוכֿען אונד געבראַנטע זאַנגען. אַן עבען דיעזעם טאַגע, (יד) אַלס גע׳ דאַכֿטען מאָרגענדען טאַג, הערטע אויך דער מן אויף, דאַ זיא פֿאַן דעם געטריידע דעם לאַנדעס עסכֿען קאָננ׳ טען. דיא קינדער ישראל׳ס האַטטען נון קיין מאַננאַ מעהר, זאָנדערן אַסען פֿאַן דער דיעס׳ יעהריגען פֿרוכֿט דעס לאַנדעס כנען. (טו) וועהרענד יהושע פֿאָר יריחו וואַר, הוב ער אויגסט זיינע אויגען אויף, אונד זאַה אויגען מאַן איהם ענטגע׳ גען שטעהען, מיט געצויקטעם שווערדטע אין דער האַנד. יהושע גינג אויף איהן צו, אונד פֿראַגטע איהן: געהערסט דוא

צו אונז, אדער צו אונזערען פֿיינדען? (טו) ער אַנטוואָרטעטע: ניין! איך בין איין אָבערהויפט אוים דעם העערע דעם עוויגען, אונד זאָ עבען אַנגעקאָממען. דאַ פֿיעל יהושע

אויף

ר ש ״ י

הפסח. יום הנפת העומר שהקריבו עומר תחלה ומז׳ נתחיל ספירת המן עד עכשיו היו מסתפקין ממן שכבליהם שלקטו בשבעה בתחיל שנאמר את המן אכלו ארבעים שנה והלא מ׳ שנה חסר שלשים יום שהרי תחלת ירידת המן בט״ו בתשרי לאחר מעת נחרבה שהוליכו ישראל ממלרים טעמו טעם מן: (יד) ולא היה עוד לבני ישראל מן. לפיכך ויאכלו מעבור הארץ אבל אם היה להם מן לא היו אוכלים מן התבואה שהמן היה נוח להם משל אומרים לתינוק מפני מה אתה אוכל את שעורין לפי שאין לי פת חטין לכך נאמר ולא היה עוד וגומר: (טו) בהיות יהושע בירימו. מבאן לעינורה של עיר שהיה מן העיר שאי אפשר לומר בתוך ירימו: הלנו. הלמשענתך לתיתך: (טו) עתה בתתי. לעזרתך שאין אדם יכול להלחם עליה ולתופשה להפיל החומה אבל בימי משה רבך בתתי ולא אפן בי שנאמר אם אין פניך הולכים וגו׳: (יז) שר צבא

ב א ו ר

בניסן, כי בי״ד בו יקרב הפסח, וכן בחמשה עשר יום לחוד׳ הראשון ממחר׳ הפסח יצאו בני ישראל (מהל״ל): בעצם היום הזה, מוסב למט׳ דהיינו בתותו המחרת שזכר שאכלו בו מעבור הארץ, בתותו היום פסק גם כן המן לגדת: (יד) באכלם, כלומר בעבור שאכלם מעבור הארץ, ולא היו עדיין לריכים לו, לאחרי שכבר נתו אל ארץ נוסדת, ארץ לא תחסר כל בה, וזה שאמר ולא היה עוד לבני ישראל מן, כלומ׳ שלא בלבד פסק בתותו היום, כי אם שבת לגמרי מידת עוד כל הימים, ומתותו היום והלאה אכלו מתבואת ארץ כנען בשנה ההיא, ר״ל מהתבואה החדשה. כן נראה המשך המאמרים: (טו) ויהי, המעשה שבהיות יהושע בירימו וגו׳: בירידו, בגבול ירימו, דהיינו בערבה שעל פני העיר: (טו) שר צבא ה׳, ת״י מלאך שליח מן קדם ה׳, ורל״ק אמר וז״ל שר לבאות מעלה ומטה כמו שנאמר על מיכאל השר הגדול ולפי גדולתו וקדושתו נקדם המקום שנראה בו ליהושע, לפיכך אמר קודם הוא: עתה באתי, בעת שרחיתני

הפטרת יום ראשון של פסח

פָּנָיו אַרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ וַיֹּאמֶר לוֹ מָה אֲדֹנִי מְדַבֵּר אֶל־עַבְדּוֹ: (י) וַיֹּאמֶר שַׂר־צְבָא יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ שַׁל־נַעֲלְךָ מֵעַל רַגְלֶךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עֹמֵד עָלָיו קֹדֶשׁ הוּא וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כֵּן: (יא) וְיְרִיחוֹ סֻגֶּרֶת וּמְסֻגֶּרֶת מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵין יוֹצֵא וְאֵין בָּא:

(יא) וַיְהִי יְהוָה אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וַיְהִי שָׁמְעוֹ בְּכָל־הָאָרֶץ:

תרגום אשכנזי

אויף זיין אַנגעזיכט צור ערדע, אונד שפראַך צו איהם: וואַס האַט מיין הערר זיינעם דיענער צו זאַגען? (יו) אונד דער געזאַנדטע דעם עזויגען זאַגטע צום יהושע: ציעהע דיינען שוה פּאָן דיינעם פֿוסע אַב, דען דיא שטעללע אויף וועלכער דוא שטעהסט איזט הייליג; אונד יהושע טהאַט אַלזוֹ. (יח) ירימו וואר אינדעסען פֿעסט פֿער־שלאָססען פֿאָר דען קינדערן ישראל'ס; עם וואורדע ניע־מאַנד ווידער אויס נאָך איינ־געלאַססען.

הפטרת יום שני של פסח

כמלכים ב' סימן כ"ג

(ה) וַיְשַׁלַּח הַמֶּלֶךְ וַיַּאַסְפוּ אֵלָיו כָּל־זִקְנֵי יְהוּדָה וִירוּשָׁלָם: (ב) וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ בֵּית־יְהוָה וְכָל־אִישׁ יְהוּדָה וְכֹל יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם אִתּוֹ וְהַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִיאִים וְכָל־הָעָם לְמִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל וַיִּקְרָא באזניהם

ר ש " י

תרגום אשכנזי

(ה) דער קעניג שיקטע, אונד ליעם אַללע עלטעסטען יהודה'ס אונד ירושלים'ס ביא זיך צוזאַממען קאָממען. (ב) דאַן גינג ער היניף נאַך דעם הויז גאָטטעס, אונד אַללע לייטע אוים יהודה אונד אַללע בע־וואָהנער ירושלים'ס מיט איהם, אויך דיא פריעסטער, דיא שריפֿטקונדיגען, אונד אַללעם פֿאָלק פֿאָן קליין ביז גראָס;

דאָרט

ה'. ישראל שהוא נצח לה' ומיכאל היה שנוי ומיכאל שרכם: (יח) סוגרת ומסוגרת. כתרגומו לחידש נדצין לפרזלא ומתקפא בעברין לנחש:

על

באור

מה שמין כן בנשר ודס, וזה להחזיק בלבו כי מלאך ה' הוא (הג"ל): (יו) של נעליך, לין זה כי לא התחלת הדבור, ועקר הדבור רחה נתתי בידך וגו', וטעם ויריחו סוגרת וגו', מלמד מוסגר יבאר בו הלטרפות הדבור הבא:

(כ) והכהנים והנביאים, ת"י וכהניא וסופריא, וכן שופט ונביא תרגם דיין וסופר, שהרי המלך שלא חל מולדה, מלמד שלא היו שם נביאים לאחריו (רל"ק), ויהיה מטעם בני הנביאים

בְּאָזְנֵיהֶם אֵת־כָּל־דִּבְרֵי סֵפֶר
הַבְּרִית הַנִּמְצָא בְּבֵית יְהוָה׃
(ג) וַיַּעֲמֹד הַמֶּלֶךְ עַל־הָעַמּוּד
וַיִּכְרֹת אֶת־הַבְּרִית ו לִפְנֵי יְהוָה
לָלֶכֶת אַחֲרֵי יְהוָה וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו
וְאֶת־עֵדוֹתָיו וְאֶת־חֻקֹּתָיו בְּכָל־
לֵב וּבְכָל־נֶפֶשׁ לְהָקִים אֶת־דִּבְרֵי
הַבְּרִית הַזֹּאת הַכְּתֻבִים עַל־הַסֵּפֶר
הַזֶּה וַיַּעֲמֹד כָּל־הָעָם בַּבְּרִית׃
(ד) וַיְצַו הַמֶּלֶךְ אֶת־חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן
הַגָּדוֹל וְאֶת־כֹּהֲנֵי הַמִּשְׁנֶה וְאֶת־
שֹׁמְרֵי הַסַּף לְהוֹצִיא מֵהֵיכַל יְהוָה
אֶת כָּל־הַכֵּלִים הָעֲשׂוּיִם לַבַּעַל
וְלָאֲשֵׁרָה וּלְכֹל צְבָא הַשָּׁמָיִם
וַיִּשְׂרְפֵם מִחוּץ לִירוּשָׁלַם
בְּשַׁדְמוֹת קִדְרוֹן וְנָשָׂא אֶת־

עפרם

דאָרט לאז דער קעניג איהנען
פאָר, אללע דיא וואָרטע אוים
דעם בוכּע דעס בונדעס, דאז
אין דעם הויז גאָטטעס גע־
פונדען וואָרדען. (ג) דער קע־
ניג שטאַנד אויף דעם קאַ־
טעדער אונד מאַכטע אין
בינדניס פאָר דעם עוויגען,
איהם נאַכצוֹ־וואַנדעלן, אונד
אללע זיינע געבאָטע, צייגנים
אונד געזעטצע צו בעאָבאַכטען,
פאָן גאַנצעם הערצען אונד פאָן
גאַנצער זעעלע, אוֹם אללע דיא
וואָרטע דעס בונדעס צו ער־
פילללען, וא אין דיעזעם בוכּע
אויפגעשריבנעט זינד; אונד אל־
לעם פאָלקּט־אַט אין דען בונד.
(ד) דאַרוף בעפאַהל דער קע־
ניג דעם האָהען פריעסטער
חלקיהו, דען פריעסטערן דעם
צווייטען ראַנגעם אונד דען
טהאָרהיטערן, אוים דעם טעמ־
פעל דעם עווינען הינוים צו־
שאַפֿען, אללע דיא גערעטה־
שאַפֿטען, דיא צום דיענסטע
דעם בעל, דעם האַינם אונד
דעם גאַנצען הימעלהעערעס
נעמאַכט וואַרען. מאַן פֿער־

עפרם

ברַאננטע ויא אויסערהאַלב ירושלים׳ס אין דען געפֿילדען קדרון אונד ברַאַכטע דיא אַשע
דאַ־

ר ש "י

(ג) על העמוד. מקום מעמד המלך בבית המקדש: (ד) ואת כהני המשנה. סגני כהונה שהם שנייה לכהנים גדולים: שומרי הסף. ממרכלים הממונים על כל לובכי הבית ומפתחות העזרה נידם: בשדמות קדרון. במזרח קדרון: ונשא את עפרם בית אל. אל מקום טמא תשר

טמא

באור

הנביאים שנמלא בכל שמואל ומלכים וכן כמעט כל כהן ונביא שנמקרא, והחרכתי בזה נמ"ח: ספר הברית, רבה מחלוקת המפרשים בענין הספר הנמלא בבית ה', ואין כאן המקום לעמוד עליו: (ג) על העמור, ילמה שבנו שם עמוד והיה בו המלך בעת קריאו את התורה כמו שנזכר בפרשת הקהל (רלב"ג): ויעמוד כל העם בבריה, עמדו והתחזקו בפיהם ובלבם בנדרים (רד"ק): (ד) ואת כהני המשנה, סגני כהונה שהם שנייה לכהנים גדולים (רש"י): את עפרם, כמו

לפרש

עִפְרָם בֵּית־אֵל׃ (ה) וְהַשְׁבִּית אֶת־
הַכְּמָרִים אֲשֶׁר נָתְנוּ מַלְכֵי יְהוּדָה
וְיִקְטַר בַּבָּמוֹת בְּעָרֵי יְהוּדָה
וּמְסִבֵּי יְרוּשָׁלִָם וְאֶת־הַמְקַטְּרִים
לַבַּעַל לַשֶּׁמֶשׁ וְלַיָּרֵחַ וְלַמַּזָּלוֹת
וּלְכֹל צְבָא הַשָּׁמָיִם׃ (ו) וַיֹּצֵא אֶת־
הָאֲשֵׁרָה מִבֵּית יְהוָה מִחוּץ
לִירוּשָׁלִַם אֶל־נַחַל קִדְרוֹן וַיִּשְׂרֹף
אֹתָהּ בְּנַחַל קִדְרוֹן וַיִּדֹק לְעָפָר
וַיִּשְׁלֵךְ אֶת־עֲפָרָהּ עַל־קִבְרֵי בְּנֵי
הָעָם׃ (ז) וַיִּתֹּץ אֶת־בָּתֵּי הַקְּדֵשִׁים
אֲשֶׁר בְּבֵית יְהוָה אֲשֶׁר הַנָּשִׁים
אֹרְגוֹת שָׁם בָּתִּים לָאֲשֵׁרָה׃
(ח) וַיָּבֵא אֶת־כָּל־הַכֹּהֲנִים מֵעָרֵי

יהודה

תרגום אשכנזי

דאַפֿאָן נאַך בית אל. (ה) ער
האָב אויך דיא געטצענפריע־
סטער אויף, וועלכע דיא קע־
ניגע יהודה׳ס איינגעזעצט
האַטטען, אום אויף דען אַנ־
דעהען אין דען שטעדטען
יהודה׳ס אונד דען אומליע־
גענדען נעגענדען ירושלים׳ס
צו רייכערן; זאָ וויא אויך דיא
זעממטליכען וויהרויכאָפֿפֿע־
רער דעם בעל׳ס, דער זאָננע,
דעם מאָנדעם, דער שטערנ־
בילדער, אונד דעם גאַנצען
היממעלהעערעס; (ו) ליעס
אויך דען האַין אוים דעם
הויז גאָטטעס אויסערהאַלב
ירושלים הינויסברינגען, נאַך
דעם טהאַלע קדרון, איהן דאַ־
זעלבסט פֿערבערענען, ביז אַל־
לעס צור דיננסטען אַשע ווארד,
וועלכע ער אויף דיא גרעבער
דעם פֿאָלקעס אומהער שטרוי־
ען ליעס. (ז) פֿערנער ליעס ער
דיא בוהלקאַממערן צערשטע־
רען, דיא אים הויז גאָטטעס וואַרען, אונד אין וועלכען דיא פֿרויען עהעמאַלס געוועבער
פֿיר דיא האַינע וועבטען. (ח) דאַרויף ליעס ער אַללע (אונענטווייהטען) פריעסטער
אוים

ר ש ׳ י

טמא את המזבח אשר יעשה וזרק עליו את כהני הבמות: (ה) ויקטר בבמות. ותותן
שקטרו בבמות בערי יהודה: (ז) את בתי הקדשים. בתי הזמה: לורגות שם בתים. יריעות:

לח

ב א ו ר

לפרש, כל דבר דק מאד נקרא עפר (שוט, טטויב): (ה) הכמרים, לפרו שזכת הכתה
מכהני ע״ז היו לובשים שחורים, ולפיכך נקראו כן מענין עורנו כתנור נכמרו: ויקטר בבמות,
כל לחד מהמלכים (רד״ק), והיותר נכון שהטעם על כל לחד מהכהנים, וכמו שתרגמתי:
בערי יהודה, ג׳ בערי מובחת לחרת עמה, ועשם ומסבי במסבי: (ו) בתי הקדשים, לפר
הרלב״ג וז״ל: לפשר כי עם החזקים בעולות המגוות ההם החזיקו בזמה ובתועבות שהיו
עושים שלר הגוים, וידמה כי מעבודת קלת התערות היה שיהיו שם מוכנים למשגל מגונה,
ובנשים היו לורגות שם בתים בעבור התערה והיו עושים יריעות יפות מחילה ובית לבתים לעבוד
התערה הפעולה המגונה ע״כ: (ח) ויבא את כל הכהנים, המה הכהנים הלוים בני לדוק לפר
שמרו משמרת ה׳ כנזכר ביחזקאל (מ״ד ט״ו), ולא זבחו כלל בבמות, לבד לותם שהיו זובחים
בבמות אף לה׳, כדכתיב עוד העם מזבחים ומקטרים בבמות, שהטעם שם לה׳, הם לא יעלו

לט

יְהוּדָה וַיְטַמֵּא אֶת־הַבָּמוֹת אֲשֶׁר
קִטְּרוּ־שָׁמָּה הַכֹּהֲנִים מִגֶּבַע עַד־
בְּאֵר שָׁבַע וְנָתַץ אֶת־בָּמוֹת
הַשְּׁעָרִים אֲשֶׁר־פֶּתַח שַׁעַר יְהוֹשֻׁעַ
שַׂר־הָעִיר אֲשֶׁר־עַל־שְׂמֹאול אִישׁ
בְּשַׁעַר הָעִיר: (ט) אַךְ לֹא יַעֲלוּ
כֹהֲנֵי הַבָּמוֹת אֶל־מִזְבַּח יְהוָה
בִּירוּשָׁלִַם כִּי אִם־אָכְלוּ מַצּוֹת
בְּתוֹךְ אֲחֵיהֶם: (י) וַיְצַו הַמֶּלֶךְ אֶת־
כָּל־הָעָם לֵאמֹר עֲשׂוּ פֶּסַח לַיהוָה
אֱלֹהֵיכֶם כַּכָּתוּב עַל סֵפֶר הַבְּרִית
הַזֶּה: (יא) כִּי לֹא נַעֲשָׂה כַּפֶּסַח הַזֶּה
מִימֵי הַשֹּׁפְטִים אֲשֶׁר שָׁפְטוּ אֶת־

ישראל

אויס דען שטערטען יהודה'ס
קאָממען, אונד אַללע דיא אַנ־
העהען פֿאראונרייניגען, אויף
וועלכען דיא (אַנדערן) פֿריע־
סטער גענאָפּפֿערט האַטטען,
פֿאָן גבע ביז באר שבע;
אויך דיא אַנהעהען אַן דען
טהאָרען ליעס ער איינשטאָ־
סען, וואָ וויא דיא (צו ירושלים)
אַן דעם איינגאַנגע דעם טהאָ־
רעם יהושע'ס, דעם גוואוער־
נערס רער שטאַדט, צור לינ־
קען האַנד, וויא מאַן אין דאַז
טהאָר הינייננינג. (ט) דיא
פֿריעסטער אַבער, דיא אוינ־
מאַל אויף דען אַנהעהען גע־
דיענט האַטטען, דורפֿטען ניכט
צום אַלטאַר דעם עוויגען נאַך
ירושלים קאָממען, זאָנדערן
אַמען דיא אונגעוויערטען קו־
כען (דער אָפּפֿער) אונטער
איהרען איבריגען ברידערן.

(י) פֿערנער בעפֿאַהל ער אַללעם פֿאָלקע אונד שפּראַך: בענעהעט דאז פסח־פֿעסט
דעם עוויגען אייערעם גאָטטע צו עהרען, אויף דיא וויזע, וויא עם אין דעם בוכע דיעזעם
בונדעם בעשריעבען איזט. (יא) וואַהרליך! עס איזט אויך זאָלכעם פסח־פֿעסט ניכט בע־
נאַנגען וואָרדען פֿאָן דען צייטען דער ריכטער אָן, דיא ישראל געריכטעט האַבען,

אונד

ר ש י

(ט) לא יעלו. הכהנים שקטרו בבמות לע"ז לא יעלו עוד לעבוד אל מזבח ה': כי אם אכלו
מצות. כלומר כי אם בדבר זה לא ילאו מכהונתם שמותרין לאכול מקדשים הרי הם כבעלי מומין
חולקין ואוכלין אבל לא מקריבין: אכלו מצות. מנחות והוא הלין לכל הקדשים: (יא) לא נעשה
כפסח הזה. לא נתקבלו רוב עם בגלל פסח כמו שנתקבלו בזה: מימי השופטים. מימי שמואל

כתוב

ב א ו ר

אל מזבח ה' וירושלים, כי אם יאכלו חלקם ממלות הקרבנות בתוך אחיהם, ומה שאמר ויצו
את כהני הבמות אשר הבמות, שם לותם מקום טומאה
להבדיל שם נבלות וכל טומאה להרחיק ע"ז מלב העם (רד"ק): אשר פתח שער, כאן ואחר
פתח השער, וכן שמם יד"ז, לולי היתה הבמה הזאת גדולה מאחר הבמות, לכן זכר לותה
לבדה (מהר"ל). (ט) אכלו מצות, פירוש המפרשים על מלות המנחות, ואל מן מקריב לאמר
טעם מלות כאשמעו, נראה מן הפסח שנזכר בפרשה ולא היו כהני הבמות רשאים לעלות
ולאוג את החג הזה בירושלים, והנואר יבאר: (יא) כי לא נעשה וגו', טעם כי לאחת,

ובמתורגם בל"ק:

יִשְׂרָאֵל וְכָל יְמֵי מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל
וּמַלְכֵי יְהוּדָה: (כג) כִּי אִם־בִּשְׁמֹנֶה
עֶשְׂרֵה שָׁנָה לַמֶּלֶךְ יֹאשִׁיָּהוּ נַעֲשָׂה
הַפֶּסַח הַזֶּה לַיהוָה בִּירוּשָׁלָ͏ִם:
(כד) וְגַם אֶת־הָאֹבוֹת וְאֶת־הַיִּדְּעֹנִים
וְאֶת־הַתְּרָפִים וְאֶת־הַגִּלֻּלִים וְאֵת
כָּל־הַשִּׁקֻּצִים אֲשֶׁר נִרְאוּ בְּאֶרֶץ
יְהוּדָה וּבִירוּשָׁלַ͏ִם בִּעֵר יֹאשִׁיָּהוּ
לְמַעַן הָקִים אֶת־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה
הַכְּתֻבִים עַל־הַסֵּפֶר אֲשֶׁר מָצָא
חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן בֵּית יְהוָה:
(כה) וְכָמֹהוּ לֹא־הָיָה לְפָנָיו מֶלֶךְ
אֲשֶׁר־שָׁב אֶל־יְהוָה בְּכָל־לְבָבוֹ
וּבְכָל־נַפְשׁוֹ וּבְכָל־מְאֹדוֹ כְּכֹל
תּוֹרַת מֹשֶׁה וְאַחֲרָיו לֹא־קָם
כָּמֹהוּ:

תרגום אשכנזי

אונד וועהרענד דער גאַנצען
רעגיערונגספּייט דער קענינג
יהורה'ס אונד ישראל'ס,
(כג) אַלס ריעזעם פּסח־פּעסט,
דאַז אין דעם אַכצעהנטען רע־
גיערונגס־אָהר דעם קענינג
יאשיהו, דעם עווינען צו עה־
רען אין ירושלים בעגאַנגען
וואורדע. (כג) אויך אַללע
טאָדטענבעשוועראר אונד צויי־
פֿינדייטלער אונד הויזגעטצען
אונד אַללע אונווירדיגקייטען
אונד אַללע גרייל, דיא אים
לאַנדע יהודה'ס אונד אין
ירושלים געפֿונדען וואורדען,
רָאטטעטע יאשיהו אויס, אום
דיא וואָרטע דער לעהרע צו
בעשטעטיגען, דיא אין דעם
בוכע געשריעבען זינד, דאַז
דער פּריעסטער חלקיהו אים
הויז גאָטטעס געפֿונדען האַט.
(כד) זיינעם גלייכען וואַר פּאָר
איהם ניט איין קענינג דער זאָ
צום עווינען צוריקגעקעהרט
וואָרע, פּאָן גאַנצעם הערצען,
פּאָן גאַנצער זעעלע אונד אויס
אַללען קרעפֿטען, גאַנץ נאַך
דער לעהרע דעם משה, אונד זיינעם גלייכען ווירד אויך ניט וויעדערום אויפֿשטעהן נאַך איהם.

כה

דער

ר ש " י

כמוב נדברי הימים לפי שחף שמואל המזיר ישראל למוטב וקבלם המלפתה. דבר אחר לא נעשה כפסח הזה להי בירושלים אבל משמלכו מלכי ישראל ומלכי יהודה לא עשו פסח כל ישראל בירושלים לפי שנחלקה המלכות לשנים מיבעם והיו הולכים לשכם שכנית אל ושכחן. עד עכשיו שגלו י' השבטים והחזירם ירמיהו ומלך עליהם יאשיהו ובאו כלם לירושלים: (כד) התרפים. לורות שמדברים ע"י כשפים והעושה אותן לריך לכוין שעה אחת ושנה אחת רלויה לכך:

אדרש

הפטרת שבת חול המועד של פסח

יחזקאל סימן לז

(ח) בֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה עוֹד זֹאת אִדָּרֵשׁ לְבֵית־יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לָהֶם אַרְבֶּה אֹתָם כַּצֹּאן אָדָם: (ג) כְּצֹאן קָדָשִׁים כְּצֹאן יְרוּשָׁלַם בְּמֹעֲדֶיהָ כֵּן תִּהְיֶינָה הֶעָרִים הֶחֳרֵבוֹת מְלֵאוֹת צֹאן אָדָם וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה:

כאן מתחילין הספרדים

(ג) הָיְתָה עָלַי יַד־יְהוָה וַיּוֹצִיאֵנִי בְרוּחַ יְהוָה וַיְנִיחֵנִי בְּתוֹךְ הַבִּקְעָה וְהִיא מְלֵאָה עֲצָמוֹת: (ד) וְהֶעֱבִירַנִי עֲלֵיהֶם סָבִיב וְסָבִיב וְהִנֵּה רַבּוֹת מְאֹד עַל־פְּנֵי הַבִּקְעָה וְהִנֵּה יְבֵשׁוֹת מְאֹד: (ה) וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־

אדם

תרגום אשכנזי

(ח) זאָ שפריכט נאָטט דער הערר, אויך דאַרין ווערדע איך מיך פאָן דעם הויז זע ישראל'ס ערביטטען לאַסען, אונד דיעזעם איהנען טהון, דאַם איך איהרע מענשענמענג וויא דיא שאַפען פערמעהרע. (ג) וויא דאַז קליינפּיה צום היליגען פּפער, וויא דיא שאַפסמענגע צו ירושלים אַן דען פּעסטטאַגען, זאָ זאָללען דיא צערטרימערטען שטעדטע וויעדערום פּאָללער אונשולדיגען מענשען ווערדען, וועלכע ערקענגען, דאַם איך דער עוויגע זייא.

(ג) דיא מאַכט דעס עוויגען קאַם איבער מיך, אונד פּיהרטע מיך מיטטען אין איין טהאַל הין, דאַז פּאָללער גענייגט לאַג. (ד) עס פּיהרטע מיך רינגס אום זיא הער, אונד זיה! עס לאַגען דערען זעהר פּיעלע אים טהאַלע, אונד וואַרען שאָן גאַנץ פּערטראָקנעט. (ה) דאַ שפראַכ'ס צו מיר:

מענ־

ר ש "י

(א) אדרש לבית ישראל. לתפתה להם נתפלתם בדורשם לותי על זאת: לרבה להם. כצאן קדשים: (ב) כצאן קדשים. שהיו נאה לירושלים במועדי פסחים. ל"ת כתרגומו לפסגינון בלישנא ותלחינון בנעירא כלומר שלא יהיו עיונותיהם נזכרים עליהם: (ג) היתה עלי יד ה' ויוליכני ברוח ה' וגו'. כל יד ה' שבנבואה לשון כפייה הוא שהיתה הרוח כופה אותו לילך במקום על מקום שהרוח חפץ: והיא מלאה עצמות. רבותינו אמרו שהיו מצטט לפניהם שילאו ממלרים לפני הקץ והרגום לנשי גת הנולדים בארץ כמו שאמור בדברי הימים: (ד) והעבירני עליהם סביב. לנקעה ולא הכניסו לתוכה לפי שהיה כהן:

(ה) התחיינה

באור

(א) אדרש, כמו ויעתר לו: כצאן אדם, שעורו לרבה להם לרם כלאן, ומפרש בלאן ירושלים במועדיה שהם רבים: (ב) מלאים צאן אדם, ידוע שהלאן מצל התמימות ונקית הכפים ולמר שהעדרים התרבות תהיינה מלאות מיושבים תמימים ונקיים היפך היושבים בהם ברחבונה שזכר לעיל שיכלמו מדרכיהם, כן נראה לי: (ג) יד ה', כל יד ה' שבנבואה לשון כפייה הוא שהיתה הרוח כופה אותו לילך כמקום על מקום שהרוח חפץ (רמ"י), כלומר שהלקחתהו רוח הנבואה, כת"י שרת עלי רוח נביאה מן קדם ה': ויוציאני, הנושא הוא בלתי נודע, כי היה לשון נקבה, והרוח מוגבל בבית, וכן תרגמתי: (ד) והעבירני, הכל במראה הנבואה ולא היו

אָדָם הַתְּחַיֶּינָה הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה
וָאֹמַר אֲדֹנָי יְהוִה אַתָּה יָדָעְתָּ:
(ו) וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנָּבֵא עַל־הָעֲצָמוֹת
הָאֵלֶּה וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם הָעֲצָמוֹת
הַיְבֵשׁוֹת שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה: (ז) כֹּה
אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה לָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה
הִנֵּה אֲנִי מֵבִיא בָכֶם רוּחַ וִחְיִיתֶם:
(ח) וְנָתַתִּי עֲלֵיכֶם גִּידִים וְהַעֲלֵיתִי
עֲלֵיכֶם בָּשָׂר וְקָרַמְתִּי עֲלֵיכֶם עוֹר
וְנָתַתִּי בָכֶם רוּחַ וִחְיִיתֶם וִידַעְתֶּם
כִּי־אֲנִי יְהוָה: (ט) וְנִבֵּאתִי כַּאֲשֶׁר
צֻוֵּיתִי וַיְהִי־קוֹל כְּהִנָּבְאִי וְהִנֵּה־
רַעַשׁ וַתִּקְרְבוּ עֲצָמוֹת עֶצֶם אֶל־
עַצְמוֹ: (י) וָרָאִיתִי וְהִנֵּה עֲלֵיהֶם

גידים

תרגום אשכנזי

מענשענזאהן! קענסטו דיעזע
נעביינע וויעדערום לעבענדיג
ווערדען? אונד איך אנטוואר-
טעטע: גאטט, מיין הער!
דו ווייסט עס. (ו) אונד עס
שפראך צו מיר: פראפעצוי-
הע איבער דיזע געביינע,
אונד שפרעכע זו אלזא צו:
„איהר פערטראקנעטען גע-
„נע! הערעט דעס ווארט
„ואהרט: (ז) זו שפריכט גאטט
„דער הער צו דיזען גע-
„נען: איך ברינגע לעבענס-
„הויך אין אייך, דאס איהר
„ווידער אויפלעבט. (ח) איך
„שאפפע אייך אדערן אן,
„ציעהע פלייש איבער אייך
„הער, ווועבע הויט דאריבער,
„אונד פאבע לעבענסהויך אן
„אין אייך, דאס איהר ווי-
„דערום אויפלעבט אונד ער-
„קענעטט דאס איך דער עווינע
„זייא." (ט) איך פראפעצ-
ציייהעטע ווי מיר בעפאהלען

גידים

וואָרדען; אינדעם ענטשטאנד איין דאנערוועטטער, ענטשטאנד איין שטורם, אונד דיא
נעביינע נעהערטען זיך אייגאנדער אונד פיגטען זיך צוזאממען. (י) איך זאה הין, דא ווארען

אדערן

ר ש " י

(ה) התחיינה. הגרלה בעיניך שיוכלו לחיות: (ח) ונתתי עליכם גידים וגו'. ובספר יחזקאל הוא אומר עור ובשר תלבישני תחלה וחז"כ ובעצמות וגידים תסוככני תלת למה הוי אלו דומיה לתלמיד שפושט ומוזר ולובש שמא שפשט לחרון לובש רקמון לבסוף בתחלת בריית העולם עור ובשר תחלה וחז"כ עצמות וגידים: וקרמתי. לשון קרום לי קרוטייא"ריית בלע"ז (ז"ע קרויטע"רע חיך וועדרד אי"ט פעזע איפעדלי עהען, חיך וועדרע בעקרוזטען, בעהייטען): (ט) ויהי קול. והנה רעש העצמות שהיו טופחין זה לזה: עצם אל עצמו. עצמות כל אחד בל מקום שנתפזרו היו קופצין ומתקבצין כל אחד ואחד אל מקום חבירו:

מחרבע

ב א ו ר

לבניים ממש וכדעת ר' יהודה בתלמוד (מרל"ק): (ה) התחיינה, הגרלה בעיניך שיוכלו לחיות (רמ"י): (ו) העצמות היבשות, ה"ת הקריאה (פאקאטיפום): (ח) וקרמתי, נסוי עור על הבשר נקרוץ כן לפי שיצור נעשה גלגלים גלגלים וילוש מדנרי חו"ל לשון נתקומו פניה (זיך איבערווייגאנדער זעגען, אין פאלטען זעצען): (ט) עצם אל עצמו, הלאוי לו להתחבר עמו: (י) ואראיתי, עוד והנה עליהם גידים וחז"כ בשר עלה, וחז"כ ויקרם עליהם עור מלמעלה: ויקרם, פועל

עומד

גִּידִים וּבָשָׂר עָלָה וַיִּקְרָם עֲלֵיהֶם
עוֹר מִלְמָעְלָה וְרוּחַ אֵין בָּהֶם:
(יט) וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנָּבֵא אֶל־הָרוּחַ
הִנָּבֵא בֶן־אָדָם וְאָמַרְתָּ אֶל־הָרוּחַ
כֹּה־אָמַר ו אֲדֹנָי יֱהוִה מֵאַרְבַּע
רוּחוֹת בֹּאִי הָרוּחַ וּפְחִי בַּהֲרוּגִים
הָאֵלֶּה וְיִחְיוּ: (יז) וְהִנַּבֵּאתִי כַּאֲשֶׁר
צִוָּנִי וַתָּבוֹא בָהֶם הָרוּחַ וַיִּחְיוּ
וַיַּעַמְדוּ עַל־רַגְלֵיהֶם חַיִל גָּדוֹל
מְאֹד מְאֹד: (יג) וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן
אָדָם הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה כָּל־בֵּית
יִשְׂרָאֵל הֵמָּה הִנֵּה אֹמְרִים יָבְשׁוּ
עַצְמוֹתֵינוּ וְאָבְדָה תִקְוָתֵנוּ נִגְזַרְנוּ
לָנוּ: (יד) לָכֵן הִנָּבֵא וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם
כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנֵּה אֲנִי פֹתֵחַ

את

תרגום אשכנזי כז

אַדערן דאַראַן, דאַז פַּליוש געוואַלטסען, הויט דאַריבער הערגעצאָגען, דאָך וועבטע נאָך קיין הויך אין איהנען. (יט) דאַ שפּראַכ'ס צו מיר: פּראָפֿעצייה העדעם גייסטע, פּראָפֿעצייה העדעם, מענשענזאָהן! אונד שפּריך איהן אַלזאָ אַן: „זאָ שפּריכט גאָטט דער הערר! פֿאָן אַלען פֿיער וועלטגעגענדען קאָמען, אָ גייסט! אונד פֿאַכט לעבענסהויך אין דיזען ערשלאַגענען אַן." (יז) איך פּראָפֿעצייהעטע, וויא מאַן מיר בעפֿאָהלען, דאַ קאַם אָדעם אין זיא, זיא לעבטען אויף, ריכטעטען זיך אויף איהר פֿיסע, איינע אונצאָהליגע מענגע פֿאָלקעס. (יג) דאַ שפּראַכ'ס צו מיר: מענשענזאָהן! דיזעז גאַנצע גאַנצע שטעל לען דאַז זעממטליכע הויז ישראל פֿאָר; זיא שפּרעכען: „אונזערע גאַנצע גאַנצע זינד שאָן „פֿערטראָקנעט, אונזערע „האָפֿפֿנונג איזט פֿערלאָרען, וויר זינד אויך איממער דאַהין." (יד) זאָ פּראָפֿעצייהעדען, אונד רעדע זיא אַלזאָ אַן: „זאָ שפּריכט גאָטט דער הערר: זעהט, איך עפֿפֿנע

אייי

ר ש " י

(יא) מלרגע רוחות. כל מקום שהלכו גסמותיהס לשוע לתרגע רוחת העולס משס יתקבלו ויבלו: ופחי. כמו נופח בחס פחס: (יג) העלמות האלה כל בית ישרחל המה. רמז ודוגמח לכל בית ישרחל בגלותס המה שהרי הס חומרים יבשו עלמותינו בלרות לנדה תקותנו ומס נוחיל לתשועות עוד. דבר חחר כלס חלו משל ישרחל היו ומפני שהחייתס ענשיו הס חומרים לנדה תקותינו ולח נחיה עוד שנית כשיחיו המתים: (יד) לכן הנבח. שעתיד לחני להחיות שנית:

ביום

ב א ו ר

עומד, וקרמתי כועל יולח (רד"ק): (יא) הרוח, רוח החיים, לפי שהחייס תולה בנשימה נקרח רוח: מארבע רוחות, מלרגע קלוות החרן: ופחי, מענין ויפח בחפיו נשמת חיים: בהרוגים האלה, יהיו חומר הרוגי חרב, חלח לוכה לומר במתים וכן תמר (ירמיהו י"ח ב"ח) יהיו הרוגי מות (מרד"ק): (יג) העלמות האלה, שברחיתי לך במרחה הנבוחה שחיו וקמו על רגליהס וזהו משל לכל בית ישרחל שנחשו מן הגלולה ואומרים יבשו עלמותינו וגו', כלומר הרי

תרגום אשכנזי

„אייערע גרעבער, ציעהע אייך
„אויס אייערען גרעבערן הע־
„רויף, מיין פֹאלק! אונד ברינ־
„גע אייך אין דאז ערדרייך
„ישראל׳ס, (טו) דאז זאלט
„איהר ערקענען, דאס איך
„־ער עוויגע בין. עפֿענע איך
„אייערע גרעבער איינסט,
„אונד ציעהע אייך אויס דענ־
„זעלבען הערויף, מיין פֹאלק!
„(טז) לעגע מיינען גייסט אין
„אייך, דאס איהר גליקליך
„לעבעט, אונד פֹערלייהע אייך
„רוהיגען בעזיטץ אין אייערעם
„ערדריכע; זא ערקענעט
„איהר, דאס איך דער עוויגע
„פֹערהייסע, אונד אויך פֹאלל־
„ציעהע." דעם עוויגען וואָרט
איזט דיעס.

הפטרת שבת חול המועד של פסח

אֶת־קִבְרוֹתֵיכֶם וְהַעֲלֵיתִי אֶתְכֶם
מִקִּבְרוֹתֵיכֶם עַמִּי וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם
אֶל־אַדְמַת יִשְׂרָאֵל: (טו) וִידַעְתֶּם
כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּפִתְחִי אֶת־
קִבְרוֹתֵיכֶם וּבְהַעֲלוֹתִי אֶתְכֶם
מִקִּבְרוֹתֵיכֶם עַמִּי: (טז) וְנָתַתִּי רוּחִי
בָּכֶם וְחִיִּיתֶם וְהִנַּחְתִּי אֶתְכֶם עַל־
אַדְמַתְכֶם וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה
דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי נְאֻם־יְהוָה:

כתן מסיימין פסוקים

(יז) וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: (יח) וְאַתָּה
בֶּן־אָדָם קַח־לְךָ עֵץ אֶחָד וּכְתֹב עָלָיו
לִיהוּדָה וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָו וּלְקַח עֵץ
אֶחָד וּכְתֹב עָלָיו לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם וְכָל־
בֵּית יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָו: (יט) וְקָרַב אֹתָם
אֶחָד אֶל־אֶחָד לְךָ לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ
לַאֲחָדִים בְּיָדֶךָ:

חֲבֵרָיו קרי. חַבְרָיו קרי.

הפטרת שביעי של פסח

בשמואל ב׳ סימן כ״ב.

(א) פֹאלגענדעס געדיכט זאנג
דוד דעם עוויגען צו עהר־
אַלס ער איהן פֹאן אַללען זיי־
נען

(א) וַיְדַבֵּר דָּוִד לַיהוָה אֶת־דִּבְרֵי
הַשִּׁירָה הַזֹּאת בְּיוֹם הִצִּיל יְהוָה

אתו

ר ש ״ י

(א) ביום הציל ה׳ לותו. לעת זקנותו לאחר שעברו עליו כל צרותיו ומילל מכולם:

ומכף

באור

הרי אנו בעלמות יבשות שמין להם עוד חקוה (מהג״ל): (יד) את קברותיכם, דרך משל לרלות הגויס והגלות הס הקברות (מהג״ל): (טו) ונתתי רוחי בכם, זה רוח השכל והנשיקס שיתן בהס דעה בינה והשכל ולא יחטאו כוד (מהג״ל), ול״כ טעס וחייתס, חייס לאחריס ושלמיס, וכן מתורגס בל״ל: דברתי ועשיתי, לא כמנהג בן אדס להאמר, גס אני בידי לעשות מה שדברתי:

משברי

אֹתוֹ מִכַּף כָּל־אֹיְבָיו וּמִכַּף שָׁאוּל׃
(ג) וַיֹּאמַר יְהוָה סַלְעִי וּמְצֻדָּתִי
וּמְפַלְטִי־לִי׃ (ג) אֱלֹהֵי צוּרִי
אֶחֱסֶה־בּוֹ מָגִנִּי וְקֶרֶן יִשְׁעִי מִשְׂגַּבִּי וּמַנוֹסִי מֹשִׁעִי מֵחָמָס תּוֹשִׁיעֵנִי׃
(ד) מְהֻלָּל אֶקְרָא יְהוָה וּמֵאֹיְבַי
אִוָּשֵׁעַ׃ (ה) כִּי אֲפָפֻנִי מִשְׁבְּרֵי־
מָוֶת נַחֲלֵי בְלִיָּעַל יבעתוני׃
(ו) חֶבְלֵי שְׁאוֹל סַבֻּנִי קִדְּמֻנִי
מְקֹשֵׁי־מָוֶת׃ (ז) בַּצַּר־לִי אֶקְרָא
יְהוָה וְאֶל־אֱלֹהַי אֶקְרָא וַיִּשְׁמַע
מֵהֵיכָלוֹ קוֹלִי וְשַׁוְעָתִי בְּאָזְנָיו׃
(ח) וַיִּתְגָּעַשׁ וַתִּרְעַשׁ הָאָרֶץ

ויתגעש קרי

מוסדות

נען פֿיינדען, אונד בעזאָנדערס
פֿאָן דער האַנד שאול'ס ער־
רעטטעטע. (כ) זאָ זאַנג ער:
עוויגער! מיין שוטצפֿעלז! מיי־
נע פֿעסטע! מיין ערריעטטער!
(ג)נאָטט! מיין האָרט, אויף דען
איך טרויע! מיין שילד! מיינעס
היילעס האָרן! מיינע בורג! מיי־
נע צופֿלוכט! מיין העלפֿער, דער
פֿאָר געוואַלטטהעטינקייט מיך
שיטצעט! (ד) געלאָבט, ריף
איך, זייא נאָטט! אונד וואַר
פֿאָם פֿיינדע ערלאָזט. (ה) דען
שאָן אומרינגטען מיך דעם טאָ־
דעם וועללען, שרעקטען מיך
דיא שטרעמע דער אונטער־
וועלט; (ו) דער האָללען באַנד'
אומשטריקטען מיך; איך וואור־
דע פֿאָן שלינגען דעם טאָדעס
ערגריפֿפֿען; (ז) אַבער איך
דער אַנגסט רוף איך צום

העררן, שרייא הינויף צו מיינעם גאָטטע; ער הערט מיין פֿלעהען אוים זיינעם טעמפּעל, מיין געבעט דרינגט אים צו אָהרען. (ח) דיא ערדע בעבטע, וואורדע ערשיטטערט; עס וואַנק־

ר ש "י

ומנף שאול. והלא שאול בכלל היה אלא שהיה קוינו ורודפו יותר מכולם כיולא בו תשעה עשר לימ ועשהאל כיולא בו לכו ורחו את הארון וחת ירימו וכיולא בו והמלך שלמה אהב נשים נכריות וחת בת פרעה: (ב) סלעי ומצודתי. לשון חוזק הם. סלע כשמעו מלודה הוא מלודת יערים שקורין פלייש"חיין בלע"ז (עיין בבחירי סופטים ו' ג') ועל שם שנעשה לו בסלע המחלקות והמלודה בחורבה: ומפלטי לי. מפלטי עם לבח ישראל במלחמה ובעמים שהוא מפלט לי בשחני לבדי בגון מן יחני בנוב: (ג) לורי. לשון סלע שהסלע מחסה לעוברי דרך מן המטר והרוחות לחברי"חמם בלע"ז (והוא לחבריא"מחנג. בל"ח בעטיטלוזג, בעדעקקוזג). וכן פירש"י יחעי' ל' ב' וביואל ה' ח'): מחסה. לשון כיסוי שהייתי מתכסה לעזרה: ומנוסי. שהייתי שם חליו לעזרה: מגני. סומכני: (ד) מהולל לקרח ה'. כתרגומו בקרחי לו לחודחו לפי כי מלויבי לחני בוטח שלושע ויתכן לפתור לקרח ולושע לשון הווה: (ה) לפפני. הקיפוני: משברי מות. כתרגומו כחיתתן דיתבי על מחברח בן שם מושב החנניים שהשם יולדת שם: נחלי. גייסות שוטפות כנחל: (ו) חבלי. כתרגומו מסריית כמו חבל נעימים: קדמוני. בחו לפני: (ז) בצר לי לקרח ה' ויסמע וגו'. כן דרך לשון הווה מדבר לשון עבר ולשון עתיד בפעם לחת: (ח) ויתגעש ותרעש. לח על נסים שחירעוהו נחמר הלא על נסים שנעשו לישראל ורחש המקרח מחונר על

ב א ו ר

(ה) משברי מות, מלשון כל מזרוך וגליך עלי עברו, והוא כפל ענין של נחלי בליעל:
(ו) ושועתי באוניו, תבוא, וכן הוא בתהלים:

מוֹסְדוֹת הַשָּׁמַיִם יִרְגָּזוּ וַיִּתְגָּעֲשׁוּ
כִּי־חָרָה לוֹ: (ט) עָלָה עָשָׁן בְּאַפּוֹ
וְאֵשׁ מִפִּיו תֹּאכֵל גֶּחָלִים בָּעֲרוּ
מִמֶּנּוּ: (י) וַיֵּט שָׁמַיִם וַיֵּרַד וַעֲרָפֶל
תַּחַת רַגְלָיו: (יא) וַיִּרְכַּב עַל־כְּרוּב
וַיָּעָף וַיֵּרָא עַל־כַּנְפֵי־רוּחַ:
(יב) וַיָּשֶׁת חֹשֶׁךְ סְבִיבֹתָיו סֻכּוֹת
חַשְׁרַת־מַיִם עָבֵי שְׁחָקִים:
(יג) מִנֹּגַהּ נֶגְדּוֹ בָּעֲרוּ גַּחֲלֵי־אֵשׁ:
(יד) יַרְעֵם מִן־שָׁמַיִם יְהוָה וְעֶלְיוֹן
יִתֵּן קוֹלוֹ: (טו) וַיִּשְׁלַח חִצִּים
וַיְפִיצֵם בָּרָק וַיָּהֳמֵם: (טז) וַיֵּרָאוּ
אֲפִיקֵי יָם יִגָּלוּ מוֹסְדוֹת תֵּבֵל
בִּגַּעֲרָתְךָ יְהוָה מִנִּשְׁמַת רוּחַ אַפֶּךָ:

וַיָּהֹם קרי — ישלח

וואַנקטען דעם היממעלס פּײַי־
לער; זיא בעבטען, דאַ ער
צאַרניג וואַרד. (ט) דאַמפֿף
שטיעג אויף, אַלס ער ער־
גרימטע, אויס זיינעם מונד
צעהרענד פֿייער, גלוטהאַלאַם
לאָדערט דאַראָן. (י) ער נייג־
טע דען היממעל, פֿוהר הער־
ניערער; אונטער זיינען פֿיסען
דיסטערעם געוועלק; (יא) ער
פֿעהרט אויף כרוב'ס ריקקען,
שוועבט דאַהער, ערשיינעט
אויף פֿליגעלן דעםווינדעם;
(יב) מאַכט פֿינסטערנים צום
געצעלטע אום זיך הער, וואַס־
סערפֿלוטהען וואָלק'אויף וואָל־
קע; (יג) אויס ליכטגלאַנץ גע־
גענאיבער ענטברעננט פֿלאַמ־
מענדער בליטץ. (יד) ער דאָנ־
נערט פֿאָם היממעל הערַאב,
דער עווינע! דער העכסטע
לעסט זיינע שטימע הערען;
(טו) ווירפֿט פֿייל, שטרי־
עט אומהער, שליידערט בליטצע הין; (טז) זיכטבאַר וואַרד דעם מערעם אורקוועלל,
אויפֿגעדעקט דער ערדען גרונד, דורך דעם עוויגען דראָהען, דורך דען אָדעם זיינעם צאָרנ־
הוי־

ר ש "י

סופו: כי תרה לו. כי משמש כאן לשון כאשר וכן פתרונו וכאשרה לו מפני מעשיו נתגעשה ונחרעשה
הארץ ומוסדות השמים רגזו ורעשו: (ט) עלה עשן באפו. כן דרך הכועס יולא עשן מנחיריו
וכן עלה עשן באפו והוא כל לשון חרון לף שהלף נוחר ומעלה הבל: ואש מפיו תאכל. מגזרת
דבר פיו תאכל לם נרשעים: (י) ויט שמים. להנקם מאויביו ממלריס ומפרעה: (יב) ויעש חשך
סביבותיו. לסוכה בעגין שנאמר ויהי הענן והחשך מפסיק בין מלריס ליסראל: חשרת מים עבי
שחקים. מאין היה החשך עבי שחקים היו שהן חוסרין מים על הארץ. חשרת לשון כנרה הוא
שהוא נופל על הארץ קל קל וכן הוא אומר בלגדות הרנה חוסרין לותי בכנרה. ויש לפתור חשרת
לי קשר שמתקשרין השמים בעגים ע"י המים כמו וחשוריהם החמיר בלופני המכונה שהם זרועות
הען חמשה המהדקין וקושרין עיגוליה יחד: (יג) מנגה נגדו. שלא תאמר בחשך הוא שרוי שלא
הגוגה לפניו מן המחילה ומלותו נוגה לשר לפניו בשרו גחלי אש שנשתלחו חלים על מלריס:
(טו) יגלו מוסדות תבל. שנקע התהום כשנקע יס סוף נשקעו כל מימות שבעולם: מנשמת.

מכח

באור

(ח) מוסדות השמים ירגזו, הם ההרים הגבוהים לשר רלשם מגיע השמימה, וגרלה בלילו
שסמכוהו שלא יפול: (יב) חשרת, פירשו לשון קשור ומכור ולסיפה:

ועיניך

(יז) יִשְׁלַח מִמָּרוֹם יִקָּחֵנִי יַמְשֵׁנִי
מִמַּיִם רַבִּים: (יח) יַצִּילֵנִי מֵאֹיְבִי
עָז מִשֹּׂנְאַי כִּי אָמְצוּ מִמֶּנִּי:
(יט) יְקַדְּמֻנִי בְּיוֹם אֵידִי וַיְהִי יְהוָה
מִשְׁעָן לִי: (כ) וַיּוֹצֵא לַמֶּרְחָב אֹתִי
יְחַלְּצֵנִי כִּי־חָפֵץ בִּי: (כא) יִגְמְלֵנִי
יְהוָה כְּצִדְקָתִי כְּבֹר יָדַי יָשִׁיב לִי:
(כב) כִּי שָׁמַרְתִּי דַּרְכֵי יְהוָה וְלֹא
רָשַׁעְתִּי מֵאֱלֹהָי: (כג) כִּי כָל־
מִשְׁפָּטָו לְנֶגְדִּי וְחֻקֹּתָיו לֹא־אָסוּר
מִמֶּנָּה: (כד) וְאֶהְיֶה תָמִים לוֹ
וְאֶשְׁתַּמְּרָה מֵעֲוֹנִי: (כה) וַיָּשֶׁב יְהוָה
לִי כְּצִדְקָתִי כְּבָרִי לְנֶגֶד עֵינָיו:
(כו) עִם־חָסִיד תִּתְחַסָּד עִם־גִּבּוֹר
תָּמִים תִּתַּמָּם: (כז) עִם־נָבָר תִּתָּבָר
וְעִם־עִקֵּשׁ תִּתַּפָּל: (כח) וְאֶת־עַם
עָנִי תּוֹשִׁיעַ וְעֵינֶיךָ עַל־רָמִים
תַּשְׁפִּיל: (כט) כִּי־אַתָּה נִירִי יְהוָה
מְשָׁפָּטָיו קרי וְיהוה כתי

חרגום אשכנזי כט

הויבעם. (יז) מיר ריבט ער
אויס דער העהע זיינע האנד,
ערגרייפט אונד ציעהעט מיך
אויס ברויזענדען פלוטהען.
(יח) ערראטטעט מיך פאן פיינ=
דעם גענוואלט, פאן ווידערזא=
כערן, מיר צו מעכטיג. (יט) זיא
אובערפיעלען מיך אין אונ=
פאלס שוואנגערן טאגען,
אבער גאטט ווארד מיינע צו=
פערזיכט; (כ) דער פיהרט מיך
אוים, אין וויטען רוים, ערראט=
טעט מיך, דען ער האט לוסט
אן מיר. (כא) גאטט טהוט מיר
וואהל נאך מיינער פרעממיג=
קייט, בעלאהנט מיינער הענ=
דע ריינigקייט; (כב) דען איך
האלטע דיא וועגע דעם העררן,
בין ניכט רוכלאז ווידער מיינען
גאטט; (כג) זיינע רעכטע הא=
בע איך שטעטס פאר אוגען,
אונד ווייכע פאן זיינען לעהרען
ניע. (כד) מיין הערץ איזט אונ=
געטהיילט מיט אים, איך הי=
טע מיך פאר אידערטרעטונג.
(כה) דארום פערגילט דער
הערר נאך מיינער אונשולד
מיר, נאך מיינער ריינigקייט
פאר זיינען אויגען. (כו) דוא
ביזט דעם גיטיגען אללגיטיג
דעם טרייאגזויננטען טרייאגזוינגט; (כז) פערפעהרסט מיט ריינען ריין, ביזט טיקקעפאל=
לען אונפערזעהנליך; (כח) אונטערדריקטען לייטען שטעהסט דוא בייא, אונד זענ=
קעסט דיינען צארנבליק אויף שטאלצע נידער; (כט) דוא ביזט מיין ליכט, א עוויגער! דער
הערר

ר ש"י

מכח נזירת רוח לפו: (יח) כי למלו. כאשר למלו: (כא) כנדקתי. כזהלו לחריו ולמדפ=
וסמכו על הבטחתו: (כה) כנדקתי. שלא הרגתיו בנרתי בנף מעילו: (כו) עם חסיד תמים ונר.
בנגד שלשה שנות שלש הקב"ה גמול לדקתם לבניהם: (כו) ועם עקש. כרעה: תתפל. לי נפתל
ועקש ונס' תהליס בתוב תתפתל. ד"ק ישלח ממרום יקחני על עלמו לומר כשהי' נחפז ללכת מפני
שאול בשלש המחלקות והיה קרוב להתפש ומלאך בא אל שאול לומר מהר ולכה כי פשטו פלשתים:

באור

(כח) ועיניך על רמים השפיל, ערוכים שהם רמים בעיניהם, אבל בעיניך הם שפלים:

וַיהוָה יַגִּיהַּ חָשְׁכִּי: (ל) כִּי בְכָה
אָרוּץ גְּדוּד בֵּאלֹהַי אֲדַלֶּג־שׁוּר:
(לא) הָאֵל תָּמִים דַּרְכּוֹ אִמְרַת יְהוָה
צְרוּפָה מָגֵן הוּא לְכֹל הַחֹסִים בּוֹ:
(לב) כִּי מִי־אֵל מִבַּלְעֲדֵי יְהוָה וּמִי צוּר
מִבַּלְעֲדֵי אֱלֹהֵינוּ: (לג) הָאֵל מָעוּזִּי
חָיִל וַיִּתֵּר תָּמִים דַּרְכִּי: (לד) מְשַׁוֶּה
רַגְלַיו כָּאַיָּלוֹת וְעַל־בָּמֹתַי
יַעֲמִידֵנִי: (לה) מְלַמֵּד יָדַי לַמִּלְחָמָה
וְנִחַת קֶשֶׁת־נְחוּשָׁה זְרֹעֹתָי:
(לו) וַתִּתֶּן־לִי מָגֵן יִשְׁעֶךָ וַעֲנְוָתְךָ
תַּרְבֵּנִי: (לז) תַּרְחִיב צַעֲדִי תַּחְתָּנִי
וְלֹא מָעֲדוּ קַרְסֻלָּי: (לח) אֶרְדְּפָה
אֹיְבַי וְאַשְׁמִידֵם וְלֹא אָשׁוּב עַד־
כלתם

דַּרְכִּי קרי רַגְלַי קרי

תרגום אשכנזי

הערר מאַכט פֿינסטערנים מיר צום ליכט; (ל) מיט דיר דורכּ ברעכע איך קריענם־שאַר, מיט מיינעם גאָטטע זעטצ' איך איבער מויער. (לא) ער— גאָטט — זיין ווענ איזט וואַנ דעללאָ! דעם העררן פֿערהיי סינג ריין דורכּלייטערט; אַל לען דיא אים טרויען, איזט ער איין שילד; (לב) דען ווער איזט אויסער דעם העררן איין גאָטט? ווער אָהנע אונזערן גאָטט איין האָרט? (לג) דער גאָטט, דער זיעגסהעלם מיר איזט, אַלל' מיינען וואנדעל אין האַרמאָניע אויפֿלעזט; (לד) באַלד מיינען פֿום, דעם הירשע גלייך, בעפֿלינעלט, באַלד מיך אויף מיינען העהען זיכער שטעללט; (לה) ער איבט צום קאַמפּפֿ מיינע האַנד, לעהרט מיינען אַרם דען עהער נען באָגען וענקען; (לו) גאַבסט צום שילדע מיר דיין היול, זעלבסט דיינע ציכטיגונג מאַכט מיך גראָס; (לז) וויטערסט מיינע טריטטע אונטער מיר, דאַז מיין געלענק ניכט קראַפֿטלאָ ווערדע. (לח) נון זעטצע איך מיינען פֿיינדען נאַך, אונד ראָטטע זיא אוים, אונר לאַססע ניכט אַב, ביז איך זיא אויפֿגע

ר ש " י

(לא) לאמרת ה' צרופה. נרורה מכטיח ועושה: (לג) ויתר תמים דרכי. מכל מכשול ומכל חטא ומכל מכוכה עד כי היה שלום וכנוס: (לה) ונחת קשת נחושה זרועותי. ונדרכה קשת נחושה על זרועי שיש כי כח לדרכה קשתות היו תלויים לדוד בניתו והיו מלבי האומות בחין ורואים אותו ואומרים זה לזה אתה סנור שהוא יכול לדורכן אין זה אלא לייראנו ודוד שומע ונוטלן ומנתחן לפניהם ודריכת קשת ל' ניחת היא וכן חלף ניחתו בי: (לי) וענתך תרבני. גדלת לי מדת ענוותנותך: (לז) תרחיב צעדי. כשאדם מדבק רגליו זו לזו הוא נוח ליפול וכן הוא אומר בלכתך לא יצר לצעדיך: קרסולי. עקבי:

יצעו

באור

(לג) ויתר תמים דרכי, מלשון התר לנודות מוטה, מתיר כל הסתירות והעקמומיות שבדרכי לעשותו שלם ותמים בלי חסרון ומעוות, כלומר מייסר דרכי, וזה שאמר פעם יצאני בגבור חמין לעמוד בלי פחד ופעם יתן לי קלות ברגלי לנוס, הכל כפי שהשעה גריכה לו, וחין הפחזות הזאת סותר את אמרות הלב לעת חמרת: (לו) וענוחך תרבני, שם הפועל מלשון חוזק כי ענייתי כפי שתרגמו הרמב"ן, כלומר לפילו היסורין שבלחת בי היתה הכוונה בהם להגדיל חותי:

ישעו

כַּלֹּתָם: (לט) וְאַכְלֵם וְאִמְחָצֵם
וְלֹא יָקוּמוּן וַיִּפְּלוּ תַּחַת רַגְלָי:
(מ) וַתְּזָרֵנִי חַיִל לַמִּלְחָמָה תַּכְרִיעַ
קָמַי תַּחְתֵּנִי: (מא) וְאֹיְבַי תַּתָּה לִי
עֹרֶף מְשַׂנְאַי וְאַצְמִיתֵם: (מב) יִשְׁעוּ
וְאֵין מוֹשִׁיעַ אֶל־יְהוָה וְלֹא־עָנָם:
(מג) וְאֶשְׁחָקֵם כַּעֲפַר־אָרֶץ כְּטִיט־
חוּצוֹת אֲדַקֵּם אֲרִקְעֵם:
(מד) וַתְּפַלְּטֵנִי מֵרִיבֵי עַמִּי תְּשִׁמְרֵנִי
לְרֹאשׁ גּוֹיִם עַם לֹא־יָדַעְתִּי יַעַבְדֻנִי:
(מה) בְּנֵי נֵכָר יִתְכַּחֲשׁוּ־לִי לִשְׁמוֹעַ
אֹזֶן יִשְׁמְעוּ לִי: (מו) בְּנֵי נֵכָר יִבֹּלוּ
וְיַחְגְּרוּ מִמִּסְגְּרוֹתָם: (מז) חַי־יְהוָה
וּבָרוּךְ צוּרִי וְיָרֹם אֱלֹהֵי צוּר יִשְׁעִי:

האל

גערייבען; (לט)פֿערטילגע — הויע ניערער — זיא קאַממען נ׳כט אויף, זיא שטיר־צען הין צו מיינען פֿיסען. (מ) זאָ האַסט דוא מיך צום קאַמפֿע גערי־סטעט; זאָ ביינסט דוא מיינע ווידערזאַכער אונטער מיר. (מא) זאָ ווענדעסט דוא מיר צו דעם פֿיינדעם נאַקקען, מיינער האַסערנאַקקען, איך בענדי־גע זיא. (מב) זיא ווענדען זיך, דאַ ניעמאַנד הילפֿט, צו נאָטט עמפֿאָר, דער הערט זיא נ׳כט. (מג) דאַרום צערשטאָם׳ איך זיא צו ערדענשטויב, צער־טרעט׳ צערמאַלמע זיא וויא גאַסענקאָטה. (מד) דוא שיט־צעסט מיך פֿאָר מיינעם פֿאָלי־קעם מי טערייא, ביזוואַהרעסט מיך אויף, צום הויפט ענט־פֿערנטער רי׳כע, מיר אונבע־קאַנטעם פֿאָלק ד׳ענעט מיר. (מה) דער באַרבאַרען זוהנע שמויכעלן מיר, זינד אויפֿם גערי׳כט מיר אונטערטהאן. (מו) דיא זוהנע דער באַר־באַרייא פֿערשמאַכטען, ציטטערן אוים איהרען פֿעסטען הערפֿאָר. (מז) עווג לעבט דער הערר! פֿריוו מיינעם האָרטע! פֿערהערר׳ליכונג דעם גאָטטע מיינעם היילם!

דעם

ר ש ״ י

(מב) ישעו ואין מושיע וגו׳. הרי זה מקיש מסורס ישעו אל ה׳ ולא ענם ואין מושיע כמו ישעה האדם אל עוזהו כמו יכנה ומנחם חברו עם ויצע ה׳ אל הבל ופתר בו לשון עתירה ונופל הלשון על המעתיר ועל הנעתר כמו ויעתר יצחק לה׳ ויעתר לו ה׳ לף כאן ישעו ואין מושיע נופל על המתפלל ויצע ה׳ נופל על הלשון על מי שמתפללים לפניו: (מג) ארקעם. ארמסם והרגה ים נסבר יחזקאל ורקע כרגלך ורקעך ברגל: (מד) מריבי. מדוגג ואחיתופל ושחול והזיפים: תשמרני לראש גוים. לפנותני לכך. ומדרש אגדה אמר דוד רבונו של עולם הגילני מדינו של ישראל שאם אטהו או אהרגה את ישראל בעבודתי אני נענש אלא לראש גוים תשימני והם יעבדוני ועליהם לא אענש: (מה) יתכחשו לי. מחמת יראה יאמרו לי כזבים: לשמוע אזן ישמעו לי. אפי׳ שלא נסבי יגורו מפני למשמע אזניהם לסור אל משמעתי: (מו) בני נכר יבולו. ילאו לשון עלה נבל פליסטי״רוט בלע״ז (זיא וועלדען פֿערוועלקען, עיין נרים ההפטרה לתשעה באב): ויחגרו. לשון פסחים: ממסגרותם. מקומי יסורי מסגר שאני מיסרן נהם: (מז) חי ה׳. העומד כי כל אלה:

ב א ו ר

(מב) ישעו, אל ה׳ בהיות שאין להם מושיע אחר, אבל גם הוא לא יענם:

מגדול

(מח) הָאֵ֗ל הַנֹּתֵ֥ן נְקָמ֥וֹת לִ֑י וּמֹרִ֖יד
עַמִּ֣ים תַּחְתָּֽנִי׃ (מט) וּמוֹצִיאִ֣י מֵאֹיְבָ֔י
וּמִקָּמַ֖י תְּרוֹמְמֵ֑נִי מֵאִ֥ישׁ חֲמָסִ֖ים
תַּצִּילֵֽנִי׃ (נ) עַל־כֵּ֤ן אוֹדְךָ֙ יְהוָ֔ה
בַּגּוֹיִ֖ם וּלְשִׁמְךָ֥ אֲזַמֵּֽר׃ (נא) מַגְדִּ֗יל
יְשׁוּעֹ֣ות מַלְכּ֑וֹ וְעֹשֶׂ֥ה־חֶ֝֗סֶד
לִמְשִׁיחֹ֑ו לְדָוִ֥ד וּ֝לְזַרְעֹ֗ו עַד־עֹולָֽם׃

מגדול קרי

תרגום אשכנזי

(מח) דער גאָט, דער מיר ראַכֶּע גיבט, אונד צווינגט פֿעלקר אונטער מיר; (מט) דער מיך אוים מײַנען פֿיינדען הער־פֿאַררײַסט, מיך פֿאָר עמפּער־רערן זיכערט, פֿאַן יענעם אונגערעכטיגקייט ליעבענדען מיך רעטטעט; (נ) דאַרום דאַנקע איך דיר, עוויגער! אונטער דען היידען, אונד ריהרע דיר מיין זאַטענשפּיעל, (נא) דיר, דער זיינעם קעניגס רעטטונגם־טהורם איזט, דער וואָהל טהוט זיינעם געזאַלבטען דוד אונד זיינעם זאַמען עוויגליך.

הפטרת יום שמיני של פסח

פֿאָר ער אינערונג.

דיעזע הפטרה פֿענגט אין דער מיטטע איינער בעשרייבונג דעם פֿיינדליכען צוגעם נאך ירושלים אָן. דיא בעשרייבונג ענדיגט זיך מיט דעם צעהנטען קאַפּיטעל (מיט דעם דריטטען וועהזע דער הפטרה). מיט דעם אויפֿטאָן קאַפּיטעל פֿענגט דיא שילדערונג דעם נראָסען רעטטערס אָן. דיעזעם צו ווידערסטעהט איזט צור פֿערשטענדליכקייט דעם נאַנצען נאָטהוועניג.

(ח) הייטע נאָך עררייכט ער נוב, בלייבט שטעהען, שווענקט זיינע האַנד נעגען ציון'ס בערג, ירושלים'ס היגעל. (ג) אַבער דער הערר, דער עוויגע צבאות! הויעט ניעדער דען

ניצעיה סימן י'

(ח) עֹוד הַיֹּום בְּנֹב לַעֲמֹד יָנִיף יָדֹו
הַר בַּת־צִיֹּון גִּבְעַת יְרוּשָׁלִָם׃
(ג) הִנֵּה הָאָדוֹן יְהוָה צְבָאוֹת

בת קרי

מסעף

ר ש ' י

(א) עוד היום בנוב לעמוד. כל הדרך הזה נתלבט כדי לעמוד בעוד היום בנוב לפי שחמרו לו לילטגניניו לך תלכם בה היום תכבשנה וכבעמד בנוב ורמה לת ירושלים קטנה לך תכ לדברי לילטגניניו והתחיל להניף ידו בגיחוה וכי על עיר כזו הרגחתי כל החיילות הללו ליום סם הלילה ולמחר ילכיך בה לים תחנו: הר בת ליון. להר בת ליון: (ב) הנה האדון. בלילה ההיא

ב א ו ר

(נא) מגדול ישועות, כמגדול בעיר שהוא מנוס נגד האויב:

(א) עוד היום בנוב לעמוד, כלומר עוד ביום הזה יבוא סנחריב מלך אשור לנוב שהוא סמוך לירושלי' ומשם כגר ינוסף ידו נגדו כלומר בלבנ לחמר עוד מעט ואשחיתך; לחמנם הנה האדון ה' לבאות יבטל מחשבתו ונו': (ב) האדון ה' צבאות, סנחריב משב כי לין עליו לחדון כמו

שחמר

מִסָּעֵף פֹּארָה בְּמַעֲרָצָה וְרָמֵי
הַקּוֹמָה גְּדֻעִים וְהַגְּבֹהִים יִשָּׁפֵלוּ:
(ג) וְנִקַּף סִבְכֵי הַיַּעַר בַּבַּרְזֶל
וְהַלְּבָנוֹן בְּאַדִּיר יִפּוֹל: (ד) וְיָצָא
חֹטֶר מִגֵּזַע יִשַׁי וְנֵצֶר מִשָּׁרָשָׁיו
יִפְרֶה: (ה) וְנָחָה עָלָיו רוּחַ יְהוָה

רוח

דען בליטהעפֿאללען אַסט מיט
מאַכט, דיא ביימע האהען
וואיכסעם וועדען געפֿעללט,
דיא ערהאַבענען ערניעדרינט;
(ג) דעם וואַלדעם געבישע
ווירפֿט דאז אייזען ניעדער, דער
לבנון ערליעגט דעם מעכטיגען.
(ד) אין רייז ענטשפריעכט
אויס ישי׳ס שטאַם, איין שעם=
לינג בליהעט אויס זיינער
וואורצעל עמפּאָר; (ה) אוף
איהם רוהעט גאָטטעס גייסט,

גייסט

ר ש " י

מסעף פארה נמערלה. יפצח פלורות עיקר ענפי לילנותיו. נמערלה נמזור המקלן הענפים לין פלרה זו לשון גת שהרי לח נכתב בויי"ו כמו פורה דרכתי וכמו לחצוף עזרים. פורה חלח בחל"ף כמו והחרכנה פלורותיו. ומסעף הוח לשון מקלן ענפים לישנרנק"ויר נלע"ז (והוח ענרחנזער, בל"ח ענטאַסטען, דען חַסט חַבהויען, עיין מרפח לשון נילה ל"ג ג' ל"ה הוה מפסח). כמו וכלה סעיפיה וכן נסעיפיה פוריה: נמערלה. נכלי מסקית העורן ושונר לותס: ורמי הקומה. המלכים והנרים: נדועים. לין לשון נדוע ונופל חלח נחילנות ודנר קשה: (ג) ונקף. לף זה לשון קלילה כמו כניקף זית ונקף לשון ונפעל: סנכי היער. הענפים החנוני' והגבוהים: והלבנון. עוני יערו וכרמילו הן מרנית חיילותיו: נחדיר יפול. על ידי מלחך יכולו. ל"ח נחדיר נזכות חזקיהו שהוח לחדירם ומושלם של ישרחל כמה שנח' והיה לחדירו ממנו: (ד) ויצח חטר מגזע ישי. ולח תחמרו הרי תנחומין לחזקיהו ועמו שלח יפלו נידו ומה תהח על הגולה לחנר הגלה נלחלח וחנור שמח לחנד סנרס. לח לחנד סוף עיבח מלך משיחנו ויגחלס: חוטר. שנט מלוכה: ונלר. לשון יונק לילן: ונלר משרשיו יפרה. וכל הענין ונסופו והיה ניום ההוח יוסיף ה' שנית ידו הרי שנחמרה נגוחה זו לנחמת הגולים מחשור:

והריחו

ב א ו ר

שחמר נכח ידי עשיתי ונחכמתי כי נבונותי, ולכן חמר הנניח הנה החדון ה' לנחות שהוח לחדון לנחות מעלה ומטה הוח יפיל לנח מלך חשור, והמשיל מחניהו ליער מלח עניס גבוהים (רד"ק): מסעף, יכרית הסעיפים כמו לח תפחר לחריך, ושרשך מחרן החייס (רחנ"ע): פארה, שה הכלל על הפחרות הרנות שבעלים, הוח המכונה נדקדוק הלועז (קאָוועקטיפֿוק), ויתורגם בל"ח (דחז געלוויקע), ובתרגום שלפנינו מתורגם כפי הענין נלנד: במערצה, נגבורה מגזרת ערין (רחנ"ע): ורמי הקומה, כלומר העלים רמי הקומה, והוח משל על הנרים הגדולים (רד"ק): (ג) בברזל, של חדיר חשר יזכור, הוח מלחך ה' שהכה נמחנה סנחרב: והלבנון, עוני יערו וכרמילו הן מרנית חיילותיו (רש"י), ר"ל כי לין הטעם זה על הלבנון עלמו בח"י שיכרת, כי חס על היער החזק שהמשיל בו חיל סנחרב, וזכר הלבנון לפי שהוח יער בחרן ישרחל, והנניח גם עדת שומעיו ג"כ בחרן ישרחל, וכמו שחמר הרד"ק במ"ח (תהלים כ"ט), הנניחים היו מדבריים על ההוה ועל הקרוב חליהם: (ד) ויצא וגו', חמר הרד"ק וז"ל סמך פרשה זו שהיח עתידה לימות המשיח להנטחה שהיתה בימי חזקיהו, וחמר חל תתמהו על כלח גדול כזה שיעשה בימי חזקיה נמפלת מחנה חשור ברגע חחד כי עוד יעשה לישרחל כלח גדול מזה בימות המשיח שיהיה לישרחל בקנון גליות, וזה יהיה ממשפחת המלך חזקיה, וזכר יפי לפי שממנו יכח המלך הרחשון; ופירוש קוטר מטה בתרגומו, ותמר מגזע ומשרשיו לפי שהעץ הנכרת יחליף ויוליח יונקות מגזעו ומשרשיו, כי פירוש גזע הוח מה שנשחר מן העץ על החרן ומלפי הגזע יעלו הנלרים, וכן מן השרשים שהם תחת החרן יפרחו גם כן, ולפי שישרחל גלו מחרלם זה כמה שנים ונפסקה מלכוחם, נחילו נכרת העץ לנל הגזע והשרשים נשחרו, לחמר כי עוד יש תקוה שיחליף הגזע ע"כ: (ה) רוח ה',

רוּחַ חָכְמָה וּבִינָה רוּחַ עֵצָה
וּגְבוּרָה רוּחַ דַּעַת וְיִרְאַת יְהוָה:
(ו) וַהֲרִיחוֹ בְּיִרְאַת יְהוָה וְלֹא־
לְמַרְאֵה עֵינָיו יִשְׁפּוֹט וְלֹא־
לְמִשְׁמַע אָזְנָיו יוֹכִיחַ: (ז) וְשָׁפַט
בְּצֶדֶק דַּלִּים וְהוֹכִיחַ בְּמִישׁוֹר
לְעַנְוֵי־אָרֶץ וְהִכָּה־אֶרֶץ בְּשֵׁבֶט
פִּיו וּבְרוּחַ שְׂפָתָיו יָמִית רָשָׁע:
(ח) וְהָיָה צֶדֶק אֵזוֹר מָתְנָיו
וְהָאֱמוּנָה אֵזוֹר חֲלָצָיו: (ט) וְגָר
זְאֵב עִם־כֶּבֶשׂ וְנָמֵר עִם־גְּדִי יִרְבָּץ
וְעֵגֶל וְכְפִיר וּמְרִיא יַחְדָּו וְנַעַר

קטן

לְאָפְאַרד לַאגערט ביים בעקלין זיך, קאלב אונד לעוו אונד פֿייסטער שטיער אין אי־

נער

גייסט דער ווייזהייט אונד איינזיכט, גייסט דעם ראטהעם אונד דער טאפֿערקייט, דער גאטטעסקענטנים אונד דער גאטטעספֿורכט. (ו) יא! גאטטעספֿורכט אטהמעט אוים איהם, ניכט נאך אוגענשיין ווירד ער אורטהייל פֿעללען, ענטשיידען ניכט ווען זיין אהר צו ערשט פֿערנימט; (ז) נאך נערעכטיגקייט ריכטעט ער דען ארמען, פֿערטרעטט נאך רעכט דיא אינטערדריקטען, זיין קענגסווארט שרעקט דיא ערדע, זיינער ליפּפען הויך פֿערניכטעט דען בעזעווכט. (ח) ער גירטעט זיך מיט גערעכטיגקייט, ער ווערפֿענעט זיך מיט טרייע. (ט) דאן ווירדעט דער ווֹלף מיט דעם לאמם,

ר ש "י

(ו) והריחו ביראת ה'. ימלא רוח יראת ה' לירחונ"מיר לו"י בלע"ז (מתורגם בנחור): ולא למראה עיניו ישפט. כי בחכמת הקב"ה נקיבו ידע ויבין מי זכאי ומי חייב: (ז) במישור. לשון נוח וקל: והכה ארץ בשבט פיו. כתרגומו וימחי תיבי ארעא: וברוח שפתיו. וממלל שיפותיה: (ח) והיה צדק אזור מתניו. ויהון לדיקיא סחור סחור ליה דנקיס בו כחזור: (ט) ומריא. שור פטם:

ושעשע

באור

כלל ופרט רוח חכמה וגו' (מהג"ל): רוח דעת, ה' ויראת ה', וכדמתורגם בל"ז: (ו) והריחו ביראת ה', ימלא לותו רוח יראת ה' ובלע"ז לירחונמיר לו"י (רש"י), כ"ל חי"ל רחנומערח לו"ו, בל"ז (ער ווירד מיהן מֵהוכֵען, בשעבען), לפי שעקר החיים תלוי בחויר, וכחילו יחמר כל עסקי חייו יהיו בירחת ה', וכדמתורגם: ולא למראה עיניו וגו', כי יש שמתרחה הרשע בלדיק במעשיו הגלוים ובטענותיו, לכל הוח בחכמת ה' חשר בקרבו ירד למלבושי לבב ויסיר המסוה מעל פני הרשע להרשיעו: (ט) וגר זאב וגו', דרך משל מהשלום שיהיה בימיו (רחב"ע), וכמו שזכר הרד"ק בשם יש מפרשים כי הזחב והנמר והדוב והחריה הם משל לרשעים העושקים והגוזלים שהם לחלשים כמו החיות הטורפים לטרפים, והכנש והפרה והעגל והגדי הם משל לענוי החרץ, וחמר כי בימות המשיח יהיה שלום בחרץ ולח יריעו לים לת חבירו. ומה שהביח הוח שזה הפירוש לח יחכן לפי שחמר לח יריעו ולח ישחיתו בכל הר קדשי הוח שחירה חלוקה ודקה מחד, כלחר יבין המשכיל כי המשל ידבר מהנמשל בעין המשל וחדרבה ומלחה החרץ דעה לעיל שהכוונה על בעלי שכל, ויש להוסיף הרחיות, חלח שחין כחן המקום לוכח בזה עוד:

קָטֹן נֹהֵג בָּהֶם: (י) וּפָרָה וָדֹב
תִּרְעֶינָה יַחְדָּו יִרְבְּצוּ יַלְדֵיהֶן
וְאַרְיֵה כַּבָּקָר יֹאכַל־תֶּבֶן:
(יח) וְשִׁעַשַׁע יוֹנֵק עַל־חֻר פָּתֶן וְעַל
מְאוּרַת צִפְעוֹנִי גָּמוּל יָדָו הָדָה:
(יב) לֹא־יָרֵעוּ וְלֹא־יַשְׁחִיתוּ בְּכָל־
הַר קָדְשִׁי כִּי־מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה
אֶת־יְהוָה כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים:
(יג) וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא שֹׁרֶשׁ יִשַׁי
אֲשֶׁר עֹמֵד לְנֵס עַמִּים אֵלָיו גּוֹיִם
יִדְרֹשׁוּ וְהָיְתָה מְנֻחָתוֹ כָּבוֹד:

נער העירדע, אוין יונגער קנאבע לייטעט זיא. (י) מיט איינאַנדער ווידען קיה אינד באַרין אוטגעבען פֿאַן צאַרטען יונגען, דעם שטיערע גלייך נעהט פֿאַם שטראָה דער לעווע זיך. (יח) אויף דער נאַטטער שלופֿלאָך שפיעלט דער זיגלינג, דער ענטוועהנטע ווירד אויף באַזילישקענהעה לע דאַז העגדען העבען; (יב) זיא פֿערלעטצען ניכט, פֿערדערבען ניכט אויף מיינעם הייליגען בערגע. — דען, ערקענטנים גאָטטעס שטרעמט איבער דיא גאַנצע ערדע, ווא פֿלוטהען איבער מעערעם = טיעפֿען שטרעמען.

והיה

(יג) צו דיעזער וואורצעל ישי'ס — אין יענען טאַגען צום פֿאַניער דער פֿעלקער אויפֿגע שאָסטען — — וועגדען זיך דיא נאַציאָנען אַללע, אונד רוהען אונטער איהם עהרענפֿאָלל.

אין

ר ש " י

(יא) וצעצע. ושיחק: על חור פתן. על חור עפר שהנחש מקנן בתוכו קרו"ט בלע"ז (גראָטטע, קוופֿט, העהוֹע). פתן נחש מסהזקין נעשה חרש ונקרא פתן ושוב אין לו לחש שכ' לאזר לא יזמע לקול מלחשים: ועל מאורת לפעוני. יונתן תירגם חיזו גלגלי עינוהי חיוי חורמן ומנחש פתר בו לשון נקב וחורי עפר וכן חור כסדים וכן בחורים כגדו ה': גמול. תינוק הגמול משדי אמו: ידו הדה. תרגם יונתן ידוהי יזעיב כמו הד הריס וכמו הידד שהוא לשון הרמת קול אף זה לשון הרמה וה"ח לחזונה נאה בתוכו יסוד נופל כמו עשה בנה קנה: (יב) דעה את ה'. לדעת את ה': (יג) לנס עמים. להיות עמים מרימים נס להקבץ אליו:

שנית

ב א ו ר

(י) ודוב, נקבה, בעדות הפרה והבנויים הסמוכים: (יא) על חור פתן, על חור עפר שהנחש מקנן בתוכו (רש"י): מאורת, כמו חור ונקרא כן לפי שיכנס ממנו החור למקום שהנחש בו (רד"ק): ידו הדה, ת"י יזעיב, כמו הד הריס וכמו הידד שהוא לשון הרמת קול אף זה לשון הרמה וה"ח לחזונה נאה בתוכו יסוד נופל כמו עשה בנה קנה (רש"י), ר"ל שבעבור זה יבא עם הד הריס בלי ה"ח בסוף ובאמת עם הידד מהכפולים, אבל ידוע שהורחת שרשי הכפולים ונחי הלמ"ד דומים לרוב, כמו גלה גלל דמם דמה ורגיש כן: (יב) לא ירעו, הפתן והצפעוני בחלו כל אדם ישראל מלהה דעת ה', כי ידוע הוא שיודע הדם לא יבחית לעולם רק יבנה ויתקן (רלב"ע): כמים לים מכסים, מקום המים יקראים והמי' ממלאים אותו המקום עד שמכסים אותו שלא יראה קרקע היס (רד"ק): (יג) והיה, לעתיד כמו ויהי לעבר, כלומר שניום ההוא יהיה זה המעשה שידרשו הגוים אל שורש ישי אשר הוא נבר הגמיח והגדיל למעלה מאד ללבת אחריו ולהקבץ אליו כמו שדורשים החיילות בנסיעתם ובמלחמה אל הנס ההולך לפניהם, וטעם המשל לפי שהנס הוא עץ אחוך מאד, וכבר דמה אותו לעץ כאמרו ויהי חוטר מגזע ישי, והשלים המשל לאמר שיגדל העץ הזה מאד, ויהי' בשבור גדלו לנס עמים: והיתה מנוחתו

כבוד

(יד) וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יוֹסִיף אֲדֹנָי
שֵׁנִית יָדוֹ לִקְנוֹת אֶת־שְׁאָר עַמּוֹ
אֲשֶׁר־יִשָּׁאֵר מֵאַשּׁוּר וּמִמִּצְרַיִם
וּמִפַּתְרוֹס וּמִכּוּשׁ וּמֵעֵילָם
וּמִשִּׁנְעָר וּמֵחֲמָת וּמֵאִיֵּי הַיָּם:
(טו) וְנָשָׂא נֵס לַגּוֹיִם וְאָסַף נִדְחֵי
יִשְׂרָאֵל וּנְפֻצוֹת יְהוּדָה יְקַבֵּץ
מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ: (טז) וְסָרָה
קִנְאַת אֶפְרַיִם וְצֹרְרֵי יְהוּדָה
יִכָּרֵתוּ אֶפְרַיִם לֹא־יְקַנֵּא אֶת־
יְהוּדָה וְיהוּדָה לֹא־יָצֹר אֶת־
אֶפְרָיִם: (יז) וְעָפוּ בְכֶתֶף פְּלִשְׁתִּים
יָמָּה יַחְדָּו יָבוּזוּ אֶת־בְּנֵי־קֶדֶם

אדום

תרגום אשכנזי

(יד) אין יענעם טאָגען ערווירבט
זיך גאָטטעס האַנד צום צוויי=
טען מאָל זיינעם פֹּאָלקעס
רעסט, יענען איבערעסט
אוים אשור אונד מצרים, אוים
פתרוס, כוש אונד עילם, שנער,
חמת אונד דעם מערעם אינ=
זעלן. (טו) ער (גאָטט) ערהעבט
איין העערצייכען דען נאַציא=
נען, זאַממעלט ישראלס פֹּער=
שטאָסענע, פֹּעראייניגעט
יהודה'ס צערשטרייטען, אוים
אַללען ערדען=ענדען. (טז) פֹּער=
שוואונדען איזט אפֹּרים'ס אי=
פֹּערזוכט, יהודה'ס פֹּיינדליכ=
געזיננטע דאָהין; ניכט מעהר
נייד‌עט אפרים יהודה, ניכט
מעהר פֹּיינדעט יהודה אפרים
אן. (יז) פֹּר יענד איבערפֹּלו=
געלן זיא וועסטווערטס ריא
פלשתים, איבערשווערמען ריא
קינדער דעם מאָרגענלאַנדעס,

אדום

ר ש"י

(יד) שנית. כמו שקנאה ממצרי' שהיתה גאולתם כמוהה מתין שענוד לכל גאולת בית שני לומה מן המנין שהרי משוענדים היו לכורש: ומחיי היס. הן לוי בני עצו: (טו) ונשא נס. פי' רק"ח כלע"ז (מתורגם נמלבר כ"ח ח') והיה לאות לקבץ אליו ולהניח את גליות ישראל מנוחה לו: (טו) אפרים לא יקנא את יהודה. מפיק בן יוסף ומפיק בן יהודה לא יקנאו זה בזה בימות משיחינו: (יז) ועפו בכתף פלשתים ימה. יעופו וילוטו שכם אחד על הפלשתי' אשר הם במערבה של ארץ ישראל

ב א ו ר

כבוד, בנבוד וכן הנמלא בית ה' (רחנ"ע). כלומר שלא ימות ויזקוק מחמת עגלות ומורך לב או אחר סבות בזויות, כי לא בעבור שיהיו כלם ירכים ומכבדים לותו, וכמו מנוחת שלמה המלך, ותהיה ח"כ מנוחתו כבוד לו ולעמו שיאמרו להם חזרי העם שבנה לו לשבת בטח ושקט תחת מלך כזה, ומתורגם הכתוב לפי הענין: (יד) שניה, כי רחבונה קנה לותם מבית עבדים ממצרים, וכיוס קבון גליות יוסיף ה' שנית ידו לקנותם מבל הגויס אשר נפוצו שם (רד"ק): (טו) ונשא, הקב"ה נס לגויס, דהיינו שרש שבר: (טו) קנאת אפרים וצוררי יהודה, סוף הכתוב מבאר תחלתו, וטעם וצוררי יהודה, הצוררים אשר ביהודה לאפרים, כי מהיות דוד המולין והמניח את ישראל על גלותם מעל אדמתם היתה הקנאה שולטת בין אפרים ויהודה כנזכר כמה פעמים בכתוב: (יז) ועפו, ענין עופפות שהיו התנועה המהירה, כלומר יתאחדו וימהרו תנועתם אל עבר פלשתי' שהיו למערבה של ארץ ישראל להכותם ולבוז אותם, וטעם בכתף לבוז עבר (מרד"ק). ויונתן תרגם ויתנלון כתף אד, לפי שהבזפים בכתף העוף אמר בחלו יעופפו שניהם בכתף אחד, בן יהיה החזקות והגלוס ביניהם. ובל"ת מתורגם בפי הענין:

משלוח

אֱדֹם וּמוֹאָב מִשְׁלוֹחַ יָדָם וּבְנֵי
עַמּוֹן מִשְׁמַעְתָּם: (יח) וְהַחֲרִמִים יְהוָה
אֶת לְשׁוֹן יַם־מִצְרַיִם וְהֵנִיף יָדוֹ
עַל־הַנָּהָר בַּעְיָם רוּחוֹ וְהִכָּהוּ
לְשִׁבְעָה נְחָלִים וְהַדְרִיךְ בַּנְּעָלִים:
(יט) וְהָיְתָה מְסִלָּה לִשְׁאָר עַמּוֹ אֲשֶׁר
יִשָּׁאֵר מֵאַשּׁוּר כַּאֲשֶׁר הָיְתָה
לְיִשְׂרָאֵל בְּיוֹם עֲלֹתוֹ מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם: (כ) וְאָמַרְתָּ בַּיּוֹם הַהוּא
אוֹדְךָ יְהוָה כִּי אָנַפְתָּ בִּי יָשֹׁב אַפְּךָ
וּתְנַחֲמֵנִי: (כא) הִנֵּה אֵל יְשׁוּעָתִי

אבטח

אדום אונד מואב זינד איהרער
העגדע בייטע, דיא קינדער
עמון איהנען דיענסטבאר.
(יח) דער עוויגע טראָקנעט דיא
זעעצונגע מצרים'ס או־ף, שיועג־
קעט אים ברויזענדען שטורם
דיא האַנד איבער דען מעצ־
נען שטראָם; אין זיבען בע־
כען נון געטהיילט ווירד ער
דורכוואַטעט טראָקנען פֿוסעס,
(יט) ווירד געבאַהנטער וועג
דעם איבערעסטע זיינעס
פֿאָלקעס, יענעם איבערעכ־
טע אוים אשור; געבאַהנט,
ווי פֿאַר ישראל עהעמאַהלס
שאָן, אַלס אוים מצרים עם
צאָג. (כ) זינגען ווירסט דוא
יענעס טאַגעס: „עוויגער!
„איך לאָבפּרייזע דיך אָב דאַס
„דוא גרימעט, דיין צאָרן וואַנ־
דעט זיך — איך בין גערעכטעט. (כא) אַללמעכטיגער! דוא ביזט מיין הייל! געטרא־
סטען

ר ש י

יזרחל ויכבשו את מלכם כמו דרך ירלחו מכמה. מכס לחד וכן תרגם יונתן ויתכנון כתף חד למימרי פליסתאי די במערבא: ובני עמון מסמעתם. כתרגומו יסתמעון להון מקבלין מלותם עליהם: (יח) והחרים. ליבשו כדי שיעברו בו גליות ישראל ממלכיה: על הנהר. נהר פרת לעבור בו גליות לאשור: בעים רוחו. לשון לו דמיון במקרא ולפי הענין יפתור בחזק רוחו: לשבעה נחלים. לשבעה גזרים לעבור בו שבע גליות החמורות למעלה מאשור וממלכיה וגו'. ומחוי היס לשון מלותו כד: והדריך. בתוכו את הגליות: בנעלים. ביחפה: (יט) והיתה מסילה. בתוך המים לשאר עמו: (כ) ואמרת. ברוחוך את הלומות שנדונין לחרפות ולדרון: לוזך ה' כי אנפת בי. והגליתני וכפר גלותי עלי ועתה נהלה עוני ושוב לפך ותנחמני. ויונתן תרגם לוזך ה' כי מטלתני לך ועל כן אנפת בי ולולי רחמיך לא הייתי נדחי לשוב לפך ולנחמני והנה שב לפך ממני:

(בא) עזי

ב א ו ר

משלוח ידם, מטעם ושמחתם בגל מגלח ילכם, כלומר שיגלטו נהם כנקיון כספם: משמעתם, שיהיו נשמעים לכל אשר יצווס: (יח) והחרים, שיעורו והחריב, כי לותיות גום"ף מתחלפות, וכן תרגם יונתן ויבש, וכדכתיב הן בגערתי אחריב ים (ישעי' נ' ג'), וחרבתי את ימה (ירמיה נ"א ל"ו) ואביריהם: לשון ים מצרים, הוא ים סוף, והוא חלק מן ים הערבי (רמז מרחביטע מעער) ונכנס בין שתי יבשות ארץ הערב וארץ מצרים, ולכן נקרא לשון נעבור תגביתו שהוא לחוך ולר, וכן בל כמוהו, וכן יקרא ג"כ נל"ח (חויכע מעערעבוזעג): על הנהר, נהר פרת לעבור בו גליות לאשור (רמ"י): בעים רוחו, בחזק רוחו שיולך על הנהר ויבשהו, ומלת בעים תתפרש בפי הענין ואין לה חבר במקרא (רד"ק): לשבעה נחלים, ענין רבוי כמו שבע יפול לדיק וקס, ורבים במיהם: והדריך, הדוך, לו את הלוך: (ב) כי אנפת בי, לפי שחנפת בי ועכשיו, כי על ידי זה נקתי מפשעיו: ישוב אפך, לשון הוה, כלומר עתה שבתי

מרעתי

הפטרת שמיני של פסח

אֶבְטַח וְלֹא אֶפְחָד כִּי עָזִּי וְזִמְרָת
יָהּ יְהוָה וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה:
(כב) וּשְׁאַבְתֶּם־מַיִם בְּשָׂשׂוֹן מִמַּעַיְנֵי
הַיְשׁוּעָה: (כג) וַאֲמַרְתֶּם בַּיּוֹם הַהוּא
הוֹדוּ לַיהוָה קִרְאוּ בִשְׁמוֹ הוֹדִיעוּ
בָעַמִּים עֲלִילֹתָיו הַזְכִּירוּ כִּי נִשְׂגָּב
שְׁמוֹ: (כד) זַמְּרוּ יְהוָה כִּי גְאוּת
עָשָׂה מוּדַעַת זֹאת בְּכָל־הָאָרֶץ:
(כה) צַהֲלִי וְרֹנִי יוֹשֶׁבֶת צִיּוֹן כִּי־
גָדוֹל בְּקִרְבֵּךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל:

מודעת קרי עם

תרגום אשכנזי

„סטען מוטהם ביזאיך, פֿורכט=
„לאָז נאַנץ. מיין זיעג, מיין
„זאַיטענשפיעל איזט יה, דער
„עוויגע! ער ווּאַר ערעטט נג
„מיר. (כב) שעפּֿעט, שע=
„פּֿעט פֿראָהלאָקקענד, אויס
„דיעזעם היילעם קוועללען!
„(כג) אונד זינגעט פֿערנער אַן
„דיעזעם טאַגע: דאַנקט דעם
„עוויגן! פֿערקינדיגט זיינען נאַ=
„מען! מאַכט דען פֿעלקערן זיי=
„נע טהאַטען קונד! לאַססעט
„זיינעם נאַמענם גרעסע לויט
„ערטענען! (כד) לאָבזינגט
„דעם עוויגען, דעם ווירקען
„האָך ערהאַבען איזט; פֿער=
„קינדעט זיא'ס דער גאַנצען
„ערדע! (כה) פֿראָהלאָקקע,
„ווּיכֿצע, בעווּאָהנערין ציון'ס! פֿערהערלי־כט צייגט זיך אין דיר דער היליגע ישראל'ס."

ר"ש"י

(כא) עזי וזמרת יה ה'. עז ושגח של הקב"ה הוא היה לי ליישועה. ואין לפרש עזי עוז שלי שלא מלינו במקרא עזי נקוד חטף קמץ שלא שורק עוזי מן מצלצה מקומות שהוא סמוך אצל וזמרת ולא וזמרת כמו וזמרתי שלא על כרחך וזמרת דבוק הוא לתיבה שלאחריו לכך לקני תומר שאין יו"ד של עזי שלא כמו יו"ד של שוכני סנה: יה ה'. עד הנה היה שמו חלוק וכשפלתו של עשו נעשה שלם ואין הוא אומר כי יד על כס יה לזין הכסא שלם ואין הכס שלם עד שתהא מלחמה לה' בעמלק: ויהי לי לישועה. כמו היה לי לישועה ודרך המקראות לדבר כן כמו ואחר לא יס לבו וגו' ויעזוב את עבדיו ואת מקנהו ועוד בדברי הימים ובני ישראל היושבים בערי יהודה וימלוך עליהם רחבעם ה"ל לומר מלך עליהם רחבעם: (כב) ושאבתם. ותקבלון חולקן חדת: ממעיני הישועה. כי ירחיב לנס על ידי ישועה הבאה להם ויתגלו להם רזי התורה שנשתכחו בגלות ע"י הגרות: (כג) עלילותיו. מעלליו: הזכירו. לשבח כי נשגב הוא:

עם

באור

מרעתי, שב גם אתה: (א) כי עזי וגו', מעין שירת הים לאחרי שהלכו בו בני ישראל בישבה, וכן זמרו לה' כי גאות עשה, תשירה לה' כי גאה גאה: (כב) ושאבתם מים בששון, ד"מ כמו השואב מים מן המעין שלא יפסקו מימיו, כי בכל עת ימלא בו לשתות, כן לא תפסק מהם הנבואה והישועה ויהיו בטחון בכל ימיהם (רד"ק): (כג) ואמרתם, בשיר מקהלות:

עם

ביזעיק סימן מ"ג

וחס חל בו ס' זכור מפטירין כה אמר לעיל ד' מ"ע כ,ובפ' החדש מפטירין כה אמר לעיל קף ט"ו ע"ב.

(א) עִם־זֹ֗ו יָצְרָתִי֙ לִ֔י תְּהִלָּתִ֖י יְסַפֵּֽרוּ׃ (ב) וְלֹא־אֹתִ֥י קָרָ֖אתָ יַעֲקֹ֑ב כִּֽי־יָגַ֥עְתָּ בִֽי יִשְׂרָאֵֽל׃ (ג) לֹא־הֵבֵ֥יאתָ לִּ֛י שֵׂ֥ה עֹלָתֶ֖יךָ וּזְבָחֶ֑יךָ לֹ֣א כִבַּדְתָּ֔נִי לֹ֥א הֶעֱבַדְתִּ֖יךָ בְּמִנְחָ֑ה וְלֹ֥א הוֹגַעְתִּ֖יךָ בִּלְבוֹנָֽה׃ (ד) לֹא־קָנִ֥יתָ לִּ֛י בַּכֶּ֖סֶף קָנֶ֑ה וְחֶלֶב֙ זִבָחֶ֔יךָ לֹ֣א הִרְוִיתָ֔נִי אַ֚ךְ הֶעֱבַדְתַּ֣נִי בְחַטֹּאתֶ֔יךָ הוֹגַעְתַּ֖נִי בַּעֲוֹנֹתֶֽיךָ׃ (ה) אָנֹכִ֥י אָנֹכִ֖י הוּא֙ מֹחֶ֣ה פְשָׁעֶ֔יךָ לְמַעֲנִ֑י

(א) עם זו ירצתי לי. למען תהלתי יספרו: (ב) ולא אותי קראת. בתפוחך לחברי ע"ח: יגעת בי. נלאיתם מהר בעבודתי: (ג) לא הבאת לי שה עולתיך. כי אם לע"ז: לא העבדתיך. עבודה רבה במנחה קימן מעט עולה לגבוה וגם היא לא אמרתי לך להקריב לך חובה אלא נדבה: (ד) לא קנית לי בכסף קנה. לקטרת לא הוכרכת לקנותה בכסף לפי שהיתה מלוייה בחלבים הרבה אמר ר' אלא קנמון היתה גדילה בארץ ישראל והיו לוקחין אותה עזים וכבשים במדבר ליכה: העבדתני בחטאותיך. אתם גרמתם לי להיות עמך לעובדי פסילים כמו שראה יחזקאל והנה רוח סערה בא מן הצפון שהיתה חוזרת מרכבת השכינה מבבל שהלכה לבנות את כל העולם תחת ידו של נבוכד נצר שלא יאמרו בית לומה שפלה מוסר את בניו כדאיתא במגיגה: (ה) אנכי אנכי. אני הוא שמזיתים מאז ואני מוחה אותם גם עתה: למעני. ולא בזכותך ולא בצדקת אבותיך

ר ש"י

(א) עם זו ירצתי לי. למען תהלתי יספרו: (ב) ולא אותי קראת. בתפוחך לחברי ע"ח: יגעת בי. נלאיתם מהר בעבודתי: (ג) לא הבאת לי שה עולתיך. כי אם לע"ז: לא העבדתיך. עבודה רבה במנחה קימן מעט עולה לגבוה וגם היא לא אמרתי לך להקריב לך חובה אלא נדבה: (ד) לא קנית לי בכסף קנה. לקטרת לא הוכרכת לקנותה בכסף לפי שהיתה מלוייה בחלבים הרבה אמר ר' אלא קנמון היתה גדילה בארץ ישראל והיו לוקחין אותה עזים וכבשים במדבר ליכה: העבדתני בחטאותיך. אתם גרמתם לי להיות עמך לעובדי פסילים כמו שראה יחזקאל והנה רוח סערה בא מן הצפון שהיתה חוזרת מרכבת השכינה מבבל שהלכה לבנות את כל העולם תחת ידו של נבוכד נצר שלא יאמרו בית לומה שפלה מוסר את בניו כדאיתא במגיגה: (ה) אנכי אנכי. אני הוא שמזיתים מאז ואני מוחה אותם גם עתה: למעני. ולא בזכותך ולא בצדקת אבותיך

(ז) פֿאָלק: דאָס איך מיר גע־ בילדעט מיין לאָב צו פֿער־ קינדיגען! (ב) ניכט מיך ריעפֿסט דוא אַז, יעקב! דוא מיהעטעסט דיך מיינעטוועגען ניכט, ישראל! (ג) ניכט מיר בראַכטעסט דוא דיינער בראַנדאָפֿפֿער לעמ־ מער, ניכט מיך עהרטעסט דוא דורך דיינע שפייזאָפֿפֿער, אויך לענגט איך גאַבען דיר ניכט אויף, בעשווערטע דיך ניכט מיט ווייהרויך; (ד) פֿיר זילבער זאָללטעסט דוא גע־ ווירץ־ראָהר מיר ניכט קויפֿען, נאָך זאָללט' דיינער אָפֿפֿער־ פֿעטט מיך זעטטיגען. אַך אַבער! וואָהל בעשווערטען מיך דיינע זינדען, בעלעסטיג־ טעסט דוא מיך מיט מיסעטהאַטען זעהר. (ה) דאָך טילגע איך, איך זעלבסט, אום

מיי־

באור

(א) עם וגו', כפי תקון ההפטרה יומשך הכתוב הזה לאחריו, לומר לתה יעקב שהנך עם למעני ולמען כבודי שלא יחולל בגויים, וכן מתורגם בל"ח. למנס כפי ההמשך החמתי שנפרצה מוסר לל הקודש להשקות עמי בחירי עם זו ירצתי לי וגו', ועשם ולא לותי לף שלא לותי קרלת, ויתורגם בלשון תשבח (מוסר ריעפֿסט דוח מיך ניכט טון): (ב) כי יגעת בי, כי תלמר יגיעת בי, בעבודתי, כלומר לא קרלתני ולא יגעת לעבוד לותי (מרד"ק): (ג) ובחיך, כמו ובזבחיך, מסר ר' השמוש וכמותו רבים: (ד) העבדתני בחטאתיך, הטעם שהייתי סובל לותם בעבד סובל טרחו כי החטלים והעוונות היו עלי כמשל בבד, והיה מדרך המשפט שתכלה

לתכם

וְחַטֹּאתֶיךָ לֹא אֶזְכֹּר׃ (ו) הַזְכִּירֵנִי
נִשָּׁפְטָה יָחַד סַפֵּר אַתָּה לְמַעַן
תִּצְדָּק׃ (ז) אָבִיךָ הָרִאשׁוֹן חָטָא
וּמְלִיצֶיךָ פָּשְׁעוּ בִי׃ (ח) וָאֲחַלֵּל
שָׂרֵי קֹדֶשׁ וָאֶתֵּן לַחֵרֶם יַעֲקֹב
וְיִשְׂרָאֵל לִגְדוּפִים׃ (ט) וְעַתָּה שְׁמַע
יַעֲקֹב עַבְדִּי וְיִשְׂרָאֵל בְּחַרְתִּי בּוֹ׃
(י) כֹּה־אָמַר יְהוָה עֹשְׂךָ וְיֹצֶרְךָ
מִבֶּטֶן יַעְזְרֶךָּ אַל־תִּירָא עַבְדִּי
יַעֲקֹב וְיְשֻׁרוּן בָּחַרְתִּי בּוֹ׃ (יא) כִּי
אֶצֹּק־מַיִם עַל־צָמֵא וְנוֹזְלִים עַל־
יַבָּשָׁה אֶצֹּק רוּחִי עַל־זַרְעֶךָ
וּבִרְכָתִי עַל־צֶאֱצָאֶיךָ׃ (יב) וְצָמְחוּ

מיינע טוויללען, דיינע איבעל־
טהאטען, דענקע דיינער זינ־
דען נון ניכט מעהר. (ו) אֲרוֹפֿ׳ם
צוריק אינם געדענכטנים, ווייר
וואללען רעכטען, זאג אן: ווייא
ווילסט דוא רעכטפערטיגען
דיך? (ז) פֿירוואהר! דיין ער־
שטער אהן פֿעהלטע שאן. דיא
פֿערטרעטער זעלבסט זינדיג־
טען ווידער מיך. (ח) דארום
ענטווייהטע איך דיינע הילי־
גען פֿירשטען, גאב יעקב דעם
באננע, ישראל דער בעשימ־
פֿונג פריין. (ט) אבער נון
הערע יעקב מיין קנעכט,
ישראל דוא, דען איך ערקאהה־
רען! (י) זאָ שפריכט דער עווי־
גע, דער דיך ערשאפֿען, פֿאן
דער געבורט אן געבילדעט,
אונד שטעטס דיר העלפֿען
ווירד: זייא פֿורכטלאָז יעקב
מיין קנעכט, ישורון דוא, דען איך ערקאהרען. (יא) זאָ וויא איך וואסער שיטטע אויף
דורשטיג לאנד, זאָ וויא שטרעהמע ריזעלן אויף דירר־עם באָדען, זאָ שיטטע איך
מיינען גייסט אויף דיינע קינדער, דען זעגנען אויף דיינע נאכקאָממען אויס. (יב) וויא

יונגעס

ר ש "י

לחביתיך: (ו) הזכירני. כל תגמול שיש לך ולאבותיך עלי: נשפטה יחד. ונא למשפט: (ז) לחביך
הרחשון חטא. בלומרו נמה לחדש: ומליציך פשעו בי. אין לך בכל מליצים שאתה סומך על
זכיותם שלח מלאתי בו פשע יכאן להבא את שנאי: (ח) ואחלל שרי קודש. בשביל עונותיכם:
(ט) ועתה שמע. לשון לעתידי יעקב עבדי: (יא) כי אצק מים על צמא. כמו שאני יוצק מים
על צמא כן אצק רוחי על זרעך: (יב) וצמחו בתוך עשב על ידי גרים שיתוספו

עליהם

באור

לחתכם כרגע על רוב חטאתיכם אך סבלתי שלח בלידי לחתכם, והכל ע"ד משל (מרד"ק):
(ו) הזכירני, ואם תאמר שאני שבחתי דבר מה שהוא לזכותך הזכירני לחתה, ואז נשפטה יחד
אם מי הצדק, וספר לחתה טענותיך למען תצדק, רצה לומר שאפילו תספר לחתה אם תספר
הרשמה לא תצדק (מהנ"ל) ומתורגם בפי הענין: (ז) אביך הראשון חטא, הוא לדם הרחמן,
כי הדם מוטבע בחטא, כי יכר הדם רע מנערין (הנ"ל): ומליציך פשעו בי, אין לך
בכל המליצים שאתה סומך על זכותם שלח מלאתי בו פשע (רש"י), ובכן אם הני מוקה את פשיך
אין זה כי אם למעני: (י) ויוצרך מבטן, כי נעת בלחת הבן מן הבטן יבחיסהו בברית הלל זימול
לותו לשמונת ימים (רד"ק) וכמו שאמר עם זו ילדתי לי: יעזרך, כלומר ומי שיעזרך תמיד הוא
אומר לך אל תירא (מהנ"ל): (יא) כי אצק, כמו שאני אצק מים בן אלוק רוחי:

בבין

בֵּבִין חָצִיר כַּעֲרָבִים עַל־יִבְלֵי־
מָיִם: (יג) זֶה יֹאמַר לַיהוָה אֲנִי וְזֶה
יִקְרָא בְשֵׁם־יַעֲקֹב וְזֶה יִכְתֹּב יָדוֹ
לַיהוָה וּבְשֵׁם יִשְׂרָאֵל יְכַנֶּה:
(יד) כֹּה־אָמַר יְהוָה מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל
וְגֹאֲלוֹ יְהוָה צְבָאוֹת אֲנִי רִאשׁוֹן
וַאֲנִי אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדַי אֵין אֱלֹהִים:
(טו) וּמִי־כָמוֹנִי יִקְרָא וְיַגִּידָהּ
וְיַעַרְכָהּ לִי מִשּׂוּמִי עַם־עוֹלָם
וְאֹתִיּוֹת וַאֲשֶׁר תָּבֹאנָה יַגִּידוּ לָמוֹ:
(טז) אַל־תִּפְחֲדוּ וְאַל־תִּרְהוּ הֲלוֹא
מֵאָז הִשְׁמַעְתִּיךָ וְהִגַּדְתִּי וְאַתֶּם

עדי

יונגעס גראַז קאָממען זיא עמ־
פֿאָר, וויא ווייסען אַן וואַסער
בעכען (נעדייהען זיא). (יג) דיע־
זער ווירד זאָגען: איך גאָהער'
דעם עוויגען אַן; דיעזער נעננט
זיך נאַך יעקב'ס נאַמען; יענער
שרייבט זיך דעם עוויגען צו,
פֿיהרט ישראל'ס נאַמען גערן.
(יד) זאָ שפריכט דער עוויגע,
ישראל'ס בעהערשער, זיין
ערלעזער, דער גאָטט צבאות:
איך בין דער ערשטע — דער
לעטצטע איך — אויסער מיר
קיינער גאָטט. (טו) אונד ווער
איזט מיר גלייך? ער רעדע
לויט, אונד זאָגע עס אַן, ער
לעגע עס דאַר, וואָס יע געשאַה
זייט פֿעלקער איך ערשאַפֿען;
וואָס קינפֿטיג איזט, וואָס
קאָממען זאָלל, מעגען זיא אַנ־
צייגען דאָך. (טז) איהר! זייך

אָהנע פֿורכט, אָהנע אַנגסט, פֿאָרלענגסט מאַכטע איך קונד דיר, אונד לעהרטע עם, (דעם

זייך

ר ש " י

עליהם. בין חציר הוא עצו שנאמר עליו והיתה נוה תנים חציר לגבות יענה: (יג) זה יאמר לה'. אלו לדיקים גמורים: וזה יקרא בשם יעקב. אלו קטנים בני רשעים: וזה יכתב ידו לה'. אלו בעלי תשובה: ובשם ישראל יכנה. אלו הגרים כך שנויה בתנות דר' נתן: (טו) ומי כמוני יקרא. ומי יקרא שהוא כמוני ויגיד ויערוך לי את כל מה שהיה משומי עם עולם ועד עתה: עם עולם. כל נריות: ואותיות. דברי מופת: ואשר תבאנה. ואת העתידות לבא יגידו כמו שאני עושה עתה שעדיין לא חרב הבית ולא גליתם ולא נולד כורש ואני מנבר אתכם עליו: (טז) ואל תרהו. אין לו דמיון ופתרונו לפי הענין כמו אל תחתו מלהודיע את שמי לבני האומות: הלא מאז השמעתיך. מהר סיני והגדתי לכם שם שאין אלוה מבלעדי: ואתם עדי. שאתם

לכם

ב א ו ר

(יב) בבין חציר, בי"ת בבין המשמשת לתוספות באור, כי מספיק הי' לומר בין חציר, וכמוהו בי"ת בתוך (הל"ל). ואין הדמיון שוה לגמרי באשר יבין כל משכיל שהורלת תוך משונה מאד מהורלת בין, ולכן אמר אד מן מנריח הטעם ולמחו כבין חציר, והעד בערבים על יבלי מים: (יג) זה יאמר וגו', כי הנשארים בישראל בלם יהיו קדושים וכלם יקראו שהם לה' ושהם מזרע יעקב, כמו שאמר והיה הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו (רד"ק): (טו) משומי, העם הראשון ועתם עולם בזמן שעבר (רשב"ם), ורש"י ז"ל לומר עם עולם, כל נריות ויתורגם לפ"ז בל"ח (זייט וועלטעוואהנער חיך ערשאפֿען): ואותיות, מלזון ואתה מרננות קודם, כלומר הדברים העתידים להיות: יגידו למו, תרגם יונתן כמו לנו, ויש לפרש במשמעו ופירושו בעבורם, כלומר יגידו כדי להלדיק עלמם: (טז) אל תחפדו, מלהלים לחרים, וכן אמר ירמיה אל תירלו מהם כי לא ירעו וגם היעב אין לותם (רד"ק): ואל תרהו, אין לו ריע ופירושו

לפי

עֲדֵי הַיֵּשׁ אֱלוֹהַּ מִבַּלְעָדַי וְאֵין צוּר
בַּל־יָדָעְתִּי: (ז) יְצֹרֵי־פֶסֶל כֻּלָּם
תֹּהוּ וַחֲמוּדֵיהֶם בַּל־יוֹעִילוּ
וְעֵדֵיהֶם הֵמָּה בַּל־יִרְאוּ וּבַל־יֵדָעוּ
לְמַעַן יֵבֹשׁוּ: (ח) מִי־יָצַר אֵל וּפֶסֶל
נָסָךְ לְבִלְתִּי הוֹעִיל: (ט) הֵן כָּל־
חֲבָרָיו יֵבֹשׁוּ וְחָרָשִׁים הֵמָּה מֵאָדָם
יִתְקַבְּצוּ כֻלָּם יַעַמְדוּ יִפָּחֲדוּ יֵבֹשׁוּ
יָחַד: (י) חָרַשׁ בַּרְזֶל מַעֲצָד וּפָעַל
בַּפֶּחָם וּבַמַּקָּבוֹת יְצָרֵהוּ וַיִּפָּעֲלֵהוּ
בִּזְרוֹעַ כֹּחוֹ גַּם־רָעֵב וְאֵין כֹּחַ לֹא־

נקוד על המ׳ שתה

בעשעמט זיא אללעזאמט. — (כ) דאָרט ערגרייפט דער אייזענשמיד דאָז ווערקצייג, אר־
ביטעט עמסיג מ ט בלאָזעבעלגען, בילדעט העממערנד איהן — זיעהע! ער ווענדעט
דעם ארמעם גאַנצע קראַפט דאַראַן, ער ווירד הונגערן, קראַפטלאָז ווערדען, קיין לאַבע־

ר ש "י טרונק

לכם שנעה רקיעים והרחיתי לתכם שלין לחר ולחם עדי נדבר הזה שחן חלוה מבלעדי: ולין
צור כל ידעתי. תרגם יונתן ולית דתקיף לילהין דמן קדמי מתיהב ליה תקוף. כל ידעתי לשון
ולדעך נשם. לחני ידעתיך במדבר. ידע לנתך: (י) ועדיהם המה. הפסילים הם עדים על
בושת עובדיהם שהרי לחו רוחין שלינם לה רוחין ולה יודעין והיו עובדים להם: למען יבושו.
העובדים להם: (יח) נסך. לשון יליקה ומסכה והנו"ן בתיבה יסוד הגופל ממנו נגון נו"ן של
נסך ושל נגף: (יט) הן כל מבריו. של לותו יוצר ונוסך פסילים המתחברים חליו לעבוד לת
יצירתו ונסכו יבושו: וחרשים המה. לותם יוצרים ונוסכים מבני חדם הם קל וחומר ליצירתם
שהיח הבל: (כ) חרש נרזל. חרש על נרזל: מעלה. הוח לחד מכלי הנפחים: ופעל.
נפחם. קרנו"ן בלע"ז (טשרבון בל"ח קחהולן): ובמקבות. מרטי"ל בלע"ז (המאער; עיין
מרפח לשון שנת קכ"ד ב' ד"ה קורנס ומה שהעירותי שם (ס"נ ח') ד"ה בלבל): יצרהו.
לשון ליור: ויפעלהו בזרוע כחו גם רעב וגו'. גם הוח היולר חסר כח וחלב הוח שחם ירעב

באור

לפי מקומו. וחד מן מבריח לומר שעורו ולל תירחו בחלוף לותיות יהו"ח: ואין צור, מבלעדי,
כי לח ידעתי לחד להיות מושל תחתי, מלשון ולדעך נשם ומלת מבלעדי מושכת לחרת עמה:
(יז) ועדיהם המה, הפסילים מעידים על עלמם שלח יועילו: למען יבושו, כל מי שילר לל
וגו', כן נרחה המשך הכתובים: (יט) וחרשים המה מאדם, לומנים מבני לדם שעושים שלר
מלחנו' ועושים ג"כ ללילים זה דבר תימה (מרד"ק): (כ) חרש ברזל, חרש על נרזל, ולכן
הי"ם פתוחה, וכן חרש עץ דלהלן, ועשה מעלה שם כלי לחד מכלי הנפחים, כן פירשו כל
המפורשים, ולפ"ז תחסר הפעולה כזה המלמר ומתורגם בל"ח כפי הענין: ויפעלהו בזרוע כחו,
בכל כזו הוח פועל בו מרוב חזקו במלחכה, ובי"ת בזרוע משמשת במקום שניש ענינו בזרועו
כזו, לו פירוש כמו הפוך נכח זרועו כמו מקום שם קנר (מרד"ק): גם רעב וגו', כלומר

לח

שָׁתָה מַיִם וַיָּעָף: (כח) חָרַשׁ עֲצֵימֹ נָטָה קָוֹ יְתָאֲרֵהוּ בַּשֶּׂרֶד יַעֲשֵׂהוּ בַּמַּקְצֻעוֹת וּבַמְּחוּגָה יְתָאֲרֵהוּ וַיַּעֲשֵׂהוּ כְּתַבְנִית אִישׁ כְּתִפְאֶרֶת אָדָם לָשֶׁבֶת בָּיִת: (כט) לִכְרֹת־לִוֹ אֲרָזִים וַיִּקַּח תִּרְזָה וְאַלּוֹן וַיֵּאַמֵּץ־ לוֹ בְּעֲצֵי־יָעַר נָטַע אֹרֶן וְגֶשֶׁם יְגַדֵּל: (ל) וְהָיָה לְאָדָם לְבָע�ֵר וַיִּקַּח מֵהֶם וַיָּחֹם אַף־יִשְׁיק וְאָפָה לָחֶם אַף־יִפְעַל־אֵל וַיִּשְׁתָּחוּ עָשָׂהוּ פֶּסֶל וַיִּסְגָּד־לָמוֹ: (לא) חֶצְיוֹ שָׂרַף בְּמוֹ־

° ו׳ זעירא

אש

חרגים אשכנזי לו

טרונק איהן ער־פֿרישען — ער ערמאַטטעט ליבער. (כח) דיע־ זער היער צימערט אין האָלץ, לעגט מיסשנור אַן, צייכנעט מיט רעטהעל. אַ־בייטעט מיט האָבעלן מאַנכערליא, פֿאַרמט מיט צירקעל אַב, בין דעם מאַננעם בילד געשאַפֿען, גע־ שניצט איזט דיא שענע מענ־ שענגעשטאַלט, דיא אים טעמ־ פעל ווילען זאָלל. (כט) דאַצו פֿעללט ער צעדערן, ניממט ער פֿיכטע־אונד אייכענבוים, הייפֿט פֿאַרראַטה פֿאָן וואַלדעם בוי־ מען, פּפֿלאַנצט אויך וואָהל דיא עשעש, דיא דער רעגען גראָס ערציעהעט, (ל) בעשטיממט צור פֿייערונג פֿיר דען מענשען; ער ניממט דאַפֿאָן זיך דאַראַן צו וועדמען, הייצט דאַמיט דען אָפֿען בראָד צו באַקקען, אונד — בילדעט דאַרוים דען גאָטט, דען ער אַנבעטעט, שניצט אייגען געטצעגן דאַרוים, אונד קניעט דאַפֿאָר. (לא) זאָ פֿערצעהרט אייגען טהייל דאַ־

ר ש " י

פֿיר־

לין נו כח לו לס לח שתה מים ויעף לחלתר קל ומומר שכטולתו לין נה תועלת לעזור: (כא) חרש עלים. ולס נח לעזותו של עץ וחרש עלים הוא כך דרכו: נטה קו. כדרך הנגדים. ועל פי הקו יתאדהו בשרד מייצר לותו במסור שקורין דאלחור"ה בלע"ז (הָאבעלוייזען; עיין מרפח לעזן ברכות ל"ז ג' ד"ה פסל): יתאדהו. ייפהו: ויעשהו במקלעות. ומחליקו בהיטני וחזמל. מקלעות תרגם יונתן לחזמלין: ובמחוגה יתאדהו. לעזן ותאר הגדול לס נח לעזות נו ליורים ענולים מסבב לותן במחוגה קומפ"ם בלע"ז (קאמפא"ס בל"ח ליקעו): כתפארת לדם. היא האדה שהיא תפארת בעלה: (כב) תרזה ואלון. מיני אילני סרק: ויאמץ לו בעצי יער. עושה לו חזקים בין לאחזק בין לגוי במיני עלים המעונים זה מזה במראיהן: נטע אורן. כשמלא ייאור ונטע הרחוי לכך נוטעו לכך והגשם מגדלו. אורן לעזן נטע יונק פרנצ"ן בלע"ז (והוא פֿאַכלאָן, זעלזיק, איין לור פֿאַרטפֿלאַנצונג אַבגעטכיטטעטער אוכד וויינגעוועטלטער לוויינ): (כג) והיה לאדם לבער. והיה לותו עץ מקלתו לעורכי אדם לבער: ויקח. מן העלים ויאס גופו לנגדם: לף יפיק. מהם תגור ואפה לחם: לף יפעל אל. מן הנותר:

באור

לח יקוס לאכול או לעשות כי לא ירעב ויכמא ויעף מרוב חשקו במלאכה: (כא) יתארהו בשרד, מלעון ותאר הגבול, והכתב שנוע בו הקו יקרא שרד (מרד"ק): לשבת בית, שיגיה לו, כלומר שלא יצוק לעולם ממקומו: (כב) לכרת לו ארזים, הטעם יש מי שיפסול שלהיו מארזים וים מי שיקח תרזה (רשב"ע) וכנוי הלשון ליופי המליצה: ויאמץ לו בעצי יער, כלומר יקח לו מכוס רב מעצי יער להיות לו תמיד לעשות פסילים: אורן, מין עץ: וגשם יגדל, הטעם כמו שאמרו רבותינו ז"ל בזה הענין עולם כמנהגו נוהג ובוטים שקלקלו עתידין ליתן את הדין: (כג) והיה, זה האורן לאחרי הבריאה מסורל לבער ולשריפה: למו, כמו לו, או כמשמעו להם ופירושו לפסילים

אֵשׁ עַל־חֲצִיוֹ בָּשָׂר יֹאכֵל יְצֵלֶה
צָלִי וְיִשְׂבַּע אַף־יָחֹם וַיֹּאמַר הֶאָח
חַמּוֹתִי רָאִיתִי אוּר: (כה) וּשְׁאָרִיתוֹ
לְאֵל עָשָׂה לִפְסִלּוֹ יִסְגֹּד־לוֹ
וְיִשְׁתַּחוּ וְיִתְפַּלֶּל אֵלָיו וְיֹאמַר
הַצִּילֵנִי כִּי אֵלִי אָתָּה: (כו) לֹא יָדְעוּ
וְלֹא יָבִינוּ כִּי טָח מֵרְאוֹת עֵינֵיהֶם
מֵהַשְׂכִּיל לִבְּחֹם: (כז) וְלֹא־יָשִׁיב
אֶל־לִבּוֹ וְלֹא דַעַת וְלֹא־תְבוּנָה
א לֵאמֹר חֲצִיוֹ שָׂרַפְתִּי בְמוֹ־אֵשׁ וְאַף
אָפִיתִי עַל־גֶּחָלָיו לַחְמָם אָצְלָה
בָשָׂר וְאֹכֵל וְיִתְרוֹ לְתוֹעֵבָה
אֶעֱשֶׂה לְבוּל עֵץ אֶסְגֹּד: (כח) רָעֶה
אֻפַּר לֵב הוּתַל הִטָּהוּ וְלֹא־יַצִּיל
אֶת־נַפְשׁוֹ וְלֹא יֹאמַר הֲלוֹא־שֶׁקֶר
בִּימִינִי: (כט) זְכָר־אֵלֶּה יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל

פֿייער, בייא דעם אַנדערן האַט
ער פֿלייש געקאָכט, דען בראָ־
טען צוגעריכטעט, זיך געוועט־
ט׳גט, זיך ערוועדמט, פֿראָה
רופֿט ער: „אַך איך בין ער־
וועדמט, האַבע דיא גלוטה
געגאָסטען!״ (כה) אונד אויס
דעם איבערעסטע איוט איין
גאָטט גטוואָרדען, איין גטצטע,
פֿאָר דען קניעט ער ניעדער,
בעטעט אַן, אונד פֿלעהעט:
„אַך, רעטטע מיך דאָך, דוא
ביזט יאַ מיין גאָטט! — „
(כו) וועלכע גטאַיהללאָזיגקייט!
וועלכער אונוין! איבערטינכט
איזט דאַז אויגע, עם זיעהט
ניכטם; איבערטינכט דאַז
הערץ, בעגריפֿט ניכטס.
(כז) דאַ איזט ניכט נאַכדענ־
קען, נ׳כט פֿערנונפֿט, איבער־
לעגונג ניכט, דאַס זיא זאַגטען:
דיא העלפֿטע האַב׳ איך יאַ
פֿערברַאַנגט, אויף דעסטען
גלוטה האַב׳ איך בראָד גע־
באַקקען, פֿלייש געבראַטען
אונד פֿערצעהרעט, אונד אויס
דעם האָלצעם רעסט זאָלל זאָלכעם גרייל איך בילדען? פֿאָר איינעם קלאָטצע אַנבע־
טענד ניעדערקניען? — (כח) דיזען אַשעאַנבעטער, זיין געטיישטעם הערץ האַט איהן פֿער
לענקט, אָהנע רעטטונג איזט דיא זעעלע; ניע ווירד ער זאַגען: האַב׳ איך ניכט טריגליך
וועזען אין מיינער רעכטען? (כט) אָ יעקב! זייא דוא דעכטען איינגעדענק, ישראל דוא!

דער

ר ש ״ י

(כז) ולא יסיב אל לבו. מליו שרפתי במו אש: ולא דעת ולא תבונה. בו לומר זאת: לבול עץ.
לרקבון שן: (כח) רועה אפר לב הותל הטהו. לבו אסר אותל הטהו לעשות לו רועה של אפר.
הללם שנתרוף מליו ונעשה אפר הסוטה הזה היה לומר שהוא לו לרועה ולמפרנס. ד״ל רועה
אפר לשון רישות עונד ע״ל ומחבר אליו את ע״ל שהיה אפר: ולא יציל. הנתעה את נפשו לאמר
הלא שקר בימיני ויפרד מעליו:

ב א ו ר

לפסילים, לע״פ שלא זכר אלא אחד בניס הס (ירמ״ק): (כד) האח, קריאה של שמחה. אור,
כ׳מלאפו״ס, לשון אח ואינו לשון אור כמו נאמו״ס, וטעם ראיתי מ״כ אינו ראיה ממש כי אס
מענין וכל העס רואים את הקולות, וכדאתורגס בגמ״ס: (כה) רועה אפר, זה שעונד

כִּי עַבְדִּי־אָתָּה יִצַּרְתִּיךָ עֶבֶד־לִי
אַתָּה יִשְׂרָאֵל לֹא תִנָּשֵׁנִי: (כב) מָחֵיתִי
כָעָב פְּשָׁעֶיךָ וְכֶעָנָן חַטֹּאתֶיךָ
שׁוּבָה אֵלַי כִּי גְאַלְתִּיךָ: (כג) רָנּוּ
שָׁמַיִם כִּי־עָשָׂה יְהוָה הָרִיעוּ
תַּחְתִּיּוֹת אָרֶץ פִּצְחוּ הָרִים רִנָּה
יַעַר וְכָל־עֵץ בּוֹ כִּי־גָאַל יְהוָה
יַעֲקֹב וּבְיִשְׂרָאֵל יִתְפָּאָר:

דער דוא מיין דיענער ביזט,
איך בילדעטע דיך צום דיענער
מיר,דיך ישראל! דוא דערפֿסט
מיין ניכֿט פֿערגעסען! (כג) איך
מאַכ' אויך שווינדען דיינע מיס=
סעטהאַטען, וויא נעוועלק,
וויא נעבעלדאַמפֿף דיינע זינ=
דען; קאָם צוריק צו מיר, איך
האָבע דיך ערלעזט. (כג) יויכ=
צעט איהר הימעל, דער עווי=
גע האַט'ס פֿאָללבראַכט; טע=
נעט לויט, איהר ערדענטיע=
פֿען! פֿראָהלאָקעט נעבירגע!
דוא וואַלד מיט אַללען דיינען
בייטען! דער עווינע האַט יעקב ערלעזט, דער עווינע איזט פֿערהערליכֿט דורך ישראל!

הפטרת צו

בימי' פ' ז'

ואם חל בו פרשת זכור מפטירין כה אמר ליעיל קף מ' ע"ב, ובפרשת פרה מפטירין ויהי דבר ליעיל קף י"ג, ואם חל בו ערב פסח מפטירין וערבה ליעיל קף י"ק ע"ב.

(ח) כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל עֹלוֹתֵיכֶם סְפוּ עַל־
זִבְחֵיכֶם וְאִכְלוּ בָשָׂר: (ג) כִּי לֹא־
דִבַּרְתִּי אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם וְלֹא צִוִּיתִים
ביום

(ח) זאָ שפריכֿט דער עווינע צבאוה, דער גאָטט ישראל'ס: אייערע בראַנדאָפֿפֿער שלאַגט נור איממער צו אייערן שלאַכטאָפֿפֿערן, דאַמיט איהר דאָך פֿלייש עסעטי; (ג) דען איך האָבע מיט אייערן

ערן

רש"י

(כט) לא תנשני. לא תהיה שכוח מירקתי: (ל) מחיתי כעב פשעיך. כמלריס וכמדבר גס עתה שובה אלי: (לא) כלאו. לשון פתחון פה:

(א) עולותיכם. שתהם מקריבים כליל טוב לכם שתוסיפו לותם על שלמיכם ותקריבו לותם שלמי' ותאכלו הבשר שהרי לינם מקובלות לפני ולמה תפסידום:

(ב) ביום

באור

עבודה זרה שנשרף מליה ונעשה לפר: (לא) רנו וגו', עד"מ כאלו כל העולם יחמת בשלת ישראל מהגלות (רד"ק):

(א) עלותיכם, שתהם מקריבים כליל טוב לכם שתוסיפו לותן על שלמיכם ותקריבו לותם שלמים ותאכלו הבשר שהרי לינן מקובלות לפני ולמה תפסידום (רש"י): ספו, משרש יסף על משקל שבו רלו, לו משרש ספה על משקל פנו, ושניהם ענין הוספה: (ב) כי לא דברתי

וגו'

בְּיוֹם הוֹצִיאִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם
עַל־דִּבְרֵי עוֹלָה וְזָבַח: (ג) כִּי אִם־
אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה צִוִּיתִי אוֹתָם
לֵאמֹר שִׁמְעוּ בְקוֹלִי וְהָיִיתִי לָכֶם
לֵאלֹהִים וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי לְעָם
וְהָלַכְתֶּם בְּכָל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אֲצַוֶּה
אֶתְכֶם לְמַעַן יִיטַב לָכֶם: (ד) וְלֹא
שָׁמְעוּ וְלֹא־הִטּוּ אֶת־אָזְנָם וַיֵּלְכוּ
בְּמֹעֲצוֹת בִּשְׁרִרוּת לִבָּם הָרָע
וַיִּהְיוּ לְאָחוֹר וְלֹא לְפָנִים: (ה) לְמִן־
הַיּוֹם אֲשֶׁר יְצָאוּ אֲבוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם עַד הַיּוֹם הַזֶּה וָאֶשְׁלַח

הוֹצִיאִי קרי — אֲלֵיכֶם

ערן עלטערן ניכט געריעט, איך האַבע איהנען ניכט בעפֿאַהלען, אַלס איך זיא אויס דעם לאַנדע מצרים פֿיהרטע, ווערער פֿאַן בראַנד־נאָך שלאַכטאָפֿער, (ג) זאָנדערן דאַז האַבע איך איהנען בעפֿאַהלען אונד געזאַגט: גע־הָארכט מיינער שטימע, זאָ ווילל איך אייער גאָטט זיין, אונד איהר ווערדט מיין פֿאָלק זיין; ווַאַנדעלט נאַנין אין דעם ווענע, דען איך אייך געביע־טהען ווערע, האַמיט עם אייך וואָהל גיהע. (ד) אַבער זיא הערטען ניכט, אונד נייגטען ניכט איהר אָהר דאַזו; זאָנ־דערן פֿאָלגטען אייגענעם רא־טהע, דעם דינקעל איהרעם בעזען הערצענס, אונד ווַאַנק־טען איממער מעהר צוריק, אונד גיענגען פֿארווערטס ניע; (ה) פֿאָן דעם טאָגע אָן, דאַס אייערע פֿארפֿאַהרען אוים דעם לאַנדע מצרים געגאַנגען זינד, ביז אויף דיעזען טאָג.

אֵלֵיכֶם

ר ש "י

(ב) ביום הוציאי אותם. תחלת תנאי לא היתה אלא שמע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה: (ד) בשרירות לבם. במרמה לבם לחזור לעבודה: (ה) יום הזכרונות. מדי יום

ב א ו ר

וגו', אין בכל עשרת הדברים, שהם כלל התורה כלה, זכר עולה וזבח, ולא בשידבר על הקרבנות לא לזה לזה אין, אלא לומר כי יקריב מכם קרבן כי יעשה מדעתו יעשה כך וכך, ותתמידים גם בזה הבית לעבודה לפשר שהוא כמו שכתב מורה לדק רבינו משה ז"ל להעתיק הדעות הזרות ובזה ההיכלות שהיו בבית ע"ז רצה להעתיקם לעבודת האל ויזמחה גם ע"ז מהם (מרד"ק). וזה טעם הכתוב בפרשת בו (השייכת להפטרה הזאת) ביום לותו את בני ישראל להקריב את קרבניהם לה', קרבניהם דייקא, כלומר מה שהם מקריבים יקריבו לה', וכיוצא עוד (ויקרא י"ז) למען אשר יביאו בני ישראל את זבחיהם אשר הם זובחים על פני השדה והביאום לה' וגו', ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים וגו' וכן לומר דוד המלך ע"ה (תהלים מ"ג) זבח ומנחה לא חפצת אזנים כרית לי עולה וחטאה לא שאלת (ועיין בהקדמת הר"י קרא לספר ויקרא): (ד) במועצות, שהם כמו נפלו במועצותיהם. וחד מן חבריו אמר המעט במועצות ובשרירות לבם הרע: בשרירות לבם, במרמה לבם לשוב לאחוריהם (רש"י), וכן תרגם יונתן הרהור לבהון: ויהיו לאחור, כלומר ועי"ז הלכו זנשות לאחור מהדרך הישרה ולא הלכו לפניהם לקדמת התכלית הוא הטוב הגמור, וכמו שאמר למען ייטב לכם: (ה) למן היום, למ"ד הכולל, שבכל העת ההיא היתה כזאת. ולאחר שאמר עד היום הזה מלל גם הדור ההוא במלות ואשלח אליכם, כלומר לכם ולאבותיכם, ועשם ולא שמעו הנני מעניין הנלתי הנודע, כלומר הרשויים שישמעו, לתם ולאבותיכם, וכמו שתרגמתי:

יום

אֲלֵיכֶם אֶת־כָּל־עֲבָדַי הַנְּבִיאִים יוֹם הַשְׁכֵּם וְשָׁלֹחַ: (ו) וְלוֹא שְׁמַעוּ אֵלַי וְלֹא הִטּוּ אֶת־אָזְנָם וַיְקַשּׁוּ אֶת־עָרְפָּם הֵרֵעוּ מֵאֲבוֹתָם: (ז) וְדִבַּרְתָּ אֲלֵיהֶם אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְלֹא יִשְׁמְעוּ אֵלֶיךָ וְקָרָאתָ אֲלֵיהֶם וְלֹא יַעֲנוּכָה: (ח) וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם זֶה הַגּוֹי אֲשֶׁר לוֹא־שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהָיו וְלֹא לָקְחוּ מוּסָר אָבְדָה הָאֱמוּנָה וְנִכְרְתָה מִפִּיהֶם: (ט) גֵּז נִזְרֵךְ וְהַשְׁלִיכִי וְשָׂאִי עַל־שְׁפָיִם קִינָה כִּי מָאַס יְהוָה וַיִּטֹּשׁ אֶת־דּוֹר עֶבְרָתוֹ: (י) כִּי־עָשׂוּ בְנֵי־יְהוּדָה הָרַע בְּעֵינַי נְאֻם־יְהוָה שָׂמוּ

שקוציהם

איך שיקטע איך מיינע דיע־ נער, דיא פראָפעטן אַללע, מיט יערעם טאַגע, מיט יערעם מאָרגען שיקטע איך זיא׃ (ו) אַבער מאַן הערטע ניכט אויף מיך, אונד ניגטע ניכט דאַז אָהר, בליעב האַרטנעק־ קיג איממער, אונד טהאַט מעהר בעזעס, אַלס דיא פֿאָר־ פֿאַהרען נאָך. (ז) אויך דוא ווירסט איהנען אַללעס דיע־ זעס פֿאָרשטעללען, אונד זיא ווערדען קיין גענהער דיר גע־ בען; זא פֿיעל דוא רופֿסט, זיא אַנטוואָרטען ניכט. (ח) זא זאַגע דען פֿאָן איהנען: דיעס איזט דאַז פֿאָלק, דאַז דער שטיממע דעס עוויגען זיינעס גאָטטעס ניכט נעהאָרכטע, אונד ניע שטראַפֿלעהרע אַנ־ נעהמען וואָללטע; הין איזט דיא וואַהרהייט, אוים איהרעם מונדע אויף איממער גענשיע־ דען. (ט) שעערע זיא אַב דיא

קראָנע, אונד ווערפֿע זיא הין! שטיממע אַן דאַז קלאַגעליעד אויף אינזאַמען העהען! דען דער עווינע פֿעראַכטעט, פֿערווירפֿט דיעזע ברוט, דיא זיינען צאָרן פֿערדיענט. (י) דיא זעהנע יהודה טהון וואַס מיסֿפֿעללינ מיר איזט, שפריכט דער עווינע, שטעללען איהרע

שיים־

ר ש "י

יום ניום השכם ושלוח: (ט) גוז נזרך. תלמי שערך כמו ויגז שלוים ויגז את רחמו. לשון אחר נזרך כתרך לשון גדולה וכן תירגם יונתן רכרכך וכן מכרו מנחם: ויטוש. ויעזוב: נמות

ב א ו ר

יום השכם ושלוח, שעורו מדי יום ניום ונכל נקר ונקר. ומפר הרל"ק ז"ל כי רוב ההזהרה תהיה בשוקר קודם אילך האדם למלאכתו ע"כ: (ו) ודברת, ענר מהופך לעתיד, בעדות הנגינה והפעל הנח לאחריו, כלומר גם אתה תדבר אליהם ככל אשר הנביאים שקדמוך וגם אליך לא ישמעון: (ח) אבדה, ונכרתה האמונה אפילו מפיהם להרחות עצמם טובים, וכ"כ מלבנם (מרד"ק). אמנם לפי נוסח הטעמים שעורו כפשוטו אבדה האמונה מניהם, כי נכרתה מפיהם ואין לסמוך עליהם: (ט) גוז, מלשון ויגז את רחמו: נזרך, גדול השער נקרא נזר, לפי שהוא פאר לראש, וטעם לשון נקבה על האומה: דור עברתו, כלומר דור המסוגל להמשיך עליו עברתו על ידי מעשיו, ויונתן תרגם דרך דעבדו על מימרא, והוא דרש:

וקברו

שוֹקְוּצִיהֶם בַּבַּיִת אֲשֶׁר־נִקְרָא
שְׁמִי־עָלָיו לְטַמְּאוֹ: (יח) וּבָנוּ בָּמוֹת
הַתֹּפֶת אֲשֶׁר בְּגֵיא בֶן־הִנֹּם לִשְׂרֹף
אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־בְּנֹתֵיהֶם בָּאֵשׁ
אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִי וְלֹא עָלְתָה עַל־
לִבִּי: (יט) לָכֵן הִנֵּה יָמִים בָּאִים
נְאֻם־יְהוָה וְלֹא־יֵאָמֵר עוֹד הַתֹּפֶת
וְגֵיא בֶן־הִנֹּם כִּי אִם־גֵּיא הַהֲרֵגָה
וְקָבְרוּ בְתֹפֶת מֵאֵין מָקוֹם:
(יג) וְהָיְתָה נִבְלַת הָעָם הַזֶּה
לְמַאֲכָל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבֶהֱמַת
הָאָרֶץ וְאֵין מַחֲרִיד: (יד) וְהִשְׁבַּתִּי
מֵעָרֵי יְהוּדָה וּמֵחוּצוֹת יְרוּשָׁלַם
קוֹל שָׂשׂוֹן וְקוֹל שִׂמְחָה קוֹל חָתָן
וְקוֹל כַּלָּה כִּי לְחָרְבָּה תִּהְיֶה
הָאָרֶץ: (טו) בָּעֵת הַהִיא נְאֻם־
יְהוָה וְיוֹצִיאוּ אֶת־עַצְמוֹת מַלְכֵי־
יְהוּדָה וְאֶת־עַצְמוֹת שָׂרָיו וְאֶת־

יוֹצִיאוּ קרי עצמות

שייסלידע געטצן אין דאז הויז הין, אויף וועלכעם מיין נאמע גענאננט איזט, דאם עם פערוניינגעט וועדט. (יח) ערריכטען זיך אנהעהען צו תופת, אים טהאלע בן הנם, אום אהרע זוהנע אונד טעכטער דארט אים פייער צו פערברענגען, וואם איך ניע בעפאהלען, אין דען זין מיר ניע געקאממען איזט. (יט) וואר הא פטיג! עם זאל לען טאגע קאממען, שפריכט דער עווינע, וואו עם ניכט מעהר הייסען ווירד תופת אונד טהאל בן הנם, זאנדערן דאז ווירגע טהאל, וואו מאן צו תופת בגראבען ווירד אוים מאנגעל אן רוים; (יג) וואו דיא אזער דיע זעם פאלקעם דען פענעלן דעם הימעלם אונד דעם ווילדע דער ערדע צור שפייזע דיענען וועדען, דיא ניעמאנד פערשיכט; (יד) וואו איך אוים דען שטערטען יהודה'ס אונד אוים דען שטראסען ירושלים'ס פערבאננען וועדע, דען וואנענגעגעוואנג אונד דיא ליעדער דער פרייד, שטימע דעם בריטיגאמם אונד שטימע דער בריוט, דען דאז לאנד זאלל אייגע וויסטענייא זיין. (טו) צו דיעזער צייט, שפריכט דער עווינע, ווירד מאן דער ערוים ציעהען דיא געביינע דער קענינע יהודה'ס, דיא גע ביינע זיינער פיר=

ר ש"י

(יא) כמות התופת. הוא המולך שלו נחושת ומסיקין לותו מתחתיו וידיו פשוטות ונסקות ונותנין לתוכו הילד על ידיו והוא נכוה ונוהם והכומרים מקיזין בתופים שלא ישמע הוא קול הבן ויכמרו רחמיו. תופת על שם התוף. הנם על שם ההמת הבן: לא כויתי. במלוה שיקריבו בניהם לקרבן ולא דברתי לאחד מן הנביאים וכשדברתי לאברהם לשחוט את בנו לא עלתה על לבי שישחוט שלא להודיע לדקן: (יג) ואין מחריד. את העופות מעל הפגרים:

ב א ו ר

(יב) וקברו בתופת, שהיה להם מקום קדושה, ויהיה עתה מקום טומאה ע"י חללים שם שכבר טמאו את מקדשי: מאין מקום, כן יתרבו החללים:

עַצְמוֹת הַכֹּהֲנִים וְאֶת עַצְמוֹת
הַנְּבִיאִים וְאֶת עַצְמוֹת יֹשְׁבֵי־
יְרוּשָׁלַ͏ִם מִקִּבְרֵיהֶם: (טז) וְשָׁטְחוּם
לַשֶּׁמֶשׁ וְלַיָּרֵחַ וּלְכָל צְבָא הַשָּׁמַיִם
אֲשֶׁר אֲהֵבוּם וַאֲשֶׁר עֲבָדוּם וַאֲשֶׁר
הָלְכוּ אַחֲרֵיהֶם וַאֲשֶׁר דָּרְשׁוּם
וַאֲשֶׁר הִשְׁתַּחֲוּוּ לָהֶם לֹא יֵאָסְפוּ
וְלֹא יִקָּבֵרוּ לְדֹמֶן עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה
יִהְיוּ: (יז) וְנִבְחַר מָוֶת מִכֹּל הַחַיִּים לְכֹל
הַשְּׁאֵרִית הַנִּשְׁאָרִים מִן־הַמִּשְׁפָּחָה
הָרָעָה הַזֹּאת בְּכֹל־הַמְּקֹמוֹת
הַנִּשְׁאָרִים אֲשֶׁר הַדַּחְתִּים שָׁם
נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת: (יח) כֹּה אָמַר
יְהוָה אַל־יִתְהַלֵּל חָכָם בְּחָכְמָתוֹ
וְאַל־יִתְהַלֵּל הַגִּבּוֹר בִּגְבוּרָתוֹ
אַל־יִתְהַלֵּל עָשִׁיר בְּעָשְׁרוֹ:
כי

תרגום אשכנזי לט

פֿירשטען, דיא געביינע דער
פריעסטער, דיא געבײנע דער
פֿאַלשען פֿראָפֿעטען אונד דיא
געבײנע דער זעמטליכֿען איינ־
וואָהנער ירושלים'ס אוים אי־
רען גרעבֿערן, (טז) אונד זיא
געגען זאָנען, מאָנד אונד דעם
גאַנצען הימעלסהערע אוים־
בריטען, דיא זיא זאָ גליעבט,
דענען זיא נעדיענט האַבען
אונד נאַכֿגענאַנגען זינד, דיא
זיא אַנגעבעטעט, אונד פֿאָר
דענען זיא זיך געביקט האַבען
ניכֿט וויעדרום איינגעטהאַן,
ניכֿט בענראַבען, זאָללען זיא צו
קאָטה אויף דער אָבערפֿלעכֿע
דער ערדע ווערדען. (יז) דאָך
וירד איין זאָלכֿער טאָד נאָך
ערווינשטער זיין, אַלס דאַז לע־
בען פֿיר דען גאַנצען איבער־
רעסט, וועלכֿער פֿאָן דיעזעם
בעזען געשלעכֿטע איבריג בליי־
בען וירד, דיא נאָך אַן אַל־
לען דען אָרטען אִבריג זיין
ווערדען, וואָהין איך זיא פֿער־
שטאָסען האַבע, שפריכֿט דער
עוויגע צבאות! (יח) זאָ שפריכֿט דער עוויגע! דער קלוגע ריהמע זיך זיינער קלוגהייט ניכֿט,
ניכֿט דער העלד זיינעס העלדענמוטהעס, ניכֿט דער רייכֿע זיינעס רייכֿטהומס זיך.
זאָנ־

ר ש "י

(טז) ושטחום לשמש. והכשדים יעכבו לבוז על העיר בקברי השרים שהיו נחים בפלטין: לדומן. לזבל: (יז) ונבחר מות מחיים. לע"פי שהם רואים את המתים נתונים בבזיון לרוח החיים גדולה הימנה ויבחרו את המות: (יח) אל יתהלל חכם. אל תתהללו לומר מקמיפ לינקמו הנה בדברי מלסתם

באור

(טז) לא יאספו, עוד לחרי שהולילו לותם מקנריהם: (יז) ונבחר מות מהיים, לע"פ שהם רואים את המתים נתונים בבזיון לרוח החיים גדולה הימנה ויבחרו את המות (רמ"י). וכן תרגמתי: בכל המקומות הנשארים, כמו הפוך הנשארים בכל המקומות לאחר הדחתים שם, וכן וכל הארץ באו מלרימה לשבור אל יוסף, שעורו באו מלרימה אל יוסף לשבור, וכן לי יעלקו אלהי ידענוך ישראל, שעורו לי יעלב ישראל אלהי ידענוך והדומים להם (רד"ק). וטעם הנשארים בכל המקומות וגו' כי גם שם יפילום חויניהם בחרב: (יח) כה אמר ה', אלה לפיים בקללה, הוסיפו

(יט) זאָנדערן דאַמיט ריהמע זיך, ווער שאָן זיך ריהמען ווילל, דאַס ער איינזעהען, ערקענענן מיך געלערנט, ווי איך, דער עוויגע ננאַדע אונר גערעכטיג= קייט אונד וואָהלוואָללען איבע אויף ערדען, דאַס אַן זאָלכען דינגען אין געפאַללען האַבע, שפריכט דער עוויגע.׃

(יט) כִּי אִם־בְּזֹאת יִתְהַלֵּל הַמִּתְהַלֵּל הַשְׂכֵּל וְיָדֹעַ אוֹתִי כִּי אֲנִי יְהוָה עֹשֶׂה חֶסֶד מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בָּאָרֶץ כִּי־בְאֵלֶּה חָפַצְתִּי נְאֻם־יְהוָה׃

הפטרת שמיני

בשמואל ב׳ סימן ו׳

ואם חל בו פ׳ פרה מפטירין ויהי דבר לעיל דף י״ג, ובפ׳ החדש מפטירין כה אמר לעיל דף ט״ו ע״ב, ואם חל בו ער״ח מפטירין מחר חדש לעיל דף ב׳.

(ו) דוד פערזאַממעלטע פער= נער אַללע פאַרנעהמען אין ישראל דרייסיג טויזענד אַן דער צאָהל, (ב) מאַכטע זיך אויף, אונד גינג מיט איהנען נאַך בעלי יהודה, דיא לאַדע נאָמ=

(ו) וַיֹּסֶף עוֹד דָּוִד אֶת־כָּל־בָּחוּר בְּיִשְׂרָאֵל שְׁלֹשִׁים אָלֶף׃ (ב) וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ דָּוִד וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ מִבַּעֲלֵי יְהוּדָה לְהַעֲלוֹת

משם

ר ש ״ י

מאסתם וחכמת מה לכם אם השכלתם וידעתם לזולתי לז תתהללו בחכמתכם׃ (יט) השכל. כמו הבנד מנטיליי״נט בלע״ז (והוא חינטעלליטשענק. בעגרייפענר, ועיין רש״י שמות מ׳ י״ח ובהעמר למספר במדבר ט״ז ל״ה׃)

(א) ויוסף עוד דוד לאסוף את כל גמור ישראל שלשים אלף. לפי שנאספו עליו כשהמליכוהו בחברון וזה היתה אסיפה שנייה לכך נאמר ויוסף׃ (ב) מבעלי יהודה. היא קריית יערים כמו שנאמר ויהושע ותאר הגבול ועלה בעלה היא קריית יערים וכן בדברי הימים ויעל דוד וכל ישראל בעלתה היא קריית יערים ובעל לשון מיזוג׃ ויקם וילך דוד מבעלי יהודה.

שנאספו

באור

הוסיפו אלה ג׳ הנתונים מפרשה אחרת׃ (יט) יתהלל המתהלל, אף אלו יעשה כן כדכתיב יהללך זר ולא פיך, מ״מ כשרוכה להתהלל יהיה זה לכל הפחות בענין שהוא שנוא תמתי׃ השכל וידוע אותי, שהוי ה׳ עושה חסד ומשפט וצדקה בארץ, ושהוי חפץ באלה, וכמו שאמר הרד״ק ז״ל וידיעת האל היא ללכת בדרכיו לעשות חסד ומשפט ולדקה עם בני העולם כמו שעשה הוא, וכמו שהוסיף במקום אחר אלו הוא הדעת אותי נאום ה׳׃

(א) ויוסף עוד דוד, מקרא קצר הוא ותצלומו ויוסף עוד דוד לאסוף. ויש אומרים ויוסף ויאסוף הוא על משקל נחי פ״י כמו ויוחר שרשו אחר. ולפי שנאספו אליו כשהמליכוהו בחברון לכך אמר פה שנאספו אליו עוד. וטעם בחור כמו שכתב רבינו יצחק הכוהרים בעם. אבל בד״הי (ז׳ י״ג) נאמר ויקבל דוד את כל ישראל מן שיחור מצרים ועד לבוא חמת׃ (ב) מבעלי יהודה, היא העיר בעלה אשר נקראת ג״כ קריית יערים כמו שנאמר ביהושע (טו״ק), ונקראת לדעתי בעלי יהודה ולבני שמעון עוד שם עיר בעלה והיא בנגב שמעון,

ואף

מִשָּׁם אֶת אַהֲרֹן הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר־
נִקְרָא שֹׁם שָׁם יְהוָה צְבָאוֹת יֹשֵׁב
הַכְּרֻבִים עָלָיו: (ג) וַיִּרְכְּבוּ אֶת־
אַהֲרֹן הָאֱלֹהִים אֶל־עֲגָלָה חֲדָשָׁה
וַיִּשָּׂאֻהוּ מִבֵּית אֲבִינָדָב אֲשֶׁר
בַּגִּבְעָה וְעֻזָּא וְאַחְיוֹ בְּנֵי אֲבִינָדָב
נֹהֲגִים אֶת־הָעֲגָלָה חֲדָשָׁה:
(ד) וַיִּשָּׂאֻהוּ מִבֵּית אֲבִינָדָב אֲשֶׁר
בַּגִּבְעָה עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וְאַחְיוֹ
הֹלֵךְ לִפְנֵי הָאָרוֹן: (ה) וְדָוִד וְכָל־
בֵּית יִשְׂרָאֵל מְשַׂחֲקִים לִפְנֵי יְהוָה
בְּכָל עֲצֵי בְרוֹשִׁים וּבְכִנֹּרוֹת
וּבִנְבָלִים וּבְתֻפִּים וּבִמְנַעֲנְעִים

וּבִצְלְצָלִים

גאָטטעס, אויף וועלכער דער
נאָמע דעס אויף דען כרובים
טהראָנענדען עווינגען צבאות
גענאַננט ווירד, פּאָן דאַ אַבצו־
האָלען. (ג) מאָן זעטצטע אַל־
זאָ דיא לאַדע גאָטטעס אויף
אייגען נייען וואָגען, אונד פּיהר־
טע זיא אוים דעם הויז
אבינדב'ס, וועלכעס אין גבעה
וואָר, הערוים. עזא אונד אחיו,
דיא זעהנע אבינדב'ס אַבער,
לייטעטען דען וואָגען; (ד) נעמ־
ליך, נאָכדעם מאָן דיא לאַדע
גאָטטעס אוים דעם הויז
אבינדב'ס הערוים געבראַכט,
גינג עזא נעבען דער לאַדע,
אונד אחיו פּאָר דער לאַדע
אייגהער. (ה) דוד אַבער אונד
גאַנץ ישׂראל שפּיעלטען פּאָר
דעם עזינגען אויף אַללערלייא
אינשטרומענטען פּאָן ברושים־
האָלץ, אויף האַרפּען, פּואַל־
טער, פויקען, שעללען אונד
צים־

ר ש " י

שנאספו שם להעלות משם את הארון וגו': ואבר נקרא שם שם. ואבר נקרא לו לארון שם ומהו השם שיהי' שם ה' לנחות עליו: (ג) על עגלה חדשה. טעה בדבר שחשבו תינוקות של בית רבן יודעין לומר כי עבודת הקדש עליהם בכתף ילחו ולפי שאמר זמירות היו לי חוקיך בבית מגרי נעגב לבח לידי כך ומת עוזא על ידו לפיכך כשהגיעו מבית עובד אדום הגיעו בכתף שנא' בדברי הימים ויאמר להם אתם ראשי האבות ללוים התקדשו אתם ואחיכם והעליתם את ארון וגו' כי למבראשונה לא לתנם פרץ ה' אלהינו בנו כי לא דרשנוהו כמשפט: (ד) עם ארון האלהים. הרי זה מקרא קצר והם בחיים עם ארון האלהים: (ה) בכל עצי ברושים.

שמתקין

באור

וחף שמנית בתוך ערי יהודה בעלה עיום ועלם (יהושע ט"ו), מכל מקום העיר הזאת שייכים לאמה שמעון, עיין מזה יותר בקד"ק שם. והנה פה נאמר שהלך מבעלי יהודה, ובד"ה נאמר שהלך אל בעלה, והוא יותר נכון כי הארון היה שם. וכן תרגמתי: שם שם, כפל הלשון וכמוהו הרבה (ר' ישעיה), ובד"ה נאמר בחופן לאמר: (ג) אשר בגבעה, לפנר שמקו' גבוה היה בעיר בעלה, ושם יצב לבינדב, וזה טעם בגבעה, כי לא יתכן לומר שהגבעה הזאת היה שם עיר אחרת, כי לא מצינו שהיה הארון בעיר גבעה, כי אם רק בבעלה: נוהגים, נוהגים את הבקר שהיו מוכנים בעגלה (מרד"ק): (ד) עם ארון האלהים, הנכון בפסוק הזה שנאסר עם מלת עוזא, ועזרו עוזא היה הולך אצל הארון ואחיו הלך לפני הארון, ולכך כתוב שעזו הבקר שלח עוזא את ידו לתוך את הארון כי הוא הלך אצלו: (ה) עצי ברושים, שעזו בכלי

שמר

וּבְצַלְצַלֵּיהֶם: (ו) וַיָּבֹאוּ עַד־גֹּרֶן נָכוֹן
וַיִּשְׁלַח עֻזָּה אֶל־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים
וַיֹּאחֶז בּוֹ כִּי שָׁמְטוּ הַבָּקָר: (ז) וַיִּחַר־
אַף יְהוָה בְּעֻזָּה וַיַּכֵּהוּ שָׁם הָאֱלֹהִים
עַל־הַשַּׁל וַיָּמָת שָׁם עִם אֲרוֹן
הָאֱלֹהִים: (ח) וַיִּחַר לְדָוִד עַל אֲשֶׁר
פָּרַץ יְהוָה פֶּרֶץ בְּעֻזָּה וַיִּקְרָא
לַמָּקוֹם הַהוּא פֶּרֶץ עֻזָּה עַד הַיּוֹם
הַזֶּה: (ט) וַיִּרָא דָוִד אֶת־יְהוָה בַּיּוֹם
הַהוּא וַיֹּאמֶר אֵיךְ יָבוֹא אֵלַי אֲרוֹן
יְהוָה: (י) וְלֹא־אָבָה דָוִד לְהָסִיר
אֵלָיו אֶת־אֲרוֹן יְהוָה עַל־עִיר דָּוִד
וַיַּטֵּהוּ דָוִד בֵּית עֹבֵד־אֱדֹם הַגִּתִּי:
(יא) וַיֵּשֶׁב אֲרוֹן יְהוָה בֵּית עֹבֵד אֱדֹם
הַגִּתִּי שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים וַיְבָרֶךְ יְהוָה
אֶת־עֹבֵד אֱדֹם וְאֶת־כָּל־בֵּיתוֹ:

ויגד

צימבעלן. (ו) אלם ויא נין גיתין נכון פֿאַרבייא קאַמען, דאַ שטרעקטע עוזא זיינע האַנד אוים, דיא לאַדע צו האַלטען, דען דיא רינדער ריסען זיך לאָז. (ז) דער עוויגע אַבער ווּאַר איבער דיעזע אונפֿאַרזיכטיגקייט דעם עוזא ערצירנט, אונד שלוג איהן דאַועלבסט זיי נעם פֿערגעהענם ווענען, דאַם ער שטאַרב בייא דער לאַדע גאָטטעם. (ח) דוד ווּאורדע דאַריבער בעטריבט, דאַם דער עוויגע עוזא זאָ פלעצליך וועגגעראַפֿט האַט, ער נאַננטע דאַהער דענזעלבען אָרט פרץ עוזא (וועגראַפֿונג עוזא) ווען נאַמען ער נאָך ביז אויף דיעזען טאָג בעהעלט. (ט) נון פֿירכטעטע דוד זיך זאָ פֿאָר דעם עוויגען, דאַם ער שפראַך: ווּיא ווירד דיא לאַדע גאָטטעם צו מיר קאָמען קענען? (י) אונד בראַכטע זיא אויך ווירקליך ניכט אין זיין הויז אין דוד'ס שטאַדט, זאָנדערן ליעס זיא בריינגען אין דאַז הויז עובד אדום'ס דעם גיתי'ס. (יא) דיא לאַדע גאָטטעם בליעב אַלזאָ אין עובד אדום'ס הויזע דרייא מאָנאַטע, אונד דער עוויגע זענענטע דאַפֿיר עובד אדום אונד זיין גאַנצעם הויז.

אלם

ר ש י

שמתקנין מהם כלי זמר: (ו) כי שמטו הבקר. כי שמטוהו הבקר ונענוהו וכן תרגם יונתן לרי מרגוזי תוריא כמו שמתרגם ונדמה ידו בגרזן ותתמרג ידיה בגרזלא: (ז) על השל. על השגגה שהיה לו לדרוש קל וחומר ומאחיו נשא בידן הוא עלמו לא כל שכן: (י) עובד אדום. לוי הי' בנדבי הימים ומן העוזרים היה: (יא) ויברך ה' וגו'. ממתו ושמנה בלותיה ילדו שנה בניס

ב א ו ר

זמר הנעזים מעלי נרוזים, ובל"ה נאמר נבל עוז ובזירי, ואמר אד מן מבריא שהכל אחד הוא כי עלי הוא עוז, בחלוף זסרס"ן, וברוזים כמו בזירים כי נהפכו האותיות: (ו) גורן נכון, ובל"ה נאמר גורן כידון. ומעם ויאחז, שאלא את ידו: שמטו הבקר, שמטו את עלמם מעגלה: (ז) על השל, כתרגומו לאחתלי והוא לשון שגגה. ושגגתו היתה כמו שאמרו חז"ל שהיה לו לדעת כי האדון נשא את ארוזיו אף כי שוחא את עלמו. ועוד שגג, לאחרי שלא היה מאנט לוי אין לו רשות לאחוז בארון: (י) על עיר דוד, כמו אל עיר דוד:

ויהי

(יג) וַיַּגֵּד לַמֶּלֶךְ דָּוִד לֵאמֹר בֵּרַךְ
יְהוָה אֶת־בֵּית עֹבֵד אֱדֹם וְאֶת־
כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ בַּעֲבוּר אֲרוֹן הָאֱלֹהִים
וַיֵּלֶךְ דָּוִד וַיַּעַל אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים
מִבֵּית עֹבֵד אֱדֹם עִיר דָּוִד
בְּשִׂמְחָה: (יג) וַיְהִי כִּי צָעֲדוּ נֹשְׂאֵי
אֲרוֹן־יְהוָה שִׁשָּׁה צְעָדִים וַיִּזְבַּח
שׁוֹר וּמְרִיא: (יד) וְדָוִד מְכַרְכֵּר
בְּכָל־עֹז לִפְנֵי יְהוָה וְדָוִד חָגוּר
אֵפוֹד בָּד: (טו) וְדָוִד וְכָל־בֵּית
יִשְׂרָאֵל מַעֲלִים אֶת־אֲרוֹן יְהוָה
בִּתְרוּעָה וּבְקוֹל שׁוֹפָר: (טז) וְהָיָה
אֲרוֹן יְהוָה בָּא עִיר דָּוִד וּמִיכַל
בַּת־שָׁאוּל נִשְׁקְפָה ו בְּעַד הַחַלּוֹן
וַתֵּרֶא אֶת־הַמֶּלֶךְ דָּוִד מְפַזֵּז
וּמְכַרְכֵּר לִפְנֵי יְהוָה וַתָּבֶז לוֹ
בְּלִבָּהּ: (יז) וַיָּבִאוּ אֶת־אֲרוֹן יְהוָה
וַיַּצִּגוּ אֹתוֹ בִּמְקוֹמוֹ בְּתוֹךְ הָאֹהֶל
אֲשֶׁר נָטָה־לוֹ דָּוִד וַיַּעַל דָּוִד עֹלוֹת

לפני

תרגום אשכנזי מא

(יג) אַלס מאַן אבער דוד
דאַפאַן בענאַכריכטינטע אונד
איהם זאַגטע, דאַס דער עווי־
גע דאַז הויז עובד אדום׳ס
אונד אַללעם, וואַס איהם
אַנגעהערט, וועגען דער לאַ־
דע גאָטטעס זאָ זהר נע־
זעגנעט; דא מאַכטע דוד זיך
אויף, אונד בראַכטע דיא
לאַדע גאָטטעס אוים עובד
אדום׳ס הויזע נאַך זיינער
שטאַדט מיט פֿאַללער פֿרויד.
(יג) אונד וויא דיא טרעגער
דער לאַדע זעכס שריטטע
פֿאָרוואַרטס גינגען, ליעס דוד
אָכסען אונד פֿעטטע שאַפֿע
שלאַכטען, (יד) אונד דוד
זעלבסט טאַנצטע מיט אַללער
מאַכט פֿאָר דעם עוויגען הער,
אונד האַטטע אייגען אָבער־
מאַנטעל פֿאָן לייגען אַן.
(טו) אַלס גון דוד אונד גאַנץ
ישראל דיא לאַדע דעם עוויגען
זאָ בראַכטען מיט יוכצען אונד
פֿאָזוינענשאַלל, (טז) אונד דיא
לאַדע נאַך דוד׳ס שטאַדט
קאַם, דא לאַג מיכל שאול׳ס
טאָכטער אוים דעם פֿענסטער,
אונד זאַה, וויא דער קעניג
דוד טאַנצטע אונד היפֿפֿטע
פֿאָר דעם עוויגען; אונד דיעם

קאַם איהר זהר פֿעראַכטליך פֿאָר. (יז) מאַן בראַכטע אַלזאָ דיא לאַדע דעם עוויגען אַן איה־
רע שטעללע אונטער אוין צעלט, וועלכעם דוד פֿיר זיא אויפֿגעשלאַגען האַטטע, אונד

דוד

ר ש ׳ י

נכרם לחד מנחמר ופעולתי השמיני עצרת ושמח לעובד לחדום: (יד) מכרכר. מרקד: לחדוד
כד. מעיל בון פורליי"ט בלע"ז (עיין שמות כ"ח ז'). ויונתן תירגם כרדוט וכן תירגם יונתן
מעילים דתמר לחות לנבלוס כרדוטין:

ב א ו ר

(יג) ויהי כי צעדו, ובל"י נאמר ויהי צעזר האלהים את הלוים וגו', וכן מצינו הספור הזה
במה שנאמר פה ויזבח שור ומריא ושם נאמר שבעה פרים ושבעה אילים:

לִפְנֵי יְהוָה וּשְׁלָמִים: (יח) וַיְכַל
דָּוִד מֵהַעֲלוֹת הָעוֹלָה וְהַשְּׁלָמִים
וַיְבָרֶךְ אֶת־הָעָם בְּשֵׁם יְהוָה
צְבָאוֹת: (יט) וַיְחַלֵּק לְכָל הָעָם לְכָל־
הֲמוֹן יִשְׂרָאֵל לְמֵאִישׁ וְעַד־אִשָּׁה
לְאִישׁ חַלַּת לֶחֶם אַחַת וְאֶשְׁפָּר
אֶחָד וַאֲשִׁישָׁה אֶחָת וַיֵּלֶךְ כָּל־הָעָם
אִישׁ לְבֵיתוֹ: *) (כ) וַיָּשָׁב דָּוִד
לְבָרֵךְ אֶת־בֵּיתוֹ וַתֵּצֵא מִיכַל בַּת־
שָׁאוּל לִקְרַאת דָּוִד וַתֹּאמֶר מַה־
נִּכְבַּד הַיּוֹם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
נִגְלָה הַיּוֹם לְעֵינֵי אַמְהוֹת עֲבָדָיו
כְּהִגָּלוֹת נִגְלוֹת אַחַד הָרֵקִים:
(כא) וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל־מִיכַל לִפְנֵי
יְהוָה אֲשֶׁר בָּחַר־בִּי מֵאָבִיךְ וּמִכָּל־
בֵּיתוֹ לְצַוֹּת אֹתִי נָגִיד עַל־עַם
יְהוָה עַל־יִשְׂרָאֵל וְשִׂחַקְתִּי לִפְנֵי
יהוה

*) הספרדים מסיימין כאן

דוך בראַכטע דעם עוו נען
גאנצ = אונד פֿרייד ענאפֿפֿער
דאר. (יח) נאַכדעם דוד מיט
דעם דאַרברינגען דער אפֿפֿער
פֿערטיג ווער, ערטהיילטע ער
דעם פֿאָלקע אים נאַמע דעם
עוויגען צבאות דען זעגנען.
(יט) אונד ליעם איהנען, זא
פֿיעל א־הרער אוים גאַנץ
ישראל היער צוזאַממען ווא=
רען, יערעם, זא וואהל מאן
אלם פרויא, איינען קוכען,
איין שטיק פֿלייש אונד איינע
פֿלאשע מיט ווין אויסטהיילען,
זאראן רייזטע יערער אוים
דעם פֿאָלקע נאך הויז.
(כ) וויא נון דוד נאך הויז צוריק
קעהרטע, אום דאַזעלבסט
דען זעגנען צו ערטהיילען, גינג
איהם מיכל, דיא טאַכטער
שאול'ס ענטגעגען, אונד
שפראך: אך וויא פֿערהרענס=
ווערטה ווער הייטע דער קע=
ניג ישראל'ס, דא ער דורך
זיך הייטיגעם בעטראַגען פֿאר
אללען מעגדען זיינער קנעכטע
זיך צייגטע וויא איינער דער
גערינגסטען מענשען. (כא) דוד
אַבער אַנטוואָרטעטע דער
מיכל אונד שפראך: פֿאָר דעם
עוויגען, דער מיך דיינעם פֿאַטער אונד זיינעם הויזע פֿאַרגעצאָגען, אום מיך צום בעהעררשער
זיינעם פֿאָלקעם ישראל צו מאַכען, האַבע איך מיך גענייגט, יא איך ווילל נאָך פֿערנער פֿאָר
דעם

ר ש "י

(יט) וחצפר. לחד מששה נפר: ואשישה לחת. גרגף דחמרץ: (כ) לחד הריקים. קד מן סריקיץ:
ונקלותי

באור

(יט) ואשפר, הוא חתיכת בשר וחז"ל אמרו לחד מששה בפר: ואשישה, כלי יין כמו
שנאמר סמכוני באשישות (שה' יושעיה): (כ) מה נכבד, פעל ענר ומוסב על דוד ולא כמו
שכתב רד"ק שהוא מוסב על היום הזה, ושעמו שאמרה בדרך לעג חליו מה נכבדת על ידי
מעשיך חשר עשית היום לעיני כל נחשר שחקת וכרכרת לפני המון עם. והשיב דוד, לפני
ה' שחקתי וכרכרתי חשר בחר בי מאביך וגו' והכאיב לבה בתשובה הזאת כגמול ידיה:
ונקלותי

יְהוָה׃ (כג) וְנִקַּלֹּתִי עוֹד מִזֹּאת וְהָיִיתִי שָׁפֵל בְּעֵינָי וְעִם־הָאֲמָהוֹת אֲשֶׁר אָמַרְתְּ עִמָּם אִכָּבְדָה׃ (כג) וּלְמִיכַל בַּת־שָׁאוּל לֹא־הָיָה לָהּ יָלֶד עַד יוֹם מוֹתָהּ׃ (כד) וַיְהִי כִּי־יָשַׁב הַמֶּלֶךְ בְּבֵיתוֹ וַיהוָה הֵנִיחַ־לוֹ מִסָּבִיב מִכָּל־אֹיְבָיו׃ (כה) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל־נָתָן הַנָּבִיא רְאֵה נָא אָנֹכִי יוֹשֵׁב בְּבֵית אֲרָזִים וַאֲרוֹן הָאֱלֹהִים יוֹשֵׁב בְּתוֹךְ הַיְרִיעָה׃ (כו) וַיֹּאמֶר נָתָן אֶל־הַמֶּלֶךְ כֹּל אֲשֶׁר בִּלְבָבְךָ לֵךְ עֲשֵׂה כִּי יְהוָה עִמָּךְ׃ (כז) וַיְהִי בַּלַּיְלָה

וָלָד קרי

ההוא

דעם עוויגען שפיעלן. (כב) זאלל איך אויך נאך מעהר פֿערַאַכטעט ווערדען אַלס יעטצט; דען גענגען איהן בין איך ניכטס בעדייטענד, יַא זעלבסט בייא דען מערכען, דיא דוא ערוועהנטעסט, ווערדע איך דאַדורך פֿערעהרט ווערדען. (כג) מיכל שאול'ס טאַכטער בליעב קינדערלאָז ביז אַן איהרען שטערבעטאַג. (כד) אַלס נון דער קעניג רוהיג אין זיינעם פאַלאַסטע ווָאהנטע, נאַדעם נעמליך דער עוויגע איהם פֿאַן אַללען זיינען פֿיינדען רינגס אומהער רוהע פֿערשאַפֿט האַט, (כה) שפראַך ער אייגנט צו דעם פראָפֿעטען נתן: זיעהע, איך ווָאהנע אין אייגעם צעדערנפאַללאַסט, אונד דיא לאַדע גאָטטעס שטעהעט אונטער טעפפיכען. (כו) נתן אַנטוואָרטעט דעם קעניגע: וואַס דוא ווילללענם ביזט, דאַז טהוע, דען דער עוויגע ווירד דיר געווים בייאשטעהען. (כז) אַבער נאָך אי ד ערזעלבען נאַכט דאַ־

רויח

ר ש " י

(כב) ונקלותי עוד. לפניו יותר מזאת שהקילותי בעצמי עתה: עמם לכבדה. לינס מבזין לותי אלא מצוב לני בעיניהם על זאת: (כג) לא היה לה ולד. מלותו היום והלאה: (כד) וה' הניח לו. לאר הרי נתקיים והניח לכם מכל לויביכם וגו' מה כתיב לאחריו והיה המקום אשר יבחר וגו' מעתה עלינו לבנות בית הבחירה: (כז) ויסי בלילה ההוא. לאר ר' חנינא בר פפא לאר לו הקב"ה לנתן האלם הזה שאני מצלך אלא מהיר הוא שמא יצטור פועלים ונמלאתי מפסידו מהר ולאור לו לא לאתה תבנה הבית. ר' סימון לומר האלם הזה שאני מצלך אלא נדרן הוא בענין שנא' אשר נשבע לה' נדר לאביר יעקב אם לבא באהל ביתי שמא יאמר לינו לוכל ולינו

שותה

באור

(כב) ונקלותי עוד מואת, לדעתי פרושו כך למעלה לאמר ואשקתי והוא לשון עתיד לאחר שהגיעה מלרע כמו שהעיר זאת הרד"ק. ולאמר גם להבא לאשק לפני ה' לף לא להיה עוד נזוי יותר ממה שהייתי עתה על ידי דבריך, כי מה לאני לפני ה', לא אפל, ובזה הגיב לה בלותה מדם לאשר מדדה לו כי היא דברה בנאוה מה נכבד מלך ישראל, והוא הגיב לפני ה' גם מלך ישראל לא אפל: (כג) ולמיכל בת שאול, לדעת חז"ל היתה זאת מאמת עונש. ולדעת רלב"ג, היתה הסיבה שלא לאהב דוד לותה מכאן ולהבא ולא בא לליה עוד: (כד) כי ישב המלך, שלא היה לריך עוד לנאת למלחמה כי ה' הניח לו וגו': (כה) האתה

תבנה

הַהוּא וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֵל־נָתָן
לֵאמֹר: (כח) לֵךְ וְאָמַרְתָּ אֶל־עַבְדִּי
אֶל־דָּוִד כֹּה אָמַר יְהוָה הַאַתָּה
תִּבְנֶה־לִּי בַיִת לְשִׁבְתִּי: (כט) כִּי לֹא
יָשַׁבְתִּי בְבַיִת לְמִיּוֹם הַעֲלֹתִי אֶת־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם וְעַד הַיּוֹם
הַזֶּה וָאֱהִי מִתְהַלֵּךְ בְּאֹהֶל
וּבְמִשְׁכָּן: (ל) בְּכֹל אֲשֶׁר־הִתְהַלַּכְתִּי
בְּכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֲדָבָר דִּבַּרְתִּי
אֶת־אַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
צִוִּיתִי לִרְעוֹת אֶת־עַמִּי אֶת־
יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר לָמָּה לֹא־בְנִיתֶם
לִי בֵּית אֲרָזִים: (לא) וְעַתָּה כֹּה־
תֹאמַר לְעַבְדִּי לְדָוִד כֹּה אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת אֲנִי לְקַחְתִּיךָ מִן־
הַנָּוֶה מֵאַחַר הַצֹּאן לִהְיוֹת נָגִיד
עַל־עַמִּי עַל־יִשְׂרָאֵל: (לב) וָאֱהִיֶה

רויִך קאַם נאָטטעם וואָרט צו
נתן, וויא פֿאָלגט: (כח) געה
הין, זאַנע מיינעם קנעכט דור,
זאָ שפּריכט רער עוויגע: זאָלל־
טעסט דוא מיר איין הויז צו
מיינער בעשטענדיגען וואָהנונג
בויען? (כט) דאַ איך ניע אין
איינעם הויזע רעזידירט האַבע,
פֿאָן רער צייט אַן, דאַ איך דיא
קינדער ישראל אוים מצרים
הערוים געפֿיהרט האַבע ביז
אויף דיעזען טאָג, זאָנדערן
מיך נור איממער אויפֿנעהאַל־
טען אין צעלטען = אונר היט־
טען = וואָהנונגען? (ל) האַבע
איך רען זאָ לאַנגע איך אונ־
טער רען קינדערן ישראל'ס גע־
וואַנרעלט האַבע, צו איינעם
רער ריכטער ישראל'ס, רעם
איך בעפֿאַהל מיין פֿאָלק ישרא־
צו רעגיערען, יעמאַהלס נאָך
נעזאַגט: וואַרום בויעט איהר
מיר קיין הויז פֿאָן צעדערן?
(לא) אַלזאָ, זאַנע מיינעם קנעכ־
טע דוד: זאָ שפּריכט רער עוויג־
גע צבאות: איך האַבע דיך
פֿאָן רען שאַפֿהירטען וועג־
גענאָממען, אונר דיך צום רעגענטען מיינעם פֿאָלקעם געמאַכט; (לב) בין מיט דיר געווע־

עמד

זען

ר ש "י

זותה עד שתעזה כך ומלחתי מפסידו: (כט) נחהל ובמזכן. מזכן זילה לא היתה כו' תקרה חלח בית של לבנים מלמטן ויריעות מלמעלן: (ל) הדבר דברתי. לשון תמיהה הוא לכך הוא נקוד ה"ל חטף פתח והל"ת רפי: (לא) מן הנוה. דיר הרועים כמו נות כרות רועים: (לב) ותכריתה

באור

חבנה, ה' הזקת מורה על השחלה, ופרושו כמו שכתב הרלב"ג לחרי שלח ושב השם ב"ה נבית מיום לאת בני ישראל ממצרים וגם לא נזה יתברך לבנות לו בית, ועתה די לדוד במה שלקח זותו מאחרי הצאן להיות נגיד, ולא ישאל לו גדולות כזאת שיהיה נבנה בית המקדש על ידו: (כט) מחהלך באהל, ובל"ה אי נאמר ותהיה מתהל אל אהל, ושניהם נכונים כפי הכונה ויונתן תרגם משרי שכנתי: (ל) אחד שבטי, ובל"ה אי נאמר שופטי והוא יותר נכון לפי

פשוטו

עִמְּךָ בְּכֹל אֲשֶׁר הָלַכְתָּ וָאַכְרֵתָה
אֶת־כָּל־אֹיְבֶיךָ מִפָּנֶיךָ וְעָשִׂיתִי לְךָ
שֵׁם גָּדוֹל כְּשֵׁם הַגְּדֹלִים אֲשֶׁר
בָּאָרֶץ: (לג) וְשַׂמְתִּי מָקוֹם לְעַמִּי פ
לְיִשְׂרָאֵל וּנְטַעְתִּיו וְשָׁכַן תַּחְתָּיו
וְלֹא יִרְגַּז עוֹד וְלֹא־יֹסִיפוּ בְנֵי־
עַוְלָה לְעַנּוֹתוֹ כַּאֲשֶׁר בָּרִאשׁוֹנָה:
(לד) וּלְמִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוִּיתִי
שֹׁפְטִים עַל־עַמִּי יִשְׂרָאֵל וַהֲנִיחֹתִי
לְךָ מִכָּל־אֹיְבֶיךָ וְהִגִּיד לְךָ יְהוָה
כִּי־בַיִת יַעֲשֶׂה־לְךָ יְהוָה: (לה) כִּי
יִמְלְאוּ יָמֶיךָ וְשָׁכַבְתָּ אֶת־אֲבֹתֶיךָ
וַהֲקִימֹתִי אֶת־זַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֲשֶׁר
יֵצֵא מִמֵּעֶיךָ וַהֲכִינֹתִי אֶת־
מַמְלַכְתּוֹ: (לו) הוּא יִבְנֶה־בַּיִת

זען, וואָ דוא גיננסט, האַבע
אַללע דיינע פֵּיינדע פֿאָר דיר
אויסגעראָטטעט, אונד דיר
איינען זאָלען גראָסען נאַ־
מען געמאַכט, וויא נור דיא
גרעסטען קעניגע אויף ערדען
האַבען קעננען; (לג) האַבע
מיינעם פֵּאָלקע ישראל איינע
בלייבענדע שטעללע פֵּער־
שאַפֿט אַללוואָ זיא רוהיג אונד
פֿורכטלאָז וואָהנען, אונד ניכט
מעהר פֵּאָן אונגערעכטען פֵּיינ־
דען אונטערדריקט וועדען
זאָללען, וויא פֵּאָרהין, (לד) אונד
צור דער צייט דאַ נאָך ריכטער
זיא בעהערשטען; פֵּאָר דיי־
נען פֵּיינדען האַבע איך דיר רו־
הע פֵּערשאַפֿפֿט (דער עוויגע
פֵּערקינדיגעט דיר היער צו־
גלייך, דאַז ער דיין קעניגליכעס
הויז פֵּאָרטפֿלאַנצען וועדע);
(לה) וואָן דוא נון דיינען לעבענס־
לויף פֵּאָללענדעט האַסט, אונד
בייא דיינען פֵּאָ־פֿאַהרען ליע־

לשמי

גען וועירסט, זאָ ווילל איך דיינען זאָהן, דער דיר וועירד געבאָהרען וועירד זין, אין דער רע־
גיערונג פֵּאָלגען לאַססען, אונד דיין רייך בעפֵּעסטיגען. (לו) אונד דיעזער זאָלל מיר איין הוז

בוי

ר ש " י

(לב) והכריתה את כל לויציך. ולכך עלה על לבך לבנות הבית כמו שכתוב בתורה: בשם הגדולים. זהו שתומרים מגן דוד: (לג) ושמתי מקום. עוד אני חפץ להזקיק שיהא שקט ושלו את עמי בימי בנך: (לד) ולמן היום אשר ציותי. מתחר על הצליון ולא יוסיפו לענותו כאשר בראשונה קודם השופטים וכאשר עשו מימי השופטים ע"כ: והניחותי לך. יותר ויותר עד שתנוח מכל לויציך: והגיד לך ה'. היום על ידי כי בית יעשה לך להודיע בנך על כסאך ויתקיים לך בית מלכות והוא יבנה הבית:

בשבט

ב א ו ר

פשוטו וכן תרגמתי: (לד) ולמן היום אשר, הנמן שפסוק זה מחובר למעלה וטעמו שלא יוסיפו לענותו כאשר עשו לאותו בימים הראשונים ובימים כאשר שפטו השופטים: והגיד לך, לדעתי המאמר הזה מאמר מוסגר הוא והמה דברי נתן אל דוד, בתחלה הגיד לבנך לך עתה בשור' טוב' שבנך ימלי' לאחריך, ואמר לו זאת כי ירא נתן שדוד יכעוס עליו על דבריו אשר דבר עד כה, ולא יתן לו רשיון לדבר עוד על כן אמר לו הסכת ושמע כי עתה לדבר טוב לך. ובל"ה כי נאמר ואגיד לך והוא היותר נכון לפי הפשט הזה. (לה) אשר יצא, אמר בלשון עתיד

לִשְׁמִי וְכִנַּנְתִּי אֶת־כִּסְּא מַמְלַכְתּוֹ
עַד־עוֹלָם: (לז) אֲנִי אֶהְיֶה־לּוֹ לְאָב
וְהוּא יִהְיֶה־לִּי לְבֵן אֲשֶׁר בְּהַעֲוֹתוֹ
וְהֹכַחְתִּיו בְּשֵׁבֶט אֲנָשִׁים וּבְנִגְעֵי
בְּנֵי אָדָם: (לח) וְחַסְדִּי לֹא־יָסוּר
מִמֶּנּוּ כַּאֲשֶׁר הֲסִרֹתִי מֵעִם שָׁאוּל
אֲשֶׁר הֲסִרֹתִי מִלְּפָנֶיךָ: (לט) וְנֶאֱמַן
בֵּיתְךָ וּמַמְלַכְתְּךָ עַד־עוֹלָם לְפָנֶיךָ
כִּסְאֲךָ יִהְיֶה נָכוֹן עַד־עוֹלָם:
(מ) כְּכֹל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וּכְכֹל
הַחִזָּיוֹן הַזֶּה כֵּן דִּבֶּר נָתָן אֶל־דָּוִד:

ואיש

בויען, איך ווערד אויך ווינען טהראָן אויף עווינ בעשטעטי־גען. (לז) איך ווילל אים איין פֿאַטער, אונד ער זאָלל מיר אין זאָהן זיין, זאָ דאַס איך אים, ווען ער זיך פֿערגעהט, צי5טיגען ווערדע, ווא קינדער געצי5טיגעט ווערדען, מיט דער רוטהע אָדער מיט זאָנסט אי־נער שטראַפֿע; (לח) אַבער ניע ווילל איך אים מיינע גנאָא־גענהייט גענצליך ענטציהען, ווא איך זיא דיינעם פֿאָרגע־גער דעם קעניגע שאול ענט־צאָגען האַבע; (לט) דען דיר בלייבט דיין הויז אונד רייך אויף איממער בעשטעטיגעט— דיין טהראָן בלייבע בעפֿעסטיגט פֿיר אונד פֿיר. (מ) מיט אָבי־גען וואָרטען האַטטע נתן אַן דוד דיעזע גאַנצע ערשיינונג אויסגערי5טעט.

איינסט

ר ש ״ י

(לו) נצטט לנצים. זה הדד ורזן בן אלידע: ובנגעי בני אדם. זה לצמדתי שדאהו ממלכותו הצדים בני אדם הרצון הם שכל מלה ומלים שנה שצירב אדם מחצתו במות הנלו היו הרוגות מתייחמות ויולדות הימנו:

מבעל

ב א ו ר

לפצר שמוסב על שלמה שעתיד להולד, לו שהוא נמקים בנותי כדרכו: (לו) והוכחתיו בשבט אנשים, כמו שמיסרין בני אדם לת בניהם בשבט וינגעו לותם לת להמיתם וכו' (מרד"ק): (לח) כאשר הסרתי מעם שאול, ובד"י נאמר בלצר הסירותי מלצר היו לפניך: (לט) ונאמן, נפעל ענר ומוסב למעלה שלת לצמיר מצדיך לזריך רק ביתך תהיה לעולם. ומה שאמר עוד בסלך יהיה נכון לדעתי המה דברי נתן לל דוד והיה הברכה לצר נתן לו בלצר כלה לדבר כמנהג הנפטרים מלת פני המלך, ולכך לאמר עתה יהיה בלשון עתיד: (מ) ככל הדברים, לם נאמר שהפסוק הזה רולה להורות שהדברים הללה נהוויתן וככתבן דבר נתן ולת זינה הנותב ספר זה דבר לחד, לתמה הלת בד"י נאמר ג"כ ככל הדברים וגו' ובלחת רלינו לוך נלתנו הדברים נספר זה ממה שספור בד"י, ולם כן הדין עם מי? על כן דעתי שלות כ' מורה פה על הדמיון כמו שלומרים בלע"ז (חוקגעפֿאהר זאָ האַט נתן) וכו':

נפלגים ג' סימן ד'

וסס מל נו פרשת החדש מפטירין כה אמר לעיל דף ט"ו ע"ב.

(ה) וְאִישׁ בָּא מִבַּעַל שָׁלִשָׁה וַיָּבֵא לְאִישׁ הָאֱלֹהִים לֶחֶם בִּכּוּרִים עֶשְׂרִים־לֶחֶם שְׂעֹרִים וְכַרְמֶל בְּצִקְלֹנוֹ וַיֹּאמֶר תֵּן לָעָם וְיֹאכֵלוּ: (ג) וַיֹּאמֶר מְשָׁרְתוֹ מָה אֶתֵּן זֶה לִפְנֵי מֵאָה אִישׁ וַיֹּאמֶר תֵּן לָעָם וְיֹאכֵלוּ כִּי כֹה אָמַר יְהוָה אָכוֹל וְהוֹתֵר: (ג) וַיִּתֵּן לִפְנֵיהֶם וַיֹּאכְלוּ וַיּוֹתִרוּ כִּדְבַר יְהוָה: (ו) וְנַעֲמָן שַׂר־צְבָא מֶלֶךְ־אֲרָם הָיָה אִישׁ גָּדוֹל לִפְנֵי אֲדֹנָיו וְנִשָּׂא פָנִים כִּי־בוֹ נָתַן־יְהוָה תְּשׁוּעָה לַאֲרָם וְהָאִישׁ הָיָה גִּבּוֹר חַיִל מְצֹרָע: (ה) וַאֲרָם יָצְאוּ גְדוּדִים וַיִּשְׁבּוּ

מארץ

(ה) איינמט קאם איין מאן פֿאן בעל שלישה, אונד ב־ראַכ־טע דעם געטטליכען מאננ (אלישע) פֿאן דען ערשטלינגען ציוואַנציג גערשטענברא־דע, אונד איינען זאַק פֿאלל גרינע קערנער. דאַ שפּראַך אלישע: זעטצע עם דען לי־טען פֿאר צו עסמען. (כ) זיין בעד־ענטער שפּראַך: וויא קאַן איך דיעס הונדערט לי־טען פֿאַרזעטצען? דאַ ערווידער־טע אלישע: גיב עם נור דען לייטען הין צו עסמען, דען דער עוויגע זאַגטע: זיא ווערדען עס־סען אונד נאָך איבריג לאַסמען. (ג) ער זעטצטע עם א־הנען אַלזאָ פֿאָר, זיא אַסמען אונד ליעסען נאָך איבריג, וויא עס דער עוויגע פֿערהיסען האַט. (ו) נעמן, פֿעלדהערר דעס קעניגס פֿאַן ארם, ווער איין זעהר פֿאָרנעהמער מאַן, אונד בייא זיינעם העררן זעהר אַנ־

געזעהען: דען דורך א־הן האַטטע דער עוויגע איינמט דען אַראַמיטערן איינען זיעג פֿערליע־הען. דיעזער טאַפּפֿערע קריעגער ווער אוסזעטצונג. (ה) נון האַטטען דיא אַראַמיטען איינמט

א"ף

ר ש"י

(א) מבעל שליסה. שם מדינה ויונתן תירגם מחרע דרומח. נעל לשון מיסור והרבה נמקרח. לחם נכורים. נפסח שהתבוחה מכנרת: נלקלונו. נלנוסיה: לעם. לתלמידים שהי־ן: (ב) מה אתן זה. כל לחם ולחם: (ד) ונעמן שר לבא. נסים שנעשו על ידי אלישע מסדר והולך: תשועה לארם. הוח משך נקשת לתומו והרג לח לחחלה: (ה) יצאו גדודים. כשולכין

ב א ו ר

(א) ואיש בא, מכתוב מספר כל הנסים שנעשו על ידי אלישע הנכיח וזה המעשה לחד מהם: לחם בכורים, מן השעורים הרשעונים שקלרו. ושעם נלקלונו כתרגומו נלנ־סיה: (ב) מה אתן זה, כל לחם ולחם (מרע"י) כוונתו כי לפי דקדוק הלשון היה לו לומר זאת נהסתר הנוף, לכך פירש הוא ז"ל שמוסב על הלחם: (ד) ונעמן שר צבא, גם זאת לחד מן הנסים שנעשו ע"י אלישע: כי בו, נלומר על ידו: והאיש היה, מקרח מסורס הוא, והחיש גבור חיל היה מלורע:

אאל"י

תרגום אשכנזי

הפטרת תזריע

מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נַעֲרָה קְטַנָּה וַתְּהִי
לִפְנֵי אֵשֶׁת נַעֲמָן: (ו) וַתֹּאמֶר אֶל־
גְּבִרְתָּהּ אַחֲלֵי אֲדֹנִי לִפְנֵי הַנָּבִיא
אֲשֶׁר בְּשֹׁמְרוֹן אָז יֶאֱסֹף אֹתוֹ
מִצָּרַעְתּוֹ: (ז) וַיָּבֹא וַיַּגֶּד לַאדֹנָיו
לֵאמֹר כָּזֹאת וְכָזֹאת דִּבְּרָה
הַנַּעֲרָה אֲשֶׁר מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל:
(ח) וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ־אֲרָם לֵךְ בֹּא
וְאֶשְׁלְחָה סֵפֶר אֶל־מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל
וַיֵּלֶךְ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ עֶשֶׂר כִּכְּרֵי־כֶסֶף
וְשֵׁשֶׁת אֲלָפִים זָהָב וְעֶשֶׂר חֲלִיפוֹת
בְּגָדִים: (ט) וַיָּבֵא הַסֵּפֶר אֶל־מֶלֶךְ
יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר וְעַתָּה כְּבוֹא הַסֵּפֶר
הַזֶּה אֵלֶיךָ הִנֵּה שָׁלַחְתִּי אֵלֶיךָ אֶת־
נַעֲמָן עַבְדִּי וַאֲסַפְתּוֹ מִצָּרַעְתּוֹ:
(י) וַיְהִי כִּקְרֹא מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל אֶת־

אויף איינעם שטרייפצוג אויס
דעם לאנדע דער ישראליטן איין
יונגעס מעדכן וועגנעפיהרט,
אונד דיעזע קאם אלסדאן צור
אויפוואַרטונג בייא דער נע־
מאהלין דעם נעמן. (ו) דא
שפראך זיא נון צו איהרער גע־
ביעטהערין: מעכטע דאך מיין
הערר זיך אן דען פראפעטען
צו שומרון וועגרען! דיעזער ווירד
דע געווים איהן זיינעם
אויסזאצטע היילען. (ז) נעמן
גינג צום קעניגע, אונד זאגטע
איהם: זא אונד זא האט דאז
מעדכן אויס דעם לאנדע
ישראל׳ס געשפראכען. (ח) דא
שפראך דער קעניג פאן ארם:
זא רייזע דען הין, איך ווילל
דיר איין שרייבען אן דען קע־
ניג פאן ישראל מיטגעבען. ער
רייזטע אלזא וועג, אונד נאהם
בייא זיך צעהן ככר זילבער,
זעכס טויזענד גאלדשטיקקע,
אונד צעהן פאאר קליידער.
(ט) נעמן איבערגאב דעם קע־
ניג פאן ישראל דען בריעף,
דעססען אינהאלט וואר: מיט געגענווערטיגעם בריעפע זענדע איך דיר מיינען דיענער
נעמן, היילע איהן פאן זיינעם אויסזאצטע. (י) אלס אבער דער קעניג פאן ישראל דען
הספר
בריעף

ר ש "י

מאה לו מאתים מעמן לשלל בחצר ימלאו הוא קרוי גדוד: נערה קטנה. ריבה קטנה מעיר נעהון: ותהי לפני. והות משמשת קדם אישת נעמן: (ו) אחלי אדני לפני הנביא. לטון ויחל פניה בקשות כל המתפללים עליו יהיו שיבת הנס לפני הנביא: אחלי. שוהיידמ"נט בלע"ז (פערוַנטַנגען, וואונט) כלומר זו היא בקשה שהוא צריך לה: (ז) ויבא נעמן ויגד לאדוניו. למלך ארם: (ח) ויקח בידו. מנחה לנביא: ועשר חלפים זהב. שהוביש: (ט) לאמר ועתה כבוא הספר הזה וגו׳. הספר אמר לו ועתה כבוא הספר הזה וגומר: ואספתו מצרעתו. אסיפה במלורע היא לטון רפואתו כי בהתרפאותו הוא נאסף אל תוך בני אדם ובאוליו הכל בדילין הימנו:

(י) החלהיס

ב א ו ר

(ו) אחלי אדני, לטון תחנות ובקשות כמו ויחל משה, כלומר אם יבואו בקשות אדוני לפני הנביא אז יאסוף מצרעתו, וכ"י כתב אחלי שוהעדמא"ט ובלשון אשכנז (וואונט, פערוַנטַנגען): (ט) לאמר, כלומר בתוך הספר הזה נכתב כזאת ועתה וגו׳ וזה טעם מלת לאמר: ואספתו, אסיפה במלורע הוא לטון רפואה כי אחר שנרפא נאסף

הַסֵּפֶר וַיִּקְרַע בְּגָדָיו וַיֹּאמֶר
הַאֱלֹהִים אָנִי לְהָמִית וּלְהַחֲיוֹת
כִּי־זֶה שֹׁלֵחַ אֵלַי לֶאֱס�ף אִישׁ
מִצָּרַעְתּוֹ כִּי אַךְ־דְּעוּ־נָא וּרְאוּ
כִּי־מִתְאַנֶּה הוּא לִי: (ז) וַיְהִי
כִּשְׁמֹעַ | אֱלִישָׁע אִישׁ־הָאֱלֹהִים
כִּי־קָרַע מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל אֶת־בְּגָדָיו
וַיִּשְׁלַח אֶל־הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר לָמָּה
קָרַעְתָּ בְגָדֶיךָ יָבֹא־נָא אֵלַי וְיֵדַע
כִּי יֵשׁ נָבִיא בְּיִשְׂרָאֵל: (ח) וַיָּבֹא
נַעֲמָן בְּסוּסָו וּבְרִכְבּוֹ וַיַּעֲמֹד פֶּתַח־
הַבַּיִת לֶאֱלִישָׁע: (ט) וַיִּשְׁלַח אֵלָיו
אֱלִישָׁע מַלְאָךְ לֵאמֹר הָלוֹךְ
וְרָחַצְתָּ שֶׁבַע־פְּעָמִים בַּיַּרְדֵּן וְיָשֹׁב
בְּשָׂרְךָ לְךָ וּטְהָר: (י) וַיִּקְצֹף נַעֲמָן
וַיֵּלֶךְ וַיֹּאמֶר הִנֵּה אָמַרְתִּי אֵלַי |
יֵצֵא יָצוֹא וְעָמַד וְקָרָא בְּשֵׁם־יְהוָה
אֱלֹהָיו וְהֵנִיף יָדוֹ אֶל־הַמָּקוֹם וְאָסַף

בְּסוּסָיו קרי — המצורע

בריעף געלעזען, צעררים עף זיינע קלוידער, אונד שפראך: בין איך דען אין גאָטט, דער טעדטען אונד וויעדער לעבענ= דיג מאַכען קאַן, דאַס דיעזער מיר איינען אויסזעטציגען צור חיילונג זענדעט? אַבער נעבט אַכט, ער זוכט נור הענדעל מיט מיר אַנצופאַכען. (ח) וויא נון דער נעטטליכע מאַן פער= נאַהם, דאַס דער קעניג פאָן ישראל האַבע זיינע קלוידער צעררייסטען, שיקטע ער צו איהם הין, אונד ליעס א־הם זאגען: וואַרום צעררייסט דוא דיינע קלוידער? לאַס א־הן נור צו מיר קאָמטען, ער זאָלל ער= קענטען, דאַס ישראל פראָפע= טען האַט. (ט) נעמן קאַם אַל= זאָ מיט זיינען פפערדען אונד וואַגען, אונד היעלט פאָר דער חויזטהיר דעס אלישע. (י) דאַ שיקטע אלישע אייגען באָטטען הערוים, אונד ליעס איהם זאַ= גען: געה הין, באַדע דיך זיע= בענמאַל אים ירדן, זאָ ווירפט דוא וויעדער זאָ ריין זיין, וויא דוא עס ווארסט. (יד) נעמן אַבער וואַר דאַריבער אויפגע= בראַכט, אונד גינג הינוועג,

דען ער שפראך: איך דאַכטע ער ווירדע צו מיר הערוים קאָממען, זיך הינשטעללען, דען נאַמען דעס עוויגען זיינעס גאָטטעס אַנרופען, זיינע הענדע אויף דיא שאַדהאַפטען שטעל=

לען

ר ש "י

(ז) האלהים אני. ה"ל נקוד פתח ללמד שהוא בלי תמיהה: מתאנה. מבקש תואנה להתגרות בו: מתאנה. לשון עלילות: (יד) הנה אמרתי. סבור הייתי שלי יצא הנביא וידבר עמי וירפא את החולי והניף ידו אל מקום הנרעת:

אני

באור

אל תוך בני אדם ובחוליו הכל נדילין ממנו (מרע"י): (ז) האלהים, הה' לתמיה, כלומר היש בידי לרפא חולה: מתאנה, מבקש עלילה להתגרות בי כדי שילחם עמי: (יד) אל המקום,

מקום

הַמְצוֹרָע: (טו) הֲלֹא טוֹב אֲבָנָה
וּפַרְפַּר נַהֲרוֹת דַּמֶּשֶׂק מִכֹּל מֵימֵי
יִשְׂרָאֵל הֲלֹא־אֶרְחַץ בָּהֶם וְטָהָרְתִּי
וַיֵּפֶן וַיֵּלֶךְ בְּחֵמָה: (טז) וַיִּגַּשׁוּ עֲבָדָיו
וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו וַיֹּאמְרוּ אָבִי דָּבָר
גָּדוֹל הַנָּבִיא דִּבֶּר אֵלֶיךָ הֲלוֹא
תַּעֲשֶׂה וְאַף כִּי־אָמַר אֵלֶיךָ רְחַץ
וּטְהָר: (יז) וַיֵּרֶד וַיִּטְבֹּל בַּיַּרְדֵּן שֶׁבַע
פְּעָמִים כִּדְבַר אִישׁ הָאֱלֹהִים וַיָּשָׁב
בְּשָׂרוֹ כִּבְשַׂר נַעַר קָטֹן וַיִּטְהָר:
(יח) וַיָּשָׁב אֶל־אִישׁ הָאֱלֹהִים הוּא
וְכָל־מַחֲנֵהוּ וַיָּבֹא וַיַּעֲמֹד לְפָנָיו
וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא יָדַעְתִּי כִּי אֵין
אֱלֹהִים בְּכָל־הָאָרֶץ כִּי אִם־בְּיִשְׂרָאֵל
וְעַתָּה קַח־נָא בְּרָכָה מֵאֵת עַבְדֶּךָ:
(יט) וַיֹּאמֶר חַי־יְהוָה אֲשֶׁר־עָמַדְתִּי

אֶמְנָה קרי

לפניו

לען לענען, אונד זאָ דען אוים־
זאַטץ היילען — (טו) וויא, זינד
ניכט דיא פֿליססע דמשק'ס
אמנה אונד פרפר בעסער,
אַלס אַללע געווּעסער ישראל'ס?
זאָללטע איך מיך ניכט אין דיע־
זען באַדען קעננען, אום ריין צו
ווערדען? ער גינג אַלזאָ צאָר־
ניג הינוועג. (טז) זיינע בעדיע־
טען אַבער רעדעטען איהם צו,
אונד שפראַכען: אָ אונזער גע־
ביעטהער! העטטע דיר דער
פּראָפֿעט וואַס שווערעס אויף־
געטראַגען, וירדעכט דוא עס
ניכט געטהאַן האַבען, אום זאָ
פֿיעל מעהר, דאַ ער צו דיר נור
זאַגטע: באַדע דיך, זאָ ביזט
דוא ריין. (יז) ער גינג אַלזאָ
הינאַב, אונד טוכטע זיך זיע־
בען מאַהל אים ירדן אונטער,
וויא דער געטטליכע מאַן בע־
פֿאָהלען האַטטע, וואורדע ריין,
אונד בעקאַם איין פֿליוש וויא
אייניעס יונגען קנאַבען. (יח) היע־
רויף קעהרטע ער מיט זיינעם
גאַנצען געפֿאָלגע צו דעם
געטטליכען מאַננע צוריק,
שטעללטע זיך פֿאָר אויהן, אונד שפראַך: נון ערקעננע איך, דאַס קיין גאָטט אויף דער גאַנ־
צען ערדע איזט, אַלס נור אין ישראל; נים דאָך נון דיעם געשענק פֿאָן דיינעם קנעכטע אָן.
(יט) אלישע אַבער ערווידערטע: בייא דעם לעבען דעם עווינען, דעם איך דיענע, איך

נעה:

ר ש י

(טו) חני. כמו חדוני: הלא תעשה. וכי לא תעשה אפילו תאמר לך דבר טורח ואף כי קל ויאמר אחמר לך דבר קל רחץ וטהר: (יח) נרכה. מנחת שלום של הקנלת פנים שנוהל תלמיד לו ענד נשלום הרב שלו"ד נלע"ז (כמו נרחנית ל"נ י"ח):

ב א ו ר

מקום הלרעת: ואמר המצורע, נשר המלורע (מרל"ק): (טו) אבנה ופרפר, שמות להרות דמשק: הלא ארחץ בהם, אם נטבילה תוכל לטהר, תרחץ נהם: (טו) אבי, כתרגומו מרי: דבר גדול, כלומר אם דבר גדול נוה אליך לעשות הלא תעשה אף כי שאמר אליך רק דבר קטן נזאת הלא תוכל לנסות אם כנים: (יח) ויעמוד לפניו, ולמעלה נאמר נחזר עמד נעמן בפתח שעלת אליעע אליו מלאך, לפי שהיו נעמן זה מלורע ולכך לא הרשהו לנוא לניתו ועתה כשנרפא מלרעתו נא אליו תוך הנית: ברכה, מנחה, ורש"י ז"ל כתב שלומו של"ע ושל"ח

לְפָנָיו אִם־אֶקַּח וַיְפַצֵּר־בּוֹ לָקַחַת
וַיְמָאֵן: (כ) וַיֹּאמֶר נַעֲמָן וָלֹא יִתַּן־נָא
לְעַבְדְּךָ מַשָּׂא צֶמֶד־פְּרָדִים
אַדְמָה כִּי לוֹא־יַעֲשֶׂה עוֹד עַבְדְּךָ
עֹלָה וָזֶבַח לֵאלֹהִים אֲחֵרִים כִּי
אִם־לַיהוָה: (כא) לַדָּבָר הַזֶּה יִסְלַח
יְהוָה לְעַבְדֶּךָ בְּבוֹא אֲדֹנִי בֵּית־
רִמּוֹן לְהִשְׁתַּחֲוֹת שָׁמָּה וְהוּא נִשָּׁעַן
עַל־יָדִי וְהִשְׁתַּחֲוֵיתִי בֵּית רִמֹּן
בְּהִשְׁתַּחֲוֹתִי בֵּית רִמֹּן יִסְלַח־
נָא־יְהוָה לְעַבְדְּךָ בַּדָּבָר הַזֶּה:
(כב) וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ לְשָׁלוֹם וַיֵּלֶךְ
מֵאִתּוֹ כִּבְרַת אָרֶץ:

כתיב ולא קרי

תרגום אשכנזי מו

נעהמע ניכטם. נעמן דראַנג צוואַר אין איהן, אַבער ער שלוג עס דעננאָך אויס. (כ) נעמן שפראַך: קענטע וואָהל דיי= נעם קנעכטע ניכט זאָ פֿיעל ער= דע געגעבען ווערדען, אַלס איין פֿאַער מוילטהירע טראַגען קעננען? דען דיין קנעכט ווירד קינפֿטיג קיינעם אַנדערן גאָט= טע, זאָנדערן נור דעם עווי= גען אַלליין אָפּפֿער דאַרברינ= גען. (כא) נור דיעזעם פֿער= צייה דער עוויגע דיינעם קנעכ= טע, וען נעהמליך מיין הערר אין דעם טעמפּעל רמון'ס זיך צו בעטען ניעדערווירפֿט, אונר וויל ער זיך שטעטם אויף מיך שטיצט, איך אַלזאָ אויך דאַ= זעלבסט ניעדערפֿאַללען מוס, וען נור דיעם דער עוויגע מיר פֿערצייהען מעכטע! (כב) ליישע אַנטוואָרטעטע: ציעה נור הין

ארבעה

אין פֿריעדען. זאָ גינג ער פֿאָן איהם הינוועג.

פֿיער

ר ש י

(יט) לם לקח. שמי ענוכה זרה מעורבין בו: (כ) ולא. לשון נקבה לשון הלוחי: יתן נא. מלמה זו מארץ ישראל שהיה קדושה משל שני פרדים ומשאם לעירי ואעשה לותה מזבח: (כא) בית רמון. שם ענוכה זרה: והשתחויתי. על כרחי כשאוחה לרוני והוא נשען על ידי: (כב) כברת ארץ. שם מדה של קרקע כמו למדי כרס לרפי"נט בלע"ז (חיין יוך, חיין מאָרגען לאַנד וואָס חיין בעטטיאמטעם פעלדאָם בעדייטעט).

ארבעה

ב א ו ר

גרום: (יט) אם אקח, מלת לם שנועה הוא כמו לא: (כ) ולא יתן, לשון נקבה ושאלה, כן דעת רוב המפרשים וכן תרגמתי, ואולם נוכל לפרשהו בלשון אחר, והוא: שנעמן אמר לאלישע לם לא תרלה לעשות עמדי החסד שתקבל ממני הברכה, עשה עכ"פ החסד הזה ותתן לי אדמה מארץ הזאת למען שאוכל לזבוח עליו שלמים לפני ה': (כא) לדבר הזה יסלח, לם שתקבל לפני ע"ז בבית רמון בעל כרחי, כי מוכרח אני לבך, לאחרי שאדוני המלך נשען עלי ועל כן תמיד אני לאלו בבוחו שמה, ולם הוא ישתחוה גם אנוי מוכרח להשתחות מפני כבוד המלכות: (כב) וילך מאתו, המאמר הזה מחובר למה שלאחריו, ומסדרי הפטרות פסקי להלי מאמר בסגינת קריאת וטעם הפטרה זאת לפ' תוריע מובן מעלמו:

פתח

הפטרת מצורע

במלכים ב' סימן ז'.

וסס מל נו ער"ח מפטירין מחר חדש לעיל דף ג'. וסס הוף ר"ח מפטירין כח אמר לעיל דף ס'.

(ח) וְאַרְבָּעָה אֲנָשִׁים הָיוּ מְצֹרָעִים פֶּתַח הַשָּׁעַר וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ מָה אֲנַחְנוּ יֹשְׁבִים פֹּה עַד־מָתְנוּ: (ט) אִם־אָמַרְנוּ נָבוֹא הָעִיר וְהָרָעָב בָּעִיר וָמַתְנוּ שָׁם וְאִם־יָשַׁבְנוּ פֹה וָמָתְנוּ וְעַתָּה לְכוּ וְנִפְּלָה אֶל־מַחֲנֵה אֲרָם אִם־יְחַיֵּנוּ נִחְיֶה וְאִם־יְמִיתֻנוּ וָמָתְנוּ: (י) וַיָּקֻמוּ בַנֶּשֶׁף לָבוֹא אֶל־מַחֲנֵה אֲרָם וַיָּבֹאוּ עַד־קְצֵה מַחֲנֵה אֲרָם וְהִנֵּה אֵין־שָׁם אִישׁ: (יא) וַאדֹנָי הִשְׁמִיעַ אֶת־מַחֲנֵה אֲרָם קוֹל רֶכֶב וְקוֹל סוּס קוֹל חַיִל גָּדוֹל וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו הִנֵּה שָׂכַר עָלֵינוּ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶת־מַלְכֵי הַחִתִּים וְאֶת־מַלְכֵי מִצְרַיִם לָבוֹא עָלֵינוּ: (יב) וַיָּקֻמוּ וַיָּנוּסוּ בַנֶּשֶׁף

ויעזבו

(ח) פֿיער אויסזעטציג לייטע וואַרען דאַמאַהלס (אַלס נעהמליך הונגערסנאָטה אים לאַנדע וואַר) פֿאָר דעם טהאָרע דער שטאַדט (שומרון). דיעזע שפראַכען אייגער צום אַנדערן: וואָס בלייבען וויר היער, כיז ויר שטארבען? (ג) ווען ויר אויך אין דיא שטאַדט געהען וואָללטען, זאָ ווירדען ויר דאַ ווענען הונגערסנאָטה אומקאָממען מיססען, בלייבען ויר היער, זאָ מיססען ויר אויך אומקאָממען; וואָרע עס אַלזאָ ניכט בעסער ויר גינגען צו דעם לאַגער דער אַראַמיטער איבער? לאַכסען זיא אונז לעבען, זאָ איזט עס גוט, וואָ ניכט זאָ שטארבען ויר. (ג) זיא מאַכטען זיך אַלזאָ אין דער אַבענדדעממערונג אויף, נאַך דעם לאַגער ארם'ס צו געהען, אַלס זיא נון אַן דאַז לאַגער קאַמען, פֿאַנדען זיא דאַזעלבסט קיינען מענשען. (ד) דען דער עווינע האַטטע דיא אַראַמיטישע אַרמעע אין גערייש פֿאָן קריעגסוואַגען, פֿערדען אונד

ויעזבו

אייגער גראָסען אַרמעע הערען לאַכסען, אונד דאַ שפראַך אייגער צום אַנדערן: געווים האַט דער קעניג ישראל'ס דיא קעניגע פֿאָן חתים אונד מצרים געגען אונז אויפֿגעוויעגעלט, אונז צו איבערפֿאַללען. (ה) זיא האַטטען זיך דאַהער אין דער אַבענדדעממערונג אויפֿגע-

מאַכט

ר ש "י

(א) וארבעה אנשים • גיחזי וכניו: פתח השער • כמו שנאמר בדד ישב מחוץ למחנה מושבו: (ד) השמיע אל מחנה ארם • נדמה להם כחילו שומעין:

ומלחמו

ב א ו ר

(א) פתח השער, אל עיר שומרון: (ב) ונפלה, כתרגומו ונזדמע: (ד) וה' השמיע, נדמה להם כחלו שומעים (רש"י): (ה) וינוסו בנשף, תכף כשנשמעם הקול ונגש פחד גדול

בלבם

וַיַּעַזְבוּ אֶת־אָהֳלֵיהֶם וְאֶת־
סוּסֵיהֶם וְאֶת־חֲמֹרֵיהֶם הַמַּחֲנֶה
כַּאֲשֶׁר הִיא וַיָּנֻסוּ אֶל־נַפְשָׁם:
(ו) וַיְבֹאוּ הַמְצֹרָעִים הָאֵלֶּה עַד־
קְצֵה הַמַּחֲנֶה וַיָּבֹאוּ אֶל־אֹהֶל אֶחָד
וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ וַיִּשְׂאוּ מִשָּׁם כֶּסֶף
וְזָהָב וּבְגָדִים וַיֵּלְכוּ וַיִּטְמֹנוּ וַיָּשׁוּבוּ
וַיָּבֹאוּ אֶל־אֹהֶל אַחֵר וַיִּשְׂאוּ מִשָּׁם
וַיֵּלְכוּ וַיִּטְמֹנוּ: (ז) וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־
רֵעֵהוּ לֹא־כֵן אֲנַחְנוּ עֹשִׂים הַיּוֹם
הַזֶּה יוֹם־בְּשֹׂרָה הוּא וַאֲנַחְנוּ
מַחְשִׁישִׁים וְחִכִּינוּ עַד־אוֹר הַבֹּקֶר
וּמְצָאָנוּ עָוֹן וְעַתָּה לְכוּ וְנָבֹאָה
וְנַגִּידָה בֵּית הַמֶּלֶךְ: (ח) וַיָּבֹאוּ
וַיִּקְרְאוּ אֶל־שֹׁעַר הָעִיר וַיַּגִּידוּ
לָהֶם לֵאמֹר בָּאנוּ אֶל־מַחֲנֵה אֲרָם
וְהִנֵּה אֵין־שָׁם אִישׁ וְקוֹל אָדָם כִּי
אִם־הַסּוּס אָסוּר וְהַחֲמוֹר אָסוּר
וְאָהֳלִים כַּאֲשֶׁר הֵמָּה: (ט) וַיִּקְרָא

כאַטן, דיא פֿלוכטן ערגריפֿן, פֿען, צעלטע, פֿפֿערדע, עזעלן אונד דאז גאַנצע לאַגער, וויא עם וואר, צוריק געלאַססען, אונד בלאָם איהר לעבען צו רעטטען געזוכט. (ו) וויא נון יענע אויסזעטצי־גען אן דאז לאַגער קאַמען, גינגען זיא אין איין צעלט הינין, אַסען, טראַנקען, אונד טרוגען גאָלד, זילבער אונד קלייד־ונגם־שטיקקע דאַפֿאָן, פֿערגרובען עס, אונד גינגען הי־עראויף אין איין אַנדערעס צעלט, נאַהמען אויך, וואַס זיא דאַרין פֿאַנדען, אונד פֿערגרובען עס. (ז) אַבער נון שפּראַך אייגער צום אַנדערן: וויר טהון היער ניכט רעכט; דיעס איזט אין טאַג, דאַ ווייר גוטע נאַכריכט ברינגען קענטען, אונד ווייר שווייגען? — וואַרטען ווייר בי־ז דער מאָרגען אַנברי־כט, זאָ קענטען ווייר בעשטראַפֿט ווערדען; ווייר וואָללען אַלזאָ הינגעהען, אונד עס אין דעם קעניגליכען פּאַלַסטע אַנצייגען. (ח) זיא גינגען אַלזאָ צוריק, ריעפֿען דעם טהאָרוועכטער צו אונד שפּראַכען: ווייר זינד אין דעם אַראַמיט־שען לאַגער געווען, אַבער דאַ וואַר וועדער אייגער

השערים

מענש צו זעהען, נאָך אייגע מענשליכע שט־מע צו הערען, זאָנדערן פֿפֿערדע אונד עזעל וואַרען אַנגעבונדען, אונד דיא צעלטער שטאַנדען נאָך וויא זיא געווען וואַרען.

ר ש "י

דיא

(ז) ומלכנו עון. מתחייבין חנו למלכות: (ח) כחצר המה. נמו שהיו מלחים מתחלחם לח הוליחו מה שנחוכם:

באור

נלכם ונסו טרם נחו המלורעים (רל"ק): ויגוסו אל נפשם, להניל חת נפשם: (ז) ומצאנו עון, חס חנחנו שותקים ונמתין עד חור הבקר ידעו זה ישרחל וימלחנו עונם על חשר לח נשמרנו הנשוכה הזחת (רלב"ג): (ה) ויגידו להם, לכל חחד משוערי העיר: (ט) ויקרא השוערים,

הַשְּׁעָרִים וַיַּגִּידוּ בֵּית הַמֶּלֶךְ
פְּנִימָה׃ (י) וַיָּקָם הַמֶּלֶךְ לַיְלָה
וַיֹּאמֶר אֶל־עֲבָדָיו אַגִּידָה־נָּא לָכֶם
אֵת אֲשֶׁר־עָשׂוּ לָנוּ אֲרָם יָדְעוּ כִּי־
רְעֵבִים אֲנָחְנוּ וַיֵּצְאוּ מִן־הַמַּחֲנֶה
לְהֵחָבֵה בַּהַשָּׂדֶה לֵאמֹר כִּי־יֵצְאוּ
מִן־הָעִיר וְנִתְפְּשֵׂם חַיִּים וְאֶל־
הָעִיר נָבֹא׃ (יא) וַיַּעַן אֶחָד מֵעֲבָדָיו
וַיֹּאמֶר וְיִקְחוּ־נָא חֲמִשָּׁה מִן־
הַסּוּסִים הַנִּשְׁאָרִים אֲשֶׁר נִשְׁאֲרוּ־
בָהּ הִנָּם כְּכָל־הֲמוֹן יִשְׂרָאֵל
אֲשֶׁר נִשְׁאֲרוּ־בָהּ הִנָּם כְּכָל־הֲמוֹן
יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־תַּמּוּ וְנִשְׁלְחָה
וְנִרְאֶה׃ (יב) וַיִּקְחוּ שְׁנֵי רֶכֶב סוּסִים
וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ אַחֲרֵי מַחֲנֵה־אֲרָם
לֵאמֹר לְכוּ וּרְאוּ׃ (יג) וַיֵּלְכוּ
אַחֲרֵיהֶם עַד־הַיַּרְדֵּן וְהִנֵּה כָל־

בַּשָּׂדֶה קרי׳ הַמּוֹן קרי׳ הדרך

(ט) דיא טהָארוּאַבֵּע ריעף דיא וועבֶּטער, אונד דיעזע צייגטען עם אים פַאלַאסטע דעם קענינם אַן. (י) דער קענינ שטאַנד דעם נאַבֶּטם אויף, אונד זאַגטע צו זיינען האָבּבע, דיענטען: איך ווילל אייך זאַגען, וואָם ארם געגען אונז ווייל, לענם איזט: זיא ווייסען, דאַם ווייר הונגערסנאָטה האַבען, דאַרום האַבען זיא דאַז לאַגער פַּערלאַסטען, אונד זיך אויף דעם פֶּעלדע פַּערשטעקט, זיא דאַבֶּטען נעהמליך: וועז זיא אויס דער שטאַדט הערויס גענהען וועלדען, דאַן וואָללען ווייר זיא לעבענדיג ערגרייפֶען, אונד אין דיא שטאַדט איינדרינגען. (יא) איינער פַּאָן זיינען האָבּבעדיענטען ערוויע, דערטע, אונד שפראַך: מאַן קאַן דאָך פַּינף פַּאָן דענען אין דער שטאַדט איבערגעבליע, בענען פַּערדרבן דאַראַן וואַגען. וואַרען זיא ביזהער דער מענגע ישראל'ס גלייך, דיא אין דער שטאַדט איבריג בליע, בען, זאָ קענגען זיא אויך דערייניגען מענגע ישראל'ס גלייך וועלדען, דיא שאָן אומגעקאָממען זינד. ווייר וואָללען אַלזאָ הין שיקקען, אונד נאַכּרי־כֶּט אינציהען. (יב) מאַן נאַהם אַלזאָ צווייא רייטער, וועלכּע דער קענינ נאַך דעם לאַגער ארם שיקטע, כיט דעם בעפֶעהל: גענהעט הין אום אויסצוקונדשאַפֶּטען. (יג) זיא גינגען איהנען (דען אַראַמיטערן) אַלזאָ ביז אַן דען ירדן נאַך, אונד פַאַנדען דען גאַנ־

ר ש ' י

(י) כי רעבים אנחנו. ותלכים לגלות אל המלך ואל המזון: (יא) ויגד נזאלו בה. בתוך העיר אלל מתו ברעב: הנם ככל המון ישראל אשר נשארו בה. אם נאמר מסוכנים הם אלל יהרגם ארם הרי הנם בעיר הזאת נסבית הרעב בשאר כל המון ישראל אשר נשארו בה וזם יזוחו הנם ככל המון ישראל אשר תמו ברעב:

ב א ו ר

שוער העיר קרוי אל השוערים והם הסוכנים בלילה בעיר: (יא) הנם ככל המון, שעור הכתוב אמר למלך נקל ממצה סוסים ונשלחם לראות, כי מה לנו לחוס פן ימותו ע"י זונלזינו, מה בכך, היו הסוסים עד עתה בלותו המון ישראל אשר נשארו בחייס, יהיו מפלן ולהבא פלותו המון

הַחֹרֵךְ מְלֵאָה בְגָדִים וְכֵלִים אֲשֶׁר־
הִשְׁלִיכוּ אֲרָם בְּהָחְפָּזָם וַיָּשֻׁבוּ
הַמַּלְאָכִים וַיַּגִּדוּ לַמֶּלֶךְ: (יז) וַיֵּצֵא
הָעָם וַיָּבֹזּוּ אֶת מַחֲנֵה אֲרָם וַיְהִי
סְאָה־סֹלֶת בְּשֶׁקֶל וְסָאתַיִם
שְׂעֹרִים בְּשֶׁקֶל כִּדְבַר יְהוָה:
(יח) וְהַמֶּלֶךְ הִפְקִיד אֶת־הַשָּׁלִישׁ
אֲשֶׁר נִשָּׁעַן עַל־יָדוֹ עַל־הַשַּׁעַר
וַיִּרְמְסֵהוּ הָעָם בַּשַּׁעַר וַיָּמֹת
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר
דִּבֶּר בְּרֶדֶת הַמֶּלֶךְ אֵלָיו: (יט) וַיְהִי
כְּדַבֵּר אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל־הַמֶּלֶךְ
לֵאמֹר סָאתַיִם שְׂעֹרִים בְּשֶׁקֶל
וְסְאָה־סֹלֶת בְּשֶׁקֶל יִהְיֶה כָּעֵת
מָחָר בְּשַׁעַר שֹׁמְרוֹן: (כ) וַיַּעַן
הַשָּׁלִישׁ אֶת־אִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמַר
וְהִנֵּה יְהוָה עֹשֶׂה אֲרֻבּוֹת בַּשָּׁמַיִם
הֲיִהְיֶה כַּדָּבָר הַזֶּה וַיֹּאמֶר הִנְּךָ
רֹאֶה בְּעֵינֶיךָ וּמִשָּׁם לֹא תֹאכֵל:
(כא) וַיְהִי־לוֹ כֵּן וַיִּרְמְסוּ אֹתוֹ הָעָם
בְּחָפָּזָם קרי בַּשַּׁעַר וַיָּמֹת:
הלא

צען ווען פֿאָלל פֿאָן קלײדערן
אונד גערעטהשאַפֿטען, וועל־
כע ארם בייא דער אײלפֿער־
טיגען פֿלוכט פֿאָן זיך געוואָר־
פֿען האַטטע. אַלס נון דיא
באָטהען צוריק קאַמען, אונד
עם דעם קעניגע בעריכטע־
טען, (יד) דאַ ליעף דאַז
פֿאָלק הינאוים, אונד פֿלינדער־
טע דאַז גאַנצע לאַגער ארם׳ס.
מאַן בעקאַם נון איין סאה פֿײ־
נעם מעהל פֿיר איינען שקל,
אונד צוויי סאה גערשטען
אויך פֿיר איינען שקל, וויא
עם דער עוויגע פֿאָרהער גע־
זאַגט האַט. (טו) דער קעניג
בעשטעלטע דען אָבערסטען,
דער איהן שטעטס בעגלייטע־
טע, צור וואַכע אים טהאָרע,
דאַז פֿאָלק אַבער צערדריקטע
איהן אים טהאָרע, דאַס ער
שטאַרב, וויא דער גאָטטלי־
כע מאַן זאָלכעם, אַלס דער
קעניג צו איהם הינאַב גינג,
פֿאָרהער פֿערקינדיגעט האַט;
(טז) דען אַלס דער גאָטטליכע
מאַן דעם קעניג געזאַגט האַט־
טע: מאָרגען אום דיעזע צייט
ווירד צוויי סאה גערשטען
פֿיר אײנען שקל, אונד איינע
סאה פֿײנעם מעהל אויך פֿיר
איינען שקל אים טהאָרע
שומרון׳ס צו בעקאָממען זיין;
(יז) דער אָבערסטע אַבער דעם

גאָטטליכען מאַן דאַרויף ערוויעדערטע: וועו אויך דער עוויגע גאָטטרייד פֿאָם היממעל
רעגנען לייעסע, ווירד דיעזעם מעגליך זיין? דאַ שפראַך יענער: מיט דיינען אויגען ווירסט
דוא עם זעהען, אַבער ניכט׳ס דאַפֿאָן גענייעסען; (יח) אונד נון גאָשאַה עם איהם אויך זאָ;
דען דאַז פֿאָלק צערדריקטע איהן, דאַס ער שטאַרב.

ר ש "י

(יג) נהחפזם. נמהרם לנוס: (טו) לחזר נשען על ידו. לתמול כשנח לניח לליעב:

באור

לחזר כנר תמו: (יו) עישה ארובות, כתרגומו ולנו ס' פותח כווין ומחזיק טובח מן שמיח וכו':

הפטרת אחרי מות

גם אם אחרי מות וקדושים מחוברים, כמנהג פראג

בת"ע בעמוס סימן ט'

ובאשכנז מפטירין אותה בסדר קדושים

ואם מל בו ע"פ מפטירין וערבה לעיל דף י"ח ע"ב. ובערב ר"ח מפטירין מחר חדש לעיל דף ב'.

(ז) הֲלוֹא כִבְנֵי כֻשִׁיִּים אַתֶּם לִי
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נְאֻם־יְהוָה הֲלוֹא
אֶת־יִשְׂרָאֵל הֶעֱלֵיתִי מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם וּפְלִשְׁתִּים מִכַּפְתּוֹר
וַאֲרָם מִקִּיר: (ג) הִנֵּה עֵינֵי אֲדֹנָי
יְהוִה בַּמַּמְלָכָה הַחַטָּאָה
וְהִשְׁמַדְתִּי אֹתָהּ מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה
אֶפֶס כִּי לֹא הַשְׁמֵיד אַשְׁמִיד אֶת־
בֵּית יַעֲקֹב נְאֻם־יְהוָה: (ג) כִּי־הִנֵּה
אָנֹכִי מְצַוֶּה וְהַנְעֹתִי בְכָל־הַגּוֹיִם
אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר יִנּוֹעַ

בבברה

(ז) וואַהרליך איהר זייד מיר,
וויא דיא קינדער כושים
נעוואָרדען, ישראל! איזט דיעס
ישראל דאַז איך אוים מצרים
הערויף געפֿיהרט האַבע?
אָדער זינד עס דיא פלשתים
אוים כפתור, אונד ארם אוים
קיר? (ג) דאַז שטראַפֿענדע
אויגע דעס עווינען אַבער, שוי=
עט אויף דיא פֿערבראַכערישע
רעגיערונג, איך ווערדע זיא
פֿערניכטען, פֿאַן דיעזעם ערד=
רייך הינוועג, דאַז הויז יעקב
אַבער ווערדע איך ניכט גענצ=
ליך פֿערניכטען, שפריכט דער
עווינע. (ג) דען זיעהע! איך
האַבע עם בעשלאָסטען, דאַס
איך דאַז הויז ישראל אונשטעט
מאַכען ווילל, אונטער אַללען
פֿעלקערן, זאָ ווי מאַן אין אי=

ר ש י

(א) הלא כבני כושיים אתם לי. למה לממע מלהפריע מכם לחזר לינכם שניים חלי הלח מכני נח נאתם כאחר לומות כבושים לחזר נלמיתם להם כעינן שנאחר היהפוך כושי עורו כך לאתם תוכלו להטיב. הלח נטובתי תחלת נזרי נכם היח הוללחי שהולאתי לאתכם מארץ מלרים ומה לי נכך לף פלשתים כך הולאתי מכפתור כאשר נפתורים על העוים כעינן שנאי והעוים היושנים כאלרים עד עזה וגו' כאשר גם כני עזה ואחר סרני פלשתים תאתיהם והולאתים מידם ואף על פי כן לא עשיתים לי לעם: וארם מקיר. וכן לני עתיד להעלות את ארם מקיר שיגלם שם סנחריב ולקן הימים כשתנטל מלכות לאור יאלו: (ב) והשמדתי אותה. הממלכה הם בית יהוא לכל בית יעקב לא לאשמיד: (ג) כי הנה אנכי מלוה. להגלותם ולהניעם בכל הגוים הנעה רבה ויתירה כאחר ינוע מה שכוברין בכברה לאחר שנפלו ממנו סודין הדקין ונותרו הגסין שאין יכולין לנפת ואז המנענע מנענע בכל כאו: ינוע. על ידי אחר ולא יתכן לקרות

ינוע

ב א ו ר

(א) הלא כבני כושיים, הנה נבואה נאמרה על מלכות אפרים, לפי שעובדי עבודה זרה היו, לכך אמר אתם עושים מעשי בני כוש, שאינם מכירים אותי: הלא את ישראל, בלשון תימה: העליתי, כמו אחר העליתי, כלומר האם אתם ישראל אחר העליתי, או אם אתם פלשתים או ארם, וזכר אלו לפי שהם קרובים לארץ: (ב) הנה עיני ה', והפוכו הנה עין ה' אל יראיו. (ג) והניעותי, הטעם

ונגוים

בַּכְּבָרָה וְלֹא־יִפּוֹל צְרוֹר אָרְצָה׃
(ד) בַּחֶרֶב יָמוּתוּ כָּל חַטָּאֵי עַמִּי
הָאֹמְרִים לֹא־תַגִּישׁ וְתַקְדִּים
בַּעֲדֵינוּ הָרָעָה׃ (ה) בַּיּוֹם הַהוּא
אָקִים אֶת־סֻכַּת דָּוִיד הַנֹּפֶלֶת
וְגָדַרְתִּי אֶת־פִּרְצֵיהֶן וַהֲרִסֹתָיו
אָקִים וּבְנִיתִיהָ כִּימֵי עוֹלָם׃
(ו) לְמַעַן יִירְשׁוּ אֶת־שְׁאֵרִית אֱדוֹם
וְכָל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׁמִי
עֲלֵיהֶם נְאֻם־יְהוָה עֹשֶׂה זֹאת׃
(ז) הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה
וְנִגַּשׁ חוֹרֵשׁ בַּקּוֹצֵר וְדֹרֵךְ עֲנָבִים
בְּמֹשֵׁךְ הַזָּרַע וְהַטִּפּוּ הֶהָרִים
עָסִיס וְכָל־הַגְּבָעוֹת תִּתְמוֹגַגְנָה׃
(ח) וְשַׁבְתִּי אֶת־שְׁבוּת עַמִּי יִשְׂרָאֵל
וּבָנוּ עָרִים נְשַׁמּוֹת וְיָשָׁבוּ וְנָטְעוּ

כרמים

נעם זיעבע עטוואס העפטיג ריטטעלט, אונד דעננאך ניכטס אויף דיא ערדע פעללט.
(ד) דורכס שווערדט זאללען אללע פערברעכער מיינעם פאלקעס אומקאממען, דיא דא שפרעכען: דאז אונגליק טריפט נים, אונד עראיילט אונז ניכט. (ה) אלסדאן ווערדע איך דיא פערפאללענע היטטע דוד׳ס ווידער אויפריכטען, איהרע ריסס פערצייגען, דאז אינגעשטירצטע ווידער אויפשטעללען, אונד ווערדע זיא ווידער ערבויען, ווי אין פארמאהלס. (ו) דאמיט זיא דען איבערראסט פאן אדום, ווי אויך דיא איבריגען פעלקער פערזאגען ווייל זיא נאך מיינעם נאמען גענאננט ווערדען. זא שפריכט דער עווינע, דער דיזעס פאללפיהרען ווירד.
(ז) עס ווערדען צייטען קאממען שפריכט דער עווינע, ווא דער שניטטער אויף דען פפליגער, דער טרויבענטרעטער (ווינצער) אויף דען זעעמאן שטא־

סען ווירד; פאן דען בערגען ווירד זים טריפעלן, אונד דיא היגעל ווערדען צו צערפליסען שיינען. (ח) איך ווערדע אלסדאן מיין פאלק אוים דעם עלענדע פיהרען, זיא ווערדען דיא פערעדעטען שטעדטע ווידער אויפבויען, אונד זיא בעוואהנען, ווינבערנע פפלאנצען, אונד

ר ש "י

ינוע שהוא דבר הנע מאליו: (ד) לא תגיש ותקדים בעדינו הרעה. בשביל עוונינו לא תמהר הרעה לבוא ולבא: (ה) ביום ההוא. לאחרי בא עליהם כל אלה יבא יום ההוא המוכן לגאולה וכו׳ אקים סוכת דוד הנופלת י"ת מלכותא דבית דוד: (ו) למען יירשו. ישרחל את שארית אדום ואת כל הגוים כי נקרא שמי עליהם: לשון. כמו כי: (ז) ונגש חורש בקוצר. והשיג דים את בציר ובציר יסיג את זרע לא יספיקו לאחרונ עד שיגיע הקציר ולא יספיקו לבצור עד שיבא עת הזרע: תתמוגגנה. תרגם יונתן יתפלחון קרקע שנאמרה מתמוגגת בבא בתמים: עסיס. יין טוב ומתוק:

ב א ו ר

וכגוים ההם לא תרגיע: ולא יפול, פירושו עם כל זה לא יפול: (ז) ונגש חורש, כמו והשיג לכם דים את בציר: עסיס, שם כולל לכל משקה, לפי שם מעוניים לו משחר פירות וכן תרגומו:
התמוגגנה, נרקיס מרוב מלא שזב עליהן מהלחן כאלו הם נמוגים:

הפטרת אחרי מות

כְּרָמִים וְשָׁתוּ אֶת־יֵינָם וְעָשׂוּ גַנּוֹת
וְאָכְלוּ אֶת־פְּרִיהֶם: (ט) וְנָטַעְתִּים
עַל־אַדְמָתָם וְלֹא יִנָּתְשׁוּ עוֹד
מֵעַל אַדְמָתָם אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָהֶם
אָמַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

תרגום אשכנזי

אונד איהר־ען ווין טרינקען, גערטען אַנלעגען, אונד איהר פְּרִיכְטע געניעסען. (ט) איך ווערדע זיא אויף איהרעם ערדרייך באדען איינפַּלאַנצען, דאַס זיא ניע ווידער אויס דעם לאַנדע, דאַז איך איהנען איינגעגעבען, פַּערשטאָסען ווערדען זאָללען, שפריכְט דער עוויגע דיין נאָטט.

הפטרת קדושים כמנהג פראג

ביחזקאל סימן כ"ב

והאשכנזים מפטירין אותה בסדר אחרי מות.

וסמ"ק גו ראש חדש מפטירין כה אמר לעיל דף ה'

(ו) וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:
(ב) וְאַתָּה בֶּן־אָדָם הֲתִשְׁפֹּט
הֲתִשְׁפֹּט אֶת־עִיר הַדָּמִים
וְהוֹדַעְתָּהּ אֶת כָּל־תּוֹעֲבֹתֶיהָ:
(ג) וְאָמַרְתָּ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה
עִיר שֹׁפֶכֶת דָּם בְּתוֹכָהּ לָבוֹא
עִתָּהּ וְעָשְׂתָה גִלּוּלִים עָלֶיהָ
לְטָמְאָה: (ד) בְּדָמֵךְ אֲשֶׁר־שָׁפַכְתְּ
אָשַׁמְתְּ וּבְגִלּוּלַיִךְ אֲשֶׁר־עָשִׂית

(ו) דעם עוויגען וואָרט ווארד מיר וויא פַֿאלגט: (ב) מענשען! ווילסט דוא דיא בלוטשולדיגע שטאַדט ריכְטען, ווילסט דוא זיא ריכְטען, אונד איהר איהרע שאַנדטהאַטען פַֿאַרריקקען? (ג) זאָ זאַגע, זאָ שפריכְט דער עוויגע: אָ מיין אַלמערדערישע, גרייל אויס איבענדע שטאַדט! דיין אונטערגאַנג איזט נון דאַ. (ד) דורך דיינע בלוטפַֿערגיסונגען איבערהיפַֿטעסט דוא דיך מיט זינדען, דורך דיינע אויסגעאיבטען גרייליע ווא־

טמאת

ר ש "י

דעסט

(א) ויהי דבר ה' אלי לאמר: (ב) התשפט את עיר הדמים. ירושלים: והודעתה. מניק ה"ל והודעת אותה: (ג) עיר שופכת דם בתוכה לבוא עתה. הרי זה מקרא מסורס וזהו פירושו עיר שופכת דם בתוכה לבוא עתה לפני ה' אלהים: ועשתה גלולים. כמו תאר עשתה גלולים

באור

(ב) התשפוט התשפוט, הכפל לחזק הענין: והודעתה, מוסב למעלה ושעור אם תרצה לשפוט את עיר הדמים ולהודיע אותה את תועבותיה. וי"מ שהוא מתשובת התלמי אם תרצה לשפוט

טָמֵאת וַתִּקְרֵיבִי יָמַיִךְ וַתָּבוֹא עַד־
שְׁנוֹתָיִךְ עַל־כֵּן נְתַתִּיךְ חֶרְפָּה
לַגּוֹיִם וְקָלָסָה לְכָל־הָאֲרָצוֹת׃
(ה) הַקְּרֹבוֹת וְהָרְחֹקוֹת מִמֵּךְ
יִתְקַלְסוּ־בָךְ טְמֵאַת הַשֵּׁם רַבַּת
הַמְּהוּמָה׃ (ו) הִנֵּה נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל
אִישׁ לִזְרֹעוֹ הָיוּ בָךְ לְמַעַן שְׁפָךְ־
דָּם׃ (ז) אָב וָאֵם הֵקַלּוּ בָךְ לַגֵּר
עָשׂוּ בְעֹשֶׁק בְּתוֹכֵךְ יָתוֹם וְאַלְמָנָה
הוֹנוּ בָךְ׃ (ח) קָדָשַׁי בָּזִית וְאֶת־
שַׁבְּתֹתַי חִלַּלְתְּ׃ (ט) אַנְשֵׁי רָכִיל
הָיוּ בָךְ לְמַעַן שְׁפָךְ־דָּם וְאֶל־
הֶהָרִים אָכְלוּ בָךְ זִמָּה עָשׂוּ
בְּתוֹכֵךְ׃ (י) עֶרְוַת־אָב גִּלָּה־בָךְ

טמאת

דעסט דוא גענצליך פֿעראונ־
רייניגעמ, נון נעהערן זיך הער־
אן דיינע לעטצטען טאגע, דאז
ענדע דיינער יאהרע האסט
דוא נון ערריכטן; צום שפאטט
אללער פֿעלקער ווערדע איך
דיך מאכן, צום האהנגע־
לעכטער אללער לענדער;
(ה) נאהע אינד ענטפֿערנטע
ווערדען דיך שעלטען: בע־
רימטגטע, אונרייגע, אונהייל־
שטיפֿטערין! (ו) זיהע! דיא
גרעסטען טיראננען זינד אין
דיר צו פֿירשטען ישראל׳ס גע־
ווהלט, אום דיינען בלוט־
דורשט נור עהער צו שטיל־
לען; (ז) אין דיר פֿעראכטעט
מאן פֿאטער אונד מוטטער,
אונטערדריקט רייבעריש דען
פֿרעמדען, הינטערגעהט וואי־
זען אונד ויטוען; (ח) ענט־
ווייהעט מיינע הייליגטהימער,
אונד פֿערשמעהט מיינע רוהע־

טאגע. (ט) אין דיר אונטערהעלט מאן פֿערלייומדער, דען מיכעלמאכד דאדורך אויסצו־
איבען. אויך דען בערגען ווירד דען געטצטען צו עהרען געשמויזט, קיינע שאנדטהאט
בלייבט אין דיינער מיטטע אונטערלאסטען. (י) שאאם דעם פֿאטערם ווירד געבלעסט, בע־

ר ש "י

שלאַ־

גלולים וגו׳: (ד) עד שנותיך. גזירת ונושנתם בנימטריא שמר משה: וקלסה דנה שהכל נדברים בך פרלר"ן בלע"ז (עיין בהמעמר במדבר י"ד ל"ו) יתקלסו בך ומה היה הקלסה טמאת השם זו היא שטמאת את שמה שהיו נקראים עם קדוש בניהם ליולדם וגרמו עלמם להקרות עם טמא שפתים: (ו) איש לזרועו. כל דאליס גבר: (ז) אב ואם הקלו בך. כל התועבות שבפרשת קדושים תהיו שהוזהרו עליהם נמנו כאן: (ח) קדשי בזית. ולא כמו שאמרתי לרלונכם תזכרו: (ט) ואל ההרים אכלו בך. ובטוריא פלמו בין לטעותם: זמה. עלות על רעתם:

ותבלעי

באור

לספוד אותה לזו תודיע לה את תועבותיה: (ד) וקלסה, דנה שהכל נדברים בך פרלרין בלע"ז ובלעזן מצכנז (געזעדע): (ה) טמאת השם, כלומר זאת היא הקלסה אשר יתקלסו בך כי יקראו לאחריך טמאת השם רבת המהומה: (ו) הנה נשיאי ישראל, לאמר אד מן חבריה שבך פרוזו בך בארי לנשיאי ישראל כפי זרועם, כלומר כל עוד שראו איש זרוע, היו בוחרים לאותו לנשיא, וכל זאת למען שיוכלו לשפוך דם יותר, וכן תרגמתי: (ט) ואל ההרים, כמו על ההרים ושם אכלו לבגוד פסיליהם, ויונתן תרגם לפי הכוונה ובטוריא פלמו בין לטעותם: זמה עשו, הוא דרך כלל לכל העבירות ואחרי כן פרט קלתם (מרד"ק):

טְמֵאַת הַנִּדָּה עִנּוּ־בָךְ׃ (יח) וְאִישׁ
אֶת־אֵשֶׁת רֵעֵהוּ עָשָׂה תּוֹעֵבָה
וְאִישׁ אֶת־כַּלָּתוֹ טִמֵּא בְּזִמָּה וְאִישׁ
אֶת־אֲחֹתוֹ בַּת־אָבִיו עִנָּה־בָךְ׃
(יט) שֹׁחַד לָקְחוּ־בָךְ לְמַעַן שְׁפֹךְ־
דָּם נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית לָקַחְתְּ וַתְּבַצְּעִי
רֵעַיִךְ בַּעֲשֹׁק וְאֹתִי שָׁכַחַתְּ נְאֻם
אֲדֹנָי יְהוִה׃ (כ) וְהִנֵּה הִכֵּיתִי כַפִּי
אֶל־בִּצְעֵךְ אֲשֶׁר עָשִׂית וְעַל־דָּמֵךְ
אֲשֶׁר הָיוּ בְתוֹכֵךְ׃ (כא) הֲיַעַמְדוּ
לֵבָב אִם־תֶּחֱזַקְנָה יָדַיִךְ לַיָּמִים
אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה אוֹתָךְ אֲנִי יְהוָה
דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי׃ (כב) וַהֲפִיצוֹתִי
אוֹתָךְ בַּגּוֹיִם וְזֵרִיתִיךְ בָּאֲרָצוֹת
וַהֲתַמּוֹתִי טֻמְאָתֵךְ מִמֵּךְ׃(כג)וְנֶחֱלְתְּ
בָּךְ לְעֵינֵי גּוֹיִם וְיָדַעַתְּ כִּי־אֲנִי יְהוָה׃

בפראג מסיימין כאן

(כד) וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ (כה) בֶּן־
אָדָם הָיוּ־לִי בֵּית־יִשְׂרָאֵל לְסוּג כֻּלָּם
נְחשֶׁת וּבְדִיל וּבַרְזֶל וְעוֹפֶרֶת בְּתוֹךְ כּוּר
סִגִים כֶּסֶף הָיוּ׃ (כו) לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי
יְהוִה יַעַן הֱיוֹת כֻּלְּכֶם לְסִגִים לָכֵן הִנְנִי
קֹבֵץ אֶתְכֶם אֶל־תּוֹךְ יְרוּשָׁלָם׃ לסיג קרי

ר ש "י

(יב) ותבלעי רעיך בעושק. ס נשרת את לוהניך בעושק שעשקת מן העניים. לשון לחר ותבלעי לשון גזל כמו ובולע בדך נאם ה' וכה פתרונו ותגזלי לרעיך בעושק: (יג) הכיתי כפי. לעקתי ויי וקינה: על בצעך. כאן למדנו שהגזל קשה מן הכל שעליו נתחתם גזר דין: (יד) תאמר אני עושה אותך. כועל לך כפעלך: (טו) והתמותי. וכליתי: (טו) ונחלת בך. תתחלחלי בעצמך על מה שעשית:

באור

(יג) והנה הכיתי כפי, דרך משל כאדם המכעיר על דבר שעכה כף אל כף. ויונתן תרגם רחוק מן הכוונה בחמרו והא לחיתי פורענתך עלך וכו'. (טו) ונחלת, ענינו חלול.

ביחזקאל סימן כ׳

ויש מפטירין לותה נקדר אחרי מות.

וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: בֶּן־אָדָם דַּבֵּר אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל
וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הֲלִדְרֹשׁ אֹתִי אַתֶּם בָּאִים
חַי־אָנִי אִם־אִדָּרֵשׁ לָכֶם נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה: הֲתִשְׁפֹּט אֹתָם
הֲתִשְׁפֹּט בֶּן־אָדָם אֶת־תּוֹעֲבוֹת אֲבוֹתָם הוֹדִיעֵם: וְאָמַרְתָּ
אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה בְּיוֹם בָּחֳרִי בְיִשְׂרָאֵל וָאֶשָּׂא יָדִי
לְזֶרַע בֵּית יַעֲקֹב וָאִוָּדַע לָהֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וָאֶשָּׂא יָדִי לָהֶם
לֵאמֹר אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: בַּיּוֹם הַהוּא נָשָׂאתִי יָדִי לָהֶם
לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֶל־אֶרֶץ אֲשֶׁר־תַּרְתִּי לָהֶם זָבַת חָלָב
וּדְבַשׁ צְבִי הִיא לְכָל־הָאֲרָצוֹת: וָאֹמַר אֲלֵהֶם אִישׁ שִׁקּוּצֵי עֵינָיו
הַשְׁלִיכוּ וּבְגִלּוּלֵי מִצְרַיִם אַל־תִּטַּמָּאוּ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:
וַיַּמְרוּ־בִי וְלֹא אָבוּ לִשְׁמֹעַ אֵלַי אִישׁ אֶת־שִׁקּוּצֵי עֵינֵיהֶם לֹא
הִשְׁלִיכוּ וְאֶת־גִּלּוּלֵי מִצְרַיִם לֹא עָזָבוּ וָאֹמַר לִשְׁפֹּךְ חֲמָתִי
עֲלֵיהֶם לְכַלּוֹת אַפִּי בָּהֶם בְּתוֹךְ אֶרֶץ מִצְרָיִם: וָאַעַשׂ לְמַעַן
שְׁמִי לְבִלְתִּי הֵחֵל לְעֵינֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־הֵמָּה בְתוֹכָם אֲשֶׁר
נוֹדַעְתִּי אֲלֵיהֶם לְעֵינֵיהֶם לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: וָאוֹצִיאֵם
מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם וָאָבִאֵם אֶל־הַמִּדְבָּר: וָאֶתֵּן לָהֶם אֶת־חֻקֹּתַי
וְאֶת־מִשְׁפָּטַי הוֹדַעְתִּי אוֹתָם אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאָדָם וָחַי
בָּהֶם: וְגַם אֶת־שַׁבְּתוֹתַי נָתַתִּי לָהֶם לִהְיוֹת לְאוֹת בֵּינִי וּבֵינֵיהֶם
לָדַעַת כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשָׁם: וַיַּמְרוּ־בִי בֵּית־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר
בְּחֻקֹּתַי לֹא־הָלָכוּ וְאֶת־מִשְׁפָּטַי מָאָסוּ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם
הָאָדָם וָחַי בָּהֶם וְאֶת־שַׁבְּתֹתַי חִלְּלוּ מְאֹד וָאֹמַר לִשְׁפֹּךְ חֲמָתִי
עֲלֵיהֶם בַּמִּדְבָּר לְכַלֹּתָם: וָאֶעֱשֶׂה לְמַעַן שְׁמִי לְבִלְתִּי הֵחֵל
לְעֵינֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִים לְעֵינֵיהֶם: וְגַם־אֲנִי נָשָׂאתִי יָדִי
לָהֶם בַּמִּדְבָּר לְבִלְתִּי הָבִיא אוֹתָם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַתִּי זָבַת
חָלָב וּדְבַשׁ צְבִי הִיא לְכָל־הָאֲרָצוֹת: יַעַן בְּמִשְׁפָּטַי מָאָסוּ
וְאֶת־חֻקֹּתַי לֹא־הָלְכוּ בָהֶם וְאֶת־שַׁבְּתוֹתַי חִלֵּלוּ כִּי אַחֲרֵי
גִלּוּלֵיהֶם לִבָּם הֹלֵךְ: וַתָּחָס עֵינִי עֲלֵיהֶם מִשַּׁחֲתָם וְלֹא־עָשִׂיתִי
אוֹתָם כָּלָה בַּמִּדְבָּר: וָאֹמַר אֶל־בְּנֵיהֶם בַּמִּדְבָּר בְּחֻקֵּי

הפטרת קדושים

אֲבוֹתֵיכֶם אַל־תֵּלֵכוּ וְאֶת־מִשְׁפְּטֵיהֶם אַל־תִּשְׁמֹרוּ וּבְגִלּוּלֵיהֶם
אַל־תִּטַּמָּאוּ: אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּחֻקּוֹתַי לֵכוּ וְאֶת־מִשְׁפָּטַי
שִׁמְרוּ וַעֲשׂוּ אוֹתָם: וְאֶת־שַׁבְּתוֹתַי קַדֵּשׁוּ וְהָיוּ לְאוֹת בֵּינִי
וּבֵינֵיכֶם לָדַעַת כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

הפטרת אמור

ביחזקאל סימן מ"ד

(ז) וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם בְּנֵי צָדוֹק
אֲשֶׁר שָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת
מִקְדָּשִׁי בְּתָעוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
מֵעָלַי הֵמָּה יִקְרְבוּ אֵלַי לְשָׁרְתֵנִי
וְעָמְדוּ לְפָנַי לְהַקְרִיב לִי חֵלֶב וָדָם
נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה: (ג) הֵמָּה יָבֹאוּ
אֶל־מִקְדָּשִׁי וְהֵמָּה יִקְרְבוּ אֶל־
שֻׁלְחָנִי לְשָׁרְתֵנִי וְשָׁמְרוּ אֶת־
מִשְׁמַרְתִּי: (ג) וְהָיָה בְּבוֹאָם אֶל־
שַׁעֲרֵי הֶחָצֵר הַפְּנִימִית בְּגָדֵי
פִשְׁתִּים יִלְבָּשׁוּ וְלֹא־יַעֲלֶה עֲלֵיהֶם
צֶמֶר בְּשָׁרְתָם בְּשַׁעֲרֵי הֶחָצֵר
הַפְּנִימִית וָבָיְתָה: (ד) פַּאֲרֵי
פִשְׁתִּים יִהְיוּ עַל־רֹאשָׁם וּמִכְנְסֵי
פִשְׁתִּים יִהְיוּ עַל־מָתְנֵיהֶם לֹא

(ז) ד"א פריעסטער אתד לע"ו ווי‌טטען, קינדער צדוק'ס, דיא דיא בעוואַנג מיינעם היילינטהומס היעלטען, וועה"ר ענד דעסטען ישראל פֿאָן מיר אַבטרינניג וואַר, זאָללען הער"ן נאַהען, מיר צו דיענען, אונד פֿאָר מיר שטעהען, אונ"ש שליטט אונד בלוט פֿאָר מיר צו אָפּפֿערן, שפריכט דער הערר, דער עוויגע. (ב) זיא קאָממען אין מיין היילינטהום, נעהערן זיך מיינעם טישע מיר צו דיענען, אונד בעאַכטען מיינע פֿעראָרדנונג. (ג) וועז זיא אין דאַז טהאָר דעס אינ"ש נערן האָפֿעם איינגעהען, קליי"ד דען זיא זיך אין ליינען גע"ו וואַנד, ברינגען קיינע וואָללע אויף זיך, וועז זיא מיר אין דען פֿפֿאָרטען דעס איינגערן הא"פֿעס, אונד אים טעמפּעל דיע"נען; (ד) איינען ליינענען בונד טראַגען זיא אויף איהרעם הויפּטע, ליינענע ביינקליידער אויף איהרען לענדען, אונד

יחגרו

ר ש י

(א) והכהנים הלויים בני לדוק. לפי שהיה כ"ג משמש ראשון במקדש בימי שלמה נקראו על שמו: בתעות. קשתי"ש בלע"ז (ונדמוס מצות רע"ח נדפס קהנדילש תרר"נט בל"ח מום זיו חיר"ע ענד וחרען): (ג) אל שערי החצר הפנימית. לפני ולפנים ביום הכפורים: ולא יעלה עליהם למר. תכלת שהיה במעיל ונאצנט לא ילבשנו ביום הכפורים בעבודת פנים: וביתה. ולפנים: (ד) פארי. קאפי"לאז בלע"ז (קאפפען, מיטצען): לא יגרו ביזע. שניהו בברייתא לין מוגרין

במקוס

יַחְגְּרוּ בַּיָּזַע: (ה) וּבְצֵאתָם אֶל־ הֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה אֶל־הָעָם יְפַשְּׁטוּ אֶת־ בִּגְדֵיהֶם אֲשֶׁר־הֵמָּה מְשָׁרְתִים בָּם וְהִנִּיחוּ אוֹתָם בְּלִשְׁכֹת הַקֹּדֶשׁ וְלָבְשׁוּ בְּגָדִים אֲחֵרִים וְלֹא־יְקַדְּשׁוּ אֶת־הָעָם בְּבִגְדֵיהֶם: (ו) וְרֹאשָׁם לֹא יְגַלֵּחוּ וּפֶרַע לֹא יְשַׁלֵּחוּ כָּסוֹם יְכַסְּמוּ אֶת־רָאשֵׁיהֶם: (ז) וְיַיִן לֹא־יִשְׁתּוּ כָּל־כֹּהֵן בְּבוֹאָם אֶל־ הֶחָצֵר הַפְּנִימִית: (ח) וְאַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה לֹא־יִקְחוּ לָהֶם לְנָשִׁים כִּי אִם־בְּתוּלֹת מִזֶּרַע בֵּית יִשְׂרָאֵל

והאלמנה

ח זאללען זיך מיט קיינעם שוויים באנדע גירטען; (ה) וועז זיא אין דען אייסערן האף הינוים נעהען, אין דען אייסערן האף נעהמליך צו דעם פאלקע, ציעהען זיא דיא קלייידער, אין דענען זיא מיר דיענען, אוים, אונד לעגען זיא ניעדער אין דער קאממער דעם היילי׳ן טהום׳ס, אונד ציעהען זיך אנדערע קלייידער אן, דאמיט זיא דאז פאלק ניכט דורך איהרע קלייידער וויהען; (ו) איהר הויפט זאללען זיא ניכט שעערען, אויך דאז האאר ניכט ווילד וואכסען לאססען, זאנדערן פערשניי׳ דען זאללען זיא איהר הויפט־ האאר. (ז) ניעמאנד פאן דען פריעסטערן דארף זוין טרינ־ קען, וועז זיא אין דען אינגערן האף אייניטרעטען; (ח) ווימ־ וועז אונד פערשטאסענע דיר

פען זיא ניכט צור פרוא נעהמען, נור יונגפרוין׳ען פון דעם הויז׳ע ישראל׳ס קענען

זיא

ר ש״י

במקום שמזיעין לא למעלה מלפיליהם ולא למטה ממתניהם שהוא מקום זיעה לגל״ח שויי״ר בלע״ז (חיץ טוויסע). לשון אחר אסרה התורה לכהנים מלבושי למר כי הלמר מזיע הגוף ומזיע את הבגד: (ה) לל החלר החילונה לל החלר החילונה. לפי שהי׳ מדבר בהיכל לפני ולפנים וקרלם חלר הפנימית וחלבלם יש לו לקרות עזרת ישרלל חלר החילונה לכך הוליך לנפול ב׳ פעמי׳ לומר שעל עזרת נשים הוא לומר מקום שכל ישרלל נכנסין: והניחו לותם בלשנות הקודש. כמו שלמר משה רבינו ע״ה ופשט לת בגדי הכד לבש וגו׳ והניחם שם: ולא יקדשו לת העם. תרגם יונתן ולא יערבון עם עמא בלבושיהון כלומר לא יגעו לל העם בבגדיהם הקדושים שאין בגדי חול טהורים לכל בגדי הקדש: (ו) ורלשם לא יגלחו. להעביר לת כל השער: ופרע לא ישלחו. גדול שער לא ירבו: בסוס יכסמו. נכוסמת הזו שסדורין בשבולת רלשו של זה בכל עיקרו של זה כך שמעתי משמו של רבי מנחם זכ״ל ויתכן לפרשו לשון מדת הכר השוה לא גזזית רלש ולא גדול שער ללא במדה שוה למו״ליר בלע״ז (חייבע גלייבע פארק געבען, עיין רש״י יבמי׳ מ׳ י״ב): (ז) ובשם לל החבר הפנימית. לל ההיכל: (ח) כי לם בתולות יקחו. הכהנים הגדולים לבל יש מן הכהנים

ב א ו ר

(ד) ביזע, פי׳ בגד העשוי לקבל הזיעה במקום הזיעה: (ה) ולא יקדשו, שלא יקדשו לותם בנגיעם בהם בגגדי כהונה כי לם יגעו העם בבגדיהם שהם קודש ימלם שהם קדושים במותם: (ו) ופרע לא ישלחו, לא יגדלו לת השער כלי סדר לזה נקרא פרע מלשון בפרוע פרעות: בסום, כן נקרא תתוך השער לסדהו על כותפ והוא נגד פרע:

חרגום אשכנזי

זיא הירַאטהען, איינעם פריע־
סטערס ווייטוועג קענען זיא
אַבער הירַאטהען. (ט) מיין
פֿאלק זאָללען זיא אונטערריכ־
טען, וואַס הילוג אונד ניכט־
הילוג זייא, אוהם קונד טהון,
וואַס רין אונד אונרין זייא;
(י) אין שטרייטזאַכען זאָללען
זיא נאַך מיינעם רעכטע אור־
טהיילען אונד שליכטען, מיי־
נע לעהרען אונד געזעטצע פיר
אַללע פֿעסטע זאָללען זיא בע־
אָבאַכטען, אונד מיינע רוהע־
טאָגע הילוגען. (יא) בייא
קיינעם מענשען לייבנאַם דיר־
פֿען זיא קאָממען, דאַס זיא
ניכט אונריין ווערדען, אוים־
גענאָממען בייא פֿאַטער, מוט־
טער, זאָהן, טאָכטער, ברו־
דער אונד שוועסטער דיא
ניע פֿערהירַאטהעט וואַר,
דירפֿען זיא זיך פֿעראונרייני־
גען. (יב) נאַך זיינער רייניגונג
צעהלט ער זיבען טאָגע,
(יג) אונד אַם טאָגע, ווען
ער אין דאָז הויליגטהום אין
דען אינגערן האָף טריטט,
אום אים הויליגטהומע זיינען
דיענסט צו טהון, אָפפֿערט ער
זיין זינדענאָפפֿער. זאָ שפריכט
דער הערר דער עוויגע.

הפטרת אמור

וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר־תִּהְיֶה אַלְמָנָה
מִכֹּהֲנִן יִקָּחוּ: (ט) וְאֶת־עַמִּי יוֹרוּ
בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל וּבֵין־טָמֵא לְטָהוֹר
יוֹדִיעֻם: (י) וְעַל־רִיב הֵמָּה יַעַמְדוּ
לְמִשְׁפָּט בְּמִשְׁפָּטַי יִשְׁפְּטֻהוּ וְאֶת־
תּוֹרֹתַי וְאֶת־חֻקֹּתַי בְּכָל־מוֹעֲדַי
יִשְׁמֹרוּ וְאֶת־שַׁבְּתוֹתַי יְקַדֵּשׁוּ:
(יא) וְאֶל־מֵת אָדָם לֹא יָבוֹא
לְטַמְּאָה כִּי אִם־לְאָב וּלְאֵם וּלְבֵן
וּלְבַת לְאָח וּלְאָחוֹת אֲשֶׁר־לֹא־
הָיְתָה לְאִישׁ יִטַּמָּאוּ: (יג) וְאַחֲרֵי
טָהֳרָתוֹ שִׁבְעַת יָמִים יִסְפְּרוּ־לוֹ:
(יג) וּבְיוֹם בֹּאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ אֶל־
הֶחָצֵר הַפְּנִימִית לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ
יַקְרִיב חַטָּאתוֹ נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה:
(יד) וְהָיְתָה לָהֶם לְנַחֲלָה אֲנִי
נַחֲלָתָם וַאֲחֻזָּה לֹא־תִתְּנוּ לָהֶם
בְּיִשְׂרָאֵל אֲנִי אֲחֻזָּתָם: (טו) הַמִּנְחָה

לְמִשְׁפָּט קרי. יִשְׁפְּטֻהוּ קרי. והחטאת

(יד) דיעם זייא איהר ערבטהייל, איך נעהמליך בין איהר ערבטהייל, קיין אייגענטהום זאָלל איהנען גענעבען ווערדען, איך בין איהר אייגענטהום. (טו) דאָז שפיזאָפֿער, זינד־

ר ש י

לחזר יקחו את החלמנה כגון הדיוטין וזהו מכהן יקחו יש מן הכהנים שמותרין בחלמנה. מנחתי: לחזר תהיה לחלמנה. גמורה פרט לגרושה חף על פי שמניוה היא לסורה חף להדיוט: (יב) ולחרי טהרתו. לחזר פריצתו מן המת כך מניוה במועד קטן: (יג) וביום בואו. תחלה אל הקדש להתחנך לעבודה יקריב חטאתו זו עבירת החיפה שלו כך מניוה במועד קטן שהכהן הדיוט טעון עבירת החיפה ביום מינוכו כענין שנאמר זה הקרבן אהרן ובניו וגומר וכמו שמפורש במסכת מנחות: (יד) והיתה להם. הכהונה לנחלה:

וְהַחַטָּאת וְהָאָשָׁם הֵמָּה יֹאכְלוּם
וְכָל־חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לָהֶם יִהְיֶה:
(יז) וְרִאשִׁית כָּל־בִּכּוּרֵי כָל
וְכָל־תְּרוּמַת כָּל מִכָּל
תְּרוּמֹתֵיכֶם לַכֹּהֲנִים יִהְיֶה
וְרֵאשִׁית עֲרִיסֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַכֹּהֵן
לְהָנִיחַ בְּרָכָה אֶל־בֵּיתֶךָ: (יח) כָּל־
נְבֵלָה וּטְרֵפָה מִן־הָעוֹף וּמִן־
הַבְּהֵמָה לֹא יֹאכְלוּ הַכֹּהֲנִים:

זינדאָפּפֿער אונד שולדאָפּפֿער
זאָללען זיא פֿערצעהרען, אונד
אַללעם באַנגנוט אין ישראל
געהערט איהנען. (יז) דאַז
ערשטע פֿאָן אַללעם פֿריהצײ־
טיגען אונד דיא העבע פֿאָן
אַללעם, געהערט דען פּריע־
סטערן, אויך אייערעם טײ־
געם ערשטלינג געבט איהר
דעם פּריעסטער, אויף דאַס
זעגען אין אייערעם הויז רו־
הע. (יז) אַללעם אומגעפֿאַל־
לענע אונד צעררישענע, זאָ
וואָהל פֿאָם געפֿלוגעל אַלס
פֿאָם פֿיהע דירפֿען דיא פּריע־
סטער ניבֿט גענישען.

הפטרת בהר סיני

ירמיה סימן ל"ב

(ו) וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ הָיָה דְבַר־יְהוָה
אֵלַי לֵאמֹר: (ז) הִנֵּה חֲנַמְאֵל
בֶּן־שַׁלֻּם דֹּדְךָ בָּא אֵלֶיךָ לֵאמֹר
קְנֵה לְךָ אֶת־שָׂדִי אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת
כִּי לְךָ מִשְׁפַּט הַגְּאֻלָּה לִקְנוֹת:
(ג) וַיָּבֹא אֵלַי חֲנַמְאֵל בֶּן־דֹּדִי כִּדְבַר

(ו) ירמיה שפראך: מיר וואַרד
דאַז וואָרט דעם עוויגען, אַל־
זאָ: (ז) זיהע חנמאל, דיינעס
אָהיימס שלב'ס זאָהן, ווירד צו
דיר קאָממען אונד שפרעבען:
קויפֿע דיר מיין פֿעלד, וועל־
כעם צו ענחות ליענט, דען דיא
האַסט דאַז רעכט דער אַנפֿער־
וואַנדשאַפֿט עם צו קויפֿען.
(ג) דא קאַם מיינעם אָהיימס
זאָהן חנמאל אויף דען האָף
דעם

יהוה

ר ש " י

(טו) חרם. לגזן קדם לוכן כל לגזן חרמה שהוח על הקדש: (טז) להניח. לפוגי"ר בלע"ז (לפחם"ער, לו לעגען, לו טשעלען, וכן פי' רש"י ישעי' ז' ב') כמו ויח בכל גבול מלרים: (יז) כל נבלה וטרפה וגו'. לפי שהותרה להם מליקת חטלת העוף שהיח נבלה וטרפה הולרך להזהירם על שחר נבלות וטריסות כך פירשו רבותינו:

(א) ויאמר ירמיהו וגו'. לח לנדקיהו חמר כן חלח פירש הכתוב למה כלחו וחזר לדינורו הרחשון לפרש מה הדבר חשר היה חל ירמיהו: (ב) נח חליך. על פי הדבור:

לח

ב א ו ר

(ב) משפט הגאולה, הוא גאולה הוא שם המקרה (טבשטרעקטוש), וממנו מופשט הוא שם המלטרף גואל (מַנְפֿערוואָרטער, בוטשפֿרייך) ועיין בבחור למגלת רות מכ' לחהן החללי (ב' כ'):

חצר

יְהוָה אֶל־חֲצַר הַמַּטָּרָה וַיֹּאמֶר
אֲלַי קְנֵה־נָא אֶת־שָׂדִי אֲשֶׁר־
בַּעֲנָתוֹת אֲשֶׁר ו בְּאֶרֶץ בִּנְיָמִין כִּי
לְךָ מִשְׁפַּט הַיְרֻשָּׁה וּלְךָ הַגְּאֻלָּה
קְנֵה־לָךְ וָאֵדַע כִּי דְבַר־יְהוָה הוּא:
(ד) וָאֶקְנֶה אֶת־הַשָּׂדֶה מֵאֵת
חֲנַמְאֵל בֶּן־דֹּדִי אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת
וָאֶשְׁקְלָה־לוֹ אֶת־הַכֶּסֶף שִׁבְעָה
שְׁקָלִים וַעֲשָׂרָה הַכָּסֶף: (ה) וָאֶכְתֹּב
בַּסֵּפֶר וָאֲחַתֹּם וָאָעֵד עֵדִים וָאֶשְׁקֹל
הַכֶּסֶף בְּמֹאזְנָיִם: (ו) וָאֶקַּח אֶת־
סֵפֶר הַמִּקְנָה אֶת־הֶחָתוּם הַמִּצְוָה
וְהַחֻקִּים וְאֶת־הַגָּלוּי: (ז) וָאֶתֵּן
אֶת־הַסֵּפֶר הַמִּקְנָה אֶל־בָּרוּךְ בֶּן־
נֵרִיָּה בֶּן־מַחְסֵיָה לְעֵינֵי חֲנַמְאֵל
דֹּדִי וּלְעֵינֵי הָעֵדִים הַכֹּתְבִים

בספר

חרגום אשכנוי

דעם געפֿענגניסעם צו מיר זויא
דער עוויגע געשפֿראָכן האַט,
טע, אונד זאַגטע צו מיר:
קויפֿע דיר דאָך מיין פֿעלד,
ווועלכעם צו ענהות אים לאַנדע
בנימין ליעגט; דען דוא האַסט
דאַז ערב, אומד פֿערוואַנדט,
שאַפֿטס, רעכט, קויפֿע עם
דיר! דאַ איך נון מערקטע
דאַס עם דער ווילען דעם
עוויגען וויא, (ד) זא קויפֿטע
איך דאַז צו ענהות ליעגענדע
פֿעלד פֿאָן מיינעם אָהיימס
זאָהנע חנמאל, אונד וואָג
איהם דאַז זילבער דאַפֿיר צוג,
(נעהמליך) זיעבען שקלים אונד
צעהן זילבער שטיקקע. (ה) איך
פֿערשריעב עם אין אייגעם
בריעפֿע, פֿערזיגעלטע איהו,
נאַהם צייגען דאַצו, אונד וואָג
פֿאָר איהנען דאַז זילבער אין
אייגער וואַגע. (ו) איך נאַהם
דען קויפֿבריעף נעהמליך זא,
זואָהל דען, ווועלכער (נאַך
געזעטץ אונד געברויך) פֿער-
זיגעלט זואַר, אַלס דען אונ-
פֿערזיגעלטען. (ז) איך גאַב
דען קויפֿבריעף דעם ברוך
זאָהן נריה זאָהן מחסיה אין געגענוואַרט מיינעם פֿרייגדעם חנמאל אונד דער אין דעם
קויפֿ-

ר ש " י

(ו) את ספר המקנה - שטר המכירה: את החתום וגו'. עם חתימתו כשהוא חתום כדת וחוק: ואת הגלוי. שהוחזק בבית דין על פי עדיו וכתבו וחתמו הדיינין לחזקת דדייני הוא קיום השטרות לעשות הדבר גלוי ומפורסם בן ימותו העדים ודבותינו פירשו לענין גט פשוט ומקושר בגמרא בתרא: (ז) לעיני חנמאל דודי. ועד שנכתבו קראו בן דודי שמא אנוסים היו ואם אין זאת לא ידעתי מהו ויש גוטים לומר דודו ובן דודו היו חנמאל לירמיה בגון ראובן נשא את בת שמעון לחיו וילדה לו יחואל ובגר הוליד שמעון ימין הרי ימין דודו ליחואל שבן לחי אחי אמו הוא וגם בן דודו שהוא בן שמעון לחי אביו של יחואל ואינה היא המדה שלא מצינו בכל המקרא את האם קרוי דוד:

כה

באור

(ג) חצר המטרה, הוא בית הכלא: וארא, הוי"ו מהפך העתיד לענין כי ירמי' ידע על פי הדבור שחנמאל יבוא אליו, והרגיש עתה שהוא בן ה' היה לקנות השדה: (ה) זאכתוב בספר ואחתום, כתבתי לבני המקנה בספר, וחת"ם חתמתי הספר בחותם: (ו) ואקח את ספר המקנה את החתום

בְּסֵפֶר הַמִּקְנָה לְעֵינֵי כָּל־הַיְהוּדִים
הַיּוֹשְׁבִים בַּחֲצַר הַמַּטָּרָה: (ט) וָאֲצַוֶּה
אֶת־בָּרוּךְ לְעֵינֵיהֶם לֵאמֹר:
(ט) כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל לָקוֹחַ אֶת־הַסְּפָרִים הָאֵלֶּה
אֵת סֵפֶר הַמִּקְנָה הַזֶּה וְאֵת
הֶחָתוּם וְאֵת סֵפֶר הַגָּלוּי הַזֶּה
וְנָתַתָּם בִּכְלִי־חֶרֶשׂ לְמַעַן יַעַמְדוּ
יָמִים רַבִּים: (י) כִּי כֹה אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד יִקָּנוּ
בָתִּים וְשָׂדוֹת וּכְרָמִים בָּאָרֶץ
הַזֹּאת: (יא) וָאֶתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה
אַחֲרֵי תִתִּי אֶת־סֵפֶר הַמִּקְנָה אֶל־
בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה לֵאמֹר: (יב) אֲהָהּ
אֲדֹנָי יֱהוִה הִנֵּה וְאַתָּה עָשִׂיתָ אֶת־
הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ בְּכֹחֲךָ הַגָּדֹל
וּבִזְרֹעֲךָ הַנְּטוּיָה לֹא־יִפָּלֵא מִמְּךָ
כָּל־דָּבָר: (יג) עֹשֶׂה חֶסֶד לָאֲלָפִים
וּמְשַׁלֵּם עֲוֹן אָבוֹת אֶל־חֵיק בְּנֵיהֶם

אחריהם

קויפֿבריעף אונטערשריעבע־
נען צייגען אוך פֿאָר דען או־
גען אַללער יהודים, וועל־
כע אים האָפֿע דעם געפֿענג־
ניססעס זאָלען. (ט) אין איה־
רעם בייאזיין גאַב אך דעם
ברוך פֿאָלגענדען בעפֿעהל:
(ט) זאָ שפריכט דער עוויגע
° צבאות, דער גאָטט ישראל'ס:
נים דיעזע בריעפֿע, דיעזע
קויפֿבריעפֿע נעמליך זאָוואָהל
דען פֿערזיגעלטען אַלס דען
אונפֿערזיעגעלטען, אונד לע־
גע זיא אין איין אירדענעם נע־
פֿעס, דאַמיט זיא לאַנגע צייט
בלייבען מעגען; (י) דען זאָ
שפריכט דער עוויגע צבאות,
דער גאָטט ישראל'ס: וא
ווערדען אוך אין דיעזעם לאַנ־
דע נאָך הייזער, פֿעלדער אונד
ווייגבערגע קויפֿען. (יא) נאַכ־
דעם איך דעם ברוך זאָהן נריה
דען קויפֿבריעף גענעבען, פֿלע־
העטע איך פֿאָלגענדער גע־
שטאַלט צום עוויגען: (יב) אַך
גאָטט, אָ הערר! זיעה, דוא
ביזט עס, דער הימעל אונד
ערדע מיט ערהאַבענער מאַכט,
מיט אויסגעשטרעקטעם אַר־
מע נעמאַכט, דיר קאַן קיין
דינג פֿערבאָרגען בלייבען,
(יג) דוא ביזט עס, דער גנא־

דע ביז אין דאַז טויזענדסטע גשלעכט ערצייגט, דוא, דער דיא זינדען דער פֿאָטער אים שאָא־

ד ש י

(ט) כה אמר וגומר. אל תתמה לחנם אני מצניעם אחרי הכל גולים: (י) כי כה אמר ה'. סוכן לקמות בתים: (יב) לא יפלא. לא יכחד ויודע לתת תסופנו לגלות ולמה תמרת לי לקנות שדה: (יג) ומשלם עון אבות אל חיק. הדור הזה הנולדים לאחרי לבותיכם בדרך הרעה:

ב א ו ר

החתום, ר"ל בסהדי כתוב וחתום כחוק ודת: (ט) לקוח, מקור במקום לווי כמו זכור את השבת הלוך וקראת: למען וגו', עד שוב הגולה שאז תתקיים נבואת עוד יקנו בתים: (יב) אתה עשית וגו', וכיון שעשית תותם לא יתכן שיכלא ממך כל דבר הנעשה בין בשמים

חרגום אשכנזי

שאאסע איהרער נאכקעממען לינגע היימזוכט, דער ערהאבענע, מעכטיגע גאטט! עווי, גער צבאות איזט דיין נאמע, (יד) גראם אים ראטהשלוסען, מעכטיג אין רער אויספיהרונג; דוא, דעסטען אויגען אויף דען וואנדעל אללער מענשען קערי־כטעט זונד, אים איינעם יעדען נאך זיינעם וועגע אונד דער פרוכט זיינער ווערקע צו פערגעלטען; (טו) דער דוא אים לאנדע מצרים, זא וואהל אן ישראל אלם אן אנדערן מענשען צייגען אונד וואונדער טהאטען, דיא נאך יעטצט בעקאננט זינד, אונד דיר דען נאמען ערוואהרבסט, דען דוא הייטיגען טאגעם האסט. (טז) דוא הרטעסט דיין פאלק ישראל אוים דעם לאנדע מצרים מיט צייכען אונד וואונדער דערטהאטען, מיט שטארקער האנד אונד אויסגעשטרעקטעם ארמע אונד מיט פורכט באראר מאכטע; (יז) דוא גאבסט איהנען דיעזעם לאנד, דאז דוא איהנען איינצוגעבען איהרען עלטערן צוגעשוואהרען האסט, איין לאנד, ווועלכעם מילך אונד האניג פליעסט; (יח) אלם זיא אבער דאהין קאמען, אונד עם אין בעזיטץ נאהמען, אונד דיינער שטיממע ניכט געהארכטען, נאך דיינער לעהרע ניכט וואנדעלטען, וואם דוא איהנען צו טהון בעפאהלסט ניכט טהאטען, דא

פער־

חפטרת בהר סיני

אַחֲרֵיהֶם הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ: (יד) גְּדֹל הָעֵצָה וְרַב הָעֲלִילִיָּה אֲשֶׁר־עֵינֶיךָ פְקֻחוֹת עַל־כָּל־דַּרְכֵי בְּנֵי אָדָם לָתֵת לְאִישׁ כְּדַרְכָּיו וְכִפְרִי מַעֲלָלָיו: (טו) אֲשֶׁר שַׂמְתָּ אֹתוֹת וּמוֹפְתִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד־הַיּוֹם הַזֶּה וּבְיִשְׂרָאֵל וּבָאָדָם וַתַּעֲשֶׂה־לְּךָ שֵׁם כַּיּוֹם הַזֶּה: (טז) וַתּוֹצֵא אֶת־עַמְּךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֹתוֹת וּבְמוֹפְתִים וּבְיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבְמוֹרָא גָּדוֹל: (יז) וַתִּתֶּן לָהֶם אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבוֹתָם לָתֵת לָהֶם אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ: (יח) וַיָּבֹאוּ וַיִּרְשׁוּ אֹתָהּ וְלֹא־שָׁמְעוּ בְּקוֹלֶךָ וּבְתוֹרָתְךָ לֹא־הָלָכוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוִּיתָה לָהֶם לַעֲשׂוֹת לֹא

וּבְתוֹרָתְךָ קרי עשו

ר ש "י

הגדול הגבור. ולא למר והנורא למר גויס מרקדין בהיכלו ליה נורמותיו במסכת יומא: (טו) ובאדם. ד"א לותות שהיו מקולין ליסראל ולמלרים בילד ויהי העון ובחשך ויאר לת הלילה לותו מזל שהיום חשך למלרים שהיה לור ליסראל במדבר לגדם ויונתן תרגם ולישראל עבדת פריסן בגו בני לנשא:

ב א ו ר

וכן בחרן: (יד) גדול העצה, שעשותיו גדולות ומעשיו רבים מהשיגם: העלילה, המעשה: ותקרא

הפטרת בהר סיני

עֲשׂוּ וַתַּקְרֵא אֹתָם אֶת כָּל־הָרָעָה
הַזֹּאת: (יט) הִנֵּה הַסֹּלְלוֹת בָּאוּ
הָעִיר לְלָכְדָהּ וְהָעִיר נִתְּנָה בְּיַד
הַכַּשְׂדִּים הַנִּלְחָמִים עָלֶיהָ מִפְּנֵי
הַחֶרֶב וְהָרָעָב וְהַדֶּבֶר וַאֲשֶׁר
דִּבַּרְתָּ הָיָה וְהִנְּךָ רֹאֶה: (כ) וְאַתָּה
אָמַרְתָּ אֵלַי אֲדֹנָי יְהוִה קְנֵה־לְךָ
הַשָּׂדֶה בַּכֶּסֶף וְהָעֵד עֵדִים וְהָעִיר
נִתְּנָה בְּיַד הַכַּשְׂדִּים: (כא) וַיְהִי
דְּבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ לֵאמֹר:
(כב) הִנֵּה אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי כָל־בָּשָׂר
הֲמִמֶּנִּי יִפָּלֵא כָּל־דָּבָר

תרגום אשכנזי נה

פֿערפֿיגטעסט דוא אַלל דיע זעם אונגליק איבער זיא. (יט) זיעהע מאַן האַט באַלד ווערקע אום דיא שטאַדט גענומען, זיא צו עראָבערן, אונד דיא שטאַדט איזט דען כשדים, וועלכע זיא בעלאַגערטען, שאָן איבערגעבען וואָרדען (ווייל זיא דעם שוערדטע, דער הונגערסנאָטה אונד דער פעסט ניכט לענגער ווידערשטעהען קאָננטען); וואַס דוא גערשפראָכען האַסט, איזט ערפֿאָלגט, אונד דוא זיעהסט עם מיט אַן? (כ) דאַ דוא דאָך מיין הערר, אָ גאָטט! צו מיר זאַגטעסט: קויפֿע דיר דאַז פֿעלד פֿיר געלד, אונד נים צייגען דאַצו! אונד דיא שטאַדט איזט דען כשדים אי-

בערליעפֿערט. (כא) דאַ וואַרד דעם ירמיה דאַז וואָרט דעם עוויגען, וויא פֿאָלגט: (כב) זיעהע! איך בין דער עוו־גע, דער גאָטט אַללעם פֿלייישעס, קאַן מיר וואַס פֿערבאָרגען בלייבען?

הפטרת בחקותי

ירמיה סימן י"ו

(יח) יְהוָה עֻזִּי וּמָעוֹזִי וּמְנוֹסִי בְּיוֹם
צָרָה אֵלֶיךָ גּוֹיִם יָבֹאוּ מֵאַפְסֵי
אֶרֶץ

(יח) צו דיר אָ הערר! מיינע צופֿערזיכט, שוטצוועהר אונד צופֿלוכט אין דער נאָטה! וועלכע אייגסט נאַציאָנען, זעלבסט פֿאָן דען פֿערנסטען

ר ש "י

(יח) ותקרא לותם. הקרית לותם לשון מקרה: (יט) וקצר דגרת. רעה עליהם היה וכח:
(כ) והעיר נתנה. ולמה לי סדה: (כב) הממני יפלא. וכי העתידות עלומות ממני:
(א) יהוה עזי ומעוזי ומנוסי. מל"טי כויי"מלטו בלע"ז (חין דיר חיזו מייגע לופֿלוכט). ומנחס מנוסי לשון כלח כמו נתת ליריחיך נס להתנוסס ונן ה' נסי וזונס כתר לותו לשון מנוס ממס: לחיך גויס ינוחו. סוף החומות לשוב לחיך ולעבדך שנס לחד ועמך לחיך עשו להס חלהיס והמה לח חלהיס: מחפסי. כמו מקלה: נחלו. לשון נחלה: מוכיל. לשון תועלת:

באור

(יח) ותקרא, מן כי הקרה ה' לפניך: (יט) הנה הסוללות, י"ת הח סליתח עלו על קרתח למכנסה, והוח חל עפר שנוברין סביב החומה לעלות משס על החומה: (כ) והעיר נתנה, ולמה לי סדה?
(א) ה' עזי, למר הנביח דרך קריחה, חתה ה' שחתה עזי מחלו הגלחמים עמי וחנוס חלין

הפטרת בחקתי.

אֶרֶץ וַיֹּאמְרוּ אַךְ־שֶׁקֶר נֶחֱלוּ
אֲבוֹתֵינוּ הֶבֶל וְאֵין־בָּם מוֹעִיל:
(ג) הֲיַעֲשֶׂה־לּוֹ אָדָם אֱלֹהִים וְהֵמָּה
לֹא אֱלֹהִים: (ד) לָכֵן הִנְנִי מוֹדִיעָם
בַּפַּעַם הַזֹּאת אוֹדִיעֵם אֶת־יָדִי
וְאֶת־גְּבוּרָתִי וְיָדְעוּ כִּי־שְׁמִי
יְהוָה: (ה) חַטַּאת יְהוּדָה כְּתוּבָה
בְּעֵט בַּרְזֶל בְּצִפֹּרֶן שָׁמִיר חֲרוּשָׁה
עַל־לוּחַ לִבָּם וּלְקַרְנוֹת
מִזְבְּחוֹתֵיכֶם: (ו) כְּזָכְרָ בְּנֵיהֶם
מִזְבְּחוֹתָם וַאֲשֵׁרֵיהֶם עַל־עֵץ רַעֲנָן
עַל גְּבָעוֹת הַגְּבֹהוֹת: (ו) הָרַרִי
בַּשָּׂדֶה חֵילֵךְ כָּל־אוֹצְרוֹתַיִךְ לָבַז

אתן

חרגום אשכנזי

געגעבן רער ערדע הינ־
שטרעהמען אונד בעקעננען:
מר פֿאַלשע (געטטער) חאַבען
אונז אונזערע פֿאָרפֿאַהרען
פֿערערבט, אַבערגלויבען, דאַז
צו ניכטס פֿראָממט; (ג) דעז
קאַן אויך איין שטערבליכער
זיך געטטליכעס וועזען שאַפֿ־
פֿען, דאַ ער זעלבסט קיין
גאָטט איזט? (ג) דיעסמאַהל
וועהרט איך אַבער יענען קונד
טהון, מיינע גאַנצע מאַכט אונד
שטערקע, ווילל איך זיא פֿיהל־
לען לאַסטען — דאַס זיא ער־
פֿאַהרען, דאַס מיין נאַמע עווי־
גער זייא. (ד) דאַז פֿערגע־
העו יהודה'ס איזט מיט איי־
נעם גרויפֿפֿעל,
מיט אייניעם מייסעל פֿאָן שמיר
אויפֿגעצייכנעט, אייניגעזעטצט
אויף דער טאַפֿעל איהרעס
הערצענס אונד אויף דען הער־
נערן איהרער אַלטאָרע.

(ה) איזט עס דאָך אַלס דאַטטען זיא אַן איהרע צעגלינגע, ערוואַהנען זיא איהרע אַל־
טאָרע, איהרע האַינען זאַממט דען גרינען בייטמען אונד ערהאַבענען היגעלן. (ו) אָ דוא
בעוואָהנער דעס היגליכטען געפֿילדעס! דיין פֿערמעגען, דיינע שעטצע, אַללע דיינע
זינ־

ר ש י

(ג) כי שמי ה'. כמשמעו מוסב ושליט לקיים גזרתי: (ד) בעט ברזל. משל הוא כלומר חקוקה בסיקוע
וליז נוחה לימחק: חרושה. חקוקה כזה שהוא חורט בעומק: על לוח לבם. שליבם שוכחין ע"י
שלבם: (ה) בזכר בניהם מזבחותם. כזכירת בניהם כן היתה להם זכירת מזבחותם כלומר שים לו
געגועין על בנו. ומדרש אגדה בעט ברזל בלבורן שמיר על ידי ירמיה שנקרא עמוד ברזל וע"י
יחזקאל שנא' לו כשמיר חזק מלמד נתתי מצחיך: וחשיריהם חסר על עץ רענן. על עץ כמו חלל וקן
תרגם יונתן תחות כל חילן עגוף: (ו) הרדי בשדה. ירושלים היושבת בהר המיושר כל סביב
העיר מיושר שדה ולשון הרדי כמו ערבי על שם שיושב בערבה מונט"יינדש בלע"ז (והוא
מלמטלגנ"ד בערבעווהנער) יושבי ההר: חילך. כמו ממונך:

ב א ו ר

ביום לרחי, חלה שחני מוכיחם על ע"ז לוים הוליס לשוב מדרכם הרעה, וידעתי בי יבוא
זמן שחפילו הגוים הרחוקים ישובו ויבוחו חלין מאפסי חלן (ירד"ק): (כ) והמה לא אלהים, כלומר
והם בני חדם לוים חלהים: (ג) לכן הנני מודיעם, לחלה שחנים רוחים לשוב: (ד) בצפורן
שמיר, כמו לפורן של שמיר: ולקרנות, למ"ד במקום בי"ת כלמ"ד לפניכם לחרב:
(ה) כזכור בניהם, בשמחה וגיל, כן יזכרו מזבחותם ואשריהם: על עץ רענן, בטעם ויבוחו
בחנגזים על הגבזים: (ו) הרדי בשדה, כלומר חת סיושבת בשדה חשר מלחה סביב: כל אוצרותיך,

אֶתֵּן בְּמִטָּיִךְ בְּחַטָּאת בְּכָל־
גְּבוּלֵיךְ׃ (ז) וְשָׁמַטְתָּה וּבָךְ
מִנַּחֲלָתֵךְ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָךְ
וְהַעֲבַדְתִּיךְ אֶת־אֹיְבַיִךְ בָּאָרֶץ
אֲשֶׁר לֹא־יָדָעְתְּ כִּי־אֵשׁ קְדַחְתֶּם
בְּאַפִּי עַד־עוֹלָם תּוּקָד׃ (ח) כֹּה
אָמַר יְהוָה אָרוּר הַגֶּבֶר אֲשֶׁר
יִבְטַח בָּאָדָם וְשָׂם בָּשָׂר זְרֹעוֹ וּמִן־
יְהוָה יָסוּר לִבּוֹ׃ (ט) וְהָיָה כְּעַרְעָר
בָּעֲרָבָה וְלֹא יִרְאֶה כִּי־יָבוֹא טוֹב
וְשָׁכַן חֲרֵרִים בַּמִּדְבָּר אֶרֶץ מְלֵחָה
וְלֹא תֵשֵׁב׃ (י) בָּרוּךְ הַגֶּבֶר אֲשֶׁר
יִבְטַח בַּיהוָה וְהָיָה יְהוָה מִבְטַחוֹ׃
(יא) וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל־מַיִם
וְעַל־יוּבַל יְשַׁלַּח שָׁרָשָׁיו וְלֹא יִרְאֶ֫
כי
יִרְאֶה קרי

זינדיגען אָפּפֿערהעהן אויף
דיינען גרענצען, וועלדע איך
צור בייטע הינגעבען; (ז) דוא
זעלבסט אַבער ווירסט פֿיי־
ערן, פֿערן פֿאָן דיינעם ערב־
גוטע. דאַז איך דיר איינגעגע־
בען, אינדעם איך דיך דיי־
נען פֿיינדען דיענסטבאַר מאַ־
כען וועלדע, אין איינעם דיר
אַנבעקאַננטען לאַנדע; דען
איהר האַבט אין מיר אײַן פֿיי־
ער אַנגעפֿאַכט, דאַז עוויג
לאָדערן ווירד. (ח) זאָ שפּריכט
דער עוויגע: פֿערפֿלוכט זײַא
דער מאַן דער אויף אײַנען
שטערבל־בען זיך פֿערלאָסט,
אונד אויף פֿלײש זיינע שטער־
קע זעטצט, פֿאָם עוויגען אַבער
זיין הערץ אַבוועגדעט. (ט) ער
ווירד זיין ווײַא אײַן אײַנזאַמער
בוים אין דער וויסטע, גע־
גיעסט ניכט דעם גוטען, ווען
עם קעממט, בלייבט אין דער
ד׳רערע, אין וויסטע, אונפֿרוכט־
באַרעם אינד אונבעוואָהנ־

טעם לאַנדע. (י) געזעגנעט זײַא דער מאַן, דער זיך אויף דען עוויגען פֿערלאָסט, אונד דעסצען האָפֿפֿנונג דער הערר איזט. (יא) ער ווירד אײַנסט אַם וואַססער געפּפֿלאַנצטעם בוימע גלײַך זיין, דער ווײַט הין אין פֿײַכטעם באָדען וואורצעלט; ער עמפּפֿינדעט ניכטם,

ר ש ׳ י

במותיך בחטאת - במותיך עשויות בחטא לשם פ"ח בגל גבוליך: (ז) ושמטתה - על כרחך תשמט את ארצך את תשר לה שנתה בשנתותיכם שחמרתי לכם ושנתה החרן: ובך - לנקם מחמת נחלתך תשר נתתי לך שלח עשית רצוני להשמיטה - ל"ח ובך מנחלתך ובך לנקם מנחלתך שחגלה לותך ממנה: כי אם קדחתם באפי - יקדתם בחרי: (ח) ארור יגיעו בחדש - בחריבו וקלילו לומר לחזרע בשביעית ולוכל: זרועו - כמו עזרו וכת"י רוחלניה: ומן ה' יסור לבו - שהבטיחו ולויתי את ברכתי לכם כך שמעתי: (ט) כערער - כען יחידי לשון ערירי. ויש לומר דגחשבו"ם בלע"ז (פערדערבען, פערווייסטען, וכן לועז רש"י מלת כי"ה ירמי' ב' ו'). ומנחם פירש שם עץ מעלי היער ועורער שמו וכן פירש כ ערער במדבר עץ אחד מעלי היער: בערבה - לשון מישור: חרירים - יונק כמו חרה אפי חורב: ארץ מלחה - ארץ שהיא מליחה ולא תהא מיושבת: (יא) ולא ירחה - העץ כי יגיח חם: בצורת -

ב א ו ר

תסר וי"ו השמוש (רד"ק): (ז) ושמטתה ובך, פירושו בך עצמך תקיים השמיטה, כי לא תעבוד את ארצך, אבל עם לא ידעת תעבוד: מנחלתך, רחוק מארצך: (ט) כערער, עץ יחידי: ולא יראה כי יבוא טוב, טל ומטר כי לא יספיקו לרוב יובשו, כן החיש הסר מה' יהי' נעזב מכל לב: חרדים, מן ועלמי חרה אפי חרב (רד"ק): (יא) ועל יובל ישלח, ועל פלגי מים ישלח שרשיו שחפשטו בעמק וסיקוק, יהיו על פלגי מים (רד"ק).

כִּי־יָבֹא חֹם וְהָיָה עָלֵהוּ רַעֲנָן
וּבִשְׁנַת־בַּצֹּרֶת לֹא יִדְאָג וְלֹא
יָמִישׁ מֵעֲשׂוֹת פֶּרִי: (יג) עָקֹב הַלֵּבָב
מִכֹּל וְאָנֻשׁ הוּא מִי יְדָעֶנּוּ: (יג) אֲנִי
יְהוָה חֹקֵר לֵב בֹּחֵן כְּלָיוֹת וְלָתֵת
לְאִישׁ כִּדְרָכָו כִּפְרִי מַעֲלָלָיו:
(יד) קֹרֵא דָגַר וְלֹא יָלָד עֹשֶׂה עֹשֶׁר
וְלֹא בְמִשְׁפָּט בַּחֲצִי יָמָו יַעַזְבֻנוּ
וּבְאַחֲרִיתוֹ יִהְיֶה נָבָל: (טו) כִּסֵּא
כָּבוֹד מָרוֹם מֵרִאשׁוֹן מְקוֹם
מִקְדָּשֵׁנוּ: (טז) מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל יְהוָה
כָּל־עֹזְבֶיךָ יֵבֹשׁוּ יְסוֹרֵי בָּאָרֶץ
יִכָּתֵבוּ כִּי עָזְבוּ מְקוֹר מַיִם־חַיִּים
אֶת־יְהוָה: (יז) רְפָאֵנִי יְהוָה וְאֵרָפֵא
הוֹשִׁיעֵנִי וְאִוָּשֵׁעָה כִּי תְהִלָּתִי
אָתָּה: קְדָרָיו קרי. יָמָיו קרי. וְסוֹרֵי קרי.

ווען היטצע וויטהעט, זיין בלאטט איממער גרין; ער פֿירט־טעט ניט דער דירראן צייט, אונד הערט ניט אויף פֿרי־טע צו טראגען. (יג) אי־בער אללעם איזט דאז הערץ טרי־נעריש, אונד דאך אהנ־מעכט־ג, ווער קאן עם ערגרינ־דען! (יג) איך, דער עווי־גע ער־פֿארשע דאז הערץ, פרי־פֿע דיא ניערען, אום יעדען נאך זיינעם וואנדעל, נאך דען פֿרי־כ־טען זיינער ווערקע צו בעלאהנ־גען. (יד) דער קרא זאמ־מעלט איין, אבער גלייך ניט־געבערט, זא אויך ווער אונג־רעכטען רייכטהום ערווירבט, אין דער העלפֿטע זיינער לע־בענסיאהרע מום ער איהן פֿערלאסען, אונד בייא זיינעם עגדע וירד ער נאך איין טהאר. (טו) טהראן דער מאיעסטעט! פֿאן עוויג הער ערהאבענער ארט אונזערם הייליגטהומס! (טז) דוא עווי־גער ביזט דיא האפֿפֿנונג ישראל'ס; דיא דיך פֿערלאסען, מוסען צו שאנ־דען ווערדען, דיא אבטרינני־גען ווערדען שאן אויף ערדען צור פֿערדאמנים אויפֿגעצייכ־נעט ווערדען! דען זיא האבען דיא קוועללע דעם פֿרישען וואסערס, דען עווי־גען פֿערלאסען. (יז) א היילע מיך, הערר! דאס איך גענעזע, הילף מיר, דאס איך גערעטעט ווערדע, דען מיין רוהם ביזט דוא!

ר ש " י

לשון רעב פלמי"ן בלע"ז (הונגערסנוטה). ל"ח בכורת ל'מכלר וכן חברו מנחם: לח ידלג. לח יכחד: (יב) עקוב הלב. מלח תוקנה ועקימה מכל רעה: ואנוש. לשון חולי וחליו הוח זה: מי ידעגו. הוח סנור מי ידעגו לחני ה' חוקרו: (יד) קורח דגר. קו"ק גלוגנ"ט בלע"ז (דער קוקוק גלוקסעט, עיין שמוחל ח' כ"ו כ"ח): ולח ילד. הקורח הזה מושך לחכריו לחברוחים שלח ילד דגר הוח ליכלוף שמלכלף העוף בקולו למשוך לחברוחין לחכריו וחלו שהקורח דגר לח ילכו לחכריו משיגדלו שחינם מינו כך עושה עושר ולח במשפט: יהיה נבל. מתקרי רשיעח: (טו) כסח כבוד וגו'. לפי שבח לומר כל עוזביך יבושו מתחיל בקילוסו של מקום ומדבר לפניו לחתה שבסח כבוד ומרום מרחשית ברייח עולם ומכוון כנגד מקדשנו: (טז) מקוה ישראל. ה' יושב עליו לפיכך כל עוזביך יבושו: וסורי בחרץ יכתבו. לחותם שבריס מדברי בחיים שומעים שליחותי בקברות תחתיות חרץ יכתבו: (יז) כי תהלתי חתה. כך חני מתהלל ומתפחר לומר שחתה מושיעי. תהלתי וונט"ן בלע"ז (רוהם):

ב א ו ר

ולא ידאה, נטעם וכל העם רואים: ולא ימיש מעשות פרי, כי חפילו בשנת בצורת יהיה בלחותו, ויתן פריו בעתו, כן החדם הטוב לחבר יבטח בה' לח יסור טובו לעולם, וחפילו בשעה שחבר בני חדם בצרה, הוח יהיה בטוב, ופרי החדם הטוב, שילמדו בני חדם חכמתו ומעשיו הטובים, והעלה הוח מכל לשמוע ועשרו שיהיו ב"ח ממנו (מרד"ק): (יב) עקב הלב, הוח מלח מרמה, לח שהיח חלוזה: (יד) קרא, שם עוף: (טו) וסורי בארץ יכתבו, כלומר עובדים הם בחרץ יכתבו לפורענות:

מגלת שיר השירים

עם

פירוש רש"י ז"ל

וגם

תרגום אשכנזי ובאור

שנת ת"ק"צ"ה לפ"ק.

SCHIR HASCHIRIM.

פראג

דרוק אונד פֿערלאַג דעס משה הלוי לנדא.

הקדמה לרש"י על שיר השירים.

אחת דבר אלהים שחים זו שמעתי מקרא אחד יוצא לכמה טעמים וסוף דבר אין לך מקרא יוצא מידי פשוטו ומשמעו ואף על פי שאמרו הנביאים דבריהם בדוגמא צריך לישב הדוגמא על אופנה ועל סדרה כמו שהמקראות סדורים זה אחר זה וראיתי לספר הזה כמה מדרשי אגדה יש סודרים כל הספר הזה במדרש אחד ויש מפוזרים בכמה מדרשי אגדה מקראות לבדם ואינם מתיישבים על לשון המקרא וסדר המקראות. ואמרתי בלבי להפוש משמעות המקרא ליישב ביאורם על סדרם והמדרשות מרבותינו אקבעם מדרש ומדרש איש איש במקומו: ואומר אני שראה שלמה ברוח הקדש שעתידין ישראל לגלות גולה אחר גולה הרבן אחר חרבן ולהתאונן בגלות זה על כבודם הראשון ולזכור חבה ראשונה אשר היו לו סגולה מכל העמים לאמר אלכה ואשובה אל אישי הראשון כי טוב לי אז מעתה ויזכרו את חסדיו ואת מעלם אשר מעלו ואת הטובות אשר אמר לתת להם באחרית הימים ויסד ספר הזה ברוח הקדש בלשון אשה צרורה אלמנות חיות משתוקקת על בעלה מתרפקת על דודה מזכרת אהבת נעוריה אליו ומודה על פשעיה אף דודה צר לו בצרתה ומזכיר חסדי נעוריה ונוי יופיה וכשרון פעליה אשר בהם נקשר עמה באהבה עזה להודיעה כי לא מלבו ענה ולא שלוחיה שלוחין כי עוד היא אשתו והוא אישה והוא עתיד לשוב אליה:

מבוא הספר.

כבר נודע לכל איש חורבי דעת חכמי התלמוד ממגלה הזאת בתמרס בכמה מקומות שיר השירים קדש קדשים הוא, ואמרו (מס' ידים פ"ג משנה ה') כל העולם כלו איננו כדאי כיום שניתן בו שיר השירים וכו'. ולהורות אמרו לנו זאת לבלתי עלות על לב הקורא לאמר, דברים האלה כמשמען, דברי חשק ושיר עגבים כאשר ידבר בחור אל בתולה והאהוב אל אהובתו אלא לתכלית עתוק וסתום ולכוונה נסתרת אשר יסודתה בקודש בעצם השיר הזה. ובעבור זאת רבו כמו רבו עליה פרושים שונים, וכל אחד מהמפרשים סוקל המסילה לפנות בו דרך לעלתו, כפי השגתו וכפי מסת שכלו; זה בדרכי תלמודיים או בדברי מוסר ותוכחה, דברי רצוי ופיוס בין המקום ב"ה ובין כנסת ישראל לאמר כי הוא זה אשר יורה עליו השיר, וזה בדרכי תורה בגרופי שמות ובדברי קבלה הנעלמים מעיני ההמון, וידועים רק לאחד בעיר ושנים במשפחה; וכמו שכתב הר"י ערמתה בהקדמתו למגלה הזאת, ואמר: נה יתהלל החכם בחכמתו, המקובל בקבלתו, הגלגי בגלגוליו, והפלוסוף בפלוסופיו כמו שנתפרסם מן פרושיהם עכ"ל; ומדברים מקרוב באו ויאמרו כי נרמז בה חכמות עיוניות ומעשיות כמו מלחמת ההגיון וכדומה. ואולם מן המפורסמו' הוא, שאי אפשר להקורא לחקור על המשל והרמז מהדבר, אם לא ידע מקודם טעם התרגום ובקור מלות המשל; כמו שפתח אשר בו יפתח הדלת לבוא אל הבית פנימה, ובלעדו יהיה הבית סגור, כן הדבר הזה, אחר החבוננות בתרגום המלילה והמשל, וידיעת גלגול והמשך הדברים יעלה השוקל מעלה מעלה בשכלו עד כי נגלה לפניו תעלומת ומצפונת הדבר. ולכוונה הזאת כתב מלוך הגולה רמ"י ז"ל בהקדמתו לשיר השירים וז"ל וסוף דבר אין לך מקרא יוצא מידי פשוטו ומשמעו, ואע"פי שזכרו הנביאים דבריהם בדוגמת, צריך לייסד הדוגמת על אפניה ועל סדרה כמו שהתקדמום פרושים זה אחר זה וכו'. גם השלם הר"מ בן עזרא כתב לכוונה הזאת ג' פרושים בפנים שונים, ויפרש בפעם הראשית כל המגלה על דרך משל כמו שכתב הוא בעצמו וז"ל לכן אפרשנו בפעם הראשית על

דרך

מבוא הספר

דרך המשל שהוא בדברי חזק עכ"ל, ועיין מה שכתב הרמב"ן ז"ל בהקדמת נתיבו לס' קהלת. למנם לגודל קושי תרגום הציר הזה, ומפאת חסרון ידיעת לשון הזכרי בתוך עמינו, היתה המגלה הזאת עד עתה כספר חתום, בלתי מבין לתרגם פיסה אחת על מכונה ועל תרגומה הנאות לה; ולזסיר המכשול הזה האציר לנו מיט האלהים אדונינו משה בן מנחם (לזכר עולם יהיה צדיק) מחריו ברכת תרגום הזכרי על המגלה הזאת בלשון נח וערב, במליצה נאה וסדורה, כדרכי שירים ומרוזים, יגיל הקורא בו ויאזין השומע, כי דבש וחלב תחת לשונו ומרגלית טפחיו ברור תללו. ועל התרגום הזה כציר דבר טוב מצילת ידיו הרב המליץ המפורסם המכס תהי' הירח ויזכ"ר על תרגום התורה *) ובעל הגמולות ישלם לו בעולם שכולו טוב כעל כל טוב אשר גתלנו בתרגומיו הברורים והישרים. ומכחנו קטנו ונתעודד להוליא התרגום הזה לבית הדפוס לזכות בו את הרבים, ויען כי רבו היום המפרשים על המגלה הזאת כאשר כתבנו למעלה, ומכחנו לא נדע מיזה מהם יכשר יותר להחליט עליו ולאמר זה הדרך הטוב והפירוש הנכון אשר תלכו בה, הידוע נדע מה שיכשר בעיניכו הייטב בעיני הקורא? אולי את אשר קלבנו רחוק הוא בעיניו וזה אשר רחקנו קרוב הוא אליו, ומי יודע אולי כולם כאחד טובים; לכך משכנו ידינו כלל מן הפרושים האלה, ונלווה התרגום הזה רק בשור קלר ומספיק להודיע טעם תרגים האלה, דקדוקה בלשון העברי, ושאר דברים הנאותים ולריכים לפשטות העניו, וכל מי אשר נשאו לבו למלאות תשוקתו בפירוש על המגלה הזאת, יעיין בספרי' מהמפרשי' אשר קדמונו כמו רש"י, רמב"ע ובעל עקדה ודומיהם, וימלא מרגוע לנפשו.

עוד רלינו להקדים מלת בחזות ומיכות המגלה הזאת, טרם נבוא אל הבאור, והיא: לדעת רוב מפרשי הפשט כל המגלה הזאת היר אחד הוא, המתחיל מן פסוק יקבי ומסיים בפסוק בית דודי וגו' על הרי בשמים, כאשר המריכו בזה בספריהם ובפלושיהם. ובאמת לדעת הזאת עלמו מספר המבוכות והספקות המופלים בציר הזה, הן בעבור גודל קושי חבור המאמרים והמליצות בגלגולם וסדרם, כגון חבור המאמר קול דודי וגו' עם מה שלפניו, ומאמר אחזו לנו שועלים, ומאמר אחות לנו קטנה, ומאמר כרם היה לשלמה וגו' ודומיהם,

ובכל

---

*) לֹא בָא כַּבּוּשָׁם הָיָה רַק הַפַּעַם
לְךָ לֵב מֵבִין גַּם לָךְ אוֹזֶן שׁוֹמַעַת
לְךָ פּוּר הַשֻּׂכָּל לָךְ מַעֲרֶכֶת הַדַּעַת
בֹּז לָךְ אוֹמֵר לַכֹּל חָסַרְתִּי טַעַם.

ובכל הפרושים והדמוקים אשר נמלטו בספריהם, לא נוכל למלא מעשה בכונה מחרת כל הספקות הללו, ולפות חפצנו בחוכם סדור נאה ומחוקן הכולל כל דברי העיר הזה מראשיתו עד הנגיחו, כי רוב המפרשים שמו עין עיונם רק על הכלל מהעיר ולא על פרטיו לבדר וללבן כל חלקיו בדרך הפשט כאשר החלו לעשות; והן בעבור כפילת המלות פעמים ושלש כמו מאמר השבעתי אתכם, מאמר שמלו תחת וגו' מאמר מי זאת עולה ואשר מלות כפולות, ובוודאי לא לחנם נכתבו רק לכוונה מיוחדת וכוחה לדרכי העיר. והחכם ר"מ בן עזרא הוא החל לחלק המגלה הזאת לחלקים שוכי' ולפי כאשר נחלקה ע"י פרשיות אשר לפניכו כמו שכתב הוא ז"ל פעמים ושלש בפרושו, כשלמה זאת הפרשה (עיין פרשה ג' פסוק ז' בפעם השניה); לבל נכל זאת לפיענ ידי חובתו מכל וכל, כי עוד נשארו בה מלות קשות ומיכס נלוזים ליופי החבור, אשר לא פורש מה יעשה בהם, עוד נגשנה בה כעוורים אנה ואנה מבלי מצוא דרך הנכון, המוליך לותנו למקום חפציכו. והנה אשר החפיצה בספרים מלאנו מאשר אחר מחכמי התלמוד והוצא במדרש רבה ובילקוט וז"ל עיר הגיבורים ר' אייבו אמר עיר אר עירים תרין הא תלתא וכו' מזה נראה שגם דעת החכם הזה הוא להפריד בין הדברים בתגלה הזאת, ולכן הנראה בעכין הזה כמו שנאמר עתה: הנה ידענו שלמה המלך ע"ה אבר עירים רבים ושונים כמו שנאמר (מלכים ח' ד') וידבר שלמה שלשת אלפים משל ויהי שיריו חמשה ואלף, ואמרו חז"ל במדרש רבה ובילקוט, והוצא בירושלמי ס' זרעים, ויהי שיריו חמשה ואלף זה עיר העירים וגו'; אך ברבות העתים והימים כאבדו הרבה מהם, ונשארו רק מעט מזעיר כמו שכתב הרד"ק (שם במלכים); ולאחר ימים רבים עלה על רוח חזקיה מלך יהודה וסיעתו לקבוץ על יד, משלי שלמה ושיריו הנשארים עוד בקרב ישראל ומצוזרים הנה והנה בין עים ועים, להיו' לאחדים ולעשות מהם ספר אחד, כמו שמלאנו (במשלי כ"ה ח') גם אלה משלי שלמה אשר העתיקו אנשי חזקיה וגו', וכאשר עזו עם משליו כן עזו עם שיריו הנשארים, וכמו כן אמרו (שם ג"ב ד') חזקיה וסיעתו כתבו עיר העירים. ומין מזאת סבירה לדברי חז"ל אשר אמרו עיר קודם קדשים הוא, כי אף אם נאמר שנחלק העיר הזה לחלקים רבים ויכלול שירים שונים, היבנר מהם בעבור זאת לרמז על סודות נפלאות ותמימות, הלא המה יחד שירי שלמה, ואב אחד ברשם, לכן כלים כאחיו כולם קדושים ואין בהם נפחל, כולם רומזים על חכמות נשגבות הנעלמות ממנו ומכוון אחד לכולם.

ועתה לפי המנוהר שיכלל הספר שירים רבים ושונים יחוץ זה מה שהקשינו לשמול עליו על קושי מנוד המאמרים והמלות אשר בתוכו. ולכן נראה גם כן נכון השתנות עיר אחד מאחיו, פעם יהיה המשל או הכוונה הרשמונה כאלו העיר נערה

מבוא הספר

רועה לנדה ותהלל מהובה הרועה ופעם יציר הרועה ויהלל מהובתו הרועה, ופעם יהי' הציר לעכוס (וועט=וועכטעל=גענאנג); פעם לא יהיה המשל כלל מן מהבת מסוקת דועה הרועה רק מן נחש שרים ומלך, כמו שנאמר מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב וגו', ופעם לא יציר כלל מן מהבה ותשוקה רק מדברים מאריס כמו הציר מחזו לכו טועלים קטנים וגו' והדומה. ולהפריד הציורים שים תעל מחיו, שמכי בתוך המגלת ליוכים כזה ——— לומר זה ציר חדש הוא, ולא יכלולעם הרשמון מאר לפניו; ועולם אם יהיה הציר בעצמו נחלק לחלקים קטנים, שמנו בין חלק וחלק ליוכים כזה *.* ועוד ידובר בהם בפרטים שלל כל ציר וציר בתוך הבאור.

ואולם אל תבהל על פיך לומר בפרוד מעורב ובלתי נלה תגלי כוונה מיוחדת בלה הציורים מסודרים. לא כן! כי אם בהתבונן בהם נלאה שהמשלף יסד הציורים זה אחר זה על היסוד המסכים מזר לכוונה הרשמונה או למשל מזה הספר. מתחיל בציר הרשמון מאר יציר מלאכה בעודנה בחנה, טרם החלה לבלע פלרוחים בלב המהובים, ומסיים בציר האחרון מאר יציר מחכה כאשר כבר תלין לין וחפרת פרח. וכזאת תמצא במגלה הזאת פעמים ושלש, אם תשים עינך עליה; ופעמים נסתר ציר אחר אל אחיו ובא בתוך הדבקים בעבור ההתדמות מה, כמאר יבואר הכל במקומו בתוך הבאור.

עוד זאת להודיע שלף כי מקרוב הדשות שמעתי תלונת לזה מאנשים חכמים בעיניהם, מאר לא ידעו ולא יביני בתקרת מפורש, כי איכ יודעים לדבר נחות לא בלשון הקדש ולא במאר לשונות, והמה מחברים ספרים בלשון עלגים, ומגלים פנים בתורה שלא כהלכה, להפוך דברי אלהים חיים ומאמרי חז"ל הטהורים והנקיים לדברי תהפוכות וסרה ולקלקול כמרגות על המעתיקים לכבוד ה' ולכבוד תורתו הקדושה ללמד ולהבין לאמרי שפר; ולא זו בלבד אלא שאף מחללים שם שמים בפרהסיא לעיני העתים והאזרים האומרים דל ישראל ואזוי מאד שאין לו לא כחב ולא לשון (כנודע מקרוב פעמים) תחת מאר יאמרו דק עם חכם וכשון הגוי הגדול הזה (ואין לך רבי' גדולה מזו שהדרך הזאת מאר הלכתם הולכים בה לא טובה היא בעיני ה'). אין זאת כי אם הקללה והשגלה הרעולה בלבותם נגד אים זך ומהור מאר עשה ה' לו שם כשם הגדולים מאר בארץ, ושמעו הולך בכל המדינות, כאמור ד' עקידת כשהייתי עם הארץ וכו'. בכל זאת לא נסוג אחור אלכת בעקבותיו מאר הוא הרבה להגדיל תורה ולהאדירה, ואתה ה', שלח מלאך לפחותם דרך השמש, יבקשו אתת ויסיגו שלוש:

ברלין בחדש אדר שני תקמ"ח לפ"ק

אהרן האללי.

יואל בריל.

שיר השירים א

א (א) שִׁיר הַשִּׁירִים אֲשֶׁר לִשְׁלֹמֹה:

(ב) יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ כִּי
טוֹבִים דֹּדֶיךָ מִיָּיִן: (ג) לְרֵיחַ
שְׁמָנֶיךָ טוֹבִים שֶׁמֶן תּוּרַק שְׁמֶךָ
עַל־כֵּן עֲלָמוֹת אֲהֵבוּךָ: (ד) מָשְׁכֵנִי
שין רבתי אחריך

תרגום אשכנזי ס

א (א) ליער דער ליעדער שלמה'ס.

(ב) ער קיססע מיך קיססע זיי־ נעם מונדעם! דיינע ליעבע איזט קעסטליכער אלס ווין. (ג) וו־א ליעבליך דופטען דיינע זאלבען! דיין נאמע וויא באל־ זאם אויסגעשיטטעט, דארום ליבען מערכען דיך. (ד) ציך מיך

דיר

ר ש "י

א (א) שיר השירים לשבח לשלמה. שנו רבותינו כל שלמה הלמודים בשיר השירים קדם מלך שהשלום שלו. שיר שהוא על כל השירים לשבח נאמר להקדוש ב"ה מלת עדתו ועמו בנסת ישראל לומר רבי עקיבא לא היה העולם כדאי ביום שניתן בו שיר השירים לישראל שכל הכתובים קודש ושיר השירים קודש קדשים לומר ר' אלעזר בן עזריה למה הדבר דומה למלך שנטל פלה מטים ונתנה לנתחתם לומר לו הולך לי כך וכך סולת כך וכך סוכרן כך וכך מורסן ושלית לי מחונה גלוסקיא לחת מנופה ומעולה כך כל הכתובים קודש ושיר השירים קודש קדשים שכולו ירצת שמים וקבול עול מלכותו: (ב) ישקני מנשיקות פיהו. זה השיר לומרת נפיה בגלותה ובאלמנותה מי יתן ויזכני המלך שלמה מנשיקות פיהו כמו מאז לפי שים מקומות שיזכרו על גב היד ועל הכתף לך לחי מתלוה ושוקת להיותו נוהג עמי כמנהג הרשעון כתתן לל כלה פה לל פה: כי טובים. לי דודיך משל משתה יין ומכל עונג ושמחה. ולשון עברי הוא להיות כל סעודת עונג ושמחה נקראת על שם היין כענין שנאמר לל בית משתה היין לאסתר (אסתר ז') בשר לא יצתו יין (ישעיה כ"ד) והיה כנור ונבל תוף וחליל ויין משתיהם (שם ה') זהו בלור משמעו. ונאמר דוגמת שלו על שם שנתן להם תורתו ודבר עמהם פנים לל פנים ואותם דודים עודם ערבים עליהם מכל שעשוע ומובטחים מלתו להופיע עוד עליהם לנצח להם סוד טעמים ומסתר לפונותיה ומחלים פניו לקיים דברו וזהו ישקני מנשיקות פיהו: (ג) לריח שמניך טובים וגו'. שם טוב נקרא על שם שמן טוב. לריח שמניך טובים שהריחו בהם לפני לרן לשר שמעו שמעך הטוב בעשותך מרלות נמכרים: שמן תורק. נקרא שמך להיות נאמר עליך לשה שמן לשר תורק תמיד להיות ריח ערב שלך יולא למרחוק שכן דרך שמן ערב בכל עת שהוא בגלוחית מתום' לין ריחו נודף פותחה ומריק שמנה לכלי לשר ריחו נודף: על כן עלמות להבוך. בא יתרו לקול השמועה ונתגייר לף רשב הזונה לומרה כי שמעו לת לשר הונים וגומר וע"י כן כי ה' לשיכם הוא לשים בשמים וגו' (יהושע ב'): עלמות. בתולות לפי שהשור דמיהו לשמור שהובתו מכבתו ולפי הדוגמא העלמות הן הלומות: (ד) משכני לחריך נרולה. לחי שמעתי

משלו ליך

באור

א (ב) ישקני, שיר הזה מסיים בפסוק ה', והמשל הו נערה לחת תדבר עם נשמה ותהלל לתורה, ובהכתה לותו תתלוה שיק לותה ולהיות תמיד עמו. ומרוב לם התהבה הנוערת בקרנה, והיא שבורת מתשוקה, תדמה בעיניה פעם היא רחוקה ממנו ופעם קרובה לליו, פעם תדבר לנפשה, ופעם תדבר עמו כלו עומד לפניה, בלשר תרלה בשיר הזה שהוא מעורב בלשון נסתר ונוכח: דודיך, להוביך יותר ישמחו מהיין (רלב"ע), ובתב רש"י ולשון עברי הוא להיות כל סעודת עונג ושמחה נקראת על שם היין: (ג) לריח, שעור המקרא שמניך טובים לריח וכמו שכתב רש"י, שם טוב נקרא על שם שמן טוב: תורק, לית"ן מהפעל ובא בלשון נקבה על שמן לף שמלינוה בלשון זכר כמו בשמן הטוב וגו' (תהלים קל"ג), ויש לו הרבה רעים במקרא כמו בית רוח שמם ודומיהם, ולפשר שהוא שם התואר ובא בשורק תחת הסולם בפלם הושב (מר"ם בן מלך), ושעור הכתוב בשמן לשר הורק מכלי לל כלי שריקו נודף וערב, בן שמך ושמעך

טוב

תרגום אשכנזי

דיר נאך ! אָ לאַם אונז אויילען !
דער קעניג פֿיהרט אין זיינע
ציממער מיך ! זאָ פֿרֵאה אונד
פֿרוידיג זינד וויר דיין ! נערעט
קען דיינער ליבע, ליבליכער אַלס
ווין, וואָהלגעזיננטע ליבען דיך!

(ה) שוואַרץ בין איך, דאָך
ניעדליך, איהר טעכטער
ירושלים! וויא דיא היט
טען קדר׳ס, וויא שלמה׳ס טעפפיכע. (ו) שויעט מיך ניכט אַן, דאַס איך

שחרחרת

זאָ

שיר השירים א

אַחֲרֶיךָ נָרוּצָה הֲבִיאַנִי הַמֶּלֶךְ
חֲדָרָיו נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בָּךְ נַזְכִּירָה
דֹדֶיךָ מִיַּיִן מֵישָׁרִים אֲהֵבוּךְ׃
(ה) שְׁחוֹרָה אֲנִי וְנָאוָה בְּנוֹת
יְרוּשָׁלִָם כְּאָהֳלֵי קֵדָר כִּירִיעוֹת
שְׁלֹמֹה׃ (ו) אַל־תִּרְאוּנִי שֶׁאֲנִי

שחרחרת

טען קדר׳ס, וויא שלמה׳ס טעפפיכע. (ו) שויעט מיך ניכט אַן, דאַס איך

זאָ

ר ש״י

מאחריך רמז שאמרת למשכני ואני ממרתי אחריך נרוצה להיות לך לאשה: הביאני המלך חדריו. וגם היום הזה עודנה לי גילה ושמחה אשר נדבקתי בך: נזכירה דודיך. גם היום נאה למאהבות חיות תמיד לזכיר דודיך הראשונים מכל משתה שונג ושמחה: מישרים אהבוך. להנה עזה להבת מישור בלי עקימה וכפסים אשר אהבוך אני ואחותי בחותן הימים זהו פשוטו לפי ענייני. ולפי דוגמתו הם מזכירים לפניו חסד נעוריה להבת כלולות לכתם אחריו במדבר בארץ ליה וכלמות וגם לילה לך עמו להם (ירמיה ב׳) והאמינו בו ובמשלוחו ולא אמרו היאך נלך למדבר לית מקום זרע ומזונות והלכו אחריו והוא הניחם לתוך חדרי היקף ענייו בזו עודם היום גילים ושמחים בו אף לפי עניים ולרתם ומשתעשעים בתורה וגם מזכירים דודיו מיין ומישור להבתם לותו: (ה) שחורה אני ונאוה וגו׳. לתם רעיותי אל תקל בעיניכם אף אם עזבני מיד מפני שחרות שבי כי שחורה אני על ידי עזיפת השמש ונאוה אני בתיתוך לובנים נתים אם אני שחורה כאהלי קדר המשחירי׳ מפני הגשמים שהם פרוסי׳ תמיד במדבריות קלה אני להתכנם להיות כיריעות שלמה. דוגמת היא זו לומרת כנסת ישראל לאומות שחורה אני כמעשי ונאוה אני במעשה אבותי אף כמעשי ים מהם נתים אם יש בי עון העגל יש בי כנגדו זכות קבלת התורה. וקורא לאומות בנות ירושלים על שהיו עתידה ליעשות מטרפולין לכולן כמו שנבא יחזקאל ונתתי אתכן לך לבנות (יחזקאל ט״ז) כמו עקרון וגבותיה (יהושע ט״ו): (ו) אל תראוני. אל תסתכלו בי לבזיון שאני שחרחורת לפי שחין שחרותי וכיעורי ממעי אמי אלא על ידי עזיפת השמש שחותו שחרות גוף להתלבן כשיעמוד בגל

באור

טוב וגעים: (ד) נרוצה, אני ואתה. והגזיגה שחברה מלת אחריך לנרוצה, דעתה לו כמו שבתב הרשב״ם שמוסב על כל אחת מהעלמות, שכל אחת מתאוה להיות עמו, לו כמו שבתב הרד״ק בא בלשון רבים ליחיד לתפארת וכן נגילה, נזכירה וכו׳: הביאני, וגם היום הזה עודנה לי גילה ושמחה אשר נדבקתי בך (רש״י), והמלך הנזכר פה יש לומרים שהוא להובה, ויש לומרים שפרושו אף אם חפץ בי המלך והניאני בחדריו, לא לגיל ולשמח רק בך, כל כך תשוקתי אליך. מישרים, שם התואר לנזי יושר להבוך כלומר לא לבד לנחנו לוהבים אותך אלא גם כל איש יאר לוהב אותך. גם יתכן פירוש המקרא שמלת נזכירה מוזכת אחרת עמה, ושעורו נזכירה מישרים להבוך, כלומר נזכירה דודיך וגם נזכירה כל המישרים אשר להבוך ויהי׳ לפ״ז נתחי השיר הזה מיוסדים על שלש תבות בכל תרוז ותרוז: (ה) שחורה, בבר נתח הרמב״ן ז״ל השיר הזה לנתחיו בנאותו לפ׳ בשלח ויאמר כי שחורה אני מוסב על כאהלי קדר, ונאוה מוסב על כיריעות שלמה, ושעורו אף אם אני שחורה כאהלי קדר, הם לנזי ערביים שוכנים תמיד באהלים ונוסעים ממקום למקום אשר ימלאו שם מרעה ויקראו (נאמאדען) ואהליהם שחורות משערות עזים, מ״מ אני נאמדת, כיריעות שלמה המרוקמות בכסף ובזהב ובכל מעשה רוקם ואתה הנה לעיניים, וטעמה אומרת היא בעלמה במקרא השני: (ו) אל הראוני, בעין קלון, כי זה השחרות לא נולדתי

שיר השירים א

תרגום אשכנזי סא

שְׁחֹרֶחֶרֶת שְׁשְׁזָפַתְנִי הַשֶּׁמֶשׁ בְּנֵי אִמִּי נִחֲרוּ־בִי שָׂמֻנִי נֹטֵרָה אֶת־הַכְּרָמִים כַּרְמִי שֶׁלִּי לֹא נָטָרְתִּי׃ (ז) הַגִּידָה לִּי שֶׁאֲהֵבָה נַפְשִׁי אֵיכָה תִרְעֶה אֵיכָה תַרְבִּיץ בַּצָּהֳרָיִם שֶׁלָּמָּה אֶהְיֶה כְּעֹטִיָּה עַל עֶדְרֵי חֲבֵרֶיךָ׃ (ח) אִם־לֹא תֵדְעִי לָךְ הַיָּפָה בַּנָּשִׁים צְאִי־לָךְ בְּעִקְבֵי הַצֹּאן וּרְעִי אֶת־גְּדִיֹּתַיִךְ עַל מִשְׁכְּנוֹת הָרֹעִים

זאָ שוואַרצלעך בין, מיך האָט דיא זאָננע זאָ פֿאַרברַאַנט; מיינער מוטטער זעהנע צירנס טען מיט מיר, זעטצטען מיך צור ווייַנבערג = היטערין, אונד מיינען ווייַנבערג — מיינען האַב איך ניט געהיטעט!

(ז) אָ זאַגע מיר דען מיינע זעעלע ליעבט! וואָ ווייַדעסט דוא? וואָ רוהסט דוא אַם מיטטאָג? וואַם זאָלל איך שמאַטטען הין אונד הער בייא דען הערדען דיינער גענאָסען? (ח) וויסט דוא דאַז ניט, אָ דוא דער פֿרויען שענסטע! זאָ פֿאָלגע נור דער שאָפֿע טריטטע, אונד וויידע דיינע ציעגליין נור בייא דער הירטען צעלטען.

מיט

ר ש"י

בגל: בני אמי נחרו בי. הם בני מלרים שגדלתי בהם ועלו עמי בערב רב הם נחרו בי בהסתם ופתויים עד שגמוני נוטרה את הכרמים ומס שגפתני השמש והושחרתי כלומר נתנוני עובדת אלילי לחרים וכרמי שהיה שלי מאכותי לא נטרתי. מלינו פרנסים נקראים במקרא בלשון כרמים שנאמר ונתתי לה את כרמיה. מכס (הושע ב') ומתרגמינן ואתני לה ית פרנסהא וכן לא יפנה דרך כרמים (לעיל כ"ל): (ז) הגידה לי שאהבה נפשי. ענתיו רוח הקדש מוהר ומדמה אותה לצאן האבינה על הרועה לומרת בנסת ישראל לפניו כאשה בעלה הגידה לי שאהבה נפשי איכה תרעה איכה תרביצם בצהרים בגלות הזה שהיו עת צרה להם בלהרים שהיו בהם עת צרה לצאן: שלמה להיות כעוטיה. וז"ת מה לעיבית לך לין זה בגודך שהיה בחגילה עוטה על ספה בוכים על לחני: על עדרי חבריך. לבל עדרי שאר הרועים שהם רועים לאן בתוכך: (ח) אם לא תדעי לך. זו היא תשובת הרועה אם לא תדעי לך להיכן תלכי לרעות לחוך את היפה בנשי שחלל לו הרועה מלהנהיג אותם: לאי לך בעקבי הצאן. הסתכלי בפסיעת דרך שהלכו הצאן והעקבים ניכרים טרחני"ם בלע"ז (טרחלצם, פוטטאפפען, ועין שהלכו הצאן והעקבים ניכרים טרחני"ם בלע"ז (טרחלצם, פוטטאפפען, ועין תהלים ע' ל') וכן הרבה במקרא ועקבותיך לא נודעו (תהלים ע"ז) נחמסו עקביך (ירמי' י"ג) הוא יגוד עקב (בראשית מ"ט) יסיב על עקביו ולחתו הלוך לבי: ורעי לת גדיותיך על משכנות הרועים. בין משכנות שאר הרועים שלת חגלם וזה הדוגמא

באור

נולדתי בו רק הוא מקרא (רחב"ע): ששזפתני, לשון רחיה והנפה כמו ולא שזפתו עין לויה (לעיל כ"ח ז'): נחרו, מלשון ויחר לפו: כרמי שלי, כפילת הכנויים להורות על הפיך הענין, כלומר כרמיהם נטרתי, חבל כרמי לא נטרתי, וכוונתה על מרחה פניה, כי בשבור היותה נשדה לשמור, נשחרה מחוס השמש, ותכונה מרחיה בשם כרם: (ז) שאהבה, לתה לשר נפשי לוהבת לותו הגד לי לנה תרעה, ומלת לויה כמו לויפת, לנה תרבין לחוך, כי תרבין פיעל יוכח, ולא מלחנוה בב"מ על בן לדם, והרב המתרגם תרגם פה לפי הכוונה. שלמה, הש"ן במקום כי, וכן שמושה על הרוב וזה הספר ובא בספת תחת סגול. כעוטיה, כמו ויעט העם (שמואל ב' י"ל) ופי' כ' יעני' שם נתפזרו לנה ולנה, וכן מתורגם פה, גם יתכן לפרשו כמו על שפם יעטה (ויקרא י"ג) מעוטה בשעור הלשר לבלי דעתה לויה מקיס מנוחתו, ועטים על עדרי לחבל כמו ועליו מטה מנשה: (ח) אם לא, תשובת הרועה אם לא תדעי להיכן תלכי לת היפה בנשים, הסתכלי בפסיעות דרך שהלכו הצאן והעקבים נכוים, (טרחליט בלע"ז והוא

תרגום אשכנזי

(ט) מיט ראָס אַן פּרעה'ס
פּראַכטנעשפּאַן פֿערגלייך איך
דיך מיין ליבֿצן! (י) שעהן זינד
אין קעטטליין דיינע וואַנגען,
דיין האַלז אין שנירען שעהן!
(יא) גילדנע שפּאַנגען מאַכֿן
וויר פֿיר דיך, נעשפּרענגט
מיט זילבער = פּינקטלען.

(יב) בי֫ז אַן רעם קעניגס
האָכֿ־געפֿרענגע גאַב מיינע
נאַ־רד אירען דופֿט. (יג) מיין
פֿרײַנד

שיר השירים א

הָרֹעִים: (ט) לְסֻסָתִי בִּרְכְבֵי פַרְעֹה
דִּמִּיתִיךְ רַעְיָתִי: (י) נָאווּ לְחָיַיִךְ
בַּתֹּרִים צַוָּארֵךְ בַּחֲרוּזִים:
(יא) תּוֹרֵי זָהָב נַעֲשֶׂה־לָּךְ עִם
נְקֻדּוֹת הַכָּסֶף: (יב) עַד־שֶׁהַמֶּלֶךְ
בִּמְסִבּוֹ נִרְדִּי נָתַן רֵיחוֹ: (יג) צְרוֹר

המור

ר ש"י

חס לך תדעי לך נסיתי ועדתי היפה בנשים בשחר חומות תיכה תרעי ותנגלי מיד המלכים ליך להיות ביניהם ולך יתנדו בניך התנוני בדרכי לנותיך הרחטוני שקנלו תורתי ושמרו משמרתי ומלותי ולכי בדרכיהם ולף בשכר זאת תרעי גדיותיך אצל שרי החומות וכן אמר ירמיה הליבי לך ליוניס שיתי לבך למסילה וגו' (ירמיה ל"ח): (ט) לסוסתי ברכבי פרעה דמיתיך רעיתי. למ"ד זו כמו למ"ד לקול תתו המון מים וכמו למ"ד לריח שמניך לקנילת סוסים הרבה שהספתי מחנותי לנחת לקרחתך ברכבי פרעה להושיעך כמו שנאמר דרכת בים סוסיך (חבקוק ג') סוסים הרבה שם דמיתיך רעיתי שתקתי' מלעקתיך שנאמר ותחם תחריטון זאת רחיתי בספרי לנדה. ד"ח דמיתיך רעיתי שם דמיתיך רעיתי שם הרחיתי לכל שרעיתי את לסוסתי. קבולת סוסים ונלעון לע"ז קבלי"ת (בפֿערדע): דמיתיך חרים"מחו בלע"ז (בדפוס פרחג רל"ח נתוב חסדי"מחי געמֿטעט, גיעטעלט, וערטה געהאָלטען) כמו לותי דימו להרוג כי שם קשטתיך נקשוטים נחים: (י) נאוו לחייך בתורים. שורות נזמי חזן ומלחת זהב: לוחרך בחרוזים. ענקי זהב ומרגליות חרוזות בפתילי זהב על ניזת היס: (יא) תורי זהב נעשה לך. נמלכנו חני ונית דיני לפני בח פרעה שחיחנו וחחזק חת לבו לרדף לחריך עם כל שבח גנזי לולרותיו כדי שנעשה לך תורי קשוטי הזהב: עם נקודת הכסף. שהיה ניזך בשר שהולחת ממלרים שגדולה היתה ניזת היס מניזת מלרים: נקודת. כלי כסף מנוקדים ומלוייריס בחברנורות וגוונים: (יב) עד שהמלך במסבו. מזינה כוסת ישראל ואומרת כל זה לחת טובה גמלתני ואני גמלחיך רעה כי בעוד המלך על השלחן מסבת חופתו נרדי נתן ריחו חילוף להבחים בעוד שהשכינה בסיני קלקלתי בעגל. ולשון חבה נחב הכתוב נתן ריחו ולא כתב הבחים לו הסריח לפי שדבר הנתוב בלשון נקיה: (יג) לרור המור דודי לי. דודי נעשה לי במי שים לו לרור המור בחיקו ואמר ליה הרי לך לרור זה שיתן ריח טוב מן הרחטין

שחבדת

באור

טרחסע, (פֿוטטאַפּפען בל"ח) מרג"י: (ט) לסוסתי, נקנת הסוס תקרח סוסה, והיו"ד נוספת, ודמה תחונתו לסוסה ברכבי פרעה, כי כל מלכי מלרים נקרחים בשם פרעה ונודע שהסוסים במלרים המה טובים נחים ומשובחים מכל שחרי סוסים במדינות לחרות, ויחמר כי נחוה היח בנזמיה ובעגקי לוחרים בסוסה ברכב חשר עדיה עליה: (י) בהורים, שורות נזמי חזן (רש"י) ודומה לו טור נטי"ת. בחרוזים, לנגיס יקרות ומרגליות החרוזות בפתילים, ויש מדמים לוחה לחרותים, כלומר מרגליות נקובות, והנוחר יבחר: (יא) תורי, לחרי שנחוה לח בחורים ובחרוזים, לכן נעשה לך תורי זהב וכו' ועשה נקודת הכסף כמו נקוד וטלוח (בראשית ל'): (יב) עד שהמלך, הפרוש הנכון במקרח הזה שנחסר מלת מקום ושעורו נרדי נתן ריחו עד המקום חשר שם המלך במסבו, פי' עם שריו ועבדיו הסובבים לותו, לו טעמו כלשון המורגל בפי חז"ל והוח מיסב על השולחן ונמו הסבו לשתות וכו' והוח המקום שיש בו מסבה לשתות. והשיר הזה הוח רק חלק מעיר שלפניו וכולל תשובת החהובה על דודה המלך, ובחור המשל הוח, שתעלות ותשמח על כי המלך חפן בה ומהללה, ולכן חמרה שנרדה (כנוי ליפיה) נודף כל כך עד שהגיע משפל מקומו חל המלך ותמלח חן בעיניו: (יג) צרור המור, מור וערד המה מיני

בשמים

הַמַּר דּוֹדִי לִי בֵּין שָׁדַי יָלִין: (יד) אֶשְׁכֹּל הַכֹּפֶר דּוֹדִי לִי בְּכַרְמֵי עֵין גֶּדִי: (טו) הִנָּךְ יָפָה רַעְיָתִי הִנָּךְ יָפָה עֵינַיִךְ יוֹנִים: (טז) הִנְּךָ יָפֶה דוֹדִי אַף נָעִים אַף־עַרְשֵׂנוּ רַעֲנָנָה: (יז) קֹרוֹת בָּתֵּינוּ אֲרָזִים רַהִיטֵנוּ בְּרוֹתִים:

פֿרײנד איז מיר אײן מיררעג= בישעל, האַנגענד צווישען מיי= נען בריסטען: (יד) מײן פֿרײנד איז מיר אײנאַלזאַב=קנעספ= פֿען אום דען גערטען עין גדי.

(טו) שׂעהן ביזט דוא מיינע שע= פֿערין, שׂעהן ביזט דוא! דיינע אויגען, טייבפֿען. (טז) „שׂעהן ביזט דוא מיין ליבער! וויא האַלד ביזט דוא! אונזער בעטט איז פֿרישעם גרין, (יז) צע=

רהיטנו קרי אני
דערן אונזערם הויזעם באַלקען, צײפֿרעכטען אונזערע לאַטטען.“

ר ש ״ י

שאבדת כך הקדוש ברוך הוא נתרצה לישראל על מעשה העגל ומלא להם כפרה על עוונם ואמר התנדבו למשכן וינח זהב המשכן ויכפר על זהב העגל: בין שדי ילין. לף על פי שמעלתי בו אמר לשכון שם: בין שדי. בין שני בדי הארון: (יד) אשכל הכפר. יש בושם שמו כופר כמו כפרים עם נרדי' (שיר ד') ועשוי כעין אשכולו': בכרמי עין גדי. שם מקום ושם הוא מצוי ורחיתי בגדה שתותן כרמים עושים פירות ארבעה לו ממזה פעמים בשנה. ודוגמת היא לכמה כפרות ומחילות שמחל להן הקב״ה על כמה נסיונות שנסוהו במדבר: (טו) הנך יפה רעיתי. לפי הייתי בושה בקלקולו והוא חזקני בדברי רלוי' לומר סלחתי כדבריך (במדב' י״ד) והרי את יפה ויפה כי עיניך יונים. כלומר כלה שעיניה כעורים כל גופה כריך בדיקה ושעיניה נאים אין גופה כריך בדיקה. והדוגמת זו היא מחלתי לך על עוך והרי את יפה בנעשה והנך יפה בנשמע יפה במעשה לבות יפה במעשיך: עיניך יונים. לדיקים יש בין שבדקו בי כיונה זו שמשכרת את בן זוגה אינה מניחתו שיזדווג לאחר. כך ויאספו אליו כל בני לוי (שמות ל״ב) ולא טעו בעגל ועוד הנך יפה במלאכת המשכן שנאמר והנה עשו אותה וגו' וינרך לותם משה (שמו' ל״ט) הרי שקלסם על כך: (טו) הנך יפה דודי אף נעים. לא היופי שלי אלא שלך אתה הוא היפה: אף נעים. שענרת על פשעי והשרית שכינתך בתוכי. וזהו קילוס של ירידת האף וירח של הנשם וירונו (ויקרא ט'): אף ערשינו רעננה. ע״י נעימותיך הנה רעננה ערשינו בנינו ובנותינו שהיו כולם נקבלים אליך פה שנאמר ותקהל העדה וגו' (שם מ') המשכן קרוי משה שנאמר הנה משתו שלשלמה ובן המקדש קרוי משה שנ' ביומם בחדר המטות לשכר בנית ה' (ד״ה ב' כ״ג) על שהם פריון ורניון של ישראל: (יז) קורות בתינו לרזים. שנת המשכן הוא זה: רהיטנו.

באור

בשמים, וטעם כרור כמו לגודות, ולמרה בלרור המור לשכר בין שדי תמיד ילין (כי כן הי' דרכן לשלח בין השדים מיני בושם הדומה מעט לל הנהוג בימינו מלגודת הפרחים) בן אתה דודי לי כי שוויתיך לנגדי תמיד, וכבר מבואר בפקום לאחר שעורם לן לא נאמר רק על לינת לילה לבד אבל הושלל גם על התמידות, וסרה בזה טענת המפרשים שבר הקשו איך יתבן לאמר בין שדי ילין על המור, הלא ידוע שהמור נשמר בלילה בגלים, ובלעדי זאת יתבד ריחו: (יד) אשכל הכפר, לדעת קלת הוא הנקרא (הינא) והנכון בדעת הרשב״ם שבתב פרושו דקל, וכן הוא בלשון ישמעאל כי הוא כמו תשבלות עב״ל, וכן שמו עד היום בלשון ערבי, וטעם בכרמי כמו שבתב ר״ם בן מלך שאינו אומר על נרם גפנים, אלא על תילנות רבים נטועים יחד, וכן תרגומו בל״א: עין גדי, כי שם נמלאו נטועים תמרים רבים וטובים, והוא המקום שבר נקרא לפנים מלגון תמר כמו שנאמר בד״ה בחלגון תמר היא עין גדי; וכתב מכם אחד לנך היה נקרא מלגון תמר על שם שהיו קוללים ונורתים שם התמרים כי חלק לשון כריתה הוא: (טו) הנך, השיר הזה הוא שיר ענות בין האהוב והאהובה: (טז) ערשנו, מטתנו כמו הנה ערשו ערש שלמה (דברים ג'), ורעננה הוא תואר לנקבה ולנך בא מלרע בדינו: (יז) רהיטנו, לשון למלה אחת

תרגום אשכנזי

שיר השירים ב

ב (ה) איך בין דיא ליליע שרון׳ס, דיא ראָזע אים בלומענטהאַל. (ב) ווי דיא ראָזע אונטער דאָרנען, זאָ אונטער מערבֿען מיינע שעפֿערין. (ג) ווי אונטער ווילדעם געהעלצע איין אֶפּפֿעלבוים, זאָ אונטער יינגלינגען מיין ליעבער! מיר בהאַגטם אין זייער שאַטטען, דאַ זיצט׳ איך ניעדער, אונד ס׳ איזט מיינעם גוימען זיינע פֿרוכֿט. (ד) אינז ווייַנהויז בראַכֿט׳ ער מיך, אונד זיין פֿאַניער איזט איבער מיך דיא ליעבע. (ה) אָ שטערקעט מיך מיט רעבענאַפֿט! לאַבעט מיך מיט עפֿפֿעלמאָסט! דען איך

ב (ה) אֲנִי חֲבַצֶּלֶת הַשָּׁרוֹן שׁוֹשַׁנַּת הָעֲמָקִים: (ג) כְּשׁוֹשַׁנָּה בֵּין הַחוֹחִים כֵּן רַעְיָתִי בֵּין הַבָּנוֹת: (ג) כְּתַפּוּחַ בַּעֲצֵי הַיַּעַר כֵּן דוֹדִי בֵּין הַבָּנִים בְּצִלּוֹ חִמַּדְתִּי וְיָשַׁבְתִּי וּפִרְיוֹ מָתוֹק לְחִכִּי: (ד) הֱבִיאַנִי אֶל־בֵּית הַיָּיִן וְדִגְלוֹ עָלַי אַהֲבָה: (ה) סַמְּכוּנִי בָּאֲשִׁישׁוֹת רַפְּדוּנִי

קמץ כו״ק בחפוחים

ר ש ״ י

לא ידעתי אם לשון קרוסים הוא לשון נריחים אך ידעתי שאף בלשון משנה שניהו ריחו ביתו של אדם הן מעידין הן:

ב (א) חבצלת. היא שושנה: שושנת העמקים. גלה משושנת ההרים לפי שמרוצת תמיד שלין כח החמה שולטת שם: (ב) כשושנה בין החוחים. שמקבין אותה ותמיד היא עומדת בנויה ולקדימותה בין רעיתי בין הבנות מפתות אותה לדרוך לתריסיהם לזנות כמותם לחרי אלהים לחרים והיא עומדת בתמונתה: (ג) כתפוח. לילך של תפוחים בשהוא בין לילני קרק הוא חביב מן כולן שפריו טוב בטעם ובריח: כן דודי בין הבנים. בין הבחורים. והדוגמא כך הקדוש ברוך הוא מכל האלהים שבחר לפיכך בללו חמדתי ושבתי. ומ״ש התפוח הזה הכל בורחים הימנו לפי שאין לו לא כך ברחו כל האומות מעל הקב״ה במ״ת לבל לגי בללו חמדתי ושבתי: (ד) אל בית היין. לתל מועד שסם נתנו פרטיה וביאוריה של תורה: ודגלו עלי אהבה. וקבולתו שדגלני תליו להבה היא עלי עודנו זוכרת להבתו ודגלו תצר״יט בלעז (טעריט, ריין), אלוקונג, מינגערע זעהנזוכטיגע עאפפיגדונג): (ה) סמכוני. עתה כמדת החולים בתשיבי ענגים לו בתשיות סלת נקייה: רפדוני. רפדו רפידתי סביבותי בתפוחים לריח טוב כדרך החולים. כי חולה אני להבתו כי למחתי לו פה בגלותי. רפידה לשון מצע היא

ב א ו ר

דוגמתה במקרא לפי ענין ה, ורחב״ע דמה לותה כמו נרקטים בשקעות המים וגו׳. ועשב נרותים מין לילן וכלור המצל להבתנו תמיד בחבה ורעננה, לא תקטף ולא תבול, נוטעה לף שורשה בתרזים ובנרותים:

ב (א) השרון, ארץ מישור ומקום דגן, כמו שנאמר והיה השרון נערבה (ישעי׳ ל״ג), ולהרב המתרגם יתחיל מפסוק הזה שיר השירים, וגם יתכן לומר שמוסב עוד למעלה אחר שנדמה קורות הבתים לתרזים וכו׳ ממרה ואני בתוכם פורחת כשושנה ובחבצלת, ואמר לה דודה כמו שושנה בין החוחים והוא מיני קוצים, כן את נחשבת בין הבנות כי נעלית על כולן. (ג) כתפוח, תשובתה אליו כאשר בחר לילני התפוח בלילני סרק שהם עכי היער כן אתה נבחר מכל הבנים, ואחר שהמשילה לותו לתפוח ממרה ע״ד משל בללו חמדתי ושבתי כלומר לחסה תחת כנפיו: (ד) בית היין, בית העונג והשמחה כמו שבתנו למעלה: ודגלו, הדגל אשר הקים עלי הוא להבה: (ה) באשישות, המה הלגינות שיושימו בהן היין כמו ותשיבה לחת (שמואל ב׳ ו׳): רפדוני, חזקוני במין התפוחים לובמו שכתב רס״י שהוא לשון מצע כמו ירפד

תרין

שיר השירים

בַּהַפּוּחִים כִּי־חוֹלַת אַהֲבָה אָנִי:
(ו) שְׂמֹאלוֹ תַּחַת לְרֹאשִׁי וִימִינוֹ
תְּחַבְּקֵנִי: (ז) הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם
בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם בִּצְבָאוֹת אוֹ
בְּאַיְלוֹת הַשָּׂדֶה אִם־תָּעִירוּ ו
וְאִם־תְּעוֹרְרוּ אֶת־הָאַהֲבָה עַד
שֶׁתֶּחְפָּץ: (ח) קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה־
זֶה בָּא מְדַלֵּג עַל־הֶהָרִים מְקַפֵּץ
עַל־הַגְּבָעוֹת: (ט) דּוֹמֶה דוֹדִי

לצבי

תרגום אשכנזי סג

איך בין ליעבעסקראנק. (ו) אונ׳ טער מיינעם הויפטע זיינע לינ׳ קע, זיינע רעכטע אומפאסט מיך. (ז) בייא דען רעהען, בייא דען הינדען דיעזער פלור בעשוואָרע איך אייד, טעכ׳ טער ירושלים׳! וועקט זיא ניכט, רעגט דיא ליעבע ניכט, ביז עס איהר געפעללט! —

(ח) שטיממע מיינעם ליעבען! אַה זיעה! ער קעמיכט! איבער בערגע שפרינגענד, איבער היגעל היפפענד. (ט) איינעם רעהע איזט מיין ליעבער, אייך נעם

ר ש ״ י

היא כמו ירפד תרוץ עלי טיט (לעיל מ״ח): (ו) שמאלו תחת לראשי. במדבר: וימינו תחבקני. דרך ג׳ ימים נוסע לתור להם מנוחה ובמקום המנוחה מוריד להם מן ושליו כל זה לפי זוכרת עתה בגלותי ומולה להחניתו: (ו) אם תעירו ואם תעוררו את האהבה. שבני לדודי לשנותה ולהחליפה ולבקש ממני להתפתות לחריכם: עד שתחפץ. בכל עוד שהיא תקועה בלבי והוא קפץ בי: עד שתחפץ. כמו עד שהמלך במסבו נעוד שהמלך במסבו: אם תעירו. אם תשניאו כמו ויהי ערב (שמות ח׳ כ״ח) ובשרה לערב (דניאל ל׳): ואם תעוררו. כמו העורר על השדה קלנייי״ר בלעז (בדפוס פרלג רכ״ח בתוך קלונייי״ר בעטוידיגען, חַנקוֹמַגען). יש מדרשי אגדה רבים ותינוק מתעייבים על סדר הדברים כי רואה לפי שנתנבא שלמה ודבר על ירידת מלכים ועל מתן תורה והמשכן וירידת הארון ובית הבחירה וגלות בבל וירידת בית שני וחורבנו: (ח) קול דודי. חוזר המשורר על הרשעונות בחדש שקדר דבריו וחוזר ואומר ולא אמרתי לכניכם רחבית הדברים הוא התחיל ואמר הנילני המלך חדריו ולא סיפר הילך שקדם במלכים בלשון אהבה ועכשיו חוזר ואומר מזיכה זו שאמרתי להם שמשכני דודי ורכתי לאמריו כן היתה נוחם הייתי לומרת לגאולה עד תוס תרגע מלות אגה שנאמרו בין הבתרים. וקול דודי הנה זה בא. לפני הקץ כמלג על ההרים ומקפץ בגבעות: (ט) דומה דודי לצבי. בקלות מרוצתו שמיהל

ב א ו ר

תרוץ עלי טיט (לעיל מ״ח) כלומר רפדו רפידתי סניגותי בתפוחים לריח טוב. (ו) שמאלו, בלשון המשל כאשר כתב הר״י ערוכה ז״ל לאחרי שתדמה בלבה עונג ושמחה מלהוגה כמו שאמרה הניחני לל בית היין, דמתה נרעיונה שיחים שמאלו תחת לראשה וגו׳ והוא המלך הקיוב לשניכה, ואחר שהיתה נדמיונה על זה התופן מהנאה, היתה משנעת בנות ירושלים וכו׳ עכ״ל. וגם יתכן שדברי המשורר המה אחר שכלה לשיר שירי התהנה מרעיתה עד סופה השניע בנות ירושלים לבלתי תמהרנה ויחילו לעורר התנה ותשוקה בקרבה נגד חיש כי רגיש מלליס הפילה התהנה, רק תשקוטנה עד שתחפץ התהנה מעלמה לעלות. והמרוזים התלה דהיינו השבעתי אתכם וגו׳ נמלאים עוד בזה הספר, ובכל פעם אחר שהיתה נדמיונה על התופן הנ״ל. (ז) בצבאות, לפי שהשיר הי׳ מן רועה ורועה אשר המה תמיד על פני השדה, לכן גם השבועה היתה בלבאות ובאילות השדה. פה נשלם סדור אחד מהשירים אשר כתבנו נמ״ם כי התחיל מן יפקני וגו׳ אשר התהנה התלה לגין לגין ולפרוש פרח, וסיים פה באשר גדלה ועשתה פרי: (ח) קול דודי, השיר הזה כולו מחמדים והמשל זו נתלו הוא שיר התניב וכמו שכתב רש״י ז״ל כל הענין הזה לפי פשוטו לגין חנה וכתוי שנאמר מרלה תרוסתו לילך לאחריו עכ״ל, והתהנה שומעת מרחוק קול דודה ושמחה לקראתו, ועשה כקבן נמו מלגי כי תרגום לנאר נהן לקפנת נהון (רשב״ע):

נעם יונגען הירשען גלייך.

* * *

דאַ שטעהט ער שׂאָן הינטער אירע ווענד! שויעט דורכן נעלענדער, בלינקט דורכן ניטטער. (י) ער רופט, מיין ליבער שפּריכט צו מיר: אויף, מיינע שעהנע, אויף! אה קאממע! (יא) דער ווינטער איז איבער, דער רעגען ווערט אונד דאַהין! (יב) בלומען שיינען מאן אם בּאָדען; דיא צייט דער ליעדער איז דאַ! דער טויטעלטויבע שטימט מיט אויף דער פֿלור; (יג) דער פֿיינענבוים ווירצט זיינע פֿריכטלין, דעם ווינשטאָקם יונגע טרייבען פֿער-

ברייט

ר ש י

לבין כלבי וכעופר החילים. עופר לילך בחור: הנה זה עומד וגו'. שנורם הייתי ליזע פעונה עוד ימים רבים והנה הוא הודיע שהיה עומד ומלין מן חלונות השמים את העשוי לי שנאמר רואה רחיתי את עני עמי וגו' (שמו' ג'): (י) ענה. לשון ענייה ולשון לעקת קול יש וזה נראין אלו לכלם ועגו הלוים: ואמר לי. על ידי משה: קומי לך. מעלה אתיך מעני מלרים (שם ג'): (יא) הנה הסתיו עבר. אין עכשיו טורח נדרך. סתיו תורף תרגום סיתוא: (יב) הנלנים נראו בארץ. קרבו ימי החמה שהלילות מוליכין פרחים והולכי דרכים מתענגין לראותם: עת הזמיר הגיע. שהעופות נותנין זמר וקול ערב להולכי דרכים: וקול התור. כשמעו תורים ובני יונה דרך העופות להיות משוררים ומלפלפים בימי ניסן: (יג) התאנה חנטה פניה. כשמעון: והגפנים סמדר. כשנופל הפרח והעוגים מונחים זה מזה ונראים כל ענבה לעלמה קרוים סמדר כל הענין הזה לפי פשוטו לשון חבת פתוי שבחור מרבה את מרוסתו לילך לחדריו כן עשה לי דודי: ענה דודי. ע"י משה: ואמר לי. ע"י אהרן. קומי לך. זרזי עלמך ויצאנו לחים מלת רעהו (שמו' י"ח) כי הנה הסתיו עבר. אלו תרבע מלות שנה דלגתים למנותם משנולד יצחק:

הגשם

ב א ו ר

(ט) לצבי, לקלות מרוצתו דומה הוא לצבי, או לגיל הקטן, כי טעם עופר קטן, ועד כה שמעה קולו מרחוק, ועתה רואה אותו וזו היא שאמרה הנה זה עומד וגו', ולבן נחלק החרוז הזה ממה שלפניו כחלק מן הכלל: משגיח, עיניו הנטה בהתבוננת, וכבר מורגל לשון השגחה בפי כל: מציץ, מגלה עלמו ונראה ונשקף וי"מ מעיין ויקחני בגילית רזיו (מדר"ק), וטעם החרכים, לשנן, כי תרגום בעד החלון נשקפתי (משלי ז') ומן חרכין וגו': (יא) הסתיו, הוא החורף כי תרגום קין וחורף, קיטא וסתוא: חלף, כמו והחלילים כלילי יחלוף: (יב) הנצנים, שרשו נון והדגש נפל"י תמורת הוא לדעת הרד"ק, והוא מנוקד עם' ת"ם (נרחבות מ'). הזמיר, שם ועניינו שיר ושבח (מדר"ק), וכן אמר רש"י דרך העופות להיות משוררים ומזמרים בימי ניסן, ויש אומרים שהוא שם לעוף מה אשר יתן קולו בזמר בהגיע ימי החגיב, וכמו שנאמר למטה וקול התור וגו'. (יג) חנטה, המתיקה וי"ח כי עשתה כדמות לבק מן ויחנטו הרופאים וגו' (מרקב"ע) ומורגל המלה הזאת אחד מפי חכמי התלמוד. פגיה, הפרי טרם שיתגדל וכן הוא בלשון ישמעאל, ושרשו פנג ולפיכך נדגשה הגימל. סמדר, כשנופל הפרח והעוגים

מונחים

שיר השירים ב

רֵיחַ קֻמִי לָכִי רַעְיָתִי יָפָתִי וּלְכִי־
לָךְ: (יד) יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע בְּסֵתֶר
הַמַּדְרֵגָה הַרְאִינִי אֶת־מַרְאַיִךְ
הַשְׁמִיעֵנִי אֶת־קוֹלֵךְ כִּי־קוֹלֵךְ
עָרֵב וּמַרְאֵיךְ נָאוֶה: (טו) אֶחֱזוּ־

לך קרי. יתירי׳. לנו

תרגום אשכנזי סד

בריטען וואָהלנערוך. אויף, מיינע שעפֿערין! מיינע שעה־נע, אויף! אונד קאָממע! (יד) מיין טייבֿען! דאָרט אים פֿעלזוענריטצע, דאָרט אין דער קלופֿט דער שטייגע לאַם מיך זעהען דיין אַנגעזיכט, לאַם מיך הערען דיינע שטים־מע! זים איזט דיינע שטים־מע, שעהן דיין אַנגעזיכט!

פֿאַהעט

ר ש ״ י

הגשם. שהוא טרחותו של סתיו חלף והלך לו כלומר פ״ו שנה של קוצי השעבוד נגזרו עליכם והלכו להם משנולדה מרים הקשו המצרים שיעבוד על ישראל ולכך נקראת מרים על שם שמרכוס: הנגנים נראו בארץ. הרי משה ואהרן מוכנים לכם לכל לרכיכם: עת הזמיר הגיע. שאתם עתידים לומר שירה על הים: וקול התור. קול התייר הגדול. ד״ח קול התור קול שהגיע זמן יציאתכם ממצרים: התאנה חנטה פגיה. הגיע זמן של נכורים לקרב שתנוסו לארץ: והגפנים סמדר. קרב זמן נסכי היין. ד״ח בשרים שבכם חנטו והגלו לפני מעשים טובים והריחו ריח טוב: קומי לכי. כתיב יו״ד יתירה קומי לך לקבל עשרת הדברות. ד״ח התאנה חנטה פגיה אלו בושעי ישראל שכלו פשלשת ימי אפילה: והגפנים סמדר נתנו ריח. אלו הנשארים מהם עשו תשובה ונתקבלו כך נדרש בפסיקתא: (יד) יונתי בחגוי הסלע. זה נאמר על אותה שעה שרדף פרעה אחריהם והשיגם אותם חונים על הים ואין מקום למוס לפניהם מפני הים ולא להסנות מפני חיות רעות למה היו דומין באותה שעה ליונה שבורחת מפני הנץ ונכנסה לנקיקי הסלעים והיה הנחש נושף בה תכנס לפנים הרי הנחש תלא לאחוז הרי הנץ אומר לה הקב״ה הראיני את מראיך את כשרון פעולתך למי את פונה בעת צרה: השמיעני את קולך. וילעקו בני ישראל אל ה׳ (שמו׳ י״ד): בחגוי. בנקיק והוא לשון שבר ודומה לו יחגו וינועו (תהלים ק״ז). והיתה תפלת יהודה למצרים לחגך (ישעי׳ י״ט) וכשהן רכים קורא להן חגוי וכן קלה קבוכן וכרות את מדויה׳(שמואל ב׳ י׳): המדרג. תיסקלו״נים בלעז (טרעפפע) כשעוזין חרין סנינות המגדלים ושופכין העפר למעלה להגבי׳ התל סניב עושין לותו מדרגות מדרגות זו למעלה מזו: בסתר המדרגה. פעמים שיש בהן חורים וכנפים שם ערלים ועופות: (טו) אחזו לנו שעלים. שמע הקב״ה את קולם נוה את הים ונטפוס וזהו אחזו לנו השועלים הללו הקטנים עם הגדולים שאף הקטנים היו מחבלים את הכרמים בעוד כרמנו סמדר שהענבים דקים כשהיתה את ישראל יולדת זכר והיו טומנתו והיו המצרים נכנסים לבתיהם ומחפשים את הזכרים והתינוק עמון והוא בן שנה או בן שנתים והן מביאין תינוקות מבית מצרי ותינוק מלבי מדבר ותינוק ישראל עונהו ממקום שעמון שם והיו תופסין ומשליכים אותו ליאור ולמה קרא אותם שועלים מה השועל הזה מניח לפנות לאחוריו לברוח אף מצרים מניחים לאחוריהם שנאמר לנוסה מפני ישראל

שמות

באור

מובדלים זה מזה ונגרים כל ענפה לעצמה קרויה סמדר (מרג״י), והשעור והגפנים גפני סמדר לו שהענין הפוך וסמדר הגפנים: (יד) בחגוי, בנקיק הסלע והוא לשון שבר ודומה לו והיתה חדמת יהודה למצרים לחגך (ישעי׳ י״ט) וכשהן רכים קורין חגוי וכן קלה קבוי (מרג״י) ולדעת הרד״ק הוא על רוב הסלע, כי כן ת״י שוכני בחגוי הסלע, בשוני ביסח: המדרגה, (תיסקלורים בלע״ז עסקאלין, טריטגע, טרעפפע מרג״י), ותרגום לח תעלה במעלות לח תיסק בדרגון. ולפי שדמה אותה ליונה אמר ג״כ סתר המדרגה חגוי הסלע, שהם מקום מנוחת היונים. ובאור המשל אמר לה הנה הגיע ימי התניב ונוכל לשוב, לכן אל תעצלי ואל תסתירי עוד ובואי נא עמי; ופה נגלם השיר הח׳ מסדור השני: (טו) אחזו, השיר הזה חיבו מחובר עם מה שלפניו והמחבר סדר אותו פה לפי שהמשל בו ג״כ מימי התניב כמו שאמר וכרמינו סמדר, ולכן נסמך

עס

שיר השירים ב ג

לָנוּ שֻׁעָלִים שֻׁעָלִים קְטַנִּים
מְחַבְּלִים כְּרָמִים וּכְרָמֵינוּ סְמָדַר:
(טו) דּוֹדִי לִי וַאֲנִי לוֹ הָרֹעֶה
בַּשּׁוֹשַׁנִּים: (יז) עַד שֶׁיָּפוּחַ הַיּוֹם
וְנָסוּ הַצְּלָלִים סֹב דְּמֵה־לְךָ דוֹדִי
לִצְבִי אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים עַל־
הָרֵי בָתֶר:
ג (א) עַל־מִשְׁכָּבִי בַּלֵּילוֹת
בִּקַּשְׁתִּי אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי
בִּקַּשְׁתִּיו וְלֹא מְצָאתִיו: (ב) אָקוּמָה
נָּא וַאֲסוֹבְבָה בָעִיר בַּשְּׁוָקִים
וּבָרְחֹבוֹת אֲבַקְשָׁה אֵת שֶׁאָהֲבָה
נַפְשִׁי בִּקַּשְׁתִּיו וְלֹא מְצָאתִיו:

מצאוני

תרגום אשכנזי

(טו) פַּאהעט אונז דיא פֿיכסען, פַּאהעט דיא קליינען פֿיכסען, דיא ווייבערנם־פֿערדערבער! אונזער ווייבערנ קנאספעט.

(טז) מיין פֿרייונד איזט מיין, אונד איך בין זיין, דער אונ־טער ראָזען ווידעט. (יז) ביז דער טאָג זיך קיהלט, ביז דיא שאָטטען ווייכען, קעהר אום אָ ליעבער! נלייך דעם מונטערן רעהע, נלייך דעם יונגען הירש־כען איבער שידעבערנע! —

ג (א) נאכטס אויף מיינער לַא־גערשטעטטע, זוכטע איך דען מיינע זעעלע ליעבט, איך זוכטע, פֿאנד איהן ניכט. (ב) וואהלאן! זאָ ווילל איך אויפֿשטעהן, אומהער גיהען אין דער שטאדט, אין דען שטראסען, אין דען גאסטען, זוכען דען מיינע זעעלע ליעבט; איך זוכטע, פֿאנד איהן ניכט.

* * * עם

ר ש י

(טו) שעלי קטנים כתיב חסר ו"ו על שם שהי' נפרץ מהם במיס שנאמדו נשעלו מל מקום: (טו) דודי לי ואני לו. היא כל נרכיו תביב ממני ולא לוה אלא לי אבל פסח קדאו נכורות עבו משכן הקרינו עולות ולא תביב מלומה לחרת: ואני לו. כל נרכי תביבתי ממנו ולא מאלהים אחרים: הרועה. את נאני נשושנים נמרעה טוב ונוח ויפה: (יז) עד שיפוח היום. מוסב למקרא שלמעלה היממו דודי לי ואני לו עד שיגיע שנרש העון ושזפתני השמש כחום היום ונבר השנב: ונסו הצללים. מאחנו בעגל חעשנו במרגלים. ונסו הצללים זכיות המגינות עלינו פרקתי עולו: סב דמה לך דודי. גרמתי לו להסתלק מעלי על הרים המופלנים ממני: בתר. לשון חלוקה והפלגה:

ג (א) על משכבי בלילות. בלב לי שיזכתי לתפילה כל שלשים ושמנה שנה שהיו יזרחל נזופים: בקשתיו ולא מנאתיו. כי לינני בקרבנם. כי לא תעלה בקרבך: (ב) אקומה נא ואסובבה. ויאל

באור

עם הרחמן. ולדעת אד מן מבריח הטעם שהם לוכלים העלים ומגלים הסוכה לאר הוא נסתר שם עם תביבתו, והשועלים הללה ידועים המה נקראים (שחקאם) או (גאוד־ווחופע) והמה הולכים תמיד בגזות לנלות ומזלים השדות ובפרטות הכרמים: (טו) דודי לי, ירמה אהוב שיר הקדן ואמרה לבה עתה ממני והמתן עד שיפוח היום, והוא כמו הפיחי גני, שיפוח הרוח ויקרר האויר, ועד שינוסו כללים וזה הוא לעת ערב כי בעת סר השמש גם הכללים לין, ואז בוא אלי מהרה ודמרולה בחאר ילמ החיל וירן הבני. וטעם בתר כמו וינתר לותם, על שני הסלעים והחיל מדלג בקלות מאן לאן:

ג (א) על משכבי בלילות, אמר אד מן מבריח טעם ההמתך, לפי שאמרה לדודה שיסוד ממנה כחום היום וימתין עד הערב ואז ימהר אלנה להתענג עמה בתהנים, ובאמיתה על משכנה בלילות והוא עדיין לא נא בקשתהו ברחובות וגו': (ב) אקומה נא, כן אמרה בלבה

לקום

(ג) מְצָאוּנִי הַשֹּׁמְרִים הַסֹּבְבִים
בָּעִיר אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי רְאִיתֶם:
(ד) כִּמְעַט שֶׁעָבַרְתִּי מֵהֶם עַד
שֶׁמָּצָאתִי אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי
אֲחַזְתִּיו וְלֹא אַרְפֶּנּוּ עַד־
שֶׁהֲבֵיאתִיו אֶל־בֵּית אִמִּי וְאֶל־
חֶדֶר הוֹרָתִי: (ה) הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם
בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם בִּצְבָאוֹת אוֹ
בְּאַיְלוֹת הַשָּׂדֶה אִם־תָּעִירוּ ו
וְאִם־תְּעוֹרְרוּ אֶת־הָאַהֲבָה
עַד שֶׁתֶּחְפָּץ: (ו) מִי זֹאת עֹלָה

מן

תרגום אשכנזי סה

(ג) עס פֿאַנדען מיך דיא וועכטער, דיא אין דער שטאדט אומגעהען: „האַבט איהר איהן געזעהען, דען מיינע זעעלע ליעבט?“ (ד) קוים בין איך וועג פֿאָן אינען, דאַ פֿינדע איך איהן, דען מיינע זעעלע ליעבט. איך האַלטע איהן, לאַססע איהן ניכט, ביז איך איהן בריינג אין מיינער מוטטער הויז, אין מיינער געבעהרערין צימער. (ה) איך בעשוועהרע איך, ירושלים'ס טעכטער! בייא דען רעהען, בייא דען הינדען דיעזער פֿלור, וועקט זיא ניכט, רענט דיא ליעבע ניכט, ביז עס איהר געפֿעללט!

(ו) ווער איזט דיא אויס דער

ר ש "י

ויכל משה (שמות ל"ג) לעלה אל ה' (שם): (ג) מלאכי השומרים. משה ואהרן: את שהכה נפשי רחיתם, מה מלחתם נפיו: (ד) כמעט שעברתי מהם. קרוב לפריצתם ממני לסוף לרבעים שנה: עד שמלחתי. שהיה עמי ימים יהושע לכבוש שלשים ואחד מלכים: אחזתיו ולא ארפנו. לא נתתי לו רפיון עד שהכיאותיו אל מקבן שילה בשביל כל זאת שעשה לי: (ה) השבעתי אתכם. הלאומות בהיותי גולה ביניכם: אם תעירו ואם תעוררו. להבית דודי ממני על ידי פתוי והסתה לעזבני לשוב מאחריו: עד שתחפץ. בעוד שהכניתו חפץ עלי: (ו) מי זאת עולה מן המדבר. כשהייתי מהלכת במדבר והיה עמוד האש והענן הולכים לפני והורגים נחשים ועקרבים וטורפין הקוצים והברקנים לעשות הדרך מישור והיה הענן והעמוד עולין ונוטין אותן הפתומות ומתמיהות

על

באור

לקוס ולסובב בעיר לולי תמלחנו, ולבן בא בלשון עתיד. בשוקים הם החוצות והנפרד שוק ובא בקבוץ בהרחות ע"ן הפעל כמו שנאמר מן צור שָׁרִים והדומה: (ג) את שאהבה, לשון שאלה הוא, שאלה זאת לת השומרים, ומרוב תפלה לבקש אותו, לא המתינה על תשובתם והלכה לדרכה: (ד) כמעט, דקדוק המלילה הזאת כך היא שימוש הכ"ף מן כמעט הוא נכף השעור, ופרושו הזמן או המקום מן עברי מהשומרים עד שמצאתי אהובי היה כמו מעט, כלומר מיד מלחתיהו, ומזה תבין הטעם של מלת עד, ודע זאת: הורתי, אמי, וכפל הכוונה במלילות שונות הוא ליופי השיר: (ה) השבעתי, לחר שנשלם הספור שהיא מלחתהו והוליכה אותו לחדרה, סדר המחסף עוד פעם השנועה בפעם הרחשון, מהטעם שבחנו למעלה בשם הר"י ערוכה. ובזה נשלם סדור השני מהשירים: (ו) מי זאת, לחר שהניח המחסף שיר מכייר מקרי הלילה כמו שקורין בל"ח (חיין כאַלטטטיק) בנית אהוב והאהבה השמחים בשלקס והם במדרגה קטנה במדרגות הקנון, יניח גם שיר לחר מכייר מקרי לילה בנית המלך העליון במדרגה, והקורא המשכיל יעמוד על ההשתנות שבין השיר האחד לחבירו. וטעם השיר הנ' לחר אחד מן חבריה שהוא שיר לפריון (חיין ברויטלויעד) כחשר נראה להלן מפסוק לחינה ורחינה וגו', ומיוסד על יום חתונת ושמחת לב שלמה המלך עם בת פרעה מלך מלרים, בחשר מלחנו בתהלים שיר לחד

מיוסד

תרגום אשכנזי

שיר השירים ג

מִי־זֹאת עֹלָה מִן־הַמִּדְבָּר כְּתִימְרוֹת עָשָׁן
מְקֻטֶּרֶת מֹר וּלְבוֹנָה מִכֹּל אַבְקַת
רוֹכֵל: (ז) הִנֵּה מִטָּתוֹ שֶׁלִּשְׁלֹמֹה
שִׁשִּׁים גִּבֹּרִים סָבִיב לָהּ מִגִּבֹּרֵי
יִשְׂרָאֵל: (ח) כֻּלָּם אֲחֻזֵי חֶרֶב
מְלֻמְּדֵי מִלְחָמָה אִישׁ חַרְבּוֹ עַל־
יְרֵכוֹ מִפַּחַד בַּלֵּילוֹת: (ט) אַפִּרְיוֹן
עָשָׂה לוֹ הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מֵעֲצֵי
הַלְּבָנוֹן: (י) עַמּוּדָיו עָשָׂה כֶסֶף

רפידתו

דער ווִיסטע דאָרט שטייגט
עמפאָר? וויא זיילענגראַדער
רויך עמפאָר? וואָהלגערוך פֿאָן
מירראהן אינד ווי־הרויך, דוֹ־
טענדער אַלס קרעמערווירצע.

* * *

(ז) זעהט שלמה זיין בעטט!
זעכציג שטאַרקע שטעהן אום־
הער, אוים דען שטאַרקען
יש־אל׳ס; (ח) אַללע האַנד
אַם שווערטע, אַללע קריעגס־
געלעהרט! יעדער אַן דער
היפטע זין שווערדט, פֿאָר מיט־
טערנעכטליך גרויען. (ט) קע־
ניג שלמה ליעס זיך איין
פראַכטבעטט מאַכען אוים לבנון׳ס געהעלצע; (י) דיא זיילען מאַכט ער זילבערן, דען הימ־

מעל

ר ש ״ י

על גדולתי ותומרת מי זאת כלומר כמה גדולה היא זאת העולה מן המדבר וגו׳: כתמרות עשן. גבוה וזקוף כתמר: מקטרת מור. על שם ענן הקטורת שהיה מתמר מעל מזבח הפנימי: רוכל. שם המוכר כל מיני בשמים: תבקת. על שם שכותשין לותה ושוחקין הדק כחנק: (ז) הנה מטתו שלשלמה. לפני מועד ולאחרון שהיו נוסעין במדבר: ששים גבורים סביב לה. ששים רבוא סביב לה: מגבורי ישראל. מיוחדי הכח לבד הששים מבן עזרים והיתרים על בני ששים: (ח) מלומדי מלחמה. מלאתה של תורה וכן הכהנים המוכנים לותה החזקים שבכהנים המשבן מלומדי סדר עבודתם: לוש חרבו. כלי זיינו הן מסורת ושימנים שמשמידים על ידם את הגירסת והמסרה שלא תשכח: מפחד בלילות. פן יבאו עליהם לרות וכן הוא אומר נשקו בר פן יאנף ותאבדו דרך (תהלים ב׳): (ט) אפריון עשה לו. זה לפני מועד שנקבע במשכן שילה עשה לו אפריון מופת סתר

לכבוד

באור

מיוסד ע״ז: מן המדבר, לדעת אד מן חבריה הטעם על בית יער הלבנון שהי׳ לשלמה, ושם דרה בת פרעה טרם כלה ניתה שבנה לה המלך, כנזכר בפ׳ מלכים: כתמרות, לשון עמוד כמו וחמרות דמלכים, ונראה שנקראו כן להיותם חבובים מעצי תמרים הגבוהים, ודמה לותה לעמוד ענן של קטורת המתאבק למעלה מיושר ונלי עקום, והיא גם היא ריחה נוקף מכל תמרוקי הנשים וגבוה מאד והולכת זקופה. וטעם הא״ס מכל, מ״ס היתרון, כלומר ריחה נוקף יותר מן כל מיני בושם של רוכל והוא האוהר עם בשמים, וטעם לחקת כמו שכתב רש״י על שם שכותשין הבשמים ועושין לותן דק כחנק: (ז) הנה מטתו, יבוא המשורר עם הרעים החבובים פנימה ויאיר עתה גם הדור של מטת להובה, כי ששים גבורים אומרים רחץ המלך עומדים סביבה, וכולם לוחזים בחרב כדרך תגבי מלחמה לשמור המלך: (ח) אחוזי, הפעול בו כדרך חגור כלי מלחמה לבוש בדים (רד״ק), ולפ״ז יהיה הטעם שהם חגורי חרב, לגל זהו אחמר לז״כ לוש חרבו על ירכו, ולדעת הל״הא הנוונה שהם לוחזים בחרבם התולה על ירכם, כדי להיות מוכן מיד נגד האנה. ואד מן חבריה אמר הטעם שהם נלחזים מהחרב שבבר היה הזרב לוחז בהם ופוגע לותם במלחמה (פערוואונדעטע קריעגער) וזה טעם מלומדי מלחמה כלומר מנוסים במלחמה: מפחד, מ״ס הסבה הגורמת: (ט) אפריון, שרצו פרה והח׳ נוספת וכן נקרא בלשון חז״ל מטה פוריא על שם שבורין ורגין עליה וכו׳ (מרד״ק), ויתכן ג״כ לפ״ז לפרשו (בריטבעטט). והנה לחר שקלט למעלה המטה בהוד ונהדר, הנל פה לקלסה ג״כ בפחר

וניופי

רְפִידָתוֹ זָהָב מֶרְכָּבוֹ אַרְגָּמָן תּוֹכוֹ
רָצוּף אַהֲבָה מִבְּנוֹת יְרוּשָׁלָם:
(י) צְאֶינָה וּרְאֶינָה בְּנוֹת צִיּוֹן
בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בָּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה
לּוֹ אִמּוֹ בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ וּבְיוֹם שִׂמְחַת
לִבּוֹ:
ד (א) הִנָּךְ יָפָה רַעְיָתִי הִנָּךְ יָפָה
עֵינַיִךְ יוֹנִים מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ
שערך

ר ש י

לכנוד: (י) רפידתו. מזכבו ומזכמו על הכפורת שהוא זהב: מרכבו ארגמן. זה הפרכת שהיה תלוי ורוכב על כלונסות מעמוד לעמוד: תוכו רצוף. סדור ברלפת להבה לרון וכפרת וכרובים ולוחות: מבנות ירושלים. אלו ישראל ירלים ושלמים להקב"ה: (יא) בנות ליון. בניס שלוויינן לו במילה ובתפילין ובליבית: בעטרה שעטרה לו אמו. להל מועד שהוא מעוטר בגווין תכלת וארגמן ותולעת שני אמר ר' נחוניא שהל ר' שמעון בן יוחאי את רבי אלעזר ברבי יוסי ח"ו שמעת מאביך מהו בעטרה שעטרה לו אמו אמר לו מהל למלך שהיתה לו בת יחידה והיה לוהבה ביותר לא זז מאהבה עד שקראה בתי שהמר שמעי בת וראי (תהלים מ"ה) לא זז מאהבה עד שקראה לאחותי שהמר פתחי לי לאחותי רעיתי לא זז מאהבה עד שקראה לאמי שהמר שמעו אלי עמי והאומי אלי האזינו ואלאי בתיב (ישעי' נ"א) עמד רבי שמעון בן יוחאי ונשקו על ראשו וכו': ביום חתונתו. זה מתן תורה שעטרוהו להם למלך וקבלו עולו: וביום שמחת לבו. זה שמיני למילואים שנתחנך בו המשכן במדבר:

ד (א) הנך יפה רעיתי. קילסן ורילן וערבו עליו קרבנותיהם: עד שיפוח היום. שחשבו לפניו בימי משני ופנחס: עיניך יוניס. גווניך ומראיתך ודוגמתך ביונה הזאת הדבקה בבן זוגה וכשוחטין אותה אינה מפרכסת אלא פושטת צוארה כך את נתת שכם לסבול עולי ומוראי: מבעד לצמתך שערך כעדר העזים. הקילוס הזה דוגמת קילוס אשה הנאהבת לאחן מבפנים לקישוריך שערך נאה ומהיק בלוהר ולבנונית כשער עזים לבנות היורדות מן ההרים ושערן מהיק מרחוק והדוגמא שדומה בנסת ישראל לבך זו היא מבפנים למחנותיך ומשכנותיך אף הרקים שניך חגינן עלי כיעקב וגניו שגלשו לרדת מהר הגלעד כשהשיגם לבן שם. ד"א כאותן שנכנסו על מדין בעבר הירדן שהיא ארץ גלעד ולשון זה במדרש שיר השירים: מבעד. הוא לשון מבפנים שרוב בעד שנמקרא דבר המסיך ומגין נגד ד"א כמו ובעד כוכבים יחתום (לוב ט') האדץ נריחיה בעדי (יונה ב') הבעד

ב א ו ר

וביופי ויאמר שעמודיו עשה כסף וגו': (י) רפידתו, ענינו יליע והוא למעלה, וכל"א (דער היימעל): רצוף, כמו על רלפת בהט וגם שענינו הולעת לבניס בקרקע, ופה היתה רלופה בלהבה (מרד"ק): (יא) בעטרה, אין זאת עטרת על זהב המלוכה, כי לא עטרת של פרחים (חיין בלומענקראנץ) לחוד החתנה: ביום חתנתו, כלומר ביום מופתו שהוא יום שנעשה מתן (מרד"ק). וכזה נמלא בזיר הריאון מהסדור הג', אחר שקלם ומפקר את שלמה בג' דברים בנוי בנת ובעושר, בנת ממה שנאמר למעלה עשה גבורים וגו', בעושר ממה שנאמר עמודיו עשה כסף וגו', וכנוי ממה שנאמר כחינה ורחינה וגו' כלומר רחינה יופי המלך ביום חתונתו ובקשוטו:

ד (א) עיניך יונים, שהם דומים בדכותם ונקיותם ליונים (לאחר חוכד חוכטזודיג), ואחד מן חברים מפרשהו מלשון לא תומו ותרגומו בל"א (פערפיהרעריט), ואת שהם עין על משקל זכר כמו עיניו יקזו: מבעד, הוא לשון מבפנים, שרוב בעד שנמקרא דבר המסיך ומגין נגד דבר

תרגום אשכנזי סו

מעל פּאָן גאָלד, דען זיטץ פּאָן פורפור, דיא מיטטע געפּאָלסטערט מיט ליעבע צו דען טעכטערן ירושלים.

(י) גיהעט הין איהר טעכטער ציון'ס שויעט שלמה דען קעניג אין דער קראָנע, וואָמיט אם טאָגע זיינער האָכצייט, אם טאָגע זיינער הערצענספּרייד איהן זיינע מוטטער קרענטע.

ד (א) שהן ביוט דוא מיינע שעפּערין, שהן ביוט דוא! דיינע אויגען טייבּען, צווי=

תרגום אשכנזי

צווישען דיינען לאָקקען, דיין האַאר וויא נעמזען = העערדע, האַנענר פֿאָן דעם בערגע גלעד: (ב) דיינע צעהנע לעמ= מער = העערדע, אין רייהען וואָהל נעאָרדנעט, אויס דער שוועממע שטיינענד, אַללע צווילינג = טרעכטיג, קיינעם דער=

שיר השירים ד

שַׁעְרֵךְ כְּעֵדֶר הָעִזִּים שֶׁגָּלְשׁוּ מֵהַר גִּלְעָד: (ב) שִׁנַּיִךְ כְּעֵדֶר הַקְּצוּבוֹת שֶׁעָלוּ מִן־הָרַחְצָה שֶׁכֻּלָּם מַתְאִימוֹת וְשַׁכֻּלָה אֵין בָּהֶם:

כהוט

ר ש "י

ערפל (לויט כ"ב) ומבאר הוא הדבר שהוא מבפנים לאותו בעד לכך הוא אומר מבעד: למתך. לשון דבר המלמל' הזיער שלא יפריח לנאת וזו היא הזבובה והקיסורים ולא יתכן לפרש למתך לשון נומת שתהא התי"ו מוזרת בתיבה אלא כן היה לה להיות דגושה כשהיא נסמכת לה"א לפעול כה פעולת נקבה או לוי"ו לפעול בו פעולת זכר כמו תי"ו של זבח בשבתו ותי"ו של למתך שהיא רפה על כרחינו בלא ממקום ה"א ויהא שם הקיזור למה ובשהוא סמוך לתתו לזכר או לנקבה תהסך הה"א לתי"ו כגון שפחה תהסך לומר שפחתו שפחה וכן למה למתו למתה ערותה וכן זה למה למתו למתה למתי למתך: שנלזי. שנקריחו גבח מתורגם גלים כשהמות יופדות מן ההר נמלח ההר נקרח וממורט מהם: (ב) שיניך כעדר הקצובות וגו'. לף קילוס זה בלשון נוי לאמה: שיניך. דקות ולבנות וסדורות על סדורן כלמר וסדר עדר הרחלים הנרורות משחר הלחן בקנב ומנין נמסרות לרועה חכם והגון ליהר בלמרן שעושין לותן לכלי מילת ושמרין לותם מעת לעת לידתן שלא יתלכלך הלמר ורוחלין לותם מיום לל יום: שכולם מתאימות. לשון מתום הין מתום בשערי (תהלים ל"ח) כלומר תמימות לינטרי"ח בלע"ז (גאַנץ, פֿאָלקאָמען): ושכולה. שום שכול ומיס הין בהם ונאמר הדוגמת הזו על שם שנורי ישראל שכורתים ואוכלים לויניהם בשיניהם סניניהם והרי הם מתרחקין מן הגזל של ישראל ומן הערוות ולא יתלכלכו בעבירה ונאמר קילוס זה על שניס עשר אלף היס שבאתו על מדין בקנב ומניין שלא נחסר לחד מהם על הערוות שנאמר ולא נקד ממנו היס (במדבר ל"ח) ואף על הרהור הלב הביאו כפרתן ואף על הגזל לא נחשדו שהציד עליהם הכתוב ויקחו את כל השלל ויביאו אל משה ואל אלעזר הכהן

באור

אחר, ומבעד הוא דבר שמבפנים לאותו בעד לכך הוא אומר מבעד למתך, לשון דבר המלמלם הזער שלא יפריחו לנאת וזו היא הזבובה והקסורים (מדברי רש"י), ולדעת ר' יונה פירושו מסוה (שלייער), לשון הרד"ק כתב שפירושו לילית הזער שמכינה לאשה על פניה, וכן הוא מתורגם בל"ח (וואָקקען) ונופל עליהם לשון מבעד לפי שהם מגינים מצני לפי הפנים, וכן הוא אומר בתהלים (ס"ט ה') עלמו מלמיתי לויני שקר, והכפל רבו מעערות רשעי לויני חנם: שערך כעדר העזים, יש מין עז הנוכנת בהרים ובסלעים, ומצוה בל"ח (כעדגלינגע, געמזע), ושערותיה' ארוכות תלתלים, ומדרכם שיתלו בקרניהם החזקים בשבבי הילנות העומדות שם על ההרים ואוכלים העלים, גם מצליחים לת עלמם עי"ז מבן סלע לחד לבן לחר, וזה שתרגם הדב שנלזו (האַנגענד). והתיבה הזאת מבוארת על פי מקומה, כי אין לה ריע במקרא, ומי יראה בספרים ידועים ליולי התלתלים מימים הרחבונים ההם, יעמוד על יופי המעל ההוא: (ב) שניך בעדר הקצובות, ריעו יגיד עליו שהטעם עדר רחלים (לקמן ו' ה') ובא התואר בלי המתואר כדרך המליצה, ועשה הקיבות שים לכל צורה ותורה סך קליב אין האחת תרוכה או קלרה מחבירתה, וכן שניה שוות בלן בקומתן ומידתן, וזה יופי גדול, גם לבנות הם מאד, כרחלים החלו שעלו מן הרחלה לחר שם התטהרו מחלאתם, והלבינו שערותם. ומלת רחלה שם, ויקרא בל"ח (דיא טוּעאַאַף): מחאימות ח, מבנין הפעיל והוא יולא שילדו תאומים ואין אחת בהן שכולה, כלומר כל כך המה שוות. ויתכן עוד טעמו כמו ויהיו תאומים מלמטה לשל הקרסים, ומוסב התואר על השנים גרידא שאין הפסק בין אחת לחברתה, וגם זה יופי גדול מאד, ועשה שכולה

על

(ג) כְּחוּט הַשָּׁנִי שִׂפְתוֹתַיִךְ וּמִדְבָּרֵךְ
נָאוֶה כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ מִבַּעַד
לְצַמָּתֵךְ: (ד) כְּמִגְדַּל דָּוִיד צַוָּארֵךְ
בָּנוּי לְתַלְפִּיּוֹת אֶלֶף הַמָּגֵן תָּלוּי
עָלָיו כֹּל שִׁלְטֵי הַגִּבּוֹרִים: (ה) שְׁנֵי
שָׁדַיִךְ כִּשְׁנֵי עֳפָרִים תְּאוֹמֵי צְבִיָּה

הרעים

ר ש"י

הכהן וגו' ולא הבריז לחד מהן פרה לחת לו חמור לחד: (ג) כחוט השני שפתותיך. נחות להפעיה ולשמור הנטחת' כמו שעשו המרגלים לרחב הזונה שלמרו לה לת תקות חוט השני וגו' (יהושע ב') ושמרו הנטחתם: ומדברך. דבורך והרי הוא מגזרת הנדפרים נך לכל הקירות (יחזקאל ל"ג) תז נדברו ירחי ה' (מלאכי ג') פרלי"ן בלע"ז (גיקאזט, גשפליסטעה, גשוועטן): רקתך. היא גובה הפנים שקורין פומל"יים בלע"ז (וואנגען, בחקען) לכל העינים ולשון גמרא קורין לותו רומכי דאפי' ודומין לפלח חלי רמון מבחוץ שהוא לדום וסגלגל הרי קילום נגוי תשה והדוגמת פירשו רבותינו ריקנים שבין מלחים מלות ברמון: מבעד לצמתך. כנפנים לקישורין: (ד) כמגדל דויד בנוי לתלפיות. קומה זקופה נוי נחשה והדוגמת כמגדל דוד הוא מלודת ליון שהוא מקום חזק ועופל ומבלר בך הוא לוחך זו לשכת הגזית שהיתה חזקן ומבלרן של ישראל ולותו המגדל בנוי לתלפיות בנוי לנוי להיות הכל מסתכלין בו ללמוד לורותיו ונוי מלאכת תבניתו והוא מגזרת מלפנו מנהמת ארן (לעיל ל"ה) והתי"ו בתלפיות כמו תי"ו שבתרמי' ובתבני': אלף המגן תלוי עליו - כך מנהג הגבורים לתלות מגיניהם ושלטיהם בבותלי המגדלים: שלטי. תפסות שבותנין בהן חלים וכן הבדו החלים מלאו השלטים (ירמיה נ"ו) ודומה לו לשכת הגזית שמשם הורלה יולאה שהתורה מגן ליסראל ויש לומר אלף המגן כמו מגן האלף על שם דבר לוה לאלף דור (ד"ה ח' ט"ז): כל שלטי הגבורים. מלינו שהתלמידים נקראים על שם חלים ושלטון בענין שנאמר בחלים ניד גבור כן בני הנעורים אשרי הגבר אשר מלא את תשעתו מהם (תהלים קכ"ז): (ה) שני שדיך. המניקים לותך זה משה ואהרן: כשני עפרים תאומי צביה. דרך לביה להיות יולדת תאומים

תרגום אשכנזי סז

דער זעלבען פֿעהלט׃ (ג) ווי א ראָזענפֿאַרן דיינע ליפּפּען, דיא שפּרַאַכֿע אַבֿנליעדמאַסען ליעבליך, ווי אַם גראַנאַט דער ריטץ, זא דיינע וואַנגען אַם לאָקקענ= האַאר׃ (ד) דיין האַלו ווי א דורים מהורם געבוי ט צור וואַפֿפֿענ= בורג׃ טויזענד שילד הענ= גען דראַן, אַללער העלדען שילד׃ (ה) דיינער בריסטע פֿאַר אין יונגעס רעהעפֿאַר צווילליננע איינער מוטטער,

באור

על זן רושה שחלקי' נופלים לחת לחת: (ג) השני, מין לנע מדום, ועיין בחור הרב המתרגם בספר ניבות השלום בפ' תרומה, וכאן תרגם לפי יופי המליצה בל"ח: מדברך, שם בתוספת מ"ם והוא לדעת המפרשים כמו דבורך שדבריך נעים, ולדעת הר"ם הוא שם לנלי המבטא, ומ"ם הלמ"תיו קלת לעד ושעורו מקום הדבור, והטעם שיפולה לאחד המלות היטב ולדבר נשפה נרורה: כפלח, לשון בקיעה כמו פולח ובוקע (תהלים קמ"ח), ורמון פרי ידוע ומרחהו חדמדמת: רקתך, לדעת רד"ק ורחב"ע פרושו מה שקורין בל"ח (שלחף) ונקרחת רקה על מעוט הנשר שנה, כמו רקות נשר (בראשית מ"ח), וכמו כן פירש"י בשופטים ד', וכאן כתב רש"י הוא גובה הפנים שקורין פומילים (פלממע), והוא חלק העליון מהלחי, ולדמיות בלחי הוא ויפי בחדם: (ד) לתלפיות, מחובר מן תל נבי"רי ומן פיות שהוא לשון מרבות, כלומר שהוא נוי להיות בתוכו המרבות מן חנשי מלחמה והוא מה שקורין (חרזענחל, וואפֿפֿענבורג), ואחד מן חבריו אמר תל מן תלה כלומר נוי לתלות שם הפיות, והענין אחד, ודמה לותרה למגדל כלומר שהוא עגול וחזק ובקומה זקופה כמגדול הזה, וגם לותרה מקושט בחרוזים, כמגדול המקושט במגינים ובשלטים: שלטי, מיני הנשק וכן והשלטים עשינו כמו מגינים (רשב"ע) וכן מתורגם בל"ח, אבל רש"י פי' שלטי תפסות שבותנין בהם חלים, ומה שאמר בתחלה אלף המגן ולח"כ כל שלטי, יתכן שאמר אלף תחת סכום מיוחד, כמו שנאמר לפעמים שבעה או שלשה, או נאמר כי מלת כל מוסב למעלה, כלומר כל האלף היו שלטי הגבורים, ויתורגם (וויטער טיילט דער העלדען), והרחבן יותר נכון: (ה) האומי צביה, כן שניהם שקולים ושווים זה בזה (רש"י),

תרגום אשכנזי

ווירענד אונטער ראָזן.

* * *

(ו) „ביז דער טאָג זיך קיהלט, ביז דיא שאָטטען וויכען, ווילל איך צום מיררהען־בערגע, צום ווייהרויך־היגעל גענען.“

* * *

(ז) גאַנץ ביזט דוא שענן, אָ מיינע שעפערין! קיין פֿעה־לער איזט אַן דיר! (ח) מיט מיר פֿאָם לבנון קאָם, מיינע ברויט! מיט מיר, פֿאָם לבנון!

אריות

שויא פֿאָן דער העהע אמנה, פֿאָן שניר אונד חרמון ווייט אומהער, פֿאָן דער לעוועננוואָהנונג, פֿאָם

שיר השירים ה

הָרְעִים בַּשּׁוֹשַׁנִּים: (ו) עַד שֶׁיָּפוּחַ הַיּוֹם וְנָסוּ הַצְּלָלִים אֵלֵךְ לִי אֶל־הַר הַמּוֹר וְאֶל־גִּבְעַת הַלְּבוֹנָה: (ז) כֻּלָּךְ יָפָה רַעְיָתִי וּמוּם אֵין בָּךְ: (ח) אִתִּי מִלְּבָנוֹן כַּלָּה אִתִּי מִלְּבָנוֹן תָּבוֹאִי תָּשׁוּרִי וּתְרָאִי מֵרֹאשׁ אֲמָנָה מֵרֹאשׁ שְׁנִיר וְחֶרְמוֹן מִמְּעֹנוֹת

ר ש י

כך שניהם שוים שקולים זה כזה. ל"ק שני שדיך על שם הלוחות תלומי לניה שהם מכוונות נמדה אחת ה' דברות על זו וה' דברות על זו מכוונין דבור כנגד דבור לומר כנגד לך תרלך שהרולך ממעט לת הדמות של הקב"ה לא יהיה לך כנגד לך תנלף שהזונה לחר ע"ז דרך לשה המנאפת תחת לישה תקח לת זרים. לך תשח כנגד לך תגנוב שהגונב סופו ליעבע לשקר. זכור כנגד לך תענה מי שהוא נדת יהודי ומחלל לת השבת מעיד שקר נכורלו לומר שלא שבת נשבת נרחנית. כנד כנגד לך תחמוד שהחומד סופו להוליד בן שמקלה לותו ומכבד למי שחינו לביו: הרועים. לת לאנס בשוגנים ומדריכם לותם בדרך נוחה ויפרה: (ו) עד שיפוח היום. עד שתתפשט החמה: ונסו הללים. הוא לת ערב וחוש היום לזי לכילך ולת עריבה עלי: היום. הוא השמש וכן לרוח היום (נרחשית נ') וכן כי הנה היום בא בוער כתנור (מלחכי נ') ומשיפוח היום שלך לי להר המוריה נבית עולמים כלומר משעשלו לז לפני לחלל לת קדשי ולנאן מנחתי בימי חפני ופנחס לסתלק מעליהם ושלוש משכן היה ולשכר לי בהר המוריה נבית עולמים ושם כולך יפה ומום חין בך ולרלה שם כל קרבנותיך: (ח) אתי מלבנון כלה. כשתגלו מלבנון זה אתי תגלו כי אני לגלה עמכם: אתי מלבנון תבואי. וכשתשובו מן הגולה אני לשוב עמכם ולף כל ימי הגולה בלרתך לי לר ועל כן כתב אתי מלבנון תבואי כשתגלו מלבנון זה אתי תבואי ולא כתב אתי ללבנון תבואי לומר משעת יליאתכם משם עד שעת ניאתכם כאן אני עמכם בכל לשר תלכו ותבואו: תשורי מרחש לאמנה. בקבלי לת נדוך תסתכלי ותתבונני מה שכר פעולתך מרחשת החמונה שהלמנת בי לבתך לאחרי במדבר ומעשיתיך וחניותיך על פי ויליאתך לרחש שניר וחרמון שהיו מעונות לריות סיחון ועוג דבר לאחר מרחש לאמנה הר הוא נגבול לפונה של ארץ ישרלל ושמו לאמנה ובלשון משנה טורי לאמנון והר ההר שנלאמר בו מן היש הגדול תתלו לכם הר ההר (במדבר ל"ד) וכשהגליות נקבלות ומגיעות שם הם לופים משם ורואין גבול

ב א ו ר

ונעתיק פה דברי הר"י ערלאמה ז"ל ולפי שהיתה עדיין לרוסה לליו לך קלסה בה כי לם בשמה תלריס כולם נרלים מנחון בכל הבתולות, העיני' השער השנים תלר לותם בנקיות ולובן ושווי וכלי חסרון, השפתיים שהם לדומים, כלי הדבור, הרקה, הלווחר, והשדיים לפי שהכלי שווי בהן חסרון, ועל הלניעות לומר הרועים בשוגנים כי העפרים הרועים בשוגנים לם ירלה החלם לקחתם ינוחו החוחים נכפו ויעזבם, וכמו כן היו מקפדת עליהן. והנה היו מרוב לניעותה לך רלתה שיקלם לותה עוד פן תכלם ולכן השיאה לותו לדבר לחר ולמרה עד שיפוח היום כדלעיל, ולפשר שבונה בזה לעת מועד לבשתהי' מותרת לו, כדי לכלוך מעט תלותו ולך תגבר יותר מדאי, לבל הוא לך יומע עי"ז כי לם יוסיף לפארה כלך יפה וגו': (ח) אתי, כלומר לל תלכי לל הר המור רק לתי תלכי מלבנון: תשורי, תסתכלי כמו תשורנו ולך קרוב: מראש, מהר לאמנה, ולינות ההר הזה נבר פירש ובלר לדונינו הרמב"ן ז"ל בפרשת מסעי, וגם שניר ידוע מתורת משה כמו שנלאמר והלמורי יקרלו לו שניר (דברים ג' ט'), וההר הזה הוא חלק

מהרי

אַרְיוֹת מֵהַרְרֵי נְמֵרִים:
(ט) לִבַּבְתִּנִי אֲחֹתִי כַלָּה לִבַּבְתִּנִי
בְּאַחַד מֵעֵינַיִךְ בְּאַחַד עֲנָק
מִצַּוְּרֹנָיִךְ: (י) מַה־יָּפוּ דֹדַיִךְ אֲחֹתִי
כַלָּה מַה־טֹּבוּ דֹדַיִךְ מִיַּיִן וְרֵיחַ
שְׁמָנַיִךְ מִכָּל־בְּשָׂמִים: (יא) נָפֶת
תִּטֹּפְנָה שִׂפְתוֹתַיִךְ כַּלָּה דְּבַשׁ
וְחָלָב תַּחַת לְשׁוֹנֵךְ וְרֵיחַ שַׂלְמֹתַיִךְ
כְּרֵיחַ לְבָנוֹן: (יב) גַּן נָעוּל אֲחֹתִי

באתח קרי כלה

פֿאָם לעאָפּאַרדענגעבירגע.

* * *

(ט) דוא רויבסט מיין הערץ
אָ שוועסטער, ליעבע ברויט;
דוא רויבסט מיין הערץ מיט
דיינער בליקקע איינעם, מיט
דיינער שניהרע אַם האַלזע
איינער; (י) וויא האָלד איזט
דיינע ליעבע, שוועסטער,
ליעבע ברויט! וויא ויסער דיינע
ליעבע אַלס ווין! דיינער זאַלבען רוּפֿט, אַלס אַללע ווירצע!
(יא) האָניג טריעפֿט פֿאָן דיינען ליפּפּען, ברויט! אונטער דיינער צונגע, מילך אונד האָניג אונד דיינע קליידער רוּפֿטען,
וויא לבנון רוּפֿטעם. (יב) מיין ווּאָהל פֿערוואַהרטער גאַרטען, ביזט דוא, שוועסטער ברויט;

פֿער

ר ש"י

ארץ ישראל ותוירה על ח"י ושמח' ותומרי' הודייה לכך נאמר תשורי מרחק תמונה: (ט) לבבתני. משכת לת לבי לליך: באחת מעיניך. הרבה דוגמות טובות שביך לולי לאחת ביך הייתי מחבבה ביותר וכל שכן כולן וכן באחת ענק מלורויך באחת מרגילי ענקי קיזוטיך הם תכשיטי מלות שיראל מלויינין בהם. דבר אחר באחד באחד ענק באחד מאבותיך הוא אחד והיה מיוחד וזה לגדלם הנקרא ענק האדם הגדול בענקי': (י) מה יפו דודיך. כל מקום שהרחית לי שם חבה יפה הוא בעיני גלגל שילה ונוב נבעון ובית עולמי' הוא שיסד הבבלי (ניולר יום ח' דפסח) מנוחה ושלו ושודי' מנוחה ויהושלים ושלו ויעודים מקום שנתועדה שם שכינה ליזראל: וריח שמניך. שם טוב: (יא) נופת. מתוק: תטופנה שפתותיך. טעמי תורה: וריח שלמותיך. מלות הגינות הנוהגות בשלמותיך לילית תכלת בגדי כהונה ליסור שעטנז: (יב) גן נעול. על שם לניעות בנות יזראל שאין פרוצות בשריות: גל נעול. יש לפרשו לשון מעיין כמו גולות עליות (יהושע ט"ו) ויש לפרשו לשון שער והוא לשון תרמי בגמרא טרוקו

גלי

ב א ו ר

מהרי לבנון, וזה יעיד קלת על מה שהערנו לעיל מבית יער הלבנון, ונודע למו מבותבי המסעות שתלוה היה לעיניהם מלד לרלות מרחבי ההרים הזה למרחוק, כי העמקים סביבם מלחים דשאים ופרחים, ועל שפתם נחלי ומעיני מים נוזלים מן ההרים הגבוהים, עד כי לא תשבע עין מרלות. לך מה שאמר מרחק שניר וחרמון משמע שבני הרים היו, ובאחר מלאנו שם' דברים נראה כי הר אחד הוא, ואפשר שגם כאן טעמו מרחק הר הנקרא שניר וחרמון: (ט) לבבתני, לקחת לבי, כי זאת מסגולת הפיעל לשמש לפעמים בנין ופעירה, כמו לדשנו, פרושו להסיר הדשן אף כאן לבבתני הסירות את לבבי: מעיניך, שם עין לינו נופל לבד על עבש הבלי (דאז חויבע) כי אם גם על חלקי הרחיה (דיא בויקקע) ואמר כאן באחד מעיניך כלומר בעת שרחית אותי אף בסקירת עין אחת משכת את לבי ממני להיות לך כמו שנאמר בל"ח (דוא האסט מיך היבגעריסטען). ויתבן ג"כ לאמר שהשיר הזה מוסב עוד למעלה, וטעם לבבתני כמשמעו נתת לי לב (דוא מאכסט מיר הערץ) לפי שאמר לעיל תשורי ממעונות תריות וגו' אמר עתה כי לא תירת מהם אם את תהיה עמדי, לפי שבאחד מעיניך לבבתני אלא באחת ולא תירת: (יא) נפת, ענינו ההזלה והנטיפה בלומר המתוק אשר יזל מדבר מה, ושרשו נוף בפלס בּוֹשֶׁת שרשו נוס: (יב) גן נעול, את

דומה

כַּלָּה גַּל ו נָעוּל מַעְיָן חָתוּם:
(יג) שַׁלָּחַיִךְ פַּרְדֵּס רִמּוֹנִים עִם פְּרִי
מְגָדִים כְּפָרִים עִם־נְרָדִים: חצי
(יד) נֵרְדְּ ו וְכַרְכֹּם קָנֶה וְקִנָּמוֹן עִם
כָּל־עֲצֵי לְבוֹנָה מֹר וַאֲהָלוֹת עִם
כָּל־רָאשֵׁי בְשָׂמִים: (טו) מַעְיַן
גַּנִּים בְּאֵר מַיִם חַיִּים וְנֹזְלִים מִן־
לְבָנוֹן: (טז) עוּרִי צָפוֹן וּבוֹאִי תֵימָן

הפיחי

פֿערשלאָכסענער קוועלל ביזט
דוא, ברוננען זיגעל־בעווַאהרט;
(יג) דיינע געווע5סע, איין פּאַ־
ראַדיעס פֿאָן גראַנאַטען מיט
קעסטלי5ער פֿרוכט, מיט צי־
פּערן אונד נאַרדעו; (יד) נאַר־
דום אונד קראָקום, קאַנאַ אונד
צינאַמאָן, ווייהרויך־שטוידען
אַללרלייא; אַלאָע אונד מירר־
העז, אונד אַללע עדלע ווער־
צע; (טו) ווייא גאַרטענברונענו,
קוועלל לעבענדיגען וואַססערס
דיא ריעזעלן פֿאָן לבנון. —
(טז) אויף, נאָרדווינד; זודווינד
קאָמ־

ר ש"י

גלי: (יג) שלחיך. לרון יבואה קרויה בית השלחין ונריך להשקותה תמיד ושדה בית הבעל יפה הימנ' וכאן קילם היכא שלחיך הרי הן מלאין כל טוב בפרדם רמונים וזה על שם קטנים שבירושלם מרטיבים מעשיהם טובים כפרדם רמונים: כפרים עם נרדים. מיני בשמים הם: (טו) מעין גנים. כל זה מוסב על שלחיך ומקלסן כמעיין המשקה לותן והדוגמת על שם טבילות טוהר שבנות ישראל טובלות: ונוזלים מן לבנון. ממקום נקיות נאין ערירת טיט: (טז) עורי לפון ובואי תימן. לחר שערב עלי ריחך ונוי מכבנותיך לני מלוה לת הרוחות לפון ותימן להפיח בגנך לגלת ריחיך הטוב למרחוק. והדוגמת על שם שהגליות מתקבלות ומכל הגויס מביאים לותם מנחה לירושלים ובימי הבנין יהיו ישראל נקבלים שם למועדים ולהגלים וישראל מביאין יבול דודי לגמו. לפי לתה שם הכל שם:

נחתי

באור

דומה לגן סגור שיש לו ריח טוב מבחון ולא יכול לדם להבנס שם (רלב"ע) כלומר לנועה לת: גל, לשון מעין כמו גולת עליות (רס"י), ונקרא המעין גל בעבור שבובו מלשון וגללו לת האבן (רד"ק). ולחר שהחל לדמות לותה לגן, השלים המשל כולה בפסוקים הבלים ולחר: (יג) שלחיך, הפעיפים הפלרות וכל הפלרות נקראים שלחים, והוא נגזר מן שלח כלומר החילן שלח לותם החוצה, וכן מתורגם בל"ת (געווענסע): פרדם, כן שרבו והוא גן נלה ומהודר וכן שמו בשאר לשונות (פּאַראַדיס) כנודע: כפרים, הקבוץ מן כופר הנאמר למעלה וכן נרדים הקבוץ מן נרד, וטעם מגדים כמו ממגד לרן ומלוחה (דברי' ל"ג) לשון מעדנים, המשובחים בפירות: (יד) וכרכום, הוא מה שקורין בערבי זעפרן (מרד"ק) והוא (זאַפֿראַן) ובלשון רומי (קראָקום) וכן מתורגם בל"ת: קנה, הוא קנה בושם וכן כתב המתרגם החרמי, וקנה בוסמת וכו' (געווילדראָהר) ובלשון רומי ג"כ (קאַנאַ) וי"ת שהוא (קאַוואָם) בל"ת: קינמון, כן שמו ג"כ בלשון רומי אלא שהקלף הקו"ף לכל"י כדרכו כמו קיסר (צעזאַר), לף כאן קינמון (ציננאָמאָן) והוא בל"ת (ציימט, אָדער קאַנעל) והוא קליפה הפנימית מעץ ידוע וימכו בחלק מזיע וחמעריקא, וריחו נוקף וטוב מאד כנודע. ובלבור עלי לבוחה עיין בפ' כי תשא בפלור הרמב"ם ז"ל: ואהלות, מין בושם כמו כאהלים נטע ה' (מרד"ע) והוא הנקרא (אָלאָע) והרד"ק כתב שהוא הבושם הנקרא סנדל, ויהי' לפ"ז מין ממיני התמרים כי כן נקרא בלשון רומי (זאַנדאַלווידע, דאַטטעלבוים). וטעם רחצי בשמים המובחרים בבשמים, כמו ולתה קח לך בשמים רחש (שמות ל'): (טז) עורי, לחר שדמה לותה לגן לחר רוח לפון בואי והפיחי בגני שיזלו בשמיו, ושיתענג בהם. ולפי שגם היה לחרה שיתיין למלכות תלותו עד שיפוח היום, לגן נקט מהרוח שיבוח מהרה. ולדעת קד מן מבריל

פלגי

שיר השירים ד ה

הָפִיחִי גַנִּי יִזְּלוּ בְשָׂמָיו יָבֹא דוֹדִי
לְגַנּוֹ וְיֹאכַל פְּרִי מִגְדָּנָיו׃
ה (א) בָּאתִי לְגַנִּי אֲחֹתִי כַלָּה
אָרִיתִי מוֹרִי עִם־בְּשָׂמִי
אָכַלְתִּי יַעְרִי עִם־דִּבְשִׁי שָׁתִיתִי
יֵינִי עִם־חֲלָבִי אִכְלוּ רֵעִים שְׁתוּ
וְשִׁכְרוּ דוֹדִים׃ (ב) אֲנִי יְשֵׁנָה וְלִבִּי
עֵר קוֹל דוֹדִי דוֹפֵק פִּתְחִי־לִי
אחתי

תרגום אשכנזי סמ

קאָמט! דורכוועהע מיינען גאַרטען, דאַם זיינע ווירצע פּלי־סען! זאָ געהע דען מיין פּרייַנד אין זיינען גאַרטען, אונד עסטע זיינע קעסטליכע פּרוכט.

* * *

ה (א) איך קאַם אין מיינען גאַרטען, שוועסטער, ליעבע בריוט! אונד בראַך פּאָן מיינען מירהען פּאָן מיינען ווירצען אַב; איך אַם פּאָן מיינעם זיימע, זאַממט מיינעם האָניג, אונד טראַנק פּאָן מיינעם ווייַנ זאַממט מיינער מילך. — עס־

סעט מיינע געליעבטען, טרינקעט איהר מיינע פּרייַנדע, אונד ווערדעט בערושט! —

(ב) איך שלאָפֿע, אַללין עס וואַכט מיין הערץ; שט ממע מיינעם ליעבטען! ער קלאָפּפֿעט
אן

ר ש "י

ה (א) באתי לגני. בימי מנוכת הבית: אריתי. לקטתי והוא לשון מזנה במלח תורה וסלו ולף לשון מקרח ותרוה כל עובדי דרך (תהלי׳ס׳) ונאמר ע"ז הקטרת שהקטירו קטרת יחיד הנזהי׳ על מזבח החילון ונתקבלה והוא דבר שאינו נוהג לדורות וע"כ נאמר לקבלתי יערי עם דבשי ים דבש שהוא גדל בקנים כענין שנ' ביערת הדבש (ש"ח י"ד) ויערת הוא לשון קנה כמו ותשם בסוף (שמות ב') ושותיתי ביערת ומוללין הדבש ומשליכין העץ ולקני מרוב חנה לקבלתי יערי עם דבשי לקבלתי הקנה עם הדבש את שאינו רואוי עם הרקוי קטרת נדבה וכן שעירי חטאת שהקריבו הנשיאים ולין חטאת קריבה נדבה ולקני קבלתי בו ביום: שתיתי יני. הם הנסכים: עם חלבי. מתקו ולחו מחלב: אכלו רעים. נאהל מועד להרן ובניו ובבית עולמים הבהנים כולם: שתו ושכרו דודים. אלו ישראל ח כלי בשר ודם השלמים שהקריבו לחנוכת המזבח: (ב) אני ישנה. כשהייתי שלוה ושקטה בבית לחצון נוחתי מעבוד הקב"ה כישנה ונרדמה: ולבי ער. זה הקב"ה כך נדרש בפסיקתא. ולבי ער. הקב"ה שהוא לור לבבי ולחלקי ער לשמרני ולהטיב לי: קול דודי דופק. מצרה שבינתו על הנביאי׳ ומזהיר על ידיהם העכם ושלום: פתחי לי. אל תגרמי לי שאסתלק מעליך: שרחתי נמלח טל. לשון חדש שנא בלילה דופק על פתח להוכיחו אומר כן בשביל תכתך נחתי בלילה בעת הטל לו הגשם והדומה שרחתי נמלח טל שאני מלא רצון ונחת רוח לפניהם לפיך שערכנו עלי מעשיו כטל והגני בח לפיך
טעון

ב א ו ר

מאמר עורי לפון וגו', הם הם דברי התהובה: יבוא דודי לגנו, תשובת התהובה לאחר זיפוח היום כעין משל דודה, והר"י ערחמה ז"ל בעל עקידה כתב שטעם יבוא לגנו כטעם גן נעול לפעיל, והרחיב לדבר שם בענינים כאלה באחר ירחה הקורא בספרו:

ה (א) אריתי, לקטתי וכמוהו ואתרוה כל עובדי דרך, ואכלתי יערי, זה חלת הדבש וכל"ת (התנינגייק, וואבע) כלומר שבא לגני מכל טוב ולא חסר לי מחומה מהתענג, ומרוב שמחתו הזמין לסעודתו ריעיו ואוהביו, לאכול ולשתות, כאחר אמר אכלו רעים! שתו ושכרו דודים! וזה נאלם הסדור הג', אחר החל מעת שנתרצה כמו שבתבנו למעלה מי זאת עולה וגומר וסיים אחר נשיאתה לבעלה: (ב) אני ישנה, הציר הזה כולו מחמדים, ולין בכל השירים הנכתבים פה שיר אלם כמוהו. ואמרה ולבי ער, בלורו שחשבתי והגיתי בלהוני, כי גם בסעיפים ובחזיונות לילה, גם בחלום אדבר בו, ושעם דופק לשון הבות על הדלת כמו מתדפקים על הדלת (זוהרי
י"ט)

שיר השירים ה

תרגום אשכנזי

אֲחֹתִי רַעְיָתִי יוֹנָתִי תַמָּתִי שֶׁרֹּאשִׁי נִמְלָא־טָל קְוֻצּוֹתַי רְסִיסֵי לָיְלָה: (ג) פָּשַׁטְתִּי אֶת־כֻּתָּנְתִּי אֵיכָכָה אֶלְבָּשֶׁנָּה רָחַצְתִּי אֶת־רַגְלַי אֵיכָכָה אֲטַנְּפֵם: (ד) דּוֹדִי שָׁלַח יָדוֹ מִן־הַחֹר וּמֵעַי הָמוּ עָלָיו: (ה) קַמְתִּי אֲנִי לְפְתֹחַ לְדוֹדִי וְיָדַי נָטְפוּ־מוֹר וְאֶצְבְּעֹתַי

ר' דגושה — מור

אַן! „טהוע מיר אויף שווע־סטער! מיינע שעפֿערין! מיין טייבֿען, מיינע פֿראָממע! מיר איזט דאָהויפט פֿאָלל טהויעם, נאַכֿטסטראָפּפֿען פֿאָלל דיא לאָקקען". (ג) מיין קלייד איזט אויסגעצאָגען, ווי זאָלל איכ"ם ווידער אַנציהען? מיינע פֿיס רין געוואַשען, זאָלל איך זיא ווידער בעזודלען? (ד) מיין ליעבער שטרעקטע דורכ"ם גיטטער זיינע האַנד, מיין הערץ שלוג מיטלעידפֿאָלל; (ה) דאַ שטאַנד איך אויף, דעם ליעבען אויפֿצוטהון; מיינע הענדע טראָפּפֿען מיררהע, נאַססע מיררהע מיינע פֿינגער, איבער דיא

רש"י

טעון נרכות וגלוס שכר מעזים טובים לפי תשובי לפי: קוולותי רסיסי לילה. לף בידי הרבה קבילות מיני פורענו' ליפרע מעוזבי וממנלפי. על הוח לשון נחת: רסיסי לילה. גשמי לילה שהן טורח ועייפות. רסיסי תרגום של רביבים וברביבים על שפך (דברים ל"ג) וכרסיסי מלקוש. קוולות הן דבוקי שערות הרחם המדובקים יחד שקורין פלוני"לם (המחרלוקקען) ולפי שחזו המקרח בלשון טל ומטר לחז בלשון רחם וקוולות שדרך טל ומטר ליחז בשער וקוולות. ויש לפרש טל ורסיסי לילה שניהם לטובה שכר מלות קלות הנחות ליעשות בטל ושכר מלות חמורות הקשות בטורח רסיסי לילה: (ג) פשטתי את כתנתי. כלומר ככר למדתיי לעלמי דרכים לחרים לא חוכל לשוב מלין עוד כעניין שנחמר ומשז מלנו לקטר למלכת השמים וגומר (ירמיה מ"ד) שהיו הדרכים החלה יפרים בעיניהם ולשון פשטתי את כתנתי רחלתי את רגלי לשון תשובת החשד המנחפת שחינה רולה לפתוח לב נלה הדלת לפי שעתה הכתוב בלשון חני יפנה קול דודי דופק סיים בלשון תשובה הנופלת על לשון דופק על הדלת בעת מעבב הפינה בלילות: (ד) דודי שלח ידו מן החור. שחלל הדלת ורחיתי ידו ונהפפו עלי המון מעי לשוב להחביתו ולפתוח לו: (ה) קמתי אני לפתוח לדודי וידי נטפו מור. כלומר נלב שלם ונפש

חפלה

באור

י"ט), ואמר להושבה לה פתחי לי הלשת: תמחי, הנפרד תמה והוח לשון תמים תהי' שהיח לוהבת אותו לבד מכל שחר הנערים ובלב שלם. ובאור טעמו בי לח לוכל עוד לעמוד בחגן מחמת הקרח והקריר', כי רחצי מלח מטל המקרר אותי וכח ר"ש שרחצי בדגש לחסרון ר"ש לחבר, והוח דרך זר ונמסר עליו במסורה. וטעם קוולותי, הם דבוקי שערות הרחם המדובקים יחד בסופן, ודרך הטל והקדים לאחוז בהן ולגוח עליהן. וטעם רסיסי עניני זילופי לילה כי תרגום וברביבים וכרסיסי, והם החדים העולים בלילה. ובתב הר"י שרחמה שהזכיר לפיים לותה לפתוח הדלת ל' מיני להבה והם, לחותי החמה, שהיח להבה טבעית, רעיתי, להבת המועיל שהיח הריעות, יונתי להבת זוגות, תמתי להבת טוב וגלמות, ועל כולם סבה הנרחית שרחצי וגו' עכ"ל: (ג) אטנפם, לשון גיעול הוח בדברי חז"ל והמקרח הזה תשובת החשובה הוח: (ד) מן החור, הנקב שיש בדלת שמוך לנעל המנעול, לפתוח בעלמו הדלת חו לבקשה בדרך המתחננים שפושטים ידיהם, ורחיתי ידו, ונהפכו עלי המון מעי לרחם עליו: (ה) נטפו מור, רש"י בתב בלומר בלב שלם ובנפש חפלה כמשקשת עלמה להתחבב על חישה ברית טוב. וי"מ לבן נטפו מור לפי שהיה מנהגם בימים ההם כמו שהיה גם חנשי יון למשוח דלת הבית חשר שם החשובה בשמן העוב, ולבן חמרה בחשר רחיתי לפתוח הדלת ידי נטפו ממור חשר היה על בפות המנעול:

עובר

שיר השירים ה

מֹור עֹבֵר עַל כַּפּוֹת הַמַּנְעוּל:
(ו) פָּתַחְתִּי אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי חָמַק
עָבָר נַפְשִׁי יָצְאָה בְדַבְּרוֹ
בִּקַּשְׁתִּיהוּ וְלֹא מְצָאתִיהוּ
קְרָאתִיו וְלֹא עָנָנִי: (ז) מְצָאֻנִי
הַשֹּׁמְרִים הַסֹּבְבִים בָּעִיר הִכּוּנִי
פְּצָעוּנִי נָשְׂאוּ אֶת רְדִידִי מֵעָלַי

שמרי

תרגום אשכנזי ע

ריגעל אַם שלאָסס׳ (ו) איך
טהאַט איהם אויף רעם ליבען,
מיך ליעבער וואַר ענטוויי׳ן,
וואַר הין! ענטגאַנגען וואַר מיר
מיינע זעעלע, אַלס ער זאָ צו
מיר שפּראַך, נון זוכטע איך
איהן אונר פֿאַנד איהן ניכט׳
איך ריעף איהם צו, קיינע אַנט־
וואָרט קאַם צוריק׳ (ז) מיך
פֿאַנדען דיא הי׳טער, דיא אין
דער שטאַרט אומגעהען, דיא
שלוגען מיך, פֿערוואָונדעטען
מיך׳ מיינ׳ן שלייער נאַהמען

דיא

ר ש ׳ י

חמלה כמקצת עלמה להתלהב על לויזה בריח טוב: מור עובר. ריח עובר ומתפזם לכל לד: ודודי חמק עבר. נסתר ונכסה ממני כמו חמוקי ירכיך (שיר ז') סתרי ירכיך על שם שהיוך בסתר וכן עד מתי תתחמקין (ירמיה ל"ח) תסתרי ותתכסי מחמת בושה שמעלת בי: נפשי יצאה בדברו. ואמר לה חבוש חל ביתך כי מתחילה לא חבית לפתוח: בקשתיהו וגומר. מלחוני השומרים הסובבים בעיר. ותופסין גנבים המהלכים בלילות: הכוני פצעוני. חבלו בי חבורה כל פצע לשון מכת כלי זיין הוא נורדור"ש בלע"ז (בדפוס פרנק"ל כתוב נכרו"ת, מלה נוצנת וואונדע): רדידי. עדיי המרודד והמרוקע עלי וכן כל הענין לשון חצת נעוריס המתלוות על בעל נעוריה ומבקשתו וזו היא הדוגמת דודי שלח ידו מן החור בשמרתי רחיתי לת רגלי ולא לפתח לך ולא לחשוב מן עבודה זרה שבמרתי בה: שלח ידו. והרוח נקמתו בימי לא: והביא עליו חיל מלך לרס ויכו בי ויצבו ממנו שניה גדולה וגומר (ד"ה ב' ב"ח) ויהרוג פקח בן רמליהו ביהודה מאה ועשרים אלף ביום אחד: ומעי המו עליו. בת חזקיהו בנו ושב בכל לבו לדרום להקדוש ברוך הוא וכל דורו שלמים לא קם דור ביזרעאל כמותם כמו שמפורש בחלק בדקו מהן ועד בחר שבע ולא מלחו עם החרן מגבת ועד לנטוכיה ולא מלחו חיש ואשה אחין בקיחין בהלכות טומאה ועטרה וזהו וידי נטפו מור וגומר אף יחזקיהו נאמר בו וכמוהו לא היה לבניו מלך (מלכים ב' כ"ג) כי רוח פורענות שנאה על מנשה ועל אמון לקיים שלח ידו מן החור ומעי המו: (ו) פתחתי אני לדודי ודודי חמק עבר. לא ביטל גזירתו שנאמר בחזקיהו הנה ימים באים ונשא כל אשר בביתך וגומר (ישעיה ל"ט) ומנניך אשר תוליד אלו דניאל חנניה מישאל ועזריה ואף ביחזקיהו על ידי חולדה הנביאה הנני מביא רעה אל המקום הזה ואל יושביה וגומר (ירמיה י"ט). ואומר וכמוהו לא היה לפניו מלך אף לא אם ה' מחרון אפו הגדול אשר חרה ביהודה על כל הכעסים אשר הכעיסו מנשה ויאמר ה' גם את יהודה אסיר מעל פני כאשר הסירותי את ישראל ואמאסתי את העיר הזאת (מלכים ב' כ"ג): נפשי יצאה בדברו. יצאה ממני בדבר זה: בקשתיהו ולא מצאתיהו. ואם תאמר והלא ירמיה עומד ומתנבא בימי יהויקים ובדקיהו שובו אלי ואשובה אליכם לא לבטל את הגזירה אלא להקל הפורענות ולהכין מלבותם בשובם מן הגולה לנושעם מאין כתיבה ולבניתם מאין הורס: (ז) מלחוני השומרים. נבוכדנצר וחיילותיו: הסובבים בעיר. לנקוס נקמתו של מקום:

באור

עובר, המור יחלק לשני מינים, יבש ולח, ואמרה היא מור עובר שהוא עובר על ידי דהיימ מור לח: (ו) חמק עבר, נאסר וי"ו החבור וכן שמש ירח, ועשה חמק סבב ממני כמו חמוקי יריכיך סבובי יריכיך: נפשי יצאה, רש"י פירש שלמר לה חבוש חל ביתך כי מתחלה לא חבית לפתוח, ויותר נראה נכון כמו שכתב הר"י ערלמה, שפרושו חיות נפשה והרגשה ילאה ממנה כשדבר אליה דברי רצויים ותחבונים: (ז) פצעוני וגו', משבוה שומרי החומות לזונה ומבורה, כי אין מדרך הנשואות לצאת בחיצון לילה, וכל זה אשבתי לנפוש מרוב להבתי לותו: רדידי, בלשון

דיא היטער אויף דען מויערן, (ח) איך בעשוועהר׳ע אייך טעכטער ירושלים׳ם! ווען איהר מיין גען ליעבען פֿינדעט, אַה! וואָס ווערדעט איהר איהם זאָגען? דאַס איך קראַנק פֿאָר ליבע בין!

* * *

(ט) „וואָס איזט דיין פֿרײַנד פֿאָר אַנדערן פֿרײַנדען, אָ דוא דער פֿרוען שענסטע! וואָס איזט דיין פֿרײַנד פֿאָר אַנדערן פֿרײַנדען, דאָס דוא אונז זאָ בעשוועהרעסט? (י) מיין פֿרײַנד איזט ווײס אונד ראָטה, פֿאָן פֿיעלען טויזענדען ערקאָהרען; (יא) זין הויפט דאַז פֿײַנסטע גאָלד, זיינע לאָקקען קרויז אונד וואַללענד, ווי ראַבענשוואַרץ;

שִׁמְרֵי הַחֹמוֹת: (ח) הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלִַם אִם־תִּמְצְאוּ אֶת־דּוֹדִי מַה־תַּגִּידוּ לוֹ שְׁחוֹלַת אַהֲבָה אָנִי: (ט) מַה־דּוֹדֵךְ מִדּוֹד הַיָּפָה בַּנָּשִׁים מַה־דּוֹדֵךְ מִדּוֹד שְׁכָכָה הִשְׁבַּעְתָּנוּ: (י) דּוֹדִי צַח וְאָדוֹם דָּגוּל מֵרְבָבָה: (יא) רֹאשׁוֹ כֶּתֶם פָּז קְוֻצּוֹתָיו תַּלְתַּלִּים שְׁחֹרוֹת

כעורב

זיין הויפט דאַז פֿײַנסטע גאָלד, זיינע לאָקקען קרויז אונד וואַללענד, ווי ראַבענשוואַרץ;

זיי=

ר ש ״ י

נשבו לת דודי. בית המקדש: שומרי החומות. לף מלאכי השרת שהיו שומרים חומותיה כענין שנאמר על חומותיך ירושלים ומומר (ישעיה ס״ב) הס הליתו בו לת החור כענין שנאמר ממרום שלח לש ומומר (לילה ח׳): (ח) השבעתי לתכם. החומות לגבי נבוכדנלר שרלית בחנניה מישלל ועזריה מוסרים עלמס לנענן החם ולת דניחל לגוב לריות על עסקי התפלה ולת דורו של מרדכי בימי המן: לם תמלחו לת דודי. לעתיד לבח ליום הדין שיבוקש מכם להעיד עלי כענין שנאמר יתנו עידיהן וילדקו (ישעיה מ״ג): מה תגידו לו. שתעידו עלי שנשבע להכנתו חליתי ניסורין קשים בניכם יבח נבוכדנלר ויעיד יבח חליפו ומופר וכל נביאי החומות ויעידו עלי שקיימתי לת התורה: (ט) מה דודך מדוד כך היו שואלין החומות לת ישרחל מה חלהיכם מכל החלהים שכך ח״ם נשרפ״ו ונהלנים עליו: שככה השבעתנו. להעיד לו על חהבתך: (י) דודי לח. לבן כמו לחו מחלב (לילה ד׳): וחדום. לדול מרבבה. לפרש תחילה כל הענין לפי שפשוטו נקילים נוי בחור כשהוח לבן ופניו לדמוניות: דגול מרבבה. נדגל בחילות הרבה רבים חיילותיו רבנות הרבה קרויין רבבה שנאמר רבבה כלמח השדה נתתיך (יחזקחל ט״ז): (יא) רחשו, מנהיק בכתם פז: כתם הוח לשון סגולת מלכים שהולרין בבית גנזיהם וכן יבנח הכתם הטוב (לילה ד׳) וכן ולכתם למרתי מבטחי (ליוב ל״ח) וכן וחלי כתם (משלי כ״ה): קוולותיו תלתלים. לשון תלויים מנדלו״ם בלע״ז (מלה נוסנת, וזהם פרייח חוכד בעווענ׳ליך הערחבהענגם):

ב א ו ר

ישמעחל לעיף (רחב״ע): (ח) השבעתי, לרוב דחגתה על פרידתה לחמרה, בנות ירושלים! חני משביע לחכם בשם תמלחו לת דודי, שתגידו לו שחולה חני מחמת להבתי חליו, כי היח ירחה פן יחשוב בעבור מניעת פתיחת הדלת שזנתה מחריו: (ט) מה, שחלת בנות ירושלים חליה כי היה לזר בעיניהן בקשתה המופלגת, ושחלו מה דודך יותר טוב משחר דודים, מה טבעו ומה מהותו שככה השבעתינו: השבעהנו, בקמן התי״ו שלח כמנהג כי הרחוי להיות בחיריק לנקבה: (י) צח, לבן כמו לחו מחלב, וקלוס נוי בחור כשהוח לבן ופניו לדמוניות (רש״י): דגול, כמו הדגל הוח בין חבריו (רחב״ע), כלומר כמו שהדגל הולך למעלה מרחש רבבות עם הלבח והוח נרחה ונכר לבל מתוך כולם כן דודי הוח למעלה מרוב לחיו ונבדל מהם במעלותיו: (יא) כתם פז, הוח הזהב הטוב וסמך לותו לפז לחזיבתו כמו זהב מופז (רד״ק), ולדעת רש״י ורחב״ע בתם לשון סגולה כמו מכתם, ודמיתה רחשו לכתם לדעת רש״י שהוח מבהיק, ולדעת קלת נוונחת על התמיך לחבר ברחשו (טורבמן) מרוקם בזהב מופז, ולפי שחמרה לעיל דגול מרבבה, הוסיפה לבחר שהוח מעוטר בחבריך נחה ומהודר לחבר יותר על חבירותו: הלחלים, הוח מענין תל,

כָּעוֹרֵב: (יג) עֵינָיו כְּיוֹנִים עַל־
אֲפִיקֵי מָיִם רְחֲצוֹת בֶּחָלָב
יְשְׁבוֹת עַל־מִלֵּאת: (יג) לְחָיָו
כַּעֲרוּגַת הַבֹּשֶׂם מִגְדְּלוֹת

(יג) זיינע אויגען וויא דיא
טייבֿען אַן וואַסערקוועללען,
אין מילך געבאַדעט, שטע־
הען אין דער פֿיללע; (יג) זיינע
וואַנגען ווירצבעטלין, שפּע־
צעריין קעסטֿען; זיינע ליפּ־
פען

מרקחים

ר ש " י

שחורות כעורב. כל תלה נוי לבחור: עיניו כיונים על אפיקי מים. נאות כעיני יונים אפיקי מים ערבים למרחה והבחורים יולפים שם לשוט וכן מקלם המשורר עיני דודי כשהוא מביט על אפיקי מים דומות לעני עיני יונים: רוחצות. עיני דודי בחלב: יושבות על מלאת. כל זה לשון נוי לא בולטות יותר מדאי ולא שוקעות אלא יושבות על מלאת גומא שלהם והענין לפי הדוגמא והוא לשון כל דבר שעשוי למלאות גומא העשויה לו למושב כמו אבני מילואים (שמות כ"ה) ומלאת נו מלואת לבן (שם כ"ח): לחייו כערוגת הבשם. אשר שם בלותם ערוגות גידולי מרקחים: מגדלות מרקחים. מגדלות של מרקחים גידולי בשמים שמפטמים לוחם מעשה רוקח: גלילי זהב. כלוחני זהב: ממולאים כתרשיש. כל לשון מושב אבן יקרה כזהב קרוי מלאת: עשת. לשון שמנו עשתו (ירמי' ה') קנון עב קרוי עשת משם"יאה בלע"ז (אַמַסט, קוואפען, בלאָק): שן. מעלמות פיל: מעולפת ספירים. מקושטת ומתוקנת בספירים לשון ותתעלף דמתרגמינן ואיתקית: שוקיו עמודי שם המיוסדים על אדני פז. עמודי שם עמודי שיש וחצירו במגילת אסתר (א') על גלילי כסף ועמודי שם ומרחבו גבוה כארזי הלבנון: בחור כארזים. נבחר בין הבנים כארז בין אחר עלים: חכו ממתקים. דבריו ערבים: זה דודי. זה דמות דודי וזה דמות רעי ועל כל תלה חליתי להבינתו והדוגמא כלפי הקב"ה כך הוא דודי לא ולבן להלבין עוונותי לא ולבן כשרחה נסיני גרא' בזקן מורה הוראות וכן בשבתו למשפט לבישיה כתלג חיור ושער ריזיה כעמר נקי (דניאל ז'): ותלוס. ל פרע מהחוטאים כענין שנאמר מדוע תלוס ללבושיך (ישעיה ס"ג): דגול מרבבה. הרבה חיילות מקיפין לותו: רחצו כחם פז. תחילת דבריו הנהיקו כשחם פזוכן הוא אומר פתח דרך יחיר (תהלי' קי"ט) פתח לבבי ה' שלהיך הרחם תחלה שמשפט מלוכה יש לו עליהם ואחר כך גזר עליהם גזירותיו: קוולותיו תלתלים. על כל קון וקון תילי תילים של הלבות: שחורות כעורב. על שם שהיתה בתוכה לפניו לא שחורה על גבי לא לבנה. דבר אחר קוולותיו תלתלים כשרחה על היס נרחה בבחור נלחם בגבורה: (יב) עיניו כיונים על אפיקי מים. כיונים שעיניהם לופות אל הרוונותיהם כך עיניו על בתי כנסיות ובתי מדרשות שהם מולאי' התורה המשולה למים: רוחצות בחלב. כשהן לופות במשפט מבררות דין לאמתי להלדיק לדיק לתת לו בדקתו ולהרשיע רשע לתת דרכו בראשו: יושבות על מלאת. על מלאת של עולם משוטטות בכל החרן לופות טובים ורעים. דבר אחר תלמידי חכמים שהקדוש ברוך הוא נותנם עינים להאיר לעולם כשם שהעינים מאירים לאדם כיונים הנודדים משוך לשוך לבקש אכלם כך הם הולכים ממדרשו של פלוני אכם לבית המדרש של פלוני אכם לבקש טעמי תורה: על אפיקי מים. על בתי מדרשות שהם מולאי מים של תורה: רוחצות בחלב. לפי שקראם עינים והעין לשון נקבה היא רוחצות לשון נקבה הם מלאתין עלמן בחלב של תורה ומלבנים סתריה וסתומותיה: יושבות על מלאת. מיושבים דברים על לופניהם. דבר אחר עיניו ענייניו פרשיות של תורה והלבות ומצוות כיונים שהם נאים בהליכתן: על אפיקי מים. בבתי מדרשות: רוחצות בחלב. מלומלאות כחלב כמו שפרשתי: (יג) לחייו.

ב א ו ר

והוא בהתאסף הקלוות בסופן (רד"ק) ורש"י אמר לשון תלוים פנדלויש בלע"ז (לריך להיות (פֿאַנדוֹלע פֿאַנדעלוֹקע, וואָס הערונטער הענגט): (יב) עיניו כיונים, על אפיקי מים אשר נרחלו שם, והם זכים ונקיים מאד ונאמדים למרחה, כן נבת עיניו בתוך הלובן, אלא שאלו רוחלות בחלב, וזה קלוס של הלובן שבעין, שהוא לא ובהור כלבן: יושבות על מלאה, לא בולטות ולא שוקעות, רק כאבן הטוב היושב על נכון במשבלו, כטעם לבני מלואים (מרש"י): (יג) בערוגה, אחיכת מקום בגן (ראב"ע) והוא רגיל בפי אבמינו ז"ל, ובלע"ז (אויך גאַרטענבעעט): מגדלות, כמו מגדלות שמרקחים נאמרים בתוכם וריחם נודף למרחוק, ולפי שהבלים אשר בו

המרקח

תרגום אשכנזי

שיר השירים ה

מְרֻקָּחִים שִׁפְתוֹתָיו שׁוֹשַׁנִּים
נֹטְפוֹת מוֹר עֹבֵר: (יד) יָדָיו גְּלִילֵי
זָהָב מְמֻלָּאִים בַּתַּרְשִׁישׁ מֵעָיו
עֶשֶׁת שֵׁן מְעֻלֶּפֶת סַפִּירִים:
(טו) שׁוֹקָיו עַמּוּדֵי שֵׁשׁ מְיֻסָּדִים
עַל־אַדְנֵי־פָז מַרְאֵהוּ כַּלְּבָנוֹן
בָּחוּר כָּאֲרָזִים: (טז) חִכּוֹ מַמְתַקִּים

וכלו

פון זינד וויא ראָזען, מריעפֿען
פֿליעסענדע מירהע; (יד) זיינע
הענדע גאָלדענע וואַלצען, בע־
זעטצט מיט טירקיסען; זיין לייב
וויא רייניר עלפֿענביין, גע־
שמיקט מיט סאַפֿירען. (טו) זיי־
נע שענקעל מאַרמאָרזיילען,
אויף גאָלדענען פֿיסען פֿעסט;
זיין אַנזעהען וויא דער לבנון,
וויא צעדערן אויסערלעזען;
(טז) זיין גוימען זיסיגקייטען,

גאַנץ

ר ש "י

דברות הר סיני שהרחה להם פנים מסבירות ושוחקות: שפתותיו שושנים. דבורים שנדבר בהם מועד שהם לרילוי ולכפרה ולריח טוב תורת חטאת ואשם ומנחה ועולה ושלמים: (יד) ידיו. הלוחות שניתן מימינו ומעשה ידיו המה: גלילי זהב. אלו הדברות שבהן נאמר הנחמדים מזהב ומפז רב אמר רבי יהושע בן נחמיה מעשה נסים היו אל ספרינון היו והיו נגללין. דבר אחר על שם שמגלגלות טובה לעולם: ממולאים בתרשיש. שכלל בעשרת הדברות תרי"ג מלות: מעיו עשת שן. זה תורת כהנים הניתן בהמלא תמצה תומשים כמעיים הללו שהם נתונים בהמלא הגוף: עשת שן מעולפת ספירים. נרחית חלקה כעשת שן והיא סדורה דכיס גזירות שוות ובנין אב וקלים וחמורים: (טו) מיוסדים על אדני פז. אמר רבי אלעזר הקפר העומד הזה יש לו כותרת למעלן ובסיס למטן אמר רבי שמואל בר נחמן פרשיות שבתורה יש להם כותרת למעלן ובסיס למטן וסמוכות לפניהם ולאחריהם כגון פרשיות של שניות ויובל וכי תמכרו ממכר (ויקרא כ"ה) להודיעך כמה קשה לנקה של שניות כדאיתא במסכת ערכין וסוכה וכגון יפקוד ה' איש על העדה (מדבר כ"ז). לו את קרבני לחמי עד שאתה מפקדני על בני פקוד אותם עלי וכן כמה לכך נאמר שוקיו עמודי שם מיוסדים וגומר: מראהו כלבנון. המסתכל ומתבונן בדברים מוצא בהם פרחים ולולבים כיוצא זה שמלבלב כך דברי תורה ההוגה בהם תמיד מחדש בהם טעמים: בחור. נאמר בארזים הנבחרים לבנין ולחוזק ולגובה: (טז) חכו ממתקים. דבריו ערבים וערב לנפש לא תתנו בנשרכם (ויקרא י"א) אני ה' הנאמן לשלם שכר יש מתוק מזה לא תאכלו במעשיכם וחקבלו שכר ובשוב רשע מרשעתו ועשה משפט וצדקה עליהם הוא יאמר (יחזקאל ל"ג) עונות נחשבו לו לזכיות יש מתוק מזה

למה

באור

כמרקח עשוים כמו מגדול נקראים מגדלות (הר"י ערוכה) וכן מתורגם בלשון משכנו: (יד) גלילי, כמו גלגלי והוא ענין סבוב, ושעורו ידיו נאים ועגולים המה ומהודרים בטבעות וכלמידים, בגלילי זהב הממלאים בתרשיש והוא לבן יקרה כמו תרשיש שהם ויספה ולא נאמר ב"ף הדמיון כי אם להבליג, וכאלו אמר זה לזה דומה לזה, כי אם זה הוא זה נאמת: מעיו, אומר על הבטן ולפי שהמעים לפנים מבטן קראו לו מעים, וכן תרגום בבטנה במעהא (ר"ש בן מלך): עשת, מחיבה עבה וחזקה מהדבריס שעוסקין למלמדה מה בל"ת (חיין במדרן) וכן בגדל עשות (יחזקאל כ"ז), וכן שמנו עשתו (ירמי' ה') כלומר שנתעבה בריסס, וי"ת שהיא לשון לחות וזכות וכן הוא מתורגם בל"ת, ואפשר שאחיבה מחבת כיאת שזכרנו נקראת כן בעבור שהיא כלה טהורה וחין בה סיג ממחבת לחבר: מעלפת, מקושטת ומתקנת בספירים לשון ותתעלף המתרגמין ותיתקנת, (מרש"י): (טו) עמודי שש, כמו שים, וחבירו במגלת חסתר: מראהו, לחבר שקלסה חלקי גופו החלה לקלסו על דרך כללי, ותאמר מראהו כהר לבנון גדול למראה, והוא נבחר בין הבנים בחרז בעלי היער: (טז) חכו, דבריו ערבים לשומעים: וכלו, על דרך הכלל בלומר הכל בחבר הוא, ממתקים, ולחבר שהשלימה לקלסו, לומרה על הבנות לחבר שחלו לותה מה

לוקן

שיר השירים ה ו

וְכֻלּוֹ מַחֲמַדִּים זֶה דוֹדִי וְזֶה רֵעִי
בְּנוֹת יְרוּשָׁלָ͏ִם:
ו (א) אָנָה הָלַךְ דוֹדֵךְ הַיָּפָה
בַּנָּשִׁים אָנָה פָּנָה דוֹדֵךְ
וּנְבַקְשֶׁנּוּ עִמָּךְ: (ב) דּוֹדִי יָרַד לְגַנּוֹ
לַעֲרוּגוֹת הַבֹּשֶׂם לִרְעוֹת בַּגַּנִּים
וְלִלְקֹט שׁוֹשַׁנִּים: (ג) אֲנִי לְדוֹדִי
וְדוֹדִי לִי הָרוֹעֶה בַּשּׁוֹשַׁנִּים:
(ד) יָפָה אַתְּ רַעְיָתִי כְּתִרְצָה נָאוָה

תרגום אשכנזי עב

נאַנץ, ליעבליכקייטען. זאָ
איזט מיין ליעבער, זאָ איזט מיין
פֿרײַנד, טעכטער ירושלים׳ם!

* * *

ו (א) „וואָ גינג ער הין, דיין
ליעבער? אָ דוא דער
פֿרויען שענסטע! וואָ וואַנדטע
זיך דיין ליעבער הין? ווער זוכען
איהן מיט דיר;" (ב) מיין ליע-
בער גינג הינאַב אין זיינען גאַר-
טען, צו זיינען ווירצבעטליין,
ווידעט אין דען גערטען זיך,
אונד זאַמעלט ראָזען איין.
(ג) מיין פֿרײַנד, איך בין זיין,
מיין פֿרײַנד, ער איזט מיין, דער

כירושלים

זיך אונטער ראָזען ווידעט! * * (ד) שעהן ביזט דוא שעפֿערין! ווײַא הערצה שעהן, ליבליך ווײַא
ירושלים

ר ש " י

ו (א) אנה הלך דודך. מלמיס ומקנטרים התומות את ישראל אנה הלך דודך למה הניח אותך עזובה ולמנה: אנה פנה דודך. כשחזר והבדה רותו על כורח ונתן רשות לבנות הבית והתחילו לבנות בלו ואמרו להם אנה פנה דודך אם חוזר הוא אלינו נבקשנו עמך כענין שנאמר ויאמרו לרי יהודה ובנימן כי בני הגולה בונים היכל וגו' ויגשו אל זרובבל ואומר נבנה עמכם כי ככם נדרוש לאלהיכם ואומר (עזרא ד') ובוותם לרעה כדי להבדיתם מן המלאכה והם מזדינים: (ב) דודי ירד לגנו. לוה לנו לבנות היכלו ויהיה שם עמנו: לערוגת הבושם. מקום מקטר הקטרת: לרעות בגנים. ועוד ירד לרעות לאנו בגנים אחר נפולו שם אותם שלא עלו מן הגולה משרה שבינתו עליהם בנתי כנסיות ובתי מדרשות: ולקוט שושנים. שומע ומקבץ נדברים בתורתו ללקוט זכיותיהן ולכתבם בספר זכרון לפניו כענין שנאמר אז נדברו יראי ה' וגומר (מלאכי ג') ומה אתם אומרים לבקשו עמנו ולבנות עמנו אני לדודי ולא אתם לו ולא תבנו עמנו כענין שנאמר לא לכם ולנו לבנות בית לאלהינו (עזרא ד') ואומר ולכם אין חלק ולדקה וזכרון בירושלים (נחמי' ב'): (ג) הרועה בשושנים. הרועה את לאנו במרעה טוב וטוב: (ד) יפה את רעיתי כתרצה. והקב"ה

מקלסן

ב א ו ר

לודך וגו', זה דודי וזה רעי כלומר כמו שספרתי לכם ממנו, ומעתה אל תקשימוני עוד לאחי ממחילות הכניעות לחזור אחר אהובי ולבקשו בבקשה המופלגת (מדברי הר"י ערקמה):
ו (א) אנה הלך, שאלת הבנות אחר שמעו ממנה יקרו ותפארתו הודו לה, ואמרו הגידי לנו לאיזה צד פנה, ואנה הלך, כדי שנוכל לבקשו עמך, והשיבה דודי ירד לגנו וגו' לומר כי לא נפרד ממנה לגמרי רק שהלך לטייל ללקוט שושנים ולהניחם שליה, כי לא רצתה להגיד האמת מה שקרה לה עמו כדי שלא תבוים בעיני רעותיה (מהר"י ערקמה): (ג) אני, יתכן כאחר הלבה עם רעותי' לבקשו רואתה לותו מרחוק, ותאמר אני לדודי הזה הרועה בשושנים, וגם הוא לי כאהבתו לו כן עתה: (ד) יפה, זה השיר חלק מהשיר הנכתב לעיל ונראה שאחר שבאתה אליו והכיר תוס לבה, התחיל לקלס לותה תמורת קלוסו ממנה: כתרצה, יש לומרים שהוא שם מן ויופי, ומן רלה (גרמניע) נלע"ז, ויותר נכון שהוא שם עיר, כאחר יעיד על זה הכפל, וכן מלינו שהיתה תרלה עיר מלוכה של חיזה מלכי ישראל, כמו שעיר ירושלים היתה הבירה

של

תרגום אשכנזי

ירושלים, פֿורכטבאַר ווי אַ איין ק׳יענגסהעער. (ה) וועגדע דיי־ גע אויגען ווען פֿאָן מיר; זיא איבערוועלטיגען מיך, דיין האָאר וויא געמזענהעערדע, הערַאַב פֿאָן גלעד האָננענד; (ו) רייַנע צעהנע וויא לעממער־ העערדע, אוי שטיגענד אוים דער שוועמע, אַללע צווילליג־ גע טרעפֿטיג, קיינעם דערזעל־ בען פֿעהלט; (ז) וויא אַם גראַ־ נאַם איין ריץ, זאָ דיינע ווַאַנגע אַם לאָקקענהאָאר. (ח) זעכ־ ציג זינד דער קעניגינגען, דער נעבענפֿרויען אַטציג, יונג־ פֿרוי־

שיר השירים ו

כִּירוּשָׁלִַם אֲיֻמָּה כַּנִּדְגָּלוֹת׃
(ה) הַסֵּבִּי עֵינַיִךְ מִנֶּגְדִּי שֶׁהֵם
הֲרְהִיבֻנִי שַׂעֲרֵךְ כְּעֲדֶר הָעִזִּים
שֶׁגָּלְשׁוּ מִן־הַגִּלְעָד׃ (ו) שִׁנַּיִךְ
כְּעֲדֶר הָרְחֵלִים שֶׁעָלוּ מִן־הָרַחְצָה
שֶׁכֻּלָּם מַתְאִימוֹת וְשַׁכְלָה אֵין
בָּהֶם׃ (ז) כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ
מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ׃ (ח) שִׁשִּׁים הֵמָּה
מְלָכוֹת וּשְׁמֹנִים פִּילַגְשִׁים

ב׳ טעמים — ועלמות

ר ש ״ י

מקלסן על זאת יפה את רעיתי כאשר נראית לי כך הוא נדרש בספרי: נאוה. את עתה כאשר נראית בירושלים: איומה כנדגלות. תילי מלכים לימתך לטיל עליהם שלח להלחם ולהשניתם מן המלחמה כמו שנאמר בעזרא: (ה) הסיבי עיניך מנגדי. בכאור שלמסתו תביאם ועריבה עליו ועיניה נאות ואומר לה הסיבי עיניך מנגדי כי נאותי לותך לבי מזתתן ומתגאה עלי ורוחי גסה בי לימי יכול להתאפק: הרהיבוני. הגיסו לבי כמו והנם עמל ואון (תהלים ל׳) והב הם שבת (יעני ל׳) לימסיי״ר בלע״ז (בדפוס פרשג רל״ח בתוב לשווי״ר, פעווינ זעטטיגען, ווי פֿבועהען) והדוגמת כך הוא אומר הקדוש ברוך הוא במקרא זה לי לשבר להסיב לכם לרון וכפרת וכרובים שהם הרהבוני בבית רשאון להרלותכם חנה יתירה עד שמעלתם בי: שערך כעדר העזים. נקעניס וכבים ורקים שבכם יש שבת הרבה: (ו) שיניך. קלינים וגבורים שביך כולם לעובה: כעדר הרחלים. הרחל הזאת כולה קדושה למרה לתכלת בשרה לקרבן קרניה לעופרות שוקיה לחלילים מעיה לכנורות עורה לתוף לכל הרשעים נמצלו לבלבים שלין מהם לקדושה כלום: (ה) שהם המה מלכות. לברהם ויולדי יריכו. בני קטורה הם עשרה. ישמעאל ובניו שלש עשרה. יצחק ובניו שלשה. בני יעקב שנים עשר. בני עשו הם עשרה (בדברי הימים) הרי שהם ואם תאמר לת מהם תמנע שהיו לשה. לברהם מן המנין: ושמונים פילגשים. נח ובניו עד לברהם כל תולדות יולאי התיבה שמונים תמלאם וכשם שהמלכות שהם נשי המלך יתירות בגדולה על הפילגשים כך היו לברהם ויולאי יריכו חשובים גדולים ויתרים בחשיבות על כל בשר תרשה הגר את מלכים היתה תמנע את שלטונים היתה ונעשית פלגש לאליפז ואומר לל עמק שוה וגו׳ (נרשאית י״ד) הושוו כולם בעלה לחת והמליכו

לת

ב א ו ר

על מלכי יהודה: איומה, לשון לימה, שים לכל רואיה לימה כאשר ים מפני מאנת לישי חיל, וכמו שזכר הטעם שהיו תכנוס הכל בעיניה, ויקראו מאנת נדגלות על שם הדגלי׳: (ה) ה־הסיבי, מזקו ממני (רשב״ע), כלומר אין בי כח לסבול רלותך לותי בעיניך פן תתגלני לשם הגדולה לשר נקרבן, ואלי להכתך יפליאוני: (ה) ששים המה מלכ ח, לאמרו שבשעת שנור זה הביר לת היו בי שם שנים נשים ושמונים פילגשים בבית המלך שלמה, ולת היה לו שנע מאות נשים ושלש מאות פלגשים בי שם לעת זקנותו. ולקת לאמרו שטעם שנים ושמונים כטעם שבעתים יוקש קין ושעור הכתוב לף שים מלכות ופלגשות רבות, ועלמות לאין מספר, לת יונתי תמתי שלית על כולם, בי לת מיוחדת בכל הבנות בהלול ולומר, יופין כמותך. וטעם נרה, תוהר

לנקבה

וַעֲלָמוֹת אֵין מִסְפָּר: (ט) אַחַת הִיא
יוֹנָתִי תַּמָּתִי אַחַת הִיא לְאִמָּהּ
בָּרָה הִיא לְיוֹלַדְתָּהּ רָאוּהָ בָנוֹת
וַיְאַשְּׁרוּהָ מְלָכוֹת וּפִילַגְשִׁים
וַיְהַלְלוּהָ: (י) מִי־זֹאת הַנִּשְׁקָפָה
כְּמוֹ־שָׁחַר יָפָה כַלְּבָנָה בָּרָה
כַּחַמָּה אֲיֻמָּה כַּנִּדְגָּלוֹת: (יא) אֶל־
גִּנַּת אֱגוֹז יָרַדְתִּי לִרְאוֹת בְּאִבֵּי
הַנָּחַל לִרְאוֹת הֲפָרְחָה הַגֶּפֶן הֵנֵצוּ

הרמנים

תרגום אשכנזי עג

פֿרויען אָהנע צאָהל. (ט) אייִנע, דיא איזט מיינע טויבע, מייִנע פֿראָממע; איינע, איהרער מוטטער ליבסטע, איהרער גע־בעהרערין טהיי־ערסטע; דיא מערכֿען זאָהען זיא, פֿרייזטען זיא זעל ג; זיא, לאָבטען קע־ניגונען אונד נעבענפֿרויען.

(י) ווער איזט דיא, דיא הערפֿאָרבליקט וויא מאָרגענ־ראָטה? ליעבליך וויא דער מאָנד, לויטער וויא דיא זאָנ־נע, פֿורכֿטבאַר־ וויא קריעגם־שאַאר? (יא) ,,צום נוסגאַר־טען שטיעג איך הינאַב, דאַז געשטרייך אים טהאַלע צו שויען, אָב דער ווייִנשטאָק טרייבט, אָב גראַנאַטען בליהען;

אונד

ר ש"י

לת לגרסם עליהם: ועלמות אין מספר. למשפחות הרבה נחלקו כל אלה: (ט) אחת היא יונתי. ומכולם אחת היא הנבחרת לי ליונה תמה שהיא תמימות לב עם נן זוגה: אחת היא לאמה. לכנסייתה הרבה מחלוקת בנתי מדרשות כולם לגנס להנין תורה על מנוה ועל לתתה: ברה היא ליולדתה. יעקב רחה לותם מטה אלימה בלח פסול והודה וקילם למקום שנלמר ויסתחו ישראל על רחש המטה (שם מ"ז): רחוה בנות. לת ישראל בגדולתה ויאשרוה ומה הוא קילוסן. (י) מי זאת הנשקפה. עלינו ממקום הגבוה לנמוך קרויה השקפה כך בית המקדש גבוה מכל לרלות: כמו שאר. הולך ומחיר מעט מעט כך היו ישראל בנית שני בתחלה זרובבל פחת יהודה ולח מלך והיו מזועדים לשרם ולין ולחר כך נלחום בית חשמונלי ונעשו מלכים: לימה כנדגלות. לימה בגבוריה כנדגלות של מלכים כל זה הקדוש ברוך הוא מקלס לת כנסת ישראל יפה לת רעיתי כתרלה וכל הענין עד כאן: (יא) לל גנת לגוז ירדתי. עוד זה מדברי שכינה הנה בחתי לל מקדש שני זה לליך: לראות בחבי הנחל. מה לחלוחית מעשים טובים תרחה בך: הפרחה הגפן. לם תפריחו לפני תלמידי חכמים וסופרים ושונים: הנלו הרמונים. מקיימי המלות מלחי זכיות למה נמשלו ישראל לגוז מה לגוז זה לתה רוחה לותו כולו ען ולין ניבר מה בתוכו פולעו ומבלר מלח מגורו'מגורי של לוכלים כך ישראל לנועין ועשותין במעשים טובים ולין תלמידי' שבהם נכרים ולין מתפלרים להכריז על שבחן בדקתו לתה מולח לותו מלחכמה. ועוד כ זה מדרשות לדבר מה לגוז זה נוסל בטיט ולין מה שבחוכו נמחם לף ישראל גולין לבין החומות ולוקין מלקיות הרבה ולין מעשיהם נמחסין:

באור

לנקבם, בטעם ולחר הכוכבים (דברי הימים ל' ו'), כלומר שנכתרה מכל הבנות: (י) מי זאת, להר"מ הפיר הזה הוח שיר חדש ולינו מוסב למעלה וכן שמו לפניו הלינן המבדיל. לך יתכן לפרש שהוח שייך למעלה, כי בפסוק שלפניו למר החהוב, רחוה בנות ויחשרוה וגו' ולחר עתה ההלול מלכות ופלגשות לשר תמרנה עליה, והוח, מי זאת הנשקפה, על דרך שמו פניה ויחשרוה בעלה ויהללה, ולחרין רבות בנות עשו וגו' (משלי ל"ח), וכמו כן פי' רש"י הפסוק הזה לפי כוונ' הפנימי': (יא) באבי, הדגש לחסרון הבית הכפולה ושרשו לבב ופירושו בעלי הנחל (וכן מתורגם בל"ח) וקרוב לומר שענין זה מענין לב המלטרף לל הבן, ולם לינם שוים בשרשם ענינם לחד כי העץ כמו האב המוליד הענפים, ולפיכך יקרל ג"כ הענף בן, כמו בן פורת יוסף (מדברי ר"ש בן מלך), וי"ל שפרושו פרי והדגש לחסרון נו"ן, ושרשו נגב, כמו ולנגיה

שיר השירים ו ז

תרגום אשכנז

הָרִמֹּנִים: (יג) לֹא יָדַעְתִּי נַפְשִׁי שָׂמַתְנִי מַרְכְּבוֹת עַמִּי נָדִיב:

(יג) אונד וואוסטע נישט, דאס מיינע זעעלע מיך געזעטצט צום קריעגסוואגען, מיינעם עדלען פאלקעס. —

ז (א) שׁוּבִי שׁוּבִי הַשּׁוּלַמִּית שׁוּבִי שׁוּבִי וְנֶחֱזֶה־בָּךְ מַה־תֶּחֱזוּ בַּשּׁוּלַמִּית כִּמְחֹלַת הַמַּחֲנָיִם: (ב) מַה־יָּפוּ פְעָמַיִךְ בַּנְּעָלִים בַּת־נָדִיב חַמּוּקֵי יְרֵכַיִךְ כְּמוֹ חֲלָאִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אָמָּן: (ג) שָׁרְרֵךְ אַגַּן

ז (א) קעהר אום, קעהר אום א שולמיתי! קעהר אום, קעהר אום! דאס ווייר דיך שוי־ען. ״וואס ווילט איהר שויען אן שולמיתי?״ וויא רייגענטאנץ דער קריעגסשאר־ען. (ב) וויא שעהן זינד אין דען שוהען, פיר־סטענטאטער! דיינע טריט־טע! דיינער היפטען שווינגונ־גען, וויא קעטטענווערק פאן מייסטערהאנד: (ג) דיין נאבעל

תסחר

ר ש ״ י

(יב) לא ידעתי. נפשי משלת עלי לא ידעתי להזהר מן החטא שאעמוד בנבוכי ובגדולתי ובכבודתי בגלות חנם ומחלוקת שגבר במלכי בית חשמונאי הורקנוס ואריסטובולוס עד שהיו מניח לאחד מהם את מלכו' רומיוקבל מידו המלוכ' ונעשה לו עבד ולא נפשי שמתני להיות מרכבות להרכיב עלי נדיבות שאר לומו': עמי נדיב. כמו עם נדיב י' יתיר' כיו"ד של שכני סנה (דברי' ל"ג) גנובתי (נרחזי' ל"ח) רבתי עם (איכ' ח'): נפשי שמתני. לשון נעלמי מניתי עלי כענין שנ' ושת למדת לותם עליך שופי לרחץ (ירמי' י"ג):

ז (א) שובי שובי השולמי'. לומרי' אי שובי שובי מאחרי המקום: השולמי'. השלימה בחמונתך עמו שובי שובי אלינו: ונחזה בך. נביט ממך נליבים ונלטוני' כמו ותחזינה תחזה מכל העם כך דרש רבי תנחומא. דבר אחר ונחזה בך נתבונן אליך מה גדולה נתן לך והיה לומרת מה תחזו בשולמית מה גדולה לותם יכולים לפסוק לי שתהא שוה לגדולתי אלו' לגדולות דגלי מחולות מחנות המדבר: (ב) מה יפו פעמיך בנעלי'. הם לומרים לה חפצים לנו בשבילנו ויצינות שרגלינו שך נעוך ביפייך: מה יפו פעמיך. בעליות הרגלי' בת נדיבים: חמוקי יריכיך כמו חלאי'. קבולת עדיי זהב קרוייה חלי בתם ח"ל ח"לי כל' ערבי ורבותינו דרשוהו על נקבי הזיתין של נסכים שנעשו משבת ימי בראשית עגולי' כמו ירך. כמו חלאים ל' חפירה כמו חולית הכור: מעשה ידי אמן. ידי הקב"ה במס' סוכה אמן נמו אומן קילוסו של הקב"ה ישראל מקלסין לותו מלמעלה למטה מתחילין מראשו בתם פז ויורדין ונחין עד שוקיו עמודי שש לפי שהן נחין לרלותו להוריד שכינתו מן העליוני' לתחתוני' והיה מונה קילוסם מלמטה למעלה מה יפו פעמיך הם הרגלים ומונה והולך עד ראשך עליך בכרמל עד שהוא בא למוקמה תלוי: (ג) שרדך אגן

ב א ו ר

שניה (דניא ד'): הנצו, העלו נלס ועניני לשון פרח: (יב) מרכבות, הנה לדעת הרמב"ן יהיה הפיר הזה פיר לענות הוא לומר מי זאת וגו' והיה הפיבה אל גנת וגו' עד עמי נדיב, ולפי שהמשיל אותה לעיל לנדגלות לפרה היא מרכבות, והטעם כמו רכב ישראל ופרשיו (מלכים ב' ג'), כי הרכב יורה על גדולה ויקר ומתנשא על כל, ולכן המשיל חליצת את חליצתו זאת, וגם פה לפרה לא ידעתי מקדם שהיו מרכבות וכו' כלומר שהגיע לגדולה ולהכלחה כזאת ותהי' נבחרת של המלך. ונעשה נפשי שמתני, דודי שמני, וקרלה אותו בזה השם מענין ונפשו קשורה בנפשו: עמי נדיב, לדעת קלתם היו"ד נוספת, ולדעת קלתם הענין עמי עם נדיב, וכן הוא לדעת הר"מ, ונעשה נדיב ל' חציבו', והיה החסוב שבחשובי':

ז (א) שובי, הפיר הזה הוא על פי המשל בפיר המחולות, ולהקת המכרגרים לומרים לשולמית, והוא שם תהא לו נערה, שובי שובי, והחלי לחול, למען שנחזה בך. והפיבה מה תחזו בי? ולומרים להקת הנ"ל, כמחולת המחנים, ויוסיפו לפרט בהקלום מה יפו וגו': (ב) חמוקי, סנובי יריכיך, כמו שעושין במחולות, ושעורו יריכיך סובבים והולכים על הכף במהירות ובנוי, כמו החלחים שאר שנעשו מידי לומן ומוסב, והם שרשרות זהב עגולות העשוים לנוי וסובבים הטבעות זו בזו כלי חמוד ונלי שוס עגוב וכן תנועתי' במחולות וכת' הרב: הלאים, הרבוי מן וחלי בתם (משלי כ"ה) כמו מן לבי נחמר לבתי' כן מן חלי נחמר חלחי': אמן, המוסלג במלאכ' מה נקרא לתמן (מייסטער): (ג) שרדך

הַסַּהַר אַל־יֶחְסַר הַמָּזֶג בְּמֶנֶךָ:
עֲרֵמַת חִטִּים סוּגָה בַּשּׁוֹשַׁנִּים:
(ד) שְׁנֵי שָׁדַיִךְ כִּשְׁנֵי עֳפָרִים תָּאֳמֵי
צְבִיָּה: (ה) צַוָּארֵךְ כְּמִגְדַּל הַשֵּׁן
עֵינַיִךְ בְּרֵכוֹת בְּחֶשְׁבּוֹן עַל־שַׁעַר
בַּת־רַבִּים אַפֵּךְ כְּמִגְדַּל הַלְּבָנוֹן
צוֹפֶה פְּנֵי דַמָּשֶׂק: (ו) רֹאשֵׁךְ עָלַיִךְ

כַּכַּרְמֶל

וויא איין רונדער בעכער, דעם
ניממער מאַנגעל, דיין
בויך איין וויצענהיגעל, אומ=
שטעקט מיט ראָזען: (ד) דיינער
בריסטע פּאַאר, איין יונגעם רע=
העפּאַאר, צוויללינג'ן איינזר
מוטטער: (ה) דיין האַלז איין
טהורם פּאָן עלפּענבין: דיינע
אויגען טייכ צו חשבון, אַם
טהאָר דער גראָסען טעכטער:
דיינע נאַז וויא אויף לבנון דער
טהורם, דער גען דמשק שויעט:
(ו) דיין הויפט שטעהט אויף דיר
וויא

ר ש " י

הסהר. טבעוך כאגן אל מיס גלולים שרוחלין בהם והוא עשוי מחצי שיש וכל' ערבי קרוי סהר על שם שהטבור נמו נקב עגול מובלו באגן עגול והקילום הזה חינו מענין נוי אבל הקילום העליון לפי שהעליון דומה מקלסה בזה ריאותה מקלסות אותה על שם מגזיה לומר הגונה את להתחבר עמנו והדוגמא על שם לשבת הגזית היושבת בטבור הארץ: אל יחסר המזג. לא יכלה משם מסקה רוצה לומר לא יכלה ולא יפסיק משם שום דברי הורקה. בטבעך ערימת חטים. שהכל לריכין לה: סוגה בשושנים. גדורה ומסוייגת בגדר שושנים די לה בגדר קל ואין לאדם מנם פורן בו ליכנס הרי אתן בכנם לאופה לבו מגעגעת לאופה ולאבת אתוניו בא ליזקק לה אמרה לו טיפת דם באברל רציתי הרי הופך פניו לגד אחר ולא נשבו נאם ולא עקרב עוקבו. הרי שהוא עובר בדרך רואה בבורות בראשי התהנים פשט ידו ליטול אומרים לו אל ישראל הם הוא מושך ידו מן הגזל הרי סוגה בשושנים: (ד) שני שדיך. שתי הלטות. דבר אחר מלך וכהן גדול: (ה) צוארך. ההיכל והמזבח שהם זקופים וגבוהים ולשבת הגזית גם הוא שם עשוייה לאחוק ולמגן כמגדל השן: עיניך. בשריות אשר בחשבון המושבות מים בן עיניך על שער בת רבים אפיך שהם יושבים בשערי ירושלים העיר בת רבת עם ועוסקים בחשבון תקופות ומזלות חכמתם ובינתם לעיני העמים מושבות בשריות מים ועוד אים לשרש בריות בחשבון כמו יונים ולשון מזנה הוא הלוקח יוני שובך מפריח בריכה לשונה קוב"ירש בלע"ז (ברוטה): אפך כמגדל הלבנון. לריני יכול לפרשו ל' חוט' לא לשנין הפשט ולא לשנין לוגמ' כי מה קילוי נוי יש בחיטם גדול וזקוף כמגדל ואומר אני אפך לשון פנים וזה שהוא אומר לשון יחיד ואינו אומר לפייך שעל המלח הוא מדבר שהוא עקר הכרת פנים כשניין שנאמר הכרת פניהם ענתה בם (ישעי' ג') ותדע שהרי מקלס' והולך מלמטה למעל' עיניך בריכו' בחשבון ואחריהם המלח וכן החומות מקלסות מלחך חזק לעומת מלח (יחזקאל ג') כל הכתים להרעותך ולפתותך: כמגדל הלבנון לופה פני דמשק. רציתי במדרש זה בית יער הלבנון שעשה שלמה שהעומד עליו לופה ומונה כמה בתים יש בדמשק. דבר אחר אפיך לופות פני דמשק מלכות לבת שערי ירושלים עד דמשק שעתיד' להרחיב עד דמשק: (ו) ראשך עליך כהכרמל. אלו תפילין שברחש שנאמר בהן ורחו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך וירחו ממך (דברים כ"ח) הרי חוזקן ומורחן כשלש הרים וכרמל

ב א ו ר

הוא העבור, ואגן שם כלי מה, לפי שתניתו עגול כתבנית הסהר, שהוא ירחך כי תרגום ירח סיהרח (מר"ם בן מלך): המזג, לשון מורגל בפי חכמי התלמוד והוא מסוך ורחב"ע כתב שפרושו בפי מקומו ואין לו ריע: סוגה, נגדרת ונגבלת בשושנים, והוא מלשון חז"ל עשו סייג לתורה, לכושם גדור וגבול: (ה) ברכות, חרילין נטויין בחצים וכסיך ומנסכין שם מים, וחשבון שם עיר: בת רבים, כך היה שם השער, ויש אומרים שם חכל הנרכות נשות הגדולים שעם יולאת לטייל, ועשה רבים, כמו רבי המלך: אפך, רש"י פירש אפך על המלח שהוא עיקר הכרת פנים, ולדעת רשב"ם נמשמעו על החוטם שאין בו עוות ועקום, רק

שיר השירים ז

כַּכַּרְמֶל וְדַלַּת רֹאשֵׁךְ כָּאַרְגָּמָן
מֶלֶךְ אָסוּר בָּרְהָטִים: (ז) מַה־
יָּפִית וּמַה־נָּעַמְתְּ אַהֲבָה
בַּתַּעֲנוּגִים: (ח) זֹאת קוֹמָתֵךְ
דָּמְתָה לְתָמָר וְשָׁדַיִךְ לְאַשְׁכֹּלוֹת:
(ט) אָמַרְתִּי אֶעֱלֶה בְתָמָר אֹחֲזָה
בְּסַנְסִנָּיו וְיִהְיוּ־נָא שָׁדַיִךְ
כְּאֶשְׁכְּלוֹת הַגֶּפֶן וְרֵיחַ אַפֵּךְ
כַּתַּפּוּחִים: (י) וְחִכֵּךְ כְּיֵין הַטּוֹב

הולך

תרגום אשכנזי

וויא דער כ־מ־ל: דיינעם הויפ־
טעם לאָקען, וויא רער פורפור
אַם קעניגסבונדע, שעהן גע־
שלונגען. (ז) וויא שעהן ביזט דוא
וויא־אַ ליעבליך ביזט דוא, אָ
ל עבע! אונטער דען ליסטען!

* * *

(ח) דיעוע דיינע העהע גלייַכט
דעם פאַלמענבוים, דען טרוי־
בען, דיינע בריסטע: (ט) איך
שפראַך, לאַם מיך קליממען
אויף דען פאַלמענבוים, ער־
גרייַפען זיינע צוויייגע: לאַם דיי־
נע בריסטע זיין, וויא אַם וויינ־
שטאָק טרויבען: דיינער נאַזע
הויך, וויא עפּפעלדופטע: (י) דיין
גוימען, וויא דער עדלע ווין —

ר ש"י

הוף רחץ ההריס: ודלת ראשך. קליעת שערות ראשה נאה במלות בקליעת תרגמן: ודלת ראשך, על שם שהקליעה מולכת על גובה הרחץ: מלך אסור ברהטים. שמו של מקום קשור בתל אלים שנאמר מזר תלהיו על רחצו (במדבר ו'): ברהטים. קור"ן בלע"ז (עיין בבחור, ויתכן לדעתי שהוא קלורי"ט ווינדוגען) כן קורין לתלתלי החזורו' שקושרין בהן החנורו'. דבר אחר מלך אסור ברהטים הקדוש ברוך הוא נקשר בחבה במלות ובגילות שחתם רגלים לפניו: (ז) מה יפית ומה נעמת. אחר שפרט קילוס כל אבר ואבר בפני עצמו חזר וקילסו כולל כל דבר מה יפית כולך ומה נעמת ליזדקק בך להבה המוגעת להתענג בה: (ח) זאת קומתך דמתה לתמר. רמזו כי קומתך בימי נבוכדנצר שכל האומות היו כורעות ומפלות לפני הצלם ואתה עמדת בקומה זקופה כתמר הזה: ושדיך לאשכולות. דניאל חנניה מישאל ועזריה שהיו לך כשדים ליונק מהם דמו לאשכולות שמשביעות משקה כך הם השפיעו להניק ולגדל את הכל שאין ירקות כירקותם על כתן קלסוהו האומות מכאן ואילך דברי שכינה לגלות ישראל שבין האומות: (ט) אמרתי אעלה בתמר. מתפאר אני בין חיילות של מעלה בכם שאתעלה ואתקדש על ידיכם בתחומים שתתקדשו את שמי בין האומות: אחזה בסנסניו. ואני אחזו ואדבק בכם. סנסנים ענפים: ויהיו נא שדיך. ועתה הבטיחתי את הבני שלא תתפתי לחרי האומות ויהיו הטובים והחכמי שבך עומדים בתמורתי להזיר הנרים למפתים לותך שילמדו מהם הקטנים שבהם: (י) וחכך

באור

שהוא כמגדל הלבנון: (ו) כברמל, שם הר, ושערו ראשך נאה ומהודר על גופך מבלי שחוש וכפוף, כברמל הזה בין ההרים הגבוהים. ודלת, קליעת שערך על שם שהקליעה מולכת על גובה הרחץ (מכת"י), ורחב"ע כתב בלשון יממעאל דלת קלה מזער: ברהטים, קורי"ן בלע"ז (רש"י) הוף קלרנע"ט (מיינע ביכדע וועלכע מיבריגקייטען פֿאר דיעזעם מין פֿרויענקלייך טרוגען), ושער הכתוב דלת רחצה נאה ומקולע מאד, כקליעות התרגמן של מלך, אחר אסור בהתכריך של הרחץ: (ז) מה יפית, אין בעולם תענוג ונועם לנפש ולב דבר יפה ונעים כמו החזק (הרחב"ע). ומלת אהבה תיונה תוכר לזהובתו, רק שם המקרה היא וכללי מדבר עם תענוג האהבה בעצמו וכן מתורגם בל"ת: (ח) זאת קומתך, ירמה שדמה קומתה לתמר מטעם שאמרו חז"ל התמר הזה אין בו פסולת, תמרים לאכילה וכו', כן היא לא נמצא בה שום דופי, כי לשון קומה אינו מיוסד לבד על הגובה, רק על הגדול: (רער ווחבם) לא שבלות, הם תאכלות הגפן שעליהם עם חילקי התמר (רחב"ע) כי כן מדרך הגפן שנוטעים אותו אצל חילן אחר כדי שיתרגז שריגיו סביב החילן, לפי שאין עלו חזק כל כך שיוכל לעמוד בפני עצמו: (ט) בסנסניו, אין לו דומה ועניני ענפים, ושעורו כמו שכתב הרחב"ע ויאחז בשדיה ויריח ריח אפה שהיו כתפוחים עב"ל: (י) כיין הטוב, היין נמשך אל התואר עצמו כמו מי המרים, ונמשכול כתב רד"ק בא נמוכרת על דרך

שיר השירים ז

תרגום אשכנזי עה

הוֹלֵךְ לְדוֹדִי לְמֵישָׁרִים הוֹבֵב
שִׂפְתֵי יְשֵׁנִים: (יא) אֲנִי לְדוֹדִי וְעָלַי
תְּשׁוּקָתוֹ: (יב) לְכָה דוֹדִי נֵצֵא
הַשָּׂדֶה נָלִינָה בַּכְּפָרִים:
(יג) נַשְׁכִּימָה לַכְּרָמִים נִרְאֶה
אִם־פָּרְחָה הַגֶּפֶן פִּתַּח הַסְּמָדַר
הֵנֵצוּ הָרִמּוֹנִים שָׁם אֶתֵּן אֶת־דֹּדַי
לָךְ: (יד) הַדּוּדָאִים נָתְנוּ־רֵיחַ וְעַל־

פתחינו

,,דער מיינעם פֿרײַנדע זאַנפֿט
אײַנשלייפֿט אונד שוואַדהאַפֿט
מאַכט, דעם שלוממערנדען
ליפּפען: (יא) איך בין מיינעם
ליעבען, אונד ער זעהנט זיך
נאַך מיר. (יב) קאָם מיין ליע=
בער! לאַם אונז אויפֿס לאַנד
הינאוים! לאַם אונז אויף דער=
פֿערן בלייבען! (יג) פֿריה אין
דיא ווײַנבערגע געהען, שויען
אָב דער ווײַנשטאָק אויס=
שלעגט? אָב ער טרײַבליין אַנ=
זעטצט? אָב דיא גראַנאַטען
בליהען? דאָ שענק אִך דיר
אַלל מיינע ליעבע! (יד) דודאים
דופֿטען שאָן, אונד איבער אונ=

זע=

ר ש "י

כיין הטוב. הזהרי בתשובותיך שיהיו כיין הטוב: הולך לדודי למישרים. שהירה לגי להם ג־כ לכם שתעמוד בתמונתי שיהא חכי הולך לפני דודי להבנת מישור שהוא מן הלב ולא בדמיה ועקימה: כיין הטוב. שהוא דובב שפתי ישנים לף לחנותי בקבר ישמחו בי ויודו על חלקם: דובב. מרחיק פרומי"ר בלע"ז (ליטטערן ליטען), ויסודו לשון דבור וכך הוא התשובה לגי לדודי וגם הוא מתחוק לי: (יב) לכה דודי נלך השדה. דרשו רבותינו בעירובין לחרה בנסת ישראל רבש"ע אל תדיגני כיושבי כרכין שיש בהן גזל ועריות אלא כיושבי פרזות שהם בעלי חומות ועוסקין בתורה מתוך הדחק: נלינה בכפרים. נלינה בכופרים בך ותרוך בני עמו שהשפעת להם טובה וכופרים בך: (יג) נשכימה לכרמים. אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות: נראה אם פרחה הגפן. אלו בעלי מקרא: פתח הסמדר. בשהפרח נופל והענבים נכרים ופתוח הסמדר ולהם דימה בעלי משנה שהם קרובים ליהנות מהם בהורחת התורה: הנו הרמונים. בשהם גמורים והנך בסגיבותיהם נופל: הנו, נופל נו ולהם דימה בעלי התלמוד שהן בחכמה גמורה ורחויין להורות: שם אתן את דודי. שם אתרוך את בבודי וגודל שנח בניובותי: (יד) הדודאים נתנו ריח. דודאי התאנים הטובות והרעות בענין שנאמר (ירמיה כ"ד) הראני

באור

הסמיכות (מדברי ר"ת בן מלך) ופירשו המפרשים שהיין הטוב המזגר פה הוא דבק התמרים המלוי במאד בארצות המזרח, ויקר ערך הוא, ועוד היום הזה שותים לותו המשקה שם ביום חמריון ובמשתה גדול. ובאשר רחתה החהובה והבינה מדבריו החשק אשר בוער בקרבו אליה, הנה מרוב בניעותה לא המתינה עד כי כלה לדבר, רק בתוך אמריו פיה פתחה בחכמה ותאמר אמריה בלקמן: למישרים, שם, כי היין הטוב ייצר ויערב לאדם מאד (מרד"ק), וטעם דובב בשון דבור כלומר היין ירחיב את היזן. ואמרה עת ישנת שמעתי מתוך רחשיך כי אתי לך ותשוקתך אלי, ובוחת ידעתי כי להבתך אלי בחמת ובתמים, כי גם בסעיפים ובחזיונות לילה תמונתי לנגד עיניך, ובח לוא תדבר בי. והוסיפה לדבר, שם אמנם שאני לך ותשוקתך לי, לכה נא אתי אל מקום שדות וכרמים מקום המסוגל להתעלם שם בהנים, שמה נוכל להתעדן במראה הפרחים ונטעי בשועים, שמה נוכל להתעדן בריח השדה והנמחים, ושם אתן דודי לך לבגות בהבנתי: (יג) בכפרים, תרגום העיר ובנותיה ובפרנהא, והם בתים חון לעיר לעובדי אדמה לכורמים וליוגבים: (יג) פתח הסמדר, בשהפרח נופל והענבים נבריס, הוא פתוח הסמדר (מרש"י), ודקדוק המלה קשה, כי על הרוב שורש פתח בענין הבבד הוא יולא, ובאן ע"כ פרושו בהלו הוא עומד ואינה מהמדקדקים אמרו שבח מירק תחת שורק והרחוי פִּתַּח וכן מלינו לבעהם דוגמתו וַיָּשֶׂם בחרון תחת וַיָּשָׂם: דודי, בפתח הלל"ת והטעם ידידותי ואהבתי: (יד) הדודאים, בגד

שיר השירים ז ח

פִּתְחֵינוּ כָּל־מְגָדִים חֲדָשִׁים גַּם־
יְשָׁנִים דּוֹדִי צָפַנְתִּי לָךְ׃
ח (א) מִי יִתֶּנְךָ כְּאָח לִי יוֹנֵק שְׁדֵי
אִמִּי אֶמְצָאֲךָ בַחוּץ אֶשָּׁקְךָ
גַּם לֹא־יָבוּזוּ לִי׃ (ב) אֲנַהֲגְךָ אֲבִיאֲךָ
אֶל־בֵּית אִמִּי תְּלַמְּדֵנִי אַשְׁקְךָ
מִיַּיִן הָרֶקַח מֵעֲסִיס רִמֹּנִי׃
(ג) שְׂמֹאלוֹ תַּחַת רֹאשִׁי וִימִינוֹ
תְּחַבְּקֵנִי׃ (ד) הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם

בנות

תרגום אשכנזי

זערער טהיער, עדלע פֿרוכטע אַללערלייא, הייריגע אונד פֿערנינע, פֿיר דיך, מיין ליעבער! אויפֿבעהאלטען״.

ח (א) וואר גיבט דיך מיר, צום ברודער מיר? דער מיינער מוטטער ברוסט געזאָגען. איך פֿאַנדע דרויסען דיך, אונד קיסטע דיך, אונד ניעמאַנד דיר פֿעטט עם העהנען. (ב) איך פֿיהרטע דיך איך בראַכטע דיך, אין מיינער מוטטער הויז: דאַ זאָלסטעסט דוא מיך לעהרען; איך, טראַנקטע דיך מיט וואַהלנעווירצטעם ווינע, מיט זיסעם מאָסט פֿאָן מיינען גראַנאַטען. — (ג) אונטער מיינעם הויפֿטע זיינע לינקע, זיינע רעכטע, אומפֿאַסט מיך. (ד) איך בעשוועהרע איך טעכ־

ר ש ״ י

ה׳ והנה שני דודאי תלוי׳ וגומר הדוד החכד טובות וגומר והדוד השני תלוים רעות מחד לחר לח תחכלנה חלח פיסעי ישרחל שניהם נתנו ריח כולם מנקטים פניך: ועל פתחינו כל מגדים. יש בידינו שבר מלות הרבה: חדשים גם ישנים. שחדשו סופריהם עם הישנים שנתנת עלי: לפנתי לך. לשמך ולעבודתך לפנתים בלבי. דבר אחר לפנתי להרחות לך שקיימתים:

ח (א) מי יתנך כחח לי. שתהח לינחכני כדרך שעשה יוסף לחחיו שנמלוהו רעה ונחמר בו וינחם חותם (בראשית ל׳): לחמלך בחוץ חשקך. לחמלך נגיחים מדברים בשמך וחנשקם וחנשקם גם ידעתי כי לח יבוזו לי כי כדי היח להכתך שתהח לחובתך סובבות לחזור לחחריה: (ב) חל בית חמי בית המקדש: תלמדני. כחשר הורגלת לעשות בחהל מועד: חשקך מיין הרקח. נסכים: מעסים. יין מתוק: (ג) שמאלו תחת ראשי. (ד) השבעתי אתכם. שבשיו בנסת ישרחל

ב א ו ר

מבואר בספר נת״ה להרמב״ן ז״ל (בראשית ל׳) טעם ובחור הסם הזה, כי רבו כמו רבו עליו פרוזים סונים, ומהם לחמרו שהוח עשב חשר יועיל להריון חו לעורר התחוה והחשק, גם לחמרו שזמן פריחתם בעת הזמיר והוח זמן החהבה, וזה טעם שם דודחים בתוספת חל״ף מלשון דודי שזכר עתה, ולכן העתיק גם חכם חחד הסם הזה בל״ח (דיא בלומען דער ליעבע): ועל פתחינו, פתח לחהלינו נכפרים: צפנתי, חספתי כל מגדים, הן מגזה זו והן מגזה שעברה וחלפוס, למען תת לך עתה:

ח (א) מי יחנך, מרוב חשקה ותשוקתה חליו, לח מלחה מנוח ביטית כפרים לבד, כי גם שם לריכה להסתיר חהבתה לפני הרוחים, ולכן הוסיפה לדבר מי ייתן שתהיה לי לחח, וחז לוכל להתנהג בגלוי ולח בסתר, וחרחה לעין כל להבתי חליך, כי חז לח ינוזו לי, כי מי ינוז להחבת חחוה? וכל הבעלים מן המלוך עד חסקך המה מבנין התגלי (קאָניוגקטיו), וכן מתורגם בל״ח (איך פֿאָנדע) וגו׳: (ב) הלמדני, לדעת הרחב״ע התי״ו מוסב על הלם הנזכרת היח תלמד חותי חיך חשקך מיין וכו׳ ולדעת קלת מוסב על החהוב והתי״ו סימן לנוכח, ופרושו שם תלמד חותי לדרכי החהבה: מיין הרקח, תוחר ליין שעורו מיין הרקוח (מדברי רל״ק) חו שטעמו מיין יין הרקח: עסיס, המשקה המתוק היולח מן הסרי ע״י סחיטה וכתיבה (מרל״ק), והיו״ד מן רמוני נגוי המדברת, וכן מתורגם מבנזית: (ג) שמאלו, טעם ההמשך כי לחר תענוג הגדי,

שיר השירים ה

בְּנוֹת יְרוּשָׁלִַם מַה־תֶּעִירוּ וּמַה־
תְּעֹרְרוּ אֶת־הָאַהֲבָה עַד־
שֶׁתֶּחְפָּץ: (ה) מִי זֹאת עֹלָה מִן־
הַמִּדְבָּר מִתְרַפֶּקֶת עַל־דּוֹדָהּ
תַּחַת הַתַּפּוּחַ עוֹרַרְתִּיךָ שָׁמָּה
חִבְּלָתְךָ אִמֶּךָ שָׁמָּה חִבְּלָה
יְלָדַתְךָ: (ו) שִׂימֵנִי כַחוֹתָם עַל־
לִבֶּךָ כַּחוֹתָם עַל־זְרוֹעֶךָ כִּי־עַזָּה

כמוח

הרגום אשכנוי עו

טעַטער ירושלים'ס ! וואָס
וועקט איהר זיא , וואָס רעגט
איהר אויף , דיא ליעבע , בע=
פֿאָר עם איהר נעפֿעללט ?

(ה) וועך איזט זיא , דיא דאָרט
אויפֿשטיינט אוים דער וויכטע
הער , נעלעהנט אויף איהרען
פֿרייגד ? * * *
אונטערם אַפּפֿעלבוימע, וועקט'
איך דיך, וואָ דיינע מוטטער דיך
געבאַהר , דיך נעבאַהר , דיינע
ערצ ייגערין.(ו)אַה! זעטצע מיך,
וויא איין זיגעל אויף דיין הערץ!
וויא איין זיעגעל אויף דיינען
אַרם! שטאַרק איזט דיא ליעבע

ר ש " י

מסגנת דנורה כלפי החומות לף על פי שאני קונלת ומתאונגת דודי מחזיק בידי והוא לי למשען בגלותי לפיכך הזנעתי לתכם : מה תעירו ומה תעוררו . כי לא יועיל לנם : (ה) מי זאת . הקדוש נרוך הוא ונית דינו אומרים על כנסת ישראל מי זאת כמה היא תזונה זאת שנתעלתה מן המדבר נכל מתנות טובות שם נתעלתה נמתן תורה ונדנוק שכינה ונרחית מנתה לנל ועודנה נגלותה : מתרפקת על דודה . מתחנרת על דודה מודה שהיא חנרתו ודנוקה נו : רפק . נלשון ערני רפקתיך תמורה : תחת התפוח עוררתיך . כך היא אומרת נבקשה חנת דודה תחת התפוח עוררתיך זכור כי נתחתית הר סיני העמדו על רחנו כמין תפוח שם עוררתיך והוא לשון חנת לשת נעורים המעוררת את דודה נלילות נתנומות עלי מזנח מחנקתו ומנקתו : שמה חבלתך אמך . הרי אמרנו שהקדוש נרוך הוא קרלה לאמו שם נהיתה לך לאם : חבלתך . מלשון חבלי יולדה חבלתך נאו לה חבלים ממך כמו נני יבאוני (ירמיה יו"ד) יבאו ממני : (ו) שימני כחותם . נשביל אותה לחבה תחתמני על לנך שלא תשכחני ותרלה : כי עזה כמות אהבה . אהבתיך שאהבתיך

באור

יתרבה תענוג האהבה ואז תתן דודיה לו , ונאשר רצתה אותה נמלא ההיא אמרה הזנעתי מטעם שנתבנו למעלה . אמנם נעבור שנוי הלשון מתינת אל לתינת מה אמר אך מן תבריח שהיא כמזהרת רעותיה , למה תעוררו את האהבה נדברים אחרים טרם שתחפץ , וכמו דרך שזכרה היא עתה . פה נשלם סדור הד' מהשירים , ומכאן ולהלן שירים קטנים אספם המאסף יחד וסדרם פה נסוף הספר : (ה) מי זאת , התחלת השיר הם דברי המשורר הרואה אותה מרחוק מתחנרת ומשענת על דודה , מטלת זרועה על כתפו כדרך האהובים , וזה טעם מתרפקת , ומכאן ואילך יספר דברי האהובה אשר תדבר אליו מרוב אהבתה וחשקה לו , ובעבור זאת נדמל המאמר תחת התפוח וגו' ממה שלפניו נלשון המבדיל החלק מן הכלל : הדרה התפוח וגו' , מאמר אהובה אל דודה , וטעם השיר הזה נראה שהיא מזכרת לפניו ימים מקדם עת שנתחדשה האהבה ביניהכן ואנה נתחדשה כדרך האהובים אשר ימלאו נועם לנפשם כדברים מן התורה ומזכירים כל דבר קטן אשר תירע להם בה , ואח"כ הוסיפה לדבר , אך זאת אבקש ממך אל נא תשכחני ותעזבני רק שימני תמיד נגדך , כי אהבתי אליך גדולה מאד , ואל יפתה נסאר לנך לאחרת כי אז הקנאה קשה כשאול , אלא תשקט ואל תנוח עד אשר הכלים הפילה , זה טעם הכלל וטעם הפרט כמו שנאמר : עוררתיך , עוררתי השנחתך ואהבתך אלי . אולי רצה אותה נראשונה כשהוא שוכב תחת עץ תפוח אשר עמד סמוך לבית אמו , ושם החלה האהבה : שמה , עוררתיך במקום אשר חבלתך אמך : חבלתך , הטעם על תחלת ההריון נאשה כדכתיב הנה יחבל והרה וילד , או שהכוונה על הלידה מטעם חבלי יולדה (מדברי רשב"ע) : (ו) שימני , שעורו שימני על לבך שימה חזקה

כַּמָּוֶת אַהֲבָה קָשָׁה כִּשְׁאוֹל קִנְאָה
רְשָׁפֶיהָ רִשְׁפֵי אֵשׁ שַׁלְהֶבְתְּיָהּ׃
(ז) מַיִם רַבִּים לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת
אֶת־הָאַהֲבָה וּנְהָרוֹת לֹא יִשְׁטְפוּהָ
אִם־יִתֵּן אִישׁ אֶת־כָּל־הון
בֵּיתוֹ בָּאַהֲבָה בּוֹז יָבוּזוּ לוֹ׃
(ח) אָחוֹת לָנוּ קְטַנָּה וְשָׁדַיִם אֵין

ווי׳א דער מאד ; איהר אייפער
ווי׳א דיא העללע פעסט ; איה־
רע גלוטה דער ליטצע גלוטה,
פלאממע דעס העררן .
(ז) שטארקע פלוטהען, לע־
שען ניכט דיא ליעבע, שטרעמע
פיהרען ווי׳א ניכט פארט ; אונד
נאבע אינר אללעם גוט אין ווי־
נעם הויזע, אום דיא ליעבע, ז׳א
פער שמעהע, פער אכטען איהן.

(ח) אונזערע שוועכטער איזט
נאך קליין, איהר בוזען נאך

חיבה אחת לה

ר ש ׳ י

עלי כנגד מיתתי שלחי נהרגת עליך : קשה כשאול קנאה . והתנר שנתקנאו ונתגרו בי האומות בשבילך . קנאה בכל מקום לישפר״מנט בלעז לשון לחיזת הלב לנקוס נקס (עמפלירטעמענט , דיא דורך חינגעבר מיינע ליידענשאפט עררעגטע העפטיגע גע׳מיטהבעוועגונג) : לח שלהבת יה. רשפים של לח חוקה הבאה מכח שלהבת של גהינם טעם הזקף גדול הנוקד על רשפי מלמדנו על תיבת לח שהיא דבוקה לשלהבת יה ולומר לח של שלהבת יה : (ז) מים רבים לח יוכלו לכבות לח האהבה . על שכינס בלשון רשפים נופל עליהם לשון לח יכבו : מים רבים . האומות : ונהרות . שריפס ומלכיהס : לח ישטפוה . על ידי חוזק וחימה ולח על ידי פתוי והסתה : לח יתן לים לח כל הון ביתו . כדי להמיר להכניח : בוז יבוזו לו . כל לשה הקדוש ברוך הוא ובית דינו מעידים שכך נגזרת על דודה עתה : (ח) לחות לנו . בתחלונים שהיו מתלחה ומתחברת ומתלוה להיות עמנו והיו קטנה ומקטנת לח עלמה מכל האומות כענין שנלמר לח מרובכם וגומר (דברים ז׳) שהס מקטיניס עלמס : לחות . לשון לחיות הלו קרעים שלין מתלחזים : ושדים לין לה . כענין שנלמר בגלות מלרים שדים נכונו (יחזקלל ט״ז) בהגיע

ב א ו ר

ועלומה כחותם על לגרת , שלל יזח זכרי ולל יגוד מנס , וכן שימני על זרועך שלל תעזבני בפועל נעבור לחרת , וזה לשר תוכל להבטיחני לס להבתך ללי היל תמימה וישרה , כי האהבה החמתית היל : עוד כמוה , כמות הזה לשר לל יגולל מכל , כי מי היים לשר מי לעולם , כן האהבה החמתית לל תגולל מנוס דבר , רק היל מנלחת כל המניעות , (וזה טעם שורש עזז כפי שנלשר הרב השלם מו״ה הירץ וויזל נר״ו בספרו גן נעול) , וטעם לחר שלל תעזבנו כי : קשה כשאול קנאה , נרלה הדמיון הזה על פי מה שנלמר (משלי ל׳) שלש הנה לל תשבענה שאול וגו׳ , ושעורו כשאול לשר לל תשבע כן הקנלה מהשבה על נרתה לל תשבע מהנקס , לו שהמשל מטעם כל בלים לל יאונן , וכמוהו רוח הקנלה כשכנר עבר על לחד מהאוהבים לל יבטל עוד עד כי מרה תהי׳ נלחרונה : רשפיה , נחליה , ליני יודע לס רשפי האהבה לו רשפי הקנלה , כיון שהוא לומר מים רבים וגו׳ , הל למדנו שהטעם על האהבה : שלהבה יה , כנר הערו המפרשים שכל דבר שרולה להבליג סומך לותו שלל יה לו לאלהים , ולדעת הר״מ הטעם על לח הנרקים היורדים מן השמים , והענין כמו שכתב הרד״ק בשורש שלהב שהוא לשון תרגום ופני להבים לפי שלהובין ולס היל מלה לחת עלינה כשחי מלות , ונן מלבליה : (ז) מים רבים וגו׳ , הוסיף לשיר מתוקף האהבה וגבורתה , שלי לשר לתנוס לותה ולכבותה בשום לופן , הן לבטלה הן לעוררה , כי לס פעם לחת התחילה לנעור בלב לים מים רבים לל יוכלו לכבותה , שכל להיפך לס שלל נלה מלליה לי לשר להכניסה בלב מי נעל נרלה , ולס גס יהן לים לת כל הון ביתו בעבור האהבה לל תבוז בגורלו כי לס בוז יבוזו לו בכל זה הס שרלה לעורר האהבה : (ח) אחות וגו׳ , שיר מספר דבור בין לים ולחיו על לחותה ותשובתה עליהס , הלא האחד לומר על האנ הנה נל לנו עתה לחות קטנה שכל לס תגדל מה נעשה ביום שידובר בה להנשל ,

לָהּ מַה־נַּעֲשֶׂה לַאֲחוֹתֵנוּ בַּיּוֹם
שֶׁיְּדֻבַּר־בָּהּ: (ט) אִם־חוֹמָה הִיא
נִבְנֶה עָלֶיהָ טִירַת כָּסֶף וְאִם־דֶּלֶת
הִיא נָצוּר עָלֶיהָ לוּחַ אָרֶז: (י) אֲנִי
חוֹמָה וְשָׁדַי כַּמִּגְדָּלוֹת אָז הָיִיתִי
בְעֵינָיו כְּמוֹצְאַת שָׁלוֹם: (יא) כֶּרֶם
הָיָה לִשְׁלֹמֹה בְּבַעַל הָמוֹן נָתַן
את

ניכט רייף, וואם טהון ווער אונזערער שוועסטער, וועז יע= מאנד אום זיא ווערבט? (ט) איזט זיא איינע מויער, זא בויען ווער אויף איהר זילבערנען פאל= לאסט; איזט זיא איינע פעסטע פאר= טע זא מאכען ווער זיא פעסט, מיט באללען צעדערנהאלץ. — (י) איינע מויער בין איך נון, אונד מיינע בריסטע טהירמע; יעטצט בין אין זיינען אויגען איך, אלס העטטע איך פריע= דע געפונדען. ———

(יא) איין ווייגערג ווער דעם שלמה, צו בעל המון, ער גאב דען ווייגערג היטערן

רשי

עת הגאולה לכל זו שדים אין לה עדיין לא הגיעה עתה לעת דודים: מה נעשה לאחותינו ביום שידובר בה. כשהאומות מתלחשים עליה להכחידה כענין שנאמר לכו ונכחידם מגוי (תהלים פ"ג): (ט) אם חומה היא. אם תחזיק בחומתה ובירתה להיות כנגדם כחומת נחושת שלא יכנסו לתוכה רוצה לומר שלא תתחתן עם והם לא יבואו בה ולא תתפתה להם: נבנה עליה טירת כסף. נהיה לה לעיר מבצר ולבתר ולנוי ונבנה לה את עיר הקודש ובית הבחירה: ואם דלת היא. הסובבת על ציר ונהקים עליה היא נפתחת לכל היא אם תכתח להם להיות הם בחים בה והיא בהם: נצור עליה לוח ארז. נשים בדלתה נסרים של עץ הנרקבים והתולעת גוררתן ואוכלתן. ונכנסת ישראל לומרת: (י) אני חומה. חזקה בלהבת דודי: ושדי כמגדלות. אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות המניקים את ישראל בדברי תורה: אז. בימרי זאת: הייתי בעיניו כמוצאת שלום. כגלה הנמצאת שלומה ומולכת שלום בבית בעלה: (יא) כרם היה לשלמה. זו כנסת ישראל שנאמר כי כרם ה' לבעות בית ישראל (ישעיה ה'): בבעל המון. בירושלים שהיא רבת עם והמון רב. בעל לשון מיצור כמו מבעל גד בבקעת הלבנון (יהושע י"ב):

באור

ויען הלא הגני: (ט) אם חומה היא, לא נראה שהיא שמרה את עצמה, ורצוי לסמוך עליה כעל חומה בצורה, לז נבנה עליה, כלומר נשים על החומה חרמון של כסף להיות לה לכבוד ולתפארת, דהיינו שיתדלו להשיקה לל בעל יקר ונכבד, לבל לא היה פרוצה ולא שמרה בתולים והיה כדלת שכבר נפתחה, נשיקה במלוי ונסגר עליה, לו פרוצו נשיקה לבעל אחר ישים עינו עליה וירדנה בפרך, ועל זה מציבה: (י) אני חומה, ושמרתי בתולתי, לע"פ שבתי כמגדלות כלומר שכבר גדלו ונכונו, לולי תשובתה זאת לחר שגדלה כבר. ויש תמוהין על גודל השדים כמגדלות, ולמר הרלב"ע שהוא נכון מפאת המשל כי המגדלות נגד החומה כהשדים נגד הגוף, ולד מן מבריח לומר שהוא כטעם כמגדלות מרקחים לעיל: אז, זהו שמדברת הנערה בינה לבין עצמה לו כמספרת לרעותיה, לז בדברי זה הדבר הייתי בעיני כל לחד מאתי: כמוצאת שלום, ולא נאמרו בי עוד בבתחלה (מרלב"ע). והיותר נכון כמו שלמר רש"י ז"ל בגלה הנמצאת שלמה ומולכת שלום בבית בעלה ע"כ, כלומר שהאמינו לדברי והייתי בעיניהם כאלו הבר נשאתי לאים ונמצאתי שלמה וכו', וכן ת' הרב. ולד מן מבריח לומר לפי שהאחים שנים וטעם עיניו לשון יחיד יהי' מוסב על הבעל, ופעל הייתי מן בנין התנאי, כלומר אלו הייתי נשאת לאים לז הבר הייתי בעיניו כמולכת שלום, והוא ל"ב חלק מתשובתה אל האחים: (יא) כרם היה לשלמה, יש מפרשים השיר הזה בחלק מהשיר הקודש, ודבריו המה לדברי הנערה על פי משל, להראות כי טוב יותר לנקבה אם היא בעצמה תשמור בתולה, מכל השומרים זולתה. כי אף אם תסתר נמסתרים גם שם אם תרצה לא תשקוט ולא תנוח עד כי השלימה את הבר יזמה לעשות, כמאמר חז"ל אין אדם מועד לעבירה, והניחה רמיה לדבריה בדרך משל, ראו כרם

היה

תרגום אשכנזי

אוים, דאַם יעדער טויזענד זילבערלינגע איהם פֿיר דיא פֿרײַטע ברינגע. — (יב) מיין רעבענהיגעל ליענע פֿאַר מיר; דיין זונד, אַ שלמה! דיא טויזענדע, צוויי׳א הונדערט בלי־בען נאַך פֿיר דיא היטער זיינער פֿרוכט. ——— (יג) דיא דוא וואָהנסט אין דען גערטען, לאַם מיך הערן דיינע שטימע! דיא נע־שפּיעלען האָבֿען דאַרוף. (יד) „פֿליך מיין געליעבטער! גלייך אוינעם רעהע, אוינעם יונגען הירשׁען אוף ווירצ־געבירגען. —— „

שיר השירים ח

אֶת־הַכֶּרֶם לַנֹּטְרִים אִישׁ יָבִא בְּפִרְיוֹ אֶלֶף כָּסֶף: (יב) כַּרְמִי שֶׁלִּי לְפָנָי הָאֶלֶף לְךָ שְׁלֹמֹה וּמָאתַיִם לְנֹטְרִים אֶת־פִּרְיוֹ: (יג) הַיּוֹשֶׁבֶת בַּגַּנִּים חֲבֵרִים מַקְשִׁיבִים לְקוֹלֵךְ הַשְׁמִיעִנִי: (יד) בְּרַח דּוֹדִי וּדְמֵה־לְךָ לִצְבִי אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים עַל הָרֵי בְשָׂמִים:

ר ש "י

כתן את הכרם לנוטרים. מסרה ליד לחונים קצים בכל מדי יון במדרש שיר השירים מלחתי מקלת סמך על נוטרים הללו שהם המלניות שלהם: לים יבוא בפריו. כל מה שיוכלו להבות מהן גולגליות ותרנוגיות וחנפרות הכל נתו מהם להניח לתוך ביתם: (יב) כרמי שלי לפני. ליום הדין יביאם הקב"ה במשפט ויאמר כרמי לע"פ שאסרתי בידכם שלי הוא ולפני בא כל מה שחעשתם לכם את פריו ולא נכחד ממני מ"מ שנביתם מהם והם לומרים הלוף לך שלמה. חלף הכסף שנתנו מהם הכל נחזיר לך: ומאתים לנוטרים את פריו. ועוד נוסף הרבה מאלו ונתן להם לרחשיהם וחכמיהם כיוצא בו תחת הנחושת לביח זהב (יחצי׳ס'): לנוטרי׳ את פריו. הלו תלמידי חכמים ותוהם תשלומים לתלמידי חכמים כמו שנאמר כי ליוצים לפני ה׳ יהיה סחרה ותענה של תורה(שם כ"ג)ויש לפרש ומחתי׳ לנוטרים את פריו כדין הנהנה מן הקדש שמשלם קרן וחומש חף חתו נשלם על קדש ישראל לה׳ רחצית תבואתו קרן וחומש חומשו של קרן ומחתים הם חומשו של חלף: (יג) היושבת בגנים. הקדוש ברוך הוא חומר לכנסת ישראל ת הנפולה בגולה רועה בגנים של לחרים ויושבת בבתי כנסיות ובבתי מדרשות: חברים מקשיבים לקולך. מלחכי השרת חביך בני חלהים דוגמתך מקשיבים ובאים לשמוע קולך בבתי כנסיות: השמיעיני. ולחר כך יקדישו הם שנחמר זרן יחד כוכבי בוקר (לעיל ל"ח) חלו ישראל ולחר כך וירישו כל בני חלהים: (יד) ברח דודי. מן הגולה הזאת ובדמי מביניהם: ודמה לך לבני. למהר הגחולה והשרה שכינתך: על הרי בשמים. הוא הר המוריה ובית המקדש שיבנה במהרה בימינו חמן:

באור

היה לשלמה ונתנו לנטרים זומרים ולוה שיבחו לו כל לחד חלף כסף בעבור פרי הגן שימכור, הנה כרמי שלי לח חתן ניח לחרים, כי חם יהי' מוכח לפני ולחכני חטור לותי לנדי, כי חם גם החלף לך שלמה, נכל זה רמוך הנוטרים, כי המה לקחו עוד כל לחד מחתים בפני עלמו, ולכן חין טוב כי חם שחמור חת עלמי, ולח יוכל חיש לרמני, חכל לדעת לחרים השיר הזה הוח שיר חדש בפני עלמו, ולמרו שטעמו סתום, חו שחולי הוח חלק משיר לחד שנחסר השחר ממנו, והנוחר יבחר: בבעל המון, שם מקום שם כרמים רבים (רחב"ע). ובפי מפות הלרן לחר בידנו נמלח עוד מקום לחד חרות עליהן בשם (המאמ) קרוב להרי הלבנון בממשלת (מזוועפפע): (יג) היושבת בגנים, גם על השיר הקטן הזה לחמרו שהוח חלק משיר גדול הנחבד עתה, והנרחה מהבתובים הנשלרים הוח, שקלב חת לחבותו נגד חבריו על קולה כי ערב, והם כחים לתו עד לשלה לשמוע קולה, והוח מבקש מחתה וקורח לה דרך החלון חו דרך השתח שתשמיע לת קולה ושחבריו מקשיבים לזה, לבל היח מלניעותה לח רלתה לשיר נגד להקת נשרים, ולמרה חליו עתה נרח לך דודי ממני, ולם החברים ישובו ממך, חזי שוב חלי ותשמה לך כרלונך. ולשבר שנחסר כחן מחמר על יסוד היום כדלעיל (שיבה ב'), ועשה סימן סתימת הכוונה להר"ם, לפי שבדיין לח נגמר השיר, וכמו שזכרנו:

28. proc. 1925
k 570

